203-2-g.20

PRIMA
SECVNDAE PARTIS
SVMMÆ THEOLOGICÆ
SANCTI THOMAE
AQVINATIS

De { vltimo fine humanæ vitæ.
virtutibus, & vitiis in genere.

In cuius initio præfixi ſunt duo Indices: quorum ALTER *vniuerſam iſtius partis doctrinam ad locos communes, ſeu ſumma doctrinæ Chriſtianæ capita, alphabeti ordine digeſta, reuocatam continet:* ALTER *omnium eſt Quæſtionum, quibus ij loci communes in eadem parte explicantur; ſeruato eo, qui in Auctore eſt, ordine; vt inde litterarum ſacrarum ſtudioſi, &, quid in ea parte tractetur, ſtatim videre, &, quod in ea quærent, ſine negotio inuenire queant.*

NVNC DEMVM

Ex plurimis manuſcriptis exemplaribus, quorundam Louanienſium Theologorum opera, & labore maximo, ab infinitis, quibus antea ſcatebat, mendis repurgata, & ſuo priſtino nitori reſtituta, multiſque citatorum locorum indicationibus aucta.

BIBLIOTECA NAZ. ... VITT. EMANUELE
CARMELITANI SCALZI DI S. MARIA DELLA SCALA

VENETIIS,
Ex Officina Gaſparis Bindoni.
MDLXXXV.

PRIOR INDEX EIVS PARTIS SVMMAE THEOLOGICAE

S. Thomæ Aquinatis.

Quæ PRIMA SECVNDAE *appellatur:*

Qui eſt locorum communium Theologicorum in ea parte explicatorum: vt inde ſacrarum litterarum ſtudioſi, & quid in ea parte tractetur ſtatim videre, & quod in ea quærent, ſine negotio inuenire queant:

ACTVS humani. q.7
Actus humani ſequentes rationem bonitatis. q.21
Actus imperati à voluntate. q.17
AMOR. q.26
Amoris { cauſa. q.27
Amoris { effectus. q.28
Audacia. q.45
Beatitudines. q.69
Beatitudo. q.2. & 3
Bonitas, & malitia actuum. q.18. & 19. & 20
Circunſtantiæ humanorum actuum. q.7
Concupiſcentia. q.30
Conſenſus. q.15
Conſilium. q.14
Decalogus. q.100
Delectatio. q.31.32.33. & 34
Deſperatio. q.40
Dolor. q.35
Dona. q.68
Electio. q.13
Finis vltimus hominis. q.1
Fructus. q.70
Fruitio. q.11
Gratia q.109. ad finem primæ ſecundæ.
Habitus in generali. q.49. vſque 54.
Ignorantia. q.76
Intentio. q.12
Inuoluntarium. q.6
Ira. q.46.47. & 48
Iuſtificatio impij. q.113. & 114
Lex. q.90
Legum diſcrimen. q.91
Lex { æterna. q.93
Lex { humana. q.95
Lex { naturalis. q.94
Lex { noua. q.106.107. & 108
Lex { vetus. q.98
Comparatio nouæ legis ad ueterem. q.107
Legis veteris præcepta. q.99
Legis humanæ poteſtas. q.96
Legis humanæ mutatio. q.97
Malitia actuum { interioris voluntatis. q.19
Malitia actuum { humanorum { in generali. q.18
Malitia actuum { humanorum { exteriorum. q.20
Malum circa paſſiones animæ. q.24
Meritum. q.114
Motiuum voluntatis. q.9
Odium. q.29
Paſſio animæ. q.22
Paſſionum animæ diſcrimen. q.23
Paſſionum animæ ordo. q.25
Peccatum. q.71.72. & c.
peccati cauſa. q.75. vſque 81
Peccatorum diſcrimen. q.88
Peccati effectus. q.85.86.87
Peccatum mortale. q.88.
Peccatum originale. q.82
Peccatorum ſubiectum. q.74
Peccatum veniale. q.89
Præcepta ceremonialia. q.101.102. & 103
Præcepta iudicialia. q.103. & 105
Præcepta moralia. q.100
Spes, & deſperatio. q.40
Timor. q.41.42.43. & 44.
Triſtitia. q.35.36.37. & c.
Triſtitiæ remedia. q.38
Virtus. q.55. & c.
Virtutum æqualitas. q.66
Virtutes Cardinales. q.61.
Virtutum cauſa. q.63
Virtutum connexio. q.65
Virtutum diſtinctio. q.57.58.59. & 60
Virtutum duratio. q.67
Virtutum medium. q.64
Virtutes Theologicæ. q.62.
Vitium. q.71
Voluntarium. q.6
Voluntas. q.8
Vſus. q.16

FINIS.

EIVSDEM PRIMAE SECVNDAE CONTINENS OMNES QVAESTIONES quæ in ea parte explicantur:

Seruato eo, qui in Auctore eſt, ordine.

De fine vltimo hominis in communi.

Quæſtio 1.

Vtrū
- homini conueniat agere propter finem? ar. 1
- agere propter finem ſit proprium rationalis creaturæ? 2
- actus hominis recipiant ſpeciem ex fine? 3
- ſit aliquis finis vltimus humanę vitæ? 4
- vnius hominis poſſint eſſe plures vltimi fines? 5
- homo ordinet omnia in vltimum finem? 6
- idem ſit vltimus finis omnium hominum? 7
- in illo vltimo fine aliæ creaturæ conueniant? 8

De beatitudine hominis, in quibus conſiſtat.

Quæſtio 2.

Vtrum conſiſtat beatitudo hominis in
- diuitijs? 1
- honoribus? 2
- fama ſiue gloria? 3
- poteſtate? 4
- aliquo corporis bono? 5
- voluptate? 6
- aliquo bono animæ? 7
- aliquo bono creato? 8

De beatitudine, quid ſit Quæſtio 3.

Vtrū
- beatitudo ſit aliquid increatum? 1
- ſi eſt aliquid creatum, ſit operatio? 2
- ſit operatio ſenſitiuæ partis, an intellectiuæ tantùm? 3
- Si eſt
  - intellectiuę partis, ſit operatio Intellectus, an voluntatis? 4
  - operatio intellectus, ſit operatio intellectus ſpeculatiui, an practici? 5
  - operatio intellectus ſpeculatiui, an conſiſtat in ſpeculatione ſcientiarum ſpeculatiuarum? 6
- ſit in ſpeculatione ſubſtantiarum ſeparatarum, ſ. angelorum? 7
- ſit in ſola ſpeculatione Dei, qua per eſſentiam uidetur? 8

De his, quæ exiguntur ad beatitudinem.

Quæſtio 4.

Vtrū
- delectatio requiratur ad beatitudinem? 1
- in beatitudine ſit principalius, an uiſio, an delectatio? 2
- ad beatitudinem requiratur comprehenſio? 3
- requiratur rectitudo uoluntatis? 4
- ad beatitudinem hominis requiratur corpus? 5
- requiratur ad eam perfectio corporis? 6
- requirantur ad eam aliqua exteriora bona? 7
- requiratur ad eam ſocietas amicorum? 8

De adeptione beatitudinis. Quæſtio 5.

Vtrū
- homo poſſit conſequi beatitudinem? 1
- vnus homo poſſit eſſe beatior alio? 2
- aliquis poſſit eſſe in hac uita beatus? 3
- beatitudo habita poſſit amitti? 4
- Homo
  - per ſua naturalia poſſit acquirere beatitudinem? 5
  - conſequatur beatitudinem per actionē alicuius ſuperioris creaturæ? 6
- requirantur aliqua opera hominis ad hoc, quod homo beatitudinem conſequatur à Deo? 7
- omnis homo appetat beatitudinem? 8

De voluntario, & inuoluntario.

Quæſtio 6.

Vtrū
- in humanis actibus inueniatur voluntarium? 1
- inueniatur in animalibus brutis? 2
- voluntarium poſſit eſſe abſque omni actu? 3
- violentia
  - voluntati poſſit inferri? 4
  - cauſet inuoluntarium? 5
- metus cauſet inuoluntarium ſimpliciter? 6
- concupiſcentia cauſet inuoluntarium? 7
- ignorantia cauſet inuoluntarium? 8

De circunſtantijs humanorum actuum, in quibus voluntarium, & inuoluntarium inuenitur.

Quæſtio 7.

Vtrū
- circunſtantia ſit accidens actus humani, uel quid ſit? 1
- circunſtantiæ humanorum actuum ſint conſiderandæ à Theologo? 2
- conuenienter aſſignentur circunſtantiæ in tertio Ethicorum? 3
- ſint principales circunſtantiæ propter quid, & ea, in quibus eſt operatio, ut dicitur in tertio Ethicorum? 4

De voluntate, quorum ſit, vt voliturum.

Quæſtio 8.

Vtrū
- voluntas ſit tantum boni? 1
- voluntas
  - ſit tantum finis, an etiam eorum, quæ ſunt ad finem? 2
  - ſi eſt eorum, quæ ſunt ad finem; uno actu moueatur in finem, & in ea, quæ ſunt ad finem? 3

De motiuo voluntatis. Quæſtio 9.

Vtrum voluntas
- moueatur ab intellectu? 1
- ab appetitu ſenſitiuo moueatur? 2
- moueat ſeipſam? 3
- moueatur
  - ab aliquo exteriori principio? 4
  - à corpore cæleſti? 5
  - à Deo ſolo ſicut ab exteriori principio? 6

De modo, quo voluntas mouetur. Quæſtio. 10.

Vtrum voluntas moueatur
- ad aliquid naturaliter? 1
- de neceſſitate
  - à ſubiecto? 2
  - ab inferiori appetitu? 3
  - ab exteriori motiuo, quod eſt Deus? 4

De

De fruitione, quæ eſt actus voluntatis. Quæſtio 11.

Vtrũ
- Frui ſit actus appetitiuę potentiæ? 1
- Frui conueniat tantum rationali creaturę, an etiã animalibus brutis? 2
- Fruitio ſit tantùm vltimi finis? 3
- ſit ſolùm finis habiti? 4

De intentione, quæ eſt actus voluntatis. Quæſtio 12.

Vtrũ
- Intentio ſit actus intellectus, an voluntatis? 1
- ſit tantùm vltimi finis? 2
- aliquis poſſit ſimul duo intendere? 3
- intentio finis ſit idem actus cum voluntate eius, quod eſt ad finem? 4
- intentio conueniat brutis animalibus? 5

De electione, quæ eſt actus voluntatis in comparatione ad ea, quæ ſunt ad finem. Quæſt. 13.

Vtrũ
- Electio
  - ſit actus voluntatis an rationis? 1
  - conueniat brutis animalibus? 2
  - ſit ſolùm eorum, quæ ſunt ad finem, an etiam quandoque ipſius finis? 3
  - ſit tantùm eorum, quæ per nos agũtur? 4
  - ſit ſolùm poſſibilium? 5
- homo ex neceſſitate eligat, an liberè? 6

De conſilio, quod præcedit electionem. Quæſtio 14.

Vtrum Conſilium
- ſit inquiſitio? 1
- ſit de fine, an ſolùm de his, quę ſunt ad finem? 2
- ſit de his ſolùm, quæ à nobis aguntur? 3
- ſit de omnibus, quæ à nobis aguntur? 4
- ſit de ordine reſolutorio procedat? 5
- procedat in infinitum? 6

De conſenſu, qui eſt actus voluntatis in comparatione eorum, quæ ſunt ad finem. Quæſtio 15.

Vtrũ
- Conſenſus ſit actus appetitiuæ, an apprehenſiuæ virtutis? 1
- conueniat brutis animalibus? 2
- Conſenſus
  - ſit de fine, an de his, quę ſũt ad finẽ? 3
  - in actum pertineat ſolùm ad ſuperiorem animæ partem? 4

De vſu, qui eſt actus voluntatis in comparatione ad ea, quæ ſunt ad finem. Quæſtio 16.

Vtrũ
- Vti ſit actus voluntatis? 1
- conueniat brutis animalibus? 2
- ſit tantum eorum, quæ ſunt ad finem, uel ẽt finis? 3
- vſus præcedat uel ſequatur electionem? 4

De actibus imperatis à voluntate. Quæſtio 17.

Vtrũ
- Imperare ſit actus rationis an voluntatis? 1
- Imperare pertineat ad bruta animalia? 2
- Imperium
  - præcedat vſum, an econuerſo? 3
  - & actus imperatus ſit actus vnus, an diuerſi? 4
- imperentur actus
  - voluntatis? 5
  - rationis? 6
  - appetitus ſenſitiui? 7
  - animæ vegetabilis? 8
  - exteriorum membrorum? 9

De bonitate, & malitia humanorum actuum in generali. Quæſtio 18.

Vtrũ
- omnis humana actio ſit bona, an etiam aliqua ſit mala? 1
- actio hominis habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto? 2

Vtrũ
- hoc habeat ex
  - circunſtantiâ? 3
  - fine? 4
- aliqua actio hominis ſit bona vel mala in ſua ſpecie? 5
- actus habeat ſpeciem boni, uel mali ex fine? 6
- ſpecies, quę eſt ex fine contineat ſub ſpecie, quę eſt ex obiecto, ſicut ſub genere, vel econuerſo? 7
- aliquis actus ſit indifferens ſecundum
  - ſuam ſpeciem? 8
  - indiuiduum? 9
- aliqua circunſtantia conſtituat actum moralem in ſpecie boni, uel mali? 10
- omnis circunſtantia agens bonitatem, uel malitiam conſtituat actum moralem in ſpecie boni, uel mali? 11

De bonitate, & malitia humanorum actuum interioris voluntatis. Quæſtio 19.

Vtrum bonitas dependeat ex
- obiecto? 1
- ſolo obiecto? 2
- ratione? 3
- lege æterna? 4

Vtrũ
- ratio errans obliget? 5
- voluntas contra legem Dei ſequens rationem errãtem, ſit mala? 6
- bonitas voluntatis in his, quæ ſunt ad finem, dependeat ex intentione finis? 7
- quantitas bonitatis, uel malitiæ in uoluntate ſequatur quantitatem boni, uel mali in intentione? 8
- bonitas uolũtatis dependeat ex conformitate ad voluntatem? 9
- neceſſarium ſit voluntatem humanam conformari voluntati diuinæ in volito ad hoc, quod ſit bona? 10

De bonitate, & malitia exteriorum actuum humanorum. Quæſtio 20.

Vtrũ
- bonitas vel malitia per prius ſit in actu voluntatis, an in actu exteriori? 1
- tota bonitas, & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis? 2
- bonitas, & malitia ſit eadem interioris, & exterioris actus? 3
- actus exterior aliquid addat de bonitate, & malitia ſupra actum interiorem? 4
- euentus ſequens aliquid addat de bonitate, uel malitia ad exteriorem actum? 5
- idem actus exterior poſſit eſſe bonus, & malus? 6

De his, quæ conſequuntur actus humanos, ratione bonitatis, & malitiæ. Quæſtio 21.

Vtrum actus humanus, inquantum eſt bonus, uel malus, habeat rationem rectitudinis, uel peccati? 1

Habeat rationem
- laudabilis, uel culpabilis? 2
- meriti, uel demeriti? 3
- meriti, vel demeriti apud Deum? 4

De paſſionibus animæ in generali. Quæſtio 22.

Vt
- aliqua paſſio ſit in anima? 1
- magis ſit in
  - parte appetitiua, quàm in apprehenſiua? 2
  - appetitu ſenſitiuo, quàm in intellectiuo, qui dicitur voluntas? 3

De differentia paſſionum ab inuicem. Quæſtio 23.

Vtrũ
- paſſiones, quæ ſunt in concupiſcibili ſint diuerſæ ab his, quæ ſunt in iraſcibili? 1
- contrarietas paſſionum iraſcibilis ſit ſecundum contrarietatem boni, & mali? 2
- ſit aliqua paſſio animæ non habens contrarium? 3

Vtrum ſint aliquę paſſiones differętes ſpecie in eadem potentia, non contrariæ ad inuicem? 4

De bono, & malo circa paſſiones animæ.
Quæſtio 24.

Vtrū
- bonum, & malum morale poſſint in paſſionibus animæ inueniri? 1
- omnis paſſio animæ ſit mala moraliter? 2
- paſſio addat, uel diminuat ad bonitatem, uel malitiam actus? 3
- aliqua paſſio ſit bona, uel mala ex ſua ſpecie? 4

De ordine paſſionum ad inuicem.
Quæſtio 25.

Vtrū
- paſſiones iraſcibilis ſint priores paſſionibus concupiſcibilis, uel econuerſo? 1
- amor ſit prima paſſionum concupiſcibilis? 2
- ſpes ſit prima inter paſſiones iraſcibilis? 3
- iſtæ quatuor, ſcilicet gaudium, triſtitia, ſpes, & timor ſint principales paſſiones? 4

De paſſionibus animæ in ſpeciali: De amore.
Quæſtio 26.

Vtrū Amor
- ſit
  - in concupiſcibili? 1
  - paſſio? 2
  - idem, quod dilectio? 3
- conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & amorem concupiſcentiæ? 4

De cauſa amoris. Quæſtio 27.

Vtrū
- bonum ſit ſola cauſa amoris? 1
- cognitio ſit cauſa amoris? 2
- ſimilitudo ſit cauſa amoris? 3
- aliqua alia paſſionum animę ſit cauſa amoris? 4

De effectibus amoris. Quæſtio 28.

Vtrū
- vnio ſit effectus amoris? 1
- mutua inhæſio ſit eius effectus? 2
- extaſis ſit eius effectus? 3
- zelus ſit eius effectus? 4
- amor ſit
  - paſſio læſiua amantis? 5
  - cauſa omnium, quæ amans agit? 6

De odio. Quæſtio 29.

Vtrū
- cauſa, & obiectum odij ſit malum? 1
- odium
  - cauſetur ex amore? 2
  - ſit fortius, quàm amor? 3
- aliquis poſſit habere odio
  - ſeipſum? 4
  - veritatem? 5
- aliquid poſſit haberi odio in uniuerſale? 6

De concupiſcentia. Quæſtio 30.

Vtrū
- concupiſcentia ſit tantùm in appetitu ſenſitiuo? 1
- concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis? 2
- ſint aliquæ concupiſcentiæ naturales, & aliquæ nō naturales? 3
- concupiſcentia ſit infinita? 4

De delectione ſecundum ſe. Quæſtio 31.

Vtrū
- delectatio ſit
  - paſſio? 1
  - in tempore? 2
- differat à gaudio? 3
- delectatio ſit in appetitu intellectiuo? 4
- delectationes corporales, & ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus, & intelligibilibus? 5
- delectationes tactus ſint maiores delectationibus, quæ ſunt ſecundum alios ſenſus? 6
- aliqua delectatio ſit non naturalis? 7
- delectatio poſſit eſſe delectationi contraria? 8

De cauſa delectationis. Quæſtio 32.

Vtrū
- operatio ſit cauſa propria delectationis? 1
- motus ſit cauſa delectationis? 2
- ſpes, & memoria ſint cauſa delectationis? 3
- triſtitia ſit cauſa delectationis? 4
- actiones aliorum ſint nobis cauſa delectationis? 5
- benefacere alteri ſit cauſa delectationis? 6
- ſimilitudo ſit cauſa delectationis? 7
- admiratio ſit cauſa delectationis? 8

De effectibus delectationis. Quæſtio 33.

Vtrū
- delectationis ſit dilatare? 1
- delectatio
  - cauſet ſui ſitim, vel deſiderium? 2
  - impediat vſum rationis? 3
  - perficiat operationem? 4

De bonitate, & malitia delectationum.
Quæſtio 34.

Vtrū
- omnis delectatio ſit mala? 1
- omnis delectatio ſit bona? 2
- aliqua delectatio ſit optima? 3

Vtrum delectatio ſit menſura, uel regula, ſecundum quam iudicetur bonum, vel malum in moralibus? 4

De triſtitia, ſeu dolore ſecundum ſe.
Quæſtio 35.

Vtrū
- dolor ſit paſſio animę? 1
- triſtitia
  - ſit idem, quod dolor? 2
  - ſeu dolor ſit contrarius delectationi? 3
- omnis triſtitia omni delectationi contrarietur? 4
- delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria? 5
- magis ſit fugienda triſtitia, quàm delectatio appetenda? 6
- dolor exterior ſit maior, quàm interior? 7
- ſint tantùm quatuor ſpecies triſtitiæ? 8

De cauſis triſtitiæ, ſeu doloris.
Quæſtio 36.

Vtrū
- cauſa doloris ſit bonum amiſſum, uel malum coniunctum? 1
- concupiſcentia ſit cauſa doloris? 2
- appetitus vnitatis ſit cauſa doloris? 3
- poteſtas, cui non poteſt reſiſti, ſit cauſa doloris? 4

De effectibus doloris, ſeu triſtitiæ.
Quæſtio 37.

Vtrū
- dolor auferat facultatem addiſcendi? 1
- aggrauatio animi ſit effectus triſtitię, uel doloris? 2
- triſtitia
  - vel dolor debilitet oēm operationem? 3
  - magis noceat corpori, quàm aliæ animę paſſiones? 4

De remedijs triſtitiæ, ſeu doloris. Quæſtio 38.

Vtrū
- dolor, & triſtitia mitigetur per quamlibet delectationem? 1
- mitigetur per
  - fletum? 2
  - compaſſionem amicorum? 3
  - contemplationem ueritatis? 4
  - ſomnum, & balnea? 5

De bonitate, & malitia triſtitiæ, ſeu doloris. Quæſt. 39.

Vtrū
- triſtitia
  - ſit mala? 1
  - poſſit eſſe bonum
    - honeſtum? 2
    - vtile? 3
- dolor corporis ſit ſummum malum? 4

De paſſionibus iraſcibilis. De ſpe, & deſperatione.
Quæſtio 40.

Vtrum ſpes ſit idem, quod deſiderium? 1

Vtrū
- ſpes ſit in vi apprehenſiua, an in vi appetitiua? 2
- ſpes ſit in brutis animalibus? 3
- ſpei contrarietur deſperatio? 4
- cauſa ſpei ſit experientia? 5
- in iuuenibus, & in ebrioſis abundet ſpes? 6
- ſpes ſit cauſa amoris? 7
- ſpes conferat ad operationem, vel magis impediat? 8

De timore, ſecundùm ſe. Quæſtio 41.

Vtrum ſit
- timor paſſio animæ? 1
- ſpecialis paſſio? 2
- aliquis timor naturalis? 3

De ſpeciebus timoris. 4

De obiecto timoris. Quæſtio 42.

Vtrū
- obiectum timoris, ſit bonum, vel malum? 1
- malum naturæ, ſit obiectum timoris? 2
- timor, ſit de malo culpæ? 3
- ipſe timor timeri poſſit? 4
- repentina magis timeantur? 5
- ea, contra quæ non eſt remedium, magis timeantur? 6

De cauſa timoris. Quæſtio 43.

Vtrum cauſa timoris ſit
- amor? 1
- defectus? 2

De effectibus timoris. Quæſtio 44.

Vtrū
- timor faciat contractionem? 1
- faciat conſiliatiuos? 2
- faciat tremorem? 3
- impediat operationem? 4

De audacia. Quæſtio 45.

Vtrum audacia ſit contraria timori? 1
Vtrum audacia ſequatur ſpem? 2
De cauſa audaciæ. 3
De effectu audaciæ. 4

De ira, ſecundùm ſe. Quæſtio 46.

Vtrū
- ſit ſpecialis paſſio? 1
- obiectum iræ, ſit bonum, an malum? 2
- Ira ſit
  - in concupiſcibili? 3
  - cum ratione? 4
  - naturalior, quàm concupiſcentia? 5
  - grauior, quàm odium? 6
  - ad illos ſolum, ad quos eſt iuſtitia? 7
- fel, mania, & furor, ſint ſpecies iræ? 8

De cauſa effectiua iræ, & de remedijs eius. Quæſtio 47.

Vtrū
- ſemper motiuum iræ, ſit aliquid factum contra eū, qui iraſcitur? 1
- ſola paruipenſio, vel deſpectio, ſit motiuum iræ? 2
- excellentia iraſcentis, ſit cauſa iræ? 3
- defectus hominis, ſit cauſa, quod contra eum aliquis iraſcatur? 4

De effectibus iræ. Quæſtio 48.

Vtrum ira
- cauſet delectationem? 1
- maximè cauſet furorem in corde? 2
- maximè impediat rationis vſum? 3
- cauſet taciturnitatem? 4

De habitibus in generali, quantum ad ſubſtantiam eorum. Quæſtio 49.

Vtrum Habitus
- ſit qualitas? 1
- ſit determinata ſpecies qualitatis? 2
- importet ordinem ad actum? 3

De neceſſitate habituum, vtrum ſcilicet ſit neceſſarium eſſe habitus? 4

De ſubiecto habituum. Quæſtio 50.

Vtrū
- in corpore, ſit aliquis habitus? 1
- anima ſit ſubiectum habitus, ſecundùm ſuam eſſentiam, vel ſecundum ſuam potentiam? 2
- in potentijs ſenſitiuæ partis poſſit eſſe aliquis habitus? 3
- in ipſo intellectu, ſit aliquis habitus? 4
- in voluntate, ſit aliquis habitus? 5
- in ſubſtantijs ſeparatis, ſit aliquis habitus? 6

De cauſa habituum, quantum ad generationem ipſorum Quæſtio 51.

Vtrū
- aliquis habitus ſit à natura? 1
- aliquis habitus cauſetur ex actibus? 2
- per vnum actum poſſit generari habitus? 3
- aliqui habitus, ſint hominibus infuſi à Deo? 4

De cauſa habituum, quantum ad augmentum. Quæſtio 52.

Vtrū
- habitus augeantur? 1
- habitus augeantur per additionem? 2
- quilibet actus augeat habitum? 3

De corruptione, & diminutione habituum. Quæſtio 53.

Vtrū
- habitus corrumpi poſſit? 1
- poſſit diminui? 2
- habitus corrumpatur, vel diminuatur per ſolam ceſſationem ab opere? 3

De diſtinctione habituum Quæſtio 54.

Vtrū
- multi habitus poſſint eſſe in una potentia? 1
- habitus diſtinguantur ſecundùm
  - ſua obiecta? 2
  - bonum, & malum? 3
- vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur? 4

De virtutibus, quantum ad ſuas eſſentias. Quæſtio 55.

Vtrū
- virtus humana, ſit habitus? 1
- ſit habitus operatiuus? 2
- ſit habitus bonus? 3

De diffinitione virtutis? 4

De ſubiecto virtutis. Quæſtio 56.

Vtrū
- virtus ſit in potentia animæ, ſicut in ſubiecto? 1
- vna virtus poſſit eſſe in pluribus potentijs? 2
- intellectus poſſit eſſe ſubiectum virtutis? 3
- iraſcibilis, & concupiſcibilis poſſit eſſe ſubiectum virtutis? 4
- vires apprehenſiuæ ſenſitiuæ, ſint ſubiectum virtutis? 5
- voluntas poſſit eſſe ſubiectum virtutis? 6

De diſtinctione virtutum intellectualium. Quæſtio 57.

Vtrū
- habitus intellectuales ſpeculatiui, ſint virtutes? 1
- ſint tantum tres, ſcilicet ſapientia, ſcientia, & intellectus? 2
- habitus intellectualis, qui eſt ars, ſit virtus? 3
- Prudentia, ſit virtus diſtincta ab arte? 4
- Prudentia, ſit virtus neceſſaria homini? 5
- Eubulia, ſyneſis, & gnome, ſint virtutes adiunctę prudentiæ? 6

De diſtinctione virtutum moralium ab intellectualibus. Quæſt. 58.

Vtrū
- omnis virtus, ſit virtus moralis? 1
- virtus moralis diſtinguatur ab intellectuali? 2
- ſufficienter diuidatur virtus per moralem, & intellectualem? 3
- moralis virtus poſſit eſſe ſine intellectuali? 4
- econuerſò intellectualis poſſit eſſe ſine morali? 5

De

De diſtinctione virtutum moralium, ſecundùm comparationem ad paſſiones. Quæſtio 59.

Vtrũ
- virtus moralis
  - ſit paſſio? 1
  - paſſio eſſe cum paſſione? 2
  - poſſit eſſe cum triſtitia? 3
- omnis virtus moralis ſit circa paſſiones? 4
- aliqua virtus moralis poſſit eſſe ſine paſſione? 5

De diſtinctione virtutum moralium ab inuicem. Quæſtio 60.

Vtrũ
- ſit vna tantum virtus moralis? 1
- virtutes morales, quæ ſunt circa operationes, diſtinguantur ab his, quæ ſunt circa paſſiones? 2
- circa operationes ſit vna tantum virtus moralis? 3
- circa diuerſas paſſiones, ſint diuerſæ virtutes morales? 4
- virtutes morales diſtinguantur, ſecundum diuerſa obiecta paſſionum? 5

De virtutibus cardinalibus. Quæſtio 61.

Vtrum virtutes morales debeant dici cardinales, vel principales? 1
De numero earum, vtrum ſcilicet ſint tantùm quatuor, ſcilicet prudentia, iuſtitia, temperantia, & fortitudo? 2
Quæ ſint virtutes huiuſmodi? 3
Vtrũ
- differant ab inuicem? 4
- diuidantur conuenienter in virtutes politicas, purgatorias, purgati animi, & exemplares? 5

De virtutibus theologicis. Quæſtio 62.

Vtrũ
- aliquæ virtutes ſint theologicæ? 1
- virtutes theologicæ diſtinguantur ab intellectualibus, & moralibus? 2

Quot, & quæ ſint huiuſmodi? 3
De ordine earum, vtrum ſcilicet fides ſit prior ſpe, & ſpes ſit prior charitate? 4

De cauſa virtutum. Quæſtio 63.

Vtrũ
- virtus ſit in nobis à natura? 1
- aliqua virtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum? 2
- aliquæ virtutes morales, ſint in nobis per infuſionem? 3
- virtus, quam acquirimus ex aſſuetudine operum, ſit eiuſdem ſpeciei cum virtute infuſa? 4

De medio virtutum. Quæſtio 64.

Vtrũ
- virtutes morales, ſint in medio? 1
- medium virtutis moralis ſit medium rei, vel rationis? 2
- virtutes intellectuales conſiſtant in medio? 3
- virtutes Theologicæ conſiſtant in medio? 4

De connexione virtutum. Quæſtio 65.

Vtrũ
- virtutes morales, ſint adinuicem connexæ? 1
- virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate? 2
- charitas poſſit eſſe ſine eis? 3
- fides, & ſpes poſſint eſſe ſine charitate? 4
- charitas poſſit eſſe ſine eis, ſcilicet fide, & ſpe? 5

De æqualitate virtutum. Quæſtio 66.

Vtrũ
- virtus poſſit eſſe maior, vel minor? 1
- omnes virtutes ſimul in eodem exiſtentes, ſint æquales? 2

De cõparatione virtutum
- moralium ad intellectuales? 3
- moralium adinuicem? 4
- intellectualium adinuicem? 5
- Theologicarum adinuicem? 6

De duratione virtutum poſt hanc vitam. Quæſtio 67.

Vtrum virtutes morales maneant poſt hanc vitam? 1
Vtrũ
- virtutes intellectuales maneant? 2
- fides maneat? 3
- remaneat ſpes? 4
- aliquid fidei, vel ſpei remaneat? 5
- remaneat charitas? 6

De donis. Quæſtio 68.

Vtrum dona differant à virtutibus? 1
De neceſſitate donorum, vtrum ſcilicet dona neceſſaria, ſint hominibus ad ſalutem? 2
Vtrum dona ſint habitus? 3
Quæ, & quot ſint? 4
Vtrum
- dona ſint connexa? 5
- maneant in patria? 6

De comparatione eorum
- ad inuicem? 7
- ad virtutes? 8

De beatitudinibus. Quæſtio 69.

Vtrum beatitudines à donis, & virtutibus diſtinguantur? 1
Præmia beatitudinum pertineant ad hanc vitam? 2
De numero beatitudinum. 3
De conuenientia præmiorum, quæ eis attribuuntur. 4

De fructibus. Quæſtio 70.

Vtrum fructus Spiritus ſancti ſint actus? 1
Differant à beatitudinibus? 2
De numero eorum. 3
De oppoſitione eorum ad opera carnis. 4

De peccatis, & vitijs, ſecundùm ſe. Quæſtio 71.

Vtrũ
- vitium
  - contrarietur virtuti? 1
  - ſit contra naturam? 2
  - ſit peius, quàm actus vitioſus? 3
- actus vitioſus poſſit eſſe ſimul cum virtute? 4
- in omni peccato, ſit aliquis actus vitioſus? 5

De diffinitione peccati, quam Auguſtinus ponit 22. contra Fauſtum, ſcilicet, quòd peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam. 6

De diſtinctione peccatorum, & vitiorum. Quæſtio 72.

Vtrũ
- peccata diſtinguantur ſpecie, ſecundùm obiecta? 1
- conuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia à carnalibus 2
- peccata diſtinguantur ſpecie, ſecundum cauſas? 3
- ſecundum eos in quos peccatur, ſcilicet in Deum, proximum, & ſeipſum? 4
- veniale, & mortale differant ſpecie? 5
- ſecundùm
  - omiſſionem, & commiſſionem? 6
  - diuerſum peccati proceſſum? 7
  - abundantiam, & defectum? 8
  - diuerſas circunſtantias? 9

De comparatione peccatorum ad inuicem. Quæſtio 73.

Vtrũ
- omnia peccata, & vitia ſint connexa? 1
- omnia ſint paria? 2
- grauitas peccatorum attendatur, ſecundùm obiecta? 3
- ſecundum dignitatem virtutum, quibus peccata opponuntur? 4
- peccata carnalia ſint grauiora, quàm ſpiritualia? 5
- ſecundùm
  - cauſas peccatorum attendatur grauitas ipſorum? 6
  - circunſtantias? 7
  - quantitatem nocumenti? 8
  - conditionem perſonæ, in quam peccatur? 9
- propter magnitudinem perſonæ peccantis aggrauetur peccatum? 10

De ſubiecto peccatorum, ſiue vitiorum. Quæſtio 74.

Vtrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati? 1

Vtrum

Vtrũ
- ſola voluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati? 2
- ſenſualitas poſſit eſſe ſubiectum peccati? 3
- poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis? 4
- ratio poſſit eſſe ſubiectum peccati? 5
- peccatum delectationis moroſæ, vel non moroſæ, ſit in ratione inferiori, ſicut in ſubiecto? 6
- peccatum conſenſus in actum, ſit in ratione ſuperiori, ſicut in ſubiecto? 7
- conſenſus in delectationem, ſit peccatum mortale? 8
- ratio ſuperior poſſit eſſe ſubiectum peccati venialis? 9
- in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatum veniale circa proprium obiectum, id eſt, ſecundum quòd inſpicit rationes æternas? 10

De cauſis peccatorum in generali.
Quæſtio 75.

Vtrũ
- peccatum habeat cauſam? 1
- habeat cauſam interiorem? 2
- habeat cauſam exteriorem? 3
- peccatum, ſit cauſa peccati? 4

De ignorantia, quæ eſt cauſa peccati ex parte rationis.
Quæſtio 76.

Vtrũ
- ignorantia, ſit cauſa peccati. 1
- ignorantia, ſit peccatum? 2
- totaliter excuſet à peccato? 3
- diminuat peccatum? 4

De cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui.
Quæſtio 77

Vtrũ
- paſſio appetitus ſenſitiui poſſit mouere, vel inclinare voluntatem? 1
- poſſit ſuperare rationem contra eius ſcientiam? 2
- peccatum, quod ex paſſione prouenit, ſit peccatum ex infirmitate? 3
- hæc paſſio, quæ eſt amor ſui, ſit cauſa omnis peccati? 4

De his tribus cauſis, quæ ponuntur primæ Ioannis tertio, ſcilicet concupiſcentia oculorum, concupiſcentia carnis, & ſuperbia vitæ. 5

Vtrũ
- paſſio, quę eſt cauſa peccati, diminuat peccatum? 6
- ipſum totaliter excuſet? 7
- peccatum, quod eſt ex paſſione, poſſit eſſe mortale? 8

De cauſa peccati, quæ eſt ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia *Quæſtio 78.*

Vtrũ
- aliquis poſſit ex certa malitia, vel induſtria peccare? 1
- quicunq; peccat ex habitu, ex certa malitia peccet? 2
- quicunq; peccat ex certa malitia ex habitu peccet? 3
- ille, qui peccat ex certa malitia, grauius peccet, quàm ille, qui peccat ex paſſione? 4

De cauſis exterioribus peccati ex parte Dei.
Quæſtio 79.

Vtrũ
- Deus ſit cauſa peccati? 1
- à Deo ſit actus peccati? 2
- Deus ſit cauſa excæcationis, & obdurationis? 3
- hæc ordinentur ad ſalutem eorum, qui excæcantur, & obdurantur? 4

De cauſa peccati ex parte diaboli.
Quæſtio 80.

Vtrũ
- diabolus ſit directè cauſa peccati? 1
- diabolus inducat ad peccandum interius perſuadendo? 2
- diabolus poſſit neceſſitatem peccandi inducere? 3
- omnia peccata ex diaboli ſuggeſtione proueniant? 4

De cauſa peccati ex parte hominis, & de traductione peccati originalis, cuius homo eſt cauſa per originem. *Quæſtio 81.*

Vtrũ
- primum peccatum primi hominis in poſteros deriuetur per originem? 1
- omnia alia peccata primi parentis, vel etiam aliorum parentum per originem in poſteros deriuentur? 2
- peccatum originale deriuetur ad omnes, qui ex Adam, per viam ſeminis generantur. 3
- peccatum originale ad illos deriuaretur, qui miraculosè ex aliqua parte hominis formarentur? 4
- ſi fœmina peccaſſet viro non peccante, traduceretur peccatum originale? 5

De peccato originali, quantum ad ſuam eſſentiam.
Quæſtio 82.

Vtrũ
- originale peccatum ſit habitus? 1
- ſit tantum vnum in vno homine? 2
- ſit concupiſcentia? 3
- ſit æqualiter in omnibus? 4

De ſubiecto originalis peccati.
Quæſtio 83.

Vtrũ
- ſubiectum originalis peccati per prius, ſit caro, an anima? 1
- ſi anima, vtrum per eſſentiam, vel per potentias ſuas? 2
- voluntas per prius, ſit ſubiectum peccati originalis, quam aliæ potentiæ? 3
- aliquæ potẽtiæ animæ, ſint ſpecialiter infectæ, ſcilicet generatiua, vis concupiſcibilis, & ſenſus tactus. 4

De cauſa peccati, ſecundùm quòd vnum peccatum eſt cauſa alterius *Quæſtio 84.*

Vtrũ
- cupiditas, ſit radix omnium peccatorum? 1
- ſuperbia, ſit initium omnis peccati? 2
- præter ſuperbiam, & auaritiam debeant dici capitalia vitia quædam, alia ſpecialia vitia? 3

Quot, & quæ ſint capitalia vitia? 4

De effectibus peccati, quantum ad corruptionem boni naturæ. *Quæſtio 85.*

Vtrum peccatum
- diminuat bonum naturæ? 1
- totaliter tolli poſſit? 2

De quatuor vulneribus, quæ Beda ponit, quibus humana natura vulnerata eſt, propter peccatum. 3

Vtrũ
- priuatio modi, ſpẽi, & ordinis ſit effectus peccati? 4
- Mors, & alij defectus corporales, ſint effectus peccati? 5
- Mors, & alij defectus corporales, ſint homini aliquo modo naturales? 6

De effectu peccati, quantum ad maculam animæ.
Quæſtio 86.

Vtrum
- macula animæ, ſit effectus peccati? 1
- macula remaneat in anima poſt actum peccati? 2

De effectu peccati, quantum ad reatum pœnæ, & de ipſo reatu pœnæ. *Quæſtio 87.*

Vtrũ
- reatus pœnæ ſit effectus peccati? 1
- vnum peccatum poſſit eſſe pœna alterius peccati? 2
- aliquod peccatum faciat reum pœnæ æternæ? 3
- faciat reum pœnæ infinitæ, ſecundùm quantitatem? 4
- omne peccatum faciat reum æternæ, & infinitæ pœnæ? 5
- reatus pœnæ poſſit remanere poſt peccatum? 6
- omnis pœna inferatur pro aliquo peccato? 7
- vnus puniatur pro peccato alterius? 8

De peccatis, quæ diſtinguuntur ſecundùm reatum pœnæ, & de venialibus per comparationem ad mortale. Quæſt. 88.

Vtrū
- veniale peccatum diuidatur conuenienter contra mortale peccatum? 1
- peccatum veniale, & mortale diſtinguantur genere? 2
- veniale peccatum { ſit diſpoſitio ad mortale? 3 / poſſit fieri mortale? 4
- circunſtantia aggrauans poſſit facere de veniali peccatum mortale? 5
- peccatum mortale poſſit fieri veniale? 6

De veniali peccato, ſecundùm ſe. Queſtio 89.

Vtrum veniale peccatum cauſet maculam in anima? 1

De diſtinctione peccati venialis, prout figuratur per lignum, fœnum, & ſtipulam 1 ad Cor 2. 2

Vtrū
- homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare venialiter? 3
- angelus bonus, vel malus poſſit peccare venialiter? 4
- primi motus ſenſualitatis infidelium, ſint peccata venialia? 5
- peccatum veniale poſſit eſſe ſimul in aliquo cum ſolo peccato originali? 6

De exteriori principio actuum mouente ad bonum, ſcilicet de lege communi, quantum ad eius eſſentiam Queſtio 90.

Vtrum lex ſit aliquid rationis. 1

De
- fine eius, vtrum ſcilicet lex ordinetur ſemper ad bonum commune, ſicut ad finem? 2
- cauſa eius: vtrum ſcilicet cuiuſlibet, ſit facere legem? 3
- promulgatione ipſius: vtrum ſcilicet promulgatio ſit de ratione legis? 4

De legibus, quantum ad earum differentiam. Quæſtio 91.

Vtrum ſit
- aliqua lex { æterna? 1 / naturalis? 2 / humana? 3 / diuina? 4
- vna tantùm, an plures? 5
- aliqua lex peccati ſeu fomitis? 6

De lege, quantum ad ſuos effectus. Queſtio 92.

Vtrū
- effectus legis ſit, homines facere bonos? 1
- effectus ſeu actus legis ſint, imperare, vetare, permittere, & punire, vt legiſperitus dicit? 2

De legibus in ſpeciali, quantum ad leges ſingulares, & de ipſa lege æterna. Queſtio 93.

Quæ ſit lex æterna? 1

Vtrū
- ſit omnibus nota? 2
- omnis lex ab ea deriuetur? 3
- legi æternæ ſubijciantur { omnia neceſſaria, & æterna? 4 / contingentia naturalia? 5 / omnes res humanæ? 6

De lege naturali. Queſtio 94.

Quid ſit lex naturalis? 1

Quæ ſint præcepta legis naturalis? 2

Vtrū
- omnes actus virtutum, ſint de lege naturali? 3
- lex naturalis ſit vna apud omnes? 4
- ſit mutabilis? 5
- poſſit à mente hominis deleri? 6

De lege humana, ſecundùm ſe. Queſtio 95.

De vtilitate legis humanæ. 1

De
- eius origine, vtrum ſcilicet deriuetur à lege naturali? 2
- qualitate eius. 3
- diuiſione eiuſdem. 4

De lege humana, quantum ad eius poteſtatem. Quæſt. 96.

Vtrū
- lex humana debeat poni in communi? 1
- lex humana debeat omnia vitia cohibere? 2
- omnium virtutum actus habeat ordinare? 3
- imponat homini neceſſitatem, quantum ad forum conſcientiæ? 4
- omnes homines legi humanæ ſubdantur? 5
- his, qui ſunt ſub lege liceat agere præter verba legis? 6

De lege humana, quantum ad eius mutationem. Quæſtio 97.

Vtrū
- lex humana
  - ſit mutabilis? 1
  - debeat ſemper mutari quando aliquid melius occurrit? 2
  - per conſuetudinem aboleatur, & vtrum conſuetudo obtineat vim legis? 3
- vſus legis humanæ per diſpoſitionem rectorum debeat immutari? 4

De veteri lege, ſecundùm ſe. Quæſtio. 98.

Vtrū
- Lex vetus ſit bona? 1
- ſit à { Deo? 2 / Deo mediantibus angelis? 3
- data ſit omnibus? 4
- omnes obliget? 5
- congruo tempore fuerit data? 6

De lege veteri, quantum ad præcepta eius, ſcilicet de præceptorum eius diſtinctione. Quæſtio 99.

Vtrū
- veteris legis ſint plura præcepta, vel vnum tantū? 1
- lex vetus contineat aliqua præcepta moralia? 2
- præter
  - moralia præcepta contineat aliqua ceremonialia? 3
  - hæc cōtineat aliqua iudicialia præcepta? 4
  - præcepta moralia, ceremonialia & iudicialia, contineat aliqua alia? 5

De modo, quo lex inducebat ad obſeruantiam prædictorum. 6

De præceptis veteris legis, & de moralibus. Quæſtio 100.

Vtrū
- omnia præcepta moralia veteris legis ſint de lege naturæ? 1
- ſint de actibus omnium virtutum? 2
- omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi? 3

De
- diſtinctione præceptorum decalogi. 4
- numero præceptorum decalogi? 5
- ordine eorundem. 6
- modo tradendi ipſa. 7

Vtrū
- ſint diſpenſabilia? 8
- modus { obſeruandi virtutem cadat ſub præcepto? 9 / charitatis cadat ſub præcepto? 10

De diſtinctione aliorum præceptorum moralium? 11

Vtrum præcepta moralia veteris legis iuſtificent? 12

De præceptis ceremonialibus veteris legis, ſecundùm ſe. Quæſtio 101.

Quæ ſit ratio præceptorum ceremonialium? 1

Vtrum
- ſint figuralia? 2
- debuerit eſſe multa? 3

De diſtinctione ipſorum. 4

De præceptis ceremonialibus, quantum ad ſuas cauſas.
Quæſtio 102.

Vtrũ
- præcepta ceremonialia habeant cauſam? 1
- habeant cauſam litteralem, vel ſolùm figuralem? 2

De cauſis
- Sacrificiorum. 3
- Sacramentorum. 4
- Sacrorum. 5
- Obſeruantiarum? 6

De præceptis ceremonialibus, quantum ad eorum durationem. Quæſtio 103.

Vtrũ
- præcepta ceremonialia fuerint ante legem? 1
- in lege aliquam virtutem habuerint iuſtificandi? 2
- ceſſauerint Chriſto veniente? 3
- ſit peccatum mortale ea obſeruare poſt Chriſtum? 4

De præceptis iudicialibus in communi
Quæſtio 104.

Quæ ſint iudicialia præcepta? 1
Vtrum ſint figuralia? 2

De
- duratione eorum, ſcilicet, vtrum obligent in perpetuum? 3
- diſtinctione ipſorum? 4

De præceptis iudicialibus, quantum ad ipſorum rationem.
Quæſtio 105.

De ratione præceptorum iudicialium, quæ pertinent ad principes. 1

De his, quæ pertinent ad
- conuictum hominum ad inuicem. 2
- extraneos. 3
- domeſticam conuerſationem. 4

De lege noua, ſcilicet Euangelij, ſecundùm ſe.
Quæſtio 106.

Vtrum lex noua ſit ſcripta, vel indita? 1
De virtute eius, vtrum iuſtificet? 2

Vtrũ
- debuerit dari à principio mundi? 3
- ſit duratura, vſque ad finem mundi, an debeat ei alia lex ſuccedere? 4

De comparatione legis nouæ ad veterem.
Quæſtio 107.

Vtrũ
- lex noua ſit alia lex à lege veteri? 1
- lex noua impleat veterem? 2
- contineatur in veteri? 3

Quæ ſit grauior, vtrum lex noua, an vetus? 4

De his, quæ continentur in lege noua.
Quæſtio 108.

Vtrũ
- lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere, vel prohibere? 1
- ſufficienter exteriores actus ordinauerit? 2
- conuenienter
  - inſtituat homines, quantum ad actus exteriores? 3
  - ſuperaddat conſilia præceptis? 4

De principio exteriori humanorum actuum, per quod iuuamur ad rectè agendum, ſcilicet de gratia quantum ad eius neceſſitatem.
Quæſtio 109.

Vtrũ
- abſque gratia poſſit homo aliquod verum cognoſcere? 1
- abſque gratia Dei poſſit homo aliquod bonum facere, vel velle? 2
- homo abſque gratia
  - poſſit Deum ſuper omnia diligere? 3
  - per ſua naturalia poſſit præcepta legis obſeruare? 4
  - poſſit mereri vitam æternam? 5
- homo poſſit ſe ad gratiam præparare, ſine gratia? 6
- abſque gratia poſſit homo reſurgere a peccato? 7
- abſque gratia poſſit homo vitare peccatum? 8
- homo gratiam conſecutus, poſſit abſque alio diuino auxilio bonum facere, & vitare peccatum? 9
- poſſit perſeuerare in bono per ſeipſum? 10

De gratia Dei, quantum ad eius eſſentiam.
Quæſtio 110.

Vtrum gratia
- ponat aliquid in anima? 1
- ſit qualitas? 2
- differat à virtute infuſa? 3

De ſubiecto gratiæ, vtrum ſcilicet gratia ſit in eſſentia animę ſicut in ſubiecto? 4

De diuiſione gratiæ. Quæſtio 111.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratis datam, & gratum facientem? 1

De diuiſione gratiæ
- gratum facientis, per operantem, & cooperantem 2
- per gratiam præuenientem, & ſubſequentem. 3
- gratis datæ. 4

De comparatione gratiæ gratum facientis, & gratis datę. 5

De gratia, quantum ad eius cauſam.
Quæſtio 112.

Vtrũ
- ſolus Deus ſit cauſa efficiens gratiæ? 1
- requiratur aliqua diſpoſitio ad gratiam ex parte recipientis ipſam per actum liberi arbitrij? 2
- ex neceſſitate detur gratia ſe præparanti ad gratiam? 3
- gratia ſit ęqualis in omnibus? 4
- aliquis poſſit ſcire ſe habere gratiam? 5

De gratia, quantum ad eius effectus.
Quæſtio 113.

De iuſtificatione impij, quæ eſt effectus gratiæ operantis, primò quid ſit iuſtificatio impij. 1

Vtrũ
- ad eam requiratur
  - gratiæ infuſio? 2
  - aliquis motus lib. arbitrij? 3
  - motus fidei? 4
  - motus liberi arbitrij in peccatum? 5
- præmiſſis ſit connumeranda remiſſio peccatorum? 6
- in iuſtificatione impij, ſit ordo temporis, aut fiat ſubitò? 7

De naturali ordine eorum, quæ ad iuſtificationem concurrunt? 8

Vtrum iuſtificatio impij, ſit
- maximum opus Dei? 9
- miraculoſa? 10

De merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis.
Quæſtio 114.

Vtrũ
- homo poſſit aliquid mereri à Deo? 1
- aliquis
  - ſine gratia poſſit mereri vitam æternam? 2
  - per gratiam poſſit mereri vitam æternã ex condigno? 3
- gratia ſit principium merendi mediante charitate principaliter? 4
- homo poſſit
  - ſibi mereri primam gratiam? 5
  - eam mereri alij? 6
- aliquis poſſit ſibi mereri reparationem poſt lapſum? 7
- poſſit aliquis ſibi mereri
  - augmentum gratię, vel charitatis? 8
  - finalem perſeuerantiam? 9
- bona temporalia cadant ſub merito? 10

FINIS.

LECTORI BENEVOLO S.

ACCESSIT huic editioni, maximo tuo commodo, benigne Lector, locorum omnium à S. Th. tam ex ſacris, quàm prophanis auctoribus citatorum, tum etiam eorum, ad quę antè, vel poſt idem auctor in ipſo Textu ſuo remittit, indicatio perſpicua, & plurimis in locis emendatio fideliſſima: quæ omnia, ſumma diligentia, labore maximo, & induſtria haud vulgari, Frater ANTONIVS SENENSIS (qui de Conceptione antea dictus eſt) Luſitanus, ordinis Prædicatorum, pro ſuo iuuandæ Theologiæ ſtudio perquiſiuit, deprehendit, & nobis ſuppeditauit.

PRIMA SECVNDAE ANGELICI DOCTORIS, SANCTI THOMAE AQVINATIS.

PROLOGVS.

li. 2. orth. fidei c. 12.

QVIA, ſicut Damaſcenus dicit homo factus ad imaginē Dei dicitur, ſecundū qđ p imaginē ſignificatur intellectuale & arbitrio liberū; & p ſe poteſtatiuum: poſtquā pdictum eſt de exēplari, ſ. de Deo, & de his, quę pceſſerunt ex diuina poteſtate ſecū dum eius uoluntatem, reſtat vt conſideremus de eius imagine, ideſt, de homine ſecundum qđ & ipſe eſt ſuorum operum principium quaſi liberum arbitrium habens, & ſuorum operum poteſtatem.

QVAESTIO PRIMA.

De vltimo fine hominis, in octo articulos diuiſa.

VBI primo conſiderandum occurrit de vltimo fine humanæ vitæ, & deinde de his, p quæ homo ad hūc finem peruenire poteſt, vel ab eo deuiare. ex fine n oportet accipere rationes eorū, quæ ordināt ur ad finem. Et qa vltimus finis humanæ vitæ ponitur eſſe beatitudo, oportet primū conſiderare de vltimo fine in communi, deinde de beatitudine.

¶ Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, vtrum hominis ſit agere propter finem.

¶ Secundo, vtrum hoc ſit proprium rationalis naturæ.

¶ Tertio, vtrū actus hominis recipiant ſpeciem a fine.

¶ Quarto, vtrū ſit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.

¶ Quinto, vtrū vnius hoīs poſſīt ēe plures vltimi fines.

¶ Sexto, vtrū omnia homo ordinet in vltimum finē.

¶ Septimo, vtrum idē ſit finis vltimus omniū hominū.

¶ Octauo, vtrum in illo vltimo fine omnes alię creaturę conueniant.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homini conueniat agere propter finem.

1 AD Primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ homini non conueniat agere propter finē: cauſa enim naturaliter prior eſt ſuo effectu Sed finis habet rationem vltimi, vt ipſum nomen ſonat. Ergo finis nō habet rationem cauſæ, ſed propter illud agit homo qđ eſt cā actionis cū hęc præpoſitio ppter, deſignet habitudinē cauſæ ergo homini nō cōuenit agere pp finē.

Infra ar. 2. cor. & q. 6. ar. 1 cor. et q. 28. ar. 6. cor. et q. 94 ar. 2. cor. et q. 109. art. 1 cor. Et 3. cōt c. 2. Et pvſ. 3 cap. 100.

¶ 2 Præterea, illud qđ eſt vltimus finis nō eſt propter finē: ſed in quibuſdam actiones ſunt vltimus finis, vt patet per Philoſophum in primo Ethic.* ergo non omnia: homo agit propter finem.

1. li. Eth. c. 1. tom. 5.

¶ 3 Præterea, Tūc videtur homo agere propter finē quando deliberat. Sed multa homo agit abſque deliberatione, de quibus etiam quādoq; nihil cogitat; ſicut cū aliquis mouet pedem vel manū alijs intentus, vel fricat barbam; non ergo omnia agit propter finem.

SED CONTRA, Oīa q̄ ſunt in aliquo genere, deriuātur a principio illius generis, ſed finis eſt principiū in operabilibus ab hoīe: vt patet p Philoſophū in ſecūdo* Phy. ſ. ergo homini cōuenit oīa agere pp finē.

ib. 2. Phy. tx. 89. t. 3

RESPONDEO dicendum, ꝙ actionum quę ab homine aguntur, illæ ſolæ propriè dicuntur humanæ, q̄ ſunt propriæ hominis inquantū eſt homo Differt aūt homo ab alijs irrationalibus creaturis ī hoc ꝙ eſt ſuorū actuū dominus. Vnde illæ ſolæ actiones vocātur propriè humanę, quarū homo eſt dominus. Eſt aūt homo dominus ſuorum actuū p rationē & voluntatem: vnde & liberum arbitrium eſſe dicitur facultas voluntatis & rationis, Illæ ergo actiones propriè humanæ dicuntur, quæ ex voluntate deliberata procedunt: ſi quæ aūt aliæ actiones homini conueniant, poſſunt dici quidē hominis actiones, ſed non propriè humanæ, cū non ſint hominis inquantū eſt homo Manifeſtū eſt aūt ꝙ oēs actiones, quæ procedūt ab aliqua potentia, cauſant ab ea ſecundū rationem ſui obiecti. Obiectū autem voluntatis eſt finis & bonum, vnde oportet ꝙ omnes actiones humanæ propter finem ſint.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ finis etſi ſit poſtremus in executione, eſt tamen primus in intentione agentis: & hoc modo habet rationem cauſæ.

AD SECVNDVM dicendū, quod ſi qua actio humana ſit vltimus finis, oportet eam eſſe volūtariā: aliàs non eſſet humana, vt dictū eſt.* Actio aūt aliqua dupliciter dicitur voluntaria. Vno mō, qa imperatur a voluntate. ſicut ambulare vel loqui: alio modo, quia elicit à voluntate, ſicut ipſum velle. Impoſſibile aūt eſt, ꝙ ipſe actus à voluntate elicitus ſit vltimus finis: nā obiectū voluntatis eſt finis, ſicut obiectū viſus eſt color. Vnde ſicut impoſſibile eſt, ꝙ primū viſibile ſit ipſum videre; qa oē videre eſt alicuius obiecti viſibilis: ita īpoſſibile eſt ꝙ primū appetibile, qđ eſt finis ſit ipſum velle. Vñ relinquit, ꝙ ſi qua actio humana ſit vltimus finis, ꝙ ipſa ſit imperata à volūtate: & ita ibi aliqua actio hominis, ad minus ipſum velle, eſt pp finē: quicquid ergo homo faciat, verū eſt. dicere ꝙ homo agat pp finē, ēt agēdo actionē quæ eſt vltimus finis.

In corp. ar.

AD TERTIVM dicēdum, ꝙ huiuſmodi actiones non ſunt propriè humanæ: quia nō procedunt ex deliberatione rationis. quæ eſt proprium principium humanorum actuum. & ideo habent quaſi finem imaginatum, non autem per rationem præſtitutum.

ARTICVLVS II.

Vtrum agere propter finem ſit proprium rationalis natura.

2 AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ agere propter finem ſit propriū rationalis naturæ: homo enim cuius eſt agere pp finem nunquam agit propter finē ignotum ſed multa ſunt, quæ nō cognoſcunt finem, vel quia omnino carent cognitione, ſicut creaturæ inſenſibiles, vel quia nō apprehendunt rationem finis, ſicut bruta animalia. videtur ergo proprium eſſe rationalis creaturæ agere pp finē.

12. q. 50. art. 3. cor. et 3. cōtra c. 46. Et li 3. c. 1 fin 15. 24. 100. 120 fin & 111. Et vni ar. 1. cor et 2 phy le 4. c 3 prin et ec 30 pri. mx 42. to- 20. 2.

¶ 2 Præterea, Agere propter finem eſt ordinare ſuā actionem ad finem: ſed hoc eſt rationis opus: ergo non conuenit his, quæ ratione carent.

¶ 3 Præterea. Bonū & finis eſt obiectū volūtatis: ſed voluntas in ratione eſt, ut * dicitur in 3. de anima: ergo agere propter finem, nō eſt niſi rationalis naturæ.

SED CONTRA eſt. quod Philoſophus * probat in 2. Phy. quòd nō ſolum intellectus, ſed etiam natura agit propter finem.

4 Phy. tex. 9. tom. 2.

RESPONDEO dicendum, ꝙ omnia agentia neceſſe eſt agere propter finem. Cauſarum enim ad inuicem ordinatarum ſi prima ſubtrahatur, neceſſe eſt alias ſubtrahi: prima autem inter omnes cauſas eſt cauſa finalis, cuius ratio eſt. quia materia nō ſequitur formā, niſi ſecundū quod mouetur ab agēte; nihil enim reducit ſe de potētia ī actū, agēs aūt nō mouet niſi ex intētione finis: ſi. n agens nō eſſet determinatū ad aliquem effectum, non magis ageret hoc quam illud. Ad hoc ergo quod determinatum effectum producat,

neceſſe eſt qđ determinetur ad aliquid certū, qđ habet rationem finis: Hæc autem determinatio ſicut in rationali natura per rationalem fit appetitum, qui dicitur voluntas; ita in alijs fit per inclinationem naturalem, quæ dicitur appetitus naturalis. Tamē conſiderādum eſt, ꝙ aliquid ſua actione, vel motu tēdit ad finē dupliciter. Vno modo, ſicut ſeipſum ad finem mouens vt homo. Alio modo, ſicut ab alio motū ad finē, ſicut ſagitta tēdit ad determinatū finē ex hoc ꝙ mouetur à ſaggitāre, q ſuā actionē dirigit in finē. Illa ergo q̃ rōnē habēt, ſ ipſa mouent ad finem, q̃a habēt dominiū ſuorum actuū per liberum arbitriū, quod eſt facultas volūtatis & rationis. Illa verò quę ratione carent, tendunt in finem ꝓpter naturalem inclinationē quaſi ab alio mota, nō autem à ſeipſis, cùm non cognoſcant rōnem finis: & ideo nihil in finē ordinare poſſunt, ſed ſolum in finē ab alio ordinantur: nam tota irrationalis natura comparatur ad Deum ſicut inſtrumētum ad agens principale, vt* ſupra habitū eſt: & ideo proprium eſt naturæ rōnalis vt tendat in finē, quaſi ſe agens, vel ducēs ad finē. Naturæ verò irrationalis quaſi ab alio acta vel ducta, ſiue ī finē apprehēſum, ſicut bruta aīalia, ſiue in finē nō apprehēſum, ſicut ea q̃ oīno cognitione carēt.

** p. p. q. 22. ar. 2. & q. 103. ar. 5.*

AD PRIMVM ergo dđm, ꝙ qñ homo per ſeipſum agit pp finē, cognoſcit finē, ſed qñ ab alio agitur vel ducitur, puta cùm agit ad imperiū alterius, vel cum mouetur altero impellente, non eſt neceſſarium ꝙ cognoſcat finē: & ita eſt in creaturis irrationalibus.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ ordinare in finē eſt eius, quod ſeipſum agit in finē. Eius verò quod ab alio agitur in finē, eſt ordinari in finem, quod pōt eſſe irrōnalis naturæ, ſed ab aliquo rationem habente.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ obiectum voluntatis eſt finis & bonum in vniuerſali. vnde nō poteſt eſſe voluntas in his, quæ carent rōne & intellectu: cùm nō poſſint apprehendere vniuerſale, ſed eſt ī eis appetitus naturalis vel ſenſitiuus determinatus ad aliquod bonū particulare. Manifeſtum autem eſt, ꝙ particulares cauſæ mouentur à cauſa vniuerſali, ſicut cum rector ciuitatis, q intendit bonū commune, mouet ſuo imperio omnia ſua particularia officia ciuitatis: & ideo neceſſe eſt ꝙ omnia, quæ carent ratione, moueantur in fines particulares ab aliqua voluntate rationali, quæ ſe extendit in bonum vniuerſale, ſcilicet à voluntate diuina.

ARTICVLVS III.

Vtrum actus humani recipiant ſpeciem ex fine.

3

Infra ar. 4 et q. 18. ar. 2. & 3. & q. 72. ar. 1. & 3. & 2. diſt. 40. ar. 3. & mal. q. art. 4.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, qđ actus humani non recipiant ſpeciem à fine: finis enim eſt cauſa extrinſeca. ſed vnumquodque habet ſpeciem ab aliquo principio intrinſeco. ergo actus humani non recipiunt ſpeciem à fine.

¶ 2 Præterea, Illud qđ dat ſpeciē, oportet eſſe prius: ſed finis eſt poſterior in eſſe. ergo actus humanus non habet ſpeciem à fine.

¶ 3 Præterea, Idem non poteſt eſſe niſi in vna ſpecie, ſed eundē numero actū cōtingit ordinari ad diuerſos fines. ergo finis non dat ſpeciē actibus humanis.

SED CONTRA eſt, qđ dicit* Auguſtinus in lib. de moribus Eccl. & Manichæorum. Secundum qđ finis eſt culpabilis vel laudabilis, ſecundum hoc ſunt opera noſtra culpabilia vel laudabilia.

**lib. 2. ca. 13. circa principiū tomo 1.*

RESPONDEO dicendū, ꝙ vnumquodque ſortitur ſpeciem ſm actum, & non ſm potentiam: vnde ea quæ ſunt compoſita ex materia & forma, conſtituuntur in ſuis ſpeciebus ꝑ ꝓprias formas. Et hoc etiam conſiderandum eſt in motibus proprijs. Cū.n. motus quodammodo diſtinguatur ꝑ actionem & paſſionem, vtrumque horum ab actu ſpeciem ſortitur: actio quidē ab actu, qui eſt principiū agendi: paſſio verò ab actu, qui eſt terminus motus noſtri. Vnde calefactio actio, nihil aliud eſt, quàm motio quædam à calore ꝓcedēs; calefactio verò paſſio, nihil aliud eſt, quàm motus ad calorē. Diffinitio autē manifeſtat rationem ſpeciei. Et vtroque modo actus humani, ſiue conſiderentur ꝑ modū actionum, ſiue ꝑ modū paſſionū, ſpeciem à fine ſortiuntur: vtroque.n. modo poſſunt conſiderari actus humani, eo ꝙ homo mouet ſeipſum, & mouet à ſeipſo. Dictum eſt aūt* ſuprà, ꝙ actus dicuntur humani inquātum procedunt à voluntate deliberata, obiectū autem voluntatis eſt bonum & finis: & ideo manifeſtum eſt, quod principium humanorū actuum, inquantū ſunt humani, eſt finis, & ſimiliter eſt terminus eorundem: nā id ad quod terminatur actus humanus, eſt id quod voluntas intendit tanquam finem, ſicut in agentibus naturalibus forma generati eſt conformis formæ generantis. Et quia, vt* Ambroſius dicit ſup Lucā, Mores ꝓpriè dicunt humani: actus morales ꝓpriè ſpeciē ſortiūtur ex fine, nā idē ſunt actus morales & act⁹ humani.

D. 61.

**ar. 1. huius quaeſt.*

**in præfatione in Lucā nō procul à fine. tom. 5.*

AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ finis non eſt omnino aliquid extrinſecum ab actu, quia comparatur ad actum, vt principium vel terminus: & hoc idem ipſum eſt de ratione actus, vt ſcilicet ſit ab aliquo quātū ad actionē, & vt ſit ad aliquid quantū ad paſſionē.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ finis ſm quod eſt prior in intētione, vt* dictū eſt, ſm hoc pertinet ad voluntatē: & hoc mō dat ſpeciē actui humano ſiue morali.

**ar. 1. huius quaeſt.*

AD TERTIVM dicendū, ꝙ idem actus numero ſecundum quod ſemel egreditur ab agente, non ordinatur niſi ad vnum finem proximum à quo habet ſpeciem: ſed pōt ordinari ad plures fines remotos, quorum vnus eſt finis alterius. Poſſibile tñ eſt, ꝙ vnus act⁹ ſm ſpeciem naturæ, ordinetur ad diuerſos fines voluntatis. Sicut hoc ipſum quod eſt occidere hominē, quod eſt idem ſm ſpeciem naturæ, poteſt ordinari ſicut in finem ad conſeruationē iuſtitiæ, & ad ſatisfaciendū iræ: & ex hoc erunt diuerſi actus ſm ſpeciem moris, quia vno modo erit actus virtutis, alio modo erit actus vitij. Non enim motus recipit ſpeciem ab eo qđ eſt terminus per accidens, ſed ſolū ab eo quod eſt terminus per ſe: fines autē morales accidunt rei naturali, & econuerſo ratio naturalis finis accidit morali. Et ideo nihil ꝓhibet, actus qui ſunt ijdem ſecundum ſpeciem naturæ, eſſe diuerſos ſecundum ſpeciem moris, & econuerſo.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.

4

1. d. 3. q. 2. art. 3. c.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nō ſit aliquis vltimus finis humanæ vitæ, ſed procedatur in finibus in infinitum. Bonū enim ſecundum ſuam rationem eſt diffuſiuum ſui, vt patet per* Diony. 4. cap. de diuin. nomin. Si ergo quod prōcedit ex bono, ipſum etiam eſt bonum: oportet quod illud bonum diffundat aliud bonum, & ſic proceſſus boni eſt in infinitum. Sed bonum habet rationē finis. Ergo in finibus eſt proceſſus in infinitum.

**c. 4. de diuin. nomi. in principio.*

¶ 2 Præterea, ea quæ ſunt rationis, in infinitum multiplicari poſſunt, vnde & mathematicæ quantitates, in infinitum augentur. Species etiam numerorū propter hoc poſſunt eſſe infinitæ, quia dato quolibet numero, alium maiorem excogitare potes. Sed deſiderium finis ſequitur apprehenſionem rationis. Ergo videtur quod in finibus procedatur in infinitum.

¶ 3 Præterea, Bonum & finis eſt obiectū voluntatis. Sed voluntas infinities poteſt reflecti ſupra ſeipſam, poſſum enim velle aliquid, & velle me velle illud, & ſic in infinitum. Ergo in finibus humanæ voluntatis proceditur in infinitum, & non eſt aliquis vltimus finis humanæ voluntatis.

SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſophus* dicit 2. metā. ꝙ qui infinitum faciunt, auferunt naturam boni. Sed bonum eſt quod habet rationem finis. Ergo contra rationem finis eſt quod procedatur in infinitum. Neceſſe eſt ergo ponere vnum vltimum finem.

**li. 2. meta. tex. 8. tom. 3.*

RESPON-

RESPONDEO dicendũ, q́ per ſe loquendo, impoſsibile eſt in finibus procedere in infinitũ, ex qua cunque parte: in omnibus n. quæ per ſe habent ordinẽ adinuicem, oportet q́ remoto primo, remoueantur ea, quæ ſunt ad primum. Vnde Philoſophus* probat in 8. Phyſ. q́ non eſt poſſibile in cauſis mouentibus procedere in infinitum, quia nõ eſſet primũ mouens: quo ſubtracto, alia mouere non poſſunt, enim nõ moueant niſi p hoc q́ mouentur à primo mouente. In finibus autẽ inuenitur duplex ordo, ſ. ordo intentionis & ordo executionis: & in vtroq; ordine oportet eſſe aliqd primũ. Id.n. qđ eſt primũ in ordine intẽtionis, eſt quaſi principiũ mouens appetitũ: vnde ſubtracto principio, appetitus à nullo moueretur. Id aũt quod eſt principiũ in executione, ẽ vnde incipit operatio: vnde iſto principio ſubtracto, nullus inciperet aliquid operari. Principiũ autẽ intentionis eſt vltimus finis, principiũ autẽ executionis eſt primum eorũ, quæ ſunt ad finẽ. Sic ergo ex neutra parte poſsibile eſt in infinitũ procedere, quia ſi nõ eſſet vltimus finis, nihil appeteretur, nec aliqua actio terminaretur, nec ẽt quieſceret intentio agentis. Si autem non eſſet primũ in his, quæ ſunt ad finẽ, nullus inciperet aliquid operari, nec terminaretur cõſiliũ ſed in infinitũ procederet. Ea verò quæ nõ habent ordinem per ſe ſed per accidẽs ſibijnuicẽ coniunguntur, nihil prohibet infinitatẽ habere cãæ.n. per accidẽs ĩdeterminatæ ſũt, & hoc ẽt modo cõtingit eẽ infinitum per accidens in finib⁹, & his q̃ ſunt ad finem.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q́ de ratione boni eſt q́ aliquid ab ipſo effluat, non tamẽ quòd ipſum ab alio procedat. & ideo cũ bonũ habeat rationẽ finis, & primũ bonum ſit vltimus finis ratio iſta non probat, quòd non ſit vltimus finis, ſed q́ à fine primo ſuppoſito ꝓcedatur in infinitũ inferius verſus ea, q̃ ſunt ad finẽ. & hoc quidem competeret ſi cõſideraretur ſola virtus primi boni, quæ eſt infinita. Sed quia primum bonum habet diffuſionẽ ſm intellectũ, cuius eſt ſm aliquam cauſam certã profluere in cauſata, aliquis certus modus adhibetur bonorũ effluxui à primo bono. à quo oĩa alia bona participant virtutẽ diffuſiuã: & ideo diffuſio bonorũ non ꝓcedit in infinitũ: ſed ſicut dr̃ Sap. 11 Deus oĩa diſpoſuit in numero, pondere, & mẽſura.

AD SECVNDVM dicendũ, q́ in his quæ ſunt per ſe, ratio incipit à principijs naturaliter notis, & ad aliquem terminum progreditur: vnde Philoſophus ꝓbat in primo* Poſteriorum. q́ in demonſtrationibus nõ eſt proceſſus in infinitũ: qa in demõſtrationibus attẽditur ordo aliquotũ p ſe adinuicẽ cõnexorũ & nõ p accidens. in his aũt quæ per accidẽs connectuntur, nihil prohibet rationẽ in infinitũ procedere: accidit autẽ quantitati aut numero præexiſtenti in quantũ huiuſmodi, q́ ei addatur quantitas aut vnitas: vnde in huiuſmodi nihil prohibet rationẽ procedere in infinitũ.

AD TERTIVM dicendũ, quòd illa multiplicatio actuum voluntatis reflexæ ſupra ſeipſam, per accidens ſe habet ad ordinẽ finium. quod patet ex hoc q́ circa vnum & eundem actũ indifferẽter ſemel, vel plu ries ſupra ſeipſam voluntas reflectitur.

ARTICVLVS V.

Vtrum vnius hominis poſſint eſſe plures vltimi fines.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, q́ poſſibile ſit volũtatem vnius hominis in plura ferri ſimul ſicut in vltimos fines. Dicit. n. *Aug. 19. de ciui. Dei, q́ qdã vltimũ hoĩs finẽ poſuerũt in quatuor, ſ. in voluptate, in quiete, in bonis naturæ, & in virtute. hæc autẽ manifeſte ſunt plura. ergo vnus homo põt conſtituere vltimũ finẽ ſuæ voluntatis in multis.

¶ 2 Præterea, Quæ non opponuntur adinuicem, ſe inuicẽ nõ excludunt. ſed multa inueniuntur in rebus q̃ ſibijnuicem non opponũtur. ergo ſi vnũ ponatur vltimus finis voluntatis, non propter hoc alia excludũtur.

¶ 3 Præterea, Voluntas per hoc q́ conſtituit vltimũ finẽ in aliquo, ſuam liberam potẽtiam non amittit. ſed antequam conſtitueret vltimum finẽ ſuũ in illo, puta in voluptate, poterat conſtituere finẽ ſuũ vltimũ in alio, puta in diuitijs, ergo ẽt poſtquã cõſtituit aliqs vltimũ finẽ ſuæ volũtatis in voluptate. põt ſimul cõſtituere vltimũ finẽ in diuitijs: ergo poſsibile ẽ vni⁹ hoĩs voluntatẽ ſimul ferri in diuerſa, ſicut in vltimos fines.

SED CONTRA. Illud in quo quieſcit aliqs ſicut in vltimo fine, hoĩs affectui dominatur: qa ex eo totius vitæ ſuæ regulas accipit. Vnde de guloſis dicitur Phil. tertio, Quorum Deus vẽter eſt, qa ſcilicet conſtituunt vltimũ finẽ in delicijs ventris: Sed ſicut dicitur Matt 7. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire, ad inuicem ſcilicet nõ ordinatis: ergo impoſsibile eſt eſſe plures vltimos fines vnius hoĩs adinuicẽ non ordinatos.

RESPONDEO dicendũ, q́ impoſsibile eſt q́ voluntas vnius hominis ſimul ſe habeat ad diuerſa ſicut ad vltimos fines, cuius ratio põt triplex aſſignari.

¶ Prima eſt, qa cũ vnumquodq; appetat ſuam perfectionem, illud appetit aliquis vt vltimum finẽ, quod appetit vt bonũ perfectũ, & completiuum ſui ipſius. Vnde *Auguſtinus dicit 19. de ciuitate Dei, Finem hominum nunc dicimus, nõ quòd conſumitur vt nõ ſit, ſed quòd pficit vt plenè ſit. Oportet igitur quòd vltimus finis ita impleat totum hominis appetitum, quòd nihil extra ipſum appetendum relinquatur: quod eſſe nõ poteſt ſi aliquid extraneum ad ipſius perfectionem requiratur. Vnde non poteſt eſſe quòd in duo ſic tendat appetitus, acſi vtrunque ſit bonũ perfectum ipſius.

¶ Secunda ratio eſt, quia ſicut ĩ ꝓceſſu rationis principium eſt id quod naturaliter cognoſcitur, ita in proceſſu rationalis appetitus qui eſt voluntas, oportet eſſe principium id qđ naturaliter deſideratur: hoc aũt oportet eſſe vnũ, qa natura nõ tẽdit niſi ad vnũ: principiũ aũt ĩ ꝓceſſu rõnalis appetitus ẽ vltimus finis, vñ oportet id, in qđ tẽdit volũtas ſub rõne vltimi finis, eẽ vnũ.

¶ Tertia ratio eſt, quia cum actiones volũtariæ ex fine ſpeciem ſortiantur, ſicut *ſupra habitum eſt, oportet quòd à fine vltimo, qui eſt cõis, ſortiantur rationẽ generis, ſicut & naturalia ponuntur in genere ſecundum formalem rationem communẽ. Cũ igitur omnia appetibilia voluntatis inquantũ huiuſmodi ſint vnius generis oportet vltimũ finẽ eſſe vnum: & præcipuè qa in quolibet genere eſt vnum primum principium: vltimus autem finis habet rationẽ primi principij, vt *dictum eſt: ſicut autẽ ſe habet vltimus finis hominis ſimpliciter ad totum humanũ genus, ita ſe habet vltimus finis huius hominis ad hũc hominẽ, vñ oportet quòd ſicut omnium hominum eſt naturaliter vnus finis vltimus, ita huius hoĩs volũtas in vno vltimo fine ſtatuatur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod omnia illa plura accipiebantur in ratione vnius boni perfecti ex his conſtituti, ab his qui in eis vltimum finẽ ponebãt.

AD SECVNDVM dicendum, quod etſi plura accipi poſſunt quæ adinuicem oppoſitionẽ nõ habeãt: tamen bono perfecto opponitur quod ſit aliquid de perfectione rei extra ipſam.

AD TERTIVM dicendũ, quòd poteſtas voluntatis non habet vt faciat oppoſita eſſe ſimul, quod contingeret ſi tenderet in plura diſparata, ſicut in vltimos fines: vt ex *dictis patet. 6

ARTICVLVS VI.

Vtrum homo omnia quæ vult, velit propter vltimum finem.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod nõ oĩa quæcũq; vult homo, propter vltimum finẽ velit ea. n. q̃ ad finem vltimũ ordinantur, ſerioſa dicũtur, quaſi vtilia: ſed iocoſa à ſerijs diſtinguuntur. ergo ea q̃ homo iocoſè agit, nõ ordinat in vltimũ finẽ.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in principio *Metap. quod ſcientiæ ſpeculatiuæ propter ſeipſas quæruntur:

1. Phy. tex. 34. tom. 2.

primo poſt. tex. 6. 10. 1.

Infrà q. 12 ar. 3. ad 1. et q. 13. ar. 3. ad tertiũ Et 2. diſt. 24 art. 3. cor. et 3. di. 31. q. ar. 1. cor. et mal. qõ. 14 art. 1. cor. ſi. *li. 19. ca. 1. tom. 5.

D. 61.

*lib. 19. de ciui. Dei c. 1. nõ lõgè à prin. to. 5.

ar. 3.

ar. praced.

in corp. ar.

Infrà q. 60 ar. 2. cor. et 4 diſt. 49. qõ. 1. ar. 3. q. 4. & 1. contra ca. 100.

*cap. 2. nõ lõgè à principio to. 3.

nec tamen poteſt dici quòd quælibet earum ſit vltimus finis. ergo non omnia quæ homo appetit, appetit propter vltimum finem.

¶ 3 Præterea Quicunque ordinat aliquid in finem, cogitat de illo fine: ſed non ſemper homo cogitat de vltimo fine in omni eo quod appetit aut facit: non ergo oĩa homo appetit, aut facit propter vltimum finẽ.

SED CONTRA eſt, quod dicit* Auguſtinus 19. de ciuit. Dei, Illud eſt finis boni noſtri, propter quod amantur cætera, illud autem propter ſeipſum. *li. 19. ca. 1. non multũ a principio tom. 5.*

RESPONDEO dicendum quòd neceſſe eſt quòd omnia quæ homo appetit, appetat propter vltimum finem, & hoc apparet duplici ratione Primo quidem, quia quicquid homo appetit, appetit ſub ratione boni: quod quidem ſi non appetitur vt bonum perfectum, quod eſt vltimus finis; neceſſe eſt vt appetatur vt tendens in bonũ perfectum, quia ſemper inchoatio alicuius ordinatur ad conſummationem ipſius; ſicut patet tam in his quæ fiunt a natura, quàm in his quæ fiunt ab arte: & ita omnis inchoatio perfectionis, ordinatur in perfectionem conſummatam, quæ eſt propter vltimum finem. Secundò quia vltimus finis hoc modo ſe habet in mouendo appetitum, ſicut ſe habet in aliis motionibus primum mouens. Manifeſtum eſt autem quòd cauſæ ſecundæ mouentes, non mouẽt niſi ſecundũ quod mouentur a primo mouente: vnde ſecunda appetibilia non mouent appetitum niſi in ordine ad primum appetibile, quod eſt vltimus finis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd actiones ludicræ non ordinantur ad aliquem finem extrinſecum: ſed tãtum ordinãtur ad bonum ipſius ludentis: prout ſunt delectãtes vel requiem præſtantes. bonum autem conſummatum hominis, eſt vltimus finis eius.

Et ſimiliter dicendum AD SECVNDVM de ſcientia ſpeculatiua, quæ appetitur vt bonum quoddã ſpeculantis, quod comprehenditur ſub bono completo & perfecto, quod eſt vltimus finis.

AD TERTIVM dicendũ, quòd non oportet vt ſemper aliquis cogitet de vltimo fine, quandocunque aliquid appetit vel operatur: ſed virtus primæ intentionis quæ eſt reſpectu vltimi finis, manet in quolibet appetitu cuiuſcunque rei: etiam ſi de vltimo fine actu nõ cogitetur: ſicut non oportet quòd qui vadit per viam, in quolibet paſſu cogitet de fine.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ſit vnus vltimus finis omnium hominum.

7 *Suprà art. 5. ver. et 1. eth. lec. 9. et. 1. ſi. n.*

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd non omnium hominum ſit vnus finis vltimus: maximè. n. videtur vltimus finis eſſe hominis incommutabile bonũ: ſed quidam auertuntur ab incõmutabili bono, peccãdo. nõ ergo omniũ hominũ vnus eſt vltimus finis.

¶ 2 Præterea, Secũdum vltimum finem tota vita hominis regulatur. ſi igitur eſſet vnus vltimus finis omnium hominum, ſequeretur quòd in hominibus non eſſent diuerſa ſtudia viuendi: quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Præterea. Finis eſt actionis terminus: actiones aũt ſunt ſingularium, homines autem etſi conueniant in natura ſpeciei: tamen differunt ſecundum ea quæ ad indiuidua pertinẽt non ergo omnium hominum eſt vnus vltimus finis.

SED CONTRA, eſt, quòd* Auguſtinus dicit 13. de Trin. quòd omnes homines conueniunt in appetendo vltimum finem, qui eſt beatitudo. *lib. 13. de Tri. ca. 3. & 4. to. 3.*

RESPONDEO dicendũ, quòd de vltimo fine poſſumus loqui dupliciter: vno modo ſecundum rationem vltimi finis: alio modo ſecundum id, in quo finis vltimi ratio inuenitur. Quantum igitur ad rationẽ vltimi finis, omnes conueniunt in appetitu finis vltimi: quia omnes appetunt ſuam perfectionem adimpleri, quæ eſt ratio vltimi finis vt dictum eſt.* Sed quãtum ad id in quo iſta ratio inuenitur, non omnes homines conueniunt in vltimo fine. nam quidam appetunt diuitias tã quam conſummatum bonum, quidam vero voluptatem, quidam vero quodcunque aliud. Sicut & omni guſtui delectabile eſt dulce, ſed quibuſdam maximè delectabilis eſt dulcedo vini, quibuſdam dulcedo mellis, aut alicuius talium: illud tamen dulce oportet ſimpliciter eſſe melius delectabile, in quo maximè delectatur, qui habet optimum guſtum: & ſimiliter illud bonum oportet eſſe completiſſimum, quod tanquam vltimum finem appetit habens affectum bene diſpoſitum. *art. 5. huius quæſt.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illi qui peccant auertuntur ab eo in quo verè inuenitur ratio vltimi finis: non autem ab ipſa vltimi finis intentione, quã quærunt falſo in aliis rebus.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd diuerſa ſtudia viuendi, contingunt in hominibus propter diuerſas res, in quibus quæritur ratio ſummi boni.

AD TERTIVM dicendum, quod etſi actiones ſint ſingularium, tamen primum principium agendi in eis eſt natura, quæ tendit ad vnum, vt dictum eſt.* *ar. 5. huius quæſt.*

ARTICVLVS VIII.

Vtrum in illo vltimo fine alia creatura conueniunt.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vr quòd in vltimo fine hominis et omnia alia cõueniãt finis enim reſpondet principio: ſed illud quod eſt principiũ hominũ, ſ. Deus, et ẽt principium omniũ aliorũ: ergo in vltimo fine hominis omnia alia communicãt.

¶ 2 Præterea, Diony. dicit in lib. de diuin. no.* quod Deus conuertit omnia ad ſeipſum tanquã ad vltimum finẽ, ſed ipſe eſt vltimus finis hominis quia ſolo ipſo fruendũ eſt, ergo in fine vltimo hoĩs ẽt alia cõueniũt.

8 *Inf q. 109 ar. 1 & 2. di. 38. ar. 1 & 2. cor. et 1. contra c. 75. §. 1. & li. 3. c. 17. 35. & 37. ſi & 97 c. 2. & veri. qõ. 5. art. 6 ad quartũ* c 2. circa princ. & c. 4. prima parte ante medium. †19 de ciui. Dei c. 1 & 13. de tri. c. 3 et 4 *li. 83. qõ. q. 5. tom 4 †5. metap. text. 2 2. tom. 3.*

¶ 3 Præterea, Finis vltimus hominis eſt obiectũ voluntatis: ſed bonum voluntatis eſt bonum vniuerſale, quod eſt finis omnium, ergo neceſſe eſt, quòd in vltimo fine hominis omnia conueniant.

SED CONTRA eſt, quod vltimus finis hominum eſt beatitudo quam omnes appetunt: vt Auguſtinus dicit†. ſed non cadit in aliqua alia expertia rationis, vt beata ſint: ſicut* Auguſtinus dicit in lib. 83. quæſtionum: non ergo in vltimo fine hominis alia conueniũt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in 5. †Meta. finis dupliciter dicitur. ſ. cuius & quo, id eſt ipſa res in qua ratio boni inuenitur, & vſus ſiue adeptio illius rei. ſicut ſi dicamus, quòd motus corporis grauis finis eſt vel locus inferior, vt res: vel hoc quod eſt eſſe in loco inferiori, vt vſus: & finis auari eſt, vel pecunia vt res, vel poſſeſſio pecuniæ, vt vſus. Si ergo loquamur de vltimo fine hominis quantum ad ipſam rem, quæ eſt finis: ſic in vltimo fine hominis omnia alia conueniunt: quia Deus eſt vltimus finis hominis & omnium aliarum rerum. Si autem loquamur de vltimo fine hominis quantum ad cõſecutionẽ finis, ſic in hoc fine hominis nõ communicant creaturæ irrõnales nam homo & aliæ rõnales creaturæ conſequuntur vltimum finem, cognoſcendo & amãdo Deũ, quod non competit aliis creaturis quæ adipiſcuntur vltimum finem, inquantũ participant aliquã ſimilitudinẽ Dei; ſm quod ſunt, vel viuunt, vel etiam cognoſcunt.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta: nam beatitudo nominat adeptionem vltimi finis.

QVAESTIO II.

De his in quibus hominis beatitudo conſiſtit, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de beatitudine, Primo quidem in quibus ſit. Secũdo, quid ſit. Tertio, qualiter eam conſequi poſſumus.

¶ Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, vtrum beatitudo conſiſtat in diuitijs.

¶ Se-

¶ Secundo, vtrum in honoribus.
¶ Tertio, vtrum in fama, ſiue in gloria.
¶ Quarto, vtrum in poteſtate.
¶ Quinto, vtrum in aliquo corporis bono.
¶ Sexto, vtrum in uoluptate.
¶ Septimo, vtrum in aliquo bono animæ.
¶ Octauo, vtrum in aliquo bono creato.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in diuitiȷs.

9

Sup. cõtra c. 30. Et opu. 3. cap. 108.292. et 264. Et opuſ. 20. lib. 1. ca. 8. Et Ma. 5. co. 3.4 ets. Et 1. Ethic. lec. 5. fin. ** proſa 2. circa prin.* *† c. 5. & 7. Politicorũ ca. 6. & 7. tom. 5.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ beatitudo hoĩs in diuitiis conſiſtat. cùm enim beatitudo ſit vltimus finis hominis, in eo cõſiſtit, qđ maximè in hoĩs affectu dominatur hmõi aũt ſunt proprie diuitiæ: dicitur enim Eccle. 10. Pecuniæ obediunt oĩa, ergo in diuitiis beatitudo hominis conſiſtit.

¶ 2 Præterea, Secundum Boetium in 3. de cõſo. * Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione pfectus: ſed in pecunijs oĩa poſſideri videntur: quia vt Philoſophus dicit in 5. Ethic. * Ad hoc numus eſt inuentus, ut ſit quaſi fideiuſſor habendi, pro eo quodcunque homo voluerit. ergo in diuitiis beatitudo conſiſtit.

¶ 3 Præterea, Deſiderium ſummi boni cùm nunquã deficiat, videtur eſſe infinitum: ſed hoc maximè in diuitiis inuenitur, quia auarus non implebitur pecunia, vt dr̃ Eccleſiaſtæ 5. ergo in diuitiis beatitudo cõſiſtit.

lib. 3. Proſa 5. circa princip.

SED CONTRA, Bonum hominis in retinendo beatitudinem magis conſiſtit quàm in emittendo ipſam: ſed ſicut Boet. * in 3. de conſol. dicit, Diuitiæ effundendo magis quàm coaceruando melius nitent, ſiquidem auaritia ſemper odioſos, claros facit largitas: ergo in diuitiis beatitudo non conſiſtit.

** 1. Polit. c. 6. à medio. tom. 5.*

RESPONDEO dicendũ, ꝙ impoſſibile eſt beatitudinem hominis in diuitiis cõſiſtere. Sunt enim duplices diuitiæ, vt Philoſophus dicit in 1. Polit. * ſcilicet naturales & artificiales. Naturales quidẽ diuitiæ ſunt, quibus homini ſubuenitur ad defectus naturales tollẽdos: ſicut cibus & potus, ueſtimẽta, vehicula & habitacula, & alia huiuſmodi. Diuitiæ artificiales ſunt, quibus ſecundum ſe natura non iuuatur, vt denarii: ſed ars humana eos adinuenit propter facilitatem commutationis, vt ſint quaſi menſura rerũ venaliũ. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ in diuitijs naturalibus beatitudo hoĩs eſſe nõ põt, quæruntur .n. hmõi diuitiæ ad ſuſtentandum naturam hoĩs & iõ non poſſunt eſſe vltimus finis, ſed magis ordinantur ad hominem ſicut ad finem. Vnde in ordine naturæ oĩa hmõi ſunt infra hominem & propter hominem facta ſm illud Pſ. 8. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. Diuitiæ autem artificiales nõ q̃runtur niſi propter naturales, non enim quæreretur niſi quia per eas emuntur res ad vſum vitæ neceſſariæ: vnde multo minus habẽt rõnẽ vltimi finis. Impoſſibile eſt igitur beatitudinẽ, q̃ eſt vltimus finis hominis, in diuitiis eẽ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omnia corporalia obediunt pecuniæ quantũ ad multitudinem ſtultorum qui ſola corporalia bona cognoſcunt, q̃ pecunia acquiri poſſunt. iudicium aũt de bonis humanis nõ debet ſumi à ſtultis ſed à ſapientibus, ſicut, & iudiciũ de ſaporibus ab his, qui habent guſtum bene moderatũ.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ pecunia poſſunt haberi oĩa venalia: non aũt ſpiritualia, quæ vendi non poſſunt: vnde dicitur Prouerb. 17. Quid prodeſt ſtulto diuitias habere, cum ſapientiã emere nõ poſſit?

** 1. Pol. c. 6. à med. tom. 5.*

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ appetitus naturaliũ diuitiarũ non eſt infinitus: qa ſm certã menſuram ſufficiũt naturæ: ſed appetitus diuitiarũ artificialiũ eſt infinitus qa deſeruit cõcupiſcẽtiæ inordinatæ, q̃ nõ modificatur: vt * patet p Philoſophũ in 1. Polit. aliter tñ eſt infinitũ deſideriũ diuitiarũ. & deſideriũ ſummi boni: nã ſummũ bonũ quanto pfectius poſſidetur, tãto ipſum magis amatur, & alia cõtemnuntur: qa quanto magis hr̃, magis cognoſcitur: & iõ dr̃ Eccle. 24. Qui edũt me, adhuc eſurient: ſed in appetitu diuitiarum, & quorumcunque temporalium bonorum eſt econuerſo: nã quãdo iam habentur, ipſa contemnuntur, & alia appetuntur: ſecundum quod ſignificatur Iohan. 4. cum dominus dicit, Qui bibit ex hac aqua, per quam temporalia ſignificantur, ſitiet iterum. & hoc ideo: quia eorum inſufficientia magis cognoſcitur cum habentur, & ideo hoc ipſum oſtendit eorum imperfectionem, & quod in eis ſummum bonum non conſiſtit.

ARTICVLVS II.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in honoribus.

10

*3. cõtra ca 28. Et opuſ. 3. ca. 108. 264. Et Ma 5. co. 3. Et 1. Ethic. lec. 5. eod 3. * c. 9. 10. 5. † c. 3. 10. 5. * 4. Eth. c. 3. 10. 5. et lib. 8. c. 14.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ beatitudo hominis in honoribus cõſiſtat: beatitudo. n. ſiue felicitas eſt præmium virtutis, vt Philoſophus dicit in 1. Ethic. * ſed honor maximè videtur eſſe id quod eſt virtutis præmium, vt Philoſophus dicit in 4. Ethic. † ergo ĩ honore maximè conſiſtit beatitudo.

¶ 2 Præterea, Illud quod conuenit Deo, & excellẽtiſſimis, maximè vr̃ eſſe beatitudo, quæ eſt bonum perfectum ſed huiuſmodi eſt honor: vt Philoſophus dicit in 8. Eth. * & primæ Tim. 2 dicit Apoſt. Soli Deo honor & gloria. Ergo in honore conſiſtit beatitudo.

¶ 3 Præterea, Illud quod eſt maximè deſideratũ ab hoĩbus, eſt beatitudo: ſed nihil vr̃ eſſe magis deſiderabile ab hoĩbus q̃ honor, quia hoĩes patiuntur iacturã in omnibus alijs rebus, ne patiantur aliquod detrimentum ſui honoris: ergo in honore beatitudo conſiſtit.

SED CONTRA, Beatitudo eſt in beato, honor aũt non eſt in eo q honoratur: ſed magis in honorante, qui reuerentiam exhibet honorato, ut Philoſophus dicit in 1. Ethic. * Ergo in honore beatitudo nõ cõſiſtit.

** 1. Eth. ca 5. tom. 5.*

RESPONDEO dicendum, ꝙ impoſſibile eſt beatitudinẽ cõſiſtere ĩ honore, honor .n. exhibetur alicui pp aliquam eius excellentiam: & ita eſt ſignum & teſtimonium quoddam illius excellentiæ, q̃ eſt in honorato. 26 Excellentia aũt hominis maxime attenditur circa beatitudinem, quæ eſt hominis bonum pfectũ: & ſecundum partes eius, id eſt, ſm illa bona, quibus aliquid beatitudinis participatur: & iõ honor poteſt quidem cõſequi beatitudinem, ſed principaliter in eo beatitudo conſiſtere non poteſt.

D. 710.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ honor nõ eſt pmiũ virtutis, pp qđ virtuoſi operanẽ, ſed accipiunt honorem ab hoĩbus loco præmii, quaſi à non habẽtibus ad dãdũ maius. verum aũt præmiũ virtutis eſt ipſa beatitudo: pp quam virtuoſi operantur. ſi aũt pp honorẽ operarentur, iam non eſſet virtus, ſed magis ambitio.

Quarẽdus eſt honor à bonis & ſapientibus.

AD SECVNDVM Dicẽdũ, ꝙ honor debeẽ Deo & excellentiſſimis in ſignũ vel teſtimoniũ excellẽtiæ præexiſtentis, non ꝙ ipſe honor faciat eos excellentes.

** in corp. ar.*

AD TERTIVM dicendũ ꝙ ex naturali deſiderio beatitudinis, quã conſequitur honor, ut dictũ eſt, * contingit ꝙ homines maximè honorem deſiderant: vnde quærunt homines maximè honorari à ſapientibus, quorum iudicio credunt ſe eſſe excellentes vel felices.

ARTICVLVS III.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in fama ſiue gloria.

11

3. cõtra c. 29 Et opu. 3 c 108. & 264. Et op. 20. lib. 1 c. 7. & 8. ** ca 4. circa princia.* *† id habet Aug. in li. 83 quaſt. q. 31. circa finem.*

AD TERTIVM ſic procediẽ. Videtur, ꝙ beatitudo hoĩs conſiſtat in gloria. in eo. n. videtur beatitudo conſiſtere, qđ redditur ſanctis pro tribulationibus quas in mundo patiuntur, hmõi aũt eſt gloria: dicit enim Apoſt. Rom. 8. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. ergo beatitudo conſiſtit in gloria.

¶ 2 Præterea, Bonum eſt diffuſiuum ſui, vt patet p Dionyſium 4. capitulo de diuin. nomin. * Sed p gloriã bonũ hoĩs maximè diffundit in notitiã aliorum: quia gloria, vt Ambroſ. † dicit. nihil aliud eſt, q̃ clara cũ laude notitia. Ergo beatitudo hominis conſiſtit in gloria.

¶ 3 Præterea, Beatitudo eſt ſtabiliſſimũ bonorũ. hoc autẽ eſſe videtur fama vel gloria: quia per hãc quodãmodo homines æternitatẽ ſortiuntur, vnde Boet. dicit in li. de cõſol.* Vos immortalitatẽ vobis propagare videmini, cum futuri famam temporis cogitatis. Ergo beatitudo conſiſtit in fama ſeu gloria.

*li. 2. pſa 7 poſt me.

SED CONTRA, Beatitudo eſt verũ hominis bonũ: ſed famã ſeu gloriam cõtingit eſſe falſam: vt.n. dicit Boet. in li. 3. de conſol.* Plures magnũ ſæpe nomen falſis vulgi opinionibus abſtulerunt: quo qd turpi⁹ excogitari põt? nam qui falſo prædicantur, ſuis ipſi neceſſe eſt laudibus erubeſcant: nõ ergo beatitudo hominis conſiſtit in fama ſeu gloria.

*lib. 3. de cõſo. proſa 6. circa princip.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ impoſſibile eſt beatitudinem hoĩs in fama ſeu gloria humana cõſiſtere: nã gloria nihil aliud eſt q̃ clara notitia cum laude, vt Ambroſ. dicit.* Res aũt cognita aliter cõparatur ad cognitionem diuinã, & aliter ad cognitionẽ humanam: humana.n. cognitio à rebus cognitis cauſatur: ſed diuina cognitio eſt cauſa rerũ cognitarũ. Vnde perfectio humani boni, q̃ beatitudo dicitur. non põt cauſari à notitia humana, ſed magis notitia humana de beatitudine alicuius ꝓcedit: & quodãmodo cauſatur ab ipſa humana beatitudine, vel inchoata, vel perfecta. Et ideo in fama vel in gloria non põt conſiſtere hominis beatitudo, ſed bonũ hominis dependet ſicut ex cauſa ex cognitione Dei: & ideo ex gloria, q̃ eſt apud Deũ depẽdet beatitudo hoĩs, ſicut ex cauſa ſua: ſecũdum illud Pſal. 90. Eripiam eum, & glorificabo eum: longitudine dierũ replebo eũ: & oſtendam illi ſalutare meum. Eſt etiã aliud conſiderandũ, ꝙ humana notitia ſæpe fallitur: & ꝓcipue in ſingularibus contingentibus, cuiuſmodi ſunt actus humani: & ideo frequẽter humana gloria fallax eſt. Sed quia Deus falli non põt, eius gloria ſemper vera eſt. propter quod dicitur ſecundæ ad Corinth. 10. Ille probatus eſt quem Deus commendat.

*id habet Auguſ. in li. 83. q. q. 31. circa finẽ. to. 4.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Apoſtolus non loquitur ibi de gloria q̃ eſt ab hoĩbus, ſed de gloria que eſt a Deo corã angelis eius. vñ dicit̃ Mar. 8. Filius hominis confitebitur eum in gloria Patris ſui corã angelis ei⁹.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ bonũ alicuius hominis quod per famã vel gloriam eſt in cognitione multorũ: ſi cognitio quidẽ vera ſit, oportet ꝙ deriuetur à bono exiſtente in ipſo hoĩe: & ſic præſupponit perfectã beatitudinẽ, vel inchoatã. Si autem cognitio falſa ſit, non concordat rei: & ſic bonũ non inuenitur in eo, cuius fama celebris habetur: vnde patet ꝙ fama nullo modo poteſt facere hominem beatum.

AD TERTIVM dicendũ ꝙ fama nõ habet ſtabilitatẽ: imo falſo rumore de facili ꝑditur & ſi ſtabilis aliquando perſeueret, hoc eſt per accidens, ſed beatitudo habet per ſe ſtabilitatem & ſemper.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in poteſtate.

12 ADQVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ beatitudo conſiſtat in pt̃ate. omnia.n. appetũt aſſimilari Deo tanq̃ vltimo fini, & primo principio. ſed hoĩes qui in poteſtatib⁹ ſunt ꝑp ſimilitudinẽ poteſtatis maxime videntur eſſe Deo cõformes: vnde in Scriptura Dij vocantur, vt patet Exo 22. Dijs non detrahes: ergo in poteſtate beatitudo conſiſtit.

*cõtra eo. l. Et opuſ. 3. ca. 91. & 64.

¶ 2 Præterea, Beatitudo eſt bonum perfectũ, ſed perfectiſſimũ eſt, ꝙ homo etiam alios congrue poſſit regere: quod conuenit his qui in poteſtatibus ſunt conſtituti ergo beatitudo conſiſtit in poteſtate.

¶ 3 Præterea, Beatitudo cum ſit maxime appetibilis, opponitur ei quod maxime eſt fugiendũ, ſed homines maximè fugiunt ſeruitutẽ: cui contraponitur poteſtas. ergo in poteſtate beatitudo conſiſtit.

SED CONTRA, Beatitudo eſt perfectũ bonũ, ſed poteſtas eſt maximè imperfecta: vt.n. dicit Boet. 3. de conſol.* Poteſtas humana ſolicitudinẽ morſus expellere, formidinum aculeos uitare nequit: & poſtea potentem cenſes, cui ſatellites latus ambiunt, qui quos terret, ipſe plus metuit. non igitur beatitudo conſiſtit in poteſtate.

*lib. 3 de conſ. proſa 5. circa medium.

RESPONDEO dicendum, ꝙ impoſſibile eſt beatitudinem in poteſtate conſiſtere ꝑp duo. Primo quidem: quia poteſtas habet rationẽ principii. vt patet in 5. Metaph.* beatitudo aũt hẽt rationem ultimi finis. Secundo, quia poteſtas ſe hẽt ad bonum & malum; beatitudo autem eſt proprium & perfectum hominis bonum: vnde magis poſſet conſiſtere beatitudo aliqua in bono vſu poteſtatis, q eſt per virtutem, q̃ in ipſa poteſtate. poſſunt autem quatuor generales rationes induci ad oſtendendum ꝙ in nullo præmiſſorum exteriorũ bonorum beatitudo conſiſtat: quarũ prima eſt, ꝙ cũm beatitudo ſit ſummum hominis bonum, non compatitur ſecum aliquod malum, omnia autem prædicta poſſunt inueniri & in bonis & in malis. Secũda rõ eſt, quia cum de ratione beatitudinis ſit, ꝙ ſit per ſe ſufficiens, vt patet in 1. Ethic.* hoc neceſſe eſt, ꝙ beatitudine adepta, nullum bonum neceſſariũ homini deſit. adeptis aũt ſingulis præmiſſorum poſſunt adhuc multa bona homini neceſſaria deeſſe, puta ſapientia, ſanitas corporis, & huiuſmodi. Tertia. quia cũm beatitudo ſit bonũ perfectum, ex beatitudine nõ põt aliquod malum alicui prouenire quod non conuenit præmiſſis: dicitur enim Eccl. 5. ꝙ diuitiæ interdum conſeruantur in malum domini ſui, & ſimile patet in aliis tribus. Quarta ratio eſt, quia ad beatitudinem homo ordinatur per principia interiora, cũm ad ipſam naturaliter ordinetur: præmiſſa autem quatuor bona magis ſunt à cauſis exterioribus & vt plurimum à fortuna, vnde & bona fortunæ dicuntur. Vnde patet, quòd in præmiſſis nullo modo beatitudo conſiſtit.

5. metaph. text. 17. tom. 3.

1. Ethic c. 7. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ diuina poteſtas eſt ſua bonitas, vnde uti ſua poteſtate non poteſt niſi bene: ſed hoc in hominibus non inuenitur: vnde non ſufficit ad beatitudinem, ꝙ homo aſſimiletur Deo q̃tũ ad poteſtatẽ, niſi aſſimiletur ei quantũ ad bonitatem.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut optimũ eſt quod aliquis vtatur bene poteſtate in regimine multorum: ita peſſimum eſt, ſi malè vtatur, & ita poteſtas ſe habet ad bonum & ad malum.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſeruitus eſt impedimentum boni vſus poteſtatis: & ideo naturaliter homines etiam fugiunt, & non quaſi in poteſtate hominis ſit ſummum bonum.

ARTICVLVS V.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in aliquo corporis bono.

ADQVINTVM ſic procedit. Videtur ꝙ beatitudo hoĩs conſiſtat in bonis corporis dicit̃.n. Eccl. 30. Nõ eſt cenſus ſupra cenſũ ſalutis corporis: ſed in eo quod eſt optimum, cõſiſtit beatitudo: ergo conſiſtit in corporis ſalute. 13

Inf. q. 3. ar. 3. co. Et 4. di. 49. q. 1. art. 1. q. 1. Et 3. cõtra c. 32 et 37. princip. et opuſc. 3. c. 36. a. Et Pſ. 32. co. 8. & 1. Ethic. lec. 1 o. cor. 2.

¶ 2 Præterea, Diony dicit 5. c. de diuin. nom.* ꝙ eſſe eſt melius q̃ uiuere, & uiuere melius q̃ alia q̃ conſequũtur, ſed ad eſſe uel viuere hoĩs requiritur ſalus corporis: cũ ergo beatitudo ſit ſummũ bonũ hominis, videt̃ ꝙ ſalus corporis maximè pertineat ad beatitudinem.

*cap. 5. nõ lõge à prĩ.

¶ 3 Præterea, Quanto aliquid eſt cõius, tanto ab altiori principio depẽdet: quia quãto eſt cauſa ſuperior, tanto eius uirtus ad plura ſe extendit, ſed ſicut cauſalitas cauſæ efficientis conſideratur ſm influentiam: ita cauſalitas finis attenditur ſm appetitũ. ergo ſicut prima cauſa efficiens eſt q̃ in oĩa influit, ita vltimus finis eſt qđ ab oĩb⁹ deſideratur: ſed ipſum eſſe eſt quod maximè deſideratur ab oĩbus. ergo in his quæ ꝑtinent ad eẽ hoĩs ſicut ẽ ſalus corporis maxĩe cõſiſtit beatitudo.

SED CONTRA eſt, ꝙ ſecundum beatitudinẽ homo excellit omnia alia animalia: ſed ſm bona corporis à multis aĩalibus ſuperatur: ſicut ab elephante, in

diutur-

diuturnitate vitę: à leone in fortitudine: à ceruo, in cur ſu ergo beatitudo hoīs non conſiſtit in bonis corporis.

RESPONDEO dicendū, ꝙ impoſſibile eſt bea titudinē hoīs ī bonis corporis cōſiſtere ꝑ duo. Primo quidē: q a impoſsibile eſt ꝙ illius rei, q̃ ordinatur ad aliud ſicut ad finē, vltimus finis ſit eiuſdē cōſeruatio in eſſe. unde gubernator non intendit ſicut vltimum finē, conſeruationem nauis ſibi commiſſę, eo quod nauis ad aliud ordinatur ſicut in finem, ſcilicet ad nauigādum. Sicut autem nauis committitur gubernatori ad dirigendum, ita homo eſt ſuæ voluntati & rationi cōmiſſus, ſecundū illud quod dicitur Eccl. 15. Deus ab initio conſtituit hominē, & reliquit eum in manu cōſilij ſui. Manifeſtum eſt autem, ꝙ homo ordinatur ad aliquid ſicut ad finē: nō enim homo eſt ſummū bonū. Vnde impoſsibile eſt ꝙ vltimus finis rationis & uolūtatis humanæ ſit cōſeruatio humani eſſe. Secūdo, quia dato ꝙ finis rationis & volūtatis humanæ eſſet cōſeruatio humani eſſe: non tamen poſſet dici ꝙ finis hominis eſſet aliquod corporis bonum. Eſſe enim hominis conſiſtit in anima & in corpore. & quāuis eſſe corporis depēdeat ab anima, eſſe tamen humanæ animæ nō dependet à corpore: * vt ſupra oſtenſum eſt: ipſumque corpus eſt ꝓ animā, ſicut materia ꝓpter formā, & inſtrumenta propter motorem, vt per ea ſuas actiones exerceat. vnde omnia bona corporis ordinātur ad bona animę ſicut ad finē: vnde impoſsibile eſt quod in bonis corporis beatitudo conſiſtat. q̃ eſt vltimus finis. (p.p q. 75. & 90.)

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut corpus ordinaē ad animam ſicut ad finē, ita bona exteriora ad ipſū corpus. & ideo rōnabiliter bonū corporis pfertur bonis exterioribus quæ p ſenſum ſignificantur, ſicut & bonū animæ præfertur omnibus boni corporis

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ eſſe ſimpliciter acceptū ſecundū quod includit in ſe omnem perfectionē eſſendi præeminet vitæ & omnibus perfectionibus ſequentib. ſic igitur ipſum eſſe præhabet in ſe oīa bona ſubſequētia & hoc modo Dyo. loquitur. ſed ſi cōſideretur ipſum eſſe ꝓut participaē in hac re vel in illa quæ nō capiūt totā perfectionē eſſendi: ſed habēt eſſe imperfectū ſicut eſt eſſe cuiuslibet creaturæ, ſic manifeſtū eſt ꝙ ipſum eſſe cū perfectione ſuperaddita eſt eminētius, vnde & * Dion. ibidem dicit, ꝙ viuētia ſūt meliora exiſtentibus, & intelligētia viuentibus. (eodem loco citato.)

AD TERTIVM dicendum, ꝙ quia finis reſpōdet principio ex illa ratione probatur ꝙ vltimus finis eſt primū principiū eſſendi, in quo eſt omnis eſſendi ꝑfectio. cuius ſimilitudinē appetunt ſecundum ſuā perfectionē: quædam quidem ſecundum eſſe tantum, quædam ſecundū eſſe viuens, quędam ſecundū eſſe viuēs, & intelligens & beatum: & hoc paucorum eſt.

ARTICVLVS VI.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in voluptate.

14 AD SEXTVM videtur ꝙ beatitudo hominis in voluptate cōſiſtat. beatitudo. n. cum ſit vltimus finis, non appetitur propter aliud, ſed alia propter ipſam. Sed hoc maximè cōuenit delectationi. ridiculū eſt enim ab aliquo quærere. propter quid velit delectari: vt dicitur in 10. Ethic. * Ergo beatitudo maximè in voluptate & delectatione conſiſtit.

(4. diſt. 44. q 1. ar. 3 q. 4 ad tertiū & quartū. & 3 cōtra c 27. et 33. §. 3. Et li. 4. ca. 83. §. 4. Et opuſ 3. c 108. Et Ma. 5 co. 3. 4. & 5. et 1 Eth. le. 5. co. 3 tex. 2. & le. 10. co. 2.)

¶ 2 Præterea. Cauſa prima vehemētius imprimit quā ſecūda, vt dicitur in lib. * de cauſis influētia aūt finis attenditur ſecundū eius appetitū, illud ergo videtur habere rationē finis vltimi qđ maxime mouet appetitū: hoc autē eſt voluptas, cuius ſignū eſt, ꝙ delectatio intantum abſorbet hominis voluntatem & rationē, ꝙ alia bona contemnere facit. Ergo videtur ꝙ vltimus finis hominis q eſt beatitudo, maxime ī voluptate cōſiſtat

¶ 3 Præterea. Cum appetitus ſit boni, illud qđ omnia appetunt, videtur eſſe bonū optimum: ſed delectationem omnia appetunt & ſapientes & inſipientes, & etiam ratione carentia: ergo delectatio eſt optimū, cō ſiſtit ergo in voluptate beatitudo. quæ eſt ſūmū bonu.

SED CONTRA eſt quod * Boet. dicit in 3. de conſolat. Triſtes exitus eſſe voluptatum, quiſquis reminiſci libidinum ſuarum uolet, intelliget: quæ ſi beatos efficere poſſent, nihil cauſæ eſſet quin pecudes quoque beatæ eſſe dicantur. (* li. 10 c. 3. tom 1. † propoſit. 1. tom. 3. lib. 3. ſ. proſa 7.)

RESPONDEO dicendū, ꝙ quia delectationes corporales pluribus notæ ſunt, aſſumpſerunt ſibi nomen voluptatum vt dicitur 7 Ethic. * In quibus tamē beatitudo principaliter non conſiſtit, quia in vnaquaque re aliud eſt ꝙ pertinet ad eſſentiam eius, aliud eſt proprium accidens ipſius: ſicut in homine, aliud eſt quod eſt animal rationale mortale, aliud quod eſt riſibile. Eſt igitur cōſiderandū, quod omnis delectatio eſt quoddā proprium accidens, quod conſequitur beatitudinē vel aliquā beatitudinis partem: ex hoc. n. aliquis delectaē, quia habet bonū aliquod ſibi cōueniens vel in re, vel in ſpe, vel ſaltem in memoria: bonū aūt conueniēs ſi quidem ſit perfectum, eſt ipſa hominis beatitudo; ſi autē ſit imperfectū, beatitudo eſt quædam participata, vel propinqua, vel remota, vel ſaltē apparens. Vnde manifeſtū eſt ꝙ nec ipſa delectatio quę ſequiē bonū perfectū, eſt ipſa eſſentia beatitudinis ſed quoddam conſequēs ad ipſam ſicut per ſe accidens: voluptas aūt corporalis non pōt etiā modo prædicto ſequi bonū perfectū, nam ſequitur bonum quod apprehendit ſenſus, qui eſt virtus animæ corpore vtens. Bonum autem quod pertinet ad corpus, quod apprehenditur ſecundū ſenſum, nō poteſt eſſe perfectū hominis bonū. Cū enim anima rationalis excedat proportionē materiæ corporalis, pars animæ quæ eſt ab organo corporeo abſoluta, quandā habet infinitatē reſpectu ipſius corporis & partiū animæ corpori cōcreatarum: ſicut inuiſibilia ſunt quodammodo infinita reſpectu materialium, eo ꝙ formam per materiam quodammodo contrahitur & finitur: vnde forma à materia abſoluta, eſt quodammodo infinita. Et ideo ſenſus, qui eſt vis corporalis, cognoſcit ſingulare, quod eſt determinatum per materiā: intellectus vero qui eſt vis a materia abſoluta, cognoſcit vniuerſale, quod eſt abſtractum à materia: & continet ſub ſe infinita ſingularia. Vnde patet, quod bonum conueniens corpori quod per apprehenſionem ſenſus delectationē corporalem cauſat, non eſt perfectū bonum hominis, ſed eſt minimum quiddam in comparatione ad bonum animæ: vnde Sapiē. 7. dicitur, quod omne aurum in comparatione ſapientiæ, arena eſt exigua. Sic igitur neque voluptas corporalis eſt ipſa beatitudo, nec eſt per ſe accidens beatitudinis. (li. 7. c. 14.)

* AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ eiuſdem rationis eſt, quod appetatur bonum, & quod appetatur delectat o: quæ nihil eſt aliud quam quietatio appetitus in bono, ſicut ex eadē virtute naturæ eſt, ꝙ graue feratur deorſum: & quod ibi quieſcat. vnde ſicut bonū per ſeipſum appetitur, ita & delectatio propter ſe & non propter aliud appetitur, ſi ly propter, dicat cauſam finalem ſi verò dicat cauſam formalem, vel potius cauſam motiuam, ſic delectatio eſt appetibilis propter aliud, id eſt propter bonum quod eſt delectationis obiectū: & per conſequens eſt principium eius, & dat ei formā. ex hoc enim delectatio habet quod appetatur, quia eſt quies in bono deſiderato.

AD SECVNDVM dicendum, quòd vehemens appetitus delectationis ſenſibilis contingit ex hoc, quod operationes ſenſuum, quia ſunt principia noſtrę cognitionis, ſunt magis perceptibiles. vnde etiam a pluribus delectationes ſenſibiles appetuntur.

AD TERTIVM dicendū, quòd eo modo oēs appetunt delectationes ſicut & appetunt bonum: & tamen delectationem appetunt ratione boni, & non ecōuerſo: vt dictū eſt. * vnde non ſequitur quòd delectatio (In cor. artic.)

ſit maximum,& per ſe bonū,ſed ꝙ vnaquæque delectatio conſequatur aliquod bonum, & aliqua delectatio conſequatur id quod eſt per ſe,& maximum boni.

ARTICVLVS VII.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in aliquo bono animæ.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Vī, quòd beatitudo conſiſtat in aliquo bono animæ. beatitudo enim eſt quoddam hominis bonū. hoc autem per tria diuiditur, quæ ſunt bona exteriora, bona corporis & bona animæ. ſed beatitudo non conſiſtit in bonis exterioribus: neque in bonis corporis, ſicut ſupra oſtenſum * eſt: ergo cōſiſtit in bonis animæ. *Ar. 5. et 6 huius quæ.*

¶ 2 Præterea, Illud cui appetimus aliquod bonū, magis amamus quàm bonū quod ei appetimus: ſicut magis amamus amicum cui appetimus pecuniam, quàm pecuniam. Sed vnuſquiſque quodcunque bonum ſibi appetit, amat: ergo ſeipſum magis quàm omnia alia bona. Sed beatitudo eſt quòd maximè amatur, quod patet ex hoc quod propter ipſam omnia amantur & deſiderantur. Ergo beatitudo conſiſtit in aliquo bono ipſius hoīs, ſed nō in bonis corporis, ergo in bonis aīæ.

¶ 3 Præterea, Perfectio eſt aliquid eius quod perficitur, ſed beatitudo eſt quædam perfectio hominis: ergo beatitudo eſt aliquid hominis, ſed non eſt aliquid corporis, vt oſtenſum eſt * ergo beatitudo eſt aliquid animæ, & ita conſiſtit in bonis animæ. *Art. 5.*

SED CONTRA eſt, ꝙ ſicut Aug. dicit in lib. de doctrina Chriſtiana, id, in quo conſtituitur beata vita, propter ſe diligendum eſt: ſed homo nō eſt propter ſeipſum diligendus, ſed quicquid eſt in homine, eſt diligendum propter Deum, ergo in nullo bono animæ beatitudo conſiſtit. *li. 1. de doc. Chri. ca. 3. et 22. to. 3.*

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſuprà dictū eſt * finis dupliciter dicitur: ſcilicet, ipſa res, quam adipiſci deſideramus, & vſus ſeu adeptio, vel poſſeſſio illius rei. Si ergo loquamur de vltimo fine hominis quantū ad ipſam rē, quā appetimus ſicut vltimū finē, impoſſibile eſt ꝙ vltimus finis hoīs ſit ipſa anima, vel aliquid eius: ipſa.n. anima in ſe conſiderata eſt vt in potentia exiſtens. fit.n. de potentia ſciente actu ſciens, & de potentia virtuoſa actu virtuoſa. cū autē potentia ſit propter actū, ſicut propter cōplementū, impoſſibile eſt, quòd id quod eſt ſm ſe in potentia exiſtēs, habeat rationē vltimi finis; vnde impoſſibile eſt qd ipſa anima ſit vltimus finis ſuipſius: ſimiliter ēt neque aliquid eius, ſiue ſit potētia, ſiue actus, ſiue habitus. bonū.n. qd eſt vltimus finis, eſt bonū perfectū cōplens boni appetitum. appetitus autem humanus, qui eſt voluntas, eſt boni vniuerſalis: quodlibet bonū autē inhærēs ipſi animæ, eſt bonū participatū, & p cōſequēs particulatū, vnde impoſſibile eſt ꝙ aliqd eorū ſit vltimus finis hominis. Sed ſi loquamur de vltimo fine hoīs quātum ad ipſam adeptionē, vel poſſeſſionē, ſeu quēcunq; vſum ipſius rei, quæ appetitur vt finis, ſic ad vltimum finē ptinet aliquid hoīs ex parte animæ, quia homo per animam beatitudinē conſequitur; res ergo ipſa quæ appetitur vt finis, eſt id in quo beatitudo conſiſtit, & quod beatum facit. ſed huius rei adeptio vocatur beatitudo: vnde dicendum eſt ꝙ beatitudo eſt aliquid animæ, ſed in quo conſiſtit beatitudo eſt aliquid extra animam. *q. præced. art. 8.*

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ſm quod ſub illa diuiſione comprehenduntur omnia bona, quæ homini ſunt appetibilia, ſic bonū animæ dicitur non ſolū potentia, aut habitus, aut actus, ſed & obiectū quod eſt extrinſecum, & hoc modo nihil prohibet dicere id, in quo beatitudo conſiſtit, eſſe quoddā bonū animæ.

AD SECVNDVM dicendum, quantum ad propoſitum pertinet, ꝙ beatitudo maximè amatur tanquam bonum concupitum: amicus autem amatur tanquam id cui concupiſcitur bonum: & ſic etiam homo amat ſeipſum. vnde non eſt eadem ratio amoris vtrobique. vtrū autem amore amicitiæ aliquid homo ſupra ſe amet, erit locus conſiderandi cū de charitate agetur.* **2. 2 q. 26. art. 3.*

AD TERTIVM dicendum quod beatitudo ipſa cū ſit perfectio animæ, eſt quoddam animæ bonum inhærēs, ſed id, in quo beatitudo conſiſtit. quod ſcilicet beatum facit, eſt aliquid extra animam, vt dictū eſt *. *In cor. art.*

ARTICVLVS VIII.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in aliquo bono creato. *1. q. 12. ar. 1. c. et q. 82 ar. 2. cor. et 3. 2. q. 85. ar. 2. coro. Et. 4. cōtra ca 7. §. 17. et c. 54. cor 1 & 2. Et op. 3. c. 108 & 264. Et opu. 20. l. b. 1. c. 8. et 9. Pſ. 32. co. 8.*

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur ꝙ beatitudo hominis conſiſtat in aliquo bono creato. Dicit.n. Dion. 4. de di. no.* ꝙ diuina ſapientia coniūgit fines primorū principiis ſecundorū: ex quo poteſt accipi ꝙ ſummū inferioris naturæ ſit attingere īfimū naturæ ſuperioris: ſed ſummū hoīs bonū eſt beatitudo: cū ergo angelus natura ordine ſit ſupra hominē, vt in primo habitū eſt †: videtur ꝙ beatitudo hoīs conſiſtat in hoc qd aliquo modo attingit ad angelum.

¶ 2 Præterea, Vltimus finis cuiuſlibet rei eſt in ſuo opere pfecto: vnde pars eſt propter totū, ſicut propter finē. ſed tota vniuerſitas creaturarū quę dicitur maior mundus, comparatur ad hominē, qui in 8. Phy. dicitur * minor mūdus, ſicut perfectum ad imperfectū. ergo beatitudo hoīs conſiſtit in tota vniuerſitate creaturarum. **ca 4. par. 1. aliquātulū āte fine.*

¶ 3 Præterea, Per hoc homo efficitur beatus ꝙ eius naturale deſiderium quietatur. ſed deſiderium hoīs nō extēditur ad maius bonū ꝗ ipſe capere pōt: cū ergo homo non ſit capax boni, qd excedit limites totius creaturę, vī ꝙ p aliqd bonū creatū, homo beatus fieri poſſit: & ita beatitudo hoīs ī aliquo bono creato cōſiſtit. *† q. 71. ar. 7. & 108. ar. 1. et q. 111.* **li. 8. Phy. tex. 17. tom. 2.*

SED CONTRA eſt quod Aug. dicit. 19. de ciui. Dei. † Vt vita carnis, anima eſt: ita beata vita hominis, Deus eſt. de quo dicitur, Pſal. 143. Beatus populus cuius Dominus Deus eius eſt. *† li. 19 ca. 26. in prin. tom. 5.*

RESPONDEO dicendū, ꝙ impoſſibile eſt beatitudinē hominis eſſe in aliquo bono creato. beatitudo enim eſt bonum perfectum quod totaliter quietat appetitum: alioquin non eſſet vltimus finis ſi adhuc reſtaret aliquid appetendum. Obiectum autem voluntatis quæ eſt appetitus humanus, eſt vniuerſale bonum, ſicut obiectū intellectus eſt vniuerſale verū. Ex quo patet ꝙ nihil pōt quietare voluntatem hominis niſi bonum vniuerſale, qd non inuenitur in aliquo creato, ſed ſolū in Deo: quia omnis creatura habet bonitatē participatam. Vnde ſolus Deus voluntatem hoīs implere poteſt; ſm qd dr in Pſal. 102. Qui replet in bonis deſideriū, &c. In ſolo igitur Deo beatitudo hominis cōſiſtit. *D 752.* *D 2. 2 ... 393.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſuperius hominis attingit quidem infimum angelicæ naturæ per quandā ſimilitudinē: non tamē ibi ſiſtit ſicut in vltimo fine. ſed procedit vſque ad ipſum vniuerſalē fontē boni: q eſt vniuerſale obiectū beatitudinis omniū beatorū tanquā infinitum & perfectum bonum exiſtens.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ſi totū aliquod non ſit vltimus finis, ſed ordinetur ad finem vlteriorē, vltimus finis partis non eſt ipſum totum, ſed aliquid aliud: vniuerſitas autē creaturarum ad quam comparatur homo vt pars ad totū, non eſt vltimus finis, ſed ordinatur in Deū ſicut in vltimum finē: vnde bonum vniuerſi non eſt vltimus finis hominis ſed ipſe Deus.

AD TERTIVM dicendum, quòd bonū creatū non eſt minus quàm bonū, cuius eſt homo capax vt rei intrinſecæ & inhærentis: eſt tamen minus quàm bonum cuius eſt capax vt obiecti, quod eſt infinitum: bonum autem quod participatur ab angelo & a toto vniuerſo, eſt bonum finitum & contractum.

QVAESTIO III.

Quid ſit beatitudo, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt quid ſit beatitudo, & quæ requirantur ad ipſam.

¶ Circa primum quæruntur octo.

¶ Pri-

¶Primo, vtrum beatitudo ſit aliquid increatum.
¶Secundo ſi eſt aliquid creatum, vtrũ ſit operatio.
¶Tertio, vtrum ſit operatio ſenſitiuæ partis, an intelle ctiuæ tantum.
¶Quarto, ſi eſt operatio intellectiuæ partis, vtrum ſit operatio intellectus, an voluntatis.
¶Quinto, ſi eſt operatio ſpeculatiui intellectus, aut practici.
¶Sexto, ſi eſt operatio intellectus ſpeculatiui, vtrũ conſiſtat in ſpeculatione ſcientiarum ſpeculatiuarum.
¶Septimo, vtrum conſiſtat in ſpeculatione ſubſtantiarum ſeparatarum ſcilicet angelorum.
¶Octauo, vtrum in ſola ſpeculatione Dei, qua per eſſentiam videtur.

ARTICVLVS I.

17 *Vtrum beatitudo ſit aliquid increatum.*

Infr. q. 26. art. et. 4. di. 49. q. 1. art. 2. q. 1. cor. — ** Proſ. 10. circa medium.* — *† l. 1. de doc. Chri. ca. 4. 5. & 22. tom. 3.* — ** l. 1. ca. 3. in princi. tom. 3.* — *q. 1. art. 8. & q. prac. ar. 7.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ beatitudo ſit aliquid increatũ. Dicit n. Boet in 3 de cõſol. *eſſe Deum ipſam beatitudinem, neceſſe eſt confiteri.

¶Præterea, Beatitudo eſt ſummũ bonũ: ſed eſſe ſummum bonum conuenit Deo: cum ergo non ſint plura ſumma bona, videtur ꝙ beatitudo ſit idẽ quod Deus.

¶3 Præterea, Beatitudo eſt vltimus finis in quem naturaliter humana voluntas tanquã in finẽ tendit: ſed in nullum aliud voluntas tanquam in finem tendere debet niſi in Deum quo ſolo fruendum eſt: vt Augu. dicit.† ergo beatitudo eſt idem quod Deus.

SED CONTRA, Nullũ factũ eſt increatũ. ſed beatitudo hominis eſt aliquid factũ: quia ſecundũ Augu. 1. de doct. Chriſt.* Illis rebus fruendũ eſt, quæ nos beatos faciunt. ergo beatitudo nõ eſt aliquid increatũ.

RESPONDEO dicendũ, quòd ſupra dictũ eſt, * finis dicitur dupliciter, Vno modo ipſa res quam cupimus adipiſci ſicut auaro eſt finis pecunia. Alio mõ, ipſa adeptio vel poſſeſſio, ſeu vſus aut fruitio ei⁹ rei, quæ deſideratur, ſicut ſi dicatur quod poſſeſſio pecuniæ ẽ finis auari, & frui re voluptuoſa eſt finis intẽperati. Primo ergo mõ vltimus hominis finis eſt bonũ increatũ. ſ. Deus, qui ſolus ſua infinita bonitate poteſt voluntatẽ hominis perfectè implere. Secundo autem modo vltimus finis hominis eſt creatum aliquid in ipſo exiſtẽs, quod nihil eſt aliud q̃ adeptio vel fruitio finis vltimi: vltimus autẽ finis vocatur beatitudo. ſi ergo beatitudo hominis conſideretur quantũ ad cauſam vel obiectũ, ſic eſt aliquid increatũ: ſi autẽ conſideretur quantum ad ipſam eſſentiam beatitudinis, ſic eſt aliquid creatũ.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod Deus eſt beatitudo per eſſentiam ſuã. non. n. per adeptionem aut participationem alicuius alterius beatus eſt, ſed per eſſentiã ſuã. Homines aũt ſunt beati, ſicut ibidem dicit Boe.* per participationẽ: ſicut & dii per participationẽ dicuntur. ipſa autem participatio beatitudinis ſecundũ quam homo dicitur beatus, aliquid creatum eſt. **ad. proſ. 10 li. 3. de conſo.*

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ beatitudo dicitur eẽ ſũmũ hoĩs bonũ: quia ẽ adeptio vel fruitio ſũmi boni.

18 AD TERTIVM dicendum, quòd beatitudo dicitũ vltim⁹ finis per modũ, quo adeptio finis dicitũ finis.

ARTICVLVS II.

Vtrum beatitudo ſit operatio.

2. di. 1. q. 1. ar. 1. Et 3 di. 34. q. 1. art. 5. col. et 4 d. 49. q. 1 ar. 2. q 2. et q. 4. ar. 2. Et quol. 8 ar. 19. co et 1. Eth. le. 1. & 9. Meta. le. 9. fi. — *† Proſa 2. circa prin.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quod beatitudo nõ ſit operatio. Dicit n. Apo. Ro 6. Habetis fructũ veſtrũ in ſanctificatione, finẽ vero uitã æternã. ſed uita nõ eſt operatio ſed eſt ipſum eſſe viuẽtiũ. ergo vltimus finis. q ẽ beatitudo, nõ e opatio

¶2 Præterea. Boet dicit in 3. de conſo.† qđ beatitudo eſt ſtatus oĩum bonorũ aggregatione perfectus. ſed ſtatus non noĩat operationẽ. ergo beatitudo nõ ẽ opatio.

¶3 Præterea, Beatitudo ſignificat aliquid in bono exiſtẽs, cum ſit ultima perfectio hominis. ſed operatio nõ ſignificat ut aliquid exiſtens in operante; ſed magis ut ab ipſo procedens. ergo beatitudo non eſt operatio.

¶4 Præterea, Beatitudo ꝑmanet in beato: operatio aũt nõ ꝑmanet, ſed tranſit. ergo beatitudo nõ eſt operatio.

¶5 Præterea, Vnius hominis eſt vna beatitudo. operationes aũt ſunt multæ. ergo beatitudo nõ eſt operatio.

¶6 Præterea, Beatitudo ineſt beato abſq; interruptione: ſed operatio humana frequenter interrumpitur, puta ſomno, vel aliqua alia occupatione, vel quiete. ergo beatitudo non eſt operatio.

SED CONTRA eſt ꝙ Philoſoph dicit in primo Ethi.* ꝙ fèlicitas eſt operatio ſm virtutem perfectam. *li. 1. eth c. 7. poſt me dium to. 5.*

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſecundum quod beatitudo hominis eſt aliquid creatũ in ipſo exiſtẽs, neceſſe eſt dicere ꝙ beatitudo hominis ſit operatio. Eſt. n. beatitudo vltima hominis perfectio, vnumquodq; aũt intantum perfectum eſt, inquantum eſt actu, nam potentia ſine actu imperfecta eſt: oportet ergo beatitudinem in vltimo actu hoĩs cõſiſtere Manifeſtũ eſt autem ꝙ operatio eſt vltimus actus operantis vnde & actus ſecundus à philoſopho nominatur in ſecundo de anima. *nam habens formam, poteſt eſſe in potentia operans ſicut ſciens eſt in potentia conſiderans, & inde eſt ꝙ in alijs rebus res vnaquæq; dicitur eſſe propter ſuam operationẽ, vt dicitur in 2. de cælo.† Neceſſe eſt ergo beatitudinem hominis operationem eſſe. *li. 2. tex. 5. ad. ũcto 5. & 6. to. 2.* — *† li. 2. tex. 17. tom. 2. D. 270.*

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ vita dicitur dupliciter. Vno modo ipſum eſſe viuentis: & ſic beatitudo non eſt vita. * oſtenſum eſt. n. quòd eſſe vnius hominis qualecunq; ſit, nõ eſt hominis beatitudo: ſolius n. Dei beatitudo eſt ſuum eſſe. Alio modo dicitur vita ipſa operatio viuentis ſecundum quam principium vitæ in actum reducitur: & ſic nominamus vitam actiuam vel contemplatiuam vel voluptuoſam: & hoc modo vita æterna dicitur vltimus finis: quod patet ꝑ hoc quod dicitur Ioan 17. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te Deum verum & vnum. *q. 2. ar. 5.*

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ Boet.* diffiniẽdo beatitudinẽ, cõſiderauit ipſam cõem beatitudinis rationem. Eſt. n. cõis beatitudinis ratio, ꝙ ſit bonũ cõe ꝑfectũ: & hoc ſignificauit cũ dixit, qđ eſt ſtatus oĩum bonorũ aggregatione perfectus: ꝑ quod nihil aliud ſignificat, niſi ꝙ beatus eſt in ſtatu boni ꝑfecti Sed Ariſt.* expreſſit ipſam eſſentiam beatitudinis, oñdens ꝑ quid hõ ſit in hmõi ſtatu: quia ꝑ operationẽ quandã. & iõ in 1. Ethi* ipſe etiã oñdit, ꝙ beatitudo eſt bonum perfectũ. *loco in ar. citato.* — *loco ĩ arg. citato.* — *ca. 7. to. 5.*

AD TERTIVM dicendũ, quòd ſicut dicit in 9. Metaph. *duplex eſt actio: vna quæ procedit ab operãte in exteriorẽ materiã, ſicut vrere & ſecare & talis operatio non poſſet eſſe beatitudo, nã talis operatio nõ eſt actio & perfectio agentis, ſed magis patientis, vt ibidem dicitur.* Alia eſt actio manens in ipſo agente, vt ſentire intelligere, & velle & huiuſmodi actio eſt perfectio & actus agentis: & talis operatio poteſt eſſe beatitudo. *text. 16. li. 9. metaph. tom. 3.* — *co. tex. 16.*

AD QVARTVM dicẽdum, ꝙ cum beatitudo dicat quandam vltimam perfectionẽ ſecundum quòd diuerſæ res beatitudinis capaces, ad diuerſos gradus perfectionis pertingere poſſunt: ſecundum hoc neceſſe eſt ꝙ diuerſimode beatitudo dicatur. Nam in Deo eſt beatitudo per eſſentiam, quia ipſum eſſe eius, eſt operatio ei⁹: quia non fruitur alio, ſed ſeipſo. In angelis autem beatitudo eſt vltima perfectio ſecũdum aliquam operationem qua coniunguntur bono increato: & hæc operatio eſt in eis vnica & ſempiterna. In hominibus autem ſecũdum ſtatum præſentis vitæ eſt vltima perfectio ſecundum operationem qua homo cõiungitur Deo: ſed hæc operatio nec continua põt eſſe, & per conſequens nec vnica eſt, quia operatio interſciſsione multiplicatũ: & ꝑꝑ hoc in ſtatu præſentis vitæ perfecta beatitudo ab hoĩe haberi non poteſt. Vnde Philoſophus in 1. Ethi * ponens beatitudinem hominis in hac vita, dicit eã imperfectam poſt multa concludens. Beatos aũt dicimus, *li. 1 eth c. 10. in fine tom. 5.*

Vt ho-

vt homines: ſed promittitur nobis à Deo beatitudo perfecta, quãdo erimus ſicut angeli in cælo: ſicut dicitur Matt 22. Quantum ergo ad illam beatitudinem perfectam ceſſat obiectio: quia vna & continua & ſempiterna operatione in illo beatitudinis ſtatu mens hominis Deo coniungit̃: ſed in præſenti vita quantũ deficimus ab vnitate & cõtinuitate talis operationis, tantũ deficimus à beatitudinis pfectione: eſt tamẽ aliqua participatio beatitudinis: & quanto operatio poteſt eſſe magis cõtinua & vna, tanto plus habet rationẽ beatitudinis: & ideo in actiua vita, quæ circa multa occupat̃, eſt minus de ratione beatitudinis, quàm in vita contẽplatiua quæ verſat̃ circa vnũ, id eſt, circa veritatis contẽplationem. etſi aliquando homo actu non operetur huiuſmodi operationem tamen quia in promptu habet eam, ſemper poteſt operari. Et quia etiam ipſam ceſſationem puta ſomni vel occupationis alicuius naturalis ad operationem prædictam ordinat, quaſi videtur operatio continua eſſe. Et per hoc patet ſolutio ad QVINTVM & ad SEXTVM.

ARTICVLVS III.

Vtrũ beatitudo ſit operatio ſẽſitiuæ partis, aut intellectiuæ tãtũ.

19

1. q. cont. c. 33 & 37. princ. Et opuſ. 3. 3 ca. 164. et 1. Eth. le. 10. cor. 2.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videt̃ ꝙ beatitudo cõſiſtat ẽt in operatione ſenſus: nulla n. operatio inuenitur in homine nobilior operatione ſenſitiua niſi intellectiua. Sed operatio intellectiua depẽdet in nobis ab operatione ſenſitiua. qa non poſſumus intelligere ſine phantaſmate, vt dicitur in tertio de anima. ergo beatitudo conſiſtit etiam in operatione ſenſitiua.

** text. 30. tom. 2. † proſ. 2 circa princip.*

¶ 2 Præterea, Boetius dicit in 3. † de cõſol. ꝙ beatitudo eſt ſtatus omniũ bonorũ aggregatione pfectus. Sed qdã bona ſunt ſenſitiua, q̃ attingimus p ſenſus operationẽ: ergo videt̃ ꝙ opatio ſẽſ. s re ꝗrat ad beatitudinẽ.

¶ 3 Præterea, Beatitudo eſt bonum perfectum vt pbatur in 1. Ethic.* ꝙ non eſſet, niſi homo perficeretur per ipſam ſecundum omnes partes ſuas ſed per operationes ſenſitiuas quædam partes animæ perficiuntur: ergo operatio ſenſitiua requiritur ad beatitudinem.

li 1. eth c. 7. tom. 5.

SED CONTRA, In operatione ſenſitiua communicant nobis bruta animalia, non autẽ in beatitudine, ergo beatitudo nõ cõſiſtit in operatione ſẽſitiua.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ad beatitudinem poteſt aliquid pertinere tripliciter. Vno modo eſſentialiter. Alio modo antecedenter. Tertio modo conſequenter. Eſſentialiter quidem non poteſt pertinere operatio ſenſus ad beatitudinem: nam beatitudo hominis cõſiſtit eſſentialiter in coniunctione ipſius ad bonũ increatum, quod eſt vltimus finis, vt ſupra oſtenſum eſt,* cui homo coniungi non poteſt per ſenſus operationẽ. Similiter etiam qa ſicut oſtenſum eſt,* in corporalibus bonis beatitudo hominis nõ cõſiſtit quæ tñ ſola per ſenſus operationem attingimus. poſſũt autem operationes ſenſus pertinere ad beatitudinem antecedenter & conſequenter: antecedenter quidem ſecundum beatitudinẽ imperfectam, qualis in præſenti vita haberi poteſt, nam operatio intellectus præexigit operationem ſenſus. Conſequenter autem in illa perfecta beatitudine, quæ expectatur ĩ cælo: quia poſt reſurrectionẽ ex ipſa beatitudine aïæ, vt Auguſtinus dicit in epiſtola ad Dioſcorum*, fiet quædã refluentia in corpus & in ſenſus corporeos, vt in ſuis operationibus perficiantur: vt infra magis patebit, cum de *reſurrectione agetur: nõ autem tunc operatio qua mens humana Deo coniungitur, à ſenſu dependebit.

art. 1. hu. quæſt. q 2. art. 5.*

*aliquantulũ ante medium epiſt. ẽ epiſt. 56. tom. 2. * In 3. par te. ſed non comple.*

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod obiectio illa probat, quod operatio ſenſus requiritur antecedẽter ad beatitudinẽ imperfectã, qualis in hac vita haberi põt.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ beatitudo perfecta, qualem angeli habent, habet congregationem omnium bonorũ per coniunctionẽ ad vniuerſalẽ fontẽ totius boni: non ꝙ indigeat ſingulis particularib' bonis, ſed in hac beatitudine imperfecta requiritur congregatio bonorum ſufficientium ad perfectiſſimã operationem huius vitæ.

AD TERTIVM dicendũ, quòd in perfecta beatitudine perficitur totus homo. ſed in inferiori parte p redundantiã à ſuperiori: in beatitudine autem imperfecta præſentis vitæ econuerſo à perfectione inferioris partis proceditur ad perfectionem ſuperioris.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſi beatitudo eſt intellectiuæ partis, ſit operatio intellectus, an voluntatis.

20

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ beatitudo conſiſtat in actu voluntatis. Dicit enim *Aug. 19. de ciuitate Dei, quòd beatitudo hominis in pace conſiſtit vnde in Pſal. 147. Qui poſuit fines tuos pacẽ: ſed pax ad voluntatem pertinet. ergo beatitudo hominis in voluntate conſiſtit.

*Infr. q. 26. art. 2. & ar. 3. co. Et 3. cõtra c. 25. & 26. et 27. § 2. Et mal. q. 16. art. 2. ad 6. Et ver. q. 1. art. 5. ad 8. Et quol. 8. art. 19. Et opuſ. 3. cap. 107. * li. 19. ca. 10. & 11. tom. 5.*

¶ 2 Præterea, Beatitudo eſt ſummum bonum. ſed bonum eſt obiectum voluntatis. ergo beatitudo in voluntatis operatione conſiſtit.

¶ 3 Præterea, Primo mouenti reſpondet vltimus finis: ſicut vltimus finis totius exercitus eſt victoria quæ eſt finis ducis, qui omnes mouet. ſed primum mouens ad operandum eſt voluntas: quia mouet alias vires vt infra dicetur ergo beatitudo ad voluntatem pertinet.

¶ 4 Præterea ſi beatitudo ẽ aliqua operatio, oportet quod ſit nobiliſſima operatio hoïs: ſed nobilior ẽ Dei dilectio, q̃ eſt actus voluntatis quàm cognitio, quę eſt operatio intellectus, vt patet p Apoſtolũ. 1. ad Cor. 13. ergo videt̃ quod beatitudo cõſiſtat in actu voluntatis.

¶ 5 Præterea,* Auguſtinus dicit in 13. de trin. quòd beatus eſt qui habet omnia quæ vult, & nihil vult male. & poſt †, pauca ſubdit, Et appropinquat beato qui bene vult quodcunq; vult: bona n beatum faciunt quorũ bonorũ iam habet aliquid, ipſam ſcilicet bonam voluntatem. ergo beatitudo in actu voluntatis conſiſtit.

li. 13. de tri. c. 5. in fine tom. 5. † eo. lib. c. 6. circa medium tom. 5.

SED CONTRA eſt, quod Dñs dicit Ioan. 17. Hæc eſt vita æterna vt cognoſcãt te Deũ verũ vnũ: vita aũt æterna eſt vltimus finis, vt dictũ ẽ. ergo beatitudo hoïs in cognitione Dei cõſiſtit, q̃ ẽ actus intellectus.

RESPONDEO dicendũ, qđ ad beatitudinem, ſicut ſupra dictũ eſt*, duo requirũtur. Vnũ, qđ eſt eſſe beatitudinis: aliud, qđ eſt quaſi p ſe accidẽs eius, ſ. delectatio ei adiuncta. Dico ergo, quod quãtũ ad id qđ eſt eſſentialiter ipſa beatitudo, impoſsibile eſt quod conſiſtat in actu voluntatis. Manifeſtũ eſt n. ex pmiſsis,* ꝙ beatitudo eſt cõſecutio finis vltimi: cõſecutio aũt finis nõ cõſiſtit in ipſo actu voluntatis voluntas aũt fertur in finẽ & abſentẽ, cũ ipſum deſiderat: & pſentẽ, cũ ĩ ipſo requieſcens delectat̃. manifeſtũ eſt aũt quòd ipſum deſiderium finis, nõ eſt cõſecutio finis, ſed eſt motus ad finẽ: delectatio aũt aduenit volũtati ex hoc, qđ finis eſt pſens, nõ aũt ecõuerſo: ex hoc aliquid fit pſens, qa volũtas delectat̃ ĩ ipſo: oportet igit̃ aliquid aliud eſſe quàm actũ voluntatis, p qđ fit finis ipſe pſens voluntati. Et hoc manifeſte apparet circa fines ſenſibiles. ſi. n. cõſequi pecuniã eſſet per actũ voluntatis, ſtatim à principio cupidus conſecutus eſſet pecuniã, qñ vult eã habere, ſed a principio quidẽ eſt abſens ei: cõſequit̃ aũt ipſam p hoc quod manu ipſam apprehendit, vel aliquo huiuſmodi, & tunc iã delectat̃ ĩ pecunia habita; Sic igit̃ & circa intelligibilẽ finẽ cõtingit, nã à principio volumus cõſequi finẽ intelligibilẽ: cõſequimur aũt ipſum p hoc ꝙ fit pſens nobis p actũ intellectus, & tunc volũtas delectata cõquieſcit in fine iã adepto. Sic igit̃ eſsẽtia beatitudinis in actu intellectus cõſiſtit ſed ad voluntatẽ ptinet delectatio beatitudinẽ cõſequẽs, ſ. n qđ Aug. dicit 10. confeſſ.* quod beatitudo eſt gaudium de veritate, qa. ſ ipſum gaudium eſt conſummatio beatitudinis.

q. 2. art. 6.

art. 1. huiꝰ q. & q 2.

li. 10. confeſ. c. 23. ante medium, to. 1.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quod pax ptinet ad vltimum

vltimũ hominis finem, non quaſi eſſentialiter ſit ipſa beatitudo: ſed quia antecedenter & conſequenter hẽt ſe ad ipſam. antecedenter quidem inquantum iã ſunt remota omnia perturbantia & impedientia ab vltimo fine: conſequenter verò inquantũ iam homo adepto vltimo fine remanet pacatus deſiderio quietato.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ primũ obiectũ voluntatis non eſt actus eius: ſicut nec primũ obiectũ viſus eſt viſio, ſed viſibile. vnde ex hoc ipſo ꝙ beatitudo pertinet ad voluntatẽ tanquã primũ obiectũ eius, ſequit ꝙ non ptin at ad ipſam tanquam actus ipſius.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ finẽ primo apprehendit intellectus quàm voluntas: tamen motus ad finẽ incipit in voluntate: & ideo voluntati debetur id quod vltimo conſequitur conſecutionem finis, ſcilicet delectatio vel fruitio.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ dilectio præeminet cognitioni in mouendo. ſed cognitio præuia eſt dilectioni in attingendo. non. n. diligitur niſi cognitũ: vt dicit Aug. in 10. de Trinit.* & ideo intelligibilem finẽ primo attingimus p actionẽ intellectus, ſicut & finẽ ſenſibilem primo attingimus per actionem ſenſus.

lib. 10. de Trini. c. 1. tom. 3.

AD QVINTVM dicendũ, ꝙ ille qui habet oĩa q̃ vult ex hoc eſt beatus, ꝙ habet ea quæ vult. quod quidem eſt per aliud quam per actum voluntatis ſed nihil male velle requiritur ad beatitudinem, ſicut quædam debita diſpoſitio ad ipſam, voluntas autem bona ponitur in numero bonorum, quæ beatũ faciut prout eſt inclinatio quædam in ipſa: ſicut motus reducitur ad genus ſui termini; vt alteratio ad qualitatem.

ARTICVLVS V.

Vtrũ beatitudo ſit operatio intellectus ſpeculatiui, an practici.

21 AD QVINTVM ſic pceditur. Videtur, ꝙ beatitudo cõſiſtat in operatione intellectus practici. finis. n. vltimus cuiuslibet creaturæ cõſiſtit in aſſimilatione ad Deum. Sed homo magis aſſimilatur Deo per intellectum practicum, quæ eſt cauſa rerum intellectarum, quàm per intellectum ſpeculatiuũ, cuius ſcientia accipitur à rebus. ergo beatitudo hominis magis conſiſtit in operatione intellectus practici, quàm ſpeculatiui.

1. q. 20. ar. 1. & 4. diſ. 49. q. 1. ar. 1. q. 3. Et opuſ. 3. ca. 164. & 1. Ethic. lect. 10. cor. 2.

§ 2 Præterea, Beatitudo eſt perfectum bonum hominis. Sed intellectus practicus magis ordinatur ad bonũ, q̃ ſpeculatiuus, qui ordinatur ad verum. vnde & ſecundum perfectionem practici intellectus dicimur boni. non autem ſecundum perfectionẽ ſpeculatiui intellectus, ſed ſecundum eam dicimur ſcientes vel intelligẽtes. ergo beatitudo hominis magis conſiſtit in actu intellectus practici quàm ſpeculatiui.

§ 3 Præterea, Beatitudo eſt quoddam bonum ipſius hominis. ſed ſpeculatiuus intellectus occupatur magis circa ea quæ ſunt extra hominem; practicus autem intellectus occupatur circa ea quæ ſunt ipſius hominis, ſcilicet circa operationes & paſſiones eius. ergo beatitudo hominis magis conſiſtit in operatione intellectus practici, quàm intellectus ſpeculatiui.

SED CONTRA eſt ꝙ Aug. dicit in primo de Trinit.* ꝙ contemplatio promittitur nobis, actionũ omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorum.

li. 1. de Trini. capt. 1. in princ. & ca. 8. parũ ante medium, to. 3.

RESPONDEO dicendum, ꝙ beatitudo magis cõſiſtit in operatione ſpeculatiui intellectus quàm practici: quod patet ex tribus. Primò quidem ex hoc, ꝙ ſi beatitudo hominis eſt operatio, oportet quod ſit optima operatio hominis: optima autem operatio hominis eſt, quæ eſt optimæ potentiæ reſpectu optimi obiecti. optima aũt potentia eſt intellectus, cuius obiectũ optimum eſt bonũ diuinũ, quod quidẽ nõ eſt obiectũ practici intellectus, ſed ſpeculatiui. vnde in tali operatione, ſcilicet in contemplatione diuinorum, maxime cõſiſtit beatitudo; & quia vnuſquiſque videtur eſſe id, quod eſt optimũ in eo, vt dicitur in 9. & 10. Ethic.* ideo talis operatio eſt maximè propria homini & maximè delectabilis. Secundo apparet idẽ ex hoc, ꝙ cõtemplatio maximè quærit pp ſeipſam, actus aũt intellectus practici nõ quæritur propter ſeipſum, ſed propter actionẽ: ipſæ autẽ actiones ordinantur ad aliquem finem: vnde manifeſtum eſt, ꝙ vltimus finis non poteſt conſiſtere in vita actiua, quæ pertinet ad intellectũ practicum. Tertiò idem apparet ex hoc, quòd in vita cõtemplatiua homo communicat cũ ſuperioribus, ſcilicet cũ Deo & angelis, quibus per beatitudinem aſſimilatur: ſed in his quæ pertinent ad vitã actiuã etiã alia animalia cum homine aliqualiter communicant licet imperfectè. & ideo vltima & perfecta beatitudo quæ expectatur in futura vita, tota principaliter cõſiſtit in contemplatione; beatitudo autem imperfecta qualis hic haberi põt, primo quidem & principaliter conſiſtit in cõtemplatione; ſecundario verò in operatione practici intellectus ordinantis actiones & paſſiones humanas: vt dicitur in 10.* Ethic.

**li. 9. c. 4. et 8. li. 10. c. 7. ad finẽ, to. 5.*

li. 10. Ethi. ca. 7. & 8. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſimilitudo prædicta intellectus practici ad Deum eſt ſecundũ proportionalitatem: quia ſcilicet habet ſe ad ſuum cognitum, ſicut Deus ad ſuũ. ſed aſſimilatio intellectus ſpeculatiui ad Deum eſt ſecundum vnionem vel informationẽ, quæ eſt multo maior aſſimilatio: & tamen dici poteſt ꝙ reſpectu principalis cogniti, qđ eſt ſua eſſentia, non hẽt Deus practicã cognitionem ſed ſpeculatiuã tantũ.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ intellectus practicus habet bonũ, qđ eſt extra ipſum. ſed intellectus ſpeculatiuus habet bonum in ſeipſo, ſcilicet contemplationem veritatis: & ſi illud bonũ ſit perfectum, ex eo totus homo pficitur & fit bonus, quod quidem intellectus practicus nõ habet: ſed ad illud ordinat.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ ratio illa pcederet ſi ipſemet homo eẽt vltimus finis ſuus; tũc. n. cõſideratio & ordinatio actuũ & paſſionũ ei' eſſet beatitudo. Sed quia vltimus hoĩs finis eſt aliud bonũ extrinſecũ, ſ. Deus ad quem p operationem intellect' ſpeculatiui attingim', ideo magis beatitudo hoĩs in operatione intellectus ſpeculatiui cõſiſtit, q̃ in operatione intellect' practici.

ARTICVLVS VI.

Vtrum beatitudo conſiſtat in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum.

AD SEXTVM ſic pcedit. Vĩ ꝙ beatitudo hoĩs conſiſtat in cõſideratione ſcientiarũ ſpeculatiuarũ. Philoſophus n.* dicit in lib. Ethic. ꝙ felicitas eſt operatio ſm perfectã virtutem: & diſtinguens virtutes ſpeculatiuas nõ ponit niſi tres, ſcientiã, ſapientiã & intellectũ, quæ omnes ptinent ad conſiderationem ſcientiarũ ſpeculatiuarũ. ergo vltima hoĩs beatitudo in cõſideratione ſcientiarũ ſpeculatiuarũ cõſiſtit. 22

2. 2. quæſt. 167. art. 1. ad 1. Et opuſ. 3 ca. 104. 105. et 166.

**lib. 10. c. 7 à med., tom. 5.*

**in prin. t. lib. tom. 3.*

† eodẽ. c. 1. ca. 2 ma peculà prin cip to. 3.

§ 2 Præterea, Illud vĩ eſſe vltima hoĩs beatitudo, qđ naturaliter deſiderat ab oĩbus pp ſeipſum. ſed huiuſmodi eſt cõſideratio ſpeculatiuarũ ſcientiarum: quia vt* dicitur in 1 Metaph. Omnes homines natura ſcire deſiderant. & poſt pauca † ſubditur, ꝙ ſpeculatiuæ ſci ẽtiæ propter ſeipſas quærũtur. ergo in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum conſiſtit beatitudo.

§ 3 Præterea, Beatitudo eſt vltima hoĩs pfectio. vnũquodq; aũt pficiẽ ſm qđ reducit de potentia in actum: intellectus aũt humanus reducitur in actum per conſiderationẽ ſcientiarũ ſpeculatiuarũ. ergo videt ꝙ in huiuſmodi cõſideratione vltima hoĩs beatitudo cõſiſtat.

SED CONTRA eſt quod dĩ Hier. 9. Nõ glorietur ſapiens in ſapientia ſua. & loquiẽ de ſapientia ſpeculatiuarum ſcientiarum. non ergo cõſiſtit in harum conſideratione vltima hominis beatitudo.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ ſicut * ſupra dictũ eſt, duplex eſt hoĩs beatitudo, vna perfecta, & alia imperfecta. Oportet aũt intelligere perfectã beatitudinẽ quæ attingit ad veri beatitudinis rationem: beatitudinem autem imperfectã, quæ non attingit, ſed participat

Art. 2. huius quæſt. ad 4 ...

pat

par quãdã particularẽ beatitudinis ſimilitudinẽ, ſicut eſt perfecta prudẽtia ĩ homine, apud quem eſt ratio rerum agibilium; imperfecta autem prudentia eſt in quibuſdam animalibus brutis, in quibus ſunt quidã particulares inſtinctus ad quædam opera ſimilia operibus prudentię. Perfecta igitur beatitudo in conſideratione ſcientiarũ ſpeculatiuarũ eſſentialiter conſiſtere nõ poteſt. Ad cuius euidentiã conſiderandũ eſt, ꝙ conſideratio ſpeculatiuæ ſcientiæ non ſe extendit vltra virtutẽ principiorum illius ſcientiæ, quia in principijs ſciẽtiæ virtualiter tota ſcientia continetur. Prima aũt principia ſcientiarum ſpeculatiuarum ſunt per ſenſum accepta: vt patet per Philoſophũ in principio * Metaphyſ. & in fine * Poſter. Vnde tota conſideratio ſcientiarum ſpeculatiuarũ non põt vltra extendi q̃ ſenſibiliũ cognitio ducere poteſt. In cognitione aũt ſenſibiliũ nõ põt conſiſtere vltima hominis beatitudo, quæ eſt vltima eius perfectio: non enim aliquid perficit ab aliquo inferiori, niſi ſecundũ quod in inferiori eſt aliqua participatio ſuperioris. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ forma lapidis, vel cuiuſlibet rei ſenſibilis, eſt inferior hoĩe: vnde per formã lapidis non perficitur intellectus inquantũ eſt talis forma, ſed inquantũ in ea participatur aliquid ſimile alicui, quod eſt ſupra intellectũ humanũ, ſ. lumen intelligibile, vel aliquid huiuſmodi. Omne aũt quod eſt per aliud, reducitur ad id, quod eſt per ſe: vnde patet, ꝙ vltima perfectio hominis ſit per cognitionẽ alicuius rei, quæ ſit ſupra intellectũ humanum. * Oſtenſum eſt aũt ꝙ per ſenſibilia non poteſt deueniri in cognitionẽ ſubſtantiarum ſeparatarũ, quæ ſunt ſupra intellectũ humanum, vnde relinquitur ꝙ hominis vltima beatitudo non poſſit eſſe in conſideratione ſpeculatiuarũ ſcientiarũ. Sed ſicut ĩ formis ſenſibilibus participatur aliqua ſimilitudo ſubſtantiarum ſuperiorũ, ita conſideratio ſcientiarum ſpeculatiuarum, eſt quædam participatio veræ & perfectæ beatitudinis.

li. 1. Metaphyſ. nõ procul à princ. ib. & 2. Poſter. textu vlt. parum ante medium, tom. 3.

p. p. q. 88. art. 3.

A D P R I M V M ergo dicendum, ꝙ Philoſophus loquitur in lib. Ethic. de felicitate imperfecta qualiter in hac vita haberi poteſt, vt * ſuprà dictum eſt.

art. 2. ad 4. arg.

A D S E C V N D V M dicendum, ꝙ naturaliter deſideratur non ſolum perfecta beatitudo ſed etiã qualiſcunque ſimilitudo vel participatio ipſius.

A D T E R T I V M dicendum, ꝙ per conſiderationẽ ſcientiarũ ſpeculatiuarũ, reducitur intellectus nr̃ aliquo mõ in actũ: non aũt in vltimũ & completum.

A R T I C V L V S VII.

Vtrum beatitudo conſiſtat in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum, ſcilicet angelorum.

23

art. 1. ad 2. & q̃. 89. ar. 3. ad 3. Et 3. cõtra gẽt. ca. 44. Et ver. q. 2. ar. 2. ad 5. & opuſ. 10. c. 3. Et opu. 3. ca. 108. & 264.

A D S E P T I M V M ſic proceditur. Videt̃, ꝙ beatitudo hoĩs conſiſtat in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarũ, id eſt angelorũ. Dicit enim Gregorius in quadam homilia *, Nihil prodeſt intereſſe feſtis hominũ, ſi non contingat intereſſe feſtis angelorũ: per qđ finalẽ beatitudinẽ deſignat: ſed feſtis angelorũ intereſſe poſſumus per eorũ contemplationẽ. ergo videtur quòd in contemplatione angelorum vltima hominis beatitudo conſiſtat.

** hom. 16. in euange. poſt mediũ illius.*

¶ 2 Præterea, vltima perfectio vniuſcuiuſque rei eſt, vt coniungatur ſuo principio: vnde & circulus dicitur eſſe figura perfecta, quia habet idẽ principiũ & finem. ſed principium cognitionis humanæ eſt ab ipſis angelis, per quos homines illuminantur; vt dicit † Dion. 4. capitulo de cœleſti hierar. ergo perfectio humani intellectus eſt in contemplatione angelorum.

† ca. 4. non procul à principio illius.

¶ 3 Præterea, Vnaquæq; natura perfecta eſt, quando coniungitur ſuperiori naturæ: ſicut vltima perfectio corporis eſt, vt coniungatur naturę ſpirituali ſed ſupra intellectum humanum ordine naturæ ſunt angeli. ergo vltima perfectio humani intellectus eſt, vt coniungatur per contemplationem ipſis angelis.

S E D C O N T R A eſt quod dicitur, Hierem. 9. In hoc glorietur qui gloriatur, ſcire & noſſe me. ergo vltima hominis gloria vel beatitudo non conſiſtit, niſi in cognitione Dei.

R E S P O N D E O dicendũ ꝙ ſicut * dictum eſt, perfecta hominis beatitudo non conſiſtit in eo qđ eſt perfectio intellectus ſecundũ alicuius participationẽ, ſed in eo quod eſt per eſſentiam tale. Manifeſtum eſt autem ꝙ vnumquodq; intantum eſt perfectio alicuius potentiæ, inquantũ ad ipſum pertinet ratio ꝓprij obiecti illius potentiæ: propriũ autem obiectum intellectus eſt verum: quicquid ergo hẽt veritatem participatam, contemplatũ non facit intellectum perfectum vltima perfectione: cũ autẽ eadẽ ſit diſpoſitio rerum in eſſe ſicut in veritate, vt dicitur in 2. * Metaphyſ. quæcunque ſunt entia per participationem, ſunt vera per participationẽ. Angeli aũt habent eſſe participatũ, quia ſolius Dei ſuũ eſſe eſt ſua eſſentia, vt in primo * oſtenſum eſt: vnde relinquitur quòd ſolus Deus ſit veritas ꝑ eſſentiã, & ꝙ eius contemplatio faciat perfectè beatũ. Aliqualem aũt beatitudinẽ imperfectam nihil prohibet attendi in contemplatione angelorum: & etiam altiorẽ quàm in conſideratione ſciẽtiarũ ſpeculatiuarũ.

Art. ꝓced.

lib. 12. Metaphyſ. tex. 4. to. 3.

p. p. q. 3. ar. 4 & q. 61. art. 1.

A D P R I M V M dicendum, ꝙ feſtis angelorum intererimus, non ſolum contemplantes angelos, ſed ſimul cum ipſis Deum.

A D S E C V N D V M dicendum, ꝙ ſecundũ illos qui ponunt animas humanas eſſe ab angelis creatas, ſatis conueniens videt̃, ꝙ beatitudo hominis ſit in contemplatione angelorũ, quaſi in coniunctione ad ſuũ principium: ſed hoc eſt erroneum, vt in primo * dictũ eſt. Vnde vltima perfectio intellectus humani eſt per coniunctionẽ ad Deũ qui eſt principium & creationis animæ, & illuminationis eius. Angelus autem illuminat tanquã miniſter, vt in primo * habitũ eſt. vnde ſuo miniſterio adiuuat hominem vt ad beatitudinẽ perueniat, non autem eſt humanæ beatitudinis obiectum.

p. p. q. 90. art. 3.

p. p. q. 111.

A D T E R T I V M dicendum, ꝙ attingi ſuperiorem naturã ab inferiori contingit dupliciter. Vno modo, ſecundum gradum potentiæ participantis, & ſic vltima perfectio hominis erit in hoc ꝙ homo attinget ad contemplandum ſicut angeli contemplantur. Alio modo ſicut obiectum attingitur à potentia: & hoc modo vltima perfectio cuiuſlibet potentiæ eſt, vt attingat ad id in quo plenè inuenitur ratio ſui obiecti.

A R T I C V L V S VIII.

24

Vtrum beatitudo hominis ſit in viſione diuinæ eſſentiæ.

Suprà ar. 4. Et 1. q. 12. ar. 4. q. 26. ar. 2. et 3 et 4. diſt. 1. q. 1. ar. 1. Et 2. diſ. 4. art. 1. et 4. diſt. 49 q. 1. ar. 2. q̃. 1. Et q. 4 ar. 1. 5. q̃. 1. Et 3. cõtra ca. 25. & 37. Et opu. 3. cap. 104. 106. 107. 108. 159. 166. 167. 168. 195. 20. 62. & 264.

A D O C T A V V M ſic proceditur. Videtur ꝙ beatitudo hominis non ſit in viſione ipſius diuinæ eſſentiæ. dicit enim * Dionyſ. in 1. c. myſticæ theologiæ. Quod per id quod eſt ſupremũ intellectus, homo Deo coniungitur, ſicut omnino ignoto: ſed id quod videtur per eſſentiam, nõ eſt omnino ignotum: ergo vltima intellectus perfectio, ſeu beatitudo, non conſiſtit in hoc, ꝙ Deus per eſſentiam videtur.

¶ 2 Præterea, Altioris naturæ perfectio altior eſt: ſed hæc eſt perfectio diuini intellectu propria, vt ſuã eſſentiam videat. ergo vltima perfectio intellectus humani ad hoc non pertingit ſed infra ſubſiſtit.

S E D C O N T R A eſt quod dr̃ 1. Ioan. 3. Cũ apparuerit, ſimiles ei erim⁹, & videbimus eum, ſicutĩ ipſe.

R E S P O N D E O dicendum, quòd vltima & perfecta beatitudo non poteſt eſſe niſi in viſione diuinæ eſſentiæ. Ad cuius euidentiam duo conſideranda ſunt. Primò quidem, quòd homo non eſt perfectè beatus quandiu reſtat ſibi aliquid deſiderandum & quærendum. Secundum eſt, quòd vniuſcuiuſque potentiæ perfectio attenditur ſecundum rationem ſui obiecti. Obiectum autem intellectus eſt quod quid eſt. id eſt, eſſentia rei, vt * dicitur in 3 de anima. vnde intantum procedit perfectio intellectus, inquantum cognoſcit eſſentiam alicuius rei. Si ergo intellectus aliquis cognoſcat eſſentiã alicuius effectus per quã nõ

** ca. 1. in fine illius.*

li. 3. de aĩa, tex. 26. & 2.

poſſit

poſſit cognoſci eſſentia cauſæ, vt ſciatur de cauſa qd eſt non dicitur intellectus attingere ad cauſam ſimpliciter, quàm uis per effectũ cognoſcere poſſit de cauſa an ſit. Et ideo remanet naturaliter homini deſideriũ, cum cognoſcit effectum, & ſcit eum habere cauſam ut etiam ſciat de cauſa quid eſt. & illud deſiderium eſt admirationis, & cauſat inquiſitionem, vt dicitur in principio * Metaphyſicę. Puta ſi aliquis cognoſcens eclipſim ſolis, conſiderat, ꝙ ex aliqua cauſa procedit, de qua, quia neſcit quid ſit, admiratur, & admirando inquirit: nec iſta inquiſitio quieſcit quouſque perueniat ad cognoſcẽdum eſſentiam cauſæ. Si igitur intellectus humanus cognoſcens eſſentiam alicuius effectus creati, nõ cognoſcat de Deo niſi an eſt: nondũ perfectio eius attingit ſimpliciter ad cauſam primã, ſed remanet ei adhuc naturale deſiderium inquirendi cauſam: unde nondũ eſt perfectè beatus. Ad perfectã igitur beatitudinẽ requiritur, ꝙ intellectus pertingat ad ipſam eſſentiã primæ cauſæ: & ſic perfectionem ſuã habebit per vnionẽ ad Deum, ſicut ad obiectũ in quo ſolo beatitudo hominis conſiſtit: vt * ſuprà dictum eſt.

lib. 1. Metaph. c. 2. circa mediũ. to. 3.

Art. 1. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Dion. loquitur de cognitione eorũ q ſunt in via, tẽdẽtes ad beatitudinẽ.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra * dictũ eſt, finis poteſt accipi dupliciter. Vno modo quantum ad rem ipſam quæ deſideratur: & hoc modo idem eſt finis & ſuperioris & inferioris naturæ, imò omnium rerum: vt * ſupradictum eſt. Alio modo, quantũ ad cõſecutionem huius rei: & ſic diuerſus eſt finis ſuperioris & inferioris naturæ ſecundum diuerſam habitudinem ad rẽ talem: ſic igitur altior eſt beatitudo Dei ſuã eſſentiã intellectu comprehendentis, quam hominis uel angeli videntis, & non comprehendentis.

Art. 1. huius quæſt.

q. 1. art. 8.

QVÆSTIO IIII.

De his quæ ad beatitudinẽ exigũtur, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de his quæ exiguntur ad beatitudinem.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo vtrũ delectatio requiratur ad beatitudinem.

¶ Secundo, quid ſit principalius in beatitudine, vtrum delectatio vel viſio.

¶ Tertio, vtrum requiratur comprehenſio.

¶ Quarto, vtrum requiratur rectitudo voluntatis.

¶ Quinto, vtrum ad beatitudinẽ hoĩs requirat corpus.

¶ Sexto, vtrum perfectio corporis.

¶ Septimo, vtrum aliqua exteriora bona.

¶ Octauo, vtrum requiratur ſocietas amicorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

25

Vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem.

Sup. q. 3. ar. 4. cor. et 3. diſt. 38. ar. 2. cor. & 4. diſt. 46. q. 3. ar. 4. q. 3. Et opuſ. 3. ca. 107. 166.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ delectatio non requiratur ad beatitudinẽ. Dicit. n. Auguſtinus in 1. de Trinita. * ꝙ viſio eſt tota merces fidei: ſed id qđ eſt præmiũ vel merces virtutis, eſt beatitudo: vt patet per Philoſophũ in 1 † Ethic. ergo nihil aliud requiritur ad beatitudinẽ, niſi ſola viſio.

¶ 2 Præterea, Beatitudo eſt per ſe ſufficientiſſimũ bonum, vt Philoſophus dicit 1. * Ethic. qđ aũt eget aliquo alio, non eſt perfectè ſufficiens. cùm igit eſſentia beatitudinis in viſione Dei conſiſtat, vt † oſtenſum eſt, videtur ꝙ ad beatitudinem non requiratur delectatio.

¶ 3 Præterea, Operationem fœlicitatis ſeu beatitudinis oportet eſſe non impeditam: vt dicitur in 10. * Ethic. ſed delectatio impedit actionem intellectus. corrũpit enim æſtimationẽ prudentiæ, vt dicitur in 6. † Ethic. ergo delectatio non requiritur ad beatitudinem.

SED CONTRA eſt qđ Auguſtinus dicit 10. * confeſſ. quod beatitudo eſt gaudium de veritate.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ quadrupliciter aliquid requirit ad aliud. Vno mõ, ſicut præambulũ vel præparatorium ad ipſum; ſicut diſciplina requiritur ad ſcientiam. Alio modo, ſicut perficiens aliquid: ſicut anima requiritur ad vitam corporis. Tertio modo, ſicut coadiuuans extrinſecus: ſicut aĩa requiritur ad aliquid agendũ. Quarto modo, ſicut aliquid concomitans: vt ſi dicamus ꝙ calor requiritur ad ignẽ, & hoc mõ delectatio requiritur ad beatitudinẽ: delectatio enim cauſatur ex hoc ꝙ appetitus requieſcit ĩ bono adepto: vñ cũ beatitudo nihil aliud ſit, quàm adeptio ſũmi boni, non põt eſſe beatitudo ſine delectatione cõcomitãte.

** cap. 8. à medio.*
† ca. 9. to. 5.
** ca. 7. et 8. tom. 5.*
† 5. 5. art. 8.
** li. 10. ca. 6.*
† li. 6 c. 5. tom. 5.
** lib. 10 cõfeſ. ca. 23. ante medium. tom. 1.*

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ex hoc ipſo ꝙ merces alicui reddit, volũtas merentis quieſcit, quod eſt delectari. vnde in ipſa ratione mercedis redditæ, delectatio includitur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ex ipſa viſione Dei cauſatur delectatio: vnde ille, qui Deum videt, delectatione indigere non poteſt.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ delectatio concomitans operationẽ intellectus, nõn impedit ipſam. ſed magis eã confortat, ut dr̃ in 10. * Ethi. Ea enim q̃ delectabiliter facimus, attentius & perſeuerantius operamur: delectatio autẽ extranea impedit operationẽ, quandoque quidẽ ex intentionis diſtractione, qa ſicut * dictũ eſt, ad ea quibus delectamur, magis intẽti ſumus: & dũ vni vehementer intendimus neceſſe eſt, ꝙ ab alio intentio retrahatur: quandoq; autem etiam ex contrarietate. ſicut delectatio ſenſus contraria rationi, impedit æſtimationem ſpeculatiui intellectus.

li. 10. Ethi. c. 4. tom. 5.

in iſta ſolutione.

ARTICVLVS II.

26

Vtrum in beatitudine ſit principalius viſio quàm delectatio.

Supra ar. 1. & locis ibi notatis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ delectatio ſit principalius in beatitudine quam viſio: delectatio. n. vt dr̃ in 10. * Ethic. eſt perfectio operis: ſed perfectio eſt potior perfectibili. ergo delectatio eſt * potior operatiõe intellect.* q̃ eſt viſio.

** li. 10 ca. 4. a medio, tom. 5.*

¶ 2 Præterea, Illud propter quod aliquid eſt appetibile, eſt potius ſed operationes appetunt̃ ꝑ delectationem ipſarum. vñ & natura ĩ operationibus neceſſarijs ad cõſeruationẽ indiuidui & ſpeciei, delectationẽ appoſuit vt huiuſmodi operationes ab animalibus non negligantur. Ergo delectatio eſt potior in beatitudine, quã operatio intellectus, quæ eſt viſio.

¶ 3 Præterea, Viſio rñdet fidei, delectatio aũt ſiue fruitio charitati. Sed charitas eſt maior fide, vt dicit Apoſtolus primæ ad Corinthios 13. Ergo delectatio ſiue fruitio eſt potior viſione.

SED CONTRA, Cã eſt potior effectu: ſed viſio eſt cauſa delectatiõis, ergo viſio eſt potior, q̃ delectatio.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ iſtã q̃õnem mouet Philoſophus in 10. * Ethic. & eam inſolutam dimittit: ſed ſi quis diligẽter conſideret, ex neceſſitate oportet ꝙ operatio intellectus, quæ eſt viſio, ſit potior delectatione. Delectatio. n. cõſiſtit in quadã quietatione voluntatis: ꝙ autem volũtas in aliquo quietetur, non eſt niſi propter bonitatẽ eius in quo quietatur: ſi ergo volũtas quietat̃ in aliqua operatione, ex bonitate operationis, ꝓcedit quietatio volũtatis: nec volũtas quærit bonum ꝑ quietationem. ſic. n. ipſe actus voluntatis eſſet finis: qđ eſt cõtra * ꝓmiſſa. Sed ideo q̃rit qđ quietet̃ in operatione: qa operatio eſt bonũ ei*. vñ manifeſtũ eſt ꝙ principalius bonũ eſt ipſa operatio, in qua quietatur voluntas, quàm quietatio uoluntatis in ipſo.

li. 10. Ethi. cap 6. 7. et 8 tom. 5.

q. 1. art. 1. ad 2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſicut Philoſophus ibidẽ * dicit, delectatio ꝑficit operationẽ ſicut decor iuuentutẽ q eſt ad iuuentutẽ cõſequẽs: vñ delectatio eſt q̃dã ꝑfectio cõcomitans viſionẽ: nõ ſicut perficio faciens viſionem in ſua ſpecie perfectam eſſe.

eodem lib. Ethic. c. 4. poſt mediũ, tom. 5.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ apprehenſio ſenſitiua non attingit ad cõem rõnẽ boni, ſed ad aliquod bonũ particulare, qđ eſt delectabile: & ideo ſecũdũ appetitum ſenſitiuum, qui eſt in animalibus, operationes quæruntur propter delectationem, ſed intellectus apprehen-

prehendit vniuerſalem rationem boni, ad cuius conſequutionem ſequitur delectatio: vnde principalius intēdit bonum, quàm delectationē.* & inde eſt ꝙ diuinus intellectus, qui eſt inſtitutor naturæ, delectationes apposuit ꝓp operationes. non eſt aūt aliquid æſtimandū ſimpliciter ſecundum ordinem ſenſitiui appetitus: ſed magis ſecundum ordinem appetitus intellectiui.

AD TERTIVM dicendū: ꝙ charitas non quærit bonum dilectum propter delectationē: ſed hoc eſt ei conſequens, vt delectetur in bono adepto qđ amat: & ſic delectatio non reſpondet ei vt finis: ſed magis viſio per quam primo finis ſit ei præſens.

ARTICVLVS III.

Vtrum ad beatitudinem requiratur comprehenſio.

27 ADTERTIVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ ad beatitudinē non requiratur cōprehenſio: dicit enim *Auguſtinus ad Paulinā de videndo Deū Attingere mente Deū, magna eſt beatitudo. Comprehendere autem eſt impoſſibile: ergo ſine comprehenſione eſt beatitudo.

1. di. 2. q. 1. ar. 1 cor. 4. d. ſt. 49. q. 4. art. 5. q. 1 cor.
** epiſ. 112. cap. 9 t. 2.*
q. 79. et ſ 4. quæſt. ſequentes.

¶ 2 Præterea, Beatitudo eſt ꝑfectio hoīs ſm intellectiuā partē in qua nō ſunt aliæ potētiæ quam intellectus & voluntas, vt in primo * dictū eſt. ſed intellectus ſufficienter perficitur per viſionem Dei voluntas autē per delectationem in ipſo. ergo non requiritur comprehenſio tanquam aliquod tertium.

¶ 3 Præterea, Beatitudo in operatione cōſiſtit: operationes autē determinant̄ ſm obiecta: obiecta aūt gn̄alia ſunt duo, verū, & bonū: & verū correſpōdet viſioni, & bonum correſpondet dilectioni. ergo non requirit̄ comprehenſio quaſi aliquod tertium.

SED CONTRA eſt, qđ Apoſt. dicit 1. ad Cor 9. Sic currite vt cōprehendatis: ſed ſpūalis curſus terminatur ad beatitudinē. vn̄ ipſe dicit 2. ad Ti. vlt. Bonū certamen certaui, curſum conſummaui, fidē ſeruaui, in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. ergo comprehēſio requiritur ad beatitudinem.

RESPONDEO dicendū, ꝙ cum beatitudo conſiſtat in conſequutione vltimi finis, ea quæ requiruntur ad beatitudinē ſunt conſideranda ex ipſo ordine hoīs ad finē: ad finē aūt intelligibilē ordinat̄ homo, partim quidē per intellectum, partim aūt per uolūtatem: per intellectū quidē, inquantum in intellectu præexiſtit aliqua cognitio finis imperfecta. Per voluntatē autem primò quidē per amorē, qui eſt primus motus voluntatis in aliquid; ſecūdo autem per realē habitudinem amātis ad amatū: quæ quidē poteſt eſſe triplex: quādoque. n. amatū eſt præſens amāti, & tūc iā nō quæritur: quandoq; aūt nō eſt præſens, ſed impoſſibile eſt ipſum adipiſci, & tūc etiam nō quæritur: quandoq; aūt poſſibile eſt ipſum adipiſci, ſed eſt eleuatū ſupra facultatem adipiſcētis ita vt ſtatim haberi nō poſſit, & hæc eſt habitudo ſperātis ad ſperatū, quæ ſola habitudo facit finis inquiſitionē. Et iſtis tribus reſpondent aliqua in ipſa beatitudine: nā perfecta cognitio finis reſpōdet imperfectæ. Præſentia uero ipſius finis reſpondet habitudini ſpei. Sed delectatio in ꝑſentia cōſequitur dilectionē, vt * ſuprà dictum eſt: & iō neceſſe eſt ad beatitudinē iſta tria cōcurrere. ſcilicet. viſionē, q̄ eſt cognitio perfecta intelligibilis finis, comprehenſionem, quæ importat præſentiā finis, delectationē vel fruitionem, quæ importat quietationem rei amantis in amato.

Art. 1. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ cōprehenſio dicitur dupliciter. Vno modo incluſio comprehenſi in comprehēdente. & ſic omne quod comprehendit̄ à finito, eſt finitū: vnde hoc modo Deus comprehendi nō poteſt ab aliquo intellectu creato. Alio modo comprehenſio nihil aliud nominat q̄ tētionem alicuius rei, q̄ iam præſentialiter habetur. ſicut aliquis cōſequēs aliquē dicitur eum comprehendere, quando tenet eum: & hoc modo comprehenſio requiritur ad beatitudinē.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ ſicut ad voluntatem pertinet ſpes & amor: quia eiuſdem eſt amare aliquid, & tendere in illud non habitū: ita etiā ad uoluntatem pertinet comprehenſio & delectatio: quia eiuſdem eſt habere aliquid & quieſcere in illo.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ comprehenſio nō eſt aliqua operatio præter viſionem. ſed quædā habitudo ad finem iam habitū. vnde etiā ipſa uiſio vel res viſa quæ ꝑſentialiter adeſt. obiectū comprehenſionis eſt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ad beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis.

AD QVARTVM ſic procedit. Videtur ꝙ rectitudo uoluntatis nō requirat̄ ad beatitudinē. Beatitudo. n. conſiſtit in operatione intellect°, vt * dictū eſt. ſed ad perfectā intellectus operationem nō requirit̄ rectitudo voluntatis, ꝑ quā hoīes mūdi dicunt̄. dicit. n.* Anguſt in lib. retractationū, Nō approbo qđ in orōne dixi. Deus qui non niſi mundos verum ſcire voluiſti. rñderi enim poteſt multos etiam nō mundos multa ſcire uera. ergo rectitudo voluntatis non requiritur ad beatitudinem. 28

Infrà q. 5. art. 4. 7. cor. Et opu. 3. ca. 173.
** q. 3 art. quarto.*
** li. 1. retractat. ca. 4. non lōgè à princ. to. 1.*

¶ 2 Præterea, Prius nō dependet à poſteriori ſed operatio intellectus eſt prior q̄ operatio volūtatis. ergo beatitudo quæ eſt perfecta operatio intellectus, non depēdet à rectitudine voluntatis.

¶ 3 Præterea, Quod ordinat̄ ad aliqđ tāquā ad finem non eſt neceſſariu adepto iam fine: ſicut nauis poſtquā ꝑuenit ad portū. Sed rectitudo volūtatis q̄ eſt per virtutē ordinat ad beatitudinē tāquā ad finē. ergo adepta beatitudine nō eſt neceſſaria rectitudo volūtatis.

SED CONTRA eſt, qđ dr̄ Matth. 5. Beati mundo corde: quoniam ipſi Deum videbunt. & Hebr. vlti. Pacem ſequimini cum omnibus, & ſanctimoniam ſine qua nemo uidebit Deum.

RESPONDEO dicendū, ꝙ rectitudo voluntatis requirit̄ ad beatitudinē, & antecedenter & cōcomitāter. Antecedenter quidē: quia rectitudo volūtatis eſt ꝑp debitū ordinem ad finem vltimū: finis autem comparatur ad id quod ordinatur ad finem, ſicut forma ad materiā: vnde ſicut materia nō poteſt cōſequi formam niſi ſit debito modo diſpoſita ad ipſam, ita nihil cōſequitur finē, niſi ſit debito modo ordinatum ad ipſum: & ideo nullus poteſt ad beatitudinē peruenire, niſi habeat rectitudinē uoluntatis. Cōcomitāter autem: quia ſicut * dictū eſt: beatitudo vltima cōſiſtit in uiſione diuinæ eſſentiæ, quæ eſt ipſa eſſentia bonitatis. & ita voluntas videntis Dei eſſentiā. ex neceſſitate amat quicquid amat ſub ordine ad Deū, ſicut uolūtas non videntis Dei eſſentiam, ex neceſſitate amat quicquid amat ſub communi ratione boni quam nouit: & hoc ipſum eſt quod facit voluntatem rectam. vnde manifeſtum eſt, ꝙ beatitudo non poteſt eſſe ſine recta voluntate.

q 3. art. 8.

AD PRIMVM ergo dicendum quod Auguſtinus loquitur de cognitione ueri. quod non eſt ipſa eſſentia bonitatis.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ oīs actus voluntatis ꝓcedit ab aliquo actu intellectus: aliqs tn̄ actus voluntatis eſt prior, q̄ aliquis actus intellectus: uoluntas. n. tendit in finalem actum intellectus, q eſt beatitudo: & ideo recta inclinatio voluntatis præexigit ad beatitudinē: ſicut rectus motus ſagittæ ad ꝑcuſſionē ſigni. 29

1 q. 7. art. 4. ad 2. & q̄o. 15 ar. 10. cor. & ad 2. Et 4. di. 49. q 4. art. 5. q. 2. cor. & ad 1 & 4. cōtra. ca. 47. fin. & po. q. 5. artic. 10. co. Et opuſ. 3. ca. 152. Et Iob. 19. ſi.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ non oē qđ ordinatur ad finē, ceſſat adueniente fine: ſed id tantū qđ ſe habet in rōne imperfectionis, vt motus: vn̄ inſtrumenta motus non ſunt neceſſaria poſtquam peruenitur ad finem, ſed debitus ordo ad finem eſt neceſſarius.

ARTICVLVS V.

Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus.

AD QVINTVM ſic ꝓcedit. Videtur, ꝙ ad beatitudinē requirat̄ corpus. ꝑfectio. n. virtutis & gratiæ ꝓſupponit ꝑfectionē naturæ: ſed beatitudo eſt ꝑfectio uirtutis & gratiæ: aīa aūt ſine corpore

non habet perfectionem naturæ, cùm ſit pars naturaliter humanæ naturæ; omnis autem pars eſt imperfecta à ſuo toto ſeparata. ergo anima ſine corpore, non poteſt eſſe beata.

¶ 2 Præterea, Beatitudo eſt operatio quædam pfecta, vt* ſuprà dictum eſt. Sed operatio pfecta ſequitur eſſe perfectū: quia nihil operaī niſi ſm qđ eſt ens in actu. Cum ergo anima non habeat eſſe perfectum quando eſt à corpore ſeparata, ſicut nec pars ſeparata à toto: videtur quòd anima ſine corpore non poſsit eſſe beata. *q.3. ar.2

¶ 3 Præterea, Beatitudo eſt perfectio hominis, ſed anima ſine corpore non eſt homo. ergo beatitudo non poteſt eſſe in anima ſine corpore.

¶ 4 Præterea, Secūdū Philoſophum in 10.*Ethic. operatio felicitatis in qua conſiſtit beatitudo, eſt nō impedita: ſed operatio animæ ſeparatæ eſt impedita: qa vt dicit* Augu. 12. ſup Gen. ad literam. ineſt ei naturalis quidam appetitus corpus adminiſtrandi: quo appetitu retardatur quodammodo ne tota intentione pergat in illud ſummum cælū, id eſt, in viſionē eſſētiæ diuinæ. ergo anima ſine corpore non poteſt eſſe beata. (Ca.6. li.10. / li.12. c.35 ad mediū, tom. 3.)

¶ 5 Præterea, Beatitudo eſt ſufficiens bonum, & quietat deſiderium. Sed hoc non conuenit animæ ſeparatæ: qa adhuc appetit corporis vnionem, vt * Aug. dicit. ergo anima ſeparata à corpore non eſt beata. (*co.li. 12. ſuper Gen. c.35. to.3.)

¶ 6 Præterea, Homo in beatitudine eſt angelis æqualis: ſed anima ſine corpore non æquatur angelis, vt* Auguſt. dicit: ergo non eſt beata.

SED CONTRA eſt quod dicitur Apocal. 14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur.

RESPONDEO dicendū, φ duplex eſt beatitudo. Vna imperfecta, q̄ habetur in hac vita: & alia perfecta, quæ in Dei viſione conſiſtit. Manifeſtū eſt aūt, φ ad beatitudinē huius vitæ de neceſsitate requirit̄ corpus. Eſt.n. beatitudo huius vitæ operatio intellect⁹ vel ſpeculatiui vel practici. operatio aūt intellectus in hac vita, non pōt eſſe ſine phātaſmate, qđ nō eſt niſi in organo corporeo, vt in primo* habitum eſt: & ſic beatitudo quæ in hac vita haberi pōt, dependet quodammodo ex corpore. Sed circa beatitudinē pfectā, q̄ in Dei viſione cōſiſtit, aliqui poſuerūt φ non pōt aīæ aduenire ſine corpore exiſtenti, dicentes φ aīæ Sanctorū à corporibus ſeparatæ, ad illam beatitudinē nō pueniūt vſque ad diē iudicij qn̄ corpora reſument: quod quidē apparet eſſe falſum & auctoritate & ratione. Auctoritate quidē: qa Apoſtolus dicit 2 ad Cor 5. Quamdiu ſumus in corpore, peregrinamur à Domino. & quæ ſit rō peregrinationis, oſtendit, ſubdēs, Per fidem.n. ambulamus, & nō p ſpeciem. Ex quo apparet, φ quādiu aliquis ambulat p fidē, & nō p ſpeciē carens viſione diuinæ eſſentiæ, nondū eſt Deo pſens. aīæ autē Sanctorū, a corporibus ſeparatæ, ſunt Deo præſentes. vnde ſubditur, Audemus aūt, & voluntatē habemus bonā peregrinari à corpore, & pſentes eſſe ad Deū. vnde manifeſtū eſt, φ animę ſanctorū ſeparatæ a corporibus ambulant per ſpeciem Dei eſſentiā videntes, in quo eſt, vera beatitudo. Hoc et p rōnem apparet: nam intellectus ad ſuam operationē non indiget corpore niſi pp phantaſmata, in q bus veritatem intelligibilem conſuetur, vt in primo *dictum eſt. Manifeſtū eſt aūt φ diuina eſſentia p phātaſmata videri non pōt, vt in primo †oſtenſum eſt. Vnde cum in viſione diuinæ eſſentiæ pfecta hōis beatitudo conſiſtat, non dependet beatitudo pfecta hōis à corpore: vnde ſine corpore pōt aīa eſſe beata. Sed ſciendū, φ ad perfectionē alicuius rei, dupliciter aliquid pertinet. Vno mō, ad conſtituendam eſſentiam rei: ſicut anima requiritur ad perfectionē hōis. Alio modo requiritur ad perfectionem rei, qđ ptinet ad bene eſſe eius: ſicut pulchritudo corporis, vel velocitas ingenij ptinet ad pfectionē hominis. quāuis ergo corpus primo modo ad perfectionē beatitudinis humanæ nō pertineat, ptinet tū ſecundo modo. cum.n. operatio depēdeat ex natura rei, quanto anima perfectior erit in ſua natura, tāto perfectius habebit ſuā propriā operationē, in qua felicitas conſiſtit. vnde * Augu. in 12. ſuper Gen. ad literā. cum quæſiuiſſet, vtrū ſpiritibus defunctorum ſine corporibus poſsit ſumma illa beatitudo præberi: reſpōdit, φ non ſic poſſunt videre incōmutabilem ſubſtantiā, vt ſacri angeli vidēt, ſiue alia latētiore cā; ſiue ideo qa eſt in eis naturalis qdā appetit⁹ corp⁹ adminiſtrādi. (p.p.q.84. art.7. / *q.84 ar.7. / †p.p.q.12 / lib.12. ſuper Gen.ca. 35.tom.3.)

AD PRIMVM ergo dicēdū, φ beatitudo eſt pfectio aīæ ex parte intellectus, ſm quē aīa tranſcendit corporis organa, non aūt ſm quod eſt forma naturalis corporis: & ideo illa naturalis pfectio manet, ſm quā ei beatitudo debetur, licet non maneat illa naturæ pfectio ſecundum quam eſt corporis forma.

AD SECVNDVM dicendū, φ anima aliter ſe habet ad eſſe, quàm aliæ partes: nā eſſe totius nō eſt alicuius ſuarum partium: vnde vel pars omnino deſinit eſſe deſtructo toto, ſicut partes aīalis deſtructo animali: vel ſi remanent, habent aliud eſſe in actu: ſicut pars lineæ habet aliud eſſe, q̄ tota linea: ſed animæ humanę remanet eſſe compoſiti poſt corporis deſtructionem. & hoc ideo, qa idē eſt eſſe formę & materiæ. & hoc idē eſt eſſe cōpoſiti. aīa autē ſubſiſtit in ſuo eſſe. vt in primo * oſtenſum eſt. vnde relinquitur φ poſt ſeparationē à corpore perfectū eſſe habeat. vnde pfectam operationem habere pōt, licet non habeat perfectam naturam. (p.p. q.75. ar.2.)

AD TERTIVM dicendum, φ beatitudo eſt hominis ſm intellectū: & ideo remanēte intellectu, pōt ineſſe ei beatitudo ſicut dentes Aethiopis poſſunt eſſe albi, et poſt euulſionem: ſm quos Aethiops dr̄ albus. (D.174)

AD QVARTVM dicendum, φ dupliciter aliquid impeditur ab alio. Vno modo, p modū contrarietatis, ſicut frigus impedit actionē caloris: & tale impedimētū operationis repugnat felicitati. Alio modo, per modum cuiuſdam defectus: quia ſcilicet res impedita non habet quicqd ad omnimodā eius perfectionē requiritur: & tale impedimentum operationis nō repugnat felicitati, ſed omnimodæ pfectioni ipſius: & ſic ſeparatio aīæ a corpore dr̄ aīam retardare, ne tota intentione tendat in viſionem diuinæ eſſentiæ. appetit.n. aīa ſic frui Deo, φ etiam ipſa fruitio deriuetur ad corpus per redundātiam ſicut eſt poſsibile. & ideo quādiu ipſa fruitur Deo ſine corpore, appetitus eius ſic quieſcit in eo, φ tū adhuc ad participationē ei⁹ vellet ſuū corp⁹ ptingere.

AD QVINTVM dicendū, φ deſideriū aīæ ſeparatæ totaliter quieſcit ex parte appetibilis, quia habet id qđ ſuo appetitui ſufficit. ſed non totaliter requieſcit ex parte appetentis: quia illud bonū non poſsidet ſecū dū omnē modū quo poſsidere vellet: & ideo corpore reſumpto beatitudo creſcit, nō intēſiuè, ſed extenſiuè. (D.275.)

AD SEXTVM dicendū, φ id qđ ibidem dr̄, φ ſpiritus defunctorū non ſic vidēt Deum ſicut angeli, non eſt intelligēdum ſecundum inæqualitatē quātitatis; quia etiam modo aliquæ aīę beatorū ſunt aſſumptæ ad ſuperiores ordines angelorum clarius videntes Deū quam inferiores angeli: ſed intelligit̄ ſm inæqualitatem proportionis: quia angeli etiam infimi, habent omnem perfectionem beatitudinis, quam ſunt habituri: non autem animæ ſeparatæ Sanctorum.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ad beatitudinē requiratur aliqua perfectio corporis. 30

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr̄ φ perfectio corporis non requiratur ad beatitudinem hominis perfectā. Perfectio.n. corporis eſt quoddam corporale bonum: ſed * ſuprà oſtēſum eſt, φ beatitudo non conſiſtit in corporalibus bonis. ergo ad beatitudinē hōis nō requirit̄ aliqua pfecta diſpoſitio corporis. (Suprà art. 5. & locis ibi citatis *q.2. per totam.)

¶ 2 Præterea, Beatitudo hominis conſiſtit in viſione diuinæ eſſentiæ, vt †oſtenſum eſt: ſed ad hanc operationem nihil exhibet corpus, vt* dictum eſt. ergo nulla diſpoſitio corporis requiritur ad beatitudinem. (†q.3. ar.8 *ar.5. præcedens.)

¶ 3 Præ-

¶ 3 Præterea, Quãto intellectus eſt magis abſtractus à corpore, tãto perfectius intelligit: ſed beatitudo cõſiſtit in perfectiſsima operatione intellectus. ergo oportet omnibus modis animam eſſe abſtractam à corpore. nullo ergo modo requiritur aliqua diſpoſitio corporis ad beatitudinem.

SED CONTRA, Præmium virtutis eſt beatitudo. vnde dicitur Ioan. 13. Beati eritis ſi feceritis ea. ſed ſanctis repromittitur pro præmio non ſolũ viſio Dei, & delectatio, ſed etiam corporis bona diſpoſitio. dicitur enim Iſa vlt. Videbitis, & gaudebit cor veſtrum, & oſſa veſtra quaſi herba germinabunt ergo bona diſpoſitio corporis requiritur ad beatitudinem.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſi loquamur de beatitudine hominis qualis in hac vita poteſt haberi, manifeſtum eſt, ꝙ ad eam ex neceſsitate requiritur bona diſpoſitio corporis. conſiſtit enim hæc beatitudo ſecũdum philoſophum in operatione virtutis perfectæ manifeſtum eſt autẽ, ꝙ per inualitudinẽ corporis ĩ omni operatione virtutis homo impediri poteſt. Sed ſi loquamur de beatitudine perfecta, ſic quidã poſuerũt ꝙ non requiritur ad beatitudinem aliqua corporis diſpoſitio, imo requiritur ad eam, vt omnino anima ſit à corpore ſeparata. vnde Aug. * 12. de ciui. Dei introducit verba Porphyrij dicẽtis. Quòd ad hoc ꝙ ſit beata anima, omne corpus fugiendum eſt. Sed hoc eſt inconueniens: cùm enim naturale ſit animæ corpori vniri, non poteſt eſſe ꝙ perfectio animæ naturalẽ eius perfectionẽ excludat. Et ideo dicendum eſt, ꝙ ad beatitudinem omnibus modis perfectam requiritur perfecta diſpoſitio corporis, & antecedenter & conſequenter: antecedenter quidem, quia vt Augu.* dicit 12 ſuper Gen. ad literam, ſi tale ſit corpus, cuius ſit difficilis & grauis adminiſtratio, ſicut caro quæ corrũpitur, & aggrauat animam, auertitur mens ab illa viſione ſummi cæli. vnde cõcludit ꝙ cum hoc corpus iam nõ erit animale, ſed ſpirituale; tunc angelis adæquabitur & erit ei ad gloriã quod ſarcinæ fuit. Cõſequenter verò, quia ex beatitudine animæ fiet redundantia ad corpus, vt & ipſum ſua perfectione potiatur. vnde Aug.* dicit in epiſt. ad Dioſcorum, Tam potenti natura Deus fecit animã, vt ex eius pleniſsima beatitudine, redundet in inferiorem naturam incorruptionis vigor.

li. 12. cap. 26. in principio. tom. 5. — *lib. 12. ca. 35. tom. 3.* — *aliquantulum ante medium et eſt epi. 56. tom. 2.*

AD PRIMVM ergo dicendum. ꝙ in corporali bono, non conſiſtit beatitudo ſicut in obiecto beatitudinis, ſed corporale bonum poteſt facere ad aliquẽ beatitudinis decorem vel perfectionem.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ etſi corpus nihil conferat ad illam operationẽ intellectus, qua Dei eſſentia videtur: tamẽ poſſet ab hac impedire; & ideo requiritur perfectio corporis, vt non impediat eleuationem mentis.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ ad perfectam operationem intellectus requiritur quidem abſtractio ab hoc corruptibili corpore quod agrauat animam: non autem à ſpirituali corpore, quod erit totaliter ſpiritui ſubiectum. de quo in tertia parte huius operis dicetur.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ad beatitudinem requirantur aliqua exteriora bona.

13 *1. 2. q. 18. ar. 3. ad 4.*

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ad beatitudinẽ requirantur ẽt exteriora bona: quod enim in præmiũ ſanctis ꝓmittitur, ad beatitudinem pertinet ſed ſanctis repromittuntur exteriora bona ſicut cibus & potus. diuitiæ & regnum: dicitur enim Luc. 22. Vt edatis & bibatis ſuper menſam meã in regno meo & Mat. 6. Theſaurizate vobis theſaurũ in cœlo & Mat 25. Venite benedicti patris mei poſſidete regnũ ergo ad beatitudinẽ requirunt exteriora bona.

¶ 2 Præterea, Secundũ Boetiũ in 3. de * cõſolatione, Beatitudo eſt ſtatus omniũ bonorũ congregatione perfectꝰ. ſed exteriora ſũt aliqua hoĩs bona, licet minima, vt * Aug dicit. ergo ipſa ẽt requirũtur ad beatitudinẽ.

proſa 2 circa principium. — *li. 2. de lib. arb. c. 19. & 1. retra. ca. 9. tom. 1*

¶ 3 Præterea, Dominus Matth. 5. dicit, Merces veſtra multa eſt in cœlis. ſed eſſe in cœlis ſignificat eſſe in loco ergo ſaltẽ locus exterior requiritur ad beatitudinẽ.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicit in Pſal. 72. Quid enim mihi eſt in cæl. & à te quid vol. ſuper terram? quaſi dicat, nihil volo niſi hoc quod ſequitur mihi adhærere Deo bonum eſt. ergo nihil aliud extra Deum ad beatitudinem requiritur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ad beatitudinem imperfectam qualis in hac vita poteſt haberi, requiruntur exteriora bona, non quaſi de eſſentia beatitudinis exiſtentia, ſed quaſi inſtrumentaliter deſeruientia beatitudini q̃ cõſiſtit in operatione virtutis, vt dicit in primo * Ethic. Indiget n. homo ĩ hac vita neceſſarijs corporis tam ad operationẽ virtutis contẽplatiuæ, q̃ etiam ad operationẽ virtutis actiuæ, ad quam ẽt plura alia requiruntur, quibus exerceat opera actiuæ virtutis.

lib. 1. Ethi. cap. 7.

Sed ad beatitudinẽ perfectã quæ in viſione Dei cõſiſtit, nullo modo huiuſmodi bona requirũtur. Cuius ratio eſt, quia omnia huiuſmodi bona exteriora vel requiruntur ad ſuſtentationẽ aĩalis corporis, vel requiruntur ad aliquas operationes, quas ꝑ animale corpus exercemus, quæ humanæ vitæ conueniunt: illa autem perfecta beatitudo, quæ in viſione Dei cõſiſtit, vel erit in anima ſine corpore, vel erit in anima corpori iuncta, nõ iã animali, ſed ſpirituali: & ideo nullo mõ huiuſmodi exteriora bona requirũtur ad illã beatitudinẽ, cùm ordinentur ad vitã animalẽ & q̃a in hac vita magis accedit ad ſimilitudinẽ illius perfectæ beatitudinis felicitas contẽplatiua quam actiua, vtpote etiam Deo ſimilior, vt ex* dictis patet; ideo minus indiget huiuſmodi bonis corporis. vt dicitur in 10 †Ethic.

**q. 3. ar. 5. †lib. 10. cap. 8.*

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ omnes illæ corporales promiſsiones, quæ in ſacra ſcriptura continentur, ſunt metaphoricè intelligendæ, ſecundum quod in ſcripturis ſolẽt ſpiritualia per corporalia deſignari, vt ex his q̃ nouimus, ad deſiderandũ incognita conſurgamus, ſicut Grego dicit in quadam * homilia. Sicut per cibum & potum intelligitur delectatio beatitudinis, ꝑ diuitias & ſufficientia qua homini ſufficiet Deus, ꝑ regnũ, exaltatio hoĩs vſque ad coniunctionẽ cum Deo.

hom. 10. in euangelia circa prin.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ bona iſta deſeruientia animali vitæ, non cõpetũt vitæ ſpirituali, in qua beatitudo perfecta cõſiſtit. Et tñ erit ĩ illa beatitudine omniũ bonorũ cõgregatio: q̃a quicquid bonũ inuenit in iſtis, totũ habebitur in ſummo fonte bonorũ.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſm * Augu. in lib. de ſer Do. in monte Merces ſanctorũ nõ dicitur eſſe in corporeis cælis: ſed ꝑ cælos intelligit altitudo ſpiritualiũ bonorũ. Nihilominus tñ locus corporeus; ſcilicet cælũ empyreũ aderit beatis; non ꝓp neceſsitatem beatitudinis, ſed ſecundum quandã congruentiã & decorẽ.

lib. 1. ca. 9. non remotè à fine. to. 4

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ad beatitudinem requiratur ſocietas amicorum. 32

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, quòd amici ſint neceſſarij ad beatitudinem. futura. enim beatitudo in ſcripturis frequenter nomine gloriæ deſignatur; ſed gloria conſiſtit in hoc, quòd bonum hominis ad notitiã multorũ deducitur. ergo ad beatitudinem requiritur ſocietas amicorum.

¶ 2 Præterea, Boetius dicit, ꝙ nullius boni ſine conſortio iucunda eſt poſſeſsio. ſed ad beatitudinem requiritur delectatio. ergo etiã requiritur ſocietas amicorũ.

¶ 3 Præterea, Charitas in beatitudine ꝑficiẽ ſed charitas extendit ſe ad dilectionẽ Dei & proximi. ergo videtur ꝙ ad beatitudinem requirat̃ ſocietas amicorum.

SED CONTRA eſt quod dicitur Sapien 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, ſcilicet cum diuina ſapientia, quæ conſiſtit in cõtemplatione Dei, & ſic ad beatitudinem nihil aliud requiritur.

CON-

lib. 9. ethic. cap. 9. & 11. tomo. 5. RESPONDEO dicendum, ꝙ ſi loquamur de felicitate præſentis vitæ, ſicut philoſophus dicit in 9. Ethico. Felix indiget amicis, non quidẽ ꝓp vtilitatem, cũ ſit ſibi ſufficiens; nec propter delectationem, quia habet in ſeipſo delectationem perfectam in operatione virtutis: ſed propter bonam operationẽ, vt ſcilicet eis benefaciat, & vt eos inſpiciens benefacere delectetur, & vt ab eis in benefaciendo iuuetur. Indiget. n. homo ad bene operandum auxilio amicorum, tam in operibus vitæ actiuæ, q̃ in operibus vitæ contemplatiuæ. Sed ſi loquamur de perfecta beatitudine quæ erit ĩ patria, nõ requiritur ſocietas amicorũ de neceſsitate ad beatitudinẽ; quia homo habet totam plenitudinẽ ſuæ perfectionis in Deo: ſed ad bene eſſe beatitudinis facit ſocietas amicorum. Vnde Aug. *dicit 8. ſuper Gen. ad literã, ꝙ creatura ſpiritualis ad hoc ꝙ ſit beata, non niſi intrinſecus adiuuaĩ æternitate, veritate, charitate Creatoris: extrinſecus verò ſi adiuuari dicẽda eſt, fortaſſe hoc ſolo adiuuaĩ, ꝙ ſe inuicẽ vident, & de ſua ſocietate gaudẽt. *lib. 8. ca. 25. poſt mediũ tom. 3.*

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ gloria, quæ eſt eſſentialis beatitudini, eſt quam habet homo no apud hominem, ſed apud Deum.

AD SECVNDVM dicendum, quòd verbũ illud intelligitur quando in eo bono quod habetur, non eſt plena ſufficiẽtia. quod in propoſito dici nõ poteſt, quia omnis boni ſufficientiam habet homo in Deo.

AD TERTIVM dicendũ, quòd perfectio charitatis eſt eſſentialis beatitudini quãtum ad dilectionem Dei, non quantum ad dilectionẽ proximi. Vnde ſi eſſet vna ſola anima fruens Deo, beata eſſet non habẽs proximum quem diligeret: ſed ſuppoſito proximo ſequitur dilectio eius ex perfecta dilectione Dei. vnde quaſi cõcomitanter ſe habet amicitia ad pfectã beatitudinẽ.

QVAESTIO V.

De adeptione beatitudinis, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ipſa adeptione beatitudinis.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo vtrum homo poſsit conſequi beatitudinem.

¶ Secundo, vtrum vnus homo poſsit eſſe alio beatior.

¶ Tertio, vtrum aliquis poſsit eſſe in hac vita beatus.

¶ Quarto, vtrum beatitudo habita poſsit amitti.

¶ Quinto, vtrum homo per ſua naturalia poſsit acquirere beatitudinem.

¶ Sexto, vtrum homo conſequatur beatitudinem per actionẽ alicuius ſuperioris creaturæ.

¶ Septimo, vtrum requirantur opera hominis aliqua ad hoc quod homo beatitudinẽ conſequatur a Deo.

¶ Octauo, vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

33 ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homo poſsit conſequi beatitudinem.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod homo beatitudinem adipiſci nõ poſsit. ſicut. n. natura rõnalis eſt ſupra ſenſibilẽ, ita natura intellectualis eſt ſupra rõnalẽ, vt patet per* Dion. in lib. diui. no. in multis locis. ſed bruta animalia quæ habẽt naturã ſenſibilẽ tñ non poſſunt peruenire ad finẽ rationalis naturæ. ergo nec homo q ẽ rõnalis naturæ, põt ꝑuenire ad finẽ intellectualis naturæ q eſt beatitudo. *c. 5 de diu. nominib.*

¶ 2 Præterea, Beatitudo vera cõſiſtit in viſione Dei quæ eſt veritas pura. ſed homini eſt cõnaturale vt veritatẽ intueaĩ in rebus materialibus. Vnde ſpecies intelligibiles in phantaſmatibus intelligit. vt dĩ in * tertio de anima ergo non poteſt ad beatitudinem peruenire. *li. 3 de anima, tex. 39*

¶ 3 Præterea, Beatitudo conſiſtit in adeptione ſummi boni: ſed aliquis nõ poteſt peruenire ad ſummũ niſi tranſcẽdat media: cũ igitur inter Deum & naturã humanã media ſit natura angelica, q̃ homo tranſcendere non põt, vĩ quòd non poſsit beatitudinem adipiſci.

SED CONTRA eſt, q̃d dicitur in Pſal. 93. Beatus homo quem tu erudieris Domine.

RESPONDEO dicendũ, quòd beatitudo nominat adeptionẽ perfecti boni. quicunque ergo eſt capax perfecti boni, poteſt ad beatitudinem peruenire. quod autem homo boni perfecti ſit capax, ex hoc apparet, quòd eius intellectus põt cõprehẽdere vniuerſale & perfectũ bonũ, & eius voluntas appetere illud, & ideo homo poteſt beatitudinẽ adipiſci. Apparet etiam idẽ ex hoc quod homo eſt capax viſionis diuinæ eſſentiæ, ſicut in primo *, habitum eſt: in qua quidem viſione ꝑfectam hominis beatitudinem conſiſtere diximus. *q. 12. art. 1*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliter excedit natura rationalis ſenſitiuam: & aliter intellectualis rõnalẽ: natura. n. rationalis excedit ſenſitiuã quantũ ad cognitionis obiectũ; quia ſenſus nullo modo põt cognoſcere vniuerſale, cuius ratio eſt cognoſcitiua: ſed intellectualis natura excedit rõnale quantũ ad modũ cognoſcendi intelligibilẽ veritatẽ, nam intellectualis natura ſtatim apprehẽdit veritatem, ad quã rõnalis natura per inquiſitionẽ rõnis pertingit, vt patet ex his q̃ in primo * dicta ſunt; & ideo ad id quod intellectus apprehendit, ratio per quendam motum pertingit: vnde rationalis natura conſequi poteſt beatitudinẽ q̃ eſt ꝑfectio intellectualis naturæ: tñ alio modo q̃ angeli. nã angeli cõſecuti ſunt eã ſtatim poſt principiũ ſuæ cognitionis: homines aũt per tẽpus ad ipſam perueniunt, ſed natura ſenſitiua ad hũc finẽ nullo modo ꝑtingere põt. *q. 79. art. 8*

AD SECVNDVM dicendum, quod homini ſecundum ſtatum præſentis vitæ eſt connaturalis modus cognoſcendi veritatem intelligibilem per phantaſmata: ſed poſt huius vitæ ſtatum habet alium modum cõnaturalem, vt in primo † dictum eſt.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ homo nõ põt trãſcẽdere angelos gradu naturæ, vt. ſ. naturaliter ſit eis ſuperior: põt tñ eos trãſcẽdere ꝑ operationẽ intellectus: dũ itelligit aliq̃d ſup angelos eſſe, q̃d homines beatificat, quod cum perfectè cõſequetur, perfectè beatus erit. *q. 74. ar. 7. & q. 89. art. 1.*

ARTICVLVS II. 34

Vtrum vnus homo poſsit eſſe beatior altero.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ vnus homo alio nõ poſſit eſſe beatior. beatitudo. n. eſt præmiũ virtutis vt philoſophus dicit in primo * Ethico. ſed pro operibus virtutũ omnibus æqualis merces redditur. dicit. n. Matth. 20. ꝙ omnes qui operati ſunt in vinea, acceperunt ſingulos denarios: quia vt dicit † Gregorius, æqualem æternæ vitæ retributionẽ ſortiti ſunt. ergo vnus non erit beatior alio. *4 diſt. 49. q. 1. art. 4. q. 2.* ** li. 1. eth. c. 9. to m. 5* *† homil. 19 in euã. parũ ante medium.*

¶ 2 Præterea, Beatitudo eſt ſummum bonũ: ſed ſummo non poteſt eſſe aliquid maius: ergo beatitudine vnius hominis non poteſt eſſe alia maior beatitudo.

¶ 3 Præterea, Beatitudo cũ ſit perfectum & ſufficiẽs bonũ deſideriũ hominis quietat: ſed nõ quietatur deſiderium ſi aliquod bonũ deeſt, quod ſuppleri poſſit; ſi autem nihil deeſt quod ſuppleri poſsit, non poterit eſſe aliquid aliud maius bonũ. ergo vel homo nõ eſt beatus, vel ſi eſt beatus, nõ põt alia maior beatitudo eſſe.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicitur Io. 14. In domo Patris mei manſiones multæ ſunt: per quas vt Augu. * dicit, diuerſæ meritorum dignitates intelliguntur in vita æterna dignitas autem vitæ æternæ, quæ pro merito datur eſt ipſa beatitudo ergo ſunt diuerſi gradus beatitudinis: & non omnium eſt æqualis beatitudo. *trac. 67. in Ioan. ante mediũ to. 9.*

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictũ eſt, in ratione beatitudinis duo includuntur, ſ. ipſe finis vltimus, qui eſt ſummũ bonũ, & adeptio vel fruitio ipſius boni. Quantũ igitur ad ipſum bonum quod eſt beatitudinis obiectum & cauſa, non poteſt eſſe vna beatitudo alia maior: quia non eſt niſi vnum ſummũ bonũ, ſcilicet Deus, cuius fruitione homines ſunt beati; ſed quantum ad adeptionẽ huiuſmodi boni vel fruitionem poteſt aliquis alio eſſe beatior: quia quanto magis *q. 1. ar. 8. & q. 3. ar. 7.*

hoc bono fruitur, tanto beatior eſt. contingit autē aliquem pfectius frui Deo, quam aliū ex eo ꝙ eſt melius diſpoſitus vel ordinatus ad eius fruitionem. & ſecundum hoc poteſt aliquis alio beatior eſſe.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ vnitas denarij, ſignificat vnitatē beatitudinis ex parte obiecti; ſed diuerſitas manſionum ſignificat diuerſitatem beatitudinis ſecundum diuerſum gradum fruitionis.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ beatitudo dicitur eſſe ſummum bonum, inquantum eſt ſummi boni perfecta poſſeſſio ſiue fruitio.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ nulli beato deeſt aliquod bonum deſiderandū, cum habeat ipſum bonū infinitum, quod eſt bonum omnis boni, vt* Aug. dicit. ſed dicitur aliquis alio beatior ex diuerſa eiuſdem boni participatione. additio autem aliorum bonorum non auget beatitudinē. vnde Aug. dicit in 5. † Confeſ. Qui te & alia nouit, non propter illa beatior, ſed propter te ſolum beatus.

*epiſt. 56. porrò ante mediū, to. 2. & 13 de tri. ca 7. tom 3. †li. 5. cōf. cap 4. circa prin tomo 1.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquis in hac vita poſſit eſſe beatus.

35

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ beatitudo poſſit in hac vita haberi. dicitur. n. in Pſal. 118. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. hoc autem in hac vita contingit. ergo aliquis in hac vita poteſt eſſe beatus.

¶ 2 Præterea, Imperfecta participatio ſummi boni non adimit rationem beatitudinis: alioquin vnus non eſſet beatior alio. ſed in hac vita homines poſſunt participare ſummum bonū cognoſcendo & amando Deū, licet imperfectè. ergo homo ĩ hac vita pōt eſſe beatus.

¶ 3 Præterea, Quod ab omnibus dicitur, non poteſt totaliter falſum eſſe. videtur. n. naturale quod in pluribus eſt: natura autē non totaliter deficit, ſed plures ponunt beatitudinē in hac vita: vt patet per illud Pſ. 143. Beatum dixerunt populū cui hæc ſunt, ſ. præſentis vitæ bona. ergo aliquis in hac vita poteſt eſſe beatus.

SED CONTRA eſt quod dicitur Iob 14. Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miſerijs. ſed beatitudo excludit miſeriam. ergo homo in hac vita non poteſt eſſe beatus.

Infr. ar. 5. co. et q. 64 ar. 1. co. et 3 di. 27. q. 2. ar. 2. co. & 4. diſt. 49 q. 1. ar. 2. q. 1. ad 5 Et ver. q. 14. ar. 2. cor. Et 1. eth. lect. 16 fin.

RESPONDEO dicendū, ꝙ aliqualis beatitudinis participatio in hac vita haberi pōt, pfecta aūt & vera beatitudo non pōt haberi in hac vita. & hoc quidē conſiderari pōt dupliciter. Primò quidē ex ipſa communi beatitudinis ratione: nam beatitudo, cū ſit perfectum & ſufficiens bonū, omne malū excludit, & omne deſideriū implet. in hac autem vita non poteſt omne malū excludi; multis. n. malis præſens vita ſubiacet, q̃ vitari non poſſunt, & ignorantiæ ex parte intellectus, & inordinatæ affectioni ex parte appetitus, & multiplicibus pœnalitatibus ex parte corporis, vt * Aug. diligenter proſequitur 19. de ciui. Dei. ſimiliter etiam boni deſiderium in hac vita ſatiari nō pōt: naturaliter. n. homo deſiderat permanentiam eius boni, qd habet. bona aūt præſentis vitæ tranſitoria ſunt, cū & ipſa vita trāſeat, quā naturaliter deſideramus, & eam perpetuo permanere vellemus, quia naturaliter homo refugit mortem. vnde impoſsibile eſt ꝙ in hac vita vera beatitudo habeatur. Secundo, ſi conſideretur id, in quo ſpecialiter beatitudo conſiſtit, ſcilicet viſio diuinæ eſſentiæ, q̃ nō pōt homini prouenire in hac vita, vt in primo * oſtenſum eſt. ex quibus manifeſtè apparet, ꝙ non pōt aliquis in hac vita verā & perfectā beatitudinē adipiſci.

li. 19. cap. 6. 7. 8. 10. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ beati dicuntur aliqui in hac vita vel propter ſpē beatitudinis adipiſcēdæ in futura vita, ſm illud Rom. 8. Spe ſalui facti ſumus: vel propter aliquam participationem beatitudinis ſecundum aliqualem ſummi boni fruitionem.

q. 12. ar. 11

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ participatio beatitudinis poteſt eſſe imperfecta dupliciter. Vno modo, parte ipſius obiecti beatitudinis, quod quidē ſm ſui eſſentiam non videtur: & talis imperfectio tollit rationem veræ beatitudinis. Alio modo pōt eſſe imperfecta ex parte ipſius participantis, qui quidē ad ipſum obiectum beatitudinis ſm ſeipſum attingit, ſcilicet Deum: ſed imperfectè per reſpectū ad modū, quo Deus ſeipſo fruitur, & talis imperfectio non tollit veram rationem beatitudinis: qa cū beatitudo ſit operatio quædā, vt* ſupra dictum eſt, vera ratio beatitudinis conſideratur ex obiecto, quod dat ſpeciem actui, non aūt ex ſubiecto. q. 3. art. 2.

AD TERTIVM dicendū, quod hoīes reputant in hac vita eſſe aliquā beatitudinē pp aliquā ſimilitudinem veræ beatitudinis: & ſic non ex toto in ſua æſtimatione deficiunt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum beatitudo habita poſſit amitti. 36

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt quòd beatitudo poſſit amitti. beatitudo. n. eſt perfectio qdam: ſed omnis pfectio ineſt perfectibili ſm modū ipſius. cū igitur homo ſm naturā ſuā ſit mutabilis, vr ꝙ beatitudo ab hoīe mutabiliter participet: & ita vr quod homo beatitudinem poſſit amittere.

¶ Præterea, Beatitudo conſiſtit in actione intellect* q ſubiacet volūtati. ſed volūtas ſe habet ad oppoſita. ergo videtur quòd poſſit deſiſtere ab operatione qua homo beatificatur: & ita homo deſinet eſſe beatus.

¶ 3 Præterea, Principio reſpondet finis: ſed beatitudo hominis habet principiū: quia homo non ſemper fuit beatus. ergo videtur quod habeat finem.

1 q 64. ar. 2 cor & 1 diſt. 1. q 3. art. 2. cor. ſi. & 3. contra. ca. 61. & 62. & opuſ 3. ca. 169. 162. & 164. & Io. 10. lec. 5. co. 5.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur Matt. 25. de iuſtis, quòd ibunt in vitam æternā. quæ, vt dictū eſt, * eſt beatitudo ſanctorum quod autem eſt æternum, nō deficit. ergo beatitudo non poteſt amitti. ar. 2. huius quæſt.

RESPONDEO dicendū, quòd ſi loquamur de beatitudine imperfecta, qualis in hac vita poteſt haberi, ſic poteſt amitti. & hoc patet in felicitate contēplatiua quæ amittitur: uel p obliuionē puta cùm corrumpitur ſcientia ex aliqua egritudine, vel per aliquas occupationes qbus totaliter abſtrahitur aliquis à contēplatione. Patet ēt idem in felicitate actiua. volūtas. n. hominis trāſmutari poteſt. vt videlicet degeneret à virtute, in cuius actu principaliter conſiſtit felicitas. ſi autē virtus remanet ītegra, exteriores trāſmutationes poſſunt qdē beatitudinē talem perturbare inquātū impediūt multas operationes virtutū; non tñ poſſunt eā totaliter auferre: quia adhuc remanet operatio virtutis, dū ipſas aduerſitates homo laudabiliter ſuſtinet. & qa beatitudo huius vitæ amitti poteſt, qđ uidet eſſe contra rōnem beatitudinis: ideo philoſophus dicit in primo Ethi. * aliquos eſſe in hac uita beatos non ſimpliciter, ſed ſicut homines: quorum natura mutationi ſubiecta eſt. Si vero loquamur de beatitudine perfecta, q̃ expectatur poſt hanc vitā, ſciēdū ꝙ Origenes poſuit †, quorūdā Platonicorum* errorem ſequens ꝙ poſt vltimam beatitudinem homo poſt fieri miſer. Sed hoc manifeſtè apparet eſſe falſum dupliciter.

li. 1. eth. c. 10. n fine. †lib. 1. Periar. ca. 5. à medio et li. 2. c. 3. to. 4. *Alias, quorundā philoſophorū.

¶ Primo quidē ex ipſa cōmuni ratione beatitudinis: cū enim ipſa beatitudo ſit perfectum bonū & ſufficiens, oportet ꝙ deſiderium hominis quietet, & omne malū excludat. naturaliter aūt homo deſiderat retinere bonū quod habet, & ꝙ eius retinendi ſecuritatē obtineat: alioq in neceſſe eſt ꝙ timore amittendi vel dolore de certitudine amiſſionis affligatur. Requiritur igit ad veram beatitudinē, ꝙ homo certā habeat opinionē; bonū qđ habet, nunquā ſe amiſſurū: quæ quidem opinio ſi vera ſit, cōſequēs eſt ꝙ beatidinē nunquā amittet. ſi aūt falſa ſit, hoc ipſum eſt quoddā malū falſā opinionem habere: nā falſum eſt malū intellectus, ſicut verū eſt bonū ipſius, vt dicitur in 6. Ethicor. * Non igitur iam verè erit beatus ſi aliquod malum ei ineſt. li. 6. c. 2. & 3.

¶ Secundo idem apparet ſi conſideretur ratio beatitudi-

q.3.art.8. tudinis in ſpeciali: oſtenſum eſt.n. ſupra* quòd perfecta beatitudo hominis in viſione diuinæ eſſentiæ conſiſtit: eſt autem impoſsibile quòd aliquis videns diuinā eſſentiā, velit eam non videre: quia omne bonum habitū quo aliquis carere vult, aut eſt inſufficiens, & quæritur aliquid ſufficientius loco eius: aut habet aliquod incommodū annexum, propter quod in faſtidium venit: viſio autem diuinæ eſſentiæ replet animam omnibus bonis, cum coniungat fonti totius bonitatis. vnde dicitur in Pſal. 16. Satiabor cum apparuerit gloria tua. & Sapien. 7 dicitur, Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, ſ. cū contemplatione ſapientiæ: ſimiliter etiam non habet aliquod incommodum adiūctū: quia de cōtemplatione ſapientiæ dicitur, Sapien. 8. Non habet amaritudinem conuerſatio illius, nec tædiū conuictus eius: ſic ergo patet quod propria volūtate beatus nō pōt beatitudinem deſerere: ſimiliter etiam non pōt eā perdere Deo ſubtrahente, quia cū ſubtractio beatitudinis ſit quædam pœna, non pōt talis ſubtractio a Deo iuſto iudice prouenire, niſi pro aliqua culpa in quā cadere non poteſt qui Dei eſſentiam videt, cum ad hanc viſionem ex neceſsitate ſequatur rectitudo voluntatis, q.4. ar.4. vt ſupra oſtenſum eſt, * ſimiliter ēt nec aliquod aliud agens pōt eā ſubtrahere; quia mens Deo coniuncta ſuper oīa alia eleuatur: & ſic ab huiuſmodi coniūctione, nullum aliud agens poteſt ipſam excludere. vnde inconueniens videtur, quod per quaſdam alternationes temporū tranſeat homo de beatitudine ad miſeriā, & ecōuerſo, quia hmōi temporales alternationes eſſe nō poſſunt, niſi circa ea quæ ſubiacent tempori & motui.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ beatitudo eſt perfectio conſummata, quæ omnem defectū excludit a beato & ideo abſq; mutabilitate aduenit eā haberi, faciente hoc virtute diuina quæ hominē ſubleuat in participationē æternitatis tranſcendētis oēm mutationē.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ voluntas ad oppoſita ſe habet in his quæ ad finem ordinantur: ſed ad vltimū finem naturali neceſsitate ordinatur: quod patet ex hoc ꝙ homo non poteſt non velle eſſe beatus.

AD TERTIVM dicendum quod beatitudo hēt principiū ex cōditione participantis: ſed caret fine propter conditionē boni cuius participatio facit beatū. vñ ab alio eſt initiū beatitudinis, & ab alio ē ꝙ caret fine.

ARTICVLVS V.

37 *Vtrum homo per ſua naturalia poſsit acquirere beatitudinem.*

*Infr. q.62 ar. 1. 2. et 5. Et 1 q. 23. art. 4. & q. 94. ar. 1. Et 4. di. 49 q. 2. ar. 6. Et 3. contra 52. 147. 157. §. 1. et 159. principio. Et Ro. 1. lec. 9. fin. *li. 1. ethi. c. 7 tom. 5.*

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ homo per ſua naturalia poſsit beatitudinem cōſequi: natura.n. non deficit in neceſſariis: ſed nihil eſt homini tā neceſſarium, q̃ id quod per finē vltimū cōſequitur. ergo hoc naturæ humanæ nō deeſt, pōt igitur homo per ſua naturalia beatitudinē conſequi.

2 Præterea, Homo cū ſit nobilior irrationalib9 creaturis, videtur eſſe ſufficientior: ſed irrationales creaturæ ꝑ ſua naturalia poſſunt cōſequi ſuos fines. ergo multo magis hō ꝑ ſua naturalia pōt beatitudinē cōſequi.

3 Præterea, Beatitudo eſt operatio perfecta ſecundū Philoſophū. *eiuſdem autem eſt incipere rem & perficere ipſam. cum igitur operatio imperfecta quæ eſt quaſi principium in operationibus humanis, ſubdatur naturali hominis poteſtati, qua ſuorum actuum eſt dominus: videtur ꝙ per naturalem potentiam poſsit pertingere ad operationem perfectam quæ eſt beatitudo.

SED CONTRA, Homo eſt principiū naturaliter actuū ſuorū per intellectū & voluntatem. ſed vltima beatitudo ſanctis præparata excedit intellectum & voluntatem. dicit n. Apoſtol. 1. ad Corinth 2. Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcenderūt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. ergo homo per ſua naturalia nō pōt beatitudinē conſequi.

RESPONDEO dicendū, ꝙ beatitudo imperfecta, q̃ in hac vita haberi pōt, pōt ab hoīe acquiri per ſua naturalia eo modo quo & virtus in cuius operatione cōſiſtit. de quo infra dicet.* ſed beatitudo hoīs ꝑfecta (ſicut ſupra dictū eſt†) cōſiſtit in viſione diuinæ eſſentiæ. videre aūt Deū ꝑ eſſentiā eſt ſupra naturā non ſolū hoīs, ſed ēt oīs creaturæ, vt in primo oſtēſum ē: * naturalis.n. cognitio cuiuslibet creaturæ eſt ſ̄m modū ſubſtantiæ eius: ſicut de intelligentia dicitur in lib. de cauſis, ꝙ cognoſcit ea quæ ſunt ſupra ſe, & ea quæ ſunt infra ſe ſecundum modū ſubſtantiæ ſuæ: oīs aūt cognitio, quæ eſt ſ̄m modū ſubſtantiæ creatæ, deficit a viſione diuinæ eſſentiæ quæ in infinitū excedit oēm ſubſtantiā creatā, vnde nec homo, nec aliqua creatura pōt conſequi beatitudinē vltimam per ſua naturalia.

**quæſ. 63. †q. 3. ar. 8 — q. 12. ar. 4.*

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ſicut natura nō deficit homini in neceſſariis quāuis nō dederit ſibi arma & tegumēta ſicut aliis aīalibus, quia dedit ei rōnē, & manus quibus poſsit hæc ſibi acquirere. ita nec deficit homini in neceſſariis, quāuis nō daret ſibi aliquod principiū quo poſſet beatitudinē cōſequi. hoc. n. erat impoſsibile ſed dedit ei liberū arbitriū quo poſsit conuerti ad Deū, q eū faceret beatū. quæ.n ꝑ amicos poſſumus, per nos aliqualiter poſſumus. vt dicit in 3. Eth. †

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ nobilioris cōditionis eſt natura quæ pōt cōſequi pfectū bonū, licet indigeat exteriori auxilio ad hoc cōſequendū, q̃ natura, q̃ nō pōt conſequi perfectū bonū, ſed conſequitur quoddā bonū imperfectū, licet ad cōſecutionē ei9 non indigeat exteriori auxilio: vt philoſoph. dicit in 2. de cælo: *ſicut melius eſt diſpoſitus ad ſanitatē q pōt cōſequi perfectā ſanitatē, licet hoc ſit per auxiliū medicinæ, quàm q ſolū pōt conſequi quandā imperfectā ſanitatē ſine medicinæ auxilio: & ideo creatura rōnalis, q̃ pōt conſequi perfectū beatitudinis bonū indigens ad hoc diuino auxilio, eſt perfectior q̃ creatura irrationalis, q̃ hmōi boni non eſt capax: ſed quoddā bonū imperfectum conſequitur virtute ſuæ naturæ.

li. 3. ca. 3. poſt mediū illius to. 5. — li. 2. de cœlo, à text. 60. vſque ad 66. to. 3

AD TERTIVM dicendū, ꝙ qñ imperfectū & ꝑfectū ſunt eiuſdē ſpeciei, ab eadē virtute cauſari poſſunt; nō aūt hoc ē neceſſe ſi ſunt alterius ſpeciei: nō.n. quicquid pōt cauſare diſpoſitionē materiæ, pōt vltimā ꝑfectionē conferre: īperfecta aūt operatio quæ ſubiacet naturali hoīs ptāti, non eſt eiuſdē ſpeciei cū operatione illa perfecta. quæ eſt hoīs beatitudo cùm operationis ſpecies dependeat ex obiecto. vnde rō non ſequit̄.

ARTICVLVS VI. 38

Vtrum homo conſequatur beatitudinem per actionem alicuius ſuperioris creaturæ.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videt̄ ꝙ hō poſsit fieri beatus ꝑ actionē alicuius ſuperioris creaturæ ſ. angeli. cùm.n. duplex ordo inueniat̄ in rebus: vnus partiū vniuerſi adinuicē. alius totius vniuerſi ad bonū qđ eſt extra vniuerſum: primus ordo ordinat̄ ad ſ̄m, ſicut ad finē, vt dicit̄ 12. Meta * ſicut ordo partiū exercitus adinuicē eſt ꝑpordinē totius exercitus ad ducē: ſed ordo partiū vniuerſi adinuicem attendit̄, ſ̄m quod ſuperiores creaturæ agunt in inferiores: vt in primo dictū eſt. † beatitudo autem conſiſtit in ordine hominis ad bonū qđ eſt extra vniuerſum, quod eſt Deus. ergo per actionem ſuperioris creaturæ, ſ. angeli in hominem homo beatus efficitur.

li. 12 metaphyſ. text. 52. & 53. to. 3. †p. p. q. 22. ar. 1. al 3. argum.

2 Præterea, Qđ ē in potētia tale pōt reduci ī actū, ꝑ id, qđ eſt actu tale, ſicut qđ eſt potentia calidū, fit actu calidū, per id qđ eſt actu calidū ſed hō eſt ī potētia beatus: ergo pōt fieri actu beatus ꝑ angelū q ē actu beatus.

3 Præterea, Beatitudo conſiſtit in operatione intellectus. vt ſuprà dictum eſt: *ſed angelus poteſt illuminare intellectum hominis: vt in primo habitum eſt. ergo angelus poteſt facere hominem beatum. *q. 3 ar. 5.*

SED CONTRA eſt quod dicitur in Pſalm. 83. Gratiam & gloriam dabit Dominus.

RESPONDEO dicendum, ꝙ cùm omnis creatura naturæ legibus ſit ſubiecta (vtpore habens limitatam virtutem & actionē) illud quod excedit naturam creatam, non pōt fieri virtute alicuius creaturæ: & iō ſi quid fieri oporteat quod ſit ſupra naturam, hoc fit immediate à Deo: ſicut ſuſcitatio mortui, illuminatio cæci & cætera huiuſmodi. oſtenſum * eſt autem ꝙ beatitudo eſt quoddā bonū excedens naturam creatam: vnde impoſsibile eſt ꝙ per actionem alicuius creaturæ conferatur: ſed homo beatus fit ſolo Deo agente, ſi loquamur de beatitudine perfecta: ſi vero loquamur de beatitudine imperfecta, ſic eadem ratio eſt de ipſa & de virtute, in cuius actu conſiſtit.

ar. præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ plerunq; contingit in potentijs actiuis ordinatis, ꝙ perducere ad vltimum finem pertinet ad ſupremam potentiā: inferiores vero potentiæ coadiuuant ad cōſecutionem illius vltimi finis diſponendo: ſicut ad artem gubernatiuā, quæ præeſt nauifactiuæ, pertinet vſus nauis, ꝓꝑ quem nauis ipſa fit. ſic igitur in ordine vniuerſi homo quidē adiuuatur ab angelis ad conſequendum vltimū finem ſm aliqua præcedentia quibus diſponitur ad eius conſecutionem. ſed ipſum vltimum finem conſequitur per ipſum primum agentem qui eſt Deus.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ qñ aliqua forma actu exiſtit in aliquo ſecundum eſſe perfectū & naturale, pōt eſſe principiū actionis in alterū, ſicut calidū per calorē calefacit: ſed ſi forma exiſtit in aliquo imperfecte, & non ſecundum eſſe naturale, non pōt eſſe principiū cōicationis ſui ad alterū: ſicut intētio coloris qui eſt in pupilla, non pōt facere albū. neq; ēt omnia quæ ſunt illuminata aut calefacta, poſſunt alia calefacere, & illuminare: ſic n. illuminatio & calefactio eſſent vſque ad infinitū. lumen aūt gloriæ per quod Deus videtur, in Deo quidem eſt perfecte ſecundū eſſe naturale: in qualibet aūt creatura eſt imperfecte & ſecundū eſſe ſimilitudinarium vel participatum: vnde nulla creatura beata poteſt communicare ſuam beatitudinē alteri.

AD TERTIVM dicendum. ꝙ angelus beatus illuminat intellectū hominis vel etiam inferioris angeli, quantū ad aliquas rationes diuinorum operum: non autem quantum ad viſionem diuinæ eſſentiæ: vt in primo dictum eſt: * ad eam enim videndam omnes immediatè illuminantur a Deo.

p. p. q. 106. ar. 1. ad 1. & 3. parg.

ARTICVLVS VII.

39 *Vtrum requirantur aliqua opera bona ad hoc, quòd homo beatitudinem conſequatur à Deo.*

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ non requirantē aliqua opera hominis ad hoc vt beatitudinē conſequatur à Deo: Deus. n. cùm ſit agens infinitæ virtutis, non præexigit in agendo materiam aut diſpoſitionem materiæ, ſed ſtatim poteſt totū producere: ſed opera hominis cum non requirantur ad beatitudinē eius ſicut cauſa efficiens (vt dictum eſt *) non poſſunt requiri ad eam niſi ſicut diſpoſitiones. ergo Deus qui diſpoſitiones non præexigit in agēdo, beatitudinem ſine præcedentibus operibus confert.

Infr. q. 6. in traductione. Et 1, q. 62. ar. 9. ad 1. Et opuſc. 3 c. 171.
** ar. præc.*

¶2 Præterea ſicut Deus eſt actor beatitudinis immediate: ita & naturam immediate inſtituit: ſed in prima inſtitutione naturæ produxit creaturas nulla diſpoſitione præcedente vel actione creaturæ: ſed ſtatim fecit vnumquodque perfectum in ſua ſpecie ergo videtur ꝙ beatitudinem conferat homini ſine aliquibus operationibus præcedentibus.

¶3 Præterea, Apoſtolus dicit Roma. 4. beatitudinem hominis eſſe cui Deus confert iuſtitiam ſine operibus: non ergo requiruntur aliqua opera hominis ad beatitudinem conſequendam.

SED CONTRA eſt quod dicitur Ioan. 13. Si hæc ſcitis beati eritis, ſi feceritis ea. ergo per actionem ad beatitudinem peruenimus.

RESPONDEO dicendum. ꝙ rectitudo voluntatis, vt ſupra dictum eſt, * requirit ad beatitudinē: cum nihil aliud ſit quàm debitus ordo voluntatis ad vltimū finē: quæ ita exigitur ad conſecutionem vltimi finis ſicut debita diſpoſitio materiæ ad conſecutionē formæ: ſed ex hoc non oñditur quod aliqua operatio hominis debeat præcedere eius beatitudinem: poſſet n. Deus ſimul facere voluntatē recto tendentē in finē. & finem conſequentem: ſicut quandoq; ſimul materiā diſponit & inducit formā: ſed ordo diuinæ ſapientiæ exigit ne hoc fiat: vt n. dicitur in 2. de cęlo. * Eorū quæ nata ſūt habere bonū perfectum, aliquid habet ipſum ſine motu, aliquid vno motu, aliquid pluribus habere aūt perfectū bonum ſine motu conuenit ei quod naturaliter habet illud habere autē beatitudinē naturaliter eſt ſolius Dei: vnde ſolius Dei proprium eſt quod ad beatitudinē nō moueat per aliquam operationē præcedentē. Cum autē beatitudo excedat oēm naturam creatam, nulla pura creatura conuenienter beatitudinem conſequitur abſq; motu operationis per quam tendit in ipſam: ſed angelus qui eſt ſuperior ordine naturæ, quàm homo, conſecutus eſt eam ex ordine diuinæ ſapientiæ vno motu operationis meritoriæ: vt in primo expoſitū eſt, * hoīes autē conſequuntur ipſam multis motibus operationū, q̃ merita dicunt. vnde ēt ſecundum Philo. † beatitudo eſt præmium virtuoſarum operationum.

q. 4. art. 4.

li. 2. de cæ. tex. 64. 65. 66. tom. 2.

q. 62. ar. 5.

li. 1 eth c. 9 & li. 10 c. 8 7 & 8 tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ operatio hominis non præexigitur ad conſecutionē beatitudinis propter inſufficientiam diuinæ virtutis beatificantis, ſed vt ſeruetur ordo in rebus.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ primas creaturas ſtatim Deus perfectas produxit abſque alia diſpoſitione vel operatione creaturæ præcedente, quia ſic inſtituit prima indiuidua ſpecierum, vt per ea natura ꝓpagaretur ad poſteros, & ſimiliter quia ꝑ Chriſtū qui eſt Deus & homo, beatitudo erat ad alios deriuanda ſecundum illud Apoſtoli ad Hebr. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat, ſtatim à principio ſuæ conceptionis abſq; aliqua operatione meritoria præcedente anima eius fuit beata, ſed hoc eſt ſingulare in ipſo. nam pueris baptizatis ſubuenit meritum Chriſti ad beatitudinē 40
conſequendam, licet deſint in eis merita propria, eo quod per baptiſmum ſunt Chriſti membra effecti.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ Apoſtol. loquitur de beatitudine ſpei quæ habetē per gratiā iuſtificātem. quæ quidem non datur ꝓꝑ opera præcedentia, non. n. habet rationem termini motus vt beatitudo, ſed magis eſt principium motus quo ad beatitudinē tenditur.

Infr. q. 10. ar. 1. & 2. Et 1. q. 19. ar. 1. et q. 82. ar. 1. & 2. co. Et 1. contra ca. 88. et l. 3. c. 99 co. 5. Et vers. q. 22. ar. 5. et 6. Et mal. q. 6 cor c. 4. & ad 7. 9. et 10. & 3. Et. ca. 9 fi.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

AD OCTAVVM ſic proceditē. Videtur quod non oēs appetant beatitudinē, nullus. n. pōt appetere qđ ignorat. cum bonum apprehenſum ſit obiectū appetitus, vt dicitur in 3. de aia. * ſed multi neſciunt quid ſit beatitudo. qđ ſicut Aug. dicit in 13 de trini, * patet ex hoc ꝙ quidā poſuerunt beatitudinē in voluptatibus corporis, quidā in virtute animæ, vt quidam in alijs rebus. non ergo omnes beatitudinē appetunt.

¶2 Pręterea, Eſſentia beatitudinis eſt viſio eſſentię diuinæ, vt dictum eſt, * ſed aliqui opinantur hoc eſſe impoſsibile, quod Deus per eſſentiam ab homine videatur, vnde hoc non appetunt. ergo non omnes homines appetunt beatitudinem.

¶3 Pręterea, Aug. dicit in 13 de tri. † Quod beatus eſt qui hēt omnia quę vult, & nihil malo vult, ſed nō omnes hoc volunt, quidam. n. male aliqua volunt, & tamē volunt illa ſe velle. non ergo oēs volunt beatitudinē. *

SED CONTRA eſt quod Aug. dicit 13. de tri. * Si vnus dixiſſet, Oēs beati eſſe vultis, miſeri eſſe non vultis, dixiſſet aliquid quod nullus in ſua non cognoſceret voluntate, quilibet ergo vult eſſe beatus.

** lib. 3. de ani. tex. 29 34 & 49. tom. 2.*
† Aug. li. 14 de trin. c. 4. circa prin. to. 3.
** q. 3 ar. 8*
† li. 13. c. 4 & 5. to. 3.
** li. 13. c. 8 circa finē, tom. 3.*

RE-

RESPONDEO dicendum, ꝙ beatitudo duplici ter poteſt conſiderari. Vno modo ſecundum cõem rationem beatitudinis: & ſic neceſſe eſt ꝙ oĩs homo beatitudinem velit: ratio aũt beatitudinis cõis eſt vt ſit bonum perfectum: ſicut dictum eſt.*cum aũt bonum ſit obiectum voluntatis, perfectum bonũ eſt alicui. s. q̃d totaliter eius voluntati ſatisfacit: vnde appetere beatitudinẽ, nihil aliud eſt q̃ appetere, vt voluntas ſatieť: q̃d quilibet vult. Alio modo poſſumus loqui de beatitudine ſecundum ſpecialẽ rationẽ quantũ ad id in quo beatitudo conſiſtit. & ſic nõ oẽs cognoſcunt beatitudinẽ: quia neſciunt cui rei cõis ratio beatitudinis conueniat: & per conſequens quantum ad hoc non omnes eam volunt. Vnde patet reſponſio ad PRIMVM.

q.1.art.5. & 7.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ cum voluntas ſequatur apprehenſionem intellectus ſeu rõnis: ſicut cõtingit quod aliquid eſt idem, ſecũdum rem quod tñ eſt diuerſum ſecundũ rõnis conſiderationẽ: ita contingit ꝙ aliquid eſt idem ſecundũ rem: & tñ vno modo appetitur alio modo non appetitur. beatitudo ergo põt conſiderari ſub rõne finalis boni & perfecti, quæ eſt cõis ratio beatitudinis, & ſic naturaliter & ex neceſsitate voluntas in illud tendit: vt dictũ eſt. *Poteſt etiam conſiderari ſecundum alias ſpeciales conſiderationes, vel ex parte ipſius operationis, vel ex parte potentiæ operatiuæ, vel ex parte obiecti: & ſic non ex neceſsitate voluntas tendit in ipſam.

In corp. art. & q. 6. art. 5.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ iſta diffinitio beatitudinis, quam quidam poſuerunt, Beatus eſt, qui hẽt omnia quæ vult: vel, cui omnia optata ſuccedũt, quodã modo intellecta eſt bona & ſufficiens: alio verò modo eſt imperfecta. Si n. intelligatur ſimpliciter de oĩbus q̃ vult homo naturali appetitu. ſic verũ eſt, quod qui hẽt omnia q̃ vult, eſt beatus. nihil n. ſatiat naturalẽ hominis appetitũ niſi bonũ perfectum, quod eſt beatitudo. Si vero intelligatur de his quæ homo vult ſm apprehẽſionem rationis, ſic habere quædã quæ homo vult, non pertinet ad beatitudinẽ, ſed magis ad miſeriã inquantũ hmõi habita impediunt hominẽ, ne habeat quæcunq; vult naturaliter ſicut ẽt ratio accipit vt vera, interdum quæ impediunt à cognitione veritatis: & ſecundũ hãc conſiderationẽ Aug. *addit ad pfectionẽ beatitudinis, ꝙ nihil mali velit. quis primũ poſſet ſufficere, ſi rectè intelligeret, ſ. ꝙ beatus eſt qui habet omnia quæ vult.

locis 1 ar. ſed contra eius aiu.

QVAESTIO VI.

De voluntario & inuoluntario, in octo art iculos diuiſa.

QVIA IGITVR ad beatitudinem pactus aliquos neceſſe eſt peruenire, oportet conſequenter de humanis actibus conſiderare, vt ſciamus quibus actibus perueniaẽ ad beatitudinẽ v. l impediaẽ beatitudinis via Sed quia operationes & actus circa ſingularia ſunt: ideo omnis operatiua ſcientia in particulari conſideratione perficitur. moralis igitur conſideratio quia eſt humanorum actuum: Primo quidè tradenda eſt in vniuerſali. Secundo vero in particulari.

¶Circa vniuerſalem autem conſiderationem humanorum actuum, primo quidẽ conſiderandũ occurrit de ipſis actibus humanis. Secũdo de principiis eorũ. Humanorum aũt actuum quidã ſunt hominis proprii, qui dam ſunt homini & alus animalibus cões & quia beatitudo eſt propriũ hominis bonũ, propinquius ſe habent ad beatitudinem actus, qui ſunt propriè humani, quàm actus, qui ſunt homini aliiſq; animalibus cões. Primo ergo conſiderandũ eſt de actibus qui ſunt proprii hominis: Secundo de actibus qui ſunt homini aliiſq; animalibus communes: qui dicuntur animæ paſſiones,

¶Circa primum duo conſideranda occurrũt. Primo, de conſideratione humanorum actuum. Secundo, de diſtinctione eorum actuũ. cum autẽ actus humani propriè dicantur qui ſunt voluntarii, eo ꝙ voluntas eſt rationalis appetitus, qui eſt proprius hominis oportet conſiderare de actibus inquantũ ſunt voluntarii Primo ergo conſiderãdum eſt de voluntario & inuoluntario in cõi. Secundo de actibus qui ſunt volũtarii: quaſi ab ipſa volũtate eliciti vt immediatè ipſius voluntatis exiſtẽtes Tertio, de actibus qui ſunt voluntarii: quaſi à volũtate imperati, qui ſunt ipſius voluntatis mediantibus aliis potẽtiis Et quia actus voluntarii habent quaſdam circunſtantias ſecundum quas diiudicantur: primo conſiderandum eſt de voluntario, & inuoluntario, & cõſequẽter de circunſtantiis ipſorum actuum, in quibus voluntarium & inuoluntarium inuenitur.

¶Circa primum quæruntur octo.

¶Primo vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium.

¶Secundo, vtrum inueniatur in animalibus brutis.

¶Tertio, vtrum voluntariũ eſſe poſsit abſq; omni actu.

¶Quarto, vtrum uiolentia uoluntari poſsit inferri.

¶Quinto, vtrum violentia cauſet inuoluntarium.

¶Sexto, vtrum metus cauſet inuoluntarium.

¶Septimo, vtrum concupiſcentia inuoluntariũ cauſet.

¶Octauo, vtrum ignorantia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ in humanis actibus nõ inueniatur voluntarium. 41
voluntarium.n.eſt cuius principiũ eſt in ipſo: vt patet per Gre. Nicenum,* & Damaſ.† & Ariſt.* ſed principium humanorum actuum nõ eſt in ipſo hoĩe. ſed eſt extra. nã appetitus hominis mouetur ad agendũ ab appetibili quod eſt extra: quod eſt ſicut mouens nõ motũ: vt dicitur in 3. de anima. †ergo in humanis actibus non inuenitur voluntarium.

*Nicenus li.5 ca 3. circa principium. † Damaſ. li.2.ortho. fidei c.24. *Ari. 3. ethi. c. 1. to 1. †li. 3. tex. 54. tom. 2. *li 8. Phyſi. tex. 18. tom. 2.

¶2 Præterea Philoſophus in 8. Phi.*probat, ꝙ non in uenitur in animalibus aliquis actus nouus qui nõ præ ueniatur ab alio motu exteriori: ſed oẽs actus hoĩs ſunt noui: nullus n. actus hominis æternus eſt: ergo principium omnium humanorum actuum eſt ab extra: non igitur in eis inuenitur voluntarium.

¶3 Præterea, Qui voluntariè agit, per ſe agere poteſt: ſed hoc homini non conuenit dicitur n. Ioan. 15. Sine me nihil poteſtis facere. ergo voluntarium in humanis actibus non inuenitur.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicit Dama. in 2. li.*ꝙ voluntariũ eſt actus qui eſt operatiõ rõnalis. tales aũt ſũt actus humani ergo in actibus humanis inuenitur volũtariũ

lib.2.ortho. deſi c.24.

RESPONDEO dicẽdum ꝙ oportet in actibus humanis voluntarium eſſe. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quod quorundam actuũ principiũ eſt in agente, ſeu in eo quod mouetur, quorundam autẽ motuum vel actuum principium eſt extra: cum .n. lapis mouetur ſurſum, principium huius motionis eſt extra lapidem: ſed cum mouet deorſum, principiũ huius motionis eſt in ipſo lapide. Eorum aũt, quæ à principio intrinſeco mouentur, quædam mouent ſeipſa, quædam autem non. cum. n. omne agens ſeu motum agat ſeu moueatur propter finem (vt ſupra habitũ eſt*) illa pfecte mouentur a principio intrinſeco in quibus eſt aliquod intrinſecũ principiũ, non ſolũ vt moueanť, ſed vt moueantur in finẽ: ad hoc autem ꝙ fiat aliquid ꝑpter finem, requiritur cognitio finis aliqualis: quodcunq; igitur ſic agit, vel mouetur à principio intrinſeco, quod habet aliquam notitiam finis, habet in ſeipſo principium ſui actus non ſolũ vt agat, ſed etiã vt agat propter finem: quod autem nullã notitiã finis habet, etſi in eo ſit principium actionis vel motus, nõ tñ eius quod eſt agere vel moueri propter finẽ. eſt principium in ipſo ſed in alio, à quo ei imprimiť principiũ ſuæ motionis in finẽ: vnde huiuſmodi non dicunt mouere ſeipſa, ſed ab alijs moueri. Quæ verò habẽt notitiã finis, dicuntur ſeipſa mouere, quia in eis eſt principium non ſolũ vt agant, ſed etiã vt agant propter finem: & ideo

q.1.art.1.

cum vtrunq; ſit ab intrinſeco principio.ſ. quòd agunt & ꝙ propter finem agũt,horum motꝰ & actus dicuntur voluntarij: hoc aũt importat nomen voluntarii, ꝙ motus & actus ſit à propria inclinatione: & inde eſt ꝙ voluntarium dicitur eſſe ſecundum diffinitionẽ Ariſt.
locis ĩ arg. 1.citatis. & Greg.Niceni & Damaſ.* non ſolũ cuius principium eſt intra,ſed cum additione ſcientiæ . vnde cum homo maximè cognoſcat finẽ ſui operis:& moueat ſeipſum , in eius actibus maxime voluntarium inuenitur.

AD PRIMVM dicendum, ꝙ non omne principium eſt principium primum: licet ergo de ratione voluntarii ſit quòd principium eius ſit intra : non tamen eſt contra rationem voluntarii,quod principiũ intrinſecum cauſetur , vel moueatur ab exteriori principio: quia non eſt de ratione voluntarii, ꝙ principiũ intrinſecum ſit principium primum.Sed tamen ſciendum ꝙ contingit aliquod principium motus eſſe primũ in genere,quod tamen non eſt primum ſimpliciter: ſicut in genere alterabilium,primum alterãs eſt corpus cœleſte: quod tamen nõ eſt primũ mouens ſimpliciter , ſed mouetur motu locali à ſuperiori mouente: ſic igitur principium intrinſecum voluntarii actus,quod eſt vis cognoſcitiua & appetitiua,eſt primum principium in genere appetitiui motus,quamuis moueatur ab aliquo exteriori ſecundum alias ſpecies motus.

AD SECVNDVM dicendũ ꝙ motus animalis nouus præuenitur quidem ab aliquo exteriori motu , quantũ ad duo.Vno modo inquantũ per motũ exteriorem præſentatur ſenſui animalis aliquod ſenſibile , qd apprehenſum mouet appetitũ: ſicut Leo vidẽs Ceruum per eius motum appropinquantẽ incipit moueri ad ipſum. Alio modo inquantũ per exteriorẽ motũ incipit aliqualiter immutari naturali immutatiõe corpus animalis,puta per frigus vel calorem. corpore aũt immutato per motũ exterioris corporis, immutatur etiam per accidens appetitus ſenſitiuus, qui eſt virtus organi corporei.ſicut cũ ex aliqua alteratione corporis cõmouetͬ appetitus ad concupiſcentiã alicuius rei:ſed hoc nõ eſt
Ad præced. arg. contra rationẽ voluntarii,vt dictũ eſt:* huiuſmodi. n. motiones ab exteriori principio ſunt alterius generis.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ Deus mouet hominem ad agendũ,non ſolum ſicut proponens ſenſui appetibile,vel ſicut immutans corpus, ſed ẽt ſicut mouẽs ipſam voluntatẽ:quia oĩs motus tam voluntatis, quam naturæ ab eo procedit ſicut à primo mouente, & ſicut non eſt contra rationem naturæ ꝙ motus naturæ ſit à Deo, ſicut à primo mouente inquantũ natura eſt quod dam inſtrumentũ Dei mouentis ita non eſt contra ra-
42 *2 diſt 25. ar. 1. ad ſextũ. Et 3. diſ. 27. q 1 art. 4. ad tertiũ. Et ver. q. 24 ar. 2. ad primũ. Et 3.ethi. lec. 4. & lec.5.et 3.* tionem actus voluntarii,quod ſit à Deo,inquantũ volũtas à Deo mouetur:eſt tamen cõmuniter de ratione naturalis & volũtarii motus,ꝙ ſint à principio ĩtrinſeco,

ARTICVLVS II.

Vtrum voluntarium inueniatur in animalibus brutis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur,ꝙ voluntariũ nõ ſit in brutis animalibus:voluntariũ n. à voluntate dicitur. voluntas aũt cum ſit in rõne,vt dicitur in 3.de anima:* non põt eſſe in brutis animalibus.ergo neque volũtariũ in eis inuenitur.

** tex. 42. num 2.* ¶2 Præterea Secundum hoc,ꝙ actus humani ſunt voluntarii homo dicitur eſſe dominus ſuorum actuũ . ſed bruta animalia non habent dominium ſui actus : non
† li 2.c.24 enim agunt,ſed magis aguntur, vt Dam. dicit. ergo in
** li 3 ethi. 1.non lõgè à fin.* brutis animalibus non eſt voluntarium.

¶3 Præterea,Dama.† dicit ꝙ actus voluntarios ſequitur laus vel vituperium . ſed actibus brutorum anima-
† Dam.li. 2. cap.24. lium non debetur neque laus neque vituperium . ergo in eis non eſt voluntarium.

Nicenus lib 5.c 4. circa prin. SED CONTRA eſt, quod dicit Philoſophus in 3 Ethi.* quòd pueri & bruta animalia communicãt voluntario:& idem dicunt Greg.Nicenus,& Damaſ. †

** ar præc.* RESPONDEO dicendum,ꝙ ſicut dictum eſt,* ad rationem voluntarii requiritur ꝙ principium actus ſit intra cum aliqua cognitione finis . eſt aũt duplex cognitio finis perfecta.ſ.& imperfecta . perfecta quidem finis cognitio eſt,qũ non ſolum apprehenditur res quæ eſt finis , ſed etiam cognoſcitur ratio finis,& proportio eius quod ordinatur ad finem ipſum,& talis cognitio finis competit ſoli rationali naturæ . Imperfecta autem cognitio finis eſt,quæ in ſola finis apprehenſione conſiſtit ſine hoc, ꝙ cognoſcatur rõ finis,& proportio actus ad finem, & talis cognitio finis reperitur in brutis animalibus per ſenſum & æſtimationem naturalem.Perfectam igitur cognitionem finis ſequitur voluntariũ ſecundum rationẽ perfectã,prout. ſ. apprehenſo fine aliquis põt deliberãs de fine & de his quę ſunt ad finem , moueri in finem,vel non moueri . imperfectã autẽ cognitionem finis ſequitur voluntarium ſecundũ rõnem imperfectam prout ſ apprehendens finem non deliberat, ſed ſubito mouetur in ipſum.vnde ſoli rationali naturæ cõpetit voluntarium ſm rationem perfectam,ſed ſecundum rõnem imperfectam competit etiam brutis.

AD PRIMVM ergo dicendum , ꝙ voluntas nominat rationalem appetitum & ideo non poteſt eſſe in his quæ ratione carent. voluntariũ autem denominatiuè dicitur a volũtate & poteſt trahi ad ea in quibus eſt aliqua participatio voluntatis ſecundum aliquam conuenientiam ad voluntatem,& hoc modo voluntarium attribuitur animalibus brutis, inquantum , ſcilicet per cognitionem aliquam mouentur in finem.

AD SECVNDVM dicendum,ꝙ ex hoc contingit ꝙ homo eſt dominus ſui actus, ꝙ habet deliberationem de ſuis actibus. ex hoc enim ꝙ ratio deliberans ſe habet ad oppoſita,volũtas in vtrunq; põt:ſed ſm hoc voluntarium non eſt in brutis animalibus ut dictum eſt.*

AD TERTIVM dicendum quod laus & uituperium conſequuntur actum uoluntarium ſm perfectam uoluntarii rationem,qualis non inuenitur in brutis. *In cor. ar.*

ARTICVLVS III.

Vtrum voluntarium poſsit eſſe abſque omni actu.

43
AD TERTIVM ſic proceditur.Videtur ꝙ voluntariũ non poſſit eſſe ſine actu.volũtariũ.n. dicitur quod eſt à voluntate: ſed nihil põt eſſe a voluntate niſi per aliquem actum ad minus ipſius voluntatis ergo voluntarium non poteſt eſſe ſine actu. *Infra qõ. 71 ar 5 ad ſecũdũ. Et 2.diſt.35. ar. 3.co et ad quintũ Et mal.q. 2.ar. 1.ad ſecundum.*

¶2 Præterea.Sicut per actũ voluntatis dicitur aliquis velle: ita ceſſante actu voluntatis dicitur non velle, ſed non velle inuoluntarium cauſat quod opponitur voluntario.ergo voluntarium non poteſt eſſe actu voluntatis ceſſante.

¶3 Præterea,De ratione voluntarii eſt cognitio,vt dictum eſt,* ſed cognitio eſt per aliquem actum.ergo voluntarium non poteſt eſſe abſque aliquo actu. *ar præced.*

SED CONTRA, Illud cuius domini ſumus, dicitur eſſe voluntariũ. ſed nos dñi ſumus eius quod eſt agere & non agere,velle & non velle : ergo ſicut agere & velle eſt voluntarium; ita & non agere, & nõ velle.

RESPONDEO dicendum ꝙ voluntariũ dicitͬ, ꝙ eſt a voluntate. ab aliquo autem dicitur eſſe aliquid dupliciter. Vno modo directè ꝙ ſcilicet procedit ab aliquo inquantũ eſt agens.ſicut calefactio a calore . Alio modo indirectè,ex hoc ipſo quod non agit : ſicut ſubmerſio nauis dicitur eſſe a gubernatore inquantum deſiſtit a gubernando.

Sed ſciendum,ꝙ non ſemper id quod ſequitur ad defectum actionis , reducitur ſicut in cauſam in agens,ex eo quod non agit,ſed ſolum tunc cum poteſt & debet agere: ſi enim gubernator non poſſet nauẽ dirigere vel non eſſet ei commiſſa gubernatio nauis, non imputaretur ei nauis ſubmerſio, q̃ per abſentiã gubernatoris cõtingeret: quia igitur voluntas volẽdo & agendo põt impedire hoc quod eſt non velle & nõ agere, & aliquãdo debet: hoc quod eſt non velle & non agere, imputatͬ ei,

quaſi

quaſi ab ipſa exiſtens, & ſic voluntarium poteſt eſſe abſque actu: quandoque quidem abſque actu exteriori cũ actu interiori: ſicut cũ vult nõ agere: aliquando autem & abſque actu interiori, ſicut cum non vult.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ voluntariũ dicitur non ſolum quod procedit à voluntate directe, ſicut ab agente: ſed etiam quod eſt ab ea indirecte ſicut à non agente.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ non velle dicitur dupliciter. Vno modo prout ſumitur in vi vnius dictionis ſecũdum quod eſt infinitiuum huius verbi Nolo. vnde ſicut cum dico, nolo legere, ſenſus eſt, volo nõ legere. ita hoc quod eſt non velle legere ſignificat velle non legere: & ſic non velle cauſat inuolũtariũ. Alio modo ſumitur in vi orationis, & tunc non affirmatur actus voluntatis, & huiuſmodi non velle non cauſat inuoluntarium.

AD TERTIVM dicendum, quòd eo modo requiritur ad volũtarium actus cognitionis, ſicut & act⁹ voluntatis vt ſcilicet ſit in poteſtate alicuius conſiderare & velle & agere: & tunc, ſicut non velle & non agere. cum tempus fuerit, eſt voluntarium, ita etiam nõ conſiderare.

44 ¶ 1.q.82 ar. 1.co et ad 1 et 4.di.29. ar.1.et ve ri.q 22.ar ti.5 et 8. et.q 24 ar ti.4 et Ro. 6.le.4 co.2 * text. 54. tom. 2. † li.4 orth. fidei c. 21 * li.5.de ci ui. Dei, c. 8.tom. 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum violentia voluntati poſsit inferri.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ voluntati poſsit violentia inferri: vnumquodq; enim põt cogi à potẽtiori: ſed aliquid eſt humanæ volũtati potẽtius, ſ. Deus ergo ſaltẽ ab eo cogi põt.

¶ 2 Præterea, Omne paſſiuũ cogitur à ſuo actiuo quã do immutatur ab eo: ſed voluntas eſt vis paſſiua. eſt. n. mouens motum, vt dr̃ in 3. de anima. * cũ ergo aliquãdo moueatur à ſuo actiuo, videtur ꝙ aliquãdo cogatur.

¶ 3 Præterea, Motus violentius eſt qui eſt contra naturam: ſed motus voluntatis aliquando eſt contra naturam, vt patet de motu voluntatis ad peccandum, qui eſt contra naturam: vt Damaſce † dicit. ergo motus voluntatis poteſt eſſe coactus.

SED CONTRA, eſt quod Aug. dicit in 5. * de ciui. Dei, quòd ſi aliquid fit volũtarie, non fit ex neceſſitate: omne autem coactũ fit ex neceſſitate ergo quod fit ex voluntate, non poteſt eſſe coactum: ergo voluntas non poteſt cogi ad agendum.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ duplex eſt actus voluntatis: vnus quidem, qui eſt eius immediate velut ab ipſa elicitus, ſcilicet velle. Alius q eſt actus voluntatis: à volũtate imperatus & mediante alia potentia exercitus, vt ambulare & loqui, qui à voluntate imperãtur mediante potẽtia motiua. quãtum igitur ad actus à voluntate imperatos, voluntas violentiã pati põt, inquantum per violentiã exteriora mẽbra impediri poſſunt, ne imperium voluntatis exequantur: ſed quantum ad ipſum propriũ actũ voluntatis, nõ põt ei violentia inferri. & huius eſt ratio, qa actus voluntatis nihil eſt aliud q̃ inclinatio q̃dã procedens ab interiori principio cognoſcente: ſicut appetitus naturalis eſt quædã inclinatio ab interiori principio & ſine cognitione. qđ autẽ eſt coactum vel violentum, eſt ab exteriori principio: vnde contra rõnem ipſius actus volũtatis eſt, ꝙ ſit coactus vel violentus, ſicut ẽt eſt cõtra rationẽ naturalis inclinationis vel motus lapidis, quòd feratur ſurſum. põt. n. lapis per violentiam ferri ſurſum: ſed quod iſte motus violentus ſit ex eius naturali inclinatione, eſſe nõ põt: ſimiliter ẽt poteſt homo per violentiã trahi, ſed quod hoc ſit ex eius volũtate, repugnat rõni violẽtiç.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Deus qui eſt potentior quàm voluntas humana, poteſt voluntatẽ mouere ſm illud Prouerbjũ. Prouerb. 21. Cor regis in manu Dei eſt & quocũq; voluerit, inclinabit illud. Sed ſi hoc eſſet per violentiam, iam non eſſet cum actu voluntatis, nec ipſa voluntas moueretur, ſed aliquid contra voluntatem.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ non ſemper eſt motus violentus quãdo paſsiuũ immutatur à ſuo actiuo: ſed quando hoc fit contra interiorem inclinationẽ paſſiui: alioquin omnes alterationes & generationes ſimplicium corporum, eſſent innaturales & violentæ: ſunt aũt naturales propter naturalẽ aptitudinẽ interiorem materiæ vel ſubiecti ad talẽ diſpoſitionẽ: & ſimiliter quando voluntas mouetur ab appetibili ſm propriam inclinationem, non eſt motus violẽtus, ſed volũtarius.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ id in quod volũtas tendit peccando, etſi ſit malũ & contra rõnalẽ naturam ſm rei veritatem: apprehenditur tamẽ vt bonũ & conueniens homini ſecundum aliquam delectationem ſenſus, vel ſecundum aliquẽ habitum corruptũ.

45 Suprà ar. 4 co. & infra. art.6. ad 1. & q. 73. art.6. co. Et 1.2. q 18. ar.6 ad 1. Et mal. q. 6. co. * ar. præc. † Dam. li. 2. cap. 4. Ariſto 3. eth. ca. 1. to. 5. locis in ar. 1. iã citatis.

ARTICVLVS V.

Vtrum violentia cauſet inuoluntarium

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd violentia nõ cauſet inuoluntariũ: voluntarium enim & inuoluntarium ſm voluntatem dicuntur. Sed voluntati violentia inferri non poteſt: vt oſtenſum eſt. * ergo violentia inuoluntariũ cauſare nõ põt.

¶ 2 Præterea. Id quod eſt inuoluntarium, eſt cũ triſtitia: vt Damaſ. & Philoſophus dicunt: † ſed aliquando patitur aliquis violentiam, nec tamen inde triſtatur. ergo violentia non cauſat inuoluntarium.

¶ 3 Præterea, Id quod eſt a voluntate, non poteſt eſſe inuoluntarium ſed aliqua violenta ſunt à voluntate: ſicut cũ aliquis cum corpore graui ſurſum aſcendit: & ſicut cũ aliquis inflectit membra contra naturalem eorum flexibilitatẽ. ergo violẽtia nõ cauſat inuolũtariũ.

SED CONTRA eſt qđ Philoſophus & Damaſce dicũt * quòd aliqđ eſt inuolũtariũ ꝑ violentiam.

RESPONDEO dicendum, quod violentia directe opponitur voluntario, ſicut etiã & naturali, commune eſt n. voluntario & naturali, quod vtrunq; ſit à principio intrinſeco: violentũ autẽ eſt a principio extrinſeco: & propter hoc ſicut in rebus. quæ cognitione carent, violentia aliqđ facit contra naturam: ita in rebus cognoſcentibus facit aliquid eſſe contra volũtatẽ. quod aũt eſt contra naturam, dicitur eſſe innaturale. & ſimiliter quod eſt contra voluntatem, dicitur eſſe inuoluntarium: vnde violentia inuoluntarium cauſat.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ inuoluntariũ voluntario opponitur. dictũ * eſt autẽ ſupra, ꝙ voluntarium dicitur non ſolum actus qui eſt immediate ipſius voluntatis, ſed etiam actus à voluntate imperatus. Quantum igitur ad actum qui eſt immediate ipſius, voluntatis, vt ſupra dictum eſt, † violentia voluntati inferri non poteſt: ſed quantum ad actum imperatum voluntas poteſt pati violentiam: & quantum ad hũc actũ violentia inuoluntarium facit

* ar. præc. † ar. præc.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut naturale dicitur qđ eſt ſecundũ inclinationem naturæ, ita voluntarium dicitur quod eſt ſecundum inclinationẽ voluntatis. dicitur, autem aliquid naturale dupliciter. Vno modo quia eſt à natura, ſicut à principio actiuo: ſicut calefacere eſt naturale igni. Alio modo ſecundũ principium paſſiuum. quia ſcilicet eſt innata inclinatio ad recipiendum actionẽ a principio extrinſeco: ſicut motus cæli dicitur eſſe naturalis ꝑꝑ aptitudinem naturalẽ cæleſtis corporis ad talem motum, licet mouens ſit volũtariũ. Et ſimiliter voluntariũ põt aliquid dici dupliciter. Vno modo ſm actionẽ puta cũ aliquis vult aliquid agere. Alio modo ſm paſſionẽ, ſ. cũ aliquis vult pati ab alio. vnde cũ actio infertur ab aliquo exteriori manente in eo qui patitur voluntate patiendi, non eſt ſimpliciter violẽtũ: qa licet ille qui patitur, nõ conferat agẽdo, cõfert tñ volẽdo pati. vnde nõ põt dici inuolũtariũ.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut Philoſophus dicit in octauo Phyſicorũ. * motus animalis quo inter- * li.8. tex. 27. tom.2.

dum mouetur animal contra naturalem inclinationē corporis: et ſi non ſit naturalis corpori, eſt tamen quodammodo naturalis animali: cui naturale eſt quod ſecundum appetitum moueatur, & ideo hoc non eſt violentum ſimpliciter ſed ſecundum quid. & ſimiliter eſt dicendum cum aliquis inflectit membra contra naturalem diſpoſitionem: hoc enim eſt violentum ſecundum quid, ſcilicet quantum ad mēbrū particulare, nō tamen ſimpliciter quantum ad ipſum hominem.

ARTICVLVS VI.

46

Vtrum metus cauſet inuoluntarium ſimpliciter.

Inf. ar. 7. ad 1. & 2. Et 4. diſt. 29 q. 1. ar. 2. & quæſt. 3. ar. 1 c. Et 2 co. 9. co. 3. Et 3. eth. co. 2. et 4. fin.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ metus cauſet inuoluntarium ſimpliciter: ſicut. n. violentia eſt reſpectu eius quod contrariatur p̄ſentialiter volūtati: ita metus eſt reſpectu futuri mali qd repugnat volūtati ſed violentia cauſat inuolūtariū ſimpliciter ergo. & met⁹ ĩuolūtariū ſimpliciter cauſat.

¶ 2 Præterea, Quod eſt ſm ſe tale, quolibet addito, remanet tale: ſicut quod ſm ſe eſt calidum, cuicunq; coniungatur nihilominus eſt calidum, ipſo manente: ſed illud quod per metum agitur ſm ſe eſt inuoluntarium. ergo etiam adueniente metu eſt inuoluntariū.

¶ 3 Præterea, Quod ſub conditione tale eſt, ſecundum quid eſt tale: quod autem abſque conditione eſt tale, ſimpliciter eſt tale: ſicut quod eſt neceſſarium ex conditione, eſt neceſſarium ſecundum quid: quod autem eſt neceſſariū abſolute, eſt neceſſariū ſimpliciter: ſed id quod per metum agitur, eſt inuoluntarium abſolute: non eſt autem voluntariū niſi ſub conditione, ſcilicet vt vitetur malum quod timetur. ergo id quod per metum agitur, eſt ſimpliciter inuoluntarium.

Nice. li. 5. ca. 1. ante med.

† Ariſt. li. 3. eth. c. 1. nō multum procul à principio.

SED CONTRA, eſt qd Grego Nicen. dicit,* & etiam Philoſophus †, quod huiuſmodi quæ per metum aguntur, ſunt magis voluntaria q̄ inuoluntaria.

** li. 3. eth. c. 1. non remoté à principio.*

† Nicen. l. 5. cap. 1.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut Philoſophus dicit in 3. Eth.* & idem dicit Grego. Nicen. in lib ſuo de homine. † Huiuſmodi, quæ per metū aguntur mixta ſunt ex voluntario & inuoluntario. id enim qd per metum agitur in ſe conſideratum, non eſt voluntariū: ſed fit voluntarium in caſu, ſcilicet ad vitandum malum qd timetur: ſed ſi quis recte cōſideret, magis ſunt huiuſmodi voluntaria quam inuoluntaria: ſunt enim voluntaria ſimpliciter, inuoluntaria autem ſecundum quid: vnūquodque. n. ſimpliciter eſſe dicitur ſecundum quod eſt in actu: ſecundum autem quod eſt in ſola apprehenſione, non eſt ſimpliciter, ſed ſecundū quid: hoc autem quod per metum agitur, ſm hoc eſt in actu ſecundum quod fit: cū. n. actus in ſingularibus ſint, ſingulare autem inquantum huiuſmodi eſt hic & nunc, ſecundum hoc id quod fit eſt in actu, ſecundum qd hic eſt & nūc, & ſub alijs conditionibus indiuidualibus: ſic autē hoc qd fit per metum, eſt voluntarium, inquantū ſcilicet eſt hic & nunc: prout ſcilicet in hoc caſu eſt impedimentum maioris mali quod timebatur: ſicut proiectio merciū in mare fit voluntarium tempore tempeſtatis propter timorem periculi: vnde manifeſtum eſt, quod ſimpliciter voluntarium eſt, vnde & cōpetit ei ratio voluntarij: qa principiū eius eſt intra. ſed qd accipiatur id qd p metū fit, vt extra hunc caſum exiſtens prout repugnat voluntati, hoc non eſt niſi ſm rationē tantū: & ideo eſt inuoluntarium ſecundū quid, id eſt, prout conſideratur extra hunc caſum exiſtens.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ea quæ aguntur per metum & per vim, non ſolum differunt ſecundum præſens & futurum: ſed etiam ſm hoc quod in eo quod agitur per vim, voluntas non conſentit, ſed omnino eſt contra motum voluntatis: ſed id quod per metū agitur, fit voluntarium: ideo quia motus voluntatis fertur in id, licet non propter ſeipſum, ſed propter aliud, ſcilicet ad repellendū malū quod timetur. ſufficit. n. ad rationem voluntarij, quod ſit propter aliud voluntarium. n. eſt non ſolū quod propter ſeipſum volumus, vt finē, ſed etiam quod propter aliud volumus, vt propter finem. patet ergo ꝙ in eo quod per vim agitur voluntas interior, nihil agit; & ideo, vt Greg. Nicen dicit.* ad excludendum ea quæ per metum aguntur in diffinitione violenti, non ſolum dicitur ꝙ violentum eſt, cuius principium eſt extra, ſed additur, nihil conferente vim paſſo: quia ad id quod agitur per metum, volūtas timentis aliquid confert.

li. 5. cap. 1.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ ea quæ abſolute dicuntur, quolibet addito remanent talia. ſicut calidū & albū: ſed ea quæ relatiue dicuntur, variantur ſecundū comparationem ad diuerſa: quod enim eſt magnum comparatum huic, eſt paruū comparatū alteri. Voluntarium autē dr̄ aliquid non ſolū pp ſe quaſi abſolute, ſed etiā pp aliud quaſi relatiue: & ideo nihil prohibet aliquid quod nō de ſe eſſet voluntariū, alteri cōparatum fieri voluntariū per comparationē ad aliud.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ illud quod per metum agitur, abſque conditione eſt volūtarium, id eſt, ſecundum quod actu agitur: ſed inuoluntarium eſt ſub conditione, id eſt, ſi talis metus nō immineret: vnde ſecundū illam rationē magis poteſt cōcludi oppoſitum.

ARTICVLVS VII.

47

Vtrum concupiſcentia cauſet inuoluntarium

22 qō. 142 ar. 1. cor. et 3. eth. lec 3 co. 5. et lec. 4.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ concupiſcentia cauſet inuoluntarium. ſicut. n. metus eſt q̄dā paſſio: ita & cōcupiſcētia, ſed met⁹ cauſat quodāmodo inuolūtariū ergo etiā cōcupiſcētia.

¶ 2 Præterea, Sicut per timorē timidus agit contra id qd ꝓponebat, ita incōtinēs pp cōcupiſcētiā: ſed timor aliquo modo cauſat inuolūtariū: ergo & cōcupiſcētia.

¶ 3 Præterea, Ad voluntarium requiritur cognitio: ſed concupiſcentia corrumpit cognitionem dicit enim Philoſophus in 6. Ethic.* quod delectatio ſiue concupiſcentia delectationis, corrumpit æſtimationem prudentiæ ergo concupiſcentia cauſat inuoluntarium.

lib. 6. ca. 5. tom. 5.

SED CONTRA eſt quod Damaſ. dicit.* Inuoluntariū eſt miſericordia vel indulgētia dignū, & cū triſtia agitur: ſed neutrū horū cōpetit ei qd p concupiſcētiam agitur: ergo cōcupiſcētia nō cauſat inuolūtariū.

l. 2. fidei orth. ca. 24.

RESPONDEO dicendum, quod cōcupiſcentia non cauſat inuoluntarium, ſed magis facit aliquid voluntarium dicitur n. aliquid voluntarium ex eo quod voluntas in id fertur: per concupiſcentiam autem voluntas inclinatur ad volendum id quod concupiſcit, & ideo concupiſcentia magis facit ad hoc quod aliquid ſit voluntarium, quam quod ſit inuoluntarium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod timor eſt de malo; concupiſcentia autem reſpicit bonum: malū autem ſecundum ſe contrariatur voluntati: ſed bonum eſt voluntati conſonum. vnde magis ſe habet timor ad cauſandum inuoluntarium quàm concupiſcentia.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ in eo qui per metum aliquid agit, manet repugnantia voluntatis ad id qd agitur, ſm quod in ſe conſideratur: ſed in eo qui agit aliquid per concupiſcentiam, ſicut eſt incōtinēs, non manet prior voluntas qua repudiabat illud quod concupiſcitur ſed mutatur ad volēdū id quod prius repudiabat; & ideo qd per metū agitur, quodāmodo eſt inuoluntarium: ſed quod per cōcupiſcentiā agitur nullo modo: nā incontinens cōcupiſcentiæ agit cōtra id qd prius proponebat: nō aūt cōtra quod nūc vult, ſed timidus agit cōtra id quod etiam nūc ſecundū ſe vult.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ ſi concupiſcentia totaliter cognitionem auferret, ſicut contingit in illis qui propter concupiſcentiam fiunt amentes, ſequeretur ꝙ concupiſcentia voluntariū tolleret, nec tamē proprie eſſet ibi inuoluntariū: quia in his quæ vſum rationis non habēt, neque voluntarium eſt, neque inuoluntarium, ſed quandoque in his quæ per concupiſcentiā agun-

aguntur, non totaliter tollitur cognitio, quia nõ tollitur poteſtas cognoſcendi: ſed ſolum conſideratio actualis in particulari agibili, & tamen hoc ipſum eſt voluntarium ſecundum quod voluntarium dicitur quod eſt in poteſtate voluntatis, vt non agere, & non velle: ſimiliter autem & non conſiderare: poteſt enim voluntas paſſioni reſiſtere, vt infra dicetur †

† q. 77. ar. 6. & 7.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ignorantia cauſet inuoluntarium.

48 AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur: ꝙ ignorantia non cauſet inuoluntarium. inuoluntarium enim veniam meretur: vt Damaſ. dicit* ſed interdum quod per ignorantiam agitur veniam nõ meretur: ſecundum illud 1. Corinth. 15. Si quis ignorat ignorabit. ergo ignorãtia non cauſat inuoluntariũ.

Infr. q. 19. art. 6. cor. & q. 76. ar. 3. & 4. et 2. di. 39. q. 1. art. 1. ad 4. et d. 43. ar. 1. ad 3. & mal. queſt. 3. ar. 8. cor.

¶ 2 Præterea, Omne peccatum eſt cum ignorantia: ſecundum illud Prouerb. 14. Errant qui operantur malũ. Si igitur ignorantia inuoluntariũ cauſet, ſequeretur quod omne peccatũ eſſet inuoluntariũ: quod eſt contra Aug †dicentẽ: ꝙ omne peccatũ eſt voluntarium.

¶ 3 Præterea, Inuoluntarium cum triſtitia eſt. vt Damaſcen. dicit*: ſed quædam ignoranter aguntur & ſine triſtitia. puta ſi aliquis occidit hoſtem quem quærit occidere, putans occidere ceruum: ergo ignorantia non cauſat inuoluntarium.

** li. 2. cap. 24.*
† li. 1. retr. ca. 15. pa. ã ante med.
** Dam. li. 2. orthod. fi dei, ca. 23.*

SED CONTRA eſt, ꝙ Damaſc. † & Philoſophus dicũt, ꝙ in voluntariũ quoddã eſt per ignorãtiã.

† Dam. lo. co nunc di cto. Ari. 3. Ethi. c. 1. artic. 1.

RESPONDEO dicendũ, quod ignorantia habet cauſare inuoluntarium ea ratione qua priuat cognitionẽ, quæ præexigitur ad voluntarium, vt ſupra dictũ eſt.* non tñ quælibet ignorantia huiuſmodi cognitionẽ priuat. & ideo ſciendũ, ꝙ ignorantia tripliciter ſe habet ad actũ voluntatis. vno modo concomitanter, alio modo conſequenter, tertio modo antecedenter. Concomitanter quidẽ, qñ ignorantia eſt de eo qđ agitur: tñ etiam ſi ſciretur, nihilominus ageretur tunc enim ignorantia non inducit ad volendum vt hoc fiat, ſed accidit, ſimul eſſe aliquid factum & ignoratum. ſicut in exemplo poſito, ſcilicet cu aliquis vellet quidẽ occidere hoſtem, ſed ignorans occidit eũ, putans occidere ceruum, & talis ignorantia nõ facit inuoluntariũ, vt Philoſophus dicit:* quia non cauſat aliquid ꝙ ſit repugnans voluntati, ſed facit non voluntariũ: quia non põt eſſe actu volitum ꝙ ignoratum eſt. Conſequenter aũt ſe habet ignorantia, ad voluntatem inquantũ ipſa ignorantia eſt voluntaria, & hoc contingit dupliciter ſecundum duos modos voluntarij ſupra poſitos.* Vno modo quia actus voluntatis fertur in ignorantiã; ſicut cũ aliquis ignorare vult, vel vt excuſationẽ peccati habeat, vel vt non retrahatur a peccando: ſecundũ illud Iob. 22. Scientiã viarum tuarũ nolumus: & hæc dicitur ignorantia affectata. Alio modo dicitur ignorantia voluntaria eius quod quis põt ſcire & dẽt. ſic enim nõ agere & non velle voluntariũ dicitur: vt ſupra dictũ eſt.* hoc igitur modo dicitur ignorantia ſiue cum aliquis actu nõ cõſiderat qđ cõſiderare põt, & dẽt, quæ eſt ignorantia malæ electionis, vel ex paſſione vel ex habitu proueniẽs. ſiue cũ aliquis notitiã quã debet habere, nõ curat acquirere: & ſecundum hunc modũ ignorantia vniuerſaliũ iuris, quæ quis ſcire tenetur, voluntaria dr̃, quaſi per negligentiã proueniens. cũ aũt ipſa ignorantia ſit voluntaria aliquo iſtorũ modorũ, non põt cauſare ſimpliciter inuoluntariũ: cauſat tñ ſecundum quid inuoluntariũ, inquantũ præcedit motum voluntatis ad aliquid agendũ, qui non eſſet ſcientia præſente. Antecedenter aũt ſe habet ad voluntatẽ ignorantia qñ nõ eſt voluntaria, & tñ eſt cauſa volendi quod aliàs non vellet. ſicut cũ aliquis homo ignorat aliquam circunſtãtiã actus quã non tenebatur ſcire, & ex hoc aliqđ agit, quod non faceret ſi ſciret. puta cũ aliqs diligentia adhibita neſciens aliquem tranſire per viam, proijcit ſagittam qua interficit tranſeuntẽ & talis ignorãtia cauſat inuoluntariũ ſimpliciter. Et ꝑ hoc patet reſponſio ad obiecta. Nã prima ratio ꝓcedit de ignorantia eorũ quæ quis tenetur ſcire: ſecũda aũt de ignorantia electionis quæ quodãmodo eſt voluntaria vt dictũ eſt:* tertia vero de ignorãtia q̃ cõcomitãter ſe hẽt ad voluntatẽ.

li. 3. Ethi. ca. 1. to. 5.
ar. 3. ad 1.
artic. 3.
In corp. artic.

QVAESTIO VII.

De circunſtantijs humanorum actuum in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de circunſtantijs humanorum actuum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, quid ſit circunſtantia.

¶ Secundo, vtrum circunſtantiæ ſint circa humanos actus attendendæ à Theologo.

¶ Tertio, quot ſunt circunſtantiæ.

¶ Quarto, quæ ſunt in eis principaliores.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum circunſtantia ſit accidens actus humani.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ circũſtantia non ſit accidens actus humani. Dicit. n. Tullius in Rhetoricis, quod circunſtantia eſt ꝑ quam argumentationi auctoritatem & firmamentum adiungit oratio, ſed oratio dat firmamentum argumẽtationi præcipuè ab his, quæ ſunt ſubiecta rei: vt diffinitio, genus, & ſpecies, & alia huiuſmodi, à quibus etiam* Tullius oratorem argumentari docet. ergo circunſtantia non eſt accidens humani actus. 49

Iner. arti. 3 cor. et q. 18. ar. 3. et 4. d. 16. quõ. 3. artic. 1. queſt. 1. Et mal. q. 2. ar. ti. 4. ad 5. & artic. 5. cor. princi pio. & 3 Eth. le. 3. co. 2. fin.
** in li. topi.*

¶ 2 Præterea, Accidentis proprium eſt ineſſe: quod autem circunſtat, non ineſt, ſed magis eſt extra. ergo circunſtantiæ non ſunt accidẽtia humanorũ actuum.

¶ 3 Præterea, Accidentis non eſt accidens: ſed ipſi humani actus ſunt quædam accidentia non ergo circunſtantiæ ſunt accidentia actuum.

SED CONTRA, Particulares conditiones cuiuſlibet rei ſingularis dicuntur accidentia indiuiduantia ipſam. ſed Philoſophus in 3.* Ethic. circunſtantias nominat particularia, id eſt particulares ſingulorũ actuum conditiones. ergo circunſtantiæ ſunt accidentia indiuiduãtia humanorum actuum.

li. 3. Ethic. cap. 1. ant medium & poſt, to. 5.

RESPONDEO dicendũ, quod quia nomina ſecundum* Philoſophũ ſunt ſigna intellectuum, neceſſe eſt, quod ſecundũ proceſſum intellectiuæ cognitionis, ſit etiam nominationis proceſſus: procedit aũt noſtra cognitio intellectualis a notioribus ad minus nota, & ideo apud nos a notioribus noĩa transferuntur ad ſignificandũ res minus notas. & inde eſt, quod ſicut dĩ ĩ 10.* Metaph ab his, quæ ſunt ſecundũ locum, proceſſit nomen diſtãtiæ ad oĩa contraria: & ſimiliter nominibus pertinentibus ad motũ localẽ vtimur ad ſignificandũ alios motus, eo quod corpora quæ loco circunſcribuntur ſunt maxime nobis nota. Et inde eſt, quod nomẽ circunſtantiæ ab his, q̃ in loco ſunt, deriuatur ad actus humanos: dicit aũt ĩ localibus aliqđ circunſtare, quod eſt quidẽ extrinſecũ a re, tñ attingit ipſam vel appropinquat ei ſecundum locum: & ideo quæcunq; conditiones ſunt extra ſubſtantiã actus, & tñ attingũt aliquo modo actum humanum, circunſtantiæ dicunẽ: quod aũt eſt extra ſubſtantiam rei ad rem ipſam pertinens, accidens eius dicitur. vnde circunſtantiæ actuum humanorum, accidentia eorum dicenda ſunt.

l. 1. periher. ca. 1. to. 1.
li. 10. met. text. 13. & 14 to. 3.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ oratio quidem dat firmamentũ argumẽtationi, primo ex ſubſtãtia actus, ſecũdario vero ex his, quæ circunſtant actum: ſicut primo accuſabilis redditur aliquis ex hoc, ꝙ homicidiũ fecit: ſecũdario verò ex hoc ꝙ dolo fecit vel ꝓpter lucrum, vel in tpe, vel in loco ſacro, aut aliqđ aliud huiuſmõi, & ideo ſignanter dicit ꝙ per circunſtantiã oratio argumentationi firmamentum adiungit quaſi ſecundario.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ aliquid dicitũ accidẽs alicuius dupliciter. Vno modo, quia ineſt ei: ſicut album

album dicitur accidens Sortis. Alio modo, quia eſt ſimul cū eo in eodē ſubiecto: ſicut dicitur ꝙ album accidit muſico, inquantum conueniunt, & quodammodo ſe contingunt in vno ſubiecto & per hunc modum dicuntur circunſtantiæ accidentia actuum.

n ſolut. p. eiuſdem. AD TERTIVM dicendū, ꝙ ſicut* dictū eſt, accidens dicitur accidenti accidere propter conueniētiā in ſubiecto: ſed hoc contingit dupliciter. Vno modo, ſecundū quod duo accidentia cōparantur ad vnum ſubiectum abſq; aliquo ordine, ſicut albū & muſicum ad Sortem. Alio modo, cum aliquo ordine: puta quia ſubiectū recipit vnum accidens alio mediāte: ſicut corpus recipit colorē mediante ſupficie, & ſic vnū accidēs dicit̃ ēt alteri ineſſe: dicimus n. colorē eſſe in ſuperficie. Vtroque aūt modo circunſtātiæ ſe habēt ad actus: nam aliquæ circunſtantiæ ordinatæ ad actū pertinent ad agentē non mediante actu, puta locus & cōditio pſonę: aliquę vero mediāte ipſo actu, ſicut modus agēdi.

ARTICVLVS II.

Vtrum circunſtantiæ humanorum actuum ſint conſiderandæ à Theologo.

50 *4. diſt. 16. q. 3. art. 1. q. 1. ad 1. et q. 2. cor.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt̃ ꝙ circunſtantiæ humanorū actuū non ſint conſiderandæ à Theologo. non. n. conſiderantur à Theologo actus humani, niſi ſecundū quod ſunt aliquales, id eſt, boni, vel mali: ſed circunſtantiæ nō videntur poſſe facere actus aliquales, quia nihil qualificatur formaliter loquēdo ab eo qđ eſt extra ipſum, ſed ab eo quod in ipſo eſt. ergo circunſtantiæ actuum non ſunt à Theologo conſiderandæ.

¶ 2 Præterea, Circunſtantiæ ſunt accidentia actuum: ſed vni infinita accidunt. & ideo, vt dicitur in 6.* Metaph. nulla ars vel ſcientia eſt circa ens per accidens, niſi ſola ſophiſtica. ergo Theologus non habet conſiderare circunſtantias humanorum actuum. *li. 6. metaphyſ. text. 4. tom. 3.*

¶ 3 Præterea, Circunſtantiarū conſideratio ptinet ad Rhetorē. Rhetorica aūt nō eſt pars Theologiæ. ergo cōſideratio circunſtantiarū non pertinet ad Theologū.

Damaſ. li. 2. cap. 24. Greg. Nicennus l. 5. cap. 3. SED CONTRA, Ignorantia circunſtantiarum cauſat inuoluntarium, vt* Dama. & Gregor. Nicenus dicunt, ſed inuoluntarium excuſat a culpa cuius conſideratio pertinet ad Theologum. ergo & conſideratio circunſtantiarum ad Theologum pertinet.

RESPONDEO dicendū, ꝙ circunſtantiæ pertinent ad conſiderationē Theologi triplici ratione. Primo quidem, quia Theologus conſiderat actus humanos ſecūdū quod per eos homo ad beatitudinē ordinatur. omne aūt ꝙ ordinatur ad finē, oportet eſſe pportionatū fini: actus aūt proportionanť fini ſecundū commenſurationē quandā quæ ſit per debitas circunſtantias, vñ conſideratio circunſtantiarū ad Theologū pertinet. Secūdo, qa Theologus cōſiderat actus humanos, ſecundū quod in eis inuenit bonū & malū, melius & peius. & hoc diuerſificat̃ ſecundū circūſtantias. vt * infrà patebit. Tertiò, qa Theologus cōſiderat act⁹ humanos ſecundū qđ ſunt meritorij vel demeritorij: qđ cōuenit actibus humanis. ad qđ requirit̃ ꝙ ſint volūtarij actus aūt humanus iudicat̃ volūtarius vel inuoluntarius ſm cognitionē vel ignorantiā circūſtantiarū. vt* dictū eſt. & iō conſideratio circunſtantiarū ptinet ad Theologū. *q. 18. art. 10. & 11. & q. 73. arti. 7.* *in arg. Sed contra.*

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ bonū ordinatum ad finē dicitur vtile, qđ importat relationē quandā. vnde Philoſophus dicit in 1 * Ethic. quod in ad aliquid, bonū eſt vtile. in his autē quæ ad aliquid dicunť, denominatur aliquid non ſolum ab eo qđ ineſt, ſed ēt ab eo quod extrinſecus adiacet, vt patet in dextro, & ſiniſtro, æquali & inæquali, & ſimilibus. & iō cum bonitas actuum ſit inquantum ſunt vtiles ad finem, nihil prohibet eos bonos, vel malos dici ſecundum proportionem ad aliqua, quæ exterius adiacent. *li. 1. Ethic. cap. 7. circa principium to. 5.*

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ accidentia quæ omnino per accidens ſe habent, relinquuntur ab omni arte propter eorū incertitudinē & infinitatem: ſed talia accidentia nō habent rationē circunſtantiæ: quia vt* dictum eſt, ſic circunſtantiæ ſunt extra actum, ꝙ tamen actum aliquo modo contingunt ordinatæ ad ipſum: accidentia autem per ſe cadunt ſub arte. *argu. 1.*

AD TERTIVM dicendum, ꝙ conſideratio circunſtantiarū pertinet ad Moralē & Politicū, & ad Rhetorē. Ad Moralē quidē, prout ſecundum eas inuenitur vel prætermittitur medium virtutis in humanis actibus & paſſionibus: ad Politicū autē & Rhetorē, ſm qđ ex circunſtantijs actus redduntur laudabiles, vel vituperabiles, excuſabiles, vel accuſabiles diuerſimodè tñ. nā qđ Rhetor pſuadet, Politicus diiudicat. Ad Theologū autē cui oēs aliæ artes deſeruiunt, ptinēt oībus modis pdictis: nam ipſe hēt conſiderationes de actibus virtuoſis & vitioſis cū morali: & conſiderat actus ſm qđ merentur pœnā vel pręmiū cum Rhetore & Politico.

ARTICVLVS III.

Vtrū cōuenienter enumerētur circūſtātiæ in tertio Ethicorū.

ADTERTIVM ſic proceditur. Videt̃, ꝙ inconuenienter circunſtantiæ numerent̃ in 3. * Ethic. Circunſtātia enim actus dicitur, ꝙ exterius ſe habet ad actū. huiuſmodi autē ſunt tēpus & locus: ergo ſolæ duæ ſunt circunſtantiæ, ſ. quando & vbi. 51 *4. diſt. 16. qō. 3. ar. 1. q. 2. & 3. Et mal. q. 2. artic. 6. cor. co. 2. et tertio. Ethi. le. 3. co. 2. ſ. * c. 1 to. 5*

¶ 2 Præterea, Ex circunſtantijs accipitur qđ bene vel male fiat: ſed hoc pertinet ad modū actus. ergo oēs circunſtantiæ includuntur ſub vna, quæ eſt modus agēdi.

¶ 3 Præterea, Circunſtantiæ non ſunt de ſubſtantia actus: ſed ad ſubſtantiam actus ptinere videnť cauſę ipſius actus. ergo nulla circunſtantia dēt ſumi ex ſubſtātia ipſius actus. ſic ergo neq; quis. neq; ppter qđ, neq; circa quid ſunt circunſtātiæ. nā quis ptinet ad cauſam efficientē, ppter quid ad finalē, circa qđ ad materialē.

SED CONTRA eſt auctoritas Phil in 3.* Ethi. *ca. 1. poſt medium, t. 5.*

RESPONDEO dicēdū, ꝙ Tullius in ſua Rhetorica aſſignat ſeptē circunſtantias, quæ hoc verſu continentur. Quis, quid, vbi, quibus auxilijs cur, qūo, qñ. Cōſiderandum eſt n. in actibus, quis fecit, quibus auxilijs vel inſtrumentis fecerit, quid fecerit, vbi fecerit, cur fecerit, quomodo fecerit, & qñ fecerit. Sed Ariſt. in 3.* Eth. addit aliā, ſcilicet circa qđ quæ à Tulio comprehēdit ſub qđ. Et ratio huius annumerationis ſic accipi poteſt. nā circunſtātia dicitur quaſi extra ſubſtātiam actus exiſtens: ita tamē ꝙ aliquo mō attingit ipſum. cōtingit aūt hoc fieri tripliciter. Vno mō, inquantum attingit ipſum actū. Alio mō, inquātū attingit cām actus. Tertio mō inquātū attingit effectū. Ipſum aūt actū attingit, vel p modū mēſuræ, ſicut tempus & locus, vel per modum qualitatis actus, ſicut modus agēdi. ex parte aūt effectus, vt cū cōſideratur quid aliquis fecerit: ex parte verò cauſæ actus quantū ad cauſam finalē accipitur propter quid: ex parte autem cauſæ materialis, ſic obiecti accipitur circa quid. ex parte verò cauſæ agentis principalis accipitur quis egerit: ex parte verò cauſæ agentis inſtrumentalis accipit̃ qbus auxilijs. *ca. 1. poſt medium to. 5.*

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ tps & locus circunſtant actum per modum mēſuræ, ſed alia circunſtant actum inquantum attingunt ipſum quocunque alio modo, extra ſubſtantiam eius exiſtentes.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ iſte modus q eſt bñ vel male, nō ponit̃ circūſtantia, ſed cōſequēs ad oēs circūſtātias: ſed ſpālis circūſtātia ponit mod⁹ q ptinet ad qualitatē actus, puta ꝙ aliqs ambulet velociter vel tarde, & ꝙ aliqs pcutit fortiter vel remiſſe & ſic d alijs.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ illa conditio cauſæ ex qua ſubſtātia actus depēdet, nō dr̃ circunſtātia, ſed aliqua cōditio adiūcta, ſicut in obiecto nō dr̃ circūſtantia furti, ꝙ ſit alienū (hoc. n. pertinet ad ſubſtātiā furti) ſed ꝙ ſit magnū vel paruū. & ſimiliter eſt de alijs circūſtantijs, q̄ accipiunt ex parte aliarū cauſarū: nō. n. finis

qui dat

qui datſpeciē actus, eſt circunſtātia, ſed aliqs finis adiūctus: ſicut ꝙ fortis fortiter agat propter bonum fortitudinis, non eſt circunſtantia: ſed ſi fortiter agat propter liberationē ciuitatis, vel populi Chriſtiani, vel aliquid hmōi. intelligit ēt ex parte eius qđ eſt quid: nam ꝙ aliquis ꝓfundens aliquem aqua, abluat ipſum, non eſt circunſtantia ablutionis, ſed ꝙ abluendo infrigidet, vel calefaciat, & ſanet, vel noceat, hoc eſt circunſtantia.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſint principales circunſtantiæ propter quid & ea in quibus eſt operatio.

52 *4. diſt. 16. q. 3. art. 2. qō 2. & di. 33. q. 1. ar. 3 qō. 2. ad 4. et 3. Eth. le 3 ſi. * c. 1. à me dio tom. 5.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ non ſint principales circūſtantiæ ꝓp quid & ea in quibus eſt operatio, vt dicitur in 3 *Ethic. ea enim in quibus eſt operatio, videntur eſſe locus & tps: q̄ non videntur eſſe principalia inter circunſtantias: cū ſint maxime extrinſeca ab actu. ea ergo in quibus eſt operatio, non ſunt principaliſſimæ circunſtantiarum.

¶ 2 Præterea, Finis eſt extrinſecus rei. non ergo videtur eſſe principaliſſima circunſtantiarum.

¶ 3 Præterea, Principaliſſimū in vnoquoque eſt cauſa eius & forma, ſed cauſa ipſius actus eſt perſona agēs: forma autem actus eſt modus ipſius ergo iſtæ duæ circunſtantiæ videntur eſſe principaliſſimæ.

li. 5. cap. 2. in fine.

SED CONTRA eſt quod* Gregor. Nicenus dicit, ꝙ principaliſſimę circunſtantiæ ſunt, cuius gratia agitur, & quid eſt quod agitur.

q. 5. art. 1.

RESPONDEO dicendum, ꝙ actus propriè dicūtur humani ſicut *ſupra dictum eſt, prout ſunt volūtatii: voluntatis autem motiuum & obiectū eſt finis: & ideo principaliſſima eſt omninm circunſtantiarum illa, q̄ attingit actū ex parte finis ſ. Cuius gratia: ſecundaria verò quę attingit ipſam ſubſtantiam actus. id eſt, Quid fecit. aliæ verò circunſtantię ſunt magis vel min⁹ principales, ſecundum quod magis vel minus ad has appropinquant.

loco citato in arg. Sed contra.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ꝑ ea in quib⁹ eſt operatio, Philoſophus non intelligit tps & locū. ſed ea quæ adiunguntur ipſi actui: vnde * Greg. Nicenus quaſi exponens dictum Philoſophi, loco eius qđ Philoſophus dixit, in quibus eſt operatio, dicit quid agitur.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ finis etſi non ſit de ſubſtantia actus, eſt tamen cauſa actus principaliſſima inquantum mouet agentem ad agendum: vnde & maximè actus moralis ſpeciem habet ex fine.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ pſona agens, cauſa eſt actus ſcđm quod mouetur à fine: & ſecundū hoc principaliter ordinatur ad actum. aliæ verò cōditiones perſonæ non ita principaliter ordinantur ad actum. modus ēt, non eſt ſubſtantialis forma actus: hæc enim attēditur in actu ſecundum obiectum vel finem & terminum, ſed eſt quaſi quædam qualitas accidentalis.

QVÆSTIO VIII.

De voluntate quorum ſit vt voliterum, in tres articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ipſis actibus voluntatis in ſpeciali. Et primo, de actibus qui ſunt immediatè ipſius voluntatis, velut à volūtate eliciti Scđo de actibus imperatis à voluntate: volūtas aūt mouetur & in finē & in ea quæ ſunt ad finem.

¶Primo igitur conſiderandum eſt de actibus voluntatis quibus mouetur in finem: & deinde de actibus ei⁹ quibus mouetur in ea quæ ſunt ad finem: actus autem voluntatis in finem videntur eſſe tres, ſ velle, frui & intendere. Primo ergo conſiderabimus de voluntate. Secundo de fruitione. Tertio de intentione.

¶Circa primum conſideranda ſunt tria. Primo quidem, quorum voluntas ſit. Secundo, à quo moueatur. Tertio, quomodo moueatur.

¶ Circa primum quæruntur tria.

¶Primo, vtrum voluntas ſit tantum boni.

¶Secundo, vtrum ſit tantum finis, an etiam eorum quæ ſunt ad finem.

¶Tertio, ſi eſt aliquo modo eorum quæ ſunt ad finē, vtrū vno motu moueaꝰ in finē & in ea q̄ ſunt ad finē.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum voluntas ſit tantum boni.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ voluntas nō tantū ſit boni: eadē. n. eſt potētia oppoſitorū. ſicut viſus albi & nigri ſed bonū & malū ſūt oppoſita ergo volūtas nō ſolūē boni, ſed ēt mali. 53 *1. qō. 16. ar. 9. co. Et 1. diſ 46. ar. 2. ad 2. & 2. diſ. 3. qō. 4. ad 2. et 4 di. 49. q 1 art. 3. q 1. cor & 1. contra. c. 96 § 2. & veri. q. 14. art. 2. cor. art. 2. cor.*

¶ 2 Præterea, potentiæ rationales ſe habent ad oppoſita pſequenda ſecundum * Philoſophum: ſed volūtas eſt potentia rationalis: eſt enim in rōne, vt dicitur in 3. †de anima. ergo volūtas ſe hēt ad oppoſita. nō ergo tantum ad volendū bonū ſed ēt ad volendum malum.

¶ 3 Præterea Bonum & ens conuertuntur, ſed voluntas non ſolū eſt entiū, ſed ēt nō entium: volumus enim quandoque non ambulare & non loqui: volumus etiā interdum quædam futura quæ non ſunt entia in actu ergo voluntas non tantum eſt boni.

**li. 9 meta. tex. 3. 108. † lib. 3. de anima, tex. 42. tom. 3.*

SED CONTRA eſt quod * Dio. dicit 4. ca. de diuin. no. Quod malum eſt præter voluntatem, & ꝙ omnia bonum appetunt.

** ca 4 par. 4 aliquātulum ante finem.*

RESPONDEO dicendum, ꝙ voluntas eſt appetitus quidam rationalis: omnis aūt appetitus nō eſt niſi boni. cuius rō eſt: quia appetitus nihil aliud eſt quàm quædam inclinatio appetentis in aliquid. nihil autem inclinatur niſi in aliquid ſimile & conueniens. cū igiꝰ omnis res inquantum eſt ens, & ſubſtantia, ſit quoddā bonum, neceſſe eſt vt omnis inclinatio ſit in bonū. & inde eſt quod philoſophus dicit in 1. *Ethic. quòd bonum eſt quod omnia appetunt.

li 1. et bic. in principio lib. tom. 5.

Sed conſiderandum eſt, quod cùm omnis inclinatio conſequatur aliquam formam, appetitus naturalis conſequitur formā in natura exiſtentem: appetitus autem ſenſitiuus vel etiam intellectiuus ſeu rationalis, qui dicitꝰ voluntas, ſequitur formam apprehenſam: ſicut igiꝰ id, in qđ tendit appetitus naturalis, eſt bonum exiſtens in re. ita id, in quod tendit appetitus animalis vel voluntarius: eſt bonū apprehenſum. Ad hoc igitur ꝙ voluntas in aliquid tendat, non requiriꝰ ꝙ ſit bonū in rei veritate, ſed ꝙ apprehendatur in ratione boni. & propter hoc Philoſophus dicit in 2. * Phiſicor. ꝙ finis eſt bonum vel apparens bonum.

lib. 2. tex. 31. tom. 2.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ eadem potētia eſt oppoſitorum: ſed non eodem modo ſe habet ad vtrunque. voluntas igitur ſe habet & ad bonum & ad malum. ſed ad bonum, appetendo ipſum; ad malum verò, fugiendo illud. ipſe ergo actualis appetitus boni vocatur voluntas ſecundum quod nominat actum voluntatis: ſic enim nūc loquimur de voluntate: Fuga autem mali magis dicitur voluntas: vnde ſicut volūtas eſt boni, ita noluntas eſt mali.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ potētia rōnalis nō ſe habet ad quælibet oppoſita proſequenda, ſed ad ea q̄ ſub ſuo obiecto conuenienti continenꝰ, nā nulla potētia proſequitur niſi ſuum conueniens obiectū: obiectū aūt voluntatis eſt bonum. Vn̄ ad illa oppoſita proſequenda ſe hēt voluntas quæ ſub bono comprehendiꝰ: ſicut moueri & quieſcere, loqui & tacere, & alia huiuſmodi in vtrunq;. n. horū ferꝰ voluntas ſub rōne boni.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ illud qđ non eſt ens in rerū natura, accipitur vt ens in rōne. vn̄ negationes & priuationes entia dn̄r rōnis, ꝑ quē ēt modū futura prout apprehenduntꝰ, ſunt entia inquātū igitur ſunt hmōi entia, apprehenduntur ſub rōne boni, & ſic voluntas in ea tendit. Vnde Philoſophus dicit in 5. * Ethic. ꝙ carere malo, habet rationem boni.

li. 5. eth. ca. 1. circa medium, to 5.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Vtrum voluntas ſit tantum finis, an etiam eorum, quæ ſunt ad finem.

53 AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, q̃ voluntas non ſit eorum quæ ſunt ad finẽ, ſed tãtũ finis. Dicit n. Philoſophus in 3.* Eth. q̃ voluntas eſt finis, electio autem eorum quæ ſunt ad finem.

art. q. 22. ar. 3 ad 9. lib. 3 c. 2. in med. to. 5.

¶ 2 Præterea, ad ea quæ ſunt diuerſa genere, diuerſæ potentiæ animæ ordinantur, vt dicitur in 6.* Ethic. ſed finis & ea quę ſunt ad finem, ſunt in diuerſo genere boni: nã finis qui eſt bonum honeſtum vel delectabile, eſt in genere qualitatis, vel actionis aut paſſionis. bonum autem quod dicitur vtile, quod eſt ad finẽ, eſt in ad aliquid, vt dicitur in primo.* Ethic. ergo ſi voluntas eſt finis non erit eorum quæ ſunt ad finem.

lib. 6 c. 1 à med. to. 5. — lib. 1. c. 7. circa prin. tom. 5.

¶ 3 Præterea, Habitus proportionantur potentiis, cũ ſint earum perfectiones. ſed in habitibus qui dicuntur artes operatiuæ, ad aliud pertinet finis & ad aliud qđ eſt ad finem. ſicut ad gubernatorẽ pertinet vſus nauis, qui eſt finis eius: ad nauifactiuam verò conſtructio nauis, quæ eſt propter finem. ergo cum voluntas ſit finis, non erit eorum quæ ſunt ad finem.

SED CONTRA eſt, quia in rebus naturalibus per eandẽ potentiã aliquid pertranſit media & ptingit ad terminum. ſed ea quæ ſunt ad finem, ſunt quædam media p quę peruenitur ad finẽ, ſicut ad terminũ. ergo ſi voluntas eſt finis, ipſa ẽt eſt eorum quæ ſunt ad finẽ.

RESPONDEO dicendũ, q̃ voluntas quãdoq; dicitur ipſa potentia, qua volumus: quandoque aũt ipſe voluntatis actus. Si ergo loquamur de voluntate ſecundum qđ nominat potentiã, ſic ſe extendit & ad finẽ & ad ea q̃ ſunt ad finem. ad ea enim ſe extendit vnaquæque potentia, in quibus inueniri põt quocũque modo rõ ſui obiecti. ſicut viſus ſe extendit ad oĩa quæcunq; participant quocunque modo colorem. ratio autem boni quod eſt obiectum potentiæ volũtatis, inuenitur nõ ſolum in fine, ſed etiam in his, quæ ſunt ad finem. Si aũt loquamur de voluntate ſecundum qđ nominat ꝓpriè actum, ſic propriè loquendo eſt finis tantum. omnis. n. actus denominatus à potentia, nominat ſimplicẽ actũ illius potentiæ, ſicut intelligere nominat ſimplicẽ actũ intellectus. Simplex aũt actus potentiæ eſt in id, quod eſt ſecundum ſe obiectum potentiæ: id autẽ quod eſt propter ſe bonum & volitũ, eſt finis: vnde voluntas propriè eſt ipſius finis. Ea verò quæ ſunt ad finem, nõ ſunt bona vel volita propter ſe ipſa, ſed ex ordine ad finẽ: vnde voluntas in ea non fertur niſi quatenus fertur in finẽ. vnde hoc ipſum qđ in eis vult, eſt finis: ſicut & intelligere propriè eſt eorũ, q̃ ſm ſe cognoſcuntur ſ principiorũ: eorũ aũt q̃ cognoſcuntur p principia, non dicitur eſſe intelligentia niſi inquantum in eis ipſa principia cõſiderantur. Sic enim ſe habet finis in appetibilibus, ſicut ſe hẽt principiũ in ĩtelligibilibus, vt dicit i 7.* Eth.

lib. 2. phyſ. tex. 89. lib. 7 eth. c. 8. à medio. to. 2. & 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Philoſophus loquitur de volũtate ſm qđ propriè noĩat ſimplicẽ actum voluntatis: non aũt ſecundum quod nominat potẽtiã.

AD SECVNDVM dicendũ, q̃ ad ea q̃ ſunt diuerſa gñe ex æquo ſe habentia, ordinanĩ diuerſæ potentiæ: ſicut ſonus & color ſunt diuerſa gña ſenſibiliũ, ad q̃ ordinanĩ auditus & viſus: Sed vtile & honeſtũ nõ ex æquo ſe habẽt, ſed ſicut qđ eſt ſm ſe, & ſm alterũ. hmõi aũt ſemper referunĩ ad eandẽ potentiã: ſicut p potentiã viſiuam ſentitur & color & lux p quã color videĩ.

AD TERTIVM dicẽdũ, q̃ non quicqđ diuerſificat habitum, diuerſificat potentiã: habitus n. ſunt q̃dã determinationes potentiarũ ad aliquos ſpeciales actus: & tñ q̃libet ars operatiua conſiderat & finẽ & id qđ eſt ad finem: nã ars gubernatoris conſiderat quidẽ finẽ, vt quẽ operaĩ: id aũt qđ eſt ad finẽ. vt qđ imperat. econtra verò nauifactiua cõſiderat id qđ ẽ ad finẽ, vt qđ operaĩ id verò qđ eſt finis, vt ad qđ ordinat id qđ opat. & iterũ in vnaquaq; arte operatiua ẽ, & aliquis finis ꝓprius, & aliqđ qđ eſt ad finẽ. qđ propriè ad illã artem pertinet.

ARTICVLVS III.

Vtrum voluntas eodem actu moueatur in finem, & in id, quod eſt ad finem.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videĩ, q̃ eodẽ actu voluntas feratur i finẽ, & in id qđ eſt ad finẽ: quia ſecundum* Philoſophum, Vbi eſt vnũ propter alterum, ibi eſt vnum tantum. ſed voluntas nõ vult id quod eſt ad finem, niſi propter finem. ergo eodem actu mouetur in vtrumque. 55

Infrà q. 12. ar. 4 cor. & 3. diſt. 14 ar. 2 qõ 4 cõ. Et veri. q. 2 ar. 14 c. ad 3.* lib 3 topic. ca. 2 parum à prin. to. 5.

¶ 2 Præterea, Finis eſt ratio volendi ea quæ ſunt ad finem: ſicut lumen eſt ratio viſionis colorum: ſed eodem actu videtur lumen & color. ergo idem eſt motus voluntatis, quo vult finem, & ea quæ ſunt ad finem.

¶ 3 Præterea, Idem numero motus naturalis eſt qui per media tendit ad vltimum: ſed ea quæ ſunt ad finẽ comparantur ad finem ſicut media ad vltimum. ergo idem motus voluntatis eſt quo voluntas fertur in finẽ, & in ea quæ ſunt ad finem.

SED CONTRA. Actus diuerſificantur ſecundũ obiecta: ſed diuerſæ ſpecies boni ſunt finis, & id quod eſt ad finem, quod dicitur vtile. ergo non eodem actu voluntas fertur in vtrunque.

RESPONDEO dicendum, q̃ cùm finis ſit ſecundum ſe volitus, id autem quod eſt ad finẽ, inquãtũ hmõi non ſit volitum niſi propter finem, manifeſtum eſt q̃ voluntas poteſt ferri in finem, inquantum huiuſmodi ſine hoc q̃ feratur in ea quæ ſunt ad finẽ: ſed in ea quæ ſunt ad finem inquantum hmõi non poteſt ferri, niſi feratur in ipſum finẽ. ſic ergo uolũtas in ipſum finem dupliciter fertur, vno modo abſolutè ſecundũ ſe, alio modo, ſicut in ratione volendi ea quæ ſunt ad finẽ. Manifeſtũ eſt ergo q̃ vnus & idẽ motus voluntatis eſt quo fertur in finem. ſecundum quod eſt ratio volendi ea quæ ſunt ad finẽ, & in ipſa quæ ſunt ad finẽ. Sed alius actus eſt quo fertur in ipſum finẽ abſolutè. & qñque præcedit tempore: ſicut cum aliquis primo vult ſanitatẽ, & poſtea deliberans quo modo poſſit ſanari vult cõducere medicũ, vt ſanetur. ſic ẽt & circa intellectũ accidit: nã primò aliqs intelligit ipſa principia ſm ſe. poſtmodũ aũt intelligit ea in ipſis concluſionibus ſm quod aſſentit concluſionibus propter principia.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ratio illa procedit ſecundum quod voluntas fertur in finẽ, vt eſt ratio volendi ea quæ ſunt ad finem.

AD SECVNDVM dicendũ, q̃ quãdocunq; vĩ color, eodem actu vĩ lumen. põt tñ videri lumẽ ſine hoc q̃ videaĩ color, & ſimiliter quãdocũq; qs vult ea q̃ ſunt ad finẽ, vult eodẽ actu finem, non tñ econuerſo.

AD TERTIVM dicẽdũ, q̃ in executione operis ea quæ ſunt ad finem habent ſe vt media, & finis, vt terminus. vnde ſicut motus naturalis interdum ſiſtit in medio, & nõ ptingit ad terminũ, ita quandoque operatur aliquis id quod eſt ad finẽ, & tñ non cõſequiĩ finẽ, ſed in volendo eſt econuerſo. nam voluntas per finẽ deuenit ad volendũ ea q̃ ſunt ad finẽ. ſicut & intellectus deuenit in cõcluſiones p principia q̃ media dicũtur. vnde intellectus aliquãdo intelligit mediũ & ex eo nõ ꝓcedit ad cõcluſionẽ: & ſimiliter volũtas aliqñ vult finẽ, & tñ nõ procedit ad volẽdum id qđ eſt ad finem. ar. 2 ad. 2.

Ad illud vero quod in contrariũ obijcitur, patet ſolutio p ea quæ* ſuprà dicta ſunt, nam vtile & honeſtũ nõ ſunt ſpecies boni ex æquo diuiſę: ſed ſe habẽt ſicut pp ſe & pp alterũ. vnde actus voluntatis in vnũ poteſt ferri ſine hoc q̃ feratur in alterum: ſed non econuerſo.

QVAESTIO IX.

De motiuo voluntatis in ſex articulos diuiſa.

DEINDE cõſiderandũ eſt de motiuo volũtatis. ¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo,

¶ Primo, vtrum voluntas moueatur ab intellectu.
¶ Secundo, vtrum moueatur ab appetitu ſenſitiuo.
¶ Tertio, vtrum uoluntas moueat ſeipſam.
¶ Quarto utrũ moueatur ab aliquo exteriori principio
¶ Quinto vtrum moueatur à corpore cœleſti.
¶ Sexto vtrum voluntas moueatur a ſolo Deo, ſicut ab exteriori principio.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum voluntas moueatur ab intellectu.

56

Infr. q. 17. ar. 1 quaſ. 83. arti. 4. Et veri. q. 14. art. 1. et 2. et q. 22. ar. 11. Et mal. q. 4 ar. 2. cor. & ad 13. et q. 6. cor. & ad 10. & 12.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd voluntas non moueatur ab intellectu dicit. n. *Auguſt. ſuper illud Pſal. 118. Concupiuit aĩa mea deſiderare iuſtificationes tuas, p̃uolat intellectus, ſequitur tardus aut nullus affectus: ſcimus bonũ, nec delectat agere. hoc autem non eſſet ſi voluntas ab intellectu moueretur: quia motus mobilis ſequitur motionẽ mouentis. ergo intellectus non mouet volũtatẽ.

¶ 2 Præterea, Intellectus ſe habet ad voluntatem, vt demonſtrans appetibile, ſicut imaginatio demonſtrat appetibile appetitui ſenſitiuo. Sed imaginatio demonſtrans appetibile nõ mouet appetitũ ſenſitiuũ: imo q̃n que ita nos habemus ad ea q̃ imaginamur, ſicut ad ea quæ in pictura nobis oſtenduntur: ex quibus non mouemur, vt † dicitur in lib. de anima. Ergo neque etiam intellectus mouet voluntatem.

** Pſ. 118. ſer. 8. non procul à fine tom. 8. † li. 3 text. 154. to. 2.*

¶ 3 Præterea, Idẽ reſpectu eiuſdẽ non eſt mouens & motũ, ſed voluntas mouet intellectũ: intelligimus. n. q̃n volumus ergo intellectus non mouet voluntatem.

SED CONTRA, eſt quod Philoſophus dicit in 3 de * anima, quod appetibile intellectum eſt mouẽs non motum. uoluntas autem eſt mouens motum.

li. 3. de anima, text. 54. to. 2.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ intantũ aliqd indiget moueri ab aliquo, inquantũ eſt in potentia ad plura: oportet. n. vt id q̃d eſt in potẽtia reducatur in actũ per aliqd, q̃d eſt actu & hoc eſt mouere. dupliciter aũt aliqua vis aĩæ inuenit̃ eſſe in potentia ad diuerſa. Vno modo, quantũ ad agere vel non agere. Alio modo, quã tum ad agere hoc vel illud. ſicut viſus q̃nq; videt actu, & q̃nq; non videt. & q̃nque uidet album, & q̃nque videt nigrũ. Indiget igitur mouente quantũ ad duo, ſ. quã tũ ad exercitiũ vel uſum actus, & quantũ ad determinationem actus: quorũ primũ eſt ex parte ſubiecti, q̃d q̃nque inuenitur agens, q̃nque non agens: aliud autem eſt ex parte obiecti ſecundũ q̃d ſpecificat̃ actus. motio aũt ipſius ſubiecti eſt ex agente aliquo. Et cũ omne agens agat propter finẽ, ut ſupra oſtenſum eſt,* principiũ huius motionis eſt ex * ne: & inde eſt quòd ars ad quã p̃tinet finis, mouet ſuo imperio artẽ ad quã pertinet id quod eſt ad finem. Sicut gubernatoria ars imperat nauifactiuæ, vt in 2.* Phyſico. dicitur bonũ aũt in cõi, q̃d hẽt rationẽ finis, eſt obiectum voluntatis Et iõ ex hac parte uoluntas mouet alias potẽtis aĩæ ad ſuos actus: utimur. n. alijs potentijs cũ volumus, nã fines & p̃fectiones oĩum aliarũ potentiarũ cõprehenduntur ſub obiecto uoluntatis, ſicut quædã particularia bona: ſemper aũt ars uel potẽtia, ad quã p̃tinet finis uniuerſalis, mouet ad agendũ artem uel potentiã, ad quã pertinet finis particularis ſub illo uniuerſali cõprehenſus: ſicut dux exercitus, qui intendit bonũ cõe, ſ. ordinẽ totius exercitus, mouet ſuo imperio aliquẽ ex tribunis. q intendit ordinẽ unius aciei. Sed obiectum mouet determinando actũ ad modum principij formalis, à quo in rebus naturalibus actio ſpecificat̃, ſicut calefactio a calore. Primũ aũt principiũ formale eſt ens & uerũ uniuerſale, q̃d eſt obiectũ intellect⁹: & iõ iſto mõ motiõis intellect⁹ mouet uolũtatẽ, ſicut p̃ſentãs ei obiectũ ſuũ.

q. 1. ar. 2.

Li. 2. phyſi. tex. 25. t. 2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ex illa auctoritate non habetur quòd intellectus non moueat: ſed ꝙ non moueat ex neceſſitate.

AD SECVNDVM dicendũ quòd ſicut imaginatio formæ ſine æſtimatione cõuenientis, uel nociui non mouet appetitum ſenſitiuũ: ita nec apprehẽſio ueri ſine ratione boni & appetibilis Vnde intellectus ſpeculatiuus non mouet, ſed intellectus practicus, ut dicitur in 3.* de anima.

li. 3. de anima, text 46. & ſequentibus, tom. 2.

AD TERTIVM dicendũ, quòd uolũtas mouet intellectũ quantũ ad exercitium actus: quia & ipſum uerũ q̃d eſt perfectio intellectus, continetur ſub uniuerſali bono, ut quoddam bonum particulare ſed quantũ ad determinationẽ actus q̃ eſt ex parte obiecti, intellectus mouet uoluntatẽ: quia & ipſum bonũ apprehẽditur ſecundũ quandã ſpecialem rationem cõprehenſam ſub uniuerſali ratione ueri. & ſic patet quod non eſt idem mouens & motum ſecundum idem.

ARTICVLVS II.

Vtrum voluntas moueatur ab appetitu ſenſitiuo.

57

Infr ar. 3. cor fin. & q. 10. arti. 3 & q 77. artic 1. et vert. q. 5. ar. 10. cor. & q. 22 arti. 9. ad 3. & 6. † li. 12. ca. 16. circa med. to. 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ voluntas ab appetitu ſenſitiuo moueri nõ poſſit: mouens. n. & agẽs eſt p̃ſtãtius patiente, vt † Auguſtinus dicit 12 ſuper Geneſ. ad literã. Sed appetitus ſenſitiuus eſt inferior voluntate quæ eſt appetitus intellectiuus: ſicut ſenſus eſt inferior intellectu. ergo appetitus ſenſitiuus non mouet intellectum:

¶ 2 Præterea, Nulla virtus particularis põt facere eſſe ẽtũ vniuerſalẽ: ſed appetitus ſenſitiuus eſt virtus particularis. conſequit̃ n particularẽ ſenſus apprehenſionẽ. ergo non põt cauſare motum voluntatis qui eſt vniuerſalis velut cõſequẽs apprehẽſionẽ vniuerſalẽ intellect⁹

¶ 3 Præterea. Vt probatur in 8.* Phyſi. mouẽs nõ mouetur ab eo, q̃d mouet, vt ſit motio reciproca: ſed volũtas mouet appetitum ſenſitiuum inquantum appetitus ſenſitiuus obedit rationi. ergo appetitus ſenſitiuus non mouet voluntatem.

lib. 8. Phy. text. 40 to. 3.

SED CONTRA eſt q̃d dicit̃ Iacobi 1. Vnuſquiſque tentat̃ à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. non aũt abſtraheret quis à cõcupiſcentia, niſi volũtas eius moueret̃ ab appetitu ſenſitiuo, in quo appetitu eſt cõcupiſcẽtia ergo appetit⁹ ſenſitiuus mouet volũtatẽ.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * ſupra dictũ eſt, id quod apprehendit̃ ſub ratione boni & conuenientis mouet voluntatẽ per modũ obiecti. Quòd aũt aliqd videatur bonũ & cõueniẽs ex duobus cõtingit, ſ. ex cõditione eius q̃d ꝓponitur, & eius cui ꝓponitur: conueniens. n ſm relationẽ dr̃, vñ ex vtroq; extremorũ depẽdet. Et inde eſt ꝙ iuſtus diuerſimodè diſpoſitus, nõ eodẽ mõ accipit aliqd vt cõueniens, & nõ cõueniens. Vñ Philoſophus dicit 3. Ethic. Qualis vnuſquiſq; eſt, talis finis vr̃ ei. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ ſm paſſionẽ appetitus ſenſitiui immutatur homo ad aliquã diſpoſitionẽ. vñ ſm quod homo eſt in paſſione aliqua, vr̃ ſibi aliqd cõueniẽs, q̃d non vr̃ ei extra paſſionẽ exiſtẽti: ſicut irato vr̃ bonũ quod non vr̃ quieto: & per hunc modũ ex parte obiecti appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem.

art. praec.

lib. 3. Ethi. ca. 4. to. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ nihil ꝓhibet id quod eſt ſimpliciter & ſm ſe p̃ſtantius, quo ad aliqd eſſe debilius. voluntas igit̃ ſimpliciter p̃ſtãtior eſt q̃ appetitus ſenſitiuus, ſed quo ad iſtũ ĩ quo paſſio dñat, in quantũ ſubiacet paſſioni, p̃eminet appetitus ſenſitiuus.

AD SECVNDVM dicẽdũ, quod actus & electiones hoĩum ſunt circa ſingularia. vnde ex hoc ipſo, ꝙ appetitus ſenſitiuus eſt virtus particularis, hẽt magnã virtutem ad hoc ꝙ per ipſum ſic diſponatur homo, vt ei aliquid videatur ſic uel aliter circa ſingularia.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut Philoſophus dicit in 1.* Politic. Ratio in qua eſt uoluntas, mouet ſuo imperio iraſcibilem & cõcupiſcibilem: non quidẽ deſpotico principatu, ſicut mouetur ſeruus à dño: ſed principatu regali ſeu politico: ſicut liberi hoĩes reguntur à gubernante, qui tñ poſſunt contra mouere. unde & iraſcibilis & concupiſcibilis poſſunt in contrarium mouere ad voluntatem: & ſic nihil prohibet voluntatem aliquando eis moueri.

li. 1. Polit. cap 3 poſt med. to. 5.

AR.

ARTICVLVS III.

Vtrum voluntas moueat ſeipſam.

58

Veri. q. 22. art. 9. tex. & ad 1. Et mal. q. 3 ar. 3. cr. & q 6 cor. & ad 4. et 20.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ voluntas nō moueat ſeipſam: omne. n. moues inquantum huiuſmodi eſt in actu. quod autē mouetur, eſt in potētia: nam motus eſt actus exiſtētis in potentia inquantū huiuſmodi. ſed non eſt idē ī potentia & in actu reſpectu eiuſdē. ergo nihil mouet ſeipſum: neque ergo voluntas ſeipſam mouere poteſt.

¶2 Præterea, Mobile mouetur ad præſentiam mouētis. ſed voluntas ſemper ſibi eſt præſens. ſi ergo ſeipſam moueret, ſemper moueretur. quod patet eſſe falſum.

ar. 1 huius quæſtio.

¶3 Præterea, Voluntas mouetur ab intellectu, vt * dictum eſt. ſi igitur voluntas mouet ſeipſam, ſequitur ꝙ idem ſimul moueatur à duob⁹ motoribus immediate. q̄d vī incōueniens. nō ergo volūtas mouet ſeipſam.

SED CONTRA eſt, quia voluntas dña eſt ſui actus, & in ipſa eſt velle: & non uelle quod non eſſet, ſi non haberet in poteſtate mouere ſeipſam ad volendum. ergo ipſa mouet ſeipſam.

*ar. 1. huius quæſt. ōis. *q. præced. artic. 2.*

RESPONDEO dicendum ꝙ ſicut * ſupra dictum eſt, ad voluntatē pertinet mouere alias potētias ex ratione finis, qui eſt voluntatis obiectum: ſed ſicut * dictū eſt, hoc modo ſe habet finis in appetibilib⁹, ſicut principium in intelligibilibus. Manifeſtum eſt aūt, ꝙ intellectus per hoc, ꝙ cognoſcit principium, reducit ſeipſum de potentia in actum, quantum ad cognitionem concluſionum, & hoc modo mouet ſeipſum: & ſimiliter voluntas per hoc quod vult finem, mouet ſeipſam ad volendum ea, quæ ſunt ad finem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ voluntas nō ſecundum idem mouet & mouetur. Vnde nec ſecundum idem eſt in actu & in potentia, ſed inquantū actu vult finem, reducit ſe de potētia in actum reſpectu eorum quæ ſunt ad finem, vt ſcilicet actu ea velit.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ potentia voluntatis ſemper actu eſt ſibi præſens. ſed actus voluntatis quo vult finem aliquando, non ſemper eſt in ipſa voluntate. per hunc autem mouet ſeipſam. vnde non ſequitur quòd ſemper ſeipſam moueat.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ non eodē modo voluntas mouetur ab intellectu, & à ſeipſa: ſed ab intellectu quidem mouetur ſm rationē obiecti: à ſeipſa vero quantū ad exercitiū actus, ſecundū rationē finis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum voluntas moueatur ab aliquo exteriori principio.

59

Infrà q̄. 17. arti. 5. ad 1. & q. 10. arti. 1. cor. & 1. q. 105. artic. 4 & quæſ. 106 art. 2. cor. & q. 111. art. 1. cor. et 3 cō tra ca. 88. & 89

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ voluntas nō moueatur ab aliquo exteriori: motus. n. voluntatis eſt uolūtarius. ſed de rōne voluntarij ē ꝙ ſit à pricipio intrinſeco, ſicut & de rōne naturalis. nō ergo mot⁹ volūtatis eſt ab aliquo extrinſeco.

¶2 Præterea, Voluntas violentiam pati nō pōt, vt * ſupra oſtenſum eſt. ſed violentū eſt cuius principiū eſt extra, ergo volūtas nō pōt ab aliquo exteriori moueri.

¶3 Præterea, Quod ſufficienter mouetur ab vno motore, non indiget moueri ab alio: ſed voluntas ſufficiēter mouet ſeipſam. nō ergo mouetur ab aliquo exteriori.

**q. 6. arti. quarto. ar. 1. huius quæſtiōis.*

SED CONTRA, Voluntas mouetur ab obiecto, vt * dictum eſt: ſed obiectum voluntatis poteſt eſſe aliqua exterior res ſenſui propoſita. ergo voluntas poteſt ab aliquo exteriori moueri.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſecundū quod voluntas mouetur ab obiecto, manifeſtum eſt ꝙ moueri poteſt ab aliquo exteriori, ſed eo modo quo mouetur quantum ad exercitium actus, adhuc neceſſe eſt ponere voluntatē ab aliquo principio exteriori moueri: omne enim q̄d quandoq; eſt agens in actu, & q̄nque in potentia, indiget moueri ab aliquo mouente. Manifeſtum eſt autē quòd voluntas incipit velle aliqd cū hoc prius non vellet. neceſſe eſt ergo, ꝙ ab aliquo moueatur ad volendum: & quidem, ſicut * dictum eſt, ipſa mouet ſeipſam inquantum per hoc quòd vult finē, reducit ſeipſam ad volendum ea quæ ſunt ad finem. hoc autē non poteſt facere niſi conſilio mediante: cū n. aliquis vult ſanari, incipit cogitare quo hoc conſequi poſſit, & per talē cogitationē peruenit ad hoc ꝙ pōt ſanari per medicū, & hoc vult. Sed quia non ſemper ſanitatē actu voluit, neceſſe eſt, ꝙ inciperet velle ſanari ab aliquo mouēte, & ſi quidē ipſa moueret ſeipſam ad volendū, oportuiſſet ꝙ mediante cōſilio hoc ageret ex aliqua volūtate præſuppoſita: hoc aūt nō eſt pcedere in infinitū, vñ neceſſe eſt ponere, ꝙ in primū motū volūtatis volūtas pdeat ex inſtinctu alicuius exterioris mouētis, vt Ariſt. cōcludit ī quodā capitulo * Eth. Eudimicę.

arti. præc. *lib. 7. moral. eudemior. c. 18. to. 5.*

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ de ratione voluntarij eſt ꝙ principiū eius ſit intra: ſed non oportet ꝙ hoc principiū intrinſecū ſit primū principium non motum ab alio. vnde motus voluntarius etſi habeat principium proximum intrinſecum, tamen principiū primum eſt ab extrà; ſicut & primum principium motus naturalis eſt ab extra, quod ſcilicet mouet naturā.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ hoc non ſufficit ad rationem violenti, quòd principiū ſit extra: ſed oportet addere, ꝙ nullā conferat vim patiens: q̄d non cōtingit, dū voluntas ab exteriori mouetur: nā ipſa eſt quæ vult, ab alio tñ mota. Eſſet autem motus iſte violentus, ſi eſſet contrarius motui voluntatis. q̄d in propoſito eſſe nō poteſt: quia ſic idem vellet & nō vellet.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ voluntas quātum ad aliquid ſufficienter ſe mouet & in ſuo ordine, ſcilicet ſicut agens proximum: ſed non poteſt ſeipſam mouere quantum ad omnia, vt * oſtenſum eſt. vnde indiget moueri ab alio ſicut à primo mouente.

in corp. ar.

ARTICVLVS V.

Vtrum voluntas moueatur à corpore cæleſti.

60

1. q. 115 ar. tic. 3. & 4. Et 22. q. 95. ar. 5. 6. & 7. & 2. di. 15. q. 1. ar. 2. & 5. & 3. cōtra c. 84. vſq; 93. Et ver. q̄. arti. 9. & 10. & opu. 3. cap. 129. 130. & 161. & opu. 10 ar. 19. et opuſ. 25. ca. 5. et opuſ. 26.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ volūtas humana à corpore cæleſti moueatur. oēs enim motus varij & multiformes reducūtur ſicut in cām in motū vniformē, q eſt motus cœli: vt pbatur octauo † Phyſ. ſed motus humani ſunt varij & multiformes incipientes poſtquam prius non fuerant. ergo reducuntur in motum cœli, ſicut in cauſam, qui eſt vniformis ſecundum naturam.

¶2 Præterea, Secundum Aug. in 3. * de trinit. corpora inferiora mouentur per corpora ſuperiora. ſed motus humani corporis, qui cauſatur à volūtate non poſſet reduci in motū cœli, ſicut in cauſam, niſi ēt voluntas à cęlo moueret. ergo cęlū mouet volūtatē humanā.

¶3 Præterea, pobſeruationem cœleſtiū corporum Aſtrologi quædā vera prænuntiant de humanis actib⁹ futuris, qui ſunt à voluntate. quod non eſſet, ſi corpora cœleſtia voluntatem hominis mouere nō poſſent. mouetur ergo voluntas humana à cœleſti corpore.

*†lib. 8. tex. 76. to. 2. *cap. 4. in prin to. 3. †lib. 2. orthod. fidei, c. 7. parum à medio.*

SED CONTRA eſt, ꝙ † Damaſ. dicit in 2. lib. quòd corpora cęleſtia non ſunt cauſæ noſtrorū actuū, eſſent autem, ſi voluntas, quæ eſt humanorum actuū principium, à corporibus cœleſtibus moueretur. non ergo mouetur voluntas à corporibus cœleſtibus.

RESPONDEO dicendū, ꝙ eo mō, quo voluntas mouet ab exteriori obiecto, manifeſtū eſt, ꝙ voluntas pōt moueri à corporibus cœleſtibus: inquātū ſ corpora exteriora, q̄ ſenſui pppoſita mouēt voluntatē, & ēt ipſa organa potentiarū ſenſitiuarū, ſubiacent motibus cœleſtiū corporū. Sed eo modo quo volūtas mouetur quantū ad exercitiū actus ab aliquo exteriori agente, adhuc quidā poſuerunt corpora cœleſtia directe imprimere ī volūtatē humanā: ſed hoc eſt impoſſibile voluntas n, vt dicitur in tertio de aīa, * eſt in rōne. Ratio autē eſt potentia aīæ nō alligata organo corporali, vnde relinquitur, ꝙ volūtas ſit potentia oīo immaterialis &

li. 3 de anima, text. 42. tom. 2.

lis &

ſis & incorporea. Manifeſtũ eſt autem ꝙ nullũ corpus agere põt in rem incorpoream, ſed potius econuerſo, eo ꝙ res incorporeæ & immateriales, ſunt formalioris & vniuerſalioris virtutis, q̃ quęcunq; res corporales. vñ impoſſibile eſt, ꝙ corpus cæleſte imprimat directè in intellectũ aut voluntatem. & pp hoc Ariſt. in lib.* de aïa recitans opinionem dicentium, ꝙ talis eſt voluntas in hominibus, qualem in eis inducit pater Deorum, virorumque, ſ. Iupiter, per quem totum cęlum intelligunt attribuit eis qui ponebant intellectum non differre a ſenſu: oẽs enim vires ſenſitiuæ cũ ſint actus organorũ corporalium, p accidens moueri põt a cæleſtibus corporibus motis. ſ. corporibus, quorum ſunt actus: ſed quia dictum eſt, quod appetitus intellectiuus quodammodo mouetur ab appetitu ſenſitiuo indirecte, redundant motus cęleſtium corporum in voluntatẽ: inquantũ. ſ. p paſſiones appetitus ſenſitiui volũtatẽ moueri cõtingit.

lib. 3. de anima, text. 150. to. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ multiformes motus voluntatis humanæ reducuntur in aliquã cãm vniformem, quæ eſt in intellectu & voluntate ſuperiorũ, qđ non põt dici de aliquo corpore, ſed de aliqua ſuperiori ſubſtantia immateriali. vnde non oportet ꝙ motus volũtatis in motũ cæli reducatur ſicut in cãm.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ motus corporales humani reducuntur in motũ cæleſtis corporis, ſicut in cãm, inquantum ipſa diſpoſitio organorũ congrua eſt ad motũ aliqualiter ex impreſſione cæleſtiũ corporũ, & inquantũ ẽt appetitus ſenſitiuus cõmouetur ex impreſſione cęleſtiũ corporũ: & vlterius inquantũ corpora exteriora mouentur ſm motũ cæleſtiũ corporum: ex quorum concurſu voluntas incipit aliquid velle & non velle, ſicut adueniente frigore incipit aliqs velle facere ignẽ. ſed iſta motio volũtatis eſt ex parte obiecti exteri' pſentati, nõ ex parte iterioris iſtinct'.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut * dictum eſt, appetitus ſenſitiuus eſt actus organi corporalis. vñ nihil phibet ex impreſſione corporũ cæleſtiũ aliquos eẽ habiles ad iraſcendum, vel concupiſcendũ, vel aliquam huiuſmodi paſſionem, ſicut & ex cõplexione naturali plures hominum ſequuntur paſſiones, quibus ſoli ſapientes reſiſtunt, & iõ vt in pluribus verificantur q̃ pnuntiantur de actibus hominum ſecundũ conſiderationem cæleſtium corporum. Sed tamẽ, ut Ptolomæus dicit in * Centiloquio, Sapiens dominatur aſtris. ſ. quia reſiſtens paſſionibus, impedit p voluntatem liberã & nequaquam motui cæleſti ſubiectã, hmõi cæleſtium corporum effectus: vel vt * Aug. dicit 2 ſuper Geneſ. ad literam, fatendum eſt qñ ab Aſtrologis vera dicuntur, inſtinctu quodam occultiſſimo dici, quẽ neſcientes humanæ mentes patiuntur, quod cùm ad decipiendũ homines fit, ſpirituum ſeductorum operatio eſt.

ar. 2. huius queſt. et p. p. q. 81.

parũ à pri cipio libri.

.cir 2 c. 17. ſub finẽ. tom. 3.

61

ARTICVLVS VI.

Vtrum voluntas moueatur à Deo ſolo ſicut ab exteriori principio.

Infrà q. 80. ar. 1. Et 2. q. 105. ar. 4. & q. 111. ar. 2. Et 3. contra c. 88. 89. 91. & 93. prin Et mal. q. 3. ar. 3. cor. & q. 16. artic. 5. cor. & ad 13.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ voluntas non à ſolo Deo moueatur, ſicut ab exteriori principio. inferius enim natum eſt moueri à ſuo ſuperiori, ſicut corpora inferiora à corporibus cæleſtibus. ſed voluntas hominis habet aliquid ſuperius poſt Deum, ſ. angelum ergo voluntas poteſt moueri, ſicut ab exteriori principio etiam ab angelo.

¶ 2 Præterea, Actus voluntatis ſequitur actum intellectus. ſed intellectus hominis reducitur in ſuũ actum non ſolum à Deo, ſed etiam ab angelo per illuminationes, vt Dionyſ * dicit. ergo eadem ratione & volũtas.

¶ 3 Præterea, Deus non eſt cã niſi bonorum, ſecundum illud Gen. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. ſi ergo à ſolo Deo voluntas hominis moueretur, nunquã moueretur ad malum. cum tamen voluntas ſit qua peccat, & recte viuitur, vt † Aug. dicit.

**c. 4 de di. nom. nõ remotè à pri.*

† lib. 1 retract. ca. 9. in medio, tom. 1.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ad Phil. 2. Deus eſt qui operatur in nobis velle & pficere.

RESPONDEO dicendum, ꝙ motus voluntatis eſt ab intrinſeco, ſicut & motus naturalis: quãuis autẽ rem naturalem poſſit aliquid mouere, qđ non eſt cã naturæ rei motæ: tamen motum naturalem cauſare nõ poteſt, niſi quod eſt aliqualiter cauſa naturæ. Mouetur enim lapis ſurſum ab homine, qui naturam lapidis nõ cauſat, ſed hic motus non eſt lapidi naturalis: naturalis aũt motus eius nõ cauſatur niſi ab eo qđ cauſat naturam. vnde dr in 8. * Phyſic. ꝙ generans mouet ſecũdum locum grauia & leuia. Sic ergo hominem voluntatem habentem contingit moueri ab aliquo, q nõ eſt cauſa eius, ſed ꝙ motus voluntarius eius ſit ab aliquo principio extrinſeco, quod non eſt cauſa volũtatis, eſt impoſſibile. volũtatis aũt cauſa nihil aliud eſſe põt, q̃ Deus. Et hoc patet dupliciter: primo, quidem ex hoc ꝙ volũtas eſt potentia aïæ rationalis, q̃ a ſolo Deo cauſatur p creationem, vt in * primo dictũ eſt. Secũdo verò ex hoc, ꝙ volũtas habet ordinem ad vniuerſale bonum. vnde nihil aliud põt eſſe voluntatis cauſa, niſi ipſe De' qui eſt vniuerſale bonum. omne aũt aliud bonum per participationẽ dicitur, & eſt quoddam particulare bonum: particularis aũt cauſa non dat inclinationem vniuerſalem. vnde nec materia prima q̃ eſt in potentia ad oẽs formas, põt cauſari ab aliquo particulari agente.

li. 8. phyſ. tex 29 30. 31. 32. & 17. tom. 2.

p. p. q. 90. ar. 2. & 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ angelus non ſic eſt ſupra hominem, qđ ſit cauſa voluntatis eius, ſicut corpora cæleſtia ſunt cauſa formarũ naturaliũ, ad quas cõſequuntur naturales motus corporũ naturaliũ.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ intellectus hoĩs mouetur ab angelo ex parte obiecti, qđ ſibi proponitur uirtute angelici luminis ad cognoſcendum. & ſic ẽt uoluntas ab exteriori creatura põt moueri, ut * dictũ e.t.

artic. 4.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ Deus mouet uoluntatẽ hoĩs, ſicut uniuerſalis motor ad uniuerſale obiectũ uoluntatis qđ eſt bonũ: & ſine hac uniuerſali motione homo non põt aliquid uelle. ſed homo p rõnem determinat ſe ad uolendũ hoc uel illud: qđ eſt uere bonũ vel apparens bonum. ſed tñ interdũ ſpecialiter De' mouet aliquos ad aliquid determinatẽ volendũ, qđ eſt bonũ: ſicut in his quos mouet p gratiã, vt * infra dicet.

q. 109. & 111.

QVAESTIO X.

De modo quo voluntas mouetur, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de modo quo voluntas mouetur.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrũ voluntas ad aliquid naturaliter moueat.

¶ Secundo, vtrum de neceſſitate moueat à ſuo obiecto.

¶ Tertio, vtrũ d neceſſitate moueat ab appetitu iferiori.

¶ Quarto, vtrum de neceſſitate moueatur ab exteriori motiuo, quod eſt Deus.

ARTICVLVS PRIMVS 62

Vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.

1. qõ. ar. ar. 2 co. Et veri q. 22. ar. 5. & 9. Et mal. q. 16. art. 4. ad 5.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ voluntas non moueatur ad aliquid naturaliter. Agens enim naturale diuiditur contra agens voluntarium, vt patet in principio ſecundi * Phyſ. non ergo voluntas ad aliquid naturaliter mouetur.

¶ 2 Præterea, Id quod eſt naturale, ineſt alicui ſemper ſicut igni eſſe calidum. ſed nullus motus ineſt voluntati ſemper. ergo nullus motus eſt naturalis voluntati.

** Et etiam tex. 49. tomo. 2.*

¶ 3 Præterea, Natura eſt determinata ad vnum. ſed voluntas ſe habet ad oppoſita. ergo voluntas nihil naturaliter vult.

SED CONTRA eſt, quod motus voluntatis ſequitur actũ intellectus: ſed intellectus aliqua intelligit naturaliter. ergo & volũtas aliqua vult naturaliter.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * Boetius dicit in lib. de duabus naturis, & Philoſophus in 5. † Meta. natura dicitur multipliciter: quandoq;. n. dicitur principium

** Boetius paulò à pricipio libr.*

† li 5. meta tex. 5 to. 3.

cipium

4. vide arti. 10. 2. principium intrinſecum in rebus mobilibus, & talis natura eſt vel materia, vel forma materialis, vt patet i 2. *Phi. Alio mō dr̄ natura q̄libet ſubſtātia, vel quodlibet ens. & ſm hoc illud dr̄ eſſe naturale rei, qd̄ conuenit ei ſm ſuā ſubſtantiam. & hoc eſt qd̄ p ſe ineſt rei in oībus aūt ea q̄ non p ſe inſunt, reducuntur in aliqd qd̄ p ſe ineſt, ſicut in primū: & iō neceſſe eſt ꝙ hoc mō accipiēdo naturam ſemp principiū in his q̄ conueniunt rei ſit naturale. Et hoc manifeſtè apparet in intellectu, nā principia itellectualis cognitionis ſunt naturaliter nota, ſimiliter ēt principiū motiuū voluntariorū oportet eſſe aliquid naturaliter volitū: hoc aūt eſt bonū in cōi, in qd voluntas naturaliter tendit, ſicut ēt quælibet potentia in ſuū obiectū, & ēt ipſe finis vltimus. qui hoc mō ſe habet in appetibilibus ſicut prima principia demōſtrationū in intelligibilibus, & vniuerſaliter oīa illa q̄ conueniunt volenti ſm ſuā naturā: non. n. p voluntatem appetimus ſolū ea q̄ ptinent ad potentiā voluntatis, ſed etiā ea q̄ pertinent ad ſingulas potentias & ad totū hominē. vnde naturaliter homo vult nō ſolū obiectū voluntatis, ſed ēt alia q̄ conueniūt aliis potentiis, vt cognitionem veri q̄ cōuenit itellectui, & eſſe, & viuere, & hmōi alia, q̄ reſpiciunt cōſiſtentiā naturalē. q̄ oīa cōprehenduntur ſub obiecto volūtatis, ſicut quædam particularia bona.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ voluntas diuiditur cōtra naturā, ſicut vna cauſa cōtra aliā. q̄dā. n. fiūt naturaliter, & q̄dā fiunt voluntariè. Eſt aūt alius mod' cauſandi proprius voluntati q̄ eſt domina ſui actus, præter modū q conuenit naturæ, q̄ eſt determinata ad vnū ſed quia voluntas in aliqua natura fundatur neceſſe eſt ꝙ modus proprius naturæ q̄tū ad aliquid, participeť à voluntate, ſicut quod eſt prioris cauſæ, participatur à poſteriori. eſt enim prius in vnaquaq; re ipſum eſſe qd eſt per naturam, quam velle quod eſt per voluntatem. & inde eſt quod voluntas naturaliter aliquid vult.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ in rebus naturalibus id qd̄ eſt naturale quaſi conſequens formā tātu ſemper actu ineſt, ſicut calidū igni. Qd̄ aūt eſt naturale ſicut conſequens materiā, nō ſemp actu ineſt: ſed qñq; ſm potentiam tantū. nā forma eſt actus, materia vero potentia. motus aūt eſt actus exiſtentis in potentia: & iō illa q̄ ptinent ad motū, vel q̄ ſequuntur motū in rebus naturalibus, non ſp inſunt: ſicut ignis non ſemp mouetur ſurſum, ſed qñ eſt extra locum ſuum. & ſimiliter non oportet ꝙ voluntas, quæ de potentia in actum reducitur, dum aliquid vult, ſemper actu velit: ſed ſolum qñ eſt in aliqua diſpoſitione determinata, voluntas aūt Dei quæ eſt actus purus, ſemper eſt in actu volendi.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ ſemp naturæ rñdet vnum proportionatū naturæ: naturæ. n. in gñe rñdet aliquid vnū in gñe, & naturæ in ſpecie acceptæ rñdet vnū in ſpecie: naturæ aūt indiuiduatæ rñdet aliquid vnum indiuiduale. cū igitur voluntas ſit quædā vis immaterialis, ſicut & intellectus, reſpondet ſibi naturaliter aliqd̄ vnum cōe, ſ. bonum, ſicut ēt intellectui aliquod bonū cōe. ſ. verum vel ens, vel quicquid eſt huiuſmodi. Sub bono aūt communi multa particularia bona continentur, ad quorum nullum voluntas determinatur.

63 ARTICVLVS II.

Infrà q. 10 ar. 1. c. fin. Et 1. q. 82. ar. 1. & 2. veri. q. 22. ar. 5. & 6. Et mal. q. 6. cor. et ar. 9. & 10.

Vtrum voluntas moueatur de neceſſitate à ſuo obiecto.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ volūtas de neceſſitate moueat a ſuo obiecto: obiectum enim volūtatis cōparatur ad ipſam, ſicut motiuū ad mobile: vt patet in tertio * de anima. ſed motiuū ſi ſit ſufficiens ex neceſſitate mouet mobile. ergo voluntas ex neceſſitate poteſt moueri a ſuo obiecto.

¶ 2 Præterea, Sicut voluntas eſt vis immaterialis, ita & intellectus & vtraq; potentia ad obiectū vniuerſale ordinatur, vt † dictū eſt. ſed intellectus ex neceſſitate mouetur à ſuo obiecto: ergo & voluntas à ſuo.

** 3 de anima, tex. 54. Item. 2. † ar. 1. ad 3.*

¶ 3 Præterea, Omne quod quis vult, aut eſt finis, aut aliquid ordinatū ad finē. ſed finē aliquis ex neceſſitate vult, vt videtur, quia eſt ſicut principium in ſpeculatiuis cui ex neceſſitate aſſentimus finis aūt eſt rō volendi ea quæ ſunt ad finem: & ſic videtur etiam, quod ea quæ ſunt ad finem, ex neceſſitate velimus. Voluntas ergo ex neceſſitate mouetur a ſuo obiecto.

SED CONTRA eſt, quod potentiæ rationales ſecundum Philoſophum ſunt ad oppoſita; ſed volūtas eſt potentia rationalis eſt enim in ratione, vt dicitur in tertio * de aīa. Ergo voluntas ſe habet ad oppoſita. non ergo ex neceſſitate mouetur ad alterum oppoſitorum. *3 de anima tex. 42. to. 2.*

RESPONDEO dicendum, ꝙ voluntas mouetur dupliciter. Vno mō quantū ad exercitiū actus: alio mō quantum ad ſpecificationem actus, q̄ eſt ex obiecto. Primo ergo mō voluntas à nullo obiecto ex neceſſitate mouetur. pōt enim aliquis de quocunque obiecto nō cogitare, & p conſequens neq; in actu velle illud. ſed quantū ad ſm motionis modū voluntas ab aliquo obiecto ex neceſſitate mouetur; ab aliquo autem non: in motu enim cuiuſlibet potentiæ à ſuo obiecto cōſideranda eſt rō, per quam obiectum mouet potentiam: viſibile enim mouet viſū ſub rōne coloris actu viſibilis, unde ſi color proponatur uiſui, ex neceſſitate mouet ipſum, niſi aliquis uiſum auertat, quod ptinet ad exercitiū actus. Si aūt proponeretur aliquid uiſui, ꝙ non omnibus modis eſſet color in actu, ſed ſm aliquid eſſet tale, ſm autem aliquid non tale: non ex neceſſitate uiſus tale obiectum uideret: poſſet enim intendere in ipſum ex ea parte, qua non eſt coloratum in actu, & ſic ipſum non uideret. Sicut aūt coloratum in actu eſt obiectum viſus, ita bonum eſt obiectum voluntatis. vnde ſi pponaī aliquod obiectum voluntati, qd̄ ſit vniuerſaliter bonum & ſecundum omnem cōſiderationem, ex neceſſitate voluntas in illud tendit, ſi aliquid velit: non. n. poterit velle oppoſitū. Si aūt proponatur ſibi aliquod obiectum, quod non ſecundum quamlibet cōſideratione ſit bonum, non ex neceſſitate voluntas feretur in illud. Et quia defectus cuiuſcunq; boni habet rōnem non boni, ideo illud ſolum bonum quod eſt perfectum, & cui nihil deficit, eſt tale bonum, qd̄ voluntas non pōt non velle, quod eſt beatitudo alia autem quælibet particularia bona inquantum deficiunt ab aliquo bono, pñt accipi vt non bona: & ſecundum hanc conſiderationē poſſunt repudiari vel approbari à voluntate, quæ poteſt in idem ferri ſecundum diuerſas conſiderationes.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſufficiens motiuum alicuius potentiæ non eſt niſi obiectum quod totaliter habet rationem motiui. ſi autem in aliquo deficiat, non ex neceſſitate mouebit, vt dictum eſt. *. *Incorp. ar.*

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ intellectus ex neceſſitate moueť à tali obiecto, qd̄ eſt ſemper & ex neceſſitate verū, non aūt ab eo qd̄ pōt eſſe verum & falſum, ſcilicet à contingenti. ſicut & de bono dictum eſt. *Incorp. ar.*

AD TERTIVM dicendū, ꝙ finis vltimus ex neceſſitate mouet voluntatē: quia eſt bonum pfectū, & ſimiliter illa q̄ ordinanť ad hunc finē, ſine q̄bus finis haberi non pōt, ſicut eſſe & viuere & hmōi: alia verò ſine q̄bus finis haberi pōt, non ex neceſſitate vult q vult finē: ſicut concluſiones, ſine q̄bus principia poſſunt eſſe vera, non ex neceſſitate credit qui principia credit.

ARTICVLVS III. 64

Vtrum voluntas moueatur de neceſſitate ab inferiori appetitu.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ voluntas ex neceſſitate moueať à paſſione appetitus inferioris: dicit n. Apoſtolus Rom. 7. Nō. n. qd̄ volo bonum, hoc ago: ſed quod odi malū, illud facio: quod dicitur pp concupiſcentiam, quæ eſt paſſio quædam ergo voluntas ex neceſſitate mouetur à paſſione.

¶ 2 Præterea Sicut dr̄ in 3. * Ethic. Qualis vnuſqſque eſt, talis finis vr̄ ei ſed non eſt in poteſtate volūtatis ꝙ ſtatim paſſionem abiiciat. ergo non eſt in poteſtate voluntatis ꝙ non velit illud ad quod paſſio ſe inclinat. *li. 3. ethi. c. 4. tom. 5.*

¶ 3 Præ-

¶ 3 Præterea. Cauſa vniuerſalis nõ applicatur ad eſ-fectũ particularẽ niſi mediante cauſa particulari, vnde ratio vniuerſalis non mouet niſi mediante æſtimatione particulari vt dr̃ in 3. de anima * ſed ſicut ſe habet ratio vniuerſalis ad æſtimationẽ particularẽ, ita ſe habet voluntas ad appetitum ſenſitiuũ. ergo ad aliqd particulare volendũ nõ mouetur volũtas niſi mediante appetitu ſenſitiuo. ergo, ſi appetitus ſenſitiuus ſit ꝑ aliquam paſſionẽ ad aliquid diſpoſitus, voluntas non poterit in contrarium moueri.

li. 3. de anima tex. 58 tom. 2.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur Gen. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominabetis illius. nõ ergo volũtas hoĩs ex neceſſitate moueť ab appetitu iſeriori.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * paſſio appetitus ſenſitiui mouet voluntatẽ ex ea parte, qua voluntas mouetur ab obiecto, inquãtũ. ſ. homo aliqualiter diſpoſitus ꝑ paſſionẽ, iudicat aliquid eſſe cõueniens & bonũ qđ extra paſſionẽ exiſtẽs nõ iudicaret: huiuſmodi autem immutatio hominis per paſſionẽ duobus modis cõtingit. Vno modo ſic, ꝙ totaliter ratio ligatur, ita ꝙ homo vſum rationis non habet; ſicut contingit in his, q ꝑ vehementem iram vel concupiſcentiã, furioſi vel amentes fiunt, ſicut & propter aliquam aliam perturbationem corporalem. huiuſmodi enim paſſiones non ſine corporali tranſmutatione accidunt: & de talibus eadem eſt ratio, ſicut & de animalibus brutis, quæ ex neceſſitate ſequuntur impetum paſſionis: in his. n. non eſt aliquis rationis motus, & ꝑ conſequens nec voluntatis. Aliquando autem ratio nõ totaliter abſorbetur à paſſione, ſed remanet quantum ad aliquid iudicium rationis liberum: & ſm hoc, remanet aliquid de motu voluntatis. Inquantum ergo ratio manet libera, & paſſioni non ſubiecta, intantum voluntatis motus qui manet, nõ ex neceſſitate tendit ad hoc ad quod paſſio inclinat: & ſic aut motus volũtatis nõ eſt in hoĩe; ſed ſola paſſio dominať. aut ſi motus voluntatis ſit, non ex neceſſitate ſequit paſſionẽ.

q. præced. art. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ etſi voluntas non poſſit facere quin motus concupiſcentiæ inſurgat, de quo Apoſtolus dicit Rom. 7. Quod odi malũ, illud facio id eſt concupiſco: tamẽ põt voluntas nõ velle concupiſcere aut concupiſcentiæ non conſentire. & ſic non ex neceſſitate ſeqť cõcupiſcẽtiæ motũ.

AD SECVNDVM dicendũ, quod cum in hoĩe duæ ſint naturæ, intellectualis ſ. & ſenſitiua, quandoque quidem eſt homo aliqualis vniformiter ſm totã animã: quia. ſ. vel pars ſenſitiua totaliter ſubijcitur rationi, ſicut contingit in virtuoſis; vel econuerſo ratio totaliter abſorbeť à paſſione, ſicut accidit in amẽtib⁹: ſed aliqñ etſi ratio obnubiletur à paſſione, remanet tñ aliquid rõnis liberũ. & ſm hoc põt aliquis vel totaliter paſſionẽ repellere: vel ſaltem ſe tenere ne paſſionẽ ſequatur; in tali. n. diſpoſitione, qñ homo ſm diuerſas partes animę diuerſimodè diſponitur, aliud ei videtur ſm rationem, & aliud ſecundum paſſionem.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ voluntas nõ ſolũ mouet à bono vniuerſali apprehenſo ꝑ rõnẽ, ſed ẽt à bono apprehẽſo ꝑ ſẽſum & ideo põt moueri ad aliqđ particulare bonũ abſq; paſſione appetit⁹ ſẽſitiui: multa. n. volum⁹ & operamur abſq; paſſione ꝑ ſolã appetitus electionẽ: vt patet ĩ his ĩ qb⁹ rõ renitiť paſſioni.

65 ARTICVLVS IIII.

Vtrum voluntas moueatur de neceſſitate ab exteriori motiuo, quod est Deus.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ voluntas ex neceſſitate moueať à Deo. omne. n. agens cui reſiſti nõ põt, ex neceſſitate mouet. ſed Deo cũ ſit infinitæ virtutis, reſiſti non poteſt: vnde dicitur Rom. 9. Voluntati eius quis reſiſtit? ergo Deus ex neceſſitate mouet voluntatem.

ar. 1. huius quæſt.

¶ 2 Præterea, Voluntas ex neceſſitate mouetur in illa quæ naturaliter vult, vt dictũ eſt * ſed hoc eſt vnicuique rei naturale, quod Deus in eo operatur: vt Aug. dicit 26. * contra Fauſtum. ergo voluntas ex neceſſitate vult omne illud ad quod à Deo mouetur.

li. 26. contra Fauſtũ cap. 3. ante medium, tom. 6.

¶ 3 Præterea, Poſſibile eſt, quo poſito non ſequitur impoſſibile. ſequitur autem impoſſibile ſi ponatur ꝙ voluntas non velit hoc ad quod Deus eam mouet, qa ſecundum hoc operatio Dei eſſet ineſficax; non ergo eſt poſſibile voluntatem non velle hoc ad quod Deus eam mouet. ergo neceſſe eſt eam hoc velle.

SED CONTRA eſt quod dr̃ Eccle. 15. Deus ab initio conſtituit hominẽ, & reliquit eum in manu cõſilij ſui: non ergo ex neceſſitate mouet voluntatẽ eius.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut Diony. dicit 4. cap. de diu. nom. * Ad prouidentiam diuinã non pertinet naturam rerũ corrumpere, ſed ſeruare: vnde omnia mouet ſm eorũ conditionẽ, ita ꝙ ex cauſis neceſſarijs per motionẽ diuinã conſequuntur effectus ex neceſſitate; ex cauſis autẽ contingentibus ſequũtur effectus contingenter. Quia igitur volũtas eſt actiuũ principium non determinatũ ad vnũ, ſed indifferenter ſe habens ad multa, ſic Deus ipſam mouet qđ nõ ex neceſſitate ad vnum determinat, ſed remanet motus eius contingens, & non neceſſarius, niſi in his ad quæ naturaliter mouetur.

**cap. 4 nõ multũ procul à fine.*

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ voluntas diuina non ſolum ſe extẽdit vt aliqd fiat ꝑ rẽ quã mouet, ſed vt etiam eo modo fiat quo congruit naturæ ipſius. & ideo magis repugnaret diuinæ motioni, ſi voluntas ex neceſſitate moueref, qđ ſuæ naturæ non cõpetit, q̃ ſi moueretur libere prout competit ſuæ naturæ.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ naturale eſt vnicuique quod Deus operatur in ipſo, vt ſit ei natura [illegible]. n. vnicuiq; cõuenit aliquid ſm quod Deus vult, ꝙ ei conueniat: non autẽ vult quod quicquid operatur in rebus, ſit eis naturale, puta qđ mortui reſurgãt: ſed hoc vult vnicuiq; eẽ naturale, ꝙ ꝑtati diuinæ ſubdať.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſi Deus mouet voluntatẽ ad aliquid, impoſſibile eſt poni, quòd volũtas ad illud non moueatur: non tamen eſt impoſſibile ſimpliciter; vnde non ſequitur ꝙ voluntas à Deo ex neceſſitate moueatur.

QVAESTIO XI.

De fruitione, q̃ eſt actus volũtatis, ĩ quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de fruitione.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrũ frui ſit actus appetitiuę potẽtię.

¶ Secundo, vtrum ſoli rationali creaturæ conueniat, an etiam animalibus brutis.

¶ Tertio, vtrum fruitio ſit tantum vltimi finis.

¶ Quarto, vtrum ſit ſolum finis habiti.

ARTICVLVS PRIMVS. 66

Vtrum frui ſit actus appetitiuæ potentiæ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ frui non ſit ſolũ appetitiuæ potentiæ. frui enim nihil aliud eſſe videtur quàm fructũ capere: ſed fructũ humanæ vitæ quæ eſt beatitudo accipit intellectus, in cuius actu beatitudo cõſiſtit vt ſupra oſtẽſum eſt. * ergo frui nõ eſt appetitiuæ potẽtiæ, ſed ĩtelleſt⁹.

Inf. art. 2. cor. et 7. di. 1. q. 1. art. 1.

q. 3. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Quælibet potẽtia habet proprium finem qui eſt eius perfectio: ſicut viſus finis eſt cognoſcere viſibile, auditus ꝑcipere ſonos, & ſic de alijs. ſed finis rei eſt fructus eius: ergo frui eſt potentiæ cuiuſlibet, & non ſolum appetitiuæ.

¶ 3 Præterea, Fruitio delectationem quandã importat: ſed delectatio ſenſibilis pertinet ad ſenſum qui delectatur in ſuo obiecto: & eadem ratione delectatio intellectualis ad intellectum. ergo fruitio pertinet ad apprehenſiuam potentiam, & non ad appetitiuam.

SED CONTRA eſt, qđ Aug. dicit i 1. de doctri

 na Chri-

li. 1. de doc. Chriſt. c. 4 in princi- pio. Et lib. 10. de tri. c. 10. to. 3.

na Chriſtiana,* & 10. de trini. Frui eſt amore inhærere alicui rei pp ſeipſam. ſed amor pertinet ad appetitiuam potẽtiã. ergo & frui eſt actus appetitiuę potẽtiæ.

RESPONDEO dicendum, ꝙ fruitio & fructus ad idẽ pertinere videntur, & vnũ ex altero deriuari. Quid autẽ à quo, nihil ad propoſitum refert, niſi qđ hoc probabile vr̃, quod id quod magis eſt manifeſtũ, prius etiam fuerit nominatum. Sunt autẽ nobis primo manifeſta quæ ſunt ſenſibilia magis. vnde à ſenſibilibus fructibus nomen fruitionis deriuatum vr̃. Fruct⁹ autẽ ſenſibilis eſt id quod vltimum ex arbore expectatur, & cum quadam ſuauitate percipitur; vnde fruitio pertinere vr̃ ad amorem vel delectationẽ, quam aliqs habet de vltimo expectato, quod eſt finis: finis autem & bonũ eſt, obiectũ appetitiuæ potentiæ: vnde manifeſtum eſt quod fruitio eſt actus appetitiuæ potentiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ nihil prohibet vnũ & idem ſm diuerſas rationes ad diuerſas potẽtias pertinere. ipſa igitur viſio Dei inquantum eſt viſio, eſt actus intellectus: inquantum autem eſt bonũ & finis, eſt voluntatis obiectum, & hoc modo eſt eius fruitio. & finem hunc intellectus conſequitur tanquã potentia agens, voluntas autẽ tanquam potentia mouens ad finẽ, & fruens fine iam adepto.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ perfectio & finis cuiuslibet alterius potentiæ, continetur ſub obiecto appetitiuæ, ſicut proprium ſub communi: vt dictũ eſt ſupra.* vnde perfectio & finis cuiuſlibet potentiæ inquantum eſt quoddam bonum, pertinet ad appetitiuam, propter quod appetitiua potẽtia mouet alias, ad ſuos fines. & ipſa conſequitur finem quando quælibet aliarum pertingit ad finem. (q. 9. ar. 1.)

AD TERTIVM dicendum, quòd in delectatione duo ſunt, ſ. perceptio conuenientis, quæ pertinet ad prehenſiuam potentiam: & complacentia eius quod offertur vt conueniens, & hoc pertinet ad appetitiuã potentiam, in qua ratio delectationis completur.

67

ARTICVLVS II.

Vtrum frui conueniat tantum rationali creaturæ, an etiam animalibus brutis.

Infr. q. 0. 1. ar. 5. ad 2. Et 1. di. 1. q. 4. ar. 1. * cap. 3. & 22. tom. 3.

ADSECVNDVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ frui ſolummodo ſit hominum. dicit n. Aug. in primo de doctrina Chriſtia,* ꝙ nos hoĩes ſumus q fruimur & vtimur nõ ergo alia animalia frui poſſũt.

¶ 2 Præterea, Frui eſt vltimi finis: ſed ad vltimum finem non poſſunt pertingere bruta animalia. ergo eorum non eſt frui.

¶ 3 Præterea, Sicut appetitus ſenſitiuus eſt ſub intellectiuo, ita appetitus naturalis eſt ſub ſenſitiuo: ſi igitur frui ptinet ad appetitum ſenſitiuũ, videtur ꝙ pari ratione poſſit ad naturalem pertinere. quod patet eſſe falſum, quia eius non eſt delectari. ergo appetitus ſenſitiui non eſt frui: & ita non conuenit brutis aĩalibus.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in li. 83. q.* Frui quidem cibo & qualibet corporali voluptate non abſurde exiſtimantur & beſtiæ. (lib. 83. qq. q. 30. ante mediũ, to. 4.)

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ ſicut ex prædictis habetur, frui non eſt actus potentiæ peruenientis ad finem, ſicut exequẽtis ſed potentiæ imperantis executionem: dictum* eſt enim ꝙ eſt appetitiuæ potentiæ. In rebus autem cognitione carentibus inuenitur quidem potentia pertingens ad finẽ per modum exequẽtis, ſicut graue tendit deorſum, & leue ſurſum. Sed potentia ad quã pertinet finis per modũ imperantis, non inuenitur in eis ſed in aliqua ſuperiori natura, quæ ſic mouet totam naturam per imperium, ſicut in habentibus cognitionem appetitus mouet alias potentias ad ſuos actus. vnde manifeſtum eſt, quòd in his, quæ cognitione carent, quãuis ptingant ad finẽ nõ inuenitur fruitio finis: ſed ſolũ in his quæ cognitionẽ habent ſed cognitio finis eſt duplex, perfecta & imperfecta perfecta qdẽ, qua nõ ſolũ cognoſcitur id quod eſt finis & bonum, ſed ratio vniuerſalis finis & boni: & talis cognitio eſt ſolius rõnalis naturæ. Imperfecta autem cognitio eſt, qua cognoſcitur particulariter finis & bonum: & talis cognitio eſt in brutis aĩalibus, quorum & virtutes appetitiuæ non ſunt imperantes liberè, ſed ſm naturalem inſtinctum ad ea quæ apprehenduntur, mouentur, vnde rõnali naturæ conuenit fruitio ſm rationẽ perfectam, brutis autem animalibus ſm rationem imperfectam, aliis autem creaturis nullo modo. (art. prac. ad 1. arti. prac. ad 1. & in corp.)

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Aug. loquitur de fruitione perfecta.

AD SECVNDVM dicendum, quòd non oportet quòd fruitio ſit vltimi finis ſimpliciter, ſed eius qđ habetur ab vnoquoque pro vltimo fine.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ appetitus ſenſitiuus cõſequitur aliquam cognitionẽ, non aũt appetitus naturalis, præcipuè prout ẽ in his quæ cognitione caret.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ Aug. ibi loquit̃ de fruitione imperfecta, ꝙ ex ipſo modo loquendi apparet. dicit enim quòd frui non adeò abſurde exiſtimãtur & beſtiæ, ſcilicet ſicut vti abſurdiſsimè dicerentur.

ARTICVLVS III. 68

Vtrum fruitio ſit tantum vltimi finis.

q. 12. ar. 2 ad 3.

ADTERTIVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ fruitio non ſit tantum vltimi finis. dicit enim Apoſtolus ad Philemonem, Ita frater, ergo te fruar in Dño: ſed manifeſtũ eſt ꝙ Paulus nõ poſuerat vltimum ſuũ finẽ in hoĩe. ergo frui non tm̃ eſt vltimi finis.

¶ 2 Præterea, Fructus eſt quo aliquis fruitur, ſed Apoſtolus dicit ad Gal. 5. Fructus ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, & huiuſmodi, quæ non habent rationẽ vltimi finis. non ergo fruitio eſt tantum vltimi finis.

¶ 3 Præterea, Actus voluntatis ſupra ſeipſos reflectũtur. volo. n. me velle, & amo me amare: ſed frui eſt act⁹ voluntatis: voluntas. n. eſt p quã fruimur, vt Aug. dicit 10. de Trin.† ergo aliquis fruitur ſua fruitione. ſed fruitio non eſt vltimus finis hominis, ſed ſolũ bonũ increatũ quod eſt Deus. non ergo fruitio eſt ſolũ vltimi finis. († lib. 10. de Trin. ante mediũ tom. 3.)

SED CONTRA eſt quod Aug. dicit 10. de trini.* non fruitur ſiquis id qđ in facultatẽ voluntatis aſſumit, pp aliud appetit. ſed ſolũ vltimus finis eſt q non propter aliud appetit: ergo ſolius vltimi finis ẽ fruitio. (* lib. 10. c. 11. ante medium, tom. 3.)

RESPONDEO diendũ, ꝙ ſicut dictum eſt,* ad rationẽ fructus duo pertinẽt: ſcilicet quod ſit vltimũ, & quòd appetitum quietet quadam dulcedine vel delectatione. Vltimũ aũt eſt ſimpliciter, & ſm quid: ſimpliciter quidem quod ad aliud non refertur, ſed ſecundum quid, quod eſt aliquorum vltimum. quod ergo eſt ſimpliciter vltimum, in quo aliquid delectatur, ſicut in vltimo fine, hoc quippe propriè dr̃ fructus, & eo propriè dr̃ aliquis frui: quod autem in ſeipſo non eſt delectabile, ſed tantũ appetitur in ordine ad aliud, ſicut potio amara ad ſanitatem, nullo modo fructus dici põt: quod autẽ in ſe habet quandã delectationem, ad quam quædam præcedentia referuntur, poteſt quidẽ aliquo modo fructus, ſed non propriè & ſecundum completã rationem fructus eo dicimur frui. Vnde Aug. in 10. de Trini. dicit,* quod fruimur cognitis in quibus voluntas delectata conquieſcit: non autem quieſcit ſimpliciter niſi in vltimo: quia quamdiu aliquid expectatur, motus voluntatis remanet in ſuſpenſo: licet iã ad aliquid peruenerit. Sicut in motu locali, licet illud qđ eſt mediũ in magnitudine, ſit principiũ & finis: non tñ accipitur, vt finis in actu, niſi quando in eo quieſcitur. (Ar. 1. huius quæſt.) (li. 10. cap. 10. ante medium, tom. 3.)

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſicut Aug. dicit in 1. de doctr. Chriſt.* Si dixiſſet Te fruar, & non addidiſſet, in Domino: videretur finẽ delectationis in eo poſuiſſe, ſed qa addidit in Domino, in Dño ſe poſuiſſe finẽ, atque in eo ſe frui ſignificauit. vt ſic fratre ſe frui dixerit, non tanquam termino, ſed tanquam medio. (lib. 1. c. 33. poſt medium, tom. 3.)

AD SE-

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ fructus aliter cõparatur ad arborẽ producentẽ, & aliter ad hoiem fruentem: ad arborem quidem producentẽ compatatur, vt effectus ad cauſam: ad fruentem autem ſicut vltimũ expectatũ & delectans. dicũtur igitur ea q̃ enumerat ibi Apoſtolus, fructus: quia ſunt effectus quidam. Spiritus ſancti in nobis (vnde & fructus Spiritus dicũtur) non aũt ita ꝙ eis fruamur tanquã vltimo fine. Vel aliter dicendũ, ꝙ dicũtur fructus ſecundum Ambr.* quia propter ſe petenda ſunt: non quidem ita quòd ad beatitudinem non referantur, ſed quia in ſeipſis habent vnde nobis placere debeant.

Gl ſſ inter linearis ad Gal. 5. id habet, et refertur 1. ſentẽ di. 1

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, † finis dicitur dupliciter. Vno modo ipſa res: alio modo adeptio rei. quæ quidem non ſunt duo fines, ſed vnus finis in ſe conſideratus & alteri applicatus. Deus igit̃ eſt vltimus finis ſicut res q̃ vltimo q̃rit̃, fruitio aũt ſicut adeptio huius vltimi finis. ſicut igitur nõ ẽ aliud finis Deus & fruitio Dei, ita eadẽ rõ fruitionis eſt qua fruimur Deo, & qua fruimur diuina fruitione: & eadẽ rõ eſt de beatitudine creata, q̃ in fruitione conſiſtit.

† q. 1. ar. 8 & q. 2. artic. 7.

ARTICVLVS IIII.
Vtrum fruitio ſit ſolum finis habiti.

69

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ fruitio nõ ſit niſi finis habiti. Dicit. n. Aug. 10. de trin.* ꝙ frui eſt cũ gaudio vti nõ adhuc ſpei, ſed iam rei: ſed quandiu non habetur, non eſt gaudiũ rei, ſed ſpei. ergo fruitio non eſt niſi finis habiti.

li. 10. c. 11 ante med. tom. 3.

† artic. 3.

¶2 Præterea, Sicut dictũ eſt, † fruitio non eſt proprie niſi vltimi finis: quia ſolus vltimus finis quietat appetitum, ſed appetitus nõ quietat̃ niſi in fine iam habito. ergo fruitio, proprie loquendo, nõ eſt niſi finis habiti.

¶3 Præterea, Frui ẽ capere fructũ. ſed nõ capit̃ fructus niſi q̃n iã finis habet̃. ergo fruitio nõ ẽ niſi finis habiti.

SED CONTRA, Frui ẽ amore inhærere alicui rei ꝑpter ſeipſam, vt Aug. dicit:* ſed hoc põt fieri ẽt de re non habita. ergo frui põt eſſe ẽt finis non habiti.

l. 1. de doc. Chri. c. 4. in princip. tom. 3.

RESPONDEO dicendũ, quod frui importat cõparationem quandam voluntatis ad vltimũ finem, ſecundũ quod volũtas habet aliquid pro vltimo fine. Habetur autẽ vltimus finis dupliciter: vno modo perfectè, & alio modo imperfectè. Perfectè quidem, q̃n habet̃ non ſolũ in intentione, ſed etiam in re: imperfectè aũt quando habetur in intentione tantum. Eſt ergo perfecta fruitio iam habiti finis realiter: ſed imperfecta eſt etiam finis non habiti realiter, ſed in intentione tãtũ.

AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ Aug. loquitur de fruitione perfecta.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ quies voluntatis dupliciter impeditur. vno modo ex parte obiecti, quia, ſ. non eſt vltimus finis, ſed ad aliud ordinatur. Alio modo ex parte appetentis finem, qui nondũ adipiſcitur finem. obiectũ aũt eſt q̃d dat ſpeciem actui: ſed ab agente dependet modus agendi: vt ſit perfectus vel imperfectus ſm cõditionem agentis. & ideo eius quod non eſt vltimus finis, fruitio eſt impropria quaſi deficiens à ſpecie fruitionis. Finis aũt vltimi non habiti eſt fruitio, propria quidem. ſed imperfecta propter imperfectum modum habendi vltimum finem.

AD TERTIVM dicendũ, quod finem accipere, vel habere dicitur aliquis non ſolũ ſecundum rem, ſed etiam ſecundum intentionem: vt dictum eſt.*

In cor. ar.

QVAESTIO XII.
De intentione, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de intentione.
¶Et circa hoc quæruntur quinque.
¶Primo, vtrum intẽtio ſit actus intellectus vel voluntatis.
¶Secundo, vtrum ſit tantum finis vltimi.
¶Tertio, vtrum aliquis poſsit ſimul duo intendere.
¶Quarto, vtrũ intentio finis ſit idem actus cum voluntate eius quod eſt ad finem.
¶Quinto, vtrum intentio cõueniat brutis animalibus.

ARTICVLVS PRIMVS.
Vtrum intentio ſit actus intellectus vel voluntatis.

70

2. 2. q. 168. ar. 1. cor. Et 2. di. 38 ar. 3. Et ver. q. 22. ar. 13. Et mal. q 16. ar. 11. ad 3

AD PRIMVM ſic proceditur. videtur ꝙ intentio ſit actus intellectus & nõ volũtatis. Dicitur enim Matth. 6. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totũ corpus tuũ lucidũ erit: vbi per oculũ ſignificatur intentio, vt dicit Aug.* in li. de ſerm. Do. in mon. ſed oculus cum ſit inſtrumentũ viſus, ſignificat apprehenſiuã potentiam. ergo intentio non eſt actus appetitiuæ potentiæ, ſed apprehenſiuæ.

**li. 2. c. 21 circa med. tom. 4.*

¶2 Præterea ibidẽ Aug. dicit, † ꝙ intentio lumẽ vocatur à dño, vbi dicit, Si lumen quod in te eſt, tenebræ ſunt, &c. ſed lumẽ ad cognitionẽ ꝑtinet. ergo & ĩtẽtio.

¶3 Præterea, Intentio deſignat ordinationem quandam in finem: ſed ordinare eſt rationis. ergo intentio non pertinet ad voluntatem, ſed ad rationem.

¶4 Præterea, Actus voluntatis non eſt niſi finis vel eorũ quæ ſunt ad finem. ſed actus voluntatis reſpectu finis vocatur voluntas ſeu fruitio. reſpectu autem eorum quæ ſunt ad finem, eſt electio, à quibus differt intentio. ergo intentio non eſt actus voluntatis.

SED CONTRA ẽ, ꝙ Aug. dicit in 10. de tri.* ꝙ voluntatis intentio copulat corpus viſum viſui, & ſimiliter ſpeciem in memoria exiſtentem ad aciẽ animi interius cogitantis. eſt igit̃ intentio actus volũtatis.

li. 10. c. 7. circa finẽ innuitur, & li. 11. c. c. 3. & 4. clarius, & c. 6. to. 3.

RESPONDEO dicendũ ꝙ intẽtio, ſicut ipſum nomẽ ſonat, ſignificat ĩ aliud tẽdere: in aliq̃d aũt tẽdit & actio mouentis & motus mobilis. ſed hoc ꝙ motus mobilis in aliq̃d tẽdit, ab actione mouẽtis ꝓcedit. vñ ĩtẽtio primo & principaliter ꝑtinet ad id q̃d mouet ad finẽ, vñ dicimus architectorẽ & oẽm ꝑcipientẽ mouere ſuo ĩperio alios ad id ad q̃d ipſe tẽdit. voluntas aũt mouet oẽs alias vires aĩæ ad finẽ vt ſupra* habitũ ẽ: vñ manifeſtum eſt ꝙ intentio ꝓprie eſt actus voluntatis.

q. 9. art. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intẽtio nominatur oculus metaphoricè: non quia ad cognitionẽ pertinet, ſed quia cognitionem p̄ſupponit, per quã proponitur voluntati finis ad quem mouet, ſicut oculo præuidemus quò tendere corporaliter debeamus.

AD SECVNDVM dicẽdũ, quòd intẽtio dicitur lumen, quia manifeſta eſt intendenti. vnde & opera dicuntur tenebræ: quia homo ſcit quid intendit. ſed neſcit quid ex opere ſequat̃ur: ſicut Aug.* ibidẽ exponit.

l. 2. de Ser. Domini ĩ mõte c. 21. à medio ad finẽ vſque tom. 4.

AD TERTIVM dicendũ, q̃d voluntas quidẽ nõ ordinat, ſed tñ in aliquid tendit ſm ordinem rationis. vnde hoc nomen Intentio, noĩat actum voluntatis p̄ſuppoſita ordinantis rõnis ordinationis aliq̃d in finẽ.

AD QVARTVM dicendũ, quod intentio ẽ actus voluntatis reſpectu finis: ſed voluntas reſpicit finẽ tripliciter. vno mõ abſolutè. & ſic dicitur voluntas, ꝑut abſolutè volumus, vel ſanitatẽ, vel ſi quid aliđ ẽ hmõi Alio mõ cõſideratur finis ſcđm quod in eo quieſcitur: & hoc modo fruitio reſpicit finẽ. Tertio modo conſideratur finis ſcđm quod eſt terminus alicuius quod in ipſum ordinatur & ſic intentio reſpicit finẽ: non n ſolũ ex hoc intẽdere dicimur ſanitatem, quia volumus eã, ſed quia volumus ad eam, per aliquid aliud ꝑuenire.

ARTICVLVS II.
Vtrum intentio ſit tantum vltimi finis.

71

2. 2. q. 180 ar. 1. cor. Et 2. di. 38. ar. 3. Et ver. q. 22. ar. 13. co.

AD SECVNDVM ſic procedit̃. videtur q̃d intentio ſit tãtum vltimi finis. Dicitur. n. in li. ſententiarum Proſperi, Clamor ad Deum eſt intentio cordis. ſed Deus eſt vltimus finis humani cordis. ergo intentio ſemper reſpicit vltimum finem.

ar. 1. ad 3.

¶2 Præterea, Intentio reſpicit finem ſcđm quod eſt terminus: vt dictum eſt. † ſed terminus habet rationem vltimi finis. ergo intentio ſemꝑ reſpicit vltimũ finem.

¶3 Præterea, Sicut intentio reſpicit finẽ, & ita & fruitio ſed fruitio ſemper eſt vltimi finis. ergo & intentio.

SED CONTRA, Vltimus finis humanarũ voluntatum eſt vnus, ſ. beatitudo, vt ſupra dictum eſt.* ſi igitur intentio eſſet tantum vltimi finis, non eſſent diuerſæ hominum intentiones: quod patet eſſe falſum. q. 1. ar. 1.

RESPONDEO dicendum, ꝙ, ſicut dictum eſt,* intentio reſpicit finem ſecundũ quod eſt terminus motus voluntatis. In motu autem poteſt accipi terminus dupliciter. Vno modo ipſe terminus vltimus, in quo quieſcitur, qui eſt terminus totius motus. Alio modo aliquod medium, quod eſt principium vnius partis motus & finis vel terminus alterius. ſicut in motu, quo itur de A in C per B, C. eſt terminus vltimus, B autem terminus, ſed non vltimus: & vtriuſq; poteſt eſſe intẽtio vnde etſi ſemper ſit finis, nõ tamen oportet quod ſemper ſit vltimi finis. ar. 1. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ intentio cordis dicitur clamor ad Deum: non ꝙ Deus ſit obiectũ intentionis ſemper, ſed quia eſt intẽtionis cognitor: vel quia cum oramus, intentionem noſtram ad deum dirigimus, quæ quidem intentio vim clamoris habet.

AD SECVNDVM dicendum, quod terminus habet rationem vltimi finis: ſed non ſemper vltimi reſpectu totius, ſed quandoque reſpectu alicuius partis.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ fruitio importat quidem quietem quæ eſt in fine, quod pertinet ſolum ad vltimum finem. ſed intentio importat motum in finem, non autem in quietem. vnde non eſt ſimilis rõ.

72 ARTICVLVS III.

Vtrum aliquis poſſit ſimul duo intendere.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ non poſſit aliquis ſimul intendere plura. Dicit. n. Aug. in lib. de ſer.* domini in monte, quod non põt homo ſimul intendere deum & commodum corporale. ergo pari ratione neque aliqua alia duo. Ver. q. 13. ar. 13. cor. Lib. 2. ex c. 14. & 13. tom. 4.

¶2 Præterea, Intentio nominat motum voluntatis ad terminum: ſed vnius motus non poſſunt eſſe plures termini ex vna parte. ergo voluntas non poteſt ſimul multa intendere.

¶3 Præterea, Intentio præſupponit actum rationis ſiue intellectus. ſed non contingit ſimul plura intelligere ſecundum Philoſophum.* ergo etiam neque cõtingit ſimul plura intendere. li. 2. Top. c. 4. in declaratione 33. loci. tom. 1.

SED CONTRA, Ars imitatur naturam. ſed natura ex vno inſtrumento intendit duas vtilitates, ſicut lingua ordinatur ad guſtum & ad locutionem, vt dicitur in tertio de anima.* ergo pari ratione ars vel ratio poteſt ſimul aliquid vnum ad duos fines ordinare, & ita poteſt aliquis ſimul plura intendere. lib. 3. in fi. & lib. 2. tex. 11.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ aliqua duo poſſunt accipi dupliciter. vel ordinata adinuicem, vel ad inuicẽ nõ ordinata: & ſi quidem adinuicem fuerint ordinata, manifeſtũ eſt ex* præmiſſis, quod homo poteſt ſimul multa intendere. Eſt n. intentio non ſolum finis vltimi, vt dictum eſt,† ſed etiam finis medij: ſimul autem intendit aliquis & finem proximũ & vltimũ, ſicut cõfectionem medicinæ & ſanitatem. Si autem accipiantur duo adinuicem nõ ordinata, ſic etiam ſimul hõ poteſt plura intendere. quod patet ex hoc, ꝙ homo vnum alteri præeligit: quia melius eſt altero: inter alias autẽ conditiones, quibus aliquid eſt melius altero, vna eſt ꝙ ad plura valet. Vnde põt aliqd pẽligi alteri ex hoc ꝙd ad plura valet. & ſic manifeſte hõ ſimul plura intẽdit. *ar. 2. huius quæſt. †ar. 2. huius quæſt. D. 196.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Aug. intelligit hominem non poſſe ſimul deum & commodum temporale intendere, ſicut vltimos fines: quia vt ſupra oſtenſum eſt,* non poſſunt eſſe plures fines vltimi, vnius hominis. q. 1. ar. 5.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ vnius motus poſſunt ex vna parte eſſe plures termini, ſi vnꝰ ad aliũ ordinẽtur: ſed duo termini ad inuicẽ nõ ordinati ex vna parte vnius motus eſſe non poſſunt. Sed tñ conſiderãdũ eſt, quod id quod non eſt vnũ ſm rem, põt accipi vt vnum ſecundum rationem. Intentio aũt eſt motus voluntatis in aliquid præordinatum in ratione, ſicut dictum eſt:* & ideo ea quæ ſunt plura ſecundũ rẽ, poſſunt accipi vt vnus terminus intentionis, prout ſunt vnũ ſecundũ rationẽ. vel quia aliqua duo cõcurrunt ad integrandũ aliquid vnũ, ſicut ad ſanitatẽ concurrũt calor & frigus cõmenſurata: vel quia aliqua duo ſub vno communi continentũ, quod poteſt eſſe intentum, puta acquiſitio vini & veſtis continetur ſub lucro, ſicut ſub quodam communi, vnde nihil prohibet, quin ille qui intendit lucrum, ſimul hæc duo intendat. ar. 1. ad 3.

AD TERTIVM dicendũ, quod ſicut in primo dictum eſt,* contingit ſimul plura intelligere, inquantum ſunt aliquo modo vnum. q. 85. ar. 4.

ARTICVLVS IIII. 73

Vtrum intentio finis ſit idem actus cum voluntate eius quod eſt ad finem.

AD QVARTVM ſic procedit. videtur ꝙ nõ ſit vnus & idẽ motus intentio finis, & volũtas eius ꝙ eſt ad finẽ. Dicit. n. Aug. in 10 de trin* ꝙ voluntas videndi feneſtrã, finẽ habet feneſtræ viſionẽ. & altera eſt voluntas per feneſtram videndi tranſeuntes. ſed hoc pertinet ad intentionẽ ꝙ velim videre tranſeũtes per feneſtrã: hoc aũt ad voluntatem eius quod ẽ ad finẽ ꝙ velim videre feneſtrã. ergo alius eſt motus volũtatis intẽtio finis, & alius volũtas eius qđ eſt ad finem. Sup. q. 8. ar. 3. Et 2 di. 38 ar. 4 Et ver. q. 22. ar. 14 *li. 10. c. 7 ad finẽ. Et li. 11. c. 3 et 4 et c. 6. to. 3.

¶2 Præterea, Actus diſtinguunt̃ ſcdm obiecta. ſed finis & id qđ ẽ ad finẽ, ſũt diuerſa obiecta ergo alius motus volũtatis eſt itentio finis, & volũtas eius qđ eſt ad finẽ

¶3 Præterea, Volũtas eius quod eſt ad finẽ, dicitur electio. ſed nõ eſt idẽ electio & intẽtio. ergo nõ eſt idem motus intentio finis cũ volũtate eius quod eſt ad finẽ.

SED CONTRA eſt, quod id quod eſt ad finẽ ſe habet ad finem, vt medium ad terminũ: ſed idem motus eſt, qui per medium tranſit ad terminum in rebus naturalibus ergo & in rebus voluntariis, idem motus eſt intentio finis & voluntas eius quod eſt ad finem.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ motus volũtatis in finẽ, & ĩ id qđ ẽ ad finẽ, põt cõſiderari dupliciter. vno mõ ſm quod volũtas in vtrunq; fertur abſolutè & ſm ſe: & ſic ſunt ſimpliciter duo motus voluntatis in vtrũque. Alio modo põt conſiderari ſm quod voluntas fertur in id quod eſt ad finẽ propter finem, & ſic vnus & idem ſubiecto motus voluntatis eſt tendens ad finem & in id, quod eſt ad finem. Cùm. n. dico, volo medicinã propter ſanitatem, nõ deſigno, niſi vnũ motũ voluntatis: cuius ratio eſt, quia finis ratio eſt volendi ea, q̃ ſunt ad finem: idem aũt actus cadit ſuper obiectum & ſuper rationem obiecti, ſicut eadem viſio eſt coloris & luminis, vt ſupra dictũ eſt.* Et eſt ſimile de intellectu, q̃a ſi abſolute principiũ & concluſionem cõſideret, diuerſa eſt cõſideratio vtriuſq;: in hoc aũt ꝙ concluſioni propter principia aſſentit, eſt unus actus intellectus tãtũ. q. 8. art. 3. ad 2.

AD PRIMVM ergo dicendũ ꝙ Aug. loquitur de uiſione feneſtræ, & uiſione trãſeuntiũ per feneſtram, ſecundũ quod voluntas in vtrunq; abſolutè fertur.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ finis inquãtũ eſt res quædam, eſt aliud voluntatis obiectũ, quàm id quod eſt ad finem: ſed inquantum eſt ratio volendi id quod eſt ad finem: eſt vnum & idem obiectum.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ motus, qui eſt unus ſubiecto, põt ratione differre ſecundum principium & finem: vt aſcenſio & deſcenſio, ſicut dicitur in 3. phy.* ſic igitur inquantum motus voluntatis fertur in id quod eſt ad finem, prout ordinatur ad finẽ, eſt electio: motus autem voluntatis, qui fertur in finẽ ſecundum quod acquiritur per ea q̃ ſunt ad finem vocatur intentio: cuius ſignum eſt, quod intentio finis eſſe poteſt, ẽt nondum li. 3. Phyſ. text. 21. tom. 2.

nondum determinatis his, quę ſunt ad finem, quorum eſt electio.

ARTICVLVS V.

Vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

74 *1.2. quæſt. 110. ar. 1. cor. & 2. diſt. 38. ar. 1. 3. cor. et ad 3.*

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ bruta animalia intendant finē. natura. n. in his quæ cognitione carent, magis diſtat à rationali natura quā natura ſenſitiua, quę eſt in aīalibus brutis: ſed natura intendit finem etiam in his, quæ cognitione carent; vt probatur in 2. Phyſic. * ergo multo magis bruta animalia intendunt finem.

**li. 2. tex. 77. & ſeq.*

¶2 Præterea, Sicut intentio eſt finis, ita & fruitio: ſed fruitio cōuenit brutis aīalib⁹, vt dictū ē. † ergo & itētio

¶3 Præterea, Eius eſt intēdere finē, cuius eſt agere ꝑ finē, cū intendere nihil ſit niſi in aliud tendere. ſed bruta animalia agunt propter finem: mouetur enim animal vel ad cibum quærendū, vel ad aliquid huiuſmodi. ergo bruta animalia intendunt finem.

q. 11. ar. 2.

SED CONTRA, Intentio finis importat ordinationē alicuius ī finē. qd̄ eſt rōnis: cū igitur bruta aīalia non habeāt rationē, videtur, ꝙ non intendant finē.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt *. intendere eſt in aliud tendere, quod quidē eſt & mouentis & moti: ſecundū quidem igitur qd̄ dicit intendere finem id quod mouetur ad finē ab alio ſic natura dicitur intendere finem, quaſi mota ad ſuū finē à Deo, ſicut ſagitta à ſagittante: & hoc mō etiam bruta aīalia intendunt finē inquantum mouentur ab inſtinctu naturali ad aliquid. Alio modo intendere finē eſt mouentis: prout ſcilicet ordinat motum alicuius, vel ſui, uel alterius in finem: quod eſt rationis tantum. unde per hunc modum bruta non intendūt finem, quod eſt propriè & principaliter intendere, vt dictum eſt *.

ar. 1. huius quæſt. — *art. 1.*

AD PRIMVM ergo dicendū. ꝙ ratio illa procedit, ſecundū qd̄ intendere eſt eius qd̄ mouetur ad finē.

AD SECVNDVM dicendū, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in aliquid ſicut intentio, ſed abſolutam quietem in fine.

AD TERTIVM dicendum, quòd bruta animalia mouent ad finē, non quaſi cōſiderantia, ꝙ ꝑ motū ſuū poſſint cōſequi finē, qd̄ eſt propriè intendentis, ſed quaſi cōcupiſcētia naturali inſtinctu mouenē ad finē, quaſi ab alio mota, ſicut & c. quæ mouent naturaliter.

QVAESTIO XIII.

De electione quæ eſt actus voluntatis reſpectu eorū, quæ ſunt ad finem. in ſex articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandū eſt de actibus voluntatis, qui ſunt in comparatione ad ea, quæ ſunt ad finē. & ſunt tres, eligere, conſentire. & vti. Electionē autem præcedit cōſiliū. Primò ergo conſiderandum eſt de electione. Secundo, de conſilio. Tertiò, de conſenſu. Quarto, de vſu.

¶Circa electionem quæruntur ſex.

¶ Primo, cuius potentiæ ſit actus, vtrum voluntatis vel rationis.

¶Secundo, vtrum electio conueniat brutis animalibus.

¶ Tertio, vtrum electio ſit ſolum eorum quæ ſunt ad finem, vel etiam quandoque finis.

¶ Quarto, utrum electio ſit tantū eorū, q̄ ꝑ nos agunt.

¶ Quinto, vtrum electio ſit ſolum poſſibilium.

¶Sexto, utrum homo ex neceſſitate eligat vel libere.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum electio ſit actus voluntatis vel rationis.

75 *1. q. 83. ar. 3. corp. Et 2. diſt. 24. q. 1. ar. 2. Et veri. q. 22. artic. 15. & 3. Ethi. le. 6.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd electio nō ſit actus uoluntatis, ſed rationis: electio n. collationem quandā importat qua unū alteri pfert. ſed cōferre eſt rōnis. ergo electio eſt rōnis.

¶2 Præterea, Eiuſdē eſt ſyllogizare & concludere. ſyllogizare autem in operabilibus eſt rationis. cùm igitur electio ſit quaſi concluſio in operabilibus: ut dicitur in 7. Ethic. * uidetur, quòd ſit actus rationis.

& ca. 2 li. 6. le. 1. 2 p. na. — **lib. 7. c. 3. tom. 5.*

¶3 Præterea, Ignorantia non pertinet ad uoluntatē, ſed ad uim cognitiuam: eſt aūt quædam ignorantia electionis, ut dicitur in 3. Ethic. † ergo uidetur, ꝙ electio non pertineat ad uoluntatem; ſed ad rationem.

†li. 3. Eth. ca. 2. to. 5.

SED CONTRA, eſt quod Philoſophus dicit in 3. Eth. * ꝙ electio eſt deſideriū eorū, q̄ ſunt in nobis. deſideriū autē eſt actus voluntatis ergo & electio.

**li. 3. Ethi. c. 3. prope finē, to. 5.*

RESPONDEO dicendum, ꝙ in noīe electionis importatur aliquid pertinens ad rationem ſiue ad intellectū; & aliquid pertinens ad voluntatē. Dicit. n. Philoſophus ī 6. Eth. ꝙ electio eſt appetitiuus intellectus, vel appetitus intellectiuus: qn̄cūq; aūt duo cōcurrunt ad aliquid vnū conſtituendū, vnū eorū eſt vt formale, reſpectu alterius. Vnde Greg. Nic. † dicit, qd̄ electio, neq; eſt appetitus ſecundū ſeipſam, neq; conſiliū ſolū. ſed ex his aliquod compoſitum. ſicut. n. dicimus aīal ex aīa & corpore compoſitū eſſe: neq; verò corpus eſſe ſm ſeipſum, neque aīam ſolam, ſed vtrunq; : ita & electionē. Eſt aūt conſiderandū in actibus aīæ, ꝙ actus, qui eſt eſſentialiter vnius potentiæ vel habitus, recipit formam & ſpeciē à ſuperiori potētia vel habitu, ſecundū qd̄ ordinatur inferius à ſuperiori. ſi. n. aliqs actū fortitudinis exerceat ꝑ Dei amorē, actus quidē ille materialiter eſt fortitudinis, formaliter vero charitatis. Manifeſtū eſt aūt, ꝙ ratio quodāmodo voluntatem præcedit & ordinat actū eius, in quantum. ſ. voluntas in ſuū obiectū tendit ſecundū ordinē rationis, eo ꝙ vis apprehenſiua, appetitiuæ ſuū obiectū repræſentat. Sic igitur ille actus, quo voluntas tendit in aliquid, quod proponitur vt bonū. ex eo ꝙ per rationē eſt ordinatum ad finē: materialiter quidē eſt voluntatis, formaliter aūt rationis In huiuſmodi aūt ſubſtantia, act⁹ materialiter ſe habet ad ordinē, qui imponitur a ſuperiori potentia; & ideo electio ſubſtantialiter nō eſt actus rationis, ſed voluntatis. perficitur enim electio in motu quodam animæ ad bonum, quod eligitur. vnde manifeſtè actus eſt appetitiuæ potentiæ.

li. 6. Ethic. ca. 2. to. 5. — *li. 5. c. 4.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd electio importat collationem quandam præcedentem, nō quod eſſentialiter ſit ipſa collatio.

AD SECVNDVM dicendum, quòd concluſio ſyllogiſmi quæ fit in operabilibus, ad rationem pertinet: & dicitur ſententia vel iudicium, quam ſequitur electio; & ob hoc ipſa concluſio pertinere videtur ad electionem tanquam ad conſequens.

AD TERTIVM dicendum, quòd ignorantia dicitur eſſe electionis: non quòd ipſa electio ſit ſcientia, ſed quia ignoratur quid ſit eligendum.

ARTICVLVS II.

Vtrum electio conueniat brutis animalibus. 76

2. diſt. 25. ar. 1. ad 6. & 7. & 3. Metaph. le. 15. fin.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ electio brutis aīalibus conueniat. electio. n. eſt appetitus aliquorū propter finem: vt dicitur in 3. Ethico. * ſed bruta animalia appetunt aliquid propter finem agunt enim propter finem, & ex appetitu. ergo in brutis animalibus eſt electio.

**li. 3 Eth. ca. 3. circa finē, to. 5.*

¶2 Præterea, Ipſum nomē electionis ſignificare videtur ꝙ aliqd præ alijs accipiat. ſed bruta aīalia accipiūt aliqd̄ p̄ alijs: ſicut manifeſtè apparet, ꝙ ouis vnā herbā comedit, aliā refutat. ergo in brutis aīalibus eſt electio.

¶3 Præterea. Vt dr̄ in 6. Eth. * Ad prudentiā pertinet ꝙ aliquis bene eligat ea q̄ ſunt ad finē: ſed prudentia cōuenit brutis aīalibus. vnde dr̄ in principio Metaph. * ꝙ prudentia ſunt ſine diſciplina quæcunq; ſonos audire nō potentia ſunt, vt apes & hoc ēt ſenſui manifeſtū vr̄: apparent. n mirabiles ſagacitates in operibus animaliū, vt apū & aranearū, & canū. canis n. inſequens ceruū, ſi ad triuium venerit. odoratu quidē explorat an ceruus primā vel ſecundā viā tranſiuerit: ꝙ ſi inuenerit non tranſiſſe, iā ſecurus per tertiā viam incedit, vt

i. 6. Ethic. lc. 12. i medio tom. 5. li. 1. Metaph. c. 1. non procul à principio. to. 5.

explorando, quaſi vtens ſyllogiſmo diuiſiuo, quo concludi poſſet ceruum per illam viam incedere, ex quo non incedit per alias duas, cũ non ſint plures. ergo videtur, quod electio brutis animalibus conueniat.

lib. 5. ca. 4. circa prin. SED CONTRA eſt, quod Grego. Nicenus dicit * qđ pueri & irrationalia volũtariè quidẽ faciũt nõ tñ eligentia. ergo in brutis animalibus nõ eſt electio.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ cum electio ſit præacceptio vnius reſpectu alterius, neceſſe eſt ꝙ electio ſit reſpectu plurium, quæ eligi poſſunt: & ideo de his, quæ ſunt penitus determinata ad vnũ, electio locũ nõ habet. Eſt aũt differentia inter appetitũ ſenſitiuum & voluntatẽ, quia vt ex prædictis patet*. appetitus ſenſitiuus eſt determinatus ad vnũ particulare ſecundũ ordinẽ naturæ. voluntas aũt eſt quidẽ ſecundũ naturæ ordinem determinata ad vnum cõe, quod eſt bonũ, ſed indeterminatè ſe habet reſpectu particulariũ bonorũ. Et ideo propriè voluntatis eſt eligere, nõ autem appetitus ſenſitiui, qui ſolus eſt in brutis animalibus. Et ꝓpter hoc brutis animalibus electio non conuenit.

q. 1. art. 2. ad 3. et q. 6. ar. 2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ non omnis appetitus alicuius propter finem vocatur electio: ſed cũ quadam diſcretione vnius ab altero: quæ locum habere non poteſt, niſi vbi appetitus poteſt ferri ad plura.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ brutum animal accipit vnum præ alio: quia appetitus eius eſt naturaliter determinatus ad ipſum. vnde ſtatim quando per ſenſum vel per imaginationẽ repræſentatur, ubi aliqd ad qđ naturaliter inclinatur eius appetitus, abſque electione mouetur ad ipſum. ſicut etiam abſque electione ignis mouetur ſurſum & non deorſum.

lib. 3. Phy. tex. 11. & ſequent. vſque ad 19. præcipuè ꝟ tem. 3. AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut dr̃ in 3. Phyſ.* Motus eſt actus mobilis à mouente: & ideo virtus mouentis apparet in motu mobilis & propter hoc in omnibus, quæ mouentur à ratione, apparet ordo rationis mouentis: licet ipſa, quæ à ratione mouentur, rationẽ nõ habeant. ſic enim ſagitta directè tendit ad ſignum ex motione ſagittantis, ac ſi ipſa rationẽ haberet dirigẽtem. & idem apparet in motibus horologiorũ, & omniũ ingeniorũ humanorũ, quæ arte fiunt. Sicut aũt cõparantur artificialia ad artẽ humanã ita comparantur omnia naturalia ad artẽ diuinã: & ideo ordo apparet ĩ his, quæ mouentur ſecundum naturam: ſicut & in his,

lib. 2. text. com. 8. quæ mouentur ſecundũ artem, vt dicitur in 2. Phyſi. † Et ex hoc contingit, ꝙ in operibus brutorum animalium apparent quædã ſagacitates, in quantũ habent inclinationẽ naturalem ad quoſdã ordinatiſſimos proceſſus vtpotè à ſumma arte ordinatos: & propter hoc etiam quædã animalia dicuntur prudentia vel ſagacia nõ ꝙ in eis ſit aliqua ratio, uel electio. quod ex hoc apparet, ꝙ oia, q̃ ſunt vnius naturæ ſimpliciter operant.

ARTICVLVS III.

Vtrum electio ſit ſolum eorum, quæ ſunt ad finem, an etiam quandoq; ipſius finis.

77

AD TERTIVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd electio non ſit tantum eorum quę ſunt ad finẽ: dicit. n. Philoſophus in 6 Ethic.* ꝙ electionem rectã facit virtus: quæcunque autem illius gratia nata ſunt fieri, non ſunt virtutis, ſed alterius potentiæ. illud aũt cui⁹ gratia fit aliqd, eſt finis. ergo electio eſt finis.

Infr. ar 4. & 6. cor. et 5. q. 18. ar. 4 cor. et li. 4 contra c. 95. fin. Et opuſ 2. ca. 177. Et 3. Ethic. le. 5. Et 1. Peri her. le. 14. final. *c. 12 poſt med. to. 5. & ca. 2. to. 4.

¶ 2 Præterea, Electio importat præceptionem vnius reſpectu alterius: ſed ſicut eorũ quæ ſunt ad finem vnũ põt præaccipi alteri: ita etiam diuerſorum finium: ergo electio põt eſſe finis ſicut & illorũ quę ſunt ad finẽ.

SED CONTRA, eſt, quod Philoſophus dicit in 3. Ethico.* quòd voluntas eſt finis, electio autem eorum, quæ ſunt ad finem.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt *, electio conſequitur ſententiam vel iudicium, qđ eſt ſicut cõcluſio ſyllogiſmi operatiui: vnde illud cadit ſub electione, qđ ſe habet vt concluſio in ſyllogiſmo operabiliũ. finis aũt ĩ operabilibus ſe hẽt vt principiũ, & non ut cõcluſio, vt Philoſophus dicit in 2. Phy.* vnde finis inquantum eſt huiuſmodi, non cadit ſub electione, ſed ſicut in ſpeculatiuis nihil prohibet id quod eſt vnius demonſtrationis vel ſcientiæ, principiũ eſſe concluſionẽ alterius demonſtrationis vel ſcientiæ, primũ tñ principiũ indemonſtrabile non põt eſſe cõcluſio alicuius demonſtrationis vel ſcientiæ, ita etiam cõtingit id quod eſt in una operatione vt finis, ordinari ad aliquid vt ad finẽ: & hoc modo ſub electione cadit, ſicut in operatione medici ſanitas ſe hẽt vt finis, vnde hoc non cadit ſub electione medici, ſed hoc ſupponit tanquã principiũ: ſed ſanitas corporis ordinat̃ ad bonũ aĩæ: vnde apud eũ qui habet curã de aĩæ ſalute, poteſt ſub electione cadere eſſe ſanũ, vel eſſe infirmũ: nã Apoſtolus dicit 2. ad Cor. 12. Cũ enim infirmor, tũc ſum potens. ſed vltimus finis nullo modo ſub electione cadit.

ar. 1. ad 3. lib. 2. Phy. tex. 89. tomo 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ fines proprij virtutum ordinantur ad beatitudinem ſicut ad vltimũ finem: & hoc modo poteſt eſſe eorum electio.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ſicut ſupra habitũ eſt, vltimus finis eſt vnus tantũ: vnde vbicunq; occurrunt plures fines, inter eos poteſt eſſe electio, ſecundum, quod ordinantur ad vltimum finem.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum electio ſit tantum eorum, quæ per nos aguntur.

78

Inf. arti. 5. co.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ electio non ſit ſolum reſpectu humanorũ actuum. electio enim eſt eorum, quæ ſunt ad finem: ſed ea quæ ſunt ad finem. non ſolum ſunt actus, ſed etiam organa: vt dicitur ĩ 2. Phyſic. ergo electiones non ſunt tantum humanorum actuum.

¶ 2 Præterea, Actio à contemplatione diſtinguit. ſed electio etiam in contemplatiõne locũ habet: prout ſcilicet vna opinio alteri præeligitur. ergo electio non eſt ſolum humanorum actuum.

¶ 3 Prætetea, Eliguntur homines ad aliqua officia, vel ſecularia, vel eccleſiaſtica, ab his qui nihil erga eos agunt. ergo electio non ſolum eſt humanorum actuũ.

SED CONTRA eſt qđ Philoſoph. dicit in 3.* Eth ꝙ nullus eligit niſi ea, q̃ exiſtimat fieri per ipſum. lib 3. ca. 2.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut intentio eſt finis, ita electio eſt eorum quæ ſunt ad finem. finis autẽ vel eſt actio, vel res aliqua: & cùm res aliqua: fuerit finis neceſſe eſt, ꝙ aliqua humana actio interueniat, vel inquantũ homo facit rem illã, quæ eſt finis (ſicut medicus facit ſanitatẽ quæ eſt finis eius: vnde & facere ſanitatẽ dicit̃ finis medici) vel inquantum homo aliquo mõ vtitur vel fruitur re, quæ eſt finis. ſicut auaro eſt finis pecunia, vel poſſeſſio pecuniæ: Et eodẽ modo dicendũ eſt de eo quod eſt ad finẽ: quia neceſſe eſt, vt id qđ eſt ad finẽ, vel ſit actio, vel res aliqua, interueniẽte aliqua actione per quã facit id qđ eſt ad finẽ, vel vtitẽ eo. Et ꝑ hũc modũ electio ſemꝑ eſt humanorũ actuũ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ organa ordinantur ad finẽ, inquantũ homo vtitur eis ꝓpter finẽ.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ in ipſa contemplatione eſt aliquis actus intellectus aſſentientis huic opinioni vel illi: actio verò exterior eſt quæ contra contemplationem diuiditur.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ homo qui eligit epiſcopũ, vel principẽ ciuitatis, eligit noiare ipſum ĩ talẽ dignitatẽ, alioquin ſi nulla eſſet eius actio ad cõſtitutionẽ epi, vel principis, nõ cõpeteret ei electio. Et ſimiliter dicendũ eſt, ꝙ quandocunq; dr̃ aliqua res præeligi alteri, adiungitur ibi aliqua operatio eligentis.

ARTICVLVS V.

Vtrum electio ſit ſolum poſſibilium.

79

Veri q. 22. arti. 13. ad 12. Et 3. Ethi. lect. 5. ſin.

AD QVINTVM ſic ꝓceditur. Videt̃, ꝙ electio non ſit ſolũ poſſibiliũ: electio. n. eſt actus volun-

voluntatis vt dictum eſt:* ſed voluntas eſt poſsibiliũ & impoſsibiliũ: vt dicitur in 3. Ethic. † ergo & electio.

*artic. 1. †li. 3. eth. c. 2. parũ ante medium. *ar. 4 huius quaeſt.

¶ 2 Praeterea, Electio eſt eorum quae per nos aguntur: ſicut dictũ eſt.* nihil ergo refert quantum ad electionẽ, vtrum eligatur id quod eſt impoſsibile ſimpliciter, vel id quod eſt impoſsibile eligenti, ſed frequenter ea quae eligimus, perficere non poſſumus: & ſic ſũt impoſsibilia nobis: ergo electio eſt impoſsibilium.

¶ 3 Praeterea, Nihil homo tẽtat agere: niſi eligendo. Sed beatus Benedictus dicit, ꝙ ſi Praelatus aliquid impoſsibile praeceperit, tentandum eſt: ergo electio poteſt eſſe impoſsibilium.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 3. Ethic.* quod electio non eſt impoſsibilium.

li. 3. eth. c. 2. parũ ante medium. tom. 5. *artic. 4.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictũ eſt,* electiones noſtrae referuntur ſemper ad noſtras actiones: ea aũt, q̃ per nos aguntur, ſunt nobis poſsibilia. vnde neceſſe eſt dicere, ꝙ electio non ſit niſi poſſibiliũ. Similiter etiam rõ eligendi aliquid, eſt, vt ex hoc poſsimus conſequi finẽ: vel ex hoc, ꝙ ducit ad finẽ: per id autẽ quod eſt impoſsibile, non põt aliquis conſequi finem. cuius ſignũ eſt, quia cũ in conſiliando ꝑueniunt homines ad id quod eſt eis impoſsibile, diſcedũt, quaſi non valentes vlterius procedere. Apparet ẽt hoc manifeſte ex proceſſu rõnis praecedente: ſic enim ſe habet id quod eſt ad finẽ de quo electio eſt ad finẽ, ſicut concluſio ad principiũ. Manifeſtũ eſt autẽ, quod concluſio impoſsibilis non ſequitur ex principio poſsibili: vnde non põt eſſe, quòd finis ſit poſsibilis, niſi id quod eſt ad finem, fuerit poſsibile: ad id autem quod eſt impoſsibile nullus mouetur. vnde nullus tenderet in finẽ niſi ꝑ hoc qđ apparet id quod eſt ad finẽ eſſe poſsibile, vnde id qđ eſt impoſsibile, ſub electione nõ cadit.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ voluntas media eſt inter intellectum & exteriorem operationem. nam intellectus proponit voluntati ſuũ obiectum, & ipſa voluntas cauſat exteriorẽ actionẽ: ſic igitur principium motus volũtatis conſideratur ex parte intellectus, q̃ aꝑhendit aliquid vt bonũ in vniuerſali. Sed terminatio, ſeu ꝑfectio actus voluntatis attenditur ſm ordinẽ ad operationẽ, ꝑ q̃ aliquis tẽdit ad conſecutionẽ rei: nam motus voluntatis eſt ab aĩa ad rẽ. & ideo perfectio actus voluntatis attẽditur ſm hoc qđ eſt aliquid bonũ alicui ad agẽdũ: hoc, autẽ eſt poſsibile: & iõ voluntas completa nõ eſt niſi de poſsibili quod eſt bonũ volenti. Sed voluntas incompleta eſt de impoſsibili, quae ſm quoſdam velleitas dicitur: quia ſcilicet aliqs vellet illud ſi eſſet poſsibile: electio autẽ nominat actum voluntatis iã determinatum ad id quod eſt huic agendum: & ideo nullo modo eſt niſi poſsibilium.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ cũ obiectũ voluntatis ſit bonũ apprehenſum: hoc modo iudicandũ eſt de obiecto voluntatis, ſm quod cadit ſub apprehenſione: & ideo ſicut quandoque volũtas eſt alicuius qđ apprehenditur vt bonum, & tamen non eſt vere bonũ: ita quandoque eſt electio eius quod apprehenditur, vt poſsibile eligenti: quod tamen non eſt ei poſsibile.

80

1. q. 115. ar. 4. co. Et 2. 2. q. 104. ar. 1. co. Et veri. q. 22. ar. 6. & q. 24. ar. 1. Et mal. q. 6 et 1. periher. lec. 14. fin. *li. 7. eth. c. 8 à medio. tom. 5. †ar. 1. huius quaeſt.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ hoc ideo dicitur: quia an aliquid ſit poſsibile, ſubditus non debet ſuo iudicio diffinire: ſed ĩ vnoquoq; iudicio ſuperioris ſtare.

ARTICVLVS VI.

Vtrum homo ex neceſsitate, eligat an liberè.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr ꝙ homo ex neceſsitate eligat: ſic enim ſe habet finis ad eligibilia, vt principia ad ea quae ex principijs conſequuntur, vt patet in 7. Ethic.* ſed ex principijs ex neceſsitate deducuntur concluſiones ergo ex fine de neceſsitate mouetur aliquis ad eligendum.

¶ 2 Praeterea, Sicut dictũ eſt †, electio conſequitur iudiciũ rationis de agendis: ſed ratio ex neceſsitate iudicat de aliquibus propter neceſsitatem pręmiſſarum: ergo videtur quòd etiam electio ex neceſsitate ſequatur.

¶ 3 Praeterea, Si aliqua duo ſunt penitus aequalia, nõ magis mouetur homo ad vnũ q̃ ad aliud: ſicut famelicus ſi habet cibũ aequaliter appetibilẽ in diuerſis partibus, & ſm aequalẽ diſtãtiã, non magis mouet ad vnũ, q̃ alterũ: vt Plato dixit:* aſsignãs rõnẽ quietis terrae in medio: ſicut dr in 2. de caelo. Sed multo minus poteſt eligi quod accipitur vt minus, quàm quod accipitur vt aequale: ergo ſi ꝓponantur duo vel tria vel plura, inter quae vnũ maius appareat, impoſsibile eſt aliqđ aliorũ eligere. Ergo ex neceſsitate eligitur illud quod eminẽtius apparet. Sed oĩs electio ẽ de omni eo q̃d vr aliquo modo melius: ergo omnis electio eſt ex neceſsitate.

hoc habetur in 2 de caelo tex 75. et 90. ex ſententia Anaximandr.

SED CONTRA eſt, qđ electio eſt actus potẽtiae rõnalis, quae ſe habet ad oppoſita ſm Philoſophum. †

li. 9. meta. tex. 3. 10. 3.

RESPONDEO dicendũ quod homo nõ ex neceſſitate eligit, & hoc ideo: quia quod poſsibile eſt non eſſe non neceſſe eſt eſſe. Quòd autẽ poſsibile ſit nõ eligere vel eligere. huius ratio ex duplici hoĩs poteſtate accipi põt. põt n. homo velle, & nõ velle, agere & nõ agere: põt ẽt velle hoc, aut illud, cuius ratio ex ipſa uirtute rationis accipitur. Quicquid enim ratio poteſt apprehendere vt bonum, in hoc voluntas tendere poteſt: põt aũt ratio apprehendere, vt bonum, non ſolũ hoc, quod eſt velle, aut agere, ſed hoc ẽt quod eſt non velle & non agere: & rurſum in oĩbus particularibus bonis põt cõſiderare rationẽ boni alicuius, & defectũ alicuius boni, q̃d habet rationem mali: & ſm hoc poteſt vnumquodque huiuſmodi bonorũ apprehendere, vt eligibile vel fugibile. Solum aũt perfectũ bonũ, quod eſt beatitudo, non poteſt ratio apprehendere ſub ratione mali, aut alicuius defectus: & ideo ex neceſsitate beatitudinem homo vult, nec põt velle non eſſe beatus aut miſer: electio aũt cũ non ſit de fine, ſed de his quae ſunt ad finẽ (vt iam dictũ eſt*) non eſt perfecti boni quod eſt beatitudo. ſed aliorũ particulariũ bonorũ: & ideo homo nõ ex neceſſitate, ſed libere eligit.

ar. 3 huius quaeſt.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ non ſemꝑ ex principijs ex neceſſitate procedit concluſio. Sed tunc ſolũ qñ principia non poſſunt eſſe vera ſi cõcluſio nõ ſit vera. & ſimiliter non oportet ꝙ ſemꝑ ex fine inſit homini neceſſitas ad eligendũ ea, quae ſunt ad finẽ: qa non oẽ qđ ẽ ad finẽ, tale eſt ꝙ ſine eo finis haberi nõ poſſit, aut ſi tale ſit, nõ ſemꝑ ſub tali rõne cõſideratur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſententia ſiue iudiciũ rõnis de rebus agendis eſt circa cõtingẽtia, quę à nobis fieri poſſunt. In quibus concluſiones non ex neceſſitate ſequũtur ex principijs neceſſarijs abſoluta neceſſitate, ſed neceſſariis ſolum ex conditione, vt ſi currit, mouetur.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ nihil prohibet ſi aliqua duo aequalia ꝓponantur ſm vnam cõſiderationẽ, quin circa alterum conſideretur aliqua cõditio ꝑ quã emineat, & magis flectatur volũtas in ipſum q̃ in aliud.

QVAESTIO XIIII.

De conſilio quod electionem praecedit, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de conſilio

¶ Et circa hoc quaeruntur ſex.

¶ Primo, vtrũ conſiliũ ſit inquiſitio.

¶ Secundo, vtrum conſiliũ ſit de fine, vel ſolũ de his quae ſunt ad finem.

¶ Tertio, vtrũ cõſiliũ ſit ſolũ de his, q̃ à nobis agũtur.

¶ Quarto, vtrũ conſiliũ ſit de oĩbus, q̃ à nobis aguntur.

¶ Quinto vtrũ conſiliũ procedat ordine reſolutorio.

¶ Sexto, vtrum cõſiliũ procedat in infinitum.

81

1. 2 q 49. ar. 5. cor. et 3. di. 35 q. 2. q. 1. cor. *li. 2. orth. fidei. c. 22.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum conſilium ſit inquiſitio.

AD PRIMVM ſic ꝓcedit. Vr ꝙ conſiliũ nõ ſit inquiſitio: dicit enim * Damaſ. quòd conſilium eſt appetitus, ſed ad appetitum non pertinet

inquirere. ergo conſilium non eſt inquiſitio.

¶ 2 Præterea, Inquirere intellectus diſcurrentis eſt, & ſic Deo non conuenit, cuius cognitio non eſt diſcurſiua, vt in primo * habitum eſt, ſed conſilium Deo attribuitur. dicitur. n. ad Epheſ. 1. ꝙ operatur omnia ſecundũ cõſiliũ volũtatis ſuæ. ergo cõſiliũ nõ eſt inquiſitio. *p. p. 14. ar. 7.

¶ 3 Præterea, Inquiſitio eſt de rebus dubijs: ſed conſilium datur de his quæ ſunt circa bona certa, ſecundũ illud Apoſt. 1. ad Corinth 7. De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. ergo conſilium non eſt inquiſitio.

lib. 5. c. 5. circa prin. SED CONTRA eſt quod *Greg. Nicenus dicit, Omne quidem conſilium quæſtio eſt, non autem omnis quæſtio conſilium.

quæſt. 13. RESPONDEO dicendum, ꝙ electio, ſicut *dictum eſt, conſequitur iudicium rationis de rebus agendis: in rebus autẽ agẽdis multa incertitudo inuenitur: quia actiones ſunt circa ſingularia contingentia, quæ propter ſui variabilitatẽ incerta ſunt. In rebus aut. in dubijs & incertis ratio non profert iudiciũ abſque inquiſitione præcedente, & ideo neceſſaria eſt inquiſitio rationis ante iudiciũ de eligendis. & hæc inquiſitio cõſiliũ vocatur: propter qd philoſophus dicit in 3.* Ethi. quod electio eſt appetitus præconſiliati. li. 3. eth. c. 3. circa finẽ, tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod quando actus duarum potentiarum adinuicem ordinatur, in vtroque eſt aliquid quod eſt alterius potentiæ. & ideo vterque actus ab vtraque potentia denominari poteſt. Manifeſtũ eſt autẽ, ꝙ actus rõnis dirigentis in his quæ ſunt ad finẽ, & actus voluntatis, ſm regimen rõnis in ea tendentis, ad ſe inuicem ordinãtur. vnde & in actu voluntatis, q̃ eſt electio, apparet aliquid rationis, ſ. ordo, & in conſilio quod eſt actus rõnis apparet aliquid voluntatis, ſicut materia: quia conſilium eſt de his, quæ homo vult facere, & eſt ſicut motiuũ; quia ex hoc ꝙ homo vult finẽ, mouetur ad conſiliandũ de his quæ ſunt ad finẽ: & ideo Philoſophus dicit in 6.* Ethi. ꝙ electio eſt intellectus appetitiuus, vt ad electionẽ vtrunq; cõcurrere oſtendat, ita * Dama. dicit, quod conſilium eſt appetitus inquiſitiuus vt conſiliũ aliquo modo pertinere oſtendat & ad voluntatem circa quam & ex qua fit inquiſitio, & ad rationem inquirentem. li. 6. eth. c. 2. circa finẽ tom. 5. *li. 2. orth. fidei, c. 22.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ea quæ dicuntur de Deo, accipienda ſunt abſque omni defectu qui inuenitur in nobis: ſicut in nobis ſcientia eſt concluſionum per diſcurſum a cauſis in effectus. Sed ſcientia dicta de Deo ſignificat certitudinẽ de omnibus effectibus in prima cauſa abſque omni diſcurſu. Et ſimiliter conſilium attribuitur Deo quantum ad certitudinem ſententiæ vel iudicij, quæ in nobis prouenit ex inquiſitione conſilij. ſed huiuſmodi inquiſitio in Deo locum non habet. & ideo conſilium ſm hoc Deo non attribuitur: & ſecundum hoc * Damas. dicit quod Deus nõ conſiliatur. ignorantis enim eſt conſiliari. lib 2. orth. fidei, c. 22.

AD TERTIVM dicendum, quod nihil prohibet aliqua eſſe certiſsima bona ſecundum ſententiã ſapientum & ſpiritualium virorum, quæ tamen nõ ſunt certa bona ſecundum ſententiam plurium, vel carnalium hominum, & ideo de talibus conſilia dantur.

82

ARTICVLVS II.

Vtrum conſilium ſit de fine, an ſolũ de his, quæ ſunt ad finẽ.

2. 2. q. 33. ar. 1. ad 2. & qõ 47. ar. 1. ad 2. et 3. diſ. 35 q. 2. ar. 4. q. 1. ad 11 3 Eth lec. 8. in prin. li. *li. 3. c. 5. a med. di.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ conſiliũ non ſolum ſit de his quæ ſunt ad finẽ, ſed etiam de fine. quæcunque. n. dubitationem habẽt, de his poteſt inquiri ſed circa operabilia humana cõtingit eſſe dubitationẽ de fine, & non ſolum de his q̃ ſunt ad finẽ. cũ igitur inquiſitio circa operabilia ſit conſiliũ, videtur ꝙ conſilium poſsit eſſe de fine.

¶ 2 Præterea, Materia conſilij ſunt operationes humanæ: ſed quædam operationes humanæ ſunt fines, vt dr̃ in primo * Ethi. ergo conſilium poteſt eſſe de fine.

SED CONTRA eſt quod * Grego. Nicenus dicit, ꝙ nõ de fine, ſed de his q̃ ſũt ad finẽ, eſt conſiliũ.

RESPONDEO dicendum, quod finis in operabilibus habet rationẽ principij, eo quod rationes eorũ, quæ ſunt ad finẽ, ex fine ſumuntur: principium autem non cadit ſub quæſtione, ſed principia oportet ſupponere in omni inqſitione vnde cũ conſiliũ ſit quæſtio, de fine non eſt conſiliũ, ſed ſolũ de his quæ ſunt ad finem. Tamen contingit id quod eſt finis reſpectu quorundã, ordinari ad aliũ finẽ, ſicut etiam id qd eſt principiũ vnius demonſtrationis, eſt cõcluſio alterius, & ideo id qd accipitur vt finis in vna inquiſitione, poteſt accipi vt ad finẽ in alia inqſitione, & ſic de eo erit cõſiliũ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod id quod accipitur vt finis eſt iam determinatum: vnde quãdiu habetur vt dubium, non habetur vt finis: & ideo ſi de eo conſilium habetur, non erit conſilium de fine, ſed de eo quod eſt ad finem.

AD SECVNDVM dicendum, quòd de operationibus eſt conſilium inquantum ordinantur ad aliquẽ finem vnde ſi aliqua operatio humana ſit finis, de ea inquantum huiuſmodi non eſt conſilium.

83

ARTICVLVS III.

Vtrum conſilium ſit ſolum de his quæ à nobis aguntur.

2. 2. qõ 49 art 2. cor. Et diſ. 35. q. 2. art. 4. qõ. 1. cor. 3. Eth. lec. 7.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd conſilium non ſit ſolum de his quæ aguntur à nobis: conſilium enim collationem quandam importat; ſed collatio inter multos poteſt fieri etiã de rebus immobilibus q̃ non fiũt à nobis, puta de naturis rerũ. ergo cõſiliũ nõ ſolũ eſt de his q̃ aguntur à nobis.

¶ 2 Præterea, Homines interdũ cõſilia quærunt de his, quæ ſunt lege ſtatuta; vnde & iuriſconſulti dicuntur. & tamen eorum qui quærũt huiuſmodi conſiliũ, non eſt leges facere. ergo conſilium non ſolum eſt de his quæ a nobis aguntur.

¶ 3 Præterea, Dicũtur etiã quidã conſultationes facere de futuris euentibus, quæ tñ nõ ſunt in poteſtate noſtra. ergo conſilium non ſolũ eſt de his, q̃ à nobis fiunt.

¶ 4 Præterea. Si conſiliũ eſſet ſolum de his quæ a nobis fiunt, nullus conſiliaretur de his quæ ſunt per aliũ agenda: ſed hoc patet eſſe falſum. ergo conſilium non ſolum eſt de his quæ à nobis fiunt.

SED CONTRA eſt qd *Gre. Nicenus, dicit, Cõſiliamur de his, q̃ fiũt in nobis, & per nos fieri poſsũt.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ conſilium propriè importat collationem inter plures habitã qd & ipſum nomẽ deſignat; dr̃ enim conſilium quaſi conſidium, eo quòd multi conſident ad ſimul conferẽdũ. eſt autẽ conſiderandũ, quod in particularibus contingentibus ad hoc quod aliquid certum cognoſcatur, plures conditiones, ſeu circunſtantias cõſiderare oportet, quas ab vno non facile eſt cõſiderari, ſed a pluribus certius ꝑcipiuntur: dum quod vnus conſiderat, alij non occurrit. In neceſſarijs aũt & vniuerſalibus, eſt abſolutior & ſimplicior cõſideratio, ita ꝙ magis ad huiuſmodi conſiderationẽ vnus per ſe ſufficere põt. & ideo inquiſitio conſilij proprie pertinet ad contingentia ſingularia, cognitio aũt veritatis in talibus nõ habet aliquid magnũ, vt per ſe ſit appetibilis, ſicut cognitio vniuerſalium & neceſſariorũ; ſed appetitur ſm quod eſt vtilis ad operationẽ, quia actiones ſunt circa cõtingentia ſingularia. Et ideo dicẽdum eſt, ꝙ proprie conſilium eſt circa ea quæ aguntur a nobis. lib. 5. c. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod conſiliũ importat collationem, non quemcunque, ſed collationem de rebus agendis ratione iam * dicta. in corp ar.

AD SECVNDVM dicẽdum, ꝙ id quod eſt lege poſitum, quãuis non ſit ex operatione quærentis cõſilium, tamen eſt directiuũ eius ad operãdum: quia iſta eſt vna ratio aliquid operandi mandatum legis.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ cõſiliũ non ſolũ eſt

eſt de his quæ aguntur,ſed de his q̃ ordinanĩ ad operationes: & propter hoc conſultatio dicĩ fieri de futuris euentibus,inquantum homo per futuros euẽtus cognitos dirigitur ad aliquid faciẽdũ vel vitand m.

AD QVARTVM dicendũ,ꝙ de aliorum factis conſilium quærimus, inquantũ ſunt quodã modo vnũ nobiſcum,vel per vnionẽ affectus, ſicut amicus ſolicitus eſt de his,quæ ad amicũ ſpectant, ſicut de ſuis: vel per modũ inſtrumẽti:nã ageus principale & inſtrumẽtale ſunt quaſi vna cauſa cum vnũ agat per alterũ,& ſic dominus conſiliatur de his quæ ſunt agenda per ſeruũ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conſilium ſit de omnibus,quæ à nobis aguntur.

84 *Et. 3 di. 35. qõ. 2. ar. 4. q. 1. cor. Et pſ. 19. co. 3. Et 3. Eth. lect. 7. *art. 1.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtᷣ ꝙ conſilium ſit de omnibus,quæ ſunt per nos agenda: electio n eſt appetitus pcõſiliati, vt * dictũ eſt, ſed electio eſt de omnibus, quæ per nos aguntur, ergo & conſilium.

¶2 Præterea, Conſilium importat inquiſitionem rõnis ſed in omnibus quæ non per impetũ paſsionis agimus, procedimus ex inquiſitione rationis. ergo de omnibus quæ aguntur à nobis eſt conſilium.

¶3 Præterea, Philoſophus dicit in 3. Eth. ꝙ ſi per plura aliquid fieri poteſt,conſilio inquiritur per qđ faciliũè & optimè fiat. ſi aũt per vnum qualiter per illud fiat:ſed omne quod fit,fit per vnum , vel per multa.ergo de omnibus,quæ fiunt à nobis,eſt conſilium. *lib. 3. ethi. c. 3. in medio. tom. 5.*

SED CONTRA eſt quod* Greg. Nicen. dicit,ꝙ de his, quæ ſecundum diſciplinam vel artem ſunt operibus,non eſt conſilium. *li. 5. ca. 5.*

RESPONDEO dicendũ,ꝙ conſiliũ eſt inquiſitio quædã,vt* dictũ eſt de illis aũt inquirere ſolemus, quæ in dubiũ veniũt,vñ & rõ inquiſitiua,quæ dicitur argumentũ eſt rei dubiæ faciens fidẽ:ꝙ aũt aliquid in operabilibus humanis non ſit dubitabile, ex duobus cõtingit. Vno mõ,quia per determinatas vias proceditur ad determinatos fines,ſicut cõtingit in artibus,quæ habẽt certas vias,operãdi,ſicut ſcriptor nõ cõſiliaĩ qũo debet trahere literas,hoc n. determinatũ eſt per artem. Alio mõ,quia nõ multum refert vtrũ ſic, vel ſic fiat: & iſta ſunt minima quæ parũ adiuuant,vel impediunt reſpectu finis conſequendi: quod aũt parum eſt, quaſi nihil accipit rõ Et ideo de duobus nõ conſiliamur quãuis ordinẽtur ad finẽ,vt * Philoſo dicit,ſ de rebus paruis, & de his quę ſunt determinata qualiter fieri debẽt,ſicut ẽ ĩ operationibus artiũ pter quaſdã cõiecturales,vt* Grego Ni dicit,vt puta medicinalis,negotiatiua, & hmõi. *ar. 1. huius qõnis.* *li. 3. eth c. 3. tom. 5.* *li. 5. ca. 5.*

AD PRIMVM ergo dicẽdum,ꝙ electio præſupponit conſilium ratione iudicij vel vel ſententiæ. vnde quando iudicium, vel ſententia manifeſta eſt abſq; inquiſitione, non requiritur conſilij inquiſitio.

AD SECVNDVM dicendum,ꝙ rõ in rebus manifeſtis non inquirit ſed ſtatim iudicat: & ideo non oportet in omnibus quæ ratione aguntur , eſſe inquiſitionem conſilii.

AD TERTIVM dicendum,quòd quando aliqd per vnum poteſt fieri,ſed diuerſis modis, poteſt dubitationem habere,ſicut & quando fit per plura. & ideo opus eſt conſilio:ſed quando determinatur non ſolum res ſed modus,tunc non eſt opus conſilio.

ARTICVLVS V.

Vtrum conſilium procedat ordine reſolutorio.

85

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ cõſiliũ nõ pcedat mõ reſolutorio cõſiliũ. n. eſt de his quæ à nobis agũtur ſed operationes noſtræ non procedũt modo reſolutorio, ſed magis mõ cõpoſitiuo,ſ de ſimplicibus ad compoſita, ergo compoſiti cõſilium non ſemper procedit modo reſolutorio.

¶2 Præterea,Conſilium eſt inquiſitio rõnis , ſed ratio à prioribus incipit,& ad poſteriora deuenit,ſcđm cõuenientiorem ordinem.cum igitur præterita ſint priora præſentibus,& præſentia priora futuris,in conſiliando videtur eſſe procedendum à præſentibus , & præteritis in futura,quod non pertinet ad ordinem reſolutorium.ergo in conſiliis non ſeruatur ordo reſolutorius.

¶3 Præterea,conſilium non eſt niſi de his quæ ſunt nobis poſsibilia,vt dicitur in 3.* Ethi. ſed an ſit nobis aliquid poſsibile,perpẽditur ex eo , ꝙ poſſumus facere vel non poſſumus facere vt perueniamus in illud . ergo in inquiſitione conſilii à pñtibus incipere oportet. *li. 3. eth c. 3. paulo poſt principium. to. 5 *li. 3. poſt mediũ to. 5.*

SED CONTRA eſt, ꝙ philoſophus dicit in 3.* Ethi ꝙ ille,q conſiliatur,videtur q̃rere & reſoluere.

RESPONDEO dicendum, ꝙ in omni inquiſitione oportet ĩcipere ab aliquo principio,qđ quidem, ſi ſicut eſt prius in cognitione, ita etiam ſit prius in eſſe:non eſt proceſſus reſolutorius,ſed magis compoſitiuus Procedere.n.à cauſis in effectus, eſt proceſſus compoſitiuus:nam cauſæ ſunt ſimpliciores effectibus. Si autem id ꝙ eſt prius in cognitione,ſit poſterius in eſſe,ẽ proceſſus reſolutorius : vt pote,cum de effectibus manifeſtis iudicamus, reſoluẽdo in cauſas ſimplices: principiũ autem in inquiſitione conſilii eſt finis, qui quidem eſt prior in intentione,poſterior tamen in eſſe,& ſecundum hoc oportet ꝙ inquiſitio conſilii ſit reſolutiua , incipiendo. ſ.ab eo , quod in futuro intenditur , quouſq; perueniatur ad id quod ſtatim agendũ eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum,ꝙ conſiliũ eſt de operationibus:ſed ratio operationũ accipitur ex fine . & ideo ordo ratiocinandi de operationibus eſt contrarius ordini operandi.

AD SECVNDVM dicendum,ꝙ ratio incipit ab eo quod eſt prius ſecundum rationem,nõ autem ſemper ab eo quod eſt prius tempore.

AD TERTIVM dicendum,ꝙ de eo quod eſt agendum propter finẽ,non quæreremus ſcire an ſit poſſibile,ſi nõ eſſet congruum fini : & ideo prius oportet inquirere an conueniat ad ducendum in finem : quàm conſideretur an ſit poſsibile.

AATICVLVS VI.

86

Vtrum conſilium procedat in infinitum.

AD Sextum ſic proceditur. Videtur ꝙ inquiſitio conſilii procedat in infinitum: cõſiliũ.n. inquiſitio eſt de particularibus ĩ quibus eſt operatio: ſed ſingularia ſunt infinita.ergo inquiſitio conſilii eſt infinita.

¶2 Præterea,Sub inquiſitione cõſilii cadit cõſiderare nõ ſolũ quid agendũ ſit:ſed ẽt quo modo impedimenta tollantur Sed q̃libet humana actio põt infinitè ĩpediri,& impedimentũ tolli põt per aliquã rõnẽ humanã ergo in infinitũ remanet q̃rere de ĩpedimẽtis tollẽdis.

¶3 Præterea, Inquiſitio ſcientiæ demonſtratiuæ non procedit in infinitum:quia eſt deuenire in aliqua principia per ſe nota , quæ omnimodam certitudinem habent. Sed talis certitudo non poteſt inueniri in ſingularibus contingentibus,quæ ſunt variabilia,& incerta. ergo inquiſitio conſilii procedit in infinitum.

SED CONTRA,Nullus mouetur ad id,ad quod impoſsibile eſt ꝙ pueniat,vt dicitur in 1.* de cælo. ſed infinitũ ĩpoſsibile eſt tranſire. ſi igitur inquiſitio cõſilii ſit ĩfinita,null' cõſiliari ĩciperet,qđ patet eẽ falſum. *ex li. 4. de ca. tex. 33.*

RESPONDEO dicendũ , ꝙ inquiſitio conſilii eſt infinita in actu ex duplici parte, ſ. ex parte principii & ex parte termini: accipitur enim in inquiſitione cõſilii duplex principium,vnum proprium ex ipſo genere operabilium: & hoc eſt finis, de quo non eſt cõſilium, ſed ſupponitur in conſilio vt principium,vt* dictum eſt. Aliud quaſi ex alio genere aſſumptũ, ſicut & in ſcientiis demonſtratiuis,vna ſciẽtia ſupponit aliqua ab alia,de quibus non inquirit, hmõi autem principia, quæ in inquiſitione conſilii ſupponuntur,ſunt quæcũque ſunt per ſenſum accepta, vt pote, quòd hoc ſit panis vel *ar. 1. huius quæſt.*

nis vel ferrum. & quæcũq; ſunt per aliquam ſcientiam ſpeculatiuam vel practicã in vniuerſali cognita, ſicut ꝙ mœchari eſt à Deo prohibitũ, & ꝙ homo non poteſt viuere niſi nutriat nutrimẽto conuenienti: & de iſtis non inquirit conſiliator. Terminus aũt inquiſitionis eſt id qđ ſtatim eſt in poteſtate noſtra, vt faciamus. Sicut enim finis habet rationem principii, ita id qđ agitur propter finem, habet rationem concluſionis. Vnde id qđ primo agendũ occurrit, habet rationem vltimæ cõcluſionis ad quã inquiſitio terminatur: nihil aũt prohibet conſiliũ potentia infinitũ eſſe, ſecundum quod in infinitũ poſſunt aliqua occurrere conſilio inquirenda.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſingularia nõ ſunt infinita actu, ſed in potentia.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ licet humana actio poſſit impediri, nõ tñ ſemper hẽt impedimẽtũ paratum. & ideo non ſemper oportet conſiliari de impedimento tollendo.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ in ſingularibus cõtingentibus poteſt aliquid accipi certũ etſi non ſimpliciter tamen vt nũc, prout aſſumitur in operatione. Sortem enim ſedere nõ eſt neceſſariũ: ſed eũ ſedere dũ ſedet, eſt neceſſariũ: & hoc per certitudinẽ accipi poteſt.

QVAESTIO XV.

De conſenſu qui eſt actus voluntatis reſpectu eorũ quæ ſunt ad finem, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de conſenſu.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, vtrum conſenſus ſit actus appetitiuæ, vel apprehenſiuæ virtutis.

¶Secundo, vtrum conueniat brutis animalibus.

¶Tertio, vtrũ ſit de fine, vel de his q̃ ſunt ad finem.

¶Quarto, vtrum conſenſus in actum, pertineat ſolum ad ſuperiorem animæ partem.

87 ARTICVLVS PRIMVS.

Inf. q. 74. ar. 7. ad 1. Et 4. d. 29 ar. 1. cor.

Vtrũ cõſenſus ſit actus appetitiuæ vel apprehenſiuæ virtutis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ cõſentire pertineat ſolũ ad partẽ animæ apprehenſiuã. Aug in 12. de * trin. conſenſum attribuit ſuperiori rationi. ſed ratio nominat apprehenſiuã virtutem. ergo conſentire pertinet ad apprehenſiuã virtutẽ. *cap. 12.*

¶2 Præterea, Conſentire eſt ſimul ſentire. ſed ſentire eſt apprehenſiuæ potentiæ ergo & conſentire.

¶3 Præterea, Sicut aſſentire dicit applicationẽ intellectus ad aliqd, ita & cõſentire. ſed aſſentire pertinet ad intellectum. qui eſt vis apprehenſiua. ergo & conſentire ad vim apprehenſiuam pertinet.

SED CONTRA eſt, ꝙ * Damaſ. dicit in 2. li. ꝙ ſi aliqs iudicet, & nõ diligat, non eſt ſnĩa. id eſt cõſenſus, ſed diligerẽ ad appetitiuã virtutẽ ptinet, ergo & cõſẽſus. *li. 2. ortho. fidei, ca. 22. poſt med.*

RESPONDEO dicendũ, ꝙ conſentire importat applicationẽ ſenſus ad aliquid. Eſt aũt propriũ ſenſus, ꝙ cognoſcitiuus eſt rerũ præſentiũ: vis. n. imaginatiua eſt apprehenſiua ſimilitudinũ corporaliũ etiam rebus abſentibus, quarũ ſunt ſimilitudines: intellectus aũt apprehenſiuus eſt vniuerſaliũ rationũ, quas poteſt apprehendere indifferenter, & præſentibus & abſentibus ſingularibus. Et quia actus appetitiuæ virtutis eſt quædã inclinatio ad rem ipſam ſm quandã ſimilitudinẽ, hinc eſt, ꝙ ipſa applicatio appetitiuæ virtutis ad rem ſm quã ei inhæret, accipit nomen ſenſus; quaſi experientiam quandã ſumens de re, cui inhæret, inquantũ complacet ſibi in ea. vnde Sap. 1. dicitur, Sentite de Dño in bonitate, & ſm hoc conſentire eſt actus appetitiuæ virtutis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſicut dicitur in 3. de * anima. volũtas in ratione cõſiſtit. vnde cum Augu attribuit conſenſum rationi. accipit rationem ſecũdum quod in ea concluditur voluntas. *text. 42.*

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ſentire propriè dictũ ad apprehenſiuam potentiam pertinet, ſed ſm ſimilitudinem cuiuſdam experientiæ pertinet ad appetitiuam, vt * dictum eſt. *i corp. ar.*

AD TERTIVM dicẽdũ ꝙ aſſentire eſt quaſi ad aliud ſentire. & ſic importat quandã diſtantiã ad id cui aſſentitur: ſed cõſentire eſt ſimul ſentire & ſic importat quandã coniũctionem ad id cui conſentitur. & ideo volũtas cuius eſt tendere ad ipſam rẽ, magis propriè dicitũ conſentire. Intellectus aũt cuius operatio non eſt ſm motũ ad rẽ, ſed potius econuerſo, vt in primo * dictum eſt, magis propriè dicitur aſſentire: quamuis vnũ pro alio poni ſoleat. Poteſt etiam dici, quod intellectus aſſentit inquantũ à voluntate mouetur. *p. p. q. 16. ar. 1. & q. 27. ar. 4. & q. 59. ar. 2*

ARTICVLVS II. 88

Infra q. 16 art 2. cor.

Vtrum conſenſus conueniat brutis animalibus.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ conſenſus conueniat brutis animalibus conſenſus. n. importat determinationem appetitus ad vnum, ſed appetitus brutorũ animaliũ ſunt determinati ad vnũ. ergo cõſenſus in brutis animalibus inuenit.

¶2 Præterea, Remoto priori remouet̃ poſterius. ſed cõſenſus p̃cedit opis executionẽ: ſi ergo ĩ brutis nõ eẽt cõſenſus, nõ eẽt ĩ eis opis executio: qđ patet eſſe falsũ.

¶ Præterea, Homines interdũ cõſentire dicũtur in aliqd agẽdũ ex aliqua paſſione, puta cõcupiſcẽtia vel ira. ſed bruta aĩalia ex paſſione agũt. ergo in eis ẽ cõſenſus

SED CONTRA eſt, qđ * Damaſ. dicit ꝙ poſt iudiciũ homo diſponit & amat qđ ex conſilio iudicatũ eſt. quod vocatur ſententia, ideſt conſenſus. ſed conſilium non eſt in brutis animalibus ergo nec cõſenſus. *li. 2. ortho. fidei, c. 22.*

RESPONDEO dicendũ, quòd conſenſus, ꝓpriè loquendo, non eſt in brutis animalibus. cuius rõ eſt: qa conſenſus importat applicationem appetitiui motus ad aliquid agẽdũ. eius aũt eſt applicare appetitiuũ motũ ad aliquid agendũ, in cuius poteſtate eſt appetitiuus motus: ſicut tãgere lapidẽ conuenit quidẽ baculo, ſed applicare baculũ ad tactũ lapidis, eſt eius qui habet in poteſtate mouere baculũ: bruta aũt animalia nõ habẽt in ſui poteſtate appetitiuũ motũ: ſed talis motus in eis eſt ex inſtinctu naturæ. Vnde brutũ animal appetit quidem, ſed non applicat appetitiuũ motũ ad aliquid, & propter hoc nõ propriè dicitur conſentire. ſed ſolũ rõnalis natura, quæ hẽt in ptãte ſua appetitiuũ motũ, & põt ipsũ applicare, vel nõ applicare ad hoc vel ad illũ.

AD PRIMVM ergo dicendũ. quòd in brutis animalibus inuenitur determinatio appetitus in aliquid paſſiuè tantũ; conſenſus verò importat determinationem appetitus non ſolũ paſſiuam, ſed magis actiuam.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd remoto priori, remouet̃ poſterius, qđ propriè ex eo tantũ ſequitur. ſi aũt aliquid ex pluribus ſequi poſſit, non propter hoc poſterius remouetur vno priorũ remoto: ſicut ſi induratio poſſit fieri & à calido & frigido (nam lateres indurantur ab igne, & aqua cõgelata induratur ex frigore) non oportet quòd remoto calore remoueaĩ induratio. executio aũt operis non ſolũ ſequitur ex conſenſu. ſed ẽt ex impetuoſo appetitu, qualis eſt in brutis aĩalibus.

AD TERTIVM dicendũ. quod homines qui ex paſſione agunt, poſſunt paſſionem non ſequi: non autem bruta animalia, vnde non eſt ſimilis ratio.

ARTICVLVS III. 89

Vtrum conſenſus ſit de fine, vel de his, quæ ſunt ad finem.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd conſenſus ſit de fine: quia propter qđ vnũquodque, & illud magis, ſed his quæ ſunt ad finẽ, cõſentimus propter finem, ergo fini cõſentimus magis.

¶2 Præterea, Actio intemperati eſt finis eius, ſicut & actio virtuoſi eſt finis eius. ſed intemperatus conſentit in proprium actum: ergo cõſenſus poteſt eſſe de fine.

¶3 Præterea, Appetitus eorũ quæ ſunt ad finem, eſt electio, vt * ſuprà dictum eſt. ſi igitur cõſenſus eſſet ſolum *q. 13. ar. 3*

lum de his quæ ſunt ad finem, in nullo ab electione differre videtur quod patet eſſe falſum per* Damaſc. q dicit quòd poſt diſputationem, quam vocauerat ſententiam, fit electio. non ergo conſenſus eſt ſolum de his q̃ ſunt ad finem.

li.2. ortho. fidei, c.22.

SED CONTRA eſt quod* Damaſ. ibidem dicit, quòd ſenſus ſiue ſententia eſt quando homo diſponit & amat, quod ex conſilio iudicatum eſt, ſed conſilium non eſt niſi de his quæ ſunt ad finem. ergo nec conſenſus.

li 2. ortho. fidei, c.22.

RESPONDEO dicendum, ꝙ conſenſus nominat applicationem appetitiui motus ad aliquid p̃exiſtẽs in poteſtate applicantis: in ordine aũt agibilium primo quidem oportet ſumere apprehenſionem finis, deinde appetitum finis, deinde conſilium de his, quæ ſunt ad finem, deinde appetitum eorũ, q̃ ſunt ad finẽ: appetitus aũt in vltimum finem tendit naturaliter. vnde & applicatio motus appetitiui in finem apprehenſiuum, non habet rõnem conſenſus, ſed ſimplicis voluntatis. de his aũt q̃ ſunt poſt vltimum finem, inquantum ſunt ad finem, ſub conſilio cadunt: & ſic põt eſſe de eis conſenſus, inquantũ motus appetitiuus applicatur ad id, quod ex conſilio iudicatum eſt. motus verò appetitiuus in finem, non applicatur conſilio, ſed magis conſilium ipſi: quia conſilium præſupponit appetitum finis, ſed appetitus eorum quæ ſunt ad finẽ, præſupponit determinationem conſilii Et ideo applicatio appetitiui motus ad determinationem conſilii, propriè eſt conſenſus. vnde cum conſilium non ſit niſi de his, quæ ſunt ad finem, conſenſus propriè loquendo, nõ eſt niſi de his quæ ſunt ad finem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut concluſiones ſcimus per principia: horum tamen non eſt ſciẽtia: ſed quod maius eſt, ſ. intellectus. ita conſentimus, his quæ ſunt ad finem propter finem: cuius tamen non eſt conſenſus, ſed quod maius eſt, ſ. voluntas.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ intemperatus habet pro fine delectationem operis, propter quam conſentit in opus magis, quàm in ipſam operationem.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ electio addit ſupra conſenſum quandam relationem reſpectu eius cui aliquid præeligitur & ideo poſt conſenſum adhuc remanet lectio. põt enim contingere ꝙ per conſilium inueniantur plura ducentia ad finem, quorum dum quodlibet placet, in quodlibet eorum conſentitur: ſed ex multis quæ placent, præaccipimus unum eligendo ſed ſi inueniatur vnum ſolum quod placeat, non differunt re conſenſus & electio, ſed ratione tantum: vt conſenſus dicatur ſecundum quod placet ad agendum: electio aũt ſecundum quod præfertur his quæ non placent.

90 ARTICVLVS IIII.

Vtrum conſenſus in actum pertineat ſolum ad ſuperiorem animæ partem.

AD QVARTVM ſic proceditur. videtur ꝙ conſenſus ad agendum nõ ſemper pertineat ad ſuperiorem rationem. delectatio enim conſequitur operationem, & perficit eam, ſicut decor iuuentutem, ſicut dicitur in 10. * Ethic. ſed conſenſus in delectationem pertinet ad inferiorem rationem, vt dicit Auguſt. in 12 de * Trinit. ergo conſenſus in actum non pertinet ad ſolam ſuperiorem rationem.

li. 10. eth. ca. 4 paulo poſt mediũ. tom. 5.
**lib. 12. c. 12. tom. 3.*

¶ 2 Præterea, Actio in quã conſentimus, dicitur eſſe voluntaria: ſed multarũ potentiarũ eſt producere actiones volũtarias. ergo nõ ſola ſuperior rõ cõſentit in actũ.

¶ 3 Præterea, Superior ratio intendit æternis inſpiciendis, & conſulendis vt Aug. dicit in 12. de* trinit. ſed multotiens homo conſentit in actum, non propter rõnes æternas, ſed propter aliquas rationes temporales, vel ẽt propter aliquas animæ paſſiones. non ergo conſentire in actum pertinet ad ſolam ſuperiorem rationem.

li 12 de tri. cap. 7. in fine, tom. 3.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit 12. de* trin. Non poteſt peccatum efficaciter perpetrandum mente decerni, niſi illa mentis intentio penes quam ſumma poteſtas eſt membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat & ſeruiat.

li. 12. de tri. c. 12. circa medium, to. 3

RESPONDEO dicendum, ꝙ finalis ſententia ſemper pertinet ad eum, qui ſuperior eſt, ad quem pertinet de aliis iudicare: quamdiu. n. iudicandum reſtat q̃d proponitur, nondum datur finalis ſententia. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ ſuperior ratio eſt, quæ habet de omnibus iudicare: quia de ſenſibilibus per rationem iudicamus. de his vero quæ ad rationes humanas ꝑtinent, iudicamus ſecundum rationes diuinas, quæ pertinent ad rationem ſuperiorem. & iõ quamdiu incertum eſt, an ſm rõnes diuinas reſiſtatur, vel non, nullum iudicium rationis habet rationem finalis ſententiæ. Finalis autem ſententia de agendis eſt conſenſus in actum: & iõ conſenſus in actũ pertinet ad rationem ſuperiorem ſm tamen quod in ratione voluntas includitur, ſicut * ſupra dictum eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ cõſenſus in delectationem operis pertinet ad ſuperiorem rationẽ, ſicut & conſenſus in opus: ſed conſenſus in delectationẽ cogitationis pertinet ad rationem inferiorẽ, ſicut ad ipſam pertinet cogitare: & tamen de hoc ipſo, quod eſt cogitare, vel non cogitare, inquantũ conſideratur vt actio q̃dã, hẽt iudiciũ ſuperior rõ: & ſimiliter de delectatione conſequente: ſed inquantũ accipitur vt ad actionẽ aliã ordinatum, ſic pertinet ad inferiorem rationem: quod enim ad aliud ordinatur, ad inferiorem artẽ vel potentiam pertinet, quàm finis ad quem ordinatur: vnde ars quæ eſt de fine, architectonica, ſeu principalis vocatur.

ar. 1. ad r

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ qa actiones dñr voluntariæ, ex hoc quòd eis conſentimus, non oportet, ꝙ conſenſus ſit cuiuſlibet potentiæ: ſed voluntatis à qua dicitur volũtarium, quæ eſt in ratione, ſicut* dictũ eſt.

q 6. art.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ rõ ſuperior dĩ conſentire non ſolũ qa ſm rõnes æternas ſemꝑ moueat ad agendũ, ſed ẽt qnia ſm rõnes æternas non diſſentit.

QVAESTIO XVI.

De vſu qui eſt actus voluntatis in comparatione ad ea quæ ſunt ad finem.

DEINDE conſiderandum eſt de vſu.

1. di. 1. q. ar. 2.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.
¶ Primo, vtrum vti ſit actus voluntatis.
¶ Secundo, vtrum conueniat brutis animalibus.
¶ Tertiò, vtrum ſit tantum eorum, quæ ſunt ad finem, vel etiam finis.
¶ Quarto, de ordine vſus ad electionem.

ARTICVLVS PRIMVS. 91

Vtrum vti ſit actus voluntatis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ vti nõ ſit actus voluntatis: dicit enim Aug. in 1. de *doct. Chriſ. ꝙ vti eſt id quod in vſum venit ad aliud obtinendum, referre. ſed referre aliquid ad aliud eſt rationis, cuius eſt conferre, & ordinare. ergo vti eſt actus rationis, non ergo voluntatis.

lib. 1. ca.. et li. 10. de trin. c. 1. paulo à principio to.
**lib. 2 ortho. fidei ca. 22.*

¶ 2 Præterea,* Damaſ dicit, ꝙ homo impetum facit ad operationem, & dicitur impetus: deinde vtitur, & dicitur vſus: ſed operatio pertinet ad potentiam executiuam. actus autem voluntatis non ſequitur actum executiuæ potentiæ, ſed executio eſt vltimum. ergo vſus nõ eſt actus voluntatis.

¶ 3 Præterea, Aug. dicit in li. 83.* quæſt. Omnia quæ facta ſunt, in vſum hominis facta ſunt: quia omnibus vtitur ratio iudicando ea quæ hominibus data ſunt: ſed iudicare de rebus à Deo creatis, pertinet ad rationem ſpeculatiuam, quæ omnino ſeparata videtur a voluntate, quæ eſt principium humanorum actuum: ergo vti non eſt actus voluntatis.

li 83. q̃. q 30 in prin, tom.

SED CONTRA eſt quod Aug. dicit in 10. de * trin. Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis.

lib. 10. c 11. ante medium, to.

RESPON-

RESPONDEO dicendum, ꝙ vſus rei alicuius importat applicationem rei illius ad aliquā operationem: vnde & operatio ad quam applicamus rē aliquam, dicitur vſus eius, ſicut equitare eſt vſus equi. & percutere eſt vſus baculi. ad operationē aūt applicamus & principia interiora agendi ſ. ipſas potentias aīæ, vel membra corporis: vt intellectum ad intelligendum, & oculum ad videndum: & res exteriores, ſicut baculum ad percutiendum: ſed manifeſtum eſt ꝙ res exteriores non applicamus ad aliquā operationem niſi ꝑ principia intrinſeca,
q. 9. art. 3. quæ ſunt potentiæ aīæ, aut habitus potentiarum, aut organa quæ ſunt corporis membra. Oſtenſum eſt autem * ſupra, ꝙ voluntas eſt quæ mouet potentias animæ ad ſuos actus. & hoc eſt applicare eas ad operationē. vnde manifeſtum eſt, ꝙ vti primo & principaliter eſt voluntatis tanquam primi mouentis, rōnis aūt tanquam dirigentis, ſed aliarum potentiarum tanquam exequētiū, q̄ comparantur ad voluntatem, à qua applicantur ad agendū, ſicut inſtrumenta ad principale agens actio aūt propriè non attribuitur inſtrō ſed principali agenti, ſicut ædificatio ædificatori: non aūt inſtrumentis. vnde manifeſtum eſt, quod vti propriè eſt actus voluntatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ratio quidem in aliud refert, ſed voluntas tendit in id quod eſt in aliud relatum per rationem: & ſecundum hoc dicitur, ꝙ vti eſt referre aliquid in alterum.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ Damaſc. loquitȝ de vſu ſecundum quod pertinet ad executiuas potētias.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ ēt ipſa rō ſpeculatiua applicatur ad opus intelligendi, vel iudicandi à voluntate. & iō intellectus ſpeculatiuus vti dicitur tanquā à voluntate motus, ſicut aliæ executiuæ potentiæ.

92

Supra q. 11. ar. 10. ad 4.

ARTICVLVS II

Vtrum vti conueniat brutis animalibus.

†lib 10. c. 10. paulo poſt princ. * q 11. ar. 2.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ vti cōueniat brutis animalibus. frui enim ē nobilius q̄ vti: quia vt Aug. dicit in 10. de † Trinit. vtimur eis quæ ad aliud referimus, quo fruendū eſt. ſed frui conuenit brutis animalibus. vt * ſuprà dictū eſt. ergo multo magis conuenit eis vti.

¶ 2 Præterea, Applicare membra ad agendum eſt vti membris, ſed bruta animalia applicant membra ad aliquid agendum ſicut pedes ad ambulandum, cornua ad
lib. 83. qu. q. 30. circa med. to. 4. percutiendum. ergo brutis animalibus conuenit vti.

SED CONTRA eſt quod * Auguſtinus dicit in lib. 83 q. vti aliquid non poteſt niſi animal quod rationis particeps.
Art praec.

Q praeced. art. 1. 2. 3. RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * dictum eſt, vti eſt applicare aliquod principiū actionis ad actionē, ſicut conſentire eſt applicare motum appetitiuum ad aliquid appetendum, vt * dictum eſt: applicare autem aliquid ad alterum non eſt niſi eius quod habet ſuper illud arbitrium: quod non eſt niſi eius qui ſcit referre aliquid in alterum, quod ad rationem pertinet, & ideo ſolum animal rationale & conſentit & vtitur.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ frui importat abſolutum motum appetitus in appetibile, ſed vti importat motū appetitus ad aliquid in ordine ad alterū. Si ergo comparentur vti & frui quantum ad obiecta, ſic frui eſt nobilius q̄ vti, quia id qd̄ eſt abſolutè appetibile, eſt melius q̄ id, quod eſt appetibile ſolum in ordine ad aliud. ſed ſi comparentur quantū ad vim apprehenſiuā præcedentem, maior nobilitas requiritur ex parte vſus: quia ordinare aliquid in alterum, eſt rationis. abſolutè autem aliquid apprehendere poteſt etiam ſenſus.

AD SECVNDVM dicendum, quòd animalia per ſua membra aliquid agunt inſtinctu naturæ: non ꝑ hoc quod cognoſcant ordinem membrorum ad illas operationes. vnde non dicuntur propriè applicare membra ad agendum, nec vti membris.

93

ARTICVLVS III.

Vtrum vſus poſſit eſſe etiam vltimi finis.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr, ꝙ vſus poſſit eſſe etiam vltimi finis. Dicit enim Auguſt. in 10. de * Trin. Omnis qui fruitur, vtitur. ſed vltimo fine fruitur aliquis. ergo vltimo fine aliquis vtitur. lib. 10. de Tri. c. 11. ante mediū tom. 3. * loco nunc proxime dicto.

¶ 2 Præterea, Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis, vt * ibidem dicitur: ſed nihil magis aſſumitur à voluntate, quàm vltimus finis. ergo vſus poteſt eſſe vltimi finis. †paulò poſt princip. li.

¶ 3 Præterea, Hilarius dicit in ſecundo de † Trin. ꝙ æternitas eſt in patre, ſpecies in imagine, id eſt in filio, vſus in munere, id eſt in ſpiritu ſancto, ſed ſpiritus ſanctus cum ſit Deus, eſt vltimus finis li. 83. quæſ. q. 30. non procul à fine, tom. 4.

SED CONTRA eſt quod dicit Aug. in lib. 83. quæſt. Deo nullus rectè vtitur, ſed ſolus Deus eſt vltimus finis. ergo vltimo fine non eſt vtendum. Art. 1.

RESPONDEO dicendū, ꝙ vti ſicut * dictū eſt, importat applicationem alicuius ad aliquid, quod autem applicatur ad aliud, ſe habet in ratione eius quod eſt ad finem & ideo vti ſemper eſt eius, qd̄ eſt ad finem propter quod & ea quæ ſunt ad finem accommoda, vtilia dñr. & ipſa vtilitas interdum uſus nominatur. Sed conſiderandum eſt, ꝙ ultimus finis dicitur dupliciter. Vno modo ſimpliciter, & alio modo quo ad aliquē: cū enim finis, ut ſuprà dictum eſt, dicatur quandoque quidem res, quandoque aūt adeptio rei vel poſſeſſio eius, ſicut auaro finis eſt, vel pecunia, vel poſſeſſio pecuniæ: manifeſtū eſt ꝙ ſimpliciter loquēdo, vltimus finis eſt ipſa res: non enim poſſeſſio pecuniæ eſt bona niſi ꝑꝑ bonum pecuniæ, ſed quo ad hunc adeptio pecuniæ eſt finis vltimus: non. n. q̄reret pecuniā auarus niſi vt haberet eam. ergo ſimpliciter loquēdo & propriè, pecunia homo aliquis fruitur, quia in ea vltimum finē cōſtituit. ſed inquantum refert eam ad poſſeſſionem, dr̄ vti ea. q. 3. art. 1. et q. 2. ar. 8

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Aug. loquitur de vſu cōiter ſecundum quod importat ordinem finis ad ipſam fruitionem, quam aliquis quærit de fine.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ finis aſſumitur in facultatem voluntatis, vt voluntas in illo quieſcat: vñ ipſa requies in fine, q̄ fruitio eſt, dicitȝ hoc mō vſus finis: ſed id quod eſt ad finē, aſſumitur in facultatem voluntatis, non ſolum in ordine ad vſum eius qd̄ eſt ad finem: ſed in ordine ad aliam rē, in qua voluntas qeſcit.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ vſus accipitȝ in verbis Hilarii pro quiete in vltimo fine: eo mō quo aliquis cōiter loquendo, dicitur vti fine ad obtinendū ipſum, ſicut * dictū eſt. vnde Aug. in 6. de † Trin. dicit, ꝙ illa delectatio, felicitas vel beatitudo vſus ab eo appellatur. * In corp. & ad 1. †lib. 6. c. 10. circa mediū, to. 3.

94

ARTICVLVS IIII.

Vtrum vſus præcedat electionem.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ vſus præcedat electionem. poſt electionem. n. nihil ſequitȝ niſi executio: ſed vſ' cū ꝑtineat ad volūtatē, ꝑcedit executionem. ergo præcedit et electionem.

¶ 2 Præterea, Abſolutum eſt ante relatū, ergo minus relatum eſt ante magis relatum: ſed electio importat duas relationes, vnam eius quod eligitur ad finem, aliā verò ad id cui præeligitur: vſus autem importat ſolam relationem ad finem. ergo vſus eſt prior electione.

¶ 3 Præterea, Voluntas vtitur aliis potentiis inquantum mouet eas, ſed voluntas mouet etiā ſeipſam, vt * dictum eſt. ergo etiam vtitur ſeipſa, applicando ſed ad agendum: ſed hoc facit cum conſentit: ergo in ipſo conſenſu eſt vſus; ſed conſenſus præcedit electionem, vt * dictum eſt, ergo & vſus. q 9. ar. 3. q. 15. ar. 3. ad 3.

SED CONTRA eſt quod * Damaſ. dicit, ꝙ voluntas poſt electionem impetum facit ad operationem & poſtea vtitur. ergo vſus ſequitur electionem. * lib. 2. orthod. fidei, cap. 3.

RESPONDEO dicendū, ꝙ voluntas duplicem habitudinē habet ad volitum: vnam quidem, ſecundum quod

qđ eſt quodammodo in volente per quandam proportionem vel ordinem ad volitum. vnde & res, q̃ naturaliter ſunt ꝓportionatæ ad aliquẽ finẽ, dicunt appetere illũ naturaliter: ſed ſic habere finẽ eſt imperfecte habere ipſum. oẽ aũt imperfectũ tendit in perfectionem: & ideo tam appetitus naturalis, q̃ voluntariu tendit vt habeat ipſum finẽ realiter qđ eſt perfecte habere ipſũ. & hæc eſt ſecunda habitudo voluntatis ad volitũ. volitũ autẽ non ſolum eſt finis, ſed id qđ eſt ad finẽ: vltimũ autem quod pertinet ad primã habitudinẽ voluntatis reſpectu eius qđ eſt ad finẽ, eſt electio. ibi. n. completur proportio voluntatis, vt cõpletè velit id, qđ eſt ad finẽ. ſed vſus iã ꝑtinet ad ſecũdã habitudinẽ voluntatis qua tendit ad conſequendũ rem volitã: vnde manifeſtũ eſt ꝙ vſus ſequitur electionẽ: ſi tñ accipiatur vſus, ſecundũ qđ voluntas vtitur executiua potentia, mouẽdo ipſam. ſed quia voluntas etiam quodãmodo rationẽ mouet, & vtit̃ ea, poteſt intelligi vſus eius qđ eſt ad finẽ, ſecundum quod eſt in conſideratione rationis referentis ipſum in finem. & hoc modo vſus præcedit electionem.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ipſã executionẽ opis ꝑcedit motio qua volũtas mouet ad exequẽdũ, ſeqt̃ aũt electionẽ. & ſic cũ vſus ꝑtineat ad ꝑdictã motionẽ volũtatis: medium eſt inter electionem & executionem.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ id qđ eſt ꝑ eſſentiã ſuã relatũ, poſterius eſt abſoluto: ſed id cui attribuũtur relationes, non oportet, ꝙ ſit poſterius: imo quãto cauſa eſt prior, tãto habet relationes ad plures effectus.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ electio ꝑcedit vſũ ſi referant̃ ad idẽ. nihil aũt ꝓhibet ꝙ vſus vni⁹ ꝑcedat electionẽ alterius. & qa actus volũtatis reflectunt̃ ſupra ſeipſos, in quolibet actu volũtatis põt accipi cõſẽſus & electio, & vſus: vt ſi dicat̃ ꝙ volũtas cõſentit ſe eligere & cõſẽtiat ſe cõſẽtire, & vtit̃ ſe ad cõſentiẽdũ & eligẽdũ, & ſemꝑ iſti act⁹ ordinati ad id qđ eſt pri⁹, ſunt priores.

QVÆSTIO XVII.

De actibus imperatis à voluntate in nouem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de actibus imperatis à voluntate.

¶ Et circa hoc quæruntur nouem.

¶ Primo, vtrum imperare ſit actus volũtatis, vel rõnis.
¶ Secundo, vtrum imperare pertineat ad bruta aĩalia.
¶ Tertiò, de ordine imperij ad uſum.
¶ Quartò, utrũ imperium & actus imperatus ſint vnus actus, vel diuerſi.
¶ Quinto, vtrum actus uoluntatis imperetur.
¶ Sexto, utrum actus rationis.
¶ Septimo, vtrum actus appetitus ſenſitiui,
¶ Octauo, vtrum actus animæ uegetabilis.
¶ Nono, vtrum actus exteriorum membrorum.

95 ### ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum imperare ſit actus rationis, vel voluntatis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videt̃ ꝙ imperare nõ ſit actus rationis, ſed uoluntatis. imperare. n. eſt mouere quoddã. Dicit n. Auic. quod quadruplex eſt mouens, ſcilicet perficiens, diſponens, imperans, & conſilians. ſed ad uoluntatem pertinet mouere omnes alias uires animæ: ut dictum eſt * ſuprà. ergo imperare actus uoluntatis.

Inf. q. 60. ar. 1. corp. fin. Et 21. q. 83. ar. 1. & 20. cor. Et veri q. 22. ar. 12. ad quartũ. Et quo. 9 arti. 12. * q. 9. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Sicut imperari pertinet ad id quod eſt ſubiectum, ita imperare pertinere uidetur ad id quod eſt maxime liberum: ſed radix libertatis eſt maximè in uoluntate. ergo uoluntatis eſt imperare.

¶ 3 Præterea, Ad imperiũ ſtatim ſequitur actus. Sed ad actum rationis non ſtatim ſequitur actus: nõ enim qui iudicat aliquid eſſe faciendum, ſtatim illud operatur. ergo imperare non eſt actus rationis ſed uolũtatis.

SED CONTRA eſt quod † Greg. Nicenus dicit, & etiam * Philoſophus, quòd appetitus obedit rationi: ergo rationis eſt imperare.

† Nicenus li. 4. ca. 9. in principio, & c. 8. ante medium. * Ariſt. 1.

RESPONDEO dicendum, quòd imperare eſt actus rationis ꝑſuppoſito tamen actu uolũtatis. Ad cuius euidentiã conſiderandum eſt, quod quia actus uoluntatis & rationis ſupra ſeinuicem poſſunt ferri, prout. ſ. ratiocinatur de uolendo & uoluntas uult ratiocinari, contingit actum uoluntatis ꝑueniri ab actu rationis, & econuerſo: & quia uirtus prioris actus remanet ĩ actu ſequenti, contingit quãque quod eſt aliquis actus uoluntatis, ſecundũ quod manet uirtute in ipſo aliqd de actu rationis, ut * dictum eſt de uſu & electione, & econuerſo, aliquis eſt actus rationis, ſecundum qđ uirtute manet in ipſo aliquid de actu uoluntatis. Imperare aũt eſt quidẽ eſſentialiter actus rationis: imperans. n. ordinat eũ cui imperat ad aliquid agendũ, intimando, uel denuntiando. ſic autem ordinare per modũ cuiuſdã intimationis eſt rationis: ſed ratio põt aliquid intimare vel denuntiare dupliciter. Vno modo abſolutè, quæ quidẽ intimatio exprimit̃ per verbum indicatiui modi, ſicut ſi aliquis alicui dicat, hoc eſt tibi faciendũ. Aliqñ aũt ratio intimat aliquid alicui mouendo ipſum ad hoc & talis intimatio exprimitur per verbũ imperatiui modi: puta cũ alicui dicit̃, fac hoc. primũ autem mouens in viribus aĩæ ad exercitiũ actus, eſt uoluntas, vt * ſupra dictũ eſt, cũ ergo ſecundũ mouens non moueat niſi in virtute primi mouentis, ſequitur ꝙ hoc ipſum quod ratio mouet imperando, ſit ei ex virtute voluntatis. vnde relinquitur quòd imperare ſit actus rationis præſuppoſito actu voluntatis, in cuius virtute ratio mouet per imperium ad exercitium actus.

Eth. ca. vlt. to. 3.

q. 16. arti. 1, & q. 15. ar. prima.

q. 9. art. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd imperare non eſt mouere quocunque modo, ſed cum quadã intimatione denuntiatiua ad alterũ quod eſt rationis.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ radix libertatis eſt voluntas, ſicut ſubiectũ, ſed ſicut cauſa, eſt rõ. ex hoc. n. voluntas liberè põt ad diuerſa ferre: quia ratio põt habere diuerſas conceptiones boni. & ideo Philoſophi diffiniunt liberũ arbitrium quod eſt liberum de ratione iudicium, quaſi ratio ſit cauſa libertatis.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio illa cõcludit quod imperium non ſit actus rationis abſolute, ſed cum quadam motione vt * dictum eſt.

In cor. ar.

96 ### ARTICVLVS II.

Vtrum imperare pertineat ad animalia bruta.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt̃, ꝙ imperare cõueniat brutis aĩalibus: quia ſecũdũ Auicen. Virtus imperans motum eſt appetitiua, & virtus exequens motum, eſt in muſculis, & in neruis, ſed vtraque virtus eſt in brutis animalibus. ergo imperium inuenitur in brutis animalibus.

Supr. q. 11. ar. 1. cor.

¶ 2 Præterea, De rõne ſerui eſt, ꝙ ei imperet̃. ſed corpus cõparatur ad aĩam, ſicut ſeruus ad dñm, ſicut dicit Philoſophus in 1 * Polit. ergo corpori imperat̃ ab aĩa etiam in brutis, quæ ſunt compoſita ex anima & corpore.

li. 1. ca. 1. à medio.

¶ 3 Præterea Per imperiũ homo facit impetũ ad opus: ſed impetus in opus inuenit̃ in brutis aĩalibus, vt * Damaſ. dicit. ergo in brutis animalibus inuenit̃ imperiũ.

li. 2. c. 22.

SED CONTRA, Imperiũ eſt actus rõnis vt * dictũ eſt: ſed in brutis non eſt ratio: ergo neque imperiũ.

arc. præce.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ imperare nihil aliud eſt, q̃ ordinare aliquem ad aliquid agendum cum quadam intimatiua motione: ordinare aũt eſt proprius actus rationis. vnde impoſſibile eſt ꝙ in brutis aĩalibus, in quibus non eſt ratio, ſit aliquo modo imperium.

AD PRIMVM ergo dicedũ, ꝙ vis appetitiua dr̃ imperare motũ inquãtũ mouet rõnẽ imperantẽ: ſed hoc ẽ ſolũ in hoĩb⁹: ĩ brutis aũt aĩalib⁹ virtus appetitiua nõ ẽ ꝓpriè imꝑatiua. niſi imꝑatiuũ ſumat̃ large ꝓ motiuo.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ in brutis aĩalibus corpus quidẽ hẽt vnde obediat: Sed aĩa non habet vnde imperet: qa non habet vnde ordinet. & iõ nõ eſt ibi rõ imperãtis & imperati, ſed ſolũ mouẽtis & moti.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ aliter inuenit impetus ad opus in brutis aĩalibus, & aliter in hominibus.

homi-

homines n. faciunt impetũ ad opus per ordinationem rationis, vnde habet in eis impetus rationẽ imperij. in brutis aũt ſit impetus ad opus per inſtinctũ naturæ quia ſcilicet appetitus eorum ſtatim apprehenſo conuenienti, vel inconuenienti, naturaliter mouetur ad proſecutionem vel fugã. vnde ordinatur ab alio ad agendum, non autem ipſa ſeipſa ordinant ad actionem, & ideo in eis eſt impetus, ſed non imperium.

97 ARTICVLVS III.

Vtrum vſus præcedat imperium.

*Artic. 3. †q 16 art. primo.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd vſus pcedat imperium. Imperiũ.n. eſt actus rationis præſupponens actũ voluntatis: vt ſuprà dictum eſt * ſed vſus eſt actus voluntatis: vt ſuprà dictum eſt. † ergo vſus præcedit imperium.

¶2 Præterea, Imperiũ eſt aliquid eorũ quæ ad finem ordinãtur, eorum autem quæ ſunt ad finem, eſt vſus. ergo videtur quod vſus ſit prius quam imperium.

¶3 Præterea, Omnis actus potentiæ motæ à volũtate vſus dicitur quia voluntas vtitur alijs potentijs, vt ſuprà dictũ eſt. ſed imperiũ eſt actus rationis, prout mota eſt à voluntate: ſicut dictum eſt * ergo imperium eſt quidam vſus: commune autem eſt prius proprio: ergo vſus eſt prius quam imperium. *q. 16. ar. 1.*

SED CONTRA eſt, qđ Dama dicit *, ꝙ impetus ad operationem pręcedit vſum: ſed impetus ad operationẽ fit per imperiũ. ergo imperiũ præcedit vſum. *li 2. ortho. fidei, c. 22.*

RESPONDEO dicendũ, ꝙ vſus eius quod eſt ad finẽ, ſecundum quod eſt in ratione referẽte ipſum in finẽ præcedit electionẽ. vt ſuprà dictũ eſt *. vnde multo magis pcedit imperiũ, ſed vſus eius. qđ eſt ad finẽ, ſecundũ quod ſubditur potentiæ executiuæ, ſequit imperiũ, eo ꝙ vſus vtentis coniunctus eſt cũ actu eius, quo quis vtitur: non.n. vtitur aliquis baculo antequam aliquo modo per baculum operet. imperiũ aũt non eſt ſimul cũ actu eius cui imperatur, ſed naturaliter prius eſt imperiũ, q̃ imperio obediat, & aliqñ ẽt eſt prius tẽpore: vñ manifeſtum eſt, ꝙ imperium eſt prius q̃ vſus. *Q. præced. arti. 4.*

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ non oĩs actus voluntatis pcedit hunc actũ rationis, qui eſt imperiũ: ſed aliquis pcedit, ſ. electio, & aliquis ſequit, ſ. vſus, quia poſt determinationẽ conſilij quæ eſt iudiciũ rationis, voluntas eligit, & poſt electionẽ ratio imperat ei per qđ agendum eſt, quod eligitur: & tunc demũ voluntas alicuius incipit vti exequendo imperiũ rõnis quãq; quidẽ voluntas alterius cũ aliquis imperat alteri: quãq; aũt voluntas ipſius imperantis cum aliquis imperat ſibijpſi.

AD SECVNDVM dicẽdum, ꝙ ſicut actus ſunt præuij potentijs, ita obiecta actibus. obiectum autem vſus eſt id quod eſt ad finem. ex hoc ergo quod ipſum imperium eſt ad finem, magis poteſt concludi quòd imperium ſit prius vſu quam quòd ſit poſterius.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut actus volũtatis vtẽtis rõne ad imperandũ præcedit ipſum imperiũ, ita etiam poteſt dici, ꝙ & illum vſum uoluntatis præcedit aliquod imperiũ rationis, eo quòd actus harum potentiarum ſupra ſeipſos inuicem reflectuntur.

98 ARTICVLVS IIII.

Vtrũ imperiũ et actus imperatus ſint actus vnus vel diuerſi.

Inf q. 20. art. 3. cor. & ad 1. Et 3. q. 19. artic. 1.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt, ꝙ actus imperatus non ſit vnus actus cũ imperio. diuerſarũ.n. potentiarũ diuerſi ſunt actus: ſed alterius potẽtiæ eſt actus imperatus, & alterius ipſum imperiũ: quia alia eſt potẽtia quæ imperat, & alia cui imperat. ergo non eſt idẽ actus imperatus cũ imperio.

¶2 Præterea, Quæcunq; poſſunt ab inuicẽ ſeparari, ſunt diuerſa. nihil n. ſeparatur à ſeipſo: ſed aliquando actus imperatus ſeparatur ab imperio. præcedit.n. quandoque imperium, & non ſequitur actus imperatus: ergo alius actus eſt imperium ab actu imperato.

¶3 Præterea, Quæcunq; ſe habent ſecundum prius & poſterius ſunt diuerſa: ſed imperium naturaliter pcedit actum imperatum. ergo ſunt diuerſa.

SED CONTRA, eſt, qđ Philoſophus dicit, * ꝙ vbi eſt vnũ pp alterũ, ibi eſt vnũ tantũ. ſed actus imperatus non eſt niſi propter imperium. ergo ſunt vnum. *li. 3. Topic. ca 2. parũ à principio tom. 1.*

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ nihil prohibet aliqua eſſe, ſecundũ quid multa: & ſecundũ quid vnum. Quinimo omnia multa ſunt ſecũdũ aliqd vnũ, vt Dionyſ. dicit vlt. cap. de diui. nom. * Eſt tñ differentia attendenda in hoc, ꝙ quædã ſunt ſimpliciter multa, & ſecundũ quid vnũ, quædam verò econuerſo. vnũ autẽ hoc mõ dr ſicut & ens: ens aũt ſimpliciter eſt ſubſtantia. ſed ens, ſecundũ quid eſt accidens, vel ẽt ens rationis, & ideo quæcunq; ſunt vnũ ſecundũ ſubſtantiam, ſunt vnũ ſimpliciter, & multa ſecundũ quid: ſicut totũ in genere ſubſtantię compoſitũ ex ſuis partibus, vel integralibus, vel eſſentialibus eſt vnũ ſimpliciter. nã totũ eſt ens & ſubſtantia ſimpliciter: partes vero ſunt entia & ſubſtantiæ in toto: quæ vero ſunt diuerſa ſm ſubſtantiã & vnũ ſecundũ accidens, ſunt diuerſa ſimpliciter, & vnũ ſecundum quid: ſicut multi hoĩes ſunt vnus populus, & multi lapides ſunt vnus aceruus, quæ eſt vnitas cõpoſitionis aut ordinis. Similiter ẽt multa indiuidua, quæ ſunt vnũ genere, vel ſpecie, ſunt ſimpliciter multa, & ſecundũ quid vnũ. nã eſſe vnum genere vel ſpecie, eſt eſſe vnũ ſm rationẽ. Sicut aũt in genere rerũ naturaliũ aliqđ totũ cõponitur ex materia & forma, ut homo ex aĩa & corpore: qui eſt vnũ ens naturale, licet habeat multitudinẽ partiũ. ita ẽt in actibus humanis, actus inferioris potẽtiæ materialiter ſe hẽt ad actũ ſuperioris: inquantũ inferior potentia agit in virtute ſuperioris mouẽtis ipſam. ſic.n. & actꝰ mouẽtis primi formaliter ſe hẽt ad actum inſtrumenti. vñ patet ꝙ imperiũ & actus imperatus ſunt vnus actus humanus ſicut quoddam totũ eſt vnum: ſed eſt ſm partes multa. *ca. vltimo, paulò poſt principium ca.*

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſi eſſent potẽtiæ diuerſæ adinuicẽ non ordinatæ, actus earum eſſent ſimpliciter diuerſi. ſed qñ vna potentia eſt mouens alterã, tunc actus earum ſunt quodammodo vnus. nam idẽ eſt actus mouentis, & moti, vt dicitur in 3. Phyſi. * *li. 3. Phyſi. tex. 20. & 21. pximè præcedentibus, to. 2.*

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ex hoc ꝙ imperiũ & actus imperatus poſſunt ab inuicẽ ſeparari: habetur ꝙ ſunt multa partibus. nam partes hominis poſſunt ab inuicem ſeparari, quæ tamen ſunt vnum toto.

AD TERTIVM dicendũ. ꝙ nihil phibet ĩ his q̃ ſunt multa partibus & vnum toto, vnum eſſe prius alio, ſicut anima quodammodo eſt prius corpore, & cor eſt prius alijs membris.

99 ARTICVLVS V.

Vtrum actus voluntatis imperetur.

3. di. 24. q. 1. ar. 2. cor. Et mal. q. 3. art. 3. ad 5.

AD QVINTVM ſic pceditur. Videt ꝙ actus volũtatis nõ ſit imperatus dicit n. Aug. in 8. * cõf. Imperat aĩus vt velit aĩus, nec tñ facit, velle aũt eſt actꝰ volũtatis ergo actꝰ volũtatis nõ imꝑatur. **cap. 9. parum, ante medium, tom. 1.*

¶2 Præterea, Ei cõuenit imperari, cui cõuenit imperium intelligere, ſed volũtatis nõ eſt intelligere imperium: differt enim voluntas ab intellectu cuius eſt intelligere. ergo actus voluntatis non imperatur.

¶3 Præterea, Si aliquis actus volũtatis imparẽ, pari rõne oẽs imperanẽ: ſed ſi oẽs actus volũtatis imperãt: neceſſe eſt ĩ infinitũ pcedere, quia actus volũtatis pcedit actũ imperãtis rõnis, vt * dictũ eſt. q volũtatis actꝰ ſi iterũ imperaẽ. illud iterũ imperiũ pcedet aliqs rõnis actꝰ & ſic in infinitũ. hoc aũt eſt inconueniens. ꝙ procedatur in infinitũ. non ergo actus voluntatis imperatur. *artic. 1.*

SED CONTRA, Omne qđ eſt in poteſtate noſtra, ſubiacet imperio nro: ſed actus volũtatis ſunt maximè in poteſtate noſtra, nam omnes actus noſtri intãtũ dicunẽ in poteſtate nr̃a eſſe, inquãtum uolũtarij ſunt. ergo actus uoluntatis imperantur à nobis.

CON-

artic.1. R E S P O N D E O dicendum, ꝙ, ſicut * dictũ eſt, imperium nihil aliud eſt q̃ actus rationis ordinantis cũ quadam motione ad aliquid agendum. Manifeſtum eſt D.771. autem ꝙ ratio poteſt ordinare de actu voluntatis ſicut enim poteſt iudicare, quòd bonum ſit aliquid velle, ita poteſt ordinare imperando ꝙ homo velit. ex quo pa- D.725. tet quòd actus voluntatis poteſt eſſe imperatus.

li.8 cõfeſſ. ca.9. circa mediũ to.1. A D P R I M V M ergo dicendum, ꝙ ſicut* Auguſt. ibidem dicit, animus qñ perfectè imperat ſibi, vt velit, tunc iam vult: ſed ꝙ aliqñ imperet, & non velit, hoc cõtingit ex hoc ꝙ non perfectè imperat. Imperfectum autem imperium contingit ex hoc ꝙ rõ ex diuerſis partibus mouetur ad imperandum vel ad non imperandum vnde fluctuat inter duo, & non perfectè imperat.

A D S E C V N D V M dicendum ꝙ ſicut in membris corporalibus quodlibet membrum operatur non ſibi ſoli, ſed toti corpori, vt oculus videt toti corpori: ita etiam eſt in potentiis animæ: nam intellectus intelligit non ſolum ſibi, ſed omnibus potentiis: & voluntas vult non ſolum ſibi, ſed omnibus potẽtiis: & ideo homo imperat ſibiipſi actum voluntatis, inquantum eſt intelligens & volens.

A D T E R T I V M dicendum, ꝙ cùm imperium ſit actus rationis, ille actus imperatur qui rationi ſubditur: primus autem voluntatis actus ex rationis ordina- q.9.art.4. tione non eſt, ſed ex inſtinctu naturæ, aut ſuperioris cauſæ, vt * ſupra dictum eſt: & ideo nõ oportet ꝙ in in- 100 finitum procedatur.

A R T I C V L V S VI.

Vtrum actus rationis imperetur.

1. q. 112. art.1.ad 1. A D S E X T V M ſic proceditur. Videtur ꝙ actus rõnis nõ poſſit eſſe imperatus: inconueniens. n. vr̃ ꝙ aliquid imperet ſibiipſi: ſed rõ eſt quæ im- artic.1. perat, vt * ſupra dictũ eſt. ergo rõnis actus non imperaṫ.

¶2 Præterea, Id quod eſt per eſſentiam, diuerſum eſt ab eo quod eſt per participationem: ſed potentia, cuius actus imperatur à ratione, eſt ratio per participationẽm vt dicitur in primo * Ethic. ergo illius potentiæ actus cap.vltimo tom.5. non imperatur, quæ eſt ratio per eſſentiam.

¶3 Præterea, Ille actus imperatur qui eſt in poteſtate noſtra. ſed cognoſcere & iudicare verum, quod eſt actus rationis, non eſt ſemper in poteſtate noſtra. non ergo actus rationis poteſt eſſe imperatus.

S E D C O N T R A, Id quod libero arbitrio agimus noſtro imperio agi poteſt: ſed actus rationis exercentur per liberum arbitrium. dicit enim Damaſ. quòd libero arbitrio homo exquirit, & ſcrutatur, & iudicat, & diſponit. ergo actus rationis poſſunt eſſe imperati.

R E S P O N D E O dicendum, ꝙ quia ratio ſupra ſeipſam reflectitur. ſicut ordinat de actibus aliarũ potẽtiarum, ita etiam põt ordinare de ſuo actu. vnde etiam actus ſuus põt eſſe imperatus. Sed attendendũ eſt, quòd actus rationis põt conſiderari dupliciter. Vno modo quantum ad exercitium actus, & ſic actus rationis ſemꝑ imperari põt: ſicut cum indicitur alicui ꝙ attendat, & rõne vtatur. Alio modo quantum ad obiectum, reſpectu cuius duo actus rationis attenduntur, primo quidẽ, vt veritatem circa aliquid apprehendat: & hoc non eſt in poteſtate noſtra: hoc. n. contingit ꝑ virtutẽ alicuius luminis vel naturalis, vel ſupernaturalis: & iõ quantũ ad hoc, actus rationis non eſt in poteſtate noſtra, nec imperari põt. Alius aũt actus rationis eſt dum his, quæ apprehendit, aſſentit. ſi igitur fuerint talia apprehenſa, quibus naturaliter intellectus aſſentiat ſicut prima principia aſſenſus talium vel diſſenſus non eſt in poteſtate noſtra, ſed in ordine naturæ. & iõ propriè loquẽdo naturæ ĩperio ſubiacet. Sũt aũt qdã apprehenſa, q̃ nõ adeò conuincũt intellectũ, quin poſſit aſſentire vel diſſentire, vel ſaltẽ aſſenſum vel diſſenſum ſuſpendere ꝑꝑ aliquam cauſam, & in talibus aſſenſus ipſe, vel diſſenſus in poteſtate noſtra eſt, & ſub imperio cadit.

A D P R I M V M ergo dicendum, ꝙ rõ hoc modo imperat ſibiipſi, ſicut & voluntas mouet ſeipſam, vt * ſupra dictum eſt. inquantum. ſ. vtraque potentia reflecti- q.9.art.3. tur ſupra ſuum actum, & ex vno in aliud tendit.

A D S E C V N D V M dicendum, ꝙ ꝑꝑ diuerſitatem obiectorum quæ actui rationis ſubduntur, nihil ꝓhibet rationẽ ſeipſam participare: ſicut in cognitione concluſionum participatur cognitio principiorum.

A D T E R T I V M patet reſponſio ex dictis.

A R T I C V L V S VII. 101

Vtrum actus appetitus ſenſitiui imperetur.

A D S E P T I M V M ſic proceditur. Videẽ quòd Infr.q.50. ar.3.& q. 56.ar 4.& verſ.q. 25. art.q. actus ſenſitiui appetitus nõ ſit imperatus. Dicit enim Apoſtolus Ro.7. Non.n. qđ volo bonum hoc ago. & Gl.* exponit, quod homo vult nõ cõcupiſcere, & tñ cõcupiſcit: ſed cõcupiſcere eſt actus appetit⁹ ſenſitiui. ergo actus appetit⁹ ſenſitiui nõ ſubdiẽ impio nr̃o. * eſt gloſſ. Aug.lib.3. cõtra Iulia.ca.26. tom.7.

¶2 Præterea, Materia corporalis ſoli Deo obedit quãtum ad transmutationem formalem, vt in primo† habitum eſt. ſed actus appetitus ſenſitiui, habet quandã formalem tranſmutationem corporis, ſcilicet calorem vel frigus. ergo actus appetitus ſenſitiui, non ſubditur imperio humano. †p.p.q 105 art.1.& q. 110.ar.2.

¶3 Præterea, Proprium motiuum appetitus ſenſitiuĩ eſt apprehenſum ſecundum ſenſum vel imaginationẽ: ſed non eſt in poteſtate noſtra ſemper, ꝙ aliquid apprehendamus ſenſu, vel imaginatione. ergo actus appetit⁹ ſenſitiui non ſubiacet imperio noſtro.

S E D C O N T R A eſt ꝙ * Gregorius Nicenus dicit ꝙ obediens rõni diuiditur in duo: in deſideratiuum & iraſcitiuum, q̃ pertinent ad appetitum ſenſitiuum. ergo actus appetitus ſenſitiui ſubiacet imperio rõnis. lib.4.ca.8. circa medium & c. 9. in principio.

R E S P O N D E O dicendũ, ꝙ ſm̃ hoc aliquis act⁹ imperio noſtro ſubiacet, prout eſt in poteſtate noſtra, vt * ſupra dictum eſt. & ideo ad intelligendum qualiter actus appetitus ſenſitiui ſubdatur imperio rationis, oportet conſiderare qualiter ſit in poteſtate noſtra. Eſt art.6. aũt ſciendum ꝙ appetitus ſenſitiuus in hoc differt ab appetitu intellectiuo, qui dicitur voluntas, ꝙ appetitus ſenſitiuus eſt virtus organi corporalis, non aũt volũtas. omnis aũt actus virtutis vtentis organo corporali, depẽdet non ſolum ex potentia animæ, ſed etiam ex corporalis organi diſpoſitione, ſicut viſio ex potẽtia viſiua & qualitate oculi, per quam iuuatur vel impeditur. vñ & actus appetitus ſenſitiui non ſolũ dependet ex vi appetitiua. ſed etiam ex diſpoſitione corporis illud aũt quod D.221. eſt ex parte potentiæ animæ, ſequitur apprehenſionem apprehenſio aũt imaginationis, cũ ſit particularis, regulatur ab apprehenſione rõnis, quæ eſt vniuerſalis: ſicut virtus actiua particularis à virtute actiua vniuerſali: & iõ ex iſta parte actus appetitus ſenſitiui ſubiacet imperio rõnis, qualitas aũt & diſpoſitio corporis nõ ſubiacet imperio rationis. & ideo ex hac parte impeditur quin motus ſenſitiui appetitus totaliter ſubdatur imperio rationis. Contingit aũt ẽt quandoque, ꝙ motus appetitus ſenſitiui ſubito concitatur ad apprehenſionem imaginationis vel ſenſus: & tunc ille motus eſt præter imperium rationis, quamuis potuiſſet impediri à ratione ſi præuidiſſet. Vnde Philoſophus dicit in primo* Politicorum, ꝙ ratio præeſt iraſcibili & concupiſcibili, non principatu deſpotico, qui eſt domini ad ſeruum: ſed principatu politico, aut regali, qui eſt ad liberos, qui non totaliter ſubduntur imperio. lib.1.polit. c.3 à m d. tom.5.

A D P R I M V M ergo dicendum, ꝙ hoc quod homo vult non concupiſcere, & tñ concupiſcit, contingit ex diſpoſitione corporis, per quam impeditur appetitus ſenſitiuus, ne totaliter ſequatur imperium rationis. vnde & Apoſtolus ibidem ſubdit, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. hoc etiã contingit propter ſubitum motum concupiſcentiæ, vt* dictum eſt. In corp.ar.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ qualitas corporalis dupliciter ſe hẽt ad actum appetitus ſenſitiui. vno mõ vt pcedens, prout aliqs eſt aliqualit diſpoſitus ſm corpus ad hanc vel illã paſſionẽ. Alio mõ, vt cõſequẽs ſicut cũ ex ira aliquis incaleſcit. qualitas igitur pcedens non ſubiacet imperio rõnis. quia vel eſt ex natura, vel ex aliqua præcedenti motione, quæ non ſtatim quieſcere põt: ſed qualitas conſequens ſequitur imperium rationis, quia ſequitur motum localem cordis, quod diuerſimodè mouetur ſm diuerſos actus ſenſitiui appetitus.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ quia ad apprehenſionem ſenſus requiritur ſenſibile exterius, non eſt in poteſtate noſtra apprehendere aliquid ſenſu niſi ſenſibili præſente, cuius præſentia non ſp eſt in poteſtate noſtra tunc. n. hõ põt vti ſenſu cum voluerit, niſi ſit impedimentum ex parte organi. Apprehenſio autẽ imaginationis ſubiacet ordinationi rationis ſm modum virtutis vel debilitatis imaginatiuæ potentiæ. Quod enim homo non poſſit imaginari quæ ratio conſiderat, contingit vel ex hoc, quod non ſunt imaginabilia, ſicut incorporalia: vel propter debilitatem virtutis imaginatiuæ, quæ eſt ex aliqua indiſpoſitione organi.

102

ARTICVLVS VIII.

Vtrum actus animæ vegetabilis imperetur.

Inf. q. 10. ar. 3. ad 1. Et 2. 2 q. 148. ar. 1. ad 3. Et 3. q. 15 ar 2 ad 1. & q. 19. art. 2. cor. Et 3. di. 30 q. 1. ar. 2. ad 3. & v. q. 13. ar. 2. cor. co. 2. & quol. 4 ar. 21. co & 1. Ethi co. 1. fin.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ actus vegetabilis animæ imperio rationis ſubdantur vires. n. ſenſitiuæ nobiliores ſunt viribus animæ vegetabilis, ſed vires aiæ ſenſitiuæ ſubduntur imperio rõnis, ergo multo magis vires animæ vegetabilis.

¶ 2 Præterea, Homo dicitur minor mundus: quia ſic eſt anima in corpore, ſicut Deus in mundo. ſed Deus ſic eſt in mundo, ꝙ omnia quæ ſunt in mundo, obediunt eius imperio. ergo & oĩa quæ ſunt in homine, obediũt imperio rationis, & etiam vires vegetabilis animæ.

¶ 3 Præterea, Laus & vituperium non contingit niſi in actibus qui ſubduntur imperio rationis. ſed in actibus nutritiuæ & generatiuæ potentiæ contingit eſſe laudẽ & vituperium, & virtutem & vitium, ſicut patet in gula & luxuria, & virtutibus oppoſitis. ergo actus harum potentiarum ſubduntur imperio rationis.

SED CONTRA eſt quod * Gregor. Nicenus dicit, quòd id quod non perſuadetur a ratione, eſt nutritiuum, & generatiuum.

** lib. 4. ca. 15. in principio.*

RESPONDEO dicendũ, ꝙ actuum quidã procedunt ex appetitu naturali, quidam aũt ex appetitu animali, vel intellectuali omne. n. agens aliquo modo appetit finem. appetitus aũt naturalis non conſequit aliquam apprehenſionem ſicut ſequitur appetitus animalis, & intellectualis. rõ aũt imperat per modum apprehenſiuæ virtutis & ideo actus illi, qui procedunt ab appetitu intellectiuo, vel aĩali, pñt à ratione imperari non autem actus illi, qui procedunt ex appetitu naturali. huiuſmodi enim actus ſunt vegetabilis animæ. vnde, vt * Gregorius Nicenus dicit, quod vocatur naturale, qđ generatiuum & nutritiuum. & propter hoc actus vegetabilis animæ non ſubduntur imperio rationis.

li. 4. ca. 15. in principio.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ q̃to aliqs actus eſt immaterialior, tanto eſt nobilior & magis ſubditus imperio rõnis. vñ ex hoc ipſo, ꝙ vires animæ vegetabilis non obediunt rationi, apparet has vires infimas eſſe.

AD SECVNDM dicendũ, ꝙ ſimilitudo attendit quantum ad aliquid: quia. ſ. ſicut Deus mouet mundũ. ita anima mouet corpus, non autem quantum ad oĩa non enim anima creauit corpus ex nihilo, ſicut Deus mundum, propter quod totaliter ſubditur eius imperio.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ virtus, & vitiũ & laus & vituperium non debentur ipſis actibus nutritiuæ, uel generatiuæ potẽtiæ, q̃ ſunt digeſtio & formatio corporis humani. ſed actibus ſenſitiuæ partis ordinatis ad actus generatiuæ, vel nutritiuæ puta in concupiſcendo delectationem cibi & venereorum, & vtendo ſecundum quod oportet, vel non ſecundum quod oportet.

ARTICVLVS IX.

Vtrum actus exteriorum membrorum imperentur.

103

1. q. 81. ar. 3. ad 2 & 2. 2. q 161. ar. 1 cor et 2. di. 20 q. 1. art. 2 ad 5 etiam q. 15. ar. 4 ad 5. art. 5. ad 14 et mal. qõ. 7. ar. 1. ad 15.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ mẽbra corporis non obediant rationi quantum ad actus ſuos. conſtat enim ꝙ membra corporis magis diſtant à ratione quàm vires animæ vegetabilis. ſed vires animæ vegetabilis non obediunt rationi, vt * dictum eſt. ergo multo minus membra corporis.

** ar. præce.*

¶ 2 Præterea, Cor eſt principium motus animalis. ſed motus cordis non ſubditur imperio rationis dicit enim † Greg. Nicenus, quòd pulſatiuum non eſt perſuaſibile ratione. ergo motus membrorum corporalium nõ ſubiacet imperio rationis.

† li. 4. c. 15.

¶ 3 Præterea, Augu. dicit 14. de * ciu. Dei, quòd motus membrorum genitalium aliquando importunus eſt nullo poſcente aliquando autem deſtituit inhiantem, & cũ in animo concupiſcenti ferueat, friget in corpore. ergo motus membrorum non obediunt rationi

** lib. 14 de ciuit. Dei, c. 16. nõ p cul à fine, tom. 5.*

SED CONTRA eſt, quod Auguſt. dicit 8. * confeſſ. Imperat animus vt moueatur manus: & tanta eſt facultas, vt vix à ſeruitio diſcernatur imperium.

** li. 8 cõfeſſ. ca 9. parũ a principio, tomo 1.*

RESPONDEO dicendum, ꝙ mẽbra corporis ſunt organa quædam potentiarum animæ: vnde eo modo, quo potentiæ animæ ſe habent ad hoc quod obediant rationi hoc modo ſe habent & corporis membra. Quia igitur vires ſenſitiuæ ſubduntur imperio rationis, non aũt vires naturales: ideo omnes motus membrorum, q̃ mouentur à potentijs ſenſitiuis, ſubduntur imperio rationis: motus autem membrorum qui conſequuntur vires naturales, non ſubduntur imperio rationis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ mẽbra non mouent ſeipſa, ſed mouent p potentias animæ, quarũ q̃dã ſunt rationi viciniores quàm vires animæ vegetabilis.

AD SECVNDVM dicendum ꝙ in his q̃ ad intellectum & voluntatẽ ptinent, primum inuenitur id qđ eſt ſm naturam ex quo alia deriuantur. Vt à cognitione principiorũ naturaliter notorũ cognitio cõcluſionũ, & à voluntate finis naturaliter deſiderati deriuatur electio eorũ q̃ ſunt ad finem: ita ẽt in corporalibus motibus principiũ eſt ſm naturã. principiũ aũt corporalis motus eſt à motu cordis: vnde motus cordis ſm naturã eſt, & non ſm voluntatem. conſequitur enim ſicut per ſe accidens vitam, q̃ eſt ex vnione corporis & animæ: ſicut motus grauium, & leuium cõſequitur formam ſubſtantialem ipſorum. vnde & à generante moueri dñr ſm Philoſophum in 8. * Phyſ. & propter hoc motus iſte vitalis dicitur vnde † Greg. Nicen. dicit, ꝙ ſicut generatiuum & nutritiuum non obedit rationi, ita nec pulſatiuum quod eſt vitale: pulſatiuum autem appellat motum cordis, qui manifeſtatur per venas pulſatiles.

lib. 8. phyſ. text. 29. & ſ. quẽtibus. † li. 4. c. 15. in prin. & cap. 16.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut Augu. dicit in 14. de * ciuitat Dei, Hoc qđ motus genitaliũ mẽbrorũ rõni non obedit, eſt ex pœna peccati: vt ſ aĩæ ſuæ inobedientiæ ad Deum in illo pcipue mẽbro pęnam inobediẽtiæ patiatur, p qđ peccatũ originale ad poſteros traducitur. Sed qa p peccatum primi parentis, vt † infrà dicet, natura eſt ſibi relicta ſubtracto ſupernaturali dono qđ homini diuinitus erat collatũ, iõ. conſideranda eſt rõ naturalis, quare motus hmõi membrorũ ſpecialiter rõni non obedit cuius cãm aſſignat * Ariſtot. in lib. de cauſis motus animaliũ: dicens inuoluntarios eſſe motus cordis & mẽbri pudendi: ſ. quia ex aliqua apprehenſione hmõi mẽbra commouentur: inquantum. ſ. intellectus & phantaſia repræſentant aliqua, ex quibus conſequuntur paſſiones animæ, ad quas conſequitur motus horũ membrorum: non tamen mouentur ſm iuſſum rationis aut intellectus: quia ſcilicet ad motum horum membrorum requiritur aliqua alteratio naturalis, ſcilicet caliditatis & frigiditatis quæ quidem alteratio non ſubiacet imperio rationis. ſpecialiter autem hoc accidit in his duo-

† lib 14 de ciu. De, c. 16. non pro cul à fine, tomo 5. † q. 85. art. 3. in li. de motu animalium ca. 11. in principio.

his duobus membris: quia vtrumque iſtorum membrorum eſt quaſi quoddam animal ſeparatum, inquantū eſt principium vitæ: ex quo ipſum autem eſt virtute totum. cor enim principium eſt ſenſuum: & ex mēbro genitali virtus exit ſeminalis, quæ eſt virtute totū animal. & ideo habēt proprios motus naturaliter: qa principia oportet eſſe naturalia, vt* dictum eſt.

In ſol. ad 2

QVAESTIO XVIII,

De bonitate & malitia humanorum actuum in generali, in vndecim articulos diuiſa.

POST hoc conſiderandum eſt de bonitate & malitia humanorū actuū. Et primò, quomodo actio humana ſit bona, vel mala. Secundo, de his quæ conſequuntur ad bonitatē vel malitiam humanorum actuū, puta meritū vel demeritum, peccatū & culpa.

¶ Circa primū occurrit triplex conſideratio. Prima eſt de bonitate & malitia humanorum actuum in generali. Secunda, de bonitate & malitia interiorū actuū. Tertia, de bonitate & malitia exteriorum actuū.

¶ Circa primum quæruntur vndecim.

¶ Primo, vtrū omnis actio ſit actio bona, vel aliqua ſit mala.

¶ Secundo, vtrū actio hominis habeat quòd ſit bona, vel mala ex obiecto.

¶ Tertio, vtrum hoc habeat ex circunſtantia.

¶ Quarto, vtrum hoc habeat ex fine.

¶ Quinto, vtrū aliqua actio hominis ſit bona, vel mala in ſua ſpecie.

¶ Sexto, vtrū act* habeat ſpeciē boni vel mali ex fine.

¶ Septimo, vtrū ſpecies, q̄ ē ex fine, cōtineat ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſub genere, aut ecōuerſo.

¶ Octauo, vtrum ſit aliquis actus indifferens ſecundū ſuam ſpeciem.

¶ Nono, vtrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum indiuiduum.

¶ Decimo, vtrum aliqua circunſtantia conſtituat actū moralē in ſpecie boni vel mali.

¶ Vndecimo, vtrum omnis circunſtantia augens bonitatem vel malitiam conſtituat actum moralē in ſpecie boni vel mali.

104

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum omnis humana actio ſit bona, vel aliqua mala.

Inf. ar. 2. co. et q. 73 ar. 7. ad 1. & mal. q. 2. ar. 1. 2. & 3. & 5. col.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd omnis actio hominis ſit bona, & nulla ſit mala. dicit.n. Dio. 4. c. de di. no. Quod malum nō agit virtute boni: ſed virtute boni nō ſit malum. ergo nulla actio eſt mala.

¶ 2 Præterea, nihil agit niſi ſm quod eſt actu: non eſt aūt aliquid malum ſm quod eſt actu, ſed ſm quod potentia priuatur actu: inquātum autē potentia perficitur per actum, eſt bonū, vt dicitur in 9. †Metaph. Nihil ergo agit inquantum eſt malū, ſed ſolū inquantum eſt bonū. Omnis ergo actio eſt bona, & nulla mala.

*ca. 4 par. à medio. †li. 9. met. tex. 10. t. 3

¶ 3 Præterea, Malum non poteſt eſſe cauſa niſi per accidens, vt patet per *Diony. 4. cap. de diui. nom. ſed omnis actionis eſt aliquis per ſe effectus. nulla ergo actio eſt mala, ſed omnis actio eſt bona.

*c. 4. par. 4. aliquantulum à principio.

SED CONTRA eſt qđ Dñs dicit Io. 3. Omnis q̄ male agit odit lucē. eſt ergo aliqua actio hoīs mala.

RESPONDEO dicēdum, quòd de bono & malo in actionibus oportet loqui ſicut de bono & malo in rebus eo q vnaquæque res talem actionem producit qualis eſt ipſa. In rebus autē vnumquodq; tm̄ habet de bono, quantum habet de eſſe. bonū n. & ens cōuertuntur, vt in primo *dictum eſt. ſolus aūt Deus habet totā plenitudinē ſui eſſe ſm aliquid vnum & ſimplex: vnaquæque res verò alia habet plenitudinem eſſendi ſibi conuenientem ſm diuerſa. Vnde in aliquibus contingit, q quantum ad aliquid habēt eſſe, & tn̄ eis aliquid deficit ad plenitudinem eſſendi eis debitā: ſicut ad plenitudinem eſſe humani, requiritur q ſit quoddam compoſitū ex anima & corpore habens omnes potētias & inſtrumēta cognitionis & motus. vnde ſi aliqđ horū deficiat alicui homini, deficit ei aliquid de plenitudine ſui eſſe. quantū igitur habet de eſſe tantum habet de bonitate: inquantū verò aliquid ei deficit de plenitudine eſſendi, intātum deficit à bonitate, & dr̄ malū; ſicut homo cæcus habet de bonitate quòd viuit, & malū eſt ei q caret viſu. Si verò nihil haberet de entitate vel bonitate, neq; malū neque bonū dici poſſet. Sed qa de rōne boni eſt ipſa plenitudo eſſendi, ſi qdē alicui aliqđ defuerit de debita eſſendi plenitudine, nō dicet ſimpliciter bonū ſed ſm quid, inquantū eſt ens, poterit tn̄ dici ſimpliciter ens, & ſm qđ non ens vt in primo* dictū eſt. ſic igitur dicēdū eſt, q oīs actio inquantū habet aliquid de eſſe, intātū habet de bonitate: inquātū verò deficit ei aliquid de plenitudine eſſendi, q̄ debet actioni humanæ, intātū deficit à bonitate, & ſic dr̄ mala; puta ſi deficiat ei, vel determinata quātitas ſm rōnē, vel debit* locus, vel aliqđ hmōi.

q. 5. ar. 3. — p. p. q. 5. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendū, q malum agit in virtute boni deficientis: ſi. n. nihil eſſet ibi de bono neque eſſet ens, neq; agere poſſet: ſi aūt nō eſſet deficiēs, nō eſſet malū. vñ & actio cauſata ē quoddā bonū deficiēs qa ſm quid eſt bonū, ſimpliciter aut malum.

AD SECVNDVM dicendū, q nihil prohibet aliqđ eſſe ſm qđ in actu, vnde agere poſſit. & ſm aliud priuari actu, vnde cauſet deficientē actionē: ſicut homo cæcus actu habet virtutē greſſiuā p quā ambulare pōt: ſed inquantum caret viſu, q dirigit in ambulādo, patitur defectū in ambulādo dum ambulat cespitādo.

AD TERTIVM dicendum, q actio mala pōt habere aliquē effectū per ſe ſm id quod habet de bonitate & entitate: ſicut adulteriū eſt cauſa generationis humanæ, inquātū habet commixtionē maris & fœminæ, non autem inquantum caret ordine rationis.

ARTICVLVS II. 105

Vtrum actio hominis habeat bonitatē vel malitiā ex obiecto.

Infr. q. 19 ar. 1. & 2. et 2. 2. q. 21. ar. 1. co. & 2. diſt. 30. ar. 5. co. *lib. 3. de doct. chri. c. 12 parū à principio. 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, q actio non habeat bonitatē vel malitiā ex obiecto. obiectū enim actionis eſt res, in rebus autē non eſt malum ſed in vſu peccantium, vt Augu. dicit in libr. 3. de* doctr. Chriſtian. ergo actio humana non habet bonitatem vel malitiam ex obiecto.

¶ 2 Præterea, Obiectum cōparatur ad actionē vt materia: bonitas autem rei non eſt ex materia, ſed magis ex forma quæ eſt actus. ergo bonū & malum nō eſt in actibus ex obiecto.

¶ 3 Præterea, Obiectum potētiæ actiuæ comparatē ad actionē ſicut effectus ad cauſam: ſed bonitas cauſæ nō dependet ex effectu, ſed magis ecōuerſo. ergo actio humana non habet bonitatem vel malitiam ex obiecto.

SED CONTRA, eſt quod dicitur Oſeæ nono, Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerūt. fit autē homo Deo abominabilis pp malitiam ſuæ operationis. ergo malitia operationis eſt ſm obiecta mala, quę homo diligit. & eadem ratio eſt de bonitate actionis.

RESPONDEO dicendum, quod, ſicut* dictum eſt, bonū & malū actionis ſicut & cæterarum rerum, attēditur ex plenitudine eſſendi vel defectu ipſius. primum aūt, quod ad plenitudinē eſſendi ptinere vr̄, eſt id, quod dat rei ſpeciē. ſicut aūt res naturalis habet ſpeciē ex ſua forma, ita actio habet ſpeciē ex obiecto, ſicut & mot* ex termino. & ideo ſicut prima bonitas rei naturalis attēdit ex ſua forma, q̄ dat ſpeciē ei, ita & prima bonitas actus moralis attēdit ex obiecto conuenienti, vnde & a qbuſdā vocat bonū ex gn̄e, puta vti re ſua. & ſicut in reb* naturalibus primū malū eſt ſi res generata nō cōſequitur formā ſpecificā, puta ſi nō generetur homo, ſed aliqđ loco hoīs: ita primum malū in actionibus moralibus eſt, quod eſt ex obiecto, ſicut

ar. 1.

accipere aliena. & dicitur malum ex genere. genere ꝓ ſpecie accepto, eo modo loquendi, quo dicimus humanum genus totam humanam ſpeciem.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ licet res exteriores ſint in ſeipſis bonæ, tñ non ſemꝑ habēt debitā proportionē ad hāc vel illā actionē: & ideo inquantū cōſiderātur vt obiecta taliū actionū, nō habēt rōnē boni.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ obiectum nō eſt materia ex qua, ſed materia circa quā: & habet quodammodo rationē formæ inquantum dat ſpeciem.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ nōn ſemper obiectum actionis humanæ eſt obiectū actiuæ potentiæ. nam appetitiua potentia eſt quodāmodo paſſiua inquantum mouetur ab appetibili: & tñ eſt principiū humanorū actuū. neque etiam potentiarū actiuarū obiecta ſemper habent rōnem effectus, ſed quando iā ſunt tranſmutata: ſicut alimentum tranſmutatū eſt effect⁹ nutritiuæ potentiæ, ſed alimentum nondum tranſmutatum comparatur ad potentiam nutritiuā, ſicut materia circa quam operatur. ex hoc autem ꝙ obiectum eſt aliquo modo effectus potentiæ actiuæ, ſequitur ꝙ ſit terminus actionis eius, & per conſequens ꝙ det ei formam & ſpeciem: motus. n. habet ſpeciem à terminis. & quamuis ēt bonitas actionis non cauſetur ex bonitate effectus; tamen ex hoc dicitur actio bona, ꝙ bonum effectum inducere poteſt; & ita ipſa proportio actionis ad effectum eſt ratio bonitatis ipſius.

106 Infr. q. 42. ar. 6. cor. et mal. q. 2. ar. 5. eo & q. 7. art. 4. cor. et quol. 4. art. 16. cor. Et 2 di ſtin. 36. ar. 5. cor. *q. 7. ar. 1. †lib. 6. metaph. text. 1. tom. 3. *li. 6. met. tex. 4. to. 3. †ar præc. lib. 2. ethi. cap. 6. to. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum actio hominis ſit bona vel mala ex circunſtantia.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ actio non ſit bona vel mala ex circunſtantia: circunſtantiæ. n. circunſtant actum ſicut extra ipſum exiſtentes, vt * dictū eſt: ſed bonum & malum ſunt in ipſis rebus, vt dicit in 6. † Metaphy. ergo actio non habet bonitatē vel malitiam ex circunſtantia.

¶ 2 Præterea, Bonitas vel malitia actus maxime conſideratur in doctrina morum. ſed circunſtātiæ cū ſint quædā accidentia actuum, videntur eſſe præter conſiderationem artis: quia nulla ars cōſiderat id quod eſt per accidens, vt dicitur in 6. * Meta. ergo bonitas vel malitia actionis non eſt ex circunſtantia.

¶ 3 Præterea, Id qđ conuenit alicui ſm ſuam ſubſtātiam, non attribuitur ei ꝑ aliquod accidens. Sed bonū & malū conuenit actioni ſm ſuam ſubſtantiam: quia actio ex ſuo gñe pōt eſſe bona vel mala: vt † dictū eſt. ergo nō cōuenit actioni ex circūſtātia, ꝙ ſit bona vel mala.

SED CONTRA eſt quod Philoſophus dicit in 2. lib. * Ethic. quod virtuoſus operatur ſm quod oportet, & quando oportet. & ſecundum alias circunſtantias. ergo ex contrario vitioſus ſecundum vnumquodq; vitium operatur quando non oportet, vbi non oportet: & ſic de alijs circunſtantijs. ergo actiones humanæ ſecundum circunſtantias ſunt bonæ vel malæ.

RESPONDEO dicendū, quod in rebus naturalibus non inuenitur tota plenitudo perfectionis, quæ debetur ei ex forma ſubſtantiali, quę dat ſpeciem, ſed multū ſuperadditur ex ſuperuenientibus accidentibus: ſicut in homine ex figura, ex colore: & ſic de alijs, quorum ſi aliquod deſit ad decentem habitudinem conſequitur malum: ita ēt eſt in actione. nam plenitudo bonitatis eius non tota cōſiſtit in ſua ſpecie: ſed aliqđ additur ex his q̄ aduenīūt tanquā accidentia qđā: & huiuſmodi ſunt circunſtantiæ debitæ. vnde ſi aliqđ deſit qđ requirať ad debitas circunſtantias, erit actio mala.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd circunſtātiæ ſunt extra actionem inquantum non ſunt de eſſentia actionis. ſunt tamen in ipſa actione velut quædam accidentia eius: ſicut & accidentia, quæ ſunt in ſubſtantijs naturalibus, ſunt extra eſſentias earum.

AD SECVNDVM dicendum, quod nō oīa accidentia per accidens ſe habent ad ſua ſubiecta: ſed quædam ſunt per ſe accidentia, quæ in vnaquaque arte cōſiderantur: & per hunc modum conſiderantur circunſtantiæ actuum in doctrina morali.

AD TERTIVM dicendū, quòd cū bonum conuertatur cum ente, ſicut ens dicitur ſm ſubſtantiā & ſm accidens ita & bonum attribuitur alicui & ſm eſſe ſuum eſſentiale, & ſm eſſe accidētale tam in rebus naturalibus, quam in actionibus moralibus.

107 Infr. q 73. ar. 1. ad 1. *cap. 4. in part 4. aliquantulū à principio

ARTICVLVS IIII.

Vtrum actio humana ſit bona vel mala ex fine.

AD QVARTVM ſic proceditur. videtur, ꝙ bonū & malum in actibus humanis non ſint ex fine: Dicit. n. Diony 4. c. de di no. * quòd nihil reſpiciēs ad malū, operatur ſi igiť ex fine deriuareť operatio bona vel mala, nulla actio eſſet mala: quod patet eſſe falſum.

¶ 2 Præterea, Bonitas actus eſt aliquid in ipſo exiſtēs: finis autem eſt cauſa extrinſeca: non ergo ſecundum finem dicitur actio bona vel mala.

¶ 3 Præterea, Contingit aliquam bonā operationē ad malū finē ordinari: ſicut cū aliquis dat eleemoſynā propter inanem gloriam; & econuerſo aliquā malam operationē ordinari ad bonū finē: ſicut cū q̄s furať, vt det pauperi. nō ergo eſt ex fine actio bona vel mala.

SED CONTRA eſt, quod Boetius dicit in Topic. * ꝙ cuius finis bonus eſt, ipſum quoque bonū eſt & cuius finis malus eſt, ipſum quoque malum eſt.

li. 3. c. 1. nō procul à fine.

RESPONDEO dicēdū, ꝙ eadē eſt diſpoſitio rerum in bonitate & in eſſe. ſunt enim quædam quorū eſſe ex alio non dependet, & in his ſufficit cōſiderare ipſum eorū eſſe abſolute. Quædā vero ſunt, quorū eſſe dependet ab alio: vnde oportet ꝙ conſideretur per cōſiderationē ad cauſam, à qua dependent ſicut aūt eſſe rei depēdet ab agente & forma, ſic bonitas rei depēdet à fine. vnde in perſonis diuinis, q̄ non habēt bonitatē dependentē ab alio nō cōſiderat aliqua ratio bonitatis ex fine: actiones aūt humanæ & alia, quorū bonitas depēdet ab alio, habēt rōnē bonitatis ex fine, a quo dependent pter bonitatē abſolutā, q̄ in eis exiſtit. Sic igitur in actione humana, bonitas quadruplex cōſiderari poteſt. Vna qdē ſm genus, ſ. ut, ſ. eſt act. o ſ. q̄ quantū habet de actione & entitate, tm̄ habet de bonitate, vt dictū eſt. * Alia vero ſm ſpeciē, quæ accipit ſm obiectū conueniens. Tertia ſm circunſtantias, quaſi ſm accidentia quædam. Quarta autem ſecundum finē, quaſi ſecundum habitudinem ad bonitatis cauſam.

artic. 2.

AD PRIMVM ergo dicendū ꝙ bonū, ad qđ aliquis reſpiciens operatur, non ſemꝑ eſt verū bonū: ſed quandoque verum bonum & quandoque apparens: & ſecundum hoc ex fine ſequitur actio mala.

AD SECVNDVM dicendum, quod quamuis finis ſit cauſa extrinſeca: tamen debita proportio ad finē & relatio in ipſum inhæret actioni.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ nihil prohibet actioni habēti vnā prædictarū bonitatum deeſſe aliā: & ſm hoc contingit actionē, quæ eſt bona, ſm ſpeciem ſuam vel ſm circumſtantias ordinari ad finem malū, vel econuerſo, non tamen eſt actio bona ſimpliciter niſi omnes bonitates concurrant: quia quilibet ſingularis defectus cauſat malū: bonū aūt cauſatur ex integra cauſa: vt Diony. dicit 4. cap. De diuinis nominibus. *

ca 4. par. 4 poſt mediū.

ARTICVLVS V.

Vtrum aliqua actio humana ſit bona vel mala in ſua ſpecie. 108

Mal q 2. ar. 4. ad 5. et ar. 5. ad. *artic. 2.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ actus morales non differant ſpecie ſecundū bonum & malum. Bonum enim & malū in actibus inuenitur conformiter rebus, vt dictum eſt. * Sed in rebus bonū & malum non diuerſificant ſpeciē: idē enim ſpecie eſt homo bonus & malus. ergo neque ēt bonū & malum in actibus diuerſificant ſpeciem.

¶ 2 Præ-

lib. 3. text. 10 tom. 3.

¶2 Præterea, Malum cùm ſit priuatio, eſt quoddam
oon ens. ſed non ens nō pōt eſſe differentia, ſm Philo-
ſo. in 3. Metaph.* Cum ergo differentia conſtituat ſpe
ciem, videtur quod aliquis actus ex hoc ꝙ eſt malus, nō
conſtituatu, in aliqua ſpecie. & ita bonum & malum
non diuerſificant ſpeciem humanorum actuum.

¶3 Preterea, Diuerſorū actuū ſm ſpeciem diuerſi ſūt
effectus: ſed idem ſpecie effectus pōt conſequi ex actu
bono & malo: ſicut hō generatī ex adulterio & ex ma-
trimoniali concubitu. ergo actus bonus & malus non
differunt ſpecie.

¶4 Præterea, Bonum & malū dicit̄ in actibus quan-
doque ſm circūſtantiā. vt dictū eſt: * ſed circunſtantia
art. 3. huius q.
cùm ſit accidens, non dat ſpeciem actui. ergo actus hu
mani nō differūt ſpecie propter bonitatem & malitiā.

SED CONTRA, Secundū Philoſophum in 2.
2. eth. c. 1. & 10. 5.
Eth.* ſimiles habitus, ſimiles actus reddunt: ſed habit'
bonus & malus differunt ſpecie, vt liberalitas & prodi
galitas. ergo & actus bonus & malus differunt ſpecie.

RESPONDEO dicendū, ꝙ omnis actus ſpeciē
q. 1 art. 3.
habet ex ſuo obiecto, ſicut ſuprà dictum eſt.* vnde o-
portet ꝙ aliqua differentia obiecti faciat diuerſitatem
ſpeciei in actibus. Eſt autem cōſiderandū ꝙ aliqua dif
ferentia obiecti facit differentiam ſpeciei in actibus ſe
cundū quod referuntur ad vnū principiū actiuū, quod
nō facit differentiam in actibus ſm quod referūtur ad
aliud principiū actiuū: quia nihil quod eſt per accidēs,
conſtituit ſpeciem, ſed ſolum quod eſt per ſe. poteſt au
tem aliqua differentia obiecti eſſe per ſe in compara-
tione ad vnū principiū, & per accidens in comparatio
ne ad aliud, ſicut cognoſcere colorem & ſonū per ſe dif
ferunt per comparationem ad ſenſum, non aūt per cō-
parationem ad intellectum. In actibus aūt bonū & ma
lum dicitur per comparationem ad rationem: quia vt
Dionyſ. dicit 4. c. de di. no.* Bonum hominis eſt ſecū-
c. 4 par. 4. inter medium, & finem.
dum rationem eſſe, malum aūt quod eſt præter rōnē:
vnicuiq;. n. rei eſt bonum quod conuenit ei ſecundum
ſuam formam. & malum quod eſt ei præter ordinem
ſuæ formæ. patet ergo ꝙ differentia boni & mali circa
obiectum conſiderata comparatur per ſe ad rationem,
ſ. ſecundū quod obiectum eſt ei conueniens vel nō cō
ueniens dicuntur aūt aliqui actus humani vel morales
ſecundum quod ſunt à ratione, vnde manifeſtum eſt
ꝙ bonum & malum diuerſificant ſpeciem in actibus
moralibus: differentiæ. n. per ſe diuerſificant ſpeciem.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ēt in rebus natu
ralibus bonū & malū, quod eſt ſcdm naturam & con-
tra naturā, diuerſificant ſpeciē naturæ. corpus. n. mor-
tuū & corpus viuū non ſunt eiuſdem ſpeciei: & ſimili-
ter bonū inquantū eſt ſecundū rationē: & malū, inquā
tum eſt præter rationem, diuerſificant ſpeciem moris.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ malū īportat pri
uationē non abſolutā, ſed conſequentē talē potentiā.
dicitur n. malus actus ſcdm ſuā ſpeciē, non ex eo quòd
nullū habeat obiectū, ſed quia habet obiectū non con
ueniēs rationi: ſicut tollere aliena. vnde inquantū obie
ctum eſt aliquid poſitiuè, poteſt conſtituere ſpeciēm,
mali actus.

AD TERTIVM dicendum ꝙ actus coniugalis
& adulterium ſcdm quod comparaptur ad rationem'
differunt ſpecie & habent effectus ſpecie differētes: qa
vnum eorū meretur laudem & præmium, aliud vitu-
perium & pęnam. ſed ſecundum ꝙ comparantur ad po
tentiam generatiuam non differunt ſpecie: & ſic ha-
bent vnum effectum ſecundum ſpeciem.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ circunſtantia',
quandoque ſumitur vt differentia eſſentialis obiecti, ſe
cundum quod ad rationem comparatur: & tunc poteſt
dare ſpeciem actui morali. & hoc oportet eſſe quando-
cunque circūſtantia tranſmutat actum de bonitate in
malitiam. non n. circunſtantia faceret actum malum
niſi per hoc, quod rationi repugnat.

ARTICVLVS VI. 109

Vtrum actus habeat ſpeciem boni vel mali ex fine.

Infr. q 19 ar 1. & 2. di. 40. ar. 1

AD SEXTVM ſic proceditur Videtur ꝙ bonū
& malū qd̄ eſt ex fine non diuerſificent ſpeciē
in actibus. actus. n habent ſpeciē ex obiecto: ſed
finis eſt præter rationē obiecti. ergo bonum & malum
quod eſt ex fine, non diuerſificant ſpeciem actus.

¶2 Præterea, Id qd eſt per accidēs nō cōſtituit ſpeciē,
ar 5 huius quaſt.
vt dictum eſt, * ſed accidit alicui actui ꝙ ordinetū ad ali
quem finē. ſicut ꝙ aliquis dat eleemoſynam, propter
inanem gloriam. ergo ſecundum bonum, & malum, ꝙ
eſt ex fine, non diuerſificantur actus ſcdm ſpeciem.

¶3 Præterea, Diuerſi actus ſcdm ſpeciem ad vnum fi
nem ordinari poſſunt: ſicut ad finem inanis gloriæ or-
dinari poſſunt actus diuerſarum virtutum & diuerſo-
rum vitiorum. non ergo bonum & malum, quod acci-
pitur ſecundum finem, diuerſificat ſpeciem actuum.

SED CONTRA eſt ꝙ ſupra oſtēſum eſt, * quod
.q. 1. art. 3.
actus humani habēt ſpeciē a fine. ergo bonum & malū
qd̄ accipitur ſcdm finē, diuerſificat ſpeciem actuum.

RESPONDEO dicendū, quod aliqui actus dicū
tur humani, inquantū ſunt voluntarii, ſicut ſupra di-
ctū eſt:* in actu aūt volūtario inuenitur duplex actus
q. 1. ar. 1.
. ſ. actus interior voluntatis, & actus exterior: & vterq;
horum actuum habet ſuum obiectum. finis aūt ꝓpriè
eſt obiectū interioris actus voluntarii. id aūt circa quod
eſt actio exterior, eſt obiectum eius. ſicut igitur actus
exterior accipit ſpeciem ab obiecto circa quod eſt, ita
actus interior voluntatis accipit ſpeciem a fine, ſicut a
proprio obiecto. id autem quod eſt ex parte voluntatis
ſe hēt vt formale ad id ꝙ eſt ex parte exterioris actus:
quia voluntas vtitur membris ad agendū, ſicut inſtru-
mētis neq; actus exteriores habent rōnem moralitatis
niſi inquantū ſunt volūtarii. & ideo actus humani ſpe
cies formaliter conſideratur ſecundum finem, materia
liter aūt ſecundum obiectum exterioris actus vñ philo
li. 5 eth. c. 2. paulo poſt prin. tom. 5.
ſo. dicit in 5 Eth.* Quod ille qui furat, vt cōmittat adul
terium, eſt per ſe loquendo magis adulter quam fur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ finis habet ra
tionem obiecti vt dictum eſt.*
In cor. & q. 1. art. 1.

AD SECVNDVM dicendū, quod ordinari ad
talem finem, etſi accidat exteriori actui: non tamen ac
cidit actui interiori voluntatis, qui comparatur ad exte
riorem, ſicut formale ad materiale.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ qñ multi actus ſpe-
cie differentes ordinantur ad vnū finē, eſt quidem di-
uerſitas ſpeciei ex parte exteriorum actuum, ſed vnitas
ſpeciei ex parte actus interioris.

ARTICVLVS VII. 110

Vtrum ſpecies, quæ eſt ex fine, contineatur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſub genere, vel econuerſo.

*2. 2. q. 11. ar. 1. ad 2. * art. præced. & 3. & q. 1. ar tı. 3.*

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur qd̄
ſpecies bonitatis, q̄ eſt ex fine, cōtineatū ſub ſpe-
cie bonitatis q̄ eſt ex obiecto ſicut ſpēs ſub gñe:
puta cum aliquis vult furari, vt det eleemoſynā Actus
. n. hēt ſpeciem ex obiecto, vt dictū eſt: * Sed impoſſibi-
le, eſt quod aliquid cōtineatur in aliqua alia ſpecie, q̄
ſub propria ſpecie nō cōtinetur: quia idē non poteſt eſ-
ſe in diuerſis ſpeciebus non ſubalternis ergo ſpecies. q̄
eſt ex fine, continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto.

¶2 Præterea, Semper vltima differentia cōſtituit ſpe-
ciem ſpecialiſſimam. ſed differentia, quæ eſt ex fine, vi
detur eſſe poſterior quam differentia, quæ eſt ex obie-
cto: quia finis habet rationem vltimi ergo ſpecies, quæ
eſt ex fine, continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto ſi
cut ſpecies ſpecialiſsima.

¶3 Præterea, Quanto aliqua differentia eſt magis
formalis, tanto magis eſt ſpecialis: quia differentia cō
paratur ad genus vt forma ad materiam. ſed ſpecies, q̄
eſt ex fine, eſt formalior ea quæ ē ex obiecto, vt di-

ctũ eſt.* ergo ſpecies, quæ eſt ex fine, continetur ſub ſpecie quę eſt ex obiecto, ſicut ſpecies ſpecialiſſima ſub genere ſubalterno.

ar. 6 huius quæſt.

SED CONTRA, Cuiuslibet generis ſunt determinatæ differentiæ: ſed actus eiuſdem ſpeciei ex parte obiecti poteſt ad infinitos fines ordinari: puta furtum ad infinita bona vel mala: ergo ſpecies quæ eſt ex fine non continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſub genere.

RESPONDEO dicendum, quòd obiectũ exterioris actus dupliciter poteſt ſe habere ad finem volũtatis. Vno modo ſicut per ſe ordinatũ ad ipſum, ſicut bene pugnare per ſe ordinatur ad victoriam. Alio modo per accidens: ſicut accipere rem alienam, per accidẽs, ordinatur ad dandũ eleemoſynam. Oportet aũt, vt philoſo. dicit in 7. Metaph.* quod differentiæ diuidentes aliquod genus, & conſtituentes ſpeciem illius generis, per ſe, diuidant illud: ſi aũt per accidens, non rectè procedit diuiſio: puta ſi quis dicat, animaliũ aliud rõnale, aliud irrationale: & animaliũ irrationaliũ, aliud alatũ, aliud non alatũ. alatũ n. & non alatũ non ſunt per ſe determinatiua eius quod eſt irrationale. Oportet autẽ ſic diuidere: animalium aliud habens pedes, aliud non habens pedes. & habẽtiũ pedes, aliud habet duos, aliud quatuor, aliud multos: hæc. n. per ſe determinant priorem differentiam. Sic igitur quando obiectũ non eſt per ſe ordinatũ ad finem, differentia ſpecifica, q̃ eſt ex obiecto, non eſt per ſe determinatiua eius quod eſt ex fine, nec econuerſò. vnde vna iſtarum ſpecierũ non eſt ſub alia, ſed tunc actus moralis eſt ſub duabus ſpeciebus, quaſi diſparatis. vnde dicimus ꝙ ille, qui furatur, vt mœchetur, committit duas malitias in vno actu. Si verò obiectũ per ſe ordinetur ad finẽ, vna dictarũ differẽtiarũ eſt per ſe determinatiua alterius, vnde vna iſtarũ ſpecierũ continebit ſub altera. conſiderandũ aũt reſtat quæ ſub qua. Ad cuius euidentiam primo conſiderandũ eſt, ꝙ quanto aliqua differentia ſumitur à forma magis particulari, tanto magis eſt ſpecifica. Secũdò, quòd quanto agens eſt magis vniuerſale, tanto ex eo eſt forma magis vniuerſalis. Tertio, ꝙ quanto aliquis finis eſt poſterior, tanto reſpondet agenti vniuerſaliori: ſicut victoria quæ eſt vltimus finis exercitus, eſt finis intentus à ſummo duce. ordinatio aũt huius aciei vel illius eſt finis intentus ab aliquo inferiorũ ducũ. Et ex iſtis ſequitur ꝙ differẽtia ſpecifica, q̃ eſt ex fine, eſt magis generalis & differentia quæ eſt ex obiecto per ſe ad talem finem ordinato, eſt ſpecifica reſpectu eius. volũtas. n. cuius proprium obiectum eſt finis, eſt vniuerſale motiuũ reſpectu omnium potentiarum animæ, quarũ propria obiecta, ſunt obiecta particularium actuum.

l. 7 metaph. text. 43. tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſm ſubſtantiã ſuam non poteſt aliquid eſſe in duabus ſpeciebus, quarum vna ſub altera non ordinetur. Sed ſecundum ea q̃ rei adueniunt, poteſt aliquid ſub diuerſis ſpeciebus cõtineri: ſicut hoc pomum ſecundũ colorem continetur ſub hac ſpecie, ſ. albi, & ſecundum odorem ſub ſpecie bene redolentis: & ſimiliter actus, qui ſecundũ ſubſtantiam ſuam eſt in vna ſpecie naturæ, ſecundum conditiones morales ſuperuenientes, ad duas ſpecies referri poteſt: vt ſupra dictum eſt.*

[illegible] ar. 3. [illegible] 3.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ finis eſt poſtremũ in executione, ſed eſt primum in intentione rationis, ſcd̃m quam accipiuntur moralium actuum ſpecies.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ differẽtia comparatur ad genus vt forma ad materiam, inquantũ facit eſſe genus in actu: ſed etiam genus conſideratur, vt formalius ſpẽ (ſcd̃m quod differentia comparatur ad genus vt forma ad materiam) inquantũ facit eſſe abſolutius & minus contractũ. vnde & partes diffinitionis reducũtur ad genus cauſæ formalis: vt dicitur in 2. phy.* & ſecundum hoc, genus eſt cauſa formalis ſpeciei, & tanto erit formalius, quanto communius.

l. 2. tex. 38 tom. 2.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum ſuam ſpeciem.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vid. ẽ ꝙ nõ ſit aliquis actus indifferẽs ſcd̃m ſuam ſpẽm. malum n. eſt priuatio boni ſcd̃m Aug.* ſed priuatio & habitus ſunt oppoſita immediata ſcd̃m philoſo. † ergo non eſt aliquis actus, qui ſcd̃m ſpẽm ſuam ſit indifferẽs, quaſi medium exiſtens inter bonum & malũ.

2. di. 1. q. 3 ad 3 Et 2. di. 40. art. 5. Et mal. q. 2. ar. 4. per to & 5 cor et quolib. 9 ar. 15. cor.

Aug. enchi cap. 11. to 3.

2 Præterea, Actus humani habent ſpeciẽ à fine vel obiecto vt dictũ eſt:* ſed omne obiectũ & omnis finis habet rationem boni vel mali: ergo omnis actus humanus ſcd̃m ſuam ſpeciem eſt bonus vel malus. nullus ergo eſt indifferens ſecundum ſpeciem.

† In princ. c de oppoſi.

q. 1. ar. 3.

3 Præterea, Sicut dictũ eſt, † actus dicitur bonus q̃ hẽt debitam perfectionem bonitatis: malus cui aliquid de hoc deficit. ſed neceſſe eſt, quod omnis actus vel habeat totam plenitudinem ſuæ bonitatis: vel aliquid ei deficiat. ergo neceſſe eſt, ꝙ omnis actus ſcd̃m ſpeciem ſuam ſit bonus vel malus, & nullus indifferens.

† ar. 1 huius quæſt.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit in li. de ſerm. Dom. in mon.* quod ſunt q̃dam facta media, quæ poſſunt bono vel malo aĩo fieri: de q̃bus eſt temerariũ iudicare. ſunt ergo aliqui actus ſcd̃m ſpẽm ſuã indifferẽtes.

li. 2 ca 18. tom. 4.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut dictu eſt,* actus omnis hẽt ſpẽm ab obiecto, & actus humanus, qui dicitur moralis, habet ſpẽm ab obiecto, relato ad principiũ actuũ humanorũ, quod eſt ratio. vnde ſi obiectũ actus includat aliquid quod conueniat ordini rationis, erit actus bonus ſcd̃m ſuam ſpẽm: ſicut dare eleemoſynam indigẽti. Si aũt includat aliquid quod repugnet ordini rationis, erit malus actus ſecundũ ſpẽm: ſicut furari quod eſt tollere aliena. contingit aũt ꝙ obiectum actus non includit aliquid pertinens ad ordinẽ rõnis: ſicut ad leuare feſtucã de terra, ire ad cãpum, & hmõi. & tales actus ſecundum ſpẽm ſuam ſunt indifferẽtes.

artic. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ duplex eſt priuatio: quædam quæ conſiſtit in priuatum eſſe: & hęc nihil relinquit, ſed totum aufert, vt cæcitas totaliter aufert viſum, & tenebræ lucẽ, & mors vitã: & inter hanc priuationẽ & habitũ oppoſitum, non põt eſſe aliquod medium circa proprium ſuſceptibile. Eſt aũt alia priuatio quæ conſiſtit in priuari: ſicut ægritudo eſt priuatio ſanitatis, nõ ꝙ tota ſanitas ſit ſublata, ſed quod eſt quaſi quædam via ad totalem ablationem ſanitatis, quę fit per mortem. & iõ talis priuatio cũm aliquid relinquat nõ ſemper eſt immediata cum oppoſito habitu. & hoc modo malum eſt priuatio boni: vt Simplicius dicit in commento ſuper lib. Prædicamentorum: quia non totum bonum aufert ſed aliquid relinquit, vnde põt eſſe aliquod medium inter bonum & malum.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ oẽ obiectũ vel finis, hẽt aliquã bonitatẽ vel malitiam ſaltẽ naturalẽ, non tamẽ ſẽper importat bonitatẽ vel malitiam moralem, quæ conſideratur per comparationẽ ad rationẽ, vt dictum eſt* & de hac nunc agitur. *In cor. ar.*

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ non quicquid hẽt actus pertinet ad ſpeciem eius, vnde & ſi ratione ſuæ ſpeciei non contineatur quicquid pertinet ad plenitudinẽ bonitatis ipſius, non propter hoc eſt ex ſpẽ ſua malus, nec ẽt bonus, ſicut homo ſecundum ſuam ſpẽm neq; virtuoſus, neq; vitioſus eſt.

ARTICVLVS IX. 112

Vtrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum indiuiduum.

AD NONVM ſic proceditur, Vr quod aliquis actus ſecundum indiuiduum ſit indifferẽs, nulla n. ſpẽs ẽ, quæ ſub ſe non contineat vel continere poſſit aliquod idiuiduũ, ſed aliquis actus ẽ indifferẽs ſcd̃m ſuã ſpẽm, vt dictum eſt,* ergo videtur quod aliquis actus indiuidualis poteſt eſſe indifferens.

2. diſt. 40. ar. 5. cor. et 4. diſt. 26. q. 1. art. 4. co Et mal. q. 2. art. 5.

ar. præce.

2 Præterea, Ex indiuidualibus actibus cauſantur habitus

li. 2. eth. c. bitus conformes ipſis: vt dicitur in 2. Ethico.* ſed aliqs habitus eſt indifferens. dicit enim Philoſophus in 4. Eth.† de quibuſdã ſicut de placidis & prodigis, ꝙ non ſunt mali: & tamen conſtat, ꝙ non ſunt boni, cũ recedant a virtute: & ſic ſunt indifferentes ſecundum habitum. ergo aliqui actus indiuiduales ſunt indifferentes.

Margin: ſ. etz. 10. ſ. † li. 4. eth. c. 1. à medio & c. 2. in fine & c. 6. ſimul. 10. ſ.

¶3 Præterea Bonum morale pertinet ad virtutem, malum aũt morale ptinet ad vitium. Sed contingit qñque ꝙ homo actum qui ex ſpecie ſua eſt indifferens, non ordinat ad aliquem finem vitii vel virtutis. ergo cõtingit aliquem actum indiuidualem eſſe indifferentem.

Margin: li. 7. moral. ca. 15. ante m dium id habet: & hom. 16. in euang. in fine.

SED CONTRA eſt, quod Gregorius dicit ĩ quadã homilia.* Otioſum verbũ eſt qđ vtilitate rectitudinis, aut rõne iuſtæ neceſſitatis, aut piæ vtilitatis caret. ſed verbũ otioſum eſt malũ: quia de eo reddent homines rõnem in die iudicii: vt dicitur Matth. 12 Si aũt nõ caret ratione iuſtæ neceſſitatis aut piæ vtilitatis, eſt bonum ergo omne verbum aut eſt bonum, aut malum: pari ergo ratione, & quilibet alius actus vel eſt bonus, vel malus: nullus ergo indiuidualis actus eſt indifferens.

RESPONDEO dicendum, ꝙ contingit qñque aliquem actum eſſe indifferentem ſecundum ſpeciem, qui tamen eſt bonus vel malus ĩ indiuiduo cõſideratus. & hoc iõ, quia actus moralis, ſicut dictum eſt, * non ſolum hẽt bonitatem ex obiecto, à quo hab t ſpeciẽ, ſed ẽt ex circunſtantiis, quæ ſunt quaſi quædam accidẽtia, ſicut aliquid conuenit indiuiduo hoĩs ſecundum accidẽtia indiuidualia quod non conuenit homini ſecundum rationem ſpeciei & oportet ꝙ quilibet indiuidualis actus habeat aliquã circunſtantiam ꝑ quã trahatur ad bonum vel malum, ad minus ex parte intẽtionis finis. Cũ. n. rationis ſit ordinare, actus à rõne deliberatiua ꝓcedens, ſi non ſit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipſo repugnat rationi, & hẽt rõnem mali: ſi verò ordinẽt ad debitum finẽ, conuenit cum ordine rationis, vnde habet rationem boni: neceſſe eſt autem quod vel ordinetur, vel non ordinetur ad debitum finem. vñ neceſſe eſt omnem actum hominis a deliberatiua ratione procedentem in indiuiduo conſideratum, bonum eſſe vel malum. Si autem non procedit à ratione deliberatiua, ſed ex quadam imaginatione (ſicut cum aliquis fricat barbam, vel mouet manum aut lapidem) talis actus nõ eſt propriè loquendo moralis, uel humanus, cum hoc habeat actus a ratione & ſic erit indifferens, quaſi extra genus moralium actuum exiſtens.

Margin: ar. 3

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ aliquẽ actum eſſe indifferentem ſcdm ſuam ſpeciem, poteſt eſſe multipliciter. Vno modo ſic, quod ex ſua ſpecie debeatur ei quod ſit indifferẽs: & ſic procedit rõ ſed tamen illo modo nullus actus ex ſua ſpecie eſt indifferens. non enim eſt aliquod obiectum humani actus, quod non poſſit ordinari uel ad malũ, vel ad bonũ per finẽ, uel circũſtantiã. Alio modo põt dici indifferens ex ſua ſpecie, quia nõ habet ex ſua ſpecie quod ſit bonus, uel malus: unde per aliquid aliud poteſt fieri bonus uel malus: ſicut homo non habet ex ſua ſpecie, qđ ſit albus, uel niger. nec tamen habet ex ſua ſpecie ꝙ non ſit albus aut niger poteſt enim albedo uel nigredo ſuperuenire homini aliũde, quàm à principiis ſpeciei.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ Philoſophus* dicit illum eſſe malum propriè, qui eſt aliis hominibꝰ nociuus: & ſecundũ hoc dicit, prodigum non eſſe malũ quia nulli alteri nocet niſi ſibiipſi: & ſimiliter de omnibus aliis qui non ſunt proximis nociui. Nos aũt hic dicimus malum communiter omne quod eſt rationi recte repugnans, & ſecundum hoc omnis indiuidualis actus eſt bonus uel malus, ut dictum eſt.*

Margin: locis ſ arg. notatis.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ omnis finis à ratione deliberatiua intentus pertinet ad bonum alicuius uirtutis, uel ad malum alicuius uitij. nã hoc ipſum qđ aliquis agit ordinate ad ſuſtentationem uel quietem ſui corporis, ad bonum uirtutis ordinatur in eo, qui corpus ſuum ordinat ad bonũ uirtutis: & idem patet in aliis.

Margin: ſ in corp. ar.

ARTICVLVS X. 113

Vtrum aliqua circunſtantia conſtituat actum moralem in ſpecie boni vel mali.

*Margin: Sup. ar. 5. ad 4. & infra ar. 11. co. & q 73. ar. 7. cor. et ad 1. & 2. di. 36. ar. 5. cor. et 4. di. 16 q. 3. ar. 2. q. 3. co. et di. 41. ar. 4. qõ. 1. cor. Et mal. q. 2. ar. 6. per to. & ar. 7. et qõ. 7. ar. 4. co. * q. 8. ar. 1.*

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ circunſtantia non poſſit conſtituere aliquã ſpeciem boni, uel mali actus: ſpecies enim actus eſt ex obiecto. Sed circunſtantiæ differunt ab obiecto. ergo circunſtantiæ non dant ſpeciem actus.

¶2 Præterea, Circunſtantiæ cõparãtur ad actum moralem: ſicut accidentia eius, ut dictum eſt.* Sed accidẽs non conſtituit ſpeciem. ergo circunſtantia non conſtituit aliquam ſpeciem boni, uel mali.

¶3 Præterea, Vnius rei non ſunt plures ſpecies: unius aũt actus ſunt plures circunſtantiæ. ergo circunſtantia nõ cõſtituit actũ moralẽ in aliqua ſpecie boni uel mali.

SED CONTRA, Locus eſt circunſtantia quædã: ſed locus conſtituit actum moralem in quadam ſpecie mali: furari enim aliquid de loco ſacro eſt ſacrilegium. ergo circunſtantia conſtituit actum moralem in aliqua ſpecie boni uel mali.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſpecies rerum naturalium conſtituuntur ex naturalibus formis, ita ſpecies moralium actuum conſtituunẽ ex formis, ꝓut ſunt à rõne conceptæ: ſicut ex ſupradictis* patet. quia uerò natura determinata eſt ad unum, nec põt eſſe proceſſus naturæ in infinitum, neceſſe eſt peruenire ad aliquã ultimã formã, ex qua ſumatur dr̃ia ſpecifica, poſtquam alia dr̃ia ſpecifica eſſe non poſſit & inde eſt quod in rebus naturalibus quod eſt accidens alicui rei, non poteſt accipi ut dr̃ia conſtituens ſpeciem. Sed proceſſus rationis non eſt determinatus ad aliquid vnum; ſed quolibet dato, põt vlterius procedere. & iõ qđ in actu vno accipitur vt circunſtantia ſuperaddita obiecto, qđ determinat ſpeciem actus, põt iterum accipi a rõne ordinante, vt principalis conditio obiecti determinantis ſpeciẽ actus ſicut tollere alienum habet ſpeciem ex rõne alieni. ex hoc enim conſtituitur in ſpecie furti, & ſi conſideretur ſuper hoc rõ loci vel temporis, ſe habebit in ratione circunſtantiæ: ſed quia ratio ẽt de loco vel de tpe & alijs hmõi ordinare põt, contingit conditionem loci circa obiectum accipi vt contrariã ordini rationis: puta ꝙ ratio ordinat iniuriam non eſſe faciẽdam loco ſacro, vnde tollere aliquid alienum de loco ſacro, addit ſpecialem repugnantiam ad ordinem rõnis: & ideo locus, qui prius conſiderabatur vt circunſtantia, nũc conſideratur vt principalis conditio obiecti rationi repugnans. & ꝑ hunc modũ qñcũq; aliqua circũſtantia reſpicit ſpecialem ordinẽ rationis vel pro vel contra, oportet ꝙ circũſtantia det ſpeciem actui morali vel bono, uel malo.

Margin: art. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ circunſtantia, ſecundum quod dat ſpeciem actui, conſideratur vt quædam conditio obiecti (ſicut dictum e. t.) * & quaſi quædam ſpecifica differentia eius.

Margin: In corp.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ circunſtantia manens in ratione circunſtantiæ, cũ habeat rõnẽ accidentis non dat ſpeciem: ſed inquantũ mutatur in principalẽ conditionẽ obiecti, ſecundum hoc dat ſpeciem.

Margin: Nota circũſtantiarum diuerſitatẽ

AD TERTIVM dicendum. ꝙ non omnis circũſtantia conſtituit actũ moralẽ in aliqua ſpecie boni vel mali, cum non quælibet circunſtantia importet aliquã conſonantiam vel diſſonantiam ad rationem. vnde nõ oportet licet ſint multæ circunſtantiæ vnius actus, ꝙ vnus actus ſit in pluribus ſpeciebus licet etiam non ſit inconueniens ꝙ vnus actus moralis ſit in pluribus ſpeciebus moris etiam diſparatis: vt dictum eſt.*

*Margin: * ar. [illegible] & q [illegible] 3. ad 3 [illegible]*

ARTICVLVS XI. 114

Vtrum omnis circunſtantia augens bonitatem vel malitiam conſtituat actum moralem in ſpecie boni vel mali.

Margin: Infr. qõ 73 ar 7. cor. et 4. di. 16. q. 3. art. 1. 1. qua. 3. cor. Et mal. q. 1. art. 7.

AD VNDECIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ oĩs circunſtantia pertinens ad bonitatem vel mali-

malitiam det ſpeciem actui. bonum enim malum ſunt differentiæ ſpecificæ moralium actuum quod ergo facit dr̄iam in bonitate vel malitia moralis actus, facit differre ſm dr̄iam ſpecificam, qđ eſt differre ſm ſpeciem. ſed id quod addit in bonitate vel malitia actus, facit differre ſecundum bonitatem & malitiam: ergo facit differre ſecundum ſpeciem. ergo omnis circunſtantia addens in bonitate vel malitia actus, conſtituit ſpeciem.

¶ 2 Præterea, Aut circunſtantia adueniens habet in ſe aliquam rationem bonitatis vel malitiæ, aut non. Si nō, non poteſt addere in bonitate vel malitia actus. quia qđ non eſt bonum, non pōt facere maius bonum: & quod non eſt malum, non pōt facere maius malum. Si autem habet in ſe rationem bonitatis vel malitiæ, ex hoc ipſo habet quandam ſpeciem boni vel mali ergo omnis circunſtantia augens bonitatem vel malitiam, conſtituit nouam ſpeciem boni vel mali.

¶ 3 Præterea, Secundum Dio. 4 cap. de di. no.* Malū cauſatur ex ſingularibus defectibus: quælibet autem circunſtantia aggrauans malitiam, hēt ſpecialē defectum. ergo quælibet circunſtantia habet nouam ſpeciem peccati: & eadem ratione quælibet augens bonitatem, videtur addere nouam ſpeciem boni, ſicut quælibet vnitas addita numero facit nouam ſpeciem numeri. bonū. n. conſiſtit in numero, pondere & menſura.

c. 4 in par. 4. à medio t. tom.

SED CONTRA, Magis & minus non diuerſificant ſpeciem, ſed magis & minus eſt circunſtantia addens in bonitate & malitia, ergo non omnis circunſtantia addens in bonitate vel malitia, conſtituit actum moralem in ſpecie boni vel mali.

RESPONDEO dicendum, q̄ ſicut dictū eſt,* circunſtantia dat ſpeciem boni vel mali actui morali, in quantum reſpicit ſpecialem ordinē rationis. contingit aūt quandoque, q̄ circunſtantia non reſpicit ordinem rōnis in bono vel malo niſi præſuppoſita alia circunſtantia, à qua actus moralis hēt ſpeciem boni vel mali. ſicut tollere aliquid in magna quantitate vel parua non reſpicit ordinem rōnis in bono vel malo, niſi p̄ſuppoſita aliqua alia conditione: per quam actus habeat malitiam vel bonitatem: puta hoc, quod eſt eſſe alienum, qđ repugnat rationi. Vnde tollere alienū ī magna vel parua q̄titate non diuerſificat ſpeciem peccati, tñ pōt aggrauare vel diminuere peccatum: & ſimiliter eſt in aliis malis vel bonis. vnde non oīs circunſtantia addens in bonitate vel malitia, variat ſpeciem moralis actus.

art. præce.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ in his quæ intenduntur & remittuntur dr̄ia intentionis & remiſſionis non diuerſificat ſpeciem ſicut quod differt in albedine ſecundum magis & minus, non differt ſecundum ſpeciem coloris. & ſimiliter quod facit diuerſitatem in bono vel malo ſm intentionem & remiſſionem, non facit differentiam moralis actus ſecundum ſpeciem.

AD SECVNDVM dicendum, quod circunſtātia aggrauans peccatum, vel augens bonitatem actus, qñque non habet bonitatem vel malitiam ſecundum ſe, ſed per ordinem ad aliam conditionem actus, vt dictum eſt:* & ideo non dat nouam ſpeciem, ſed auget bonitatem vel malitiam, q̄ eſt ex alia cōditione actus.

In corp.

AD TERTIVM dicendū, q̄ non q̄libet circunſtantia inducit ſingularem defectum ſcd̄m ſeipſam, ſed ſolum ſecundū ordinē ad aliquid aliud. & ſimiliter non ſuperaddit nouā p̄fectionem niſi p comparationē ad aliquid aliud: & pro tanto licet augeat bonitatē vel malitiam, non tñ ſemper variat ſpeciem boni vel mali.

QVÆSTIO XIX.

De bonitate & malitia actus interioris voluntatis in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādum eſt de bonitate actus interioris voluntatis.

¶ Et circa hoc quæruntur decem.

¶ Primo, vtrū bonitas voluntatis dependeat ex obiecto

¶ Secundo, vtrum ex ſolo obiecto dependeat.

¶ Tertio, vtrum dependeat ex ratione.

¶ Quarto, vtrum dependeat ex lege æterna.

¶ Quinto, vtrum ratio errans obliget.

¶ Sexto, vtrum voluntas contra legem Dei, ſequens rationem errantem ſit mala.

¶ Septimum, vtrum bonitas voluntatis in his, quæ ſunt ad finem, dependeat ex intentione finis.

¶ Octauo, vtrum quantitas bonitatis vel malitiæ in voluntate ſequatur q̄titatē boni vel mali in intentione.

¶ Nono, an voluntatis bonitas dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam.

¶ Decimo, vtrum neceſſe ſit voluntatem humanā cōformari diuinæ voluntati in uolito, ad hoc qđ ſit bona.

ARTICVLVS PRIMVS. 115

An bonitas voluntatis dependeat ex obiecto

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, q̄ bonitas voluntatis non dependeat ex obiecto. Voluntas enim non pōt eſſe niſi boni: quia malū eſt præter uoluntatem: ut Dion. dicit 4. ca. de di. no.* Si igitur bonitas voluntatis iudicaretur ex obiecto, ſequeretur quod omnis volūtas eſſet bona, & nulla eſſe mala.

c. 4. par. 4. non multū remotè ante finem.

¶ 2 Præterea, Bonum per prius inuenitur in fine. vnde bonitas finis inquantum hmōi non dependet ab aliquo alio. ſed ſm Philoſophum in 6. Ethic.* bona actio eſt finis, licet factio nunquam ſit finis: ordinatur enim ſemper ſicut ad finem ad aliquid factum. ergo bonitas actus voluntatis non dependet ex aliquo obiecto.

li. 6. eth c. 5. circa medium, to. 5.

¶ 3 Præterea, vnumquodque quale eſt, tale alterū facit ſed obiectum voluntatis eſt bonū bonitate naturæ. non ergo poteſt præſtare voluntati bonitatem moralem. moralis ergo bonitas voluntatis non dependet ex obiecto.

SED CONTRA eſt, qđ Philoſophus dicit in 5. Ethic.* q̄ iuſtitia eſt ſcd̄m quā aliq volūt iuſta, & eadē rōne virtus eſt ſcd̄m quam aliqui volunt bona: ſed bona voluntas eſt quæ eſt ſecundum virtutem. ergo bonitas voluntatis eſt ex hoc quòd aliquis vult bonum.

lib. 5. eth c. 1. in princ. tom. 5.

RESPONDEO dicendum, q̄ bonum & malum ſunt per ſe differentiæ actus voluntatis. nam bonum & malum per ſe ad voluntatem pertinēt, ſicut verū & falſum ad rōnem, cuius actus per ſe diſtinguitur differentia veri & falſi: prout dicimus opinionem eſſe verā vel falſam, vnde voluntas bona & mala ſunt actus differentes ſecundum ſpeciē. dr̄ia autem ſpeciei in actibus eſt ſecundū obiecta, vt dictum eſt:* & iō bonum & malum in actibus voluntatis proprie attenditur ſcd̄m obiecta.

q. 18. ar. 5.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ volūtas nō ſemper eſt veri boni, ſed quandoq; eſt apparentis boni, qđ quidem habet rationem aliquam boni, non tamen ſimpliciter conuenientis ad appetendum, & pp hoc actus voluntatis non eſt bonus ſemper, ſed aliquādo malus.

AD SECVNDVM dicendū, q̄ quamuis aliquis actus poſſit eſſe vltimus finis hominis ſcd̄m aliquē modum. non tamen talis actus eſt actus volūtatis, vt ſupra dictum eſt.

AD TERTIVM dicendū, q̄ bonū per rationē repræſentatur voluntati vt obiectum, & inquantum cadit ſub ordine rōnis, pertinet ad genus moris, & cauſat bonitatē moralē in actu voluntatis. rō. n. principiū eſt humanorum & moralium actuum: vt ſuprà dictum eſt.*

q. 3. art. 4

In corp. & q. 18. ar. 5.

ARTICVLVS II. 116

Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex ſolo obiecto.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, q̄ bonitas voluntatis non dependeat ſolū ex obiecto. Finis enim affinior eſt voluntati, q̄ alteri potentiæ: ſed actus aliarum potentiarum recipiunt bonitatem non ſolū ex obiecto, ſed ēt ex fine, vt ex ſupra dictis patet.* ergo etiam actus voluntatis recipit bonitatem non ſolum ex obiecto, ſed etiam ex fine.

q. 18. ar. 4.

¶ 2 Præterea, Bonitas actus non ſolum ex obiecto, ſed etiam

ſed etiã ex circunſtantijs:vt ſuprà dictũ eſt*. Sed ſecũ
q.18.ar.3. dum diuerſitatẽ circunſtantiarũ contingit eſſe diuerſitatem bonitatis, & malitiæ in actu voluntatis: puta ꝙ aliquis velit qñ debet,& vbi debet,& quantũ debet, & quomodo debet,vel ꝓpter debet: ergo bonitas volũtatis non ſolũ dependet ex obiecto,ſed ẽt ex circũſtãtijs.

¶ 3 Præterea,Ignorantia circunſtãtiarũ excuſat mali
q.6.art.8. tiam voluntatis,vt ſupra habitum eſt * Sed hoc nõ eſſet niſi bonitas & malitia voluntatis à circunſtãtijs dependeret.ergo bonitas & malitia voluntatis dependet ex circunſtantijs, & non à ſolo obiecto.

SED CONTRA, Ex circunſtantijs inquantũ huiuſmodi actus nõ habet ſpeciẽ, vt ſuprà dictũ eſt.* Sed bonũ & malum ſunt ſpecificæ differentiæ actus
q.18.ar.10 voluntatis, vt dictum eſt. * ergo bonitas & malitia volũtatis ñ depẽdẽt ex circũſtãtijs;ſed ex ſolo obiecto.

q.18.ar.5 RESPONDEO dicendum, ꝙ in quolibet genere quanto aliquid eſt prius,tanto eſt ſimplicius, & in paucioribus conſiſtens, ſicut prima corpora ſunt ſimplicia:& ideo inuenimus ꝙ ea,quæ ſunt prima in quolibet genere,ſunt aliquo modo ſimplicia, & in vno cõſiſtunt.principium autẽ bonitatis & malitiæ humanorum actuum,eſt ax actu voluntatis,& ideo bonitas & malitia voluntatis ſm aliquid vnum attenditur, aliorum verò actuũ bonitas & malitia põt ſm diuerſa attẽdi.illud autem vnum, quod eſt principiũ in quolibet genere,non eſt per accidens,ſed ꝑ ſe:quia omne,quod eſt per accidens reducitur ad id quod eſt ꝑ ſe, ſicut ad principiũ.& ideo bonitas volũtatis ex ſolo vno illo dependet,qd per ſe facit bonitatẽ in actu, ſ. ex obiecto, & non ex circũſtantijs,q̃ ſunt quędã accidẽtia actus.

AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ finis eſt obiectum voluntatis,non autem aliarũ viriũ.vnde quantũ ad actum volũtatis nõ differt bonitas,quæ eſt ex obiecto à bonitate, quæ eſt ex fine:ſicut in actibus aliarũ virium:niſi forte per accidens:prout finis dependet ex fine,& voluntas ex voluntate.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſuppoſito quòd voluntas ſit boni,nulla circunſtantia poteſt eam facere malam. Quòd ergo dicitur, quòd aliquis vult aliqđ bonũ,quando non debet,põt intelligi dupliciter. Vno modo ita quod iſta circunſtantia referatur ad volitum. & ſic voluntas non eſt boni: quia velle facere aliquid quando non debet fieri,non eſt velle bonũ Alio modo ita,quod referatur ad actũ volendi:& ſic impoſſibile eſt quod aliquis velit bonum quando nõ debet: quia ſemper homo debet velle bonum,niſi forte per accidẽs inquãtũ aliqs volẽdo hoc bonũ impedit,ne tunc velit aliqđ bonũ debitũ:& tunc nõ incidit malũ, ex eo ꝙ aliquis vult illud bonũ,ſed ex eo qđ non vult aliud bonum & ſimiliter dicendũ eſt de alijs circunſtantijs.

AD TERTIVM dicendum, quòd circunſtãtiarũ,ignorantia excuſat malitiam voluntatis ſm quod circunſtantiæ ſe tenent ex parte voliti,inquantum ſcilicet ignorat circunſtantias actus,quem vult.

117
ARTICVLVS III.
Inf.q.21. ar.1.cor. *Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex ratione.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ bonitas voluntatis non depẽdeat à ratione. Prius enim non dependet à poſteriori: ſed bonum ꝑ prius ptinet ad volũtatẽ,q̃ ad rationẽ. vt ex ſuprà dictis patet.*ergo bonũ voluntatis non depẽdet à rõne.

q.9.art.1. ¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 6. Ethicorũ, * ꝙ bonitas intellectus practici eſt verũm conforme appe
li.6.eth c. 2.tom.5. titui recto:appetitus autem rectus eſt volnntas bona: ergo bonitas rationis practicæ magis dependet à bonitate voluntatis, quàm econuerſo.

¶ Præterea, Mouens non dependet ab eo quod mouetur,ſed econuerſo:voluntas autem mouet rationem
q.9.art.1. & alias vires,vt ſupra dictum eſt. * ergo bonitas voluntatis non dependet à ratione.

SED CONTRA eſt quod Hilarius dicit in decimo de trinitate.*Immoderata eſt omnis ſuſceptarũ
li.10.de trinit.in principio libri. voluntatum pertinacia,vbi non rationi voluntas ſubijcitur,ſed bonitas voluntatis conſiſtit in hoc,quòd non ſit immoderata.ergo bonitas voluntatis dependet ex hoc quod ſit ſubiecta rationi.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictũ eſt.*
ar.1.& 2. bonitas voluntatis propriè ex obiecto dependet, obiectum autem voluntatis proponitur ei per rationem, nam bonum intellectũ eſt obiectum voluntatis proportionatum ei; bonum autem ſenſibile vel imaginarium non eſt proportionatum voluntati,ſed appetitui ſenſitiuo:quia voluntas poteſt tendere in bonum vniuerſale, quod ratio apprehendit, appetitus autẽ ſenſitiuus non tendit niſi in bonum particulare, quod apprehendit vis ſenſitiua & ideo bonitas volũtatis dependet à ratione eo modo quo dependet ab obiecto.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod bonũ ſub rõne boni,id eſt appetibilis,per prius pertinet ad volũtatem,quàm ad rationem: ſed tamen per prius pertinet ad rationem ſub ratione veri, quàm ad voluntatẽ ſub ratione appetibilis:quia appetitus voluntatis non poteſt eſſe de bono, niſi prius à ratione apprehẽdat.
li.6 eth.c. 2. AD SECVNDVM dicendum, ꝙ Philoſophus ibi loquitur de intellectu practico ſecundum quod eſt conſiliatiuus & ratiocinatiuus eorũ quæ ſunt ad finẽ: ſic enim perficitur per prudentiam. In his autem quæ ſunt ad finem, rectitudo rationis conſiſtit in conformitate ad appetitum finis debiti:ſed tamen & ipſe appetitus finis debiti præſuppoonit rectam apprehenſionem de fine quæ eſt per rationem.

AD TERTIVM dicendũ,ꝙ voluntas quodam modo mouet rationem:& ratio alio modo mouet voluntatem,ex parte ſcilicet obiecti:vt ſuprà dictũ eſt.*
q.9.art.1.

118
ARTICVLVS IIII.
Inf.q.21. ar.1.cor. *Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex lege æterna.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ bonitas voluntatis humanæ non dependeat à lege æterna. Vnius.n.vna eſt regula & menſura: ſed regula humanæ voluntatis ex qua eius bonitas dependet eſt ratio recta.ergo non dependet bonitas voluntatis à lege æterna.

¶ 2 Præterea, Menſura eſt homogenea menſurato: vt dr 10.Metaph.Sed lex æterna nõ eſt homogenea vo
li.10.Met. tex.4 to 3. luntati humanæ.ergo lex æterna non poteſt eſſe mẽſura volũtatis humanæ, vt ab ea bonitas eiꝰ depẽdeat.

¶ 3 Præterea,Menſura debet eſſe certiſſima: ſed lex æterna eſt nobis ignota: ergo nõ poteſt eſſe noſtræ voluntatis menſura, vt ab ea bonitas voluntatis noſtræ dependeat.

SED CONTRA eſt quod Aug *dicit 22.li.con
li.22.contra Fauſt. c.27 i principio to.6. tra Fauſtum,qđ peccatum eſt dictũ,factũ,vel concupitum aliquid contra æternam legẽ:ſed malitia voluntatis eſt radix peccati: ergo cùm malitia bonitati opponatur bonitas voluntatis dependet à lege æterna.

RESPONDEO dicendum ꝙ in omnibus cauſis ordinatis, effectus plus dependet à cauſa prima, q̃ à cauſa ſecunda:quia cauſa ſecunda nõ agit niſi in virtute primæ cauſæ Quòd autem ratio humana ſit regula voluntatis humanæ, ex qua eius bonitas menſuretur,habet ex lege æterna quæ eſt ratio diuina: vnde in Pſal.4.dicitur, Multi dicunt,quis oſtendit nobis bona? ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui,Domine:quaſi diceret lumen rationis,quod in nobis eſt, intantum poteſt nobis oſtendere bona, & noſtram voluntatem regulare,inquantum eſt lumen vultus tui,id eſt a vultu tuo deriuatum. vnde manifeſtum eſt, quòd multo magis depẽdet bonitas volũtatis humanæ a lege æterna,quàm à ratione humana:& vbi deficit humana ratio,oportet ad rationem æternam recurrere.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ vnius rei nõ

ſint plures menſuræ proximæ: poſſunt tamẽ eſſe plures menſuræ, quarum vna ſub alia ordinetur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ menſura ꝓxima eſt homogenea menſurato, non aũt menſura remota.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ licet lex æterna ſit nobis ignota ſecundum quod eſt in mente diuina: innoteſcit tamen nobis aliqualiter, vel per rationem naturalem quæ ab ea deriuatur vt propria eius imago, vel per aliqualem reuelationem ſuperadditam.

119

ARTICVLVS V.

Vtrum voluntas diſcordans à ratione errante ſit mala.

2. di. 39. q. 3. ar. 2. co. & art. 3 & 10. & 4. di. 9. ar. 3 q. 2 ad 2. Et ve ri. q. 17. arti. 4. Et mal q. 2. ar. 2. ad 8. Et quol. 8. art. 13. & 15. & quol. 9. ar. 15. cor. et Ro. 14. lect. 2. co. 2. & le. 3. co fi. Et Gal. 5. co. 3

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ voluntas diſcordans à ratione errante non ſit mala. Ratio enim eſt regula volũtatis humanę, inquantum deriuatur à lege æterna, vt dictum eſt:* ſed ratio errans non deriuatur à lege æterna. ergo ratio errans non eſt regula voluntatis humanæ: non eſt ergo voluntas mala ſi diſcordat à ratione errante.

¶ 2 Præterea, Secundum Aug. † inferioris poteſtatis præceptũ non obligat ſi cõtrarietur præcepto poteſtatis ſuperioris, ſicut ſi Proconſul iubeat aliquid qđ Imperator prohibet. ſed ratio errãs quãque proponit aliqd quod eſt cõtra præceptũ ſuperioris, ſ. Dei. cuius eſt ſumma poteſtas. ergo dictamẽ rationis errãtis nõ obligat: non eſt ergo voluntas mala ſi diſcordet à rõne errãte.

¶ 3 Præterea, Omnis voluntas mala reducitur ad aliquam ſpeciem malitiæ. ſed voluntas diſcordãs à ratione errante, non poteſt reduci ad aliquam ſpeciem malitiæ; puta ſi ratio errans errat in hoc quòd dicat eſſe fornicandum, voluntas eius qui fornicari non vult, ad nullam malitiam reduci poteſt. ergo voluntas diſcordans à ratione errante, non eſt mala.

* ar. prec.
† In ſerm. 6 de verb. Domini à medio. to. 10.
* q 79. ar. 13.

SED CONTRA, ſicut in primo dictum eſt,* Conſcientia nihil aliud eſt quàm applicatio ſcientiæ ad aliquem actũ: ſcientia autẽ in ratione eſt voluntas. ergo diſcordans à ratione errante eſt contra conſcientiam. Sed omnis talis voluntas eſt mala: dicitur. n. Ro. 14. Omne quod non eſt ex fide, peccatũ eſt, id eſt, omne quod eſt contra conſcientiam. ergo voluntas diſcordãs à ratione errante eſt mala.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ cùm conſciẽtia ſit quodammodo dictamen rationis, eſt. n. quadã applicatio ſcientiæ ad actum, vt in primo dictũ eſt.* idem eſt quærere vtrum voluntas diſcordãs à ratione errãte ſit mala, quod quærere vtrum conſcientia errans obliget.

1. p. q. 79. ar. 13.

Circa qđ aliqui diſtinxerunt tria genera actuũ: quidã. n. ſunt boni ex genere, quidã ſunt indifferentes, quidam ſunt mali ex genere. Dicunt ergo ꝙ ſi rõ vel conſcientia dicat aliqđ eſſe faciendum quod ſit bonum ex ſuo gñe non eſt ibi error. Similiter ſi dicat aliquid nõ eſſe faciẽdum quod eſt malum ex ſuo genere: eadẽ. n. rõne præcipiuntur bona, qua prohibentur mala. Sed ſi ratio vel conſcientia dicat alicui, quod illa quæ ſunt ſm ſe mala, homo teneatur facere ex præcepto, uel ꝙ illa quæ ſunt ſm ſe bona, ſint prohibita, erit ratio vel conſcientia errans: & ſimiliter ſi ratio vel conſcientia dicat alicui, quòd id qđ eſt ſm ſe indifferens, ut leuare feſtucam de terra, ſit prohibitũ uel præceptum, erit ratio uel conſciẽtia errans. Dicunt ergo quòd ratio uel conſcientia errans circa indifferentia ſiue præcipiendo ſiue prohibendo obligat: ita ꝙ uoluntas diſcordãs à tali ratione errante, erit mala & peccatũ: ſed ratio uel conſcientia errans præcipiendo ea, quæ ſunt per ſe mala, uel prohibendo ea, quæ ſunt per ſe bona & neceſſaria ad ſalutẽ, non obligat: unde in talibus uoluntas diſcordans à ratione uel conſcientia errante. nõ eſt mala. Sed hoc irrationabiliter dĩ. in indifferentibus. n. uoluntas diſcordans à ratione uel conſciẽtia errante eſt mala aliquo modo pp obiectũ, à quo bonitas uel malitia uoluntatis dependet, non aũt pp obiectũ ſm ſui naturam, ſed ſm quod per accidens à ratione apprehẽditur, ut bonum uel malum, ad faciendum, uel ad uitãdum: & quia obiectũ uoluntatis eſt id, quod proponitur à rõne, ut dictũ eſt,* ex quo aliquid proponitur à rõne ut malũ, uoluntas dum in illud fertur, accipit rationẽ mali. hoc aũt contingit non ſolum in indifferentibus, ſed ẽt in ꝑ ſe bonis uel malis. non ſolum. n. id, quod eſt indifferens poteſt accipere rationẽ boni, uel mali per accidẽs, ſed etiam id quod eſt bonũ, põt accipere rationẽ mali: uel illud quod eſt malum rõnem boni propter apprehenſionem rationis: puta abſtinere à fornicatione, bonum quoddã eſt; tamẽ in hoc bonũ nõ fertur uoluntas, niſi ſm quod à ratione proponitur. Si ergo proponatur ut malũ à ratione errãte, fertur in hoc ſub ratione mali. unde uolũtas erit mala, quia uult malum, non quidem id quod eſt malum per ſe, ſed id qđ eſt malũ per accidens propter apprehenſionem rationis: & ſimiliter credere in Chriſtum eſt per ſe bonum & neceſſarium ad ſalutẽ, ſed uoluntas nõ fertur in hoc niſi ſm quod à ratione proponitur. unde, ſi à ratione proponatur ut malum, uoluntas feretur in hoc ut malum: non quia illud ſit malum ſecundũ ſe, ſed quia eſt malum ꝑ accidẽs ex apprehenſione rationis. & ideo Philoſophus dicit in 7. Ethic.* quòd per ſe loquendo, incontinẽs eſt qui non ſequitur rationem rectã: ꝑ accidens autem, qui non ſequitur rationẽ falſam. Vnde dicendum ꝙ ſimpliciter omnis voluntas diſcordans à ratione ſiue recta ſiue errante, ſemper eſt mala.

q. 8. ar. 1.

li. 7. eth. c. 1. & li. 5 c. 9 ante medium, to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ iudicium rationis errantis licet non deriuetur à Deo: tamen ratio errans, iudicium ſuum proponit vt verum: & per conſequens vt à Deo deriuatum, à quo eſt omnis veritas.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ verbũ Aug. habet locum qñ cognoſcitur ꝙ inferior poteſtas præcipit aliquid contra præceptum ſuperioris poteſtatis. Sed ſi aliquis crederet quod præceptum Procõſulis eſſet præceptum Imperatoris, contemnendo præceptũ Proconſulis, contemneret præceptum Imperatoris. Et ſimiliter ſi aliquis homo cognoſceret, ꝙ ratio humana dictaret aliquid contra præceptũ Dei, non teneretur rationem ſequi: ſed tunc ratio non totaliter eſſet errans, ſed qñ ratio errãs proponit aliqd vt præceptũ Dei, tũc idem eſt cõtemnere dictamen rõnis & Dei præceptũ.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio quando apprehendit aliquid vt malũ, ſemper apprehendit illud ſub aliqua rõne mali: puta qa cõtrariat diuino ꝓcepto, vel quia eſt ſcandalũ, vel pp aliquod huiuſmodi: & tũc ad talem ſpeciẽ malitiæ reducitur talis mala volũtas.

ARTICVLVS VI.

Vtrum voluntas concordans rationi erranti ſit bona. 120

Supr. ar. 5 & locis ibi inductis.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd voluntas concordans rationi erranti ſit bona. Sicut. n. voluntas diſcordans à ratione tendit in id quod ratio iudicat malum, ita voluntas concordãs rationi tendit in id quod ratio iudicat bonum. ſed voluntas diſcordans à ratione ẽt errante eſt mala. ergo voluntas concordans rationi etiam erranti eſt bona.

¶ 2 Præterea, Voluntas concordans præcepto Dei & legi æternæ ſemper eſt bona: ſed lex æterna & præceptũ Dei proponitur nobis per apprehenſionẽ rõnis ẽt errantis. ergo volũtas cõcordãs ẽt rõni errãti eſt bona.

¶ 3 Præterea Voluntas diſcordans à ratione errante eſt mala. ſi ergo voluntas concordans rationi erranti ſit etiam mala, videtur quòd omnis voluntas habentis rationem errantem, ſit mala: & ſic talis homo erit perplexus, & ex neceſſitate peccabit: qđ eſt inconueniens. ergo voluntas concordans rationi erranti eſt bona.

SED CONTRA, Voluntas occidentium Apoſtolos erat mala: ſed tñ concordabat rationi erranti ipſorum, ſm illud Ioan. 16. Venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo. ergo voluntas concordans rõni erranti põt eſſe mala.

RESPONDEO dicẽdũ, quod ſicut ꝑmiſſa quæ-

ſtio

ſtio eadem eſt cũ q̃õne, qua q̃ritur, vtrũ conſcientia erronea ligetita iſta q̃õ eadem eſt cũ illa qua q̃ritur, vtrũ conſcientia erronea excuſet. Hæc aũt q̃õ dependet ab
q. 6. ar. 1. eo, q̃d ſuprà de ignorantia dictũ eſt.* dictũ eſt.n. ſuprà ꝙ ignorantia q̃nque cauſat inuoluntariũ, quandoq. aũt
ar. 1. huius quæſt. non. Et quia bonũ & malũ morale conſiſtit in actu in quãtũ eſt volũtatius, vt ex p̃miſſis patet,* manifeſtũ ẽ, ꝙ illa ignorantia, q̃ cauſat inuoluntariũ, tollit rõnem boni & mali moralis, non aũt illa q̃ inuoluntariũ non
q. 6. art. 8. cauſat. Dictũ eſt ẽt ſupra,* ꝙ ignorantia, q̃ eſt aliquo mõ volita ſiue directè, ſiue indirectè, non cauſat inuolũtariũ. & dico ignorãtiã directè volũtariã, i quã actus volũtatis fert. Indirectè aũt pp negligentiam, ex eo ꝙ aliquis non vult illud ſcire, q̃d ſcire tenet, vt ſupra di-
q. 6. art. 3. ctũ eſt.* Si igit rõ vel cõſcientia erret errore volũtario vel directè, vel propter negligentiã, quia eſt error circa id q̃d qs ſcire tenet, tũc talis error rõnis vel cõſcientiæ non excuſat quin voluntas cõcordans rõni vel cõſciẽtiæ ſic erranti ſit mala. Si aũt ſit error, qui cauſat inuoluntariũ proueniens ex ignorantia alicuius circunſtantiæ abſque oĩ negligentia, tunc talis error rationis vel cõſcientiæ excuſat, vt voluntas concordans rõni errãti non ſit mala: puta ſi rõ errans dicat, ꝙ hõ teneatur ad vxorẽ alterius accedere, voluntas concordans huic rõni erranti, eſt mala: eo ꝙ error iſte prouenit ex ignorãtia legis Dei quam ſcire tenet. Si aũt rõ erret in hoc ꝙ credat aliquam mulierẽ ſubmiſſam eſſe ſuã vxorem, & ea petẽte debitũ velit eã cognoſcere, excuſatur volũtas eius vt nõ ſit mala: quia error iſte ex ignorãtia circũſtãtiæ prouenit, quæ excuſat & inuoluntarium cauſat.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut Dionyſ.
c. 4. par. 4. a medio illius. dicit in 4. cap. de diu. nom.* Bonũ cauſatur ex integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectibus, & ideo ad hoc ꝙ dicatur malũ id, in quod fertur voluntas, ſufficit, ſiue ꝙ ſecundũ ſuã naturam ſit malũ, ſiue ꝙ apprehendatur vt malũ: ſed ad hoc ꝙ ſit bonum, requiritur quod vtroque modo ſit bonum.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ lex æterna errare non põt: ſed ratio humana põt errare: & iõ voluntas cõcordans rõni humanæ nõ ſemper eſt recta, nec ſemper eſt concordans legi æternæ.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut in ſyllogiſticis vno inconuenienti dato, neceſſe eſt alia ſequi ita i moralib⁹ vno inconuenienti poſito, ex neceſſitate alia ſequuntur: ſicut ſuppoſito quod aliqs q̃rat inanẽ gloriã, ſiue pp inanẽ gloriam faciat q̃d facere tenetur, ſiue dimittat, ſemper peccabit. Nec tñ eſt perplexus: quia poteſt intentionẽ malam dimittere, & ſimiliter ſuppoſito errore rõnis vel cõſcientiæ qui procedit ex ignorantia non excuſante, neceſſe eſt q̃d ſequatur malũ in voluntate. nec tñ eſt homo perplexus: quia põt ab errore recedere, cum ignorantia ſit vincibilis & voluntaria.

ARTICVLVS VII.

Vtrum voluntatis bonitas in his, quæ ſunt ad finem, dependeat ex intentione finis.

121
b diſt. 38. ar. 4. ad 4. & dĩ. 40. ar. 2. & in expo. lit. 7 art. 2. AD SEPTIMVM ſic proceditur. videtur quod bonitas voluntatis nõ depẽdeat ex intẽtione finis. Dictũ eſt.n. ſupra,* quod bonitas volũtatis dependet ex ſolo obiecto: ſed i his q̃ ſunt ad finẽ, aliud eſt obiectum voluntatis, & aliud finis intentus. ergo in talibus bonitas volũtatis nõ depẽdet ab intẽtione finis.

¶2 Præterea, Velle ſeruare mandatũ Dei, pertinet ad voluntatẽ bonã: ſed hoc põt referri ad malum finẽ, ſ. ad finẽ inanis gloriæ vel cupiditatis, dum aliquis vult obedire Deo propter temporalia conſequenda. ergo bonitas volũtatis non dependet ab intentione finis.

¶3 Præterea, Bonũ & malũ ſicut diuerſificãt volũtatẽ: ita diuerſificant finẽ. Sed malitia voluntatis nõ depẽdet à malitia finis ĩtẽti. Qui.n. vult furari vt det eleemoſinã, volũtatẽ malam hẽt, licet ĩtẽdat finẽ bonũ. Ergo ẽt bõitas volũtatis nõ depẽdet à bonitate finis ĩtẽti.

SED CONTRA eſt quod Aug. dicit 9. confeſſionum, quod intentio remuneratur a Deo: ſed ex eo aliquid remuneratur à Deo, quia eſt bonum: ergo bonitas voluntatis ex intentione finis dependet.

RESPONDEO dicendum, quod intentio dupliciter ſe poteſt habere ad voluntatẽ, vno modo vt præcedens, alio modo vt concomitans. Præcedit quidẽ cauſaliter intentio voluntatem, quando aliquid volumus propter intentionem alicuius finis, & tunc ordo ad finem conſideratur vt ratio quædam bonitatis ipſius voliti, puta cum aliquis vult ieiunare propter Deum: hẽt .n. ieiunium rationem boni ex hoc ipſo, quod fit propter Deum. Vnde, cum bonitas voluntatis dependeat à bonitate voliti, vt ſupra dictũ eſt,* neceſſe eſt quod dependeat ex intentione finis. Conſequitur aũt intentio voluntatem quando accedit voluntati præexiſtenti, puta ſi aliquis vellet aliquid facere, & poſtea referret illud in Deum, tunc primæ voluntatis bonitas non depẽdet ex intentione ſequenti, niſi quatenus reiteratur actus voluntatis cum ſequenti intentione. ar. 1. & 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quando intentio eſt cauſa volendi, ordo ad finem accipitur, vt quædam ratio bonitatis in obiecto vt dictum eſt.* in cor. ar.

AD SECVNDVM dicendũ, quod voluntas non põt dici bona, ſi ſit intentio mala, cauſa volẽdi: qui.n. vult dare eleemoſynam propter inanem gloriam conſequẽdam, vult id, quod de ſe eſt bonũ ſub ratione mali: & iõ prout eſt volitum ab ipſo, eſt malum, unde uoluntas eius eſt mala. Sed ſi intentio ſit conſequens, tũc uoluntas potuit eſſe bona, & per intentionẽ ſequẽtem non depravatur ille actus uoluntatis qui præceſſit, ſed actus uoluntatis qui iteratur. D. 132. 818 1300.

AD TERTIVM dicendũ, quod ſicut iam dictũ ẽ,* malũ contingit ex ſingularibus defectibus, bonum autẽ ex tota & integra cauſa: unde ſiue uolũtas ſit eius quod ẽ ſecũdum ſe malum, ſiue ſit boni ſub ratione mali, ſemper uolũtas erit mala: ſed ad hoc quod ſit uoluntas bona, requiritur quod ſit boni, ſub ratione boni, id eſt, quod uelit bonum & propter bonum. ar. 6. ad 1. D. 296.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum quantitas bonitatis vel malitia in voluntate ſequatur quantitatem boni vel mali in intentione.

172
Sup. ar. 7. ad 2. Et mal. q. 2. ar. 2. ad 8. AD OCTAVVM ſic proceditur. uidetur quod quantitas bonitatis, in uoluntate dependeat ex quantitate bonitatis in intentione, quia ſuper illud Matth. 12 Bonus homo de theſauro bono cordis ſui profert bona: dicit glo.* Tantũ boni quis facit quantum intendit: Sed intentio non ſolum dat bonitatem actui exteriori, ſed etiam uoluntati ut dictum eſt.* ergo tantum aliquis habet bonam uoluntatem quantum intendit. *gloſſ. interl. ibid *ar. prae

¶2 Præterea, Augmẽtata cauſa augmẽtatur effectus: ſed intentionis bonitas eſt cauſa bonæ uoluntatis. ergo quantũ quis intẽdit de bono, tñ uoluntas eſt bona.

¶3 Præterea, In malis quantum aliquis intendit, tantum peccat: ſi enim aliquis proiiciẽs lapidem intenderet facere homicidium, reus eſſet homicidii. ergo pari ratione, in bonis tantum eſt bona uolũtas, quantum aliquis bonum intendit.

SED CONTRA, Poteſt eſſe intentio bona & uoluntas mala. ergo pari ratione poteſt eſſe intentio magis bona, & uoluntas minus bona.

RESPONDEO dicendum, quod circa actum & intentionem finis duplex quantitas poteſt conſiderari. Vna ex parte obiecti qa vult mai⁹ bonũ, vel agit. Alia ex intẽſione actus, qa intenſe, uult uel agit q̃d eſt magis ex parte agentis. Si igitur loquamur de quantitate, utriuſque quantum ad obiectũ, manifeſtum eſt q̃d q̃titas actus non ſequit quantitatem intentionis: quod quidem ex parte actus exterioris cõtingere põt dupliciter

Vno modo, quia obiectũ, qđ ordinať ad finẽ intentũ, non eſt proportionatũ fini illi, ſicut ſi quis daret decẽ libras non poſſet conſequi ſuã intentionẽ, ſi intenderet emere rem valẽtem centũ libras. Alio mõ pp impedimenta, ꝗ ſuperuenire poſſunt circa exteriorẽ actum, ꝗ non eſt in ptãte noſtra remouere: puta aliquis intendit ire vſq; Romã, & occurrũt ei impedimenta, ꝙ nõ põt hoc facere. Sed ex parte interioris actus voluntatis non eſt niſi vno modo quia interiores actus volũtatis ſunt in poteſtate noſtra, non aũt exteriores actus: ſed voluntas põt velle aliquod obiectũ non proportionatũ fini intento, & ſic voluntas, ꝗ fertur in illud obiectũ, abſolute conſideratũ, non eſt tantum bona quantũ eſt intentio. Sed quia ẽt ipſa intentio quodãmodo pertinet ad actũ voluntatis, inquantũ. ſ. eſt rõ eius, pp hoc redundat quantitas bonæ intentionis in voluntatẽ, inquantũ. ſ. voluntas vult aliquod bonũ magnũ, vt finẽ: licet illud, per quod vult conſequi tantũ bonũ, non ſit dignũ illo bono Si verò conſideretur quantitas intentionis & actus ſm intenſionẽ vtriuſq;, ſic intenſio intentionis redundat in actũ interiorẽ & exteriorẽ volũtatis, quia ipſa intentio quodãmodo ſe hẽt formaliter ad
q. 12. ar. 4. vtrunq;, vt ex ſupradictis patet, † licet materialiter intentione recta exiſtente intenſa, poſſit eſſe actus interior vel exterior: nõ ita intenſus materialiter loquẽdo, puta cum aliquis nõ ita intẽſe vult medicinã ſumere, ſicut vult ſanitatẽ, tñ hoc ipſum quod eſt intenſe intendere ſanitatẽ redũdat formaliter in hoc quod eſt intẽſe velle medicari. Sed tñ hoc eſt conſiderandũ, ꝙ intẽſio actus ĩterioris vel exterioris põt referri ad intẽtionẽ ut obiectũ. puta cũ aliquis intẽdit ĩtẽſe uelle. uel aliqđ intenſe operari, & tñ non ꝓpter hoc intenſe vult uel operať: qa quantitatẽ intenti boni nõ ſequitur bonitas
In ſ'o ar. actus interioris vel exterioris, vt dictũ eſt.* Et inde eſt ꝙ non quantũ aliquis intendit mereri, mereť, qa ꝗtitas
qõ. 114. ar. 4. meriti conſiſtit in intenſione actus, vt infra dicetur.*

AD PRIMVM ergo dicendũ ꝙ gloſſa illa loquiť quantũ ad reputationem Dei, q̃ pcipuè conſiderat intẽtionẽ finis Vnde alia gloſſa dicit ibidem, ꝙ theſaurus, cordis intentio eſt, ex qua deus iudicat opa: bonitas. n.
In cor. ar. intentionis, ut dictum eſt,* redundat quodammodo in bonitatem voluntatis, quæ facit etiam exteriorem actum apud Deum meritorium.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ſola bonitas ĩtẽtionis nõ ẽ tota cã bonæ volũtatis: unde rõ non ſequitur.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſola malitia intentionis ſufficit ad malitiam voluntatis. & ideo etiam
ar. 7. ad 2. & ad 3. quantum mala eſt intentio, tantum etiam mala eſt uoluntas: ſed non eſt eadem rõ de bonitate: ut dictũ eſt.*

123

1. di. 48. art 1. Et veri. q 23. ar. 7. cor.

ARTICVLVS IX.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam.

AD NONVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ bonitas noluntatis humanæ nõ dependeat ex cõformitate voluntatis diuinæ. Impoſſibile eſt. n. volũtatem hoĩs cõformari uolũtati diuinæ: ut patet p id qđ dicit Iſa. 55. Sicut exaltãtur cæli a terra, ita exaltatæ ſunt viæ meæ à uiis ueſtris, & cogitationes meæ à cogitationib' veſtris. Si ergo ad bonitatem voluntatis requireret cõformitas ad diuinã volũtatẽ, ſequeretur, ꝙ impoſſibile eſſet hoĩs voluntatem eſſe bonã. quod eſt inconueniens

¶2 Præterea, Sicut voluntas noſtra deriuatur à voluntate diuina, ita ſcientia noſtra deriuatur à ſcientia diuina: ſed non requiritur ad ſcientiã noſtram, quod ſit cõformis ſcientiæ diuinæ. multa n. Deus ſcit, ꝗ nos ignoramus. ergo non requiritur quod voluntas noſtra ſit conformis uoluntati diuinæ.

¶3 Præterea, voluntas eſt actionis principium: ſed actio noſtra non poteſt conformari actioni diuinæ. ergo nec voluntas uoluntati.

SED CONTRA eſt quod dicitur Matth. 26. Nõ ſicut ego uolo ſed ſicut tu uis: quod dicit, quia rectum. vult eſſe hominem, & ad Deum dirigi: vt Aug. dicit in Enchir* Rectitudo autem uoluntatis eſt bonitas eius ergo bonitas uoluntatis dependet ex conformitate ad voluntatem diuinam.

Habetur cõcione 1. in pſ. 32. per illud rectos decet collaudatio tom. 8. art. 7. q. 1. ar. 8.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* bonitas uoluntatis dependet ex intentione finis: finis aũt vltimus voluntatis humanæ eſt ſummum bonum, quod eſt Deus ut ſupra dictum eſt.* Requiritur ergo ad bonitatem humanæ uoluntatis, ꝙ ordinetur ad ſummum bonum: hoc aũt bonũ primo qdem & p ſe comparatur ad uoluntatem diuinã vt obiectũ propriũ eius: illud aũt quod eſt primũ in quolibet genere, eſt menſura & rõ omnium quæ ſunt illius generis. vnũquodq; autem rectum & bonum eſt inquantum attingit ad propriã menſurã. ergo ad hoc ꝙ voluntas hominis ſit bona, requiritur ꝙ conformetur voluntati diuinæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ voluntas hominis non poteſt conformari voluntati diuinæ p æquiparantiam, ſed per imitationem: & ſimiliter cõformať ſcientia hominis ſcientiæ diuinæ, inquantũ cognoſcit verum, & actio hominis actioni diuinæ inquantum eſt agenti conueniens: & hoc per imitationem, non autem per æquiparantiam. Vnde patet ſolutio ad ſecundum & ad tertium argumentum.

124

ARTICVLVS X.

Vtrum neceſſarium ſit voluntatem humanam conformari voluntati diuinæ in volito, ad hoc quòd ſit bona.

Infr. q. 39. ar. 2. ad 2. et 2. q. 104 ar. 4. ad 3. et 1. di. 48. art. 3. et 4. Et veri. q. 23. ar 7. et 8. Et opuſ. q. 17.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ voluntas hominis non debeat ſemper conformari diuinæ uoluntati in uolito. Non. n. poſſumus uelle quod ignoramus: bonum. n. apprehenſum eſt obiectum voluntatis: ſed quid deus uelit ignoramus in plurimis ergo non poteſt humana voluntas diuinæ conformari in uolito.

¶2 Præterea, Deus vult damnare aliquem, quem præſcit in mortali peccato moriturum. ſi ergo homo teneretur conformare uoluntatem ſuam diuinæ voluntati in volito, ſequeretur quod homo teneretur uelle ſuam damnationem: quod eſt inconueniens

¶3 Præterea, Nullus tenetur uelle aliquid, quod eſt contra pietatem. ſed ſi homo uellet illud, quod deus vult; hoc eſſet quandoque contra pietatem: puta cum deus vult mori patrem alicuius, ſi filius hoc idem uellet, contra pietatem eſſet. ergo non tenetur homo cõformare volũtatem ſuam uoluntati diuinæ in uolito.

SED CONTRA, Quia ſuper illud pſal 32. Rectos decet collaudatio, dicit glo.* Rectum cor habet ꝗ vult quod deus vult: ſed quilibet tenetur habere rectũ cor. ergo quilibet tenetur velle quod deus vult.

Aug. cõ. 1. de prima parte pſal. 32. tom. 8.

¶2 Præterea, Forma volũtatis eſt ex obiecto ſicut, & cuiuſlibet actus, ſi ergo tenetur homo conformare voluntatem ſuam uoluntati diuinæ, requiritur quòd teneatur conformare in uolito.

¶3 Præterea, Repugnantia voluntatum conſiſtit in hoc, quòd hoĩes diuerſa volũt: ſed quicunq; hẽt voluntatem repugnantem diuinæ uoluntati, habet malã uoluntatem. ergo quicunque non conformat uolũtatem ſuã uolũtati diuinę in uolito, habet malã uoluntatem.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ex pdictis patet,* uoluntas fertur in ſuum obiectum ſecundum qđ à ratione proponitur: contingit autem aliquid à ratione conſiderari diuerſimode, ita quòd ſub una ratione eſt bonum, & ſecundum aliam rationem non bonũ. Et ideo ſi uoluntas alicuius uelit illud eſſe, ſecundum quod habet rationem boni, eſt bona: & uoluntas alterius ſi uelit illud idem non eſſe, ſecundum quod habet rationem mali, erit uoluntas etiam bona. Sicut iudex habet bonã uoluntatem dũ vult occiſionem latronis, quia iuſta eſt: uoluntas aũt alterius puta uxoris uel filii, qui uult non occidi ipſum inquantum eſt ſecundũ naturam

art. 3.

naturam mala occiſio,eſt ẽt bona. Cũ aũt voluntas ſequatur apprehenſionẽ rationis,vel intellectus: ſecundũ qđ ratio boni apprehenſi fuerit cõior, ſecundũ hoc & voluntas fertur in bonũ communius. Sicut patet in exẽplo propoſito,nã iudex hẽt curã boni cõis qđ eſt iuſtitia:& ideo vult occiſionẽ latronis, quæ hẽt rationẽ boni ſecundũ relationẽ ad ſtatum cõem:vxor aũt latronis conſiderata habet bonũ priuatũ familiæ,& ſecũdũ hoc vult maritũ latronẽ non occidi. Bonũ autẽ totius vniuerſi eſt id,qđ eſt apprehenſum à Deo, qui eſt vniuerſi factor & gubernator:vñ quicqd vult, vult ſub rõne boni cõis, qđ eſt ſua bonitas quæ eſt bonũ totius vniuerſi. Apprehenſio aũt creaturæ ſecundũ ſuã naturã eſt alicuius boni particularis proportionati ſuæ naturæ:contingit aũt aliquid eſſe bonũ ſecundũ rationẽ particularẽ, quod non eſt bonũ ſecundũ rationẽ vniuerſalẽ,aut econuerſo, vt dictũ eſt.* *In iſto ar.* Et ideo cõtingit, ꝙ aliqua voluntas eſt bona volens aliquid ſecundũ rationẽ particularẽ conſideratũ, quod tñ Deus non vult ſecundũ rationẽ vniuerſalẽ aut econuerſo. Et inde eſt etiã ꝙ poſſunt diuerſæ voluntates diuerſorũ hoium circa oppoſita eſſe bonæ, ꝓut ſub diuerſis rationibus particularibus volũt hoc eſſe vel nõ eſſe. Non eſt aũt recta voluntas alicuius hoĩs volentis aliquod bonũ particulare,niſi referat illud in bonũ cõe,ſicut in finẽ: cum ẽt naturalis appetitus cuiuſlibet partis ordinetur ĩ bonũ cõe totius: ex fine aũt ſumitur quaſi formalis ratio volendi illud,quod ad finẽ ordinatur: vnde ad hoc ꝙ aliquis recta voluntate uelit aliquod particulare bonum. oportet ꝙ illud particulare bonũ ſit volitũ materialiter,bonum autem cõe diuinũ ſit volitũ formaliter Voluntas igitur humana tenetur conformari diuinæ voluntati in volito formaliter: tenetur.n. velle bonũ diuinum & cõe, ſed non materialiter ratione iã dicta *. *In iſtomet artic.* Sed tñ quantum ad vtrunq;,aliquo modo voluntas humana conformatur voluntati diuinæ:quia ſecundũ qđ conformatur voluntati diuinæ in cõi ratione voliti,cõformatur ei in fine ultimo:ſecundũ aũt quod non cõformatur ei in volito materialiter, conformatur ei,ſecundum rationẽ cauſæ efficientis:quia hanc propriam inclinationẽ conſequentẽ naturã vel apprehenſionẽ particularẽ huius rei,hẽt res a Deo,ſicut a cauſa effectiua.vñ conſueuit dici,ꝙ conformatur quãtũ ad hoc voluntas hoĩs voluntati diuinæ: quia vult hoc qđ Deus vult eum velle. Eſt & alius modus conformitatis ſecũdũ rationẽ cauſæ formalis, vt ſ. homo velit aliquid ex charitate,ſicut Deus vult:& iſta ẽt conformitas reducitur ad conformitatẽ formalẽ quæ attenditur ex ordine ad vltimũ finẽ:quod eſt ꝓpriũ obiectũ charitatis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ volitum diuinũ,ſecũdũ rationẽ cõem quale ſit,ſcire poſſumus. Scimus.n. ꝙ Deus quicquid vult,vult ſub ratione boni & ideo quicunq; vult aliquid ſub quacunq; ratione boni habet voluntatem conformem voluntati diuinæ quãtum ad rationẽ voliti: ſed in particulari neſcimus qđ Deus velit:& quantũ ad hoc non tenemur conformare voluntatem noſtram diuinæ voluntati. in ſtatu tñ gloriæ oẽs videbunt in ſingulis,quæ volẽt ordinẽ eorũ ad id,qđ Deus circa hoc vult: & ideo nõ ſolũ formaliter,ſed materialiter in omnibus ſuam volũtatem, Deo conformabunt.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ Deus non vult damnationẽ alicuius ſub ratione dãnationis, nec mortẽ alicuius inquantũ eſt mors, quia ipſe vult oẽs homines ſaluos fieri:ſed vult iſta ſub ratione iuſtitiæ: vnde ſufficit circa talia ꝙ homo velit iuſtitiã Dei & ordinẽ naturæ ſeruari: Vnde patet ſolutio ad TERTIVM.

AD PRIMVM verò, quod in contrariũ obijciebatur,dicendũ,ꝙ magis vult quod Deus vult,qui conformat voluntatẽ ſuã voluntati diuinæ quãtum ad rationem voliti,quàm qui conformat quantum ad ipſam rem volitam: quia voluntas principalius fertur in finem,quàm in id quod eſt ad finem.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſpecies & forma actus magis attenditur ſecundum rationẽ obiecti: quam ſecundum id quod eſt materiale in obiecto.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ non eſt repugnantia voluntatũ qñ aliqui diuerſa volunt non ſecundum eandẽ rationẽ,ſed ſi ſub vna ratione eſſet aliqd ab vno volitum,quod alius nollet, hoc induceret repugnantiam voluntatum: quod tamen non eſt in propoſito.

QEÆSTIO XX.

De bonitate & malitia exteriorum actuum humanorum, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de bonitate & malitia,quantum ad exteriores actus.

¶Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum bonitas & malitia per prius ſit ĩ actu voluntatis,vl in actu exteriori.

¶ Secundo,vtrum tota bonitas vel malitia actus exterioris dependeat ex bonitate voluntatis.

¶ Tertio,vtrum ſit eadem bonitas, & malitia interioris & exterioris actus.

¶ Quarto,vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate vel malitia ſupra actum interiorem.

¶Quinto,vtrum euentus ſequens aliquid addat de bonitate vel malitia ad actum exteriorem.

¶ Sexto, vtrum idem actus exterior poſſit eſſe bonus & malus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bonitas vel malitia per prius ſit in actu voluntatis, vel in actu exteriori.

125 AD PRIMVM ſic proceditur. Videt, ꝙ bonũ & malũ per prius cõſiſtat in actu exteriori quàm in actu volũtatis. Volũtas.n. hẽt bonitatẽ ex obiecto: ut ſupra dictũ eſt *. *q.19.ar.1.* Sed actus exterior eſt obiectũ interioris actus volũtatis: dicimur n. velle furtũ,vel velle dare eleemoſynam. ergo malum & bonũ per prius eſt in actu exteriori, quàm in actu volũtatis.

¶2 Præterea, Bonum per prius conuenit fini: quia ea quæ ſunt ad finem, habent rationẽ boni ex ordine ad finem: actus autem voluntatis non poteſt eſſe finis, vt ſupra dictũ eſt *: actus autem alterius potentiæ poteſt eſſe finis. *q.1.art.1. ad 2.* ergo per prius conſiſtit bonum in actu potẽtiæ alterius quàm in actu voluntatis.

¶ Præterea, Actus voluntatis formaliter ſe habet ad actum exteriorem, vt ſuprà dictum eſt. *q.18.ar.6.* Sed id quod eſt formale, eſt poſterius: nam forma aduenit materiæ. ergo per prius eſt bonum & malum in actu exteriori, quàm in actu voluntatis.

SED CONTRA eſt, ꝙ Augu. dicit in lib. rettractationũ * quod voluntas eſt, qua peccat & rectè viuit. *li.1.retrac. ca.9.circa med.ũ,t.1.* ergo bonũ & malũ morale ꝑ prius cõſiſtit ĩ volũtate.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ aliqui actus exteriores poſſunt dici boni vel mali dupliciter. Vno mõ ſm genus ſuũ & ſm circunſtantias in ipſis conſideratas: ſicut dare eleemoſynam ſeruatis debitis circũſtantiis, dicitur eſſe bonũ. Alio mõ dicit aliquid eſſe bonũ vel malũ ex ordine ad finẽ, ſicut dare eleemoſynã ꝓpter inanem gloriã dicitur eſſe malũ. Cum aũt finis ſit ꝓpriũ obiectũ voluntatis, manifeſtũ eſt ꝙ iſta rõ boni vel mali, quam habet actus exterior ex ordine ad finem, per prius inuenitur in actu voluntatis, & ex eo deriuat ad actũ exteriorem: bonitas aũt vel malitia, quam habet actus exterior ſm ſe propter debitam materiam & debitas circunſtantias, non deriuatur a voluntate, ſed magis à ratione. vnde, ſi conſideretur bonitas exterioris actus ſm quod eſt in ordinatione & apprehenſione rõnis, prior eſt ꝗ̃ bonitas actus voluntatis: ſed, ſi conſideretur ſecundũ quod eſt in executione operis, ſequitur bonitatem voluntatis, quæ eſt principium eius.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ actus exterior eſt ob-

eſt obiectũ uoluntatis inquantum proponitur volunta ti à ratione, vt quoddam bonũ apprehenſum & ordinatũ per rationẽ: & ſic eſt prius quàm bonũ actus volũtatis: inquantum verò conſiſtit in executione operis, eſt effectus voluntatis: & ſequitur uoluntatem.

AD SECVNDVM dicendum ꝙ finis eſt prior in intentione, ſed eſt poſterior in executione.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ forma ſecundũ quod eſt recepta in materia, eſt poſterior via generationis quàm materia, licet ſit prior natura: ſed ſecũdũ qđ eſt in cauſa agente eſt omnibus modis prior: voluntas autem comparatur ad actum exteriorem ſicut cauſa efficiens: vnde bonitas actus voluntatis eſt forma exterioris actus, ſicut in cauſa agente exiſtens.

ARTICVLVS II.

Utrum tota bonitas & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt, ꝙ tota bonitas & malitia actus exterioris dependeat ex voluntate. dr. n. Matth. 7. Non põt arbor bona malos fructus facere, nec arbor mala facere fructus bonos per arborẽ aũt intelligit voluntas. & per fructũ opus, ſecundũ glo.* ergo nõ põt eſſe, ꝙ volũtas interior ſit bona & act' exterior ſit mal', aut ecõuerſo. *Eſt Augu. li. 1. cõt in lian. c. 8. ante med. to. ſeptimo.*

¶2 Præterea August dicit in lib. Retractationum *, ꝙ nõ niſi uolũtate peccaτ, ſi ergo non ſit peccatũ in voluntate, non erit peccatũ in exteriori actu: & ideo tota bonitas, vel malitia exterioris act' ex uolũtate depẽdet **li. 1 retractā. cap. 9. circa medium to. 1.*

¶3 Præterea, Bonũ & malũ, de quo nunc loquimur, ſũt differentiæ moralis actus. differentiæ aũt per ſe diuidunt genus ſecundum Philoſophum in 7. Metaph.* cũ igitur actus ſit moralis ex eo, ꝙ eſt voluntarius. vr, ꝙ bonũ & malũ accipitur in actu ſolũ ex parte volũtatis. *li. 7. Metaphyſic. tex. 43. tom. 3.*

SED CONTRA eſt. quod Auguſt dicit in lib. contra Mendacium *, quòd quædam ſunt, quæ nullo quaſi bono fine aut bona volũtate poſſunt bene fieri. *cap 7 parũ ante mediũ tom 4.*

RESPONDEO dicendũ, quòd ſicut iam dictũ eſt,* in exteriori actu põt conſiderari duplex bonitas', vel malitia. Vna ſecundũ debitã materiã & circunſtantias. Alia ſecundum ordinem ad finem. Et illa quidem quæ eſt ſecundũ ordinem ad finem, tota dependet ex voluntate: illa autem quæ eſt ex debita materia vel circunſtantijs dependet ex ratione, & ex hac depẽdet bonitas voluntatis ſecundum quod in ipſam fertur. *Art præc.*

Eſt autẽ conſiderandũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* ad hoc ꝙ aliquid ſit malũ, ſufficit vnus ſingularis defect', ad hoc aũt ꝙ ſit ſimpliciter bonum, nõ ſufficit vnum ſingulare bonũ, ſed requiritur integritas bonitatis. Si igitur voluntas ſit bona & ex obiecto proprio, & ex fine: conſequens eſt actum exteriorem eſſe bonum. Sed non ſufficit ad hoc, quòd actus exterior ſit bonus bonitas voluntatis, quæ eſt ex intentione finis: ſed ſi voluntas ſit mala, ſiue ex intentione finis, ſiue ex actu uolito, conſequens eſt actum exteriorem eſſe malum. *Q. præced. ar. 6. & 7*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uoluntas bona, prout ſignificatur per arborem bonam, eſt accipienda, ſecundum quod habet bonitatem & ex actu uolito, & ex fine intento.

AD SECVNDVM dicendum, quòd non ſolũ aliquis uoluntate peccat, quando vult malum finem, ſed etiam quando uult malum actum.

AD TERTIVM dicendum, quòd uolũtarium dicitur non ſolum actus uoluntatis, ſed ẽt actus exteriores, prout à uoluntate procedunt & ratione: & ideo circa utroſq; actus poteſt eſſe differentia boni & mali.

ARTICVLVS III.

127 *Utrũ bonitas & malitia ſit eadẽ exterioris et interioris act'.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ non eadẽ ſit bonitas uel malitia actus interioris uoluntatis & exterioris actus. Actus. n. interioris principiũ eſt uis aĩæ interior apprehẽſiua uel appetitiua, actus aũt exterioris principiũ eſt potentia exequẽs motũ: ubi aũt ſunt diuerſa principia actionis, ibi ſunt diuerſi actus: actus autem eſt ſubiectum bonitatis, uel malitiæ; non poteſt autem eſſe idem accidens in diuerſis ſubiectis. ergo non poteſt eſſe eadem bonitas interioris & exterioris actus. *Infr. ar. 4. ad 2.*

¶2 Præterea, Virtus eſt, q̃ bonũ facit habẽtẽ, & opus eius bonum reddidit: ut dicitur in 2. Ethi.* ſed alia eſt uirtus intellectualis in potentia imperante & alia uirtus moralis in potentia imperata, ut patet in principio 2 Ethic. ergo alia eſt bonitas actus interioris, quæ eſt potentiæ imperantis, & alia eſt bonitas actus exterioris, quæ eſt potentiæ imperatæ. *lib. 2. Ethi. c. 6. in prin. tom. 5.* **li. 2. Eth. ca. 1. to. 5.*

¶3 Præterea. Cauſa & effectus idẽ eſſe non poſſunt nihil enim eſt cauſa ſuiipſius, ſed bonitas actus interioris eſt cauſa bonitatis actus exterioris, aut ecõuerſo: ut dictũ eſt*. ergo non poteſt eſſe eadẽ bonitas utriuſq;.

SED CONTRA eſt quod ſupra †oſtenſum eſt, quòd actus uoluntatis ſe habet ut formale ad actum exteriorem: ex formali autem & materiali fit unum. ergo eſt una bonitas actus interioris & exterioris. **ar. 1. et 2. huius q̃ſt. & q. 18. ar. 1. ad 6.* *† q. 16. ar. 11. 6.* *q. 17. ar. 4. & q. 18. ar. 6.*

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, actus interior uoluntatis & actus exterior, ꝓut conſiderantur in genere moris, ſunt unus actus: contingit autem quandoq; actum, qui eſt unus ſubiecto, habere plures rationes bonitatis uel malitiæ, & quandoq; unã tantum. Sic ergo dicendum, quod quandoque eſt eadẽ bonitas, uel malitia interioris actus & exterioris, quandoq; alia & alia. Sicut enim dictum eſt,* prædictæ duę bonitates, vel malitiæ, ſ. interioris & exterioris actus adinuicem ordinantur. Cõtingit aũt ĩ his quæ ad aliud ordinantur quod aliquid eſt bonũ ex hoc ſolum, quòd ad aliud ordinatur: ſicut potio amara ex hoc ſolo eſt bona q eſt ſanatiua: vnde non eſt alia bonitas ſanitatis & potionis, ſed vna & eadem. Quandoque verò illud qđ ad aliud ordinatur, habet in ſe aliquã rationẽ boni etiam præter ordinẽ ad aliud bonũ, ſicut medicina ſaporoſa habet rationẽ boni delectabilis præter hoc ꝙ eſt ſanatiua. Sic ergo dicendũ. ꝙ quando actus exterior eſt bonus vel malus ſolum ex ordine ad finẽ: tunc eſt omnino eadem bonitas & malitia actus volũtatis, quæ per ſe reſpicit finem. & actus exterioris, qui reſpicit finẽ mediante actu voluntatis: cum aũt actus exterior habet bonitatẽ vel malitiã ſecundũ ſe, ſcilicet ſm materiam vel circunſtantiam: tunc bonitas exterioris actus eſt vna, & bonitas voluntatis, quæ eſt ex fine, eſt alia: ita tamen ꝙ bonitas finis ex voluntate redũdat in actum exteriorẽ, & bonitas malitiæ & circunſtantiarũ redundat in actum voluntatis, ſicut iam dictum eſt *. *q. 18. ar. 6.* *D. 101.* *Arti. 1.*

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ratio illa ꝓbat quod actus interior & exterior ſunt diuerſi ſecundum genus naturæ, ſed tamen ex eis ſic diuerſis conſtituitur vnum in genere moris, vt ſupra dictum eſt. *

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſicut dicitur in 6. Ethic.* Virtutes morales ordinantur ad ipſos actus uirtutum, qui ſunt, quaſi fines: prudentia autẽ quæ eſt in ratione ad ea, quæ ſunt ad finem, & propter hoc requiruntur diuerſæ virtutes. Sed ratio recta de ipſo fine virtutum non habet aliam bonitatem: quam bonitatem virtutis. ſecundum quod bonitas rationis participatur in qualibet virtute. *q. 17. ar. 4.* *lib. 6 Eth. cap. 1 in fine, to. 5.*

AD TERTIVM dicendum, ꝙ quando aliquid ex vno deriuatur in alterum, ſicut ex cauſa agente vniuoca; tunc aliud eſt quod in vtroque: ſicut cũ calidũ calefacit, alius numero eſt calor calefacientis & calor calefacti: licet idẽ ſpecie. Sed quãdo aliquid deriuaτ ab vno in alterũ ſecundũ analogiã vel proportionem, tũc eſt tantum vnum numero: ſicut à ſano quod eſt in corpore animalis deriuatur ſanũ ad medicinã & vrinam, nec alia ſanitas eſt medicinæ & vrinæ, quàm ſanitas aĩalis, quã medicina facit, & vrina ſignificat: & hoc modo a boni-

bonitate voluntatis deriuať bonitas actus exterioris: & econuerſo, ſcilicet ſecũdum ordinem vnius ad alterũ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate vel malitia, ſupra actum interiorem.

128 ADQVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ exterior actus non addat in bonitate vel malitia ſupra actũ interiorẽ: dicit. n. Chryſoſto. ſup Matth.* Voluntas eſt, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo opera aũt teſtimonia ſunt voluntatis. non ergo quærit Deus opera ꝑꝑ ſe, vt ſciat quõo iudicet, ſed ꝑꝑ alios: vt omnes intelligant, quia iuſtus eſt Deus: ſed malum vel bonum magis eſt æſtimandum ſecundum iudicium Dei. quàm ſecundum iudicium hominũ. ergo actus exterior nihil addit ad bonitatem vel malitiam ſuper actum interiorem.

Inf. q. 24. arti. 3. cor. Et 3. 2. q. 76. ar. 4. ad 2. Et 2 di. 46. artic 3. Et mal q. 2. ar. 2. ad octauum.

** Exhod. 19. in Matth. aliquantulũ à principio. 10. 2.*

¶2 Præterea, Vna & eadem eſt bonitas interioris & exterioris actus, vt dictum eſt: † ſed augmentum fit ꝑ additionem vnius ad alterum: ergo actus exterior non addit in bonitate vel malitia ſuper actum interiorem.

† ar. præce.

¶3 Præterea, Tota bonitas creaturæ nihil addit ſupra bonitatem diuinam: quia tota deriuatur a bonitate diuina: ſed bonitas actus exterioris quandoque tota deriuatur ex bonitate actus interioris: quandoque aũt econuerſo, ut dictum eſt: * non ergo vnum eorum addit in bonitate vel malitia ſuper alterum.

** ar. præced.*

SED CONTRA, Omne agens intendit conſequi bonum, & vitare malũ. ſi ergo per actum exteriorẽ nihil additur de bonitate, vel malitia; fruſtra qui habet bonam voluntatem, vel malam, facit opus bonum, aut deſiſtit à malo opere, quod eſt inconueniens.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſi loquamur de bonitate exterioris actus, quam habet ex bonitate finis, tunc actus exterior, nihil addit ad bonitatẽ: niſi cõtingat ipſam voluntatem ſecundum ſe fieri meliorem in bonis vel peiorẽ in malis. quod quidẽ vr̃ poſſe contingere tripliciter. Vno modo ſecundũ numerũ: puta cum aliquis vult aliquid facere bono fine vel malo. & tunc quidẽ non facit, poſtmodũ autem vult & facit, duplicatur actus voluntatis: & ſic fit duplex bonũ vel duplex malũ. Alio modo quantũ ad extenſionẽ: puta cũ aliquis vult facere aliquid bono fine vel malo, & ꝓpter aliquod impedimentum deſiſtit alius aũt cõtinuat motum voluntatis quouſq; opus perficiat: manifeſtũ eſt ꝙ huiuſmodi voluntas eſt diuturnior in bono vel malo, & ſecundũ hoc eſt peior vel melior. Tertio, ſecundũ intenſionẽ. ſicut. n. quidam actus exteriores, qui inquãtũ ſunt delectabiles vel pœnoſi, nati ſunt intẽdere voluntatẽ vel remittere. cõſtat aũt ꝙ quãto volũtas intẽſius tendit ĩ bonũ vel malũ, tãto ẽ melior vel peior.

Si aũt loquamur de bonitate actus exterioris, quam habet ſecundũ materiã & debitas circunſtantias, ſic cõparatur ad voluntatẽ, vt terminus & finis: & hoc modo addit ad bonitatem vel malitiam voluntatis: quia oĩs inclinatio vel motus perficitur in hoc, ꝙ conſequitur finẽ vel attingit terminũ. vnde non eſt perfecta voluntas niſi ſit talis, quæ oportunitate data operetur. Si verò poſſibilitas deſit voluntate exiſtente perfecta vt operaretur ſi poſſet, defectus perfectionis, q̃ eſt ex actu exteriori, eſt ſimpliciter inuolũtariũ. Inuolũtariũ autẽ ſicut nõ meretur pœnã, vel p̃miũ ĩ operãdo bonũ, aut malũ ita non tollit aliqd de præmio vel de pœna, ſi hõ inuolũtarie ſimpliciter deficiat ad faciẽdũ bonũ uel malũ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Chryſoſt. loquitur quando voluntas hominis eſt cõſummata, & non ceſſatur ab actu niſi propter impotentiã faciendi.

AD SECVNDVM dicendum, quod ratio illa procedit de bonitate actus exterioris quam habet a bonitate finis: ſed bonitas actus exterioris, quã habet à materia & circunſtantiis, eſt alia à bonitate voluntatis, quæ eſt ex fine: non autem alia à bonitate voluntatis, quã habet ex ipſo actu volito, ſed cõparatur ad ipſam, vt ratio & cauſa eius, ſicut ſupra dictum eſt.* Et per hoc etiam patet ſolutio ad TERTIVM.

** arti. 1.*

ARTICVLVS V.

Vtrum euentus ſequens, aliquid addat de bonitate vel malitia ad exteriorem actum.

ADQVINTVM ſic proceditur. Videť, quòd euẽtus ſequens addat ad bonitatẽ vel malitiã actus. Effectus enim virtute ꝑexiſtit in cauſa: ſed euẽtus conſequũtur actus. ſicut effectus cauſas: ergo virtute ꝑexiſtunt in actibus. Sed vnumquodq; ſecundũ ſuã virtutẽ iudicatur bonum vel malum, nam virtus eſt, q̃ bonũ facit habentem vt dicitur in 2 Ethico.* Ergo euẽtus addunt aliquid ad bonitatem vel malitiã actus. 129

Infr. q. 73. artic. 8. Et mal. q. 1. ar tic. 3. ad 15. & q. 3. ar. 10. ad 5.

** li. 2. cap. 6. in princip. to. 5.*

¶2 Præterea. Bona quæ faciunt auditores, ſunt effectus quidã conſequentes ex prædicatione doctoris: ſed huiuſmodi bona redundãt ad meritũ p̃dicatoris, vt patet per id qđ dicitur Philippenſiũ 4. Fratres mei chariſſimi & deſideratiſſimi, gaudiũ meũ, & corona mea. ergo euentus ſequẽs addit ad bonitatẽ vel malitiã actus.

¶3 Præterea, Pœna non additur niſi creſcente culpa: vnde dicitur Deuter 25. pro menſura peccati erit & plagarũ modus. ſed ex euentu ſequente additur ad pœnã: dicitur. n. Exo. 21. ꝙ ſi bos fuerit cornupeta ab heri & nudius tertius, & conteſtati ſunt dñm eius, nec recluſit eũ, occideritq; virum aut mulierẽ: & bos lapidibus obruetur & dominum illius occident nõ autẽ occideret ſi bos nõ occidiſſet hominẽ, etiam non recluſus. ergo euẽtus ſequẽs addit ad bonitatem vel malitiã actus.

¶4 Præterea, Si aliquis ingerat cauſam mortis percutiendo, vel ſententiam dando, & mors non ſequať, nõ contrahitur irregularitas: contraheretur autem ſi mors ſequeretur. ergo euentus ſequens addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

SED CONTRA, Euentus ſequens nõ facit actum malũ qui erat bonus, nec bonum qui erat malus puta ſi aliquis det eleemoſynam pauperi, qua ille abutatur ad peccatum, nihil deperit ei, qui eleemoſynam facit. & ſimiliter ſi aliquis patienter ferat iniuriam ſibi factam, non propter hoc excuſatur ille, qui fecit. Ergo euẽtus ſequẽs nõ addit ad bonitatẽ vel malitiã act⁹.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ euentus ſequẽs aut eſt præcogitatus aut non. Si eſt præcogitatus, manifeſtum eſt quòd addit ad bonitatem vel malitiam actus: cũ enim aliquis cogitans, quod ex opere ſuo multa mala poſſunt ſequi, nec propter hoc dimittit: ex hoc apparet voluntas eius eſſe magis inordinata. Si autẽ euentus ſequens non ſit præcogitatus. tũc diſtinguendũ eſt: quia ſi per ſe ſequitur ex tali actu. & vt in pluribus, ſecundũ hoc euentus ſequẽs addit ad bonitatem vel malitiã actus, manifeſtũ eſt enim meliorẽ actũ eſſe ex ſuo genere, ex quo poſſunt plura bona ſequi, & peiorẽ, ex quo nata ſunt plura mala ſequi: ſi uerò per accidens, & vt in paucioribus, tunc euentus ſequens non addit ad bonitatem vel ad malitiam actus. non enim datur iudicium de re aliqua ſecundum illud quod eſt per accidẽs ſed ſolum ſecundum illud quod eſt per ſe.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod virtus cauſæ exiſtimatur ſecundum effectus per ſe, non autem ſecundum effectus per accidens.

AD SECVNDVM dicendum, quòd bona, quæ auditores faciunt, conſequũtur ex prædicatione doctoris. ſicut effectus per ſe, vnde redundant ad præmium prædicatoris. & præcipuè quando ſunt præintenta.

AD TERTIVM dicendum, quod euentus ille pro quo illi pœna infligenda mandatur, & per ſe ſequitur ex tali cauſa, & iterum ponitur vt præcogitatus: & ideo imputatur ad pœnam.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ ratio illa ꝓcederet ſi irregularitas ſequereť culpã, non aũt ſequitur culpã, ſed factum propter aliquem defectum ſacramenti.

ARTICVLVS VI.

Vtrum idem actus exterior poſsit eſſe bonus & malus.

130 AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd vnus actus poſſit eſſe bonus & malus. Motus. n. eſt vnus qui eſt continuus vt dr̄ in 5. Phyſic. * ſed vnus motus continuus poteſt eſſe bonus & malus, puta ſi aliquis continuè ad eccleſiam vadēs, primo quidem intendat inanem gloriam, poſtea intendat Deo ſeruire. Ergo vnus actus poteſt eſſe bonus & malus.

Inf. q. 72. ar. 6. c. Et 22. q. 99. ar. 2. ad 2. & ar. 3 ad 2. Et 2. diſ. 40 ar. 4. et mal. q. 2. ar ti 4. Et veri. q. 1 art. 4. c. & q. 2. art 3. cor.

¶2 Præterea Secundum Philoſophū in 3. Phyſic. * actio & paſſio ſunt vnus actus, ſed poteſt eſſe paſſio bona, ſicut Chriſti: & actio mala, ſicut Iudæorum. Ergo vnus actus poteſt eſſe bonus & malus.

¶3 Præterea, Cum ſeruus ſit quaſi inſtrumentum domini, actio ſerui eſt actio domini, ſicut actio inſtrumēti eſt actio artificis ſed poteſt contingere, ꝙ actio ſerui procedat ex bona voluntate domini, & ſic ſit bona, & ex voluntate mala ſerui, & ſit mala. Ergo idem actus poteſt eſſe bonus & malus,

**li 5. Phy. tex. 39. & 40. tom. 2. †li 3 Phy. tex. 20. 21. 14 ł0 2.*

SED CONTRA. Contraria non poſſunt eſſe in eodem: ſed bonum & malum ſunt contraria: ergo vnus non poteſt eſſe bonus & malus.

RESPONDEO dicendum ꝙ nihil ꝓhibet aliquid eſſe vnum ſecundū quod eſt in vno genere, & eſſe multiplex ſecundū quod refertur ad aliud genus: ſicut ſuperficies continua eſt vna ſecundū quod conſideraſ in genere quantitatis, tamen eſt multiplex ſecundū qđ refertur ad genus coloris, ſi partim ſit alba, & partim nigra. Et ſecundū hoc nihil prohibet aliquē actū eſſe unum ſecundū qđ refertur ad genus naturæ, qui tñ nō eſt unus ſecundū quod refertur ad genus moris: ſicut & econuerſo, vt dictū eſt *. Ambulatio. n. continua eſt unus actus ſecundum genus naturæ, poteſt tamen contingere ꝙ ſint plures ſecundū genus moris, ſi mutetur ambulantis voluntas quæ eſt principiū actuum moralium, ſi ergo accipiatur vnus actus, prout eſt in genere moris, impoſſibile eſt, quod ſit bonus & malus bonitate & malitia morali: ſi tamen ſit vnus unitate naturæ, & non unitate moris, poteſt eſſe bonus & malus.

artic. 3.

D. 63.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod ille motus cōtinuus qui procedit ex diuerſa intētione licet ſit vnus vnitate naturæ, non eſt tamen vnus vnitate moris.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ actio & paſſio pertinent ad genus moris, inquantū habent ratione voluntarij & ideo ſecundum quod diuerſa uoluntate dicuntur uoluntaria, ſecundum hoc ſunt duo moraliter, & poteſt ex vna parte ineſſe bonū, & ex alia malum.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ actus ſerui inquātum procedit ex uoluntate ſerui, nō eſt actus domini, ſed ſolum inquantum procedit ex mandato domini. vnde ſic non facit ipſum malum mala voluntas ſerui.

QVÆSTIO XXI.

De conſequentibus actus humanos in bonitate, vel malitia, in quatuor articulos diuiſa.

Maſ. q. 2. artic. 2. ad tertium.

DEINDE conſiderandū eſt de his ꝙ cōſequunt̄ actus humanos ratione bonitatis uel malitiæ.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, vtrum actus humanus inquantū eſt bonus vel malus, habeat rationem rectitudinis uel peccati.

¶ Secundo, vtrū habeat rōnē laudabilis vel culpabilis.

¶Tertio vtrum habeat rationem meriti vel demeriti.

¶Quarto, vtrum habeat rationem meriti vel demeriti apud Deum.

ARTICVLVS PRIMVS.

131 *Vtrum actus humanus inquantum eſt bonus vel malus, habet rationem rectitudinis vel peccati.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd actus humanus inquantū eſt bonus vel malus, non habeat rationē rectitudinis vel peccati. Peccata. n. ſunt monſtra in natura: vt dicitur in 2. Phyſic. * monſtra autē non ſunt actus, ſed ſunt quædā res generatæ præter ordinē naturæ: ea autē quæ ſunt ſecūdū artem & rationem, imitantur ea quæ ſunt ſecundū naturam, vt ibidē dicitur. Ergo actus ex hoc, quod eſt inordinatus & malus, non habet rationem peccati.

li. 2. Phyſ. tex. 82. t. 2.

¶2 Præterea, Peccatū, vt dicit̄ in 2. Phyſi. accidit in natura & arte, cum non peruenit ad finē intentū à natura uel arte: ſed bonitas uel malitia actus humani maximè cōſiſtit in intentione finis, & eius proſecutione. ergo vr̄, quòd malitia actus non inducat rationē peccati.

li. 2. Phyſ. tex. 82. 20. ſecundo.

¶3 Præterea, ſi malitia actus induceret rationē peccati ſequeretur ꝙ ubicunqꝫ eſſet malū, ibi eſſet peccatū: hoc aūt eſt falſum, nā pœna licet habeat rationē mali, non tamen habet rationem peccati: non ergo ex hoc quod aliquis actus eſt malus, habet rationem peccati.

SED CONTRA, Bonitas actus humani, vt ſupra oſtenſum eſt *; principaliter dependet a lege æterna, & ꝑ cōſequens malitia eius in hoc conſiſtit, ꝙ diſcordat à lege æterna ſed hoc facit rationē peccati. Dicit. n. Aug 22. cōtra Fauſtū * ꝙ peccatum eſt dictū uel factum, vel concupitum cōtra legē æternā. Ergo actus humanus ex hoc, quòd eſt malus, hēt rationē peccati.

q. 19. ar. 4.

li. 22. contra Fauſt. c 27. i principio, to. 6.

RESPONDEO dicendū, ꝙ malum in plus eſt quàm peccatū, ſicut & bonū in plus eſt, quàm rectum: quælibet. n. priuatio boni in quocūqꝫ cōſtituit rōnem mali, ſed peccatū propriè conſiſtit in actu, qui agitur propter finē aliquē, cū non hēt debitū ordinē ad finē illum. Debitus aūt ordo ad finē ſm aliquā regulā menſuratur, quæ quidē regula in his, quæ ſecundū naturam agunt, eſt ipſa virtus naturæ, quæ inclinat in talē finē. Quando ergo actus procedit à virtute naturali ſm naturalē inclinationē in finē, tunc ſeruatur rectitudo in actu, quia mediū non exit ab extremis, ſ. actus ab ordine actiui principij ad finē. Quando autē à rectitudine tali actus aliquis recedit, tunc incidit ratio peccati. In his verò, quæ agunt̄ ꝑ uoluntatē, regula proxima eſt rō humana, regula aūt ſuprema eſt lex æterna. Quandocunque ergo actus hois procedit in finē ſm ordinē rationis & legis æternæ, tunc actus eſt rectus. qñ autem ab hac rectitudine obliquatur, tunc dicitur peccatum. Manifeſtū eſt aūt ex præmiſſis *, ꝙ omnis actus voluntarius eſt malus per hoc quod recedit ab ordine rōnis & legis æternæ, & oīs actus bonus cōcordet rationi & legi æternę. vñ ſequitur quod actus humanus ex hoc, ꝙ eſt bonus vel malus, habeat rōnē rectitudinis vel pctī.

Q. 19.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd monſtra dicuntur eſſe peccata inquantum producta ſunt ex peccato in actu naturæ exiſtente.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ duplex eſt finis ſ. vltimus & ꝓpinquus. In peccato aūt naturæ deficit qdē actus à fine vltimo, q eſt pfectio generati, nō aūt deficit à quocunqꝫ fine ꝓximo: operaſ. n. natura aliqđ formādo. Similiter in peccato volūtatis, ſemꝑ eſt defectus ab vltimo fine intento, qa nullus actus voluntatis malus eſt ordinabilis ad beatitudinē, q̄ eſt vltimus finis: licet non deficiat ab aliquo fine proximo, quē voluntas intendit & conſequitur. vñ etiā cum ipſa intentio huius finis ordinetur ad finē vltimū. in ipſa intentione huiuſmodi finis pōt inueniri ratio rectitudinis & peccati. *ꝑ p. q. 48.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ vnumquodqꝫ ordinaſ ad finem per actū ſuū. & ideo ratio peccati, q̄ cōſiſtit in deuiatione ab ordine ad finē, ꝓpriè cōſiſtit in actu. ſed pęna reſpicit perſonā peccantē: vt in primo dictū eſt *;

ARTICVLVS II.

132 *Vtrum actus humanus inquantum eſt bonus vel malus, habeat rationem laudabilis vel culpabilis.*

3 diſt. 24. ar. 1. q. 2. co Et 4. di. in q. 3. ar. 2. q. 1. ad primū, & q. 6 art. 2. ad tertiū, & mal. q. 2. ar. 2. ad tertium.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videſ, ꝙ actus humanus ex hoc, ꝙ eſt bonus vel malus nō hēt rōnē laudabilis vel culpabilis. Peccatum enim contin-

* text. 11. 13 & 14. ca. 5.10.5. contingit in his q̃ agunt à naturá:vt dr̃ in 2. Phiſic.* ſed tñ ea q̃ ſunt naturalia, non ſunt laudabilia, nec culpabilia:vt dicit̃ in 3. Ethic. †ergo actus humanus ex hoc ꝙ ẽ malus, vel peccatũ, non hẽt rõnem culpæ:& ꝑ cõſequẽs, nec ex hoc ꝙ eſt bonus, habet rationem laudabilis.

¶ 2 Præterea, Sicut contingit peccatum in actibus moralibus, ita & in actibus artis: quia vt dicit̃ in 2. Phyſic.* peccat Grãmaticus non rectè ſcribens, & Medicus non rectè dans potionem. ſed nõ culpatur artifex ex hoc, ꝙ aliquid malum facit quia ad induſtriam artificis ꝑtinet ꝙ poſſit & bonum opus facere, & malum cùm voluerit. ergo videtur ꝙ etiam actus moralis ex hoc ꝙ eſt malus non habeat rationem culpabilis. *text. 821 tom. 2.*

¶ 3 Præterea, Dion. dicit in 4. cap. de di. no. * ꝙ malũ eſt infirmum & impotens: ſed infirmitas vel impotentia vel tollit vel diminuit rationem culpæ: non ergo actus humanus eſt culpabilis ex hoc ꝙ eſt malus. *cap. 4 p. 4. a me dio.*

SED CONTRA eſt quod Philoſophus dicit, ꝙ laudabilia ſunt virtutũ opera: vituperabilia aũt vel culpabilia opera contraria: ſed actus boni ſunt actus virtutis, quia virtus eſt q̃ bonũ facit habentẽ, & opus eius bonũ reddit, vt dicitur in 2. Eth.* vnde actus oppoſiti ſunt actus mali. ergo actus humanus ex hoc ꝙ eſt bonus vel malus, habet rationem laudabilis vel culpabilis. *li. 2. ethic. c. 6. in principio. to. 5.*

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut malũ eſt in plꝰ q̃ peccatũ, ita peccatũ eſt in plus q̃ culpa. Ex hoc. n. dicitur actus culpabilis vel laudabilis, ꝙ imputatur agenti: nihil enim eſt aliud laudari vel culpari, quam imputari alicui malitiã vel bonitatẽ ſui actus. Tunc enim actus imputatur agẽti qñ eſt in poteſtate ipſius, ita ꝙ habeat dñium ſui actus: hoc aũt eſt in omnibus actibus voluntarijs; quia ꝑ voluntatem homo dñium ſui actus habet, vt ex ſupradictis patet.* Vnde relinquitur, ꝙ bonũ vel malum in ſolis actibus voluntatis conſtituit rõnem laudis vel culpæ: in quibus idẽ eſt malũ, peccatũ, & culpa. *q. 1. art. 1. 2. & 3.*

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ actus naturales non ſunt in poteſtate naturalis agentis, cum natura ſit determinata ad vnum: & ideo licet in actibus naturalibus ſit peccatum, non tamen eſt ibi culpa.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ rõ aliter ſe habet in artificialibus & aliter in moralibus. In artificialibus enim rõ ordinatur ad finẽ particularẽ, qd̃ eſt aliquid ꝑ rõnem excogitatum. In moralibus aũt ordinatur ad finem cõem totius humanæ vitæ: finis aũt particularis ordinatur ad finem cõem. Cum enim peccatũ ſit per deuiationẽ ab ordine ad finem, vt dictũ eſt,* in actu artis contingit dupliciter eſſe peccatũ. Vno modo deuiationẽ à fine particulari intento ab artifice, & hoc peccatũ erit propriũ arti: puta ſi artifex intendẽs facere bonũ opus faciat malũ, vel intẽdẽs malũ, faciat bonũ. Alio mõ ꝑ deuiationẽ à fine cõi humanæ vitæ: & hoc mõ dicet̃ peccare. ẽt ſi intendat facere malũ opus, & faciat ꝑ hoc vt alius decipiat̃. ſed hoc peccatũ nõ eſt propriũ artificis inquantũ artifex, ſed inquãtũ hõ eſt. vñ ex primo peccato culpat̃ artifex inquãtũ artifex, ſed ex ſcdo culpat̃ hõ inquãtũ hõ. Sed in moralibus vbi attendit̃ ordo rõnis ad finẽ cõem humanæ vitæ, ſemꝑ peccatũ & malũ attenditur ꝑ deuiationẽ ab ordine rõnis ad finem cõmunem humanæ vitæ & iõ culpatur ex tali peccato hõ, & inquantũ eſt homo, & inquãtum moralis eſt. vnde Philoſophus dicit in 6. Ethic.* ꝙ in arte volens peccans eſt eligibilior: circa prudentiam aũt minus, ſicut & in virtutibus moralibus: quantum prudentia eſt directiua. *art. 1.* *li. 6. eth. ca. 5. circa finẽ, to. 5.*

133 AD TERTIVM dicendum, ꝙ illa infirmitas, q̃ eſt in malis voluntariis, ſubiacet poteſtati hominis: & ideo nec tollit nec diminuit rationem culpæ. *2. diſt. 40. ar. 5. Et 4. di. 16. q. 3. ar. 2. q. 1. ad primũ & ſecundũ ma q. 2. ar. 2. ad tertiũ*

ARTICVLVS III.

Vtrum actus humanus inquantum eſt bonus vel malus, habeat rationem meriti, vel demeriti.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ actꝰ humanus non habeat rõnem meriti vel demeriti propter ſuam bonitatem vel malitiã. meritũ eni m & demeritũ dicitur per ordinem ad retributionem, q̃ locum ſolum hẽt in his quæ ad alterũ ſunt. ſed non omnes actus humani boni vel mali ſunt ad alterum, ſed q'dam ſunt ad ſeipſum: ergo non omnis actus humanus bonus vel malus, habet rationem meriti, vel demeriti.

¶ 2 Præterea, Nullus meretur pœnam vel præmium ex hoc ꝙ diſponit, vt vult de eo cuius eſt dominus: ſicut ſi homo deſtruat rem ſuam, non punitur, ſicut ſi deſtrueret rem alterius. ſed homo eſt dominus ſuorum actuũ: ergo ex hoc ꝙ benè vel malè diſponit de ſuo actu, non meretur pœnam vel præmium.

¶ 3 Præterea, Ex hoc ꝙ aliquis ſibiipſi acquirit bonũ, non meretur, vt ei bene fiat ab alio: & eadem ratio eſt de malis. ſed ipſe actus bonus eſt quoddam bonum & ꝑfectio agentis; actus autem inordinatus eſt quoddam malum ipſius. non ergo ex hoc ꝙ homo facit malum actum uel bonum, meretur uel demeretur.

SED CONTRA eſt quod dicitur Iſaiæ 3. Dicite iuſto, quoniam bene, quoniam fructum adinuentionum ſuarum comedet: uæ impio in malum, retributio enim manuum eius fiet ei.

RESPONDEO dicendum, ꝙ meritũ & demeritũ dñr in ordine ad retributionẽ, q̃ fit ſm iuſtitiã: retributio aũt ſm iuſtitiã fit alicui ex eo qd̃ agit in ꝓfectũ, uel nocumẽtũ alterius. Eſt aũt cõſiderandũ, quod unuſquiſq; in aliqua ſocietate uiuens, eſt aliquo mõ pars & mẽbrũ totius ſocietatis: qcunq; ergo agit alqd in bonũ, vel malũ alicuius in ſocietate exiſtentis, hoc redundat in totam ſocietatem: ſicut qui lædit manũ, ꝑ cõſequẽs lædit hominem. Cum ergo aliquis agit in bonũ vel malum alterius ſingularis perſonæ, cadit ibi dupliciter rõ meriti vel demeriti. Vno modo ſm qd̃ debetur ei retributio à ſingulari perſona, quam iuuat vel offendit: alio mõ ſm qd̃ debetur ei retributio à totõ collegio. Qñ verò aliquis ordinat actũ ſuum directè in bonũ vel malũ totius collegij, debet̃ ei retributio: primo quidẽ & principaliter à toto collegio, ſecundario verò ab oĩbus collegij partibus. cũ verò aliquis agit qd̃ in bonũ ꝓprium vel malũ vergit, ẽt debetur ei retributio, inquantum ẽt hoc vergit in cõe, ſm qd̃ ipſe eſt pars collegij: licèt non debeatur ei retributio inquantum eſt bonum vel malũ ſingularis perſonæ quæ eſt eadẽ agenti, niſi forte a ſeipſo ſm quandã ſimilitudinẽ, prout eſt iuſtitia hominis ad ſeipſum. Sic igitur patet, ꝙ actus bonus vel malus habet rõnẽ laudabilis vel culpabilis ſm qd̃ eſt in poteſtate voluntatis; rõnem vero rectitudinis & peccati ſm ordinem ad finẽ; rationem verò meriti & demeriti ſm retributionem iuſtitiæ ad alterum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quandoq; actus hominis boni vel mali, etſi non ordinantur ad bonum vel malum alterius ſingularis perſonæ, tamen ordinantur ad bonum vel ad malum alterius, quod eſt ipſa communitas.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ homo qui habet dominium ſui actus, ipſe etiam inquantum eſt alterius, ſ. communitatis, cuius eſt pars, meretur aliquid vel demeretur inquantum actus ſuos benè vel malè diſponit: ſicut etiam ſi alia ſua de quibus communitati ſeruire debet, vel benè vel malè diſpenſat.

AD TERTIVM dicendum, quòd hoc ipſum bonum vel malum, quod aliquis ſibi facit per ſuũ actũ, redundat in communitatem: vt dictum eſt.* *In cor. ar.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum actus humanus inquantum eſt bonum vel malus, habeat rationem meriti vel demeriti apud Deum. 134

AD QVARTVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ actus hominis bonus vel malus, non habeat rõnẽ meriti vel demeriti ꝑ cõparationẽ ad Deũ quia, vt dictum eſt,* meritum & demeritum importat ordinẽ ad recompẽſationem profectus vel damni ad alterũ illati. *Et Heb. 6. lect. 3.* *artic. 3.*

ſed bo-

ſed bonus actus hominis vel malus non cedit in aliquē profectum vel damnum ipſius Dei. dicitur enim Iob. 35. Si peccaueris, quod ei nocebis; porro ſi iuſte egeris, quid donabis ei? ergo actus hominis bonus vel malus non habet rationem meriti vel demeriti apud Deum.

¶2 Præterea Inſtrumentum nihil meretur vel demeretur apud eum, qui vtitur inſtrumento. quia tota actio inſtrumenti eſt vtentis ipſo. ſed homo in agendo eſt inſtrumentū diuinæ virtutis principaliter ipſum mouentis: vnde dicitur Iſa. 10 Nunquid gloriabitur ſecuris contra eum qui ſecat in ea: aut exaltabitur ſerra cōtra eum à quo trahitur: vbi manifeſtè hominem agentem comparat inſtrumento. ergo homo bene agendo vel malè, non meretur vel demeretur apud Deum.

¶3 Præterea, Actus humanus habet rationem meriti vel demeriti inquantum ordinatur ad alterum: ſed non omnis actus humanus ordinatur ad Deum. ergo nō omnes actus boni vel mali habent rationem meriti vel demeriti apud Deum.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccleſ. vlt. Cūcta quæ fiunt adducet Deus in iudicium, ſiue bonum, ſiue malum: ſed iudicium importat retributionem, reſpectu cuius meritum vel demeritum dicitur: ergo oīs act* hominis bonus vel malus habet rationem meriti vel demeriti apud Deum.

artic. 3.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* actus alicuius hominis habet rōnem meriti vel demeriti, ſm quod ordinatur ad alterum, vel rōne eius vel ratione communitatis vtroque aūt modo actus noſtri boni vel mali habent rationem meriti vel demeriti apud Deum. Ratione quidem ipſius inquantum eſt vltimus hominis finis. eſt aūt debitū, vt ad finem vltimū omnes actus referantur vt ſuprà habitum eſt.* vnde qui facit actum malum non referibilem in Deum non ſeruat honorem Dei qui vltimo fini debetur. Ex parte verò totius cōitatis vniuerſi, quia in qualibet communicatione, ille qui regit communitatem, præcipuè habet curā boni communis: vnde ad eum pertinet retribuere pro his, q̄ benè vel malè fiunt in communitate. Eſt aūt De* gubernator & rector totius vniuerſi, ſicut in primo habitum eſt,* & ſpecialiter rōnalium creaturarum. vnde manifeſtum eſt, ꝙ actus humani habent rationem meriti vel demeriti p cōparationē ad ipſum: alioqn ſequeretur, ꝙ Deus non hēet curam de actibus humanis.

q. 9. artic. 10.
q. 10. ar. 6.

AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ per actum hominis Deo ſecundum ſe nihil poteſt accreſcere vel deperire: ſed tamen homo quantum in ſe eſt, aliquid ſubtrahit Deo vel ei exhibet, cum ſeruat vel non ſeruat ordinem, quem Deus inſtituit.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ homo ſic mouetur à deo vt inſtrumentū, ꝙ tū nō excludit qn moueat ſeipſum p liberum arb. vt ex ſupradictis patet.* & ideo p ſuum actū meretur, vel demeretur apud deum.

q. 10. ar. 4.

AD TERTIVM dicendum ꝙ homo non ordinatur ad cōitatem politicam ſecundum ſe totum, & ſecundum omnia ſua & ideo non oportet quod quilibet actus eius ſit meritorius vel demeritorius p ordinē ad cōitatem politicam, ſed totum ꝙ homo eſt, & quòd poteſt & habet, ordinandū eſt ad Deum: & ideo oīs actus hominis bonus vel malus habet rationem meriti vel demeriti apud Deum, quantum eſt ex ipſa rōne actus.

QVÆSTIO XXII

De ſubiecto paſſionum animæ, in tres articulos diuiſa.

POST hoc conſiderandū eſt de paſſionibus aīæ. Et primò, in gñali. Sc̄do, in ſpeciali. In generali autem quatuor occurrunt circa eas conſideranda. Primo quidem de ſubiecto earum. Secundò, de differentia earum. Tertio de comparatione earum adinuicem. Quartò, de malitia & bonitate ipſarum.

¶Circa primum quæruntur tria.

Primo, vtrum aliqua paſſio ſit in anima.

¶Secundo, vtrum magis in parte appetitiua, quàm in apprehenſiua.

¶Tertio, vtrum magis ſit in appetitu ſenſitiuo, quàm in intellectiuo, qui dicitur voluntas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliqua paſſio ſit in anima. 135

AD PRIMVM ſic proceditur. Videt, ꝙ nulla paſſio ſit in anima. Pati enim eſt proprium materiæ, ſed aīa non eſt cōpoſita ex materia & forma, vt in primo* habitū eſt ergo nulla paſſio eſt in aīa.

¶2 Præterea, Paſſio eſt motus, vt dicitur in 3.† Phi. ſed anima non mouetur, vt probatur in primo de anima. ergo paſſio non eſt in anima.

¶3 Præterea, Paſſio eſt via in corruptionem, nam omnis paſſio magis facta abiicit à ſubſtantia, vt dicitur in lib.* Topicorum. ſed anima eſt incorruptibilis. ergo nulla paſſio eſt in anima.

3 di. 15. d. 2. an. 1. & veri. q. 26. art. 1. & 2. cor.
* q. 75. ar. 5
† tex. 19. 20. & 1. & ſequent.
* lib. 6. c. 2 inter prin. & mediū.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ad Ro. 7. Cùm eſſemus in carne, paſſiones peccatorum, q̄ per legem erant, operabantur in membris noſtris. peccata autem ſunt propriè in anima. ergo & paſſiones, quæ dicuntur peccatorum, ſunt in anima.

RESPONDEO dicendū, ꝙ pati dr̄ tripliciter. Vno mō cōiter, ſm qđ omne recipere eſt pati, etſi nihil abiiciatur à re: ſicut ſi dicat aërem pati, qn̄ illuminatur hoc aūt magis eſt pfici q̄ pati. Alio mō dicitur propriè pati, qn̄ aliquid recipitur cum alterius abiectione. Sed hoc contingit dupliciter, quandoque. n. abiicitur id, qđ non eſt conueniens rei: ſicut cum corpus animalibus ſanatur, dr̄ pati, quia recipit ſanitatem, ægritudine abiecta. Alio mō, qn̄ econuerſo contingit, ſicut ægrotare dicitur pati, quia recipitur infirmitas ſanitate abiecta: & hic eſt propriiſſimus modus paſſionis, nam pati dicit ex eo, quod aliquid trahitur ad agentem: qđ aūt recedit ab eo, qđ eſt ſibi conueniens, maximè videt ad aliud trahi. Et ſimiliter in primo de gñatione* dicit, quòd quando ex ignobiliori gñatur nobilius eſt generatio ſimpliciter, & corruptio ſm quid: econuerſo aūt qn̄ ex nobiliori ignobili* generatur. Et his tribus modis cōtingit eſſe in aīa paſſionem. nam ſm receptionem tm̄, dicitur quòd ſentire & intelligere eſt quoddā pati: paſſio aūt cum abiectione, non eſt niſi ſcđm tranſmutationē corporalē: vn̄ paſſio propriè dicta non pōt cōpetere aīæ niſi p accidens, inquantū ſ. compoſitū patitur. Sed in hoc eſt diuerſitas, nam qn̄ hmōi tranſmutatio fit in deterius, magis propriè habet rationem paſſionis, q̄ quando fit in melius: vnde triſtitia magis propriè eſt paſſio, quàm lætitia.

li. 1. tex. 18 tomo 2.

AD PRIMVM igitur dicendum, ꝙ pati ſcđm quod eſt cum abiectione & tranſmutatione, proprium eſt materiæ, vnde non inuenitur niſi in compoſitis ex materia & forma. ſed pati prout importat receptionem ſolā nō eſt neceſſariū ꝙ ſit materia, ſed pōt eſſe cuiuſcūque exiſtentis in potentia. Anima aūt etſi non ſit compoſita ex materia, & forma, habet tamen aliquid potentialitatis ſecundum quam conuenit ſibi recipere & pati: ſecundum quod intelligere pati eſt, vt dicitur in 3. de* anima.

* li. 3. de anima, text. 12. tom. 2.
† tex. 65. tom. 2.

136

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ pati & moueri etſi non conueniat animæ per ſe, conuenit tamen ei p accidens, vt in primo de † anima dicitur.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio illa procedit de paſſione q̄ eſt cū tranſmutatione ad deterius, & hmōi paſſio aīæ conuenire non pōt niſi p accidens: per ſe autem conuenit compoſito quod eſt corruptibile.

infr. q. 41. ar. 1. cor. & 3. q. 15. ar. 4. cor. et veri. q. 26. ar. 3. cor. et ad 11. & Dio. 2 le. 5 Dio. 2. le. 5. cor. 1. et 2. eth lec. 5. co. 1. fi. & 1. Po. le. 2. co. 3.

ARTICVLVS II.

Vtrū paſſio magis ſit in parte appetitiua quā in apprehēſiua.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̄, ꝙ paſſio magis ſit in parte aīæ apprehenſiua, q̄ parte appetitiua. qđ enim eſt primum in quolibet genere, vr̄ eſſe maximum illorū, quæ ſunt in genere illo & cauſa

*li 2. met. tex. 4. to. 3. & cauſa aliorũ, vt dicitur in 2. * Metaphyſicæ. ſed paſſio prius inuenitur in parte apprehenſiua, quam in parte appetitiua. non enim patitur pars appetitiua niſi paſſione præcedente in parte apprehẽſiua. ergo paſſio eſt magis in parte apprehẽſiua, quàm in parte appetitiua.

¶ 2 Præterea, Quod eſt magis actiuum, videtur eſſe minus paſsiuum, actio enim paſsioni opponitꝰ. ſed pars appetitiua eſt magis actiua quàm pars apprehenſiua, ergo videtur, ꝙ in parte apprehenſiua magis ſit paſsio.

¶ 3 Præterea, Sicut appetitus ſenſitiuus eſt virtus in organo corporali, ita & vis apprehenſiua ſenſitiua. ſed paſsio animæ fit, propriè loquendo, ſecundũ tranſmutationem corporalem. ergo non magis eſt paſſio ĩ parte appetitiua ſenſitiua, q̃ in apprehenſiua ſenſitiua.

lib. 9. c. 4. in princi. tom. 5. SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit in 9. de * Ciui. Dei, ꝙ motus animi, Græci pathos; noſtri aũt, ſicut Cicero, perturbationes, quidã affectiones vel affectus, quidam verò, ſicut in Græco habetur, expreſſius paſſiones vocant, ex quo patet ꝙ paſſiones animæ ſunt idem qđ affectiones, ſed affectiones manifeſtè pertinent ad partem appetitiuã, & non apprehenſiuam. ergo & paſſiones magis ſunt in appetitiua, quàm in apprehenſiua.

art. præc. RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut* dictum eſt, nomine paſſionis importatur, ꝙ patiẽs trahatur ad id quod eſt agẽtis. Magis aũt trahitur aĩa ad rẽ per vim appetitiuã, q̃ per vim apprehenſiuã, nam per vim appetitiuam aĩa habet ordinẽ ad ipſas res, prout in ſeipſis ſunt. Vnde Philoſ. dicit in 6. Metaph.* ꝙ bonũ & malũ, quæ ſunt obiecta appetitiuæ potentiæ, ſunt in ipſis rebus, vis aũt apprehenſiua non trahitur ad rẽ ſm qđ in ſeipſa eſt, ſed cognoſcit eam ſecundum intentionẽ rei, quam in ſe habet, vel recipit ſecundum proprium modum, vnde & ibidem* dicitur, quòd verum & falſum, quæ ad cognitionem pertinent, nõ ſunt in rebus, ſed in mente. vnde patet, quòd ratio paſſionis magis inuenitur in parte appetitiua, quã in parte apprehẽſiua.

li. 6. meta. tex. 8. to. 3. [margin notes: li. 6. meta. tex. 8. to. 3]

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ econuerſo ſe habet in his, quæ pertinent ad pfectionẽ, & in his quæ ptinent ad defectũ. nã in his, quæ ad pfectionẽ ptinẽt, attenditur intenſio per acceſſum ad vnũ primũ principiũ, cui quanto eſt aliquid propinquius, tanto eſt magis intenſum, ſicut intenſio lucidi attenditꝰ p acceſſum ad aliquid ſummè lucidũ, cui quanto aliqđ magis appropinquat, tanto eſt magis lucidũ. ſed in his, q̃ ad defectũ ptinent, attenditꝰ intenſio nõ p acceſſum ad aliqđ ſummũ, ſed p receſſum à perfecto, qa in hoc rõ priuationis & defectus cõſiſtit, & iõ quãto minus recedit à primo, tanto eſt minus intenſum. & pp hoc in principio ſemper inuenitur paruus defectus, qui poſtea procedendo magis multiplicatꝰ. paſſio aũt ad defectũ pertinet, quia eſt alicuius, ſm quod eſt in potentia. vnde in his, q̃ appropinquant primo pfecto, ſ. Deo, inuenitur parum de ratione potentiæ & paſſionis. in alijs autẽ conſequenter plus, & ſic etiam in priori vi animæ, ſcilicet apprehenſiua, inuenitur minus de ratione paſſionis.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ vis appetitiua dicitur eſſe magis actiua, quia eſt magis principium exterioris actus. & hoc habet ex hoc ipſo, ex quo habet quod ſit magis paſſiua, ſcilicet ex hoc quod habet ordinem ad rem prout eſt in ſeipſa, per actionem enĩ exteriorem venimus ad conſequendas res.

p. p q. 78. ar. 3. AD TERTIVM dicendum, ꝙ, ſicut in primo * dictum eſt, dupliciter organum aiæ pteſt tranſmutari. Vno modo, trãſmutatione ſpirituali, ſm quod recipit intentionẽ rei. & hoc per ſe inuenitꝰ in actu apprehenſiuæ virtutis ſenſitiuæ, ſicut oculus immutatꝰ à viſibili, non ita ꝙ coloretur, ſed ita ꝙ recipiat intentionẽ coloris. Eſt aũt & alia naturalis tranſmutatio organi, prout organum tranſmutatur quantum ad ſuam naturalem diſpoſitionem, puta ꝙ calefit aut infrigidatur. vel alio modo ſimili trãſmutatur. & hmõi tranſmutatio per accidens ſe habet ad actum apprehẽſiuæ virtutis ſenſitiuæ, puta cum oculus fatigatur ex forti intuitu, vel diſſoluitꝰ ex vehementia viſibilis, ſed ad actũ appetitus ſenſitiui per ſe ordinatur huiuſmodi trãſmutatio, vnde in diffinitione motuũ appetitiuæ partis materialiter ponitur aliqua naturalis trãſmutatio organi, ſicut dꝛ, ꝙ ira eſt accẽſio ſanguinis circa cor. vnde patet: quòd ratio paſſionis, magis inuenitur in actu ſenſitiuæ virtutis appetitiuæ, quàm in actu ſenſitiuæ virtutis apprehẽſiuæ, licet vtraq; ſit actꝰ organi corporalis.

ARTICVLVS III.

Vtrum paſſio ſit magis in appetitu ſenſitiuo, quàm intellectiuo, qui dicitur voluntas. 137

AD TERTIVM ſic proceditur. Vꝛ, ꝙ paſsio non magis ſit in appetitu ſenſitiuo, q̃ in appetitu intellectiuo. Dicit enim* Dion. 2. c. de diuino. ꝙ Hierotheus ex quadam eſt doctus diuiniore inſpiratione non ſolum diſcens, ſed etiam patiẽs diuina, ſed paſsio diuinorũ non poteſt pertinere ad appetitũ ſenſitiuum, cuius obiectum eſt bonum ſenſibile. ergo paſſio eſt in appetitu intellectiuo, ſicut & in ſenſitiuo. c. 2. par. in fi.

¶ 2 Præterea, Quanto actiuum eſt potentius, tanto paſsio eſt fortior, ſed obiectum appetitus intellectiui, quod eſt bonum vniuerſale, eſt potentius actiuũ, quã obiectũ appetitus ſenſitiui, quod eſt particulare bonũ. ergo ratio paſsionis magis inuenitur in appetitu intellectiuo, quàm in appetitu ſenſitiuo.

¶ 3 Præterea, Gaudium & amor paſsiones quædam eſſe dicuntur, ſed hæc inueniuntur in appetitu intellectiuo, & non ſolũ in ſenſitiuo, alioquin non attribuerentꝰ in ſcripturis Deo & angelis. ergo paſsiones nõ magis ſunt in appetitu ſenſitiuo, quàm in intellectiuo.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicit *Damaſce. in 2. lib. deſcribens animales paſsiones, Paſsio eſt motus appetitiuæ virtutis ſenſibilis in imaginatione boni vel mali. Et aliter,* Paſsio eſt motus irrationalis animæ per ſuſceptionem boni vel mali. li. 2 orth. fidei c. 22. circa pri. *eo. l. & c.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut iam* dictũ eſt, paſsio propriè inuenitur vbi eſt tranſmutatio corporalis, quæ quidem inuenitur in actibus appetitus ſenſitiui, & non ſolum ſpiritualis, ſicut eſt in apprehenſione ſenſitiua, ſed etiam naturalis. In actu autem appetitus intellectiui non requiritur aliqua tranſmutatio corporalis, quia hmõi appetitus non eſt virtus alicuius organi. vnde patet ꝙ ratio paſsionis magis propriè inuenitur in actu appetitus ſenſitiui, quàm intellectiui, vt etiam patet per diffinitiones * Damaſceni inductas. ar. 1. & 2. ad 3.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ paſsio diuinorũ ibi dicitur affectio ad diuina, & coniunctio ad ipſa per amorẽ, quod tamen fit ſine tranſmutatione corporali. in argum. Sed cõtr.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ magnitudo paſſionis non ſolum dependet ex virtute agẽtis, ſed ẽt ex paſsibilitate patientis, qa quę ſunt bene paſsibilia, multũ patiũtur ẽt à paruis actiuis. Licet ergo obiectũ appetitus ſenſitiui, ſit magis actiuum, q̃ obiectum appetitus ſenſitiui, tñ appetitus ſenſitiuus eſt magis paſsiuꝰ.

AD TERTIVM dicendũ, quod amor & gaudium, & alia huiuſmodi, cùm attribuuntur Deo, vel angelis, aut hominibus ſecundum appetitum intellectiuum, ſignificant ſimplicem actum voluntatis cũ ſimilitudine effectus abſque paſsione. Vnde dicit Aug. 9. de* Ciui. Dei, Sancti angeli & ſine ira puniunt, & ſine miſeriæ compaſsione ſubueniunt. & tamen iſtarum nomina paſsionum conſuetudine locutionis humanæ etiam in eos vſurpantur propter quandam operum ſimilitudinem, non propter affectionum infirmitatem. li. 9. ca. 5. circa finẽ tom. 5.

QVAESTIO XXIII.

De differentia paſſionum ab inuicem, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de paſſionum differentia ad inuicem.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum paſſiones quæ ſunt in concupiſcibili, ſint diuerſæ ab his quæ ſunt in iraſcibili.

¶ Secundo, vtrum contrarietas paſſionum iraſcibilis ſint ſecundum contrarietatem boni, & mali.

¶ Tertio, vtrum ſit aliqua paſſio nõ habens contrariũ.

¶ Quarto, vtrum ſint aliquæ paſſiones differentes, ſpecie in eadem potentia non contrariæ ad inuicem.

138 ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum paſſiones, quæ ſunt in concupiſcibili, ſint diuerſæ ab his, quæ ſunt in iraſcibili.

veri q. 26. ar. 4. *li. 2. ethica. 5. circa principiũ tom. 5.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ paſſiones eadem ſint in iraſcibili & in concupiſcibili Dicit enim Philoſophus in 2. * Ethic. quòd paſſiones animæ ſunt, quas ſequitur gaudium & triſtitia, ſed gaudium & triſtitia ſunt in concupiſcibili, ergo omnes paſſiones ſunt in concupiſcibili, non ergo ſunt aliæ in iraſcibili & aliæ in concupiſcibili.

eſt gl. Hiero. ſitum locũ, to. 9. li. 2. top. c. 3. in loco 25 tom. 1.

¶ 2 Præterea, Matth. 13. ſuper illud, Simile eſt regnũ cœlorum fermento, &c. dicit gl * Hier. In ratione poſſideamus prudentiam, in iraſcibili odium vitiorum, in concupiſcibili deſiderium virtutum. Sed odium eſt in concupiſcibili, ſicut & amor, cui contrariatur, vt dicit in ſecundo * Topic. ergo eadem paſſio eſt in concupiſcibili & iraſcibili.

¶ 3 Præterea, Paſſiones & actus differũt ſpecie ſecundum obiecta, ſed paſſionum iraſcibilis & cõcupiſcibilis eadem obiecta ſunt, ſcilicet bonum & malum. ergo eædem paſſiones ſunt iraſcibilis & concupiſcibilis.

P. p. q. 81. ar. 2. *q. 22. ar. 2

SED CONTRA, Diuerſarum potentiarũ actus ſunt ſpecie diuerſi, ſicut videre & audire, ſed iraſcibilis & concupiſcibilis ſunt duæ potentiæ diuidentes appetitũ ſenſitiuũ, vt in 1. * dictum eſt. ergo cùm paſſiones ſint motus appetitus ſenſitiui, vt * ſupra dictũ eſt, paſſiones, quæ ſunt in iraſcibili, erunt aliæ ſecundum ſpeciem à paſſionibus, quæ ſunt in concupiſcibili.

P. p. q. 77. ar. 3.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ paſſiones, quæ ſunt in iraſcibili, & in concupiſcibili differunt ſpecie. Cùm enim diuerſæ potentiæ habeant diuerſa obiecta, vt in primo * dictum eſt, neceſſe eſt, ꝙ paſſiones diuerſarum potẽtiarũ ad diuerſa obiecta referãtur, vnde multo magis paſſiones diuerſarũ potentiarum ſpecie differunt. Maior enim differentia obiecti requiritur ad diuerſificandam ſpeciẽ potentiarũ, q̃ ad diuerſificandã ſpeciẽ paſſionũ, vel actuum. Sicut enim in naturalibus diuerſitas generis conſequitur diuerſitatem potẽtiæ materiæ, diuerſitas aũt ſpeciei diuerſitatẽ formæ in eadẽ materia, ita in actibus animæ actus ad diuerſas potentias pertinentes ſunt non ſolum ſpecie, ſed & genere diuerſi, actus aũt vel paſſiones reſpicientes diuerſa obiecta ſpecialia cõprehenſa ſub vno cõi obiecto vnius potẽtiæ, differunt ſicut ſpecies illius generis. ad cognoſcendum ergo quæ paſſiones ſunt in iraſcibili, & quæ ĩ cõcupiſcibili, oportet aſſumere obiectũ vtriuſque potentiæ.

P. p. q. 81. ar. 2.

* dictũ eſt autẽ in primo q obiectũ potentiæ concupiſcibilis eſt bonũ vel malũ ſenſibile ſimpliciter acceptũ, quod eſt delectabile, vel doloroſum, ſed qa neceſſe eſt ꝙ interdũ aĩa difficultatẽ vel pugnã patiatur adipiſcẽdo aliquod huiuſmodi bonum, vel fugiendo aliquod huiuſmodi malũ, inquantũ hoc eſt quodãmodo eleuatũ ſupra facilẽ poteſtatem animalis, ideo ipſum bonum vel malum ſecundum quod habet rationem ardui vel difficilis, eſt obiectũ iraſcibilis. Quæcunque ergo paſſiones reſpiciunt abſolutè bonũ vel malum, pertinent ad concupiſcibilem, vt gaudiũ, triſtitia, amor, odium, & ſimilia. Quæcunque verò paſſiones reſpiciunt bonũ vel malum ſub ratione ardui, prout eſt aliquid adipiſcibile, vel fugibile cum aliqua difficultate pertinent ad iraſcibilem, vt audacia, & timor, ſpes, & huiuſmodi.

*P. q. 81. ar. 2

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut primo * dictum eſt, ad hoc vis iraſcibilis data eſt animalibus, vt tollantur impedimenta, quibus concupiſcibilis in ſuũ obiectum tendere prohibetur, vel propter difficultatẽ boni adipiſcendi, vel propter difficultatem mali ſuperandi & ideo paſſiones iraſcibilis omnes terminantur ad paſſiones concupiſcibilis, & ſecundum hoc etiam paſſiones quæ ſunt in iraſcibili, conſequuntur gaudium & triſtitiam, quæ ſunt in concupiſcibili.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ odium vitiorum attribuit * Hier. iraſcibili non propter rationem odij, quæ propriè competit concupiſcibili, ſed propter impugnationem, quæ pertinet ad iraſcibilem. (loco in ar gu. citato.)

AD TERTIVM dicendum, ꝙ bonum inquantum eſt delectabile, mouet concupiſcibilem, ſed ſi bonum habeat quandam difficultatem ad adipiſcendũ, ex hoc ipſo habet aliquid repugnans concupiſcibili, & ideo neceſſarium fuit eſſe aliam potentiam, quæ in id tenderet, & ratio eſt eadem de malis, & hæc potentia eſt iraſcibilis. vnde ex conſequenti ſpecies concupiſcibilis & iraſcibilis ſpecie differunt.

ARTICVLVS II. 139

Vtrum contrarietas paſſionum iraſcibilis ſit ſecundum contrarietatem boni & mali.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ contrarietas paſſionum iraſcibilis non ſit niſi ſecũdum contrarietatem boni & mali. Paſſiones enim iraſcibilis ordinantur ad paſſiones concupiſcibilis, vt * dictum eſt, ſed paſſiones concupiſcibilis non cõtrariantur niſi ſecundum contrarietatem boni & mali, ſicut amor & odium, & gaudium & triſtitia, ergo nec paſſiones iraſcibilis. (Infra q. 40. ar. 4. & q. 45. ar. 1 ad 2 & 3 di. 26. q. 1. ar. 3 cor. & veri. q. 26. ar. 4. *ar. 1. ad 1)

¶ 2 Præterea, Paſſiones differunt ſecundum obiecta ſicut & motus ſecundum terminos, ſed contrarietas non eſt in motibus niſi ſm cõtrarietatẽ terminorũ, vt patet in 5. * Phyſic. ergo neq; in paſſionibus eſt cõtrarietas paſſionum niſi ſm contrarietatem obiectorum, obiectum autem appetitus eſt bonum vel malum, ergo nulla potentia appetitiua poteſt eſſe contrarietas paſſionum, niſi ſecundum contrarietatem boni & mali. (li 5. Phyſ. tex 48. 10 mo 2.)

¶ 3 Præterea, Omnis paſſio animæ attenditur ſecundum acceſſum & receſſum, vt Auicen. dicit in 6 de naturalibus, ſed acceſſus cauſatur ex rõne boni, receſſus autem ex rõne mali, quia ſicut bonum eſt, quod omnia appetunt, vt dicitur in 1. * Ethic. ita malum eſt, qđ omnia fugiunt, ergo contrarietas in paſſionibus animæ non poteſt eſſe niſi ſecundum bonum & malum. (in principio primi lib. ethic. tom. 5.)

SED CONTRA, Timor & audacia ſunt cõtraria, vt patet in 3. * Eth. ſed timor & audacia non differunt ſm bonum & malũ, quia vtrunque eſt reſpectu aliquorum malorũ. ergo non omnis contrarietas paſſionum iraſcibilis eſt ſm contrarietatem boni & mali. (lib 3. eth. ca. 6. to. 5.)

RESPONDEO dicendũ, ꝙ paſſio quidam motus eſt, vt dicitur in 3. * Phyſic. Vnde oportet contrarietatem paſſionum accipere ſecundum contrarietatem motuũ, vel mutationum. Eſt autem duplex cõtrarietas in mutationibus & motibus, vt dicitur in 6 * Phy. vna quidẽ ſm acceſſum & receſſum ab eodẽ termino, quæ quidẽ contrarietas eſt propriè mutationum, i. generationis, quæ eſt mutatio ad eſſe & corruptionis, q eſt mutatio ab eſſe, alia autem ſm contrarietatem terminorũ, quæ propriè eſt contrarietas motuũ, ſicut dealbatio, quæ eſt motus à nigro in album, opponitur denigrationi, quæ eſt motus ab albo in nigrum. Sic igitur in paſſionibus animæ duplex contrarietas inuenitur. Vna quidem, ſecundum contrarietatem obiectorum, ſ. boni & mali. Alia verò, ſm acceſſum & receſſum ab eodem termino. In paſſionibus quidem concupiſcibilis inuenitur prima contrarietas tantum, quæ ſcilicet eſt ſecundum obiecta. In paſſionibus autem iraſcibilis inuenitur vtraque, cuius rõ eſt, quia obiectum concupiſcibilis, vt * ſuprà dictum eſt, eſt bonum vel malum ſenſibile abſolutè bonum autem inquantũ bonum, non poteſt eſſe terminus, vt à quo, ſed ſolum vt ad quem, qa nihil (li. 3. phyſ. tex. 19 20. 21 & alijs ſequ. to. 2. *li 6. phy. à text. 46. vſq; ad 52 tom. 2.) (ar. præce.)

refugit

refugit bonũ inquantum bonum, ſed oĩa appetunt ipſum. Similiter nihil appetit malũ inquãtum hmõi. ſed oĩa fugiunt ipſum, & pp hoc malũ non habet rõnẽ termini ad quẽ, ſed ſolũ termini à quo. Sic igitur oĩs paſſio cõcupiſcibilis reſpectu boni eſt, vt ĩ ipſum, ſicut amor, deſideriũ, & gaudiũ. Oĩs verò paſſio reſpectu mali eſt vt ab ipſo, ſicut odiũ, fuga, ſeu abominatio & triſtitia. Vnde in paſſionibus concupiſcibilis non poteſt eſſe cõtrarietas ſm acceſſum & receſſum ab eodẽ obiecto, ſed obiectũ iraſcibilis eſt ſenſibile bonũ vel malũ, nõ quidẽ abſolutè, ſed ſub rõne difficultatis vel arduitatis, vt
art. prçce. * ſuprà dictũ eſt. Bonum aũt arduum ſiue difficile habet rationem vt in ipſum tendatur inquantũ eſt bonũ, quod pertinet ad paſſionem ſpei, & vt ab ipſo recedatur inquantum eſt arduum & difficile, quod ptinet ad paſſionẽ deſperationis. Similiter malũ arduum habet rationẽ vt vitetur inquantũ eſt malũ, & hoc pertinet ad paſſionẽ timoris, habet ẽt rõnem, vt in ipſum tẽdatur, ſicut ĩ quoddã arduũ, per quod ſcilicet aliquid euadit ſubiectionem mali, & ſic tendit in ipſum audacia. Inuenitur ergo in paſſionibus iraſcibilis contrarietas ſm contrarietatem boni vel mali, ſicut inter ſpem & timorem. Et iterum ſecundum acceſſum & receſſum ab eodem termino, ſicut inter audaciam & timorem.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

140 ARTICVLVS III.

Vtrum ſit aliqua paſſio animæ non habens contrarium.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr quòd omnis paſſio animæ habeat aliquod contrarium. Omnis enim paſſio animæ vel eſt in iraſcibili,
art. prçce. vel in concupiſcibili, ſicut * ſuprà dictum eſt. ſed vtræq; paſſiones habent contrarietatem ſuo modo, ergo omnis paſſio animæ habet contrarium.

¶ 2 Præterea, Omnis paſſio animæ habet bonũ vel malum pro obiecto, quæ ſunt obiecta vniuerſaliter appetitiuæ partis, ſed paſſioni, cuius obiectum eſt bonũ, opponitur paſſio, cuius obiectum eſt malum. ergo omnis paſſio habet contrarium.

¶ 3 Præterea, Omnis paſſio animæ eſt ſecundum ac-
art. prçce. ceſſum vel ſecundum receſſum, vt * dictum eſt. ſed cuilibet acceſſui contrariatur receſſus, & econuerſo. ergo omnis paſſio animæ habet contrarium.

SED CONTRA, Ira eſt quædam paſſio aĩæ. ſed
lib. 4. ca. 5. parum à prin. to. 5. nulla paſſio contraria ponitur iræ, vt patet in 4. * Eth. ergo omnis paſſio habet contrarium.

RESPONDEO dicendum, quòd ſingulare eſt in paſſione iræ, quòd non poteſt habere contrarium neque ſecundum acceſſum & receſſum, neque ſecundum contrarietatem boni & mali. Cauſatur enim ira ex malo difficili iam iniacente, ad cuius præſentiam neceſſe eſt, quòd aut appetitus ſuccumbat, & ſic non exit terminos triſtitiæ, quæ eſt paſſio concupiſcibilis, aut habet motum ad inuadendum malum læſiuum quòd pertinet ad iram. motum autem ad fugiendum habere non poteſt, quia iam malum ponitur præſens vel præteritum, & ſic motui iræ non contrariatur aliqua paſſio ſecundum contrarietatem acceſſus & receſſus. ſimiliter etiam nec ſecundum contrarietatem boni & mali, quia malo iniacenti opponitur bonum iam adeptum, quod iam non poteſt habere rationem ardui vel difficilis. nec poſt adeptionem boni remanet alius motus niſi quietatio appetitus in bono adepto, quæ pertinet ad gaudium, quod eſt paſſio concupiſcibilis. vnde motus iræ non poteſt habere aliquem motum animæ contrarium, ſed ſolummodo opponitur ei
in Rheth. ca. 3. to. 6. ceſſatio à motu, ſicut Philoſophus dicit in ſua * Rhethorica quòd mitteſcere opponitur ei quod eſt iraſci, quod non eſt oppoſitum contrariè, ſed negatiuè vel priuatiuè.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII. 141

Vtrum ſint aliquæ paſſiones differentes ſpecie in eadem potentia non contrariæ adinuicem.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr, q non poſſunt in aliqua potentia eſſe paſſiones ſpecie differentes, & non contrariæ adinuicem. paſſio- Infr. q. 25. art. 3. & 4. cor. & 2 Eth. le. 5. col. 1.
nes enim animę differunt ſm obiecta. obiecta autem paſſionum animæ ſunt bonum & malum, ſecundum quorum differentiam paſſiones habent contrarietatẽ. ergo nullæ paſſiones eiuſdem potentiæ non habentes contrarietatem adinuicem differunt ſpecie.

¶ 2 Præterea, Differentia ſpeciei eſt dr̃ia ſecundum formam, ſed omnis differentia ſecundum formam eſt ſecundum aliquam contrarietatem, vt dicitur in 10. * li. 10 m text. tom. 3.
Metaph. ergo paſſiones eiuſdem potentiæ, quæ nõ ſunt contrariæ non differunt ſpecie.

¶ 3 Præterea. Cùm omnis paſſio aĩæ conſiſtat in acceſſu vel receſſu ad bonum vel ad malum, neceſſe vr q omnis differentia paſſionum animæ ſit vel ſecundum differentiam boni vel mali, vel ſecundum differentiam acceſſus vel receſſus vel ſecundum maiorẽ vel minorem acceſſum vel receſſum. Sed primæ duæ differentiæ inducunt contrarietatem in paſſionibus aĩæ, vt * dictum eſt; tertia autem differentia non diuerſificat ſpeciem, quia ſic eſſent infinitæ ſpecies paſſionum animæ. ergo non poteſt eſſe quod paſſiones eiuſdẽ potentiæ animæ differant ſpecie, & non ſint contrariæ. ar. 2.

SED CONTRA, Amor & gaudiũ differũt ſpecie, & ſunt in concupiſcibili, nec tamen contrariantur adinuicem, quin potius vnum eſt cauſa alterius. ergo ſunt aliquæ paſſiones eiuſdem potentiæ, quæ differunt ſpecie, nec ſunt contrariæ.

RESPONDEO dicẽdũ, q paſſiones differũt ſm actiua, quæ ſunt obiecta paſſionũ aĩæ. Dr̃ia aũt actiuorum põt attendi dupliciter. Vno mõ, ſm ſpeciẽ vel naturam ipſorũ actiuorũ, ſicut ignis differt ab aqua. Alio mõ, ſm diuerſam virtutẽ actiuã, diuerſitas aũt actiui vel motiui quantũ ad virtutẽ mouendi põt accipi in paſſionibus aĩę ſm ſimilitudinẽ agentium naturaliũ. Omne enim mouens trahit quodãmodo ad ſe patiens, vel à ſe repellit. Trahendo quidẽ ad ſe, tria facit in ipſo. Nã primo quidẽ dat ei ĩclinationẽ vel aptitudinẽ, vt in ipſum tendat, ſicut cùm corpus leue, quod eſt ſurſum, dat leuitatẽ corpori generato, per quã hẽt inclinationẽ vel aptitudinẽ ad hoc q ſit ſurſum. Secundo, ſi corpus generatũ eſt extra locũ propriũ, dat ei moueri ad locũ. Tertio, dat ei quieſcere, in locũ cùm puenerit, quia ex eadẽ cã aliquid quieſcit in loco, per quã mouebatur ad locũ, & ſimiliter intelligendũ eſt de cã repulſionis. In motibus aũt appetitiuæ partis bonũ habet quaſi virtutẽ attractiuã, malum autem virtutẽ repulſiuã. Bonum ergo primo in potentia appetitiuã cauſat quandã inclinationẽ ſeu aptitudinẽ ſeu connaturalitatẽ ad bonũ, quod ptinet ad paſſionẽ amoris, cui p contrariũ rñdet odium ex parte mali. Secundo; ſi bonũ ſit nondum habitũ, dat ei motum ad aſſequendum bonũ amatum, & hoc ptinet ad paſſionẽ deſiderij vel cõcupiſcentiæ, & ex oppoſito ex parte mali eſt fuga vel abominatio. Tertio, cùm adeptum fuerit bonũ, dat appetitus quietationem quandã in ipſo bono adepto, & hoc pertinet ad delectationẽ vel gaudiũ, cui opponitur ex parte mali dolor vel triſtitia. In paſſionibus aũt iraſcibilis præſupponitur quidẽ aptitudo vel inclinatio ad proſequendũ bonum, vel fugiendum malum ex cõcupiſcibili, quæ abſolutè reſpicit bonum vel malum, & reſpectu boni nõdũ adepti eſt ſpes & deſperatio, reſpectu aũt mali nondũ iniacentis eſt timor & audacia, reſpectu aũt boni adepti nõ eſt aliqua paſſio in iraſcibili, quia iam non habet rationem ardui, vt * ſuprà dictũ eſt, ſed ex malo iam iniacenti ſequitur paſſio iræ. Sic igitur patet, q in concupiſcibili ſunt tres coniugationes paſ- ar. 3.

nes paſſionum, ſ. amor & odium, deſiderium & fuga, gaudium & triſtitia. Similiter in iraſcibili ſunt tres, ſ. ſpes & deſperatio, timor & audacia, & ira, cui nulla paſſio opponitur. Sunt ergo omnes paſſiones ſpecie differentes vndecim, ſex quidem in concupiſcibili & quinque in iraſcibili, ſub quibus omnes animæ paſſiones continentur. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

QVAESTIO XXIIII.

De bono & malo in animi paſſionibus, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de bono & malo circa paſſiones animæ.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum bonum & malum morale poſſit in paſſionibus animæ inueniri.

¶ Secũdo, vtrũ omnis paſſio animæ ſit mala moraliter.

¶ Tertio, vtrũ omnis paſſio addat vel diminuat ad bonitatem vel malitiam actus.

¶ Quarto, vtrum aliqua paſſio ſit bona vel mala ex ſua ſpecie.

142

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bonum & malum morale poſſit in paſſionibus animæ inueniri.

infr. q. 59. ar. 1 cor. & ad 1. Et 2. 2. q. 35. ar. 1. ad 1. & 2. di. 36 artic. 2. Et mal. q. 10. ar. 1. ad 1. & q. 12. ar. 2. ad 1. & ar. 3. cor. † in pſat. nõ ꝓcul à fine, to. 5. *ca 4. non ꝓcul à fi. † q. 22. *li. 2. eth. ca. 5. to. 5. †lib. 14. de Ciui. Dei, ca. 6. poſt medium, & cap. 9. tom. 5. ¶ 19. ar. 3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ nulla paſſio animæ ſit bona vel mala moraliter. Bonũ enim & malũ morale eſt propriũ hominis, mores enim propriè dicuntur humani, vt †Ambr. dicit ſuper Lucam; ſed paſſiones non ſunt propriæ hominũ, ſed ſunt etiam alijs animalibus communes. ergo nulla paſſio animæ eſt bona, uel mala moraliter.

¶ 2 Præterea, Bonũ vel malum hominis eſt ſecundũ rationem eſſe, vel præter rationem eſſe, vt Dion. dicit 4. cap. de* diui. nom. ſed paſſiones animæ non ſunt in ratione, ſed in appetitu ſenſitiuo, vt † ſuprà dictum eſt. ergo nõ pertinet ad bonum vel malum hominis, quod eſt bonum morale.

¶ 3 Præterea, Philoſophus dicit in 2.* Ethic. ꝙ paſſionibus neque laudamur neque vituperamur, ſed ſecundum bona & mala moralia laudamur & vituperamur. ergo paſſiones nõ ſunt bonæ vel malæ moraliter.

SED CONTRA eſt, ꝙ Auguſtinus dicit in 14. de† Ciu. Dei, de paſſionibus animæ loquens, Mala ſunt iſta, ſi malus eſt amor, bona, ſi bonus.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ paſſiones animæ dupliciter poſſunt conſiderari. Vno modo, ſecundum ſe. Alio modo, ſecundũ quod ſubiacent imperio rationis & voluntatis. Si igitur ſecundũ ſe conſiderentur, prout ſcilicet ſunt motus quidam irrationalis appetitus, ſic non eſt in eis bonum vel malum morale, quod dependet à rõne vt * ſuprà dictũ eſt. Si autem conſiderentur ſm quod ſubiacent imperio rationis & voluntatis, ſic eſt in eis bonũ vel malũ morale, propinquior enim eſt apppetitus ſenſitiuus ipſi rationi & voluntati, q̃ membra exteriora, quorũ tamen motus & actus ſunt boni vel mali moraliter ſecundũ quod ſunt voluntarij, vnde multo magis & ipſæ paſſiones ſecundũ quod ſunt voluntariæ, poſſunt dici bonæ vel malæ moraliter. Dñr autem voluntariæ, vel ex eo quòd à voluntate imperantur, vel ex eo quòd à voluntate non prohibentur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod iſtæ paſſiones ſecundum ſe conſideratæ ſunt communes hominibus, & animalibus alijs. ſed ſecundum quod à ratione imperantur, ſunt propriæ hominibus.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ etiam inferiores vires appetitiuæ dicuntur rationales ſecũdum quod participant aliqualiter rationem, vt dicitur in 1. Eth.* cap. vlti.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ Philoſophus dicit, quòd non laudamur aut vituperamur ſecundum paſſiones abſolutè cõſideratas, ſed non remouet quin poſſint fieri laudabiles vel vituperabiles ſecundũ quod à rõne ordinantur. Vnde ſubdit, Non enim laudatur aut vituperatur qui timet aut iraſcitur, ſed qui aliqualiter, id eſt ſecundum rationem, vel præter rationem.

ARTICVLVS II. 143

Vtrum omnis paſſio animæ ſit mala moraliter.

Infr. q. 59. art. 2 & 3. Et 2. 2. q. 123 ar. 10. cor. & mal. q. 12. ar. 1. cor. & 1. eth. le. 16. cor. 2 fi. & lib. 2. le. 3. co. fi. & 7. phyſ. le 6. cod 2. fin. † lib. 9. de Ci. Dei, c. 4. in prin. & li. 14 c. 9 † li. 2. ort. fidei c. 22. *lib. 4. ort. fidei c. 21. † li. 14. de Ciui. Dei, c. 9. parũ à prin. to. 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃, quòd omnis paſſio animæ ſunt malæ moraliter. Dicit n. Aug. 9. de * Ciuit. Dei, ꝙ paſſiones aĩæ quidam vocant morbos vel perturbationes animæ. ſed omnis morbus vel perturbatio animæ eſt aliquid malum moraliter. ergo omnis paſſio animæ moraliter mala eſt.

¶ 2 Præterea, † Dam. dicit, quòd operatio quidem, quæ ſecundum naturam motus eſt, paſſio verò quæ ꝑter naturam. ſed quod eſt præter naturam in motibus animæ, habet rationem peccati & mali moralis. vnde ipſe * alibi dicit, quòd diabolus verſus eſt ex eo, quod eſt ſecundum naturam, in id, quod eſt præter naturam. ergo huiuſmodi paſſiones ſunt malæ moraliter.

¶ 3 Præterea, Omne quod inducit ad peccatum, habet rationem mali, ſed huiuſmodi paſſiones inducunt ad peccatum. vnde Rom. 7. dicuntur paſſiones peccatorum, ergo videtur quòd ſint malæ moraliter.

SED CONTRA eſt quod Aug. dicit in 14. de† ciui. Dei, quòd rectus amor omnes iſtas affectiones rectas habet, metuunt enim peccare, cupiunt perſeuerare, dolent in peccatis, gaudent in operibus bonis.

RESPONDEO dicendũ, quòd circa hãc quæſtionem diuerſa fuit ſententia Stoicorũ & Peripateticorũ. Nam Stoici dixerunt omnes paſſiones eſſe malas, Peripatetici verò dixerunt paſſiones moderatas eſſe bonas. quæ quidem dñia, licet magna videatur ſecundum vocẽ, tamen ſecundum rem vel nulla eſt, vel parua, ſi quis vtrorunque intentiones conſideret. Stoici enim non diſcernebãt inter ſenſum & intellectũ, & per conſequens nec inter intellectiuum appetitũ, & ſenſitiuum, vnde nec diſcernebant paſſiones aĩæ à motibus voluntatis ſecundum quod paſſiones animæ ſunt in appetitu ſenſitiuo, ſimplices autem motus volũtatis ſunt in intellectiuo, ſed omnem rationabilem motũ appetitiuæ partis vocabant voluntatẽ, paſſiones aũt dicebãt motum progredientem extra limites rationis. Et ideo eorũ ſniam ſequẽs Tullius in 3 l. de* Tuſculanis quæſt. omnes paſſiones vocat animæ morbos, ex quo argumẽtatur, ꝙ qui morboſi ſunt ſani nõ ſunt, & qui ſani non ſunt, inſipiẽtes ſunt, vnde inſipientes inſanos dicimus. Peripatetici verò oẽs motus appetitus ſenſitiui paſſiones vocant, vnde eas bonas æſtimant, cùm ſunt à rõne moderatæ, malas autem cùm ſunt præter moderationem rationis. ex quo primum patet ꝙ * Tullius in eodem lib. Peripateticorum ſententiam, qui approbant mediocritatem paſſionum, inconuenienter improbat, dicens ꝙ omne malum etiam mediocre vitandum eſt, nam ſicut corpus etiam mediocriter ægrum, ſanum non eſt, ſic iſta mediocritas morborum vel paſſionum animæ ſana non eſt. Non enim paſſiones dicũtur morbi vel perturbationes animæ, niſi cùm carent moderatione rationis. vnde patet reſpõſio ad PRIMVM.

lib. 4 fo. 3. à prin. lib. li. 3 fol. 5.

à princip. lib. numerando.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ in omni paſſione aĩæ additur aliqd vel diminuitur à naturali motu cordis, i. quãtũ cor intẽſius vel remiſſius mouet, ſm ſyſtolẽ aut diaſtolẽ, & ſm hoc habet paſſionis rõnẽ, ſed nõ oportet ꝙ paſſio ſemper declinet ab ordine naturalis rõnis.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ paſſiones aĩæ inquantũ ſunt præter ordinẽ rationis, inclinãt ad peccatũ, inquã ũ autẽ ſunt ordinatæ à ratione, ꝑtinent ad virtutẽ.

ARTICVLVS III. 144

Vtrum paſſio addat vel diminuat ad bonitatem vel malitiam actus.

Infr. q. 77. ar. 6. & ueri q. 26. ar. 7. & mal. q. 3. ar. 11.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ paſſio quæcunque ſemper diminuat de bonitate actus

ctus moralis. Omne n. quod impedit iudiciū rationis, ex quo dependet bonitas actus moralis, diminuit per conſequens bonitatē actus moralis, ſed oīs paſſio impedit iudiciū rōnis. Dicit n. Saluſtius in* Catilinario. Oēs hoīes q de rebus dubijs conſultāt, ab odio, ira, & amicitia atque miſericordia uacuos eſſe decet. ergo omnis paſſio diminuit bonitatem moralis actus.

*in ca cu ius titul. eſt. Cæſaris oratio in prin.

¶ 2 Præterea, Actus hoīs quāto eſt Deo ſimilior, tanto eſt melior vñ dicit Apoſt. Eph 5. Eſtote imitatores Dei ſicut filij chariſſimi ſed Deus & ſancti Angeli puniunt ſine ira, ſine miſeriæ cōpaſſione ſubueniunt, ut Aug. dicit in 9 de* ciu Dei ergo eſt melius huiuſmodi opera agere ſine paſſione animæ, quàm cum paſſione.

li. 9. ca 5. circa finē to.5.

¶ 3 Præterea, Sicut malū morale attenditur p ordinē ad rōnē. ita & bonū morale, ſed malū morale diminuitur p paſſionē, minus n. peccat qui peccat ex paſſione q̄ qui peccat ex induſtria. ergo minus bonū operat qui operat ſine paſſione quā qui operatur cum paſſione.

SED CONTRA eſt, qđ Aug. dicit 9.* de ciu. Dei, ꝙ paſſio miſericordiæ rōne deſeruit. quando ita præbetur miſericordia, ut iuſtitia conſeruetur, ſiue cū indigenti tribuitur, ſiue cum ignoſcitur pœnitenti, ſed nihil, quod deſeruit rationi, diminuit bonū morale. ergo paſſio animæ non diminuit bonum moris.

li.9.c.5 parum ante medium, to.5.

RESPONDEO dicendū, ꝙ Stoici, ſicut ponebāt oēm paſſionē aīæ eſſe malā, ita ponebāt conſequēter oēm paſſionē aīæ diminuere actus bonitatem, oē n. bonū ex permiſtione mali uel totaliter tollitur, uel fit minus bonum, & hoc qdē uerū eſt, ſi dicamus paſſiones aīæ ſolū inordinatos motus ſenſitiui appetitus, prout ſunt perturbationes. ſeu ægritudines Sed ſi paſſiones ſimpliciter nominemus omnes motus appetitus ſenſitiui ſic ad pfectionē humani boni ptinet ꝙ ēt ipſæ paſſiones ſint moderatæ p rōnē cum n. bonū hominis cōſiſtat in rōne ſicut in radice, tanto iſtud bonū erit perfectius, quanto ad plura quæ homini cōueniūt deriuari pōt. vñ nullus dubitat quin ad perfectionem moralis boni ptineat. ꝙ actus exteriorū membrorū p rōnis regulā dirigantur vñ cū appetitus ſenſitiuus poſſit obedire rationi, vt* ſupra dictum eſt. ad perfectionē moralis ſiue humani boni pertinet, quod ēt ipſæ paſſiones aīæ ſint regulatæ per rōnem. Sicut igitur melius eſt ꝙ hō & uelit bonū & faciat exteriori actu, ita ēt ad pfectionem boni moralis pertinet, quòd homo ad bonum moueatur, non ſolum ſm uoluntatem, ſed etiam ſecundum appetitum ſenſitiuum, ſecundum illud qđ in Pſal 83. dicitur, Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum, ut cor accipiamus pro appetitu intellectiuo, carnem autem pro appetitu ſenſitiuo.

q.17.ar.7.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ paſſiones aīæ dupliciter ſe pñt hr̄e ad iudicium rōnis. Vno mō antecedenter, & ſic cū obnubilent iudicium rationis, ex quo depēdet bonitas moralis actus, diminuunt actus bonitatē, laudabilius n. eſt, ꝙ ex iudicio rōnis aliqs faciat opus charitatis q̄ ex ſola paſſione miſericordiæ. Alio mō ſe hēnt cōſequenter, & hoc dupliciter, uno mō per modū redundātiæ, quia ſ. cū ſuperior pars aīæ intente mouet in aliqd, ſequitur motū eius ēt pars inferior, & ſic paſſio exiſtens conſequenter in appetitu ſenſitiuo eſt ſignū intenſionis uoluntatis, & ſic indicat bonitatē moralē maiorē. Alio mō, per modū electionis, qñ ſ. hō ex iudicio rationis eligit affici aliqua paſſione, ut promptius operetur cooperante appetitu ſenſitiuo, & ſic paſſio animæ addit ad bonitatem actionis.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ in Deo & in angelis nō eſt appetitus ſenſitiuus, neq; ēt mēbra corporea, & iō bonum in eis non attenditur ſm ordinationem paſſionum aut corporeorum actuum, ſicut in nobis.

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ paſſio tendens in malum præcedens iudicium rationis, diminuit peccatū, ſed conſequens aliquo prædictorum modorum auget ipſum, uel ſignat augmentum eius.

ARTICVLVS IIII.

145

Vtrum aliqua paſſio ſit bona uel mala ex ſua ſpecie.

AD QVARTVM ſic proceditur Vr̄, ꝙ nulla paſſio aīæ ſm ſpeciē ſuā ſit bona uel mala moraliter. Bonū n. & malū morale attendit ſm rationē, ſed paſſiones ſunt in appetitu ſenſitiuo, & ita id quod eſt ſecundum rōnē, accidit eis. cū ergo nihil, qđ eſt per accidens, pertineat ad ſpeciē rei, videtur ꝙ nulla paſſio ſecundum ſuam ſpeciem ſit bona uel mala.

2.2.q.158. art.1.cor. & 4.di 15. q.2 ar.1.q. 1. ad 4. & d.50. q.2. ar.4 qu 3. ad 3. & mal q.10. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Actus & paſſiones habent ſpeciem ex obiecto. ſi ergo aliqua paſſio ſm aliquā ſuā ſpeciē eſſet bona uel mala, oporteret, ꝙ paſſiones, quarū obiectū eſt bonū, bonæ eſſēt ſm ſuā ſpeciē, ut amor, deſideriū, & gaudium, & paſſiones, quarum obiectum eſt malū eſſent malæ ſm ſuam ſpeciem, ut odium, timor & triſtitia. ſed hoc patet eſſe falſum. non ergo aliqua paſſio eſt bona uel mala ex ſua ſpecie.

¶ 3 Præterea, Nulla ſpecies paſſionum eſt, quæ non inueniatur in alijs animalibus, ſed bonū morale non inuenitur niſi in homine, ergo nulla paſſio animæ bona eſt uel mala ex ſpecie.

SED CONTRA, eſt ꝙ Aug. dicit 9 de* ci Dei, quòd miſericordia pertinet ad uirtutem. Philoſophus etiam dicit in 2.* Ethi. quòd verecundia eſt paſſio laudabilis, ergo aliquæ paſſiones ſunt bonæ uel malæ ſecundum ſuam ſpeciem.

l.9. de ciu. Dei, ca.5. to.5. *li.2 ethi. c.7 paulo ante finē, to.5.

RESPONDEO dicēdū, ꝙ ſicut de actibus* dictum eſt, ita & de paſſionibus dicendū vr̄, ꝙ ſ. ſpecies actus uel paſſionis dupliciter conſiderari pōt. Vno modo, ſm quod eſt in genere naturæ, & ſic bonum uel malum morale non pertinent ad ſpeciē actus uel paſſionis Alio mō, ſm ꝙ ptinent ad genus moris, prout ſ. participant aliquid de uoluntario & iudicio rationis, & hoc mō bonum & malum morale poſſunt pertinere ad ſpeciem paſſionis, ſecundum quod accipit ut obiectū paſſionis, aliquid de ſe conueniens rationi, uel diſſonum a ratione. ſicut patet de uerecundia, quæ eſt timor turpis, & de inuidia, quæ eſt triſtitia de bono alterius, ſic enim pertinent ad ſpeciem exterioris actus.

q.18 ar 6. & 7. & q. 20.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ rō illa pcedit de paſſionibus ſm qđ ptinent ad ſpeciē naturæ, prout ſ. appetitus ſēſitiuus in ſe cōſiderat, ſm uerò quod appetitus ſenſitiuus obedit rationi, iā bonū & malum rationis nō eſt ex paſſionibus eius per accidens, ſed per ſe.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ paſſiones, q̄ in bonū tēdunt, ſi ſit uerū bonū, ſunt bonæ, & ſimiliter quę à uero malo recedunt, ecōuerſo uerò paſſiones q̄ ſūt p receſſū à bono & per acceſſum ad malum, ſunt malæ.

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ in brutis animalibus appetitus ſenſitiuus non obedit rōni, & tñ inquantum ducitur quadā æſtimatiua naturali, quæ ſubijcitur rationi ſuperiori, ſcilicet diuinæ, eſt in eis quædam ſimilitudo moralis boni quantum ad animæ paſſiones.

QVAESTIO XXV.

De ordine paſſionum adinuicem, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ordine paſſionum adinuicem.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

146

¶ Primo, de ordine paſſionum iraſcibilis ad paſſiones concupiſcibilis.

¶ Secundo, de ordine paſſionum concupiſcibilis adinuicem.

¶ Tertio, de ordine paſſionum iraſcibilis adinuicem.

¶ Quarto, de quatuor principalibus paſſionibus.

Inf.q. 40. ar.1.cor. Et 2.2. q. 141. ar.3. ad 1. & 3.di.26. q.2.arti 3. q 2.cor & veri.q. 25. art.2. cor. & mal. q. 4 ar. 2, ad 12.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum paſſiones iraſcibilis ſint priores paſſionibus concupiſcibilis, uel econuerſo.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̄, ꝙ paſſiones iraſcibilis ſint priores paſſionibus concupiſcibilis.

cibilis. Ordo.n. paſſionum eſt ſm ordinem obiectorū, ſed obiectum iraſcibilis eſt bonum arduum, quod vr eſſe ſupremum inter alia bona. ergo paſſiones iraſcibilis videntur præeſſe paſſionibus concupiſcibilis.

¶ 2. Præterea, Mouens eſt prius moto, ſed iraſcibilis comparatur ad cōcupiſcibilem ſicut mouēs ad motū, ad hoc.n. datur animalibus ut tollantur impedimēta, quibus cōcupiſcibilis phibetur frui ſuo obiecto, ut *ſupra dictum eſt. Remouens aūt prohibens habet rationem mouentis, ut dī in 8.† Phyſ. ergo paſſiones iraſcibilis ſunt priores paſſionibus concupiſcibilis.

*q.23.ar.1. †l.8 Phys. tex.32.to. 2.

¶ 3 Præterea, Gaudiū & triſtitia sūt paſſiones cōcupiſcibilis. Sed gaudiū & triſtitia cōſequūt ad paſſiones iraſcibilis. dicit.n. Phil. in 4.* Eth. ꝙ punitio quietat ipetū iræ, delectatiōnē loco triſtitiæ faciēs. ergo paſſiones cōcupiſcibilis ſunt poſteriores paſſionibus iraſcibilis.

l.4.ethi c. 5. paulo poſt mediū, to.5.

SED CONTRA. Paſſiones cōcupiſcibilis reſpiciūt bonū abſolutū, paſſiones aūt iraſcibilis reſpiciūt bonū cōtractū, ſ. arduum. cum igitur bonum ſimpliciter ſit prius q̄ bonum cōtractum, uidetur quòd paſſiones cōcupiſcibilis ſint priores paſſionibus iraſcibilis.

RESPONDEO dicēdū, ꝙ paſſiones concupiſcibilis ad plura ſe habēt q̄ paſſiones iraſcibilis. Nam in paſſionibus concupiſcibilis inuenitur aliquid ptinens ad motū, ſicut deſideriū, & aliqd ptinens ad quietē, ſicut gaudiū & triſtitia. Sed in paſſionib. iraſcibilis non inuenit aliqd ptinens ad quietē, ſed ſolū pertinens ad motū. cuius rō eſt, q̄a id in quo iā qeſcit, non hēt rōnē difficilis ſeu ardui, quod eſt obiectum iraſcibilis, quies autem cum ſit finis motus, eſt prior in intentione, ſed poſterior in executione. Si ergo comparentur paſſiones iraſcibilis ad paſſiones concupiſcibilis quæ ſignificāt qetē in bono, manifeſtè paſſiones iraſcibilis pcedūt ordine executionis hmōi paſſiones concupiſcibilis, ſicut ſpes pcedit gaudiu, vñ dicit ipſū, ſm illud Apoſtoli Ro. 12 Spe gaudētes. Sed paſſio cōcupiſcibilis importans quietē in malo, ſ. triſtitia, media eſt inter duas paſſiones iraſcibiles, ſequit.n. timorē, cū.n. occurrerit malū qd timebat, cauſatur triſtitia, pcedit aūt motum iræ, quia cum ex triſtitia præcedente aliquid inſurgit in uindictā, hoc ptinet ad motum iræ, & quia rependere uicē mali apprehenditur ut bonū, cū iratus hoc cōſecutus fuerit, gaudet, & ſic manifeſtum eſt, ꝙ oīs paſſio iraſcibilis terminatur ad paſſionem concupiſcibilis pertinentē ad quietē, ſ. uel ad gaudium, uel ad triſtitiā, ſed ſi cōparentur paſſiones iraſcibilis ad paſſiones cōcupiſcibilis, quæ important motum, ſic manifeſtè paſſiones concupiſcibilis ſunt priores, eo ꝙ paſſiones iraſcibilis addunt ſupra paſſiones cōcupiſcibilis, ſicut & obiectū iraſcibilis addit ſupra obiectum concupiſcibilis arduitatē ſiue difficultatē, ſpes.n. ſupra deſiderium addit quendā conatum & quandam eleuationē animi ad conſequendū bonum arduum, & ſimiliter timor addit ſupra fugā ſeu abominationē q̄dā depreſſionē animi pp difficultatem mali. Sic ergo paſſiones iraſcibilis, mediæ ſunt inter paſſiones concupiſcibilis, q̄ important motum in bonum, uel in malum, & inter paſſiones concupiſcibilis, quæ important quietē in bono uel in malo. Et ſic patet, quòd paſſiones iraſcibilis & principium habent à paſſionibus concupiſcibilis, & in paſſionibus concupiſcibilis terminantur.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ illa rō procederet, ſi de ratione obiecti cōcupiſcibilis eſſet aliquid oppoſitum arduo, ſicut de ratione obiecti iraſcibilis eſt, ꝙ ſit arduum, ſed quia obiectum concupiſcibilis eſt bonum abſolutè, prius naturaliter eſt quàm obiectum iraſcibilis, ſicut commune proprio.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ remouens prohibens non eſt mouens per ſe, ſed per accidens, nunc autem loquimur de ordine paſſionum per ſe.

Et ꝑterea iraſcibilis remouet ꝓhibēs qetē cōcupiſcibilis in ſuo obiecto. vñ ex hoc nō ſequit niſi ꝙ paſſiones iraſcibilis pcedūt paſſiones cōcupiſcibilis, ad qetē pertinentes, de quibus etiam tertia ratio procedit.

147

ARTICVLVS II.

Vtrum amor ſit prima paſſionum concupiſcibilis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, ꝙ amor non ſit prima paſſionū cōcupiſcibilis. Vis.n. cōcupiſcibilis à cōcupiſcentia denominat, quæ eſt eadem paſſio cum deſiderio, ſed denominatio fit a potiori, ut dicitur in 2.* de anima. ergo concupiſcentia eſt potior amore.

1.q.20.ar. 1.cor.& 3 di.27.q 1. ar.3. & 4. cōtra Gē ti c.19. & veri.q.26. ar.4.co.& Gal.5.le.6 co. 2 fi.& 1. metap. le.5. fi. * li.2.text. 49.

¶ 2 Præterea, Amor unionē q̄dā īportat, eſt.n. vis unitiua & concretiua, vt Dion. dicit ī 4.c. de †di no. ſed cōcupiſcētia uel deſideriū eſt motus ad unionē rei cōcupitæ vel deſideratæ. ergo cōcupiſcētia ē prior amore.

¶ 3 Præterea, Cā eſt prior effectu, ſed delectatio eſt qnq; cā amoris, qdā.n. pp delectationem amant, ut dī in 8.* Eth. ergo delectatio eſt prior amore. nō ergo prima inter paſſiones concupiſcibilis eſt amor.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit in 14.† ciuit. Dei, ꝙ omnes paſſiones ex amore cauſantur, amor.n. inhians habere quod amatur. cupiditas eſt, id autem habens eoque fruens. lætitia eſt, amor ergo eſt prima paſſionum concupiſcibilis.

†c.4 par. 1. non remotè à fine, & p.2. * li.8.eth. ca.2. 3. & ſequēt.to. 5. †l.14.c.7. & 9. to.5.

RESPONDEO dicēdū, ꝙ obiecta concupiſcibilis ſunt bonū & malum, naturaliter autē eſt prius bonum malo, eo ꝙ malum eſt priuatio boni. unde & oēs paſſiones, quarum obiectū eſt bonum, naturaliter ſunt priores paſſionibus, quarū obiectum eſt malum, unaquæq; ſ. ſua paſſione oppoſita. Quia.n. bonū quærit, iō refutat oppoſitū malū. bonū autē hēt rōnē finis, qui quidem eſt prior in intentione, ſed eſt poſterior in executione. Poteſt ergo ordo paſſionum concupiſcibilis attendi uel ſecundum intentionem, uel ſecundum conſecutionem. ſm quidem conſecutionē illud eſt prius quod primo fit in eo, quod tendit ad finem. manifeſtū eſt autē, ꝙ oē, quod tendit ad finem aliquem, primo qdē habet aptitudinem ſeu proportionem ad finem, nihil.n. tendit in finem non proportionatū, ſecundo mouetur ad finem. tertio quieſcit in fine poſt eius conſecutionem, ipſa autem aptitudo ſiue proportio appetitus ad bonum eſt amor, qui nihil aliud eſt quam complacentia boni. motus autem ad bonū eſt deſideriū uel concupiſcentia, qes autē in bono eſt gaudium uel delectatio. & iō ſm hunc ordinem amor præcedit deſiderium, & deſiderium præcedit delectationem. ſed ſm ordinē intentionis eſt econuerſo, nam delectatio intēta cauſat deſiderium & amorem, delectatio enim eſt fruitio, quæ quodammodo eſt finis, ſicut & ipſum bonum, ut *ſupra dictum eſt.

q.11.ar.3. ad 3.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ hoc modo nominatur aliquid ſm quod nobis innoteſcit, voces.n. sūt ſigna intellectuum ſecūdum* Philoſophum nos autē vt plurimum per effectum cognoſcimus cauſam, effectus autem amoris, quandoquidem habetur ipſum amatum, eſt delectatio, quando verò non habetur eſt deſiderium uel concupiſcentia, ut autem Augu. dicit in 10 de * trin. Amor magis ſentitur cum eum prodit indigentia. Vnde inter omnes paſſiones concupiſcibilis magis eſt ſenſibilis concupiſcentia, & propter hoc ab ea denominatur potentia.

li.1.perihier in prin. to.1. lib. 10.de tri. ca.12. à medio, to.3.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ duplex eſt unio amati ad amātē. Vna quidem realis ſm coniunctionē ad rem ipſam, & talis unio pertinet ad gaudium uel delectationem, quæ ſequitur deſiderium. Alia autem eſt vnio affectiua, ſecundum ſ. quod aliquid habet aptitudinem uel proportionem, prout ſ. ex hoc quod aliquid habet aptitudinem ad alterum, & inclinationem, iam participat aliquid eius, & ſic amor unionem importat, quæ quidem unio præcedit motum deſiderij.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ delectatio cauſat amorem ſecundum quod eſt prior in intentione.

ARTI-

148

ARTICVLVS III.

Vtrum ſpes ſit prima inter paſſiones iraſcibilis.

Sup q.23. art.4. cor. AD TERTIVM ſic proceditur. Vr ꝙ ſpes non ſit prima inter paſſiones iraſcibilis. Vis.n.iraſcibilis ab ira denominatur, cū ergo denominatio fiat à potiori, vr quòd ira ſit potior & prior quàm ſpes.

¶ 2 Præterea, Arduū eſt obiectū iraſcibilis, ſed magis vr eſſe arduum, ꝙ aliqs conetur ſuperare malum contrarium quod imminet ut futurum, quod pertinet ad audaciā, uel qđ iniacet iam ut præſens, quod pertinet ad iram, q̃ quòd conetur acqrere ſimpliciter aliquod bonum & ſimiliter magis vr eſſe arduū quòd conetur uincere malum præſens, q̃ malum futurum. ergo ira videtur eſſe potior paſſio quàm audacia, & audacia quàm ſpes, & ſic ſpes non videtur eſſe potior.

¶ 3 Præterea, Prius occurrit in motu ad finem receſſus à termino, q̃ acceſſus ad terminum, ſed timor & deſperatio important receſſum ab aliquo, audacia autem & ſpes important acceſſum ad aliquid, ergo timor & deſperatio præcedunt ſpem & audaciam.

SED CONTRA, Quanto aliqđ eſt propinquius primo, tanto eſt prius, ſed ſpes eſt propinquior amori, qui eſt prima paſſionum, ergo ſpes eſt prior inter omnes paſſiones iraſcibilis.

RESPONDEO dicēdū, ꝙ ſicut iā* dictū eſt, oēs
ar.1. paſſiones iraſcibilis importāt motū in aliquid, motus autē ad aliqđ in iraſcibili pōt cāri ex duobus, uno mō ex ſola aptitudine ſeu ꝓportione ad finē, q̃ ptinet ad amorē uel odium. Alio mō, ex pñtia ipſius boni uel mali, q̃ ptinet ad triſtitiā vel gaudiū, & qdē ex pñtia
q.23. ar.3. boni nō cātur aliqua paſſio in iraſcibili, ut* dictū eſt, ſed ex pñtia mali cātur paſſio iræ. Quia igitur in via generationis ſeu cōſecutionis ꝓportio uel aptitudo ad finē pcedit cōſecutionē finis, inde eſt quòd ira inter oēs paſſiones iraſcibilis eſt ultima ordine generationis, inter alias aūt paſſiones iraſcibilis, q̃ important motum cōſequentem amorem uel odiū boni uel mali, oportet quod paſſiones, quarum obiectum eſt bonū, ſ. ſpes & deſperatio, ſint naturaliter priores paſſionibus, quarū obiectū eſt malum, ſ. audacia & timore, ita tamē ꝙ ſpes eſt prior deſperatione; quia ſpes eſt motus in bonū ſm rationem boni, quod de ſua ratione eſt attractiuum, & iō eſt motus in bonum per ſe, deſperatio aūt eſt receſſus à bono, qui non cōpetit bono ſm quod eſt bonum, ſed ſm aliquid aliud, vñ eſt quaſi per accidens. & eadē ratione timor, cum ſit receſſus à malo, eſt prior, q̃ audacia, quod autem ſpes & deſperatio ſint naturaliter priores quàm timor & audacia, ex hoc manifeſtū eſt, quod ſicut appetitus boni eſt ratio quare uitetur malū, ita ēt ſpes & deſperatio ſunt ratio timoris & audaciæ. Nā audacia conſequitur ſpē uictoriæ, & timor cōſequitur deſperationem uincendi, ira autē conſequitur audaciam, nullus.n. iraſcitur uindictam appetens niſi audeat uindicare, ſm quod Auicen. dicit in 6. de naturalibus. Sic ergo patet, ꝙ ſpes eſt prima inter omnes paſſiones iraſcibilis & ſi ordine omnium paſſionum ſecūdū viam generationis ſcire uelimus, primo occurrunt amor & odium, ſecundo deſideriū & fuga, tertio ſpes & deſperatio, quarto timor & audacia, quinto ira, ſexto & ultimo gaudium & triſtitia quæ conſequūtur ad omnes paſſiones, ut dicitur in 2.* Ethic. ita tamē quòd
li.2.eth.c.5.to.5. amor prior odio, & deſiderium fuga, & ſpes deſperatione, & timor audacia, & gaudium quàm triſtitia, vt
* ex iſto arti. & ex 2. arti huius qu. ex* prædictis colligi poteſt.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ quia ira cātur ex alijs paſſionibus, ſicut effectus à cauſis pcedētibus, iō ab ea tanquam à manifeſtiori denominatur potentia.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ arduum non eſt ratio accedendi uel appetendi, ſed potius bonum, & ideo ſpes quæ directius reſpicit bonum, eſt prior, q̃uis audacia aliquando ſit in magis arduum uel etiam ira.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ appetitus primo & p ſe mouet in bonū ſicut in propriū obiectū, & ex hoc cātur ꝙ recedat à malo, proportionat n. motus appetitiuæ partis, non quidem motui naturali, ſed intētioni naturæ. q̃ per prius intendit finem q̃ remotionem cōtrarij, quæ non quæritur niſi pp adeptionem finis.

ARTICVLVS IIII. 149

Vtrum iſtæ ſint quatuor principales paſſiones, gaudium, triſtitia, ſpes, & timor.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr, ꝙ nō ſīt iſtæ quatuor principales paſſiones. gaudium & triſtitia, ſpes & timor. Aug in 14. de* ciuit. Dei, non ponit ſpem, ſed cupiditatem loco eius. Infr.q.84. ar.4 ad 2. Et qu 123. ar.12 ad 1. & q 141 ar 7. ad 3. & ver. qu. 26.ar.5. * c.7.8.& 9. tom. 5.

¶ 2 Præterea, In paſſionibus aīæ eſt duplex ordo, ſ. intentionis & conſecutionis ſeu generationis, aūt ergo principales paſſiones accipiuntur ſm ordinē intentionis, & ſic tm̄ gaudiū & triſtitia q̃ ſunt finales, erūt principales paſſiones, aut ſm ordinem conſecutionis ſeu generationis, & ſic erit amor principalis paſſio. nullo ergo mō debent dici quatuor paſſiones iſtæ principales, gaudium & triſtitia, ſpes & timor.

¶ 3 Præterea, Sicut audacia cātur ex ſpe, ita timor ex deſperatione aut ergo ſpes & deſperatio dēnt poni principales paſſiones tanquam cauſæ, aut ſpes & audacia tanquam ſibiipſis affines.

SED CONTRA eſt illud ꝙ Boet in li. de* conſol. enumerās quatuor principales paſſiones, dicit, Gaudia pelle, pelle timorē, ſpēque fugato, nec dolor adſit. in li 1. de cōſol. metr. ult. in fin.

RESPONDEO dicēdū, ꝙ hæ quatuor paſſiones cōiter principales eſſe dicuntur, quarū duæ, ſ. gaudiū & triſtitia principales dicūtur, qa sūt cōpletiuæ & finales ſimpliciter reſpectu oīū paſſionū, vñ ad oēs paſſiones cōſequunt, ut dr in 2.* Ethic. Timor aūt & ſpes li.2.eth.c.5.to. 5. sūt principales nō qdē quaſi cōpletiuæ ſimpliciter, ſed q.45.ar.2. qa ſunt cōpletiuæ i genere motus appetitiui ad aliqđ. ad 3. Nā reſpectu boni incipit motus in amore, & ꝓcedit in deſideriū, & terminatur in ſpe, reſpectu uerò mali incipit in odio, & ꝓcedit ad fugā, & terminat in timore. & iō ſolet harū quatuor paſſionum numerus accipi ſm drīam præſentis & futuri, motus n. reſpicit futurū, ſed quies eſt in aliquo præſenti. De bono igitur pñti eſt gaudiū, de malo præſenti eſt triſtitia, de bono futuro eſt ſpes, de malo futuro eſt timor, oēs aūt aliæ paſſiones, q̃ ſunt de bono uel de malo pñti uel futuro, ad has cōpletiuè reducuntur. Vñ ēt à quibuſdam dicunt principales hæ prædictæ quatuor paſſiones, quia ſunt generales, quod qdē uerū eſt, ſi ſpes & timor deſignāt motum appetitus cōiter tendentem in aliquid appetēdum uel fugiendum.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ Aug. ponit deſiderium uel cupiditatem loco ſpei inquantum ad idē pertinere uidentur, ideſt ad bonum futurum.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ paſſiones iſtæ dicūt principales ſm ordinē intētionis & cōplemēti, & q̃uis timor & ſpes nō ſint ultimæ paſſiones ſimpliciter, tñ sūt ultimæ in genere paſſionū tēdētiū in aliud quaſi in futurū, nec pōt eſſe inſtātia niſi de ira, quæ tñ nō pōt poni principalis paſſio, qa eſt qdā effectus audaciæ quæ non pōt eſſe paſſio principalis, vt * infra dicetur.

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ deſperatio importat receſſū à malo, qđ eſt quaſi p accidens. Et audacia importat acceſſum ad malum, qđ ēt eſt per accidens, ideo hæ paſſiones nō pñt eſſe principales, quia quod eſt per accidens, nō pōt dici principale. & ſic ēt nec ira poteſt dici paſſio principalis, quæ conſequitur audaciam.

QVAESTIO XXVI.

De paſſionibus animæ in ſpeciali, & primo de amore, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de paſſionibus animæ in ſpeciali. Et primo, de paſſioni-

ſionibus concupiſcibilis. Secundo de paſſionibus iraſcibilis.

¶ Prima conſideratio erit tripartita. Nã primo conſiderabimus de amore & odio. Secundo, de concupiſcẽtia & fuga. Tertio de delectatione & triſtitia.

¶ Circa amorem conſideranda ſunt tria.

¶ Primo, de ipſo amore. Secundo, de cauſa amoris. Tertio, de effectibus eius.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum amor ſit in concupiſcibili.

¶ Secundo, vtrum amor ſit paſſio.

¶ Tertio, vtrum amor ſit idem quod dilectio.

¶ Quarto, utrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ & in amorem concupiſcentiæ.

150

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum amor ſit in concupiſcibili.

Inf. art. 2. ad 2. & 3. d. 26. q. 1. art. 2 cor. ſi. Et d. 27 q. 1. ar. 2 Et mal. q. 8. ar. 3 ad 6. & 3 de aīa lec. 4. col. 2. fin. *li. 14. de ciu. dei c. 7. poſt medium, to. 5. †cap. 4. in par. 2. li. 2. top. c. 3. in loco 25.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ amor nõ ſit in concupiſcibili. Dr. n. Sap. 8. Hanc, ſ. ſapientiam, amaui & exquiſiui à iuuentute mea, ſed concupiſcibilis cũ ſit pars appetitus ſenſitiui, non poteſt tendere in ſapientiam, quæ non comprehenditur ſenſu. ergo amor non eſt in concupiſcibili.

¶ 2 Præterea, Amor vr̃ eſſe idẽ cuilibet paſſioni. Dicit. n. Aug. in 14. *de ciui. Dei, Amor inhiãs hr̃e ꝙ amat, cupiditas eſt, id aũt habens, eoq; fruẽs, lætitia, & fugiẽs ꝙ ei aduerſat, timor eſt, idque ſi acciderit ſentiẽs, triſtitia eſt. ſed nõ oĩs paſſio eſt in concupiſcibili, ſed timor ẽt hic enumeratus eſt in iraſcibili. ergo non eſt ſimpliciter dicendum, quòd amor ſit in concupiſcibili.

¶ 3 Præterea, Dion. in c. † de di. no. ponit quẽdã amorem naturalem, ſed amor naturalis magis vr̃ pertinere ad uires naturales, quæ ſunt animæ uegetabilis, ergo amor non ſimpliciter eſt in concupiſcibili.

SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſophus dicit in 2.* Topicorum, quòd amor eſt in concupiſcibili.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ amor eſt aliqd ad appetitũ ptinẽs, cũ utriuſq; obiectũ ſit bonũ. vñ ſm̃ dr̃iã appetitus eſt dr̃ia amoris. eſt. n. quidã appetitus nõ cõſequens apprehenſionẽ ipſius appetentis, ſed alterius. & hmõi dr̃ appetit⁹ nãlis. res. n. nales appetũt qđ eis cõuenit ſm̃ ſuã naturã, non per apprehenſionẽ propriã, ſed p apprehẽſionẽ inſtituẽtis naturã, ut in 1. li. * dictũ eſt. Alius aũt eſt appetitus conſequens apprehenſionẽ ipſius appetẽtis, ſed ex neceſſitate, nõ iudicio libero, & talis eſt appetitus ſenſitiuus in brutis, qui tñ in hominibus aliquid libertatis participat inquantũ obedit rationi. Alius aũt eſt appetitus conſequens apprehenſionẽ appetentis ſm̃ liberũ iudicium. & talis eſt appetitus rõnalis ſiue intellectiuus, qui dr̃ uoluntas. In unoquoque aũt horum appetituum amor dr̃ illud, quod eſt principium motus tendentis in finem amatum, in appetitu autẽ naturali principium huiuſmodi motus eſt connaturalis appetentis ad id in quod tendit, quæ dici põt amor naturalis, ſicut ipſa connaturalitas corporis grauis ad locum medium eſt per grauitatem, & poteſt dici amor naturalis. & ſimiliter aptatio appetitus ſenſitiui uel uolũtatis ad aliquod bonum, i. ipſa cõplacentia boni, dr̃ amor ſenſitiuus, uel intellectiuus, ſeu rationalis. Amor igitur ſenſitiuus eſt in appetitu ſenſitiuo, ſicut amor intellectiuus in intellectiuo appetitu, & pertinet ad concupiſcibilem, quia dicitur per reſpectum ad bonum abſolutè, non per reſpectum ad arduum quod eſt obiectum iraſcibilis.

P p. q 105. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ auctoritas illa loquitur de amore intellectiuo uel rationali.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ amor dicitur eſſe timor, gaudium, cupiditas, & triſtitia, non quidem eſſentialiter, ſed cauſaliter.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ amor naturalis nõ ſolum eſt in uiribus animæ uegetatiuæ, ſed in omnib⁹ potentiis aiæ, & ẽt in oĩbus partibus corporis, & uniuerſaliter in oĩbus rebus, quia, ut Dion. dicit 4. c. * De di. no. Omnibus eſt pulchrum & bonum amabile, cum vnaquæque res habeat connaturalitatem ad id quod eſt ſibi conueniens ſecundum ſuam naturam. c. 4. in par. 1. parũ ante mediũ.

151

ARTICVLVS II.

Vtrum amor ſit paſſio.

Infr. ar. 3. ad 3 & 4. & q 28. ar ti. 6. ad 1. * cap 4. in par. 1. declinando ad finẽ, & ẽt par. 2. † lib 8. de tri. c. 10. hr̃ to 3. * l. 8. eth. c. 5. parum à medio, to. 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ amor non ſit paſſio. Nulla. n virtus paſſio eſt, ſed oĩs amor eſt uirtus quædam, ut dicit Dio. 4. c.* de diui. no. ergo amor non eſt paſſio.

¶ 2 Præterea, Amor eſt unio qđã uel nexus ſm̃ Augu. in li. de† trin. ſed unio uel nexus non eſt paſſio, ſed magis relatio. ergo amor non eſt paſſio.

¶ 3 Præterea, * Dama. dicit in li. 2. ꝙ paſſio eſt motus quidam, amor autem non importat motum appetitus, qui eſt deſiderium, ſed principium huiuſmodi motus. ergo amor non eſt paſſio.

SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſophus dicit in 8. † Ethic. quod amor eſt paſſio.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ paſſio eſt effectus agẽtis in patiente, agens aũt naturale duplicem effectũ īducit in patiẽs. Nã primo qdẽ dat formã, ſcđo dat motũ cõſequentẽ formam. Sicut generans dat corpori grauitatẽ & motũ cõſequentẽ ſeipſam, & ipſa grauitas, q̃ eſt principiũ motus ad locũ connaturalẽ, pp grauitatẽ põt quodãmõ dici amor naturalis. ſic ẽt ipſum appetibile dat appetitui, primo qdẽ quandam coaptationem ad ipſũ, q̃ eſt qđã complacentia appetibilis, ex qua ſequitur motus ad appetibile, nam appetitus motus circulo agitur, ut dr̃ in 3. de * anima, appetibile n. mouet appetitum, faciens quodammodo in eo eius intentionem, & appetitus tendit in appetibile realiter conſequẽdũ, ut ſit ibi finis motus, vbi fuit principium. Prima ergo immutatio appetitus ab appetibili uocat amor, qui nihil eſt aliud q̃ complacentia appetibilis & ex hac cõplacentia ſequit motus in appetibile, qui eſt deſideriũ, & ultimo quies, quæ eſt gaudiũ. Sic ergo cum amor cõſiſtat in quadam immutatione appetitus ab appetibili, manifeſtum eſt, ꝙ amor eſt paſſio propriè quidem ſm̃ quod eſt in cõcupiſcibili, communiter autem & extenſo nomine, ſecundum quod eſt in uoluntate. li. 3. de anima tex 55 to. 2.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ qa uirtus ſignificat principiũ motus uel actionis, iõ amor inquãtũ eſt principium appetitiui motus, a * Dion. uocatur uirtus. c. 4. par. 4. de diui. no. in pri. c 4 de diui. no. in par. 2. & 1 par. 1. declinando ad finem. † l. 2 polit. c. 2. à me. to. 5.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ vnio pertinet ad amorẽ inqñ per complacentiam appetitus amans ſe habet ad id qđ amat, ſicut ad ſeipſũ uel ad aliquid ſui. & ſic patet quod amor nõ eſt ipſa relatio unionis, ſed unio eſt conſequens amorem, unde & * Dio dicit quòd amor eſt uirtus unitiua. Et Philoſophus dicit in 2 † Politico, quòd unio eſt opus amoris.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ amor et ſi non nominet motum appetitus tendentem in appetibile, nominat tamen motum appetitus, quo immutatur ab appetibili, ut ei appetibile complaceat.

152

ARTICVLVS III.

Vtrum amor ſit idem quod dilectio.

1. di. 10. expo lit. & 3 di. 27. q. 2. ar. 1. & di. 4 lc. 9. co. & 5. & pla 17 co. & Ioan. 21. lect. 3. cor. 3. pri. * ca. 4 in 1. par. aliquãtulũ poſt mediũ illius. † c. 7 ante medium. libr. 14. de

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ amor ſit idem quod dilectio. Dion. n. 4 c. de * di. no. dicit quod hoc modo ſe habent amor & dilectio ſicut quatuor & bis duo, rectilineum & recta habens lineas. ſed iſta ſignificant idem, ergo amor & dilectio ſignificant idem.

¶ 2 Præterea, Appetitiui motus ſm̃ obiecta differũt. ſed idẽ eſt obiectũ dilectionis & amoris. ergo ſunt idẽ.

¶ 3 Præterea, Si dilectio & amor in aliquo differunt, maxime in hoc differre videntur, ꝙ dilectio ſit in bono accipienda, amor aũt in malo, ut quidam dixerũt ſm̃ quod Aug narrat in 14 de † ciuit. Dei. ſed hoc mõ non differunt, quia, ut ibidẽ * Aug. dicit, in ſacris ſcripturis utrunque

vtrunq; accipitur in bono & in malo, ergo amor & dilectio non differunt, ſicut ipſe Aug. ibidē cōcludit, ꝙ non eſt aliud amorē dicere, & aliud dilectionē dicere.

ca. 4. de diui. no. in 1. par. circa mediū & fin. SED CONTRA eſt, ꝙ Dio. dicit 4. c. de diui. no. quòd quibuſdam ſanctorum viſum eſt diuinius eſſe nomen amoris, quàm nomen dilectionis.

RESPONDEO dicendū, ꝙ quatuor noīa inueniuntur ad idē quodammodo pertinentia, ſ. amor, dilectio, charitas, & amicitia, differūt tñ in hoc, ꝙ amicitia ſm Philo. in 8. Eth. eſt quaſi habitus, amor autem & dilectio ſignificantur p modū actus vel paſſionis, charitas aūt vtroq; modo accipi poteſt, differenter tñ ſignificatur actus per iſta tria. Nā amor cōmunius eſt inter ea, oīs enī dilectio amor vel charitas eſt, ſed nō ecōuerſo, addit enim dilectio ſupra amorē electionē præcedentem, vt ipſum nomen ſonat. vñ dilectio nō eſt i cōcupiſcibili, ſed in voluntate tantum, & eſt in ſola rōnali natura. charitas autem addit ſupra amorem perfectionem quandam amoris, inquantum id quod amat, magni pretij æſtimatur, vt ipſum nomen deſignat. (li. 8. cap. 5. parū à medio. to. 5.)

AD PRIMVM ergo dicendū ꝙ Dion. loquitur de amore & dilectione, ſecundum quod ſunt in appetitu intellectiuo, ſic enim amor idē eſt quod dilectio.

AD SECVNDVM dicendū ꝙ obiectum amoris eſt cōmunius quàm obiectum dilectionis, quia ad plura ſe extendit amor quàm dilectio, ſicut * dictū eſt. (In cor. ar.)

AD TERTIVM dicendū, ꝙ non differunt amor & dilectio ſecundū differentiā boni & mali, ſed ſicut * dictū eſt, in parte tñ intellectiua idē eſt amor & dilectio, & ſic loquitur ibi * Aug de amore. vnde parum poſt ſubdit ꝙ recta volūtas eſt amor bonus, & ꝙ peruerſa volūtas eſt malus amor. Quia tñ amor, qui eſt paſſio cōcupiſcibilis, plurimos inclinat ad malū, inde habuerunt occaſionē qui prædictam differentiam aſſignauerunt. (In cor. ar. * c. 7 & 9. li. 14. de ciuita. Dei, tom. 5.)

AD QVARTVM dicendū, ꝙ ideo aliqui poſuerunt ēt in ipſa voluntate nomen amoris eſſe diuinius nomine dilectionis, quia amor importat quandā paſſionē, præcipuè ſm quod eſt in appetitu ſenſitiuo, dilectio aūt præſupponit iudiciū rōnis, magis aūt in Deū homo poteſt tēdere per amorē paſſiuè quodāmodo ab ipſo Deo attractus, quā ad hoc eum propria rō poſſit ducere, quod pertinet ad rationem dilectionis, vt * dictū eſt, & propter hoc diuinius eſt amor quàm dilectio. (In cor. ar.)

153 ARTICVLVS IIII.

Vtrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ & amorem concupiſcentiæ.

(1. q. 60. ar. 3. corp. & ar. 4. ad 3. Et mal. q. 3. ar. 5. cor. & ver. q. 4. artic. 3. Et Dio. 4. lec. 9. cor. 1. & li. 10. co. 1. & 10. 15. lec. 4. co. 1. fin.)

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr, ꝙ amor inconuenienter diuidatur in amorē amicitiæ & cōcupiſcētiæ. Amor. n. paſſio, amicitia vero eſt habitus, vt dicit Phi. in 8. Eth. eſt ſed habitus non pōt eſſe pars diuiſiua paſſionis, ergo amor conuenienter diuiditur per amorem concupiſcentiæ & amorem amicitiæ.

¶ 2 Præterea Nihil diuiditur p id quod ei cōnumeratur, non enim homo connumeratur aīali, ſed concupiſcentia cōnumeratur amori, ſicut alia paſſio ab amore, ergo amor non poteſt diuidi per concupiſcentiam.

¶ 3 Præterea, Secundum Philo in 8. † Eth. triplex eſt amicitia, vtilis, delectabilis, & honeſta, ſed amicitia vtilis & delectabilis habet concupiſcentiam, ergo concupiſcentia non debet diuidi contra amicitiam. (* lib 8. c. 5. à me. to. 5 † 8. Eth. c. 3. tom. 5.)

SED CONTRA, Quædam dicimur amare, quia ea cōcupimus, ſicut dr aliquis amare vinū pp dulce, qd ī eo concupiſcit, vt dr in 2. * Topic. ſed ad vinū & ad huiuſmod nō habemus amicitiā, vt dicitur in 8. * Eth ergo alius eſt amor cōcupiſcētiæ, & alius eſt amor amicitiæ. (Lib. 2. top. ca. 2. parū ante mediū to. 1. * li. 8 c. 11. à med. illius to. 5.)

RESPONDEO dicēdū, ꝙ ſicut Philoſoph. dicit in 2 * Rhetor. Amare eſt velle alicui bonum. Sic ergo motus amoris in duo tendit, ſ. in bonū qd quis vult alicui, vel ſibi, vel alij, & in illud, cui vult bonum. ad illud ergo bonū quod quis vult alteri, habetur amor concupiſcentiæ, ad illud autem, cui aliquis vult bonū, habetur amor amicitiæ. hæc aūt diuiſio eſt ſm prius & poſterius. Nam id quod amatur amore amicitiæ, ſimpliciter & p ſe amatur, quod autē amatur amore concupiſcentiæ, nō ſimpliciter & ſm ſe amatur, ſed amatur alteri. Sicut enim ens ſimpliciter eſt quod habet eſſe, ens aūt ſm quid, quod eſt in alio, ita & bonū, quod conuertitur cum ente, ſimpliciter quidē eſt quod ipſum hēt bonitatē, quod aūt eſt bonum alterius, eſt bonū ſm quid, & per conſequens amor, quo amatur aliquid vt ei ſit bonū, eſt amor ſimpliciter, amor autem quo amatur aliquid vt ſit bonum alterius, eſt amor ſecundum quid. (li. 2. rhe. c. 4. in prin. tom. 6.)

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ amor nō diuiditur per amicitiā & cōcupiſcentiā, ſed per amorē amicitiæ & cōcupiſcentiæ, nā ille propriè dr amicus, cui aliqd bonū volum', illud aūt dicimur cōcupiſcere, qd volum' nobis Et p hoc patet ſolutio ad SECVNDVM.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ ī amicitia vtili & delectabili vult quidē aliqs aliquod bonū amico, & quantū ad hoc, ſaluat ibi rō amicitiæ. Sed quia illud bonū refert vlterius ad ſuā delectationē & vtilitatē, inde eſt ꝙ amicitia vtilis & delectabilis inquātū trahitur ad amorem concupiſcentiæ, deficit à ratione veræ amicitiæ.

QVAESTIO XXVII.

De cauſa amoris, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandū eſt de cauſa amoris.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum bonum ſit ſola cauſa amoris.

¶ Secundo, vtrum cognitio ſit cauſa amoris.

¶ Tertio, vtrum ſimilitudo.

¶ Quarto, vtrum aliqua alia animæ paſſionum.

ARTICVLVS PRIMVS. 154

Vtrum bonum ſit ſola cauſa amoris.

(Inf. q. 26. artic. 1. & Dio. 4 lec. 12. co. 2. li. 3. the c. 4 poſt medium.)

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ non ſolū bonum ſit cauſa amoris. Bonum enim non eſt cauſa amoris, niſi quia amatur. Sed contingit ēt malum amari, ſecundum illud Pſal. 10. Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam, alioquin omnis amor eſſet bonus. ergo non ſolum bonum eſt cauſa amoris.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 2. * Rhet. ꝙ eos, qui mala ſua dicūt, amamus. ergo vr ꝙ malū ſit cā amoris. (c. 4 in par. 1. parū ante mediū.)

¶ 3 Præterea, Dio. dicit 4. ca. de * diui. no. quòd non ſolū bonum, ſed etiā pulchrum eſt omnibus amabile.

SED CONTRA eſt quod Aug dicit 8. de * Trin Non amatur certè niſi bonum ſolum, ergo bonum eſt cauſa amoris. (* lib. 8 de Tri. c. 3. in prin. 10. 5.)

RESPONDEO dicendū, quòd ſicut * ſ. dictum eſt, amor ad appetitiuā potentiā ptinet, quæ eſt vis paſſiua, vnde obiectū eius comparatur ad ipſam, ſicut cauſa motus vel actus ipſius. oportet igitur vt illud ſit propriè cauſa amoris, quod eſt amoris obiectū. amoris autē proprium obiectū eſt bonum, quia vt * dictum eſt, amor importat quandam connaturalitatē, vel complacentiam amantis ad amatum, vnicuiq; autem eſt bonum id, quod eſt ſibi connaturale & proportionatum. vnde relinquitur, quòd bonum ſit propria cā amoris. (q. 26. ar. 1. q. 26. ar. 1. & 2.)

AD PRIMVM ergo dicendū, quod malū nunquā amatur niſi ſub rōne boni, ſ. inquantū eſt ſm qd bonum, & apprehenditur vt ſimpliciter bonum, & ſic aliqs amor eſt malus inquantū tēdit in id qd nō eſt ſimpliciter verū bonū. & p hunc modū nō diligit iniquitatē inquantū per iniquitatē adipiſcit aliqd bonū, puta delectationem, vel pecuniam, vel aliquid hmōi.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ illi qui mala ſua dicunt, non propter mala amantur, ſed propter hoc, ꝙ dicunt mala, hoc enim, quod eſt dicere mala ſua, hēt rōnē boni inquantū excludit fictionem ſeu ſimulationē.

AD TERTIVM dicendū, quod pulchrū eſt idē bono ſola rōne differēs, cùm enim bonū ſit qd omnia appetunt, de rone boni eſt, quod in eo quietetur appetitus, ſed ad rōnē pulchri ptinet, quod in eius aſpectu ſeu

ſeu cognitione quietetur appetitus, vnde & illi ſenſus pręcipuè reſpiciũt pulchrũ, q maximè cognoſcitiui ſũt, ſ. viſus & auditus rõni deſeruiẽtes, dicimus enim pulchra viſibilia, & pulchros ſonos, i ſenſibilib. aũt aliorũ ſẽſuũ non vtimur noĩe pulchritudinis, nõ enim dicimus pulchros ſapores aut odores. Et ſic patet, ꝙ pulchrũ addit ſupra bonũ quendã ordinẽ ad vim cognoſcitiuã, ita ꝙ bonũ dicatur id, quod ſimpliciter cõplaceat appetitui, pulchrũ aũt dicatur id, cuius ipſa apprehenſio placet.

155

ARTICVLVS II.

Vtrum cognitio ſit cauſa amoris.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr ꝙ cognitio non ſit cauſa amoris, ꝙ enim aliquid quæratur, hoc contingit ex amore. ſed aliqua quæruntur, quæ neſciuntur, ſicut ſciẽtiæ, cum enim in his idem ſit eas habere, quod eas noſcere, vt Aug. dicit in lib. 83. * q. ſi conoſcerentur, haberentur, & nõ quærerentur. ergo cognitio non eſt cauſa amoris.

2. 2. q. 26. ar. 2. ad 1. & 1. di. 15. q. 4 art. 1. ad 3. * q. 35. añ med. to. 4.

¶ 2 Præterea, Eiuſdẽ rationis videtur eſſe, ꝙ aliquid incognitũ ametur, & ꝙ aliquid ametur pluſquam cognoſcatur, ſed aliqua amant pluſquã cognoſcant, ſicut Deus, qui in hac vita põt ꝑ ſeipſum amari, non aũt per ſeipſum cognoſci. ergo cognitio non eſt cauſa amoris.

¶ 3 Præterea, Si cognitio eſſet cã amoris, non poſſet inueniri amor, vbi nõ eſt cognitio, ſed in oib. reb. inuenitur amor, vt dicit Dion. in 4. c. de * diui. no. nõ aũt in oib. inuenit cognitio. ergo cognitio nõ eſt cã amoris.

cap. 4. in 1. par. poſt med.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. probat in 10. de * Trin. quòd nullus poteſt amare aliquid incognitum.

ſtatĩ à prĩci. li. to. 3. art. præce.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * dictũ eſt, bonũ eſt cã amoris ꝑ modũ obiecti, bonũ aũt nõ eſt obiectũ appetitus, niſi put eſt apprehẽſum. & iõ amor requirit aliquã apprehẽſionẽ boni quod amatur, & pp hoc Philoſ. dicit 9. * Eth. ꝙ viſio corporalis eſt principiũ amoris, & ſenſitiui, & ſimiliter cõtẽplatio ſpũalis pulchritudinis vel bonitatis, eſt principiũ amoris ſpiritualis. ſic igitur cognitio eſt cauſa amoris ea ratione, qua & bonum, quod non poteſt amari niſi cognitum.

lib. 9. ca. 5 & cap. 12. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ille q q̃rit ſciam, nõ oĩno ignorat eã, ſed ſm aliquid eã pręcognoſcit vel in vniuerſali vel in aliquo eius effectu, vel ꝑ hoc ꝙ audit eã laudari, vt Aug. dicit 10 de * Trin. Sic aũt eã cognoſcere non eſt eã habere, ſed cognoſcere eã perfectè.

lib. 10. de Tri. c. 1. circa fi. & c. 2. & 3. tomo 3.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ aliquid requirit ad ꝑfectionẽ cognitionis, qđ nõ requirit ad perfectionẽ amoris. Cognitio. n. ad rõnẽ ptinet, cuius eſt diſtinguere inter ea quæ ſm rẽ ſunt cõiuncta, & cõponere quodãmodo ea q ſunt diuerſa, vnũ alteri cõparãdo, & iõ ad ꝑfectionẽ cognitionis requirit, ꝙ homo cognoſcat ſigillatim quicquid eſt i re, ſicut partes, & virtutes, & proprietates. Sed amor eſt in vi appetitiua, q̃ reſpicit rẽ ſm ꝙ in ſe eſt. Vñ ad ꝑfectionẽ amoris ſufficit, ꝙ res prout in ſe apprehendit, ametur. ob hoc ergo cõtingit, ꝙ aliquid plus ametur, q̃ cognoſcatur, quia põt ꝑfectè amari et ſi nõ ꝑfectè cognoſcatur, ſicut maximè patet in ſcientijs, quas aliqui amãt pp aliquã ſummariã cognitionẽ, quã de eis habẽt, puta ꝙ ſciunt Rhetoricã eſſe ſciẽtiã, per quã homo põt perſuadere, & hoc i Rhethorica amãt. Et ſimiliter eſt dicẽdũ circa amorẽ Dei.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ et amor naturalis, qui eſt in omnibus rebus, cauſatur ex aliqua cognitione, non quidem in ipſis rebus naturalibus exiſtente, ſed ideo qui naturam inſtituit, vt * ſuprà dictũ eſt.

156 q. 26. ar. 1.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſimilitudo ſit cauſa amoris.

Infr. q. 99. ar. 2. co. & de hebdo. lec. 2. fi. & 4 eth co. 1. h. & lib. 8. co 3. * c. 1 à me.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr, ꝙ ſimilitudo nõ ſit cã amoris, idẽ eñ nõ eſt cã contrariorũ. ſed ſimilitudo eſt cauſa odij, dicitur eñ Prouerbi. 13. ꝙ inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia. Et Philoſophus dicit in 8. * Ethico. quòd ſiguli corrixantur adinuicem, ergo ſimilitudo non eſt cauſa amoris.

¶ 2 Præterea, Augu. dicit in 4. † Confeſ. quòd aliquis amat in alio, quod eſſe non vellet ſicut homo amat hiſtrionem, qui non vellet eſſe hiſtrio, hoc autẽ non contingeret ſi ſimilitudo eſſet propria cauſa amoris, ſic enim homo amaret in altero quod ipſe haberet, vel vellet habere. ergo ſimilitudo non eſt cauſa amoris. † li. 4. cõf. c. 14. circa med. to. 1.

¶ 3 Præterea, Quilibet homo amat id quo indiget, etiam ſi illud non habeat, ſicut infirmus amat ſanitatem, & pauper diuitias, ſed inquantum indiget, & caret eis habet diſſimilitudinem ad ipſa. ergo non ſolũ ſimilitudo, ſed diſſimilitudo eſt cauſa amoris.

¶ 4 Præterea, Philoſoph. dicit in 2 * Rhetor. ꝙ beneficos in pecunia & ſalute amamus, & ſimiliter eos, q circa mortuos ſeruant amicitiam, omnes diligunt. nõ aũt omnes ſunt tales. ergo ſimilitudo nõ eſt cã amoris. li. 2. eth. c. 4. paulo poſt prin. tom. 6.

SED CONTRA eſt quod dicitur Eccl. 13. Omne animal diligit ſimile ſibi.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſimilitudo, propriè loquendo, eſt cauſa amoris, ſed conſiderandum eſt quod ſimilitudo inter aliqua poteſt attendi dupliciter. Vno modo ex hoc, quòd vtrunq; habet idem in actu, ſicut duo habentes albedinem, dicuntur ſimiles. Alio modo ex hoc, quòd vnum habet in potentia & in quadã inclinatione illud, quod aliud habet in actu, ſicut ſi dicamus, quòd corpus graue exiſtens extra ſuum locũ, habet ſimilitudinẽ cum corpore graui in ſuo loco exiſtẽti, vel etiam ſecundum quod potentia habet ſimilitudinem ad actũ ipſum. nam in ipſa potentia quodã modo eſt actus. Primus ergo ſimilitudinis modus cauſat amorẽ amicitiæ, ſeu beneuolentiæ ex hoc enim quòd aliq duo ſunt ſimiles quaſi habentes vnam formam, ſunt quodammodo vnũ in forma illa. ſicut duo hoĩes ſunt vnum in ſpecie humanitatis, & duo albi in albedine, & ideo affectus vnius tẽdit in alterũ ſicut in vnũ ſibi, & vult ei bonũ ſicut & ſibi. ſed ſecũdus modus ſimilitudinis cauſat amorẽ cõcupiſcentiæ, vel amicitiã vtilis ſeu delectabilis, quia vnicuiq; exiſtẽti in potentia, inquantũ hmõi, ineſt appetitus ſui actus, & in eius cõſecutione delectatur, ſi ſit ſentiens & cognoſcens. Dictũ eſt aũt * ſuprà, ꝙ in amore cõcupiſcentię amãs propriè amat ſeipſum, cùm vult illud bonũ quod cõcupiſcit. q. 26. ar. 4.
magis aũt vnuſquiſq; ſeipſum amat, q̃ aliũ, qa ſibi vnus eſt in ſubſtantia, alteri verò i ſimilitudine alicuius formæ, & ideo ſi ex eo quod eſt ſibi ſimilis in participatione formæ, impediat ipſemet à cõſecutione boni, qđ amat, efficitur ei odioſus, non inquantũ eſt ſimilis, ſed inquantũ eſt proprij boni impeditiuus. & propter hoc ſiguli corrixantur adinuicem, quia ſe inuicem impediunt in proprio loco, & inter ſuperbos ſunt iurgia, qa ſeinuicem impediunt in propria excellentia, quã concupiſcunt. Et ꝑ hoc patet reſponſio ad PRIMVM.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ in hoc ẽt, ꝙ aliquis in altero amat quod in ſe nõ amat, inuenitur rõ ſimilitudinis ſecundũ proportionalitatẽ, nã ſicut ſe habet alius ad hoc, quod in eo amatur, ita ipſe ſe hẽt ad hoc quod in ſe amat, puta ſi bonus cãtor bonũ amet ſcriptorẽ, attendit ibi ſimilitudo proportionis, ſm quod vterque habet quod conuenit ei ſecũdum ſuã artem.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ille, qui amat hoc quo indiget, habet ſimilitudinem ad id quod amat, ſicut quod eſt potentia ad actum, vt * dictum eſt. In cor. ar.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ ſecundũ eandem ſimilitudinẽ potentiæ ad actũ, ille qui nõ eſt liberalis, amat eũ qui eſt liberalis, inquantũ expectat ab eo aliqd quod deſiderat, & eadẽ rõ eſt de perſeuerante i amicitia ad eũ, qui nõ perſeuerat, vtrobiq; enim vr eſſe amicitia propter vtilitatẽ. Vel dicendũ, quòd licet non oẽs homines habeant hmõi virtutes ſecundum habitum completum, habent tamen eas ſecundum quadã ſeminalia rationis, ſecundum quæ qui non habet virtutem, diligit virtuoſum tanquam ſuæ naturali rõni conformem.

ARTI-

157 ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliqua alia paſſionum animæ ſit cauſa amoris.

AD QVARTVM ſic procedit. Vr̃, ꝙ aliqua alia paſſio poſſit eſſe cauſa amoris. dicit enim Philoſoph. in 8.* Ethic quòd aliqui amantur propter delectationem, ſed delectatio eſt paſſio quędã, ergo aliqua alia paſſio eſt cauſa amoris.

lib. 8. eth. c.3. tom. 5.

¶ 2 Præterea, Deſiderium quædam paſſio eſt. ſed aliquos amamus propter deſideriũ alicuius quod ab eis expectamus, ſicut apparet in omni amicitia, quę eſt ꝑꝑ vtilitatem ergo aliqua alia paſſio eſt cauſa amoris.

¶ 3 Præterea, Aug. dicit in 10. de* Trin. Cuius rei adipiſcendæ ſpem quiſque non gerit, aut tepidè amat, aut omnino non amat, quamuis quàm pulchra ſit videat. ergo ſpes eſt etiam cauſa amoris.

li. 10. ca. 1. poſt mediũ, to. 3.

SED CONTRA. Hoc eſt, ꝙ oẽs aliæ affectiones aĩæ ex amore cauſantur, vt Aug dicit 14.* de Ciu Dei.

li. 14. de Ciui. Dei. c. 7. & 9. tomo 5.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ nulla alia paſſio eſt, quæ non præſupponat aliquẽ amorẽ. cuius ratio eſt, qa omnis alia paſſio animæ importat motũ ad aliquid vel quietem in aliquo, omnis autem motus in aliquid vel quies in aliquo ex aliqua connaturalitate vel coaptatione procedit, quæ ꝑtinet ad rõnẽ amoris. vnde impoſſibile eſt, ꝙ aliqua alia paſſio aĩæ ſit cã vniuerſaliter oĩs amoris, cõtingit tñ aliquã aliã paſſionẽ eſſe cauſam amoris alicuius. ſicut ẽt vnum bonũ eſt cauſa alterius.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ cũ aliqs amat aliquid ꝑꝑ delectationẽ, amor quidẽ ille cauſat ex delectatione, ſed delectatio illa iterũ cauſat ex alio amore p̃cedẽte, null' eñ delectat niſi ĩ re aliquo mõ amata.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ deſideriũ rei alicuius ſemp ꝓſupponit amorẽ illius rei, & ſic deſideriũ alicuius rei põt eſſe cã, vt res alia amet, ſicut q deſiderat pecuniã, amat ꝑꝑ hoc eũ à quo pecuniam recipit.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſpes cauſat vel auget amorẽ, & hoc rõne delectationis, quia delectationẽ cauſat, & etiam ratione deſiderij, quia ſpes deſideriũ fortificat, non enim ita intenſè deſideramus quæ non ſperamus, ſed tamẽ & ipſa ſpes eſt alicuius boni amati.

QVAESTIO XXVIII.

De effectibus amoris, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdũ eſt de effectib. amoris.
¶ Et circa hoc quæruntur ſex.
¶ Primo, vtrum vnio ſit effectus amoris.
¶ Secundo, vtrum mutua inhæſio.
¶ Tertio, vtrum ectaſis ſit effectus amoris.
¶ Quarto, vtrum zelus.
¶ Quinto, vtrum ſit paſſio læſiua amantis.
¶ Sexto, vtrum amor ſit cauſa omniũ, quæ amans agit.

158 ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum vnio ſit effectus amoris.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ vnio non ſit effectus amoris. Abſentia enim vnioni repugnat, ſed amor compatitur ſecũ abſentiã. Dicit enim Apoſt ad Galat 4. Bonũ æmulamini in bono, ſemper loquens de ſeipſo, vt gl. dicit, & non tantũ cùm præſens ſum apud vos. ergo vnio non eſt effectus amoris.

12. q 20. articu. 1. ad 3. & q. 60. ar. 3. ad 2. & 3. di. 27. q. 1. art. 1. & Dio. 4. lec. 10. co. 1.

¶ 2 Præterea, Omnis vnio aut eſt per eſſentiã, ſicut forma vnitur materiæ, & accidens ſubiecto, & pars toti, vel alteri parti ad conſtitutionem totius, aut eſt per ſimilitudinẽ vel generis, vel ſpeciei, vel accidẽtis Sed amor non cauſat vnionem eſſentiæ, alioquin nunquã haberetur amor ad ea, quæ ſunt per eſſentiam diuiſa, vnionem autem, quæ eſt per ſimilitudinem, amor non cauſat, ſed magis ab ea cauſatur, vt * dictum eſt. ergo vnio non eſt effectus amoris.

q. 27. ar. 3. & 4.

¶ 3 Præterea, Senſus in actu fit ſenſibile ĩ actu, & intellectus in actu fit intellectum in actu, non autem amans in actu fit amatum in actu. ergo vnio magis eſt effectus cognitionis, quàm amoris.

SED CONTRA eſt, quod dicit Dion. 4. c. de* diui. no. quòd amor quilibet eſt virtus vnitiua.

c. 4. 1 par. 2. & etiam ĩ par. 1. declinando ad fin.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ duplex eſt vnio amãtis ad amatũ. Vna quidem ſm rẽ, puta cùm amatũ pręſentialiter adeſt amanti. Alia verò ſm affectũ, quæ quidẽ vnio conſideranda eſt ex apprehenſione p̃cedente, nam motus appetitiuus ſequitur apprehenſionẽ, cum aũt ſit duplex amor, ſ. cõcupiſcentiæ & amicitiæ, vterque procedit ex quadã apprehẽſione vnitatis amati ad amantẽ, cũ enim aliqs amat aliquid, quaſi cõcupiſcẽs illud, apprehendit illud quaſi ꝑtinens ad ſuũ bene eſſe. Similiter cũ aliquis amat aliquẽ amore amicitiæ, vult ei bonũ ſicut & ſibi vult bonũ vnde apprehendit eũ vt alterũ ſe, inquantũ ſcilicet vult ei bonũ ſicut & ſibiipſi, & inde eſt, ꝙ amicus dr̃ eſſe alter ipſe. & Aug. dicit ĩ 4. * Cõf. Bene quidã dixit de amico ſuo, dimidiũ aĩæ ſuæ. Primã ergo vnionẽ amor facit effectiuè, qa mouet ad deſiderandũ, & quærendũ ꝓſentiã amati, quaſi ſibi cõuenientis, & ad ſe ꝑtinentis. Secundã aũt vnionẽ facit formaliter, quia ipſe amor eſt talis vnio vel nexus. vnde Aug dicit ĩ 8. * de Tri. ꝙ amor eſt quaſi iunctura quædã duo aliqua copulãs, vel copulare appetẽs, amante ſcilicet & quod amatur. quòd enim dicit copulans, refert ad vnionẽ affectus, ſine qua nõ eſt amor, ꝙ vero dicit copulare intendens, pertinet ad vnionem realẽ.

lib 4. cõf. ca 6. circa fin. to. 1.

li. 8 de Trini. c. 10 parũ à principio to. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de vnione reali, quam quidem requirit delectatio ſicut cauſam, deſiderium vero eſt in reali abſentia amati, amor vero & in abſentia & in præſentia.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ vnio tripliciter ſe habet ad amorẽ. Quædã enim vnio eſt cã amoris, & hæc quidẽ eſt vnio ſubſtãtialis, quantũ ad amorẽ quo quis amat ſeipſum, quantũ verò ad amorẽ, quo qs amat alia, eſt vnio ſimilitudinis, vt* dictũ ẽ. Quædã verò vnio eſt eſſentialiter ipſe amor, & hæc eſt vnio ſm coaptationẽ affectus, quæ quidẽ aſſimilatur vnioni ſubſtantiali, inquãtũ amãs ſe hẽt ad amatũ, in amore quidẽ amicitiæ, vt ad ipſum, in amore aũt cõcupiſcẽtiæ, vt ad aliqd ſui. Quædã vero vnio eſt effectus amoris, & hæc ẽ vnio realis quã amans quærit de re amata. & hæc qdẽ vnio eſt ſm conuenientiã amoris, vt enim Philoſo. dicit 2. * Polit. Ariſtophanes dixit, ꝙ amãtes deſiderarẽt ex ambobus fieri vnũ, ſed quia ex hoc accideret aut ambos, aut alterũ corrũpi, quærunt vnionem, quæ conuenit & decet, vt ſcilicet ſimul conuerſentur, & ſimul colloquantur, & in alijs huiuſmodi coniungantur.

q. præced. ar. 3.

lib. 2. poli. ca. 2. poſt med. to. 5.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ cognitio ꝑficit per hoc, ꝙ cognitũ vnit cognoſcẽti ſm ſuã ſimilitudinem. Sed amor facit ꝙ ipſa res q̃ amat, amanti aliquo modo vniat, vt* dictũ eſt, vñ amor ẽ magis vnitiu', q̃ cognitio.

ad 2. argu. præced.

159 ARTICVLVS II.

Vtrum mutua inhæſio ſit effectus amoris.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃, quòd amor non cauſet mutuã inhæſionẽ, l. vt amans ſit in amato, & econuerſo, quod enim eſt in altero, cõtinetur in eo, ſed non poteſt idem eſſe cõtinens & contentum ergo per amorem nõ poteſt cauſari mutua inhæſio, vt amatum ſit in amante, & econuerſo.

Infr. q. 66. ar. 6. co. & 3. di. 27. q. 1. art. 1. ad 4.

¶ 2 Præterea, Nihil põt penetrare in interiora alicuius integri, niſi per aliquã diuiſionẽ, ſed diuidere q̃ ſunt ſm rẽ cõiuncta, nõ ꝑtinet ad appetitũ, ĩ quo eſt amor, ſed ad rõnẽ. ergo mutua ihæſio nõ eſt effectus amoris.

¶ 3 Præterea, Si ꝑ amorẽ amans eſt in amato, & econuerſo, ſequetur quòd hoc mõ amatũ vniatur amãti, ſicut amãs amato, ſed ipſa vnio eſt amor, vt* dictũ eſt. ergo ſequitur quòd ſemper amans amet ab amato, qđ patet eſſe falſum. nõ ergo mutua ihæſio eſt effect' amoris.

art. 1.

SED CONTRA eſt, qđ dr̃. 1 Ioan 4. Qui manet ĩ charitate, ĩ deo manet, & De' ĩ eo, charitas autẽ amor Dei, ergo eadẽ rõne qlibet amor facit amatũ eẽ in amãte.

RE-

RESPONDEO dicendũ, ꝙ iſte eſt actus mutuæ inhæſionis põt intelligi & quantum ad vim apprehẽſiuã, & quantũ ad vim appetitiuã. Nam quantum ad vim apprehenſiuã, amatũ dr̃ eſſe in amante inquantũ amatum immoratur in apprehenſione amantis, ſm illud Phil 1. Eo ꝙ habeã vos in corde. Amans vero dicit eſſe in amato ſm apprehenſionẽ, inquantũ amans non eſt contentus ſuperficiali apprehenſione amati, ſed nititur ſingula quę ad amatũ pertinẽt, intrinſecus diſquirere, & ſic ad interiora eius ingreditur, ſicut de ſpiritu ſancto, qui eſt amor Dei, dr̃ 1 ad Corin. 2. ꝙ ſcrutatur etiã profunda Dei. Sed quantũ ad vim appetitiuã, amatũ dr̃ eſſe in amante, prout eſt ꝑ quandã complacentiã in eius affectu, vt vel delectetur in eo, aut in bonis eius apud præſentiã, vel in abſentia per deſideriũ tendat in ipſum amatũ per amorẽ concupiſcentiæ, vel in bona q̃ vult amato eius per amorẽ amicitiæ, non quidẽ ex aliqua extrinſeca cã ſicut cùm aliquis deſiderat, aliquid ꝑꝑ alterũ, vel cùm aliquis vult bonum alteri ꝑꝑ aliqd aliud, ſed ꝑꝑ complacentiã amati interius radicatam. vnde & amor dr̃ intimus, & dicũtur viſcera charitatis. E conuerſo aũt amans eſt in amato, aliter quidẽ per amorẽ concupiſcentiæ, aliter per amorẽ amicitiæ. Amor nanq; concupiſcentiæ non requieſcit in quacunq; extrinſeca, aut ſuperficiali adeptione, vel fruitione amati, ſed quærit amatum perfectè habere, quaſi ad intima illius perueniens, in amore vero amicitiæ amans eſt in amato, inquantũ reputat bona vel mala amici ſicut ſua, & voluntatẽ amici ſicut ſuã, vt quaſi ipſe in ſuo amico videatur bona vel mala pati, & affici. & ꝑꝑ hoc propriũ eſt amicorũ eadẽ velle & in eodem triſtari & gaudere ſm Phil in 9 *Eth & in 2. Rhet. vt ſic inquantũ quæ ſunt amici, æſtimat ſua, amãs videat eſſe i amato, quaſi idẽ factus amato, inquantũ aũt ecõuerſo vult, & agit propter amicũ ſicut ꝑꝑ ſeipſum, quaſi reputãs amicũ idem ſibi, ſic amatum eſt in amante. Põt autẽ & tertio modo mutua inhæſio intelligi in amore amicitiæ ſm viam redamationis, inquantum mutuo ſe amant amici, & ſibiinuicem bona volunt & operantur.

li. 9. eth c. 3 à med. & libr. 2. Rhet. c. 4. to. 5. & 6.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ amatum continet in amante, inquantũ eſt impreſſum i affectu eius ꝑ quãdã cõplacentiã, ecõuerſo verò amãs cõtinetur amato, inquantũ amãs ſequit aliquo mõ illud, qđ eſt i imũ amati. nihil eñ prohibet diuerſo mõ eſſe aliqd cõtinẽs & contentũ, ſicut genus cõtinet in ſpecie, & ecõuerſo.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ rõnis apprehenſio præcedit affectũ amoris, & ideo ſicut rõ diſquirit, ita affectus amoris ſubintrat i amatũ, vt ex* dictis patet.

In cor. at.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ illa ratio procedit de tertio modo mutuæ inhæſionis, qui non inuenitur in quolibet amore.

160

ARTICVLVS III.

Vtrum ecſtaſis ſit effectus amoris.

2. 2. q 175. ar. 2. & 3. di. 27. q. 1. ar. 1. ad 4. & ve. q. 13 a. 2. ad 9. & 1. co 12. co. 3 fin. *ar. 1. & 2

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ ecſtaſis non ſit effectus amoris. Ecſtaſis enim quandam alienationem importare videtur, ſed amor non ſemper facit alienationem, ſunt enim amãtes interdum ſui compotes. ergo amor non facit ecſtaſim.

¶ 2 Præterea, Amans deſiderat amatum ſibi vniri, magis ergo amatum trahit ad ſe, quàm etiam pergat in amatum, extra ſe extens.

¶ 3 Præterea, Amor vnit amatũ amãti, ſicut* dictũ eſt. Si ergo amãs extra ſe tendit, vt in amatũ pergat, ſequitur ꝙ ſemper plus diligat amatum q̃ ſeipſum, quod patet eſſe falſum. nõ ergo ecſtaſis eſt effectus amoris.

c. 4. ĩ par. i declinan do ad nõ eod. c 4. & diui. nom.

SED CONTRA eſt, ꝙ Dion. dicit 4. ca. de* diu. no. ꝙ diuinus amor ecſtaſim facit, & quod ipſe Deus ꝑꝑ amorẽ eſt ecſtaſim paſſus. cum ergo quilibet amor ſit quædã ſimilitudo participata diuini amoris, vt ibidẽ* dicitur, videtur ꝙ quilibet amor cauſet ecſtaſim.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ecſtaſim pati aliquis dr̃ cùm extra ſe ponitur, quod quidẽ cõtingit & ſm vim apprehenſiuã & ſm vim appetitiuã. Secundũ quidẽ vim apprehenſiuã aliquis dr̃ extra ſe poni, qñ ponitur extra cognitionẽ ſibi propriã, vel quia ad ſuperiorẽ ſublimatur, ſicut homo dũ eleuatur ad cõprehẽdenda aliqua, quæ ſunt ſupra ſenſum & rõnẽ, dicitur ecſtaſim pati, inquantũ ponitur extra connaturalẽ apprehenſionẽ rõnis & ſenſus, vel quia ad inferiora deprimitur, puta cùm aliquis in furiã vel amentiã cadit, dr̃ ecſtaſim paſſus. ſm appetitiuã verò partẽ dr̃ aliquis ecſtaſim pati, qñ appetitus alicuius in alterũ fert, exiens quodammodo extra ſeipſum. primã quidẽ ecſtaſim facit amor diſpoſitiuè, inquãtũ ſcilicet facit meditari de amato, vt* dictũ eſt. intenſa aũt meditatio vnius abſtrahit ab alijs. ſed ſecundam ecſtaſim facit amor directè, ſimpliciter quidẽ amor amicitiæ, amor aũt cõcupiſcẽtiæ non ſimpliciter, ſed ſm quid. Nã in amore concupiſcentiæ quodammodo fertur amãs extra ſeipſum, inquantũ ſcilicet non contentus gaudere de bono quod habet, quærit frui aliquo extra ſe, ſed quia illud extrinſecũ, bonũ q̃rit ſibi habere, nõ exit ſimpliciter ex̃ ſe, ſed talis affectio i fine infra ipſam cõcludit. ſed i amore amicitiæ affectus alicuius ſimpliciter exit extra ſe, qa vult amico bonũ, & operat bonum, quaſi gerens curã & prouidentiam ipſius propter ipſum amicum.

Art. præc.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illa ratio procedit de prima ecſtaſi.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ illa ratio procedit de amore concupiſcentiæ, quo non facit ſimpliciter ecſtaſim, vt* dictum eſt.

in cor. ar.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ille qui amat, intantum extra ſe exit, inquantum vult bona amici, & operatur, non tamen vult bona amici magis quã ſua. vnde non ſequitur quod alterum pluſquam ſe diligat.

ARTICVLVS IIII.

161

Vtrum zelus ſit effectus amoris

mal. q. 10. ar. 1 ad 11.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ zelus nõ ſit effectus amoris, zelus enim eſt contentionis principium. Vnde dicitur 1 ad Cor. 3. Cùm ſit inter vos zelus & contentio, &c. ſed contentio repugnat amori, ergo zelus non eſt effectus amoris.

¶ 2 Præterea, Obiectũ amoris eſt bonũ, qđ eſt cõmunicatiuũ ſui, ſed zelus repugnat cõicationi ad zelũ eñ pertinere vr̃ ꝙ quis non patitur conſortium in amato, ſicut viri dicuntur zelare vxores, quas nolunt habere cões cum cæteris. ergo zelus non eſt effectus amoris.

¶ 3 Præterea, Zelus non eſt ſine odio, ſicut nec ſine amore. dicitur enim in Pſal. 72. Zelaui ſuper iniquos. non ergo debet dici magis effectus amoris, quàm odij.

SED CONTRA eſt, ꝙ Dion. dicit 4 c. *De diui. no. ꝙ Deus appellatur zelotes propter multum amorẽ quem habet ad exiſtentia.

c. 4. ĩ par. 1 paulo ante finem.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ zelus quocunque modo ſumatur, ex intentione amoris prouenit, manifeſtũ eſt enim ꝙ quãto aliqua virtus intẽſius tẽdit in aliquid, fortius repellit oẽ contrariũ, vel repugnãs. Cum igit amor ſit quidã motus in amatũ, vt* Aug dicit i li. 83 q. Intenſus amor q̃rit excludere oẽ id, qđ ſibi repugnat, aliter tñ hoc cõtingit i amore cõcupiſcẽtiæ, & aliter in amore amicitiæ. Nã in amore concupiſcẽtiæ qui intẽſè aliqd cõcupiſcit, mouet cõtra oẽ illud, qđ repugnat cõſecutioni vel fruitioni quietæ eius qđ amat, & hoc mõ viri dñr zelare vxores, ne ꝑ cõſortiũ aliorũ impediatur ſingularitas, quã in vxore q̃rũt. ſimiliter ẽt qui quærũt excellẽtiã, mouetur cõtra eos, q̃ excellere vident quaſi impedientes excellẽtiã eorũ. & iſte eſt zelus inuidiæ, de quo dr̃ in Pſal 36. Noli æmulari in malignãtibus, neque zelaueris facientes iniquitatẽ. Amor autẽ amicitiæ quærit bonũ amici, vnde quando eſt intenſus, facit hominẽ moueri cõtra omne illud, qđ repugnat bono amici, & ſecundũ hoc aliquis dicitur zelare pro amico,

li 83 queſt. q. 35. & 36 tom. 4.

amico, quã ſi qua dicuntur vel fiunt contra bonum amici, hõ repellere ſtudet. Et per hunc etiã modum aliqui dr̃ zelare pro Deo, quãdo ea, quæ ſunt contra honorẽ uel uoluntatẽ Dei, repellere ſm poſſe conatur, ſm illud 3 Reg 19 Zelatus ſum pro Domino exercituum. & Ioh 2, ſup illud. Zelus domus tuæ comedit me dicit * glo ꝙ bono zelo comeditur, qui qualibet praua quæ uiderit corrigere ſatagit, ſi nequit tolerat & gemit.

eſt gl. Aug. in euãg. Ioh tract. 10. inter medium, & finem, to 9.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Apoſt. ibi loquitur de zelo inuidiæ, q qdẽ eſt cã contentionis non contra rẽ amatã, ſed pro re amata contra impedimenta ipſius.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ bonũ amatur inquantũ eſt cõicabile amanti vñ oẽ illud, quod perfectionẽ huius cõicationis impedit, efficitur odioſum, & ſic ex amore boni zelus cauſatur, ex defectu aũt bonitatis contingit, ꝙ quędã parua bona non poſſunt integre ſimul poſſideri à multis. & ex amore talium cauſat zelus inuidiæ, non aũt propriè ex his, quæ integrè põt à multis poſſideri Nullus n inuidet alteri de cognitione veritatis, quæ a multis integrè cognoſci poteſt, ſed fortè de excellentia circa cognitionẽ huius.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ hoc ipſũ, ꝙ aliquis odio hẽt ea q̃ repugnãt amato, ex amore pcedit, vnde zelus propriè ponitur effectus amoris magis, quàm odij.

162

ARTICVLVS V.

Vtrum amor ſit paſſio læſiua amantis.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ amor ſit paſſio læſiua. Languor n ſignificat læſionẽ quandã languentis, ſed amor cauſat languorẽ, dr̃. n. Cant 2 Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo. ergo amor eſt paſſio læſiua.

¶ 2 Præterea, Liquefactio eſt q̃dã reſolutio, ſed amor eſt liquefactiuus. Dr̃. n Cant 5 Anima mea liquefacta eſt, ut dilectus meus locutus eſt ergo amor eſt reſolutiuus, eſt ergo corruptiuus & læſiuus.

¶ 3 Præterea, Feruor deſignat quẽdã exceſſũ in caliditate, q qdẽ exceſſus corruptiuus eſt, ſed feruor cauſatur ex amore Dion. n. 7 c.* Cæl hier. inter cæteras proprietates ad amorẽ ſeraphim pertinentes, ponit calidũ & acutũ, & ſuperferuens Et Cant 8. dr̃ de amore, quòd lampades eius ſunt lampades ignis atque flammarum. ergo amor eſt paſſio læſiua & corruptiua.

ca. 7 non remotè à princi.

SED CONTRA eſt, qd̃ dicit Dio 4. c de* diu. no ꝙ ſingula ſeipſa amant cõtinẽtiuè, i. cõſeruatiuè ergo amor nõ eſt paſſio læſiua, ſed magis cõſeruatiua & pfectiua.

c. 4 p 1. inter mediũ & finem. q. 26 ar 1. & 2 & q 27. ar. 1.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * ſupra dictũ eſt, amor ſignificat coaptationẽ q̃dã appetitiuæ uirtutis ad aliquod bonũ, nihil aũt, ꝙ coaptatẽ ad aliqd qd̃ eſt ſibi cõueniẽs, ex hoc ipſo lædit, ſed magis ſi ſit poſſibile, pficit & meliorat, qd̃ uero coaptatẽ ad aliqd, qd̃ nõ eſt ſibi cõueniẽs ex hoc lædit & deteriorat. Amor ergo boni cõuenientis eſt pfectiuus & melioratiuus amãtis, amor aũt boni, qd̃ non eſt conueniens amãti, eſt læſiuus & deterioratiuus amãtis. Vñ maximè hõ pficit & melioratur p amorẽ Dei, læditur aũt & deterioratur p amorẽ peccati, ſm illud Oſee 9 Facti ſunt abominabiles ſicut ea, q̃ dilexerunt. Et hoc qdẽ ſic dictum eſt de amore, q̃tum ad id quod eſt formale in ipſo, ꝙ eſt l ex parte appetitus. q̃ũ uerò ad id qd̃ eſt materiale in paſſione amoris, qd eſt immutatio aliqua corporalis, accidit ꝙ amor ſit læſiuus pp exceſſũ immutationis, ſicut accidit in ſenſu & in oĩ actu uirtutis animæ, qui exercetur per aliquam immutationem organi corporalis.

Ad ea verò q̃ in cõtrariũ obiiciũtur, dicẽdũ, ꝙ amori attribui põt quatuor effectus pximi, .i. liquefactio, fruitio, languor, & feruor, inter q̃ primũ eſt liquefactio q̃ opponitur cõgelationi. Ea n q̃ ſunt congelata, in ſeipſis conſtricta ſũt, ut nõ poſſint de facili ſubintrationẽ alterius pati, ad amorẽ aũt pertinet, ꝙ appetitus coaptetur ad receptionẽ boni amati prout amatũ eſt in amãte, ſicut iã * ſupra dictũ eſt. Vñ cordis cõgelatio uel

ar. 2.

duritia eſt diſpoſitio repugnãs amori, ſed liquefactio importat quandã mollificationẽ cordis, qua exhibet ſe cor habile, vt amatũ in ipſũ ſubintret. Si ergo amatum fuerit pſens & habitũ, cauſatur delectatio ſiue fruitio, ſi aũt fuerit abſens, cõſequuntur duæ paſſiones, ſcilicet triſtitia de abſentia, q̃ ſignificatur p languorẽ. Vñ & Tullius in 3. de* Tuſculanis quæſt. maximè triſtitiã ægritudinẽ nominat, & intẽſũ deſideriũ de conſecutione amati ꝙ ſignificat per feruorẽ. Et iſti qdẽ ſũt effectus amoris formaliter accepti ſm habitudinẽ appetitiuæ virtutis ad obiectũ, ſed in paſſione amoris cõſequuntur aliq effect* his proportionati ſecundum immutationem organi.

li. 3. à medio & li. 4 nõ remotè à prin.

163

ARTICVLVS VI.

Vtrum amor ſit cauſa omnium, quæ amans agit.

AD SEXTVM ſic procedit. Vr̃, ꝙ amans nõ agat oĩa ex amore Amor. n q̃dã paſſio eſt, ut * ſupra dictũ eſt, ſed non oĩa, quæ agit homo, agit ex paſſione, ſed quædam agit ex electione, & quædam ex ignorantia, ut dicitur in 3 * Ethic. ergo non omnia, quæ homo agit, agit ex amore.

3. di 27 q. 1. ar. 1. cor. * q 26. ar. 2 — ca 2.

¶ 2 Præterea, Appetitus eſt principium motus & actionis in omnibus animalibus, vt patet in 3. * De anima. Si igitur omnia quæ quis agit, agit ex amore, aliæ paſſiones appetitiuæ partis erunt ſuperfluæ.

l. 3 de aĩa à text. 48. vſque ad 55. tom 2.

¶ 3 Præterea, Nihil cãtur ſimul à cõtrarijs cauſis, ſed quædã fiunt ex odio, non ergo omnia ſunt ex amore.

SED CONTRA eſt qd̃ Dion dicit 4 c. * de di. no ꝙ pp amorẽ boni omnia agunt, quæcunque agunt.

c. 4 par 4. nõ multũ procul à prin.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ oẽ agens agit pp aliquẽ finẽ, vt ſuprà dictum eſt, finis aũt eſt bonum deſideratum & amatum vnicuique. Vnde manifeſtum eſt, quod omne agens quodcunque ſit, agit quamcunque actionem ex aliquo amore.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ obiectio illa procedit de amore, qui eſt paſſio in appetitu ſenſitiuo exiſtens, nos autẽ loquimur nunc de amore cõmuniter accepto, prout comprehendit ſub ſe amorem intellectualem, rationalem, animalem, naturalem. ſic enim Dion. loquitur de amore in 4. c.* De diu. nom.

c. 4. in parte 2.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ex amore, ſicut iã dictũ eſt, cãtur & deſiderium & triſtitia, & delectatio, & per cõſequens oẽs aliæ paſſiones: unde omnis actio, quæ procedit ex quacunque paſſione, procedit etiam ex amore ſicut ex prima cauſa unde non ſuperfluunt aliæ paſſiones, quæ ſunt cauſæ proximæ.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ odium etiam ex amore cauſatur, ſicut* infra dicetur.

q 29. ar 2

QVAESTIO XXIX.

De odio, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de odio.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum cauſa & obiectũ odij ſit malũ.

¶ Secundo, vtrum odium cauſetur ex amore.

¶ Tertio, utrum odium ſit fortius, quam amor.

¶ Quarto, vtrum aliquis poſſit habere odio ſeipſum.

¶ Quinto, utrum aliquis poſſit habere odio ueritatem.

¶ Sexto, utrũ aliquid poſſit haberi odio in uniuerſali.

164

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum cauſa & obiectum odij ſit malum.

AD PRIMVM ſic procedit. Vr̃ ꝙ obiectũ & cã odij nõ ſit malũ, oẽ. n. quod eſt, inquantum hmõi, bonum eſt, ſi igitur obiectum odij ſit malum, ſequitur quòd nulla res odio habeatur, ſed ſolum defectus alicuius rei, quod patet eſſe falſum.

mal. q. 12 art. 4. co.

¶ 2 Præterea, Odire malũ eſt laudabile. Vñ in laudem quorundã dr̃ 2 Machab. 3 ꝙ leges optimè cuſtodiebãtur pp Oniæ põtificis pietatem, & aios odio habentes mala. ſi igitur nihil odiatur niſi malum, ſequitur quòd omne odium ſit laudabile, quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Præ-

¶3 Præterea, Idem non eſt ſimul bonum & malum, ſed idem diuerſis eſt odibile & amabile. ergo odium non ſolum eſt mali, ſed etiam boni.

SED CONTRA, Odium cõtrariaẽ amori, ſed obiectum amoris eſt bonum, ut * ſupra dictum eſt. ergo obiectum odij eſt malum. q.26.ar.1.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ cum appetitus naturalis deriueẽ ab aliqua apphẽſione, licet nõ coniuncta, eadẽ rõ vr̃, eſſe de inclinatione appetitus naturalis, & appetitus animalis, q̃ ſeqtur apphẽſionẽ cõiunctã, ſicut * ſupra dictũ eſt. in appetitu aũt naturali hoc manifeſtè apparet, ꝙ ſicut unũquodque hẽt naturalem cõſonãtiã uel aptitudinẽ ad id, qđ ſibi cõuenit, q̃ eſt amor naturalis, ita ad id, qđ eſt repugnans & corruptiuum, hẽt diſſonantiã naturalẽ q̃ eſt odiũ naturale. Sic igi & in appetitu animali, ſeu in intellectiuo amor eſt cõſonantia quædã appetitus ad id, quod apprehenditur ut conueniens, odiũ verò eſt diſſonantia quædam appetitus ad id, qđ apprehenditur ut repugnans & nociuum, ſicut aũt oẽ conueniens inquantum hmõi, habet rationem boni, ita omne repugnans inquantum huiuſmodi, habet rationem mali. & ideo ſicut bonum eſt obiectum amoris, ita malum eſt obiectum odij. q.26. ar 1.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ens inq̃tũ ens, nõ hẽt rõnẽ repugnãtis, ſed magis cõuenictis, qa oĩa cõueniũt in ente. ſed ens inq̃tũ eſt hoc ens, determinatã hẽt rationẽ repugnantis ad aliquod ens determinatũ, & ſm hoc unum ens eſt odibile alteri, & eſt malum & ſi non in ſe, tamen per comparationem ad alterum.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ſicut aliquid apphẽdiẽ ut bonũ, qđ nõ eſt uerè bonũ, ita aliqd apprehẽditur ut malũ qđ nõ eſt uerè malum, vnde contingit q̃nque nec odium mali, nec amorem boni eſſe bonũ.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ contingit idem eſſe amabile & odibile diuerſis, ſm appetitũ quidem naturalem, ex hoc ꝙ unum & idem eſt conueniens uni ſm ſuam naturam, & repugnans alteri, ſicut calor conuenit igni, & repugnat aquæ ſm appetitum uerò animalem ex hoc, quòd unum & idem apprehenditur ab vno ſub ratione boni, & ab alio ſub ratione mali.

165

ARTICVLVS II.

Vtrum odium cauſetur ex amore.

Sup.q.28. ar.6. ad 3. & infr.ar. 3.cor. & 4 contra. c. 19. co. 1. AD SECVNDVM ſic proceditẽ. Vr̃, ꝙ amor non ſit cã odij. Ea.n. quæ ex oppoſito diuiduntur, naturaliter ſunt ſimul, ut dicitur in * prædicamentis, ſed amor & odium cum ſint contraria, ex oppoſito diuiduntur ergo naturaliter ſunt ſimul. non ergo amor eſt cauſa odij.

* in poſt prædicamentis, ca. de Simult. ¶2 Præterea, Vnum contrariorum non eſt cauſa alterius, ſed amor & odium ſunt contraria ergo, &c

¶3 Præterea, Poſterius nõ eſt cã prioris, ſed odiũ ẽ prius amore, ut vr̃. nã odiũ importat receſſũ à malo, amor uerò acceſſũ ad bonũ ergo amor non eſt cã odij.

l.14.de ci. ui. Dei, c. 7.& 9. to. 5. SED CONTRA eſt, ꝙ dicit Aug 14. * De ciuita. Dei, ꝙ oẽs affectiones cauſanẽ ex amore. ergo & odiũ cum ſit quædam affectio aĩæ, cauſatur ex amore.

ar. præce. RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut * dictũ eſt, amor cõſiſtit in quadã cõuenietia amãtis ad amatũ, odiũ uero conſiſtit in quadã repugnantia, uel diſſonãtia. oportet aũt in quolibet prius cõſiderare qd ei coueniat, q̃ qd ei repugnet. Per hoc.n. aliqd eſt repugnãs alteri, qa eſt corruptiuũ uel impeditiuũ eius, qđ eſt cõueniẽs vñ neceſſe eſt, ꝙ amor ſit prior odio, & ꝙ n. hil odio habeat niſi p hoc, ꝙ cõtrariatur conuenienti, quod amatur, & ſecũdum hoc omne odium ex amore cauſatur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ in his q̃ ex oppoſito diuidũtur, qdã inueniũtur, quæ ſunt naturaliter ſimul & ſm rẽ, & ſm rõnem, ſicut duæ ſpecies animalis. vel duæ ſpecies coloris q̃dã uero ſunt ſimul ſm rõnẽ, ſed unum realiter eſt prius altero, & cã eius, ſicut patet in ſpeciebus numerorũ, figurarũ & motuũ. q̃dam verò non ſunt ſimul nec ſm rem, nec ſm rõnem, ſicut ſubſtãtia & accidẽs. nã ſubſtantia realiter eſt cã accidentis, & ens ſm rõnẽ prius attribuitur ſubſtantiæ q̃ accidenti, qa accidenti non attribuitur niſi inquantũ eſt ſubſtantia. amor aũt & odium naturaliter quidem ſunt ſimul ſecundum rationem, ſed non realiter. unde nihil prohibet amorem eſſe cauſam odij.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ amor & odiũ ſunt cõtraria, quando accipiuntur circa idem, ſed quando ſunt de contrarijs, non ſunt contraria, ſed ſe inuicem conſequentia, eiuſdem enim rationis eſt, ꝙ ametur aliquid, & odiatur eius contrarium, & ſic amor unius rei eſt cauſa, quod eius contrarium odiatur.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ in executione prius eſt recedere ab uno termino, q̃ accedere ad alterũ terminũ, ſed ĩtẽtione ẽ ecõuerſo, pp hoc.n. recediẽ ab uno termino, vt accedaẽ ad alterũ. motus aũt appetitiuus magis ptinet ad intẽtionẽ, q̃ ad executionẽ. & iõ amor eſt prior odio, cum utrumque ſit motus appetitiuus.

ARTICVLVS III. 166

Vtrum odium ſit fortius, quàm amor.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ odiũ ſit fortius amore. dicit.n. Aug. in li. 83. q. * Nemo eſt qui non magis dolorẽ fugiat, quàm appetat uoluptatem, ſed fugere dolorem pertinet ad odium, appetitus autem uoluptatis pertinet ad amorẽ. ergo odium eſt fortius amore. li. 83. q. q. 36. paulo poſt prin. to.4.

¶2 Præterea, Debilius uincitur à fortiori, ſed amor vincitur ab odio, quando ſcilicet amor conuertitur in odium. ergo odium eſt fortius amore.

¶3 Præterea, Affectio aĩæ per effectũ manifeſtaẽ, ſed fortius inſiſtit homo ad repellendum odioſum, quàm ad proſequendum amatũ, ſicut etiam beſtiæ abſtinent à delectabilibus propter uerbera, ut Aug. introducit in li 83. q. * ergo odium eſt fortius amore. li. 83. q. q. 36. paulo poſt prin. to. 4.

SED CONTRA, Bonũ eſt fortius q̃ malum, qa malum nõ agit niſi uirtute boni, ut Dion. dicit c 4 De di. no * ſed odium & amor differunt ſecundum differẽtiam boni & mali. ergo amor eſt fortior odio. *cap.4. in par 4.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ impoſſibile eſt effectũ ſua cã eſſe fortiorẽ, oẽ aũt odiũ pcedit ex aliquo amore, ſicut ex cã, ut ſupra dictum eſt, * vñ impoſſibile eſt, ꝙ odiũ ſit fortius amore ſimpliciter, ſed oportet ulterius ꝙ amor, ſimpliciter loquendo, ſit odio fortior. fortius n. mouet aliquid in finẽ, q̃ in ea quæ ſunt ad finẽ, receſſus aũt à malo ordinatur ad conſecutionẽ boni, ſicut ad finẽ. vñ ſimpliciter loquẽdo, fortior eſt motus aĩæ in bonũ, q̃ in malũ, ſed tamen aliquando uidetur odiũ fortius amore propter duo. Primo quidem, quia odiũ eſt magis ſenſibile q̃ amor. cum n. ſenſus pceptio ſit in quadam immutatione, ex quo aliquid iã immutatum eſt, non ita ſentitur, ſicut quando eſt in ipſo immutari, unde calor febris ethicæ quamuis ſit maior, nõ tñ ita ſentitur ſicut calor tertianæ, quia calor ethicæ iam uerſus eſt quaſi in habitum & naturam. & ppter hoc etiã amor magis ſentitur in abſentia amati, ſicut Aug dicit in 10 de trin. * quod amor non ita ſentitur, cum non prodit eum indigentia, & pp hoc etiam repugnantia eius quod oditur, ſenſibilius percipitur, q̃ conuenientia eius quod amatur. Secundo, quia non comparatur odium ad amorem ſibi correſpondentem, ſm enim diuerſitatem bonorum eſt diuerſitas amorũ in magnitudine & paruitate, quibus proportionantur oppoſita odia, unde odium quod correſpondet maiori amori, magis mouet, quam minor amor. Et per hoc patet reſponſio ad primum. nam amor uoluptatis eſt minor, quam amor conſeruationis ſuipſius, cui reſpondet fuga doloris, & ideo magis fugitur dolor, quam ametur uoluptas.

arti. 2. huius qu. — l.10 de tri. ca 12 poſt medium, to.3.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ odium nunquam vinceret amorem niſi propter maiorem amorem, cui

odium

odium correſpondet, ſic homo magis diligit ſe, quàm amicum, & propter hoc, quod diligit ſe, habet odio etiam amicum ſi ſibi contrarietur.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ideo intenſius aliquid operatur ad repellendum odioſa, quia odium eſt magis ſenſibile.

ARTICVLVS IIII.

167 *Vtrum aliquis poſſit habere odio ſeipſum.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr, ꝙ aliqs poſſit ſeipſum odio habere. Dicitur n. in Pſal. 10 Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam, ſed multi diligũt iniquitatem, ergo multi odiunt ſeipſos.

2.2 q. 25. ar. 7. Et 2. di. 42. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 2. Et Pſ. 10. co. 4. Et Eph. 5. lect. 6.

¶ 2 Præterea, Illum odimus, cui volumus & operamur malum, ſed quandoque aliquis uult & operatur ſibi ipſi malum, puta qui interimunt ſeipſos, ergo aliqui ſeipſos habent odio.

¶ 3 Præterea, Boetius dicit in 2 De conſol.* quòd auaritia facit homines odioſos, ex quo poteſt accipi ꝙ omnis homo odit auarum, ſed aliqui ſunt auari, ergo illi odiunt ſeipſos.

li. 2. proſa 5. parum ante finem.

SED CONTRA eſt ꝙ Apoſt. dicit ad Ephe. 5. quòd nemo unquam carnem ſuam odio habuit.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ impoſſibile eſt, ꝙ aliquis, per ſe loquendo, odiat ſeipſum, naturaliter enim vnumquodque appetit bonum, nec poteſt aliquid ſibi appetere niſi ſub ratione boni, nam malum eſt præter voluntatem, vt D. o. dicit 4 c. De di. no.* amare aũt aliquẽ eſt velle ei bonũ, ut ſupra dictũ eſt.* vñ neceſſe eſt, quòd aliquis amet ſeipſũ, & impoſſibile eſt quòd aliquis odiat ſe, ſñ per ſe loquendo, per accidens ñ cõtingit, ꝙ aliquis ſeipſum odio hẽat, & hoc dupliciter. Vno mõ ex parte boni, quod ſibi aliquis uult, accidit .n. qñque illud, quod appetitur, vt ſm quid bonum eſſe ſimpliciter malũ, & ſm hoc aliqs per accidẽs uult ſibi malũ, quod eſt odire. Alio modo ex parte ſui, cui uult bonũ. unumquodque .n. maximè eſt id, quod eſt principalius in ipſo, unde ciuitas dr̃ facere id, qđ Rex facit, quaſi Rex ſit tota ciuitas. Manifeſtum eſt ergo ꝙ homo maxime eſt mens hominis. contingit aũt, quòd aliqui æſtimant ſe maximè eſſe illud, quod ſunt ſm naturam corporalem & ſenſitiuam. vnde amant ſe ſecundum id quod æſtimant ſe eſſe, ſed odiunt id quod uere ſunt, dum uolunt contraria rationi. & utroque modo ille qui diligit iniquitatem, odit non ſolum animam ſuam, ſed etiam ſeipſum. Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM.

c. 4. par. 4. aliquantulum ante finem. *q. 26. ar. 4

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ nullus ſibi vult & facit malum, niſi inqñ apprehendit illud ſub ratione boni, nam & illi qui interimunt ſeipſos, hoc ipſum, quod eſt mori, apprehendunt ſub ratione boni, inquantum eſt terminatiuum alicuius miſeriæ uel doloris.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ auarus odit aliquod accidens ſuum, non tñ pp hoc odit ſeipſum, ſicut æger odit ſuam ægritudinem ex hoc ipſo, quod ſe amat. Vel dicendum, quòd auaritia odioſos facit alijs, non autẽ ſibi ipſi, quinimmo cauſatur ex inordinato ſui amore, ſecundum quem de bonis temporalibus plus ſibi aliquis vult, quam debeat.

ARTICVLVS V.

168 *Vtrum aliquis poſſit odio habere veritatem.*

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr ꝙ aliquis non poſſit habere odio ueritatem. Bonũ n. & ens & uerum conuertuntur, ſed aliquis nõ poteſt habere odio bonitatem, ergo nec ueritatem.

2. 2. qu. 34. art. 1. cor.

¶ 2 Præterea Oẽs hoies naturaliter ſcire deſiderant, ut dicitur in principio Metaph.* ſed ſcientia non eſt niſi verorum, ergo veritas naturaliter deſideratur & amatur, ſed quod naturaliter ineſt, ſemper ineſt, nullus ergo poteſt habere odio veritatem.

li. 1. meta. to. 1.

¶ 3 Præterea, Phil. dicit in 2. Rhet.* ꝙ homines amãt nõ fictos, ſed non niſi pp ueritatem. ergo homo naturaliter amat ueritatem. non ergo eam odio habet.

li. 2. Rhetor. ca 4. à medio to. 6.

SED CONTRA eſt quod Apoſt. dicit ad Galat. 4. Factus ſum uobis inimicus, verum dicens uobis.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ bonũ & uerũ & ens ſũt idẽ ſm rẽ, ſed differunt rõne, bonũ n. hẽt rõne appetibilis, non aũt ens vel verũ, qa bonũ eſt quod omnia appetunt, & iõ bonum ſecundũ rationẽ boni non põt odio haberi nec in uniuerſali, nec in particulari, ens autẽ & uerũ in uniuerſali qdẽ odio haberi non põt, quia diſſonantia eſt cã odij, & conuenientia cã amoris. ens autem & uerum communia omnibus, ſed in particulari nihil prohibet, quoddam ens, & quoddã verũ odio haberi inquantum habet rationem contrarij & repugnantis, contrarietas. n. & repugnantia non aduerſatẽ rationi entis & ueri, ſicut aduerſatur rationi boni. Cõtingit aũt uerum aliquod particulare tripliciter repugnare uel cõtrariari bono amato. Vno modo ſecundũ quod ueritas eſt cauſaliter & originaliter in ipſis rebus, & ſic homo qñq; odit aliquam ueritatem, dũ uellet non eſſe uerum, quod eſt uerum. Alio modo ſecundum quod ueritas eſt in cognitione ipſius hominis, q̃ impedit ipſũ à proſecutione amati. ſicut ſi aliqui uellent non cognoſcere ueritatem fidei, ut libere peccarẽt, ex quorum perſona dr̃ Iob 21. Scientiam uiarum tuarum nolumus. Tertio modo habetur odio ueritas particularis tanquam repugnans, put eſt in intellectu alterius. puta cum aliquis uult iacere in peccato, odit qđ aliqs ueritatem circa peccatum ſuum cognoſcat, & ſecundum hoc dicit Aug. in 10. Confeſ.* quòd homines amant ueritatem lucentem, odiunt eam redarguentẽ. Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM.

li. 10. confeſſ. ca. 23. à medio, to. 1.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ cognoſcere veritatẽ ſm ſe eſt amabile, pp qđ dicit Aug.* quod amant eã lucentẽ, ſed per accidens cognitio ueritatis põt eſſe odibilis, inquantum impedit ab aliquo deſiderato.

loco nũc proxime citato.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ ex hoc pcedit, quòd non ficti amantur, quòd homo amat ſecundum ſe cognoſcere ueritatem, q̃ homines non ficti manifeſtant.

ARTICVLVS VI.

169 *Vtrum aliquid poſſit haberi odio in uniuerſali.*

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr ꝙ odiũ nõ poſſit eſſe alicuius in uniuerſali. Odiũ n eſt paſſio appetitus ſenſitiui q mouetur ex ſenſibili apprehenſione, ſed ſenſus non põt apprehendere uniuerſale. ergo odium nõ poteſt eſſe alicuius in uniuerſali.

Supr. ar. 5. cor.

¶ 2 Præterea, Odiũ cãtur ex aliqua diſſonantia, quæ cõitati repugnat, ſed coitas eſt de ratione uniuerſalis. ergo odium non poteſt eſſe alicuius in uniuerſali.

¶ 3 Præterea, Obiectũ odij eſt malũ, malũ aũt eſt in rebus, & nõ in mẽte, vt dr̃ in 6 Metap.* cũ ergo uniuerſale ſit ſolũ in mente, q̃ abſtrahit vniuerſale a particulari, vr quòd odium non poſſit eſſe alicuius uniuerſalis.

l. 6. metap. text. 8. 10. 3.

SED CONTRA eſt quod Phil. dicit in 2. Rhethor.* quod ira ſemper fit inter ſingularia, odium autem etiam ad genera, furem enim odit & calumniatorem unuſquiſque.

li. 2. Rhet. ca. 4. à medio, to. 6.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ de uniuerſali dupliciter contingit loqui, uno modo ſm quod ſubeſt intentioni uniuerſalitatis, alio aũt modo dr̃ de natura, cui talis intentio attribuitur. alia eſt n. conſideratio hominis uniuerſalis, & alia hominis in eo, quod eſt homo. Si igitur uniuerſale accipiatur primo modo. ſic nulla potentia ſenſitiuæ partis, neque apprehẽſiua, neque appetitiua põt in uniuerſale, quia uniuerſale fit p abſtractionem a materia indiuiduali, in qua radicatur omnis virtus ſenſitiua. poteſt tñ aliqua potentia ſenſitiua, & apprehẽſiua, & appetitiua ferri in aliqđ vniuerſaliter, ſicut dicimus quòd obiectum uiſus eſt color ſm genus, non quia uiſus cognoſcat colorem uniuerſalem, ſed

ſed quia, ꝙ color ſit cognoſcibilis à uiſu, non conuenit colori, inq̃tũ eſt hic color, ſed inquantum eſt color ſimpliciter. Sic ergo odiũ ēt ſenſitiuæ partis põt reſpicere aliq̃d in uniuerſali, quia ex natura cõi aliquid aduerſatur animali, & nõ ſolum ex eo quod eſt particularis, ſicut lupus oui, vñ ouis odit lupum generaliter, ſed ira ſemper cauſatur ex aliquo particulari, quia ex aliquo actu lædentis, actus autem particularium ſũt, & pp hoc Philoſophus dicit,* ꝙ ira ſemper eſt ad aliquid particularem, odium verò poteſt eſſe ad aliquid in genere, ſed odium ſecundum quod eſt in parte intellectiua, cũ cõſequatur apprehenſionẽ uniuerſalem, intellectus põt utroq; modo eſſe reſpectu uniuerſalis.

li. 2 Rhet. ca. 4 poſt medium, to. 6.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſenſus non apprehendit vniuerſale, prout eſt uniuerſale, apprehendit tñ aliquid, cui per abſtractionem accidit uniuerſalitas.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ id quod commune eſt omnibus non poteſt eſſe ratio odii, ſed nihil ꝓhibet aliquid eſſe commune multis, quod tamen diſſonat ab aliis, & ſic eſt eis odioſum.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ illa obiectio ꝓcedit de uniuerſali ſm quod ſubſtat intẽtioni uniuerſalitatis: ſic.n. nõ cadit ſub apprehẽſione uel appetitu ſẽſitiuo.

QVAESTIO XXX.

De concupiſcentia, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de cõcupiſcentia. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum concupiſcentia ſit in appetitu ſenſitiuo tantum.

¶ Secundo, vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis.

¶ Tertio, vtrum ſint aliquæ concupiſcentiæ naturales, & aliquæ non naturales.

¶ Quarto, utrum concupiſcentia ſit infinita.

170 ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum concupiſcentia ſit tantum in appetitu ſenſitiuo.

Infr. q. 32. ar. 3. ad 3. Et 3. d. 26. q. 1. ar. 2. co. ſi.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr, ꝙ concupiſcentia non ſolum ſit in appetitu ſenſitiuo, eſt n. quædam concupiſcentia ſapientiæ, ut dicitur Sap. 6. Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum perpetuum. ſed appetitus ſenſitiuus non poteſt ferri in ſapientiam ergo concupiſcentia non eſt in ſolo appetitu ſenſitiuo.

¶ 2 Præterea, Deſideriũ mãdatorum Dei non eſt in appetitu ſenſitiuo. imo Apoſt. dicit Ro. 7. Non habitat in me, hoc eſt in carne mea bonum, ſed deſideriũ mãdatorum Dei ſub concupiſcentia cadit, ſm illud Pſal. 118 Concupiuit anima mea deſi. iuſtific tuas. ergo cõcupiſcentia non eſt ſolum in appetitu ſenſitiuo.

¶ 3 Præterea, Cuilibet potẽtiæ eſt cõcupiſcibile proprium bonum. ergo concupiſcentia eſt in qualibet potentia animæ, & non ſolum in appetitu ſenſitiuo.

l. 2 ortho. fid. c. 12.

SED CONTRA eſt, ꝙ Dam. dicit,* ꝙ irrationale obediẽs & pſuaſibile rationi diuiditur in concupiſcẽtiã & irã, hæc aũt eſt irrationalis aïæ pars paſſiua, & appetitiua. ergo cõcupiſcẽtia eſt in appetitu ſẽſitiuo.

l. 1. Rhet c. 11. nõ procul à prin. * q. 31. art. 3. & 4

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut Philoſ. dicit in 1. Rhetor.* Concupiſcentia eſt appetitus delectabilis, eſt aũt duplex delectatio vt infra dicetur,* una, quæ eſt in bono intelligibili, quod eſt bonum rationis alia, quæ eſt in bono ſm ſenſum. Prima quidem delectatio vr eſſe animæ tantum. Secunda autem eſt animæ & corporis quia ſenſus eſt uirtus in organo corporeo, vnde & bonũ ſm ſenſum eſt bonum totius coniuncti, talis autem delectationis appetitus vr eſſe concupiſcẽtia, quæ ſimul pertineat & ad animam & ad corpus, ut ipſum nomen concupiſcentiæ ſonat. unde concupiſcẽtia, propriè loquendo, eſt in appetitu ſenſitiuo, & in ui concupiſcibili, quæ ab ea denominatur.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ appetitus ſapientiæ, vel aliorum ſpũaliũ bonorũ interdũ concupiſcentia nominatur, uel pp ſimilitudinem quandã, uel pp intenſionẽ appetitus ſuperioris partis, ex quo fit redũdantia in inferiorẽ appetitũ, ut ſimul ēt ipſe inferior appetitus ſuo modo tendat in ſpũale bonum conſequens appetitum ſuperiorem & etiam ipſum corpus ſpiritualibus deſeruiat, ſicut in Pſal. 83. dicitur, Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ deſideriũ magis ꝑtinere põt, propriè loquendo, non ſolum ad inferiorẽ appetitum, ſed ēt ad ſuperiorem, non n. importat aliq̃ conſociationem in cupiendo ſicut cõcupiſcentia, ſed ſimplicem motum in rem deſideratam.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ vnicuique potentiæ aïæ appetere cõpetit proprium bonũ appetitu naturali, qui nõ ſequitur apprehẽſionẽ, ſed appetere bonum appetitu animali, qui ſequitur apprehenſionem, pertinet ſolũ ad uim appetitiuã. appetere aũt aliquid ſub rõne delectabilis ſecundum ſenſum, quod propriè eſt concupiſcere, pertinet ad vim concupiſcibilem.

ARTICVLVS II. 171

Vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis.

6. di. 28. q. 1. artic. 1. cor.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, ꝙ concupiſcentia non ſit paſſio ſpecialis potẽtiæ cõcupiſcibilis. Paſſiones. n diſtinguuntur ſecundum obiecta, ſed obiectum concupiſcibilis eſt delectabile ſecundum ſenſum quod etiam eſt obiectum concupiſcentiæ ſecundum Philoſophum in primo Rhetor.* ergo concupiſcentia non eſt paſſio ſpecialis in concupiſcibili.

li. 1. Rhet ca. 11. non procul à prin.

¶ 2 Præterea, Aug dicit in lib. 83. q* quòd cupiditas eſt amor rerum tranſeuntium, & ſic ab amore non diſtinguitur. omnes autem paſſiones ſpeciales ab inuicem diſtinguuntur: ergo concupiſcentia nõ eſt paſſio ſpecialis in concupiſcibili.

li. 83. q q. 33 poſt medium, to. 4.

¶ 3 Præterea. Cuilibet paſſioni cõcupiſcibilis opponitur aliqua paſſio ſpecialis in cõcupiſcibili, ut ſupra dictũ eſt* Sed cõcupiſcentiæ non opponitur aliqua paſſio ſpecialis in cõcupiſcibili dicit. n Dam.* quod expectatũ bonum concupiſcentiã cõſtituit præſens uero lætitiam, ſimiliter expectatũ malũ timorẽ, præſens uerò triſtitiã, ex quo vr quòd ſicut triſtitia cõtrariatur lætitiæ, ita timor contrariatur concupiſcentiæ. timor aũt non eſt in concupiſcibili, ſed in iraſcibili. non ergo concupiſcentia eſt ſpecialis paſſio in concupiſcibili.

q. 23. l. 2 ortho. fidei, c. 12. in fine.

SED CONTRA eſt, ꝙ concupiſcentia cauſatur ab amore, & tendit in delectationem, quæ ſunt paſſiones concupiſcibilis, & ſic diſtinguitur ab aliis paſſionibus concupiſcibilis tanquam paſſio ſpecialis.

q. 24. ar. 1.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* bonum delectabile ſecundũ ſenſum eſt communiter obiectum concupiſcibilis. vnde ſecundum eius differentias diuerſæ paſſiones concupiſcibilis diſtinguuntur. Diuerſitas autem obiecti poteſt attendi, uel ſecundum naturam ipſius obiecti, uel ſecundum diuerſitatem in uirtute agendi, diuerſitas quidem obiecti actiui, quæ eſt ſecundum rei naturam, facit materialem differentiam paſſionum, ſed diuerſitas, quæ eſt ſecundum uirtutem actiuam, facit formalẽ differentiam paſſionum, ſecundum quam paſſiones ſpecie differunt. eſt aũt alia ratio uirtutis motiuæ ipſius finis uel boni, ſecundum quod eſt realiter præſens, & ſecundũ quod eſt abſens. nam ſecundum quod eſt præſens, facit in ſeipſo quieſcere, ſecundum quod eſt abſens, facit ad ſeipſum moueri. unde ipſum delectabile ſecundum ſenſum, inquantum appetitum ſibi adaptat quodammodo, & conformat, cauſat amorem, inquantum verò abſens attrahit ad ſeipſum, cauſat concupiſcentiam, inquantum uero præſens quietat in ſeipſo, cauſat delectationem. Sic ergo concupiſcentia eſt paſſio

differen

differens ſpecie, & ab amore & à delectatione, ſed cõcupiſcere hoc delectabile, vel illud facit concupiſcentias diuerſas numero.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonũ delectabile non eſt abſolutè obiectum concupiſcentiæ, ſed ſub rõne abſentis, ſicut & ſenſibile ſub rõne pteriti eſt obiectũ memoriæ. hmôi enim particulares cõditiones diuerſificant ſpeciem paſſionem, uel etiam potentiarũ ſenſitiuę partis quæ reſpicit particularia.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ illa præiudicatio per cauſam, nõ per eſſentiã, non enim cupiditas eſt per ſe amor, ſed amoris effectus. Vel aliter dicendũ, qđ Aug. accipit cupiditatem large pro quolibet motu appetitus, qui poteſt eſſe reſpectu boni futuri, unde comprehendit ſub ſe & amorem & ſpem.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ paſſio quæ directè opponitur concupiſcentiæ innominata eſt, q̃ ita ſe habet ad malum ſicut concupiſcentia ad bonũ, ſed qa eſt mali abſentis ſicut & timor, quãdoq; loco eius ponitur timor, ſicut & qñq; cupiditas loco ſpei, quod n. ẽ paruum bonũ vel malũ, quaſi non reputatur, & iõ pro oĩ motu appetitus in bonũ uel in malũ ponitur ſpes & timor, quæ reſpiciunt bonum uel malũ futurum.

172

ARTICVLVS III.

Vtrum ſint aliquæ concupiſcentiæ naturales & aliquæ non naturales.

Infr. q. 31. art. 3. & q. 41. art. 3. co. & q. 77 ar. 5 co. & 2. 2. q. 117 ar. 5. ad 2. * ar. 1 ad 3.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videt ꝙ concupiſcentiarum non ſint quædã naturales, & q̃dã nõ naturales. Cõcupiſcẽtia nõ pertinet ad appetitũ animalẽ, ut dictũ eſt *, ſed appetitus naturalis diuiditur contra animalem, ergo nulla concupiſcentia eſt naturalis.

¶ 2 Præterea, Diuerſitas materialis nõ facit diuerſitatem ſecundũ ſpeciem, ſed ſolum ſecundum numerum, quæ quidẽ diuerſitas ſub arte non cadit, ſed ſi quæ ſint concupiſcẽtiæ naturales & non naturales, non differũt niſi ſm diuerſa obiecta cõcupiſcibilia, ꝙ facit materialem differentiã & ſm numerum tantum, non ergo diuidendæ ſunt concupiſcentiæ per naturales & non naturales.

¶ 3 Præterea, Ratio contra naturã diuiditur, ut patet in 2. Phyſic *. ſi igitur in homine eſt aliqua concupiſcẽtia non naturalis, oportet ꝙ ſit rationalis, Sed hoc eſſe non poteſt, quia concupiſcentia cum ſit paſſio quædã pertinet ad appetitum ſenſitiuum, non autem ad uolũtatem, quæ eſt appetitus rationis. non ergo ſunt concupiſcentiæ aliquę non naturales.

In pri. lib. & clarius, tex 49 tomo 2.

SED CONTRA, quod Philoſo. in 3. Eth *. & in 1. Rhetor *. ponit quaſdam concupiſcentias naturales & quaſdam non naturales.

li 3. eth. c. 11. & 1. rhet. c. 11. to. 5. & 6. artic. 1.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ ſicut dictum eſt *, concupiſcentia ẽ appetitus boni delectabilis, dupliciter autem aliquid eſt delectabile. Vno modo, quia eſt conueniẽs naturæ animalis, ſicut cibus & potus, & alia huiuſmodi. & huiuſmodi cõcupiſcẽtia delectabilis dr naturalis. Alio modo dicitur aliqd eſſe delectabile, qa ẽ conueniens animali ſm apprehenſionem, ſicut cum aliquis apprehẽdit aliquid ut bonũ & conueniens, per conſequẽs delectatur ĩ ipſo. & huiuſmodi delectabilis concupiſcentia dicitur non naturalis, & ſolet magis dici cupiditas. Primæ ergo concupiſcẽtiæ naturales communes ſunt hominibus & aliis animalibus, quia utriſque eſt aliquid conueniẽs & delectabile ſm naturã, & in his oẽs homines conueniunt, unde & Philoſophus in 3 Ethico *. vocat eas coes & neceſſarias. Sed ſecundæ concupiſcentiæ ſunt propriæ hominum, quorum proprium eſt excogitare aliquid ut bonum & conueniẽs, pter id quod natura requirit, uñ & ĩ primo Rhet. * Philoſophus dicit primas cõcupiſcẽtias eſſe irrationabiles, ſecundas uerò cũ ratione. Et quia diuerſi diuerſimodè ratiocinantur, ideo etiam ſecundæ dicuntur in 3 Eth. * propriæ, & appoſitę, ſcilicet ſupernaturales.

li. 3. ethic. c. 11. circa prin to. 5. * li. 1. rhet. ca. 11. to 6. lib 3. eth. c. 11. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illud idẽ quod appetitur appetitu naturali, põt appeti appetitu animali cum fuerit apprehenſum, & ſecundũ hoc cibi & potus, & huiuſmodi quæ appetũtur naturaliter, poteſt eſſe concupiſcentia naturalis.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ diuerſitas concupiſcentiarum naturaliũ à non naturalibus non ẽ materialis tm̃, ſed ẽt quodãmõ formalis, inquantũ pcedit ex diuerſitate obiecti actiui, obiectũ aũt appetitus eſt bonũ apprehenſũ, vñ ad diuerſitatẽ appetitus actiui ptinet diuerſitas apprehẽſionis, prout ſ. apprehẽditur aliquid vt conueniens abſoluta apprehẽſione, ex qua cauſantur concupiſcentiæ naturales, quas Philoſophus in Rhet *. vocat irrationales, & pu apprehẽditur aliqd cũ deliberatione, ex qua cauſantur concupiſcẽtiæ non naturales, q̃ pp hoc ĩ Rhetor *. dicuntur cũ ratione.

lib. 1. c. 11 tom. 6 lib. 1. rhet. c. 11. pau lo à pri. tomo 6.

AD TERTIVM dicendum, quod in homine nõ ſolum ẽ ratio uniuerſalis, quæ pertinet ad partẽ ĩtellectiuam, ſed etiam rõ particularis, q̃ pertinet ad partem ſenſitiuam, ut in 1 li. dictũ eſt *, & ſm hoc etiam concupiſcentia, quæ eſt cum ratione, poteſt ad appetitum ſenſitiuum pertinere, & propter hoc appetitus ſenſitiuus põt etiam à ratione uniuerſali moueri, media imaginatione particulari.

p. p. q. 78. art. 4.

ARTICVLVS IIII.

173

Vtrum concupiſcentia ſit infinita.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ concupiſcentia non ſit ĩfinita. Obiectũ. n. concupiſcẽtiæ bonũ quod hẽt rõnẽ finis, qui autem ponit infinitum, excludit finẽ, ut dicitur in 2. Metha. * concupiſcentia ergo poteſt eſſe infinita.

li 2. meth. tex. 8. to. 8

¶ 2 Præterea, Cõcupiſcentia eſt boni cõuenientis, cũ procedat ex amore, ſed infinitum cũ ſit improportionatum, non poteſt eſſe conueniens, ergo concupiſcẽtia nõ poteſt eſſe infinita.

¶ 3 Præterea, Infinita eſt pertranſire, & ſic in eis non eſt peruenire ad ultimum, ſed concupiſcenti ſit delectatio per hoc, quòd attingit ad ultimum. ergo ſi concupiſcentia eſſet infinita, ſequeretur quod nũquam heret delectatio.

SED CONTRA eſt, quod Piloſophus dicit in 1. Politic *. quòd infinito concupiſcentiæ exiſtente homines infinita deſiderant.

li. 1. Pol. c. 6 poſt medium, t 5

RESPONDEO dicendũ, quod ſicut dictũ eſt *, duplex eſt cõcupiſcẽtia, una naturalis, & alia nõ naturalis. Naturalis quidẽ concupiſcentia non poteſt eſſe ĩfinita in actu, eſt enim eius quod natura requirit, natura uerò ſemper intendit in aliquid finitum & certum, vñ nunquam homo concupiſcit infinitum cibũ, uel infinitum potum, ſed ſicut in natura contingit eſſe infinitũ in potentia per ſucceſſionem ita huiuſmodi concupiſcẽtiã contingit infinitã eſſe per ſucceſſionẽ, ut ſ. poſt adeptum cibum, iterũ alia uice deſideret cibum, uel quodcunq; aliud ꝙ natura requirit, quia huiuſmodi corporalia bona cum adueniũt, nõ pperuo manẽt, ſed deficiunt. Vnde dixit Dominus Samaritanę, Ioã 4 Qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterũ. Sed concupiſcẽtia nõ naturalis omnino eſt infinita ſequitur n. rationem, ut dictum eſt *, rationi autem competit in infinitũ pcedere, unde qui concupiſcit diuitias poteſt eas concupiſcere nõ ad aliquẽ certũ terminũ, ſed ſimpliciter ſe diuitẽ eẽ, q̃tũcunq; poteſt Poteſt & alia ratio aſſignari, ſm Philoſophũ in 1 Polit *. quare quædã concupiſcẽtia ſit finita, & quædã infinita, ſemper. n. concupiſcentia finis eſt infinita, finis enim per ſe concupiſcitur, ut ſanitas, uñ maior ſanitas magis concupiſcitur, & ſic in infinitũ, ſicut ſi albũ per ſe diſgregat magis albũ, magis diſgregat cõcupiſcentia verò eius qđ eſt ad finem, non eſt infinita, ſi ſm illam menſuram appetatur, quę conuenit fini, unde qui finem ponũt ĩ diuitijs, habent

art. præc.

art. 3.

li. 1. Pol. c. 6 poſt medium to. 5.

concupiſcentiam diuitiarũ in infinitũ: qui aũt diuitias appetunt pp neceſſitatem vitæ, concupiſcunt diuitias finitas ſufficiẽtes ad neceſſitatẽ vitę, vt Philoſophus di-
co. 1. pol c. cit ibidem * Et eadẽ eſt rõ de concupiſcentia quarum-
6. tom. 5. cunque aliarum rerum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ oẽ quod cõcupiſcitur, accipitur vt quoddã finitũ, vel qa eſt finitũ ſm rẽ pro-
* al. ſimul. ut cõcupiſcitur * ſemel in actu, vel qa eſt finitũ, ſm ꝙ cadit ſub apprehenſione, nõ enim põt ſub rõne infiniti apprehẽdi, qa infinitũ eſt cuius quantitatem accipientibus ſp eſt aliquid extra ſumere: vt dicitur in 3 Phyſic *.
lib. 3 Phy tex. 63 to. 2. AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ rõ quodãmõ eſt uirtutis infinitæ, inquantũ põt in infinitũ aliquid conſiderare: vt apparet in additione numerorũ & linearũ. vñ infinitũ aliquo mõ ſumptũ eſt ꝓportionatũ rõni Nã vniuerſale quod rõ apprehendit, eſt quodammõ infinitũ, in quantum in potentia continet infinita ſingularia.

AD TERTIVM dicendum, quod ad hoc, quod aliquis delectetur, non requiritur, quod omnia conſequatur, quæ concupiſcit: ſed quod in quolibet concupito, quod conſequitur, delectetur.

QVAESTIO XXXI.

De delectatione ſecundũ ſe in octo articulos diuiſa.

QVENDE conſiderandum eſt de delectatione & triſtitia

¶ Circa delectationẽ verò conſideranda ſunt quatuor Primò, de ipſa delectatione ſecundum ſe Secũdò, de cauſis delectationis Tertiò, de effectibus eius. Quartò de bonitate & malitia ipſius.

¶ Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, vtrum delectatio ſit paſſio.

¶ Secundo, vtrum ſit in tempore.

¶ Tertio, vtrum differat à gaudio.

¶ Quarto, vtrum ſit in appetitu intellectiuo.

¶ Quinto, de comparatione delectationũ ſuperioris appetitus ad delectationem inferioris.

¶ Sexto, de comparatione delectationum ſenſitiuarum ad inuicem

¶ Septimo, vtrum ſit aliqua delectatio non naturalis.

174 ¶ Octauo, vtrũ delectatio poſſit eſſe cõtraria delectatiõi.

ARTICVLVS PRIMVS

Vtrum delectatio ſit paſſio.

Inf. ar. 4. ad 2. & art. 5. co ſi & ad 2 Et 4. diſ. 49. q 3. ar. 1 q. 1. AD PRIMVM ſic proceditur Videtur quod delectatio non ſit paſſio Damaſ. enim in 2 lib *. diſtinguit operationẽ à paſſione dicẽs, quod operatio eſt motus qui eſt ſecundum naturã. paſſio vero eſt motus contra naturam. ſed delectatio eſt operatio, vt Philoſophus dicit in 7. & 10 Ethic. † ergo delectatio non eſt paſſio.

*li. 2. orth. fidei c 22. †li. 7. eth. c. 12. & 13. Et li. 10. c. 6 7. & 1. 3. & 4. ¶ 2 Præterea, Pati eſt moueri vt dicitur in 3. Phyſic *. ſed delectatio non conſiſtit in moueri, ſed in motũ eſſe: cauſatur enim delectatio ex bono iam adepto ergo delectatio non eſt paſſio.

*li. 3 de anima. tex. 28. tom 2. †li 10. eth c 4. poſt mediũ, to. 5. ¶ 3 Præterea Delectatio cõſiſtit in quadam perfectione delectari: perficit enim operationem, vt dicit in 10 Ethi † ſed perfici nõ eſt pati vel alterari ut dr̃ in 7 Phyſic. & in 2. de anima. ergo delectatio non eſt paſſio.

SED CONTRA eſt, qđ Aug. in 10 & 14. de ciuit. Dei *. ponit delectationem ſiue gaudium vel lætitiam inter alias paſſiones animæ.

*lib 14. de ciu Dei, c. 6. & 7. à medio. to. 5. *q. 22. ar 3 lib. 1. Rhe. c. 10 in fi. tom. 6. RESPONDEO dicendũ, quod motus appetitus ſenſitiui ꝓprie paſſio nominatur, ſicut ſupra dictũ eſt *. affectio autem quæcunq; ex appræhenſione ſenſitiua ꝓcedens eſt motus appetitus ſenſitiui hoc autẽ neceſſe eſt cõpetere delectationi: nã, ſicut Philoſophus dicit in 1. Rhetor * delectatio eſt quidam motus animæ, & conſtitutio ſimul tota & ſenſibilis in naturã exiſtentẽ Ad cuius intellectum conſiderandũ eſt quod ſicut cõtingit in rebus naturalibus aliqua cõſequi ſuas perfectiones naturales, ita hoc contingit in aĩalibus: & quãuis moueri ad perfectionem non ſit totum ſimul, tamẽ conſequi naturalem perfectionem eſt totum ſimul. Hęc autẽ eſt differentia inter animalia & alias res naturales, ꝙ aliæ res naturales, quando cõſtituuntur in id quod conuenit eis ſm naturã, hoc non ſentiunt: ſed aĩalia hoc ſentiunt, & ex iſto ſenſu cauſatur quidã motus aĩę in appetitu ſenſitiuo, & iſte motus eſt delectatio Per hoc ergo, ꝙ dr̃, ꝙ delectatio eſt motus aĩæ, ponitur in genere ꝑ hoc aũt ꝙ dr̃ conſtitutio in exiſtẽtẽ naturã, id eſt in id ꝙ exiſtit in natura rei, ponitur cã delectationis, ſcilicet præſentia connaturalis boni. Per hoc aũt, ꝙ dr̃, ſimul tota, oſtendit ꝙ conſtitutio non debet accipi ꝓut eſt in cõſtitui, ſed ꝓut eſt in conſtitutum eſſe. quaſi in termino motus: non eñ delectatio eſt generatio, ꝓut Plato poſuit, ſed magis cõſiſtit in factum eſſe. vt dr̃ in 7. Ethic *. Per hoc aũt ꝙ li. 7. eth. c.
dicitur ſenſibilis, excluduntur perfectiones rerũ in ſen- 12. & lib.
ſibilium in quibus nõ eſt delectatio. Sic ergo patet quòd 10 c. 3. to-
cum delectatio ſit motus in appetitu animali, conſe- mo. 5.
quens apprehenſionem ſenſus, delectatio eſt paſſio aĩæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ operatio cõnaturalis non impedita eſt perfectio ſcdã vt hr̃ in 2. * de aĩa & iõ li. 2 ex tex.
qñ conſtituuntur res in ꝓpria operatione connaturali, 2. 5. & 6. ſi
& non impedita, ſequitur delectatio, q̃ cõſiſtit in ꝑfectũ mul. to. 2.
eſſe: vt dictũ eſt †. ſic ergo, cum dr̃, quod delectatio eſt †In corp.
operatio, non eſt prædicatio per eſſentiam, ſed ꝑ cauſam.

AD SECVNDVM dicẽdum, quod in animali duplex motus conſiderari poteſt: vnus ſm intentionem finis, qui pertinet ad appetitum: alius ſm excutionem, qui pertinet ad exteriorem operationem. Licet ergo in eo, qui iã conſecutus eſt bonum, in quo delectatur ceſſat motus executionis, quo tendit ad finem: non tamen ceſſat motus appetitiuæ partis: quæ ſicut prius deſiderabat non habitum, ita poſtea delectatur in habito. licet enim delectatio ſit quies quædam appetitus conſiderata præſentia boni delectantis, quod appetitui ſatisfacit; tamẽ adhuc remanet immutatio appetitus ab appetibili, ratione cuius delectatio motus quidam eſt.

AD TERTIVM dicendũ, quod quãuis nomen paſſionis magis propriè conueniat paſſionibus corruptiuis & in malum tendentibus: ſicut ſunt ægritudines corporales, & triſtitia & timor in anima; tamen etiam in bonum ordinantur aliquę paſſiones: vt ſupra dictũ eſt *,
& ſecundum hoc delectatio dicitur paſſio. q. 22. et 23 art. 1.

ARTICVLVS II. 175

Vtrum delectatio ſit in tempore.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ delecta- Infr. art. 5.
tio ſit in tempore. delectatio enim eſt motus quidã, cor & 4 d.
vt in 1. Ret * Philoſophus dicit, ſed motus omnis eſt in 49 q 3 ar.
tempore ergo delectatio eſt in tempore. 1. q. 3. & ver. q. 8. ar. 14. ad 12.

¶ 2 Præterea, Diuturnũ vel moroſum dicitur aliquid *li 1. Rhet.
ſecundum tempus: ſed aliquæ delectationes dicuntur c. 10. in fi.
moroſę ergo delectatio eſt in tempore. li. 10. eth. c.

¶ 3 Præterea, Paſſiones animæ ſunt vnius generis: ſed 4. & 5. to-
aliquę paſſiones animæ ſunt in tpe: ergo & delectatio. mo 5.

SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſophus dicit in 10. Ethicor *. quod ſm nullum tps accipiet quis delectationem.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ aliquid cõtingit eſſe in tpe dupliciter. vno modo ſm ſe. alio modo per aliud, & quaſi per accidens. Quia enim tempus eſt numerus ſucceſſiuorũ, illa ſecundum ſe dicuntur eſſe in tempore, de quorũ ratione eſt ſucceſſio, vel aliquid ad ſucceſſionem pertinens; ſicut motus, quies, locutio, & alia huiuſmodi. ſecundum aliud vero & non per ſe dicuntur eſſe in tempore illa, de quorum ratione non eſt aliqua ſucceſſio, ſed tamen alicui ſucceſſiuo ſubiacent: ſicut eſſe hominem de ſui ratione non habet ſucceſſionem, nõ enim eſt motus: ſed terminus motus vel mutationis, ſcilicet generationis ipſius: ſed qa humanũ eſſe ſubiacet cauſis tranſmutabilibus ſm hoc hoiem eſſe eſt in tempore Sic igitur dicendum eſt, quod delectatio ſecundum ſe quidem non eſt in tempore, eſt enim delectatio in bono iam adepto, ꝙ eſt quaſi terminus motus: ſed ſi illud bonum adeptum tranſmutationi ſubiaceat, erit delectatio per ac-

per accidens in tpe. ſi autem ſit omnino intranſmutabile, delectatio non erit in tpe, nec per ſe, nec p accidens.

li. 3 de anima, tex. 28 tom. 2.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod ſicut dicitur in 3. de anima*, motus dupliciter dicitur. Vno modo, q eſt actus imperfecti, i. exiſtentis in potentia inquantum huiuſmodi: & talis motus eſt ſucceſſiuus & in tpe. Alius autem motus eſt actus perfecti, i. exiſtentis in actu: ſicut intelligere, ſẽtire, & uelle, & huiuſmodi, & ẽt delectari, & huiuſmodi motus nõ eſt ſucceſſiuus, nec per ſe in tpe.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ delectatio dicitur moroſa vel diuturna ſecundũ ꝙ per accidens eſt in tpe.

AD TERTIVM dicendũ, quod aliæ paſsiones nõ habẽt pro obiecto bonũ adeptum, ſicut delectatio, vnde plus habent de ratione motus imperfecti quam delectatio, & per conſequens magis delectationi conuenit non eſſe in tempore.

ARTICVLVS III.

Vtrum delectatio differat à gaudio.

176 Infr. q. 35. ar 2. & 7. cor. & q. 41 arti. 3. cor. & 3 di. 29. q. 1. ar. 2 ad 3. & 4 diſ. 49 q. 3. ar. 4. q. 1. ad 3.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr, quod gaudiũ ſit omnino idem quod delectatio. Paſsiones enim animæ differunt ſecundum obiecta: ſed idem eſt obiectum gaudij & delectationis, ſcilicet bonum adeptum. ergo gaudium eſt omnino idem quod delectatio.

¶ 2 Præterea, Vnus motus non terminatur ad duos terminos: ſed idem eſt motus qui terminatur ad gaudium & delectationem, ſcilicet concupiſcentia. ergo delectatio & gaudium ſunt omnino idem.

¶ 3 Præterea, Si gaudium eſt aliud à delectatione, vr quod pari ratione & lætitia & exultatio & iucunditas ſignificent aliquid aliud a delectatione, & ſic erunt omnes diuerſæ paſsiones: quod videtur eſſe falſum. non ergo gaudium differt à delectatione.

SED CONTRA eſt, quod in brutis animalibus non dicimus gaudium, ſed in eis dicimus delectationẽ. non ergo eſt idem gaudium & delectatio.

RESPONDEO dicendum, quod gaudiũ, ut Auicenna dicit in lib. ſuo de anima, eſt quædã ſpecies delectationis. Eſt enim conſiderandũ, quod ſicut ſunt quædam concupiſcentiæ naturales, quædam autẽ non naturales, ſed conſequuntur rationem, vt ſupra dictũ eſt,* ita etiam delectationum quædã ſunt naturales, & quædam non naturales, quæ ſunt cum ratione. Vel ſicut Damaſc*. & Greg Niſſe.† dicũt: uoluptatum hæ ſũt animę, illæ corporis, quod in idem redit. Delectamur n. & in his, quę naturaliter concupiſcimus, ea adipiſcẽtes, & in his, quæ concupiſcimus ſecundum rationẽ. ſed nomen gaudij non habet locum, niſi in delectatione, quæ conſequitur rationẽ: unde gaudium non attribuimus brutis animalibus, ſed ſolũ nomen delectationis: omne autem, quod concupiſcimus ſecundum naturam, poſſumus etiã cum delectatione rationis concupiſcere, ſed nõ econuerſo Vnde de omnibus, de quibus eſt delectatio, poteſt eſſe gaudiũ in habentibus rationem, quamuis non ſẽper de omnibus ſit gaudium: quãdoque enim aliquis ſentit aliquam delectationem ſecundum corpus, de qua tamẽ nõ gaudet ſecũdum rationem Et ſecũdũ hoc patet, quòd delectatio eſt in his, plus quam gaudium.

q. præced. art. 3.

li. 3 de orth. fi. c. 22. in princ. † li 4 c. 12. in fine.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cùm obiectũ appetitus animalis ſit bonũ apprehenſum, diuerſitas apprehenſionis pertinet quodã modo ad diuerſitatẽ obiecti. & ſic delectationes animales, quæ dicuntur etiã gaudia, diſtinguuntur à delectationib. corporalibus: quæ dicuntur ſolum delectationes, ſicut & de concupiſcentiis ſupra dictum eſt*.

q. præced. ar. 3 ad 2.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſimilis differentia inuenitur etiam in concupiſcentiis: ita quod delectatio reſpondeat concupiſcentiæ, & gaudium reſpõdeat deſiderio: quod magis uidetur pertinere ad concupiſcentiã animalem. & ſic ſecundum differentiã motus eſt etiam differentia quietis.

AD TERTIVM dicẽdũ, quod alia nomina ad delectationem pertinentia, ſunt impoſita ab effectibus delectationis: nã lætitia imponitur à dilatatione cordis, ac ſi diceretur lętitia, exultatio vero dr ab exterioribus ſignis delectationis interioris quæ apparent exteriùs, in quãtũ ſ. interius gaudiũ proſilit ad exteriora: iucũditas verò dr à quibuſdã ſpecialibus lætitiæ ſignis vel effectibus. & tamen oĩa iſta nomina videntur pertinere ad gaudium non enim utimur eis niſi in naturis rationalibus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum delectatio ſit in appetitu intellectiuo.

177 Infr. q. 35. ar 1 cor. et 1. diſt. 45. ar 1 cor. et 4. di 49. q. 3. art. 1 q. 1. & 2. * li 1. rhetor. ca. 10. in fin.

AD QVARTVM ſic proceditur Vr quod delectatio non ſit in appetitu intellectiuo. Dicit n. Philoſophus in 1. Rhet.* quod delectatio eſt motus quidam ſenſibilis, qui non eſt in parte intellectiua. ergo delectatio non eſt in parte intellectiua.

¶ 2 Præterea, Delectatio eſt paſsio quædã, ſed omnis paſsio eſt in appetitu ſenſitiuo. ergo delectatio non eſt niſi in appetitu ſenſitiuo.

¶ 3 Præterea delectatio eſt cõmunis nobis & brutis. ergo non eſt niſi in parte, quæ nobis & brutis cõis eſt.

SED CONTRA eſt quod in Pſal. 36. dr, Delectare in Domino. ſed ad Deum non poteſt extendi appetitus ſenſitiuus, ſed ſolum intellectiuus: ergo delectatio poteſt eſſe in appetitu intellectiuo

art præce.

RESPONDEO dicendũ, quod ſicut dictum eſt*, delectatio quædam ſequitur apprehenſionẽ rationis: ad apprehenſionem autẽ rationis non ſolum commouetur appetitus ſenſitiuus per applicationẽ ad aliquid particulare, ſed etiam appetitus intellectiuus, qui dr uoluntas. & ſm hoc in appetitu intellectiuo, ſiue in uoluntate eſt delectatio, quæ dr gaudium, non autem delectatio corporalis, hoc tamẽ intereſt inter delectationem vtriuſq; appetitus, quod delectatio appetitus ſenſibilis eſt cum aliqua tranſmutatione corporali, delectatio autem appetitus intellectiui nihil aliud eſt quã ſimplex motus uoluntatis: & ſecundum hoc Aug. dicit in 14 de ciu. Dei*, quod cupiditas & lætitia nihil eſt aliud quam uoluntas in eorum conſecutione quæ uolumus

lib. 14. c. 6. circa prin. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd in illa diffinitione Philoſophi ſenſibile ponitur cõmuniter pro quacunque apprehenſione dicit enim Philoſophus in 10. Eth* ꝙ ſm oẽm ſenſum eſt delectatio, ſimiliter aũt & ſm intellectum, & ſpeculationem. Vel poteſt dici quòd ipſe diffinit delectationem appetitus ſenſitiui.

li 10. eth. cap. 4. poſt medium, to 5.

AD SECVNDVM dicendũ eſt, quod delectatio habet rationem paſsionis, propriè loquendo, inquãtũ eſt cum aliqua tranſmutatione corporali. & ſic nõ eſt in appetitu intellectiuo ſed ſecundum ſimplicẽ motum. ſic enim etiam eſt in Deo & in angelis, vnde dicit Philoſophus in 7. Eth*. quod Deus vna ſimplici operatione gaudet Et Diony. dicit in fi. cæleſt hierar.† ꝙ angeli non ſũt ſuſceptibiles noſtræ paſsibilis delectationis, ſed gaudent Deo ſecundum incorruptionis lætitiam.

li 7. ethic. c. vlt. circa finẽ, to 5. † c. ult. nõ remotè à fi.

AD TERTIVM dicendũ, quòd in nobis non ſolũ eſt delectatio in qua communicamus cum brutis, ſed ẽt in qua communicamus cum angelis, vnde ibidem Diony. dicit*, quod ſancti homines multotiens ſiunt in participatione delectationum angelicarum, & ita in nobis eſt delectatio nõ ſolum in appetitu ſenſitiuo in quo cõmunicamus cum brutis, ſed etiam in appetitu intellectiuo in quo communicamus cum angelis.

*ca. ult. nõ procul a fi.

ARTICVLVS V.

Vtrum delectationes corporales & ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus. & intelligibilibus.

178 Infr. q. 38. art. 4. cor. & 4. di 49. q 1 art. 5: qu. 1 & 1. eth. lec 13. cor. f. 1 et 12. Me le. 7 cor 5 fi. *li. 10 eth. ca. 2. & 3. tom. 5.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr, quòd delectationes corporales & ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus intelligibilibus. Omnes .n. aliquam delectationẽ ſequuntur ſecundum Philoſophũ in 10 Eth *ſed plures ſequunt delectationes ſenſibiles, quam delectationes ſpirituales intelligibiles. ergo delectationes corporales ſunt maiores.

¶ 2 Præterea Magnitudo cauſę ex effectu cognoſcit, ſed delectationes corporales habent fortiores effectus, tranſmutant enim corpus, & in quibuſdam inſanias faciunt, vt dicitur in 7 Ethic*. ergo delectationes corporales ſunt fortiores

li 7 eth c 3 circa medium, to. 5

¶ 3 Præterea Delectationes corporales oportet temperare & refrænare pp earum vehementiam, ſed delectationes ſpirituales non oportet refrænare. ergo delectationes corporales ſunt maiores

SED CONTRA eſt, quod dr in Pſalm. 118 Quã dulcia faucibus meis eloquia tuá ſuper mellorí meo Et Philoſophus dicit in 10. Ethicor* φ maxima delectatio eſt, quæ eſt ſecundum operationem ſapientiæ.

li 10 eth ca 7 & 8 tom 5
*artic. 1.

RESPONDEO dicendũ, quòd ſicut iam dictum eſt*, delectatio prouenit ex coniunctione conuenientis cùm ſentitur & cognoſcitur. In operibus autem animæ præcipuè ſenſitiuæ & intellectiuæ eſt hoc conſiderãdũ, quòd cùm non tranſeant in materiam exteriorem, ſunt actus vel perfectiones operantis, ſcilicet intelligere, ſentire, velle & huiuſmodi, nam actiones, quæ trãſeunt in exteriorem materiam, magis ſunt actiones & perfectiones materiæ tranſmutatæ motus enim eſt actus mobilis à motore. Sic igitur prædictę actiones animæ ſenſitiuæ & intellectiuæ, & ipſæ ſunt quoddam bonum operantis, & ſunt etiam cognitæ per ſenſum vel intellectum, vnde etiam ex ipſis conſurgit delectatio, & nõ ſolum ex eorum obiectis Si igitur comparentur delectationes intelligibiles delectationibus ſenſibilibus ſecundum quod delectamur in ipſis actionibus (puta in cognitione ſenſus, & in cognitione intellectus) non eſt dubium, quòd multo ſunt maiores delectationes intelligibiles, quàm ſenſibiles, multo enim magis delectatur homo de hoc, quòd cognoſcit aliquid intelligendo, q̃ de hoc, quòd cognoſcit aliquid ſentiendo, quia intellectualis cognitio & perfectior eſt, & etiam magis cognoſcitur, quia intellectus magis reflectitur ſupra actum ſuum, quàm ſenſus, eſt etiam cognitio intellectiua magis dilecta nullus enim eſt qui non vellet magis carere viſu corporali, quàm viſu intellectuali, eo mõ quo beſtiæ vel ſtulti carent, ſicut Auguſti. dicit in lib. de ciuit. Dei* Sed ſi cõparentur delectationes intelligibiles ſpirituales, delectationibus ſenſibilibus corporalibus, ſic ſecundũ ſe & ſimpliciter loquẽdo, delectationes ſpirituales ſunt maiores, & hoc apparet ſm tria, quæ requiruntur ad delectationem, ſcilicet bonum coniunctum, & id, cui coniungitur, & ipſa coniunctio. Nam ipſum bonum ſpirituale eſt maius, q̃ corporale bonum, & eſt magis dilectum cuius ſignum eſt, quòd homines etiam à maximis corporalibus uoluptatibus abſtinent, vt non pdãt honorem qui eſt bonum intelligibile ſimiliter ẽt ipſa pars intellectiua eſt multo nobilior, & magis cognoſcitiua, q̃ pars ſenſitiua Coniunctio etiã vtriuſque eſt magis intima & magis perfecta, & magis firma. Intimior quidem eſt, quia ſenſus ſiſtit circa exteriora accidentia rei, intellectus verò penetrat vſq; ad rei eſſentiã obiectum enim intellectus eſt quod quid eſt, perfectior autem eſt, quia coniunctioni ſenſibilis ad ſenſum adiũgitur motus, qui eſt actus imperfectus, vnde & delectationes ſenſibiles non ſunt totæ ſimul, ſed in eis aliquid ptranſit & aliquid expectatur conſumandũ, vt patet in delectatione ciborum & venereorum, ſed intelligibilia ſunt abſq; motu, vñ delectationes tales ſũt totæ ſimul. Et etiã firmior, quia delectabilia corporalia ſunt corruptibilia, & cito deficiũt, bona verò ſpiritualia ſunt incorruptibilia Sed quo ad nos delectationes corporales ſunt magis vehementes pp tria Primò, quia ſenſibilia ſunt magis nota quo ad nos, quàm intelligibilia. Secũdò ẽt, quia delectationes ſenſibiles, cùm ſint paſſiones ſenſitiui appetitus, ſunt cum aliqua traſmutatione corporali: quod nõ contingit in delectationibus ſpiritualibus, niſi per quandam redundantiã à ſuperiori appetitu ad inferiorem. Tertio, q̃a delectationes corporales appetuntur

li. 14 d ci. c. 14 poſt medium, tom. 5

vt medicinæ quædã contrà corporales defectus vel moleſtias, ex quibus triſtitiæ quædã ſequuntur. vnde delectationes corporales triſtitijs huiuſmodi ſuuenietes, magis ſentiuntur, & per conſequens magis acceptant, quàm delectationes ſpirituales, quæ non habent triſtitias contrarias, vt infra* dicetur. q. 35. ar. 4

AD PRIMVM ergo dicendum, φ ideo plures ſequuntur delectationes corporales, q̃a bona ſenſibilia ſunt magis & pluribus nota, & etiã quia homines indigent delectationibus, vt medicinis contra multiplices dolores & triſtitias. Et cùm plures hoĩum nõ poſſint attingere ad delectationes ſpirituales quæ ſunt ꝓpriè uirtuoſorum, conſequens eſt, φ declinent ad corporales.

AD SECVNDVM dicendum, φ tranſmutatio corporis magis contingit ex delectationib. corporalibus inquantum ſunt paſſiones appetitus ſenſitiui.

AD TERTIVM dicendũ, quòd delectationes corporales ſunt ſm partem ſenſitiuã, q̃ regulat̃ rõne, & iõ indigent temperari & refrænari per rõnem, ſed delectationes ſpirituales ſunt ſecundum mentem quæ eſt ipſa regula, vñ ſunt ſecundum ſeipſas ſobriæ & moderatæ.

ARTICVLVS VI.

Vtrum delectationes tactus maiores delectationibus, quæ ſunt ſecundum alios ſenſus. 179

AD SEXTVM ſic proceditur, Vr̃, φ delectationes, q̃ ſunt ſm tactũ non ſint maiores delectationibus, quæ ſunt ſm alios ſenſus, Illa enim delectatio vr̃ eſſe maxima q̃a excluſa gaudium oẽ ceſſat ſed talis eſt delectatio quæ eſt ſm viſum. Dr̃ enim Tobiæ 5 Quale gaudium erit mihi qui in tenebris ſedeo, & lumen cœli non video? ergo delectatio, quæ eſt per viſum, eſt maxima inter ſenſibiles delectationes.

1. 2 q 15. ar, 3 cor & q 141 art. 3 & art. 7. cor & 4. di 49 q 3 ar. 5 qo 3 Et mal q 14. ar 4 cor. & ad 1.

¶ 2 Preterea, Vnicuiq; ſit delectabile illud qđ amat, vt Philoſophus dicit in 1 Rhetor* ſed inter oẽs ſenſus maximè diligitur viſus ergo delectatio, quæ eſt ſecundum viſum, eſt maxima.

*c 11. to 6

¶ 3 Præterea, Principium amicitiæ delectabilis, maximè eſt viſio, ſed cauſa talis amicitiæ eſt delectatio. ergo ſecundum viſum videtur eſſe maximè delectatio

SED CONTRA eſt, quod Philoſoph. dicit in 3. Eth* quòd maximè delectationes ſunt ſm tactum,

3. eth c. 10 tom. 5.

RESPONDEO dicendũ, quòd ſicut jam dictum eſt*, vnumquodque inquãtum amatur, efficitur delectabile, ſenſus autem, vt dicitur in 1 Metaph † pp duo diliguntur, ſcilicet pp cognitionem & propter vtilitatem vnde & vtroque modo cõtingit eſſe delectationem ſm ſenſum Sed quia apprehendere ipſam cognitionem tanquam bonum quoddam, proprium eſt hoĩs, iõ primæ delectationes ſenſuum, quæ ſcilicet ſunt ſm cognitionem, ſunt propriæ hominum, delectationes autem ſenſuum inquantum diliguntur propter vtilitatem, ſunt communes omnibus animalibus. Si igitur loquamur de delectatione ſenſus, quæ eſt ratione cognitionis, manifeſtum eſt, quòd ſecundum viſum eſt maior delectatio, quàm ſecundum aliquem alium ſenſum Si autem loquamur de delectatione ſenſus, quæ eſt rõne vtilitatis, ſic maxima delectatio eſt ſm tactum vtilitas enim ſenſibilium attenditur ſm ordinẽ ad conſeruationem naturæ animalis, ad hanc autem vtilitatem propinquius ſe habent ſenſibilia tactus. Eſt enim tactus cognoſcitiuus eorum, ex q̃bus conſiſtit animal, ſcilicet calidi, & frigidi, & humidi, & ſicci, & hmoi, vñ ſm hoc delectationes, quæ ſunt ſecundum tactum, ſunt maiores quaſi fini propinquiores, & pp hoc etiam animalia alia, quæ non habent delectationem ſecundum ſenſum niſi ratione vtilitatis, non delectantur ſm alios ſenſus niſi in ordine ordine ad ſenſibilia tactus. Neque eñ odoribus leporum canes gaudẽt, ſed cibatione, neque leo voce bouis, ſed comeſtione, vt dr̃ in 3. Ethic*. Cum igitur delectatio tactus ſit maxima ratione vtilitatis, delectatio autem

*artic. 3
† li. 1 metã no procul à prin. tom. 3.

li 3. eth c. 10 poſt medium, to. 5.

autem viſus rõne cognitionis, ſi quis vtraq; cõparare velit, inueniet ſimpliciter delectationẽ tactus eſſe maiorem delectatione viſus, ſm q̃ conſiſtit infra limites ſenſibilis delectationis, q̃a manifeſtũ eſt ꝙ id, quod eſt naturale, in vnoquoq; eſt potentiſſimũ. Hmôi aũt delectationes tactus ſunt, ad quas ordinãt concupiſcẽtiæ naturales, ſicut cibi, & venerea, & hmôi. Sed ſi cõſideremus delectatiões viſus ſm q̃ viſus deſeruit intellectui, ſic delectatiões viſus erũt potiores ea rõne, qua & Itelligibiles delectatiões sũt potiores sẽſibilib.

artic. 3. AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ gaudium, ſicut ſupra dictum eſt,* ſignificat animalem delectationem, & hæc maximè pertinet ad viſum, ſed delectatio naturalis magis pertinet ad tactum.

lib. 1. Met. circa prĩ. tom. 3. AD SECVNDVM dicendum, ꝙ viſus maximè diligitur propter cognitionem, eo ꝙ multas rerũ differentias nobis oſtendit, vt ibidem dicitur.*

AD TERTIVM dicendum, ꝙ alio modo delectatio eſt cauſa amoris carnalis, & alio modo viſio, nã delectatio & maximè quæ eſt ſm tactũ, eſt cauſa amicitiæ delectabilis per modum finis. viſio aũt eſt cauſa, ſicut vnde eſt principium motus inquantũ per viſum amabilis imprimit ſpecies rei, quæ allicit ad amãdum, & ad concupiſcendam eius delectationem.

180

ARTICVLVS VII.

Vtrum aliqua delectatio ſit non naturalis.

AD SEPTIMVM ſic procedit. Videtur, ꝙ nulla delectatio ſit innaturalis. Delectatio.n. I affectibus animæ proportionaĩ quieti in corporibus, ſed appetitus corporis naturalis non quieſcit niſi in loco connaturali. ergo nec quies appetitus animalis, quæ eſt delectatio, poteſt eſſe niſi in aliquo connaturali. nulla ergo delectatio eſt non naturalis.

lib. 1. rhet. c. 11. circa prin. to. 6. ¶ 2 Præterea, Illud q̃d eſt contra naturã, eſt violentum, ſed oẽ violentũ eſt contriſtans, vt dr̃ in 5. Meta.* ergo nihil, quod eſt contra naturam, eſt delectabile.

ar. 1. huius quæſt. ¶ 3 Præterea, Conſtitui in propriam naturam, cùm ſentitur, cauſat delectationem, vt patet in diffinitione Philoſophi ſ. poſita,* ſed conſtitui in naturam, vnicuique eſt naturale, q̃a motus naturalis eſt qui eſt ad terminũ naturalem. ergo omnis delectatio eſt naturalis.

li. 7. eth. c. 12. parum à pri. & c. vlt. tom. 5. SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 7. Ethic.* ꝙ quædam delectationes ſunt ægritudinales & contra naturam.

li. 2. Phyſ. ex ca. 4. & 5. habet, tom. 2. RESPONDEO dicendũ, ꝙ naturale dr̃ quod eſt ſm naturã, vt dr̃ in 2. Phyſi.*, natura aũt in hoĩe dupliciter ſumi põt. Vno modo prout intellectus & rõ eſt potiſſime hominis natura, quia ſm eã homo in ſpecie cõſtituitur; & ſm hoc naturales delectationes hoĩum dici poſſunt, quia ſunt in eo, quod cõuenit homini ſm rõnem, ſicut delectari in contemplatione veritatis, & in actibus virtutũ eſt naturale hoĩum. Alio modo põt ſumi natura in homine ſm quod condiuiditur rõni, ſ. id quod eſt cõe homini & alijs, præcipuè, ꝙ rõni non obedit, & ſm hoc ea, quæ pertinent ad conſeruationẽ corporis, vel ſm indiuiduum, vt cibus, potus, lectus, & hmôi, vel ſm ſpeciem, ſicut venereorum vſus, dicũtur homini delectabilia naturaliter. ſm vtraſq; aũt delectationes cõtingit aliquas eſſe innaturales, ſimpliciter loquendo, ſed connaturales ſm quid. Contingit.n. in aliquo indiuiduo corrũpi aliquod principiorũ naturaliũ ſpeciei, & ſic id, q̃d eſt contra naturã ſpeciei, fieri p accidẽs naturale huic indiuiduo, ſicut huic aquæ calefactæ eſt naturale, ꝙ calefaciat. Ita igitur contingit, ꝙ id, quod eſt contra naturã hominis vel quãtum ad rõnem, vel quantũ ad corporis conſeruationẽ, fiat huic homini connaturale p̃ aliquam corruptionẽ naturæ in eo exiſtentem, quæ quidem corruptio põt eſſe vel ex parte corporis, ſicut ex ægritudine, ſicut febricitantibus dulcia vñr amara, & ecõuerſo, ſiue propter malam complexionem, ſicut aliqui delectantur in co-

meſtione terræ, vel carbonum vel aliquorum hmôi, vel etiam ex parte animæ, ſicut propter conſuetudinem aliqui delectantur in comedendo homines, vel in coitu beſtiarum, aut maſculorum, aut aliorũ hmôi, quæ non ſunt ſecundum naturam humanam.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS VIII. 181

Vtrum delectatio poſſit eſſe delectationi contraria.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ delectationi nõ ſit delectatio contraria. Paſſiões .n. animę ſpeciẽ & contrarietatẽ recipiunt ſm obiectum, obiectũ aũt delectationis eſt bonum. cùm igitur bonũ non ſit contrariũ bono, ſed bonum malo contrarietur, & malum bono, vt dr̃ in prædicamẽtis,* videtur ꝙ delectatio non ſit contraria delectationi. In p̃ſt. prædic. c. de oppoſ. tis circa prin. to. 1.

¶ 2 Præterea, Vni eſt contrariũ vnum, vt probatur in 10. Metap.† ſed delectationi contraria eſt triſtitia. non ergo delectationi contraria eſt delectatio. † li. 10. Meta. tex. 17. to. 3.

¶ 3 Præterea, Si delectationi contraria eſt delectatio, hoc non eſt niſi propter contrarietatẽ eorum in quibus aliquis delectatur. ſed hæc differentia eſt materialis, contrarietas autem eſt differentia ſecundum formam, vt dicitur in 10. Metaph.* ergo contrarietas non eſt delectationis ad delectationem. lib. 10. Meta. tex. 8. to. 3.

SED CONTRA, Ea quæ ſe impediunt in eodẽ genere exiſtentia ſm Philo.* ſunt contraria, ſed quædam delectationes ſeinuicem impediunt, vt dicitur in 10. Ethic.† ergo aliquæ delectationes ſunt contrariæ. li. 10. Met. text. 13. & 14. tom. 3. † li. 10. e. h. ca. 5. inter principiũ & mediũ, to. 5.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ delectatio in affectionibus aĩæ, ſicut dictũ eſt,* proportionatur quieti in corporibus naturalib. dñr aũt duæ quietes eſſe contrariæ, q̃ ſunt in cõtrarijs terminis, ſicut quies, quæ eſt ſurſum ei, quæ eſt deorſum, vt dr̃ 5. Phyſ.† vnde & contingit ĩ affectib. aĩæ duas delectationes eſſe cõtrarias. * ar. 2. huius quæſt. † li. 5. Phyſic. tex. 54. to. 2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ verbum illud Philoſophi eſt intelligendum ſm quod bonũ & malũ accipitur in virtutibus & vitijs. nã inueniũt duo contraria vitia, non aũt inuenitur virtus contraria virtuti. In alijs aũt nil prohibet duo bona eſſe adinuicem contraria, ſicut calidum & frigidũ, quorũ vnũ eſt bonum igni, alterũ aquæ. Et per hunc modũ delectatio põt eſſe delectationi contraria. ſed hoc in bono virtutis eſſe non põt, quia bonum virtutis nõ accipitur niſi per conuenientiã ad aliquid vnum, ſcilicet rationem.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ delectatio ſe habet in affectibus animæ ſicut quies naturalis in corporibus. eſt enim in aliquo conuenienti, & quaſi connaturali, triſtitia autem ſe habet ſicut quies violenta, triſtabile enim repugnat appetitui animali, ſicut locus quietis violentæ appetitui naturali. quieti autem naturali opponitur & quies violenta eiuſdem corporis, & quies naturalis alterius, vt dicitur in 5. Phyſic.* vnde delectationi opponitur & delectatio & triſtitia. li. 5. Phyſi. texi. 54. & 55. tom. 2.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ea, in quibus delectamur, cũ ſint obiecta delectationis, non ſolũ faciũt differentiã materialem, ſed et̃ formalem, ſi ſit diuerſa rõ delectabilitatis. diuerſa.n. ratio obiecti diuerſificat ſpeciem actus vel paſſionis, vt ex ſupradictis patet.* quæſt. 23.

QVAESTIO XXXII.

De cauſa delectationis, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſis delectationis.

¶ Et circa hæc quæruntur octo.

¶ Primo, vtrũ operatio ſit cauſa propria delectationis.

¶ Secundo, vtrum motus ſit cauſa delectationis.

¶ Tertio, vtrum ſpes & memoria.

¶ Quarto, vtrum triſtitia.

¶ Quinto, vtrum actiones aliorum ſint nobis delectationis cauſa.

¶ Sexto, vtrũ benefacere alteri ſit cauſa delectationis.
¶ Septimo vtrum ſimilitudo ſit cauſa delectationis.
¶ Octauo, vtrum admiratio ſit cauſa delectationis.

182

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum operatio ſit cauſa propria delectationis.

4. di. 49 q. 3. art. 5. q. 4. co. * li. 1 Rhe. c. 11 to 6. q. 31 ar. 1.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr, ꝙ operatio nõ ſit propria & prima cã delectationis. vt n. Philoſ. dicit in 1. Rhet.* Delectari cõſiſtit in hoc ꝙ ſenſus aliquid patiatur: requiritur. n. ad delectationem cognitio, ſicut dictum eſt,* ſed per prius ſunt cognoſcibilia obiecta operationum, q̃ ipſæ operationes: ergo operatio nõ eſt ꝓpria cã delectationis.

¶ 2 Præterea, Delectatio potiſſimè conſiſtit in fine adepto: hoc n. eſt ꝙ præcipuè concupiſcitur, ſed non ſemper operatio eſt finis, ſed quandoque ipſum operatum: non ergo operatio eſt propria & per ſe, cauſa delectationis.

¶ 3 Præterea, Otiũ & requies dicũtur ꝑ ceſſationẽ operationis. hæc aũt ſunt delectabilia, vt dr̃ in 1. Rhet. * non ergo operatio eſt propria cauſa delectationis.

li. 1. Rhe. c. 11. non procul à p in to 6 * li. 7 c 12. & 13 eth. 10. c. 4. & 5 tom. 5. q. præce. ar. 1.

SED CONTRA eſt ꝙ Philoſ dicit 7 & 10. Eth.* ꝙ delectatio eſt operatio connaturalis, non impedita.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſ. dictum eſt,* ad delectationẽ duo requirũtur, ſ. cõſecutio boni conuenientis, & cognitio huiuſmõi adeptionis: vtrunque autẽ horum in quadam operatione conſiſtit. Nam actualis cognitio operatio eſt quædã, ſimiliter bonũ cõueniẽs adipiſcimur aliqua operatione, ipſa etiam operatio propria, eſt quoddam bonum conueniens: unde oportet ꝙ omnis delectatio aliquã operationẽ conſequatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ipſa obiecta operationum non ſunt delectabilia, niſi inquantũ cõiunguntur nobis vel per cognitionẽ ſolam, ſicut cũ delectamur in cõſideratione, vel inſpectione aliquorũ: vel quocunque alio mõ ſimul cũ cognitione, ſicut cũ aliquis delectatur in hoc, ꝙ cognoſcit ſe habere quodcunque bonũ, puta diuitias uel honorẽ uel aliquid huiuſmodi: quæ quidẽ nõ eſſent delectabilia niſi inquantum apprehenduntur, vt habita: ut .n. Philoſ. dicit in 2 Polit.* Magnam delectationem habet putare aliqd ſibi propriũ, quæ procedit ex naturali amore alicuius ad ſeipsũ: habere autem huiuſmodi nihil eſt aliud q̃ vti eis, vel poſſe uti, & hoc eſt per aliq̃ operationem. vnde manifeſtum eſt quòd omnis delectatio in operationem reducitur ſicut in cauſam.

li. 2 Pol. c 2 ante mediũ, to. 5.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ etiam in illis in quibus operationes non ſunt fines, ſed operata ipſa, operata ſunt delectabilia inquantũ ſunt habita uel facta, quod refertur ad aliquem uſum vel operationem.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ operationes ſunt delectabiles inquantum ſunt proportionatæ & connaturales operanti. cũ autẽ virtus humana ſit finita ſm aliquã menſurã, operatio eſt ſibi proportionata. Vñ ſi excedat illã menſurã, iam non erit ſibi proportionata nec delectabilis, ſed magis laborioſa & accidians: & ſm hoc otium & ludus, & alia, quæ ad requiem pertinent, delectabilia ſunt inquantum auferunt triſtitiã, quæ eſt ex labore.

183

ARTICVLVS II.

Vtrum motus ſit cauſa delectationis.

4. di. 49. q. 5 artic. 2. & 3. * 1 præc art 1. † l. 7 eth. c 12 to 5. lib 8 tex. 24. in fin. to. 2.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, ꝙ motus non ſit cauſa delectationis: quia ſicut ſ. dictũ eſt,* bonũ præſentialiter adeptum eſt cã delectationis. unde Philoſophus in 7. Ethic dicit,† ꝙ delectatio non comparatur generationi, ſed operationi rei iam exiſtentis id autẽ quod mouetur ad aliud, nondum habet illud, ſed quodammodo eſt in via generationis reſpectu illius, ſm quod omni motui adiũgitur generatio & corruptio, vt dicitur in 8. Phyſi.* ergo motus non eſt cauſa delectationis.

¶ 2 Præterea, Motus præcipuè laborẽ & laſſitudinẽ inducit in operibus, ſed operationes ex hoc, ꝙ ſunt laborioſæ & laſſantes, non ſunt delectabiles, ſed magis afflictiuæ. ergo motus non eſt cauſa delectationis.

¶ 3 Præterea, Motus importat innouationẽ quãdã, quæ opponitur conſuetudini, ſed ea quæ ſunt conſueta, ſunt nobis delectabilia, vt Philoſ. dicit in 1. Rhetor. * ergo motus non eſt cauſa delectationis.

li. 1 Rhe. c. 11 nõ procu. à princ. tom. 6. * lib. 8. Cõf. c. 3. poſt mediũ, to. 1.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit in 8 Confeſſ.* Quid eſt hoc Dñe Deus meus, cùm tu in æternũ tibi ipſi ſis gaudiũ, & quædã de te circa te ſemꝑ gaudeãt, ꝙ hæc rerum pars alterno defectu & profectu offenſionibus & cõciliationibus gaudet? Ex quo accipitur, ꝙ hoĩes gaudent & delectantur in quibuſdam alternationibus, & ſic motus vr̃ eſſe cauſa delectationis.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ad delectationẽ tria requiruntur, ſ. bonũ delectans, cõiunctio delectabilis, & tertiũ ꝙ eſt cognitio huius coniunctionis, & ſm hæc tria motus efficitur delectabilis: ut Philoſop. dicit in 7. Eth. & in 1. Rhet.* Nã ex parte noſtra q̃ delectamur, tranſmutatio efficitur in nobis delectabilis, ꝓpter hoc, ꝙ natura noſtra tranſmutabilis eſt, & ꝓpter hoc, ꝙ eſt nobis conueniens nunc, non erit conueniens poſtea, ſicut calefieri ad ignẽ, eſt cõueniens homini in hyeme, non aũt in æſtate Ex parte verò boni delectabilis, ꝙ nobis coniungitur, fit ei tranſmutatio delectabilis, quia actio continuata alicuius agentis auget effectũ, ſicut quanto aliquis diutius appropinquat igni, magis calefit, & deſiccatur. naturalis aũt habitudo in quadã menſura conſiſtit, & iõ qñ continuata præſentia delectabilis ſuper excedit menſurã naturalis habitudinis, efficitur remotio eius delectabilis. Ex parte uerò ipſius cognitionis, qa homo deſiderat cognoſcere aliquod totũ & perfectũ. cum ergo aliqua nõ poteſtũt apprehẽdi tota ſimul, delectat in his tranſmutatio, ut unum tranſeat, & alterũ ſuccedat, & ſic totum ſentiatur: vñ Aug dicit in 4 Confeſſ.* Non vis utique ſtare ſyllabã, ſed tranſuolare, ut aliæ ueniant, & totũ audias. Ita ſemper omnia, ex quibus vnum aliquid cõſtat, & nõ ſunt oĩa ſimul, plus delectant omnia q̃ ſingula ſi poſſint ſentiri oĩa. Si ergo ſit aliqua res, cuius natura ſit intranſmutabilis, & non poſſit in ea fieri exceſſus naturalis habitudinis per continuationem delectabilis, & q̃ poſſit totũ ſuum delectabile ſimul intueri, non erit ei trãſmutatio delectabilis, & quãtũ aliquæ delectationes plus ad hoc accedunt, tanto plus continuari pñt.

lib. 7 eth. c. 7 & 1. Rhet. ca. 11 rom. 5. & 6.

li. 4 conf. c. 11. à medio, to. 1.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ id ꝙ mouetur, etſi nondũ habeat perfectè id, ad ꝙ mouetur, incipit tñ iã aliquid habere eius, ad ꝙ mouetur, & ſm hoc ipſe motus habet aliqd delectationis, deficit tñ à delectationis ꝑfectione, nam perfectiores delectationes ſũt in rebus immobilibus, motus etiam efficit delectabilis inquantum per ipſum fit aliquid conueniens, quod prius cõueniens nõ erat, uel deſinit eſſe, vt ſupra dictum eſt.*

In cor. ar.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ motus laborẽ & laſſitudinẽ inducit ſm ꝙ tranſcendit habitudinem naturalem, ſic aũt motus non eſt delectabilis, ſed ſecundũ quod remouentur contraria habitudinis innaturalis.

AD TERTIVM dicẽdũ, quòd id quod eſt conſuetum, efficitur delectabile, inquãtũ efficitur naturale. nam conſuetudo eſt quaſi altera natura, motus aũt eſt delectabilis, non quidem quo receditur à cõſuetudine, ſed magis ſm ꝙ per ipsũ impeditur corruptio naturalis habitudinis quæ poſſet prouenire ex aſſiduitate alicuius operationis. Et ſic ex eadem cã connaturalitatis efficitur conſuetudo delectabilis & motus.

184

ARTICVLVS III.

Vtrum ſpes & memoria ſint cauſæ delectationis.

Inf. q. 40. ar. 8. & 22 q. 30. ar. 1. ad 3 & 12. Meta. lec. 6. cor. 5

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr quòd memoria & ſpes nõ ſint cauſæ delectationis. Delectatio enim

li. 2. orth. fidei, c. 12. in fine. tio enim eſt de bono præſenti, vt Damaſc. dicit:* ſed memoria & ſpes ſunt de abſenti. eſt enim memoria præteritorum, ſpes vero futurorum. ergo memoria & ſpes non ſunt cauſa delectationis.

¶ 2 Præterea, Idem non eſt cauſa contrariorum, ſed ſpes eſt cauſa afflictionis. Dr̃ enim Prouerbior. 14. Spes quæ differtur, affligit animam. ergo ſpes non eſt cauſa delectationis.

¶ 3 Præterea, Sicut ſpes conuenit cũ delectatione ĩ eo quod eſt de bono, ita ẽt & cõcupiſcentia & amor, non ergo magis dẽt aſſignari ſpes cã delectationis, quàm concupiſcentia vel amor.

SED CONTRA eſt, qđ dr̃ Rom. 12. Spe gaudẽtes. Et in Pſalm. 76. Memor fui Dei, & delectatus ſum.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ delectatio cauſat̃ ex præſentia boni cõuenientis, ſm quod ſentitur, vel qualitercunque percipitur. Eſt aũt aliquid præſens nobis dupliciter. Vno modo ſm cognitionem, prout ſ. cognitum eſt in cognoſcente ſm ſuam ſimilitudinem. Alio modo ſm rem, prout ſ. vnum alteri realiter coniungitur, vel actu vel potentia ſm quẽcunque coniunctionis modum. Et quia maior eſt coniunctio ſm rem, q̃ ſm ſimilitudinem, quæ eſt coniunctio cognitionis, item maior eſt coniunctio rei in actu q̃ in potentia ideo maxima eſt delectatio, quæ fit p ſenſum, qui requirit præſentiam rei ſenſibilis. ſm aũt gradũ tenet delectatio ſpei, in qua non ſolum eſt delectabilis coniunctio ſm apprehenſionem, ſed ẽt ſm facultatem vel poſſibilitatem adipiſcendi bonum, quod delectat, tertium aũt gradum tenet delectatio memoriæ, quæ habet ſolam coniunctionem apprehenſionis.

AD PRIMVM ergo dicendũ ꝙ ſpes & memoria ſunt quidem eorum, q̃ ſunt ſimpliciter abſentia, q̃ tñ ſecundum quid ſunt præſentia, ſ. vel ſecundum apprehenſionem ſolam, vel ſecundum apprehenſionem & facultatem ad minus æſtimatam.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ nihil ꝓhibet idem ſm diuerſa eſſe cãm contrariorum. ſic igitur ſpes inquantum habet præſentem æſtimationem boni futuri, delectationem cauſat: inquantum aũt caret præſentia eius, cauſat afflictionem.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ amor & cõcupiſcentia delectationem cauſant, oẽ. n. amatum fit delectabile amanti, eo ꝙ amor eſt q̃dam vnio vel connaturalitas amantis ad amatũ. ſimiliter ẽt oẽ concupitum eſt delectabile concupiſcenti, cum cõcupiſcẽtia ſit ꝑcipuè appetitus delectationis, ſed tñ ſpes inquãtũ importat quandã certitudinẽ realis ꝑſentiæ boni delectantis, q̃ non importat nec amor nec cõcupiſcentia, magis ponitur cã delectationis q̃ illa, & ſimiliter magis quam memoria, quæ eſt de eo quod iam tranſiit.

ARTICVLVS IIII.

185 *Vtrum triſtitia ſit cauſa delectationis.*

Inf. q. 35. ar. 5. ad 1. et q. 48. ar. 1. co. AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ triſtitia nõ ſit cauſa delectationis. Contrarium enim non eſt cã contrarij. ſed triſtitia cõtrariat̃ delectationi. ergo non eſt cauſa delectationis.

¶ 2 Præterea, Contrariorũ cõtrarij ſunt effectus, ſed delectabilia memorata ſunt cauſa delectationis. ergo triſtitia memorata ſunt cã doloris & nõ delectatiõis.

¶ 3 Præterea, ſicut ſe habet triſtitia ad delectationẽ, ita odium ad amorem, ſed odium non eſt cã amoris, q 29. ar. 2. ſed magis e conuerſo, vt ſ. dictum eſt,* ergo triſtitia non eſt cauſa delectationis.

SED CONTRA eſt, qđ in Pſal. 41. dr̃, Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Per panem aũt refectio delectationis intelligitur, ergo lachrymæ, quæ ex triſtitia oriũtur, poſſunt eſſe delectationis cã.

RESPONDEO dicendũ ꝙ triſtitia poteſt dupliciter conſiderari. Vno mõ ſm quod eſt in actu. Alio modo ſecundum quod eſt in memoria, & vtroq; mõ triſtitia põt eſſe delectationis cã. Triſtitia quidẽ in actu exiſtens eſt cauſa delectationis, inquantum facit memoriam rei dilectæ, de cuius abſentia aliquis triſtatur, & tñ de ſola eius apprehenſione delectatur, memoria aũt triſtitiæ fit cã delectationis, pp ſubſequentem euaſionem, nam carere malo accipitur in ratione boni. vnde ſm quod homo apprehendit ſe euaſiſſe ab aliquibus triſtibus & doloroſis, accreſcit ei gaudij materia, ſm quod Aug dicit 22. de ciuit. Dei.* Quòd ſæpe læti triſtium meminimus, & ſani dolorum ſine dolore, & inde amplius læti & grati ſumus. Et in li 8. Confeſ. dicit,† Quòd quanto maius fuit periculũ in prœlio, tanto maius erit gaudium in triumpho. li. 22. c. vlti. a med. to. 5. lo quo; l & Greg. 4 moral. in fi. † l. 8. cõf. ca. 3. an e m. diũ to. 1

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ cõtrariũ quãq; ꝑ accidẽs ẽ cã cõtrarij ſicut frigidũ quãq; calefacit, vt dr̃ i 8. Phy.* & ſimiliter triſtitia ꝑ accidẽs ẽ delectationis cã, ĩquãtũ fit ꝑ eã apprehẽſio alicuius delectabilis. * li. 8. tex. 8. to. 2.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ triſtitia memorata inquãtũ ſunt triſtitia & delectabilib cõtraria nõ cauſant delectationẽ, ſed inquantũ ab eis homo liberatur, & ſimiliter memoria delectabiliũ ex eo, ꝙ ſunt amiſſa, poteſt cauſare triſtitiam.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ odium ẽt ꝑ accidens põt eſſe cauſa amoris, prout ſ. aliqui diligunt ſe, inquantum cõueniunt in odio vnius & eiuſdem.

ARTICVLVS V.

186 *Vtrũ actiones aliorũ ſunt nobis cauſa delectationis.*

AD QVINTVM ſic ꝓcedit. Vr̃ ꝙ actiones aliorũ nõ ſint nobis delectationis cã. Cã n. delectationis ẽ ꝓpriũ bonũ cõiũctũ, ſ; aliorũ operatiões ñ ſũt nobis cõiunctæ. ergo ñ ſũt nobis cã delectationis.

¶ 2 Præterea, Operatio eſt ꝓpriũ bonũ operantis. ſi igitur operationes aliorum ſint nobis cã delectationis, pari ratione oĩa alia bona aliorũ erunt nobis delectationis cauſa, quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Præterea, Operatio eſt delectabilis, inquantũ ꝓcedit ex habitu nobis innato, vnde dr̃ in 2. Eth* quod ſignum generati habitus oportet accipere ħẽrẽ in opere delectationem, ſed operationes aliorũ nõ procedũt ex habitibus q in nobis ſunt, ſed interdũ ex habitib. q ſunt in operantib non ergo operationes aliorũ ſunt nobis delectabiles, ſed ipſis operantibus. li. 2. eth. c. 3 ĩ principio, to. 5.

SED CONTRA eſt, quod dr̃ in ſecunda Canonica Iohannis, Gauiſus ſum valde, quia inueni de filiis tuis, ambulantes in veritate.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut iam dictũ eſt,* ad delectationem duo requiruntur, ſ. conſecutio proprij boni, & cognitio proprij boni conſecuti. Tripliciter ergo operatio alterius põt eſſe delectationis cauſa. Vno modo inquantum ꝑ operationẽ alicuius conſequimur aliquod bonũ, & ſm hoc operationes illorum, qui nobis aliquod bonum faciunt, ſunt nobis delectabiles, quia benè pati ab alio eſt delectabile. Alio mõ ſm quod ꝑ operationes aliorum efficitur nobis aliqua cognitio, vel aliqua æſtimatio proprij boni, & pp hoc homines delectãtur in hoc quod laudãtur, vel honorantur ab aliis, quia ſ. per hoc accipiunt æſtimationem in ſeipſis aliquod bonum eſſe, & quia iſta æſtimatio fortius generatur ex teſtimonio bonorum & ſapientium, ideo in horum laudibus & honorib. homines magis delectantur. Et quia adulator eſt apparens laudator, pp hoc ẽt adulationes quibuſdam ſunt delectabiles. Et q̃a amor eſt alicuius boni & admiratio eſt alicuius magni, idcirco amari ab aliis & in admiratione haberi eſt delectabile, inquãtũ ꝑ hoc fit homini æſtimatio propriæ bonitatis vel magnitudinis, in quibus aliquis delectatur. Tertio modo inquãtũ ipſæ operationes aliorũ ſi ſint bonæ, æſtimantur, vt bonum proprium propter vim amoris, qui facit æſtimare amicũ ar. 1. huius quæſt.

quaſi e .ndē ſibi, & pp odiū quod facit æſtimare bonū alterius eſſe ſibi contrariū, efficitur mala operatio inimici delectabilis, vnde dr̄. 1. ad Corinth 13. φ charitas nō gaudet ſup iniquitate, congaudet aūt veritati.

AD PRIMVM ergo dicendum, qđ operatio alterius pōt eſſe mihi coniuncta vel per effectum, ſicut in primo modo, uel per apprehenſionem, ſicut in ſecundo modo, uel per affectionem, ſicut in tertio modo.

AD SECVNDVM dicendū, φ rō illa procedit quantum ad tertiū modū, non aūt quantū ad duos primos.

AD TERTIVM dicendum, φ operationes aliorum etſi non procedant ex habitib. qui in me ſunt, cauſant tñ in me aliquid delectabile, vel faciunt mihi æſtimationē ſiue apprehenſionem proprij habitus, vel procedunt ex habitu illius qui eſt unum mecum p amorē.

187 ARTICVLVS VI.

Vtrum benefacere alteri ſit cauſa delectationis.

AD SEXTVM ſic ꝓcedit. Vr̄ φ benefacere alteri ñ ſit delectatiōis cā. Delectatio n. cāuſatur ex cōſecutione ꝓprij boni, ſicut ſ̄ dictū eſt.* ſ; bñfacere ñ ptinet ad cōſecutionē ꝓprij boni, ſ; magis ad amiſſionē, ergo magis vr̄ eē cā triſtitiæ q̄ delectatiōis. (art præc.)

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 4. Eth.* φ illiberalitas connaturalior eſt hominib. q̄ ꝓdigalitas, ſed ad ꝓdigalitatē ptinet bñfacere alijs, ad illiberalitatē aūt ptinet deſiſtere à bñfaciendo, cū ergo operō connaturalis ſit delectabilis vnicuiq;, vt dr̄ in 7. & 10 Eth.* vr̄, quod benefacere alijs, non ſit cauſa delectationis. (li 4. eth. c. 1 à med. to. 5. — li. 7 ca. 12. et 13. & li. 10. c. 4. & 5. tom. 5.)

¶ 3 Præterea, Contrarij effectus ex contrarijs cauſis procedunt, ſed qđam quæ ptinent ad malefacere, ſunt naturaliter homini delectabilia, ſicut vincere, redarguere, vel increpare alios, & ēt punire quantū ad iratos, vt dicit Philoſophus in 1. Rhet.* ergo benefacere magis eſt cauſa triſtitiæ, quàm delectationis. (li. 1 Rhet. c. 11. to. 6.)

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 2 Politic.* φ largiri & auxiliari amicis, aut extraneis eſt delectabiliſſimum. (li. 1. Pol. c. 3 ante medium to. 5.)

RESPONDEO dicēdū, φ hoc ipſum, qđ eſt benefacere alteri, pōt tripliciter eſſe delectationis cā. Vno mō p cōparationem ad effectum, qđ eſt bonū in altero conſtitutū, & ſm hoc inquantum bonū alterius reputamus quaſi noſtrum bonū, pp vnionem amoris delectamur in bono qđ p nos fit alijs, pcipue amicis, ſicut in bono proprio. Alio mō p cōparationem ad finem. ſicut cùm aliquis p hoc φ alteri benefacit, ſperat cōſeq aliqđ bonū ſibi ipſi, vel à Deo, vel ab homine, ſpes aūt delectationis eſt cā. Tertio mō p cōparationē ad principium, & ſic hoc, quod eſt benefacere alteri, pōt eſſe delectabile p comparationem ad triplex principiū. Quorum vnum eſt facultas benefaciendi. & ſm hoc benefacere alteri, fit delectabile, inquantum per hoc fit homini quædam imaginatio abundantis boni in ſeipſo exiſtentis, ex quo poſſit alijs communicare, & iō homines delectantur in filijs & operibus proprijs, ſicut qb. cōmunicant propriū bonū. Aliud principium eſt habitus inclinans, ſm quem benefacere fit alicui connaturale. vnde liberales delectabiliter dant alijs. Tertium principium eſt motiuum, puta cum aliquis mouetur ab aliquo, quem diligit ad benefaciendū alicui. oīa enim, quæ facimus vel patimur pp amicum, delectabilia ſūt, quia amor præcipua cauſa delectationis eſt.

AD PRIMVM ergo dicendū eſt, φ emiſſio inquātum eſt indicatiua proprij boni, eſt delectabilis, ſed inquantum euacuat proprium bonum, poteſt eſſe contriſtans, ſicut quando eſt immoderata.

AD SECVNDVM dicēdū, quòd prodigalitas habet immoderatam emiſſionem, quæ repugnat naturæ, & ideo prodigalitas dicitur eſſe contra naturam.

AD TERTIVM dicendū, φ vincere, redarguere & punire non eſt delectabile inquantum eſt in malum alterius, ſed inquantum pertinet ad proprium bonum φ plus homo amat quàm odiat malum alterius, vincere n. eſt delectabile naturaliter, inquantū per hoc fit æſtimatio propriæ excellentiæ. & pp hoc omnes ludi in quibus eſt concertatio, & in quibus pōt eſſe victoria, ſunt maxime delectabiles, & uniuerſaliter omnes concertationes ſm φ habēt ſpem victoriç. Redarguere autem & increpare pōt eſſe dupliciter delectationis cā. Vno modo inquantū facit homini imaginationē propriæ ſapientiæ & excellētiæ, increpare. n. & corripere eſt ſapientiū & maiorū. Alio modo ſm φ aliqs increpando & reprehendendo, alteri benefacit, φ eſt delectabile, ut dictū eſt. irato aūt eſt delectabile punire, inquantū vr̄ remouere apparentem minorationē, quæ vr̄ eſſe ex præcedenti læſione, cum. n. aliquis eſt ab alio læſus, vr̄ per hoc ab alio minoratus eſſe, & iō appetit ab hac minoratione liberari per retributionē læſionis. Et ſic patet φ benefacere alteri, per ſe poteſt eſſe delectabile, ſed malefacere alteri, nō eſt delectabile niſi inquantum vr̄ pertinere ad proprium bonum.

ARTICVLVS VII. 188

Vtrum ſimilitudo ſit cauſa delectationis.

AD SEPTIMVM ſic ꝓcedit. Vr̄ φ ſimilitudo non ſit cā delectationis. Principari. n. & pꝛeſſe quādā diſſimilitudinē importat, ſed principari, & pꝛeſſe naturaliter eſt delectabile, vt dr̄ in 1. Rhet.* ergo diſſimilitudo magis eſt cā delectationis, quàm ſimilitudo. (li. 1. Rhet. c. 11. non procul. à fine, to. 6.)

¶ 2 Præterea, Nihil magis eſt diſſimile delectationi quàm triſtitia, ſed illi qui patiunt triſtitiā maxime ſequuntur delectationes, vt dr̄ in 7 Ethic.* ergo diſſimilitudo eſt magis cauſa delectationis, q̄ ſimilitudo. (li. 7 eth. c. 14. circa medium, tom. 5.)

¶ 3 Præterea, Illi, qui ſunt repleti aliquib. delectationibus non delectantur in eis, ſed magis faſtidiunt eas, ſicut patet in repletione ciborum. non ergo ſimilitudo eſt delectationis cauſa.

SED CONTRA eſt, quod ſimilitudo eſt cā amoris, ut dictum eſt ſupra*, amor autem eſt cā delectationis. ergo ſimilitudo eſt cauſa delectationis. (q. 27. ar. 3.)

RESPONDEO dicendū, φ ſimilitudo eſt quædā unitas, vnde id, quod eſt ſimile inquantum eſt unū eſt delectabile, ſicut & amabile, ut ſ dictum eſt*. Et ſi quidem id, quod eſt ſimile, proprium bonum nō corrūpat, ſed augeat, eſt ſimpliciter delectabile, puta homo homini, & iuuenis iuueni, ſi uerò ſit corruptiuū proprij boni, ſic per accidens efficit faſtidioſū uel cōtriſtans, non quidem inquantū eſt ſimile & unū, ſed inquantum corrumpit id, quod eſt magis unū. Quòd autem aliquid ſimile corrūpat propriū bonū, contingit dupliciter. Vno modo, quia corrumpit mēſurā ꝓprij boni per quendam exceſſum, bonum. n. præcipuè corporale, ut ſanitas, in quadam cōmenſuratione cōſiſtit, & propter hoc ſuperabūdātes cibi, vel quælibet delectationes corporales faſtidiūtur. Alio modo p directam contrarietatem ad proprium bonū, ſicut figuli abominantur alios figulos, nō inquātū ſunt figuli, ſed inquātū per eos amittunt excellentiam propriā, ſiue proprium lucrū, quæ appetunt ſicut proprium bonū. (q. 27. ar. 3.)

AD PRIMVM ergo dicendum, φ cū ſit quædā cōmunicatio principantis ad ſubiectum, eſt ibi quædam ſimilitudo, tamen ſm quandam excellentiam, eo quòd principari & præeſſe pertinent ad excellētiā proprij boni. ſapientum. n. & meliorum eſt principari & præeſſe, unde per hoc fit homini propriæ bonitatis imaginatio, uel quia per hoc quod homo principatur & præeſt, alijs benefacit, quod eſt delectabile.

AD SECVNDVM dicendū, φ id in quo delectatur triſtatus, etſi nō ſit ſimile triſtitiæ, eſt tñ ſimile homini contriſtato, quia triſtitiæ cōtrariāt ꝓprio bono eius, qui triſtatur, & iō appetitur delectatio ab his qui in triſtitia ſunt, ut conferens ad propriū bonū in qū eſt medicatiua contrarij, & iſta eſt cā quare delectationes corporales quib. ſunt cōtrariç qđā triſtitiç, magis,

magis appetuntur quàm delectationes intellectuales, q̃ nõ habent contrarietatẽ triſtitiæ, vt ĩ. dicetur * Exinde etiam eſt, ꝙ oĩa animalia naturaliter appetũt delectationẽ, qa ſẽper animal laborat ꝑ ſenſũ & motũ. & ꝑꝑ hoc ẽt iuuenes maximè delectationes appetũt propter multas transmutationes in eis exiſtentes, dũ ſunt in ſtatu augmenti. & etiam melancholici vehementer appetunt delectationes ad expellendam triſtitiam, quia corpus eorum quaſi prauo humore corroditur, ut dicitur in 7. Ethi. *

q. 35. ar. 5.

li. 7. eth. c. 14 poſt mediũ illius, tom. 5.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ bona corporalia in quadam menſura conſiſtũt, & iõ ſuperexceſſus ſimilium corrũpit proprium bonũ, & propter hoc efficitur faſtidioſum & contriſtans, inquantum contrariatur bono proprio hominis.

189 ARTICVLVS VIII.

Vtrum admiratio ſit cauſa delectationis.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vr ꝙ admiratio non ſit cauſa delectationis. Admirari.n. eſt ignorantis naturæ, vt Damaſc. dicit. * ſed ignorantia non eſt delectabilis, ſed magis ſcientia. ergo admiratio non eſt cauſa delectationis.

li. 2. orth. fidei, c. 22.

¶ 2 Præterea, Admiratio eſt principiũ ſapiẽtiæ, quaſi via ad inquirendũ veritatẽ, vt dr̃ in principio Metaph. † Sed delectabilius eſt cõtẽplari iã cognita, q̃ inquirere ignota, vt Philoſop. dicit in 10. Ethic. * cum hoc habeat difficultatẽ, & impedimentũ, illud autẽ non habeat, delectatio aũt cauſatur ex operatione nõ impedita, ut dr̃ in 7. Eth. † ergo admiratio non eſt cauſa delectationis, ſed magis delectationẽ impedit.

li. 1. meta. ca. 2. circa mediũ, to. 3.

* li. 10. eth. c. 7 paulo poſt prin. to. 5.

† li. 7. eth. c. 12 & 13. & li. 10 c. 4 & 5. to. 5.

¶ 3 Præterea, Vnuſquiſque in conſuetis delectat̃, vñ operationes habituũ per cõſuetudinẽ acq̃ſitorũ ſunt delectabiles ſed conſueta non ſunt admirabilia ut dicit Aug. ſuper Iohan. * ergo admiratio contrariatur, cauſæ delectationis.

* trac. 24. circa pr. tom. 9.

SED CONTRA eſt, quod Philoſop. dicit in 1. Rhetor. † quòd admiratio eſt delectationis cauſa.

† li. 1. Rhe. ca. 11. poſt medium, to. 6.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ adipiſci deſiderata eſt delectabile, vt ſupra dictũ eſt *, & iõ quanto alicuius rei amatæ magis accreſcit deſideriũ tãto magis per adeptionem accreſcit delectatio. etiã in ipſo augmẽto deſiderij fit augmentum delectationis, ſm qđ fit etiã ſpes rei amatæ, ſicut ſupra dictũ eſt, * ꝙ ipsũ deſiderium ex ſpe eſt delectabile. Eſt aũt admiratio deſideriũ quoddã ſciendi, ꝙ in hoĩe contingit ex hoc, ꝙ videt effectũ, & ignorat cauſam, vel ex hoc, ꝙ cã talis effectus excedit cognitionẽ aut facultatẽ ipſius, & iõ admiratio eſt cauſa delectationis inquãtũ habet adiũctam ſpem conſequendi cognitionẽ eius ꝙ ſcire deſiderat, & ꝑꝑ hoc oĩa admirabilia sũt delectabilia, ſicut q̃ sũt rara, & oẽs repñſentationes rerũ, ẽt q̃ in ſe nõ sũt delectabiles. Gaudet.n. anima in collatione vnius ad alterũ, qa cõferre vnũ alteri eſt proprius & connaturalis actus rationis, vt Philoſop. dicit in ſua Poetica. * & ꝑꝑ hoc ẽt liberari à magnis periculis magis eſt delectabile, quia eſt admirabile, ut dr̃ in primo Rhetor.

ar. 3. ad 3.

* art. 3.

* In artis poeticæ. c. 2. non longe à prin. tom. 6.

* li. 1. Rhe. ca. 11. poſt mediũ ca. tom. 6.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ admiratio nõ eſt delectabilis inquantum habet ignorãtiã, ſed inquãtum habet deſiderium addiſcendi cauſam. & inquãtũ admirans aliquid nouum addiſcit, ſ. talem eſſe, quẽ non æſtimabat.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ delectatio duo habet, ſ. quietem in bono, & hm̃oi quietis perceptionem. Quantum igitur ad primum, cum ſit perfectius contemplari veritatem cognitã, q̃ inquirere ignotã, contemplatione rerum ſcitarum per ſe loquendo, sũt magis delectabiles, q̃ inquiſitiones rerum ignotarũ. tñ per accidens, quantum ad ſm contingit, ꝙ inquiſitiones ſunt quandoque delectabiliores, ſm quod ex maiori deſiderio procedunt. deſiderium autem maius excitatur perceptione ignorantiæ, vñ maxime homo delectat̃ in his, quæ de nouo inuenit aut addiſcit.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ea, quæ ſunt cõſueta, ſunt delectabilia ad operandũ, inquãtũ sũt quaſi cõnaturalia, ſed tamẽ ea, quæ ſunt rara, poſſunt eſſe delectabilia. vel rõne cognitionis, qa deſideratur eorũ ſcientia, inquantum ſunt mira, vel ratione operationis, quia ex deſiderio magis inclinatur mẽs ad hoc ꝙ intenſe in nouitate operetur, ut dr̃ in 10. Eth * perfectior enim operatio cauſat perfectiorẽ delectationẽ.

li. 10. eth. ca. 4. inter mediũ & finem to. 5.

QVAESTIO XXXIII.

De effectib. delectationis, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de effectibus delectationis.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor

¶ Primo, vtrum delectationis ſit dilatare.

¶ Scđo, utrũ delectatio cauſet ſui ſitim vel deſideriũ.

¶ Tertio, utrum delectatio impediat uſum rationis.

¶ Quartò, utrum delectatio perficiat operationem.

ARTICVLVS PRIMVS. 190

Vtrum delectationis ſit dilatare.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ dilatatio non ſit effectus delectationis. Dilatatio.n. vr̃ ad amorẽ magis pertinere: ſm quod dicit Apoſtolus. 2. ad Cor. 6. Cor noſtrum dilatatũ eſt. Vnde & de præcepto charitatis in Pſal. 118. dicitur, Latũ mãdatum tuum nimis. ſed delectatio eſt alia paſſio ab amore. ergo dilatatio nõ eſt effectus delectationis.

Infr. q. 37. art 2. cor.

¶ 2 Præterea, Ex hoc ꝙ aliquid dilatatur, efficitur capacius ad recipiendũ. ſed receptio ꝑtinet ad deſideriũ ꝙ eſt rei nondum habitæ: ergo dilatatio magis vr̃ pertinere ad deſiderium, quàm ad delectationem.

¶ 3 Præterea, Conſtrictio dilatationi opponitur, ſed cõſtrictio videtur ad delectationem ꝑtinere, nã illud conſtringimus, quod firmiter volumus retinere. & talis eſt affectio appetitus circa rem delectantem. ergo dilatatio ad delectationem non pertinet.

SED CONTRA eſt, ꝙ ad expreſſionẽ gaudij dr̃ Iſa. 60. Videbis & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum. Ipſa etiam delectatio ex dilatatione nomẽ accepit, ut lætitia nominetur, ſicut ſupra dictum eſt. *

q. 31. ar. 3. ad 3.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ latitudo eſt quædam dimẽſio magnitudinis corporalis vñ in affectionibus animæ non niſi ſm metaphoram dr̃. dilatatio autem dicitur quaſi motus ad latitudinem, & competit delectationi ſm duo, quæ ad delectationem requiruntur. Quorum unum eſt ex parte apprehenſiuæ virtutis, quæ apprehendit coniunctionẽ alicuius boni cõuenientis, ex hac autem apprehẽſione apꝑhẽdit ſe homo perfectionẽ quandam adeptũ, quę eſt ſpiritualis magnitudo, & ſm hoc animus hominis dicitur ꝑ delectationem magnificari ſeu dilatari. Aliud autem eſt ex parte appetitiuæ uirtutis, quæ aſſentit rei delectabili, & in ea quieſcit, quodammodo ſe præbens ei ad eam interius capiendam. & ſic dilatatur affectus hominis per delectationem, quaſi ſe tradens ad continendum interius rem delectantem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ nihil prohibet in his, quæ dicunt̃ metaphorice, idẽ diuerſis attribui ſm diuerſas ſimilitudines, & ſm hoc dilatatio pertinet ad amorem ratione cuiuſdam extenſionis, inquãtum affectus amantis ad alios extẽditur, ut curet non ſolum quæ ſua ſunt, ſed quæ aliorum. ad delectationem verò pertinet dilatatio, inquantum aliquid in ſeipſo ampliatur, vt quaſi capacius reddatur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ deſiderium habet quidem aliquam ampliationem ex imaginatione rei deſideratæ, ſed multo magis ex præſentia rei iam delectantis: quia magis præbet ſe animus rei iam delectanti quàm rei non habitæ deſideratæ, cum delectatio ſit finis deſiderij.

AD

AD TERTIVM dicēdum, ꝙ ille, q delectatur conſtringit quidē rem delectātem, dum ei fortiter inhæret, ſed cor ſuū ampliat, vt pfecte delectabili fruat.

191

ARTICVLVS II.

Vtrum delectatio cauſet ſui ſitim, vel deſiderium.

4 diſt. 49. q. 3. art. 1. ad 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr ꝙ delectatio nō cauſet deſiderium ſuiipſius. Omnis enim motus ceſſat cū puenerit ad quietem, ſed delectatio eſt quaſi quędā quies motus deſiderij, vt ſupra dictum eſt *: ceſſat ergo motus deſiderij, cū ad delectationē puenerit. non ergo delectatio cauſat deſideriū.

q. 23. ar 4. & q. 3. ar. 2.

¶ 2 Præterea, Oppoſitum nō eſt cā ſui oppoſiti, ſed delectatio quodāmodo deſiderio opponit ex parte obiecti: nā deſideriū ē boni nō habiti, delectatio verò boni iā habiti. ergo delectatio ñ cāt deſideriū ſuiipſi*.

¶ 3 Præterea, Faſtidiū deſiderio repugnat: ſed delectatio plerūq; cāt faſtidiū: nō ergo facit ſui deſideriū.

SED CONTRA eſt, quod Dñs dicit Io. 4. Qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterum. Per aquam autem ſignificatur ſecundum Aug * delectatio corporalis.

Trac. 15. ſuper Io. nō multū remotè an te mediū. tom. 9.

RESPONDEO dicendū, ꝙ delectatio dupliciter pōt conſiderari. Vno modo ſm quod eſt in actu, alio modo ſm quod eſt in memoria. Item ſitis vel deſiderium pōt dupliciter accipi. Vno modo proprie ſecundum quod importat appetitum rei non habitæ, alio modo communiter ſm quod importat excluſionem faſtidij: ſecundum igitur quod eſt in actu, delectatio non cauſat ſitim vel deſiderium ſuiipſius, p ſe loquēdo, ſed ſolum per accidens. Si tamen ſitis vel deſideriū dicatur rei non habitæ appetitus, tunc delectatio nō cauſat ſimpliciter ſitim vel deſiderium, nam delectatio eſt affectio appetitus circa rem pręſentem, ſed cōtingit rem præſentem non perfectè haberi: & hoc pōt eſſe vel ex parte rei habitæ, vel ex parte habentis: ex parte quidem rei habitæ, eo ꝙ res habita non eſt tota ſimul, vnde ſucceſſiue recipitur, & dum aliquis delectatur in eo qđ hēt, deſiderat potiri eo, quod reſtat: ſicut qui audit primam partem verſus, & in hoc delectatur, deſiderat alterā partem verſus audire: vt Aug. dicit 4. Cōfeſ * Et hoc modo oēs fere delectationes corporales faciunt ſuiipſarum ſitim quouſq; cōſummentur, eo ꝙ tales delectationes conſequuntur aliquem motum, ſicut patet in delectationibus ciborū. ex parte aūt ipſius habentis, ſicut cūm aliquis aliquam rem in ſe pfectam exiſtentem non ſtatim pfecte hēt, ſed paulatim acquirit: ſicut in mundo iſto percipientes aliquid imperfecte de diuina cognitione, delectamur, & ipſa delectatio excitat ſitim vel deſideriū pfectæ cognitionis, ſm quod pōt intelligi, quod habetur Ecc. 24. Qui bibunt me, adhuc ſitient. Si vero per ſitim vel deſideriū intelligatur ſola intentio affectus tollens faſtidium, ſic delectationes ſpirituales maxime faciūt ſitim vel deſideriū ſuiipſarum. delectationes n. corporales, quia augmentatæ, vel continuatæ faciūt ſup excreſcentiā naturalis habitudinis, efficiunt faſtidioſæ, vt patet in delectatione ciborum, & pp hoc qñ aliquis jam peruenit ad perfectum in delectationib. corporalibus, faſtidit eas: & quque appetit aliquas alias. ſed delectationes ſpirituales non ſuperexcreſcūt naturalem habitudinem, ſed pficiunt naturam: vnde cum puenitur ad cōſummationē in ipſis, tunc ſunt magis delectabiles, niſi forte p accidens, inquantum operationi cōtēplatiuæ adiunguntur aliquæ operationes virtutū corporalium, q p aſſiduitatem operandi laſſantur. Et p hunc modum ēt pōt intelligi quod dr Eccl 24. Qui bibunt me, adhuc ſitient. Quia ēt de Angelis, q perfecte Deū cognoſcunt, & delectantur in ipſo, dr 1. Petri. 1 ꝙ deſiderant in eum conſpicere. Si vero conſideretur delectatio prout eſt in memoria, & non in actu, ſic per ſe nata eſt cauſare ſuiipſius ſitim & deſiderium: qñ ſ. homo redit ad illam diſpoſitionē, in qua erat ſibi delectabile, qđ præterijt: ſi verò immutatus ſit ab illa diſpoſitione, memoria delectationis non cauſat in eo delectationem, ſed faſtidium: ſicut pleno exiſtenti, memoria cibi.

li 4 cōfeſ. c. 11. à medio. to. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ qñ delectatio eſt perfecta, tunc habet omnimodam quietem, & ceſſat motus deſiderij tendentis in non habitum. ſed qñ imperfecte habetur, tunc non omnino ceſſat motus deſiderij tendentis in non habitum.

AD SECVNDVM dicēdum, ꝙ id qđ imperfectè habet, ſm quid habetur, & ſm quid non habetur. & ideo ſimul de eo pōt eſſe & deſiderium & delectatio.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ delectationes, alio mō cauſant faſtidiū, & alio mō deſideriū: vt dictum eſt. * *In corp. ar.

192

ARTICVLVS III.

Vtrum delectatio impediat vſum rationis.

Inf. qō. 34 ar 1. ad 1. Et 2. 2. q. 15 ar. 3. & q 53. ar. 6. & 4. di. 40. q 1. ar. 2. q. 3. ad 3. & ar. 5 q. 1. ad 4. Et ma. q. 10. ar. 1 ad 7.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr ꝙ delectatio non impediat vſum rationis: quies enim maximè confert ad debitum rōnis vſum: vnde dr in 7 Phyſic. * quod in ſedendo & quieſcēdo fit anima ſciens & prudens. Et Sapient. 8 Intrans in domū meā conquieſcam cum illa, ſ. ſapientiam: ſed delectatio eſt quædam quies. ergo non impedit, ſed magis iuuat rationis vſum.

* li 7. Phy. tex. 20. to. 2.

¶ 2 Præterea, Ea q non ſunt in eodem, ēt ſi ſint contraria, non ſe impediunt, ſed delectatio eſt in parte appetitiua, vſus autem rationis in parte apprehenſiua. ergo delectatio non impedit rationis vſum.

¶ 3 Præterea, Quod impeditur ab alio, vr quodammodo transmutari ab ipſo: ſed vſus apprehenſiuæ virtutis magis mouet delectationē, q̄ à delectatione moueatur, eſt enim cauſa delectationis. ergo delectatio non impedit vſum rationis.

SED CONTRA eſt, qđ Philoſophus dicit in 6. Eth.* ꝙ delectatio corrumpit exiſtimationem prudentiæ.

li. 6. eth c. 5 10. 5.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dr in 10. Ethic.* Delectationes propriæ adaugent operationes, extraneę vero impediunt. Eſt ergo quædam delectatio, quæ habetur de ipſo actu rationis, ſicut cum aliquis delectat in contēplando, vel ratiocinādo, & talis delectatio nō impedit vſum rationis, ſed adiuuat, qa illud attentius operamur, in quo delectamur, attētio aūt adiuuat operationē. ſed delectationes corporales impediūt vſum rationis triplici rōne. Primo quidem rōne diſtractionis, qa ſicut iam dictum eſt,* ad ea, in quibus delectamur, multum attendimus, cūm aūt intentio fortiter inhæſerit alicui rei, debilitatur circa alias res, vel totaliter ab eis reuocatur. & ſm hoc ſi delectatio corporalis fuerit magna, vel totaliter impediet vſum rationis, ad ſe totā intētionē animi attrahendo, vel multū īpediet. Secūdo rōne contrarietatis, quædam. n. delectationes maxime ſuperexcedentes ſunt contra ordinē rationis, & per hunc modum Philoſophus dicit in 6 Eth * ꝙ delectationes corporales corrumpunt exiſtimationē prudentiæ, non aūt exiſtimationem ſpeculatiuam, cui delectatio non contrarietur, puta ꝙ triangulus hēt tres angulos æquales duobus rectis, ſm aūt primum modum vtramque impedit. Tertio modo ſm quandam ligationem, inquantum ſ. ad delectationem corporalem ſequitur quædam tranſmutatio corporalis, maior ēt, q̄ in alijs paſſionibus, q̄nto vehementius afficitur appetitus ad rem præſentem, q̄ ad rem abſentem. huiuſmodi autem corporales perturbationes impediunt vſum rationis, ſicut patet in vinolentis, qui habēt vſum rationis ligatum, vel impeditum.

li. 10. ethic. c. 5 parum ante. mediū. to. 5.

q. 4 art. 1. ad 3.

li. 6. eth. c. 5. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ delectatio corporalis hēt quidem quietem appetitus in delectabili, quę quies interdum contrariatur rationi, ſed ex parte corporis ſemper habet tranſmutationem, & quantum ad vtrumque impedit rationis vſum.

AD SECVNDVM dicēdū, quòd vis appetitiua & appre-

194

& apprehenſiua ſunt quidē diuerſæ partes, ſed unius animæ: & iō cū intentio animæ vehementer applicat̄ ad actum unius, impeditur ab actu cōtrario alterius.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ uſus rationis requirit debitū uſum imaginationis & aliarū virtū ſenſitiuarum, quæ vtuntur organo corporali: & iō ex trāſmutatione corporali uſus rationis impeditur impedito actu virtutis imaginatiuæ & aliarum ſenſitiuarū.

193 ARTICVLVS IIII.

Vtrum delectatio perficiat operationem.

Infr. q. 34. ar. 4. ad tertium, & q. 40 art. 8. cor. Et 4. di. 17 q. 2. art. 3. qu. 1. ad 3. Et ve ri q. 26 ar. 10. cor. et ad 1

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ delectatio nō perficiat operationē. Omnis. n. humana operatio ab vſu rōnis depēdet, ſed delectatio impedit vſum rationis, vt dictū eſt.* ergo delectatio non perficit, ſed debilitat operationē humanā.

¶ 2 Præterea, Nihil eſt perfectiuū ſui ipſius vel ſuæ cauſæ; ſed delectatio eſt operatio; vt dr̄ in 7 & 10. Ethic.† ꝙ oportet. ut intelligatur, vel eſſentialiter vel cauſaliter. ergo delectatio non perficit operationem.

¶ 3 Præterea, Si delectatio perficit operationē, aut perficit ipſā ſicut finis, aut ſicut forma, aut ſicut agēs; ſed nō ſicut finis, quia operationes nō quærunt̄ propter delectationē, ſed magis ecōuerſo, ut ſupra dictū eſt,* nec iterū per modum efficiētis, quia magis operatio eſt cauſa efficiēs delectationis, nec iterū ſicut forma, non. n. perficit delectatio operationē ut habitus quidam, ſm Philoſophum in 10 Ethic.† Delectatio ergo non perficit operationem.

* ar prae. † li. 7. eth. cap. 12. & 13. & lib. 10 cap. 4. & 5. & 4. to 5.

* ar prae. † li. 10. eth cap 4. poſt medium illius, to. 5.

SED CONTRA eſt, quod dicitur ibidem,* ꝙ delectatio operationem perficit.

* li. 10. eth. ca. 4. poſt medium illius, to. 5.

RESPONDEO dicendū, ꝙ delectatio dupliciter operationē perficit. Vno modo per modum finis, non quidē ſm ꝙ finis dicitur id propter quod aliquid eſt; ſed ſm quod omne bonum completiuè ſuperueniens poteſt dici finis & ſm hoc dicit Philoſophus in 10 Ethicor.* quòd delectatio ꝑficit operationem, ſicut quidam ſuperueniens finis: inquantum. ſ. ſuper hoc bonū, ꝙ eſt operatio, ſuperuenit aliud bonum ꝙ eſt delectatio, quæ importat quietationem appetitus in bono præſuppoſito. Secundo modo ex parte cauſæ agentis, non quidem directè, quia Philoſophus dicit in 10 Ethic.* ꝙ perficit operationem delectatio, nō ſicut medicus ſanū, ſed ſicut ſanitas, indirectè autem, inquantū ſ. agens, quia delectatur in ſua actione, vehementius attendit ad ipsā, & diligentius eā operat̄, & ſm hoc dr̄ in 10. Ethic.* quòd delectationes adaugent proprias operationes, & impediunt extraneas.

lib 10. eth. cap 5 poſt medium illius, to. 5.

eo. li. et c. nūc citat. libro 10 eth. ca. 5 parū ante medium, to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ nō omnis delectatio impedit actū rōnis, ſed delectatio corporalis, q̄ non conſequitur actum rationis, ſed actū concupiſcibilis q per delectationē auget̄, delectatio aūt, quæ cōſequitur actum rationis, fortificat rationis uſum.

AD SECVNDVM dicendū, quod ſicut dr̄ in 2. Phyſic.* contingit quòd duo ſibi inuicē ſunt cā, ità ꝙ vnum ſit cauſa efficiens, & aliud cā finalis alterius. & per hunc modū operatio cauſat delectationē ſicut cauſa efficiens: delectatio autem perficit operationē per modum finis, ut dictum eſt.*

li. 2. Phyſi. tex. 30. to. 2.

In corp. art.

AD TERTIVM patet reſponſio ex dictis.

QVAESTIO XXXIIII.

De bonitate & malitia delectationum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de bonitate & malitia delectationum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum omnis delectatio ſit mala.

¶ Secūdo, dato ꝙ non, vtrū omnis delectatio ſit bona.

¶ Tertio, vtrum aliqua delectatio ſit optimum.

¶ Quarto, vtrum delectatio ſit menſura vel regula, ſm quam iudicetur bonum vel malum in moralibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum omnis delectatio ſit mala.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̄, ꝙ omnis delectatio ſit mala. illud. n. ꝙ corrumpit prudentiā & impedit rationis uſum, vr̄ eſſe ſm ſe malū, quia bonū hominis eſt ſm rationem eſſe, ut Dio. dicit in 4. c De diui. no.* ſed delectatio corrūpit prudētiā & impedit rationis uſum, & tanto magis, quanto delectationes ſunt maiores. unde in delectationibus venereis, quæ ſunt maximè, impoſſibile eſt aliquid intelligere, vt dr̄ in 7 Ethi.† Et Hier. ēt dicit ſup Mat. ꝙ illo tpe, quo coniugales actus geruntur, præſentia Sancti Spiritus non dabitur, etiam ſi Propheta videatur eſſe, qui officio generationis obſequitur. ergo delectatio eſt ſm ſe malum: ergo omnis delectatio mala.

4 di. 39 q. 3. a. 1. 4. q. 3 co. Et ve ri. q. 15. ar. 4. Et 10. Eth le. 1. 2. 3 & 4:

* ca 4. par 4 nō temo te à fine. † li. 7. eth. c. 11. nō ꝓcul à fine.

¶ 2 Præterea, Illud quod fugit uirtuoſus, & ꝓſequit̄ aliquis deficiens à uirtute, videtur eſſe ſecundum ſe malum & fugiendum; quia, vt dr̄ in 10 Ethico.† Virtuoſus eſt quaſi menſura & regula humanorū actuū. Et Apoſtolus dicit 1. ad Cor 2. Spiritualis iudicat omnia: ſed pueri & beſtiæ, in quibus non eſt virtus, ꝓſequuntur delectationes: fugit autem eas temperatus. ergo delectationes ſecundum ſe ſunt malæ & fugiēdæ.

* Hiero. in ep. de monogamia à medio., 10. 1. † lib. 10. eth. cap. 5. paulo ante finem, to 5.

¶ 3 Præterea, Virtus & ars ſunt circa difficile & bonum, ut dr̄ in 2 Ethi.* ſed nulla ars ordinata eſt ad delectationem. ergo delectatio non eſt aliquid bonum.

li. 2 eth. c. 3. nō multū ante fi. tom. 5.

SED CONTRA eſt, ꝙ in Pſalm 36. dr̄: Delectare in Dño cum igitur ad nihil mali auctoritas diuina inducat, vr̄ quòd non omnis delectatio ſit mala.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut dr̄ in 10 Ethi.* aliqui poſuerunt omnes delectationes eſſe malas, cuius ratio vr̄ fuiſſe: quia intentionem ſuam referebant ad ſolas delectationes ſenſibiles & corporales, quæ ſūt magis manifeſtæ: nam & in cæteris intelligibilia à ſenſibilibus antiqui Philoſophi non diſtinguebāt, nec intellectum à ſenſu, ut dr̄ in li. de ani.* delectationes aūt corporales arbitrabantur dicendum, omnes eſſe malas, vt ſic homines, qui ad delectationes immoderatas ſunt proni, à delectationibus ſe retrahentes, ad mediū virtutis peruenirent. Sed hæc exiſtimatio nō fuit cōueniens: cum. n. nullus poſſit viuere ſine aliqua ſenſibili & corporali delectatione, ſi illi, qui docēt oēs delectationes eſſe malas, deprehēdant̄ aliquas delectationes ſuſcipere, magis homines ad delectationes erūt procliues, exemplo operum, verborū doctrina ꝑ ermiſſa. In operationibus enim, & paſſionibus humanis, in quib. experientia plurimū valet, magis mouēt exēpla, quàm verba. Dicēdum eſt ergo aliquas delectationes eſſe bonas & aliquas eſſe malas. Eſt. n. delectatio q̄es appetitiuæ uirtutis in aliquo bono amato. & cōſequēs aliquā operationē Vnde huius ratio duplex accipi pōt. Vna quidem ex parte boni, in quo aliquis quieſcēs delectatur bonum. n. & malum in moralibus dr̄, ſm ꝙ conuenit rationi, vel diſcordat ab ea, ut ſupra dictum eſt.* Sicut in rebus naturalibus aliquid dr̄ naturale ex eo ꝙ naturæ conuenit, innaturale verò ex eo, ꝙ eſt à natura diſcordans. Sicut igit̄ in naturalibus eſt quædā quies naturalis, quæ ſ. eſt ex eo ꝙ conuenit naturę, vt cùm graue quieſcit deorſum, & quædam innaturalis, quæ eſt in eo, quòd repugnat naturę, ſicut cùm graue quieſcit ſurſū. Ita & in moralibus eſt quędā delectatio bona, ſm ꝙ appetitus ſuperior aut inferior requieſcit in eo, ꝙ conuenit rationi, & quædam mala ex eo, ꝙ quieſcit in eo, ꝙ à ratione diſcordat, & à lege Dei. Alia ratio accipi pōt ex parte operationū, quarū quædam ſunt malæ, & quædam bonæ. operationibus autem magis ſunt affines delectationes, quæ ſunt eis coniunctæ, quàm concupiſcentiæ, quæ tempore eas ꝓcedūt. vñ, cū cōcupiſcentiæ bonarū operationū ſint bonæ, malarū verò malæ, multo magis delectationes bonarū operationū ſunt bonæ, malarum uerò malæ.

li. 10. eth. cap. 2. & 3. tom. 5.

lib 2 de ani. text. 150. to 2.

q. 19: art. 3. & 5.

AD

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt *: delectationes quæ ſunt de actu rõnis, non impediunt rationẽ, neq; corrumpunt prudentiã. ſed delectationes extraneæ, cuiuſmodi ſunt delectationes corporales. quæ quidẽ rõnis vſum impediunt: ſicut ſupra dictũ eſt *, & per contrarietatem appetitus, qui quieſcit in eo, quod repugnat rõni. & ex hoc hẽt delectatio, ꝙ ſit moraliter mala. vel ſm quandã ligationẽ rõnis: ſicut in concubitu coniugali delectatio, quamuis ſit in eo quod conuenit rõni: tñ impedit rõnis vſum pp corporalem tranſmutationẽ adiunctam. ſed ex hoc non conſequit malitiã moralem: ſicut nec ſomnus, quo ligatur vſus rõnis, moraliter eſt malus, ſi ſit ſm rõnẽ receptus. nã & ipſa rõ hoc hẽt, vt quãque rõnis vſus intercipiatur. Dicimus tñ ꝙ hmõi ligamentum rõnis ex delectatione in actu coniugali, etſi non habeat malitiam moralẽ; quia non eſt peccatũ mortale nec veniale: prouenit tñ ex quadam morali malitia, ſ. ex peccato primi parentis nã hoc in ſtatu innocẽtiæ nõ erat, vt patet ex his q̃ in primo dicta ſunt *.

q. 23. ar. 3. — q 23. ar. 3. — p. p. q. 98. art 2.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ tẽperatus nõ fugit omnes delectationes, ſed immoderatas & rationi non conuenientes ꝙ autem pueri & beſtiæ delectationes proſequantur, non oſtendit eas vniuerſaliter eſſe malas, quia in eis eſt naturalis appetitus à Deo, qui mouetur in id quod eſt ei conueniens.

AD TERTIVM dicendũ ꝙ non oĩs boni eſt ars, ſed exteriorum factibiliũ, vt ĩ dicetur. * circa operationes aũt & paſſiones quæ ſunt in nobis, magis eſt prudentia & virtus, q̃ ars, & tñ aliqua ars eſt factiua delectationis, ſ. pulmẽtaria & pigmẽtaria, vt dr̃ in 7. Eth.*

q 57 ar. 3. & 7 eth. c. 12 nõ remotẽ à fi. to. 5:

195

ARTICVLVS II.

Vtrum omnis delectatio ſit bona.

4 di. 49. q. 3 ar. 3 q 3. ad 2. & ar. 4. q 1. per totũ. & 3. cor Et 10. e. h co. le. 3. & 3. & 4 — * p. p q 5. art. 6. — † cap. 6. in medio, & c 7 to. 5. — * li. 1. eth. in princi. tom. 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur Vr̃, ꝙ oĩs delectatio ſit bona. Sicut. n. in primo dictum eſt *, bonum in tria diuiditur, ſ honeſtũ vtile & delectabile, ſed honeſtum omne eſt bonũ, & ſimiliter omne vtile, ergo & omnis delectatio eſt bona.

¶ 2 Præterea, Illud ſm ſe eſt bonum, quod nõ quæritur pp aliud, vt dr̃ in 1. Ethico. † ſed delectatio non quæritur pp aliud; ridiculũ. n. vr̃ ab aliquo quærere, quare vult delectari. ergo delectatio eſt per ſe bona, ſed quod per ſe prædicatur de aliquo, vniuerſaliter prædicatur de eo ergo omnis delectatio eſt bona.

¶ 3 Præterea, Id quod ab oĩbus deſideratur, vr̃ eſſe per ſe bonũ, nam bonum eſt quod omnia appetunt, vt dr̃ in 1. Ethico. ſed omnes appetunt aliquam delectationem, & pueri & beſtiæ, igitur delectatio eſt ſecundum ſe bonum. omnis ergo delectatio eſt bona.

SED CONTRA eſt, quod dr̃ Prouer. 2 Qui lætanĩ cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut aliqui Stoicorũ poſuerunt oẽs delectationes eſſe malas, ita Epicurei poſuerunt delectationem ſm ſe eſſe bonam, & per conſequẽs delectationes omnes eſſe bonas, qui ex hoc decepti eſſe videntur, ꝙ non diſtinguebant inter id, quod eſt bonũ ſimpliciter, & inter id, quod eſt bonum quo ad hunc. Simpliciter quidem bonũ eſt quod ſm ſe bonum eſt. Contingit autem quod non eſt ſm ſe bonum, eſſe huic bonum dupliciter. Vno modo, qa eſt ei conueniens ſm diſpoſitionem, in qua nunc eſt, quæ tamen non eſt naturalis, ſicut leproſo bonum eſt quandoque comedere aliqua venenoſa, quæ nõ ſunt ſimpliciter conuenientia complexioni humanæ. Alio modo, quia id quod non eſt conueniens, æſtimatur vt conueniens. Et quia delectatio eſt quies appetitus in bono, ſi ſit bonũ ſimpliciter, illud, in quo quieſcit appetit', erit ſimpliciter delectatio, & ſimpliciter bona. ſi aũt non ſit bonũ ſimpliciter ſed quo ad hunc, tunc nec delectatio eſt ſimpliciter, ſed huic, nec ſimpliciter eſt bona, ſed bona ſecundum quid, vel apparẽs bona.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ honeſtũ & vtile dñr ſm rõnem, & ideo nihil eſt honeſtum vel vtile quod non ſit bonum. Delectabile aũt dicitur ſm appetitum, qui quãque in illud tendit, quod non eſt conueniens rationi, & ideo non omne delectabile eſt bonũ bonitate morali, quæ attenditur ſecũdum rationem.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ideo delectatio non quæritur propter aliud, quia eſt quies in fine, finem autem contingit eſſe bonum & malum, quamuis nunquam ſit finis niſi ſecundum quod eſt bonum quo ad hunc, ita etiam eſt de delectatione.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ hoc modo omnia appetunt delectationem ſicut & bonum, cui delectatio ſit quies appetitus in bono, ſed ſicut contingit nõ omne bonum quod appetitur, eſſe per ſe & vere bonum, ita non omnis delectatio eſt per ſe & vere bona.

ARTICVLVS III. 16

Vtrum aliqua delectatio ſit optimum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ nulla delectatio ſit optimum. Nulla n. generatio eſt optimum, nã generatio non põt eſſe vltimus finis, ſed delectatio conſequitur generationẽ, nam ex eo, ꝙ aliquid conſtituiĩ in ſuã naturã, delectatur, vt ſupra dictũ eſt. * ergo nulla delectatio põt eſſe optimũ.

4. dĩ. 49. q. 3 arti 4. q. 3 & 3 cõtra ca. 26. ad 3. Et 10. eth. le. 4 co. 2. — * q 31. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Illud quod eſt optimum, nullo addito poteſt fieri melius, ſed delectatio aliquo addito fit melior, eſt enim melior delectatio cum virtute, quàm ſine virtute, ergo delectatio non eſt optimum.

¶ 3 Præterea, id quod eſt optimum, eſt vniuerſaliter bonum, ſicut per ſe bonum exiſtens, nã quod eſt per ſe, eſt prius & potius eo quod eſt per accidens, ſed delectatio non eſt vniuerſaliter bonum, vt dictum eſt. * ergo delectatio non eſt optimum.

art. 2. hui* quæſt.

SED CONTRA, Beatitudo eſt optimũ, cũ ſit finis humanæ vitæ, ſed beatitudo nõ eſt ſine delectatione. dr̃ enim in Pſal. 15. Adimplebis me lætitia cũ vultu tuo, delectationes in dextera tua vſque in finem.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ * Plato non poſuit oẽs delectationes eſſe malas, ſicut Stoici, neq; omnes eſſe bonas, ſicut Epicurei, ſed quaſdam eſſe bonas, & quaſdã eſſe malas, ita tñ ꝙ nulla ſit ſummum bonũ, vel optimum. Sed quantum ex eius rõnib. datur intelligi, in duobus defici. In vno quidẽ, qa cũ videret delectationes ſenſibiles & corporales, in quodã motu & generatione conſiſtere, ſicut patet in repletione ciborum & hmõ, æſtimauit omnes delectationes cõſequi generationem & motum, vnde, cum generatio & motus ſint actus imperfecti, ſequeretur ꝙ delectatio non haberet rationem vltimæ perfectionis, ſed hoc manifeſtè apparet falſum in delectationibus intellectualib. aliquis. n. non ſolum delectatur in generatione ſcientiæ, puta cum addiſcit, aut miratur, ſicut ſupra dictum eſt, ſed ẽt in contemplando ſm ſcientiam iam acquiſitam. Alio verò modo, quia dicebat optimum illud, quod eſt ſimpliciter ſummum bonũ, quod. ſ. eſt ipſum bonum quaſi abſtractum, & nõ participatũ, ſicut ipſe Deus eſt ſummum bonum. nos aũt loquimur de optimo in rebus humanis, optimum aũt in vnaquaque re eſt vltimus finis. Finis aũt, vt * ſ. dictum eſt, dupliciter dr̃, ſ ipſa res, & vſus rei, ſicut finis auari eſt vel pecunia, vel poſſeſſio pecuniæ, & ſm hoc vltimus finis hominis dici põt, vel ipſe Deus, qui eſt ſummũ bonũ ſimpliciter, vel fruitio ipſius, quæ importat delectationẽ quandã in vltimo fine. & per hunc modũ aliqua delectatio hominis põt dici optimũ inter bona humana.

Apud Ariſt. li. 10. ethi. ca 2. to. 5. — q. 1 arti. 8.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ non omnis delectatio conſequitur generationem, ſed aliquæ delectationes conſequuntur operationes perfectas, vt * dictum eſt, & ideo nihil prohibet aliquam delectationem eſſe optimam, etſi non omnis ſit talis.

In cor. art.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ratio illa procedit de

dit de optimo ſimpliciter, per cuius participationem omnia ſunt bona, vñ ex nullius additione ſit melius: ſed in alijs bonis vniuerſaliter verũ eſt, quod quodlibet bonũ ex additione alterius fit melius. Quãuis poſſet dici, quod delectatio non eſt aliquid extraneũ ab operatione virtutis: ſed concomitans ipſam, vt in primo* Ethicor. dicitur.

lib. 1. ca. 8. à med. to. 5.

AD TERTIVM dicendum, quod delectatio non habet quod ſit optimũ ex hoc, quod eſt delectatio, ſed ex hoc quòd eſt perfecta quies in optimo. vnde non oportet quod omnis delectatio ſit optima, aut etiam bona: ſicut aliqua ſcientia eſt optima, non tamen omnis.

ARTICVLVS IIII.

197 *Vtrum delectatio ſit menſura vel regula, ſecundum quam iudicetur bonum vel malum, in moralibus.*

4. diſt. 49. q. 3 art. 4. qõ. 3. ad 1. li. 12. Meta. tex. 3. & 4. tom. 3.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod delectatio nõ ſit menſura vel regula boni & mali moralis. Omnia enim menſurantur primo ſui generis, vt dicitur in 10 * Metaphyſic. ſed delectatio non eſt primũ in genere moralium: ſed præcedunt ipſam amor & deſideriũ. non ergo eſt regula bonitatis & malitiæ in moralibus.

lib. 10. Metaph. tex. 4 tom. 3.

¶ 2 Præterea, Menſuram & regulam oportet eſſe vniformem, & ideo motus qui eſt maxime vniformis, eſt menſura & regula omnium motuum, vt dicitur in 10 * Meta. ſed delectatio eſt varia & multiformis, cum quædã earum ſint bonæ, & quædam malæ. ergo delectatio non eſt menſura & regula moralium.

li. 10. ethi. cap. 5. poſt med. to. 5.

¶ 3 Præterea, Certius iudiciũ ſumitur de effectu per cãm, quam econuerſo: ſed bonitas vel malitia operationis eſt cã bonitatis vel malitiæ delectationis: quia bonæ delectationes ſunt quæ conſequuntur bonas operationes. malæ autem quæ malas, vt dicitur in 10 * Ethic. ergo delectationes nõ ſunt regula & menſura bonitatis, & malitiæ in moralib9.

*ſup. illud verb. Pſalmi 7, to. 8 †li. 7 ethi. cap. 11. in prin. to. 5.

SED CONTRA eſt, quod * Auguſt. dicit ſuper illud Pſal. 7. Scrutãs corda & renes Deus. Finis curæ & cognitionis eſt delectatio, ad quam quis nititur peruenire. Et Philoſophus dicit in 7. † Ethic quod delectatio eſt finis architecto rũ, id eſt principalis, ad quem reſpicientes, vnũquodq;, hoc quidem malum, hoc autẽ malum ſimpliciter dicimus.

q. 20. ar. 1.

RESPONDEO dicendum, quod bonitas vel malitia moralis principaliter in voluntate conſiſtit, vt * ſupra dictum eſt. vtrum aũt voluntas ſit bona vel mala, præcipuè ex fine cognoſcitur: id aũt hr̃ pro fine, in quo voluntas quieſcit. quies autem voluntatis & cuiuſlibet appetitus in bono eſt delectatio, & ideo ſm delectationem voluntatis humanæ præcipuè iudicatur hõ bonus vel malus. Eſt enim bonus & virtuoſus, qui gaudet in operibus virtutũ; malus aũt qui in operibus malis. delectationes aũt appetitus ſenſitiui non ſunt regula bonitatis vel malitiæ moralis. nam cibus cõiter delectabilis eſt ſm appetitum ſenſitiuum bonis & malis, ſed voluntas bonorum delectatur in eis ſecundum conuenientiam rationis, quam non curat voluntas malorum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod amor & deſideriũ ſunt priora delectatione in via generationis, ſed delectatio eſt prior ſecundum rationem finis, qui in operabilibus habet rationem principij, à quo maximè ſumitur iudicium, ſicut à regula vel menſura.

AD SECVNDVM dicendũ, quod omnis delectatio in hoc eſt vniformis quod eſt quies in aliquo bono. & ſecundum hoc poteſt eſſe regula vel menſura, nam ille bonus eſt cuius voluntas quieſcit in vero bono, malus autem cuius voluntas quieſcit in malo.

q. 33. ar. 4.

AD TERTIVM dicẽdũ, quod cum delectatio perficiat operationẽ per modũ finis, vt* ſuprà dictũ eſt, non põt eſſe operatio perfectè bona, niſi et adſit delectatio in bono, nã bonitas rei pendet ex fine. & ſic quodammodo bonitas delectationis eſt cã bonitatis in operatione.

QVAESTIO XXXV.

De dolore ſeu triſtitia ſecundum ſe, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdũ eſt de dolore & triſtitia. & ſit circa hoc primo cõſiderãdũ eſt de triſtitia ſeu dolore ſecũdum ſe. Secundo, de cauſis eius. Tertio, de effectib ipſius. Quarto, de remedijs. Quinto, de bonitate vel malitia eius.

¶ Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, vtrum dolor ſit paſſio animæ.

¶ Secundo, vtrum triſtitia ſit idem quod dolor.

¶ Tertio, vtrũ triſtitia ſeu dolor ſit cõtraria delectatiõi.

¶ Quarto, vtrum omnis triſtitia omni delectationi contrarietur.

¶ Quinto, vtrum delectationi cõtemplationis ſit aliqua triſtitia contraria.

¶ Sexto, vtrum magis fugienda ſit triſtitia quam delectatio appetenda.

¶ Septio, vtrũ dolor exterior ſit maior quam dolor ĩterior.

¶ Octauo, de ſpeciebus triſtitiæ.

ARTICVLVS PRIMVS 198

Vtrum dolor ſit paſſio animæ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod dolor nõ ſit paſſio aĩæ. Nulla enim paſſio animæ eſt in corpore, ſed dolor põt eſſe in corpore. Dicit enĩ Aug in lib. de* vera relig quod dolor qui dr̃ corporis, eſt corruptio repentina ſalutis eius rei, quam malè vtendo, aĩa corruptioni obnoxiauit. ergo dolor non eſt paſſio aĩæ. 3 q. 34 ar. 8. & 9. q. 85 art. 1 c. *li. de vera relig. c. 12 parũ à principio, to. 1.

¶ 2 Præterea, Omnis paſſio animæ pertinet ad vim appetitiuam. Sed dolor non pertinet ad vim appetitiuam, ſed magis apprehenſiuam. Dicit enim Auguſt. in lib. de* natura boni, quod dolorem in corpore facit ſenſus reſiſtẽs corpori potentiori. ergo dolor non eſt paſſio animæ. ca. 20 parũ lò poſt principio. to. 6.

¶ 3 Præterea, Omnis paſſio animæ pertinet ad appetitum animalem, ſed dolor non pertinet ad appetitum animalem, ſed magis ad appetitum naturalem. Dicit enim Auguſt. 8. * ſuper Geneſ. ad literam, Niſi aliquod bonũ remanſiſſet in natura, nullius boni amiſſi eſſet dolor in pœna. ergo dolor non eſt paſſio animæ. li. 8. ca. 14. circa medium, to. 3

SED CONTRA eſt, quod † Auguſt. 14 de ciuit. Dei, ponit dolorẽ inter paſſiones aĩæ, inducẽs illud Virgil. Hinc metuunt, cupiunt, gaudentque dolentque. †lib. 14 c. 8. à medio, & c. 8 circa fi. to. 5.

RESPONDEO Dicendũ, quod ſicut ad delectationẽ duo requirũtur ſcilicet cõiunctio boni, & perceptio huiuſmodi coniunctionis. ita etiam ad dolorem duo requiruntur, ſcilicet coniunctio alicuius mali, quod ea rõne eſt malum, quia priuat aliquod bonũ, & perceptio huiuſmodi coniunctionis. Quicquid aũt coniungitur, ſi no habeat reſpectu eius cui coniungitur, ratione boni vel mali, non poteſt cauſare delectationem vel dolorẽ. ex quo patet, quod aliquid ſub rõne boni vel mali eſt obiectum delectationis & doloris. bonum autem & malum inquantum huiuſmodi, ſunt obiecta appetitus. vnde patet, quod delectatio & dolor ad appetitum ptinẽt. omnis aũt motus appetitiu9 ſeu inclinatio cõſequens apprehenſionem pertinet ad appetitum intellectiuum vel ſenſitiuum, nam inclinatio appetitus naturalis non conſequitur apprehenſionem ipſius appetentis, ſed alterius, vt in primo* dictum eſt. Cum igitur delectatio & dolor præſupponãt in eodẽ ſubiecto ſenſum vel apprehenſionem aliquam, manifeſtum eſt, quod dolor ſicut & delectatio eſt in appetitu intellectiuo vel ſenſitiuo. ois autem motus appetitus ſenſitiui dr̃ paſſio, vt* ſupra dictum eſt: & præcipuè illi qui in defectum ſonant. vnde dolor ſecundum quod eſt in appetitu ſenſitiuo, propriiſſimè dicitur paſſio animæ: ſicut moleſtiæ corporales propriè paſſiones corporis dicuntur. vnde & Auguſtinus 14. * de ciuitate Dei, dolorem ſpecialiter ægritudinem nominat. p p. q. 80 3 art. 1. q. 22. ar. 1 li. 14 ca. 7. circa fin. & cap. 8. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dolor dicitur eſſe corporis quia cauſa doloris eſt in corpore, puta cùm patimur aliquod nociuum corpori. ſed motus doloris ſemper eſt in anima. Nam corpus non poteſt dolere niſi dolente anima, vt † Auguſt. dicit. †li. 12 ſup Gen. c. 24. tom. 3.

AD SECVNDVM dicẽdũ, quòd dolor dr̃ eſſe ſenſus,nõ quia ſit actus ſenſitiuæ virtutis,ſed q2 requiritur ad dolorem corporalem,ſicut ad delectationem.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ dolor de amiſsione boni demõſtrat bonitatem naturæ, non quia dolor ſit, actus naturalis appetitus, ſed q2 natura aliquid appetit vt bonum,quod cum remoueri ſentitur,ſequitur doloris paſsio in appetitu ſenſitiuo.

199 ARTICVLVS II.

3 q.15 art. 6 cor 3 di. 15 q 2. art. 3. q 1. & 2. & ueri q. 26. ar 3. ad 9. & art. 4. ad 4. * li. 14. de ciu. Dei, c. 7. in fi. to. 5

Vtrum triſtitia ſit idem quod dolor.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ triſtitia non ſit dolor. Dicit enim Aug. 14 de * ciuit. Dei, ꝙ dolor in corporalibus dicitur, triſtitia autem dicitur magis in anima. ergo triſtitia non eſt dolor.

¶ 2 Preterea, Dolor non eſt niſi de præſenti malo,ſed triſtitia poteſt eſſe de præterito & de futuro,ſicut pœnitentia eſt triſtitia de præterito, & anxietas de futuro. ergo triſtitia omnino à dolore differt.

¶ 3 Præterea, Dolor non vr̃ conſequi niſi ſenſum tactus,ſed triſtitia poteſt conſequi ex omnibus ſenſibus. ergo triſtitia non eſt dolor,ſed ſe habet in pluribus.

SED CONTRA eſt,quod Apoſt. dicit ad Rom. 9. Triſtitia eſt mihi magna & cõtinuus dolor cordi meo. pro eodem vtens triſtitia & dolore.

RESPONDEO dicẽdũ,quod delectatio & dolor ex duplici apprehẽſione cauſari poſſunt, vel ex apprehẽſione exterioris ſenſus, vel ex apphẽſione interiori, ſiue intellectus ſiue imaginationis. Interior aũt apprehẽſio ad plura ſe extendit quàm exterior, eo ꝙ quæcunq; cadunt ſub exteriori apprehenſione, cadunt ſub interiori ſed non econuerſo. Sola igit̃ illa delectatio, quæ ex interiori apprehenſione cauſatur, gaudiũ nominatur, vt * ſupra dictũ eſt: & ſimiliter ille ſolus dolor, qui ex apphenſione interiori cauſatur, nominat̃ triſtitia. Et ſicut illa delectatio, quæ ex exteriori apprehenſione cauſat̃ delectatio quidem nominatur, non autem gaudium: ita ille dolor, qui ex exteriori apprehenſione cauſat̃, nominat̃ quidem dolor, non autem triſtitia. Sic igitur triſtitia eſt quædam ſpecies doloris, ſicut gaudium delectationis.

q. 31 art. 3.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Aug. loquit̃ ibi q̃tũ ad vſũ vocabuli, quia dolor magis vſitat in corporalib. doloribus q̃ ſunt magis noti, q̃ in doloribus ſpiritualibus.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſenſus exterior non percipit niſi præſens, vis autẽ cognitiua interior poteſt percipere præſens, præteritũ & futurum, & ideo triſtitia põt eſſe de præſenti, præterito & futuro, dolor autem corporalis, qui ſequitur apprehenſionem ſenſus exterioris, non poteſt eſſe niſi de præſenti.

AD TERTIVM dicendũ, quòd ſenſibilia tactus ſunt doloroſa non ſolũ inquantum ſunt improportionata virtuti apprehenſiuæ, ſed etiã inquantum contrariantur naturæ, aliorũ verò ſenſuum ſenſibilia poſſunt quidem eſſe improportionata uirtuti apprehẽſiuæ, non tamen contrariant̃ naturæ niſi in ordine ad ſenſibilia tactus. unde ſolus homo, qui eſt animal perfectum in cognitione, delectatur in ſenſibilibus aliorum ſenſuũ ſm̃ ſeipſa, alia uero animalia non delectantur in eis niſi ſm̃ ꝙ referuntur ad ſenſibilia tactus, vt dr̃ in 3 * Ethicor. & ideo de ſenſibilibus aliorum ſenſuum non dicitur eſſe dolor ſm̃ quod contrariatur delectationi naturali, ſed magis triſtitia, quæ contrariatur gaudio animali. Sic igitur ſi dolor accipiatur pro corporali dolore, quod uſitatius eſt, dolor ex oppoſito diuiditur contra triſtitiam ſm̃ diſtinctionem apprehenſionis interioris & exterioris, licet quantum ad obiecta delectatio ad plura ſe extendat quàm dolor corporalis. Si verò dolor accipiatur communiter, ſic eſt genus triſtitiæ, vt * dictum eſt.

li. 3 eth c. 10. a medio to. 5.

In cor. ar.

200 ARTICVLVS III.

4. di. 49. q. 3. ar 3 q. 1.

Vtrum triſtitia ſit contraria delectationis.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ dolor delectationi non cõtrarietur. Vnũ enim cõtrariorum non eſt cauſa alterius, ſed triſtitia põt eſſe cã delectationis. Dicitur. n. Matt. 5. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. ergo non ſunt contraria.

¶ 2 Præterea, Vnum contrariorum non denominat aliud, ſed in qbuſdã ipſe dolor vel triſtitia eſt delectabilis, ſicut Aug dicit in 3. *|Cõfeſ. ꝙ dolor ĩ ſpectaculis delectat. Et 4 Cõf. dicit, ꝙ fletus amara res eſt, & tñ qñque delectat. ergo dolor non cõtrariatur delectationi.

li 3. Cõfeſ. cap 2 & 4. cõfeſ. c 5. in h. to. 1.

¶ 3 Præterea, Vnũ cõtrariorũ non eſt materia alterius, quia cõtraria ſimul eſſe nõ poſſunt. ſed dolor põt eſſe materia delectationis, dicit. n. Aug in li de * pœnitent. Sẽper pœnitẽs doleat, & de dolore gaudeat. Et Philoſ dicit in 9 † Ethico ꝙ econuerſo malus dolet de eo, ꝙ delectatus eſt. ergo delectatio, & dolor nõ ſũt cõtraria.

li. dauer. et falſ. pœnit. c. 13. circa fin. tom 4. † li. 9. eth. c. 4. non lõgè à fi. to. 5.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug dicit 14 * De ciuit. Dei, quod lætitia eſt voluntas in eorũ conſenſione quæ volumus, triſtitia autẽ eſt voluntas in diſſenſione ab his, quæ uolumus. ſed conſentire & diſſentire ſunt cõtraria. ergo letitia & triſtitia ſunt contraria.

* li. 14. ca. 7. to. 5

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut Philoſophus, dicit 10 * Metaph. Contrarietas eſt dr̃ia ſm̃ formã, forma aũt ſeu ſpecies paſsionis & motus ſumitur ex obiecto vel termino, vnde cũ obiecta delectationis, & triſtitiæ ſeu doloris ſint contraria, ſ. bonum præſens & malum præſens ſequitur quòd dolor & delectatio ſint cõtraria.

li. 10. met. tex. 13. & 14. tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ nihil prohibet vnũ cõtrariorũ eſſe cauſã alterius p accidens, ſic aũt triſtitia põt eſſe cã delectationis. Vno quidẽ mõ, inquãtũ triſtitia de abſentia alicuius rei, vel de præſentia contrarij vehemẽtius quærit id in quo delectet, ſicut ſitiens vehementius quærit delectationẽ potus, ut remediũ cõtra triſtitiã, quã patitur. Alio modo, inquantũ ex magno deſiderio delectationis alicuius nõ recuſat aliquis triſtitias pferre, vt ad illã delectationẽ pueniat & vtroq; mõ luctus præſens ad conſolationẽ futuræ uitæ pducit, q2 ex hoc ipſo ꝙ homo luget pro peccatis uel p dilatione gloriæ, meret̃ cõſolationẽ æternã. Similiter meret̃ ẽt eã aliquis ex hoc, ꝙ ad ipſã conſequendam nõ refugit labores & anguſtias propter ipſã ſuſtinere.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ dolor ipſe poteſt eſſe delectabilis per accidens, inquantum ſ. habet adiunctam admirationẽ, ut in ſpectaculis, vel inquantũ facit recordationem rei amatę, & facit pcipere amorẽ eius, de cuius abſẽtia doletur. vnde cũ amor ſit delectabilis, & dolor & omnia quæ ex amore conſequuntur, inquantũ in eis ſentitur amor, ſunt delectabilia. & pp hoc etiam dolores in ſpectaculis poſſunt eſſe delectabiles inquantum in eis ſentitur aliquis amor conceptus ad illos, qui in ſpectaculis commemorantur.

AD TERTIVM dicẽdũ quòd uolũtas & ratio ſupra ſuos actus reflectuntur, inquantũ ipſi actus uolũtatis & rationis accipiunt̃ ſub ratione boni vel mali, & hoc modo triſtitia poteſt eſſe materia delectationis vel econuerſo, non per ſe, ſed per accidens, inquantum ſcilicet vtrunque accipitur in rationẽ boni vel mali.

ARTICVLVS IIII. 201

Vtrum omnis triſtitia omni delectationi cõtrarietur.

AD QVARTVM ſic proceditur vr̃, quòd omnis triſtitia omni delectationi contrariet̃. Sicut enim albedo & nigredo ſunt contrariæ ſpecies coloris, ita delectatio & triſtitia ſunt contrariæ ſpecies animæ paſsionum, ſed albedo & nigredo uniuerſaliter ſibi opponuntur. ergo etiam delectatio & triſtitia.

Infr. ar. 6. cor. fi. & q. 38. ar. 1. ad prim. Et 3. q. 46. art. 8. ad 2. & 4 diſtin. 14. q. 1. arti. 4 q 2. cor.

¶ 2 Præterea. Medicina p cõtraria fiunt, ſed qualibet delectatio eſt medicina contra quamlibet triſtitiã, vt patet per Philo. in 7. * Eth ergo qualibet delectatio cuilibet triſtitiæ contrariatur.

* li. 7. eth. ca ul. to 5.

¶ 3 Præterea, Cõtraria ſunt quæ ſe inuicẽ impediũt, ſed qualibet triſtitia impedit quãlibet delectationẽ, ut patet per illud quod dr̃ in 10 * Ethi. ergo qualibet triſtitia cuilibet delectationi contrariatur.

li. 7. eth c. vlt. tom. 5.

SED

SED CONTRA, Contrariorũ nõ eſt eadẽ cã: ſed ab eodẽ habitu ꝓcedit, ꝙ aliq̃s gaudeat de vno & triſtei de oppoſito: ex charitate.n.cõtigit gaudere cũ gaudentib. & flere cum flentib. vt dr̃ Ro. 12 ergo non omnis triſtitia omni delectationi contrariatur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dr̃ in 10. * Meta. Contrarietas eſt dr̃ia ſecundum formam: forma aũt eſt & generalis & ſpecialis. vnde contingit eſſe aliqua cõtraria ſecundũ formã generis, ſicut virtus & vitium: & ſecundũ formã ſpeciei, ſicut iuſtitia & iniuſtitia. Eſt aũt conſiderandum ꝙ quædam ſpecificanť ſecundum formas abſolutas, ſicut ſubſtantiæ & qualitates, q̃dam verò ſpecificantur per cõparationem ad aliquid extra, ſicut paſſiones & motus recipiũt ſpeciẽ ex terminis ſiue ex obiectis. In his ergo quorũ ſpecies cõſideranť ſecundum formas abſolutas, cõtingit q̃dẽ ſpecies, q̃ continentur ſub cõtrariis generibus nõ eſſe contrarias ẜm rationem ſpeciei, non tñ contingit, ꝙ habeant aliquam affinitatem uel conuenientiã ad inuicem. Intemperantia enim & iuſtitia, q̃ ſunt in cõtrariis generibus (virtute ſcilicet & uitio) non cõtrariatur ad inuicem ẜm rationem propriæ ſpeciei, nec habent aliquam affinitatem vel cõuenientiam ad inuicem. Sed in illis quorum ſpecies ſumuntur ẜm habitudinem ad aliquid extrinſecũ, cõtingit ꝙ ſpecies contrariorum generum non ſolũ nõ ſunt cõtrariæ ad inuicem, ſed &t habent quandã cõuenientiam & affinitatem, eo ꝙ eodem modo ſe habere ad contraria, contrarietatẽ inducit, ſicut accedere ad albũ, & accedere ad nigrum habent rõnem cõtrarietatis, ſed cõtrario mõ ſe habere ad contraria, habet rõnem ſimilitudinis, ſicut recedere ab albo, & accedere ad nigrũ. & hoc maxime apparet in cõtradictione, q̃ eſt principiũ oppoſitionis, nã i affirmatione & negatione eiuſdẽ conſiſtit oppoſitio, ſicut albũ & non albũ, in affirmatione aũt vnius oppoſitorũ & negatiõe alterius attenditur cõuenientia & ſimilitudo, vt ſi dicã nigrũ & non album. triſtitia aũt & delectatio cum ſint paſſiones, ſpecificantur ex obiectis, & q̃dem ẜm genus ſuũ contrarietatem habent. nam vnum pertinet ad proſecutionem, aliud verò ad fugam, q̃ ſe habent in appetitu ſicut affirmatio & negatio in ratione, vt dr̃ in 6. * Ethic. Et iõ triſtitia & delectatio, q̃ ſunt de eodem, habent oppoſitionem ad inuicem ẜm ſpeciem, triſtitia uero & delectatio de diuerſis ſi q̃dem illa diuerſa non ſint diuerſa oppoſita, ſed diſparata, nõ habẽt oppoſitionẽ ad inuicẽ ẜm rõnem ſpeciei, ſed ſunt &t diſparata, ſicut triſtari de morte amici, & delectari in cõtẽplatione. Si uerò illa diuerſa ſunt contraria, tunc delectatio & triſtitia nõ ſolũ nõ habẽt cõtrarietatem ẜm rõnem ſpeciei, ſed &t habent conuenientiam & affinitatẽ, ſicut gaudere de bono & triſtari de malo.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ albedo & nigredo nõ habent ſpeciẽ ex habitudine ad aliq̃d exterius, ſicut delectatio & triſtitia. vnde non eſt eadẽ rõ.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ genus ſumit ex materia, ut patet in 8 * Met in accidentib. aũt loco materiæ eſt ſubiectum. † dictum eſt aũt ꝙ delectatio & triſtitia contrariantur ẜm genus, & ideo in qualibet triſtitia eſt cõtraria diſpoſitio ſubiecti diſpoſitioni, q̃ eſt in qualibet delectatione. nam in qualibet delectatione appetitus ſe habet vt acceptans id quod habet, ĩ qualibet aũt triſtitia ſe habet vt fugiens. & iõ ex parte ſubiecti q̃libet delectatio eſt medicina cõtra quãlibet triſtitiã, & q̃libet triſtitia eſt impeditiua cuiuſlibet delectationis, præcipue tamen quando delectatio triſtitiæ contrariatur etiam ſecundum ſpeciem.

Vnde patet ſolutio ad TERTIVM. Vel aliter dicendum, ꝙ etſi non oĩs triſtitia contrarietur oĩ delectationi ẜm ſpeciem, tamen quantum ad effectum contrariatur, nam ex vno confortatur natura animalis, ex alio uerò quodammodo moleſtatur.

li. 10. Meta. ca. 13. & 14. to. 3.
li 6 Ethi. ca. 2. to. 5.
* li 8 tex. 6 tom 3.
† i cor. ar.

ARTICVLVS V.

Vtrum delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria. 202

AD QVINTVM ſic ꝓceditur. Vr̃ ꝙ delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria. Dicit enim Apoſt. 2 ad Cor. 7. Quæ ẜm Deum eſt triſtitia, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. ſed reſpicere ad Deum pertinet ad ſuperiorẽ rõnẽ. cuius eſt contemplationi vacare ẜm Aug. in 12 de * Trinit. ergo delectationi cõtemplationis opponitur triſtitia.

¶ 2 Præterea, Cõtrariorum cõtrarij ſunt effectus, ſi ergo unum contrariorũ cõtẽplatum eſt cã delectationis, aliud erit cã triſtitiæ. & ſic delectationi contẽplationis erit triſtitia contraria.

¶ 3 Præterea, Sicut obiectũ delectationis eſt bonũ, ita obiectum triſtitiæ eſt malum, ſed cõtẽplatio põt habere mali rationẽ. Dicit n. Philoſophus in 12 † Metaph. ꝙ quædam inconueniens eſt meditari. ergo contemplationis delectationi poteſt eſſe cõtraria triſtitia.

¶ 4 Præterea, Operatio quælibet ẜm quod non eſt impedita, eſt cã delectationis, vt dr̃ in 7. & 10. * Ethic. ſed operatio contemplationis põt multipliciter impediri, uel ut totaliter nõ ſit, uel ut cũ difficultate ſit. ergo i cõtẽplatiõe põt eſſe triſtitia delectationi cõtraria.

¶ 5 Præterea, Carnis afflictio eſt cã triſtitiæ, ſed ſicut dr̃ Ec. vltimo, Frequẽs meditatio carnis eſt afflictio ergo cõtẽplatio hẽt triſtitiã delectationi cõtrariã.

SED CONTRA eſt qđ dr̃ Sap. 8. Nõ hẽt amaritudinem conuerſatio illius (ſ. ſapientiæ) nec tædiũ cõuictus eius, ſed lætitiã & gaudium. conuerſatio aũt & conuictus ſapientiæ eſt ꝑ contemplationem. ergo nulla triſtitia ẽ, q̃ ſit cõtraria delectationi cõtẽplationis.

RESPONDEO dicendum, ꝙ delectatio contemplationis põt intelligi dupliciter. Vno modo ita, ꝙ cõtemplatio ſit delectationis cã. & non obiectum, & tũc delectatio non eſt de ipſa cõtẽplatione, ſed de re cõtẽplata. cõtingit aũt contemplari aliquid nociuum & contriſtans, ſicut & aliquid cõueniẽs & delectãs vnde ſi ſic delectatio cõtemplationis accipiať, nihil ꝓhibet delectationi contemplationis eſſe triſtitiã cõtrariã. Alio modo põt dici delectatio cõtemplationis, q̃a cõtemplatio eſt eius obiectũ & cã, puta cum aliq̃s delectatur de hoc ipſo qđ cõtẽplať. & ſic vt dicit * Gregor. Nicen. ei delectationi, quæ eſt ẜm contemplationem, nõ opponitur aliqua triſtitia, & hoc idem Philoſophus dicit i primo Topic. & in 10 Ethic. ſed hoc eſt intelligendũ ꝑ ſe loquendo cuius ratio eſt, q̃a triſtitia ꝑ ſe contrariatur delectationi, q̃ eſt de cõtrario obiecto: ſicut delectationi, q̃ eſt de calore, contrariať triſtitia, q̃ eſt de frigore. Obiecto aũt contemplationis nihil eſt contrariũ, cõtrariorum n. rationes, ẜm quod ſunt apprehenſæ, non ſunt contrariæ, ſed unum cõtrarium eſt rõ cognoſcendi aliud. unde delectationi, q̃ eſt in contemplando, per ſe loquendo, nõ põt eſſe aliqua triſtitia contraria, ſed nec &t habet triſtitiã annexam, ſicut corporales delectationes, q̃ ſunt ut medicinæ q̃dam contra aliquas moleſtias, ſicut aliq̃s delectatur in potu ex hoc ꝙ anxiatur ſiti, qũ autem iam tota ſitis eſt repulſa, &t ceſſat delectatio potus. delectatio.n. contemplationis non cauſatur ex hoc ꝙ excluditur aliqua moleſtia, ſed ex hoc ꝙ eſt ẜm ſeipſam delectabilis, non eſt enim generatio, vt * dictum eſt, ſed operatio q̃dam pfecta. Per accidens aũt admiſcetur triſtitia delectationi apprehenſionis, & hoc dupliciter. Vno mõ, ex parte organi. Alio mõ, ex impedimẽto apprehenſionis. Ex parte q̃dẽ organi admiſceť triſtitia vel dolor apprehenſioni, directe q̃dẽ in viribus apprehenſiuis ſenſitiuæ partis, q̃ habent organũ corporale, vel ex ſenſibili, qđ eſt cõtrariũ debitæ complexioni organi, ſicut guſtus rei amaræ, & olfactus rei fœtidæ,

2.2. qõ. 9. ar 4. ad 2. & qõ. 18 õ ar. 8. cor. Et 3 q. 46. ar. 7. ad 4. et 4. diſ. 49. q 3. ar. 3. q 2. Et opuſc. 3. ca. 168. Et Phil. 7. lec. 6 col 3. fi.
* li. 12 ca. 3. 4. & 14. tom. 3.
† li. 12. Meta. tex. 51. tom. 3.
* li 7. ethi. c. 12. & li. 10. cap. 4 & 5 to. 5
lib. 4 c. 12 in fine.
q. 34. ar. 3.

tidæ, vel ex continuitate ſenſibilis cōuenientis: ꝙ p aſ-
q 43. ar. 2. ſiduitatē facit ſuperexcreſcētiā naturalis habit⁹, vt * ſ.
dictū eſt, & ſic reddit̄ apprehēſio ſenſibilis, q̄ prius erat
delectabilis, tædioſa ſed hæc duo directè ī cōtēplatio-
ne mētis, locū nō hñt: q̄a mēs nō habet organum corpo
in arg. Sed rale. unde * dictum eſt in authoritate inductaꝙ nō hñt
contra. cōtēplatio mētis nec amaritudinē nec tædiū, ſedq̄a mēs
humana utit̄ in cōtēplando uiribus apprehenſiuis ſenſi
tiuis (in quātū actibus accidit laſſitudo) iō īdirectè ad-
miſcet̄ aliqua afflictio uel dolor contēplationi. ſed neu
tro mō triſtitia cōtēplationi adiuncta p accidens, cōtra
riat̄ delectationi eius. Nā triſtitia, q̄ eſt de impedimēto
cōtēplationis, nō contrariatur delectationi cōtēplatio
nis, ſed magis habet affinitatem, & conuenientiam cū
ar. præce. ipſa, ut ex * ſupradictis patet. Triſtitia uero vel afflictio
quę eſt de laſſitudine corporali, nō ad idem genus refer
tur, unde eſt penitus diſparata. & ſic manifeſtum eſt, ꝙ
delectationi, quæ eſt de ipſa cōtēplatione, nulla triſtitia
cōtrariat̄, nec adiūgit̄ ei aliqua triſtitia niſi per accidēs.

A D P R I M V M ergo dicēdū. ꝙ illa triſtitia, q̄ eſt,
ſm Deū, nō eſt de ipſa contēplatione mentis, ſed eſt de
aliquo, quod mens contemplatur, ſcilicet de peccato, ꝙ
mens conſiderat ut contrarium delectationi diuinæ.

A D S E C V N D V M dicēdū, quod ea quæ ſunt cō
traria in rerum natura, ſm quod ſunt in mente, non ha-
bent cōtrarietatem: non enim rationes cōtrariorū ſunt
cōtrariæ, ſed magis vnum contrariorum eſt ratio cogno
ſcendi aliud, propter, ꝙ eſt una ſcientia contrariorum

A D T E R T I V M dicendum, ꝙ contemplatio ſm
ſe nunq̄ habet rationem mali, cum contemplatio nihil
aliud ſit q̄ conſideratio ueri, quod eſt bonū ītellectus:
ſed per accidens tantum, inquantū ſ. contemplatio ui-
lioris impedit contemplationem melioris, uel ex parte
rei contemplatæ, ad quam inordinatè appetitus afficit̄.

A D Q V A R T V M dicendū, quod triſtitia, quæ eſt
de impedimento contemplationis, non contrariat̄ dele-
In cor. ar. ctationi contēplationis, ſed eſt ei affinis, ut * dictū eſt.

A D Q V I N T V M dicēdū, ꝙ afflictio carnis p acci
In cor. ar. dēs, & ī directè ſe hēt ad cōtēplationē mētis, ut * dictū ē.

203

A R T I C V L V S VI.

Vtrum magis ſit fugienda triſtitia quam delectatio appetenda.

2. 2. q. 138
ar. 1. cor &
3. di. 27. q.
1. art. 3. ad
3. & 4. di.
49. q. 3 ar.
3. q 3.
*tom 4 li.
83. quæſt.
q. 36. pau-
lo poſt pri
cip. † li. 1.
ſumma. 3.
ca. 2. à me
d. o.

A D S E X T V M ſic proceditur. Videt̄, ꝙ magis ſit fugienda triſtitia, q̄ delectatio appetēda. Dicit n. Aug ī li 83. * q̄ſt. Nemo ē q non magis dolorē fugiat, q̄ appetat voluptatē. Illud aūt ī quo cōiter oīa cōſētiunt, vr̄ eē naturale ergo naturale eſt & cōuenie͂s, ꝙ plus triſtitia fugiat̄, q̄ delectatio appetatur.

¶ 2 Præterea, Actio cōtrarij facit ad uelocitatē, & ītenſionē motus: aqua enim calida citius & fortius congelatur (vt dicit Philoſophus ī li. † Meteo.) ſed fuga triſtitiæ eſt ex contrarietate cōtriſtantis: appetitus aūt delectationis non eſt ex aliqua contrarietate cōtriſtātis, ſed magis procedit ex conuenientia delectantis, ergo maior eſt fuga triſtitiæ, quam appetitus delectationis

¶ 3 Præterea, Quanto aliquis ſm rationem fortiori paſſioni repugnat, tanto laudabilior eſt & uirtuoſior;
li. 2 eth. c quia uirtus eſt circa difficile & bonū, ut dr̄ in 2 * Eth.
3 nō pcul ſed fortis qui reſiſtit motui, quo fugit dolor eſt uirtuo-
à fine to. 5 ſior q̄ tēperatus qui reſiſtit motui, quo appetitur dele
† li. 2. reh. ctatio Dicit n. Philoſophus ī primo † Rhetor ꝙ fortes
ca. 9 nō re & iuſti maxime honorantur, ergo vehemētior ē motus,
motè à fi- quo fugitur triſtitia, q̄ motus quo appetit̄ delectatio.
ne. tom. 6.
* c. 4. par. S E D C O N T R A, Bonum eſt fortius, q̄ malum
4. à med o ut patet per Dionyſ. c. 4. de * diui nomi. ſed delectatio eſt appetibilis propter bonum, quod eſt eius obiectum, fuga autem triſtitiæ eſt propter malum. ergo fortior eſt appetitus delectationis, quam fuga triſtitiæ.

R E S P O N D E O dicēdū ꝙ per ſe loquēdo, appetitus delectationis, eſt fortior, q̄ fuga triſtitiæ, cuius ratio eſt, quia cauſa delectationis eſt cōueniēs bonum: cauſa autē doloris ſiue triſtitiæ, eſt aliq̄ malum repugnans. Contingit autem aliquod bonum eſſe conueniens abſq; omni diſſonantia, non autē poteſt eē aliquod malum totaliter abſq; omni conuenientia repugnans. vñ delectatio poteſt eſſe integra & perfecta, triſtitia autē ē ſemper ſecundum partē. unde naturaliter maior eſt appetitus delectationis, quam fuga triſtitiæ. Alia uero rō eſt, quia bonum, quod eſt obiectū delectationis, per ſe ipſum appetitur, malum autē quod eſt obiectū triſtitię eſt fugiēdū inquātum eſt priuatio boni, ꝙ aūt p ſe, potius eſt illo, quod eſt per accidēs cuius ēt ſignū apparet in motibus naturalibus, nā oīs motus naturalis intenſior eſt in fine cum appropinquat ad terminum ſuę naturę cōuenientē, q̄ in principio cū recedit à termino ſuę naturæ nō cōuenienti, quaſi natura magis tēdat ī id, ꝙ eſt ſibi cōueniēs, q̄ fugiat id ꝙ eſt ſibi repugnans, vñ & inclinatio appetitiuæ virtutis, per ſe loquēdo, uehemētius tēdit ī delectationē, q̄ fugiat triſtitiā. Sed p accidēs cōtingit, ꝙ triſtitiā aliqs magis fugit, q̄ delectationē appetat, & hoc tripliciter. Primo q̄dē ex parte apprehē-
ſionis. quia vt Aug. dicit 10. de * Trinit. amor magis ſen
tit̄ cū eū prodit īdigentia, ex īdigētia autē amati proce
dit triſtitia, q̄ eſt ex amiſſione alicuius boni amati, uel
ex incurſu alicuius mali cōtrarij, delectatio autē non
habet indigentiam boni amati, ſed quieſcit in eo iam
adepto Cum igitur amor ſit cauſa delectationis & tri-
ſtitiæ, in tanto magis fugitur triſtitia, quanto magis ſē
tit̄ amor, ex eo ꝙ cōtrariatur amori. Sc̄do ex parte cāæ
cōtriſtātis vel dolorē īferētis, quæ repugnat bono ma-
gis amato, q̄ ſit bonum illud, ī quo delectamur, magis
enim amamus conſiſtētiā corporis naturale, q̄ delecta-
tionē cibi, & iō timore doloris qui puenit ex flagellis,
vel alijs huiuſmodi, q̄ cōtrariāt̄ bonæ cōſiſtētiæ cor
poris, dimittim⁹ delectationē ciborū, uel aliorū hmōi.
Tertio, ex parte effectus, ſ. inquantum triſtitia impedit
non unam tantum delectationem, ſed omnes.

lib. 10. de tri. circa fi nē. li. 10 ſ.

A D P R I M V M ergo dicēdum, ꝙ illud quod Auguſtinus dicit ꝙ dolor magis fugitur, quā voluptas appetatur, eſt uerum per accidens, & nō p ſe, & hoc patet ex eo ꝙ ſubdit Quandoq; quidem etiam videmus immaniſſimas beſtias à maximis uoluptatibus abſtinere dolorum metu, qui contrariāt̄ uitæ, quę maximè amat̄.

A D S E C V N D V M dicendum, quod aliter ī motu, qui ē ab īteriori, & aliter in motu qui ē ab exteriori, motus enim qui eſt ab interiori, magis tendit in id ꝙ eſt conueniens, q̄ recedat à contrario, ſicut * ſupra dictum eſt de mo u naturali ſed motus q ē ab extrinſeco, intēditur ex ipſa contrarietate, quia vnumquodq; ſuo mō nititur ad reſiſtendū cōtrario, ſicut ad conſeruationē ſuipſius. vñ motus uiolentus intēditur in principio, & remittitur in fine, motus aūt appetitiuæ partis, eſt ab itrinſeco, cū ſit ab aīa ad res. & iō per ſe loquēdo magis petit delectatio, q̄ fugiatur triſtitia. ſed motus ſenſitiuæ partis ē ab exteriori, quaſi a rebus ad aīam, vñ magis ſētitur ꝙ eſt magis cōtrariū, & ſic ēt per accidēs inquantum ſenſus requiritur ad delectationē & triſtitiam, magis fugitur triſtitia, q̄ delectatio appetitur.

In cor. ar.

A D T E R T I V M dicēdum, quod fortis non laudatur ex eo, ꝙ ſm rōnē nō uincitur à dolore, uel triſtitia quacūq;, ſed ex ea q̄ cōſiſtit in periculis mortis, q̄ q̄dē triſtitia magis fugitur, q̄ appetatur delectatio. ciborū vel uenereorū, circa q̄ eſt tēperantia, ſicut uita magis amatur, q̄ cib. vel coitus, ſed tēperatus magis laudatur ex hoc ꝙ nō proſequitur delectationes tactus, q̄ ex hoc ꝙ nō fugitur triſtitias cōtrarias, ut patet ī tertio * Ethi. li. 3. ca. 11. tom. 5.

204

A R T I C V L V S VII.

Vtrum dolor exterior ſit maior quam interior.

A D S E P T I M V M ſic proceditur. Videtur, ꝙ dolor exterior ſit maior q̄ dolor cordis interior. Infr. q 37. ar. 1. ad 3
Dolor. n. cordis exterior cauſatur ex cauſa repugnāte

bonæ

Bonæ conſiſtentiæ coporis, in quo eſt uita, dolor autem interior cauſatur ex aliqua imaginatione mali. cũ ergo vita magis ametur, quam imaginatum bonum, videtur ſecundum prædicta, quod dolor exterior ſit maior quã dolor interior.

¶ 2 Præterea, Res magis mouet, quã rei ſimilitudo: ſed dolor exterior prouenit ex reali coniunctione alicuius contrarij: dolor autem interior ex ſimilitudine cõtrarij apprehenſa. ergo maior eſt dolor exterior, quàm dolor interior.

¶ 3 Præterea, Cauſa ex effectu cognoſcitur, ſed dolor exterior habet fortiores effectus, facilius n. homo moritur propter dolores exteriores, quàm propter dolorẽ interiorem, ergo exterior dolor eſt maior, & magis fugitur quàm dolor interior.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccleſ. 25. Oĩs plaga triſtitia cordis eſt, & omnis malitia nequitia mulieris. ergo ſicut nequitia mulieris alias nequitias ſuperat, ut ibi intenditur, ita triſtitia cordis omnem plagam exteriorem excedit.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ dolor exterior, & interior in uno conueniunt, & in duob. differunt. Conueniunt quidem in hoc, ꝙ uterque eſt motus appetitiuæ uirtutis ut * s. dictũ eſt, ſed differunt ſm illa duo, quæ ad triſtitiam & delectationem requiruntur ſ. ſm cãm, ꝗ eſt bonũ uel malum cõiunctum, & ſm apprehẽſionẽ. Cauſa. n. doloris exterioris eſt malum cõiunctum, qđ repugnat corpori: cã aũt ĩterioris doloris eſt malũ cõiũctum ꝙ repugnat appetitui. dolor ẽt exterior ſequit̃ apprehẽſionem ſenſus & ſpãliter tactus, dolor autẽ interior ſequitur apprehẽſionẽ interiorẽ, uel imaginationis ſ. vel ẽt rationis. Si ergo cõparatur cauſa ĩterioris doloris ad cãm exterioris, vna per ſe pertinet ad appetitum, cuius eſt vterq; dolor, alia uero per aliud. Nã dolor ĩterior eſt ex hoc, qđ aliquid repugnat ipſi appetitui, exterior aũt dolor ex eo, qđ repugnat appetitui, qa repugnat corpori, ſemper aũt quod eſt per ſe, prius eſt eo qđ ẽ per aliud. vñ ex parte iſta dolor ĩterior præeminet dolori exteriori. Similiter ẽt ex parte apprehẽſionis, nã apprehẽſio rõnis & imaginationis altior eſt ꝗ apprehẽſio ſenſus tactus. vñ ſimpliciter & per ſe loquẽdo, dolor ĩterior potior eſt ꝗ dolor exterior, cuius ſignum eſt, ꝙ ẽt dolores exteriores aliqs uoluntariè ſuſcipit, ut euitet interiorem, & inquãtũ non repugnat dolor exterior interiori appetitui, fit quodãmõ delectabilis, & iucũdus interiori gaudio. qñq; ue tñ dolor exterior eſt cum interiori dolore, & tunc dolor augetur. nõ ſolũ. n. interior eſt maior, ꝗ exterior ſed ẽt vniuerſalior. Quicquid. n. eſt repugnans corpori põt eſſe repugnans interiori appetitui, & quicquid apprehendit̃ ſenſu, põt apprehendi imaginatione & rõne, ſed nõ cõuertitur. Et iõ ſignanter in auctoritate adducta * dr̃, Omnis plaga triſtitia cordis eſt, quia ẽt dolores exteriorũ plagarũ ſub interiori cordis triſtitia cõprehẽdunt̃.

art. 1 huius quæſt.

In arg. Sed contra.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ dolor interior, põt etiam eſſe de his quę contrariantur vitę, & ſic comparatio doloris interioris ad exteriorem non eſt accipienda ſecundum diuerſa mala quæ ſunt cauſa doloris ſed ſecundum diuerſam comparationem huius cauſæ, doloris ad appetitum.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ triſtitia interior non procedit ex ſimilitudine rei apprehenſæ, ſicut ex cã (non. n. homo triſtatur interius de ipſa ſimilitudine apprehenſa, ſed de re cuius eſt ſimilitudo) quæ quidẽ res tanto perfectius apprehenditur per aliquam ſimilitudinẽ tanto perfectius apprehenditur per aliquam ſimilitudinẽ quanto ſimilitudo eſt magis immaterialis, & abſtracta & ideo dolor interior, per ſe loquendo, eſt maior tanq; de maiori malo exiſtens, propter hoc ꝙ ĩteriori apprehenſione magis cognoſcitur malum.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ immutationes corporales magis cauſantur ex dolore exteriori, tum qa cã doloris exterioris eſt corrumpens coniunctum corporaliter, quod exigit apprehenſio tactus, tum etiam quia ſẽſus exterior eſt magis corporalis, ꝗ ſenſus interior, ſicut & appetitus ſenſitiuus, ꝗ intellectiuus. & pp hoc ut * s. dictũ eſt, ex motu appetitus ſenſitiui magis corpus immutatur, & ſimiliter ex dolore exteriori magis, quàm ex dolore interiori. q. 31. ar. 4

ARTICVLVS VIII. 205

Vtrum ſint tantum quatuor ſpecies triſtitiæ.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ * Damaſ. inconuenienter quatuor triſtitiæ ſpecies aſſignet, q̃ ſunt accidia, achos uel anxietas, ſm † Gre. Nice miſericordia & inuidia. Triſtitia. n. delectationi opponit̃. ſed delectationis nõ aſſignant̃ aliquæ ſpecies ergo nec triſtitiæ ſpecies debent aſſignari.

Inf q 41. art q. ad 1. & 2. 2 q 35. ar. 4. ad 3. & 4 diſ. 25 q 1 ar. 3 cor ſi. & veri. q. 26 art. 4 ad 6.

¶ 2 Præterea, Pœnitentia eſt quædã ſpecies triſtitiæ, ſimiliter etiam nemeſis & zelus, vt dicit Philo. 2. * Rhe. quæ quidam ſub his ſpeciebus non cõprehenduntur. ergo inſufficiens eſt ſupradicta diuiſio.

¶ 3 Præterea, Omnis diuiſio debet eſſe per oppoſita. ſed pdicta non habent oppoſitionem adinuicẽ. Nã ſm Greg. accidia eſt triſtitia vocem amputans, anxietas uero eſt triſtitia aggrauans, inuidia verò eſt triſtitia ĩ alienis bonis, miſericordia aũt eſt triſtitia in alienis malis. contingit autem aliquem triſtari & de alienis malis, & de alienis bonis, & ſimul cum hoc interius aggrauari, & exterius vocem amittere, ergo prædicta diuiſio nõ eſt conueniens.

* li. 2. c 14. † li. 4. c. 12 * li. 2 rhe. c. 9. & 11. to. 6.

SED CONTRA, eſt authoritas vtriuſq; ſc; Gregorij Nicen. & Dam. * locis ĩ ar. 1 citatis.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ad rationẽ ſpeciei ptinet, quòd ſe habeat ex additione ad genus, ſed generi poteſt aliquid addi dupliciter. Vno mõ, ꝙ per ſe ad ipſum ptinet, & virtute continetur in ipſo, ſicut rõnale addit̃ aĩali, & talis additio facit veras ſpecies alicuius generis, vt per Philoſophum patet in 7. & 8. * Meta. aliqđ vero addit̃ generi quaſi aliqđ extraneũ à rõne ipſius ſicut ſi albũ aĩali addat̃, vel aliqđ hmõi & talis additio nõ facit veras ſpecies generis. ſm qđ cõiter loquimur đ generib. & ſpeciebus. Interdũ tñ dr̃ aliqđ eẽ ſpẽs alicuius generis pp hoc, qđ hẽt aliqđ extraneũ, ad qđ applicat̃ generis rõ ſicut carbo & flãma dñr eẽ ſpecies ignis pp applicationẽ nãe ignis ad materiã alienã, & ſimili mõ loquẽdi dicuntur aſtrologia & perſpectiua ſpecies mathematicæ, inquantũ principia mathematica applicant̃ ad materiam nãlẽ. Et hoc mõ loquẽdi aſſignant̃ hic ſpecies triſtitiæ per applicationẽ rõnis triſtitiæ ad aliqđ extraneũ, qđ qdẽ extraneũ accipi põt vel ex parte cãæ obiecti, vel ex parte effectus, ꝓpriũ. n. obiectũ triſtitiæ eſt propriũ malũ, vñ extraneũ obiectũ triſtitiæ accipi põt vel ſm alterũ tñ, qa ſ. eſt malũ, ſed nõ ꝓpriũ. & ſic eſt miſericordia, quæ eſt triſtitia de alieno malo, inquãtũ tñ æſtimatur ut propriũ, vel qñtũ ad utrũq;, qa neq; eſt de proprio, neq; de malo, ſed de bono alieno, inquãtũ tñ bonũ alienũ æſtimatur vt proprium malum, & ſic eſt inuidia. Proprius aũt effectus triſtitiæ conſiſtit in quadam fuga appetitus. vñ extraneũ circa effectum triſtitiæ põt accipi quantũ ad alterum tantum, quia ſ. tollitur fuga, & ſic eſt anxietas, quæ ſic aggrauat aĩmũ vt nõ appareat aliqđ refugiũ, vñ alio noĩe dicitur anguſtia. Si uerò intantum procedit talis aggrauatio vt etiã exteriora membra immobilitet ab opere, qđ pertinet ad accidiã, ſic erit extraneũ q̃tũ ad vtrunq;, qa nec eſt fuga nec ẽ ĩ appetitu. Iõ aũt ſpãliter accidia dr̃ vocẽ amputare, qa vox ĩter oẽs exteriores mot' magis exprimit interiorem conceptum & affectũ non ſolum in hoĩb. ſed cõceptũ etiã in alijs aĩalib. ut dicitur in 1. * Polit.

li. 8 meta. text 10. & 11. to. 3.

ca 1. circa mediũ. t 5

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ delectatio cauſatur ex bono ꝙ uno modo dicitur, & iõ delectationis non aſſignantur tot ſpecies, ſicut triſtitiæ quæ cauſatur ex malo, quod multifariam contingit, ut dicit Dion. 4. c. de * diuinis nomin.

ca 4 part. 4. à medio

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ pęnitẽtia eſt, de malo ꝓprio, qđ per ſe eſt obiectum triſtitiæ, vnde non pertinet ad has ſpecies. zelus vero & nemeſis ſub inuidia continentur, ut infra * patebit. (* q.ſeq.a.2)

AD TERTIVM dicendum, ꝙ diuiſio iſta non ſumitur ſecundum oppoſitionis ſpecierum, ſed ſecundum diuerſitatem extraneorum, ad quæ trahitur ratio triſtitiæ, ut * dictum eſt. (* in cor. ar.)

QVAEST. XXXVI.

De cã triſtitiæ & doloris, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de cauſis triſtitię. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum cauſa doloris ſit bonũ amiſſũ uel magis malum coniunctum.

¶ Secũdo, vtrũ concupiſcentia ſit cauſa doloris.

¶ Tertio, vtrũ appetitus vnitatis ſit cauſa doloris.

¶ Quarto, utrũ ptãs, cui non pôt reſiſti, ſit cã doloris.

ARTICVLVS PRIMVS.

206

Vtrum cauſa doloris ſit bonum amiſſum, vel malum coniunctum.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur, qđ bonũ amiſſũ ſit magis cauſa doloris, q̃ malũ coniunctũ. dicit n. Au. i li.* de octo qõnib. Dulcitij dolorẽ eſſe đ amiſſione bonorũ tẽporaliũ. eadẽ ergo rõne quilibet dolor ex amiſſione alicuius boni contingit. (* li. 8. quæſ. Dulcitij, ca. 1 ĩ medio. to 4.)

¶ 2 Præterea, * Supra dictum eſt, ꝙ dolor, qui delectationi contrariatur, eſt de eodem, de quo eſt delectatio, ſed delectatio eſt de bono, ſicut * ẽ dictum eſt. ergo dolor eſt principaliter de amiſſione boni. (* q. præ. art. 4) (* q. 35. ar. 4.)

¶ 3 Præterea, Secũdũ Aug. 14. de * ciuitat. Dei. Amor eſt cã triſtitiæ, ſicut & aliarum affectionũ aĩæ ſed obiectum amoris eſt bonum, ergo dolor uel triſtitia magis reſpicit bonum amiſſum, quam malum coniunctum. (* li. 14. de ciuit. Dei. c. 7. & 9 tomo. 5.)

SED CONTRA eſt, qđ * Damaſcenus dicit in 2. li. quòd expectatum malum timorem conſtituitur, pręſens uerò triſtitiam. (* li. 2. orth. fidei. c. 12. in fine.)

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſi hoc mõ ſe haberent priuationes in apprehenſione animæ ſicut ſe hñt in ipſis rebus, iſta quęſtio nullius momenti eſſe uideret. malum. n. vt in 1 li.* habitũ eſt, eſt priuatio boni, priuatio aũt in rerum natura nihil eſt aliud quàm carentia oppoſiti habitus, ẜm hoc ergo idem eſſet, triſtari de bono amiſſo, & de malo habito, ſed triſtitia eſt motus appetitus apprehenſionem ſequẽtis, in apprehenſione autem ipſa priuatio habet rationem cuiuſdam entis, vñ dicitur ens rationis, & ſic malum cum ſit priuatio, ſe habet per modum contrarij. Et ideo quantum ad motũ appetitiuum differt vtrum reſpiciat principalius malũ coniunctum, vel bonum amiſſum. Et quia motus appetitus animalis hoc modo ſe habet in operibus animæ, ſicut motus naturalis in rebus naturalibus, ex conſideratione naturalium motuũ ueritas accipi poteſt. Si. n. accipiamus in motibus naturalibus acceſſum & receſſum acceſſus ꝑ ſe reſpicit id quod eſt conueniens naturæ, receſſus aũt per ſe reſpicit id quod eſt contrarium, ſicut graue per ſe recedit à loco ſuperiori, accedit autẽ naturaliter ad locũ inferiorẽ. Sed ſi accipiamus cãm vtriuſque motus, ſcilicet grauitatem, ipſa grauitas per prius inclinat ad locum deorſum, quam trahat à loco ſurſum, à quo recedit, ut deorſum tendat. Sic igitur cum triſtitia in motibus appetitiuis ſe habeat per modum fugæ vel receſſus, delectatio autem per modũ proſecutionis vel acceſſus. ſicut delectatio per prius reſpicit bonum adeptum, quaſi proprium obiectum, ita triſtitia reſpicit malum coniunctum, ſed cauſa delectationis & triſtitiæ, ſcilicet amor, per prius reſpicit bonũ quam malum. Si ergo eo modo quo obiectum eſt cauſa paſſionis, magis propriè eſt cauſa triſtitię vel doloris malum coniunctum, quam bonum amiſſum. (* P. p. q. 48. art. 1.)

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ipſa amiſſio boni apprehenditur ſub ratione mali, ſicut & amiſſio mali apprehenditur ſub ratione boni. & ideo Au. dicit dolorẽ prouenire ex amiſſione tẽporalium bonorum.

AD SECVNDVM dicẽdũ, qđ delectatio & dolor ei contrarius reſpiciunt idem, ſed ſub cõtraria ratione, nam ſi delectatio eſt de præſentia alicuius, triſtitia eſt de abſentia eiuſdem. In uno autem contrariorũ includitur priuatio alterius, ut patet in 10 * Metaph. & inde eſt quod triſtitia, quæ eſt de contrario, eſt quodammodo de eodem ſub contraria ratione. (* li. 10. Me. tex. 15. tomo. 5.)

AD TERTIVM dicendum, ꝙ quando ex una cã ꝓueniũt multi motus, nõ oportet ꝙ oẽs principalius reſpiciãt illud ꝙ principalius reſpicit cã, ſed primus tm, unuſqſq; aũt aliorum principalius reſpicit illud, quod eſt ei conueniens ſecundum propriam rationem.

ARTICVLVS II.

207

Vtrum concupiſcentia ſit cauſa doloris.

AD SECVNDVM ſic proceditũ. Videtur, ꝙ cõcupiſcentia non ſit cauſa doloris ſeu triſtitię. Triſtitia. n. per ſe reſpicit malũ, vt * dictũ eſt, cõcupiſcẽtia aũt eſt motus qdã appetitus in bonũ, motus aũt q eſt in vnũ cõtrariũ, non eſt cauſa motus qui reſpicit aliud cõtrariũ. ergo cõcupiſcẽtia nõ ẽ cã doloris. (* Inf. art. 4. cor.) (* ar. prec.)

¶ 2 Præterea, Dolor ſecundũ * Dam. eſt de pręſenti. cõcupiſcentia autem eſt de futuro. ergo concupiſcentia non eſt cauſa doloris. (* li. 2. orth. fidei, c. 12 in fine.)

¶ 3 Præterea, Id quod per ſe eſt delectabile, non eſt cã doloris, ſed concupiſcentia eſt ẜm ſeipſam delectabilis ut Philoſophus dicit in 1. * Rhet. ergo concupiſcentia non eſt cauſa doloris ſeu triſtitiæ. (* li. 1. rhe. c. 11. circa prin. to. 6.)

SED CONTRA eſt, quod Aug dicit in * Ench. Subintrãtibus ignorãtia agendarũ, rerũ & concupiſcẽtia noxiarũ, comites ſubinteruntur, error & dolor, ſed ignorãtia eſt cã erroris ergo cõcupiſcẽtia ẽ cã doloris. (* Au. enc. cap. 24. in prin. to. 3.)

RESPONDEO dicendum, ꝙ triſtitia eſt motus quidam appetitus animalis, motus autẽ appetitus habet, ſicut * dictũ eſt, ſimilitudinẽ appetitus naturalis. cuius duplex cauſa aſſignari pôt, una per modũ finis, alia ſicut unde eſt principium motus, ſicut deſcenſionis corporis grauis cã ſicut finis, eſt locus deorſum, principium aũt motus eſt inclinatio naturalis, q̃ eſt ex grauitate. Cauſa aũt motus appetitiui per modum finis eſt eius obiectũ. & ſic * ſupra dictum eſt, quòd cauſa doloris ſeu triſtitiæ eſt malũ coniunctum. cauſa autem ſicut unde eſt principiũ talis motus, eſt interior inclinatio appetitus, qui quidem per prius inclinat ad bonũ & ex conſequenti ad repudiãdum malum contrarium & ideo huiuſmodi motus appetitiui primũ principiũ eſt amor, qui eſt prima inclinatio appetitus ad bonum conſequendum. Secundum autem principium eſt odiũ quod eſt inclinatio prima appetitus ad malũ fugiẽdũ, ſed quia cõcupiſcẽtia uel cupiditas eſt primus effectus amoris, quo maxime delectantur, ut * ſupra dictum eſt ideo frequenter † Aug. cupiditatem vel concupiſcentiam pro amore ponit, ut * ſupra dictum eſt. & hoc mõ concupiſcentiam dicit eſſe vniuerſalem cauſam doloris, ſed ipſa concupiſcentia ſecundum propriam rationem conſideranda eſt interdum cauſa doloris. omne. n. qđ impedit motum, ne perueniat ad terminũ, eſt contrariũ motui, illud aut quod eſt contrarium motui appetitus, eſt contriſtans, & ſic per conſequens concupiſcentia fit cauſa triſtitiæ, in quantũ de retardatione boni cõcupiti, uel totali ablatione triſtamur, uniuerſalis autem cauſa doloris eſſe nõ pôt, qã magis dolem⁹ de ſubtractione bonorum præſentium, in quibus iam delectamur, quam futurorum quæ concupiſcimus. (* ar. præc.) (* ar. præce.) (* ar. 6. q. 32.) († li. 14. de ciu. Dei c. 7. 8. & 9.) (* q. 30. ar. 2. ad 2.)

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ inclinatio appetitus ad bonũ conſequendum eſt cauſa inclinationis appetitus ad malũ fugiẽdũ, ſicut * dictũ eſt, & ex hoc contingit, ꝙ motus appetitus, qui reſpiciunt bonum, ponũtur cauſa motuũ appetitus, qui reſpiciunt malũ. (* in cor. ar.)

AD

AD SECVNDVM dicendum, quòd illud q̄d cō cupiſcitur, etſi realiter ſit futurum, eſt tñ quoddammodo præſens inquantū ſperatur. Vel pōt dici, quòd licet bonum concupitum ſit futurum, tamen impedimentum præſentialiter apponitur. quod dolorem cauſat.

AD TERTIVM dicendū, q̄ concupiſcentia eſt delectabilis quandiu manet ſpes adipiſcendi quod concupiſcitur: ſed ſubtracta ſpe per impedimentum appoſitum, concupiſcentia dolorem cauſat.

ARTICVLVS III.

208 *Vtrum appetitus vnitatis ſit cauſa doloris.*

3. di. 15. q. 2. art. 3 q. 1. co. *li. 10. eth. c. 3. i med. cap. to. 5.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr, q̄ appetitus vnitatis nō ſit cā doloris. Dicit enim Philoſoph. in 10. *Eth. q̄ hæc opinio q̄ poſuit repletionem eſſe cām delectationis, & inciſionem cām triſtitiæ, vr̄ eſſe facta ex delectationibus & triſtitijs, q̄ ſunt circa cibū: ſed non oīs delectatio vel triſtitia ē huiōi. ergo appetitus vnitatis non eſt cauſa vniuerſalis doloris, cùm repletio ad vnitatem pertineat, inciſio verò multitudinem indicat.

¶ 2 Præterea, Quælibet ſeparatio vnitati opponitur: ſi ergo dolor cauſaretur ex appetitu vnitatis, nulla ſeparatio eſſet delectabilis: quod patet eſſe falſum in ſeparatione omnium ſuperfluorum.

¶ 3 Præterea, Eadem rōne appetimus coniunctionem boni & remotionem mali: ſed ſicut coniunctio pertinet ad vnitatē, cùm ſit vnio quædā, ita ſeparatio eſt cōtrariū vnitati. ergo appetitus vnitatis non magis debet boni cauſa doloris, q̄ appetitus ſeparationis.

SED CONTRA eſt, q̄ Auguſt. dicit in 3. de *lib. arbitr. quòd ex dolore quē beſtiæ ſentiunt, ſatis apparet in regendis amandiſque ſuis corporibus, q̄ ſint aīæ appetentes vnitatis. Quid enim eſt aliud dolor, niſi quidam ſenſus diuiſionis, vel corruptionis impatiens?

Lib. 3 de li. arb ca. 23. poſt mediū tom. 1.

RESPONDEO dicendum q̄ eo mō, quo concupiſcentia vel cupiditas boni eſt cauſa doloris, & appetitus vnitatis vel amor cā doloris ponēdus eſt: bonū em̄ vniuſcuiuſq; rei in quadā vnitate cōſiſtit: ꝓut ſc3 vnaquęque res habet in ſe vnita illa, ex quibus cōſiſtit eius ꝑfectio. vñ & Platonici poſuerunt vnū eſſe principiū ſicut & bonū. vñ naturaliter vnūquodq; appetit vnitatē ſicut & bonitatē, & pp hoc ſicut amor vel appetitus boni eſt cauſa doloris, ita ēt amor, vel appetitus vnitatis.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ nō oīs vnio perficit rōnē boni, ſed ſolū illa, à qua depēdet eſſe perfectū rei: & pp hoc ēt non cuiuſlibet appetitus vnitatis eſt cā doloris vel triſtitię, vt quidā opinabant, quorū opinionē ibi Philoſophus excludit per hoc, q̄ quędā repletiones non ſunt delectabiles: ſicut repleti cibis non delectantur in ciborum ſumptione: talis enim repletio ſiue vnio magis repugnaret ad perfectum eſſe, q̄ ipſum conſtitueret. Vnde dolor non cauſatur ex appetitu cuiuslibet vnitatis, ſed eius, in qua conſiſtit perfectio naturæ.

AD SECVNDVM dicendum, q̄ ſeparatio pōt eſſe delectabilis, vel inquantum remouetur illud q̄d eſt cōtrariū perfectioni rei, vel inquantum ſeparatio habet aliquā vnionem adiunctam, puta ſenſibilis ad ſenſum.

AD TERTIVM dicendū, q̄ ſeparatio nociuorū & corrumpentiū appetitur, inquantum tollunt debitā vnitatem. vñ appetitus huiuſmodi ſeparationis non eſt prima cauſa doloris, ſed magis appetitus vnitatis.

ARTICVLVS IIII.

209 *Vtrum, cui non poteſt reſiſti, ſit cauſa doloris*

AD QVARTVM ſic ꝓcedit. Vr, q̄ poteſtas maior nō debet poni cā doloris: q̄d em̄ eſt in poteſtate agētis nōdū eſt ꝑſens, ſed futurū: dolor aūt eſt de malo ꝑſenti; ergo poteſtas maior nō eſt cā doloris.

¶ 2 Præterea, Nocumentū illatū eſt cā doloris: ſed nocumentum pōt inferri etiā à poteſtate minore: ergo poteſtas maior non debet poni cauſa doloris.

¶ 3 Præterea, Cauſæ appetitiuorum motuum ſunt interiores inclinationes aīæ: poteſtas autem maior eſt aliquid exterius: ergo non debet poni cauſa doloris.

SED CONTRA eſt, q̄d Auguſtinus dicit in libro de *natura boni: In animo dolorem facit volūtas reſiſtēs poteſtati maiori, in corpore dolorem facit ſenſus reſiſtens corpori potentiori.

li. de nat boni. c. 20 non ꝓcul à princi to. 6.

RESPONDEO dicēdū, quòd, ſicut *ſuprà dictū eſt; malū coniunctum eſt cā doloris, vel triſtitiæ per modum obiecti. id ergo quod eſt cauſa coniunctionis mali, debet poni cā doloris vel triſtitię. manifeſtum eſt aūt hoc eſſe contra inclinationem appetitus. vt malo pręſentialiter inhæreat: quod aūt eſt contra inclinationē alicuius, nunquā aduenit ei niſi per actionem alicuius fortioris: & iō poteſtas maior ponit eſſe cā doloris ab * Auguſtino. Sed ſciendum eſt, quòd ſi poteſtas fortior intantum inualeſcat, quòd mutet contrariam inclinationem in inclinationem propriā, iā non erit aliqua repugnantia vel violentia, ſicut qñ agens fortius, corrūpendo corpus graue, aufert ei inclinationem, qua tendit deorſum: & tunc ferri ſurſum nō eſt ei violentū, ſed naturale. Sic igitur, ſi aliqua poteſtas maior intantū inualeſcat, quòd auferat inclinationē voluntatis vel appetitus ſenſitiui, ex ea non ſequitur dolor vel triſtitia, ſed tunc ſolum ſequitur, qñ remanet inclinatio appetitus in cōtrariū. & inde eſt, q̄ * Auguſtinus dicit, q̄ volūtas reſiſtens poteſtati fortiori cauſat dolorem: ſi enim non reſiſteret, ſed cederet conſentiendo, nō ſequeret dolor, ſed delectatio.

art 1. huius quæſt. loco ī arg. Sed cōtra, citato. li de nat. boni c. 20. no procul à princip. tom 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ maior poteſtas dolorem cauſat, non ſm̄ quod eſt agens in potentia, ſed ſecundum quod eſt agens actu, dum ſcilicet facit coniunctionem mali corruptiui.

AD SECVNDM dicendū, q̄ nihil ꝓhibet aliquā poteſtatē, quæ nō eſt maior ſimpliciter, eſſe maiorē quātum ad aliquid: & ſm̄ hoc aliquod nocumentū inferre poteſt. Si autem nullo modo maior eſſet, nullo modo poſſet nocere, vnde non poſſet cauſam doloris inferre.

AD TERTIVM dicendū, quòd exteriora agentia poſſunt eſſe cauſa motuum appetitiuorum inquantum cauſant præſentiam obiecti: & hoc modo poteſtas maior ponitur cauſa doloris.

QVAESTIO XXXVII.

De effectib. doloris vel triſtitiæ, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de effectibus doloris vel triſtitiæ.

¶ Et Circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum dolor auferat facultatem addiſcendi.

¶ Secūdo, vtrum aggrauatio animi ſit effectus triſtitiæ vel doloris.

¶ Tertio, vtrū triſtitia vel dolor debilitet oēm opōnē.

¶ Quarto, vtrum triſtitia noceat corpori magis, quàm aliæ paſſiones animæ.

ARTICVLVS PRIMVS. 210

Vtrum dolor auferat facultatem addiſcendi.

AD PRIMVM ergo ſic proceditur. Vr, quòd dolor non auferat facultatem addiſcendi. Dr̄ em̄ Iſaiæ 26 Cùm feceris iudicia tua in terra, iuſtitiā diſcent omnes habitatores orbis & infrà. In tribulatione murmuris doctrina tua eis. ſed ex iudicijs Dei & tribulatione ſequitur dolor ſeu triſtitia in cordibus hominum ergo dolor vel triſtitia non tollit, ſed magis auget facultatem addiſcendi.

¶ 2 Præterea, Iſaiæ 28 dr̄: Quē docebit ſcientiam, & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos à lacte, auulſos ab vberibus: id eſt à delectationibus. ſed dolor & triſtitia maximè tollunt delectationes impedit em̄ triſtitia omnem delectationem, vt dr̄ in 7 * Ethicor. Et Eccleſ. xj. dr̄, quòd malitia vnius horæ obliuionem facit luxuriæ maximæ ergo dolor non tollit, ſed magis præbet facultatem addiſcendi.

li 7. eth. c. 14 circa prin. to. 5.

¶ 3 Pręterea, Triſtitia interior præeminet dolori ex-

q. 35. ar. 7. teriori, vt * ſuprà dictum eſt, ſed ſimul cum triſtitia poteſt homo addiſcere. ergo multo magis ſimul cum dolore corporali.

lib. 1. Soliloq. c. 12. circa medium to. 1 SED CONTRA quod Aug. dicit in 1. * Soliloq. Quanquã acerrimo dolore dentium his diebus torquerer non quidẽ ſinebar aĩo voluere niſi ea, quæ iam forte didiceram, a diſcendo autẽ penitus impediebar, ad quod mihi tota intentione animi opus erat.

RESPONDEO dicendum, quòd quia oẽs potentiæ aĩæ in vna eſſentia aĩæ radicantur, neceſſe eſt quòd qñ intentio aĩæ vehementer trahitur ad operationem vnius potentiæ, retrahatur ab operatione alterius, vnius enim aĩæ non poteſt eſſe niſi vna intentio. & propter hoc ſi aliquid ad ſe trahat totam intentionem animæ vel magnam partem ipſius non compatitur ſecum aliquid aliud quod magnam attentionem requirat. manifeſtum eſt aũt ꝙ dolor ſenſibilis maxime trahit ad ſe intentionem aĩæ, quia naturaliter vnumquodque tota intentione tendit ad repellendum contrariũ, ſicut & in rebus naturalibus apparet. Similiter & manifeſtum eſt, quòd ad addiſcendũ aliquid de nouo, requiritur ſtudiũ, & conatus cum magna intentione, vt patet per illud qd dr̃ Prouerb. 2. Si quæſieris ſapientiam quaſi pecuniam, & ſicut theſauros effoderis eam, tunc intelliges diſciplinã. Et ĩò ſi ſit dolor intenſus, impeditur hõ ne tunc aliquid addiſcere poſſit, & tantum poteſt intẽdi, quod nec etiam inſtante dolore pot homo aliquid conſiderare & quod prius ſciuit, in hoc tñ attenditur diuerſitas ſm diuerſitatem amoris, quem hõ habet ad addiſcendum vel conſiderandum, quia quanto maior fuerit, magis retinet intentionem animi, ne omnino feratur ad dolorẽ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd triſtitia moderata, quæ excludit euagationem animi, pot conferre ad diſciplinã ſuſcipiendã, & præcipuè eorũ, per quæ hõ ſperat ſe poſſe à triſtitia liberari. & hoc mõ in tribulatione murmuris homines doctrinã Dei magis recipiũt.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd tam delectatio, q̃ dolor inquantum ad ſe trahunt aĩæ intentionẽ,
li. 7. eth. c. 11. non procul à fine, tom. 5. impediunt conſiderationem rõnis. vnde in 7. * Eth. dr̃, ꝙ impoſſibile eſt in ipſa delectatione venereorum aliquid intelligere. ſed tamen magis trahit ad ſe intentionem aĩę dolor, q̃ delectatio. ſicut etiam videmus in rebus naturalibus quòd actio corporis naturalis magis intenditur in contrarium, ſicut aqua calefacta magis patitur à frigido, vt fortius congeletur. ſi ergo dolor ſeu triſtitia fuerit moderata, per accidens põt conferre ad addiſcendum inquantum aufert ſuperabundantiam delectationum, ſed per ſe impedit, & ſi intẽdatur, totaliter aufert.

AD TERTIVM dicendũ, quòd dolor exterior accidit ex læſione corporali, & ita magis habet tranſmutationẽ corporalem adiunctam, q̃ dolor interior, qui tñ eſt maior ſm illud quod eſt formale in dolore, quod eſt ex parte animæ. & ideo dolor corporalis magis impedit contemplationem, quæ requirit oĩmodam quietem, q̃ dolor interior, & tamen etiam dolor interior ſi multum intendatur, ita trahit intentionem, vt non poſſit homo de nouo aliquid addiſcere vnde & Gregor. propter triſtitiam intermiſit Ezechielis expoſitionem.

ARTICVLVS II.

211 *Vtrũ aggrauatio aĩ ſit effectus triſtitiæ vel doloris.*

AD SECVNDVM ſic pceditur. Vr̃, quòd aggrauatio animi nõ ſit effectus triſtitiæ, dicit enĩ Apoſtolus 2. ad Corinth 7. Ecce hoc ipſum contriſtari vos ſm Deũ, quantã in vobis operatur ſolicitudinẽ, ſed defenſionẽ, ſed indignationẽ, &c. ſed ſolicitudo & indignatio ad quidã erectionẽ aĩ ptinet, q̃ aggrauationi opponiĩ. non ergo aggrauatio eſt effectus triſtitię.

¶ 2 Præterea, triſtitia delectationi opponiĩ, ſed effectꝰ delectationis ẽ dilatatio cui nõ opponiĩ aggrauatio, ſꝫ coſtrictio. ergo effectꝰ triſtitię non dꝫ poni aggrauatio.

¶ 3 Præterea, Ad triſtitiam pertinet abſorbere, vt patet per illud quod Apóſtolus dicit 2. ad Corinth. 2. Ne forte abundantiori triſtitia abſorbeat qui eſt eiuſmodi ſed qd aggrauatur nõ abſorbetur, quinimo ſub aliquo ponderoſo deprimiĩ, qd aũt abſorbetur intra abſorbens includitur. ergo aggrauatio nõ dꝫ poni effectꝰ triſtitię.

SED CONTRA eſt, quod Greg. * Nicen. & Dam † ponunt triſtitiam aggrauantem. *Greg. li. 4. cap. 12. † Dam li. 2. de fide. cap. 14.

RESPONDEO dicẽdum, quòd effectus paſſionũ aĩæ qñque metaphoricè nominantur ſm ſimilitudinem ſenſibilium corporum, eo quòd motus appetitus animalis ſunt ſimiles inclinationibus appetitus naturalis. & per hunc modum feruor attribuitur amori, dilatatio delectationi, & aggrauatio triſtitiæ. Dr̃ enim hõ aggrauari ex eo, quòd aliquo pondere impeditur à proprio motu. manifeſtum eſt aũt ex * prędictis, quòd triſtitia contingit ex aliquo malo præſenti, quod quidem ex hoc ipſo q.36. ar. 1. quòd repugnat motui voluntatis, aggrauat animum, inquantum impedit ipſum ne fruatur eo quod vult. & ſi quidem non ſit tanta vis mali contriſtantis, vt auferat ſpem euadendi, licet animus aggrauetur quãtũ ad hoc, quòd in pręſenti non potitur eo quod vult, remanet tñ motus ad repellendum nocuum contriſtans. Si verò ſuperexcreſcat vis mali in tantũ, vt ſpem euaſionis excludat, tunc ſimpliciter impeditur & interior motus animi anguſtiati, vt neque hac neque illac diuertere valeat, & qñque etiam impeditur exterior motus corporis, ita quòd remaneat homo ſtupidus in ſeipſo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa erectio animi prouenit ex triſtitia, quæ eſt ſecundum Deum propter ſpem adiunctam de remiſſione peccati.

AD SECVNDVM dicendũ, quod quantũ ad motum appetitiuum pertinet, ad idem refertur contractio & aggrauatio, ex hoc enim quòd aggrauatur animus, vt ad exteriora libere progredi non poſſit ad ſeipſum retrahitur quaſi contractus.

AD TERTIVM dicendũ, quòd triſtitia abſorbere hoĩem dr̃, qñ ſic totaliter vis contriſtantis mali afficit animum, vt oẽm ſpem euaſionis excludat & ſic etiã eodem mõ aggrauat & abſorbet, quædam enim ſe conſequuntur in his quæ metaphorice dicuntur, quę ſibi repugnare videntur, ſi ſm proprietatem accipiantur.

ARTICVLVS III. 212

Vtrũ triſtitia vel dolor debilitet oẽm operationem. Inf. q. 39. ar. 3. ad 3. & qõ. 59. ar. 3. ad ſecundum. * ar. præced arg. 1.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ quòd triſtitia nõ impediat oẽm operationem. ſolicitudo enĩ ex triſtitia cauſatur, vt patet p auctoritatẽ Apoſtoli * inductã, ſed ſolicitudo adiuuat ad bene opandum. Vñ Apoſtolus dicit 2. ad Tim. 2. Solicitè cura teipſum exhibere operarium inconfuſibilẽ. ergo triſtitia non impedit operationem, ſed magis adiuuat ad bene opandũ.

¶ 2 Præterea, Triſtitia cauſat in multis concupiſcentiam, vt dicitur in 7. Ethic. ſed concupiſcentia facit ad intentionem operationis, ergo & triſtitia.

¶ 3 Præterea, Sicut quædã operationes propriæ ſunt gaudentium, ita etiã quædam operationes his qui contriſtantur ſicut lugere, ſed vnumquodque augetur ex ſibi conuenienti. ergo aliquæ operationes non impediuntur, ſed meliorantur propter triſtitiam.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 10. * Ethi. quòd delectatio perficit operationem, & econuerſo triſtitia impedit. li. 10. eth. ca. 4 & 5.

RESPONDEO dicendũ, quòd ſicut iã * dictum eſt, triſtitia qñque nõ ita aggrauat vel abſorbet animũ, ar. præced. vt oẽm motum interiorem & exteriorem excludat, ſed aliqui motus quandoque ex ipſa triſtitia cauſantur. Sic ergo operatio ad triſtitiam dupliciter pot comparari. Vno modo ſicut ad id, de quo eſt triſtitia, & ſic triſtitia quamlibet operationem impedit; nunquam enim illud quod cum triſtitia facimus, ita bene facimus, ſicut illud quod facimus cum delectatione vel ſine triſtitia. cuius rõ eſt, quia voluntas eſt cauſa operationis humanæ. vnde

quando

quãdo operatio eſt, de qua aliquis contriſtať, neceſſe eſt ꝙ actio debilitetur. Alio modo cõparaĩ operatio ad triſtitiam ſicut ad principiũ & ad cãm, & ſic neceſſe eſt, ꝙ operatio talis ex triſtitia augeať, ſicut quãto aliquis magis triſtať de re aliqua, tãto magis conatur ad expellendã triſtitiam, dũmodo remaneat ſpes expellendi, alioquin nullus motus vel operatio ex triſtitia cauſaretur. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

213 ARTICVLVS. IIII.

Vtrum triſtitia magis noceat corpori, quàm aliæ animæ paßiones.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ triſtitia non inferat maximè corpori nocumentũ, triſtitia n. habet eſſe ſpirituale in anima. ſed ea quæ hñt tm̃ eſſe ſpirituale, non cauſant tráſmutationem corporalẽ, ſicut patet de intenſionib. colorum, quæ ſunt in aëre, à quibus nullũ corpus coloraẽ. ergo triſtitia non facit aliqđ corporale nocumentũ. (Infr. q.41. ar.1.co. Et 4 di.15.q.2.art.3.,q.2.cor.)

¶ 2 Præterea, Si facit aliqđ corporale nocumentũ, hoc nõ eſt niſi inquantũ hẽt corporalẽ tranſmutationẽ adiunctã, ſed corporalis tráſmutatio inuenitur in oĩb. animæ paſſionibus, vt * ſ. dictum eſt. ergo nõ magis triſtitia quã aliæ animæ paſſiones, corpori nocet. (q.22.ar.2. ad 3.)

¶ 3 Præterea, Philoſ. dicit in 7. Ethi. ꝙ iræ & concupiſcentiæ quibuſdã inſanias faciunt, qđ vĩ eſſe maximũ nocumentũ, cùm rõ ſit excellentiſſimum eorum quæ ſunt in hoĩe, deſperatio ẽt vĩ eſſe magis nociua quàm triſtitia, cum ſit cauſa triſtitiæ. ergo triſtitia nõ magis nocet corpori, quàm aliæ animæ paſſiones. (* li.7.eth. ca.3. circa mediũ to. 5.)

SED CONTRA eſt, ꝙ dicitur Prouer. 17. Animus gaudens ætatem floridã facit, ſpiritus triſtis exſiccat oſſa. Et prouerb. 25 Sicut tinea veſtimento, & vermis ligno, ita triſtitia viri nocet cordi Et Eccl. 38. A triſtitia feſtinat mors.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ triſtitia inter oẽs animę paſſiones magis corpori nocet cuius rõ eſt: qa triſtitia repugnat humanæ vitæ q̃tũ ad ſpeciẽ motus ſui, & non ſolũ quantũ ad menſurã, ſeu quantitatem, ſicut aliæ aĩæ paſſiones. Conſiſtit. n. humana vita in quadam motione, quæ à corde in cætera mẽbra diffunditur: quæ quidẽ motio cõuenit naturæ humanæ ſm aliquã determinatã menſuram. Si ergo iſta motio procedat vltra menſurã debitã, repugnabit humanæ vitæ ſm quantitatis menſurã, non aũt ſ.n ſimilitudinẽ ſpeciei. Si aũt impediatur proceſſus huius motionis, repugnabit vitæ ſm ſuam ſpeciem. Eſt aũt attendẽdũ in oĩbus animæ paſſionibus, ꝙ tranſmutatio corporis quæ eſt in eis materialis, eſt conformis & proportionata motui appetitus, qui eſt formalis, ſicut in oĩb. materia proportionaẽ formæ. Illæ ergo aĩæ paſſiones, quæ important motũ appetitus ad perſequendũ aliquid, non repugnant vitali motioni ſm ſpeciẽ, ſed pñt repugnare ſm quantitatem, vt amor, gaudiũ, deſiderium, & hmõi. & ideo iſta ſm ſpeciẽ ſuã iuuant naturã corporis: ſed pp exceſſum poſſunt nocere: paſſiones aũt, quæ important motũ appetitus, cum fuga vel retractione quadã repugnant vitali motioni, non ſolum ſm quantitatem, ſed ẽt ſm ſpeciem motus & ideo ſimpliciter nocent, ſicut timor & deſperatio, & præ omnibus triſtitia, quę aggrauat animum ex malo præſenti, cuius eſt fortior impreſſio, quàm futuri.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ quia aĩa naturaliter mouet corpus, ſpũalis motus aĩæ naturaliter eſt cã tranſmutationis corporalis, nec eſt ſimile de ſpũalibus intentionib quę nõ hñt naturaliter ordinẽ mouendi alia corpora, q nõ ſunt nata moueri ab aĩa.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ aliæ paſſiones habent tranſmutationem corporalem conformẽ, ſecundum ſuam ſpeciem motioni vitali, ſed triſtitia contrariam, vt * dictum eſt. (In cor. ar.)

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ex leuiori cã impeditur vſus rõnis quàm corrumpatur vita, cũ videamus multas ægritudines vſum rõnis tollere, quæ nõdũ adimunt vitã: & tñ timor & ira maximè nocumentum corporale afferunt ex permixtione triſtitiæ pp abſentiam eius, quod cupitur. Ipſa ẽt triſtitia quãque rationem aufert, ſicut patet in his qui propter dolorem in melancholiam vel in maniam incidunt.

QVÆSTIO XXXVIII.

De remedijs triſtitiæ, ſeu doloris, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de remedijs doloris ſeu triſtitiæ.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, vtrum dolor vel triſtitia mitigetur per quãlibet delectationem.

¶ Secundo, vtrum mitigetur per fletum.

¶ Tertio, vtrum per compaſſionem amicorum.

¶ Quarto, vtrum per contemplationem veritatis.

¶ Quinto, vtrum per ſomnum & balnea.

ARTICVLVS PRIMVS. 214

Vtrum dolor vel triſtitia mitigetur per quamlibet delectationem.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ nõ quęlibet delectatio mitiget quẽlibet dolorẽ ſeu triſtitiã: non. n. delectatio triſtitiã mitigat niſi inquantũ ei contrariatur: medicinę. n. ſunt per contraria, vt dĩ in 2. * Ethic. ſed non quælibet delectatio contrariatur cuilibet triſtitiæ, vt ſ. dictum eſt ergo non quælibet delectatio mitigat quamlibet triſtitiã. (Sup. q.35. ar 4. ad 2. & 3. & inf. art. 5. per to. & q 48 art 1. & 3. q 46 ar. 8. ad 2. & 1. cor 7. co 3.)

¶ 2 Præterea, Illud qđ cauſat triſtitiam, non mitigat triſtitiã: ſed aliquæ delectationes cauſant triſtitiam; quia vt dĩ in 9. * Ethic. Malus triſtatur qm̃ delectatus eſt. non ergo omnis delectatio mitigat triſtitiam. (* li.2. c 3. † q 35. art. 4.)

¶ 3 Præterea, Aug. dicit in 4 † Conf. ꝙ ipſe fugit de patria, in qua conuerſari ſolitus erat cũ amico ſuo iã mortuo: nimis eũ q̃rebant oculi eius, vbi eũ videre ſolebant ex quo accipi põt, ꝙ illa in quibus nobis amici mortui vel abſentes cõicauerunt, efficiuntur nobis de eorũ morte vel abſentia dolentib. oneroſa, ſed maximè cõicauerunt nobis in delectationib. ergo ipſæ delectationes efficiunť nobis dolentibus oneroſæ, nõ ergo quælibet delectatio mitigat quãlibet triſtitiam. (* li.9 eth. c.4. nõ lõgẽ à fine. † Aug. 4. confeſſ. c. 7. in fine to. 1.)

SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſophus dicit in 7 * Eth. ꝙ expellit delectatio triſtitiam, & quæ contraria, & quæ contingens, ſi ſit fortis. (li. 7. eth. c. vlti. poſt me. & lib. 10. c. 5. to. 5.)

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ex * prædictis patet, delectatio eſt quædã quies appetitus in bono conuenienti, triſtitia aũt ex eo ꝙ repugnat appetitui, vnde ſicut ſe hẽt delectatio ad triſtitiã in motib. appetitiuis, ſic ſe hẽt in corporibus quies ad fatigationẽ, quæ accidit ex aliqua tranſmutatione innaturali: nam & ipſa triſtitia fatigationẽ quandã, ſeu ægritudinem appetitiuæ virtutis importat. Sicut igitur quælibet quies corporis remedium affert contra quãlibet fatigationẽ ex quacunq; cauſa innaturali prouenientẽ, ita quælibet delectatio remediũ affert ad mitigandam quamlibet triſtitiam ex quocunque procedat. (* quæſ. 33.)

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ licet non omnis delectatio contrarietur omni triſtitiæ ſm ſpeciẽ: contrariatur tamen ſm genus, vt * ſupra dictum eſt, & ideo ex parte diſpoſitionis ſubiecti quælibet triſtitia per quamlibet delectationem mitigari poteſt. (q. 35. ar. 4. ad 2.)

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ delectationes malorũ non cauſant triſtitiã in pñti, ſed in futuro inq̃tũ ſ. mali pęnitent de malis, de quibus lætitiã habuerunt, & huic triſtitiæ ſubuenitur per cõtrarias delectationes.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ qñ ſunt duæ cauſæ ad contrarios motus inclinantes, vtraq; alterã impedit, & tñ illa finaliter vincit, quæ fortior eſt & diuturnior. In eo aũt, qui triſtatur, de his in qbus ſimul

cū amico mortuo vel abſente delectari cōſueuit, duæ cāæ in contrariū inducentes inueniunt. Nā mors vel abſentia amici recogitata inclinat ad dolorem: bonū aūt pñs inclinat ad delectationē. vnde vtrunq; p alterū minuitur: ſed tñ quia fortius mouet ſenſus pñtis q̄ memoria præteriti, & amor ſuiipſius q̄ amor alterius diuturnius manet, inde eſt q̄ finaliter delectatio triſtitiā expellit. Vnde poſt pauca ſubdit idē * Aug. q̄ priſtinis generibus delectationum cedebat dolor eius.

li.4.cōfeſ. ca.8 parū à princip. to.1.

215 ARTICVLVS II.

Vtrum dolor vel triſtitia mitigetur per fletum.

Pſalm. 41. co 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, q̄ fletus non mitiget triſtitiam. Nullus enim effectus diminuit ſuam cauſam; ſed fletus vel gemitus eſt effectus triſtitię. ergo non minuit triſtitiā.

¶ 2 Præterea, Sicut fletus vel gemitus eſt effectus triſtitiæ, ita riſus eſt effectus lætitiæ. ſed riſus non minuit lætitiam, ergo fletus non mitigat triſtitiam.

¶ 3 Præterea, In fletu repræſentatur nobis malum contriſtans, ſed imaginatio rei contriſtantis auget triſtitiā, ſicut imaginatio rei delectantis auget lætitiam. ergo videtur, q̄ fletus non mitiget triſtitiam.

li.4 cōfeſ. c... in fine & c 7. parum ante medium to.1.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 4.* Confeſ. q̄ quando dolebat de morte amici, in ſolis gemitibus & lachrymis erat ei aliquantula requies.

RESPONDEO dicendū, q̄ lachrymæ & gemitus naturaliter mitigant triſtitiā, & hoc duplici rōne. Primo quidē, quia oē nociuū interius clauſum magis affligit, qa magis multiplicat intētio aīæ circa ipſum ſed qñ ad exteriora diffundit, tunc aīæ intētio ad exteriora quodāmodo diſgregat, & ſic interior dolor minuit. & pp hoc qñ hoīes qui ſunt in triſtitijs, exterius ſuā triſtitiam manifeſtant vel fletu, aut gemitu, vel ēt verbo, mitigatur triſtitia. Secundo, qa ſemper operatio conueniens homini ſm diſpoſitionē, in qua eſt, ſibi eſt delectabilis, fletus aūt & gemitus ſunt qdā operationes conuenientes triſtato vel dolēti, & ideo efficiunt eis delectabiles. Cūm igiī oīs delectatio aliqualiter mitiget triſtitiā vel dolorem, vt * dictum eſt, ſequitur q̄ per planctum & gemitum triſtitia mitigetur.

art. præce.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ipſa habitudo cāæ ad effectū contrariatur habitudini contriſtantis ad contriſtatū, nam oīs effectus eſt cōueniens ſuæ cauſæ, & per conſequens eſt ei delectabilis; contriſtans autē contrariatur contriſtato. & ideo effectus triſtitiæ hēt contrariam habitudinē magis ad contriſtatum, quàm contriſtans ad ipſum. & pp hoc mitigatur triſtitia per effectum triſtitiæ ratione contrarietatis prædictæ.

AD SECVNDVM dicendum, q̄ habitudo effectus ad cām ē ſimilis habitudini delectātis ad delectatū, qa vtrobiq; cōuenientia inuenit. oē aūt ſimile auget ſuū ſimile, & ideo p riſum & alios effectus lætitiæ augetur lætitia, niſi forte per accidens pp exceſſum.

AD TERTIVM dicendum, q̄ imaginatio rei contriſtantis, quantū eſt de ſe, nata eſt augere triſtitiā, ſed ex hoc ipſo q̄ homo imaginatur, quod facit illud quod conuenit ſibi ſecundum talem ſtatum, conſurgit inde quædam delectatio & eadē ratione ſi alicui ſubrepat riſus in ſtatu in quo videtur ſibi eſſe lugendū, ex hoc ipſo dolet tanquam faciat id quod non conuenit, vt Tullius dicit in 3. de Tuſcul quæſtionibus.

216 ARTICVLVS III.

Vtrum dolor & triſtitia mitigentur per compaſſionem amicorum.

Iob 2 fi. & c.16. co.1. ſin & R. 13. lect.3. co.3. * Li. 7. cōf.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr q̄ dolor amici cōpatientis non mitiget triſtitiam. Contrariorum.n. contrarij ſunt effectus, ſed ſicut Aug. dicit 7.* Confeſ. Qñ cum multis gaudet, in ſingulis vberius eſt gaudium, quia feruere faciunt ſe, & inflammantur ex alterutro. ergo pari ratione qñ multi ſimul triſtantur, videtur q̄ ſit maior triſtitia.

ca.4. parū à princ. & lib.8. ca 4. to.1.

¶ 2 Præterea, Hoc requirit amicitia, vt amoris vicē qs rependat, vt Aug. dicit 4.† Cōfeſ. ſed amicus cōdolēs dolet de dolore amici dolētis. ergo ipſe dolor amici cōdolētis eſt cā amico prius dolēti de pprio malo alteri⁹ doloris, & ſic duplicato dolore, vr triſtitia creſcere.

† lib.4. ca. 10. in prin. to.1.

¶ 3 Præterea, Omne malum amici eſt contriſtans, ſicut & malum proprium, nam amicus eſt alter ipſe. ſed dolor eſt quoddam malum, ergo dolor amici condolentis auget triſtitiam amico cui condoletur.

SED CONTRA eſt, quod Philoſo. dicit in 9.* Eth. q̄ in triſtitijs amicus condolens conſolatur.

lib.9. eth. c.11. ante medium to.5.

RESPONDEO dicendū, q̄ naturaliter amicus condolens in triſtitijs eſt conſolatiuus, cuius duplicē rōnem tangit Phil in 9.* Eth. Quarū prima eſt, quia cū ad triſtitiā pertineat aggrauare, habet rōnem cuiuſdā oneris, à quo aliquis aggrauatus alleuiari conatur. cū ergo aliquis videt de ſua triſtitia alios contriſtatos, fit ei quaſi quædā imaginatio, q̄ illud onus alij cum ipſo ferant, quaſi conātes ad ipſum ab onere alleuiandū, & ideo leuius fert triſtitię onus, ſicut ēt in portādis oneribus corporalib. contingit. Secunda rō & melior eſt, q̄ per hoc q̄ amici contriſtantur ei, percipit ſe ab eis amari, quod eſt delectabile, vt ſ. dictū eſt. vnde cum oīs delectatio mitiget triſtitiam (ſicut * ſ. dictum eſt) ſequitur, q̄ amicus condolens triſtitiam mitiget.

lib.9. ethi. c.11. ante medium to.5.

q.32. ar.5. * art.2. huius queſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ in vtroque amicitia manifeſtatur, ſcilicet & q̄ congaudet gaudēti, & q̄ condolet dolenti. & ideo vtrunq; ratione cauſæ redditur delectabile.

AD SECVNDVM dicendum, q̄ ipſe dolor amici ſecundum ſe contriſtaret, ſed conſideratio cauſæ eius, quæ eſt amor, magis delectat. Et per hoc patet reſponſio ad TERTIVM.

217 ARTICVLVS IIII.

Vtrum per contemplationem veritatis dolor & triſtitia mitigentur.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr q̄ contemplatio veritatis non mitiget dolorem, dr.n. Eccleſ. 2. Qui addit ſcientiam, addit & dolorē. ſed ſcientia ad contemplationē veritatis ptinet. non ergo contemplatio veritatis mitigat dolorem.

¶ 2 Præterea, Contemplatio veritatis ad intellectū ſpeculatiuū pertinet: ſed intellectus ſpeculatiuus non mouet, vt dr in 3.* de anima. cum igitur gaudiū & dolor ſint quidam motus animi, videtur q̄ contemplatio veritatis nihil faciat ad mitigationem doloris.

li 3. de ani ma tex.51 to.2.

¶ 3 Præterea, Remediū ægritudinis apponendū eſt vbi eſt ægritudo, ſed cōtēplatio veritatis eſt in intellectū, nō ergo mitigat dolorē corporalē, q eſt in ſenſu.

SED CONTRA eſt, q̄ Augu. dicit in 1.* Soliloq. Videbatur mihi, ſi ſe ille mentibus noſtris veritatis fulgor aperiret, aut non me ſenſurum fuiſſe illum dolorem, aut certè pro nihilo toleraturum.

lib.1. ſoliloq. ca.12. parū a medio to.1.

RESPONDEO dicendū, q̄ ſicut * ſ. dictū eſt, q̄ in contemplatione veritatis maxima delectatio cōſiſtit, oīs aūt delectatio dolorem mitigat, vt * ſ dictū eſt. & ideo contemplatio veritatis mitigat triſtitiā vel dolorem, & tanto magis quanto perfectius aliquis eſt amator ſapientiæ, & ideo hoīes ex contēplatione diuina, & futuræ beatitudinis in tribulationibus gaudēt, ſm illud Iacobi 1. Oē gaudium exiſtimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis, & quod eſt amplius. ēt inter corporis cruciatus hmōi gaudium inuenitur. ſicut Tyburtius martyr cūm nudatis plantis ſuper ardentes prunas incederet, dixit, Videtur mihi q̄ ſuper roſeos flores incedam in nomine Ieſu Chriſti.

q 31. art.5.

art. præce. & ar.1. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ qui addit ſciētiam, addit dolorem, vel pp difficultatem & defectum inueniendæ veritatis, vel pp hoc q̄ per ſcientiā homo cognoſcit multa quæ voluntati contrariantur: & ſic

ex par-

ex parte rerum cognitarū ſcientia dolorē cauſat, ex parte autem contemplationis veritatis, delectationē.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ intellectus ſpeculatiuus non mouet animū ex parte rei ſpeculatæ, mouet tñ animū ex parte ipſius cōtemplationis, q̄ eſt quoddam bonū hominis & naturaliter delectabilis.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ in viribus aīæ fit redundantia à ſuperiori ad inferius, & ſm hoc delectatio contēplationis, quæ eſt in ſuperiori parte, redūdat ad mitigandum etiam dolorem, qui eſt in ſenſu.

218

ARTICVLVS V.

Vtrum dolor & triſtitia mitigētur p. ſōnū & balnea.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ ſomnus & balneū nō mitigent triſtitiā. Triſtitia.n. in aīa conſiſtit: ſed ſōnus & balneū ad corpus ptinēt; nō ergo aliqd faciunt ad mitigationē triſtitię.

¶ 2 Præterea, Idem effectus non vr̄ cauſari ex cōtrariis cauſis, ſed hmōi cū ſint corporalia, repugnāt contemplationi ueritatis, q̄ eſt cā mitigationis triſtitiæ, vt * dictū eſt. non ergo per hmōi triſtitia mitigatur. (ar. præc.)

¶ 3 Præterea, Triſtitia & dolor ſm quod pertinent ad corpus, in quadā tranſmutatione cordis cōſiſtunt, ſed hmōi remedia magis videntur ptinere ad exteriores ſenſus & mēbra, quàm ad interiorem cordis diſpoſitionem. non ergo per hmōi triſtitia mitigatur.

(li. 9. conf. c. 12. à medio to. 1. * eo. li. & cap. nunc dicto.) SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit 9.* Conf. Audierā balnei nomē inde dictū, ꝙ anxietatē pellat ex aīo. Et ī, Dormiui & euigilaui, & non parua ex parte mitigatū inueni dolorē meū. Et * inducit ꝙ in hymno Ambroſij dr̄, ꝙ quies artus ſolutos reddit laboris vſui, mētesque feſſas alleuat, luctusq; ſoluit anxios.

(q. præced. art. 3.) RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut * ſupra dictū eſt, triſtitia ſm ſuā ſpeciē repugnat vitali motioni corporis, & iō illa, q̄ reformant naturā corporalem in debitū ſtatū uitalis motionis, repugnant triſtitiæ, & ipſā mitigant. Per hoc etiam ꝙ hmōi remedtis reducitur natura ad debitū ſtatum. cauſatur ex his delectatio: hoc.n. eſt quod delectationem facit, ut * ſupra dictū eſt. (q. 31. art. 1.) unde cùm omnis delectatio triſtitiam mitiget, per huiuſmodi remedia corporalia triſtitia mitigatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ipſa debita corporis diſpoſitio inquantum ſentitur, delectationem cauſat & per conſequens triſtitiam mitigat.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ delectationum vna aliam impedit, vt * ſupra dictum eſt, & tñ oīs delectatio triſtitiam mitigat, vñ nō eſt inconueniens, ꝙ ex cauſis ſe inuicem impedientibus triſtitia mitigetur. (q. 31. ar. 8.)

AD TERTIVM dicendū, ꝙ omnis bona diſpoſitio còrporis redūdat quodammodo ad cor ſicut ad principium & finem corporalium motionum, vt dicitur in libro de cauſa motus animalium.

QVAESTIO XXXIX.

De bonitate & malitia triſtitiæ uel doloris, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de bonitate & malitia doloris uel triſtitiæ.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

219

¶ Primo, vtrum omnis triſtitia ſit malum.

¶ Secundo, utrum poſſit eſſe bonum honeſtum.

¶ Tertio, utrum poſſit eſſe bonum utile.

¶ Quarto, utrum dolor corporis ſit ſummum malum.

(Inf. q. 59. ar. 3. & 3. q. 15. ar. 5. & 6. & 3. di. 15 q. 2. ar. 2. qu. 1. ad 3. & ar. 3. q. 2. co ſi. & 4. di. 49. q 3. ar. 4. q. 2.)

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum omnis triſtitia ſit mala.

AD PRIMVM ſic pcedit. Vr̄ ꝙ oīs triſtitia ſit mala. Dicit.n.* Greg. Nic. Oīs triſtitia malū eſt ſuiipſius natura, ſed ꝙ natura itereſt malū, ſemper, & ibiq; eſt malum. ergo oīs triſtitia eſt mala.

(* li. 4. c. 12.)

¶ 2 Præterea, Illud quod omnes fugiunt, etiam uirtuoſi, eſt malum, ſed triſtitiam oēs fugiunt etiam virtuoſi: quia, vt dr̄ in 7.† Eth. Etſi prudens nō intendit delectari, tamen intendit non triſtari, ergo triſtitia eſt malum. († li. 7. eth. c. 11. to. 5.)

¶ 3 Præterea, Sicut malum corporale eſt obiectū & cā doloris corporalis, ita malū ſpirituale eſt obiectū & cauſa triſtitiæ ſpiritualis. ſed oīs dolor corporalis ē malū corporis, ergo oīs triſtitia ſpiritualis ē malū aīæ.

SED CONTRA, Triſtitia de malo contrariat delectationi de malo, ſed delectatio de malo eſt mala: vñ in deteſtationē quorundā dicitur Prouer 2. ꝙ lætantur cum malefecerint ergo triſtitia de malo eſt bona.

RESPONDEO dicēdum, ꝙ aliquid eſſe bonū vel malū pōt dici dupliciter. Vno modo, ſimpliciter, & ſm ſe, & ſic omnis triſtitia eſt quoddā malum, hoc.n. ipſum quod eſt appetitū hominis anxiari de malo p̄ſenti, rationē mali habet, impedit.n. per hoc quies appetitus in bono. Alio modo dicitur aliquid bonū vel malum ex ſuppoſitione alterius, ſicut uerecundia dr̄ eſſe bonum ex ſuppoſitione alicuius turpis cōmiſſi, vt dr̄ in 4. Eth. Sic igitur ſuppoſito aliquo contriſtabili uel doloroſo, ad bonitatē pertinet, ꝙ aliquis de malo præſenti triſtetur, vel doleat, ꝙ.n. non triſtaretur vel non doleret, non poſſet eſſe, niſi quia vel non ſentiret, vel quia non reputaret ſibi repugnans, & utrūq; iſtorum eſt malum manifeſte, & iō ad bonitatem ptinet, vt ſuppoſita præſentia mali, ſequat̄ triſtitia vel dolor. (li. 4. eth. c. vl. tom. 5.) & hoc eſt ꝙ Auguſtinus dicit 8. ſuper Geneſ. ad literam. Adhuc eſt bonū ꝙ dolet amiſſum bonū, nam niſi aliquod bonū remāſiſſet in natura, nullius boni amiſſi dolor eſſet in pœna, ſed quia ſermones morales ſūt in ſingularibus, quorū ſunt operationes, illud ꝙ eſt ex ſuppoſitione bonū, debet bonū iudicari, ſicut quod eſt ex ſuppoſitione uoluntarium, iudicatur uoluntarium, vt dicitur in 3.* Eth. & ſupra habitū eſt. (li 8. c. 14. circa mediū to. 3.) (* li. 3. eth. ca 1. to. 5. † q. 6. ar. 6.)

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ Greg. Niceo. loquitur de triſtitia ex parte mali triſtātis, nō autē ex parte ſentientis & repudiantis malū. Et ex hac ēt parte oēs fugiunt triſtitiam inquantum fugiunt malū; ſed ſenſum & refutationem mali non fugiunt. Et ſic dicendū ēt eſt de dolore corporali, nā ſenſus & recuſatio mali corporalis atteſtatur naturæ bonæ. Vñ patet rñſio ad SECVNDVM & ad TERTIVM.

ARTICVLVS II. 220

Vtrum triſtitia poſſit eſſe bonum honeſtum.

(3. q. 15. ar. 6. ad 2. & 3 & q 46. ar. 6. ad 2. * li. 12. ſup. Gen. c. 33. non procul à ſi. to. 3.)

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̄, ꝙ triſtitia non habet rationem boni honeſti. Qd̄ n. ad inferos deducit, contrariat̄ honeſto. ſed ſicut dicit * Aug. 12. ſuper Gene. ad literā, Iacob hoc timuiſſe vr̄, ne nimia triſtitia ſic perturbaretur, vt non ad requiem beatorum iret, ſed ad inferos peccatorū. ergo triſtitia non habet rationem boni honeſti.

¶ 2 Præterea, Bonum honeſtum habet rationē laudabilis & meritorij, ſed triſtitia diminuit rōnē laudis & meriti. Dicit.n. Apoſtolus 2. ad Corin 9. Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo non ex triſtitia aut ex neceſſitate. ergo triſtitia nō eſt bonum honeſtum.

¶ 3 Præterea, Sicut Aug. dicit 14. de * ciui. Dei, Triſtitia eſt de his quæ nobis nolentibus accidūt, ſed nō velle ea quæ præsētialiter fiūt, eſt habere uolūtatē repugnantē ordinationi diuinæ, cuius prouidentiæ ſubiacent oſa, quæ aguntur. ergo cū conformitas humanæ volūtatis ad diuinā ptineat rectitudinē volūtatis, ut * ſ dictum eſt, vr̄ quod triſtitia contrarietur rectitudini voluntatis, & ſic non habeat rationem honeſti. (li. 14. ex c. 7. poſt mediū, & c. 8. circa principiū dicitur to. 5. q. 19. ar. 10.)

SED CONTRA. Omne quod meretur p̄miū vitæ æternæ, habet rationem honeſti, ſed triſtitia eſt huiuſmodi, ut patet per id quod dicitur Matth 5. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. ergo triſtitia eſt bonum honeſtum.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſecundum illam ra-

tionem qua triſtitia eſt bonũ, põt eſſe bonũ honeſtũ. Dictum eſt .n. ꝙ triſtitia eſt bonũ ſm cognitionẽ & recuſationem mali, q̃ quidem duo in dolore corporali atteſtantur bonitati naturæ, ex qua prouenit ꝙ ſenſus ſentit, & natura refugit læſiuum, quod cauſat dolorẽ. In inferiori vero triſtitia cognitio mali quãq; quidẽ eſt per rectũ iudiciũ rationis, & recuſatio mali eſt per uoluntatem bene diſpoſita, deteſtantem malum omne autem bonũ honeſtũ ex his duobus procedit, ſ. ex rectitudine rationis & uoluntatis. vnde manifeſtũ, quòd triſtitia poteſt habere rationem boni honeſti. — c. præc.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ oẽs paſſiones animę regulari dẽnt ſm regulã rationis, quę eſt radix boni honeſti, quam tráſcendit immoderata triſtitia, de qua loqtur Aug. & ideo recedit à ratione honeſti.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut triſtitia de malo procedit ex uoluntate & ratione recta, q̃ deteſtatur malum, ita triſtitia de bono ꝓcedit ex rõne & uoluntate peruerſa, quæ deteſtatur bonũ. & iõ talis triſtitia impedit laudẽ uel meritum boni honeſti, ſicut cum quis facit cum triſtitia eleemoſynam.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ aliqua præſentialiter eueniunt quæ nõ fiũt Deo uolente, ſed Deo ꝑmittente, ſicut peccata vñ uolũtas repugnãs peccato exiſtentis, uel in ſe, vel in alio nõ diſcordat à uolũtate Dei mala verò pœnalia præſentialiter cõtingunt ẽt Deo volente, tamen non exigit ad rectitudinẽ uolũtatis, ꝙ ea ſm ſe homo velit, ſed ſolum quòd non contranitatur ordini diuinæ iuſtitiæ, ut * ſupra dictum eſt. — q. 19. arti. 10.

221

ARTICVLVS III.

Vtrum iuſtitia poſsit eſſe bonum vtile. — 3 q 15. ar. 6 ad 2 & 3 & q. 49. ar. 6. ad 2.

AD TERTIVM ſic procedit. Vr ꝙ triſtitia nõ poſſit eſſe bonũ utile. Dr. n. Eccleſ 30 Multos occidit triſtitia, & non eſt utilitas in illa.

¶ 2 Præterea, Electio eſt de eo ꝙ eſt utile ad finem aliquem ſed triſtitia nõ eſt eligibilis, quinimo idẽ ſine triſtitia q̃ cum triſtitia eſt magis eligendum, ut dicitur in 3. Topic ergo triſtitia non eſt bonum utile. — li. 3. top. c. 2. non remotè à pr.

¶ 3 Præterea, Oĩs res eſt ꝑp ſuã operationẽ, ut dr in † ſcdo de cælo, ſed triſtitia impedit oꝑationẽ, ut dr in 10.* Eth. ergo triſtitia nõ habet rationẽ boni utilis. — † lib. 2. de cælo tex. 17 tom 2 — * lib. 10. eth. ca. 5. ante mediũ. to. 5.

SED CONTRA, Sapiens non quærit niſi vtilia: ſed ſicut dr Eccleſ. 7. Cor ſapientum, ubi triſtitia, & cor ſtultorum, ubi lætitia, ergo triſtitia eſt utilis.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ex malo pręſenti inſurgit duplex appetitiuus motus, vnus quidẽ eſt, quo appetitus cõtrariatur malo ꝓſenti & ex iſta parte triſtitia non habet utilitatẽ, quia id, quod eſt præſens, non poteſt non eſſe præſens. Secundus motus cõſurgit in appetitu ad fugiendum & repellẽdũ malũ cõtriſtans, & quantũ ad hoc triſtitia habet utilitatẽ, ſi ſit de aliquo ꝙ eſt fugiendũ. Eſt.n. aliquid fugiendum dupliciter. Vno modo propter ſeipſum ex contrarietate, q̃ habet ad bonũ, ſicut peccatũ, & iõ triſtitia de peccato vtilis eſt ad hoc, ꝙ homo fugiat peccatũ, ſicut Apoſtolus dicit 2 ad Corin 7 Gaudeo non quia cõtriſtati eſtis, ſed quia cõtriſtati eſtis ad pœnitentiã. Alio mõ eſt aliquid fugiendum, non quia ſit ſm ſe malum, ſed quia eſt occaſio mali, dum uel homo nimis inhæret ei per amorem, vel ẽt ex hoc, ꝙ præcipitatur in aliquod malum, ſicut patet in bonis temporalibus, & ſm hoc triſtitia de bonis temporalibus poteſt eſſe utilis, ſicut dr Eccleſ 7 Melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij. in illa .n. finis cunctorum admonetur hominum Ideo autem triſtitia in oĩ fugiendo eſt vtilis. quia geminatur fugiendi cauſa. nam ipſum malum ſecundum ſe fugiẽdum eſt, ipſam autẽ triſtitiam ſm ſe omnes fugiunt. ſicut etiam bonũ omnes appetunt & delectationem de bono. Sicut ergo delectatio de bono facit, ut bonum auidius quæratur, ita triſtitia de malo facit, vt malum vehementius fugiatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ auctoritas illa intelligitur de immoderata triſtitia, q̃ animum abſorbet, huiuſmodi enim triſtitia immobilitat animũ, & impedit fugam mali, ut * ſupra dictum eſt. — q. 37. ar. 2.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſicut q̃libet eligibile ſit minus eligibile propter triſtitiã, ita quodlibet fugiendum redditur magis fugiendum propter triſtitiam, & quantum ad hoc triſtitia eſt utilis.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ triſtitia de operatione aliqua impedit operationem, ſed triſtitia dẽ ceſſatione operationis facit auidius operari.

222

ARTICVLVS IIII.

Vtrum dolor corporis ſit ſummum malum.

AD QVARTVM ſic procedit. Vr ꝙ triſtitia ſit ſũmũ malũ. Optimo .n. opponit peſſimũ vt dr in 8. Eth. ſed qdã delectatio eſt optimũ, q̃ ſ. ptinet ad felicitatẽ, ergo aliqua triſtitia ẽ ſũmũ malũ. — Infr. q. 73. artic. 4. & mal. qõ 1. artic. 10.

¶ 2 Præterea, Beatitudo eſt ſummũ bonum hominis quia eſt ultimus hõis finis, ſed beatitudo conſiſtit in hoc ꝙ homo habeat q̃cquid uelit, & nihil mali velit, vt * ſupra dictũ eſt. ergo ſummũ bonũ hominis eſt impletio voluntatis ipſius, ſed triſtitia cõſiſtit in hoc, ꝙ accidit aliquid cõtra voluntatẽ, vt patet per Aug. 14*. De ciuit. Dei, ergo triſtitia eſt ſumum malũ hominis. — q. 3. arti 4. — li. 14. de ci. Dei c. 7. & 8. tom. 5.

¶ 3 Præterea, Aug. ſic argumentatur in 1. † Soliloquorum. Ex duabus partibus cõpoſiti ſumus, ex anima ſ. & corpore, quarum pars deterior eſt corpus ſummũ, autem bonũ eſt melioris partis optimum, ſummũ autem malum peſſimũ deterioris. eſt autẽ optimum in animo ſapientia, In corpore peſſimum dolor. ſummũ igitur bonũ hominis eſt ſapere, ſũmũ malum dolere. — * li. 1 Soli. capi. 12. nõ lõgè à pr. tom. 1.

SED CONTRA, Culpa eſt magis malũ, q̃ pœna, ut in primo * habitũ eſt, ſed triſtitia ſeu dolor ꝑtinet ad pęnã peccati, ſicut frui reb mutabilib. eſt malũ culpæ Dicit .n. Aug in li. de * vera religion. Quis eſt dolor qui dr animi, niſi carere mutabilibus rebus quibus fruebatur, aut frui ſe poſſe ſperauerat, & hoc eſt totũ quod dr malum, i. peccatũ & pœna peccati. ergo triſtitia ſeu dolor non eſt ſummũ malũ hominis. — p. p. q 48. art. 6. — c. 12. paulo. à prin. to. 1.

RESPONDEO dicendũ ꝙ impoſſibile eſt aliquam triſtitiam ſeu dolorem eſſe ſũmũ hominis malum. Omnis .n. triſtitia ſeu dolor aut eſt de hoc quod eſt verè malũ, aut eſt de aliquo apparenti malo, ꝙ eſt verè bonũ, dolor autem ſeu triſtitia, q̃ eſt de uerè malo, non poteſt eſſe ſummum malum. eſt .n. aliquid eo peius, ſ. vel non iudicare eſſe malum illud, quod verè eſt malum, vel etiã nõ refutare illud triſtitia aũt uel dolor, qui eſt de apparenti malo, ꝙ eſt vere bonũ, non poteſt eſſe ſummũ malũ, quia peius eſſet omnino alienari à uero bono. unde impoſſibile eſt ꝙ aliqua triſtitia uel dolor ſit ſummum hominis malum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ duo bona ſũt cõmunia & delectationi & triſtitiæ, ſ. iudicium verũ de bono & malo, & ordo debitus voluntatis approbantis bonum & recuſantis malũ. Et ſic patet ꝙ in dolore uel triſtitia eſt aliquod bonũ, ꝑ cuius priuationem poteſt fieri deterius. ſed non in oĩ delectatione eſt aliquod malũ, per cuius remotionẽ poſsit fieri melius. vnde delectatio aliqua poteſt eſſe ſummũ hõis bonum eo modo quo * ſupra dictum eſt. triſtitia autem non poteſt eſſe ſummum hominis malum. — q. 34 ar. 3.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ hoc ipſum ꝙ eſt voluntatem repugnare malo, eſt quoddam bonum, & propter hoc triſtitia vel dolor non poteſt eſſe ſummũ malum, quia habet aliquam permixtionem boni.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ peius eſt quod nocet meliori quàm quod nocet peiori malũ autẽ dicitur, quia nocet, vt dicit * Aug. in Ench. vnde maius malũ eſt quod eſt malum animæ, q̃ quod eſt malum corporis vnde non eſt efficax ratio, quam Augu. inducit non ex ſenſu ſuo, ſed ex ſenſu alterius. — Enchir. c. 12. tom. 3.

QVAE-

QVAESTIO XL.

De paſſionibus iraſcibilis, & primo de ſpe & deſperatione, in octo articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de paſſionibus iraſcibilis.

¶ Et primo, de ſpe & deſperatione. Secũdo, de timore & audacia. Tertio, de ira.

¶ Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, utrum ſpes ſit idẽ ꝙ deſideriũ vel cupiditas.

¶ Secundo, utrum ſpes ſit in ui apprehenſiua, uel in ui appetitiua.

¶ Tertio, vtrum ſpes ſit in brutis animalibus.

¶ Quarto, vtrum ſpei contrarietur deſperatio.

¶ Quinto, vtrum cauſa ſpei ſit experientia.

¶ Sexto, vtrum in iuuenibus & ebrioſis ſpes abundet.

¶ Septimo, de ordine ſpei ad amorem.

¶ Octauo, utrum ſpes conferat ad operationem.

223 ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ſpes ſit idem quod deſiderium vel cupiditas.

Sup. q. 25. art. 1. cor. fi. & 3. di. 26. q. 1. art. 1. cor & ver. qu. 4. art. 1. cor. & opu. 3. c. 262. * li. 14. de ciuit. Dei, c. 7. 8. & 9. tom. 5. † li. 14. c. 7. 8 & 9. 10. 5.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ ſpes ſit idem quod deſideriũ ſiue cupiditas: ſpes. n. ponitur vna quatuor principaliũ paſſionũ, ſed * Aug enumerans quatuor principales paſſiones, ponit cupiditatẽ loco ſpei, vt patet in 14. † De ciuit. Dei. ergo ſpes eſt idem quod cupiditas ſiue deſiderium.

¶ 2 Præterea, Paſſiones differũt ẜm obiecta: ſed idẽ eſt obiectũ ſpei & cupiditatis ſiue deſiderij, ſ. bonũ futurũ, ergo ſpes eſt idẽ ꝙ cupiditas ſiue deſideriũ. Si dicatur ꝙ ſpes addit ſ. deſiderio poſſibilitatẽ adipiſcendi bonũ futurũ, cõtra, Id ꝙ ꝑ accidens ſe habet ad obiectũ, nõ uariat ſpeciem paſſionis, ſed poſſibile ſe habet ꝑ accidẽs ad bonum futurum, quod eſt obiectum cupiditatis, vel deſiderij, & ſpei ergo ſpes non eſt paſſio ſpecie differens à deſiderio uel cupiditate.

SED CONTRA, Diuerſarũ potẽtiarũ sũt diuerſæ paſſiones ſpecie differentes, ſed ſpes eſt in iraſcibili, deſiderium autem & cupiditas in concupiſcibili. ergo ſpes differt ſpecie à deſiderio & cupiditate.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſpecies paſſionis ex obiecto cõſideratur. circa obiectum aũt ſpei quatuor cõditiones attẽdunt. Primo qdẽ, ꝙ ſit bonum: nõ. n. propriè loquẽdo, eſt ſpes niſi de bono, & ꝑ hoc differt ſpes à timore, qui eſt de malo. Secundo, ut ſit futurũ: nõ. n. ſpes eſt de ꝓſentiiã habito. & ꝑ hoc differt ſpes à gaudio, ꝙ eſt de bono ꝓſenti. Tertio requirit ꝙ ſit aliquid arduũ cũ difficultate adipiſcibile, nõ. n. aliquis dr̃ aliquid ſperare minimũ, ꝙ ſtatim eſt in ſua ꝑtãte, ut habeat. & ꝑ hoc differt ſpes à deſiderio vel cupiditate, q̃ eſt de bono futuro abſolutè, vñ pertinet ad concupiſcibilem, ſpes aũt ad iraſcibilẽ. Quarto, ꝙ illud arduum ſit poſſibile adipiſci, non. n. aliqs ſperat id quod oĩno adipiſci non põt, & ẜm hoc differt ſpes à deſperatione. Sic ergo patet, ꝙ ſpes differt à deſiderio, ſicut differunt paſſiones iraſcibilis à paſſionibus concupiſcibilis & ꝑ hoc ſpes præſupponit deſiderium, ſicut & oẽs paſſiones iraſcibilis præſupponunt paſſiones concupiſcibili, ut * ſupra dictũ eſt.

q. 25. ar. 1. AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Aug. ponit cupiditatẽ loco ſpei ꝑ hoc ꝙ utrunque reſpicit bonum futurum. Et quia bonum quod non eſt arduum quaſi nihil reputatur, ut ſic cupiditas maximè videatẽ tendere in bonum arduum, in quod etiã tendit ſpes.

In cor. ar. AD SECVNDVM dicendum, ꝙ obiectum ſpei non eſt bonũ futurum abſolutè, ſed cum arduitate & difficultate adipiſcendi, ut * dictum eſt.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ obiectũ ſpei non tm̃ addit poſſibilitatem ſuper obiectũ deſiderij, ſed etiam arduitatẽ, quæ ad aliam potentiã facit ſpẽ pertinere, ſ. ad iraſcibilem, quæ reſpicit arduũ, ut in primo * dictũ eſt. poſſibile aũt & impoſſibile non omnino per accidens ſe habent ad obiectũ appetitiuæ virtutis. Nam appetitus eſt principium motionis, nihil autem mouetur ad aliquid niſi ſub ratione poſſibilis nullus. n. mouetur ad id quod æſtimat impoſſibile adipiſci. & propter hoc ſpes differt à deſperatione ſecundum differentiam poſſibilis & impoſſibilis.

p. p. q. 81. art. 2.

ARTICVLVS II. 224

Vtrũ ſpes ſit in vi apprehenſiua, an in ui appetitiua. 2. 2. qõ. 18. art. 1. cor. & 3. diſt. 26. q. 1. ar. 1. cor. & q. 2. ar. 2 cor p. & uer. q. 4. art. 2. cor.

AD SECVNDVM ſic procedit. Vĩ ꝙ ſpes pertineat ad vim cognitiuã. Spes. n. vĩ eſſe expectatio quædã, dicit. n. Apoſtolus Rom 8. Si autem quod non uidemus, ſperamus, per patiẽtiã expectamus. ſed expectatio vĩ ad uim cognitiuã ꝑtinere, cuius eſt expectare. ergo ſpes ad cognitiuã ꝑtinet.

¶ 2 Præterea, Idẽ eſt (vt vĩ) ſpes quod fiducia, vnde & ſperantes confidentes vocamus, quaſi ꝓ eodẽ vtẽtes eo, ꝙ eſt cõfidere & ſperare, ſed fiducia ſicut & fides, videtur ad vim cognitiuam ꝑtinere, ergo & ſpes.

¶ 3 Præterea, Certitudo eſt proprietas cognitiuæ virtutis, ſed certitudo attribuitur ſpei. ergo ſpes ad vim cognitiuam pertinet.

SED CONTRA, Spes eſt de bono, ſicut * dictũ eſt, bonum autem inquantũ huiuſmodi, non eſt obiectum cognitiuæ, ſed appetitiuæ virtutis. ergo ſpes nõ pertinet ad cognitiuam, ſed ad appetitiuam uirtutẽ. art. præc.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ cum ſpes importet extenſionẽ quãdã appetitus in bonum, manifeſtè pertinet ad appetitiuã uirtutẽ, motus. n. ad res pertinet propriè ad appetitũ; actio verò uirtutis cognitiuæ ꝑficitur non ẜm motum cognoſcentis ad res, ſed potius ẜm quod res cognitæ ſunt in cognoſcente. Sed quia vis cognitiua mouet appetitiuam, repræſentando ei ſuum obiectum, ẜm diuerſas rationes obiecti apprehẽſi, ſubſequũt diuerſi motus in vi appetitiua. Alius. n. motus ſequit in appetitu ex appꝛ̃hẽſione boni, & alius ex appꝛ̃hẽſione mali, & ſimiliter ali[9] motus ex apꝓhẽſione pñtis & futuri, abſoluti & ardui, poſſibilis & impoſſibilis, & ẜm hoc ſpes eſt motus appetitiuæ virtutis, cõſeqñs appꝛ̃hẽſionẽ boni futuri, ardui poſſibilis adipiſci, ſ. extenſio appetitus in hmõi obiectum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ qa ſpes reſpicit ad bonũ poſſibile, inſurgit dupliciter homini motus ſpei, ſicut dupliciter eſt ei aliquid poſſibile, ſ. ẜm propriam virtutem, & ẜm uirtutem alterius. Quod ergo aliquis ſperat ꝑ propriã virtutẽ adipiſci, non dr̃ expectare, ſed ſperare tm̃, ſed ꝓpriè dr̃ expectare ꝙ ſperat ex auxilio virtutis alienæ, ut dicatur expectare quaſi ex alio ſpectare, inquantũ ſ. vis apprehenſiua ꝓcedens non ſolũ reſpicit ad bonũ, ꝙ intendit adipiſci, ſed ẽt ad illud cuius virtute adipiſci ſperat, ẜm illud Eccl. 51. Reſpiciens eram ad adiutorium hominũ. Motus ergo ſpei quandoque dicitur expectatio propter inſpectionem virtutis cognitiuæ præcedentem.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ illud, ꝙ homo deſiderat, & æſtimat ſe poſſe adipiſci, credit ſe adepturum, & ex tali fide in cognitiua præcedente motus ſequẽs in appetitu, fiducia nominatur, denominatur. n. motus appetitiuus à cognitione præcedente, ſicut effectus ex cauſa magis nota, magis enim cognoſcit vis apprehenſiua ſuum actum, quam actum appetitiuæ.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ certitudo attribuit motui nõ ſolũ appetit[9] ſẽſitiui, ſed ẽt appetit[9] naturalis. ſicut dr̃ ꝙ lapis certitudinaliter tendit deorſũ, & hæc ꝑ infallibilitatẽ q̃ habet ex certitudine cognitionis, q̃ præcedit motus appetitus ſẽſitiui, vel ẽt naturalis.

ARTICVLVS III. 225

Vtrum ſpes ſit in brutis animalibus. 3. di. 26 q. 1. ar. 1. cor. * li. 2. orth. fidei c. 12. in fine.

AD TERTIVM ſic ꝓcedit. Vĩ, ꝙ in brutis animalibus nõ ſit ſpes, ſpes. n. eſt de futuro bono, ut * Damaſ. dicit. ſed cognoſcere futura nõ ꝑtinet ad animalia bruta, q̃ hñt nõ ſolũ cognitionẽ ſenſiti-

ſenſitiuam, quæ non eſt futurorum. ergo ſpes non eſt in brutis animalibus.

¶ 2 Præterea obiectū ſpei eſt bonum poſſibile adipiſci, ſed poſſibile & impoſſibile ſūt quædā dñæ veri & falſi, quæ ſolum ſunt in mente, ut Philoſophus dicit in 6. † Meta. ergo ſpes non eſt in brutis animalib. in quibus non eſt mens.

li.6 meta. text.8.to. 3.

¶ 3 Præterea,* Aug. dicit ſuper Gen. ad literam, ꝙ animalia mouentur viſis, ſed ſpes non eſt de eo ꝙ videtur. nam, Quod uidet quis, quid ſperat? ut dicit. Rom. 8. ergo ſpes non eſt in brutis animalibus.

* li.9. ſup Gen. c.14. ante mediū to.3.

SED CONTRA, Spes eſt paſſio iraſcibilis, ſed in brutis animalibus eſt iraſcibilis, ergo & ſpes.

RESPONDEO dicēdum, ꝙ interiores paſſiones animalium ex exterioribus motibus deprehendi poſſūt ex quibus apparet, ꝙ in animalibus brutis eſt ſpes. Si enim canis uideat leporem, aut accipiter auē nimis diſtantē, non mouetur ad ipſam, quaſi nō ſperans ſe eā poſſe adipiſci, ſi aūt ſit in propinquo, mouet̄ quaſi ſub ſpe adipiſcendi. Vt n.* ſupra dictum eſt, appetitus ſenſitiuus brutorū animaliū, & ēt appetitus naturalis rerum inſenſibilium ſequuntur apprehēſionē alicuius intellectus, ſicut & appetit⁹ naturæ intellectiuæ, q̄ dr̄ voluntas, ſed in hoc eſt dña, ꝙ uoluntas mouetur ex apprehenſione intellectus coniuncti, ſed motus appetitus naturalis ſequitur apprehenſionē intellectus ſeparati, qui naturam inſtituit. Et ſimiliter appetitus ſenſitiuus brutorum animalium, quæ etiam quodam inſtinctu naturali agunt. Vñ in operibus brutorum animalium & aliarum rerum naturaliū apparet ſimilis ꝓceſſus, ſicut & in artis operibus, per hunc modum in animalibus brutis eſt ſpes & deſperatio.

q. 1. art.2. & qu. 26. ar.1.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ quamuis bruta animalia non cognoſcant futurum, tn̄ ex inſtinctu naturali mouetur animal ad aliquid in futurū, ac ſi futurum præuideret, hmōi.n. inſtinctus eſt eis inditus ab intellectu diuino præuidente futura.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ obiectū ſpei nō eſt poſſibile prout eſt quædam differentia veri, ſic.n. conſequitur habitudinem prædicati ad ſubiectū, ſed obiectum ſpei eſt poſſibile, quod dicitur ſm̄ aliquam potentiam, ſic enim diſtinguitur poſſibile in 5.* Metaph ſm̄ duo poſſibilia prædicta.

li.5. meta. tex. 17.to. 3.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ licet id quod eſt futurū, non cadat ſub uiſu, tamen ex his quæ videt animal in præſenti, mouetur eius appetitus in aliquod futurum uel proſequendum, uel uitandum.

226

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſpei contrarietur deſperatio.

Sup. q 23. ar. 2. cor. ſi. & præſent.q ar. 1. c. & ad 3. & 3.diſ. 26.q.1.art. 1. cor. & veri.qu.4. art.1.c.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ deſperatio non ſit contraria ſpei. Vni.n. unū eſt cōtrarium, ut dr̄ in 10.* Meta. ſed ſpei contrariatur timor, non ergo contrariatur ei deſperatio.

* text. 17. tom. 3.

¶ 2 Præterea, Contraria uidentur eſſe circa idē, ſed ſpes & deſperatio non ſunt circa idē; nā ſpes reſpicit bonum, deſperatio autem eſt propter aliquod malum impeditiuum adeptionis boni. ergo ſpes non contrariatur deſperationi.

¶ 3 Præterea, Motui non cōtrariatur motus, quies vero opponitur motui, vt priuatio. ſed deſperatio magis uidetur importare immobilitatem, quàm motum. ergo non contrariatur ſpei, quæ importat motum extenſionis in bonum ſperatum.

SED CONTRA eſt, quod deſperatio nominatur per contrarium ſpei.

q 23 ar.2.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut * ſ̄ dictum eſt, in mutationibus inuenit̄ duplex cōtrarietas. Vna ſm̄ acceſſum ad cōtrarios terminos, & talis contrarietas ſola inuenitur in paſſionibus concupiſcibilis, ſicut amor & odium contrariantur. Alio modo per acceſſū & per receſſū reſpectu eiuſdē termini, & talis cōtrarietas inuenitur in paſſionibus iraſcibilis, ſicut * ſ̄ dictū eſt. Obiectum autē ſpei, quod bonum arduum, habet quidem rationem attractiui, prout conſideratur cum poſſibilitate adipiſcendi, & ſic tendit in ipsū ſpes, quę importat quendam acceſſum, ſed ſm̄ quod conſideratur cum impoſſibilitate obtinendi, hēt rōnem repulſiui, quia, ut dr̄ in 3.* Eth. cùm ventum fuerit ad aliquid impoſſibile, tūc homines diſcedūt, & ſic reſpicit hoc obiectum deſperatio. vnde importat motum cuiuſdam receſſus, & propter hoc contrariatur ſpei, ſicut receſſus acceſſui.

q.23.ar.2.

li.3.ca.5.à medio, to.5.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ timor contrariatur ſpei ſm̄ contrarietatem obiectorum, ſ. boni & mali, hæc enim contrarietas inuenitur in paſſionib. iraſcibilis ſecundum quod deriuantur à paſſionibus concupiſcibilis. ſed deſperatio contrariatur ei ſolum ſm̄ contrarietatem acceſſus & receſſus.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ deſperatio non reſpicit malum ſub ratione mali, ſed per accidēs qñq; reſpicit malum inquantum facit impoſſibilitatem adipiſcendi. poteſt autem eſſe deſperatio ex ſolo ſuperexceſſu boni.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ deſperatio nō importat ſolā priuationē ſpei, ſed importat quēdā receſſum à re deſiderata propter æſtimatā impoſſibilitatē adipiſcēdi, vnde deſperatio p̄ſupponit deſideriū ſicut & ſpes: de eo.n. ꝙ ſub deſiderio noſtro non cadit, neque ſpem, neque deſperationē habemus, & pp̄ hoc ēt vtrunq; eorū eſt de bono, quod ſub deſiderio cadit.

ARTICVLVS V.

227

Vtrum cauſa ſpei ſit experientia.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ experientia nō ſit cauſa ſpei. Experientia.n. ad uim cognitiuā pertinet (Vñ Philoſ. dicit in 2. Eth. ꝙ uirtus intellectualis indiget experimento & tēpore), ſpes aūt non eſt in ui cognitiua, ſed in appetitiua vt * dictum eſt. ergo experientia non eſt cauſa ſpei.

Infr.q.42 ar.5.ad 1. & qu. 45. ar. 3. cor. * in prin. 2 lib.eth. ar.1.huius quæſt.

¶ 2 Præterea, Philoſ. dicit in 2.* Rhe. quòd ſenes ſūt difficilis ſpei propter experientiā; ex quo vr̄ quod experientia ſit cauſa defectus ſpei: ſed non eſt idem cā oppoſitorum. ergo experientia non eſt cauſa ſpei.

* li.2.rhe. c.13.circa me. to. 6.

¶ 3 Præterea Philoſ. dicit in 2. † de cælo, ꝙ de omnibus enūtiare aliquid, & nihil prętermittere, q̄nque eſt ſignum ſtultitiæ, ſed ꝙ homo tentet omnia ad magnitudinem ſpei pertinere videtur. ſtultitia autem prouenit ex inexperientia, ergo inexperientia videtur eſſe magis cauſa ſpei, quàm experientia.

† lib. 2.de cæ. text. 34.to. 2.

SED CONTRA eſt quod Philoſoph. dicit in 3.* Eth. ꝙ aliqui ſunt bonæ ſpei propter multoties & multos viciſſe, quod ad experiētiam pertinet. ergo experientia eſt cauſa ſpei.

li.3.eth.c. 8.inter ſi. nē & me. c. to. 5.

RESPONDEO dicendum, ꝙ, ſicut * ſ̄ dictum eſt, ſpei obiectū eſt bonū futurum arduum poſſibile adipiſci, poteſt ergo aliquid eſſe cā ſpei, vel quia facit homini aliqd eſſe poſſibile, vel qa facit eū exiſtimare aliquid eſſe poſſibile. Primo modo eſt cā ſpei oē illud, ꝙ auget poteſtatē hominis, ſicut diuitiæ & fortitudo, & inter cætera etiā experientia, nam per experiētiam homo acquirit facultatem aliqd de facili faciendi, & ex hoc ſequitur ſpes. vñ Vegetius dicit in lib. de re militari: Nemo facere metuit ꝙ ſe bene didiciſſe confidit. Alio modo eſt cā ſpei oē illud, quod facit alicui exiſtimationē, quod aliqd ſit ſibi poſſibile; & hoc modo & doctrina & pſuaſio quælibet pōt eſſe cauſa ſpei. & ſic etiam experientia eſt cauſa ſpei, inquantū ſ. per experientiam fit homini exiſtimatio, quod aliqd ſit ſibi poſſibile, quod impoſſibile ante experiētiā reputabat. Sed per hunc modū experiētia poteſt eſſe cauſa defectus ſpei, quia ſicut per experiētiā fit homini exiſtimatio, ꝙ aliquid ſibi ſit poſſibile, q̄ reputabat impoſſibile, ita econuerſo per experientiā fit homini exiſti-

ar.1.huius quæſt.

exiſtimatio, ꝙ aliquid non ſit ſibi poſſibile, qđ poſſibile exiſtimabat. Sic ergo experientia eſt cã ſpei duobus modis, cauſa aũt defectus ſpei vno modo, & propter hoc magis dicere poſſumus eam eſſe cauſam ſpei.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ experientia in operabilibus non ſolum cauſat ſcientiam, ſed etiã cauſat quendam habitum propter conſuetudinẽ, qui facit operationem faciliorem. ſed & ipſa virtus intellectualis facit ad poteſtatem facile operandi, demonſtrat etiam aliquid eſſe poſſibile, & ſic cauſat ſpem.

AD SECVNDVM dicẽdum, ꝙ in ſenibus eſt defectus ſpei propter experientiam inquantum experientia facit exiſtimationem impoſſibilis. Vnde ibidẽ ſubditur, ꝙ eis multa euenerunt in deterius.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſtultitia & inexperientia poſſunt eſſe cã ſpei quaſi per accidens, remouendo .ſ. ſcientiam, per quam verè exiſtimatur aliquid eſſe non poſſibile, vnde ea rõne inexperiẽtia eſt cauſa ſpei, qua experientia eſt cauſa defectus ſpei.

228 ARTICVLVS VI.

Vtrum in iuuenibus & in ebrioſis abundet ſpes.

Infr. q. 45. ar. 3. cor.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr ꝙ iuuentus & ebrietas non ſint cauſa ſpei. Spes.n. importat quandã certitudinẽ & firmitatẽ. Vnde ad Heb. 6. Spes cõparatur ancoræ, ſed iuuenes & ebrij deficiunt a firmitate, habent.n. animum de facili mutabilem. ergo iuuentus & ebrietas non eſt cauſa ſpei.

¶ 2 Præterea, Eaq̃ augent ptãtem, maximè ſunt cã ſpei, vt ſ. dictũ eſt, * ſed iuuẽtus & ebrietas quandã infirmitatem habent adiunctã. ergo non ſunt cauſa ſpei. — art. præce.

¶ 3 Præterea, Experientia eſt cauſa ſpei, vt dictum eſt, * ſed iuuenibus experientia deficit, ergo iuuentus non eſt cauſa ſpei. — art. præce.

SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſophus dicit in 3. Eth. * ꝙ inebriati ſunt bene ſperantes & in 2. Rethoricorum dicitur, † ꝙ iuuenes ſunt bonæ ſpei.

lib. 3. ethi. ca. 8. poſt mediũ ca. †li. 2. Rhe. c. 12. paulo poſt prin. to. 6.

RESPONDEO dicendum, ꝙ iuuentus eſt cauſa ſpei ꝓꝑ tria, vt Philoſo. dicit in 2. Rhet. * & hæc tria poſſunt accipi ſm tres conditiones boni, qđ eſt obiectũ ſpei, qđ eſt futurũ & arduũ & poſſibile, vt dictum eſt. iuuenes n. multũ hñt de futuro & parũ de præterito, & ideo, quia memoria eſt præteriti, ſpes aũt futuri, parũ hñt de memoria, ſed multũ viuunt in ſpe. Iuuenes ẽt ꝓꝑ caliditatẽ naturæ hñt multos ſpiritus, & ita in eis cor ampliat: ex amplitudine aũt cordis eſt, ꝙ aliquis ad ardua tendat, & iõ iuuenes ſunt aĩoſi & bonæ ſpei. Similiter ẽt illi q nõ ſunt paſſi repulſam, nec experti impedimẽta in ſuis conatib. de facili reputãt aliq ſibi poſſibile. vñ & iuuenes ꝓꝑ inexperientiã impedimentorũ & defectuũ de facili reputant aliquid ſibi poſſibile, & ideo ſunt bonæ ſpei. Duo ẽt iſtorũ ſunt in ebrijs, ſ. caliditas & multiplicatio ſpirituum ꝓꝑ vinũ. Et iterum inconſideratio periculorum vel defectuũ. Et propter eandem rõnem ẽt omnes ſtulti & deliberatione non vtentes, omnia tentant, & ſunt bonæ ſpei.

*ſ li. 2. Rhet. c. 12. to. 6.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ in iuuenibus & in ebrijs licet non ſit firmitas ſm rei veritatem; eſt tamen in eis ſm eorum æſtimationem. reputant enim ſe firmiter aſſecuturos illud quod ſperant.

* ar. ꝓced.

229 Et ſimiliter dicendum AD SECVNDVM, ꝙ iuuenes & ebrij habent quidem infirmitatem ſm rei veritatem, ſed ſm eorum exiſtimationem habent poteſtatem, quia ſuos defectus non cognoſcunt.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ non ſolum experientia, ſed etiam inexperientia eſt quodammodo cauſa ſpei, vt dictum eſt. *

Sup. q. 27. ar. 4. ad 3. & infr. q. 62. ar. 4. ad 3. Et 2. 2. q. 17. art. 8. cor. & q. 66. arti. 6. ad 2. Et ver. q. 4. ar. 11. 1. cor.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ſpes ſit cauſa amoris.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſpes non ſit cauſa amoris, quia ſecundũ Aug. 14. de ciuit. Dei, * prima affectionũ animæ eſt amor, ſed ſpes eſt quædam affectio animę, amor ergo præcedit ſpem. non ergo ſpes cauſat amorem. — *lib. 14. ex c. 7. to. 5,

¶ 2 Præterea, Deſiderium præcedit ſpem: ſed deſiderium cauſatur ex amore, vt dictum eſt, † ergo etiam ſpes ſequitur amorem. non ergo cauſat ipſum — † q. 32. art. 3. ad 2.

¶ 3 Præterea, Spes cauſat delectationem, vt ſupra dictum eſt, * ſed delectatio non eſt niſi de amato. ergo amor præcedit ſpem. — * q. 35. art. 3.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicitur Matth. 1. Super illud, Abraham genuit Iſaac, Iſaac autem genuit Iacob, dicit gloſſ. * id eſt fides ſpem, ſpes charitatem, charitas autem eſt amor. ergo amor cauſatur à ſpe. — † gloſſ. interlinearis ibid.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſpes duo reſpicere põt. Reſpicit.n. ſicut obiectum bonum ſperatũ, ſed qa bonum ſperatum eſt arduum poſſibile, aliqñ autẽ fit aliquod arduum poſſibile nobis non per nos, ſed per alios, ideo ſpes ẽt reſpicit illud, per quod fit nobis aliquid poſſibile. Inquantũ igitur ſpes reſpicit bonũ ſperatum, ſpes ex amore cauſatur. non.n. eſt ſpes niſi de bono deſiderato & amato. inquantum verò ſpes reſpicit illum, per quẽ fit aliquid nobis poſſibile, ſic amor cauſatur ex ſpe, & non econuerſo. Ex hoc.n. ꝙ per aliquem ſperamus nobis poſſe prouenire bona, mouemur in ipſum ſicut in bonum noſtrum, & ſic incipimus ipſum amare, ex hoc aũt ꝙ amamus aliquem, nõ ſperamus de eo niſi per accidens, inquantum .ſ. credimus nos reamari ab ipſo. vnde amari ab aliquo facit nos ſperare de eo, ſed amor eius cauſatur ex ſpe, quã de eo habemus. Et per hoc patet reſpõſio ad obiecta.

ARTICVLVS VIII. 230

Vtrũ ſpes conferat ad operationẽ, uel magis impediat.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſpes non adiuuet operationem, ſed magis impediat. Ad ſpem enim ſecuritas pertinet, ſed ſecuritas parit negligentiam, quæ impedit operationẽ, ergo ſpes impedit operationem.

¶ 2 Præterea, Triſtitia impedit operationem (vt ſupra dictum eſt *) ſed ſpes quandoque cauſat triſtitiã. Dicitur enim Prouerb 14. Spes quæ differtur, affligit animam. ergo ſpes impedit operationem. — q. 37. ar. 3.

¶ 3 Præterea, Deſperatio contrariatur ſpei, vt dictũ eſt, * ſed deſperatio maximè in rebus bellicis adiuuat operationem, dicitur enim 2. Reg. 2. quod periculoſa res eſt deſperatio, ergo ſpes facit contrarium effectũ, impediendo ſcilicet operationem. — artic. 4.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicitur 1. ad Corint. 9. Quòd qui arat, debet arare in ſpe fructus percipiendi, & eadem ratio eſt in omnibus alijs.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſpes per ſe hẽt ꝙ adiuuet operationẽ intẽdẽdo ipſam, & hoc ex duob. Primo quidem ex rõne ſui obiecti, quod eſt bonũ arduum poſſibile. exiſtimatio.n. ardui excitat attẽtionẽ, exiſtimatio vero poſſibilis non retardat conatũ. vnde ſequit ꝙ homo intente operetur ꝓꝑ ſpem. Secundo vero ex ratione ſui effectus, ſpes.n. vt ſ. dictum eſt, * cauſat delectationem, quæ adiuuat operationem, vt ſupra dictum eſt. vnde ſpes operationem adiuuat. — q. 32. ar. 3. ad 2. & q. 33. ar. 4. & q. 35. ar. 3.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ſpes reſpicit bonum conſequendũ, ſecuritas aũt reſpicit malum vitãdum, vnde ſecuritas magis vr opponi timori, quàm ad ſpem pertinere. Et tñ ſecuritas non cauſat negligentiã niſi inquantum diminuit exiſtimationem ardui, in quo ẽt diminuitur rõ ſpei. Illa.n. in quib. homo nullũ impedimentũ timet, quaſi iam non reputantur ardua.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſpes per ſe cauſat delectationem, ſed per accidens eſt vt cauſet triſtitiam, vt ſuprà dictum eſt. * — q. 32. ar. 3. ad 2.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ deſperatio in bello fit periculoſa ꝓꝑ aliquam ſpem adiunctam. Iſti enim qui deſperant de fuga, debilitantur in fugiendo, ſed

ſperant mortem ſuam vindicare, & ideo ex hac ſpe acrius pugnant: vnde periculoſi hoſtibus fiunt.

QVAESTIO XLI.

De timore ſecundum ſe, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandũ eſt primo de timore & ſecundo de audacia.

Circa timorem conſideranda ſunt quatuor. Primo, de ipſo timore Secundo, de obiecto eius. Tertio, de cauſa ipſius. Quarto, de effectu.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum timor ſit paſſio animæ.

¶ Secundo, vtrum ſit ſpecialis paſſio.

¶ Tertio, vtrum ſit aliquis timor naturalis.

¶ Quarto, de ſpeciebus timoris.

231 ### ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum timor ſit paſſio animæ.

Inf. art. 2. cor. Dam. li. 3. cap 23. † c. 5 to 5.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ timor non ſit paſſio animæ. Dicit. n. Damaſ. in li. 3.* ꝙ timor eſt virtus ſm ſyſtolem, id eſt contractionem eſſentiæ deſideratiua ſed nulla virtus eſt paſſio, vt probatur in 2 Eth † ergo timor non eſt paſſio.

¶ 2 Præterea, Oĩs paſſio eſt effectus ex pñtia agentis proueniens: ſed timor nõ eſt de aliquo pñti ſed de futuro vt Dama.* dicit in 2. lib ergo timor nõ eſt paſſio. li. 2. orth. fidei c. 12.

¶ 3 Præterea, Oĩs paſſio aĩæ eſt motus appetitus ſenſitiui, qui ſequit apprehenſionẽ ſenſus: ſenſus aũt non eſt apprehenſiuus futuri, ſed præſentis. cũm ergo timor ſit de malo futuro, videtur, ꝙ non ſit paſſio aĩæ.

lib. 14. c. 7. 8. & 9. 10. 5. SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. in 14 de ciu. Dei,* enumerat timorem inter alias animæ paſſiones.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ inter cæteros animæ motus poſt triſtitiam timor magis rõnem obtinet
q. 22. ar. 1. paſſionis. Vt. n. ſ. dictum eſt,* ad rõnem paſſionis primo quidẽ pertinet, ꝙ ſit motus paſſiuæ virtutis ad q̃ ſ comparatur ſuum obiectum per modũ actiui mouẽti, eo quod paſſio eſt effectus agentis, & per hũc modum ẽt ſentire & intelligere dñr pati. Secundo magis propriè dr̃ paſſio motus appetitiuæ virtutis habentis organum corporale, qui fit cum aliqua tranſmutatione corporali. & adhuc propriiſſimè illi motus paſſiones dñr, qui important aliquod nocumentum. Manifeſtũ eſt aũt, ꝙ timor, cum ſit de malo, ad appetitiuã potentiam pertinet, quæ per ſe reſpicit bonũ & malũ, pertinet aũt ad appetitum ſenſitiuum fit. n cũ quadã
li. 3. orth. fidei c 23. tranſmutatione, ſ. cum contractione: vt Dam.* dicit & importat ẽt habitudinem ad malum ſm quod malum habet quodammodo victoriã ſuper aliquod bonum. vnde veriſſimè ſibi competit ratio paſſionis: tñ poſt triſtitiam; quæ eſt de præſenti malo: nam timor eſt de malo futuro, quod non ita mouet ſicut præſens.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ virtus nominat quoddã principium actionis: & ideo inquantum interiores motus appetitiuæ virtutis ſunt principia exteriorum actuum, dñr virtutes Philoſophus autem negat paſſionem eſſe virtutem, quæ eſt habitus.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut paſſio corporis naturalis prouenit ex corporali pñtia agentis, ita paſſio animæ prouenit ex animali præſentia agentis abſq; præſentia corporali vel reali: inquantũ ſcilicet malum, quod eſt futurum, realiter eſt præſens ſecundum apprehenſionem animæ.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ ſenſus non apprehendit futurũ: ſed ex eo ꝙ apprehendit præſens, animal naturali inſtinctu mouetur ad ſperandum futurum bonum, vel timendum futurum malum.

232 ### ARTICVLVS II.

Vtrum timor ſit ſpecialis paſſio.

AD SECVNDVM ſic proceditur Vr, ꝙ timor non ſit ſpecialis paſſio. Dicit enim Aug. in li. 83. quæſt.* ꝙ quem non examinat metus, neq; cupiditas eum vaſtat, nec ægritudo, id eſt triſtitia, eum macerat, nec ventilat geſtiens & vana lætitia ex quo videtur ꝙ remoto timore, omnes aliæ paſſiones remouentur: nõ ergo paſſio eſt ſpecialis, ſed generalis. lib. 83. q. 6. 33 nõ procul à fine to. 4.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 6 Eth.* ꝙ ita ſe habet in appetitu proſecutio & fuga, ſicut in intellectu, affirmatio & negatio: ſed negatio non eſt aliquid ſpeciale in intellectu, ſicut nec affirmatio, ſed aliquid commune ad multa, ergo nec fuga in appetitu, ſed nihil eſt aliud timor quàm fuga quædam mali. ergo timor non eſt paſſio ſpecialis. lib. 6. eth. c. 2 to. 5.

¶ 3 Præterea, Si timor eſſet paſſio ſpecialis, ꝑcipuè in iraſcibili eſſet: eſt aũt timor etiã in concupiſcibili. Dicit enim Philoſoph. in 2. Rhet.* ꝙ timor eſt triſtitia quædam Et Damaſc. † dicit, ꝙ timor eſt virtus deſideratiua: triſtitia autem & deſiderium ſunt in concupiſcibili, vt ſupra dictum eſt.* non eſt ergo paſſio ſpecialis, cùm pertineat ad diuerſas potentias. li. 2. Rhet. cap. 5. † Dam. li. 3. c. 23. * q. 30. & 35. art. 1.

SED CONTRA eſt, ꝙ condiuiditur alijs paſſionibus animæ, vt patet per Damaſc. in 2. lib. * Dam. li. 2. orth. fidei. ca. 15.

RESPONDEO dicendum, ꝙ paſſiones animæ recipiunt ſpeciẽ ex obiectis, vnde ſpecialis paſſio eſt, quæ habet ſpeciale obiectum. timor aũt habet ſpeciale obiectum ſicut & ſpes. Sicut enim obiectũ ſpei eſt, bonum futurum arduum poſſibile adipiſci, ita obiectum timoris eſt malum futurum difficile, cui reſiſti non poteſt: vnde timor eſt ſpecialis paſſio animæ.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ omnes paſſiones animæ deriuãtur ex vno principio, ſ. ex amore in quo habent adinuicem connexionẽ, & rationẽ huius connexionis remoto timore, remouentur aliæ paſſiones animæ, non ideo quia ſit paſſio generalis.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ non omnis fuga appetitus eſt timor, ſed fuga ab aliquo ſpãli obiecto, vt dictum eſt,* & ideo licet fuga ſit quoddam generale, tamen timor eſt paſſio ſpecialis. In cor. ar.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ timor nullo modo eſt in concupiſcibili, non. n. reſpicit malum abſolutè, ſed cum quadam difficultate vel arduitate, vt ei reſiſti vix poſſit. Sed quia paſſiones iraſcibilis deriuanẽ à paſſionibus concupiſcibilis, & ad eas terminantur (vt ſ. dictum eſt*) ideo timori attribuuntur ea, quæ ſunt concupiſcibilis: dicitur enim timor eſſe triſtitia q 25. ar. 1. inquantum obiectum timoris eſt contriſtans, ſi præſens fuerit, vnde & Philoſophus dicit ibidem,* ꝙ timor procedit ex phãtaſia futuri mali corruptiui, vel cõtriſtatiui. Similiter & deſiderium attribuitur à Dama.* timori, quia ſicut ſpes cauſatur vel oritur à deſiderio boni, ita timor eſt ex fuga mali, fuga autẽ mali oritur ex deſiderio boni, vt ex ſupra dictis patet.* li. 2. Rhe. c. 5 in pri. * Dam. loco in arg. citato. q. 25. ar 2.

233 ### ARTICVLVS III.

Vtrum ſit aliquis timor naturalis.

AD TERTIVM ſic proceditur Videtur, ꝙ timor aliquis ſit naturalis. Dicit enim Damaſ. in 3. lib.* quòd eſt quidam timor naturalis nolente anima diuidi à corpore. li. 3. orth. fidei. c. 23

¶ 2 Præterea, Timor ex amore oritur, vt dictum eſt* ſed eſt aliquis amor naturalis, vt Dion. dicit 4 cap. De di. no. † ergo etiam eſt aliquis timor naturalis. * art. 2. ad prin. † c 4. de diuin. no. in 2. part.

¶ 3 Præterea, Timor opponitur ſpei, vt ſupra dictum eſt,* ſed eſt aliqua ſpes naturæ, vt patet per id quod dicitur Roman. 4 de Abraham, quòd contra ſpem naturæ in ſpem gratiæ credidit, ergo etiam eſt aliquis timor naturæ. * q 40. art. 4. ad 1.

SED CONTRA, Ea quæ ſunt naturalia, communiter inueniuntur in rebus animatis & inanimatis, ſed timor non inuenitur in rebus inanimatis, ergo timor non eſt naturalis.

RESPONDEO dicendum, ꝙ aliquis motus dr̃ naturalis, quia ad ipſum inclinat natura, ſed hoc con-

tingit

tingit dupliciter. Vno modo, quòd totum pficitur à natura abſque aliqua opatione apprehenſiuæ virtutis, ſicut moueri ſurſum eſt motus naturalis ignis, & augeri eſt motus naturalis aīalium & plantarum. Alio mō dr̄ motus naturalis, ad quem natura inclinat, licet non pficiatur niſi per apprehenſionem, quia ſicut ſupra dictum eſt*, motus cognitiuæ & appetitiuæ virtutis reducitur in naturā ſicut in principium primum. Et per hunc modum etiā ipſi actus apprehenſiuæ virtutis (vt intelligere, ſentire & memorari,) & etiā motus appetitus aīalis quādoque dicuntur naturales, & per hunc modum poteſt dici timor naturalis, & diſtinguitur à timore non naturali, ſm diuerſitatem obiecti. Eſt enī, vt Philoſophus dicit in 2 Rhet* timor de malo corruptiuo, quod natura refugit pp naturale deſiderium eſſendi, & talis timor dr̄ eſſe naturalis, & iterum de malo contriſtatiuo quod non repugnat naturæ, ſed deſiderio appetitus, & talis timor non eſt naturalis, ſicut etiā ſupra, amor*, concupiſcentia, & delectatio diſtincta ſunt p naturale & non naturale. Sed ſm primā acceptionē naturalis ſciendum eſt, quòd qdā de paſſionibus aīæ, qnq; dicuntur naturales, vt amor, deſiderium & ſpes, aliæ verò naturales dici non poſſunt, & hoc ideo, quia amor & odium deſiderium & fuga important inclinationem quandam ad proſequendum bonum & fugiendum malum, quæ quidem inclinatio pertinet etiā ad appetitum naturalē, & ideo eſt amor quidā naturalis, & deſiderium vel ſpes poteſt quodāmodo dici etiā in rebus naturalibus cognitione carentibus, ſed aliæ paſſiones aīæ important quoſdam motus, ad quos nullo modo ſufficit inclinatio naturalis, vel quia de ratione harum paſſionum eſt ſenſus ſeu cognitio, ſicut dictum eſt*, quòd apprehenſio requiritur ad rōnem delectationis & doloris, vñ quí caret cognitione, non pōt dici delectari vel dolere, aut quia hmōi motus ſunt contra rōnem inclinationis naturalis, puta quòd deſperatio refugit bonum pp aliquam difficultatē, & timor refugit impugnationem mali contrarij, ad quod eſt inclinatio naturalis, & ideo huiuſmodi paſſiones nullo modo attribuuntur rebus inanimatis.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

q. 17. ar. 9. ad 2. & q. 10. art. 1.
li. 2. Rhet. ca. 5. to. 6.
q. 30. ar. 3. & q. 31. art. 7.
q. 31. ar. 4. & q. 35. art. 1.

ARTICVLVS IIII.

234 *Vtrum conuenienter aſſignentur ſpecies timoris.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̄, quòd inconuenienter Dam*. aſſignet ſex ſpecies timoris, ſcʒ ſegnitiem, erubeſcentiā, verecundiā, admirationem, ſtuporem, agoniā. Vt n. Philoſophus dicit in 2 Rhet†, timor eſt de malo contriſtatiuo, ergo ſpecies timoris debent rndere ſpeciebus triſtitię. ſunt aūt quatuor ſpecies triſtitię (vt ſupradictum eſt*) ergo ſolū debent eſſe quatuor ſpecies timoris eis corrñdentes.

¶ 2 Præterea, Illud qđ in actu nr̄o conſiſtit, noſtræ poteſtati ſubijcitur, ſed timor eſt de malo quod excedit poteſtatem noſtrā, vt dictum eſt †. non ergo ſegnities & erubeſcentia & uerecundia, quæ reſpiciunt operationem noſtram, debent poni ſpecies timoris.

¶ 3 Præterea, Timor eſt de futuro, vt dictum eſt*, ſed verecundia eſt de turpi actu iā commiſſo, vt Greg. Nice. dicit† ergo uerecundia non eſt ſpecies timoris.

¶ 4 Præterea, Timor non eſt niſi de malo, ſed admiratio & ſtupor ſunt de magno & inſolito, ſiue bono ſiue malo ergo admiratio & ſtupor nō ſunt ſpecies timoris.

¶ 5 Præterea, Philoſophi ex admiratione ſunt moti ad inquirendā veritatem, ut dr̄ in principio Meta*. timor autem nō mouet ad inquirendum, ſed magis ad fugiendum ergo admiratio non eſt ſpecies timoris.

¶ SED IN CONTRARIVM ſufficiat auctoritas Damaſc & Gregor Niceni †.

RESPONDEO dicendum, q ſicut dictum eſt*, timor eſt de futuro malo qđ excedit poteſtatem timentis, vt ſcilicet ei reſiſti non poſſit: ſicut autem bonum hominis, ita & malum pōt cōſiderari, vel in operatione ipſius, vel in exterioribus rebus. In opatione autem ipſius hoīs pōt duplex malum timeri. Primo quidem labor grauans naturam, & ſic cauſatur ſegnicies cum ſcʒ aliquis refugit operari pp timorem excedentis laboris. Secundo turpitudo lædens opinionem, & ſic ſi turpitudo timeatur in actu committendo, eſt erubeſcentia, ſi autem ſit de turpi iā facto, eſt verecundia. malum autem quod in exterioribus rebus conſiſtit, tripliciter poteſt excedere hoīs facultatem ad reſiſtendum. Primo quidem ratione ſuæ magnitudinis, cùm aliquis ſcilicet conſiderat aliquod magnum malum, cuius exitum conſiderare non ſufficit, & ſic eſt admiratio. Secundo rōne diſſuetudinis, quia ſcʒ aliqđ malum inconſuetum noſtræ conſiderationi offertur, & ſic eſt magnum nr̄a reputatione, & hoc mō eſt ſtupor qui cauſatur ex inſolita imaginatione. Tertio modo rōne improuiſionis, quia ſcʒ prouideri non pōt, ſicut futura infortunia timentur, & talis timor dr̄ agonia.

2. 2. q. 19. art. 1. ad 1. Et 3. diſt. 26 q. 1 ar. 3 co. h. & diſt. 34. q. 2. art. 1 q. 2. ad 6. Et verī. q 26. ar. 4. ad 7.
* Dam. lib. 2. orth. fidei, ca 15.
† 2. Rhet. c. 5. to. 6.
* q 35. art. 8.
† artic 2.
* ar. 1 et 2.
† li. 4 c. 14. parum a principio.
* li. 1. Met. c 2 in me.
† Dam loco in arg. 1. citato, & in arg 3
* artic. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illæ ſpecies triſtitiæ, q ſuprà * poſitæ ſunt, non accipiuntur ſm diuerſitatem obiecti, ſed ſm effectus, & ſm quaſdam ſpeciales rationes, & ideo non oportet, quod illæ ſpecies triſtitiæ rñdeant iſtis ſpeciebus timoris, quæ accipiuntur ſm diuiſionem in propriā obiecti ipſius timoris. q. 35. art. 8

AD SECVNDVM dicendū, quòd opatio ſm qđ iā ſit, ſubditur poteſtati operantis, ſed aliqđ circa opationem conſiderari poteſt, facultatem operantis, excedens, pp quod aliqs refugit actionem, & ſm hoc ſegnities, erubeſcentia, & verecundia ponuntur ſpēs timoris.

AD TERTIVM dicendum, quòd de actu pterito poteſt timeri cōuitium vel opprobrium futurum, & ſecundum hoc verecundia eſt ſpecies timoris.

AD QVARTVM dicendum, quòd nō q̄libet admiratio & ſtupor ſunt ſpecies timoris, ſed admiratio q̄ eſt de magno malo, & ſtupor qui eſt de malo inſolito: vel pōt dici, q ſicut ſegnicies refugit laborem exterioris, ita admiratio & ſtupor refugiunt difficultatem conſiderationis rei magnæ & inſolitę, ſiue ſit bona ſiue mala: & hoc modo ſe habeat admiratio & ſtupor ad actū intellectus ſicut ſegnicies ad exteriorem actum.

AD QVINTVM dicendum q admirans refugit in præſenti dare iudicium de eo quòd miratur, timens defectum, ſed in futurum inquirit. ſtupens aūt timet & in præſenti iudicare & in futuro inquirere: vnde admiratio eſt principium Philoſophandi: ſed ſtupor eſt philoſophicæ conſiderationis impedimentum.

QVÆSTIO XLII.

De obiecto timoris, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandū eſt de obiecto timoris.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrū bonū ſit obiectū timoris vel malū.

¶ Secundo, vtrum malum naturæ ſit obiectū timoris.

¶ Tertio, vtrum timor ſit de malo culpæ.

¶ Quarto, vtrum ipſe timor timeri poſſit.

¶ Quinto, vtrum repentina magis timeantur. 235

¶ Sexto, vtrum, ea, contra quæ non eſt remedium, magis timeantur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum obiectum timoris ſit bonum vel malum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̄ q bonum ſit obiectū timoris. Dicit enī Augu. in lib. 83 q. * q nihil timemus niſi ne id qđ amamus, aut adeptū amittamus*, aut nō adipiſcamur ſperatū: ſed q amatur eſt bonū. ergo timor reſpicit bonū ſicut ppriū obiectū.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 2 Rhet†. qđ poteſtas & ſuper aliū eſſe eſt terribile: ſed hmōi eſt quoddam bonum, ergo bonum eſt obiectum timoris.

¶ 3 Præterea, In Deo nihil malum eſſe pōt, ſed mandatur nobis, vt Deum timeamus, ſm illud Pſalm. 33. Timete Deum oēs ſancti eius. ergo etiam timor eſt de bono.

SED CONTRA eſt quod Damaſc dicit in 2. lib * quod timor eſt de malo futuro.

Inſe. art. 3 & 4. co. & q. 43 ar. 1. 3. & 5. co 1. et q. 43. ar. 1. cor. Et 2 2. q. 19. ar. 11 cor. fi. Et 3. diſt. 26 qō. 1. ar. 2. co.
* q. 33. in princ. to 4
† li. 2. Rhe. c 5 com 6.
* li. art. 12 in fine.

RESPONDEO dicendum, quod timor eſt quidā motus appetitiuæ virtutis. ad virtutem aūt appetitiuā pertinet proſecutio & fuga vt dicitur in 6 Eth*. Eſt autem proſecutio boni, fuga autem mali: vñ quicunque motus appetitiuæ virtutis importat proſecutionē, habet aliquod bonum pro obiecto. quicunque aūt importat fugam, habet malū pro obiecto. vñ cùm timor fugam quandam importet, primo & per ſe reſpicit malū ſicut proprium obiectum: poteſt autē reſpicere etiam bonū ſecundum quod habet habitudinem ad malum, quod quidem poteſt eſſe dupliciter. Vno quidē mō inquantum per malum priuatur bonum, ex hoc autem ipſo eſt aliquid malum, quod eſt priuatiuum boni: vnde cùm fugiatur malum, quia malum eſt, ſequitur vt fugiatur, quia priuat bonum quod quis amando proſequitur: & ſecundum hoc dicit Auguſtinus*: quod nulla eſt cā timendi niſi ne amittatur bonum amatum. Alio modo cōparatur bonum ad malum, vt cā ipſius, inquantum ſcilicet aliquod bonum ſua virtute poteſt inducere aliquod nocumentū in bono amato: & ideo ſicut ſpes (vt ſupra dictum eſt*) ad duo reſpicit, ſcilicet ad bonum, in quod tendit, & ad id per quod ſperat ſe bonum concupitū adipiſci, ita etiam timor ad duo reſpicit, ſcilicet ad malum, quod refugit & ad illud bonum quod ſua virtute pōt inferre malum: & per hunc modum Deus timetur ab homine, inquantum poteſt infligere pœnā vel ſpiritualem, vel corporalem; & per hunc etiam modum timetē poteſtas alicuius hominis: maximè quādo eſt læſiua, vel quando eſt iniuſta: quia ſic in promptu habet nocumentum inferre, ita etiam timetur ſuper alium eſſe, id eſt inniti alij: vt ſcilicet in eius poteſtate ſit conſtitutum nobis nocumentū inferre. ſicut ille, qui eſt conſcius criminis, timet ne crimen reueletur. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

li 6 ethic. cap. 2. to. 5. — li 83 queſt. q. 33 in princ. to. 4 — q præced. art 7.

ARTICVLVS II.

Vtrum malum naturæ ſit obiectum timoris.

236

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, quod timor non ſit de malo naturæ. Dicit enim Philoſophus in 2. Rhetor*. quod timor conſiliatiuos facit. nō aūt conſiliamur de his, quæ à natura eueniunt, vt dr in 3. Ethicorum †. ergo timor non eſt de malo naturæ.

¶ 2 Præterea, Defectus naturales ſemper homini imminent, vt mors & alia huiuſmodi ſi igitur de huiuſmodi malis eſſet timor, oporteret quòd homo ſemper eſſet in timore.

¶ 3 Præterea, Natura non mouet ad contraria: ſed malum naturæ prouenit ex natura: ergo quòd timēdo aliquis refugiat huiuſmodi malum, nō eſt à natura: timor ergo naturalis non eſt de malo naturæ, ad quem tamen hoc malum pertinere videtur.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 3. Ethic*. quòd inter omnia terribiliſſimum eſt mors, quæ eſt malum naturæ.

RESPONDEO dicendū, quòd ſicut Philoſophus dicit in 2. Ret*. quòd timor prouenit ex phantaſia futuri mali corruptiui, vel contriſtatiui: ſicut autē contriſtatiuum malū eſt quod cōtrariatur voluntati, ita corruptiuum malum eſt quod contrariatur naturæ: & hoc eſt malum naturæ vnde de malo naturæ poteſt eſſe timor. Sed conſiderandum eſt, quòd malum naturæ, quandoq; eſt à cā naturali, & tunc dr̄ malum naturæ, non ſolum quia priuatur naturæ bonum, ſed ēt quia eſt effectus naturæ, ſicut mors naturalis, & alij huiuſmodi defectus aliqñ vero malum naturæ prouenit ex cauſa non naturali: ſicut mors, quæ violenter infertur à perſecutore & vtroque mō malum naturæ quodāmodo timetē, & quodammodo non timetur. Cùm enim timor proueniat ex phātaſia futuri mali, vt dicit Philoſoph*, illud ꝙ remouet futuri mali phantaſiam, excludit ēt timorē. Quod autem nō appareat aliquod malum vt futurū, poteſt ex duobus contingere. Vno quidem modo ex hoc, quod eſt remotum & diſtans, hoc enim propter diſtantiā magnam namur, vt non futurum, & ideo vel non timemus, vel parum timemus, vt enim Philoſoph. dicit in 2. Rhe*. Quæ valde longè ſunt, non timentur, ſciunt enim oēs. quod morientur, ſed quia non prope eſt, nihil curant Alio mō æſtimatur aliquod malū quod eſt futurum, vt non futurum pp̄ neceſſitatem, quæ facit ipſum æſtimare vt præſens, vnde Philoſophus dicit in 2. Rhetor*. quod illi, qui iam decapitantur, non timent, vidētes ſibi neceſſitatem mortis imminere Sed ad hoc, quòd aliquis timeat, oportet adeſſe aliquam ſpem ſalutis: ſic igitur malum naturæ non timetur, quia non apprahenditur vt futurū Si verò malū naturæ, qđ eſt corruptiuū, appræhendatē vt propinquū, & tñ cum aliqua ſpe euaſionis, tunc timebitur.

Inf. ar. 6. ad 2. Et 2 2. qō 144. ar. 1 cor — *li. 2. Rhe. cap. 5. poſt med. to 6. — † li 3 ethi. ca 3. nō procul a principio, to. 5. — li 3. eth. c 6. paulo poſt med. tom. 5. — li 2. Rhet. c 5. in principio to. 6. — li 2. Rhet. c 5. in principio tom. 6. — li 2 Rhet ca 5 circa prin. to 6. — li. 2. Rhet. ca 5. circa med. to. 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod malum naturæ quandoque non prouenit à natura, vt dictū eſt: ſecundum tamen quod à natura prouenit, etſi non ex toto vitari poſſit, poteſt tamen differri: & ſub hac ſpe poteſt eſſe conſilium de vitatione ipſius.

AD SECVNDVM dicendū, quòd malum naturæ etſi ſemper immineat, non tamen ſemper imminet de propinquo: & ideo non ſemper timetur.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ mors & alij defectus naturæ proueniunt à natura vniuerſali: quibus tñ repugnat natura particularis quātū pōt, & ſic ex inclinatiōe particularis naturę eſt dolor & triſtitia de hmōi malis, cū ſunt pſentia, & timor ſi immineat in futurū.

ARTICVLVS III.

Vtrum timor ſit de malo culpæ

237

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr, quòd timor poſſit eſſe de malo culpæ. Dicit enim Aug. ſuper Canonica Ioan*. ꝙ timore caſto timet hō ſeparatione à Deo, ſed nihil ſeparat nos à Deo niſi culpa, ſm̄ illud Iſa. 59 Peccata veſtra diuiſerunt inter vos & Deū veſtrum. ergo timor poteſt eſſe de malo culpæ

¶ 2 Præterea, Tullius dicit in 4 de Tuſculanis quæſtionibus*, quòd de illis timemus cū futura ſunt, de quorū præſentia triſtamur, ſed de malo culpæ pōt aliquis dolere vel triſtari ergo ēt malum culpæ aliquis pōt timere

¶ 3 Præterea, Spes timori opponitur, ſed ſpes pōt eſſe de bono virtutis, vt patet per Philoſophū in 9. Ethic* & Apoſtolus dicit ad Gal 5 Confido de vobis in Dño, quod nihil aliud ſapietis. ergo etiam timor poteſt eſſe de malo culpæ.

¶ 4 Præterea, Verecundia eſt quædam ſpecies timoris (vt ſupra dictum eſt*) ſed verecundia eſt de turpi. facto, quod eſt malum culpæ, ergo & timor.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Rhet*. quòd non omnia mala timentur, puta ſi aliquis erit iniuſtus, aut tardus

RESPONDEO dicendū, quòd ſicut ſupra dictū eſt*, ſicut obiectum ſpei eſt bonū futurum arduū, quod quis pōt adipiſci, ita timor eſt de malo futuro arduo, quod non poteſt de facili vitari Ex quo poteſt accipi, quod id quod oīno ſubiacet poteſtati & voluntati noſtræ non habet rōnem terribilis, ſed illud ſolū eſt terribile, quod habet cauſam extrinſecā. Malū aūt culpæ propriam cām habet voluntatem humanam, & iō propriè non habet rōnē terribilis. Sed quia voluntas ab aliquo exteriori pōt inclinari ad peccandū, ſi illud inclinans habeat magnam vim ad inclinandū, ſm̄ hoc poterit eſſe timor de malo culpæ, inquātum eſt ab exteriori cauſa, puta cùm aliquis timet commorari in ſocietate malorum, ne ab eis ad peccandū inducatē, ſed propriè loquendo, in tali diſpoſitione magis timet hō ſeductionem, q̄ culpam ſm̄ propriam rationem, id eſt, inquantū eſt voluntaria ſic enim non habet, vt timeatur

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ſeparatio à Deo eſt quædam pœna conſequens peccatum, & omnis pœna aliquo modo eſt ab exteriori cauſa.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ triſtitia & timor in vno

2. 2. q 144. art 1 cor. — *tract 9 in epiſt Ioan. circa medium, to. 9 — li 4 in ſol. 3. à princ. lib — lib. 9 ca 4. parū ante medium, to. 5. — q 41 art 4 — li 2 Rhet. c. 5. in principio to. 6. — q. 40 ar. 2.

in uno conueniunt, quia utrunq; eſt de malo, differũt aũt in duobus. In uno quidem, qa triſtitia de malo ꝑſenti, timor de malo futuro. In alio uerò, quia triſtitia cum ſit in concupiſcibili, reſpicit malũ abſolutè, vñ põt eſſe de quocunq; malo, ſiue paruo ſiue magno. timor uerò cũ ſit ĩ iraſcibili, reſpicit malũ cũ quadã arduitate ſeu difficultate, q̃ tollitur, inquãtũ aliqd ſubiacet uolũtati, & iõ nõ oĩa timemus q̃ ſunt futura, de qb. triſtamur cũ sũt pſentia, ſʒ aliqua, q̃ ſ. sũt ardua.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſpes eſt de bono ꝙ qs põt adipiſci. Põt aũt aliqs adipiſci bonũ, uel ꝑ ſe, uel per aliũ, & iõ ſpes põt eſſe de actu uirtutis qui eſt in poteſtate nõſtra cõſtitutus, ſed timor eſt đ malo ꝙ non ſubiacet noſtrę poteſtati, & iõ ſemper malũ ꝙ timetur, eſt à cauſa extrinſeca, bonũ aũt ꝙ ſperatur, poteſt eſſe & à cauſa intrinſeca, & à cauſa extrinſeca.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt *, verecundia non eſt timor de actu ipſo peccati, ſed de turpidine uel ignominia, quæ conſequitur ipſum, quæ eſt à cauſa extrinſeca. q.41. ar.4. ad 2. & 3.

238

ARTICVLVS IIII.

Vtrum timor ipſe timeri poſſit.

AD QVARTVM ſic proced. ĩ. Videtur ꝙ timor timeri non poſſit. Omne enim quod timetur, timẽdo cuſtoditur, ne am ttatur, ſicut ille q timet amittere ſanitatem, timẽdo cuſtodit eã. ſi igĩ timor timeatur, timẽdo ſe cuſtodit homo, ne timeat, quod uidetur eſſe inconueniens.

¶ 2 Præterea, Timor eſt quædam fuga, ſed nihil fugit ſeipſum, ergo timor non timet timorem.

¶ 3 Prӕterea, Timor eſt de futuro, ſed ille qui timet, iam habet timorem, non ergo poteſt timere timorem.

SED CONTRA eſt, quod homo poteſt amare amorem, & dolere de dolore. ergo etiam pari ratione poteſt timere timorem

RESPONDEO dicendũ. ꝙ ſicut dictum eſt *, illud ſolum habet rationem terribilis, quod ex cauſa extrinſeca prouenit, nõ autem qđ ꝓuenit, ex uolũtate noſtra, timor aũt partim prouenit ex cauſa extrĩſeca, & partim ſubiacet uolũtati, prouenit quidẽ ex cã extrinſeca, inquantũ eſt paſſio quædã cõſequens phãtaſiam imminentis mali: & ſm hoc põt aliquis timere timorem, ne ſ. immineat ei neceſſitas timendi ꝑ ſuperuentiam alicuius excellentis mali. Subiacet aũt uoluntati inquantũ appetitus inferior obedit rõni. vñ hõ põt timorem repellere. Et ſm hoc timor nõ põt timeri, vt dicit Aug in li. 83. q † Sed quia rationib quas inducit, aliqs poſſet uti ad oſtendendum, ꝙ timor nullo modo timeatur, ideo ad eas reſpondendum eſt. art. præce. lib 3. quæ. q. 33. to. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non oĩs timor eſt unus timor, ſed ſecundum diuerſa, q̃ timenſ, ſunt diuerſi timores, nihil ergo prohibet, quin in uno timore aliqs præſeruet ſe ab alio timore, & ſic cuſtodiat ſe non timere tunc illo timore.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ cùm ſit alius timor quo timetur malum imminens, & alius timor quo timetur ipſe timor mali imminẽtis non ſequiĩ ꝙ idem fugiat ſeipſum, uel quod ſit idẽ fuga ſuiipſius.

AD TERTIVM dicendum, quod ꝓpter diuerſitatem timorum iam dictam, timore pſenti poteſt homo timere futurum timorem.

239

ARTICVLVS V.

Vtrum repentina magis timeantur.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr ꝙ inſolita & repentina non ſunt magis terribilia S cut n. ſpes eſt de bono, ita timor de malo, ſed experientia facit ad augmentum ſpei in bonis. ergo etiam facit ad augmentum timoris in malis. ꝛ ſ. qõ 48 ꝛ. 3. ad 3.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 2 Rhet. * ꝙ magis timentur non quiacutæ ſunt iræ, ſed mites & aſtutꝛ. conſtat aũt ꝙ illi q acutæ iræ ſunt, magis habẽt ſubitos motus. ergo ea q̃ sũt ſubita, ſunt minus terribilia. li. 2. Rhet. c. 5. ante med. to. 6.

¶ 3 Præterea, Quę ſunt ſubita, minus cõſiderari poſſunt, ſed tanto aliqua magis timentur, quanto magis conſiderantur. vnde Philoſophus dicit in 3 Eth. * ꝙ aliqui videntur fortes propter ignorantiam, qui ſi cognouerint quod aliud ſit quàm ſuſpicantur, fugiunt, ergo repentina minus timentur. li. 3 e. 8. in fine, to. 5.

SED CONTRA eſt, qđ Au dicit ĩ 2 Cõfe. * Timor inſolita & repentina exhorreſcit rebus quæ amãtur, aduerſantia dum præcauet ſecuritati. li. 2 Cõfe. c. 6. à medio, to. 1.

RESPONDEO dicẽdum ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt *, obiectũ timoris eſt malũ imminens, qđ nõ de facili repelli põt. hoc aũt ex duob. cõtingit, ſ. ex magnitudine mali, & ex debilitate timẽtis, ad utrũq; aũt horũ operat ꝙ aliqd ſit inſolitum & repentinum. Primo qdẽ facit ad hoc ꝙ malum imminens maius appareat oĩa. n. corporalia & bona & mala quanto magis conſiderãtur, minora apparent. & ideo ſicut ꝑ diuturnitatem dolor præſentis mali mitigatur, ut patet ꝑ Tullium ĩ 3 de Tuſcul. quæſtionib. *, etiã ex pmeditatione minuitur timor futuri mali. Secundo aliqd eſſe inſolidum & repentinum facit ad debilitatem timentis inquantum ſubtrahit remedia q̃ hõ põt ꝑparare ad repellendum futurum malum, quæ eſſe no poſſunt quãdo ex improuiſo malum occurrit. artic. 3. lib. 3. aliquantulũ à medio.

AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ obiectũ ſpei eſt bonum, qđ qs põt adipiſci. & iõ ea q̃ augmentant poteſtatem hoĩs, nata ſunt augere ſpem, & eadẽ rõne diminuere timorẽ, qa timor eſt de malo, cui nõ de facili põt reſiſti qa igĩ experiẽtia facit hoĩem magis potẽtẽ ad operãdũ, iõ ſicut auget ſpẽ, ita diminuit timorẽ.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ illi q habent iram acutam, non occultant eam, & ideo nocumenta ab eis illata non ſunt repentina, quin prӕuideantur, ſed hoĩes mites & aſtuti occultãt irã & iõ nocumẽtũ qđ ab eis imminet, non põt ꝓuideri, ſed ex improuiſo aduenit & ꝑ hoc Philoſ * dicit, ꝙ tales magis timenſ. loco citato in arg.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ꝑ ſe loquendo bona vel mala corporalia in principio maiora apparent, cuius ratio eſt qa vnumquodq; magis apparet, contrario iuxta ſe poſito. vñ cum aliqs ſtatim à paupertate ad diuitias trãſit ꝑ paupertatem pexiſtentẽ diuitias magis æſtimat, & econtrario, diuites ſtatim ad paupertatem deuenientes eã magis horrent, & ꝑ hoc malum repentinum magis timetur qa magis vr eſſe malum, ſed põt ꝑ aliqd accidens contingere, ꝙ magnitudo alicuius mali lateat, puta eum hoſtes ſe inſidioſè occultant, & tunc verum eſt, quod malum ex diligenti conſideratione ſit terribilius.

ARTICVLVS VI.

240

Vtrum ea, contra quæ non eſt remedium magis timeantur.

AD SEXTVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ ea q̃ non habent remedium, non ſint magis timenda. Ad timorem. n requiritur, ꝙ remaneat aliqua ſpes ſalutis (vt ſ. dictum eſt *) ſed in malis q̃ non habent remedium nulla remanet ſpes ſalutis. ergo talia mala nullo modo timentur. artic. 2.

¶ 2 Præterea, Malo mortis nullum remediũ adhiberi poteſt, non. n. ſm naturam poteſt eſſe reditus à morte ad uitam, non tñ mors maximè timetur; ut dicit Philoſ. in 2 Rhet. * non ergo ea magis timentur, quæ remedium non habent. lib. 2. Ret. c 5. circa princ to 6

¶ 3 Præterea, Philo. dicit in 1 Eth. * quod non eſt magis bonũ quod eſt diuturnius, eo qđ eſt unius diei, neque quod eſt perpetuum, eo quod non eſt perpetuum ergo eadem ratione neque maius malum, ſed ea quæ non habent remedium, non uidentur differre ab alijs niſi propter diuturnitatem vel perpetuitatem ergo propter hoc non ſunt peiora vel magis timenda. * li. 1. ethi. ca. 6. parũ ante med. to. 5.

SED CONTRA eſt quod Philoſo. dicit in 2.

Rhe-

li 2. Rhe. ca. 5 circa medium. to. 6. Rhetor.* quòd omnia timenda ſunt terribiliora, quę cunq; ſi peccauerint, corrigi non contingit, aut quorũ auxilia non ſunt, aut non facilia.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ obiectum timoris, eſt malum, unde illud quod facit ad augmentũ mali facit ad augmentum timoris, malum autem augetur non ſolum ſm ſpeciem ipſius mali, ſed etiam ſm cir-
q. 41. ar 3. cunſtãtias, vt ex ſ. dictis apparet,* Inter cæteras aũt circunſtantias diuturnitas, vel etiam perpetuitas magis vr facere ad augmentũ mali, ea.n. quę ſunt in tẽpore, ſm durationem temporis quodãmõ menſurantur. vñ, ſi pati aliquid in tempore tanto eſt malum, pati idem in duplo tpe apprehenditur, ut duplatum, & ſm hãc rõnem pati idem in infinito tpe, qđ eſt perpetuo pati, habet quodammodo infinitum augmẽtum, mala aũt quæ poſtquam aduenerint, non poſſunt habere remedium, vel non de facili, accipiuntur, ut perpetua vel diuturna, & ideo maximè redduntur timenda.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod remedium mali eſt duplex. Vnum per quod impeditur futurum malum, ne adueniat, & tali remedio ſublato aufertur ſpes & per cõſequens timor, vnde de tali remedio nũc non loquimur. Aliud remediũ mali eſt quo malũ iã pñtens remouetur, & de tali remedio nunc loquimur.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ licet mors ſit irremediabile malum, tamen quia non imminet de
artic. 2. prope non timetur, ut ſupra dictum eſt*.

AD TERTIVM dicẽdum, qđ Philoſ. ibi loquitur de p ſe bono, qđ eſt bonum ſm ſpeciem ſuã. ſic autem non ſit aliquid magis bonum propter diuturnitatem uel perpetuitatem, ſed propter naturam ipſius boni.

QVAESTIO XLIII.

De cauſa timoris, in duos articulos diuiſa.

DEINDE cõſiderandum eſt de cauſa timoris. ¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primo, utrum cauſa timoris ſit amor. ¶ Secundo, utrum cauſa timoris ſit defectus.

ARTICVLVS PRIMVS.

241 *Vtrum cauſa timoris ſit amor.*

Infr art 2. cor. Et 2. q5. 19. art. 9. ad 3 Et Pſal. 18. co. 9. AD PRIMVM ſic pceditur. Videtur ꝙ amor non ſit cã timoris. Illud.n. ꝙ introducit aliqd eſt cauſa eius, ſed timor introducit amorem charitatis, ut Aug. dicit ſuper Canonicam Ioan.* timor eſt cauſa amoris, & non econuerſo.

* tra. 9. ante mediũ. †li. 2. Rhe to. ca 5. to mo. 6. ¶ 2 Præterea. Philoſ. dicit in Rhet. † ꝙ illi maxime timentur a quibus expectamus imminere nobis aliqua mala, ſed propter hoc, quod ab aliquo expectam⁹, malum, magis prouocamur ad odium eius, quam ad amorem, ergo timor magis cauſatur ab odio, quàm ab amore.

q 42. ar. 3. ¶ 3 Præterea, Supra dictum eſt*, quod ea quæ ſunt à nobiſipſis, non habent rationem terribilium, ſed ea, quę ſunt ex amore, maxime pueniunt ex intimo corde. ergo timor ex amore non cauſatur.

li. 83. quę. q. 33 i prĩ ci. to. 4. SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in li. 83. q.* Nulli dubium eſt non aliam eſſe metuendi cauſam niſi ne id quod amamus, aut adeptũ amittamus, aut nõ adipiſcamur ſperatum. omnis ergo timor cauſatur ex hoc ꝙ aliquid amamus. amor igitur eſt cauſa timoris.

RESPONDEO dicendum, ꝙ obiecta paſſionum aĩæ ſe habent ad eas tanꝗ formę ad res naturales, uel artificiales, qa paſſiones animæ ſpeciẽ recipiunt ab obiectis, ſicut res prædictæ à ſuis formis. Sicut igitur quicquid eſt cauſa formæ, eſt cauſa rei conſtitutæ per ipſam ita etiam quicquid, & quocunq; modo eſt cauſa obiecti eſt cauſa paſſionis. Contingit au ẽ aliquid eſſe cauſam obiecti, uel per modum cauſę efficientis, uel p modum diſpoſitionis materialis. ſicut obiectum delectationis eſt bonum apparens, conueniens coniunctum: cuius cã efficiens eſt illud, quod facit coniunctionem, vel quod facit conuenientiam, uel bonitatem, uel apparentiam huiuſmodi boni, cauſa autem per modum diſpoſitionis materialis eſt habitus, vel quæcunque diſpoſitio, ſm ꝙ ſit alicui conueniens aut apparens illud bonum, qđ eſt ei coniunctum. Sic igitur in propoſito obiectum timoris eſt æſtimatum malum futurum propinquum, cui reſiſti de facili non poteſt. & ideo illud quod poteſt inferre tale malum eſt cauſa effectiua obiecti timoris, & p conſequens ipſius timoris. Illud autem per qđ aliquis ita diſponitur, ut aliquid ſit ei tale, eſt cauſa timoris & obiecti eius per modũ diſpoſitionis materialis. & hoc mõ amor eſt cã timoris ex hoc.n. ꝙ aliquis amat aliqđ bonum, ſequitur, ꝙ priuatiuũ talis boni ſit ei malum. & per conſequens, quod timeat ipſum tanquã malum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut ſ dictum. eſt,* timor p ſe & primo reſpicit malum ꝙ refugit, qđ opponitur alicui bono amato, & ſic per ſe timor naſcitur ex amore, ſecundario verò reſpicit ad id p qđ prouenit tale malum, & ſic per accidens quãque timor inducit amorem, inquantum ſcilicet homo qui timet puniri à Deo, ſeruat mãdata eius, & ſic incipit ſperare, & ſpes introducit amorem ut ſupra dictum eſt * q.præ ar.1 q. 40. ar. 7.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ille, a quo expectamus mala, primò quidem odio habetur, ſed poſtquã ab ipſo iã icipiũt ſperari bona, tunc icipit amari, bonũ aũt cui cõtrariatur malũ qđ timeẽ à principio amabatẽ.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio illa pcedit de eo, quod eſt cauſa mali terribilis per modum efficiẽtis, amor autem eſt cauſa eius per modum materialis diſpoſitionis, ut dictum eſt.* I corp. art.

ARTICVLVS II.

242 *Vtrum cauſa timoris ſit defectus.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ defectus non ſit cauſa timoris. Illi n qui potentiã hẽnt, maxime timẽtur, ſed defect⁹ cõtrarĩ potentiæ ergo defectus non eſt cauſa timoris. pſalm. 26. co. 1.

¶ 2 Præterea, Illi qui iam decapitantur, maximè ſunt in defectu, ſed tales non timent, ut dicitur in 2. Rhet.* ergo defectus non eſt cauſa timoris. li 2. Rhet. ca. 5. circa mediũ, tomo. 6.

¶ 3 Præterea, Decertare ex fortitudini prouenit non ex defectu, ſed decertantes timent eos qui pro eiſdem decertant, vt dicitur in 2. Rhet. † ergo defectus nõ eſt cauſa timoris. li. 2. Rhet. ca. 5. ante mediũ tomo. 6.

SED CONTRA, Contrariorum contrariæ ſunt cauſæ, ſed diuitiæ, & robur, & multitudo amicorum, & poteſtas excludunt timorem, vt dicitur in 2. Rhet.* ergo ex defectu horum timor cauſatur. eo. li. & c. Rhet. poſt mediu, tomo. 6.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſ dictum eſt * duplex cauſa timoris accipi põt, una qdẽ p modũ materialis diſpoſitionis ex parte eius, qui timet, alia per modũ cãæ efficientis ex parte eius, qui timeẽ. Quantũ igit ad primum, defectus per ſe loquendo, ẽ cauſa timoris, ex aliquo.n defectu uirtutis contingit, ꝙ nõ poſſit aliquis de facili repellere imminens malum, ſed tñ ad cauſandũ timorem requiritur defectus cũ aliqua menſura minor.n. eſt defectus q cauſet timorẽ futuri mali, ꝙ defect⁹ cõſeqñs malũ pñs, de quo eſt triſtitia, & adhuc eſſet maior defectu:, ſi totaliter ſenſus mali auferret, uel amor boni, cu.⁹ cõtrariũ timeẽ Quãtũ uerò ad ſm virtus & robur, per ſe loquendo, eſt cã timoris, ex hoc eñi ꝙ aliqd qđ apprehenditur vt nociuum, eſt uirtuoſum, cotingit ꝙ ei⁹ effectus repelli nõ poteſt, contingit tñ per accidẽs qđ aliqui defectus ex iſta parte cauſat timorem, inquantum ex aliquo defectu cotingit, ꝙ aliquis velit nocumentum inferre, puta propter iniuſtitiam, uel quia ante læſus fuit, uel quia timet lædi. art. præce.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ratio illa procedit de cauſa timoris ex parte cauſæ efficientis.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ illi qui iam decapitantur ſunt in paſſione præſentis mali, & ideo ille defectus excedit menſuram timoris.

AD TERTIVM dicēdum, quòd decertantes timent non propter potentiam, qua decertare poſſunt, ſed propter defectum potentiæ, ex quo cōtingit, quod ſe ſuperaturos non confidunt.

QVAESTIO XLIIII.

De effectibus timoris, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de effectibus timoris.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, vtrum timor faciat contractionem.

Secundo, vtrum faciat conſiliatiuos.

Tertio, vtrum faciat tremorem.

Quarto, vtrum impediat operationem.

ARTICVLVS PRIMVS.

243

Vtrum timor faciat contractionem.

Sup. q. 25. art 1. cor. & q. 45. artic. 4. ad 1. & 2.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr, ꝙ timor non faciat contractionē. Contractione.n. facta, calor & ſpūs ad interiora reuocantur, ſed ex multitudine caloris & ſpirituū in interiorib. magnificat cor ad audacter aliqd aggrediendū, vt patet in iratis cuius cōtrariū ī timore accidit. nō ergo timor facit cōtractionē.

2 Præterea, Multiplicatis ſpiritibus & calore in interioribus per contractionem, ſequitur quòd homo in uocem prorumpat, ut patet in dolentibus, ſed timentes non emittunt uocem, ſed magis redduntur taciturni, ergo timor non facit contractionem.

3 Præterea, Verecundia eſt quædā ſpecies timoris, vt ſupra dictū eſt,* ſed verecundati rubeſcunt, ut dicit Tul. 4 de Tuſculanis quæſt. † & Philoſ. in 4 Ethi.* rubor autem faciei non atteſtatur contractioni, ſed contrario, non ergo contractio eſt effectus timoris.

q. 41. art 4. † lib 4 in fol. 4 à princip. libri. * Ariſto. 4. eth. c. ult. circa pri. to 5. † lib 3. ortho. fid. c. 23.

SED CONTRA eſt, ꝙ Dam. dicit in 3 lib. † qđ timor eſt virtus ſm ſyſtolem, id eſt, ſm contractionem.

q. 28. ar. 5.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſ. dictū eſt,* in paſſionib animę eſt ſicut formale ipſe motus appetitiuæ potentiæ, ſicut aūt materiale tranſmutatio corporalis, quorum unū alteri proportionatur, vnde ſm ſimilitudinem & rationem appetitiui motus ſequitur corporalis tranſmutatio, quantum aūt ad animalem motum appetitus, timor contractionem quandam importat. Cuius ratio eſt, quia timor prouenit ex phantaſia alicuius mali imminentis, qđ difficile repelli pōt (vt ſupra dictum eſt.*) quod aūt aliquid difficile poſſit repelli, prouenit ex debilitate virtutis (ut ſ. dictum eſt*) virtus aūt quanto eſt debilior, tāto ad pauciora ſe pōt extendere, & ideo ex ipſa imaginatione, quæ cauſat timorē, ſequitur quædā contractio in appetitu, ſicut ēt videmus in morientibus, ꝙ natura retrahitur ad interiora pp debilitatem uirtutis, & uidemus ēt in ciuitatibus, quod qñ ciues timent, retrahūt ſe ab exteriorib. & recurrunt quantum poſſunt ad interiora, & ſm ſimilitudinem huius contractionis, quæ pertinet ad appetitum animalem, ſequitur ēt in timore ex parte corporis contractio caloris & ſpirituum ad interiora.

q. 41. ar. 2. q. 43. ar. 2.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ ſicut Philo. dicit in lib. de Problematibus.* licet in timentibus retrahātur ſpiritus ab exterioribus ad interiora, non tñ eſt idē motus ſpirituum in iratis & timentibus. Nam in iratis pp calorem & ſubtilitatem ſpirituū, quę proueniūt ex appetitu vindictæ, interius fit ſpirituum motus ab inferioribus ad ſuperiora, & ideo congregantur ſpiritus & calor circa cor. Ex quo ſequitur ꝙ irati redduntur prompti & audaces ad inuadendum, ſed in timentibus pp frigiditatem ingroſſantē ſpiritus mouentur à ſuperiorib ad inferiora, quæ quidē frigiditas contingit ex imaginatione defectus uirtutis, & ideo nō multiplicat calor & ſpūs circa cor, ſed magis à corde refugiunt, & pp hoc timētes nō prōptē inuadūt, ſed magis refugiūt.

In ſectione 27. pble 3. & 9. to. 6.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ naturale eſt, cuilibet dolenti, ſiue homini, ſiue animali, ꝙ utatur quocunq; auxilio pōt ad repellendū nociuum pręſens, qđ infert dolorem vnde videmus ꝙ aīalia dolentia percutiūt vel faucib. uel cornib. maximum aūt auxilium ad oīa in aīalibus eſt calor & ſpiritus, & ideo in dolore natura conſeruat calorē & ſpiritū interius, ut hoc vtat ad repellendū nociuū, & ideo, ut Philoſ. dicit in lib de problematibus,* qđ multiplicatis ſpiritib introrſum & calore, neceſſe eſt ꝙ emittantur ꝑ vocē, & pp hoc dolentes vix ſe pñt continere quin clamēt. Sed in timētibus fit motus interioris caloris & ſpirituū à corde ad inferiora, vt dictū eſt,† & ideo timor cōtrariatur formationi uocis, q̄ fit ꝑ emiſſionē ſpirituū ad ſuperiora per os, & pp hoc timor tacētes facit. & inde eſt ēt ꝙ timor trementes facit, vt dicit Philo in lib. de Problematib.*

In ſectione 27. pble. 9. 10. 6. ad arg. ꝑced. In ſect. 27 proble. 9. & 1. to. 6.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ pericula mortis non ſolum contrariantur appetitui animali, ſed ēt contrariantur naturæ, & pp hoc in hmōi timore non ſolū fit contractio ex parte appetitus, ſed ēt ex parte naturæ corporalis. Sic.n. diſponitur animal ex imaginatione mortis, contrahens calorē ad interiora ſicut qñ naturaliter mors imminet, & inde eſt quod timentes mortē palleſcunt, vt dr in 4. Ethi.* ſed malum quod timet uerecundia, non opponitur naturæ, ſed ſolum appetitui animali, & ideo fit quædam contractio ſm appetitum animalem, non aūt ſecundum naturam corporalē, ſed magis anima quaſi in ſe contracta vacat ad motionem ſpirituum & caloris. vnde fit eorum diffuſio ad exteriora, & propter hoc verecundati rubeſcunt.

lib 4. ca. 9. parum à ptin.

ARTICVLVS II.

244

Vtrum timor faciat conſiliatiuos.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd timor non faciat conſiliatiuos. Non enim eſt eiuſdem conſiliatiuos facere & conſilium impedire, ſed timor conſiliū impedit, omnis enim paſſio perturbat quietem, quæ requiritur ad bonum vſum rationis, ergo timor non facit conſiliatiuos.

1. 2. q 47. ar. 9. ad 3. Et qō. 54. ar. 2. ad 4. Et q. 129. art 7 cor. Et rſa 13. col. 2. fi.

2 Præterea, Conſilium eſt actus rationis de futuris cogitantis & deliberātis, ſed aliquis timor eſt excutiens cogitata & mentem à ſuo loco remouet, ut Tull. dicit in 4 de Tuſc quæſt.* ergo timor non facit conſiliatiuos, ſed magis impedit conſilium.

li. 4. in fol. 4 à princ. lib.

3 Præterea, Sicut cōſiliū adhibetur ad vitanda mala, ita ēt adhibetur ad conſequenda bona. ſed ſicut timor eſt de malis vitādis, ita ſpes eſt de bonis conſequendis, ergo timor non facit magis conſiliatiuos, quam ſpes.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 2 Rhet.* quòd timor conſiliat nos facit.

li. 2. Rhet. cap. 5. poſt med. to. 6.

RESPONDEO dicendū, ꝙ aliquis pōt dici conſiliatiuus dupliciter. Vno modo a voluntate, ſeu ſollicitudine cōſiliandi, & ſic timor conſiliatiuos facit, qa vt Philoſ. in 3. Eth. † dicit, Conſiliamur de magnis, in qbus quaſi nobiſipſis diſcredimus. Ea aūt, quę timorem incutiunt, non ſunt ſimpliciter mala, ſed habēt quādā magnitudinē, tum ex eo quod aꝑhendūtur, vt quæ difficiliter repelli poſſunt, tum ēt quia apprehendūtur, ut de propè exiſtētia, ſicut ſ. dictum eſt.* vnde hoīes maximè in timorib quærunt conſiliari. Alio modo dr aliquis conſiliatiuus a facultate bene conſiliādi, & ſic nec timor, nec aliqua paſſio conſiliatiuos facit, qa homini affecto ſm aliquā paſſionem videtur aliquid vel maius uel minus, q̄ ſit ſm rei ueritatem, ſicut amanti videntur ea quæ amat, meliora, & timēti ea quæ timet, terribiliora, & ſic ex defectu rectitudinis iudicij quælibet paſſio quantū eſt de ſe, impedit facultatē bene conſiliandi. Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM.

li. 3. eth. c. 3. parū ante mediū. to. 5. q. 22. ar. 2.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ quanto aliqua paſſio eſt fortior, tanto magis homo ſm ipſam affectus impeditur, & ideo qñ timor fuerit fortis, vult quidem homo conſiliari: ſed adeo perturbatur in ſuis cogitationibus ꝙ conſilium adinuenire non pōt. Si autem ſit paruus timor, qui ſollicitudinē conſiliandi inducat,

 nec

nec multũ rõnem conturbet, põt ẽt conferre ad facultatẽ bene cõſiliandi rõne ſolicitudini conſequentis.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ẽt ſpes facit conſiliatiuos: quia, vt in 2. Rhetor. * Philoſophus dicit,
li. 2. Rhet. c. 5. à med. Nullus conſiliaꝰ de his, de quibus deſperat. ſicut nec
† li. 3. eth. de impoſſibilibus: vt dr̃ in 3. Ethic †. timor tñ facit magis conſiliatiuos, q̃ ſpes, quia ſpes eſt de bono prout
c. 3. to. 5. poſſumus ipſum conſequi, timor aũt de malo prout vix repelli põt. & ita magis reſpicit rõnem difficilis timor, q̃ ſpes. in difficilibus autem maximè in quibus
in cor. ar. nobis nõ confidimus, conſiliamur, ſicut dictum eſt *.

ARTICVLVS III.

Vtrum timor faciat tremorem.

245
Sup. art 1. ad 2. & Et Pſalm. 17. co. 7.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ quod tremor nõ ſit effectus timoris. tremor n. ex frigore accidit. videmus. n. infrigidatos tremere. timor aũt non vr̃ cauſare frigus, ſed magis calorẽ deſiccãtẽ, cuius ſignũ eſt, ꝙ timentes ſitiunt, & præcipuè in maximis timoribus, ſicut patet in illis qui ad mortem ducuntur. ergo timor non cauſat tremorem.

¶ 2 Præterea, Emiſſio ſuperfluitatum ex calore accidit. vñ vt plurimũ medicinæ laxatiuæ ſunt calidæ. ſed hmõi emiſſiones ſuperfluitatum ex timore frequenter contingunt. ergo timor cauſare calorem, & ſic nõ cauſat tremorem.

¶ 3 Præterea, In timore calor ab exterioribus ad interiora reuocatur. ſi igitur pp hmõi reuocationẽ caloris in exterioribus homo tremit, videꝰ ſimiliter quòd in omnibus exterioribus membris deberet cauſari tremor ex timore, hoc autem non videtur, non ergo tmor corporis eſt effectus timoris.

SED CONTRA eſt, quod Tullius dicit in 4. de
li. 4. ſ. ſol. Tuſculanis quæſtionibꝰ, quòd timorem ſequitur tre-
à pri. libri mor, pallor, & dentium ſtrepitus.

RESPONDEO dicendũ, quòd, ſicut ſuprà dictũ
art. 1. huius quæſt. eſt *, in timore fit quædã contractio ab exterioribus ad interiora. & iõ exteriora frigida remanent, & pp hoc in eis accidit tremor, qui cauſatur ex debilitate virtutis continentis membra. Ad huiuſmodi autem debilitatem maximè facit defectus caloris, qui eſt inſtrumen
lib. 2. tex. 39. com. 2. tum, quo anima mouet, vt dicitur in 2. de anima *.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd calore ab exterioribus ad interiora reuocato, multiplicatur calor interius & maximè verſus inferiora, id eſt, circa nutritiuã. & iõ conſumpto humido conſequitur ſitis, & ẽt interdũ ſolutio ventris, & vrinæ emiſſio, & quandoq; etiam ſeminis vel huiuſmodi emiſſio ſuperfluitatum, accidit propter contractionem ventris & teſticulorũ.
In ſectione 27 Problē 11. to. 6. vt Philoſophus dicit in lib. de Problematibus *. vnde patet ſolutio ad SECVNDVM.

AD TERTIVM dicendũ, quòd quia in timore calor deſerit cor, à ſuperioribus ad inferiora tendens, iõ timentibus maximè tremit cor & membra, quæ habent aliquam connexionem ad pectus, vbi eſt cor, vñ timentes maximè tremunt in voce pp vicinitatẽ vocalis arteriæ ad cor, tremit ẽt labium inferius, & tota inferior mandibula pp continuationem ad cor. vnde & ſtrepitus dentium ſequitur. & eadem rõne brachia & manus tremunt. vel ẽt quia huiuſmodi membra ſunt magis mobilia propter quod & genua tremunt timentibus, & ſecundum illud Iſa. 35. Confortate manus diſſolutas, & genua trementia roborate.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum timor impediat operationem.

246

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ timor impediat operationem. Operatio enim maximè impeditur ex perturbatione rationis quæ dirigit in opere. ſed timor perturbat rationem, vt di-
art. 2. huius quæſt. ctum eſt *. ergo timor impedit operationem.

¶ 2 Præterea, Illi qui faciunt aliquid cũ timore facilius in operatione deficiunt, ſicut ſi aliquis incedat ſuper trabem in alto poſitam, pp timorem de facili cadit, non autem caderet ſi incederet ſuper eandẽ trabẽ in imo poſitam propter defectum timoris. ergo timor impedit operationem.

¶ 3 Præterea, Pigritia, ſiue ſegnities eſt quædã ſpecies timoris, ſed pigritia impedit operationẽ. ergo & timor.

SED CONTRA eſt, qđ Apoſtolus dicit ad Philip 2 Cũ metu & tremore veſtrã ſalutẽ operamini, qđ non diceret, ſi timor bonam operationem impediret. timor ergo non impedit bonam operationem.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ operatio hominis exterior cauſatur quidem ab aĩa, ſicut à primo mouente, ſed à mẽbris corporeis ſicut ab inſtrumentis. Contingit autem operationem impediri & pp defectum inſtrumenti, & propter defectum principalis mouentis Ex parte igiꝰ inſtrumentorũ corporaliũ timor quantum eſt de ſe, ſemper natus eſt impedire exteriorẽ operõnem propter defectũ caloris, q ex timore accidit in exteriorib. mẽbris, ſed ex parte aĩæ ſi ſit timor moderatus, nõ multũ rõnẽ perturbans, confert ad bene opandũ, in quantũ cauſat quãdã ſolicitudinẽ, & facit hoiem attentius conſiliari & operari Si verò timor tm̃ increſcat ꝙ rationem perturbet, impedit operationem etiam ex parte animæ, ſed de tali timore Apoſtolus non loquitur. Et per hæc patet reſponſio ad PRIMVM.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ illi, qui cadunt de trabe in alto poſita, patiuntur perturbationes imaginationis propter timorem caſus imaginati.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ omnis timens refugit id quod timet, & ideo cũ pigritia ſit timor de ipſa operatione inquantum eſt laborioſa, impedit operationem, quia retrahit voluntatem ab ipſa ſed timor qui eſt de alijs rebus, intantum adiuuat operationem, inquantum inclinat voluntatem ad operandum ea per quæ homo effugit id quod timet.

QVAESTIO XLV.

De audacia, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de audacia.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum audacia ſit contraria timori.

¶ Secundo, quomodo audacia ſe habet ad ſpem.

¶ Tertio, de cauſa audaciæ.

¶ Quarto de effectu ipſius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum audacia ſit contraria timori. 247

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ audacia non contrarietur timori. dicit. n. Aug in lib 83. Sup. q. 23.
q* ꝙ audacia vitiũ eſt. vitium aũt virtuti con- ar. 2. co &.
trariatur. cum ergo timor non ſit virtus, ſed paſſio, vi- Et inf. præſenti q. ar.
detur quòd timori non contrarietur ei audacia. 3 co. Et 2. 2. q. 123.

¶ 2 Præterea, Vni vnum eſt contrarium, ſed timori ar. 3. ad 3.
contrariatur ſpes, non ergo contrariatur ei audacia. & q. 129.

¶ 3 Præterea, Vnaquaque paſſio excludit paſſionem art. 6. ad
oppoſitã, ſed id quod excluditur per timorẽ eſt ſecuri- ſecũdum.
tas. dicit enim Aug. 2 Confeſ.* quòd timor ſecuritati p * li. 83. q.
cauet. ergo ſecuritas cõtrariaꝰ timori, nõ ergo audacia. q. 31. à me

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in dio illius.
2. Rhet*. quòd audacia eſt timori contraria. & q. 34. to 4.

RESPONDEO dicendum, ꝙ de rõne contrariorũ eſt, quòd maximè à ſe diſtent, vt dr̃ in 10. Metaphy *.
Illud aũt, quod maximè diſtat à timore, eſt audacia, ti- † li. 2 ca. 6.
mor enim refugit nocumentum futurum propter eius à med. illius, to 3.
victoriam ſuper ipſum timentem, ſed audacia aggre- * li. 2. Rhe.
ditur periculũ imminens propter victoriã ſui ſupra ip- ca. 5. à me
ſum periculũ vñ manifeſtè timori cõtrariatur audacia. dio, to. 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ira & audacia. * lib. 10.
& omniũ paſſionũ nomina dupliciter accipi poſſunt. Meta. tex.
Vno modo ſm quod important abſolutè motus appeti- 13. tom. 3.
tus ſenſitiui in aliquod obiectum bonum vel malum,

& ſic

& ſic ſunt nomina paſſionũ. Alio modo ſecundum quod ſimul cum huiuſmodi motu important receſſum ab ordine rationis, & ſic ſunt nomina vitiorũ, & hoc mõ loquimur Augu. de audacia, ſed nos loquimur nũc de audacia ſecundum primum modum.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd vni ſecundũ idem non ſunt plura contraria, ſed ſecundum diuerſa nihil prohibet vni plura contrariari, & ſic dictum eſt

q.23. ar.2. & q.40. artic.4. ſ.* quod paſſiones iraſcibilis habent duplicem contrarietatem vnã ſm oppoſitionẽ boni & mali. & ſic timor cõtrariat̃ ſpei, aliã ſm operationẽ acceſſus & receſſus, & ſic timori cõtrariat̃ audacia, ſpei verò deſperatio.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ ſecuritas non ſignificat aliquid contrariũ timori, ſed ſolũ timoris excluſionẽ, ille. n. dicitur eſſe ſecurus qui non timet, unde ſecuritas opponitur timori ſicut priuatio, audacia autem ſicut contrarium, & ſicut contrarium includit in ſe priuationem, ita audacia ſecuritatem.

248

ARTICVLVS II.

Vtrum audacia conſequatur ſpem.

Sup. q.25. art.3 cor. Et ſoſ. præſeti. q. ar.3 cor. Et 2.2 q.125. art.2. ad 3. & q.129 art.7 cor Et ver. q.25. art.5 ad 2. Et 3 Ethi. 4 col.3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd audacia non conſequatur ſpem. Audacia. n. eſt reſpectu malorũ & terribilium: ut dr̃ in 3. Eth.* ſpes autem reſpicit bonum (ut ſupra dictum eſt †) ergo habent diuerſa obiecta, & non ſunt uniu ordinis. ergo audacia non conſequitur ſpem.

¶ 2 Præterea, Sicut audacia contrariatur timori, ita deſperatio ſpei, ſed timor non ſequitur deſperationem quinimo deſperatio excludit timorem, ut Philoſ. dicit in 2 Rhet * ergo audacia non conſequitur ſpem.

¶ 3 Præterea, Audacia intendit quoddam bonum, ſ. victoriam. ſed tendere in bonum arduum pertinet ad ſpem. ergo audacia eſt idẽ ſpei, non ergo cõſequit̃ ſpẽ.

* li.3 eth. c.6. & 7. c. 5.

SED CONTRA eſt quod Philoſ. dicit in 3 Eth. † quod illi qui ſunt bonę ſpei, ſunt audaces. videtur ergo audacia conſequi ſpem

† q.40 ar. 2.

*li.2. Rhe. ca. 5. poſt me. to.6

† li.3. Eth. ca. 8. poſt med. to 5.

Quæſt. 22.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut iam pluries dictum eſt *, omnes huiuſmodi paſſiones animæ ad appetitiuã potentiam pertinent omnis autem motus appetitiuæ potentię reducitur ad proſecutionẽ uel fugam. proſecutio autem uel fuga, eſt alicuius & per ſe & per accidens, per ſe quidẽ eſt proſecutio boni, fuga verò mali per accidens autem põt proſecutio eſſe mali ꝓ aliquod bonum adiunctum, & fuga boni propter aliquod malũ adiunctum, quod autem eſt per accidens, ſequitur ad id quod eſt per ſe, & ideo proſecutio mali ſequitur proſecutionem boni, ſicut & fuga boni ſequitur fugam mali. Hæc autẽ quatuor pertinẽt ad quatuor paſſiones, nã proſecutio boni pertinet ad ſpem, fuga mali ad timorẽ, proſecutio mali terribilis pertinet ad audaciam, fuga uero boni pertinet ad deſperationem, vñ ſequitur ꝙ audacia conſequitur ad ſpem. Ex hoc. n. ꝙ aliquis ſperat ſuperare terribile imminens, ex hoc audacter inſequitur ipſum, ad timorem verò ſequitur deſperatio: ideo. n. aliquis deſperat, quia timet difficultatem, quæ eſt circa bonum ſperandum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ rõ ſequeretur ſi bonũ & malũ eẽnt obiecta nõ habẽtia ordinẽ ad ſui cẽ. ſed quia malum hẽt aliquẽ ordinẽ ad bonũ (eſt. n. poſterius bono ſicut priuatio habitu) ideo audacia q̃ inſequitur malum eſt poſt ſpem, quæ inſequitur bonum.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ etſi bonũ ſimpliciter ſit prius q̃ malũ, tñ fuga per prius debetur malo q̃ bono, ſicut inſecutio per prius debetur bono q̃ malo & ſic ſicut ſpes eſt prior q̃ audacia, ita timor ẽ prior q̃ deſperatio, & ſicut ex timore non ſemper ſequitur deſperatio, ſed qñ fuerit intenſus, ita ex ſpe non ſemper ſequitur audacia, ſed quando fuerit vehemens.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ audacia, licet ſit circa malũ, cui coniunctũ eſt bonum victoriæ ſm æſtimationẽ audacis, tñ reſpicit malũ, bonum verò adiunctum reſpicit ſpes, & ſimiliter deſperatio reſpicit bonum directè quod refugit, malũ verò adiunctũ reſpicit timor, vñ propriè loquendo audacia nõ ẽ pars ſpei. ſed eius effectus: ſicut nec deſperatio eſt pars timoris, ſed eius effectus & propter hoc etiam audacia principalis paſſio eſſe non poteſt.

ARTICVLVS III. 249

Vtrum defectus aliquis ſit cauſa audaciæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd defectus aliquis ſit cauſa audaciæ. Dicit. n. Philoſoph. in lib. de Problematib.* quòd amatores vini ſunt fortes & audaces, ſed ex uino ſequitur defectus ebrietatis. ergo audacia cauſatur ex ebrietatis defectu. Sup q. 25. art. 3. cor. *i ſect.27 Proble. 4. to. 6.

¶ 2 Præterea, Philoſo. dicit in 2. Rhet † quod inexperti periculorum ſunt audaces, ſed inexperientia defectus quidam eſt, ergo audacia ex defectu cauſatur. †li.2 Rhe. c.5. aliquantulũ a medio to.6.

¶ 3 Præterea, Iniuſta paſſi audaciores eſſe ſolent, ſicut et beſtiæ cũ percutiuntur. ut dicitur in 3. Eth.* ſed iniuſtum pati ad defectum pertinet, ergo audacia ex aliquo defectu cauſatur. * li.3. Eth. ca. 8 circa med. to 5.

SED CONTRA eſt, quod Philoſo. dicit in 2. Rhe. † qđ cã audaciæ eſt cum in phantaſia ſpes fuerit ſalutarium, vt propè exiſtentium, timendorũ aũt aut nõ entium, aut longè entium, ſed id quod pertinet ad defectũ uel pertinet ad ſalutarium remotionem. vel ad terribilium propinquitatẽ. ergo nihil quod ad defectum pertinet, eſt cauſa audaciæ. †li.2 Rhe. c.5. a me. to.6.

RESPONDEO dicendum, quod ſicut ſ. dictum eſt *: audacia conſequitur ſpem, & contrariatur timori, vñ quæcunque nata ſunt cauſare ſpem, uel excludere timore, ſunt cauſa audaciæ. Quia verò timor & ſpes, & et audacia cũ ſint paſſiones quędã, conſiſtunt in motu appetitus & in quadã tranſmutatione corporali, dupliciter poteſt accipi cauſa audaciæ, ſiue quantum ad prouocationem ſpei, ſiue quantum ad excluſionem timoris, vno modo quidẽ ex parte appetitiui motus, alio vero mõ ex parte tranſmutationis corporalis. Ex parte quidẽ appetitiui motus, qui ſequitur apprehenſionem, prouocatur ſpes cauſans audaciã per ea, quæ faciunt nos æſtimare: quod poſſibile ſit adipiſci victoriam: vel ſecundum ꝓpriã potẽtiã ſicut fortitudo corporis, experientia ĩ periculis multitudo pecuniarũ, & alia huiuſmodi, ſiue per potentiam aliorum, ſicut multitudo amicorum, vel quorũcunq; auxiliantium, & præcipuè ſi hõ cõfidat de auxilio diuino, vñ illi, q̃ ſe benè hñt, ad diuina, audaciores ſunt, ut et Phil. dicit ĩ 2. Rhe * Timor aũt excludit̃ ſm illũ modũ per remotionẽ terribilium appropinquãtiũ, puta qa hõ non hẽt inimicos, qa nulli nocuit, qa nõ uidet aliqđ periculũ imminere, illis. n. videntr maximè pericula imminere q̃ alijs nocuerunt Ex parte vero tranſmutationis corporalis cauſatur audacia ꝑ prouocationẽ ſpei, & excluſionem timoris, vel ex his, q̃ faciunt caliditatẽ circa cor. vñ Phil.* dicit in li. de partib. aĩalium, qđ illi q̃ habẽt paruũ cor ſm quãtitatẽ, ſunt magis audaces. & aĩalia habẽtia magnũ cor ſm quãtitatẽ ſunt timida, qa calor naturalis non tm̃ põt calefacere magnũ cor, ſicut paruũ. ſicut ignis nõ tm̃ pt̃ calefacere magnã domũ ſicut paruã & in lib.* de Problematib. dicit ꝙ habentes magnum pulmonẽ ſanguineũ, ſunt audaciores ꝓ caliditatẽ cordis exinde cõſequentẽ. & ibidem dicit, quod uini amatores ſunt magis audaces propter caliditatẽ, uini. vñ & ſupra dictum eſt *, quod ebrietas facit ad bonitatẽ ſpei caliditas. n. cordis repellit timorem, & cauſat ſpẽ propter cordis extenſionem & amplificationem.

Art. præc.

li.2. Rhet. c.5 nõ ꝓcul à ĩi. t.6

lib.4. ca.4. tom.4.

In ſect.27. Proble. 4. tom. 6.

q.40. ar.6

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ebrietas cauſat audaciam non in quantum eſt defectus, ſed in quantum facit cordis dilatationem, & inquantum etiam facit æſtimationem cuiuſdam magnitudinis.

AD SECVNDVM dicendum, quòd illi qui ſunt inexperti periculorum, ſunt audaciores, non ꝓ defectum ſed per accidens inquantũ ſcilicet, propter inexperien-

experientiam neq; debilitatem ſuam cognoſcunt, neq; præſentiam periculorum, & ita per ſubtractionẽ cauſæ timoris ſequitur audacia.

lib. 2. Rhe. c. 5 in fine to. 6.

AD TERTIVM dicendum quòd ſicut Philoſo. dicit in 2 Rhet.* Iniuſtum paſſi redduntur audaciores, quia æſtimant: quod Deus iniuſtum paſſis auxilium ferat. & ſic patet quòd nullus defectus cauſat audaciam niſi per accidens, inquantum. ſ. habet adiunctam aliquã excellentiã vel veram, vel æſtimatam, uel ex parte alterius: vel ex parte ſui.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum audaces ſint promptiores in principio quàm in fine ipſis periculis.

250

3. eth. lect. 14. co. 3 q. 44. art. 3 & 45. ar. 1. † In ſectione 27. Proble. 3. to. 6.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd audaces nõ ſint prõptiores in principio, quàm in ipſis periculis. Tremor. n. ex timore cauſatur, qui contrariatur audaciæ vt ex dictis patet *. ſed audaces quandoque in principio tremunt, vt Phil dicit in li. de problematib † ergo nõ ſunt prõptiores in principio, quàm in ipſis periculis exiſtentes.

¶ 2 Præterea, Per augmentum obiecti augetur paſſio ſicut ſi bonum eſt amabile, & magis bonũ eſt magis amabile, ſed arduũ eſt obiectũ audaciæ, augmentato ergo arduo augmentatur audacia, ſed magis fit arduum, & difficile periculum quando eſt præſens. ergo debet tunc magis creſcere audacia

lib. 2 Rhe. c 5. in fine. & lib 3. ethic. c. 8. to. 6. & 5. * li. 3. eth. cap. 7. poſt medium, to. 5.

¶ 3 Præterea, Ex vulnerib. inflictis prouocatur ira, ſed ira cauſat audaciam. Dicit. n. Philo 2 Rhet.* quod ira ẽ auſiuum, ergo quando iam ſunt in ipſis periculis, & percutiuntur: videtur quod magis audaces reddantur.

SED CONTRA eſt, quòd dr̃ in 3. Eth.* quòd audaces p̃uolãtes ſũt & uolẽtes ante pericula, i ipſis aũt diſcedũt.

RESPONDEO dicẽdũ, quòd audacia. cũ ſit quidã motus appetitus ſenſitiui ſequitur apprehenſionẽ ſenſitiuæ uirtutis: virtus autẽ ſenſitiua non eſt collatiua, nec inquiſitiua ſingulorum, quæ circunſtant rem, ſed ſubitũ habet iudicium. Contingit autẽ quandoque: quòd ſm ſubitã apprehenſionem non poſſunt cognoſci oĩa: quæ difficultatem in aliquo negocio afferunt, vnde ſurgit audaciæ, motus ad aggrediendum periculum, vnde quando iam experiuntur ipſum periculum ſentiunt maiorem difficultatem, quàm æſtimauerunt, & ideo deficiunt. Sed ratio eſt diſcurſiua omnium quæ afferunt difficultatem negotio, & ideo fortes qui ex iudicio rationis aggrediuntur pericula, in principio videntur remiſſi, quia non paſſi, ſed cum deliberatione debita aggrediuntur, quando autem ſunt in ipſis periculis non experiuntur aliquid improuiſum, ſed quandoque minora illis, quæ præcogitauerunt, & ideo magis perſiſtunt. Vel etiam, quia propter bonum virtutis pericula aggrediuntur, cuius boni, voluntas in eis perſeuerat, quantacunque ſint pericula, audaces autem propter ſolam æſtimationẽ facientẽ ſpẽ, & excludentem timorem, ſicut dictum eſt.*

art. præce.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etiam in audacib. accidit tremor propter reuocationem caloris ab exteriorib. ad interiora, ſicut etiam in timentib. ſed in audacibus reuocatur calor ad cor, in timentibus autem ad inferiora.

AD SECVNDVM dicendum, quòd obiectũ amoris ẽ ſimpliciter bonum, vñ augmẽtatũ ſimpliciter augmentat amorẽ, ſed obiectũ audaciæ eſt cõpoſitũ ex bono & malo & motus audaciæ in malũ præſupponit motum ſpei in bonũ, & ideo ſi tantum addatur de arduitate ad periculum, quod excedat ſpem non ſequetur motus audaciæ, ſed diminuetur. ſi tñ ſit motus audaciæ quãto maius eſt periculum, tanto maior audacia reputatur.

quæſt. ſeq. ar. 1.

AD TERTIVM dicendum, quòd ex læſione non cauſatur ira niſi ſuppoſita aliqua ſpe, ut ſ.* di. eſt, & iõ ſi tantũ ſit periculũ, quod excedat ſpẽ uictoriæ nõ ſequetur ira, ſed verum eſt quòd ſi ira ſequatur audacia augebitur.

QVAESTIO XLVI.

De ira ſecundum ſe, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ira. Et primo, de ira ſm ſe. Scdo, de cauſa factiua iræ & remedio eius. Tertio, de effectu eius.

¶ Circa primum quæruntur octo.
¶ Primo, utrum ira ſit paſſio ſpecialis.
¶ Secundo: utrum obiectum iræ ſit bonum an malum.
¶ Tertio utrum ira ſit in concupiſcibili.
¶ Quarto, utrum ira cum ratione.
¶ Quinto, utrum ira ſit naturalior q̃ concupiſcentia.
¶ Sexto, utrum ira ſit grauior quam odium.
¶ Septimo, utrũ ira ſolum ſit ad illos, ad quos eſt iuſtitia
¶ Octauo, de ſpeciebus iræ.

ARTICVLVS PRIMVS

Vtrum ira ſit ſpecialis paſſio.

251

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ira non ſit paſſio ſpecialis. Ab ira. n. denominatur potẽtia iraſcibilis, ſed huius potentiæ non eſt vna tantũ paſſio, ſed multæ, ergo ira non eſt paſſio ſpecialis.

2. 2. q. 158. ar. 8 co. & 3. diſt 5. q. 2. ar. 8. co.

¶ 2 Præterea, Cuilibet paſſioni ſpeciali eſt aliqd contrariũ, ut patet inducenti per ſingula, ſed iræ non eſt aliqua paſſio contraria, ut ſ. dictum eſt, ergo ira nõ eſt* paſſio ſpecialis.

q 23. ar 3.

¶ 3 Preterea, Vna ſpecialis paſſio nõ includit aliã, ſed ira includit multas paſſiones, eſt n. cum triſtitia, & cum ſpe, & cum delectatione, ut patet per Philo. in 2. Rhe.* ergo ira non eſt paſſio ſpecialis.

li. 2. Rhe. ca. 2. & 3. tom. 6.

SED CONTRA eſt quòd Dam. † ponit irã ſpecialẽ paſſionem. Et ſimiliter Tullius 4. Tuſc quæſtionib.

† Dam. li. 2 c 16. * lib. 4 in fol. 4 à pr n. lib. & fol. 5 ca 4. circa princ. illius

RESPONDEO dicendũ, quòd aliquid dicitur generale dupliciter. Vno mõ per prædicationẽ, ſicut animal eſt generale ad oĩa aĩalia. Alio mõ per cãm, ſicut ſol eſt cauſa generalis omnium, quæ generantur in his inferiorib. ſecundũ Dion. in 4 cap de diuinis nominib. Sicut. n. genus continet multas differentias poteſtate ſecundum ſimilitudinẽ materiæ, ita cauſa agens continet multos effectus ſecũdũ virtutẽ actiuam, contingit autem aliquem effectum ex concurſu diuerſarum cauſarum produci. Et quia omnis cauſa aliquo mõ in effectu manet, poteſt etiam dici tertio modo, quòd effectus ex congregatione multarum cauſarum productus habet quãdã generalitatem, inquãtum continet multas cauſas quodamodo in actu. Primo ergo mõ ira non eſt paſſio generalis, ſed condiuiſa alijs paſſionib. vt ſupra dictum eſt.* Similiter aũt nec ſcdo mõ non eſt. n. cauſa aliarũ paſſionũ, ut ſ dictum eſt †, ſed per hunc modũ põt dici generalis paſſio amor, vt patet per Aug. in 14. li. de ciui. Dei * Amor. n eſt prima radix oĩum paſſionũ vt ſ dictũ eſt † Sed tertio mõ põt ira dici paſſio generalis, inquãtũ ex cõcurſu multarũ paſſionũ cauſatur, nõ n. inſurgit motus iræ, niſi pp aliquã triſtitiã illatã, & niſi adſit deſiderium, & ſpes vlciſcendi, quia vt Philo dicit in 2. Rhe.* iratus habet ſpem puniendi, appetit. n. vindictã vt ſibi poſſibilẽ, vnde, ſi fuerit multum excellens perſona, quæ nocumentum intulit, non ſequitur ira, ſed ſolũ triſtitia: vt Auic. dicit in li. de anima

q. 23. ar. 1. & 4. † q. 25. ar. 1 * lib. 14. c. 7. & 8. 1. 5. † q. 25. ar. 2

lib. 2. Rhe. ca 2. circa prin. to. 6.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd vis iraſcibilis denominatur ab ira, non quia omnis motus huius potentiæ ſit ira, ſed quia ad irã terminantur oẽs motus huius potentiæ, & inter alios eius motus iſte eſt manifeſtior.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd ex hoc ipſo, quòd ira cauſatẽ ex cõtrarijs paſſionibus ſcilicet à ſpe quæ eſt boni, & à triſtitia, quæ eſt mali, in illud in ſeipſa contrarietatẽ, & iõ non habet contrariũ extra ſe, ſicut etiam in medijs coloribus, non inuenitur cõtrarietas, niſi quæ eſt ſimplicium colorum ex quib cauſantur.

AD TERTIVM dicẽdum, quòd ira includit multas paſſiones, nõ quidẽ ſicut genus ſpecies, ſed magis ſecũdum continentiam cauſæ, & effectus.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Vtrum obiectum iræ, ſit bonum vel malum.

252 In ſar.3.& 6. cor. * li.4.c.13. à medio.

AD SECVNDVM ſic procedit. Vr ꝙ obiectum iræ ſit malum. Dicit n. Greg. Nicen.* ꝙ ira eſt quaſi armigera cōcupiſcentiæ inquãtũ ſ. impugnat id ꝙ concupiſcentiam impedit, ſed oē impedimentum habet rationem mali. ergo ira reſpicit malum tanquam obiectum.

¶ 2 Præterea, Ira & odiũ cōueniũt in effectu. utriuſque. n. eſt inferre nocumentum alteri, ſed odium reſpicit malum tanquam obiectum, ut ſupra dictũ eſt *, ergo etiam & ira. q.29.art.1.

¶ 3 Præterea, Ira cauſatur ex triſtitia. unde Philoſ. dicit in 7 Eth * quòd ira operatur cum triſtitia, ſed triſtitiæ obiectum eſt malum, ergo & iræ. li.7.eth.c. 6 poſt medĩũ to. 5.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit in 2. Cõfeſs.† quòd ira appetit vindictã, ſed appetitus vindictæ eſt appetitus boni, cùm uindicta ad iuſtitiam pertineat, ergo obiectum iræ eſt bonum. † li 2.con feſſ.c2.6.à me. & 14. de ciui. c. 15. tom. 5.

¶ 4 Præterea, Ira ſēper eſt cum ſpe, unde & delectationem cauſat, vt dicit Philoſ. in Rhe.* ſed ſpei & delectationis obiectum eſt bonum, ergo & iræ. *li.2.Rhe. ca. 2. non remotè à pr.tom.6.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ motus appetitiuæ virtutis ſequitur actũ virtutis apprehenſiuæ, uis aũt apprehēſiua dupliciter aliqđ apprehēdit. uno modo per modũ incōplexi, ſicut cùm intelligimus quid eſt homo. alio modo per modũ cōplexi, ſicut cum intelligimus albũ ineſſe homini. Vñ utroq; modo vis appetitiua põt tēdere in bonũ & malum, per modũ quidē ſimplicis & incomplexi, cum appetitus ſimpliciter ſequit, vel inhæret bono, vel refugit malũ. & tales motus ſũt deſideriũ, & ſpes, delectatio & triſtitia & alia hmõi. Per modũ aũt complexi, ſicut cum appetitus fertur in hoc, ꝙ aliquod bonũ vel malũ inſit vel fiat circa alterum vel tendendo in hoc, vel refugiēdo ab hoc, ſicut manifeſtè patet in amore & odio. amam⁹ n. aliquē, inquantũ uolumus ei ineſſe aliquod bonũ, odimus aũt aliquē, inquantum uolumus ei ineſſe aliquod malũ, & ſimiliter eſt in ira, quicunque. n. iraſcitur, q̃rit vindicari de aliquo, & ſic motus iræ tēdit in duo, ſ. in ipſã vindictã, q̃ appetit & ſperat, ſicut quoddã bonũ, vnde & de ipſa delectatur, tendit ēt in illum de quo quærit uindictã, ſicut in contrariũ & nociuũ, ꝙ pertinet ad rationē mali. Eſt aũt duplex dr̃ia attendenda circa hoc iræ ad odiũ, & ad amorē. Quarũ prima eſt, ꝙ ira ſp̃ reſpicit duo obiecta, amor uero & odiũ q̃nq; reſpiciunt vnũ obiectũ tm̃, ſicut cum dr̃ aliquis amare vinũ, vel aliqđ hmõi, aut ēt odire. Scđa eſt, q̃a utrunq; obiectorũ, ꝙ reſpicit amor, eſt bonũ, vult. n. amans bonum alicui tanquam ſibi cōuenienti. vtrunque verò eorũ, quæ reſpicit odiũ, habet rõnem mali, vult enim odiens malũ alicui, tanquã cuidã inconuenienti. Sed ira reſpicit vnum obiectum ſm rationem boni, ſ. vindictam, quam appetit, & aliud ſm rationem mali, ſ. hominem nociuum de quo uult uindicari, & ideo eſt paſſio quodammodo compoſita ex contrariis paſſionibus.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

Vtrum ira ſit in concupiſcibili.

253 [...]2.q. 163. [...]r. 5 co. & [...] 3 di.26. [...]q. 1 & 22. [...]or. & ſē. [...]u.co.3.fi. [...] lib.4 in [...]ol.4. & 5. [...] pr.libri. [...] Dam. li. [...] cap. 16. [...]Nicc. li.4. [...] 14.

AD TERTIVM ſic ꝓcedit. Vr, ꝙ ira ſit in concupiſcibili. Dicit. n. Tullius in 4. de Tuſculan. quæſtio.* quòd ira eſt libido quædã, ſed libido eſt in concupiſcibili. ergo & ira.

¶ 2 Præterea, Aug. dicit in regula, ꝙ ira creſcit in odium. Et Tullius dicit in eodē libro, quòd odiũ eſt ira inueterata, ſed odium eſt in concupiſcibili ſicut amor, ergo ira eſt in concupiſcibili.

¶ 3 Præterea, Damaſc. & Grego. Nice.† dicũt, ꝙ ira componitur ex triſtitia & deſiderio, ſed vtrunq; horũ eſt in concupiſcibili ergo ira eſt in concupiſcibili.

SED CONTRA, Vis cōcupiſcibilis eſt alia ab iraſcibili, ſi igitur ira eſſet in concupiſcibili, non dominaretur ab ea vis iraſcibilis.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* paſſiones iraſcibilis in hoc differũt à paſſionib. cōcupiſcibilis, ꝙ obiecta paſſionũ concupiſcibilis ſũt bonũ & malũ abſolutè, obiecta autē paſſionũ iraſcibilis ſunt bonũ & malũ cum quadã eleuatione & arduitate. dictum eſt autē,* ꝙ ira reſpicit duo obiecta, ſ. uindictam, quam appetit, & eum, de quo vindictam quærit, & circa utrunque quandã arduitatē ira requirit, non. n. inſurgit motus iræ niſi aliqua magnitudine circa utrunque exiſtente quæcunque. n. nihil ſũt, aut modica valde, nullo modo digna æſtimamus, ut dicit Philoſ in 2. Rhet.* unde manifeſtum eſt, quòd ira nõ eſt in concupiſcibili, ſed in iraſcibili. q.23 art.1. art. præce. li.2. Rhet. c.2 nõ remotè à pr. to. 6.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Tullius libidinē nominat appetitum cuiuſcunq; boni futuri, non habita diſcretione ardui, uel nonardui. & ſm hoc ponit irã ſub libidine, inquãtũ eſt appetitus vindictę ſic aũt libido cõis eſt ad iraſcibilē & concupiſcibilem.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ira dr̃ creſcere in odium; non quòd eadem numero paſſio, q̃ prius fuit ira, poſtmodum fiat odium per quandã inueterationem, ſed per quandam cauſalitatem, ira. n. per diuturnitatem cauſat odium.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ira dr̃ cōponi ex triſtitia & deſiderio, non ſicut ex partibus, ſed ſicut ex cauſis. dictum eſt autem * ſupra, quòd paſſiones concupiſcibilis ſunt cauſæ paſſionum iraſcibilis. q. 25. ar.1

ARTICVLVS IIII. 254

Vtrum ira ſit cum ratione.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr quòd ira non ſit cũ ratione. Ira. n. cùm ſit paſſio quędam eſt in appetitu ſenſitiuo, ſed appetitus ſēſitiuus non ſequitur rationis apprehenſionem, ſed ſēſitiuæ partis. ergo ira non eſt cum ratione.

¶ 2 Præterea, Animalia bruta carent ratione, & tñ in eis inuenitur ira. ergo ira non eſt cum ratione.

¶ 3 Præterea, Ebrietas ligat rationem, adiuuat autem ad iram. ergo ira non eſt cum ratione.

SED CONTRA eſt, quod Philoſoph. dicit in 7. Ethic.* quod ira conſequitur rationem aliqualiter. li.7.eth. c. 6. nõ multum à pr. to. 5.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt,* ira eſt appetitus uindictæ, hæc autē collationem importat pœnæ infligendæ ad nocumentũ ſibi illatũ, vnde in 7. Eth. dicit Philoſoph * ꝙ ſyllogizans conferendo, quoniam oportet totaliter oppugnare, iraſcit confeſtim, conferre autem & ſyllogizare eſt rationis, & ideo ira eſt quodammodo cum ratione. ar.2 huius quæſt. li.7. eth. cap.6. paulo à pr. tom.5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ motus appetitiuæ uirtutis poteſt eſſe cum ratione dupliciter. Vno modo cũ ratione ꝑcipiente, & ſic uoluntas eſt cum ratione. vnde & dr̃ appetitus rationalis. Alio modo cũ ratione denuntiante, & ſic ira eſt cũ ratione Dicit. n. Phil. in lib De problematibus,* quòd ira eſt cũ rõne, non ſicut præcipiente ratione, ſed vt manifeſtãte iniuriam, appetitus enim ſenſitiuus immediatè rationi non obedit, ſed mediante uoluntate. In Sectione 28. proble.3.to.6

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ bruta animalia habent inſtinctum naturalem ex diuina ratione eis inditum, per quem habēt motus interiores & exteriores ſimiles motibus rationis, ſicut ſupra dictum eſt.* q.40.ar.3.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut dr̃ in 7. Ethi.* ira audit aliqualiter rationē, ſicut nũtiãtem ꝙ iniuriatũ eſt ei, ſed nõ perfectè audit, q̃a nõ obſeruat regulã rationis in rependēdo vindictã, ad iram ergo requiritur aliquis actus rationis, & additē impedimētũ rationis, vnde Philoſop. dicit in li. De problematib.* quod illi qui ſunt multum ebrij, tanquã nihil habētes li.7.eth.c. 6 circa pr. to. 5. * In ſectione 3., proble. 2. to. 6.

de iudicio rationis,non iraſcuntur, ſed quando ſunt parum ebrij,iraſcuntur tanquam habentes iudicium rationis,ſed impeditum.

ARTICVLVS V.

255 *Vtrum ira ſit naturalior quam concupiſcentia.*

1 2 q. 156, art. 4 co.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr, ꝙ ira non ſit naturalior q̄ concupiſcentia propriū .n. hominis dr. ꝙ ſit animal māſuetū natura, ſed manſuetudo opponitur iræ, vt dicit Philoſo. in 2. Rhet.* ergo ira non eſt naturalior q̄ concupiſcentia, ſed omnino videtur eſſe contra hominis naturam. li. 2 Rhet. c. 3. to. 6.

¶ 2 Præterea, Ratio contra naturam diuidit. ea .n. q̄ ſm rōnē agūt, nō dicimus ſm naturā agere, ſed ira eſt cū ratione, cōcupiſcētia aūt ſine ratione, ut dr in 7. Eth.* ergo cōcupiſcentia eſt naturalior quàm ira. li. 7 eth. c. 6. āte me. to. 5.

¶ 3 Præterea, Ira eſt appetitus uindictæ, concupiſcētia autem maximè eſt appetitus delectabilium ſm tactum, ſ. ciborum & venereorum. hæc autem ſunt magis naturalia homini, quàm vindicta. ergo cōcupiſcētia eſt naturalior quàm ira.

SED CONTRA eſt quod Phil. dicit 7. Eth.* quod ira eſt naturalior, quam concupiſcentia. li. 7. eth. c. 6 āte me. to. 5.

RESPONDEO dicendū, ꝙ naturale dr illud quod cauſatur à natura, vt patet in 2. Phyſic.* unde vtrū aliqua paſſio ſit magis, vel minus naturalis, cōſiderari nō pōt, niſi ex cā ſua, cauſa autē paſſionis (ut ſupra dictum eſt*) dupliciter accipi pōt. Vno mō ex parte obiecti. Alio mō ex parte ſubiecti. Si ergo conſideretur cā irę, & concupiſcētiæ ex parte obiecti, ſic concupiſcentia & maximè ciborū & venereorū naturalior eſt q̄ ira, inquantum iſta ſunt magis naturalia q̄ vindicta. Si autē conſideretur cauſa iræ ex parte ſubiecti, ſic quodāmodo ira eſt naturalior, & quodāmodo concupiſcentia. Poteſt .n. natura alicuius hominis conſiderari vel ſm naturā generis, vel ſm naturam ſpeciei, vel ſm complexionem propriā indiuidui. Si igitur conſiderer natura generis, quæ eſt natura huius hominis, inquantū eſt animal, ſic naturalior eſt concupiſcētia q̄ ira, quia ex ipſa natura cōi habet homo quandā inclinationē ad appetendū ea, quæ ſunt conſeruatiua vitæ, vel ſm ſpeciem, vel ſm indiuiduum. Si autem conſideremus naturā hominis ex parte ſpeciei, ſ. inquantum eſt rationalis, ſic ira eſt magis naturalis homini, quàm concupiſcentia, inquantum ira eſt cum ratione magis q̄ concupiſcentia. vñ Philoſ. dicit in 4. Et.* ꝙ humanius eſt punire quod pertinet ad irā, q̄ māſuetū eſſe, unumquodq; .n. naturaliter inſurgit contra contraria & nociua. Si verò conſideretur natura huius indiuidui ſm propriam complexionē, ſic ira naturalior eſt q̄ cōcupiſcentia, quia. ſ habitudinē naturalem ad iraſcendum, quæ eſt ex cōplexione, magis de facili ſequitur ira q̄ cōcupiſcētia vel aliqua alia paſſio. Eſt .n homo diſpoſitus ad iraſcendū ſm quod hēt cholericā cōplexionē, cholera aūt inter alios humores citius mouetur, aſſimilatur .n. igni & iō magis eſt in promptu, vt ille qui eſt diſpoſitus ſm naturalē cōplexionem ad iram, ꝙ iraſcatur, quā de eo qui eſt diſpoſitus ad concupiſcendū, ꝙ concupiſcat, & propter hoc Philoſophus dicit in 7. Eth.* quod ira magis traducitur à parentibus in filios, quàm concupiſcentię. li. 2 Phyſic. text. 4. q 36. ar. 2. li. 4. ethic. ca. 5. à medio, to. 5. li. 7. ethica ca 6. ante med. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, in hac conſiderari pōt & naturalis cōplexio ex parte corporis, quæ eſt tēperata, & ipſa rō. Ex parte igīt cōplexionis corporalis naturaliter homo ſm ſuam ſpeciem eſt nō habens ſuper excellentiam neq; iræ neq; alicuius alterius paſſionis pp temperamentū ſuæ complexionis, alia vero animalia ſm quod recedunt ab hac qualitate cōplexionis ad diſpoſitionem alicuius cōplexionis extremæ, ſm hoc etiā naturaliter diſponuntur ad exceſſum alicuius paſſionis, ut leo ad audaciam, canis ad irā, lepus ad timorē, & ſic de aliis. Ex parte verò rōnis eſt naturale homini, & iraſci & manſuetū eſſe. ſm ꝙ ratio quodāmodo cauſat iram, inquātum nuntiat cauſam iræ, & quodāmodo ſedat irā, inquantū iratus nō totaliter audit imperiū rationis, ut ò dictum eſt.* ar. 4. ad 3.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ ipſa ratio pertinet ad naturā hominis, unde ex hoc ipſo, ꝙ ira eſt cum ratione, ſequitur quod ſecundum aliquem modum ſit homini naturalis.

AD TERTIVM dicendū, quòd ratio illa procedit de ira & de concupiſcentia ex parte obiecti.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ira ſit grauior quam odium. 256

1. 2. q 159. artic 4. Et mal. q. 12. ar. 4.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr quòd ira ſit grauior quàm odiū Dicitur .n. Prou. 27. ꝙ ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor, odium autem quandoque habet miſericordiā, ergo ira eſt grauior quàm odium.

¶ 2 Præterea, Maiꝰ eſt pati malū, & de malo dolere, q̄ ſimpliciter pati, ſed illi q̄ habet aliquē odio, ſufficit ꝙ ille, quē odit patiatur malū, irato aūt nō ſufficit, ſed quærit quòd cognoſcat illud, & de illo doleat, ut dicit Philoſ. in 2. Rhe.* ergo ira eſt grauior quàm odium. li. 2. Rhet. c. 4 nō re mote à ſi

¶ 3 Præterea, Quanto ad conſtitutionem alicuius plura concurrunt, tanto vr eſſe ſtabilius, ſicut habitus permanentior eſt, qui ex pluribus actibus cauſatur, ſed ira cauſatur ex concurſu plurium paſſionum (ut ſupra dictum eſt*) non autem odium, ergo ira eſt ſtabilior & grauior quàm odium. nerom. 6. ar. 1. huius quæſt.

SED CONTRA eſt, quod Auguſt.* in regula odium comparat trabi, iram uerò feſtucæ. In tertia regula poſt med. to. 2.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſpecies paſſionis & ratio ipſius ex obiecto penſatur, eſt aūt obiectū iræ & odij idē ſubiecto. nam ſicut odiēs appetit malū ei, quē odit, ita iratus ei contra quē iraſcitur, ſed nō eadē ratione, ſed odiens appetit malū inimici, inquātū eſt malū, iratus aūt appetit malum eius, cōtra quem iraſcitur, non inq̄tum eſt malū, ſed inquātum habet quandam rationem boni, ſ. prout æſtimat illud eſſe iuſtum, inquantum eſt vindicatiuū, unde etiā ſupra dictum eſt,* ꝙ odium eſt per applicationē mali ad malū, ira aūt per applicationem boni ad malū. Manifeſtum eſt autē, ꝙ appetere malū ſub ratione iuſti minus habet de ratione mali, quàm uelle malū alicuius ſimpliciter. Velle .n. malum alicuius, ſub ratione iuſti poteſt eſſe etiā ſm virtutem iuſtitiæ, ſi præcepto rationis obtemperetur, ſed ira in hoc ſolū deficit ꝙ nō obedit rationis p̄cepto in vleiſcendo, vñ manifeſtum eſt, quòd odium eſt multo deterius & grauius q̄ ira. ar. 2. huiꝰ quæſt.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ in ira & odio duo poſſunt conſiderari, ſ. ipſum quod deſideratur, & intenſio deſiderij. Quantū igitur ad id quod deſideratur, ira habet magis miſericordiam, quàm odium, quia .n. odium appetit malum alterius ſm ſe, nulla menſura mali ſatiatur, ea .n. quæ ſm ſe appetuntur, ſine menſura appetuntur, ut Phil. dicit 1. Polit.* ſicut auarus diuitias, vnde dr Eccleſ. 12. Inimicus ſi inuenerit tempus non ſatiabitur ſanguine. Sed ira non appetit malum niſi ſub ratione iuſti uindicatiui, unde quando malum illatum excedit menſurā iuſtitiæ ſm æſtimationem iraſcentis, tunc miſeretur, unde Phil. dicit in 2. Rhet.* ꝙ iratus, ſi fiant multa miſerebitur, odiens autem pro nullo. Quantum uerò ad intenſionem deſiderij, ira magis excludit miſericordiam, quàm odiū quia motus iræ eſt impetuoſior propter cholere inflammationem. Vnde ſtatim ſubditur, Impetum concitati ſpiritus ferre quis poterit. li. 1. ca 6. à medio illius, to. 5 li. 2. Rhet. ca. 4 circa finem, to. 6.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ ſicut dictum eſt,* iratus appetit malum alicuius, in quātum habet rationem iuſti vindicatiui: uindicta aūt fit per illationem pęnæ. Eſt autem de ratione pęnæ ꝙ ſit cōtraria voluntati, & ꝙ ſit afflictiua, & quod pro aliqua culpa infera- In corar.

inferatur,& iõ iratus hoc appetit,vt ille cui nocumẽtum infert,percipiat & doleat, & quòd cognoſcat ꝑꝑ iniuriam illatã ſibi hoc ꝓuenire. Sed odiẽs de hoc nihil curat,quia appetit malũ alterius inquantũ huiuſmodi:non eſt aũt verum ꝙ id,de quo quis triſtatur,ſit peius,iniuſtitia enim & imprudentia* cùm ſint mala, quia tñ ſunt voluntaria,non contriſtant eos quibus in ſunt,vt dicit Philoſophus in 2. Rhetoricorum.*

li. 2. ca.4. declinãdo ad finem.

A D T E R T I V M dicendũ, ꝙ id quod ex pluribus cauſis cauſatur,tunc eſt ſtabilius qñ cauſæ accipiũtur vnius rõnis , ſed vna cauſa põt præualere multis alijs,odium aũt prouenit ex permanentiori cã q̃ ira,nã ira prouenit ex aliqua commotione animi ꝑꝑ læſionẽ illatam,ſed odium ꝓcedit ex aliqua diſpoſitione hoĩs ſm quam reputat ſibi contrarium & nociuum id qđ odit, & ideo ſicut paſſio citius tranſit q̃ diſpoſitio vel habitus, ita ira citius tranſit, q̃ odium, quamuis etiam odium ſit paſſio ex tali diſpoſitione proueniẽs & propter hoc Philoſophus dicit in ſecundo Rheto*. quòd odium eſt magis inſanabile,quàm ira.

Ex. 2. Rh. c.4. non remotè à fine elicit, tom.6.

A R T I C V L V S V I I.

Vtrum ira ſit ad illos ſolum,ad quos eſt iuſtitia.

157

A D S E P T I M V M ſic proceditur. Vr̃ ꝙ ira nõ ſolum ſit ad illos,ad quos eſt iuſtitia, nõ.n. eſt iuſtitia hoĩs ad res irrationales,ſed tñ hõ qñque iraſcit̃ rebus irrationalibus: puta cùm ſcriptor ex ira proijcit pennam vel eques percutit equum. ergo ira non ſolum eſt ad illos,ad quos eſt iuſtitia.

¶ 2 Præterea, Non eſt iuſtitia hoĩs ad ſeipſum,nec ad ea quæ ſuiipſius ſunt,vt dr̃ in 5. Ethic.* ſed hõ quandoque ſuiipſi iraſcitur,ſicut pœnitẽs propter peccatum vnde dicitur in Pſalm.4. Iraſcimini, & nolite peccare, ergo ira non ſolum eſt ad quos eſt iuſtitia.

li. 5. eth. c. 6. circa finẽ et cap. vult. to. 5.

¶ 3 Præterea, Iuſtitia & iniuſtitia poteſt eſſe alicuius ad totũ aliquod genus,vel ad totã aliquã cõmunitatem,puta cũ ciuitas aliquem læſit,ſed ira non eſt ad aliquod genus,ſed ſolum ad aliquod ſingularium , vt dicit Philoſophus in 2. Rhet*. ergo ira non proprie eſt ad quos eſt iuſtitia & iniuſtitia.

li. 2. Rhet. c. 4. non multũ remotè à fine tom. 6.

S E D Contrarium accipi poteſt à Philoſopho in ſecundo Rhetor*.

R E S P O N D E O dicendũ, ꝙ ſicut ſuprà dictum eſt,ira appetit malum,inquantum habet rõnem iuſti vindicatiui,& iõ ad eoſdẽ eſt ira,ad quos eſt iuſtitia & iniuſtitia. Nam inferre vindictam,ad iuſtitiam pertinet,lædere aũt aliquem, pertinet ad iniuſtitiam vñ tã ex parte cauſæ quæ eſt læſio illata ab altero, q̃ etiã ex parte vindictæ eius, q̃ appetit iratus manifeſtum ẽ,ꝙ ad eoſdẽ pertinet ira ad quos iuſtitia & iniuſtitia.

*c. 2. 3. et 4 art. ꝓced.

A D P R I M V M ergo dicendũ,ꝙ ſicut ſuprà dictum eſt*,ira quamuis ſit cum rõne,põt tñ etiã eſſe in brutis animalibus,quæ ratione carent inquantum naturali inſtinctu per imaginationem mouentur ad aliquid ſimile operibus rõnis. Sic igitur cùm in hoĩe ſit & rõ & imaginatio,dupliciter in hoĩe põt motus iræ inſurgere. Vno modo ex ſola imaginatione nunciãte læſionem,& ſic inſurgit aliquis motus iræ, etiam ad res irrationales & inanimatas ſm ſimilitudinem illius motus,qui eſt in animalibus contra quodlibet nociuum. Alio mõ ex rõne nunciante læſionem,& ſic,vt Philoſophus dicit in 2. Rhet*. nullo mõ põt eſſe ira ad res inſenſibiles,neque ad mortuos,tũ qa non dolent , qđ maximè q̃runt irati in eis,q̃bus iraſcunt̃;tũ ẽt qa non eſt ad eos vindicta,cùm eoꝝ non ſit iniuriam facere.

ar.4. ad 2.

li. 2. Rhet. c.3. nõ ꝓcul à fine, tom.6.

A D S E C V N D V M dicendum , ꝙ ſicut Philoſophus dicit in 5. Eth* quædã metaphorica iuſtitia & iniuſtitia eſt hoĩs ad ſeipſum,inquantũ.ſ. rõ regit iraſcibilẽ & cõcupiſcibilẽ,& ſm hoc ẽt hõ dr̃ de ſeipſo vindictã facere,& per conſequens ſibijpſi iraſci,propriè aũt & per ſe non contingit aliquem ſibijpſi iraſci.

li. 5. eth. circa finẽ tom 5.

A D T E R T I V M dicendũ,ꝙ Philoſophus in 2. Rhet* aſſignat vnã differentiã inter odium & irã, ꝙ odium poteſt eſſe ad aliquod genus, ſicut habemus odio omne latronũ genus,ſed ira non eſt niſi ad aliqđ ſingulare,cuius rõ eſt, quia odiũ cauſatur ex hoc ꝙ qualitas alicuius rei apprehendit̃. vt diſſonans noſtræ diſpoſitioni,& hoc põt eſſe vel in vniuerſali,vel in particulari,ſed ira cauſat̃ ex hoc ꝙ aliquis nos læſit per ſuũ actũ,actus aũt oẽs ſunt ſingularium,& iõ ira ſemper eſt circa aliquod ſingulare. cum aũt tota ciuitas nos læſerit,tota ciuitas computatur ſicut vnum ſingulare.

li. 2. Rhet c nõ multũ remotè à fine to.6.

A R T I C V L V S V I I I.

258

Vtrum conuenienter aſſignentur ſpecies iræ.

2 2 q 253. artic. 5

A D O C T A V V M ſic ꝓcedit̃ Vr̃ ꝙ Damaſc*. inconuenienter aſſignet tres ſpecies iræ, ſ. fel, maniã,& furorẽ. Nullius enim generis ſpecies diuerſificant̃ ſm aliqđ accidẽs ſed iſta tria diuerſificãtur ſm aliqđ accidẽs,principiũ.n. motus iræ, fel vocat̃, ira aũt ꝑmanẽs dr̃ mania,furor aũt eſt ira obſeruans tp̃s in vindictam. ergo non ſunt diuerſæ ſpecies iræ.

*l 2 orth fi dei ca. 16.

¶ 2 Præterea, Tullius in 4. de Tuſculanis* quæſtionibus,dicit,ꝙ excandeſcentia Græcè dr̃ thymos , & eſt ira modo naſcens & mõ deſiſtens, thymos aũt ſecundum Damaſc*. eſt idem quod furor, non ergo furor tempus quærit ad vindictam, ſed tempore deficit.

li.4. in fol. 5. à prin. li

li. 2. c. 16.

¶ 3 Præterea, Grego. 21. Moraliũ*,ponit tres gradus iræ,ſcilicet irã ſine voce, & irã cum voce , & irã cum verbo expreſſo,ſm illa tria,quæ Dñs ponit Matth. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo. vbi tangitur ira ſine voce. Et poſtea ſubdit, Qui dixerit fratri ſuo, racha. vbi tangit̃ ira cum voce,ſed needum pleno verbo formata. Et poſtea dicit, Qui aũt dixerit fratri ſuo, fatue. vbi explet̃ vox perfectione ſermonis. ergo inſufficienter diuiſit Damaſc*. iram,nihil ponens ex parte vocis.

li 21. moral. c. 5. circa principium.

S E D C O N T R A eſt auctoritas* Dam. & Greg Nic.

loco ĩ arg. 1. citato. *Dam li. 2 cap 16.

R E S P O N D E O dicendũ,ꝙ tres ſpecies iræ,quas Damaſc. ponit,& ẽt Greg Nicen.* ſumunt̃ ſm ea , quæ dant iræ aliquod augmentũ,quod quidem contingit tripliciter. Vno mõ ex facultate ipſius motus, & talem iram vocat fel,quia cito accenditur Alio mõ ex parte triſtitiæ cauſantis iram,quæ diu in memoria manet, & hæc pertinet ad maniã,q̃ à manendo dr̃. Tertio ex parte eius quod iratus appetit, ſ. vindictæ. & hæc pertinet ad furorẽ q nunq̃ quieſcit donec puniat,vñ Philoſophus in 4. Ethico* quoſdã iraſcẽtiũ vocat acutos, qa cito iraſcunt̃ quoſdã amaros,qa diu retinent iram, quoſdã difficiles,quia nũquã quieſcunt niſi puniant.

locis ĩ arg. Sed cõtra, citatis.

li. 4 eth. c. 5. tom. 5.

A D P R I M V M ergo dicendũ ꝙ oĩa illa per quæ ira recipit aliquam perfectionem, non oĩno per accidens ſe habent ad irã,& ideo nihil prohibet ſecundum ea ſpecies iræ aſſignari.

A D S E C V N D V M dicendũ,ꝙ excandeſcentia quã Tullius* ponit,magis vr̃ pertinere ad primã ſpeciẽ iræ,quæ perficitur ſm velocitatem iræ,q̃ ad furorem; nihil autem prohibet vt thymos Græcè,quod Latinè furor dr̃, vtrunque importet, & velocitatem ad iraſcendum,& firmitatem propoſiti ad puniendum.

loco citato in arg.

A D T E R T I V M dicendũ,quòd gradus illi iræ diſtinguuntur ſecundum effectum iræ,non autem ſecundum diuerſam perfectionem ipſius motus iræ.

Q V A E S T I O X L V I I.

De cauſa effectiua iræ & de eius remedijs,in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſa effectiua iræ & de remedijs eius.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo,vtrum ſemper motiuum iræ,ſit aliquid factũ contra eum,quia iraſcitur.

¶ Secundo,vtrum ſola paruipenſio vel deſpectio ſit motiuum iræ.

¶ Tertio,de cauſa iræ ex parte iraſcentis.

¶ Quarto, de cauſa iræ ex parte eius contra quem aliquis iraſcitur.

259 ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ſemper motiuum iræ ſit aliquid factum contra eum, qui iraſcitur.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ nõ ſemper aliquis iraſcatur pp aliquid contra ſe factum, Homo .n. peccando, nihil contra Deum facere põt: dr̃ n. Iob. 35 Si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra illum? dr̃ tñ Deus iraſci contra homines ppͤ peccata: ſm illud Pſal 105. Iratus eſt furore Dominus in populum ſuum ergo non ſemper aliquis iraſcitur propter aliquid contra ſe factũ.

¶ 2 Preterea, Ira eſt appetitus vindictę, ſed aliqs appetit vindictã facere ẽt de his q̃ contra alios fiũt, ergo nõ ſemper motiuũ iræ eſt aliquid contra nos factum.

li. 2. Rhet. ca. 2. poſt med. to. 6.

¶ 3 Præterea, Sicut Philoſophus dicit in 2 Rhet.* homines iraſcuntur præcipuè contra eos qui deſpiciunt ea, circa quæ ipſi maximè ſtudent ſicut qui ſtudent in Philoſophia, iraſcuntur contra eos, qui philoſophiã deſpiciunt, & ſimile eſt in alijs: ſed deſpicere philoſophiam non eſt nocere ipſi ſtudenti. non ergo ſemper iraſcimur propter id quod contra nos fit.

¶ 4 Præterea, Ille q tacet contra contumeliantẽ, magis ipſum ad irã prouocat: vt dicit Chryſoſt. ſed in hoc contra ipſum nihil agit, ꝙ tacet. ergo non ſemper ira alicuius ꝓuocatur pp aliquid quod contra ipſum fit.

li. 2. Rhet. c 4. declinando ad fi. tom 6.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Rheto * ꝙ ira fit ſemper ex his, quæ ad ſeipſum, inimicitia autem & ſine his, quæ ad ipſum, ſi enim putemus talem eſſe, odimus.

q. 46. ar. 6.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ ſicut ſ. dictũ eſt,* ira eſt appetitus nocendi alteri ſub rõne iuſti vindicatiui, vindicta aũt locũ nõ habet niſi vbi pceſſit iniuria, nec iniuria oĩs ad vindictã prouocat ſed illa ſola, quæ ad eũ pertinet, qui appetit vindictã, ſicut.n. vnũquodq; naturaliter appetit propriũ bonum, ita etiam naturaliter repellit propriũ malum: iniuria aũt ab aliquo facta non pertinet ad aliquẽ, niſi aliquid fecerit quod aliquo modo ſit contra ipſum: vñ ſequit ꝙ motiuũ iræ alicuius ſemper ſit aliqd contra ipſum factũ.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ ira non dr̃ in Deo ſm paſſionẽ animi, ſed ſm iudicium iuſtitię: ꝓut vult vindictam facere de peccato, peccator.n. peccando, Deo nihil nocere effectiuè poteſt, tñ ex parte ſua dupliciter contra Deum agit. Primo quidem inquantum eum in ſuis mandatis contẽnit. Secundo inquantum nocumentum aliquod infert alicui, vel ſibi, vel alteri, quod ad Deũ pertinet, prout ille cui nocumentũ infertur, ſub Dei prouidentia & tutela continetur.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ iraſcimur contra illos qui alijs nocent, & vindictam appetimus inquantum illi quibus nocetur, aliquo modo ad nos ꝑtinent, vel per aliquam affinitatem, vel per amicitiam, vel ſaltem per communionem naturæ.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ id, in quo maximè ſtudemus, reputamus eſſe bonũ noſtrum. & ideo cùm illud deſpicitur, reputamus nos quoque deſpici, & arbitramur nos læſos.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ tunc aliquis tacens ad iram prouocat iniuriantem, quando videtur ex contemptu tacere, quaſi parui pendat alterius irã, ipſa autem paruipenſio quidam actus eſt.

260 ARTICVLVS. II.

Vtrum ſola paruipenſio vel deſpectio ſit motiuũ iræ.

Inf ar. 3. & 4. cor.

*lib. 2. ort. fidei c. 16.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, ꝙ non ſola paruipenſio vel deſpectio ſit motiuũ iræ. Dicit.n. Damaſ.* ꝙ iniuriã paſſi vel æſtimãtes pati, iraſcimur: ſed hõ pt iniuriã pati ẽt abſq; deſpectu vel paruipẽſione, ergo ñ ſola paruipẽſio ẽ iræ motiuũ.

¶ 2 Præterea, Eiuſdẽ eſt appetere honorem & contriſtari de paruipenſione, ſed bruta animalia nõ appetunt honorẽ. ergo non contriſtantur de paruipenſione. & tamen in eis prouocatur ira propter hoc, quod vulnerantur, vt dicit Philoſop. in 3. Ethic. * ergo non ſola paruipenſio videtur eſſe motiuum iræ.

lib 3. eth. ca. 8. circa med. to. 6.

¶ 3 Præterea, Philo. in 2. Rhet. * ponit multas alias cãs iræ, puta obliuionẽ & exultationẽ in infortunijs, denũtiationẽ malorũ, impedimentũ cõſequẽdę ꝓprię voluntatis, nõ ergo ſola paruipẽſio eſt prouocatiuũ irę.

*li. 2. Rhe. ca 2. to. 6.

SED CONTRA eſt, quod Philoſop. dicit in 2. Rhet. * ꝙ ira eſt appetitus cum triſtitia punitionis pp apparentem paruipenſionem nõ conuenienter factã.

li. 2. Rhet. c 2. in pri. to. 6.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ oẽs cauſæ iræ reducuntur ad paruipenſionẽ, ſunt.n. tres ſpecies paruipẽſionis, vt dr̃ in 2. Rhet. * ſ. deſpectus, epireaſmus. i. impedimentũ voluntatis implendæ, & contumeliatio, & ad hæc tria omnia motiua iræ reducunt. Cuius rõ pot accipi duplex. Prima eſt, quia ira appetit nocumentũ alterius, inquantum hẽt rõnem iuſti vindicatiui, & iõ intantum quærit vindictã, inquantum vr̃ eſſe iuſta, iuſta aũt vindicta non fit niſi de eo, qđ eſt iniuſtè factũ, & ideo prouocatiuum ad iram ſemper eſt aliquid ſub rõne iniuſti. vnde dicit Philo ĩ 2. Rhet.* ꝙ ſi hoĩes ꝓputauerint eos qui læſerunt, eſſe iuſtè paſſos, non iraſcũtur, non n. fit ira ad iuſtum. Contingit aũt tripliciter nocumentũ alicui inferri, ſ. ex ignorãtia, ex paſſione, & ex electione. Tunc.n. aliquis maximè iniuſtũ facit, qñ ex electione vel induſtria, vel ex certa malitia nocumentum infert, vt dr̃ in 5. Eth.* & ideo maximè iraſcimur contra illos, quos putamus ex induſtria nobis nocuiſſe. Si.n. putemus aliquos vel per ignorantiã, vel ex paſſione nobis intuliſſe iniuriam: vel non iraſcimur contra eos, vel multominus, agere.n. aliquid ex ignorantia. vel ex paſſione diminuit rõnem iniuriæ, & eſt quodãmodo prouocatiuũ miſericordiæ & veniæ, illi aũt qui ex induſtria nocumentũ inferunt, ex contemptu peccare vñr. & ideo contra eos maximè iraſcimur, vnde Philo. dicit in 2. Rhet. * ꝙ his qui pp irã aliquid fecerunt, aut non iraſcimur, aut minus iraſcimur, non enim pp paruipenſionem vñr egiſſe. Secunda rõ eſt, quia paruipenſio excellentiæ hominis oppõitur, quę enim hoĩes nullo modo putant digna eſſe, paruipendunt, vt dr̃ in 2. Rheto. * Ex omnib. aũt bonis noſtris aliquam excellentiam quærimus. & ideo quodcunq; nocumentum nobis inferatur, inquantum excellentię derogat, videtur ad paruipenſionem pertinere.

li. 2. Rhet. cap 3. non ꝓcul à fine, tom. 6.

li. 5. eth. c. 5. & 8. to. 5.

li. 2. Rhet. ca. 3 circa med. to. 6.

li. 2. Rhet. c 2. nõ ꝓcul à prin. to. 6.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ex quacũque alia cã aliqs iniuriã patiatur, q̃ ex contemptu, illa cã minuit rõnem iniuriæ, ſed ſolus contẽptus vel paruipenſio rõnem iræ auget, & ideo eſt per ſe cauſa iraſcẽdi.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ licet animal brutum non appetat honorem ſub ratione honoris, appetit tamen naturaliter quandam excellentiam, & iraſcitur contra ea, quæ illi excellentiæ derogant.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ oẽs illæ cauſæ ad quandam paruipenſionẽ reducuntur. obliuio.n. paruipenſionis eſt euidẽs ſignũ, ea.n. quæ magna æſtimamus, magis memoriæ infigimus. Similiter ex quadam paruipenſione eſt, ꝙ aliquis non vereatur contriſtare aliquem, denunciando ſibi aliqua triſtitia, qui etiam in infortunijs alicuius hilaritatis ſigna oſtendit, vr̃ parũ curare de bono vel malo eius. Similiter ẽt qui impedit aliquem à ſui propoſiti executione non pp aliquam vtilitatem ſibi inde prouenientem, non vr̃ multum curare de amicitia eius: & ideo omnia talia inquantũ ſunt ſigna contemptus, ſunt prouocatiua iræ.

ARTICVLVS III. 261

Vtrum excellentia iraſcentis ſit cauſa iræ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr ꝙ excellentia alicuius non ſit cauſa ꝙ facilius iraſcatur.

Dicit

li.2.rhet.c.2.circa me diũ, to.6. Dicit.n.Philoſop.in 2. Rhet*. quòd maximè aliqui ita ſcuntur cùm triſtantur: vt infirmi & egentes, q̃ non habent id quod concupiſcunt, ſed omnia iſta ad defectum pertinere videntur ergo magis facit pronum ad iram defectus, quàm excellentia.

li.2.rhe.c.2. à medio, to.6. ¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit ibidem*, quòd tunc aliqui maximè iraſcuntur, qñ in eis deſpicitur id, de quo poteſt eſſe ſuſpicio, quòd vel non inſit eis, vel ꝙ ſit in eis debiliter: ſed cum putant ſe multum excellere in illis, in quibus deſpiciuntur, non curant: ſed prædicta ſuſpicio ex defectu prouenit. ergo defectus eſt magis cauſa, quòd aliquis iraſcatur quàm excellentia

li.2.Rhet.c.3. circa me to.6. ¶ 3 Præterea, ea quæ ad excellentiam pertinent, maximè faciunt homines iucundos & bonæ ſpei eſſe: ſed Philoſophus dicit in 2 Rhet*. quòd in ludo, in riſu, in feſto, in proſperitate, in conſummatione operum, in delectatione non turpi, & in ſpe optima homines nõ iraſcuntur: ergo excellentia non eſt cauſa iræ.

li.2 Rhet.c.9. to.6. SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſophus in eodem libro dicit*, quòd hoies pp excellẽtiam indignantur.

RESPONDEO dicendũ, quòd cã iræ in eo, qui iraſcitur dupliciter accipi poteſt. Vno mõ ſecundum habitudinem ad motiuũ iræ, & ſic excellẽtia eſt cã, vt aliquis de facili iraſcatur; eſt enim motiuũ iræ iniuſta paruipenſio, vt dictum eſt*. cõſtat autẽ, quod

art. pced. quanto aliquis eſt excellentior, iniuſtius paruipendit in hoc in quo excellit. & iõ illi qui ſunt in aliqua excellentia, maximè iraſcuntur, ſi paruipendantur, puta ſi diues paruipenditur in pecunia, & rhetor in loquendo, & ſic de alijs. Alio mõ põt conſiderari cauſa iræ in eo qui iraſcitur, ex parte diſpoſitionis, quæ in eo relinquit ex tali motiuo manifeſtũ eſt aũt, ꝙ nihil mouet ad irã niſi nocumentũ, quod contriſtat: ea aũt quæ ad defectũ pertinent, maximè ſunt cõtriſtantia; qa hoies defectibus ſubiacentes facilius læduñ. Et iſta eſt cã quare hoies qui ſunt infirmi, vel in alijs defectibus, facilius iraſcuntur, quia facilius contriſtantur. Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ille q deſpicitur in eo, in quo manifeſtè multũ excellit, non reputat ſe aliquam iacturã pati, & iõ nõ contriſtat, & ex hac parte minus iraſcitur. ſed ex alia parte inquantũ indignius deſpicitur, habet maiorẽ rõnẽ iraſcendi, niſi fortè reputet ſe non inuideri, vel ſubſannari pp deſpectum, ſed propter ignorantiam, vel propter aliud huiuſmodi.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ omnia illa impediunt iram, inquantum impediunt triſtitiam; ſed ex alia parte nata ſunt prouocare iram ſecundum quod faciunt hominem inconuenientius deſpici.

ARTICVLVS IIII.

262 *Vtrum defectus alicuius ſit cauſa, vt contra eum faciliùs iraſcamur.*

AD QVARTVM ſic proceditur Vr̃ ꝙ defectus alicuius nõ ſit cauſa, vt contra ipſum facilius iraſcamur. Dicit eñ Philoſop. i ſcdo* Rhe

Li.2 Rhet.ca 3.parũ à pri.to.6. tor. ꝙ his qui cõfitentur, & penitent, & humiliant, nõ iraſcimur, ſed magis ad eos miſeſcimus: vñ & canes non mordent eos qui reſident. ſed hoc pertinet ad paruitatem & defectum: ergo paruitas alicuius eſt cauſa vt minus iraſcamur.

¶ 2 Præterea, Nullus eſt maior defectus quàm mortis: ſed ad mortuos deſinit ira; ergo defectus non eſt cauſa prouocatiua iræ contra ipſum.

¶ 3 Præterea, Nullus æſtimat aliquẽ paruũ ex hoc, ꝙ eſt ſibi amicus: ſed ad amicos ſi nos offenderint, vel ſi nõ iuuerint, magis offendimur vñ dr̃ in Pſ.56. Si inimicus me* maledixiſſet mihi ſuſtinuiſſem vtiq; ergo defectus alicu* nõ eſt cã, vt cõtra ipsũ facil* iraſcamur.

li.2.Rhet.c.2. à me. tom.6. SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſophus dicit in ſecundo* Rhetor. quòd diues iraſcitur cõtra pauperem ſi eum deſpiciat, & principans contra ſubditum,

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut iam* ſuprà di ar. 2. & 3. ctũ eſt, indigna deſpectio eſt maximè ꝓuocatiua iræ: defectus igit vel paruitas eius contra quẽ iraſcimur, facit ad augmentũ iræ inquantũ auget indignã deſpectionẽ. ſicut eñ quanto aliquis eſt maior, tanto indignius deſpicit: ita quanto aliquis eſt minor, tanto indignius deſpicit, & iõ nobiles iraſcuntur ſi deſpiciañ à ruſticis, vel ſapientes ab inſipiẽtibus, vel dñi a ſeruis. Si verò paruitas vel defectus diminuat deſpectionem indignam, talis paruitas nõ auget, ſed diminuit irã. & hoc mõ illi qui pœnitent de iniurijs factis, & cõfitentur ſe malè feciſſe, & humiliant, & veniã petunt, mitigant irã: ſecundũ illud Prouerb.15. Rñſio mollis frangit iram, inquantum ſcilicet tales videntur non deſpicere, ſed magis pendere eos, quibus ſe humiliant. Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ duplex ex cã quare ad mortuos ceſſat ira. Vna, qa nõ poſſunt dolere & ſentire, qđ maximè q̃runt irati in his qbus iraſcunt. Alio mõ, qa iã videñ ad vltimũ malorũ ꝑueniſſe. vñ ẽt ad quoſcunq; grauiter læſos ceſſat ira, inquantũ eorũ malũ excedit menſuram iuſtæ retributionis.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ẽt deſpectio, quæ eſt ab amicis, vr̃ eſſe magis indigna, & iõ ex ſimili cã magis iraſcimur contra eos ſi deſpiciant vel nocendo, vel non iuuando: ſicut & contra minores.

QVAESTIO XLVIII.

De effectibus iræ, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de effectibus iræ.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum ira cauſet delectationem.

¶ Secundo, vtrum maximè cauſet feruorem in corde.

¶ Tertio, vtrum maximè impediat rationis vſum.

¶ Quarto, vtrum cauſet taciturnitatem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ira cauſet delectationem. 236

AD PRIMVM ſic procedit. Vr̃, ꝙ ira non cauſet delectationẽ. Triſtitia eñ delectationẽ excludit: ſed ira eſt ſp cum triſtitia, quia vt dr̃ in 7.* Eth. Omnis qui facit aliquid propter iram, facit triſtatus. ergo ira non cauſat delectationem li 7. eth.c.6. parũ à medio.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 3.* eth. ꝙ punitio quietat impetũ iræ, delectationẽ ꝓ triſtitia faciẽs ex quo põt accipi, ꝙ delectatio irato ꝓuenit ex punitione: punitio aũt excludit irã; ergo adueniẽte delectatione, ira tollit. nõ eſt ergo effectus delectatiõi, cõiũctus. li.3.eth.5. in medio to.5

¶ 3 Præterea, Nullus effectus impedit cãm ſuã, cũ ſit ſuæ cauſæ cõformis. ſed delectationes impediũt irã, vt dr̃ in 2* Rhetor. ergo delectatio non eſt effectus iræ. li.2 rhe.c.3.to.6. circa mediũ.

SED CONTRA eſt, quod Philoſoph. in codẽ* libro inducit prouerbium Quòd ira multo dulcior melle diſtillante in pectoribus virorum creſcit. *li.2.rhet.ca parum à principio, to 6.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut Philoſophus dicit in 7. Ethic. delectationes maximè ſenſibiles & corporales ſunt medicinæ quædã cõtra triſtitiam, & iõ quanto per delectationem contra maiorẽ triſtitiã vel anxietatem remediũ præſtat, tanto delectatio magis percipitur, ſicut patet, ꝙ quando aliquis ſitit, delectabilior fit ei potus. Manifeſtum eſt aũt ex* prædictis ꝙ motus iræ inſurgit ex aliqua illata iniuria contriſtante. cui qdẽ triſtitiæ remedium adhibet per vindictam, & iõ ad præſentiam vindictæ delectatio ſequitur, & tanto maior, quanto maior fuit triſtitia. Si igit vindicta fuerit pñs, realiter fit perfecta delectatio, q̃ totaliter excludit triſtitiam, & per hoc qeiat motũ iræ: ſed antequã vindicta ſit pñs realiter, fit iraſcenti pñs dupliciter. Vno mõ per ſpem, qa nullus iraſcitur niſi ſperans vindictam, vt *ſuprà dictum eſt. Alio mõ, ſecundũ continuam cogitationem, vnicuique eñ concupiſcẽti eſt delectabile immorari in cogitatione eorũ li.7. eth.c.12. to.5. q.27.ar.1. q.46.ar.1.

quæ

ꝗ concupiſcit, ꝓpter quod ẽt imaginationes ſomniorũ ſunt delectabiles. & iõ cum iratus multũ in aĩo ſuo cogitet de vindicta, ex hoc delectatur, tñ delectatio non eſt ꝑfecta, quæ tollat triſtitiam, & per conſequẽs iram.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ non de eodẽ iratus triſtaĩ & gaudet. ſed triſtaĩ de illata iniuria, delectatur aũt de vindicta cogitata & ſperata. vñ triſtitia ſe habet ad iram ſicut principium, ſed delectatio ſicut effectus vel terminus.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de delectatione, quæ cauſatur ex reali præſentia vindictæ, quæ totaliter tollit iram.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ delectationes ꝑcedentes impediunt ne ſequaĩ triſtitia, & ꝑ cõſequẽs impediũt irã, ſed delectatio de vindicta conſequiĩ ipſam.

ARTICVLVS II.

264 *Vtrum ira maximè cauſet feruorem in corde.*

Ver. q. 26. art. 5. c. fi. AD SECVNDVM ſic proceditꝰ. ꝙ feruor nõ ſit maximè effectus iræ. Feruor enim, ſicut ſupià dictũ eſt, pertinet ad amorẽ, ſed amor, ſicut

q. 28. ar. 4. *ſuprà dictũ eſt, principiũ eſt & cauſa omnium paſſionum. cùm ergo cauſa ſit potior effectu, videtur quòd ira non faciat maximè feruorem.

¶ 2 Præterea, illa, quæ de ſe excitant feruorẽ, per tẽporis aſſiduitatem magis augenĩ, ſicut amor diuturnitate conualeſcit. ſed ira per tractum tꝑis debilitatur.

li. 3. rheto. c. 3. poſt med. to. 6. Dicit enim Philoſophus in 3.* Rhet. quòd tẽpus quietat iram. ergo ira non propriè cauſat feruorem.

¶ 3 Præterea, Feruor additus feruori augmentat feruorẽ, ſed maior ira ſuperueniẽs facit irã miteſcere, vt

li. 2. rhet. c. 3. à med tom. 6. Philoſo. dicit ĩ ſcđo* Rhet. ergo ira nõ cauſet feruorẽ.

SED CONTRA eſt, ꝙ*Damaſ. dicit ꝙ ira eſt feruor eius, q circa cor eſt, ſanguinis ex euaporatione fellis fiens.

Dam. li. 2. fidei or. cap. 26. in principio. q. 44. ar. 1. RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut dictũ eſt, corporalis tranſmutatio quæ eſt in paſſionibus aĩę, proportionatur motui appetitus. Manifeſtũ eſt aũt, quòd quilibet appetitus ẽt naturalis fortius tendit in id, ꝙ eſt ſibi contrariũ ſi fuerit præſens. Vñ videmus, quòd aqua calefacta magis congelaĩ, quaſi frigido vehemẽtius in calidũ agente. Motus aũt appetitiuus iræ cauſaĩ ex aliqua iniuria illata, ſicut ex quodã cõtrario iniacẽte. & iõ appetitus potiſſimè tendit ad repellendũ iniuriã ꝑ appetitum vindictæ, & ex hoc ſequiĩ magna vehemẽtia & impetuoſitas in motu iræ. Et qa motus iræ nõ eſt ꝑ modũ retractionis, cui proportionatur frigus, ſed magis modũ inſecutiõis, cui ꝓportionaĩ calor, conſequẽter fit motus iræ cauſatiuus cuiuſdã feruoris ſanguinis, & ſpirituum circa cor, ꝙ eſt inſtrumentum paſſionũ animæ, & exinde eſt, ꝙ ꝓpter magnam perturbationem cordis, quæ eſt in ira, maxime apparent in iratis indicia quædã in exterioribus mẽbris. vñ Gre.

li. 5. mor. c. 31. circa medium. dicit in 5. Moral. Iræ ſuæ ſtimulis acceſſum cor palpitat, corpus tremit, lingua ſe ꝑpedit, facies igneſcit, exaſperant oculi, & nequaq̃ recognoſcunt noti: ore quidẽ clamorem format, ſed ſenſus quid loquatur ignorat.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ amor ipſe nõ ita ſentitĩ niſi cũ eũ ꝓdit indigẽtia, vt Aug. dicit in 10.

l. 10 de tri. c. 12. circa finẽ li. tom. 3. *De trin. Et iõ qñ ho patitur detrimentum amatæ excellentiæ ꝓpter iniuriã illatã, magis ſentitur amor, & iõ feruentius cor mutaĩ ad remouendũ impedimentum rei amatæ, vt ſic feruor ipſe amoris ꝑ irã creſcat, & magis ſentiatur. Et tñ feruor qui conſequitĩ calorẽ, alia ratione pertinet ad amorẽ & ad irã. Nã feruor amoris eſt cũ quadã dulcedine & lenitate: eſt enim in bonũ amatũ, & iõ aſſimilatur calori aeris & ſanguinis, ꝓpter qđ ſanguinei ſunt magis amatiui; & dr ꝙ cogit amare iecur, in quo fit quædã generatio ſanguinis. Feruor aũt iræ eſt cũ amaritudine ad conſumendum, quia tendit

li. 2. orth. fidei, c. 16. ad punitionem contrarij, vnde aſſimilatur calori ignis & choleræ. & propter hoc * Dam. dicit, quod procedit ex euaporatione fellis, & fellea nominatur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ oẽ illud cuius cã per tꝑs diminuitur, neceſſe eſt ꝙ tꝑe debilitetur. Manifeſtum eſt aũt ꝙ memoria tꝑe diminuitur, quæ enim antiqua ſunt à memoria de facili excidunt; ira autem cauſatur ex memoria iniuriæ illatæ, & iõ cauſa iræ per tꝑs diminuitur paulatim quouſque totaliter tollatur. Maior ẽt vr̃ iniuria qñ primo ſentitur, & paulatim diminuitur eius æſtimatio, ſm quod magis receditur à præſenti ſenſu iniuriæ. Et ſimiliter ẽt eſt de amore, ſi amoris cauſa remaneat in ſola memoria. vñ Phi

loſophus dicit in 8.* Ethic. ꝙ ſi diuturna fiat amici abſentia, vr̃ amicitiæ obliuionem facere, ſed in præſentia amici ſp per tꝑs multiplicatur cã amicitiæ, & iõ amicitia creſcit. Et ſimiliter eſſet de ira, ſi continuè multiplicaretur cauſa ipſius. Tamen hoc ipſum, ꝙ ira cito conſumitur, atteſtatur vehementi furori ipſius, ſicut enim ignis magnus cito extinguitur conſumpta materia, ita ẽt ira propter ſuam vehementiam cito deficit. li. 8. ca. 5. nõ procul à princ.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ oĩs virtus diuiſa in plures partes diminuitur. & iõ qñ aliquis iratus alicui iraſcitur, poſtmodum alteri, ex hoc ipſo diminuitur ira ad primum, & præcipuè ſi ad ſcđm fuerit maior ira, nam iniuria, quæ excitauit iram, ad primum videbiĩ comparatione ſecundæ iniuriæ, quæ æſtimatur maior, eſſe parua vel nulla.

ARTICVLVS III.

265 *Vtrum ira maximè impediat rationis vſum.*

Infr. ar 4. cor. & 2. 2 ad 3. & q. 157. art. 4. cor. & ma. q. 12. ar. 1. AD TERTIVM ſic proceditꝰ. Vr̃ ꝙ ira nõ impediat rõnem. Illud em, quod eſt cum rõne, nõ vr̃ eſſe rõnis impedimentũ, ſed ira eſt cũ rõne, vt dicit in 7. *Eth. ergo ira non impedit rationem.

*li 7. eth c 6 cir. prin. †li 7. eth. c. 6. circa medium. *loco nũc dicto. ¶ 2 Præterea, Quanto magis impeditur ratio, tanto diminuitur manifeſtatio, ſed Philoſophus dicit in 7 † Eth. ꝙ iracundus non eſt inſidiator, ſed manifeſtus ergo ira non vr̃ impedire vſum rationis, ſicut concupiſcentia quæ eſt inſidioſa, vt *ibidem dicitur.

†li. 2 rhet. ca. 2. poſt med. to. 6. ¶ 3 Præterea, Iudiciũ rõnis euidentius fit ex adiũnctione contrarij quia contraria iuxta ſe poſita magis eluceſcunt ſed ex hoc ẽt creſcit ira; dicit. n. Philoſophus in 2. † Rhet. ꝙ magis hoĩes iraſcuntur ſi contraria præexiſtunt; ſicut honorati ſi dehonorentur, & ſic de alijs ergo ex eodem ira creſcit, & iudicium rõnis adiuuatur, non ergo ira impedit iudicium rationis.

li. 5 mora c. 31. circa principiũ. SED CONTRA eſt, ꝙ Greg dicit in 5. Moral. quod ira intelligentiæ lucem ſubtrahit, cùm mentem permouendo confundit.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ mens vel rõ quãuis nõ vtaĩ organo corporali in ſuo ꝓprio actu, tñ qa indiget ad ſuĩ actũ quibuſdã viribus ſenſitiuis, quorũ actus impediunĩ corpore ꝑturbato, neceſſe eſt ꝙ perturbationes corporales ẽt iudiciũ rõnis impediant, ſicut patet in ebrietate & ſomno.* Dictũ eſt aũt, ꝙ ira maximè facit perturbationem corporalem circa cor, ita vt ẽt vſque ad exteriora mẽbra deriuetur vñ ira inter cæteras paſſiones manifeſtius impedit iudicium rõnis, ſm illud Pſalm. 30 Conturbatus eſt in ira oculus meus. art. ꝑced.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ à rõne eſt principium iræ quantum ad motũ appetitiuũ, q eſt formalis in ira, ſed ꝑfectũ iudiciũ rõnis paſſio iræ præoccupat, quaſi non ꝑfecte rõnẽ audiens ꝓpter commotionem caloris velociter impellentis, quę eſt materialis in ira, & quantum ad hoc, impedit iudicium rationis.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ iracundus dr̃ eſſe manifeſtus, non qa manifeſtũ ſit ſibi quid facere debeat, ſed quia manifeſte operaĩ, non quærens aliq̃ occultationem; quod partim contingit ꝓpter impedimentum rõnis, quę non põt diſcernere quid ſit occultandum, & quid manifeſtandum, nec etiã excogitare occultandi vias, partim vero eſt ex ampliatione cordis, quæ pertinet ad magnanimitatem quã facit ira vñ & de ma-

li.4. c. 3. à medio. de magnanimo Philoſ. dicit in 4.* Eth. ꝙ eſt manifeſtus oditor & amator, & manifeſtè dicit & operatur, concupiſcentia aũt dr̃ eſſe latens & inſidioſa, quia ut plurimum delectabilia, quæ cõcupiſcunt, habent turpitudinem quandã & mollitiem in quib. homo uult latere. in his aũt quæ ſunt uirilitatis & excellẽtiæ, euiuſmodi ſunt vindictæ, quærit homo manifeſtus eſſe.

q 46. ar. 4. AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut* dictum eſt motus iræ à rõne incipit, & iõ ſm idẽ oppoſitio cõtrarij ad cõtrariũ adiuuat iudiciũ rõnis, & auget irã, cũ .n. aliquis habet honoré uel diuitias, & poſtea incurrit alicuius detrimentũ, illud detrimẽtũ apparet maius tũ pp uicinitatẽ contrarij, tũ qa erat inopinatũ, & iõ cãt maiorẽ triſtitiã, ſicut ẽt bona ex inopinato venientia cauſant maiorem delectationem, & ſm augmẽtũ triſtitiæ præcedentis conſequenter augetur & ira.

266

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ira maximè cauſet taciturnitatem.

AD QVARTVM ſic proceditũ. Vr̃ ꝙ ira nõ cauſet taciturnitatẽ. Taciturnitas .n. locutioni opponitur, ſed per crementũ iræ uſq; ad locutionem peruenitur, ut patet per gradus iræ, quos Dominus aſſignat Matt. 5. dicens. Qui iraſcitur fratri ſuo, & qui dixerit fratri ſuo, racha, & qui dixerit fratri ſuo, fatue. ergo ira non cauſat taciturnitatem.

¶ 2 Præterea, ex hoc, ꝙ cuſtodia rationis deficit, contingit ꝙ homo prorumpat ad verba inordinata. vñ dicitur in Prou 25. Sicut urbs patens, & abſq; murorum ambitu, ita vir, qui non poteſt cohibere in loquendo ſpiritũ ſuũ. ſed ira maximè impedit iudicium rationis, vt* dictum eſt, ergo facit maximè profluere

artic. 3. in uerba inordinata, nõ ergo cauſat taciturnitatem.

¶ 3 Præterea, Mat. 12. dr̃, Ex abũdãtia cordis os loquitur, ſed p irã cor maximè pturbaẽ, ut dictũ ẽ. ergo maximè cauſat locutionẽ, nõ ergo cauſat taciturnitatẽ.

li. 5. mora. c. 31. non procul à ſine. SED CONTRA eſt, quod Greg. dicit 5. Mor. ꝙ ira per ſilẽtiũ clauſa, intra mentẽ uehemẽtius æſtuat

art. preec. RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ira ſicut iã* dictũ ẽ, & cũ rõne eſt, & impedit rõnẽ, & ex utraq; parte põt taciturnitatẽ cãre. Ex parte qdẽ rõnis, qñ iudiciũ rõnis intm̃ uiget, ꝙ etſi nõ cohibeat affectũ ab inordinato appetitu vidictæ cohibet tñ linguã ab inordinata locutione. vñ* Greg. in 5 Mora. dicit: Aliqñ ira perturbato animo quaſi ex iudicio ſilẽtiũ inducit. Ex parte

li. 5. mor. c. 31. à medio. vero impedimẽti rõnis, qa ſicut * dictũ eſt, pturbatio iræ vſq; ad exteriora mẽbra pducitur, & maximè

* art. 1. vſq; ad illa mẽbra, in quib. expſſius relucet veſtigium cordis, ſicut in oculis & facie & in lingua, vñ ſicut* dictũ eſt, lĩgua ſe ĩpedit, facies ignẽſcit, exaſpant oculi.

artic. 2. Põt ergo eſſe tãta pturbatio iræ, ꝙ oĩno impediatur lingua ab uſu loquendi, & tunc ſequitur taciturnitas.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ augmẽtũ iræ qñque eſt vſq; ad impediendam rationẽ à cohibitione linguæ, qñque autem ultra procedit uſq; ad impediendum motũ linguæ, & aliorum membrorũ exteriorũ. Et per hoc ẽt patet ſolutio ad SECVNDVM.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ pturbatio cordis qñque poteſt ſuperabundare uſque ad hoc, ꝙ p inordinatum motũ cordis impediatur motus exteriorũ membrorũ, & tũc cauſatur taciturnitas & immobilitas exteriorũ membrorum, & qñq; etiam mors. Si autem non fuerit tanta perturbatio, tunc ex ſuperabundantia perturbationis cordis ſequitur oris loquutio.

QVAESTIO XLIX.

De habitibus in generali quo ad eorum ſubſtantiam, in quatuor articulos diuiſa.

POST ACTVS & paſſiones conſiderandum eſt de principijs humanorum actuum.

¶ Et primò de principijs intrinſecis. Secũdò, de principijs extrinſecis. Principium aũt intrinſecum eſt potentia & habitus, ſed qa de potẽtijs in prima parte dictũ eſt, nunc reſtat de habitib. conſiderandum. p. p. q. 77

¶ Et primo quidem in generali. Secundũ verò de virtutibus & uitiis, & huiuſmodi alijs habitibus, quæ ſunt humanorum actuum principia.

¶ Circa ipſos autem habitus in generali quatuor conſideranda ſunt.

¶ Primo quidem de ipſa ſubſtantia habituum.

¶ Secundo, de ſubiecto eorum.

¶ Tertio, de cauſa generationis augmenti & corruptionis ipſorum.

¶ Quarto, de diſtinctione ipſorum.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum habitus ſit qualitas.

¶ Secundo, vtrum ſit determinata ſpecies qualitatis.

¶ Tertio utrum habitus importet ordinẽ ad actum.

¶ Quarto, de neceſſitate habitus.

ARTICVLVS PRIMVS.

267

Vtrum habitus ſit qualitas.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ habitus non ſit qualitas. Dicit .n. Augu. in li. 83 * quæſt. ꝙ hoc nomen habitus dictũ eſt ab hoc verbo habere, ſed habere non ſolũ ptinet ad qualitatem, ſed & ad alia genera, dicimur .n. habere quãtitatẽ, & pecuniam, & alia hmõi. ergo habitus non eſt qualitas. 1 di. 3 q. 5 ad 5 & 2. di. 24. art. 2. q 1. cor. & verit. q. 20. arti. 2. cor.

¶ 2 Præterea, Habitus ponitur vnum pdicamẽtum, ut patet in libro pdicamentorum, ſed unum pdicamẽtũ nõ cõtineẽ ſub alio, ergo habitus non eſt qualitas. * li. 83. q. 73. circa prin. to. 4.

¶ 3 Præterea, Oĩs habitus eſt diſpoſitio, vt * dr̃ in pdicamentis, ſed diſpoſitio eſt ordo habentis partes, ut dicitur in 5. Meta. hoc autem pertinet ad prædicamẽtum Situs. ergo habitus non eſt qualitas. in prædic. qualitat. *li. 5. met. tex. 24. to mo. 5.

SED CONTRA eſt, quod Phil. dicit in † pdicamentis, quòd habitus eſt qualitas de difficili mobilis. † in prædica. qualit. to. 1.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ hoc nomen habitus ab habendo eſt ſũptũ, à quo qdẽ nomẽ habitus dupliciter deriuaẽ. Vno qdẽ mõ, ſm qd homo, uel quæcũq; alia res dr̃ aliqd habere alio modo, ſm ꝙ aliqua res aliquo modo habet ſe in ſeipſa, uel ad aliquid aliud.

¶ Circa primum conſiderandũ eſt ꝙ habere ſm ꝙ dr̃ reſpectu cuiuſcunque, quod habetur, cõe eſt ad diuerſa genera. uñ Philoſ. inter poſt prædicamenta. Habere ponit, quæ ſ. diuerſa rerum genera conſequuntur ſicut ſunt Oppoſita, & Prius, & Poſterius, & alia huiuſmodi. Sed inter ea, quæ habẽtur, talis uĩ eſſe diſtinctio: ꝙ quædam ſunt, in quibus nihil eſt mediũ inter habens, & id quod habetur, ſicut inter ſubiectũ & qualitatem, uel quãtitatẽ nihil eſt mediũ, quædã etia ſũt, in quibus non eſt aliquod mediũ inter utrunque, ſed ſola relatio, ſicut dr̃ aliquis habere ſociũ uel amicũ, quædam uerò ſunt inter quæ eſt aliquid mediũ, non quidem actio uel paſſio, ſed aliquid per modũ actionis uel paſſionis, prout ſ. unũ eſt ornans uel tegens, & aliud ornatum aut tectum. vnde Phil dicit in 5.* Met. ꝙ habitus dr̃ tanq̃ actio quædã habentis & habiti, ſicut eſt in illis, quę circa nos habemus, & iõ in his conſtituitur unum ſpeciale genus rerum, ꝙ dicitur prædicamentũ habitus, de quo dicit Phil in 5. * Metaph. ꝙ inter habentem indumẽtum, & indumentum qd habetur, eſt habitus medius. Si autem ſumatur habere, prout res aliqua dr̃ quodã modo ſe habere in ſeipſa, vel ad aliquid aliud, cum iſte modus ſe habendi ſit ſm aliquã qualitatem, hoc modo habitus quædã qualitas eſt, de qua Phil in 5 * Metaph. dicit, ꝙ habitus dicitur diſpoſitio ſm quam bene uel male diſponitur diſpoſitum, & aut ſm ſe, aut ad aliud, ut ſanitas habitus quidam eſt. & ſic loquimur nunc de habitu, unde dicendum eſt, quòd habitus eſt qualitas. li. 5. meta. tex. 25. to mo. 3. loco nũc dicto. li. 5. meta. tex. 25. to mo. 3.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod obiectio illa procedit de habere communiter ſumpto, ſic enim eſt commune ad multa genera, ut * dictum eſt.

AD SECVNDVM dicendũ, quod rõ illa pcedit de in cor. ar.

dit de habitu, ſm quod intelligitur aliquid medium
inter habẽs, & id quod habetur. ſic enim eſt quoddã
in cor. ar. prædicamentum, vt * dictum eſt.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ diſpoſitio q̃dẽ ſp
importat ordinẽ alicui' habẽtis partes ſed hoc cõtin
li. 5. meta. git tripliciter, ut ſtatĩ ibidẽ Phil.* ſubdit, ſ. aut ſm lo-
tex 24. to. cũ, aut ſm potẽtiã, aut ſm ſpeciẽ, in quo, ut Simplici'
3. dicit in * cõmẽto p̃dicamẽtorũ, cõprehendit oẽs diſpo
* in præ- ſitiones, corporales q̃dẽ in eo, ꝙ dicit ſm locũ, & hoc
dicamen- ꝑtinet ad p̃dicamẽtum ſitus, q̃ eſt ordo partiũ in loco
to qualit. ꝙ aũt dicit ſm potentiã, includit illas diſpoſitiones,
to. 1. quæ ſunt in præparatione & idoneitate nondũ per-
fectè, ſicut ſcientia & uirtus inchoata, quòd autem
dicit ſm ſpeciẽ, includit perfectas diſpoſitiones, quæ
dicuntur habitus, ſicut ſcientia & uirtus completè.

268

ARTICVLVS II.

Vtrum habitus ſit determinata ſpecies qualitatis.

AD SECVNDVM ſic ꝓcedit̃. Vr̃, ꝙ habitus
nõ ſit determinata ſpecies qualitatis, q̃a vt *
art. præc. dictũ eſt, habitus ſm ꝙ eſt qualitas, dr̃ diſpoſi
tio ſm q̃ bene aut malè diſponit̃ diſpoſitum, ſed hoc
cõtingit ſm q̃libet qualitatẽ, nã & ſm figurã contin
git aliquid bene vel malè eſſe diſpoſitum, & ſimiliter
ſm calorem & frigus, & ſm omnia huiuſmodi. ergo
habitus non eſt determinata ſpecies qualitatis.

¶ 2 Præterea, Phil. in * prædicamentis caliditatem
in prędic. & frigiditatem dicit eſſe diſpoſitiones vel habitus, ſi
qualitatis, cut ægritudinem & ſanitatem, ſed calor & frigus sũt
to. 1. in tertia ſpecie qualitatis. ergo habitus uel diſpoſitio
non diſtinguuntur ab aliis ſpeciebus qualitatis.

¶ 3 Præterea, Difficile mobile non eſt dr̃ia ꝑtinens
ad genus qualitatis. ſed magis pertinet ad motũ uel
paſſionẽ, nullũ aũt genus determinat̃ ad ſpeciẽ p dr̃iã
alterius generis, ſed oportet dr̃ias per ſe aduenire ge-
li 7. meta. neri, ut Phil. dicit in 7.* Metap. Ergo cùm habitus di-
text. 42. & catur eſſe qualitas difficile mobilis, videtur quòd nõ
43 tom 3. ſit determinata ſpecies qualitatis.

* in præd. SED CONTRA eſt, ꝙ Phil. dicit in * p̃dicamẽ
qualit. to- tis, ꝙ una ſpecies qualitatis eſt habitus & diſpoſitio.
mo. 1. RESPONDEO dicendũ, ꝙ Phil in * p̃dicamen
in prędic. tis ponit inter quatuor ſpecies qualitatis primã diſpo
qualita. to ſitionẽ & habitũ, quarũ quidẽ ſpecierũ dr̃ias ſic aſſi-
mo. 1. gnat Simplicius in cõmẽto * p̃dicamẽtorũ dicens, ꝙ
in prædi. qualitatũ quædã ſunt naturales, q̃ ſm naturã inſunt
qualita- & ſp, q̃dã aũt ſunt aduentitiæ, q̃ ab extrinſeco efficiũ
tis. tur, & poſſunt amitti hæ quidẽ q̃ ſunt aduẽtitiæ, sũt
habitus & diſpoſitiones ſm facile & difficile amiſſi-
bile differentes. naturaliũ aũt qualitatũ q̃dã sũt ſm
id, quod aliquid eſt in potẽtia, & ſic eſt ſecũda ſpecies
qualitatis, q̃dã verò ſm ꝙ aliq̃d eſt in actu, & hoc vel
in profundu, vel ſm ſupficiẽ, ſi in profundũ q̃dem, ſic
eſt tertia ſpecies qualitatis, ſm uerò ſupficiẽ eſt quar
ta ſpecies qualitatis, ſicut figura, & forma, q̃ eſt figu-
ra animati. Sed iſta diſtinctio ſpecierũ qualitatis in-
cõueniens vr̃, ſunt. n. multæ figuræ & qualitates paſſi
biles nõ naturales, ſed aduẽtitiæ, & multæ diſpoſitio
nes nõ aduẽtitiæ, ſed naturales, ſicut ſanitas & pul-
chritudo, & hmõi, & ꝑꝑ hoc nõ cõuenit ordini ſpecie
rũ: ſp. n. quod naturalius eſt, prius eſt. Et iõ aliter acci
pienda eſt diſtinctio diſpoſitionũ & habituũ ab aliis
qualitatibus, propriè. n. qualitas importat quẽdã mo
li. 4. c. 3. in dum ſubſtantiæ. modus aũt eſt, ut dicit * Aug. ſuper
med. to. 3. Gen. ad literã, quẽ mẽſura præfigit. vñ importat quan
dã determinationẽ ſm aliq̃ menſurã. & iõ ſicut id,
ſm quod determinatur potẽtia materiæ, ſm eſſe ſub
ſtantiale dr̃ qualitas, q̃ eſt dr̃ia ſubſtantiæ, ita id, ſm
ꝙ determinatur potentia ſubiecti ſm eſſe accidenta-
li. 5. meta. le, dr̃ qualitas accidentalis, q̃ eſt ẽt quædã dr̃ia, vt pa-
tex. 19. to. tet per Philoſophũ in 5.* Metaph. Modus autem ſiue
3. determinatio ſubiecti ſm eſſe accidentale, põt acci-
pi vel in ordine ad ipsã naturã ſubiecti, vel ſm actio
nem & paſſionẽ, q̃ cõſequuntur principia naturæ, q̃
ſunt materia & forma, vel ſm quantitatẽ, ſi aũt acci-
piat̃ modus uel determinatio ſubiecti ſm quantitatẽ
ſic eſt quarta ſpecies qualitatis. Et quia quantitas ſm
ſui rationẽ eſt ſine motu & ſine ratione boni & mali
iõ ad quartã ſpeciẽ qualitatis non ꝑtinet ꝙ aliquid
ſit bene uel malè, cito, uel tardè tranſiens. Modus aũt
ſiue determinatio ſubiecti ſm actionẽ & paſſionẽ at
tendit̃ in ſecunda uel tertia ſpecie qualitatis. & iõ in
vtraque conſideratur, ꝙ aliq̃d facile vel difficile fiat,
vel ꝙ ſit cito tranſiens aut diuturnũ, non aũt conſi-
deratur in his aliq̃d ꝑtinẽs ad rationẽ boni uel mali,
quia motus & paſſiones non habẽt rõnem finis, bo-
nũ aũt & malũ dr̃ p reſpectũ ad finẽ, ſed motus & de
terminatio ſubiecti in ordine ad naturã rei, ꝑtinet ad
primã ſpeciẽ qualitatis, quæ eſt habitus & diſpoſitio.
Dicit. n. Phil. in 7.* Phyſ. loquẽs de habitib. animæ & li. 7. phyſ.
corporis, ꝙ sũt diſpoſitiones q̃dã perfecti ad optimũ: tex. 17. &
dico aũt ꝑfecti, quod eſt diſpoſitũ ſm naturã. Et quia 18. to. 2.
ipſa forma & natura rei eſt finis, & cuius cauſa fit ali
quid, vt dr̃ in 2.* Phyſ. iõ in prima ſpecie conſiderat̃ li. 2. phyſ.
& bonũ & malũ, & ẽt facile & difficile mobile ſm ꝙ tex. 23. to.
aliqua natura eſt finis generationis & motus. vñ in 5. 2.
* Met. Phil diffinit habitũ, ꝙ eſt diſpoſitio ſm q̃ aliq̃s li. 5. meta.
diſponit̃ bene vel malè. & in 2.* Eth. dicit ꝙ habitus tex 25. to.
ſunt. ſm quos ad paſſiones nos habemus bene vel ma 3.
lè. Qñ. n eſt modus conueniens naturæ rei, tũc habet * li. 2. eth.
rationẽ boni, qñ aũt non conuenit, tunc habet ratio- ca. 5. to. 5.
nẽ mali, & quia natura eſt id quod primũ conſidera-
tur in re, iõ habitus ponitur prima ſpecies qualitatis.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ diſpoſitio ordi
nẽ quendã importat. vt * dictũ eſt vñ nõ dr̃ aliq̃s diſ- ar. 1. ad 3.
poni p qualitatẽ niſi in ordine ad aliquid, & ſi addat̃ argum.
bñ vel malè q̃d ꝑtinet ad rõnẽ habitus, oportet ꝙ at-
tendatur ordo ad naturã, quæ eſt finis. vñ ſm figurã
vel ſm calorẽ uel frigus nõ dr̃ aliquis diſponi bñ uel
malè, niſi ſm ordinẽ ad naturã rei, ſm quod eſt cõue
niens vel nõ cõueniens, uñ & ipſæ figuræ, & paſſibiles
qualitates ſm quod conſiderantur ut conuenientes
vel nõ conuenientes naturæ rei, ꝑtinẽt ad habitus vel
diſpoſitiones, nã figura prout conuenit naturæ rei, &
color, ꝑtinẽt ad pulchritudinẽ, calor aũt & frigus ſm
quod conueniunt naturæ rei, ꝑtinent ad ſanitatẽ. &
hoc modo caliditas & frigiditas ponuntur à Philoſo-
pho in prima ſpecie qualitatis. Vnde patet ſolutio ad
SECVNDVM, licet à quibuſdam aliter ſoluat̃, ut
Simplicius dicit in cõmento * Prædicamentorum.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ iſta differentia, in eo p̃d.
Difficile mobile nõ diuerſificat habitũ ab aliis ſpecie qualit. to.
bus qualitatis, ſed à diſpoſitione, diſpoſitio aũt dupli 1.
citer accipit̃. Vno modo, ſm quod eſt genus habitus:
nã in 5 * Met. diſpoſitio ponit̃ in diffinitione habitus. li. 5 meta.
Alio modo, ſm quod eſt aliquid contra habitum diui tex. 25. to.
ſum, & põt intelligi diſpoſitio propriè dicta cõdiuidi 3.
contra habitũ dupliciter. Vno modo, ſicut ꝑfectũ &
imꝑfectũ in eadem ſpecie, ut ſ. diſpoſitio dicatur reti
nẽs nomen cõe qñ imperfectè ineſt, ita quod de fa-
cili amittitur, habitus aũt qñ perfectè ineſt, ut nõ de
facili amittat̃, & ſic diſpoſitio fit habitus ſicut puer
fit vir. Alio modo poſſunt diſtingui ſicut diuerſæ ſpe
cies vnius generis ſubalterni, vt dicant̃ diſpoſitiones
illæ qualitates primæ ſpeciei, quib. conuenit ſm pro
priã rationẽ vt de facili amittãtur: quia habẽt cauſas
tranſmutabiles, vt ægritudo & ſanitas. habitus verò
dicunt̃ illæ qualitates, quæ ſm ſuam rationẽ habent,
quòd non de facili tranſmutentur, quia hñt cãs im-
mobiles, ſicut ſciẽtię & uirtutes, & ſm hoc diſpoſitio
non fit habitus, & hoc vr̃ magis conſonũ intentioni
Ariſt. vñ ad huius diſtinctionis ꝓbationẽ inducit cõ-
munem loquendi conſuetudinem, ſm quam qualita
tes, quæ ſm rationem ſuam ſunt facile mobiles, ſi ex

aliquo accidenti difficile mobiles reddant, habitus dicũtur, & econuerſo eſt de qualitatib. q̃ ſm ſuam rõnẽ ſunt difficile mobiles, nã ſi aliquis imperfectè habeat ſcientiã, vt de facili poſſit ipſam amittere, magis dr̃ diſponi ad ſcientiã, q̃ ſcientiã habere. Ex quo patet, ꝙ nomẽ habitus diuturnitatẽ quandã importat, non aũt nomen diſpoſitionis, nec impedit quin ſm hoc facile & difficile mobile ſint ſpecificę differentiæ pp hoc ꝙ iſta pertinẽt ad paſſionem & motum, & nõ ad genus qualitatis, nam iſtæ differentiæ, q̃uis per accidens videantur ſe habere ad qualitatẽ, deſignant tñ proprias & per ſe differentias qualitatum: ſicut etiam in genere ſubſtantiæ frequenter accipiuntur differentiæ accidentales loco ſubſtantialiũ, inquantum per eas deſignantur principia eſſentialia.

269

ARTICVLVS III.

Vtrum habitus importet ordinem ad actum.

Infr. ar. 4. cor. et q. 50 ar. 1. ad 3.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ habitus non importet ordinẽ ad actũ. Vnumquodque n. agit ſm qđ eſt actu. ſed Philoſop. dicit in 3. * De aia, ꝙ cũ aliquis ſit ſciens ſm habitũ, eſt etiam tunc in potentia, aliter tamen quàm ante addiſceret, ergo habitus nõ importat habitudinem principij ad actũ.

* lib. 3. de anima textus. 8.

¶ 2 Præterea, Illud quod ponitur in diffinitione alicuius per ſe conuenit illi. ſed eſſe principiũ actionis ponitur in diffinitione potentiæ, vt patet in 5 * Meta. ergo eſſe principiũ actus per ſe conuenit potentiæ, quod autẽ eſt p ſe, eſt principiũ in vnoquoq; genere. ſi ergo & habitus ſit principiũ actus, ſequit ꝙ ſit poſterior q̃ potentia. & ſic nõ erit prima ſpes qualitatis, habitus, vel diſpoſitio.

li 5. meta. tex. 17. ĩ fi.

¶ 3 Præterea Sanitas quandoque eſt habitus, & ſimiliter macies & pulchritudo, ſed iſta non dicuntur per ordinem ad actum. non ergo eſt de ratione habitus, quòd ſit principium actus.

SED CONTRA eſt, quod Aug dicit in li. * de bono coniugali quòd habitus eſt quo aliquid agitur cùm opus eſt. & Commentator dicit in 3. * De anima, quod habitus eſt quo quis agit cum voluerit.

lib. de bono cõiugali c. 21. paulo à princ. to. 6. * lib. 3 de aia tex. 18.

RESPONDEO dicendum, quòd habere ordinẽ ad actum põt cõpetere habitui, & ſm rationem habitus & ſecundum rationem ſubiecti, in quo eſt habitus, ſm quidem rationem habitus cõuenit omni habitui aliquo modo habere ordinem ad actum, eſt enim de ratione habitus vt importet habitudinem quandã in ordine ad naturam rei ſecundum quod conuenit vel non conuenit. Sed natura rei, quę eſt finis generationis, vlterius etiam ordinatur ad alium finẽ, qui vel eſt operatio, uel aliquod operatũ, ad quod quis peruenit per operationẽ. vnde habitus nõ ſolum importat ordinẽ ad ipſam naturam rei, ſed etiam conſequenter ad operationem, inq̃tum eſt finis naturæ, vel perducẽs ad finem. vñ & in 5.* Metap dr̃ in diffinitione habitus, quòd eſt diſpoſitio, ſm q̃ bene vel male diſponitur diſpoſitum aut ſm ſe, i. ſm ſuam naturam, aut ad aliud, i. in ordine ad finem. Sed ſunt quidam habitus, q̃ ẽtiã ex parte ſubiecti, in quo ſunt primo & principaliter, important ordinẽ ad actũ, quia, vt * dictum eſt, habitus primo & per ſe importat habitudinem ad naturam rei. Si igitur natura rei in qua eſt habitus, conſiſtat in ipſo ordine ad actũ, ſequitur ꝙ habitus principaliter importet ordinẽ ad actũ. manifeſtũ eſt aũt quòd natura & ratio potentiæ eſt, ut ſit principiũ actus, vnde omnis habitus, q̃ eſt alicuius potentiæ, vt ſubiecti, principaliter importat ordinem ad actum.

lib. 5. Met. tex. 25. to. 3.

art. præce.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd habitus eſt actus quidam inquantum eſt qualitas, & ſm hoc põt eſſe principium operationis ſed eſt in potentia per reſpectũ ad operationem, vnde habitus dicitur actus primus & operatio actus ſecundus, ut patet in 2.* De anima.

li. 2. de anima tex. 5. & 2.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd non eſt de ratione habitus, quòd reſpiciat potentiam, ſed quòd reſpiciat naturam, & quia natura præcedit actionem q̃ reſpicit potentia, ideo prior ſpecies qualitatis ponitur habitus, quàm potentia.

AD TERTIVM dicendum, quod ſanitas dicitur habitus vel habitualis diſpoſitio in ordine ad naturã, ſicut * dictum eſt inquantum tamen natura eſt principium actus, ex conſequenti importat ordinem ad actũ, vnde Philoſ. dicit in 10. * De hiſtoria animalium, quòd homo dicitur eſſe ſanus, vel membrum aliquod, q̃n poteſt facere operationem, ſani Et eſt ſimile in alijs.

In cor. ar. li. 10. ca. 1. circa pri. to. 4.

270

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſit neceſſarium eſſe habitum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ nõ ſit neceſſarium eſſe habitum, habitus n. ſunt quib. aliquid diſponitur bene vel malè ad aliquid, ſicut * dictum eſt, ſed per ſuã formam aliquid bene vel malè diſponitur, nam ſm formam aliquid eſt bonum, ſicut & ens. ergo nulla neceſſitas eſt habituũ.

Ver. q. 7. 20 ar. 2. co & ver. q. 1 ar. 1. co. & ad 11. & 13. & q. 2. ar. 2. cor. * ar. 2. huius quæſt.

¶ 2 Præterea, Habitus importat ordinẽ ad actum, ſed potentia importat principium actus ſufficienter, nã & potentię naturales abſque habitib ſunt principia actuũ ergo non fuit neceſſarium habitus eſſe.

¶ 3 Præterea, Sicut potentia ſe habet ad bonum & ad malum, ita & habitus, & ſicut potentia non ſemper agit ita nec habitus, exiſtentibus igitur potentijs ſuperfluũ fuit habitum eſſe.

SED CONTRA eſt, quod habitus ſunt perfectiones quædam, vt dicitur in 7 * Phiſ ſed perfectio eſt maximè neceſſaria rei cum habeat rationem finis. ergo neceſſarium fuit habitus eſſe.

li. Phy. textus. 17. t. 2

RESPONDEO dicendum, quod ſicut * ſ. dictũ eſt, habitus importat diſpoſitionẽ quandã in ordine ad naturam rei, & operationem vel finem eius, ſm quem bene vel male aliquid ad hoc diſponitur. Ad hoc aũt ꝙ aliquid indigeat diſponi ad alterum, tria requirũtur. Primo quidem, ut id quod diſponitur, ſit alterum ab eo quod diſponitur, & ſic ſe habeat ad ipſum vt potentia ad actum. vnde ſi aliquid ſit, cuius natura nõ ſit cõpoſita ex potentia & actu, & cuius ſubſtantia ſit ſua operatio, & ipſum ſit pp ſeipſum, ibi habitus vel diſpoſitio locũ non hẽt, ſicut patet in Deo. Sedo requiritur ꝙ id, qđ eſt in potentia ad alterum, poſſit pluribus modis determinari & ad diuerſa. vñ ſi aliquid ſit in potentia ad alterũ, ita tñ ꝙ non ſit in potentia niſi ad ipſum, ibi diſpoſitio & habitus locũ nõ habet, qa tale ſubiectũ ex ſua natura hẽt debitũ habitudinẽ ad talẽ actũ, vñ ſi corpus cæleſte ſit cõpoſitũ ex materia & forma, cũ illa materia nõ ſit i potentia ad aliã formã, vt in primo * dictum eſt, nõ habet ibi locum diſpoſitio vel habitus ad formã aut etiam ad operationem, quia natura cæleſtis corporis non eſt in potentia niſi ad unum motum determinatũ. Tertio requirit, ꝙ plura concurrant ad diſponendũ ſubiectum ad vnum eorum, ad quæ eſt in potentia, quæ diuerſis modis commenſurari poſſunt, ut ſic diſponãt bene vel malè ad formã & operationẽ, vnde qualitates ſimplices elementorum, q̃ ſm vnum modum determinatum naturis elementorum conueniunt, non dicimus diſpoſitiones vel habitus, ſed ſimplices qualitates. dicimus aũt diſpoſitiones vel habitus ſanitatem pulchritudinẽ, & alia hmõi, q̃ important quandã cõmenſurationẽ pluriũ, q̃ diuerſis modis cõmenſurari poſſunt. Propter ꝙ Philoſo dicit in 5.* Meta. quòd habitus eſt diſpoſitio, & diſpoſitio eſt ordo habentis partes vel ſm locum vel ſm potentiam vel ſecundum ſpeciem, ut * ſ. dictum eſt. Quia igitur multa ſunt entium, ad quorum naturas & operationes neceſſe eſt plura cõcurrere, quæ diuerſis modis cõmenſurari poſſunt, iõ neceſſe eſt habitus eſſe.

art. 2. & 3.

p p. q. 66. ar. 2.

li 5. meta. tex. 24. & 25. to. 3. * ar. 1. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod per formam perficitur natura rei, ſed oportet qđ in ordine ad ipſam formam diſponatur ſubiectũ aliqua diſpoſitione, ipſa tñ forma ordinatur vlterius ad operationẽ, quæ eſt vel finis, vel via in finem, & ſi quidẽ habeat forma determi-

nare vnam tantum operationem determinatam, nulla alia diſpoſitio requirit ad operationem præter ipſam formam. ſi autem ſit talis forma quæ poſſit diuerſimode operari, ſicut eſt anima, oportet quod diſponatur ad ſuas operationes per aliquos habitus

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ potentia quandoque ſe habet ad multa, & iõ oportet ꝙ aliquo alio determinetur. Si uerò ſit aliqua potentia, quę non ſe habet ad multa, non indiget habitu determinãte, ut * dictum eſt, & propter hoc uires naturales non agunt operationes ſuas mediantib. aliquib habitib. quia ſecundum ſeipſas ſunt determinatæ ad unum. In cor.ar.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ non idem habitus ſe habet ad bonum & malum, ſicut infra * patebit. eadem autem potentia ſe habet ad bonum & malum, & ideo neceſſarij ſunt habitus, vt potentiæ determinentur ad bonum. q.54.ar.3.

QVAESTIO L.

De ſubiecto habituum, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdũ eſt de ſubiecto habituũ.
¶ Et circa hoc quæruntur ſex.
¶ Primo, vtrum in corpore ſit aliqs habitus.
¶ Secũdo, vtrũ anima ſit ſubiectum habitus ſm ſuam eſſentiam, vel ſecundum ſuam potentiam.
¶ Tertio vtrum in potentijs ſenſitiuæ partis poſſit eſſe aliquis habitus.
¶ Quarto, utrum in ipſo intellectu ſit aliqus habitus.
¶ Quinto, utrum in uoluntate ſit aliquis habitus.
¶ Sexto, utrum in ſubſtantijs ſeparatis.

271

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in corpore ſit aliquis habitus.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur, qđ ĩ corpore non ſit aliquis habitus. Vt n. commentator dicit in 3.* De anima. Habitus eſt quo quis agit cum uoluerit, ſed actiones corporales nõ ſubiacẽt uoluntati, cum ſint naturales. ergo in corpore nõ poteſt eſſe aliquis habitus. li 3.tex.18

¶ 2 Præterea, Omnes diſpoſitiones corporales ſũt facile mobiles, ſed habitus eſt qualitas difficile mobilis ergo nulla diſpoſitio corporalis poteſt eſſe habitus.

¶ 3 Præterea, Omnes diſpoſitiones corporales ſubiacent alterationi, ſed alteratio non eſt niſi in tertia ſpecie qualitatis, quæ diuiditur cõtra habitum. ergo nullus habitus eſt in corpore.

SED CONTRA eſt, quod Phil o. in * prædicamẽtis ſanitatem corporis vel infirmitatem inſanabilẽ habitum nominari dicit. In prędic. quali.co. 1

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſ. dictum eſt habitus eſt quædam diſpoſitio alicuius ſubiecti exiſtẽtis in potentia, uel ad formam, vel ad operationem ſm ergo qđ habitus importat diſpoſitionem ad operatione, nullus habitus eſt principaliter in corpore, ſicut in ſubiecto, omnis .n. operatio corporis eſt aut à naturali qualitate corporis, aut eſt ab aĩa mouente corpus Quãtũ igitur ad illas operationes, quæ ſunt à natura, nõ diſponitur corpus per aliquẽ habitum, quia uirtutes naturales ſunt determinatæ ad unum * dictum eſt aũt ꝙ habitualis diſpoſitio requiritur, ubi ſubiectũ eſt in potentia ad multa, operationes verò, quę ſunt ab anima per corpus, prĩcipaliter qdẽ ſunt ipſius aĩæ. ſecũdario uero ipſius corporis, habitus aũt proportionantur operationib vñ ex ſimilib. actib. ſimiles habitus cauſantur ut dicitur in 2 * Ethic. & iõ diſpoſitiones ad tales operationes principaliter ſunt in anima, in corpore uero poſſunt eſſe ſecundario, inquantum ſ. corpus diſponit & habilitatur ad promptẽ deſeruiendum operationib. aĩę. Si uero loquamur de diſpoſitione ſubiecti ad formam, ſic habitualis diſpoſitio poteſt eſſe in corpore, qđ comparatur ad animã, ſicut ſubiectum ad formam, & hoc mõ ſanitas & pulchritudo & hmõi habituales diſpoſitiones dicuntur, nõ tamen perfectè habẽt rationẽ q præc.ar. 2.3. & 4. q.præced. artic. 4. li.2.eth.c. 1.& 2.t.5.

habituum, quia cauſæ eorum ex ſua natura de facili tranſmutabiles ſunt. Alex. uero poſuit nullo mõ habitum vel diſpoſitionem primę ſpeciei eſſe in corpore, ut * Simplicius refert ĩ cõmento prædicamẽt. ſed dicebat primã ſpeciẽ qualitatis pertinere tantum ad aĩam. & qđ Ariſt. inducit in prędicamentis de ſanitate & ægritudine, non inducit quaſi pertineãt ad primã ſpeciem qualitatis, ſed per modũ exẽpli. vt ſit ſenſus, ꝙ ſicut ægritudo & ſanitas poſſunt eſſe facile vel difficile mobiles, ita & qualitates primæ ſpeciei, q̃ dicũtur habitus & diſpoſitio. Sed hoc patet eẽ cõtra intẽtionẽ Ariſt. tũ qa eo dẽ mõ loquẽdi utitur exẽplificãdo de ſanitate & ægritudine, & de uirtute & de ſcientia, tũ qa in 7.* Phyſ. ponit expreſsè inter habitus pulchritudinẽ, & ſanitatẽ. In prędic. qualitat. lib.7.Phy. tex. 17.t.2

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de habitu, ſm ꝙ eſt diſpoſitio ad operationẽ; & de actibus corporis, quia ſunt à natura, non autem de his qui ſunt ab anima, quorum principium eſt uolũtas.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ diſpoſitiones corporales nõ ſunt ſimpliciter difficile mobiles ꝓꝑ mutabilitatẽ corporaliũ cauſarũ: poſſunt tñ eẽ difficile mobiles ꝑ cõparationẽ ad tale ſubiectũ, qa ſ. tali ſubiecto durãte amoueri non poſſunt, uel qa ſunt difficile mobiles ꝑ cõparationẽ ad alias diſpoſitiones, ſed qualitates animæ ſũt ſimpliciter difficile mobiles ꝓꝑ immobilitatẽ ſubiecti, & ideo nõ dicit, ꝙ ſanitas difficile mobilis ſimpliciter ſit habitus, ſed ꝙ eſt ut habitus, ſicut ĩ Grę. hr̃, qualitates aũt aĩæ dicunt ſimpliciter habitus.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ diſpoſitiones corporales, quæ ſunt in prima ſpecie qualitatis, ut quidã poſuerunt, differunt à qualitatib. tertię ſpeciei in hoc, qđ qualitates tertiæ ſpeciei ſunt vt in fieri & ut in motu, vñ dicuntur paſſiones uel paſſibiles qualitates, qñ aũt iam peruenerit ad perfectum quaſi ad ſpeciem, tũc iã ſunt ĩ prima ſpecie qualitatis. Sed hoc improbat * Simplicius in cõmento ꝓdicamẽtorũ, qa ſm hoc calefactio eẽt ĩ tertia ſpecie qualitatis, calor aũt ĩ prima. Ariſt. aũt ponit calorẽ in tertia. vñ Porphyrius dicit, Sicut Simplicius ibidẽ refert, quod paſſio uel paſſibilis qualitas & diſpoſitio & habitus differunt in corporib. ſm intẽſionẽ & remiſſionẽ, qñ n aliqd recipit caliditatẽ ſm calefieri tm̃, nõ aũt vt calefacere poſſit, tũc ẽ paſſio ſi ſit cito tranſiens, uel paſſibilis qualitas ſi ſit manens, qñ aũt iã ad hoc perducit, quod põt & alterũ calefacere, tunc eſt diſpoſitio, ſi aũt vlterius intantũ confirmet, ꝙ ſit difficile mobilis, tunc erit habitus ut ſic diſpoſitio ſit q̃dã intenſio ſeu perfectio paſſionis uel paſſibilis qualitatis habitus aũt diſpoſitionis. Sed hoc improbat * Simplicius qa talis intẽſio & remiſſio nõ important diuerſitatẽ ex parte ipſius formæ, ſed ex diuerſa participatione ipſius ſubiecti, & ita nõ diuerſificarentur per hoc ſpecies qualitatis Et iõ aliter dicendũ eſt, quód ſicut * ſ. dictũ ẽ, cõmẽſuratio ipſarũ qualitatũ paſſibiliũ ſm cõueniẽtiã ad naturã hẽnt rõnẽ diſpoſitionis, & iõ facta alteratione circa ipſas qualitates paſſibiles (quæ ſunt calidum frigidũ, humidum & ſiccum) fit ex conſequenti alteratio ſm ægritudinẽ, & ſanitatem, primo autem & per ſe non eſt alteratio ſm hmõi habitus & diſpoſitiones. In prædi. qualit. In prædi. qualitatis q.49 ar.2. ad 1.

ARTICVLVS II.

272

Vtrum anima ſubiectum ſit habitus ſecundum ſuam eſſentiam, vel ſecundum ſuam potentiam.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ habit᷒ ſint ĩ aĩa magis ſm eſſẽtiã, q̃ ſm potẽtiã. Diſpoſitiones .n. & habit᷒ dñr ĩ ordine ad naturã vt * dictũ ẽ, ſed natura magis attẽdit ſm eſſentiã aĩę q̃ ſm potẽtias, qa anima ſm ſuã eſſentiã eſt natura corporis talis, & forma eius, Ergo habitus ſunt in anima ſecundum eius eſſentiam, & nõ ſecundum potentiam. 2.diſt. 26. ar 3. ad 4. & 5. q.49.ar.3.

¶ 2 Præterea, Accidẽtis nõ ẽ accidẽs, habitus aũt ẽ qđdã accidens, ſed potẽtiæ aĩæ ſũt de genere accidẽtiũ, ut ĩ 1.* dictũ ẽ. Ergo habit᷒ nõ eſt ĩ aĩa rõne ſuæ potẽtię. p.p q. 77. art. 1.

¶ 3 Prę-

¶ 3 Præterea, Subiectum eſt prius eo, qđ eſt in ſubiecto, ſed habitus cũ pertineat ad primã ſpeciẽ qualitatis, eſt prior q̃ potẽtia, quæ pertinet ad ſecundã ſpẽm. ergo habitus non eſt in potẽtia aĩæ ſicut in ſubiecto.

li.1.eth.c. vlt.tom 5. SED CONTRA eſt, quod Philoſ. in 1.* Ethic. ponit diuerſos habitus in diuerſis partibus animæ.

q.49 ar.2. ad 3. RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * ſupra dictũ eſt, habitus importat diſpoſitionẽ quadã in ordine ad naturã, vel ad operationẽ. Si ergo accipiatur habitus ſm quod hẽt ordinẽ ad naturã, ſic non põt eſſe in aĩa ſi tñ de natura humana loquamur, quia ipſa aĩa eſt forma completiua humanæ naturæ, vnde ſm hoc magis põt eſſe aliquis habitus vel diſpoſitio in corpore per ordinẽ ad aĩam, q̃ in anima per ordinẽ ad corpus. Sed ſi loquamur de aliqua ſuperiori natura, cuius homo põt eſſe particeps (ſm illud 2. Pet. 1. Vt ſimus conſortes naturæ diuinæ) ſic nihil prohibet in anima ſm ſuam eſſentiã eſſe aliquẽ habitum, ſ. gratiam, vt * ĩ. dicetur. q.110.ar.4 Si verò accipiatur habitus in ordine ad operationem, ſic maximè habitus inueniũtur in anima, inquantum anima non determinatur ad vnã operationem, ſed ſe habet ad multas, quod requiritur ad habitum, vt * ſupra dictum eſt. q 49. ar.4. Et quia anima eſt principiũ operationum per ſuas potentias, ideo ſecundum hoc habitus ſunt in anima ſecundum ſuas potentias.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ eſſentia animæ pertinet ad naturam humanam non ſicut ſubiectum diſponendum ad aliquid aliud, ſed ſicut forma & natura, ad quam aliquis diſponitur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ accidẽs ꝑ ſe nõ põt eſſe ſubiectũ accidentis, ſed q̃a ẽt in ipſis accidentibus eſt ordo quidã, ſubiectum ſm quod eſt ſub vno accidente, intelligĩt eſſe ſubiectũ alterius. & ſic dĩ vnũ accidens eſſe ſubiectum alterius, vt ſuperficies coloris & hoc modo poteſt potentia eſſe ſubiectum habitus.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ habitus præmittĩt potẽtiæ ſm quod importat diſpoſitionem ad naturã, potentia aũt ſemper importat ordinẽ ad operationẽ, q̃ eſt poſterior, cùm natura ſit operationis principiũ. ſed habitus cuius potentia eſt ſubiectũ, non importat ordinem ad naturã, ſed ad operationẽ, vnde eſt poſterior potentia. Vel põt dici ꝙ habitus præponitur potẽtiæ ſicut cõpletum incõpleto & actus potentię, actus .n. naturaliter eſt prior, quamuis potentia ſit prior ordine generationis & temporis, vt dr̃ in 7. & 9. * Metap.

273 ARTICVLVS III.

Vtrum in potentijs ſenſitiuæ partis poſſit eſſe aliquis habitus.

li 9 meta. & tex. 13. vſq; ad 19. & li.7.tex. 17.tom 3. AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ in potentijs ſenſitiuæ partis non poſſit eſſe aliquis habitus. Sicut enim potẽtia nutritiua pars eſt irrationalis, ita & ſenſitiua. Sed in potentijs nutritiuæ partis non ponitur aliquis habitus. ergo nec in potentijs ſenſitiuæ partis aliquis habitus debet poni.

* 3 diſ.23. q.1 ar.1.c. & diſt. 33. q.2 ar.4. & ver.q.. ar. 1. cor. ¶ 2 Præterea, Senſitiuæ partes ſunt cões nobis & brutis, ſed in brutis non ſunt aliq̃ habitus, q̃a nõ eſt in eis voluntas, q̃ in diffinitione habitus ponĩt, vt * ſupra dictũ eſt. ergo in potẽtijs ſenſitiuis nõ ſunt aliq̃ habitus.

* q præce. ar 3. 1 arg. Sed cõtra. ¶ 3 Præterea, Habitus aĩæ ſunt ſciẽtię & virtutes, & ſicut ſcientia refertur ad vim apprehẽſiuam ita virtus ad uim appetitiuã, ſed in potentijs ſenſitiuis non ſunt aliquæ ſcientiæ, cùm ſcientia ſit vniuerſaliũ, quæ vires ſenſitiuæ apprehendere non poſſunt. Ergo etiam nec habitus uirtutum in partibus ſenſitiuis eſſe poſſunt.

lib.3.ethi. cap. 10 in prin. to.5. SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit in 3. * Ethi. quòd aliquæ virtutes, ſcilicet temperantia & fortitudo, ſunt irrationabilium partium.

RESPONDEO dicendum, ꝙ vires ſenſitiuæ dupliciter poſſunt conſiderari. Vno modo, ſm quod operantur ex inſtinctu naturæ. alio modo, ſecundũ quod operantur ex imperio rõnis. ſm igitur quod operantur ex inſtinctu naturæ, ſic ordinantur ad vnum, ſicut & natura. & ideo ſicut in potentijs naturalibus nõ ſunt aliqui habitus, ita ẽt nec in potentijs ſenſitiuis ſm qđ ex inſtinctu naturæ operantur, ſecundum verò quod operantur ex imperio rationis, ſic ad diuerſa ordinari poſſunt, & ſic poſſunt in eis eſſe aliqui habitus, quibus bene aut male ad aliquid diſponuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ vires nutritiuæ partis non ſunt natæ obedire imperio rõnis, & ideo non ſunt in eis aliqui habitus, ſed vires ſenſitiuę natæ ſunt obedire imperio rõnis, & ideo in eis eſſe poſſunt aliqui habitus, nam ſm quod obediunt rationi, quodammodo rationales dicuntur, ut in 1.* Eth. dicitur. li.1.eth c. vlt.tom.5.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ vires ſenſitiuæ in brutis animalib. nõ operanĩ ex imperio rõnis, ſed ſi ſibi relinquanĩ bruta aĩalia, operãtur ex inſtinctu naturæ, & ſic in brutis aĩalib. non ſunt aliqui habitus ordinatĩ ad operationes, ſunt tñ in eis aliquæ diſpoſitiones in ordine ad naturã, vt ſanitas & pulchritudo. Sed q̃a bruta aĩalia à rõne hominis per quandã conſuetudinẽ diſponuntur ad aliq̃d operandũ ſic vel aliter, hoc mõ in brutis aĩalib. habitus quodãmodo poni poſſunt. vnde Aug. dicit in li. 83. q.* quod videmus immaniſſimas beſtias a maximis voluptatibus abſtinere dolorũ metu, qđ cũ in earũ conſuetudinẽ vertitur, domitæ & mãſuetæ vocantur. lib. 83. q̃ſt. q. 36. non lõgè à pri. to.4. Deficit tñ rõ habitus quantũ ad vſum voluntatis; quia non habent dñium vtendi uel non vtendi, quod vr̃ ad rõnem habitus pertinere, & ideo proprie loquendo in eis habitus eſſe non poſſunt.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ appetitus ſenſitiuus natus eſt moueri ab appetitu rõnali, vt dr̃ in 3.* de aĩa, lib.3 de anima. tex. 57 tom.2. ſed vires rõnales apprehenſiuæ naturæ ſunt accipere à viribus ſenſitiuis, & ideo magis conuenit, ꝙ habitus ſint in viribus ſenſitiuis appetitiuis, quàm in viribus ſenſitiuis apprehẽſiuis, cum in uirib. ſenſitiuis appetitiuis non ſint habitus niſi ſm quod operantur ex imperio rationis. Quamuis ẽt in ipſis interioribus virib. ſenſitiuis apprehẽſiuis poſſint poni aliqui habitus, ſm quos homo ſit bene memoratiuus, vel cogitatiuus, vel imaginatiuus. vnde ẽt Philoſophus dicit c.* de memoria, quòd conſuetudo multum operatur ad bene memorandum, quia ẽt iſtæ vires mouentur ad operandũ ex imperio rationis, vires aũt apprehenſiuæ exteriores (vt viſus, & auditus, & huiuſmodi) non ſunt ſuſceptiuę aliquorum habituum, ſed ſecundum diſpoſitionẽ ſuæ naturæ ordinantur ad ſuos actus determinatos, ſicut & membra corporis in quibus non ſunt habitus, ſed magis in viribus imperantibus motum ipſorum. lib.de mem. c.3 à med. to.2.

ARTICVLVS IIII. 274

Vtrum in ipſo intellectu ſit aliquis habitus.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ in intellectu nõ ſunt aliq̃ habitus. habitus n. operationib. conformantur, vt * dictum eſt, ſed operationes hominis ſunt communes animæ & corpori, vt dr̃ in primo † de anima, ergo & habitus, ſed intellectus non eſt actus corporis, vt dicitur in 3. * de anima; ergo intellectus non eſt ſubiectum alicuius habitus. Infr. q. 51. at. 3. ca. & q 53. ar. 1. c. q 56. art. 5. & q. 67. art. 2. cor. & verit q. 20 artic. 2. cor. * artic. 1. † lib. 1. de aĩa tex. 12. & 66 to 2 * li. 3. tex. 6.

¶ 2 Præterea, Oẽ qđ eſt in aliquo, eſt in eo per modũ eius in quo eſt, ſed id quod eſt forma ſine materia, eſt actus tñ. quod aũt eſt compoſitũ ex forma & materia, hẽt potentiã & actũ ſimul, ergo in eo qđ eſt forma tñ, non põt eſſe aliquid quod ſit ſimul in potẽtia & actu, ſed ſolum in eo quod eſt cõpoſitum ex materia & forma. ſed intellectus eſt forma ſine materia; ergo habitus qui hẽt potentiam ſimul cũ actu, quaſi mediũ inter vtrunq; exiſtens, non põt eſſe in intellectu, ſed ſolũ in coniuncto, quod eſt cõpoſitum ex anima & corpore.

¶ 3 Præterea, Habitus eſt diſpoſitio, ſm quam aliq̃s bene vel malè diſponitur ad aliquid, vt dr̃ in 5.* Metap. ſed quod aliquis bene vel malè ſit diſpoſitus ad actum intellectus, prouenit ex aliqua corporis diſpoſitione. li. 5. meta. tex. 25. to. 3.

Vnde

* lib. 2. de aîa, text. 94 to. 2.

vnde etiam in 2. de anima dicitur, quòd molles carne bene aptos mente videmus. ergo habitus cognoſcitiui non ſunt in intellectu, qui eſt ſeparatus, ſed in aliqua potentia, quæ eſt actus alicuius partis corporis.

lib. 6. eth. ca. c. 1. 3. 6. & 7. habetur to. 5.

SED CONTRA eſt, quòd Philo. in 6 * Eth. ponit ſcientiã & ſapientiam & intellectum, qui eſt habitus principiorum in ipſa intellectiua parte animę.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ circa habitus cognoſcitiuos diuerſimodè ſunt aliqui opinati. Quidã. n. ponentes intellectũ poſſibilẽ eſſe vnũ in oîbus hominib. coacti ſunt ponere, ꝙ habitus cognoſcitiui nõ ſunt in ipſo intellectu, ſed in viribus interiorib. ſenſitiuis manifeſtũ eſt. n. ꝙ hoîes in habitibus diuerſificant, vnde non poſſunt habitus cognoſcitiui directè poni in eo, qđ vnũ numero exiſtens eſt oîbus hominib. cõe, vnde ſi intellectus poſſibilis ſit vnus numero oîum hoîum, habitus ſcientiarũ, ſm quos homines diuerſificantur, non poterunt eſſe in intellectu poſſibili, ſicut in ſubiecto, ſed erunt in uiribus interioribus ſenſitiuis. q̃ ſunt diuerſæ in diuerſis. Sed iſta poſitio primo quidem eſt contra intentionẽ Ariſto. Manifeſtũ eſt. n. ꝙ vires ſenſitiuæ non ſunt rõnales per eſſentiam, ſed ſolũ ꝑ participationẽ. vt dr̃ in 1 * Ethic. * Philoſophus aũt ponit intellectuales virtutes (quæ ſunt ſapientia, ſcientia, & intellectus) in eo quod eſt rõnale per eſſentiã, vnde nõ ſunt in virib. ſenſitiuis, ſed in ipſo intellectu. Expreſsè ẽt dicit in 3. † de anima, ꝙ intellectus poſſibilis, cũ ſic fiat ſingula, cum reducatur in actu ſingulorũ per ſpecies intelligibiles, tunc fit ſm actũ eo modo quo ſciẽs dr̃ eſſe in actu, quod quidẽ accidit, cum aliquis poſſit operari per ſeipſum, ſ. conſiderando. Eſt q idẽ igitur tunc potentia quodammodo, non tñ ſimpliciter, vt ante addiſcere aut inuenire. Ipſe ergo intellectus poſſibilis eſt in quo eſt habitus ſcientiæ, quo põt conſiderare ẽt cũ non conſiderat. Secundo ẽt hæc poſitio eſt cõtra rei veritatẽ, ſicut. n. eius eſt potẽtia, cuius eſt operatio, ita ẽt eius eſt habitus, cuius eſt operatio, intelligere aũt & conſiderare eſt proprius actus intellectus, ergo & habitus, quo cõſideratur, eſt propriè in ipſo intellectu.

lib. 1. eth. c. ult. to. 5.

* locis in arg. Sed contra, citatis.

† lib. 3. de aîa, text. 8. tom. 2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ quidam dixerunt (vt * Simplicius refert in cõmento prædicamẽtorũ) ꝙ quia oîs operatio hominis eſt quodãmodo coniũcti, vt Philoſo. dicit in 1. * de anima, ideo nullus habitus animæ tm̃, ſed coniuncti. & per hoc ſequitur ꝙ nullus habitus ſit in intellectu, cum intellectus ſit ſeparatus, vt ratio propoſita procedebat. ſed iſta ratio nõ cogit; habitus. n. non eſt diſpoſitio obiecti ad potentiã, ſed magis diſpoſitio potentiæ ad obiectũ. vnde habitus oportet ꝙ ſit in ipſa potentia, quæ eſt principiũ actus, non aũt in eo quod comparatur ad potentiã ſicut obiectum. Ipſum aũt intelligere non dr̃ cõe eſſe animæ & corpori niſi rõne phantaſmatis, vt dr̃ in 1. * de anima, patet aũt ꝙ phantaſma comparatur ad intellectũ poſſibilem ut obiectum, vt dr̃ in 3 * de anima. vnde relinquitur ꝙ habitus intellectiuus ſit principaliter ex parte ipſius intellectus, non aũt ex parte phantaſmatis qđ eſt cõe animæ & corpori. Et ideo dicendum eſt ꝙ intellectus poſſibilis eſt ſubiectum habitus, illi. n. cõpetit eſſe ſubiectũ habitus, quod eſt in potentia ad multa & hoc maximè cõpetit intellectui poſſibili: vnde intellectus poſſibilis eſt ſubiectũ habituum intellectualium.

in prædic. qualitat.

li. 1. de anima, text. 12. & 66. & 14 to. 2.

li. 1. tex. 66

li. 3. de anima, tex 3. 18. & 39. to. 2.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſicut potentia ad eſſe ſenſibile cõuenit materiæ corporali, ita potẽtia ad eſſe intelligibile conuenit intellectui poſſibili. vnde nihil prohibet, in intellectu poſſibili eſſe habitum, qui eſt medius inter purã potentiam & actum perfectum.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ quia vires apprehẽſiuæ interius ꝑparant intellectui poſſibili ꝓprium obiectũ, ideo ex bona diſpoſitione harũ virium, ad q̃ cooperat bona diſpoſitio corporis, redditur hõ habilis ad intelligẽdũ; & ſic habitus intellectiuus ſcdario pot ẽe in illis virib. principaliter aũt eſt ĩ intellectu poſſibili.

ARTICVLVS V. 275

Vtrum in voluntate ſit aliquis habitus.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ in voluntate non ſit aliquis habitus. Habitus. n. qui in intellectu ſunt, ſunt ſpẽs intelligibiles quibus intelligit actu, ſed voluntas non operatur per aliquas ſpẽs. ergo voluntas non eſt ſubiectũ alicuius habitus.

Sup. q. 49. ar. 4. & 2. diſt. 27 ar. 1. ad 2. & 3. di. 23. q. 1. ar. 1 co. & diſt. 27. q. 2. arti. 3. ad 5. & uer. q. 20. art 2. cor. & uer. q 1. art. 1 cor.

¶ 2 Præterea, in intellectu agente non ponitur aliquis habitus ſicut in intellectu poſſibili, quia eſt potẽtia actiua, ſed voluntas eſt maximè potentia actiua, quia mouet omnes potentias ad ſuos actus, ut * ſupra dictũ eſt. ergo in ipſa non eſt aliquis habitus.

* q. 9. ar. 1.

¶ 3 Præterea, in potentijs naturalibus non eſt aliquis habitus, quia ex ſua natura ſunt ad aliquid determinatæ. ſed voluntas ex ſua natura ordinatur ad hoc, quod tendat in bonum ordinatum ratione. ergo in uoluntate non eſt aliquis habitus.

SED CONTRA eſt, quod iuſtitia eſt habitus quidam, ſed iuſtitia eſt in voluntate, eſt enim iuſtitia habitus quidam, ſecundum quem aliqui volunt & operantur iuſta, vt dicitur in 5. * Ethic. ergo uoluntas eſt ſubiectum alicuius habitus.

li. 5. eth c. 1, in princ. to. 5.

RESPONDEO dicendum, ꝙ omnis potẽtia, quę diuerſimode poteſt ordinari ad agendum, indiget habitu, quo bene diſponatur ad ſuum actũ, uoluntas aũt cum ſit potentia rationalis, diuerſimode põt ad agendum ordinari, & ideo oportet in voluntate aliquẽ habitum ponere quo bene diſponatur ad ſuum actũ. Ex ipſa ẽt ratione habitus apparet, ꝙ habet quendã principalem ordinem ad voluntatem, prout habitus eſt, quo quis vtitur cum voluerit, ut * ſupra dictum eſt.

q. præced. art. 3.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſicut in intellectu eſt aliqua ſpẽs, q̃ eſt ſimilitudo obiecti, ita oportet in volũtate & in qualibet vi appetitiua eſſe aliqd quo inclinet in ſuũ obiectũ, cũ nihil aliud ſit actus appetitiuæ virtutis q̃ inclinatio qđã, ut * ſ. dictũ eſt. Ad ea ergo ad quæ ſufficienter inclinatur per naturã ipſius potentiæ, no indiget aliqua qualitate inclinante, ſed quia neceſſariũ eſt ad finem humanæ uitæ ꝙ vis appetitiua inclinet ad aliquid determinatũ, ad qđ non inclinatur ex natura potentiæ, quæ ſe hẽt ad multa & diuerſa, ideo neceſſe eſt, ꝙ in uoluntate & in alijs virib. appetitiuis ſint quædã qualitates inclinantes, quæ dñr habitus.

q. 22. ar. 2. & q. 6. ar. 4.

AD SECVNDVM dicendũ, quod intellectus agens eſt agens tantum, & nullo modo patiens, ſed uoluntas & quælibet vis appetitiua eſt mouens & motũ, vt dicitur in 3. * de anima. & ideo non eſt ſimilis ratio de utroq; nam eſſe ſuſceptiuum habitus conuenit ei quod eſt quodammodo in potentia.

li. 3 de anima, text. 54 to. 2.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ uoluntas ex ipſa natura potẽtiæ inclinatur in bonũ rõnis, ſed quia hoc bonũ multipliciter diuerſificat, neceſſariũ eſt, ut ad aliquod determinatũ bonũ rõnis voluntas per aliquẽ habitum inclinetur ad hoc, ꝙ ſequatur promptior operatio.

ARTICVLVS VI. 276

Vtrum in angelis ſit aliquis habitus.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ in angelis nõ ſint habitus. Dicit. n. Maximus cõmentator Dion. in 7. ca. de * cæl. hierarchia Non conuenit arbitrari uirtutes intellectuales, id eſt, ſpirituales more accidentiũ, quemadmodũ & in nobis ſunt in diuinis intellectibus, ſ. angelis, eſſe: ut aliud in alio ſit ſicut in ſubiecto, accidẽs. n. oẽ illinc repulſum eſt. ſed oîs habitus eſt accidẽs, ergo in angelis non ſunt habitus.

Infr 51 ar. 1. cor.

* inter prĩ. & mediũ commen. cap. 7.

¶ 2 Præterea, Sicut Dion. dicit in 4. c. * de cæl. hierar. Sanctæ cæleſtium eſſentiarũ diſpoſitiones ſuper oîa alia Dei bonitate participant, ſed ſemper quod eſt per ſe, eſt prius & potius eo quod eſt per aliud; ergo angelorũ eſſentiæ per ſe ipſas perficiuntur ad conformitatem Dei, non ergo per aliquos habitus. & hæc vr̃ eſſe ratio Maximi, qui ibi.

ca. 4. inter princi. & medium,

loco cita- qui ibidem * ſubdit. Si enim hoc eſſet, non vtique ma-
to in arg neret in ſemetipſa harum eſſentia, nec deificari per ſe,
præced quantum foret poſſibile, valuiſſet.

¶ 3 Præterea, Habitus eſt diſpoſitio quædam, vt dr̃ in
li 5 Meta. 5.* Meta. ſed diſpoſitio, vt ibidem dicitur, eſt ordo habẽ-
tex.25.t 3. tis partes. cum ergo angeli ſint ſimplices ſubſtantiæ, vi-
* ca 7. non detur quòd in eis non ſint diſpoſitiones & habitus.
multum à SED CONTRA eſt, quod Dion. dicit 7 c. * cæl.
prin. cap. hierar. quod angeli primæ hierar. nominantur calefaciẽ-
tes, & throni, & effuſio, ſapientiæ manifeſtatio deifor-
mis ipſorum habituum.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ quidam poſuerũt in
angelis non eſſe habitus: ſed quęcunque dicunt de eis,
loco cita- eſſentialiter dicuntur. vnde * Maximus poſt prædicta
to in arg. uerba quæ induximus, dicit. Habitudines earũ atq; vir-
1. tutes, quæ in eis ſunt eſſentiales, ſunt pp immateriali-
in prędic. tatem. & hoc ẽt Simplicius dicit in * commento prædi-
qualitatis. camentorũ. Sapientia, quæ eſt in anima, habitus eſt, quæ
aũt in intellectu, ſubſtantia, omnia.n. quæ ſunt diuina,
& per ſe ſufficientia ſunt, & in ſeipſis exiſtentia. quæ
quidem poſitio partim habet veritatẽ, & partim cõti-
q.49 ar.4. net falſitatẽ. Manifeſtum eſt.n. ex * præmiſſis, ꝙ ſubie-
ctum habitus non eſt niſi ens in potentia. Conſiderantes
igitur prædicti commẽtatores ꝙ angeli ſunt imma-
teriales, & ꝙ non eſt in illis potentia materiæ ſm hoc
ab eis habitum excluſerunt, & oẽ accidens. Sed quia li-
cet in angelis non ſit potentia materiæ, eſt tñ in eis ali-
qua potentia (eſſe.n. actum purum eſt proprium Dei)
ideo inquantum inuenitur in eis de potentia, intãtum
in eis poſſunt habitus inueniri. Sed quia potentia mate-
riæ & potentia intellectualis ſubſtantiæ non eſt unius
rationis, ideo per conſequens nec habitus unius rõnis
in prædic. eſt utrobiq;. vnde * Simplicius dicit in commento prædi-
qualitat. camentorũ, ꝙ habitus intellectualis ſubſtantiæ nõ ſunt
ſimiles his; qui ſunt hic, habitibus; ſed magis ſunt ſimi-
les ſimplicibus & immaterialibus ſpeciebus; quas con-
tinet in ſe ipſa. Circa huiuſmõi tñ habitum aliter ſe habet
intellectus angelicus, & aliter intellect9 humanus. In-
tellectus.n. humanus cum ſit infimus in ordine intelle-
ctuum, eſt in potentia reſpectu oĩum intelligibiliũ, ſi-
cut materia prima reſpectu oĩum formarũ ſenſibiliũ,
& ideo ad omnia intelligenda indiget aliquo habitu,
ſed intellectus angelicus non ſe habet ſicut pura poten-
tia in genere intelligibiliũ, ſed ſicut actus quidã, nõ aũt
ſicut actus purus, hoc.n. ſolius Dei eſt, ſed cũ permix-
tione alicuius potentiæ, & tanto minus hẽt de potẽtia-
p.p.qõ 55. litate, quanto eſt ſuperior & ideo, ut in primo * dictum
art.3. eſt, inquantũ eſt in potentia, indiget pħri habitualiter
p aliquas ſpecies intellectuales ad operationẽ propriã,
ſed inquantũ eſt actu per eſſentiã ſuam, põt aliqua in-
telligere, ad minus ſeipſum, & alia ſm modũ ſuæ ſub-
in propoſ. ſtantiæ, vt dr̃ in lib. * de cauſis, & tanto perfectius, quã-
8. & 13 ha to eſt perfectior. Sed quia nullus angelus pertingit ad
betur hic perfectionẽ Dei, ſed in infinitum diſtat, pp hoc ad at-
liber inter tingendũ ad ipſum Deum per intellectũ & uoluntatẽ,
opera A- indiget aliquibus habitib. tanquam in potentia exiſtẽs
rist. reſpectu illius puri actus. vnde * Dionyſ. dicit, habitus
* ca 7 cæl. eorum eſſe deiformes, quibus ſ. Deo conformantur. ha-
hierar. pa- bitus autem qui ſunt diſpoſitiones ad eſſe naturale, nõ
rum ante ſunt in angelis, cum ſint immateriales.
medium. AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ verbũ Maximi
intelligendum eſt de habitib. & accidẽtib. materialibus.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ quantum ad
hoc, quòd conuenit angelis per ſuam eſſentiã, non indi-
gent habitu, ſed quia non ita ſunt per ſeipſos entes, quin
participent ſapientiã & bonitatem diuinam; ideo in-
quantum indigent participare aliquid ab exteriori, in-
tantum neceſſe eſt in eis ponere habitus.

AD TERTIVM dicẽdum, quòd in angelis non
ſunt partes eſſentię, ſed ſunt partes ſecundum poten-
tiam, inquantum intellectus eorum per plures ſpecies
perficitur, & voluntas eorum ſe habet ad plura.

QVAESTIO LI.

De cauſa habituum quantum ad generationẽ ipſorũ.

DEINDE conſiderandum eſt de cã habituum. Et primo, quantum ad generationem ipſorum. Secundo, quantum ad augmentũ. Tertio, quantum ad diminutionem & corruptionem.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum aliquis habitus ſit à natura.

¶ Secundo, vtrum aliquis habitus ex actibus cauſetur.

¶ Tertio, vtrum per vnum actũ poſſit generari habitus.

¶ Quarto, vtrum aliqui habitus ſint in hominibus infuſi à Deo.

ARTICVLVS PRIMVS. 278

Vtrum aliquis habitus ſit à natura.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vĩ, ꝙ nullus Infr. q.63.
habitus ſit à natura. Eorũ enim quæ ſunt à na- art.1 & 2.
tura, vſus non ſubiacet uoluntati, ſed habitus 2.q.17 a.t.
eſt quo quis vtitur cùm uoluerit, vt dicit Comment. in 15. & 3 di-
3. * de anima Ergo habitus non eſt à natura. ſtinc.33 q.
¶ 2 Præterea, Natura non facit per duo quod p vnũ 1.ar 2 q.1.
poteſt facere, ſed potentiæ animæ ſunt a natura, ſi igi- & veri q.1.
tur habitus potentiarum à natura eſſent, habitus & po art.1.& 2.
tentia eſſent vnum. Ethi.co 2.
¶ 3 Prǽterea, Natura nõ deficit in neceſſarijs, ſed ha- li.3 tex.18.
bitus ſunt neceſſarij ad bene operandũ, vt * ſ dictũ eſt. q.49 ar 4.
ſi igitur habitus aliqui eſſent à natura, vĩ ꝙ natura non
deficeret quin oẽs habitus neceſſarios cauſaret. patet
autem hoc eſſe falſum. Ergo habitus non eſt à natura.
SED CONTRA quod in 6.* Ethi. inter alios ha- lib 6.ethi.
bitus ponitur intellectus principiorũ, qui eſt à natura. cap 6.
vnde & principia prima dicuntur naturaliter cognita.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ aliquid pot eſſe na-
turale alicui dupliciter. Vno modo, ſm naturã ſpeciei,
ſicut naturale eſt homini eſſe riſibile, & igni ferri ſur-
ſum. Alio modo, ſm naturam indiuidui, ſicut naturale
eſt Sorti vel Platoni eſſe ægrotatiuũ, vel ſanatiuum ſm
propriam cõplexionẽ. Rurſus ſm vtranq; naturã põt
dici aliquid naturale dupliciter. vno modo, quia totũ
eſt à natura, alio modo quia ſm aliquid eſt a natura, &
ſm aliquid eſt ab exteriori principio, ſicut cùm aliquis
ſanatur p ſeipſum, tota ſanitas eſt à natura cum aũt ali-
qs ſanat auxilio medicinæ, ſanitas partim eſt à natura
partim ab exteriori principio. Si igit̃ loquamur de habi-
tu, ſm quod eſt diſpoſitio ſubiecti in ordine ad formã
vel naturã, quolibet prædictorũ modorũ contingit ha-
bitũ eſſe naturalem. Eſt.n. aliqua diſpoſitio naturalis, q̃
debetur humanæ ſpeciei, extra quã nullus homo inue-
nitur, & hæc eſt naturalis ſm naturam ſpeciei. ſed quia
talis diſpoſitio quandã latitudinẽ habet, contingit di-
uerſos gradus hmõi diſpoſitionis cõuenire diuerſis ho-
minib. ſm naturã indiuidui, & hmõi diſpoſitio põt eſ-
ſe vel totaliter à natura, vel partim à natura, & partim
ab exteriori principio, ſicut * dictum eſt de his, qui ſa- in iſto art,
nãtur per artem. Sed habitus, qui eſt diſpoſitio ad ope-
rationem, cuius ſubiectũ eſt potentia aĩæ, vt * dictũ eſt, q.50. ar.2.
põt quidẽ eſſe naturalis & ſm naturã ſpeciei, & ſm na-
turam indiuidui ſm quidem naturam ſpeciei, ſm quod
ſe tenet ex parte ipſius animæ, quæ cum ſit forma cor-
poris, eſt principium ſpecificum, ſm aũt naturã indiui-
dui, ex parte corporis, quod eſt materiale principiũ; ſed
tñ neutro modo contingit in hominib. eſſe habitus na-
turales, ita ꝙ ſint totaliter à natura. In angelis ſiquidẽ
contingit, eo ꝙ habent ſpecies intelligibiles naturali-
ter inditas, qd non cõpetit humanæ naturæ, vt in pri-
mo * dictũ eſt. Sunt ergo in hominibus aliqui habitus q.55, ar.2.
naturales tanquã partim a natura exiſtentes, & partim
ab exteriori principio, aliter quidẽ in apprehẽſiuis po-
tẽtijs, & aliter in appetitiuis. In apprehẽſiuis.n. potẽtijs
põt eſſe habitus naturalis ſm inchoationẽ & ſm natu-
ram ſpeciei, & ſm naturam indiuidui, ſecundũ quidem

naturã ſpeciei ex parte ipſius animæ, ſicut intellectus principiorum dr̃ eſſe habitus naturalis, ex ipſa.n. natura aïæ intellectualis conuenit homini, ꝙ ſta im cognito quid eſt totũ, & quid eſt pars, cognoſcat ꝙ oẽ totũ eſt maius ſua parte, & ſimile eſt in cæteris. Sed quid ſit totũ & quid ſit pars, cognoſcere nõ põt niſi per ſpecies intelligibiles à phantaſmatibus acceptas, & pp hoc Philoſ. in fine* Poſteriorum oſtendit, ꝙ cognitio principiorum prouenit nobis ex ſenſu, ſm verò naturam indiuidui eſt aliquis habitus cognoſcitiuus ſm inchoationem naturalẽ, inquantũ vnus homo ex diſpoſitione organorũ eſt magis aptus ad bene intelligendũ, quàm alius, inquantum ad operationem intellectus indigemus virtutibus ſenſitiuis. In appetitiuis aũt potentijs non eſt aliquis habitus naturalis ſm inchoationem ex parte ipſius aïæ quantum ad ipſam ſubſtantiã habitus ſed ſolum quantum ad principia quædam ipſius, ſicut principia iuris cõis dicuntur eſſe ſeminalia virtutũ, & hoc ideo, quia inclinatio ad obiecta propria, quæ videtur eſſe inchoatio habitus, non pertinet ad habitũ, ſed magis pertinet ad ipſam rõnem potentiarũ, ſed ex parte corporis ſm naturam indiuidui ſunt aliqui habitus appetitiui ſm inchoationes naturales, ſunt enim quidã diſpoſiti ex propria corporis complexione ad caſtitatem, vel manſuetudinem, vel ad aliquid huiuſmodi.

li.2.poſter. tex.vlt circa mediũ to 1.

AD PRIMVM ergo dicendum quòd obiectio illa procedit de natura ſecundum quod diuiditur cõtra rationem & voluntatem, cùm tamen ipſa ratio & uoluntas ad naturam hominis pertineant.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ aliquid ẽt naturaliter põt ſuperaddi potentiæ, quod tñ ad ipſam potẽtiam pertinere non põt, ſicut in angelis non põt pertinere ad ipſam potentiam intellectiuam, ꝙ ſit per ſe cognoſcitiua oĩum, quia oporteret ꝙ eſſet actus omniũ, quod ſolius Dei eſt, id.n. quo aliquid cognoſcit, oportet eſſe actualẽ ſimilitudinẽ eius quod cognoſcit. vnde ſequeretur, ſi potẽtia angeli p ſeipſam cognoſceret oĩa ꝙ eſſet ſimilitudo & actus omniũ. vnde oportet, ꝙ ſuperaddantur potẽtiæ intellectiuæ ipſius aliquæ ſpecies intelligibiles, quæ ſint ſimilitudines rerũ intellectarũ, quia per participationẽ diuinæ ſapientiæ, & non per eſſentiã propriã poſſunt intellectus eorũ eſſe actu ea, quæ intelligunt. Et ſic patet, ꝙ non omne id quod pertinet ad habitũ naturalẽ, põt ad potentiã pertinere.

AD TERTIVM dicendum, quòd natura non æqualiter ſe habet ad cauſandas oẽs diuerſitates habituum, quia quidam poſſunt cauſari à natura, quidam non, vt* ſupra dictum eſt, & ideo non ſequitur ſi aliqui ſint habitus naturales, quòd omnes ſint naturales.

ad 1. arg.

278

ARTICVLVS II.

Vtrum aliquis habitus cauſetur ex actibus.

Infr. q 63. artic. 2 & mal. qõ.1. art 11. ad 4 & 6. & veri qõ.1. ar.9.co. & ad 10. & arti.11. ad 13.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ nullus habitus poſſit ex actu cauſari. Habitus.n. eſt qualitas quædã, ut* ſ. dictũ eſt. Omnis aũt qualitas cauſatur in aliquo ſubiecto, inquantũ eſt alicuius receptiuũ, cùm igitur agens ex hoc qđ agit, non recipiat aliquid, ſed magis ex ſe emittat, vr̃ ꝙ nõ poſſit aliquis habitus in agẽte ex proprijs actib. generari.

* quæſt.49. art.1.

¶ 2 Præterea, Illud in quo cauſatur aliqua qualitas, mouetur ad qualitatẽ illã (ſicut patet in re calefacta uel infrigidata) quod aũt producit actũ cauſantẽ, qualitatẽ mouet, ut patet de calefaciente vel infrigidante. ſi igitur in aliquo cauſaretur habitus p actũ ſuiipſius, ſequeretur ꝙ idem eſſet mouens & motũ agens & patiens. quod eſt impoſſibile, vt dicitur in 3.* Phyſic.

li 3 phyſi. tex.8.

¶ 3 Præterea, Effectus non põt eſſe nobilior ſua cã, ſed habitus eſt nobilior quàm actus pcedens habitũ, quod patet ex hoc, quod nobiliores actus reddit. Ergo habitus non põt cauſari ab actu præcedente habitum.

SED CONTRA eſt, quod Philoſ. in 2.* Ethi docet habitus, virtutum & vitiorum ex actibus cauſari.

li 2 eth c. 1. & 2. to.5

RESPONDEO dicendum, ꝙ in agente quãque eſt ſolum actiuum principiũ ſui actus, ſicut in igne eſt ſolum principiũ actiuum calefaciendi, & in tali agente non põt aliquis habitus cauſari ex proprio actu. & inde eſt, ꝙ res naturales non poſſunt aliquid cõſueſcere vel diſſueſcere, vt dr̃ in 2.* Eth. Inuenitur aũt aliqđ agẽs, in quo eſt principiũ actiuum & paſſiuũ ſui actus, ſicut patet in actibus humanis. nam actus appetitiuæ uirtutis procedunt à vi appetitiua, ſm quod mouetur à ui apprehẽſiua repræſentante obiectũ. & ulterius vis intellectiua ſm quod ratiocinatur de concluſionibus, habet ſicut principium actiuum propoſitionem per ſe notam. Vnde ex talibus actib. poſſunt in agentib. aliq. habitus cauſari, non quidẽ quantũ ad primum actiuũ principiũ, ſed quantũ ad principiũ actus, quod mouet motum, nam oẽ quod patitur & mouetur ab alio, diſponitur per actũ agentis. Vnde ex multiplicatis actibus generatur quædã qualitas in potentia paſſiua & mota, quæ nominatur habitus, ſicut habitus virtutum moralium cauſantur in appetitiuis potentijs, ſm quod mouẽtur à rõne, & habitus ſcientiarũ cauſantur in intellectu, ſm quod mouetur à primis propoſitionibus.

li 2.eth in princ. lib. to.5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ agens inquantũ eſt agens, non recipit aliqd, ſed inquantũ agit motũ ab alio, ſic recipit aliqd à mouente, & ſic cauſaẽ habitus.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ idem ſm idem non põt eſſe mouens & motum, nihil aũt prohibet idẽ à ſeipſo moueri ſm diuerſa, ut in 8* Phyſ. probatur.

lib.8. text. 28.to.2.

AD TERTIVM dicẽdũ, quòd actus præcedens habitum, inquantum procedit à principio actiuo, procedit à nobiliori principio, quàm ſit habitus generatus, ſicut ipſa ratio eſt nobilius principiũ, quàm ſit habitus virtutis moralis in ui appetitiua per actuũ conſuetudines generatus, & intellectus principiorum eſt nobilius principium, quàm ſcientia concluſionum.

ARTICVLVS III. 279

Vtrum per vnum actum poſſit generari habitus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃, quòd p vnum actum poſſit habitus generari. Demonſtratio.n. actus rationis eſt; ſed per unã demonſtrationem cauſatur ſcientia, quæ eſt habitus concluſionis vnius. Ergo habitus poteſt cauſari ex uno actu.

Infr. q.71. ar.4.co. & 1.diſt 17. q. 1. art. 3. & veri. q. 1. art 9. ad 11. & 13.

¶ 2 Præterea, ſicut cõtingit actus creſcere p multiplicationẽ, ita contingit actũ creſcere p intenſionẽ, ſed multiplicatis actib. generaẽ habitus; ergo ẽt ſi multũ intẽdat vnus actus, poterit eſſe cã generatiua habitus.

¶ 3 Præterea, Sanitas & ægritudo ſunt habitus quidam, ſed ex uno actu contingit hominẽ uel ſanari vel infirmari. Ergo unus actus poteſt habitum cauſare.

SED CONTRA eſt, qđ Philoſ. dicit in 1.* Ethi. ꝙ una hirundo ver non facit, nec una dies; ita utique nec beatum, nec felicem vna dies, nec paucum tp̃s. ſed beatitudo eſt operatio ſm habitum perfectæ virtutis, ut dicitur in 1.* Eth. Ergo habitus virtutis, & eadem ratione alius habitus, non cauſatur per unum actum.

lib.1.ethi. cap.7. poſt med. to 5. *lib.1.eth. ca.7 & 8. & 10. & c. 13 tom 5.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut iam* dictum eſt, habitus per actũ generatur, inquantũ potentia paſſiua mouetur ab aliquo principio actiuo. Ad hoc aũt ꝙ aliqua qualitas cauſetur in paſſiuo, oportet ꝙ actiuum totaliter vincat paſſiuum. vnde videmus ꝙ quia ignis non põt ſtatim vincere ſuum cõbuſtibile non ſtatim inflammat ipſum, ſed paulatim abijcit cõtrarias diſpoſitiones ut ſic totaliter vincens ipſum, ſimilitudinem ſuam ipſi imprimat. Manifeſtum eſt aũt, ꝙ principium actiuum, quod eſt ratio non totaliter põt ſuperuincere appetitiuam potentiam in uno actu, eo ꝙ appetitiua potentia ſe habet diuerſimodè, & ad multa, iudicatur aũt per rationem in actu vno aliqd appetendum ſm determinatas rationes & circunſtãtias, vnde ex hoc non totaliter vincitur appetitiua potentia, vt feratur in idem, ut in pluribus per modum naturæ, quod

art. præce.

pertinet

pertinet ad habitum virtutis, & ideo habitus uirtutis nõ põt cauſari per unum actum, ſed per multos. In apprehenſiuis autem potentijs conſiderandum eſt, ꝙ duplex eſt paſſiuum, vnum quidem ipſe intellectus paſſibilis, aliud autẽ intellectus, quem uocat * Ariſto. paſſiuum, qui eſt ratio particularis, id eſt uis cogitatiua cũ memoratiua & imaginatiua. Reſpectu igitur primi paſſiui poteſt eſſe aliquod actiuum, quod uno actu totaliter vincit potentiam ſui paſſiui, ſicut vna ꝓpoſitio p ſe nota conuincit intellectũ ad aſſentiendum firmiter cõcluſioni, qđ quidem nõ facit propoſitio probabilis, vñ ex multis actibus rationis oportet cauſari habitũ opinatiuũ ẽt ex parte intellectus poſſibilis. Habitũ aũt ſcientiæ poſſibile eſt cauſari, ex vno rationis actu quantum ad intellectum poſſibilem, ſed quantum ad inferiores uires apprehenſiuas, neceſſarium eſt eoſdem actus plures reiterari, ut aliquid firmiter memoriæ imprimatur vñ Phil. in li * de memoria & reminiſcẽtia dicit. ꝙ meditatio confirmat memoriã habitus aũt corporales poſſibile ẽ cauſari ex uno actu, ſi actiuũ fuerit magnæ uirtutis, ſicut quoq; medicina fortis ſtatim inducit ſanitatẽ.

li. 3. de anima, tex. 20 tom. 2.

li. de memoria, c. 2. nõ procul à fine, to. 2.

¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

280 *Vtrum aliqui habitus ſint hominibus infuſi à Deo.*

1. diſt. 17. q. 1 art. 3. co & 3. d. 23 q. 3. art 2 ad 3. Et veri q 12 ar 1. ad 7 * ca 4. par. 4. non multum à fine † ar. præc.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vĩ, quòd nullus habitus hominib. infundatur à Deo, Deus n. æqualiter ſe hẽt ad oẽs, ſi igĩ qbuſdã infundit habitus aliquos, oib. eos infunderet, qđ patet eſſe falſum.

¶ 2 Præterea, Deus operatur in omnibus ſecundum modum qui conuenit naturæ ipſorum quia diuinæ ꝓuidentiæ eſt naturam ſaluare, ut dicit Dionyſ 4. c. * de diuin. no. ſed habitus in homine naturaliter cauſantur ex actibus, vt † dictum eſt Non ergo cauſat Deus in hominibus aliquos habitus abſque actibus.

¶ 3 Præterea, Si aliquis habitus à Deo infunditur, per illũ habitum homo poteſt multos actus producere, ſed ex illis actibus cauſatur ſimilis habitus, ut in 2 * ethi. dicitur, ſequitur ergo, duos habitus eiuſdem ſpeciei eſſe in eodem, vnum acquiſitum, & alterum infuſum, qđ videtur eſſe impoſſibile, nõ enim duæ formæ eiuſdem ſpeciei poſſunt eſſe in eodem ſubiecto, non ergo habitus aliquis infunditur homini à Deo.

li. 2. ethic. c. 1. & 2 tomo. 5.

SED CONTRA eſt quod dicitur Eccleſ. 15 Impleuit eum Dominus ſpiritu ſapientiæ & intellectus, ſed ſapientia & intellectus quidam habitus ſunt. Ergo aliqui habitus homini à Deo infunduntur.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ duplici ratione aliqui habitus homini à Deo infunduntur. Prima rõ eſt, quia aliqui habitus ſunt quibus homo bene diſponit ad finem excedentem facultatem humanæ naturæ, quæ eſt ultima & perfecta hominis beatitudo, ut * ſ̃ dictũ eſt. Et quia habitus oportet eſſe ꝓportionatos ei, ad ꝙ homo diſponitur ſm ipſos, ideo neceſſe eſt quod etiam habitus ad huiuſmodi finem diſponentes, excedant facultatem humanæ naturæ vnde tales habitus nunquam poſſunt homini ineſſe niſi ex infuſione diuina ſicut eſt de omnibus gratuitis virtutib. Alia ratio eſt, quia Deus põt producere effectus cauſarum ſecundarũ abſque ipſis cauſis ſecundis, vt in primo * dictum eſt. Sicut igĩ quandoque ad oſtenſionem ſuæ uirtutis producit ſanitatem abſque naturali cauſa. quæ tamen per naturam poſſet cauſari, ita etiam quandoque ad oſtendendã ſuã uirtutem, infundit homini illos etiam habitus, qui naturali uirtute poſſũt cauſari, ſicut Apoſtolis dedit ſciẽtiã ſcripturarũ, & omniũ linguarũ, q̃ homines p ſtudiũ vel cõſuetudinem acquirere poſſunt, licet nõ ita pfectè.

q. 5. art. 5.

p. q. 105. ar. 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Deus quantũ ad ſuam naturam æqualiter ſe habet ad omnes ſed ſecũdum ordinem ſuæ ſapientiæ certa ratione quædam tribuit aliquibus, quæ non tribuit alijs.

AD SECVNDVM dicẽdũ, quòd hoc qđ Deus in omnibus operatur ſecundum modum eorum, nõ excludit quin Deus quædam operetur, quæ natura operari non poterit, ſed ex hoc ſequitur, quod nihil operatur contra id, quod naturæ conuenit.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ actus qui producuntur ex habitu infuſo, non cauſant aliquem habitũ, ſed confirmant habitum præexiſtẽtem, ſicut medicinalia remedia adhibita homini ſano per naturã nõ cauſãt aliq̃ ſanitatẽ, ſed ſanitatem prius habitam corroborãt.

QVAESTIO LII.

De augmento habituum, in tres articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de augmento habituum.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, utrum habitus augeantur.

¶ Secundo, utrum augeantur per additionem.

¶ Tertio, vtrum quilibet actus augeatur habitum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum habitus augeantur. 281

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ habitus augeri non poſſint. Augmẽtum enim eſt circa quantitatem, vt dicitur in 5 * Phiſ. ſed habitus non ſunt in genere quãtitatis, ſed in genere, qualitatis. Ergo circa eos augmentum eſſe non poteſt.

Infr. q. 66. art 1. & 2. co. & veri. q 1. ar. 11. & q 5. art. 3. & 10. ethi. li. 5. 3. * li. 5 phy. tex 18. to. 2. † tex 17. & 18. to 2. * li. 7 phy. tex. 15. & 17. to. 2.

¶ 2 Præterea, Habitus eſt perfectio quædam vt dicitur in 7. † Phyſic. ſed perfectio cum importet finem & terminum, non uidetur poſſe recipere magis & minus. Ergo habitus augeri non poteſt.

¶ 3 Præterea, In his quæ recipiunt magis & minus contingit eſſe alterationem, alterari enim dicitur qđ de minus calido fit magis calidum, ſed in habitibus nõ eſt alteratio, ut probatur in 7.* Phil. Ergo habitus augeri non poſſunt.

SED CONTRA eſt, quod fides eſt quidam habitus, & tñ augetur. vnde diſcipuli Domino dicũt, Dñe adauge nobis fidem, ut hr̃ Luc. 17 Ergo habitus augentur.

RESPONDEO dicendum, quod augmentum, ſicut & alia ad quantitatem pertinentia, à quantitatibus corporalibus ad res ſpirituales & intellectuales trãsferuntur, propter connaturalitatem intellectus noſtri ad res corporales, quæ ſub imaginatione cadunt. Dicitur autem in quantitatibus corporeis aliquid magnũ ſm quod ad debitam perfectionem quãtitatis perducitur. vñ aliqua quantitas reputatur magna in homine, quæ nõ reputatur magna in elephante, unde & in formis dicimus aliquid magnũ ex hoc, quod eſt perfectũ. Et quia bonum habet rõnẽ perfecti, propter hoc in his, quæ nõ mole magna ſunt, idem eſt eſſe maius, quod melius, ut Aug dicit in 6 de * trin. Perfectio autem formæ dupliciter põt cõſiderari, Vno mõ, ſm ipſam formã alio mõ ſm qđ ſubiectũ participat formã. Inquãtum igitur attẽditur perfectio formæ ſm ipſam formã ſic dr̃ ipſa eſſe parua vel magna, puta magna, uel parua ſanitas, vel ſciẽtia. In quãtum verò attẽditur perfectio formæ ſm participationẽ ſubiecti, dr̃ magis, & minus, puta magis uel minus albũ & ſanum. Nõ aũt iſta diſtinctio ꝓcedit ſm hoc, ꝙ forma habeat eſſe præter materialẽ aut ſubiectũ ſed quia alia eſt conſideratio eius ſm rõnem ſpeciei ſuæ, & alia ſm, quod participatur in ſubiecto. Secundũ hoc igitur circa intenſione & remiſſionem habituum & formarũ fuerunt quatuor opiniones apud Philoſophos ut * Simplicius narrat in cõmento prædicamentorũ Plotinus n. & alij Platonici ponebant ipſas qualitates & habitus ſuſcipere magis & minus ꝓpter hoc ꝙ materiales erant, & ex hoc habebant indeterminationẽ quandam propter materiæ infinitatem. Alij uero in cõtrariũ probant, quòd ipſæ qualitates & habitus ſm ſe non recipiebãt magis & minus, ſed qualia dicũtur magis & minus ſecundum diuerſam participatione, puta quod iuſtitia nõ dicatur magis & minus, ſed iuſtũ, &

li. 6. de tri. ca. 8. circa med. to. 3. Et li. 8. ca. 1. tom. 3.

in prædic. qualit.

in prædic. qualitat. à medio illius to. 2.

hanc opinionē tangit * Ariſt. in prædicamentis. Tertia fuit opinio Stoicorum media inter has, poſuerunt. n. ꝙ aliqui habitus ſm ſe recipiunt magis & minus ſicuti artes, quidā aūt non, ſicut uirtutes. Quarta opinio fuit quorundā dicentium quòd qualitates, & formæ immateriales nō recipiunt magis & minus, materiales autē recipiunt. Vt igitur huius rei veritas manifeſtetur, conſiderandū eſt quod illud, ſm qđ ſortitur aliquid ſpeciē oportet eſſe fixum, & ſtans & quaſi indiuiſibile, quæcū que. n. ad illud attingunt, ſub ſpecie continentur. q̄ cunque aūt recedunt ab illo vel in plus uel in minus, pertinēt ad aliā ſpeciē uel perfectiorē, uel imperfectiorē, vñ

lib. 8. met. tex. 10. to. 3.

Philo. dicit in 8. * Meta ꝙ ſpecies rerū ſunt ſicut numeri, in quib. additio vel diminutio variat ſpeciē. Si igiť aliqua forma vel quæcunque res ſm ſeipſam, uel ſm aliquid ſui ſortiať rōnē ſpeciei, neceſſe eſt ꝙ ſm ſe cō ſiderata habeat determinatā rōnem, quæ neq; in plus excedere, neque in minus deficere poſſit & hmōi ſunt calor & albedo, & aliæ hmōi qualitates, quæ non dicū tur in ordine ad aliud, & multo magis ſubſtantia, q̄ eſt per ſe ens. Illa uerò, quæ recipiunt ſpeciē ex aliquo ad qđ ordinantur, poſſunt ſm ſeipſa diuerſificari in plus uel in minus, & nihilominus ſunt eadem ſpecie pp vnitatem eius, ad quod ordinantur, ex quo recipiunt ſpeciem, ſicut motus ſm ſe eſt intenſior & remiſſior, & tñ remanet eadem ſpecies propter vnitatē termini ex quo ſpecificatur. & idem pōt conſiderari in ſanitate, nam corpus ptingit ad rōnem ſanitatis, ſm quod habet diſpoſitionem conuenientem naturę animalis, cui poſſunt diſpoſitiones diuerſę conuenientes eſſe, vñ pōt variari diſpoſitio in plus vel minus, & tamen ſemper remanet

lib. 10. eth. c. 3. paulo poſt princi. to. 3.

ſanitatis ratio, vñ Philo. oppſitus dicit in 10. * Ethi. quòd ſanitas ipſa recipit magis & minus, non enim eadem eſt commenſuratio in omnibus, neque in uno & eodē ſemper, ſed remiſſa permanet ſanitas vſque ad aliquid hmōi autem diuerſæ diſpoſitiones uel commenſurationes ſanitatis ſe habent ſm excedens & exceſſum. vñ ſi nomē ſanitatis eſſet impoſitum ſoli perfectiſſimæ cō menſurationi tunc ipſa ſanitas non diceretur maior vel minor. Sic igitur patet qualiter aliqua qualitas vel forma poſſit ſm ſeipſam augeri vel minui. & qualiter nō.

¶ Si uerò conſideremus qualitatem vel formam ſm participationem ſubiecti ſic etiam inueniuntur q̄dam qualitates & formæ recipere magis & minus, & quædam non huiuſmodi aūt diuerſitatis cauſam * Simpli

in prędic. qualitat.

cius aſſignat ex hoc, ꝙ ſubſtantia ſm ſeipſam non pōt recipere magis & minus, quia eſt ens per ſe, & ideo omnis forma, quæ ſubſtantialiter participatur in ſubiecto, caret intenſione & remiſſione, vnde in genere ſubſtantiæ nihil dicitur ſm magis & minus. Et quia quantitas propinqua eſt ſubſtantiæ, & figura etiam conſequtur quantitatem, inde eſt quod neque etiam in iſtis dicitur aliquid ſm magis aut minus. Vnde Philo dicit in

li. 7. Phyſ. tex. 25. t. 2.

7 *. Phyſ quod cum aliquid accipit formam & figurā, nō dř alterari, ſed magis fieri. Aliæ verò qualitates, q̄ ſunt magis diſtantes à ſubſtantia, & cōiunguntur paſſionibus & actionibus, recipiunt magis & minus ſm participationē ſubiecti. Pōt aūt & magis explicari hmōi diuerſitatis rō, ut. n. * dictum eſt, id à quo aliquid habet

in iſto. ar.

ſpeciē. oportet manere fixum & ſtans indiuiſibili, duobus igiť modis pōt contingere ꝙ forma nō participať ſm magis & minus, vno mō, quia participās habet ſpeciē ſecundū ipſam; & inde eſt ꝙ nulla forma ſubſtantialis participatur ſecundū magis & minus & pp hoc Phi

lib. 8. met. tex. 10. to. 3

loſophus dicit in 8. * Meta ꝙ ſicut numerus non habet magis neque minus ſic neque ſubſtātia quę eſt ſm ſpeciē idest quantum ad participationē formæ ſpecificæ, ſed ſi quidē cū materia, i. ſm materiales diſpoſitiones. inuenitur magis & minus in ſubſtātia Alio modo pōt contingere ex hoc quod ipſa indiuiſibilitas eſt de rōne formæ, vnde oportet quod ſi aliquid participet formam, quòd participet illam ſecundū rōnem indiuiſibilitatis, & inde eſt, quod ſpecies numeri nō dicunť ſm magis & minus, quia vnaquæque ſpecies in eis conſtituitur per indiuiſibilē vnitatē & eadē rō eſt de ſpecieb. quantitatis continuæ, quæ ſecundum numeros accipiūtur, vt bicubitum & tricubitum, & de relationibus ut duplum & triplum & de figuris ut trigonum & tetragonū, & hanc rōnē ponit Ariſt in * pdica vbi aſſignās, rōnē quare figuræ nō recipiunt magis & minus, dicit: Quæ qdē recipiunt trigoni rōnē & circuli, & ſimiliter trigona, vel circuli ſunt, quia indiuiſibilitas eſt de ipſa eorū rōne. vñ q̄cūq; participant rōnē eorū, oportet ꝙ indiuiſibiliter participent. Sic igiť patet ꝙ cū habitus

in prædic. quali. poſt mediū illius to. 1.

& diſpoſitiones dicanť ſm ordinē ad aliqd. vt dř in 7 * Phyſ dupliciter pōt intenſio & remiſſio in habitib. & diſpoſitionib cōſiderari Vno mō, ſm ſe, prout dř maior vel minor ſanitas, uel maior vel minor ſcientia, q̄ ad plura uel pauciora ſe extendit Alio mō, ſm participationē ſubiecti prout. ſ. ęqualis ſcientia vel ſanitas magis recipitur in uno q̄ in alio ſm diuerſam aptitudinē vel ex natura, vel ex cōſuetudine. nō. n. habitus & diſpoſitio dat ſpē ſubiecto, neq; iterū ī ſui rōne includit indiuiſibilitatē. Q̄ño aūt circa uirtutē ſe habeat, * ĵ. dicet.

lib. 7. phy. tex. 17. to. 2.

q. 66.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ ſicut nomen magnitudinis deriuatur à quātitatibus corporalib ad intelligibiles perfectiones formarum, ita etiam & nomē augmenti, cuius terminus eſt magnum.

AD SECVNDVM dicēdum, ꝙ habitus quidem perfectio eſt, nō tñ talis perfectio, quæ ſit terminus ſui ſubiecti, puta dans ei eſſe ſpecificum neque etiam in ſui ratione terminum includit ſicut ſpecies numerorū vnde nihil prohibet quin recipiat magis & minus.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ alteratio primo quidem eſt in qualitatibus tertiæ ſpeciei, in qualitatib. uerò primæ ſpeciei poteſt eſſe alteratio per poſterius, facta. n. alteratione ſm calidū & frigidum ſequitur animal alterari ſm ſanū & ægrum, & ſimiliter facta alteratione ſecundū paſſiones appetitus ſenſitiui, uel ſecūdū uires ſenſitiuas apprehenſiuas, ſequitur alteratio ſecundum ſcientiam, & uirtutes, vt dicitur in 7. * Phyſi.

lib. 7. Phy. tex 20. to. 2.

282

ARTICVLVS II.

Vtrum habitus augeantur per additionem.

Infr. qō. 66 art. 1. & 2. Et ver q. 1 ar. 1 1. & q. 5. arti. 3. & 10. eth. li. 3 * art. 1. † li. 1. de genera. text. 31. to. 2.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ augmentum habitus fiat per additionē. Nomē enim augmenti, ut * dictū eſt, a quātitatibus corporalibus transfertur ad formas, ſed quantitatibus corporalibus non fit augmentum ſine additione, vñ in 1. de † generatione dicitur, quòd augmentum eſt præexiſtenti magnitudini additamentum. Ergo & in habitibus non fit augmentum niſi per additionem.

¶ 2 Præterea, Habitus non augetur niſi aliquo agente ſed omne agens aliquid facit in ſubiecto patiente, ſicut calefaciens facit calorem in ipſo calefacto. Ergo non poteſt eſſe augmentum niſi aliqua fiat additio.

¶ 3 Præterea, Sicut id quod non eſt album, eſt in potentia ad album, ita id quod eſt minus album, eſt in potentia ad magis album, ſed id quod non eſt albū, nō fit album niſi per aduentū albedinis, ergo id qđ eſt minus album, non fit magis album niſi per aliquam aliam albedinem ſuperuenientem.

li. 4. Phyſ. tex. 74 to. 2.

SED CONTRA eſt, qđ Philo. dicit in 4. * Phy. Ex calido fit magis calidum, nullo facto in materia calido, qđ nō eſſet calidum qñ erat minus calidum. Ergo pari rōne nec alijs formis q̄ augenť, eſt aliqua additio.

ar. 1. huius quæſt.

RESPONDEO dicendū, ꝙ huius q̄ōnis ſolutio depēdet ex pmiſſa, dictum eſt. n. * ſ. quod augmētū, & diminutio in formis, q̄ intenduntur & remittuntur, accidit vno mō, nō ex parte ipſius formæ ſm ſe conſideratæ, ſed ex diuerſa participatione ſubiecti, & ideo hmōi augmentum habituum & aliarum formarū non fit per additionem formæ ad formā ſed fit p hoc, ꝙ ſubiectum magis, vel minus pfectè participat vnā & eādē formā, & ſicut per

 agens

agens, qđ eſt actu, fit aliqđ actu calidū, quaſi de nouo incipiens participare formā, non ꝙ fiat ipſa forma, vt probatur 7.* Met. ita per actionem intenſā ipſius agentis efficit magis calidū, tanq̄ perfectius participās formā, nō tanquā formę aliquid addatur. ſi. n. per additionē intelligeret̄ hmōi augmentū in formis, hoc non poſſet eſſe niſi vel ex parte ipſius formæ, vel ex parte ſubiecti, ſi aūt ex parte ipſius formæ, iā* dictum eſt, ꝙ talis additio vel ſubtractio ſpeciē uariaret, ſicut uariatur ſpecies coloris, qñ de pallido fit albū. Si uerò hmōi additio intelligatur ex parte ſubiecti, hoc nō poſſet eſſe niſi vel qa aliqua pars ſubiecti recipit formā q̄ prius non habebat, vt ſi dicatur frigus creſcere in hoīe, q prius frigebat in una parte. qñ iam in pluribus partibus friget, vel quia aliquod aliud ſubiectum additur participans eandē formā, ſicut ſi calidū adiungat calido, vel albū albo, ſed ſm̄ utrunque illorū duorū modorū non dī aliqđ magis albū, uel calidū, ſed maius. ſed quia qđā accidentia augentur ſm̄ ſeipſa, ut * ſ̄ dictū eſt; in qbuſdā eorū fieri pōt augmentū per additionē, augetur. n. motus per hoc ꝙ ei aliquid additur vel ſm̄ tēpus in quo eſt, vel ſm̄ uiam per quā eſt, & tñ manet eadē ſpecies ꝑ ꝑ vnitatē termini augetur ēt nihilominus motus per intenſionē ſm̄ participationē ſubiecti, inquantū ſ. idē motus poteſt magis uel minus expeditè aut promptè fieri. Similiter etiam & ſcientia poteſt augeri ſm̄ ſeipſam ꝑ additionem, ſicut cum aliquis plures concluſiones geometriæ addiſcit, augetur in eo habitus eiuſdem ſcientiæ ſm̄ ſpeciem. Augetur nihilominus ſcientia in aliquo ſm̄ participationē ſubiecti per intenſionē prout ſ. expeditius & clarius vn⁹ homo ſe habet alio in eiſdem concluſionibus conſiderandis. In habitib. autem corporalibus non multum vī fieri augmentū per additionem, quia nō dī animal ſanum ſimpliciter, aut pulchrum niſi ſm̄ omnes partes ſuas ſit tale, quod autem ad perfectionem commenſurationem perducatur hoc contingit ſm̄ tranſmutationem ſimplicium qualitatum, quæ non augetur niſi ſm̄ intentionem ex parte ſubiecti participantis. Quomodo autem ſe habeat circa virtutes,* infra dicetur.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ ēt in magnitudine corporali contingit dupliciter augmētū. Vno mō, ꝑ additionē ſubiecti ad ſubiectū, ſicut in augmēto viuētiū. Alio mō, ꝑ ſolā intenſionē abſq; oī additione ſicut eſt in his quæ rarē fiunt, ut dicitur in 4.* phyſ.

AD SECVNDVM, dicendū, ꝙ cā augens habitum, facit quidē ſemꝑ aliquid in ſubiecto, non autē nouam formā, ſed facit, ꝙ ſubiectū perfectius participet formā pręexiſtentē, aut quod amplius ſe extendat.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ id quod nondū eſt albū, eſt in potētia ad formā ipſam, tanquā nondū habens formam, & iō agens cauſat nouam formā in ſubiecto, ſed id quod eſt minus calidū aut albū, non eſt in potentia ad formam, cum iam actu formā habeat, ſed eſt in potētia ad perfectum participationis modum, & hoc conſequitur per actionem agentis.

283 ARTICVLVS III.

Vtrum quilibet actus augeat habitum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vī, ꝙ quilibet actus augeat habitum. Multiplicata .n. cā multiplicatur effectus. ſed actus ſunt cauſa habituum aliquorum, vt* ſupra dictum eſt. Ergo habitus augetur multiplicatis actibus.

¶ 2 Præterea, De ſimilibus idem eſt iudiciū, ſed omnes actus ab eodem habitu procedentes ſunt ſimiles, ut dicitur in 2 * Eth. Ergo ſi aliqui actus augeant habitum, quilibet actus augebit ipſum.

¶ 3 Præterea, Simile augetur ſuo ſimili, ſed quilibet actus eſt ſimilis habitui à quo procedit. Ergo quilibet actus auget habitum.

SED CONTRA. Idē non eſt contrariorū cā, ſed ſicut dicitur in 2. Eth. aliqui actus ab habitu procedentes diminuunt ipſum, utpote cum negligenter fiunt. Ergo non omnis actus habitum auget.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſimiles actus ſimiles habitus cauſant, ut dī in 2 * Eth. Similitudo aūt & diſſimilitudo nō ſolū attēdit̄ ſm̄ qualitatē eandem vel diuerſam, ſed etiam ſm̄ eūdem uel diuerſum participationis modū. Eſt. n. diſſimile non ſolū nigrum albo, ſed ēt minus albū magis albo, nā ēt motus fit a minus albo in magis albū, tanq̄ ex oppoſito in oppoſitū, vt dī in 5 * Phyſ. Quia verò uſus habituū in uoluntate hoīs cōſiſtit, ut ex * ſ̄dictis patet. ſicut cōtingit ꝙ aliqs habens habitum nō utitur illo, uel ēt agit actu contrariū, ita ēt pōt contingere ꝙ utitur habitu ſm̄ actum nō reſpōdentē proportionaliter intēſioni habitus. Si igit̄ intenſio actus proportionaliter æquet̄ intenſioni habitus, vel ēt ſuperexcedat, quilibet actus uel auget habitū, vel diſponit ad augmētū ipſius, ut loquamur de augmēto habituū ad ſimilitudinē augmenti animalis, nō n. quodlibet alimē ū aſſumptum actu auget animal, ſicut nec q̄libet gutta cauat lapidē, ſed multiplicato alimēto tādē fit augmētū. Ita ēt multiplicatis actibus creſcit habitus. Si uerò intenſio actus ꝓportionaliter deficiat ab īteſione habit⁹, talis actus nō diſponit ad augmētū habituſ, ſed magis ad diminutionē ipſius. Et ꝑ hoc patet rñſio ad obiecta.

QVAESTIO LIII.

De corruptione & diminutione habituum, in tres articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de diminutione & corruptione habituum.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, utrum habitus corrumpi poſſit.

¶ Secundo, utrum poſſit diminui.

¶ Tertio, de modo corruptionis & diminutionis.

ARTICVLVS PRIMVS. 284

Vtrum habitus corrumpi poſſit.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Vī, ꝙ habitus corrūpi nō poſſit. Habitus. n. ineſt ſicut natura qđā, uon operationes ſm̄ habitū ſunt delectabiles ſed natura nō corrūpit̄ manēte eo cui⁹ eſt natura, ergo neq; habitus corrūpi pt manēte ſubiecto.

¶ 2 Præterea, Oīs corruptio formæ vel eſt ꝑ corruptionē ſubiecti, vel eſt à cōtrario, ſicut ægritudo corrūpit̄ corrupto aīali, vel ēt ſuperueniēte ſanitate, ſed ſcientia, q̄ eſt qđā habitus, nō pt corrūpi ꝑ corruptionē ſubiecti, qa intellectus q eſt ſubiectū eius, eſt ſubſtātia q̄dā, & nō corrūpit̄, ut dī in 1. * de aīa. Et ſimiliter ēt non poteſt corrumpi à contrario, nā ſpecies intelligibiles nō ſunt ad inuicē contrariæ, ut dī in 7 * Meta. Ergo habitus ſcientiæ nullo modo corrumpi poteſt.

¶ 3 Præterea, Oīs corruptio eſt ꝑ aliquē motū, ſed habitus ſcientiæ qui eſt in aīa, nō pōt corrūpi ꝑ motū ꝑ ſe ipſius aīæ, quia aīa per ſe nō mouet̄, mouetur aūt ꝑ accidēs ꝑ motū corporis, nulla aūt tranſmutatio corporalis vī poſſe corrūpere ſpecies intelligibiles exiſtētes in intellectu, cum intellectus ſit ꝑ ſe locus ſpecierū ſine corpore. vñ ponitur ꝙ nec ꝑ ſeniū, nec ꝑ mortē corrumpūtur habitus. ergo ſciētia corrūpi non pōt, & ꝑ conſequens nec habitus uirtutis, qui etiā eſt in anima rationali, & ſicut Phil. dicit in 1. * Eth. Virtutes ſunt permanentiores diſciplinis.

SED CONTRA eſt, quod Phil. dicit in lib. * de longitu. & breuitate uitæ, quod ſciētiæ corruptio eſt obliuio & deceptio, peccando etiā aliquis habitum virtutis amittit, & ex cōtrariis actibus uirtutes generantur & corrumpuntur, vt dicitur in 2. * Ethic.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſm̄ ſe oī aliqua forma corrumpi per contrarium ſuum, per accidens autem,

li. 7. meta. tex. 32. to. 3.

ar. præce.

art. præce.

q. 66. ar. 1.

li. 4. phyſ. tex. 63. to. 2.

4. diſ. 12. q. 2. ar. 1. q. 1. ad 1.

* q. 51. ar. 2.

li. 2. eth. c. 1. & 2. tomo. 5.

li. 2. eth. c. 1. to. 5.

li. 2. eth c. 1. & 2. to. 5.

li. 5. phyſ. tex. 51. to. 2

* q. 49. ar. 3. & q. 50. ar. 5.

t. q. 89. ar. 5. cor.

li. 1. de anima, text. 65. to. 2.

* li. 7. me. tex. 51. to. 3.

li. 1. eth. c. 10. in me. to. 5.

ca. 2. non multum à pr. tom. 2.

* c. 3. in fi. & c. 1. & 2. to. 5.

autem, p corruptionẽ ſui ſubiecti. Si igit̃ fuerit aliqs habitus, cuius ſubiectũ eſt corruptibile, & cuius cõ hẽt cõtrariũ, utroq; mõ corrũpi poterit ſicut patet de habitibus corporalib. ſ. ſanitate & ægritudine. Illi uero habitus, quorũ ſubiectũ eſt incorruptibile, nõ pñt corrũpi p accidẽs. Sũt tñ habitus quidã, qui etſi principaliter ſint in ſubiecto corruptibili, ſecundario tamen ſunt in ſubiecto corruptibili, ſicut habitus ſciẽtiæ, qui principaliter eſt qdẽ in intellectu poſſibili, ſecũdario aũt in uirib. apphẽſiuis ſenſitiuis, ut * ſ. dictũ eſt. & iõ ex parte intellectus poſſibilis habitus ſcientiæ, nõ põt corrũpi per accidens, ſed ſolũ ex parte inferiorũ uiriũ ſenſitiuarũ. Eſt igitur cõſiderandũ, ſi pñt hmõi habitus per ſe corrũpi. Si igitur fuerit aliqs habitus qui habeat aliquod cõtrariũ uel ex parte ſua, uel ex parte ſuæ cauſæ, poterit per ſe corrumpi, ſi vero non habet contrariũ, nõ poterit p ſe corrũpi. Manifeſtũ eſt aũt, q ſpecies intelligibilis in intellectu poſſibili exiſtẽs, nõ hẽt aliqd cõtrariũ, neq; iterũ in intellectu agẽte, q eſt cã eius, põt aliqd eſſe contrariũ. vñ ſi aliquis habitus ſit in intellectu poſſibili immediatè ab intellectu agẽte cauſatus, talis habitus eſt incorruptibilis & p ſe & p accidens, hmõi aũt ſũt habitus primorũ principiorũ tã ſpeculabiliũ q̃ practicorũ, qui nulla obliuione uel deceptione corrũpi pñt, ſicut Ph. dicit in 6. * Eth. de prudentia, q nõ pditur p obliuionẽ. Aliquis uerò habitus eſt in intellectu poſſibili ex rõne cauſatus, ſ. habitus concluſionũ, qui dr̃ ſcientia, cuius cauſæ dupliciter põt aliqd contrariũ eſſe. Vno mõ, ex parte ipſarũ propoſitionũ, ex quib. ratio pcedit, etenim enunciationi, quæ eſt, Bonũ eſt bonum, cõtraria eſt ea, quæ eſt, Bonũ nõ eſt bonũ, ſm Phil. 2. * Periher. Alio mõ, qũ ad ipſum pceſſum rationis, prout ſyllogiſmus ſophiſticus opponit̃ ſyllogiſmo dialectico, vel demõſtratiuo. Sic igit patet q p falſã rõnẽ põt corrumpi habitus ueræ opinionis, aut ẽt ſcientiæ. vñ Phil dicit q deceptio eſt corruptio ſcientiæ, ſicut * ſ. dictum eſt. Virtutũ uerò qdã ſunt intellectuales, q̃ ſũt in ipſa rõne, ut dr̃ in 6. Eth. de quib. eſt eadẽ rõ quæ ẽ de ſcientia, uel opinione. Quædam verò ſunt in parte aiæ appetitiuæ, quæ ſũt virtutes morales. & eadẽ rõ eſt de uitiis oppoſitis. Habitus aũt appetitiuæ partis cauſantur p hoc, q rõ nata eſt appetitiuã partẽ mouere, ſi per iudiciũ rõnis in cõtrariũ mouẽtis quocunq; modo, ſ. ſiue ex ignorantia, ſiue ex paſſione, uel etiam ex electione corrumpitur habitus uirtutis uel vitij.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q ſicut dicitur in 7. * Eth. habitus ſimilitudinẽ habet naturæ, deficit tñ ab ipſa, & ideo cum natura rei nullo modo remoueatur ab ipſa, habitus difficile remouetur.

AD SECVNDVM dicendũ, q etſi ſpeciebus intelligibilibus non ſit aliquid cõtrariũ enuntiationibus, tamen & proceſſui rationis poteſt aliquid eſſe contrarium, vt * dictum eſt.

AD TERTIVM dicẽdũ, q ſciẽtia nõ remouet̃ p motũ corporalẽ q̃tũ ad ipſã radicẽ habitus, ſed ſolũ q̃tũ ad impedimẽtũ actꝰ, inq̃tũ intellectus indiget in ſuo actu virib. ſenſitiuis, qb impedimẽtũ affertur p corporalẽ tranſmutationẽ. ſed p intelligibilẽ motũ rõnis põt corrũpi habitus ſciẽtiæ etiam q̃tum ad ipſã radicẽ habitus. & ſimiliter ẽt põt corrũpi habitus uirtutis, tñ q dr̃ uirtutes eſſe permanẽtiores diſciplinis, intelligendum eſt non ex parte ſubiecti uel cauſæ, ſed ex parte actus, nam virtutum vſus eſt continuus per totam uitam, non autem uſus diſciplinarum.

285 ARTICVLVS II.

Vtrum habitus poſſit diminui.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃, q habitus diminui non poſſit. Habitus. n. eſt quædam qualitas & forma ſimplex, ſimplex autẽ aut totum habetur, aut totum amittitur. ergo habitus etſi corrumpi poſſit diminui non poteſt.

¶ 2 Præterea, Omne q cõuenit accidenti, conuenit eidem ſm ſe uel de ratione ſui ſubiecti, habitus autẽ ſm ſeipſum nõ intenditur, & remittitur, alioquin ſequeretur q aliqua ſpecies de ſuis indiuiduis prędicaretur ſm magis & minus, ſi igitur ſm participationẽ ſubiecti diminui poſſit, ſequeretur q aliquid accidat habitui propriũ, quod non ſit commune ei & ſubiecto. cuicunq; autem formæ conuenit aliquid propriũ præter ſuum ſubiectum, illa forma eſt ſeparabilis, ut dr̃ in primo * de anima, ſequitur ergo quòd habitus ſit forma ſeparabilis, quod eſt impoſſibile.

¶ 3 Præterea, Ratio & natura habitus ſicut & cuiuſlibet accidẽtis, cõſiſtit in cõcretione ad ſubiectũ. vñ & quodlibet accidens diffinitur per ſuũ ſubiectum. ſi igitur habitus ſm ſeipſum non intenditur neque remittitur, neque etiam ſm concretionẽ ſui ad ſubiectum diminui poterit, & ita nullo modo diminuetur.

SED CONTRA eſt, q cõtraria nata ſũt fieri circa idẽ, augmẽtũ aũt & diminutio ſũt cõtraria. cum igit̃ habitus poſſit augeri, vr̃ q etiã poſſit diminui.

RESPONDEO dicẽdũ, q habitꝰ dupliciter diminuũtur ſicut & augent̃, ut ex * ſupradictis patet. Et ſicut ex eadẽ cã augetur, ex qua generatur, ita ex eadẽ cã diminuuntur, ex qua corrũpunt̃. Nã diminutio habitus eſt qdã uia ad corruptionẽ, ſicut ecõuerſo generatio habitus ẽ quoddã fundamẽtũ augmẽti ipſiꝰ.

AD PRIMVM ergo dicendũ q habitus ſm ſe cõſideratus eſt forma ſimplex, & ſm hoc non accidit ei diminutio, ſed ſm diuerſum modum participãdi, q̃ puenit ex determinatione potẽtiæ ipſius participantis, quæ ſ. diuerſimodẽ poteſt unam formam participare, uel quæ põt ad plura uel ad pauciora extendi.

AD SECVNDVM dicendũ, q ratio illa procederet ſi ipſa eſſentia habitus nullo mõ diminueretur, hoc aũt nõ ponimus, ſed q qdã diminutio eſſentiæ habitus nõ habet principiũ ab habitu, ſed à participãte.

AD TERTIVM dicẽdũ, q quocunq; mõ ſignificet̃ accidẽs, habet depẽdẽtiã ad ſubiectũ ſm ſuã rationẽ, aliter tñ & aliter. Nã accidens ſignificatum in abſtracto importat habitudinẽ ad ſubiectum, quæ incipit ab accidẽte, & terminat̃ ad ſubiectũ. nã albedo dr̃ qua aliquid eſt albũ, & iõ in diffinitione accidẽtis abſtracti non ponit̃ ſubiectũ quaſi prima pars diffinitionis, quæ eſt genus, ſed quaſi ſecunda, quæ eſt dr̃ia, dicimus. n. q ſimitas eſt curuitas naſi, ſed in concretis incipit habitudo a ſubiecto, & terminat̃ ad accidẽs, dr̃. n. album quod habet albedinẽ, ppquod in diffinitione hmõi accidẽtis ponitur ſubiectum tanq̃ genus, quod eſt prima pars diffinitionis, dicimus. n. q ſimũ eſt naſus curuus. Sic igitur id, q conuenit accidentib. ex parte ſubiecti, nõ aũt ex ipſa rõne accidentis non attribuit̃ accidẽti in abſtracto, ſed in concreto, & huiuſmodi eſt intenſio & remiſſio in quibuſdã accidẽtibus, uñ albedo nõ dicitur magis & minus, ſed albũ. & eadẽ rõ eſt in habitibus & aliis qualitatibus, niſi q qdã habitus augentur uel diminuuntur per quandã additionem, ut ex * ſupradictis patet.

ARTICVLVS III. 286

Vtrum habitus corrumpatur uel diminuatur per ſolam ceſſationem ab opere.

AD TERTIVM ſic pcedit̃. Vr̃, q habitus nõ corrũpat̃ aut diminuat̃ p ſolã ceſſationẽ ab ope. Habitus. n. pmanentiores ſũt, q̃ paſſibiles qualitates, vt ex * ſupradictis apparet, ſed paſſibiles qualitates nõ corrũpũtur, neq; diminuũtur per ceſſationẽ ab actu, non. n. albedo diminuitur, ſi uiſum non immutet, neq; calor ſi nõ calefaciat. Ergo neq; habitꝰ diminuũtur, neq; corrũpũtur p ceſſationẽ ab actu.

¶ 2 Præterea, Corruptio & diminutio ſunt qdã mutationes, ſed nihil mutatur abſq; alia cauſa mouẽte, cum

Marginal notes: q. 50. ar. 3 ad 3. — li. 6 eth. ca. 5 in fine, to. 5. — li. 2. c. ult. tom 1. — in arg ad oppoſitũ. * li 6 ethi. c. 1. to. 5. — li. 7. eth. c. 10. non lõgè à fine, to. 5. — in cor. ar. — li. 1. de anima, text. 13. to. 2 — q. 52. ar. 1. — q. 52. ar. 2. — 2. 2. q. 24. ar. 10. & 1. di. 17. q. 2. ar. 5. cor. — * q. 49. ar. 2.

287

cum igitur ceſſatio ab actu non importet aliq̃ cãm mouentem, non videtur quòd per ceſſationẽ ab actu poſſit eſſe diminutio vel corruptio habitus.

¶ 3 Præterea, Habitus ſcientiæ & virtutis ſunt in aĩa intellectiua, quæ eſt ſupra tp̃s, ea verò quę ſunt ſupra tempus, non corrumpuntur neque diminuuntur per temporis diuturnitatem, ergo neque huiuſmodi habitus corrumpuntur vel diminuuntur per temporis diuturnitatem ſi diu aliquis abſq; exercitio permaneat.

ca. 2. non multũ. à prin. to. 2. † li. 8. eth. c. 5. non longè à prin. to. 5 li. 8. phyſ. tex. 27. to. 2.

SED CONTRA eſt, quod* Philoſophus in li. de longitudine & breuitate vitæ dicit, ꝙ corruptio ſcientiæ non ſolum eſt deceptio, ſed ẽt obliuio. & etiam in 8.† Ethic dr̃, ꝙ multas amicitias inappellatio diſſoluit & eadem ratione alij habitus virtutum per ceſſationem ab actu diminuuntur, vel tolluntur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut dr̃ in 8.* phyſ. aliquid poteſt eſſe mouens dupliciter. Vno mõ per ſe, quod ſcilicet mouet ſecundum rationem propriæ formæ, ſicut ignis calefacit. Alio mõ per accidens, ſicut id, quod remouet prohibẽs, & hoc mõ ceſſatio ab actu cauſat corruptionẽ, vel diminutionem habituum, inquãtum ſcilicet remouetur actus, qui prohibebat cauſas corrũpentes, vel diminuentes habitũ, dictum eſt*

ar. pced.

enim, ꝙ habitus per ſe corrumpũtur vel diminuunt̃ ex contrario agente. vñ quorumcunque habituum cõtraria ſubcreſcunt per temporis tractum, q̃ oportet ſubtrahi per actũ ab habitu procedentẽ, huiuſmodi habitus diminuuntur, vel ẽt tolluntur totaliter per diuturnã ceſſationem ab actu, vt patet ẽt in ſcientia & in virtute. Manifeſtum eſt enim, ꝙ habitus virtutis moralis facit hominem promptum ad eligendum mediũ in operationibus & paſſionibus. cùm aũt aliquis nõ vtitur habitu virtutis ad moderandas paſſiones, vel operationes proprias, neceſſe eſt ꝙ pueniant multæ paſſiones & operationes pter modũ virtutis ex inclinatione appetitus ſenſitiui & aliorũ q̃ exterius mouent; vnde corrumpitur virtus vel diminuit̃ p ceſſationẽ ab actu, Similiter ẽt eſt ex parte habituum, intellectualiũ, ſm quos eſt homo promptus ad rectè iudicandum de imaginatis. cùm igitur hõ ceſſat ab vſu intellectualis habitus, inſurgunt imaginationes extraneæ, & qñq; ad contrariũ ducẽtes, ita ꝙ niſi p frequentẽ vſum intellectualis habitus quodammõ ſuccidant̃ vel cõprimant̃, redditur hõ minus aptus ad rectè iudicandũ. & qñq; totaliter diſponit̃ ad contrariũ, & ſic per ceſſationẽ ab actu diminuitur, vel ẽt corrumpitur intellectualis habitus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ita etiam calor per ceſſationẽ à calefaciendo corrumperetur, ſi per hoc increſceret frigidũ quod eſt calidi corruptiuum.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ceſſatio ab actu eſt mouens ad corruptionem vel diminutionem, ſicut remouens prohibens, vt* dictum eſt.

ĩ corp. ar.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ pars intellectiua aĩa ſm ſe eſt ſupra tempus, ſed pars ſenſitiua ſubiacet tempori, & ideo per temporis curſum tranſmutatur quantum ad paſſiones appetitiuæ partis, & etiam quãtum ad vires apprehenſiuas. vñ Philoſophus dicit in 4. Phiſi*. quod tempus eſt cauſa obliuionis.

li. 4. Phyſi tex. 117. & 128. to. 2.

QVAEST. LIIII.

De diſtinctione habituum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de diſtinctione habituum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum multi habitus poſſint eſſe in vna potentia.

¶ Secundo, vtrum habitus diſtinguantur ſm obiecta.

¶ Tertio, vtrũ habitus diſtinguant̃ ſm bonũ & malũ.

¶ Quarto, vtrum vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum multi habitus poſſint eſſe in vna potentia.

2 2 qõ 4? art. 5. c. & 3. di. 33 q. 1. ar. 1. q. 4 cor. & di. 35. q. 2 ar. 1 q. 2 a. 3. Et veri. q. 15. ar. 2. ad 11. Et vir. q. 1 ar. 12. ad 4

AD PRIMVM ſic pcedit̃. Vr̃ ꝙ non poſſint eſſe multi habitus in vna potentia. Eorũ. n. quæ ſm idẽ diſtinguunt̃, multiplicato vno multiplicat̃ & aliud, ſed ſm idẽ potentiæ & habitus diſtinguũtur, ſ. ſm actus & obiecta, ſimiliter ergo multiplicãtur. non ergo poſſunt eſſe multi habitus in vna potentia.

¶ 2 Præterea, Potentia eſt virtus quædam ſimplex, ſed in vno ſub ecto ſimplici non põt eſſe diuerſitas accidentiũ, q̃a ſubiectum eſt cauſa accidentis: ab vno aũt ſimplici non videtur procedere niſi vnum. Ergo in vna potentia non poſſunt eſſe multi habitus.

¶ 3 Præterea, ſicut corpus formatur per figurã, ita potentia formatur per habitũ, ſed vnũ corpus non poteſt ſimul formari diuerſis figuris, ergo neque vna potentia põt ſimul formari diuerſis habitibus. Non ergo plures habitus poſſunt ſimul eſſe in vna potentia.

SED CONTRA eſt, q̃d intellectus eſt vna potẽtia, in qua tñ ſunt diuerſarum ſcientiarum habitus.

q. 49. ar. 4.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſ̃ dictũ eſt*, habitus ſunt diſpoſitiones q̃dã alicuius in potẽtia exiſtẽtis ad aliquid ſiue ad naturã, ſiue ad operationẽ, vel ſinem naturæ. Et de illis q̃ ſ̃ habitibus, q̃ ſunt diſpoſitiones ad naturã, manifeſtum eſt ꝙ poſſunt plures eſſe in vno ſubiecto, eo ꝙ vnius ſubiecti poſſunt diuerſimodè partes accipi, ſm quarũ diſpoſitionẽ habitus dicuntur, ſicut ſi accipiantur humani corporis partes humores, prout diſponunt̃ ſm naturã humanã, eſt habitus vel diſpoſitio ſanitatis. Si vero accipiantur partes ſimiles, vt nerui, & oſſa, & carnes, earũ diſpoſitio in ordine ad naturam eſt fortitudo, aut macies. Si verò accipiant membra, vt manus & pes, & hmõi, earũ diſpoſitio naturæ cõueniens eſt pulchritudo, & ſic ſunt plures habitus vel diſpoſitiones in eodẽ. Si verò loquamur de habitibus, q̃ ſunt diſpoſitiones ad opera q̃ propriè ptinent ad potentias ſic ẽt contingit vnius potentiæ eſſe habitus plures. cuius rõ eſt q̃a ſubiectũ habitus eſt potẽtia paſſiua, vt. ſ̃. dictũ eſt* potẽtia. n. actiua tm̃ non eſt alicuius habitus ſubiectũ vt ex ſupradictis patet*, potẽtia aũt paſſiua cõparat̃ ad actũ determinatũ vnius ſpeciei, ſicut materia ad formã, eo q̃d ſicut materia determinat̃ ad vnã formam per unũ agens, ita ẽt potẽtia paſſiua à rõne unius obiecti actiui determinatur ad vnũ actum ſm ſpeciem: vnde ſicut plura obiecta poſſunt mouere vnã potentiã paſſiuam, ita vna potentia paſſiua põt eſſe ſubiectum diuerſorum actuum vel perfectionum ſm ſpeciem, habitus aũt ſunt quædam qualitates aut formæ inhærentes potentiæ, q̃bus inclinatur potentia ad determinationem actus ſm ſpeciem, vñ ad vnam potentiam poſſunt plures habitus pertinere, ſicut & plures actus ſpecie differentes.

q. 51. ar. 4. q. 51. ar. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut in rebus naturalibus diuerſitas ſpecierũ eſt ſm formã, diuerſitas aũt generũ eſt ſm materiã, vt dr̃ in 5 Meta* ea. n. ſunt diuerſa genere. quorũ eſt materia diuerſa. Ita ẽt diuerſitas obiectorũ ſm genus facit diſtinctionẽ potẽtiarũ vñ Philoſophus dicit in 6 Eth. †. quod ad ea quæ ſunt genere altera ſunt ẽt aĩæ particulæ aliæ, diuerſitas vero obiectorũ ſm ſpeciem facit diuerſitatẽ actuum ſm ſpeciem, & per conſequens habituũ. Quæcunque aũt ſunt diuerſa genere, ſunt & ſpecie diuerſa, ſed nõ conuertitur, & iõ diuerſarum potentiarum ſunt diuerſi actus ſpecie & diuerſi habitus, non aũt oportet quod diuerſi habitus ſint diuerſarũ potentiarum, ſed poſſunt eſſe plures vnius, & ſicut ſunt genera generum, & ſpecies ſpecierum, ita etiam contingit eſſe diuerſas ſpecies habituum, & potentiarum.

li. 5. Meta. tex. 16. & 33 tom 3 † li. 6. eth. c. 1. poſt. medium tom. 5.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ potentia etſi ſit quidẽ ſimplex ſecundum eſſentiam, eſt tñ multiplex virtute, ſm quod ad multos actus ſpecie differentes

ſe extendit. & ideo nihil prohibet in vna potentia eſſe multos habitus ſpecie differentes.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ corpus formatur per figuram ſicut per propriam terminationẽ. habitus aũt non eſt terminatio potentiæ, ſed eſt diſpoſitio ad actum, ſicut ad vltimũ terminũ, & iõ nõ poſſent eſſe vnius potentiæ ſimul plures actus, niſi forte ſm qḋ vnus cõprehenditur ſub alio, ſicut nec vnius corporis plures figuræ, niſi ſm quod vna eſt in alia, ſicut trigonũ in tetragono. non enĩ põt intellectus ſimul multa actu intelligere, põt tamen ſimul habitu multa ſcire.

ARTICVLVS. II.

288 *Vtrum habitus diſtinguantur ſecundum obiecta.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃. ꝙ habitus non diſtinguantur ſm obiecta. Contraria enĩ ſunt ſpecie differentia, ſed idẽ habitus ſciẽtiæ eſt contrariorũ, ſicut medicina ſani & ægri, non ergo ſm obiecta ſpecie differentia habitus diſtinguunt̃.

¶ 2 Præterea, Diuerſæ ſcientiæ ſunt diuerſi habitus, ſed idẽ ſcibile ptinet ad diuerſas ſcientias, ſicut terrã eſſe rotũdã demõſtrat naturalis & aſtrologus, vt dr̃ in 2. Phyſic*. Ergo habitus nõ diſtinguunt̃ ſm obiecta.

¶ 3 Præterea, Eiuſdẽ actus eſt idẽ obiectũ, ſed idem actus põt pertinere ad diuerſos habitus virtutũ, ſi ad diuerſos fines referatur, ſicut dare pecuniã alicui, ſi ſit pp Deum, pertinet ad charitatẽ, ſi verò ſit pp debitũ ſoluendũ, pertinet ad iuſtitiam. ergo ẽt idem obiectum poteſt ad diuerſos habitus pertinere. non ergo eſt diuerſitas habituum ſm diuerſitatẽ obiectorum.

SED CONTRA, Actus differunt ſpecie ſm diuerſitatem obiectorũ, vt ſupra dictũ eſt*: ſed habitus ſunt diſpoſitiones quędam ad actus, ergo ẽt habitus diſtinguuntur ſecundum diuerſa obiecta.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ habitus, & eſt forma quędam, & eſt habitus, põt ergo diſtinctio habituũ ſm ſpeciem attendi, aut ſecundum communem modum, quo formæ ſpecie diſtinguuntur, aut ſecundũ ꝓprium modum diſtinctionis habituũ. Diſtinguuntur ſiquidem formæ adinuicẽ ſm diuerſa principia actiua, eo ꝙ omne agens facit ſimile ſecundũ ſpeciẽ, habitus autẽ importat ordinem ad aliquid: omnia autẽ, quæ dicuntur ſecundũ ordinẽ ad aliquid, diſtinguuntur ſecundũ diſtinctionẽ eorũ, ad quæ dicuntur. Eſt autem habitus diſpoſitio quædam ad duo ordinata, ſ. ad naturã & operationem, conſequentẽ naturã. Sic igitur ſm tria habitus ſpecie diſtinguũt. Vno qdẽ mõ ſm principia actiua taliũ diſpoſitionũ: alio vero mõ, ſm naturã, tertio vero modo, ſecundum obiecta ſpecie differentia, vt per ſequentia explicabitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in diſtinctione potentiarũ vel etiam habituum non eſt conſiderandũ ipſum obiectum materialiter, ſed rõ obiecti differens ſpecie vel ẽt genere, quamuis aũt contraria ſpecie differant diuerſitate rerum, tamẽ eadem ratio eſt cognoſcendi vtrunque, quia vnũ per aliud cognoſcitur & ideo inquantum conueniunt in vna ratione cognoſcibilis, pertinent ad vnum habitum cognoſcitiuum.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ terram eſſe rotundã p aliud mediũ demonſtrat naturalis, & p aliud Aſtrologus. Aſtrologus.n. hoc demõſtrat p media mathematica, ſicut p figuras eclipſiũ, vel per aliud huiuſmodi. naturalis vero hoc demonſtrat p mediũ naturale, ſicut per motũ grauiũ ad medium. vel per aliud huiuſmodi. Tota aũt virtus demonſtrationis, q̃ eſt ſylogiſmus faciens ſcire, vt dr̃ in 1. Poſter*. dependet ex medio, & iõ diuerſa media ſunt ſicut diuerſa principia actiua, ſm q̃ habitus ſcientiarum diuerſificantur.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut Philoſoph. dicit in 2. Phyſ* & in 7. Eth†. ita ſe hẽt finis in operabilibus, ſicut principiũ in demonſtratiuis, & iõ diuerſitas finiũ diuerſificat virtutes, ſicut & diuerſitas actiuorũ principiorũ. ſũt ẽt ipſi fines obiecta actuũ interiorũ, q maxime ptinẽt ad virtutes, vt ex ſupradictis pꝫ*.

ARTICVLVS III.

289 *Vtrũ habitus diſtinguantur ſcd̃m bonum & malum.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ habitus non diſtinguant̃ ſm bonum & malum. Bonum enim & malũ ſunt contraria ſed idem habitus eſt contrariorum, vt ſupra habitum eſt†. Ergo habitus non diſtinguuntur ſecundum bonum & malum.

¶ 2 Præterea, Bonũ conuertitur cũ ente, & ſic cùm ſit cõmune omnibus, non põt ſumi, vt differentia alicuius ſpeciei, vt patet p Philoſophum in 4. Top*. ſimiliter ẽt malum cum ſit priuatio, & non ens, non põt eſſe alicuius entis differentia. Non ergo ſecundum bonum & malum poſſunt habitus ſpecie diſtingui.

¶ 3 Præterea, circa idem obiectũ contingit eſſe diuerſos habitus malos, ſicut circa concupiſcentias intẽperantiam & inſenſibilitatẽ, & ſimiliter ẽt plures habitus bonos, ſcilicet virtutem humanã, & virtutẽ heroicam, ſiue diuinam, vt patet p Philoſophũ in 7. Eth*. Non ergo diſtinguunt̃ habitus ſm bonum & malum.

SED CONTRA eſt, ꝙ habitus bonus cõtrariatur habitui malo, ſicut virtus vitio, ſed contraria ſunt diuerſa ſecundum ſpeciem. Ergo habitus differunt ſpecie ſecundum differentiam boni & mali.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut dictũ eſt*, habitus ſpecie diſtinguuntur non ſolũ ſm obiecta, & principia actiua, ſed ẽt in ordine ad naturam, quod quidẽ contingit dupliciter. Vno mõ ſm conuenientiã ad naturã, vel ẽt ſm diſconuenientiã ab ipſa, & hoc modo diſtinguunt̃ ſpecie habitus bonus & malus, nã habitus bonus dr̃ q diſponit ad actũ conuenientẽ naturæ agẽtis. habitus aũt malus dr̃, qui diſponit ad actũ non conuenientẽ naturæ. ſicut actus virtutũ naturæ humanæ conueniunt, eo quod ſunt ſm rõnem, actus vero vitiorum cum ſint contra rõnem, à natura humana diſcordant, & ſic manifeſtum eſt, quod ſm differentiam boni & mali habitus ſpecie diſtinguuntur. Alio mõ ſecũdum naturam habitus diſtinguũtur ex eo, quod habitus vnus diſponit ad actũ conuenientem naturę inferiori, alius aũt habitus diſponit ad actũ conuenientẽ naturæ ſuperiori, & ſic virtus humana, q̃ diſponit ad actum conuenientem naturæ humanæ diſtinguitur à diuina virtute, vel heroica, quæ diſponit ad actum conuenientem cuidam ſuperiori naturæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd contrariorum põt eſſe vnus habitus ſm quòd contraria conueniunt in vna rõne nunquam tñ contingit, quod habitus cõtrarij ſint vnius ſpeciei; contrarietas.n. habituũ eſt ſm cõtrarias rõnes, & ita ſm bonũ & malũ habitus diſtinguunt̃, ſ. inquãtũ vnus habitus eſt bonus & alius malus nõ aũt ex hoc qḋ vnus eſt boni, & alius mali.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ bonũ cõe omni enti non eſt differentia conſtituens ſpeciem alicuius habitus, ſed quoddam bonum determinatum, quod eſt ſm conuenientiam ad determinatam naturam, ſcilicet humanam, ſimiliter ẽt malum quod eſt differentia conſtitutiua habitus, non eſt priuatio pura, ſed eſt aliquid determinatũ repugnans determinatæ naturæ.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ plures habitus boni circa idẽ ſpecie diſtinguunt̃ ſm conuenientiam ad diuerſas naturas. vt dictũ eſt*. plures vero habitus mali diſtinguuntur circa idem agendum ſm diuerſas repugnantias ad id quod eſt ſm naturam, ſicut vni virtuti contrariantur diuerſa vitia circa eandẽ materiã.

ARTICVLVS IIII.

290 *Vtrũ vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur.*

AD QVARTVM ſic ꝓcedit. Vr̃ ꝙ vnus habitus ex pluribus habitibus cõſtituat̃, illud.n. cuius gñatio nõ ſimul perficit̃, ſed ſucceſſiue, videtur

Margin notes (left): Inf art. 3. cor. et q. 60 ar. 1. cor. & qõ. 63 artic 4. cor. & 5 eth. lec. 1. & li. 2 de ... lect. ... — *li. 2. Phy. tex. 17 to. 2. — q. 1 ar. 3 & q. 18. — li. 1 Poſt. tex. 5. to. 1 — *li. 2 Phy. tex. 89 to. 2. — †li. 7 eth. c. 8 à medio. to. 5.

Margin notes (right): q. 19. ar. 1. & 2. — ar. 2. ad 1. — li. 4 non multum remotè à princip. — li. 7. eth. c. 1. circa prin. to. 5. — art. ꝓced. — In cor. ar. — Sup. q. 23. ar. 2. ad 1

vt cõſtitui ex pluribus partibus. ſed gñratio habitus nõ eſt
q. 51. ar. 2. ſimul, ſed ſucceſſiue ex pluribus actibus, vt ſupra habitũ eſt*. ergo vnus habitus conſtituitur ex pluribus habitibus.

¶ 2 Præterea, Ex partibus conſtituitur totũ, ſed vni ha-
li. 2. de inuentione in fol. 4. ante finẽ lib. bitui aſſignantur multæ partes, ſicut Tullius* ponit multas partes fortitudinis & temperantiæ, & aliarũ virtutum. ergo vnus habitus conſtituitur ex pluribus.

¶ 3 Præterea, De vna ſola concluſione põt ſcientia haberi actu & habitu, ſed multæ concluſiones pertinẽt ad vnam ſcientiam totã, ſicut ad geometriã vel arithmeticam. ergo vnus habitus conſtituitur ex multis.

SED CONTRA, Habitus, cùm ſit qualitas quædã eſt forma ſimplex; ſed nullũ ſimplex cõſtituitur ex pluribus: ergo vnus habitus nõ cõſtituitur ex pluribus habitib.

RESPONDEO dicendũ, quod habitus ad operationẽ ordinatus, de quo nũc principaliter intendimus, eſt perfectio quædam potentiæ, oĩs aũt perfectio proportionatur ſuo perfectibili. Vñ ſicut potentia cùm ſit vna, ad multa ſe extendit ſecundum quod conueniunt in vno aliquo, id eſt in generali quadam rõne obiecti, ita & habitus ad multa ſe extendit ſecundum quod habent ordinẽ ad aliquod vnũ, puta ad vnã ſpecialẽ rõnem obiecti, vel vnã naturã, vel vnũ principiũ vt ex ſupra dictis patet*. Si
q. 52. art. 1. & 2. igitur conſideramus habitũ ſecundum ea, ad quæ ſe extendit, ſic inueniemus in eo quandã multiplicitatẽ: ſed quia illa multiplicitas eſt ordinata ad aliquid vnum, ad quod principaliter reſpicit habitus, inde eſt quod habitus eſt qualitas ſimplex non cõſtituta ex pluribus habitibus, & ſi ad multa ſe extẽdat: nõ. n. vnus habitus ſe extẽdit ad multa, niſi in ordine ad vnũ ex quo hẽt vnitatem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod ſucceſſio in generatione habitus non cõtingit ex hoc, quod pars eius generetur poſt partẽ. ſed ex eo quod ſubiectũ non ſtatim cõſequitur diſpoſitionẽ firmã & difficile mobilẽ, & ex eo quod primo imperfecte incipit eſſe in ſubiecto, & paulatim perficitur. ſicut & eſt de alijs qualitatibus.

AD SECVNDVM dicendũ, quod partes quæ ſingulis virtutibus cardinalibus aſſignantur, non ſunt partes integrales ex quibus conſtituatur totum, ſed partes ſubiectiuæ ſiue potentiales, vt infra patebit*.
q. 57 ar. 6. & 2. 2. q. 48. AD TERTIVM dicẽdũ, quod ille, qui in aliqua ſcientia acquirit per demonſtrationẽ ſcientiã concluſionis vnius, habet quidẽ habitũ, ſed imperfecte, cùm verò acquirit per aliquã demonſtrationẽ ſcientiã concluſionis alterius, nõ aggeneratur in eo alius habitus, ſed habitus qui prius inerat fit perfectior, vtpote ad plura ſe extendens, eo quod cõcluſiones & demonſtrationes vnius ſcientiæ ordinatæ ſunt, & vna deriuatur ex alia.

QVÆSTIO LV.

De virtutibus, quantum ad earum eſſentias, in quatuor articulos diuiſa.

q. præceden. art. 3 CONSEQVENTER cõſiderandũ eſt de habitibus in ſpeciali. Et quia habitus, vt dictũ eſt*, diſtinguuntur per bonũ & malũ, primo dicendũ eſt de habitibus bonis, qui ſunt virtutes, & alia eis adiuncta, ſcilicet dona, beatitudines & fructus. Secũdo, de habitibus malis, ſcilicet de vitijs & peccatis.

¶ Circa virtutes autem quinque conſideranda ſunt. Primo, de eſſentia virtutis. Secundo, de ſubiecto eius. Tertio, de diuiſione virtutũ. Quarto, de cauſa virtutis. Quinto, de quibuſdam proprietatibus virtutis.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

291 ¶ Primo, vtrum virtus humana ſit habitus.
Inf. q. 56. ar. 3 cor. 2. di. 27. ar. 1. Et 3. di. 23. q. 6. 1. ar. 3. q. 1. & 5. & ver. q. 1. artic. 1. ¶ Secundo, vtrum ſit habitus operatiuus.
¶ Tertio, vtrum ſit habitus bonus.
¶ Quarto, de diffinitione virtutis.

ARTICVLVS PRIMVS

Vtrum virtus humana ſit habitus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr, quòd virtus humana non ſit habitus. Virtus enim eſt vltimũ potentiæ, vt dĩ in primo de cęlo*, ſed vltimum vniuſcuiuſque reducitur ad genus illud, cuius eſt vltimum, ſicut punctum ad genus lineæ. ergo virtus non reducitur ad genus habitus. *li. 1. tex. 116.

¶ 2 Præterea, Auguſt. dicit in 2. de libe. arbit*. quod virtus ẽ bonus vſus liberi Arbitrij, ſed vſus liberi arbitrij eſt actus. ergo virtus non eſt habitus, ſed actus. li. 2. de li. arbi. c. 19. tom. 1.

¶ 3 Præterea, Habitibus non meremur, ſed actibus, alioquin hõ mereretur continue, & dormiẽdo, ſed virtutib. meremur, ergo virtutes nõ ſũt habitus, ſed act⁹.

¶ 4 Præterea, Auguſt*. dicit in lib. de morib. eccleſiæ, quod virtus eſt ordo amoris, & in lib. 83 quæſt. dicit†, quod ordinatio, quæ virtus vocatur, eſt fruendis frui & vtendis vti, ordo aũt ſeu ordinatio nominat vel actũ, vel relationẽ, ergo virtus nõ eſt habitus, ſed actus vel relatio. li. de morib. Eccle. c. 15. to. 1. & 22 c. li. 15. de ciui. Dei, tom. 5. † q. 83. quę q. 30. paulo à prin. tom. 4.

¶ 5 Præterea, Sicut inueniuntur virtutes humanę, ita & virtutes naturales, ſed virtutes naturales nõ ſunt habitus; ſed potẽtiæ quædã. Ergo & neq; virtutes humanę.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus in lib. Prædicamentorũ* ſcientiam & virtutẽ ponit eſſe habitus. in prædica. qualitat. non procul à principio. to. 1.

RESPONDEO dicendum, quod virtus nominat quandam potentiæ perfectionem: vniuſcuiuſq; enim perfectio præcipue conſideratur in ordine ad ſuũ finẽ, finis aũt potentiæ actus eſt, vnde potentia dĩ eſſe perfecta ſecundum quod determinatur ad ſuum actũ. Sunt aũt quædam potentiæ, quę ſecundum ſeipſas ſunt determinatæ ad ſuos actus, ſicut potentiæ naturales actiuæ, & ideo huiuſmodi potentiæ naturales ſecundum ſeipſas dicuntur virtutes, potentiæ aũt rationales, quæ ſunt propriæ hõis, non ſunt determinatæ ad vnum, ſed ſe habent indeterminatæ ad multa, determinantur aũt ad actus per habitus, ſicut ex ſupradictis patet*, & ideo virtutes humanæ habitus ſunt. q. 49. ar. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum quod quãque virtus dĩ id ad quod eſt virtus, ſcilicet vel obiectum virtutis, vel actus eius. ſicut fides dĩ quãque id quod creditur, quandoque vero ipſum credere, quãq; aũt ipſe habitus, quo creditur. vnde quando dĩ, quod virtus eſt vltimũ potentiæ, ſumitur virtus pro obiecto virtutis. id enim, in quod vltimo potentia põteſt, eſt id, ad quod dĩ virtus rei, ſicut ſi aliquis poteſt ferre centum libras, & non plus, virtus eius conſideratur ſecundum centum libras, non autem ſecundũ 60. obiectio autem procedebat, ac ſi eſſentialiter virtus eſſet vltimum potentiæ.

AD SECVNDVM dicendum, quod bonus vſus liberi arbitrij dĩ eſſe virtus ſecundum eandem rationem, quia ſcilicet eſt, id, ad quod ordinatur virtus, ſicut ad proprium actum, nihil eſt enim aliud actus virtutis, quàm bonus vſus liberi arbitrij.

AD TERTIVM dicẽdũ, quòd aliquo dicimur mereri dupliciter. Vno mõ ſicut ipſo merito, eo modo quo dicimur currere curſu, & hoc mõ meremur actibus. Alio modo dicimur mereri aliquo ſicut principio merendi, ſicut dicimur currere potentia motiua, & ſic dicimur mereri virtutibus & habitibus.

AD QVARTVM dicendum, quod virtus dĩ ordo vel ordinatio amoris, ſicut id, ad quod eſt virtus, per virtutem enim ordinatur amor in nobis.

AD QVINTVM dicendũ, quod potentiæ naturales ſunt de ſe determinatæ ad vnũ, non autem potentiæ rationales, & ideo non eſt ſimile, vt dictum eſt*. *in corp.

ARTICVLVS II.

292

Vtrum humana ſit habitus operatiuus.

AD SECVNDVM ſic procedit. Vr, quod nõ ſit de rõne virtutis humanæ, quod ſit habitus operatiuus, dicit enim Tullius in 4. de Tuſculan*. quæſtionibus, quod ſicut eſt ſanitas & pulchritudo corporis, ita eſt virtus animæ, ſed ſanitas & pulchritudo non ſunt habitus operatiui. ergo neque etiam virtus. Inf. q. 56. ar. 1. cor. q. 71. ar. 1. ad 2. & 2. 2. q. 58. ar. 1 co. & 3. di. 26. q. 2. ar. 1. cor. *li 4. in fi. 6. fol. à principio libri.

¶ 2 Præterea, In rebus naturalibus inuenitur virtus non ſolum ad agere, ſed etiam ad eſſe, vt patet per Philo-

ſophum

ſophum in primo De cælo, ꝙ quædam habent virtutẽ, vt ſint ſemper; quædã verò non ad hoc, ꝙ ſint ſemper, ſed aliquo tpe determinato. ſed ſicut ſe habet virtus naturalis in rebus naturalibus, ita ſe habet virtus humana in rationalibus, ergo etiam virtus humana non ſolum eſt ad agere, ſed etiam ad eſſe.

li.7.Phyſi. tex.17.to.2.
li.2.ex c.3. & 6. & 14. habet.to.1

¶ 3 Præterea, Philoſophus dicit in 7. Phyſic*. ꝙ virtus eſt diſpoſitio pfecti ad optimum, optimum autem ad quod hoīem oportet diſponi per virtutem, eſt ipſe Deus, vt probat Aug in lib. 2. de moribus Eccleſiæ*. ad quem diſponitur aīa per aſſimilationem ad ipſum. ergo vr̃ ꝙ virtus dicatur qualitas. quædam aīæ in ordine ad Deum tanquam aſſimilatiua ad ipſum, non aũt in ordine ad operationẽ, non igit̃ eſt habitus operatiuus.

li.2.eth.c.6.tom.5.

SED CONTRA eſt, quòd Philoſophus dicit in 2. Eth*. virtus vniuſcuiuſque rei eſt, quæ opus eius bonum reddit.

Art. pced.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ virtus ex ipſa rõne nominis importat quandam perfectionem potentiæ, vt ſuprà dictũ eſt*, vnde cùm duplex ſit potentia, ſcilicet potentia ad eſſe, & potẽtia ad agere, vtriuſq; potẽtiæ perfectio virtus vocat̃: ſed potẽtia ad eſſe ſe tenet ex parte materiæ, q̃ eſt ens in potẽtia, potẽtia aũt ad agere ſe tenet ex parte formæ, q̃ eſt principiũ agẽdi eo qđ vnũquodque agit inquantũ eſt actu. in conſtitutione aũt, hoīs corpus ſe tenet ſicut materia, anima verò ſicut forma, & quantum quidem ad corpus hõ communicat cum alijs aīalibus, & ſimiliter quantum ad vires, quæ ſunt animæ & corpori communes: ſolæ aũt illæ vires, quæ ſunt propriæ aīæ, ſcilicet rõnales ſunt hoīs tãtum, & ideo virtus humana, de qua loquimur, non poteſt pertinere ad corpus, ſed tantum ad id, quod eſt ꝓprium animæ, vnde virtus humana non importat ordinem ad eſſe, ſed magis ad agere, & ideo de ratione virtutis humanæ eſt, quòd ſit habitus operatiuus.

AD PRIMVM Ergo dicendum, ꝙ modus actionis ſequitur diſpoſitionem agẽtis. vnumquodq; enim quale eſt, talia operat̃. & ideo cùm virtus ſit principiũ aliqualis operationis, oportet quòd in operante ꝓ̃ exiſtat ſm virtutẽ aliq̃ conformis diſpoſitio, facit aũt virtus operationem ordinatã, & iõ ipſa virtus eſt quædã diſpoſitio ordinata in aīa ſm ſc licet quod propriæ potentiæ aīæ ordinantur aliqualiter adinuicẽ, & ad id quod eſt extra & iõ virtus inquantum eſt conueniens diſpoſitio aīæ, aſſimilatur ſanitati & pulchritudini, quæ ſunt debitæ diſpoſitiones corporis, ſed p hoc nõ excluditur quin virtus ẽt ſit operationis principium.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ virtus, quæ eſt ad eſſe, non eſt propria hominis, ſed ſolum virtus quæ eſt ad opera rationis, quæ ſunt propria hominis.

q.3. art.2.

AD TERTIVM dicendũ. ꝙ cum Dei ſubſtantia ſit eius actio, ſumma aſſimilatio hoīs ad Deũ eſt ſm aliq̃ operationem. vnde, ſicut ſuprà* dictũ eſt, felicitas ſiue beatitudo per quam hõ Deo maximè conformat̃, quę eſt finis humanæ vitæ, in operatione conſiſtit.

293

ARTICVLVS III.

Vtrum virtus humana ſit habitus bonus.

2.2.q.58. ar.co. & 2.di.26.q. 1.ar.1.cor.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ non ſit de rõne virtutis, ꝙ ſit habitus bonus. Peccatum enim in malo ſemper ſumitur. ſed ẽt peccati eſt aliqua virtus, ſm illud 1. ad Corin. 1. Virtus peccati lex ergo virtus non ſemper eſt habitus bonus.

¶ 2 Præterea, Virtus potentiæ reſpondet, ſed potẽtia non ſolũ ſe habet ad bonũ, ſed ẽt ad malũ, ſm illud Iſai. 5. Vę, qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. ergo etiam virtus ſe habet & ad bonum & ad malum.

¶ 3 Præterea, Secundum Apoſtolum 2 ad Corinth. 12. Virtus in infirmitate perficitur, ſed infirmitas eſt quoddam malum. ergo virtus non ſolum ſe habet ad bonum, ſed etiam ad malum.

li. de morib. Eccle.c 6. in prin. tom.1.
†li. 2. eth. c.6.to. 5.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit in lib*. De moribus Eccleſię, Nemo aũt dubitabit ꝙ virtus aīam facit optimam. & Philoſophus dicit in 2. Eth. † ꝙ virtus eſt quæ bonum facit habentem, & opus eius bonũ reddit.

art. 1 huius quęſt.
lib.1.text. 116. to. 2.
c.4. de diui.no.par. 4. in medio, & clarius inter mediũ & finem.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſuprà dictũ eſt*, virtus importat perfectionem potentiæ, vñ virtus cuiuſlibet rei determinatur ad vltimum, in ꝙ res põt vt dr̃ in primo de cælo*. Vltimum aũt, in quod unaquæque potentia põt, oportet ꝙ ſit bonum, nam omne malum defectum quendam importat Vnde Dio. dicit in 4 De di*. no. ꝙ oẽ malum eſt infirmum, & ꝑꝑ hoc oportet quòd virtus cuiuſlibet rei dicatur in ordine ad bonum vnde virtus humana, quæ eſt habitus operatiuus, eſt bonus habitus, & boni operatiuus.

li.5. meta. text. 21. tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut perfectum, ita & bonum dr̃ metaphoricè in malis Dr̃ enim & perfectius fur ſiue latro, & bonus fur ſiue latro, vt patet per Philoſophum in 5, Met*. ſm hoc ergo etiam virtus metaphoricè in malis dr̃ & ſic uirtus peccati dicitur lex: inquantum ſcilicet per legem occaſionaliter eſt peccatum augmentatum, & quaſi ad maximum ſuum poſſe peruenit.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ malum ebrietatis & nimiæ potationis conſiſtit in defectu ordinis rõnis: contingit autem cum defectu rationis eſſe aliquã potentiam inferiorem perfectam ad id quod eſt ſui generis, etiam cum repugnantia uel defectu rationis, perfectio autem talis potentiæ cùm ſit cum defectu rationis non poſſet dici uirtus humana.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ tanto ratio perfectior eſſe oſtenditur, quanto infirmitates corporis & inferiorũ partium magis poteſt uincere ſeu tolerare, & iõ uirtus humana, quæ rationi attribuitur, in infirmitate perfici dicitur, non quidem rationis, ſed in infirmitate corporis, & inferiorum partium.

294

ARTICVLVS IIII.

Vtrum virtus conuenienter diffiniatur.

2.di.27.ar 1. Et 3. di. 23.q. 1.ar. 2.q. 3. Et ver.q.1.ar 2.perio. & ar.9. ad 1. & 10. ad 11.

AD QVARTVM ſic procedit̃. Vr̃ ꝙ nõ ſit cõueniẽs diffinitio virtutis, quæ ſolet aſſignari, ſcilicet virtus eſt bona qualitas mentis, qua rectè viuit, qua nullus malè vtitur, quam Deus in nobis ſine nobis opatur, virtus enim eſt bonitas hoīs, ipſa enim eſt quæ bonum facit habentem, ſed bonitas non videtur eſſe bona. ſicut nec albedo eſt alba, igitur inconuenienter dicitur, quòd virtus eſt bona qualitas.

¶ 2 Præterea, Nulla differentia eſt cõior ſuo genere, cùm ſit generis diuiſa. ſed bonum eſt cõius q̄ qualitas. conuertitur enim cum ente ergo bonum non debet poni in diffinitione virtutis vt differentia qualitatis.

li.12. de tri. c.3. in prĩ. tom.5.
li.3. eth.c. 10. in prin tom. 5.

¶ 3 Pręterea, Sicut Aug dicit in 12. de trinit* Vbi primo occurrit aliquid qđ nõ ſit nobis, pecoribuſq; cõe, illud ad mentem pertinet, ſed quædã virtutes ſunt ẽt irrationabiliũ partium, vt Philoſophus dicit in 3. Eth*. non ergo omnis virtus eſt bona qualitas mentis.

¶ 4 Præterea, Rectitudo vr̃ ad iuſtitiam pertinere vñ ijdem dicuntur recti & iuſti. ſed iuſtitia eſt ſpecies virtutis, inconuenienter. ergo ponitur rectum in diffinitione virtutis cùm dicitur, Qua rectè viuitur.

In li. 2. de l arb c.18 & 19. to.1. in regula 3. patrum à principio, & hr̃ to.1. Colligitur ex tra. 72. in Io. to.9 li. 2. de li. ar.c.18. & 19. tom.1.

¶ 5 Præterea, Quicunque ſuperbit de aliquo, malè vtitur eo, ſed multi ſuperbiunt de virtute. dicit. n. Auguſt.* in regula, quòd ſuperbia etiam bonis operibus inſidiatur, vt pereant, falſum eſt ergo, quòd nemo virtute malè vtatur.

¶ 6 Præterea, Hõ per virtutem iuſtificatur. ſed Aug.* dicit ſuper illud Io Maiora horum faciet, qui creauit te ſine te, nõ iuſtificabit te ſine te. incõuenienter ergo dr̃, quod virtutem Deus in nobis ſine nobis operatur.

SED CONTRA eſt, auctoritas Aug. ex cuius verbis prædicta diffinitio colligitur, & præcipuè in ſecundo De lib arbit.

RESPON-

RESPONDEO dicendū, ꝙ iſta diffinitio perfe ctè complectitur totā rationē virtutis, perfecta n. ratio uniuſcuiuſque rei colligitur ex oĩbus cauſis eius. Cōprehendit aūt prædicta diffinitio oēs cauſas uirtutis, cā nāq; formalis uirtutis, ſicut & cuiuſlibet rei accipitur ex eius genere & dria, cū dr̄ bona qualitas: genus n. virtutis qualitas eſt dria aūt bonum, eſſet tamen conuenientior diffinitio, ſi loco qualitatis habitus poneretur, qui eſt genus propinquū. uirtus aūt non habet materiā ex qua, ſicut nec alia accidentia, ſed habet materiā circa quam, & materiam in qua, ſ. ſubiectum, materia autē circa quam eſt obiectū uirtutis, quod non potuit in prædicta diffinitione poni, eo ꝙ per obiectum determinatur virtus ad ſpeciem, hic autem aſſignatur diffinitio uirtutis in cōi, unde ponitur ſubiectum loco cauſæ materialis, cùm dr̄, ꝙ eſt bona qualitas mētis, finis autem uirtutis cum ſit habitus operatiuus, eſt ipſa operatio.

Sed notandum, ꝙ habituū operatiuorum aliq́ ſunt ſemper ad malum, ſicut habitus uitioſi; aliqui uero qñq; ad bonū, & quandoque ad malum, ſicut opinio ſe habet ad uerū & falſum, uirtus autem eſt habitus ſemper ſe habens ad bonum & iō ut diſcernat uirtus ab his, quæ ſp̄ ſe habent ad malum, dr̄, Qua rectè uiuitur, ut aūt diſcernatur ab his, quæ ſe habent qñque ad bonum, quandoque ad malum, dicitur, Qua nullus male utitur. Cauſa autem efficiens uirtutis infuſe, de qua diffinitio datur, Deus eſt ꝓpter quod dicitur, Quam Deus in nobis ſine nobis operatur, quæ quidem particula ſi auferatur, reliquum diffinitionis erit cōe omnibus virtutibus & acquiſitis & infuſis.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ id qđ primo cadit in intellectu, eſt ens, unde unicuiq; appreheſo à nobis attribuimus ꝙ ſit ens, & per conſequens ꝙ ſit vnum & bonū, quæ conuertuntur cū ente, vnde dicimus ꝙ eſſentia eſt ens & una & bona, & ꝙ unitas eſt ens & una & bona, & ſimiliter de bonitate. non autē hoc habet locū in ſpecialib. formis, ſicut eſt albedo & ſanitas nō n. oē quod app̄hendimus, ſub rōne albi & ſani app̄hendimus: ſed tñ cōſiderandū, ꝙ ſicut accidētia & formæ non ſubſiſtentes dicuntur entia, non ꝙ ipſa habeant eſſe, ſed quia eis aliqđ eſt, ita et dicunt bona uel una. nō quidē aliqua alia bonitate, uel unitate, ſed quia eſt eis aliquid bonū uel unum. ſic igitur & uirtus dicitur bona, quia in ea aliquid eſt bonum.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ bonū qđ ponit in diffinitione uirtutis, nō eſt bonū cōe quod conuertitur cū ente, & eſt in plus q̄ qualitas, ſed eſt bonum rationis, ſm̄ quod Dionyſ. dicit in 4. c. de diui. no.* ꝙ bonum animæ eſt ſecundum rationem eſſe.

ca.4. par. 4. nō multū à remote ante n. nem.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ virtus nō pōt eſſe in irrationali parte animæ, niſi inquantū participat rationē, vt dr̄ in 1. Eth. † & ideo ratio ſiue mens eſt proprium ſubiectum uirtutis humanæ.

li.1. eth.c. ult. to.5.

AD QVARTVM dicendū, ꝙ iuſtitiæ eſt propria rectitudo, quæ conſtituitur circa res exteriores, q̄ in uſū hōis veniūt, quæ ſūt ꝓpria materia iuſtitiæ, vt infra patebit.* ſed rectitudo quæ importat ordinē ad finem debitum, & ad legem diuinam, quæ eſt regula uoluntatis humanæ (ut ſupra dictum eſt) † cōmunis eſt omni uirtuti.

q.60.ar.3. & 2. 2 q. 57. & 58. † q.19. ar. 4.

AD QVINTVM dicendū, ꝙ virtute poteſt aliquis malè uti tāq̄ obiecto, puta cū male ſentit de uirtute, cum odit eam, uel ſuperbit de ea, non autem, tanquam principio uſus, ita ſcilicet quòd malus ſit actus uirtutis.

AD SEXTVM dicendū, ꝙ virtus infuſa cauſatur in nobis à Deo ſine nobis agentibus, non tñ ſine nobis conſentientib. & ſic eſt intelligendū quod dr̄, Quā Deus in nobis ſine nobis operatur. quæ uerò per nos aguntur Deus in nobis cauſat, nō ſine nobis agētibus, ipſe. n. operatur in omni uoluntate & natura.

QVAESTIO LVI.

De ſubiecto virtutis, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE cōſiderādū eſt de ſubiecto uirtutis.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, utrum uirtus ſit in potentia animæ ſicut in ſubiecto.

¶ Secundo, utrum una uirtus poſſit eſſe in pluribus potentiis.

¶ Tertio, utrū intellectus poſſit eſſe ſubiectū uirtutis.

¶ Quarto, vtrum iraſcibilis & concupiſcibilis.

¶ Quinto, utrum uires apprehenſiuæ ſenſitiuæ.

¶ Sexto, utrum uoluntas.

ARTICVLVS PRIMVS. 295

Vtrū uirtus ſit in potentia animæ ſicut in ſubiecto.

Sup.q.50. ar.1. Et 3. q 7.art. 2. cor. ut 3. di.33.q 2. ar.4. Et ueri.q 14.ar. 5. co. Et ueri.qu.1. arti. 3. Et opuſc. 4?. ca.8.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̄, ꝙ uirtus nō ſit in pōtētia aīæ ſicut in ſubiecto. Dicit n. Aug in 2 de li.arb.* ꝙ virt* ē quã rectè viuit viuere aūt nō eſt per potentiā aīæ, ſed ꝑ eius eſſentiā. ergo uirtus nō eſt in potētia aīæ, ſed in eius eſſentia.

¶ 2 Præterea, Phil dicit in 2. Eth.* Virtus eſt q̄ bonū facit habentē, & opus eius bonū reddit, ſed ſicut opus conſtituitur per potentiā, ita habēs uirtutē conſtituitur per eſſentiā aīæ. ergo uirtus non magis ptinet ad potentiam animæ, quam ad eius eſſentiam.

¶ 3 Præterea, Potentia eſt in ſecūda ſpecie qualitatis, virtus aūt eſt quędā qualitas, ut ſupra dictum eſt,* qualitatis autem non eſt qualitas ergo uirtus non eſt in potentia animæ ſicut in ſubiecto.

*li.2.de li. arbi.c.18. & to. 10.1. † li.2.eth. ca.6. to.5. * q. præc. ar.4.&q. 49 art.1.

SED CONTRA, Virtus eſt ultimū potentiæ, ut dicitur in 1. de cælo,* ſed ultimum eſt in eo, cuius eſt vltimum, ergo virtus eſt in potentia animæ.

† li.1.tex. 116.to.2.

RESPONDEO dicēdū, ꝙ uirtutē pertinere ad potentiā aīæ, ex trib. pōt eſſe manifeſtū. Primo qđem ex ipſa rōne uirtutis, q̄ importat pfectionē potentiæ, pfectio aūt eſt in eo cuius eſt perfectio. Secundo ex eo, ꝙ eſt habitus operatiuus, vt ſupra dictum eſt,* oīs aūt operatio eſt ab anima per aliquam potentiā. Tertio ex hoc, ꝙ diſponit ad optimū, optimū aūt ē finis, qui uel eſt operatio rei, uel aliquid conſecutum per operationem à potentia egredientem, unde uirtus humana eſt in potentia animæ, ſicut in ſubiecto.

q. præced art. 2.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ uiuere dupliciter ſumitur. Qñq; n. dr̄ uiuere ipſum eſſe uiuentis, & ſic pertinet ad eſſentiā aīæ, q̄ eſt uiuenti eſſendi principiū. Alio mō uiuere dr̄ operatio viuentis, & ſic uirtute rectè uiuitur inquantū per eā aliqs rectè opatur.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ bonū vel eſt finis, vel in ordine ad finē dr̄. & ideo cum bonum operantis cōſiſtat in operatione, hoc etiam ipſum quod virtus operantem bonum facit, refertur ad operationem, & per conſequens ad potentiam.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ vnum accidēs dr̄ eſſe in alio ſicut in ſubiecto, non quia accidens per ſeipſum poſſit ſuſtentare aliud accidens, ſed quia vnū accidens inhæret ſubſtantiæ mediante alio accidēte, ut color corpori mediante ſuperficie, unde ſuperficies dicitur eſſe ſubiectum coloris, & eo modo potentia animæ dicitur eſſe ſubiectum uirtutis.

ARTICVLVS II. 296

Vtrum una uirtus poſſit eſſe in pluribus potentijs.

Inf. q 60. art.5.cor.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ una uirtus poſſit eſſe in duab. ꝓpotētijs. habit* n. cognoſcuntur ꝑ actus, ſed unus actus ꝓgreditur diuerſimodè à diuerſis potētiis, ſicut ambulatio ꝓcedit à rōne ut dirigēte, à uolūtate ſicut à mouente & à potētia motiua ſicut ab exequente. ergo et unus habitus uirtutis pōt in pluribus eſſe potentiis.

¶ 2 Præterea, Phil. dicit in 2 Eth.* quòd ad virtutem tria requiruntur, ſcilicet ſcire, velle, & immobiliter operari. ſed ſcire pertinet ad intellectū, velle ad uolunta-

li.2.eth c. 4.tom 5.

luntatem, ergo uirtus poteſt eſſe in pluribus potẽtiis.

¶ 2 Præterea, Prudẽtia eſt in ratione, cũ ſit recta ratio agibilium, ut dr̃ in 6. Eth.* eſt etiam in uoluntate quia non poteſt eſſe cũ uoluntate peruerſa, ut in eodẽ li.* dr̃. ergo vna virtus poteſt eſſe in duab. potentiis.

li.6.ethic. ca.5.to.5. *c.12.i fi.

SED CONTRA, Virtus eſt in potentia animę ſicut in ſubiecto, ſed idem accidens non poteſt eſſe in pluribus ſubiectis, ergo vna uirtus non poteſt eſſe in pluribus potentiis animæ.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ aliquid eſſe in duobus, cõtingit dupliciter. Vno mõ ſic, ꝙ ex æquo ſit in vtroque, & ſic impoſſibile eſt unã uirtutẽ eſſe in duabus potentiis, quia diuerſitas potẽtiarũ attẽdit̃ ſm generales cõditiones obiectorũ, diuerſitas aũt habituũ ſm ſpeciales. vñ ubicunque eſt diuerſitas potentiarũ, eſt diuerſitas habituũ, ſed non conuertitur. Alio modo põt eſſe aliquid in duobus uel pluribus, non ex æquo, ſed ordine quodam, & ſic una virtus pertinere poteſt ad plures potẽtias, ita quod in una ſit principaliter, & ſe extendat ad alias per modũ diffuſionis, uel modũ diſpoſitionis, ſm quod una potentia mouetur ab alia, & ſm quod vna potentia accipit ab alia.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ idẽ actus non poteſt æqualiter & eodẽ ordine ꝑtinere ad diuerſas potentias, ſed ſm diuerſas rõnes & diuerſo ordine.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſcire ꝑexigitur ad uirtutem moralem inquãtũ uirtus moralis operatur ſm rationem rectam. ſed eſſentialiter in appetendo uirtus moralis conſiſtit.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ prudentia realiter eſt in ratione ſicut in ſubiecto, ſed ꝓſupponit rectitudinẽ uolũtatis ſicut principium, ut infra dicetur.

ar. ſe. & q. 57. ar. 4.

297 ARTICVLVS III.

Vtrum intellectus poſſit eſſe ſubiectum virtutis.

AD TERTIVM ſic ꝓcedit̃. Vr̃, ꝙ intellectus non ſit ſubiectũ uirtutis. Dicit.n. Aug. in lib.* de moribus Eccleſiæ, ꝙ oĩs uirtus eſt amor. ſubiectum autẽ amoris non eſt intellectus, ſed ſolũ vis appetitiua. ergo nulla virtus eſt in intellectu.

libr. 1. de mor. Ecc. c. 15. to 1.

¶ 2 Præterea, Virtus ordinatur ad bonũ, ſicut ex ſupradictis patet.* bonum autem non eſt obiectũ intellectus, ſed appetitiuæ virtutis. ergo ſubiectum uirtutis non eſt intellectus, ſed appetitiua uirtus.

q.55.ar.3.

¶ 3 Præterea, Virtus eſt, quæ bonũ facit habentem ut Phil. dicit,* ſed habitus ꝑficiens intellectũ non facit bonũ habentẽ, non .n. ꝓp ſcientiam uel artem dr̃ homo bonus. ergo intellectus non eſt ſubiectũ uirtutis.

li. 2. ethi. ca.6.to.5.

SED CONTRA eſt, quod mens maximè dr̃ intellectus, ſubiectum autẽ virtutis eſt mẽs, ut patet ex diffinitione uirtutis ſupra inducta.* ergo intellectus eſt ſubiectum virtutis.

q. præced. ar. 4.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* virtus eſt habitus, quo aliquis bñ utitur. Dupliciter autem habitus aliquis ordinatur ad bonũ actum. Vno modo, inquantũ per hmõi habitũ acquirit̃ homini facultas ad bonũ actũ, ſicut per habitum Grãmaticæ habet homo facultatẽ rectè loquendi, non tñ Grãmatica facit, ut homo ſemper rectè loquatur. põt.n. Grammaticus barbarizare, aut ſolœciſmum facere, & eadem rõ eſt in aliis ſcientijs & artib. Alio modo aliquis habitus non ſolũ facit facultatem agẽdi, ſed etiã facit, ꝙ aliquis rectè facultate utatur, ſicut iuſtitia nõ ſolũ facit, ꝙ homo ſit prõptæ uoluntatis ad iuſta operandũ, ſed et facit ut iuſte operet̃. Et quia bonũ ſicut & ens, non dr̃ ſimpliciter aliqd ſm id, ꝙ eſt in potentia, ſed ſm id quod eſt in actu, ideo ab huiuſmodi habitibus ſimpliciter dr̃ homo bonum operari, & eſſe bonus, puta quia eſt iuſtus uel temperatus, & eadem ratio eſt de ſimilibus. Et quia uirtus eſt quæ bonum facit habentem, & opus eius bonũ reddit, hmõi habitus ſimpliciter dicuntur virtutes quia reddunt bonũ opus in actu, & ſimpliciter faciunt bonũ habentẽ. Primi uerò habitus non ſimpliciter dicũtur virtutes, quia nõ reddunt bonũ opus niſi in quadã facultate, nec ſimpliciter faciunt bonũ habentẽ, non .n. dr̃ ſimpliciter aliquis homo bonus ex hoc, ꝙ eſt ſciens uel artifex, ſed dr̃ bonus ſolũ ſm quid, puta bonus Grammaticus, aut bonus faber. & ꝓp hoc plerunque ſcientia & ars contra virtutẽ diuiditur. quãq; aliã virtutes dicuntur, vt patet in 6. Eth.* Subiectũ igitur habitus, qui ſm quid dr̃ uirtus, poteſt eſſe intellectus non ſolum practicus, ſed et intellectus ſpeculatiuus abſque omni ordine ad uoluntatem, ſic .n. Phil. in 6. Eth.* ſcientiã, ſapientiã, & intellectũ & etiam artem ponit eſſe intellectuales virtutes. Subiectũ uerò habitus, qui ſimpliciter dr̃ uirtus, nõ põt eſſe niſi uolũtas uel aliqua potentia, ſm quod eſt mota à uoluntate, cuius ratio eſt, quia uoluntas mouet oẽs alias potentias, quæ aliqualiter ſunt rationales ad ſuos actus, ut ſ̃ habitũ eſt,* & iõ ꝙ homo actu bñ agat, contingit ex hoc, ꝙ homo habet bonã uoluntatẽ, vñ uirtus, quæ bene facit agere in actu, non ſolũ in facultate, oportet ꝙ vel ſit in ipſa uoluntate, vel in aliqua potentia, ſm ꝙ eſt à uoluntate mota, contingit autem intellectum à uoluntate moueri, & ſicut alias potentias. conſiderat.n. aliquis aliquid actu, eo ꝙ uult. & iõ intellectus ſm quod habet ordinẽ ad uolũtatẽ, põt eſſe ſubiectũ virtutis ſimpliciter dictæ. & hoc mõ intellectus ſpeculatiuus uel ratio, eſt ſubiectũ fidei mouetur.n. intellectus ad aſſentiendum his quæ ſunt fidei ex imperio volũtatis, nullus .n. credit niſi uolens. intellectus verò practicus eſt ſubiectũ prudentiæ. cũ.n. prudẽtia ſit recta rõ agibiliũ, requirit ad prudẽtiã, quod homo ſe bñ habeat ad principia huius rationis agendorũ, quæ ſũt fines, ad quos bñ ſe habet homo ꝑ rectitudinẽ uoluntatis, ſicut ad principia ſpeculabiliũ ꝑ naturale lumẽ intellectus agentis. Et iõ ſicut ſubiectum ſcientiæ, quæ eſt ratio recta ſpeculabiliũ, eſt ĩtellectus ſpeculatiuus in ordine ad intellectũ agentẽ, ita ſubiectũ prudẽtiæ eſt intellectus practicus ĩ ordine ad uolũtatẽ rectam.

q. præce. art.3.& 4.

li.6.eth.c. 3. & 4. to. 5.

li.6.eth.c. 3.4.6. & 7. to.5.

q.9.art.1.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ verbum Aug. intelligendum eſt de virtute ſimpliciter dicta, nõ ꝙ omnis talis uirtus ſit ſimpliciter amor, ſed quia dependet aliqualiter ab amore inquãtũ dependet à uoluntate, cuius prima affectio eſt amor, ut ſupra dictũ eſt.*

q.25.ar.2.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ bonum uniuſcuiuſque eſt finis eius & iõ cum verũ ſit finis intellectus, cognoſcere verũ eſt bonus actus intellectus, vñ habitus perficiens intellectũ ad uerum cognoſcẽdũ, vel in ſpeculatiuis, uel in practicis dicitur uirtus.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio illa procedit uirtute ſimpliciter dicta.

ARTICVLVS IIII. 298

Vtrũ iraſcibilis et cõcupiſcibilis ſĩt ſubiectũ uirtutis.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ iraſcibilis & concupiſcibilis nõ poſſint eſſe ſubiectum virtutis. Hmõi.n. vires ſũt cões nobis & brutis, ſed tunc loquimur de uirtute ſm quod eſt ꝓpria hominis, ſic .n. dr̃ uirtus humana, non igitur humanæ uirtutis poteſt eſſe ſubiectũ iraſcibilis & concupiſcibilis quæ ſũt partes appetitus ſenſitiui, ut in primo dictum eſt.*

Inf. art.5. ad 1. & 2. diſt.14 q. 2.art 2.ad 2. Et veri. 1.qõ. ar.4. per to. & art.10.art. 10. ad 5. *p.p q.81. art. 2.

¶ 2 Præterea, Appetitus ſenſitiuus eſt vis utens organo corporali, ſed bonum virtutis nõ põt eſſe in corpore hominis. Dicit.n. Apoſt. Roma.7. Scio quod non habitat in carne mea bonũ. ergo appetitus ſẽſitiuus non poteſt eſſe ſubiectum uirtutis.

¶ 3 Præterea, Aug. probat in lib. de moribus Eccleſiæ,* ꝙ virtus nõ eſt in corpore, ſed in anima, eo ꝙ ꝑ animam corpus regitur. vnde ꝙ aliquis corpore bene utatur, totum refertur ad animã, ſicut ſi mihi auriga obtemperans, equos quib. præeſt, rectè regit, hoc

li. 1. ca.5. to.1.

totum

totum mihi debetur, ſed ſicut anima regit corpus, ita etiam ratio regit appetitum ſenſitiuum. ergo totũ rõnali parti debetur, quod iraſcibilis & concupiſcibilis regẽtur, rectè regantur. ſed uirtus eſt qua rectè uiuitur, vt ſu-
q. 55 ar. 4. pra dictum eſt.* uirtus igitur nõ eſt in iraſcibili, & cõcupiſcibili, ſed ſolum in parte rationali.

¶ 4 Præterea, Principalis actus uirtutis moralis eſt
li. 1 eth. c. electio vt dr̃ in 3. Eth.* ſed electio non eſt actus iraſcibi
13. in fine. lis, ſed rationis, ut s̃. dictum eſt †. ergo virtus moralis
† q. 13 ar. 1 non eſt in iraſcibili & concupiſcibili, ſed in ratione.

SED CONTRA eſt, quod fortitudo ponitur eſſe in iraſcibili, temperantia autem in concupiſcibili, vnde
li. 3. eth. c. Philoſophus dicit in 3. Eth.* quod hæ virtutes ſunt ir-
10. in pri. rationabilium partium.
to. 5.

RESPONDEO dicendum, ꝙ iraſcibilis & concupiſcibilis dupliciter conſiderari poſſunt. Vno mõ ſm ſe, inquantum ſunt partes appetitus ſenſitiui, & hoc mõ non competit eis, quod ſint ſubiectum virtutis. Alio mõ poſſunt conſiderari inquantum participant rationem ꝑ hoc quòd natæ ſunt rationi obedire, & ſic iraſcibilis vel concupiſcibilis poteſt eſſe ſubiectum virtutis humanę. Sic enim eſt principiũ humani actus inquantum participat rationem, & in his potentiis neceſſe eſt ponere virtutes. quod enim in iraſcibili, & concupiſcibili ſint aliquæ uirtutes, patet. actus enim, q progreditur ab una potẽtia ſm quod eſt ab alia mota, non poteſt eſſe perfectus niſi vtraque potentia ſit bene diſpoſita ad actum, ſicut actus artificis non poteſt eſſe congruus, niſi etiam artifex ſit bene diſpoſitus ad agendum, & etiam ipſum inſtrumentum. In his igitur, circa quæ operatur iraſcibilis, & concupiſcibilis, ſm quod ſunt à ratione motę, neceſſe eſt vt aliquis habitus perficiens ad bene agendum, ſit non ſolum in ratione, ſed etiam in iraſcibili & concupiſcibili. Et quia bona diſpoſitio potentiæ mouẽtis motæ attenditur ſecundum conformitatem ad potẽtiam mouentem, ideo uirtus, quæ eſt in iraſcibili, & cõcupiſcibili, nihil aliud eſt quàm quædam habitualis cõformitas iſtarum potentiarum ad rationem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod iraſcibilis & concupiſcibilis ſm ſe conſideratæ, prout ſunt partes appetitus ſenſitiui, communes ſunt nobis & brutis, ſed ſecundum quod ſunt rationales per participationem, vt obedientes rationi, ſic ſunt proprię hominis, & hoc mõ poſſunt eſſe ſubiectum virtutis humanæ.

AD SECVNDVM dicendum, quod ſicut caro hominis ex ſe quidem nõ habet bonum virtutis, fit tñ inſtrumentum uirtuoſi actus inquantum mouente rõne membra noſtra exhibemus ad ſeruiendum iuſtitiæ. Ita etiam iraſcibilis, & concupiſcibilis ex ſe quidem nõ habent bonum uirtutis, ſed magis infectionem fomitis inquantum vero conformantur rationi, ſic in eis aggeneratur bonum virtutis moralis.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ alia ratione regitur corpus ab anima. & iraſcibilis & concupiſcibilis à rõne, corpus enim ad nutum obedit animæ abſque contradictione, in his in quibus natũ eſt ab anima moueri, vnde Philoſophus dicit in 1. Polit.* quod anima regit
lib. 1 Poli. corpus deſpotico principatu, id eſt, ſicut dominus ſer-
ca 3 a me- uum, & ideo totus motus corporis refertur ad animã,
dio, to. 5. & propter hoc in corpore non eſt uirtus, ſed ſolum in anima. Sed iraſcibilis & concupiſcibilis non obediunt ad nutum rationi, ſed habent proprios motus ſuos, qui
eod. 1. Pol. bus interdum rationi repugnant. vnde in eodem lib.
cap. 3. poſt Philoſ. dicit*, quod ratio regit iraſcibilem, & concu-
mediũ t. 5. piſcibilem principatu politico, quo ſ. reguntur liberi, q habent in aliquibus propriam voluntatem & propter hoc etiam oportet in iraſcibili & concupiſcibili eſſe aliquas uirtutes, quibus bene diſponantur ad actum.

AD QVARTVM dicẽdũ, quòd in electione duo ſunt, ſcilicet intenſio finis, quæ pertinet ad uirtutẽ mo-
li. 6. eth. c. ralem, & præceptio eius quod eſt ad finẽ, quod perti-
2. to. 5. net ad prudentiam, vt dicitur in 6. Ethico.* Quod autẽ habeat rectam intentionem finis circa paſſiones animę hoc contingit ex bona diſpoſitione iraſcibilis & concupiſcibilis. & ideo uirtutes morales circa paſſiones ſunt in iraſcibili & concupiſcibili, ſed prudentia eſt in ratione.

ARTICVLVS V. 299

Vtrum vires apprehenſiuæ ſenſitiuæ ſint ſubiectum virtutis.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ in viribus ſenſitiuis apprehenſiuis interius poſſit Sup. q. 50.
eſſe aliqua uirtus. Appetitus n. ſenſitiuus põt eẽ art. 3 ad 3.
ſubiectũ uirtutis inquantũ obedit rõni, ſed vires ſenſitiuæ Et 3. diſt.
apprehenſiuę interius rationi obediunt, ad imperiũ n. 33. q. 2. ar.
rationis operatur & imaginatiua, & cogitatiua, & me- 4. q. 2. ad 6
moratiua. ergo in his viribus poteſt eſſe virtus. Et ver. q. 1
art 4. ad 6.

¶ 2 Præterea, Sicut appetitus rationalis, qui eſt uolũtas, in ſuo actu põt impediri vel etiam adiuuari per appetitũ ſenſitiuũ, ita etiam intellectus vel rõ põt impediri vel ẽt iuuari per uires prędictas, ſicut ergo in uirib. ſenſitiuis appetitiuis põt eẽ virtus ita ẽt in apphẽſiuis.

¶ 3 Pręterea, Prudentia eſt quędam virtus, cuius partem ponit Tullius memoriã in ſua Rhe.* ergo ẽt in ui lib 2. de in
memoratiua põt eſſe aliqua virtus & eadem ratione in uentione ĩ
aliis interioribus apprehenſiuis uiribus. fol. 4 ante

SED CONTRA eſt, quod oẽs virtutes uel ſunt finem lib.
intellectuales, uel morales, vt dr̃ in 2.* Eth. morales aũt li. 2. eth. c.
virtutes oẽs ſunt in parte appetitiua, intellectuales aũt 1 tom. 5.
in intellectu, vel rõne ſicut patet in 6 Eth.* nulla ergo li. 6. eth. c.
virtus eſt in uiribus ſenſitiuis apprehenſiuis interius. 1. to. 5.

RESPONDEO dicẽdũ, quod in virib. ſenſitiuis apprehenſiuis interius ponuntur aliqui habitus, q̃ patet ex hoc præcipuè, quod Philo. dicit in lib. de memoria*, quod in memorando vnum poſt aliud, operat̃ conſuetudo, quæ eſt, quaſi quædam natura, nihil aũt eſt aliud habitus conſuetudinalis q̃ habitudo acquiſita per conſuetudinem, quæ eſt in modum naturæ. Vñ de virtute dicit Tullius in ſua Rheto.* qđ eſt habitus in lib. de me
modũ naturæ rõni conſentaneus. In hoĩe tñ id, qđ ex cõ moria. c 3.
ſuetudine acquirit̃ in memoria & in aliis viribus ſenſiti à medio t.
uis, apprehẽſiuis, nõ eſt habitus ꝑ ſe, ſed ad aliq̃ annexũ 2.
habitibus intellectiuæ partis, ut s̃. dictũ eſt.* ſed tñ li. 2 de in-
ſi qui ſunt habitus in talibus uiribus, virtutes dici nõ uẽtione in
poſſunt, uirtus. n eſt habitus perfectus, quo non contin fol 4 ante
git niſi bonum operari, vñ oportet, ꝙ virtus ſit in illa finem li.
potentia, q̃ eſt conſumatiua boni operis, cognitio aũt ar. 2. huius
veri non conſummatur in virib. ſenſitiuis apprehenſi queſ. & q.
uis ſed hmõi vires ſunt, quaſi præparatoriæ ad cogni- 50. arti 4.
tionẽ intellectiuam, & ideo in huiuſmodi uiribus non ad 3.
ſunt uirtutes, quibus cognoſcitur verum, ſed magis in intellectu vel ratione.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ appetitus ſenſitiuus ſe habet ad uoluntatem, q̃ eſt appetitus rationis ſicut motus ab eo, & ideo opus appetitiuæ virtutis cõſummat̃ in appetitu ſenſitiuo, & propter hoc appetitus ſenſitiuus eſt ſubiectum virtutis, virtutes aũt ſenſitiuæ * lib. 3. de
apprehenſiuæ magis ſe habent vt mouẽtes reſpectu in anima, te.
tellectus, eo quòd phantaſmata ſe habent ad animã in 18. to 2.
tellectiuam, ſicut colores ad uiſum, vt dicitur in 3. de
aĩa* & ideo opus cognitionis in intellectu terminat̃, & 300
propter hoc virtutes cognoſcitiuæ ſunt in ipſo intelle- 3. diſt. 33.
ctu, uel rõne. Et ꝑ hoc patet ſolutio ad SECVNDVM. q. 1. ar. 4. q.

AD TERTIVM dicẽdũ ꝙ memoria non ponit̃ 1. co ad 2.
pars prudẽtię ſicut ſpẽs eſt pars gñris, quaſi ipſa memo & 3. & di.
ria ſit quẽdã virtus per ſe, ſed q a vnũ eorum quæ requirũ 42 q 2. ar.
tur ad prudentiam, eſt bonitas memoriæ, ut ſic quodã 4. q 2 & 4.
modo ſe habeat per modum partis integralis. cor. & er.

ARTICVLVS VI.

Vtrum volũtas poſſit eſſe ſubiectum virtutis. q. 1. art. 5.
ꝑ to. & ar.
12. ad 2.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr̃, quod uoluntas & q. 3. ar.
non ſit ſubiectum alicuius virtutis. Ad id enim 2. cor.

quod

quod conuenit potentiæ, ex ipſa ratione potentiæ nõ requiritur aliquis habitus, ſed de ipſa rõne voluntatis cũ ſit in rõne ſm Philoſophum in 3 de anima *. eſt quod tendat in id quod eſt bonũ ſm rõnem, ad quod ordinatur omnis virtus, quia vnumquodque naturaliter appetit proprium bonum, virtus.n. eſt hab tu per modum, naturę conſentaneus rõni, vt Tullius dicit in ſua Rhet. * ergo uoluntas non eſt ſubiectum uirtutis.

li 3 de anima tex. 42 to. 2.

lib 2. de inuentione ĩ ſol 4 ante finem lib.

¶ 2 Præterea. Omnis virtus aut eſt intellectualis aut moralis, vt dr̃ in 1. & 2. Eth * ſed virtus intellectualis, eſt ſicut in ſubiecto in intellectu & rõne, non autem in uoluntate, uirtus aut moralis eſt ſicut in ſubiecto in iraſcibili & cõcupiſcibili, q̃ ſunt irrationales p participationẽ ergo nulla virtus eſt ĩ uolũtate ſicut ĩ ſubiecto.

* li. 1. eth. cap. ult. & li. 2. c. 1. to. 5.

¶ 3 Præterea. Omnes actus humani, ad quos virtutes ordinantur, ſunt uoluntarij, ſi igitur reſpectu aliquorũ humanorum actuum ſit aliqua virtus in uoluntate, pari ratione reſpectu omnium actuum humanorum erit uirtus in uoluntate, aut ergo in nulla alia potẽtia erit aliqua virtus, aut ad eundem actum ordinabuntur duæ uirtutes, quod uidetur inconueniens, voluntas ergo non poteſt eſſe ſubiectum uirtutis.

SED CONTRA eſt, quod maior perfectio requiritur in mouente, q̃ moto, ſed uoluntas mouet iraſcibilem & concupiſcibilẽ, multo ergo magis debet eſſe uirtus in uoluntate, quàm in iraſcibili & concupiſcibili.

RESPONDEO dicendũ, quod cum per habitum perficiatur potentia ad agendũ, ibi indiget potentia habitu perficiente ad bene agẽdum (qui quidem habitus eſt virtus) vbi ad hoc non ſufficit propria rõ potentiæ omnis autem potentiæ propria ratio attenditur in ordine ad obiectum, vnde cum ſicut dictum eſt, obiectũ uoluntatis ſit bonum rationis voluntati proportionatũ, quantum ad hoc non indiget voluntas virtute perficiente, ſed ſi quod bonum immineat homini volendum, q excedat proportionẽ uolẽtis, ſiue quantũ ad totã ſpeciem humanam, ſicut bonum diuinum, quod trãſcendit limites humanę naturæ, ſiue quantum ad indiuiduum ſicut bonum proximi, ibi uoluntas indiget virtute, & ideo huiuſmodi virtutes, quæ ordinant affectum hominis in Deum uel in proximum, ſunt in uoluntate ſicut in ſubiecto, ut charitas, iuſtitia, & huiuſmodi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa habet locum de virtute, q ordinat ad bonum propriũ ipſius uolentis, ſicut tẽperantia & fortitudo q̃ ſunt circa paſſiones humanas, & alia hmõdi, vt ex dictis patet.*.

In cor. ar.

AD SECVNDVM dicendum, quòd rationale p participationem non ſolum eſt iraſcibilis & concupiſcibilis, ſed omnino, id eſt, uniuerſaliter appetitiuũ, vt dicitur in 1. Ethic.* ſub appetitiuo autem comprehẽditur uoluntas, & ideo ſi qua virtus eſt in uoluntate, erit moralis, niſi ſit theologica, ut infra patebit †.

* li. 1. eth. c. vlt. to. 5.
† q. 62.

AD TERTIVM dicendum, quòd quædam uirtutes ordinantur ad bonum paſſionis moderatæ, quod eſt proprium huius vel illius hominis, & in talibus non eſt neceſſarium, quòd ſit aliqua uirtus in volũtate, cùm ad hoc ſufficiat natura potentiæ, vt dictum eſt * ſed hoc ſolum neceſſarium eſt in illis uirtutibus, quæ ordinantur ad aliquod bonum extrinſecum.

In cor. ar.

QVAESTIO LVII.

De diſtinctione uirtutum intellectualium, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de diſtinctione virtutum. Et primo, quantum ad virtutes intellectuales. Secundo, quantum ad morales. Tertiò quantum ad theologicas.

¶ Circa primum quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum habitus intellectuales ſpeculatiui ſint uirtutes.

¶ Scdo, vtrũ ſint tres, ſ. ſapientia, ſcientia & intellectus.

¶ Tertio, utrum habitus intellectualis, qui eſt ars, ſit virtus.

¶ Quarto, vtrum prudentia ſit uirtus diſtincta ab arte.

¶ Quinto, vtrum prudentia ſit uirtus neceſſaria homini.

¶ Sexto, vtrũ eubulia, ſyneſis, & gnome ſint virtutes adiuncta prudentiæ.

ARTICVLVS PRIMVS. 301

Vtrũ habitus intellectuales ſpeculatiui ſint uirtutes.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃, q habitus intellectuales ſpeculatiui non ſint virtutes. uirtus n. eſt habitus operatiuus, ut ſ. dictũ eſt *, ſed habitus ſpeculatiui non ſunt operatiui, diſtinguitur. n. ſpeculatiuum à practico, i. operatiuo, ergo habitus intellectuales ſpeculatiui non ſunt virtutes. q. 55. ar. 2.

¶ 2 Præterea, Virtus eſt eorũ per quæ ſit homo felix ſiue beatus, eo quod felicitas eſt virtutis præmium, vt dicitur in 1. Ethico. *ſed habitus intellectuales nõ cõſiderant actus humanos, aut alia bona humana per quę homo beatitudinem adipiſcitur, ſed magis res naturales & diuinas ergo hmõi habit⁹ virtutes dici nõ poſſũt. * li. 1. eth. c. 9. to. 5.

¶ 3 Præterea, Sciẽtia eſt habitus ſpeculatiuus, ſed ſciẽtia & virtus diſtinguuntur ſicut diuerſa genera non ſubalternatim poſita, vt patet per Philo in 4. Top.* ergo habitus ſpeculatiui non ſunt uirtutes. li. 4. Topi. c. 2. nõ p cul à pri.

SED CONTRA, Soli habitus ſpeculatiui conſiderant neceſſaria, quæ impoſſibile eſt aliter ſe habere ſed Philoſophus ponit in 6 Eth. * quaſdam virtutes intellectuales in parte animæ, quæ conſiderat neceſſaria, quę nõ poſſunt aliter ſe habere, ergo habitus intellectuales ſpeculatiui ſunt uirtutes. li. 6 eth c. 1. tom. 5.

RESPONDEO dicẽdũ, quòd cum omnis uirtus dicatur in ordine ad bonum ſicut ſ̃ dictũ eſt * dupliciratione aliquis habitus dicitur virtus: ut ſ̃ dictum eſt * vno modo, quia facit facultatem bene operandi: alio modo quia cum facultate facit etiam vſum bonum, & hoc ſicut ſ. dictum eſt † pertinet ſolum ad illos habitus qui reſpiciunt partem appetitiuam, eo quòd vis appetitiua animæ eſt quæ facit vti omnibus potentijs & habitibus. Cum igitur habitus intellectuales ſpeculatiui non perficiant partem appetitiuam nec aliquo modo ipſam reſpiciant, ſed ſolam intellectiuam, poſſunt quidem dici uirtutes, in quãtũ faciũt facultatẽ bonę operationis, quæ eſt conſideratio veri, hoc. n. eſt bonum opus intellectus non tamen dicũtur virtutes ſecundo modo, quaſi facientes bene vti potentia, ſeu habitu. Ex hoc. n. quòd aliquis habet habitum ſcientiæ ſpeculatiuæ, non inclinatur ad vtendum, ſed ſi potens ſpeculari verũ in his quorum habet ſcientiam, ſed quòd vtatur ſcientia habita hoc eſt mouente voluntate. & ideo virtus, q̃ perficit voũtatẽ (vt charitas vel iuſtitia) facit ẽt bene uti huiuſmodi ſpeculatiuis habitib. & ſecundum hoc ẽt in actibus horum habituum põt eſſe meritum, ſi ex charitate fiant ſicut Greg. dicit in 6 Moral.* quod cõtemplatiua eſt maioris meriti, quã actiua. q. 55 ar. 3. & q. 56 articul. 3. † q. 56. ar. 3. li. 6 mor. c. 28. poſt mediũ & c. 26.

AD PRIMVM ergo dicendum, q duplex eſt opus, ſ. exterius & interius practicum, ergo vel operatiuum, quod diuiditur cõtra ſpeculatiuum, ſumitur ab opere exteriori ad quod non habet ordinem habitus ſpeculatiuus ſed tamẽ habet ordinem ad interius opus intellectus, quod eſt ſpeculari verum, & ſecundũ hoc eſt habitus operatiuus.

AD SECVNDVM dicendum, q virtus eſt aliquorũ dupliciter Vno mõ ſicut obiectorum, & ſic huiuſmodi virtutes ſpeculatiuæ nõ ſunt eorum per q̃ hõ ſit beatus, niſi forte ſecundum quod ly per, dicit cãm efficientem vel obiectiuam completæ beatitudinis, quod eſt Deus, quod eſt ſummum ſpeculabile, alio modo dr̃ eſſe virtus aliquorum ſicut actuum, & hoc mõ uirtutes intellectuales ſunt eorum per quæ homo ſit beatus ſiue quia actus harum virtutum poſſunt eſſe meritorij ſicut dictum eſt,* ſiue etiã quia ſunt quædã inchoatio perfectæ In cor. ar.

perfectæ beatitudinis, quæ in contemplatione ueri cõ-
q.3. art. 8. ſiſtit, ſicut ſupra dictum eſt. †

AD TERTIVM dicendum, quòd ſcientia diuiditur contra uirtutem ſecundo modo dictam, quæ pertinet ad vim appetitiuam.

302 ARTICVLVS II.

Vtrum ſint tantum tres habitus intellectuales ſpeculatiui: ſcilicet ſapientia, ſcientia, & intellectus.

Infr. q 68. arti. 7. cor. & 2.2. q. 4. art. 8. cor. & q 47. ar ti 5 cor. & pri. prol. 3 co. Et 3. contra ca. 44. fin. Et ver. q 1. ar ti. 12. cor. & art. 13. co.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter diſtinguantur tres virtutes intellectuales ſpeculatiuæ, ſ. ſapientia. ſcientia & intellectus. Species enim non debet cõdiuidi generi, ſed ſapientia eſt quædam ſcientia, vt dicitur in 6. Ethic.* ergo ſapientia non debet condiuidi ſcientiæ in numero virtutum intellectualium.

¶ 2 Præterea, In diſtinctione potentiarũ, habituum & actuum quæ attenditur ſm obiecta, attendit principaliter diſtinctio, quæ eſt ſm rationem formalem obiectorum, ut ex ſupradictis patet, † non ergo diuerſi habitus debent diſtingui ſm materiale obiectum, ſed ſecundum rationem formalem ipſius obiecti. Sed principium demonſtrationis eſt ratio ſciendi concluſiones, non ergo intellectus principiorum debet poni habitus alius aut alia virtus à ſcientia concluſionum.

* li. 6 eth. c. 7. tom. 5. † q. 54. art. 2.

¶ 3 Præterea, Virtus intellectualis dicitur quæ eſt in ipſo rõnali per eſſentiam, ſed ratio ẽt ſpeculatiua ſicut ratiocinatur ſyllogizando demonſtratiuè, ita etiã ratiocinatur ſyllogizando dialecticè, ergo ſicut ſcientia, quæ cauſatur ex ſyllogiſmo demõſtratiuo, ponitur virtus intellectualis ſpeculatiua, ita etiam & opinio.

li. 6. eth c. 3. 6. & 7. to 5. SED CONTRA eſt, quòd Philoſo. 6. Eth.* ponit has ſolum tres virtutes intellectuales ſpeculatiuas, ſcilicet ſapientiam, ſcientiam & intellectum.

art. præce. RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* virtus intellectualis ſpeculatiua eſt, per quam intellectus ſpeculatiuus perficitur ad conſiderandũ verum. hoc n. eſt bonum opus eius, verum aũt eſt dupliciter conſiderabile. Vno modo ſicut per ſe notũ Alio modo ſicut per aliud notum. Quod aũt eſt per ſe notum, ſe hẽt vt principium, & percipitur ſtatim ab intellectu, & ideo habitus perficiens intellectum ad hmõi veri conſiderationem uocatur intellectus, qui eſt habitus principiorum. Verum aũt, qđ eſt per aliud notum, non ſtatim percipitur ab intellectu, ſed per inquiſitionem rõnis, & ſe habet in ratione termini, quod quidẽ põt eſſe dupliciter. Vno modo, vt ſit vltimũ in aliquo genere, alio modo, vt ſit vltimũ reſpectu totius cognitionis humanæ. Et quia ea, quæ ſunt poſterius nota quo ad nos, ſunt priora & magis nota ſm naturam, vt dici-
li. 1. Phyſi. tex. 3. to 2. tur in 1. Phyſi.* ideo id, quod eſt vltimum reſpectu totius cognitionis humanæ, eſt id, quod eſt primũ & maximè cognoſcibile ſm naturam, & circa hmõi eſt ſapientia, quę conſiderat altiſſimas cauſas, ut dicitur in
li. 1. Meta. ca. 1. circa fi. tom. 3. 1. Metaph.* Vnde conuenienter iudicat & ordinat de omnibus, quia iudicium perfectum & vniuerſale haberi non põt niſi per reſolutionem ad primas cauſas. Ad id verò, quod eſt ultimum in hoc vel in illo genere cognoſcibilium, perficit intellectum ſcientia, & ideo ſm diuerſa genera ſcibilium ſunt diuerſi habitus ſciẽtiarum, cum tamen ſapientia non ſit niſi vna.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſapientia eſt quædam ſcientia inquantũ habet id, quod eſt cõe oĩb ſciẽtijs, ut. ſ. ex principijs concluſiones demonſtret, ſed quia habet aliquid proprium ſupra alias ſcientias, inquantũ ſ. de omnibus iudicat, & non ſolum quantum ad concluſiones, ſed ẽt quantum ad prima principia, ideo habet rationem perfectioris uirtutis, quàm ſcientia.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ quando ratio obiecti ſub vno actu refertur ad potentiam uel habitũ, tunc non diſtinguuntur habitus vel potentię penes rationem obiecti & obiectum materiale, ſicut ad eandem potentiam viſiuam pertinet videre colorẽ, & lumen quod eſt ratio videndi colorem, & ſimul cũ ipſo videtur principia verò demonſtrationis poſſunt ſeorſum conſiderari abſque hoc, quòd conſiderentur concluſiones. Poſſunt etiam conſiderari ſimul cum concluſionibus, prout principia in concluſiones deducuntur. Conſiderare ergo nec ſecundo modo principia, pertinet ad ſcientiam, quæ conſiderat etiam cõcluſiones, ſed conſiderare principia ſecundum ſeipſa, pertinet ad intellectum. Vnde ſi quis rectè conſideret, iſtæ tres uirtutes non ex æquo diſtinguuntur abinuicem, ſed ordine quodam, ſicut accidit in totis potentialibus, quorum vna pars eſt perfectior altera, ſicut anima rationalis eſt perfectior quàm ſenſibilis, & ſenſibilis quàm vegetabilis. hoc enim modo ſcientia dependet ab intellectu ſicut à principaliori, & utrunque dependet à ſapiẽtia ſicut à principaliſſimo, quæ ſub ſe continet & intellectum & ſcientiam, ut de concluſionibus ſcientiarum dijudicans, & de principijs earundem.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* habitus virtutis determinatè ſe habet ad bonum, nullo autem modo ad malum. bonum autem intellectus eſt verum, malum autem eius eſt falſum, vnde ſoli illi habitus virtutes intellectuales dicũtur, quibus ſemper dicitur uerũ & nũquam falſum, opinio verò & ſuſpicio poſſunt eſſe veri & falſi, & ideo non ſunt intellectuales uirtutes, vt dicitur in 6. Ethic.* q. 55. ar 3. & 4. li. 6. eth. c. 3. circa pri to 5.

ARTICVLVS III. 303

Vtrum habitus intellectualis, qui eſt ars, ſit virtus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ ars non ſit virtus intellectualis. Dicit n. Augu. in libro de libero arbitrio,* quòd uirtute nullus malè utitur, ſed arte aliquis malè vtitur, poteſt. n. aliquis artifex ſecundũ ſcientiam artis ſuę malè operari, ergo ars non eſt virtus. Infr. q. 93. art. 1. cor. Et 1 q. 22. art. 2. cor. Et 2. 2. q. 47. artic 5. cor. Et ve ri. q. 5 art. 1 cor. & 1. eth. col. 2. fin & poſt prin.

¶ 2 Præterea. Virtutis non eſt uirtus, artis aũt eſt aliqua uirtus, vt dicitur in 6. Eth. † ergo ars non eſt virtus.

¶ 3 Præterea, Artes liberales ſunt excellentiores quã artes mechanicæ, ſed ſicut artes mechanicæ ſunt practicæ, ita artes liberales ſunt ſpeculatiuæ. ergo ſi ars eſſet virtus intellectualis, deberet virtutibus ſpeculatiuis annumerari.

* lib. 2. de lib. arb c. 18. & 19. to. 1. † li. 6. eth. ca. 5. circa fin. * eod. li. c. 3. & 4. to. 5.

SED CONTRA eſt, quod Philo. in 6. Ethic.* ponit artem eſſe virtutem, nec tamen cõnumerat eam uirtutibus ſpeculatiuis, quarũ ſubiectum ponit ſcientificam partem animæ.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ars nihil aliud eſt, quàm ratio recta aliquorum operum faciendorũ, quorum tñ bonum non conſiſtit in eo ꝙ appetitus humanus aliquo modo ſe habet, ſed in eo ꝙ ipſum opus qđ fit, in ſe bonum eſt, non enim pertinet ad laudem artificis inquantum artifex eſt, qua uolũtate opus faciat, ſed quale ſit opus quod facit. Sic igitur ars, propriè loquendo, habitus operatiuus eſt, & tñ in aliquo conuenit cum habitibus ſpeculatiuis, quia ẽt ad ipſos habitus ſpeculatiuos pertinet, qualiter ſe habeant res, quã conſiderant, non aũt qualiter ſe habeat appetitus humanus ad illas, dummodo. n. verum Geometra demonſtret, nõ refert qualiter ſe habeat ſm appetitiuam partẽ, utrum ſit lætus, uel iratus, ſicut nec in artifice refert, ut dictũ eſt.* Et ideo eo modo ars habet rationem uirtutis ſicut & habitus ſpeculatiui, in quantum. ſ. nec ars nec habitus ſpeculatiuus faciunt bonum opus, quantum ad uſum. quod eſt proprium virtutis perficientis appetitum, ſed ſolum quantum ad facultatem bene agendi. artic. 1.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ cùm aliquis habens artẽ, operatur malum artificium hoc non eſt opus artis, imo eſt contra artem, ſicut et cum aliquis ſciens verũ mentitur, hoc, quod dicit, non eſt ſecundum ſciẽtiam, ſed contra ſcientiam. Vnde ſicut ſcientia ſe habet ad bonũ ſemper, vt dictum eſt,* ita & ars, & ſecundum art. præce. ad arg 3.

hoc

hoc dr̃ virtus. In hoc tñ deficit à perfecta ratione virtūtis, quia non facit ipſum bonū vſum, ſed ad hoc aliquid aliud requirit, q̃uis bonus vſus ſine arte eſſe non poſſit.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ quia ad hoc vt homo bene vtatur arte, quã habet, requiritur bona voluntas, quæ perficitur per virtutē moralem, ideo Philo.
li.6. eth.c. dicit, * quod artis eſt virtus, ſ. moralis, inquantū ad bo-
5. circa fi- num vſum eius aliqua virtus moralis requiritur. Mani-
nem to. 5. feſtum eſt n. quòd artifex per iuſtitiam, quæ facit voluntatem rectam, inclinatur vt opus fidele faciat.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ et in ipſis ſpeculabilibus eſt aliquid per modum cuiuſdam operis, puta constructio ſyllogiſmi, aut orationis congruæ, aut opus numerandi vel menſurandi, & ideo quicunq; ad hmôi opera rationis habitus ſpeculatiui ordinantur, dicūtur per quandam ſimilitudinem artes, ſ. liberales, ad differentiam illarum artium quæ ordinantur ad opera per corpus exercita, quę ſunt quodāmodo ſeruiles, inquantum corpus ſeruiliter ſubditur animæ, & homo ſm̃ animam eſt liber. Illæ verò ſcientiæ, quæ ad nullum huiuſmodi opus ordinantur, ſimpliciter ſcientiæ dicuntur, non autem artes, nec oportet ſi liberales artes ſunt nobiliores, quòd magis eis conueniat ratio artis.

304 ARTICVLVS IIII.

Vtrum prudentia ſit virtus diſtincta ab arte.

Infr. art. 5. ad 1 Et 2. 2 q. 47. ar. 4. ad 2.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ prudentia non ſit alia virtus ab arte. Ars enim eſt ratio recta aliquorum operum, ſed diuerſa genera operum non faciunt vt aliquid amittat rationē artis, ſunt enim diuerſæ artes circa opera valde diuerſa, cū igitur etiam prudentia ſit quædam ratio recta operum, videtur quod etiam ipſa debeat dici ars.

¶ 2 Præterea, Prudentia magis conuenit cum arte, quàm habitus ſpeculatiui, vtrunque enim eorū eſt circa contingens aliter ſe habere, ut dicitur 6. Ethic. * Sed quidam habitus ſpeculatiui dicuntur artes. ergo multo magis prudentia debet dici ars.
li 6. eth. c. 4. & 5.

¶ 3 Præterea, Ad prudentiā ptinet bene cōſiliari, vt dr̃ in 6. Eth. * ſed et in quibuſdā artibus cōſiliari contingit vt dicitur in 3 Eth. † ſicut in arte militari & gubernatiua & medicinali. ergo prudēt a ab arte non diſtinguit.
lib.6. ethi. c 5. † li 3. eth. c 3 tom 5.

li.6. eth. c. 3. tom. 5. SED CONTRA eſt, quod Philoſophus diſtinguit prudentiam ab arte in 6. Ethic. *

RESPONDEO dicendum, ꝙ vbi inuenitur diuerſa ratio virtutis, ibi oportet virtutes diſtingui. Dictum eſt aūt ſupra, * ꝙ aliquis habitus habet rationem virtutis ex hoc ſolum, ꝙ facit facultatem boni operis, aliquis aūt ex hoc quòd facit non ſolum facultatē boni operis, ſed et vſum: ars aūt facit ſolum facultatē boni operis, quia non reſpicit appetitum, prudentia autē non ſolum facit boni operis facultatem, ſed et vſum, reſpicit n. appetitum tanquam præſupponens rectitudinem appetitus. Cuius differentiæ ratio eſt; quia ars eſt recta ratio factibilium, prudentia uerò eſt recta ratio agibilium. Differt aūt facere & agere, quia ut dr̃ in 9. Metaph. * factio eſt actus tranſiens in exteriorē materiam, ſicut ædificare, ſecare, & hmôi, agere aūt eſt actus permanens in ipſo agente, ſicut videre, uelle, & hmôi. Sic igitur, ſe habet prudentia ad huiuſmodi actus humanos, qui ſunt vſus potentiarum & habituum, ſicut ſe habet ars ad exteriores factiones, quia vtraq; eſt perfecta ratio reſpectu illorum, ad quæ comparatur perfectio aūt & rectitudo rōnis in ſpeculatiuis, dependet ex principijs, ex quibus ratio ſyllogizat, ſicut dictum eſt, * ꝙ ſcientia dependet ab intellectu, qui eſt habitus principiorum, & præſupponit ipſum, in humanis aūt actib. ſe habent fines ſicut principia in ſpeculatiuis, ut dicitur in 7 Eth. c. † & ideo ad prudentiam, quæ eſt recta ratio agibilium, requiritur quòd homo ſit bene diſpoſitus circa fines, quod quidem eſt per appetitum rectū, & ideo ad prudentiam requiritur moralis virtus per quam ſit appetitus rectus. bonum aūt artificialiū non eſt bonum appetitus humani, ſed bonum ipſorum operum artificialium, & ideo ars non præſupponit appetitum rectū. & inde eſt, quod magis laudatur artifex, qui volens peccat, quàm qui peccat nolens, magis autē contra prudentiam eſt, quòd aliquis peccet volens quā nolens quia rectitudo uoluntatis eſt de ratione prudentiæ, non autem de ratione artis. Sic igitur patet, quòd prudentia eſt virtus diſtincta ab arte.

art.1.& q. 56.ar.3. — li.9. meta. tex.16. to. 8. — art.2.ad 2. — li 7 eth c 8. poſt medīū & l b. 6 c 5. etiā a med. t 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd diuerſa genera artificialium omnia ſunt extra hominem, & ideo non diuerſificatur ratio virtutis, ſed prudentia eſt recta ratio ipſorum actuum humanorum, vnde diuerſificatur ratio virtutis, vt dictum eſt. * In cor. ar.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ prudentia magis conuenit cum arte, quàm habitus ſpeculatiui quantum ad ſubiectum & materiā, vtrunq; n. eſt in opinatiua parte animæ, & circa cōtingens aliter ſe habere, ſed ars magis conuenit cum habitibus ſpeculatiuis in rōne virtutis, quàm cum prudentia ut ex dictis patet. * art. præce.

AD TERTIVM dicendū, quod prudentia eſt bene conſiliatiua de his, quæ pertinent ad totam vitam hominis, & ad vltimum finem vitæ humanæ, ſed in artibus aliquibus eſt conſilium de his quæ pertinent ad fines proprios illarum artium. vnde aliqui inquantum ſunt bene conſiliatiui in rebus bellicis vel nauticis, dicuntur prudentes duces uel gubernatores, non autem prudentes ſimpliciter, ſed illi ſolum qui bene conſiliantur de his quę conferunt ad totam vitam.

ARTICVLVS V. 305

Vtrum prudentia ſit uirtus neceſſaria homini.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ prudentia nō ſit virtus neceſſaria ad bene viuendum. Sicut n. ſe habet ars ad factibilia, quorum eſt rō recta, ita ſe habet prudentia ad agibilia, ſm̃ quæ vita hominis conſideratur, eſt enim eorum recta ratio prudentia vt dicitur in 6. Eth.* ſed ars non eſt neceſſaria in rebus factibilibus niſi ad hoc, ꝙ fiant, non autem poſtquam ſunt factæ. ergo nec prudentia eſt neceſſaria homini ad bene viuendum poſtquam eſt virtuoſus, ſed forte ſolum quantum ad hoc ut virtuoſus fiat.
2.2 qō.51. art.1. ad 3. Et ver.q.1. ar.6.cor. — li.6. eth.c. 5 tom 5.

¶ 2 Præterea, Prudentia eſt per quā rectè cōſiliamur, vt dicitur in 6. Eth.* ſed homo pōt ex bono cōſilio agere, non ſolū proprio, ſed et alieno ergo non eſt neceſſarium ad bene uiuendū, quòd ipſe homo habeat prudētiam, ſed ſufficit quòd prudentum conſilia ſequatur. li.6.eth.c. 5.7.8.& 9. to.5.

¶ 3 Præterea, Virtus intellectualis eſt ſm̃ quam contingit ſemper dicere verum, & nūquam falſum, ſed hoc non videtur contingere ſm̃ prudentiam, non n. eſt humanum, ꝙ in conſiliando de agendis nūquam erretur, cum humana agibilia ſint contingentia aliter ſe habere. Vnde dicitur Sap. 9 Cogitationes mortaliū timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ. ergo videtur quòd prudentia non debeat poni intellectualis virtus.

SED CONTRA eſt, ꝙ Sap. 8 connumerantur alijs virtutibus neceſſarijs ad vitam humanam, cùm dicitur de diuina ſapientia, Sobrietatem & prudentiam docet iuſtitiam & virtutem, quibus vtilius nihil eſt in hac vita hominibus.

RESPONDEO dicendum, ꝙ prudentia eſt virtus maximè neceſſaria ad vitam humanam, bene n. viuere conſiſtit in bene operari Ad hoc autem quòd aliquis bene operetur, non ſolum requiritur quid faciat, ſed etiam quomodo faciat, vt. ſ. ſm̃ electionem rectam operetur, non ſolum ex impetu, aut paſſione. Cum aūt electio ſit eorum, quæ ſunt ad finem, rectitudo electionis duo requirit, ſ. debitum finem, & id quod conuenienter ordinatur ad debitum finem. Ad debitum autem finem homo conuenienter diſponitur per virtutem, quæ perficit partem animæ appetitiuam, cuius obiectum eſt bonum & finis: ad id aūt, quod conuenienter in finem

debitum ordinatur, oportet quod homo directè diſponatur per habitum rõnis, quia conſiliari & eligere quæ ſunt eorum quæ ſunt ad finem, ſunt actus rõnis, & iõ neceſſe eſt in rõne eſſe aliquam uirtutẽ intellectualem per quam perficiatur ratio, ad hoc quòd cõuenienter ſe habeat ad ea, quæ ſunt ad finem, & hæc uirtus eſt prudẽtia, vñ prudẽtia ẽ uirtus neceſſaria ad bene uiuendũ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod bonũ artis conſideratur nõ in ipſo artifice, ſed magis in ipſo artificiato, cũ ars ſit ratio recta factibilium. factio n. in exteriorem materiam tranſiens nõ eſt perfectio facientis ſed facti, ſicut motus eſt actus mobilis. Ars autem circa factibilia eſt, ſed prudentiæ bonũ attenditur in ipſo agente, cuius perfectio eſt ipſum agere, eſt enim prudẽ-
Art. pr ęc. tia recta ratio agibilium, ut dictũ eſt.* & ideo ad artẽ non requiritur, quod artifex bene operetur, ſed bonum opus faciat. requireretur aũt magis ꝙ ipſum artificiatũ bene operaretur, ſicut ꝙ cultellus bene incideret, vel ſerra bene ſecaret ſi propriè horũ eſſet agere, & non magis agi, quia non habent dñium ſui actus. & iõ ars non eſt neceſſaria ad bene viuendum ipſi artifici, ſed ſolum ad faciendum ipſum artificiatum bonũ, & ad conſeruandum ipſum. prudentia autem eſt neceſſaria homini ad bene uiuendum non ſolum ad hoc quod fiat bonus.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ dum homo bonũ operatur non ſm propriam rationem ſed motus ex cõſilio alterius, nondum eſt omnino perfecta operatio ipſius, quantum ad rationem dirigentem, & quantũ ad appetitum mouentem. vnde ſi bonum operetur, nõ tamẽ ſimpliciter bene quod eſt bene uiuere.

AD TERTIVM dicẽdum, quòd verũ intellectus practici aliter accipitur, quàm verũ intellectus ſpeculatiui
li 6 eth. c. 2. to. 5. dicitur in 6. Ethi.* nã verum intellectus ſpeculatiui accipitur per conformitatem intellectus ad rem. Et quia intellectus non poteſt infallibiliter conformari rebus in contingentibus, ſed ſolum in neceſſarijs, iõ nullus habitus ſpeculatiuus contingentium eſt intellectualis uirtus, ſed ſolum eſt circa neceſſaria. Verũ aũt intellectus practici accipiť p conformitatẽ ad appetitũ rectum, quæ quidem conformitas in neceſſarijs locum non habet, quæ uoluntate humana nõ fiũt, ſed ſolum in contingentibus quæ poſſunt à nobis fieri, ſiue ſint agibilia interiora, ſiue factibilia exteriora, & ideo circa ſola cõtingentia ponitur uirtus intellectus practici, circa factibilia quidem ars, circa agibilia verò prudentia.

306
ARTICVLVS VI.

Vtrum eubulia, ſyneſis, & gnome ſint virtutes adiunctæ prudentiæ.

1. qõ. 2. 2. art 1. ad 1. Et 2. 2 q. 49. cor. fi. & q. 51. p to. & q 52 ar. 2. co Et 3. diſt. 33. q 3. ar 1. q. 3. & 4. Et ve. q 2. ar. 12. ad 26. & q 5. art. 1. cor. li. 6. eth. ca. 9. 1. 2. de in... ętione i ol 4. ante finem lib. i. 1 in fol. ante me. li 6. eth c. 10. et 11 to. 5.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vř, ꝙ incõuenienter adiungantur prudentiæ eubulia, ſyneſis, & gnome. Eubulia n. eſt habitus, quo bene conſiliamur, vt dř in 6. Ethi. ſed bene cõſiliari pertinet ad prudentiã, ut in eodẽ li. dicitur, ergo eubulia non eſt virtus adiuncta prudentiæ, ſed magis eſt ipſa prudentia.

¶ 2 Præterea, Ad ſuperiorem pertinet de inferiorib. iudicare illa ergo uirtus uř ſuprema, cuius eſt actus iudicium, ſed ſyneſis eſt bene iudicatiua, ergo ſyneſis nõ ẽ uirtus adiuncta prudẽtię, ſed magis ipſa ẽ principalis.

¶ 3 Præterea. ſicut diuerſa ſunt ea de quib. eſt iudicandum, ita & diuerſa ſunt ea de quibus eſt conſiliãdum, ſed circa omnia conſiliabilia ponitur virtus vna, ſ. eubulia. ergo ad bene iudicandum de agendis non oportet ponere præter ſyneſim aliam uirtutem, ſ. gnomen.

¶ 4 Præterea, Tullius ponit in ſua Rhetorica * tres alias partes prudentiæ, ſ. memoriã præteritorũ, intelligẽtiã pñtiũ, & prouidẽtiã futurorũ. Macrobius et ponit ſup ſomniũ Scipionis †, quaſdã alias partes prudẽtiæ, ſ. cautionẽ, docilitatem, & alia huiuſmodi, non videntur igitur ſolæ huiuſmodi virtutes prudentiæ adiungi.

SED CONTRA eſt auctoritas Philo. in 6. Ethi.* qui has tres uirtutes ponit prudentiæ adiunctas.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ in omnibus potentiis ordinatis illa eſt principalior, quæ ad principaliorẽ actũ ordinať, circa agibilia aũt humana tres actus rõnis inueniuntur, quorũ primus eſt conſiliari, ſecundus iudicare, tertius eſt præcipere. Primi aũt duo reſpondẽt actib. intellectus ſpeculatiui, qui ſunt inquirere & iudicare, nam cõſilium inquiſitio q̃dã eſt. Sed tertius actus eſt propriè practici intellectus, inquantum eſt operatiuus non n. ratio habet præcipere ea, q̃ per hoiem fieri nõ poſſunt. Manifeſtum eſt aũt, ꝙ in his, quæ per hominẽ fiunt, principalis actus eſt præcipere, ad quẽ alii ordinantur, & ideo virtuti, quæ eſt bene præceptiua, ſ. prudẽtiæ tanq̃ principaliori, adiunguntur tanq̃ ſecundariæ, eubulia, q̃ eſt bene conſiliatiua, & ſyneſis & gnome, quæ ſunt partes iudicatiuæ, de quarũ diſtinctione dicetur.* ad 3. arg. huius art.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ prudentia eſt bene cõſiliatiua non quaſi bene conſiliari ſit immediate actus eius, ſed quia hunc actum pficit mediante uirtute ſibi ſubiecta, quæ eſt eubulia.

AD SECVNDVM dicendum, quod iudiciũ in agendis ad aliquid vlterius ordinatur, cõtingit n. aliquẽ bene iudicare de aliquo agendo, & tamen non rectè exequi, ſed vltimum complementum eſt quando ratio iam bene præcipit de agendis.

AD TERTIVM dicẽdum, quòd iudicium de vnaquaq; re fit p propria principia eius, inquiſitio aũt nõdum eſt per propria principia, quia his habitis nõ eſſet opus inquiſitione, ſed iam res eſſet inuenta, & ideo vna ſola uirtus ordinatur ad bene conſiliandum, duę autẽ virtutes ad bene iudicãdum, quia diſtinctio nõ eſt i cõibus principiis, ſed in proprijs, vñ & in ſpeculatiuis vna eſt dialectica inquiſitiua de oib. ſciẽtię autẽ demõſtratiuæ, quæ ſunt iudicatiuę, ſunt diuerſæ de diuerſis. Diſtinguuntur autem ſyneſis & gnome ſecundum diuerſas regulas, quibus iudicatur, nã ſyneſis eſt iudicatiua de agendis ſecundum communem legem, gnome aũt ſecũdum ipſam rationem naturalem in his, in quib. deficit lex communis, ſicut plenius infra patebit.* 2. 2. q 51. ar. 4.

AD QVARTVM dicẽdũ, quòd memoria, intelligentia, & prouidentia, ſimiliter etiam, cautio & docilitas, & alia hmõi nõ ſunt virtutes diuerſæ à prudẽtia, ſed quodãmõ cõparãť ad ipſam ſicut partes integrales, inq̃tum omnia iſta requiruntur ad perfectionem prudẽtiæ ſunt etiã & quadam partes ſubiectiuæ ſeu ſpecies prudẽtiæ, ſicut œconomica, regnatiua, & hmõi, ſed prædicta tria ſunt quaſi partes potẽtiales prudẽtiæ q̃a ordinanť ſicut ſecũdarium ad principale, & de his infra dicẽť.* 2. 2. q. 51.

QVAESTIO LVIII.

De diſtinctione virtutum moralium ab intellectualibus, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de virtutibus moralibus.

¶ Et primo, de diſtinctione earum à uirtutib. intellectualibus. Secũdò, de diſtinctione earũ ab inuicem, ſecundum propriam materiam. Tertiò, de diſtinctione principalium vel cardinalium ab alijs.

¶ Circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, vtrum omnis virtus ſit virtus moralis.

¶ Secundo, utrum virtus moralis diſtinguatur ab intellectuali.

¶ Tertio, vtrum ſufficiẽter diuidatur uirtus per intellectualem & moralem.

¶ Quarto, vtrum moralis virtus poſſit eſſe ſine intellectuali.

¶ Quinto, vtrum econuerſo intellectualis virtus poſſit eſſe ſine morali.

307
ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum omnis virtus ſit moralis.

Inf. q. 68. ar. 1. cor. et 3. diſt 23. q. 1 ar. 4. q. 2. co.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vř, quòd omnis virtus ſit moralis. Virtus enim moralis dicitur à more,

more, id eſt, conſuetudine, ſed omniũ uirtutũ actus conſueſcere poſſumus ergo omnis virtus eſt moralis.

* li. 2 eth. cap. 6. poſt med.

¶ 2 Preterea, Philoſ. dicit in 2. Ethico * quod virtus moralis, eſt habitus electiuus in medietate rationis conſiſtens, ſed omnis virtus vr̃ eſſe habitus electiuus quia actus cuiuſlibet virtutis poſſumus ex electione facere, omnis etiam virtus aliqualiter in medio rationis conſiſtit, ut infra patebit †. ergo omnis virtus eſt moralis.

q 64. ar 2. 3. 4.

* li. 2. de Inuentione in fol. 4. ante finem lib.

¶ 3 Preterea, Tullius dicit in ſua Rhet.* quod virtus eſt habitus in modũ naturæ rationi conſentaneus, ſed cũ omnis virtus humana ordinetur ad bonum hominis, oportet quòd ſit conſentanea rationi, cùm bonum hominis ſit ſecundum rationem eſſe, ut Dion. dicit. ergo omnis uirtus eſt moralis.

li. 1. eth. in fine li. t 5.

q præcedẽ ar. 2.

SED CONTRA eſt quod Philoſ. dicit in 1. Ethi. * Dicentes de moribus non dicimus, quoniam ſapiens vel intelligens, ſed quoniam mitis vel ſobrius. Sic igitur ſapientia & intellectus, non ſunt morales, quæ tamen ſunt virtutes, ſicut ſupra dictum eſt †. non ergo omnis virtus eſt moralis.

RESPONDEO dicendum, quod ad hõmi euidentiam conſiderare oportet, quod ſit mos, ſic enim ſcire poterimus quid ſit moralis virtus. Mos autem duo ſignificat. Qñque enim ſignificat conſuetudinem, ſicut dicitur Act. 15. Niſi circuncidamini ſm morẽ Moyſi, non poteritis ſalui fieri. Qñque verò ſignificat inclinationẽ quandam naturalem, vel quaſi naturalem, ad aliquid agendum, vñ & etiã brutorum animalium dicuntur aliqui mores, vñ dr̃ 2. Mach. 11. ꝙ leonum more irruẽtes in hoſtes proſtrauerunt eos, & ſic accipitur mos in Pſa. 67. vbi dicitur. Qui habitare facit vnius moris in domo Et hæ quidẽ duæ ſignificationes in nullo diſtinguuntur, apud Latinos quantum ad uocem, in Græco autẽ diſtinguuntur, nã ethos, quod apud nos morem ſignificat qñque habet primam longam & ſcribitur per η Græcam literã, quandoque habet primam correptam, & ſcribitur per ε. Dicitur autem virtus moralis a more, ſecundum quod mos ſignificat quandam inclinationem naturalẽ, vel quaſi naturalem ad aliquid agendum, & huic ſignificationi moris propinqua eſt alia ſignificatio, q̃ ſignificat conſuetudinem, nam conſuetudo quodammodo vertitur in naturã, & facit inclinationem ſimilem naturali Manifeſtum, eſt autem quòd inclinatio ad actum propriè conuenit appetitiuæ virtuti, cuius eſt mouere omnes potentias ad agendum, vt ex ſupradictis patet *. & iõ non omnis virtus dicitur moralis, ſed ſolum illa, quę eſt in vi appetitiua.

q. 9 ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de more ſm quod ſignificat conſuetudinem

*q. 13 art. 3.

*li. 2. Phy. tex. 3 to. 2.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ omnis actus virtutis põt ex electione agi, ſed electionẽ rectã agit ſola virtus, q̃ eſt in appetitiua parte aĩę Dictũ eſt. n. s * ꝙ eligere eſt actus appetitiuæ partis. vñ habitus electiuus, qui ſcilicet eſt electionis principiũ, eſt ſolum ille qui perficit vim appetitiuam, quamuis etiam aliorum habituũ actus ſub electione cadere poſſint.

308

Infr. q. 62. ar. 2. Et 3. diſt. 23 q. 1. ar. 4. q. 3. ad 4. Et veri. q 14. art. 3 ad 9. Et uer q. 1 ar. 12 cor. Et i. eth. fi.

AD TERTIVM dicendum, quòd natura eſt principium motus, ſicut dicitur in 2. Phyſ.* mouere autẽ ad agendum proprium eſt appetitiuæ partis, & ideo aſſimilari naturæ in conſentiendo rationi eſt proprium, uirtutum quæ ſunt in ui appetitiua.

ARTICVLVS II.

Vtrum virtus moralis diſtinguatur ab intellectuali.

* li. 19. ca. 1. paulo poſt pri. et li. 4. ca. 21 & lib 15. ca. 3. to. 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃, quòd uirtus moralis ab intellectuali non diſtinguatur. Dicit n. Aug. in lib. de ciuita Dei * quod uirtus eſt ars rectè uiuendi, ſed ars eſt uirtus intellectualis. ergo virtus moralis ab intellectuali non differt.

¶ 2 Preterea, pleriſque in diffinitione uirtutum moralium ponunt ſcientiam, ſicut quidam diffiniũt ꝙ perſeuerantia eſt ſcientia, uel habitus eorum quibus eſt immanendum uel non immanendũ, eſt ſanctitas eſt ſcientia faciens fideles & ſeruantes quæ ad Deum iuſta ſunt ſcientia autem eſt uirtus intellectualis. ergo uirtus moralis non debet diſtingui ab intellectuali.

¶ 3 Preterea, Aug. dicit in 1. Soliloquiorum * quod uirtus eſt recta & perfecta ratio, ſed hoc pertinet ad uirtutem intellectualem, ut patet in 6. Ethic † ergo uirtus moralis non eſt diſtincta ab intellectuali. li 1. Solilo. ca. 6. à medio to. 5. † li. 6 eth. c. vlt.

¶ 4 Preterea, Nihil diſtinguitur ab eo quod in eius diffinitione ponitur, ſed uirtus intellectualis ponitur in diffinitione virtutis moralis. Dicit Phil. in 2. Ethic.* ꝙ uirtus moralis eſt habitus electiuus exiſtens in medietate determinata rõne, prout ſapiens determinabit. hõmi autẽ recta ratio determinans medium uirtutis morali. ptinet ad uirtutẽ intellectualem, vt dicitur in ſexto Eth.* ergo virtus moralis nõ diſtinguit̃ ab intellectuali li. 2. eth. c. 6 à medio to. 5. li. 6. eth. c. vlt. to. 5.

SED CONTRA eſt, qđ dr̃ in 1. Eth. † vbi determinatur virtus ſm differentiam hanc dicimus. n. harũ, has quidem intellectuales, has uerò morales. † li. 1. eth. c vlt. in fine, to. 5.

RESPONDEO dicendum, ꝙ omnium humanorum operũ principiũ primũ rõ eſt, & quæcũq; alia principia humanorum operũ inueniantur, quodammodo rationi obediunt diuerſimodè tñ, nam quædam rationi obediunt omnino ad nutum abſque omni contradictione, ſicut corporis membra, ſi fuerint in ſua natura conſiſtentia, ſtatim enim ad imperium rationis manus, aut pes mouetur ad opus, unde Philo. dicit in 1. Polit * ꝙ anima regit corpus deſpotico principatu, id eſt, ſicut dominus ſeruum, qui ius contradicendi nõ habet Poſuerunt igitur quidam, quod omnia principia actiua, quæ ſunt in homine, hoc mõ ſe habẽt ad rationẽ, quod quidẽ ſi verũ eſſet, ſufficeret, quòd ratio eſſet perfecta ad bene agẽdum. vnde cum uirtus ſit habitus, quo perficimur ad bene agendum, ſequeretur quòd in ſola rõne eſſet, & ſic nulla virtus eſſet niſi intellectualis. Et hæc fuit opinio Socratis, qui dixit omnes virtutes eſſe prudẽtias, ut dicitur in 6. Eth. * vnde ponebat, quod hõ ſcientia in eo exiſtente peccare non poterat, ſed quicũque peccabat, peccabat ꝓp ignorantiã. Hoc autem procedit ex ſuppoſitione falſi, pars. n. appetitiua obedit rõni non omnino ad nutũ, ſed cũ aliqua cõtradictione, vñ Philoſ. dicit in 1. Poli. * quòd rõ imperat appetitiuæ prĩcipatu Polit. quo ſ. aliquis præeſt liberis, qui habent ius in aliquo contradicendi, vñ Aug. dicit ſuper Pſalm. † ꝙ interdũ præcedit intellectus, & ſequitur tardus aut nullus affectus, intm qđ qñque paſſionib. uel habitib. appetitiuæ partis hoc agit, vt uſus rõnis in particulari impediatur, & ſecundum hoc qualiter verum eſt, ꝙ Socrates dixit,* quod ſcientia præſente non peccatur, ſi tñ hæc extendatur vſque ad uſum rationis in particulari eligibili. Sic igitur ad hoc quòd homo bene agat, requiritur quod non ſolum ratio ſit bene diſpoſita per habitum virtutis intellectualis, ſed etiam quod vis appetitiua ſit bene diſpoſita per habitum uirtutis moralis. Sicut igit̃ appetitus diſtinguitur à rõne, ita uirtus moralis diſtinguitur ab intellectuali vnde ſicut appetitus eſt principium humani actus ſecundum quòd participat aliqualiter rationem, ita habitus moralis, habet rationem uirtutis humanæ, inquantum rationi conformatur. lib. 1. Poli. cap. 3. poſt med. to. 5. li. 6. eth. c. vlt to. 5. li. 1. Polit. cap. 3. poſt medium t. 5 † Pſal. 118. ſup illud, Cõcupiuit animam mea circa finẽ cõcionis 8 ĩ illu Pſal. to. 8. * li 6. eth. c. vlt. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Aug. cõiter accipit artẽ ꝓ qualibet recta rõne. & ſic ſub arte ĩcludit ẽt prudẽtia, q̃ ita eſt recta rõ agibiliũ, ſicut ars eſt recta rõ factibiliũ, & ſm hoc, ꝙ dicit, quiuirtus eſt ars rectè uiuẽdi, eſſentialiter conuenit prudẽtiæ, participatiuè aũt alijs, uirtutibus, prout ſecundum prudentiam diriguntur.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ tales diffinitiones à quibuſcunque inueniantur datæ proceſſerunt ex opinione Socratica, & ſunt exponendæ eo mõ quo de arte * ꝓdictum eſt. Et ſimiliter dicendum eſt ad TERTIVM. In ſol. ad 1 arg præce.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ recta ratio, quæ eſt ſecundũ prudentiam, ponitur in diffinitione virtutis mora-

moralis, nõ tanquam pars eſſentiæ eius, ſed ſicut quiddam participatum, in omnibus virtutibus moralibus inquantum prudentia dirigit omnes virtutes morales.

309

ARTICVLVS III.

Vtrum ſufficienter virtus diuidatur per moralem & intellectualem.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ virtus humana non ſufficienter diuidatur per virtutẽ morale & intellectualem. Prudentia.n. vř eſſe aliquid medium inter virtutem moralẽ & intellectualem, connumeratur.n. virtutibus intellectualib. in 6. Eth.* & ẽt ab omnibus cõiter connumeratur inter quatuor virtutes cardinales, quæ ſunt morales, vt infra patebit. † non ergo ſufficienter diuiditur virtus per intellectualem & moralem ſicut per immediata.

li.6. eth.c. 3.& 5.to-mo 5. † q.61.

¶ 2 Præterea, Continentia & perſeuerantia & ẽt patientia non computantur inter virtutes intellectuales, nec ẽt ſunt uirtutes morales, quia non tenent medium in paſſionibus, ſed abũdãt in eis paſſiones, nõ ergo ſufficienter diuiditur uirtus per intellectuales & morales.

¶ 3 Præterea, Fides, ſpes, & charitas, quædã uirtutes ſunt, non tamen ſunt virtutes intellectuales. hæ enim ſolum ſunt quinque, ſ. ſcientia, & ſapientia intellectus, prudentia, & ars: vt dictum eſt,* nec etiam ſunt virtutes morales, quia non ſunt circa paſſiones, circa quas maximè eſt moralis uirtus. ergo virtus non ſufficiẽter diuiditur per intellectuales & morales.

q.57. ar.2. & 3.

SED CONTRA eſt, quod Philoſo dicit in 2. Ethi.* duplicem eſſe virtutem, hanc quidem intellectualem, illam autem moralem.

li.2. eth.c. 1.to.5.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ virtus humana eſt quædã habitus perficiens hominẽ ad bene operandũ; principium aũt humanorum actuum in hõie non eſt niſi duplex, ſ. intellectus ſiue ratio, & appetitus, hæc.n. ſunt duo mouentia in homine, vt dř in 3. de anima.* Vnde omnis virtus humana oportet ꝙ ſit pfectiua alicuius iſtorum principiorum. ſi quidem igitur perfectiua intellectus ſpeculatiui vel practici ad bonum hominis actum, erit virtus intellectualis, ſi aũt ſit perfectiua appetitiuæ partis, erit virtus moralis. vnde relinquitur ꝙ omnis virtus humana vel eſt intellectualis, uel moralis.

lib.3.de ani.tex.48. & ſequen tib.to.2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd prudentia ſm eſſentiam ſuam eſt intellectualis uirtus, ſed ſecundum materiã conuenit cum virtutibus moralibus, eſt enim recta ratio agibilium, vt ſupra dictum eſt,* & ſecundum hoc virtutibus moralibus connumeratur.

q.57. ar.4.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ cõtinentia & pſeuerantia nõ ſunt pfectiones appetitiuæ uirtutis ſenſitiuæ, qđ ex hoc patet, ꝙ in continẽte & pſeuerãte ſuperabũdant inordinatæ paſſiones qđ non eſſet, ſi appetitus ſenſitiuus eſſet pfectus aliquo habitu cõformante ipſum rõni. Eſt aũt continentia ſeu pſeuerãtia pfectio rõnalis partis, q̃ ſe tenet contra paſſiones ne deducat, deficit tñ à rõne virtutis, qa virtus intellectiua quæ facit rõnem ſe bene habere circa moralia, ꝓ ſupponit appetitum rectũ finis, ut rectè ſe habeat circa principia i. fines ex quib. ratiocinatur, quod continenti & perſeueranti deeſt. Neq; ẽt poteſt eſſe perfecta operatio, quæ à duabus potentijs procedit niſi vtraq; potentia pficiat per debitum habitum, ſicut nõ ſequitur perfecta actio alicuius agentis per inſtrm, ſi inſtrm non ſit bene diſpoſitum; quantũcunq; principale agens ſit perfectũ. Vnde ſi appetitus ſenſitiuus quẽ mouet rõnalis pars non ſit perfectus, quantũcunq; rõnalis pars ſit pfecta actio conſequens non erit perfecta, unde nec principiũ actionis erit virtus. Et pp hoc continentia a delectationib. & perſeuerantia a triſtitijs nõ ſunt virtutes, ſed aliquid minus virtute, vt Philo. dicit 7. Ethic.*

l. 7.eth.c. 1.tom.5.

AD TERTIVM dicendum, quòd fides, ſpes, & charitas ſunt ſupra uirtutes humanas, ſunt.n. uirtutes hominis prout eſt factus particeps diuinæ gratiæ.

ARTICVLVS IIII.

310

Vtrum moralis virtus poſſit eſſe ſine intellectuali.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ virtus moralis poſſit eſſe ſine intellectuali. Virtus.n. moralis, ut dicit Tullius,* eſt habitus in modum naturæ rõni conſentaneus, ſed natura, etſi cõſentiat alicui ſuperiori rõni mouenti, non tñ oportet quòd illa ratio naturæ coniungatur in eodem, ſicut patet in rebus naturalibus ratione carentibus. ergo põt eſſe in homine virtus moralis in modum naturæ inclinans ad conſentiendum rationi, quamuis illius hominis ratio non ſit perfecta per uirtutem intellectualem.

Infr art.5. cor. * lib.2. de inuētione in folio 4 ante h.lib.

¶ 2 Præterea, Per virtutem intellectualẽ homo conſequitur rõnis uſum perfectum, ſed quandoq; contingit quòd aliqui in quibus non multum uiget uſus rõnis, ſunt uirtuoſi & Deo accepti. ergo uidetur, quòd uirtus moralis poſſit eſſe ſine uirtute intellectuali.

¶ 3 Præterea, Virtus moralis facit inclinationem ad bene operandũ, ſed quidam habent naturalem inclinationem ad bene operandum ẽt abſq; rationis iudicio. ergo uirtutes morales poſſunt eſſe ſine intellectuali.

SED CONTRA eſt, ꝙ Greg dicit in 22. Moraliũ,* ꝙ cæteræ virtutes, niſi ea quæ appetunt, prudenter agant, uirtutes eſſe nequaquam poſſunt, ſed prudentia eſt uirtus intellectualis, ut ſ. dictum eſt,* ergo uirtutes morales non poſſunt eſſe ſine intellectualibus.

lib.22.mo ral.ca.1.& lib.2 c.33. à med. q.57.art.4.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ uirtus moralis põt quidem eſſe ſine quibuſdã intellectualibus virtutib. ſicut ſine ſapientia, ſcientia & arte, non aũt põt eſſe ſine intellectu & prudentia. Sine prudentia quidem eſſe non põt moralis virtus, quia moralis uirtus eſt habitus electiuus, i. faciens bonam electionem. Ad hoc aũt, ꝙ electio ſit bona, duo requiruntur. Primò ut ſit debita intentio finis, & hoc fit per virtutem moralẽ, quę uim appetitiuam inclinat ad bonum conueniens rõni, qđ eſt finis debitus. Secundo, ut homo rectè accipiat ea, q̃ ſunt ad finem, & hoc non põt eſſe niſi per rõnem recte conſiliantem, iudicantem & præcipientem. quod pertinet ad prudentiam & ad uirtutes ſibi annexas, ut ſupra dictum eſt.* vnde uirtus moralis ſine prudentia eſſe non põt, & per conſequens nec ſine intellectu: per intellectum.n. cognoſcuntur principia naturaliter nota tam in ſpeculatiuis quàm in operatiuis unde ſicut recta ratio in ſpeculatiuis inquantum procedit ex principijs naturaliter cognitis præſupponit intellectũ principiorum, ita ẽt prudentia, quæ eſt recta rõ agibilium.

q.57 ar.4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd inclinatio naturæ in rebus carentibus ratione eſt abſque electione, & ideo talis inclinatio non requirit ex neceſſitate rationem, ſed inclinatio uirtutis moralis eſt cũ electione, & ideo ad ſuam perfectionem indiget, ꝙ ſit ratio perfecta per virtutem intellectualem.

AD SECVNDVM dicendum, quòd in uirtuoſo non oportet quòd uigeat uſus rationis quantũ ad omnia, ſed ſolum quantum ad ea quæ ſunt agenda ſecundum uirtutem, & ſic vſus rationis uiget in omnibus uirtuoſis. unde etiam qui uidentur ſimplices, eo ꝙ carent mundana aſtutia, poſſunt eſſe prudentes ſecundum illud Matthei 10. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ naturalis inclinatio ad bonum uirtutis eſt quædam inchoatio uirtutis, nõ aũt eſt uirtus perfecta, hmõi n. inclinatio quãto eſt perfectior, tanto põt eſſe periculoſior niſi recta ratio adiungatur per quam fiat recta electio eorũ, quæ conueniunt ad debitum finem, ſicut equus currẽs ſi ſit cęcus, tanto fortius impingit & læditur, quanto fortius currit, & ideo etſi virtus moralis nõ ſit ratio recta (ut Socrates dicebat) non tamen ſolum eſt ſecundum rationem rectam, inquantum inclinat ad id, quod eſt ſm rationem rectam, ut Platonici poſuerunt: ſed etiam

oportet quòd ſit cum ratione recta, vt Ariſtoteles dicit in 6. Ethicor.* li. 6. eth. ca.ult.parũ a medio to. 5.

ARTICVLVS V.

Vtrum intellectualis virtus poſſit eſſe ſine morali.

311 AD QVINTVM ſic proceditur. Vr, ꝙ virtus intellectualis poſſit eſſe ſine virtute morali. perfectio enim prioris non dependet à perfectione poſterioris. ſed ratio eſt prior appetitu ſenſitiuo & mouens ipſum. ergo virtus intellectualis, quæ eſt perfectio rationis, non dependet à virtute morali, quæ eſt perfectio appetitiuæ partis, poteſt ergo eſſe ſine ea.

¶ 2 Præterea, Moralia ſunt materia prudẽtiæ, ſicut factibilia ſunt materia artis, ſed ars pōt eſſe ſine propria materia, ſicut faber ſine ferro. ergo & prudẽtia pōt eſſe ſine virtutibus moralibus, quæ tñ inter oẽs intellectuales virtutes maximè moralibus coniuncta videtur.

li.6 eth c. 9. tom. 5. ¶ 3 Præterea, Prudentia eſt virtus bene conſiliatiua, vt dicitur in 6 Eth.* ſed multi bene conſiliantur, quibus tamen virtutes morales deſunt. ergo prudentia poteſt eſſe ſine virtute morali.

li.6 eth. c. 9 circa fi. tom.5. SED CONTRA, Velle malum facere opponitur directe virtuti morali; non aũt opponitur alicui, quod ſine virtute morali eſſe poteſt. opponitur autem prudẽtiæ, quòd volens peccet, vt dicitur in 6. Ethi.* non ergo prudentia poteſt eſſe ſine virtute morali.

RESPONDEO dicendum, ꝙ aliæ virtutes intellectuales ſine virtute morali eſſe poſſunt, ſed prudẽtia ſine virtute morali eſſe non pōt cuius rō eſt, quia prudẽtia eſt recta ratio agibilium, non aũt ſolum in vniuerſali, ſed ẽt in particulari, in quibus ſunt actiones. recta aũt ratio præexigit principia, ex quibus ratio procedit, oportet aũt rõnem circa particularia procedere nõ ſolum ex principijs vniuerſalibus, ſed ẽt ex principijs particularibus. Circa principia quidem vniuerſalia agibilium, homo rectè ſe habet per naturalem intellectum principiorum per quem homo cognoſcit ꝙ nullũ malum eſt agendum, vel etiam per aliquam ſcientiã practicam, ſed hoc non ſufficit ad rectè ratiocinandũ circa particularia. contingit enim qñque quòd hmõi vniuerſale principium cognitum per intellectum vel ſcientiam corrumpitur in particulari per aliquam paſſionẽ, ſicut concupiſcenti, quando concupiſcentia vincit, vr hoc eſſe bonum quod concupiſcit, licet ſit contra vniuerſale iudicium rõnis, & ideo ſicut homo diſponitur ad rectè ſe habendum circa principia vniuerſalia ꝑ intellectum naturalem, vel per habitum ſcientiæ, ita ad hoc ꝙ rectè ſe habeat circa principia particularia agibilium, quæ ſunt fines, oportet ꝙ perficiatur ꝑ aliquos habitus ſm quos fiat quodammodo homini connaturale rectè iudicare de fine, & hoc fit per virtutẽ moralẽ. virtuoſus enim rectè iudicat de fine virtutis, quia qualis vnuſquiſq; eſt, talis finis videtur ei, vt dicitur in 3. Eth.* & ideo ad rectam rõnem agibilium, quæ eſt prudentia, requiritur quod homo habeat virtutẽ moralẽ. li.3.eth. c. 4.tom.5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio ſm quod eſt apprehenſiua finis, præcedit appetitum finis, ſed appetitus finis præcedit rationem ratiocinãtem ad eligendum ea quæ ſunt ad finem, quod pertinet ad prudentiam, ſicut etiam in ſpeculatiuis intellectus principiorum eſt principium rationis ſyllogizantis.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ principia artificialium non dijudicantur à nobis bene vel malè ſecũdum diſpoſitionem appetitus noſtri, ſicut fines qui ſunt moralium principia, ſed ſolum per conſiderationẽ rationis, & ideo ars non requirit virtutem perficientem appetitum ſicut requirit prudentia.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ prudentia non ſolũ eſt bene cõſiliatiua, ſed ẽt bene iudicatiua & bene præceptiua, quod eſſe non pōt niſi remoueatur impedimẽtum paſſionum corrumpentium iudicium & præceptũ prudentiæ, & hoc per virtutem moralem.

QVAESTIO LIX.

De diſtinctione virtutum moralium, ſecundum relationem ad paſſiones, in quinq; articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de diſtinctione moralium virtutum adinuicem.

¶ Et quia virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones, diſtinguuntur ſecundum diuerſitatem paſſionũ, oportet primo conſiderare in communi comparationẽ virtutis ad paſſionem. Secundo diſtinctionem moraliũ virtutum ſecundum paſſiones.

¶ Circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, vtrum virtus moralis ſit paſſio.

¶ Secundo, vtrũ virtus moralis poſſit eſſe cũ paſſione.

¶ Tertio, vtrum poſſit eſſe cum triſtitia.

¶ Quarto, vtrum oĩs virtus moralis ſit circa paſſiones.

¶ Quinto, vtrum aliqua virtus moralis poſſit eſſe ſine paſſione.

ARTICVLVS PRIMVS. 312

Vtrum virtus moralis ſit paſſio.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr, ꝙ virtus moralis ſit paſſio. medium.n. eſt eiuſdem generis cum extremis, ſed virtus moralis eſt mediũ inter paſſiones. ergo uirtus moralis eſt paſſio. 3 diſt. 23. qõ 1.art.3. q.2.

¶ 2 Præterea, Virtus & vitiũ, cũ ſint cõtraria ſunt in eodẽ genere, ſed qdã paſſiones uitia eſſe dicuntur, ut inuidia & ira ergo etiam quædã paſſiones ſunt uirtutes.

¶ 3 Præterea, Miſericordia, quædam paſſio eſt, eſt enim triſtitia de alienis malis, ut ſupra dictum eſt,* hanc autem Cicero locutor egregius non dubitauit appellare uirtutem, ut Auguſt. dicit in 9. de ciuita. Dei† ergo paſſio poteſt eſſe uirtus moralis. q.35 ar.8. li.9.ca.5. circa me.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in 2. Ethic.* quod paſſiones neq; uirtutes ſunt neque malitiæ. * li 2.eth. c 5. to. 5.

RESPONDEO dicendum, ꝙ uirtus moralis nõ poteſt eſſe paſſio, & hoc patet triplici ratione. Primo quidem, quia paſſio eſt motus quidam appetitus ſenſitiui, vt ſupra dictũ eſt,* uirtus autẽ moralis non eſt motus aliquis, ſed magis principiũ appetitiui motus, habitus quidam exiſtens. Secundo, quia paſſiones ex ſeipſis nõ habent rationem boni uel mali. bonum enim uel malũ hominis eſt ſecundum rationẽ. vnde paſſiones ſecundũ ſe conſideratæ ſe habẽt & ad bonũ & ad malum, ſecundum quod poſſunt conuenire rationi, uel non conuenire. nihil autem tale poteſt eſſe uirtus, cùm uirtus ſolum ad bonum ſe habeat, ut ſupra dictum eſt.* Tertio, quia dato ꝙ aliqua paſſio ſe habeat ad bonum ſolũ, uel ad malum ſolum ſecundum aliquem modũ, tñ motus paſſionis inquantum paſſio eſt, principiũ habet in ipſo appetitu & terminũ in ratione, in cuius conformitatẽ appetitus tendit, motus autẽ uirtutis eſt ecõuerſo principium habens in rõne, & terminũ in appetitu ſm qḋ à rõne mouetur. vnde in diffinitione uirtutis moralis dr̃ in 2. Ethic.* ꝙ eſt habitus electiuus in medietate conſiſtens, determinata ratione, prout ſapiens determinabit. q.22.ar. 3. q.55.ar. 3. li. 2. eth. c. 6. a medio tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ eſt, ꝙ uirtus ſm ſuã eſſentiã nõ eſt mediũ inter paſſiones, ſed ſm ſuum effectum, quia ſcilicet inter paſſiones medium conſtituit.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſi uitium dicatur habitus ſecundum quem quis male operatur, manifeſtum eſt quod nulla paſſio eſt uitium, ſi uero dicatur uitium peccatum, ꝙ eſt actus uitioſus, ſic nihil prohibet paſſionem eſſe uitium, & ecõtrario concurrere ad actum uirtutis, ſecundum quod paſſio uel contrariatur rationi, uel ſequitur actum rationis.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ miſericordia dicitur eſſe uirtus, id eſt, uirtutis actus ſm quod motus ille animi rationi ſeruit, quando ſcilicet ita præbetur miſericordia, ut iuſtitia conſeruetur, ſiue cũ indigenti tribuitur, ſiue cũ ignoſcitur pœnitenti, ut Aug. dicit ibidem? Si tamen miſericordia dicatur aliquis habitus quo homo li.9 de ciui Dei c.5 i med t.5.

perfi

perficitur ad rationabiliter miſerendũ; nihil prohibet miſericordiam ſic dictam eſſe virtutem. Et eadẽ eſt ratio de ſimilibus paſſionibus.

313

ARTICVLVS II.

Vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione.

1. q. 95. ar. 2. ad 2. & 2. 2. q. 58. ar. 9. & 4. diſt. 14. q. 1. art. 1. q. 2. ad 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, ꝙ virtus moralis cũ paſſione eſſe non poſſit. Dicit n. Philoſophus in 4. Top*. ꝙ mitis eſt qui non patit, patiens aũt q patit & non deducitur, & eadẽ ratio eſt de omnibus virtutibus moralibus, ergo omnis virtus moralis eſt ſine paſſione.

¶ 2 Præterea, Virtus eſt quædã recta habitudo aĩæ, ſicut ſanitas corporis: vt dr in 7. Phyſ †. vñ virtus quędam ſanitas aĩæ eſſe vr, vt Tullius dicit in 4. de Tuſculanis quæſt*. paſſiones aũt aĩę dicuntur morbi quidã animæ, vt in eodem lib. Tullius dicit †. Sanitas autem non compatitur ſecum morbum. ergo neque virtus compatitur ſecum animæ paſſionem.

¶ 3 Præterea, Virtus moralis requirit perfectũ vſum rationis ẽt in particularibus, ſed hic ẽt impeditur per paſſiones, dicit enim Philoſ in 6. Eth *ꝙ delectationes corrumpunt exiſtimationem prudentiæ, & Saluſtius dicit in Catilinario †, quod non facile verum perſpicit animus, vbi illa officiunt, ſcilicet animi paſſiones; virtus ergo moralis non poteſt eſſe cum paſſione.

SED CONTRA eſt, qđ Aug dicit in 14. de ciuit. Dei* Si peruerſa eſt voluntas, peruerſos habebit hos motus, ſ. paſſionum, ſi aũt recta eſt, non ſolũ inculpabiles, verum ẽt laudabiles erunt. ſed nullum laudabile excluditur per virtutem moralem, virtus ergo moralis non excludit paſſiones, ſed poteſt eſſe cum ipſis.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ circa hoc fuit diſcordia inter Stoicos & Peripateticos, ſicut Aug dicit in 9 de Ciuit Dei*. Stoici enim poſuerunt, ꝙ paſſiones aĩę non poſſunt eſſe in ſapiente, ſiue virtuoſo: Peripatetici verò quorũ ſectã Ariſt inſtituit, vt Aug. dicit in 9. de Ciuit. Dei †, poſuerunt ꝙ paſſiones ſimul cũ virtute morali eſſe poſſunt, ſed ad mediũ reductæ Hæc aũt diuerſitas, ſicut Aug* ibidẽ dicit, magis erat ſm verba, q̃ ſm rerũ ſententias. Quia n. Stoici non diſtinguebant inter appetitum intellectiuũ, qui eſt voluntas, & inter appetitũ ſenſitiuũ, q ꝑ iraſcibilẽ & concupiſcibilẽ diuidit, non diſtinguebant in hoc paſſiones aĩæ ab alijs affectionibus humanis, ꝙ paſſiones aĩæ ſint motus appetitus ſenſitiui; aliæ vero affectiones, q̃ nõ ſunt paſſiones aĩæ, ſint motus appetitus intellectiui, q dr volũtas, ſicut Peripatetici diſtinxerunt, ſed ſolũ quãtũ ad hoc, ꝙ paſſiones eſſe dicebãt quaſcunq; affectiones rõni repugnantes, q̃ ſi ex deliberatione oriant, in ſapiente ſeu in virtuoſo eſſe non poſſunt:* ſi aũt ſubito oriantur, hoc in virtuoſo põt accidere, eo ꝙ animi viſa, quæ appellant phantaſias, non eſt in poteſtate nr̃a, vt aliqñ incidant aĩo, & cum veniunt ex terribilibus rebus, neceſſe eſt vt ſapientis aĩum moueant ita, vt pauliſper vel paueſcat metu, vel triſtitia contrahat, tanq̃ his paſſionibus pręuenientibus rõnis officium, nec tñ approbat iſta, eiſque conſentit vt Aug. narrat in 9.* De Ciuit Dei, ab Aul. Gell. † dictũ Si igitur paſſiones dicant inordinatæ affectiones non poſſunt eſſe in virtuoſo, ita ꝙ poſt deliberationẽ eis conſentiat, vt Stoici poſuerunt. Si verò paſſiones dicant quicunq; motus appetitus ſenſitiui, ſic poſſunt eſſe in virtuoſo, ſm qđ ſunt à rõne ordinatæ Vñ Ariſto dicit in 2. *Eth. quod non bene quidam determinant virtutes impaſſibilitates quaſdam & quietes: qm̃ ſimpliciter dicunt, ſed debeſent dicere ꝙ ſunt quietes a paſſionibus, quæ ſunt vt non oportet, & quando non oportet.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Philoſophus exẽplũ illud inducit, ſicut & multa alia in libris Logicalibus, non ſm opinionem propriã, ſed ſm opinionẽ aliorum, hęc autem fuit opinio Stoicorum, quod virtutes eſſent ſine paſſionibus aĩæ. Quã Philoſophus excludit in 2.* Ethicor dicens virtutes nõ eſſe impaſſibilitates. Põt tñ dici, ꝙ cum dr ꝙ mitis non patitur, intelligendum eſt ſecudum paſſionem inordinatam.

AD SECVNDVM dicendũ; ꝙ rõ illa, & omnes ſimiles quas* Tullius ad hoc inducit in libro de Tuſculanis quæſtionibus, procedunt de paſſionibus ſecundum quod ſignificant inordinatas affectiones.

AD TERTIVM dicendũ ꝙ paſſio præueniens iudicium rõnis, ſi in aĩo præualeat, vt ei conſentiat, impedit conſilium & iudicium rationis; ſi verò ſequatur quaſi ex ratione imperata, adiuuat ad exequendum imperium rationis.

*l 4. Top. c. 5. parũ à princi. †li. 7. Phy. text. 17. *li. 4. I fol. 6 à pri. li. †li. 4. i fol. 3 à prin li. & in ſequen. *li. 6. eth. ca. 5. poſt me. † In coniurat. Catilinæ in titulo, Cęſaris oratio, circa principiũ *li. 14 de ciui. Dei, c. 9. to. 5. *li 9 de ciuit. Dei, c. 4. tom. 5. † eod. li. 9 c. 4. nõ ꝓcul à pri. tom. 5. *loco ſuꝑ dicto ante mediũ cap. Vide Aulũ Gelliũ li. 19. Noctiũ Atticarũ c. 1. li. 9. ca. 4. ante mediũ to. 5. † loco iã citato. li. 2. eth. c. 3. paulo ante medium. *li 2. eth cap. 3 li 4 fol 3 à princi. pio li. & ſequent.

314

ARTICVLVS III.

Vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum triſtitia.

2 2 q. 58. ar. 9 & 4. di. 14 q 1. art. 1 q. 2. ad 3.

AD TERTIVM ſic proceditr Vr, ꝙ virtus cũ triſtitia eſſe non poſſit. Virtutes. n. ſunt ſapientiæ effectus, ſm illud Sapien. 8 Sobrietatem & iuſtitiam docet (ſcilicet diuina ſapientia) prudentiã & virtutem, ſed ſapientię conuictus non habet amaritudinem, vt poſtea ſubditur; ergo nec virtutes cum triſtitia eſſe poſſunt

¶ 2 præterea, Triſtitia eſt impedimentum operationis, vt patet per Philoſophum in 7. & 10.* Ethic. ſed impedimentum bonæ operationis repugnat virtuti; ergo triſtitia repugnat virtuti

¶ 3 Præterea, Triſtitia eſt quædã animi ægritudo, vt † Tullius eam vocat in 4. de Tuſculanis q̃ſtionibus, ſed ægritudo aĩæ cõtrariatur virtuti q̃ ẽ bona aĩæ habitudo, ergo triſtitia cõtrariatur virtuti, nec põt ſimul eẽ cũ ea.

SED CONTRA eſt, quod Chriſtus fuit perfectus virtute, ſed in eo fuit triſtitia Dicit enim vt habetur Mat 26 Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. ergo triſtitia poteſt eſſe cum virtute.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut Auguſt dicit 14.* De ciui Dei, Stoici voluerunt ꝓ tribus perturbationibus, in aĩo ſapientis eſſe tres † eupathias, id eſt, tres bonas paſſiones: ꝓ cupiditate ſc3* voluntatẽ ꝓ lętitia gaudiũ, ꝓ metu cautionẽ, pro triſtitia vero negauerũt poſſe aliquid eſſe in animo ſapientis, duplici rõne.

¶ Primo quidem, quia triſtitia eſt de malo, quod iã accidit: nullum aũt malum exiſtimant poſſe accidere ſapienti; crediderunt enim ꝙ ſicut ſolum hoĩs bonum eſt virtus; bona aũt corporalia nulla bona hoĩs ſũt, ita ſolum inhoneſtum eſt hoĩs malũ, quod in virtuoſo eſſe non poteſt. Sed hoc irrationabiliter dr, cũm enim hõ ſit ex anima & corpore compoſitus, id quod confert ad vitã corporis conſeruandã, aliquod bonũ hoĩs eſt, non tñ maximum quia eo poteſt homo malè vti, vnde & malum huic bono contrariũ in ſapiẽte eſſe poteſt, & triſtitiam moderatam inducere. Præterea, Etſi virtuoſus ſine graui peccato eſſe poſſit, nullus tñ inuenit qui abſque leuibus peccatis vitã ducat, ſm illud 1. Io. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus Tertio, quia virtuoſus etſi peccatum non habeat, fortè qñque habuit, & de hoc laudabiliter dolet, ſm illud 2 ad Corint. 7. Quæ ſm Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Quarto, quia põt ẽt dolere laudabiliter de peccato alterius, vñ eo modo quo virtus moralis cõpatitur alias paſſiones ratione moderatas, compatitur etiam triſtitiam.

¶ Secundo mouebantur ex hoc ꝙ triſtitia eſt de pſenti malo timor autem de malo futuro; ſicut delectatio de bono pręſenti, deſiderium vero de bono futuro. Poteſt autem hoc ad virtutem pertinere, quod aliqs bono habito fruatur, vel nõ habitũ habere deſideret vel ꝙ etiam malum futurum caueat ſed quod malo præſenti animus hominis ſubſternatur (qđ fit per triſtitiam) omnino vr contrarium rationi, vnde cum virtute eſſe non poteſt. Sed hoc irrationabiliter dr, eſt enim aliquod malum quod poteſt eſſe virtuoſo pſens

*l 7 Eth. vlt. & 10. eth c. 4. & 5. † li 4 fol. 3. à principio lib. & ſequẽ. *li. 14. de ciuit. Dei, c 8 to. 5. † εὐπαθείας, * Cicero. Stoici βουλήσιν appellant li 4 Tuſc. q nõ ꝓcul à prin. libri.

ar.pced. vt*dictum eſt, quod quidem malū rō deteſtaē. Vñ appetitus ſenſitiuus, in hoc ſequiē deteſtationē rōnis, ꝙ de hmōi malo triſtatur, moderatè tñ ſm rōnis iudicium hoc aūt ptinet ad virtutē, vt appetitus ſenſitiuus rōni conformeē, vt* dictū eſt, vñ ad virtutē pertinet, ꝙ triſtetur moderatè in quibus triſtandū eſt, ſicut et Philoſo. dicit in 2.†Eth. Et hoc ēt vtile eſt ad fugiēdū mala, ſicut em̄ bona pp delectationē promptius q̄runt, ita mala pp triſtitiā fortius fugiuntur. Sic igiē dicendū eſt, ꝙ triſtitia de his quæ conueniunt virtuti, non pōt ſimul eſſe cum virtute, quia virtus in proprijs delectatur; ſed de his quæ quocunque modo repugnant virtuti, virtus moderatè triſtatur.

*ar 1. huius quæſt. †li. 2. eth. ca. 6 et 7. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ex illa auctoritate habeē, ꝙ de ſapientia ſapiens non triſtetur, triſtaē tñ de his quæ ſunt impeditiua ſapientiæ, & iō in beatis, in quibus nullū impedimentum ſapientiæ eſſe poteſt, triſtitia locum non habet.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ triſtitia impedit operationem de qua triſtamur, ſed adiuuat ad ea promptius exequenda, per quæ triſtitia fugitur.

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ triſtitia immoderata eſt aīæ ægritudo, triſtitia aūt moderata ad bonam habitudinem animæ pertinet, ſm ſtatum præſentis vitæ.

ARTICVLVS IIII.

315

Vtrum omnis virtus moralis ſit circa paſſiones.

Inf. q. 60 ar. 4 cor. *li. 2 eth. cap. 3. †q. 3 1. art. 1. & q. 35. ar. 1. *li 1. Eth. ca. vlt. †q. 22. ar. 3. *li 3. eth. c. 6. & 10.

AD QVARTVM ſic pcediē. Vī, ꝙ omnis virtus moralis ſit circa paſſiones. Dicit.n. Philoſophus in 2. Eth. ꝙ circa voluptates & triſtitias eſt moralis virtus, ſed delectatio & triſtitia sūt paſſiones, vt† ſ. dictū eſt ergo oīs virtus moralis ē circa paſſiones.

¶ 2 Præterea, Rationale participatiuē eſt ſubiectū moralium virtutum, vt dr̄ in 1. *Eth ſed huiuſmodi pars aīæ eſt in qua ſunt paſſiones, vt † ſuprà dictum eſt, ergo omnis virtus moralis eſt circa paſſiones.

¶ 3 Præterea, In omni virtute morali eſt inuenire aliquam paſſionem, aut ergo omnes ſunt circa paſſiones, aut nulla, ſed aliquæ ſunt circa paſſiones, vt fortitudo & temperantia, vt dicitur in 3 *Ethi. ergo omnes virtutes morales ſunt circa paſſiones.

†ex prioribus 4. capitulis elicitur.

SED CONTRA eſt, quod iuſtitia, quę eſt uirtus moralis, non eſt circa paſſiones, vt dicitur in 5.† Ethic.

RESPONDEO dicendū, ꝙ virtus moralis perficit appetitiuam partem aīæ, ordinando ipſam in bonum rōnis, eſt aūt rōnis bonū, id qđ eſt ſm rōnem moderatū ſeu ordinatū, vñ circa oē id quod contingit rōne ordinari & moderari, contingit eſſe virtutē moralē. Rō aūt ordinat nō ſolū paſſiones appetitus ſenſitiui, ſed et ordinat operationes appetitus intellectiui, qui eſt voluntas, quæ non eſt ſubiectum paſſionis, vt.* ſ. dictū eſt & iō nō oīs virtus moralis eſt circa paſſiones, ſed quædā circa paſſiones, quædā circa operationes.

*q. 22. & 23. ar. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ nō oīs virtus moralis eſt circa delectationes & triſtitias ſicut circa propriā materiā, ſed ſicut circa aliquid conſequens, ppriū actū, oīs enim virtuoſus delectatur in actu virtutis, & triſtaē in contrario, vnde* Philoſophus poſt pmiſſa verba ſubdit, ꝙ ſi virtutes ſunt circa actus & paſſiones, oēm aūt paſſionem & oēm actū ſequitur delectatio & triſtitia, ēt pp hoc virtus erit circa delectationes & triſtitias, ſcilicet, ſicut circa aliquid conſequens.

*li 2. eth. cap. 3. non lōgè à pñi.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ rationale per participationem non ſolum eſt appetitus ſenſitiuus, q eſt ſubiectum paſſionum, ſed etiam voluntas, in qua non ſunt paſſiones, vt* dictum eſt.

In corp. art.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ in quibuſdam virtutibus ſunt paſſiones ſicut in propria materia, in quibuſdam autem non, vnde non eſt eadem ratio de omnibus, vt† infrà oſtendetur.

†Art. ſeq. & q. 60. ar. 2.

ARTICVLVS V.

Vtrū aliqua virtus moralis poſſit eſſe abſque paſſione.

316

Inf. q. 60 art. 2. cor.

AD QVINTVM ſic pcediē. Vī, ꝙ virtus moralis poſſit eſſe abſque paſſione, quanto.n. virtus moralis eſt pfectior, tāto magis ſuperat paſſiones ergo i ſuo pfectiſſimo eē, eſt oīno abſq; paſſiōib.

¶ 2 Præterea, Tunc vnumquodque eſt pfectū qñ eſt remotū à ſuo contrario. & ab his q ad contrariū inclinant ſed paſſionem inclinant ad peccatū, quod virtuti contrariaē, vñ Rom 7. nominantur paſſiones peccatorū ergo perfecta virtus eſt omnino abſque paſſione.

¶ 3 Præterea, Secundum virtutem Deo conformamur, vt patet per Aug. in li. de moribus* Eccleſiæ, ſed Deus oīa operatur ſine paſſione. ergo virtus perfectiſſima eſt abſque omni paſſione.

*ca. 6. to. 1

SED CONTRA eſt, ꝙ nullus eſt iuſtus q non gaudet iuſta operatione, vt dr̄ in 1.* Eth. ſed gaudium eſt paſſio. ergo iuſtitia non poteſt eſſe ſine paſſione, & ex multo minus aliæ virtutes.

*li. 1. eth. c. 8 nō lōgè ante finem.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſi paſſiones dicamus inordinatas affectiones, Stoici poſuerunt, ſic manifeſtū eſt. ꝙ virtus pfecta eſt ſine paſſionib. ſi verò paſſiones dicamus oēs motus appetitus ſenſitiui. ſic planū eſt ꝙ virtutes morales q̄ ſunt circa paſſiones ſicut circa propriā materiā, ſine paſſionibus eſſe nō poſſunt, cuius rō eſt, q ſm hoc ſequereē, ꝙ virtus moralis faceret appetitū ſenſitiuū oīno otioſum, non aūt ad virtutē ptinet, ꝙ ea q̄ ſunt ſubiecta rōni, à pprijs actibus vacent; ſed ꝙ exequanē imperiū rōnis, proprios actus agendo. Vñ ſicut virtus mebra corporis ordinat ad actus exteriores debitos, ita appetitū ſenſitiuū ad motus pprios ordinatos. Virtutes aūt morales, q̄ nō ſunt circa paſſiones, ſed circa opationes, pñt eſſe ſine paſſionibus, & huiuſmodi virtus eſt iuſtitia qa p eā applicaē voluntas ad ppriū actū, q nō eſt paſſio. ſed tñ ad actū iuſtitiæ ſequiē gaudiū ad minus in voluntate, qđ eſt paſſio. & ſi hoc gaudiū multiplicetur p iuſtitiæ pfectionē, fiet gaudij redundantia vſque ad appetitū ſenſitiuū, ſm quod, vires inferiores ſequuntur motū ſuperiorū vt* ſuprà dictum eſt, & ſic per redundantiā huiuſmodi quanto magis fuerit perfecta, tanto magis paſſionem cauſat.

*q. 17. art. 7. & q 24. art. 3. & q. pc. art. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ virtus paſſiones inordinatas ſuperat, moderatas autem producit.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ paſſiones inordinatæ inducunt ad peccandū, nō aūt ſi ſint moderatæ.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ bonū in vnoquoque conſideratur ſm conditionē ſuæ naturæ, in Deo aūt & angelis nō eſt appetitus ſenſitiuus ſicut in hoīe. Et iō bona operatio Dei & angeli eſt oīno ſine paſſione ſicut & ſine corpore, bona aūt operatio hominis eſt cum paſſione, ſicut, & cum corporis miniſterio.

QVAESTIO LX.

De virtutum moralium ab inuicem, diſtinctione, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de diſtinctione virtutum moralium ab inuicem.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, vtrum ſit tātum vna virtus moralis.

¶ Secundo, vtrū diſtinguanē virtutes morales quæ ſunt circa operationes, ab his quæ ſunt circa paſſiones.

¶ Tertio, vtrum circa operationes ſit vna tantum moralis virtus.

¶ Quarto, vtrum circa diuerſas paſſiones ſint diuerſę morales virtutes.

¶ Quinto, vtrum virtutes morales diſtinguantur ſecundum diuerſa obiecta paſſionum.

ARTICVLVS PRIMVS.

317

Vtrum ſit vna tantum virtus moralis.

3. diſt. 33. q. 1. art. 1. q. 1.

AD PRIMVM ſic pceditur. Vī, ꝙ ſit vna tm̄ moralis virtus. Sic.n. in actibus moralibus directio ptinet ad rōnē, q eſt ſubiectū intellectualium virtutū, ita inclinatio pertinet ad vim appetitiuā

quæ

quæ eſt ſubiectũ moraliũ uirtutũ,ſed una eſt intellectualis uirtus dirigens in omnibus moralib. actibus, ſ.prudentia. Ergo etiam una tantum eſt moralis uirtus inclinans in omnibus moralibus actibus.

¶ 2 Præterea, Habitus non diſtinguuntur ſm materialia obiecta,ſed ſm formales rõnes obiectorũ, formalis aũt rõ boni ad qđ ordinaꝛ uirt⁹ moralis ẽ una,ſ. modus rõnis, ergo vr ꝙ ſit una tantũ moralis uirtus.

q.1. arti.5. ¶ 3 Præterea, Moralia recipiunt ſpeciẽ à fine, vt* ſupra dictũ eſt,ſed finis omniũ uirtutum moraliũ communis eſt unus,ſ.felicitas,proprij autem & propinqui ſunt infiniti,non ſunt autem infinitæ virtutes morales.ergo videtur quòd ſit una tantum.

q.56. ar.2. SED CONTRA eſt,quod unus habitus nõ pt eſſe in diuerſis potentiis,ut* ſupra dictũ eſt, ſed ſubiectũ uirtutũ moraliũ eſt pars appetitiua aïæ, quæ per

p.p.q.80. ar.2. diuerſas potentias diſtinguitur,ut in primo* dictũ eſt ergo non poteſt eſſe una tantum virtus moralis.

q.58. ar.1. RESPONDEO dicendũ,ꝙ ſicut * ſupra dictũ eſt,uirtutes morales ſunt habitus qdã appetitiuę partis.habitus autẽ ſpecie differunt ſm ſpeciales diuerſ

q.54 ar.2. obiectorũ,ut* ſupra dictum eſt.ſpecies aũt obiecti appetibilis ſicut & cuiuſlibet rei attenditur ſm formã ſpecificã,quæ eſt ab agente, Eſt aũt conſiderandũ,ꝙ materia patientis ſe habent ad agẽs dupliciter. Quæque .n.recipit formã agentis ſm eandẽ rationem, prout eſt in agente,ſicut eſt in oĩbus agentibus uniuocis,& ſic neceſſe eſt,ꝙ ſi agẽs eſt unũ ſpecie,ꝙ materia recipiat formã vnius ſpeciei. ſicut ab igne non generatur uniuocẽ niſi aliquid exiſtens in ſpecie ignis. Aliqñ uero materia recipit formã ab agente non ſm eandem rõnẽ prout eſt in agente, ſicut patet in generantibus non uniuocis,ut animal generatur à ſole.& tunc formæ receptæ in materia ab eodẽ agente nõ ſunt vnius ſpeciei,ſed diuerſificãtur ſm diuerſã proportionẽ materiæ ad recipiendũ influxũ agentis, ſicut uidemus ꝙ ab una actione ſolis generant̃ p putrefactionẽ animalia diuerſarũ ſpecierũ ſm diuerſam proportionẽ materiæ.Manifeſtum eſt autem quòd in moralibus ratio eſt ſicut imperans & mouẽs, uis aũt appetitiua ſicut imperata & mota,nõ aũt appetitus recipit impreſſionẽ rõnis quaſi uniuocẽ,quia nõ fit rationale per eſſen-

li.1 eth. c. vlt. to. 5. tiam,ſed per participationẽ,ut dr in 1 * Eth. unde appetibilia ſecundũ motionẽ rationis conſtituuntur in diuerſis ſpeciebus, ſecundũ quod diuerſimodè ſe habent ad rationem,& ita ſequitur ꝙ uirtutes morales ſunt diuerſæ ſecundum ſpeciem, & non una tantum

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum,ꝙ obiectũ rationis eſt uerũ:eſt autẽ eadẽ ratio ueri in omnibus moralibus quæ ſunt contingẽtia agibilia. uñ eſt una ſola uirtus in eis dirigens,ſ. prudentia. Obiectum autẽ appetitiuæ uirtutis eſt bonũ appetibile,cuius eſt diuerſa rõ ſm diuerſam habitudinẽ ad rationẽ dirigentem.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ illud formale eſt unum genere propter unitatem agentis,ſed diuerſificatur ſpecie propter diuerſas habitudines recipiẽ-

in cor.art. tium,ut * ſupra dictum eſt.

AD TERTIVM dicẽdũ,ꝙ moralia non habẽt ſpeciẽ à fine ultimo,ſed à finibus proximis,qui quidẽ & ſi infiniti ſint numero,nõ tamẽ infiniti ſut ſpecie.

ARTICVLVS II.

318 *Vtrum uirtutes morales quæ sũt circa operationes, diſtinguantur ab his, quæ ſunt circa paſſiones.*

Ver.q art. 13. cor. AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr ꝙ uirtutes morales non diſtinguãtur ab inuicẽ p hoc,ꝙ quædã ſunt circa operationes, q̃dã circa paſſiones.Dicit.n.Phil.in 2.* Eth. ꝙ uirtus moralis

li.2.eth.c. 3. to. 5. q. 59.art.1.q. 5.ar.1. eſt circa delectationes & triſtitias optimorũ operatiua ſed uoluptates & triſtitiæ ſunt paſſiones q̃dã, ut* ſ. dictũ eſt.ergo eadẽ uirtus quæ eſt circa paſſiones, eſt etiam circa operationes,utpote operatiua exiſtens.

¶ 2 Præterea,Paſſiones ſunt principia exteriorũ operationũ.ſi ergo aliq̃ uirtutes rectificãt paſſiones,oportet ꝙ etiã per cõſeq̃ns rectificẽt operationes. eædẽ ergo uirtutes morales ſũt circa paſſiones & operationes.

¶ 3 Præterea, Ad omnem operationẽ exteriorẽ mouetur appetitus ſenſitiuus bene uel malè, ſed motus appetitus ſenſitiui ſunt paſſiones.ergo eædẽ virtutes, quæ ſunt circa operationes, ſunt circa paſſiones.

SED CONTRA eſt,quòd Phil.*ponit iuſtitiam circa operationes, temperantiam autem & fortitudinem & manſuetudinem circa paſſiones quaſdam. li.5 eth.in 4 priorib. cap.

RESPONDEO dicẽdũ,ꝙ operatio & paſſio dupliciter poteſt comparari ad uirtutẽ Vno mõ ſicut effectus,& hoc modo oĩs moralis uirtus habet aliquas operationes bonas,quarũ eſt ꝓductiua, & delectationẽ aliquã uel triſtitiã,quæ ſunt paſſiones,ut *ſupra dictũ eſt. Alio modo põt cõparari operatio ad uirtutẽ moralẽ ſicut materia circa q̃ eſt. & ſm hoc oportet alias eſſe uirtutes morales circa operationes, & alias circa paſſiones cuius rõ eſt.qa bonũ & malũ in quibuſdã operationib.attẽditur ſm ſeipſas, qualitercunq; homo afficiatur ad eas inquãtũ ſ.bonũ in eis, & malum accipit ſm rõnẽ cõmẽſurationis ad alterũ, & in talib. oportet ꝙ ſit aliqua uirtus directiua operationũ ſm ſeipſas,ſicut ſunt emptio & uẽditio.& hmõi operationes in quib.attẽditur rõ debiti uel indebiti ad alterũ & ꝑp hoc iuſtitia & partes eius propriè ſũt circa operationes ſicut circa propriã materiã. In quibuſdam vero operationibus bonũ & malũ attenditur ſolum ſm commenſurationẽ ad operantem & iõ oportet in his bonũ & malũ cõſiderari ſm qđ hõ bñ uel malè afficitur circa hmõi,& ꝑp hoc oportet ꝙ uirtutes in talib. ſint principaliter circa interiores affectiones, quæ dicuntur aïæ paſſiones ſicut patet de tẽperãtia, fortitudine,& alijs hmõi.Cõtingit aũt ꝙ in operationib. quę ſunt ad alterũ,ꝑtermittaꝛ bonũ uirtutis ꝑp inordinatã animi paſſionẽ,& tunc inquantũ corrũpitur commenſuratio exterioris operationis,eſt corruptio iuſtitiæ,inquãtũ aũt corrũpit cõmẽſuratio interiorũ paſſionũ,eſt corruptio alicuius alterius uirtutis, ſicut cũ ꝑp irã aliquis alium percutit,in ipſa percuſſione indebita corrũpitur iuſtitia, in immoderantia uerò iræ corrumpitur manſuetudo,& idẽ patet in aliis.

q.59. ar.4. ad 1.

ET PER HOC patet rñſio ad obiecta. Nam prima ratio procedit de operatione, ſm quod eſt effectus uirtutis,aliæ duæ rationes procedunt ex hoc ꝙ ad idem concurrunt operatio & paſſio, ſed in quibuſdam uirtus eſt principaliter circa operationẽ, in quibuſdam circa paſſionem ratione prædicta.* in iſto ar.

ARTICVLVS III.

Vtrũ circa operationes ſit tantũ una uirtus moralis. 319

AD TERTIVM ſic procedit. Vr ꝙ ſit una tm̃ uirtus moralis circa operationes. Rectitudo n omniũ operationũ exteriorum uidetur ad iuſtitiam pertinere,ſed iuſtitia eſt una uirtus. ergo vna ſola uirtus eſt circa operationes.

¶ 2 Præterea, Operationes maximè differẽtes eẽ uidentur,quæ ordinãtur ad bonũ unius, & q̃ ordinãtur ad bonũ multitudinis.ſed iſta diuerſitas nõ diuerſificat virtutes morales.Dicit.n Phil in 5.* Eth quòd iuſtitia legalis quæ ordinat actus hominũ ad commune bonũ,non eſt aliud à uirtute, quæ ordinat actus hoĩs ad unum tantum, niſi ſm rationem ergo diuerſitas operationũ non cauſat diuerſitatẽ uirtutũ moraliũ l.5.eth.c. 1.circa finem præcipuè to. 5.

¶ 3 Præterea, Si ſunt diuerſæ uirtutes morales circa diuerſas operationes,oporteret ꝙ ſm diuerſitatẽ operationũ eſſet diuerſitas uirtutũ moralium ſed hoc patet eſſe falſum, nam ad iuſtitiã pertinet in diuerſis generibus commutationum rectitudinẽ ſtatuere, & ẽt in diſtributionibus, ut patet in 5.* Eth. non ergo diuerſæ uirtutes ſunt diuerſarum operationum. li.5.eth.c. 2. tom.5.

SED CONTRA, quòd religio eſt alia virtus à pietate, quarũ tñ utraq; eſt circa operationes quaſdã.

RESPONDEO dicendum, ꝙ oẽs virtutes morales q̃ ſũt circa operationes, cõueniunt in quadã generali ratione iuſtitiæ, quę attenditur ſm debitum ad alicuĩ, diſtinguuntur aut ſm diuerſas ſpeciales rationes. cuius ratio eſt, qa in operationib. exterioribus ordo rationis inſtituitur, ſicut * dictũ eſt, non ſm proportionẽ ad affectionẽ hominis, ſed ſm ipſam conuenientiam rei in ſeipſa, ſm q̃ cõuenientiã accipitur ratio debiti, ex quo conſtituitur ratio iuſtitiæ. Ad iuſtitiam.n. pertinere uĩ, ut quis debitũ reddat. vñ oẽs hmôi virtutes, quæ ſunt circa operationes, habent aliquo modo rationẽ iuſtitiæ, ſed debitũ non eſt vnius rõnis in oĩb., aliter.n. debet aliqd æquali aliter ſupiori, aliter minori, & aliter ex pacto, vel ex promiſſo, uel ex beneficio ſuſcepto, & ſm has diuerſas rationes debiti ſumuntur diuerſæ virtutes, puta religio eſt p q̃ redditur debitum Deo, pietas eſt per quam redditur debitum parentibus uel patriæ, gratia eſt per quam redditur debitum benefactoribus, & ſic de aliis.

1. præcc.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ iuſtitia ꝓpriè dicta eſt una ſpecialis uirtus, quæ attẽdit ꝑfectã rõnem debiti, ꝙ ſm æquiualentiam poteſt reſtitui, dicitur tñ & ampliato nomine iuſtitia ſm quamcunque debiti redditionem, & ſic non eſt una ſpecialis uirtus.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ iuſtitia quæ intendit boñ cõe, eſt alia virtus à iuſtitia, quæ ordinat ad bonũ priuatũ alicuius. uñ & ius cõe diſtinguitur à iure priuato. Et * Tullius ponit unam ſpecialẽ uirtutẽ, pietatẽ, quæ ordinat ad bonũ patriæ, ſed iuſtitia ordinans hominem ad bonum cõe, eſt generalis per imperium quia oẽs actus virtutum ordinat ad finẽ ſuũ. ſ. ad bonum commune, uirtus autem ſm quod a tali iuſtitia imperatur, etiã iuſtitiæ nomen accipit, & ſic virtus à iuſtitia legali non differt niſi ratione, differt virtus operans ſecundum ſeipſam, & uirtus operans ad imperium alterius.

li. 2. de inuentione in fol. 4 ante finẽ lib.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ in oĩbus operationibus ad iuſtitiam ſpecialẽ ꝑtinentib eſt eadẽ ratio debiti, & iõ eſt eadẽ uirtus iuſtitiæ, præcipue quãtum ad commutationes, fortè.n. diſtributiua eſt alterius ſpeciei à cõmutatiua. ſed de hoc * infra quæretur.

2. 2. qu 61. art. 1.

320 ARTICVLVS IIII.

Vtrum circa diuerſas paſſiones diuerſæ ſint uirtutes morales.

Infr. ar. 5 cor.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ circa diuerſas paſſiones non ſint diuerſæ uirtutes morales. Eorũ n. q̃ cõueniũt in principio & fine unus eſt habitus, ſicut patet maximè in ſcientiis. ſed oĩum paſſionũ unũ eſt principium, ſ. amor, & oẽs ad eundem finem terminantur, ſ. delectationem, uel triſtitiam, ut * ſupra habitum eſt. ergo circa omnes paſſiones eſt una tantum moralis uirtus.

q. 25. ar. 1. & 2.

¶ 2 Præterea, Si circa diuerſas paſſiones eſſẽt diuerſæ uirtutes morales, ſequeretur ꝙ tot eſſent virtutes morales quot paſſiones, ſed hoc patet eſſe falſum, qa circa oppoſitas paſſiones eſt vna & eadem uirtus moralis, ſicut fortitudo circa timores & audacias, tẽpãtia circa delectationes & triſtitias. nõ ergo oportet, vt circa diuerſas oparationes ſiñ diuerſæ uirtutes morales.

¶ 3 Præterea, Amor, cõcupiſcẽtia & delectatio ſunt paſſiones ſpecie differẽtes, ut * ſ habitum eſt, ſed circa omnes has eſt una uirtus ſ. tẽperãtia ergo uirtutes morales nõ ſũt diuerſæ circa diuerſas paſſiones.

q 23. ar. 4.

SED CONTRA eſt, ꝙ fortitudo eſt circa timores & audacias, temperantia circa cõcupiſcẽtias, mãſuetudo circa iras, vt dicitur in 3 & 4. Eth.

li. 3. eth. c. 6. & 10 & li. 4. ca. 4. & lec. 5.

RESPONDEO dicendum, ꝙ nõ poteſt dici ꝙ circa oẽs paſſiones ſit una ſola uirtus moralis. Sunt.n. quædam paſſiones ad diuerſas potentias ꝑtinentes, aliæ nanque pertinent ad iraſcibilem, aliæ ad cõcupiſcibilẽ, ut * ſupra dictum eſt. Nec tñ oportet ꝙ omnis diuerſitas paſſionũ ſufficiat ad virtutes morales diuerſificandas. Primo qidẽ, quia quædã paſſiones ſunt quæ ſibi opponuntur ſm contrarietatẽ, ſicut gaudiũ & triſtitia, timor & audacia, & alia hmôi, & circa huiuſmodi paſſiones ſic oppoſitas oportet eſſe unã & eãdẽ uirtutẽ. cũ.n. virtus moralis in quadã medietate conſiſtat, mediũ in contrariis paſſionib. ſm eandẽ rationẽ inſtituitur. ſicut & in naturalib. idem eſt mediũ inter contraria, ut inter albũ & nigrũ. Secũdo, qa diuerſæ paſſiones inueniũtur ſm eũdẽ modũ rationi repugnantes, puta ſm impulſũ ad id quod eſt contra rõnẽ, uel ſm retractionẽ ab eo qd eſt ſm rationẽ, & iõ diuerſæ paſſiones cõcupiſcibilis non ꝑtinent ad diuerſas uirtutes morales, qa eorũ motus ſm quẽdam ordinem ſe inuicẽ conſequũtur, utpote ad idẽ ordinati, ſ. ad conſequendũ bonũ, vel ad fugiendũ malũ, ſicut ex amore procedit concupiſcẽtia, & ex concupiſcentia ꝑuenitur ad delectationẽ. Et eadẽ ratio eſt de oppoſitis, qa ex odio ſequitur fuga uel abominatio, quæ ꝑducit ad triſtitiam. Sed paſſiones iraſcibilis nõ ſũt unius ordinis, ſed ad diuerſa ordinantur, nam audacia & timor ordinãtur ad aliquod magnũ periculũ, ſpes & deſperatio ad aliquod bonũ arduũ, ira aũt ad ſuperandũ aliquod cõtrariũ, quod nocumentum intulit. & iõ circa has paſſiones diuerſæ uirtutes ordinãtur, utpote temperantia circa paſſiones cõcupiſcibilis, fortitudo circa timores & audacias. magnanimitas circa ſpẽ & deſperationẽ, mãſuetudo circa iras.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ oẽs paſſiones conueniunt in uno principio & fine communi, non autem in uno proprio principio ſeu fine. unde hoc non ſufficit ad unitatem virtutis moralis.

AD SECVNDVM, dicendũ, ꝙ ſicut in naturalib. idẽ eſt principiũ, quo recedit ab uno pricipio, & accedit ad aliud, & in rationalib. eſt eadẽ iõ contrariorũ, ita ẽt uirtus moralis, quæ in modum naturæ rationi conſentit, eſt eadem contrariarum paſſionum.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ illæ tres paſſiones ad idẽ obiectũ ordinantur ſm quedam ordinẽ, ut * dictũ eſt, & iõ ad eandem uirtutem moralẽ pertinet. in cor. ar.

ARTICVLVS V. 321

Vtrum uirtutes morales diſtinguantur ſecundum diuerſa obiecta paſſionum.

AD QVINTVM ſic ꝓcedit. Vĩ, ꝙ uirtutes morales nõ diſtinguãtur ſm obiecta paſſionũ ſicut.n. ſũt obiecta paſſionũ, ita ſũt obiecta operationũ, ſed uirtutes morales, quæ ſũt circa operationes, nõ diſtinguunt ſm obiecta operationũ, ad eãdẽ n. virtutẽ iuſtitiæ pertinet emere vel uendere domũ, & equum, ergo etiã nec uirtutes morales quæ ſũt circa paſſiones, diuerſificantur per obiecta paſſionũ.

¶ 2 Præterea, Paſſiones ſunt quidã actus uel motus appetitus ſenſitiui, ſed maior diuerſitas reqrit ad diuerſitatẽ habituũ, q̃ ad diuerſitatem actuum. diuerſa igitur obiecta, quæ non diuerſificant ſpeciem paſſionis, non diuerſificabunt ſpeciẽ virtutis moralis, ita ſ. quòd de omnibus delectationibus erit una uirtus moralis. & ſimiliter eſt de aliis.

¶ 3 Præterea, Magis & minus nõ diuerſificãt ſpeciẽ, ſed diuerſa delectabilia nõ differunt niſi ſm magis & minus, ergo omnia delectabilia pertinent ad vnam ſpeciem virtutis, & eadẽ ratione omnia terribilia, & ſimiliter de aliis. non ergo uirtus moralis diſtinguitur ſecundum obiecta paſſionum.

¶ 4 Præterea, Sicut virtus eſt operatiua boni, ita ẽ impeditiua mali, ſed circa cõcupiſcẽtias bonorũ ſũt diuerſæ uirtutes ſicut tẽpãtia circa cõcupiſcẽtias delectationũ tact⁹, & eutrapelia circa delectatiões ludi. ergo ẽt circa timores malorũ dẽnt eẽ diuerſæ uirtutes.

 SED

SED CONTRA eſt, ꝙ caſtitas eſt circa delectabilia venereorum, abſtinentia verò eſt circa delectabilia ciborũ, & eutrapelia circa delectabilia ludorum.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ perfectio uirtutis ex ratione depẽdet, perfectio aũt paſſionis ex ipſo appetitu ſenſitiuo, vñ oportet ꝙ virtutes diuerſificent ſm ordinẽ ad rõnẽ, paſſiones aũt ſm ordinẽ ad appetitũ. Obiecta igitur paſſionũ ſm ꝙ diuerſimodè ordinãtur ad appetitũ ſenſitiuũ, cãnt diuerſas paſſionum ſpecies. ſm verò ꝙ cõparãtur ad rõnẽ, cauſant diuerſas ſpecies uirtutũ nõ eſt aũt idẽ motus rationis & appetitus ſenſitiui vñ nihil prohibet aliquã dñiã obiectorũ cauſare diuerſitatẽ paſſionũ quæ nõ cauſat diuerſitatẽ uirtutũ, ſicut qñ una uirtus eſt circa multas paſſiones, ut* dictũ eſt, & aliquã ẽt differentiam obiectorũ cauſare diuerſitatẽ uirtutũ, quæ non cauſat diuerſitatẽ paſſionũ, cũ circa unã paſſionẽ puta delectationem diuerſæ uirtutes ordinentur. Et quia diuerſæ paſſiones ad diuerſas potẽtias pertinentes ſẽper pertinent ad diuerſas uirtutes, ut * dictũ eſt, iõ diuerſitas obiectorũ quæ reſpicit diuerſitatem potentiarũ ſemper diuerſificat ſpecies uirtutũ, puta quòd aliqd ſit bonũ abſolutè, & aliqd bonũ cũ aliqua arduitate. & quia ordine quodã rõ inferiores hominis partes regit, & ẽt ſe ad exteriora extendit, & iõ ẽt ſm qđ unũ obiectũ paſſionis apphendit ſenſu uel imaginatione, aut ẽt rõne, & ſm ẽt quod pertinet ad animã, corpus uel exteriores res diuerſã habitudinẽ habet ad rõnẽ, & per cõſequẽs natũ eſt diuerſificare uirtutes. bonũ igitur hominis quod eſt obiectũ amoris concupiſcentiæ & delectationis, põt accipi vel ad ſenſũ corporis ptinens, uel ad interiorẽ animæ apphenſionẽ, & hoc ſiue ordinetur ad bonũ hominis in ſeipſo, uel quantũ ad corpus, vel quantũ ad animã, ſiue ordinetur ad bonũ hominis in ordine ad alios, & oĩs talis diuerſitas ꝑ ꝑ diuerſum ordinẽ ad rõnẽ diuerſificat uirtutẽ. Sic igitur ſi cõſideretur aliquod bonũ, ſi quidẽ ſit per ſenſũ tactus apprehenſum, & ad conſiſtentiam humanę vitæ pertinens in indiuiduo, vel in ſpecie (ſicut ſunt delectabilia ciborũ & uenereorũ) erit pertinẽs ad uirtutẽ temperantiæ, delectationes autem aliorũ ſenſuũ cum nõ ſint uehemẽtes, nõ præſtãt aliquã difficultatẽ rationi, & iõ circa eas non ponitur aliqua virtus, quæ eſt circa difficile, ſicut & ars, vt đr in 2 * Ethic. bonũ aũt nõ ſenſu, ſed interiori virtute apprehenſũ, ad ipſũ hominẽ ptinens ſm ſeipſũ, eſt ſicut pecunia & honor, quorũ pecunia ordinabilis eſt de ſe ad bonũ corporis, honor aũt cõſiſtit in apprehenſione aĩæ. & hæc qdẽ bona cõſiderati pñt vel abſolutè, ſm ꝙ ptinẽt ad cõcupiſcibilẽ, uel cũ arduitate quadã, ſm ꝙ pertinent ad iraſcibilẽ. Quæ qdẽ diſtinctio non habet locũ in bonis, q̃ delectãt tactũ, qa hmõi ſunt qdã infima, & cõpetunt hõi ſm qđ cõuenit cũ brutis. Circa bonum igiť pecuniæ abſolutè ſumptũ, ſm qđ eſt obiectũ cõcupiſcẽtiæ uel delectationis aut amoris, eſt liberalitas, circa bonũ autẽ hmõi cum arduitate ſumptum, ſm qđ eſt obiectum ſpei, eſt magnificentia Circa bonum uero qđ eſt honor, ſi quidem ſit abſolutè ſumptum ſm qđ eſt obiectum amoris, ſic eſt quædã virtus, q̃ uocatur philotimia, i. amor honoris, ſi verò cum arduitate conſideretur, ſm ꝙ eſt obiectum ſpei ſic eſt magnanimitas Vñ liberalitas & philotimia uidentur eſſe in concupiſcibili magnificentia uerò & magnanimitas in iraſcibili. Bonũ verò hominis in ordine ad alium non uř arduitatem habere, ſed accipitur ut abſolutè ſumptum, prout eſt obiectum paſſionum cõcupiſcibilis. ꝙ quidem bonum poteſt eſſe alicui delectabile ſm qđ præbet ſe alteri, uel in his quæ ſeriò fiunt, i. in actionibus per rationem ordinatis ad debitum finẽ uel in his quæ fiunt ludo, i. in actionib. ordinatis ad delectationẽ ſiũ, quæ non eodẽ mõ ſe habent ad rationẽ ſicut prima. In ſeriis autẽ ſe exhibet aliquis alteri dupliciter Vno mõ, ut delectabilẽ decẽtibus uerbis & factis, & hoc pertinet ad quandã virtutẽ, q̃ * Ariſt. nominat amicitiã, & põt dici affabilitas. Alio mõ pbet ſe aliquis alteri, vt manifeſtũ, ꝑ dicta & facta, & hoc ptinet ad aliã virtutẽ, q̃ nominat ueritatẽ manifeſtatio n. propinquius accedit ad rõnẽ quã delectatio, & ſeria q̃ iocoſa. vñ & circa delectationes ludorũ eſt uirtus, q̃ * Phil eutrapeliã nominat. Sic igiť patet, ꝙ ſm * Ariſt. ſunt decẽ virtutes morales circa paſſiones, ſ. fortitudo, temperantia, liberalitas, magnificentia, magnanimitas, philotimia, manſuetudo, amicitia, ueritas, eutrapelia. & diſtinguuntur ſm diuerſas materias, uel ſm diuerſas paſſiones, vel ſecundum diuerſa obiecta. Si igitur addatur iuſtitia, quæ eſt circa operationes, erunt omnes undecim.

ar. præce. artic. 2. & 4. huius quæſ. li. 2. ethi. c. 3. ad fi. to. 5. li. 4 eth. c. 6, to. 5. li. 4. eth. c. 8. to. 5. * li. 2. eth. c. 7. & li. 4. eth. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ omnia obiecta eiuſdẽ opationis ſm ſpeciẽ, eãdẽ habitudinẽ hñt ad rõnẽ, nõ aũt oĩa obiecta eiuſdẽ paſſionis ſm ſpeciem, quia operationes nõ repugnant rõni ſicut paſſiones.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ alia ratione diuerſificãt paſſiones, & aliæ virtutes, ſicut * dictũ eſt. in cor. ar.

AD TERTIVM dicendum, quod magis & minus non diuerſificant ſpeciem, niſi propter diuerſam habitudinem ad rationem.

AD QVARTVM dicẽdũ, ꝙ bonũ fortius eſt ad mouẽdũ q̃ malũ, qa malũ non agit niſi uirtute boni, vt Dion. dicit 4. c. * De diuĩ no. vñ malũ nõ facit difficultatẽ rõni, q̃ requirat uirtutẽ, niſi ſit excellens, ꝙ vř eſſe unũ in uno genere paſſionis. vñ circa iras nõ ponitř niſi una uirtus, ſ. manſuetudo, & ſimiliter circa audacias una ſola, ſ. fortitudo. Sed bonum ingerit difficultatẽ, quæ requirit uirtutem, ẽt ſi non ſit excellens in genere talis paſſionis, & iõ circa concupiſcentias ponuntur diuerſæ uirtutes morales, ut * dictum eſt. c. 4. par. 4. inter prin. & mediũ. in cor. ar.

QVAESTIO. LXI.

De uirtutib. cardinalib. in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de uirtutibus cardinalibus.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, utrum virtutes morales debeant dici cardinales uel principales.

¶ Secundo, de numero earum.

¶ Tertio, quæ ſint.

¶ Quarto, utrum differant ab inuicem.

¶ Quinto, utrũ diuidãtur conueniẽter in uirtutes politicas, & purgatorias, & purgati animi, & exẽplares.

ARTICVLVS PRIMVS. 322

Vtrum virtutes morales debeant dici cardinales vel principales.

AD PRIMVM ſic pceditur. Vř, ꝙ uirtutes morales nõ debeãt dici cardinales ſeu pricipales. Quæ. n. ex oppoſito diuidũt, ſunt ſimul natura, ut đr in * Prædicamẽtis, & ſic unũ nõ eſt altero principalius, ſed omnes uirtutes ex oppoſito diuidũt genus uirtutis. ergo nullæ earũ debẽt dici principales.

¶ 2 Præterea Finis pricipalior eſt his q̃ sũt ad finẽ, ſed uirtutes theologicæ sũt circa finem uirtutes autem morales ſunt circa ea quæ ſunt ad finem. ergo virtutes morales non debent dici principales ſeu cardinales, ſed magis theologicæ.

¶ 3 Præterea, Principalius eſt ꝙ eſt per eſſentiam, q̃ ꝙ eſt per participationem, ſed uirtutes intellectuales pertinẽt ad rationale per eſſentiã, uirtutes autem morales pertinent ad rationale per participationẽ, * ut ſupra dictũ eſt, ergo virtutes morales nõ ſunt principales, ſed magis virtutes intellectuales.

Infr q. 66. ar. 4. co. & 3. d. 33. q. 2. art. 5. q. 2. & uer. q. 1. ar. 12. ad 24. & q. 5. art. 1. ad 2. 4. & 11. * in poſt præ. c. de Simultat. to. 1. q. 58. ar. 1 & 2.

SED CONTRA eſt ꝙ * Amb. dicit ſuper Lucã, exponens illud, Beati pauperes ſpiritu, Scimus uirtutes eſſe quatuor cardinales, ſ. temperantiam, iuſtitiã, prudentiam, fortitudinem. hę autem ſunt virtutes morales. ergo uirtutes morales ſunt cardinales. l. 5. in Lucam. to. 5.

RESPON-

RESPONDEO dicendũ, ꝙ cum ſimpliciter de uirtute loquimur, intelligimur loq; de uirtute huma-
q.56.ar.3. na, uirtus aũt humana (vt * ſ. dictũ eſt) ſm perfectã rationẽ uirtutis dr̃, quæ requirit rectitudinem appetitus. Hmõi. n. virtus nõ ſolum facit facultatem bene agendi, ſed ipſum ẽt uſum boni operis cauſat. Sed ſm imperfectam rationẽ uirtutis dr̃ uirtus, quæ non requirit rectitudinẽ appetitus, quia ſolũ facit facultatem bene agendi, non autem cauſat boni operis uſum. Cõſtat autem ꝙ perfectum eſt principalius imperfecto. Et iõ uirtutes quæ cõtinent rectitudinem appetitus, dicunt̃ principales. hmõi aũt ſunt uirtutes morales & inter intellectuales ſola prudentia, quæ ẽt quodã mo-
q.58.ar.3. do moralis eſt ſm materiam, ut ex * ſupradictis patet.
adarg.1.& vnde conuenienter inter uirtutes morales ponuntur
q.57.ar.4. illæ quæ dicuntur principales, ſeu cardinales.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ qñ genus uniuocum diuiditur in ſuas ſpecies, tunc partes diuiſionis ex æquo ſe habẽt ſm rationem generis, licet ſm naturã rei una ſpecies ſit principalior & perfectior alia, ſicut homo aliis animalibus. Sed qñ eſt diuiſio alicuius analogi, quod dr̃ de pluribus ſm prius & poſterius, tunc nihil prohibet vnum eſſe principalius altero, ẽt ſm communem rationẽ, ſicut ſubſtantia principalius dicitur ens quàm accidens, & talis eſt diuiſio uirtutũ in diuerſa genera uirtutum, eo quòd bonum rationis non ſm eundem ordinem inuenitur in omnibus.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ virtutes theologicæ sũt ſupra hoĩem, ut * ſupra dictũ eſt. Vñ nõ ꝓpriè
q.58.ar.3. dicũt uirtutes humanæ, ſed ſuphumanæ uel diuinæ.
ad 3.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ aliæ uirtutes intellectuales & prudentia etſi ſint principaliores, quàm morales, quantum ad ſubiectum, non tamen sũt principaliores quantum ad rationem uirtutis, quæ reſpicit bonum, quod eſt obiectum appetitus.

323

ARTICVLVS II.

Vtrum ſint quatuor virtutes cardinales.

Infr.q.66. AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ nõ
art.1. & 4. ſint quatuor virtutes cardinales. Prudẽtia. n.
co. & 2.2. eſt directiua aliarũ uirtutũ moralium, ut ex *
prol. & q. ſupradictis patet, ſed id quod eſt directiuum aliorum
123. ar. 11. principalius eſt. ergo prudẽtia ſola eſt uirtus principalis.
& q.141. ¶ 2 Præterea, Virtutes principales ſunt aliquo mo-
ar.7. & 3. do morales, ſed ad operationes morales ordinamur
di.33.q.2. per rationem practicã & appetitum rectum, ut dr̃ in
art.1.q.3. 6. † Ethi. ergo ſolæ duæ uirtutes cardinales ſunt.
Et uer.q.1. ¶ 3 Præterea, Inter alias etiã virtutes una eſt princi
ar.1.ad 25 palior altera, ſed ad hoc, quòd uirtus dicatur princi-
& 26. & q. palis non requiritur ut quod principalis reſpectu om
5.ar.1. nium, ſed reſpectu quarundam. ergo videtur quod
* q.57.ar. ſint multo plures principales uirtutes.
4. SED CONTRA eſt, ꝙ * Greg dicit in 2. Mor. ꝙ
† li.6.eth. ĩ quatuor uirtutib. tota bona opis ſtructura cõſurgit.
c.1.tom.5. RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ numerus aliquorum
* li.2.mor. accipi põt aut ſm principia formalia, aut ſm ſubiecta,
c.36.circa & utroque modo inueniũtur quatuor cardinales
principiũ. virtutes, principiũ. n. formale uirtutis, de qua nũc loquimur, eſt rationis bonum, quod quidem dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo, ſm quod in ipſa conſideratione rationis conſiſtit, & ſic erit una uirtus principalis, quæ dr̃ prudentia. Alio modo, ſm quod circa aliquid ponitur rationis ordo, & hoc uel circa operationes, & ſic eſt iuſtitia, uel circa paſſiones, & ſic neceſſe eſt eſſe duas uirtutes. ordinẽ. n. rationis neceſſe ẽ ponere circa paſſiones, cõſiderata repugnãtia ipſarũ ad rõnẽ, q̃ quidẽ põt eſſe dupliciter. Vno modo, ſm qđ paſſio impellit ad aliquid contrarium rationi, & ſic neceſſe eſt quòd paſſio reprimatur, & ab hoc denominatur temperantia. Alio mõ ſm quod paſſio retrahit ab eo quod ratio dictat, ſicut timor periculorum uel laborũ. & ſic neceſſe eſt, ꝙ homo firmetur in eo ꝙ eſt rationis ne recedat, & ab hoc denominat̃ fortitudo. Et ſimiliter ſm ſubiecta idem numerus inuenitur. Quadruplex. n. inuenitur ſubiectũ huius uirtutis, de qua nunc loquimur, ſ. rationale per eſſentiam, quod prudentia perficit, & rationale p participationẽ, qđ diuiditur in tria, ſ. in uoluntatẽ, quæ eſt ſubiectũ iuſtitiæ, & in concupiſcibilẽ, quæ eſt ſubiectũ temperãtiæ, & in iraſcibilem, quæ eſt ſubiectum fortitudinis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ prudentia eſt ſimpliciter principalior omnibus, ſed aliæ ponuntur principales unaquæque in ſuo genere.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ rationale p participationem diuiditur in tria, ut * dictum eſt. in iſto ar.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ oẽs aliæ uirtutes, quarum una eſt principalior alia, reducuntur ad pdictas quatuor & quantum ad ſubiectum, & quantum ad rationes formales.

ARTICVLVS III.

Vtrũ aliæ uirtutes magis dẽant dici prĩcipales, q̃ iſtæ. 324

AD TERTIVM ſic ꝓcedit̃. Vr̃, ꝙ aliæ uir- art. priori
tutes magis debeãt dici principales, q̃ iſtæ. Id & poſter.
. n. qđ eſt maximum in unoquoque genere, vr̃ & locis ſi-
eſſe principalius: ſed magnanimitas opat̃ magnũ in bi notatis
omnib. virtutibus, vt dicit̃ in 4. * Eth. ergo magnani & 3. di. 33.
mitas maximè debet dici principalis virtus. q.2.ar.1.q.4.
¶ 2 Præterea, Illud per quod aliæ virtutes firmant̃, * li.4. eth.
videt̃ eſſe maximè principalis virtus. ſed humilitas eſt c 3.
huiuſmodi: dicit enim † Greg ꝙ q cæteras virtutes ſi † hom.7. i
ne humilitate cõgregat, quaſi paleas in ventũ portat. euan.in fi.
ergo humilitas videt̃ eſſe maximè principalis. illius.
¶ 3 Præterea, illud videtur eſſe maxime principale quod eſt pfectiſſimum; ſed hoc ptinet ad patiẽtiã ſecũdum illud Iacobi. 1 Patientia opus pfectum habet. ergo patientia debet poni principalis.

SED CONTRA eſt, ꝙ * Tullius in ſua Rhetorica ad has quatuor omnes alias reducit. li.2. de inuẽt. à me. ar. præce.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ, ſicut * ſupra dictũ eſt, hmõi quatuor uirtutes cardinales accipiunt̃ ſm quatuor formales rationes uirtutis, de qua loquimur. Quæ quidẽ in aliquibus actibus uel paſſionibus principaliter inueniunt̃, ſicut bonũ cõſiſtẽs ĩ cõſideratione rationis, principaliter inuenit̃ in ipſo rõnis imperio, nõ aũt in cõſilio, neq; in iudicio, ut * ſ dictũ eſt. q.57.ar.5.
Similiter aũt bonũ rõnis ꝓut ponitur in operationibus ſm rationẽ recti & debiti, principaliter inuenit̃ in cõmutationib. uel diſtributionib q̃ ſunt ad alterũ cũ æqualitate. bonũ aũt refrænãdi paſſiones principaliter inuenit̃ in paſſionib. quas maximè difficile eſt reprimere, ſ. in delectationibus tactus, bonum autem firmitatis ad ſtandũ in bono rõnis contra impetũ paſſionũ præcipuè inuenit in periculis mortis cõtra quæ difficillimũ eſt ſtare. Sic igit̃ pdictas quatuor uirtutes dupliciter conſiderare poſſumus. Vno modo, ſm cõmunes rõnes formales, & ſm hoc dicuntur principales, quaſi generales ad oẽs uirtutes, ut puta ꝙ oĩs uirtus, quæ facit bonũ in cõſideratione rationis, dicatur prudentia, & ꝙ oĩs uirtus, q̃ facit bonũ debiti & recti in operationibus dicatur iuſtitia, & oĩs uirtus quæ cohibet paſſiones & deprimit, dicatur tẽperantia, & omnis uirt' quæ facit firmitatẽ animi cotra qualcũque paſſiones, dicat̃ fortitudo & ſic multi loquũt de iſtis uirtutibus, tã ſacri doctores q̃ ẽt Philoſophi, & ſic aliæ uirtutes ſub ipſis continentur. vñ ceſſant oẽs obiectiones. Alio uerò modo pñt accipi, ſm quod iſtæ uirtutes denominantur ab eo quod eſt præcipuũ ĩ unaquaq; materia. Et ſic ſunt ſpeciales uirtutes cõtra alias diuiſæ: dicũtur tñ principales reſpectu aliarũ pp principalitatẽ materiæ, puta ꝙ prudentia dicatur quæ pceptiua eſt, iuſtitia, q̃ eſt circa actiones debitas inter æquales; tẽperãtia q̃ reprimit concupiſcẽtias delectationũ tactus, fortitudo, quæ firmat cõtra picula

mortis

mortis. Et ſic ēt ceſſant obiectiones, quia alię virtutes poſſunt habere aliquas alias principalitates; ſed iſtæ dicunt principales ratione materiæ, vt* ſ. dictum eſt.

* in iſtomet arti.

325

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ quatuor virtutes cardinales differant ab inuicē.

Infr. q. 66. ar. 2. cor. & 2. 2. q. 123 ar. 2. et 11. co 2. q. 149. art. 1. cor. 1. & 3. di. 33. q. 1. ar. 1. q. 3. et veri. q. 1. ar. 12. ad 13 & 26. & 2. ethic. lec. 8. cor. 1. & 3.

AD QVARTVM ſic proceditur, Vr, ꝙ quatuor prædictæ virtutes non ſint diuerſæ virtutes & ab inuicē diſtinctæ. Dicit n.* Greg in 22. Moral. Prudentia vera nō eſt, q̄ iuſta & tēperās, & fortis nō eſt: nec pfecta tēperantia, q̄ fortis, iuſta & prudens non eſt: nec fortitudo integra, q̄ prudēs, tēperans & iuſta nō eſt: nec vera iuſtitia, q̄ prudēs, & fortis, & tēperans non eſt. Hoc aũt nō contingeret, ſi pdictæ quatuor virtutes eſſent ab inuicē diſtinctæ: diuerſæ enim ſpecies eiuſdē generis nō denominant ſe inuicem. Ergo prædictæ virtutes non ſunt ab inuicem diſtinctæ.

*lib. 22. mor. c. 1. à med.

¶ 2 Præterea, Eorum quæ ab inuicē ſunt diſtincta, quod eſt vnius, nō attribuitur alteri: ſed illud qđ eſt tēperantiæ, attribuitur fortitudini. Dicit. n. Amb.† in 1. lib. de offic. Iure ea fortitudo vocat, qñ vnuſquiſq; ſeipſum vincit, nullis illecebris emollit, atq; inflectit. De tēperantia ēt* dicit, ꝙ modũ vel ordinē ſeruat oium, quę vel agenda vel dicenda arbitramur, ergo vr quòd huiuſmodi virtutes non ſunt ab inuicem diſtinctæ.

†lib. 1. ca. 36. paulò à pri to. 1. *Idē Am. ſunt li. 1. offic. c. 43.

¶ 3 Præterea, †Philoſophus dicit in 2. Ethic. quòd ad virtutem hęc requiruntur. Primum quidē ſi ſciens, deinde ſi eligens. & ſi eligens propter hoc, tertiũ aũt ſi firmè & immobiliter habeat ſe, & operetur: ſed horũ primum vr ad prudentiam pertinere, quæ eſt recta rō agibilium Secundum, ſ. eligere, ad tēperantiam, vt aliquis non ex paſſione, ſed ex electione agat, paſſionibus refrænatis. Tertium, vt aliquis pp debitum finem operetur, rectitudinē quandam continet, quæ vr ad iuſtitiā pertinere: aliud, ſcilicet firmitas & immobilitas pertinet ad fortitudinem. ergo quælibet harũ virtutũ eſt generalis ad oēs virtutes. ergo nō diſtinguunt ab inuicē.

†li. 2. ethi. cap. 4.

*li. 1. cap. 15. tom. 1.

SED CONTRA eſt, quod* Aug. dicit in li. de moribus Eccleſiæ, ꝙ quadripartita dr virtus ex ipſius amoris vario quodā affectu, & ſubiungit de prędictis quatuor virtutibus. prædictæ ergo quatuor virtutes ſunt ab inuicem diſtinctæ.

*art. pce.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut* ſuprà dictum eſt, pdictæ quatuor virtutes dupliciter à diuerſis accipiunt, quidā enim accipiunt eas prout ſignificant quaſdā generales conditiones humani animi, q̄ inueniunt in oibus virtutibus, ita ſ. ꝙ prudētia nihil ſit aliud, q̄ q̄dā rectitudo diſcretionis in quibuſcunq; actibus, vel materijs, iuſtitia verò ſit quædam rectitudo animi, per quā hō operat quod debet in quacunque materia: tēperantia vero ſit quædā diſpoſitio animi, quæ modũ quibuſcunq; paſſionibus vel operationibus impōit, ne vltra debitũ efferant, fortitudo verò ſit quædā diſpoſitio aiæ, per q̄ firmet in eo, quod eſt ſm rōnē cōtra quoſcunq; impetus paſſionũ, vel opationũ labores, Hæc aũt quatuor ſic diſtincta non importāt diuerſitatē habituũ virtuoſorũ quantũ ad iuſtitiā, tēperantiā, & fortitudinē: cuilibet enim virtuti morali ex hoc quod eſt habitus, conuenit q̄dā firmitas, vt à contrario non moueat, quod dictũ eſt ad fortitudinē ptinere, ex hoc vero, quod eſt virtus, habet ꝙ ordinetur ad bonũ, in quo importat rō recti vel debiti, quod dicebat ad iuſtitiam pertinere, in hoc verò ꝙ eſt virtus moralis, rōnē participans, habet ꝙ modũ rōnis in oibus ſeruet, & vltra ſe non extendat, quod dicebat pertinere ad temperantiam, ſolum aũt hoc quod eſt diſcretionem habere (quod attribuebat prudentiæ) videtur diſtingui ab alijs tribus, inquantum hoc eſt ipſius rōnis p eſſentiā: alia verò tria important quandā participationē rōnis per modum applicationis cuiuſdā ad paſſiones vel operationes. Sic igitur ſm prædicta prudentia quidem eſſet virtus diſtincta ab alijs tribus: ſed alię tres non eſſent virtutes diſtinctæ ab inuicē Manifeſtũ eſt enim, ꝙ vna & eadē virtus, & eſt habitus & eſt virtus, & eſt moralis Alij verò & melius accipiunt has quatuor virtutes ſm quod determinant ad materias ſpeciales: vnaquæq; quidē illarum ad vnam materiam, in qua principaliter laudatur illa generalis cōditio, à qua nomen virtutis accipitur, vt* ſuprà dictũ eſt, & ſm hoc manifeſtum eſt, quod prædictæ virtutes ſunt diuerſi habitus ſecundum diuerſitatem obiectorum diſtincti. *ar. pręce.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Greg.* loquit de prædictis quatuor virtutibus ſm primam acceptionem Vel pōt dici, ꝙ iſtæ quatuor virtutes denominantur ab inuicem per redundantiam quandā, id enim qđ eſt prudentiæ, redundat in alias virtutes, inquantum à prudentia diriguntur; vnaquæque uero aliarũ redundat in alias ea rōne, ꝙ qui pōt, quod difficilius eſt, poteſt & id, quod minus eſt difficile, vnde qui poteſt refrænare concupiſcentias delectabilium ſm tactum, ne modum excedat, quod eſt difficillimũ, ex hoc ipſo redditur habilior, vt refrænet audaciā in periculis mortis, ne vltra modum procedat, quod eſt longè facilius, & ſecũdum hoc fortitudo dr temperata. Temperantia etiam dr fortis ex redundantia fortitudinis in tēperantiā, inquantũ ſcilicet ille qui per fortitudinē habet aīum firmum contra pericula mortis, quod eſt difficillimũ, eſt habilior vt retineat animi firmitatem contra impetus delectationũ, qa, vt dicit* Tull. in 1. de offi. Nō eſt conſentaneũ, vt q metu nō frangat, cũ frangi cupiditate, nec, q inuictũ ſe à labore pſtiterit, vinci à voluptate. Et per hoc ēt patet reſponſio ad SECVNDVM. Sic enim tēperantia in oībus modum ſeruat, & fortitudo cōtra illecebras voluptatum aīum ſeruat inflexũ, vel inquantum iſtæ virtutes denominant quaſdam generales cōditiones virtutũ, vel p redundātiā pdictam*.

loco citato in argumen. 1.

*li. 1. in ca. cuius titulus eſt. Vera magnanimitas in duob' potiſſimũ ſita.

*In pced. ſolui.

†li 2. eth. cap 4.

*In Corp. ar.

326

3. diſ. 33. q. 1 ar. 4 ad 2 & di. 34. q 1 art. 1. ar. 6 & ad eius lo & veri. q. 26. ar. 8. ad 2. & q. 5. ar. 4. ad 7.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ illæ quatuor generales virtutũ conditiones, quas ponit† Philoſophus, nō ſunt proprię prędictis virtutibus, ſed poſſunt eis appropriari ſecundum modum iam* dictum.

ARTICVLVS V.

Vtrũ virtutes cardinales conuenienter diuidātur in virtutes politicas, purgatorias, purgati aī et exēplares.

*li 1. in c. 8 poſt med.

†li. 10. eth. ca. 8.

AD QVINTVM ſic pcedit. Vr, ꝙ inconueniēter hmōi quatuor virtutes diuidant in virtutes exēplares, purgati animi, purgatorias & politicas. Vt. n.* Macrobius dicit in 1. ſup ſomniũ Scipionis, virtutes exēplares ſunt, q̄ in ipſa diuina mente conſiſtũt, ſed Philoſop. in 10.† Eth dicit, ꝙ ridiculũ eſt Deo iuſtitiā, fortitudinē, tēperātiā, & prudentiā attribuere. ergo virtutes huiuſmodi non poſſunt eſſe exēplares.

*li. 1. cap. 8 poſt. me

†q 59. ar. 2 & 5.

¶ 2 Præterea, Virtutes purgati animi dicunt, quæ ſunt abſque paſſionibus. Dicit enim ibidem* Macrobius qđ tēperantiæ & purgati animi eſt, terrenas cupiditates non reprimere, ſed penitus obliuiſci, fortitudinis aũt paſſiones ignorare, nō vincere. Dictũ eſt aũt † ſ. ꝙ hmōi virtutes ſine paſſionibus eſſe non poſſunt. ergo hmōi virtutes purgati animi eſſe non poſſunt.

*paulo ante verba citata.

† in loco citato ar. præce. ad 1. arg.

¶ 3 Præterea, Virtutes* purgatorias dicit eſſe eorũ, qui quadā humanorũ fuga ſolis ſe inſerunt diuinis, ſed hoc vr eſſe vitioſum. Dicit. n Tullius in 1. de † offi. ꝙ q deſpicere ſe dicunt ea q̄ pleriſque mirant, ſ. imperia & magiſtratus, his nō mō nō laudi, verũ ēt vitio dādũ puto. ergo non ſunt aliquę virtutes purgatoriæ.

* Macrob. loco citato ī arg. 2.

*li 5. eth. cap. 1.

¶ 4 Præterea, Virtutes politicas eſſe* dicit, qbus boni viri reipublicæ cōſulũt, vrbeſque tuent, ſed ad bonũ cōe ſola iuſtitia legalis ordinat, vt Philoſophus dicit in 5.* Ethic ergo aliæ virtutes non debent dici politicę

†li. 1. Cōmentar. I Somniũ. Scipionis ca. 8. ante me. eſt ante med. libri. 1.

SED CONTRA eſt, quod† Macrobius ibidē dicit, Plotinus inter Philoſophiæ pfeſſores cũ Platone princeps, Quatuor ſunt, inquit*, quaternarũ genera virtutũ, ex his primę politicæ vocantur, ſecundæ purgatoriæ, tertiæ animi iam purgati, quartæ exemplares.

*Plotinus ī li. de virtutibus.

RE-

*c.6.ãme. tom.1.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut* Aug. dicit in lib de moribus Eccleſiæ: Oportet vt anima aliquid ſequat ad hoc, vt ei poſſit virtus innaſci: & hoc Deus eſt, quẽ ſi ſequimur, bene viuimus. Patet igit ꝙ exẽplar humanæ virtutis in Deo præexiſtat, ſicut ẽt in eo præexiſtunt oĩum rerũ rõnes. †Sic igit virtus põt conſiderari, vel ꝓut eſt exẽplariter in Deo, & ſic dicunt virtutes exẽplares, ita ſ. ꝙ ipſa diuina mens in Deo, dicat prudentia; tẽperantia verò cõuerſio diuinæ intentionis ad ad ſeipſum, ſicut in nobis tẽperãtia dr̃ ꝑ hoc ꝙ cõcupiſcibilis conformat rõi, fortitudo aũt Dei eſt eius immutabilitas, iuſtitia verò Dei eſt obſeruatio legis æternæ in ſuis operibus, ſicut† Plotinus dixit. Et quia hõ ſm ſuã naturã eſt animal politicũ, virtutes hmõi ꝓut in hoĩe exiſtunt ſm conditionem ſuæ naturæ, politicæ vocant, prout ſcilicet hõ ſm has virtutes rectè ſe habet in rebus humanis gerendis, ſm quem modũ hactenus de his virtutib⁹ locuti ſumus ſed qa ad hoĩem pertinet, vt etiã ad diuina ſe trahat quantum poteſt, vt etiam Philoſophus dicit in 10 *Eth. & hoc nobis in ſacra ſcriptura cõmendat multipliciter (ſm illud Math. 5. Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter caleſtis perfectus eſt) neceſſe eſt ponere quaſdã virtutes medias inter politicas, quæ ſunt virtutes humanæ, & exẽplares, quæ ſunt virtutes diuinæ, quæ quidem virtutes diſtinguuntur ſm diuerſitatem motus & termini, ita ſcilicet quod quædã ſunt virtutes tranſeuntiũ, & in diuinã ſimilitudinẽ tendentiũ, & hæ vocant virtutes purgatoriæ, ita ſcilicet ꝙ prudentia oĩa mundana diuinorũ cõtẽplatione deſpiciat, omnemque aĩæ cogitationẽ in diuina ſola dirigat, tẽperantia verò relinquat, inquantũ natura patit, quæ corporis vſus requirit: fortitudinis aũt eſt, vt aĩa non terreat ꝓꝑ exceſſum à corpore & acceſſum ad ſuperna, iuſtitia verò eſt, vt tota aĩa cõſentiat ad hmõi ꝓpoſiti viã. Quædã verò ſunt virtutes iã aſſequentiũ diuinã ſimilitudinẽ, q̃ vocant virtutes iã purgati animi, ita ſ. ꝙ prudentia ſola diuina intueat, tẽperãtia terrenas cupiditates neſciat, fortitudo paſſiones ignoret, iuſtitia cum diuina mẽte perpetuo fœdere ſociet, eam ſcilicet imitando, quas qdẽ virtutes dicim⁹ eſſe beatorũ, vel aliquorũ ĩ hac vita ꝑfectiſſimorũ.

†Confer. hunc locum cum Macrob. li.1. in Sõniũ Scip. ca.8 poſt med.

† vide in Macrobio loco citato in argu. Sed contra. li.10. eth. c.7 non lõgè à fi.

ADPRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Philoſophus loquit de his virtutibus ſm quod ſunt circa res humanas puta iuſtitia circa emptiones vel venditiones, fortitudo aũt circa timores, temperantia circa concupiſcentias, ſic enim ridiculũ eſt eas Deo attribuere.

ADSECVNDVM dicendũ ꝙ virtutes humanæ ſunt circa paſſiones, ſ. virtutes hoĩum in hoc mundo cõuerſantiũ, ſed virtutes eorũq plenã beatitudinẽ aſſequunt, ſunt abſq; paſſionib. Vñ,* Plotinus dicit, ꝙ paſſiones, politicæ virtutes, molliunt id eſt, ad medium reducunt: ſcdæ (ſcilicet purgatoriæ) auferũt: tertia (quæ ſunt purgati animi) obliuiſcunt; in quartis (ſcʒ exẽplaribus) nefas eſt nominari: q̃uis dici poſſit, ꝙ loquit hic d̃ paſſionib⁹, ſm ꝙ ſignificãt aliquos ĩordinatos mot⁹

vide i Macrob loco citato in arg. Sed contra.

ADTERTIVM dicendũ, ꝙ deſerere rẽs humanas vbi neceſſitas imponit, vitioſum eſt, alias eſt virtuoſum. vñ parũ* ſ. Tullius pmittit: Hi forſitan cõcedẽdũ eſt rẽpublicã nõ capeſſentibus, q excellẽti ingenio, doctrinæ ſe dediderũt, & ij q aut valetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiore cã impediti à republica receſſerũt, cũ eius adminiſtrãdæ poteſtatẽ alijs laudeq; cõcederẽt. Qd̃ cõſonat ei, qd̃* Aug. dicit 19 de Ciuit. Dei, Otiũ ſanctũ q̃rit charitas veritatis, negociũ iuſtũ ſuſcipit neceſſitas charitatis, quã ſarcinã ſi nullus imponit, ꝑcipiẽdæ atque intuenda vacãdũ eſt veritati, ſi aũt imponitur, ſuſcipienda eſt ꝓꝑ charitatis neceſſitatem.

*loco citatõ in arg.3.

li. 19. de ciuit. Dei c. 19. nõ procul à fi. tom.5.

ADQVARTVM dicendũ, ꝙ ſola iuſtitia legalis directè reſpicit bonũ coe, ſed per imperiũ oẽs alias virtutes ad bonum commune trahit, vt in 5.* Ethic. dicit Philoſophus. Eſt eñ conſiderãdum, quod ad politicas virtutes ſecundum quod hic dicuntur, pertinet nõ ſolũ bene operari ad cõe, ſed ẽt bene operari ad partes cõis, ſ. ad domũ vel aliq̃ ſingularẽ perſonam.

li.5 eth c.2. poſt me

QVÆSTIO LXII.

De Virtutibus Theologicis, ĩ quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de virtutibus theologicis.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum ſint aliquæ virtutes Theologicæ.

¶ Secundo, vtrum virtutes Theologicæ diſtinguant ab intellectualibus & moralibus.

¶ Tertio, quot & quæ ſint.

¶ Quarto, de ordine earum.

327

ARTICVLVS I.

Vtrum ſint aliquæ virtutes theologicæ.

Inf. ar. 2. & 3. cor. & 3. diſ. 23 q. 1. ar. 4. q. 3. & di. 26. q. 2. art. 3. q. 1. cor. & veri. q. 5. ar. ad 12. & ar. 12. cor. fi.

AD PRIMVM ſic procedit. Vr̃, ꝙ non ſint aliquæ virtutes theologicæ: vt eñ dr̃ in 6.* Eth. virtus eſt diſpoſitio ꝑfecti ad optimũ dico aũt perfectum quod eſt diſpoſitũ ſm naturam, ſed id qd̃ eſt diuinum, eſt ſupra naturam hominis. ergo virtutes theologicæ non ſunt virtutes hominis.

¶ 2 Præterea, Virtutes theologicæ dicunt quaſi virtutes diuinæ, ſed virtutes diuinæ ſunt exẽplares, vt † dictum eſt, quæ quidem non ſunt in nobis, ſed in Deo. ergo virtutes theologicæ non ſunt virtutes hominis

*li. 7. phy. tex. 17. † q. 61. arti. 5.

¶ 3 Præterea, Virtutes theologicæ dicunt qbus ordinamur in Deũ, q eſt primũ principium & vltimus finis, ſed hõ ex ipſa naturã rõnis & voluntatis, habet ordinẽ ad primum principiũ & ad vltimũ finẽ non ergo requirunt aliqui habitus virtutum theologicarum quibus ratio & voluntas ordinetur in Deum.

SED CONTRA eſt, ꝙ præcepta legis ſunt de actibus virtutũ, ſed de actibus fidei, ſpei, & charitatis dant præcepta in lege diuina. Dr̃. n. Eccleſiaſtici. 2 Qui timetis Deũ, credite illi* Item, Sperate in illum. Item, Diligite illum ergo fides, ſpes, & charitas ſunt virtutes in Deum ordinantes ſunt ergo theologicæ.

*Ibidem

RESPONDEO dicendũ, ꝙ per virtutẽ ꝑficit hõ ad actus, quibus in beatitudinẽ ordinat, vt ex* ſupradictis patet. eſt aũt duplex hoĩs beatitudo ſiue felicitas, vt † ſ. dictũ eſt Vna quidẽ proportionata humanæ naturæ, ad quã ſ. hõ ꝑuenire põt ꝑ principia ſuæ naturæ. Alia aũt eſt beatitudo naturã hoĩs excedẽs, ad quã hõ ſola diuina virtute ꝑuenire põt ſm quandã diuinitatis participationem, ſm quod dr̃ 2. Pet. 1. ꝙ per Chr̃m facti ſumus conſortes diuinæ naturæ. Et quia hmõi beatitudo proportionem humanæ naturæ excedit, principia naturalia hoĩs, ex quibus procedit ad bene agendũ ſm ſuã proportionem, non ſufficiunt ad ordinandum hoĩem in beatitudinem prædictã: vñ oportet, ꝙ ſuperaddant homini diuinitus aliqua principia, per q̃ ita ordinet ad beatitudinem ſupernaturalem, ſicut ꝑ principia naturalia ordinat ad finem connaturalem: non tñ abſque adiutorio diuino: & hmõi principia virtutes dicunt theologicæ, tũ qa habent Deum pro obiecto, inquantum per eas rectè ordinamur in Deum: tũ quia à ſolo Deo nobis infundunt, tũ quia ſola diuina reuelatione ĩ ſacra ſcriptura hmõi virtutes tradunt.

q. 3. ar. 5. & q. 4. ar. 7 & q. 51. artic. 1. † q. 3. ar. 2 ad 4. & ar. 5. & q. 5. art. 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ aliqua natura põt attribui alicui rei dupliciter. Vno mõ eſſentialiter, & ſic hmõi virtutes theologicæ excedunt hoĩs naturã. Alio mõ participatiuè, ſicut lignum ignitum participat naturam ignis, & ſic quodammodo fit homo particeps diuinæ naturæ, vt* dictum eſt, & ſic iſtæ virtutes conueniunt homini ſecundũ naturã participatã.

ĩ corp. ar.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ iſtæ virtutes non dicuntur diuinæ, ſicut quibus Deus ſit virtuoſus: ſed ſicut quibus nos efficimur virtuoſi à Deo, & in ordine ad Deum vnde non ſunt exemplares ſed exemplatæ.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ad Deũ naturaliter rõ & voluntas ordinatur prout eſt naturæ principium

pium & finis, ſecundum tamen proportionem naturæ. Sed ad ipſum ſecundum quod eſt obiectum beatitudinis ſupernaturalis, ratio & voluntas ſecundum ſuam naturam non ordinantur ſufficienter.

328

ARTICVLVS II.

Vtrum virtutes theologicæ diſtinguantur ab intellectualibus & moralibus.

Sup. q.58. art.2. & 3. diſt 23. q. 1 art.4. q. 3. ad 4. & veri. q.14. at 3. ad 9. & veri. q. 1. arti. 12. cor.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, ꝙ virtutes theologicæ nõ diſtinguantũ à moralibus & intellectualib. Virtutes n theologicæ ſi ſunt in aĩa humana, oportet ꝙ pficiant ipſam vel ſm partẽ intellectiuam, uel ſecundum partem appetitiuam; ſed virtutes, quæ perficiunt partem intellectiuam, dicuntur intellectuales virtutes aũt, quæ perficiunt partem appetitiuam, ſunt morales ergo uirtutes theologicæ nõ diſtinguuntur à virtutibus moralibus & intellectualib.

¶ 2 Præterea, Virtutes theologicæ dñr, quæ ordinant nos ad Deũ ſed inter intellectuales virtutes eſt aliqua, quæ ordinat nos ad Deũ, ſ. ſapientia, quæ eſt de diuinis, vtpote cauſam altiſſimã cõſiderans. ergo virtutes theologicæ ab intellectualibus virtutib. non diſtinguũtur.

lib.1.c.15. to.1. ¶ 3 Præterea, * Aug. in lib. de moribus Eccleſiæ manifeſtat in quatuor virtutibus cardinalibus, ꝙ ſunt ordo amoris, ſed amor eſt charitas, q̃ ponitur virtus theologica. ergo virtutes morales nõ diſtinguũtur à theologicis.

SED CONTRA, Id quod eſt ſupra naturã hominis, diſtinguitur ab eo quod eſt ſecundum naturam hominis, ſed virtutes theologicæ ſunt ſuper naturã hominis. cui ſecundum naturam conueniunt virtutes intellectuales & morales, vt ex * ſupradictis patet, ergo diſtinguuntur ab inuicem. (q.58. ar.4. & 5.)

q.54 ar.2. RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut * ſ. dictũ eſt habitus ſpecie diſtinguuntur ſm formalem differentiam obiectorum, obiectum aũt theologicarum virtutũ eſt ipſe Deus, qui eſt vltimus rerum finis, prout noſtræ rationis cognitionem excedit: obiectum autem virtutũ intellectualium & moralium eſt aliquid quod humana ratione comprehendi poteſt. vnde virtutes theologicæ ſpecie diſtinguuntur à moralibus & intellectualibus.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ virtutes intellectuales & morales perficiũt intellectum & appetitum hominis ſecundũ proportionem naturæ humanæ, ſed theologicæ ſupernaturaliter.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ſapientia, q̃ à Philoſopho ponit intellectualis virtus conſiderat diuina ſm ꝙ ſunt inueſtigabilia rõne humana, ſed theologica virtus eſt circa ea, ſm quod rationẽ humanam excedunt.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ licet charitas ſit amor, nõ tamẽ omnis amor eſt charitas. Cum ergo dicitur, ꝙ omnis virtus eſt ordo amoris, põt intelligi vel de amore communiter dicto, vel de amore charitatis, ſi de amore cõiter dicto, ſic dicit quælibet virtus eſſe ordo amoris, inquantũ ad q̃libet cardinaliũ virtutũ requiritur ordinata affectio omnis aut affectionis radix & principiũ eſt amor, vt * ſupra dictũ eſt. ſi aũt intelligat de amore charitatis, non dat per hoc intelligi, ꝙ quælibet alia virtus eſſentialiter ſit charitas, ſed ꝙ oẽs aliæ virtutes aliqualiter à charitate dependeant, vt * ĩ. patebit.

q.25. ar.1. & 2. q.63 ar.2. & clarius 2.2. q 23. art.7.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter fides, ſpes, & charitas ponantur virtutes theologicæ.

329

2.2. prol. q.17. ar.6. & 3 d 23. qõ. 1 ar 5. & diſt.26. q 2. art.3. q.1 Et vet. q 1 art.5 ad 12. &

AD TERTIVM ſic proceditur, Videtur qđ inconuenienter ponantur tres virtutes theologicæ, fides, ſpes, & charitas. Virtutes n. theologicæ ſe habent in ordine ad beatitudinem diuinam ſicut inclinatio naturæ ad finem connaturalem, ſed inter virtutes ordinatas ad finem connaturalem ponitur una ſola virtus naturalis, ſcilicet intellectus principiorum, ergo debet poni vna ſola virtus theologica.

¶ 2 Præterea, Theologicæ virtutes ſunt perfectiores virtutib. intellectualib. & moralib. ſed inter intellectuales virtutes fides nõ ponit, ſed eſt aliqd minus virtute cũ ſit cognitio imperfecta ſimiliter & inter virtutes morales nõ ponitur ſpes, ſed eſt aliqd minus virtute, cũ ſit paſſio. ergo multo minꝰ dẽnt poni virtutes theologicæ. ar.12.c 8. & ad 10. Et 1.c.13. lec.2.fi. & lec.4.fi.

¶ 3 Præterea, Virtutes theologicæ ordinãt aĩam hoĩs ad Deum, ſed ad Deũ nõ põt aĩa hominis ordinari niſi per intellectiuam partem, in qua eſt intellectus & volũtas. ergo non debent eſſe niſi duæ virtutes theologicæ, vna q̃ perficiat intellectũ, alia quæ perficiat voluntatẽ.

SED CONTRA eſt, quod Apoſt. dicit 1. ad Cor. 13. Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * ſupra dictũ eſt, virtutes theologicæ hoc mõ ordinant hominẽ ad beatitudinẽ ſupernaturalem, ſicut per naturalẽ inclinationem ordinatur homo in finẽ ſibi connaturalem, hoc aũt contingit ſm duo. Primo quidem, ſm rationem vel intellectum, inquantũ continet prima principia vniuerſalia cognita nobis per naturale lumen intellectus, ex quibus procedit rõ tam in ſpeculandis, quàm in agendis. Secundo, per rectitudinẽ voluntatis naturaliter tendentis in bonum rõnis. Sed hæc duo deficiunt ab ordine beatitudinis ſupernaturalis, ſm illud 1 ad Corin. 2. Oculus non vidit, & auris nõ audiuit, & in cor hominis non aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligẽtibus ſe. vnde oportuit, quod quantũ ad vtrumq; aliquid homini ſupernaturaliter adderetur ad ordinandũ ipſum in finẽ ſupernaturalẽ. Et primo quidẽ quantũ ad intellectũ, adduntur homini quædã principia ſupernaturalia, quæ diuino lumine capiũtur, & hæc ſunt credibilia, de quibus eſt fides. Secundo verò eſt voluntas, q̃ ordinatur in illũ finẽ, & quantũ ad motũ intentionis in ipſum tẽdentẽ, ſicut in id quod eſt poſſibile conſequi, qđ pertinet ad ſpẽ, & quantũ ad vnionẽ quandã ſpiritualẽ, per quã quodãmodo transformatur in illũ finẽ, quod ſit ꝑ charitatẽ, appetitus. n. vniuſcuiuſq; rei naturaliter mouetur & tendit in finẽ ſibi connaturalẽ, & iſte motus prouenit ex quadam conformitate rei ad ſuum finem. (ar.1. huius quæſt.)

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ intellectus indiget ſpeciebus intelligibilib. per quas intelligat, & ideo oportet, qđ in eo ponatur aliquis habitus naturalis ſuperadditus potentiæ Sed ipſa natura voluntatis ſufficit ad naturalẽ ordinem in finẽ, ſiue quantũ ad intentionẽ finis, ſiue quantũ ad conformitatẽ ad ipſum, ſed in ordine ad ea, quæ ſupra naturam ſunt, ad nihil horum ſufficit natura potentiæ, & ideo oportet fieri ſuper additionem habitus ſupernaturalis quantum ad vtrunque.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ fides, & ſpes imperfectionẽ quandã importãt, quia fides eſt de his, quę non videntur, & ſpes de his quæ non hñt, unde habere fidem & ſpẽ de his, quæ ſubduntur humanæ poteſtati, deficit à rõne virtutis, ſed habere fidẽ & ſpem de his, q̃ ſunt ſupra facultatẽ naturæ humanæ, excedit omnẽ virtutem homini proportionatam, ſm illud 1. ad Corint. 1. Quod infirmum eſt Dei fortius eſt hominibus.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ad appetitũ duo pertinent, ſ. motus in finem, & conformatio ad finẽ per amorem; & ſic oportet, ꝙ in appetitu humano duæ virtutes theologicæ ponantur, ſcilicet ſpes & charitas.

330

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fides ſit prior ſpe, & ſpes charitate.

2.2. q.4 arti. 7. & q. 17. arti 7. & 8. Et 3. di.23. q 2. ar.3 q 1 & ar.5. Et veri. q 4. art. 3.

AD QVARTVM ſic proceditur, Videtur, quòd non ſit hic ordo theologicarum virtutũ, quòd fides ſit prior ſpe, & ſpes prior charitate. Radix n. eſt prior eo quod eſt ex radice, ſed charitas eſt radix omnium virtutum, ſm illud ad Epheſ. 3. In charitate radicati & fundati, ergo charitas eſt prior aliis.

¶ 2 Præterea, Aug. dicit in 1 de doct. Chriſt * Non põt aliquis diligere quod eſſe non crediderit, porrò ſi credit & diligit bene agendo, efficit, vt & ſperet, ergo videtur quòd fides præcedat charitatem, & charitas ſpem. (*li.1 c.37. à medio illius. to.3.)

¶ 3 Præterea,

¶ 3 Præterea, Amor eſt principiũ omnis affectionis,
*q.25 ar.2 vt ſupra dictũ eſt. * ſed ſpes nominat quandã affectio-
|q 40. nem, eſt enim quædam paſſio, vt ſupra dictum eſt. † er-
go charitas quæ eſt amor, eſt prior ſpe.

SED CONTRA eſt ordo, quo Apoſto. iſta enu-
merat, dicens, Nunc aũt manent fides, ſpes, & charitas.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ duplex eſt ordo, ſ.
generationis & perfectionis. Ordine quidẽ generatio-
nis quo materia eſt prior forma, & imperfectũ ꝑfecto,
in vno & eodẽ fides præcedit ſpem, & ſpes charitatem
ſm̃ actus, nam habitus ſimul infunduntur. Non.n. põt
in aliquid motus appetitiuus tendere vel ſperando vel
amando, niſi ꝙ eſt apprehenſum ſenſu aut intellectu. ꝑ
fidẽ aũt apprehẽdit intellectus ea quæ ſperat & amat.
Vnde oportet, ꝙ ordine generationis fides p̃cedat ſpẽ
& charitatem. Similiter aũt ex hoc homo aliqd amat,
ꝙ apprehendit illud vt bonum ſuum, per hoc autẽ ꝙ
homo ab aliquo ſperat ſe bonum conſequi poſſe, repu
tat ipſum in quo ſpem habet quoddam bonum ſuum,
vnde ex hoc ipſo ꝙ homo ſperat de aliquo, ꝓcedit ad
amandum ipſum, & ſic ordine generationis ſm̃ actus
ſpes præcedit charitatẽ. Ordine verò perfectionis cha
ritas præcedit fidem & ſpẽ, eo ꝙ tam fides quàm ſpes
per charitatem formatur, & perfectionem virtutis ac-
quirit, ſic.n. charitas eſt mater omniũ virtutũ, & radix
q.65.ar.4. inquantum eſt oĩum virtutum forma, vt ĩ. dicetur. *
& 2.2.q. ¶ Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM.
23.art.8. AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ Augu. loquiẽ de
ſpe, qua qs ſperat ex meritis iã habitis ſe ad beatitudi-
nẽ peruenturũ, qđ eſt ſpei formatæ, quę ſequit charita-
tẽ, põt aũt aliquis ſperare anteq̃ habeat charitatẽ, non
ex meritis, quæ iam habet, ſed quæ ſperat ſe habiturũ.
q 40. ar 7. AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ ſicut ſ. dictũ eſt,* cũ
de paſſionib ageretur, ſpes reſpicit duo, vnum quidem
ſicut principale obiectum, ſ. bonum quod ſperatur, &
reſpectu huius ſemper amor præcedit ſpẽ, nunquã.n.
ſperatur aliquod bonum niſi deſideratum & amatum.
Reſpicit etiam ſpes illum, à quo ſe ſperat poſſe cõſequi
bonum, & reſpectu huius primo quidẽ ſpes præcedit
amorem, quamuis poſtea ex ipſo amore ſpes augeatur,
per hoc.n. quòd aliquis reputat per aliquem ſe poſſe
conſequi aliquod bonum, incipit amare ipſum, & ex
hoc ipſo quòd ipſum amat, poſtea fortius de eo ſperat.

QVAESTIO LXIII.

De cauſa virtutum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de cauſa virtutum.
¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.
¶ Primo, vtrum virtus ſit in nobis à natura.
¶ Secundo, vtrum aliqua virtus cauſetur in nobis ex
aſſuetudine operum.
331 ¶ Tertio, vtrum aliquæ virtutes morales ſint in nobis
Supr q.51. per infuſionem.
art.1. Et 2. ¶ Quarto, vtrum uirtus, quã acquirimus ex aſſuetudi-
2 q.47. ar. ne operum, ſit eiuſdem ſpeciei cum virtute infuſa.
15. & 3 diſ.
33. qõ.1.ar. **ARTICVLVS PRIMVS.**
2. qõ.1. &
uer. q.1 ar. *Vtrum virtus inſit nobis à natura.*
2. & Gal.
5.lec.6.co. AD PRIMVM ſic proceditur. Vr quòd vir-
3. Et 2. E- tus ſit in nobis a natura. Dicit.n. Dam in 3.li *
thi. lect. 1. Naturales ſunt virtutes, & æqualiter inſunt
co.2. omnib. Et Antonius dicit in ſermo ad Monachos. Si na
*Dam lib. turã voluntas mutauerit, peruerſitas eſt. Conditio ſeruet,
3. orth fid & uirtus eſt. Et Mat. 4. ſup illud, Circuibat Ieſus, &c.
ca 14. non dicit gloſ. † Docet natura es virtutes, ſ. iuſtitiam, caſti-
ꝓcul à fi. tatem, humilitatem, quas naturaliter habet homo.
† Glo ordi ¶ 2 Præterea, Bonum virtutis eſt ſecundum ratonẽ
naria ibi. eſſe, vt ex dictis patet, * ſed id quod eſt ſecundũ ratio-
* q.55 art. nem, eſt homini naturale, cum ratio ſit hominis natu-
4 ad 2. ra, ergo virtus ineſt homini a natura.
¶ 3 Præterea, illud dicitur eſſe nobis naturale quod
nobis à natiuitate ineſt, ſed virtutes quibuſdam à na-
tiuitate inſunt. Dicitur enim Iob 31. Ab infantia creuit
mecum miſeratio, & de vtero egreſſa eſt mecum, ergo
uirtus ineſt homini à natura.

SED CONTRA, Id quod ineſt homini à natu-
ra, eſt oĩb. hominib cõe, & non tollitur per peccatum:
quia ẽt in dæmonib. bona naturalia manent, vt Dio.* cap.4.par.
dicit in 4.c. de di.no. ſed virtus non ineſt oĩb. hominib. 4. paulò à
& abijcitur ꝑ peccatũ, ergo non ineſt homini à natura. medio.

RESPONDEO dicendum, ꝙ circa formas cor-
porales, al qui dixerunt, ꝙ ſunt totaliter ab intrinſeco,
ſicut ponentes latitationem formarũ. aliqui vero quòd
totaliter ſint ab extrinſeco, ſicut ponentes formas cor-
porales eſſe ab aliqua cã ſeparata, aliqui verò, ꝙ par-
tim ſint ab intrinſeco, inquantum. ſ. præexiſtunt in ma-
teria in potentia, & partim ab extrinſeco, inquantum
ſ. reducuntur ad actum per agens. Ita ẽt circa ſcientias
& uirtutes aliqui quidem poſuerunt eas totaliter eſſe
ab intrinſeco, ita ſ. quòd omnes virtutes & ſcientiæ na-
turaliter præexiſtunt in anima, ſed per diſciplinam &
exercitiũ impedimenta ſcientiæ & virtutis tolluntur,
quæ adueniunt animæ ex corporis grauitate, ſicut cùm
ferrum clarificatur per limitationem, & hæc fuit opi-
nio Platonicorum. Alij uero dixerunt, ꝙ ſunt totaliter
ab extrinſeco, id eſt, ex influẽtia intelligentiæ agẽtis,
vt ponit Auic. Alij verò dixerũt, quòd ſm̃ aptitudinẽ,
ſcientiæ & virtutes ſunt in nobis à natura, non aũt ſm̃
perfectionem, vt Philo dicit in 2. Ethic.* & hoc verius lib.2.Ethi.
eſt. Ad cuius manifeſtationem oportet conſiderare, ꝙ circa lib.
aliquid dr̃ alicui homini naturale dupliciter. Vno mo- prin. 10.5.
do ex natura ſpeciei. Alio modo ex natura indiuidui.
Et quia vnumquodq; habet ſpeciem ſm̃ ſuam formã,
indiuiduatur verò ſm̃ materiam, forma verò hominis
eſt anima rationalis, materia verò corpus, ideo id qđ
conuenit homini ſm̃ animam rationalem, eſt ei natu-
rale ſm̃ rationem ſpeciei: id verò quod eſt ei naturale
ſm̃ determinatam corporis complexionem eſt ei na-
turale ſm̃ naturam indiuidui. Quod.n. eſt naturale ho-
mini ex parte corporis ſm̃ ſpeciem, quodammodo re-
fertur ad animam, inquantum ſ. tale corpus eſt tali aĩę
proportionatum. Vtroq; aũt modo uirtus eſt homini
naturalis ſm̃ quandam inchoationem. Secundum qui-
dem naturam ſpeciei, inquantum in rõne hominis in-
ſunt naturaliter quædam principia naturaliter cogni-
ta, tam ſcibilium quàm agendorum, quæ ſunt quędam
ſeminaria intellectualiũ virtutum & moralium, & in-
quantum in voluntate ineſt quidam naturalis appeti-
tus boni, quod eſt ſm̃ rõnem. Secundum verò naturam
indiuidui, inquantum ex corporis diſpoſitione aliqui
ſunt diſpoſiti, uel melius, vel peius ad quaſdã virtutes,
prout. ſ. uires quædam ſenſitiuæ actus ſunt quarundã
partium corporis, ex quarũ diſpoſitione adiuuãtur vel
impediuntur hmõi vires in ſuis actibus, & per conſe-
quẽs uires rationales, quibus hmõi ſenſitiuæ uires de-
ſeruiunt, & ſm̃ hoc unus homo habet naturalem apti-
tudinem ad ſcientiam, alius ad fortitudinem, alius ad
temperantiam. Et his modis tam uirtutes intellectua-
les quàm morales ſm̃ quandam aptitudinis inchoatio
nem ſunt in nobis à natura, non autem conſumma-
tio earum. quia natura determinatur ad unum, con-
ſummatio aut huiuſmodi uirtutum non eſt ſm̃ unum
modum actionis, ſed diuerſimodè ſecundum diuerſas
materias, in quibus uirtutes operantur, & ſecundum
diuerſas circunſtantias. Sic ergo patet, quòd uirtutes
in nobis ſunt à natura ſm̃ aptitudinem & inchoatio-
nem, non autem ſecundum perfectionem, præter uir-
tutes theologicas, quæ ſunt totaliter ab extrinſeco.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam primæ
duæ rõnes procedunt ſm̃ quod ſeminaria uirtutũ in-
ſunt nobis à natura inquantũ rationales ſumus. Tertia
uero ratio procedit ſm̃ quod ex naturali diſpoſitione
corporis quàm habet ex natiuitate, unus habet apti-
tudinem

tudinem ad miſerendum, alius ad temperatè viuendū, alius ad aliam virtutem.

ARTICVLVS II.

332 *Vtrum aliqua virtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum.*

Supr. q. 51 art. 2. & 3. & iſ. q. 65 ar 2. cor. & q. 92 ar. 1. ad 1. & 2. di 44. q. 2. art 1. ad 6. & 3. di. 33 q. 1. ar. 2. q. 2. Et ueri. q 1. ar. 9. * In li. ſententiarū q ſūt ex Augu. decerptæ, c. 106. tom. 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, quòd virtutes in nobis cauſari non poſſint ex aſſuetudine operum. quia ſuper illud Rom 14. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. dicit gloſſ Augu.* Omnis infidelium vita peccatum eſt, & nihil eſt bonū ſine ſummo bono, ubi deeſt cognitio veritatis, falſa eſt uirtus ēt in optimis moribus, ſed fides non pōt acquiri ex operibus, ſed cauſatur in nobis à Deo ſecūdū illud Ephe 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, ergo nulla uirtus poteſt in nobis acquiri ex aſſuetudine operum.

¶ 2 Præterea, Peccatum cùm contrarietur virtuti, nō compatitur ſecum virtutem ſed homo non poteſt uitare peccatum niſi per gratiam Dei, ſecundum illud Sap. 8. Didici quòd non poſſum eſſe aliter continens niſi Deus dederit, ergo nec uirtutes aliquæ poſſunt in nobis cauſari ex aſſuetudine operū, ſed ſolum dono Dei.

¶ 3 Præterea, Actus, qui ſunt ſine virtute, deficiunt à perfectione virtutis, ſed effectus non poteſt eſſe perfectior cauſa, ergo uirtus non poteſt cauſari ex actibus, præcedentibus uirtutem.

Cap. 4. par. 4.

SED CONTRA eſt, quod Dio.* dicit 4. c. de di. no. quod bonū eſt virtuoſius quàm malum, ſed ex malis actibus cauſantur habitus vitiorum, ergo multò magis ex bonis actibus poſſunt cauſari habitus virtutum.

q. 51. ar. 2. & 3. & q. 55. ar. 4.

RESPONDEO dicendum, q̄ de generatione, habituum ex actibus in generali * ſ. dictū eſt, nūc autem ſpāliter quantum ad uirtutem conſiderandum eſt quòd ſicut ſ. dictum eſt, virtus hominis perficit ipſum ad bonum, cùm autem ratio boni cōſiſtat in modo, ſpecie, & ordine (vt * Aug. dicit in lib. de lib. de natura boni) ſiue in numero pondere, & menſura, vt dr̄ Sap. 11. oportet quod bonum hominis ſm aliquam regulā cōſideretur, quæ quidem eſt duplex, ut * ſ. dictū eſt ſ. rō humana, & lex diuina Et quia lex diuina eſt ſuperior regula, ideo ad plura ſe extendit ita, qd̄ quicquid regulat rōne humana, regulatur ēt lege diuina, ſed non cōuertitur. Virtus igitur hominis ordinata ad bonum, quod modificatur ſm regulā rōnis humanæ, poteſt ex actib. humanis cauſari inq̄tū hōmi actus ꝓcedūt à rōne, ſub cuius poteſtate & regula tale bonum conſiſtit, virtus vero ordinans hominem ad bonum, ſm quod modificatur per legem diuinam & nō per rōnē humanā nō pōt cauſari per actus humanos, quorū principium eſt rō, ſed cauſatur ſolum in nobis per operationē diuinā Et iō hmōi virtutem diffiniens * Aug poſuit in diffinitione uirtutis, Quam Deus in nobis ſine nobis operatur Et de hmōi, etiam virtute PRIMA ratio procedit.

li. de natura boni, c. 3. & 4 t. 6. * q 19. ar. 4

li 2. de li. arb. ca 18. & 19 to. 1. & ex 3 1 Pſal. 118. tom. 8.

AD SECVNDVM dicendū, q̄ virtus diuinitus infuſa maximè ſi in ſua perfectione conſideret, non cōpatitur ſecum aliquod peccatum mortale, ſed uirtus humanitus acquiſita, pōt ſecum cōpati aliquem actū peccati, etiam mortalis, quia vſus habitus in nobis eſt noſtræ uoluntati ſubiectus vt * ſ. dictum eſt. Non autem per vnum actum peccati corrumpitur habitus virtutis acquiſitæ, habitui. n. non cōtrariatur directè actus, ſed habitus, & ido licet ſine gratia homo non poſſit peccatum mortale vitare, ita q̄ nūquam peccet mortaliter nō tñ impeditur quin poſſit habitum virtutis acquirere per quā a malis operibus abſtineat, vt in pluribus, & præcipuè ab his quę ſunt valde rōni cōtraria Sunt etiā qdā peccata mortalia q̄ hō ſine gratia nullo mō pōt uitare, q̄ ſ. directè opponunt virtutib theologicis, q̄ ex dono gratiæ ſunt in nobis, hoc tñ infra manifeſtius fiet.

q. 44 ar. 1. in arg. Sed contr.

art. 1 hu' quæſ. & q. 51. art. 1.

AD TERTIVM dicendum, q̄ ſicut * dictum ē uirtutū acquiſitarū pręexiſtunt in nobis quædā ſemina ſiue principia ſm naturam, quæ quidem principia ſunt nobiliora uirtutibus eorum virtute acquiſitis, ſicut intellectus principiorū ſpeculabiliū eſt nobilior ſcientia cōcluſionū, & naturalis rectitudo rōnis eſt nobilior rectificatione appetitus, q̄ fit per participationē rōnis, quæ quidē rectificatio pertinet ad virtutem moralem. Sic igitur actus humani inquantum procedunt ex altiorib. principijs, poſſunt cauſare virtutes acquiſitas hūanas.

ARTICVLVS III.

Vtrū aliq̄ virtutes morales ſint in nobis per infuſionē. 333

Sup. q. 51. ar. 3. & q. 55. ar. 4. ad 6. & infr. q. 65. ar 2. Et 3 di 33 q. 1. art. 2. q. 3 & 4. di. fi. in 17 q. 1. art. 3. q. 1 cor. Et veri. q. 1. art. 10. * ar præc.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr, q̄ præter virtutes theologicas non ſint aliæ uirtutes nobis infuſæ à Deo Ea. n. q̄ poſſunt fieri à cauſis ſcdis nō fiunt immediatè a Deo, niſi fortè aliquando miraculoſè, quia vt Dio dicit, lex diuinitatis eſt ultima per media adducere, ſed uirtutes intellectuales & morales poſſunt ī nobis cauſari per noſtros actus, ut * dictū eſt, non ergo conuenieter cauſanē in nobis p infuſionem.

¶ 2 Præterea, In operib. Dei multo minus eſt aliqnid ſuperfluū q̄ in operib naturę, ſed ad ordinādū nos in bonū ſupernaturale ſufficiunt virtutes theologicæ, ergo non ſunt aliæ uirtutes ſupernaturales, quas oporteat in nobis cauſari à Deo.

¶ 3 Præterea, Natura non facit per duo quod pōt facere per vnum, & multo minus Deus, ſed Deus inſeruit animæ noſtræ ſemina uirtutū, vt dicit gl. Heb. 1. ergo nō oportet, q̄ alias virtutes in nobis per infuſionē cauſet.

SED CONTRA, eſt quod dicitur Sap 8. Sobrietatem & iuſtitiam docet, prudentiam & virtutem.

ar. 1 huius q. & q. 51. ar. 1. * q. 62. ar. 1.

RESPONDEO dicendū, quòd oportet effectus eſſe ſuis cauſis, & principijs proportionatos, omnes aūt virtutes tam intellectuales quàm morales, quæ ex noſtris actibus acquirunt, ꝓcedūt ex quibuſdā naturalib. principijs in nobis præexiſtentib (vt * ſ. dictum eſt) loco quorum naturaliū principiorū conferuntur nobis à Deo virtutes theologicæ, quibus ordinamur ad finē ſupernaturalē, ſicut * ſ. dictū eſt Vn oportet, quòd his etiam virtutib. theologicis proportionaliter rñdeāt alij habitus diuinitus cāti in nobis, q̄ ſic ſe hēant ad virtutes theologicas, ſicut ſe habent uirtutes morales & intellectuales ad principia naturalia uirtutum

AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ aliquę quidem virtutes morales & intellectuales poſſunt cauſari in nobis ex noſtris actibus tamen illæ non ſunt proportionatæ uirtutibus theologicis, & ideo oportet alias eis proportionatas immediatè à Deo cauſari

AD SECVNDVM dicendū, quod uirtutes theologicæ ſufficienter nos ordinant in finem ſupernaturalē ſecūdū quādam inchoationē, q̄tū ſ. ad ipſum Deū immediatè, ſed oportet quod per alias virtutes infuſas perficiatur anima circa alias res, in ordine tñ ad Deum.

AD TERTIVM dicendū, q̄ virtus illorum principiorū naturaliter inditorum non ſe extendit vltra ꝓportionem naturæ, & ideo in ordine ad finem ſupernaturalē indiget hō perfici p alia principia ſuperaddita.

ARTICVLVS IIII. 334

Vtrum virtus, quam acquirimus ex operum aſſuetudine, ſit eiuſdem ſpeciei cum virtute infuſa.

3. diſt. 33. q. 1 ar 2. q. 4. Et 4. di. 14 q 1. ar. 2 ad 4. & di. 50. q 1. ar. 2. ad 4. et ver. q. 1 art 10. ad 7. 8 & 9. & q. 5. ar. 4. cor.

AD QVARTVM ſic proceditur Vr, q̄ virtutes infuſæ nō ſint alterius ſpeciei à virtutib. acquiſitis. Virtus. n acquiſita, & virtus infuſa ſm prædicta nō uidētur differre niſi ſm ordinē ad ultimū finē, ſed habitus & actus humani non recipiūt ſpeciē ab ultimo fine. ſed à proximo, non ergo uirtutes morales vel intellectuales infuſæ differūt ſpecie ab acquiſitis.

¶ 2 Præterea, Habitus per actus cognoſcunt, ſed idē eſt actus temperantiæ infuſæ, & acquiſitæ, ſcilicet moderari concupiſcentias tactus ergo non differūt ſpecie.

¶ 3 Præterea, Virtus acquiſita & uirtus infuſa differunt ſecundum illud quod eſt immediatè à Deo factū, & à creatura, ſed idē eſt ſpecie hō, quē Deus formauit, & quē generat natura, & oculus, quem cæco nato dedit

& quem

¶ 3 Præterea, Amor eſt principiũ omnis affectionis, vt ſupra dictũ eſt. * ſed ſpes nominat quandã affectionem, eſt enim quædam paſſio, vt ſupra dictum eſt. † ergo charitas quæ eſt amor, eſt prior ſpe.

*q. 25 ar. 2 † q. 40.

SED CONTRA eſt ordo, quo Apoſto. iſta enumerat, dicens, Nunc aũt manent fides, ſpes, & charitas.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ duplex eſt ordo, ſ. generationis & perfectionis. Ordine quidẽ generationis quo materia eſt prior forma, & imperfectũ pfecto, in vno & eodẽ fides præcedit ſpem, & ſpes charitatem ſm actus, nam habitus ſimul infunduntur. Non. n. põt in aliquid motus appetitiuus tendere vel ſperando vel amando, niſi ꝙ eſt apprehenſum ſenſu aut intellectu. p fidẽ aũt apprehẽdit intellectus ea quæ ſperat & amat. Vnde oportet, ꝙ ordine generationis fides pcedat ſpẽ & charitatem. Similiter aũt ex hoc homo aliqd amat, ꝙ apprehendit illud vt bonum ſuum, per hoc autẽ ꝙ homo ab aliquo ſperat ſe bonum conſequi poſſe, reputat ipſum in quo ſpem habet quoddam bonum ſuum, vnde ex hoc ipſo ꝙ homo ſperat de aliquo, pcedit ad amandum ipſum, & ſic ordine generationis ſm actus ſpes præcedit charitatẽ. Ordine verò perfectionis charitas præcedit fidem & ſpẽ, eo ꝙ tam fides quàm ſpes per charitatem formantur, & perfectionem virtutis acquirit, ſic. n. charitas eſt mater omniũ virtutũ, & radix inquantum eſt oĩum virtutum forma, vt ĩ. dicetur. *

q. 65. ar. 4. & 2. 2. q. 23. art. 8.

¶ Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ Augu. loquitũ de ſpe, qua q̃s ſperat ex meritis iã habitis ſe ad beatitudinẽ peruenturũ, qđ eſt ſpei formatæ, quę ſequit charitatẽ, põt aũt aliquis ſperare anteq̃ habeat charitatẽ, non ex meritis, quæ iam habet, ſed quæ ſperat ſe habiturũ.

q. 40. ar 7.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ ſicut ſ. dictũ eſt, * cũ de paſſionib ageretur, ſpes reſpicit duo, vnum quidem ſicut principale obiectum, ſ. bonum quod ſperatur, & reſpectu huius ſemper amor præcedit ſpẽ, nunquã n. ſperatur aliquod bonum niſi deſideratum & amatum. Reſpicit etiam ſpes illum, à quo ſe ſperat poſſe cõſequi bonum, & reſpectu huius primo quidẽ ſpes præcedit amorem, quamuis poſtea ex ipſo amore ſpes augeatur, per hoc. n quod aliquis reputat per aliquem ſe poſſe conſequi aliquod bonum, incipit amare ipſum, & ex hoc ipſo quòd ipſum amat, poſtea fortius de eo ſperat.

QVAESTIO LXIII.

De cauſa virtutum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de cauſa virtutum. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum virtus ſit in nobis à natura.

¶ Secundo, vtrum aliqua virtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum.

331 ¶ Tertio, vtrum aliquæ virtutes morales ſint in nobis per infuſionem.

¶ Quarto, vtrum uirtus, quã acquirimus ex aſſuetudine operum, ſit eiuſdem ſpeciei cum virtute infuſa.

Supr q. 51. art. 1. Et 2. 2 q. 47. ar. 15. & 3 diſ. 33. q. 1. ar. 2. q. 1. & uer. q. 1 ar. 2. & Gal. 5. lec. 6. co. 3. Et 2. Ethi. lect. 1. co. 2.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum virtus inſit nobis à natura.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr quòd virtus ſit in nobis a natura. Dicit. n Dam in 3. li * Naturales ſunt virtutes, & æqualiter inſunt omnib. Et Antonius dicit in ſermo ad Monachos. Si naturã volũtas mutauerit, peruerſitas eſt. Conditio ſeruet, & uirtus eſt. Et Mat. 4. ſup illud, Circuibat Ieſus, &c. dicit gloſ. † Docet naturales virtutes, ſ. iuſtitiam, caſtitatem, humilitatem, quas naturaliter habet homo.

*Dam lib. 3. orth fid ca 14. non pcul à fi. † Glo ordinaria ibi.

¶ 2 Præterea, Bonum virtutis eſt ſecundum rationẽ eſſe, vt ex dictis patet, * ſed id quod eſt ſecundu ratione, eſt homini naturale, cum ratio ſit hominis natura, ergo virtus ineſt homini à natura.

* q. 55 art. 4 ad 2.

¶ 3 Præterea, illud dicitur eſſe nobis naturale quod nobis à natiuitate ineſt, ſed virtutes quibuſdam à natiuitate inſunt. Dicitur enim Iob 31. Ab infantia creuit mecum miſeratio, & de vtero egreſſa eſt mecum, ergo uirtus ineſt homini à natura.

SED CONTRA, Id quod ineſt homini à natura, eſt oĩb. hominib. cõe, & non tollitur per peccatum: quia ẽt in dæmonib. bona naturalia manent, vt Dio. * dicit in 4. c. de di. no. ſed virtus non ineſt oĩb hominib. & abijcitur p peccatũ, ergo non ineſt homini à natura.

cap. 4. par. 4. paulò à medio.

RESPONDEO dicendum, ꝙ circa formas corporales, aliqui dixerunt, ꝙ ſunt totaliter ab intrinſeco, ſicut ponentes latitationem formarũ. aliqui vero quòd totaliter ſint ab extrinſeco, ſicut ponentes formas corporales eſſe ab aliqua cã ſeparata, aliqui verò, ꝙ partim ſint ab intrinſeco, inquantum. ſ præexiſtunt in materia in potentia, & partim ab extrinſeco, inquantum ſ. educuntur ad actum per agens. Ita ẽt circa ſcientias & uirtutes aliqui quidem poſuerunt eas totaliter eſſe ab intrinſeco, ita ſ. quòd omnes virtutes & ſcientiæ naturaliter præexiſtunt in anima, ſed per diſciplinam & exercitiũ impedimenta ſcientiæ & virtutis tolluntur, quæ adueniunt animæ ex corporis grauitate, ſicut cùm ferrum clarificatur per limitationem, & hæc fuit opinio Platonicorum. Alij uero dixerunt, ꝙ ſunt totaliter ab extrinſeco, id eſt, ex influẽtia intelligentiæ agẽtis, vt ponit Auic. Alij verò dixerũt, quòd ſm aptitudinẽ, ſcientiæ & virtutes ſunt in nobis à natura, non aũt ſm perfectionem, vt Philo dicit in 2. Ethic. * & hoc verius eſt. Ad cuius manifeſtationem oportet conſiderare, ꝙ aliquid dr alicui homini naturale dupliciter. Vno modo ex natura ſpeciei. Alio modo ex natura indiuidui. Et quia vnumquodq; habet ſpeciem ſm ſuam formã, indiuiduatur verò ſm materiam, forma verò hominis eſt anima rationalis, materia verò corpus, ideo id qđ conuenit homini ſm animam rationalem, eſt ei naturale ſm rationem ſpeciei: id verò quod eſt ei naturale ſm determinatam corporis complexionem eſt ei naturale ſm naturam indiuidui. Quod n. eſt naturale homini ex parte corporis ſm ſpeciem, quodammodo refertur ad animam, inquantum ſ. tale corpus eſt tali alę proportionatum. Vtroq; aũt modo uirtus eſt homini naturalis ſm quandam inchoationem. Secundum quidem naturam ſpeciei, inquantum in rõne hominis inſunt naturaliter quædam principia naturaliter cognita, tam ſcibilium quàm agendorum, quæ ſunt quędam ſeminaria intellectualiũ virtutum & moralium, & inquantum in voluntate ineſt quidam naturalis appetitus boni, quod eſt ſm rõnem. Secundum verò naturam indiuidui, inquantum ex corporis diſpoſitione aliqui ſunt diſpoſiti, uel melius, vel peius ad quaſdã virtutes, prout. ſ. uires quædam ſenſitiuæ actus ſunt quarundã partium corporis, ex quarũ diſpoſitione adiuuãtur vel impediuntur hmõi vires in ſuis actibus, & per conſequẽs uires rationales, quibus hmõi ſenſitiuæ uires deſeruiunt, & ſm hoc unus homo habet naturalem aptitudinem ad ſcientiam, alius ad fortitudinem, alius ad temperantiam. Et his modis tam uirtutes intellectuales quàm morales ſm quandam aptitudinis inchoationem ſunt in nobis à natura, non autem conſummatio earum, quia n tura determinatur ad unum, conſummatio aut huiuſmodi uirtutum non eſt ſm unum modum actionis, ſed diuerſimodè ſecundum diuerſas materias, in quibus uirtutes operantur, & ſecundum diuerſas circunſtantias. Sic ergo patet, quòd uirtutes in nobis ſunt à natura ſm aptitudinem & inchoationem, non autem ſecundum perfectionem, præter uirtutes theologicas, quæ ſunt totaliter ab extrinſeco.

lib. 2. Ethi. circa lib. prin. to. 5.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam primæ duæ rõnes procedunt ſm quod ſeminaria uirtutũ inſunt nobis à natura inquantũ rationales ſumus. Tertia uero ratio procedit ſm quod ex naturali diſpoſitione corporis quàm habet ex natiuitate, unus habet aptitudinem

tudinem ad miſerendum, alius ad temperatè uiuendũ, alius ad aliam virtutem.

332 ARTICVLVS II.

Vtrum aliqua virtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum.

Supr. q. 51 art. 2. & 3. & 1. 2. q. 65 ar 2. cor & q. 92 ar. 1. ad 1. & 2. di 44. q. 2. art 1. ad 6. & 3. di. 33 q. 1. ar. 2. q. 2. Et ueri. q. 1. ar. 9. * In li. ſententiarũ q̃ ſũt ex Augu. decerptæ, c. 106. tom. 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, quòd virtutes in nobis cauſari non poſſint ex aſſuetudine operum. quia ſuper illud Rom 14. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. dicit gloſſ Augu.* Omnis infidelium vita peccatum eſt, & nihil eſt bonũ ſine ſummo bono, ubi deeſt cognitio veritatis, falſa eſt uirtus etiam in optimis moribus, ſed fides non põt acquiri ex operibus, ſed cauſatur in nobis à Deo ſecũdũ illud Ephe 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, ergo nulla uirtus poteſt in nobis acquiri ex aſſuetudine operum.

¶ 2 Præterea, Peccatum cùm contrarietur virtuti, nõ compatitur ſecum virtutem ſed homo non poteſt uitare peccatum niſi per gratiam Dei, ſecundam illud Sap. 8. Didici quòd non poſſum eſſe aliter continens niſi Deus dederit, ergo nec uirtutes aliquæ poſſunt in nobis cauſari ex aſſuetudine operũ, ſed ſolum dono Dei.

¶ 3 Præterea, Actus, qui ſunt ſine virtute, deficiunt à perfectione virtutis, ſed effectus non poteſt eſſe perfectior cauſa, ergo uirtus non poteſt cauſari ex actibus, præcedentibus uirtutem.

Cap. 4. par. 4.

SED CONTRA eſt, quod Dio.* dicit 4. c. de di. no. quod bonũ eſt virtuoſius quàm malum, ſed ex malis actibus cauſantur habitus vitiorum, ergo multò magis ex bonis actibus poſſunt cauſari habitus virtutum.

q. 51. ar. 2. & 3. & q. 55. ar. 4.

RESPONDEO dicendum, ꝙ de generatione, habituum ex actibus in generali * ſ. dictũ eſt, nũc autem ſpãliter quantum ad uirtutem conſiderandum eſt quòd ſicut ſ. dictum eſt, virtus hominis perficit ipſum ad bonum, cùm autem ratio boni cõſiſtat in modo, ſpecie, & ordine (vt * Aug. dicit in lib. de lib. de natura boni) ſiue in numero pondere, & menſura, vt dr Sap. 11. oportet quod bonum hominis ſm aliquam regulã cõſideretur, quæ quidem eſt duplex, ut * ſ. dictũ eſt ſ. rõ humana, & lex diuina Et quia lex diuina eſt ſuperior regula, ideo ad plura ſe extendit ita, qđ quicquid regulatur rõne humana, regulatur et lege diuina, ſed non cõuertitur. Virtus igitur hominis ordinata ad bonum, quod modificatur ſm regulã rõnis humanæ, poteſt ex actib. humanis cauſari inqñtũ hõmi actus ꝓcedũt à rõne, ſub cuius poteſtate & regula tale bonum conſiſtit. virtus vero ordinans hominem ad bonum, ſm quod modificatur per legem diuinam & nõ per rõnẽ humanã nõ põt cauſari per actus humanos, quorũ principium eſt rõ, ſed cauſatur ſolum in nobis per operationẽ diuinã. Et iõ hmõi virtutem diffiniens * Aug po'uit in diffinitione uirtutis, Quam Deus in nobis ſine nobis operatur Et de hmõi, etiam virtute PRIMA ratio procedit.

li. de natura boni, c. 3. & 4. t. 6. * q 19. ar. 4

li 2. de li. arb. ca 18. & 19 to. 1. & tex 3. i Pſal. 118. tom. 8.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ virtus diuinitus infuſa maximè ſi in ſua perfectione conſideretur, non cõpatitur ſecum aliquod peccatum mortale, ſed uirtus humanitus acquiſita, põt ſecum cõpati aliquem actũ peccati, etiam mortalis, quia vſus habitus in nobis eſt noſtræ uoluntati ſubiectus vt * ſ. dictum eſt. Non autem per vnum actum peccati corrumpitur habitus virtutis acquiſitæ, habitui n. non cõtrariatur directè actus, ſed habitus, & ideo licet ſine gratia homo non poſſit peccatum mortale vitare, ita ꝙ nũquam peccet mortaliter nõ tñ impeditur quin poſſit habitum virtutis acquirere per quã a malis operibus abſtineat, vt in pluribus, & præcipuè ab his quæ ſunt valde rõni cõtraria Sunt etiã q̃dã peccata mortalia q̃ hõ ſine gratia nullo mõ põt uitare, q̃ ſ. directè opponunt virtutib theologicis, q̃ ex dono gratiæ ſunt in nobis, hoc tñ infra manifeſtius fiet.

q. 44 ar. 3. in arg. Sed contr.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut * dictum ẽ uirtutũ acquiſitarũ præexiſtunt in nobis quædã ſemina ſiue principia ſm naturam, quæ quidem principia ſunt nobiliora uirtutibus eorum virtute acquiſitis, ſicut intellectus principiorũ ſpeculabiliũ eſt nobilior ſcientia cõcluſionũ, & naturalis rectitudo rõnis eſt nobilior rectificatione appetitus, q̃ fit per participationẽ rõnis, quæ quidẽ rectificatio pertinet ad virtutem moralem. Sic igitur actus humani inquantum procedunt ex altiorib. pricipijs. poſſunt cauſare virtutes acquiſitas hũanas.

art. 1 hu' quæſ. & q. 51. art. 1.

ARTICVLVS III. 333

Vtrũ aliq̃ virtutes morales ſint in nobis per infuſionẽ.

Sup. q. 51. ar. 3. & q. 55. ar. 4. ad 6. & infr. q. 65. ar 2. Et 3 di 33 q. 1. art. 2. q. 3 & 4. di. fi. in 17 q. 1. art. 3. q. 1 cor. Et veri. q. 1. art. 10. * ar præc.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr, ꝙ pter virtutes theologicas non ſint aliæ uirtutes nobis infuſæ à Deo Ea. n. q̃ poſſunt fieri à cauſis ſcđis nõ fiunt immediatè a Deo, niſi fortè aliquando miraculosè, quia vt Dio dicit, lex diuinitatis eſt ultima per media adducere, ſed uirtutes intellectuales & morales poſſunt ĩ nobis cauſari per noſtros actus, ut * dictũ eſt, non ergo conuenienter cauſanẽ in nobis p infuſionem.

¶ 2 Præterea, In operib. Dei multo minus eſt aliquid ſuperfluũ q̃ in operib naturę, ſed ad ordinãdũ nos in bonũ ſupernaturale ſufficiunt virtutes theologicæ. ergo non ſunt aliæ uirtutes ſupernaturales, quas oporteat in nobis cauſari à Deo.

¶ 3 Præterea, Natura non facit per duo quod põt facere per vnum, & multo minus Deus, ſed Deus inſeruit animæ noſtræ ſemina uirtutũ, vt dicit gl. Heb. 1. ergo nõ oportet, ꝙ alias virtutes in nobis per infuſionẽ cauſet.

SED CONTRA, eſt quod dicitur Sap 8. Sobrietatem & iuſtitiam docet, prudentiam & virtutem.

RESPONDEO dicendũ, quòd oportet effectus eſſe ſuis cauſis, & principijs proportionatos, omnes aũt virtutes tam intellectuales quàm morales, quæ ex noſtris actibus acquirunt, ꝓcedũt ex quibuſdã naturalib. principijs in nobis præexiſtentib (vt * ſ. dictum eſt) loco quorum naturaliũ principiorũ conferuntur nobis à Deo virtutes theologicæ, quibus ordinamur ad finẽ ſupernaturalẽ, ſicut * ſ. dictũ eſt Vñ oportet, quòd his etiam virtutib. theologicis proportionaliter rñdeãt alij habitus diuinitus cãri in nobis, q̃ ſic ſe hẽant ad virtutes theologicas, ſicut ſe habent uirtutes morales & intellectuales ad principia naturalia uirtutum

ar. 1. huius q. & q. 51. ar. 1. * q. 62. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ aliquę quidem virtutes morales & intellectuales poſſunt cauſari in nobis ex noſtris actibus tamen illæ non ſunt proportionatæ uirtutibus theologicis, & ideo oportet alias eis proportionatas immediatè à Deo cauſari

AD SECVNDVM dicendũ, quod uirtutes theologicæ ſufficienter nos ordinant in finem ſupernaturalẽ ſecũdũ quãdam inchoationẽ, q̃tũ ſ. ad ipſum Deũ immediatè, ſed oportet quod per alias virtutes infuſas perficiatur anima circa alias res, in ordine tñ ad Deum.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ virtus illorum principiorũ naturaliter inditorum non ſe extendit vltra ꝓportionem naturæ, & ideo in ordine ad finem ſupernaturalẽ indiget hõ perfici p alia principia ſuperaddita.

ARTICVLVS IIII. 334

Vtrum virtus, quam acquirimus ex operum aſſuetudine, ſit eiuſdem ſpeciei cum virtute infuſa.

3. diſt. 33. q. 1 ar 2. q. 4. Et 4. di. 14 q 1. ar. 2 ad 4. & di. 50. q. 1. ar. 2. ad 4. et ver. q. 1 art 10. ad 7. 8 & 9. & q. 5. ar. 4. cor.

AD QVARTVM ſic proceditur Vr, ꝙ virtutes infuſæ nõ ſint alterius ſpeciei à uirtutib. acquiſitis. Virtus. n acquiſita, & virtus infuſa ſm prædicta nõ uidentur differre niſi ſm ordinẽ ad ultimũ finẽ, ſed habitus & actus humani non recipiũt ſpeciẽ ab ultimo fine. ſed à proximo, non ergo uirtutes morales vel intellectuales infuſæ differũt ſpecie ab acquiſitis.

¶ 2 Præterea, Habitus per actus cognoſcunt, ſed idẽ eſt actus temperantiæ infuſæ, & acquiſitæ, ſcilicet moderari concupiſcentias tactus. ergo non differũt ſpecie.

¶ 3 Præterea, Virtus acquiſita & uirtus infuſa differunt ſecundum illud quod eſt immediatè à Deo factũ, & à creatura, ſed idẽ eſt ſpecie hõ, quẽ Deus formauit, & quẽ generat natura, & oculus, quem cæco nato dedit

& quem virtus formatiua cauſat, ergo uidetur quòd eſt eadem ſpecie virtus acquiſita & infuſa.

SED CONTRA. Quælibet differentia in diffinitione poſita mutata diuerſificat ſpeciem, ſed in diffinitione virtutis infuſæ ponitur. Quam Deus in nobis ſine
q.55 ar 4. nobis operatur, ut * ſ. dictum eſt: ergo uirtus acquiſita, cui hoc non conuenit, nō eſt eiuſdem ſpeciei cū infuſa.

RESPONDEO dicēdū, quòd dupliciter habitus di-
q.54.ar.2. ſtinguuntur ſpecie. Vno modo, ſicut * prædictum eſt ſm ſpeciales & formales rationes obiectorum, obiectum autem uirtutis cuiuslibet eſt bonum conſideratū in materia propria, ſicut temperantiæ obiectum eſt bonum delectabilium in concupiſcentijs tactus. cuius quidem obiecti formalis ratio eſt à ratione, quæ inſtituit modum in his concupiſcentijs, materiale autem eſt id quod ex parte concupiſcentiarū. Manifeſtum eſt autem quòd alterius rationis eſt modus, qui imponitur in huiuſmodi concupiſcentijs ſecundum regulā rationis humanæ, & ſecundum regulam diuinam, puta in ſumptione ciborum ratione humana modus ſtatuitur, ut non noceat ualetudini corporis, nec impediat rōnis actum ſm autem regulam legis diuinæ requiritur, quòd hō caſtiget corpus ſuum & in ſeruitutē redigat per abſtinentiam cibi & potus, & aliorū hmōi. Vñ manifeſtum quòd tēperantia infuſa & acquiſita differūt ſpecie, & eadē rō eſt de alijs virtutib. Alio mō habit⁹ diſtinguūtur ſpecie ſm ea, ad q̄ ordinātur. Nō. n. eſt eadē ſpecie ſanitas hominis & equi, pp diuerſas naturas ad quas
lib. 3. Pol. ordinant, & eodē mō dicit * Philo. in 3 Polit. quod diuerſæ
ex c 3. ha- ſunt virtutes ciuium, ſecundum quod bene ſe habent
betur, t. 5. ad diuerſas politicas. Et per hūc etiā modū differūt ſpecie virtutes morales infuſæ, per quas hoies bene ſe hūt in ordine ad hoc, quod ſint ciues ſanctorum & domeſtici Dei, & aliæ uirtutes acquiſitæ ſm quas homo ſe bene habet in ordine ad res humanas.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uirtus infuſa, & acquiſita non ſolum differunt ſecundum ordinem ad ultimum finem, ſed etiam ſecundum ordinem
in cor. art. ad ꝓpria obiecta ut * dictum eſt.

AD SECVNDVM dicendū, quòd alia ratione modificat concupiſcentias delectabilium tactus tem-
in cor. ar. perantia acquiſita & temperantia infuſa, ut * dictum eſt: unde non habent eundem actum.

AD TERTIVM dicendum, quòd oculum cæci nati Deus fecit ad eundem actum, ad quē formantur, alij oculi ſecundum naturam, & ideo fuit eiuſdem ſpeciei & eadem ratio eſſet ſi Deus vellet miraculosè cauſare in homine virtutes quales acquiruntur ex actibus
in cor. art. ſed ita non eſt in propoſito, ut * dictum eſt.

QVAESTIO LXIIII.

De medio virtutum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ꝓprietatibus virtutum. Et primo quidem de medio virtutū. Secundo, de connexione virtutum. Tertio, de æqualitate earum. Quarto, de ipſarum duratione.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

335 ¶ Primo, vtrum uirtutes morales ſint in medio.
Infr. ar. 4. ¶ Secundo, utrum medium uirtutis ſit medium rei, vel
ad 1. & 4. rationis.
& 2. 2. q. ¶ Tertio, vtrū intellectuales virtutes cōſiſtāt in medio.
17. ar. 5. ad ¶ Quarto, vtrū uirtutes theologicæ cōſiſtant in medio.
2. & q 92.

ARTICVLVS PRIMVS.
ar. 1 cor. et
Vtrum virtutes morales ſint in medio.
3. diſt. 33.
q. 1. ar. 3 q AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quod uir-
1. & uer. tus moralis non conſiſtat in medio. Vltimum
q. 1. ar. 13. enim repugnat medij rationi ſed de rōne uirtu-
& eth. le. tis eſt vltimum, dicitur. n. in 1. de * cælo, quod virtus eſt
7. co. ſi. vltimum potentiæ: ergo uirtus moralis non conſiſtit
* li. 1. tex. in medio.
116. to. 2. ¶ 2 Præterea, Illud quod eſt maximum, non eſt medium, ſed quædam virtutes morales tendunt in aliquod maximū, ſicut magnanimitas eſt circa maximos honores, & magnificentia circa maximos ſumptus, ut dicitur in 4. † Eth. ergo non omnis virtus moralis eſt † li. 4 eth.
in medio. ca. 2. & 3.

¶ 3 Præterea, Si de ratione virtutis moralis ſit ī me- to. 5.
dio eſſe, oportet quod virtus moralis non perficiatur, ſed magis corrūpatur ꝑ hoc quod tēdit ad extremū, ſed quædā uirtutes morales perficiunt per hoc, quod tēdit ad extremū, ſicut uirginitas, q̄ abſtinet ab omni delectabili venereo, & ſic tenet extremū, & eſt perfectiſſima caſtitas, & dare omnia pauperibus eſt ꝑfectiſſima miſericordia uel liberalitas. ergo uidetur, quod non ſit de ratione uirtutis moralis eſſe in medio.

SED CONTRA eſt, quod * Philo. dicit in 2. Ethi. quod † 2. eth c.
virtus moralis ē habitus electiuus ī medietate exiſtēs. 6 poſt me

RESPONDEO dicēdū, quod ſicut ex * ſupradictis patet, virtus de ſui rōne ordinat hominē ad bonū, to. 5. q. 55. ar. 3.
moralis aūt uirtus propriè eſt perfectiua appetitiuæ partis animæ circa aliquā determinatam materiā. Menſura autem & regula appetitiui motus circa appetibilia eſt ipſa rō, bonū aūt cuiuſlibet menſurati & regulati conſiſtit in hoc, quod conformetur ſuę regulæ, ſicut bonum in artificiatis eſt, ut ſequatur regulam artis, malū aūt per conſequens in huiuſmodi eſt per hoc, quod aliquid diſcordat à ſua regula uel menſura. Quod quidē contingit vel per hoc quod ſuperexcedit menſurā, uel per hoc quòd deficit ab ea, ſicut manifeſtè apparet in oib regulatis & menſuratis. Et ideo patet, quod bonum virtutis moralis conſiſtit in adæquatione ad menſuram rationis. Manifeſtum eſt autē, quòd inter exceſſum, & defectum medium eſt æqualitas ſiue conformitas. Vñ manifeſtè apparet, quod virtus moralis in medio conſiſtit.

AD PRIMVM ergo dicendum quod virtus moralis bonitatem habet ex regula rationis, pro materia autē hēt paſſiones vel operationes. Si ergo comparetur virtus moralis ad rōnē, ſic ſm id quod rōnis eſt, habet rōnē extremi vnius, quod eſt conformitas, exceſſus verò & defectus hēt rationē alterius extremi, quod eſt difformitas. Si uerò cōſideretur uirtus moralis ſm ſuā materiā ſic hēt rōnē medij inq̄tū paſſionē reducit ad regulā rōnis. vñ Philo dicit in 2 Eth * quod uirtus ſm ſubſtātiā me- lib. 2. eth.
dietas eſt, inquātum regula virtutis ponit circa ꝓpriā ca. 6. poſt
materiam, ſecundū optimum autem & bene, eſt extre- med. to 5.
mitas, ſcilicet ſecundum conformitatem rationis.

AD SECVNDVM dicendum, quod medium & extrema conſiderantur in actionibus & paſſionib. ſm diuerſas circūſtantias, unde nihil ꝓhibet in aliqua virtute eſſe extremū ſm vnā circunſtantiā quod tū eſt mediū ſm alias circunſtantias per cōformitatem ad rōnē. Et ſic eſt in magnificētia & magnanimitate, nam ſi cōſideretur quantitas abſoluta eius in quod tēdit magnificus & magnanimus, dicetur extremum & maximum. ſed ſi conſideret hoc ipſum per comparationē ad alias circunſtantias, ſic habet rōnem medij, quia in hoc maximè tendunt huiuſmodi uirtutes ſecundum regulam rationis, i. ubi oportet, & qñ oportet, & pp quod oportet. Exceſſus aūt ſi in hoc maximum tendatur, qñ non oportet, vel ubi non oportet vel propter quod non oportet, defectus autē eſt ſi non tendatur in hoc maximū, vbi oportet & quando oportet & hoc eſt, quod Philoſ. dicit in 4.* Eth quod magnanimus eſt quidē magnitu- lib. 4. eth.
dine extremus, eo autem quod ut oportet, medius. c. 3. paulo à prin. t. 5

AD TERTIVM dicēdum, quòd eadē rō eſt de uirginitate & paupertate quæ eſt de magnanimitate: abſtinet n. virginitas ab omnib. uenereis, & paupertas ab omnib. diuitijs propter quod oportet, & ſm quod oportet, id eſt ſm mandatum Dei, & propter vitam æternā. Si autem hoc fiat ſecundum quod non oportet, id eſt, ſecundum aliquam ſuperſtitionem illicitam, vel etiam propter inanem gloriam, erit ſuperfluum: ſi autem non fiat quando oportet, vel ſecūdū quod oportet eſt ui-

eſt uitium per defectum, ut patet in tranſgredientib. uotum virginitatis, vel paupertatis.

336 ARTICVLVS II.

Vtrum medium virtutis moralis ſit medium rei, vel rationis.

2.2. q 58. ar.10.& 3. diſ.33.q.1 art.3.q 2. & 4 di 15. q.1.ar.1.q. 2. & mal. q.13. ar.2. cor.& ueri.q.1.art. 13. ad 12. 12.13.& 17 & quol.16 art.10.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ medium virtutis moralis non ſit medium rõnis, ſed mediũ rei. Bonum. n. virtutis moralis cõſiſtit in hoc, ꝙ eſt in medio, bonum aũt, vt dicitur in 6.* Met. eſt in rebus ipſis. ergo medium virtutis moralis eſt medium rei.

¶ 2 Præterea, Ratio eſt vis apprehenſiua, ſed virtus moralis non conſiſtit in medio apprehenſionum, ſed magis in medio operationũ & paſſionum, ergo medium virtutis moralis non eſt medium rationis, ſed medium rei.

¶ 3 Præterea, Medium, quod accipitur ſecundum ꝓportionẽ arithmeticam vel geometricam, eſt medium rei, ſed tale eſt medium iuſtitiæ, vt dicitur in 5.† Eth. ergo medium virtutis moralis non eſt medium rationis ſed rei.

*tex.8.t.3 † tex.3.& 4.

SED CONTRA eſt, quod Philoſ. dicit in 2. Eth. * quod virtus moralis in medio conſiſtit, quo ad nos determinata ratione.

* li.2.eth. c.6. to.5.

RESPONDEO dicendum, quod medium rõnis dupliciter põt intelligi. Vno mõ ſm qđ mediũ in ipſo actu rõnis exiſtit, quaſi ipſe actus rõnis ad mediũ reducatur, & ſic quia virtus moralis nõ perficit actum rõnis ſed actũ virtutis appetitiuæ, mediũ uirtutis moralis nõ eſt mediũ rõnis. Alio mõ põt dici mediũ rõnis id, qđ à rõne ponit in aliqua materia, & ſic omne mediũ uirtutis moralis eſt mediũ rõnis, quia ſicut *dictũ eſt, uirtus moralis dr̃ cõſiſtere in medio per cõformitatẽ ad rõnẽ rectã. (art. præc.) Sed qñq; contingit, ꝙ mediũ rõnis eſt et mediũ rei & tũc oportet, ꝙ virtutis moralis mediũ ſit mediũ rei, ſicut eſt in iuſtitia. Qñq; aũt mediũ rõnis nõ eſt mediũ rei, ſed accipitur per cõparationẽ ad nos, & ſic eſt mediũ in oĩb. alijs virtutibus moralibus, cuius ratio eſt quia iuſtitia eſt circa operationes, quæ conſiſtunt in rebus exterioribus in quibus rectum inſtitui debet ſimpliciter, & ſm ſe, vt * ſ. dictum eſt, (q 60.ar.2.) & iõ mediũ rõnis in iuſtitia eſt idẽ cũ medio rei, inq̃tũ ſ. iuſtitia dat vnicuiq; qđ debet & nõ plus nec minus. Aliæ uerò virtutes morales conſiſtunt circa paſſiones interiores. in quibus non põt rectum conſtitui eodẽ mõ ꝓpter hoc, quòd homines diuerſimode ſe habẽt ad paſſiones, & iõ oportet, ꝙ rectitudo rõnis in paſſionib. inſtituaẽ per reſpectũ ad nos, qui afficimur ſm paſſiones. Et ꝑ hoc patet rñſio ad obiecta. Nã primæ duæ rõnes ꝓcedũt de medio rõnis, ꝙ ſ. inuenit in ipſo actu rõnis, tertia vero rõ ꝓcedit de medio iuſtitiæ.

337 ARTICVLVS III.

Vtrum virtutes intellectuales conſiſtant in medio.

In ſ.arti.4. ad 1. & 2. & 3.di.33. q.1.art.3. q.3.& uer. q.1.ar.13 co &ad 5. & 19. & q.4. art.2. ad 7.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ virtutes intellectuales nõ conſiſtant in medio. Virtutes n. morales conſiſtunt in medio inq̃tum conformantur regulæ rationis, ſed virtutes intellectuales, ſunt in ipſa rõne, & ſic nõ videtur habere ſuperiorẽ regulã, ergo virtutes intellectuales non cõſiſtũt in medio.

¶ 2 Præterea, Mediũ virtutis moralis determinaẽ à virtute intellectuali. Dr̃ n. 2.* Ethi. quod virtus cõſiſtit in medietate determinata rõne, ꝓut ſapiens determinabit ſi igit virtus intellectualis iterũ cõſiſtit in medio, oportet, quod determinetur ſibi medium per aliquam aliam uirtutẽ, & ſic proceditur in infinitum in uirtutibus.

¶ 3 Præterea, Mediũ propriè eſt inter cõtraria, vt patet per Philo in 10.* Metap. ſed in intellectu non vr̃ eſſe aliqua contrarietas, cũ etiam ipſa contraria ſm quod ſunt in intellectu, nõ ſint contraria, ſed ſimul intelligantur, vt album & nigrum, & ſanum & ægrum. ergo in intellectualibus virtutibus non eſt medium.

* c.6 to.5. li. 10. met. text.22.& 23.to.3.

SED CONTRA eſt, ꝙ ars eſt virtus intellectualis vt dr̃ in 6.* Ethi. & tñ artis eſt aliquod medium, vt dr̃ in 2. Eth. ergo et uirtus intellectualis conſiſtit in medio

* li 6 eth. c.3. & 4 t 5.

RESPONDEO dicendum, ꝙ bonum alicuius, rei conſiſtit in medio, ſm qđ cõformatur regulæ vel menſuræ, quam contingit tranſcendere, & ab ea deficere, ſicut * dictũ eſt. (2. eth. c.6) Virtus autem intellectualis ordinatur ad bonũ ſicut & moralis, ut * ſ. dictum eſt, (ar.1.huius quæſt.) unde ſecundũ quod bonum virtutis intellectualis ſe habet ad menſurã ſic ſe habet ad rõnẽ medij, bonũ aũt uirtutis intellectualis eſt uerũ, (* q 56. ar. 3.) ſpeculatiuæ quidẽ uirtutis verum abſolutè ut in 6.* Eth. dicitur, (li.6 eth.c. 2.to.5.) practicæ aũt uirtutis verũ ſm cõformitatẽ ad appetitum rectum, verum autem intellectus noſtri abſolutè conſideratum eſt ſicut menſuratũ à re, res enim eſt menſura intellectus noſtri, ut dr̃ in 10.* Met. ex eo n. ꝙ res eſt uel non eſt ueritas eſt in opinione & in oratione. (li.10.met. tex.5.to.3) Sic igitur bonũ uirtutis intellectualis ſpeculatiuæ conſiſtit in quodã medio per cõformitatẽ ad ipſam rem, ſm quod dicit eſſe quod eſt, vel non eſſe quod nõ eſt, in quo rõ ueri cõſiſtit. Exceſſus aũt eſt ſm affirmationem falſam, per quam dicitur eſſe quod nõ eſt. Defectus aũt accipitur ſm negationem falſam, per quam dicitur non eſſe quod eſt. Verum autem virtutis intellectualis practicæ comparatum quidem ad rem, habet rationem menſurati, & ſic eodem modo accipitur mediũ ꝑ cõformitatẽ ad rẽ in uirtutib. intellectualibus practicis, ſicut in ſpeculatiuis, ſed reſpectu appetitus habet rationem regulæ & menſuræ. Vnde idẽ mediũ, ꝙ eſt uirtutis moralis, et ex ipſius prudentiæ, ſ. rectitudo rõnis ſed prudentiæ quidẽ eſt illud medium ut regulãtis, & menſurãtis, uirtutis aũt moralis ut menſuratæ, & regulatæ. Similiter exceſſus & defectus accipitur diuerſimodè vtrobique.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etiam virtus intellectualis habet ſuam menſurã, ut * dictũ eſt, & per conformitatem ad ipſam accipitur in ipſa medium (In cor.ar.)

AD SECVNDVM dicendum, quod non eſt neceſſe in infinitum procedere in uirtutibus, quia menſura, & regula intellectualis uirtutis non eſt aliquod aliud genus virtutis, ſed ipſa res

AD TERTIVM dicendũ, quòd ipſæ res cõtrariæ non habent contrarietatẽ in anima, quia vnum eſt rõ cognoſcendi alterum & tñ in intellectu eſt contrarietas affirmationis & negationis, q̃ ſunt cõtraria, ut dr̃ in fine * Perihermenias, (li. 2. Peri. c.vlt.to.1.) quia n. eẽ & nõ eſſe non ſunt cõtraria, ſed contradictoriè oppoſita, ſi cõſiderent ipſa ſignificata prout ſunt in rebus, quia alterum eſt ens & alterum eſt purè non ens, tñ ſi referanẽ ad actũ aĩæ, utrũque ponit aliqđ eẽ, uñ eſſe & nõ eſſe ſunt cõtradictoria, ſed opinio, qua opinamur ꝙ bonũ eſt bonũ, eſt cõtraria opinioni, qua opinamur ꝙ bonũ non eſt bonũ & inter huiuſmodi contraria mediũ eſt uirtus intellectualis.

338 RTICVLVS IIII.

Vtrum virtutes theologicæ conſiſtant in medio.

2.2.q.17. ar.5 ad 2. & 3. diſt. 33 q.1.ar. 3 qõ. 4 & ver.q 1.ar. 13. co. & ad 5.19.ar. 2 & qõ.1. ad 10. & 13. & Ro. 12. lect. 1. cor. 4.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ uirtus theologica conſiſtat in medio Bonum n. aliarũ uirtutũ conſiſtit in medio, ſed virtus theologica excedit in bonitate alias virtutes, ergo uirtus theologica multo magis eſt in medio.

¶ 2 Præterea, Mediũ virtutis moralis accipiẽ quidẽ ſm qđ appetitus regulaẽ ꝑ rationẽ intellectualis verò ſm ꝙ intellectus noſter mẽſuraẽ à re, ſed uirtus theologica, & perficit intellectũ, & appetitũ, ut * ſ. dictum eſt: ergo etiam uirtus theologica conſiſtit in medio.

¶ 3 Præterea, Spes, quæ eſt uirtus theologica, mediũ eſt inter deſperationem, & præſumptionem, ſimiliter etiam fides incedit media inter contrarias hæreſes, ut * Boetius dicit in lib. de duabus naturis. quod enim cõfitemur in Chriſto vnã perſonam & duas naturas, mediũ eſt inter hæreſim Neſtorij, qui dicit duas perſonas, & duas naturas & hæreſim Eutychis, q dicit vnã perſonam, & vnam

*q.62.ar.3 no remotè à prin. ſed clari' à med. li.

vnam naturā, ergo virtus theologica cōſiſtit in medio.

SED CONTRA, In omnibus, in quibus conſiſtit virtus in medio, contingit peccare per exceſſum, ſicut & p defectū, ſed circa Deum, qui eſt obiectum virtutis theologicæ, non contingit peccare per exceſſum. dicitur enim Eccleſ 43. Benedicentes Dominum exaltate illum quantum poteſtis, maior enim eſt omni laude. ergo uirtus theologica non conſiſtit in medio.

ar.1 huius quæſt.

RESPONDEO dicendum quòd ſicut * dictum eſt medium virtutis accipitur per conformitatē ad ſuā regulā, vel menſurā ſm quā contingit ipſam tranſcēdere, vel ab ea deficere. Virtutis autem theologicæ duplex pōt accipi mēſura. Vna quidem, ſecundum ipſam rōnem virtutis, & ſic menſura & regula virtutis theologicæ eſt ipſe Deus, fides enim noſtra regulatur ſm veritatem diuinam, charitas autem ſecundum bonitatē eius, ſpes autē ſm magnitudinem omnipotentiæ & pietatis eius, & iſta eſt mēſura excedens omnem humanā facultatē, vnde nunq̄ poteſt hō tm̄ diligere Deum, quātum diligi debet, nec tm̄ credere aut ſperare in ipſum quantum debet, vnde multo minus poteſt ibi eſſe exceſſus, & ſic bonū talis virtutis non conſiſtit in medio, ſed tanto eſt melius, quanto magis accedit ad ſummū. Alia vero regula vel menſura virtutis theologicæ eſt ex parte noſtra, quia etſi non poſſumus ferri in Deum quantū debemus, debemus tñ ferri in ipſum credendo, ſperādo, & amando ſecundum menſuram noſtræ cōditionis. vnde per accidens poteſt in virtute theologica conſiderari medium & extrema ex parte noſtra.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonū uirtutum intellectualium & moralium conſiſtit in medio p conformitatem ad regulam vel menſuram, quam tranſcendere cōtingit, quod non eſt uirtutibus theologicis, per ſe loquendo, ut * dictum eſt.

In cor. ar.

AD SECVNDVM dicendum, quòd uirtutes morales & intellectuales perficiunt intellectum & appetitum noſtrum in ordine ad menſuram & regulam creatam, virtutes autem theologicæ in ordine ad menſurā & regulam increatam. vnde non eſt ſimilis ratio.

AD TERTIVM dicendum, quod ſpes eſt media inter præſumptionem & deſperationem ex parte noſtra, inq̄tū aliquis præſumere dicitur ex eo, q ſperat à Deo bonum, quod excedit ſuam conditionem, vel non ſperat qd̄ ſm ſuā conditionē ſperare poſſet: nō aūt pōt eſſe ſuperabundātia ſpei ex parte Dei, cuius bonitas eſt infinita. Similiter ēt fides eſt media inter cōtrarias hæreſes, nō per cōparationē ad obiectū, q eſt Deꝰ cui non pōt aliquis nimis credere, ſed inq̄tū ipſa opinio hūana ē media inter cōtrarias opiniones, vt ex * ſ. dictis patet.

ar. 2. & 3. ad 3.

QVAESTIO LXV.

De connexione virtutum, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de connexione virtutum.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, vtrū virtutes morales ſint adinuicē connexæ.

339

¶ Secundum, vtrum virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate.

Inf.qō 73. ar 1. & 2. 2.q. 146. ar. 4.& 3. q 85. ar.6. cor. & 3. d.35 art. 1. & 2 & ver q. 5. articu. 2. &quol.12 ar.23.et 6. ethic fin. * cap. 1.& 2.tomo 5.

¶ Tertio, vtrum charitas poſſit eſſe ſine eis.

¶ Quarto, vtrum fides & ſpes poſſint eſſe ſine charitate.

¶ Quinto, vtrum charitas poſſit eſſe eis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uirtutes morales ſint adinuicem connexæ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd virtutes morales non ſint ex neceſſitate connexæ. virtutes enim morales quandoque cauſantur ex exercitio actuum, vt probatur in 2.* Ethico. ſed homo poteſt exercitari in actibus alicuius virtutis ſine hoc, quod exerceatur in actibus alterius virtutis. ergo vna virtus moralis pōt haberi ſine altera.

¶ 2 Præterea, Magnificētia & magnanimitas ſunt q̄dā virtutes morales: ſed aliquis pōt habere alias virtutes morales ſine hoc, q habeat magnificētiā & magnanimitatē. Dicit n. Philoſophus in 4.† Ethic q inops nō pōt eſſe magnificus, qui tamē poteſt habere alias quaſdam virtutes, & quòd ille qui paruis eſt dignus, & his ſe dignificat, temperatus eſt, magnanimus autem non eſt. ergo virtutes morales non ſunt connexæ.

† li. 4. eth. ca.2.circa med.to.5.

¶ 3 Præterea, Sicut uirtutes morales perficiunt partē appetitiuam animæ, ita uirtutes intellectuales perficiūt partem intellectiuā, ſed virtutes intellectuales nō ſunt connexæ: pōt.n. aliquis habere vnā ſcientiā ſine hoc, q habeat aliā. ergo ēt neq; virtutes morales ſūt connexæ.

¶ 4 Præterea, Si virtutes morales ſint connexæ, hoc nō eſt niſi quia connectuntur in prudentia, ſed hoc nō ſufficit ad connexionē uirtutū moralium. vt enim qd̄ aliquis poſſit eſſe prudens circa agibilia, quæ pertinēt ad unā uirtutē ſine hoc, quod ſit prudens in his, q̄ pertinent ad aliā, ſicut ēt aliquis poteſt habere artem circa aliqua factibilia ſine hoc, quod habeat artē circa alia. prudentia autem eſt recta ratio agibilium. ergo non eſt neceſſarium uirtutes morales eſſe connexas.

SED CONTRA eſt, quod * Amb dicit ſup Lucā. Connexæ ſibi ſunt concatenatæq́ue uirtutes, ut q unam habet, plures habere uideatur. † Aug etiā dicit in 6 de Tri. quod virtutes, quę ſunt in animo humano nullo mō ſeparantur abinuicem. Et * Greg dicit 22 Moraliū q vna uirtus ſine alijs aut omnino nulla eſt, aut imperfecta. Et † Tul. dicit in 2. de Tuſcul q̄. Si vnam virtutē confeſſus es te nō habere, nullā neceſſe eſt te habiturū.

Am. in illud Lucę6 Beati pau pere: ſpirit. circa fin. habet li 5.in Lu cam.to.5. † Augu.6. de tri c 4. in prin to mo 3. * lib 22. mor.ca.1. ad med.il lius. † lib.2.in fol 7. à pri lib.nu merando.

RESPONDEO dicendum, quòd virtus moralis pōt accipi vel perfecta, uel imperfecta. Imperfecta quidem moralis uirtus, ut tēperantia uel fortitudo, nihil aliud eſt, quam aliqua inclinatio in nobis exiſtens ad opus aliquod de genere bonorum faciendū, ſiue talis inclinatio ſit in nobis à natura, ſiue ex aſſuetudine & hoc mō accipiendo uirtutes morales nō ſunt cōnexę, uidemus.n. aliquē ex naturali complexione vel ex aliqua cōſuetudine eſſe promptum ad opera liberalitatis, qui tñ nō eſt prōptus ad opera caſtitatis, perfecta autē virtus moralis eſt habitus inclinans in bonū opus bene agendum, & ſic accipiendo virtutes morales, dicēdū eſt eas cōnexas eſſe, ut ferè ab oīb ponitur. Cuiꝰ rō duplex aſſignat ſm qd̄ diuerſimodè aliq virtutes cardinales diſtinguunt. Vt n.* dictū eſt, qdā diſtinguūt eas ſm quaſdā generales conditiones virtutū, utpote q diſcretio ptineat ad prudentiā, rectitudo ad iuſtitiā, moderantia ad tēperātiā, firmitas animi ad fortitudinē, in quacūq; materia iſta conſiderent, & ſm hoc manifeſtè apparet rō cōnexionis, non.n. firmitas habet laudē uirtutis ſi ſit ſine moderatione, vel rectitudine, aut diſcretione, & eadē ratio eſt de aliis. Et hāc rōnē connexionis aſſignat Greg. 22.* Moraliū, dicēs, q virtutes ſi ſint diſiūctæ nō pñt eſſe pfectæ ſm rōnē virtutis, q̄a nec prudētia vera eſt, quę iuſta tēperans & fortis non eſt. & idē ſubdit de alijs virtutib. Et ſim lē rōnē aſſignat * Aug in 6. De tri. Alij verò diſtinguūt prædictas virtutes ſm materias, & ſm hoc aſſignatur rō connexionis ab Ariſt. in 6 * Ethi. quia ſicut † ſupra dictum eſt, nulla virtus moralis, pōt ſine prudentia haberi, eo quòd proprium virtutis moralis eſt facere electionem rectam, cum ſit habitus electiuus. Ad rectam autem electionem nō ſolum ſufficit inclinatio in debitum finem, quod eſt directè per habitū, uirtutis moralis, ſed etiā q aliquis directè eligat ea quę ſunt ad finem, quod fit per prudentiam, quæ eſt cōſiliatiua, & iudicatiua & præceptiua eorum quæ ſunt ad finē. ſimiliter ēt prudentia non pōt haberi niſi habeanē virtutes morales, cùm prudentia ſit recta ratio agibilium, quę ſicut ex principijs procedit ex finibus agibiliū ad quos aliquis rectè ſe habet p virtutes morales, vñ ſicut ſcientia ſpeculatiua non pōt haberi ſine intellectu principiorū, ita nec prudentia ſine virtutib. moralibus ex quo manifeſtè ſequitur, uirtutes morales eſſe cōnexas.

q 61.ar. 3 & 4.

li.22.mor. ca. 1. poſt me. illius. li.6 de tri. ca.4.circa principiū. to.3. * li 6.ethi. c.vlt.to.5. † q. 58. ar. 4.

AD

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ virtutũ moraliũ quędã perficiunt hoĩem ſm cõem ſtatum, ſ. quantum ad ea quæ cõiter in omni uita hominum occurrunt agẽda. vnde oportet ꝙ homo ſimul exercitetur circa materias omnium virtutum moralium, & ſi quidẽ circa omnes exercitetur bene operando, acquiret habitus oĩum virtutum moralium, ſi aũt exercitetur bene operãdo circa vnam materiam, non aũt circa aliam, puta bene ſe habẽdo circa iras, non aũt circa concupiſcentias, acquiret q̃dem habitum aliquẽ ad refrænandum iras, qui tñ non habebit rõnem virtutis ꝑ defectum prudentiæ, quæ circa concupiſcentias corrumpitur, ſicut ẽt naturales inclinationes non habent perfectã rõnem virtutis, ſi prudentia deſit. Quædam uero uirtutes morales ſunt, quæ ꝑficiunt hominem ſm aliquem eminentem ſtatum, ſicut magnificentia & magnanimitas. Et quia exercitiũ circa materias harũ virtutum non occurrit vnicuiq; cõiter, põt aliquis habere virtutes morales ſine hoc, ꝙ habitus harum virtutum habeat actu, loquendo de virtutib. acquiſitis, ſed tñ acquiſitis alijs virtutib. habet iſtas virtutes in potentia propinqua. cum.n. aliquis per exercitium adeptus eſt liberalitatẽ circa mediocres donationes & ſumptus, ſi ſuperueniat ei abũdantia pecuniarũ, modico exercitio acquiret magnificentiæ habitũ, ſicut Geometer modico ſtudio acquirit ſcientiã alicuius cõcluſionis quã nunq̃ conſiderauit. illud aũt habere dicimur quod in promptu eſt vt habeamus, ſm illud * Philoſophi in 2. Phyſic. Quod parum deeſt, quaſi nihil deeſſe vr. Et per hoc patet reſponſio ad SECVNDVM.

lib.2.Phy. tex.56. to.2.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ virtutes intellectuales ſunt circa diuerſas materias adinuicẽ non ordinatas, ſicut patet in diuerſis ſcientijs & artibus, & ideo nõ inuenitur in eis connexio, quæ inuenitur in virtutib. moralibus exiſtentibus circa paſſiones & operationes, quæ manifeſtè habent abinuicem ordinẽ, nam oẽs paſſiones, à quibuſdam primis procedentes, ſ. amore & odio, ad quaſdam alias terminantur, ſ. delectationem & triſtitiam. & ſimiliter oẽs operationes, quæ ſunt virtutis moralis materia, habent ordinẽ adinuicem & ẽt ad paſſiones. & ideo tota materia moraliũ virtutũ ſub vna rõne prudentiæ cadit. Habent tñ omnia intelligibilia ordinẽ ad prima principia. & ſm hoc omnes virtutes intellectuales dependent ab intellectu principiorũ, ſicut prudentia à virtutibus moralibus, vt * dictum eſt. principia autem vniuerſalia quorum eſt intellectus principiorũ, non dependent à concluſionibus de quibus ſunt reliquæ intellectuales virtutes, ſicut morales dependent à prudentia, eo ꝙ appetitus mouet quodammodo rationem, & ratio appetitum, vt * ſupra dictum eſt.

in cor. ar.

q.9.ar.1.et q.58.ar.5. ad 1.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ ea ad quæ inclinãt virtutes morales, ſe habẽt ad prudentiã ſicut principia, non aũt factibilia ſe habent ad artẽ ſicut principia, ſed ſolũ ſicut materia. manifeſtũ eſt aũt ꝙ etſi rõ poſſit eſſe recta in vna parte materiæ, & non in alia, nullo tñ modo põt dici ratio recta ſi ſit defectus cuiuſcunq; principij, ſicut ſi quis erraret circa hoc principiũ, Omne totũ eſt maius ſua parte, nõ poſſet habere ſcientiã geometricã, quia oporteret multũ recedere à veritate in ſequẽtib. Et præterea agibilia ſunt ordinata adinuicem, non aũt factibilia, vt * dictũ eſt. & ideo defectus prudentiæ circa vnã partem agibiliũ induceret defectum ẽt circa alia agibilia, quod in factibilibus non contingit.

*ad 3.arg. præced.

340

Infr.q 71. ar 4.cor.2 2.q.33.ar. 7.& quæſ. 51.ar.2. cor.q.108 ar.2. ad 2. & ueri. q. 14.art.6. & ueri. q. 27.ar. 5. ad 1.& quol. 12.ar.2. 23. fin.

ARTICVLVS II.

Vtrum virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, ꝙ virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate. Dr. n. in lib. ſententiarum Proſperi, ꝙ omnis virtus præter charitatem poteſt eſſe cõis bonis & malis, ſed charitas non poteſt eſſe niſi in bonis, vt dicitur ibidem. ergo aliæ virtutes poſſunt haberi ſine charitate.

¶ 2 Præterea, Virtutes morales põt acquiri ex actibus humanis, vt dr in 2.* Eth. ſed charitas non hr niſi ex infuſione, ſm illud Rom. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. ergo aliæ virtutes poſſunt haberi ſine charitate. * li.2.eth c.1.& 2. to 5.

¶ 3 Præterea, Virtutes morales connectuntur adinuicẽ, inquantũ depẽdẽt à prudẽtia, ſed charitas non depẽdet à prudẽtia, imò prudentiã excedit, ſm illud Ephe 3. Supereminentẽ ſciẽtiæ charitatẽ Chriſti. ergo virtutes morales non connectuntur charitati. ſed ſine ea eſſe poſſunt.

SED CONTRA eſt, ꝙ dr 1 Io.3. Qui nõ diligit, manet in morte, ſed per virtutes perficitur vita ſpiritualis; ipſæ.n. ſunt quib. rectè viuitur, vt Aug. dicit in 2.* de lib. arb. ergo non poſſunt eſſe ſine dilectione charitatis. li.2 de lib. arb.ca.18. & 19.to.1.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * ſupra dictũ eſt. virtutes morales ꝓut ſunt operatiuæ boni in ordine ad finẽ qui nõ excedit facultatẽ naturalẽ hominis, poſſunt per opera humana acquiri, & ſic acquiſitæ ſine charitate eſſe poſſunt, ſicut fuerunt in multis gentib. Secũdum aũt quod ſunt operatiuæ boni in ordine ad vltimũ finẽ ſupernaturalẽ, ſic perfectè & verè habent rõnem virtutis, & non poſſunt humanis actib. acquiri, ſed infundãtur à Deo, & hmõi virtutes morales ſine charitate eſſe non poſſunt. dictũ eſt n. ſupra, * quòd aliæ virtutes morales non poſſunt eſſe ſine prudentia, prudentia autem non poteſt eſſe ſine virtutibus moralibus, inquantũ virtutes morales faciunt bene ſe hre ad quoſdam fines, ex quibus procedit ratio prudentiæ. Ad rectam aũt rõnem prudentiæ multo magis requiritur ꝙ homo bene ſe habeat circa vltimũ finem, quod fit per charitatem, quàm circa alios fines, quod fit per virtutes morales, ſicut rõ recta in ſpeculatiuis maximè indiget primo principio indemonſtrabili, quod eſt contradictoria nõ ſimul eſſe vera. Vnde manifeſtum fit, ꝙ nec prudentia infuſa põt eſſe ſine charitate, nec aliæ virtutes morales cõſequenter, quæ ſine prudentia eſſe non poſſunt. Patet igitur ex dictis, quòd ſolæ virtutes infuſæ ſunt perfectæ, & ſimpliciter dicendæ virtutes, quia bene ordinant hominem ad finem vltimum ſimpliciter, aliæ verò virtutes, ſ. acquiſitæ ſunt ſecundum quid virtutes, non aũt ſimpliciter, ordinant.n. hominem bene reſpectu finis vltimi in aliquo genere, nõ autem reſpectu finis vltimi ſimpliciter. Vnde Rom. 14. ſuper illud, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, dicit † gloſ. Aug. Vbi deeſt agnitio veritatis, falſa eſt virtus etiam in bonis moribus. q.63. ar.2. & 3. ar.1.huius quæſ.& q. 58 ar.4. † Habet ad Rom 14. ĩ gloſ ordi. Sumit ex lib. Sentẽ. q̃ ſunt ex Augu. decerptæ, c. 106. to. 3.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ virtutes ibi accipiunt ſm imperfectã rõnem virtutis, alioquin ſi virtus moralis ſm perfectam rõnem virtutis accipiatur, bonũ facit habentem & per cõſequens in malis eſſe non põt.

AD SECVNDVM dicendum quòd ratio illa ꝓcedit de virtutibus moralibus acquiſitis.

AD TERTIVM dicẽdum, quòd etſi charitas excedat ſcientiam & prudentiam, tamen prudentia dependet à charitate, vt dictum eſt, * & per conſequens omnes virtutes morales infuſæ. In cor. ar.

ARTICVLVS III.

Vtrum charitas poſſit eſſe ſine virtutibus moralibus.

341

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr, ꝙ charitas ſine alijs virtutib. moralib. haberi poſſit. Ad id.n. ad quod ſufficit vnum, indebitum eſt ꝙ plura ordinentur, ſed ſola charitas ſufficit ad oĩa opera virtutis implenda vt patet per id quod dr primæ ad Corin. 13. Charitas patiens eſt, benigna eſt, &c. ergo videtur quod habita charitate, aliæ virtutes ſuperfluerent. Veri qõ.1. arti.10.ad 4. & qõl.12. art.3 ad 8. Et q.3. artic 1.co.& quol.12 ar, ti.23 fin.

¶ 2 Præterea, Qui habet habitũ virtutis, de facili operatur ea, quæ ſunt virtutis, & ei ſm ſe placent. vnde & ſignum habitus eſt delectatio, quæ fit in opere, vt dicitur in 2. Eth * ſed multi habent charitatẽ abſq; peccato mortali exiſtentes, qui tñ difficultatem in operibus virtutum patiuntur, neque eis ſecundum ſe placent, ſed ſolum ſm quod referuntur ad charitatem. ergo multi habent charitatem, qui non habent alias virtutes. li.2. eth.c. 3 in prin to.5.

¶ 3 Præterea, Charitas in omnibus ſanctis inuenitur, ſed quidam ſunt ſancti, qui tamen aliquibus virtutibus carent. Dicit n. Beda, q ſancti magis humiliantur de virtutibus, quas non habent, quàm de virtutibus, quas habent glorientur. Ergo non eſt neceſſarium, quòd qui habet charitatem, omnes virtutes morales habeat.

SED CONTRA eſt, q p charitatẽ tota lex impletur. Dr̃. n. Rom. 13 q qui diligit proximum, legẽ impleuit, ſed tota lex impleri non pōt, niſi per oẽs virtutes morales, quia lex præcipit de omnibus actibus virtutũ, vt dr̃ in 5. Ethic.* ergo qui habet charitatem, habet oẽs virtutes morales. Aug. †etiam dicit in quadam epiſtola, quòd charitas includit in ſe omnes virtutes cardinales.

* li. 5. eth. ca. 1. & 2. poſt med. to. 5.

† Id habet Aug. ſer. 1. dominicæ 4. poſt oct. epiph. qui eſt ſer. 46. de tẽpore, to. 10. & in tracta. de virtutib' charitatis, to. 9.

RESPONDEO dicendum, q cum charitate ſimul infunduntur omnes virtutes morales. cuius rō eſt, quia Deus non minus perfectè operatur in operibus gratiæ, quàm in operibus naturæ: ſic autem videmus in operibus naturæ, q non inuenitur principium aliquorũ operum in aliqua re, quin inueniantur in ea quæ ſunt neceſſaria ad huiuſmodi opera perficienda: ſicut in animalibus inueniũtur organa, quibus perfici poſſunt opera, ad q peragenda aīa hẽt ptãtem. Manifeſtum eſt quatuor aũt, q charitas inquantum ordinat hominem ad finem ultimum eſt principium omnium bonorum operum, q in finem vltimum ordinari poſſunt. unde oportet q cum charitate ſimul infundantur omnes virtutes morales, quibus homo perficit ſingula genera bonorum operũ. & ſic patet, q uirtutes morales infuſæ non ſolum habẽt connexionem propter prudentiam, ſed ẽt propter charitatem: & quòd qui amittit charitatem per peccatũ mortale, amittit omnes virtutes morales infuſas.

AD PRIMVM ergo dicendum, q ad hoc, quòd actus inferioris potentiæ ſit perfectus, requiritur, quòd non ſolum adſit perfectio in ſuperiori potentia, ſed etiã in inferiori. Si enim principale agens debito modo ſe haberet, nõ ſequeretur actio perfecta, ſi inſtrumentum nõ eſſet bene diſpoſitum. vnde oportet ad hoc quòd homo bene operetur in his quæ ſunt ad finem, quòd non ſolũ habeat uirtutem, qua bene ſe habeat circa finem; ſed ẽt virtutes, quibus bene ſe habeat circa ea, quæ ſunt ad finẽ. nam virtus quæ eſt circa finem, ſe habet vt principalis & motiua reſpectu earum quæ ſunt ad finem. & ideo cum charitate neceſſe eſt etiam habere alias virtutes morales.

AD SECVNDVM dicendũ, q quandoque contingit, quòd aliquis habens habitũ, patitur difficultatẽ in operando, & per conſequens non ſentit delectationẽ & complacentiam in actu propter aliquod impedimentum extrinſecus ſuperueniens; ſicut ille, qui hẽt habitũ ſcientiæ, patitur difficultatem in intelligendo pp ſomnolentiã, uel aliquam infirmitatem. Et ſimiliter habitus moralium virtutum infuſarũ patiuntur interdum difficultatem in operando propter aliquas diſpoſitiones contrarias ex præcedentibus actibus relictas. quæ quidem difficultas nõ ita accidit in uirtutibus moralibus acquiſitis, quia per exercitium actuum, quo acquiruntur, tolluntur etiam contrariæ diſpoſitiones.

AD TERTIVM dicendũ, q aliqui ſancti dicuntur aliquas virtutes non habere inquantũ patiuntur difficultatem in actibus earum rõne iam dicta,* quamuis habitus omnium virtutum habeant.

In cor. ar.

342

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fides & ſpes poſſint eſſe ſine charitate.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ q fides & ſpes nunquam ſint ſine charitate. Cum. n. ſint virtutes theologicæ, digniores eſſe videnẽ virtutib. moralibus etiã infuſis, ſed virtutes morales infuſæ non poſſunt eſſe ſine charitate, ergo neque fides & ſpes.

Infr. q. 71. ar. 4. cor.

¶ 2 Præterea, Nullus credit niſi volens, vt Auguſt. dicit ſuper Ioan.* ſed charitas eſt in voluntate, ſicut perfectio eius, vt ſupra dictum eſt. † ergo fides non poteſt eſſe ſine charitate.

* trac. 26 I lo aliquãtulum à prin. to. 9.

† q. 62 ar. 3

¶ 3 Præterea, Aug. dicit in Enchiri.* q ſpes ſine amore eſſe non pōt. amor autem eſt charitas. de hoc enim amore ibi loquitur. ergo ſpes non poteſt eſſe ſine charitate.

* Enchiri. c. 8 nõ pcul à fine, to. 3.

SED CONTRA eſt, quod Matth. 1 dr̃ in gloſ.* q fides generat ſpem, ſpes verò charitatem, ſed generans eſt prius generato, & poteſt eſſe ſine eo. ergo fides poteſt eſſe ſine ſpe, & ſpes ſine charitate.

gloſſa interlinearis ibid.

RESPONDEO dicendũ, q fides & ſpes ſicut & virtutes morales, dupliciter cõſiderari poſſunt. Vno modo ſm inchoationem quandam. Aliõ modo ſm perfectũ eſſe virtutis. Cùm. n. virtus ordinetur ad bonũ opus agẽdum, virtus quidem perfecta dr̃ ex hoc, q pōt in opus pfectè bonum, quod quidẽ eſt, dum non ſolum bonũ eſt quod fit, ſed ẽt bene fit, alioquin ſi bonũ ſit quod fit, non aũt bene fiat, non erit perfectè bonũ. Vnde nec habitus, qui eſt talis operis principium, habebit perfectè rõnem virtutis. Sicut ſi aliquis operetur iuſta, bonum quidẽ facit, ſed non erit opus perfectæ virtutis, niſi hoc bene faciat, id eſt ſm electionem rectã, quod eſt per prudentiã, & ideo iuſtitia ſine prudentia non pōt eſſe virtus perfecta. Sic igitur fides & ſpes ſine charitate poſſunt quidẽ aliqualiter eſſe, perfectæ aũt virtutis rõnem ſine charitate non habent. Cum. n. fidei opus ſit credere Deo, credere aũt ſit alicui propria voluntate aſſentire. ſi non debito modo velit, non erit fidei opus perfectum, q aũt debito modo velit, hoc eſt, per charitatẽ, quæ perficit volũtatem, omnis. n. rectus motus voluntatis ex recto amore procedit, vt Aug dicit in 14 de ciui Dei.* Sic igitur fides eſt quidẽ ſine charitate, ſed non perfecta virtus ſicut temperantia vel fortitudo ſine prudentia. Et ſimiliter dicendum eſt de ſpe nam actus ſpei eſt expectare futurã beatitudinẽ à Deo, qui quidem actus perfectus eſt, ſi fiat ex meritis quæ quis habet, quod non pōt eſſe ſine charitate, ſi aũt hoc expectet ex meritis quæ nondum habet, ſed proponit in futurum acquirere, erit actus imperfectus, & hoc poteſt eſſe ſine charitate. Et ideo fides & ſpes poſſunt eſſe ſine charitate, ſed ſine charitate propriè loquẽdo, virtutes non ſunt, nam ad rationem virtutis pertinet, vt non ſolum ſecundum ipſam aliquod bonum operemur, ſed etiam bene, vt dicitur in 2 Ethic.*

lib. 14. de ciu. Dei, c. 9. to 5.

li. 2. eth c. 6. in prin. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd virtutes morales dependent à prudentia, prudentia autem infuſa nec rationem prudentiæ habere poteſt abſq; charitate, vtpote deficiente debita habitudine ad primum principium, q eſt vltimus finis, fides autem & ſpes ſecundũ proprias rationes, nec à prudentia, nec à charitate dependent. & ideo ſine charitate eſſe poſſunt, licet non ſint virtutes ſine charitate, vt dictum eſt.*

In cor. ar.

AD SECVNDVM dicendum, q ratio illa procedit de fide, quæ habet perfectam rationem virtutis.

AD TERTIVM dicendũ, q Aug. loquitur ibi de ſpe ſm quod aliquis expectat futurã beatitudinem per merita quæ jam habet, quòd non eſt ſine charitate.

343

ARTICVLVS V.

Vtrum charitas poſſit eſſe ſine fide, & ſpe.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd charitas poſſit eſſe ſine fide & ſpe. Charitas enim eſt amor Dei, ſed Deus poteſt à nobis amari naturaliter, etiam non præſuppoſita fide vel ſpe futuræ beatitudinis, ergo charitas poteſt eſſe ſine fide & ſpe.

¶ 2 Præterea, Charitas eſt radix omniũ virtutum, ſm illud Epheſ. 3. In charitate radicati & fundati, ſed radix aliquando eſt ſine ramis, ergo charitas pōt eſſe aliquando ſine fide & ſpe & alijs virtutibus.

¶ 3 Præterea, In Chriſto fuit perfecta charitas, & ipſe tamen non habuit fidem & ſpem, quia fuit perfectus cõprehenſor. vt infra dicetur.* ergo charitas poteſt eſſe ſine fide & ſpe.

par. 3 q. 7. art. 3. & 4. & q 9. art. 2. & q. 15. art. 10.

SED CONTRA eſt, quod Apoſto. dicit Hebr 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. qđ maximè pertinet ad charitatem, vt patet ſecundum illud Prouerb. 8.

Ego

Ergo diligentes me diligo. ſpes etiã eſt, quæ introducit ad charitatem, ut ſupra dictum eſt.* ergo charitas nõ poteſt haberi ſine fide & ſpe.

q. 62. ar. 4.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ charitas nõ ſolum ſignificat amorẽ Dei, ſed etiam amicitiam quãdã ad ipſum, quæ quidem ſuper amorẽ addit mutuam redamationem cum quadã cõicatione mutua, ut dicitur in 8. Eth.* Et quod hoc ad charitatem ꝑtineat, patet per id quod dr̃ 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, & primæ ad Cor. 1. dicitur, Fidelis Deus per quẽ uocati eſtis in ſocietatẽ filij eius. Hæc autẽ ſocietas hominis ad Deum, quæ eſt quædam familiaris cõuerſatio cũ ipſo, inchoatur quidẽ hic in præſenti per gratiam, perficietur aũt in futuro per gloriam, quorũ utrunque fide & ſpe tenetur. Vñ ſicut aliquis non poſſet cum aliquo amicitiã habere, ſi diſcrederet vel deſperaret ſe poſſe habere aliquã ſocietatẽ, vel familiarem conuerſationem cum ipſo, ita aliquis non poteſt habere amicitiam ad Deum, quæ eſt charitas, niſi fidem habeat, per quam credat huiuſmodi ſocietatem & conuerſationem hominis cum Deo, & ſperet ſe ad hanc ſocietatem pertinere, & ſic charitas ſine fide & ſpe nullo modo eſſe poteſt.

li. 8 eth. c. 2. & 3. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ charitas non eſt qualiſcunq; amor Dei, ſed amor Dei, quo diligitur ut beatitudinis obiectũ, ad qđ ordinamur ꝑ fidẽ & ſpẽ.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ charitas eſt radix fidei & ſpei, inquantum dat eis perfectionem uirtutis, ſed fides & ſpes ſm rationem propriam præſupponuntur ad charitatem, ut ſupra dictum eſt,* & ſic charitas ſine eis eſſe non poteſt.

q. 62. ar. 4.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ Chriſto defuit fides & ſpes, propter id quod eſt aliquid imperfectionis in eis, ſed loco fidei habuit apertam uiſionem, & loco ſpei plenam comprehenſionem, & ſic fuit perfecta charitas in eo.

QVAESTIO LXVI.

De æqualitate virtutum, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de æqualitate virtutum.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum virtus poſſit eſſe maior uel minor.

¶ Secundo, utrum omnes uirtutes ſimul in eodem exiſtentes ſint æquales.

¶ Tertio, de comparatione uirtutum moralium ad intellectuales.

¶ Quarto, de comparatione uirtutum moralium adinuicem.

¶ Quinto, de comparatione uirtutum intellectualiũ adinuicem.

¶ Sexto, de comparatione uirtutum theologicarum adinuicem.

344

Inf. art. 2. cor. & qu. 73 ar. 2 ad 3. & q. 112. art. 4. cor. Et 2. 2 q. 5 art. 4 Et 3. di. 36. at. 4. Et mal. q. 2. art. 9. ad 8 Et uir q. 5. artic. 3. *Glo. ordinat ibid. * li. 2. text. 116. ro. 2. † li. 2. de li. arb. ca. 19. to. 1.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum virtus poſſit eſſe maior vel minor.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Vr̃, ꝙ virtus nõ poſſit eſſe maior uel minor. Dr̃.n. in Apoc. 21 ꝙ latera ciuitatis Ieruſalem ſunt æqualia, ꝑ hæc autem ſignificantur virtutes, ut gloſſa dicit ibidem * ergo omnes uirtutes ſunt æquales. non ergo poteſt eſſe uirtus maior uirtute.

¶ 2 Præterea, Omne illud, cuius ratio conſiſtit in maximo, non poteſt eſſe maius uel minus, ſed ratio virtutis conſiſtit in maximo, eſt.n. virtus ultimum potentiæ, ut Phil. dicit in 1. de cælo.* & Aug in 2. de lib. arb. † ait, quòd uirtutes ſunt maxima bona, quibus nullus poteſt malè uti. ergo videtur quòd uirtus non poſſit eſſe maior neque minor.

¶ 3 Præterea, Quantitas effectus penſatur ſm uirtutẽ agentis, ſed uirtutes perfectæ, quæ ſunt uirtutes infuſæ, ſunt à Deo, cuius uirtus eſt uniformis & infinita. ergo videtur ꝙ uirtus non poſſit eſſe maior uirtute.

SED CONTRA, Vbicunque põt eſſe augmẽtũ & ſuperabundantia, põt eſſe inæqualitas, ſed in uirtutibus inuenitur ſuperabundantia & augmentum. Dr̃ .n. Matth. 5. Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus quã Scribarum & Phariſeorum, non intrabitis in regnum cælorum. Et Prouer. 16. dicitur, In abundanti iuſtitia virtus maxima eſt. Ergo uidetur quòd uirtus poſſit eſſe maior uel minor.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ cùm quæritur utrũ virtus una poſſit eſſe maior alia, dupliciter intelligi põt quæſtio. Vno modo in uirtutibus ſpecie differentibus, & ſic manifeſtum eſt quòd una uirtus eſt alia maior, ſemper.n. eſt potior cauſa ſuo effectu, & in effectibus tanto aliquid eſt potius, quanto eſt cauſæ propinquius. Manifeſtum eſt autem ex dictis, quòd cã & radix humani boni eſt ratio, & ideo prudentia, quæ perficit rationem, præfertur in bonitate alijs uirtutibus moralibus perficientibus uim appetitiuam, inquantũ participat rõnẽ, & in his etiã tanto eſt una altera maior, quanto magis ad rationem accedit. Vnde & iuſtitia, quæ eſt in uoluntate præfertur alijs uirtutibus moralibus, & fortitudo quæ eſt in iraſcibili, præfertur tẽperantiæ, quæ eſt in concupiſcibili, quæ minus participat rationem, ut patet in 7. Eth. † Alio modo poteſt intelligi quæſtio in uirtute eiuſdem ſpeciei, & ſic ſm ea quæ dicta ſunt ſupra,* cum intentionibus habituũ ageretur, uirtus poteſt dupliciter dici maior & minor vno modo ſm ſeipſam, alio modo ex parte participantis ſubiecti. Si igitur ſm ſeipſam conſideretur, magnitudo vel paruitas eius attenditur ſm ea, ad quæ ſe extendit, quicunque autem habet aliquam uirtutem, puta temperantiam, habet ipſam quantum ad omnia ad quæ ſe temperantia extendit. Quod de ſcientia & arte non contingit, non enim quicunque eſt Grammaticus, ſcit omnia quæ ad Grãmaticam pertinent, & ſm hoc bene dixerunt Stoici, ut Simplicius dicit* in commento Prædicamentorum, ꝙ uirtus non recipit magis neque minus ſicut ſcientia uel ars, eo quod ratio virtutis conſiſtit in maximo. Si vero conſideretur uirtus ex parte ſubiecti participantis, ſic cõtingit uirtutẽ eſſe maiorem uel minorem, ſiue ſm diuerſa tempora in eodem, ſiue in diuerſis hominibus, quia ad attingẽdũ mediũ uirtutis, quod eſt ſm rationem rectã, unus eſt melius diſpoſitus, quàm alius, uel ꝑ maiorem aſſuetudinem, vel ꝑ meliorem diſpoſitionem naturæ, uel propter ꝑſpicacius iudicium rationis, aut etiam propter maius gratiæ donum, quod unicuique donatur ſm menſurã donationis Chriſti, ut dr̃ ad Ephes. 4. Et in hoc deficiebant Stoici, æſtimantes nullum eſſe uirtuoſum dicendum, niſi qui ſummè fuerit diſpoſitus ad virtutem, non enim exigitur ad rationem uirtutis, quòd attingat rectæ rationis medium in indiuiſibili, ſicut Stoici putabant, ſed ſufficit prope medium eſſe: ut in ſecundo Ethi.* dicitur. Idem etiam indiuiſibile ſignum unus propinquius & promptius attingit, quã alius, ſicut etiam patet in ſagittatoribus trahentibus ad certum ſignum.

7 eth. c. 6. to 5. q. 52. a. 1 In prædicamenta qualitatis. li. 2 eth. c. 6. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ æqualitas illa non ſolum eſt ſm quantitatem abſolutam, ſed eſt etiã ſecundum proportionem intelligẽda, quia omnes uirtutes proportionaliter creſcunt in homine, ut infra dicetur.* art. ſequ.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ illud ultimum quod pertinet ad uirtutem, poteſt habere rationẽ magis uel minus boni ſm prædictos modos, cum non ſit vltimum indiuiſibile, ut dictum eſt.* In cor. ar.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ Deus non operatur ſecundum neceſſitatẽ naturæ, ſed ſecundũ ordinẽ ſuæ ſapientiæ, ſecundum quam diuerſam menſuram virtutis hominibus largitur, ſecundum illud ad Eph. 4 Vnicuique ueſtrum data eſt gratia, ſecundum menſuram donationis Chriſti.

ARTICVLVS II.

345 *Vtrũ oẽs uirtutes ſimul in eodẽ exiſtẽtes ſint æquales.*

Sup. ar. 1. ad 1 et 1ſ. q. 73 ar. 2. ad 3 & 2. diſt 42. q. 2 art. 5. ad 6. Et 3 d. ſ. 36. a. 4 Et mal. qu. 1. ar. 9 ad 8. Et uirt. q. 5. art. 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr, quòd non oẽs uirtutes in uno & eodẽ ſint æqualiter intenſæ. Dicit n. Apoſt. 1 ad Cor. 7. Vnuſquiſq; enim habet propriũ donũ à Deo, alius quidẽ ſic, alius autem ſic, non eſſet autẽ unũ donũ magis proprium alicui, quàm aliud, ſi omnes uirtutes dono Dei infuſas quilibet æqualiter haberet. ergo uidetur quòd nõ omnes uirtutes ſint æquales in uno & eodem.

¶ 2 Præterea, Si oẽs uirtutes eſſent æquè intenſæ in vno & eodem, ſequeretur ꝙ quicunque excederet aliquem in vna uirtute, excederet ipſum in oĩb. alijs uirtutibus, ſed hoc patet eſſe falſũ, qa diuerſi ſancti de diuerſis virtutib. præcipuè laudantur, ſicut Abrahã de fide, Moyſes de manſuetudine, Iob de patientia, vñ de quolibet confeſſore cantatur in eccleſia, Nõ eſt inuẽtus ſimilis illi, qui conſeruaret legem excelſi, eo ꝙ quilibet habuit prærogatiuam alicuius virtutis. Non ergo omnes virtutes ſunt æquales in uno & eodem.

¶ 3 Præterea. Quãto habitus eſt intẽſior tãto homo ſm ipſũ delectabilius & promptius operaſ, ſed experimẽto, patet, ꝙ unus homo delectabilius & promptius opatur actũ unius virtutis, quam actum alterius, non ergo oẽs uirtutes ſunt æquales in uno & eodem.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug dicit in 6. De trinita. * ꝙ quicunque ſunt æquales in fortitudine, æquales ſunt in prudentia & tẽperantia, & ſic de alijs, hoc aũt non eſſet niſi oẽs uirtutes unius hominis eſſent æquales, ergo omnes uirtutes unius hominis ſũt æquales.

li. 6. de tri. ca. 4 to. 3.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ quantitas uirtutũ, ſicut ex dictis patet, * põt attendi dupliciter. Vno modo ſm rationem ſpeciei, & ſic non eſt dubiũ, ꝙ una virtus unius hominis ſit maior quàm alia, ſicut charitas fide & ſpe. Alio modo poteſt attendi ſm participationem ſubiecti, prout ſ. intenditur uel remittitur in ſubiecto, & ſm hoc omnes uirtutes unius hominis ſũt æquales quadam æqualitate proportionis inquantum æqualiter creſcunt in homine, ſicut digiti manus ſunt inæquales ſecundum quãtitatẽ, ſed ſunt æquales ſm proportionem, cùm proportionabiliter augeantur. Huiõi aũt æqualitatis oportet eodem modo rationem accipere ſicut & connexionis, æqualitas .n. eſt quadã connexio uirtutum ſecundum quantitatem. Dictum eſt autem ſupra, * quod ratio connexionis uirtutum dupliciter aſſignari poteſt Vno modo ſecundum intellectum eorum, qui intelligunt per has quatuor virtutes quatuor conditiones generales uirtutũ, quarum vna ſimul inuenitur cũ alijs in qualibet materia, & ſic virtus in qualibet materia nõ põt æqualis dici, niſi habeat oẽs iſtas conditiones æquales Et hanc rationem æqualitatis virtutum aſſignat Auguſt. in 6. de trinit.* dicens, Si dixeris æquales eſſe iſtos fortitudine, ſed illum præſtare prudẽtia, ſequitur ꝙ huius fortitudo minus prudẽs ſit, ac ꝑ hoc nec fortitudine æquales ſint quando eſt illius fortitudo prudẽtior, atq; ita de cæteris uirtutibus inuenies, ſi oẽs eadem conſideratione percurras. Alio mõ aſſignata * eſt ratio cõnexionis virtutũ ſm eos, qui intelligunt huiõi uirtutes habere materias determinatas, & ſm hoc ratio connexionis uirtutum moralium accipitur ex parte prudentiæ, & ex parte charitatis quantũ ad uirtutes infuſas, non autẽ ex parte inclinationis quæ eſt ex parte ſubiecti, ut ſupra dictum eſt.* ſic igitur & ratio æqualitatis uirtutum poteſt accipi ex parte prudentiæ quantũ ad id qđ eſt formale in oĩbus uirtutibus moralib. exiſtente .n. ratione æqualiter perfecta in uno & eodẽ, oportet ꝙ proportionaliter ſm rationem rectam medium cõſtituatur in qualibet materia uirtutũ Quantum uerò ad id quod eſt materiale in uirtutibus, moralibus, ſ. inclinationem ipſam ad actum uirtutis, poteſt eſſe unus homo magis promptus ad actum unius uirtutis, quàm ad actum alterius, uel ex natura uel conſuetudine, vel etiam ex gratiæ dono.

ar. præce.

q. 65. ar. 1.

li. 6. de tri. ca. 4. circa prin. to 3.

q. præced. ar. 4

q. 65 ar. 1. & 2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ verbũ Apoſtoli poteſt intelligi de donis gratiæ gratis datæ. quæ non ſunt communia oĩbus, nec oĩa æqualia in uno & eodẽ. Vel põt dici ꝙ refertur ad menſuram gratiæ gratum facientis, ſm quã unus abundat in oĩbus uirtutibus plus quàm alius ꝑ maiorẽ abundantiã prudẽtiæ. uel ẽt charitatis, in qua connectuntur oẽs uirtutes infuſæ.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ unus ſanctus laudatur præcipuè de una uirtute, & alius de alia ꝓpter excellentiorem promptitudinem ad actum unius uirtutis, quàm ad actum alterius. Et ſecundum hoc etiã patet reſponſio ad TERTIVM.

ARTICVLVS III.

Vtrũ virtutes morales præemineant intellectualibus? 346

Supr. q. 61. ar. 1. ad 3. & inf. qu. 68 ar. 7 & 8. cor. Et 2. 2. q. 23. ar. 6 ad 1. & q. 161. ar. 5. co Et 4. diſt. 33. q 3. art. 3. cor. Et virt. qu 1. ar. 12. cor.

AD TERTIVM ſic ꝓceditur Vr, ꝙ virtutes morales præemineant intellectualibus. Quod .n. magis eſt neceſſarium & permanentius, eſt melius. ſed uirtutes morales ſunt permanẽtiores ẽt diſciplinis, quæ ſunt uirtutes intellectuales & ſunt etiã magis neceſſariæ ad uitã humanam. ergo ſunt præferendæ uirtutibus intellectualibus.

¶ 2 Præterea, De ratione uirtutis eſt, ꝙ bonum faciat habentem, ſed ſm uirtutes morales dĩ homo bonus, non autem ſecundum uirtutes intellectuales niſi forte ſecundũ ſolam prudentiam. ergo uirtus moralis eſt melior quàm uirtus intellectualis.

¶ 3 Præterea, Finis eſt nobilior his quæ ſunt ad finẽ, ſed ſicut dr̃ in 6 Eth.* virtus moralis facit rectã intentionem finis, prudentia autẽ facit rectam electionem eorũ q̃ ſunt ad finem. ergo uirtus moralis eſt nobilior prudentia, quæ eſt uirtus intellectualis circa moralia.

* li. 6 eth. c. 12. in me dio. to. 5.

SED CONTRA, Virtus moralis eſt in rõnali ꝑ participationẽ, uirtus autẽ intellectualis in rationali per eſſentiã ſicut dicitur in 1. Eth.* ſed rationale per eſſentiã eſt nobilius, q̃ rationale per participationẽ. ergo uirtus intellectualis eſt nobilior uirtute morali.

li. 1. eth. c. vl. to. 5.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ aliquid põt dici maius uel minus dupliciter. Vno mõ, ſimpliciter. Alio modo, ſm quid. Nihil .n. prohibet aliquid eſſe melius ſimpliciter, ut philoſophari, quàm ditari, quod tamẽ non eſt melius ſm quid, i. neceſſitatem patienti Simpliciter autẽ conſideratur unumquodque, quando conſideratur ſm propriam rationem ſpeciei, habet autem uirtus ſpeciem ex obiecto, ut ex dictis patet.* Vñ ſimpliciter loquendo, illa uirtus nobilior eſt, quæ hẽt nobilius obiectũ. Manifeſtum eſt autem quod obiectũ rationis eſt nobilius, q̃ obiectũ appetitus, ratio .n. apprehendit aliquid in uniuerſali, ſed appetitus tẽdit in res quæ habent eſſe particulare Vñ ſimpliciter loquẽdo, virtutes intellectuales, quæ perficiunt rationẽ, ſunt nobiliores, q̃ morales, quæ perficiunt appetitum. Sed ſi conſideretur uirtus in ordine ad actũ, ſic uirtus moralis, quæ ꝑficit appetitum cuius eſt mouere alias potentias ad actum, ut ſupra dictum eſt *, nobilior eſt. Et quia uirtus dicitur ex eo, quod eſt principiũ alicuius actus cũ ſit ꝑfectio potentiæ, ſequitur ẽt quod ratio virtutis magis competat uirtutibus moralibus, quàm uirtutibus intellectualibus, quamuis uirtutes intellectuales ſint nobiliores habitus ſimpliciter.

q. 60. ar. 1.

q. 9. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ virtutes morales ſunt magis permanentes quam intellectuales ꝑ exercitium earũ in his, quæ pertinent ad uitam cõmunem, ſed manifeſtum eſt, ꝙ obiecta diſciplinarũ quæ ſunt neceſſaria & ſemper eodem modo ſe habẽtia, ſũt permanentiora quàm obiecta uirtutum moraliũ, quæ ſunt quædam particularia agibilia, quod aũt uirtutes morales ſunt magis neceſſariæ ad uitam humanã, nõ oſtẽdit eas eſſe nobiliores ſimpliciter, ſed quo ad uitæ

quinimo virtutes intellectuales, ſpeculatiuæ ex hoc ipſo, quod non ordinantur ad aliud, ſicut vtile ordinatur ad finem, ſunt digniores: hoc enim contingit quia ſm eas quodammodo inchoatur in nobis beatitudo, quæ con-
q. 3. art. 1. ſiſtit in cognitione veritatis, ſicut ſuprà dictum eſt*.

AD SECVNDVM dicendū, quod ſm virtutes morales dr̄ hō bonus ſimpliciter, & non ſm intellectuales virtutes ea ratione, quia appetitus mouet alias poten-
9. ar. 1. tias ad ſuum actum vt ſuprà dictum eſt*: vnde per hoc
& q. 56. etiam non probatur, niſi quòd virtus moralis ſit me-
ar. 3. lior ſecundum quid.

AD TERTIVM dicendū, quod prudentia nō ſolum dirigit virtutes morales in eligendo ea, quæ ſunt ad finē, ſed ēt in præſtituendo finem. eſt aūt finis vniuſcuiuſque virtutis moralis attingere medium in propria materia. quod quidem medium determinatur ſecundum rectā
†li. 2 eth c 6. & 6. eth c. vlt to. 5 rationem prudentiæ, vt dicitur in 2. & 6. Ethic †.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum iuſtitia ſit præcipua inter virtutes morales.

347 AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̄ quod iuſtitia non ſit præcipua inter virtutes morales. Maius eſt dare alicui de proprio, quàm reddere alicui quod ei debetur, ſed primū pertinet ad liberalitatē, ſm aūt ad iuſtitiam ergo videtur quòd liberalitas ſit maior virtus quā iuſtitia.

Sup. ar. 1. co. & inf. q 68. ar. 7. co. & 2 2. q 58 ar. 12. & q̄ſt. 123. ar. 12. & q. 141. ar. 8. Et 3. di. 35 q. 1. art 3 q 1. co & 4. d. 33 q 3. art. 3 co. Et ver. q 5 ar 3. co 3. *li 4. c. 3. li. 5. eth. c. 1. paulo ante finē tom. 5. art. 1. hui' queſt. p. p. q 80.

¶ 2 Præterea, Illud videtur eſſe maximum in vnoquoque, quod eſt perfectiſſimum in ipſo. ſed, ſicut dicitur Iacobi 1 Patientia opus perfectum habet. ergo videtur quod patientia ſit maior quàm iuſtitia.

¶ 3 Præterea, Magnanimitas operatur magnū in omnibus virtutibus, vt dr̄ in 4 Ethicorum*. ergo magnificat etiam ipſam iuſtitiam, eſt igitur maior quam iuſtitia.

SED CONTRA eſt, quòd Philoſophus dicit in 5. Eth* quòd iuſtitia eſt præclariſſima virtutum.

RESPONDEO dicendū, quod virtus aliqua ſm ſuā ſpeciem pōt dici maior, vel minor, vel ſimpliciter, vel ſm quid. Simpliciter quidem dr̄ maior, ſm quod in ea maius bonum rationis relucet, vt ſuprà dictum eſt*, & ſecundum hoc iuſtitia inter omnes virtutes morales præcedit tanquam propinquior rationi; quod patet & ex ſubiecto, & ex obiecto. Ex ſubiecto quidem, quia eſt in voluntate, ſicut in ſubiecto: voluntas autem eſt appetitus rationalis, vt ex dictis patet†. Secundum autē obiectum ſiue materiam, quia eſt circa operationes, quibus homo ordinatur non ſolum in ſeipſo, ſed etiam ad alterum: vnde iuſtitia eſt præclariſſima virtutum, vt dr̄ in 5. Ethicor* Inter alias autem virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones, tanto in vnaquaque magis relucet rationis bonum, quanto circa maiora motus appetitiuus ſubditur rōni, maximum autem in his, quæ ad hominem pertinent, eſt vita, à qua oīa alia dependent, & ideo fortitudo, quę appetitiuum motum ſubdit rōni in his, quæ ad mortem, & vitam pertinent, primum locum tenet inter virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones, tñ ordinatur infra iuſtitiam. Vñ Philoſoph dicit in 1. Rhetor* quod neceſſe eſt maximas eſſe virtutes, quæ ſunt alijs honoratiſſimę, ſi quidē eſt virtus potētia beneficatiua, pp hoc fortes & iuſtos maximè honorāt: hęc quidem in bello, ſ. fortitudo, hæc autem, ſ. iuſtitia & in bello & in pace vtilis eſt. Poſt fortitudinem autem ordinatur temperantia, quę ſubijcit rōni appetitum, circa ea quæ immediatè ordinantur ad vitam, vel in eodē ſm numerum vel in eodem ſm ſpeciem, ſ. in cibis & venereis, & ſic iſtæ tres virtutes ſimul cum prudentia dicuntur eſſe principales etiam dignitate. Secūdum quid autem dr̄ aliqua virtus eſſe maior, ſecundum quod adminiculum vel ornamentum prębet principali virtuti, ſicut ſubſtantia eſt ſimpliciter dignior accidente, aliquod tamen accidens eſt ſecundum quid dignius ſubſtantia, inquantum perficit ſubſtantiam in aliquo eſſe accidentali.

li. 5. eth c 1. paulo ante finē. tom. 5.

li. 1. Rhet. c. 9. to. 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod actus liberalitatis oportet quod fundetur ſuper actū iuſtitiæ, non enim eſſet liberalis datio, ſi non de proprio daret, vt in 2. Politicorū dr̄. vnde liberalitas ſine iuſtitia eſſe non poſſet, quę ſecernit ſuum à non ſuo. iuſtitia aūt pōt eſſe ſine liberalitate. vnde iuſtitia ſimpliciter eſt maior liberalitate tanquam communior & fundamentum ipſius, liberalitas autem eſt ſecundum quid maior, cùm ſit quidam ornatus iuſtitiæ, & ſupplementum eius.

AD SECVNDVM dicendum, quod patientia dr̄ habere opus perfectum in tolerantia malorum, in quibus non ſolum excludit iniuſtam vindictam, quam etiam excludit iuſtitia, neque ſolū odiū, quod facit charitas, neque ſolum iram, quod facit manſuetudo, ſed etiam excludit triſtitiam inordinatam, quæ eſt radix oīum prædictorum, & iō in hoc eſt perfectior & maior, quia in hac materia extirpat radicem. non aūt eſt ſimpliciter perfectior oībus alijs virtutibus, quia fortitudo non ſolū ſuſtinet moleſtias abſque perturbatione, quod eſt patientiæ, ſed ētiam ingerit ſe eis cum opus fuerit. vnde quicunque eſt fortis, eſt patiens, ſed non conuertitur. eſt autem patientia quædam fortitudinis pars.

AD TERTIVM dicendū, quod magnanimitas non pōt eſſe niſi alijs virtutibus præexiſtentibus, vt dr̄ in 4.
Ethi*. vñ comparatur ad alias ſicut ornatus earū. & ſic li. 4. eth. c
ſm quid eſt maior oībus alijs, non tamen ſimpliciter. 3. tom. 5.

ARTICVLVS V.

Vtrū ſapiētia ſit maxima inter virtutes intellectuales. 348

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr̄, quod ſapientia non ſit maxima inter virtutes intellectuales. Imperans enī maius eſt eo cui imperat, ſed prudentia vr̄ imperare ſapientiæ. Dr̄ enim 1. Ethi*. quod quale diſciplinarum debitum eſt eſſe in ciuitatibus, & quale vnumquodque addiſcere, & vſque quo hæc præordinat, ſ. politica, quæ ad prudentiam pertinet, vt dicitur in 6. Eth†. cùm igitur inter diſciplinas etiam ſapientia contineatur, videtur quod prudentia ſit maior quàm ſapientia.

Sup. q 57. ar. 2. ad 2. & infr. q. 68. ar. 7. cor. & 1. eth. pri. & li. 6. lect 6 & 7. *li. 1. e. h. cap. 2. †li. 6. eth. c. 8. to. 5. li. 7. Phy. tex. 17. to. 2.

¶ 2 Præterea, De rōne virtutis eſt, quod ordinet hominē ad felicitatem, eſt enim virtus diſpoſitio perfecti ad optimum, vt dr̄ in 7. Phyſi*. ſed prudentia eſt recta rō agibilium, per quæ homo ad felicitatem perducitur, ſapiētia autem non conſiderat humanos actus, quibus ad beatitudinem peruenitur ergo prudentia eſt maior virtus quàm ſapientia.

¶ 3 Præterea, Quanto cognitio eſt perfectior, tāto vr̄ eſſe maior, ſed perfectiorem cognitionem habere poſſumus de rebus humanis, de quibus eſt ſciētia, quàm de rebus diuinis, de quibus eſt ſapientia, vt diſtinguit Aug 12. de
trinit*. Quia diuina incōprehenſibilia ſunt ſm illud li. 12. de tri.
Iob. 36. Ecce Deus magnus vincens ſcientiam noſtram. c. 14. to. 3.
ergo ſcientia eſt maior virtus quàm ſapientia.

¶ 4 Præterea, Cognitio principiorū eſt dignior quàm cognitio concluſionū. ſed ſapientia concludit ex principijs indemōſtrabilibus, quorū eſt intellectus, ſicut & aliæ ſcientiæ ergo intellectus eſt maior virtus quàm ſapientia.

SED CONTRA eſt, quod philoſophus dicit in
6. Ethicorum* quod ſapientia eſt ſicut caput inter vir- li. 6. eth. c.
tutes intellectuales. 7. ante medium to. 5.

RESPONDEO dicendum, quod ſicut dictū eſt*, magnitudo virtutis ſm ſuam ſpeciē conſideratur ex obiecto, obiectum autem ſapientiæ præcellit inter obiecta omnium virtutum intellectualium, conſiderat enim cauſam altiſſimam, quæ Deus eſt, vt dr̄ in principio Metaph*. Et qui per cām iudicatur de effectu, & per cauſam ſuperiorem de cauſis inferioribus, inde eſt quod ſapiētia habet iudicium de oībus alijs virtutibus intellectualibus, & eius eſt ordinare omnes, & ipſa eſt quaſi architectonica reſpectu omnium.

art. 3 huius queſt. li. 1. metap ca. 1. circa fi. tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum quod cùm prudentia ſit circa res humanas, ſapiētia vero circa cām altiſſimam,

mam, impoſſibile eſt q prudentia ſit maior virtus q̃ ſapientia, niſi vt dr̃ in 6. Eth. * maximũ eorũ, quæ ſunt in mundo, eſſ; homo Vñ dicendũ eſt, ſicut in eo lib dr̃ †, q prudentia non imperat ipſi ſapientiæ, ſed potius ecõ uerſo, quia ſpiritualis iudicat oia, & ipſa à nemine iudicatur, vt dr̃ 1 ad Corinth. 2. Non enim prudentia habet ſe intromittere de altiſſimis quæ conſiderat ſapiẽtia, ſed imperat de his q̃ ordinant ad ſapientiã, ſ quomodo hoies debeant ad ſapientiã peruenire. Vñ in hoc eſt prudentia ſeu politica miniſtra ſapientiæ, introducit n. ad eam præparans ei viã, ſicut oſtiarius ad regẽ.

li. 6 eth. c. 7 ante medium. † eod. li 6. & cap. 7.

AD SECVNDVM dicendũ, q prudentia conſiderat ea quibus peruenitur ad felicitatẽ, ſed ſapiẽtia cõſiderat ipſum obiectũ felicitatis, quod eſt altiſſimũ intelligibile. Et ſi qdẽ eſſet pfecta conſideratio ſapientiæ reſpectu ſui obiecti, eſſet pfecta felicitas in actu ſapientiæ: ſed qa actus ſapientiæ in hac vita eſt imperfectus reſpectu principalis obiecti, qđ eſt Deus: iõ actus ſapiẽtiæ eſt qdã inchoatio ſeu participatio futuræ felicitatis. & ſic ppinquius ſe hẽt ad felicitatẽ, q̃ prudẽtia.

AD TERTIVM dicendũ, q ſicut Philoſoph. dicit in 1. de aia *, vna notitia præfert alteri, aut ex eo, q eſt nobiliorũ, aut pp certitudinẽ. Si igit ſubiecta ſint æqualia in bonitate & nobilitate, illa quæ eſt certior, erit maior virtus, ſed illa q̃ eſt minus certa de altiorib. & maioribus, præfertur ei, quæ eſt magis certa de inferioribus rebus. Vñ Philoſophus dicit in 2. De cæl*. q magnũ eſt de rebus cæleſtibus aliquid poſſe cognoſcere, et debili & topica rõne. Et in 1. de partibus animalium † dicit, quod amabile eſt magis paruũ aliquid cognoſcere de reb. nobilioribus q̃ multa cognoſcere de rebus ignobilioribus. Sapientia igit ad quã ptinet Dei cognitio hoi maximè in ſtatu huius vitæ nõ põt perfectè aduenire, vt ſit quaſi eius poſſeſſio: ſed hoc ſolius Dei eſt, vt in 1. Metap* ſed tñ illa modica cognitio, q̃ p ſapientiã de Deo haberi põt, omni alij cognitioni pfert.

li. 1 de aia in prin. illius tõ. 2. li 2. ͬtex. 60 tem 2 † li. 1. ca. 5. parum à prin. tõ 4. li. 1. meta ca 2. poſt medium tom 3.

AD QVARTVM dicendũ, q veritas & cognitio principiorum indemonſtrabilium dependet ex rõne terminorũ, cognito em quid eſt totũ. & quid eſt pars, ſtatim cognoſcit q oẽ totũ eſt maius ſua parte. Cognoſcere aũt rõnẽ entis & non entis, & totius & partis, & aliorũ q̃ conſequunt ad ens, ex quibus ſicut ex terminis conſtituunt principia indemonſtrabilia, pertinet ad ſapientiã; q: ens cõe eſt pprius effectus cauſæ altiſſimæ, ſ Dei. Et iõ ſapientia non ſolũ vtitur principijs indemonſtrabilibus, quorũ eſt intellectus, cõcludendo ex eis, ſicut et aliæ ſcientiæ: ſed et iudicando de eis, & diſputando contra negantes. Vnde ſequitur quòd ſapientia ſit maior virtus, quàm intellectus.

349 2. 2 q 23. art 6 & q. 30 & 4 et 3 di 33. q. 2 ar 4. q. 2 ad 3 & 4. cõtra c. 55 ad 13 & vir. q. 2. ar 3. cor. & ad 17. & ar. 5. cor. et ad 4 Et 10. 3 lec 3 cor. ſi. *q. 62 ar. 3 †artic. 3. * ap 8. † gl inter lin. ca's ſuper illuc, Abraha genuit Iſaac

ARTICVLVS VI.

Vtrum charitas ſit maxima inter virtutes theologicas.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vĩ q charitas non ſit maxima inter virtutes theologicas. Cũm em fides ſit in intellectu, ſpes aũt & charitas in vi appetitiua, vt ſ. dictum eſt* : vĩ q fides comparet ad ſpẽ & charitatẽ, ſicut virtus intellectualis ad moralem: ſed virtus intellectualis eſt maior morali, vt ex dictis patet: ergo fides eſt maior ſpe & charitate.

¶ 2 Præterea Quod ſe habet ex additione ad aliud, vĩ eſſe maius eo: ſed ſpes, vt vĩ, ſe habet ex additione ad charitatẽ: præſupponit enim ſpes amorem, vt Aug dicit in Ench*. Addit etiam quendam motum protenſionis in rem amatam. ergo ſpes eſt maior charitate.

¶ 3 Præterea, Cã eſt potior effectu; ſed fides & ſpes ſunt cã charitatis. Dr. n. Mat. 1 gl. † q fides generat ſpẽ, & ſpes charitatẽ ergo fides & ſpes ſũt maiores caritate.

SED CONTRA eſt, qđ Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 13 Nunc autem manent ſpes, fides, charitas, tria hæc, maior autem horum eſt charitas.

RESPONDEO dicendũ, quod ſicut ſuprà dictũ eſt*, magnitudo virtutis ſm ſuam ſpeciem conſideratur ex obiecto. cùm aũt tres virtutes theologicæ reſpiciant Deum ſicut proprium obiectum, non põt vna earum dici maior altera ex hoc q ſit circa maius obiectum, ſed ex eo q vna ſe habet propinquius ad obiectum, q̃ alia: & hoc mõ charitas eſt maior alijs, nam aliæ important in ſui rõne quandam diſtantiam ab obiecto. Eſt enim fides de non viſis, ſpes aũt de non habitis, ſed amor charitatis eſt de eo quod iã habetur: eſt em amatum quodammodo in amante, & etiam amãs per affectũ trahit ad vnionẽ amati: pp quod dr̃ 1 Ioan. 4 Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

artic. 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ q hoc mõ non ſe habent fides & ſpes ad charitatẽ, ſicut prudentia ad virtutẽ moralẽ, & hoc pp duo. Primo quidem, quia virtutes theologicæ habent obiectum quod eſt ſ. aiam humanã, ſed prudentia & virtutes morales ſunt circa ea, q̃ ſunt infra hoiem: in his aũt q̃ ſunt ſupra hoiem, nobilior eſt dilectio, q̃ cognitio: pficit enim cognitio, ſm q cognita ſunt in cognoſcente, dilectio verò ſm quod diligens trahit ad rẽ dilectã, id aũt qđ eſt ſupra hoiem, nobilius eſt in ſeipſo, q̃ ſit in hoie, quia vnumquodque eſt in altero per modũ eius in quo eſt: econuerſo aũt eſt in his, quæ ſunt infra hoiem. Secundo, quia prudentia moderatur motus appetitiuos ad morales virtutes pertinentes: ſed fides non moderat motũ appetitiuum tendentẽ in Deũ qui pertinet ad virtutes theologicas, ſed ſolũ oſtendit obiectum motus aũt appetitiuus in obiectum excedit cognitionem humanã, ſm illud ad Eph. 3 ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti.

AD SECVNDVM dicendũ, q ſpes præſupponit amorẽ eius qđ quis adipiſci ſe ſperat, q eſt amor cõcupiſcentiæ, quo qdẽ amore magis ſe amat q cõcupiſcit bonũ, q̃ aliquid aliud. Charitas aũt importat amorem amicitiæ ad quã peruenitur ſpe, vt ſuprà dictum eſt*.

q. 62 ar. 4.

AD TERTIVM dicendũ, q cã perficiens eſt potior ſuo effectu, non aũt cã diſponens: ſic em calor ignis eſſet potior q̃ aia, ad q̃ diſponit materiam, quod patet eſſe falſum. ſic aũt fides generat ſpem, & ſpes charitatẽ: ſecundum ſcilicet quod vna diſponit ad alteram.

QVAEST. LXVII.

De virtutum duratione poſt hanc vitam, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de duratione virtutum poſt hanc vitam.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrũ virtutes morales maneant poſt hãc vitã.

¶ Secundo, vtrum uirtutes intellectuales.

¶ Tertio, vtrum fides.

¶ Quarto, vtrum remaneat ſpes.

¶ Quinto, vtrum maneat aliquid fidei, vel ſpei. 350

¶ Sexto, vtrum maneat charitas.

Inf. ar. 2. c & ad primũ. & q. 72. art. 6. cor. Et 2. 2 q 52 ar. 3. ad. 2. Et 3. di. 33 q. 1. ar 4. Et 4. d. 14 q 1. ar 3. q 3. Et vir. q. 5. ar 4. *li. 10. c. 8 tom. 9. † li. 6. mora. ca. 28. nõ pcul à fine. *cap 10. in prin. to. 5.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum virtutes morales maneant poſt hanc vitam.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vĩ q virtutes morales non maneant poſt hanc vitã. Homines em in ſtatu futuræ gloriæ erunt ſimiles angelis, vt dr̃ Math. 22. ſed ridiculũ eſt, in angelis ponere virtutes morales: vt dr̃ in 10 Eth*. ergo neq; in hominibus poſt hanc vitam erunt virtutes morales.

¶ 2 Præterea, Virtutes morales perficiunt hoiem in vita actiua, ſed vita actiua non manet poſt hanc vitã. dicit. n. Greg. in 6. moral*. Actiuæ vitæ opa cũ corpore tranſeunt. ergo virtutes morales non manẽt poſt hanc vitã

¶ 3 Præterea, Tẽperantia & fortitudo, q̃ ſunt virtutes morales, ſunt irrationaliũ partiũ, vt Philo. dicit in 3. Eth* Sed irrationales partes aiæ corrũpunt corrupto corpore, eo q ſunt actus organorũ corporaliũ. ergo vĩ quod virtutes morales non maneant poſt hanc vitam.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Sap. 1. quod iuſtitia perpetua eſt & immortalis.

RESPON-

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut Aug. dicit in 14. de trinit.* Tullius poſuit poſt hanc vitã quatuor virtutes cardinales non eſſe, ſed in alia vita hoĩes eſſe beatos ſola cognitione naturæ (in qua nihil eſt melius, aut amabilius, vt Aug. dicit ibidẽ) ea ſ. natura, q̃ creauit oẽs naturas. ipſe aũt poſtea determinat hmõi quatuor virtutes in futura vita exiſtere, ſ; alio mõ. Ad cuius euidentiã ſciendum eſt, quòd in huiuſmodi virtutibus aliquid eſt formale, & aliqd quaſi materiale. Materiale quidem eſt in eis virtutibus inclinatio quædam partis appetitiuæ ad paſſiones vel operationes ſecundũ modum aliquem, ſed quia iſte modus determinatur à ratione, ió formale in oibus virtutibus eſt ipſe ordo rõnis. Sic igitur dicendum eſt, ꝙ huiuſmodi virtutes morales in futura vita non manent quantum ad id qđ eſt materiale in eis, non eñ habebunt in futura vita locũ concupiſcentiæ & delectationes ciborũ & venereorum, neque ẽt timores & audaciæ circa pericula mortis, neque ẽt diſtributiones & cõmunicationes rerum q̃ veniunt in vſum præſentis vitę. Sed quantum ad id qđ eſt formale remanebunt in beatis perfectiſſimę poſt hanc vitam, inquantũ rõ vniuſcuiuſq; rectiſſima erit circa ea, quę ad ipſum pertinent ſm ſtatũ illum, & vis appetitiua omnino mouebitur ſm ordinem rõnis in his quæ ad ſtatum illum pertinent. Vnde Aug.* ibidem dicit, ꝙ prudentia ibi erit ſine vllo periculo erroris, fortitudo ſine moleſtia tolerandorũ malorum, tẽperantia ſine repugnatione libidinum vt prudentię ſit, nullum bonũ Deo præponere, vel æquare, fortitudinis, ei firmiſſimè inhærere, temperantiæ, nullo defectu noxio delectari. De iuſtitia vero manifeſtius eſt quem actum ibi habebit, ſcilicet eſſe ſubditum Deo, quia etiam in hac vita ad iuſtitiam pertinet eſſe ſubditum ſuperiori.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Philoſophus loquitur ibi de huiuſmodi virtutibus moralibus, quantũ ad id quod materiale eſt in eis, ſicut de iuſtitia quantũ ad commutationes & diſtributiones, de fortitudine quantum ad terribilia & pericula, de temperantia quãtum ad concupiſcentias prauas.

Et ſimiliter dicendũ eſt AD SECVNDVM, ea. n. quæ ſunt actiuæ vitæ materialiter ſe habẽt ad virtutes.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſtatus poſt hanc vitam eſt duplex. Vnus quidem ante reſurrectionem, quãdo aię erunt à corporibus ſeparatæ. Alius aũt poſt reſurrectionem, qñ aiæ iterato corporalibus ſuis vnientur. In illo ergo reſurrectionis ſtatu erunt vires irrationales in organis corporis, ſicut & nunc ſunt, vnde & poterit in iraſcibili eſſe fortitudo, & in concupiſcibili tẽperantia, inquantũ vtraque vis perfectè erit diſpoſita ad obediendũ rõni. Sed in ſtatu ante reſurrectionẽ partes irrationales non erunt actu in aia, ſed ſolũ radicaliter in eſſentia ipſius, vt in primo dictum eſt.* Vnde nec huiuſmodi virtutes erunt in actu niſi in radice, ſcilicet in rõne & voluntate, in quibus ſunt ſeminaria quædã harũ virtutũ vt dictũ eſt*. ſed iuſtitia quæ eſt in voluntate, ẽt actu remanebit. vñ ſpecialiter de ea dictum eſt, †ꝙ eſt perpetua & immortalis, tũ ratione ſubiecti, quia voluntas incorruptibilis eſt, tum etiam propter ſimilitudinem actus, vt prius dictum eſt*.

l. 14. de trini. ca 9. circa prin to 3. Teod. li. & cap. circa med.

col. li. 14. c. 9. à medio, to. 3.

*p. p. q. 77. art. 3. †q. 63 ar. 1. *i cor. art.*

351

*Infr. q. 91. art. 6. ad 2. Et 2. d. 16. ar. 4. ad tertiũ. & d. 34 ar. 5. Et 3. cõtra c. 12. & ma. q. 2. arti 13. Et opuſ. 3 ca. 118. *In prędi. qualitatis, non longe à prĩ to 4.*

ARTICVLVS II.

Vtrũ Virtutes intellectuales maneãt poſt hanc vitam.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ virtutes intellectuales nõ maneant poſt hãc vitã. Dicit. n. Apoſt. 1. ad Cor. 13 ꝙ ſciẽtia deſtruet. & rõ eſt, qa ex parte cognoſcimus. ſed ſicut cognitio ſciẽtiæ eſt ex parte, id eſt, imperfecta, ita ẽt cognitio aliarũ virtutũ intellectualiũ, quandiu hæc vita durat. ergo omnes virtutes intellectuales poſt hanc vitam ceſſabunt.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in Prædicamentis*, ꝙ ſcientia cũ ſit habitus, eſt qualitas difficile mobilis, non enim de facili amittit niſi ex aliqua forti trãſmutatione vel ægritudine, ſed nulla eſt tanta tranſmutatio corporis humani ſicut per mortẽ. ergo ſcientia & aliæ virtutes intellectuales non manent poſt hanc vitam.

¶ 3 Præterea, Virtutes intellectuales perficiunt intellectũ ad bene operandũ proprium actũ, ſed actus intellectus non vr̃ eſſe poſt hanc vitam, eo quòd nihil intelligit aia ſine phantaſmate, vt dr̃ in 3. de anima* Phantaſmata autem poſt hanc vitam non manent, cùm nõ ſint niſi in organis corporeis. ergo virtutes intellectuales non manent poſt hanc vitam.

SED CONTRA eſt, quòd firmior eſt cognitio vniuerſaliũ & neceſſariorũ, q̃ particularium & contingentiũ, ſed in hoïe remanet poſt hanc vitã cognitio particulariũ & contingentium, puta eorũ, quæ qs fecit, vel paſſus eſt, ſm illud Luc. 16 Recordare qa recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. ergo multo magis remanet cognitio vniuerſaliũ & neceſſariorũ, q̃ pertinet ad ſciẽtiam & ad alias virtutes intellectuales.

RESPONDEO, dicendum, ꝙ ſicut in primo dictũ eſt*, quidã poſuerunt ꝙ ſpecies intelligibiles non permanent in intellectu poſſibili niſi quãdiu actu intelligit, nec eſt aliqua conſeruatio ſpecierũ ceſſante cõſideratione actuali niſi in viribus ſenſitiuis, quæ ſunt actus corporaliũ organorum, ſcilicet imaginatiua & memoratiua, hmõi aũt vires corrumpunt corrupto corpore, & ideo ſm hoc ſcientia nullo modo poſt hanc vitam remanebit corpore corrupto, neq; aliqua alia intellectualis virtus. Sed hæc opinio eſt cõtra ſententiã Ariſt. q in 3. de aïa dicit*, ꝙ intellectus poſſibilis eſt in actu, cum ſit ſingula ſicut ſciens, cùm tñ ſit in potentia ad cõſiderandum in actu. Eſt ẽt contra rationem, quia ſpecies intelligibiles recipiuntur in intellectu poſſibili ſm modum recipientis, vnde & intellectus poſſibilis dr̃ locus ſpecierum, quaſi ſpecies intelligibiles conſeruans. Sed phantaſmata, ad quæ reſpiciendo hõ intelligit in hac vita, applicando ad ipſa ſpecies intelligibiles (vt in primo dictum eſt*) corrupto corpore corrumpuntur. Vnde quantum ad ipſa phantaſmata, quæ ſunt quaſi materialia in virtutibus intellectualibus. virtutes ĩtellectuales deſtruuntur deſtructo corpore. Sed quantum ad ſpecies intelligibiles, quæ ſunt in intellectu poſſibili, virtutes intellectuales manent, ſpecies aũt ſe habent in virtutibus intellectualibus ſicut formales. Vnde intellectuales virtutes manent poſt hanc vitam, quantũ ad id quod eſt formale in eis, non autem quantum ad id quod eſt materiale, ſicut & de moralibus dictum eſt.*

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ verbum Apoſtoli eſt intelligendum quantũ ad id quod eſt materiale in ſcientia, & quantũ ad modũ intelligendi, qa ſcilicet neque phantaſmata remanebũt deſtructo corpore, neq; erit vſus ſcientiæ p conuerſionẽ ad phantaſmata.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ per ægritudinẽ corrumpitur habitus ſcientiæ quantum ad id quod eſt materiale in eo, ſcilicet quantum ad phantaſmata, non autem quantum ad ſpecies intelligibiles quæ ſunt in intellectu poſſibili.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ aïa ſeparata poſt mortem habet alium modum intelligendi q̃ per conuerſionem ad phantaſmata, vt in primo dictũ eſt*. & ſic ſcientia manet, non tamen ſecundum eundem modum operandi, ſicut & de virtutibus moralibus dictum eſt †.

li. 3 de ani. tex. 30 to. 2.

p. p. q. 79. art. 6.

li. 3. de anim. text. 8. tom. 2.

p. p. q. 85. ar. 1. & 2.

Art. pced.

**p. p. q. 89. ar. 1. †ar. pced.*

352

*Inf. ar. 5. Et 2. 2 q. 4 ar. 4. ad 1. & q. 18. ar. 2. co. fi. Et q. 7. art. 3. ad tertiũ & 3. d. 31. ar. 1. q. 1 & 3. Et veri. q. 17. ar. 5. ad ſextũ fi. Et vir. q. 5. ar. 4. ad decimum. *ar. pced.*

ARTICVLVS III.

Vtrum fides maneat poſt hanc vitam.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ fides maneat poſt hanc vitam. Nobilior enim eſt fides, q̃ ſcientia. ſed ſcientia manet poſt hanc vitam, vt dictum eſt * ergo & fides.

¶ 2 Præterea, Primæ ad Cor. 3. dr̃. Fundamentũ aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, qđ eſt Chriſtus Ieſus, id eſt, fides Chriſti Ieſu. ſed ſublato fundamento non remanet id quod ſuperędificat. ergo ſi fides

fides non remanet poſt hanc vitam, nulla alia virtus remaneret.

¶ 3 Præterea, Cognitio fidei & cognitio gloriæ differunt ſm perfectũ & imperfectum, ſed cognitio imperfecta põt eſſe ſimul cũ cognitione pfcta, ſicut in angelis ſimul põt eſſe cognitio veſpertina cũ cognitione matutina, & aliquis hõ põt ſimul habere de eadẽ concluſione ſcientiam per ſyllogiſmum demonſtratiuum; & opinionẽ per ſyllogyſmum dialecticũ. ergo & fides ſimul eſſe põt poſt hanc vitam cum cognitione gloriæ.

SED CONTRA eſt, ꝙ Apoſtolus dicit. 2. ad Corint. 5 Quamdiu ſumus in corpore, peregrinamur à Domino, per fidẽ enim ambulamus & non p ſpeciẽ, ſed illi q ſunt in gloria, non peregrinant à Dño, ſed ſunt ei præſentes. ergo fides nõ manet poſt hanc vitã in gloria.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ oppoſitio eſt per ſe & propria cã ꝙ vnum oppoſitum excludat ab alio, inquantum ſcilicet in omnibus oppoſitis includitur oppoſitio affirmationis & negationis. Inuenitur aũt in quibuſdam oppoſitio ſm contrarias formas, ſicut in coloribus album & nigrum, in quibuſdam autem ſecundũ perfectum & imperfectum, vñ in alterationibus magis & minus accipiuntur vt contraria, vt cùm de minus calido fit magis calidũ, vt dr in 5. Phyſic.* Et quia perfectum & imperfectum opponuntur, impoſſibile eſt, ꝙ ſimul ſecundum idem ſit perfectio & imperfectio. Eſt autem conſiderandum, quod imperfectio quidem quandoque eſt de ratione rei, & pertinet ad ſpeciem ipſius, ſicut defectus rationis pertinet ad rationem ſpeciei equi vel bouis. Et quia vnum & idem numero manens non poteſt transferri de vna ſpecie in aliam, inde eſt ꝙ tali imperfectione ſublata, tollitur ſpecies rei, ſicut iã non eſſet bos vel equus, ſi eſſet rationalis. Quandoque verò imperfectio non pertinet ad rationem ſpeciei, ſed accidit indiuiduo ſecundum aliquid aliud ſicut alicui homini quandoque accidit defectus rationis, inquantum impeditur in eo rõis vſus pp ſomnum vel ebrietatẽ, vel aliquid huiuſmodi. Patet autem quòd tali imperfectione remota nihilominus ſubſtantia rei remanet. Manifeſtum eſt autem, quòd imperfectio cognitionis eſt de ratione fidei, ponitur enim in eius diffinitione, fides enim eſt ſubſtantia ſperandarũ rerum, argumentũ non apparentiũ, vt dr ad Hebr. 11. Et Aug. dicit, * Quid eſt fides? credere ꝙ non vides. Quòd autem cognitio ſit ſine apparitione vel viſione hoc ad imperfectionem cognitionis pertinet, & ſic imperfectio cognitionis eſt de rõne fidei. Vñ manifeſtũ eſt, quòd fides non poteſt eſſe perfecta cognitio eadem numero manens. Sed vlterius conſiderandum eſt, vtrum ſimul poſſit eſſe cũ cognitione perfecta, nihil enim prohibet aliquam cognitionem imperfectã ſimul eſſe aliquãdo cum cognitione pfcta. Eſt igitur conſiderandum, ꝙ cognitio põt eſſe imperfecta tripliciter. Vno mõ ex parte obiecti cognoſcibilis: alio mõ ex parte medij, tertio mõ ex parte ſubiecti. Ex parte quidem obiecti cognoſcibilis differunt ſm perfectum & imperfectum cognitio matutina & veſpertina in angelis: nam cognitio matutina eſt de rebus, ſm qd habent eſſe in verbo, cognitio autem veſpertina eſt de eis, ſecundum quod habent eſſe in propria natura: qd eſt imperfectum reſpectu primi eſſe. Ex parte vero medij differunt ſecundum perfectum & imperfectum cognitio quæ eſt de aliqua cõcluſione per medium demonſtratiuum & per medium probabile. Ex parte verò ſubiecti differũt ſm perfectũ & impfectũ opinio, fides & ſcientia, nam de ratione opinionis eſt quod accipiatur vnum cum formidine alterius oppoſiti, vnde non habet firmam inhæſionem de ratione verò ſcientiæ eſt quod habeat firmam inhæſionem cum viſione intellectiua, habet enim certitudinem procedentem ex intellectu principiorum, fides autem medio mõ ſe habet, excedit enim opinionem in hoc, ꝙ habet firmam inhæſionem, deficit verò à ſcientia in eo, ꝙ non habet viſionem Manifeſtum eſt aũt, quòd perfectum & imperfectum non poſſunt ſimul eſſe ſm idem, ſed ea, quæ differunt ſm perfectum & imperfectum, ſecundũ aliquid idem poſſunt eſſe in aliquo alio eodem. Sic igitur cognitio perfecta & imperfecta ex parte obiecti nullo mõ poſſunt eſſe de eodẽ obiecto, poſſunt tñ conuenire in eodem medio & in eodẽ ſubiecto, nihil enim prohibet, ꝙ vnus hõ ſimul & ſemel per vnũ & idẽ medium habeat cognitionem de duobus, quorũ vnum eſt perfectum & aliud imperfectum, ſicut de ſanitate & ægritudine, & bono & malo. Similiter ẽt impoſſibile eſt, ꝙ cognitio perfecta & imperfecta ex parte medij cõueniãt in vno medio, ſed nihil prohibet quin cõueniãt in vno obiecto, & in vno ſubiecto, põt enim vnus hõ cognoſcere eandem concluſionem per mediũ probabile & demonſtratiuum. Et ſimiliter eſt impoſſibile, ꝙ cognitio perfecta & imperfecta ex parte ſubiecti ſint ſimul in eodem ſubiecto, fides aũt in ſui rõne habet imperfectionem, quæ eſt ex parte ſubiecti, vt ſcilicet credens nõ videat id quod credit, beatitudo autem de ſui rõne habet perfectionem ex parte ſubiecti vt ſcilicet beatus videat id quo beatificatur, vt ſuprà dictum eſt*. Vñ manifeſtum eſt, ꝙ impoſſibile eſt, quod fides maneat ſimul cum beatitudine in eodem ſubiecto.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ fides eſt nobilior q̃ ſcientia ex parte obiecti, quia eius obiectum eſt veritas prima, ſed ſcientia habet perfectiorem modum cognoſcendi, qui non repugnat perfectioni beatitudinis, ſ. viſioni, ſicut repugnat ei modus fidei.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ fides eſt fundamentũ quantũ ad id quod habet de cognitione, & ĩõ qñ perficietur cognitio, erit perfectius fundamentum.

AD TERTIVM patet ſolutio ex his, quę *. ſuprà dicta ſunt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſpes maneat poſt mortem in ſtatu gloriæ.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr ꝙ ſpes maneat poſt mortem in ſtatu gloriæ. ſpes n. nobiliori mõ perficit appetitũ humanum, q̃ virtutes morales, ſed virtutes morales manẽt poſt hanc vitã, vt patet per Aug in 14. de trin*. ergo multo magis ſpes.

¶ 2 Præterea, Spei opponitur timor, ſed timor manet poſt hanc vitam, & in beatis quidẽ timor filialis, q manet in ſeculum, & in damnatis timor pœnarum. ergo ſpes pari ratione poteſt permanere.

¶ 3 Præterea, Sicut ſpes eſt futuri boni, & ita & deſideriũ. ſed in beatis eſt deſideriũ futuri boni, & quantũ ad gloriã corporis quã aĩæ beatorũ deſiderant, vt dicit Aug. 12 ſuper Gen*. ad literã. & ẽt quantũ ad gloriam animę. ſecundum illud Eccleſ. 24 Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient. Et 1 Petr. 1. dicitur, In quem deſiderant angeli proſpicere. ergo vr quòd poſſit eſſe ſpes poſt hanc vitam in beatis.

SED CONTRA eſt, ꝙ Apoſtolus dicit Rom 8. Quòd videt quis quid ſperat? ſed beati vident id quod eſt obiectum ſpei, ſcilicet Deum, ergo non ſperant.

RESPONDEO dicendum ꝙ ſicut dictum eſt*: id quod de rõne ſui importat imperfectionẽ ſubiecti, non põt ſimul ſtare cum ſubiecto oppoſita pfectione perfecto. Sicut patet ꝙ motus in ratione ſui importat imperfectionem ſubiecti, eſt enim actus exiſtentis in potentia inquantum hmõi: vnde quando illa potentia reducit ad actum, iam ceſſat motus, non enim adhuc albat poſtquam iam aliquid factum eſt album. ſpes autẽ importat motum quendam in id quod non habetur, vt patet ex his quæ ſuprà de paſſione ſpei diximus*, & ideo quando habebitur id quod ſperatur, ſcilicet diuina fruitio, iam ſpes eſſe non poterit.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſpes, eſt nobilior virtutibus moralibus quantum ad obiectũ, quod eſt Deus, ſed actus virtutum moralium non repugnant perfe-

Marginalia: li.5 Phyſi. tex.19.10. &. — Ser.27. de verb Apo. in princi. tom.10. — q.3 art.8 — In corp.ar — 353 — 2.2 q.18. art.2. Et 3. di.31.q 2. art. 1 q 2. Et ver.q.4 art.4. — *l 14. de trini. c. 9. tom. 3. — li 12. cap. 35. ad medium, to.3 — Art. pced. — q.40. ar. 1. & 2.

pfectioni beatitudinis, ſicut actus ſpei, niſi fortè rõne materiæ, ſm quam non manent, non n uirtus moralis perficit appetitum ſolum in id quod nondum habetur, ſed ēt circa id quod præſentialiter habetur.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ timor eſt duplex, ſeruilis & filialis ut infra dicet. * 2. 2. qu. 19. ar. 2. ſeruilis quidē eſt timor pœnæ. q nõ poterit eſſe in gloria nulla poſſibilitate ad pœnā remanente. Timor uerò filialis hēt duos actus, ſ. reuereri Deum, & quantum ad hunc actū manet, & timere ſeparationem ab ipſo, & quantū ad hunc actū non manet, ſeparari.n. à Deo habet rõnem mali, nullum aūt malū ibi timetur, ſm illud Prouer.1. Abundantia pfruetur malorū timore ſublato. Timor aūt opponitur ſpei per oppoſitionē boni & mali, ut ſ dictū eſt † q 40. ar. 1. & ĩõ timor qui remanet in gloria, non opponitur ſpei in damnatis autem magis poteſt eſſe timor pœnæ, q̄ in beatis ſpes gloriæ, qa in damnatis erit ſucceſſio pœnarum, & ſic remanet ibi ratio futuri. ꝙ eſt obiectum timoris: ſed gloria ſanctorum eſt, abſque ſucceſſione ſm quandā æternitatis participationem, in qua non eſt præteritū & futurū, ſed ſolum præſens. Et tñ nec etiā in damnatis eſt propriè timor, nam ſicut ſupra * q. 15. art. 1. dictū eſt timor nunquā eſt ſine aliqua ſpe euaſionis, quæ omnino in damnatis nõ erit. unde nec timor niſi communiter loquendo, ſecundū quod quælibet expectatio mali futuri dicitur timor.

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ quantū ad gloriam aīæ non põt eſſe in beatis deſideriū, ſm quod reſpicit futurum ratione iā dicta. * q. 33. ar. 2. dr aūt ibi eſſe eſuries & ſitis per remotionem faſtidij, & eadem rõne dr eſſe deſideriū in angelis. Reſpectu autem gloriæ corporis in animabus ſanctorum, poteſt quidē eſſe deſiderium, nõ tñ ſpes propriè loquendo, neque ſm quod ſpes eſt uirtus theologica, ſic.n. eius obiectū eſt Deus, non autē aliquod bonū creatum, neque ſm quod cõmuniter ſumitur, quia obiectū ſpei eſt arduū, ut ſupra dictum eſt, * q. 40. ar. 2. bonū autem cuius tam ineuitabilem cauſam habemus non comparatur ad nos in ratione ardui. unde nõ propriè dr aliquis qui habet argentum ſperare ſe habiturum aliquid, quod ſtatim in poteſtate eius eſt, ut emat, & ſimiliter illi qui habēt gloriam aīæ, non propriè dicunt ſperare gloriam corporis, ſed ſolum deſiderare.

ARTICVLVS V.

354

Vtrum aliquid fidei vel ſpei remaneat in gloria.

3. di. 31. q. 2. ar. 1. q. 1. & 3. Et uerit. q. 27. ar. 5. ad 6. Et ver. 5. ar. 4 ad 10.

AD QVINTVM ſic proceditur Vr, ꝙ aliqd fidei, uel ſpei remaneat in gloria. Remoto.n ꝙ eſt propriū, remanet id quod eſt cõe ſicut dr in li. de cauſis, * ꝙ remoto rationali, remanet uiuum, & remoto uiuo, remanet ens, ſed in fide eſt aliquid, ꝙ habet cõe cū beatitudine, ſ. ipſa cognitio, aliquid autem quod eſt ſibi proprium, ſ. ænigma eſt enim fides cognitio ænigmatica. ergo remoto ænigmate fidei adhuc remanet ipſa cognitio fidei.

*li. de cauſis, ppoſ 1. habet inter opera Ariſ. to. 3.

¶ 2 Præterea, Fides eſt quoddā ſpiritnale lumē aīæ, ſm illud Ephe. 1. illuminatos oculos cordis ueſtri in agnitionem Dei, ſed hoc lumen eſt imperfectū reſpectu luminis gloriæ, de quo dr in Pſal 35. in lumine tuo uidebimus lumen. lumen autem imperfectū remanet ſuperueniente lumine perfecto, non enim candela extinguitur claritate ſolis ſuperueniente. ergo uidetꝰ ꝙ ipſum lumen fidei maneat cum lumine gloriæ.

¶ 3 Præterea Subſtantia habitus non tollitur per hoc ꝙ ſubtrahitur materia, poteſt.n homo habitum liberalitatis retinere, etiam amiſſa pecunia: ſed actum habere non põt obiectum autem fidei eſt ueritas prima nõ uiſa ergo hoc remoto per quod vr ueritas prima, adhuc poteſt remanere ipſe habitus fidei.

SED CONTRA eſt, ꝙ fides eſt qdā habitus ſimplex. ſimplex autem uel totus tollitur, uel totum remanet, cum igit̃ fides non totaliter maneat, ſed euacuetur (ut dictum eſt *) uidetur quòd totaliter tollatur.

art 3. huiꝰ quæſt.

RESPONDEO dicendū, ꝙ quidā dixerunt, ꝙ ſpes totaliter tollitur, fides autē partim tollitur, ſ quantū ad ænigma, & partim manet ſ quantū ad ſubſtantiā cognitionis. quòd quidē ſi ſic intelligatur, ꝙ maneat nõ idē numero, ſed idem genere, veriſſimè dictum eſt. fides.n cū viſione patriæ cõuenit in genere, quod eſt cognitio, ſpes aūt nõ cõuenit cū beatitudine in genere, cõparatē n. ſpes ad beatitudinis fruitionē, ſicut motus ad quietē in termino. Si autem intelligat, ꝙ eadem numero cognitiõ, quæ eſt fidei, maneat in patria; hoc eſt oīno impoſſibile non .n. remota dr̃a alicuius ſpeciei, remanet ſubſtātia generis eadē numero, ſicut remota dr̃a conſtitutiua albedinis, non remanet eadem ſubſtantia coloris numero, vt ſic idē color numero ſit qñq; albedo, qñq; uero nigredo. non n. comparatur genus ad dr̃am ſicut materia ad formā, ut remaneat ſubſtantia generis eadē numero, dr̃a remota, ſicut remanet, eadē numero ſubſtantia materiæ, remota forma. Genus. n. & dr̃a non ſunt partes ſpeciei, alioquin non prædicarentur de ſpecie, ſed ſicut ſpecies ſignificat totum, ideſt compoſitum ex materia & forma, in rebus materialibus, ita differentia ſignificat totum, & ſimiliter genus ſed genus denominat totum ab eo qđ eſt ſicut materia, differentia verò ab eo quod eſt ſicut forma, ſpecies uerò ab utroque. Sicut in homine ſenſitiua natura materialiter ſe hēt ad intellectiuā, animal autē dicitur quod habet naturam ſenſitiuam, rationale quod habet intellectiuā, homo uerò quod hēt vtrunque, & ſic idem totū ſignificat per hæc tria, ſed nõ ab eodem. vñ patet quòd cum dr̃a nõ ſit niſi deſignatiua generis, remota differentia, non poteſt ſubſtātia generis eadem remanere, non enim remanet eadem animalitas, ſi ſit alia anima conſtituens animal. Vñ nõ poteſt eſſe, quod eadem numero cognitio, quæ prius fuit ænigmatica, poſtea fiat uiſio aperta. Et ſic patet quòd nihil idem numero vel ſpecie, quod eſt in fide remanet in patria, ſed ſolum idem genere.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ remoto rationali, non remanet uiuum idem numero, ſed idem genere, ut ex dictis patet. * In cor. ar.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ impfectio luminis candelæ non opponit̃ perfectioni ſolaris luminis, quia non reſpiciunt idem ſubiectū, ſed impfectio fidei & perfectio gloriæ opponuntur adinuicē, & reſpiciūt idem ſubiectum, vnde nõ poſſunt eſſe ſimul, ſicut nec claritas aeris cum obſcuritate eius.

AD TERTIVM dicēdum, ꝙ ille qui amittit pecuniam, nõ amittit poſſibilitatē habēdi pecuniam. & iõ cõuenienter remanet habitus liberalitatis, ſed in ſtatu gloriæ nõ ſolū actu tollit̃ obiectū fidei, qđ eſt nõ uiſū, ſed ēt ſm poſſibilitatem propter beatitudinis ſtabilitatem, & ideo fruſtra talis habitus remaneret.

ARTICVLVS VI.

Vtrum remaneat charitas poſt hanc vitam in gloria. 355

Inf q. 111. ar. 3 ad 2: & 3. di. 31. q. 2. art. 2. & ver. qu. 27 art. 5. ad 6 & ver. qu. 2. art. 11 ad 20. & 1. co. 13. li. 3 co. 1.

AD SEXTVM ſic proceditur Vr, ꝙ charitas non maneat poſt hanc uitā in gloria, quia ut dr 1. ad Cor. 13. Cum uenerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt, ideſt quod eſt impfectum. ſed charitas viæ eſt imperfecta, ergo euacuabitur adueniente perfectione gloriæ.

¶ 2 Præterea, Habitus & actus diſtinguūtur ſm obiecta. ſed obiectū amoris eſt bonū apprehensū. cū ergo alia ſit apphēſio pſentis vitæ, & alia apphenſio futuræ vitæ, vr quòd non maneat eadem charitas ut obique.

¶ 3 Præterea, Eorū quæ ſunt unius rationis imperfectū põt uenire ad æqualitatem perfectionis per continuum augmentū, ſed charitas uiæ nūq̄ põt peruenire ad æqualitatē charitatis patriæ, quantūcūq; augeatur. ergo vr quod charitas uiæ nõ remaneat in patria.

SED CONTRA eſt, quod Apoſt. dicit 1. ad Cor. 13. Charitas nunquam excidit.

RE.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt *, quando imperfectio alicuius rei nõ eſt de rõne ſpeciei ipſius, nihil prohibet, idẽ numero ꝙ prius fuit imperfectũ, poſtea perfectum eſſe, ſicut homo ꝑ augmentũ perficitur, & albedo per intenſionem. Charitas autem eſt amor, de cuius ratione nõ eſt aliqua imperfectio, poteſt n. eſſe & habiti & non habiti, & uiſi & nõ uiſi. unde charitas non euacuatur per gloriæ perfectionem, ſed eadem numero manet. — art.3 hui* qu.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ imperfectio charitatis per accidens ſe habet ad ipſã, qa nõ eſt de ratione amoris imperfectio. remoto autẽ eo, ꝙ eſt ꝑ accidens, nihilominus remanet ſubſtãtia rei. vñ euacuata imperfectione charitatis, non euacuatur ipſa charitas.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ charitas nõ habet pro obiecto ipſam cognitionẽ, ſic.n. non eſſet eadem in uia & in patria, ſed habet pro obiecto ipſam rem cognitam, quæ eſt eadem ſ. ipſum Deum.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ charitas uiæ ꝑ augmẽtũ nõ põt ꝑuenire ad æqualitatẽ charitatis patriæ, ꝑ differentiã, quæ eſt ex parte cauſæ, uiſio.n. eſt quędã cã amoris, ut dĩ in 9. Eth.* Deus autem quãto perfectius cognoſcitur, tanto perfectius amatur. — li.9 ethic. c.5.to.5.

QVAESTIO LXVIII.

De donis, in octo articulos diuiſa.

CONSEQVENTER cõſiderandum eſt de donis. Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, utrum dona differant à uirtutibus.
¶ Secundo, de neceſſitate donorum.
¶ Tertio, utrum dona ſint habitus.
¶ Quarto, quæ & quot ſint.
¶ Quinto, utrum dona ſint connexa.
¶ Sexto, utrum maneant in patria.
¶ Septimo, de comparatione eorum ad inuicem.
¶ Octauo, de comparatione eorum ad uirtutes.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum dona differant à uirtutibus.

356

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Vĩ, ꝙ dona nõ diſtinguantur à uirtutib. Dicit.n. Greg in 1. Mor. exponens illud Iob. Nati ſunt ei ſeptem filij, ſic dicit, ſeptẽ nobis naſcuntur filii, cũ per conceptionẽ bonæ cogitationis, ſancti ſpiritus ſeptem in nobis uirtutes oriuntur. Et inducit illud qđ habetur Iſa. 11. Requieſcet ſup eũ ſpiritus intellectus, &c. ubi enumerantur ſeptem Spiritus ſancti dona. Ergo ſeptem dona Spiritus ſancti ſunt uirtutes. — li.1. Mora. c.28 circa principiũ.

¶ 2 Præterea, Aug dicit in lib.* de quæſtionibus Euãgelij, exponens illud, ꝙ habetur Matt. 12 Tunc uadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus, &c. Septem uitia ſunt contraria ſeptẽ uirtutibus Spiritus ſancti, i. ſeptem donis, ſunt autem ſeptem uitia contraria virtutibus communiter dictis, ergo dona nõ diſtinguuntur à uirtutibus communiter dictis. — li.1.c.8. circa mediũ, to.4.

¶ 3 Præterea, Quorũ eſt diffinitio eadẽ, ipſa quoque ſunt eadẽ, ſed diffinitio uirtutis cõuenit donis, unumquodq; .n. donũ eſt bona qualitas mẽtis, qua rectè uiuitur, &c. ſimiliter diffinitio doni cõuenit uirtutibus infuſis, eſt.n. donum datio irredibilis ſm Philoſophũ. Ergo uirtutes & dona non diſtinguuntur.

¶ 4 Præterea, Plures eorũ, q̃ numerãtur inter dona, ſunt uirtutes. nã ſicut ſupra dictũ eſt.* ſapientia & intellectus & ſciẽtia, ſũt uirtutes intellectuales, conſiliũ aũt ad prudentiã ꝑtinet, pietas aũt ſpecies eſt iuſtitię, fortitudo aũt quædam uirtus eſt moralis, ergo uidetur quòd dona & uirtutes non diſtinguantur. — q.57.ar.1. & 2.

SED CONTRA eſt, qđ Greg in 1. Mor.* diſtinguit ſeptem dona, quæ dicit ſignificari per ſeptem filios Iob, à tribus uirtutibus theologicis, quas dicit ſignificari per tres filias Iob. & in 2. Moral. † diſtinguit eadem ſeptem dona à quatuor uirtutib cardinalibus, quæ dicit ſignificari per quatuor angulos domus. — li.1. Mor.c. 28. †li.2. Moral. ca. 36.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſi loquamur de dono & uirtute ſm nominis rationem, ſic nullam oppoſitionem habẽt ad inuicẽ, nam ratio uirtutis ſumitur ſm quod perficit hominẽ ad bene agendum, ut ſupra dictum eſt, * ratio autem doni ſumitur ſecundum cõparationem ad cauſam, à qua eſt, nihil autem prohibet, illud quod eſt ab alio, ut donũ, eſſe perfectiuũ alicuius ad bene operandũ, præſertim cum ſupra diximus,* ꝙ uirtutes quædã nobis ſũt infuſæ à Deo. Vnde ſm hoc donum à uirtute diſtingui nõ poteſt. Et ideo quidam poſuerunt, quod dona nõ eſſent à uirtutib diſtinguenda, ſed eis remanet nõ minor difficultas, ut ſ. rationem aſſignẽt quare quædam uirtutes dicantur dona, & non omnes, & quare aliquæ cõputentur inter dona, quæ non cõputantũ inter uirtutes, ut patet de timore. Vñ alij dixerũt dona à uirtutibus eſſe diſtinguẽda, ſed non aſſignauerunt cõuenientẽ diſtinctionis cauſam, quæ ſ. ita communis eſſet virtutibus, quòd nullo modo donis, aut econuerſo Conſiderantes.n. aliqui, quod inter ſeptem dona quatuor pertinent ad rationem, ſ. ſapientia, ſcientia, intellectus & conſilium, & tria ad uim appetitiuam, ſ. fortitudo, pietas, & timor, poſuerũt quòd dona perficiebãt liberũ arbitrium, ſm quod eſt facultas rõnis, virtutes uerò ſm quod eſt facultas uoluntatis, quia inuenerunt duas ſolas uirtutes in ratione uel intellectu, ſ. fidem & prudentiam, alias uerò in ui appetitiua uel affectiua. Oporteret autem, ſi hæc diſtinctio eſſet conueniens, quod omnes uirtutes eſſent in ui appetitiua, & omnia dona in ratione. Quidã uerò conſiderãtes quod Greg. dicit in 2 Mor.* quod donũ Spiritus ſancti, qđ in mente ſibi ſubiecta format prudentiã, tẽperantiam, iuſtitiam, & fortitudinem, eandem mẽtẽ munit contra ſingula tentamenta per ſeptem dona, dixerunt quòd uirtutes ordinãtur ad bñ operandum, dona uerò ad reſiſtendum tẽtationibus. Sed nec iſta diſtinctio ſufficit, quia etiã uirtutes tentationibus reſiſtunt inducentib. ad peccata, q̃ contrariantur uirtutibus, unumquodque.n. reſiſtit naturaliter ſuo contrario, qđ præcipuè patet de charitate, de qua dĩ Cant. 8. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatẽ. Alij uerò cõſiderãtes, quòd iſta dona traduntur in Scriptura, ſm quod fuerunt in Chriſto, vt patet Iſa. 11 dixerunt, qđ uirtutes ordinanĩ ſimpliciter ad bene operandum, ſed dona ordinantur ad hoc ut ꝑ ea conformemur Chriſto, ꝓcipuè quantum ad ea quæ paſſus eſt quia in paſſione eius præcipuè huiuſmodi dona reſplenduerunt. Sed hoc ẽt nõ uidetur eſſe ſufficiẽs, quia ipſe Dñs præcipuè nos inducit ad ſui conformitatẽ, ſm humilitatẽ & manſuetudinẽ Mat. 11. Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Et ſm charitatem, Ioan. 15. Diligatis inuicem ſicut dilexi uos. Et hæ etiam uirtutes, præcipuè in paſſione Chriſti reſplenduerunt. Et iõ ad diſtinguendum dona à uirtutibus debemus ſequi modũ loquendi Scripturæ, in qua nobis traduntur, nõ quidẽ ſub nomine donorum, ſed magis ſub nomine ſpirituum. Sic.n. dicitur Iſa. 11. Requieſcet ſuper eum Spiritus ſapientiæ & intellectus, &c. Ex quibus uerbis manifeſtè datur intelligi, ꝙ iſta ſeptem enumerantur ibi, ſm quod ſunt in nobis ab inſpiratione diuina, inſpiratio aũt ſignificat quandã motionẽ ab exteriori. Eſt.n. conſiderandũ, ꝙ in homine eſt duplex principium mouens, unum quidem interius, quod eſt rõ, aliud autẽ exterius, quod eſt Deus, ut ſupra dictum eſt, * & etiam Philoſ. dicit hoc in ca. † de bona fortuna.* Manifeſtũ eſt aũt quòd omne qđ mouetur, neceſſe eſt ꝓportionatũ eſſe motori, & hæc eſt perfectio mobilis inquantũ eſt mobile, diſpoſitio qua diſponitur ad hoc quod bñ moueatur à ſuo motore. Quanto igitur mouẽs eſt altior, tãto neceſſe eſt, ꝙ mobile perfectiori diſpoſitione ei ꝓportionetur, ſicut uidemus quod perfectius oportet eſſe diſcipulum diſpoſitum ad hoc ꝙ altiorem doctrinam capiat à doctore. — q.55.ar.3. & 4. — q.63.ar.3. — li.2. Mor. c.36. ante medium. — q.9.ar.4. & 6. — li.7. Mor. eudemiorum.c.18.

Mani-

Manifeſtũ eſt aũt, ꝙ virtutes humanæ perficiunt hoĩem ſm quod homo natus eſt moueri per rõnem in his, quæ interius vel exterius agit, oportet igitur ineſſe homini altiores perfectiones, ſm quas ſit diſpoſitus ad hoc, ꝙ diuinitus moueatur. & iſtæ perfectiones vocãtur dona, nõ ſolum quia infunduntur à Deo, ſed quia ſm ea homo diſponitur, vt efficiatur promptè mobilis ab inſpiratione diuina, ſicut dr̃ Iſa. 50. ca. Dñs aperuit mihi aurẽ, ego aũt nõ contradico, retrorſum non abij. Et Philoſ. ẽt dicit in cap.* de bona fortuna, ꝙ his qui mouentur per inſtinctũ diuinum, non expedit conſiliari ſecundum rõnem humanam, ſed quòd ſequantur interiorem inſtinctum, quia mouentur à meliori principio, quàm ſit ratio humana, & hoc eſt quod quidam dicunt, quod dona perficiunt hominem ad altiores actus, quàm ſint actus virtutum.

li. 7 Mora. eudemiorum c. 18.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hmõi dona nominantur quoq; virtutes ſm cõem rõnem virtutis; habẽt tñ aliquid ſuperueniens rõni cõi virtutis, inquantum ſunt quædam diuinæ virtutes perficientes hominẽ, inquantum eſt à Deo motus. vnde & Philo. in 7 Eth.* ſupra virtutem cõem ponit quandam virtutem heroicam vel diuinam, ſecundum quam dicuntur aliqui diuini viri.

li. 7. eth. c. 1. tom 5.

AD SECVNDVM dicendum, quòd vitia inquantum ſunt contra bonum rationis, contrariantur virtutibus; inquantum autem ſunt contra diuinum inſtinctum, contrariantur donis, idem enim contrariatur Deo & rationi, cuius lumen à Deo deriuatur.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ diffinitio illa datur de virtute ſm cõem modum virtutis. vnde ſi volumus diffinitionem reſtringere ad virtutes prout diſtinguuntur à donis, dicemus quod hoc, quòd dicitur, Quę rectè viuitur, intelligendum eſt de rectitudine vitæ quæ accipitur ſecundum regulam rationis. Similiter aũt donum prout diſtinguitur à virtute infuſa, poteſt dici id quod datur à Deo in ordine ad motionem ipſius, quia ſcilicet facit hominem bene ſequentem ſuos inſtinctus.

AD QVARTVM dicendũ, quòd ſapientia dicitur intellectualis virtus, ſm quod procedit ex iudicio rationis, dicitur autem donum ſecundum quod operatur ex inſtinctu diuino. Et ſimiliter dicendum eſt de alijs.

357 ARTICVLVS II.

Vtrum dona ſint neceſſaria homini ad ſalutem.

Infr. art. 3. ad 1. & 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃, quòd dona non ſint neceſſaria homini ad ſalutem. Dona enim ordinantur ad quandã perfectionem vltra cõem perfectionem virtutis, non aũt eſt homini neceſſarium ad ſalutem, vt hmõi perfectionem cõſequatur, quæ eſt vltra communem ſtatũ virtutis, quia huiuſmodi perfectio non cadit ſub præcepto, ſed ſub conſilio. ergo dona non ſunt neceſſaria homini ad ſalutem.

¶ 2 Præterea, Ad ſalutem hominis ſufficit, quòd homo ſe bene habeat & circa diuina, & circa humana, ſed per uirtutes theologicas homo ſe habet bene circa diuina, per virtutes autem morales circa humana. Ergo dona non ſunt homini neceſſaria ad ſalutem.

li. 2. Mora. c. 36.

¶ 3 Præterea, Grego. dicit in 2. Moral.* ꝙ Spiritus ſanctus dat ſapientiã contra ſtultitiã, intellectũ contra hebetudinẽ, conſilium contra præcipitationem, fortitudinem contra timorẽ, ſcientiam contra ignorantiã, pietatẽ contra duritiã, humilitatẽ contra ſuperbiã, ſed ſufficiens remediũ põt adhiberi ad omnia iſta tollenda per virtutes. Ergo dona non ſunt neceſſaria homini ad ſalutem.

SED CONTRA, Inter dona ſummũ vr̃ eſſe ſapientia, infimum aũt timor, vtrunq; aũt horum neceſſariũ eſt ad ſalutẽ, quia de ſapientia dr̃ Sap. 7. Neminẽ diligit Deus niſi eũ, qui cum ſapientia inhabitat. Et de timore dr̃ Eccleſ. 1. Qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. Ergo etiam alia dona media ſunt neceſſaria ad ſalutem.

art præce.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut dictum eſt,* dona ſunt quædam hominis perfectiones, quibus homo diſponitur ad hoc, quòd bene ſequatur inſtinctũ diuinũ. vnde in his, in quibus non ſufficit inſtinctus rõnis, ſed eſt neceſſarius Spiritus ſancti inſtinctus, per cõſequens eſt neceſſarium donum. Ratio aũt hominis eſt perfecta dupliciter à Deo. Primò quidem naturali perfectione, ſm. ſ. lumen naturale rationis. Alio aũt modo quadam ſupernaturali perfectione per virtutes theologicas, vt dictum eſt* ſupra. Et quamuis hæc ſecunda perfectio ſit maior quàm prima, tñ prima perfectio perfectiori modo habetur ab homine, quàm ſecunda, nam prima habetur ab homine quaſi plena poſſeſſio, ſecunda aũt hr̃ quaſi imperfecta, imperfectè n. diligimus & cognoſcimus Deũ. Manifeſtum eſt aũt, ꝙ vnumquodq; quod perfectè hẽt naturam vel formam aliquam, aut virtutẽ, põt per ſe ſm illam operari, non tñ excluſa operatione Dei, qui in omni natura & voluntate interius operatur, ſed id, quod imperfectè habet naturam aliquam, vel formam, aut virtutem, non põt per ſe operari niſi ab altero moueatur. Sicut ſol, quia eſt perfectè lucidus, per ſeipſum põt illuminare: luna aũt, in qua eſt imperfectè natura lucis, non illuminat niſi illuminata. Medicus ẽt qui perfectè nouit artẽ medicinæ, poteſt per ſe operari, ſed diſcipulus eius, qui nondum eſt plenè inſtructus, non põt per ſe operari, niſi ab eo inſtruatur. Sic igitur quantum ad ea, quæ ſubſunt humanæ rationi in ordine ſ. ad finem connaturalẽ homini, homo põt operari per iudicium rationis, ſi tamen etiam in hoc homo adiuuetur à Deo per ſpecialem inſtinctum, hoc erit ſuperabundantis bonitatis. Vnde ſm Philoſophos, non quicunq; habebat virtutes morales acquiſitas, habebat virtutes heroicas, uel diuinas, ſed in ordine ad finem vltimum ſupernaturalem ad quem ratio mouet, ſecundum quod eſt aliqualiter & imperfectè informata per virtutes theologicas, non ſufficit ipſa motio rõnis, niſi deſuper adſit inſtinctus & motio Spiritus ſancti, ſecundum illud Rom. 8 Qui ſpiritu Dei agũtur, hi filij Dei ſunt & hæredes. Et in Pſal. 142 dicit Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, quia ſ. in hæreditatem illius terræ beatorum nullus poteſt peruenire, niſi moueatur & deducatur à Spiritu ſancto. Et ideo ad illum finem conſequendum neceſſarium eſt homini habere donum Spiritus ſancti.

62. q. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ dona excedunt communem perfectionem virtutum, non quantum ad genus operum eo modo, quo conſilia præcedunt præcepta, ſed quantum ad modum operandi, ſecundum quod mouetur homo ab altiori principio.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ per virtutes theologicas & morales non ita perficitur homo in ordine ad vltimũ finẽ, quin ſemper indigeat moueri quodam ſuperiori inſtinctu Spiritus ſancti, ratione iam* dicta. In corp. art.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ rõni humanæ non ſunt oĩa cognita, neq; oĩa poſſibilia, ſiue accipiatur vt perfecta pfectione naturali, ſiue accipiatur ut perfecta theologicis virtutib. Vnde non põt quantum ad oĩa repellere ſtultitiam, & alia hmõi de quibus ibi fit mẽtio Sed ille, cuius ſcientiæ & poteſtati omnia ſubſunt, ſua motione ab omni ſtultitia & ignorantia & hebetudine & duritia, & cæteris huiuſmodi nos tutos reddit. Et ideo dona Spiritus ſancti, quæ faciunt nos bene ſequentes inſtinctũ ipſius, dicuntur contra huiuſmodi defectus dari.

ARTICVLVS III. 358

Vtrum dona Spiritus ſancti ſint habitus.

AD TERTIVM ſic procedit. Vr̃, ꝙ dona Spiritus ſancti non ſint habitus. Habitus. n. eſt qualitas in homine manens, eſt n. qualitas difficile mobilis, vt dr̃ in Prædicamentis,* ſed proprium Chriſti eſt, qđ dona Spiritus ſancti in eo requieſcũt vt dr̃ Iſa 11. Et Ioã. 1. dr̃, Super quẽ videris Spiritum deſcendentẽ, & manentẽ ſuper eum, hic eſt qui baptizat. Quod exponẽs Greg in 2 Moral.* dicit, In cunctis fidelibus Spiritus ſanctus venit, ſed in ſolo Mediatore ſemper ſingulariter permanet. ergo dona Spiritus ſancti non ſunt habitus.

In prædic. qualitatis non lõgè à prin. to. 1.

li. 2. Mora. ca 41. poſt me. & 42.

¶ 2 Præterea, Dona Spiritus ſancti perficiunt hoīem, art. 1. & 2. ſm quod agitur à Spiritu Dei, ſicut dictum eſt,* ſed inquantum homo agitur à Spiritu Dei, ſe habet quodammodo vt inſtrm reſpectu eius, non autem cōuenit ut inſtrumentū perficiatur per habitum, ſed principale agēs. Ergo dona Spiritus ſancti non ſunt habitus.

¶ 3 Præterea, Sicut dona Spiritus ſancti ſunt ex inſpiratione diuina, ita donū prophetiæ, ſed prophetia nō eſt habitus, non.n. Spiritus prophetiæ adeſt prophetis ſemper, Hom. 1. in Ezech. aliquantulū à princ. & li 2. mora. c 41. vt Greg dicit in 1. Hom. Ezech.* ergo neq; etiam dona Spiritus ſancti ſunt habitus.

SED CONTRA eſt, qđ Dñs dicit diſcipulis, de Spiritu ſancto loquens, Ioā 14 Apud vos manebit, & in vobis erit. Spiritus aūt ſanctus non eſt in hoībus abſq; donis eius. Ergo dona eius manent in hoībus, ergo non ſolū ſunt actus uel paſſiones, ſed ēt habitus pmanentes.

Art. 1. RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut dictum eſt,* dona ſunt quædā perfectiones hominis, quibus diſponitur ad hoc, ꝙ homo bene ſequatur inſtinctū Spiritus ſancti. q. 58. art. 1. & q. 56. art. 4. Manifeſtum eſt aūt ex ſupra dictis,* quòd uirtutes morales perficiunt vim appetitiuā, ſm quod participat aliqualiter rationem inquantū, ſ. nata eſt moueri per imperium rationis. Hoc igitur modo dona Spiritus ſancti ſe habent ad homines in comparatione ad Spiritū ſanctum, ſicut uirtutes morales ſe habent ad vim appetitiuam in comparatione ad rationem, virtute aūt morales habitus quidam ſunt, quibus uires appetitiuæ diſponuntur ad promptè obediendum rationi, vnde & dona Spiritus ſancti ſunt quidam habitus quibus homo perficitur ad promptè obediendum Spiritui ſancto.

eo loco* in arg. 1. citato. AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ Greg.* ibidē ſoluit, dicens, ꝙ in illis donis, ſine quibus ad vitā perueniri non pōt, Spiritus ſanctus in electis omnibus ſemper manet, ſed in alijs non ſemper manet. Septem autem dona ſunt neceſſaria ad ſalutem, vt dictum eſt.* ar. 2. huius quæſt. vnde quantum ad ea ſpiritus ſanctus ſemper manet in ſanctis.

AD SECVNDVM dicendū, quòd ratio illa procedit de inſtrumento, cuius non eſt agere, ſed ſolū agi, tale autem inſtrumentum non eſt homo, ſed ſic agitur à Spiritu ſancto, quòd etiam agit inquantum eſt liberi arbitrij. vnde indiget habitu.

AD TERTIVM dicendum, quòd prophetia eſt de donis, quæ ſunt ad manifeſtationem Spiritus, non autem ad neceſſitatem ſalutis. vnde non eſt ſimile.

359

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter ſeptem dona Spiritus ſancti enumerentur.

2. 2 q 8 ar. 6. & 3. diſ. 34 q 1 ar. 2. & diſt. 35 q 2. ar. 2. q 1 3. & Iſa. 11 le. 2. cor. 2. AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter ſeptem dona Spiritus ſancti enumerentur. In illa enim enumeratione ponuntur quatuor pertinentia ad virtutes intellectuales, ſ. ſapiētia, intellectus, ſcientia & conſilium, quod pertinet ad prudentiam, nihil autem ibi ponitur quod pertineat ad artem, quæ eſt quinta virtus intellectualis, ſimiliter etiā ponitur aliquid pertinens ad iuſtitiam, ſcilicet pietas, & aliquid pertinens ad fortitudinem, ſ. fortitudinis donū, nihil autem ponitur ibi pertinens ad temperantiam, ergo inſufficienter enumerantur dona.

¶ 2 Præterea, Pietas pars eſt iuſtitiæ, ſed circa fortitudinem non ponitur aliqua pars eius, ſed ipſa fortitudo, ergo non debuit poni pietas, ſed ipſa iuſtitia.

¶ 3 Præterea, Virtutes theologicæ maximè ordinant nos ad Deum, cum ergo dona perficiant hominem ſm quod mouetur à Deo, videtur quòd debuiſſent poni aliqua dona pertinentia ad theologicas virtutes

¶ 4 Præterea, Sicut Deus timetur, ita ēt amatur, & in ipſum aliquis ſperat, & de eo delectatur, amor aūt ſpes & delectatio ſunt paſſiones cōdiuiſæ timori, ergo ſicut timor ponitur donum, ita & alia tria debent poni dona.

¶ 5 Præterea, intellectui adiungitur ſapientia, quæ regit ipſum, fortitudini aūt conſiliū pietati verò ſcientia, ergo & timori debuit addi aliquod donū directiuū, incōuenienter ergo ſeptē dona Spiritus ſancti enumerātur.

SED IN CONTRARIVM eſt, auctoritas Scripturæ Iſai 11.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut dictum eſt,* art. præce. dona ſunt quidā habitus perficientes hoīem, ad hoc, ꝙ promptè ſequatur inſtinctum Spiritus ſancti, ſicut uirtutes morales perficiunt uires appetitiuas ad obediendum rōni. ſicut aūt uires appetitiuæ natę ſunt moueri p imperium rōnis, ita omnes uires humanæ natæ ſunt moueri per inſtinctum Dei, ſicut à quadam ſuperiori potētia, & ideo in omnibus uiribus hominis, quæ poſſunt eſſe principia humanorum actuū ſicut uirtutes, ita etiā ſunt dona, ſ. in rōne & in ui appetitiua, ratio aūt eſt ſpeculatiua & practica, & in utraq; conſideratur apprehenſio ueritatis, quæ pertinet ad inuentionem & ad iudiciū de ueritate. Ad apprehenſionem igitur ueritatis perficitur ſpeculatiua ratio per intellectum, practica uerò per conſilium, ad rectè aūt iudicandum ſpeculatiua quidē per ſapientiam, practica uerò per ſcientiam perficitur. Appetitiua aūt uirtus in his quidem, quę ſunt ad alterum, perficitur per pietatem, in his aūt, quæ ſunt ad ſeipſum, perficitur per fortitudinem contra timorem periculorum, contra concupiſcentiam uero inordinatā delectabilium per timorem, ſm illud Prouer. 16. In timore Domini declinat omnis à malo. Et in Pſal 118. Confige timore tuo carnes meas, à iudicijs.n. tuis timui. Et ſic patet, quòd hæc dona extendunt ſe ad omnia, ad quæ ſe extendunt uirtutes tam intellectuales, quàm morales.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd dona Spiritus ſancti perficiunt hoīem in his, quæ pertinent ad bene uiuendum, ad quæ nō ordinatur ars, ſed ad exteriora factibilia, eſt enim ars ratio recta non agibilium, ſed factibilium, ut dicitur in 6. Ethic.* li. 6 eth. c. 4 tom. 5. Poteſt tū ēt dici quòd quantum ad infuſionem donorum, ars pertinet ad Spiritum ſanctum, qui eſt principaliter mouens, non autem ad homines, qui ſunt quędam organa eius dum ab eo mouentur. Temperantiæ aūt reſpondet quodammodo donū timoris, ſicut enim ad virtutem temperantiæ pertinet ſecūdum eius propriam rōnem, ut aliquis recedat à delectationibus prauis propter bonum rationis, ita ad donum timoris pertinet, quòd aliquis recedat à delectationibus prauis propter Dei timorem.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ nomen iuſtitiæ imponitur à rectitudine rōnis, & ideo nomen uirtutis eſt conuenientius quàm nomē doni, ſed nomen pietatis importat reuerentiam, quam habemus ad patrem & ad patriam. Et quia pater omnium Deus eſt, ēt cultus Dei pietas nominatur. ut Aug dicit 10. de ciui. Dei.* lib. 10 c. 1. to. 5. Et ideo conuenienter donum quo aliquis propter reuerentiam Dei bonum operatur ad omnes, pietas nominatur.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ animus hominis non mouetur à Spiritu ſancto, niſi ei ſm aliquē modum uniatur, ſicut inſtrm non mouetur ab artifice, niſi p contactum, aut per aliquam aliam unionem. Prima autem unio hominis eſt per fidem, ſpem, & charitatē, unde iſtæ uirtutes præſupponuntur ad dona, ſicut radices quædā donorum. Vnde omnia dona pertinent ad has tres uirtutes, ſicut quædam deriuationes prædictarum uirtutum.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ amor, ſpes & delectatio habent bonū pro obiecto, ſummum aūt bonum Deus eſt, unde nomina harū paſſionum transferūtur ad uirtutes theologicas, quibus anima cōiungitur Deo. Timoris aūt obiectum eſt malū, quod Deo nullo mō competit, unde non importat coniunctionē ad Deū, ſed magis receſſum ab aliquibus rebus propter reuerētiā Dei, & ideo non eſt nomen uirtutis theologicæ, ſed doni quod eminentius retrahit à malis, quàm uirtus moralis.

AD QVINTVM dicendū, ꝙ per ſapientiā dirigitur & hominis intellectus & hominis affectus, & ideo ponuntur duo correſpondentia ſapientiæ, tanquā directiuo, ex parte quidem intellectus donū intellectus, ex

parte

parte autem affectus donum timoris Ratio enim timẽdi Deum præcipuè ſumitur ex conſideratione excellentiæ diuinæ, quam conſiderat ſapientia.

360

ARTICVLVS V.

Vtrum dona Spiritus ſancti ſint connexa.

2.2. qõ.19 ar. 9 co & 3. q 7 ar.5 ad 3 Et 3. diſ. 36. ar. 3. Et ver. q.5 art.2. ad 6. & 1. cor.13. co. 3.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ dona non ſint connexa. dicit enim Apoſtolus 1 ad Corinth. 12. Alii datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ ſm eũdem ſpiritum, ſed ſapientia & ſcientia inter dona Spiritus ſancti computantur. ergo dona Spiritus ſancti dantur diuerſis, & non connectuntur ſibiinuicem in eodem.

* li 14. de Tri c. 1 à medio. tomo. 3.

¶ 2 Præterea, Aug dicit in 14. de trinit. * quòd ſcientia non pollent fideles plurimi. quàmuis polleant ipſa fide. ſed fidem concomitatur aliquod de bonis ad minus donum timoris. ergo videtur quòd dona non ſint de neceſſitate connexa in uno & eodem.

† lib. 1. Moral. ca 32. circa me.

¶ 3 Præterea, Gregor in 1 Moral. † dicit, quod minor eſt ſapientia ſi intellectu careat, & valde inutilis eſt intellectus, ſi ex ſapientia non ſubſiſtat, utile eſt conſiliũ cui opus fortitudinis deeſt, & valde fortitudo deſtituit niſi per conſilium fulciatur, nulla eſt ſcientia, ſi vtilitatẽ pietatis non habet, & valde inutilis eſt pietas, ſi ſcientiæ diſcretione careat, timor quoque ipſe ſi non has virtutes habuerit, nullum opus bonæ actionis ſurgit, ex quibus uidetur quòd vnum donum poſſit ſine alio haberi: non ergo dona Spiritus ſancti ſunt connexa.

li. 1. Mora. c. 32 circa me. illius.

SED CONTRA eſt quod ibidem * Greg præmittit dicens, Illud in Iob filiorum conuiuio perſcrutandũ videtur, quod ſemetipſos inuicem paſcunt, per filios autem Iob, de quibus loquitur, ſignificantur dona Spiritus ſancti; ergo dona Spiritus ſancti ſunt connexa per hoc, quòd ſeinuicem reficiunt.

ar. 3. hui' quæſt.

RESPONDEO dicendum, quòd huius quæſtionis veritas de facili ex præmiſſis poteſt haberi, dictum * eſt enim ſ. quod ſicut vires appetitiuæ diſponuntur ꝑ virtutes morales in comparatione ad regimen rationis, ita omnes uires animæ diſponuntur per dona in cõparatione ad Spiritum ſanctũ mouẽtem. Spiritus autem ſanctus habitat in nobis per charitatẽ, ſecundum illud Ro. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritũ ſanctum, qui datus eſt nobis, ſicut & ratio noſtra perficitur per prudentiam. Vnde ſicut virtutes morales connectuntur ſibiinuicem in prudentia, ita dona Spiritus ſancti connectuntur ſibiinuicem in charitate, ita ſcilicet, quod qui charitatem habet, omnia dona Spiritus ſancti habet quorum nullum ſine charitate haberi poteſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſapientia & ſcientia vno modo poſſunt conſiderari ſecundum, quod ſunt gratiæ gratis datæ, prout ſcilicet aliquis abũdat in tantum in cognitione rerum diuinarum, & humanarũ, vt poſſit etiam fideles inſtruere & aduerſarios confundere, & ſic loquitur ibi Apoſtolus de ſapientia & ſcientia, vnde ſignãter fit mẽtio de ſermone ſapientiæ & ſcientiæ. Alio modo poſſunt accipi prout ſunt dona Spiritus ſancti, & ſic ſapientia & ſcientia nihil aliud ſunt, quàm quædam perfectiones humanę mentis ſecũdum quas diſponitur ad ſequendum inſtinctum ſpiritus ſancti in cognitione diuinorum & humanorum, & ſic patet, quod huiuſmodi dona ſunt in omnib. habentibus charitatẽ.

AD SECVNDVM dicẽdum, ꝙ Aug. loquitur, de ſcientia, exponens prædictam auctoritatẽ Apoſtoli, vñ loquitur de ſcientia prędicto modo accepta, ſm quod eſt gratia gratis data. Qđ patet ex hoc, qđ ſubdit, aliud enim eſt ſcire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiſcendam vitam beatam, quæ non niſi æterna eſt: aliud autem eſt ſcire, quemadmodum hoc ipſum & piis opituletur, & contra impios defendatur, quàm proprio appellare vocabulo ſcientiam videtur Apoſtolus.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſicut vno modo connexio virtutum cardinalium probatur per hoc, ꝙ vna earum perficitur quodammodo ꝑ aliam, vt ſ. dictum eſt * ita Greg eodẽ modo vult probare connexionẽ donorum per hoc, quòd vnum ſine alio non põt eſſe perfectum. Vnde præmittit dicens †, Valde ſingula quælibet deſtituitur, ſi non vna uirtus alii virtuti ſuffragetur non ergo datur intelligi, quod vnum donum poſſit eſſe ſine alio, ſed quod intellectus ſi eſſet ſine ſapientia, non eſſet donum, ſicut temperantia, ſi eſſet ſine iuſtitia, non eſſet uirtus. q.65. ar. 1. li. 1 Mora. c. 16.

A[RT]ICVLVS VI.

361

Vtrum dona Spiritus ſancti remaneant in patria.

AD SEXTVM ſic ꝓceditur. Videtur, quod dona Spiritus ſancti nõ maneãt in patria. Dicit. n. Gre in 2. Mora. * quod Spiritus ſanctus cõtra ſingula tẽtamẽta ſeptẽ donis erudit mẽtem, ſed in patria nõ erunt aliqua tentamenta, ſecũdum illud Iſa. 11. Non nocebunt, & non occident in uniuerſo monte ſancto meo ergo dona Spiritus ſancti non erunt in patria. 2.2. qõ.8. ar. 7. Et 3. qõ.7 ar. 5. ad 3 Et 3. di. 34 q. 1. ar. 3 et di. 35. q. 2 ar. 2. qõ. 3 & art 4. q. 3.

¶ 2 Præterea, Dona Spiritus ſancti ſunt habitus quidam vt ſupra dictum eſt *. Fruſtra autẽ eſſent habitus, vbi actus eſſe non poſſunt, actus autem quorundam donorum in patria eſſe non poſſunt. Dicit enim Greg. in 1. Moral. * quod intellectus facit audita penetrare: & conſilium prohibet eſſe præcipitem, & fortitudo facit non metuere aduerſa, & pietas replet cordis viſcera operib. miſericordiæ. Hęc autem non competunt ſtatui patrię. Ergo huiuſmodi dona non erunt in ſtatu gloriæ. * li. 2. Mo. cap. 36. ante mediũ. artic. 3. li. 1. Mor. c. 32. non procul. à pri. etc. 36

¶ 3 Præterea, Donorum quędam perficiunt hominẽ in uita contemplatiua, ut ſapiẽtia & intellectus, quædam in uita actiua, ut pietas & fortitudo, ſed actiua vita cum hac vita terminatur vt Greg. dicit in 6. Moral. * ergo in ſtatu gloriæ non erunt omnia dona Spiritus ſancti. li 6. Mor. ca 28. ad fin.

SED CONTRA eſt, quod Ambroſ dicit in lib. de Spiritu ſancto *. Ciuitas Dei illa Ieruſalem cæleſtis non meatu alicuius fluuii terreſtris abluitur, ſed ex uitæ fonte ꝓcedẽs. Spũs ſanctus, cuius nos breui ſatiamur hauſtu, in illis cęleſtibus ſpiritib redundantius vr̃ affluere pleno ſeptem uirtutum ſpiritualium feruens meatu. li. 1 ca 20 parũ à prĩci. to. 2.

RESPONDEO dicendum, quod de donis dupliciter poſſumus loq. Vno mõ quantum ad eſſentiam donorum, & ſic ꝑfectiſſimè erũt in patria, ſicut patet ꝑ auctoritatẽ Amb * īductã. Cuius rõ ẽ qa dona Spũs ſancti ꝑficiunt mentẽ humanã ad ſequẽda motionẽ Spiritus ſancti, qđ ꝑcipuè erit in patria, qñ Deus erit oĩa in oĩb vt dr̃ 1. ad Corin. 15. & qñ hõ erit totaliter ſubditus Deo alio mõ poſſunt cõſiderari quãtũ ad materiã circa q̃ operant̃, & ſic in præſenti habent operationẽ circa aliq̃ materiam, circa quam non habebunt operationem in ſtatu glorię, & ſecundum hoc non manebunt in patria ſicut ſupra de virtutibus cardinalibus dictum eſt *. ĩ arg. Sed contra.

AD PRIMVM ergo dicendum quod Greg. loquitur ibi de donis, ſecundum quod competunt ſtatui præſenti, ſic enim donis protegimur contra tentamenta malorum, ſed in ſtatu gloriæ ceſſantibus malis per dona Spiritus ſancti perficiemur in bono. q. 67. ar. 1.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ Greg in ſingulis donis ponit aliquid quod tranſit cum ſtatu pręſenti & aliquid qđ permanet in futuro. Dicit. n. ꝙ ſapientia mentem de ęternorum ſpe & certitudine reficit, quorũ duorũ ſpes tranſit, ſed certitudo remanet, & de intellectu dicit, quod in eo quod audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illuſtrat, quorum, auditus tũ fit, quia non docebit vir fratrem ſuum, ut dicitur Iere 31. ſed illuſtratio mentis manebit De conſilio aũt dicit, * quod ꝓhibet eſſe præcipitem, quod eſt neceſſariũ in præſenti, & quod ratione animum replet, quod eſt neceſſariũ etiã in futuro. De fortitudine verò dicit, ꝙ aduerſa nõ metuit, quod eſt neceſſarium in præſenti, & iterum ꝙ confidentiæ cibos apponit, quòd permanet etiam in futuro. De ſcientia verò unum tantũ ponit, ſcilicet quòd Oĩa hæc hẽt Greg. 2 Mora c. 36.

ino-

ignorantiæ ieiunium ſuperat, quod pertinet ad ſtatū p̄ſentem, ſed quod addit, In ventre mentis, pōt figuraliter intelligi repletio cognitionis, quæ pertinet etiā ad ſtatū futurum. De pietate verò dicit *, quod cordis viſcera miſericordiæ operibus replet, quod quidem ſm verba pertinet tantum ad ſtatum præſentem, ſed ipſe intimus affectus proximorū per uiſcera deſignatus, pertinet ēt ad futurū ſtatum, in quo pietas non exhibebit miſericordiæ opera, ſed congratulationis affectum. de timore, verò, dicit, ꝙ premit mentem, ne de præſentibus ſuperbiat, quòd pertinet ad ſtatum præſentem, & quòd de futuris cibos ſpei confortat, quod etiam pertinet ad ſtatū præſentem, quantum ad ſpem, ſed poteſt etiam ad ſtatū futurū pertinere, quantum ad confortationem de rebus hic ſperatis & ibi obtentis.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ ratio illa procedit, de donis quantum ad materiam, opera enim actiuæ vitæ non erunt materia donorū, ſed omnia habebūt actus ſuos circa ea, quæ pertinent ad uitam contemplatiuam quæ eſt uita beata.

362

ARTICVLVS VII.

Vtrum dignitas donorum attendatur ſecundum enumerationem. Iſaiæ 11.

Iſa. 11. lect. 2. cor. 2.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ dignitas donorum non attenditur ſecundū enumerationem, qua enumerantur Iſaiæ 11. Illud enim videtur eſſe potiſſimum in donis, quod maximè Deus ab homine requirit, ſed maximè requirit, Deus ab homine timorem, Dicitur enim Deut. 10. Et nūc Iſrael quid dominus Deus tuus petit à te, niſi ut timeas dominum Deum tuum, Et Mala. 1. dicitur. Si ego dominus, vbi timor meus? Ergo videtur, quod timor qui enumeratur vltimo, non ſit infimum donorum, ſed maximum.

¶ 2 Præterea, Pietas videtur eſſe quoddam bonum vniuerſale. Dicit enim Apoſtolus 1. ad Timoth. 5. Quod pietas ad omnia vtilis eſt, ſed bonum vniuerſale pręfertur particularibus bonis, ergo pietas, quæ penultimo enumeratur, videtur eſſe potiſſimum donorum.

¶ 3 Præterea, Scientia perficit iudicium hominis, conſilium autem ad inquiſitionem pertinet, ſed iudiciū præeminet inquiſitioni, ergo ſcientia eſt potius donum quàm conſilium, cum tamen poſt enumeretur.

¶ 4 Præterea, Fortitudo pertinet ad vim appetitiuam ſcientia autem ad rationem, ſed ratio eſt eminentior, quàm vis appetitiua, ergo & ſcientia eſt eminentius donum, quàm fortitudo, quæ tamē primo enumeratur, nō ergo dignitas donorum attenditur ſecundum ordinē enumerationis eorum.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in li. de ſer

li 1. cap. 9. * Domini in monte. Videtur mihi ſeptiformis operatio
nō multū Spiritus ſancti de qua Iſaias loquitur, his gradibus ſen-
procul à tentiiſque congruere, de quibus fit mentio Matth. 5. ſed
prin. to. 4. intereſt ordinis, nam ibi, ſcilicet in Iſaia, numeratio ab excellentioribus cœpit, hic uerò ab inferioribus.

RESPONDEO dicendum, quòd dignitas donorū dupliciter poteſt attendi. Vno mō ſimpliciter, ſ. per comparationē ad proprios actus, prout procedūt à ſuis principiis, alio mō ſecundum quid, ſ. per comparationē ad materiam. Simpliciter autem loquendo de dignitate donorum, eadem eſt ratio comparationis in ipſis, & in uirtutibus, quia dona ad omnes actus potentiarum animę perficiunt hominem ad quos perficiunt virtutes, ut

art. 3. hui' quæſt. ſupra dictum eſt *, vnde ſicut virtutes intellectuales p̄feruntur virtutibus moralibus, & in ipſis virtutib. intellectualibus contemplatiuæ præferuntur actiuis, vt ſapientia intellectui, & ſcientia, prudentię & arti, ita tñ, quod ſapientia præfertur intellectui, & intellectus ſciētia, ſicut prudentia, & ſyneſis eubulię. Ita etiā in donis ſapientia & intellectus, ſcientia & conſilium præferuntur pietati, & fortitudini & timori, in quibus etiam pietas præfertur fortitudini, & fortitudo timori, ſicut iuſtitia fortitudini, & fortitudo temperantiæ: ſed quantum ad materiam fortitudo & conſilium præferuntur ſcientię & pietati, quia ſcilicet fortitudo & conſilium habēt in arduis locum, pietas autem & etiam ſcientia in communibus. Sic igitur dignitas donorum ordini enumerationis reſpondet, partim quidem ſimpliciter ſecundum quod ſapientia & intellectus omnibus pręferuntur, partim autem ſecundum ordinem materiæ, ſecundum ꝙ conſilium & fortitudo præferuntur ſcientiæ & pietati.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod timor maximè requiritur quaſi primordium, quoddā perfectionis donorum. Quia initium ſapientiæ timor Domini, non propter hoc quod ſit cæteris dignius, prius enim eſt ſecū dum ordinem generationis, vt aliquis recedat a malo, quod fit per timorē, vt dicitur Prouer. 16. quàm quod operetur bonum, quod fit per alia dona.

AD SECVNDVM dicendum, quòd pietas non comparatur in verbis Apoſtoli omnibus donis Dei, ſed ſoli corporali exercitationi de qua præmittit quod ad modicum vtilis eſt.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſcientia etſi p̄ferat cōſilio rōne iudicij, tñ cōſiliū p̄fertur rōne materiæ, nā cōſiliū nō habet locum niſi in arduis, ut dr̄ in 3.

Eth. * ſed iudicium ſcientiæ in omnibus locum habet. li. 3 eth. c.

AD QVARTVM dicendū, quòd dona directiua, 3. 10. 5.
quæ pertinent ad rōnē donis exequentibus, digniora ſunt, ſi conſiderentur per comparationē ad actus, p̄ut egrediuntur à potentijs, ratio enim appetitiuæ præeminet vt regulans regulato ſed ratione materiæ adiungitur cōſilium fortitudini, ſicut directiuum exequēti: & ſimiliter, ſcientia pietati, quia ſcilicet conſilium & fortitudo in arduis locum habent, ſcientia autem & pietas ēt in communib. & ideo conſilium ſimul cum fortitudine rōne materiæ numeratur ante ſcientiam & pietatem.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum virtutes ſint præferendæ donis. 363

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ virtutes ſint pręferendæ donis. Dicit. n. Aug in 15. de trinitate *, de charitate loquēs, Nullū eſt iſto Dei dono excellentius, ſolū eſt quod diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ dantur & alia per Spiritum ſanctum munera, ſed ſine charitate nihil proſunt, ſed charitas eſt uirtus: ergo uirtus eſt potior donis Spiritus ſancti.

Inf. q. 69. ar. 1. ad 1. Et 2. 2. q. 9 art. 1. ad 3. & 3. di. 34. q 1. ar. 1. ad 5. & di. 35. q 2. ar. 3 q. 2. ad 2. Et ver. q. 2 ar. 2. ad 17.

¶ 2 Præterea, Ea, quæ ſunt priora naturaliter, videntur eſſe potiora, ſed uirtutes ſunt priores donis Spiritus ſancti. Dicit n. Gre. in 2. Moral † quod donū Spūs ſancti in ſubiecta mente ante alia iuſtitiam, prudentiam, fortitudinē & tēperantiam format, & ſic eādē mentem ſeptē mox uirtutibus, i. donis tēperat, vt cōtra ſtultitiā ſapientiā contra hebetudinē intellectū contra præcipitationē conſiliū, contra timorem, fortitudinē contra ignorātiā ſcientiam, contra duritiam pietatē, contra ſuperbiā dat timorem: ergo virtutes ſunt potiores donis.

* lib. 15. ca. 18. in prin. to. 3. † lib. 2. Mor. c. 36. ante med.

¶ 3 Præterea, Virtutibus nullus malè uti pōt, vt Aug. dicit * donis aūt pōt aliquis malè vti. Dicit. n. Gre in 1. Mora. † ꝙ hoſtiā noſtræ precis immolamus ne ſciētia elatiuet, ne intellectus dū ſubtiliter currit, oberret, ne conſiliū dū ſe multiplicat, cōfundat, ne fortitudo dū fiduciā p̄bet, p̄cipitet, ne ſcientia dum nouit, & nō diligit, inflet ne pietas dū ſe ẏ rectitudinem inclinat, intorqueat, ne timor dū plus iuſto trepidat, in deſperationis foueam mergat. ergo uirtutes ſunt digniores donis Spūs ſancti.

li. 2. de li. arb. c. 19. to 1. † li. 1 Mor. c. 35. circa medium.

SED CONTRA eſt, quod dona dātur in adiutorium virtutū cōtra defectus, ut patet in auctoritate, inducta *. & ſic vī ꝙ perficiāt quod virtutes perficere non poſſunt. ſunt ergo dona potiora virtutibus. In arg. 2.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ex ſupradictis patet *, virtutes in tria genera diſtinguūtur, ſunt. n. quædam virtutes theologicæ, quædam intellectuales, q̄ dam morales. Virtutes quidem theologicę ſunt, quibus mens

q. 57. & 58 & 62.

mens humana Deo coniungitur, virtutes autem intellectuales ſunt, quib. rõ ipſa perficitur, virtutes aũt morales ſunt quibus vires appetitiuæ perficiuntur ad obediẽdum rationi. Dona aũt Spiritus ſancti ſunt, quibus oẽs vires animæ diſponuntur ad hoc, quòd ſubdantur motioni diuinæ. Sic ergo eadẽ videtur eſſe comparatio donorum ad uirtutes theologicas, per quas homo vnitur Spiritui ſancto mouẽti, ſicut virtutum moralium ad uirtutes intellectuales, p quas perficitur ratio, quæ eſt uirtutum moralium motiua. Vñ ſicut virtutes intellectuales præferuntur virtutib. moralibus & regulant eas, ita virtutes theologicæ præferuntur donis Spiritus ſancti, & regulant ea. Vnde Greg dicit in 1. Moral. * quod neque ad denarij perfectionem ſeptem filij, id eſt ſeptem dona perueniunt, niſi in fide, ſpe, & charitate fiat, omne quod agunt. Sed ſi comparemus dona ad alias uirtutes intellectuales vel morales, dona præferuntur virtutibus, quia dona perficiunt vires animæ in comparatione ad Spiritum ſanctum mouentem, virtutes aũt perficiũt vel ipſam rõnẽ vel alias vires in ordine ad rõnẽ. Manifeſtũ ẽ aũt, φ ad altiorẽ motorẽ oportet maiori perfectione mobile eẽ diſpoſitũ. Vñ pfectiora ſũt dona uirtutib.

li. 1. Moral. c. 28. circa medium.

AD PRIMVM ergo dicendũ, φ charitas eſt uirtus theologica, de qua concedimus, φ ſit potior donis.

AD SECVNDVM dicẽdum, φ aliquid eſt prius altero dupliciter. Vno mõ ordine perfectionis & dignitatis ſicut dilectio Dei eſt prior dilectione proximi, & hoc mõ dona ſunt priora virtutib. itellectualib & moralibus, poſteriora verò uirtutib. theologicis. Alio mõ ordine generationis ſeu diſpoſitionis, ſicut dilectio proximi præcedit dilectionem Dei, quantũ ad actum. & ſic virtutes morales & intellectuales præcedunt dona, qa per hoc φ hõ bene ſe habet circa rõnem propriam, diſponitur ad hoc quod ſe bene habeat in ordine ad Deũ.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſapiẽtia & intellectus & alia hmõi, ſunt dona Spiritus ſancti, ſecundum quod per charitatem informantur, quæ non agit perperam, vt dicitur 1. ad Cor. 13. & ideo ſapientia, & intellectu, & alijs huiuſmodi nullus malè utitur, ſm φ ſunt dona Spiritus ſancti, ſed ad hoc, quòd à charitatis perfectione non recedant, vnum ab altero adiuuatur, & hoc eſt quod Greg. intendit dicere.

QVAESTIO LXIX.

De beatitudinibus, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de beatitudinib.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, utrum beatitudines à donis & uirtutibus diſtinguantur.

¶ Secundo, de præmiis beatitudinum, vtrum pertineant ad hanc uitam.

¶ Tertio, de numero beatitudinum.

364 ¶ Quarto, de conuenientia præmiorum quæ eis attribuuntur.

q. 70. ar. 2. c. & 3. diſt. 34. q. 1. ar. 4. & Iſa. 11. & 1. co. 1. ſ. Et Matt. 6. co. 4.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum beatitudines diſtinguãtur à uirtutib. & donis.

AD PRIMVM ſic pcedit. Videt, φ beatitudines à virtutib. & donis non diſtinguuantur. Aug. enim in lib. de ſer. do. in monte * attribuit beatitudines, in Matth. enumeratas, donis Spiritus ſancti. Ambro. † autem ſuper Lucam attribuit beatitudines ibi enumeratas quatuor virtutib. cardinalib. ergo beatitudines non diſtinguuntur à uirtutibus & donis.

* Li. 1. paulo poſt prin. ſi. to. 4.

† Amb. li. 5. in Lu. ſup illud Luc. 6. Beati pauperes ſpiritu. circa fin. t. 5.

¶ 2 Præterea, Humanæ uoluntatis non eſt niſi duplex regula, ſ. rõ, & lex æterna, ut ſ. dictũ eſt * ſed uirtutes p ficiunt hominem in ordine ad rationẽ dona aũt in ordine ad legem æternam Spiritus ſancti ut ex dictis patet † ergo non põt eſſe aliquid aliud pertinens ad rectitudinem uoluntatis humanæ præter virtutes & dona non ergo beatitudines ab eis diſtinguuntur.

q. 19. ar. 4. q. 68. ar. 1.

¶ 3 Præterea, In enumeratione beatitudinũ ponẽ mitis, & iuſtitia, & miſericordia, q̃ dicũt eſſe, q̃dã uirtutes ergo beatitudines nõ diſtinguunt à donis & uirtutib.

SED CONTRA eſt, quod quædam enumerantur beatitudines, quæ nec ſunt uirtutes, nec dona, ſicut paupertas & luctus & pax differunt ergo beatitudines à uirtutibus & à donis.

RESPONDEO dicendum, quod ſicut ſ. * dictũ eſt beatitudo eſt ultimus finis humanæ vitæ dicitur. n. aliquis iam finem habere propter ſpem finis obtinẽdi, vnde & Philoſo. dicit in 1. Eth. * quod pueri dicunt beati propter ſpem. Et Apoſtolus dicit Rom. 8. Spe ſalui facti ſumus. Spes autem de fine conſequendo inſurgit ex hoc, quòd aliquid conuenienter mouetur ad finẽ & appropinquat ad ipſum, quod quidem fit per aliq̃ actionẽ. Ad finem aũt beatitudinis mouetur aliquis, & appropinquat p operationes uirtutũ, & pcipue per operationes donorum, ſi loquamur de beatitudine æterna, ad q̃ rõ nõ ſufficit, ſed in eam inducit Spũs ſanctus, ad cuius obediẽtiã & ſequelã p dona perficimur, & ideo beatitudines diſtinguunt quidẽ à uirtutib. & donis, nõ ſicut habitus ab eis diſtincti, ſed ſicut actus diſtinguũt ab habitib.

q. 2. & 3.

li. 1. eth. c. 9. ad fi. to. mo 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Aug. & Ambroſ. attribuunt beatitudines donis & uirtutib. ſicut actus attribuũtur habitib. dona aũt ſunt eminẽtiora uirtutib. cardinalib. ut ſupra dictum eſt * & ideo Ambroſ. exponens beatitudines turbis propoſitas, attribuit eas uirtutib. cardinalibus. Auguſtinus autem exponens * beatitudines diſcipulis propoſitas in monte, tanquã perfectioribus, attribuit eas donis Spiritus ſancti.

q. 68. ar. 8.

locis ſ. art. gu. 1. citatis.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ratio illa pbat, quod non ſunt alij habitus rectificantes humanã vitam præter virtutes & dona.

AD TERTIVM dicendũ, quòd mititas accipitur pro actu manſuetudinis. Et ſimiliter dicendũ eſt de iuſtitia, & miſericordia, & quãuis hæc videantur eſſe uirtutes, attribuuntur tamen donis, quia etiam dona perficiunt hominem circa omnia, circa quæ perficiunt virtutes, vt dictum eſt. *

q. 68. ar. 4.

ARTICVLVS II. 365

Vtrum præmia, quæ attribuuntur beatitudinibus, ad hanc vitam pertineant.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃, quòd præmia, q̃ attribuuntur beatitudinib. nõ pertineãt ad hãc vitã. Dñr. n. aliqui beati pp ſpẽ præmiorũ, ut dictũ eſt * ſed obiectũ ſpei beatitudo eſt futura, ergo præmia iſta pertinẽt ad uitam futuram.

2. 2. q. 8. 7. Et Mat. 5. co. 5. * ar. pręce.

¶ 2 Præterea, Luc. 6 ponuntur quædã pœnæ per oppoſitum ad beatitudines, cum dicitur, Vę vobis, qui eſtis ſaturati, quia eſurietis, væ vobis, qui ridetis nunc quia lugebitis, & flebitis. ſed iſtæ pęnæ non intelliguntur in hac vita, quia frequenter hoies in hac vita nõ puniũtur ſecundũ illud Iob 21. Ducunt in bonis dies ſuos ergo nec præmia beatitudinum pertinent ad hanc uitam.

¶ 3 Præterea, Regnum cœlorũ qđ ponitur præmium, paupertatis, eſt beatitudo cæleſtis, vt Aug. dicit 19. de ciuit. Dei. ple.. a etiã ſaturitas nõ niſi in futura uita habet, ſm illud Pſa. 16. Satiabor dũ apparuerit gloria tua. viſio et Dei & manifeſtatio filiationis diuinæ, ad uitã futurã pertinẽt, ſm illud 1. Ioã. 3. Nũc filij Dei ſumus, & nõdum apparuit quid erimus ſcimus, quoniam cum apparuerit ſimiles ei erimus, quoniã uidebimus eum ſicuti eſt. Ergo præmia iſta pertinent ad uitam futuram.

li. 1. circa finẽ primi folij, a principio li. & ca. 9. to. 4.

SED CONTRA eſt φ Aug. dicit in li. de ſermone dñi in monte *, iſta quidẽ in hac vita compleri poſſunt, ſicut completa in Apoſtolis eſſe credimus, nam illa omnimoda & in angelicam formam mutatio, quæ poſt hanc vitam promittitur, nullis verbis exponi poteſt.

* Amb. li. 5. in Lucã ſ c. cuius titulus eſt, de beatitu dinib. to. 5.

RESPONDEO dicendum, quód circa iſta pmia expoſitores ſacræ ſcripturæ, diuerſimode ſũt locuti. Quidam enim omnia iſta præmia ad futurã beatitudinem, pertinere dicunt, ſicut Ambroſ. ſuper Luc. * Aug. verò dicit ea ad præſentem uitam pertinere. Chryſ. † autem in ſuis

† Chry. ho mi. 6. ex va ri. s locis i Matt. 10. 2

in ſuis homilijs, quædam eorum dicit pertinere ad futurã vitam quædam autem ad præſentem. Ad cuius euidẽtiam conſiderandum eſt, quod ſpes futuræ beatitudinis pōt eſſe in nobis propter duo. Primo quidem propter aliquam præparationem vel diſpoſitionẽ ad futurã beatitudinem, quod eſt per modum meriti. Alio mō per quãdam inchoationem imperfectam futuræ beatitudinis in viris ſanctis etiam in hac vita, aliter enim habetur ſpes fructificationis arboris, cùm vireſcit frondibus, & aliter cùm iam primordia fructuum incipiunt apparere. Sic igitur ea, quæ in beatitudinibus tanguntur tanq̃ merita, ſunt quædã præparationes vel diſpoſitiones ad beatitudinẽ vel perfectam vel inchoatam, ea uerò, quæ ponuntur tanq̃ præmia, poſſunt eſſe vel ipſa beatitudo perfecta, & ſic pertinent ad futuram vitam, vel aliqua inchoatio beatitudinis, ſicut eſt in viris perfectis, & ſic præmia pertinent ad præſentem vitam. Cùm enim aliquis incipit proficere in actibus virtutum & donorum, poteſt ſperari de eo, quòd perueniet ad perfectionem viæ, & ad perfectionem patriæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſpes eſt de futura beatitudine ſicut de vltimo fine, pōt ẽt eſſe & de auxilio gratiæ, ſicut de eo quod ducit ad finem, ſecundum illud Pſal. 27 In Deo ſperauit cor meũ & adiutus ſum.

AD SECVNDVM dicendum, quòd mali etſi interdum in hac vita tẽporales pœnas nō patiãtur, patiuntur tñ ſpirituales, vnde Aug. dicit in 1. Confeſſ.* Iuſſiſti Domine, & ſic eſt, ut pœna ſibi ſit inordinatus animus. Et Philoſo. dicit in 9. Eth. † De malis quod contẽdit ipſorum anima, hoc quidem huc trahit, illud autem illuc. Et poſtea concludit, Si autem ſic miſerum eſt, malum eſſe, fugiendum eſt malitiam intenſe, & ſimiliter ecõuerſo boni, etſi in hac vita quandoque non habeant corporalia præmia nunquam tamen deficiunt à ſpiritualibus etiam in hac vita, ſecundum illud Matt. 9 & Mar. 10 Centuplum accipietis, etiam in hoc ſeculo.

li. 1. Confeſſ. ca. 12. in fine to.

† li. 9. eth. c. 4 non ꝑcul à fine.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ omnia illa præmia perfectè quidẽ conſummabuntur in uita futura, ſed interim etiam in hac vita quodãmdo inchoantur, nam regnum cælorum, vt Auguſt. dicit, pōt intelligi perfectæ ſapientiæ initium, ſecũdum quod incipit in eis ſpiritus regnare. Poſſeſſio ẽt terræ ſignificat affectum bonum aĩæ quieſcentis per deſiderium in ſtabilitate hæreditatis perpetuæ ꝑ terrã ſignificatæ. Conſolantur aũt in hac vita per Spiritũ ſanctũ, qui paracletus, i. cõſolator dr̃ participando. Saturanĩ ẽt in hac vita illo cibo, de quo Dñs dicit: Meus cibus eſt vt faciã voluntatẽ Patris mei. In hac ẽt vita cõſequunĩ homines miſericordiã Dei. In hac ẽt vita purgato oculo per donum intellectus, Deus quodãmō videri pōt. Similiter et in hac vita qui motus ſuos pacificant ad ſimilitudinẽ Dei accedentes filij Dei nominantur, tamen hæc perfectius erunt in patria.

366

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter enumerentur beatitudines.

3. diſt. 34. q̃ó. 1. ar. 4.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter enumerentur beatitudines. Attribuunt.n. beatitudines donis, ut dictũ eſt,* donorum aũt q̃dã pertinent ad vitam contemplatiuam, ſ. ſapientia & intellectus, nulla aũt beatudo ponitur in actu cõtemplationis, ſed omnes in his q̃ pertinent ad vitã actiuã, ergo inſufficienter beatitudines enumerãtur.

*ar. 1 hui⁹ quæſt.

¶ 2 Præterea. Ad vitã actiuã nō ſolũ ꝑtinẽt dona exequẽtia, ſed ẽt q̃dã dona dirigẽtia, vt ſciẽtia & cõſiliũ, nihil aũt ponĩ inter beatitudines, quod directè ad actum ſcientiæ vel conſilij pertinere; uideatur. ergo inſufficienter beatitudines enumerantur.

¶ 3 Præterea, Inter dona exequentia in vita actiua timor ponitur ad paupertatem pertinere pietas aũt videtur pertinere ad beatitudinem miſericordiæ, nihil autem ponitur directè ad fortitudinem pertinens: ergo inſufficienter enumerantur beatitudines.

¶ 4 Præterea, In ſacra ſcriptura tanguntur multæ aliæ beatitudines, ſicut Iob. 5. dicitur Beatus homo qui corripitur à Deo. Et in Pſal. 1. dicitur, Beatus vir qui non abiit ĩ cõſilio impiorũ. Et Prouer. 3. Beatus vir qui inuenit ſapiẽtiam ergo inſufficienter beatitudines enumerant̃.

SED CONTRA, Videtur ꝙ ſuperfluè enumerentur, ſunt enim ſeptem dona Spiritus ſancti, beatitudine autem tanguntur octo.

¶ 6 Præterea, Luc. 6. ponunĩ quatuor tm̃ beatitudines ſuperfluè ergo enumerantur ſeptem vel octo in Matth.

RESPONDEO dicendum, ꝙ beatitudines iſtæ conuenientiſſimè enumerantur. Ad cuius euidentiã eſt conſiderandum, ꝙ triplicẽ beatitudinem aliqui poſuerunt, quidam enim poſuerunt beatitudinem in vita uoluptuoſa, quidã in vita actiua, quidam verò in vita contẽplatiua. Hæ autem tres beatitudines diuerſimodè ſe habẽt ad beatitudinem futuram, cuius ſpe dicimur hic beati. Nã beatitudo voluptuoſa, quia falſa eſt & rõni cõtraria, impedimentũ eſt beatitudinis futuræ. Beatitudo vero actiuæ vitæ diſpoſitiua eſt ad beatitudinem futurã. Beatitudo autem contemplatiua ſi ſit perfecta, eſt eſſentialiter ipſa futura beatido, ſi aũt eſt imperfecta, eſt q̃dam inchoatio eius. Et iō dñs primò quidẽ poſuit quaſdã beatitudines quaſi remouentes impedimẽtum voluptuoſæ beatitudinis. Conſiſtit enim voluptuoſa uita in duob. Primò, quidem in affluentia exteriorũ bonorũ, ſiue ſint diuitiæ, ſiue ſint honores, à quib quidem retrahitur hō per uirtutẽ, ſic vt moderatè eis vtatur, ꝑ donum aũt excellentiori modo, vt, ſ. hō totaliter ea cõtẽnat. Vñ prima beatitudo ponitur, Matth. 5. Beati pauperes ſpiritu, qđ pōt referri vel ad contemptum diuitiarũ, vel ad contemptum honorũ, ꝙ fit per humilitatem. Secundò verò uoluptuoſa vita conſiſtit in ſequendo ꝓprias paſſiones, ſiue iraſcibilis, ſiue concupiſcibilis. A ſequela aũt paſſionũ iraſcibilis retrahit virtus, ne hō in eis ſuperfluat ſm regulã rõnis, donum aũt excellẽtiori mō vt ſ. hō ſm volũtatẽ diuinã totaliter ab eis trãquillus reddat̃. Vñ ſcđa beatitudo ponĩ, Beati mites. A ſequela verò paſſionũ cõcupiſcibilis retrahit virt⁹, moderatè hmõi paſſionib. vtẽdũ donũ uerò eas ſi neceſſe fuerit totaliter abijciẽdo, quinimo ſi neceſſariũ fuerit, uolũtariũ luctũ aſſumẽdo. Vñ tertia beatitudo ponĩ, Beati q lugẽt.

¶ Actiua verò vita in his conſiſtit præcipuè, quæ proximis exhibemus, vel ſub ratione debiti, vel ſub rõne ſpontanei beneficij & ad primũ quidẽ nos virtus diſponit, vt ea quæ debemus proximis non recuſemus exhibere, qđ pertinet ad iuſtitiam. Donũ aũt ad hoc ipſum abũdãtiori quodam affectu nos inducit, vt ſ. feruenti deſiderio opera iuſtitiæ impleamus, ſicut feruenti deſiderio eſuriens & ſitiẽs cupit cibum vel potũ. Vñ quarta beatitudo ponitur. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiã. Circa ſpontanea vero dona nos perficit virtus, vt illis donemus, quib. ratio dictat eſſe donandum puta amicis aut alijs nobis coniunctis, quod pertinet ad virtutẽ liberalitatis ſed donũ ꝓp Dei reuerentiã ſolã neceſſitatẽ cõſiderat in his quib. gratuita beneficia ꝑſtat. Vñ dr̃ Lucæ 14. Cũ facis prandium aut cœnã, noli vocare amicos, aut fratres tuos, &c. ſed uoca pauperes & debiles, &c. quod propriè eſt miſereri. Et ideo quinta beatitudo ponitur, Beati miſericordes. Ea vero quæ ad contemplatiuam vitã pertinent, vel ſunt ipſa beatitudo finalis, vel aliqua inchoatio eius, & ideo non ponuntur in beatitudinib. tãquam merita, ſed tanquam præmia ponuntur aũt tanq̃ merita effectus actiuæ uitæ, quib. homo diſponitur ad contemplatiuã vitã effectus aũt actiuæ uitæ quantum ad uirtutes, & dona, quibus hō perficitur in ſeipſo, eſt munditia cordis, vt ſ. mens hominis paſſionib. non inquinetur. Vnde ſexta beatitudo ponitur, Beati mundo corde. Quantum verò ad virtutes & dona, quibus homo perficitur, in comparatione ad proximũ effectus actiuæ vitæ eſt pax, ſecundum illud Iſa. 30. Opus iuſtitiæ pax. Et ideo ſeptima beatitudo ponitur, Beati pacifici.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ actus donorū pertinentiū ad vitā actiuā, exprimuntur in ipſis meritis, ſed actus donorū pertinentiū ad vitā contemplatiuā, exprimuntur in præmijs, ſm̄ ratiō iam * dicta, videre.n. Deum reſpondet dono intellectus, & conformari Deo quādam filiatione adoptiua, pertinet ad donum ſapientiæ.
In cor. ar.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ in his, quæ pertinent ad actiuam vitam, cognitio non quæritur pp ſeipſam, ſed propter operationem, vt & Philo. dicit in 2.* Eth. Et ideo quia beatitudo aliquid vltimum importat, non computantur inter beatitudines actus donorum dirigentium in vita actiua, quos ſcilicet eliciunt, ſicut cōſiliari eſt actus conſilij, & iudicare eſt actus ſcientię, ſed magis attribuuntur eis actus operatiui in quibus diriguntur, ſicut ſcientiæ lugere, & conſilio miſereri.
lib.2. Eth. c.2. tom.5.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ in attributione beatitudinū ad dona, põt duo conſiderari. Quorū vnum eſt conformitas materiæ, & ſm̄ hoc primæ oēs quinq; beatitudines põt attribui ſcientiæ & conſilio tanq̃ dirigentib. ſed inter dona exequentia diſtribuunt, ita ꝙ eſuries & ſitis iuſtitiæ, & ēt miſericordia pertineant ad pietatē, quæ pfi. it hoiem in his, quæ ſunt ad alterū: mititas autē ad fortitudinē. Dicit n.* Ambr. ſup Lucā, ꝙ fortitudinis eſt irā vincere, indignatiōnem cohibere, eſt.n. fortitudo circa paſſiones iraſcibilis, paupertas verò & luctus pertinent ad donū timoris, quo homo ſe retrahit à cupiditatibus & delectationib. mundi. Alio mō poſſumus in his beatitudinibus cōſiderare motiua ipſarū, & ſic quantū ad aliqua eorū oportet aliter attribuere, pcipuè.n. ad mitſuetudinē mouet reuerentia ad Deū, q̃ pertinet ad pietatē, ad lugendum aūt mouet præcipue ſcientia, per quā homo cognoſcit defectus ſuos, & rerum mundanarum, ſm̄ illud Eccle.1. Qui addit ſcientiā, addit & dolorē. Ad eſuriendum aūt iuſtitiæ opera præcipuè mouet animi fortitudo, ad miſerendum vero præcipuè mouet conſilium Dei, ſecundum illud Dan.4. Conſilium meum regi placeat: peccata eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperū. Et hunc modū attributionis ſequitur Aug. in lib.* De ſermone Domini in monte.
Ambro. in ſuo li.5. ſuper Lucā cuius titulus eſt, De ſer. Ieſu & beatitudinib. proborū, to.5.
lib.1. ca.9. to.4.

AD QVARTVM dicendū, ꝙ neceſſe eſt beatitudines oēs quæ in ſacra ſcriptura ponunt, ad has reduci uel quantū ad merita, uel quantū ad præmia, qa neceſſe eſt ꝙ oēs pertineant aliquo modo ad uitā actiuā, vel ad uitam contemplatiuā, vnde quod dr̄, Beatus vir qui corripit à Dño, pertinet ad beatitudinē luctus: quod verò dicit, Beatus vir qui non abijt in conſil. o impiorū, pertinet ad munditiā cordis, quod verò dr̄, Beatus uir qui inuenit ſapientiam, pertinet ad pręmium ſeptimæ beatitudinis. Et idem pater de omnibus alijs, quæ poſſunt induci.

AD QVINTVM dicēdū ꝙ octaua beatitudo eſt quædā confirmatio & manifeſtatio oium præcedentiū, ex hoc.n. ꝙ aliquis eſt confirmatus in paupertate Spiritus & mititate & alijs ſequentib. prouenit quod ab his bonis pp nullam perſecutionē recedit, vnde octaua beatitudo quodammodo ad ſeptem præcedentes pertinet.

AD SEXTVM dicendum, ꝙ Lucas narrat ſermonē Dñi factum eſſe ad turbas, vnde beatitudines enumerantur ab eo ſm̄ capacitatē turbarum, quæ ſolam voluptuoſam & tpalem & terrenā beatitudinem nouerunt, vnde Dñs per quatuor beatitudines quatuor excludit q̃ ad prædictam beatitudinem pertinere videntur. Quorum primum eſt abundantia bonorum exteriorū, quod excludit per hoc, quod di. it, Beati pauperes. Secundum eſt, quòd ſit bene homini quantum ad corpus in cibis & potibus, & al js huiuſ i, & hoc excludit per ſecūdū quòd ponit. Beati qui eſuritis. Tertiū eſt, quod ſit homini bene quantum ad cordis iucunditatē, & hoc excludit tertio dicens, Beati qui nunc fletis. Quartum eſt exterior hominū fauor, & hoc excludit quarto, dicens, Beati eritis cum vos oderint homines. Et ſicut * Amb dicit, paupertas pertinet ad temperantiam, quæ illecebroſa non quærit, eſuries ad iuſtitiam, quia qui eſurit, compatitur,
li.5. in Lu. in c. cuius titulus eſt de beatitudinibus non remotè à fine. to.5.

& compatiendo largitur, fletus ad prudentiam, cuius eſt, flere occidua, pati odium hominum ad fortitudinem.

ARTICVLVS IIII. 367

Vtrum præmia beatitudinum cõueniēter enumerentur.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ præmia beatitudinum inconuenienter enumerentur. In regno enim cœlorū, quod eſt vita æterna, bona omnia continentur, poſito ergo regno cœlorum, non oportuit alia pręmia ponere.
3.diſt.34. q.1.ar.4

¶ 2 Præterea, Regnum cęlorū ponitur pro præmio, & in prima beatitudine, & in octaua. Ergo eadem ratione debuit poni in omnibus.

¶ 3 Preterea, In beatitudinib. proceditur aſcendendo, ſicut Aug.* dicit, in præmijs aūt vr̄ procedi deſcendēdo, nam poſſeſſio terræ eſt minus quàm regnum cœlorum. Ergo inconuenienter huiuſmodi pręmia aſſignantur.
li.1 de ſer domini in monte, c.1 9. non remotè à prin. to.4

SED CONTRA eſt, auctoritas ipſius Domini, præmia huiuſmodi proponentis.

RESPONDEO dicendū, ꝙ præmia iſta conuenientiſſimè aſſignant conſiderata conditione beatitudinū ſm̄ tres beatitudines * ſupra aſſignatas, tres.n. primæ beatitudines accipiuntur per retractionē ab his, in qb. voluptuoſa beatitudo conſiſtit, q̃ homo deſiderat quærens id quod naturaliter deſiderat, non vbi quęrere dēt, ſ. in Deo, ſed in rebus tpalib. & caducis, & ideo præmia triū primarū beatitudinū accipiūtur ſm̄ ea q̃ in beatitudine terrena aliqui quęrūt: quærunt.n. hoīes in rebus exterioribus, ſ. diuitijs & honoribus excellentiā quandam & abundantiā, quorū vtrunq; importat regnū cælorum, per qd homo conſequitur excellentiam & abundātiam bonorum in Deo, & ideo regnum cælorum Dñs pauperibus ſpiritu repromiſit. Quærunt aūt homines feroces & immites per litigia & bella ſecuritatem ſibi acquirere, inimicos ſuos deſtruendo, vnde Dñs repromiſit mitibus ſecuram & quietā poſſeſſionem terræ viuentium, per quā ſignificatur ſoliditas æternorū bonorum. Quærunt aūt hoīes in concupiſcentijs & delectationib. mūdi hēre conſolationē contra præſentis vitæ labores, & ideo Dñs conſolationem vitæ lugentibus repromittit. Aliæ verò duæ beatitudines pertinent ad opera actiuæ beatitudinis, quæ ſunt opera virtutū ordinantiū hoiem ad proximū, à quibus operib. aliqui retrahuntur pp inordinatū amorē proprij boni, & ideo Dñs attribuit illa præmia his beatitudinib. pp quæ hoīes ab eis diſcedunt. Diſcedunt.n. aliqui ab operibus iuſtitiæ, non reddentes debitum, ſed potius aliena rapientes, vt bonis tpalibus impleantur, & ideo Dñs eſurientibus iuſtitiam, ſaturitatē repromiſit. Diſcedunt ēt aliqui ab operibus miſericordiæ, ne ſe immiſceant miſerijs alienis, & ideo Dñs miſericordibus repromittit miſericordiā, per quam ab omni miſeria liberentur. Aliæ uerò duæ vltimæ beatitudines pertinent ad contemplatiuam felicitatem ſeu beatitudinem, & ideo ſm̄ conuenientiā diſpoſitionū, quæ ponuntur in merito, præmia redduntur, nam munditia oculi diſponit ad clarè uidendum, unde mundis corde diuina uiſio repromittitur. Conſtituere verò pacē, uel in ſeipſo, uel inter alios manifeſtat hoiem eſſe Dei imitatorem, qui eſt Deus unitatis & pacis, & ideo pro præmijs redditur ei gloria diuinæ filiationis, quæ eſt in perfecta cōiunctione ad Deum per ſapientiam conſummatam.
art. præc.

AD PRIMVM ergo dicend, ꝙ ſicut * Chryſ. dicit, o a pręmia iſta unū ſunt in re, ſ. beatitudo æterna, q̃ intellectus humanus non capit, & ideo oportuit quòd per diuerſa bona nobis nota, deſcriberetur obſeruata conuenientia ad merita, quibus præmia attribuuntur.
homi. 15. in Matth. ante med. & homi 6. ex uarijs locis in Mat. to 2.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ ſicut octaua beatitudo eſt firmitas quædā oium beatitudinū, ita debētur ſibi oium beatitudinum præmia, & ideo redi ad caput, ut intelligantur ſibi conſequenter oīa præmia attribui. Vel ſm̄ * Ambr. pauperibus ſpiritu repromittitur regnū cælorum, quantum ad gloriam animæ, ſed paſſis perſecutionem
li.5. in Lu. in c. cuius titu. eſt de beatitudinibus, to 5

cutionem in corpore quantum ad gloriam corporis.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ et præmia ſm additionem ſe habent adinuicẽ, nam plus eſt poſſidere terrã regni cœlorum, quàm ſimpliciter habere, multa.n. habemus, quæ nõ firmiter & pacificè poſſidemus. Plus eſt ẽt conſolari in regno, quàm hře & poſſidere multa.n. cum dolore poſſidemus. Plus eſt ẽt ſaturari, quàm ſimpliciter conſolari, nã ſaturitas abundantiã conſolationis importat. Miſericordia verò excedit ſaturitatẽ, vt plus ſ. homo accipiat, quàm meruerit, vel deſiderare potuerit. Adhuc aũt maius eſt Deum videre, ſicut maior eſt qui in curia regis non ſolum prandet, ſed ẽt faciem regis videt. ſummam aũt dignitatem in domo regia filius regis habet.

QVAESTIO LXX.

De fructibus ſpiritus sãcti, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de fructibus.
¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.
¶ Primo, vtrum fructus Spiritus ſancti ſint actus.
¶ Secundo, vtrum differant à beatitudinibus.
¶ Tertio, de eorum numero.
¶ Quarto, de oppoſitione eorum ad opera carnis.

368

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum fructus Spiritus ſancti (quos Apoſtolus nominat ad Galat. 5.) ſint actus.

Gal. 5. lec. 5. col. 2. & 2

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃, quòd fructus Spiritus ſancti, quos Apoſtolus nominat ad Galat. 5. non ſint actus. Id.n. cuius eſt alius fructus, non dẽt dici fructus, ſic enim in infinitũ iretur, ſed actuũ noſtrorum eſt aliquis fructus. Dr̃ enim Sap. 4. Bonorum laborum glorioſus eſt fructus. Et Ioan. 4. Qui metit, mercedem accipit, & fructum congregat in vitam æternã. Ergo ipſi actus noſtri non dicuntur fructus.

lib. 10. de tri. cap. 10. paulò à prin. to. 3.

¶ 2 Præterea, Sicut Aug. dicit in 10 * de trin. Fruimur cognitis in qbus voluntas ipſa delectata cõquieſcit, ſed voluntas noſtra non dẽt conquieſcere in actibus noſtris propter ſe. Ergo actus noſtri fructus dici non debent.

¶ 3 Præterea, Inter fructus Spũs ſancti enumerãtur ab Apoſtolo aliquæ virtutes, ſ. charitas, manſuetudo, fides, & caſtitas, virtutes autem non ſunt actus, ſed habitus, vt * ſupra dictum eſt. Ergo fructus non ſunt actus. q. 55. ar. 1.

SED CONTRA eſt, ꝙ dr̃ Matth. 12. Ex fructu arbor cognoſcitur. i. ex operibus ſuis homo, vt ibi exponitur à ſanctis. Ergo ipſi actus humani dicuntur fructus.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ nomen fructus à corporalibus ad ſpiritualia eſt tranſlatum. Dr̃ aũt in corporalibus fructus id, quod ex planta producitur, cùm ad pfectionem peruenerit, & quandã in ſe ſuauitatẽ habet. Qui quidem fructus ad duo comparari põt, ſ. ad arborẽ producentẽ ipſum, & ad hõiem, qui fructum ex arbore adipiſcitur, ſm hoc igitur nomen fructus in rebus ſpiritualibus dupliciter accipere poſſumus. Vno mõ, vt dicatur fructus hominis quaſi arboris id quod ab eo producitur. Alio mõ, vt dicat fructus hominis id, quod hõ adipiſcitur: non aũt oẽ id, quod adipiſcit homo, hẽt rõnem fructus, ſed id qđ ẽ vltimũ, delectationẽ habẽs: hẽt.n. hõ agrũ & arborẽ, quæ fructus non dñr, ſed ſolum id qđ eſt vltimum, quod. ſ. ex agro & arbore homo intendit hře, & ſm hoc fructus hominis dicitur vltimus hominis finis, quo debet frui. Si autẽ dicatur fructus hominis id quod ex homine producitur, ſic ipſi actus humani fructus dicuntur, operatio enim eſt, actus ſecundus operantis, & delectationem habet ſi ſit conueniens operanti. Si igitur operatio hominis procedat ab homine ſm facultatem ſuæ rõnis, ſic dicitur eſſe fructus rationis. ſi verò procedat ab homine ſm altiorem virtutem, quæ eſt virtus Spiritus ſancti, ſic dicitur eſſe operatio hominis fructus Spiritus ſancti quaſi cuiuſdam diuini ſeminis. Dicitur in 1. Ioan. 3. Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum fructus habeat quodammodo rõnem vltimi & finis, nihil prohibet alicuius fructus eſſe alium fructum, ſicut finis ad finem ordinatur, opera igitur noſtra inquantum ſunt effectus quidam Spiritus ſancti in nobis operantis, habent rõnem fructus, ſed inquantum ordinantur ad finem vitę æternæ, ſic magis habent rationem florum, vnde dicitur Eccleſ. 24 Flores mei fructus honoris & honeſtatis.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ cùm dr̃ voluntas in aliquo pp ſe delectari, põt intelligi dupliciter. Vno modo ſm qđ ly pp, dicit cauſam finalẽ, & ſic pp ſe non delectatur aliquis niſi in vltimo fine. Alio modo ſm qđ deſignat cauſam formalem, & ſic pp ſe aliquis põt delectari in omni eo, quod delectabile eſt ſm ſuam formam, ſicut patet, quòd infirmus delectatur in ſanitate pp ſe, ſicut in fine, in medicina aũt ſuaui non ſicut in fine, ſed ſicut in habente ſaporem delectabilem, in medicina aũt auſtera nullo modo propter ſe, ſed ſolum propter aliud. Sic igitur dicendum eſt, quòd in Deo delectari debet homo propter ſe, ſicut propter vltimum finẽ, in actibus aũt virtuoſis non ſicut propter finem, ſed propter honeſtatem, quam continet delectabilem virtuoſis, vnde Ambroſ. dicit * quod opera virtutum dicuntur fructus, quia ſuos poſſeſſores ſancta & ſynceră delectatione reficiunt.

* in lib. de Paradiſo, c. 13. id inuit. to. 4.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ nomina virtutũ ſumuntur quoq; pro actibus earum, ſicut Aug. dicit, † quòd fides eſt credere quod non vides, & charitas eſt motus animi ad diligendum Deum & proximum, & hoc modo ſumuntur nõia virtutum in enumeratione fructuum.

† Serm. 27. de verb. Apoſt. habet 1. pars huius. Secũda verò li. 3. de doc. Chriſt. ca. 10. to. 3. & in Enchi. ca. 8.

369

ARTICVLVS II.

Vtrum fructus à beatitudinibus differant.

Gal. 5. lect. 9. co. 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ fructus à beatitudinibus non differant, beatitudines enim attribuuntur donis, ut ſupra dictum eſt, * ſed dona perficiunt hominem, ſecundum quod mouetur à Spiritu ſancto, ergo beatitudines ipſæ ſunt fructus Spiritus ſancti.

* q. 69. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Sicut ſe hẽt fructus vitæ æternæ ad beatitudinẽ futuram, quæ eſt rei, ita ſe habent fructus præſentis vitæ ad beatitudinẽ præſentis vitæ, quæ eſt ſpei, ſed fructus vitæ æternæ eſt ipſa beatitudo futura. Ergo fructus vitæ præſentis ſunt ipſæ beatitudines.

¶ 3 Præterea, De ratione fructus eſt, ꝙ ſit quiddam vltimum & delectabile, ſed hoc pertinet ad rõnem beatitudinis, vt ſupra dictum eſt, * ergo eadem rõ eſt fructus & beatitudinis. Ergo non debent abinuicem diſtingui. q. 3. & 4. art. 1.

SED CONTRA, Quorũ ſpecies ſunt diuerſę, pſa quoq; ſunt diuerſa, ſed in diuerſas partes diuiduntur & fructus & beatitudines, ut patet per numerationem vtrorumque: ergo fructus differunt à beatitudinibus.

RESPONDEO dicẽdum, quòd plus requiritur ad rationem beatitudinis, quàm ad rationem fructus, nam ad rationem fructus ſufficit, quod ſit aliquid habẽs rationem vltimi & delectabilis, ſed ad rationem beatitudinis vlterius requiritur, quòd ſit aliquid perfectum & excellens. Vnde omnes beatitudines poſſunt dici fructus, ſed non conuertitur, ſunt enim fructus quæcunque virtuoſa opera, in quibus homo delectatur, ſed beatitudines dicuntur ſolum perfecta opera, quæ etiam ratione ſuæ perfectionis magis attribuuntur donis, quàm virtutibus, vt ſupra dictum eſt. * q. 69 ar. 1. & 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa probat, quòd beatitudines ſint fructus, non autem, quòd omnes fructus beatitudines ſint.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ fructus vitæ æternæ eſt ſimpliciter vltimus & perfectus, & ideo in nullo diſtinguitur à beatitudine ęterna futura. Fructus autem præſentis vitæ non ſunt ſimpliciter vltimi & perfecti, & ideo non omnes fructus ſunt beatitudines.

AD TERTIVM dicẽdum, quòd aliquid amplius eſt de ratione beatitudinis, quàm de ratione fructus, vt dictum eſt. * In cor. ar.

ARTI-

ARTICVLVS III.

370 *Vtrũ fructus conuenienter enumerentur ab Apoſtolo.*

3 di. 34. q. 1. ar. 5. cor. Et ver. q. 2 ar. 1. ad 12. Et Gal. 5. lec. 6.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr, ꝙ Apoſtolus inconuenienter enumeret ad Galat. 5 duodecim fructus. Alibi enim dicit eſſe tm̃ vnum fructum præſentis vitæ ſm̃ illud Rom. 6 Habetis fructum veſtrum in ſanctificatione. Et Iſa. 27. dr̃, Hic eſt omnis fructus, vt auferatur peccatum. Non ergo ponendi ſunt duodecim fructus.

ar. 1 huius quæſt. ¶ 2 Præterea, Fructus eſt, q ex ſpirituali ſemine exoritur, vt dictũ eſt*. ſed Dñs Matth. 13 ponit triplicẽ terræ bonæ fructũ ex ſpirituali ſemine prouenientem, ſcilicet centeſimum, ſexageſimum, & trigeſimum. Ergo non ſunt ponendi duodecim fructus.

¶ 3 Præterea, Fructus habet in ſui rõne, ꝙ ſit vltimũ & delectabile, ſed ratio iſta non inuenitur in omnibus fructibus ab Apoſtolo enumeratis, patientia eñ & longanimitas videntur in rebus contriſtantibus eſſe, fides aũt non habet rõnẽ vltimi, ſed magis rõnẽ primi fundamẽti. Superfluè igitur huiuſmodi fructus enumerantur.

art. pced. SED CONTRA, Vr ꝙ inſufficiẽter & diminute enumerentur, dictum eſt enim*, ꝙ oẽs beatitudines fructus dici poſſunt, ſed non omnes hic enumerantur, nihil enim hic ponitur ad actum ſapientiæ pertinens, & multarum aliarum virtutum, ergo videtur quòd inſufficienter enumerentur fructus

RESPONDEO dicendũ, ꝙ numerus duodecim fructuum ab Apoſtolo enumeratorum conueniens eſt, & poſſunt ſignificari p duodecim fructus, de qbus dr̃ Apocal. vltim. Ex vtraq; parte fluminis lignũ vitæ afferens fructus duodecim. Quia vero fructus dr̃ qđ ex aliquo principio pcedit, ſicut ex ſemine, vel radice, attendenda eſt diſtinctio horũ fructuũ ſm̃ diuerſum proceſſum Spiritus ſancti in nobis, q quidẽ proceſſus attendit̃ ſm̃ hoc, vt in primis mens hois in ſeipſa ordinet, ſecundo verò ordinet̃ ad ea q ſunt iuxta, tertiò verò ad ea q ſunt infra. Tunc aũt bene mens hois diſponit̃ in ſe pſa, qñ mens hois bene ſe habet in bonis & in malis, prima aũt diſpoſitio mentis humanæ ad bonũ eſt p amorẽ, q

q. 25. ar. 1. & 2. eſt prima affectio & oĩum affectionũ radix, vt ſuprà dictũ eſt*: & iõ inter fructus Spiritus primo ponitur charitas: in qua ſpecialiter Spiritus ſanctus datur ſicut in propria ſimilitudine, cùm & ipſe ſit amor. Vñ dr̃ Rom. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris p Spiritũ ſanctũ, qui datus eſt nobis Ad amorẽ aũt charitatis ex neceſſitate ſequitur gaudiũ, ois enim amans gaudet ex coniunctione amati, charitas aũt ſp habet præſentem Deũ quẽ amat, ſm̃ illud 1 Ioã 4 Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo. Vñ ſequela charitatis eſt gaudiũ, perfectio aũt gaudij eſt pax quantũ ad duo. Primo quidẽ, quantũ ad quietem ab exterioribus conturbantibus, no enim põt pfecte gaudere de bono amato, qui in eius fruitione ab alijs perturbatur. Et iterum, q perfecte cor habet in vnũ pacatũ, à nullo alio moleſtari põt, cum alia quaſi nihil reputet. vñ ař in Pſalm. 118. Pax multa diligentibus legẽ tuã, & non eſt illis ſcandalũ, q.a. ab exterioribus non perturbantur quin Deo fruantur. Secundò, quantũ ad ſedationem deſiderij fluctuantis, non enim perfectè gaudet de aliquo, cui non ſufficit id, de quo gaudet. Hæc aũt duo importat pax, ſcilicet vt neque ab exterioribus perturbemur, & vt deſideria noſtra conquieſcant in vno, vnde poſt charitatem & gaudium tertio ponitur pax. In malis aũt bene ſe habet mens q.antum ad duo. Primo quidem, vt non perturbetur mens per imminentiam malorum, quod p tinet ad patientiam Secundò vt non perturbetur in dilatione bonorum, quod pertinet ad longanimitatẽ, nã

li 5. eth. c. 2. & 3. circa finem. tomo. 5. carere bono habet rationem mali, vt dicitur in 5.* Eth.

¶ Ad id autem quod eſt iuxta hominem, ſcilicet proximũ, bene diſponitur mens hominis, primò quidem, quantum ad voluntatem benefaciendi, & ad hoc ptinet bonitas. Secundò, quantũ ad beneficentiæ executionẽ, & ad hoc pertinet benignitas, dicuntur enim benigni, quos bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciẽdũ pximo. Tertio quantũ ad hoc ꝙ æquanimiter tolerẽtur mala ab eis illata; & ad hoc pertinet manſuetudo, q cohibet iras. Quartò quantũ ad hoc, ꝙ non ſolũ p iram proximis non noceamus, ſed ẽt neq; p fraudẽ vel p dolũ; & ad hoc ptinet fides, ſi p fidelitate ſumatur, ſed ſi ſumatur pro fide, qua creditur in Deũ, ſic per hac ordinatur hõ ad id, quod ſupra ſe eſt, vt ſcilicet hõ intellectum ſuũ Deo ſubijciat, & per conſequens oĩa q ipſius ſunt.

¶ Sed ad id quod infra eſt, bene diſponitur hõ, primò quidẽ quantũ ad exteriores actiones per modeſtiam, quę in oĩbus dictis & factis modũ obſeruat Quãtum ad interiores concupiſcentias per continentiam & caſtitatẽ ſiue hæc duo diſtinguantur per hoc, ꝙ caſtitas refrenat hominẽ ab illicitis, continentia vero a licitis; ſiue p hoc, ꝙ continens patitur cõcupiſcentias, ſed non deducitur, caſtus autem neque patitur, neque deducitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſanctificatio fit per oẽs virtutes, per quas etiam peccata tolluntur. vnde fructus ibi ſingulariter nominatur pp vnitatem generis, quod in multas ſpecies diuiditur, ſecundum quas dicuntur multi fructus.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ fructus centeſimus, ſexageſimus, & trigeſimus nõ diuerſificantur ſm̃ diuerſas ſpecies virtuoſorum actuum, ſed ſm̃ diuerſos perfectionis gradus etiam vnius virtutis, ſicut continentia coniugalis dr̃ ſignificari per fructum trigeſimum, continentia vidualis per ſexageſimum, virginalis autem p centeſimum. Et alijs ẽt modis ſancti diſtinguunt tres euangelicos fructus ſm̃ tres gradus virtutis, & ponuntur tres gradus, quia cuiuſlibet rei perfectio attenditur ſecundum principium, medium, & finem.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ hoc ipſum, ꝙ eſt in triſtitijs nõ perturbari rõnẽ delectabilis habet. & fides ẽt ſi accipiatur pout eſt fundm̃, habet quandã rõnẽ vltimi & delectabilis, ſm̃ quod continet certitudinem Vñ gloſſ. exponit fides id eſt, de inuiſibilibus certitudo.

AD QVARTVM dicẽdũ, ꝙ ſicut* Aug dicit ſup epiſtolã ad Gal Apoſtolus nõ hoc ita ſuſcepit, vt doceret quot ſunt vel opa carnis, vel fructus ſpũs, ſed vt oſtẽderet in quo genere illa vitanda, illa verò ſectanda ſint. Vñ potuiſſent vel plures, vel ẽt pauciores fructus enumerari, & tñ oẽs donorũ & virtutũ actus p ſſunt ſm̃ quandã cõuenientiã ad hæc reduci, ſm̃ quod oẽs virtutes & dona neceſſe eſt ꝙ ordinent mentẽ aliquo pdictorum modorũ. Vñ & actus ſapientiæ & quorũcunq; donorum ordinantiũ ad bonũ, reducunt ad charitatẽ, gaudiũ, & pacẽ. Iõ tñ potius hæc q̃ alia enumerauit, q hæc enumerata magis importãt vel fruitionẽ bonorũ, vel ſedationẽ malorum, quod vr ad rationem fructus pertinere. Expoſitione c. 5. ad Gal. aliquã tulũ ante finẽ, to. 4.

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ fructus Spũs ſancti cõtrarientur operib. carnis. 371

Gal. 5 lec. 6. fin. AD QVARTVM ſic proceditur. Vr, ꝙ fructus non contrarientur operibus carnis, quæ Apoſtolus enumerat, contraria enim ſunt in eodem genere, ſed opera carnis non dicuntur fructus. Ergo fructus Spiritus eis non contrariantur.

¶ 2 Pręterea, Vnũ vni eſt contrarium, ſed plura enumerat Apoſtolus opera carnis, q̃ fructus Spiritus Ergo fructus Spiritus & opera carnis non contrariantur.

¶ 3 Præterea, Inter fructus ſpiritus primo ponuntur charitas, & gaudiũ, & pax, quibus non correſpondent ea, quæ primo enumerãtur inter opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, & impudicitia. Ergo fructus ſpiritus non contrariantur operibus carnis.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ibidẽ, quòd caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem.

RESPONDEO dicendū, quod opera carnis & fructus ſpūs poſſunt accipi dupliciter. Vno mō, ſm cōem rōnem, & hoc mōin cōi fructus ſpiritus ſancti cōtrariantur operibus carnis: Spiritus enim ſanctus mouet humanā mentē ad id, quod eſt ſm rōnē, vel potius ad id, quod eſt ſupra rōnē: appetitus aūt carnis, q eſt appetitus ſenſitiuus, trahit ad bona ſenſibilia, q̄ ſunt infra hominē. Vñ ſicut motus ſurſum & motus deorſum cōtrariantur in naturalibus, ita in operibus humanis cōtrariantur opera carnis fructibus Spiritus. Alio mō poſſunt cōſiderari ſm proprias rōnes ſingulorum fructuū enumeratorū & operū carnis & ſic non oportet, q ſingula ſingulis contra ponantur, quia ſicut* dictum eſt, Apoſtolus non intendit enumerare oīa opera ſpūalia, nec oīa opa carnalia. Sed tñ ſm quandā adaptatione Aug*. ſuper epiſtolā ad Galat. contraponit ſingulis operibus carnis ſingulos fructus ſicut fornicationi, q̄ eſt amor explēdæ libidinis à legitimo connubio ſolutus, opponitur charitas, per quā aīa coniungitur Deo, in qua ēt eſt vera caſtitas. Immunditiæ aūt ſunt oēs perturbationes de illa fornicatione conceptæ, quibus gaudiū tranquillitatis opponitur. Idolorū aūt ſeruitus, per quā bellū eſt geſtū aduerſus euangeliū Dei, opponitur pax. Contra veneficia aūt, inimicitias & contentiones, animoſitates, æmulationes & diſſenſiones opponuntur longanimitas ad ſuſtinendū mala hominum, inter quos viuimus, & ad curandum benignitas, & ad ignoſcendum bonitas. hæreſibus aūt opponitur fides inuidiæ, manſuetudo, ebrietatibus & comeſſationibus continentia.

art. præced.
loco cita. a art. præced. ad 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod id quod procedit ab arbore contra naturā arboris, nō dr̄ eſſe fructus eius, ſed magis corruptio q̄dā. Et qa virtutū opa ſunt cōnaturalia rōni, opa vero vitiorū ſunt cōtra rōnē, io opa virtutum fructus dicuntur, non autem opera vitiorum.

AD SECVNDVM dicendū, quod bonū contingit vno mō, malū vero omnifariā, vt* Dio. dicit 4 ca. de diui. no. vñ & vni virtuti plura vitia opponuntur, & pp hoc nō eſt mirum, ſi plura ponunt opa carnis, q̄ fructus ſpiritus. AD TERTIVM patet ſolutio ex * dictis.

c. 4. p. 1 4. inter med. & finem. 1 corp. ar.

QVÆSTIO LXXI.

De vitijs, & pctīs ſecundū ſe, in ſex articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de vitijs & peccatis.

¶ Circa quę ſex conſideranda occurrunt. Primo quidē, de ipſis vitijs & peccatis ſm ſe. Secundō, de diſtinctione eorū. Tertio, de cōparatione eorum adinuicem. Quartō, de ſubiecto peccati. Quintō, de cauſa eius. Sexto, de effectu ipſius.

¶ Circa primum quęruntur ſex.

¶ Primo, vtrum vitium contrarietur virtuti.

¶ Secundo, vtrum vitium ſit contra naturam.

¶ Tertio, quid ſit peius, vtrū vitium, vel actus vitioſus.

¶ Quarto, vtrū act⁹ vitioſus poſſit eē ſimul cū virtute.

¶ Quinto, vtrum in omni peccato ſit aliquis actus.

¶ Sexto, de diffinitione peccati, q̄ Augu. ponit 22. contra Fauſtum, Peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum, contra legem æternam.

372 ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum vitium contrarietur virtuti.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̄, quod vitiū non contrarietur virtuti. Vni enim vnum eſt contrarium, vt probatur in 10.* Metaph. ſed virtuti cōtrariantur peccatū & malitia; non ergo contrariatur ei vitium: quia vitium dr̄ etiam ſi ſit indebita diſpoſitio membrorum corporalium, vel quarumcunque rerum.

Sup. q. 66. art. 1. ad 2 ver. q. 1. ar. 1. ad 1. & 5. & quęſ. 1. ar. 13. c. * text. 17.

¶ 2 Præterea, Virtus nominat quandā perfectionem potentiæ, ſed vitium nihil nominat ad potentiam pertinens. Ergo vitium non contrariatur virtuti.

¶ 3 Præterea, * Tullius dicit in 4 de Tuſc. quæſtionibus, quod virtus eſt quædam ſanitas animæ. ſanitati autem opponitur ægritudo vel morbus magis quàm vitium: ergo virtuti non contrariatur vitium.

li. 4. in ſol. 6. a princ. lib.

SED CONTRA eſt, quod dicit* Aug. in lib. de pfectione iuſtitiæ, q vitiū eſt qualitas, ſm quā malus eſt aīus: virtus aūt eſt qualitas, quæ facit bonū habentem, vt ex* ſupradictis patet. ergo vitiū contrariatur virtuti.

circa finē 4. rōcinationis, to. 7. * q. 55. ar. 3. & 4.

RESPONDEO dicendū, quod circa virtutem duo poſſumus conſiderare, ſcilicet ipſam eſſentiā virtutis, & id ad quod eſt virtus. In eſſentia quidē virtutis aliqd conſiderari pōt directè, & aliquid ex conſequenti. Directè qdē virtus importat diſpoſitionē quandā alicuius conuenienter ſe habentis ſm modū ſuæ naturæ. Vnde Philoſoph. dicit in 7.* Phyſ. quod virtus eſt diſpoſitio pfecti ad optimū: dico aūt pfecti, quod eſt diſpoſitum ſm naturā. ex conſequenti aut ſequitur, quod virtus ſit bonitas quædā: in hoc eñ conſiſtit vniuſcuiuſque rei bonitas, q cōuenienter ſe habet ſm modū ſuæ naturæ. Id aūt ad quod virtus ordinatur, eſt actus bonus, vt ex* ſupradictis patet. Secundū hoc igit tria inueniunt opponi virtuti, quorum vnum eſt peccatum, quod opponit ſibi ex parte eius, ad quod virtus ordinatur, nam peccatū proprie nominat actū inordinatum, ſicut actus virtutis eſt actus ordinatus & debitus: ſm aūt quod ad rōnem virtutis conſequitur, quod ſit bonitas quædam, opponitur virtuti malitia; ſed ſm id quod directè eſt de rōne virtutis, opponitur virtuti vitium, vitium enim vniuſcuiuſque rei eſſe vr̄, quod non ſit diſpoſita ſecundum quod conuenit ſuæ naturæ. Vnde Auguſt. dicit in 3.* de libe. arb. Quod perfectioni naturæ deeſſe perſpexeris id voca vitium.

lib. 7. tex. 17. tom. 2.
q. 56. ar. 3.
li. 3. de lib. arb. ca. 14 in nue, to. 1

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illa tria non contrariantur virtuti ſm idem. ſed peccatum quidem contrariatur ſm quod virtus eſt operatiua boni, malitia autem ſecundum quod eſt bonitas quædam: vitium autem proprie ſecundum quod eſt virtus.

AD SECVNDVM dicendū, quod virtus non ſolum importat perfectionem potentiæ, quæ eſt principium agendi, ſed ēt importat debitam diſpoſitionem eius, cuius eſt virtus, & hoc quia vnumquodque operatur ſm quod actu eſt. Requiritur ergo, quod aliquid ſit in ſe bene diſpoſitum, quod debet eſſe boni operatiuum, & ſecundum hoc virtuti vitium opponitur.

AD TERTIVM dicendum, quod ſicut* Tull. dicit in 4 de Tuſc. quæſt. morbi & ægrotationes partes ſunt vitioſitatis; in corporibus n. morbū appellat totius corporis corruptionem, puta febrē vel aliquid huiuſmodi, ægrotationē vero morbū cū imbecillitate, vitiū aūt, cum partes corporis inter ſe diſſident. Et quāuis in corpore quandoque ſit morbus ſine ægrotatione, puta cum aliquis eſt interius male diſpoſitus, nō tñ exterius īpeditur a ſolitis operationibus. In aīo tñ, vt* ipſe dicit, hæc duo nō poſſunt, niſi cogitatione ſecerni. Neceſſe eſt. n. quod quandoq; aliquis interius eſt male diſpoſitus habens inordinatū affectum, quod ex hoc imbecillis reddatur, ad debitas opa exercendas; qa vnaquæque arbor ex ſuo fructu cognoſcitur, id eſt homo ex opere, vt dr̄ Matth 12. Sed vitiū animi (vt Tull. † ibidem dicit) eſt habitus, aut affectio animi in tota vita inconſtans, & à ſeipſa diſſentiens quod quidē inuenitur ēt abſque morbo vel ægrotatione, vtpote cū aliquis ex infirmitate vel paſſione peccat. Vñ in plus ſe habet vitium, q̄ ægrotatio vel morbus: ſicut etiam virtus in plus ſe habet, q̄ ſanitas. nam ſanitas etiam quædam virtus ponitur in 7. * Phyſ. & ideo virtuti conuenientius opponitur vitiū, quā ægrotatio vel morbus.

lib 4. non multū remotè ante med. li. * li 4. Tuſ. quęſt. 1 fo. 6 a princip. lib. † eodē lib. nō remotè ā mediū * li. 7 Phy. tex. 17. to. 2.

373

2. 2 q 154. ar 12. & 4. di 41. ar 3. q 1 ad 2. & mal. q. 14. art. 2 ad 8 & q. 15 ar. 1. ad 7 & Ro 6 le 8 co 1. fi. & Gal. 5. l. c. 6 co 3. pri. & c. 3 co. 3. * ar. 1. † q. 63 art. 2 & 3.

ARTICVLVS II.

Vtrum vitium ſit contra naturam.

AD SECVNDVM ſic procedit. Vr̄, quod vitium non ſit contra naturam. Vitiū enim contrariatur virtuti, vt* dictū eſt. ſed virtutes non ſunt in nobis à natura, ſed cauſantur in nobis per infuſionem aut ab aſſuetudine, vt † dictū ē. Ergo vitia nō ſūt cōtra naturā.

¶ 2 Præterea, Ea quæ ſunt contra naturā, nō poſſunt aſſueſieri, ſicut lapis nunq̄ aſſueſcit ferri ſurſum, vt dicitur

* lib. 2. in prin. citat in 2.* Eth.ſed aliqui aſſueſiunt ad uitia. Ergo ui tia non ſunt contra naturam.

¶ 3 Præterea, Nihil quod eſt cõtra naturã, inuenitur in habentibus illã naturã, ut in plurib. ſed vitia inueniũtur in hominib. ut in pluribus, quia, ſicut dicitur Mat. 7. Lata eſt via, quæ ducit ad perditionẽ, & multi vadunt per eam. Ergo uitium non eſt contra naturã.

† art. 1. ¶ 4 Præterea, Peccatum cõparatur ad uitiũ ſicut actus ad habitũ, ut ex † ſupradictis patet, ſed peccatum diffinitur eſſe dictũ uel factum vel cõcupitum contra

* ca. 27. in prin. to. 5. legẽ Dei, ut patet p* Aug. 22 contra Fauſtum, lex aũt Dei eſt ſupra naturam. Magis ergo dicendum eſt, ꝙ uitium ſit contra legẽ, quàm quòd ſit contra naturam.

† li. 3. c. 13. paulo ante fin. to. 1. SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. † dicit l. 3. de li. arb. Omne uitiũ eo ipſo quod uitiũ eſt, contra naturã eſt.

* arti. præc. RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * dictum eſt, viuũ uirtuti cõtrariatur, uirtus aũt uniuſcuiuſque rei cõſiſtit in hoc, ꝙ ſit bene diſpoſita ſm conuenientiã

ar. primo. ſuæ naturæ, ut* ſupra dictũ eſt. Vnde oportet, ꝙ in qualibet re uitiũ dicatur ex hoc, ꝙ eſt diſpoſita contra id quod conuenit ſuæ naturæ, unde & de hoc unaquæq; res uituperatur, à uicio aũt nomen uituperationis de

li. 3 de lib. arb. ca. 14. to. 1. tractum creditur, ut* Aug. dicit in 3. de lib. arb.

¶ Sed conſiderandũ eſt, ꝙ natura uniuſcuiuſque rei potiſſimè eſt forma, ſm quam res ſpeciem ſortitur, homo aũt in ſpecie cõſtituitur per animã rõnalem, & ideo id quod eſt contra ordinẽ rationis, propriè eſt contra naturam hominis, inquantum eſt homo, quod aũt eſt ſm rationem eſt ſecundũ naturam hominis inquãtum eſt homo. Bonum aũt hominis eſt ſm rationem

c. 4. par. 4. non multũ remotè à fine. eſſe, & malũ hominis eſt præter rationẽ eſſe, ut* Dion. dicit 4. c. De diuinis no. Vnde uirtus humana, quæ hominem facit bonum, & opus ipſius bonum reddit, intantum eſt ſecundum naturam hominis, inquantum conuenit rationi, uitium autem tantum eſt contra naturam hominis, inquantum eſt contra ordinem rõnis.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ virtutes etſi nõ cauſentur a natura ſm ſuum eſſe perfectum, tñ inclinãt ad id, quod eſt ſm naturã, i. ſm ordinem rationis.

li. 2. de Inuẽtione i fol. 4. ante finem lib. Dicit n.* Tull. in Rhet. ſua ꝙ uirtus eſt habitus in modum naturæ rationi conſentaneus, & hoc modo uirtus dicitur eſſe ſecundum naturam, & per contrariũ intelligitur, quòd uitium ſit contra naturam.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ Philos. ibi loquitur de his quæ ſunt cõtra naturã, ſm quod eſſe contra naturã opponitur ei qđ eſt eſſe à natura, non aũt ſm quod eſſe cõtra naturã opponitur ei quod eſt eſſe ſm naturã, eo modo quo uirtutes dicuntur eſſe ſm naturam inquantum inclinant ad id qđ naturæ conuenit.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ in homine eſt duplex natura, ſ. rationalis, & ſenſitiua. Et quia per operationem ſenſus homo peruenit ad actus rationis, tõ plures ſequuntur inclinationes naturæ ſenſitiuæ, quã ordinem rationis, plures. n. ſunt qui aſſequũtur principium rei, quam qui ad cõſummationem perueniũt, ex hoc autem uitia & peccata in hominibus prouenrũt, quod ſequuntur inclinationem naturæ ſenſitiuæ contra ordinem rationis.

AD QVARTVM dicẽdũ, ꝙ quicquid eſt cõtra rationem artificiati, eſt ẽt cõtra naturã artis, qua artificiatum producitur: lex autem æterna cõparatur ad ordinẽ rationis humanæ, ſicut ars ad artificiatũ. Vñ

*li. 3. de li. arbi. c. 15. I pri. to. 1. eiuſdem rõnis eſt, ꝙ uitiũ & peccatũ ſit contra ordinẽ rationis humanæ, & quod ſit contra legem æternam. Vnde * Aug. dicit in 3. De lib. arb. quod à Deo habẽt

374 omnes naturæ quod naturæ ſunt, & intãtũ ſunt uitioſæ,

Sup. artic. 2. cor. & mal. qu. 2. ar. 2. ad 9. & arti. 5. ad 8. inquantum ab eius, qua factæ ſunt, arte diſcedunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum uitium ſit peius quàm actus uitioſus.

AD TERTIVM ſic ꝓceditur. Vr, ꝙ vitium, (i. habitus malus) ſit peius ꝙ̃ peccatum, i. actus malus. Sicut .n. bonũ, quod eſt diuturnius, eſt melius ita malũ quod eſt diuturnius, eſt peius, ſed habitus uitioſus eſt diuturnior ꝙ̃ actus uitioſi, q̃ ſtatim tranſeunt, Ergo habitus vitioſus eſt peior quàm actus uitioſus.

¶ 2 Præterea, Plura mala ſunt magis fugienda quam vnum malum, ſed habitus malus uirtualiter eſt cauſa multorum malorum actuum. Ergo habitus uitioſus eſt peior quàm actus uitioſus.

¶ 3 Præterea, Cauſa eſt potior ꝙ̃ effectus, ſed habitus perficit actũ tam in bonitate, quam in malitia. Ergo habitus eſt potior actu, & in bonitate & in malitia.

SED CONTRA, Pro actu uitioſo aliqs iuſtè punitur, nõ aũt pro habitu uitioſo, ſi non procedat ad actũ. Ergo actus uitioſus eſt peior quam habitus uitioſus.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ habitus medio modo ſe habet inter potentiam & actũ. Manifeſtũ eſt autem ꝙ actus in bono & malo præeminet potentiæ, ut

li. 9. meta. tex. 19. to. 3. dr in 9.* Metap. melius eſt.n. bene agere, quam poſſe bene agere, & ſimiliter uituperabilius eſt male agere, ꝙ̃ poſſe male agere. Vñ etiã ſequitur, ꝙ habitus in bonitate & in malitia mediũ gradum obtineat inter potentiam & actum, ut ſ. ſicut habitus bonus uel malus præeminet in bonitate uel malitia potentiæ, ita etiam ſubdatur actui. Quod ẽt ex hoc apparet, quod habitus non dr bonus uel malus, niſi ex hoc, quod inclinat ad actum bonũ uel malum. Vñ ꝓp bonitatem uel malitiam actus dr habitus bonus uel malus, & ſic potior eſt actus in bonitate uel malitia, quam habitus, quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis eſt.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ nihil prohibet, aliquid eſſe ſimpliciter altero potius, quod tñ ſm quid ab eo deficit, ſimpliciter.n. potius iudicatur qđ præeminet, quantũ ad id qđ p ſe cõſideratur in utroque, ſm qđ

In cor. ar. autẽ quod præeminet ſm id quod per accidens ſe habet ad utrunque. * Oſtẽſum eſt autem ex ipſa ratione actus & habitus, quod actus eſt potior in bonitate & malitia ꝙ̃ habitus, ꝙ aũt habitus ſit diuturnior ꝙ̃ act*, accidit ex eo, ꝙ utrunque inuenitur in tali natura, q̃ non põt ſẽper agere, & cuius actio eſt in motu trãſeunte. Vñ ſimpliciter actus eſt potior tam in bonitate, ꝙ̃ in malitia, ſed habitus eſt potior ſecundum quid.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ habitus nõ eſt ſimpliciter plures actus, ſed ſm quid. i. uirtute, unde ex hoc non poteſt concludi, quòd habitus ſit ſimpliciter potior in bonitate uel malitia, quàm actus.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ habitus eſt cã 375

Sup q. 63. ar. 2. ad 2. & infr. q. 73. ar. 1. ad 2. & q. 77. ar. 1 ad 3. & 1 2. qu. 24 art. 12. et mal. q. 2. art. 9. ad 13. & uer. q. 1. art. 1. ad 5. actus in genere cauſæ efficiẽtis, ſed actus eſt cauſa habitus in genere cauſæ finalis, ſm quam conſideratur ratio boni & mali, & ideo in bonitate & malitia act* præeminet habitui.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum ſimul poſſit eſſe cum uirtute.

AD QVARTVM ſic procedit. Vr, ꝙ actus uitioſus, ſiue peccatũ, non poſſit ſimul eſſe cũ virtute. Cõtraria. n. nõ põt eſſe ſimul in eodẽ. Sed peccatũ quodãmodo contrariatur uirtuti, ut* dictũ eſt. Ergo peccatum nõ põt ſimul eſſe cũ uirtute.

* ar. 1 hui* qu. ¶ 2 Præterea, Peccatũ eſt peius ꝙ̃ uitium, i. actus malus, ꝙ̃ habitus malus, ſed vitium non poteſt ſimul eſſe in eodem cum uirtute. Ergo neque peccatum.

† li. 2. Phy. tex. 82. to. 2. ¶ 3 Præterea, Sicut peccatũ accidit in reb. uoluntariis, ita & in reb. naturalibus, vt dr in 2.† Phyſi. ſed nũquam in rebus naturalibus accidit peccatum, niſi per aliquã corruptionẽ uirtutis naturalis, ſicut mõſtra accidunt corrupto aliquo principio in ſemine, ut dr in

* eo dẽ li. & c nunc dicto 2.* Phyſ. Ergo etiã in rebus uoluntariis non accidit peccatum niſi corrupta aliqua uirtute animæ & ſic peccatum & uirtus non poſſunt eſſe in eodem.

* 2. eth. c. 1. in fin. & 2. & 3. † q. 51. ar. 3. SED CONTRA, eſt quod Phil. dicit in 2. Eth. ꝙ per cõtraria virtus generatur & corrũpitur, ſed unus actus uirtuoſus nõ cauſat uirtutẽ, ut † ſupra habitũ eſt.

Ergo neque vnus actus peccati tollit uirtutem. Poſſunt ergo ſimul in eodem eſſe.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ peccatum comparatur ad uirtutem ſicut actus malus ad habitum bonum, aliter autem ſe habet habitus in aĩa, & forma in re naturali, forma n. naturalis ex neceſſitate producit operationem ſibi conuenientẽ, unde non poteſt eſſe ſimul cum forma naturali actus formæ contrariæ, ſicut nõ poteſt eſſe cũ calore actus infrigidationis, neq; ſimul cũ leuitate motus deſcenſionis, niſi forte ex uiolẽtia exterioris mouentis, ſed habitus in aĩa non ex neceſſitate producit ſuam operationẽ, ſed homo utitur eo cũ uoluerit, unde ſimul habitu in hoĩe exiſtente, põt non uti habitu, aut agere cõtrariũ actum, & ſic poteſt habens uirtutem procedere ad actũ peccati, actus uero peccati ſi cõparetur ad ipſam uirtutẽ, prout eſt habitus quidam, nõ põt ipſam corrũpere, ſi ſit unus tm̃, ſicut.n. nõ generatur habitus per unũ actum, ita nec per unum
q. 63. ar. 2. ad 2. actũ corrumpitur, ut* ſupra dictũ eſt. Sed ſi cõparetur actus peccati ad cãm uirtutũ, ſic poſſibile eſt, quod per unum actũ peccati aliquæ uirtutes corrũpantur, quod libet.n. peccatũ mortale cõtrariatur charitati, quæ eſt radix omniũ uirtutũ infuſarum, inquantum ſunt uirtutes. & iõ per vnũ actũ peccati mortalis excluſa charitate, excluduntur per conſequens oẽs uirtutes infuſæ, inquantũ ſunt uirtutes, & hoc dico ꝓp fidem & ſpem, quarũ habitus remanent informes poſt peccatũ mortale, & ſic non ſunt uirtutes, ſed peccatum ueniale, ꝙ nõ cõtrariatur charitati, nec excludit ipſam per cõſequens ẽt non excludit alias uirtutes, uirtutes uero acquiſitæ non tolluntur per unũ actũ cuiuſcunque peccati. Sic igitur peccatum mortale nõ poteſt ſimul eſſe cum uirtutibus infuſis, poteſt tñ ſimul eſſe cum uirtutibus acquiſitis, peccatũ uerò ueniale poteſt ſimul eſſe & cum uirtutibus infuſis, & cum acquiſitis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ peccatũ non contrariatur uirtuti ſm ſe, ſed ſecundum ſuum actũ, & iõ peccatum non poteſt ſimul eſſe cum actu uirtutis, poteſt tamen ſimul eſſe cum habitu.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ uitiũ directè contrariatur uirtuti, ſicut & pctm̃ actui uirtuoſo, & iõ uitiũ excludit uirtutẽ, ſicut peccatũ excludit actũ uirtutis.

AD TERTIVM dicendũ ꝙ uirtutes naturales agũt ex neceſſitate, & iõ integrã exiſtẽte uirtute, nunq̃ peccatũ põt in actu inueniri, ſed virtutes animæ non producũt actus ex neceſſitate, vñ nõ eſt ſimilis ratio.

376

ARTICVLVS V.

Vtrum in quolibet peccato ſit aliquis actus.

3. ſ. q. 54. ar. 2. ad 2. & q. 79. ar. 3. & 2. diſt. 35. ar. 3 & diſt. 41. q. 2 art. 1. ad 4 & po. q. 5. art. 6. ad 9. & q. 11. ar. 1. ad 6. & mal. q. 2 art. 1.

* li. 3. c. 18. to. 1. & li. de uera relig. ca. 14.

AD QVINTVM ſic ꝓceditur. Vr̃, ꝙ in quolibet peccato ſit aliquis actus. Sicut n. meritũ cõparatur ad uirtutem, ita peccatum ad uitiũ comparatur, ſed meritum non põt eſſe abſque aliquo actu. Ergo nec peccatum põt eſſe abſque aliquo actu.

¶ 2 Præterea,* Aug. dicit in li. de lib. arb. ꝙ oẽ peccatum adeo eſt uoluntarium, quòd ſi non ſit uoluntarium, non eſt peccatum, ſed nĩ poteſt eſſe aliquid uoluntarium niſi per actum uoluntatis. Ergo omne peccatum habet aliquem actum.

¶ 3 Præterea, Si peccatũ eſſet abſq; aliquo actu, ſequeretur, ꝙ ex hoc ipſo, quòd aliquis ceſſat ab actu debito, peccaret. ſed continue aliquis ceſſat ab actu debito, ſcilicet qui nunquam actum debitum operatur, ergo ſequeretur, quod continuè peccaret, quod eſt falſum. Non ergo eſt aliquod peccatum abſque actu.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Iac. 4. Scienti bonum facere & non facienti, peccatum eſt illi, ſed non facere non importat aliquem actum. Ergo peccatum poteſt eſſe abſque actu.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ quæſtio iſta principaliter mouetur ꝓp peccatũ omiſſionis, de quo aliqui diuerſimode opinantur. Quidam enim dicunt, ꝙ in omni peccato omiſſionis eſt aliq̃s actus, uel interior vel exterior. Interior quidem, ſicut cũ aliquis uult non ire ad eccleſiam, qñ ire tenetur. Exterior aũt ſicut cũ aliquis illa hora, qua ad eccleſiã ire tenetur, uel etiam ante, occupat ſe talibus, quibus ab eundo ad eccleſiã impeditur. Et hoc quodãmodo vr̃ in primum redire. Qui n. uult aliquid, cum quo aliud ſimul eſſe nõ poteſt, ex conſequenti uult illo carere, niſi forte nõ ꝑpẽdat ꝙ per hoc, quod uult facere, impeditur ab eo, qđ facere tenetur, in quo caſu poſſet per negligentiã culpabilis iudicari. Alii uerò dicunt, ꝙ in peccato omiſſionis non requiritur aliquis actus, ipſum n. non facere, quod quis facere tenetur, peccatum eſt.

¶ Vtraque aũt opinio ſm aliquid ueritatẽ habet. Si enim intelligatur in peccato omiſſionis illud ſolum, quod per ſe pertinet ad rationem peccati, ſic qñque omiſſionis peccatum eſt cum actu interiori, ut cũ aliquis uult non ire ad eccleſiam, qñque uerò abſque ollo actu uel interiori uel exteriori, ſicut cũ aliquis hora, qua tenetur ire ad eccleſiã, nihil cogitat de eũdo, uel nõ eundo ad eccleſiã. Si uerò in peccato omiſſionis intelligant̃ ẽt cauſæ uel occaſiones omittẽdi, ſic neceſſe eſt in peccato omiſſionis aliquẽ actum eſſe, non. n. eſt peccatũ omiſſionis, niſi cũ aliquis prætermittit quod põt facere & nõ facere, ꝙ aũt aliquis declinet ad non faciẽdu illud quod põt facere & non facere, non eſt niſi ex aliqua cã uel occaſione cõiũcta uel præcedente, & ſi quidẽ cauſa illa non ſit in poteſtate hominis omiſſio non habet rõnẽ peccati, ſicut cum aliquis ꝓp infirmitatẽ prætermittit eccleſiam ire. Si uerò cauſa uel occaſio omittẽdi ſubiaceat uoluntati, omiſſio hẽt rõnẽ peccati, & tunc ſemper oportet ꝙ illa cã inquantũ eſt uoluntaria, habeat aliquẽ actum ad minus interiorem uoluntatis. Qui quidẽ actus qñq; directè fertur in ipſam omiſſionem, puta cũ aliquis uult nõ ire ad eccleſiã, uitans laborẽ, & tunc talis actus per ſe pertinet ad omiſſionẽ, uoluntas n. cuiuſcunq; peccati per ſe pertinet ad peccatũ illud, eo quod uoluntariũ eſt de ratione peccati. Qñq; autem actus uoluntatis directè fertur in aliud, per quod homo impeditur ab actu debito, ſiue illud in quod fertur uoluntas, ſit coniunctũ omiſſioni, puta cũ aliquis uult ludere qñ ad eccleſiã debet ire, ſiue ẽt ſit præcedens, puta cũ aliquis uult diu uigilare de ſero, ex quo ſequitur, ꝙ nõ uadat hora matutinali ad eccleſiã, & tunc actus iſte interior uel exterior per accidẽs ſe hẽt ad omiſſionẽ, quia omiſſio ſequitur præter intẽtionẽ. Hoc aũt dicimus per accidens eſſe, qđ eſt præter intẽtionẽ, ut patet in 2. Phyſ. Vñ manifeſtũ eſt, ꝙ tunc peccatũ omiſſionis habet qdẽ aliquẽ actũ coniunctũ, uel præcedentẽ, qui tñ per accidens ſe hẽt ad peccatũ omiſſionis. Iudiciũ autẽ de rebus dandũ eſt ſm illud quod eſt per ſe, & nõ ſm illud quod eſt per accidens. Vnde uerius dici poteſt, quod aliquod peccatũ poſſit eſſe abſque omni actu, alioqn etiam ad eſſentiam aliorum peccatorum actualium pertinerent actus & occaſiones circunſtantes.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ plura requiruntur ad bonũ q̃ ad malum, eo ꝙ bonũ contingit ex tota integra cauſa, malũ aũt ex ſingularibus defectib⁹, vt Dion. dicit 4. c. de diuin. no. Et iõ peccatum poteſt cõtingere, ſiue aliquis faciat quod nõ dẽt, ſiue nõ faciendo quod debet, ſed meritũ non põt eſſe niſi aliqs faciat uoluntarie quod debet, & iõ meritũ non põt eſſe ſine actu, ſed peccatum poteſt eſſe ſine actu. c. 4. de di. no. in parte 4. a medio.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ aliqd dr̃ uoluntarium, non ſolũ quia cadit ſuper ipſũ actus uoluntatis, ſed quia in poteſtate noſtra eſt ut fiat, uel non fiat, ut dr̃ in 3* Eth. vnde etiã ipſum nõ uelle poteſt dici uoluntarium, inquantum in poteſtate hominis eſt uelle & nõ uelle. * li. 3. e h. c. 5. tom. 5.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ peccatũ omiſſionis contrariatur præcepto affirmatiuo, quod obligat ſemper, ſed nõ ad ſemper, & iõ ſolũ pro tempore illo aliquis

quis

quis ceſſando ab actu peccat, pro quo præceptum affirmatiuum obligat.

377

Infr. q. 76. ar. 2. ad 1. & 2 di. 35. ar. 2 co & ad 3. & mal. qu. 2. ar. 1. c. & ad 2.
*ar. præc.
†li. de dua b* an ma bus c. 11 i prin. to. 6. Et i. retra. c. 15. to. 1.
q. 1. art. 3 & qu. 15. ar. 4. & 6. & qu. 20. art. 1. & 2.
*li. 1. de li. ar. c. ul. ante mediũ, to. 1.
†li b 83. q. q 30. parũ à prin. to. 4.
ar. 4 huius qu.

ARTICVLVS VI.

Vtrum cõuenienter diffiniatur peccatum, eſſe dictum uel factum, vel concupitum contra legem æternam.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr. quòd inconuenienter diffiniatur peccatũ cum dr. Peccatũ eſt dictũ uel factũ, uel concupitum contra legem æternam. Dictum n. vel factũ, uel concupitum importat aliquem actum, ſed non omne peccatum importat aliquem actum, ut * dictum eſt. Ergo hæc diffinitio nõ includit omne peccatum.

¶ 2 Præterea, † Aug. dicit in li. de duab. animab. Peccatũ eſt uolũtas retinẽdi uel cõſequẽdi qđ iuſtitia uetat, ſed uoluntas ſub cõcupiſcẽtia cõprehẽdit, ſm qđ concupiſcentia largo mõ ſumit pro oĩ appetitu, ergo ſuffeciſſet dicere, Peccatum eſt concupitum contra legẽ æternam, nec oportuit addere dictum uel factum.

¶ 3 Præterea, Peccatũ ꝓpriè cõſiſtere vr in auerſione à fine, nã bonũ & malũ principaliter conſiderãtur ſm finem, ut ex * ſupradictis patet vñ & * Aug. in 1. de li. arb. per cõparatiõnẽ ad finẽ definit peccatũ dicens, quòd peccare nihil eſt aliud q̃ neglectis rebus æternis tẽporalia ſectari. Et in † li. 83. q. dicit, quòd omnis humana peruerſitas eſt uti fruendis, & frui utendis ſed in præmiſſa diffinitione nulla fit mentio de auerſione à debito fine Ergo inſufficienter diffinitur peccatum.

¶ 4 Præterea, Ex hoc dr̃ aliqđ eſſe prohibitũ, quia legi contrariatur, ſed nõ oĩa peccata ſunt mala, qa ꝓhibita, ſed qđã ſunt ꝓhibita, quia mala. Nõ ergo in cõi diffinitione peccati debuit poni, quòd ſit cõtra legẽ Dei.

¶ 5 Præterea, Peccatum ſignificat malũ hominis actum, ut ex * dictis patet, ſed malũ hominis eſt cõtra rationẽ eſſe, ut Dio dicit 4. c. de di. no. Ergo potius debuit dici, quòd peccatum ſit contra rationem, quã quòd peccatum ſit contra legem æternam.

li. 22. contra Fauſtũ, ca. 27. ſ pr. to. 6.
*ar. 1. huius qu.
qu. 1. ar. 1.

IN CONTRARIVM ſufficit auctoritas * Aug.

RESPONDEO dicendũ, quòd ſicut ex * dictis patet, peccatũ nihil aliud eſt q̃ actus humanus malus quòd aũt aliquis actus ſit humanus, habet ex hoc quòd eſt uoluntarius, ſicut ex * ſupradictis patet, ſiue ſit uoluntarius quaſi a uolũtate elicitus, ut ipſum uelle uel eligere, ſiue quaſi à uoluntate imperatus, ut exteriores actus uel locutionis uel operationis. Habet aũt actus humanus quòd ſit malus ex eo, quòd caret debita cõmenſuratione, oĩs aũt cõmenſuratio cuiuſcunque rei attenditur per comparationem ad aliquã regulã, à qua ſi diuertat, incõmenſurata erit. Regula aũt uoluntatis humanæ eſt duplex. Vna propinqua & homogenea, ſ. ipſa humana ratio. Alia uero eſt prima regula, ſ. lex æterna, quæ eſt quaſi ratio Dei. Et ïo * Aug. in diffinitione peccati poſuit duo, unũ, quòd pertinet ad ſubſtantiam actus humani, quod eſt quaſi materiale in peccato, cum dixit, Dictum uel factum uel concupitum, aliud autẽ quod ptinet ad rationem mali, quod eſt quaſi formale in peccato, cum dixit, Contra legem æternam.

loco ſ arg. Sed cõtra citato.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd affirmatio & negatio reducuntur ad idẽ genus, ſicut in diuinis genitum & ingenitum ad relationẽ, vt * Aug. dicit in 5. De trinit. & ideo pro eodem eſt accipiendum. Dictum & non dictum factum & non factum.

li. 5. de tri. ca. 3. to. 3.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd prima cã peccati eſt in uolũtate, q̃ imperat oẽs actus uolũtarios in qb. ſolis inuenit peccatũ, & iõ Aug. quãq; per ſolã uolũtatẽ diffinit peccatũ ſed quia & ipſi exteriores actus pertinent ad ſubſtantiã peccati, cum ſint ſecundũ ſe mali, ut * dictum eſt, neceſſe fuit, quòd in diffinitione peccati poneretur etiam aliquid pertinens ad exteriores actus.

1 cor. & q. 18. & 20.

AD TERTIVM dicẽdum, quòd lex æterna primo & principaliter ordinat hominẽ ad finẽ, conſequenter autẽ facit hominẽ bñ ſe habere circa ea, quæ ſunt ad finẽ, & iõ in hoc quod dicit, contra legẽ æternam, tangit auerſionem à fine, & omnes alias inordinationes.

AD QVARTVM dicendũ, quòd cũ dr̃, quod nõ oẽ peccatũ iõ eſt malũ quia eſt prohibitũ, intelligitur de prohibitione facta per ius poſitiuum. Si aũt referat ad ius naturale, quod continetur primo qdẽ in lege æterna, ſecundario uero in naturali iudicatorio rationis humanæ, tunc oẽ peccatũ eſt malũ, qa prohibitũ, ex hoc enim ipſo quod eſt inordinatũ, iuri naturali repugnat.

AD QVINTVM dicendũ, quòd à theologis conſideratur peccatũ præcipuè ſm quod eſt offenſa cõtra Deum à philoſopho aũt morali ſm quod contrariat rationi, & ideo Aug. * conuenientius diffinit peccatũ ex hoc, quòd eſt contra legem æternam, quàm ex hoc quòd eſt contra rationem, præcipue cum per legem æternam regulemur in multis, quæ excedunt rationẽ humanam, ſicut in his quæ ſunt fidei.

*lib. 1. de li. ar. c. 16. to. 1.

QVAESTIO LXXII.

De peccatorum diſtinctione, in nouem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de diſtinctione peccatorum uel uitiorum.

¶ Et circa hoc quæruntur nouem:

¶ Primo, utrum peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum obiecta.

¶ Secundo, de diſtinctione peccatorum ſpiritualium, & carnalium.

¶ Tertio, utrum ſecundum cauſas.

¶ Quarto, utrum ſecundum eos in quos peccatur.

¶ Quinto, utrum ſecundum diuerſitatem reatus.

¶ Sexto, utrum ſm omiſſionem & commiſſionem.

¶ Septimo, utrum ſm diuerſum proceſſum peccati.

¶ Octauo, utrum ſecundũ abundantiam & defectum.

¶ Nono, utrum ſecundum diuerſas circunſtantias.

378

Inf. art. 3. & 4. ea. & art. 5. ad 1. & 2 2., pl. & q. 39. ar. 2. co. & 2. di. 42. q. 2. ar. 2. qu. 1. ad 2. & q. 2. capi. & mal. qu. 2. art. 6. cor. & q. 14. ar. 3 cor. & Pſal. 50. c. 2.
*q. 1. ar 3. & qu. 18. ar. 4. & 6.
†q. 71. ar. 1.
*lib. 34 c. 11. in pri. & lib. 31. c. 19.
q 18. ar. 2. & qu. 54. ar. 2.
q. præced. ar. 6.
c 4. par. 4. illius paũlo à prin. & etiã declinando ad finem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum peccata differant ſpecie ſecundum obiecta.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃. quòd peccata non differant ſpecie ſm obiecta. Actus. n. humani pcipuè dicuntur boni uel mali per comparationẽ ad finẽ, ut * ſupra oſtenſum eſt. Cum igitur peccatum nihil aliud ſit q̃ actus hominis malus, ſicut † dictum eſt, vr̃. quòd ſm fines peccata debeant diſtingui ſpecie magis, quàm ſecundum obiecta.

¶ 2 Præterea, Malũ cum ſit priuatio, diſtinguitur ſpecie ſm diuerſas ſpecies oppoſitorum, ſed peccatũ eſt quoddam malum in genere humanorum actuum. Ergo peccata magis diſtinguuntur ſpecie ſecundum oppoſita, quàm ſecundum obiecta.

¶ 3 Præterea, Si peccata ſpecie differant ſm obiecta impoſſibile eſſet idem peccatum ſpecie circa diuerſa obiecta inueniri, ſed inueniuntur aliqua hmõi peccata, nã ſupbia eſt in rebus ſpiritualibus, & in corporalibus, ut * Greg. dicit in lib 34 Moral. Auaritia etiam eſt circa diuerſa genera rerum. Ergo peccata non diſtinguuntur ſpecie ſecundum obiecta.

SED CONTRA eſt, quòd peccatũ eſt dictũ uel factũ, & uel cõcupitũ cõtra legẽ Dei, ſed dicta uel facta vel cõcupita diſtinguũt ſpecie ſm diuerſa obiecta, qa actus per obiecta diſtinguuntur, ut ſupra dictũ eſt. * Ergo & peccata ſecundũ obiecta ſpecie diſtinguũtur.

RESPONDEO dicendũ, quòd ſicut dictum eſt, * ad rationem peccati duo concurrunt, ſ. actus uoluntarius & inordinatio eius, quæ eſt per receſſum à lege Dei. Horum autem duorũ unũ per ſe comparatur ad peccantem, qui intendit talem actũ uoluntariũ exercere in tali materia, aliud autem, ſ. inordinatio actus, per accidens ſe habet ad intentionem peccantis. nullus enim intendens ad malũ operatur, ut Dion. * dicit 4. ca De di. no. Manifeſtum eſt autẽ, quòd unumquodque conſequitur ſpeciem ſecundum illud quod eſt per ſe, non autem

ſem ſm id quod eſt per accidens, quia ea quæ ſunt per accidens, ſunt extra ratioñe ſpeciei. Et iõ peccata ſpecie diſtinguuntur ex parte actuum uolũtariorũ magis q̃ ex parte inordinationis in peccato exiſtentis: actus aũt uoluntarij diſtinguuntur ſpecie ſm obiecta, ut in
q. 18. ar. 2. ſuperiorib.* oſtẽſum eſt. Vnde ſequitur, quòd peccata propriè diſtinguantur ſpecie ſm obiecta.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ finis principaliter habet rationẽ boni & iõ comparatur ad actum voluntatis, qui eſt primordialis in omni peccato, ſicut obiectum. Vnde in idem redit, quòd peccata differãt ſecundum obiecta uel ſecundum fines.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ peccatũ nõ eſt pura priuatio, ſed eſt actus debito ordine priuatus, & iõ peccata magis diſtinguunt ſpecie ſm obiecta actuũ, q̃ ſm oppoſita, q̃uis ẽt ſi diſtinguãtur ſm oppoſitas uirtutes, in idem rediret, uirtutes enim diſtinguũtur ſpe
q. 60. ar. 5. cie ſecundum obiecta, ut * ſupra dictum eſt.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ nihil ꝓhibet in diuerſis reb. ſpecie uel gñe differentib. inuenire unã formalẽ rõnẽ obiecti, à qua peccatũ ſpeciẽ recipit, & hoc mõ ſupbia circa diuerſas res excellẽtiã q̃rit, auaritia uerò abũdãtiã corũ quæ vſui humano accomodantur.

379 ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia à carnalibus.

Inf. q. 73. art. 5 cor. & 2. 2. qu. 118. ar 6. cor. & 1. cor. 6. lec. 3. cor. 3. fi. & 2. cor. 7. cor. 1.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Vr̃, ꝙ incõuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia à carnalib. Dicit n. Apoſ. ad Gal. 5. Manifeſta sũt opera carnis, quæ sũt fornicatio, immũditia, impudicitia, luxuria, idolorũ ſeruit', ueneficia, &c. ex quo vr̃ ꝙ omnia peccatorum genera ſunt opera carnis, ſed peccata carnalia dicuntur opera carnis, ergo non ſunt diſtinguenda peccata carnalia à ſpiritualibus.

¶ 2 Præterea, Quicunque peccat ſm carnem ambulat, ſm illud Rom. 8. Si ſecundum carnem uixeritis, moriemini, ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Sed uiuere uel ambulare ſecũdum carnẽ, videt pertinere ad rõnẽ peccati carnalis, ergo omnia peccata ſunt carnalia. Non ergo ſunt diſtinguẽda peccata carnalia à ſpiritualibus.

¶ 3 Præterea, Superior pars animæ, q̃ eſt mẽs uel ratio, ſpiritus nominatur, ſm illud Ephe. 4. Renouamini ſpiritu mentis ueſtræ, ubi ſpiritus pro rõne ponit,
in gloſ. Cordin. ar. & interlin. ibid. ut ibi * gloſ. dicit: Sed oẽ peccatum, quod ſm carnem cõmittitur, à ratione deriuatur per conſenſum, q̃a ſuperioris rationis eſt conſentire in actũ peccati, ut * in
* q. 74. ar. 7. fra dicetur Ergo eadem peccata ſunt carnalia & ſpiritualia, non ergo ſunt diſtinguenda abinuicem.

¶ 4 Præterea, Si aliqua peccata ſpecialiter sũt carnalia, hoc potiſſime intelligẽdũ vr̃ de illis peccatis, q̃b. in corpus ſuũ peccat aliq̃s, ſed ſicut Apoſt. dicit 1. ad Cor. 6. Oẽ peccatũ quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt, q aũt fornicat, in corpus ſuũ peccat, ergo ſola fornicatio eſſet peccatũ carnale, cum tamen Apoſtol. ad Eph. 5. etiam auaritiam carnalib peccatis annumeret.

li. 31. Moral. ca. 31. à medio. SED CONTRA eſt, quod * Greg. 31. Mora. dicit, quod ſeptem capitalium uitiorum quinque ſunt ſpiritualia, & duo carnalia.

ar. præce. RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut * dictum eſt, peccata recipiunt ſpeciẽ ex obiectis, oẽ autem peccatum cõſiſtit in appetitu alicuius cõmutabilis boni, q̃d inordinate appetitur, & per cõſequẽs in eo iã habito in
q. 31. ar. 3. ordinate aliq̃s delectat. Vt autẽ ex * ſuperiorib. patet, duplex eſt delectatio Vna quidẽ animalis, quæ cõſũmatur in ſola apprehẽſione alicuius rei ad uotũ habitæ, & hæc ẽt pot dici delectatio ſpiritualis, ſicut cũ aliq̃s delectatur in laude humana, uel in aliquo hmõi Alia uero delectatio eſt corporalis, ſiue naturalis, quę in ipſo tactu corporali pficit, q̃ põt etiam dici delectatio carnalis. Sic igitur illa peccata, quæ pficiuntur in delectatione ſpirituali uocãt peccata ſpiritualia, illa vero q̃ pficiuntur in delectatione carnali, uocantur peccata carnalia, ſicut gula, q̃ pficitur in delectatione ciborũ, & luxuria, quæ pficit in delectatione uenereorum; unde & Apoſ. dicit 2. ad Cor. 7 Emundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ſicut * gl. ibidem ex Aug. ſu
dicit, illa uitia dicũtur opa carnis, nõ quia in uoluptate mit loco
te carnis perficiantur, ſed caro ſumitur ibi pro hoĩe, q mox dicẽ
dum ſecundum ſe uiuit, ſm carnem uiuere dicitur, vt do.
etiam * Augu. dicit 14 de ci. Dei. Et huius ratio eſt ex li. 14 ca. 2.
hoc, quòd omnis rationis humanæ defectus ex ſenſu non ꝓcul
carnali aliquo modo initium habet. à fine, &

¶ Et p hoc ẽt patet reſpõſio ad SECVNDVM. c. 3. amedio. 5.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ in peccatis ẽt carnalibus eſt aliq̃s actus ſpiritualis, ſ. actus rõnis, ſed finis horũ peccatorũ, à quo denominat, eſt delectatio carnis.

AD QVARTVM dicẽdũ, ꝙ ſicut gl. ibidẽ dicit, ſpecialiter in fornicationis peccato ſeruit anima corpori, intm̃ ut nihil aliud in ipſo momẽto cogitare homini liceat, delectatio aũt gulæ etſi ſit carnalis, nõ ita abſorbet rõnẽ. Vel põt dici, ꝙ in hoc peccato ẽt q̃dam iniuria fit corpori, dũ inordinate maculat, & iõ p hoc ſolũ peccatũ dr̃ ſpecialiter homo in corpus peccare, auaritia verò, q̃ carnalib peccatis cõnumerat, ꝓ adulterio ponit, ꝙ eſt iniuſta uſurpatio uxoris alienæ. Vel põt dici, ꝙ res in qua delectat auarus, corporale quod dã eſt, & quãtũ ad hoc cõnumeratur peccatis carnalibus, ſed ipſa delectatio non pertinet ad carnem, ſed ad ſpiritũ, & iõ * Greg. dicit quòd eſt ſpirituale peccatũ. li. 31. Mor. c. 31.

ARTICVLVS III. 380

Vtrũ peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum cauſas.

AD TERTIVM ſic ꝓceditur. Vr̃, ꝙ peccata 2. 2. ꝑl. &
diſtinguantur ſpecie ſm cauſas. Ab eodem. n. 2. di. 38. q.
habet res ſpeciẽ, à quo habet eſſe, ſed peccata 1. ar. 1. cor.
habẽt eſſe ex ſuis cauſis, ergo ab eis ẽt ſpeciẽ ſortiuntur. Differunt ergo ſpecie ſm diuerſitatem cauſarum.

¶ 2 Præterea, Inter alias cauſas minus vr̃ pertinere ad ſpeciẽ cã materialis, ſed obiectũ in peccato eſt ſicut cauſa materialis cũ ergo ſm obiecta peccata ſpecie diſtinguantur, vr̃ quòd peccata multo magis ſecundum alias cauſas diſtinguantur ſpecie.

¶ 3 Præterea * Aug. ſup illud Pſal. Incẽſa igni & ſuf Pſalm 79.
foſſa, dicit ꝙ omne peccatum eſt ex timore male hu to. 2.
miliante, uel ex amore malè inflammante. Dicitur. n. 1 Io. 2 quòd oẽ quod eſt in mundo, aut eſt concupiſcẽtia carnis, aut eſt concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia uitæ. dicitur aũt aliquid eſſe in mundo pp peccatum. ſm quod mundi nomine amatores mundi ſigni
ficantur, ut * Aug. dicit ſuper Io. * Greg. etiam 31 Mo- Aug. trac.
ral diſtiguit omnia peccata ſm ſeptem uitia capita- 2. in Io. in
lia. omnes autem huiuſmodi diuiſiones reſpiciunt med. & an
cauſas peccatorum. ergo videtur quod peccata diffe- te tom. 9.
rant ſpecie ſecundum diuerſitatem cauſarum. * Greg. 31.
SED CONTRA eſt, quia ſm hoc omnia pec- Mor. c. 31.
cata eſſent vnius ſpeciei, cum ex una cã cauſentur. Dr̃ enim Eccl. 10. quod initium omnis peccati eſt ſupbia. Et 1. ad Tim ultimo, quòd radix omnium malorum eſt cupiditas. Manifeſtum eſt autem eſſe diuerſas ſpecies peccatorum, non ergo peccata diſtinguuntur ſpecie ſecundum diuerſitates cauſarum.

RESPONDEO dicendũ quod cũ quatuor ſint cauſarum genera, diuerſimodè diuerſis attribuũt, cauſa. n. formalis & materialis reſpiciunt proprie ſubſtantiam rei, & iõ ſubſtantiæ ſecundum formam & materiam ſpecie & genere diſtinguũtur. Agens aũt & finis reſpiciunt directè motũ & operationẽ, & ideo motus & operationes ſecũdu huiuſmodi cauſas ſpecie diſtinguuntur, diuerſimode tñ. Nam principia actiua naturalia ſunt determinata ſemper ad eoſdẽ actus, & iõ diuerſa ſpecies in actibus naturalibus attẽdunt nõ ſolũ

ſecun-

ſm obiecta, quę ſunt fines vel termini, ſed et ſm principia actiua. ſicut calefacere & infrigidare diſtinguunt ſpecie ſm calidum & frigidū. Sed principia actiua in actibus voluntarijs, cuiuſmodi ſunt actus peccatorum, non ſe habent ex neceſſitate ad vnum, & ideo ex vno principio actiuo vel motiuo poſſunt diuerſæ ſpecies peccatorū procedere. Sicut ex timore malè humiliante põt procedere ꝙ hõ furetur, & quod occidat, & quod deſerat gregem ſibi commiſſum: & hæc eadē poſſunt procedere ex amore. Vñ manifeſtum eſt, ꝙ peccata nõ differant ſpecie ſm diuerſas cauſas actiuas vel motiuas, ſed ſolum ſm diuerſitatē cauſæ finalis: finis autem eſt obiectum voluntatis. *oſtenſum eſt enim ſupra, quòd
[q.1. art 3. & q.18. a. 4. & 6.] actus humani habent ſpeciem ex fine.

AD PRIMVM ergo dicendū ꝙ principia actiua in actibus voluntarijs, cum non ſint determinata ad vnū, non ſufficiunt ad producendū humanos actus, niſi determinetur voluntas ad vnum per intentionem finis, vt patet per* Philoſophum in 9 Metap. & ideo à fine perficitur eſſe & ſpecies peccati. [li 9. meta tex 15. & 16. tom 3.]

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ obiecta, ſm ꝙ comparantur ad actus exteriores, habent rõnem materiæ circa quā, ſed ſm quod comparantur ad actum interiorem voluntatis habent rationem finium, & ex hoc habẽt quod dent ſpeciem actui. Quamuis etiam ſm ꝙ ſunt materia circa quam, habeant rationem terminorum, à quibus motus ſpecificantur, vt dr in 5.* Phyſ. & in 10. Ethic. ſed tñ etiam termini motus dant ſpeciem motibus, inquantum habent rationem finis. [li 5. phyſ. tex 4. & 10 & li. 10 eth c 4 to. 2. & 5.]

AD TERTIVM dicendū, ꝙ illæ diuiſiones peccatorum non dantur ad diſtinguendas ſpecies peccatorum, ſed ad manifeſtandas diuerſas cauſas eorum.

381

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum conuenienter diſtinguatur in peccatum in Deum, in ſeipſum, & in proximum.

[2. diſt 42. q 2. ar. 2. q. 2 et pla. 25. cor. 2.]

AD QVARTVM ſic procedit. Vr, ꝙ inconuenienter peccatum diſtinguatur per peccatū, quod eſt in Deum, in proximum, & in ſeipſum. Illud enim quod eſt cõe omni peccato, non debet poni quaſi pars in diuiſione peccati, ſed cõe eſt omni peccato, ꝙ ſit contra Deum; ponitur enim in diffinitione peccati
[q.71. ar.6.] ꝙ ſit contra legem Dei, vt* ſuprà dictum eſt. non ergo peccatum in Deum debet poni quaſi pars in diuiſione peccatorum.

¶ 2 Præterea, Oīs diuiſio debet fieri per oppoſita, ſed iſta tria genera peccatorū non ſunt oppoſita; quicunq; enī peccat in ꝓximū, peccat in ſeipſum & in Deū. non ergo peccatū conuenienter diuiditur ſecundū hæc tria.

¶ 3 Præterea, Ea quę ſunt extrinſecus, non conferũt ſpeciē, ſed Deus & proximus ſunt extra nos. Ergo ꝑ hæc non diſtinguũtur peccata ſm ſpeciem; inconuenienter igitur ſecundum hæc tria peccatum diuidi ur.

SED CONTRA eſt, ꝙ Iſidorus in lib. de ſummo bono diſtinguens peccata dicit, ꝙ homo dicitur peccare in ſe, in Deum, & in proximum.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut* ſuprà dictum
[q.71. ar.6.] eſt, peccatum eſt actus inordinatus, triplex aũt ordo in hoīe debet eſſe. Vnus quidem ſm comparationem ad regulam rationis, prout. ſ. omnes actiones & paſſiones noſtræ debent ſm regulam rationis commenſurari. Alius aũt ordo eſt per comparationem ad regulam diuinæ legis, per quam hõ in oĩbus dirigi debet. Et ſi quidem homo naturaliter eſſet animal ſolitarium, hic duplex ordo ſufficeret: ſed quia homo eſt naturaliter animal politicum & ſociale, vt probatur in 1* Polit. ideo ne-
[li. 1. Polit. ca 2 to. 5.] ceſſe eſt, ꝙ ſit tertius ordo, quo hõ ordinetur ad alios hoīes, quibus cõuiuere debet. Horum aũt ordinum primus continet ſecundum, & excedit ipſum, quæcunque enim continentur ſub ordine rõnis, continentur ſub ordine ipſius Dei. ſed quędã continent ſub ordine ipſius Dei, quæ excedunt rõnem humanã, ſicut ea quæ ſunt fidei, & quæ debentur ſoli Deo. Vñ qui in talibus peccat, dr in Deū peccare, ſicut hæreticus, & ſacrilegus, & blaſphemus. ſimiliter et ſecundus ordo includit tertiū, & excedit ipſum; qa in oĩbus, in qbus ordinamur ad ꝓximū, oportet nos dirigi ſm regulã rõnis, ſed in quibuſdã dirigimur ſm rõnē quantū ad nos tm, non aũt quantum ad proximū, & qñ in his peccatur dr hõ peccare in ſeipſum, ſicut patet de guloſo, luxurioſo, & ꝓdigo, qñ vero peccat homo in his quibus ad proximum ordinatur, dr peccare in proximum, ſicut patet de fure & homicida. ſunt aũt diuerſa, quibus homo ordinatur ad Deum, ad proximū, & ad ſeipſum. vnde hæc diſtinctio peccatorum propriè eſt ſm diuerſas peccatorum ſpecies, nam & virtutes, quibus peccata opponũtur ſm hanc differentiam, ſpecie diſtinguuntur. Manifeſtum eſt enim ex* dictis, ꝙ virtutibus theologicis homo or- [ex q. 64.] dinatur ad Deum, temperantia verò & fortitudine ad ſeipſum, iuſtitia autem ad proximum.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ peccare in Deū, ſm quod ordo qui eſt ad Deum, includit omnē humanum ordinem, cõe eſt omni peccato, ſed quantum ad id, quod ordo Dei excedit alios duos ordines, ſic peccatum in Deum eſt ſpeciale genus peccati.

AD SECVNDVM dicẽdū, ꝙ qñ aliqua quorū vnum includit alterum, ab inuicem diſtinguuntur, intelligitur fieri diſtinctio non ſm illud, quod vnum cõtinetur in altero, ſed ſm illud, ꝙ vnum excedit alterũ, cut patet in diuiſione numerorum & figurarum, non enim triangulus diuiditur cõtra quadratum, ſm quod continetur in eo, ſed ſm quod exceditur ab eo: Et ſimiliter eſt dicedum de ternario & quaternario.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ Deus & proximus quis ſint exteriora reſpectu ipſius peccantis, non tñ ſunt extranea reſpectu actus peccatis, ſed comparantur ad ipſum ſicut propria obiecta ipſius.

ARTICVLVS V. 382

Vtrum diuiſio peccatorum, quæ eſt ſecundum reatum, diuerſificet ſpeciem.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr ꝙ diuiſio [Infr. q. 88.] peccatorum, quæ eſt ſm reatū, diuerſificet ſpe- [art. 1. & 2.] ciē, puta cũ diuidit ſm veniale & mortale. Ea. n. [& 1. di. 17] quæ in infinitum differunt, non poſſunt eſſe vnius ſpe- [q. 2. art. 5.] ciei, nec et vnius generis, ſed veniale & mortale pecca- [co. et 2. di.] tum differunt in infinitum, veniali enim debetur pœna [42 q 1. ar.] temporalis, mortali pœna æterna, menſura autem pœ- [3. et 4 di.] næ reſpondet quantitati culpæ, ſm illud Deuter. 25. [16 q. 3. ar.] Pro menſura delicti erit & plagarum modus. Ergo ve- [2. q. 4 ad 5] niale & mortale non ſunt vnius generis, nec dicen- [& 3 cõtra] dum quòd ſint vnius ſpeciei. [ca. 139 fi.]

¶ 2 præterea, Quædam peccata ſunt mortalia ex gene- [& 147.] re, ſicut homicidium & adulterium, quædam vero ex ſuo gñe ſunt pctã venialia, ſicut verbũ otioſũ, & riſus ſuperfluꝰ: ergo pctm̃ veniale & mortale ſpecie differũt.

¶ 3 Præterea, ſicut ſe habet actꝰ virtuoſus ad pmiũ, ita ſe habet pctm̃ ad pœnam, ſed præmiū eſt finis virtuoſi actus. ergo & pœna eſt finis peccati. ſed peccata diſtinguuntur ſpecie ſm fines, vt* dictum eſt. ergo etiam [art. 1. ad. 1] diſtinguuntur ſpecie ſecundum reatum pœnæ.

SED CONTRA, Ea quæ cõſtituunt ſpeciē, ſunt priora, ſicut differentiæ ſpecificæ, ſed pœna ſequitur culpam, ſicut effectus eius. Ergo peccata non differunt ſpecie ſecundum reatum pœnæ.

RESPONDEO dicendū, ꝙ eorum quæ ſpecie differunt, duplex differentia inuenitur. Vna quidem, quæ conſtituit diuerſitatē ſpecierū, & talis differentia nũquam inuenitur niſi in ſpeciebus diuerſis, ſicut rõnale & irrationale, animatum & inanimatum. Alia aũt differentia eſt conſequens diuerſitatē ſpeciei, & talis differentia etſi in aliquibus conſequatur diuerſitatē ſpeciei, in alijs tñ poteſt inueniri in alia ſpecie, ſicut album & nigrum

nigrum conſequunť diuerſitatē ſpeciei corui & cygni: tñ inuenitur huiuſmodi differentia in eadem h. ſpecie. Dicendum eſt ergo, ꝙ differentia venialis & mortalis peccati, vel quæcunq; alia differentia q̃ ſumit penes reatum, non põt eſſe differentia conſtituens diuerſitatē ſpeciei, nunq̃ enim id quod eſt per accidens, conſtituit ſpeciē, id aũt quod eſt præter intentionē agentis, eſt p accidens, vt patet in 2 * Phyſ. Manifeſtũ eſt aut, ꝙ
lib. 2. tex. 50. tom. 2. pœna eſt præter intentionē peccantis: vñ p accidēs ſe habet ad pc̃m ex parte ipſius peccātis. Ordinat̃ tñ ad peccatũ ab exteriori, ſ. ex iuſtitia iudicātis, q ſm diuerſas condõnes peccatorũ diuerſas pœnas infligit, vñ differētia, q̃ eſt ex reatu pęnæ, põt cõſeq diuerſam ſpeciē peccatorũ, nõ aũt conſtituit diuerſitatē ſpeciei, differentia aũt peccati venialis & mortalis conſequit̃ diuerſitatē inordinationis, q̃ cõplet rõnē pc̃i. Duplex eñ eſt inordinatio, vna p ſubtractionē principij ordinis, alia quā et ſaluato principio ordinis, fit inordinatio circa ea quæ ſunt poſt principiũ, ſicut in corpore animalis qñq; quidem inordinatio cõplexionis procedit vſq; ad deſtructionē principij vitalis, & hęc eſt mors. Qñq; vero ſaluo principio vitæ fit deordinatio quædã in humoribus, & tunc eſt ægritudo. Principiũ aut actus totius ordinis in moralibus eſt finis vltimus, qui ita ſe habet in operatiuis, ſicut principiũ indemõſtrabile in ſpeculatiuis, vt
lib. 7. eth. ca. 8. poſt med. to. 5. dr in 7 * Eth. vñ qñ aïa deordinat̃ per peccatum vſq; ad auerſionem ab vltimo fine, ſ. Deo, cui vnimur per charitatē, tunc eſt peccatũ mortale; qñ vero fit deordinatio citra auerſionē à Deo, tunc eſt peccatum veniale. Sicut enim in corporibus deordinatio mortis, quæ eſt per remotionem principij vitæ, eſt irreparabilis ſm naturã, inordinatio aũt ægritudinis reparari põt, pp id quod ſaluatur principium vitæ. ſimiliter eſt in his quæ pertinent ad aïam. Nam in ſpeculatiuis, qui errat circa principia, imperſuabilis eſt, q aũt errat ſaluatis principijs, per ipſa principia reuocari põ. Et ſimiliter in ope artiuis, qui peccando auertitur ab vltimo fine, quantũ eſt ex natura peccati, habet lapſum irreparabilē, & ideo dr peccare mortaliter, æternaliter puniēdus, qui vero peccat citra auerſione à Deo ex ipſa rõne peccati reparabiliter deordinatur, quia ſaluatur principium, & ideo dicitur peccare venialiter; quia ſcilicet non ita peccat vt mereatur interminabilem pœnam.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ pc̃m mortale & veniale differunt in infinitum ex parte auerſionis: non aũt ex parte conuerſionis, per q̃ reſpicit obiectũ, vñ pc̃m ſpeciē habet. Vñ nihil prohibet in eadē ſpecie inueniri aliquod pc̃m mortale & veniale, ſicut primus motus in gñe adulterij eſt pc̃m veniale, & verbũ otioſum quod plerunq; eſt veniale, põt etiam eſſe mortale.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ex hoc, ꝙ inuenitur aliquod pc̃m mortale ex genere, & aliquod pc̃m veniale ex genere, ſequit̃ ꝙ talis differentia conſequat̃ diuerſitatem peccatorũ ſm ſpeciem, non autem quod
1 : or. ar. cauſet eam. Talis autem differentia poteſt inueniri ẽt in his quę ſunt eiuſdem ſpeciei, vt * dictum eſt.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ præmium eſt de intentione merentis vel virtuoſe agentis, ſed pœna non eſt de intentione peccantis, ſed magis eſt contra voluntatem ipſius; vnde non eſt ſimilis ratio.

ARTICVLVS VI.

383 *Vtrũ peccatũ commiſſiõis & omiſſionis differãt ſpecie.*

2. di. 42. q. 2. art. 2. AD SEXTVM ſic proceditʼ. Vř ꝙ pc̃m commiſſionis & omiſſionis ſpecie differant. Delictũ enim contra pc̃m diuiditur Ephe. 2. vbi dř, Cum eſſetis mortui delictis & pc̃is veſtris. Et ex ponit
Gloſſ. ſeer lnear. ibi ibi * gl. delictũ id eſt, amittendo quæ iubent̃ & peccatis, faciendo prohibita. Ex quo patet, ꝙ per delictũ intelligitur peccatum omiſſionis: per peccatum, peccatum commiſſionis. differunt ergo ſpecie, cum ex oppoſito diuidantur tanquam diuerſæ ſpecies.

2 Præterea, Peccato p ſe cõuenit, ꝙ ſit cõtra legē Dei, ponitur enim in eius diffinitione, vt ex * ſupradictis patet, ſed in lege Dei alia ſunt præcepta affirmatiua, cõtra quæ eſt pc̃m omiſſionis & alia præcepta negatiua, contra quæ eſt peccatum commiſſionis. Ergo peccatum omiſſionis & peccatum commiſſionis differũt ſpecie. q. 71. ar. 6.

3 Præterea Omiſſio & cõmiſſio differunt, ſicut affirmatio & negatio, ſed affirmatio & negatio non poſſunt eſſe vnius ſpeciei, q negatio non hẽt ſpeciẽ, nõ enim entis, nõ ſunt ſpẽs, neq; differentiæ, ut * Philo. dicit. Ergo omiſſio & commiſſio non poſſunt eſſe vnius ſpeciei. li. 4. phyſ. tex. 67. to. 2.

SED CONTRA, In eadē ſpecie peccati inuenit̃ omiſſio & commiſſio, auarus enim & aliena rapit, qđ eſt peccatum commiſſionis, & ſua non dat, quibus dare debet, quod eſt peccatum omiſſionis; ergo omiſſio & commiſſio non differunt ſpecie.

RESPONDEO dicendum, ꝙ in peccatis inuenitur duplex differentia, vna materialis, & alia formalis. Materialis quidem attenditur ſm naturalem ſpeciem actuum peccati, formalis autem ſm ordinem ad vnum finem proprium, quod eſt obiectum proprium. Vnde inueniuntur aliqui actus materialiter ſpecie differentes, q tñ formaliter ſunt in eadem ſpecie peccati, q ad idē ordinantur; ſicut ad eandem ſpeciem homicidij pertinet iugulatio, lapidatio, & perforatio, quãuis actus ſint ſpecie differentes ſm ſpeciē naturæ. Sic ergo ſi loquamur de ſpecie peccati omiſſionis & commiſſionis materialiter, differunt ſpecie, largè tñ loquēdo de ſpẽ, ſm quod negatio vel priuatio ſpeciem habere põt. Si autē loquamur de ſpecie peccati omiſſionis & commiſſionis formaliter, ſic non, differunt ſpecie, quia ad idem ordinãtur, & ex eodem motiuo procedunt. Auarus eñ ad congregandum pecuniam & rapit, & non dat, ea, q̃ dare debet & ſimiliter guloſus ad ſatisfaciēdũ gulæ, & ſuperflua comedit, & ieiunia debita ꝑtermittit, & idē eſt videre in cęteris. Semper eñ in rebus negatio fundatur ſuper aliqua affirmatione, quę eſt quodamodo cã eius, vnde etiam in rebus naturalibus eiuſdem rationis eſt, quod ignis calefaciat, & quòd non infrigidet.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ illa diuiſio, quæ eſt per cõmiſſionē & omiſſionem, non eſt ſm diuerſas ſpecies formales, ſed materiales tantum, vt * dictum eſt. In cor. ar.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ neceſſarium fuit in lege Dei proponi diuerſa pcepta affirmatiua & negatiua, vt gradatim homines introducerent ad virtutē prius quidē abſtinendo a malo, ad quod inducimur p præcepta negatiua, & poſtmodũ faciendo bonũ, ad quod inducimur p pcepta affirmatiua. Et ſic pcepta affirmatiua & negatiua non pertinent ad diuerſas virtutes, ſed ad diuerſos gradus virtutis, & per conſequens nõ opꝫ, ꝙ contrarient diuerſis peccatis ſm ſpeciē. Pc̃m ẽt non habet ſpeciē ex parte auerſionis, quia ſm hoc eſt negatio vel priuatio, ſed ex parte conuerſionis, ſm quod eſt actus quidam. Vnde ſecundum diuerſa præcepta legis non diuerſificantur peccata ſecundum ſpeciem.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de materiali diuerſitate ſpeciei. Sciendũ eſt tñ ꝙ negatio, et ſi ꝓprie non ſit in ſpecie, conſtituit̃ tñ in ſpecie per reductionē ad aliquã affirmationem quã ſequitur.

ARTICVLVS VII.

Vtrum conuenienter diuidatur peccatum in peccatum cordis, oris, & operis. 384 : Inf q. 110. ar. 5. & 6 cor. & 2. 2 prol. & 2.

AD SEPTIMVM ſic proceditʼ. Vř, ꝙ inconuenienter diuidat pc̃m in pc̃m cordis, oris & operis. Aug. enim in 12 * de trini. ponit tres gradus peccati, quorũ primus eſt, cum carnalis ſenſus illecebram quandam ingerit, quod eſt pc̃m cogitationis. Secundus gradus eſt qñ ſola cogitationis delectatione aliquis contentus eſt. Tertius gradus eſt, qñ faciēdum decernitur per conſenſum, ſed tria hæc pertinent ad peccatum cordis, di. 42. q. 2. ar. 2. q. 1. * lib. 12. de trin. c. 12. circa medĩ to. 3.

cordis: ergo inconuenienter peccatum cordis ponitur quaſi vnum genus peccati.

† li. 4 moral. ca. 27. à medio.

¶ 2 Præterea, † Greg. in 4 Mora. poſuit quatuor gradus peccati, quorum primus eſt culpa latens in corde, ſecundus cùm exterius publicatur, tertius eſt, cùm conſuetudine roboratur, quartus eſt, cùm vſque ad præſumptionem diuinæ miſericordiæ, vel ad deſperationem homo procedit, vbi non diſtinguitur peccatum operis à peccato oris, & adduntur duo alij peccatorum gradus; ergo inconueniens fuit prima diuiſio.

¶ 3 Præterea, Non poteſt eſſe peccatum in ore, vel in opere, niſi fiat prius in corde; ergo iſta peccata ſpecie nõ differunt, non ergo debent contra ſeinuicem diuidi.

in illud Ezec 43. Cũ com leue ris expiationẽ, to. 5

SED CONTRA eſt, qđ * Hiero. dicit ſup Ezech. tria ſunt generalia delicta, quib. humanũ ſubiacet genus, aut. n. cogitatione, aut ſermone, aut opere peccamus.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ aliqua inueniũtur differre ſpecie dupliciter. Vno modo ex eo, quòd vtrunque habet ſpeciem cõpletam, ſicut equus & bos differũt ſpecie. Alio modo, ſm diuerſos gradus in aliqua generatione, vel motu accipiuntur diuerſæ ſpecies. ſicut ædificatio eſt completa generatio domus, collocatio aũt fundamẽti & erectio parietis, ſunt ſpecies incompletæ, vt patet per * Philoſophum in 10. Ethic. & idẽ ẽt põt dici in generationibus animalium. Sic igitur peccatum diuiditur per hæc tria, ſ. peccatum oris, cordis, & operis, non ſicut per diuerſas ſpecies completas, nam conſummatio peccati eſt in opere, vnde peccatum operis habet ſpeciẽ cõpletã. Sed prima inchoatio eius eſt quaſi fundatio in corde. Secundus aũt gradus eius eſt in ore, ſm quod homo prorumpit facilè ad manifeſtãdum conceptum cordis. Tertius autem gradus iam eſt in cõſummatione operis. Et ſic hæc tria differunt ſecundum diuerſos gradus peccati, patet tñ quòd hæc tria pertinent ad vnam perfectã peccati ſpeciem, cùm ab eodem motiuo procedant: iracundus enim ex hoc ꝙ appetit vindictam, primo quidẽ perturbatur in corde, ſecũdo in verba contumelioſa ꝓrumpit, tertiò verò procedit vſque ad facta iniurioſa, & idem patet in luxuria & in quolibet alio peccato.

li. 10 ethi. c 4 to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omne peccatũ cordis conuenit in ratione occulti; & ſecundum hoc ponitur vnus gradus, qui tamen per tres gradus diſtinguitur, ſcilicet cogitationis, delectationis, & conſenſus.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ peccatum oris, & operis conueniunt in manifeſtatione, & ꝓpter hoc ea * Greg. ſub vno computat, * Hier. aũt diſtinguit ea, quia in peccato oris eſt manifeſtatio tm̃ & principaliter intẽta, in peccato vero operis eſt principaliter expletio interioris conceptus cordis, ſed manifeſtatio eſt ex conſequenti, conſuetudo verò & deſperatio ſunt gradus conſequẽtes poſt ſpeciem perfectam peccati, ſicut adoleſcentia & iuuentus poſt perfectam hominis generationem.

loco in argu.
* loco ĩ argu. Sed cõtra citato.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ peccatũ cordis & oris non diſtinguuntur à peccato operis, qñ ſimul cũ eo coniunguntur, ſed prout quodlibet horum per ſe inuenitur, ſicut ẽt pars motus non diſtinguitur à toto motu, qñ motus eſt continuus, ſed ſolum qñ motus ſiſtit in medio.

385

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ſuperabundantia & defectus diuerſificent ſpecies peccatorum.

Mal qõ. 2. arti. 6. c & q. 14 art 3.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videt̃ quòd ſuperabundantia & defectus non diuerſificent ſpecies peccatorũ. Superabundantia enim & defectus differunt ſecundum magis & minus, ſed magis & minus non diuerſificant ſpeciem; ergo ſuperabundantia & defectus non diuerſificant ſpeciem peccatorum.

¶ 2 Præterea, Sicut peccatum in agibilibus eſt ex hoc, quòd receditur à rectitudine rationis, ita falſitas in ſpeculatiuis eſt ex hoc, quòd receditur à veritate rei, ſed non diuerſificatur ſpecies falſitatis ex hoc, quòd aliquis dicit plus vel minus eſſe, quam ſit in re. ergo etiam non diuerſificatur ſpecies peccati ex hoc, quòd recedit à rectitudine rationis in plus uel minus.

¶ 3 Præterea, Ex duabus ſpeciebus non conſtituitur vna ſpecies, vt * Porphyrius dicit, ſed ſuperabundãtia & defectus vniuntur in vno peccato, ſunt enim ſimul quidam illiberales & prodigi, quorum duorum illiberalitas eſt peccatum ſecundum defectum; prodigalitas autem ſecundum ſuperabundantiam. Ergo ſuperabundãtia & defectus non diuerſificant ſpeciem peccatorum.

Ariſ. 1 metaph. text. 37.

SED CONTRA, Contraria differunt ſm ſpeciem, nã contrarietas eſt dĩia ſm formam, vt dicitur in 10. * Metaph. ſed vitia quæ differunt ſecundum ſuperabundantiam & defectum, ſunt contraria, ſicut illiberalitas prodigalitati; ergo differunt ſecundum ſpeciem.

li. 10. meta. tex. 11. & 14. to. 3.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ cùm in peccato ſint duo, ſ. ipſe actus, & inordinatio eius, prout receditur ab ordine rationis & legis diuinæ, ſpecies peccati attenditur non ex parte inordinationis quę eſt pręter intentionem peccantis, vt * ſupra dictum eſt; ſed magis ex parte ipſius actus, ſm quod terminatur ad obiectum in quod fertur intentio peccantis. Et ideo vbicunq; occurrit diuerſum motiuum inclinans intentionem ad peccandũ, ibi eſt diuerſa ſpecies peccati. Manifeſtum eſt aũt ꝙ non eſt idem motiuum ad peccandum in peccatis, quæ ſunt ſm ſuperabundantiam, & in peccatis, quæ ſunt ſm defectum, quinimo ſunt contraria motiua, ſicut motiuum in peccato intemperantiæ eſt amor delectationum corporalium, motiuũ autem in peccato inſenſibilitatis eſt odium earum. Vnde huiuſmodi peccata non ſolum differunt ſpecie, ſed etiam ſunt ſibiinuicem contraria.

ar. 1. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ magis & minus, etſi non ſint cauſa diuerſitatis ſpeciei, conſequuntur tñ quandoq; ſpecies differentes prout proueniunt ex diuerſis formis, ſicut ſi dicatur, quòd ignis eſt leuior aere, vnde * Philoſ. dicit in 8. Ethi. quòd qui poſuerunt non eſſe diuerſas ſpecies amicitiarum propter hoc, quòd dicuntur ſecundum magis & minus non ſufficienti crediderunt ſigno, & hoc modo ſuperexcedere rationem & deficere ab ea, pertinent ad diuerſa peccata ſecundum ſpeciem inquantum conſequuntur diuerſa motiua.

li. 8. eth. c. 1. in li. 10 5

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ intentio peccãtis non eſt ut recedat à rõne, & ideo non efficitur eiuſdẽ rõnis peccatum ſuperabundantiæ & defectus propter receſſum ab eadem rationis rectitudine, ſed qñq; ille qui dicit falſum, intendit veritatem occultare. vnde quantũ ad hoc, non refert verum dicat vel plus vel minus, ſi tamen recedere à veritate non ſit præter intentionẽ, tunc manifeſtum eſt, quod ex diuerſis cauſis aliquis mouetur ad dicendum plus vel minus, & ſecundum hoc diuerſa eſt ratio falſitatis, ſicut patet de iactatore, qui ſuperexcedit dicendo falſum, quærens gloriam, & de deceptore, qui diminuit euadens debiti ſolutionem. vnde & quædam falſæ opiniones ſunt ſibiinuicem contrariæ.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ prodigus & illiberalis poteſt eſſe aliquis ſecundum diuerſa, vt ſcilicet ſit aliquis illiberalis in accipiendo quæ non debet, & prodigus in dando quæ non debet, nihil autẽ prohibet contraria ineſſe eidem ſecundum diuerſa.

386

2. 2. qõ. 53. art. 2 ad 3. 2. q. 92 ar. 2. co. & q. 148 arti. 4. ad 1. 2. & 3. & 3 diſ. 36. ar. 5. & mal. qõ. 2. art. 6. & q. 14 ar. 3.

ARTICVLVS IX.

Vtrum peccata diuerſificentur ſpecie ſecundum diuerſas circunſtantias.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ vitia & peccata diuerſificentur ſpecie ſecũdum diuerſas circunſtantias, quia vt dicit * Dion. 4. c. de di. no. malum contingit ex ſingularibus defectibus, ſingulares autem defectus ſunt corruptiones ſingularum circunſtantiarum. ergo ex ſingulis circunſtantijs corruptis ſingulæ ſpecies peccatorum conſequuntur.

* c. 4. ſ par ti. 4 poſt mediũ illius.

¶ 2 Præterea, Peccata ſunt quidam actus humani. ſed actus humani interdum accipiunt ſpeciem à circunſtãtijs, vt ſupra habitum eſt, † ergo peccata differunt ſpecie,

† q. 18. art. 10.

ſecun-

ſecundum quod diuerſæ circunſtantiæ corrumpuntur.

¶ 3 Præterea, Diuerſæ ſpecies gulę aſsignantur ſm particulas, quæ in hoc verſiculo continentur, Præproperè, lautè, nimis, ardenter, ſtudioſè, hæc aũt pertinent ad diuerſas circunſtantias, nã præproperè eſt anteq̃ oportet, nimis plus quã oportet, & idẽ patet in alijs, ergo ſpecies peccati diuerſificantur ſecundũ diuerſas circunſtãtias.

li 3. eth c. 7. & lib 4. c. 1. to 5. SED CONTRA eſt, qđ Phil. dicit in 3. & 4. Eth.* ꝙ ſingula vitia peccant agendo pluſquã oportet, & qñ non oportet, & ſimiliter ſm omnes alias circunſtantias, non ergo ſm hoc diuerſificantur peccatorum ſpecies.

art. præce. RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictũ eſt,* vbi occurrit aliud motiuum ad peccãdũ, ibi eſt alia peccati ſpecies, quia motiuũ ad peccandũ eſt finis & obiectum. Contingit aũt qñq; ꝙ in corruptionib. diuerſarũ circũſtantiarum eſt idẽ motiuum, ſicut illiberalis ab eodem motiuo habet, quòd accipiat qñ non oportet, & vbi nõ oportet, & plus quàm oportet, & ſimiliter de alijs circũſtantijs, hoc.n. facit pp inordinatum appetitũ pecuniæ congregandę. Et in talibus diuerſarum circunſtantiarũ corruptiones nõ diuerſificant ſpecies peccatorũ, ſed pertinent ad vnã & eandem peccati ſpeciem. Qñq; verò contingit ꝙ corruptiones diuerſarum circunſtantiarũ proueniunt à diuerſis motiuis, puta quòd aliqs præproperè comedat, põt prouenire ex hoc, quod homo non põt ferre dilationem ſibi pp facilem conſumptionem humiditatis, ꝙ verò appetat immoderatum cibum, põt contingere pp virtutem naturæ potentem ad conuertendum multũ cibũ, quòd aũt aliquis appetat cibos delicioſos, contingit propter appetitum delectationis, quæ eſt in cibo. Vnde in talibus diuerſarum circunſtantiarum corruptiones inducunt diuerſas peccati ſpecies.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ malum inquantum hmõi, priuatio eſt, & ideo diuerſificat ſpeciẽ ſm ea, quæ priuantur, ſicut & cæteræ priuationes, ſed peccatũ non ſortitur ſpeciẽ ex parte priuationis vel auerſionis,
ar. 1. huius quæſt. vt ſ. dictum eſt,* ſed ex conuerſione ad obiectum actus.

AD SECVNDVM dicendum, quòd circunſtantia nunquam transfert actum in aliam ſpeciẽ, niſi quando eſt aliud motiuum.

AD TERTIVM dicẽdum, quòd in diuerſis ſpeciebus gulæ diuerſa ſunt motiua, ſicut dictum eſt.* In cor. art.

QVAESTIO LXXIII.

De comparatione peccatorum adinuicem, in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de comparatione peccatorum adinuicem.

¶ Et circa hoc quæruntur decem.

¶ Primo, vtrum omnia peccata & vitia ſint connexa.

¶ Secundo, vtrum omnia ſint paria.

¶ Tertio, vtrum grauitas peccatorum attendatur ſecundum obiecta.

¶ Quarto, vtrum ſecundum dignitatem virtutum, quibus peccata opponuntur.

¶ Quinto, vtrum peccata carnalia ſint grauiora, quàm ſpiritualia.

¶ Sexto, vtrum ſecundum cauſas peccatorum attendatur grauitas peccatorum.

387 ¶ Septimo, vtrum ſecundum circunſtantias.

¶ Octauo, vtrum ſecundum quantitatem nocumenti.

3. q 85. ar. 3 & 3 diſ. 30. ar. 5. Et 4. di. 15. q. 1. art. 3. q. 1 cor. & diſtin. 16. q. 2 ar. 1. q. 2. cor. & diſ. 22. q 2. ar. 1 q 3. ad 5.

¶ Nono, vtrum ſm conditionẽ perſonæ, in qua peccatur.

¶ Decimo, vtrum propter magnitudinem perſonæ peccantis aggrauetur peccatum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum omnia peccata ſint connexa.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ oĩa peccata ſint connexa. Dicitur.n Iacobi 2. Quicũque totam legem ſeruauerit, offendat aũt in vno, factus eſt omnium reus, ſed idem eſt, eſſe reũ omnium mandatorum legis, quod habere oĩa peccata, quia ſicut * Ambr. dicit, peccatum eſt tranſgreſſio legis diuinæ, & cæleſtiũ inobedientia mandatorum, ergo quicunq; peccat in vno peccato, ſubijcitur omnibus peccatis. * Amb. lib. de paradi ca. 8. ante med. to. 4.

¶ 2 Præterea, Quodlibet peccatũ excludit virtutẽ ſibi oppoſitã, ſed qui caret vna virtute, caret oĩb. vt patet ex † ſupradictis, ergo qui peccat vno peccato priuatur oĩb. virtutibus, ſed qui caret virtute, habet vitiũ ſibi oppoſitũ. Ergo qui habet vnum peccatum habet oĩa peccata. † q. 65 art. 1.

¶ 3 Præterea, Virtutes oĩs ſunt connexæ, quæ conueniunt in vno principio, vt* ſuprà habitũ eſt, ſed ſicut virtutes conueniunt in vno principio, ita & peccata; quia ſicut amor Dei, qui facit ciuitatẽ Dei, eſt principium & radix oĩum virtutum, ita amor ſui, qui facit ciuitatẽ Babylonis, eſt radix oĩum peccatorum, vt patet per Augu. 14.* De ciuit. Dei. Ergo etiam omnia vitia & peccata ſunt connexa, ita vt qui vnum habet, habeat omnia. * q 65. art. 1. & 2. lib. 14. ca. 28. & vlt. to. 5.

SED CONTRA, Quædã vitia ſunt ſibiinuicẽ contraria, vt patet per Philoſophum in 2.* Eth. Sed impoſſibile eſt contraria ſimul ineſſe eidem. Ergo impoſſibile eſt omnia peccata & vitia ſibi eſſe inuicẽ connexa. * lib. 2. eth. c 8. tom. 5.

RESPONDEO dicendum, ꝙ aliter ſe habet intentio agentis ſm virtutem ad ſequendũ rõnem, aliter intentio peccantis ad diuertendũ à rõne. Cuiuslibet n. agentis ſm virtutem intentio eſt, vt ipſius rationis regulam ſequatur, & ideo omnium virtutum intentio in idẽ tendit, & propter hoc omnes virtutes habent cõnexionem adinuicem in ratione recta agibilium quæ eſt prudentia ſicut * ſuprà dictum eſt. Sed intentio peccãtis nõ eſt ad hoc, ꝙ recedat ab eo, quod eſt ſm rationem, ſed potius quòd tendat in aliquod bonum appetibile, à quo ſpeciem ſortitur. Hmõi aũt bona, in quæ tendit intẽtio peccantis à ratione recedens, ſunt diuerſa, nullam connexionem habentia adinuicem, imò etiã interdum ſunt contraria. Cùm igitur vitia & peccata ſpeciem habeant ſecundum illud ad quod conuertuntur; manifeſtũ eſt, quòd ſecũdum illud, quod perficit ſpecies peccatorum, nullam connexionem habẽt peccata adinuicem, non n. peccatum committitur in accedendo à multitudine ad vnitatem, ſicut accidit in virtutibus, quæ ſunt connexę, ſed potius in recedendo ab vnitate ad multitudinem. q 65 art. 1

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod Iacobus loquitur de peccato non ex parte conuerſionis, ſecundum quod peccata diſtinguuntur, ſicut * dictũ eſt, ſed loquitur de eis ex parte auerſionis, inquantum ſcilicet homo peccando recedit à legis mandato, omnia aũt legis mandata ſunt ab vno & eodẽ, vt ipſe ibidẽ dicit, & ideo idẽ Deus contemnitur in omni peccato. Et ex hac parte dicit, ꝙ qui offendit in vno, factus eſt omnium reus, quia ſcilicet vno peccato peccando incurrit pœnæ reatum ex hoc quòd contemnit Deum, ex cuius contemptu prouenit omnium peccatorum reatus. In cor art. & q. 72. ar. 1.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut* ſuprà dictũ eſt, non per quemlibet actum peccati tollitur virtus oppoſita, nam peccatũ veniale virtutem non tollit, peccatum aũt mortale tollit virtutem infuſam, inquantum auertit à Deo. Sed vnus actus peccati etiam mortalis nõ tollit habitũ virtutis acquiſitæ, ſed ſi multiplicentur actus, intantum ꝙ generetur contrarius habitus, excluditur habitus virtutis acquiſitæ, qua excluſa excluditur prudentia, quia cùm homo agit contra quamcunq; virtutẽ, agit contra prudẽtiã, ſine qua nulla virtus moralis eſſe põt, vt * ſuprà habitũ eſt, & ideo per conſequens excluduntur omnes virtutes morales quantũ ad perfectum, & formale eſſe virtutis, quod habent ſm quod participant prudentiam, remanent tñ inclinationes ad actus virtutum non habẽtes rationem virtutis. Sed non ſequitur, quòd propter hoc homo incurrat omnia vitia vel peccata. Primo quidẽ, quia vni virtuti plura vitia opponuntur, ita quòd virtus poteſt priuari per vnum eorũ, et ſi alterum eorum non adſit. Secundò, quia peccatum directè opponitur virtuti, quantum ad inclinationẽ virtutis ad actum, vt * ſuprà dictum eſt, vnde remanentibus q. 71. ar 4. q 58. ar. 4. & q. 65 artic. 1. q 71. art. 1.

al. quibus

aliquibus inclinationibus uirtuoſis, non poteſt dici, quod homo habeat uitia vel peccata oppoſita.

AD TERTIVM dicendum, quòd amor Dei eſt cōgregatiuus, inquantū affectū hominis à multis ducit in vnū, & ideo uirtutes, quę ex amore Dei cauſantur, connexionem habent, ſed amor ſui diſgregat affectū hominis in diuerſa, prout ſcilicet homo ſe amat appetendo ſibi bona temporalia, quæ ſunt varia & diuerſa. & ideo uitia & peccata, q̄ cauſant ex amore ſui, nō ſunt cōnexa.

388 ARTICVLVS II.

Vtrum omnia peccata ſint paria.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ omnia peccata ſint paria. Hoc. n. peccare eſt facere, quod non licet, ſed facere quæ non licet, vno & eodem modo in omnibus reprehenditur. ergo peccare vno & eodem modo reprehenditur, non ergo vnū peccatum eſt alio grauius. — 2 di. 42. q. 2 art. 5. & 3 cōtra c. 139. & mal. q. 2. artic. 9. & Matth. 11. co. 2.

¶ 2 Præterea, Omne peccatum conſiſtit in hoc, quòd homo tranſgreditur regulam rōnis, q̄ ita ſe habet ad actus humanos, ſicut regula linearis in corporalibus rebus. Ergo peccare ſimile eſt ei quod eſt lineas tranſilire, ſed lineas tranſilire eſt æqualiter, & vno mō, etſi aliquis lōgius recedat vel ꝓpinquius ſtet, qa priuationes nō recipiunt magis vel minus, ergo oīa peccata ſunt æqualia.

¶ 3 Præterea, peccata uirtutibus opponuntur, ſed omnes virtutes æquales ſunt, ut * Tul. dicit i Paradoxis. Ergo omnia peccata ſunt paria. — in paradoxo 3. citi tit. eſt omnia æqualia eſſe vitia.

SED CONTRA eſt, quod Dominus dicit ad Pilatum Ioan. 19. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet & tamen conſtat, quòd Pilatus aliquod peccatū habuit, Ergo vnum peccatum eſt maius alio.

RESPONDEO dicendum, quòd opinio Stoicorū fuit, q̄ * Tullius proſequitur in paradoxis, ꝙ oīa pctā ſunt paria, & ex hoc ēt deriuatus eſt quorundā hæreticorum error, qui ponentes oīa peccata eſſe paria, dicunt ēt omnes pœnas inferni eſſe pares. Et quātum ex verbis Tullij perſpici poteſt Stoici ducebātur ex hoc quod cōſiderabant pctū ex parte priuationis tm̄, prout. ſ. eſt receſſus à rōne, vn̄ ſimpliciter æſtimātes, ꝙ nulla priuatio ſuſciperet magis & minus, poſuerunt oīa pctā eſſe paria. Sed ſi quis diligenter conſideret inueniet duplex priuationum genus. Eſt. n. quędā ſimplex & pura priuatio, quę conſiſtit quaſi in corruptum eſſe, ſicut mors eſt priuatio vitę, & tenebra eſt priuatio luminis, & tales priuationes non recipiūt magis & minus, quia nihil reſiduū eſt de habitu oppoſito, vn̄ nō minus ē mortuus aliqs primo die mortis & tertio vel quarto, q̄ poſt annum quā iā cadauer fuerit reſolutū, & ſimiliter non eſt magis tenebroſa domus, ſi lucerna ſit operta pluribus velaminib. q̄ ſi ſit operta vno ſolo velam ne totū lumē intercludēte. Eſt aūt alia priuatio nō ſimplex, ſed aliquid retinens de habitu oppoſito q̄ quędā priuatio magis cōſiſtit in corrūpi, q̄ in corruptū eſſe, ſicut ægritudo, q̄ priuat debitā cōmēſurationē humorū, ita tn̄ ꝙ aliquid eius remaneat alioquin nō remaneret animal viuū, & ſimile eſt de turpitudine, & aliis hmōi. Hmōi aūt priuationes recipiūt magis & minus ex parte eius, quod remanet de habitu contrario, multū. n. refert ad ęgritudinē vel turpitudinē vtrum plus vel minus à debita cōmēſuratione humorū vel mēbrorū recedat. Et ſimiliter dicendū eſſe de uitijs, & peccatis, ſic. n. in eis priuatur debita commenſuratio rōnis, vt non totaliter ordo rōnis tollatur alioquin malum ſi ſit integrum, deſtruit ſeipſum, vt * dr̄ in 4. Ethic. non enim poſſet remanere ſubſtantia actus vel affectio agentis, niſi aliquid remaneret de ordine rationis. Et ideo multum intereſt ad grauitatem peccati, vtrum plus vel minus recedatur a rectitudine rōnis: Et ſecundum hoc dicendum eſt, quod non omnia peccata ſunt paria. — in paradoxo 3. cuius tit. eſt, æqualia eſſe vitia. — li. 4. ethic. ca. 5. ante med. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ pctā cōmittere non licet, ꝓp aliquam deordinationem, quam hn̄t, vnde illa quæ maiorem deordinationem continēt, ſunt magis illicita & per conſequens grauiora peccata.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ratio illa procedit de peccato ac ſi eſſet priuatio pura.

AD TERTIVM dicendum, quod virtutes ſunt æquales proportionaliter in vno & eodē tn̄ una virtus ꝓcedit aliam dignitate ſecundum ſuam ſpeciem vnus ēt homo eſt alio virtuoſior in eadē ſpecie virtutis, ut * ſupra habitum eſt. Et tamen ſi uirtutes eſſent pares, non ſequeretur vitia eſſe paria quia uirtutes habent connexionem, non autem vitia ſeu peccata. — q. 66. ar. 1. & 2.

ARTICVLVS III. 389

Vtrum grauitas peccatorum varietur ſecundum obiecta.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̄, ꝙ peccatorum grauitas non varietur ſm̄ obiecta. Grauitas enim peccati pertinet ad modū vel qualitatē ipſius peccati, ſed obiectum eſt materia ipſius peccati, ergo ſm̄ diuerſa obiecta pctōrū grauitas nō variatur. — Inf. ar. 4. 5. & 9 cor. & q 74. ar. 9. cor. & 2. 2. q. 74. ar. 3. ad 1. & mal q. 2. ar ti. 2. ad 6.

¶ 2 Præterea, Grauitas peccati eſt intēſio malitię ipſius pctī aūt nō habet rationem malitię ex parte conuerſionis ad proprium obiectum, quod eſt quoddā bonū appetibile, ſed magis ex parte auerſionis. Ergo grauitas peccatorum nō variatur ſecundū diuerſa obiecta.

¶ 3 Pręterea, Peccata quę habēt diuerſa obiecta, ſunt diuerſorum generum, ſed ea quæ ſunt diuerſorum generum, nō ſunt cōparabilia, vt ꝓbatur in 7. Phy. Ergo vnū pctm̄ nō eſt grauius altero ſm̄ diuerſitatem obiectorū. — lib. 7. Phy. tex. 30. 31. 32. tom. 2.

SED CONTRA, Peccata recipiunt ſpeciē ex obiectis, ut ex * ſupradictis patet, ſed aliquorū peccatorū vnū eſt grauius altero ſm̄ ſuā ſpeciē, ſicut homicidium furto, ergo grauitas peccatorum differt ſm̄ obiecta. — Art. præc.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut ex * ſ. dictis patet, grauitas peccatorum differt eo modo, quo vna ęgritudo eſt alia grauior, ſicut. n. bonū ſanitatis conſiſtit in quadam commenſuratione humorū per conuenientiā, ad naturam animalis, ita bonū virtutis conſiſtit in quadā cōmenſuratione humani actus ſm̄ conuenientiā ad regulā rōnis. Manifeſtum eſt autem, ꝙ tāto eſt grauior ægritudo, quanto tollitur debita humorum cōmenſuratio per cōmenſurationē prioris principij, ſicut ęgritudo quæ prouenit in corpore humano ex corde (quod eſt principium vitæ) vel ex aliquo quod appropinquat cordi, periculoſior eſt. Vnde oportet ēt ꝙ pctm̄ ſit tāto grauius, quāto deordinatio contingit circa aliqd principiū, ꝙ eſt prius in ordine rōnis, rō autē ordinat omnia in agibilibus ex fine. & ideo quanto peccatum contingit in actib. humanis ex altiori fine, tanto pctm̄ eſt grauius, obiecta aūt actuum ſunt fines eorum, vt ex * ſ. dictis patet & ideo ſm̄ diuerſitatē obiectorū attenditur diuerſitas grauitatis in peccatis. ſicut patet, ꝙ res exteriores ordinantur ad hominem ſicut ad finem homo autem ordinatur ulterius in Deū ſicut in finē. Vn̄ peccatum qđ eſt circa ipſam ſubſtantiam hominis (ſicut homicidiū eſt grauius peccato, quod eſt circa res exteriores, ſicut furtum, & adhuc eſt grauius peccatum, quod immediatē contra Deum committitur, ſicut infidelitas, blaſphemia, & hmōi, & in ordine quorumlibet horum pctōrū vnū pctm̄ eſt grauius altero, ſm̄ quod eſt circa aliquid principalius vel minus principale, Et quia peccata habent ſpeciē ex obiectis, differentia grauitatis, q̄ attēditur penes obiecta, ē prima & principalis q̄ ſi cōſequēs ſpēm. — Art. præc. — q. 72. ar. 3 ad 2.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd obiectū, etſi ſit materia circa quam terminatur actus, habet tamē rationem finis, ſecundum quod intentio agentis fertur in ipſum, vt * ſupra dictum eſt, forma autem actus moralis dependet ex fine ut ex ſuperioribus * patet. — q. 72. ar 3. ad 2.

AD SECVNDVM dicēdū, quod ex ipſa indebita conuerſione ad aliqđ bonū commutabile ſequitur auerſio ab incommutabili bono, in quo perficitur rō mali & ideo oportet, quòd ſecundum diuerſitatem eorum quæ — *q. præce. ar. 6. & q. 18. ar. 6.

quæ pertinent ad conuerſionem, ſequatur diuerſa grauitas malitiæ in peccatis.

AD TERTIVM dicẽdum, quòd omnia obiecta humanorum actuum habent ordinem ad inuicẽ, & iõ omnes actus humani quodã modo cõueniunt in uno genere ſecundum quod ordinantur ad ultimum finẽ, & ideo nihil prohibet omnia peccata eſſe comparabilia.

390

ARTICVLVS IIII.

Vtrum grauitas peccatorum differat ſecundum dignitatem uirtutum, quibus opponuntur.

2.2.q.20. ar.3.& q.119. arti.2. co.& q.119 ar.2.cor.et mal. q.2. arti.10.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ grauitas peccatorum non differat ſecundũ dignitatem uirtutum, quibus peccata opponunt, vt ſcilicet maiori uirtuti grauius peccatum opponatur quia, ut dicitur Prouerb.15. In abundanti iuſtitia virtus maxima eſt, ſicut aũt dicit Dominus Matth 5. Abundãs iuſtitia cohibet iram, quæ eſt minus peccatũ quàm homicidium, quod cohibet minor iuſtitia. Ergo maximæ uirtuti opponitur minimum peccatum.

lib. 2. eth. ca. 3. circa finem, t. 5.

¶ 2 Præterea, In 2. Eth * dicitur quòd uirtus eſt circa difficile & bonũ. ex quo uidetur, quòd maior virtus ſit circa magis difficile, ſed minus eſt peccatum ſi homo deficiat in magis difficili, quàm ſi deficiat in minus difficili. Ergo maiori virtuti minus peccatum opponitur.

¶ 3 Præterea, Charitas eſt maior virtus, quàm fides, & ſpes, vt dicitur 1. ad Corinth. 13. Odium autem, qđ opponitur charitati, eſt minus peccatum, quàm infidelitas uel deſperatio, quæ opponuntur fidei & ſpei. Ergo maiori uirtuti opponitur minus peccatum.

li. 8. eth. c. 10. parum à pri. to. 5.

SED CONTRA eſt, quòd Philo. dicit ĩ 8. Eth. * quod peſſimum optimo contrarium eſt, optimum autem in moralibus eſt maxima uirtus, peſſimum autem grauiſſimum peccatum. Ergo maximę uirtuti opponitur grauiſſimum peccatum.

RESPONDEO dicendum, quòd virtuti opponit aliquod peccatum, vno quidem modo principaliter & directè, quod ſcilicet eſt circa idem obiectum, nã cõtraria circa idem ſunt, & hoc modo oportet, quod maiori virtuti opponatur grauius peccatum, ſicut enim ex parte obiecti attenditur maior grauitas peccati, ita ẽt maior dignitas virtutis, utrunq; .n. ex obiecto ſpeciẽ ſortitur, ut ex ſ. dictis patet *.

q. 60. art. 1

Vñ oportet, ꝙ maximæ uirtuti directè contrarietur maximũ pctm̃, quaſi maximè ab eo diſtans in eodẽ genere. Alio mõ põt conſiderari oppoſitio virtutis ad peccatũ ſm̃ quandã extenſionẽ uirtutis cohibentis peccatũ, quãto.n. fuerit uirtus maior, tãto magis elongat hominem à peccatò ſibi contrario, ita qđ non ſolum ipſum pctm̃ ſed etiam inducentia ad pctm̃ cohibet. Et ſic manifeſtum eſt, quod quanto aliqua virtus fuerit maior, tanto etiam minora peccata cohibet, ſicut etiam ſanitas quanto fuerit maior, tãtò etiam minores diſcrepantias excludit. Et per hunc modũ maiori uirtuti minus peccatum opponitur ex parte effectus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa procedit de oppoſitione, quæ attenditur ſecundum cohibitionem peccati ſic enim abundans iuſtitia etiam minora peccata cohibet.

AD SECVNDVM dicendũ, quod maiori virtuti quę eſt circa bonum magis difficile, contrariatur directe peccatũ, quod eſt circa malum magis difficile, utrobique enim inuenitur quædam eminentia ex hoc, quod oſtenditur uolũtas procliuior in bonũ vel in malum ex hoc quòd difficultate non vincitur.

391

2.2.q.154. ar. 3. & 4. d 9 ar. 3 q. 5. cor. & di. 33. q. 1. art 3. q. 2. ad 3 et uer. q. 25. ar. 6 ad 2. Et Iſa. 1. lec. 6 fin.

AD TERTIVM dicendum, quòd charitas non eſt quicunq; amor, ſed amor Dei, vnde non opponitur ei quodcunque odium directè, ſed odium Dei, quod eſt grauiſſimum peccatorum.

ARTICVLVS V.

Vtrum peccata carnalia ſint minoris culpæ q̃ ſpũalia.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ peccata carnalia non ſint minoris culpę quam peccata ſpiritualia. Adulteriũ enim grauius pctm̃ eſt q̃ furtũ. Dr̃ enim Prou 6. Nõ grãdis eſt culpæ cũ qs furatus fuerit, q aũt adulter eſt propter cordis inopiam perdet animam ſuam, ſed furtum pertinet ad auaritiam quæ eſt peccatũ ſpirituale, adulterium autem ad luxuriam, quæ eſt peccatũ carnale Ergo peccata carnalia ſunt maioris culpę.

¶ 2 Præterea, Aug. dicit ſuper Leui. ꝙ diabolus maximè gaudet de peccato luxurię & idololatriæ, ſed de maiori culpa magis gaudet, ergo cum luxuria ſit peccatum carnale, videtur quòd peccata carnalia ſint maximæ culpæ.

† li. 7. ethi. cap. 6.

¶ 3 Præterea, Philo. probat in 7. Ethi †. quod incontinẽs cõcupiſcẽtiæ eſt turpior, q̃ incontinens iræ ſed ira eſt pctm̃ ſpirituale ſecundum Greg. 31. Moralium *. cõcupiſcẽtia autem pertinet ad peccata carnalia. ergo peccatum carnale eſt grauius, quam peccatum ſpirituale.

* lib. 31. Mor. c. 31. li. 33. Mor. ca 11. parũ ante med. habetur I ſententia.

SED CONTRA eſt, quod Greg * dicit, qđ peccata carnalia ſunt minoris culpę, & maioris infamiæ, quàm ſpiritualia.

RESPONDEO dicendum, ꝙ peccata ſpiritualia ſunt maioris culpæ, q̃ peccata carnalia, quod non eſt ſic intelligendum, quaſi quodlibet pctm̃ ſpirituale ſit maioris culpæ quolibet pctõ carnali, ſed quia cõſiderata hac ſola differentia ſpiritualitatis & carnalitatis grauiora ſunt, q̃ cætera peccata, cęteris parib. Cuius rõ triplex põt aſſignari. Prima quidẽ ex parte ſubiecti, nam peccata ſpiritualia pertinent ad ſpiritum, cuius eſt conuerti ad Deum, & ab eo auerti, peccata verò carnalia cõſummantur in delectatione carnalis apetitus, ad quem principaliter pertinet ad bonum corporalẽ conuerti. Et iõ pctm̃ carnale inq̃tũ hmõi, habet plus de conuerſione propter quod etiã eſt maioris adhæſionis, ſed peccatũ ſpirituale habet plus de auerſione, ex qua procedit rõ culpæ, & ideo peccatum ſpirituale inquãtum hmõi, eſt maioris culpæ. Secunda ratio põt ſumi ex parte eius, in quem peccatur nam peccatum carnale inq̃tum hmõi, ẽ in corpus proprium, quod eſt minus diligendum, ſecũdum ordinem charitatis, quàm Deus & proximus, in quos peccatur per peccata ſpiritualia & ideo peccata ſpiritualia inquantum huiuſmodi, ſunt maioris culpæ. Tertia ratio põt ſumi ex parte motiui, quia quanto eſt grauius impulſiuum ad peccandum, tanto homo minus peccat, ut infra dicetur *. peccata autem carnalia habẽt vehementius impulſiuum, id eſt, ipſam concupiſcentiã, carnis nobis innatam, & ideo peccata ſpiritualia inquãtum huiuſmodi, ſunt maioris culpæ.

ar. ſequẽt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd adulteriũ non ſolum pertinet ad peccatum luxuriæ, ſed etiã pertinet ad peccatum iniuſtitiæ, & quantum ad hoc poteſt ad auaritiam reduci vt gloſſ. dicit ad Epheſ 5. * ſuper illud Omnis fornicator aut immũdus aut auarus, & tũc grauius eſt adulterium, quàm furtum, quanto homini charior eſt vxor, quàm res poſſeſſa.

Eſt gloſſa Hieronymi in hũc locũ, to 9.

* li. 3. eth. c. 12. to. 5. † li. 7 ethi. ca. 6.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ diabolus dr̃ maximè gaudere de peccato luxurię, quia eſt maxime adhærẽ ſię, & difficile ab eo homo poteſt eripi, inſatiabilis eſt.n. delectabilis appetitus, vt Philo. dicit in 3 Ethic. *

* li. 3 eth. c 10. nõ procul à fi. to. 5.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut Phil dicit † Turpius eſt eſſe incontinentem concupiſcentia, q̃ incontinentem iræ, quia minus participat de rõne, & ſm hoc etiam dicit in 3. Eth. * quod peccata intemperãtiæ, sũt maximè exprobrabilia, quia ſicut circa illas delectationes, quæ ſunt cõmunes nobis & brutis, unde quodãmodo per iſta peccata homo brutalis redditur, & inde eſt, quod ſicut Greg. † dicit, ſunt maioris infamiæ.

† loco citato in arg. Sed cõtra.

392

2.2.qõ. 148. ar. 3. co. & 2. di. 33. in expoſit. lite. Et Mal. qõ. 2. ar. 1. et 10. cor.

ARTICVLVS VI.

Vtrum grauitas peccatorum attendatur ſecundum cauſam peccati.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ grauitas peccatorum non attendatur ſecũdũ peccati

pecca-

cauſam. Quanto enim peccati cauſa fuerit maior, tanto vehementius mouet ad peccandum, & ita difficilius poteſt ei reſiſti, ſed peccatum diminuitur ex hoc, quòd ei difficilius reſiſtitur. hoc. n. pertinet ad infirmitatem peccantis, vt non facile reſiſtat peccato, peccatum autem, quod eſt ex infirmitate, leuius iudicatur. non ergo peccatum habet grauitatem ex parte ſuæ cauſæ.

¶ 2 Præterea, Concupiſcentia eſt generalis quædam cauſa peccati, vnde dicit gloſſ. ſuper illud Rom. 7.* Nam concupiſcentiam neſciebam, &c. Bona eſt lex quæ dum concupiſcentiam prohibet, omne malum prohibet, ſed quanto homo fuerit victus maiori concupiſcentia, tanto eſt minus peccatum. grauitas ergo peccati diminuitur ex magnitudine cauſæ.

ex Aug. 1 li. de ſpiritu & litera, c. 4. t. 3.

¶ 3 Præterea, Sicut rectitudo rationis eſt cauſa uirtuoſi actus, ita defectus rationis, videtur eſſe cauſa peccati, ſed defectus rationis quanto fuerit maior, tanto eſt minus peccatum, intantum ꝙ qui caret vſu rõnis, oino excuſatur à peccato, & q ex ignorantia peccat, leuius peccat. ergo grauitas pcti nõ auget ex magnitudine cauſæ.

SED CONTRA Multiplicata cã, multiplicat effectus, ergo ſi cauſa peccati maior fuerit pctm̃ erit grauius.

RESPONDEO dicendum, quòd in genere peccati ſicut & in quolibet alio genere põt accipi duplex cauſa. Vna, quæ eſt per ſe & propria cauſa peccati, quæ eſt ipſa voluntas peccandi, comparatur. n. ad actũ pcti, ſicut arbor ad fructum, vt dicitur in gl. ſuper illud Mat. 7.* Non poteſt arbor bona fructus malos facere. Et huiuſmodi cauſa quanto fuerit maior, tanto peccatum erit grauius. quanto enim voluntas fuerit maior ad peccandum, tanto homo grauius peccat. Aliæ uerò cauſæ peccati accipiuntur quaſi extrinſecæ & remotæ, ex quibus ſcilicet voluntas inclinatur ad peccandum. Et in his cauſis eſt diſtinguendum. Quædam enim harum inducunt voluntatem ad peccandum, ſecundum ipſam naturam voluntatis, ſicut finis quod eſt proprium obiectum uoluntatis, & ex tali cauſa augetur peccatum, grauius. n. peccat cuius uoluntas intentione peioris finis inclinatur ad peccandum. Aliæ uero cauſę ſunt, quæ inclinãt voluntatem ad peccandum præter naturam & ordinẽ ipſius voluntatis, quæ nata eſt moueri liberè ex ſeipſa ſm iudicium rõnis, vnde cauſæ, quæ diminuunt iudiciũ rõnis, ſicut ignorantia, vel quę diminuunt liberum motum uoluntatis, ſicut infirmitas vel uiolentia, aut metus aut aliquid huiuſmodi, diminuũt peccatum, ſicut & diminuunt uoluntarium, intantum quod ſi actus ſit omnino inuoluntarius, non habet rationem peccati.

ERRaug. li. 1. cõtra Iulia. c. 8. ante mediũ, to. 7.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de cauſa mouente extrinſeca, quæ diminuit uoluntarium, cuius quidem cauſæ augmentum diminuit peccatum ut dictum eſt*.

In cor. art.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſi ſub concupiſcentia includatur etiã ipſe motus uoluntatis, ſic vbi eſt maior concupiſcentia, eſt maius peccatum. Si vero concupiſcentia dicatur paſſio, quædam quæ eſt motus vis concupiſcibilis, ſic maior concupiſcentia præcedens iudicium rationis & motum uoluntatis diminuit peccatũ quia qui maiori cõcupiſcentia ſtimulatus peccat, cadit ex grauiori tentatione, unde minus ei imputatur. Si uerò concupiſcentia ſic ſumpta ſequatur iudicium rõnis & motum voluntatis, ſic vbi eſt maior concupiſcentia, eſt maius peccatum, inſurgit enim interdum maior cõcupiſcentiæ motus ex hoc quod uoluntas ineffrænate tendit in ſuum obiectum.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio illa procedit de cauſa, quę cauſat inuoluntarium, & hęc diminuit peccatum, ut dictum eſt.*

in cor. ar.

393 ARTICVLVS VII.

Vtrum circumſtantia aggrauet peccatum.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quòd circunſtantia non aggrauet pctm̃. Peccatum, enim habet grauitatem ex ſua ſpecie, circunſtantia autem nõ dat ſpeciem peccato, cum ſit quoddam accidẽs eius, ergo grauitas peccati non conſideratur ex circũſtantia.

¶ 2 Præterea. Aut circunſtantia eſt mala, aut nõ, ſi circunſtantia mala eſt, ipſa per ſe cauſat quandam ſpeciẽ mali, ſi ergo non ſit mala, non habet vnde augeat malum, ergo circunſtantia nullo modo auget peccatum.

¶ 3 Præterea, Malitia peccati eſt ex parte auerſionis, ſed circunſtantiæ conſequuntur peccatum ex parte conuerſionis, ergo non augent malitiam peccati.

SED CONTRA eſt, quòd ignorantia circunſtantiæ diminuit peccatum, qui enim peccat ex ignorãtia circunſtantiæ meretur veniam. ut dicitur in 3. Eth. * hoc autem non eſſet niſi circunſtantia aggrauaret peccatum. ergo circunſtantia peccatum aggrauat.

li. 3. ethi. cap 1 poſt mediũ t. 5

RESPONDEO dicendum, quod vnumquodq; ex eodem natum eſt augeri, ex quo cauſatur, ſicut Philo. dicit de habitu virtutis in 2. Eth.* Manifeſtum eſt autem quòd peccatum cauſatur ex defectu alicuius circunſtantiæ. ex hoc enim receditur ab ordine rationis, quod aliquis in operando non obſeruat debitas circunſtantias. Vnde manifeſtum eſt, quòd peccatum natum eſt aggrauari per circunſtantiam. ſed hoc quidem contingit tripliciter. Vno quidem modo inquantum circunſtantia, transfert in aliud genus peccati, ſicut peccatum fornicationis conſiſtit in hoc quod hõ accedit ad non ſuam. ſi autem addatur hęc circunſtantia, ut illa ad quã accedit ſit alterius vxor, tranſfertur iam in aliud genus peccati, ſ. in iniuſtitiam, inquantum homo uſurpat rem alterius. & ſm hoc adulterium eſt grauius peccatum, q̃ fornicatio. Aliquando verò circunſtantia non aggrauat peccatum, quaſi trahens in aliud genus peccati, ſed ſolum quia multiplicat rationem peccati, ſicut ſi prodigus det quando nõ debet, & cui non debet, multiplicius peccat eodem genere peccati, quam ſi ſolũ det cui non debet, & ex hoc ipſo peccatum fit grauius, ſicut etiam ęgritudo eſt grauior, quæ plures partes corporis inficit. Vñ & Tullius dicit in * Paradoxis, quòd in patris vita violanda multa peccantur, violatur n. is, qui procreauit qui aluit, qui erudiuit, qui in ſede ac domo atque in republica collocauit. Tertio modo circunſtantia aggrauat peccatũ ex eo quod auget deformitatem prouenientem ex alia circunſtantia ſicut accipere alienum conſtituit pctm̃ furti ſi autem addatur hæc circunſtantia, ut multum accipiat de alieno, erit peccatum grauius, quamuis accipere multum vel parum, de ſe nõ dicat rõnẽ boni vel mali.

lib. 2. ethi. ca. 1. & 2. to. 5.

In Parad. 3. cuius titulus eſt, æqualia eſſe peccata

AD PRIMVM ergo dicendum quòd aliqua circunſtantia dat ſpeciem actus moralis: ut ſupra habitũ eſt,* & tñ circunſtantia, quæ nõ dat ſpeciem poteſt aggrauare peccatũ, quia ſicut bonitas rei non ſolũ penſatur ex ſuã ſpẽ, ſed et ex aliquo accidente: ita malitia actus nõ ſolum penſatur ex ſpecie actus, ſed et ex circunſtantia.

q. 18. ar. 10

AD SECVNDVM dicendum, quòd vtroq; mõ circunſtantia põt aggrauare peccatum, ſi. n. ſit mala non tamen propter hoc oportet quod conſtituat ſpeciẽ peccati, põt. n. addere rõnem malitiæ in eadem ſpecie, ut dictum eſt * ſi autẽ non ſit mala, põt aggrauare peccatũ in ordine ad malitiam alterius circunſtantię.

In corp. ar ti.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio debet ordinare actum nõ ſolum quãtũ ad obiectum, ſed ẽt quãtũ ad oẽs circunſtantias, & iõ auerſio quædam a regula rõnis attenditur, ſm corruptionem cuiuſlibet circunſtantiæ, puta ſi aliquis operetur, qñ non debet uel ubi non debet, & huiuſmodi auerſio ſufficit ad rõnem mali. hanc autem auerſionem a regula rationis, ſequitur auerſio a Deo, cui debet homo per rectam rationem coniungi.

394 1. 2 q. 34. art. 4 & q. 73. art 3. corp. q. 74 ar. 2 cor. & q. 154. art 4 Et mal q 2. ar. 10 cor

ARTICVLVS VIII.

An grauitas peccati augeatur ſecundum maius nocumentum.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vr quòd grauitas peccati non augeatur ſecundum maius nocumentum

mentum. Nocumentum.n. eſt quidam euentus conſequens actum peccati, ſed euentus ſequens non addit ad bonitatem uel malitiam actus, ut ſuprà dictu eſt * ergo peccatum non aggrauatur propter maius nocumentū.

q. 20. ar. 5.

¶ 2 Præterea. Nocumentum maxime inuenitur i peccatis, quę ſunt cōtra proximū, qa ſibiipſū nemo uult nocere. Deo aūt nemo pōt nocere, ſm illud Iob. 35 Si multiplicatę fuerint iniquitates tuæ, quid facies cōtra illū? homini, qui eſt ſimilis tibi, nocebit impietas tua. ſi ergo peccatum aggrauaretur propter maius nocumentum, ſequeretur q peccatū quo quis peccat in proximū, eſſet grauius peccato quo quis peccat in Deū vel in ſeipſum.

¶ 3 Pręterea. Maius nocumentum infertur alicui cū priuatur vita gratiæ, quam cum priuatur vita naturæ, quia vita gratię eſt melior quam vita naturæ, in tantū quod homo debet vitam naturæ contemnere, ne amittat uitā gratię. ſed homo qui inducit aliquam mulierem ad fornicandum, quantum eſt de ſe priuat eam uita gratiæ, inducens eam ad peccatum mortale. ſi ergo peccatum eſſet grauius propter maius nocumentum, ſequeretur q ſimplex fornicator grauius peccaret quam homicida quod eſt manifeſtè falſum. non ergo peccatum eſt grauius propter maius nocumentum.

li. 3. de libarbi c. 14 circa fi. e to. 1.

SED CONTRA eſt quod Aug. dicit in 3. de lib. arb.* Quia uitium naturæ aduerſatur, tm addit malitię uitiorum quãtū integritati naturarum minuitur. ſed diminutio integritatis naturæ eſt nocumentum. ergo tanto grauius eſt peccatum, quanto maius eſt nocumentum.

RESPONDEO dicendum, q nocumentum tripliciter ſe habere poteſt ad peccatum. Quandoque.n. nocumentum quod prouenit ex peccato, eſt præuiſum & intentum, ſicut cum aliquis aliquid operatur animo nocēdi alteri, ut homicida vel fur: & tunc directè quantitas nocumenti adauget grauitatem peccati, quia tunc nocumentum eſt per ſe obiectum peccati. Quandoque autem nocumentum eſt præuiſum, ſed non intentum, ſicut cum aliquis tranſiens per agrum, vt compendioſius vadat ad fornicandum, infert nocumentum his, quæ ſunt ſeminata in agro, ſcienter licet non animo nocendi, & ſic etiam quantitas nocumenti aggrauat peccatum, ſed indirectè, in quantum ſ. ex uoluntate multum inclinata ad peccandum procedit, quod aliquis non prętermittat facere damnum ſibi vel alij, quod ſimpliciter non vellet. Quandoque autem nocumentum, nec eſt pręuiſum nec intentum, & tunc ſi per accidens ſe habeat ad peccatum, non aggrauat peccatum directè, ſed propter negligentiam conſiderandi nocumenta quæ conſequi poſſent, imputantur homini ad pœnā mala, quæ ueniunt præter eius intentionem, ſi dabat operam rei illicitę. Si uero nocumentum per ſe ſequatur ex actu peccati, licet non ſit intentum, nec præuiſum, directè peccatum aggrauat, quia quęcunque per ſe cōſequuntur ad peccatum, pertinēt quodammodo ad ipſam pcti ſpeciem. Puta ſi aliquis publicè fornicetur, ſequitur ſcandalum plurimorū, quod quamuis ipſe non intendat, nec forte prævideat directè per hoc aggrauatur peccatum. Aliter tñ uīr ſe habere circa nocumentum pœnale qd incurrit ipſe qui peccat. Hmōi aūt nocumentū ſi per accidens ſe habeat ad actum peccati, & non ſit præuiſum, nec intentum, non aggrauat peccatum neque ſequitur maiorem grauitatem peccati ſicut ſi aliquis currens ad occidendum, impingat & lędat ſibi pedem. Si vero tale nocumentum per ſe conſequatur ad actum peccati licet forte nec ſit præuiſum nec intentum, tunc maius nocumentum non facit grauius peccatum, ſed econuerſo grauius peccatum inducit grauius nocumentum ſicut aliquis infidelis qui nihil audiuit de pœnis inferni, grauiorem pœnam in inferno patietur pro peccato homicidij, quàm pro peccato furti quia enim hoc nec intendit, nec præuidit, non aggrauatur ex hoc peccatum, ſicut contingit circa fidelē, qui ex hoc ipſo uidetur peccare grauius, quod maiores pœnas contemnit, ut impleat voluntatem peccati, ſed grauitas huiuſmodi nocumenti ſolum cauſatur ex grauitate peccati.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ſicut etiam ſupra dictum eſt *, cum de bonitate & malitia exteriorum actuum ageretur, euentus ſequens ſi ſit præuiſus & intentus, addit ad bonitatem vel malitiam actus. q. 20. ar. 5.

AD SECVNDVM dicendum, q quāuis nocumentū aggrauet pctm̄ nō tñ ſequi, q ex ſolo nocumēto peccatu aggrauetur quinimo pctm̄ per ſe ē grauius pp inordinationem, vt ſ. dictū eſt * uñ & ipſū nocumētū aggrauat peccatū, inq̄tū facit actum eſſe magis inordinatum. Vñ nō ſequitur, qd ſi nocumētū maximè habeat locum in peccatis q̄ ſunt cōtra proximū, qd illa peccata ſunt grauiſſima, quia multo maior inordinatio inuenitur in peccatis, quæ ſunt contra Deū, & in quibuſdam eorū quæ ſunt contra ipſum. Et tñ pōt dici, q e ſi Deo nullus poſſit nocere, quantū ad eius ſubſtantiā, pōt tñ nocumētū attētare in his, q̄ Dei ſunt, ſicut extirpādo fidē, violādo ſacra, q̄ ſunt pctā grauiſſima. Sibi etiā aliq̄s quādoq; ſcienter & uolūtarie infert nocumētū, ſicut patet in his q ſe interimunt, licet finaliter hoc referāt ad aliquod bonū apparens, puta ad hoc, quòd liberentur ab aliqua anguſtia. art. 3 huius queſt.

AD TERTIVM dicendum q illa rō non ſeqtur propter duo. Primo quidem, quia homicida intendit directè nocumentum proximi, fornicator autem, qui prouocat mulierem, non intendit nocumentum, ſed delectationem. Secundo, quia homicida eſt per ſe & ſufficiens cauſa corporalis mortis, ſpiritualis autē mortis nullus poteſt eſſe alteri cauſa per ſe ſufficiens, quia nullus ſpiritualiter moritur, niſi propria voluntate peccando.

ARTICVLVS IX. 395

Vtrum peccatum aggrauetur ſecundum conditionem perſonæ, in quam peccatur.

AD NONVM ſic proceditur. Vr, q pp conditionem perſonæ, in quam peccatur, peccatum non aggrauet. Si n. hoc eſſet maxime aggrauaretur ex hoc, q aliquis peccat in aliquē uirū iuſtū, & ſanctum, ſed ex hoc nō aggrauatur peccatum, minus n. læditur ex iniuria illata virtuoſus, qui æquanimiter tolerat, q̄ alij qui etiā interius ſcandalizati lęduntur, ergo conditio perſonæ, in quam peccatur non aggrauat pctm̄. 2. 2. q. 61. art. 1 ad 3. & ar. 8. co. & q. 65 ar. 4 Et 3. q. 80 arti. 5. cor. Et 1. di. 30 art. 2. cor. Et opuſ. 3. c. 238 fina. Et Pſal. 12. co 1. Et Ro. 2. le 2. co 1. Et 1. co. 10. lec. 7 co. a fin. & 3.

¶ 2 Præterea, Si conditio perſonæ aggrauaret peccatū, maximè aggrauaretur ex propinquitate, quia ſicut Tullius dicit in Paradoxis *: in ſeruo necādo ſemel peccatur, in patris vita uiolanda, multa peccantur. Sed propinquitas perſonæ, in quā peccatur, non videtur aggrauare peccatū, quia vnuſquiſque ſibiipſi maxime eſt propinquus, & tñ minus peccat qui aliquod damnū ſibi infert q̄ ſi inferret alteri, puta ſi occideret equū ſuū, q̄ ſi occideret equū alterius, vt patet p Philo. in 5 eth. Ergo propinquitas perſonæ non aggrauat peccatum. * in Para. 3 cuius titulus eſt, q. qualia ſ. ſe vitia. à me. illius. 5. eth. ca 11 vſ à med. to. 5.

¶ 3 Præterea, Conditio perſonæ peccantis præcipuè aggrauat peccatū rōne dignitatis vel ſcientiæ, ſm illud Sap. 6. Potentes potenter tormenta patientur. Et Luc. 12. Seruus ſciens voluntatem domini, & non faciens, plagis vapulabit multis. Ergo pari rōne ex parte perſonæ in q̄ peccatur magis aggrauaret pctm̄ dignitas, aut ſcientia perſonę, in q̄ peccat. ſed non vr grauius peccare qui facit iniuriam perſonæ ditiori, vel potentiori, q̄ alicui pauperi, quia non eſt perſonarum acceptio apud Deū, ſm cuius iudicium grauitas peccati penſatur. ergo conditio perſonæ, in q̄ peccatur, non aggrauat peccatum.

SED CONTRA eſt, quod in ſacra ſcriptura ſpecialiter vituperatur peccatum, quod contra ſeruos Dei committitur, ſicut 3. Reg. 19 Altaria tua deſtruxerunt & prophetas tuos occiderunt gladio. Vituperatur etiam maximè peccatum commiſſum in perſonas propinquas ſecundum illud Mich. 7 Filius contumeliam facit patri, filia conſurgit aduerſus matrem ſuam. Vituperatur etiam ſpecialiter peccatum, quod committitur i perſonas in dignitate conſtitutas, vt patet Iob 34. Qui dicit

regi

regi Apoſtatæ,qui vocat duces impios. Ergo conditio perſonæ,in quam peccatur,aggrauat peccatum.

RESPONDEO dicendum,quòd perſona,in quā peccatur,eſt quodammodo obiectum peccati. Dictū eſt autem ſupra * quòd prima grauitas peccati attenditur ex parte obiecti,ex quo quidem tanto attenditur maior grauitas in peccato,quanto obiectum eius eſt principalior finis: fines aūt principales humanorū actuum ſunt Deus, ipſe homo,& proximus,quicquid enim facimus, propter aliquod horum facimus, quamuis etiā horum trium vnū ſub altero ordinetur. Pōt igitur ex parte horum trium conſiderari maior vel minor grauitas in peccato ſcdm conditionem perſonæ,in quam peccatur. Primo quidem ex parte Dei,cui tanto magis aliquis homo coniungitur, quanto eſt virtuoſior vel Deo ſacratior, & ideo iniuria tali perſonæ illata magis redundat in Deum, ſecundum illud Zach 2. Qui vos tetigerit, tangit pupillā oculi mei. Vnde peccatum fit grauius ex hoc quòd peccatur in perſonā magis Deo coniunctam vel ratione virtutis, vel ratione officij. Ex parte etiā ſuipſius manifeſtum eſt quòd tanto aliquis grauius peccat,quanto in magis coniunctā perſonam,ſeu naturali neceſſitudine,ſeu beneficij,ſeu quacunq; coniunctione peccauerit,quia videtur in ſeipſum magis peccare,& pro tanto grauius peccat, ſecundum illud Eccle 14 Qui ſibi nequam eſt,cui bonus erit? Ex parte vero proximi tanto grauius peccatur,quanto peccatum plures tangit,& ideo peccatum quod fit in perſonam publicam puta regem,vel principem, qui gerit perſonam totius multitudinis,eſt grauius quàm peccatum quod committitur contra vnam perſonam priuatam, vnde ſpecialiter dicitur Exod.22.Principi populi tui non maledices. Et ſimiliter iniuria,quæ fit alicui famoſæ perſonæ, videtur eſſe grauior ex hoc,quod in ſcandalum & in turbationem plurimorum redundat.

AD PRIMVM ergo dicendū,quòd ille,qui infert iniuriam virtuoſo,quantum eſt in ſe, turbat eum & interius & exterius, ſed quòd iſte interius non turbetur, contingit ex eius bonitate, quæ non diminuit peccatum iniuriantis.

AD SECVNDVM dicendum,quòd nocumentū, quod quis ſibiipſi infert in his,quæ ſubſunt dño propriæ voluntatis, ſicut in rebus poſſeſsis minus habet de peccato,quā ſi alteri inferatur,quia propria voluntate hoc agit,ſed in his,quæ non ſubduntur dominio voluntatis (ſicut ſunt naturalia & ſpūalia bona) eſt grauius peccatum nocumentum ſibiipſi inferre,grauius enim peccat qui occidit ſeipſum,quam qui occidit alterum. Sed quia res propinquorum noſtrorum non ſubduntur voluntatis noſtræ dominio,non procedit ratio, quantum ad nocumentum rebus illorum illata, quod circa ea minus peccetur,niſi forte velint vel ratum habeant.

AD TERTIVM dicendum,quòd non eſt acceptio perſonarum,ſi Deus grauius puniat peccantem contra excellentiores perſonas, hoc enim fit propter hoc, quòd hoc redundat in plurium nocumentum.

396
ARTICVLVS X.
Vtrum magnitudo perſonæ peccātis aggrauet peccatū.

Infr q.89. art.3 & 5. cor & q.o. 102. art.3. ad 20 & 2.2 q. 00. art.1 ad 7. Et Mal q. 7.ar.10 ad 5. Et Pſal. 24.co 4.

AD DECIMVM ſic proceditur. Vr̄,quòd magnitudo perſonæ peccantis non aggrauet peccatū. Homo.n. maximè redditur magnus ex hoc, quòd Deo adhæret:ſcdm illud Eccleſ 25. Quam magnus eſt qui inuenit ſapientiam & ſcientiā,ſed non eſt ſuper timentem Dñm. Sed quanto aliquis magis Deo adhæret,tanto minus imputatur ei aliquid ad peccatū. Dicitur n.2. Paral.30 Dñs bonus propitiabitur cunctis qui in toto corde requirunt Dñm Deum patrum ſuorum,& non imputabitur eis,quòd minus ſanctificati ſunt. Ergo peccatum non aggrauatur ex magnitudine perſonæ peccantis.

¶ 2 Præterea,Non eſt perſonarum acceptio apud Deū, vt dicitur Rom.2 Ergo non magis punit pro vno & eodem peccato vnum, quam alium, non ergo aggrauatur peccatum ex magnitudine perſonæ peccantis.

¶ 3 Præterea,Nullus debet ex bono incommodum reportare: reportaret autem,ſi id quod agit,magis ei imputaretur ad culpam: ergo propter magnitudinem perſonæ peccantis non aggrauatur peccatum.

SED CONTRA eſt,quod Iſid dicit in 2.de ſummo bono, * Tanto maius cognoſcitur peccatū eſſe, quanto maior qui peccat habetur. libr. 2. de ſum.bono c.19 in fi.

RESPONDEO dicendū,quòd duplex eſt peccatū. Quoddam n. ex ſurreptione proueniens propter infirmitatē humanæ naturæ,& tale peccatum minus imputatur ei qui eſt maior in virtute,eo quòd minus negligit huiuſmōi peccata reprimere,quæ tñ omnino ſubterfugere infirmitas humana non ſinit. Alia verò peccata ſunt ex deliberatione procedentia,& iſta peccata tanto magis alicui imputantur,quāto maior eſt. Et hoc poteſt eſſe propter quatuor Primo quidem,quia facilius poſſunt reſiſtere peccato maiores,puta qui excedunt in ſcientia & virtute, vnde Dns dicit Luc 12. quod ſeruus ſciens voluntatem domini ſui,& non faciens, plagis vapulabit multis. Secundo propter ingratitudinem,quia omne bonum, quo aliquis magnificatur,eſt Dei beneficium, cui homo fit ingratus peccando,& quantum ad hoc quælibet maioritas etiam temporalibus bonis peccatum aggrauat ſcdm illud Sap 6. Potentes potenter tormenta patientur. Tertio propter ſpecialem repugnantiam actus peccati ad magnitudinē perſonæ, ſicut ſi princeps iuſtitiam violet, qui ponitur iuſtitiæ cuſtos, & ſi ſacerdos fornicetur,qui caſtitatem vouit. Quarto propter exemplum ſiue ſcandalum,quia vt Greg. * dicit in paſtorali, in exemplum culpa vehemēter extenditur, quando pro reuerentia gradus peccator honoratur. ad plurimorum etiam notitiam perueniunt peccata maiorum,& magis homines ea indignē ferunt. Pat 1. c 2. à medio.

AD PRIMVM ergo dicendum,quòd auctoritas illa loquitur de his,quæ per ſurreptionem infirmitatis humanæ negligenter aguntur.

AD SECVNDVM dicendum quòd Deus non accipit perſonas, ſi maiores plures punit,quia ipſorum maioritas facit ad grauitatem peccati,vt dictum eſt * In cor.art.

AD TERTIVM dicēdum,quòd homo magnus nō reportat incommodum ex bono,quod habet, ſed ex malo vſu illius.

QVAESTIO LXXIIII.
De ſubiecto peccatorum,in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ſubiecto vitiorum,ſiue peccatorum

¶ Et circa hoc quæruntur decem.

¶ Primo, vtrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati.

¶ Secundo,vtrum voluntas ſola ſit peccati ſubiectum.

¶ Tertio, vtrum ſenſualitas poſſit eſſe ſubiectū peccati.

¶ Quarto, vtrum poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis.

¶ Quinto, vtrum ratio poſſit eſſe ſubiectum peccati.

¶ Sexto, vtrum delectatio moroſa,vel non moroſa ſit in ratione inferiori ſicut in ſubiecto.

¶ Septimo, vtrum peccatum conſenſus in actum ſit in ſuperiori ratione,ſicut in ſubiecto.

¶ Octauo, vtrum ratio inferior poſſit eſſe ſubiectū peccati mortalis.

¶ Nono, vtrum ratio ſuperior poſſit eſſe ſubiectum peccati venialis.

¶ Decimo, vtrum in ratione ſuperiori poſſit,eſſe peccatum veniale circa proprium obiectum.

397
ARTICVLVS PRIMVS.
Vtrum voluntas ſit ſubiectum peccati.

4 q. 18 q6. 1.ar 2.q 1. ad 2 & 3. contra ca. 109.ſin Et Mal qō 7 ar 1 ad 16. Et Mat 15. co 4. & 5. *c 4 par 4. aliquātulū ante finē. Aug.lib 3. de li.arbi c.17.to.1

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur,quòd voluntas non poſſit eſſe ſubiectum peccati. Dicit.n. Dion in 4. de diu.nom *quòd malum eſt præter voluntatem & intentionem,ſed peccatum habet rationem mali: ergo peccatum non poteſt eſſe in voluntate.

¶ 2 Præterea,Voluntas eſt boni vel apparentis boni,ex

hoc autem quòd vol ntas vult bonum, nõ peccat, hoc autem quòd vult apparens bonum quod nõ eſt verè bonum magis pertinere videtur ad defectum virtutis apprehenſiuæ, quàm ad defectum voluntatis. Ergo peccatum nullo modo eſt in voluntate.

¶ 3 Præterea, Non poteſt eſſe idem ſubiectum peccati, & cauſa efficiens, quia cauſa efficiens & materialis non incidunt in idem, vt dicitur in 2. Phyſic.* Sed voluntas eſt cauſa efficiens peccati. Prima enim cauſa peccandi eſt voluntas, vt Auguſt. dicit in lib.† de duabus animabus. Ergo non eſt ſubiectum peccati.

*li. 2. Phyſic. tex. 70. † ca 10. & 11. tom. 6.

SED CONTRA eſt, qd Aug dicit in lib.* Retractationũ, ꝙ voluntas eſt qua peccatur, & rectè viuitur.

*lib. 1. Retract ca. 9. circa medium, to. 1.

RESPONDEO dicendum, ꝙ peccatum quidam actus eſt ſicut ſuprà dictum eſt.* Actuum aũt quidã tranſeunt in exteriorem materiã, vt vrere & ſeccare, & hmôi actus habent pro materia & ſubiecto id, in quod tranſit actio, ſicut Philo. dicit in 3. Phyſ.† ꝙ motus eſt actus mobilis a mouente. Quidam vero actus ſunt non tranſeuntes in exteriorem materiã, ſed manentes in agente: ſicut appetere & cognoſcere, & tales actus ſunt omnes actus morales, ſiue ſint actus virtutum, ſiue peccatorum. Vnde oportet ꝙ proprium ſubiectum actus peccati ſit potentia, quæ eſt principium actus. Cùm aũt proprium ſit actuum moraliũ, quod ſint voluntarij (vt ſ. habitũ eſt*) ſequitur ꝙ voluntas, quæ eſt principium actuum voluntariorum ſiue bonorum, ſiue malorum, quæ ſunt peccata, ſit principium peccatorum, & ideo ſequitur quòd peccatum ſit in voluntate ſicut in ſubiecto.

q 71 ar. 1. & 6. † lib. 3. Phyſic tex. 18. to 2. q 1 ar. 1 & q. 18 ar. 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ malum dicitur eſſe præter voluntatem, quia voluntas non tendit in ipſum ſub ratione mali, ſed quia aliquod malum eſt apparens bonum, ideo voluntas aliquando appetit aliquod malum: & ſecundum hoc peccatum eſt in voluntate.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſi defectus apprehenſiuæ virtutis nullo modo ſubiaceret voluntati, non eſſet peccatum nec in uoluntate nec in apprehẽſiua virtute, ſicut patet in his qui habent ignorantiã inuincibilem, & ideo relinquitur, quòd ẽt defectus apprehenſiuæ virtutis ſubiacens voluntati deputetur in peccatum.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ratio illa procedit in cauſis efficientibus, quarum actiones tranſeunt in materiam exteriorem, & quæ non mouent ſe, ſed alia, cuius contrarium eſt in voluntate, vnde ratio non ſequitur.

398

ARTICVLVS II.

Vtrum ſola voluntas ſit ſubiectum peccati.

Inſr. art. 3. cor. & qõ. 83. arti. 1. cor. Et 2. diſt. 44. in expo. lit. ad 2. Et mal. qõ. 2. art. 2. & 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr ꝙ ſola voluntas ſit ſubiectum peccati. Dicit. n. Aug. in lib. de duabus animabus,* ꝙ non niſi voluntate peccatur; ſed peccatum eſt ſicut in ſubiecto in potentia qua peccatur; ergo ſola voluntas eſt ſubiectum peccati.

¶ 2 Præterea, Peccatum eſt quoddam malum contra rationem, ſed bonum & malum ad rationem pertinens eſt obiectum ſolius voluntatis: ergo ſola voluntas eſt ſubiectum peccati.

¶ 3 Præterea, Omne peccatum eſt actus voluntarius. quia, vt dicit Aug. in lib. de lib. arb.† Peccatum adeo eſt voluntarium, ꝙ ſi non ſit voluntarium, non eſt peccatũ, ſed actus aliarum viriũ non ſunt voluntarij, niſi inquantum illæ vires mouentur à voluntate. hoc aũt non ſufficit ad hoc, quòd ſint ſubiectum peccati, quia ſecundum hoc etiam membra exteriora, quæ mouentur à voluntate, eſſent ſubiectum peccati, quod patet eſſe falſum. Ergo ſola voluntas eſt ſubiectum peccati.

*c 10. à medio, to 6 † li. 3. de li. arb ca 17. & 18 to. 1. & de uer. reli. ca. 14. & 1. retra. c 9. to. 1.

SED CONTRA, Peccatũ virtuti contrariũ, contraria aũt ſunt circa idem, ſed aliæ ẽt vires animæ præter voluntatem ſunt ſubiecta virtutum, vt ſuprà dictum eſt.* Ergo non ſola voluntas eſt ſubiectum peccati.

quæſt. 56.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ex prædictis patet,* omne quod eſt principium voluntarij actus, eſt ſubiectum peccati: actus autem voluntarij dicuntur nõ ſolum illi, qui eliciuntur à voluntate, ſed etiam illi, qui à voluntate imperantur, ut ſuprà dictum eſt,* cùm de voluntario ageretur. Vnde non ſolum voluntas poteſt eſſe ſubiectum peccati, ſed omnes illæ potẽtiæ quæ poſſunt moueri ad ſuos actus, vel ab eis reprimi per voluntatem, & eædem etiam potentiæ ſunt ſubiecta habituũ moralium bonorum vel malorum, quia eiuſdem eſt actus & habitus.

ar. præced. q 5. artl. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non peccatur niſi voluntate, ſicut primo mouente, alijs autem potentijs peccatur, ſicut ab ea motis.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ bonum & malum pertinent ad voluntatem ſicut per ſe obiecta ipſius, ſed aliæ potentiæ habent aliquod determinatum bonũ & malum, ratione cuius poteſt in eis eſſe & virtus & uitium & peccatum, ſecundum quod participant voluntate & ratione.

AD TERTIVM dicẽdum, quòd membra corporis non ſunt principia actuum, ſed ſolum organa. vnde & comparantur ad animam mouẽtem, ſicut ſeruus qui agitur & non agit, potentiæ autem appetitiuæ interiores comparantur ad rationem quaſi liberæ, quia agunt quodammodo & aguntur, vt patet per id quod dicitur 1. Politic.* Et præterea actus exteriorum membrorum ſunt actiones in exteriorem materiam tranſeuntes, ſicut patet de percuſſione in peccato homicidij, & propter hoc non eſt ſimilis ratio.

li. 1. Poli. c. 3. à med. to. 5.

ARTICVLVS III. 399

Vtrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr ꝙ in ſenſualitate non poſſit eſſe peccatum. Peccatum. n. eſt propriũ hominis qui ex ſuis actibus laudatur vel vituperatur, ſed ſenſualitas eſt communis nobis & brutis: ergo in ſenſualitate non poteſt eſſe peccatum.

2. di. 24. q. 3 art 2 & diſt. 31. q. 2 art 1. ad 4. & ueri. q. 15. art. 5. & mal q. 7 ar. 6.

¶ 2 Præterea, Nullus peccat in eo quod uitare non poteſt, ſicut Aug. dicit in lib de lib arb* ſed homo non poteſt uitare quin actus ſenſualitatis ſit inordinatus. Eſt enim ſenſualitas perpetuæ corruptionis quandiu in hac mortali uita uiuimus, unde per ſerpentem ſignificatur, ut Auguſt. dicit 12 de trinit.† Ergo inordinatio motus ſenſualitatis non eſt peccatum.

* li. 3 c. 18. paulò poſt prin. to. 1. † lib. 12. de trin c. 12. & 13 to 3.

¶ 3 Præterea, Illud quod homo ipſe non facit, non imputatur ei ad peccatum, ſed hoc ſolum uidemur nobiſipſi facere, quod cum deliberatione rationis facimus, ut Philoſophus dicit in 9 Ethicor.* ergo motus ſenſualitatis quæ eſt ſine deliberatione rationis non imputatur homini peccatum.

lib 9. ca 8. circa medium, to. 5

SED CONTRA eſt, quod dicitur Rom. 7. Non. n. quod uolo bonum, hoc ago, ſed quod odi malum, illud facio, quod exponit Auguſt.* de malo concupiſcentiæ, quod conſtat eſſe motum quendam ſenſualitatis. Ergo in ſenſualitate eſt aliquod peccatum.

lib. 3. contra Iulianum, c 26. to. 7. & de uerb apo. ſer. 12.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt,* peccatum põt inueniri in qualibet potentia, cuius actus poteſt eſſe uoluntarius & inordinatus in quo cõſiſtit ratio peccati. Manifeſtum eſt autem quod actus ſenſualitatis poteſt eſſe uoluntarius inquantum ſenſualitas, id eſt appetitus ſenſitiuus, nata eſt à uoluntate moueri. unde relinquitur quòd in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum.

art. 1. &

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ aliquæ uires ſenſitiuæ partis, etſi ſint communes nobis & brutis, tamen in nobis habent aliquam excellentiam ex hoc, quòd rationi iungũtur, ſicut nos præ alijs animalibus habemus in parte ſenſitiua cogitatiuam & reminiſcentiam, ut in 1 dictum eſt.* Et per hunc modũ etiam appetitus ſenſitiuus in nobis præ alijs animalibus habet quandã excellentiam, ſcilicet quod natus eſt obedire rationi, & quantum ad hoc poteſt eſſe principium actus uoluntarij, & per conſequens ſubiectum peccati.

p. p. q. 78. art. 4.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ perpetua corruptio ſenſualitatis eſt intelligenda, quantum ad fomitẽ,

qui

qui nūq̃ totaliter tollit in hac uita trāſit.n. peccatū originale reatu, & remanet actu. Sed talis corruptio fomitis non impedit quin homo rōnabili uolūtate poſſit reprimere ſingulos motus inordinatos ſēſualitatis ſi pſentiat puta diuertēdo cogitationē ad alia. Sed dū homo cogitationē ad aliud diuertit, pōt ēt circa illud aliqs inordinatus motus inſurgere, ſicut cū aliqs trāſfert cogitationē ſuā à delectationib. carnis uolēs concupiſcētiæ motus uitare, ad ſpeculationē ſciētiæ inſurgit q̃nque aliqs motus inanis gloriæ impræmeditatus. Et iō nō pōt homo uitare oēs hmōi motus pp corruptionē prædictam, ſed hoc ſolum ſufficit ad rationem peccati uoluntarij, quòd poſſit uitare ſingulos.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ illud quod homo facit ſine deliberatione rōnis, nō pfectè ipſe facit, qa nihil operatur ibi id quod eſt principale in homine, vñ nō eſt perfectè actus humanus, & per conſequens nō poteſt eſſe pfectè actus uirtutis uel peccati, ſed aliquid imperfectū in genere horum. Vñ talis motus ſenſualitatis rationē præueniens, eſt peccatum ueniale, quod eſt quidam imperfectum in genere peccati.

400 Sup. q. ar. 5. ad 3. & inf. q. 89. ar. 5. cor. & 2. diſt. 24. q. 3. ar. 2. ad 3. & q. 25 ar. 5. & mal. q. 7. art. 6. & quol. 4 ar. 22. co.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum mortale.

AD QVARTVM ſic procedit. Vr, ꝙ in ſēſualitate poſſit eſſe peccatū mortale, actus.n. ex obiecto cognoſcit, ſed circa obiecta ſenſualitatis cōtingit peccare mortaliter, ſicut circa delectabilia carnis. Ergo actus ſēſualitatis pōt eſſe peccatū mortale, & ita in ſenſualitate peccatū mortale inuenitur.

¶ 2 Præterea, Peccatū mortale cōtrariat uirtuti, ſed uirtus pōt eſſe in ſenſualitate, tēperantia n. & fortitudo ſunt uirtutes irrationabilium partium, vt * Phil dicit in 3. Eth Ergo in ſenſualitate poteſt eſſe peccatum mortale, cum contraria ſint nata fieri circa idem.

¶ 3 Præterea, Veniale peccatū eſt diſpoſitio ad mortale, ſed diſpoſitio & habitus ſūt in eodē, cum igitur ueniale peccatum ſit in ſenſualitate, ut † dictum eſt, etiam mortale peccatum eſſe poterit in eadem.

* li. 3. eth. cap. 10. in prin. to. 5
† art. 3 ad 3.

SED CONTRA eſt, quod * Aug. dicit in li. retractationē, & habetur in gl. Rom. 7. inordinatus concupiſcentiæ motus, q eſt peccatū ſenſualitatis, poteſt ēt eſſe in his, qui ſunt in gratia, in quib tamen peccatū mortale non inuenitur. Ergo inordinatus motus ſenſualitatis non eſt peccatum mortale.

* lib. 1. retract. c. 15. & 15 ali. quantulū à pri. to. 1.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut inordinatio corrūpēs principium vitæ corporalis, cauſat corporalem mortem, ita ēt inordinatio corrumpēs principiū ſpiritualis uitæ, quod eſt finis ultimus, cauſat mortē ſpiritualem peccati mortalis, ut * ſupra dictū eſt. Ordinare aūt aliquid in finē, non eſt ſenſualitatis, ſed ſolum rationis, inordinatio autem à fine non eſt niſi eius, cuius eſt ordinare in finem. Vnde peccatum mortale nō poteſt eſſe in ſenſualitate, ſed ſolum in ratione.

* q. 72. ar. 5.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ actus ſenſualitatis poteſt cōcurrere ad peccatum mortale, ſed tamen actus peccati mortalis non habet, ꝙ ſit peccatū mortale ex eo, ꝙ eſt ſenſualitatis: ſed ex eo quòd eſt rationis, cuius eſt ordinare in finē. Et ideo peccatum mortale non attribuitur ſenſualitati, ſed rationi.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ actus uirtutis nō pficitur p id, qđ eſt ſenſualitatis tm̄, ſed magis p id qđ eſt rōnis & uoluntatis, cuius eſt eligere, nā actus uirtutis moralis non eſt ſine electione Vnde ſemper cum actu uirtutis moralis, quæ perficit uim appetitiuam, eſt etiam actus prudentiæ, quæ perficit uim rationalē, & idem eſt etiam de peccato mortali, ſicut * dictū eſt.

* ad 1. argu. precedēs.

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ diſpoſitio tripliciter ſe habet ad id, ad quod diſponit. Q̃nque.n. eſt idem & in eodē, ſicut ſcientia inchoata dr̄ eſſe diſpoſitio ad ſcientiam perfectam. Quādoque autem eſt in eodem, ſed non idem, ſicut calor eſt diſpoſitio ad formam ignis Quandoque verò nec idē nec in eodem, ſicut in his, quæ habēt ordinem ad inuicem, ut ex uno perueniat in aliud, ſicut bonitas imaginationis eſt diſpoſitio ad ſcientiā, quæ eſt in intellectu, & hoc modo ueniale peccatū, quod eſt in ſenſualitate, poteſt eſſe diſpoſitio ad peccatum mortale, quod eſt in ratione.

ARTICVLVS V. 401

Vtrum peccatum poſſit eſſe in ratione.

Inf ar. 6 cor. & 2. di 24 q. 3. & uer. qu 17. arti. 2. cor.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr, ꝙ peccatū nō poſſit eſſe in rōne. Cuiuſlibet n. potētiæ peccatū eſt aliquis defectus ipſius, ſed defectus rōnis nō eſt peccatū, ſed magis excuſat peccatum, excuſatur enim aliquis à peccato propter ignorantiam, ergo in ratione non poteſt eſſe peccatum.

¶ 2 Præterea, Primū ſubiectū peccati eſt uoluntas, vt dictū eſt, * ſed ratio pcedit uoluntatē, cū ſit directiua ipſius, ergo peccatum eſſe non poteſt in ratione. ar. 1. & 2.

¶ 3 Præterea, Nō pōt eſſe peccatū niſi circa ea, quæ ſunt in nobis. ſed perfectio & defectus rationis nō eſt eorum, quæ ſunt in nobis, quidam enim ſunt naturaliter ratione deficientes, uel ratione ſolertes. Ergo in ratione non eſt peccatum.

SED CONTRA eſt, quod Aug. * dicit in lib. 12. De trin. ꝙ peccatum eſt in ratione inferiori, & in ratione ſuperiori. li. 12. c. 12. to. 3.

RESPONDEO dicēdū, ꝙ peccatum cuiuſlibet potentiæ cōſiſtit in actu ipſius, ſicut ex dictis * patet. Habet autē ratio duplicem actū. Vnū quidē ſm ſe in cōparatione ad proprium obiectū, quod eſt cognoſcere aliquod uerum. Alius aūt actus rōnis eſt, inquantū eſt directiua aliarum uirium. Vtroque igitur modo cōtingit eſſe peccatum in ratione. Et primo quidem inquantum errat in cognitione veri, quod quidem tunc imputatur ei ad peccatum, qñ habet ignorantiam uel errorem circa id, quod poteſt & debet ſcire. Secundo, quando inordinatos actus inferiorum virium uel imperat, uel etiam poſt deliberationem non coercet. art. 1. 2. & 3.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ ratio illa pcedit de defectu rationis q pertinet ad actū propriū reſpectu proprij obiecti, & hoc qñ eſt defectus cognitionis eius, quod qs nō pōt ſcire, tūc.n. talis defectus rationis nō eſt peccatum, ſed excuſat à peccato, ſicut patet in his, quæ per furioſos committūtur. Si uerò ſit defectus rationis circa id quod homo pōt, & dēt ſcire, nō oīno homo excuſatur à peccato. ſed ipſe defectus imputatur ei ad peccatū. Defectus aūt qui eſt ſolū in dirigendo alias uires, ſemper imputatur ei ad peccatū, qa huic defectui occurrere pōt per proprium actum.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt, * cū de actib. uoluntatis & rōnis ageretur, uoluntas quodāmodo mouet & præcedit rationem. & ratio quodammodo uoluntatem, unde & motus uoluntatis dici poteſt rationalis, & actus rationis poteſt dici uoluntarius. Et ſm hoc in ratione inuenitur peccatum, uel prout eſt defectus eius uoluntarius, uel prout ratio eſt principium actus uoluntatis. q. 17. ar. 1.

AD TERTIVM patet reſponſio ex dictis. * ad 1. arg.

ARTICVLVS VI. 402

Vtrum peccatum moroſæ delectationis ſit in ratione.

Inf. q. 88. ar. 5 ad 2. Et 2. diſt. 24 q. 3. ar. 4. Et ver. q. 15. arti. 4. cor.

AD SEXTVM ſic proceditur Vr ꝙ peccatū moroſæ delectationis non ſit in rōne. Delectatio.n. importat motū appetitiuæ uirtutis, ut ſupra * dictum eſt. Sed uis appetitiua diſtinguitur à ratione, quæ eſt uis apprehenſiua. Ergo delectatio moroſa non eſt in ratione. * q 31. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Ex obiectis cognoſci pōt ad quā potētiā actus pertineat, per quem potentia ordinatur ad obiectum, ſed delectatio quandoque eſt moroſa circa bona ſenſibilia, & non circa bona rationis. ergo peccatum delectationis moroſæ non eſt in ratione.

¶ 3 Præterea, Moroſum dr̃ aliquid propter diuturnitatem temporis, ſed diuturnitas temporis non eſt rõ, ꝙ aliquis actus pertineat ad aliquam potentiam: ergo delectatio moroſa non pertinet ad rationem.

li. 12. c. 12. parũ ante medium, to. 3. SED CONTRA eſt, q̃d Augu.* dicit 12. De tri. quod conſenſus illecebræ ſi ſola cogitatione delectationis cõtentus eſt, ſic habẽdũ exiſtimo, uelut cibũ uetitum mulier ſola comederit, per mulierẽ autẽ intelligitur ratio inferior, ſicut ibidẽ ipſe exponit, ergo peccatum moroſæ delectationis eſt in ratione.

art. 5. huius q. RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt,* peccatũ cõtingit eſſe in ratione, quandoq; quidem inquantum eſt directiua humanorũ actuũ. Manifeſtum eſt autẽ, ꝙ ratio non ſolum eſt directiua exteriorum actuum, ſed etiã interiorum paſſionum, & ideo quando deficit ratio in directione interiorum paſſionum, dr̃ eſſe peccatum in ratione, ſicut etiam quando deficit in directione exteriorum actuum. Deficit autem in directione paſſionum interiorum dupliciter. Vno modo, quando imperat illicitas paſſiones, ſicut quando homo ex deliberatione prouocat ſibi motum iræ, uel concupiſcentiæ. Alio modo, quando non reprimit illicitũ paſſionis motum, ſicut cum aliquis poſtquam deliberauit, quòd motus paſſionis inſurgens eſt inordinatus, nihilominus circa ipſum immoratur, & ipſum non expellit, & ſecundum hoc dicitur peccatum delectationis moroſæ eſſe in ratione.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ delectatio quidem eſt in ui appetitiua, ſicut in proximo principio, ſed in ratione eſt ſicut in primo motiuo, ſecũdũ hoc

ar. 1. huius quæſt. quòd ſupra dictum eſt,* quòd actiones, quæ nõ tranſeunt in exteriorem materiam, ſunt ſicut in ſubiecto in ſuis principiis.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ rõ actum proprium illicitum habet circa proprium obiectum, ſed directionẽ habet circa omnia obiecta inferiorum uirium, quæ per rationem dirigi poſſunt, & ſm hoc etiã delectatio circa ſenſibilia obiecta ptinet ad rationẽ.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ delectatio dr̃ moroſa, non ex mora temporis, ſed ex eo, ꝙ ratio deliberans circa eam immoratur, nec tñ eam repellit, tenẽs, & uoluens libenter, quæ ſtatim ut attigerũt animũ,

libr. 12. de tri. ca. 12. parum à med. to. 3. reſpui debuerunt, ut Aug.* dicit 12. De trin.

ARTICVLVS VII.

Vtrum peccatum conſenſus in actum ſit in ratione ſuperiori.

403

Sup. q. 15. ar. 4. Et infra pſenti q. ar. 8. ad 1. Et 2 diſ. 24. q. 3. ar. 1. & 4. Et uer. q. 15. art. 3 & 5. Et mal. q. 15. ar. 2. ad 9.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ peccatum conſenſus in actum non ſit in rõne ſuperiori. Cõſentire n. eſt actus appetitiuæ uirtutis, ut ſupra habitũ eſt,* ſed rõ eſt uis apprehenſiua: ergo peccatum conſenſus in actum non eſt in rõne ſuperiori.

¶ 2 Præterea, Ratio ſuperior intendit rationib. æternis inſpiciendis & conſulendis, ut Aug. † dicit 12. De tri. ſed quãq; conſentitur in actum non conſultis rationib. æternis: non enim ſemper homo cogitat de rebus diuinis, quando conſentit in aliquem actum, ergo peccatum conſenſus in actum, non ſemper eſt in ratione ſuperiori.

* q. 15. art. 1.

† li. 12. de tri. ca. 7. in fine to. 3.

* li. 12. de tri. ca. 12. ante mediũ, to. 3.

¶ 3 Præterea, Sicut per rationes æternas poteſt homo regulare actus exteriores, ita etiam interiores delectationes, uel alias paſſiones. Sed conſenſus in delectationem abſque hoc, quod opere ſtatuatur implendũ, eſt rationis inferioris, ut dicit Aug. 12. de trin.* Ergo etiam conſenſus in actum peccati, debet interdum attribui rationi inferiori.

¶ 4 Præterea, Sicut ratio ſuperior excedit inferiorẽ, ita ratio excedit vim imaginatiuã, ſed quãq; procedit homo in actum per apprehenſionem uirtutis imaginatiuæ abſque omni deliberatione rõnis, ſicut cũ aliquis ex impræmeditato mouet manum aut pedem, ergo etiam quandoque poteſt ratio inferior conſentire in actum peccati abſque ratione ſuperiori.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit 12. de trin. * lib. 12. c. 12. in me. to. 3.
Si in cõſenſione malè vtendi reb. quæ per ſenſũ corporis ſentiuntur, ita decernitur quodcũque peccatũ, ut ſi poteſtas ſit, etiam corpore compleatur, intelligenda eſt mulier cibum illicitũ uiro dediſſe, per quem ſuperior ratio ſignificatur. Ergo ad rationem ſuperiorẽ pertinet conſentire in actum peccati.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ conſenſus importat iudicium quoddam de eo, in quod cõſentitur, ſicut. n. ratio ſpeculatiua iudicat & ſententiat de reb. intelligibilib. ita rõ practica iudicat & ſentẽtiat de agẽdis. Eſt aũt conſiderandũ, ꝙ in omni iudicio ultima ſententia pertinet ad ſupremũ iudicatorium, ſicut uidemus in ſpeculatiuis, ꝙ ultima ſententia de aliqua ꝓpoſitione datur per reſolutionẽ ad prima principia, quamdiu. n. remanet aliquod principiũ altius, adhuc ꝑ ipſum põt examinari id, de quo quæritur, vñ adhuc eſt ſuſpenſũ iudicium, quaſi nondum data finali ſententia. Manifeſtũ eſt autẽ, ꝙ actus humani regulari poſſunt ex regula rationis humanæ, quæ ſumitur ex rebus creatis, quas naturaliter homo cognoſcit, & ulterius ex regula legis diuinæ, ut ſupra dictum eſt.* Vnde cum regula legis diuinæ ſit ſuperior, conſequens eſt, ut ultima q. 19. ar. 4.
ſententia, per quam iudicium finaliter terminatur, ptineat ad rationem ſuperiorem, quæ intendit rationibus æternis. Cum autẽ de pluribus occurrit iudicãdũ, finale iudicium eſt de eo, quod ultimo occurrit. ĩ actibus autem humanis ultimo occurrit ipſe actus, præambulum autem eſt ipſa delectatio, quę inducit ad actum. Et iõ ad rationem ſuperiorem propriè pertinet conſenſus in actum, ad rationem uerò inferiorẽ, quæ habet inferius iudicium, pertinet iudicium præambulum quod eſt de delectatione, quamuis etiam & de delectatione ſuperior ratio iudicare poſſit, quia quicquid iudicio ſubditur inferioris, ſubditur etiam iudicio ſuperioris, ſed non conuertitur.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ ꝙ conſentire eſt actus appetitiuæ uirtutis non abſolutè, ſed conſequens ad actũ rõnis deliberantis & iudicantis, ut ſupra dictũ eſt.* in hoc n. terminatur conſenſus, quia uolũtas ten q. 15. ar. 3.
dit in id quod eſt iam ratione iudicatum, unde cõſenſus poteſt attribui & uoluntati & rationi.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ex hoc ipſo, ꝙ rõ ſuperior non dirigit actus humanos ſm legẽ diuinã, impediens actum peccati, dicitur ipſa conſentire, ſiue cogitet de lege æterna, ſiue non. Cum enim cogitat de lege Dei actu, eam contemnit, cum uerò non cogitat eam negligit per modũ omiſſionis cuiuſdam. Vnde omnibus modis conſenſus in actum peccati ꝓcedit ex ſuperiori ratione, quia, ut Aug dicit 12. de trin.* nõ po loco citato in arg.
teſt peccatum efficaciter perpetrandum mente decerni, niſi illa mentis intentio penes quam ſumma pote circa mediũ, c. 12.
ſtas eſt, membra in opus mouendi uel ab opere cohi to. 3.
bendi malæ actioni cedat aut ſeruiat.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ rõ ſuperior ꝑ conſiderationem legis æternæ ſicut poteſt dirigere uel cohibere actum exteriorẽ, ita & delectationem interiorem, ſed tñ antequam ad iudicium ſuperioris rationis deueniatur, ſtatim ut ſenſualitas proponit delectationem, inferior ratio per rationes temporales deliberãs, quandoque huiuſmodi delectationem acceptat, & tunc conſenſus in delectationem pertinet ad inferiorem rõnẽ. Si uerò etiam conſideratis rationibus æternis, homo in eodem conſenſu perſeueret, iam talis cõſenſus ad ſuperiorem rationem pertinebit.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ apprehenſio uirtutis imaginatiuæ eſt ſubita, & ſine deliberatione, & iõ põt aliquẽ actũ cauſare, antequam ſuperior uel inferior ratio etiã habeat tempus deliberandi, ſed iudicium rationis inferioris eſt cũ deliberatione, quæ indiget tempore, in quo & ratio ſuperior deliberare põt.

Vnde

Vnde ſi non cohibeat ab actu peccati per ſuam delibetationem, meritò illi imputabitur.

404

ARTICVLVS VIII.

Vtrum conſenſus in delectationem, ſit peccatũ mortale.

2.2 q.154. ar.4.co.& q.180.ar.7 Et 2. di.24 q.3. art.4. Et veri. q. 15.ar.4. Et mal q.15. ar.2 ad 16 & 17. Et quol.12.artic.34. * Au. 22. cõtra Fau. c. 27. in princ. to. 6.& li.1.de li. arb. c. 15 tom.1. † q.71.ar. 6.li.10.eth. c.3.4.& 5. tom.5.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vr ꝙ conſenſus in delectationẽ, nõ ſit peccatũ mortale. Conſentire enim in delectationem, pertinet ad rõnem inferiorem, cuius non eſt intendere rõnibus æternis, vel legi diuinæ, & per conſequens nec ab eis auerti: ſed omne peccatum mortale, eſt per auerſionem à lege diuina, vt patet per diffinitionẽ Aug*. de peccato mortali datam, quæ ſupra poſita eſt: † ergo conſenſus in delectationem, non eſt peccatum mortale.

¶ 2 Præterea, Conſentire in aliquid, non eſt malum, niſi quia illud eſt malum, in quod conſentitur, ſed ꝑꝑ quod vnumquodque, & illud magis, vel ſaltem non minus, non ergo illud in quod conſentitur, poteſt eſſe minus malum, q̃ conſenſus. Sed delectatio ſine opere, non eſt peccatum mortale, ſed veniale tantum: ergo nec conſenſus in delectationem, eſt peccatum mortale.

¶ 3 Præterea, Delectationes differunt in bonitate & malitia ſm differentiã operationum, vt dicit Philoſophus in 10. Ethi.* Sed alia operatio eſt interior cogitatio, & alia, actus exterior, puta fornicatiõis: ergo delectatio conſequens actũ interioris cogitationis, tm̃ differt à delectatione fornicationis in bonitate, vel malitia, quãtũ differt cogitatio interior ab actu exteriori, & ꝑ cõſequẽs ẽt eodẽ mõ differt cõsẽtire ĩ vtrũq;. Sed cogitatio interior nõ eſt pctm̃ mortale, nec ẽt conſenſus in cogitationẽ. Ergo ꝑ cõſequẽs nec cõſenſus in delectationẽ.

¶ 4 Præterea, Exterior actus fornicationis vel adulterij, nõ eſt pctm̃ mortale rõne delectationis (quæ ẽt inuenitur in actu matrimoniali) ſed ratione inordinationis ipſius actus, ſed ille qui conſentit in delectationem, nõ propter hoc conſentit in deordinationem actus, ergo non videtur mortaliter peccare.

¶ 5 Præterea, Peccatum homicidij eſt grauius q̃ ſimplicis fornicationis, ſed cõſentire in delectationẽ, q̃ cõſequit̃ cogitationẽ de homicidio, nõ eſt pctm̃ mortale, ergo multo minus conſentire in delectationẽ, q̃ cõſequitur cogitationẽ de fornicatione, eſt peccatum mortale.

Ench.c.78 in pri.to.3 *li. 12 ca. 12 à medio, tom.3 † li. 12. ca. 12 de trini. nõ lõgè à fi. tom.3

¶ 6 Præterea, Oratio dominica quotidie dr̃ pro remiſſione venialium, vt Aug. dicit*: ſed conſenſum in delectationẽ Aug. docet eſſe abolendũ ꝑ orationẽ Dominicã Dicit n. in 12. de trinit†. ꝙ hoc eſt lõge minus pctm̃, q̃ ſi opere ſtatuatur implendũ, & iõ de talibus quoque cogitationibus venia petenda eſt, pectusq; percutiendũ atque dicendũ, Dimitte nobis debita noſtra. ergo conſenſus in delectationem eſt peccatum veniale.

SED CONTRA eſt, ꝙ Augu. poſt pauca ſubdit, Totus hõ damnabit̃, niſi hęc, quæ ſine volũtate operãdi, ſed tñ cum voluntate aĩum talibus oblectandi ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, ꝑ Mediatoris gratiã remittani. Sed nullus dãnat̃ niſi ꝓ peccato mortali: ergo conſenſus in delectationẽ, eſt peccatum mortale.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ circa hoc aliqui diuerſimodè opinati ſunt. Quidã enim dixerunt, ꝙ conſenſus in delectationẽ non eſt pctm̃ mortale, ſed veniale tm̃ Alij verò dixerunt, ꝙ eſt peccatum mortale, & hæc opinio eſt communior & veriſimilior.

li.10.ethi. c 4. à medio tom.5

Eſt enim conſiderandum, ꝙ cùm omnis delectatio conſequatur aliquam operationẽ, vt dr̃ in 10. Eth*. & iterũ cum omnis delectatio habeat aliquod obiectum, delectatio qualibet põt comparari ad duo, ſcilicet ad operationẽ, quã conſequit̃, & ad obiectum, in quo quis delectatur. Contingit autem, quòd aliqua operatio ſit obiectum delectationis, ſicut & aliqua alia res: q̃a ipſa operatio poteſt accipi vt bonũ & finis in quo q̃s delectatus requieſcit. Et q̃nque quidem ipſamet operatio, quã conſequitur delectatio, eſt obiectũ delectationis: inquantũ ſcilicet vis appetitiua, cuius eſt delectari, reflectitur in ipſam operationem, ſicut in quoddã bonũ, puta cùm aliquis cogitat & delectat̃ de hoc ipſo, qđ cogitat, inquantũ ſua cogitatio placet. Quandoq; vero delectatio conſequens vnã operationem (puta cogitationem aliquã) habet pro obiecto aliã operationem quaſi rem cogitatã, & tunc talis delectatio ꝓcedit ex inclinatione appetitus, non quidẽ in cogitationẽ, ſed in operationẽ cogitatam. Sic igit̃ aliquis de fornicatione cogitans, de duobus põt delectari. Vno mõ de ipſa cogitatione, alio mõ de ipſa fornicatiõe cogitata. Delectatio aũt de cogitatione ipſa ſequit̃ inclinationẽ affectus in cogitationem ipſam. Cogitatio aũt ipſa ſm ſe non eſt peccatum mortale, imo q̃nq; eſt veniale tantũ, puta cum aliquis inutiliter cogitat de ea, q̃ndoque aũt ſine peccato omnino, puta cùm aliquis vtiliter de ea cogitat, ſicut cum vult de ea prædicare vel diſputare. Et iõ per conſequens affectio & delectatio q̃ ſic eſt de cogitatione fornicationis, nõ eſt de genere peccati mortalis, ſed q̃nque eſt peccatum veniale, q̃nque nullũ: vñ nec conſenſus in talem delectationẽ eſt pctm̃ mortale. Et ſm hoc prima opinio hẽt veritatẽ Quòd aũt aliquis cogitãs de fornicatione delectet̃ de ipſo actu cogitato, hoc contingit ex hoc, ꝙ affectio eius inclinata eſt in hunc actũ. Vñ ꝙ aliquis cõſentiat in talẽ delectationẽ, hoc nihil aliud eſt, q̃ ꝙ ipſe conſentiat in hoc, ꝙ affectus ſuus ſit inclinatus in fornicationẽ: nullus enim delectat̃ niſi in eo, qđ eſt conforme appetitui eius. Quod aũt aliquis ex deliberatione eligat, ꝙ affectus ſuus conformetur his, q̃ ſm ſe ſunt peccata mortalia, eſt peccatum mortale. Vñ talis conſenſus in delectationem peccati mortalis eſt peccatum mortale, vt ſecunda opinio ponit

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ cõſenſus in delectationẽ põt eſſe non ſolũ rõnis inferioris, ſed ẽt ſuperioris, vt dictum eſt*: & tñ ipſa rõ inferior põt auerti à rationibus æternis, quia etſi non intendit eis, vt ſm eas regulans, quod eſt proprium ſuperioris rõnis: intenditt tñ eis, vt ſm eas regulata. Et hoc mõ ab eis ſe auertens, põt peccare mortaliter: nã & actus inferiorũ viriũ, & ẽt exteriorũ membrorum poſſunt eſſe peccata mortalia, ſecundum quod deficit ordinatio ſuperioris regulantis eos ſecundum rationes æternas. ar 7. ꝓced.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ conſenſus in peccatũ, quod eſt veniale ex genere, eſt veniale pctm̃, & ſm hoc põt cõcludi, ꝙ cõſenſus in delectationẽ, q̃ eſt de ipſa vana cogitatione fornicationis, eſt pctm̃ veniale: ſed delectatio q̃ eſt in ipſo actu fornicationis, de genere ſuo eſt pctm̃ mortale, ſed quod ante conſenſum ſit veniale peccatum tm̃, hoc eſt per accidens, ſcilicet ꝑꝑ imperfectionem actus, quæ quidem imperfectio tollitur per cõſenſum deliberatum ſuperuenientem, vnde ex hoc adducitur in ſuam naturam, vt ſit peccatum mortale.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ rõ illa procedit de delectatione, quæ habet cogitationem pro obiecto.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ delectatio quæ habet actum exteriorem pro obiecto, non põt eſſe abſque cõplacentia exterioris actus ſm ſe, ẽt ſi nõ ſtatuat̃ implẽdũ ꝑꝑ prohibitionẽ alicuius ſuperioris, vñ actus ſit inordinatus, & per cõſequens delectatio erit inordinata.

AD QVINTVM dicendum, ꝙ ẽt conſenſus in delectationem quæ procedit ex complacentia actus homicidij cogitati, eſt peccatum mortale, non autem conſenſus in delectationem, quæ procedit ex complacentia cogitationis de homicidio.

AD SEXTVM dicendum, quòd oratio Dominica non ſolum contra peccata venialia dicenda eſt, ſed etiã contra mortalia.

ARTICVLVS IX.

405

Vtrum in ſuperiori ratione poſſit eſſe peccatum veniale, ſecundũ quod eſt directiua inferiorum virium.

Inf ar.10. & locis ibidem inductis.

AD NONVM ſic proceditur. Vr ꝙ in ſuperiori ratione non poſſit eſſe peccatum veniale, ſecun-

dum quod eſt directiua inferiorum virium, id eſt ſm ꝙ conſentit in actū peccati. Dicit em̃ Aug. in 12 de trin*. ꝙ ratio ſuperior inhæret rationibus æternis: ſed peccare mortaliter eſt per auerſionem à rationibus æternis: ergo videtur quod in ſuperiori ratione non poſſit eſſe peccatum, niſi peccatum mortale.

l. 12 ca. 7. fine, to 3

¶ 2 Præterea, Superior ratio ſe habet in vita ſpirituali tanquam principium, ſicut & cor in vita corporali: ſed infirmitates cordis ſunt mortales, ergo peccata ſuperioris rationis ſunt mortalia.

¶ 3 Præterea, peccatum veniale fit mortale, ſi fiat ex contemptu, ſed hoc non vř eſſe ſine contemptu, ꝙ aliquis ex deliberatione peccet ẽt venialiter, cum ergo cõſenſus rationis ſuperioris ſemper ſit cum deliberatione legis diuinæ, videtur ꝙ non poſſit eſſe ſine peccato mortali propter contemptum diuinæ legis.

SED CONTRA, Conſenſus in actū peccati pertinet ad rationem ſuperiorē, vt ſuprà dictū eſt*; ſed conſenſus in actum peccati venialis eſt peccatum veniale, ergo in ſuperiori ratione poteſt eſſe peccatum veniale

ar. 7. huius quæſt.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut Aug. dicit in 12. de trinitate *ratio ſuperior inhæret rationibus æternis conſpiciendis, aut conſulendis. Conſpiciendis qdẽ, ſm quod earum veritatem ſpeculatur. Conſulendis aũt, ſm quod per rationes æternas de aliis iudicat & ordinat, ad quod pertinet, quod deliberando per rationes æternas conſentit in aliquem actum, vel diſſentit ab eo. Contingit aũt ꝙ inordinatio actus, in quẽ conſentit, nõ contrariatur rõnibus æternis, quia non eſt cum auerſione à fine vltimo, ſicut contrariatur actus peccati mortalis: ſed eſt præter eas, ſicut actus peccati venialis. Vñ, qñ rõ ſuperior in actū peccati venialis conſentit, non auertit à rõnibus æternis, vnde non peccat mortaliter, ſed venialiter. Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM.

li. 12. c. 7. ĩ fine, to. 3.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ duplex eſt infirmitas cordis. Vna, quæ eſt in ipſa ſubſtãtia cordis, & immutat naturalē complexionē ipſius, & talis infirmitas ſp eſt mortalis. Alia eſt aũt infirmitas cordis pp aliquã inordinationem vel motus eius, vel alicuius eorum, quę circunſtant cor, & talis infirmitas non ſemper eſt mortalis. Et ſimiliter in ratione ſuperiori ſemper eſt pctm̃ mortale, qñ tollitur totaliter ipſa ordinatio rationis ſuperioris ad proprium obiectum, quod eſt rationes æternæ, ſed quando eſt inordinatio circa hoc, nõ eſt peccatum mortale ſed veniale.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ liberatus conſenſus in peccatum, non ſemper pertinet ad contemptum legis diuinæ, ſed ſolũ qñ pctm̃ legi diuinæ contrariatur.

ARTICVLVS X.

406

Vtrum in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam.

1. q. 24 q. 3. art. 5. & veri. q. 15. ar. 5. & in ma. ar. 1. ad 12. & 17. & ar. 3. ad 17. & artic. 5.

AD DECIMVM ſic proceditur. Vř ꝙ in ſuperiori rõne nõ poſſit eſſe pctm̃ veniale, ſm ſeipſam, id eſt ſm quod inſpicit rõnes æternas. Actus em̃ potentiæ non inuenitur eſſe deficiens niſi per hoc, ꝙ inordinatè ſe habet circa ſuum obiectum, ſed obiectũ ſuperioris rationis ſunt æternæ rationes, à quibus deordinari non eſt ſine peccato mortali, ergo in ſuperiori ratione non põt eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam.

¶ 2 Præterea, Cũm rõ ſit vis deliberatiua, actus rationis ſemper eſt cum deliberatione, ſed omnis inordinatus motus in his, quæ Dei ſunt ſi ſit cum deliberatione, eſt peccatum mortale, ergo in ratione ſuperiori ſecundum ſeipſam, nunquam eſt peccatum veniale.

¶ 3 Præterea, Contingit quandoque, ꝙ pctm̃ ex ſurreptione, eſt pctm̃ veniale, pctm̃ aũt e deliberatione eſt pctm̃ mortale p hoc ꝙ rõ deliberãs recurrit ad aliquod maius bonum, contra quod homo agens grauius peccat. Sicut cum de actu delectabili inordinato ratio deliberat quod eſt contra legem Dei, grauius peccat conſentiendo quàm ſi ſolum conſideraret quod eſt contra virtutem moralem, ſed ratio ſuperior non põt recurrere ad aliquod altius, q̃ ſit ſuum obiectũ, ergo ſi motus ex ſurreptione non ſit pctm̃ mortale, neque ẽt deliberatio ſuperueniens faciet ipſum eſſe peccatum mortale, quod patet eſſe falſum, non ergo in ratione ſuperiori ſecundum ſeipſam poteſt eſſe peccatum veniale.

SED CONTRA, Motus ſurreptitius infidelitatis eſt pctm̃ veniale, ſed pertinet ad ſuperiorem rationem ſecundum ſe ipſam, ergo in ratione ſuperiori poteſt eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ratio ſuperior aliter fertur in ſuum obiectũ, atque aliter in obiecta inferiorũ viriũ, quæ per ipſam diriguntur. In obiecta enim inferiorum viriũ non fertur niſi inquantum de eis conſulit rationes æternas, vñ non fertur in ea niſi per modum deliberationis, deliberatus aũt conſenſus in his, quæ ex genere ſuo ſunt mortalia, eſt mortale peccatũ, & iõ ratio ſuperior ſemper mortaliter peccat, ſi actus inferiorũ viriũ in quos conſentit, ſint peccata mortalia. Sed circa propriũ obiectũ habet duos actus, ſcilicet ſimplicem intuitum, & deliberationem, ſecundum quod etiã de proprio obiecto conſulit rationes æternas, ſecundũ autem ſimplicem intuitum poteſt aliquem inordinatũ motum habere circa diuina, puta cũ quis patitur ſubitum infidelitatis motum. Et quamuis infidelitas ſm ſuũ genus ſit peccatum mortale, tamen ſubitus motus infidelitatis eſt peccatum veniale, quia peccatum mortale non eſt niſi contra legẽ Dei. Poteſt autem aliquod horum, quæ pertinent ad fidem, ſubito rõni occurrere, ſub quadã alia ratione, antequam ſuper hoc conſulatur, vel conſuli poſſit ratio æterna, id eſt lex Dei, puta cum quis reſurrectionem mortuorũ ſubito apprehendit, vt impoſſibilem ſm naturam, & ſimul apprehendendo renititur, antequam tempus habeat deliberandi, quod hoc eſt nobis traditum, ut credendum ſecundum legem diuinã. Si verò poſt hanc deliberationem motus infidelitatis maneat, eſt pctm̃ mortale, Et ideo circa proprium obiectum etiã ſi ſit peccatum mortale ex genere, põt ratio ſuperior peccare venialiter in ſubitis motibus, vel ẽt mortaliter per deliberatũ conſenſum. In his aũt, quę pertinent ad inferiores vires, ſp peccat mortaliter in his, quæ ſunt peccata mortalia ex ſuo genere, non autem in his, quæ ſm ſuum genus ſunt venialia peccata.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ peccatum qd eſt contra rationes æternas, etſi ſit peccatum mortale ex genere, poteſt tamen eſſe peccatum veniale propter imperfectionem actus ſubiti, vt dictum eſt*. *In cor. ar.*

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ in operatiuis ad rationem ad quam pertinet deliberatio, pertinet etiã ſimplex intuitus eorum, ex quibus deliberatio pcedit, ſicut ẽt in ſpeculatiuis ad rationem pertinet & ſyllogizare & propoſitiones formare, & ideo etiam ratio poteſt habere ſubitum motum.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ vna & eadẽ res põt diuerſas conſiderationes habere, quarum vna eſt altera altior, ſicut Deum eſſe, poteſt conſiderari vel inquantũ eſt cognoſcibile ratione humana, vel inquantum creditur reuelatione diuina, quæ eſt cõſideratio altior, & iõ quamuis obiectum rationis ſuperioris ſit quiddam ſecundum naturam rei altiſſimum, tñ poteſt etiam reduci in quandam altiorem conſiderationem, & hac ratione, quòd in motu ſubito non erat peccatum mortale, p deliberationem reducentem in altiorem conſiderationem fit peccatum mortale, ſicut ſuprà expoſitum eſt*. *In cor. ar.*

QVAESTIO LXXV.

De cauſis peccatorum in generali, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE cõſiderandũ eſt de cauſis peccatorũ. ¶ Et primo in generali. Secundo, in ſpeciali.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

Primo,

¶ Primo, vtrum peccatum habeat cauſam.
¶ Secundo vtrum habeat cauſam interiorem.
¶ Tertio, vtrum habeat cauſam exteriorem.
¶ Quarto, vtrum peccatum ſit cauſa peccati.

407

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum peccatum habeat cauſam.

Inf. ar 2. & 4 co. & ad 1. & q 77. ar. 4. cor. Et 2 d. 36 ar. 1 co. * q. 1 ar 6 † c 4 par. 4 ante fin.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ pctm nõ habeat cãm. Pctm enim habet rõnẽ mali, vt dictũ eſt*. ſed malum non habet cãm vt Dion dicit 4. cap†. de diui nom. ergo peccatum non habet cauſam.

¶ 2 Præterea, Cã eſt, ad quam de neceſſitate ſequitur aliud: ſed quod eſt ex neceſſitate, non videtur eſſe peccatum, eo quòd omne peccatum eſt voluntarium ergo peccatum non habet cauſam

¶ 3 Præterea, Si peccatum habet cauſam, aut habet ꝑ cauſa bonum aut malum, non autem bonum, quia bonũ non facit niſi bonũ: non enim põt arbor bona fructus malos facere, vt dr Matth 7 ſimiliter aũt nec malum poteſt eſſe cauſa peccati, quia malum pœnæ ſequitur ad peccatum; malum autem culpæ eſt idem quod peccatum. Peccatum igitur non habet cauſam.

SED CONTRA. Omne quod fit habet cauſam, quia vt dr Iob 5. Nihil in terra ſine cauſa fit: ſed pctm fit; eſt enim dictum vel factum vel concupitum contra legem Dei: ergo peccatum habet cauſam

RESPONDEO dicendũ, ꝙ peccatum eſt quidã actus inordinatus; ex parte igitur actus poteſt habere per ſe cauſam, ſicut & quilibet alius actus, ex parte aũt inordinationis habet cauſam eo modo quo negatio vel priuatio poteſt habere cauſam Negationis autem alicuius poteſt duplex cauſa aſſignari. Primo quidem defectus cauſæ affirmationis, id eſt, ipſius cauſæ negatio eſt cauſa negationis ſecundũ ſeipſam, ad remotionem enim cauſæ ſequitur remotio effectus, ſicut obſcuritatis cã eſt abſentia ſolis. Alio modo cauſa affirmationis ad q̃ ſequitur negatio, eſt per accidens cã negationis conſequentis, ſicut ignis cauſando calorẽ ex principali intentionẽ, cõſequẽter cauſat priuationẽ frigiditatis, quorũ primum poteſt ſufficere ad ſimplicem negationem Sed cùm inordinatio peccati & quodlibet malum non ſit ſimplex negatio, ſed priuatio eius, qđ aliquid natũ eſt, & debet haberi; neceſſe eſt, ꝙ talis inordinatio habeat cauſam agentem per accidens Quod enim natũ eſt ineſſe & debet, nunquam abeſſet niſi ꝑ cauſam aliquam impedimentum. Et ſecundum hoc conſueuit dici, ꝙ malum, ꝙ in quadam priuatione conſiſtit, habet cauſam deficientem, vel agentem per accidens, omnis autem cauſa per accidens reducitur ad cauſam per ſe Cùm igitur peccatum ex parte inordinationis habeat cauſam agentem per accidens, ex parte autẽ actus habeat cauſam agentem per ſe, ſequitur ꝙ inordinatio peccati conſequatur ex ipſa cauſa actus Sic igitur voluntas carens directione regulæ rõnis & legis diuinæ intendẽs aliqđ bonũ cõmutabile, cauſat actũ qdẽ pctĩ ꝑ ſe, ſed inordinationẽ actus ꝑ accidẽs & pter intẽtionẽ; ꝓuenit n. defectus ordinis in actu ex defectu directionis in volũtate.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ pctm non ſolũ ſignificat ipſam priuationẽ boni, q̃ eſt inordinatio: ſed ſignificat actũ ſub tali priuatione, q̃ habet rationẽ mali, quod quidem qualiter habeat cauſam dictum eſt*.

In cor. ar.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſi illa diffinitio cauſæ, vniuerſaliter debeat verificari, oportet vt intelligatur de cã ſufficienti, & non impedita. contingit enim aliquid eſſe cauſam ſufficientem alterius, & tñ non ex neceſſitate ſequitur effectus ꝑ aliquod impedimentum ſuperueniens: alioquin ſequeretur, ꝙ oĩa ex neceſſitate contingerent, vt patet in 6 Meta*. Sic igitur etſi peccatũ habeat cauſam, non tamen ſequitur, quod ſit neceſſaria, quia effectus poteſt impediri.

li. 6. Meta. tex. 5. to. 3
In cor. art.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt*, volũtas ſine adhibitione regulæ rõnis, vel legis diuinę, eſt cauſa peccati, hoc aũt quod eſt non adhibere regulã rationis, vel legis diuinæ, ſm ſe non habet rõnem mali, nec pœnæ nec culpæ, antequã applicetur ad actũ: vnde ſecundum hoc peccati primi nõ eſt cauſa malũ, ſed bonum aliquod cum abſentia alicuius alterius boni.

408

ARTICVLVS II.

Vtrum peccatum habeat cauſam interiorem.

Infra art. 3. cor.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr ꝙ pctm non habeat cauſam interiorem. Id enim quod eſt interius alicui rei, ſemper adeſt ei. ſi igitur peccatum habeat cauſam interiorem, ſemper homo peccaret cùm poſita cauſa ponatur effectus.

¶ 2 Præterea, Idem non eſt cã ſuiipſius, ſed interiores motus hominis ſunt pctm, ergo non ſunt cauſa peccati

¶ 3 Præterea, Quicquid eſt intra hominem aut eſt naturale, aut voluntariũ, ſed id quod eſt naturale, non poteſt eſſe peccati cauſa, quia peccatum eſt contra naturã, vt dicit Damaſ* quod autem eſt voluntariũ, ſi ſit inordinatum, iam eſt peccatum. non ergo aliquid intrinſecũ poteſt eſſe cauſa primi peccati.

li. 2. c. 4 & 30 & li. 4. cap. 21.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug*. dicit, quòd voluntas eſt cauſa peccati.

li de duabus aiab. c 10. & 11. to. 6 & 1. retract. c 9 to. 1. & li. 3 de li. arb. cap. 17.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt*, per ſe cãm peccati oportet accipere ex parte ipſius actus, actus aũt humani põt accipi cauſa interior & mediata & immediata. Immediata quidem cã humani actus eſt rõ & voluntas, ſm quam homo eſt liber arbitrio, cauſa autem remota eſt apprehenſio ſenſitiuæ partis, & ẽt appetitus ſenſitiuus. Sicut eñ ex iudicio rõnis voluntas mouetur ad aliquid ſm rationem, ita etiam ex apprehẽſione ſenſus, appetitus ſenſitiuus in aliquid inclinatur, quæ quidem inclinatio interdum trahit voluntatem & rationem, ſicut infrà patebit*. Sic igitur duplex cã peccati interior poteſt aſſignari, vna proxima ex parte rationis & volũtatis, alia verò remota ex parte imaginationis, vel appetitus ſenſitiui Sed quia ſuprà dictum eſt*; ꝙ cã peccati eſt aliquod bonum apparẽs, motiuũ cũ defectu debiti motiui, ſcilicet regulæ rõnis, vel legis diuinę, ipſum motiuum, quod eſt apparens bonũ, ptinet ad apprehenſionẽ ſenſus & appetitũ, ipſa aũt abſentia debitæ regulę pertinet ad rõne, quæ nata eſt huiuſmodi regulã conſiderare, ſed ipſa perfectio voluntarij actus peccati pertinet ad voluntatẽ, ita ꝙ ipſe volũtatis actus præmiſſis ſuppoſitis, iã eſt quoddam pctm.

art. preced.
q 77. ar. 1
art. 1. huius quęſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ id quod eſt intrinſecũ ſicut potentia naturalis ſemper ineſt, id autẽ, quod eſt intrinſecũ, ſicut actus interior appetitiuæ, vel apprehenſiuæ virtutis, non ſemper ineſt; ipſa aũt potentia voluntatis eſt cã peccati in potẽtia, ſed reducitur in actũ per motus pręcedentes, & ſenſitiuæ partis primo, & rõnis conſequenter, ex hoc enim ꝙ aliquid proponitur vt appetibile ſecundum ſenſum, & appetitus ſenſitiuus inclinatur in illud, rõ interdum ceſſat à conſideratione regulæ debitæ. ſic voluntas producit actum peccati. Quia igitur motus pręcedentes non ſemper ſunt in actu, neque peccatum ſemper eſt in actu.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ non oẽ motus interiores ſunt de ſubſtantia peccati, quod cõſiſtit principaliter in actu voluntatis, ſed quidam præcedunt, & quidam conſequuntur ipſum peccatum

409

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ illud quod eſt cauſa peccati, ſicut potentia producens actũ, eſt naturale: motus ẽt ſenſitiuæ partis, ex quo ſequitur peccatum, interdum eſt naturalis, ſicut cùm ꝑ appetitum cibi aliquis peccat. Sed efficit pctm innaturale ex hoc ipſo, ꝙ deficit regula naturalis, q̃ hõ ſm naturã ſuã dẽt attẽdere.

Infr. q. 80. arti. 1. & 3 Et 2 quęſt. 115. ar. 4. co. Et 2. 2. q 73. ar. 3. cor. & ad 2. Et q. 115 at. 2. ad 1. & 2. Et mal. q. 3. art. 3. ꝑ to. & 4. cor.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum habeat cauſam exteriorem.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr, ꝙ peccatum non habeat cauſam exteriorem. Pctm enim eſt actus voluntarius. Voluntaria aũt ſunt eor, quæ

ſunt

ſunt in nobis, & ita non habent exteriorem cauſam. ergo peccatum non habet exteriorem cauſam.

¶ 2 Præterea, ſicut natura eſt principiũ interius, ita ẽt volũtas, ſed pc̃m in rebus naturalibus nunquã accidit niſi ex aliqua interiori cã, vtputa monſtruoſi partus ꝓueniunt ex corruptione alicuius principij interioris: ergo neque in moralibus põt contingere peccatum niſi ex interiori cã, non ergo habet pc̃m cauſam exteriorẽ.

¶ 3 Præterea, Multiplicata cã multiplicatᷣ effectus ſed quanto plura ſunt & maiora, exterius inducẽtia ad peccãdũ, tanto minus id quod quis inordinatè agit, ei imputatur ad peccatum: ergo nihil exterius eſt cauſa peccati.

SED CONTRA eſt, ꝙ dr̃ Num. 31. Nonne iſtæ ſunt, quæ deceperunt filios Iſrael, & præuaricari vos fecerunt in Domino ſuper peccato Phogor? ergo aliquid exterius poteſt eſſe cauſa faciens peccare.

art. ꝓced. RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt*, cã interior peccati eſt & voluntas vt perficiens actum peccati, & rõ quantũ ad carentiam debitæ regulæ, & appetitus ſenſitiuus inclinans. Sic ergo aliquid extrinſecũ tripliciter poſſet eſſe cã peccati, vel qa moueret immediatè ipſam voluntatẽ, vel quia moueret rõnẽ, vel qa moueret appetitũ ſenſitiuũ, voluntatẽ aũt, vt ſupra dictũ eſt*, interius mouere non põt niſi Deus, qui nõ põt eſſe cã peccati, vt infrà oſtendet†. Vñ relinquitᷣ, ꝙ nihil exterius põt eſſe cã peccati, niſi vel inquantum mouet rõnẽ, ſicut hõ vel dæmon perſuadẽs pc̃m, vel ſicut mouens appetitũ ſenſitiuũ, ſicut aliqua ſenſibilia exteriora, mouent appetitum ſenſitiuũ. Sed neq; perſuaſio exterior in rebus agendis ex neceſſitate mouet rõnem, neque ẽt res exterius propoſitæ ex neceſſitate mouent appetitum ſenſitiuum, niſi fortè aliquo mõ diſpoſitũ, & tñ ẽt appetitus ſenſitiuus non ex neceſſitate mouet rationem & voluntatem. Vñ aliquid exterius põt eſſe aliqua cã mouens ad peccandum, non tamen ſufficienter ad peccandum inducens, ſed cauſa ſufficienter complens peccatum eſt ſola voluntas.

q. 9. ar. 6. & q. 10. ar. 4.
†q. 79. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ex hoc ipſo, ꝙ exteriora mouentia ad peccandum, non ſufficienter & ex ex neceſſitate inducunt, ſequitur quòd remaneat in nobis peccare, & non peccare.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ per hoc ꝙ ponitur interior cauſa peccati, non excludiẽ exterior: non enim id quod eſt exterius, eſt cauſa peccati niſi mediante cauſa interiori, vt dictum eſt*.

In cor. ar.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ multiplicatis exterioribus cauſis inclinãtibus ad peccãdũ, multiplicanẽ actus peccati: qa plures ex illis cauſis, & pluries inclinãt ad actus peccati, ſed tñ minuitur ratio culpæ, quæ conſiſtit in hoc, quòd aliquid ſit voluntarium & in nobis.

410

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum ſit cauſa peccati.

Inf. q. 84. Et 2. di. 36 ar. 1. & di. 42. q. 2. ar. 1. 2. 3. & 5 corol. Et ma q. 8. ar. 1. corol. Et Ro. 2 le 7 co. 3. fin.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ pc̃m nõ ſit cã peccati. Sunt enim quatuor genera cauſarũ, quorũ nullũ põt ad hoc congruere, ꝙ pc̃m ſit cã peccati. Finis enim habet rõnẽ boni, quod non cõpetit peccato, quod de ſua rõne eſt malũ. Et eadẽ rõne nec pc̃m põt eſſe cã efficiens; quia malũ non eſt cã agens, ſed eſt infirmum & impotens, vt Dion dicit 4 ca. de diuin. nom.* Cauſa aũt materialis & formalis videnẽ habere ſolũ locũ in naturalibus corporibus, quæ ſunt compoſita ex materia & forma. Ergo peccatum non poteſt habere cauſam materialem & formalem.

¶ 2 Præterea, Agere ſibi ſimile eſt rei perfectę, vt dr̃ in 4. Meteor.* ſed pc̃m de ſui ratione eſt imperfectum: ergo peccatum non poteſt eſſe cauſa peccati.

*c. 4. part. 4 à medio & 2. de anima tex. 34 to. 2.

¶ 3 Præterea, Si huius peccati ſit cauſa aliud pc̃m, eadem ratione & illius erit cauſa aliquod aliud peccatum, & ſic procedetur in infinitũ, quod eſt inconueniens: nõ ergo peccatum eſt cauſa peccati.

Hom. 11. I Eze. quod

SED CONTRA eſt, qđ Greg. dicit ſup Ezech*. Peccatum quod per pœnitentiam citius non delet, peccatum eſt, & cauſa peccati.

mediũ. & c. 13. ante medium.

RESPONDEO dicendum, ꝙ cùm peccatum habeat cauſam ex parte actus, hoc mõ vnũ peccatũ poſſet eſſe cauſa alterius, ſicut vnus actus humanus põt eſſe cauſa alterius. Contingit igitur vnum peccatũ eſſe cauſam alterius ſm̃ quatuor genera cauſarum. Primo quidem ſm̃ modum cauſæ efficientis, vel mouentis, & per ſe, & per accidens. Per accidens quidem, ſicut remouẽs prohibens dr̃ mouens per accidens, cũ per vnũ actũ peccati hõ amittit gratiam vel charitatẽ, vel verecundiam, vel quodcunque aliud retrahens à peccato, incidit ex hoc in aliud peccatum, & ſic primũ pc̃m eſt cauſa ſecundi per accidens. Per ſe quidem, ſicut cũ ex vno actu peccati hõ diſponitur ad hoc, quod alium actum conſimilem facilius cõmittit, ex actibus enim cauſanẽ diſpoſitiones & habitus inclinantes ad ſimiles actus. Secundum verò genus cauſæ materialis vnũ peccatũ eſt cã alterius, inquantũ præparat ei materiam, ſicut auaritia præparat materiã litigio, ꝙ plerunque eſt de diuitijs congregatis. Secundum verò genus cauſæ finalis vnum peccatum eſt cã alterius inquantũ ꝓ finẽ vnius peccati aliquis cõmittit aliud peccatum, ſicut cùm aliquis cõmittit ſimoniã ꝓ finẽ ambitionis, vel fornicationẽ ꝓ furtũ. Et qa finis dat formã in moralibus (vt ſupra habitum eſt*) ex hoc ẽt ſequitur ꝙ vnũ peccatum ſit formalis cã alterius. in actu enim fornicationis, quæ ꝓ furtum committitur, eſt quidem fornicatio ſicut materiale, furtum verò ſicut formale.

q. 1. ar. 3. & q. 18. ar. 4. & 6.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ pc̃m in quantũ eſt inordinatũ, habet rõnem mali, ſed inquantum eſt actus quidam, habet aliquod bonum, ſaltem apparens pro fine, & ita ex parte actus poteſt eſſe cauſa & finalis & effectiua alterius peccati, licet non ex parte inordinationis, materiam aũt habet peccatum non ex qua, ſed circa quam, formam autem habet ex fine. Et ideo ſm̃ quatuor genera cauſarum peccatum poteſt dici cauſa peccati, vt dictum eſt*.

In cor. ar.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ pc̃m eſt imperfectum imperfectione morali ex parte inordinationis, ſed ex parte actus poteſt habere perfectionem naturæ. & ſecundum hoc poteſt eſſe cauſa peccati.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ non omnis cauſa peccati eſt peccatum. Vnde non oportet quod procedatur in infinitum, ſed poteſt perueniri ad aliquod peccatum, cuius cauſa non eſt aliud peccatum.

QVÆSTIO LXXVI.

De cauſis peccati in ſpeciali, ĩ quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſis peccati in ſpeciali.

¶ Et primo de cauſis interioribus peccati. Secũdo de exterioribus. Tertio, de peccatis, quæ ſunt cauſa aliorum peccatorum.

¶ Prima autem conſideratio ſecundum præmiſſa erit tripartita, nam primo agetur de ignorantia, quæ eſt cauſa peccati ex parte rationis.

¶ Secundo, de infirmitate ſeu paſſione, quę eſt cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui.

¶ Tertio, de malitia, quæ eſt cauſa peccati ex parte voluntatis.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. 411

¶ Primo, vtrum ignorantia ſit cauſa peccati.

¶ Secundo, vtrum ignorantia ſit peccatum.

¶ Tertio, vtrum totaliter à peccato excuſet.

¶ Quarto, vtrum diminuat peccatum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ignorantia poſſit eſſe cauſa peccati.

Inf ar. 3. co. & 2 di 41. ar. 1 co & ad tertiũ. Et ma. q. 3. ar. 3 p 10. & q. 7. cor. fin. & ad ſextũ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ ignorantia non poſſit eſſe cauſa peccati, quia quod non eſt, nullius

nullius eſt cauſa. ſed ignorãtia eſt nõ ens cũ ſit priuatio q̃dã ſcientiæ. ergo ignorantia non eſt cã peccati.

¶ 2 Præterea, Cãe peccati ſũt accipiendæ ex parte cõ-
q 75.ar. 1. uerſionis, ut ex ſupradictis patet.* Sed ignorãtia vr̃ reſpicere auerſionẽ. ergo non debet poni cauſa peccati.

¶ 3 Præterea, Omne peccatũ in uolũtate conſiſtit,
q.74.ar.1. ut ſupra dictũ eſt,* ſed uolũtas nõ fert̃ niſi ĩ aliquod cognitũ, quia bonũ apprehenſum eſt obiectum uoluntatis, ergo ignorantia non poteſt eſſe cauſa peccati.

li.de natura & grat. ca.63 ante mediũ, to.7 Et li. 3 de li. ar bi.cap.18. to 1.
SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in lib.* de natura & gratia, q̃ quidam per ignorantiam peccant.

RESPONDEO dicẽdũ, q̃ ſm Phil. in 8. Phyſi.* cã mouens eſt duplex, una per ſe, & alia per accidens. Per ſe q̃ idẽ eſt, quæ propria uirtute mouet, ſicut generans eſt cã mouens grauia & leuia. Per accidẽs aũt ſicut remouens prohibens, uel ſicut ipſa remotio prohibentis & hoc mõ ignorantia põt eſſe cã actus peccati, eſt.n. priuatio ſcientiæ perficientis rationẽ, quæ prohibet actum peccati inquantũ dirigit actus humanos.
*li.8. tex. 37. to. 2.
Conſiderandũ eſt aũt, q̃ ratio, ſm duplicem ſcientiã eſt humanorũ actuũ directiua, ſ. ſm ſcientiã uniuerſalem & particularẽ, conferens.n. de agendis utit̃ quodã ſyllogiſmo, cuius concluſio eſt iudiciũ, ſeu electio uel operatio, actiones aũt in ſingularibus ſunt. unde concluſio ſyllogiſmi operatiui eſt ſingularis, ſingularis autẽ propoſitio nõ concluditur ex uniuerſali niſi mediante aliqua ꝓpoſitione ſingulari. ſicut homo ꝓhibet ab actu parricidij per hoc, q̃ ſcit patrẽ non eſſe occidendũ, & per hoc q̃ ſcit hũc eſſe patrẽ. utriuſque ergo ignorantia põt cauſare parricidij actũ, ſ. & uniuerſalis principij q̃d eſt q̃dã regula rationis, & ſingularis circunſtantiæ uñ patet, q̃ non quælibet ignorãtia peccantis eſt cã peccati, ſed illa tm̃, quæ tollit ſcietiã prohibentem actum peccati. unde, ſi uolũtas alicuius eſſet ſic diſpoſita, q̃ non prohiberetur ab actu parricidij, etiam ſi patrem agnoſceret, ignorantia patris non eſt huic cã peccati, ſed cõcomitanter ſe habet ad peccatũ, & iõ talis non peccat propter ignorantiam, ſed
ca.1.a medio to. 5.
peccat ignorans ſecundum Philoſophum in 3. Eth.*

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ non ens non poteſt eſſe alicuius cauſa per ſe, poteſt tamen eſſe cauſa per accidens, ſicut remotio prohibentis.

AD SECVNDVM dicẽdum, q̃ ſicut ſcientia, q̃ tollit ignorantia, reſpicit peccatum ex parte conuerſionis, ita etiam ignorantia ex parte conuerſionis eſt cauſa peccati, ut remouens prohibens.

AD TERTIVM dicẽdum, q̃ in illud quod eſt quantum ad oĩa ignotum, non poteſt ferri uolũtas, ſed ſi aliqđ eſt ſm aliquid notum, & ſm aliquid ignotũ, poteſt uoluntas illud uelle, & hoc modo ignorantia eſt cauſa peccati, ſicut cum aliquis ſcit hunc, quẽ occidit, eſſe hominem, ſed neſcit eum eſſe patrem, vel cum aliquis ſcit aliquem actum eſſe delectabilem, neſcit tamen eum eſſe peccatum.

412

ARTICVLVS II.

Vtrum ignorantia ſit peccatum.

Inf. q. 84. ar.4. ad 5. & q. 105. ar.2. ad 9. & 2. 2 q. 53. arti.2. ad 2 Et 2. d. 42 q 2. ar. 2 qu.1. ad 3. Et mal.qu.3 ar.7.co & ad 1 7. & 11. & quol. 1. artic.19. co.1.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Vr̃, q̃ ignorantia non ſit peccatum. Peccatum.n. eſt dictũ uel factũ uel cõcupitum contra legẽ Dei, ut ſupra habitum eſt,* ſed ignorantia non importat aliquem actum neque interiorem, neque exteriorem. ergo ignorantia non eſt peccatum.

¶ 2 Præterea, Peccatũ directius opponitur gratiæ q̃ ſcientiæ, ſed priuatio gratiæ non eſt peccatum, ſed magis pœna quædam conſequens peccatum. ergo ignorantia, quæ eſt priuatio ſcientiæ, non eſt peccatum.

¶ 3 Præterea, Si ignorãtia eſt peccatũ, hoc nõ eſt niſi inquantũ eſt uoluntaria, ſed ſi ignorãtia ſit peccatũ inquãtũ eſt uolũtaria, vr̃ peccatũ in ipſo actu uoluntatis cõſiſtere magis q̃ in ignorãtia. ergo ĩ ignorãtia nõ erit peccatũ, ſed magis aliqđ conſequens ad peccatũ.
*q 71.ar.6

¶ 4 Præterea, Oẽ peccatũ ꝑ pœnitẽtiã tollit̃, nec aliquod peccatũ trãſiẽs reatu remanet actu niſi ſolũ originale, ignorãtia aũt nõ tollit̃ ꝑ pœnitentiã, ſed adhuc remanet actu, oĩ reatu per pœnitentiam remoto. ergo ignorantia non eſt peccatum niſi fortè ſit originale.

¶ 5 Præterea, Si ipſa ignorãtia ſit peccatũ, quandiu remaneret ignorãtia in hoĩe, tãdiu actu peccaret: ſed continue manet ignorãtia in ignorãte. ergo ignorãs cõtinuè peccaret, q̃d patet eſſe falſum, q̃a ſic ignorantia eſſet grauiſſimũ. nõ ergo ignorantia eſt peccatum.

SED CONTRA, Nihil meretur pœnã niſi peccatum, ſed ignorantia meretur pœnam, ſm illud 1. ad Corinth. 14. Si quis ignorat, ignorabitur. ergo ignorantia eſt peccatum.

RESPONDEO dicendũ q̃ ignorantia in hoc à neſcientia differt, q̃ neſcientia dicit ſimplicem ſcientiæ negationẽ. vñ cuicunq; deeſt aliquarum rerum ſcientia põt dici neſcire illas: ſm quem modũ Dion. in angelis neſcientiã ponit 7.c. cæl. Hierarch.* ignorantia uerò importat ſcientiæ priuationem, dum ſ. alicui deeſt ſcientia eorũ, quæ aptus natus eſt ſcire. Horum autẽ quædam aliquis ſcire tenetur, illa ſ. ſine quorum ſcientia nõ põt debitũ actum rectè exercere. vñ oẽs tenẽtur ſcire cõiter ea, quæ ſunt fidei & uniuerſalia iuris præcepta, ſinguli autem ea, quæ ad eorũ ſtatũ uel officium ſpectant. Quædã uerò ſunt, quæ etſi aliqs natus eſt ſcire, non tñ ea ſcire tenetur, ſicut theoremata geometriæ & contingentia particularia niſi in caſu. Manifeſtum eſt autẽ, q̃ quicunq; negligit habere uel facere id, quod tenetur habere, uel facere, peccat peccato omiſſionis vnde propter negligentiam ignorãtiã eorũ, quæ aliquis ſcire tenetur, eſt peccatum. nõ autẽ imputat̃ homini ad negligẽtiã, ſi neſciat ea, q̃ ſcire non põt, vñ horũ ignorantia inuincibilis dr̃, q̃a ſtudio ſuperari non põt, & ꝓp hoc talis ignorantia, cum non ſit uoluntaria eo, quod non eſt in poteſtate noſtra, eam repellere non eſt peccatum. Ex quo patet, q̃ nulla ignorantia inuincibilis eſt peccatũ, ignorantia aũt uincibilis eſt peccatũ, ſi ſit eorũ, q̃ aliquis ſcire tenetur, nõ aũt ſi ſit eorũ, quæ quis ſcire non tenetur.
capi. 7 de cæl. Hierar. à medio & c.6. eccl. Hie. declinando ad ſinem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ ſicut ſupra dictũ eſt,* in hoc, q̃ dr̃ dictũ uel factum uel concupitũ, ſunt intelligendæ ẽt negationes oppoſitæ, ſm q̃ omiſſio habet rõnem peccati, & ita negligentia ſm quam ignorantia eſt peccatum, continetur ſub prædicta diffinitione peccati, inquantum prætermittitur aliquid quod debuit dici uel fieri, uel concupiſci ad ſcientiã debitam acquirendam.
q.71.ar. 6. ad 1.

AD SECVNDVM dicendũ, q̃ priuatio gratiæ etſi ſm ſe non ſit peccatum, tamen ratione negligentiæ præparandi ſe ad gratiam poteſt habere rationem peccati, ſicut & ignorantia, & tñ quantum ad hoc eſt diſſimile, quia homo poteſt aliquã ſcientiã acquirere per ſuos actus, gratia verò non acquiritur ex noſtris actibus, ſed ex Dei munere.

AD TERTIVM dicẽdũ, q̃ ſicut in peccato trãſgreſſionis peccatum non conſiſtit in ſolo actu uolũtatis, ſed ẽt in actu uolito, qui eſt imperatus à uoluntate, ita in peccato omiſſionis, nõ ſolũ actus uolũtatis eſt peccatum, ſed ẽt ipſa omiſſio, inquantum eſt aliqualiter uoluntaria, & hoc modo ipſa negligentia ſciendi vel etiam ipſa incõſideratio eſt peccatum.

AD QVARTVM dicendũ, q̃ licet tranſeunte reatu per pœnitentiã remaneat ignorantia, ſm quod eſt priuatio ſcientiæ, non tamẽ remanet negligentia ſecundum quam ignorantia peccatum dicitur.

AD QVINTVM dicendum, q̃ ſicut in aliis peccatis omiſſionis ſolo illo tempore homo actu peccat pro quo præceptũ affirmatiuum obligat, ita eſt etiam de peccato ignorantiæ, non enim continuo ignorans actu peccat: ſed ſolum quando eſt tempus acquirendi ſcientiam, quam habere tenetur.

AR-

413

ARTICVLVS III.

Vtrum ignorantia excuſet ex toto à peccato.

Sup.q.74. ar.1. ad 2. & 2.5.cõ. & ad 1. & d.22.q. 2. ar.2 Et 4. diſ.9.ar.3. qu. 2. Et mal qu.3. arti.8. Et quol.9.ar. 15.co. & Pſalm.34. co. 4. Et Ro.1.lect. 7. prin. * li.1.retr. c.9 tom.1. †q.6.ar.8. * lib.3 de lib. arb c. 18. tom.1. ar. 1.& 2.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vĩ q̃ ignorãtia ex toto excuſet à peccato, quia ut Aug.* dicit, omne peccatũ uoluntariũ eſt. ſed ignorantia cauſat inuoluntarium, ut ſupra habitum eſt. * ergo ignorantia totaliter excuſat peccatum.

¶ 2 Præterea, id quod aliquis facit præter intẽtionẽ per accidens agit. ſed intẽtio non põt eſſe de eo quod eſt ignotum. ergo id quod p ignorantiã homo agit, p accidens ſe habet in actibus humanis, ſed quod eſt p accidens, non dat ſpeciem, nihil ergo quod eſt p ignorantiam factum, debet iudicari peccatum uel uirtuoſum in humanis actibus.

¶ 3 Præterea, Homo eſt ſubiectum uirtutis & peccati, inquantum eſt particeps rationis, ſed ignorantia excludit ſcientiam, per quam ratio perficitur. ergo ignorantia totaliter excuſat à peccato.

SED CONTRA eſt, quod Aug.* dicit in li. de li. ar. q̃ quædam per ignorantiam facta rectè improbantur, ſed ſolum illa rectè improbantur, quæ ſunt peccata. ergo quædam per ignorantiam facta ſunt peccata. non ergo ignorantia omnino excuſat à peccato.

RESPONDEO dicendũ, q̃ ignorantia de ſe habet, quòd faciat actũ, quẽ cauſat inuoluntariũ eſſe, iã ſũt dictũ eſt,* q̃ ignorantia dr̃ cauſare actũ, quẽ ſcientia oppoſita ꝓhibebat, & ita talis actus ſi ſciẽtia adeſſet, eſſet contrarius uoluntati, q̃ importat nomẽ inuoluntarij, ſi uerò ſcientia, q̃ per ignorantiã priuatur, nõ prohiberet actum pp inclinationẽ uoluntatis in ipſũ. ignorantia huius ſcientiæ non facit hominem nolũtariũ, ſed non uolentem, ut dr̃ in 3. Eth.* & talis ignorãtia, quæ non eſt cã actus peccati, ut dictũ eſt †, quia nõ cauſat inuoluntarium, nõ excuſat à peccato. Et eadẽ ratio eſt de quacunque ignorantia nõ cauſante, ſed conſequente uel concomitante actũ peccati. ſed ignorantia, quæ eſt cã actus, quia cauſat inuolũtariũ, de ſe habet, q̃ excuſet à peccato, eo q̃ uolũtarium eſt de ratione peccati. Sed q̃ aliqñ non totaliter excuſet à peccato, pot cõtingere ex duob. Vno mõ ex parte ipſius ignoratæ, inñ n. ignorantia excuſat à peccato, inqtũ ignoratur aliquid eſſe peccatũ. põt autem contingere quod aliquis ignoret quidẽ aliquam circuſtantiã peccati, quam ſi ſciret, retraheret à peccando, ſiue illa circuſtantia faciat ad rõnẽ peccati, ſiue nõ, & tñ adhuc remanet in eius ſciẽtia aliquid, per quod cognoſcit illud eſſe actum peccati: puta ſi aliquis percutiens aliquẽ ſciat quidẽ ipſum eſſe hominẽ (quod ſufficit ad rõnẽ peccati) non tñ ſcit eum eſſe patrem quod eſt circunſtantia conſtituens nouã ſpeciem peccati, uel forte neſcit, q̃ ille ſe defendens repercutiat eum. q̃ ſi ſciret, nõ percuteret, quod non pertinet ad rõnẽ peccati, vñ licet talis pp ignorantiam peccet, non tñ totaliter excuſatur à peccato, quia adhuc remanet ei cognitio peccati. Alio modo poteſt hoc contingere ex parte ipſius ignorantiæ, quia ſ. ipſa ignorantia eſt uoluntaria, uel directè, ſicut cum aliquis ſtudioſè uult neſcire aliqua ut liberius peccet, uel indirectè, ſicut cum aliquis pp laborẽ uel pp alias occupationes negligit addiſcere id, per quod à peccato retraheret, talis. n. negligentia facit ignorãtiam ipſam eſſe uolũtariam & peccatũ, dũmõ ſit eorum q̃ qs ſcire tenet, & põt. & iõ talis ignorãtia, nõ totaliter excuſat à peccato. Si uerò ſit talis ignorantia, quæ omnino ſit inuoluntaria, ſiue quia eſt inuincibilis, ſiue quia eſt eius quod quis ſcire non tenetur, talis ignorantia omnino excuſat à peccato.

li.3.eth.c. 1. to 5. † hic, & ar. 1.

q.6. art.8. AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ non oĩs ignorantia cauſat inuoluntarium, ſicut ſupra dictum eſt.* unde non oĩs ignorantia totaliter excuſat à peccato.

AD SECVNDVM dicendũ, q̃ inquantum remanet in ignorante de uoluntario, intantum remanet de intentione peccati, & ſecundum hoc non erit per accidens peccatum.

AD TERTIVM dicendũ, q̃ ſi eſſet talis ignorãtia quæ totaliter uſum rationis excluderet, omnino à peccato excuſaret, ſicut patet in furioſis & amẽtib. non autẽ ſemper ignorantia cauſans peccatum eſt talis, & ideo non ſemper totaliter excuſat à peccato.

ARTICVLVS IIII. 414

Vtrum ignorantia diminuat peccatum.

Sup. ar.3. & locis ibidem an notatis. li.3.eth.c. 1.à medio to.5.ar.2.

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Vĩ, q̃ ignorãtia non diminuit peccatum. Illud. n. quod eſt cõe in omni peccato, non diminuit peccatũ, ſed ignorantia eſt communis in oĩ peccato. Dicit. n. Phil. in 3. Ethic.* quòd omnis malus eſt ignorans. ergo ignorantia non diminuit peccatum.

¶ 2 Præterea, Peccatum additum peccato facit maius peccatum, ſed ipſa ignorantia eſt peccatum, ut dictum eſt.* ergo non diminuit peccatum.

¶ 3 Præterea, Nõ eſt eiuſdem aggrauare & diminuere peccatum, ſed ignorantia aggrauat peccatum, quoniam ſuper illud Apoſt. Rom. 2. Ignoras quoniã benignitas Dei, &c. dicit Amb. Grauiſſimè peccas ſi ignoras. ergo ignorantia non diminuit peccatum.

¶ 4 Præterea, Si aliqua ignorantia diminuit peccatũ hoc maximè vĩ de illa, quæ totaliter tollit vſum rationis, ſed hmõi ignorantia non minuit peccatũ, ſed magis auget. Dicit. n. Phil. in 3. Eth.* quòd ebrius meretur duplices maledictiones. ergo ignorantia non minuit peccatum.

lib.3. eth. ca.5. ante med. to. 5.

SED CONTRA, Quicqd eſt rõ remiſſionis peccati alleuiat peccatum, ſed ignorantia eſt hmõi, ut patet 1. ad Timoth. 1. Miſericordiã cõſecutus ſũ, q̃ ignorãs feci, ergo ignorãtiã diminuit uel alleuiat peccatũ.

RESPONDEO dicẽdũ, q̃ quia oẽ peccatũ eſt voluntariũ, intñ ignorantia põt diminuere peccatum inquantum diminuit uoluntarium, ſi autem uoluntarium nõ diminuat, nullo modo diminuet peccatum. Manifeſtum eſt autem, q̃ ignorantia, quæ totaliter à peccato excuſat, quia totaliter uolũtarium tollit, peccatũ non minuit, ſed oĩno auffert. Ignorantia uero, q̃ non eſt cã peccati, ſed concomitanter ſe habet ad peccatũ, nec minuit peccatum, nec auget. Illa igitur ſola ignorantia poteſt peccatũ minuere, quę eſt cauſa peccati, & tñ totaliter à peccato non excuſat. Contingit aũt qñque, quod talis ignorantia directè & per ſe eſt uoluntaria, ſicut cum aliquis ſua ſponte neſcit aliquid, ut liberius peccet, & talis ignorantia, vĩ augere uoluntarium & peccatũ, ex intentione. n. uoluntatis ad peccandum prouenit, q̃ aliqs uult ſubire ignorantiæ dãnum pp libertatem peccandi. Qñque verò ignorãtia, quæ eſt cã peccati, non eſt directè uoluntaria, ſed indirectè uel per accidens, puta cũ aliquis nõ uult laborare in ſtudio, ex quo ſequitur eum eſſe ignorãtẽ, uel cum aliquis uult bibere uinũ immoderate, ex quo ſequitur eum inebriari, & diſcretiõne carere, & talis ignorantia diminuit uoluntarium, & per conſequens peccatum. Cum. n. aliquid non cognoſcitur eſſe peccatũ, non poteſt dici, q̃ voluntas directè & per ſe feratur in peccatum, ſed per accidens, vnde ibi eſt minor contemptus, & per conſequens minus peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ ignorantia, ſm quam omnis malus eſt ignorans, non eſt cauſa peccati, ſed aliquid conſequens ad cauſam, ſ. ad paſſionem uel habitum inclinantem in peccatum.

AD SECVNDVM dicẽdũ, q̃ peccatum peccato additum facit plura peccata, nõ tñ facit ſem per maius peccatũ, quia forte nõ coincidunt in idem peccatum, ſed ſunt plura. Et põt contingere ſi primum diminuat ſm q̃ ambo ſimul non habeant tantam grauitatem, quantam vnum ſolum haberet, ſicut homicidiũ grauius peccatũ eſt ſi ſit à ſobrio homine factũ, quàm

quàm ſi fiat ab ebrio homine, quamuis hæc ſint duo peccata, quia ebrietas plus diminuit de ratione ſequẽtis peccati, quàm ſit ſua grauitas.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ verbum Ambroſij põt intelligi de ignorantia ſimpliciter affectata, vel põt intelligi in genere peccati ingratitudinis, in qua ſummus gradus eſt, quòd homo etiam beneficia non recognoſcat, vel poteſt intelligi de ignorantia infidelitatis, quæ fundamentum ſpiritualis ædificij ſubuertit.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ ebrius meretur q. dẽ duplices maledictiones pp duo peccata, quæ cõmittit, ſ. ebrietatem, & aliud peccatũ, quod ex ebrietate ſequitur: tũ ebrietas rõne ignorantiæ adiunctæ diminuit ſequens peccatum, & forte plus, quàm ſit grauitas ipſius ebrietatis, vt dictum eſt.* Vel põt d ci, ꝙ illud verbum inducitur ſm ordinationẽ cuiuſdã Pythaci legislatoris, qui ſtatuit, ebrios ſi percuſſerint, amplius puniendos, nõ ad veniam reſpiciens, quam ebrij debent magis habere, ſed ad vtilitatem, quia pluries iniuriantur ebrij, quàm ſobrij, vt patet per Philoſophum in 2. Politicorum.*

ar. 1. huius quæſt.

li. 2. Polit. circa finẽ illius to. 5.

QVAESTIO LXXVII.

De cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui, vtrum paſſio animæ ſit cauſa peccati.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, vtrum paſſio appetitus ſenſitiui poſſit mouere vel inclinare voluntatem.

¶ Secũdo, vtrũ poſſit ſuperare rõnẽ, contra eius ſcientiã.

¶ Tertio, vtrum peccatum quod ex paſſione prouenit, ſit peccatum ex infirmitate.

¶ Quarto, vtrum hæc paſſio, quæ eſt amor ſui, ſit cauſa omnis peccati.

¶ Quinto, de illis tribus cauſis quæ ponuntur 1. Ioan. 3. concupiſcentia oculorum, concupiſcentia carnis, & ſuperbia vitæ.

¶ Sexto, vtrũ paſſio, quæ eſt cã peccati, diminuat ipſum.

¶ Septimo, vtrum totaliter excuſet.

¶ Octauo, vtrum peccatum, quod ex paſſione eſt, poſſit eſſe mortale.

415

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ voluntas moueatur à paſſione appetitus ſenſitiui.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr, ꝙ voluntas non moueatur à paſſione appetitus ſenſitiui. Nulla n. potẽtia paſſiua mouet niſi à ſuo obiecto, voluntas aũt eſt potentia paſſiua & actiua ſimul, inquantũ eſt mouẽs & mota, ſicut Philo dicit in 3.* de aia, vniuerſaliter de vi appetitiua. cum ergo obiectũ voluntatis nõ ſit paſſio appetitus ſenſitiui, ſed magis bonum rõnis, vr ꝙ paſſio appetitus ſenſitiui non moueat voluntatem.

¶ 2 Præterea, Superior motor nõ mouet ab inferiori, ſicut aĩa non mouetur a corpore. ſed uoluntas, quæ eſt appetitus rõnis, cõparatur ad appetitum ſenſitiuum ſicut motor ſuperior ad inferiorẽ. Dicit. n. Philoſophus in 3 de anim. ꝙ quòd appetitus rõnis mouet appetitum ſenſitiuũ, ſicut in corporibus cæleſtib. ſphæra mouet ſphærã. Ergo uoluntas nõ põt moueri à paſſione appetitus ſẽſitiui.

¶ 3 Præterea. Nullum immateriale põt moueri ab aliquo materiali: ſed uoluntas eſt potentia quædã immaterialis non n. utitur organo corporali cùm ſit in rõne, ut dr in 3. de anima*. Appetitus autẽ ſenſitiuus eſt uis materialis, utpote fundata in organo corporali. Ergo paſſio appetitus ſenſitiui nõ põt mouere appetitũ intellectiuũ.

Supra q. 9. art. 2. & q. 10. artic. 3. Et 2. 2. qo. 156 artic. 1 cor. Et 3. q. 46. ar. 7 ad 3. Et ver. q. 5. a. 10. cor. & qõ. 23. ar. 9. ad 3. & 6.

*li. 3 de anima tex. 54.

*li. 3 de anima tex. 57. to. 2.

lib. 3. de anima tex. 42. to. 2.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Daniel. 13 Cõcupiſcentia ſubuertit cor tuum.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ paſſio appetitus ſenſitiui non põt directè trahere, aut mouere uoluntatem, ſed indirectè põt: & hoc dupliciter. Vno quidẽ modo ſm quandam abſtractionẽ. Cum. n. omnes potentiæ animæ in una eſſentia animæ radicentur, neceſſe eſt, quod qñ una potentia intendit in ſuo actu, altera in ſuo actu remittatur, uel ẽt totaliter in ſuo actu impediatur: tum quia ois uirtus ad plura diſperſa ſit minor: unde econtrario qñ intenditur circa unum, minus põt ad alia diſpergi, tũ quia in operibus animæ requiritur quædam intentio; quæ dum uehementer applicatur ad unum, non põt alteri uehementer attendere; Et ſm hunc modum per quandã diſtractionem, qñ motus appetitus ſenſitiui fortificatur ſm quamcunque paſſionem; neceſſe eſt, quòd remittatur uel totaliter impediatur motus proprius appetitus rõnalis, qui eſt uoluntas. Alio modo ex parte obiecti uoluntatis, quod eſt bonum rõne apprehenſum impeditur. n. iudicium & apprehẽſio rõnis pp uehementem & inordinatam apprehenſionem imaginationis & iudicium uirtutis æſtimatiuæ, ut patet in amentibus. Manifeſtum eſt aũt, quòd paſſionem appetitus ſenſitiui ſequitur imaginationis apprehenſio & iudicium æſtimatiuæ, ſicut etiã diſpoſitionẽ linguæ ſequitur iudicium guſtus: unde uidemus, quod homines in aliqua paſſione exiſtentes non facile imaginationem auertunt ab his, circa q̃ afficiuntur. Vñ per conſequens iudicium rationis plerunque ſequit paſſionem appetitus ſenſitiui: & per conſequens motus uoluntatis, qui natus eſt ſemper ſequi iudicium rõnis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ per paſſionem appetitus ſenſitiui ſit aliqua immutatio circa iudicium de obiecto uoluntatis, ſicut dictum eſt,* quamuis ipſa paſſio appetitus ſenſitiui nõ ſit directè uoluntatis obiectũ. In cor. ar.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd ſuperius non mouetur ab inferiori directè, ſed indirectè quodammodo moueri poteſt, ſicut dictum eſt.* In cor. ar.

Et ſimiliter dicendum eſt ad TERTIVM.

416

ARTICVLVS II.

Vtrũ ratio poſſit ſuperari à paſſione cõtra ſuã ſcientiã.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ ratio non poſſit ſuperari à paſſione contra ſuam ſcientiam. Fortius enim non vincitur à debiliori, ſed ſcientia propter ſuam certitudinem eſt fortiſſimum eorum, quæ in nobis ſunt: ergo non poteſt ſuperari à paſſione, quæ eſt debilis & cito tranſiens. Mal q. 3. art. 9.

¶ 2 Præterea, Voluntas non eſt niſi boni vel apparẽtis boni, ſed cum paſſio trahit voluntatem in id, quod eſt verè bonum, non inclinat rationem contra ſcientiam: cùm autem trahit eam in id, quòd eſt apparens bonum & nõ exiſtens, trahit eam in id, quod rationi videtur hoc autẽ eſt, in ſcientia rationis, quod ei videtur. ergo paſſio nunquam inclinat ratiõnẽ contra ſuam ſcientiam. Si dicatur quòd trahit rationem ſcientem aliquid in vniuerſali, vt contrarium iudicet in particulari, contra Vniuerſalis & particularis propoſitio ſi opponantur, opponuntur ſecũdum contradictionẽ, ſicut, Omnis homo, &, non omnis homo, ſed duæ opiniones quæ ſunt contradictoriæ, ſunt contrariæ, vt dicitur in 2. Perihermenias.* Si igitur aliquis ſciẽs aliquid in vniuerſali, iudicaret oppoſitum in ſingulari, ſequeretur quòd haberet ſimul contrarias opiniones, quod eſt impoſſibile. Lib 2. Peri he. c. vlt.

¶ 3 Præterea, Quicunq; ſcit vniuerſale, ſcit ẽt particulare, quod nouit ſub vniuerſali contineri, ſicut qui ſcit oẽm mulam eſſe ſterilem, ſcit hoc animal eſſe ſterile, dũmodo ipſum ſciat eſſe mulam, vt patet per id quod dr in 1. Poſteriorum.* ſed ille qui ſcit aliquid in vniuerſali, puta nullam fornicationem eſſe faciendam, ſcit hoc particulare ſub vniuerſali contineri, puta hunc actũ eſſe fornicarium. ergo videtur quod etiam in particulari ſciat. li. 1. Poſte. c. 1 nõ longè à prin. to 1.

¶ 4 Præterea, Ea quæ ſunt in voce, ſunt ſigna intellectus animæ, ſm Philoſ.* ſed homo in paſſione exiſtens frequenter confitetur id quod eligit eſſe malũ ẽt in particulari. ergo ẽt in particulari habet ſcientiam, ſic igitur vr ꝙ paſſiones non poſſint trahere rõnem contra ſcientiã vniuerſalẽ, quia non põt eſſe, quòd habeat ſcientiam vniuerſalem, & æſtimet oppoſitum in particulari. lib 1. Peri. he. in pri. to. 1.

SED

SED CONTRA eſt, quod dicit Apoſt. Rom 7. Video aliam legẽ in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuantem me in legem peccati lex aũt. quæ eſt in membris, eſt concupiſcentia de qua ſupra locuti ſumus, cùm igitur concupiſcẽtia ſit paſſio quædam. videtur ꝙ paſſio trahat rationem etiam contra hoc, quod ſcit.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ opinio Socratis fuit, vt Philo. dicit in 7. Ethic.* quòd ſcientia nunquam poſſet ſuperari a paſſione vnde ponebat oẽs virtutes eſſe ſcientias, & omnia peccata eſſe ignorantias. in quo quidem aliqualiter rectè ſapiebat, quia cùm voluntas ſit boni, vel apparentis boni nunquam voluntas in malũ moueretur, niſi id quod non eſt bonum, aliquali er rationi bonum appareret, & pp hoc voluntas nunquã in malum tenderet, niſi cum aliqua ignorantia vel errore rationis. Vnde dr Prouerb 14 Errant qui operantur malum Sed, quia experimento patet, ꝙ multi agunt contra ea, quorum ſcientiam habent, & hoc ẽt auctoritate diuina confirmatur ſm illud Luc. 12. Seruus qui cognouit voluntatem domini ſui, & non fecit, plagis vapulabit multis, & Iacob 4. dicitur, Scienti bonum facere & non facienti, peccatum eſt illi, non ſimpliciter verum dixit, ſed oportet diſtinguere vt Philo tradit in 7 Eth.* Cùm enim ad rectè agendum homo dirigatur duplici ſcientia, ſcilicet vniuerſali & particulari, vtriuſque defectus ſufficit ad hoc, quod impediatur rectitudo voluntatis & operis, vt ſupra dictum eſt.* Contingit ergo quòd aliquis habeat ſcientiam in vniuerſali, puta nullam fornicationem eſſe faciendam, ſed tamen non cognoſcat in particulari hũc actum qui eſt fornicatio, non eſſe faciendũ, & hoc ſufficit ad hoc, ꝙ voluntas non ſequatur vniuerſalem ſcientiam rationis Et iterum conſiderandum eſt, quòd nihil prohibet aliquid ſciri in habitu, quod tamen actu non conſideratur Poteſt igitur contingere, quòd aliquis etiã rectam ſcientiam habeat in ſingulari & non ſolũ in vniuerſali ſed tamen in actu non conſideret, & tunc nõ videtur difficile, quòd præter id qđ actu non conſiderat, homo agat Quòd autem homo non conſideret in particulari id quod habitualiter ſcit, quandoq; quidem contingit ex ſolo defectu intentionis, puta cum homo ſciens Geometriam, non intendit ad conſiderandũ Geometriæ concluſiones, quas ſtatim in promptu habet conſiderare. Quãq; autem homo non conſiderat id quod habet in habitu propter aliquod impedimentum ſuperueniens, puta propter aliquam occupationem exteriorem vel pp aliquam infirmitatem corporalem & hoc modo ille, qui eſt in paſſione conſtitutus, non conſiderat in particulari id, quod ſcit in vniuerſali, inquantum paſſio impedit talem conſiderationem. Impedit autem tripliciter Primò quidem per quandam diſtractionem, ſicut ſuprà expoſitum eſt.* Secundo per contrarietatem, quia plerumq; paſſio inclinat ad contrarium huius, quod ſcientia vniuerſalis habet. Tertiò, per quandam immutationem corporalem, ex qua ratio quodãmodo ligatur, ne libere in actum exeat, ſicut ẽt ſomnus vel ebrietas quadã corporali trãſmutatione facta, ligat vſum rõnis Et quòd hoc contingat in paſſionibus, patet ex hoc, ꝙ aliquando cùm paſſiones multum intenduntur, homo amittit totaliter vſum rationis multi enim propter abundantiam amoris & iræ ſunt in inſaniam conuerſi Et per hunc modum paſſio trahit rationem ad iudicandum in particulari, contra ſcientiam, quam habet in vniuerſali.

AD PRIMVM ergo dicẽdum. quòd ſcientia vniuerſalis, quæ eſt certiſſima, non habet principalitatem in operatione, ſed magis ſcientia particularis eo ꝙ operationes ſunt circa ſingularia. vnde non eſt mirum ſi in operabilibus paſſio agit contra ſcientiam vniuerſalem abſente conſideratione in particulari.

AD SECVNDVM dicẽdum, ꝙ hoc ipſum quod rationi videatur in particulari aliquid bonũ, quod non eſt bonum, contingit ex aliqua paſſione, & tñ hoc particulare iudicium eſt contra vniuerſalem ſcientiam rõnis.

AD TERTIVM dicendũ, quòd non poſſet contingere quòd aliquis haberet ſimul in actu ſcientiã aut opinionem veram de vniuerſali affirmatiua, & opinionẽ falſam de particulari negatiua aut econuerſo ſed bene poteſt contingere, quòd aliquis habeat veram ſcientiam habitualiter de vniuerſali affirmatiuo, & falſam opinionem in actu de particulari negatiuo. actus enim directè non contrariatur habitui, ſed actui.

AD QVARTVM dicendũ, quòd ille qui hẽt ſciẽtiam in vniuerſali, propter paſſionẽ impeditur, ne poſſit ſub illa vniuerſali ſumere, & ad concluſionẽ peruenire; ſed aſſumit ſub alia vniuerſali, quã ſuggerit inclinatio paſſionis, & ſub ea concludit. vnde* Philoſo dicit in 7. Eth co. quod ſyllogiſmus incontinentis habet quatuor propoſitiones, duas vniuerſales, quarum vna eſt rõnis, puta nullam fornicationem eſſe committendam alia eſt paſſionis, puta delectationem eſſe ſectandam. Paſſio igitur ligat rationem ne aſſumat & concludat ſub prima: vnde ea durante aſſumit & concludit ſub ſecunda.

AD QVINTVM dicendum ꝙ ſicut ebrius quãq; proferre poteſt verba ſignificantia profundas ſententias, quas tamen mente non poteſt diiudicare ꝙ ebrietate prohibetur ita in paſſione exiſtens etſi ore proferat ac hoc nõ eſſe faciendum, tamen interius hoc animo ſentit, quod ſit faciendum, vt dicitur in 7* Ethic.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum, quod eſt ex paſſione, debeat dici ex infirmitate.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr ꝙ peccatũ quod eſt ex paſſione non debeat dici ex infirmitate, paſſio enim eſt quidam vehemens motus appetitus ſenſitiui, vt* dictũ eſt vehementia aũt motus magis arguit fortitudinem quàm infirmitatem. ergo peccatum quod eſt ex paſſione, non debet dici ex infirmitate

¶ 2 Præterea, infirmitas hominis maximè attenditur ſm illud quod eſt in eo fragilius hoc aũt eſt caro. vnde dicitur in Pſalm. 77 Recordatus eſt, quia caro ſunt. ergo magis debet dici peccatum ex infirmitate, quod eſt ex aliquo corporis defectu, quàm quod eſt ex animæ paſſione.

¶ 3 Præterea, Ad ea non videtur homo eſſe infirmus, quæ eius voluntati ſubduntur, ſed facere vel non facere ea ad quæ paſſio inclinat, hominis voluntati ſubditur ſecundũ illud Geneſ. 4 Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. ergo peccatum quod eſt ex paſſione, non eſt ex infirmitate.

SED CONTRA eſt, quod* Tullius in 4. lib. de Tuſc. qõnib paſſiones animæ ægritudines vocat. ægritudines aũt alio nomine infirmitates dicuntur. ergo peccatum, quod eſt ex paſſione, debet dici ex infirmitate.

RESPONDEO dicendum, ꝙ cauſa peccati propria eſt ex parte aĩæ, in qua principaliter eſt peccatum, poteſt aũt dici infirmitas in aĩa ad ſimilitudinem infirmitatis corporis. dr aũt corpus hominis eſſe infirmum, qñ debilitatur vel impeditur in executione propriæ operationis propter aliquam inordinationem partium corporis, ita ſ. ꝙ humores & membra hominis non ſubdãtur virtuti regitiuæ & motiuæ corporis. vnde & membrum dicitur eſſe infirmum, quando non poteſt perficere operationem membri ſani, ſicut oculus quando non poteſt clarè videre, vt* dicit Philoſo. in 10. de hiſtorijs animalium. vnde & infirmitas animæ dicitur, quando impeditur anima in propria operatione propter inordinationem partium ipſius ſicut autem partes corporis dicuntur eſſe inordinatæ, quando non ſequuntur ordinẽ naturæ, ita & partes animæ dicuntur eſſe inordinatæ, qñ non ſubduntur ordini rationis, ratio enim eſt vis regitiua partium animæ. Sic ergo quando extra ordinem rationis vis concupiſcibilis aut iraſcibilis aliqua paſſione afficitur, & per hoc impedimentum præſtatur modo prædicto debitæ actioni hominis, dr peccatum eſſe ex infirmitate. vnde &* Philoſophus in 7 Ethi comparat incontinentem

li 7.Eth.c. 2.in prin. to.5.

li 7 Eth.c. 3.to 5.

q.76.arti.1.

art.præc.

li.7.eth.c. 3.to 5.

li.7.eth.c. 3 à medio to.5.

417

Infr.q 85. art 3.ad 4. & 2 di.22. q 2.arti.2. ad 5 & in ex li ſi.& 4.diſt.19.q. 1.art.3.q. 2.ad 2.& ma q 3 ar. 8.ad 5.& ar 9 ro.11. & 12 cor. & Pſal. 9. co.3

*art.1.huius quæſt.

lib 4.in 3. ſol à prin. lib & ſequẽtibus.

lib.10.c.1. no procul à prin.to.4.

continentem paralytico, cuius partes mouentur in cõtrarium eius quod ipſe diſponit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut quãto fuerit motus fortior in corpore præter ordinem naturæ, tanto eſt maior infirmitas, ita quanto fuerit motus fortior paſſionis præter ordinem rationis, tanto eſt maior infirmitas animæ.

AD SECVNDVM dicendum, quòd peccatũ principaliter conſiſtit in actu voluntatis, qui non impeditur per corporis infirmitatem, poteſt enim qui eſt corpore infirmus, promptam habere voluntatem ad aliquid faciendum; impeditur autem per paſſionẽ, vt * ſupra dictum eſt. vnde cum dicitur peccatum eſſe ex infirmitate, magis eſt referendum ad infirmitatem animæ, quàm ad infirmitatẽ corporis. dicitur tamen etiam ipſa infirmitas animæ infirmitas carnis, inquantum ex conditione carnis paſſiones animæ inſurgunt in nobis, eo quòd appetitus ſenſitiuus eſt virtus vtens organo corporali.

ar. 1. huius quæſt.

AD TERTIVM dicendum, quòd in poteſtate quidem voluntatis eſt aſſentire, vel non aſſentire his, in quæ paſſio inclinat, & pro tãto dicitur noſter appetitus ſub nobis eſſe, ſed tamen ille aſſenſus vel diſſenſus voluntatis impeditur per paſſionem modo * prædicto.

In cor. art. & art. 1. & 2.

418

ARTICVLVS IIII.

Vtrum amor ſui ſit principium omnis peccati.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd amor ſui non ſit principium omnis pcti. Id. n. quod eſt ſecundum ſe bonum & debitũ nõ eſt ꝓpria cauſa peccati, ſed amor ſui eſt ſecundum ſe bonum & debitum. vñ præcipitur homini vt diligat proximum ſicut ſeipſum, Leuit. 19. ergo amor ſui non poteſt eſſe propria cauſa peccati.

Infra ar. 5. co. & q. 99. 84. ar. 2. ad 3. & 2. 2. q. 25. ar. 7. ad 1. & q. 153. ar. 5. ad 3. & 2. di. 42. q. 2. ar. 1. co. & mal. q. 8. art. 1. ad 19.

¶ 2 Præterea, Apoſtolus dicit Rom. 7. Occaſione autem accepta peccatũ per mãdatũ operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. vbi * glo. dicit, quòd bona eſt lex, quæ dũ cõcupiſcentiam prohibet, omnia mala prohibet, quod dicitur propter hoc, quia cõcupiſcentia eſt cauſa omnis peccati, ſed concupiſcentia eſt alia paſſio ab amore, vt † ſupra habitum eſt. ergo amor ſui non eſt cauſa omnis pcti.

* eſt Aug. de ſpiritu. & lit. c. 4. circa me. to 3.

¶ 3 Præterea, * Aug. ſuper illud Pſa. Incenſa igni & ſuffoſſa, dicit quod omne peccatum eſt ex amore male inflammante vel ex timore male humiliante. non ergo ſolus amor ſui eſt cauſa peccati.

† q. 23. ar. 4. & q. 30. ar. 2.

¶ 4 Præterea. Sicut homo peccat quandoque ꝓpter inordinatum ſui amorem, ita etiam quandoque peccat ꝓpter inordinatum amorem proximi. ergo amor ſui nõ eſt cauſa omnis peccati.

* Aug. in Pſa. 79 habetur i ſẽtentia c. 8.

SED CONTRA eſt, quod * Aug. dicit 14. de ciu. Dei, quòd amor ſui vſque ad contemptum Dei facit ciuitatẽ Babylonis. ſed per quodlibet pctm ptinet hõ ad ciuitatem Babylonis. ergo amor ſui eſt cauſa omnis peccati.

li. 14. de ciuit. Dei c. 28. & vlt. to 5.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * ſupra dictũ eſt, propria & per ſe cauſa peccati accipienda eſt ex parte conuerſionis ad commutabile bonum, ex qua quidẽ parte omnis actus peccati procedit ex aliquo inordinato appetitu alicuius temporalis boni. quod autem aliquis appetat inordinate aliquod temporale bonũ, procedit ex hoc, quòd inordinate amat ſeipſum, hoc n. eſt amare aliquẽ velle ei bonum. Vnde manifeſtum eſt, quòd inordinatus amor ſui eſt cauſa omnis peccati.

q. 75. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd amor ſui ordinatus eſt debitus & naturalis, ita tamen, quod velit ſibi bonum quod congruit, ſed amor ſui inordinatus, qui perducit ad contemptum Dei, ponitur eſſe cauſa peccati ſecundum * Aug.

li. 14. de ciui. Dei, ca. vlt. to. 5.

AD SECVNDVM dicendum, quod concupiſcẽtia qua aliquis appetit ſibi bonum, reducitur ad amorẽ ſui ſicut ad cauſam, vt iam * dictum eſt.

* 1 cor. ar.

AD TERTIVM dicendum quòd aliquis dicitur amare & illud bonum quod optat ſibi, & illum cui bonum optat. Amor igitur, ſm quod dicitur eius eſſe quod optatur, puta quod aliquis dicitur amare vinum vel pecuniã, recipit pro cauſa timorem, qui pertinet ad fugã mali, omne enim peccatũ q̃ venit vel ex inordinato appetitu alicuius boni, vel ex inordinata fuga alicuius mali, ſed vtrunq; horũ reducitur ad amorẽ ſui, propter hoc n. hõ vel appetit bona, vel fugit mala, quia amat ſeipſum.

AD QVARTVM dicendum, quòd amicus eſt quaſi alter ipſe, & ideo quòd peccatur propter amorem amici, videtur propter amorem ſui peccari.

ARTICVLVS V.

Vtrum conuenienter ponãtur cauſæ peccatorum concupiſcentiæ carnis, cõcupiſcẽtia oculorũ & ſuperbia vitæ. 419

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienter ponantur cauſæ peccatorum eſſe concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ, quia ſecundum Apoſtolum 1. ad Timoth. vlt. Radix omnium malorum eſt cupiditas, ſed ſuperbia vitæ ſub cupiditate non continetur, ergo non debet poni inter cauſas peccatorum.

Inf. q. 108. ar. 3. ad 4. & 2. di. 42. q. 2. artic. & mal. q. 8. ar. 1. ad 23.

¶ 2 Præterea, Concupiſcentia carnis maximè ex viſione oculorum excitatur, ſecundum illud Dani. 13. Species decepit te. ergo non debet diuidi concupiſcentia oculorum contra concupiſcentiam carnis.

¶ 3 Præterea, Concupiſcentia eſt delectabilis appetitus, vt * ſupra habitum eſt, delectationes autem contingunt non ſolum ſecundum viſum, ſed etiam ſecundum alios ſenſus. ergo deberet etiam poni concupiſcẽtia auditus & aliorum ſenſuum. q. 30. ar. 2.

¶ 4 Præterea, Sicut homo inducitur ad peccãdum ex inordinata concupiſcentia boni, ita etiam ex inordinata fuga mali, vt * dictum eſt. ſed nihil hic enumeratur pertinens ad fugam mali. ergo inſufficienter cauſæ peccatorum aſſignantur. ar. 4. ad 3.

SED CONTRA eſt quod dicitur 1. Ioan. 2. Omne quod eſt in mundo aut eſt cõcupiſcentia carnis aut eſt concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. In mundo autem dicitur aliquid eſſe propter peccatum. vnde & ibidem dicitur, quod totus mundus in maligno poſitus eſt. ergo prædicta tria ſunt cauſæ peccatorum.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut iã * dictũ eſt, inordinatus amor ſui eſt cauſa omnis peccati, in amore autem ſui includitur inordinatus appetitus boni, vnuſquiſque n. appetit bonũ ei quem amat. Vnde manifeſtum eſt, quòd inordinatus appetitus boni eſt cauſa omnis peccati. bonum autem dupliciter eſt obiectum ſenſibilis appetitus, vno quidem modo abſolutè, ſm quod eſt obiectum cõcupiſcibilis. Alio modo, ſub ratione ardui, prout eſt obiectum iraſcibilis, vt * ſupra dictum eſt. Eſt autem duplex concupiſcẽtia, ſicut ſupra habitum eſt. vna quidem naturalis, quæ eſt eorum, quibus natura corporis ſuſtentatur, ſiue quantum ad conſeruationem indiuidui, ſicut cibus & potus, & alia huiuſmodi, ſiue quantum ad conſeruationem ſpeciei, ſicut in venereis. & horũ inordinatus appetitus dicitur concupiſcentia carnis. Alia eſt concupiſcentia animalis, eorũ ſcilicet quæ per ſenſum carnis ſuſtentationem, aut delectationẽ nõ afferunt, ſed ſunt delectabilia ſm apprehenſionem imaginationis, aut alicuius huiuſmodi acceptionis, ſicut pecunia, ornatus veſtium & alia huiuſmodi. & hæc quidem animalis concupiſcentia vocatur concupiſcentia oculorum, ſiue intelligatur concupiſcentia oculi, id eſt ipſius viſionis, quæ fit per oculos, vt referatur ad curioſitatem, ſecundũ quod * Aug. exponit in 10. Confeſſ. ſiue referatur ad concupiſcentiam rerum quæ exterius oculis proponuntur, vt referatur ad cupiditatem, ſm quod ab alijs exponitur. Appetitus autem inordinatus boni ardui pertinet ad ſuperbiam vitæ. nã ſuperbia eſt appetitus inordinatus excellentiæ, vt * inferius dicetur. Et ſic patet, qd ad iſta tria reduci poſſunt oẽs paſſiones, q̃ ſunt capita pctĩ, nam ad duo prima reducuntur omnes paſſiones cõcupiſcibilis, ad tertiũ autem omnes paſſiones iraſcibilis, quod ideo nõ diui-

* ar. 1 huius quæſt.

q. 23. ar. 2. & qõ. 30. art. 3.

l. 10 cõf. c. 35 parũ a prin.

q. 84 ar. 2. & 22. q. 162 ar. 1.

diuiditur in duo, quia omnes paſſiones iraſcibilis naturaliter conformantur concupiſcentiæ animali.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſecundum quod cupiditas importat vniuerſaliter appetitum cuiuslibet boni, ſic etiam ſuperbia vitæ continetur ſub cupiditate quomodo autem cupiditas ſecundum quod eſt ſpeciale vitium, quod auaritia nominatur, ſit radix omnium peccatorum,* infra dicetur. q. 84 ar. 1.

AD SECVNDVM dicendũ, quod concupiſcentia oculorum nõ dr̃ hic concupiſcentia omnium rerũ, quæ videri oculis poſſunt, ſed ſolum earum in quibus nõ quærit̃ delectatio carnis, quæ eſt ſm tactũ, ſed ſolũ delectatio oculi, id eſt cuiuſcunq; apprehenſiuæ virtutis.

AD TERTIVM dicẽdum, quod ſenſus viſus eſt excellentior inter oẽs alios ſenſus, & ad plura ſe extendens, ut dicitur in 1.* Metaph. & ideo nomen eius transfertur ad omnes alios ſenſus, & ẽt ad oẽs interiores apprehenſiones, ut * Aug dicit in li. de verbis Domini. li. 1. Meta. circa prĩ. to 3. * Ser 33 à med. to 10

AD QVARTVM dicendum quod fuga mali cauſatur ex appetitu boni, ut ſupra dictũ eſt: & ideo ponuntur ſolum paſſiones inclinantes ad bonum, tanquam cauſæ earum, quæ faciunt inordinatè fugam mali.

420

ARTICVLVS VI

Vtrum peccatum alleuietur propter paſsionem.

AD SEXTVM ſic procedit̃ur. Videt̃, quod peccatũ non alleuietur propter paſſionem. Augmentum enim cauſæ auget effectum, ſi n. calidum diſſoluit, magis calidum magis diſſoluit, ſed paſſio eſt cauſa peccati, ut* habitum eſt, ergo quãto eſt intẽſior paſſio tãto eſt maius pc̃tm̃. paſſio igit̃ non minuit peccatũ, ſed auget. ſupr. q. 23 ar. 3 ad 3 & q. 47. ar 2 cor. et veri. q. 26. ar. 7 eſma. q. 3. ar 11. *ar. præce.

¶ 2 Præterea Sicut ſe habet paſſio bona ad meritum, ita ſe habet mala paſſio ad peccatum, ſed bona paſſio auget meritũ, tãto. n. aliquis magis videtur mereri, quãto ex maiori miſericordia pauperi ſubuenit ergo et mala paſſio magis aggrauat peccatum quam alleuiet.

¶ 3 Præterea, Quanto intentiori voluntate aliquis facit peccatum, tanto grauius uidetur peccare, ſed paſſio impellens voluntatem facit eam vehementius ferri in actum peccati ergo paſſio aggrauat peccatum.

SED CONTRA, Paſſio ipſa concupiſcentiæ vocatur tentatio carnis, ſed quanto aliquis maiori tentatione proſternitur, tanto minus peccat, ut patet per Aug. ergo paſſio diminuit peccatum. Tnuitur li. 14. de ciui Dei, ca 12. in fine, t 5

RESPONDEO dicendũ, quod peccatum eſſentialiter conſiſtit in actu liber. arb. quod eſt facultas voluntatis & rationis, paſſio autem eſt motus appetitus ſenſitiui, appetitus autem ſenſitiuus põt ſe habere ad lib. arbit. & antecedenter & conſequenter. Antecedenter quidẽ ſecundum quod paſſio appetitus ſenſitiui trahit vel inclinat rõnem, vel uoluntatem, ut* ſupra dictũ eſt. Conſequenter autem ſecundum quod motus ſuperiorum virium, ſi ſint vehementes, redundant in inferiores, non n. põt uoluntas intensè moueri in aliquid quin excitetur aliqua paſſio in appetitu ſenſitiuo. Si igitur accipiatur paſſio ſm quod præcedit actum peccati, ſic neceſſe eſt quod diminuat peccatum. actus enim intantũ eſt peccatum, inquantum eſt uoluntarium & in nobis exiſtens. eſſe autem aliquid in nobis dicitur per rationẽ & uoluntatem, vnde quanto ratio & voluntas ex ſe aliquid agunt non ex impulſu paſſionis, magis eſt voluntariũ & in nobis exiſtẽs, & ſm hoc paſſio minuit peccatũ, inquantum minuit voluntariũ, paſſio aũt conſequens non diminuit peccatũ, ſed magis auget vel potius eſt ſignũ magnitudinis eius, inquantum ſcilicet demonſtrat intenſionem voluntatis ad actum peccati, & ſic verum eſt quod quanto aliquis maiori libidine vel concupiſcentia peccat tanto magis peccat. art. 1. & 2. huius q. & q 10. ar. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod paſſio eſt cauſa peccati ex parte conuerſionis, grauitas autem peccati magis attenditur ex parte auerſionis, quæ quidem ex conuerſione ſequitur per accidens, id eſt præter intentionem peccantis, cauſę autem per accidens augmentatæ non augmentant effectus, ſed ſolum cauſæ per ſe.

AD SECVNDVM dicendum, quod bona paſſio conſequens iudicium rationis augmentat meritum, ſi autem præcedat (vt ſcilicet homo magis ex paſſione, quàm ex iudicio rationis moueatur ad bene agendum) talis paſſio diminuit bonitatem & laudem actus.

AD TERTIVM dicendum, quod etſi motus voluntatis ſit intenſior ex paſſione incitatus, non tñ ita eſt uoluntatis proprius, ſicut ſi ſola rõne moueret̃ ad peccãdũ.

ARTICVLVS VII. 421

Vtrum paſsio totaliter excuſet à peccato.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Vr̃, quòd paſſio totaliter excuſet a peccato. Quicquid n. cauſat inuoluntarium, excuſat totaliter à peccato, ſed concupiſcentia carnis quæ eſt quædam paſſio cauſat inuoluntarium ſecundum illud Gal. 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ut non quæcunque vultis, illa faciatis ergo paſſio totaliter excuſat a peccato. Inf. arti. 8. ad 5. & mal. q. 3. art. 10. cor.

¶ 2 Præterea. Paſſio cauſat ignorantiã quãdam in particulari, vt dictum eſt, ſed ignorantia particularis totaliter excuſat à peccato ſicut* ſupra habitum eſt, ergo paſſio totaliter excuſat à peccato. ar. 2 huius q. & q 76. ar. 3.

¶ 3 Præterea, Infirmitas animæ grauior eſt quàm infirmitas corporis, ſed infirmitas corporis totaliter excuſat à peccato. vt patet in phreneticis ergo multo magis paſſio, quæ eſt infirmitas animæ.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus Rom. 7 uocat paſſiones peccatorum non niſi quia peccata cauſant, quod non eſſet ſi à peccato totaliter excuſant.

RESPONDEO dicendum, quod ſm hoc ſolum actus aliquis, qui de genere ſuo eſt malus, totaliter à peccato excuſatur, quod totaliter inuoluntarius reddit̃, vñ ſi ſit talis paſſio, quæ totaliter inuolũtarium reddat actum ſequentem, totaliter a peccato excuſat, alioquin non totaliter. Circa quod duo cõſiderãda vidẽt̃. Primo quidẽ, quod aliquid põt eẽ voluntariũ vel ſm ſe, ſicut quãdo uolũtas directè in ipſum fertur, vel ſm ſuam cauſam, quãdo uoluntas fertur in cauſam & non in effectũ, ut patet in eo, qui voluntarie inebriat̃, ex hoc n. quaſi volũtariũ ei imputat̃ quod per ebrietatẽ cõmittit. Sẽdo cõſiderãdũ eſt quod aliquid dicitur voluntarium directe vel indirecte, directè quidẽ id, in quod voluntas fert, indirectè aũt illud quod uoluntas potuit prohibere, ſed non prohibet. Sm hoc igit̃ diſtinguendũ eſt quia paſſio quãq; quidẽ eſt tanta, quod totaliter aufert vſum rõnis, ſicut patet in his, qui pp amore uel irã inſaniunt, & tunc ſi talis paſſio à principio fuerit voluntaria imputat̃ actus peccatũ, quia eſt uoluntarius in ſua cauſa ſicut ẽt de ebrietate dictũ eſt. Si uero cauſa non fuerit volũtaria, ſed naturalis, puta cũ aliquis ex ægritudine, vel aliqua huiuſmodi cauſa incidit in talem paſſionem, quæ totaliter aufert vſum rõnis, actus omnino redditur inuolũtarius & per conſequens totaliter à peccato excuſatur. Quãq; vero paſſio non eſt tanta, quod totaliter intercipiat vſum rationis, & tũc ratio poteſt paſſionem excludere, diuertendo ad alias cogitationes, vel impedire ne ſuum conſequatur effectum, quia membra non applicantur operi niſi per conſenſum rationis, ut* ſupra dictum eſt, vnde talis paſſio non totaliter excuſat à peccato. q. 15. ar. 4. & q. 17.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quod dr̃, Vt nõ quæcunq; vultis, illa faciatis, non eſt referẽdũ ad ea, quæ fiũt per exteriorẽ actũ, ſed ad interiorẽ concupiſcentiæ motũ, vellet enim homo nunquã concupiſcere malum, ſicut etiam exponitur id quod dicitur Ro. 7. Quod odi malum, illud facio. vel põt referri ad uoluntatem præcedentem paſſionem, ut patet in incontinentibus, qui contra ſuum propoſitum agunt propter ſuam concupiſcentiam.

AD SECVNDVM dicendum, quod ignorantia particularis quæ totaliter excuſat eſt ignorantia circũſtantiæ, quam quis non poteſt ſcire, debita diligentia adhibita, ſed paſſio cauſat ignorantiam iuris in particulari, dum impedit

dit applicationẽ cõis ſcientiæ ad particularẽ actũ, quam
in cor. ar. quidem paſſionem ratio repellere poteſt, vt * dictum eſt.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ infirmitas corporis eſt inuoluntaria eſſet aũt ſimile, ſi eſſet uoluntaria ſicut de
in cor. ar. ebrietate * dictũ eſt, quæ eſt quædā corporalis infirmitas.

ARTICVLVS VIII.

422 *Vtrum peccatũ quod eſt ex paſſione, poſſit eſſe mortale.*

Mal. q. 3. a. 11. 10 & 3 eth. lec. 17. AD OCTAVVM ſic proceditur. Vr, ꝙ peccatum, quod eſt ex paſſione, non poſſit eſſe mortale ... veniale n. pec. atu diuidit̃ contra mortale, ſed peccatũ qđ eſt ex infirmitate, eſt ueniale, cũ habeat in ſe cauſam ueniæ. cùm igitur peccatum qđ eſt ex paſſione, ſit ex infirmitate, videtur ꝙ non poſſit eſſe mortale.

¶ 2 Præterea, Cā non eſt potior effectu, ſed paſſio non poteſt eſſe peccatum mortale, non enim in ſenſualitate eſt
q. 74. ar. 4. peccatum mortale, vt * ſuprà habitum eſt ergo peccatũ, quod eſt ex paſſione non poteſt eſſe mortale.

art. 1. & 2. huius q. ¶ 3 Præterea, Paſſio abducit a rõne, ut ex * dictis patet, ſed rõnis eſt conuerti ad Deum uel auerti à Deo, in quo conſiſtit ratio peccati mortalis. peccatum ergo, qđ eſt ex paſſione non poteſt eſſe mortale.

SED CONTRA eſt, quòd Apoſtolus dicit Ro 7. ꝙ paſſiones peccatorum operantur in membris noſtris ad fructificandum morti hoc autem eſt proprium mortalis peccati, ꝙ fructificet morti ergo peccatum, quod eſt ex paſſione poteſt eſſe mortale.

q. 72. ar. 5. RESPONDEO dicendum, ꝙ peccatũ mortale, vt * ſupra dictũ eſt, conſiſtit in auerſione ab vltimo fine, q eſt Deus quæ quidẽ auerſio pertinet ad rõnẽ deliberantẽ, cuius ẽt eſt ordinare in finẽ hoc igit̃ ſolummodo poteſt contingere ꝙ inclinatio animæ in aliquid qđ cõtrariatur vltimo fini, non ſit peccatũ mortale, quia rõ deliberans non põt occurrere, qđ contingit in ſubitis motibus. Cũm aũt ex paſſione aliquis procedit ad actũ peccati ue ad conſenſum deliberatum, hoc non fit ſubito vñ ratio deliberans põt hic occurrere, poteſt enim excludere
ar 7. huius queſt. vel ſaltẽ impedire paſſionem ut * dictũ eſt vñ ſi non occurrat, eſt peccatum mortale, ſicut videmus, ꝙ multa homicidia & multa adulteria per paſſionẽ committuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ veniale dicitur tripliciter. Vno modo, ex cauſa, quia ſ. habet aliquam cauſam veniæ, quæ diminuit peccatum, & ſic peccatum ... dicitur veniale. Alio modo ... ſicut ... per pœnitentiam fit ueniale ... eſt veniale ... ur. Tertio modo dicitur ueniale ex genere, ſicut ... otioſum. & hoc ſolum ueniale opponitur mortali, obiectio autem procedit de primo.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ paſſio, eſt cauſa peccati ex parte conuerſionis. Quod autẽ ſit mortale, eſt ex parte auerſionis, quę per accidens ſequitur ad conuer-
ar. 6. ad 1. ſionem, ut * dictum eſt, vnde ratio non ſequitur.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio non ſemper in ſuo actu totaliter a paſſione impeditur, vñ remanet ei liberum arbitriũ, ut poſſit auerti, uel conuerti ad Deũ. ſi autem totaliter tolleretur vſus rationis, iam non eſſet peccatum nec mortale nec veniale.

QVAESTIO LXXVIII.

De cauſa peccati, quæ eſt malitia, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſa peccati, quę eſt ex parte uoluntatis, quæ dicitur malitia. ¶ Et circa hoc quærunt quatuor.

¶ Primo, vtrum aliquis poſſit ex certa malitia, ſeu induſtria peccare.

¶ Secundo, vtrum quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

¶ Tertio, vtrum quicunque peccat ex certa malitia, peccaret ex habitu.

¶ Quartò, vtrum ille qui peccat ex certa malitia, grauius peccet, quam ille, qui peccat ex paſſione.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliquis peccet ex certa malitia. 423

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr, quòd nullus peccet ex induſtria ſiue ex certa malitia. Ignorantia n. opponitur induſtriæ ſeu certæ malitię, ſed omnis malus eſt ignorans ſm * Philoſophum, & Pro uerb 14 dicitur, Errant qui operantur malum, ergo nullus peccat ex certa malitia. 2. 2. q. 16. ar 2. corp & 3. q 83 ar 4. corp & 3. diſt 7. q. 1. ar. 2 co. & mal. q. 2. art. 8. ad 4. & q. 3 art. 2. & 10. & arti 14 cor. & ad 7. & 8. & ad Ro. 2. lect. 1. corp. 3.

¶ 2 Præterea, † Dion. dicit 4. ca. de diui no. ꝙ nullus intendens ad malum operatur, ſed hoc videtur eſſe peccare ex malitia, intendere malum in peccando quod n. eſt præter intentionem eſt quaſi per accidens & non denominat actum. ergo nullus ex malitia peccat.

¶ 3 Præterea, Malitia ipſa peccatum eſt. ſi igitur malitia ſit cauſa peccati, ſequetur, quòd peccatum ſit cauſa peccati in infinitum, quod eſt inconueniẽs. nullus igitur ex malitia peccat.

SED CONTRA eſt quod dr̃ Iob 34. Quaſi de induſtria receſſerunt à Deo, & vias eius intelligere noluerunt. ſed recedere à Deo eſt peccare; ergo aliqui peccant ex induſtria ſeu ex certa malitia. * li. 3 eth. ca. 1. med. tom. 5

RESPONDEO dicendum, ꝙ homo ſicut & quælibet alia res naturaliter habet appetitũ boni, vñ ꝙ ad malum eius appetitus declinet, contingit ex aliqua corruptione, ſeu inordinatione in aliquo principiorũ hominis, ſic. n. in actionib. rerũ naturaliũ peccatũ inuenit̃. pricipia aũt humanorũ actuum ſunt intellectus & appetitus tam rõnalis, qui dr̃ uoluntas, q̃ ſenſitiuus. Peccatum igitur humanis actib contingit quandoq; ſicut ex defectu intellectu puta cùm aliquis per ignorantiam peccat, & ex defectu appetitus ſenſitiui, ſicut cùm aliquis ex paſſione peccat ... defectu volũtatis, q eſt inordinatio ipſius ... inordinata ... bonum ma gis amat ... aliqui ... detrimentum in bono ... amat ad h ... magis amato, ſicut cũ homo vult pati abſciſionẽ membri et ſcienter, ut conſeruet uitã, quã magis amat Ita per hũc modum ſi aliqua inordinata uoluntas aliquod bonũ tpale plus amat (puta diuitias vel ptatem) q̃ ordinem rõnis, vel legis diuinæ uel charitate Dei, vel aliquid hmõi; ſequitur ꝙ velit diſpendium pati in aliquo ſpualium bonorum ut potiatur aliquo tpali bono. nihil autem eſt aliud malum q̃ priuatio alicuius boni, & ſm hoc aliquis vult aliquod malum ſpũale, quod eſt malum ſimpliciter, per quod bonũ ſpi ... vt bono tẽporali potiatur. Vnde dicitur ex certa malitia vel induſtria peccare quaſi ſcienter malum ... 4 illius paulo à prin. & de clinando ad finem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ignorantia quandoque quidem excludit ſcientiam qua aliquis ſimpliciter ſcit hoc eſſe malũ quod agitur, & tunc dicitur ex ignorantia peccare quandoq; autem excludit ſcientiam, qua homo ſcit hoc nunc eſſe malum, ſicut cùm ex paſſione peccatur quandoque autem excludit ſcientiam, qua aliquis ſcit hoc malum non ſuſtinendum eſſe propter conſecutionem illius boni, ſcit tñ ſimpliciter hoc eſſe malũ, & ſic dicitur ignorans qui ex certa malitia peccat.

AD SECVNDVM dicendũ ꝙ malũ non põt eſſe ſm ſe intentum ab aliquo poteſt tñ eſſe intentũ ad vitandum aliud malũ, vel ad cõſequendum aliud bonũ, vt * dictum eſt & in tali caſu aliquis eligeret conſequi bonum per ſe intentum abſq; hoc, ꝙ pateretur detrimentum alterius boni, ſicut aliquis laſciuus vellet frui delectatione abſq; offenſa Dei ſed duob. propoſitis magis vult peccãdo incurrere offenſam Dei, q̃ delectatione priuetur. in cor. ar.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ malitia, ex qua aliqs dicitur peccare, poteſt intelligi malitia habitualis, ſecundum quod habitus malus a * Philoſopho nominatur malitia, ſicut habitus bonus nominatur virtus & ſecundum hoc aliqui dicit ex malitia peccare, quia peccat ex inclinatione habitus. poteſt etiã intelligi malitia actualis, ſiue ipſa mali electio malitia nominetur, & ſic di aliquis lib. 3. eth. c. 1 tom. 5.

ex malitia peccare in quantum ex mali electione peccat ſiue et malitia dicatur a'iqua precedens culpa, ex qua oritur ſubſequens culpa. ſicut cum aliquis impugnat fraternam gratiam ex inuidia, & tunc idem non eſt cauſa ſuiipſius, ſed actus interior eſt cauſa actus exterioris, & vnum peccatum eſt cauſa alterius, nō tamen in infinitū quia eſt deuenire ad aliquod primum peccatum, quod nō cauſat ex aliquo priori pctō, vt ex* ſupradictis patet.

q. 75. ar. 4.

424

ARTICVLVS II.

Vtrū quicūq; peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

Infr. ar. 3. & Ro. 1 le. 8. cap. 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr ꝙ non omnis, qui peccat ex habitu, peccet ex certa malitia. Peccatum enim quod eſt ex certa malitia, videtur eſſe grauiſſimum. ſed quandoq; homo aliquod leue peccatum committit ex habitu, ſicut cum dicit uerbum o'ioſum. non ergo omne peccatum quod eſt ex habitu, eſt ex certa malitia.

lib. 3. ethi. ca. 1. & 2. to. 5.

¶ 2 Præterea. Actus ex habitu procedentes ſunt ſimiles act b. ex qb. habitus generantur, vt dicitur in 2.* Eth. ſed actus p̄cedētes habitū uitioſum nō sūt ex certa malitia. ergo et pctā, q̄ sūt ex habitu, nō sūt ex certa malitia.

¶ 3 Præterea, In his, quæ aliquis ex certa malitia committit, gaudet poſtq̄ cōmiſit, ſecundum illud Prouerb. 2. Qui lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis. & hoc ideo, quia unicuique eſt delectabile cū conſequitur id quod intendit, & qui operatur quod eſt ei quodammodo connaturale ſecundum habitum, ſed illi qui peccant ex habitu, poſt peccatum commiſſum dolent pœnitudine n. replentur praui. id eſt, habentes habitum vitioſum, vt dicitur in 9.* Eth. ergo peccata quæ ſunt ex habitu, non ſunt ex certa malitia.

li. 9. eth. c. 4. declinādo ad fin. to. 5.

SED CONTRA, Peccatum e[illegible] dicitur eſſe [illegible]tione mali [illegible]gibile [illegible]tur pe[illegible], vt dicitur [illegible]itu virtuoſo. ergo peccatū quod eſt ex [illegible], eſt ex certa malitia.

Lib. 6. eth. ca. 2. to. 5.

RESPONDEO dicendū, quod non eſt idem peccare habentem habitum, & peccare ex habitu. Vti. n. habitu non eſt neceſſarium, ſed ſubiacet voluntati habentis, unde & habitus diffinitur eſſe, quo quis vtitur cum uoluerit. & ideo ſicut poteſt contingere, quòd aliquis habēs habitum uitioſum, prorumpat in actum uirtuti[illegible] quod ratio non to[illegible]rumpitur per malum [illegible]tum, ſed aliquid [illegible]um manet, ex quo pro[illegible] quòd pecca[illegible]tur de genere bonorum, et pōt conti[illegible] qui habēs habitū uitio[illegible] interdum [illegible]tur, ſed ex paſſione inſurgente, uel etiam ex ignorantia, ſed quandocunque vtit habitu vitioſo, neceſſe eſt quod ex certa malitia peccet, quia vnicuique habenti habitum eſt per ſe diligibile id, quod eſt ei conueniens ſecundum proprium habitum, quia ſic ſit ei quodammodo connaturale, ſecundum q[illegible] conſuetudo & habitus uertitur in naturam. hoc autem quod eſt alicui conueniens ſecūdum habitum vitioſum eſt id quod excludit bonum ſpiritu[illegible]; ex quo ſequitur quòd homo eligat [illegible]lum ſpiritu[illegible]t adipiſcatur bonum, quod eſt ei ſecundum habitum conueniens, & hoc eſt ex certa malitia peccare. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quod peccata venialia non excludūt bonum ſpirituale, quod eſt gratia Dei, vel charitas, vnde non dicuntur mala ſimpliciter, ſed ſecū dum quid, & propter hoc nec habitus ipſorum poſſunt dici ſimpliciter mali, ſed ſecundum quid.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ actus qui procedunt ex habitibus, ſunt ſimiles ſecundum ſpeciem actibus, ex quibus habitibus generantur, differunt tamen ab eis ſicut perfectum ab imperfecto, & talis eſt differentia peccati, quod committitur ex certa malitia ad peccatum, quod committitur ex aliqua paſſione.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ille, qui peccat ex habitu, ſemper gaudet de hoc, quòd ex habitu operatur quādiu habitu vtitur, ſed quia pōt habitu non vti, ſed per rōnē, quę nō eſt totaliter corrupta aliquid aliud meditari, pōt cōtingere, ꝙ nō utēs habitu doleat de hoc, qd̄ p habitū cōmiſit. plerunque tn̄ tales pœnitent de pctō, non quia eis peccatum ſecundum ſe diſpliceat, ſed propter aliquod incommodum, quod ex peccato incurrunt.

ARTICVLVS III.

425

Vtrū ille, qui peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

Sup. ar. 2. & Ro. 1. le. 8. cor. 3.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu. Dicit enim * Philo in 5. Eth. quod non eſt cuiuſlibet iniuſta facere, qualiter iniuſtus facit, ſ. ex electione, ſed ſolum habentis habitum, ſed peccare ex certa malitia eſt peccare ex electione mali, ut † dictum eſt ergo peccare ex certa malitia non eſt niſi habentis habitum.

* li. 5. eth. c. 9. a med. † ar. 1. huius quæſt. * lib. 1. c. 3. circa finē, to. 4.

¶ 2 Præterea, * Origenes dicit in 1. Periarchon, quòd nō ad ſubitū quis euacuatur, aut deficit, ſed paulatim p partes deſluere neceſſe eſt. ſed maximus defluxus eſſe vt aliquis ex certa malitia peccet, ergo non ſtatim a principio, ſed p multā conſuetudinē, ex qua habitus generari poteſt, aliqs ad hoc deuenit, vt ex certa malitia peccet.

¶ 3 Præterea, Qn̄cunque aliquis ex certa malitia peccat, oportet ꝙ ipſa uoluntas de ſe inclinetur ad malum, qd̄ eligit, ſed ex natura potentiæ non inclinatur hō ad malū, ſed magis ad bonū. ergo oportet ſi eligit malū, ꝙ hoc ſit ex aliquo ſuperueniente, qd̄ eſt paſſio vel habitus, ſed qn̄ aliq peccat ex paſſione, nō peccat ex certa malitia, ſed ex infirmitate, vt * dictū eſt ergo quācūq; aliquis peccat ex certa malitia, oportet quod peccet ex habitu.

q. præcedenti ar. 3.

SED CONTRA, ſicut ſe habet habitus bonus ad electionem boni, ita habitus malus ad electionem mali, ſed quandoque aliquis non habens habitum virtutis eligit id quod eſt bonum ſecūdum virtutem ergo etiā quādoque aliquis non habens habitum vitioſum, poteſt eligere malum, quod eſt ex certa malitia peccare.

RESPONDEO dicendum. quod voluntas aliter ſe habet ad bo[illegible] aliter ad malum, ex natura n. ſuæ potentiæ incli[illegible] bonum rationis ſicut ad propriū [illegible] unde & [illegible] peccatum dicit eſſe contra na[illegible] [illegible]od ergo in aliquod malum voluntas eligen[illegible]tur oportet quòd aliunde [illegible] Et quādo [illegible] contingit ex defectu rōni[illegible] aliquis [illegible] ignorantia peccat. Quāque aūt [illegible]etitus, ſenſitiui, ſicut cum peccat ex paſſ[illegible]ium horum eſt ex certa malitia peccare, ſed [illegible]um ex certa malitia aliquis peccat. quando ipſa uoluntas ex ſeipſa mouetur ad malum, quod poteſt contingere dupliciter. Vno quidem modo per hoc, quod homo habet aliquā diſpoſitionem corruptam inclinantem ad malū, ita ꝙ ſm̄ [illegible]llam diſpoſitionem ſit homini quaſi conueniens & ſimi[illegible] aliquod malum, & in hoc rōne cōuenientiæ tendit uo[illegible]ntas quaſi in bonū, quia vnūquodque ſecundum ſe tēdit in id quod ſibi eſt conueniens. talis autem diſpoſitio corrupta vel eſt aliquis habitus acquiſitus ex conſuetudine, quæ uertitur in naturam, vel eſt aliqua ægritudinalis habitudo ex parte corporis, ſicut aliquis habēs quaſdā naturales inclinationes ad aliqua peccata pp corruptionē naturæ in ipſo. Alio mō contingit, quod uoluntas per ſe tendit in aliquod malum per remotionem alicuius prohibentis, puta ſi aliquis prohibeat peccare, non quia peccatū ei ſecundum ſe diſpliceat, ſed propter ſpē vitæ æternę, uel propter timorem gehennæ, remota ſpe per deſperationem, vel timore per præſumptionem, ſequitur quod ex certa malitia quaſi abſque fręno peccet. Sic igitur patet, quòd peccatū, quod eſt ex certa malitia, ſemper præſupponit in homine aliquam inordinationē, quę tamen nō ſemper eſt habitus. vn̄ non eſt neceſſarium, ꝙ quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

AD PRIMVM ergo dicendum quod operari qualiter iniuſtus operatur nō ſolū ē operari iniuſta ex certa malitia,

malitia, ſed etiam delectabiliter & ſine graui renixu rationis, quod non eſt niſi eius, qui habet habitum.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ non ſtatim hoc aliquis labif, ꝙ ex certa malitia peccet: ſed pſupponit aliquid, quod tñ non ſemper eſt habitus, vt * dictum eſt. In cor. ar.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ illud per quod voluntas inclinatur ad malum, non ſemper habitus eſt, vel paſſio. ſed quiddam aliud, vt * dictum eſt. In cor. ar.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ non eſt ſimilis ratio de electione boni, & de electione mali: quia malum nunquam eſt ſine bono naturæ, ſed bonum poteſt eſſe ſine malo culpæ perfectæ.

ARTICVLVS IIII.

426 *Vtrum ille, qui peccat ex certa malitia, grauius peccet, quàm qui ex paſſione.*

AD QVARTVM ſic procedit ur. Videtur, ꝙ ille qui peccat ex certa malitia, nō peccet, grauius, ꝗ ille qui peccat ex paſſione. Ignorantia. n. excuſat peccatū uel in toto uel in parte: ſed maior eſt ignorātia in eo ꝙ peccat ex certa malitia, ꝗ in eo ꝙ peccat ex paſſione; nā ille qui peccat ex certa malitia, patit ignorantiā principij, quæ eſt maxima, vt * Philoſophus dicit in 7. Ethicor habet. n. malā exiſtimationē de fine, qui eſt principiū in operatiuis. ergo magis excuſatur à peccato qui peccat ex certa malitia, quàm ille ꝙ peccat ex paſſione.

Sup. q. 47. ar. 2. co. & 52 q3. 73. ar. 3. corp. & 2. di 7. q. 1. arti. 2. cor. fin. & m:l. q. 3. artic. 13. & quol 2 ar. 15. cor. * li 7 eth. c. 8. à med. tom. 5.

¶ 2 Præterea, Quanto aliquis habet maius impellens ad peccandum, tāto minus peccat, ſicut patet de eo, qui maiori impetu paſſionis deijcitur ī peccatum: ſed ille ꝙ peccat ex certa malitia, impellitur ab habitu, cuius eſt fortior impulſio, ꝗ paſſionis ergo ille qui peccat ex habitu, minus peccat, quàm ille qui peccat ex paſſione

¶ 3 Præterea, Peccare ex certa malitia eſt peccare ex electiōe mali: ſed ille ꝙ peccat ex paſſione, ēt eligit malū; ergo nō minus peccat, ꝗ ille qui peccat ex certa malitia.

SED CONTRA eſt, ꝙ peccatum quod ex induſtria cōmittitur, ex hoc ipſo grauiorem pœnam meret, ſm illud Iob 34. Quaſi impios percuſſit eos in loco videntium, qui quaſi de induſtria rec … : ſed pœna non … getur niſi propter grau … tu … ex hoc aggrauatur, quod … malitia.

R … O dicendum, ꝙ peccat … ex c … grauius peccato, qđ eſt … tri … ādem, quia cùm peccatū … paliter … nſiſtat, quanto motus peccati e … magis p … ati, tāto peccatum eſt grauius … teris parib. … ex certa malitia peccatur, motus peccati eſt magis pro … s voluntati, quę ex ſeipſa in malum mouetur, ꝗ quando ex paſſione peccatur, quaſi ex quodam extrinſeco impulſa ad peccandū. vnde peccatū ex hoc ipſo quod eſt ex malitia, aggrauatur, & tāto magis, quāto fuerit vehementior malitia: ex eo vero … eſt ex paſſione diminuitur tāto magis, quāto paſſio … rit magis vehemēs. Scdò, quia paſſio, quæ inclinat volūtatem ad peccandum, citò tranſit, & ſic homo citò redit ad bonum propoſitum pœnitēs de peccato: ſed habitus, quo homo ex malitia peccat, eſt qualitas permanens, & ideo qui ex malitia peccat, diutiunius peccat. vñ Philoſophus in 7. * Eth. comparat intemperatum, ꝗ peccat ex malitia, infirmo, qui continuè laborat, incontinentē autē qui peccat ex paſſione, ei qui laborat interpolatē Tertiò, quia ille, ꝗ peccat ex certa malitia, eſt malè diſpoſitus quantum ad ipſum finem, qui eſt principiū in operabilibus, & ſic eius defectus eſt periculoſior ꝗ eius, qui ex paſſione peccat, cuius propoſitū tendit in bonum finem, licet hoc propoſitum interrumpatur ad horam propter paſſionem Semper autē defectus principij eſt peſſimus. vnde manifeſtum eſt, ꝙ grauius eſt peccatum quod eſt ex malitia quàm quod eſt ex paſſione.

Lib. 7. eth. ca. 8. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ignorantia electionis de qua obiectio procedit, neque excuſat, neque diminuit peccatum, vt * ſuprà dictum eſt. vnde neque maior ignorantia talis facit eſſe minus peccatum. q. 76. ar. 4.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ impulſio quæ eſt ex paſſione, eſt quaſi ex exteriori defectu reſpectu voluntatis: ſed per habitum inclinatur volūtas quaſi ab interiori, vnde non eſt ſimilis ratio.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ aliud eſt peccare eligentem, & aliud peccare ex electione: ille. n. qui peccat paſſione, peccat quidem eligens, non tñ ex electione; quia electio non eſt in eo primum peccati principiū, ſed inducitur ex paſſione ad eligendam id, qđ extra paſſionem exiſtens non eligeret: ſed ille qui peccat ex certa malitia, ſecundum ſe eligit malum eo modo quo * dictū eſt: & ideo electio, quæ eſt in ipſo, eſt principium peccati, & propter hoc dicitur ex electione peccare. ar 2. & 3 huius qu.

QVAESTIO LXXIX.

De cauſis exteriorib. peccati, ī quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſis exterioribus peccati. Et primò, ex parte Dei. Secundò, ex parte diaboli Tertiò, ex parte hominis.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum Deus ſit cauſa peccati.

¶ Secundò, vtrum actus peccati ſit à Deo.

¶ Tertio, vtrum Deus ſit cauſa excæcationis & obdurationis.

¶ Quarto, vtrum hæc ordinentur ad ſalutem eorum, qui excæcantur, vel obdurantur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deus ſit cauſa peccati. 427

… MVM ſic procedit ur Videtur ꝙ Deus … peccati Dicit … lus Roma. 1. de … dit e … ium, vt … ꝙ Deus … untates eoru … vo … ue in malum: … quæ non co … narie cundum voluta … ad malum, eſt peccatum, ergo Deus hominibus eſt cauſa peccati.

In qō. 80. ar. 1 cor. & mal. q. 3. ar 1. … * eſt gl. Auguſt. in li. de natura et gratia. ca. 21. to. 5.

¶ 2 Præterea, Sap. 14. dicitur, Creaturæ Dei in odiū factæ ſunt, & in tentationē animæ hominū. ſed tētatio ſolet dici puocatio ad peccandum. cùm ergo creaturæ nō ſint factæ niſi à Deo (vt … habitū eſt) videt ꝙ … ſit cauſa peccati … ad peccandum.

p. p. q. 44 art. 1.

¶ 3 Præterea, Qui: q … eſt cauſa eſſe … Sed Deus eſt cauſa … peccati: er … Deus eſt cauſa peccati.

¶ 4 Præterea, Omne malum … ſed non repugnat diuinæ bonitati, ꝙ ipſe ſit cauſa mali pœnæ: de iſto. n. malo dicitur Iſa. 45. ꝙ Deus eſt creans malum. Et amos 3. Si eſt … m in ciuitate quod Deus non fecerit. ergo etiam di … bonitati non repugnat, quòd Deus ſit cauſa culpæ.

SED CONTRA, Sap. … dicitur, Nihil odiſti eorum, quæ feciſti. … autem Deus peccatum, ſecundum illud Sap. 14. O … Deo impius & impietas eius. ergo Deus non eſt cauſa peccati.

RESPONDEO dicend … mo duplici … cā peccati, uel ſui, uel alterius. … directè, inclinādo ſ. voluntatē ſuā, vel alterius ad peccādū. Alio modo … rectè, dum ſ. non retrahit aliquos a peccato. vñ Ezech. 3. ſpeculatori dr: Si nō dixeris ipſo, Morte morieris, ſanguinē eius de manu tua requiram. Deus aūt non pōt eſſe directè cā peccati, vel ſui, vel alterius: quia oē peccatū eſt per receſſum ab ordine ꝙ eſt in Deū, ſicut in finē. Deus autē omnia inclinat & conuertit in ſeipſum, ſicut in vltimum finē, ſicut * Diony. dicit 1. c de diuinis nom. vnde impoſſibile eſt, ꝙ ſit ſibi vel alijs cauſa diſcedendi ab ordine, qui eſt in ipſu n. vnde non poteſt directè eſſe cā peccati, ſimiliter etiam neque indirectè: contingit enim ꝙ Deus aliquibus non præbet auxilium ad cauendum

cap. … de … clinando ad …

peccata, q si præberet, non peccarent, ſed hoc totum facit ſm ordinem ſuæ ſapientiæ & iuſtitiæ. cùm ipſe ſit ſapientia & iuſtitia vnde non imputatur ei, q alius peccet ſicut cauſæ peccati: ſicut gubernator non dr cauſa ſubmerſionis nauis ex hoc, q non gubernat nauem, niſi qñ ſubtrahit gubernationem, potens & debens gubernare. Et ſic patet, q Deus nullo modo eſt cauſa peccati.

AD PRIMVM ergo dicendum, q quãtum ad uerba Apoſtoli, ex ipſo textu patet ſolutio: ſi .n. Deus tradit aliquos in reprobum ſenſum, iam ergo reprobum ſenſum habent ad faciendũ ea, quæ non conueniunt; dicitur ergo tradere eos in reprobum ſenſum, inquantum non prohibet eos, quin ſuum ſenſum reprobum ſequantur, ſicut dicimur exponere illos quos non tuemur. Qđ autem.* Auguſt. dicit in lib. de gratia & lib. arb. vñ ſumpta eſt gl. quòd Deus inclinat voluntates hominum in bonum & malum, ſic intelligendum eſt, q in bonum quidem directè inclinat uoluntatem: in malum autem, inquantum non prohibet, ſicut * dictum eſt, & tamen hoc etiam contingit ex merito præcedentis peccati.

Li. de natura & gra. c. 21. non ... à fi. ... 7. ... corp.

AD SECVNDVM dicendũ, q cùm dicitur, Creaturæ Dei factæ ſunt in odium & in tentationem animæ hominũ, hæc præpoſitio, In, non ponitur cauſaliter, ſed conſecutiuè non enim Deus fecit creaturas ad malũ hominum, ſed hoc conſecutum eſt propter inſipientiã hominum. vnde ſubditur, Et in muſcipulã pedib. inſipientium, qui ſcilicet per ſuam inſipientiam vtuntur creaturis ad aliud, quàm ad quod factæ ſunt.

AD TERTIVM dicendum, q effectus cãæ mediæ procedẽs ab ea, ſm quod ſubditur ordini cauſæ primæ, reducitur et in cãm primam ſed ſi proce... ...ia, ſm quod exit ordi... cauſæ primæ, nõ ... ...ni prim... ...iat ali... dñi, ...omi... Et ſimi... ...prę

428 cep... ...am.

... ...di... ...ponitur bon... ...qui ... ...tu... ...q; bono ſed cul... ...ordinis, qui e... Deum, vnde d... re... ...ur bonitati diuinæ, & propter hoc non eſt ſim... ...io de culpa & pœna.

Iuſtr. q. 80. art. 1. cor. & 1. diſt. 40. q. 4. ar. 2. et di. 42. q. 2. art. 1. & 2. d. tt. 37 q. 2. & di. 44 q. 1. art. 1. & 3. con. c. 162. & mal. q. 3 art. 2. & Ro. 11. le. 5. co. 4

ART... ...LVS II.

Vtru... ...i ſit à Deo.

AD SE... ...proceditur. Vid... ...actu... ...o. Dicit enim A... ...iuſtitiæ, q actus p... non ... ...tem quod à Deo eſt, ... aliqu... ...ti... ...on eſt à Deo.

¶ 2 ... ...mo non dici... ...e cã peccati, niſi quia homo ... cãã ds peccati, nu... ...m intendens ad malũ, oper... ...ut † Dio. dicit 4. c. d... ...o. ſed Deus non eſt cã ... ...c ... ...ergo D... ...on eſt cã actus peccat... ¶ 3 Præterea, Aliqui actus ... ...ſuam ſpeciem ſunt m... & peccata, ut ex † ſu... ...patet, ſed quicquid eſt ...uſa alicuius, eſt cauſa eius quo... ...enit ei ſm ſuam ſpeciem. ſi ergo D... ...er cauſa ... ...peccati, ſequeretur ...eſſet cauſa ... ſed hoc non eſt verum, vt *. ...um eſt, ergo ... ...n eſt cauſa actus peccati.

SED CON... ...ctus peccati eſt qdã motus li... ...ſed volun... ...t cã omnium motionum, ut † ...dicit 3. de tr... ...o volitas Dei eſt cã actus peccati.

RESPON D... dicendum, q actus peccati & eſt ...s & eſt actus, & ... ...troq; habet q ſit à Deo omne em ens quocunque modo ſit, oportet q deriuetur a primo ente, ut patet per * Dio. 5. ca. de di. no. omnis autẽ actio cauſatur ab aliquo exiſtente in actu, quia nihil agit niſi ſm quod eſt actu. omne autẽ ens actu reducitur in primum actum, ſcilicet Deum, ſicut in cauſam, qui eſt per ſuam eſſentiam actus, vnde relinquitur quod Deus ſit cauſa omnis actionis, inquantum eſt actio. ſed peccatum nominat ens & actionem cum quodam defectu. de-

...ſt. † ...c. 4 & ... in ſi. ... * c. ...q; ad m...

fectus autem ille eſt ex cã creata ſ. liber arbit. inquantũ deficit ab ordine primi agentis, ſ. Dei. vnde defectus iſte non reducitur in Deum ſicut in cauſam, ſed in lib. arbit. ſicut defectus claudicationis reducitur in tibiam curuã, ſicut in cauſam, non autem in uirtutem motiuam, à qua tñ cauſatur quicquid eſt motionis in claudicatione. & ſm hoc Deus eſt cã actus peccati. non eſt tñ cauſa peccati, quia nõ eſt cauſa huius quòd actus ſit cum defectu.

AD PRIMVM ergo dicendum, q Aug. nominat ibi rem id quod eſt res ſimpliciter, ſcilicet ſubſtantiã, ſic enim actus peccati non eſt res.

AD SECVNDVM dicendum, q in hominem ſicut in cãm reducitur non ſolũ actus, ſed etiam ipſe defectus, quia ſ. nõ ſubditur ei cui debet ſubdi, licet hoc ipſe nõ intẽdat principaliter, & ideo homo eſt cã peccati, ſed Deus ſic eſt cã actus, q nullo modo eſt cã defectus concomitantis actum, & ideo non eſt cauſa peccati.

AD TERTIVM dicendum, q ſicut * dictum eſt ſuprà, actus & habitus non recipiunt ſpeciẽ ex ipſa priuatione, in qua cõſiſtit ratio mali, ſed ex aliquo obiecto cui coniungitur talis priuatio, & ſic ipſe defectus, qui dicitur non eſſe à Deo, pertinet ad ſpeciem actus conſequenter, & non quaſi differentia ſpecifica. q. 72. ar. 1.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus ſit cauſa excæcationis & indurationis. 429

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr q Deus nõ ſit cauſa excæcationis & indurationis. Dicit em * Aug. lib. 83. quæſt. q Deus nõ eſt cauſa eius, q homo ſit deterior, ſed per excæcationem & obduratio- q. 23. ar. 3. nem fit homo deterior. ergo Deus non eſt cauſa excæca- & 2. 2 q. tionis & obdurationis. 15 art. 1 &

¶ 2 Præterea, Fulgentius dicit, q Deus non eſt vltor il- 1 diſt. 40. lius rei, cuius eſt actor, ſed Deus eſt ultor cordis obdu- q. 4. art. 2. rati, ſm illud Eccle. 3. Cor durum malè habebit in no- & 3 cõtra uiſſimo. ergo Deus non eſt cauſa obdurationis. ca. 162. &

¶ 3 Præterea, Idẽ effectus non attribuitur cauſis con- veri. q. 24. trarijs, ſed cauſ... ...cationis dr eſſe malitia hominis, ar. 10. cor. ſm illud ... ...uit enim eos malitia eo... et & Io. 1 le. ... ...2. ad Corinth. 4 Deus ... ſe 6. co. 2. & ...ſu... ...fidelium, quæ quidem cauſæ Ro. 1. lect. ...e contrariæ Deo. ergo Deus ... cauſa ex- 7 co 4. & ...& obdurationis. ca. 9. le. 3.

...CONTRA eſt, quod ... ...r po co 7. & 1. ...s, & aures eius aggra... ...itur, Co. 4 co. 2 Cuius vult miſeretur, & quem ... fin.

RESPONDEO dicendu... ...o & obd... ratio duo importãt. Quorũ unũ ... motus animi hu... ...m inhærentis malo & auerſi à ... lumine. & ... ad hoc Deus non eſt cã ...cationis & obdurationis, ſi cut non eſt cã peccati. ...ud aũt eſt ſubtractio gratiæ, ...a ſequitur. q mens diuinitus nõ illuminetur ad rectè ...dum, & cor hominis non emolliatur ad rectè ui... quantũ ad hoc Deus eſt cã excæcationis & obdurationis. Eſt aũt conſiderandum, q Deus eſt cauſa vniuerſalis illuminationis animarum, ſm illud Io. 1. Erat lux vera, quę illuminat oẽm hominem uenientẽ in hunc mundum, ſicut ſol eſt vniuerſalis cã illuminationis corporum, aliter tñ & aliter. Nam ſol agit illuminando per neceſſitatẽ naturæ, Deus aũt agit voluntariè per ordinẽ ſuæ ſapientiæ. Sol autẽ, licet quantum eſt de ſe, oia corpora illuminet, ſi quod tñ impedimentũ inueniat in aliquo corpore, relinquit illud tenebroſum, ſicut patet de domo, cuius feneſtræ ſunt clauſę, ſed tñ illius obſcurationis nullo modo cã eſt ſol, non em ſuo iudicio agit vt lumen interius non immittat, ſed cã eius eſt ſolũ ille qui claudit feneſtram Deus aũt proprio iudicio lumen gratiæ non immittit illis, in quib. obſtaculũ inuenit. vnde cã ſubtractionis gratiæ eſt non ſolum ille, qui ponit obſtaculum gratiæ, ſed et Deus, qui ſuo iudicio gratiam non apponit. & per hunc modum Deus eſt cã excæcationis & aggrauationis aurium, & obdurationis cordis, quæ qdã dicta ...

diſtinguuntur ſm effectus gratiæ, quæ & perficit intellectũ dono ſapientię, & affectũ emollit igne charitatis. Et quia ad cognitionẽ intellectus maximè deſeruiũt duo ſenſus, ſ. viſus & auditus, quorũ vnus deſeruit inuẽtioni, ſ. viſus, alius diſciplinæ, ſcilicet auditus: iõ quantũ ad viſum ponitur excæcatio, quantũ ad auditũ, aurium aggrauatio, quantum ad affectum, obduratio.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ cum excæcatio & induratio ex parte ſubtractionis gratiæ ſint quædam pœnæ, ex hac parte eis hõ non fit deterior, ſed deterior factus per culpã, hæc incurrit, ſicut & cæteras pœnas.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de obduratione ſecundum quod eſt culpa.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ malitia eſt cauſa excæcationis meritoria, ſicut culpa eſt cauſa pœnę, & hoc etiam modo diabolus excæcare dicitur inquantum inducit ad culpam.

ARTICVLVS IIII.

430 *Vtrum excæcatio & obduratio ſemper ordinentur ad ſalutem eius, qui excæcatur, & obduratur.*

AD QVARTVM ſic procedit. Vr ꝙ excæcatio & obduratio ſemper ordinentur ad ſalutẽ eius, qui excæcatur & obdurat. Dicit enim* Aug. in Ench. ꝙ Deus cùm ſit ſummè bonus, nullo mõ pmitteret fieri aliquod malum, niſi poſſet ex quolibet malo elicere bonũ; multo igitur magis ordinat ad bonum illud malũ, cuius ipſe eſt cauſa: ſed excæcationis & obdurationis Deus eſt cauſa, vt* dictum eſt; ergo hæc ordinantur ad ſalutem eius qui excæcatur vel obduratur.

Enchir.c. 11. circa prin. to.3.

art.præce.

¶ 2 Præterea, Sap.1 dr̃ ꝙ, Deus non delectatur in perditione impiorum, videretur aũt in perditione eorum delectari, ſi eorũ excæcationem in bonum eorum non cõuerteret: ſicut medicus videretur delectari afflictione infirmi, ſi medicinam amaram quam infirmo propinat, ad eius ſanitatem non ordinaret: ergo Deus excæcationem conuertit in bonum excæcatorum.

¶ 3 Præterea, Deus non eſt perſonarũ acceptor, vt dr̃ Act.10. Sed quorundam excæcationem ordinat ad eorum ſalutem, ſicut quorundam Iudæorũ, qui excæcati ſunt, vt Chriſto non crederent, & non credentes occiderent, & poſtmodum compuncti conuerterentur, ſicut de quibuſdam legitur Act.2. vt patet per * Aug. de quæſtionibus Euangelij: ergo [...]ium [...] cationem conuertit [...] ſalutem.

in li. 1. q̃ſ. ex Mat. c. 13. in me. tom.2.

SED CONTRA [...] ſunt facienda [...] veniant bona, vt dr̃ Ro.3. [...] excæcatio eſt, [...] ergo Deus non excæcat aliquos propter eorum [...]

RESPONDEO dicendũ ꝙ excæcatio eſt quoddam præambulum ad peccatum, peccatum aũt ad duo [...] ad vnum quidem per ſe, ſcilicet ad dãnationem: ad aliud aũt ex diuina miſericordia, vel prouidentia, ſcil. licet ad ſanationem, inquantum Deus permittit aliquos cadere in peccatum, vt peccatũ ſuum agnoſcentes, humilientur & conuertantur, ſicut* Aug. dicit in lib. de natura & gratia. vnde & excæcatio ex ſui natura ordinatur ad damnationẽ eius qui excæcatur (pp quod ponitur & reprobationis effectus) ſed ex diuina miſericordia excæcatio ad tempus ordinat medicinaliter ad ſalutẽ eorũ qui excæcantur, ſed hæc miſericordia nõ oĩbus impenditur excæcatis, ſed prædeſtinatis ſolũ, quibus oĩa cooperantur in bonũ, ſicut dr̃ Rom.8. vnde quãtum ad quoſdam, excæcatio ordinatur ad ſanationem: quantum autem ad alios, ad damnationem, vt* Aug. dicit in 3. De quæſt. Euangelij.

ex c. 22 & 35. tom.7.

in li. quæ. ex Mat. c. 14. tom.4.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ oĩa mala, quæ Deus facit vel permittit fieri ordinantur in aliquod bonum, non tamen ſemper in bonum eius in quo eſt malum, ſed quandoque ad bonum alterius, vel etiam totius vniuerſi, ſicut culpam tyrannorum ordinat in bonum martyrum, & pœnam damnatorum ordinat ad gloriam iuſtitiæ ſuę.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ Deus nõ delectatur in pditione hoium, quantũ ad ipſam perditionem, ſed ratione ſuę iuſtitiæ, vel pp bonum quod inde prouenit.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ hoc, ꝙ Deus aliquorum excæcationem ordinat in eorum ſalutem, miſericordiæ eſt, ꝙ aũt excæcatio aliorum ordinetur ad eorum damnationẽ, iuſtitię eſt, ꝙ aũt miſericordiam quibuſdã impendit, & non omnibus, non facit perſonarũ acceptionem in Deo, ſicut in primo* dictum eſt.

p p.q. 23 ar.5. ad 3

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ mala culpæ non ſunt facienda vt veniant bona: ſed mala pœnæ ſunt inferenda propter bonum.

QVÆSTIO LXXX.

De cã pctĩ, ex parte diaboli, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſa peccati ex parte diaboli.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum diabolus ſit directè cauſa peccati.

¶ Secundo, vtrum diabolus inducat ad peccandum, interius perſuadendo.

¶ Tertio, vtrum poſſit neceſſitatem peccandi inducere.

¶ Quarto, vtrum omnia peccata ex diaboli ſuggeſtione proueniant.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum diabolus ſit homini directè cauſa peccandi. 431

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ diabolus ſit homini directè cã peccandi: peccatum enim directè in effectu conſiſtit ſed* Aug. dicit 4. de trini. ꝙ diabolus ſuę ſocietati malignos affectus inſpirat. Et † Beda ſuper Act. dicit, ꝙ diabolus aĩam in affectũ malitiæ trahit & * Iſid. dicit in lib. de ſummo bono, ꝙ diabolus corda hominum occultis cupiditatibus replet: ergo diabolus directè eſt cauſa peccati.

Sup q.75. ar.3 & 3. q.1 ar 7 & mal. q. 3. ar 3. & 4. & q.16.3. at 8.co. * Aug.4.d[...]

¶ 2 Præterea, † Hiero. dicit, ꝙ ſicut Deus eſt p[...] boni, ita diabolus eſt perfector mali, ſed De[...] ctè cauſa bonorum noſtrorum; ergo diab[...] ctè cauſa peccatorum noſtrorum.

¶ 3 Præterea, [...]hus dicit in qu[...] Eudem[...] [...]dã princip[...] hu[...] [...] humanu[...] [...]de malis. ergo [...] Deus [...] per hoc directè eſt [...] ad conſilium malũ, & [...]lus [...] directè ſit cauſa pec[...]

SED CONTRA eſt, quod* Aug. probat in [...] 3. de lib. arb. ꝙ nulla alia re fit mens hominis ſerua [...]nis, niſi propria voluntate ſed hõ non fit ſeruus li[...]nis niſi per peccatum, ergo cauſa peccati non poteſt eſſe diabolus, ſed ſola propria voluntas.

[...] mor eudemiorũ cap.18. † li. 1 c.11. circa pri. to 1. & li. 3 c. 18.

RESPONDEO dicendum, ꝙ peccatũ actus quidam eſt, vnde hoc modo põt eſſe aliquid directè cauſa peccati, per quem modum aliquis directè eſt cã alicuius actus, quod quidem non contingit niſi per hoc, ꝙ proprium principium illius actus mouet ad agendum: proprium autem principium actus peccati eſt voluntas, quia omne peccatum eſt voluntariũ; vnde nihil poteſt directè eſſe cauſa peccati, niſi quod põt mouere voluntatẽ ad agendum. Voluntas aũt, ſicut * ſuprà dictum eſt, à duobus moueri põt Vno modo ab obiecto, ſicut dr̃, ꝙ appetibile apprehenſum mouet appetitum. Alio modo ab eo, quòd interius inclinat voluntatem ad volendum hoc autem non eſt niſi vel ipſa voluntas, vel Deus, vt *ſuprà oſtenſum eſt Deus autem non poteſt eſſe cauſa peccati, vt* dictum eſt Relinquitur ergo ꝙ ex hac parte ſola voluntas hominis ſit directè cã peccati eius. Ex parte autẽ obiecti poteſt intelligi, quòd aliquid moueat voluntatem tripliciter. Vno modo, ipſum obiectum propoſitum, ſicut dicimus, ꝙ cibus excitat deſiderium hominis ad comedendũ. Alio modo, ille qui proponit vel offert huiuſmodi obiectum. Tertio modo, ille qui perſuadet

q.9.ar.1.4 & 5.

q.9.ar.3.4 & 5.& 6. *q 79.ar.1

ſuadet obiectum propoſitum habere rõne boni, quia & hic aliqualiter proponit propriũ obiectũ voluntati, quod eſt rationis bonum verum, vel apparens. Primo igitur mõ res ſenſibiles exterius apparentes mouẽt voluntatẽ hois ad peccandum, ſecundo aũt & tertio mõ vel diabolus, vel ẽt hõ poteſt incitare ad peccandum, vel offerendo aliquid appetibile ſenſui, vel perſuadendo rationi. Sed nullo iſtorum trium modorum põt aliquid eſſe directa cauſa peccati, quia voluntas non ex neceſſitate mouetur ab aliquo obiecto niſi ab vltimo fine, vt * ſuprà dictum eſt. vñ non eſt ſufficiens cauſa peccati, neque res exterius oblata, neque ille, qui eam proponit, neque ille qui perſuadet. Vñ ſequitur, ꝙ diabolus nõ ſit cauſa peccati directè vel ſufficienter, ſed ſolum per modum perſuadentis, vel proponentis appetibile.

q. 10. ar 2. & p. p q. 106. ar. 2. & q. 105. art. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ oẽs illæ auctoritates, & ſi quæ ſimiles inueniantur, ſunt referendæ ad hoc, quod diabolus ſuggerendo, vel aliqua appetibilia proponendo inducit ad affectum peccati.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſimilitudo illa eſt attendendo quantũ ad hoc, ꝙ diabolus quodãmodo eſt cauſa peccatorum noſtrorũ, ſicut Deus eſt aliquo modo cauſa bonorũ noſtrorũ, non tñ attenditur quantum ad modũ cauſandi; nam Deus cauſat bona interius mouendo voluntatem, quod diabolo cõuenire non poteſt.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ Deus eſt vniuerſale principium omnis interioris motus humani, ſed ꝙ determinetur ad malum conſilium uoluntas humana, hoc directè quidem eſt ex voluntate humana, & à diabolo per modum perſuadentis uel appetibilia proponentis.

ARTICVLVS II.

Vtrum diabolus poſſit inducere ad peccandum interius inſtigando.

432 Mal. q. 3. art 4. & q. 16. ar. 11.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr ꝙ diabolus non poſſit inducere ad peccandũ interius inſtigando. Interiores. n. motus aiæ ſunt quædam opera vitalia. nullũ opus vitæ põt eſſe niſi à principio intrinſeco, nec ẽt opus aiæ vegetabilis, quod eſt infimum inter opera vitę. ergo diabolus ſecundum interiores motus non poteſt hominem inſtigare ad malum.

¶ 2 Præterea, Omnes interiores motus ſecundũ ordinem naturæ à ſenſibus exterioribus oriuntur. ſed præter ordinem naturæ aliquid operari eſt ſolius Dei, vt in primo* dictum eſt, ergo diabolus non poteſt in interioribus motibus hominis aliquid operari, niſi ſecundum ea, quæ in exterioribus ſenſibus apparent.

¶ 3 Præterea, Interiores actus aiæ ſunt intelligere & imaginari: ſed quantum ad neutrum horum põt diabolus aliquid operari; quia, vt in primo habitũ eſt, diabolus non imprimit in intellectum humanũ: in phantaſiã ẽt vr, ꝙ imprimere non poſſit, quia formæ imaginatæ tanquam magis ſpirituales ſunt digniores, quàm formę, quæ ſunt in materia ſenſibili, quas tamen diabolus imprimere non poteſt, vt* patet ex his, quæ in primo habita ſunt, ergo diabolus non poteſt ſecundum interiores motus inducere hominem ad peccatum.

p. p q. 110. art. 2.

SED CONTRA eſt, quia ſm hoc nunquã tentaret hoĩem niſi viſibiliter apparendo; ꝙ patet eſſe falſum.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ interior pars aiæ eſt intellectiua & ſenſitiua, intellectiua aũt continet intellectum & voluntatem, & de voluntate quidem iam* dictum eſt quomodo ad eam diabolus ſe habet. intellectus autem per ſe quidem mouetur ab aliquo illuminante ipſum ad cognitionem veritatis, ꝙ diabolus circa hominem nõ intendit, ſed magis obtenebrare rõnem eius ad conſentiendum peccato, quæ quidem obtenebratio prouenit ex phantaſia & appetitu ſenſitiuo. Vñ tota interior operatio diaboli eſſe vr circa phantaſiam & appetitum ſenſitiuum, quorũ vtrunq; commouendo poteſt inducere ad peccatum, poteſt enim operari ad hoc, ꝙ imaginationi aliquæ formæ imaginariæ præſententur. poteſt etiam facere, quòd appetitus ſenſitiuus concitetur ad aliquam paſſionem.* Dictum eſt enim in 1. lib. ꝙ natura corporalis ſpirituali naturaliter obedit ad motum localẽ: vnde & diabolus oĩa illa cauſare poteſt, quæ ex motu locali corporum inferiorũ prouenire poſſent, niſi virtute diuina reprimatur. Quòd aũt aliquæ formæ repræſententur imaginationi, ſequitur quandoque ad motum localem, dicit enim* Philoſop. in lib de ſomno & vigilia, ꝙ cũ aĩal dormierit deſcendente plurimo ſanguine ad principium ſenſitiuum, ſimul deſcendunt motus, ſiue impreſſiones relictæ ex ſenſibilium motionibus, quæ in ſenſibilibus ſpeciebus conſeruant, & mouent principium apprehenſiuum, ita ꝙ apparent ac ſi tunc principium ſenſitiuum à rebus ipſis exterioribus immutaretur: vnde talis motus localis ſpirituum vel humanorum procurari põt à dæmonibus, ſiue dormiant, ſiue vigilent hoĩes, & ſic ſequitur ꝙ hõ aliqua imaginetur. Similiter etiam appetitus ſenſitiuus concitatur ad aliquas paſſiones ſm quendã determinatum motum cordis & ſpirituũ. vnde ad hoc ẽt diabolus põt cooperari. Et ex hoc, ꝙ paſſiones aliquæ concitantur in appetitu ſenſitiuo, ſequit ꝙ & motũ ſiue intentionẽ ſenſibilem prædicto mõ reouctã ad principiũ apprehẽſiuũ magis hõ percipiat, quia vt* philoſophus in eodem li. dicit, amantes modica ſimilitudine in apprehenſionẽ rei amatæ mouent. Contingit ẽt ex hoc, ꝙ paſſio eſt cõcitata, vt id quod proponitur imaginationi, iudicetur proſequendũ: quia ei qui à paſſione detinetur, vr eſſe bonum id, ad quod per paſſionem inclinat. Et per hũc modum interius diabolus inducit ad peccandum.

art. ꝓced. · p. p q. 110. art. 3. · li. de ſõnijs ca. 3. paulo ante med. tom 2. · li. de ſomnijs ca. 2. à med. to. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ opera vitæ ſp, etſi ſint ab aliquo principio intrinſeco, tñ ad ea põt cooperari aliquod exterius agens, ſicut ẽt ad opera aiæ vegetabilis opat calor exterior, vt facilius digerat cibus.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ huiuſmodi apparitio formarum imaginabilium non eſt oĩno præter ordinem naturę, nec eſt per ſolum imperium, ſed per motum localem, vt* dictum eſt. Vnde patet reſponſio ad TERTIVM; quia formæ illæ ſunt a ſenſibus acceptę primordialiter.

in cor. ar.

ARTICVLVS III.

Vtrum diabolus poſſit neceſſitatẽ inferre ad peccandũ.

433 Mal. q. 3. ar. 3. ad 9. & ar. 4 c. ar. 10. & 12. ad 10.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr ꝙ diabolus poſſit neceſſitatẽ inferre ad peccandũ. Poteſtas enim maior põt neceſſitatem inferre minori: ſed de diabolo dr Iob 41. Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ ei valeat comparari. ergo poteſt homini terreno neceſſitatem inferre ad peccandum.

¶ 2 Præterea, Rõ hoĩs nõ põt moueri niſi ſm ea quæ exterius ſenſibus proponuntur & imaginationi repræſentantur, qa oĩs noſtra cognitio ortum habet à ſenſu, & nõ eſt intelligere ſine phantaſmate, vt dr in lib. de aĩa. ſed diabolus põt mouere imaginationẽ hoĩs (vt dictũ* eſt) & ẽt exteriores ſenſus. Dicit. n. † Aug. in lib. 83. quæſt. ꝙ ſerpit hoc malũ, ſcilicet quod eſt à diabolo, p oẽs aditus ſenſibiles dat ſe figuris, accomodat ſe coloribus, adhæret ſonis, infundit ſe ſaporibus; ergo poteſt rationem hominis ex neceſſitate inclinare ad peccandum.

*ar. ꝓced. † li. 83 qſ. q 12. circa princ. to.

¶ 3 Præterea, Secundum* Aug. nonnullum peccatum eſt, cum caro concupiſcit aduerſus ſpiritum: ſed concupiſcentiã carnis diabolus põt cauſare, ſicut & cæteras paſſiones eo modo quo* ſuprà dictum eſt. ergo ex neceſſitate poteſt inducere ad peccandum.

li. 19 dẽ ci. dei c. 4. ã medio illius to. 5. *art. ꝓce.

SED CONTRA, eſt, quod dr 1. Pet. vlt. Aduerſarius veſter diabolus tanquã leo rugiens, circuit qrẽs quẽ deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. fruſtra aũt talis admonitio daretur, ſi hõ ei ex neceſſitate ſuccũberet. non ergo põt homini neceſſitatẽ inducere ad peccãdũ.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ diabolus propria virtute, niſi refrænetur à Deo, põt aliquem inducere ex neceſſitate ad faciendũ aliquem actum, qui de ſuo genere pecca-

peccatū eſt, nō aūt pōt inducere neceſſitatē peccandi. quod patet ex hoc, ꝙ homo motiuo ad peccandū non reſiſtit niſi per rationem, cuius vſum totaliter impedire poteſt mouendo imaginationem & appetitū ſenſitiuum, ſicut in arreptitiis patet, ſed tunc rōne ſic ligata quicquid homo agat, non imputatur ei ad peccatū; ſed ſi rō non ſit totaliter ligata, ex ea parte qua eſt libera, pōt reſiſtere peccato, ſicut *ſupra dictū eſt. Vñ manifeſtum eſt, ꝙ diabolus nullo modo poteſt neceſſitatem inducere homini ad peccandum.

q.77.ar.7.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ non quælibet poteſtas maior homine, poteſt mouere uoluntatem hominis, ſed ſolus Deus, ut ſupra habitum eſt.*

q.9. art.6.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ illud quod eſt apprehenſum per ſenſum uel imaginationem, non ex neceſſitate mouet uolūtatē, ſi homo habeat uſum rōnis, nec ſemper huiuſmodi apprehenſio ligat rationem.

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ cōcupiſcentia carnis contra ſpiritū, qñ rō ei actualiter reſiſtit, nō eſt peccatū, ſed materia exercendæ uirtutis. quòd autem ratio ei non reſiſtat, non eſt in poteſtate diaboli, & ideo non poteſt inducere neceſſitatem peccati.

434

ARTICVLVS IIII.

Vtrū oīa peccata hominum ſint ex ſuggeſtione diaboli.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vī ꝙ omnia peccata hominū ſint ex ſuggeſtione diaboli. Dicit n.* Diō 4 c De di no. ꝙ multitudo demonum cauſa eſt omnium malorum & ſibi & aliis.

¶ 2 Præterea, Quicunq; peccat mortaliter, efficiī ſeruus diaboli, ſm illud Io. 8 qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, ſed et aliquis in ſeruitutē addicitur, à quo eſt ſuperatus, ut dicitur 2. Pet. 2 ergo quicunque facit peccatum, ſuperatus eſt à diabolo.

¶ 3 Præterea, † Greg. dicit ꝙ peccatū diaboli eſt irreparabile, quia cecidit nullo ſuggerente. ſi igitur aliqui homines peccarent per li arb. nullo ſuggerēte, eorum peccatū eſſet irremediabile, quod patet eſſe falſum. ergo omnia peccata humana a diabolo ſuggeruntur.

SED CONTRA eſt, qđ dr i li. * de eccleſiaſticis dogmatib Nō oēs cogitationes noſtræ malæ à diabolo excitantur, ſed aliquoties ex nři arbitrij motu emergūt.

RESPONDEO dicēdū, ꝙ occaſionaliter quidem & indirectè diabolus eſt cā omniū peccatorum noſtrorum, inquantum induxit primū hominem ad peccandū, ex cuius peccato in tantum uitiata eſt humana natura, ut oes ad peccandū procliues ſimus, ſicut diceretur eſſe cauſa cōbuſtionis lignorum, qui ligna ſiccaret, ex quo ſequeretur, ꝙ facilè incēderentur. Directè aūt nō eſt cā omniū peccatorū humanorū, ita ꝙ ſingula peccata perſuadeat. Quod Origenes probat ex hoc, qa etiā ſi diabolus non eſſet, homines haberent appetitum ciborū & venereorū, & ſimiliū, q poſſet eſſe inordinatus niſi ratione ordinaretur, quod ſubiaceat libero arbit.

1. q. 63. ar. 2. co. & q. 114. art. 3. & 3. qu. 5. ar. 7. ad 2. & mal. q. 3. artic. 5.
* c. 4. par. 4. parum a princi.
† hoc hēt formaliter Anſel libr 2. cur Deus homo ca. 21. circa medium.
† li. 9. mora. ca. 36. habet ad ſenſum & ... 4. ca 9.
* c. 82 hic liber eſt inter opera Augu. to. 3.
li. 3. piar. cap. 2.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ multitudo dæmonum eſt cauſa omnium malorum noſtrorum ſecundum primam originem, ut * dictum.

in cor. ar.

AD SECVNDVM dicēdum, ꝙ non ſolum fit ſeruus alicuius, qui ab eo ſuperatur. ſed etiam qui ei uoluntariè ſe ſubiicit; & hoc modo fit ſeruus diaboli, qui motu proprio peccat.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ peccatū diaboli fuit irremediabile, qa nec aliquo ſuggerente peccauit, nec habuit aliquam pronitatem ad peccandū ex præcedenti ſuggeſtione cauſatam, quod de nullo hominis peccato dici poteſt.

QVAESTIO LXXXI.

De cā peccati ex parte hoīs in quinq; articulos diuiſa.

DEINDE cōſiderandū eſt de cauſa peccati ex parte hominis. Cum aūt homo ſit cauſa peccati, alteri homini exterius ſuggerēdo, ſicut & diabolus hēt quēdā ſpecialē modū cauſādi peccatū in alterū per originē, vñ de peccato originali dicēdum eſt.

¶ Et circa hoc tria conſideranda occurrunt. Primo, de eius traductione. Secundo, de eius eſſentia: Tertio, de eius ſubiecto.

¶ Et circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, utrum primum peccatum hominis deriuetur per originem in poſteros.

¶ Secūdo, vtrum oīa alia peccata primi parentis, uel ēt aliorū parentū per originē in poſteros deriuentur.

¶ Tertio, vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes, qui ex Adam per viam ſeminis generantur.

¶ Quarto, utrum deriuaretur ad illos, qui miraculosè ex aliqua parte humani corporis formarentur.

¶ Quinto, utrum ſi fœmina peccaſſet uiro non peccante, traduceretur originale peccatum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum primum peccatum primi parentis traducatur per originem in poſteros. 435

AD PRIMVM ſic procedit. Vī ꝙ primū peccatū primi parentis non traducat ad alios per originē. Dr. n. Ezech 18. Filius non portabit iniquitatem patris, portaret autem, ſi ab eo iniquitatem traheret, ergo nullus trahit ab aliquo parentum per originem aliquod peccatum.

¶ 2 Præterea, Accidens non traducitur p originē niſi traducto ſubiecto, eo ꝙ accidēs non trāſit de ſubiecto in ſubiectū, ſed anima rōnalis, q eſt ſubiectū culpæ, non traducitur per originem, ut in primo* oſtēſum eſt ergo neque aliqua culpa per originem traduci poteſt.

¶ 3 Præterea, Omne illud quod traducitur per originem humanam, cauſatur ex ſemine, ſed ſemen non poteſt cauſare peccatum, eo quod caret rationali parte animæ, quæ ſola poteſt eſſe cauſa peccati, ergo nullum peccatum poteſt trahi per originem.

3. q. 19. ar 4. ad 1 &. 2. di. 33 q 1. ar. 1 & 4. cōtra e 50 51. & 52. & ma. q 4. art 1. & opuſc. 3. ca. 201. 202. 203. & 204 & Ro. 5. lec. 1 co. 3.
* qu. 118. ar. 2.

¶ 4 Præterea, Quod eſt perfectius in natura, uirtuoſius eſt ad agendū, ſed caro perfecta non poteſt inficere animā, ſibi unitam. alioquin anima non poſſet emūdari à culpa originali, dum eſt carni unita; ergo multo minus ſemen poteſt inficere animam.

¶ 5 Præterea,* Phil. dicit in 3. Eth. ꝙ ꝓpter naturā turpes nullus increpat, ſed eos, qui propter deſidiam & negligentiam, dicuntur autem natura turpes, qui habent turpitudinem ex ſua origine, ergo nihil quod eſt per originem, eſt increpabile, neque peccatum.

* li 3 eth. c., à me.

SED CONTRA, eſt, qđ Apoſt. dicit Rom 5. Per unū hominē peccatū in hunc mūdū intrauit, ꝙ non pōt intelligi per modū imitationis, uel incitationis, uel propter hoc quod dicitur. Sap. 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarū, reſtat ergo, quòd per originem à primo homine peccatum in mundum intrauit.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſm fidē catholicā eſt tenendū, ꝙ primū peccatum primi hominis originaliter tranſit in poſteros, ꝑ quod ēt pueri mox nati deferuntur ad baptiſmum tanquā ab aliqua infectione culpæ abluendi. cōtrariū eſt autem hæreſis Pelagianæ, vt patet per* Aug. in plurimis ſuis libris Ad inueſtigandum autem qualiter peccatum primi parentis originaliter poſſit tranſire in poſteros, diuerſi diuerſis viis proceſſerunt. Quidam. n. conſiderantes, ꝙ peccati ſubiectū eſt anima rationalis, poſuerunt, quod cum ſemine rationalis anima traducatur, ut ſic ex infecta anima infectæ animæ deriuati uideantur. Alij uerò hoc repudiantes tāquam erroneum, conati ſunt oſtendere qūo culpa animæ parentis traducitur in prolem, ēt ſi anima non traducatur, per hoc ꝙ corporis defectus traducuntur à parēte in prolem, ſicut leproſus generat leproſum, & podagricus podagricum, ꝑ aliquam corruptionem ſeminis, licet talis corruptio non dicatur lepra vel podagra. Cum autē corpus ſit proportionatū animæ, & defectus aīæ redundēt in corpus, & econuerſo

li. 1. retrac. ca. 9. ad fi. to. 1. lib. 3. cōtra Iul. c. 1. à me. tom. 7 De bo perſeuer. ca. 11. & 12. to. 7.

ſo ſimili modo dicitur, ꝙ culpabilis defectus animæ per traductionẽ ſeminis in prolẽ deriuatur, quamuis ſemen actualiter non ſit culpæ ſubiectũ. Sed oẽs hmõi viæ inſufficiẽtes ſunt, qa dato, ꝙ aliq defectus corporales à parẽte transfẽrãt in prolẽ per originẽ, & ẽt aliq defectus aïæ ex conſequenti pp corporis indiſpoſitionẽ (ſicut interdũ ex fatuis fatui generantur) tñ hoc ipſũ qđ eſt ex origine aliqđ defectũ habere, vr excludere rõnẽ culpæ, de cuius rõne eſt, ꝙ ſit uolũtaria. Vñ ẽt poſito, ꝙ aïa rõnalis traduceref, ex hoc ipſo ꝙ infectio aïæ prolis non eſſet in eius uoluntate amitteret rõnẽ culpæ obligantis ad pœnã, qa vt* Phil. dicit in 3 Eth. nullus improperabit cæco nato, ſed magis miſerebitur. Et iõ alia uia procedẽdũ eſt dicendo ꝙ oẽs homines, qui naſcuntur ex Adã, põt conſiderari ut unus hõ, inquãtũ côueniunt in natura, quã à primo parẽte accipiũt, ſm quod in ciuilib. oẽs hoies qui ſunt unius cõmunitatis, reputãtur quaſi unũ corpus, & tota cõitas quaſi unus homo. ſicut ẽt* Porphyrius dicit, ꝙ participatione ſpeciei plures hoies ſunt vnus hõ. Sic igiẽ multi hoies ex Adã deriuati ſunt tanꝗ multa mẽbra unius corporis, actus aũt unius mẽbri corporalis, puta manus, nõ eſt uolũtarius uolũtate ipſius manus, ſed uolũtate aïæ, q́ primo mouet mẽbrũ. vñ homicidiũ, quod manus cõmittit, nõ imputaref manui ad peccatũ, ſi conſideraretur manus ſm ſe ut diuiſa à corpore, ſed imputaẽ ei inq̃tũ eſt aliqđ hominis, qđ mouetur à primo principio motiuo hominis. Sic igitur inordinatio, q́ eſt in iſto hoïe ex Adã generato, non eſt uolũtaria uoluntate ipſius, ſed uolũtate primi parentis, q mouet motione generationis oẽs, q ex eius origine deriuanẽ ſicut uoluntas aïæ mouet oïa mẽbra ad actũ. Vñ peccatũ, qđ ſic à primo parẽte in poſteros deriuaẽ, dr̃ originale, ſicut peccatũ quod ab aïa deriuatur ad mẽbra corporis dicit̃ actuale. Et ſicut peccatũ actuale quod p mẽbrũ aliquod cõmittitur, nõ eſt peccatũ illius mẽbri, niſi inquãtum illud mẽbrũ eſt aliquid ipſius hominis, pp quod uocaẽ peccatũ humanum, ita peccatum originale nõ eſt peccatum huius perſonæ, niſi inquantum hæc perſona recipit naturam à primo parente vnde & uocaẽ peccatũ, naturæ, ſecundũ illud Eph. 2. Eramus natura filij iræ.

li. 3. eth. c. 5. tom. 6.

In pdica- bil. cap. de ſpecie, à medio illius ro. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ filius dr̃ non portare peccatum patris, quia non punitur pro peccato patris, niſi ſit particeps culpæ, & ſic eſt in propoſito. deriuatur enim per originem culpa à patre in filium, ſicut & peccatum actuale per imitationem.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ etſi aïa non traducatur, quia uirtus ſeminis non põt cauſare aïam rationalẽ, mouet tñ ad ipſã diſpoſitiuè vnde per uirtutẽ ſeminis traducitur humana natura à parente in prolẽ, & ſimul cum natura naturæ infectio, ex hoc n. fit iſte qui naſcitur, conſors culpæ primi parentis, quòd naturã ab eo ſortitur per quandã generatiuam motionem.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ etſi culpa non ſit actu in ſemine, eſt tamen ibi uirtute humanæ naturæ, quam concomitatur talis culpa.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ ſemẽ eſt principiũ generationis, q́ eſt pprius actus naturæ, eius ppagationi deſeruiẽs, & iõ magis inficitur aïa per ſemẽ q̃ per carnem iã perfectã, quæ iam determinata eſt ad perſonã.

AD QVINTVM dicẽdũ, ꝙ illud qđ eſt p originẽ nõ eſt increpabile ſi cõſidereẽ iſte q naſciẽ ſm ſe, ſed ſi cõſidereẽ prout refertur ad aliquod principiũ, ſic põt eſſe ei increpabile, ſicut aliquis qui naſcitur patiẽ ignominiã generis ex culpa alicuius progenitorũ cauſatã.

436

2. di. 30 q. 1. art 3. ad 2. & di 33. q. 1 art. 1. & 4 cõtra cap. 52. ad 15 & mal. q. 4. art. 8.

ARTICVLVS II.

Vtrum etiam alia peccata primi parentis, vel proximorum parentum traducantur in poſteros.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ẽt alia peccata uel ipſius primi parentis, uel proximorũ parentũ traducantur in poſteros, pœna .n. nunꝗ debetur niſi culpæ, ſed aliqui puniuntur iudicio diuino pro peccato proximorum parentum, ſm illud Exo. 20. Ego ſum Deus zelotes, uiſitans iniquitatẽ patrum in filios in tertiam & quartam generationem. Iudicio etiam humano in crimine læſæ maieſtatis filii exhæredantur pro peccato parentum. Ergo etiam culpa proximorum parentum tranſit ad poſteros.

¶ 2 Præterea, Magis poteſt transferre in alterum id quod habet aliquis à ſeipſo, quàm id quod habet ex alio Sicut ignis magis poteſt calefacere, quàm aqua calefacta. Sed homo tranſfert in prolem per originem peccatũ, quod habet ab Adam. Ergo multo magis peccatum quod ipſe commiſit.

¶ 3 Præterea, Iõ cõtrahimus à primo parente peccatũ originale, qa in eo fuimus, ſicut in principio naturæ, q̃ ipſe corrupit, ſed ſimiliter fuimus in proximis parentib. ſicut in quibuſdam naturæ principiis, q́ etſi ſit corrupta, põt adhuc magis corrumpi per peccatum, ſecundum illud Apocal. vltim. Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Ergo filij contrahunt peccata proximorũ parentum per originem. ſicut & primi parentis.

SED CONTRA, Bonum eſt magis diffuſiuum ſui, quàm malum, ſed merita proximorum parentum non traducuntur ad poſteros ergo peccata.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ* Aug. hanc quæſtionẽ mouet in Enchiri. & inſolutam relinquit, ſed ſi aliquis diligenter attendat, impoſſibile eſt ꝙ aliqua peccata proximorum parentum, vel ẽt primi parentis præter primum per originẽ traducantur. Cuius rõ eſt, quia homo generat ſibi idẽ i ſpecie, nõ aũt ſm indiuiduũ & iõ ea, q́ directè ptinent ad indiuiduũ (ſicut perſonales actus, & quæ ad eos pertinent) non traducuntur à parentib. in filios. non .n. Grãmaticus traducit in filium ſcientiã Grãmaticæ, quam proprio ſtudio acquiſiuit. Sed ea, quæ pertinent ad naturã ſpeciei, traducuntur à parentibus in filios, niſi ſit defectus naturæ, ſicut oculatus generat oculatum niſi natura deficiat, & ſi natura ſit fortis, etiam aliqua accidentia indiuidualia ppagantur in filios, pertinentia ad diſpoſitionem naturæ, ſicut uelocitas corporis, bonitas ingenij, & alia huiuſmodi, nullo autẽ modo ea q́ ſunt purè perſonalia, vt* dictum eſt. Sicut autẽ ad perſonã pertinet aliquid ſm ſeipſam & aliquid ex dono gratiæ, ita etiam ad naturam põt aliquid pertinere ſm ſeipſã, ſ. ꝙ cauſatur ex principiis eius, & aliquid ex dono gratiæ, & hoc modo iuſtitia originalis (ſicut in primo* dictum eſt) erat quoddam donum gratiæ toti humanæ naturæ diuinitus collatum in primo parente, quod quidem primus homo amiſit per primum peccatũ. Vnde ſicut illa originalis iuſtitia traducta fuiſſet in poſteros ſimul cũ natura, ita ẽt inordinatio oppoſita. Sed alia peccata actualia uel primi parẽtis, uel aliorũ nõ corrũpunt naturã quantum ad id quod naturæ eſt, ſed ſolũ quantũ ad id quod perſonæ eſt, id eſt ſecundum pronitatem ad actũ: unde alia peccata non traducuntur.

Enchiri. cap. 46. & 47. tom. 3

in iſto ar.

q. 100.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ pœna ſpiritualis (ſicut* Aug dicit in epiſtola ad Auitum) nunquã puniuntur filij pro parentibus, niſi cõmunicent in culpa uel per originem vel per imitationem, quia omnes animæ immediate ſunt Dei, ut dicitur Ezech. 18. ſed pœna corporali interdum iudicio diuino, uel humano puniuntur filij pro parentibus, inquantum filius eſt aliquid patris ſecundum corpus.

epi. 75. ad Auidum to. 2.

AD SECVNDVM dicendũ ꝙ illud quod habet aliquis ex ſe, magis põt traducere, dummodo ſit traducibile, ſed peccata actualia proximorũ parẽtũ nõ ſunt traducibilia, quia ſunt purè perſonalia, ut* dictum eſt.

in cor. ar.

AD TERTIVM dicẽdum, q primum peccatum corrupit naturam humanã corruptione ad naturam pertinente, alia uero peccata corrumpunt eam corruptione pertinente ad ſolam perſonam.

437 ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum primi parentis tranſeat per originem in omnes homines.

1.q.100 ar. 1. cor. & 3.q.31.ar. 8.& q 52 ar.7 ad 2 & qu 68. art 9. co. & 2.di.51. q.1 ar.2.& 3.di.3 q.4 ar.2. & 4. contra c. 50. & 52. & mal q. 4 art.6.& quo.6.ar. 7.& Ro.5 lec. 3.fin.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃, quod peccatũ primi parentis nõ tranſeat per originẽ in oẽs hoĩes, mors n. eſt pęna conſequens originale peccatum. Sed non omnes qui procedunt ſeminaliter ex Adã, morientẽ, illi n. qui uiui repetientur in aduentum Dñi, nunquam morientur, vt vr̃ per hoc quod dicitur 1. Theſſal. 4. Nos qui uiuimus, non præuenie-mus in aduentu Domini eos, qui dormierunt. Ergo illi non contrahunt originale peccatum.

¶ 2 Præterea, Nullus dat alteri quod ipſe non habet, ſed homo baptizatus non habet peccatum originale, ergo non traducit ipſum in prolem.

¶ 3 Præterea, Donum Chriſti eſt maius q̃ peccatum Adæ, ut Apoſtol. dicit Rom 5. Sed donum Chriſti non tranſit in omnes homines, ergo nec peccatũ Adæ.

SED CONTRA eſt, quod Apoſt. dicit Rom. 5. Mors in omnes pertranſit, in quo omnes peccauerũt.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſm̃ fidem catholicam firmiter eſt tenendum, ꝙ oẽs homines præter ſolum Chriſtum ex Adam deriuati, peccatum originale ex Adam contrahũt, alioquin nõ omnes indigerent redemptione, quæ eſt per Chriſtum, quod eſt erroneum. Ratio aũt ſumi põt ex hoc, ꝙ* ſupra dictum eſt ſ. ꝙ ſic ex peccato primi parentis traducitur culpa originalis in poſteros, ſicut à uoluntate animæ per motionẽ mẽbrorũ traducitur peccatum actuale ad membra corporis, manifeſtum eſt autem quod peccatum actuale traduci poteſt ad oĩa membra, quæ nata ſunt moueri à uoluntate. Vñ & culpa originalis traducitur ad oẽs illos, qui mouentur ab Adam motione generationis.

ar. 1. hui' qu.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ probabilius & cõuenientius tenetur, ꝙ oẽs illi qui in aduentu Dñi repe-rientur, morientur, & poſt modicum reſurgent, ut in tertio plenius dicetur. Si tñ hoc uerum ſit, quod alij dicunt, ꝙ illi nunquam morientur (ſicut* Hier. narrat diuerſorum opiniones in quadam epiſtola ad Minerium, De reſurrectione carnis) dicendum eſt argumentũ, ꝙ illi etſi non moriantur, eſt tamen in eis reatus mortis, ſed pœna auffertur a Deo, qui etiam peccatorum actualium pœnas condonare poteſt.

*] incipit hæc epiſ. In ipſo profectionis, &c. to. 3.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ peccatum originale per baptiſmum auffertur reatu, inquantũ aĩa recuperat gratiam quantũ ad mentem, remanet tamen peccatum originale actu quantum ad fomitẽ, qui eſt inordinatio partiũ inferiorum aĩæ & ipſius corporis ſm̃ quod homo generat, & non ſm̃ mentem, & ideo baptizati traducunt peccatum originale, non n. parentes generant inquantum ſunt renouati per baptiſmũ, ſed inquãtũ retinẽt adhuc aliquid de uetuſtate primi peccati.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut peccatum Adæ traducitur in oẽs, qui ab Adã corporaliter generãtur, ita gratia Chriſti traducitur in oẽs, qui ab eo ſpirituali ter generantur per fidẽ & baptiſmu, & non ſolum ad remouendam culpam primi parentis, ſed ẽt ad remouendũ peccata actualia, & ad introducẽdũ in gloriam.

438 ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſi aliquis ex humana carne formaretur miraculoſè, contraheret originale peccatum.

2. di. 31 .1. ar. 1. ad 3. & d. 33.q. 1.art. 1.ad 4.& 3. di. 2.q.1 r ad 2 q.1.2 ad 2. & mal. q 4 art.5.

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Vr̃, ꝙ ſi aliq̃s formaretur ex carne humana miraculoſè, contraheret originale peccatũ dicit. n. q̃dã glo. Ge. 3. ꝙ in lũbis Adæ fuit tota poſteritas corrupta, q̃a non eſt ſeparata prius in loco uitæ, ſed poſtea in loco exilij. ſed ſi aliquis homo ſic formaretur, ſicut dictum eſt, caro eius ſepararetur in loco exilij, ergo contraheret originale peccatum.

¶ 2 Præterea, Peccatũ originale cauſatur in nobis inquantum aĩa inficitur ex carne, ſed caro tota hominis eſt infecta, ergo ex quacunq; parte carnis homo formaretur aĩa eius inficeretur infectione originalis peccati.

¶ 3 Præterea, peccatum originale à primo parente ꝑuenit in oẽs, inquantũ oẽs in eo peccante fuerunt, ſed illi qui ex carne humana formarentur, in Adam fuiſſent. Ergo peccatum originale contraherent.

SED CONTRA eſt, quia non fuiſſent in Adam ſecundum ſeminalem rationem, quod ſolum cauſat traductionem peccati originalis, ut* Aug. dicit 10. ſuper Geneſ. ad literam. ſ. 10. c. 19. & 20. to. 3.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut iã* dictũ eſt, peccatũ originale à primo parente traducitur in poſteros, in-quantum mouentur ab ipſo per generationẽ, ſicut mẽbra mouentur ab anima ad peccatum actuale. nõ aũt eſt motio ad generationẽ niſi per uirtutem actiuam in generatione, unde illi ſoli peccatum originale contrahunt, qui ab Adã deſcendunt, per uirtutẽ actiuã in generatione originaliter ab Adam deriuatam, quod eſt ſm̃ ſeminalem rationem ab eo deſcendere, nam ratio ſeminalis nihil aliud eſt, quàm vis actiua in generatione. Si autẽ aliquis formaretur uirtute diuina ex carne humana, manifeſtum eſt, quòd uis actiua non deriuaretur ab Adam, vnde non contraheret peccatum originale. Sicut nec actus manus pertineret ad peccatũ humanum, ſi manus non moueretur à uoluntate hominis, ſed ab aliquo extrinſeco mouente.

ar. 2. & 3. huius qu.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Adam non fuit in loco exilij niſi poſt peccatum vnde non ꝓp locum exilij, ſed ꝓp peccatũ traducitur originalis culpa ad oẽs, ad quos actiua eius generatio peruenit.

AD SECVNDVM dicendum, quòd caro nõ inficit animam, niſi inquantum eſt principium actiuũ in generatione, ut* dictum eſt. in cor. tot. ar.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ ille qui formaretur ex carne humana, fuiſſet in Adã ſm̃ corpulentã ſubſtantiam, ſed non ſm̃ ſeminalem rationem, ut *dictum eſt, & ideo non contraheret originale peccatum. in cor. ar.

ARTICVLVS V. 439

Vtrum ſi Adam non peccaſſet, Eua peccante, filij originale peccatum contraherent.

2 d. 31 qu. 1. art. 2 ad 4. & 4 d. 1. q. 2. art. 2. q. 2. ad 1. & mal. q. 4 art. 7. ad 4 & 5. & Ro. 5. le. 3. co. 4. & 1. Cor 15. lec. 3. co. 2 inc.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ ſi Adã non peccaſſet, Eua peccante, filij originale peccatũ cõtraherent, peccatũ enim originale à parentibus contrahimus, inquantũ in eis fuimus, ſm̃ illud Apoſtoli Rõm. 5. In quo omnes peccauerunt. ſed ſicut homo præexiſtit in patre ſuo, ita in matre. ergo ex peccato matris homo peccatum originale contraheret, ſicut & ex peccato patris.

¶ 2 Præterea, Si Eua peccaſſet, Adã nõ peccante, filij paſſibiles & mortales naſcerent, mr̃. n. dat materiam in generatione, ut dicit* Phil. in 2. De generatione animaliũ mors autẽ & oĩs paſſibilitas prouenit ex neceſſitate materiæ, ſed paſſibilitas & neceſſitas moriendi ſunt pœna peccati originalis ergo ſi Eua peccaſſet, Adam non peccante, filij contraherent originale peccatum.

* li. 2. c. 1. to. 4.

¶ 3 Præterea, *Dam. dicit in li. 3. ꝙ Spiritus ſanctus ꝑuenit in uirginẽ, de qua Chriſtus erat abſque peccato originali naſciturus, purgans eam, ſed illa purgatio non fuiſſet neceſſaria, ſi infectio originalis peccati non cõtraheret ex matre. ergo infectio originalis peccati ex matre trah. r̃, & ſic Eua peccante, eius filij peccatum originale contraherent etiam ſi Adam non peccaſſet.

libr. 3. orthod. fidei ca. 2. & 12.

SED CONTRA eſt, quod Apoſto. dicit Rom. 5. Per unũ hominẽ peccatum in hunc mundũ intrauit: magis autem fuiſſet dicendũ, ꝙ per duos intraſſet, cũ ambo peccauerint, uel potius per mulierem, quæ primò peccauit, ſi fœmina peccatum originale in prolem tranſmitteret. non ergo peccatum originale deriuatur in filios à matre, ſed à patre.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ huius dubitationis ſolutio ex * ꝑmiſſis patet, dictũ eſt.n † ſupra, ꝙ pecca tũ originale à primo parẽte traducitur, inquãtũ ipſe mo uet ad generationẽ natorũ. vñ* dictũ eſt, ꝙ ſi materiali ter tñ aliquis ex carne humana generaretur, originale peccatũ non contraheret. Manifeſtũ eſt autem ſm do ctrinam Philoſophorũ, quod principium actiuum in generatione eſt a patre, materiam aũt mater miniſtrat. vnde peccatũ originale non contrahitur à matre, ſed à patre, & ſm hoc ſi Adam non peccante, Eua peccaſſet, filij originale peccatum non contraherent: e conuerſo autem eſſet, ſi Adam peccaſſet, & Eua non.

ar.1.3.& 4 huius q. † ar.1.huius q. *ar.4.huius q. † Ariſ.li.2 de gener. animaliũ, ca.1.to.4.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ in patre præexi ſtit filius ſicut ĩ principio actiuo, ſed in matre ſicut in principio materiali & paſſiuo. vñ nõ eſt ſimilis ratio.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ quibuſdam vr, ꝙ Eua peccante, ſi Adã nõ peccaſſet, filij eſſent immunes à culpa paterentur tñ neceſſitatẽ moriẽdi, & alias paſſibilitates ꝓuenientes ex neceſſitate materiæ q̃ ma ter miniſtrat, nõ ſub rõne pœnæ, ſed ſicut quoſdã natu rales defectus. Sed hoc non vr conueniens. immortalitas.n. & impaſſibilitas primi ſtatus nõ erat ex cõditione materiæ, ut ĩ primo * dictũ eſt, ſed ex originali iuſti tia, p q̃ corpus ſubdebat aĩæ quãdiu aĩa eſſet ſubiecta Deo. defectus aũt originalis iuſtitiæ eſt peccatũ originale. Si igitur Adam non peccante peccatum originale nõ trãsfunderetur in poſteros pp peccatũ Euæ, manifeſtũ eſt ꝙ in filiis nõ eẽt defectus originalis iuſtitię, vñ nõ eſſet in eis paſſibilitas nec neceſſitas moriendi.

p.p.q.97. art.1 & 2.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ illa purgatio ꝓueniens in beata virgine, non requirebat ad auferendam trãsfuſionẽ originalis peccati, ſed q̃a oportebat, ut mater Dei maxima puritate niteret, nõ.n. eſt aliqd dignè receptaculum Dei niſi ſit mundum, ſm illud pſal. 92. Domum tuam Domine decet ſanctitudo.

QVÆSTIO LXXXII.

De originali peccato quantum ad ſuam eſſentiam, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE cõſiderandũ eſt de peccato originali quantum ad ſuam eſſentiam.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum originale peccatum ſit habitus.

¶ Secundo, vtrum ſit vnum tantum in uno homine.

¶ Tertio, utrum ſit concupiſcentia.

¶ Quarto, vtrum æqualiter ſit in omnibus.

440 ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum originale peccatum ſit habitus.

1.d.5.q.1. art.1.c. & d.7 q.1.ar. 1.ad 2. & 2.di.30.q. 1.art.3.ad 2.& ver.q 20.ar.1.ad 2.& mal. q.4.art.2. *c.2 & 3. & 26.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ originale peccatum non ſit habitus, originale.n peccatũ eſt carentia originalis iuſtitiæ, ut * Anſel. dicit in li. De conceptu virginali. & ſic originale peccatum eſt quædam priuatio. ſed priuatio opponitur habitui, ergo originale peccatum non eſt habitus.

¶ 2 Præterea, Actuale peccatũ hẽt plus de rõne culpę, q̃ originale, inquantũ hẽt plus de rõne uoluntarij, ſed habitus actualis peccati nõ habet rationẽ culpæ, alioquin ſequeretur, ꝙ hõ dormiẽs culpabiliter peccaret. ergo nullus habitus originalis habet rationem culpæ.

¶ 3 Præterea, In malis actus ſemper præcedit habitũ, nullus.n. habitus malus eſt infuſus, ſed acquiſitus, ſed originale peccatum non præcedit aliquis actus, ergo originale peccatum non eſt habitus.

SED CONTRA eſt, qđ * Aug. dicit in li. De baptiſmo puerorum, quod ſm peccatum originale paruuli ſunt concupiſcibiles, etſi non ſint actu concupiſcẽtes: ſed habilitas dicitur ſecundum aliquem habitum, ergo peccatum originale eſt habitus.

*habetur ex ſerm. 45. de tpe tom.10.& ex lib. 6. contra Iu lianum c. 7.tom. 7. q 50.ar.1.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut * ſupra dictũ eſt, duplex eſt habitus. Vnus quidē quo inclinatur poten tia ad agendũ, ſicut ſciẽtiæ & uirtutes dicunt habitus, & hoc modo peccatũ originale non eſt habitus. Alio mõ dr habitus diſpoſitio alicuius naturæ ex multis cõ poſitæ, ſm quã bñ ſe hẽt vel malè ad aliquid, & præcipuè cum talis diſpoſitio fuerit quaſi in naturã uerſa, vt patet de ægritudine & ſanitate. & hoc modo pecca tũ originale eſt habitus, eſt.n qdam inordinata diſpoſitio prouenięs ex diſſolutione illius harmoniæ, in qua conſiſtebat rõ originalis iuſtitiæ, ſicut etiam ægritudo corporalis eſt quædam inordinata diſpoſitio corporis, ſm quam ſoluitur æqualitas, in qua conſiſtit ratio ſanitatis, vnde peccatum originale languor naturæ dicit.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſicut ægritudo corporalis habet aliquid de priuatione inquãtũ tollit æqualitas ſanitatis, & aliquid habet poſitiuẽ, ſ. ipſos humores inordinatè diſpoſitos, ita & peccatũ originale habet priuationem originalis iuſtitiæ, & cum hoc inordinatam diſpoſitionem partium animæ. unde non eſt priuatio pura, ſed eſt quidam habitus corruptus.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ actuale peccatũ eſt inordinatio qdã actus, originale uerò cũ ſit peccatũ naturæ eſt qdã inordinata diſpoſitio ipſius naturæ, q̃ habet rõnẽ culpæ, inquãtũ deriuatur ex primo parẽte vt * dictũ eſt. hmõi aũt diſpoſitio naturæ inordinata habet rõnẽ habitus, ſed inordinata diſpoſitio actus nõ habet rõnẽ habitus; & propter hoc peccatum originale poteſt eſſe habitus, non autem peccatum actuale. q.pręc.ar.1

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ obiectio illa procedit de habitu, quo potẽtia inclinatur in actũ, talis autẽ habitus non eſt peccatũ originale. Quãuis etiam ex peccato originali ſequatur aliqua inclinatio in actũ inordinatũ, non directè, ſed indirectè, ſ. per remotionem prohibentis, i. originalis iuſtitiæ, quæ prohibebat inordinatos motus, ſicut & ex ægritudine corporali indirectè ſequitur inclinatio ad motus corporales inordinatos, nec dẽt dici, ꝙ peccatũ originale ſit habitus infuſus, aut acquiſitus per actũ niſi primi parentis, non autem huius ꝑſonæ, ſed per vitiatam originem innatus.

ARTICVLVS II. 441

Vtrum in uno homine ſint multa originalia peccata.

2.d.33 q.1. artic.1. & ma qu 4. art.1.cor. ſin & art. 2.prin. & ar.8.ad 1. & pſal.50. co.2. & Ro.4.lec. 1.co.4 & ca.5.le.3. co.3. fi.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Vr, ꝙ in uno hoĩe ſint multa originalia peccata. Dicit.n. in Pſal. 50. Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea ſed peccatum in quo homo concipitur, eſt originale; ergo plura peccata originalia ſunt in uno homine.

¶ 2 Præterea, Vnus & idẽ habitus nõ inclinat ad contraria, habitus.n. inclinat per modũ naturæ, quę tendit in unum ſed peccatũ originale etiam in uno homine inclinat ad diuerſa peccata & contraria, ergo peccatum originale non eſt vnus habitus, ſed plures.

¶ 3 Præterea, Peccatum originale inficit oẽs animę partes, ſed diuerſæ partes aĩæ ſũt diuerſa ſub ecta peccati, ut ex * præmiſſis patet. cum igitur unum peccatũ non poſſit eſſe in diuerſis ſubiectis, videtur quòd peccatum originale non ſit vnum, ſed multa. q.74.

SED CONTRA eſt, quod dr Ioan. 1. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. qđ ſingulariter dicitur, quia peccatum mundi, quod eſt peccatum originale, eſt unum, ut gloſ. * ibidem exponit. Gloſ. ordinaria ibi.

RESPONDEO dicendũ ꝙ in uno hoĩe eſt unũ peccatum originale, cuius ratio dupliciter accipi põt. Vno mõ, ex parte cauſæ peccati originalis: * dictum eſt.n. ſupra, ꝙ ſolum primum peccatum primi parentis in poſteros traducitur. vnde peccatum originale in vno homine eſt unũ numero, & in omnibus hominib. eſt unum proportione, in reſpectu ſ. ad primum principiũ. Alio modo poteſt accipi ratio eius ex ipſa eſſentia originalis peccati: in omni.n. inordinata diſpoſitione vnitas ſpeciei conſideratur ex parte cauſæ, unitas aũt ſm numerum ex parte ſubiecti, ſicut patet in ægritudine corporali, ſunt enim diuerſæ ægritudines ſpecie, quæ q.81.ar.2.

quæ ex diuerſis cauſis procedũt, puta ex ſuperabundã tia calidi vel frigidi, vel ex læſione pulmonis, vel hepatis; vna aũt ægritudo ſm ſpeciẽ in vno hoĩe nõ eſt, niſi vna numero. Cã aũt huius corruptę diſpoſitionis, quæ dr̃ originale peccatum, eſt vna tantum, ſcilicet priuatio originalis iuſtitiæ, per quam ſublata eſt ſubiectio humanæ mentis ad Deum. Et iõ peccatum originale eſt vnũ ſpecie, & in vno hoĩe non põt eſſe niſi vnum numero, in diuerſis autem hominibus eſt vnum ſpecie & proportione, diuerſum autem numero.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ pluraliter dr̃ in peccatis ſm illum morem diuinæ ſcripturę, quo frequẽter ponitur pluralis numerus pro ſingulari, ſicut Mat 2. Defuncti ſunt qui quærebant animã pueri: vel quia in peccato originali virtualiter præexiſtunt oĩa peccata actualia, ſicut in quodã principio: vnde eſt multiplex virtute, vel quia in peccato primi parẽtis, quod per originem traducitur, fuerunt plures deformitates, ſcilicet ſuperbiæ, inobedientiæ, gulæ, & alia hmõi, vel quia multæ partes animæ inficiuntur per peccatum originale.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ vnus habitus nõ põt inclinare per ſe & directè, id eſt, per propriã formã ad contraria, ſed indirectè & per accidens, ſcilicet per remotionem prohibentis, ſicut ſoluta harmonia corporis mixti, elementa tendunt in loca contraria, & ſimiliter ſoluta harmonia originalis iuſtitiæ, diuerſæ animæ potentiæ in diuerſa feruntur.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ pctm̃ originale inficit diuerſas partes aĩæ ſm qđ ſunt partes vnius totius, ſicut & iuſtitia originalis cõtinebat oẽs aĩę partes in vnũ, & iõ eſt vnũ tm̃ pctm̃ originale, ſicut & eſt vna febris in vno hoĩe, quamuis diuerſæ partes corporis grauentur.

ARTICVLVS III.

442 *Vtrum originale peccatum ſit concupiſcentia.*

AD TERTIVM ſic ꝓcedit. Vr̃, ꝙ pctm̃ originale non ſit concupiſcentia: oẽ enim pctm̃ eſt contra naturã, vt dicit * Damaſ. in 2. li. ſed concupiſcentia eſt ſm naturã; eſt enim proprius actus virtutis concupiſcibilis, quæ eſt potentia naturalis, ergo concupiſcentia non eſt peccatum originale.

¶ 2 Præterea, Per pctm̃ originale ſunt in nobis paſſiones peccatorũ, vt patet p Apoſtolũ Rom. 7. ſed multæ aliæ ſunt paſſiones præter concupiſcentiam, vt † ſuprà habitum eſt ergo peccatum originale non magis eſt concupiſcentia, quàm aliqua alia paſſio.

¶ 3 Præterea, Per pctm̃ originale deordinant oẽs aĩæ partes, vt * dictũ eſt: ſed intellectus eſt ſupremus inter aĩę partes, vt patet per † Philoſophũ in 10. Eth. ergo pctm̃ originale magis eſt ignorantia, quàm concupiſcentia.

SED CONTRA eſt ꝙ * Aug dicit in lib. Retractionum Concupiſcentia eſt reatus originalis peccati.

RESPONDEO dicendum, ꝙ vnumquodq; habet ſpeciẽ à ſua forma, dictũ eſt aũt ſuprà ꝙ ſpecies peccati originalis ſumit ex ſua cã. vñ oportet, ꝙ id quod eſt formale in originali peccato, accipiat ex parte cauſæ peccati originalis. Oppoſitorũ aũt oppoſitę ſunt cãę, eſt igitur attendenda cauſa originalis peccati ex cã originalis iuſtitiæ quæ ei opponitur: tota aũt ordinatio originalis iuſtitiæ ex hoc eſt, ꝙ voluntas hoĩs erat Deo ſubiecta, quæ quidẽ ſubiectio primo & principaliter erat per voluntatẽ, cuius eſt mouere omnes alias partes in finẽ, vt * ſuprà dictũ eſt; vñ ex auerſione voluntatis à Deo conſecuta eſt inordinatio in omnibus alijs aĩę viribus. Sic ergo priuatio originalis iuſtitiæ, per quam voluntas ſubdebatur Deo, eſt formale in peccato originali, omnis autẽ alia inordinatio virium aĩæ ſe habet in peccato originali, ſicut quiddam materiale, inordinatio aũt aliarũ virium aĩæ præcipuè in hoc attenditur, ꝙ inordinatè conuertuntur ad bonũ commutabile, quę quidẽ inordinatio cõi nomine poteſt dici concupiſcentia. Et ita peccatum originale materialiter quidẽ eſt cõcupiſcẽtia, formaliter verò eſt defect° originalis iuſtitię.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ quia in hoĩe cõcupiſcibilis naturaliter regitur rõne, intantũ concupiſcere eſt hoĩ naturale, inquantum eſt ſm rationis ordinẽ: concupiſcentia autem quæ tranſcendit limites rationis, ineſt homini contra naturam, & talis eſt concupiſcentia originalis peccati.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſicut * ſuprà dictũ eſt paſſiones iraſcibilis ad paſſiones cõcupiſcibilis reducunt ſicut ad principaliores, inter quas cõcupiſcẽtia vehementius mouet, & magis ſentitur, vt * ſ. habitũ eſt. & iõ concupiſcentiæ attribuitur tanquã principaliori, & in qua quodammodo oẽs aliæ paſſiones includuntur.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut in bonis intellectus & rõ principalitatem habẽt, ita econuerſo in malis inferior pars aĩæ principalior inuenit, quæ obnubilat & trahit rõnem, vt * ſuprà dictum, pphoc peccatum originale, magis dr̃ eſſe concupiſcentia, quàm ignorantia, licet & ignorantia inter defectus materiales peccati originalis contineatur.

ARTICVLVS IIII.

443 *Vtrum peccatum originale ſit æqualiter in omnibus.*

AD QVARTVM ſic ꝓcedit. Vr̃ ꝙ pctm̃ originale non ſit ęqualiter in oĩbus: eſt enim pctm̃ originale cõcupiſcentia inordinata, vt * dictũ eſt, ſed non omnes æqualiter ſunt proni ad concupiſcendum, ergo peccatũ originale non eſt æqualiter in omnibus.

¶ 2 Præterea, Pctm̃ originale eſt quædam inordinata diſpoſitio aĩæ, ſicut ægritudo eſt quędam inordinata diſpoſitio corporis: ſed ægritudo recipit magis & minus, ergo peccatum originale recipit magis & minus.

¶ 3 Præterea, * Aug dicit in lib. de nup. & concupiſcẽtia, ꝙ libido tranſmittit originale pctm̃ in prolem; ſed contingit eſſe maiorem libidinem vnius in actu generationis, quàm alterius. ergo peccatum originale poteſt eſſe maius in vno, quàm in alio.

SED CONTRA eſt, quia peccatum originale eſt peccatum naturæ, vt * dictum eſt, ſed natura æqualiter eſt in omnibus; ergo & peccatum originale.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ in originali peccato ſunt duo, quorum vnum eſt defectus originalis iuſtitiæ: aliud aũt eſt relatio huius defectus ad peccatũ primi parentis, à quo per vitiatam originem deducit. Quãtum aũt ad primum, peccatũ originale non recipit magis & minus, quia totũ donũ originalis iuſtitiæ eſt ſublatũ; priuationes aũt totaliter aliquid priuantes, vt mors & tenebræ, non recipiũt magis & minus, ſicut * ſuprà dictum eſt. Similiter & nec quantum ad ſm; æqualiter enĩ omnes relationem habet ad primum principium vitiatę originis, ex quo peccatum originale recipit rationem culpæ, relationes enim non recipiunt magis & minus. vnde manifeſtum eſt, quòd peccatum originale non poteſt eſſe magis in vno, quàm in alio.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ſoluto vinculo originalis iuſtitiæ, ſub quo quodã ordine oẽs vires aĩæ cõtinebãtur, vnaquæq; vis aĩæ tẽdit in ſuũ ꝓpriũ motũ, & tanto vehementius, quãto fuerit fortior, contingit aũt vires aliquas aĩæ eſſe fortiores in vno q̃ in alio ꝑp diuerſas corporis cõplexiones ꝙ ergo vnus hõ ſit pronior ad concupiſcendum q̃ alter, nõ eſt ratione peccati originalis, cùm in omnibus æqualiter ſoluatur vinculum originalis iuſtitiæ, & æqualiter in omnibus partes inferiores animæ ſibi relinquantur, ſed accidit hoc ex diuerſa diſpoſitione potentiarum, ſicut * dictum eſt.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ægritudo corporalis non habet in omnibus æqualem cauſam & ſi ſit eiuſdem ſpeciei, puta ſi ſit febris ex cholera putrefacta, poteſt eſſe maior vel minor putrefactio, & propinquior vel remotior à principio vitæ, ſed cauſa originalis peccati in omnibus eſt æqualis, vnde non eſt ſimile.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ libido, quæ tranſmittit

Marginalia (left column): 5. qõ 23. ar. 3. co. & 2 di. 30. q. 1. ar 2. co. & ad 4. & 1 ex li. & 31. q. 1. ar. 1. ad 3. & di. 32. q. 1. ar. 1. ad 1 3 & 4. & ma. q. 3 art 7. cor. ſi. & q. 4 art. 2 & ꝑ to. & ar. 4. ad 2. & ar 6. ad 16 | * li. 2. cap. 4. & 30. | † q. 23. ar. 4. | * ar. præced. ad 1. | † li. 10. ca. 7. tom 5. | * li. 1. c. 15. non multũ ꝓcul à priu. to. 1. | † ar. ꝓced. | * q. 9. art. 1.

Marginalia (right column): q. 25. ar. 1 | q. 25. ar. 2. ad 1. | q. 80. ar. 1. | 2. d. 32 q. 1. ar. 3. | art. ꝓced. | li. de nup. & cõcupi. c. 23. circa prin. & c. 24. tom 7. | q. præced. ar. 2. | q. 73 ar. 2. | in iſtamet ſolutione.

mittit peccatũ originale in prolem, nõ eſt libido actualis, quia dato, ꝙ virtute diuina concederetur, ꝙ nullam inordinatam libidinem in actu generationis ſentiret, adhuc tranſmitteret in prolem originale peccatum, ſed libido illa eſt intelligenda habitualiter, ſm quod appetitus ſenſitiuus non continetur ſub ratione ſoluto vinculo originalis iuſtitiæ, & talis libido in oĩb. eſt æqualis.

QVÆSTIO LXXXIII.

De ſubiecto originalis pcti, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ſubiecto originalis peccati.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum ſubiectum originalis peccati per prius ſit caro vel anima.

¶ Secundo, ſi anima, vtrum per eſſentiam, aut per potentias ſuas.

¶ Tertio, vtrum voluntas per prius ſit ſubiectum peccati originalis, quàm aliæ potentiæ animæ.

¶ Quarto, vtrum aliquæ potentiæ ſint ſpãliter infectæ, ſ. generatiua, vis concupiſcibilis, & ſenſus tactus.

444 ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum originale peccatum ſit magis in carne, quàm in anima.

2. di. 18. q. 2. ar. 1. ad 3. & di. 30. q. 1. ar. 2. ad 4. & di. 31. q. 1. ar. 1. ad 2. & 4. & q. 2. ar. 1. p totũ & ver. q. 25. ar. 6. co. & q. 27 ar. 6. ad 2. & ma. q. 4. ar. 3 & 4. & Ro. 5. l. 3. co. 2. & 3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ pctm originale magis ſit in carne, q̃ in anima: repugnantia enim carnis ad mentẽ ex corruptione originalis peccati procedit, ſed radix huius repugnantiæ in carne conſiſtit. Dicit eñ Apoſtolus ad Ro. 7. Video aliã legem in mẽbris meis repugnantem legi mentis meæ: ergo originale peccatũ in carne principaliter conſiſtit.

¶ 2 Præterea, vnũquodq; potius eſt in cã, q̃ in effectu, ſicut calor magis eſt in igne calefaciente, q̃ in aqua calefacta: ſed aĩa inficitur infectione originalis pcti per ſemen carnale; ergo pctm originale magis eſt ĩ carne q̃ in aĩa.

¶ 3 Præterea, Pctm originale ex primo parente cõtrahimus, prout in eo fuimus ſm rationem ſeminalem, ſic autem non fuit ibi anima, ſed ſola caro; ergo originale peccatum non eſt in anima, ſed in carne.

¶ 4 Præterea, Anima rõnalis creata à Deo corpori infunditur; ſi igitur anima per peccatũ originale inficeretur, conſequens eſſet, quod ex ſua creatione vel infuſione inquinaretur, & ſic Deus eſſet cauſa peccati, qui eſt actor creationis & infuſionis.

¶ 5 Præterea, Nullus ſapiens liquorẽ pretioſum vaſi infecto infunderet, ex quo ſciret ipſum liquorẽ infici: ſed aĩa rationalis eſt precioſior õi liquore, ſi ergo aĩa ex corporis vnione infici poſſet infectione originalis culpæ, Deus q ipſa ſapientia eſt, nunq̃ aĩam tali corpori infunderet, infundit aũt, non ergo inquinat ex carne, ſic igitur peccatũ originale non eſt in anima, ſed in carne.

SED CONTRA, eſt ꝙ idẽ eſt ſubiectũ virtutis, & vitij ſiue peccati, quod contrariatur virtuti, ſed caro nõ põt eſſe ſubiectũ virtutis; dicit n. Apoſtolus ad Rom. 7. Scio ꝙ nõ habitat in me, hoc eſt in carne mea, bonũ: ergo caro nõ põt eſſe ſubiectũ originalis pcti, ſed ſolũ aĩa.

RESPONDEO dicendum, ꝙ aliquid põt eſſe in aliquo dupliciter, vno modo ſicut in cauſa vel principali vel inſtrumentali, alio modo ſicut in ſubiecto. Peccatũ ergo originale omnium hominum fuit quidem in ipſo Adam ſicut in prima cã principali, ſm illud Apo. Ro. 5. In quo omnes peccauerunt: in ſemine aũt corporali eſt peccatum originale ſicut in cã inſtrumentali, eo ꝙ per virtutem actiuam ſeminis traducitur peccatum originale in prolem ſimul cum natura humana. Sed ſicut in ſubiecto peccatum originale nullo modo poteſt eſſe in carne, ſed ſolum in aĩa. Cuius ratio eſt, quia ſicut * ſupra dictum eſt hoc mõ ex voluntate primi parentis peccatum originale traducitur in poſteros per quandã generatiuã motionem, ſicut à voluntate alicuius hoĩs deriuatur peccatũ actuale ad alias partes eius. In quibus dẽ deriuatione põt attendi, ꝙ quicquid prouenit ex motione voluntatis pcti ad quãcunque partẽ hoĩs, q̃ quocũque mõ põt eſſe particeps pcti, vel per modũ ſubiecti, vel per modũ inſtri, habet rõnem culpæ, ſicut ex voluntate gulæ prouenit concupiſcentia cibi ad concupiſcibilẽ, & ſumptio cibi ad manus & os, quæ inquantũ mouentur à voluntate ad peccãdũ, ſunt inſtra peccati. Quod verò vlterius deriuatur ad vim nutritiuã, & ad interiora membra, q̃ non ſunt nata moueri à voluntate, non habet rationẽ culpæ. Si igitur cùm aĩa poſſit eſſe ſubiectũ culpæ, caro aũt de ſe non habeat ꝙ ſit ſubiectum culpæ, quicquid peruenit de corruptione primi peccati ad aĩam, habet rationẽ culpæ, quod autem peruenit ad carnem, nõ habet rationem culpæ ſed pœnæ. Sic igitur aĩa eſt ſubiectum peccati originalis, non autem caro.

q. 81 ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſicut * Aug dicit in li. Retractationũ, Apoſt. loquitur ibi de hoĩe iã redẽpto, q liberatus eſt à culpa, ſed ſubiacet pœnæ rõne cuius peccatum dr habitare in carne, vnde ex hoc non ſequitur quòd caro ſit ſubiectum culpæ, ſed ſolum pœnæ. li. 1. retract. c. 26. declinãdo ad ſi. to. 1.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ peccatum originale cauſatur ex ſemine, ſicut ex cauſa inſtrali, non autem oportet, ꝙ aliquid ſit principalius in cauſa inſtrali. q̃ in effectu, ſed ſolum in cauſa principali; & hoc modo peccatum originale potiori modo fuit in Adam in quo fuit ſecundum rationem actualis peccati.

AD TERTIVM dicendũ ꝙ aĩa huius hoĩs non fuit ſm ſeminalẽ rõnẽ in Adã peccante ſicut in principio effectiuo, ſed ſicut in principio diſpoſitiuo, eo quod ſemen corporale, quod ex Adam traducitur ſua virtute non efficit animam rationalem, ſed ad eam diſponit.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ infectio originalis peccati nullo mõ cauſatur à Deo, ſed ex ſolo peccato primi parentis p carnalẽ generationẽ & iõ cũ creatio importet reſpectũ aĩæ ad ſolũ Deũ, non põt dici, ꝙ aĩa ex ſua creatione inquinetur. Sed infuſio importat reſpectũ & ad Deũ infundentẽ, & ad carnem, cui infunditur aĩa, & ideo habito reſpectu ad Deum infundentem, non poteſt dici quod anima per infuſionem maculetur, ſed ſolum habito reſpectu ad corpus cui infunditur.

AD QVINTVM dicendũ, ꝙ bonũ cõe pfert bono ſingulari, vñ Deus ſm ſuã ſapientiã nõ prætermittit vniuerſalẽ ordinẽ rerũ, qui eſt vt tali corpori talis aĩa infundat, vt vitet ſingularis infectio huius aĩæ, præſertim cùm natura aĩæ hoc habeat, vt eſſe nõ incipiat niſi in corpore, vt in primo habitum eſt *. Melius eſt aũt ei ſic eſſe ſm naturã quàm nullo modo eſſe, præſertim cùm poſſit per gratiam damnationem euadere. p. p. q. 118. ar. 3.

ARTICVLVS II. 445

Vtrum peccatum originale ſit per prius in eſſentia animæ, quàm in potentijs.

AD SECVNDVM ſic procedit. Vr, ꝙ pctm originale non ſit per prius in eſſentia aĩæ, q̃ in potentijs. aĩa enim nata eſt eſſe ſubiectũ peccati quantum ad id quod põt à voluntate moueri, ſed anima non mouetur à voluntate ſecundum ſuam eſſentiã, ſed ſolum ſecundum potentias, ergo peccatum originale non eſt in anima ſecundũ ſuam eſſentiam, ſed ſolum ſecundum potentias. Inf. ar 3. c. Et 2. d. 31. q. 2. ar. 1. & ver. q. 25. ar. 6. corp. & q 27. ar. 6 ad 2 & ĩ 4. q. art. 4.

¶ 2 Præterea, Peccatum originale opponitur originali iuſtitiæ, ſed originalis iuſtitia erat in aliqua potẽtia animæ, quę eſt ſubiectũ virtutis, ergo & peccatũ originale eſt magis in potentia animę, quàm in eius eſſentia.

¶ 3 Præterea, ſicut à carne peccatũ originale deriuatũ ad aĩam, ita ab eſſentia aĩę deriuatur ad potentias, ſed pctm originale magis eſt in aĩa, q̃ in carne, ergo etiam magis eſt in potentijs animę, quàm in eius eſſentia.

¶ 4 Præterea, Peccatum originale dĩ eſſe concupiſcẽtia, vt dictum eſt *, ſed concupiſcentia eſt in potentijs animę, ergo & peccatum originale. q. 82. ar. 3.

SED CONTRA eſt, ꝙ peccatum originale dicitur eſſe

q.81. ar.1. eſſe peccatum naturale, ut ſuprà dictum eſt:* anima autẽ eſt forma & natura corporis ſm̃ eſſentiam ſuam, & p.p. q. 76. ar. 1. non ſecundum potentias, ut in primo habitum eſt: † ergo anima eſt ſubiectum originalis peccati principaliter ſecundum ſuam eſſentiam.

RESPONDEO dicendũ, quòd illud animæ eſt principaliter ſubiectum alicuius peccati, ad quod primò pertinet cauſa motiua illius peccati, ſicut ſi cauſa motiua ad peccandum ſit delectatio ſenſus, quæ pertinet ad uim concupiſcibilem ſicut obiectum proprium eius ſequitur, quod vis concupiſcibilis ſit proprium ſubiectum illius peccati. Manifeſtum eſt autem, quod peccatum originale cauſatur per originem, vnde illud animæ, quod primò attingitur ab origine hominis, eſt primũ ſubiectum originalis peccati attingit autem origo animam ut terminum generationis, ſecũdum qđ eſt forma corporis, qđ quidẽ conuenit ei ſm̃ eſſentiam ꝓpriã, p.p. q.76. ar. 1. vt in primo habitũ eſt * unde anima ſm̃ eſſentiam eſt primum ſubiectum originalis peccati.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut motio uoluntatis alicuius proprie peruenit ad potentias animæ, non autem ad animæ eſſentiam, ita motio voluntatis primi generantis per viam generationis peruenit primo In corp. ar. ad animæ eſſentiam, ut dictum eſt. *

AD SECVNDVM dicendũ, quod etiam originalis iuſtitia, pertinebat primordinaliter ad eſſentiam animæ. erat enim donum diuinitus datum humanæ naturę quam per prius reſpicit eſſentia animæ quam potentiæ. potentiæ enim magis uidentur pertinere ad perſonam, inquantum ſunt principia perſonaliũ actuum, unde ſunt propria ſubiecta peccatorum actualiũ, quæ ſunt peccata perſonalia.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ corpus comparatur ad animam ſicut materia ad formam, quæ etſi ſit poſterior ordine generationis, eſt tamen prior ordine perfectionis & naturę, eſſentia autem animæ comparatur ad potentias ſicut ſubiecta ad accidentia propria, quæ ſunt poſteriora ſubiecto, & ordine generationis & etiam perfectionis vnde non eſt ſimilis ratio.

AD QVARTVM dicendum, quòd concupiſcentia ſe habet materialiter & ex conſequenti in peccato q.82.ar.3. originali, vt ſuprà dictum eſt.*

446

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum originale per prius inficiat uoluntatem quàm alias potentias.

Inf. art.4. ad 1 Et 2. di.30 qõ.1 ar.3. cor. & ad 4 Et veri. q 25. ar.6.co.& q.27 ar.6. ad 2. & mal. q. 4. ar. 5.

AD TERTIVM ſic ꝓceditur. Videt ꝙ peccatũ originale non per prius inficiat uoluntatẽ quàm alias potentias, omne enim peccatũ principaliter pertinet ad potentiam, per cuius actum cauſatur, ſed peccatum originale cauſatur per actum generatiuæ potentiæ, ergo inter cęteras potentias animæ uidetur magis pertinere ad generatiuam potentiam.

¶ 2 Præterea, Peccatum originale per ſemen carnale traducitur, ſed aliæ vires animæ propinquiores ſunt carni, quàm voluntas, ſicut patet de omnibus ſenſitiuis, quę vtuntur organo corporali, ergo in eis magis eſt peccatũ originale, quàm in uoluntate.

¶ 3 Præterea, Intellectus eſt prior uoluntate, nõ enim eſt uoluntas, niſi de bono intellecto, ſi ergo peccatum originale inficit omnes potentias animæ, uidetur quòd per prius inficiat intellectum tanquam priorem.

SED CONTRA, eſt quod iuſtitia originalis per prius reſpicit uoluntatem, eſt enim rectitudo uoluntatis ca 3. à medio illius. vt Anſel dicit in lib * de conceptu virginali, ergo peccatum originale, quod ei opponitur, per prius reſpicit voluntatem.

RESPONDEO dicendum, ꝙ in infectione peccati originali duo eſt conſiderare, primo quidem inhærẽtiam eius ad ſubiectum. Et ſecundum hoc primo reſpi ar. pręce. cit eſſentiam animæ, ut dictum eſt * deinde oportet cõſiderare inclinationem eius ad actum, & hoc modo reſpicit potentias animæ Oportet ergo quod illã per prius reſpiciat, quæ primam inclinationem habet ad peccãdũ, hęc autem eſt uolũtas, vt ex ſupradictis patet.* Vnde peccatum originale per prius reſpicit uoluntatem. q.74.ar.1. & 2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ peccatum originale non cauſatur in homine per potentiam generatiuam prolis, ſed per actum potentiæ generatiuæ parentis, vnde non oportet, quod ſua potentia generatiua ſit primũ ſubiectum originalis peccati.

AD SECVNDVM dicendum, quod peccatum originale habet duplicem proceſſum, vnum quidem à carne ad animam, alium verò ab eſſentia animę ad potentias. primus quidem proceſſus eſt ſecundum ordinẽ generationis, ſecundus autem ſecundum ordinem perfectionis, Et ideo quamuis aliæ potentiæ, ſcilicet ſenſitiuæ propinquiores ſint carni, quia tamen voluntas eſt propinquior eſſentię animæ tanquam ſuperior potentia, primò peruenit ad ipſam infectio originalis peccati.

AD TERTIVM dicẽdum, quod intellectus quodammodo præcedit uoluntatem, inquantum proponit ei ſuum obiectum, alio verò modo voluntas præcedit intellectum ſecundum ordinem motionis ad actum, quæ quidem motio pertinet ad peccatum.

ARTICVLVS IIII.

447

Vtrum præfatæ potentiæ ſint magis infectæ quàm aliæ.

2.di.24.q. 2.ar. 5. ad 5. & diſt. 31.q 1.art. 2. & 4. diſ. 32.qõ. 1.art. 1.ad 1. Et uer.q. 25 art.6. cor.& m°. q.4 arti.2. ad 12. & ar. 5.ad 1. *li.1.c.ult. † circa principiũ li.1. Metaphy. * li.14 c.4. 15. 18. & 19. 10. 5.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt ꝙ prędictæ potentiæ non ſint magis infectæ, quã aliæ. infectio enim originalis peccati magis uidetur pertinere ad illam animæ partem quæ, prius põt eſſe ſubiectum peccati, hæc aũt eſt rõnalis pars & pcipuè uoluntas ergo ipſa eſt magis infecta per peccatum originale.

¶ 2 Præterea Nulla vis animæ inficitur per culpam, niſi inquantum põt obedire rationi generatiua autem nõ poteſt obedire, ut dicitur in 1.Eth.* ergo generatiua nõ eſt maximè infecta per originale peccatum.

¶ 3 Præterea, Viſus inter alios ſenſus eſt ſpiritualior, & propinquior rationi, inquantum plures differẽtias rerum oſtendit, ut dicitur in primo Metap † ſed infectio culpę primo eſt in ratione. ergo viſus magis eſt infectus, quàm tactus.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 14. de ciui. Dei.* quod infectio originalis culpæ maximè apparet in motu genitalium membrorum, qui rationi nõ ſubditur ſed illa membra deſeruiunt generatiuæ uirtuti in cõmixtione ſexuum, in qua eſt delectatio ſecundum tactũ, q̃ maximè concupiſcentiam mouet. ergo infectio originalis peccati maximè pertinet ad iſta tria, ſ. potentiam generatiuam, vim concupiſcibilem, & ſenſum tactus.

RESPONDEO dicendum, quòd illa corruptio pcipuè infectio nominari ſolet: quæ nata eſt in aliud tranſferri. vnde & morbi contagioſi (ſicut lepra & ſcabies, & huiuſmodi) infectiones dicuntur. Corruptio autem originalis peccati traducitur per actum generationis, ſicut ſupra dictum eſt.* Vnde potentiæ, quæ ad huiuſmo q. 81.ar.1. di actũ concurrunt, maximè dicuntur eſſe infectę: hmõi autem actus deſeruit generatiuæ, inquantum ad generationem ordinatur. Habet autem in ſe delectationem tactus quæ eſt maximum obiectum concupiſcibilis, & ideo cum omnes partes animæ dicantur eſſe corruptę per peccatum originale, ſpecialiter tres prędictę dicuntur eſſe corruptæ & infectæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ peccatum originale ex ea parte, qua inclinat in peccata actualia, præcipuè pertinet ad uoluntatẽ, ut dictum eſt, * ſed ex ea q. 81.ar.1. ad 2.& ar. 3. parte qua traducitur in prolẽ pertinet propinquè ad potentias prędictas, ad uoluntatem autem remotè.

AD SECVNDVM dicendum, quod infectio actualis culpæ nõ pertinet niſi ad potẽtias quę mouent à voluntate peccantis, ſed infectio originalis culpę non deriuatur à uoluntate eius, qui ipſam contrahit, ſed per origi-

originem naturæ, cui deſeruit potentia generatiua, & ideo in ea eſt infectio originalis peccati.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ viſus non pertinet ad actum generationis niſi ſecundum diſpoſitionē remotam, prout ſcilicet per viſum apparet ſpecies concupiſcibilis, ſed delectatio perficitur in tactu, & ideo talis infectio magis attribuitur tactui, quàm viſui.

QVAESTIO LXXXIIII.

De cauſa peccati, ſecundum quod vnum peccatū alterius peccati cauſa eſt, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſa peccati, ſm quod vnum peccatum eſt cauſa alterius. Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrum cupiditas ſit radix omnium peccatorū.

¶ Secundo, vtrum ſuperbia ſit initium omnis peccati.

¶ Tertio, vtrum præter ſuperbiam & auaritiam debeāt dici capitalia vitia aliqua ſpecialia peccata.

¶ Quarto, quot & quæ ſint capitalia vitia.

ARTICVLVS PRIMVS.

448

Vtrum cupiditas ſit radix omnium peccatorum.

Infr. ar. 2. c. fi. & ar. 3. ad 1. & ar. 4. ad 4. Et 2. 2. q. 119. art. 2. ad 1. Et mal. q. 8. ar. 1. ad 1. & q. 13. ar. 1. ad 5. Et Ro. 7. lec. 2. col. 2. Et 1. Corinth. 11. lec. 4. col. 1. fin. Et 1. Eth 6. colum. 6.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ cupiditas non ſit radix omnium peccatorum. cupiditas enim quæ eſt immoderatus appetitus diuitiarum, opponitur uirtuti liberalitatis, ſed liberalitas non eſt radix omnium uirtutum. ergo cupiditas nō eſt radix omnium peccatorum.

¶ 2 Præterea, Appetitus eorū, quæ ſunt ad finem, procedit ex appetitu finis, ſed diuitiæ quarū appetitus eſt cupiditas, non appetuntur niſi vt utiles ad aliquem finē, ſicut dicitur in primo Ethico. ergo cupiditas nō eſt radix omnis peccati, ſed procedit ex alia priori radice.

¶ 3 Præterea, Frequēter inuenitur, ꝙ auaritia quæ cupiditas nominatur, oritur ex alijs peccatis, puta cū quis appetit pecuniam propter ambitionē, uel ut ſatisfaciat gulę, non ergo eſt radix omnium peccatorum.

SED CONTRA eſt, quod dicit Apoſtolus 1. ad Timoth. vlt. radix omnium malorum eſt cupiditas.

RESPONDEO dicēdū, quod ſecundū quoſdam cupiditas tripliciter dicitur. Vno modo, put eſt appetitus iordinatus diuitiarū, & ſic eſt ſpeciale peccatū. Alio modo ſecundum ꝙ ſignificat inordinatum appetitum cuiuſcunq; boni temporalis, & ſic eſt genus omnis peccati, nā in omni peccato eſt inordinata cōuerſio ad cōmutabile bonū, ut dictum eſt *. Tertio modo ſumitur prout ſignificat quādā inclinationem naturæ corruptę ad bona corruptibilia inordinatæ appetenda, & ſic dicunt cupiditatē eſſe radicē omnium peccatorū ad ſimilitudinē radicis arboris, quæ eſt terra trahit alimentū, ſic. n. ex amore rerum temporalium omne peccatum procedit. Et hæc quidē quamuis uera ſint, non tamē uidentur eſſe ſecundum intentionem Apoſtoli, qui dixit, cupiditatem eſſe radicem omnium peccatorū, manifeſtè enim ibi loquitur contra eos, qui cum uelint diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueū diaboli, eo quod radix omnium malorum eſt cupiditas. Vnde manifeſtū eſt, quod loquitur de cupiditate, ſecundū quod eſt appetitus inordinatus diuitiarū, & ſecundum hoc dicendū eſt, ꝙ cupiditas ſm quod eſt ſpeciale peccatum, dicitur radix omnium peccatorū ad ſimilitudine radicis arboris, quæ alimentū præſtat toti arbori. Videmus. n. quod per diuitias homo acquirit facultatem perpetrādi quodcunque peccatū, & adhibendi deſideriū cuiuſcunque peccati, eo quod ad habenda quęcunq; tēporalia bona, poteſt homo per pecuniā iuuari, ſm quod dicitur Eccl. 10. Pecuniæ obediunt omnia. Et ſm hoc patet, quod cupiditas diuitiarum eſt radix omnium peccatorum.

q. 72. ar. 1. & q. 71. art. 6.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd non ab eodē oritur virtus & peccatum. oritur enim peccatum ex appetitu commutabilis boni, & ideo appetitus illius boni, quod iuuat ad conſequenda omnia temporalia bona, radix peccatorum dicitur, virtus autem oritur ex appetitu incommutabilis boni, & ideo charitas, quæ eſt amor Dei, ponitur radix virtutum, ſecundum illud Epheſ. 3. In charitate radicati & fundati.

AD SECVNDVM dicendum ꝙ appetitus pecuniarum dicitur eſſe radix peccatorum, non quidem quia diuitiæ propter ſe quęrantur tanquam vltimus finis, ſed quia multum quæruntur, vt vtiles ad omnem temporalem finem, & quia vniuerſale bonum eſt appetibilius, quàm aliquod particulare bonum, ideo magis mouet appetitum, quàm quædam bona ſingularia, quæ ſimul cum multis alijs per pecuniam haberi poſſunt.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut in rebus naturalibus non quæritur quid ſemper fiat, ſed quid in pluribus accidit, eo quòd natura corruptibilium rerum impediri poteſt, vt non ſemper eodem modo operetur, ita etiam in moralibus conſideratur, quod vt in pluribus eſt, non autem quod ſemper eſt, eo quòd voluntas non ex neceſſitate operatur. nō igitur dicitur auaritia radix omnium malorum, quin interdum aliquod aliud malum ſit radix eius, ſed quia ex ipſa frequentius alia mala oriuntur ratione prædicta.* In cor. ar.

ARTICVLVS II.

449

Vtrum ſuperbia ſit initium omnis peccati.

2. 2. queſt. 162. art. 2. & ar. 5. ad 1 & art. 7. ar. 1. Et 2. di. 42. q. 2. ar. 1. ad 7. & 4. di. 17 q. 2. art. 1. q. 1. cor. Et Ro. 1. lec. 8. col. 4. fi. & cap. 7. lect. 2. co. 2. Et 1. Cor. 11. lec. 4. co. 2 fin.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ ſuperbia non ſit initium omnis peccati, radix enim eſt quoddam principium arboris & ita uidetur idem eſſe radix & initium peccati, ſed cupiditas eſt radix omnis peccati, ut dictum eſt,* ergo ipſa etiam eſt initium omnis peccati, non autem ſuperbia.

¶ 2 Præterea, Eccl. 10 dicitur, Initiū ſuperbiæ hominis eſt apoſtatare à Deo, ſed apoſtaſia à Deo eſt quoddā peccatum, ergo aliquod peccatum eſt initiū ſuperbiæ, ergo & ipſa non eſt initium omnis peccati.

¶ 3 Præterea, Illud uidetur eſſe initium omnis peccati, quod facit omnia peccata, ſed hoc eſt inordinatus amor ſui, qui facit ciuitatem Babylonis, vt Aug. dicit in 14. de ciui. Dei,* ergo amor ſui eſt initium omnis peccati, non autem ſuperbia.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccl. 10. Initium omnis peccati ſuperbia.

* Ar. pce. † lib. 14. de ci. Dei c. vlt. to. 5.

RESPONDEO dicendum, ꝙ quidam dicunt ſuperbiam dici tripliciter. Vno modo ſm quod ſuperbia ſignificat inordinatū appetitū propriæ excellētiæ, & ſic eſt ſpeciale peccatum. Alio modo, ſm quod importat quendam actualem contemptum Dei quantum ad hūc effectum, qui eſt non ſubdi eius præcepto, & ſic dicunt ꝙ eſt generale peccatum. Tertio modo, ſecundum quod importat quandā inclinationem ad huiuſmodi contemptum ex corruptione naturæ, & ſic dicunt quòd eſt initiū omnis peccati. Et differt à cupiditate, quia cupiditas reſpicit peccatum ex parte conuerſionis ad bonum cōmutabile, ex quo peccatum quodammodo nutritur & fouetur, & propter hoc cupiditas dr̄ radix. ſed ſuperbia reſpicit peccatum ex parte auerſionis à Deo, cuius præcepto homo ſubdi recuſat. & ideo uocatur initiū, quia ex parte auerſionis incipit ratio mali. Et hæc quidē q̄uis vera ſint, tamen non ſunt ſecundū intentionem ſapientis, qui dicit, Initium omnis peccati eſt ſuperbia, manifeſtè enim loquitur de ſuperbia, ſecundū quod eſt inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, vt patet per hoc qđ ſubdit. Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Deus & de hac materia loquitur ibi ferè in toto capitulo. Et idō dicendum eſt, quòd ſuperbia etiam ſecundum quod eſt ſpāle peccatum, eſt initium omnis peccati. Conſiderandū eſt enim ꝙ in actibus uoluntarijs, cuiuſmodi ſunt peccata, duplex ordo inuenitur, ſcilicet intentionis & executionis. in primo quidem ordine habet rationē principij & finis, vt ſuprà multoties dictum eſt * Finis autem in omnibus bonis tēporalibus acquirendis eſt, vt homo per illa quandam perfectionem ſingularem, & excellentiam habeat,

q. 1. art. 1. ad 1. & ar. 3. ad 2. & q. 20. ar. 1. ad 2 & q. 57 ar. 4. & q. 65. ar. 1.

habeat, & ideo ex hac parte ſuperbia, quæ eſt appetitus excellētiæ, ponitur initium omnis peccati. Sed ex parte executionis eſt primum id quod præbet oportunitatē adimplendi omnia deſideria peccati, quod habet rationē radicis, ſcilicet diuitiæ. & ideo ex hac parte auaritia ponitur eſſe radix omnium malorum, ut dictum eſt.* Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM.

art. præce.

AD SECVNDVM ergo dicendum quòd apoſtatare à Deo dr̃ eſſe initium ſuperbię ex parte auerſionis ex hoc enim, quòd homo non vult ſubdi Deo, ſequitur, quòd inordinatè uelit propriam excellentiam in rebus temporalibus, & ſic apoſtaſia à Deo nō ſumitur ibi quaſi ſpeciale peccatum, ſed magis, vt quędam conditio generalis omnis peccati, quæ eſt auerſio ab incommutabili bono. Vel poteſt dici, quòd apoſtatare à Deo dicit eſſe initium ſuperbiæ, quia eſt prima ſuperbię ſpecies, ad ſuperbiam enim pertinet cuique ſuperiori nolle ſubiici, & præcipuè nolle ſubdi Deo, ex quo contingit, quòd homo ſupra ſeipſum indebitè extollatur, quātum ad alias ſuperbiæ ſpecies.

AD TERTIVM dicendum, quòd in hoc homo ſe amat, quod ſui excellentiam uult, idem. enim eſt ſe amare quod ſibi velle bonū. unde ad idem pertinet, quod ponatur initium omnis peccati ſuperbia, vel amor ꝓprius.

450 ARTICVLVS III.

Vtrum præter ſuperbiam, & auaritiam ſint alia peccata ſpecialia, quæ dici debeant capitalia.

Infr. ar. 4. & locis ibi citatis.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ pręter ſuperbiam & auaritiam nō ſint quędam alia peccata ſpecialia, quæ dicantur capitalia, ita. n. ſe videtur habere caput ad animalia, ſicut radix ad plantas, ut dicitur in 2 de anima,* nam radices ſunt ori ſimile, ſi igitur cupiditas dicitur radix omnium malorū, vr̃ ꝙ ipſa ſola debeat dici vitium capitale & nullum aliud peccatum.

* lib 2. de aīa text. 38. to. 2.

¶ 2 Præterea, Caput habet quendam ordinem ad alia membra, inquantum à capite in omnia membra diffunditur quodamodo ſenſus & motus, ſed peccatū dicitur per priuationem ordinis, ergo peccatū nō habet rationē capitis, & ita non debent poni aliqua capitalia peccata.

¶ 3 Præterea, Capitalia crimina dicuntur, quæ capite plectuntur ſed tali pęna puniuntur quædam peccata in ſingulis generibus, ergo vitia capitalia non ſunt aliqua determinata ſecundum ſpeciem.

SED CONTRA eſt, quod Greg. 31. Moral.* enumerat quædam ſpecialia vitia, quæ dicit eſſe capitalia.

lib. 31. Moral. ca. 31.

RESPONDEO dicendum, quòd capitale dicitur à capite, caput autem propriè quidem eſt quoddā mēbrū animalis, quod eſt principium & directiuum totius animalis, vnde metaphoricè omne principiū directiuū, caput vocatur, & etiam homines, qui alios dirigunt, & gubernant capita aliorum eſſe dicuntur. Dr̃ ergo vitium capitale vno modo à capite propriè dicto, & ſecundum hoc peccatum capitale dicitur peccatum, quod capitis pęna punitur, ſed ſic nunc non intendimus de capitalib. peccatis, ſed ſecundum quod alio modo dicitur pctm̄ capitale, ꝓut metaphoricè ſignat principiū, vel directiuū aliorū. Et ſic dr̃ vitiū capitale, ex quo alia uitia oriuntur & præcipuè ſm̄ originem cauſę finalis quæ eſt formalis origo, vt ſ. dictū eſt.* & ideo uitiū capitale nō ſolū ē principiū aliorū, ſed ēt eſt directiuū, & quodāmō ductiuū aliorū. Sēper. n. ars vel habitus, ad quē pertinet finis principat & imperat circa ea, q̄ ſunt ad finē, Vñ Greg 31 Mora.* huiuſmodi vitia capitalia ducib. exercituū cōparat.

q. 1 ar 6. & q. 72 ar. 6. & 75. ar. 1.
* 31. Moral. c. 31.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ capitale dicitur denominatiuè à capite, quod quidem eſt per quandam deriuationem vel participationem capitis, ſicut habens aliquam proprietatem capitis, & non ſicut ſimpliciter caput. Et iō capitalia vitia dicuntur non ſolū illa, q̄ habēt rōnē primæ originis, ſicut auaritia, quę dicitur radix & ſuperbia quæ dicitur initium, ſed etiam illa, q̄ habent rationē originis propinquæ reſpectu plurium pctōrum.

AD SECVNDVM dicendū, quòd peccatū caret ordine ex parte auerſionis, ex hac. n parte habet rationē mali, malū aūt ſm Aug. in li.* de natura boni, eſt priuatio modi, ſpeciei & ordinis. Sed ex parte cōuerſionis reſpicit qddā bonū, & iō ex hac parte dr̃ habere ordinem.

ca 4. circa prin. to. 6.

AD TERTIVM dicendum, quòd illa ratio procedit de capitali peccato ſecundum quod dicitur à reatu pœnæ, ſic autem hic non loquimur.

ARTICVLVS IIII. 451

Vtrum conuenienter dicantur ſeptem vitia capitalia.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ non ſit dicendum, ſeptem eſſe vitia capitalia, quæ ſunt inanis gloria, inuidia, ira, auaritia, triſtitia, gula, luxuria, peccata n. virtutib. opponūtur. virtutes aūt principales ſunt quatuor, vt ſupra dictum eſt:* ergo & vitia principalia ſiue capitalia non ſunt niſi quatuor.

2. diſt. 42 q 2. ar. 3. Et ma. q. 8. ar. 1.
* q. 61. ar. tic. 2.

¶ 2 Præterea, paſſiones animæ ſunt quædam cauſæ peccati, vt ſupra dictum eſt *: ſed paſſiones animæ principales ſunt quatuor, de quarum duabus nulla fit mentio inter prædicta peccata, ſ. de ſpe & timore, enumerantur autem aliqua vitia, ad quæ pertinet delectatio & triſtitia. nam delectatio pertinet ad gulam & luxuriam, triſtitia verò ad accidiam & inuidiam, ergo inconuenienter enumerantur principalia peccata.

q 77.

¶ 3 Præterea, Ira non eſt principalis paſſio, nō ergo debuit poni inter principalia vitia.

¶ 4 Præterea, Sicut cupiditas ſiue auaritia eſt radix peccati, ita ſuperbia eſt peccati initium, ut ſupra dictum eſt, * ſed auaritia ponitur vnum de ſeptem vitijs capitalib. ergo ſuperbia inter vitia capitalia enumeranda eſſet.

Ar. 1. & 2. hui' quæſ.

¶ 5 Præterea, Quædam peccata committuntur, quæ ex nullo horū cauſari pñt, ſicut cū aliqs errat ex ignorantia, vel cū aliqs ex aliqua bona intentione cōmittit aliqđ peccatū, puta cum aliquis furatur, vt det eleemoſynam. Ergo inſufficienter capitalia vitia enumerantur.

SED IN CONTRARIVM ē auctoritas Greg. ſic enumerantis 31. Moralium. *

lib. 31. Moral. c 31.
Ar. præce.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt, * vitia capitalia dicuntur, ex quibus alia oriuntur, præcipuè ſm rationem cauſæ finalis. Huiuſmodi autem origo poteſt attendi dupliciter. Vno quidem modo ſecundum conditionem peccantis, qui ſic diſpoſitus eſt, vt maximè afficiatur ad vnū finem ex quo vt plurimum in alia peccata procedat, ſed iſte modus originis ſub arte cadere non poteſt, eo quòd infinitæ ſunt particulares hominum diſpoſitiones. Alio modo ſecundum naturalem habitudinem ipſorū finiū adinuicem, & ſecundum hoc in pluribus vnum vitium ex alio oritur. vñ iſte modus originis ſub arte cadere poteſt. Secundum hoc ergo illa vitia capitalia dicuntur, quorum fines habent quaſdam primarias rationes mouendi appetitum, & ſecundum harum rationum diſtinctionem diſtinguuntur capitalia vitia. Mouet aūt aliquid appetitum dupliciter. Vno modo directè & per ſe, & hoc modo bonum mouet appetitū ad proſequendum, malum autem ſecundum eandem rationem ad fugiendum, alio modo indirectè & quaſi per aliud, ſicut aliquis aliquod malum proſequitur propter aliquod bonum adiunctum, uel aliquod bonum fugit ꝓpter aliquod malum adiunctum. Bonum autem hominis eſt triplex, eſt enim primò quoddam bonum animę qđ ſcilicet ex ſola apprehenſione rationem appetibilitatis, habet ſicut excellentia laudis vel honoris & hoc bonū inordinatè proſequitur inanis gloria, Aliud eſt bonum corporis, & hoc vel pertinet ad conſeruationem indiuidui, ſicut cibus & potus. & hoc bonum inordinatè proſequitur gula. Aut ad conſeruationem ſpeciei ſicut coitus & ad hoc ordinatur luxuria. Tertium bonum eſt exterius, ſ. diuitiæ, & ad hoc ordinatur auaritia. Et eadem quatuor uitia inordinatè fugiunt quatuor mala cōtraria. Vel aliter, bonum præcipuè, mouet appetitum, ex hoc,

quòd

quòd participat aliquid de proprietate felicitatis, quam naturaliter omnes appetunt. De cuius ratione eſt primò quædam perfectio. nam felicitas eſt perfectum bonum, ad quod pertinet excellentia vel claritas, quam appetit ſuperbia, vel inanis gloria. Secundo de ratione eius eſt ſufficientia, quam appetit auaritia, in diuitijs eam promittentibus. Tertio eſt de conditione eius delectatio, ſine qua felicitas eſſe non poteſt, ut dicitur in 1. & 10. Eth.* & hanc appetunt gula & luxuria. Quòd autem aliquis bonum fugiat propter aliquod malum coniunctum, hoc contingit dupliciter: quia aut hoc eſt reſpectu boni proprij, & ſic eſt accidia, quæ triſtatur de bono ſpirituali, propter laborem corporalem adiunctum. Aut eſt de bono alieno, & hoc ſi ſit ſine inſurrectione, pertinet ad inuidiam, quæ triſtatur de bono alieno, inquantum eſt impeditiuum propriæ excellentiæ. Aut eſt cum quadam inſurrectione ad uindictam, & ſic eſt ira. Et ad eadem uitia pertinet proſecutio mali oppoſiti.

lib.1.ca 7. & ſequen. lib.10.c 6 7. & 8.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non eſt eadem ratio originis in uirtutibus & uitijs, nam uirtutes cauſantur per ordinem appetitus ad rōnem, vel etiam ad bonū incommutabile, quod eſt Deus, uitia autem oriuntur ex appetitu boni commutabilis. Vnde non oportet quòd principalia vitia opponantur principalibus uirtutibus.

AD SECVNDVM dicendum, quod timor & ſpes ſunt paſſiones iraſcibilis, omnes autem paſſiones iraſcibilis oriuntur ex paſſionibus concupiſcibilis, quæ etiam omnes ordinātur quodammodo ad delectationem & triſtitiam. Et ideo delectatio & triſtitia principaliter connumerantur in peccatis capitalibus, tanquam principaliſſimæ paſſiones ut ſupra habitum eſt.*

q.25 art.4.

AD TERTIVM dicendum, quod ira, licet nō ſit principalis paſſio, quia tamen habet ſpecialem rationem appetitiui motus, prout aliquis impugnat bonum alterius ſub ratione honeſti, id eſt, iuſti uindicatiui, ideo diſtinguitur ab alijs capitalibus uitijs.

AD QVARTVM dicendum, quòd ſuperbia dicitur eſſe initium omnis peccati ſecundum rationem finis ut dictū eſt,* & ſecundum eandem rationē accipitur principalitas uitiorum capitalium. Et ideo ſuperbia non quaſi uniuerſale uitium connumeratur alijs, ſed magis ponitur velut regina quædam omnium uitiorum, ſicut Greg. * dicit. auaritia autem dicitur radix ſecundum aliam rationem, ſicut ſupra dictum eſt.*

art.2 huius quæſt. lib.31. Moral. ca.31. * art.1. huius quæſt.

AD QVINTVM dicendum, quòd iſta uitia dicūtur capitalia, quia ex eis ut frequentius alia oriuntur. vnde nihil prohibet aliqua peccata interdum ex alijs cauſis oriri. Poteſt tamē dici, quòd omnia peccata quæ ex ignorantia proueniunt, poſſunt reduci ad accidiam, ad quam pertinet negligentia, qua aliquis recuſat bona ſpiritualia acquirere propter laborem. Ignorantia enim quæ poteſt eſſe cauſa peccati, ex negligentia prouenit, ut ſuprà dictū eſt.* Quod autem aliquis committat aliquod peccatum ex bona intentione, uidetur ad ignorantiam pertinere, inquantum ſcilicet ignorat, quòd non ſunt facienda mala, ut veniant bona.

q.76.ar.2.

QVAESTIO LXXXV.

De effectibus peccati in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandū eſt de effectibus peccati. Et primo quidem, de corruptione boni naturæ. Secūdo, de malitia animæ. Tertio de reatu pœnæ.

¶ Circa primum quæruntur ſex

¶ Primo, utrum bonū naturæ diminuatur per peccatū.

¶ Secundo, utrum totaliter tolli poſſit.

¶ Tertio, de quatuor vulneribus, quæ Beda ponit, quibus natura humana vulnerata eſt propter peccatum.

¶ Quarto, vtrum priuatio modi, ſpeciei & ordinis ſint effectus peccati.

¶ Quinto, utrum mors & alij defectus corporales ſint effectus peccati.

¶ Sexto, vtrum ſint aliquo modo homini naturales.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum peccatum diminuat bonum naturæ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr, quòd peccatum nō diminuat bonum naturæ. Peccatum enim hominis non eſt grauius quàm peccatum dæmonis, ſed bona naturalia in dæmonib. manent integra poſt peccatum, vt Dion. dicit 4. de diui. nom.* ergo peccatū etiam bonum naturæ humanæ non diminuit.

1.q 48.ar. 4. Et 2. d. 3.q.4 ar.1. ad 5.& diſtin.30. q. 1.ar.1. a 1 2. Et 3. diſtin.20.ar. 1.q.1 ad 2. Et 5. contra G. 12. Et mal. q. 2. art.11.

¶ 2 Præterea. Tranſmutatio poſteriori non tranſmutatur prius. manet enim ſubſtantia eadem tranſmutatis accidentibus, ſed natura præexiſtit actioni uoluntariæ: ergo facta deordinatione circa actionem voluntariā per peccatum non tranſmutatur propter hoc natura, ita quòd bonum naturæ diminuatur.

¶ 3 Præterea. Peccatum eſt actus quidam, diminutio autem eſt paſſio, nullum autem agens ex hoc ipſo, quod agit, patitur, poteſt autem cōtingere quod in unū agat, & ab alio patiatur, ergo ille qui peccat, per peccatum nō diminuit bonum ſuæ naturæ.

* c 4 par. 4. parum a medio.

¶ 4 Præterea. Nullum accidens agit in ſuum ſubiectū, quia qd patitur, eſt potentia ens, quod autem ſubijcitur accidenti, iā eſt actu ens ſm accidens illud, ſed pctm eſt in bono naturæ ſicut accidens in ſubiecto: ergo pctm non diminuit bonum naturæ. diminuere enim quoddā agere eſt.

SED CONTRA eſt, quòd ſicut dicitur Luc. 10. Homo deſcendēs a Hieruſalem in Iericho, id eſt, in defectum peccati, expoliatur gratuitis, & vulneratur in naturalib. vt Beda exponit:* ergo peccatum diminuit bonum naturæ.

Habetur ſ gloſſa ordinar. ſup illū locu, Luc. 10.

RESPONDEO dicendum, quòd bonum naturæ humanæ pōt tripliciter dici. Primò ipſa principia naturæ, ex quib. ipſa natura conſtituitur; & proprietates ex his cauſatæ ſicut potentiæ animæ, & alia huiuſmodi. Scdō, quia homo a natura hēt inclinationem ad uirtutem, vt ſupra habitū eſt;* ipſa inclinatio ad virtutem eſt quoddam bonum naturæ. Tertio modo poteſt dici bonum naturæ donum originalis iuſtitiæ, quod fuit in primo homine collatum toti humanæ naturæ. Primum igitur bonū naturæ, nec tollitur, nec diminuitur per peccatum. Tertium vero bonum naturę totaliter eſt ablatum per peccatum primi parentis. Sed medium bonū naturę, ſ. ipſa naturalis inclinatio ad virtutem, diminuitur per peccatum, per actus enim humanos fit quędam inclinatio ad ſimiles actus, vt ſuprà habitum eſt:* oportet autem, quòd ex hoc, quòd aliquid inclinatur ad vnum contrarium diminuatur inclinatio eius ad aliud. vnde cum peccatum ſit contrarium virtuti, ex hoc ipſo quòd homo peccat, diminuitur bonum naturæ, quod eſt inclinatio ad virtutem.

q 63. ar.1.

q. 51.ar.2. & 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dion. loquitur de bono primo naturæ, quod eſt eſſe, viuere & intelligere, ut patet eius uerba intuenti.

AD SECVNDVM dicendum, quòd natura etſi ſit prior quàm voluntaria actio, tamen habet inclinationē ad quandam voluntariam actionem: vnde ipſa natura ſm ſe nō variatur propter variationē voluntariæ actionis: ſed ipſa inclinatio variatur ex illa parte, quæ ordinatur ad Deū.

AD TERTIVM dicendum, quòd actio voluntaria procedit ex diuerſis potentijs, quarum vna eſt actiua & alia paſſiua: & ex hoc contingit, quòd per actiones voluntarias cāuſatur aliquid vel aufertur ab homine ſic agente vt ſuprà dictū eſt,* cūm de generatione habituum ageretur.

q. 51.ar.2.

AD QVARTVM dicendum, quòd accidens non agit effectiue in ſubiectum: agit tamen formaliter in ipſum eo modo loquendi quo dicitur, quòd albedo facit album: & ſic nihil prohibet, quod peccatum diminuat bonum naturæ: eo tamen modo quo eſt ipſa diminutio boni naturæ, inquantum pertinet ad inordinationē actus. ſed quantum ad inordinationem agētis, oportet dicere, quòd talis inordinatio cauſatur per hoc, quod in actibus animę aliquid eſt actiuum, & aliquid paſſiuum, ſicut ſenſibile mouet appetitum ſenſitiuum, & appetitus ſenſitiuus inclinat rationem & voluntatem, vt ſupra dictum eſt:*

q.77.ar.1. & q. 80. ar.1. eſt: * & ex hoc cauſatur inordinatio non quidem ita, ꝙ accidens agat in proprium ſubiectum, ſed ſecundũ quod obiectum agit in potentiam, & una potentia in aliam, & deordinat ipſam.

453

ARTICVLVS II.

Vtrum totum bonũ humanæ naturæ poſſit auferri per peccatum.

Infr. q.93. ar.6.ad 1. Et 1.q.48 ar.4 Et 2. diſt.6.ar.4 ad 3 & diſt.34.ar. 5.&i 3 cõtra ca 12. Et mal.q. 2.ar 12.& 8. contra c.118.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ totum bonũ humanæ naturæ poſſit per peccatũ auferri, bonum n. naturæ humanæ finitum eſt, cũ & ipſa natura humana ſit finita, ſed quodlibet finitum totaliter conſumitur, facta continua ablatione, cum ergo bonum naturæ continuè per peccatum diminui poſſit, uidetur quòd poſſit quandoq; totaliter conſumi.

¶ 2 Præterea, horum quæ ſunt vnius naturæ, ſimilis eſt ratio de toto & de partibus, ſicut patet in aere, & in aqua, & carne & omnibus corporibus ſimilium partiũ, ſed bonum naturæ eſt totaliter vniforme, cũ igitur pars eius poſſit auferri per peccatum, totum etiã per peccatũ auferri poſſe videtur.

¶ 3 Præterea Bonum naturæ, quod per peccatũ minuitur, eſt habilitas ad virtutem: ſed in quibuſdã ꝓpter peccatum habilitas prædicta totaliter tollitur: vt patet in damnatis, qui reparari ad virtutẽ non poſſunt, ſicut nec cæcus ad viſum: ergo peccatũ poteſt totaliter tollere bonum naturæ.

Enchi. c. 13.& 14 & 19.to. 3. SED CONTRA eſt quod Auguſt. dicit i Enchi*. quod malum non eſt niſi in bono: ſed malum culpæ nõ poteſt eſſe i bono virtutis, vel gratiæ, quia eſt ei contrarium: ergo oportet quòd ſit i bono naturæ: non ergo totaliter tollit ipſum.

art.præce. RESPONDEO dicendum, quòd ſicut dictum * bonum naturæ, quod per pecatũ diminuitur, eſt naturalis inclinatio ad uirtutem, quę quidem conuenit homini ex ipſo ꝙ rationalis eſt, ex hoc n. habet, ꝙ ſm rõnem operetur, quod eſt agere ſm virtutem, per peccatũ autem non poteſt totaliter ab homine tolli, ꝙ ſit rõnalis quia iã non eſſet capax peccati, unde non eſt poſſibile, ꝙ prędictum naturę bonum totaliter tollatur. Cum autẽ inueniatur huiuſmodi bonũ continue diminui per peccatum, quidam ad huius manifeſtationem vſi ſunt quodam exemplo, in quo inuenitur aliquod finitum in infinitum diminui, tamen nunq̃ totaliter conſumi. Dicit n.

li.1.Phyſi. tex.97.to. 8. Philo. in 1. Phyſi.* quod ſi ab aliqua magnitudine finita continuè auferatur aliquid ſm eandẽ quãtitatem totaliter, tandem conſumetur, puta ſi à quacunque quantitate finita ſemper ſubtraxero menſurã palmi. Si verò fiat ſubtractio ſecundum eandem ꝓportionem, & non ſm eandem quantitatem, poterit in infinitum ſubtrahi, puta ſi quantitas diuidatur in duas partes, & a dimidio ſubtrahatur dimidium, ita poterit in infinitum procedi, ita tamen ꝙ ſemper qđ poſterius ſubtrahitur, erit minus eo quod prius ſubtrahebatur. Sed hoc in propoſito non habet locum. non n. ſequens peccatum minus diminuit bonũ naturæ quàm præcedens, ſed fortè magis, ſi ſit grauius. Et ideo aliter eſt dicendum, ꝙ prędicta inclinatio intelligitur ut media inter duo fundatur enĩ ſicut in radice in natura rõnali & tendit in bonum virtutis ſicut in terminum & finẽ. Dupliciter igitur poteſt intelligi eius diminutio, vno modo ex parte radicis, alio mõ ex parte termini: primò quidẽ modo nõ diminuitur ꝑ pctm̃, eo ꝙ pec-

art.præce. catũ nõ diminuit ipſam naturã, ut ſ. dictũ eſt,* ſed diminuit ſcđo mõ, inquãtũ ſ. ponit impedimẽtũ pertingendi ad terminũ. Si aũt primo mõ diminueretur, oporteret qđ quandoque aliter conſumeretur natura rõnalis totaliter conſumpta. ſed quia diminuitur ex parte impedimenti, quod apponitur ne pertingat ad terminum, manifeſtum eſt ꝙ diminui qđẽ pot in infinitũ, quia in infinitũ poſſunt impedimenta apponi, ſecundum quod homo põt in infi. itũ addere peccatum peccato, non tamen pot totaliter conſu-

mi, quia ſemper manet radix talis inclinationis, ſicut patet de diaphano corpore, qđ quidem habet inclinationẽ ad ſuſceptionem lucis ex hoc ipſo, ꝙ eſt diaphanũ, diminuitur autem hæc inclinatio vel habilitas ex parte nebularum ſuperuenientium, cum tamen ſemper maneat in radice naturæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit, quãdo fit diminutio per ſubtractionem, hic autem fit diminutio per appoſitionem impedimẽti, quod neque tollit, neque diminuit radicem inclinationis, vt dictum eſt.* In corp.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd inclinatio naturalis eſt quidem tota vniformis, ſed tamen habet reſpectum & ad principium, & ad terminum, ſm quam diuerſitatem quodammodo diminuitur, & quodammodo nõ diminuitur.

AD TERTIVM dicendum, quòd etiam in damnatis manet naturalis inclinatio ad uirtutem, alioquin nõ eſſet in eis remorſus conſcientiæ, ſed quòd non reducatur in actum, contingit quia deeſt gratia ſm diuinã iuſtitiã. Sicut et in cæco remanet aptitudo ad uidendum in ipſa radice naturæ, inquantum eſt animal naturaliter habens viſum, ſed non reducitur in actum, quia deeſt cauſa, quę reducere poſſit formando organum, quod requiritur ad videndum.

ARTICVLVS III. 454

Vtrum conuenienter ponantur vulnera naturæ ex peccato conſequentia, infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiſcentia.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter ponantẽ vulnera naturę eſſe ex peccato cõſequentia. ſ. infirmitas, ignorantia, malitia, & cõcupiſcentia, nõ enim idẽ eſt effectus & cauſa euſdem, ſed iſta ponuntur cauſæ peccatorum, ut ex ſupradictis patet: * ergo nõ debent poni inter effectus peccati. Inf. ar.5c. Et mal.q. 2 ar.11.co. ſi. Et Gal. 3 lect 7. * q 76. & 77 ar 3 & q.78. ar.5.

¶ 2 Præterea Malitia nominatur quoddã peccatum, non ergo debet poni inter effectus peccati.

¶ 3 Præterea, Concupiſcentia eſt quiddã naturale, cũ ſit actus uirtutis concupiſcibilis, ſed illud quod eſt naturale, non debet poni uulnus naturæ, ergo concupiſcentia non debet poni vulnus naturæ.

¶ 4 Præterea, Dictum eſt, * quod idem eſt peccare ex infirmitate & ex paſſione, ſed concupiſcentia paſſio quædam eſt, ergo non debet contra infirmitatem diuidi. q. 77.ar.3.

¶ 5 Præterea, Aug * in li. de natura & gra ia ponit duo pœnalia animæ peccãti, ſcilicet ignorantiam & difficultatẽ, ex quibus oritur error & cruciatus, quæ quidẽ quatuor non concordant iſtis quatuor, ergo uidetur quod alterũ eorum inſufficienter ponatur. c.67 à me dio, to.7 & li.1.retra. c.9 à medio, to.1.

IN CONTRARIVM autẽ eſt auctoritas Bedę.† †loco cita to ar.1.huius q̃ſ. arg.ſed cõtra.

RESPONDEO dicendum. ꝙ per iuſtitiam originalem perfectè ratio cõtinebat inferiores animæ uires, & ipſa ratio à Deo perficiebatur ei ſubiecta, hæc autem originalis iuſtitia ſubtracta eſt per peccatũ primi parẽtis, ſicut iã dictum eſt: * & ideo omnes vires animæ remanẽt quodammodo deſtitutæ proprio ordine, quo naturaliter ordinãtur ad virtutẽ: & ipſa deſtitutio uulneratio dicitur naturæ. Sunt autem quatuor potentiæ animæ quæ poſſunt eſſe ſubiecta uirtutum, ut ſ. dictum eſt,* ſ. ratio, in qua eſt prudentia, voluntas, in qua eſt iuſtitia, iraſcibilis, in qua eſt fortitudo, cõcupiſcibilis, in qua eſt temperantia. Inquantum ergo ratio deſtituitur ſuo ordine ad uerum, eſt vulnus ignorantię, inquantum vero uoluntas deſtituitur ordine ad bonum, eſt uulnus malitię, inquãtum verò iraſcibilis deſtituitur ſuo ordine ad arduum eſt vulnus infirmitatis, inquantum vero concupiſcẽtia deſtituitur ordine ad delectabile moderatum ratione, eſt uulnus cõcupiſcẽtię. Sic igitur iſta quatuor ſunt vulnera inflicta toti humanæ naturę ex peccato primi parentis. Sed quia inclinatio ad bonũ virtutis in unoquoq; q.81.ar.2. q 61.art.2. & q.57.

ar. 1. & 2. diminuitur per peccatū actuale, vt ex dictis patet,* et
iſta ſunt quatuor vulnera ex alijs peccatis conſequētia,
inq̄tū ſ. per peccatum & rō hebetať p̄cipuè in agēdis,
& uoluntas īduratur ad bonum, & maior difficultas be
ne agendi accreſcit, & concupiſcentia magis exardeſcit.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quod nihil prohibet
id quod eſt effectus unius peccati, eſſe alterius peccati
cauſam, ex hoc.n. quòd anima deordinatur per peccatū
præcedens, facilius inclinatur ad peccandum.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ malitia nō ſu-
mitur hic pro peccato, ſed pro quadam pronitate volun
tatis ad malum, ſecundum quod dicitur Geneſ. 6. Proni
ſunt ſenſus hominis ad malum ab adoleſcentia ſua.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictū
q. 72. ar. 3. ad 1. eſt.* concupiſcentia in tantum eſt naturalis homini, in-
quātum ſubditur rationi, quòd autē excedat limites ra
tionis, hoc eſt homini contra naturam.

AD QVARTVM dicendū, ꝙ infirmitas commu
niter pōt dici omnis paſſio, inquantum debilitat robur
loco citato in arg. ſed cōtra. animæ & impedit rationem, ſed Beda * accepit infirmi-
tatem ſtricte, ſecūdum quod opponitur fortitudini, quę
pertinet ad iraſcibilem.

AD QVINTVM dicendum, quòd difficultas q̄
ponitur ab Aug. includit iſta tria, quæ pertinent ad appe
titiuas potentias, ſcilicet malitiam, infirmitatem, & con-
cupiſcentiam. Ex his enim tribus contingit, quod aliq̄s
non facilè tendit in bonum, error autem & dolor ſunt
vulnera conſequentia, ex hoc enim aliquis dolet, quòd
infirma ut circa ea, quæ concupiſcit.

ARTICVLVS IIII.

455 *Vtrū priuatio modi, ſpeciei & ordinis ſit effectus pcti.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Vř, ꝙ priua-
Vir. q. 1. ar. 8. ad 12. tio modi, ſpeciei, & ordinis nō ſit effectus pecca-
ti, dicit. n. Aug * in li. de natura boni quod vbi
* c. 3. circa finem t. 6. hæc tria magna ſunt, magnū bonū eſt, ubi parua paruū,
vbi nulla nullū. Sed peccatum non annullat bonum na-
turę. Ergo non priuat modum, ſpeciem & ordinem.

¶ 2 Præterea, Nihil eſt cauſa ſuiipſius, ſed peccatum
eſt priuatio modi, ſpeciei & ordinis, ut Aug * dicit in li.
ex c. 36 & 37. to. 6. de natura boni, ergo priuatio modi, ſpeciei & ordinis nō
eſt effectus peccati.

¶ 3 Prętetea, Diuerſa peccata diuerſos habēt effectus:
ſed modus, ſpecies & ordo cum ſint quędam diuerſa, di-
uerſas priuationes habere videtur, ergo per diuerſa pec
cata priuantur, non ergo eſt effectus cuiuſlibet peccati
priuatio modi, ſpeciei & ordinis.

SED CONTRA eſt, ꝙ peccatū eſt in anima, ſicut
infirmitas in corpore, ſecundum illud Pſal. 6 Miſerere
mei Dñe, quoniam infirmus ſum, ſed infirmitas priuat
modum, ſpeciem & ordinem ipſius corporis, ergo pecca
tum priuat modum, ſpeciem & ordinem animæ.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut in primo di-
p. p. q. 5. ar. 5. ctum eſt,* modus ſpecies & ordo conſequuntur vnum-
quodq; bonum creatum inquantum huiuſmodi, & etiā
vnumquodque ens, omne enim eſſe & bonum conſide-
ratur per aliquam formam, ſecūdum quam ſumitur ſpe
cies. forma autem vniuſcuiuſq; rei, qualiſcunque ſit ſiue
ſubſtantialis, ſiue accidentalis, eſt ſecundum aliquam
lib. 8. Metaph. tex. 10. tom. 3. menſuram, vnde & in 8. Metaphy.* dicitur, quod formę
rerum ſunt ſicut numeri, & ex hoc habet modum quen
dam, qui menſuram reſpicit, ex forma verò ſua unum-
quodque ordinatur ad aliud. Sic igitur ſecundum diuer-
ſo gradus bonorū ſunt diuerſi gradus modi, ſpeciei &
ordinis. Eſt ergo quoddam bonum pertinens ad ipſam
ſubſtantiam naturæ, quod habet ſuum modum, ſpeciem
& ordinem. & illud nec priuatur nec diminuitur p̄ pec
catum. Eſt etiam quoddam bonum naturalis inclinatio
nis, & hoc etiam habet ſuum modum ſpeciem & ordi
Art. 2. huius quęſt. nem, & hoc diminuitur per peccatum, ut dictum eſt,*
ſed nō totaliter tollitur. Eſt etiam quoddam bonum uir
tutis & gratiæ, quod etiam habet ſuum modum, ſpeciē
& ordinem, & hoc totaliter tollitur per peccatum mor-
tale. Eſt etiam quoddam bonum quod eſt ipſe actus or
dinatus, qđ ēt habet ſuum modum ſpeciem & ordinem
& huius priuatio eſt eſſentialiter ipſum pctm̄. Et ſic pa-
tet qualiter peccatum eſt priuatio modi, & ſpeciei & or
dinis, & priuat vel diminuit modum, ſpeciem & ordinē.

¶ Vnde patet reſponſio ad duo PRIMA.

AD TERTIVM dicendum, quod modus, ſpecies,
& ordo ſe conſequuntur, ſicut ex dictis patet: * unde ſi- 1 corp. ar.
mul priuantur & diminuuntur.

ARTICVLVS V.

456 *Vtrum mors et alij corporales defectus ſint effectus peccati.*

AD QVINTVM ſic proceditur. Vř quod nō 1. 2. q. 164.
mors & alij corporales defectus nō ſint effectus Et 2 di. 30
peccati, ſi.n. cā fuerit æqualis, & effectus erit æ- q. 1. art. 5.
qualis, ſed huiōi defectus, nō ſunt æquales in oīb. ſed in Et 3. di. 16.
quibuſdā huiōi defectus magis abundant, cū tñ pctm̄ ori q. 1. ar. 1.
ginale ſit in omnib. æquale, ſicut dictū eſt,* cuius uidē- & 4 prolo
tur huiuſmodi defectus maximè eſſe effectus, ergo mors prin. Et di.
& huiuſmodi defectus non ſunt effectus peccati. 4 q. 2. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Remota cauſa, remouetur effectus. ſed q. 3. Et 4.
remoto omni peccato per baptiſmū, vel pęnitentiā, non cōtra c. 52
remouentur huiuſmodi defectus, ergo non ſunt effectus Et mal. q.
peccati. 5. art. 4. &

¶ 3 Præterea, Peccatū actuale habet plus de ratione opu. 3. ca.
culpæ, quàm originale, ſed peccatū actuale non transmu 197. 198.
tat naturā corporis ad aliquē defectum, ergo multo mi- 199. 241.
nus peccatum originale. non ergo mors & alij defectus 242. Et
corporales ſunt effectus peccati. Ro. 3. lec.

SED CONTRA eſt quod Apoſtolus dicit Rom. 5 3. co 5. Et
Per unum hominem peccatum in hunc mundum intra He. 9. fi.
uit, & per peccatum mors. *q. 82. ar. 4

RESPONDEO dicendū, quod aliquid eſt cauſa
alterius dupliciter, vno modo quidem per ſe alio modo
per accidens. Per ſe quidem eſt cauſa alterius quod ſecū
dū virtutē ſuæ naturæ vel formæ, producit effectum, vñ
ſequitur, ꝙ effectus ſit per ſe intentus à cauſa. vnde, cū
mors, & huiuſmodi defectus ſint præter intentionē pec
cantis, manifeſtum eſt quòd peccatum non eſt per ſe cā
iſtorum defectuum. Per accidēs autem aliquid eſt cauſa
alterius ſi ſit cauſa remouens prohibens, ſicut dicitur
in 8. Phyſi.* quod diuellens columnam, per accidens li. 8 Phyſ.
mouet lapidem columnæ ſuperpoſitum, & hoc mō pec- text 32.
catum primi parentis eſt cauſa mortis, & omnium hu- to. 2.
iuſmodi defectum in natura humana, inquantum per
peccatum primi parentis ſublata eſt originalis iuſtitia, p̄
quam non ſolum inferiores animæ vires continebantur
ſub ratione abſque omni deordinatione, ſed totum cor-
pus continebatur ſub anima abſque omni defectu, ut in
primo habitum eſt.* Et ideo ſubtracta hac originali iu-
ſtitia per peccatum primi parētis, ſicut vulnerata eſt hu P. p. q. 97.
mana natura quātū ad aīam per deordinationē potētia-
rum, ut ſuprà dictū eſt.* ita ēt eſt corruptibilis effecta p̄
deordinationē ipſius corporis, ſubtractio autē originalis Ar. præce.
iuſtitiæ habet rōnē pœnæ, ſicut etiam ſubtractio gratię. & q. 83. ar.
Vnde etiam mors & omnes defectus corporales conſe- 1.
quentes ſunt quædam pœnę originalis peccati, & quam
uis huiuſmodi defectus non ſint intenti à peccante, ſunt
tamen ordinati ſecundum iuſtitiam Dei punientis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ æqualitas cau-
ſę per ſe cauſat æqualem effectum, augmentata.n. vel di
minuta cauſa p̄ ſe, augetur vel diminuitur effectus. Sed
æqualitas cauſę remouentis prohibens non oſtendit æ-
qualitatē effectū, ſi q̄s.n. æquali impulſu diuellat duas
columnas, non ſequitur ꝙ lapides ſuperpoſiti æqualiter
moueantur, ſed ille velocius mouebitur qui grauior
erit ſecundum proprietatem ſuæ naturę, cui relinquitur
remoto prohibente. Sic igitur remota originali iuſtitia,
natura corporis humani relicta eſt ſibi, & ſm̄ hoc ſe-
cundum

cundum diuerſitatem naturalis cõplexionis, quorundã corpora plurib. defectib. ſubiacent, quorundã verò paucioribus quamuis exiſtente originali peccato æquali.

AD SECVNDVM dicendum, quod culpa originalis & actualis remouetur ab eodẽ a quo etiam remouentur & huiuſmodi defectus, ſm illud Apoſt. ad Roma. 8. Viuificabit mortalia corpora veſtra ꝑ inhabitantẽ ſpiritũ eius in vobis. Sed vtrumq; fit ſm ordinẽ diuinæ ſapientiæ congruo tpe: oportet enim quod ad immortalitatem & impaſſibilitate gloriæ: quæ in Chriſto inchoata eſt & ꝑ Chriſtum nobis acquiſita, perueniamus conformati prius paſſionibus eius, vnde oportet, quod ad tempus eius paſſibilitas in noſtris corporibus remaneat ad impaſſibilitatẽ gloriæ promerendam conformiter Chriſto.

AD TERTIVM dicendum, quod in peccato actuali duo poſſumus conſiderare, ſ. ipſam ſubſtantiam actus & rationem culpæ: ex parte quidẽ ſubſtãtiæ actus pôt peccatũ actuale aliquẽ defectũ corporalẽ cãre, ſicut ex ſuperfluo cibo aliqui infirmantur & moriuntur. ſed ex parte culpę priuat gratiã quę datur homini ad rectificandum animæ actus, non autẽ ad cohibendum defectus corporales, ſicut originalis iuſtitia cohibebat. Et ideo peccatũ actuale non causat hmõdi defectus, ſicut originale.

457 ARTICVLVS VI.

Vtrum mors & alij defectus ſint naturales homini.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quod mors & hmõdi defectus ſunt homini naturales, corruptibile enim & incorruptibile differunt genere, vt dr in 10. Metaph. * Sed homo eſt eiuſdẽ generis cũ alijs animalib. quæ ſunt naturaliter corruptibilia. Ergo homo eſt naturaliter corruptibilis.

¶ 2 Præterea, Omne quod eſt compoſitum ex contrarijs eſt naturaliter corruptibile, quaſi habens in ſe cãm corruptionis ſuę, ſed corpus humanum eſt huiuſmodi; ergo eſt naturaliter corruptibile.

¶ 3 Præterea, Calidũ naturaliter cõſumit humidum, vita autem hominis cõſeruatur per calidum & humidum, cum igitur operationes vitæ expleãtur per actũ caloris naturalis, vt dicitur in 2. de anima * videtur quod mors & huiuſmodi defectus ſint homini naturales.

SED CONTRA, Quicquid eſt homini naturale, Deus in homine fecit, ſed Deus mortem non fecit, ut dicitur Sap. 1. ergo mors non eſt homini naturalis.

¶ 4 Præterea, id quod eſt ſm naturam, non poteſt dici pœna nec malum, quia vnicuique rei eſt conueniens id quod eſt ei naturale, ſed mors & huiuſmodi defectus ſunt pęna peccati originalis, vt ſupra dictum eſt * Ergo non ſunt homini naturales.

¶ 5 Præterea, Materia ꝓportionatur formæ, & quælibet res ſuo fini, finis autem hominis eſt beatitudo ꝑpetua, vt ſupra dictum eſt, * forma etiam humani corporis eſt anima rõnalis, quæ eſt incorruptibilis, ut in 1. habitum eſt, ergo corpus humanũ ẽ naturaliter incorruptibile.

RESPONDEO dicendum, quod de vnaquaque re corruptibili dupliciter loqui poſſumus, uno modo ſecundum naturam vniuerſalẽ, alio modo ſecundũ naturam particularẽ. Natura quidem particularis eſt propria virtus actiua & conſeruatiua vniuſcuiuſq; rei. Et ſecundũ hanc omnis corruptio & defectus eſt contra naturã, ut dicitur in 2. de cælo, quia huiuſmodi uirtus intendit eſſe, & cõſeruationẽ eius cuius eſt. Natura uero vniuerſalis, eſt virtus actiua in aliquo vniuerſali principio naturæ, puta in aliquo cæleſtium corporum, vel alicuius ſuperioris ſubſtantię, ſm quod etiã Deus a quibuſdam dicitur natura naturans, quæ quidẽ virtus intendit bonum & conſeruationem vniuerſi, ad quod exigitur alternatio generationis & corruptionis in reb. Et ſecundum hoc corruptiones, & defectus rerum ſunt naturales, non quidem ſecundum inclinationẽ formæ, quæ eſt principium eſſendi & perfectionis, ſed ſecundum inclinationem materiæ, quę proportionaliter attribuitur tali formæ ſecundum diſtributionem vniuerſalis agentis. Et quamuis omnis forma tendat ad perpetuum eſſe quantum poteſt, nulla tñ forma rei corruptibilis põt aſſequi perpetuitatẽ ſui pręter aĩam rõnalẽ, eo quod ipſa non eſt ſubiecta omnino materiæ corporali, ſicut aliæ formæ quinimo habet ꝓpriã operationẽ immaterialem, ut in primo habitũ eſt. * Vñ ex parte ſuæ formæ naturalior eſt homini incorruptio, q̃ alijs rebus corruptibilib. ſed quia & ipſa habet materiã ex contrarijs cõpoſitam ex inclinatione materiæ ſequitur corruptibilitas in toto, & ſecundum hoc homo eſt naturaliter corruptibilis ſecundum naturam materię ſibi relictæ, ſed non ſecundum naturam formæ.

¶ Tres autem primæ rationes procedunt ex parte materiæ, aliæ verò tres ex parte formę, vnde ad earum ſolutionẽ cõſiderandũ eſt, quod forma hominis quæ eſt anima rõnalis, ſm ſuã incorruptibilitatẽ ꝓportionata eſt ſuo fini, qui eſt beatitudo perpetua, ſed corpus humanũ, quod eſt corruptibile ſm ſuam naturam cõſideratum quodãmodo proportionatum eſt ſuæ formæ, & quodam modo non. Duplex eñ conditio põt attendi in aliqua materia, vna q̃ agens eligit, alia, quæ non eſt ab agente electa, ſed eſt ſecundum cõditionem naturalem materię. Sicut faber ad faciendum cultellum eligit materiã duram & ductilem quę ſubtiliari poſſit, vt ſit apta inciſioni, & ſm hãc cõditionem ferrum eſt materia proportionata cultello, ſed hoc quòd ferrum ſit frangibile & rubiginẽ cõtrahens conſequitur ex naturali diſpoſitione ferri, nec hoc eligit artifex in ferro, ſed magis repudiaret ſi poſſet. Vnde hæc diſpoſitio materię non eſt proportionata intentioni artificis, nec intentioni artis. Similiter corpus humanũ eſt materia electa à natura quantũ ad hoc, quod eſt temperatæ cõplexionis, ut poſſit eſſe conuenientiſſimũ organũ tactus & aliarũ uirtutum ſenſitiuarũ, & motiuarũ, ſed quod ſit corruptibile, hoc eſt ex cõditione materiæ nec eſt electum a natura, quin potius natura eligeret materiã incorruptibilẽ ſi poſſet. Sed Deus cui ſubiacet oĩs natura, in ipſa inſtitutione hoĩs ſuppleuit defectũ naturę, & dono iuſtitię originalis dedit corpori incorruptibilitatẽ quãdam, vt in primo dictum eſt, * & ſm hoc dr̃ quod Deus mortẽ non fecit & quod mors eſt pęna peccati.

¶ Vnde patet reſponſio ad obiecta.

QVAESTIO LXXXVI.

De macula peccati, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de macula peccati.

¶ Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, vtrum macula animæ ſit effectus pcti.

¶ Secundo, vtrum remaneat in anima poſt actum pcti.

ARTICVLVS PRIMVS. 458

Vtrum peccatum cauſet aliquam maculam in anima.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃, quod peccatum non cauſet aliquam maculam in anima. Natura enim ſuperior nõ põt inquinari ex contactu naturæ inferioris, vñ radius ſolaris nõ inquinatur per tactũ corporum fętidorũ, vt Augu. dicit in lib. * contra quinque hæreſes, ſed anima humana eſt multo ſuperioris naturę, q̃ res commutabiles ad quas peccando cõuertitur, ergo ex eis maculam non contrahit peccando.

¶ 2 Præterea, Peccatum eſt principaliter in volũtate, ut ſupra dictum eſt, † voluntas autem eſt in rõne ut dicitur in 3. de anima. * Sed ratio ſiue intellectus non maculatur ex conſideratione quarumcunq; rerum, ſed magis perficitur, ergo nec voluntas ex peccato maculatur.

¶ 3 Præterea, ſi peccatum maculam cauſat, aut macula illa eſt aliquid poſitiuũ, aut eſt priuatio pura. Si ſit aliquid poſitiue, non põt eſſe niſi diſpoſitio vel habitus, nihil n. vr̃ ex actu cauſari, diſpoſitio autẽ & habitus nõ eſt, contingit enim remota diſpoſitione vel habitu, adhuc remanere maculam, ut patet in eo qui peccauit mortaliter prodigalitate, & poſtea tranſmutatur mortaliter

Marginalia (left column): q. 75. ar. ad 4. — 2. diſt. 30. q. 1. art. 1. cor. fin. & ad 1. Et 3. diſt. 16. q. 1. ar. 1. ad 3. Et mal. q. 5. art. 5. Et Rom. 5. lect. 3 col. 6 Et He. 9 fi. — * lib. 10. tex. 26 to. 3. — li. 2. de anima tex. 50 tom. 2. — ari. præce. — In procœmio hu. & q. 5. art. 5. † p p. q. 76 art. 6.

Marginalia (right column): p p. q. 97. art. 1. — Infr. q. 89. art. 1 & 2. 2. q. 87. ar. 6. co. Et 4 di. 18. q. 1 art. 2. q. 1. co. — * cap. 5. à medio eſt in tom. 6. — † q 74. ar. 1. & 2. — * tom. 4. tom. 2.

peccando in habitũ vitij oppoſiti, nõ ergo macula ponit aliquid poſitiuè in anima. Similiter ẽt nec eſt priuatio pura, q̃a omnia peccata eueniunt ex parte auerſionis & priuationis gratiæ: ſequeret̃ ergo, ꝙ omnium peccatorũ eſſet vna macula. ergo macula non eſt effectus peccati.

SED CONTRA eſt, quod dr̃ Eccleſ. 47 Salomoni dediſti maculã in gloria tua, & Epheſ. 5. vt exhiberet ſibi glorioſam eccleſiam non habentem maculam aut rugam. & vtrobiq; loquitur de macula peccati. Ergo macula eſt effectus peccati.

RESPONDEO dicendum, ꝙ macula proprie dicitur in corporalibus, qñ aliquod corpus nitidum perdit ſuum nitorem ex cõtractu alterius corporis, ſicut veſtis & aurum, & argentũ, aut aliud hmõdi. in reb. autem ſpiritualib. ad ſimilitudinẽ huius oportet maculã dici. Habet autem anima hominis duplicem nitorem. vnum quidem ex refulgẽtia luminis naturalis rõnis, per quam dirigitur in ſuis actib. alium verò ex refulgentia diuini luminis, ſ. ſapientiæ & gratiæ, per quam etiam homo perficitur ad bene & decenter agendum. Eſt autem quaſi quidam animæ tactus, quando inhæret aliquib. reb. per amorem, cum autem peccat, adhęret reb. aliquib. contra lu-
q. 71. ar. 6. men rationis & diuinæ legis, vt ex ſupradictis patet.* vnde ipſum detrimentum nitoris ex tali contactu proueniens, macula animæ metaphoricè vocatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ anima non inquinatur ex rebus inferioribus virtute earum, quaſi agẽtib. eis in animam, ſed magis econuerſo anima ſua actione ſe inquinat inordinatè eis inhærendo contra lumen rationis & diuinæ legis.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ actio intellectus perficitur ſm quod res intelligibiles ſunt in intellectu per modum ipſius intellectus, & ideo intellectus ex eis non inficitur, ſed magis perficitur: ſed actus voluntatis conſiſtit in motu ad ipſas res, ita ꝙ amor rei amatæ animam conglutinat, & ex hoc anima maculatur quando inordinatè inhæret, ſecundum illud Oſeæ 9. Facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ macula non eſt aliquid poſitiuè in anima, nec ſignificat priuationem ſolam, ſed ſignificat priuationem quandam nitoris animæ in ordine ad ſuam cãm, quæ eſt peccatum, & ideo diuerſa peccata diuerſas maculas inducunt, & eſt ſimile de vmbra, quæ eſt priuatio luminis ex obiecto alicuius corporis, & ſecundum diuerſitatem corporum obiectorum diuerſificantur vmbræ.

459 ARTICVLVS II.

Vtrum macula maneat in anima poſt actum peccati?

Inf. q. 87. ar. 6. co. & ad 1. AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ macula non maneat in anima poſt actum peccati, nihil. n. manet in anima poſt actum niſi habitus uel diſpoſitio, ſed macula non eſt habitus uel diſpoſitio, ut ſuprà habitum eſt.* ergo macula non manet in
art. præce. anima poſt actum peccati.

¶ 2 Præterea, Hoc modo ſe habet macula ad peccatũ ſicut vmbra ad corpus, vt ſuprà dictum eſt,* ſed tranſeunte corpore non manet umbra. ergo & tranſeunte
art. 1. ad 3 actu peccati, non manet macula.

¶ 3 Præterea, Omnis effectus dependet ex ſua cauſa, cauſa autem maculæ eſt actus peccati. ergo remoto actu peccati, non remanet macula in anima.

SED CONTRA eſt, quod dr̃ Ioſue 22. An parum eſt vobis, quod peccaſtis in Beelphegor, & vſq; in præſentem diem macula huius ſceleris in vobis permanet?

RESPONDEO dicendum, ꝙ macula peccati remanet in anima etiam tranſeunte actu peccati. cuius ratio eſt, quia macula, ſicut dictum eſt,* importat quendam defectum nitoris propter receſſum à lumine rationis, vel diuinæ legis, & ideo quandiu homo manet extra
ar. præce. huiuſmodi lumen, manet in eo macula peccati, ſed poſtquam redit ad lumen rationis & ad lumen diuinum, quod fit per gratiam, tunc macula ceſſat. Licet autem ceſſet actus peccati, quo homo diſceſſit à lumine rationis vel legis diuinæ, non tamen ſtatim homo ad illud redit in quo fuerat, ſed requiritur aliquis motus voluntatis contrarius primo motui, ſicut ſi aliquis ſit diſtans alicui per aliquem motum, non ſtatim ceſſante motu fit ei propinquus, ſed oportet quòd appropinquet rediens per motum contrarium.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ poſt actũ peccati nihil poſitiuè remanet in anima niſi diſpoſitio vel habitus, remanet tamen aliquid priuatiuè, ſ. priuatio coniunctionis ad diuinum lumen.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ tranſeunte obſtaculo corporis, remanet corpus diaphanum in æquali propinquitate & habitudine ad corpus illuminans, & ideo ſtatim vmbra tranſit. ſed remoto actu peccati, non remanet anima in eadem habitudine ad Deum, vnde non eſt ſimilis ratio.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ actus peccati facit diſtantiam à Deo, quam quidem diſtantiam ſequitur defectus nitoris hoc modo, ſicut motus localis facit localem diſtantiam. Vnde ſicut ceſſante motu locali, non tollitur diſtantia localis, ita nec ceſſante actu peccati, tollitur macula.

QVAESTIO LXXXVII.

De reatu pœnæ, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de reatu pęnæ. Et primò de ipſo reatu. Secũdò de mortali & veniali peccato, quæ diſtinguuntur ſm reatum.

¶ Et circa primum quæruntur octo.

¶ Primò, vtrum reatus pęnæ ſit effectus peccati.

¶ Secundò, vtrum peccatum poſſit eſſe pœna alterius peccati.

¶ Tertio, vtrum aliquod peccatum faciat reum æterna pœna.

¶ Quarto, vtrum faciat reum pœna infinita ſecundum quantitatem.

¶ Quinto, an omne peccatum faciat reum æterna & infinita pœna.

¶ Sexto, vtrum reatus pęnæ poſſit remanere poſt peccatum.

¶ Septimo, vtrum omnis pęna inferatur pro aliquo peccato.

¶ Octauo, vtrum vnus ſit reus pœnæ pro peccato alterius.

ARTICVLVS PRIMVS. 460

Vtrum reatus pœnæ ſit effectus peccati.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ reatus pęnæ non ſit effectus peccati, quod. n. per accidens ſe habet ad aliquid, nõ vr̃ eſſe proprius effectus eius, ſed reatus pœnę per accidens ſe habet ad peccatum, cum ſit præter intentionem peccantis. ergo reatus pœnæ non eſt effectus peccati. 2 diſt. 3. q. 1. ar. 2. cor. & diſt. 22. q. 1. art. 2. cor. & diſt. 42. q. 1. ar. 2. cor. & I expo. lib.

¶ 2 Præterea, Malum non eſt cauſa boni, ſed pœna bona eſt, cum ſit iuſta & à Deo, ergo non eſt effectus peccati quod eſt malum. lect. 3. ad 3. & 4.

¶ 3 Præterea, Aug. dicit in 1. Cõfeſſ.* ꝙ omnis inordinatus animus ſibi ipſi eſt pœna, ſed pœna non cauſat reatum alterius pęnæ, quia ſic iretur in infinitum. ergo peccatum non cauſat reatum pœnæ. * li. 1. Confeſ. c. 12. in fine, to. 1.

SED CONTRA eſt, quod dr̃ Rom. 2. Tribulatio & anguſtia in animam omnẽ operantis malum, ſed operari malum eſt peccare. ergo peccatum inducit pęnam, quæ nomine tribulationis & anguſtiæ deſignatur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ex reb. naturalibus ad res humanas deriuatur, vt id quod contra aliquid inſurgit, ab eo detrimentum patiatur. videmus enim in reb. naturalib. quod vnum contrarium vehementius agit, altero contrario ſuperueniente, ꝓpter quod aquæ calefactæ magis congelantur, ut dicitur in 2. Meteororum.

rum. vnde in hominib. hoc ex naturali inclinatione in uenitur, ut unuſquiſque deprimat eum, qui contra ipſum inſurgit. Manifeſtum eſt autẽ, ꝙ quæcunque continentur ſub aliquo ordine, ſunt quodãmodo vnum in ordine ad principiũ ordinis. vñ quicquid cõtra ordinẽ aliquẽ inſurgit, conſequens eſt vt ab eo ordine & principe ordinis deprimat. Cum autem peccatum ſit actus inordinatus manifeſtum eſt, quòd quicunque peccat contra aliquem ordinem agit. & ió ab ipſo ordine conſequens eſt ꝙ deprimatur, quæ quidem depreſſio pœna eſt. Vnde ſm tres ordines, quibus ſubditur humana uoluntas, triplici pœna poteſt homo puniri. Primò quidem. n. ſubditur humana natura ordini propriæ rationis. Secundò, ordini exterioris hominis gubernantis, vel ſpiritualiter vel temporaliter, politicè ſeu œconomicè. Tertiò ſubditur vniuerſali ordini diuini regiminis: Quilibet aũt horũ ordinũ per peccatũ peruertitur, dũ ille q peccat agit & contra rationẽ, & contra legẽ humanam, & contra legem diuinam. vnde triplicẽ pœnã incurrit, vnam quidem à ſeipſo quæ eſt conſcientiæ remorſus, aliam vero ab homine, tertiam verò à Deo.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ pęna conſequitur peccatũ inquantũ malum eſt ratione ſuæ inordinationis, vnde ſicut malum eſt per accidens in actu peccantis præter intentionem ipſius, ita & reatus pœnæ.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ pœna quidem iuſta eſſe põt, & à Deo & ab hoĩe inflicta. vnde ipſa pęna non eſt effectus peccati directè, ſed ſolũ diſpoſitiuè. Sed peccatũ facit hominem eſſe reum pęnæ, quod eſt malũ. Dicit n. Dion. 4. ca. de diuin. no.* quod puniri non eſt malum, ſed fieri pœna dignum, vnde reatus pœnæ directè ponitur effectus peccati.

c. 4. par. 4. parũ ante medium.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ pœna illa inordinati animi debetur peccato ex hoc, ꝙ ordinem rationis peruertit, fit autem reus alterius pœnæ per hoc, ꝙ peruertit ordinem legis diuinæ uel humanæ.

461

ARTICVLVS II.

Vtrum peccatum poſſit eſſe pœna peccati.

1. 2. q. 36. ar. 2 ad 4. Et 1. d. 46. ar. 2. ad 4. Et 2. d. 36. artic. 3. Et mal. q. 1. ar. 4. ad 1. Et Rom. 1. lect. 7. co. 5. fin. *li. 10. eth. cap. vlt. † q. 82. to. 4. *q. 74 art. 1. & 2. † Homil. 11. à medio, & li. 25. Moral. c. 13. p. p. q. 48. ar. 5.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Vr, ꝙ peccatũ nõ poſſit eſſe pœna peccati. pœnæ n. ſũt inductæ, vt per eas homines reducãtur ad bonũ virtutis, ut patet per Philoſophũ in 10. Eth.* ſed ꝑ peccatũ non reducitur homo in bonũ virtutis, ſed in oppoſitum. Ergo peccatum non eſt pœna peccati.

¶ 2 Præterea, Pęnæ iuſtæ ſunt à Deo, ut patet per Auguſtinum in li. 83. quæſt.† peccatum autem non eſt à Deo, & eſt iniuſtum, non ergo peccatum poteſt eſſe pęna peccati.

¶ 3 Præterea, De ratione pęnæ eſt quod ſit cõtra uolũtatẽ, ſed peccatũ eſt à voluntate, ut ex ſupradictis patet.* Ergo peccatum non poteſt eſſe pœna peccati.

SED CONTRA eſt, quod Gregor. dicit ſuper Ezech.† quòd quædam peccata ſunt pœnæ peccati.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ de peccato dupliciter loqui poſſumus, per ſe ſ. & per accidens. Per ſe quidem nullo modo peccatũ põt eſſe pęna peccati, peccatũ. n. per ſe conſideratur ſm quod egreditur à uoluntate, ſic. n. habet rationẽ culpæ, de ratione autem pœnæ eſt, ꝙ ſit contra voluntatem, vt in 1. habitum eſt.* Vnde manifeſtum eſt, quod peccatum, per ſe loquendo, nullo modo põt eſſe pœna peccati. Per accidens autem peccatum poteſt etiam eſſe pœna peccati tripliciter. Primò quidem ex parte cauſæ quæ eſt remotio prohibentis, ſunt. n. cauſæ inclinantes ad peccatum, paſſiones, tentatio diaboli, & alia huiuſmodi, quę quidem cauſæ impediuntur per auxilium diuinæ gratiæ, quæ ſubtrahitur per peccatum. vnde cum ipſa ſubtractio gratiæ ſit quædam pœna & à Deo, ut ſupra dictũ eſt,* ſequitur quod per accidens etiam peccatum, quod ex hoc ſequitur, pœna dicatur, & hoc mõ loquitur Apoſtolus Rom. 1. dicens, Propter quod tradidit eos Deus in deſideria cordis eorũ, q̃ ſunt aĩæ paſſiones, quia ſ. deſerti hoĩs ab auxilio diuinæ gratiæ vincuntur a paſſionib. & hoc modo ip peccatũ dr̃ eſſe pœna præcedentis peccati. Alio modo ex parte ſubſtantiæ actus, quæ afflictionem inducit, ſiue ſit actus interior, ut patet in ipſa ira & inuidia, ſiue actus exterior, vt patet cùm aliq grauiter labore opprimuntur, & damno, ut expleant actum peccati, ſm illud Sap 5. Laſſati ſumus in via iniquitatis. Tertio modo, ex parte effectus, ut ſ. aliquod peccatum dicatur pœna reſpectu effectus conſequentis, ſed his duobus vltimis modis vnum peccatum non ſolum eſt pœna præcedentis peccati, ſed etiam ſui.

q. 79. ar. 3.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hoc ẽt ꝙ aliq puniũtur à Deo, dũ pmittit eos in aliqua peccata ꝓfluere, ad bonum virtutis ordinatur, quandoque quidẽ ẽt ipſorum qui peccant, cum ſ. poſt peccatum humiliores & cautiores reſurgunt, ſemper autẽ eſt ad emendationem aliorum, qui uidentes aliquos ruere de peccato in peccatum, magis reformidant peccare. In alijs autem duobus modis manifeſtum eſt quòd pœna ordinatur ad emendationem, quia hoc ipſum, quod homo laborem & detrimentum patitur in peccando, natum eſt retrahere homines à peccato.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato ſecundum ſe. Et ſimiliter dicendum eſt ad TERTIVM.

ARTICVLVS III. 462

Vtrum aliquod peccatum inducat reatũ æternæ pœnæ.

Infr. ar. 5. Et 3 q. 86. ar. 4. Et 2. di. 42. q. 1. ar. 5. Et 3. diſt. 19. in ar. 3. Et 4. diſt 46. q. 1. ar. 3. Et 3. contra c. 147 & 144 Et li. 4. c. 93. Et op. 3. c. 185. & 188. & Ro 1. le. 2. ca. 1. * li. 2. eth. ca. 5. ante med. to. 5. † li. 1. Pol. c. 60. à medio, to 5. ar. 1. huius quæſt.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr ꝙ nullũ peccatũ inducat reatũ æternæ pœnæ. pęna n. iuſta adæquatur culpæ, iuſtitia. n. æqualitas eſt, vnde dr̃ Iſa. 27. In menſura contra menſuram cum abiecta fuerit, iudicabit eam, ſed peccatum eſt temporale. Ergo non inducit reatum pœnæ æternæ.

¶ 2 Præterea, Pœnæ medicinæ quædã ſunt, ut dr̃ in 2. Ethic.* ſed nulla medicina debet eſſe infinita, q̃a ordinatur ad finem, quod autem ordinatur ad finem, non eſt infinitum, vt Phil. dicit in 1. Polit.† ergo nulla pœna debet eſſe infinita.

¶ 3 Præterea, Nullus ſapiens facit aliquid niſi ꝓp ſe in ipſo delectetur, ſed Deus non delectatur in ꝑditione hominum, vt dicitur Sap. 1 ergo non puniet homines pęna ſempiterna.

¶ 4 Præterea, Nihil q̃d eſt ꝑ accidens eſt infinitũ, ſed pęna eſt per accidens, non eſt n. ſm naturam eius, qui punitur. Ergo non poteſt in infinitum durare.

SED CONTRA eſt q̃d dr̃ Matth. 25. Ibunt hi in ſuppliciũ æternũ. Et Marc. 3. dr̃, Qui autem blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, non habebit remiſſionem in æternum, ſed erit reus æterni delicti.

RESPONDEO dicẽdũ. ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt,* peccatum ex hoc inducit reatũ pœnæ, ꝙ peruertit aliquẽ ordinẽ, manẽte aũt cã, manet effectus, vñ quãdiu peruerſitas ordinis remanet, neceſſe eſt ꝙ remaneat reatus pœnæ. Peruertit autem aliquis ordinẽ q̃nque quidẽ reparabiliter, q̃nque autẽ irreparabiliter. ſemper. n. defectus, quo ſubtrahitur principium, irreparabilis eſt ſi autem ſaluetur principium, eius virtute alij defectus reparari poſſunt. ſicut ſi corrumpatur principium uiſiuum, non poteſt fieri viſionis reparatio, niſi ſola uirtute diuina, ſi uerò ſaluo principio uiſiuo, aliqua impedimẽta adueniãt uiſioni, reparari poſſunt per naturã vel per artem. Cuiuſlibet autẽ ordinis eſt aliquod principium, per quod aliquis fit particeps illius ordinis. & ió ſi per peccatum corrumpatur principium ordinis quo uoluntas hoĩs ſubditur Deo, erit inordinatio quãtũ eſt de ſe irreparabilis, etſi reparari poſſit uirtute diuina. principium autem huius ordinis eſt ultimus finis, cui homo inhæret per charitatem, & ideo quæcuncunque peccata auertunt à Deo, charitatem auferẽtia, quantum eſt de ſe, inducunt reatum æternæ pœnæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ pœna peccato proportionatur ſm acerbitatẽ tã in iudicio diuino, q̃ in humano, ſed ſicut Auguſt. dicit 21. de ciuit. Dei.* In nullo iudicio requiritur, vt pęna adæquetur culpæ ſm duratioñẽ, non. n. quia adulteriũ uel homicidiũ in momento cõmittitur, pp hoc momentanea pęna punitur, ſed qñq; quidẽ perpetuo carcere vel exilio, quandoq; etiã morte, in qua non conſideratur occiſionis mora, ſed potius, ꝙ in perpetuum auferatur a ſocietate viuẽtiũ, & ſic repræſentat ſuo modo æternitatẽ pœnæ inflictæ diuinitus. Iuſtũ tñ & ſm Greg.* ꝙ qui in ſuo æterno peccauit contra Deum, in æterno Dei puniatur. Dr̃ autem aliquis in ſuo æterno peccaſſe nõ ſolum ſm cõtinuationem actus in tota hominis uita durantis, ſed quia ex hoc ipſo, quòd finem in peccato conſtituit, uoluntatem habet in æternum peccandi. Vñ dicit Greg. 4. Mor.* quòd iniqui uoluiſſent ſine fine uiuere, ut ſine fine potuiſſent in iniquitatibus permanere.

li. 21. c. 11 to. 5.

li. 4 dialo. cap. 44.

li 4 dialo. c. 4 habetur in ſententia.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ pęna quæ ẽt ſm leges humanas infligitur, nõ ſemper eſt medicinalis ei qui punitur, ſed ſolum alijs, ſicut cum latro ſuſpendĩ non ut ipſe emendetur, ſed pp alios ut ſaltẽ metu pœnæ peccare deſiſtant ſm illud Prou. 19 Peſtilente flagellato, ſtultus ſapientior erit. Sic igitur & æternæ pœnæ reproborum a Deo inflictæ ſunt medicinales his, qui conſideratione pœnarum abſtinent a peccatis, ſm illud Pſal. 59 Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant a facie arcus, ut liberentur dilecti tui.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ Deus nõ delectatur in pœnis propter ipſas, ſed delectatur in ordine ſuæ iuſtitiæ, quæ hæc requirit.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ pœna etſi per accidens ordinetur ad naturam, per ſe tñ ordinatur ad priuationem ordinis & ad Dei iuſtitiam. & ideo durante inordinatione ſemper durat pœna.

463

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccato debeatur pœna infinita ſecundum quantitatem.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ peccato debeatur pœna infinita ſm quantitatẽ. Dr̃. n. Ierem 10. Corripe me Domine uerũtamen in iudicio, & nõ in furore tuo, ne fortè ad nihilũ redigas me. ira autẽ Dei uel furor metaphoricè ſignificat uindictã diuinæ iuſtitiæ. redigi autẽ in nihilũ eſt pœna infinita, ſicut & ex nihilo aliquid facere eſt uirtutis infinitæ. ergo ſm uindictam diuinam peccatum punitur pœna infinita ſecundum quantitatem.

¶ 2 Præterea, Quantitati culpæ rñdet quãtitas pœnę, ſm illud Deuter 25 Pro menſura peccati erit & plagarũ modus. ſed peccatũ quod cõtra Deũ cõmittitur, eſt infinitũ. tanto. n. grauius eſt peccatum quãto maior eſt perſona contra quam peccatur, ſicut grauius peccatũ eſt percutere principẽ, q̃ percutere hominem priuatũ. Dei añt magnitudo eſt infinita. ergo pœna infinita debetur pro peccato, quod contra Deum committitur.

¶ 3 Præterea, Dupliciter eſt aliquid infinitum, duratione ſcilicet & quantitate, ſed duratione eſt pœna infinita. Ergo & quantitate.

SED CONTRA eſt, quia ſm hoc omnium peccatorum mortalium pœnæ eſſent æquales, non enim eſt infinitum infinito maius.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ pœna proportionatur peccato. In peccato aũt duo ſunt. Quorum unum eſt auerſio ab incommutabili bono, qđ eſt infinitum, vñ ex hac parte peccatũ eſt infinitum. Aliud quod eſt in peccato, eſt inordinata cõuerſio ad cõmutabile bonũ, & ex hac parte peccatũ eſt finitũ. tum quia ipſum bonũ cõmutabile eſt finitũ, tum etiam quia ipſa conuerſio eſt finita, non. n. pñt eſſe actus creaturæ infiniti. Ex parte igitur auerſionis reſpondet peccato pœna dãni, quæ etiam eſt infinita, eſt enim amiſſio infiniti boni, ſ. Dei. Ex parte autem inordinatæ conuerſionis reſpondet ei pœna ſenſus, quæ etiam eſt finita.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ oĩno redigi in nihilũ eũ, qui peccat, non conuenit diuinæ iuſtitiæ, qa repugnat perpetuitati pœnæ, quæ eſt ſm diuinam iuſtitiam, ut dictum eſt,* ſed in nihilum redigi dr̃, qui ſpiritualibus bonis priuatur ſecundum illud 1. Corinthior 13. Si non habuero charitatem, nihil ſum.

ar. 3. & in iſto.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ rõ illa ꝑcedit de peccato ex parte auerſionis. ſic. n. ho cõtra Deum peccat.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ duratio pœnæ rñdet durationi culpæ, non quidẽ ex parte actus, ſed ex parte maculæ, qua durante manet reatus pœnæ, ſed acerbitas pœnæ reſpondet grauitati culpæ. culpa autẽ, quæ eſt irreparabilis, de ſe habet ꝙ perpetuo duret, & ideo debetr̃ ei pœna æterna. non autẽ ex parte conuerſionis habet infinitatem, & ideo non debetur ei ex hac parte pœna infinita ſecundum quantitatem.

ARTICVLVS V.

464

Vtrum omne peccatum inducat reatum pœnæ æternæ.

Sup. ar. 3.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ oẽ peccatum inducat reatũ pœnæ æternæ. Pœna. n. ut dictum eſt,* proportionatur culpæ, ſed pœna æterna differt à temporali in infinitum, nullum autẽ peccatum differre vr̃ ab altero in infinitum, cum omne peccatum ſit humanus actus, qui infinitus eſſe nõ poteſt. cum ergo alicui peccato debeatur pęna æterna, ſicut dictum eſt,* videtur quòd nulli peccato debeatur pœna temporalis tantum.

*ar. præc.

ar. 3. hui° qu.

¶ 2 Præterea, Peccatum originale eſt minimũ peccatorum, vñ & Aug. dicit in Enchir.* ꝙ mitiſſima pœna eſt eorum, qui pro ſolo peccato originali puniũtur, ſed peccato originali debetur pœna perpetua, nunquam enim uidebunt regnum Dei pueri, qui ſine baptiſmo deceſſerunt cũ originali peccato, ut patet per id quod Dominus dicit Io. 3 Niſi quis renatus fuerit denuò, nõ poteſt videre regnum Dei. Ergo multo magis omniũ aliorum peccatorum pœna erit æterna.

Ench. ca. 93. in medio to. 3.

¶ 3 Præterea, Peccato non debetur maior pœna ex hoc, ꝙ alteri peccato adiungitur, cum vtrunque peccatũ ſuam habeat pœnam taxatã ſecundum diuinam iuſtitiam, ſed peccato ueniali debetur pœna æterna, ſi cũ mortali peccato inueniatur in aliquo damnato, quia in inferno nulla poteſt eſſe remiſſio, ergo peccato ueniali ſimpliciter debetur pœna æterna, nulli ergo peccato debetur pœna temporalis.

SED CONTRA eſt, qđ Greg. dicit in 4 dialogorũ,* ꝙ quædã leuiores culpæ poſt hanc uitã remittuntur, non ergo oĩa peccata, æterna pœna puniuntur.

L. 4. Dialo. c. 39.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* peccatum cauſat reatũ pœnæ æternæ inquãtũ irreparabiliter repugnat ordini diuinæ iuſtitiæ, per hoc ſ. ꝙ contrariatur ipſi principio ordinis, quod eſt ultimus finis, manifeſtũ eſt autẽ ꝙ in quibuſdam peccatis eſt quidem aliqua inordinatio, non tamẽ per contrarietatem ad ultimũ finem. ſed ſolum circa ea, quæ ſũt ad finẽ, inquãtũ plus vel minus debitè eis intenditur, ſaluato tamen ordine ad vltimũ finẽ, puta cum homo etſi nimis ad aliquam rem tẽporalẽ afficiatur, non tamen pro ea uellet Deũ offendere, aliqd contra præceptum eius faciendo. vnde huiuſmodi peccatis non debetur æterna pœna, ſed temporalis.

art 1. & 3. huius qu.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ peccata nõ differunt in infinitũ ex parte cõuerſionis ad bonũ cõmutabile, in qua cõſiſtit ſubſtãtia actus, differũt aũt in infinitum ex parte auerſionis, nã q̃dã peccata cõmittuntur per auerſionem ab ultimo fine, quædã verò per inordinationẽ circa ea, quæ ſunt ad finẽ, finis autem ultimus ab his, quæ ſunt ad finem, in infinitum differt.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ peccato originali non debet pœna æterna ratione ſuæ grauitatis, ſed ratione

tione conditionis ſubiecti, ſcilicet hominis, qui ſine gratia inuenitur, per quã ſolũ fit remiſſio pœnæ. Et ſimiliter dicendum eſt ad TERTIVM, de veniali peccato. Aeternitas enim pœnę non reſpondet quantitati culpæ, ſed irremiſſibilitati ipſius, vt dictum* eſt.

ar. 3. huius quęſt.

ARTICVLVS VI.

Vtrum reatus pœnæ remaneat poſt peccatum.

465 2. di. 42. q. 1. ar. 2. Et 4. di. 14. q. 2. ar. 3. q. 2. ad primũ. Et ver. q. 28. ar. 2. ad 2. c. 3. añ medium, to. 5.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr ꝙ reatus pœnæ non remaneat poſt pctm̃. Remota.n. cã remouetur effectus, ſed peccatum eſt cauſa reatus pꝑ pœnæ. ergo remoto peccato, ceſſat reatus pœnæ.

¶ 2 Præterea, Pctm̃ remouetur per hoc, ꝙ hõ ad virtutẽ redit: ſed virtuoſo non debet pœna, ſed magis præmiũ. Ergo remoto peccato, non remanet reatus pœnæ.

¶ 3 Præterea, Pœnæ ſunt medicinæ, vt dr̃ in 2. Eth*. ſed poſtquam aliquis iam eſt ab infirmitate curatus, nõ adhibetur ſibi medicina. Ergo remoto peccato, non remanet debitum pœnæ.

SED CONTRA eſt, quòd dr̃ 2. Reg. 12. ꝙ Dauid dixit ad Nathan: Peccaui dño. Dixitque Nathan ad Dauid: Dñs quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris: veruntñ quia blaſphemare feciſti inimicos nomen domini, filius qui natus eſt tibi, morte morietur. Punitur ergo aliquis à Deo, ẽt poſtquã ei peccatum dimittitur, & ſic reatus pœnæ remanet peccato remoto.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ in peccato duo poſſunt conſiderari, ſcilicet actus culpę, & macula ſequẽs. Planum eſt aũt, ꝙ ceſſante actu peccati, remanet reatus in omnibus peccatis actualibus. actus enim peccati facit hominem reum pœnæ, inquantũ tranſgreditur ordinẽ diuinæ iuſtitiæ, ad quẽ non redit niſi per quandã recompenſationem pœnæ, quæ ad æqualitatẽ iuſtitiæ reducit, vt ſcilicet q plus voluntati ſuæ indulſit, q̃ debuit, contra mandatum Dei agens, ſm ordinem diuinæ iuſtitiæ aliquid contra illud, quod vellet ſpontaneus vel inuitus patiatur, qđ ẽt in iniurijs hominibus factis obſeruatur, vt per recompenſationem pœnæ reintegretur æqualitatis iuſtitiæ, vñ patet quod ceſſante actu peccati vel iniuriæ illatæ, adhuc remanet debitum pœnæ. Sed ſi loquamur de ablatione peccati, quantum ad maculã; ſic manifeſtũ eſt, ꝙ macula peccati ab aĩa auferri non põt, niſi per hoc ꝙ aĩa Deo coniungitur, per cuius diſtãtiã detrimentum proprij nitoris incurrebat, quod eſt
q. 86. ar. 1. macula, vt ſupra dictum eſt*. Coniungitur aũt Deo hõ per voluntatem. vñ de macula peccati ab homine tolli non poteſt, niſi voluntas hoĩs ordinem diuinæ iuſtitiæ acceptet vt ſcilicet vel ipſe ſibi pœnã ſpontaneus aſſumat in recompenſationem culpæ præteritæ, vel etiam à Deo illatam patienter ſuſtineat, vtroque enim mõ pœna rõnẽ ſatiſfactionis habet. Pœna aũt ſatiſfactoria diminuit aliquid de rõne pœnæ: eſt.n. de rõne pęnæ, ꝙ ſit contra voluntatẽ pœna aũt ſatiſfactoria etſi ſm abſolutã conſiderationẽ ſit contra voluntatẽ, non tñ vt nunc, & per hoc eſt voluntaria: vñ ſimpliciter eſt voluntaria, ſm quid aũt inuoluntaria, ſicut patet ex his quæ ſupra
.6. art. 6. de voluntario & inuoluntario dicta ſunt*. Dicendum eſt ergo, quod remota macula culpę, poteſt quidem remanet reatus non pœnæ ſimpliciter ſed ſatiſfactoriæ.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ſicut ceſſante actu
q. 86. ar. 2. peccati remanet macula, vt ſupra dictũ eſt* ita ẽt poteſt remanere reatus, ceſſante vero macula, non remanet
in cor. ar. reatus ſecundum eãdem rationem, vt dictum eſt*.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ virtuoſo non debetur pœna ſimpliciter, põt tñ ſibi deberi pœna vt ſatiſfactoria, quia hoc ipſum ad virtutẽ pertinet, vt ſatiſfaciat pro his, in quibus offendit vel Deum, vel hominẽ.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ remota macula, ſanatum eſt vulnus peccati quantũ ad voluntatẽ. Requiritur aũt adhuc pœna ad ſanationẽ aliarũ virium animę, quæ per peccatum præcedens deordinatæ fuerunt: vt ſcilicet per contraria curentur. Requiritur ẽt ad reſtituendum æqualitatem iuſtitiæ, & ad amouendũ ſcandalũ aliorum, vt ædificentur in pœna, qui ſunt ſcandalizati culpa: vt patet ex exemplo de Dauid inducto†. † In arg. Sed cõtra.

ARTICVLVS VII.

Vtrum omnis pœna ſit propter aliquam culpam.

466 3. q. 14. ar. 1. ad 3. Et 2. di. 30. q. 1. ar. 2 & di. 36. ar. 4. Et 4. di. 15. q. 1. ar. 4. q. 2. ad 3. Et 3. contra c. 141. Et mal. q. 1. ar. 4. cor.

AD SEPTIMVM ſic procedit. Vr ꝙ non oĩs pœna ſit pꝑ aliquã culpã. Dr̃ n. Ioan. 9. de cæco nato: Neque hic peccauit, neq; parentes eius, vt naſceretur cæcus. Et ſimiliter videm' ꝙ multi pueri ẽt baptizati graues pœnas patiunt̃, vtputa febres, dęmonum oppreſſiones, & multa hmõi, cum tñ in eis non ſit pctm̃ poſtq̃ ſunt baptizati, & anteq̃ ſint baptizati. non eſt in eis plus de peccato, q̃ã in alijs pueris, qui hæc non patiuntur. non ergo omnis pœna pro peccato eſt.

¶ 2 Præterea, Eiuſdem rõnis eſſe vr̃ ꝙ peccatores proſperent, & ꝙ aliqui innocentes puniant: vtrunque aũt in rebus humanis frequenter inuenimus: dr̃ n. de iniqs in Pſal. 72. In labore hoĩum non ſunt, & cũ hoĩbus nõ flagellabunt̃. Et Iob 21. Impij viuunt, ſubleuati ſunt, cõfortatique diuitijs. Et Abacuc 1. dr̃, Quare reſpicis contemptores, & taces conculcãte impio iuſt. orẽm ſe. non ergo omnis pœna infligitur pro culpa.

¶ 3 Præterea, De Chriſto dr̃ in 1. Pet. 2. ꝙ pctm̃ non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius, & tamen ibidem dicitur ꝙ paſſus eſt pro nobis. ergo non ſemper pęna à Deo diſpenſatur pro culpa

SED CONTRA eſt, ꝙ dr̃ Iob. 4 Quis vnquam innocens perijt, aut qñ recti deleti ſunt, quin potius vidi eos qui operantur iniquitatem flante Deo, perijſſe. Et Auguſt*. dicit in 1. Retractationum, quòd omnis pœna iuſta eſt, & pro peccato aliquo impenditur. li. 1. retra. c. 9. decli. nando ad fi. tom. 1.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut iã dictũ eſt*. pęna põt dupliciter conſiderari, ſimpliciter, & inquantũ ſatiſfactoria. Pœna qđẽ ſatiſfactoria eſt quodãmõ volũtaria. & qa contingit eos, q differunt in reatu pęnæ eſſe vnũ ſm voluntatẽ vnione amoris, inde eſt qđ interdum aliquis q non peccauit; pœnã voluntarius ꝓ alio portat, ſicut ẽt in rebus humanis videmus, ꝙ aliquis in ſe transfert alterius debitũ. Si verò loquamur de pœna ſimpliciter, ſm quod habet rõnẽ pœnę, ſic ſemper habet ordinẽ ad culpã propriã, ſed qñque quidẽ ad culpã actualẽ, puta qñ aliquis vel a Deo, vel ab hoĩe pro peccato commiſſo punitur. Qñque verò ad culpam originalẽ & hoc quidem vel principaliter, vel conſequẽter. Principaliter quidẽ pœna originalis peccati eſt quod natura humana ſibi relinquitur deſtituta auxilio originalis iuſtitiæ, ſed ad hoc conſequuntur omnes pœnalitates, quæ ex defectu naturæ hominibus contingunt. art. ꝓced.

¶ Sciendum tñ eſt, ꝙ qñq; aliquid vr̃ eſſe pœnale, qđ tñ non habet ſimpliciter rõnẽ pœnæ. Pœna enim eſt ſpecies mali, vt in 1. dictũ eſt*, malũ aũt eſt priuatio boni, P. p. q. 48. art. 5.
cùm aũt ſint plura hoĩs bona, ſ. aĩę, corporis & exteriorum rerũ, contingit interdum, ꝙ hõ patiat̃ detrimentũ in minori bono, vt augeatur in maiori, ſicut cum patitur detrimentum pecuniæ pꝑ ſanitatem corporis, vel in vtroque orum propter ſalutem aĩæ, & pꝑ gloriã Dei. & tunc tale detrimentum non eſt ſimpliciter malũ hominis, ſed ſm quid. vnde non habet ſimpliciter rõnem pœnæ, ſed medicinæ. Nam & medici auſteras potiones propinant infirmis, vt conferant ſanitatem. & quia huiuſmodi non propriè habent rationẽ pœnæ, non reducuntur ad culpam ſicut ad cauſam, niſi pro tanto, quia hoc ipſum quod oportet humanæ naturæ medicinas pœnales adhibere eſt ex corruptione naturę quæ eſt pęna originalis peccati. In ſtatu enim innocentiæ nõ oportuiſſet aliquẽ ad profectum virtutis inducere per pœnalia exercitia. vnde hoc ipſum, quod eſt pœnale, in talibus reducitur ad originalem culpam, ſicut ad cauſam.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hmõi defectus in cor. ar.
eorum, qui naſcuntur, vel etiam puerorum, ſunt effe- & q. 85. ar.
ctus & pœnæ originalis peccati, vt dictum eſt*, & ma- 5.

nent ẽt poſt baptiſmũ pp cãm ſuperius dictã, & ꝙ non ſint ęqualiter in omnibus, contingit pp naturæ diuerſitatem, quę ſibi ſe'inquitur, vt ſupra dictũ eſt*. Ordinãtur tñ hmõi defectus ſm diuinam ꝓuidentiam ad ſalutem hominum, vel eorum, qui patiuntur, vel aliorum, qui pœnis admonentur & etiam ad gloriam Dei.

q 82. ar. 4. ad 1.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ bona temporalia & corporalia ſunt quidẽ aliqua bona hominis, ſed parua: bona verò ſpiritualia ſunt magna hominis bona. Pertinet igitur ad diuinam iuſtitiam, vt virtuoſis det ſpiritualia bona, & de temporalibus bonis vel malis tantũ det eis, quantũ ſufficit ad virtutẽ. Vt enim Dio. dicit 8. cap. de diuin. nom*. Diuinæ iuſtitiæ eſt non emolliri optimorũ fortitudinẽ materialiũ donatiõib. alijs verò hoc ipſum, ꝙ tpalia dantur, in malũ ſpiritualium cedit. vnde in Pſalm. 71. concluditur. Ideo tenuit eos ſuperbia.

c. 8. inter medium & fi.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ Christus pœnã ſuſtinuit ſatiſfactoriã, nõ ꝓ ſuis ſed pro noſtris peccatis.

467

ARTICVLVS VIII.

Vtrum aliquis puniatur pro peccato alterius.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vr ꝙ aliquis puniatur pro peccato alterius. Dr enim Exod. 20. Ego ſum Deus zelotes, viſitans iniquitatẽ patrũ in filios in tertiam & quartã generationem, his qui oderunt me. & Matth. 23. dicitur, vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram.

2. 2. q. 108. ar. 4. cor. & ad 1. Et 2 d 33 q 1. ar. Et 4 di. 46 q 1. ar. 2 q 3. cor. & q 2. ar. 2. q 2. ad 3. Et mal q. 4. art 1 ad 19 & ar. 8. ad 6. 7. 8. 9. 12. & 15. & q 5. ar. 4. co. & quol. 12 ar. 24 ad 1. Et Pſ. 18 fi. Et Iſa. 14. cor. 3. fi. Et Io. 9. cor. 1. fi. & cor. 3. princip. art 7.

¶ 2 Præterea, Iuſtitia humana deriuatur à iuſtitia diuina: ſed ſm iuſtitiam humanam aliquando filij puniũtur pro parentibus, ſicut patet in crimine læſæ maieſtatis. ergo etiam ſecundum diuinam iuſtitiam vnus punitur pro peccato alterius.

¶ 3 Præterea, Si dicatur filius non puniri pro peccato patris, ſed pro peccato proprio, inquantum imitatur malitiã paternam, non magis hoc dicetur de filijs, q̃ de extraneis, qui ſimili pœna puniuntur his, quorum peccata imitantur. non ergo videtur, quòd filij pro peccatis proprijs puniantur, ſed pro peccatis parentum.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ezech 18. Filius non portabit iniquitatem patris.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſi loquamur de pęna ſatiſfactoria, q̃ voluntariè aſſumitur, contingit, ꝙ vnus portet pęnã alterius inquantũ ſunt quodãmõ vnũ, ſicut iã dictũ eſt*. Si aũt loquamur de pœna ꝓ pctõ inflicta, inquantum habet rõnẽ pœnæ, ſic ſolũ vnuſquiſque pro peccato ſuo punitur: quia actus peccati aliquid perſonale eſt. Si aũt loquamur de pœna, q̃ habet rõnẽ medicinę, ſic cõtingit ꝙ vnus punitur pro peccato alterius. Dictũ eſt enim*, ꝙ detrimenta corporalium rerũ vel ẽt ipſius corporis ſunt quædã pœnales medicinæ ordinatæ ad ſalutẽ aiæ. vnde nihil prohibet talibus pœnis aliquẽ puniri pro peccato alterius, vel à Deo, vel ab hoĩe: vtpote filios ꝓ patribus, & ſubditos ꝓ dñis, inquantũ ſunt quędam res eorũ. ita tñ ꝙ ſi filius vel ſubditus eſt particeps culpæ, huiuſmodi pœnalis defectus habet rationem pœnæ quantum ad vtrunque, ſcilicet eum, qui punitur, & eum pro quo punitur. Si verò nõ ſit particeps culpæ, habet rõnẽ pœnæ quantum ad eum, pro quo punitur: quãtum verò ad eum, qui punitur, rationem medicinę tantum, niſi per accidens inquantum peccato alterius conſentit, ordinatur enim ei ad bonum aiæ ſi patienter ſuſtineat.* Pœnæ verò ſpirituales non ſunt medicinales tãtũ, qa bonum aiæ nõ ordinatur ad aliud melius bonũ: vñ in bonis aiæ nullus patitur detrimentũ ſine culpa propria, & pp hoc ẽt talibus pœnis, vt dicit Hieron. in epiſtola ad Auitum, vnus non punitur pro alio: quia quantũ ad aiam, filius nõ eſt res patris. vñ & huius cãm dñs aſſignans dicit Ezech. 18. Oẽs animæ meæ ſunt.

ar. 7. huius quæſt,

*Alias nõ habetur ly tantum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ vtrunq; dictũ vr eſſe referendum ad pœnas tẽporales vel corporales, inquantum filij ſunt quædam res parentum, & ſucceſſores prædeceſſorum, vel ſi referantur ad pœnas ſpirituales, hoc dr ꝓpter imitationem culpæ. vnde in Exod addit His qui oderunt me. Et in Matth. dicit, Et vos implete mẽſuram patrum veſtrorum. Dicit autẽ puniri peccata patrum in filijs, quia filij in peccatis parentum nutriti, proniores ſunt ad peccandũ, tũ propter cõſuetudinem, tum etiam propter exemplum patrũ, quaſi auctoritatẽ ſequentes, ſunt etiã maiori pœna digni, ſi pœnas patrũ vidẽtes, correcti nõ ſunt. Ideo autem addidit, in tertiã & quartam generationem, quia tantum cõſueuerunt homines viuere, vt tertiam & quartam generationem videant, & ſic mutuo videre poſſunt & filij pctã parentũ ad imitãdum, & patres pœnas filiorũ ad dolendũ.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ pœnæ illæ ſunt corporales & tpales quas iuſtitia humana vni ꝓ peccato alterius infligit, & ſunt remedia quædã vel medicinæ cõtra culpas ſequentes, vt vel ipſi qui puniuntur, vel alij cohibeantur à ſimilibus culpis.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ magis debent puniri ꝓ peccatis aliorum propinqui, quàm extranei tũ quia pœna ꝓpinquorũ quodãmõ redundat in illos qui peccauerunt, vt dictũ eſt* inquantũ filius eſt qdã res patris. Tũ ẽt qa & domeſtica exẽpla & domeſticæ pœnæ magis mouent. vñ qñ aliquis nutritus eſt in pctis parentũ, vehementius ea ſequit, & ſi ex eorũ pœnis non eſt deterritus, obſtinatior vr: vnde & eſt maiori pœna dignus.

In cor. ar.

QVÆSTIO LXXXVIII.

De pctõ veniali & mortali, & in ſex articulos diuiſa.

DEINDE qa peccatũ veniale & mortale diſtinguunt ſm reatum, conſiderandum eſt de eis. Et primo conſiderandum eſt de veniali per comparationem ad mortale. Secundo, de veniali ſecũdũ ſe.

¶ Circa primum quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum veniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale.

¶ Secundo, vtrum diſtinguantur genere.

¶ Tertio, vtrũ veniale peccatũ ſit diſpoſitio ad mortale.

¶ Quarto, vtrũ veniale peccatum poſſit fieri mortale.

¶ Quinto, vtrum circunſtantia aggrauans poſſit de veniali peccato facere mortale.

¶ Sexto, vtrum peccatũ mortale poſſit fieri veniale.

ARTICVLVS I.

Vtrum veniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale.

468

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr quod veniale pctm non conuenienter diuidatur contra mortale. Dicit enim* Aug. 22. lib. cõtra Fauſtũ: Pctm eſt dictũ, vel factũ, vel concupitum cõtra legẽ æternam: ſed eſſe contra legem æternam, dat peccato, ꝙ ſit mortale. ergo omne peccatum eſt mortale; non ergo peccatum veniale diuiditur contra mortale.

2. di. 42. q. 1. ar 33 cõtra e. 139. fi. & 143. §. 1. & ma. q. 7. ar. 1. *li. 22. ca. 27. in pri. tom. 6.

¶ 2 Præterea, Apoſtolus dicit 1. Corinth. 10. Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliquid aliud facitis, oĩa in gloriã Dei facite; ſed contra hoc præceptũ facit quicunque peccat: non enim pctm fit pp gloriam Dei. cũ ergo facere contra præceptum ſit peccatum mortale, videtur quòd quicunque peccat, mortaliter peccet.

¶ 3 Præterea, Quicũque amore alicui rei inhæret, inhæret ei vel ſicut fruẽs, vel ſicut vtens, vt patet p Aug. in 1. de doct.* Chriſtiana, ſed nullus peccans inhæret bono cõmutabili, quaſi vtens, nõ. n. refert ipſum ad bonũ, quod nos beatos facit, quod propriè eſt vti Aug. dicit ibidẽ. ergo quicunque peccat, fruitur bono cõmutabili, ſed frui rebus vtendis eſt humana peruerſitas, vt Aug. dicit in li. 83*. queſt. cũ ergo peruerſitas pctm mortale nominetur, vr quòd quicunque peccat, mortaliter peccet.

li. 1. ex ca. 3. & 4. habetur to. 2

li. 83 qſt. q. 30. non procul à prin. to. 4.

¶ 4 Præterea, Quicunque accedit ad vnũ terminũ, ex hoc ipſo recedit ab alio, ſed quicunque peccat, accedit ad bonum commutabile. ergo recedit à bono incõmutabi. ergo peccat mortaliter, non ergo conuenienter peccatum veniale contra mortale diuiditur.

SED CONTRA eſt, q Auguſt dicit in Homil. 7. ſuper Ioan. q crimen eſt, quod damnationem meret. veniale aũt eſt quod non meretur damnationem. Sed crimen nominat peccatum mortale. ergo veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale.

Hom. 41. in Ioan. tom 9 Et Enchir. c. 64.

RESPONDEO dicendũ, q aliqua ſm quod proprie accipiuntur, non videntur eſſe oppoſita, q ſi metaphoricè accipiantur, opponi inueniuntur. ſicut ridere non opponitur ei quod eſt areſcere, ſed ſm quod ridere metaphoricè de prato dr̃, pp eius floritionẽ & virorem, opponitur ei quod eſt areſcere Similiter ſi mortale proprie accipiatur prout refertur ad mortem corporalem, non vr̃ oppoſitionem habere cum veniali, nec ad idem genus p̃tinere Sed ſi mortale accipiat̃ metaphoricè ſm quod dr̃ in peccatis, mortale opponitur ei quod eſt veniale. Cùm enim pctm̃ ſit quędã infirmitas aię, vt ſupra habitũ eſt*, peccatum aliquod mortale dr̃ ad ſimilitudinẽ morbi, qui dr̃ mortalis, ex eo q inducit defectum irreparabilem per deſtitutionem alicuius principij, vt dictum eſt*. Principium aũt ſpiritualis vitę, quæ eſt ſm virtutem, eſt ordo ad vltimũ finẽ, vt ſupra dictũ eſt †, qui quidem ſi deſtitutus fuerit, reparari non põt p aliquod principium intrinſecum, ſed ſolum per virtutẽ diuinam, vt ſupra dictum eſt*, quia inordinationes eorũ, quæ ſunt ad finem, reparant̃ ex fine, ſicut error qui accidit circa concluſiones per veritatem principiorũ. Defectus ergo ordinis vltimi finis non põt per aliquid aliud reparari, quod ſit principalius, ſicut nec error, q eſt circa principia, & iõ huiuſmodi peccata dicunt̃ mortalia quaſi irreparabilia. Peccata aũt, quæ habent inordinationẽ circa ea, quæ ſunt ad finem, conſeruato ordine ad vltimum finem irreparabilia ſunt. & hæc dicunt̃ venialia. Tunc enim peccatum veniam habet, qñ reatus pœnæ tollitur, qui ceſſat ceſſante peccato vt dictũ eſt*. Secundum hoc ergo mortale & veniale opponunt̃ ſicut reparabile & irreparabile, & hoc dico p principiũ interius, non autem per comparationem ad virtutem diuinam, quæ omnem morbum, & corporalem & ſpiritualem poteſt reparare, & propter hoc veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale.

Q. 71. art. 1. ad 3. q. 72. art. 5. & q. 74. art. 9. ad 2.
*q. 72 ar. 5
†q. 72. ar. 5
vt q. 87. ar. 3.
q. 87. art. 5.
q. 87. ar. 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, q diuiſio peccati in veniale & mortale non eſt diuiſio generis in ſpecies quæ æqualiter participant rõnẽ generis, ſed analogi in ea de quibus prædicatur ſm prius & poſterius, & iõ pfecta ratio peccati, q iam Aug*. poſuit, conuenit peccato mortali. Peccatum aũt veniale dr̃ peccatum ſm rationẽ imperfectam, & in ordine ad peccatum mortale, ſicut accidens dr̃ ens in ordine ad ſubſtantiam, ſm imperfectam rationem entis non enim eſt cõtra legem, quia venialiter peccans nõ facit quod lex prohibet, nec prætermittit id ad quod lex per præceptum obligat, ſed facit præter legem, quia non obſeruat modum rationis quem lex intendit

loco ſ arg. citato.

AD SECVNDVM dicendũ, q illud præceptum Apoſtoli eſt affirmatiuum, vñ non obligat ad ſemper, & ſic non facit contra hoc præceptũ quicunque non actu refert in gloriam Dei oẽ, quod facit. Sufficit ergo, q aliquis habitualiter referat ſe & oĩa ſua in Deũ ad hoc, q non ſemper mortaliter peccet, cùm aliquem actum non refert in gloriam Dei actualiter. Veniale aũt pctm̃ non excludit habitualem ordinationem actus humani in gloriã Dei, ſed ſolum actualẽ, quia non excludit charitatẽ quæ habitualiter ordinat in Deum. vnde non ſequitur, quòd ille, qui peccat venialiter, peccet mortaliter.

AD TERTIVM dicendum, q ille qui peccat venialiter, inhæret bono temporali, non vt fruens, quia nõ conſtituit in eo finem, ſed vt vtens referens in Deum non actu, ſed habitu.

AD QVARTVM dicendũ, q bonũ commutabile non accipitur, vt terminus cõtrapoſitus incommutabili bono, niſi qñ cõſtituitur in eo finis, quod enim eſt ad finem, non habet rationem termini.

ARTICVLVS II.

Vtrum peccatum mortale & veniale differant genere. 469

AD SECVNDVM ſic procedit̃. Videt̃, quòd peccatũ veniale & mortale nõ differant genere, ſcilicet q aliqd ſit peccatũ mortale ex genere, & aliqd veniale ex genere. Bonũ eñ & malũ ex genere in actibus humanis accipitur p comparationẽ ad materiã, ſiue ad obiectũ, vt ſupra dictum eſt *, ſed ſecundum quodlibet obiectum vel materiam cõtingit peccare mortaliter & venialiter, quodlibet enim bonum commutabile poteſt homo diligere, vel infra Deũ, quod eſt peccare venialiter, vel ſupra Deũ, q eſt peccare mortaliter. Ergo peccatum veniale & mortale non differunt genere.

Sup q. 72. ar. 5. & 2. di. 24. q. 3. ar. 6. ad ſex tũ. & di. 42 q. 1. art. 4. co & 4. di. 16. q 3 ar. 2. q. 4. ad quintũ. Et ma. q. 1. ar. 8. co. & q. 7 art. 1. & opu. 3. ca. 178.
*Q. 18. ar. 2. & 8.
†Ar. prece

¶ 2 Præterea, Sicut dictũ eſt ſuprà †, peccatum mortale dicitur quod eſt irreparabile, peccatũ autem veniale q eſt reparabile, ſed eſſe irreparabile conuenit peccato, q fit ex malitia, quod ſecundum quoſdam irremiſſibile dicitur, eſſe autem reparabile conuenit peccato q fit per infirmitatem vel ignorantiam, q dicitur remiſſibile. ergo peccatũ mortale & veniale differũt ſicut peccatum, q eſt ex malitia cõmiſſum, vel ex infirmitate & ignorantia, ſed ſecundũ hoc nõ differunt peccata genere, ſed cauſa, vt ſupra dictum eſt *. Ergo peccatũ veniale & mortale non differunt genere.

Q. 76. 77. & 78.

¶ 3 Præterea, Suprà dictum eſt †, q ſubiti motus tam ſenſualitatis quam rationis ſunt peccata venialia, ſed ſubiti motus inueniuntur in quolibet peccati genere. Ergo non ſunt aliqua peccata venialia ex genere.

†Q 74. ar. 3. ad 3. & art. 10.

SED CONTRA eſt, q Aug *. in ſermone de purgatorio enumerat quædam genera peccatorũ venialium & quædam genera peccatorum mortalium.

In ſerm. 4. de anim. defunctorũ: & eſt ſerm. 41. in ordine, tom. 10. in l. de para. c. 14. à medio to. 4. & refertur 4. ſenten. di. 17. paragr. A.

RESPONDEO dicendum, q peccatum veniale à venia dicitur. poteſt igitur aliquod peccatum dici veniale vno modo, quia eſt veniã cõſecutũ, & ſic dicit Ambroſ.* q omnes peccatum per pœnitentiam fit veniale, & hoc dicit̃ veniale ex euentu. Alio modo dicit̃ veniale, quia non habet in ſe, vnde veniã non conſequat̃, vel totaliter, uel in parte, in parte quidẽ ſicut cùm habet in ſe aliquid diminuens culpã, vt cũ fit ex infirmitate, vel ignorantia, & hoc dicitur veniale ex cauſa. In toto autem ex eo, q non tollit ordinem ad vltimum finem. vnde non meretur pœnam æternam, ſed temporalem, & de hoc veniali ad præſens intendimus, de primis enim duobus conſtat, quòd non habent genus aliquod determinatum. Sed veniale tertio modo dictum poteſt habere genus determinatum, ita quòd aliquod peccatum dicatur veniale ex genere, & aliquod mortale ex genere, ſecundum quod genus vel ſpecies actus determinatur ex obiecto. Cum enim voluntas fertur in aliquid, qđ ſecundum ſe repugnat charitati per quam homo ordinatur in vltimum finem, illud peccatum ex ſuo obiecto habet quòd ſit mortale, vnde eſt mortale ex genere, ſiue ſit contra dilectionem Dei, ſicut blaſphemia, periurium & huiuſmodi, ſiue contra dilectionem proximi, ſicut homicidium, adulterium & ſimilia, vnde huiuſmodi ſunt peccata mortalia ex ſuo genere. Quandoque verò voluntas peccantis fertur in id, quod in ſe cõtinet quandam inordinationem, non tamen contrariatur dilectioni Dei & proximi, ſicut verbum otioſum, riſus ſuperfluus, & alia huiuſmodi, & talia ſunt peccata venialia ex ſuo genere. Sed quia actus morales recipiunt rationem boni & mali, non ſolum ex obiecto, ſed etiam ex aliqua diſpoſitione agentis, vt ſupra habitum eſt*, contingit quandoque quod id quod eſt peccatũ veniale ex genere ratione ſui obiecti, fit mortale ex parte agẽtis, vel quia in eo conſtituit finem vltimũ, vel quia ordinat ipſum ad aliquid, quod eſt peccatũ mortale ex genere, puta cùm aliquis ordinat verbum otioſum adulteriũ committendũ. Similiter & ex parte agẽtis contingit, quòd aliquod peccatum, quod ex ſuo genere eſt mortale,

Q. 78. ar. 4 & q. 77. ar. 6.

tale, ſit veniale ꝑ hoc ſcilicet, quòd actus eſt imperfectus, id eſt, non deliberatus ratione, quę eſt principium, proprium mali actus, ſicut ſuprà dictum eſt*, de ſubitis motibus infidelitatis.

Q. 74. art. 10.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ex hoc ipſo ꝙ aliquis eligit id, quod repugnat diuinæ charitati, conuincitur præferre illud charitati diuinæ, & per conſequens plus amare ipſum quàm Deum. & ideo aliqua peccata ex genere, quę de ſe repugnant charitati, habent quod aliquid diligatur ſupra deum. & ſic ſunt ex genere ſuo mortalia.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ratio illa procedit de peccato veniali ex cauſa.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio illa procedit de peccato quod eſt veniale propter imperfectionem actus.

470

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum veniale ſit diſpoſitio ad mortale.

1.2. qõ. 24 ar. 10. cor. fin. & q. 186. ar. 9. cor. & 2. di. 17. q. 2. ar. 5. co. fi. Et 2. di. 42 q. 1. ar. 3. Et veri. q. 16 ar. 6. ad 6 Et ma. q. 7. art. 1. ad 7. & ar. 3. co. & ad 1. & 3. & ar. 6. ad 5. & qõ. 14. art. 2. co.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr, ꝙ peccatum veniale non ſit diſpoſitio ad mortale, vnũ enim oppoſitũ non diſponit ad aliud, ſed pctm̃ veniale & mortale ex oppoſito diuidunt, vt dictũ eſt*. Ergo peccatum veniale non eſt diſpoſitio ad mortale.

¶ 2 Præterea, actus diſponit ad aliquid ſimile ſu ſpecie ſibi vnde in 2. Ethi†. dr̃ ꝙ ex ſimilibus actibus generantur ſimiles diſpoſitiones & habitus. ſed pctm̃ mortale & veniale differunt genere ſeu ſpecie, vt dictum eſt*: ergo peccatum veniale non diſponit ad mortale.

¶ 3 Præterea, Si peccatum dicatur veniale qđ diſponit ad mortale, oportebit, ꝙ quacunque diſponunt ad mortale peccatum, ſint peccata venialia, ſed oĩa bona opera diſponunt ad peccatũ mortale: dicit enim Aug.* in regula, ꝙ ſuperbia bonis operibus inſidiatur, vt pereant. ergo etiam bona opera erunt peccata venialia, quod eſt inconueniens.

*Ar. 1. huius quæſt. †l. 2. c. 1. & 2. tom. 5. art. 2. huius quæſt. in regula, non longè à prin. tom. 1.

SED CONTRA eſt quod dr̃ Eccl. 18. Qui ſpernit minima, paulatim defluit, ſed ille, qui peccat venialiter, videtur minima ſpernere, ergo paulatim diſponitur ad hoc, quòd totaliter defluat per peccatum mortale.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ diſponens eſt quodã modo cauſa vnde ſecundum duplicem modum cauſæ eſt duplex diſpoſitionis modus. Eſt enim cauſa quędã mouens directè ad effectum, ſicut calidũ calefacit. Eſt & cauſa indirectè mouens, remouendo prohibens: ſicut remouens columnam dr̃ remouere lapidem ſuperpoſitum & ſm̃ hoc actus peccati dupliciter ad aliquid diſponit. Vno quidem modo directè, & ſic diſponit ad actum ſimilem ſm̃ ſpeciem. Et hoc modo primò & per ſe peccatum veniale ex genere non diſponit ad mortale ex genere, cùm differant ſpecie, ſed per hunc modũ pctm̃ veniale põt diſponere per quandam conſequentiã ad pctm̃, quod eſt mortale ex parte agentis: augmentata enim diſpoſitione vel habitu per actus peccatorũ venialiũ, intantum poteſt libido peccandi creſcere, ꝙ ille qui peccat, finem ſuũ conſtituet in peccato veniali. Nam vnicuique habenti habitum inquantum hmõi finis eſt operatio ſm̃ habitum, & ſic multoties peccãdo venialiter diſponetur ad peccatũ mortale. Alio mõ actus humanus diſponit ad aliquid remouendo prohibens, & hoc mõ peccatum veniale ex genere põt diſponere ad mortale peccatum ex genere. qui enim peccat venialiter ex genere, prætermittit aliquẽ ordinẽ, & ex hoc, ꝙ conſueſcit voluntatem ſuã in minoribus debito ordini non ſubijcere, diſponitur ad hoc, quòd etiam voluntatem ſuam non ſubijciat ordini vltimi finis, eligẽdo id quod eſt peccatum mortale ex genere.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod peccatum veniale & mortale non diuidunt ex oppoſito, ſicut duę ſpecies vnius generis, vt dictum eſt*, ſed ſicut accidens contra ſubſtantiam diuiditur. vnde ſicut accidens poteſt eſſe diſpoſitio ad formam ſubſtantialem, ita & veniale peccatum ad mortale.

ar. 1. ad 1.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ peccatum veniale non eſt ſimile mortali in ſpecie eſt tamen ſimile ei in genere, inquantum vtrumque importat defectum debiti ordinis, licet aliter & aliter, vt dictum eſt*.

ar. 1. & 2. huius qſ.

AD TERTIVM dicendũ, quod opus bonũ nõ eſt per ſe diſpoſitio ad mortale peccatũ: põt tñ eſſe materia, vel occaſio peccati mortalis per accidẽs, ſed pctm̃ veniale per ſe diſponit ad mortale, vt dictum eſt*.

In cor. ar.

471

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum veniale poſſit fieri mortale.

Sup art. 2. co. & 2 di. 24 q. 3. ar. 7. & mal. q 7 ar. 3. & Pſ. 19. co. 10. *tract. 12. in Ioan. non procul à fine id habet tom. 9. Et ſerm. 18. de tempore, tom. 10 †q. 74 ar. 4. & art. 8 ad 2. *ar. 1. huius quæſt. †ar. pced.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr ꝙ peccatum veniale poſſit fieri mortale Dicit n. Aug*. exponens illud Ioã. Qui incredulus eſt Filio, nõ videbit vitam, peccata minima id eſt venialia, ſi negligãtur, occidunt, ſed ex hoc dr̃ pctm̃ mortale, quia ſpiritualiter occidit aĩam, ergo pctm̃ veniale põt fieri mortale.

¶ 2 Præterea, Motus ſenſualitatis ante conſenſum rationis eſt peccatum veniale, poſt conſenſum verò eſt peccatum mortale, vt ſupra dictum eſt †, ergo peccatum veniale poteſt fieri mortale.

¶ 3 Præterea, Peccatum veniale & mortale differunt ſicut morbus curabilis & incurabilis, vt dictũ eſt*, ſed morbus curabilis põt fieri incurabilis, ergo peccatum veniale poteſt fieri mortale.

¶ 4 Præterea diſpoſitio põt fieri habitus. ſed peccatum veniale eſt diſpoſitio ad mortale, vt dictum eſt†, ergo veniale peccatum poteſt fieri mortale.

SED CONTRA, Ea quę differunt in infinitũ, nõ tranſmutantur in inuicem, ſed peccatũ mortale & veniale differunt in infinitum, vt ex prędictis patet. ergo veniale non poteſt fieri mortale.

RESPONDEO dicendum, ꝙ peccatum veniale fieri mortale, poteſt tripliciter intelligi Vno modo ſic, ꝙ idem actus numero primò ſit peccatum veniale, & poſtea mortale, & hoc eſſe non põt, quia peccatũ principaliter conſiſtit in actu voluntatis, ſicut & quilibet actus moralis, vñ non dr̃ vnus actus moraliter, ſi voluntas mutetur, quamuis ẽt actio ſm̃ naturam ſit cõtinua. Si autem voluntas non mutetur, non poteſt eſſe ꝙ de veniali fiat mortale Alio modo poteſt intelligi vt id, qđ eſt veniale ex genere, fiat mortale, & hoc quidem poſſibile eſt, inquantum conſtituitur in eo finis, vel inquantum refertur ad mortale peccatum, ſicut ad finem, vt dictum eſt*. Tertio modo poteſt intelligi ita, ꝙ multa venialia peccata conſtituant vnum peccatum mortale, ꝙ ſi ſic intelligatur, ꝙ ea multis peccatis venialibus integraliter conſtituatur vnum peccatum mortale, falſum eſt, non enim oĩa peccata venialia de mũdo poſſunt habere tñ de reatu quantum vnum peccatum mortale, quod patet ex parte durationis, quia pctm̃ mortale habet reatum pœnæ æternæ, pctm̃ autem veniale reatum pœnæ temporalis, vt dictum eſt*. Patet ẽt ex parte pœnæ damni, quia peccatum mortale meretur carentiam viſionis diuinæ, cui nulla alia pœna comparari poteſt vt Chryſoſtomus dicit*. Patet ẽt ex parte pœnę ſenſus, q̄tum ad vermem conſcientiæ, licet fortè quantum ad pœnam ignis non ſint improportionabiles pœnæ. Si verò intelligatur, quod multa peccata venialia faciunt vnum mortale diſpoſitiuè, ſic verũ eſt, ſicut ſupra oſtẽſum eſt*, ſecundum duos modos diſpoſitionis, quo peccatum veniale diſponat ad mortale.

art. 2. huius quęſt. art. 2. huius quęſt. Hom. 47. ad Po. Anthioc. to. 5. & ho. 24. i Mat. art. 3. huius quęſt.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Aug. loquitur in illo ſenſu, quòd multa peccata, venialia diſpoſitiuè cauſant mortale.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ille idem motus ſenſualitatis, qui præcellit conſenſum rationis, nunquam ſit peccatum mortale, ſed ipſe actus rationis conſentientis.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ morbus corporalis non eſt actus, ſed diſpoſitio quædam permanens, vnde

cadem

eadem manens poteſt mutari, ſed peccatū ueniale eſt actus tranſiens, qui reſumi non poteſt, & quantum ad hoc non eſt ſimile.

AD QVARTVM dicendū, ꝙ diſpoſitio, quæ fit habitus, eſt ſicut imperfectum in eādē ſpecie, ſicut imperfecta ſcientia, dū perficitur, fit habitus, ſed ueniale peccatū eſt diſpoſitio alterius generis, ſicut accidēs ad formam ſubſtantialem, in quam nunquam mutatur.

ARTICVLVS V.

472 *Vtrum circunſtantia poſſit facere de ueniali mortale.*

2.2.q.110. ar.4 ad 5. & 4. d.16. q 3. art. 2. quæſ 4. & mal q. 2. ar. 8. & q. 7 art 4 ꝓ to. & ar. 7. cor. prin.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr, ꝙ circunſtantia poſſit de ueniali peccato facere mortale. Dicit.n.* Aug. in ſermone de purgatorio, ꝙ ſi diu teneatur iracundia, & ebrietas ſi aſſidua ſit, trāſeunt in numerum peccatorum mortalium. ſed ira & ebrietas non ſunt ex ſuo genere peccata mortalia, ſed uenialia, alioquin ſemper eſſent mortalia. ergo circunſtantia facit peccatum ueniale eſſe mortale.

* in ſerm. 4. de animabus defunct. uel de ſanctis, paulo ante prin. ci eſt ſerm. 41. tom. 10

¶ 2 Præterea, † Magiſter dicit 24. diſt. 2. li. ſent. ꝙ delectatio ſi ſit moroſa, eſt peccatū mortale, ſi aūt non ſit moroſa, eſt peccatum ueniale. ſed moroſitas eſt quædam circunſtantia, ergo circunſtantia facit de peccato ueniali mortale.

† litera h. circa finē.

¶ 3 Præterea, Plus differunt malū & bonū, q̄ ueniale peccatū & mortale, quorū utrunque eſt in genere mali. ſed circunſtātia facit de actu bono malū, ſicut patet cū quis dat eleemoſynā ꝓp inanem gloriam. ergo multo magis poteſt facere de peccato ueniali mortale.

SED CONTRA eſt, ꝙ cū circunſtantia ſit accidens, quātitas eius nō pōt excedere quātitatem ipſius actus q̄ hēt ex ſuo genere, ſemper.n. ſubiectū præeminet accidenti. ſi igitur actus ex ſuo genere ſit peccatū ueniale non poterit per circunſtantiam fieri peccatum mortale, cum peccatum mortale in infinitū quodammodo excedat quātitatem uenialis, ut ex* dictis patet.

ar præc. in argu Sed contra.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut * ſupra dictum eſt, cum de circunſtantiis ageretur, circunſtantia inquantū hmō, eſt accidens moralis actus contingit tñ circunſtantiā accipi ut drīam ſpecificam actus moralis, & tunc amittit rationem circūſtantiæ, & conſtituit ſpeciem moralis actus. hoc autem contingit in peccatis quando circunſtantia addit deformitatem alterius generis, ſicut cū aliquis accedit ad nō ſuam, eſt actus deformis deformitate oppoſita caſtitati, ſed ſi accedat ad nō ſuā, q̄ eſt alterius vxor, addit deformitas oppoſita iuſtitiæ. contra q̄ eſt ut aliquis vſurpet rem alienā. & ſm hoc hmō circunſtantia conſtituit nouam ſpeciem peccati, quæ dr̄ adulterium. impoſſibile eſt autē, ꝙ circunſtantia de peccato ueniali faciat mortale, niſi afferat deformitatem alterius generis. Dictum eſt, * enim, ꝙ peccatum ueniale habet deformitatem per hoc, ꝙ importat deordinationē circa ea, quæ ſunt ad finē. peccatū autem mortale habet deformitatem per hoc, ꝙ importat deordinationē reſpectu ultimi finis. vñ manifeſtum eſt, ꝙ circunſtantia non poteſt de ueniali peccato facere mortale manens circūſtantia, ſed ſolum tunc, quando transfert in aliam ſpeciem, & fit quodammodo differentia ſpecifica moralis actus.

q 7 art 1. & q 18. ar. 10.

ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ diuturnitas non eſt circunſtantia trahens in aliā ſpeciem, ſimiliter nec frequentia uel aſſiduitas, niſi fortè per accidens ex aliquo ſuperueniēti. Nō.n. aliquid acquirit nouam ſpeciem ex hoc, ꝙ multiplicatur uel protelatur, niſi fortè in actu protelato, uel multiplicato ſuperueniat aliquid quod uariet ſpeciē, puta inobedientia, uel cōtēptus, vel aliquid hmōi. Dicendū eſt ergo, ꝙ cum ira ſit motus animi ad nocendum proximo, ſi ſit tale nocumentum, in quod tendit motus iræ, quod ex genere ſuo ſit peccatum mortale, ſicut homicidiū, uel furtū, talis ira ex genere ſuo eſt peccatū mortale, ſed quòd ſit peccatū ueniale, habet ex imperfectione actus, inquantū eſt motus ſubitus ſenſualitatis, ſi uerò ſit diuturna, redit ad naturā ſui generis per conſenſum rationis. Si uerò nocumentum, in quod tendit motus iræ, eſſet ueniale ex genere ſuo, puta cum aliquis in hoc iraſcitur cōtra aliquem, quòd vult ei dicere aliquod verbum leue & iocoſum, quod modicum ipſum contriſtet, non erit ira peccatum mortale, quantumcunque ſit diuturna, niſi fortè per accidens, puta ſi ex hoc graue ſcandalum oriatur, uel propter aliquid huiuſmodi.

¶ De ebrietate uerò dicendū eſt, ꝙ ſm ſuam rōnem habet ꝙ ſit peccatū mortale, quòd enim homo abſq; neceſſitate reddat ſe impotentem ad utendum ratione per quam homo in Deum ordinatur, & multa peccata occurrentia uitat, ex ſola uoluptate uini, expreſsè contrariatur uirtuti, ſed ꝙ ſit peccatum ueniale contingit ꝓp ignorantiam quandam vel infirmitatem, puta cum homo neſcit virtutē vini aut propriam debilitatē, unde nō putat ſe inebriari, tūc.n. non imputatur ei ebrietas ad peccatum, ſed ſolum ſuperabundantia potus. Sed qñ frequenter inebriatur, nō poteſt per hāc ignorantiā excuſari, quin uideatur uoluntas eius eligere magis pati ebrietatem, q̄ abſtinere à uino ſuperfluo vnde redit peccatum ad ſuam naturam.

AD SECVNDVM dicēdum, ꝙ delectatio moroſa non dī eſſe peccatum mortale, niſi in his, quæ ex ſuo genere ſunt peccata mortalia. In quibus ſi delectatio non moroſa ſit peccatum ueniale, eſt ex imperfectione actus, ſicut & de ira * dictum eſt. dicitur enim ira diuturna & delectatio moroſa propter approbationē rationis deliberantis. ar.1. huius qu.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ circūſtantia nō facit de bono actu malum, niſi conſtituens ſpeciē peccati, ut* ſupra etiam habitum eſt. q. 18. art. 10. & 11.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatum mortale, poſſit fieri veniale. 473

AD SEXTVM ſic procedit. Vī, ꝙ peccatum mortale poſſit fieri ueniale. Aequaliter.n. diſtat peccatū ueniale à mortali, & econtrario, ſed peccatum ueniale fit mortale, ut* dictum eſt. ergo etiam peccatum mortale poteſt fieri ueniale.

Mal. qu. 7. artic 2. ad 18. & arti. 3. ad 9.

* arti. 4. & 5.

¶ 2 Præterea, Peccatum ueniale & mortale ponūtur differre ſm hoc, ꝙ peccans mortaliter diligit creaturā plus q̄ Deum, peccans autem uenialiter diligit creaturam infra Deum. contingit autem, quòd aliquis committens id, quod eſt ex genere ſuo peccatum mortale, diligat creaturam infra Deum, puta ſi aliquis neſciens fornicationem ſimplicem eſſe peccatū mortale, & cōtrariam diuino amori, fornicetur, ita tamen quòd propter diuinum amorem paratus eſſet fornicationē prætermittere, ſi ſciret fornicando ſe contra diuinū amorem agere, ergo peccabit uenialiter. & ſic peccatum mortale poteſt ueniale fieri.

¶ 3 Præterea, Sicut * dictū eſt, plus differt bonum à malo, q̄ ueniale à mortali. ſed actus qui eſt de ſe malus, pōt fieri bonus, ſicut homicidium pōt fieri actus iuſtitiæ, ſicut patet in iudice, q occidit latronem. ergo multo magis peccatum mortale poteſt fieri ueniale. ar. præce. argu. 3.

SED CONTRA eſt quod æternum nunquā poteſt fieri temporale, ſed peccatū mortale meret̄ pœnā æternam, peccatū aūt ueniale temporalem pœnam. ergo peccatum mortale nunquam poteſt fieri ueniale.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ueniale & mortale differunt ſicut perfectum & imperfectū in genere peccati, ut dictum eſt. Imperfectum autem per aliquam additionē poteſt ad perfectionē uenire, unde & ueniale per hoc ꝙ additur ei deformitas pertinens ad genus peccati mortalis, efficitur mortale, ſicut cū aliquis dicit verbū otioſum, ut fornicetur. Sed id quod eſt perfectū, non poteſt fieri imperfectum per additionem. & ideo peccatū mortale nō fit ueniale ꝑ hoc, ꝙ additur ei aliqua deformitas pertinens ad genus peccati uenialis, non ar. 1. ad 1.

cum

enim diminuitur peccatum eius qui fornicatur, vt di cat verbum otioſum, ſed magis aggrauatur propter de formitatem adiunctam.

¶ Poteſt tñ id quod eſt ex genere mortale, eſſe uenia le propter imperfectionem actus, q̃a nõ perfectè pertingit ad rõnem actus moralis, cũ non ſit deliberatus, ſed ſubitus, ut ex* dictis patet. & hoc fit per ſubtractio nẽ, quandã, ſ. deliberatæ rationis, & quia à ratione deliberata habet ſpeciem moralis actus, inde eſt quòd per talem ſubtractionem ſoluitur ſpecies.

art. 2. huiꝰ quę.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ veniale differt à mortali, ſicut imperfectum à perfecto, ut puer à uiro. fit aũt ex puero uir, ſed nõ conuertitur. Vñ rõ non cogit.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſi ſit talis ignorãtia q̃ peccatũ oĩno excuſet, ſicut eſt furioſi uel amẽ tis, tũc ex tali ignorantia fornicationem cõmittẽs, nec venialiter, nec mortaliter peccat. Si uerò ſit ignorantia nõ inuincibilis, tunc ignorantia ipſa eſt peccatũ & cõ tinet in ſe defectũ diuini amoris, inq̃tũ negligit homo addiſcere ea, ꝑ quæ põt ſe in diuino amore cõſeruare.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ ſicut* Aug. dicit in li. contra Mendacium, Ea quæ ſunt ſm ſe mala, nullo fine bene fieri poſſunt, homicidium autem eſt occiſio innocentis: & hoc nullo modo bene fieri poteſt. Sed iudex qui occidit latronem, uel miles, qui occidit hoſtẽ reipublicæ, non appellantur homicidæ, ut* Aug. dicit in li. De lib. arbit.

ca 7. ante me. habetur hic liber, to. 4.

li 1. c. 4. & 5. tom. 1.

QVAESTIO LXXXIX.

De peccato veniali ſecundum ſe, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de peccato ueniali ſecundum ſe.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum peccatum ueniale cauſet maculam in anima.

¶ Secundo, de diſtinctione peccati uenialis, pout figuratur per lignũ, fœnum, & ſtipulam. 1. Corinth. 3.

¶ Tertio, vtrum homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare uenialiter.

¶ Quarto, utrum angelus bonus uel malus poſſit peccare uenialiter.

¶ Quinto, vtrum primi motus infidelium ſint peccata venialia.

¶ Sexto, utrum veniale poſſit eſſe in aliquo ſimul cum ſolo peccato originali.

474

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum peccatum veniale cauſet maculam in anima.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr, ꝙ peccatũ veniale cauſet maculam in anima. Dicit enim Aug.* in li de pœnitentia, quòd peccata uenialia, ſi multiplicentur, decorem noſtrũ ita exterminant, vt à cæleſtis ſponſi amplexibus non ſeparent. ſed nihil aliud eſt macula, quàm detrimentum decoris. Ergo peccata uenialia cauſant maculam in anima.

¶ 2 Præterea, Peccatũ mortale cauſat maculã in aĩa ꝑp inordinationẽ actus, & affectus ipſius peccãtis, ſed in peccato ueniali eſt quadã deordinatio actus & affectus. Ergo peccatum ueniale cauſat maculã in anima.

¶ 3 Præterea, Macula aĩæ cauſatur ex contractu rei temporal s ꝑ amorẽ, ut* ſupra dictum eſt, ſed in peccato ueniali aĩa inordinato amore contingit rem temporalem. Ergo peccatum veniale inducit maculã in aĩa.

SED CONTRA eſt, quod dr̃ Eph. 5. ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam nõ habentem maculam, aut rugam.* Gloſ. i. aliquod peccatum criminale. Ergo proprium peccati mortalis eſſe videtur quod maculam in anima cauſet.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ex* dictis patet, macula importat detrimentum nitoris ex aliquo contactu, ſicut in corporalibus patet, ex quib. ꝑ ſimilitudinẽ nomẽ maculæ ad animam transfertur. Sicut autem in corpore eſt duplex nitor, unus qdẽ ex intrinſeca diſ poſitionem mebrorũ & coloris, alius aũt ex exteriori claritate ſuperueniente, ita ẽt in aĩa eſt duplex nitor. Vnus quidem habitualis quaſi intrinſecus. Alius autẽ actualis quaſi exterior fulgor. Peccatũ aũt veniale impedit quidem nitorẽ actualẽ, nõ tñ habitualẽ, quia nõ excludit neque diminuit habitũ charitatis & aliarum virtutũ, ut* infra pateb t, ſed ſolum impedit earũ actũ. macula autem importat aliquid manens in re maculata, vnde magis vr̃ pertinere ad detrimẽtũ habitualis nitoris quàm actualis. unde propriè loquendo peccatum ueniale non cauſat maculam in aĩa. Et ſi alicubi dicatur maculam inducere, hoc eſt ſm quid, inquantum impedit nitorem, qui eſt ex actibus uirtutum.

3. 2. q. 24. arti. 10.

9. q. 87. ar. 2. ad 3. & 4. diſ 16. q. 1. ar. 1. q. 2. ad 3. & q. 2. ad 3. & q. 1. ad 1. & arti. 2. q. 1. & mal. q. 7 arti. 11. cor. & Pſ. 34. cor. 2.

* li. de medicina pœ ni. c. 2. ante me. to. 9. & ſerm. de ſãctis. 41. to. 10.

q. 86. ar. 1.

gl. interlinearis ibi.

q. 86. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Aug. loquitur in eo caſu in quo multa peccata uenialia diſpoſitiuè inducunt ad mortale. aliter autem non ſepararentur ab amplexu cæleſtis ſponſi.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ inordinatio actus in peccato mortali corrumpit habitum virtutis, non autem in peccato ueniali.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ in peccato mortali anima per animam contingit rẽ temporalem quaſi finẽ, & per hoc totaliter impeditur influxus ſplendoris gratiæ, q ꝓuenit in eos, qui Deo adhærent ut ultimo fini per charitatẽ, ſed in peccato ueniali nõ adhæret homo creaturæ, tanquam fini ultimo, vnde nõ eſt ſimile.

ARTICVLVS II.

475

Vtrum conuenienter peccata venialia per lignum, fœnum, & ſtipulam deſignentur.

AD SECVNDVM ſic procedit. Videtur ꝙ inconueniẽter peccata venialia per lignũ, fœnũ, & ſtipulam deſignentur. Lignum. n. fœnũ, & ſtipula dicũtur ſupædificari ſpirituali fundamento, ſed peccata uenialia ſunt ꝓter ſpirituale ædificium, ſicut ẽt quælibet falſæ opiniones ſunt præter ſcientiam. Ergo peccata uenialia non conuenienter deſignantur per lignum, fœnum, & ſtipulam.

4. di. 21. q. 1. ar. 2. qu. 3. art. 1. cor. & quæ. 2. cor. & di. 46. q. 2. ar. 3. qu. 5. ad 3.

¶ 2 Præterea, Ille qui ædificat lignũ, fœnum, & ſtipulam, ſic ſaluus erit quaſi ꝑ ignẽ, ſed q̃nque ille q committit peccata uenialia, non erit ſaluus ẽt per ignem, puta cũ peccata uenialia inueniuntur in eo, qui decedit cum peccato mortali. Ergo inconuenienter per lignum, fœnum, & ſtipulã peccata uenialia deſignantur.

¶ 3 Præterea, Secundũ Apoſtolũ alij ſunt qui ædificant aurũ, argentũ, lapides pretioſos, idest, amorẽ Dei & proximi & bona opera, & alij q ædificant lignum, fœnũ, & ſtipulã. ſed peccata venialia cõmittunt etiam illi, qui diligunt Deum & proximum, & bona opera faciunt dr̃ enim 1. Io. 2. Si dixerimus quia peccatũ non habemus, noſipſos ſeducimus. Ergo non conuenienter deſignantur peccata uenialia per iſta tria.

¶ 4 Præterea, Multo plures differentiæ & gradus ſũt peccatorum venialium q̃àm tres, ergo inconuenienter ſub his tribus comprehenduntur.

SED CONTRA eſt, qđ Apoſt 1 ad Cor. 3. dicit de eo q ſuperædificat lignũ, fœnũ, & ſtipulam, quòd ſal uus erit quaſi per ignem, & ſic patietur pœnã, ſed non æternam; reatus autem pœnæ temporalis propriè pertinet ad peccatum ueniale, ut* dictum eſt. Ergo per illa tria ſignificantur peccata uenial a.

q. 87. ar. 5. & qu. 88. ar. 2.

RESPONDEO dicendum, ꝙ quidam intellexerunt fundamẽtũ eſſe fidem informem, ſuper quam aliqui ædificant bona opera, quæ figurant per aurũ, argẽtũ, & lapides pretioſos, quidam verò peccata ẽt mortalia, quæ figurantur ſm eos, per lignum, fœnum, & ſtipulam. Sed hanc expoſitionem improbat* Aug in li. de fide & operibus, quia vt Apoſtolus dicit ad Gal. 5. Qui opera carnis facit, regnum Dei non conſequetur, quod eſt ſaluum fieri. Apoſtolus autem dicit, quòd ille qui

c. 15. to. 4.

ædificat lignum, fœnum, & ſtipulã, ſaluus erit quaſi per ignem. vñ non poteſt intelligi, ꝙ per lignum, fœnum, & ſtipulam peccata mortalia deſignentur. Dicunt ergo quidam, ꝙ per lignum, fœnum, & ſtipulam ſignificantur opera bona, quæ ſuperædificantur quidem ſpirituali ędificio, ſed tamen commiſcent ſe eis peccata venialia, ſicut cùm aliquis habet curam rei familiaris, quod bonũ eſt, commiſcet ſe ſuperfluus amor vel vxoris, uel filiorum, vel poſſeſſionum: ſub Deo tamen, ita ſ. quòd pro his homo nihil vellet facere contra Deum. Sed hoc iterum nõ videtur conuenienter dici. Manifeſtum eſt enim, quòd omnia opera bona referuntur ad charitatem Dei & proximi. vnde pertinent ad aurum, argentum, & lapides precioſos; non ergo ad lignum, fœnum, & ſtipulam.

¶ Et ideo dicendum eſt ꝙ ipſa peccata venialia, quæ admiſcent ſe procurantib. terrena, ſignificantur per lignum, fœnum, & ſtipulam, ſicut enim hmõdi congregantur in domo, & non pertinent ad ſubſtantiam ædificij, & poſſunt comburi ædificio remanente, ita etiam peccata venialia multiplicantur in homine, manente ſpirituali ædificio, & pro iſtis patitur ignem, uel temporalis tribulationis in hac vita, vel purgatorij poſt hanc vitam, & tamen ſalutem conſequitur æternam.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ peccata venialia non dicuntur ſuperædificari ſpirituali fundamento, quaſi directè ſupra ipſum poſita, ſed quia ponunt iuxta ipſum, ſicut accipitur Pſal. 136. Super flumina Babylonis, id eſt iuxta, quia peccata venialia non deſtruunt ſpirituale ædificium, ut * dictum eſt. In cor. ar.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ non dicitur de quocunque ædificante lignum, fœnum, & ſtipulam, ꝙ ſaluus ſit quaſi per ignẽ, ſed ſolum de eo, qui ædificat ſupra fundamentũ, qđ quidẽ non eſt fides informis, ut quidã ęſtimabãt, ſed fides formata charitate, ſm illud Eph. 3. In charitate radicati & fundati. Ille ergo q decedit cũ peccato mortali & uenialib. habet quidem lignum, fœnũ, & ſtipulã, ſed nõ ſunt ſuperædificata ſupra fundamẽtum ſpirituale, & ideo non erit ſaluus, ſic quaſi per ignẽ.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ illi, qui ſunt abſtracti à cura tẽpalium rerũ, etſi aliquã venialiter peccent, tamen leuia peccata venialia cõmittunt, & frequentiſſimè per feruorẽ charitatis purgant. vnde tales nõ ſuperædificãt venialia, qa in eis modicũ manet, ſed peccata uenialia ipſorũ, qui circa terrena occupantur, diutius manent, quia nõ ita frequenter recurrere poſſunt ad hmõdi peccata uenialia delenda per charitatis feruorem.

AD QVARTVM dicẽdũ, ꝙ ſicut * Philoſophus dicit in 1. de celo, Oĩa trib. includuntur, ſ. principio, medio, & fine, & ſm hoc omnes gradus uenialiũ peccatorum ad tria reducuntur, ſ. ad lignum, quod diutius manet in igne, ad ſtipulam, quæ citiſſimè expeditur, ad fœnum quod medio modo ſe habet. ſm enim quod peccata uenialia ſunt maioris uel minoris adhęrentiæ, uel grauitatis, citius uel tardius per ignem purgantur. Li. 1. de celo, text. 2.

476

ARTICVLVS III.

vtrum homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare venialiter.

2. di. 21. q. 2. art. 3. & 2. di. 34. arti. 4. ad 4. & mal. q. 7. art. 8 ad 3. & q. 7. ar. 3.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vĩ, ꝙ homo in ſtatu innocẽtiæ potuerit peccare uenialiter, qa ſup illud 1. ad Timoth. 2. Adã nõ ẽ ſeductus. dicit * gl. Inexpertus diuinæ ſeueritatis ĩ eo falli potuit, ut crederet ueniale eſſe commiſſum. Sed hoc non crediſſet niſi uenialiter peccare potuiſſet. Ergo uenialiter peccare potuit non peccando mortaliter. * eſt glo. Aug. 14. de ciu. Dei c. 11. in fine tom. 5.

¶ 2 Præterea, † Auguſt. dicit 11. ſuper Gen. ad literam, Non eſt arbitrandũ, ꝙ eſſet hominem deiecturus tentator, niſi præceſſiſſet in animo hominis quędam elatio comprimenda, elatio autẽ deiectionem præcedens, quæ facta eſt per peccatũ mortale, non potuit eſſe niſi peccatum veniale. ſimiliter etiam in eodẽ Auguſt. * dicit, ꝙ uirũ ſollicitauit aliqua experiendi cupiditas cũ mulierẽ uidiſſet, ſumpto uetito pomo, non eſſe mortuã, uidetur et fuiſſe in Eua aliquis infidelitatis motus in hoc, quòd de uerbis Domini dubitauit, ut patet per hoc qđ dixit, Ne fortè moriamur, ut habetur Gen. 3. Hęc autẽ uidentur uenialia peccata. Ergo homo potuit uenialiter peccare antequam mortaliter peccaret. † li. 11. ca. 5 in prin. tom. 3. * lib. 11. circa fine illius to. 3.

¶ 3 Præterea, Peccatum mortale magis opponitur integritati primi ſtatus, quàm peccatum ueniale. Sed homo potuit peccare mortaliter non obſtante integritate primi ſtatus. Ergo etiam potuit peccare uenialiter.

SED CONTRA eſt, qđ cuilibet peccato debeť aliqua pęna. ſed nihil pęnale eſſe potuit in ſtatu innocẽtiæ, ut * Auguſt. dicit 14. De ciuit. Dei. ergo non potuit peccare aliquo peccato, quo non eijceretur ab illo integritatis ſtatu, ſed peccatum ueniale non mutat ſtatum hominis. Ergo non potuit peccare uenialiter. lib. 14. ca. 10. to. 5.

RESPONDEO dicendum, ꝙ communiter ponitur, quòd homo in ſtatu innocentię non potuit uenialiter peccare. hoc etiam non eſt ſic intelligendũ, quaſi id quod nobis eſt ueniale, ſi ipſe cõmitteret, eſſet ibi mortale propter altitudinem ſui ſtatus, dignitas enĩ perſonę eſt quędã circunſtantia aggrauans peccatum, non tamẽ transfert in aliam ſpeciem, niſi fortè ſuperueniente deformitate inobedientiæ, uel uoti, uel alicuius huiuſmodi. Quod in propoſito dici non poteſt. unde id quod eſt de ſe ueniale, non potuit transferri in mortale, ꝑpter dignitatem primi ſtatus. ſic ergo intelligendum eſt, ꝙ non potuit peccare uenialiter. quia nõ potuit eſſe, ut cõmitteret aliquid quod eſſet de ſe peccatũ ueniale, antequã integritatem primi ſtatus amitteret peccãdo mortaliter.

¶ Cuius ratio eſt, qa peccatum ueniale in nobis contingit, uel ꝑpter imperfectionem actus, ſicut ſubiti motus in genere peccatorum mortaliũ, uel propter inordinationem exiſtentẽ circa ea, quæ ſunt ad finẽ, ſeruato debito ordine ad finẽ. utrunq; autem horum contingit ꝑpter quendam defectum ordinis ex eo, quòd inferius non continetur firmiter ſub ſuperiori: quod enĩ in nobis ĩſurgat ſubitus motus ſenſualitatis, cõtingit ex hoc, ꝙ ſenſualitas non eſt omnino ſubdita rationi. Quòd uerò inſurgat ſubitus motus in rõne ipſa, prouenit in nobis ex hoc, quòd ipſa executio actus rationis non ſubditur deliberationi, quæ eſt ex altiori bono, ut ſuprà dictũ eſt. * Quòd uerò humanus animus inordinetur circa ea, quæ ſunt ad finẽ ſeruato debito ordine ad finem, prouenit ex hoc, ꝙ ea, quæ ſunt ad finem, non ordinantur infallibiliter ſub fine, qui tenet ſummũ locum quaſi principium in appetibilibus, ut ſuprà dictũ eſt. * In ſtatu autem innocẽtiæ, ut in primo habitũ eſt, † erat infallibilis ordinis firmitas, ut ſemper inferius contineretur ſub ſuperiori, quandiu ſummum hominis cõtineretur ſub Deo, ut etiam Auguſt. dicit 14 de ciuitat. Dei, * & ideo oportebat ꝙ inordinatio in homine non eſſet, niſi inciperet ab hoc, ꝙ ſummũ hominis nõ ſubderet Deo, qđ fit ꝑ peccatũ mortale. Ex quo patet, ꝙ homo in ſtatu innocẽtię nõ potuit peccare uenialiter, antequã peccaret mortaliter. q. 74. ar. 10 q. 72. ar. 5. † p. p. q. 95 art 1. lib. 14 ca. 10. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ueniale non ſumitur ibi ſecundum quod nũc de ueniali loquimur: ſed dicitur ueniale quod eſt facilè remiſſibile.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ illa elatio, quæ præceſſit in animo hominis, fuit primũ hominis peccatum mortale, dr autem præceſſiſſe deiectionem eius in exteriorem actum peccati. Huiuſmodi autem elationẽ ſubſecuta eſt, & experiendi cupiditas in uiro & dubitatio in muliere, quæ ex hoc ſolo in quandam aliam elationem proruperat, quòd præcepti mentionem à ſerpente audiuit, quaſi nollet ſub præcepto contineri.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ peccatũ mortale in tm̃ opponitur integritati primi ſtatus, ꝙ corrumpit ipſum, peccatum ueniale facere non poteſt, & quia non poteſt ſimul eſſe quęcunque inordinatio cùm integritate primi ſtatus, cõſequens eſt ꝙ primus homo nõ potuerit peccare uenialiter antequam peccaret mortaliter.

ARTI-

477 ARTICVLVS IIII.

Vtrum angelus bonus uel malus poſſit peccare venialiter.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr, ꝙ angelus bonus vel malus poſſit peccare venialiter. Homo.n. cũ angelis cõuenit in ſuperiori animę parte quæ mens vocatur, ſm illud Greg. in Homil.* Homo intelligit cũ angelis. Sed homo ſm ſuperiorem partem animæ poteſt peccare venialiter. Ergo & angelus.

mal. q. 7. artic 9. In Homi. aſcenſ. pau lo poſt prĩcip. eſt hom. 29. in euangelia.

¶ 2 Praeterea, Quicunq; poteſt quod eſt plus, poteſt et quod eſt minus: ſed angelus potuit diligere bonũ creatum plus quàm Deum, quod fecit peccando mortaliter. Ergo etiam potuit bonũ creatum diligere infra Deũ inordinatè, venialiter peccando.

¶ 3 Pręterea Angeli mali videntur aliqua facere, quę ſunt ex genere ſuo venialia peccata, prouocando homines ad riſum, & ad alias hmõdi leuitates: ſed circũſtãtia perſonæ non facit de veniali mortale, ut dictum eſt,* niſi ſpeciali prohibitione ſuperueniente, quod non eſt in propoſito. Ergo angelus poteſt peccare venialiter.

q. 88. arti. 5.

SED CONTRA eſt, ꝙ maior eſt perfectio angeli, quam perfectio hominis in primo ſtatu: ſed homo in primo ſtatu non potuit peccare venialiter: ergo multo minus angelus.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ intellectus angeli, ſicut in primo dictũ eſt,* nõ eſt diſcurſiuus ut ſ. ſ cedat à principijs in concluſiones, ſeorſum utrunq; intelligens ſicut in nobis contingit. vñ oportet ꝙ qñcunq; conſiderat cõcluſiones, cõſideret eas ꝓut ſunt in principijs. In appetibilib. aũt, ſicut multotien dictũ eſt, fines ſunt ſicut principia: ea verò, quæ ſunt ad finẽ, ſunt ſicut cõcluſiones. vñ mens angeli nõ fertur in ea, quæ ſunt ad finẽ, niſi ſm qđ ſtant ſub ordine finis: ꝑꝑ hoc ex natura ſua hẽnt, ꝙ non poſſit in eis eſſe deordinatio circa ea quæ ſunt ad finẽ, niſi ſimul ſit deordinatio circa finẽ ipſum, quod eſt ꝑ peccatum mortale. Sed angeli boni nõ mouentur in ea, quæ ſunt ad finẽ, niſi in ordine ad finẽ debitum, qui eſt Deus, & ꝑꝑ hoc oẽs eorum actus ſunt actus charitatis: & ſic in eis non põt eſſe peccatum veniale. angeli verò mali in nihil mouentur niſi in ordine ad finẽ peccati ſuperbiæ ipſorum: & ideo in omnib peccant mortaliter quæcunq; propria uolũtate agunt. Secus autem eſt de appetitu naturalis boni, qui eſt in eis: vt in primo dictum eſt.*

q. 58. ar. 3.

p. p. q. 93. art. 2 ad 3. & ar. 4 & q. 64. ar. 2. ad 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ homo conuenit quidem cum angelis in mente, ſiue in intellectu: ſed differt in modo intelligendi, ut d ctum eſt. †

† In corp. & p. p. q. 59. ar. 1 ad 1.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ angelus non potuit minus diligere creaturam, quàm Deum, niſi ſimul referens eam in Deum, ſicut in ultimum finem, uel aliquem finem inordinatum, ratione iam dicta.*

In cor. ar.

AD TERTIVM dicẽdum ꝙ omnia illa, quæ videntur eſſe venialia, dęmones procurant, ut homines ad ſui familiaritatem attrahant, & ſic deducant in eos peccatum mortale. vnde in omnibus mortaliter peccant ꝑpter intentionem finis.

478

2. 2 quæſt. 158. art 2. ad 3. & 2. d. 24. q. 3. ar 2. co. & 3. d. 23 q. 1. ar. 3 q. 2 ad 3. & 4. di 33. q. 1. ar. 3 q. 2 ad 3. & ver q. 26. ar 6 ad 26 & mal. q. 7 ar. 8. et quo. 4. art. 2 1. & R. 8 p. inc p.

ARTICVLVS V.

Vtrum primi motus ſenſualitatis in infidelibus ſint peccata mortalia.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr ꝙ primi motus ſenſualitatis in infidelib. ſint peccata mortalia. Dicit .n. Apoſtolus ad Roman 8 ꝙ nihil eſt damnationis his, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnẽ ambulant: & loquitur ibi de concupiſcentia ſenſualitatis, ut ex premiſſis apparet. Hęc ergo cauſa eſt quare concupiſcere non ſit damnabile his, qui non ſecũdum carnem ambulant, conſentiendo. ſ. concupiſcentiæ quia ſunt in Chriſto Ieſu. Sed infideles non ſunt in Chriſto Ieſu, ergo in infidelib eſt damnabile, primi igitur motus infidelium ſunt peccata mortalia.

¶ 2 Pręterea, Anſelmus dicit in libro de gra & lib. arbit.* Qui non ſunt in Chriſto, ſentientes carnẽ ſequuntur damnationem, etiam ſi non ſm carnem ambulant, ſed damnatio non debetur niſi peccato mortali. ergo cũ homo ſentiat carnem ſecundum primum motum concupiſcentiæ, videtur quòd primus motus concupiſcentię in infidelibus ſit peccatum mortale.

* li. de cõcordia grat. & lib. arb. à medio.

¶ 3 Praeterea, Anſelmus dicit in eodẽ libro, Sic eſt factus homo, ut concupiſcentiam ſentire non deberet, hoc autem debitum vr homini remiſſum per gratiam baptiſmalem, quam infideles non habent, ergo quandocunque infidelis concupiſcit, etiã ſi non conſentiat, peccat mortaliter contra debitum faciens.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Actor 10 Non eſt perſonarum acceptor Deus. Quod ergo vni non imputat ad damnatiõnẽ, nec alteri, ſed primos motus fidelibus nõ imputat ad damnationem, ergo etiam nec infidelibus.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ irrationab liter dicitur, ꝙ Primi motus infidelium ſint peccata mortalia, ſi eis non conſentiant. & hoc patet dupliciter. Primo quidem, quia ipſa ſenſualitas non poteſt eſſe ſubiectum peccati mortalis, ut ſuprà eſt habitum* eſt autem eadem natura ſenſualitatis in infidelib. & fidelibus vnde non poteſt eſſe, ꝙ ſolus motus ſenſualitatis in infidelibus ſit peccatum mortale. Alio modo ex ſtatu ipſius peccantis nunquam enim dignitas perſonæ diminuit peccatum, ſed magis auget, ut ex* ſuprà dictis patet. vnde nec peccatum eſt minus in fideli, q̃ in infideli, ſed multo maius. Nam & infidelium peccata magis merentur veniam propter ignorantiam, ſm illud 1 ad Timoth. 1. Miſericordiam Dei cõſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate mea. & peccata fidelium aggrauantur propter gratiæ ſacramenta, ſecundum illud Hebr. 10 Quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia qui ſanguinem Teſtamenti, in quo ſanctificatus eſt, pollutum duxerit?

q. 74. ar. 4.

q. 73. ar. 10

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Apoſtolus loquitur de damnatione debita peccato originali, quæ aufertur per gratiam Ieſu Chriſti, quamuis maneat concupiſcentiæ fomes. vnde hoc quod fideles concupiſcunt, non eſt in eis ſignum damnationis originalis peccati, ſicut eſt in infidelib. Et hoc etiam modo intelligẽdum eſt* dictũ Anſelmi. Vnde patet ſolutio ad SECVNDVM.

poſitum I argum. 2.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ illud debitum non concupiſcendi erat per originalem iuſtitiam. vnde id qđ opponitur tali debito, non pertinet ad peccatum actuale, ſed ad peccatum originale.

ARTICVLVS VI. 479

Vtrũ peccatũ veniale poſſit eẽ ĩ aliquo cũ ſolo originali.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr quod peccatum veniale poſſit eſſe in aliquo cu ſolo originali. Diſpoſitio n. præcedit habitum, ſed veniale eſt diſpoſitio ad mortale, ut* ſuprà dictũ eſt. ergo veniale in infideli, cui non remittitur originale, inuenitur an mortale, & ſic quandoque infideles habent peccata venialia cum originali ſine mortalibus.

3. q. 90. art 4 a 2 3. et 2 di. 28 ar. 3 ad 5. et di 42. q. 1 art. 5. ad 7. & 4 di. 45 q 1 ar. 3 ad 5. & uer. q. 24. ar. 12 ad 2 et q. 28 ar. 3. ad 4. & ma. q. 5 ar. 2. ad 8. & q 7 art. 10. ad 8

¶ 2 Praeterea, Minus hẽt de connexione & conuenientia veniale cum mortali, quam mortale peccatum cum mortali, ſed infidelis ſubiectus originali peccato, poteſt committere vnum peccatum mortale, & nõ aliud. ergo poteſt committere peccatum veniale, & non mortale.

¶ 3 Praeterea, Determinari poteſt tempus in quo puer primò põt eſſe actor peccati actualis, ad quod tps cum peruenerit, põt ad minus ꝑ aliqđ breue ſpatiũ ſtare, ut non peccet mortaliter, quia hoc etiam in maximis ſceleratis contingit. In illo aũt ſpatio quantumcunque breui poteſt peccare venialiter. ergo peccatum veniale poteſt eſſe in aliquo cum originali peccato abſque mortali.

* q. 88. ar. 3

SED CONTRA eſt, quia ꝓ peccato originali puniuntur homines in limbo puerorum, ubi non eſt pœna ſenſus, ut* infra dicet. In inferno aũt detrudunt homines ꝑ ſolum peccatum mortale. Ergo nõ erit locus, in quo poſſit puniri ille, qui hẽt peccatum ueniale cum originali ſolo.

in 3 parte. ſed nõ cõ pleuit.

RESPONDEO dicendum, quòd impoſſibile eſt quod peccatum veniale ſit in aliquo cum originali peccato abſque mortali. Cuius ratio eſt, quia antequam ad annos diſcretionis perueniat defectus ætatis prohibens vſum rõnis, excuſat eũ à peccato mortali: vñ multo magis excuſat eum à peccato veniali, ſi cõmittat aliqđ qđ ſit ex genere ſuo tale, cũ verò uſum rõnis habere inceperit, nõ omnino excuſatur à culpa venialis, & mortalis peccati ſed primũ, quod tũc homini cogitandum occurrit, eſt deliberare de ſeipſo, & ſi quidem ſeipſum ordinauerit ad debitum finem, per gratiam conſequetur remiſſionem originalis peccati. Si uerò non ordinet ſeipſum ad diſcretũ finem, ſecundum quod in illa ætate eſt capax diſcretionis, peccabit mortaliter non faciens quod in ſe eſt, & ex tunc non erit in eo peccatũ veniale ſine mortali, niſi poſtquam totum fuerit ſibi per gratiã remiſſum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ veniale non eſt diſpoſitio ex neceſſitate præcedens mortale, ſed contingenter, ſicut quandoque labor diſponit ad febrem, non autem ſicut calor diſponit ad formam ignis.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd non impeditur, peccatũ veniale eſſe ſimul cũ ſolo originali propter diſtantiam eius vel conuenientiam, ſed propter defectũ vſus rationis, ut * dictum eſt. [1 corp. ar.]

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ab alijs peccatis mortalibus poteſt puer incipiens habere vſum rationis, per aliquod tempus abſtinere, ſed à peccato omiſſionis, prędictæ non liberatur, niſi quàm citò poteſt ſe conuertat ad Deum. Primum enim quòd occurrit homini diſcretionem habenti eſt, quod de ſeipſo cogitet, ad quem alia ordinet ſicut ad finem. Finis enim eſt prior in intẽtione, & ideo hoc eſt tempus pro quo obligatur ex Dei præcepto affirmatiuo, quo Dominus dicit, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, Zachariæ primo.

QVAESTIO XC.

De legibus, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER cõſiderandũ eſt de principijs exterioribus actuum. Principium autem exterius ad malum inclinans eſt diabolus, de cuius tentatione in primo * dictum eſt. Principiũ autem exterius mouens ad bonũ eſt Deus, qui & nos inſtruit per legem, & iuuat per gratiam. [p. p q. 111. art. 2. & 3.]

¶ Vnde primò de lege, ſecundò de gratia dicendũ eſt.

¶ Circa legem autem primò oportet conſiderare de ipſa lege in communi, ſecundò de partibus eius.

¶ Circa legem autem in communi tria occurrunt conſideranda. Primò quidem de eſſentia ipſius. Secundò, de differentia legum. Tertiò, de effectibus legis.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum lex ſit aliquid rationis.

¶ Secundo, de fine legis.

¶ Tertio de cauſa eius.

¶ Quarto, de promulgatione ipſius.

480

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex ſit aliquid rationis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ lex non ſit aliquid rationis. Dicit. n. Apoſtolus ad Rom. 7 Video aliam legem in mẽbris meis. &c. ſed nihil quod eſt rationis, eſt in membris, quia ratio nõ vtitur organo corporali. Ergo lex non eſt aliquid rõnis. [Inf. q. 96. 91 ar. 1. cor. & q. 92. art. 1 cor. & q. 14 art. 1. cor.]

¶ 2 Præterea, In ratione nõ eſt niſi potentia habitus & actus, ſed lex non eſt ipſa potentia rationis, ſimiliter non eſt aliquis habitus rõnis, quia habitus rationis ſunt virtutes intellectuales, de quibus * ſuprà dictum eſt. nec & actus rõnis eſt, quia ceſſante rationis actu, lex ceſſaret puta in dormientib. Ergo lex non eſt aliquid rationis. [quæſt. 57.]

¶ 3 Præterea, Lex mouet eos, qui ſubijciuntur legi ad rectè agendum, ſed mouere ad agendũ propriè ptinet ad voluntatẽ, ut patet ex * præmiſſis. ergo lex nõ ptinet ad rationẽ, ſed magis ad uoluntatem, ſm quod etiam † Iuriſperitus dicit. Quod placuit prĩcipi, legis habet vigorẽ. [* q. 9. ar. 1] [† in digeſ. vet. lib 1 tit. 4. leg. 1 in prin.]

SED CONTRA eſt, quòd ad legẽ pertinet præcipere & prohibere, ſed imperare eſt rationis, ut * ſuprà habitum eſt. Ergo lex eſt aliquid rationis. [* q. 17. ar. 1.]

RESPONDEO dicendum, ꝙ lex quædam regula eſt & menſura actuum, ſecundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur. Dicitur enim lex à ligando, quia obligat ad agendum. regula autẽ & menſura humanorum actuum eſt ratio quæ eſt principiũ primum actuum humanorum vt ex * prędictis patet. Rationis enim eſt ordinare ad finem qui eſt primũ principium in agendis ſecundum Philoſophum. In vnoquoq; autẽ genere id, quod eſt principiũ, eſt menſura & regula illius generis ſicut vnitas in genere numeri, & motus primus in genere motuum, unde relinquitur, quòd lex ſit aliquid pertinens ad rationem. [q. 66. ar. 1.]

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cũ lex ſit regula quædam & menſura dicitur dupliciter eſſe in aliquo. Vno mõ ſicut in menſurante & regulãte, & quia hoc eſt propriũ rationis ideo per hunc modum lex eſt in ratione ſola. Alio mõ ſicut in regulato & menſurato, & ſic lex eſt in omnibus, quæ inclinãtur ĩ aliquid ex aliqua lege, ita ꝙ qualibet inclinatio prouenient ex aliqua lege, poteſt dici lex nõ eſſentialiter, ſed quaſi participatiuè. & hoc modo inclinatio ipſa membrorum ad concupiſcendum, lex membrorum uocatur.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut in actibus exterioribus eſt cõſiderare operationem & operatũ, puta ædificationem & ædificatum, ita in operibus rationis eſt conſiderare ipſum actum rõnis qui eſt intelligere & ratiocinari, & aliquid per huiuſmodi actum conſtitutũ, quod quidẽ in ſpeculatiua ratione primò quidẽ eſt diffinitio, ſecũdò enunciatio, tertio verò ſyllogiſmus, vel argumentatio. Et quia ratio etiam practica utitur quodam ſyllogiſmo in operabilibus, ut * ſuprà habitũ eſt, ſecundũ quod Philoſophus docet in 7.* Eth. ideo eſt inuenire aliquid in rõne practica, quod ita ſe habeat ad operationes, ſicut ſe habet ꝓpoſitio in ratione ſpeculatiua ad concluſiones. & huiuſmodi propoſitiones vniuerſales rationis practicæ ordinatæ ad actiones habẽt rõnem legis, quæ quidem propoſitiones aliquãdo actualiter cõſiderantur, aliquando uerò habitualiter à ratione tenentur. [q. 13. art. 3 & qõ. 77. ar. 2. ad 4.] [* li. 7. eth. c. 3. to. 5.]

AD TERTIVM dicendũ, quod rõ, habet vim mouendi à uoluntate, vt ſ. dictũ eſt.* Ex hoc n. ꝙ aliquis vult finẽ, ratio imperat de his, quæ ſunt ad finem, ſed uoluntas de his q̃ imperant ad hoc, ꝙ legis rõnem habeat, oportet ꝙ ſit aliqua rõne regulata, & hoc mõ intelligitur, ꝙ uoluntas principis habet uigorem legis, alioquin uoluntas principis magis eſſet iniquitas quam lex. [q. 17. ar. 1.]

481

ARTICVLVS II.

Vtrum lex ordinetur ſemper ad bonum commune.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ lex non ordinetur ſemper ad bonum cõe, ſicut ad finẽ, ad legẽ enim pertinet præcipere & ꝓhibere, ſed pręcepta ordinantur ad quædã ſingularia bona. Non ergo ſemper finis legis eſt bonum commune. [Infr. q. 1. ar. 1. co & artic 6. ad 3. & q. 96. art. 1.]

¶ 2 Pręterea, Lex dirigit hominem ad agendũ, ſed actus humani ſunt in particularibus. Ergo & lex ad aliquod particulare bonum ordinatur. [2. 3. 4. & 6. cor. & 2 q 58. ar. 5. cor. &]

¶ 3 Præterea, Iſidorus dicit in li. Ethimologiarum. Si ratione lex conſtat, lex erit omne quod ratione conſtiterit, ſed ratione conſiſtit non ſolum quod ordinatur ad bonum commune, ſed etiam quod ordinatur ad priuatũ bonum vnius ergo. [3. q. 70. ar. 2. ad 2. & 3. cõtr. ca. 103. co. 1 fi na.]

SED CONTRA eſt, quod * Iſidorus dicit in 5 Etymologiarum quod lex eſt nullo priuato commodo, ſed pro communi utilitate ciuium conſcripta. [* li. 5. c. 21]

RESPONDEO dicendum, quod ſicut dictũ eſt *, lex pertinet ad id, ꝙ eſt principium humanorũ actuũ, ex eo ꝙ eſt regula & menſura. ſicut autẽ ratio eſt principium [ar. præce.]

cipium humanorum actuum, ita etiam in ipſa ratione eſt aliquid quod eſt principium reſpectu omnium aliorũ, unde ad hoc oportet quòd principaliter & maximè pertineat lex, primum autem principium in operatiuis, quorũ eſt ratio practica, eſt finis vltimus. Eſt autem vltimus finis humanæ vitæ felicitas, vel beatitudo, ut * ſupra habitũ eſt. vnde oportet, quod lex maximè reſpiciat ordinẽ, qui eſt in beatitudine. Rurſus cùm omnis pars ordinetur ad totũ, ſicut imperfectũ ad perfectũ, vnus autem homo eſt pars cõmunitatis perfectæ, neceſſe eſt, quòd lex propriè reſpiciat ordinem ad felicitatem communem, vnde, & Philoſophus in præmiſſa diffinitione legalium mentionem facit & de felicitate & communione politica. Dicit enim in 5.* Ethic quòd legalia iuſta dicimus factiua, & conſeruatiua felicitatis. & particularium ipſius politica cõmunicatione. Perfecta enim communitas, ciuitas eſt, ut dicitur in primo * politicæ. In quolibet autem genere id quod maximè dicitur, eſt principium aliorũ, & alia dicũtur ſecundum ordinẽ ad ipſum, ſicut ignis qui eſt maximè calidus, eſt cauſa caliditatis in corporibus mixtis, quæ intantum dicuntur calida, inquantum participant de igne vnde oportet, quod cum lex maximè dicatur ſecundum ordinem ad bonum cõmune, quodcunq; aliud præceptũ de particulari opere non habeat rationem legis, niſi ſecundum ordinem ad bonũ commune, & ideo omnis lex ad bonum commune ordinatur.

1.2. q.2. art.5. & 7. & qõ. 1 ar.6. & 7 — li. 5. ca.1. to.5. — li.1.politi. c.1.to.5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd præceptum importat applicationem legis ad ea, quæ ex lege regulãtur. ordo autem ad bonum commune, qui pertinet ad legem, eſt applicabilis ad ſingulares fines, & ſecundũ hoc etiam de particularibus quibuſdam præcepta dantur.

AD SECVNDVM dicendum, quod operationes quidem ſunt in particularib. ſed illa particularia referri poſſunt ad bonum commune, non quidem communitate generis vel ſpeciei, ſed communitate cauſæ finalis, ſecundum quod bonum commune dicitur finis cõis.

AD TERTIVM dicendum, quod ſicut nihil cõſtat, firmiter ſecundum rõnem ſpeculatiuam, niſi per reſolutionem ad prima principia indemõſtrabilia, ita firmiter nihil conſtat per rationem practicam, niſi per ordinationem ad ultimum finem, qui eſt bonum commune quod autem hoc modo ratione cõſtat, legis rationem habet.

ARTICVLVS III.

482

Vtrum ratio cuiuſlibet ſit factiua legis.

Inf qõ.92 ar.2 ad 2. & q.95 ar. 4 cor et q. 96. ar.1. & 4.co. & 12 q 50.ar.1. ad 3. & q. 57. arti.2. cor. & q. 60. arti.6. cor. & q. 67.artic.1. cor.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod cuiuſlibet ratio ſit factiua legis. Dicit enim Apoſtolus ad Rom. 2. quod cũ gẽtes, quæ legem non habent naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt, ipſi ſibi ſunt lex hoc autem communiter de omnibus dicit. Ergo quilibet poteſt facere ſibi legem.

¶ 2 Præterea, Sicut * Philoſ. dicit in li. ſecundo Ethi. intentio legiſlatoris eſt ut inducat hominem ad uirtutem, ſed quilibet homo põt alium inducere ad uirtutem. ergo cuiuslibet hominis ratio eſt factiua legis.

¶ 3 Præterea, Sicut princeps ciuitatis eſt ciuitatis gubernator, ita quilibet pater familias ẽ gubernator domus ſed princeps ciuitatis poteſt in ciuitate legem facere. Ergo quilibet paterfamilias poteſt in ſua domo facere legẽ.

SED CONTRA eſt, quod * Iſidorus dicit in li. Etym. & habetur in decretis * diſt. 2. Lex eſt cõſtitutio populi, ſecundum quam maiores natu ſimul cum plebibus aliquid ſanxerunt. Non eſt ergo cuiuſlibet facere legem.

** li.2.c.1.à med.to 5. li 5 ca.10. * di.2.ca. Lex.*

RESPONDEO dicendum, quod lex propriè primò & principaliter reſpicit ordinem ad bonum commune. ordinare autem aliquid in bonum commune eſt vel totius multitudinis, vel alicuius gerentis vicem totius multitudinis, & ideo cõdere legem vel pertinet ad totam multitudinem vel pertinet ad perſonam publicam, quæ totius multitudinis curam habet, quia & in omnibus alijs ordinare in finem eſt eius, cuius eſt proprius ille finis.

ar.1. ad 1. AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut * ſ. dictũ eſt, lex eſt in aliquo non ſolũ ſicut in regulante, ſed etiã participatiuè, ſicut in regulato. & hoc modo unuſquiſq; ſibi eſt lex inquantũ participat ordinẽ alicuius regulantis vñ & ibidẽ ſubdit quod oſtendunt opus legis ſcriptũ ĩ cordib. ſuis.

AD SECVNDVM dicendum, quod perſona priuata non poteſt inducere efficaciter ad virtutem, poteſt. n. ſolũ mouere ſed ſi ſua motio nõ recipiatur, non habet vim coactiuam, quã debet habere lex ad hoc quod efficaciter inducat ad virtutem, ut * Philo. dicit in 10. Eth. hanc autem virtutem coactiuam habet multitudo, vel perſona publica, ad quam pertinet pœnas infligere, vt * infra dicetur, & ideo ſolius eius eſt leges facere.

li 10 ethi. c.vlt. to.5. q.95 ar.1. ad 3. et clarius 2.2.q. 64. ar.3.

AD TERTIVM dicendum, quod ſicut unus homo eſt pars domus, ita domus eſt pars ciuitatis, ciuitas autem eſt cõmunitas perfecta, ut dicitur in primo † Politico. & ideo ſicut bonum vnius hominis non eſt ultimus finis, ſed ad commune bonum ordinatur, ita etiam & bonum unius domus ordinatur ad bonum vnius ciuitatis, quæ eſt communitas perfecta. vñ ille qui gubernat aliquam familiam, poteſt quidem facere aliqua præcepta, vel ſtatuta non tamen, quæ propriè habeant rationem legis.

† 1 polit. 1 & 2.to. 5.

ARTICVLVS IIII. 483

Vtrum promulgatio ſit de ratione legis.

2.di.24 q. 3. artic.5. cor. & ad 1. & 4. di.3 arti.5.q.3. cor.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod promulgatio non ſit de ratione legis. Lex enim naturalis maximè habet rationem legis, ſed lex naturalis non indiget promulgatione. Ergo non eſt de rõne legis, quòd promulgetur.

¶ 2 Præterea, Ad legem pertinet propriè obligare ad aliquid faciendum, uel non faciendum, ſed non ſolũ obligantur ad implendam legem illi, coram quibus promulgatur lex, ſed etiam alij. Ergo promulgatio non eſt de ratione legis.

¶ 3 Præterea, Obligatio legis extenditur etiam in futurum, quia leges futuris negotijs neceſſitatem imponũt vt * iura dicunt, ſed promulgatio fit ad præſentes, ergo promulgatio non eſt de neceſſitate legis.

in Codice li.1. tit.17. de legib. leg 7.

SED CONTRA, eſt quod dicitur in * Decretis quarta diſtinctione, quod leges inſtituuntur cum promulgantur.

** diſ.4.c.In iſtis tẽporalib. circa princ.*

RESPONDEO dicendum, quod ſicut * dictum eſt, lex imponitur per modum regulæ & menſuræ. Regula autem & menſura imponitur per hoc, quòd applicatur his, quæ regulantur & menſurantur vñ ad hoc quod lex virtutẽ obligandi obtineat, quod eſt proprium legis, oportet, quod applicetur hominib. qui ſecundum eam regulari debẽt. talis aũt applicatio fit per hoc quod in notitiam eorũ deducitur ex ipſa promulgatione, vñ promulgatio ipſa neceſſaria eſt ad hoc quod lex habeat ſuam virtutem. Et ſic ex quatuor prædictis poteſt colligi diffinitio legis quæ nihil eſt aliud, quã quædã rõnis ordinatio ad bonũ cõe ab eo qui curam cõmunitatis habet, promulgata.

ar.1.huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod promulgatio legis naturæ eſt ex hoc ipſo, quod Deus eam mentibus hominum inſeruit naturaliter cognoſcendam.

AD SECVNDVM dicendum, quod illi, coram quib. lex non promulgatur, obligantur ad legem obſeruandã inquantum in eorum notitiam deuenit per alios, vel deuenire poteſt promulgatione facta.

AD TERTIVM dicendum, quod promulgatio præſens in futurum extenditur per firmitatem Scripturæ, quæ quodammodo ſemper eam promulgat, vnde * Iſidorus dicit in 2. Ethymologiarum, quod lex à legendo vocata eſt quia ſcripta.

li.5.ca. 10. paſũ apri.

QVAESTIO XCI.

De legum diuerſitate, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdũ eſt de diuerſitate legum. ¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo utrum ſit aliqua lex æterna.

¶ Secundo utrum ſit aliqua lex naturalis.

¶ Tertio, vtrum ſit aliqua lex humana.

¶ Quarto, vtrum ſit aliqua lex diuina.
¶ Quinto, utrum ſit vna tantum vel plures.
¶ Sexto, utrum ſit aliqua lex peccati.

484
ARTICVLVS PRIMVS.
Vtrum ſit aliqua lex æterna.

Inf. q. 93. ar. 1. perto tũ, & ar. 3. & 4. ca. ar. 5. ad 3. & 4. di. 33. q. 1. art. 1. & 3. contra ca. 115. & Ro. 8. co. 3. fin. lib. 1. ca. 6. parũ à me. q. præced.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr, quod non ſit aliqua lex æterna. Oĩs. n. lex aliquib. imponit, ſed nõ fuit ab æterno cui aliqua lex poſſet ĩponi, ſolus enim Deus fuit ab æterno, ergo nulla lex ẽ æterna.

¶ 2 Præterea, Promulgatio eſt de rõne legis, ſed promulgatio nõ potuit eſſe ab æterno, quia nõ erat ab æterno cui promulgaretur, ergo nulla lex poteſt eſſe æterna.

¶ 3 Præterea, Lex importat ordinem ad finẽ, ſed nihil eſt ęternum quod ordinetur ad finem, ſolus enim ultimus finis eſt æternus, ergo nulla lex eſt æterna.

SED CONTRA eſt quod * Aug. dicit in 1 de libero arbi. Lex q̃ ſumma rõ nominatur, non põt cuipiã intelligenti non incommutabilis æternaque uideri.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictũ eſt, nihil eſt aliud lex, quàm dictamen practicæ rõnis in principe, qui gubernat aliquam communitatẽ perfectã. manifeſtum eſt aũt, ſuppoſito, quod mundus diuina prouidentia regatur, vt in 1.* habitum eſt, quòd tota communitas uniuerſi gubernatur rõne diuina, & ideo ipſa rõ gubernationis rerũ in Deo ſicut in principe uniuerſitatis exiſtẽs, legis hẽt rõnem, & q̃a diuina rõ nihil cõcipit ex tẽpe, ſed hẽt æternum conceptũ, vt dicitur Prou. 8 inde eſt, ꝙ huiuſmodi legem oportet dicere æternam.

p. p. q. 22. ar. 1. & 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ea, quæ in ſeipſis non ſunt, apud Deum exiſtunt inquantum ſunt ab ipſo cognita & pręordinata, ſecũdum illud Rom. 4. Qui vocat ea q̃ non ſunt tanq̃ ea quæ ſunt. ſic igitur æternus diuinæ legis conceptus habet rõnem legis æternæ, ſecundum quod à Deo ordinatur ad gubernationem rerum ab ipſo præcognitarum.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ promulgatio fit & uerbo & ſcripto. & utroque modo lex æterna habet promulgationem ex parte Dei promulgãtis, quia & verbum diuinum eſt æternum, & ſcriptura libri vitæ eſt æterna. ſed ex parte creaturæ audientis aut inſpicientis non poteſt eſſe promulgatio æterna.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ lex importat ordinẽ ad finẽ actiuẽ, inquantũ. ſ. per eã ordinanẽ aliqua in finẽ, non aũt paſſiuẽ, id eſt, quod ipſa lex ordinetur ad finem, niſi per accidẽs in gubernante, cuius finis eſt extra ipſum, ad quẽ ẽt neceſſe eſt, ut lex eius ordinetur, ſed finis diuinæ gubernationis eſt ipſe Deus, nec eius lex eſt aliud ab ipſo, vñ lex æterna non ordinatur in aliũ finẽ.

485
ARTICVLVS II.
Vtrum ſit in nobis aliqua lex naturalis.

Infr. q. 96. art. 1. ad 3. & q 97. ar. 1. ad 1. & 4. di. 33. q. 1. ar. 1. co. 3. fin. *lib. 1. c. 6. nõ procul à fin. to. 1. † q. præce. art. 2.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ non ſit in nobis aliqua lex naturalis. Sufficienter enim homo gubernatur ꝑ legem æternã. dicit. n. * Aug. in primo de lib. arb. quod lex eterna eſt, qua iuſtũ eſt, ut omnia ſint ordinatiſſima. ſed natura non abundat in ſuperfluis, ſicut nec deficit in neceſſarijs. ergo non eſt homini aliqua lex naturalis.

¶ 2 Præterea, Per legem ordinatur homo in ſuis actibus ad finẽ, ut † ſupra habitũ eſt. ſed ordinatio humanorũ actuũ ad finẽ nõ eſt ꝑ naturã, ſicut accidit in creaturis irrationabilibus, quæ ſolo appetitu naturali agũt propter finem. ſed agit homo propter finem per rõnem & uoluntatem; ergo nõ eſt aliqua lex homini naturalis.

¶ 3 Præterea, Quanto aliquis eſt liberior, tanto minus eſt ſub lege, ſed homo eſt liberior omnibus alijs animalibus propter liber. arbit. quod prę alijs animalibus habet. cum igitur alia animalia non ſubdantur legi naturali, nec homo alicui legi naturali ſubdetur.

SED CONTRA eſt quod Rom. 2. ſuper illud, Cũ gentes, quæ legẽ non habent, naturaliter ea q̃ legis ſunt faciunt. dicit * gloſ. ꝙ ſi non habent legem ſcriptã, habent tamen legem naturalem, qua quilibet intelligit & ſibi conſcius eſt quid ſit bonum & quid malum.

gloſſ ordi. ibid.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt, lex cùm ſit regula & menſura, dupliciter põt eſſe in aliquo. uno modo, ſicut in regulante & menſurãte, a'io modo, ſicut in regulato & menſurato, quia inquãtũ participat aliquid de regula uel menſura, ſic regulatur vel menſuratur. vnde cum oĩa, quæ diuinæ prouidẽtiæ ſubduntur, a lege æterna regulentur & menſurentur, ut ex * dictis patet. manifeſtum eſt, quòd oĩa participant aliqualiter legem æternam, inquantum. ſ. ex impreſſione eius habent inclinationes in proprios actus & fines. Inter cętera aũt rationalis creatura excellentiori quodam modo diuinæ prouidentiæ ſubiacet, inquantũ & ipſa ſit prouidentiæ particeps, ſibiipſi & alijs prouidens. unde & in ipſa participatur rõ æterna, per q̃ hẽt naturalem inclinationem ad debitum actum & finem. Et talis participatio legis æternæ in rationali creatura lex naturalis dr̃. vnde cum Pſal. 4 dixiſſet, Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, quaſi quibuſdam q̃rentibus, quę ſunt iuſtitiæ opera, ſubiungit Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona? Cui q̃ſtioni rñdens dicit: Signatũ eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine. quaſi lumen rationis naturalis quod diſcernimus quid ſit bonũ & quid malũ. quod ꝑtinet ad naturale legẽ, nihil aliud ſit, quàm impreſſio diuini luminis in nobis vnde patet, ꝙ lex naturalis nihil aliud eſt, q̃ participatio legis æternę ĩ rõnali creatura.

q. 90. ar. ad 1.

art. præce.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ rõ illa procederet ſi lex naturalis eſſet aliquid diuerſum à lege æterna non aũt eſt niſi quædam participatio eius, ut * dictũ eſt.

in cor. ar.

AD SECVNDVM dicendũ ꝙ oĩs operatio rationis & uoluntatis deriuatur in nobis ab eo quod eſt ſecundum naturam, vt * ſuprà habitũ eſt. nam oĩs rõcinatio deriuatur à principijs naturaliter notis, & oĩs appetitus eorum, quæ ſunt ad finem, deriuatur à naturali appetitu ultimi finis, & ſic ẽt oportet, ꝙ prima directio actuum noſtrorum ad finem fiat per legem naturalem.

q. 10. ar. 1.

AD TERTIVM dicendum, quod etiã animalia irrationalia participant rõnẽ æternã ſuo modo, ſicut & rõnalis creatura, ſed q̃a rõnalis creatura participat eã intellectualiter & rõnaliter, ideo participatio legis æternę in creatura rationali propriè lex uocatur, nam lex eſt aliquid rationis, vt * ſupra dictũ eſt. in creatura autem irrationali nõ participatur rationaliter, vñ non poteſt dici lex niſi per ſimilitudinem.

q. præced. ar. primo.

486
ARTICVLVS III.
Vtrum ſit aliqua lex humana.

Inf. q. 95. art. 1. & 2. diſ. 9. ar. 2. cor. col. 1. & ad 5. & 3. di. 40. ar. 2. & ar. 8. cor. & Ro. 8. co. & li. & 3. di. 37 ar. 2. q. 2. c. 1. & 2. Metaph. le. 5. co. 1. fi. *ar. præce. †li. 1. ca. 6. *q. præce. art. 1. †tex. 5. li. 10. Meta. tom. 3. *tex. 3. ¶ †li 1. ca. 6. à med. uſque ad fi. to 1 *q. 90 ar. 1 q. 90. ar. 1. ad 2.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ nõ ſit aliqua lex humana. Lex. n. naturalis eſt participatio legis æternæ, ut * dictũ eſt, ſed ꝑ legẽ æternam oĩa ſunt ordinatiſſima, vt † Aug dicit in 1. de liber. arb. ergo lex naturalis ſuffic it ad omnia humana ordinanda, nõ eſt ergo neceſſarium ꝙ ſit aliqua lex humana.

¶ 2 Præterea, Lex hẽt rõnẽ menſuræ, ut* dictũ ẽ. ſed rõ humana nõ eſt menſura rerũ, ſed potius ecõuerſo, utĩ 10. † Met. dr̃. ergo ex rõne humana nulla lex ꝑcedere põt.

¶ 3 Præterea, Menſura dẽt eſſe certiſſima, ut dicitur in 10.* Metaph. ſed dictamẽ humanæ rationis de rebus gerendis eſt incertum, ſecundum illud Sapient. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtrę. ergo ex ratione humana nulla lex procedere põt.

SED CONTRA eſt, quod † Auguſt. in 1. de liber. arbit. ponit duas leges, unam æternam, & aliam temporalem, quam dicit eſſe humanam.

RESPONDEO dicendum, quod ſicut * ſuprà dictũ eſt, lex eſt quoddã dictamẽ practicæ rõnis Similis autem proceſſus eſſe inuenitur rõnis practicæ & ſpeculatiuæ, utraque enim ex quibuſdã principijs ad quaſdã concluſiones procedit, ut * ſuperius habitũ eſt. ſecundũ hoc ergo dicendum eſt, quòd ſicut in rõne ſpeculatiua ex principijs indemonſtrabilibus naturaliter cognitis ꝑducuntur

ducuntur concluſiones diuerſarum ſcientiarum, quarũ cognitio non eſt nobis naturaliter indita, ſed per induſtriã rõnis inuenta. ita etiam ex pręceptis legis naturalis quaſi ex quibuſdam principijs cõmunib. & indemonſtrabilib. neceſſe eſt, quòd ratio humana procedat ad aliqua magis particulariter diſponenda, & iſtę particulares diſpoſitiones adinuentæ ſecundum rationem humanam, dicuntur leges humanæ, obſeruatis alijs cõditionib. quæ
q præced. per totam pertinent ad rationem legis, ut * ſupra dictum eſt. Vnde
* Tull.º li. a de Inuẽ. in fo.4. ante finẽ lib. * Tullius dicit in ſua Rhet. quod initium iuris eſt à natura profectum, deinde quadã in conſuetudinẽ ex vtilitate rationi venerunt, poſtea res a natura profectas, & à conſuetudine probatas, legum metus & religio ſanxit.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ratio humana non poteſt participare ad plenum dictamen rõnis diuinę, ſed ſuo mõ & imperfectè. Et iõ ſicut ex parte rõnis, ſpeculatiuæ per naturalem participationẽ diuinæ ſapientiæ ineſt nobis cognitio quorundam communiũ principiorum, non autem cuiuſlibet veritatis propria cognitio, ſicut in diuina ſapientia continetur. ita ẽt ex parte rationis practicæ naturaliter hõ participat legẽ æternam ſm̃ q̃dã communia principia, nõ aũt ſm̃ particulares directiones ſingulorum, quæ tamen in æterna lege continentur, & ideo neceſſe eſt ulterius, quod ratio humana procedat ad particulares quaſdam legum ſanctiones.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ratio humana ſecundum ſe non eſt regula rerum, ſed principia ei naturaliter indita ſunt regulæ quædam generales & menſurę omnium eorum quæ ſunt per hominem agenda, quorũ ratio naturalis eſt regula & menſura, licet non ſit menſura eorum, quæ ſunt a natura.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio practica eſt circa operabilia, quę ſunt ſingularia & contingentia, nõ autem circa neceſſaria, ſicut ratio ſpeculatiua. & ideo leges humanæ non poſſunt illam infallibilitatẽ habere, q̃ habent concluſiones demonſtratiuæ ſcientiarum. Nec oportet, quod omnis menſura ſit omnino infallibilis & certa, ſed ſecundum quod eſt poſſibile in genere ſuo.

487

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fuerit neceſſarium eſſe aliquam legem diuinã.

1. q. arti. 2. & 3. q. 60. art. 5. ad 3. & 3. d. 37. ar. 1. & Ro. 2. co. 3. fi. AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃, quòd non fuerit neceſſariũ eſſe aliquam legẽ diuinã. Quia vt * dictũ eſt, lex naturalis eſt quædã participatio legis æternæ in nobis, ſed lex æterna eſt lex diuina,
* articu. 2. † artic. 1. vt † dictum eſt: ergo non oportet, quod præter legem naturalem & leges humanas ab ea deriuatas ſit aliqua alia lex diuina.

* q. 14. ar. 1 art. præce. ¶ 2 Præterea, Eccle. 15. dicitur, quòd Deus dimiſit hominem in manu conſilij ſui, conſilium autem eſt actus rationis, ut * ſ. habitum eſt, ergo homo dimiſſus eſt gubernationi ſuæ rationis, ſed dictamen rationis humanæ eſt lex humana, ut * dictum eſt: ergo nõ oportet, quod homo aliqua lege diuina gubernetur.

¶ 3 Pręterea, Natura humana eſt ſufficientior irrationalib. creaturis. ſed irrationales creaturæ nõ habent aliquam legem diuinam pręter inclinationem naturalẽ eis inditam, ergo multo minus creatura rationalis debet habere aliquam legem diuinam præter naturalem legem.

SED CONTRA, eſt quod Dauid expetit legem à Deo, ſibi poni, dicens 118. Pſal. Legem pone mihi, Domine, in via iuſtificationum tuarum.

RESPONDEO dicendum, ꝙ præter legem naturalem & legem humanam neceſſarium fuit ad directionem humanæ vitæ habere legem diuinã. & hoc ꝑꝑ quatuor rationes. Primò quidem, quia per legem dirigitur homo ad actus proprios in ordine ad ultimum finem. & ſi quidẽ hõ ordinaretur tantum ad finem, qui non excederet proportionem naturalis facultatis hominis, nõ oporteret, quod homo haberet aliquid directiuũ ex parte rationis ſupra legem naturalem, & legem humanitus poſitam, quæ ab ea deriuatur, ſed quia homo ordinat ad finem beatitudinis æternę, quæ excedit ꝓportionẽ naturalis facultatis humanæ (vt * ſupra habitum eſt) ideo q. 5. art. 5.
neceſſarium fuit, ut ſupra legem naturalem & humanã dirigeretur ẽt ad ſuum finẽ lege diuinitus data. Secũdo quia propter incertitudinem humani iudicij, ꝓcipuè de rebus contingentibus, & particularib. cõtingit de actib. humanis diuerſorum eſſe diuerſa iudicia, ex quibus ẽt diuerſæ & contrariæ leges procedunt, ut ergo homo abſq; omni dubitatione ſcire poſſit quid ei ſit agendũ, & quid vitandũ, neceſſarium fuit, vt in actibus proprijs dirigeretur per legẽ diuinitus datam, de qua conſtat quod nõ poteſt errare. Tertio, quia de his poteſt homo legem facere, de quibus poteſt iudicare. iudiciũ autẽ hominis eſſe nõ poteſt de interioribus motib. qui latent, ſed ſolum de exterioribus actibus, qui apparẽt: & tamen ad ꝑfectionẽ virtutis requiritur, quòd in vtriſque actibus homo rectus exiſtat. & ideo lex humana nõ potuit cohibere & ordinare ſufficienter interiores actus: ſed neceſſariũ fuit, ꝙ ad hoc ſuperueniret lex diuina. Quarto, q̃a ſicut * Augu. dicit in 1. de liber. arbi. Lex humana nõ põt lib 1. ca. 6.
oĩa, q̃ malè fiunt, punire vel ꝓhibere, quia dũ auferre vellet oĩa mala, ſequeretur quòd ẽt multa bona tollerent, circa finẽ, ꝓcipuè t 1
& impediretur utilitas boni cõis, quod eſt neceſſarium ad conſeruatiõnẽ humanã. ut ergo nullum malum improhibitũ & impunitũ remaneat, neceſſariũ fuit ſuperuenire legẽ diuinã, per quã omnia peccata ꝓhibẽtur. Et iſte quatuor cauſæ tangũtur in Pſal. 18. vbi dr̃, Lex Dñi immaculata, id eſt, nullã peccati turpitudinẽ ꝑmittens, Cõuertẽs animas, quia nõ ſolũ exteriores actus, ſed ẽt interiores dirigit, Teſtimoniũ Dñi fidele, ꝑꝑ certitudinẽ ueritatis & rectitudinis, Sapiẽtiã pſtãs paruulis, inquãtum ordinat hominẽ ad ſupernaturalẽ finem & diuinum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ꝑ naturalẽ legẽ participatur lex æterna ſm̃ proportionẽ capacitatis humanæ naturæ, ſed oportet ut altiori mõ dirigatur homo in vltimũ finẽ ſupernaturalẽ, & iõ ſuperadditur lex diuinitus data, per quam lex æterna participatur altiori mõ.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ conſilium eſt inquiſitio quædam, vnde oportet quòd ꝓcedat ex aliquibus principijs. Nec ſufficit, ꝙ procedat ex principiis naturaliter inditis, quæ ſunt pręcepta legis naturæ propter prædicta, ſed oportet, quòd ſuperaddantur quædã alia principia, ſcilicet præcepta legis diuinæ.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ creaturæ irrationales nõ ordinanẽ ad altiorẽ finẽ, q̃ ſit finis q eſt ꝓportionatus naturali virtuti ipſarũ, & ideo non eſt ſimilis ratio.

ARTICVLVS V. 488

Vtrum lex diuina ſit una tantum.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ lex diuina ſit una tm̃, unius. n. regis in uno regno eſt Inf. q. 107.
una lex, ſed totum humanũ genus comparaẽ ad ar. 1. & Ga. 3 le. 3. c. 1.
Deum, ſicut ad unum regem, ſm̃ illud Pſal. 46 Rex omnis terræ Deus eſt, ergo eſt una tantum lex diuina. fin.

¶ 2 Præterea, Lex omnis ordinatur ad finẽ quem legiſlator intendit in eis, quib. legẽ fert, ſed unum & idẽ eſt quod Deus intendit in omnib. hominib. ſm̃ illud 1. ad Tim. 2. Vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionẽ ueritatis uenire, ergo una tantum eſt lex diuina.

¶ 3 Præterea, Lex diuina propinquior eſſe vr̃ legi æternæ, quæ eſt vna, quã lex naturalis, quanto altior eſt reuelatio gratiæ, quã cognitio naturæ, ſed lex naturalis eſt una omnium hominum, ergo multo magis lex diuina.

SED CONTRA eſt, ꝙ Apoſtolus dicit ad Heb. 7. Translato ſacerdotio, neceſſe eſt ut legis tranſlatio fiat. ſed ſacerdotiũ eſt duplex, ut ibidem dr̃, ſ. ſacerdotium Leuiticũ, & ſacerdotium Chriſti. ergo etiam duplex eſt lex diuina, ſcilicet lex uetus & lex noua.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut in * primo dictum eſt, diſtinctio eſt cã numeri. Duplicitet, autem in- p. p q. 30. art. 2.
ueniuntur aliqua diſtingui. Vno mõ, ſicut ea quæ ſunt omnino ſpecie diuerſa, ut equus & bos. Alio mõ, ſicut

peſo-

perfectũ & imperfectũ in eadẽ ſpecie, ſicut puer & vir: & homo lex diuina diſtinguit in legẽ ueterẽ & legẽ nouã. Vñ Apoſtolus ad Galat. 3. cõparat ſtatũ ueteris legis ſtatui puerili exiſtenti ſub pædagogo, ſtatum aũt nouæ legis cõparat ſtatui viri perfecti, q iam non eſt ſub pędagogo. Attenditur aũt perfectio & imperfectio legis ſm
q.90.ar.2. tria, quæ ad legẽ pertinẽt, vt* ſuprà dictũ eſt. Primo eñ
3.& 4. ad legem pertinet, ut ordinetur ad bonum cõe ſicut ad fi-
q.90 ar.2. nem, ut* ſupra dictum eſt. Quod quidẽ põt eſſe duplex, ſ. bonum ſenſibile & terrenum, & ad tale bonum ordinabat directè lex uetus, vñ ſtatim Exod. 3 in principio legis inuitatur populus ad regnũ terrenũ Chananæorũ. Et iterum bonũ intelligibile & cæleſte, & ad hoc ordinat lex noua, vñ ſtatim Chriſtus ad regnũ cęlorum in ſuæ prædicationis principio inuitauit, dicẽs, Pęnitẽtiã agite, appropinquabit n. regnum cęlorum, Mat. 4 Et iõ
li.4. c.2. ĩ Aug.* dicit in 4. contra Fauſtũ, ꝙ tẽporalium rerũ pro-
prin. to.6. miſſionis in teſtõ ueteri continentur, & ideo uetus appellatur, ſed æternæ uitæ ꝓmiſſio ad nouum pertinet teſtamentũ. Secũdo ad legem pertinet dirigere humanos actus ſm ordinẽ iuſtitiæ, in quo ẽt ſuperabũdat lex noua legi veteri, interiores actus animi ordinando, ſm illud Mat 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquã Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnũ cęlorũ, & ideo dr̃, ꝙ lex vetus cohibet manũ, lex noua animum. Tertio ad legẽ pertinet inducere homines ad obſeruantias mãdatorum, & hoc quidẽ lex uetus faciebat timore pęnarum, lex aũt noua facit hoc per amorẽ qui in cordib. noſtris infunditur per gratiã Chriſti, quæ in lege noua cõfertur, ſed in lege veteri figurabatur, & iõ
ca. 17. ĩter dicit * Aug. contra Adamantiũ Manichęi diſcipulũ, ꝙ
principiũ breuis differentia eſt legis & euangelij timor & amor.
& med. AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſicut paterfami-
tom.6. lias in domo alia mãdata ꝓponit pueris, & adultis, ita ẽt vnus rex Deus in vno ſuo regno aliã legẽ dedit hominib adhuc imperfectis exiſtẽtib & aliã pfectiorẽ iã manuductis p priorẽ legẽ ad maiorẽ capacitatẽ diuinorũ.

AD SEVNDVM dicendum, ꝙ ſalus hominum non poterat eſſe niſi p Chriſtum, ſm illud Act. 4. Nõ eſt aliud nomen datũ hominib. in quo oporteat nos ſaluos fieri, & ideo lex perfectè omnes ad ſalutem inducẽs dari non potuit, niſi poſt Chriſti aduentũ, antea uero dari oportuit populo, ex quo Chriſtus erat naſciturus, legẽ præparatoriam ad Chriſti ſuſceptionem, in qua quædã rudimenta ſalutaris iuſtitiæ continentur.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ lex naturalis dirigit hominem ſm quædam præcepta cõmunia, in quib. conueniunt tam perfecti quàm imperfecti, & ideo eſt una omnium. Sed lex diuina dirigit hominem ẽt in particularib. quibuſdam, ad quæ non ſimiliter ſe habent pfecti & imperfecti, & ideo oportuit legem diuinam eſſe
In cor. ar. duplicem, ſicut* iam dictum eſt.

489

ARTICVLVS VI.

Vtrum ſit aliqua lex fomitis.

Inf. q. 93. AD SEXTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ non ſit ali-
ar.3. ad 1. qua lex fomitis. Dicit n. Iſidorus in 2. Ethymo.
& Ro. 7. ꝙ lex in ratione conſiſtit, fomes autem nõ conſi-
le.4. ca. 1. ſtit ĩ ratione, ſed magis à ratione deuiat, ergo fomes nõ
fin. & c.8. habet rationem legis
c.3.fi. ¶ 2 Præterea, Oĩs lex obligatoria eſt, ita ꝙ qui eam non ſeruant, tranſgreſſores dicuntur, ſed fomes non conſtituit aliquem tranſgreſſorem ex hoc, ꝙ ipſum non ſequitur, ſed magis tranſgreſſor redditur, ſi quis ipſum ſequatur, ergo fomes non habet rationem legis.
q.90.ar.2. ¶ 3 Præterea, Lex ordinatur ad bonũ cõe, ut * ſuprà habitũ eſt, ſed fomes nõ inclinat ad bonũ cõe, ſed magis ad bonũ priuatum, ergo fomes non hẽt rõnem legis.

SED CONTRA ẽ, qđ Apoſtolus dicit Ro. 7 Video aliã legẽ in membris meis, repugnantẽ legi mẽtis meæ.
q.90.ar.1. RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut* ſuprà dictum
ad 1. eſt, lex eſſentialiter inuenitur in regulãte, & mẽſurante, participatiuè aũt in eo, quod menſuratur & regulatur, ita ꝙ omnis inclinatio vel ordinatio, quæ inuenitur in his quæ ſubiecta ſunt legi, participatiuè dr̃ lex, ut ex * ar.2. huius
ſupradictis patet. Põt aũt in his, quæ ſubduntur legi, ali- q. & q. p̃c.
qua ĩclinatio inueniri dupliciter à legiſlatore. Vno modo inquantũ directè ſuos inclinat ſubditos ad al qd & ĩterdum ad diuerſos actus, ſm quem modũ põt dici, ꝙ alia eſt lex militũ, & alia eſt lex mercatorum. Alio mõ, indirectè, inquantũ ſ. per hoc, ꝙ legiſlator deſtituit aliquẽ ſibi ſubditum aliqua dignitate, ſequitur ꝙ tranſeat in alium ordinẽ, & quaſi in aliã legẽ, puta ſi miles ex militia deſtituat, tranſibit in legem ruſticorũ vel mercatorum Sic igitur ſub Deo legiſlatore diuerſæ creaturæ diuerſas hẽnt naturales inclinationes, ita ut quod uni eſt quodammodo lex, alteri ſit cõtra legẽ, ut ſi dicam ꝙ furibũdũ eſſe, quodamõ lex canis, eſt aũt cõtra legẽ ouis, uel alterius manſueti animalis Eſt ergo hominis lex, quã ſortitur ex ordinatione diuina ſm propriam conditionem, ut ſm rationem operetur, quæ quidẽ lex fuit tam valida in primo ſtatu, ut nihil uel præter rõnem, uel cõtra rõnem poſſet ſubrepere homini, ſed dum homo à Deo receſſit, incurrit in hoc, ꝙ feratur ſm impetum ſenſualitatis, & vnicuiq; etiam particulariter hoc cõtingit quanto magis à rõne receſſerit, ut ſic quodãmodo beſtijs aſſimiletur, quæ ſenſualitatis impetu feruntur, ſm illud Pſal. 48 Homo cũ in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipiẽtib. & ſimilis factus eſt illis. Sic igitur ipſa ſenſualitatis ĩclinatio, quæ fomes dicitur, in alijs quidẽ animalib, ſimpliciter habet rõnem legis, illo tamen modo, quo in talib. lex dici poteſt ſm directam inclinationem legis. In hominib. autem ſecundum hoc non habet rationem legis, ſed magis eſt deuiatio à lege rõnis, ſed inquantum per diuinam iuſtitiam homo deſtituitur originali iuſtitia, & vigore rationis, ipſe impetus ſenſualitatis, qui eum ducit, habet rationẽ legis inquantum eſt pęnalis, & ex lege diuina conſequens hominem deſtitutum propria dignitate.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ratio illa procedit de fomite ſm ſe conſiderato, prout inclinat ad malum. ſic enim non habet rationem legis, ut* dictum eſt, in cor. ar.
ſed ſm quod ſequitur ex diuinæ legis iuſtitia, tanquam ſi diceretur lex eſſe, ꝙ aliquis nobilis propter ſuam culpam ad ſeruilia opera induci permitteretur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de eo, ꝙ eſt lex quaſi regula & mẽſura, ſic. n deuiãtes à lege trãſgreſſores cõſtituunt, ſic aũt fomes non eſt, lex, ſed p quandã participationẽ, ut ſuprà * dictum eſt. in cor. ar.

& q. 90. AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ratio illa procedit de
art.1. fomite quantũ ad inclinationem propriam, non autem quantum ad ſuam originem, & tamen ſi cõſideretur inclinatio ſenſualitatis prout eſt in alijs animalib ſic ordinatur ad bonum cõe, id eſt, ad conſeruationem naturæ in ſpecie vel indiuiduo. & hoc eſt etiam in homine, prout ſenſualitas ſubditur rationi, ſed fomes dicitur, ſecundum quod exit rationis ordinem.

QVAESTIO XCII.

De effectibus legis, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de effectib. legib.
¶ Et circa primum quæruntur duo. 490
¶ Primo, utrũ effect⁹ legis ſit hoĩes facere bonos. Infr. ar. 1.
¶ Secundo, utrum effectus legis ſint imperare, uetare, permittere, & punire, ſicut legiſperitus dicit. ad 4. & 3.

cõtra ca. 116. §. 2. & 3. & 4. & Rom. 10. 2. fin.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum effectus legis ſit facere homines bonos.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ legis effectus non ſit facere homines bonos. Homines n. ſunt boni p uirtutẽ, uirtus n eſt, q̃ bonũ facit habẽtẽ, ut dr̃ in 2. * Eth. Sed uirtus eſt homini a ſolo Deo, ipſe. n. eã facit in bonis ſine nobis, ut † ſuprà dictũ eſt in diffinitiõe uirtutis, ergo legis nõ ẽ hoĩes facere bonos.

* li. 2. eth. c.6 in pri. tom. 5.
† q. 55. ar. 4.

¶ 2 Præterea, Lex non prodeſt homini niſi legi obediat: ſed hoc ipſum quòd homo obedit legi, eſt ex bonitate; ergo bonitas præexigitur in homine ad legem; non igitur lex facit bonos homines.

q.90.ar.2. ¶ 3 Præterea, Lex ordinatur ad bonū cōe, ut * ſuprà dictum eſt: ſed quidā bene ſe habent in his, quæ ad cōe pertinent, qui tamen in proprijs non bene ſe habēt: nō ergo ad legem pertinet, quòd faciat homines bonos.

li.1.c.9. & c.13. & li. 2.c.8.10.5 ¶ 4 Præterea, Quędā leges ſunt tyrannicæ, ut * Philoſophus dicit in ſua politica: ſed tyrannus non intendit ad bonitatem ſubditorum, ſed ſolum ad propriam utilitatem: non ergo legis eſt facere homines bonos.

l.1.c.14. circa pri. SED CONTRA eſt, quod * Philoſophus dicit in 2. Eth. quòd voluntas cuiuslibet legiſlatoris hæc eſt, vt faciat homines bonos.

q.90.ar.1. & 4. RESPONDEO dicēdum, ꝙ ſicut * ſuprà dictū eſt, lex nihil aliud eſt ꝙ̃ dictamē rationis in præſidente, quo ſubditi gubernantur. cuiuslibet autē ſubditi virtus eſt, ut bene ſubdatur ei à quo gubernatur: ſicut virtus iraſcibilis & concupiſcibilis in hoc cōſiſtit, ꝙ ſint bene obedientes rationi, & per hunc modū uirtus cuiuslibet ſubiecti eſt, ut bene ſubijciatur principanti, ut * Philoſophus dicit in 1. Politicę. Ad hoc aūt ordinatur vnaquęq; lex, ut obediatur ei à ſubditis; vnde manifeſtum eſt, ꝙ hoc ſit proprium legis inducere ſubiectos ad propriā ipſorum uirtutē. Cum igitur virtus ſit quæ facit bonum habentem, ſequitᷓ quòd proprius effectus legis ſit bonos facere eos, quibus datur uel ſimpliciter, vel ſm quid. Si enim intentio ferentis legem tendat in uerum bonum quod eſt bonum cōe ſecundum iuſtitiam diuinam regulatum, ſequitur ꝙ per legē homines fiant boni ſimpliciter. Si uerò intentio legiſlatoris feratur ad id quod non eſt bonū ſimpliciter, ſed utile uel delectabile ſibi, uel repugnās iuſtitię diuinæ, tūc lex non bonos facit homines ſimpliciter, ſed ſm quid, ſ. in ordine ad tale regimē. Sic aūt bonum inuenitur ēt in per ſe malis, ſicut aliqs dicitur bonus latro, quia operatur accōmodè ad finem.

q.61.& 62 AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ duplex eſt virtus, ut ex * ſupradictis patet, ſ. acquiſita & infuſa. Ad vtramq; aūt aliquid operatur operis aſſuetudo, ſed diuerſimodè. Nā virtutē quidem acquiſitā cauſat, ad uirtutē aūt infuſam diſponit, & eam iam habitā conſeruat & promouet. & quia lex ad hoc datur ut dirigat actus humanos, inquantum actus humani operantur ad uirtutem. intātū lex facit homines bonos. vñ & * Philoſoph. dicit in 2. Polit. ꝙ legiſlatores aſſueſacientes faciunt bonos.

li.2.c.6.parum ante fin. AD SECVNDVM dicendum, ꝙ nō ſemper aliquis obedit legi ex bonitate perfecta virtutis, ſed quandoque quidem ex timore pœnæ, quandoque autem ex ſolo dictamine rationis, quod eſt quoddam principium virtutis, ut * ſuprà habitum eſt.

q.63.ar.1. & 2. AD TERTIVM dicendum, ꝙ bonitas cuiuslibet partis conſideratur in proportione ad ſuum totum. vñ & Aug. dicit in 3. Confeſ. ꝙ turpis eſt omnis pars quæ ſuo toti non congruit. Cū igitur quilibet homo ſit pars ciuitatis, impoſſibile eſt, ꝙ aliquis homo ſit bonus, niſi ſit bene proportionatus bono cōi, nec totum poteſt bene exiſtere, niſi ex partib. ſibi proportionatis. Vnde impoſſibile eſt, ꝙ bonum commune ciuitatis bene ſe habeat, niſi ciues ſint virtuoſi, ad minus illi, quib. conuenit principari. ſufficit autem quantum ad bonum cōitatis, ꝙ alij intantum ſint virtuoſi, ꝙ principum mandatis obediant. ideo * Philoſophus dicit in 3. Polit. ꝙ eadem eſt virtus principis, & boni viri, non autem eadem eſt virtus cuiuſcunque ciuis, & boni uiri.

3. confeſſ. c.8. paulo à prin t.1.

lib.3. poli. ca. 3.10.5.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ lex tyrannica, cū non ſit ſm rationem, non eſt ſimpliciter lex, ſed magis eſt quædā peruerſitas legis. Et tamē inquantū habet aliquid de ratione legis, intendit ad hoc, ꝙ ciues ſint boni, non eīm habet de ratione legis niſi ſm hoc, ꝙ eſt dictamen alicuius præſidētis in ſubditis, & ad hoc tendit, ut ſubditi legi ſint bene obedientes, quod eſt eos eſſe bonos, non ſimpliciter, ſed in ordine ad tale regimen.

ARTICVLVS II.

Vtrum legis actus conuenienter aſſignentur.

491

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr ꝙ legis actus non ſint conuenienter aſſignati in hoc qđ dr̄, ꝙ legis actus eſt imperare, uetare, permittere, & punire. Lex enim omnis preceptum cōmune eſt, vt * legiſconſultus dicit. ſed idem eſt imperare quod præcipere, ergo alia tria ſuperfluunt.

in digeſto ueter.li.1. tt.3. ī pri. ar. præce.

¶ 2 Preterea, Effectus legis eſt, ut inducat ſubditos ad bonum, ſicut * ſuprà dictum eſt, ſed conſilium eſt de meliori bono, quām preceptum. ergo magis pertinet ad legem conſulere, quām præcipere.

¶ 3 Præterea, Sicut homo aliquis incitatur ad bonū per pœnas, ita etiam & per præmia. ergo ſicut punire ponitur effectus legis, ita etiam & premiare.

¶ 4 Præterea, Intentio legiſlatoris eſt, ut homines faciat bonos, ſicut * ſuprà dictum eſt. ſed ille qui ſolo metu pœnarum obedit legi, non eſt bonus, nam timore ſeruili, qui eſt timor pœnarum, etſi bonum aliquis faciat, nō tamen aliquid benefacit, ut * Auguſt. dicit, non ergo vr̄ eſſe proprium legis, quòd puniat. ar. præce.

enchirid. cap. 121. to.3. SED CONTRA eſt, qđ * Iſidorus dicit in 5. Eth. Oīs lex aut permittit aliquid, ut vir fortis præmiū petat, aut uetat, ut ſacrarum virginum nuptias nulli liceat petere; aut punit, ut q cædē fecerit, capite plectatur.

* li.5. ety. cap 19.in princ. RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut enunciatio eſt rōnis dictamen per modum enunciandi, ita etiam lex per modum præcipiendi. Rōnis autem proprium eſt, ut ex aliquo ad aliquid inducat, vñ ſicut in demonſtratiuis ſcientijs rō inducit, ut aſſentiatur concluſioni per quædam principia, ita ēt inducit, ut aſſentiatur legis præcepto per aliquid. Præcepta aūt legis ſunt de actibus humanis, in quib. lex dirigit, ut * ſuprà dictū eſt. Sunt autē tres differētiæ humanorum actuum. Nam (ſicut * ſuprà dictum eſt) quidā actus ſunt boni ex genere, q ſunt actus uirtutū, & reſpectu horū ponitur legis actus præcipere vel imperare. Præcipit eīm lex omnes actus uirtutum, ut dr̄ in 5. * Eth. Quidam uero ſunt actus mali ex genere, ſicut Actus vitioſi, & reſpectu horū lex habet prohibere. Quidā uerò ex genere ſuo ſunt actus indifferentes, & reſpectu horū lex habet permittere. & poſſūt ēt indifferentes dici omnes illi actus, qui ſunt uel parum boni, uel parum mali. Id autem, per quod inducit lex ad hoc, ꝙ ſibi obediatur, eſt timor pęnæ, & quantū ad hoc, ponitur legis effectus punire.

q.90 ar.1. & 91.ar.4

* q.18.ar. 5.& 8.

li.5.c.1.à med. & c. 2 tom.5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut ceſſare à malo habet quandam rōnem boni, ita etiam prohibitio habet quandā rōnem præcepti & ſcđm hoc largè accipiendo præceptum vniuerſaliter, lex præceptū dicitur.

AD SECVNDVM dicēdum, ꝙ cōſulere non eſt proprius actus legis, ſed pōt pertinere etiā ad perſonam priuatam, cuius non eſt condere legē. unde etiā Apoſtolus 1. ad Cor. 7. cùm conſiliū quoddam daret, dixit, Ego dico, non Dn̄s & ideo non ponitᷓ inter effectus legis.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ etiam præmiare pōt ad quemlibet pertinere, ſed punire non ptinet niſi ad miniſtrū legis, cuius auctoritate pœna infertur. & iō premiare non ponitur actus legis, ſed ſolum punire.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ per hoc quòd aliquis incipit aſſueſieri ad vitandum mala, & ad implendum bona propter metum pœnę, perducitur quādoq; ad hoc ꝙ delectabiliter & ex propria uolūtate hoc faciat. & ſecundum hoc lex etiam puniendo perducit ad hoc, quòd homines ſint boni.

QVAESTIO XCIII.

De lege æterna, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ſingulis.

¶ Et primo, de lege ęterna. Scđo, de lege nāli. Tertio, de lege humana. Quarto, de lege veteri. Quinto,

Quinto, de lege noua, quæ eſt lex Euangelij.

¶ De ſexta aũt lege, quę eſt lex fomitis, ſufficiat quod dictum eſt, cùm de peccato originali ageretur.

¶ Circa primum quæruntur ſex.

¶ Primo, quid ſit lex æterna.

¶ Secundo, vtrum ſit omnibus nota.

¶ Tertio, vtrum omnis lex ab ea deriuetur.

¶ Quarto, vtrum neceſſaria ſubijciantur legi æternæ.

¶ Quinto, vtrum contingentia naturalia ſubijciantur legi ęternę.

¶ Sexto, vtrum omnes res humanæ ei ſubijciantur.

492 ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex æterna ſit ſumma ratio in Deo exiſtens.

Sup.q.91 art.1.& inf. pſenti q. art.3.& 4. cor.et ar.5 ad 3. & 4. diſt.33.q.1 ar.1.& 3. cõtr.c.15. *q.46.poſt med.to.4. †q.90.ar.4 *p.p.q.34. art.1. †ca.30.in fine,& 31. in prin. 1. *li.1.ca.6. circa mediũ, to.1.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ lex æterna non ſit ſumma rõ in Deo exiſtens. Lex em̃ æterna eſt vna tm̃, ſed rõnes rerum in mente diuina ſunt plures. Dicit enim* Aug. in lib. 83 q. ꝙ Deus ſingula fecit proprijs rationibus. ergo lex æterna non videtur eſſe idem quod ratio in mente diuina exiſtens.

¶ 2 Præterea, De ratione legis eſt, ꝙ verbo promulgetur, vt† ſupra dictum eſt, ſed verbum in diuinis dicitur perſonaliter (vt in primo* habitum eſt) ratio autem dicitur eſſentialiter. non igitur idem eſt lex æterna quod ratio diuina.

¶ 3 Præterea, † Aug. dicit in lib. de vera religione, Apparet ſupra mentem noſtram legem eſſe, quæ veritas dicitur. lex autem ſupra mentem noſtram exiſtens eſt lex æterna; ergo veritas eſt lex æterna. ſed non eſt eadem ratio veritatis & rationis; ergo lex æterna non eſt idem quod ratio ſumma.

SED CONTRA eſt, quod * Aug. dicit in 1. de liber. arbit. quòd lex æterna eſt ſumma ratio cui ſemper obtemperandum eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut in quolibet artifice præexiſtit ratio eorum, quæ conſtituuntur per artẽ, ita et in quolibet gubernante oportet, ꝙ præexiſtat ratio ordinis eorũ, quæ agenda ſunt per eos, qui gubernationi ſubduntur. & ſicut rõ rerum fiendarum per artem vocatur ars vel exemplar rerũ artificiatarũ, ita etiã ratio gubernantis actus ſubditorum rationem legis obtinet, ſeruatis alijs, quæ* ſuprà eſſe diximus de legis rõne. Deus aũt per ſuam ſapientiam conditor eſt vniuerſarum rerum, ad quas cõparatur, ſicut artifex ad artificiata, vt in primo* habitum eſt. Eſt et gubernator omnium actuum & motionũ, quæ inueniuntur in ſingulis creaturis, vt et in primo* habitum eſt. Vñ ſicut rõ diuinæ ſapientiæ inquantum per eam cuncta ſunt creata, rõnem habet artis, vel exemplaris, vel ideæ, ita rõ diuinę ſapientiæ mouentis oĩa ad debitum finem obtinet rationem legis. Et ſm hoc lex æterna nihil aliud eſt, quàm ratio diuinæ ſapientiæ, ſecundum quod eſt directiua omnium actuum & motionum.

q.90. per totam. p.p.q.14. art.8. *p.p.q.103 ar.5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Aug. loquitur ibi de rationibus idealibus, quæ reſpiciunt proprias naturas ſingularũ rerũ, & iõ in eis inuenitur quædam diſtinctio & pluralitas ſm diuerſos reſpectus ad res, vt in primo* habitum eſt: ſed lex dr̃ directiua actuum in ordine ad bonum commune, † vt ſupra dictum eſt. Ea autem quæ ſunt in ſeipſis diuerſa, conſiderantur vt vnum, ſecundum quod ordinantur ad aliquod commune, & ideo lex æterna eſt vna, quæ eſt ratio huius ordinis.

p.p.q.15. ar.2.& 3. †q.90.ar.2

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ circa verbũ quodcunq; duo poſſunt conſiderari, ſcilicet ipſum verbũ, & ea quæ verbo exprimuntur, verbum enim vocale eſt quiddam ab ore hominis prolatum; ſed hoc verbo exprimuntur, quæ verbis humanis ſignificantur, & eadem ratio eſt de verbo hominis mẽtal, quod nihil eſt aliud, q̃ quiddam mente conceptum, quo hõ exprimit mentaliter ea, de quibus cogitat. ſic igitur in diuinis ipſum verbum, quod eſt conceptio paterni intellectus, perſonaliter dicitur, ſed omnia quæcunque ſunt in ſcientia patris, ſiue eſſentialia, ſiue perſonalia, ſiue etiã Dei opera exprimuntur hoc verbo, vt patet per* Aug. in 15. de Trini. & inter cætera, quæ hoc verbo exprimuntur, et ipſa lex æterna verbo ipſo exprimitur. Nec tñ pp hoc ſequitur, quod lex ęterna perſonaliter in diuinis dicatur, appropriatur tamen filio propter cõuenientiam, quam habet ratio ad verbum.

lib.15. ca. 14.tom.3.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ rõ intellectus diuini aliter ſe habet ad res, q̃ ratio humani intellectus. Intellectus enim humanus eſt menſuratus a rebus, vt ſcilicet conceptus hominis nõ ſit verus propter ſeipſum, ſed dr̃ verus ex hoc, ꝙ conſonat rebus. ex hoc enim, ꝙ res eſt vel non eſt, opinio vera vel falſa eſt intellectus verò diuinus eſt menſura rerum, quia vnaquæque res intm̃ habet de veritate, inquantum imitatur intellectum diuinum, vt in primo* dictum eſt & iõ intellectus diuinus eſt verus ſecundum ſe vnde rõ eius eſt ipſa veritas.

p.p.q.16. art.1.

ARTICVLVS II. 493

Vtrum lex æterna ſit omnibus nota.

Supr.q.19 ar.4 ad 3. & art.5.& 6.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr ꝙ lex æterna nõ ſit õibus nota. Quia, vt dicit Apoſtolus 1 ad Corin. 2 Quæ ſunt Dei, nemo nouit niſi Spiritus Dei. ſed lex æterna eſt quædam rõ in mente diuina exiſtens. ergo omnibus eſt ignota, niſi ſoli Deo.

¶ 2 Præterea, Sicut* Aug. dicit in lib. de liber. arb. Lex ęterna eſt, qua iuſtum eſt, vt oĩa ſint ordinatiſſima, ſed non omnes cognoſcunt qualiter om̃ia ſint ordinatiſſima; ergo non omnes cognoſcunt legem æternam.

li 1.cap.6. circa med tom.1.

¶ 3 Præterea, *Aug dicit in lib. de vera relig. quòd lex æterna eſt, de qua homines iudicare non poſſunt. ſed ſicut in 1. Eth. dicitur, vnuſquiſque bene iudicat quæ cognoſcit. ergo lex æterna non eſt nobis nota.

cap 31. nõ longe à fine, tom.1. †li.1.eth. ca.3 à me. *li.1.cap. 6. nõ pcul à fine, to.1

SED CONTRA eſt, ꝙ † Aug dicit in lib. de liber. arbit. quòd æternæ legis notio nobis impreſſa eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ dupliciter aliquid cognoſci poteſt. Vno mõ in ſeipſo, alio modo in ſuo effectu, in quo aliqua ſimilitudo eius inuenitur, ſicut aliquis non videns ſolem in ſua ſubſtãtia, cognoſcit ipſum in ſua irradiatione Sic igitur dicendũ eſt, ꝙ legẽ æternam nullus põt cognoſcere, ſm quod in ſeipſa eſt, niſi ſolus Deus, & beati, qui Deum per eſſentiam vident, ſed omnis creatura rationalis ipſam cognoſcit ſm aliquam eius irradiationem vel maiorem, vel minorem omnis enim cognitio veritatis eſt quędam irradiatio & participatio legis æternæ, quæ eſt veritas incommutabilis, vt* Auguſt. dicit in lib. de vera religione. Veritatem aũt omnes aliqualiter cognoſcunt, ad minus quantum ad principia communia legis naturalis, in alijs vero quidã plus, & quidam minus participant de cognitione veritatis, & ſecundum hoc etiam plus vel minus cognoſcũt legem æternam.

c.18. circa prin. & c. 31. tom. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ea quæ ſunt Dei, in ſeipſis quidem cognoſci à nobis non poſſunt, ſed tamen in effectibus ſuis nobis manifeſtantur, ſecundum illud Rom. 1. Inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ legem ęternam etſi unuſquiſque cognoſcat pro ſua capacitate ſm modum prædictum, nullus tñ eam comprehendere poteſt. Non enim totaliter manifeſtari poteſt per ſuos effectus, & ideo non oportet, quòd quicunque cognoſcit legem æternam ſecundum modum prædictũ, cognoſcat totum ordinem rerum, quo omnia ſunt ordinatiſſima.

AD TERTIVM dicendũ, quod iudicare de aliquo poteſt intelligi dupliciter. Vno mõ, ſicut vis cognitiua diiudicat de proprio obiecto, ſm illud Iob 12. Nõne auris verba diiudicat, & fauces comedentis ſaporem? & ſm iſtum modum iudicij * Philoſophus dicit, ꝙ vnuſquiſque benè diiudicat q̃ cognoſcit, iudicando ſcilicet an ſit verum quod proponitur. Alio modo. ſecundum quod ſuperior iudicat de inferiori quodam

li 1. eth.c 3. à medio

practico iudicio, an ſcilicet ita debeat eſſe uel nõ ita. & ſic nullus poteſt iudicare de lege æterna.

494

ARTICVLVS III.

Vtrum omnis lex à lege æterna deriuetur.

q.91.ar.6.

AD TERTIVM ſic procedĩ. Videtur, ꝙ non omnis lex à lege æterna deriueĩ. Eſt enĩ quædã lex fomitis vt* ſuprà dictũ eſt, ipſa autẽ nõ deriuatur à lege diuina, quæ eſt lex æterna. ad ipſam.n. pertinet prudẽtia carnis, de qua Apoſtolus dicit ad Rõ.8. ꝙ leg Dei non poteſt eſſe ſubiecta. ergo nõ omnis lex ꝓcedit à lege æterna.

ar. pręce. arg 2.

¶ 2 Præterea, à lege æterna nihil iniquum ꝓcedere poteſt: q̃a ſicut * dictũ eſt, lex æterna eſt ſecundũ quã iuſtũ eſt, vt omnia ſint ordinatiſſima: ſed quædã leges ſunt iniquæ, ſecundũ illud Iſa.10. Væ qui condunt leges iniquas. ergo non omnis lex procedit à lege æterna.

lib. 1. c.5. circa. fi. tom. 1. ar.1.huius quęſt.

¶ 3 Præterea, * Aug. dicit in 1. de lib. arbit ꝙ lex quę populo regendo ſcribitur, rectè multa permittit q̃ per diuinã ꝓuidentiam vindicãtur: ſed ratio diuine prouidentiæ eſt lex æterna, vt * dictum eſt. ergo nec etiam omnis lex recta procedit à lege æterna.

ar.1.huius quęſt.

SED CONTRA eſt, ꝙ Prouer.8. diuina Sapiẽtia dicit, Per me reges regnant, & legũ conditores iuſta decernunt. rõ aũt diuinæ ſapientiæ eſt lex ęterna, vt* ſuprà dictum eſt. ergo omnes leges à lege ęternæ procedunt.

q.90.ar.1. 2 & 3.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictum eſt, lex importat rationem quandam directiuam actuũ ad finem. In omnibus aũt mouentibus ordinatis, oportet, ꝙ virtus ſecundi mouentis deriuetur à virtute mouentis primi, quia mouens ſm rõ mouet niſi inquantũ mouetur à primo. vnde in oĩbus gubernantibus idem videmus, ꝙ rõ gubernationis à primo gubernante ad ſecundos deriuatur, ſicut rõ eorum, quæ ſunt agenda in ciuitate, deriuaĩ à rege per pręceptum in inferiores ad miniſtratores. Et in artificialibus ẽt ratio artificialium actuum deriuatur ab architectore ad inferiores artifices, q̃ manu operanĩ. Cùm ergo lex ęterna ſit rõ gubernationis in ſupremo gubernante, neceſſe eſt, ꝙ oẽs rõnes gubernationis, q̃ ſunt in inferioribus gubernãtibus, à lege æterna deriuentur. Hmõi aũt rõnes inferiorũ gubernantiũ ſunĩ quæcunq; aliæ leges præter ęternã, vñ oẽs leges inquantũ participant de rõne recta, intm̃ deriuanĩ à lege ęterna. Et ꝓp hoc* Aug. dicit in 1. De lib. arb ꝙ in tpali lege nihil eſt iuſtum ac legitimum, qđ non ex lege æterna homines ſibi deriuauerunt.

li. 1. ca.5. & 6. to. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ fomes habet rõnẽ legis in hoĩe, inquantũ eſt pœna conſequens diuinã iuſtitiã, & ſm hoc manifeſtũ eſt, ꝙ deriuaĩ à lege ęterna. Inquantum verò inclinat ad peccatum, ſic contrariatur legi Dei, & non habet rationem legis, vt ex* ſupradictis patet.

q 91.ar.6.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ lex humana intm̃ habet rõnẽ legis inquantũ eſt ſm rõnẽ rectam. & ſm hoc manifeſtũ eſt, ꝙ à lege æterna deriuaĩ, inquantum verò à rõne recedit, ſic dĩ lex iniqua, & ſic nõ habet rõnẽ legis, ſed magis violentię cuiuſdã. Et tñ in ipſa lege iniqua inquantum ſeruaĩ aliquid de ſimilitudine legis ꝓp ordinem poteſtatis eius, qui legem fecerit, ſm hoc etiam deriuetur à lege æterna. Omnis enim poteſtas à domino Deo eſt, vt dicitur Rom.13.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ lex humana dĩ aliqua permittere, non quaſi approbans, ſed quaſi ea dirigere non potens. multa aũt diriguntur lege diuina, q̃ dirigi non poſſunt humana, plura enim ſubſunt cauſę ſuperiori q̃ inferiori. vnde hoc ipſum, quòd lex humana non ſe intromittit de his, quæ dirigere non põt, ex ordine legis ęternæ prouenit. Secus autem eſſet ſi approbaret ea, quę lex æterna reprobat. vnde ex hoc non habetur, quod lex humana non deriuetur à lege æterna, ſed quòd non perfectę eam aſſequi poſſit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum neceſſaria & æterna ſubijciantur legi æternæ.

495

1 q 22 ar. 2 ad 3. & ar.4. ad 3. & q. 103. ar.1. ad. 3. & 2. 2. q. 49. art. 6. co

AD QVARTVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ neceſſaria & æterna ſubijciantur legi æternæ. Oẽ enim quod rationabile eſt, rõni ſubditur, ſed voluntas diuina eſt rationabilis, cùm ſit iuſta, ergo rõni ſubdiĩ. ſed lex æterna eſt rõ diuina, ergo voluntas Dei ſubditur legi æternæ. volũtas autem Dei eſt aliquid æternum. ergo etiam æterna & neceſſaria legi ęternæ ſubduntur.

¶ 2 Præterea, Quicquid ſubijcitur regi, ſubijcitur legi regis. Filius autem (vt dĩ 1. ad Cor. 15) Subiectus erit Deo & patri cùm tradiderit ei regnum; Ergo Filius, qui eſt æternus, ſubijcitur legi æternæ.

¶ 3 Præterea, Lex ęterna eſt rõ diuinę prouidentiæ, ſed multa neceſſaria ſubdunĩ diuinę prouidentiæ, ſicut permanentia ſubſtantiarum incorporaliũ, & corporum cæleſtium ergo legi æternæ ſubduntur etiam neceſſaria.

q.90.ar.3. ad 2. & q. 92. art. 2.

SED CONTRA. Ea q̃ ſunt neceſſaria, impoſſibile eſt aliter ſe habere, vnde cohibitione non indigent ſed imponiĩ hoĩ lex, vt cohibeaĩ à malis, vt ex* ſupra dictis patet. ergo ea quæ ſunt neceſſaria, legi non ſubduntur.

ar.1.huius quęſt.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * ſuprà dictum eſt, lex æterna eſt rõ diuinæ gubernationis. Quęcunq; ergo diuinæ gubernationi ſubdunĩ, ſubijciunĩ etiã legi æternæ, q̃ verò gubernationi æternæ non ſubduntur, neque legi æternæ ſubdunĩ. Horũ aũt diſtinctio attẽdi poteſt ex his, q̃ circa nos ſunt. humanæ enim gubernationi ſubdunĩ ea q̃ per homines fieri poſſunt, q̃ vero ad naturã hominis pertinent, non ſubduntur gubernationi humanæ, ſcilicet ꝙ homo habeat animã vel manũ, aut pedes. Sic igitur legi æternæ ſubduntur omnia, q̃ ſunt ĩ rebus à Deo creatis, ſiue ſint cõtingẽtia, ſiue ſint neceſſaria. ea uero, q̃ ꝑtinent ad naturã vel eſſentiã diuinã, legi æternę nõ ſubdunĩ, ſed ſũt realiter ipſa lex æterna.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ de voluntate Dei dupliciter poſſumus loq. Vno modo, quantum ad ipſam voluntatẽ. & ſic cùm voluntas Dei ſit ipſa eſſentia eius, non ſubditur gubernationi diuinę, neq; legi ęternę, ſed idẽ eſt quod lex ęterna. Alio mõ poſſumus loqui de volũtate diuina, quantũ ad ipſa q̃ Deus vult circa creaturas, q̃ quidẽ ſubiecta ſunt legi æternę, inquantũ horũ rõ eſt in diuina ſapientia. & rõne horũ voluntas Dei dĩ rõnabilis, alioquin rõne ſuijpſius magis eſt dicenda ipſa rõ.

c 31. vĩ eſſe to. 1. li. 5. text. 6. tom. 3.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ Filius Dei non eſt à Deo factus, ſed naturaliter ab ipſo genitus, & iõ non ſubdiĩ diuinæ ꝓuidentiæ aut legi æternæ ſed magis ipſe eſt lex ęterna ꝑ quandã appropriationẽ, vt patet per * Aug. in li. de vera relig. Dĩ aũt eſſe ſubiectus Patri rõne humanę naturę, ſm quã ẽt Pater dĩ eſſe maior eo. Tertium concedimus q̃a procedit de neceſſarijs creatis.

496

1.q 22. ar. 2. & 1. diſ. 39. q 2. ar. 2. co. & 3. cõtrac. 71. fi. 72. et 73 & ver q 5 ar 3. & 4. & opu. 3. c 132 vſq; 36 et opu. 11 ca. 12. vſq; 16. & 1. ad cor. 6. *q. 90 ar. 4. †li. 1. ethi. c. li. to. 5. *ar. 1 huius quęſt.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut* Philoſophus dicit in 5. Metap. quędã neceſſaria habent cauſam ſuę neceſſitatis. & ſic hoc ipſum ꝙ impoſſibile eſt ea aliter ſe habere, habent ab alio, & hoc ipſum eſt cohibitio quędam efficaciſſima. Nam quęcunquę cohibentur in communi, intantum cohiberi dicuntur, inquantum non poſſunt aliter facere, quàm de eis diſponatur.

ARTICVLVS V.

Vtrum naturalia contingentia ſubſint legi æternæ.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ naturalia contingentia nõ ſubſint legi ęternæ. Promulgatio enim eſt de ratione legis, vt* ſuprà dictum eſt. ſed promulgatio nõ põt fieri niſi ad creaturas rõnales, quibus põt aliqd denũciari. ergo ſolę creaturę rõnales ſubſunt legi ęternę, non ergo naturalia contingẽtia.

¶ 2 Pręterea, Ea quę obediunt rationi, participant aliqualiter rõne, vt dĩ in 1. † Eth. Lex aũt ęterna eſt rõ ſumma, vt* ſuprà dictum eſt. cum igitur naturalia contingentia nõ participent aliqualiter ratione, ſe, ſed penitus ſint irrationabilia, videtur quòd nõ ſubſint legi ęternę.

¶ 3 Pręterea, Lex ęterna eſt efficaciſſima, ſed in naturalibus

ralibus

ralibus contingentibus accidit defectus. non ergo ſub ſunt legi æternæ.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Prou. 8. Quando circundabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ aliter eſt de lege hominis dicẽdũ, & aliter de lege æterna, quæ eſt lex Dei. Lex.n. hõis nõ ſe extẽdit niſi ad creaturas rõnales, quæ homini ſubijciũtur. Cuius rõ eſt, quia lex eſt directiua actuũ, q cõueniunt ſubiectis gubernationi alicuius. vñ nullus propriè loquẽdo, ſuis actibus legẽ imponit. Quæcunque aũt agũtur circa vſũ rerũ irrationaliũ homini ſubditarũ, aguntur p actũ ipſius hominis mouẽtis hmõi res. nã hmõi irrationales creaturæ nõ agũt ſeipſas, ſed
q. 1. art. 2. ab alijs aguntur, vt * ſ. habitũ eſt, & iõ rebus irrationalibus hõ legẽ imponere nõ põt quãtũcũque ei ſubijciãtur. rebus aũt rõnalibus ſibi ſubiectis põt imponere legẽ, inquãtũ ſuo præcepto vel denuntiatione quacũque imprimit mẽti earũ quãdã regulã, q̃ eſt principiũ agendi. Sicut aũt hõ imprimit denuntiando quoddã interi' principiũ actuũ homini ſibi ſubiecto, ita et Deus imprimit toti naturæ principia ꝓpriorũ actuũ. & iõ p hunc modũ Deus dr̃ pcipere toti naturæ, ẜm illud Pſal. 148. Præceptũ poſuit & non pteribit. & p hanc et rõnẽ oẽs motus & actiones totius naturæ legi æternæ ſubdunt. Vñ alio mõ creaturæ irrationales ſubduntur legi æternæ, inquantũ mouentur à diuina prouidẽtia, nõ aũt p intellectũ diuini præcepti, ſicut creaturæ rationales.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ hoc mõ ſe habet impreſſio actiui principij intrinſeci, q̃tũ ad res naturales, ſicut ſe hẽt ꝓmulgatio legis q̃tũ ad hões, quia p legis ꝓmulgatione imprimitur hominibus quoddã directiuũ principiũ humanorum actuum, vt * dictum eſt.
in cor. ar.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ creaturæ irrationales non participãt ratione humana, nec et obediũt, participant tñ per modũ obedientiæ rõne diuina. Ad plura enim ſe extendit virtus rationis diuinæ, q̃ uirtus rationis humanæ. Et ſicut mẽbra corporis humani mouentur ad imperiũ rationis, nõ tñ participant ratione (quia non habent aliquam apprehẽſionem ordinatã ad rationem) ita etiam creaturæ irrationales mouentur à Deo, nec tamen propter hoc ſunt rationales.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ defectus qui accidũt in rebus naturalibus, quãuis ſint præter ordinem cauſarum particularium, non tñ ſunt præter ordinem cauſarum vniuerſalium, & præcipuè cauſæ primæ, quæ Deus eſt, cuius prouidentiã nihil ſubterfugere põt, vt
p. p. q. 22. ar. 2. in primo* dictum eſt. Et quia lex æterna eſt ratio diuinæ prouidentiæ (vt *dictum eſt) ideo defectus rerum naturalium legi æternæ ſubduntur.
* ar. 2 huius qu.

497

ARTICVLVS VI.

Vtrum omnes res humanæ ſubijciantur legi æternæ.

AD SEXTVM ſic proceditẽ. Vr, ꝙ non oẽs res humanæ ſubijciãtur legi ęternę. Dicit.n. Apoſt. ad Gal. 5. Si Spiritu Dei ducimini, non eſtis ſub lege, ſed uiri iuſti, qui ſunt filij Dei per adoptionẽ, Spiritu Dei aguntur, ſecundum illud Ro. 8. Qui Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt. ergo nõ omnes homines ſunt ſub lege ęterna.

1. q. 22. ar. 2. co. & ad 4. & 1. diſ. 39. q. 2 ar. 2. co. & ad 5. & 3 co. capi. 1. 64. 90. 111. & 113. & ve. 21. q 5. art. 5. & opuſ. 3. ca. 143.

¶ 2 Præterea, Apoſt. dicit ad Ro. 8. Prudentia carnis inimica eſt Deo, legi .n. Dei ſubiecta non eſt. ſed multi homines ſunt, in quibus prudentia carni dominatur. ergo legi æternæ, quæ eſt lex Dei, non ſubijciuntur omnes homines.

¶ 3 Præterea,* Aug. dicit in 1. de lib. arb. ꝙ lex æterna eſt, qua mali miſeriam, boni uitam beatã merẽtur. ſed homines iam beati, vel iam damnati non ſunt in ſtatu merendi. ergo non ſubſunt legi ęternę.

* li. 1. c. 6. circa mediũ to. 1. † lib. 19. c. 22. circa fin. to. 5.

SED CONTRA eſt, qđ † Aug. dicit 19. de ci. Dei, Nullo modo aliquid legibus ſũmi Creatoris ordinationiq; ſubtrahit, à quo pax vniuerſitatis adminiſtrat.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ duplex eſt modus quo aliqđ ſubdit legi ęternę, ut ex * ſupradictis patet. ar. præce.
Vno mõ, in q̃tũ participat lex æterna p modũ cognitionis. Alio mõ, p modũ actionis & paſſionis, inq̃tũ participat p modũ interioris principij motiui, & hoc ſecũdo mõ ſubdũtur legi æternę irrationales creaturę, ut * ar. præce
dictum eſt. Sed q̃a rationalis natura cũ eo, quod eſt cõe oĩbus creaturis, hẽt aliquid ſibi ꝓpriũ inquantũ eſt rationalis, iõ ẜm vtrunque modũ legi ęternę ſubditur, q̃a & notionẽ legis æternæ aliquo modo habet, vt * ſupra arti. 2. huius qu.
dictũ eſt. & iterũ vnicuicuique rõnali creaturæ ineſt naturalis inclinatio ad id quod eſt conſonũ legi æternę. Sum'.n. innati ad habẽdũ uirtutes, ut dr̃ in 2.* Eth. circa pri. lib. 2. eth.
Vterque tñ modus imperfectus qdẽ eſt, & quodãmodo corruptus in malis, in quib' & inclinatio naturalis ad uirtutem deprauatur p habitũ uitioſũ, & iterũ ipſa naturalis cognitio boni in eis obtenebrat p paſſiões & habitus peccatorũ. In bonis aũt vterque modus inuenitur perfectior, q̃a & ſupra cognitionẽ naturalẽ boni ſuperaddit eis cognitio fidei & ſapiẽtiæ, & ſupra naturalẽ inclinationem ad bonũ ſuperaddit eis interius motiuũ gratię & uirtutis. Sic igit boni pfectè ſubſunt legi æternæ, tanq̃ ſemper ẜm eam agentes, mali autem ſubſunt quidẽ legi ęternæ, imperfectè quidem q̃tũ ad actiones ipſorum, prout imperfectè cognoſcunt, & imperfectè inclinantur ad bonum, ſed quantũ deficit ex parte actionis, ſuppletur ex parte paſſionis, prout ſ. in tm̃ patiũtur quod lex æterna dictat de eis, inquantũ deficiunt facere quod legi æternæ conuenit. vnde Aug. dicit in 1.* de li. arb. Iuſtos ſub æterna lege agere exiſtimo. & in † lib. de catechizandis rudibus dicit, ꝙ Deus ex iuſta miſeria animarũ ſe deſerẽtiũ cõuenientiſſimis legibus inferiores partes creaturę ſuæ nouit ordinare.

* ca. 6. circa med. tom. 1. † c. 18. inter finem & med. tom. 4.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ illud verbum Apoſtoli. õr intelligi dupliciter. Vno mõ, vt eſſe ſub lege intelligatur ille, qui nolens obligationẽ legis ſubdit quaſi cuidã ponderi. vñ* gl. ibidẽ dicit, ꝙ ſub lege eſt, q timore ſupplicij quod lex minatur, non amore iuſtitię à malo opere abſtinet & hoc mõ ſpirituales viri nõ ſunt ſub lege, quia per charitatem, q̃ Spiritus ſanctus cordibus eorũ infundit, uolũtariè id quod legis eſt implent. Alio modo põt et intelligi inquantum hominis opera, qui Spiritu ſancto agũtur, magis dicunt eſſe opera Spiritus ſancti q̃ ipſius hominis. unde cũ Spiritus ſãctus non ſit ſub lege, ſicut nec Filius (ut* ſupra dictum eſt) ſequitur quòd hmõi inquantum ſunt Spiritus S. non ſint ſub lege. & huic atteſtatur quod Apoſt. dicit 2. ad Cor. 3 Vbi Spiritus domini, ibi libertas.

gl. ordin. ibid. & ſumitur ex Auguſt. — ar. 4. ad 2.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ prudẽtia carnis non põt ſubijci legi Dei ex parte actionis, quia inclinat ad actiones contrarias legi diuinæ. ſubijcitur tñ legi Dei ex parte paſſionis, quia meretur pati pœnã ẜm legẽ diuinę iuſtitię. Nihilominus tamen in nullo homine ita prudentia carnis dominatur, quòd totum bonum naturæ corrũpatur, & iõ remanet in homine inclinatio ad agendũ ea, quę ſunt legis ęternæ. Habitum eſt .n. * q. 85 ar. 2.
ſupra, ꝙ peccatum non tollit totum bonum naturę.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ idẽ eſt per quod aliquid conſeruatur in fine, & per quod mouetur ad finẽ, ſicut corpus graue grauitate quieſcit in loco inferiori, p quam etiam ad locum ipſum mouetur. Et ſic dicendũ eſt, quòd ſicut ẜm legem ęternam aliqui merentur beatitudinem uel miſeriam, ita per eandem legem in beatitudine uel miſeria conſeruantur, & ſecundum hoc beati & damnati ſubſunt legi ęternæ.

QVÆSTIO XCIIII.

De lege naturali, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de lege naturali.
¶ Et circa hoc quæruntur ſex.
¶ Primo, quid ſit lex naturalis.
¶ Secundo, quę ſint præcepta legis naturalis.

¶ Tertio, vtrū omnes actus virtutū ſint de lege naturę.
¶ Quarto, vtrum lex naturalis ſit una apud omnes.
¶ Quintò, vtrum ſit mutabilis
¶ Sexto, vtrum poſſit à mente hominis deleri.

498 ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex naturalis ſit habitus.

li.2.cap.5. AD PRIMVM ſic proceditur. Vř quod lex naturalis ſit habitus. Quia vt* Philoſo. dicit in 2 Eth. tria ſunt in anima, potentia, habitus, & paſſio, ſed naturalis lex non eſt aliqua potentiarum animæ, nec aliqua paſſionum, vt patet enumerando per ſingula ergo lex naturalis eſt habitus.

¶ 2 Præterea, Baſilius dicit, ꝙ conſcientia ſiue ſynderesis eſt lex intellectus noſtri, quod nō pōt intelligi niſi de lege naturali: ſed ſynderesis eſt habitus quidā, ut p.p.q.79. arti. 12. in primo * habitum eſt. ergo lex naturalis eſt habitus.

¶ 3 Præterea, Lex naturalis ſemper in homine manet, vt * infra patebit, ſed non ſemper ratio hominis, arti.5.huius qu. ad quam lex ptinet, cogitat de naturali lege. ergo lex naturalis non eſt actus, ſed habitus.

ca.21.paulo a prin. to.6. SED CONTRA eſt, qđ* Aug. dicit in li. De bono coniugali, ꝙ habitus eſt, quo aliquid agitur cùm opus eſt, ſed naturalis lex non eſt huiuſmodi, eſt enim in paruulis & damnatis, qui per eam agere non poſſunt. ergo lex naturalis non eſt habitus.

RESPONDEO dicendū, ꝙ aliquid pōt dici eſſe habitus dupliciter. Vno mō, propriè & eſſentialiter, & q.90.ar.1. ad 2. ſic lex naturalis nō eſt habitus. Dictum eſt .n. * ſupra, ꝙ lex naturalis eſt aliquid per rationē conſtitutū, ſicut etiā propoſitio eſt quoddā opus rationis. non eſt autē idē quod quis agit, & quo quis agit, aliquis .n. per habitū Grāmaticæ agit orationē cōgruā. Cum igitur habitus ſit quo quis agit, nō pōt eſſe, ꝙ lex aliqua ſit habitus propriè & eſſētialiter. Alio mō pōt dici habitus id, quod habitu tenetur, ſicut dř fides id, quod fide tenetur, & hoc modo quia præcepta legis naturalis qñque conſiderantur in actu à ratione, qñque autem ſunt in ea habitualiter tm̄, ſm hunc modum poteſt dici, ꝙ lex naturalis ſit habitus. Sicut ēt principia indemonſtrabilia in ſpeculatiuis non ſunt ipſi habitus principiorum, ſed ſunt principia, quorum eſt habitus.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ Philoſ. intendit ibi inueſtigare genus virtutis, & cū manifeſtū ſit, ꝙ virtus ſit quoddā principiū actus, illa tm̄ ponit quæ ſunt principia humanorum actuum, ſ. potentias, habitus, & paſſiones. præter hæc aūt tria ſunt quædam alia in anima, ſicut quidā actus, vt uelle eſt in voluntate, & ēt cognita ſunt in cognoſcente, & proprietates naturales animæ inſunt ei, ut immortalitas, & alia huiuſmodi.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ ſynderesis dicitur lex intellectus noſtri, inquantum eſt habitus continens præcepta legis naturalis, quæ ſunt prima principia operum humanorum.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ rō illa concludit, ꝙ lex naturalis habitualiter tenetur, & hoc concedimus.

¶ Ad id vero, ꝙ in cōtrariū obijcit, dicēdū, ꝙ eo, qđ habitualiter ineſt, qñque aliquis uti non pōt pp aliqđ impedimētū, ſicut homo non poteſt vti habitu ſcientiæ propter ſomnū, & ſimiliter puer non pōt uti habitu intellectus principiorum, vel etiam lege naturali, quæ ei habitualiter ineſt propter defectum ætatis.

499 ARTICVLVS II.

Vtrum lex naturalis contineat plura præcepta, vel vnum tantum.

AD SECVNDVM ſic pceditur. Vř, ꝙ lex naturalis non cōtineat plura pcepta, ſed unū tm̄. qu.90.& 92.ar.2. Lex.n. continetur in genere præcepti, vt *ſupra habitum eſt, ſi igř eſſēt multa pcepta legis naturalis, ſequeretur quód etiam eſſent multæ leges naturales.

¶ 2 Præterea, Lex naturalis cōſequitur hominis naturā, ſed humana natura eſt vna ſm totū, licet ſit multiplex ſm partes. Aut ergo eſt vnū præceptum tantū legis naturæ propter vnitatem totius, aut ſunt multa ſm multitudinem partium naturæ humanæ, & ſic oportebit quod etiam ea quæ ſunt de inclinatione concupiſcibilis, pertineant ad legem naturalem.

¶ 3 Præterea, Lex eſt aliquid ad rationē pertinēs, vt * ſupra dictū eſt, ſed ratio in homine eſt una tm̄, ergo ſolum vnum præceptum eſt legis naturalis. q.90.ar.1.

SED CONTRA eſt, quia ſic ſe habent præcepta legis naturalis in homine quantum ad operabilia, ſicut ſe habent prima principia in demonſtratiuis, ſed prima principia indemonſtrabilia ſunt plura, ergo etiā præcepta legis naturæ ſunt plura.

RESPONDEO dicēdū, ꝙ ſicut* ſupra dictū eſt, q.90. ar.1. ad 2.& q.91 art.3. præcepta legis naturæ hoc modo ſe habēt ad rationē practicam, ſicut principia prima demōſtrationū ſe habēt ad rationem ſpeculatiuam, vtraqȝ n. ſunt quædam principia per ſe nota. dicitur aūt aliquid per ſe notū dupliciter. Vno modo, ſm ſe, alio modo, quo ad nos. Secūdum ſe quidem quælibet propoſitio dř per ſe nota, cuius prædicatum eſt de ratione ſubiecti, contingit tamē, ꝙ ignoranti diffinitionem ſubiecti talis propoſitio non erit per ſe nota. ſicut iſta propoſitio: Hō eſt rōnale, eſt per ſe nota ſm ſui naturam, quia qui dicit hominem, dicit rationale, & tñ ignorāti quid ſit homo, hæc ꝓpoſitio nō eſt per ſe nota. Et inde eſt, ꝙ ſicut dicit* Boet. in lib. An oē qđ eſt. bonum ſit circa pri. in lib. De hebdomad. qđā ſunt dignitates uel propoſitiones per ſe notæ cōiter oībus: & hmōi ſunt illæ propoſitiones, quarū termini ſunt omnibus noti: vt, Oē totum eſt maius ſua parte: &, Quæ vni & eidē ſunt æqualia, ſibi inuicem ſunt æqualia. Quædā verò propoſitiones ſunt pſe notæ ſolis ſapiētibus qui terminos propoſitionum intelligunt quid ſignificēt, ſicut intelligēti, ꝙ angelus non eſt corpus, per ſe notū eſt, ꝙ non eſt circunſcriptiuè in loco, quod non eſt manifeſtū rudibus, qui hoc nō capiunt. In his autem, quæ in apprehenſione hominum cadunt, quidam ordo inuenit. Nam illud quod primò cadit in apprehēſione, eſt ens, cuius intellectus includitur in oībus q̄cunque qs apprehendit. Et iō primū principium indemonſtrabile eſt, ꝙ non eſt ſimul affirmare & negare, ꝙ fundatur ſupra rationem entis & nō entis, & ſuper hoc principio oīa alia fundātur, ut dř in 4.* Meta. Sicut autem ens eſt primū quod li.4 à tex. 9. per multos textus. cadit in apprehenſione ſimpliciter, ita bonū eſt primū quod cadit in apprehenſione practicæ rōnis quæ ordinař ad opus. Oē.n. agens agit pp finem, qui habet rationem boni, & ideo primū principium in ratione practica eſt quod fundatur ſupra rationem boni, quæ eſt, bonum eſt quod oīa appetunt. Hoc eſt ergo primū præceptum legis, ꝙ bonum eſt faciēdū & proſequendum, & malum vitandū, & ſuper hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ, ut ſ. omnia illa facienda uel vitanda pertineant ad præcepta legis naturæ, q̄ ratio practica naturaliter apphendit eſſe bona humana, qa verò bonū habet rationē finis, malum autē rationē contrarij, inde eſt, ꝙ oīa illa, ad quæ homo habet naturalē inclinationem, ratio naturaliter apphendit ut bona, & p conſequens vt opere proſequenda, & cōtraria eorū ut mala & uitanda. ſm igitur ordinē inclinationum naturalium eſt ordo præceptorum legis naturæ. Ineſt .n. primò inclinatio homini ad bonum ſm naturam, in qua cōmunicat cum omnibus ſubſtantijs, prout ſ. quælibet ſubſtantia appetit conſeruationem ſui eſſe ſm ſuam naturam, & ſm hanc inclinationem pertinent ad legē naturalem ea, per quæ uita hominis conſeruatur, & cōtrarium impeditur. Secundo ineſt homini inclinatio ad aliqua magis ſpecialia ſecundum naturam, in qua communicat cum cæteris animalibus, & ſecundū hoc dicūtur ea eſſe de lege naturali, quæ natura omnia animalia docuit, ut eſt commixtio maris & fœminæ, & educatio liberorum, & ſimilia. Tertio mō ineſt homini inclinatio ad bonum ſecūdum naturā rationis, quæ eſt

ſibi propria, ſicut homo hẽt naturalẽ inclinationẽ ad hoc, ꝙ veritatẽ cognoſcat de Deo & ad hoc, ꝙ in ſocietate viuat: & ſm hoc ad legẽ naturalẽ pertinet ea, quæ ad hmõi inclinationem ſpectant, vtpote ꝙ homo ignorantiã uitet ꝙ alios non offendat cum quibus debet conuerſari, & c huiuſmodi, quæ ad hoc ſpectant.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ oĩa iſta præcepta legis naturæ inquantum referuntur ad unum primum præceptũ, habent rationem vnius legis naturalis.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ omnes hmõi inclinationes quarumcunque partiũ naturæ humanæ (puta concupiſcibilis & iraſcibilis) ſm quod regulantur ratione, pertinent ad legem naturalem, & reducuntur ad unum primũ præceptum, vt * dictum eſt. & ſm hoc ſunt multa præcepta legis naturæ in ſeipſis, quæ tamen communicant in una radice. in cor. ar.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ratio etſi in ſe una ſit, tamen eſt ordinatiua omniũ, quæ ad homines ſpectant, & ſecundum hoc ſub lege rationis continentur omnia ea, quæ ratione regulari poſſunt.

500

ARTICVLVS III.

Vtrum omnes actus virtutum ſint de lege naturæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr ꝙ non oẽs actus virtutum ſint de lege naturæ. Quia vt ſupra * dictum eſt, de ratione legis eſt ut ordinetur ad bonum commune. ſed quidam virtutum actus ordinantur ad bonum priuatum alicuius, ut patet præcipuè in actibus temperantiæ. non ergo omnes actus uirtutum legi ſubduntur naturali.

4 di.3.q.1. ar.3.qu.1. ad 4.
*q.90.art.2.

¶ 2 Præterea, Omnia peccata aliquibus uirtuoſis actibus opponuntur. ſi igitur omnes actus uirtutum ſint de lege naturæ, vr ex conſequenti, quod omnia peccata ſint contra naturam, quod tamen ſpecialiter de quibuſdam peccatis dicitur.

¶ 3 Præterea, In his q̃ ſunt ſm naturã, oẽs conueniũt, ſed in actibus uirtutũ non omnes conueniunt, aliquid enim eſt uirtuoſum uni, quod eſt alteri uitioſum. ergo non omnes actus uirtutum ſunt de lege naturæ.

SED CONTRA eſt, quod * Dam. dicit in 3. li. ꝙ virtutes ſunt naturales. ergo & actus uirtuoſi ſubiacẽt legi naturæ.

li.3. orth. fidei c.14. no procul à fine.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ de actibus virtuoſis dupliciter loqui poſſumus. Vno modo inqtũ ſũt uirtuoſi, alio modo inqtũ ſunt tales actus in proprijs ſpeciebus conſiderati. Si igit loquamur de actibus virtutum inquantũ ſunt virtuoſi, ſic oẽs actus uirtuoſi pertinẽt ad legẽ naturæ. * dictum eſt n. quòd ad legem naturæ ptinet oẽ illud, ad quod homo inclinatur ſm ſuã naturã. Inclinatur autẽ vnũquodque naturaliter ad operationẽ ſibi conuenientẽ, ſm ſuã formam ſicut ignis ad calefaciendum. vnde cũ anima rõnalis ſit propria forma hominis, naturalis inclinatio ineſt cuilibet homini ad hoc, ꝙ agat ſm rationem, & hoc, eſt agere ſm uirtutẽ. vñ ſm hoc oẽs actus virtutum ſunt de lege naturali, dictat n. hoc naturaliter unicuique propria ratio, vt virtuoſè agat. Sed ſi loquamur de actibus virtuoſis ſm ſeipſos (prout ſ. in proprijs ſpeciebus cõſiderantur) ſic non omnes actus virtuoſi ſunt de lege naturæ, multa n. ſm virtutem fiunt, ad quæ natura non primo inclinat, ſed per rationis inquiſitionem ea homines adinuenerunt quaſi utilia ad bene viuendum.

art. præc.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ temperantia eſt circa concupiſcentias naturales cibi & potus & venereorum, quæ quidem ordinantur ad bonum commune naturæ ſicut & alia legalia ordinantur ad bonum cõmune morale.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd natura hominis põt dici vel illa quæ eſt propria hominis, & ſm hoc omnia peccata inquantum ſunt contra rationem, ſunt etiã contra naturam, vt patet per Dam in 2. li. * vel illa, quę eſt communis homini & alijs animalibus, & ſm hoc quædã ſpecialia peccata dicuntur eſſe contra naturam, ſicut cõtra cõmixtionem maris & fœminæ, quæ eſt naturalis omnib animalibus, eſt concubitus maſculorum, quod ſpecialiter dicitur vitium contra naturã.

l.2. orth. fidei, ca.30. & ca.31.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio illa procedit de actibus ſecundum ſeipſos conſideratis. ſic enim ꝓpter diuerſas hominum conditiones contingit, ꝙ aliqui actus ſunt alijs uitioſi tanquam eis proportionati & conuenientes. qui tamen ſunt alijs uitioſi tanquam eis non proportionati.

501

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex naturæ ſit vna apud omnes.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr, ꝙ lex naturæ non ſit una apud omnes. Dr. n. in decretis, diſt. 1. * ꝙ ius naturale eſt quod in lege & in Euangelio continetur, ſed hoc non eſt cõe omnibus, qa vt dr Rom. 10 Non omnes obediunt Euangelio ergo lex naturalis non eſt vna apud omnes.

3.d.37.ar. 3.co. Et 4. d.33.q.1. art.1.cor. & ar.2 ad 1.
* diſt.1.in pri. illius.

¶ 2 Præterea, Quę ſunt ſm legem, iuſta eſſe dicuntur, vt dicitur in 5. Ethico. † ſed in eodem li. dicitur, ꝙ nihil eſt ita iuſtum apud omnes, quin apud aliquos diuerſificetur, ergo etiam lex naturalis non eſt apud omnes eadem.

† li.5. eth. c.à medio & ea.1. & 7. tom.5.

¶ 3 Præterea, Ad legem naturæ pertinet id, ad quod homo ſm naturam ſuam inclinatur, ut ſupra dictum eſt, * ſed diuerſi homines naturaliter ad diuerſa inclinantur, alij quidem ad concupiſcentiam voluptatum, alij ad deſideria honorum; alij ad alia, ergo non eſt una lex naturalis apud omnes.

arti.2 huius qu.

SED CONTRA eſt, qđ Iſidorus dicit in li. Etymologiarũ. * Ius naturale eſt communi omni nationi.

li.5. ca. 4.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * ad legem naturæ pertinent ea, ad quæ homo naturaliter inclinatur, inter quæ homini propriũ eſt, vt inclinetur ad agendũ ſm rationẽ. ad rationẽ autem pertinet ex communibus ad propria procedere, ut patet ex primo Phyſicorum. * Aliter tamẽ circa hoc ſe habet ratio ſpeculatiua, & aliter practica. Quia enim ratio ſpeculatiua præcipuè negotiatur circa neceſſaria, quæ impoſſibile eſt aliter ſe habere, abſque aliquo defectu inuenitur veritas in concluſionibus proprijs, ſicut & in principijs cõibus. Sed rõ practica negotiatur circa cõtingentia, in quibus ſunt operationes humanæ, & iõ ſi in cõibus ſit aliqua neceſſitas, * quantò magis ad propria deſcenditur, tanto magis inuenitur defectus. Sic igitur in ſpeculatiuis eſt eadem veritas apud omnes tam in principijs, q̃ in concluſionibus, licet veritas non apud omnes cognoſcatur in concluſionibus, ſed ſolũ in principijs, quę dicuntur communes conceptiones. In operatiuis autem non eſt eadẽ ueritas vel rectitudo practica apud oẽs quãtũ ad propria, ſed ſolum quãtũ ad communia, & apud illos, apud quos eſt eadẽ rectitudo in proprijs non eſt æqualiter omnibus nota. Sic igitur patet quòd quãtũ ad communia principia rationis ſiue ſpeculatiuæ, ſiue practicæ, eſt eadẽ veritas ſeu rectitudo apud omnes & ęqualiter nota. Quantum uerò ad proprias concluſiones rationis ſpeculatiuæ eſt eadẽ ueritas apud omnes, non tamen ęqualiter omnibus nota. Apud oẽs. n. verũ eſt, quod triangulus habet tres angulos æquales, duobus rectis, q̃uis hoc non ſit omnibus notum, ſed quantũ ad proprias concluſiones rõnis practicæ, nec eſt eadẽ veritas ſeu rectitudo apud oẽs, nec ẽt apud quos eſt eadẽ, eſt ęqualiter nota. Apud omnes enim hoc rectum eſt & uerum, vt ſecundũ rationem agatur. Ex hoc autẽ principio ſequitur quaſi cõcluſio propria, ꝙ depoſita ſint reddenda, & hoc quidem vt in pluribus ueũ eſt, ſed põt in aliquo caſu contingere, ꝙ ſit damnoſum, & per conſequens irrationabile, ſi depoſita reddantur, puta ſi aliquis petat ad impugnandam patriam, & hoc tanto magis inuenitur deficere, quanto magis ad particularia deſcenditur, puta ſi dicaĩ ꝙ

li.1. Phyſi. tex.2.3. & 4. tom.2.

* Aliàs veritas.

depoſita ſunt reddēda cum tali cautione vel tali mō. Quanto .n. plures conditiones particulares apponunt, tanto pluribus modis poterit deficere, ut non ſit rectum vel in reddendo, vel non reddendo. Sic igitur dicendū eſt, quod lex naturæ q̄tū ad prima principia cōia, eſt eadē apud oēs & ſm rectitudinē & ſm notitiam, ſed quantum ad quædam propria, quæ ſunt quaſi concluſiones principiorum cōmuniū, eſt eadem apud oēs ēt ut in pluribus & ſm rectitudinem, & ſm notitiam, ſed ut in paucioribus pōt deficere, & quātū ad rectitudinē, propter aliqua particularia impedimenta (ſicut ēt naturæ generabiles & corruptibiles deficiunt ut in paucioribus propter impedimenta) & etiam quantum ad notitiam & hoc propter hoc, ꝙ aliqui habent deprauatam rationem ex paſſione, ſeu ex mala conſuetudine, ſeu ex mala habitudine naturæ. Sicut apud Germanos olim latrocinium non reputabatur iniquum (cū tamen ſit expreſſè contra legem naturæ) ut refert Iu-
l.6.de bello Gallico, parū à medio. lius Cæſar in li de bello Gallico.*

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ verbum illud nō eſt ſic intelligendū, quaſi oia, quæ in lege & in Euangelio continentur, ſint de lege naturæ, cum multa tradātur ibi ſupra naturam. ſed ea quæ ſunt de lege naturę, plenariè ibi tradūtur. vnde cum dixiſſet Gratianus,* ꝙ ius naturale eſt quod in lege & in Euangelio continetur, ſtatim explicando ſubiunxit, quiſque iubetur alij facere quod ſibi vult fieri. (loco in argu. citato.)

AD SECVNDVM dicēdum, ꝙ verbum Philoſophi eſt intelligēdum de his quæ ſunt naturaliter iuſta, non ſicut principia cōmunia, ſed ſicut quædam concluſiones ex his deriuatæ, quæ ut in pluribus habent rectitudinem, & ut in paucioribus deficiunt.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ ſicut ratio in homine dominatē, & imperat aliis potētiis, ita oportet, ꝙ oēs inclinationes naturales ad alias potētias pertinentes ordinentur ſm rationē. vnde hoc eſt apud omnes communiter rectum, ut ſecūdum rationem dirigantur omnes hominum inclinationes.

502

ARTICVLVS V.

Vtrum lex naturæ mutari poßit.

Sup.ar.4. co. & ad ſecundū. & ifra q. 79.ar.1.ad primum. Et 3.d.37. art.3.cor. Et 4.d.33 q.1. art.1. cor. & ar. 2. ad 1. *Gl.ordi. ibidem. li.5. ca.4.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr, ꝙ lex naturæ mutari poſſit. Quia ſuper illud Eccleſ. 17. Addidit eis diſciplinam & legē vitæ. ut dicit gl.* legem literæ quantum ad correctionem legis naturalis ſcribi uoluit, ſed illud quod corrigitur, mutatur, ergo lex naturalis poteſt mutari.

¶ 2 Præterea, Contra legem naturalem eſt occiſio innocētis, & ēt adulterium & furtum, ſed iſta inueniuntur eſſe mutata à Deo, puta cum Deus p̄cepit Abrahæ, quòd occideret filium innocētē, ut habetur Gen. 22. Et cum præcepit Iudæis, ut mutuata Aegyptiorum vaſa ſurriperent, ut habetur Exod. 12. Et cū præcepit Oſee, ut uxorem fornicariam acciperet, ut habetur Oſee 1. ergo lex naturalis poteſt mutari.

¶ 3 Præterea, Iſidorus dicit in li. Etymologiarum,* ꝙ cōmunis omniū poſſeſſio & una libertas eſt de iure naturali, ſed hæc uidemus eſſe mutata per leges humanas. ergo videtur, quòd lex naturalis ſit mutabilis.

Diſ.5. circa diſtin. princ. SED CONTRA eſt, ꝙ dr in Decretis diſtin.5.* Naturale ius ab exordio rationalis creaturæ nec uariatur tempore, ſed immutabile permanet.

RESPONDEO dicendū, ꝙ lex naturalis pōt intelligi mutari dupliciter. Vno modo per hoc, ꝙ aliqd ei addatur. & ſic nihil prohibet legem naturalem mutari, multa .n. ſupra legem naturalem ſuperaddita ſunt ad humanam vitā vtilia, tam per legē diuinam, quàm etiam per leges humanas. Alio modo pōt intelligi mutatio legis naturalis p modū ſubtractionis, ut ſ. aliqd deſinat eſſe de lege naturali quod prius fuit ſm legem naturalem, & ſic quantum ad prima principia legis naturæ, lex naturæ eſt omnino immutabilis. Quantum autem ad ſecunda præcepta, quæ diximus eſſe quaſi quaſdam proprias cōcluſiones propinquas primis principijs, ſic lex naturalis non immutatur, quin ut in pluribus ſit rectū ſemper quod lex naturalis habet, poteſt tñ mutari & in aliquo particulari & in paucioribus pp aliquas ſpeciales cauſas impedientes obſeruantiam talium præceptorum, ut ſupra dictum eſt.* *ar. præc.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ lex ſcripta dr eſſe data ad correctionē legis naturalis, uel quia per legē ſcriptam ſuppletū eſt, quod legi naturæ deerat, uel quia lex naturæ in aliquorum cordibus q̄tū ad aliqua corrupta erat intm, ut exiſtimarēt eſſe bona, q̄ naturaliter ſūt mala, & talis corruptio correctione indigebat.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ naturali morte moriuntur oēs cōiter tam nocentes, q̄ innocentes, quæ quidem naturalis mors diuina poteſtate inducitur pp peccatum originale, ſm illud 1 Regū. 2. Dñs mortificat, & uiuificat. & iō abſque aliqua iniuſtitia ſm mandatum Dei poteſt infligi mors cuicunque homini, vel nocenti, vel innocenti. Similiter etiam adulterium eſt concubitus cum uxore aliena, quæ quidem eſt ei deputata ſm legem Dei diuinitus traditam. vnde ad quamcunque mulierem aliquis accedat ex mandato diuino non eſt adulterium, nec fornicatio. Et eadem ratio eſt de furto, quod eſt acceptio rei alienæ. quicquid enim accipit aliquis ex mandato Dei, qui eſt dominus vniuerſorū, non accipit abſque uolūtate domini, quod eſt furari. Nec ſolum in rebus humanis quicquid à Deo mandatur, hoc ipſo eſt debitum, ſed etiam in rebus naturalibus quicquid à Deo fit, eſt naturale quodammodo, ut in primo dictum eſt.*

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ aliquid dr eſſe de iure naturali dupliciter. Vno modo, qa ad hoc natura inclinat, ſicut non eſſe iniuriā alteri faciēdā. Alio mō qa natura nō inducit contrariū, ſicut poſſemus dicere, ꝙ hominē eſſe nudum eſt de iure naturali, quia natura non dedit ei veſtitū, ſed ars adinuenit. & hoc modo cōmunis omniū poſſeſſio & omniū una libertas, dr eſſe de iure naturali, quia ſ. diſtinctio poſſeſſionum & ſeruitus non ſunt inductæ à natura, ſed per hominum rationem ad vtilitatem humanæ uitæ. & ſic etiā in hoc lex naturæ non eſt mutata niſi per additionem. P.p.q.105. ar.6.ad 1.

ARTICVLVS VI. 503

Vtrum lex naturæ poßit à corde hominis aboleri.

AD SEXTVM ſic procedit. Vr ꝙ lex naturæ poſſit à corde hominis aboleri. Quia Rom. 2. ſup illud, Cū Gētes q̄ legē non habēt, &c. dicit gl.* ꝙ in interiori homine per gratiam innouato, lex iuſtitiæ inſcribitur, quam deleuerat culpa, ſed lex iuſtitiæ eſt lex naturæ. ergo lex naturæ poteſt deleri. Inf.q.99. ar.2.ad 2. Gl.ordin. ibidem.

¶ 2 Præterea, Lex gratiæ eſt efficacior quam lex naturæ, ſed lex gratiæ deletur per culpam. ergo multo magis lex naturæ poteſt deleri.

¶ 3 Præterea, illud quod lege ſtatuitur, inducitē quaſi iuſtum, ſed multa ſunt ab hominib. ſtatuta contra legem naturæ. ergo lex naturæ poteſt à cordibus hominum aboleri.

SED CONTRA eſt, qd Aug. dicit in 2 Confeſ.* Lex tua ſcripta eſt in cordibus hominū, q̄ nec vlla quidē delet iniquitas, ſed lex ſcripta in cordibus hominū eſt lex naturalis. ergo lex naturalis deleri non poteſt. li.2 c.4. in prin.to.1.

RESPONDEO dicēdū, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt,* ad legem naturalem pertinent primò quidē quædam præcepta communiſſima, quæ ſunt oībus nota. quædā autem ſecundaria præcepta magis propria, quæ ſunt quaſi concluſiones propinquæ principiis. Quātū ergo ad illa principia cōmunia lex naturalis nullo mō poteſt à cordibus hominū deleri in uniuerſali, deletur tñ in particulari operabili, ſm quod ratio impeditur applicare cōmune principium ad particulare operabile propter concupiſcentiam uel aliquā aliā paſſionem, ut ar.4. & 5.

ſupra

q 77. ar. 2. ſuprà dictum eſt*. Quantum verò ad alia præcepta ſecũdaria põt lex naturalis deleri de cordib. hoĩum, vel ꝑꝑ malas perſuaſiones (eo modo quo ẽt in ſpeculatiuis errores contingunt circa concluſiones neceſſarias) vel ẽt ꝑꝑ prauas conſuetudines & habitus corruptos: ſicut apud quoſdam non reputabantur latrocinia peccata, vel ẽt vitia contra naturam, vt etiam Apoſt. dicit ad Ro. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ culpa delet legem naturæ in particulari, non autem in vniuerſali: niſi forte quantum ad ſecunda præcepta legis naturæ eo modo quo dictum eſt.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ gratia etſi ſit efficacior quàm natura: tamen natura eſſentialior eſt homini, & ideo magis permanens.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ rõ illa procedit de ſecundis præceptis legis naturæ: contra quæ aliqui legiſlatores ſtatuta aliqua fecerunt, quæ ſunt iniqua.

QVÆSTIO XCV.

De lege humana, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de lege humana. ¶ Et primo quidem de ipſa lege ſecundum ſe. Secundo, de poteſtate eius. Tertio, de eius mutabilitate.

¶ Et circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, de vtilitate ipſius.

¶ Secundo, de origine eius.

¶ Tertio, de qualitate ipſius.

¶ Quarto, de diuiſione eiuſdem.

ARTICVLVS PRIMVS.

504 *Vtrum fuerit vtile aliquas leges poni ab hominibus.*

Supr. q 91 at. 3. Et 2. diſt. 9 at. 3 co. 2 et a 5. Et 2. di. 40 art 2.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ non fuerit vtile aliquas leges poni ab hoĩbus. Intentio eñ cuiuſlibet legis eſt, vt per eam hoĩes fiant boni: ſicut ſuprà dictum eſt*: ſed hoĩes magis inducuntur ad bonum voluntarij per monitiones, quam coacti per leges. ergo non fuit neceſſarium leges ponere.

*q. 92. ar. 1. †lib. 5. ca 4. circa medi, to. 5.

¶ 2 Præterea, Sicut dicit Philoſophus in 5. Ethic †. Ad iudicem confugiunt homines ſicut ad iuſtum aĩatum: ſed iuſtitia animata eſt melior, quàm inanimata, quæ legibus continetur: ergo melius fuiſſet, vt executio iuſtitiæ committeretur arbitrio iudicum, quàm quod ſuper hoc lex aliqua conderetur.

q. 90. ar. 1. & 2. ¶ 3 Præterea, Lex oĩs directiua eſt actuum humanorum, vt ex ſupradictis patet*: ſed cum humani actus cõſiſtãt in ſingularibus, quæ ſunt infinita, non poſſunt ea, quæ ad directionem humanorũ actuum pertinent, ſufficienter conſiderari, niſi ab aliquo ſapiente, qui inſpiciat ſingula, ergo melius fuiſſet arbitrio ſapientum dirigi actus humanos, quam aliqua lege poſita, ergo non fuit neceſſarium leges humanas ponere.

lib. 5. c. 20. SED CONTRA eſt, ꝙ Iſidorus dicit in lib †. Etymolog. Factæ ſunt leges, vt earũ metu humana coerceretur audacia, tutaque ſit inter improbos innocẽtia, & in ipſis improbis formidato ſupplicio refrenetur nocendi facultas: ſed hæc ſunt neceſſaria maximè humano generi: ergo neceſſarium fuit ponere leges humanas.

q 63. ar. 1. RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ex ſupradictis patet*, homini naturaliter ineſt quædam aptitudo ad virtutem, ſed ipſa virtutis perfectio neceſſe eſt, ꝙ homini aduenıat per aliquam diſciplinam, ſicut ẽt videmus, quòd per aliquam induſtriã ſubuenitur homini in ſuis neceſſitatibus puta in cibo & veſtitu, quorũ initia quædam habet à natura, ſcilicet rationem & manus: non autem ipſum complementum, ſicut cætera animalia, quibus natura dedit ſufficienter tegumentum & cibũ. Ad hanc autem diſciplinam non de facili inuenitur hõ ſibi ſufficiens, quia perfectio virtutis præcipuè conſiſtit in retrahẽdo hoĩem ab indebitis delectationibus, ad quas præcipuè hoĩes ſunt proni, & maximè iuuenes, circa quos eſt efficacior diſciplina, & iõ oportet quòd huiuſmodi diſciplinã, per quã ad virtutẽ perueniatur, hoĩes ab alio ſortiantur, & quidem quantũ ad illos iuuenes, qui ſunt proni ad actus virtutũ ex bona diſpoſitione naturæ, vel cõſuetudine, vel magis diuino munere ſufficit diſciplina paterna, q̃ eſt ꝑ monitiones. Sed qa inueniũtur quidam proterui & ad vitia proni, qui verbis de facili moueri non poſſunt, neceſſariũ fuit, ꝙ per vim vel metum cohiberent à malo, vt ſaltẽ ſic male facere deſiſtentes, & alijs quietã vitam redderent, & ipſi tãdẽ per hmõi aſſuetudinẽ ad hoc perducerent ꝙ voluntariè facerẽt quæ prius metu implebant, & ſic fierent virtuoſi. Hmõi aũt diſciplina cogens metu pœnæ, eſt diſciplina legum. vñ neceſſariũ fuit ad pacẽ hoĩum & virtutẽ, ꝙ leges ponerent, qa ſicut Philoſophus dicit in 1. Politicæ*, ſicut hõ, ſi ſit perfectus virtute, eſt optimũ aĩaliũ, ſic, ſi ſit ſeparatus à lege & iuſtitia, eſt peſſimum oĩum, quia homo habet armã rationis ad expellendas concupiſcentias & ſæuitias, quæ non habent alia animalia. li. 1. Poli. c. 2. ĩ fine illius, to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hoĩes bene diſpoſiti melius inducuntur ad virtutem monitionibus voluntarijs, quàm coactione, ſed quidam male diſpoſiti non ducuntur ad virtutem, niſi cogantur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſicut Philoſophus dicit 1. Rhetor*. Melius eſt, oĩa ordinari lege, q̃ dimittere iudicum arbitrio, & hoc ꝑꝑ tria. Primo quidem, qa facilius eſt inuenire paucos ſapientes, qui ſufficiant ad rectas leges ponendas, q̃ multos, q requirerent ad rectè iudicandũ de ſingulis. Secundò, qa illi q leges ponunt, ex multo tpe conſiderant quid lege ferendum ſit, ſed iudicia de ſingularibus factis fiunt ex caſib. ſubito exortis. Facilius aũt ex multis conſideratis põt hõ videre qd rectũ ſit, q̃ ſolũ ex aliquo vno facto. Tertiò, quia legiſlatores iudicant in vniuerſali & de futuris, ſed hoĩes iudicijs præſidentes iudicant de præſentibus, ad quæ afficiuntur amore vel odio, aut aliqua cupiditate, & ſic eorum deprauatur iudicium. Quia ergo iuſtitia animata iudicis non inuenitur in multis, & quia flexibilis eſt, iõ neceſſarium fuit in quibuſcunque eſt poſſibile legem determinare quid iudicandum ſit, & pauciſſima arbitrio hominum committere. li. 1. Rhe. c. 1. inter pricipium & medium, tom. 6.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ quædam ſingularia, quę non poſſunt lege comprehendi, neceſſe eſt cõmittere iudicibus, vt ibidẽ Philoſophus dicit* puta de eo qđ eſt factum eſſe, vel non eſſe, & de alijs huiuſmodi. li. 1 Rhe. c. 1. ante me diũ, to. 6.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnis lex humanitus à lege naturali deriuetur. 505

AD SECVNDVM ſic procedit. Vĩ ꝙ nõ ois lex humanitus poſita, à lege naturali deriuet. Dicit enim Philoſophus in 5. Ethicorũ*. quod iuſtũ legale eſt, quod principio quidẽ nihil differt, vtrum ſic vel aliter fiat, ſed in his quę oriuntur ex lege naturali, differt vtrum ſic vel aliter fiat, ergo ea, quæ ſunt legibus humanis ſtatuta, non oĩa deriuantur à lege naturę. 3. cõtra c. 123. co. 2. *li. 5. eth c 7. in prin. tom. 5.

¶ 2 Præterea, Ius poſitiuũ diuidit cõtra ius naturale, vt patet per Iſidorum in lib.* Etymol. & per Philoſophũ in 5. Ethicorũ †. ſed ea, quæ deriuantur à principijs communibus legis naturæ, (ſicut concluſiones) pertinent ad legem naturæ, vt ſupra dictum eſt*, ergo ea, quæ ſunt de lege humana, non deriuantur à lege naturę. lib. 5. c. 4. †li. 5. eth. c. 7. tom 5. *q præce. ar. 3. & 4.

¶ 3 Præterea, Lex naturę eſt eadẽ apud oẽs. Dicit. n. Philoſophus in 5 Ethicorum †. ꝙ naturale ius eſt quod vbique habet eandem potentiam, ſi igitur leges humanæ a naturali lege deriuarentur, ſequeretur ẽc quòd ipſe eſſent eædem apud omnes, quod patet eſſe falſum. lib. 5. ca. 7 tom. 5.

¶ 4 Præterea, Eorũ quæ a lege naturali deriuantur, poteſt aliqua ratio aſſignari, ſed non oĩum quæ à maioribus lege ſtatuta ſunt, ratio reddi põt, vt Iuriſperitus dicit, ergo nõ oẽs leges humanæ deriuant à lege naturali.

SED CONTRA eſt, ꝙ Tull. dicit in ſua Rhet*. Res à natura profectas & à conſuetudine probatas legum metus & religio ſanxit. li. 2. de ſuõ tiõe i tol. 4. ante nemn libri.

RE-

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut Aug. dicit in 1. lib. 1. ca. 5. paulo poſt prin. to. 1. de lib. arb*. Non vr̃ eſſe lex, quæ iuſta non fuerit: vnde inquantum habet de iuſtitia, intantum habet de virtute legis, in rebus aũt humanis dr̃ eſſe aliquid iuſtum ex eo, ꝙ eſt rectum ſm̃ regulam rationis. Rationis autem q. præced. art. 2. prima regula eſt lex naturæ, vt ex ſupradictis patet*, vnde omnis lex humanitus poſita intantum habet de ratione legis, inquantum à lege naturæ deriuatur. Si verò in aliquo à lege naturali diſcordet, iam non erit lex, ſed legis corruptio.

Sed ſciendum eſt ꝙ à lege naturali dupliciter poteſt aliquid deriuari. Vno mõ, ſicut concluſiones ex principijs, alio mõ, ſicut determinationes quædam aliquorũ communiũ. Primus quidẽ modus ſimilis eſt ei, quo in ſcientijs & principijs concluſiones demõſtratiuæ ꝓducuntur. Secundo verò modo ſimile eſt, ꝙ in artibus formæ cões determinantur ad aliquid ſpeciale, ſicut artifex formam cõem domus neceſſe eſt ꝙ determinet ad hanc uel illam domus figuram. Deriuantur ergo quædam à principijs communibus legis naturæ per modũ concluſionem, ſicut hoc quod eſt non eſſe occidendũ, vt concluſio quædam deriuari põt ab eo, quod eſt, nulli eſſe faciendum malum. Quædam verò per modum determinationis, ſicut lex naturæ habet, ꝙ ille qui peccat, puniatur, ſed ꝙ tali pœna vel tali puniatur, hoc eſt quædã determinatio legis naturæ. Vtraq; igĩ inueniunt in lege humana poſita, ſed ea, quæ ſunt primi modi, continent in lege humana non tanq̃ ſint ſolũ lege poſita, ſed habent et aliquid vigoris ex lege naturali, ſed ea, quæ ſunt ſecundi modi, ex ſola lege humana vigorẽ habent.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Philoſophus loquitur de illis, quæ ſunt lege poſita per determinationẽ vel ſpecificationẽ quandã præceptorum legis naturæ.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ rõ illa ꝓcedit de his, quæ deriuant à lege naturæ tãquam concluſiones.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ principia cõia legis naturæ non eodem mõ applicari poſſunt omnibus ꝑ multam varietatem rerum humanarum, & ex hoc prouenit diuerſitas legis poſitiuæ apud diuerſos.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ verbum illud iuriſperiti intelligendum eſt in his, quæ introducta ſunt à maioribus circa particulares determinationes legis naturalis, ad quas quidem determinationes ſe habet expertorũ & prudẽtũ iudiciũ, ſicut ad quædã principia, inquantũ ſcilicet, ſtatim vident quid congruentius ſit particulariter determinandũ, vñ Philoſophus dicit in li. 6. eth. c. 11. ad finẽ tom. 5. 6. Ethic*. ꝙ in talibus oportet attendere expertorũ, & ſeniorũ, vel prudentũ indemonſtrabilibus enunciationibus & opinionibus non minus, q̃ demonſtrationibus.

506 ARTICVLVS III.

Vtrum Iſidorus conuenienter qualitatem legis poſitiuæ deſcribat.

AD TERTIVM ſic procedĩ. Vr̃, ꝙ Iſidorus* (.5. ca. 21.) inconueniẽter qualitatem legis poſitiuæ deſcribat, dicens, Erit lex honeſta, iuſta, poſſibilis ſm̃ naturam, ſm̃ conſuetudinem patriæ, loco temporique conueniens, neceſſaria, vtilis, manifeſta quoque, ne aliquid per obſcuritatem in captione contineat, nullo priuato commõ, ſed pro cõi vtilitate ciuium ſcripta. Supra enim in tribus conditionibus qualitatem legis explicauerat dicens, Lex erit omne, quod ratione conſtiterit duntaxat, quod religioni congruat, quod diſciplinæ cõueniat, quod ſaluti proficiat. Ergo ſuperfluè poſtmodum conditiones legis multiplicat.

lib. 1. in c. cuius titulus eſt de 4 virtutibus. ¶ 2 Præterea, Iuſtitia eſt pars honeſtatis, vt Tullius dicit in 1. de offic*. ergo poſtquam dixerat Honeſta, ſuperfluè additur Iuſta.

lib. 2. ca. 10. & li. 5. cap 3. ¶ 3 Præterea, Lex ſcripta ſm̃ Iſidorum † contra conſuetudinem diuiditur, non ergo debuit in diffinitione legis poni, ꝙ eſſet ſecundum conſuetudinem patriæ.

¶ 4 Præterea, Neceſſarium dupliciter dr̃, ſcilicet id quod eſt neceſſariũ ſimpliciter, quod impoſſibile eſt aliter ſe habere, & hmõi neceſſarium non ſubiacet humano iudicio. vnde talis neceſſitas ad legem humanã nõ pertinet. Eſt etiam aliquid neceſſarium propter finem, & talis neceſſitas idem, eſt, quod vtilitas, ergo ſuperfluè vtrunque ponitur neceſſaria & vtilis.

SED CONTRA eſt auctoritas ipſius Iſidori*. loco 1 arg. 1 citato.

RESPONDEO dicendum, ꝙ vniuſcuiuſque rei quæ eſt ꝓpter finẽ, neceſſe eſt, ꝙ forma determinet ſm̃ ꝓportionem ad finem, ſicut forma ſerræ talis eſt, qualis conuenit ſectioni, vt patet in 2. Phyſ.* quælibet etiam li. 2. Phyſ. tex. 88. to. 2. res recta & menſurata, oportet ꝙ habeat formam proportionatam ſuæ regulæ & menſuræ. Lex autem humana vtrunque habet, quia & eſt aliquid ordinatum ad finem, & eſt quædam regula vel menſura regulata vel mẽſurata quadam ſuperiori menſura. quæ quidem eſt duplex, ſcilicet diuina lex, & lex naturæ, vt ex ſupradictis patet*. Finis aũt humanæ legis eſt vtilitas hoĩum, ſicut Art. ꝑced. & q. 91 ar. 3. & 4. & q. 93. ar. 3. † In digeſ. veteri li. 1. tit. 3. lege 2. & 24. et iuriſperitus dicit†. Et ideo Iſidorus in conditione legis, primo quidem tria poſuit. ſcilicet ꝙ religioni congruat, inquantum ſcilicet eſt proportionata legi diuinę, ꝙ diſciplinæ conueniat, inquantum eſt proportionata legi naturæ. ꝙ ſaluti proficiat, inquantum eſt proportionata vtilitati humanæ. & ad hæc tria oẽs aliæ conditiones, quas poſtea ponit, reducũtur. Nã quod dr̃, Honeſta, refert ad hoc ꝙ religioni congruat. Quòd aũt ſubdit, iuſta, poſſibilis ſm̃ naturã, ſm̃ conſuetudinẽ patriæ, loco tẽporique conueniens, addit ad hoc ꝙ conueniat diſciplinæ. Attendit enĩ humana diſciplina primũ quidẽ quantum ad ordinẽ rõnis, quę importat in hoc, ꝙ dr̃ iuſta. ſecundò quantũ ad facultatẽ agentiũ, debet enĩ eſſę diſciplina conueniens vnicuique ſm̃ ſuam poſſibilitatem, obſeruata ẽt poſſibilitate naturę, non enim eadẽ ſunt imponenda pueris, quę imponunt viris perfectis. Et ſm̃ humanam conſuetudinem, non enim poteſt hõ ſolus in ſocietate viuere, aliorum morem non gerens. Tertio quantum ad debitas circunſtantias dicit, Loco temporique conueniens quod verò ſubdit, Neceſſaria, vtilis, & c. refertur ad hoc, ꝙ expediat ſaluti, ut neceſſitas referatur ad remotionẽ malorũ, vtilitas ad conſecutionẽ bonorũ, manifeſtatio verò ad cauendum nocumentum, ꝙ ex ipſa lege poſſet prouenire Et quia ſicut ſuprà dictum eſt*, lex ordinatur ad bonum commune, q. 90. ar. 2. hoc ipſum in vltima parte determinationis oſtenditur. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII. 507

Vtrum Iſidorus conuenienter põnat diuiſionem humanarum legum.

AD QVARTVM ſic proceditur Vr̃, ꝙ inconuenienter Iſidorus * diuiſionẽ legũ humanarũ lib. 5. ca. 4. ponat, ſiue iuris humani. Sub hoc enim iure cõprehendit ius gentiũ, quod iõ ſic nominat (vt ipſe dicit †) quia eo oẽs ferè gentes vtuntur, ſed ſicut dicit*, ius lib. 5. ca. 6. in fine. naturale eſt quod commune omnium nationum. Ergo ius gentium non continetur ſub iure poſitiuo humano, ſeu magis ſub iure naturali. *li. 5 ca. 4. in principio.

¶ 2 Præterea, Ea quæ habent eandem vim, non videntur formaliter differre, ſed ſolum materialiter: ſed leges, plebiſcita, ſenatuſconſulta, & alia huiuſmodi q̃ ponit, oĩa habent eandem vim, ergo vr̃, ꝙ non differant niſi materialiter. Sed talis diſtinctio in arte non eſt curanda, cum poſſit eſſe in infinitum, ergo inconuenienter huiuſmodi diuiſio humanarum legum introducitur.

¶ 3 Præterea, Sicut in ciuitate ſunt principes, ſacerdotes & milites, ita ẽt ſunt & alia hoĩum officia. Ergo vr̃, ꝙ ſicut ponitur quoddam ius militare & ius publicũ, quod conſiſtit in ſacerdotibus & magiſtratibus, ita etiam debeant poni alia iura, ad alia officia ciuitatis pertinentia.

¶ 4 Præterea, Ea, quæ ſunt per accidens, ſunt prætermittenda, ſed accidit legi, vt ab hoc vel ab alio hoĩe feratur, ergo inconuenienter ponitur diuiſio legum humanarum

narum

narum ex nominibus legiſlatorum, ut ſcilicet quædam dicatur Cornelia, quædam Falcidia, &c. *

In digeſt. nouo lib. 10. ti. 8. & ſeq & lib. 9. tit 9. Et in Cod. li. 6. tit. 49. † loco in argum. 1. citato.

IN CONTRARIVM Auctoritas Iſidori ſufficiat. †

RESPONDEO dicendum, ꝙ unumquodq; poteſt per ſe diuidi ſecundum id, quod in eius rõne continetur. Sicut in ratione animalis continet̃ anima, quæ eſt rationalis, uel irrationalis, & ideo animal propriè, & ꝑ ſe diuiditur ſcd̃m rationale & irrationale, nõ autem ſecundum albũ & nigrũ, quæ ſunt omnino præter rationem eius. Sunt aũt multa de ratione legis humanæ, ſcd̃m quorum quodlibet lex humana, propriè & per ſe diuidi poteſt. Eſt enim primò de ratione legis humanę, ꝙ ſit deriuata à lege naturæ, ut ex dictis patet, & ſecundũ hoc diuiditur ius poſitiuum in ius gentium & ius ciuile, ſecundum duos modos, quibus aliquid deriuatur à lege naturę, ut ſuprà dictum eſt. * Nam ad ius gentium pertinent ea, quæ deriuant̃ ex lege naturæ, ſicut concluſiones ex principijs, ut iuſtę emptiones, uenditiones, & alia hmõdi: ſine quibus homines adinuicẽ cõuiuere non pñt, quod eſt de lege naturæ, quia homo eſt naturaliter animal ſociale, ut probatur in primo Politicæ. * Quæ uerò deriuantur à lege naturæ per modum particularis determinationis, pertinent ad ius ciuile, ſm̃ quod quælibet ciuitas aliquid ſibi accommodè determinat.

art. 2. hui⁹ quæſt.
* ar 2. huius quæſt.
li. 1. Polit. ca. 2. to. 5.

¶ Secundò eſt de rõne legis humanæ, ꝙ ordinetur ad bonum cõe ciuitatis Et ſecundùm hoc lex humana diuidi poteſt ſecundum diuerſitatem eorum, qui ſpecialiter dant operam ad bonum commune, ſicut ſacerdotes ꝓ populo Deum orantes, principes populorum gubernantes, & milites pro ſalute populi pugnantes, & ideo iſtis hominibus ſpecialia quædam iura aptantur.

¶ Tertiò eſt de rõne legis humanæ, ut inſtituatur à gubernante cõitatem ciuitatis, ſicut ſuprà dictum eſt. * Et ſecundum hoc diſtinguntur leges humanæ ſecundũ diuerſa regimina ciuitatum, quorum unum ſcd̃m Philoſophum in 3. Politicæ * eſt regnum, qñ ſ. ciuitas gubernatur ab uno, & ſcd̃m hoc accipiuntur conſtitutiones principum. Aliud uerò regimen eſt ariſtocratia, id eſt principatus optimorum uel optimatum, & ſcd̃m hoc ſumuntur reſponſa prudentũ, & ẽt ſenatuſconſulta. Aliud regimen eſt obligarchia, id eſt principatus paucorũ diuitum & potentum, ſecundũ hoc ſumitur ius prætoriũ, quod ẽt honorarium dr̃. Aliud autem regimen eſt populi, quod nominatur democratia, & ſcd̃m hoc ſumuntur plebiſcita. Aliud autem eſt tyrannicum, quod eſt omnino corruptum, unde ex hoc non ſumitur aliqua lex. Eſt ẽt aliquod regimen ex iſtis commixtum, quod eſt optimum, & ſcd̃m hoc ſumitur lex, quam maiores natu ſimul cum plebibus ſanxerunt, ut Iſidorus dicit. *

q. 90. ar. 3.
li. 3. Polit. c 10. to. 5.
li. 2. ca. 10 in prin.

¶ Quartò uerò de rõne legis humanæ eſt, ꝙ ſit directiua humanorum actuum, & ſcd̃m hoc ſm̃ diuerſa, de quibus leges feruntur, diſtinguuntur leges, quę interdum ab actoribus nominantur, ſicut diſtinguitur lex Iulia de adulterijs, lex Cornelia de ſicarijs, & ſic de alijs, non propter actores, ſed propter res, de quibus ſunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ius gentium eſt quidem aliquo modo naturale homini, ſcd̃m quod eſt rationale, inquantũ deriuatur à lege naturali per modum concluſionis, quæ non eſt multum remota à principijs, unde de facili in huiuſmodi homines conſenſerũt Diſtinguitur tamen à lege naturali, maximè ab eo quod eſt omnibus animalibus commune.

In cor. ar.

¶ Ad alia patet reſponſio ex his, quæ dicta ſunt. *

QVAESTIO XCVI.

De poteſtate legis humanæ, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de poteſtate legis humanæ.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, utrum humana lex debeat poni in communi.
¶ Scd̃o, utrũ lex humana debeat omnia uitia cohibere.
¶ Tertio, utrum oĩum uirtutum actus habet ordinare.
¶ Quarto, utrum imponat homini neceſſitatem quantũ ad forum conſcientiæ.
¶ Quinto, utrum oẽs homines legi humanæ ſubdantur.
¶ Sexto, utrum his qui ſunt ſub lege, liceat agere præter uerba legis.

508

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex humana debeat poni in communi magis, quàm in particulari.

Inf. q. 96. art. 6. ad 2 & 2. 2 qõ. 147. ar. 3. & 4. corp.
* lib. 5. c. 7 tom. 5.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃, quòd lex humana non debeat poni in cõi, ſed magis in particulari. Dicit eñ Philoſophus in 5. Eth. * ꝙ legalia ſunt, quæcunq; in ſingularibus legẽ ponunt, & ẽt ſententialia, quę ſunt ẽt ſingularia, quia de ſingularibus actibus ſententiæ feruntur, ergo lex non ſolum ponitur in communi, ſed etiam in ſingulari.

q. 90. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Lex eſt directiua humanorum actuũ, ut ſuprà dictum eſt, * ſed humani actus in ſingularibus conſiſtunt. ergo lex humana non debet in uniuerſali ferri, ſed magis in ſingulari.

q. 90. ar. 1.
† li. 10. tex. 3. tom. 3.

¶ 3 Præterea, Lex eſt regula & menſura humanorum actuum, ut ſuprà dictum eſt. * ſed menſura dẽt eſſe certiſſima ut dicitur in 10 Metaph. † cùm ergo in actibus humanis non poſſit eſſe aliquod vniuerſale ita certum, quin in particularibus deficiat, uidetur ꝙ neceſſe ſit leges non in uniuerſali, ſed in ſingularibus poni.

In digeſt. veteri li. 1 titulo. 3. lege 3. 4. & 5.

SED CONTRA eſt, quod Iuriſperitus dicit, * ꝙ iura conſtitui oportet in his, quæ ſæpius accidũt, ex his autem, quæ forte uno caſu accedere poſſunt, iura non conſtituuntur.

lib. 5. c. 21.

RESPONDEO dicendum, ꝙ quia vnumquodq; quod eſt ꝑꝑ finem, neceſſe eſt quòd ſit fini proportionatum finis autem legis eſt bonum cõmune, quia, ut Iſidorus dicit in lib. Etymolog. * nullo priuato commodo ſed ꝓ cõi utilitate ciuium lex debet eſſe conſcripta Vnde oportet leges humanas eſſe proportionatas ad bonũ commune, bonum autem commune conſtat ex multis, & ideo oportet, quòd lex ad multa reſpiciat, & ſecundũ perſonas, & ſecundum negotia, & ſecundum tempora. Conſtituitur enim communitas ciuitatis ex multis perſonis, & eius bonum per multiplices actiones procuratur, nec ad hoc inſtituitur, quòd aliquo tempore modico duret, ſed ꝙ omni tp̃e perſeueret per ciuium ſucceſſionem, ut Auguſt. dicit in 2. de ciuit. Dei. *

Ex li. 2. c. 21. Et lib. 22. c. 6. habetur, t. 5.
† li. 5. eth. ca. 7. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ Philoſophus in 5. Ethi. † ponit tres ſpecies iuris legalis, quod eſt ius poſitiuum, ſunt eñ quædam, quæ ſimpliciter in communi ponuntur, & hæc ſunt leges communes, & quantum ad huiuſmodi dicit, ꝙ legale eſt quod ex principio quidẽ nihil differt ſic, uel aliter, quando autẽ ponitur, differt, puta, ꝙ captiui ſtatuto pretio redimantur. Quædam verò ſunt, quæ ſunt communia quantum ad aliquid, & ſingularia quantum ad aliquid, & huiuſmodi dicũtur priuilegia, quaſi leges priuatæ, q̃ reſpiciunt ſingulares ꝑſonas, & tñ poteſtas eorum extenditur ad multa negotia, & quantũ ad hoc ſubdit, Adhuc quæcunq; in ſingularib. legẽ ponunt. Dicuntur ẽt quędã legalia, non quia ſint leges, ſed ꝑꝑ applicationem legum communium ad aliqua particularia facta, ſicut ſunt ſententię, quę pro iure hñtur, & quantum ad hoc ſubdit, Et ſententialia.

li. 10. Met. tex. 4. to. 3

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ illud quod eſt directiuum, oportet eſſe plurium directiuũ, unde in 10. Metaph. * Philoſophus dicit, ꝙ omnia quæ ſunt unius generis, menſurantur aliquo uno, quod eſt primũ in genere illo. ſi enim eſſent tot regulæ uel menſuræ, quot ſunt menſurata uel regulata, ceſſaret utique utilitas regulæ uel menſuræ, quæ eſt, ut ex vno multa poſſint cognoſci, & ita nulla eſſet utilitas legis, ſi nõ ſe extẽderet niſi ad unũ ſingularẽ actum. Ad ſingulares enim actus dirigendos dantur ſingularia præcepta prudentiũ, ſed lex eſt pręceptum commune, ut ſuprà dictum eſt. *

q. 90. ar. 2. & artic. 3. ad 3.

AD

AD TERTIVM dicendum, quòd non eſt eadē certitudo quęrenda in omnibus, ut in 1. Ethic.* dicitur: vnde in rebus cōtingentibus (ſicut ſunt naturalia & res humanę) ſufficit talis certitudo, ut aliquid ſit uerum, ut in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus.

li. 1. eth. c. 3. in princ. & cap. 7. à med. tom. 5.

509

ARTICVLVS II.

Vtrū ad legem humanam pertineat oīa uitia cohibere.

Supr. q. 91. ar. 4. co ſi. & q. 93. ar. 3. ad 3. & inf. qō 89. ar. 1. cor. Et 2. 2 q. 69. ar. 2. ad 1. & q. 77. ar. 1. ad 1. & q. 78 ar. 1. ad 4. Et mal. q. 3 ar. 4. ad 6 Et quol. 2. art. 10 ad 1. & 2. Et Iob. 11. cor. c. fin. li 2. ca. 20.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr quod ad legē humanā pertineat oīa uitia cohibere. Dicit n. Iſidorus in lib.* Etymologiarum, quòd leges ſunt factæ, ut earum metu coerceatur audacia. Non aūt ſufficienter coercerētur, niſi quælibet mala cohiberētur ꝑ legē: ergo lex humana dēt qlibet mala cohibere.

¶ 2 Præterea, Intentio legiſlatoris eſt ciues facere uirtuoſos: ſed non pōt aliquis eſſe uirtuoſus niſi ab omnibus uitijs compeſcatur: ergo ad legem humanam pertinet omnia uitia compeſcere.

¶ 3 Prętęrea, Lex humana à lege naturali deriuatur, ut ſuprà dictum eſt *: ſed omnia vitia repugnant legi naturæ: ergo lex humana omnia uitia debet cohibere.

SED CONTRA eſt, quod dr̄ in 1. de lib. arbit.† Videtur mihi legem iſtam, quæ populo regendo ſcribit, rectè iſta permittere, & diuinā prouidentiam vindicare: ſed diuina prouidentia nō uindicat niſi uitia: ergo rectè lex humana permittit aliqua uitia, non cohibendo ipſa.

*q. 91 art. 1. & 3 & q. 93. art. 3. †li. 1. ca. 5. tom. 1. Art. pręce. li. 10. Meta. tex. 3. & 4 to 3. li. 2. ca. 21.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt*, lex ponitur vt quædam regula uel menſura humanorum actuum: menſura aūt dēt eſſe homogenea menſurato, vt dicitur in 10. Metaphyſ*. diuerſa enim diuerſis menſurantur unde oportet, quod ēt leges imponantur hominibus ſm eorum conditionem: quia, ut Iſidorus dicit *, lex dēt eſſe poſſibilis & ſm naturā & ſm cōſuetudinem patriæ. Poteſtas aūt ſiue facultas operandi ex interiori habitu ſeu diſpoſitione procedit, non n. idē eſt poſſibile ei, qui non habet habitum uirtutis, & uirtuoſo: ſicut ēt non eſt idem poſſibile puero & uiro perfecto: & ꝓ hoc non ponitur eadem lex pueris, quæ ponitur adultis: multa enim pueris permittuntur, quæ in adultis lege puniuntur, uel ēt uituperantur: & ſimiliter multa ſunt permittēda hominibus non perfectis virtute, quæ non eſſent toleranda in hominibus uirtuoſis. Lex autem humana ponitur multitudini hominum, in qua maior pars eſt hominum non perfectorum uirtute, & ideo lege humana non prohibentur omnia uitia, ꝗbus uirtuoſi abſtinent, ſed ſolum grauiora, à quibus poſſibile eſt maiorem partem multitudinis abſtinere, & p̄cipuè quæ ſunt in nocumentum aliorum, ſine quorū ꝓhibitione ſocietas humana cōſeruari nō poſſet, ſicut ꝓhibentur lege humana homicidia, & furta, & hmōdi.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ audacia pertinere uidetur ad inuaſionem aliorum, unde præcipuè ꝑtinet ad illa peccata, quibus iniuria proximis irrogatur, quæ lege humana prohibentur, ut dictum eſt*.

In cor. ar.

AD SECVNDVM dicendum, quòd lex humana intēdit homines inducere ad uirtutē, nō ſubitò, ſed gradatim, & ideo nō ſtatim multitudini imꝑfectorū imponit ea, q̄ ſunt iam uirtuoſorū, ut ſcilicet ab oīb. malis abſtineant, alioquin imperfecti huiuſmodi p̄cepta ferre nō valētes, in deteriora mala prorūperēt, ſicut dr̄ Prouerb. 30. Qui nimis emungit, elicit ſanguinē. & Matt. 9. Quod ſi uinum nouum (id eſt p̄cepta ꝑfectæ uitæ) mittatur in utres ueteres (id eſt in homines imperfectos) vtres rumpuntur, & vinum effunditur, id eſt, præcepta contēnuntur, & homines ex contēptu ad peiora mala prorūpunt.

AD TERTIVM dicendum, quòd lex naturalis eſt quędam participatio legis æternæ in nobis, lex aūt humana deficit à lege æterna. Dicit enim Aug in 1. de li. arbit* Lex iſta quæ regēdis ciuitatibus fert, multa concedit, atque impunita relinquit, quæ per diuinam prouidētiam uindicantur, neque enim quia non oīa facit, ideo quæ facit improbanda ſunt, unde etiā lex humana non omnia poteſt prohibēre, quæ prohibet lex naturæ.

lib. 1. ca. 5. circa fi. to. 1.

ARTICVLVS III. 510

Vtrum lex humana præcipiat actus omnium uirtutū.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr, quòd lex humana nō præcipiat actus omniū virtutū. Actibus. n. uirtutum opponūtur actus uitioſi: ſed lex humana non prohibet omnia vitia, vt dictum eſt, *ergo etiam non præcipit actus omnium virtutum.

Sup. q. 93. ar 3. ad 3. & infr. q. 100. ar. 2. cor. * ar. ꝑced.

¶ 2 Prętęrea, Actus uirtutis à virtute procedit, ſed virtus eſt finis legis, & ita quod eſt ex virtute, ſub præcepto legis cadere non poteſt, ergo lex humana non præcipit actus omnium virtutum.

¶ 3 Præterea, Lex humana ordinatur ad bonum commune, vt dictum eſt, *ſed quidā actus virtutū non ordinantur ad bonum commune, ſed ad bonum priuatum, ergo lex non præcipit actus omnium virtutum. q. 90. ar. 2.

SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſo. dicit in 5. Ethi.* ꝙ præcipit lex fortis opera facere, & quæ temperati, & quæ manſueti. Similiter autem ſm alias virtutes & malitias, hæc quidem iubens, hæc autem prohibens.

li. 5. eth. c. 1. poſt medio to. 5.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſpecies virtutum diſtinguūtur ſm obiecta, ut ex ſuprà dictis patet, * oīa aūt obiecta virtutū referri pñt, uel ad bonū priuatum alicuius perſonæ, uel ad bonum cōe multitudinis, ſicut ea, quæ ſunt fortitudinis, pōt aliquis exequi uel ꝓpter conſeruationē ciuitatis vel ad conſeruandū ius amici ſui. & ſimile eſt in alijs. Lex aūt, vt dictū eſt, *ordinatur ad bonū cōe, & ideo nulla virtus eſt, de cuius lex præcipere non poſſit, non tñ de omnib. actib. omnium virtutum lex humana præcipit, ſed ſolum de illis, qui ordinabiles ſunt ad bonum cōe vel immediatè, ſicut cùm aliqua directè propter bonum cōe fiunt, vel mediatè, ſicut cùm aliqua ordinantur à legiſlatore, pertinentia ad bonam diſciplinam, per quam ciues informantur, ut commune bonum iuſtitiæ & pacis conſeruent.

* q. 54. ar. 1. ad 1. & ar. 2. q. 90. ar. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ lex humana nō prohibet omnes actus vitioſos ſm obligationem præcepti, ſicut nec præcipit omnes actus virtuoſos, prohibet tamen aliquos actus ſingulorum vitiorum, ſicut etiam præcipit quodam actus ſingularum virtutum.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ aliquis actus dicitur eſſe virtutis dupliciter. Vno modo ex eo, ꝙ homo operatur virtuoſa: ſicut actus uirtutis iuſtitiæ eſt facere recta, & actus fortitudinis facere fortia, & ſic lex p̄cipit aliquos actus virtutū. Alio mō dr̄ actus virtutis, ꝗa aliqs operatur virtuoſa eo mō quo uirtuoſus operaẗ. & talis actus ſemp ꝓcedit à virtute, nec cadit ſub p̄cepto legis, ſed eſt finis ad quem legiſlator ducere intendit.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ non eſt aliqua virtus cuius actus non ſint ordinabiles ad bonum commune, vt dictum eſt, vel mediatè, vel immediatè. In cor. ar.

ARTICVLVS IIII. 511

Vtrum lex humana imponat homini neceſſitatem in foro conſcientiæ.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr quòd lex humana non imponat homini neceſſitatē in foro conſciētiæ. Inferior. n. poteſtas non pōt imponere legē in iudicio ſuperioris ptātis, ſed ptās humana, quæ fert legem humanam, eſt infra poteſtatem diuinam. ergo lex humana non poteſt imponere legem quantum ad iudicium diuinum, quod eſt iudicium conſcientiæ.

2. 2. qō. 60. ar. 5. ad 1.

¶ 2 Præterea, Iudicium conſcientię maxime depēdet ex diuinis mandatis, ſed quandoq; diuina mandata euacuantur per leges humanas, ſm illud Matt. 15. Irritum feciſtis mandatum Dei propter traditiones veſtras. ergo lex humana non imponit homini neceſſitatem quātum ad conſcientiam.

¶ 3 Præterea, Leges humanæ frequēter ingerunt calumniam, & iniuriam hominib. ſecundum illud Iſa. 10. Væ qui condunt leges iniquas, & ſcribentes iniuſtitias ſcripſe-

ſcripſerunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & uim
facerent cāæ humiliū populi mei: ſed licitū eſt vnicuiq;
oppreſſionē & uiolentiā euitare. Ergo leges humanæ, nō
imponunt neceſſitatē homini, quantū ad conſcientiam.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicitur 1 Pet. 2. Hæc eſt
gratia, ſi propter conſcientiam ſuſtineat quis triſtitias,
patiens iniuſtè.

RESPONDEO dicendū, ꝙ leges poſitæ huma-
nitus, ſunt iuſtę, uel iniuſtæ. Si qdem iuſtæ ſint, habent
vim obligandi in foro conſcientiæ à lege æterna, à qua
deriuantur, ſm illud Prouerb. 8. Per me reges regnant, &
legum conditores iuſta decernunt. Dicuntur aūt leges iu
ſtæ & ex fine, qn̄ ſcilicet ordinantur ad bonum commu-
ne: & ex actore, qn̄ ſcilicet lex lata non excedit poteſta-
tem ferentis: & ex forma, quando ſcilicet ſm æqualita-
tem proportionis imponuntur ſubditis onera in ordine
ab bonum commune. cùm n. vnus homo ſit pars multi-
tudinis, quilibet homo hoc ipſum quod eſt, & quod hēt,
eſt multitudinis: ſicut & quęlibet pars id quod eſt totius.
vñ & natura aliquod detrimentum infert parti, vt ſaluet
totum. Et ſm hoc leges huiuſmodi onera proportiona-
biliter inferentes, iuſtæ ſunt, & obligant in foro conſciē
tiæ, & ſunt leges legales. iniuſtæ aūt ſunt leges duplici-
ter. Vno modo per contrarietatem ad bonum humanū
econtrario prædictis. Vel ex fine ſicut cùm aliquis præſi
dens, leges imponit oneroſas ſubditis, non ptinentes ad
vtilitatem communem, ſed magis ad propriam cupidita
tem vel gloriam. Vel ēt ex auctore, ſicut cùm aliquis le-
gem fert ultra ſibi commiſſam poteſtatē. Vel ēt ex forma
puta cùm inæqualiter onera multitudini diſpenſantur,
ēt ſi ordinentur ad bonum commune. Et huiuſmodi ma
gis ſunt violentiæ, q̄ leges: quia ſicut Aug. dicit in lib.
lib. 1. ca. 5. parum à principio, to. 1.
de lib arb.* lex eſſe non vř, quę iuſta non fuerit, vnde ta
les leges non obligant in foro conſcientiæ, niſi fortè pp
vitandum ſcandalum, vel turbat onem, pp quod ēt ho-
mo iuri ſuo debet cedere, ſm illud Matth 5. Qui anga-
riauerit te mille paſſus, vade cum eo alie duo, & qui ab-
ſtulerit tibi tunicam, de ei & pallium.

¶ Alio modo leges poſſunt eſſe iniuſtæ per contrarieta
tem ad bonum diuinum, ſicut leges tyrānorum inducē
tes ab idololatriam vel ad quodcunq; aliud, qđ ſit cōtra
legē diuinā. & tales leges nullo mō licet obſeruare: q a ſi
cut dř Act. 4 Obedire oportet Deo magis, q̄ hominibus.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd ſicut Apoſto
lus dicit ad Rom. 13. Omnis poteſtas humana à Deo eſt:
& ideo qui poteſtati reſiſtit in his, q̄ ad poteſtatis ordi-
nem pertinent, Dei ordinationi reſiſtit: & ſecundum hoc
efficitur reus quantum ad conſcientiam.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ratio illa proce
dit de legibus humanis, quæ ordinantur contra Dei man
datum, & ad hoc ordo poteſtatis non ſe extendit. vnde
in talibus legi humanæ non eſt parendum.

AD TERTIVM dicēdum, ꝙ ratio illa procedit
de lege, quæ infert grauamē iniuſtum ſubditis, ad quod
etiam ordo poteſtatis diuinitus conceſſus non ſe exten-
dit. vnde nec in talibus homo obligatur, vt obediat legi,
ſi ſine ſcandalo, vel maiori detrimento reſiſtere poſſit.

ARTICVLVS V.

512

Vtrum omnes ſubijciantur legi.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ nō
omnes legi ſubijciantur, illi enim ſoli ſubijciunt
legi, quibus lex ponitur: ſed Apoſtolus dicit 1. ad
Timoth. 1. quòd iuſto non eſt lex poſita: ergo iuſti non
ſubijciuntur legi humanæ.

¶ 2 Pręterea, Vrbanus papa dicit, & habet̄ Decretis
19. q. 2. ca. duę ſunt, à medio illius.
19. quæſt. * Qui lege priuata ducitur nulla rō exigit, ut
publica conſtringatur. Lege aūt priuata Spiritus ſancti,
ducuntur oēs uiri ſpirituales, qui ſunt filij Dei: ſm illud
Roman. 8. Qui Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt. Er-
go non omnes homines legi humanæ ſubijciuntur.

In digeſt. veteri. li. 1. tit. 3. lege 30.
¶ 3 Præterea, Iuriſperitus dicit, * quod princeps legi-
bus ſolutus eſt: qui autē eſt ſolutus à lege, non ſubditur
legi: ergo non omnes ſubiecti ſunt legi.

SED CONTRA eſt, quod Apoſt. dicit Roman.
13. Oīs anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: ſed
non vř eſſe ſubditus poteſtati q nō ſubijcitur legi, q̄ fert
poteſtas: ergo omnes homines debent eſſe legi ſubiecti.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ex * ſupradi- q. 90. ar. 1.
ctis patet, lex de ſui rōne duo hēt. Primò qdem, ꝙ eſt re
gula humanorum actuū. Scđo, ꝙ hēt uim coactiuam. Du
pliciter ergo aliquis homo pōt eſſe legi ſubiectus. Vno
modo, ſicut regulatum regulæ: & hoc modo oēs illi, qui
ſubduntur poteſtati, ſubduntur legi, quā fert poteſtas.
Quòd aūt aliquis poteſtati non ſubdatur, pōt continge-
re dupliciter. Vno modo, quia eſt ſimpliciter abſolutus
ab eius ſubiectione unde illi q ſunt de una ciuitate uel
regno, non ſubduntur legibus principis alterius ciuita-
tis, vel regni, ſicut nec eius dominio. Alio modo, ſm qđ
regitur ſuperiori lege: puta ſi aliquis ſubiectus ſit procō
ſuli, regulari dēt eius mandato, non tñ in his, quæ diſpē
ſantur ei ab imperatore: quantū. n. ad illa, non aſtringitur
mandato inferioris cùm ſuperiori mandato dirigatur. &
ſm hoc contingit, ꝙ aliquis ſimpliciter ſubiectus legi
ſm aliqua, legi non aſtringitur, ſm quæ regitur ſuperiori
lege. Alio verò modò dicitur aliquis ſubiectus legi ſicut
coactum cogenti. & hoc modo homines virtuoſi & iuſti
non ſubduntur legi, ſed ſoli mali, quod n. eſt coactum &
violentum, eſt contrariū voluntati voluntas aūt bonorū
conſonat legi, à qua malorum uoluntas diſcordat: &
ideo ſm hoc boni non ſunt ſub lege, ſed ſolum mali.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ratio illa proce-
dit de ſubiectione, quæ eſt per modum coactionis: ſic. n.
iuſto non eſt lex poſita quia ipſi ſibi ſunt lex, dum oſten
dunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, ſicut Apoſto-
lus ad Rom. 2 dicit vnde in eos non habet lex uim coa-
ctiuam, ſicut habet in iniuſtos.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ lex Spiritus ſan
cti eſt ſuperior omni lege humanitus poſita, & ideo viri
ſpirituales ſm hoc, quòd lege Spiritus ſancti ducuntur,
non ſubduntur legi, quantum ad ea, quæ repugnant du-
ctioni Spiritus ſancti: ſed tamen hoc ipſum eſt de ductu
Spiritus ſancti, quod homines ſpirituales legibus huma
nis ſubdantur, ſecundum illud 1. Pet. 2. Subiecti eſtote
omni humanę creaturæ propter Deum.

AD TERTIVM dicēdum, quod princeps dicitur
eſſe ſolutus à lege quantum ad vim coactiuam legis: nul
lus enim propriè cogitur à ſeipſo: lex aūt non hēt uim
coactiuā, niſi ex principis poteſtate. Sic igitur princeps
dicitur eſſe ſolutus à lege, quia nullus in ipſum pōt iu-
dicium condemnationis ferre, ſi contra legē agat vñ ſu-
p illud Pſal. 50. Tibi ſoli peccaui, &c. dicit glo. quòd rex
non habet hominem, qui ſua facta dijudicet: ſed quan-
tum ad uim directiuam legis, princeps ſubditur legi pro
pria voluntate, ſm quod * dicitur extra de conſtitutio-
nibus: capite, cùm omnes Quod quiſque iuris in alterū
ſtatuit, ipſe eodē iure uti dēt. & Sapiētis dicit auctoritas
Patere legem quam ipſe tuleris. Improperatur ēt his à
Domino, Qui dicunt & nō faciūt, & qui alijs onera gra
uia imponunt, & ipſi nec digito uolunt ea mouere, ut di
citur Matth. 23. Vnde quantū ad Dei iudicium, princeps
non eſt ſolutus à lege quantum ad uim directiuā eius:
ſed debet uoluntarius nō coactus legem implere. Eſt ēt
princeps ſupra legē, inquantum ſi expediens fuerit, pōt
legem mutare, & in ea diſpenſare pro loco & tempore.

*In decreta. lib. 1. ti. 2. c. Cùm omnes, à medio.

513

Inf. qō. 97. art. 3 ad 1. & 2. 2. qō. 60. ar. 5. ad 2. & 3. q. 120. art. 1. & qō. 147. ar. 4 cor. & 3. di. 33. q. 3. ar. 4 q. 5. cor. & ad 5. & di. 37. ar. 4. co lin. & 4. di. 15. q. 3. ar. 2. q. 1. & 4. cor.

ARTICVLVS VI.

Vtrū ei qui ſubditur legi, liceat pter uerba legis agere.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vř, ꝙ nō liceat
ei qui ſubdit̄ legi. præter uerba legis agere. Dicit
enim Aug in lib. de uera religione *. In tēporali
bus legibus quamuis homines iudicent de his cum eas
inſtituunt, tñ quando ſunt inſtitutæ & firmatæ, non li-
cebit de ipſis iudicare, ſed ſecundum ipſas: ſed ſi aliquis

* ca. 31. nō longè à fine, tom. 1.

præter

prætermittat verba legis, dicens ſe intentionẽ legiſlatoris ſeruare, videtur iudicare de lege. ergo non licet ei, q̃ ſubditur legi, vt prætermittat verba legis. vt intentionem legiſlatoris ſeruet.

¶ 2 Præterea, Ad eum ſolum ptinet leges interpretari, cuius eſt condere leges: ſed olum ſubditorum legi nõ eſt leges condere. ergo eorũ nõ eſt interpretari legiſlatoris intentionem, ſed ſemp ſm verba legis agere debent.

¶ 3 Præterea, Oĩs ſapiens intentionem ſuam verbis nouit explicare, ſed illi, qui leges cõdiderũt, reputari debẽt ſapientes. Dicit .n. Sapientia Prouerb. 8. Per me reges regnant, & legũ conditores iuſta decernunt. ergo de intẽtione legiſlatoris non eſt iudicãdum, niſi p verba legis.

li. 4. de trinitat. circa mediũ illius. Et lib. 12. SED CONTRA, eſt quod Hilarius dicit in 4. de trinitat.* Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumẽda dicendi: quia non ſermoni res, ſed rei dẽt eſſe ſermo ſubiectus. ergo magis eſt attendẽdum ad cauſam quæ mouit legiſlatorem, quam ad ipſa verba legis.

q. 90. ar. 2. RESPONDEO dicendum, q̃ ſicut ſupra dictum eſt*, omnis lex ordinatur ad cõmunem hominum ſalutem, & intantum obtinet vim & rationẽ legis, ſm verò quod ab hoc deficit, virtutem obligandi nõ hẽt. vnde In digeſt. veteri. li. 1. tit. 3. lege. 24. Iuriſperitus dicit*, quòd nulla rõ iuris aut æquitatis benignitas patitur, vt q̃ ſalubriter pro ſalute hominũ introducuntur, ea nos duriori interpretatione contra ipſorũ cõmodum pducamus ad ſeueritatẽ. Cõtingit aũt multotiens, q̃ aliquid obſeruari cõmuni ſaluti eſt vtile vt in pluribus, quod tñ aliquibus caſib. eſt maximè nociuũ. Quia igitur legiſlator non põt oẽs ſingulares caſus intueri, proponit legem ſecundum ea, q̃ in pluribus accidũt, ferens intentionem ſuam ad cõem vtilitatem. Vnde ſi emergat caſus, in quo obſeruatio talis legis ſit damnoſa communi ſaluti, non eſt obſeruanda, ſicut ſi in ciuitate obſeſſa ſtatuatur lex, q̃ portæ ciuitatis maneãt clauſæ, hoc eſt vtile cõmuni ſaluti, vt in pluribus. Si tñ contingat caſus q̃ hoſtes inſequãt aliquos ciues, p quos ciuitas conſeruatur, damnoſiſſimũ eſſe ciuitati, niſi eis portæ aperientur, & ideo in tali caſu eſſent portæ aperiendæ contra uerba legis, vt ſeruaretur vtilitas cõis, quam legiſlator intendit. Sed tñ hoc eſt conſiderandum, q̃ ſi obſeruatio legis ſm verba non habeat ſubitum periculum, cui oporteat ſtatim occurri, non pertineat ad quemlibet, vt interpretetur quid ſit utile ciuitati, & q̃d inutile ciuitati, ſed hoc ſolũ pertinet ad principes, qui pp huiuſmodi caſus habent auctoritatẽ in legibus diſpenſandi. Si uero ſit ſubitum periculũ, non patiens tanti morã, vt ad ſuperiorem recurri poſſit, ipſa neceſſitas diſpenſationem habet annexam, quia neceſſitas non ſubdit legi.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ ille, q̃ in caſu neceſſitatis agit præter verba legis, non iudicat de ipſa lege, ſed iudicat de caſu ſingulari, in quo videt uerba legis obſeruanda non eſſe.

AD SECVNDVM dicendum, q̃ ille qui ſequit̃ intentionẽ legiſlatoris, nõ interpretat̃ legẽ ſimpliciter, ſed in caſu, in quo manifeſtũ eſt per euidentiã documẽti legiſlatorem aliud intendiſſe. Si .n. dubium ſit, debet vel ſecundum uerba legis agere, uel ſuperiorẽ cõſulere.

AD TERTIVM dicendum, q̃ nullus hominis ſapientia tanta eſt, vt poſſit omnes ſingulares caſus excogitare, & ideo non põt ſufficienter per verba ſua exprimere ea quæ cõueniunt ad finem intentũ, & ſi poſſet legiſlator omnes caſus conſiderare, non oporteret, vt oẽs exprimeret propter confuſionem uitandam, ſed legem ferre deberet ſecundum ea quæ in pluribus accidunt.

QVAESTIO XCVII.

De legum mutatione, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de mutatione legũ. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.
¶ Primo, utrum lex humana ſit mutabilis.
Secundo, utrum ſemper debeat mutari quando aliquid melius occurrerit.
¶ Tertio, vtrum per conſuetudinem aboleatur, & utrũ conſuetudo obtineat uim legis.
¶ Quarto, utrum uſus legis humanæ per diſpenſationẽ rectorum immutari debeat.

ARTICVLVS PRIMVS. 514

Vtrum lex humana debeat mutari aliquo modo.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, q̃ lex humana nullo modo debeat mutari. Lex .n. humana deriuatur à lege naturali, ut ſupra dictum eſt*, ſed lex naturalis immobilis permanet: ergo & lex humana debet immobilis permanere. Supra q. 96 ar. 5. ad 3. & ar. 6. ꝑ to & infra q. 104. art. 3. ad 2.

¶ 2 Præterea, Sicut Philoſophus dicit in 5. Eth† Menſura maximè debet eſſe permanens, ſed lex humana eſt menſura humanorum actuum, vt ſupra dictum*. ergo debet immobiliter permanere. * q. 95. artic. 2. † li. 5. ethi. c. 5. tom. 5

¶ 3 Præterea, De rõne legis eſt, q̃ ſit iuſta & recta, ut ſupra dictũ eſt†, ſed illud quod ſemel eſt rectũ, ſemp eſt rectũ, ergo illud quod eſt ſemel lex, ſemper dẽt eſſe lex. * q. 90. art. 1. & 95. art. 4.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 1. de lib. arb. Lex temporalis quamuis iuſta ſit, commutari tamen per tempora iuſtè poteſt. † q. 95. artic. 2. lib. 1. ca. 6. circa medium præcipuè, tomo 1.

RESPONDEO dicẽdũ, q̃ ſicut ſupra dictũ eſt*, lex humana eſt quoddã dictamen rõnis, quo dirigũtur humani actus, & ſm hoc duplex cã põt eſſe, quòd lex humana iuſtè mutetur. Vna quidem ex parte rõnis, alia verò ex parte hominum, quorum actus lege regulãtur. Ex parte quidem rationis, quia humanæ rõni naturale eſſe vĩ, ut gradatim ab imperfecto ad perfectum perueniat, vñ videmus in ſciẽtijs ſpeculatiuis, quod qui primo philoſophati ſunt, quędam imperfecta tradiderunt, q̃ poſtmodum per poſteriores ſunt tradita magis perfectè, ita ẽt & in operabilibus. Nã primi qui intenderunt inuenire aliquid vtile communitati hominum, non valentes oĩa ex ſeipſis conſiderare, inſtituerunt q̃dam imperfecta in multis deficientia, quæ poſteriores mutauerunt, inſtituentes aliqua q̃ in paucioribus deficere poſſunt à communi utilitate. Ex parte uerò hominũ quorum actus lege regulantur, lex rectè mutari põt pp mutationem cõditionum hominum quibus ſm diuerſas eorum conditiones diuerſa expediunt, ſicut Auguſt. ponit exemplũ 1. de libarbit*. quod ſi populus ſit bene moderatus & grauis, cõmuniſq; vtilitatis diligentiſſimus cuſtos, rectè lex fert, qua tali populo liceat creare ſibi magiſtrat', p quos reſpublica adminiſtret. Porrò ſi paulatĩ idẽ populus deprauatus habeat uenale ſuffragiũ, & regimẽ flagitioſis ſceleratiſq; committat, rectè adimit̃ populo talis ptãs dãdi honores, & ad paucorũ bonorũ redit arbitriũ. q. 90. ar. 1. & q. 91. art. 3. lib. 1. ca 6. paulo à principio, tom. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ naturalis lex eſt participatio quędam legis æternæ, ut ſupra dictũ eſt*. & ideo immobilis perſeuerat, quod habet ex immobilitate & perfectione diuinæ rõnis inſtituentis naturam, ſed rõ humana mutabilis eſt & imperfecta, & ideo eius lex mutabilis eſt. Et præterea lex naturalis continet quædã vniuerſalia præcepta, quę ſemper manent, lex uero poſita ab homine, continet præcepta quædam particularia ſecundum diuerſos caſus qui emergunt. q. 93. art. 3.

AD SECVNDVM dicẽdum, q̃ menſura dẽt eſſe permanens quantũ eſt poſſibile, ſed in rebus mutabilibus nõ põt eſſe aliquid oĩno immutabiliter permanens, & ideo lex humana non põt eſſe oĩno immutabilis.

AD TERTIVM dicendum, q̃ rectum in rebus corporalib. dr̃ abſolute, & ideo ſemp quãtũ eſt de ſe manet rectũ, ſed rectitudo legis dr̃ in ordine ad utilitatem cõem. cui nõ ſemper proportionatur vna eademque res ſicut ſupra dictum eſt*, & ideo talis rectitudo mutatur. In cor. art.

ARTICVLVS II. 515

Vtrum lex humana ſemper ſit mutanda quando occurrit aliquid melius.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, q̃ ſemper lex humana, quãdo aliquid melius occurrit ſit mu-

ſit mutanda. Leges enim humanæ ſunt adinuentæ per rónem humanam, ſicut ét aliæ artes, ſed in alijs artibus mutat, ergo id quod prius tenebať, ſi aliquid melius occurrat, ergo idem eſt ét faciendum in legibus humanis.

¶ 2 Præterea, Ex his, quæ præterita ſunt, prouidere poſſumus de futuris, ſed niſi leges humanæ mutatæ fuiſſent ſuperuenientibus melioribus adinuentionib. multa inconuenientia ſequerentur eo quod leges antiquæ inueniuntur multas ruditates continere, ergo videt quòd leges ſint mutandæ quotieſcunq; aliquid melius occurrit ſtatuendum.

¶ 3 Præterea, Leges humanæ circa actus ſingulares hominum ſtatuuntur in ſingularibus autem perfectam cognitionem adipiſci non poſſumus, niſi per experiẽtiã lib. 2. Ethi. in principio lib. to mo 5. quæ tempore indiget, vt dicitur in 2. Ethic. * ergo vr, ꝙ per ſucceſſionem temporis poſſit aliquid melius occurrere ſtatuendum.

d. iſt. 12. ca. Ridiculũ eſt. SED CONTRA eſt, quod dicit in Decretis, diſt. 12. * Ridiculum eſt & ſatis abominabile dedecus, vt traditiones, quas antiquitus à patribus ſuſcepimus, infringi patiamur.

art. præce. RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* lex humana intantũ rectè mutatur, inquantum per eius mutationẽ communi utilitati prouidetur. Hét autem ipſa legis mutatio quantum in ſe eſt, detrimentũ quoddam cõis ſalutis, quia ad obſeruantiam legum plurimũ valet conſuetudo, in tantum ꝙ ea quæ contra cõem cõſuetudinem fiunt, ét ſi ſint leuiora, de ſe grauiora videntur, vnde qñ mutatur lex, diminuitur vis conſtrictiua legis, inquantum tollitur conſuetudo, & ideo nunq̃ debet mutari lex humana, niſi ex aliqua parte tantum recompenſetur cõi ſaluti, quantum ex iſta parte derogatur. Quod quidem contingit uel ex hoc quod aliqua maxima & euidentiſſima utilitas ex nouo ſtatuto prouenit, vel ex eo ꝙ eſt maxima neceſſitas, ex eo ꝙ lex conſueta aut manifeſtam iniquitatem continet, aũt eius obſeruatio eſt plurimũ nociua, vñ dicitur à Iuriſperito, ꝙ in rebus nouis conſtituendis euidens dẽt eſſe utilitas, ut rectè recedatur ab eo iure quod diu æquum uiſum eſt.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ea quæ ſunt artis, habent efficaciam ex ſola rõne, & ideo vbicunq; melioratio occurrit, eſt mutandũ quod prius tenebat ſed leges habent maximã uirtutẽ ex cõſuetudine, vt Philoſophus dicit in 2. Poli. * & ideo non ſunt de facili mutãdæ.

lib. 2. ca. 6. parum an te fin. to. 5 AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ratio illa concludit ꝙ leges ſunt mutandæ, non tñ pro quacunque melioratione, ſed pro magna utilitate uel neceſſitate, ut

In cor. ar. dictũ eſt. * & ſimiliter dicendũ eſt ad TERTIVM.

516

ARTICVLVS III.

Vtrum conſuetudo poſſit obtinere uim legiſ.

2. 2 q. 79. art. 2 ad 2. & q. 100. art. 2. cor. Et quol. 2. art. 5 co. princ. & quo. 9. art. 15 col 2. & 3. * q 93 ar. 3. & q. 95. art. 2.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr quod conſuetudo non poſſit obtinere uim legis, nec legẽ amouere. Lex. n. humana deriuat à lege naturæ & à lege diuina, ut ex ſupradictis patet,* ſed conſuetudo hominum non põt mutare legem naturæ, nec legẽ diuinam, ergo ét nec legem humanam immutare poteſt.

¶ 2 Præterea, Ex multis malis non põt fieri unum bonum, ſed ille qui incipit primo contra legẽ agere, malè facit, ergo multiplicatis ſimilibus actibus, non efficiet aliquod bonum, lex aũt eſt quoddã bonum cũ ſit regula humanorum actuum, ergo per conſuetudinem non põt remoueri lex ut ipſa conſuetudo uim legis obtineat.

¶ 3 Præterea, Ferre leges pertinet ad publicas perſonas ad quas pertinet regere communitatem, vñ priuatæ pſonæ legem facere non poſſunt, ſed cõſuetudo inualeſcit per actus priuatarum perſonarum, ergo conſuetudo non põt obtinere uim legis, per quam lex remoueatur.

SED CONTRA, eſt quod Augu. dicit in epiſtola circa prin cip. illius, & eſt epiſ. ad Caſulanum, * Mos populi Dei & inſtituta maiorum pro lege ſunt tenenda, & ſicut præuaricatores legum diuinarum, ita contemptores conſuetudinum eccleſiaſticarum coercendi ſunt.

86. tom 2.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ omnis lex proficiſcitur à rõne & uoluntate legiſlatoris. Lex quidem diuina & naturalis à rationabili Dei volũtate, lex aũt humana à volũtate hominis rõne regulata. Sicut aũt ratio & voluntas hominis manifeſtantur uerbo in rebus agendis, ita etiam manifeſtantur facto, hoc. n. unuſquiſque eligere vi bonum, quod opere implet, manifeſtum eſt aũt quod verbo humano põt & mutari lex, & ét exponi, in quantum manifeſtat interiorem motum & conceptum rõnis humanæ, vñ ét & per actus maximè multiplicatos, qui conſuetudinem efficiunt, mutari põt lex, & exponi, & ét aliquid cauſari, quod legis uirtutem obtineat, inquantum ſcilicet per exteriores actus multiplicatos interior uoluntatis motus & rõnis conceptus efficaciſſimè declaratur. Cùm. n. aliquid multoties ſit, vr ex deliberato rõnis iudicio prouenire, & ſm hoc cõſuetudo & hét uim legis, & legẽ abolet, & eſt legũ interpretatrix.

In cor. ar. AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ lex naturalis & diuina procedit à uolũtate diuina, ut dictum eſt * unde non poteſt mutari per conſuetudinem procedentẽ à voluntate hominis, ſed ſolum per auctoritatem diuinam mutari poſſet, & inde eſt ꝙ nulla conſuetudo uim legis obtinere poteſt contra legem diuinã vel legem naturalem. Dicit enim Iſidor. in ſynonymis, uſus auctoritati cedat prauum uſum lex & ratio vincat.

AD SECVNDVM dicẽdum, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt,* leges humanæ in aliquibus caſibus deficiunt, vnde q. 96. ar. 6. poſſibile eſt quandoq; præter legem agere, in caſu ſcilicet quo deficit lex, & tamen actus non erit malus, & cũ tales caſus multiplicantur ꝑ aliquam mutationem hominum, tunc manifeſtatur per conſuetudinem, quod lex ulterius non eſt utilis, ſicut etiam manifeſtaretur, ſi lex contraria uerbo promulgaretur. Si aũt adhuc maneat rõ eadẽ, propter quam prima lex utilis erat, non conſuetudo legem, ſed lex conſuetudinem uincit, niſi fortè ꝑ hoc ſolum inutilis lex uideatur, quoniam non eſt poſſibilis ſecundum conſuetudinem patriæ, quæ erat una de conditionibus legis, difficilè enim eſt conſuetudinẽ multitudinis remouere.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ multitudo, in qua conſuetudo introducitur, duplicis conditionis eſſe pot. Si enim ſit libera multitudo, quæ poſſit ſibi legem facere, plus eſt cõſẽſus totius multitudinis ad aliquid obſeruandum, quod conſuetudo manifeſtat, quàm auctoritas principis, qui non habet poteſtatem condendi legem, niſi inquantum gerit perſonam multitudinis. vnde licet ſingulæ perſonæ non poſſunt condere legem, tñ totus populus condere legem, poteſt. Si uerò multitudo non habeat liberam poteſtatem condendi ſibi legem, uel legẽ à ſuperiori poteſtate poſitam remouendi tamen ipſa cõſuetudo in tali multitudine præualens, obtinet vim legis, inquantum per eos toleratur, ad quos pertinet multitudini legem imponere, ex hoc enim ipſo videntur approbare quod conſuetudo introduxit. 517

Supr. q. 96 art. 6. cor. Et infr. q. 100. art. 8. co & 2. 2. q. 88 ar. 10. co. & ad 2 & q. 89. ar. 9. & q 147 art. 4 cor. & ad 1. & 3. diſt 37. art 4. & 4 di. 15. q. 3. ar. 1. q 1. & di. 27. q. 3. ar. 3 ad 4. & 3 cõtra ca. 125. fi. * li. 5. ety. cap. 21. † li. 1. eth c. 2. i fi. t. 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum rectores multitudinis poſſint in legibus humanis diſpenſare.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ rectores multitudinis nõ poſſunt in legibus humanis diſpenſare. Lex. n. ſtatuta eſt pro communi vtilitate, vt Iſidor. dicit,* ſed cõmune bonũ non dẽt intermitti pro priuato cõmodo alicuius perſonæ, qa ut dicit Philoſophus in 1. Eth. † Bonum gentis diuinius eſt q̃ bonum unius hominis. ergo vr quòd non debeat diſpenſari cum aliquo, ut contra legem communem agat. [illegible]

¶ 2 Præterea, Illis, qui ſuper alios conſtituuntur, præcipitur Deuteron. 1. Ita paruum audietis ut magnum, nec accipietis cuiuſquam perſonam, quia Dei iudicium eſt. Sed concedere alicui quod communiter denegatur omnibus, videtur eſſe acceptio perſonarum. ergo huiuſmodi

modi diſpenſationes facere rectores multitudinis non poſſunt, cùm hoc ſit contra præceptum legis diuinæ.

¶ 3 Præterea, Lex humana ſi ſit recta, oportet ꝙ cõſonet legi naturali, & legi diuinæ: aliter.n.non congrueret religioni, nec conueniret diſciplinæ. quod requiritur ad legem: vt Iſidor. dicit, * ſed in lege naturali & diuina nullus homo põt diſpẽſare. ergo nec ẽt in lege humana. *lib.5.c.3. in fine.

SED CONTRA eſt, quod dicit Apoſtolus 1. ad Cor 9. Diſpenſatio mihi credita eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ diſpenſatio proprie importat commenſurationẽ alicuius communis ad ſingula: vñ ẽt gubernator familiæ dĩ diſpenſator inquantũ vnicuiq; de familia cũ pondere & menſura diſtribuit, & operationes & neceſſaria vitæ. Sic igitur & in quacunque multitudine ex eo dĩ aliquis diſpenſare, q̃a ordinat qualiter aliquod commune pceptum ſit à ſingulis adimplendum. Contingit aũt q̃nq̃ue, quod aliquod pceptũ, quod eſt ad commodum multitudinis vt in pluribus, non eſt conueniens huic perſonæ, vel in hoc caſu: quia vel ꝑ hoc impediretur aliquid melius, vel ẽt induceretur aliquod malum: ſicut ex ſupradictis patet.* Periculoſum autem eſſet, vt hoc iudicio cuiuſlibet committeretur: niſi forte propter euidens & ſubitum periculum, vt ſupra dictum eſt, * & ideo ille qui hẽt regere multitudinem hẽt poteſtatem diſpenſandi in lege humana, q̃ ſuę auctoritati innititur, vt. ſ. in perſonis vel in caſibus, in quibus lex deficit, licentiam tribuat, vt pręceptum legis non ſeruetur. Si aũt abſque hac ratione pro ſola uoluntate licentiam tribuat, non erit fidelis in diſpenſatione, aut erit imprudens: infidelis quidem, ſi non habet intentionem ad bonum commune: imprudens autem, ſi rõnẽ diſpenſandi ignoret: propter quod Dominus dicit Luc. 12. Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam? q.96.ar.6. q.96.ar.6.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quando cum aliquo diſpenſatur, vt legem communem non ſeruet: nõ debet fieri in præiudicium boni communis, ſed ea intentione, vt ad bonum commune proficiat.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ non eſt acceptio perſonarum, ſi nõ ſeruentur æqualia in perſonis inæqualibus. vnde quando conditio alicuius perſonæ requirit rationabiliter, vt in ea aliquid ſpecialiter obſeruetur, nõ eſt perſonarũ acceptio, ſi ſibi aliqua ſpecialis gratia fiat.

AD TERTIVM dicendum, quòd lex naturalis inquantum continet præcepta communia, quæ nunquam fallunt, diſpenſationem recipere non poteſt. in alijs verò præceptis, quæ ſunt quaſi cõcluſiones pceptorũ communium, quãdoq; per hominem diſpenſatur, puta, quod mutuum nõ reddatur proditori patriæ, vel aliq̃d huiuſmodi. ad legem aũt diuinam ita ſe hẽt quilibet homo, ſicut perſona priuata ad legẽ publicam, cui ſubijcitur. vñ ſicut in lege humana publica non põt diſpenſare, niſi ille à quo lex auctoritatem hẽt, vel is, cui ipſe commiſerit, ita in pceptis iuris diuini, quæ ſunt à Deo, nullus põt diſpenſare niſi Deus, vel is, cui ipſe ſpecialiter committeret.

QVAESTIO XCVIII.

De lege ueteri, in ſex articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de lege ueteri.

¶ Et primo de ipſa lege. Scdo de præceptis eius

¶ Circa primum quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum lex vetus ſit bona.

¶ Secundo, utrum ſit à Deo.

¶ Tertio, utrum ſit à Deo mediantibus angelis.

518 ¶ Quarto, utrum data ſit omnibus.

¶ Quinto, utrum omnes obliget.

Inf. ar. 2. ad 1. & 2. & Ro.7.l. 1. & 3. & Gal. 3 le. 7 & 8. ¶ Sexto, utrum congruo tempore fuerit data.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex uetus fuerit bona.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd lex vetus non fuerit bona. Dicitur enim Ezech. 20. Dedi eis præcepta nõ bona, & iudicia in quibus non viuet, ſed lex non dicitur bona niſi propter bonitatem præceptorum, quæ continet. ergo lex uetus non fuit bona.

¶ 2 Præterea, Ad bonitatem legis pertinet, vt communi ſaluti proficiat: ſicut Iſidor. dicit.* ſed lex uetus non fuit ſalutifera, ſed magis mortifera & nociua. dicit enim Apoſtolus Roman. 7. Sine lege peccatum mortuum erat: ego autem uiuebam ſine lege aliquãdo, ſed cùm ueniſſet mãdatum, peccatum reuixit: ego autem mortuus ſum, & Rom. 5 Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum. ergo lex uetus non fuit bona. li.5. ca.21. in fine.

¶ 3 Præterea, Ad bonitatem legis pertinet, quòd ſit poſſibilis ad obſeruandum, & ſecundum naturam & ſm humanam conſuetudinem: ſed hoc non habuit lex vetus. dicit enim Petrus Act 15. Quid tentatis imponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorum, quod neq; nos neque patres noſtri portare potuimus? ergo uidetur quòd lex uetus non fuerit bona.

SED CONTRA eſt, ꝙ Apoſtolus dicit Roma. 7. Itaque lex quidem ſancta eſt, & mandatum ſanctum & iuſtum & bonum.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ abſque omni dubio lex uetus bona fuit. Sicut enim doctrina oſtenditur eſſe vera ex hoc quòd conſonat rationi rectæ, ita etiam lex aliqua oſtenditur eſſe bona ex hoc, quòd conſonat rõni. Lex autem uetus rationi conſonabat: quia concupiſcentiam reprimebat, quæ rationi aduerſatur, ut patet in illo mandato, Non concupiſces rem proximi tui: ꝙ ponitur Exod. 20. Ipſa etiam omnia peccata prohibebat, q̃ ſunt contra rõnem. vnde manifeſtum eſt ꝙ bona erat, & hæc eſt rõ Apoſtoli Rom. 7. Condelector, inquit, legi Dei ſm interiorem hominem. & iterum, Conſentio legi, quoniam bona eſt. Sed notandum eſt, quòd bonum diuerſos gradus habet, vt Dionyſ dicit 4. cap. de diu. no.* Eſt enim aliquod bonum perfectũ, & aliquod bonũ imperfectum. Perfecta quidem bonitas eſt in his, quæ ad finem ordinantur, q̃n aliquid eſt tale quod per ſe eſt ſufficiens inducere ad finem. Imperfectum autem bonũ eſt quod operatur aliquid ad hoc, quod perueniatur ad finem, non tñ ſufficit ad hoc quod ad finem perducat: ſicut medicina perfecte bona eſt, quæ hominem ſanat: imperfecta autem eſt, quæ hominem adiuuat, ſed tamẽ ſanare non poteſt. Eſt aũt ſciendum, quòd eſt alius finis legis humanę, & alius legis diuinæ. Legis n. humanæ finis, eſt tẽporalis tranquillitas ciuitatis: ad quem finem puenit lex cohibendo exteriores actus, quantum ad illa mala quæ poſſunt perturbare pacificum ſtatũ ciuitatis. Finis aũt legis diuinæ eſt perducere hominẽ ad finẽ felicitatis æternæ, qui quidem finis impeditur per quodcunque peccatum, & non ſolum per actus exteriores, ſed ẽt per interiores, & ideo illud quod ſufficit ad pfectiõnẽ legis humanæ (vt ſcilicet peccata prohibeat, & pœnã apponat) non ſufficit ad perfectionem legis diuinæ, ſed oportet, quod hominem totaliter faciat idoneum ad participationẽ felicitatis æternæ, quod quidem fieri non põt niſi per gratiam Spiritus ſancti, per quam diffundit charitas in cordibus noſtris: quæ legem adimplet. gratia enim Dei vita æterna, vt dĩ Rom 6. hanc aũt gratiã lex vetus conferre non potuit, reſeruabat.n. hoc Chriſto: quia vt dicitur Ioan. 1. Lex per Moyſen data eſt: gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt: & inde eſt, quòd lex uetus bona quidem eſt, ſed imperfecta: ſecundum illud Heb. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex. ca 4. part. a medio.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Dominus loquitur ibi de præceptis cæremonialibus, q quidem dicuntur non bona, quia gratiam non conferebant, per q̃ homines à peccato mundarentur, cum tñ per huiuſmodi ſe peccatores oſtenderent, vñ ſignanter dicitur * Et iudicia in quibus non uiuent, id eſt per quæ uitam gratiæ obtinere non poſſunt. & poſtea ſubditur, Et pollui eos in muneribus ſuis, id eſt, pollutos oſtendi, cum offerrent omne quod aperit uuluam propter delicta ſua. Ezec. 20.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ lex dicitur occidiſſe, non quidẽ effectiuè, ſed occaſionaliter ex ſua im perfectione, inquantum ſ. gratiam nõ conferebat, per q̃ homines implere poſſent quod mandabat, vel vitare q̃d vetabat, & ſic occaſio iſta non erat data, ſed ſumpta ab hominibus. vñ & Apoſtolus ibidem dicit, Occaſione accepta peccatum per mandatũ ſeduxit me, & ꝑ illud occidit. Ex hac ẽt rõne dr̃, quod lex ſubintrauit ut abundaret delictum, vt ly ut, teneatur conſecutiuè, non cauſaliter, inquantum ſ. homines accipientes occaſionem à lege, abundantius peccauerunt, tum quia grauius fuit peccatũ pòſt legis prohibitionẽ: tum ẽt quia concupiſcentia creuit. magis. n. concupiſcimus quod nobis prohibetur.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ iugum legis ſeruari non poterat ſine gratia adiuuante, quam lex non dabat. Dicitur. n. Rom. 9. Non eſt uolentis neque currentis, ſ. uelle & currere in præceptis Dei, ſed miſerentis Dei. vnde in Pſalm. 118. dicitur: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum, ſcilicet per donum gratiæ & charitatis.

519

ARTICVLVS II.

Vtrum lex uetus fuerit à Deo.

Inf. q. 106 art. 2. ad 3. & ar. 4. ad 3. & q. 107 ar. 1 co. ſi. Et 3. q. 42. ar. 4. ad 2. *ar præce & q. 91. art. 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃ quòd lex vetus non fuerit à Deo: dicitur enim Deuter. 32. Dei perfecta ſunt opera: ſed lex fuit imperfecta, ut ſupra dictum eſt: * ergo lex uetus nõ fuit à Deo.

¶ 2 Præterea, Eccleſ. 3. dicit, Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus perſeuerent in æternum: ſed lex vetus non perſeuerat in æternum. dicit enim Apoſtolus ad Hebr. 7. Reprobatio ſit quidem præcedentis mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem. ergo lex uetus non fuit à Deo.

¶ 3 Præterea, Ad ſapientem legiſlatorem pertinet non ſolum mala auferre, ſed etiam occaſiones malorum: ſed uetus lex fuit occaſio peccati, ut ſupra dictum eſt. * ergo ad Deum cui nullus eſt ſimilis in legiſlatoribus (ut dicitur Iob 36.) non pertinebat legem talem dare. ar. præce.

¶ 4 Præterea, Primæ ad Timoth. 2. dicitur, quod Deus vult omnes homines ſaluos fieri: ſed lex uetus non ſufficiebat ad ſalutem hominum, ut ſupra dictum eſt: * ergo ad Deum non pertinebat talem legem dare. lex ergo uetus non eſt à Deo. ar. præce.

SED CONTRA eſt quod Dominus dicit Matt. 15. loquens Iudæis, quibus erat lex uetus data: Irritum feciſtis mandatũ Dei propter traditiones ueſtras. & paulo ante præmittitur, Honora patrem tuum & matrem tuam, quod manifeſtè in lege ueteri continetur. ergo lex uetus eſt à Deo.

RESPONDEO dicendum, ꝙ lex uetus à bono Deo data eſt, qui eſt pater domini noſtri Ieſu Chriſti. lex enim vetus homines ordinabat ad Chriſtum dupliciter. Vno quidẽ modo, teſtimonium Chriſto perhibendo. vñ ipſe dicit Luc. vlt. Oportet impleri oĩa, quæ ſcripta ſunt in lege & in Pſalmis, & in Prophetis de me. & Ioan. 5. Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi: de me n. ille ſcripſit. Alio modo ꝑ modũ cuiuſdam diſpoſitionis: dum retrahens homines à cultu idololatriæ, concludebat eos ſub cultu unius Dei, à quo ſaluãdum erat humanum genus per Chriſtum vñ Apoſtolus dicit ad Gal. 3. Priuſquam ueniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi in eam fidẽ, q̃ reuelanda erat. Manifeſtum eſt aũt, quòd eiuſdem eſt diſponere ad finem & ad finem ꝑducere: & dico: Eiuſdem per ſe, uel per ſuos ſubditos. Nõ enim diabolus legem tuliſſet, per quã homines adducerentur ad Chriſtum, per quem erat eijciendus: ſecundũ illud Matth. 12. Si Satanas Satanam eiicit, diuiſum eſt regnum eius: & ideo ab eodem Deo, à quo facta eſt ſalus hominum per gratiam Chriſti, lex uetus data eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet aliquid non eſſe perfectum ſimpliciter, quod tamen eſt perfectum ſm tempus: ſicut dr̃ aliquis puer perfectus, non ſimpliciter, ſed ſm tẽporis conditionem: ita & ꝑcepta, quæ pueris dantur, ſunt quidẽ perfecta ſm conditionem eorum, quibus dantur, etſi non ſint perfecta ſimpliciter: & talia fuerunt præcepta legis vñ Apoſtolus dicit ad Gal. 3. Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ opera Dei perſeuerant in æternum, quę ſic Deus fecit, ut in ęternum ꝑſeuerent, & hæc ſunt ea, q̃ ſunt perfecta lex aũt uetus reprobatur tpe perfectionis gratiæ, non tanq̃ mala, ſed tanquam infirma & inutilis pro iſto tpe: quia, ut ſubdit, Nihil ad perfectum adduxit lex. vñ ad Gal. 3. dicit Apoſtolus, Vbi uenit fides, iam non ſumus ſub pædagogo.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, * Deus aliquando permittit aliquos cadere in peccatum, ut ex inde humilientur: ita ẽt uoluit talem legem dare, quamuis uiribus homines implere non poſſent: ut ſic dum homines præſumentes de ſe, peccatores ſe inuenirent, humiliati recurrerent ad auxilium gratiæ. q. 79. ar. 4.

AD QVARTVM dicendũ, quod quamuis lex vetus non ſufficeret ad ſaluandũ homines: tñ aderat aliud auxilium à Deo hominibus, ſimul cum lege, per quod ſaluari poterant, ſ. fides Mediatoris, per quam iuſtificati ſunt antiqui patres, ſicut ẽt nos iuſtificamur: & ſic Deus nõ deficiebat hominibus, quin daret eis ſalutis auxilia.

520

ARTICVLVS III.

Vtrum lex uetus data fuerit per angelos.

Inf. art. 6. argumento pro ue ri. Et Iſa. 6. co. 3. Et Gala. 3. le. 7. co. 1. Et Cor. 2. lec 4. co. 2. ſi Et Heb. 1. c. 2. & c. 2. ſi. & c. 5.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ quòd lex uetus non fuerit data per angelos, ſed immediatè à Deo, angelus. n. nuntius dicitur, & ſic nomen angeli miniſterium importat, non dominium, ſecundum illud Pſal. 102. Benedicite Domino oẽs angeli eius, miniſtri eius, ſed uetus lex à Dño tradita eſſe ꝑhibetur. dr̃. n. Exod. 20. Locutuſque eſt Dñs ſermones hos & poſtea ſubdit, Ego enim ſum Dominus Deus tuus. & idem modus loquendi frequenter repetitur in Exod & in libris conſequentibus legem ergo lex eſt immediatè data à Deo.

¶ 2 Præterea, Sicut dicitur Ioan. 1. Lex per Moyſen data eſt, ſed Moyſes immediate accepit a Deo, dicitur. n. Exod. 33. Loquebatur Dominus ad Moyſen facie ad faciem, ſicut loqui ſolet amicus ad amicum ſuum. ergo lex uetus immediate data eſt à Deo.

¶ 3 Præterea. Ad ſolum principem pertinet legem ferre, ut ſupra dictũ eſt: * ſed ſolus Deus eſt princeps ſalutis animarum, angeli uerò ſunt adminiſtratorij ſpiritus, ut dicitur ad Hebr. 1. ergo lex uetus per angelos dari non debuit, cum ordinaretur ad animarum ſalutem. q. 90. ar. 3.

SED CONTRA eſt quod dicit Apoſtolus ad Galat. 3. Lex data eſt per angelos in manu mediatoris, & Actuum 7. dicit Stephanus, accepiſtis legem in diſpoſitione angelorum.

RESPONDEO dicendum, ꝙ lex data eſt a Deo per angelos & præter rationem generalem, quã Dion. aſſignat in 4. cap. cæleſt. hier. * quod diuina debent deferri ab homines mediantibus angelis, ſpecialis rõ eſt quare legẽ ueterem ꝑ angelos dari oportuit. Dictũ eſt enim, * quod lex uetus imperfecta erat, ſed diſponebat ad ſalutẽ perfectam generis humani, q̃ futura erat per Chriſtum. Sic aũt vr̃ in omnibus poteſtatibus & artibus ordinatis, quòd ille, qui eſt ſuperior, principalem & perfectum actum operatur per ſe ipſum, ea uero, q̃ diſponunt ad perfectionem ultimam, operatur per ſuos miniſtros, ſicut nauifactor compaginat nauẽ per ſeipſum, ſed ꝑparat materiã per artifices ſubminiſtrantes, & ideo conueniens fuit, ut lex perfecta noui teſtamenti daretur immediatè per ipſum Deum hominem factum, lex aũt uetus per miniſtros Dei, ſcilicet per angelos daretur hominibus. Et per hunc modum Apoſtolus 1. ad Hebr. ꝓbat eminentiam nouæ legis ad ueterem, quia in nouo teſtamento locutus eſt nobis Deus in filio ſuo. in ueteri autem teſtamento eſt ſermo factus per angelos. cap. 4 ante medĩ. Art. 1. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut Gregor.

In præfat. in Iob c. 2. ante medium.

dicit* in principio moralium, angelus qui Moyſi apparuiſſe deſcribitur, modò angelus, modo dñs memoratur, angelus videlicet propter hoc quod exterius loquendo ſeruiebat: dominus aūt dicitur, quia interius præſidens loquendi efficaciam miniſtrabat, & inde eſt etiam quòd quaſi ex perſona domini angelus loquebatur.

l. 12. c. 27. paulo poſt princ. to. 3.

AD SECVNDVM dicendum, φ ſicut Aug. dicit 12. ſuper Gen. ad literam in Exod. * dr: Locutus eſt dominus Moyſi facie ad faciē. & paulo poſt ſubditur, Oſtende mihi gloriam tuam. Sentiebat ergo quod videbat, & quod non videbat deſiderabat, non ergo videbat ipſam Dei eſſentiam, & ita nō immediatè ab eo inſtruebatur. Quod ergo dicitur, quod loquebatur ei facie ad faciem ſm opinionē populi loquitur Scriptura, qui putabat Moyſen ore ad os loqui cum Deo, cùm per ſubiectā creaturam, id eſt, per angelum & nubem, ei loqueretur & appareret. Vel per uiſionem faciei intelligitur quædam eminens contemplatio & familiaris infra eſſentiæ diuinæ uiſionem.

AD TERTIVM dicendum, φ ſolius principis eſt ſua auctoritate legem inſtituere, ſed quandoq; legem inſtitutam per alios promulgat, & ita Deus ſua auctoritate inſtituit legem, ſed per angelos promulgauit.

521 ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex uetus dari debuerit ſoli populo Iudæorum.

Inf. art. 5. c. & 3. di. 25. qō. 2. ar. 2. q. 2. ad 3. *ar. præc.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr, φ lex uetus non debuit dari ſoli populo Iudæorum. Lex. n. vetus diſponebat ad ſalutem, q̄ futura erat per Chriſtū: vt dictum eſt.* ſed ſalus illa non erat futura ſolū in Iudæis, ſed in oībus gentibus: ſm illud Eſa 49. Parum eſt vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fæces Iſrael conuertendas: dedit te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. ergo lex vetus dari debuit omnibus gentibus, & non vni populo tantum.

¶ 2 Præterea, Sicut dicitur Act. 10. Non eſt perſonarū acceptor Deus, ſed in omni gente qui timet Deum, & facit iuſtitiam, acceptus eſt illi. non ergo magis vni populo, quàm aliis uiam ſalutis debuit aperire.

art. præce.

¶ 3 Præterea, Lex data eſt per angelos: ſicut iam dictū eſt.* ſed miniſteria angelorum Deus non ſolum Iudęis, ſed omnibus gentibus ſemper exhibuit dicitur enim Eccleſ. 17 In unamquanq; gentem præpoſuit rectorem: omnibus etiam gentibus temporalia bona largitur, quę minus ſunt curæ Deo quàm ſpiritualia bona. ergo etiam legem omnibus populis debuit dare.

SED CONTRA eſt quod dicitur Rom 3 Quid ergo amplius Iudæo? multum quidem per oēm modū, primum quidem, quia credita ſunt illis eloquia Dei, & in Pſalm. 149. dicitur, Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

RESPONDEO dicendum, φ poſſet una ratio aſſignari, quare potius populo Iudæorum data ſit lex, quā aliis populis quia aliis populis ad idololatriam declinantibus ſolus populus Iudæorum in cultu unius Dei remanſit & ideo alij populi indigni erāt legem recipere, ne ſanctum canibus daretur. Sed iſta rō conueniens non vr quia populus ille et poſt legem latam ad idololatriā declinauit, quod grauius fuit, vt patet Exod 32. & Amos 5. Nunquid hoſtias & ſacrificium obtuliſtis mihi in deſerto 40 annis domus Iſrael, & portaſtis tabernaculum Moloch Deo ueſtro & imaginem idolorum veſtrorum, ſidus Dei veſtri, quæ feciſtis uobis? Expreſſè et dicitur Deut 9 Scito, quòd non pp iuſtitias tuas dominus Deus tuus dedit tibi terram hanc in poſſeſſionem, cùm duriſſimæ ceruicis ſis populus, ſed ratio ibi præmittitur, ut cōpleret uerbum ſuū Dominus, quod ſub iuramēto pollicitus eſt patribus tuis Abrahā, Iſaac, & Iacob q̄ aūt promiſſio eis ſit facta, oſtendit Apoſtolus ad Galat 3 dicens, Abrahæ dictę ſunt promiſſiones, & ſemini eius nō dicit ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in uno & ſemini tuo q eſt Chriſtus. Deus igit & legem & alia beneficia ſpecialia illi populo exhibuit, pp promiſſionem eorum Patribus factā. ut ex eis Chriſtus naſceret. decebat. n. vt ille popul', ex quo Chriſtus naſciturus erat, quadā ſpeciali ſanctificatione polleret, ſm illud quod dr Leu 19 Sancti eritis, quia ego ſanctus ſum. Nec et fuit pp meritum ipſius Abrahæ, ut talis promiſſio ei fieret, ut ſcilicet Chriſtus ex eius ſemine naſceretur, ſed ex gratuita Dei electione & uocatione vñ dicitur Iſa. 41. Qui ſuſcitauit ab Oriente iuſtum vocauit eum, vt ſequeretur ſe. Sic ergo patet, φ ex ſola gratuita electione Patres promiſſionem acceperunt & populus ex eis progenitus legem accepit, ſm illud Deut. 4. audiſtis uerba illius de medio ignis quia dilexit Patres, & elegit ſemen eorum poſt illos. Si aūt rurſus quæratur, quare hunc populum elegit, ut ex eo Chriſtus naſceretur, & non alium, conueniet rñſio Aug.* quā dicit ſuper Ioan. Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli velle diiudicare, ſi non uis errare.

Tract. 26. in Ioa. paulo poſt pri. tom. 9.

AD PRIMVM ergo dicendum, φ quamuis ſalus futura per Chriſtum eſſet omnibus gentibus præparata, tñ oportebat ex uno populo Chriſtum naſci, qui propter hoc præ aliis prærogatiuas habuit, ſm illud Rom. 9 Quorum ſcilicet Iudæorum, eſt adoptio filiorum Dei & teſtamentum, & legiſlatio, quorum patres ex quibus Chriſtus eſt ſecundum carnem.

AD SECVNDVM dicendū, φ acceptio perſonarum locum hēt in his, quæ ex debito dantur. In his verò, quæ ex gratuita uoluntate conferuntur acceptio perſonarum locum non habet, non eſt. n. eſt perſonarum acceptor qui ex liberalitate de ſuo dat uni, & nō alteri ſed ſi eſſet diſpenſator bonorum communium, & non diſtribueret æqualiter ſm merita perſonarū, eſſet perſonarum acceptor. Salutaria aūt beneficia Deus humano generi cōfert ex ſua gratia, vñ non eſt perſonarum acceptor, ſi quibuſdā præ aliis conferat. vnde Aug. dicit in libr de pdeſtinatione ſanctorum. * Omnes quos Deus docet, miſericordia docet; quos aūt non docet, iudicio non docet hoc. n. venit ex damnatione humani generis pro peccato primi parentis.

ca. 8. non multū ante mediū. tom. 7.

AD TERTIVM dicendum, φ beneficia gratiæ ſubtrahūtur homini propter culpam, ſed beneficia naturalia nō ſubtrahuntur, inter q̄ ſunt miniſteria angelorū, q̄ ipſe naturarū ordo requirit, ut ſcilicet per media gubernentur infima, & ēt corporalia ſubſidia, q̄ non ſolū hominibus, ſed ēt iumentis Deus adminiſtrat, ſm illud Pſal. 35. Homines & iumenta ſaluabis Domine.

ARTICVLVS V. 522

Vtrum oēs homines obligantur ſeruare legē ueterem.

1. 2. q 85. art 4 ad 1. & 3. d 25. q. 2 ar 2. q. 2. ad 3. & Ro 2. lec. 3. co. 2.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur. quòd oēs homines obligabantur ad obſeruandam ueterē legem. Quicunque enim ſubditur regi, oportet φ ſubdatur legi ipſius, ſed uetus lex eſt data à Deo, qui eſt rex omnis terræ, ut in Pſal 46. dicitur ergo omnes habitantes terram, tenebantur ad obſeruantiam legis.

¶ 2 Præterea Iudæi ſaluari non poterant, niſi legem veterem obſeruarent, dicitur enim Deut 27 Maledictus qui non permanet in ſermonibus legis huius, nec eos opere perficit. ſi igitur alij homines ſine obſeruantia legis ueteris potuiſſent ſaluari, peior fuiſſet conditio Iudæorum, quam aliorum hominum.

¶ 3 Præterea, Gentiles ad ritum Iudaicum, & ad obſeruantias legis admittebant. dr. n. Exod. 12. Si quis peregrinorū in veſtrā uoluerit tranſire coloniā, & facere Phaſe dñi, circuncidet prius omne maſculinum genus, & tūc ritè celebrabit, eritq; ſimul ſicut indigena terræ. Fruſtra aūt ad obſeruantias legales fuiſſent extranei admiſſi ex ordinatione diuina, ſi abſq; legalib. obſeruātiis ſaluari potuiſſet ergo nullus ſaluari poterat, niſi legē obſeruaret.

SED CONTRA eſt, quod Dion. dicit 9 ca cæl. hierarch * quòd multi Gentiliū per angelos ſunt reducti in Deū, ſed conſtat φ Gentiles legem non obſeruabant ergo abſq; obſeruantia legis poterant aliq ſaluari.

cap. 9. poſt mediū illius.

RE-

RESPONDEO dicendū, ꝙ lex vetus manifeſtabat p̄cepta legis naturæ, & ſuperaddebat quædā propria p̄cepta, quātū igitur ad illa, quæ lex uetus cōtinebat de lege naturæ, oēs tenebātur ad obſeruantiā veteris legis, non quia erāt de veteri lege, ſed quia erāt de lege naturæ. ſed quātū ad illa q̄ lex vetus ſuperaddebat, nō tenebantur aliqui ad obſeruantiā veteris legis, niſi ſolus populus Iudæorū. Cuius ratio eſt, quia lex vetus, ſicut dictū eſt,

ar. 5. pcede. * data eſt populo Iudæorū, vt quādā p̄rogatiuā ſanctitatis obtineret pp reuerentiā Chriſti qui ex illo populo naſciturus erat. q̄cunque autē ſtatuunt ad ſpecialem aliquorū ſanctificationē, nō obligant niſi illos, ſicut ad q̄dā obligantur clerici, qui mancipantur diuino miniſterio, ad q̄ laici nō obligātur, ſimiliter & religioſi ad quędā perfectionis opera obligantur ex ſua profeſſione, ad quæ ſeculares non obligantur, & ſimiliter ad quædā ſpecialia obligabatur populus ille, ad quæ alii populi nō obligabantur. vñ dr̄ Deut. 18. Perfectus eris & abſq; macula coram Domino Deo tuo & propter hoc etiam quadam profeſſione utebantur, ut patet Deut. 26. Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, &c.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ quicunq; ſubdūtur regi, obligantur ad legē eius obſeruandā, q̄ omnib. cōiter ꝓponit, ſed ſi inſtituat aliqua obſeruanda à ſuis familiaribus miniſtris, ad hæc cæteri non obligantur.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ hō quanto Deo magis coniungitur, tāto eſſicitur melioris cōditionis, & iō quanto populus Iudæorum erat altrictus magis ad diuinū cultū dignior aliis populis erat. vñ dr̄ Deut. 4. Quæ eſt alia gens ſic inclyta, vt habeat cæremonias, iuſtaque iudicia, & uniuerſam legem. & ſimiliter etiā quantum ad hoc ſunt melioris conditionis clerici, quā laici & religioſi, quàm ſeculares.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ Gētiles pfectius & ſecurius ſalutē cōſequebant ſub obſeruantiis legis, quā ſub ſola lege naturali. & iō ad eas admittebantur. Sicut etiam nunc laici tranſeunt ad clericatum, & ſeculares ad religionem, quamuis abſque hōc poſſint ſaluari.

523 ARTICVLVS VI.

Vtrū lex vetus cōueniēter data fuerit tēpore Moyſi.

1.q 70.ar. 2. ad 2. & 4 d.1.q. 1.art. 2.q. 4.cor. Et Gal. 3. le. 7 co. 2. * art. 1.huius quæſt.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr̄, ꝙ lex uetus non cōuenienter fuerit data tpe Moyſi. Lex.n. vetus diſponebat ad ſalutē quæ erat futura per Chriſtū, ſicut dictum eſt. * ſed ſtatim homo poſt peccatum indiguit huiuſmodi ſalutis remedio. ergo ſtatim poſt peccatum lex uetus debuit dari.

¶ 2 Præterea, Lex uetus data eſt pp ſanctificationē eorū, ex quib. Chriſtus naſciturus erat, ſed Abrahæ incepit fieri ꝓmiſſio de ſemine, qđ eſt Chr̄s, ut habet Geneſ. 12. ergo ſtatim tempore Abrahæ debuit lex dari.

¶ 3 Præterea, Sicut Chr̄s nō eſt natus ex aliis deſcendentib. ex Noe, niſi ex Abrahā, cui facta eſt promiſſio, ita ēt nō eſt natus ex aliis filiis Abrahæ, niſi ex Dauid, cui eſt promiſſio renouata, ſm̄ illud 2. Reg. 23. dixit vir, cui conſtitutū eſt de Chriſto Dei Iacob ergo lex uetus debuit dari poſt Dauid, ſicut data eſt poſt Abrahā.

SED CONTRA eſt, ꝙ Apoſto. dicit ad Gal. 3. ꝙ lex pp tranſgreſſionē poſita eſt, donec veniret ſemē cui promiſerat ordinata per angelos in manu mediatoris,

Gl. ordinaria ibid. idest, ordinabiliter data, vt gloſſ. * dicit, ergo congruū fuit, ut lex vetus illo temporis ordine traderetur.

RESPONDEO dicendū, ꝙ conuenientiſſimè lex vetus data fuit tpe Moyſi. Cuius rō pōt accipi ex duob. ſm̄ quod quælibet lex duobus generib. hominum imponitur. Imponitur enim quibuſdam duris & ſuperbis, qui per legem compeſcuntur & domantur. Imponitur ēt bonis, qui per legem inſtructi adiuuantur ad implendū quod intendunt. Conueniens igitur fuit tali tpe legē veterē dari ad ſuperbiā hominū conuincēdā. de duobus n. homo ſuperbiebat, ſ. de ſcientia & de potentia. de ſciētia quidē, quaſi rō naturalis ei poſſit ſufficere ad ſalutē. Et iō, ut de hoc eius ſuperbia conuinceretur, pmiſſus eſt homo regimini ſuæ rationis abſque adminiculo legis ſcriptæ, & experimēto hō diſcere potuit, quod patiebatur rationis defectū p hoc, ꝙ homines vſq; ad idololatriā & turpiſſima vitia circa tēpora Abrahæ ſunt prolapſi & iō poſt hæc tēpora fuit neceſſariū legē ſcriptā dari in remediū humanæ ignorātiæ, quia p legē eſt cognitio peccati, vt dr̄ Rom 3. Sed poſtquā hō eſt inſtructus per legē, conuicta eſt eius ſupbia de infirmitate, dū implere nō poterat qđ cognoſcebat, & iō ſicut Apoſt. concludit ad Rom. 8. quod impoſſibile erat legi, in qua infirmabatur per carnē, miſit Deus filiū ſuum, ut iuſtificatio legis impleretur in nobis. Ex parte uerò bonorū lex data eſt in auxiliū, quod qdem tūc maximè populo neceſſarium fuit, qñ lex naturalis obſcurari incipiebat pp exuperātiā peccatorū. Oportebat n. hmōi auxiliū quodā ordine dari, vt p imperfecta ad perfectionē manu ducerentur & iō inter legem naturæ & legē gratiæ oportuit legem veterem dari.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ſtatim poſt peccatum primi hominis non competebat legem veterem dari, tum quia nondum homo recognoſcebat ſe ea indigere de ſua ratione confiſus, tum quia adhuc dictamen legis naturæ nondum erat obtenebratum per cōſuetudinem peccandi.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ lex non debet dari niſi populo. eſt.n. præceptū cōe, vt dictū eſt. * & iō tpe Abrahæ data ſunt quædā familiaria præcepta & quaſi domeſtica Dei ad homines. ſed poſt modū multiplicatis eius poſteris, intantum ꝙ populus eſſet & liberatis eis à ſeruitute, lex conuenienter potuit dari. nam ſerui non ſunt pars populi, vel ciuitatis cui legem dari competit, vt Phil. dicit in 3. Politicę. * q.90.ar.2. & 3. & q. 96.ar.1.ad 2.

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ quia legē oportebat alicui populo dari non ſolū illi ex quib. eſt Chr̄s natus, legē acceperūt, ſed totus populus cōſignatus ſignaculo circunciſionis q̄ fuit ſignū promiſſionis Abrahæ factæ & ab eo creditæ, ut dicit Apoſt. Rom. 4 & ideo ēt ante Dauid oportuit legem dari tali populo iam collecto. li. 3. c. 3 à med to. 5.

QVÆSTIO XCIX.

De præceptis veteris legis, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandū eſt de p̄ceptis uet. leg. & ēt primo, de diſtinctione ipſorum. Secundo, de ſingulis generibus diſtinctis.

¶ Circa primum quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum legis veteris ſint plura præcepta, vel vnum tantum.

¶ Secundo, utrum lex uetus contineat aliqua pręcepta moralia.

¶ Tertio, vtrum p̄ter moralia contineat cæremonialia.

¶ Quarto, vtrum contineat pręter hæc iudicialia.

¶ Quinto, vtrum præter iſta tria contineat aliqua alia.

¶ Sexto, de modo quo lex inducebat ad obſeruantiam prædictorum.

ARTICVLVS PRIMVS. 524

Vtrū in lege veteri contineatur ſolū vnū præceptum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̄ quòd in lege ueteri non cōtineatur niſi vnum p̄ceptum. Lex enim nihil aliud eſt quàm præceptum, ut ſupra habitum eſt, * ſed lex uetus eſt vna, ergo non continet niſi unum præceptum. q.90. ar. 2. & 3.

¶ 2 Præterea, Apoſt. dicit Rom. 13. Si quod eſt aliud mandatum, in hoc uerbo inſtauratur Diliges proximū tuum ſicut teipſum, ſed iſtud mandatum eſt unum. ergo lex uetus non continet niſi unum mandatum.

¶ 3 Præterea, Matth 7 dr̄, Oia quæcunque uultis, ut faciant uobis hoīes, & uos facite illis, hæc eſt n. lex & prophetæ, ſed tota lex vetus continetur in lege & prophetis. ergo lex uetus non habet niſi unū præceptum.

SED CONTRA eſt, quod Apoſt. dicit ad Eph. 2. Legem mãdatorũ decretis euacuans. & loquitur de lege veteri. vt patet per gl.* ibidem. ergo lex vetus cõtinet in ſe multa mandata.

Eſt gloſſa Ambr. in hunc locũ to. 5.

RESPONDEO dicendum, quod præceptum legis cum ſit obligatorium, eſt de aliquo quod fieri debet. quod autẽ aliquid debeat fieri, hoc prouenit ex neceſſitate alicuius finis. vnde manifeſtũ eſt quod de ratione pręcepti eſt, quod importet ordinẽ ad finem inquantum ſ. illud pręcipitur, quod eſt neceſſarium, vel expediens ad finẽ. Cõtingit autẽ ad vnũ finem multa eſſe neceſſaria vel expedientia. & ſm hoc poſſunt de diuerſis rebus dari diuerſa præcepta inquantũ ordinantur ad vnum finẽ. Vnde dicendum eſt, quod omnia præcepta, legis veteris ſunt vnũ ſecundum ordinem ad vnum finem, ſunt tamen multa ſecundum diuerſitatem eorum quæ ordinantur ad illum finem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod lex vetus dr̃ eſſe vna ſecundum ordinem ad finẽ unum, & tamen cõtinet diuerſa præcepta ſm diſtinctionem eorum, quæ ordinant ad finem. Sicut etiam ars ædificatiua eſt vna ſm unitatem finis, quia tendit ad ædificationem domus, tamen continet diuerſa præcepta ſecundum diuerſos actus ad hoc ordinatos.

AD SECVNDVM dicẽdũ, quod ſicut Apoſt. dicit 1. ad Thim. 1. Finis præcepti charitas eſt, ad hoc. n. omnis lex tendit, vt amicitiam conſtituat, vel hominum ad inuicem, vel hominis ad Deum, & iõ tota lex impletur in hoc vno mandato, Diliges proximum tuum ſicut te ipſum, ſicut in quodam fine mandatorum omnium. In dilectione. n. proximi includitur etiã Dei dilectio, quando proximus diligitur pp Deum, vnde Apoſt hoc vnum præceptum poſuit pro duobus, quæ ſunt de dilectione Dei & proximi, de quibus dicit Dominus Matt. 22. In his duobus mandatis pendet omnis lex & prophetæ.

AD TERTIVM dicendũ, quod ſicut dicitur in 9. Eth.* amicabilia, quæ ſunt ad alterum, venerunt ex amicabilibus, quæ ſunt homini ad ſeipſum, dum ſ. homo ita ſe habet ad alterũ ſicut ad ſe. & iõ in hoc quod dr̃, Oĩa quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis, explicatur quædam regula dilectionis proximi quæ etiam implicitè continetur in hoc, quod dicitur, Diliges proximum tuũ ſicut teipſum. vnde eſt quædam explicatio iſtius mandati.

Li. 9. eth. c. 8. nõ remotè à prin. to. 5.

525

ARTICVLVS II.

Vtrum lex vetus contineat præcepta moralia.

Sup. q. 98. ar. 5. co & inf. pręsẽ. q. art. 3. ad 2. & ar. 4 co. & Pi. 98. co. 7. 8. & 9. *q. 91. art. 4. & 5. & q. præced. ar. 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃, quod lex vetus non contineat præcepta moralia. Lex. n. vetus diſtinguitur à lege naturæ, ut ſupra habitũ eſt,* ſed præcepta moralia pertinent ad legem naturæ. ergo non pertinent ad legem veterem.

¶ 2 Præterea, Ibi ſubuenire debuit homini lex diuina vbi deficit rõ humana, ſicut patet in his, quæ ad fidẽ ptinẽt, quæ ſunt ſupra rationẽ, ſed ad præcepta moralia ratio hominis ſufficere vr̃. Ergo præcepta moralia non ſunt de lege veteri, quæ eſt lex diuina.

¶ 3 Præterea, Lex vetus dr̃ litera occidens, ut patet 2. ad Cor. 3. ſed p̃cepta moralia non occidũt, ſed uiuificant, ſm illud Pſal. 118. In æternũ nõ obliuiſcar iuſtificationes tuas, quia in ipſis uiuificaſti me. ergo præcepta moralia non pertinent ad veterem legem.

SED CONTRA eſt, quod dr̃ Eccleſ. 17 Addidit illis diſciplinam, & legem uitæ hæreditauit eos, diſciplina autem pertinet ad mores. Dicit. n. gl.* ad Heb. 12. ſup illud, Omnis diſciplina, &c diſciplina eſt eruditio morum per difficilia. ergo lex à Deo data præcepta moralia continebat.

Glo. ordinaria ibi.

RESPONDEO dicendũ, quod lex vetus continebat præcepta quædã moralia, ut patet Exo. 20. Non occides, Non furtũ facies. & hoc rõnabiliter, nã ſicut intentio principalis legis humanæ eſt, vt faciat amicitiã hominũ adinuicem, ita intẽtio diuinæ legis eſt, ut conſtituat principaliter amicitiam hominis ad Deum. Cũ autem ſimilitudo ſit ratio amoris (ſm illud Eccl. Omne animal diligit ſimile ſibi) impoſſibile eſt eſſe amicitiã hominis ad Deum, qui eſt optimus, niſi homines efficiantur boni vnde dr̃ Leuitic 19. Sancti eritis, quoniã ego ſanctus ſum Bonitas autem hominis eſt virtus quę facit bonum habentem, & ideo oportuit præcepta legis veteris etiam de actibus virtutum dari, & hæc ſunt moralia legis præcepta.

AD PRIMVM ergo, dicendũ, quod lex vetus diſtinguitur à lege naturæ, non tanquam ab ea omnino aliena, ſed tanquam ei aliquid ſuperaddens. Sicut. n. gratia præſupponit naturam, ita oportet quod lex diuina pręſupponat legem naturalem.

AD SECVNDVM dicẽdum, quod legi diuinæ conueniens erat ut non ſolũ prouideret homini in his, ad q̃ rõ nõ põt, ſed ẽt in his, circa quæ contingit rõnẽ hominis impediri. Rõ aũt hominis circa præcepta moralia quantũ ad ipſa cõmuniſſima præcepta legis naturę non poterat errare in uniuerſali, ſed tn̄ pp conſuetudinẽ peccandi obſcurabatur in particularibus agendis. Circa alia vero præcepta moralia, quæ ſunt quaſi cõcluſiones deductæ ex communibus principijs legis naturæ, multorũ ratio oberrabat: ita ut quædam quæ ſunt ſm ſe mala, ratio multorũ licita iudicaret. vnde oportuit contra vtrunque defectum homini ſubueniri per auctoritatẽ legis diuinæ. Sicut & inter credenda nobis proponuntur nõ ſolum ea ad quæ ratio attingere nõ poteſt (vt Deum eſſe trinũ) ſed etiã ea ad quæ rõ recta pertingere poteſt, vt Deum eſſe vnum, ad excludendũ rationis humanæ errorem, qui accidebat in multis.

AD TERTIVM dicendũ, quod ſicut Augu. probat in li. de ſpiritu & litera*, etiam litera legis, quantũ ad præcepta moralia, occidere dicitur occaſionaliter, inquantum ſ præcipit quod bonum eſt, non præbens auxilium gratiæ ad implendum. C. 14. to. 3.

ARTICVLVS III.

526

Vtrum lex vetus contineat præcepta cæremonialia præter moralia.

Inf. art. 4. & 5 co & q. 101 ar. 1. co & q. 103. art. 1. co & ad 3 & quæ. 104. ar. 4. & 2. 2. q. 122. art. 1. ad 2 & quo 2. ar. 1. co. & quo 4 ar. 13. co

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ quod lex vetus non contineat præcepta cæremonialia præter moralia. Omnis. n. lex, quæ hominibus data, eſt directiua humanorum actuum, actus autem humani morales dicuntur, vt ſupra dictum eſt.* ergo videt quod in lege veteri hominibus data non debeant contineri niſi præcepta moralia.

¶ 2 Præterea, præcepta, quę dicunt̃ cęremonialia, videntur ad diuinum cultum pertinere, ſed diuinus cultus eſt actus uirtutis, ſ. religionis, quæ vt Tullius dicit in ſua Rhet† diuinæ naturæ cultum cęremoniamque affert. cum igitur præcepta moralia ſint de actibus uirtutum (vt dictum eſt)* videtur quòd præcepta cæremonialia non ſint diſtinguenda à moralibus.

* q. 1. ar 3.
† lib. 2 de inuent. in ſi. l. 4. ante fin. lib.

¶ 3 Præterea, præcepta cerçmonialia eſſe videnẽ, quę figuratiuè aliquid ſignificant. ſed, ſicut Auguſt. dicit in 2 de doctrina Chriſt† Verba inter homines obtinuerunt principatum ſignificandi. ergo nulla neceſſitas fuit vt in lege continerentur præcepta cæremonialia de aliquibus actibus figuratiuis.

* ar. præc.
† li. 2. c 3. Et 14 de trin. ca. 8. a me 10 1

SED CONTRA eſt, quod dr̃ Deuter. 4 Decem verba q̃ ſcripſit in duabus tabulis lapideis, mihiq; mãdauit in illo tpe. vt docerem uos cæremonias & iudicia, quæ facere deberetis. Sed decem præcepta legis ſũt moralia ergo præter præcepta moralia ſunt etiam alia præcepta cæremonialia.

RESPONDEO dicẽdũ, quod ſicut dictum eſt,* lex diuina principaliter inſtituitur ad ordinandum homines ad Deũ, lex autem humana principaliter ad ordinandum homines ad inuicem, & iõ leges humanæ non cura-

ar. præce.

curauerunt aliquid inſtituere de cultu diuino, niſi in ordine ad bonum commune hominum & ꝑ hoc etiã multa cõfinxerunt circa res diuinas ſm quod videbatur eis expediens ad informandos mores hominum, ſicut patet in ritu Gentilium. ſed lex diuina econuerſo homines adinuicem ordinauit, ſm quod conueniebat ordini, qui eſt in Deum, quem principaliter intendebat. Ordinatur autem homo in Deum non ſolum per interiores actus mentis (qui ſunt credere, ſperare, & amare) ſed etiam per quædam exteriora opera, quibus homo diuinam ſeruitutem profitetur. Et iſta opera dicuntur ad cultum Dei pertinere, qui quidẽ cultus cęremonia vocatur, quaſi munia, id eſt dona Cereris, quæ dicebatur Dea frugum, eo, quod prima ex frugibus oblationes Deo offerebantur. Siue, vt Maximus Valerius refert*, nomen cęremoniæ introductum eſt ad ſignificandum cultum diuinum apud Latinos à quodam oppido iuxta Romam, quòd Cære vocabatur, eo ꝙ Roma capta à Gallis, illic ſacra Romanorum oblata ſunt, & reuerendiſſime habita. Sic igitur illa præcepta, quę in lege pertinent ad cultum Dei, ſpecialiter cæremonialia dicuntur.

Li. 1. ca. 1. parũ à medio, in tit. de L. Furio Sibaculo.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ humani actus ſe extendunt etiam ad cultum diuinum, & ideo etiam de his continet præcepta lex vetus hominibus data.

q. 94. ar. 4. AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt*, pręcepta legis naturæ cõia ſunt, & indigent determinatione. Determinantur aũt & per legem humanam & per legem diuinam. Et ſicut ipſæ determinationes, quæ fiunt per legem humanam, non dicuntur eſſe de lege naturæ, ſed de iure poſitiuo, ita ipſæ determinationes præceptorum legis naturæ, quæ fiunt per legem diuinam, diſtinguuntur à præceptis moralibus quæ pertinent ad lege naturæ. Colere ergo Deum, cum ſit actus virtutis ꝑtinet ad ꝑceptũ morale, ſed determinatio huius præcepti (vt ſcilicet colatur talibus hoſtijs, & talibus muneribus) hoc ꝑtinet ad ꝑcepta cæremonialia, & idõ ꝑcepta cęremonialia diſtinguunt, à ꝑceptis moralib.

ca. 1. poſt medium illius. AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut Dionyſ. dicit primo cap. Cel. hierar.* diuina hõibus manifeſtari non poſſunt, niſi ſub aliquibus ſimilitudinibus ſenſibilibus: ipſæ aũt ſimilitudines magis mouent aĩum qñ non ſolũ verbo exprimuntur, ſed etiã ſenſui offeruntur, & idõ diuina traduntur in ſcripturis, non ſolum per ſimilitudines verbo expreſſas: (ſicut patet in Metaphoricis locutionibus) ſed etiam per ſimilitudines rerum, quæ viſui proponuntur, quod pertinet ad præcepta cæremonialia.

527

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præter præcepta moralia & cæremonialia, ſint etiam præcepta iudicialia.

Infr. ar. 5. co. & q. 101. ar. 1. co. & q. 103. ar. 1. co. & q. 104. ar. 1. & a 2 q. 97. art. 1. co. & q 122. artic. 1. ad 2. Et 3. contra c. 128 & quol. 2 ar. 8. co. & q. 4. ar. 1. co.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr ꝙ præter præcepta moralia & cæremonialia non ſint aliqua pręcepta iudicialia in veteri lege. Dicit enĩ Aug.* contra Fauſtum, ꝙ in lege veteri ſunt præcepta vitæ agendæ, & præcepta vitæ ſignificandæ, ſed præcepta vitæ agendæ ſunt moralia, præcepta autem vitæ ſignificandæ ſunt cæremonialia. ergo præter hæc duo genera præceptorum non ſunt ponenda in lege alia præcepta iudicialia.

*li. 6. ca. 2. Et li. 19 c. 18. & li. 10 c. 2. tom. 6 †eſt gl. ſſa Caſſiodo. in hunc locum.

¶ 2 Præterea, Super illud Pſalm. 118 A iudicijs tuis non declinaui, dicit gloſ. † id eſt ab his, quę conſtituiſti regulam viuendi. ſed regula viuendi pertinet ad pręcepta moralia ergo præcepta iudicialia non ſunt diſtinguenda á moralibus.

¶ 3 Præterea, Iudiciũ vr eſſe actus iuſtitiæ: ſm illud Pſalm. 93 Quoadusque iuſtitia conuertatur in iudiciũ, ſed actus iuſtitię ſicut & actus cęterarum virtutum pertinet ad præcepta moralia ergo pręcepta moralia includunt in ſe iudicialia, & ſic non debent ab eis diſtingui.

SED CONTRA eſt ꝙ dicit Deuteronom. 6 Hæc ſunt præcepta & cęremoniæ atque iudicia, pręcepta autem antonomaſtice dicũtur moralia; ergo præter præcepta moralia & cęremonialia ſunt etiam iudicialia.

art. 2 & 3 RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut* dictum eſt, ad legem diuinam pertinet, vt ordinet hoies adinuicem & ad Deum, vtrunq; aũt horũ in cõi quidem pertinet ad dictamen legis naturæ, ad quod referuntur moralia pręcepta, ſed oportet quòd determinetur vtrunque per legem diuinam vel humanam, quia principia naturaliter nota ſunt communia tam in ſpeculatiuis, q̃ in actiuis. Sicut igitur determinatio cõmunis præcepti de cultu diuino fit per præcepta cæremonialia, ſic & determinatio cõis præcepti de iuſtitia obſeruanda inter hoĩes determinatur per præcepta iudicialia, & ſm hoc oportet tria præcepta legis veteris ponere, ſcilicet moralia, quæ ſunt de dictamine legis naturæ, cæremonialia q̃ ſunt determinationes cultus diuini, & iudicialia, quæ ſunt determinationes iuſtitiæ inter hoies obſeruandæ, vñ cũm Apoſtolus Rom. 7. dixiſſet, ꝙ lex eſt ſancta, ſubiungit ꝙ mandatum eſt iuſtum & bonum, & ſanctum. iuſtum quidem quantum ad iudicialia; ſanctum quantum ad cæremonialia (nam ſanctum dr quod eſt Deo dicatum) bonum, id eſt honeſtum quantum ad moralia.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ tam præcepta moralia quam etiam iudicialia, pertinent ad directionem vitæ humanę; & ideo vtraque cõtinentur ſub vno membro illorum, quæ ponit Aug. ſcilicet ſub præceptis vitæ agendæ.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ iudicium ſignificat executionem iuſtitiæ, quæ quidem eſt ſm applicationẽ rationis ad aliqua particularia determinatè. vñ præcepta iudicialia communicant in aliquo cum moralibus, inquantum ſcilicet à rõne deriuant. Et in aliquo cum cæremonialibus, inquantũ ſcilicet ſunt quædam determinationes communium præceptorum: & ideo qñque ſub iudicijs comprehenduntur præcepta iudicialia & moralia, ſicut dr Deut. 5 Audi Iſrael cæremonias atque iudicia. Quandoque verò iudicialia & cæremonialia, ſicut dr Leuit. 18. Facietis iudicia mea, & præcepta mea ſeruabitis. vbi pręcepta ad moralia referuntur, iudicia vero ad iudicialia & cæremonialia.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ actus iuſtitiæ in generali pertinet ad præcepta moralia, ſed determinatio eius in ſpeciali pertinet ad præcepta iudicialia.

ARTICVLVS V. 528

Vtrum aliqua alia præcepta contineantur in lege veteri, præter moralia, iudicialia, & cæremonialia.

Supr. ar. 4 co & quo 2. ar. 8. co. & Gal. 5. le 3. co. 2. & Heb. 7. le. 2. co. 2. q 60. ar. 5.

AD QVINTVM ſic ꝑcedit. Videtur quòd aliqua alia præcepta contineantur in lege veteri ꝑter moralia, iudicialia, & cæremonialia. Iudicialia. n. præcepta pertinent ad actũ iuſtitiæ, quæ eſt hois ad hoiem; cæremonialia verò pertinent ad actũ religionis, qua Deus colit. Sed præter has ſunt multæ aliæ virtutes, ſcilicet temperantia, fortitudo, liberalitas, & aliæ plures, vt * ſuprà dictum eſt. ergo præter prædicta oportet plura alia in lege veteri contineri.

ar. ꝑce. ad 2. & i arg. Sed cõtra.

¶ 2 Præterea, Deuterono. 11. dr, Ama Dñm Deũ tuũ, & obſerua eius præcepta, & cæremonias, & iudicia atque mandata. Sed præcepta pertinent ad moralia, vt* dictum eſt ergo præter moralia, iudicialia, & cæremonialia adhuc alia continẽtur in lege, quę dicuntur mãdata.

¶ 3 Præterea, Deuteron. 6. dr, Cuſtodi præcepta Domini Dei tui, & teſtimonia, & cæremonias, quas tibi præcepi ergo præter omnia pręcepta adhuc in lege teſtimonia continentur.

glo. interlinearis ibid.

¶ 4 Præterea, in Pſalm 118. dr, In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas.* gloſſ. id eſt legem. ergo præcepta legis veteris non ſolum, ſunt moralia, cæremonialia, & iudicialia, ſed etiam iuſtificationes.

SED CONTRA eſt, ꝙ dr Deut. 6. Hæc ſunt præcepta, cæremoniæ, atque iudicia, quæ mandauit Dominus Deus vobis, & hæc ponuntur in principio legis. ergo omnia præcepta legis ſub his comprehenduntur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ in lege ponuntur aliqua tanquã præcepta, aliqua verò tanquã ad præceptorũ impletionem ordinata. Præcepta quidem ſunt de his, quæ ſunt agenda, ad quorum impletionẽ ex duobus hõ inducitur, ſcilicet ex auctoritate præcipientis, & ex vtilitate impletionis, quæ quidẽ eſt conſecutio alicuius boni vtilis delectabilis vel honeſti, aut fuga alicuius mali contrarij. Oportuit igiẽ in veteri lege proponi quædã, quæ auctoritatem Dei præcipientis indicarent, ſicut illud Deut. 6. Audi Iſrael, Dñs Deus tuus Deus vnus eſt. & illud Geneſ. 1. In principio creauit Deus cælum & terram. & huiuſmõi dicunẽ teſtimonia. Oportuit ẽt, ꝙ in lege proponerent quędã pręmia obſeruantiũ legẽ, & pœnæ tranſgredientiũ, vt patet Deuter. 28. Si audieris vocẽ Dñi Dei tui, faciet te excelſiorẽ cunctis gentib. &c. & hmõi dicunẽ iuſtificationes, ſm quod Deus aliquos iuſtè punit vel præmiat. Ipſa autem agenda ſub præcepto non cadunt, niſi inquantum habent aliquã debiti rõnẽ. Eſt
aũt duplex debitum, vnũ quidem ſm regulam rõnis,
li. 5. eth. c. 7. tom. 5. aliud aũt ſm regulam legis determinãtis, ſicut* Philoſophus in 5. Eth. diſtinguit duplex iuſtum, ſcilicet morale & legale. Debitum aũt morale eſt duplex, dictat enĩ ratio aliquid faciendum, vel tanquam neceſſarium, ſine quo non poteſt eſſe ordo virtutis, vel tanquam vtile ad hoc, ꝙ ordo virtutis melius conſeruetur. & ſm hoc quædam moralium præcisè præcipiuntur, vel prohibentur in lege: ſicut, Non occides, Non furtũ facies. & hæc propriè dicuntur præcepta. Quædam verò præcipiunẽ, vel prohibentur, non quaſi præcisè debita, ſed ꝓꝑ melius. & iſta poſſunt dici mandata, quia quandam inductionem habent, & perſuaſionẽ, ſicut illud Exod. 22. Si pignus acceperis veſtimẽtum à proximo tuo, ante ſolis
in proœmio ĩ Marcum à medio reperies ĩ gloſ ordinaria. occaſum reddas ei, & aliqua ſimilia. vñ Hieron. dicit, ꝙ in præceptis eſt iuſtitia, in mandatis verò charitas. Debitum aũt ex determinatione legis in rebus quidem humanis pertinet ad iudicialia, in rebus aũt diuinis ad cæremonialia, quamuis ẽt ea quæ pertinent ad pœnã vel præmia, dici poſſint teſtimonia, inquantũ ſunt proteſtationes quędã diuinæ iuſtitiæ. oĩa verò ꝓcepta legis poſſunt dici iuſtificationes, inquantũ ſunt q̃dã executiones legalis iuſtitiæ. Poſſunt ẽt aliter mãdata à præceptis diſtingui, vt ꝓcepta dicanẽ q̃ Deus ꝑ ſeipſum iuſſit: mandata aũt, quæ ꝑ alios mandauit, vt ipſum nomẽ ſonare vr. Ex quibus oĩbus apparet, ꝙ oĩa legis præcepta continentur ſub moralibus, cæremonialibus, & iudicialibus, alia verò non habent rõnẽ præceptorũ, ſed ordinanẽ
in iſto ar. tur ad præceptorum obſeruationem, vt * dictum eſt.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſola iuſtitia inter alias virtutes importat rõnẽ debiti, & iõ moralia in
li. 2. de inuẽt. in fol. 4. añ. finẽ lib. tñ ſunt lege determinabilia, inquantũ ꝑtinent ad iuſtitiã, cuius ẽt q̃dam pars eſt religio. vt* Tullius dicit. vñ iuſtũ legale non põt eſſe aliquod ꝓter cæremonialia & iudicialia ꝓcepta. Ad alia patet rñſio ꝑ ea q̃ dicta ſunt.

529

ARTICVLVS VI.

Vtrũ lex vetus debuerit inducere ad obſeruationẽ præceptorũ per tpales promiſſiones, & comminationes.

Sup q. 98. ar. 5. co. & inf q 107. ar. 1. ad 2. & 3. di. 4. ar 2. co. & ar 4. et Ro 8 le. 3. cor. 2. & c. 10. col. 1 & 2. cor 11 le. 6. co. 2.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ lex vetus non debuerit inducere ad obſeruantiã ꝓceptorũ per tpales promiſſiones & cõminationes. Intentio enim legis diuinæ eſt, vt hoĩes Deo ſubdat per timorẽ & amorẽ vnde dr̃ Deut. 10. Et nunc Iſrael, quid Dñs Deus tuus petit à te, niſi vt timeas Dominũ Deum tuũ, & ambules in vijs eius, & diligas eũ? ſed cupiditas rerum tpalium abducit à Deo. dicit enim * Aug. in lib.
*q. 36. nõ procul à ꝓin. to 4. 83. Quæſt. ꝙ venenum charitatis eſt cupiditas ergo promiſſiones & comminationes temporales videntur contrariari intentioni legiſlatoris. quod facilè legem reprobabilem facit, vt patet per † Philoſo. in 7 Polit.
† li. 7. ca. 2. à med. to. 6.

¶ 2 Præterea, Lex diuina eſt excellentior q̃ lex humana: videmus aũt in ſcientijs, quòd quanto aliqua eſt altior, tãto per altiora media procedit. ergo cum lex humana procedat ad inducendum homines per temporales comminationes & promiſſiones, lex diuina non debuit ex his procedere, ſed per aliqua maiora.

¶ 3 Præterea, Id non põt eſſe præmium iuſtitiæ, vel pœna culpæ, quod æqualiter euenit & bonis & malis: ſed ſicut dr̃ Eccl. 9. Vniuerſa æquè eueniũt iuſto & impio, bono & malo, mũdo & immundo, immolanti victimas & ſacrificia contẽnenti. ergo temporalia bona, vel mala non conuenienter ponuntur vt pęna vel præmia mandatorum legis diuinæ.

SED CONTRA ẽ, qđ dr̃ Iſaiæ primo, Si volueritis, & audieritis me, bona terræ cõmedetis, ꝙ ſi nolueritis & me ad iracũdiã ꝓuocaueritis, gladi⁹ deuorabit vos.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut in ſcientijs ſpeculatiuis inducunẽ hoĩes ad aſſentiendum concluſionibus per media ſyllogiſtica, ita ẽt in quibuſlibet legibus hoĩes inducunẽ ad obſeruantias ꝓceptorũ per pœnas & ꝓmia. videmus aũt in ſcientijs ſpeculatiuis, ꝙ media proponunẽ auditori ſm eius conditionẽ. Vñ ſicut oportet ordinatè in ſcientijs ꝓcedere, vt ex notioribus diſciplina incipiat; ita ẽt oportet eum, qui vult inducere hominẽ ad obſeruantiã ꝓceptorũ, vt ex illis eũ mouere incipiat, quæ ſunt in eius affectu, ſicut pueri prouocãtur ad aliquid faciẽdũ aliquibus puerilibus munuſculis. Dictũ eſt aũt * ſuprà, ꝙ lex vetus diſponebat ad Chriſtũ, q. 98. ar. 1. & 2. ad 1.
ſicut imperfectũ ad perfectum. vñ dabatur populo ad & art. 3.
huc imperfecto incõparatione ad perfectionẽ, quæ erat futura ꝑ Chriſtũ & iõ populus ille comparaẽ puero ſub pædagogo exiſtenti, vt patet Galat. 3. Perfectio aũt hoĩs eſt, vt contemptis temporalibus ſpiritualibus inhæreat, vt patet per illud quod Apoſtolus dicit Philip. 3. Quæ quidẽ retro ſunt obliuiſcens, ad ea quæ priora ſunt, me extẽdo: quicunque ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus. Imperfectorũ aũt eſt, ꝙ temporalia bona deſiderẽt in ordine tñ ad Deũ: peruerſorum aũt eſt, ꝙ in temporalibus bonis finẽ conſtituant. Vnde legi veteri conueniebat, vt per temporalia, quæ erant in effectu hominum imperfectorum, manduceret homines ad Deum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ cupiditas, qua hõ cõſtituit finẽ in tpalib. bonis, eſt charitatis venenũ: ſed conſecutio tpaliũ bonorũ, q̃ hõ deſiderat in ordine ad Deũ, eſt q̃dã via inducẽs imperfectos ad Dei amorẽ, ſm illud Pſal. 48. Confitebitur tibi, cũ bene feceris illi.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ lex humana inducit hoĩes ex tpalibus pręmijs vel pœnis per hoĩes inducendis lex verò diuina ex præmijs vel penis exhibendis per Deum, & in hoc procedit per media altiora.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut patet hiſtorias veteris teſtamenti reuoluenti, communis ſtatus populi ſemper ſub lege in proſperitate fuit, quandiu legẽ obſeruabant, & ſtatim declinantes à ꝓceptis legis diuinæ, in multas aduerſitates incidebãt. ſed aliquæ ꝑſonę particulares ẽt iuſtitiã legis obſeruantes, in aliquas aduerſitates incidebant, vel q2 iã erant ſpirituales effecti, vt per hoc magis ab affectu tpaliũ abſtraherent, & eorum virtus probata redderet, aut quia opera legis exterius implentes, cor totũ habebant in tpalibus defixum, & à Deo elongatum: ſm quod dr̃ Iſa. 29. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.

QVAESTIO C.

De præceptis moralibus veteris legis, in duodecim articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ſingulis generibus præceptorum veteris legis.

Et primo, de pręceptis moralibus. Secundo, de cæremonialibus. Tertio, de iudicialibus.

¶ Circa primum quæruntur duodecim.

¶ Primo, vtrum omnia præcepta moralia veteris legis ſint de lege naturæ.

¶ Secundo, vtrum pręcepta moralia veteris legis ſint de actibus omnium virtutum.

¶ Ter-

¶ Tertiò, vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.
¶ Quarto, de diſtinctione præceptorum decalogi.
¶ Quinto, de numero eorum.
¶ Sexto, de ordine.
¶ Septimo, de modo tradendi ipſa.
¶ Octauo, vtrum ſint diſpenſabilia.
¶ Nono, vtrum modus obſeruandi virtutem cadat ſub præcepto.
¶ Decimo, vtrũ modus charitatis cadat ſub præcepto.
¶ Vndecimo, de diſtinctione aliorum præceptorum moralium.
¶ Duodecimo, vtrum præcepta moralia veteris legis iuſtificent.

530 ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ oĩa præcepta moralia pertineant ad legẽ naturæ.

Supr.q.49 art.3.ad 2 et ar.4 cor. et infra q. 104 art.1. cor. Et Mat.13.c. 81.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ non oĩa præcepta moralia pertineant ad legẽ naturæ Dr enim Eccle.17. Addidit illis diſciplinam, & legẽ vitæ hæreditauit illos. ſed diſciplina diuiditur contra legem naturę, eo ꝙ lex naturalis non addiſcitur, ſed ex naturali inſtinctu habetur ergo non omnia præcepta moralia ſunt de lege naturæ.

¶ 2 Præterea, Lex diuina perfectior eſt q̃ lex humana: ſed lex humana ſuperaddit aliqua ad bonos mores pertinẽtia hu, quę ſunt de lege naturę; quod patet ex hoc, ꝙ lex naturæ eſt eadẽ apud omnes, huiuſmodi aũt morum inſtituta ſunt diuerſa apud diuerſos. ergo multo fortius diuina lex aliqua ad bonos mores pertinentia debuit addere ſupra legem naturæ.

¶ 3 Præterea, Sicut ratio naturalis inducit ad aliquos bonos mores, & ita & fides vnde ẽt dr̃ ad Galat.5 quòd fides per dilectionem operatur. ſed fides non continetur ſub lege naturæ: quia ea quę ſunt fidei, ſunt ſupra rationem naturalem. ergo non omnia pręcepta moralia legis diuinæ pertinent ad legem naturæ.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicit Apoſtol. Roman. 2. Quòd gentes, q̃ legẽ non habent naturaliter ea q̃ legis ſunt, faciunt. ꝙ op3 intelligi de his q̃ ptinent ad bonos mores. ergo oĩa moralia pcepta legis ſũt de lege naturę.

RESPONDEO dicendum, ꝙ præcepta moralia à cæremonialibus & iudicialibus ſunt diſtincta Moralia enim ſunt de illis quæ ſm ſe ad bonos mores pertinẽt. cum aũt humani mores dicantur in ordine ad rationẽ, q̃ eſt propriũ principium humanorum actuum, illi mores dicuntur boni, qui rationi congruunt, mali autem, qui à ratione diſcordant Sicut aũt oẽ iudiciũ rationis ſpeculatiuæ procedit à naturali cognitione primorum principiorum, ita ẽt omne iudiciũ rationis practicæ procedit ex quibuſdam principijs naturaliter cognitis, vt * ſupra dictum eſt, ex quibus diuerſimodè procedi poteſt ad iudicandum de diuerſis. Quędã enim ſunt in humanis actibus adeò explicita, ꝙ ſtatim cum modica conſideratione poſſunt approbari vel reprobari p illa cõia & prima principia Quędã verò ſunt, ad quorum iudicium requiritur multa conſideratio diuerſarũ circunſtantiarum, quas conſiderare diligenter non eſt cuiuſlibet, ſed ſapientu ſicut conſiderare particulares cõcluſiones ſcientiarũ non ptinet ad oẽs, ſed ad ſolos philoſophos. Quędã vero ſunt, ad quæ diiudicanda indiget hõ adiuuari per inſtructionẽ diuinã, ſicut eſt circa credẽda. Sic igitur patet, ꝙ cùm moralia præcepta ſint de his, quę pertinent ad bonos mores hęc aũt ſunt, q̃ rationi conueniunt. oẽ aũt rationis humanæ iudicium aliqualiter à naturali ratione deriuatur, neceſſe eſt, quòd oĩa præcepta moralia pertineant ad legẽ naturæ, ſed diuerſimodè. Quędã enim ſunt, q̃ ſtatim per ſe rõ naturalis cuiuſlibet hoĩs diiudicat eſſe facienda, vel non faciẽda (ſicut, Honora patrem tuum & matrem, & Non occides, Non furtũ facies, & huiuſmoni) ſunt abſolutè de lege naturę. Quędã vero ſunt, quæ ſubtiliori conſideratione rationis à ſapientibus iudicantur eſſe obſeruãda, & iſta ſic ſunt de lege naturæ, vt tñ indigeant diſciplina, qua minores à ſapientibus inſtruantur, ſicut illud, Corã cano capite conſurge, & honora pſonã ſenis, & alia huiuſmodi. Quædam verò ſunt, ad q̃ iudicanda rõ humana indiget inſtructione diuina, p quã erudimur de diuinis, ſicut eſt illud. Non facies tibi ſculptile, neque oẽm ſimilitudinem, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.

q.94.ar.1. a.4. & 6.

¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS II. 531

Vtrũ pcepta moralia legis ſint de oĩbus actib. virtutũ.

Supr.q.49 ar.3.ad 2. & artic 4. cor. & infr. q. 104. ar. 1. cor. & Mat.23.c. 12.

AD SECVNDVM ſic procedit. Vr ꝙ præcepta moralia legis non ſint de oĩbus actibus virtutũ. Obſeruatio.n. præceptorũ veteris legis iuſtificatio nominatur, ſm illud pſalm.118. Iuſtificationes tuas cuſtodiã ſed iuſtificatio eſt executio iuſtitiæ, ergo præcepta moralia non ſunt niſi de actibus iuſtitiæ.

¶ 2 Præterea, Id quod cadit ſub præcepto, habet rõnẽ debiti, ſed rõ debiti non ptinet ad alias virtutes niſi ad ſolã iuſtitiã, cuius proprius actus eſt reddere vni uique debitum ergo præcepta legis moralia non ſunt de actibus aliarum virtutum, ſed ſolum de actibus iuſtitiæ.

¶ 3 Præterea, Omnis lex ponitur pp bonum cõe, vt dicit † Iſidor. ſed inter virtutes ſola iuſtitia reſpicit bonum commune, vt * Philoſophus dicit in 5. Eth. ergo pręcepta moralia ſunt ſolum de actibus iuſtitiæ.

† li.5. etym. cap.21. * li.5. eth. ca.1. & 2. & 21. to.5.

SED CONTRA eſt, quod † Ambr. dicit, ꝙ pctm̃ eſt trãſgreſſio legis diuinæ, & cœleſtiũ inobediẽtia mandatorũ, ſed pctã contrariant oĩbus actibus virtutũ. ergo lex diuina habet ordinare de actibus oium virtutum.

† li. de paradi. cap.8. ante med. tom.4.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ cùm præcepta legis ordinentur ad bonum cõe (ſicut * ſuprà habitũ eſt) neceſſe eſt, ꝙ præcepta legis diuerſificentur ſm diuerſos modos communitatum vnde * Philoſophus in ſua politica docet, ꝙ alias leges op[ort]et ſtatuere in ciuitate quæ regitur rege, & alias in ea, quæ regitur per populum, vel per aliquos potentes de ciuitate. Eſt aũt alius modus communitatis, ad quam ordinatur lex humana, & ad quã ordinatur lex diuina. Lex enim humana ordinat ad communitatem ciuilem, quæ eſt hoĩum ad inuicem. Hoĩes aũt ordinantur adinuicem per exteriores actus, quibus homines ſibijnuicem communicant, huiuſmodi autem communicatio pertinet ad rationẽ iuſtitiæ, quę eſt propriè directiua communitatis humanæ, & iõ lex humana non proponit pcepta niſi de actibus iuſtitiæ, & ſi præcipiat actus aliarũ virtutũ, hoc non eſt niſi inquantũ aſſumunt rationẽ iuſtitiæ, vt patet per * philoſophũ in 5. Eth Sed communitas, ad quam ordinat lex diuina, eſt hominum ad Deum, vel in præſenti, vel in futura vita, & iõ lex diuina præcepta proponit de oĩbus illis per quæ homines bene ordinentur ad communicationem cum Deo, hõ aũt Deo coniungitur ratione, ſiue mente, in qua eſt Dei imago, & ideo lex diuina præcepta proponit de omnibus illis, per quæ ratio hominis bene ordinata, eſt hoc aũt contingit per actus omnium virtutum nam virtutes intellectuales ordinant bene actus rõnis in ſeipſis, virtutes autẽ morales ordinant bene actus rationis circa interiores paſſiones, & exteriores operationes. & iõ manifeſtũ eſt, ꝙ lex diuina conuenienter proponit pręcepta de actibus oium virtutum, ita tamen ꝙ quędã, ſine quibus ordo virtutis, qui eſt ordo rationis, obſeruari non poteſt, cadunt ſub obligatione præcepti, quædam verò, quæ pertinent ad bene eſſe virtutis perfectæ, cadunt ſub admonitione conſilij.

q.90. ar.2. li.3. c.5.6. & 9. 10. 5.

li.5. eth. 1. circa me. & deinceps to.5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ adimpletio mãdatorũ legis ẽt quæ ſunt de actibus aliarum virtutum, habet rationem iuſtificationis, inquantum iuſtum eſt, vt homo obediat Deo, vel etiam inquantum iuſtum eſt, ꝙ omnia, quæ ſunt hominis, rationi ſubdantur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ iuſtitia, propriè dicta attendit debitum vnus hominis ad alium, ſed in om-

nibus

nibus alijs virtutibus attēdit debitū inferiorum viriū ad ratione, & ſm rationē huius debiti * Philoſophus aſſignat in 5. Eth. quandam iuſtitiam metaphoricam.

li.5. eth.c. vlt.tom.5.

AD TERTIVM patet reſponſio per ea quæ dicta ſunt de diuerſitate communitatis.

532 ARTICVLVS III.

Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.

Inf.ar.11. & 2. 2.q. 122.art 9. ad 2. & 3. diſt.37.ar. 2.q.1 cor. & 5.per totū.& mal. q.14. ar 2. ad 14. & quol.7.ar. 17.ad 8.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr q non oīa pręcepta moralia veteris legis reducant ad decē pręcepta decalogi. prima em & principalia legis pręcepta ſunt, Diliges Dñm Deū tuū & diliges proximū tuum, vt habetur Matt.22. ſed illa duo non continentur in pręceptis decalogi. ergo non omnia pręcepta moralia continentur in præceptis decalogi.

¶ 2 Præterea, Præcepta moralia non reducuntur ad pręcepta cęremonialia, ſed potius econuerſo, ſed inter pręcepta decalogi eſt vnum cæremoniale, ſcilicet, Memento vt diem ſabbati ſanctifices. ergo pręcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi.

¶ 3 Pręterea, Præcepta moralia ſunt de omnibus actibus virtutum, ſed inter præcepta decalogi ponuntur ſola præcepta pertinentia ad actus iuſtitię, vt patet diſcurrenti per ſingula. ergo præcepta decalogi non continent omnia præcepta moralia.

SED CONTRA, eſt, q Matt 5. ſuper illud, Beati eſtis cum maledixerint, &c. dicit * glo. q Moyſes decem præcepta ꝓponens, poſtea per partes explicat. ergo oia pręcepta legis ſunt quædā partes præceptorū decalogi.

glo. ordi. i hoc loco

RESPONDEO dicendum, q præcepta decalogi ab alijs præceptis legis differunt in hoc, q pręcepta decalogi per ſeipſum Deus dr̄ populo propoſuiſſe, alia vero præcepta propoſuit populo per Moſen. Illa ergo præcepta ad decalogum pertinent, quorū notitiam hō habet per ſeipſum a Deo huiuſmodi vero ſunt illa, quæ ſtatim ex principijs cōib⁹ primis cognoſci poſſunt modica conſideratione; & iterum illa, quæ ſtatim ex fide diuinitus infuſa innoteſcunt Inter pręcepta ergo decalogi non cōputātur duo genera pręceptorū, illa ſcilicet quæ ſunt prima & cōia, quorum non oportet aliquam editionem eſſe, niſi q ſunt ſcripta in ratione naturali quaſi per ſe nota, ſicut q hō nulli debet malefacere, & alia huiuſmodi & iterum illa, quæ per diligentem inquiſitionem ſapientum inueniuntur rationi conuenire: hæc enim proueniunt à Deo ad populū mediante diſciplina ſapientū. Vtraque tñ horū præceptorū continent̄ in pręceptis decalogi, ſed diuerſimodè. nā illa quę ſunt prima & cōia, continent̄ in eis ſicut principia in concluſionibus ꝓximis. illa verò q̄ p ſapientes cognoſcunt, cōtinent̄ in eis ecōuerſo, ſicut cōcluſiones in principijs.

AD PRIMVM ergo dicendū, q illa duo præcepta ſunt prima & cōia præcepta legis naturæ, quæ ſunt per ſe nota rationi humanæ vel per naturam, vel per fidem, & ideo omnia præcepta decalogi ad illa duo referuntur, ſicut concluſiones ad principia communia.

AD SECVNDVM dicendū, q pręceptū de obſeruatione ſabbati eſt ſm aliquid morale, inquantum ſcilicet per hoc præcipitur, q hō aliquo tempore vacet rebus diuinis, ſm illud Pſal 45. Vacate & videte quoniā ego ſum Deus. & ſecundum hoc inter præcepta decalogi computatur, non autem quantum ad taxationem temporis, quia ſecundum hoc eſt cæremoniale.

AD TERTIVM dicendū, q rō debiti in alijs virtutibus eſt magis latens, q in iuſtitia, & iō pcepta de actibus aliarū virtutū non ſunt ita nota populo ſicut pcepta de actibus iuſtitiæ. & ꝑ hoc actus iuſtitiæ ſpecialiter cadunt ſub pceptis decalogi, q ſunt prima legis elementa

533 ARTICVLVS IIII

Vtrum præcepta decalogi conuenienter diſtinguantur.

Inf. ar. 5. & 3. diſ 17 in exp.lit. p.in.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr q inconuenienter pręcepta decalogi diſtinguātur. Latria enī eſt alia virtus à fide, ſed præcepta dantur de actibus virtutum. & hoc quod dr̄ in principio decalogi, Non habebis Deos alienos corā me, pertinet ad fidē. quod aūt ſubditur, Non facies ſculptile, &c pertinet ad latriam; ergo ſunt duo præcepta, & non vnum, ſicut * Aug. dicit. *q. 71. in Exod.10.

¶ 2 Præterea, Præcepta affirmatiua in lege diſtinguunt à negatiuis; ſicut, Honora patrē & matrē & Nō occides. ſed hoc quod dr̄, Ego ſum Dominus Deus tuus eſt affirmatiuum Quod aūt ſubditur, Non habebis Deos alienos coram me, eſt negatiuum. ergo ſunt duo præcepta, & non continentur ſub vno, vt * Aug ponit. *q. 71. in Exod.10.

¶ 3 Præterea, Apoſtolus ad Rom 7. dicit, Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces. & ſic vr quòd hoc pręceptum, Non concupiſces, ſit vnum præceptum, non ergo debuit diſtingui in duo.

SED CONTRA eſt, auctoritas * Aug. in gloſ. ſuper Exod. vbi ponit tria pręcepta pertinentia ad Deum, & ſeptem ad proximum. *q. 71. in Exod.10.

RESPONDEO dicendū, q præcepta decalogi diuerſimodè à diuerſis diſtinguuntur. * Heſitius eīm Leuit.26 ſup illud, Decē mulieres in vno clibano coquūt panes, dicit pręceptū de obſeruatione ſabbati non eſſe a decē præceptis, quia non eſt obſeruandū ſm litterā ſm oē tps. Diſtinguit tñ quatuor pręcepta pertinentia ad Deu, vt primū ſit, Ego ſum Dñs Deus tuus, ſm ſit, nō habebis Deos alienos corā me. & ſic et diſtingui hæc duo * Hiero. Oſeę 10 ſuper illud, Propter duas iniquitates tuas. Tertium verò pręceptum eſſe dicit, Non facies tibi ſculptile. Quartum vero, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum, pertinentia vero ad proximum dicit eſſe ſex, vt primum ſit, Honora patrem & matrem tuam. Secundum, Non occides. Tertium Non mœchaberis. Quartum, Non furtum facies. Quintum, Non falſum teſtimonium dices. Sextum, Non concupiſces.

in fo.l 167. i fi & 168.

Hier. hoc loco, Oſeę 10.tom.6.

¶ Sed primò hoc vr inconueniens, q præceptum de obſeruatione ſabbati præceptis decalogi interponatur, ſi nullo modo ad decalogum pertineat. Secundo, quia cùm ſcriptum ſit Matth.7. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire, eiuſdem rationis eſſe vr, & ſub eodem præcepto cadere, Ego ſum Dominus Deus tuus. & non habebis Deos alienos. vnde * Origenes diſtinguens etiā quatuor præcepta ordinantia ad Deū, ponit iſta duo ꝓ vno præcepto: ſm verò ponit, Non facies ſculptile, tertium verò, Non aſſumes nomē Dei tui in vanū. quartum, Memento, vt diē ſabbati ſanctifices Alia vero ſex ponit, ſicut * Heſitius Sed qa facere ſculptile vel ſimilitudinē non eſt prohibitum, niſi ſm hoc, vt non colantur pro dijs (nā in tabernaculo Deus præcepit fieri imaginem Seraphim, vt dr̄ Exod 25.) conuenientius * Auguſtinus ponit ſub vno præcepto, Non habebis Deos alienos, & non facies ſculptile. Similiter et concupiſcentia vxoris alienæ ad commixtionem pertinet ad concupiſcentiam carnis. Concupiſcentiæ aūt aliarum rerum, quæ deſiderantur ad poſſidendum, pertinent ad concupiſcentiā oculorum. vnde etiam * Aug. ponit duo præcepta de non concupiſcendo rem alienam, & vxorem alienam: & ſic ponit tria præcepta in ordine ad Deum, & ſeptem in ordine ad proximum. & hoc melius eſt.

hom. 8. ſu p Exod. tom.1.

loco dicto i pri. cor.

*q. 71. in Exod.10.

*q. 71. in Exod.10.

AD PRIMVM ergo dicendū, q latria nō eſt niſi quædam proteſtatio fidei: vnde non ſunt alia præcepta danda de latria, & alia de fide; potius tñ ſunt aliqua pręcepta danda de latria, q de fide, quia præceptum fidei præſupponit ad pcepta decalogi, ſicut præceptū dilectionis. ſicut enim prima præcepta cōia legis naturæ ſunt p ſe nota habenti rōnē naturalē, & promulgatione non indigent; ita et & hoc, quod eſt credere in Deū, eſt primū & per ſe notū ei qui habet fidē Accedentem em̄ ad Deum oportet credere, quia eſt, vt dr̄ ad Heb. 11. & iō non indiget alia promulgatione, niſi infuſione fidei.

AD SECVNDVM dicendū, q præcepta affirmatiua diſtinguuntur à negatiuis, quando vnum non comprehendit in alio, ſicut in honoratione parentum non includi-

includitur ꝙ nullus hō occidat, nec econuerſo. & pp hoc dantur diuerſa pcepta ſuper hoc. Sed qñ affirmatiuū cōprehenditur ſub negatiuo, vel econuerſo, nō dantur ſuper hoc diuerſa pręcepta, ſicut non dat̃ aliud pceptū de hoc, quod eſt, Non furtū facies, & de hoc, ꝙ eſt conſeruare rem alienā, vel reſtituere eam. & eadē ratione nō ſūt diuerſa præcepta de credendo in Deū, & de hoc quod non credatur in alienos deos.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ oīs concupiſcentia cōuenit in una cōi ratione. & iō Apoſt. ſingulariter de mādato concupiſcendi loquitur, quia tñ in ſpeciali diuerſę ſunt rōnes cōcupiſcendi, iō * Aug diſtinguit diuerſa pcepta de nō cōcupiſcēdo, differūt.n. ſpecie concupiſcentię ſm diuerſitatē actionum uel actionū uel concupiſcibilium, ut † Phil. dicit in 10. Eth.

qu. 71. in exo. to 4. † li. 10. eth. c. 3. à me. & cap. 5.

534 3 d. 37. ar. 2. qu. 2. & 3. cōtra c. 120. fin. & 142. * Ambro. in li depa rad. ca. 8. ante med. to. 4.

ARTICVLVS V.

Vtrum præcepta decalogi conuenienter enumerentur.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ inconuenienter pręcepta decalogi enumerentur. Peccatū n. vt * Ambr. dicit, eſt trāſgreſſio legis diuinę, & cęleſtiū inobedientia mādatorū. ſed peccata diſtinguūt̃ p hoc, ꝙ hō peccat vel in Deū, vel in proximū, vel in ſeipſū, cū igitur in pceptis decalogi nō ponatur aliqua pcepta ordinantia hominē ad ſeipſū, ſed ſolum ordināt ipſū ad Deum & proximū, videtur quod inſufficiens ſit enumeratio pręceptorum decalogi.

¶ 2 Præterea, Sicut ad cultū Dei ptinebat obſeruatio ſabbati, ita ēt obſeruatio aliarū ſolennitatū, & immolatio ſacrificiorū, ſed inter pcepta decalogi eſt vnum ptinēs ad obſeruantiā ſabbati, ergo ēt debent eſſe aliqua ptinētia ad alias ſolēnitates, & ad ritum ſacrificiorū.

¶ 3 Præterea, Sicut contra Deū peccare cōtingit peierando, ita ēt blaſphemando, vel aliās cōtra doctrinam diuinā mēntiēdo ſed ponitur vnū pręceptū prohibens periuriū cum dr̃, Non aſſumens nomen Dei tui in uanum. ergo peccatum blaſphemię, & falſę doctrinę debent in aliquo pręcepto decalogi prohiberi.

¶ 4 Præterea, Sicut homo naturalem dilectionē hēt ad parentes, ita ēt ad filios. mādatum etiam charitatis ad oēs proximos extenditur, ſed præcepta decalogi ordinantur ad charitatē, ſm illud 1. Tim. 1. Finis pręcepti charitas eſt. ergo ſicut ponitur quoddam pręceptum pertinens ad parentes, ita etiam debuerunt poni aliqua pręcepta pertinentia ad filios, & alios proximos.

¶ 5 Præterea, In quolibet gñe peccati cōtingit peccare corde & ope, ſed in qbuſdā generibus peccatorū, ſ. in furto & adulterio ſeorſū prohibet peccatū operis, cū dr̃, Non mœchaberis, Non furtū facies, & ſeorſū peccatū cordis, cū dr̃, Nō concupiſces rem proximi tui: &, Nō cōcupiſces uxorem proximi tui ergo etiam idem debuit poni in peccato homicidij & falſi teſtimonij.

¶ 6 Pręterea, Sicut contingit peccatū puenire ex inordinatione cōcupiſcibilis, ita ēt ex inordinatione iraſcibilis. ſed quibuſdam præceptis prohibetur inordinata concupiſcentia, cum dr̃, Non cōcupiſces. ergo ēt aliqua pręcepta in decalogo debuerunt poni, per quæ phiberetur inordinatio iraſcibilis, non ergo vr̃, ꝙ conuenienter decem pręcepta decalogi enumerentur.

SED CONTRA eſt, quod dr̃ Deut 4. Oſtēdit uobis pactum ſuum quod præcepit, ut faceretis, & decē verba quæ ſcripſit in duabus tabulis lapideis.

ar. 4. hui' qu.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut * ſupra dictum eſt, ſicut præcepta legis humanæ ordinant hominē ad quandā cōmunitatē humanam, ita præcepta legis diuinę ordinant hominē ad quandā communitatē ſeu rempublicam hominū ſub Deo. Ad hoc autem, ꝙ aliquis in aliqua cōmunitate bene cōmoretur, duo requiruntur, quorū primū eſt, vt bene ſe habeat ad eum, qui pręeſt cōmunitati. Aliud aūt eſt, vt homo bene ſe habeat ad alios cōmunitatis conſocios & cōparticipet. oportet igit̃, ꝙ in lege diuina primo ferant̃ qdā pcepta ordinantia hominem ad Deum, & inde alia quædam præcepta ordinantia hominem ad alios proximos ſimul conuenientes ſub Deo. Principi autem communitatis tria debet homo. primo, fidelitatem, ſecundo, reuerentiā, tertio, famulatum. Fidelitas qdem ad dñm in hoc conſiſtit, vt honorē principatus ad aliū nō deferat. & quantū ad hoc, accipitur primo præceptū cū dicit̃, Nō habebis deos alienos. Reuerētia aūt ad dominū requirit, ut nihil iniurioſū in eo cōmittat̃. & qtū ad hoc, accipitur ſm pceptū, quod eſt, Nō aſſumes nomē Dñi Dei tui in vanū. Famulatus autem debetur dño in recompenſationem beneficiorum, q ab ipſo percipiunt ſubditi & ad hoc pertinet tertium pręceptum de ſanctificatione ſabbati in memoriā creationis rerum. Ad proximos autē aliquis bene ſe habet & ſpecialiter, & generaliter. Specialiter quidē quantū ad illos, quorum eſt debitor, vt eis debitū reddat. & qtū ad hoc, accipit̃ pceptū de honoratione parentū. Generaliter aūt qtū ad oēs, ut nulli nocumētum inferatur, neque ope, neque ore, neque corde. Opere quidē infertur nocumētū pximo, qnq; qdē in ppriā perſonā, qtū ad cōſiſtentiā pſonę, & hoc phibet̃ p hoc qđ dr̃, Nō occides. Qnq; autē in pſonā cōiūctā, qtū ad propagationē prolis. & hoc prohibetur cū dr̃, Non mœchaberis. Quandoq; autem in rē poſſeſſam, q ordinat̃ ad utrunque, & qtū ad hoc dr̃, Nō furtum facies. Nocumētū autē oris prohibetur cū dr̃, Nō loqueris cōtra pximū tuū falſū teſtimoniū. Nocumētū autē cordis prohibetur cū dr̃, Non cōcupiſces. Et ſm hāc drĩam poſſent diſtingui tria præcepta ordinantia in Deum, quorū primum pertinet ad opus, vñ ibi dr̃, Non facies ſculptile. Secundū ad os: vñ dr̃, Nō aſſumes nomen Dei tui in uanum. Tertium pertinet ad cor, quia in ſanctificatione ſabbati, ſm quod eſt morale præceptū, præcipitur quies cordis in Deum, vel ſm * Augu per primum pręceptum reueremur unitatem primi principij. per ſecundum veritatem diuinā. per tertium eius bonitatem, qua ſanctificamur, & in qua quieſcimus ſicut in fine.

in pſ. 32. cōcione 1. parum ante me. to. 8. & li. qu. in exo. q. 71. tom. 4.

AD PRIMVM ergo pōt rñderi dupliciter primò qdē, q, præcepta decalogi referūtur ad pcepta dilectionis. Fuit aūt dandū præceptū homini de dilectione Dei & pximi, quia qtū ad hoc, lex naturalis obſcurata erat pp peccatū, nō aūt qtū ad dilectionē ſuipſius, qa qtū ad hoc, lex naturalis uigebat, vel qa ēt dilectio ſuipſi' includitur in dilectione Dei & pximi. In hoc.n. hō verè ſe diligit, ꝙ ſe ordinat in Deū, & iō in pręceptis decalogi ponuntur ſolū præcepta pertinentia ad proximū, & ad Deum Aliter pōt dici, ꝙ præcepta decalogi ſunt illa, q immediatē populus recipit à Deo, vñ dr̃ Deut 10. Scripſit in tabulis iuxta id quod prius ſcripſerat, verba decem, quæ locutus eſt ad vos Dominus. vnde oportet præcepta decalogi talia eſſe, quæ ſtatim in mēte populi cadere pñt. pręceptum autē habet rōnem debiti. ꝙ autē hō ex neceſſitate debeat aliquid Deo vel proximo, hoc de facili cadit in conceptione hominis, & præcipuè fidelis, ſed ꝙ aliquid ex neceſſitate ſit debitum homini de his, quæ pertinent ad ſeipſū, & nō ad aliū, hoc non ita in prōptu apparet, vr̃ n. in primo aſpectu, ꝙ quilibet ſit liber in his quæ ad ipſum pertinent. & iō præcepta quibus prohibentur inordinationes hominis ad ſeipſum, perueniunt ad populum mediātē inſtructione ſapientum, vnde non pertinent ad decalogum.

AD SECVNDVM dicēdum, ꝙ oēs ſolennitates legis ueteris ſunt inſtitutæ in cōmemorationē alicui' diuini beneficij vel præteriti commemorati, vel futuri pręfigurat, & ſimiliter pp hoc oīa ſacrificia offerebantur. inter oīa autem beneficia Dei cōmemoranda primum & præcipuum erat beneficium creationis, ꝙ cōmemoratur in ſanctificatione ſabbati. vnde Exod. 20. pro ratione huius pręcepti ponitur. Sex enim diebus fecit Deus cœlū & terram, &c. Inter omnia autē futura beneficia, quæ erāt præfigurāda, pręcipuū & finale

erat

erat quies mentis in Deo, vel in pſenti p gratiã, vel in futuro p gloriã, q̃ ẽt figurabať p obſeruãtiã ſabbati. vñ dr̃ Iſa. 58. Si auerteris à ſabbato pedẽ tuũ facere uolun tatẽ tuã in die ſancto meo, & vocaueris ſabbatũ delicatũ & ſanctũ Dñi glorioſum. Hæc n. beneficia primò & principaliter ſunt in mente hominũ maxime fidelũ, aliæ verò ſolẽnitates celebrãtur pp aliqua particularia beneficia tẽporaliter tranſeũtia, ſicut celebratio Phaſe pp beneficium præteritæ liberationis ex Aegypto, & pp futuram paſſionẽ Chriſti, quæ temporaliter tranſiuit inducens nos in quietem ſabbati ſpiritualis, & ideo prætermiſſis omnibus alijs ſolennitatibus & ſacrificijs de ſolo ſabbato fiebat mentio inter præcepta decalogi.

AD TERTIVM dicẽdũ, q ſicut Apoſt. dicit ad Heb. 6. Homines per maiorem ſui iurant, & oĩs controuerſiæ eorũ finis ad cõfirmationem eſt iurm, & iõ quia iurm eſt omnibus cõe, propter hoc prohibitio inordinationis circa iurm ſpecialiter præcepto decalogi prohibeť, peccatũ verò falſæ doctrinæ nõ pertinet niſi ad paucos vnde non oportebat, ut de hoc fieret mentio inter præcepta decalogi, q̃uis etiã quantũ ad aliquem intellectũ in hoc, quod dicitur, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum, prohiberetur falſitas doctrinæ, vna enim gloſſa exponit, Nõ dices Chriſtum eſſe creaturã.

AD QVARTVM dicendũ, q ſtatim ratio naturalis homini dictat, q nulli iniuriã faciat, & iõ præcepta decalogi prohibẽtia nocumẽtũ extẽdunt ſe ad oẽs, ſed iõ naturalis non ſtatim dictat q aliqd ſit pro alio faciendũ, niſi cui homo aliquid debet, debitũ aũt filij ad patrẽ adeo eſt manifeſtũ, q nulla tergiuerſatione poteſt negari, eo q pater eſt principiũ generationis, & eſſe & inſuper educationis & doctrinæ, & iõ nõ ponit ſub præcepto decalogi, vt aliquod beneficiũ vel obſequiũ alicui impẽdať, niſi parentibus. parentes aũt nõ uidenť eſſe debitores filijs pp aliqua beneficia ſuſcepta, ſed potius e conuerſo. Filius ẽt eſt aliquid patris, & patres amant filios ut aliquid ipſorũ, ſicut dicit* Phil. in 8. Eth. vnde eiſdẽ rationibus non ponuntur aliqua præcepta decalogi pertinentia ad amorẽ filiorũ, ſicut neque etiã aliqua ordinantia hominem ad ſeipſum.

ll. 8. eth. c. 12. non lõ gè à prin. tom. 5.

AD QVINTVM dicendũ, q delectatio adulterij & vtilitas diuitiarũ ſunt pp ſeipſa appetibilia inquantũ habent rationem boni delectabilis uel vtilis, & ppter hoc oportuit in eis prohiberi non ſolum opus, ſed ẽt concupiſcentiam, ſed homicidium & falſitas ſunt ſm ſeipſa horribilia, quia proximus & ueritas naturaliter amantur, & non deſiderãtur niſi propter aliud, & ideo non oportuit circa peccatũ homicidij & falſi teſtimonij prohibere peccatum cordis, ſed ſolum operis.

q. 23. ar. 1. AD SEXTVM dicendũ, q ſicut* ſupra dictũ eſt, omnes paſſiones iraſcibilis deriuantur à paſſionib. concupiſcibilis, & iõ in præceptis decalogi, quæ ſunt quaſi prima elementa legis, nõ erat mẽtio facienda de paſſionibus iraſcibilis, ſed ſolũ de paſſionib. concupiſcibilis.

535

ARTICVLVS VI.

Vtrũ conuenienter ordinentur decẽ præcepta decalogi.

3 d 37. ar. 2. q. 3.

AD SEXTVM ſic pcedit. Vr̃, q incõuenieter ordinẽtur decẽ pcepta decalogi. Dilectio. n. pximi vr̃ eſſe pauia ad dilectionem Dei, q a proximus eſt nobis magis notus q̃ Deus, ſm illud 1. Ioan. 3. Qui fratrẽ ſuũ quẽ videt, non diligit, Deũ quẽ nõ uidet quo põt diligere? ſed tria prima præcepta pertinẽt ad dilectionẽ Dei, ſeptẽ verò alia ad dilectionẽ proximi. ergo inconuenienter præcepta decalogi ordinantur.

¶ 2 Præterea, per præcepta affirmatiua imperantur actus virtutũ, per præcepta vero negatiua prohibentur actus vitiorũ. ſed ſm Boetium in cõmento Prædicamentorũ, prius ſunt extirpanda vitia, q̃ inſerantur virtutes, ergo inter præcepta pertinentia ad proximum, primo ponenda fuerunt præcepta negatiua, quàm affirmatiua.

¶ 3 Præterea, præcepta legis dãtur de actib. hominũ, ſed prior eſt actus cordis, quàm oris vel exterioris operis. ergo inconuenienti ordine præcepta de non cõcupiſcendo, quæ pertinent ad cor, vltimò ponuntur.

SED CONTRA ẽ, qđ Apoſt. dicit Rõ. 13. Quæ à Deo ſũt, ordinata ſũt. ſed pcepta decalogi ſũt immediatè data à Deo, vt* dictũ eſt. ergo cõuenientẽ ordinẽ habent. arti 3 huius qu. ar. 3. & 5 ad 1. arg.

RESPONDEO dicendũ, q ſicut* dictũ eſt præcepta decalogi dantur de his, quæ ſtatim in prõptu mens hõis ſuſcipit. Manifeſtũ eſt aũt, q tãto aliquid magis à rõne ſuſcipitur, quãto cõtrariũ eſt grauius, & magis repugnans rõni. Manifeſtũ eſt aũt, q cũ rationis ordo à fine incipiat, maximè eſt cõtra rõnẽ, vt homo inordinatè habeat ſe circa finẽ: Finis aũt humanæ vitæ & ſocietatis eſt Deus, & iõ primo oportuit p præcepta decalogi hominẽ ordinare ad Deũ, cũ eius cõtrariũ ſit grauiſſimũ, ſicut ẽt in exercitu, qui ordinať ad ducẽ ſicut ad finẽ, primũ eſt quòd miles ſubdatur duci, & huius contrariũ eſt grauiſſimũ, ſm verò, vt alijs coordinet. Inter ipſa aũt, p q̃ ordinamur in Dẽũ *primũ occurrit, q hõ fideliter ei ſubdatur, nullam participationẽ cũ inimicis habens. Secũdũ aũt eſt, q ei reuerẽtiã exhibeat. Tertiũ aũt eſt, q ẽt famulatum impendat, maiuſque peccatũ eſt in exercitu ſi miles infideliter agens, cũ hoſte pactum hẽat, q̃ ſi aliq̃ irreuerẽtiã faciat duci. & hoc eſt ẽt grauius, q̃ ſi in aliquo obſequio ducis deficiens inueniatur. In præceptis autẽ ordinãtibus ad proximũ manifeſtũ eſt, q magis repugnat rationi, & grauius peccatũ eſt, ſi hõ non ſeruet ordinẽ debitũ ad pſonas, quibus eſt magis debitor. & iõ inter præcepta ordinantia ad pximũ primò ponitur præceptũ pertinẽs ad parentes. Inter alia verò pcepta ẽt apparet ordo ſm ordinẽ grauitatis peccatorũ. Grauius eſt. n. & magis rationi repugnãs peccare opere q̃ ore, & ore, q̃ corde. & inter peccata operis grauius eſt homicidiũ, p quod tollitur vita hominis iã exiſtẽtis, q̃ adulterium, per quod impediť certitudo prolis naſcituræ, & adulterium grauius eſt quàm furtũ, quod pertinet ad bona exteriora.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q quãuis ſm uiã ſenſus proximus ſit magis notus, q̃ Deus, tamẽ dilectio Dei eſt ratio dilectionis proximi, vt infra patebit, & iõ præcepta ordinãtia ad Deum fuerunt præordinanda.

AD SECVNDVM dicẽdũ, q ſicut Deus eſt vniuerſale principiũ eſſendi omnibus, ita & pater eſt principiũ quoddã eſſẽdi filio, & iõ cõuenieter poſt pcepta ptinẽtia ad Deũ, ponit præceptũ ptinẽs ad parẽtes. iõ aũt pcedit, qũ affirmatiua & negatiua ptinet ad idem genus operis, q̃uis ẽt & in hoc non habeat omnimodã efficaciã. Etſi n. in executione operis prius extirpanda ſint uitia q̃ inſerendæ virtutes (ſm illud Pſal. 33. Declina à malo, & fac bonum. & Eſa. 1. Quieſcite agere peruerſè, diſcite bñ facere) tñ in cognitione prior eſt virtus q̃ peccatũ, qa per rectũ cognoſcit obliquũ, vt dr̃ in primo de aĩa p legem aũt cognitio peccati habetur, vt Rom. 7. dr̃. & ſm hoc præceptũ affirmatiuũ debuiſſet primo poni. Sed nõ eſt iſta rõ ordinis, ſed quæ * ſupra poſita eſt, quia in præceptis pertinentib. ad Deũ, quæ ſunt primæ tabulæ, vltimò ponitur præceptum affirmatiuũ, quia eius trãſgreſſio minorem reatum inducit. in cor. art.

AD TERTIVM dicẽdũ, q etſi peccatũ cordis ſit prius in executione, tñ eius phibitio poſterius cadit in rõne.

ARTICVLVS VII. 536

Vtrum præcepta decalogi conuenienter tradantur.

AD SEPTIMVM ſic pced. Vr̃, q pcepta decalogi incõuenieter tradant. Præcepta. n. affirmatiua ordinãt ad actus virtutũ, pcepta autẽ negatiua abſtrahũt ab actibus uitiorũ, ſed circa qlibet materiã oppõuntur ſibi uirtutes & uitia, ergo in qualibet materia, de qua ordinat præceptũ decalogi, debuit poni pceptũ affirmatiuũ & negatiuũ. Incõuenieter igit ponuntur quædam affirmatiua, & quædam negatiua. 3. d. 37. ar. 2. q. 1.

¶ 2 Præterea, Iſidorus dicit, q omnis lex ratione con

ſtat, ſed

ſta, ſed omnia præcepta decalogi pertinent ad legem diuinam. ergo in omnibus debuit ratio aſſignari, & non ſolum in primo & tertio præcepto.

¶ 3 Præterea, Per obſeruantiam præceptorum meretur aliquis præmia à Deo, ſed diuinæ promiſſiones ſunt de præmijs præceptorum. ergo promiſſio debuit poni in omnibus præceptis, & non ſolũ in primo & quarto.

¶ 4 Præterea, Lex uetus dicitur lex timoris, inquãtũ per cõminationes pœnarũ inducebat ad obſeruationes præceptorum. ſed oĩa præcepta decalogi pertinent ad legem ueterem, ergo in omnibus debuit poni comminatio pœnæ, & non ſolum in primo & ſecundo.

¶ 5 Præterea, Omnia præcepta Dei ſunt in memoria retinẽda, dr̃ enim Prouerb 3. Deſcribe ea in tabulis cordis tui. inconuenienter ergo in ſolo tertio præcepto fit mentio de memoria, & ita videntur præcepta decalogi inconuenienter tradita eſſe.

SED CONTRA eſt quod dicitur Sapient. 11. ꝙ Deus omnia fecit in numero, pondere, & menſura multo magis ergo in præceptis ſuæ legis congruum modũ tradendi ſeruauit.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ in præceptis diuinæ legis maxima ſapientia continetur. vnde dicitur Deu. 4. hæc eſt ueſtra ſapientia & intellectus coram populis. Sapientis autem eſt omnia debito modo & ordine diſponere & ideo manifeſtum eſſe debet, ꝙ præcepta legis conuenienti modo ſunt tradita.

AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ ſemper affirmationem ſequitur negatio oppoſiti, nõ aũt ſemper ad negationem unius oppoſiti, ſequitur affirmatio alterius, ſequitur n. ſi eſt albũ, nõ eſt nigrum, non tñ ſequitur, ſi nõ eſt nigrũ, ergo eſt albũ, qꝛ ad plura ſeſe extendit negatio, q̃ affirmatio & inde eſt ẽt, ꝙ non eſſe faciendã iniuriã (quod ꝑtinet ad p̄cepta negatiua) ad plures pſonas ſe extendit ſm̃ primum dictamen rõnis, q̃ eſſe debitũ vt alteri obſequium vel beneficium impendatur Ineſt aũt primo dictamen rõnis, ꝙ homo debitor eſt beneficij uel obſequij exhibendi illis, à quib. beneficia accepit, ſi nõdũ recompenſauit. Duo ſunt aũt, quorum beneficijs ſufficienter nullus recõpenſare põt, ſ. Deus & pater, ut dr̃ in 8. * Ethi & ideo ſola duo præcepta affirmatiua ponuntur, unũ de honoratione parẽtũ, aliud de celebratione ſabbati in cõmemorationem diuini beneficij.

li. 8 eth. c. vlt. à med. tom. 5.

AD SECVNDVM dicendũ ꝙ illa præcepta, quæ ſunt purè moralia, habent manifeſtã rõnem. unde non oportuit ꝙ in eis aliqua ratio adderetur, ſed quibuſdã præceptis additur cæremoniale determinatiuũ præcepti moralis rõis, ſicut in primo præcepto, Non facies ſculptile. & in tertio præcepto determinatur dies ſabbati, & ideo utrobique oportuit rationem aſſignari.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ homines ut plurimum actus ſuos ad aliquam utilitatẽ ordinant, & iõ in illis præceptis neceſſe fuit promiſſionẽ præmij apponere, ex quib. uidebatur nulla utilitas ſequi, uel aliqua utilitas impediri, qꝛ uero parẽtes ſunt iam in recedẽdo, ab eis non expectatur utilitas & ideo p̄cepto de honore parentũ additur promiſſio Similiter & in præcepto de ꝓhibitione idololatriæ, qꝛ per hoc uidebatur impediri apparens utilitas, quam homines credunt ſe poſſe conſequi per pactum cum dæmonibus initum.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ pœnæ præcipuè neceſſariæ ſunt cõtra illos, q ſunt proni ad malũ, ut dr̃ in 10. * Eth. & iõ illis ſolis p̄ceptis legis additur cõminatio pœnarũ, in quib. erat pronitas ad malum, erant aũt homines proni ad idololatriam ꝓp generalem conſuetudinem gentium Et ſimiliter ſunt ẽt homines proni ad periurium propter frequentiam iuramenti. & ideo primis duobus præceptis adiungitur comminatio.

li. 10. eth. c. ult. to. 5

AD QVINTVM dicẽdũ, ꝙ præceptũ de ſabbato ponitur ut cõmemoratiuũ bñficij præteriti, & ideo ſpecialiter in eo fit mentio de memoria. Vel qꝛ p̄ceptũ de ſabbato hẽt determinationẽ adiunctã, q̃ non eſt de lege naturæ, & iõ hoc p̄ceptũ ſpeciali admonitione indiguit.

ARTICVLVS VIII. 537

Vtrum præcepta decalogi ſint diſpenſabilia.

AD OCTAVVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ præcepta decalogi ſint diſpenſabilia. Præcepta eñ decalogi ſunt de iure naturali, ſed ius naturale in aliquib. deficit, & mutabile eſt ſicut & natura humana, ut * Philoſophus dicit in 5. Eth. defectus aũt legis ĩ aliquib. particularib. caſib. eſt rõ diſpẽſandi, ut † ſuprà dictũ eſt. ergo in præceptis decalogi põt fieri diſpẽſatio.

Sup. q. 99. art. 5. co. & 2.2. q. 104 ar. 4. ad 2. & 1. di. 47. ar. 2. corp. & 3. di. 37. art. 4. & 4 dist. 17. q. 3. ar. 1. qõ. 5. & male q. 3. ar. 1 ad 7. & q. 15. ar. 1. ad 8.

¶ 2 Præterea, Sicut ſe hẽt homo ad legẽ humanã, ita ſe habet Deus ad legẽ datã diuinitus, ſed homo põt diſpenſare in præceptis legis, quæ homo ſtatuit. ergo cum p̄cepta decalogi ſint inſtituta à Deo, uĩ ꝙ Deus in eis poſſit diſpenſare. ſed prælati uice Dei funguntur ĩ terris. Dicit eñ Apoſtol. 2 ad Corinth. 2. Nã & ego ſiquid donaui ꝓpter uos donaui in perſona Chriſti, ergo etiã & prælati poſſunt in præceptis decalogi diſpenſare.

¶ 3 Præterea, Inter præcepta decalogi continetur ꝓhibitio homicidij, ſed in iſto p̄cepto uidetur diſpẽſari per homines, puta cùm ſm̃ præceptum legis humanæ homines licitè occidantur, puta malefactores, uel hoſtes. ergo præcepta decalogi ſunt diſpenſabilia.

* li. 5. eth. c. 7. to. 5.
† q 96. ar. 6 & q. 97. art. 4.

¶ 4 Præterea, Obſeruatio ſabbati continetur inter p̄cepta decalogi, ſed in hoc præcepto fuit diſpenſatũ. Dicitur enim 1 Machab. 2. Et cogitauerunt in die illa dicentes, Omnis homo quicunque venerit ad nos in bello die ſabbatorum pugnemus aduerſus eum. ergo præcepta decalogi ſunt diſpenſabilia.

SED CONTRA eſt, ꝙ dr̃ Iſa. 24. Quidam reprehendũtur de hoc, ꝙ mutauerunt ius, diſſipauerunt fœdus ſempiternum. quod maximè uidetur intelligendũ de præceptis decalogi. ergo præcepta decalogi mutari per diſpenſationem non poſſunt.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * ſupra dictum eſt, tunc in præceptis dẽt fieri diſpenſatio, qñ occurrit aliquis particularis caſus, in quo ſi uerbum legis obſeruaretur, cõtrariaretur intentioni legiſlatoris. Intẽtio autẽ legiſlatoris cuiuſlibet ordinatur primò quidẽ & principaliter ad bonum cõe, ſecundo autem ad ordinem iuſtitiæ & uirtutis, ſm̃ quẽ bonum commune conſeruatur, & ad ipſum peruenitur. Si qua ergo præcepta dentur, quæ contineant ipſam conſeruationem boni cõmunis, uel ipſum ordinem iuſtitiæ & virtutis, hmõdi præcepta continent intentionem legiſlatoris, iõ indiſpẽſabilia ſunt, puta ſi poneretur hoc p̄ceptũ in aliqua cõmunitate ꝙ nullus deſtrueret rempublicam, neq; proderet ciuitatẽ hoſtib. ſiue ꝙ nullus faceret aliquid iniuſte uel malè, huiuſmodi præcepta eſſent indiſpenſabilia. Sed ſi aliqua alia p̄cepta traderentur ordinata ad iſta præcepta, quib. determinantur aliqui ſpeciales modi, in talib præceptis diſpenſatio poſſet fieri, inquantum per omiſſionem huiuſmodi præceptorum in aliquib. caſib. non fieret præiudicium primis præceptis, quæ cõtinent intentionem legiſlatoris: puta ſi ad conſeruationẽ reipublicæ ſtatueretur in aliqua ciuitate, ꝙ de ſingulis vicis aliqui vigilarent ad cuſtodiã ciuitatis obſeſſæ, poſſet cũ aliquib. diſpenſari ꝓp aliquam maiorẽ utilitatẽ. Præcepta aũt decalogi continent ipſam intentionẽ legiſlatoris, ſ. Dei, nam præcepta primæ tabulæ, quæ ordinant ad Deũ, continent ipſum ordinem ad bonũ cõe & finale, quod Deus eſt. Præcepta autem ſcdæ tabulæ continent ordinem iuſtitiæ inter homines obſeruandæ, ut ſ. nulli fiat indebitum, & cuilibet reddatur debitum, ſm̃ hanc enim rationem ſunt intelligenda præcepta decalogi, & ideo præcepta decalogi ſunt omnino indiſpenſabilia.

q. 96. ar. 6. & qõ. 97. ar 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Philoſophus non loquitur de iuſto naturali, qđ continet ipſum ordinem iuſtitiæ, hoc enim nunquam deficit, ſ. iuſtitiam eſſe ſeruandam, ſed loquitur quantum ad determinatos modos obſeruationis iuſtitiæ, qui in aliquibus fallunt.

AD

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut Apoſtolus
dicit 2 ad Timoth. 2. Deus fidelis ꝑmanet, negare ſeip-
ſum nõ põt. Negare aũt ſeipſum, ſi ordinem ſuæ iuſtitiæ
auferret, cùm ipſe ſit ipſa ſua iuſtitia. & iõ in hoc Deus
diſpenſare non põt, vt homini liceat non ordinatè ſe ha
bere ad Deum, vel non ſubdi ordini iuſtitiæ eius, etiam
in his, ſm quæ homines adinuicem ordinantur.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ occiſio hominis pro
hibetur in decalogo, ſm quod hẽt rõnem indebiti: ſic
eñ præceptũ continet ipſam rõnem iuſtitiæ. lex aũt hu
mana hoc concedere non põt, ꝙ licitè homo indebitè
occidatur, ſed malefactores occidi, vel hoſtes reipubli-
cæ hoc non eſt indebitũ. vñ hoc non cõtrariatur præce
pto decalogi, nec talis occiſio eſt homicidiũ, quod præ-
ll. 1. ca. 4. cepto decalogi prohibet, ut * Augu dicit in 1. lib. arb. Et
tom. 1. ſimiliter ſi alicui auferatur quod ſuũ erat, ſi debitũ eſt
ꝙ ipſum amittat, hoc nõ eſt furtũ uel rapina, quæ præ-
cepto decalogi prohibent. Et ideo qñ filij Iſrael ꝑcepto
Dei tulerunt Aegyptiorũ ſpolia, non fuit furtũ, qa hoc
eis debebat ex ſnia Dei. Similiter & Abrahã cum con
ſenſit occidere filiũ, non conſenſit in homicidium, qa
debitum erat eum occidi per mandatũ Dei, qui eſt dñs
vitæ & mortis. Ipſe. n. eſt qui pœnam mortis infligit om-
nib hominib. iuſtis & iniuſtis ꝓ peccato primi paren-
tis: cuius ſniæ ſi homo ſit executor auctoritate diuina,
non erit homicida, ſicut nec Deus. Et ſimiliter ẽt Oſee
accedẽs ad vxorem fornicariã, uel mulierẽ adulteram,
non eſt mœchatus, nec fornicatus, qa acceſſit ad eã quæ
ſua erat ſm mandatum diuinum, qui eſt actor inſtitu-
tionis mrimonij. Sic igitur præcepta ipſa decalogi quã
tũ ad rõnem iuſtitiæ, quã continent, immutabilia ſunt:
ſed quantum ad aliquam determinationẽ per applica-
tionem ad ſingulares actus (ut ſ. hoc, vel illud ſit homi-
cidiũ, furtum uel adulterium. aut nõ) hoc quidẽ eſt mu
tabile qñq; ſola auctoritate diuina in his ſ. quæ à ſolo
Deo ſunt inſtituta, ſicut in mrimonio & in alijs hmõdi:
qñq; ẽt auctoritate humana, ſicut in his, quæ ſunt com
miſſa hominũ iuriſdõni quantum. n. ad hoc, homines ge
runt vicem Dei, non aũt quantum ad omnia.

AD QVARTVM dicẽdũ, ꝙ illa excogitatio ma
gis fuit interpretatio præcepti, q̃ diſpenſatio. Non eñ
intelligit violare ſabbatũ qui facit opus, qđ eſt neceſſa-
rium ad ſalutẽ humanam, ſicut Dñs probat Matth. 12.

538

ARTICVLVS IX.

Vtrum modus uirtutis cadat ſub præcepto legis.

Sup. q. 96. AD NONVM ſic ꝓcedit. Vr ꝙ modus virtutis
ar. 3. ad 2. cadat ſub ꝑcepto legis. Eſt. n. modus virtutis, vt
& 2. 2. q. aliqs iuſtè operet iuſta, & fortiter fortia, & ſi-
44. arti. 4. militer de alijs virtutib. Sed Deuter. 16. ꝑcipit, iuſtè qđ
ad 1. & ar. iuſtũ eſt exequeris. ergo modꝰ uirtutis cadit ſub ꝑcepto.
8. co. & 2. ¶ 2 Præterea, Illud maximè cadit ſub ꝑcepto, quod
di 28 art. eſt de intentione legiſlatoris. Sed intentio legiſlatoris
3 co. & 4. ad hoc fertur principaliter, ut homines faciat uirtuo-
di. 15. q. 5. ſos, ſicut dicitur in 2. * Eth. Virtuoſi autem eſt uirtuoſe
art. 4. q. 1. agere. ergo modus virtutis cadit ſub præcepto.
ad 3. & ¶ 3 Præterea, Modus virtutis propriè eſſe vr, ut aliqs
mal. q. 2. voluntariè & delectabiliter operet. Sed hoc cadit ſub ꝑ
ar. 5. ad 7 cepto legis diuinæ, dr enim in Pſal. 7. Seruite dño in læ-
* li. 2. eth. titia. & 2 ad Corinth. 9. Non ex triſtitia, aut ex neceſſita
c. 1. à med. te, hilarem enim datorẽ diligit Deus ubi † gl. dicit, Quic
& li. 1. ca. quid boni facis, cum hilaritate fac, & tunc bene facis, ſi
9. à med. autem cum triſtitia facis, fit de te, nõ tu facis, ergo mo-
& cap. 13. dus virtutis cadit ſub præcepto legis.
circa pri. SED CONTRA, Nullus poteſt operari eo modo
tom. 5. quo operatur virtuoſus, niſi habeat habitum uirtutis, ut pa-
† gl. ordi tet per * Philoſophũ in 2. & 5. Eth. Quicunq; aũt trãſgre
naria ibi, ditur præceptũ legis, meret pœnã. ſequeret ergo, ꝙ ille
& dr eſſe qui nõ hẽt habitum uirtutis, quicquid faceret, merere
Aug. tur pœnã, hoc aũt eſt contra intentionẽ legis, quæ inten
* li. 2. eth. dit hominem aſſuefaciendo ad bona opera inducere ad
ca. 4. to. 5. virtutem, non ergo modus virtutis cadit ſub præcepto.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictũ q. 90. ar. 3.
eſt præceptũ legis hẽt vim coactiuã. illud ergo directè ad 2.
cadit ſub ꝑcepto legis, ad quod lex cogit, coactio aũt le
gis eſt per metũ pœnæ, ut dr 10. * Eth. Nã illud ꝓpriè ca li. 10. eth.
dit ſub ꝑcepto legis, pro quo pœna legis infligitur. ad c. ult. to. 5.
inſtituendã aũt pœnam aliter ſe hẽt lex diuina, & ali-
ter lex humana. Non eñ pœna legis infligitur, niſi pro
illis de quib. legiſlator habet iudicare, quia ex iudicio
lex punit, homo aũt, qui eſt legiſlator humanæ, non hẽt
iudicare, niſi de exteriorib. actib. quia homines uident
ea, quæ parent, ut dr 1. Reg. 16. ſed ſolius Dei qui eſt la-
tor legis diuinæ, eſt iudicare de interiorib. motib. volũ
tatum, ſm illud Pſal. 7. Scrutans corda & renes Deus.
Scdm hoc igitur dicendũ eſt, ꝙ modus virtutis quan
tũ ad aliquid reſpicitur à lege humana & diuina, quan
tum ad aliquid aũt à lege diuina, ſed non à lege huma-
na, quantũ ad aliqd verò, nec à lege humana, nec à lege
diuina. Modus aũt uirtutis in trib. conſiſtit ſm Philoſo
phum in 2. Ethi. * quorũ primum eſt ſi aliquis operetur li. 2. Ethi.
ſciẽs, hoc aũt diiudicatur, & à lege diuina, & à lege hu- ca. 4. to. 5.
mana, quod eñ aliquis facit ignorãs, per accidẽs facit.
vnde ſm ignorantiam, aliqua diiudicantur ad pœnam,
uel ad ueniã tam ſm legem humanam, quàm ſm legẽ
diuinam. Secundũ aũt eſt, ut aliquis operetur uolẽs uel
eligens, & propter hoc eligens, in quo importatur du-
plex motus interior, ſ. voluntatis, & intẽtionis, de quib. q. 8. & 12.
ſuprà dictum eſt, * & iſta duo non diiudicat lex huma-
na, ſed ſolum diuina. Lex eñ humana nõ punit, eum q
vult occidere, & non occidit, punit aũt eum lex diui-
na, ſm illud Matth. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit
iudicio. Tertium aũt, vt firmiter & immobiliter hẽat &
operetur, & iſta firmitas propriè pertinet ad habitũ, ut
ſ. aliquis ex habitu radicato operetur, & quantũ ad hoc
modus virtutis non cadit ſub præcepto, neq; legis diui
næ, neq; legis humanæ. neq; eñ ab homine, neq; à Deo
punitur tanq̃ ꝑcepti trãſgreſſor, qui debitum parentib.
honorẽ impendit, quãuis nõ habeat habitum pietatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod modus fa-
ciendi actum iuſtitiæ, qui cadit ſub præcepto eſt, ut fiat
aliquid ſecundum ordinem iuris, non autem, quòd fiat
ex habitu iuſtitiæ.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ intentio legiſla-
toris eſt de duob. de uno quidem ad quod intendit per
præcepta legis inducere, & hoc eſt uirtus. Aliud aũt eſt
de quo intendit præceptũ ferre, & hoc eſt qđ ducit uel
diſponit ad uirtutem. ſ. actus uirtutis. Non enim idem
eſt finis præcepti, & id de quo præceptum datur, ſicut
neq; in alijs reb. idem eſt finis & quod eſt ad finem.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ operari ſine triſti-
tia opus virtutis cadit ſub præcepto legis diuinæ, qa q-
cunq; cum triſtitia operatur, non uolens operatur, ſed
delectabiliter operari ſiue cũ lætitia, uel hilaritate quo
dammodo cadit ſub ꝑcepto, ſcilicet ſm quod ſequitur
delectatio ex dilectione Dei & ꝓximi, quæ cadit ſub ꝑ
cepto: cũ amor ſit cã delectationis & quodammodo nõ lib. 2. Eth.
ſm quod delectatio conſequitur habitum. Delectatio c. 3. in prin-
eñ operis eſt ſignum habitus generati, ut dr in 2. Ethi. cipio, to. 5
a Poteſt enim aliquis actus eſſe delectabilis, uel propter
finem, uel propter conuenientiam habitus.

539

ARTICVLVS X.

Vtrũ modus charitatis cadat ſub ꝑcepto diuinæ legis.

2. 2. q. 44. ar. 1. ad pri mũ. Et 3. di. 27. q. 3. ar. 4. & di. 37. ar. 6. Et ueri. q. 25. ar. 7. ad 8. & q. 24. ar. 12. ad 16. Et mal. q. 2. art. 5. ad 7. Et opuſ. 17. cap. 6.

AD DECIMVM ſic ꝓcedit. Vr ꝙ modus cha
ritatis cadat ſub ꝑcepto diuinæ legis. Dr enim
Matth 19. Si uis ad vitam ingredi, ſerua manda
ta, ex quo uidetur ꝙ obſeruatio mandatorum ſufficiat
ad introducendũ ad uitam. Sed opera bona nõ ſufficiũt
ad introducendum in uitã, niſi charitate fiant. Dicitur
enim 1. ad Cor. 13. Si diſtribuero in cibos pauperũ om-
nes facultates meas, & ſi tradidero corpus meũ ita ut
ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi ꝓ
deſt. Ergo modus charitatis eſt in præcepto.

2 Præ-

¶ 2 Præterea, Ad modũ charitatis propriè pertinet, ut oĩa fiant ꝑ Deum, ſed illud cadit ſub præcepto. Dicit eñ Apoſtolus primæ ad Corinth. 10. Omnia in gloriam Dei facite. Ergo modus charitatis cadit ſub præcepto.

¶ 3 Præterea, Si modus charitatis non cadat ſub præcepto, ergo aliquis põt implere præcepta legis, non habens charitatem, ſed quod põt fieri ſine charitate, põt fieri ſine gratia, quæ ſemꝑ adiuncta eſt charitati, ergo aliquis põt implere præcepta legis ſine gratia; hoc eſt aũt Pelagiani erroris, ut patet per Aug* in lib. de hæreſibus. Ergo modus charitatis eſt in præcepto.

De hæreſibus ad Qd' vult Deum ca. 88. to. 6.

S E D C O N T R A eſt, quia quicunq; non ſeruat ꝓceptũ, peccat mortaliter, ſi igitur modus charitatis cadat ſub præcepto, ſequitur ꝙ quicunq; operatur aliqd, & nõ ex charitate, peccet mortaliter. Sed quicunq; non habet charitatem, operatur non ex charitate ergo ſeqtur, ꝙ quicunq; non habet charitatem, peccet mortaliter in omni opere quod facit, quantumcunque ſit de genere bonorum, quod eſt inconueniens.

R E S P O N D E O dicendũ, ꝙ circa hoc fuerunt cõtrariæ opiniones. Quidã.n. dixerunt abſolute modũ charitatis eſſe ſub præcepto, nec eſt impoſſibile obſeruare hoc præceptum charitatem nõ habenti, quia poteſt ſe diſponere ad hoc, ꝙ charitas ei infundatur à Deo, nec quandocunque aliquis nõ habens charitatem facit aliquid de genere bonorum, peccat mortaliter, quia hoc eſt præceptum affirmatiuũ, ut ex charitate operetur, & nõ obligat ad ſemper, ſed ꝓ tpe illo quo aliquis habet charitatem. Alii uero dixerunt, ꝙ omnino modus charitatis non cadit ſub præcepto. Vtrique autem quantum ad aliquid uerum dixerũt. Actus enim charitatis dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo ſm quod eſt quidã actus per ſe, & hoc modo cadit ſub præcepto legis, ꝙ de hoc ſpecialiter datur, ſcilicet, Diliges Dominũ Deũ tuum, & diliges proximum tuum, & quantum ad hoc, primi uerum dixerunt. Non enim eſt impoſſibile hoc præceptũ obſeruare, quod eſt de actu charitatis, q2 homo põt ſe diſponere ad charitatem habendam, & quãdo habuerit eam, põt ea uti. Alio modo põt cõſiderari actus charitatis, ſm quod eſt modus actuũ aliarum uirtutum, hoc eſt ſm quod actus aliarum uirtutum ordinantur ad charitatem quæ eſt finis præcepti, ut dicitur 1. ad Tim. 1. Dictũ eſt enim ſupra,* quòd intentio finis eſt quidam modus formalis actus ordinati in finẽ. Et hoc modo uerum eſt, quod ſecundi dixerunt, ꝙ modus charitatis nõ cadit ſub præcepto, hoc eſt dictum, ꝙ in hoc præcepto, Honora patrem, non includitur, ꝙ honoretur pater ex charitate, ſed ſolum ꝙ honoretur pater, unde qui honorat patrem, licet non habeat charitatem, non efficitur tranſgreſſor huius præcepti, etſi ſit tranſgreſſor præcepti, quod eſt de actu charitatis, propter quam tranſgreſſionem meretur pœnam.

Q. 12. ar. 4.

A D P R I M V M ergo dicendum, ꝙ Dominus non dixit. Si vis ad vitam ingredi, ſerua vnum mãdatum, ſed ſerua omnia mandata, inter quæ etiam continetur mandatum de dilectione Dei & proximi.

A D S E C V N D V M dicẽdũ, ꝙ ſub præcepto charitatis continetur, ut diligatur Deus ex toto corde, ad quod pertinet, ut omnia referantur in Deum, & ĩõ ꝓceptum charitatis implere homo nõ poteſt, niſi ẽt omnia referantur in Deum. Sic ergo qui honorat parẽtes, tenetur ex charitate honorare non ex ui huius ꝓcepti, ꝙ eſt, Honora parentes, ſed ex ui huius ꝓcepti, Diliges Dominũ Deũ tuũ ex toto corde tuo. Et cũ iſta ſint duo præcepta affirmatiua non obligantia ad ſemper, pñt pro diuerſis tꝑoribus obligare, & ita põt contingere, ꝙ aliquis implens præceptũ de honoratione parentũ, non tunc tranſgrediatur præceptũ de omiſſione modi charitatis.

A D T E R T I V M dicendum, ꝙ obſeruare omnia præcepta legis homo non põt, niſi impleat præceptum charitatis, qđ nõ fit ſine gratia, & ideo impoſſibile eſt, ꝙ Pelagius dixit, hominem implere legem ſine gratia.

A R T I C V L V S XI.

Vtrum conuenienter diſtinguantur alia moralia præcepta legis præter decalogum.

A D V N D E C I M V M ſic ꝓceditur. Vr ꝙ inconueniẽter diſtinguãtur alia moralia ꝓcepta legis ꝓter decalogũ. Quia, ut Dñs dicit Matth. 22. in duob. præceptis charitatis pẽdet oĩs lex & ꝓphetæ, ſed hæc duo ꝓcepta explicantur ꝑ decẽ præcepta decalogi, ergo non oportet alia præcepta moralia tradere. Sup. ar. 3. & locis ibidẽ annotatis

¶ 2 Præterea, Præcepta moralia à iudicialibus & cæremonialibus diſtinguuntur, ut* dictũ eſt, ſed determinationes cõium præceptorũ moralium pertinent ad iudicialia & cæremonialia præcepta, communia autem præcepta moralia ſub decalogo continentur, uel ẽt decalogo præſupponuntur, ut* dictũ eſt, ergo inconueniẽter traduntur alia præcepta moralia præter decalogũ. q. præce. ar. 2. 3. & 4. ar. 3. hui* quæſt.

¶ 3 Præterea, Præcepta moralia ſunt de actibus omnium uirtutum, ut* ſupra dictum eſt. Sicut igitur in lege ponuntur ꝓcepta moralia ꝓter decalogum pertinentia ad latriam, liberalitatẽ, & miſericordiã & caſtitatẽ ita ẽt deberẽt poni aliqua præcepta pertinẽtia ad alias uirtutes, puta ad fortitudinẽ, ſobrietatẽ, & alia huiuſmodi, quod tñ non inuenitur. Non ergo conuenienter diſtinguũtur in lege alia ꝓcepta moralia ꝓter decalogum. ar. 2. hui* quæſt.

S E D C O N T R A eſt, ꝙ in Pſal. 18. dĩ, Lex Dñi immaculata conuertens animas, ſed per alia ẽt moralia, quæ decalogo ſuperadduntur, homo conſeruatur abſq; macula peccati, & anima eius ad Deum conuertitur, ergo ad legẽ pertinebat ẽt alia præcepta moralia tradere.

R E S P O N D E O dicendum, ꝙ ſicut ex* dictis patet, ꝓcepta iudicialia & cæremonialia ex ſola inſtitutione uim habent, quia antequã inſtituerentur, non uidebatur referre, vtrum ſic uel aliter fieret, ſed ꝓcepta moralia ex ipſo dictamine naturalis rõnis efficaciam habent, ẽt ſi nunquã in lege ſtatuantur. Horum autem triplex eſt gradus, nam quædam ſunt communiſſima, & adeo manifeſta, ꝙ editione non indigent. ſicut mandata de dilectione Dei & ꝓximi, & alia huiuſmodi (ut* ſuprà dictum eſt) quæ ſunt quaſi fines præceptorũ, unde in eis nullus põt errare ſcdm iudicium rationis. Quędã verò ſunt magis determinata, quorum rationem ſtatim quilibet etiam popularis poteſt de facili uidere, & tamen quia in paucioribus circa huiuſmodi cõtingit iudicium humanum peruerti, hmõdi editione indigent, & hæc ſunt præcepta decalogi. Quædã uero ſunt, quorũ ratio non eſt adeo cuilibet manifeſta, ſed ſolum ſapientibus, & iſta ſunt præcepta moralia ſuperaddita decalogo, tradita à Deo populo ꝑ Moyſen & Aaron. Sed q2 ea quę ſunt manifeſta, ſunt principia cognoſcẽdi eorũ, q̃ non ſunt manifeſta, alia ꝓcepta moralia ſuperaddita decalogo reducuntur ad ꝓcepta decalogi ꝑ modũ cuiuſdam additionis ad ipſa. Nã in primo præcepto decalogi prohibetur cultus alienorum deorũ, cui ſuperadduntur alia præcepta ꝓhibitiua eorũ, quæ ordinantur in cultum idolorũ, ſicut hẽtur Deut. 18. Non inueniatur in te qui luſtret filium ſuum, aut filiam ſuã, ducens per ignẽ, nec ſit maleficus atq; incantator, nec Phytones cõſulat neque diuinos, & quærat à mortuis ueritatem. Secundum aũt præceptum prohibet periurium, ſuperadditur aũt ei prohibitio blaſphemiæ, Leuit. 24 & prohibitio falſę doctrinę, Deuter. 13. Tertiò uero ꝓcepto ſuperadduntur omnia cæremonialia. Quartò autem præcepto de honore parẽtũ ſuperadditur præceptũ de honoratione ſenum, ſm illud Leuit. 19. Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis, & vniuerſaliter omnia præcepta inducẽtia ad reuerentiã exhibẽdã maioribus, uel ad beneficia exhibenda uel ęqualib. uel minorib. Quinto autẽ præcepto, quod eſt de prohibitione homicidii, additur prohibitio odii, & cuiuſlibet violationis cõtra ꝓximũ, ſicut illud Leu. 19. Non ſtabis cõtra ſanguinem proximi tui, & etiam prohibitio odij

q. præce. ar. 3. & 4.

ar. 1. & 3. & qõ. 94. ar. 4.

fratris,

fratris, ſm illud, Ne oderis fratrum tuũ in corde tuo. Præcepto aũt ſexto, quod eſt de ꝓhibitione adulterij, ſuperadditur præceptũ de prohibitione meretricis, ſm illud Deut. 24. Nõ erit meretrix de filiab. Iſrael, neq; fornicator de filijs Iſrael. & iterũ prohibitio uitij contra naturã, ſm illud Leu. 18. Cum maſculo nõ cõmiſceberis, cum omni pecore non coibis. Septimo aũt præcepto de prohibitione furti adiungitur præceptũ de ꝓhibitione vſuræ, ſm illud Deut. 18. Non fœnerabeis fratri tuo ad vſuram, & prohibitio fraudis, ſm illud Deu. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa pondera & uniuerſaliter oĩa, quæ ad prohibitionẽ calumniæ, & rapinæ pertinent. Octauo uero præcepto, quod eſt de ꝓhibitione falſi teſtimonij, additur prohibitio falſi iudicij, ſm illud Exod. 23. Nec in iudicio plurimorũ acquieſce ſniæ, vt à ueritate deuies; & ꝓhibitio mẽdacij, ſicut ibi ſubdit, Mẽdaciũ fugies: & ꝓhibitio detractionis, ſm illud Leu. 19. Nõ eris criminator & ſuſurro in populis. Alijs aũt duob. præceptis nulla alia adiunguntur, quia per ea vniuerſaliter omnis mala concupiſcentia prohibetur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ad dilectionem Dei & proximi ordinantur quadam præcepta decalogi ſecundum manifeſtam rationem debiti: alia uerò ſcdm rationem magis occultam.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ præcepta cæremonialia & iudicialia ſunt determinatiua præceptorũ decalogi ex vi inſtitutionis, non autem ex vi naturalis inſtinctus, ſicut præcepta moralia ſuperaddita.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ præcepta legis ordinantur ad bonum cõe, ut * ſuprà dictum eſt. & quia
q. 90. ar. 2.
virtutes ordinantes ad alium, directè pertinent ad bonum cõe; & ſimiliter uirtus caſtitatis inquantum actus generationis deſeruit bono cõi ſpeciei: ideo de iſtis virtutib. directè dantur præcepta decalogi & ſuperaddita. Dei actu aũt fortitudinis datur præceptum proponẽdũ per duces exhortantes in bello, quod pro bono cõi ſuſcipitur, ut patet Deut. 20. ubi mãdatur ſacerdoti, Nolite metuere, nolite cedere. Similiter et actus gulæ ꝓhibendus cõmittitur monitioni paternæ, quia contrariatur bono domeſtico. Vnde dr̃ Deuter. 21. ex perſona parentum, Monita noſtra audire contemnit, comeſſationibus vacat & luxuriæ atque conuiuijs.

ARTICVLVS XII.

541

Vtrum præcepta moralia veteris legis iuſtificarent.

AD DVODECIMVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ præcepta moralia veteris legis iuſtificarẽt. Dicit n. Apoſtolus Rom. 2. Non enĩ auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabũtur. Sed factores legis dicũtur qui implent præcepta legis, ergo præcepta legis adimpletas iuſtificabant.

Sup. q. 98. ar. 1. & iſ. q. 103. ar. 2. & 3. di. 40. art. 3.

¶ 2 Præterea, Leuit. 18. dr̃, Cuſtodite leges meas atq; iudicia, q̃ faciẽs homo uiuet i eis; ſed uita ſpũalis hoĩs ẽ per iuſtitiã ergo præcepta legis adimpleta iuſtificabãt.

¶ 3 Præterea, Lex diuina efficacior eſt q̃ lex humana: ſed lex humana iuſtificat, eſt n. quædã iuſtitia in hoc, ꝙ p̄cepta legis adimplent: ergo p̄cepta legis iuſtificabant.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit 2. ad Cor. 3. Litera occidit, quod ſm * Aug. in lib. de ſpiritu & litera, intelligitur etiam de præceptis moralibus, ergo præcepta moralia non iuſtificabant.

li. de ſpir. & lit. cap. 14. tom. 3.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſanum propriè & primò dr̃, quod hẽt ſanitatem, per poſterius aũt, qđ ſignificat ſanitatẽ, uel qđ conſeruat ſanitatẽ, ita iuſtificatio primò & propriè dr̃ ipſa factio iuſtitię, ſecũdariò verò & quaſi impropriè põt dici iuſtificatio ſignificatio iuſtitiæ, uel diſpoſitio ad iuſtitiã, quib. duob. modis manifeſtum eſt, ꝙ præcepta legis iuſtificabant, inquantum ſ. diſponebant homines ad gratiam Chriſti iuſtificantẽ, quam & ſignificabant quia ſicut dicit * Aug. contra Fauſtum, Etiã uita illius populi prophetica erat, & Chriſti figuratiua. Sed ſi loquamur de iuſtificatione propriè dicta, ſic conſiderandũ eſt, ꝙ iuſtitia põt accipi ꝓut eſt in habitu, uel prout eſt in actu, & ſm hoc iuſtificatio dupliciter dr̃. Vno quidem modo, ſm quod homo fit iuſtus adipiſcens habitum iuſtitiæ. Alio uero modo, ſm quod opera iuſtitiæ operatur ut ſm hoc iuſtificatio nihil aliud ſit, q̃ iuſtitiæ executio. Iuſtitia aũt, ſicut & aliæ uirtutes, põt accipi & acquiſita, & infuſa, ut ex * ſupradictis patet. Acquiſita quidẽ cauſatur ex operib. ſed infuſa cauſatur ab ipſo Deo per eius gratiã, & hæc eſt vera iuſtitia, de qua nunc loquimur, ſm quam aliquis dicitur iuſtus apud Deum, ſm illud Rom. 4. Si Abrahã ex operibus legis iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed nõ apud Deum. Hæc igitur iuſtitia cauſari non poterat ꝑ p̄cepta moralia, quæ ſunt de actib. humanis. & ſm hoc præcepta moralia iuſtificare non poterant, iuſtitiã cauſando. Illa enim ſacramenta ueteris legis gratiam non conferebant, ſicut conferunt ſacramenta nouæ legis, q̃ propter hoc iuſtificare dicuntur. Si uerò accipiatur iuſtificatio pro executione iuſtitiæ, ſic oĩa præcepta legis iuſtificabant, inquantum cõtinebant illud quod eſt ſm ſe iuſtum; aliter tñ & aliter. Nam præcepta cæremonialia continebant quidẽ iuſtitiam ſm ſe in generali, ꝓut ſcilicet exhibebantur in cultu Dei, in ſpeciali uero non continebant ſm ſe iuſtitiam niſi ex ſola determinatione legis diuinæ. Et ideo de huiuſmodi præceptis dr̃ ꝙ non iuſtificabant niſi ex deuotione & obedientia faciẽtium. Præcepta verò moralia & iudicialia continebant id, quod erat ſm ſe iuſtum uel in generali, uel ẽt in ſpeciali. Sed moralia præcepta cõtinebant id quod eſt ſm ſe iuſtum, ſm iuſtitiam generalem, quæ eſt omnis uirtus, ut dicitur in 5. * Eth. Præcepta uerò iudicialia pertinebant ad iuſtitiam ſpecialem, quæ conſiſtit circa contractus humanę uitę, qui ſunt inter homines adinuicẽ.

li. 22. cap. 24. in pri. tom. 6.

q. 63. ar. 4.

li. 5. eth. c. 1. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Apoſtolus accipit ibi iuſtificationem pro executione iuſtitiæ.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ homo faciens præcepta legis, dr̃ uiuere in eis, quia non incurrebat pœnam mortis, quam lex tranſgreſſorib. infligebat, in quo ſenſu inducit hoc Apoſtolus ad Gal. 3.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ præcepta legis humanæ iuſtificãt iuſtitia acquiſita, de qua non quæritur ad præſens, ſed ſolum de iuſtitia, quæ eſt apud Deum.

QVAESTIO CI.

De præceptis cæremonialibus ſecundum ſe, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de præceptis cæremonibus.

¶ Et primò, de ipſis ſecundum ſe. Secundò, de cauſa eorum. Tertiò, de duratione ipſorum.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, quæ ſit ratio præceptorum cæremonialium.
¶ Secundo, utrum ſint figuralia.
¶ Tertio, vtrum debuerint eſſe multa.
¶ Quarto, de diſtinctione ipſorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ratio præceptorum cæremonialium in hoc conſiſtat, quod pertinent ad cultum Dei. 542

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ ratio præceptorum cæremonialiũ non in hoc conſiſtat, ꝙ pertinent ad cultũ Dei. In lege enĩ ueteri dãtur Iudæis q̃dã p̄cepta de abſtinentia ciborum, ut patet Leu. 11. & et de abſtinendo ab aliquib. ueſtimentis, ſm illud Leut. 19. Veſtem, quæ ex duobus texta eſt, non indueris, & iterũ quod præcipitur Numeri 15. Vt faciant ſibi fimbrias per angulos palliorum. Sed huiuſmodi nõ ſunt præcepta moralia, quia non manent in noua lege, nec ẽt iudicialia, quia nõ pertinent ad iudicium faciẽdũ inter homines, ergo ſunt cæremonialia. Sed in nullo pertinere videntur ad cultum Dei, ergo nõ eſt cæremonialium præceptorũ ratio, ꝙ pertineant ad cultum Dei.

Sup. q. 99. & ar. 3. & inf. q. 104. ar. 1. & q. 108. ar. 2. cor. & 2. 2. q. 122. art. 1. ad 2. & quo. 2. art. 8. cap. & quo. 4. ar. 13.

¶ 2 Præ-

¶ 2 Præterea, Dicunt quidam, ꝙ præcepta cæremonialia dicuntur illa, quæ pertinent ad ſolennitates: quaſi dicerentur à cæreis, qui in ſolennitatibus accenduntur: ſed multa alia ſunt pertinentia ad cultum Dei ꝑter ſolennitates: ergo vr̃ quod legis præcepta cæremonialia non ea ratione dicantur, quia pertinent ad cultum Dei.

¶ 3 Præterea, Secundum quoſdam præcepta cæremonialia dicuntur quaſi normæ id eſt, regulæ ſalutis. Nam chere in Græco idem eſt quod ſalue. Sed omnia ꝓcepta legis ſunt regulæ ſalutis, & non ſolum illa, quæ pertinẽt ad Dei cultum; ergo non ſolum illa præcepta dicuntur cæremonialia, quæ pertinent ad cultum Dei.

¶ 4 Præterea, Rabbi Moyſes dicit, ꝙ præcepta cæremonialia dicuntur, quorum rõ nõ eſt manifeſta, ſed multa pertinentia ad cultum Dei habent rõnem manifeſtã, ſicut ſabbati obſeruatio, & celebratio Phaſe, & ſcenopegię & multorum aliorum, quorum rõ aſſignatur in lege: ergo cæremonialia non ſunt, quæ pertinent ad cultũ Dei.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Exod. 18. Eſto populo in his, quæ ad Deum pertinent, oſtendaſque populo cæremonias & ritum colendi.

q. 99. ar. 4. RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictũ eſt, cæremonialia præcepta determinant præcepta moralia in ordine ad Deum, ſicut iudicialia determinãt ꝓcepta moralia in ordine ad proximum. Homo aũt ordinatur ad Deum per debitum cultum, & ideo cæremonialia propriè dicuntur quæ ad cultum Dei pertinent. q. 99. ar. 3. Ratio aũt huius nominis poſita eſt * ſuprà, vbi præcepta cæremonialia ab alijs ſunt diſtincta.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ ad cultum Dei pertinent nõ ſolũ ſacrificia & alia hmõdi, quæ immediatè ad Deũ ordinari videntur, ſed & debita ꝑparatio colentium Deum ad cultum ipſius, ſicut & in alijs, quæcunque ſunt ꝑparatoria ad finem, cadunt ſub ſcientia, quæ eſt de fine. Hmõdi aũt præcepta, quæ dantur in lege de veſtibus & cibis colentiũ Deum, & alijs hmõdi, ꝑtinent ad quandã ꝑparationẽ ipſorũ miniſtrantium, vt ſint idonei ad cultum Dei, ſicut & ſpecialibus obſeruantijs aliqui vtuntur, qui ſunt in miniſterio regis, vñ etiã ſub præceptis cæremonialibus continentur.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd illa expoſitio nominis non vr̃ eſſe multum cõueniens, ꝑſertim cum nõ multum inueniatur in lege, quòd in ſolennitatibus cerei accenderentur, ſed in ipſo etiam candelabro lucernæ cum oleo oliuarum præparabantur, vt patet Leui. 24. Nihilominus tñ poteſt dici, quod in ſolennitatibus oĩa alia, quæ pertinebant ad cultum Dei diligentius obſeruabantur, & ſm hoc in obſeruatione ſolennitatum omnia cæremonialia includuntur.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ nec illa expoſitio nominis vr̃ eſſe multum conueniens: nomen.n. cæremoniæ non eſt Græcum, ſed Latinum. Põt dici tñ, quòd cũ ſalus hominis ſit à Deo, præcipuè illa ꝓcepta videntur eſſe ſalutis regulæ, quæ hominem ordinant ad Deum, & ſic cæremonialia dicũtur quæ ad cultum Dei ꝑtinẽt.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ illa rõ cæremonialium eſt quoddamodo probabilis, non quia ex eo dicantur cæremonialia, quia eorum rõ non eſt manifeſta, ſed hoc eſt quoddam conſequens, quia.n. præcepta ad cultum Dei pertinentia oportet eſſe figuralia, vt * infra dicetur, inde eſt, ꝙ eorum rõ non eſt adeo manifeſta. art. ſequẽ.

543

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta cæremonialia ſint figuralia.

Inf. q. 103 art. 1. cor. & q. 104. ar. 2. & locis ibidẽ citatis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃, quòd ꝓcepta cæremonialia non ſint figuralia. Pertinet enim ad officium cuiuſlibet doctoris, vt ſic pronuntiet vt de facili intelligi poſſit, ſicut * Aug. dicit in 4 de doctrina Chriſtiana, & hoc maximè vr̃ eſſe neceſſarium in legiſlatione, quia præcepta legis populo proponuntur, vñ lex dẽt eſſe manifeſta, vt † Iſid. dicit. Si igitur præcepta cæremonialia data ſint in alicuius rei figurã, vr̃ inconuenienter tradidiſſe huiuſmodi præcepta Moyſes, non exponens quid figurarent.

* lib. 4. c. 4. & cap 10. tom. 3.
† li. 5. c. 21.

¶ 2 Præterea, ea quæ in cultum Dei aguntur, maximè debent honeſtatem habere, ſed facere aliqua facta ad aliqua repræſentanda, vr̃ eſſe theatricum, ſiue poeticũ. In theatris.n. repræſentabantur olim per aliqua quæ ibi gerebantur, quædam aliorum facta. Ergo videtur quod huiuſmodi non debeant fieri ad cultum Dei. Sed cæremonialia ordinantur ad cultum Dei, vt * dictum eſt, ergo cæremonialia non debent eſſe figuralia. art. præce.

¶ 3 Præterea, * Auguſt. dicit in Ench. quòd Deus maximè colitur fide, ſpe, & charitate, ſed ꝓcepta, quæ dantur de fide, ſpe, & charitate, nõ ſunt figuralia. ergo præcepta cæremonialia non debent eſſe figuralia. Enchi. c. 3 in principio, to. 3.

¶ 4 Præterea, Dominus dicit Ioa. 4. Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & ueritate adorare oportet, ſed figura non eſt ipſa ueritas, imò contra ſe inuicem diuiduntur, ergo cæremonialia, quæ pertinent ad cultum Dei non debent eſſe figuralia.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ad Col. 2. Nemo iudicet uos in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut Neomeniæ, aut ſabbatorum, quæ ſunt umbra futurorum.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut iam * dictum eſt, ꝓcepta cæremonialia dicuntur, quæ ordinantur ad cultum Dei. art. præce. Eſt aũt duplex cultus Dei, interior & exterior. Cum.n. homo ſit compoſitus ex anima & corpore, utrunque dẽt applicari ad colendum Deum, vt.ſ. anima colat interiori cultu, & corpus exteriori, vñ dicitur in Pſal. 83. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Et ſicut corpus ordinatur in Deum per animam, ita cultus exterior ordinatur ad interiorem cultum. Conſiſtit aũt interior cultus in hoc, ꝙ anima cõiungatur Deo per intellectum & affectum. & ideo ſm quod diuerſimodè intellectus & affectus colentis Deũ, Deo rectè coniungitur, ſm hoc diuerſimode exteriores actus hominis ad cultum Dei applicantur. In ſtatu.n. futuræ beatitudinis intellectus humanus ipſam diuinam ueritatem in ſeipſa intuebitur, & ideo exterior cultus nõ conſiſtet in aliqua figura, ſed ſolũ in laude Dei, quæ procedit ex interiori cognitione & affectione, ſm illud Iſa. 51. Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio & uox laudis. In ſtatu aũt præſentis vitæ nõ poſſumus diuinam ueritatem in ſeipſa intueri, ſed oportet, quod radius diuinæ ueritatis nobis illuceſcat ſub aliquibus ſenſibilibus figuris, ſicut * Dio. dicit 1. cap. Cæl. hierar. ca. 5. circa medium. diuerſimodè tamen ſm diuerſum ſtatum cognitionis humanæ. In ueteri enim lege neque ipſa diuina ueritas in ſeipſa manifeſta erat, neq; & adhuc propalata erat uia ad hoc perueniendi, ſicut Apoſtolus dicit ad Heb. 7. Et ideo oportebat exteriorem cultum veteris legis nõ ſolum eſſe figuratiuũ futurę veritatis manifeſtandæ in patria, ſed & eſſe figuratiuũ Chriſti, q eſt via ducens ad illã patriæ ueritatẽ. Sed in ſtatu nouæ legis hæc uia iam eſt reuelata, vñ hanc ꝑfigurari non oportet ſicut futurã, ſed cõmemorari oportet per modũ ꝑteriti uel ꝑſentis. ſed ſolum oportet ꝑfigurari futurã veritatẽ gloriæ nondum reuelatã, & hoc eſt quod Apoſtolus dicit ad Heb. 10. Vmbrã hẽt lex futurorũ bonorũ nõ ipſam imaginẽ rerum. Vmbra.n. minus eſt quàm imago, tanquam imago pertineat ad nouam legem, umbra uerò ad ueterem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ diuina non ſunt reuelanda hominibus, niſi ſecundum eorum capacitatem, alioquin daretur eis præcipitij materia, dũ contemnerent quæ capere non poſſent. Et ideo utilius fuit, vt ſub quodam figurarũ uelamine diuina myſteria rudi populo traderentur, vt ſic ſaltem ea implicitè cognoſcerent, dũ illis figuris deſeruirent ad honorem Dei.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſicut poetica nõ capiuntur à rõne humana propter defectũ veritatis, q eſt in eis, ita & ratio humana perfectè capere non poteſt diuina propter excedẽtẽ ipſorum ueritatẽ, & ideo

vtrobiq; opus eſt repræſentatione per ſenſibiles figuras.

AD TERTIVM dicendum, quòd Aug. ibi loquitur de cultu interiori, ad quem tamen ordinari oportet
in cor. art. exteriorem cultum, vt * dictum eſt.

Et ſimiliter dicendum eſt ad QVARTVM, quia ꝑ Chriſtum homines plenius ad ſpiritualem Dei cultum ſunt introducti.

544

ARTICVLVS III.

Vtrum debuerint eſſe multa cæremonialia præcepta.

4. diſt q. 1. ar. 5. q͞o. 2. ad 2. & Ro 5 le. 6. ca. 3. *ar. 1. & 2

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nõ debuerint eſſe multa cæremonialia præcepta. Ea enim quæ ſunt ad finem, debent eſſe fini proportionata, ſed cæremonialia præcepta, ſicut * dictum eſt, ordinantur ad cultum Dei, & in figuram Chriſti. Eſt aũt unus Deus, à quo omnia, & unus Dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia, vt dicitur 1. ad Cor 8. Ergo cæremonialia non debuerunt multiplicari.

¶ 2 Præterea, Multitudo cæremonialium præceptorũ tranſgreſſionis erat occaſio, ſecundum illud quod dicit Petrus Act. 15. Quid tentatis Deum, imponere iugum ſuper ceruicẽ diſcipulorum, quod neque nos neque patres noſtri portare potuimus? Sed tranſgreſſio diuinorũ ꝑceptorũ contrariatur humanæ ſaluti, cũ igitur lex omnis debeat ſaluti congruere hominũ, vt * Iſid. dicit,
li. 5. etym. c. 3. & 21. videtur ꝙ nõ debuerint multa præcepta cæremonialia dari.

¶ 3 Præterea, Præcepta cæremonialia pertinebãt ad cultum
art præ. c. Dei exteriorem & corporalem, vt * dictum eſt, ſed huiuſmodi cultum corporalem lex debebat diminuere, quia ordinabat ad Chriſtum, qui docuit homines Deum colere in ſpiritu & veritate, vt habetur Ioan. 4. Non ergo debuerunt multa præcepta cæremonialia dari.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Oſeæ 8. Scribã eis multiplices leges meas, & Iob. 11. Vt oſtenderet tibi ſecreta ſapientię, quòd multiplex ſit lex eius.

q 90. ar. 2. & 3. & q. 96 ar. 1. *q 95 ar. 1.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſupra dictũ eſt, omnis lex alicui populo datur. In populo aũt duo genera hominum continẽtur, quidam proni ad malum, qui ſunt per præcepta legis, coercendi, vt * ſuprà dictũ eſt, quidam habentes inclinationem ad bonum, vel ex natura, vel ex conſuetudine, vel ẽt ex gratia, & tales ſunt per legis præceptum inſtruendi, & in melius promouendi. Quantum igitur ad vtrunque genus hominum, expediebat ꝑcepta cæremonialia in veteri lege multiplicari. Erant. n. in illo populo aliqui ad idololatriam proni, & ideo neceſſe erat, vt ab idololatriæ cultu per ꝑcepta cæremonialia reuocarẽtur ad cultum Dei, & quia multipliciter homines idololatriæ deſeruiebant, oportebat ecõtrario multa inſtitui ad ſingula reprimenda, & iterum multa talibus imponi, vt quaſi oneratis ex his, q̃ ad cultum Dei impenderent, non vacaret idololatriæ deſeruire. Ex parte verò eorum, q erant proni ad bonum, ẽt neceſſaria fuit multiplicatio cæremonialium ꝑceptorum, tum q̃a per hoc diuerſimodè mens eorũ referebatur in Deum, & magis aſſiduè, tum ẽt, quia myſterium Chriſti, quod per huiuſmodi cæremonialia, figurabatur, multiplices vtilitates attulit mũdo, & multa circa ipsũ cõſideranda erãt, q̃ oportuit per diuerſa cæremonialia figurari.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ qñ id quod ordinatur ad finem eſt ſufficiens ad ducendũ in finẽ, tunc ſufficit vnũ ad unũ finẽ, ſicut vna medicina ſi ſit efficax, ſufficit quandoque ad ſanitatẽ inducendam, & tunc nõ oportet multiplicari medicinam, ſed ꝓpter debilitatẽ & imperfectionẽ eius, quod eſt ad finem, oportet eã multiplicari, ſicut multa adhibentur remedia infirmo, qñ unum non ſufficit ad ſanandum. Cæremoniæ aũt veteris legis inualidæ & imperfectæ erant ad repræſentandum Chriſti myſterium, quod eſt ſuperexcellens, & ad ſubiugandum mẽtes hominum Deo. vñ Apoſtolus dicit ad Hebr. 7. Reprobatio fit ꝑcedentis mandati ꝓpter infirmitatem & inutilitatem, nihil enim ad perfectum adduxit lex, & ideo oportuit huiuſmodi cæremonias multiplicari.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſapientis legiſlatoris eſt minores tranſgreſſiones permittere vt maiores caueantur, & ideo vt caueretur tranſgreſſio idololatriæ & ſuperbiæ, quæ in Iudæorum cordibus naſceretur, ſi omnia præcepta legis implerent, non propter hoc prætermiſit Deus multa cæremonialia præcepta tradere, q̃a de facili ſumebant ex hoc tranſgrediendi occaſionẽ.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ vetus lex in multis diminuit corporalem cultũ, propter quod ſtatuit, ꝙ non in omni loco ſacrificia offerrentur, neq; à quibuſlibet, & multa huiuſmodi ſtatuit ad diminutionem exterioris cultus: ſicut etiã Rabbi Moyſes Aegyptius dicit. Oportebat tñ non ita attenuare corporalem cultum Dei, vt homines ad cultum dæmonum declinarent.

ARTICVLVS IIII. 545

Vtrum cæremoniæ veteris legis conuenienter diuidantur in ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruãtias.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vĩ quod cæremoniæ veteris legis inconuenienter diuidãtur in ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantias. Co. 2. lec. 4 princ.
Cæremonię. n. veteris legis figurabant Chriſtum. ſed hoc ſolum fiebat ꝑ ſacrificia, per q̃ figurabatur ſacrificium, quo Chriſtus ſe obtulit oblationem & hoſtiam Deo, vt dicit ad Ephe. 5. Ergo ſola ſacrificia erãt cęremonialia.

¶ 2 Præterea, Vetus lex ordinabatur ad nouam: ſed in noua lege ipſum ſacrificium eſt ſacramentum altaris ergo in veteri lege non debuerunt diſtingui ſacramenta contra ſacrificia.

¶ 3 Præterea, Sacrum dicitur, quod eſt Deo dicatum, ſecundum quem modum tabernaculum & vaſa eius ſacrificari dicebantur: ſed omnia cæremonialia erant ordinata ad cultũ Dei, vt * dictum eſt; ergo cæremonialia oĩa ſacra erant; non ergo vna pars cæremonialium debet ſacra nominari. ar. 1. huius quæſt.

¶ 4 Præterea, Obſeruantiæ ab obſeruando dicuntur ſed omnia præcepta legis obſeruari debebãt. Dicitur. n. Deut 8. Obſerua, & caue nequando obliuiſcaris Domini Dei tui, & negligas mandata eius, atque iudicia & cæremonias. non ergo obſeruantiæ debent poni una pars cæremonialium.

¶ 5 Præterea, Solennitates inter cæremonialia computantur, cum ſint in vmbrã futuri, vt patet ad Col. 2. ſimiliter & oblationes & munera, vt patet ꝑ Apoſtolũ ad Heb. 9. quæ tñ ſub nullo horum contineri videntur. ergo inconueniens eſt ꝓdicta diſtinctio cæremonialiũ.

SED CONTRA eſt, quod in veteri lege ſingula ꝓdicta cæremoniæ vocantur ſacrificia. n. dicuntur cæremoniæ, Nume. 15. Offerat vitulum & ſacrificia eius ad libamenta, vt cæremoniæ eius poſtulant. De ſacramẽto ẽt ordinis dicitur Leuit. 7. Hæc eſt vnctio Aaron & filiorum eius in cæremonijs. De ſacris ẽt dicitur Exod. 38. Hæc ſunt inſtrumenta tabernaculi teſtimonij in cæremonijs Leuitarum. De obſeruantijs ẽt dicitur 3. Reg. 9. Si auerſi fueritis, non ſequentes me, nec obſeruantes cæremonias quas propoſui vobis.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictũ eſt, cæremonialia præcepta ordinantur ad cultum Dei. ar. 1. & 2. huius q̃ſt. In quo quidem cultu conſiderari poſſunt & ipſe cultus, & colentes, & inſtrumẽta colendi. Ipſe aũt cultus ſpecialiter conſiſtit in ſacrificijs, q̃ in Dei reuerẽtiam offeruntur. Inſtrumenta aũt colendi pertinent ad ſacra, ſicut eſt tabernaculum, & vaſa, & alia huiuſmodi. Ex parte aũt colentium duo poſſunt conſiderari, ſ. eorum inſtitutio ad cultum diuinum, quod fit per quandam conſecrationẽ vel populi vel miniſtrorũ, & ad hoc pertinent ſacramenta: & iterum eorũ ſingularis conuerſatio, per q̃ diſtinguuntur ab his, qui Deum non colunt. & ad hoc ꝑtinẽt obſeruantiæ, puta in cibis, & veſtimẽtis, & alijs hmõi.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſacrificia offerri oportebat & in aliquib. locis, & ꝑ aliquos homines & totum hoc ad cultũ Dei pertinet. vnde ſicut ꝑ ſacrificia

ſignifi-

ſignificatur Chriſtus immolatus,ita & p ſacramēta & ſacra illorū figurabantur ſacramenta & ſacra nouæ legis,& per eorum obſeruantias figurabatur conuerſatio populi nouæ legis, quæ omnia ad Chriſtum pertinent.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſacrificium nouæ legis,id eſt,Euchariſtia,continet ipſum Chriſtum,q eſt ſanctificationis auctor.Sanctificauit.n.per ſuum ſanguinem populum, vt dr̄ ad Heb.vlt.& ideo hoc ſacrificium ēt ſacramentum eſt.ſed ſacrificia veteris legis nō continebant Chriſtum, ſed ipſum figurabant, & ideo non dicuntur ſacramenta.ſed ad hoc deſignandum ſeorſum erant quædam ſacramēta in veteri lege, quæ erant figuræ futuræ conſecrationis, quamuis ēt conſecrationibus quædam ſacrificia adiungerentur.

AD TERTIVM dicendum, quòd etiam ſacrificia & ſacramēta erant, ſed qdam erant quæ erant ſacra,vtpote ad cultū Dei dicata,nec tñ erāt ſacrificia,nec ſacramēta, & ideo retinebant ſibi commune nomē ſacrorū.

AD QVARTVM dicendum,ꝙ ea quæ pertinebant ad conuerſationem populi Deum colētis, retinebāt ſibi commune nomen obſeruantiarum, inquantū à pmiſſis deficiebant. Non.n.dicebantur ſacra, quia non habebant immediatum reſpectum ad cultum Dei, ſicut tabernaculum & vaſa eius.ſed per quandam conſequētiam erant cæremonialia, inquantum pertinebant ad quandam idoneitatem populi colentis Deum.

AD QVINTVM dicēdum ,quod ſicut ſacrificia offerebantur in determinato loco,ita ēt offerebantur in determinatis temporibus, vnde ēt ſolennitates inter ſacra computari videntur.Oblationes aūt & munera cōputantur cum ſacrificijs, quia Deo offerebantur. vnde Apoſtolus dicit ad Heb. 5. Oīs pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis.

QVAESTIO CII.

De cæremonialium præceptorum cauſis,in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſis cæremonialium præceptorum.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo,vtrum præcepta cæremonialia habeant cām.
¶ Secundo, utrum habeant cauſam literalem,vel ſolū figuralem.
¶ Tertio, de cauſis ſacrificiorum.
¶ Quarto, de cauſis ſacramentorum.
¶ Quinto, de cauſis ſacrorum.
¶ Sexto,de cauſis obſeruantiarum.

546

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum cæremonialia præcepta habeant cauſam.

Rom 4.lec. 1. col 2. & 3. *glo. interlinearis ibid.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vī,quòd cæremonialia præcepta non habeant cām. Quia ſuper illud Ephe.2.Legem mandatorum decretis euacuans dicit * gl id eſt,euacuans legem veterem,quātum ad carnales obſeruantias, decretis id eſt præceptis euangelicis,q ex ratione ſunt.Sed ſi obſeruantiæ veteris legis ex rōne erant, fruſtra euacuarentur per rōnabilia decreta nouę legis,non ergo cæremoniales obſeruantiæ veteris legis habebant aliquam rationem.

¶ 2 Præterea,Vetus lex ſucceſſit legi naturæ:ſed in lege naturæ fuit aliquod pceptum quod nullā rōnē habebat,niſi ut hominis obedientia probaretur, ſicut* Aug. dicit 8.ſup Ge.ad literā de prohibitione ligni uitæ:ergo ēt in veteri lege aliqua pcepta danda erāt, in qb hominis obedientia probaretur,q de ſe nullam rōnē haberēt. (lib.8.ca.6. & cap.13. tom.3.)

¶ 3 Præterea, Opera hominis dicuntur moralia ſm quod ſunt à rōne:ſi igitur cæremonialium præceptorū ſit aliqua rō, non differrent à moralibus præceptis,vr̄ ergo quod cæremonialia præcepta non habeāt aliquā cauſam,rō enim præcepti ex aliqua cauſa ſumitur.

SED CONTRA eſt,quod dicitur in Pſal.17.Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos Sed cæremonialia ſunt præcepta Dei, ergo ſunt lucida,quod nō eſſet,niſi haberent rationabilem cauſam.

RESPONDEO dicendū,ꝙ cùm ſapientis ſit ordinare ſm * Philoſophū in 1.Meta. ea q̄ ex diuina ſapiētia procedunt, oportet eſſe ordinata, vt Apoſt.dicit ad Ro.13. Ad hoc aūt ꝙ aliqua ſint ordinata,duo requiruntur Primo quidem,ꝙ aliqua ordinentur ad debitum finem, qui eſt principium totius ordinis in rebus agendis: ea.n.q̄ caſu eueniunt,ꝑter intentionē finis, vel quæ non ſerio fiunt, ſed ludo, dicimus eſſe inordinata Scdò oportet ꝙ id,quod eſt ad finem,ſit proportionatum fini & ex hoc ſequitur,ꝙ ratio eorum, quæ ſunt ad finem ſumitur ex fine ſicut rō diſpoſitionis ſerræ ſumitur ex ſectione,q̄ eſt finis eius, vt dr̄ in ſcdo * Phyſ. Manifeſtū eſt aūt,ꝙ pcepta cæremonialia,ſicut & oīa alia pcepta legis,ſunt ex diuina ſapientia inſtituta . vñ dr̄ Deut. 4. Hæc eſt ſapientia ueſtra & intellectus corā populis. Vñ neceſſe ē dicere, ꝙ pcepta cæremonialia ſit ordinata ad aliquē finē ex quo eorū rōnabiles cāæ aſſignari poſſint. (li. 1. Meta c.2.tom 3. — lib. 2.phy. tex. 88.to. 2.)

AD PRIMVM ergo dicendum,quòd obſeruantię veteris legis poſſunt dici ſine rōne , quantum ad hoc,ꝙ ipſa facta in ſui natura rōnem non habebant: puta ꝙ veſtis non conficeretur ex lana & lino . Poterant tñ habere rōnem ex ordine ad aliud, inquantum.ſ.vel aliqd per hoc figurabatur,vel aliquid excludebatur:ſed decreta nouæ legis, quę præcipuè conſiſtunt in fide & dilectione Dei,ex ipſa natura actus rōnabilia ſunt.

AD SECVNDVM dicendum,ꝙ prohibitio ligni ſcientiæ & boni & mali non fuit pp hoc, quòd illud lignū eſſet naturaliter malū . ſed tñ ipſa ꝓhibitio habuit aliquam rōnem ex ordine ad aliud, inquantū.ſ.per hoc aliquid figurabatur.& ſic ēt cæremonialia præcepta veteris legis habent rationem in ordine ad aliud.

AD TERTIVM dicendum , quod præcepta moralia ſm ſuam naturam habent rationabiles cauſas, ſicut,Non occides, Non furtum facies:ſed præcepta cæremonialia habēt rationabiles cauſas ex ordine ad aliud, vt * dictum eſt. (in cor art.)

ARTICVLVS II. 547

Vtrum præcepta cæremonialia habeant cauſam literalem, uel figuralem, tantum.

AD SECVNDVM ſic proceditur . Vī, ꝙ præcepta cæremonialia non habeāt cām literalē,ſed figuralē tantū.Inter præcepta.n.cæremonialia pcipua erant circuncisio & immolatio agni paſchalis: ſed utrunque iſtorum non habebat niſi cām figuralem; quia utrunque iſtorum datum eſt in ſignum. Dicitur.n. Gen. 17. Circuncidetis carnem præputij veſtri,vt ſit in ſignum fœderis inter me & uos.& de celebratione Phaſe dicitur Exod.13.Erit quaſi ſignū in manu tua,& quaſi monumentum ante oculos tuos . Ergo multo magis alia cæremonialia non habent niſi cauſam figularem. (Ro.4.lec.2 col.2.& 3.)

¶ 2 Præterea , Effectus proportionatur ſuæ cauſæ, ſed omnia cæremonialia ſunt figuralia , vt * ſupra dictum eſt. Ergo non habent niſi cauſam figuralem. (q. pręced. art.2.)

¶ 3 Præterea, Illud quod de ſe eſt indifferens, utrum ſic uel nō ſic fiat,non vr̄ habere aliquam literalem cauſam:ſed quædam ſunt in præceptis cæremonialibus,quę non videntur differre,utrum ſic vel ſic fiant:ſicut eſt de numero animalium offerendorum, & alijs huiuſmodi particularibus circunſtantijs. Ergo præcepta veteris legis non habent rationem literalem.

SED CONTRA, Sicut præcepta cæremonialia figurabant Chriſtum, ita ēt hiſtoriæ ueteris teſtamenti. Dicitur.n.1. ad Cor. 10. quod oīa in figuram contingebant illis:ſed in hiſtorijs ueteris teſtamenti præter intellectum myſticum ſeu figuralem,eſt etiam intellectus literalis. Ergo etiam præcepta cæremonia præter cauſas figurales habebant etiam cauſas literales.

RESPONDEO dicendum,quod ſicut ſupra dictū eſt,* ratio eorū quæ ſunt ad finem,oportet quod a fine (ar. præce.)

ſumatur, finis aūt pceptorū cæremonialium eſt duplex. Ordinabantur n. ad cultum Dei pro tpe illo, & ad figurandum Chriſtum, ſicut ēt verba prophetarum ſic reſpiciebant præſens tpſ, quòd ēt in figura futuri dicebantur, vt Hieronymus dicit ſuper Oſee. Sic igitur rōnes pceptorum cæremonialium veteris legis dupliciter accipi poſſunt. Vno modo ex rōne cultus diuini, qui erat pro tpe illo obſeruandus, & rōnes illæ ſunt literales, ſiue pertineant ad vitandum idololatriæ cultū, ſiue ad rememoranda aliqua Dei beneficia, ſiue ad inſinuādū excellentiā diuinā, vel ēt ad deſignanda diſpoſitionē mentis, quæ tunc requirebatur in colentib. Deum. Alio modo poſſunt eorū rōnes aſſignari, ſm quod ordinātur ad figurandū Chrm: & ſic habēt rōnes figurales & myſticas, ſiue accipiātur ex ipſo Chriſto & eccleſia, qđ pertinet ad allegoriā: ſiue ad mores populi Chriſtiani, quod ptinet ad moralitatē: ſiue ad ſtatū futuræ gloriæ, prout ī eā introducimur per Chriſtū, quod ptinet ad anagogiā.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut intellectus metaphoricæ locutionis ī ſcripturis eſt literalis, q̄a verba ad hoc pferūtur, vt hoc ſignificent, ita ēt ſignificationes cæremoniarum legis, quæ ſunt cōmemoratiuæ beneficiorū Dei, pp quę inſtituta ſunt, vel aliorū hmōdi quæ ad illū ſtatum pertinebant, non tranſcendunt ordinē literalium cāſarum. vñ oportet ꝙ aſſignetur cā celebrationis Phaſe, quod eſt ſignum liberationis ex Aegypto: & quod circuciſio eſt ſignum pacti, quod Deus habuit cum Abraham, quod pertinet ad cauſam literalem.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ rō illa procederet, ſi cæremonialia pcepta eſſent data ſolùm ad figurādū futurū: non aūt ad præſentialiter Deum colendūm.

AD TERTIVM dicendū quòd ſicut in legibus
Q. 96. ar. 1. humanis dictū eſt, * ꝙ in vniuerſali habeant rōnem, nō aūt quantum ad particulares conditiones, ſed hæc ſunt ex arbitrio inſtituentium: ita ēt multæ particulares determinationes in cæremonijs veteris legis non habent aliquam cauſam literalem, ſed ſolam figuralem: in communi verò habent etiam cauſam literalem.

ARTICVLVS III.

548 *Vtrum poſſit aſſignari conueniens ratio cæremoniarum quæ ad ſacrificia pertinent.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd
Iſa. 1. le. 4. non poſſit conueniens rō aſſignari cęremoniarū
ān & Pſa. quæ ad ſacrificia pertinent. ea. n. quæ in ſacrifi-
26. co. 1. & cium offerebantur, ſunt illa, quę ſunt neceſſaria ad ſuſtē-
Heb. 10. le. tandam humanam vitam: ſicut animalia quædam & pa-
1. cor. 3. 4. nes quidam, ſed Deus tali ſuſtentamento non indiget:
& 5. ſm illud Pſal. 49. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? Ergo inconuenienter huiuſmodi ſacrificia Deo offerebantur.

¶ 2 Præterea, In ſacrificium diuinum non offerebatur niſi de tribus generibus animalium quadrupedum, ſcilicet, de genere boū, ouium, & caprarū: & de auibus, cōmuniter quidem turtur, & columba. Specialiter aūt in emūdatione leproſi fiebat ſacrificium de paſſeribus: multa aūt animalia alia ſunt his nobiliora. Cum igitur omne quod eſt optimum, Deo ſit exhibendum: vr̄ quòd nō ſolum de iſtis rebus fuerint Deo ſacrificia offerenda.

¶ 3 Præterea, Sicut homo à Deo habet dominium volatilium & beſtiarum: ita ēt piſcium. inconuenienter igitur piſces à diuino ſacrificio excludebantur.

¶ 4 Præterea, Indifferenter offerri mandabantur turtures & columbæ. Sicut igitur mandabantur offerri pulli columbarum, ita & pulli turturum.

¶ 5 Præterea, Deus eſt actor vitæ, non ſolum hominū, ſed ēt animalium: vt patet per id quod dī Gen. 1. Mors autem opponitur vitæ. Non ergo debuerunt Deo offerri animalia occiſa, ſed magis animalia viuentia: præcipuè quia ēt Apoſt. monet Rom. 12. Vt exhibeamus corpora noſtra hoſtiā viuentem, ſanctam, Deo placentem.

¶ 6 Præterea, Si animalia Deo in ſacrificium non offerebantur, niſi occiſa: nulla vr̄ eſſe differentia qualiter occidantur. Inconuenienter igitur determinatur modus immolationis, præcipuè in auibus: vt patet Leuit.

¶ 7 Præterea. Omnis defectus animalis via eſt ad corruptionem & mortē. Si igitur animalia occiſa Deo offerebantur, inconueniens fuit prohibere oblationē animalis imperfecti, puta claudi, aut cæci, aut aliter maculoſi.

¶ 8 Præterea, Illi qui offerunt hoſtias Deo, debent de his participare: ſm illud Apoſtoli 1. Cor. 10. Nonne qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris? Inconuenienter igitur quædam partes hoſtiarum offerentibus ſubtrahebantur, ſcilicet ſanguis & adeps.

¶ 9 Præterea, Sicut holocauſta offerebantur in honorē Dei, ita ēt hoſtiæ pacificę, & hoſtiæ pro peccato: ſed nullum animal fœminini ſexus offerebatur Deo in holocauſtum. Fiebant tñ holocauſta tam de quadrupedibus, quàm de auibus. Ergo inconuenienter in hoſtijs pacificis & pro peccato offerebantur animalia fœminini ſexus, & tamen in hoſtijs pacificis non offerebantur aues.

¶ 10 Præterea, Omnes hoſtię pacificæ unius generis eſſe videntur. Nō ergo debuit poni iſta differentia, quòd quorundam pacificorum carnes non poſſent veſci in craſtino, quorundam autem poſſent: vt mandatur Leuit. 7.

¶ 11 Præterea, Omnia peccata in hoc conueniunt, ꝙ à Deo auertunt. Ergo pro omnibus peccatis in Dei reconciliationem vnum genus ſacrificij debuit offerri.

¶ 12 Præterea, Omnia animalia quę offerebantur in ſacrificium, vno modo offerebantur, ſ. occiſa. non videtur ergo conueniens, quod de terra enaſcentibus diuerſimode fiebat oblatio: nunc enim offerebantur ſpicæ, nunc ſimila, nunc panis, quandoque quidem coctus in clibano, quandoque in ſartagine, quandoq; in craticula.

¶ 13 Præterea, Oīa, quæ in vſum noſtrū veniūt, à Deo recognoſcere debemus. Incōuenienter ergo pter animalia ſolū hæc Deo offerebantur, panis, vinū, oleū, thus, ſal.

¶ 14 Præterea, Sacrificia corporalia exprimunt interius ſacrificiū cordis, quo homo ſpiritū ſuū offert Deo: ſed in interiori ſacrificio plus eſt de dulcedine, q̄ repræſētat mel: quàm de mordacitate, quam repræſentat ſal. Dr̄ enim Eccl. 24. Spiritus meus ſuper mel dulcis. Ergo inconuenienter prohibebatur in ſacrificio apponi mel & fermentum, quod ēt facit panem ſapidum, & præcipiebatur ibi apponi ſal, quod eſt mordicatiuum, & thus, quod habet ſaporem amarum. Videtur ergo, quod ea q̄ pertinent ad cæremonias ſacrificiorum, non habeant rationabilem cauſam.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Leuit. 1. Oblata oīa adolebit ſacerdos ſuper altare in holocauſtum, & odorem ſuauiſſimum Domino. Sed ſicut dicitur Sap. 7. Neminem diligit Deus, niſi qui cum ſapientia inhabitat: ex quo poteſt accipi, quod quicquid eſt Deo acceptū eſt cum ſapientia. Ergo illæ cęremoniæ ſacrificiorū cū ſapientia erant velut habentes rationabiles cās.

RESPONDEO dīm, ꝙ ſicut dictū ē, † cęremoniæ ve- art. præce.
teris legis duplicē cām habebāt, vná. ſ. literalē, ſm qđ ordinabantur ad cultū Dei: aliā vero figuralē, ſiue myſticā, ſm qđ ordinabantur ad figurādū Chriſtū. Et ex vtraq; parte pōt cōuenienter aſſignari cā cæremoniarū, q̄ ad ſacrificia ptinebant: ſm. n. quod ſacrificia ordinabatur ad cultū Dei, cā ſacrificiorū dupliciter accipi pōt. Vno mō, ſm quod per ſacrificia repræſentabatur ordinatio mentis in Deum, ad q̄ excitabatur ſacrificium offerens. ad rectam aūt ordinationē mentis in Deum pertinet, ꝙ oīa, quæ homo hēt, recognoſcat à Deo tanq̄ a primo principio, & ordinet in Deū tanq̄ in vltimum finē: & hoc repræſentabatur in oblationibus & ſacrificijs: ſm qđ homo ex rebus ſuis quaſi in recognitione, ꝙ haberet ea à Deo, in honorē Dei ea offerebat: ſm quod dixit Dauid 1. Paral. 29. Tua ſunt omnia, & quę de manu tua accepimus, dedimus tibi. & ideo in oblatione ſacrificiorū proteſtabatur homo, quòd Deus eſſet primum principium creationis rerū, & vltimus finis, ad quem eſſent omnia

relo-

referenda. Et quia pertinet ad rectã ordinationẽ mẽtis in Deũ, vt mens humana non recognoſcat aliũ primũ actorẽ rerũ, niſi ſolũ Deum, neq; in aliquo alio finem ſuũ conſtituat: pp hoc prohibebatũ in lege offerri ſacrificium alicui alteri, niſi Deo, ſm illud Exod. 22. Qui immolat dijs, occidetur, præter dño ſoli. & iõ de cã cæremoniarum circa ſacrificia põt aſſignari rõ. Alio mõ, ex hoc, ꝙ per hmõi hoĩes retrahebanẽ à ſacrificijs idolorum, vnde etiam præcepta de ſacrificijs non fuerũt data populo Iudæorũ, niſi poſtquam declinauit ad idololatriã adorando vitulum conflatilem, quaſi hmõi ſacrificia ſint inſtituta, vt populus ad ſacrificandũ promptus hmõi ſacrificia magis Deo ꝙ idolis offerret. vñ dr̃ Ierem. 7. Non ſum locutus cum patribus veſtris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocauſtomatum & victimarũ. Inter cia aũt dona, quæ Deus humano generi iã per pẽtm lapſo dedit, pcipuum eſt, ꝙ dedit filium ſuum. vñ dr̃ Io. 3. Sic Deus dilexit mundũ, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt oĩs q credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitã æternã. Et iõ potiſſimũ ſacrificium eſt, quo ipſe Chriſtus ſeipſum obtulit Deo in odorẽ ſuauitatis, vt dr̃ ad Eph. 5. & pp hoc oĩa alia ſacrificia offerebantur in veteri lege, vt hoc vnũ ſingulare & præcipuum ſacrificium figuraret tanquam perfectum per imperfecta: vñ Apoſtolus dicit ad Hebr. 10. ꝙ ſacerdos veteris legis eaſdem ſæpe offerebat hoſtias ꝙ nunꝙ poſſunt auferre peccata. Chriſt' aũt ꝑ peccatis obtulit vnã i ſempiternũ. Et qa ex figurato ſumit rõ figuræ, iõ ratiões ſacrificiorum figuraliũ veteris legis ſunt ſumendæ ex vero ſacrificio Chriſti.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Deus nõ volebat hmõi ſacrificia ſibi offerri pp ipſas res, quæ offerebanẽ quaſi eis indigeret vñ dr̃ Iſa. 1. Holocauſta arietũ & adipem pinguiũ, & ſanguinẽ vitulorũ, & hircorũ, & agnorũ noluit. ſed volebat ea ſibi offerri, vt* ſ. dictũ eſt, tũ ad excludendã idololatriã, tũ ad ſignificandũ debitũ ordinẽ mentis humanæ in Deum, cum ẽt ad figurandũ myſterium redemptionis humanæ per Chriſtum.
ar. præce-

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ quantũ ad oĩa pdicta rõ conueniens fuit quare iſta aĩalia offerebantur Deo in ſacrificiũ, & non alia Primò quidem ad excludẽdã idololatriã, qa oĩa alia aĩalia offerebant idololatræ dijs, vel eis ad maleficia vtebant. iſta aũt aĩalia apud Aegyptios cũ quibus conuerſati erant, abominabilia erãt ad occidendũ, vñ ea non offerebant in ſacrificium dijs ſuis vñ dr̃ Exod. 8. Abominationes Aegyptiorũ immolabimus Dño Deo noſtro, oues enim colebant, hircos venerabanẽ; qa in eorũ figura dæmones apparebant. Bobus ẽt vtebanẽ ad agriculturã, ꝙ inter res ſacras habebant. Secundò hoc conueniẽs erat ad pdictã ordinationẽ mẽtis in Deũ, & hoc dupliciter Primo quidẽ, qa hmõi aĩalia maximè ſunt, per quæ ſuſtentatur humana vita, & cum hoc mundiſſima ſunt, & mundiſſimũ habent nutrimentũ. alia verò aĩalia vel ſunt ſiluestria, & non ſunt cõiter hoĩum vſui deputata, vel ſi ſunt domeſtica, immundũ habent nutrimentũ, vt porcus, & gallina, ſolũ aũt id quod eſt purum, Deo eſt attribuendum. Hmõi autẽ aues ſpãliter offerebant qa habenẽ in copia in terra ꝓmiſſionis. Secundò, qa p immolationẽ hmõi aĩaliũ puritas mentis deſignat, qa, vt* dr̃ in gl. Leu. 1. Vitulum offerimus, cũm carnis ſuperbiã vincimus, agnum cũm irrationales motus corrigimus: hędũ, cũm laſciuiã ſuperamus, turturẽ, cũm caſtitatẽ ſeruamus, panes azymos, cum in azymis ſynceritatis epulamur. In columba verò manifeſtũ eſt, ꝙ ſignificaẽ caſtitas & ſimplicitas mẽtis. Tertiò verò cõueniens fuit, hæc aĩalia offerri in figurã Chriſti, qa vt in eadẽ glo. dr̃, Chriſtus ĩ vitulo offerẽ pp virtutẽ crucis, in agno pp innocentiã, in ariete pp principatũ, in hirco pp ſimilitudinẽ carnis pẽti. In turture & colũba duarũ naturarum cõiunctio mõſtrabaẽ: vel in turture caſtitas, I colũba charitas ſignificabaẽ. in ſimilagine aſperſio credẽtiũ p aquã baptiſmi figurabaẽ
gl. ordina. parũ ãpli. cõmẽt. ad 1. c. Leuit.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ piſces, qui in aqua viuunt, magis ſunt alieni ab hoĩe ꝙ cętera animalia, quę viuunt in aere, ſicut & homo, & iterum piſces ex aqua extracti ſtatim moriuntur, vnde non poterant, in templo offerri ſicut alia animalia.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ in turturibus meliores ſunt maiores ꝙ pulli: in colũbis aũt ecõuerſo, & iõ vt Rabbi Moyſes dicit, mãdanẽ offerri turtures & pulli columbarũ, qa oẽ quod eſt optimũ, Deo eſt attribuẽdũ.

AD QVINTVM dicẽdum, ꝙ aĩalia in ſacrificiũ oblata occidebantur, quia veniunt in vſum hoĩs occiſa, ſm quod à Deo danẽ homini ad eſum, & iõ ẽt igni cremabantur, qa p ignẽ decocta fiunt apta humano vſui. Similiter ẽt p occiſionem aĩaliũ ſignificatur deſtructio peccatorum, & ꝙ hoĩes erant digni occiſione ꝑ peccatis ſuis, ac ſi illa aĩalia loco eorum occiderẽtur, ad ſignificandã expiationem peccatorum. Per occiſionem ẽt huiuſmodi animalium ſignificabatur occiſio Chriſti.

AD SEXTVM dicendum, ꝙ ſpecialis modus occidẽdi animalia immolata determinabatur in lege ad excludendum alios modos, quibus idololatræ aĩalia idolis immolabant. Vel ẽt, vt Rabbi Moyſes dicit, lex elegit genus occiſionis, quo animalia minus affligebantur occiſa, per quod etiam excludebatur & immiſericordia offerentium, & deterioratio animalium occiſorum.

AD SEPTIMVM dicendũ, ꝙ qa aĩalia maculoſa ſolent haberi contẽptui ẽt apud hoĩes, iõ prohibitũ eſt, ne Deo in ſacrificiũ offerrentur, pp quod ẽt ꝓhibitum erat, ne mercedẽ ꝓſtibuli, aut pretium canis in domũ Dei offerrent, & eadẽ ẽt rõne non offerebãt aĩalia ante ſeptimum diem, quia talia animalia erant quaſi aborti ua, nondum plenè conſiſtentia propter teneritudinẽ.

AD OCTAVVM dicendum, ꝙ triplex erat ſacrificiorum genus, quoddã erat, quod totum comburebatur; & hoc dicebatur holocauſtum, quaſi totum incenſum hmõi enim ſacrificium offerebatur Deo ſpecialiter ad reuerẽtiã maieſtatis ipſius, & amorẽ bonitatis eius, & conueniebat pfectionis ſtatui in impletione cõſiliorum, & iõ totum cõburebatur, vt ſicut totum animal reſolutum in uaporem, ſurſum aſcendebat, ita ẽt ſignificaretur totum hoĩem & oĩa quæ ipſius ſunt, Dei dñio eſſe ſubiecta, & ei eſſe offerenda. Aliud aũt erat ſacrificium pro peccato, quod offerebatur Deo ex neceſſitate remiſſionis peccati, & conueniebat ſtatui pœnitentiũ in ſatisfactione peccatorum, quod diuidebatur in duas partes. Nã vna pars eius cõburebaẽ, altera verò cedebat in uſum ſacerdotum, ad ſignificandum, quod expiatio peccatorum fit à Deo per miniſterium ſacerdotum, niſi qñ offerebatur ſacrificium pro peccato populi, vel ſpecialiter pro peccato ſacerdotis, tunc enim totum comburebatur, non enim debebant in vſum ſacerdotum venire ea, quæ pro peccato eorum offerebantur, vt nihil peccati in eis remaneret, & qa hoc non eſſet ſatisfactio pro peccato, ſi enim cederet in vſum eorum, pro quorũ peccatis offerebatur, idẽ eſſe videretur, ac ſi non offerretur. Tertium verò ſacrificiũ vocabatur hoſtia pacifica, ꝙ offerebatur Deo vel ꝑ gratiarũ actionẽ, vel ꝑ ſalute & ꝓſperitate offerentiũ ex debito beneficij, vel accipiẽdi, vel accepti. Et cõuenit ſtatui ꝓficientiũ in impletione mãdatorũ. & iſta diuidebantur in tres partes. Nã vna pars incendebatur ad honorẽ Dei, alia pars cedebat in vſum ſacerdotũ, tertia verò pars in vſum offerẽtiũ, ad ſignificãdũ, ꝙ ſalus hoĩs ꝓcedit à Deo dirigentibus miniſtris Dei, & cooperantibus ipſis hoĩbus qui ſaluantur.

¶ Hoc aũt generaliter obſeruabatur, ꝙ ſanguis, & adeps nõ veniebant neque in vſum ſacerdotum, neq; in vſum offerẽtium, ſed ſanguis effundebatur ad crepidinem altaris in honorẽ Dei, adeps verò adurebatur in igne. Cuius rõ vna quidẽ fuit ad excludendã idololatriã. Idololatræ enim bibebant de ſanguine victimarũ, & comedebant adipes, ſm illud Deut. 32 De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum,

nū Secunda rō eſt ad informationē humanæ vitæ. Prohibebaſ eñ eis vſus ſanguinis ad hoc ꝙ horrerēt humani ſanguinis effuſionē: vñ dr̄ Geneſ 9. Carnē cū ſanguine non comedetis: ſanguinē n. aīarū veſtrarū requiram. Eſus verò adipū prohibebaſ eis ad vitandā laſciuiā: vñ dr̄ Ezec. 34. Quod craſſum erat occidebatis Tertia verò rō eſt pp reuerentiā diuinā, qa ſanguis eſt maximè neceſſarius ad vitā, rōne cuius dr̄ aīa eſſe in ſanguine, adeps aūt abundantiam nutrimenti demonſtrat, & iō vt oſtenderetur, ꝙ à Deo nobis eſt & vita, & omnis bonorū ſufficientia ad honorem Dei effundebaſ ſanguis, & adurebatur adeps. Quarta rō eſt, quia per hoc figurabatur effuſio ſanguinis Chriſti, & pinguedo charitatis eius, per quam ſe obtulit Deo pro nobis De hoſtijs aūt pacificis in vſum ſacerdotis cedebat pectuſculum, & armus dexter, ad excludendum quandā diuinationis ſpeciem, quæ vocatur ſpatulamantia, quia ſcilicet in ſpatulis aīaliū immolatorum diuinabant, & ſimiliter in oſſe pectoris, & iō iſta offerentibus ſubſtrahebantur. Per hoc ēt ſignificabatur, quod ſacerdoti erat neceſſaria ſapientia cordis ad inſtruendū populū, quod ſignificabaſ ꝑ pectus, quod eſt tegumentū cordis. & ēt fortitudo ad ſuſtentandū defectus, quæ ſignificaſ per armū dextrū.

A D N O N V M dicendū, ꝙ quia holocauſtū erat ꝑfectiſſimum inter ſacrificia, iō nō offerebaſ in holocauſtū niſi maſculus, nā fœmina eſt aīal imperfectū. Oblatio aūt turturū & colūbarū erat pp paupertatē offerentiū, qa maiora aīalia offerre non poterāt. & qa hoſtiæ pacificę gratis offerebanſ, & nullus eas offerre cogebaſ, niſi ſpontaneus: iō hmōi aues non offerebanſ inter hoſtias pacificas, ſed inter holocauſta & hoſtias ꝓ pctō, quas qñq; oportebat offerre Aues ēt hmōi pp altitudinē volatus congruunt perfectioni holocauſtorū, & etiā hoſtijs pro peccato, quia habent gemitū pro cantu.

A D D E C I M V M dicendū, ꝙ inter oīa ſacrificia holocauſtū erat pręcipuū, quia totū cōburebatur in honorē Dei, & nihil ex eo comedebaſ. Secundū verò locū in ſanctitate tenebat hoſtia ꝓ pctō, quę comedebaſ ſolū in atrio à ſacerdotibus in ipſa die ſacrificij. Tertiū verò gradū tenebant hoſtiæ pacificæ ꝓ gratiarū actione, q̄ comedebanſ ipſo die, ſed vbique in Ieruſalē. Quartū verò locū tenebant hoſtiæ pacificæ ex voto, quarū carnes poterāt ēt in craſtino comedi. Et eſt rō huius ordinis, qa maximè obligatur hō Deo pp eius maieſtatē, ſecundò propter offenſam commiſſam, tertio propter beneficia iam ſuſcepta, quartò propter beneficia ſperata.

A D V N D E C I M V M dicendū, ꝙ peccata aggra-
q.73.ar.10 uantur ex ſtatu peccantis, vt ſupra dictū eſt. * & iō alia hoſtia mandabaſ offerri ꝓ pctō ſacerdotis & principis, vel alterius priuatę ꝑſonæ Eſt aūt attendendū, vt Rabbi Moyſes dicit, ꝙ quanto grauius erat peccatū, tāto vilior ſpecies aīalis offerebaſ pro eo vñ capra ꝙ eſt viliſſimum animal, offerebatur pro idololatria, quod eſt grauiſſimū pctm̄, pro ignorantia verò ſacerdotis, offerebatur vitulus, pro negligentia autem principis, hircus.

A D D V O D E C I M V M dicendū, ꝙ lex in ſacrificijs prouidere voluit paupertati offerentium, vt qui non poſſet habere animal quadrupes, ſaltē offerret auē. quā qui habere non poſſet, ſaltem offerret panem, & ſi hunc habere non poſſet, ſaltem offerret farinā, vel ſpicas. Cauſa verò figuralis eſt, quia panis ſignificat Chriſtū qui eſt panis viuus, vt dr̄ Ioan. 6. Qui quidem erat velut in ſpica pro ſtatu legis naturæ in fide patrum, erat aūt ſicut ſimila in doctrina legis prophetarū, erat autē ſicut panis formatus poſt humanitatē aſſūptā, coctus igne id eſt, formatus Spiritu ſancto i clibano ventri Virginalis, qui ēt fuit coctus in ſartagine ꝑ labores quos in mūdo ſuſtinebat, in cruce verò quaſi i craticula aduſtꝰ.

A D D E C I M V M T E R T I V M dicendū. ꝙ ea quæ in vſum hoīs veniunt de terræ naſcentibus, vel ſunt in cibum, & de eis offerebatur panis, vel ſunt in potum, & de his offerebaſ vinū, vel ſunt in condimētum, & de his offerebatur oleū & ſal, vel ſunt in medicamentū, & de his offerebatur thus, quod eſt aromaticum & cōſolidatiuū. Per panē aūt figuratur caro Chriſti, per vinū aūt ſanguis eius, per quē redēpti ſumus, oleū figurat gratiam Chriſti, ſal ſcientiam, thus orationem.

A D D E C I M V M Q V A R T V M dicendum, ꝙ mel non offerebaſ in ſacrificijs Dei, tū qa cōſueuerat offerri in ſacrificijs idolorū, tū ēt ad excludēdā oēm carnalē dulcedinē & voluptatē ab his, q Deo ſacrificare intendūt Fermētū verò nō offerebaſ ad excludendā corruptionē, & fortè ēt in ſacrificijs idolorū ſolitū erat offerri. Sal aūt offerebaſ, qa impedit corruptionē putredinis ſacrificia aūt Dei debent eſſe incorrupta, & ēt qa in ſale ſignificaſ diſcretio ſapiētiæ, vel ēt mortificatio carnis. Thus aūt offerebaſ Deo, ad deſignandā deuotionē mentis, q̄ eſt neceſſaria offerentibus, & ēt ad deſignandū odore bonæ famę. Nā thus & pingue eſt, & odoriferū, & qa ſacrificiū zelotypię nō ꝓcedebat ex deuotione, ſed magis ex ſuſpicione, iō in eo non offerebatur thus.

A R T I C V L V S IIII. 549

Vtrum aſſignari poſſit certa ratio cæremoniarum, quæ ad ſacra pertinent.

AD Q V A R T Vᵛᴹ ſic proceditur. Vr̄ ꝙ cæremoniarū veter. leg q̄ ad ſacra ꝑtinent, ſufficiens rō aſſignari non poſſit. dicit enim Paulus act. 17. Deus q fecit mundū & oīa q̄ in eo ſunt, hic cæli & terrę cùm ſit dominus, non in manufactis templis habitat, inconuenienter igitur ad cultum Dei tabernaculū vel templum in lege veteri eſt inſtitutum.

¶ 2 Pręterea, Status veteris legis non fuit immutatus niſi ꝑ Chriſtū, ſed tabernaculū deſignabat ſtatū veteris legis. Nō ergo debuit mutari ꝑ ędificationē alicuiꝰ tēpli

¶ 3 Præterea, Diuina lex præcipuè debet hoīes inducere ad diuinū cultū, ſed ad augmētū diuini cultus pertinet, ꝙ fiant multa altaria & multa templa, ſicut patet in noua lege. Ergo vr̄ ꝙ ēt in veteri lege non debuit eſſe ſolum vnum templum, aut vnū tabernaculum, ſed multa.

¶ 4 Præterea, Tabernaculum ſeu templum ad cultum Dei ordinabatur, ſed in Deo pręcipuè oportet venerari vnitatem & ſimplicitatem. Non vr̄ igitur fuiſſe conueniens, vt tabernaculū ſeu templum per quædam vela diſtingueretur.

¶ 5 Præterea, Virtus primi mouentis, quæ eſt Deus, primò apparet in parte Orientis, à qua parte incipit primus motus, ſed tabernaculum fuit inſtitutum ad Dei adorationem. Ergo debebat eſſe diſpoſitum magis verſus Orienetm, quàm verſus Occidentem.

¶ 6 Præterea, Exod 20 Dominus pręcepit, vt non facerēt ſculptile neque aliquam ſimilitudinem, inconuenienter igitur in tabernaculo vel in templo ſ. erūt ſculptæ imagines Cherubin, ſimiliter etiam & archa, & propitiatorium, & candelabrum, & menſa, & duplex altare ſine rationabili cauſa ibi fuiſſe videntur.

¶ 7 Præterea, Dominus pręcepit Exod. 20. Altare de terra facietis mihi, & iterum, Non aſcendes ad altare meum per gradus, inconueniēter igitur mandatur poſtmodū altare fieri de lignis auro, vel ære contextis, & tātæ altitudinis, vt ad illud niſi per gradus aſcendi nō poſſit. Dr̄ enim Exod. 27. Facies altare de lignis ſethim, qđ habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, & tres cubitos in altitudine, & operies illud ęre. & Exod. 30. dr̄. Facies altare ad adolendum thymiamata de lignis ſethim, veſtiesque illud auro puriſſimo.

¶ 8 Præterea. In operibus Dei nihil debet eſſe ſuperfluum, quia nec in operibus naturę aliquid ſuperfluum inuenitur, ſed vni tabernaculo vel domui ſufficit vnū operimentū inconuenienter igitur tabernaculo fuerūt appoſita multa tegumenta, ſcilicet cortinæ, ſaga cilicina pelles arietum rubricatæ, & pelles hyacinthinæ.

¶ 9 Pręterea, Conſecratio exterior interiorem ſanctitatē ſignificat cuius ſubiectū eſt anima, inconuenienter

igitur

igitur tabernaculum & eius uaſa cōſecrabantur, cum eſſent quædam corpora inanimata.

¶ 10 Præterea, In Pſal. 33. dr̄. Benedicā dn̄m in oī tp̄e ſp̄ laus eius in ore meo. ſed ſolennitates inſtituunt ad laudandum Deum. Nō ergo fuit cōueniēs, vt aliq eer ti dies ſtatuerent ad ſolēnitates peragendas, ſic igit vr̄ q cæremoniæ ſacrorū cōuenientes cās non haberent.

SED CONTRA eſt, quod Apoſt. dicit ad Heb. 8. q illi qui offerunt ſm legē munera, exēplari & umbræ deſeruiunt celeſtium, ſicut rn̄ſum eſt Moyſi* cum con ſummaret tabernaculum: Vide, inquit, oīa facito ſm exēplar quod tibi in mōte mōſtratum eſt, ſed valde rō nabile eſt, q imaginē cæleſtium repræſentat. ergo cære moniæ ſacrorum rationabilem cauſam habebant.

Exod. 25. in fine.

RESPONDEO dicendum, q totus exterior cul tus Dei ad hoc p̄cipuè ordinatur, vt hoīes Deum in re uerentia habeant. Hēt autē hoc humanus affectus, vt ea q̄ cōia ſunt, & nō diſtincta ab aliis, minus reuereat, ea vero q̄ habent aliquā excellentiæ diſcretionē, ab alijs magis admiretur & reuereat. Et inde ēt hominum cō ſuetudo inoleuit, vt reges & principes, quos oportet in reuerentia haberi à ſubditis, & precioſiorib. veſtib. or nent, & ēt ampliores & pulchriores habitationes poſſi deant. Et pp hoc oportuit, vt aliqua ſpecialia tēpora, & ſpeciale tabernaculum, & ſpecialia vaſa, & ſpeciales mi niſtri ad cultum Dei ordinarētur, vt per hoc animi ho minum ad maiorem Dei reuerentiam adducerentur.

¶ Similiter ēt ſtatus veteris legis, ſicut dictum eſt,* inſtitutus erat ad figurandum myſterium Chr̄i. Opor tet autē eſſe aliquid determinatum id, per quod al qd figurari debet, ut ſ. eius aliquam ſimilitudinem repræ ſentet. & ideo oportuit aliqua ſpecialia obſeruari in his, quæ pertinent ad cultum Dei.

arti 2. hu ius qu.

De tēplis & eccle ſiis ratio.

AD PRIMVM ergo dicendū. q cultus Dei duo reſpicit. ſ. Deum, qui colit, & homines colentes, ipſe igit Deus qui colitur, nullo corporali loco clauditur, vn̄ pp ipſum nō oportuit ſpeciale tabernaculū fieri aut tem plum. Sed hoīes ipſum colentes corporales ſunt, & pp eos oportuit ſpeciale tabernaculū vel tēplum inſtitui ad cultum Dei propter duo. Primò qdē, vt ad hmōi lo cum cōuenientes cum hac cogitatione, q deputaret ad colēdum Deum, cum maiori reuerentia accederent. Se cundò, vt per diſpoſitionē talis tēpli vel tabernaculi ſi gnificarent aliqua pertinentia ad excellentiā diuinita tis vel humanitatis Chr̄i. & hoc eſt quod Salomō dicit 3. Reg. 8. Si cælum & cæli cælorum te capere non pn̄t, quāto magis domus hæc, q̄ ædificaui tib? & poſtea ſub dit, Sint oculi tui aperti ſuper domum hanc, de qua di xiſti, Erit nomē meum ibi, vt exaudias dep̄catione ſer ui tui, & populi tui Iſrael. Ex quo patet, q domus ſan ctuarij nō eſt inſtituta ad hoc q Deū capiat, quaſi loca liter inhabitātem, ſed ad hoc q nomen Dei inhabitet, ibi, i. vt notitia Dei ibi manifeſtetur per aliqua, q̄ ibi fie bāt vel dicebant, & q propter reuerentiam loci oratio nes fierēt ibi magis exaudibiles ex deuotione orantiū.

AD SECVNDVM dicēdum, q ſtatus ueteris le gis nō fuit immutatus ante Chr̄m q̄tū ad impletionē legis, q̄ facta eſt ſolum per Chr̄m, eſt tn̄ immutatus q̄ tū ad coditionē populi q erat ſub lege. nā primò populus fuit in deſerto non habens certā manſionē, poſtmodū autē habuerunt varia bella cum finitimis gentibus. Vl timo autē t̄pe Dauid regis & Salomonis populus ille habuit quietiſſimū ſtatū. & tunc primò ædificatū fuit tēplum in loco quē deſignauerat Abrahā ex diuina de mōſtratione, ad immolādum. Dr̄. n. Gen. 22. q Dn̄s mā dauit Abrahæ, ut offerret filium ſuum in holocauſtū ſuper vnum montium, quem monſtrauero tibi, & po ſtea dicit q appellauit nomē illius loci, Dn̄s videt. qua ſi ſm Dei præuiſionem eſſet locus ille electus ad cul tum diuinum, propter quod dicitur Deut. 12. Ad locum quem elegerit dominus Deus veſter, venietis, & offere tis holocauſta & victimas veſtras.

Templū & taber naculum.

¶ Locus autē ille deſignari non debuit p ædificatio nē tēpli ante ip̄s prædictum, pp tres rōnes, quas Rabbi Moyſes aſſignat. Prima eſt, ne Gentes appropriarent ſi bi locum illum. Secunda eſt, ne Gentes ipſum deſtrue rent. Tertia vero ratio eſt, ne quælibet tribus vellet ha bere locum illum in ſorte ſua, & pp hoc orirentur lites & iurgia. & iō nō fuit ædificatum templum, donec ha berent regem, per quem poſſet hmōi iurgium cōpeſci. antea verò ad cultum Dei erat ordinatum tabernacu lum portatile per diuerſa loca, quaſi nondum exiſten te determinato loco diuini cultus. Et hæc eſt rō litera lis diuerſitatis tabernaculi & templi. Ratio ſūt figura lis eſſe pōt, quia per hæc duo ſignificāt duplex ſtatus. Per tabernaculum. n. quod eſt mutabile, ſignificaī ſta tus præſentis uitæ mutabilis. Per tēplum vero q erat fi xū & ſtans, ſignificatur ſtatus futuræ uitæ, quæ oino immutabilis eſt, & pp hoc in ædificatione templi dī, q non eſt auditus ſonitus mallei vel ſecuris, ad ſignifican dum, q oīs perturbationis tumultus longe erit à ſtatu futuro. Vel per tabernaculum ſignificatur ſtatus uete ris legis. Per templum aūt à Salomone conſtructum, ſtatus nouæ legis. vnde ad conſtructionem tabernacu li ſoli Iudæi ſunt operati; ad ædificationem uerò tēpli cooperati ſunt etiam Gentiles, ſ. Tyrij & Sidonij.

AD TERTIVM dicendū, q rō unitatis templi vel tabernaculi poteſt eſſe & literalis & figuralis, litera lis qdē eſt ratio ad excluſionem idololatriæ, quia Gēti les diuerſis dijs diuerſa templa conſtituebant, & iō ut firmaretur in aīs hominū fides vnitatis diuinæ, uoluit Deus, vt in vno loco tm̄ ſibi ſacrificium offerretur, & iterum vt per hoc oſtenderet, q corporalis cultus non pp ſe erat ei acceptus & ideo compeſcebantur, ne paſ ſim, & vbique ſacrificia offerrent. Sed cultus nouę legis in cuius ſacrificio ſpiritualis gratia continetur, eſt ſm ſe Deo acceptus, & iō multiplicatio altariū & templo rum acceptatur in noua lege. Quantum verò ad ea, q̄ ptinebant ad ſpiritualē cultum Dei, qui cōſiſtit in do ctrina legis & prophetarum, erant ēt in veteri lege di uerſa loca deputata, in qbus cōueniebāt ad laudē Dei, q̄ dicebātur ſynagogæ, ſicut & nūc dicunt eccleſiæ, in quib. populus Chr̄ianus ad laudem Dei cōgregatur, & ſic eccleſia noſtra ſuccedit in locum & tēpli & ſynago gæ, quia ipſum ſacrificium eccleſiæ ſpirituale eſt, vn̄ nō diſtinguitur apud nos locus ſacrificij a loco doctrinę. Ratio autem figuralis eſſe pōt, quia per hoc ſignifica batur vnitas eccleſiæ vel militantis, vel triumphantis.

De altari.

AD QVARTVM dicendū q ſicut in unitate tē pli vel tabernaculi repræſentabatur vnitas Dei uel uni tas eccleſiæ, ita ēt in diſtinctione tabernaculi uel tem pli repræſentabatur diſtinctio eorū, q̄ Deo ſunt ſubie cta, ex quibus in Dei venerationē cōſurgimus. Diſtin guebatur aūt tabernaculū in duas partes, in unam, quę vocabatur ſancta ſāctorū, q̄ erat Occidētalis: & aliam, q̄ vocabatur ſancta, quæ erat ad Orientē, & iterū ante tabernaculum erat atrium. Hæc igitur diſtinctio dupli cem habet rationem, vnā quidē ſm quod tabernaculū ordinatur ad cultum Dei, ſic enim diuerſæ partes mun di in diſtinctione tabernaculi figurabantur, nā pars il la quæ ſancta ſanctorū dr̄, figurabat ſeculū altius, qd̄ eſt ſpiritualiū ſubſtantiarum. Pars verò illa, quæ dr̄ ſan cta, exprimebat mundum corporalē, & iō Sancta à ſan ctis ſanctorum diſtinguebatur quodam velo, quodqua tuor coloribus erat diſtinctum, per quos quatuor ele menta deſignantur, ſ. byſſo, per quod deſignatur terra, quia byſſus, i. linum de terra naſcitur, purpura, per quā ſignificatur aqua, fiebat. n. purpureus color ex quibuſ dā conchis, quæ inueniuntur in mari hyacintho, p quē ſignificatur aer, quia habet aereū colorē, & cocco bis tyncto, p quē deſignat ignis. Et hoc iō q̄a materia qua tuor elementorū eſt impedimētum, per quod velantur nobis incorporales ſubſtantiæ, & iō in interius taberna culum, i. in ſancta ſanctorū ſolus Summus ſacerdos, &

De uelo taberna culi, & ta bernacu lo.

ſemel in anno introibat, vt deſignaretur ꝙ hæc eſt finalis perfectio hominis, vt ad illud ſeculū introducatur, in tabernaculū verò exterius, ſ. in ſancta introibant ſacerdotes quotidie, nō aūt populus q ſolū ad atriū accedebat qa ipſa corporalia populus pcipere pōt, ad interiores aūt eorū rōnes ſoli Sapientes* ꝑ cōſiderationē attingere pñt. Secundū verò rōnē figuralē ꝑ exterius tabernaculū, quod dr̄ Sancta, ſignificatur ſtatus veteris legis, vt Apoſt. dicit ad Heb. 9. quia illud tabernaculū ſp introibant Sacerdotes ſacrificiorū officia cōſūmātes. Per interius verò tabernaculū, quod dr̄ Sancta ſanctorū, ſignificatur vel cæleſtis gloria, vel ēt ſtatus ſpiritualis nouæ legis, q eſt q̄dā inchoatio futuræ gloriæ, in quem ſtatū nos Chrs introduxit, quod figurabatur ꝑ hoc, ꝙ ſūmus Sacerdos ſemel in anno ſolus in Sancta ſanctorū introibat. velum aūt figurabat ſpiritualium occultationē ſacrificiorū in veteribus ſacrificijs qđ velum quatuor colorib. erat ornatū, byſſo qdē ad deſignandā carnis puritatē, purpura aūt ad figurandū paſſiones, quas ſancti ſuſtinuerunt ꝓ Deo: cocco bis tincto ad ſignificandā charitatē geminā Dei & proximi: hyacintho autē ſignificabatur cæleſtis meditatio. Ad ſtatū autē veteris legis aliter ſe habebat populus, & aliter ſacerdotes, nā populus ipſa corporalia ſacrificia cōſiderabat, q̄ in atrio offerebant. ſacerdotes vero rōnē ſacrificiorū cōſiderabant, habentes fidē magis explicitam de miſterijs Chriſti, & iō intrabant in exterius tabernaculū, qđ ēt quodam velo diſtinguebatur ab atrio, quia quædam erant velata populo circa myſterium Chri, quæ ſacerdotibus erant nota, non tamen erant eis plenè reuelata, ſicut poſtea in nouo teſtamento, ut habetur Eph 3.

De loco adorationis. AD QVINTVM dicendū, ꝙ adoratio ad occidentē fuit introducta in lege, ad excludēdā idololatriā, nā oēs Gentiles in reuerentiā ſolis adorabant ad Orientē, vñ dr̄ Ezech. 8. ꝙ qdam habebant dorſa cōtra tēplum Dñi, & facies ad Orientē, & adorabant ad ortum Solis, vñ ad hoc excludendū tabernaculum habebat Sancta ſanctorū ad Occidentē, vt verſus Occidentē adorarent. Rō ēt figuralis eſſe poteſt, quia totus ſtatus prioris tabernaculi ordinabatur ad ſignificandum mortē Chri, quæ figuratur per Occaſum, ſm illud Pſal. 67. Qui aſcēdit ſuper Occaſum, Dominus nomen illi.

De his q̄ erāt in tabernaculo. AD SEXTVM dicendū, ꝙ eorū quæ in tabernaculo cōtinebantur, rō reddi pōt & literalis & figuralis. Literalis qdē per relationē ad cultū diuinum. Et quia dictum eſt,* ꝙ ꝑ tabernaculū interius, qđ dicebatur Sancta ſanctorū, ſignificabatur ſeculū altius ſpiritualiū ſubſtantiarū, iō in illo tabernaculo tria continebantur, ſ. arca teſtamēti, in qua erat urna aurea habēs māna, & uirga Aaron, q̄ frōduerat, & tabulæ, i qb. erāt ſcripta decē pcepta legis. Hęc aūt arca ſita erat inter duos cherubī, q ſe mutuis vultib. reſpiciebant, & ſup arcā erat q̄dā tabula lapidea, quæ dicebatur ꝓpitiatoriū ſup alas cherubī,

* In ſolu. 4. arg. pc.

quaſi ab ipſis cherubim portaretur, ac ſi imaginaretur, ꝙ illa tabula eſſet ſedes Dei, vñ & ꝓpitiatoriū dicebatur, quaſi exinde populo propitiaret ad pces ſūmi ſacerdotis, & iō quaſi portabatur à cherubī, quaſi Deo obſequentibus, arca verò teſtamēti erat tanq̄ ſcabellū ſedentis ſ. ꝓpitiatoriū. Per hæc aūt tria deſignātur tria, q̄ ſunt in illo altiori ſeculo, ſ. Deus q ſuper oīa eſt, & incōprehēſibilis oī creaturæ, & pp hoc nulla ſimilitudo eius ponebatur ad repræſentandā eius inuiſibilitatē, ſed ponebatur q̄dā figura ſedis eius, qa ſ. creatura cōphēſibilis eſt, q̄ eſt ſubiecta Deo, ſicut ſedes ſedenti. Sunt ēt in illo altiori ſeculo ſpirituales ſubſtantiæ, q̄ angeli dicunt, & hi ſignificantur ꝑ duos cherubim, mutuo ſe reſpiciētes, ad deſignādā concordiā eorū adinuicem, ſm illud Iob 25. Qui facit cōcordiam in ſublimibus. Et pp hoc ēt non fuit vnus tm̄ cherubim, vt deſignaretur multitudo cœleſtium ſpirituum, & excluderetur cultus eorū ab his, quibus præceptum erat, vt ſolum vnum Deū colerent. Sunt etiam in illo intelligibili ſeculo rōnes omnium eorū, q̄ in hoc ſeculo ꝑficiunt quodāmō clauſæ, ſicut rationes effectuū clauduntur in ſuis cauſis, & rationes artificiatorū in artifice, & hoc ſignificabatur per arcam in qua repræſentabātur ꝑ tria ibi cōtenta tria, q̄ ſunt potiſſima in reb. humanis, ſ. ſapientia, quæ rēpſentabatur ꝑ tabulas teſtamēti ptās regiminis, q repræſentabatur per virgā Aaron, vita, q̄ rēpſentabatur per manna, qđ fuit ſuſtentamētū uitæ. Vel ꝑ hæc tria ſignificabantur tria Dei attributa, ſ. ſapientia in tabulis, potētia in uirga, bonitas in māna, tā pp dulcedinē, tū qa ex Dei miſericordia eſt populo ſuo datū, & iō in memoriā diuinæ miſericordiæ conſeruabatur, & hæc tria ēt figurata ſunt in viſione Iſaiæ. Vidit. n. Dñm ſedentem ſuper ſoliū excelſum & eleuatū, & Seraphim aſſiſtentes, & domū impleri à gloria Dei, vñ & Seraphim dicebant, Plena eſt oīs terra gloria eius, & ſic ſimilitudines Seraphim nō ponebantur ad cultū, quod prohibebatur primo legis p̄cepto, ſed in ſignum miniſterij, vt dictum eſt.* In iſta ſolut huius arg.

¶ In exteriori verò tabernaculo, quod ſignificabat pſens ſeculū, continebantur ēt tria, ſ. altare thymiamatis quod directè erat cōtra arcā, mēſa aūt ꝓpoſitionis, ſuper q̄ 12. panes apponebātur, erat poſita ex parte Aquilonari, candelabrū vero ex parte Auſtrali Quæ tria videntur rñdere tribus, q̄ erāt in arca clauſa, ſed magis manifeſtè eadē rēpſentabant, oportet. n. rōnes rerū ad manifeſtiorē demonſtrationē perduci, q̄ ſint in mente diuina & angelorū ad hoc, ꝙ homines ſapientes eas cognoſcere poſſint, qui ſignificantur per ſacerdotes ingredientes tabernaculū. In candelabro igitur deſignabatur ſicut in ſigno ſenſibili ſapiētia, q̄ intelligibilib. verbis exprimebatur in tabulis. Per altare verò thymiamatis ſignificabatur officiū ſacerdotū, quorū erat populū ad Deū reducere, & hoc ēt ſignificabatur ꝑ uirgā, nā in illo altari incēdebatur thymiama boni odoris, ꝑ qđ ſignificabatur ſanctitas populi acceptabilis Deo Dr̄ n Apoc. 7. ꝙ per fumū aromatū ſignificātur iuſtificationes ſanctorū Cōuenienter autem ſacerdotalis dignitas in arca ſignificabatur per virgā, in exteriori verò tabernaculo per altare thymiamatis, qa ſacerdos mediator eſt inter Deū & populū, regēs populū per ptātē diuinā, q̄ uirga ſignificat, & fructu ſui regiminis, ſ. ſanctitatem populi Deo offert, quaſi in altari thymiamatis Per menſā aūt ſignificatur tēporale nutrimētū uitæ, ſicut & per manna, ſed hoc eſt cōius & groſſius nutrimētū, illud autē ſuauius & ſubtilius. Conuenientēr autē cādelabrū ponebatur ex parte Auſtrali, mēſa aūt ex parte Aqlonari: qa Auſtralis pars eſt dextera pars mūdi, Aqlonaris aūt ſiniſtra, vt dr̄ in 2. de cæl. & mun. * ſapiētia aūt pertinet ad dextrā, ſicut & cetera ſpiritualia bona, tēporale aūt nutrimētum ad ſiniſtram, ſm illud Prou. 3. In ſiniſtra illius diuitiæ & gloria. Poteſtas autē ſacerdotalis media eſt inter tēporalia & ſpiritualē ſapientiam, qa per eam & ſpiritualis ſapientia, & temporalia diſpenſantur. li. 2. de cælo. tex. 15. to. 2.

¶ Poteſt autē & horū alia rō aſſignari magis literalis. In arca. n. continebantur tabulæ legis, ad tollendam legis obliuionē, vñ dr̄ Exod 24. Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legē ac mandata, quæ ſcripſi, ut doceas filios Iſrael. Virga verò Aaron ponebatur ibi ad comprimendam diſſenſionem populi de ſacerdotio Aaron, vñ dr̄ Numeri 17. Refer virgam Aaron in tabernaculum teſtimonij, ut reſeruetur in ſignum rebellium filiorum Iſrael. Manna aūt conſeruabatur in arca ad cōmemorandū beneficium, quod Dominus præſtitit filijs Iſrael in deſerto, vñ dr̄ Exod. 16. Imple Gomor ex eo, & cuſtodiatur in futuras retro generationes, vt norint panes, q-bus alui uos in ſolitudine. Candelabrum verò erat inſtitutum ad honorificentiam tabernaculi, pertinet. n ad magnificentiam domus, ꝙ ſit bene luminoſa. Habebat autem candelabrum ſeptem calamos, ut Ioſephus dicit,* ad ſignificandum ſeptem planetas quibus totus mundus illuminatur, & ideo ponebatur candelabrū ex parte Auſtrali, qa ex illa parte eſt nobis planetarum

li. 3. antiquitatum cap. 10.

* Alias Sacerdotes.

tatū curſus. Altare uerò thymiamatis erat inſtitutū, ut iugiter in tabernaculo eſſet fumus boni odoris, tū ꝑ uenerationē tabernaculi, tum ēt in remedium fœtoris quē oportebat accidere ex effuſione sāguinis & occiſione animalium. Ea n. q̄ ſunt fętida, deſpiciūtur quaſi uilia, q̄ verò ſunt boni odoris, hōies magis appꝛtiantur. Menſa autē ponebaꝰ ad ſignificandum, ꝙ ſacerdotes tēplo ſeruiētes, in tēplo victū habere debebant, vñ duodecī panes ſuꝑpoſiti menſæ, in memoriā duodecī tribuum, ſolis ſacerdotib. edere licitum erat, vt hr̄ Matt. 12. Mēſa autē nō ponebaꝰ directè in medio ante ꝓpitiatoriū, ad excludendū ritum idololatriæ, nā Gētiles in ſacris Lunæ ponebāt menſā corā idolo Lunæ. vñ dr̄ Iere. 7. Mulieres cōſpergunt adipē, vt faciāt placentas reginæ cęli. in atrio verò extra tabernaculū cōtinebaꝰ altare holocauſtorū ī quo offerebātur Deo ſacrificia de his, q̄ erāt à populo poſſeſſa, & iō in atrio poterat eſſe popu'ꝰ, q hmōi Deo offerebat ꝑ manus ſacerdotū, ſed ad interius altare, in quo ipſa deuotio & ſāctitas populi offerebaꝰ, nō poterāt accedere niſi Sacerdotes, quorū erat Deo offerre populū. Eſt āt hoc altare ex̄ tabernaculū ī atrio cōſtitutū ad remouēdū cultū idololatriæ, nā Gētiles ī. tēpla altaria cōſtituebāt ad īmolandū idolis.

¶ Figuralis verò rō oīum horum aſſignari pōt ex relatione tabernaculi ad Chr̄m, q figurabaꝰ. Eſt aūt cōſiderādum, ꝙ ad deſignandā imperfectionē legaliū figurarum diuerſæ figuræ fuerūt inſtitutæ in tēplo ad ſignificādum Chr̄m. Ipſe. n. ſignificatur ꝑ ꝓpitiatorium, qa ipſe eſt ꝓpitiatio ꝓ peccatis noſtris, vt dr̄ primæ Ioan. ſecundo. Et cōuenienter hoc ꝓpitiatorium, à cherubī portabatur, qa de eo ſcriptū eſt, Adorent eū oēs angeli Dei, vt hr̄ Hebr. 1. Ipſe etiā ſignificatur per arcā, quia ſicut arca erat conſtructa de lignis ſethī, ita corpus Chr̄i de mēbris puriſſimis cōſtabat. Erat autē deaurata, quia Chr̄s fuit plenus ſapientia & charitate, q̄ ꝑ aurum ſignificatur. Intra arcā autē erat urna aurea, i. ſācta aīa habens māna, i. omnem plenitudinē ſanctitatis & diuinitatis. Erat etiam in arca virga, i. ptās ſacerdotalis, qa ipſe eſt factus ſacerdos in æternum. Erant etiā ibi tabulæ teſtamenti ad deſignādum, ꝙ ipſe Chriſtus eſt legis dator. Ipſe etiā Chriſtus ſignificatur per candelabrum, qa ipſe dicit, ego ſum lux mundi. Per ſeptē lucernas ſeptem dona ſancti Spiritus. Ipſe etiā ſignificatur ꝑ menſā, qa ipſe eſt ſpiritualis cibus, ſm illud Io. 6. Ego ſū panis uiuus. Duodecim n. panes ſignificabant duodecim Apoſt. vel doctrinā eorum. Siue per candelabrū & mēſā pōt ſignificari doctrina & fides eccleſiæ, quæ ēt illuminat & ſpiritualiter reficit. Ipſe etiā Chriſtus ſignificatur ꝑ duplex altare, ſ. holocauſtorum & thymiamatis, qa per ipſum oportet nos Deo offerre oīa uirtutū opera, ſiue illa, quib. carnem affligimus, q̄ offerunt quaſi in altari holocauſtorū, ſiue illa, quæ maiore mētis ꝑfectione, ꝑ ſpiritualia ꝑfectorū deſideria Deo offerunt in Chriſto quaſi in altari thymiamatis, ſm illud ad Hebr. vlt. Per ipſum ergo offeramus hoſtiā laudis ſēper Deo.

AD SEPTIMVM dicēdum, ꝙ Dñs præcepit altare conſtrui ad ſacrificia & munera offerenda in honorē Dei, & ſuſtentationem miniſtrorum, qui tabernaculo deſeruiebant. De cōſtructione autem altaris datur à Dño duplex præceptum. Vnum qdem in principio legis Exo. 20. vbi Dñs mandauit, ꝙ facerent altare de terra, vel ſaltem de lapidibus non ſectis. & iterum ꝙ nō facerent altare excelſum, ad quod oporteret per gradus aſcendere, & hoc ad deteſtandum idololatriæ cultum, Gentiles. n. idolis conſtruebant altaria ornata & ſublimia, in quibus credebant aliquid ſanctitatis & numinis eſſe, ꝓꝑ quod etiam Dñs mandauit Deut. 16. Non plātabis lucum & omnem arborem iuxta altare Dñi Dei, tui. Idololatræ n. conſueuerunt ſub arboribus ſacrificare, propter amœnitatem & vmbroſitatem.

¶ Quorum ēt præceptorum rō figuralis fuit, quia in Chriſto, qui eſt noſtrum altare, debemus cōſiderare verā carnis naturā quātum ad humanitatem, quod eſt altare de terra facere, & quātum ad diuinitatem debemus in eo cōſiderare patris æqualitatē, quod eſt non aſcendere ꝑ gradus ad altare. Nec ēt iuxta Chriſtum debemus admittere doctrinā Gētiliū ad laſciuiam prouocantem. Sed facto tabernaculo ad honorem Dei, nō erāt timendæ hmōi occaſiones idololatriæ & iō Dñs mādauit, ꝙ fieret altare holocauſtorū de ære, quod eſſet oī populo cōſpicuū & altare thymiamatis de auro, qđ ſoli Sacerdotes videbant. Nec erat tanta ꝓcioſitas æris, vt per eius copiā populus ad aliquā idololatriā prouocaretur. Sed qa Exo. 20 ponitur ꝓ rōne huius ꝓcepti, Non aſcēdes per gradus ad altare meū, id qđ ſubditur, Ne reueletur turpitudo tua cōſiderādū eſt qđ hoc ēt fuit inſtitutū ad excludēdā idololatriā, nā in ſacris Priapi ſua pudēda Gētiles populo denudabāt, poſt modū aūt indictꝰ ē ſacerdotib. fęminaliū uſus ad tegmē pudēdorū & iō ſine ꝑiculo īſtitui poterat tāta altaris altitudo, ut ꝑ aliquos gradꝰ ligneos ñ ſtātes, ſꝫ portatiles ī hora ſacrificij ſacerdotes ad altare aſcēderēt ſacrificia offerētes.

De alteriū uaria conſtructione.

AD OCTAVVM dicendum, ꝙ corpus tabernaculi cōſtabat ex quibuſdā tabulis in longitudinem erectis, quæ quidem interius tegebātur quibuſdā cortinis ex quatuor coloribus variatis, ſ. de byſſo retorta, & hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, ſed hmōi cortinæ tegebant ſolū latera tabernaculi. In tecto autem tabernaculi erat operimentum vnum de pellibus hyacinthinis, & ſuꝑ hoc aliud de pellibus arietum rubricatis, & deſuper tertium de quibuſdā ſagis cilicinis, quæ nō tm̄ operiebant tectum tabernaculi, ſed ēt deſcendebant vſque ad terram, & tegebant tabulas tabernaculi exterius. Horum autem operimentorum ratio literalis in cōi erat ornatus, & protectio tabernaculi, vt in reuerentia haberetur. In ſpeciali verò ſm quoſdā per cortinas deſignabatur cælum ſydereum, quod eſt diuerſis ſtellis variatum, per ſaga aquæ, quæ ſunt ſupra firmamentum per pelles rubricatas cęlum empyreū, in quo ſūt angeli, ꝑ pelles hyacinthinas cælū ſanctæ trinitatis.

¶ Figuralis autē rō horū eſt, quia per tabulas, ex quibus conſtruebatur tabernaculū, ſignificantur Chriſti fideles ex quibus conſtruitur eccleſia. Tegebantur autē interius tabulæ cortinis quadricoloribus, qa fideles interius ornantur quatuor uirtutibus, nam in byſſo retorta (ut gloſ. dicit*) ſignificatur caro caſtitate renitens, in hyacinto mēs ſuꝑna cupiēs, ī purpura, caro paſſionib. ſubiacēs, in cocco bis tincto, mēs inter paſſiones Dei & ꝓximi dilectione ꝓfulgēs. Per opimēta vero tecti deſignātur ꝑlati & doctores, in qb. dēt renitere caleſtis cōuerſatio, qđ ſignificatur ꝑ pelles hyacinthinas, ꝓmptitudo ad martyriū qđ ſignificāt pelles rubricatæ, auſteritas vitæ & tolerātia aduerſorū, q̄ ſignificantur ꝑ ſaga cilicina, q̄ erant expoſita vētis & pluuiis. ut gl. dicit.*

De oprimentis tabernaculi.

Gl. ordin. Exo. 26 & dicitur eſſe Bedæ.

Gl. ordin. loco nūc dicto.

AD NONVM dicēdū, ꝙ ſanctificatio tabernaculi & uaſorum eius habebat cauſam literalem, ut in maiori reuerentia haberetur, quaſi per huiuſmodi conſecrationem diuino cultui deputatum.

De feſtiuitatibus & ſolennitatibus varijs.

¶ Figuralis aūt rō eſt, quia per hmōi ſanctificationē ſignificatur ſpiritualis ſanctificatio viuentis tabernaculi, i. fidelium, ex quibus conſtituitur eccleſia Chriſti.

AD DECIMVM dicendū, ꝙ in veteri lege erant ſeptē ſolennitates tēporales, & una cōtinua, vt pōt colligi Num 28 & 29. Erat. n. quaſi continuum feſtum, qa quotidie mane & ueſpere immolabatur agnus, & per illud cōtinuum feſtum iugis ſacrificij repræſentabatur perpetuitas diuinæ beatitudinis. Feſtorum autem temporalium primum erat, quod iterabatur qualibet ſeptimana, & hæc erat ſolennitas ſabbati, quod celebratur in memoriam creationis rerum, ut ſupra dictum eſt.* Alia autem ſolennitas iterabatur quolibet menſe, i. feſtum Neomeniæ, quod celebrabatur ad commemorandum opus diuinæ gubernationis. Nam hæc interiora præcipuè variantur ſecundum motum Lunæ, & ideo

q. 100 art. 5.

celebra-

celebrabatur hoc feſtũ in nouitate Lunæ, nõ autem in eius plenitudine, ad euitãdũ idololatrarũ cultũ, q in tali tpe. Lunæ ſacrificabant. Hæc duo beneficia ſunt cõia toti humani generi, & ĩõ frequentius iterabantur. alia vero quinque feſta celebrabãtur ſemel in anno, & recolebantur in eis beneficia ſpecialiter illi populo exhibita. Celebrabatur n. feſtum Phaſe primo menſe, ad cõmemorandum liberationis beneficium ex Aegypto. Celebrabaĩ aũt feſtũ Pẽtecoſtes poſt quĩquaginta dies ad recolendum beneficium legis datæ. alia verò tria feſta celebrabanĩ in menſe ſeptimo, q quaſi totus apud eos erat ſolennis, ſicut & ſeptimus dies. In prima.n. die mẽſis ſeptimi erat feſtũ tubarũ, in memoriã liberationis Iſaac, qñ Abraã inuenit arietẽ hærẽtẽ cornib. quẽ repræſentabant p cornua, qb. bucinabãt. Erat aũt feſtũ tubarũ, quaſi q̃dã inuitatio, vt pparãrẽt ſe ad ſequẽs feſtũ qđ celebrabaĩ decimo die: & hoc erat feſtũ expiationis in memoriã illius beneficij, quo Deus propitiatus eſt pctõ populi de adoratione vituli ad pces Moyſi.

¶ Poſt hoc aũt celebrabaĩ feſtũ ſcenopegię, id eſt, tabernaculorũ ſeptẽ dieb. ad cõmemorandum beneficiũ diuinæ protectionis & deductionis p deſertũ. vbi in tabernaculis habitauerũt. vñ in hoc feſto debebãt habere fructũ arboris pulcherrimæ, i. citrũ, & lignũ denſarũ frondiũ. i. myrtũ. q̃ sũt odorifera, & ſpatulas palmarũ, & ſalices de torrẽte, q̃ diu retinent ſuũ viroiẽ, & hæ inueniuntur in terra pmiſſionis, ad ſignificãdũ, ꝙ per aridã terrã deſerti eos deduxerat Deus ad terrã delicioſã. Octauo aũt die celebrabaĩ aliud feſtũ, ſ. cœtus atq; collectæ, in quo colligebantur a populo ea, quæ erant neceſſaria ad expẽſas cultus diuini: & ſignificabatur adunatio populi. & pax præſtita in terra promiſſionis.

¶ Figuralis aũt ratio horum feſtorum eſt, quia per iuge ſacrificium agni figuratur perpetuitas Chriſti q eſt agnus Dei, ſecundũ illud Hebr vlt. Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſecula. Per ſabbatum autem deſignatur ſpiritualis requies nobis data p Chriſtum, vt habeĩ ad Hebr. 4. Per Neomeniam autem, quæ eſt incẽſio nouæ Lunæ, ſignificatur illuminatio primitiuę eccleſiæ p Chriſtum eo pdicãte & miracula faciente. Per feſtum aũt Pẽtecoſtes ſignificaĩ deſcenſus Spiritus ſcĩ in Apoſtolos. Per feſtum autẽ tubarum ſignificatur pdicatio Apoſtolorum. Per feſtum autem expiationis ſignificaĩ prædicatio Apoſtolorum. Per feſtum autem expiationis ſignificatur emundatio a peccatis populi Chriani p feſtum autem tabernaculorũ peregrinatio eorum in hoc mundo in quo ambulant in virtutibus proficiẽdo Per feſtũ aũt cœtus atque collectæ ſignificatur cõgregatio fideliũ in regno cælorum: ideo illud feſtum dicebatur ſanctiſſimum eſſe. Et hæc tria feſta erant continua adinuicẽ, quia oportet expiatos à vitijs proficere in uirtute quouſque perueniant ad Dei uiſionẽ, vt dicitur in Pſal. 83.

550 ## ARTICVLVS V.

Vtrum ſacramentorum veteris legis conueniens cauſa eſſe poſsit.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vĩ, ꝙ ſacrorũ veteris legis cõuentẽs cã eẽ nõ poſſit. Ea n q̃ ad cultum diuinũ ſiũt, nõ debẽt eẽ ſimilia his, quę idololatrię obſeruabant, vñ dĩ Deut 22. Nõ facies ſimiliter Dño Deo tuo, oẽs. n. abominatiões qb. aduerſatur Dñs, fecerunt dijs ſuis. Sed cultores idolorum in cultu eorũ, cultris ſe incidebant vſq; ad effuſionem ſanguinis Dĩ n 3 Reg 18. quod incidebant ſe iuxta ritũ ſuũ cultris & lãceolis, donec, perfunderentur ſanguine: pp quod Dñs mãdauit Deut 14. Non vos incidetis, nec facietis caluitiu ſup mortuo, qñ populus ſanctus es Dño Deo tuo, & te elegit, ut ſis ei in populũ peculiarẽ de cũctis gentibus quæ ſunt, &c. Inconuenienter igitur circunciſio erat inſtituta in lege.

¶ 2 Præterea, Ea quæ in cultum diuinũ fiunt, debent honeſtatem & grauitatem habere: ſecũdum illud Pſal. 34. In populo graui laudabo te: ſed ad leuitatem quandam pertinere uidetur vt homines feſtinanter comedant, inconuenienter igitur præceptum eſt Exo. 12. vt comederent feſtinanter agnũ paſcalem, & alia ẽt circa eius comeſtionem ſunt inſtituta, quæ uidentur omnino irrationabilia eſſe.

¶ 3 Præterea, Sacramenta veteris legis figuræ fuerũt ſacramentorum nouæ legis: ſed per agnum paſchalem ſignificatur ſacramentum euchariſtiæ, ſecundum illud 1. ad Corin. 5. Paſcha noſtrũ immolatus eſt Chriſtus, Ergo etiã debuerunt eſſe aliqua ſacramenta in lege q̃ pfigurarent alia ſacramenta nouæ legis: ſicut confirmationẽ, & extremã vnctionẽ, & matrimoniũ, & alia ſacra.

¶ 4 Præterea, Purificatio non põt cõuenienter fieri niſi ab aliquibus immũditijs, ſed quantum ad Deũ nullum corporale reputatur immundũ, qa oẽ corpus creatura Dei eſt, & omnis creatura Dei bona, & nihil reijciẽdũ, quod cũ gratiarũ actione percipiĩ, vt dĩ 1. ad Tim. 4 Inconuenienter igiĩ purificabãĩ pp cõtactũ hoĩs mortui, uel pp alicuius huiuſmodi corporalis infectionis.

¶ 5 Præterea, Eccl. 34. dĩ. Ab immundo quid mũdabitur? Sed cinis vitulæ rufæ, q̃ cõburebatur, immundus, erat, qa immũdũ reddebat Dĩ. n. Nu 19. ꝙ ſacerdos q immolabat eã, cõmaculatus erat vſq; ad ueſperũ Similiter & ille qui eã cõburebat, & ẽt ille. q eius cineres colligebat. ergo inconuenienter pceptũ ibi fuit, ut per huiõi cinerem ibi aſperſum immundi purificarentur.

¶ 6 Pręterea, Peccata non ſunt aliquid corporale, qđ poſſit deferri de loco ad locum, neq; etiã per aliqd immundũ põt hõ à peccato mundari, incõuenienter igiĩ ad expiationẽ peccatorum populi, ſacerdos ſup vnũ hircorũ cõfitebaĩ peccata filiorũ Iſrael, vt portaret ea ĩ deſertũ. p aliũ aũt, quo vtebanĩ ad purificationes, ſimul cũ uitulo cõburẽtes extra caſtra immundi reddebanĩ ita qđ oportebat eos lauare veſtimẽta & carnẽ aqua.

¶ 7 Pręterea, Illud quod iam eſt mundatum, nõ oportet iterum mundari: inconueniẽter igitur mundata lepra hominis vel etiam eius domus, alia purificatio adhibebatur, ut habetur Leuit. 14.

¶ 8 Præterea, Spiritualis immunditia non poteſt per corporalem aquam vel pilorum raſuram emundari, irrationabile igitur vĩ, quod Dominus pcepit Exo. 30. vt fieret labium æneum cum baſi ſua ad lauandum manus & pedes ſacerdotum, qui ingreſſuri erant tabernaculum, & quod præcipitur Nu. 8. ꝙ Leuitę abſtergerentur aqua luſtrationis, & raderent oẽs pilos carnis ſuę.

¶ 9 Præterea, Quod maius eſt, nõ põt ſanctificari per illud, quod minus eſt: inconuenienter igitur per quandã vnctionẽ corporalem, & corporalia ſacrificia, & oblationes corporales fiebat ĩ lege cõſecratio maiorũ & minorũ ſacerdotũ, ut hĩ Leui. 8. & Leuitarũ ut hĩ Nu. 8.

¶ 10 Præterea, Sicut dĩ 1. Reg. 16 Hoĩes vidẽt ea, q̃ parent, Deus aũt Intuetur cor: ſed ea q̃ exterius parent in hoĩe, eſt corporalis diſpoſitio, & ẽt indumẽta icõueniẽter igiĩ ſacerdotibus maiorib. & minorib. q̃dã ſpecialia veſtimenta deputabanĩ: de quib. habeĩ Exo. 28. & ſine rõne vĩ qđ prohibereĩ aliquis a ſacerdotio pp corporales defectus ſm qđ dĩ Leuit. 21. Hõ de ſemine tuo per familias, q habuerit maculã, nõ offeret panes Deo ſuo ſi cęcus fuerit vel claudus, &c. Sic igitur vĩ quod ſacramenta veteris legis irrationabilia fuerint.

SED CONTRA eſt, quod dĩ Leuit. 20. Ego ſum Dñs qui ſanctifico vos Sed à Deo nihil ſine rõne fit, dĩ enim in Pſal. 103. omnia in ſapientia feciſti. Ergo in ſacramentis veteris legis quæ ordinabantur ad hominũ ſanctificationem, nihil erat ſine rationabili cauſa.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt *, ſacramenta propriè dicuntur illa, quæ adhibebanĩ q.102 ar.4
Dei cultoribus ad quandam conſecrationem, per quã ſcilicet deputabantur quodãmodo ad cultum Dei. Cultus autẽ Dei generali quidẽ modo pertinebat ad totũ populum

populū:ſed ſpāli mō pertinebat ad Sacerdotes & Leuitas,q erant miniſtri cultus diuini,& iō in iſtis ſacris veteris legis,q̄dā pertinebant cōiter ad totū popul'ū,quędā aūt ſpecialiter ad miniſtros:& circa vtrolq; tria erant neceſſaria. Quorū primū eſt inſtitutio in ſtatu colendi Deū,& hęc q̄dē inſtitutio cōiter quātū ad oēs fiebat p circuncisionem,ſine qua nullus admittebaẗ ad aliquid legaliū,quantū verò ad ſacerdotes,per ſacerdotū conſecrationē.Secundò requirebaẗ vſus eorū,quæ pertinent ad diuinum cultum,& ſic quātum ad populū erat eius paſchalis conuiuij,ad quē nullus incircunciſus admittebatur,vt patet Exo 12.& quantū ad ſacerdotes oblatio victimarū,& eſus panū propoſitionis,& aliorū,quæ erāt ſacerdotū vſibus deputata.Tertiò requirebatur remotio eorū p quæ aliqui impediebanẗ à cultu diuino,ſ.immunditiarū,& ſic quantū ad populum erāt inſtitutæ quædam purificationes à quibuſdā exterioribus immunditijs,& ēt expiationes à peccatis.Quantū verò ad Sacerdotes & Leuitas erat īſtituta ablutio manuū & pedū,& raſio pilorū.Et hæc oīa habebant rōnabiles cauſas,& literales,ſm quod ordinabantur ad cultū Dei pro tpe illo,& figurales,ſm quod ordinabantur ad figurandum Chriſtum,vt patebit per ſingula diſcurrenti.

Circunciſionis rō. AD PRIMVM ergo dicendū,q̄ literalis rō circūciſionis principalis q̄dē fuit ad ꝓteſtationē fidei vnius Dei.Et qa Abrahā fuit primus,qui ſe ab infidelibus ſeparauit,exiens de domo ſua & de cognatione ſua,iō ipſe primus circunciſionē accepit,& hāc cām aſſignat Apoſtolus ad Rom.4.Signū accepit circunciſionis ſignaculū iuſtitiæ fidei,quæ eſt in præputio qa ſ.in hoc legitur Abrahæ fides reputata ad iuſtitiā,q̄ contra ſpē in ſpem credidit,ſ.contra ſpē naturæ in ſpē gratiæ,vt fieret pater multarū gentiū,cūm ipſe eſſet ſenex,& vxor ſua eſſet anus & ſterilis.Et vt hæc proteſtatio & imitatio fidei Abrahæ firmareẗ in cordibus Iudæorū acceperūt ſignū in carne ſua,cuius obliuiſci nō poſſent,vñ dr̄ Gen.17. Erit pactum meum in carne veſtra in fœdus ęternum.Iō autē fiebat octaua die,qa antea puer eſt valde tenellus,& poſſet ex hoc graui er lędi,& reputaẗ adhuc quaſi q̄ddā nō ſolidatum,vñ ēt nec aīalia offerebanẗ an octauum diē.Iō verò non magis tardabaẗ,ne pp dolorem,aliqui ſignū circunciſionis refugerēt,& ne parētes etiā quorum amor increſcit ad filios poſt frequentē cōuerſationē & eorum augmētum,eos circunciſioni ſubtraherent.Secūda rō eſſe potuit ad debilitationē concupiſcētiæ in mēbro illo.Tertia rō eſt in ſugillationē ſacrorum Veneris & Priapi,in q̄bus illa pars corporis honorabaẗ.Dñs autē nō ꝓhibuit niſi inciſionē q̄ in cultum idolorum fiebaẗ,cui nō erat ſimilis prædicta circunciſio.

¶ Figuralis verò rō circunciſionis erat,qa figurabaẗ oblatio corruptionis fienda p Chrm,q̄ pfectè cōplebitur in octaua ætate,q̄ eſt ætas reſurgentium.Et qa oīs corruptio culpæ & pœnæ ꝓuenit in nos p carnale originē ex pc̄ō primi parentis,iō talis circunciſio fiebat in mēbro generationis,vñ Apoſtolus dicit ad Col.2. Circunciſi eſtis i Chro circunciſione nō manu facta in expoliatione corporis carnis,ſed i circunciſione Dñi nr̄i Ieſu Chri

De eſu & comeſtione agnt. AD SECVNDVM dicēdū,q̄ literalis rō conuiuij paſcalis fuit in cōmemorationē beneficij,quo Deus eduxit eos de Aegypto,vñ p hmōi conuiuij celebrationē ꝓfitebanẗ ſe ad illum populum ptinere quē Deus ſibi aſſumpſerat ex Aegypto Qñ.n. fuerunt ex Aegypto liberati,pceptum eſt eis,vt ſanguine agni linirent ſuperliminaria domorum,quaſi ꝓteſtātes ſe recedere à ritibus Aegyptiorum,q arietē colebant,vñ & liberati ſunt p ſanguinis agni aſperſionē vel linitionem in poſtibus domorum a periculo exterminij,q̄ imminebat Aegyptijs. In illo autē exitu eorum de Aegypto duo fuerunt,ſ.feſtinātia ad egrediēdum,impellebant.n. eos Aegyptij,vt exirent velociter,vt hr̄ Exod 12.Imminebat q̄t periculum ei,q non feſtinaret exire,cum multitudine,ne remanens occideret ab Aegyptijs Feſtinātia autē deſignabaẗ dupliciter.Vno quidē mō p ea,q̄ comedebant,pceptum enī eis erat,q̄ comederent panes azymos,in huius ſignum q̄ non poterant fermentari,cogentibus exire Aegyptijs,& q̄ comederent aſſum igni;ſic enī velocius pparabaẗ,& q̄ os non cōminuerent ex eo,qa in feſtinantia nō vacat oſſa frangere.Alio mō quātum ad modum comedendi,dr̄ enim,Renes veſtros accingetis,calceamenta habebitis in pedibus,tenentes baculos in manibus,& comedetis feſtinanter,quòd manifeſtè deſignat hoīes exiſtentes in promptu itineris. Ad idē ēt ptinet quod eis pcipiẗ,In vna domo comedetis,neq; feretis de carnibus eius foras,qa ſcilicet pp feſtinantiā non vacabat inuicē mittere xenia.Amaritudo autem,quā paſſi fuerant in Aegypto,ſignificabatur per lactucas agreſtes.

Figuralis autē rō patet,qa p immolationē agni paſchalis ſignificabaẗ immolatio Chri,ſm illud 1. ad Corint.5. Paſcha noſtrorum immolatus eſt Chriſtus. Sanguis verò agni liberans ab exterminatore,linitis ſuperliminaribus domorum,ſignificat fidē paſſionis Chri in corde & ore fidelium,p quā liberamur à pc̄ō & morte ſm illud 1.Pet.1.Redēpti eſtis pretioſo ſanguine agni immaculati.comedebanẗ autē carnes illæ ad ſignificādum eſum corporis Chri in ſacro.Erant autē aſſæ igni,ad ſignificādam paſſionem vel charitatē Chri Comedebanẗ autē cum azymis panibus,ad ſignificandā purā cōuerſationē fidelium ſumentium corpus Chriſti,ſm illud 1. ad Cor.5. Epulemur in azymis ſinceritatis & veritatis. Lactucæ autē agreſtes addebanẗ,in ſignum pœnitentiæ peccatorum,quę neceſſaria eſt ſumentibus corpus Chriſti.Renes autē accingendi ſunt cingulo caſtitatis,calceamenta autē pedum ſunt exēpla mortuorum patrum,baculi autē habēdi in manib.ſignificāt paſtoralē cuſtodiā. Præcipit autē,q̄ in vna domo agnus paſchalis comedaẗ,id eſt,i eccleſia catholicorū,nō in cōuēticulis hæreticorū.

AD TERTIVM dicendū,q̄ quædā ſacra nouæ legis habuerunt in veteri lege ſacra figuralia ſibi correſpondentia,nā circunciſioni rñdet baptiſmus,qui eſt fidei ſacramentum:vñ dr̄ ad Col 2.Circunciſi eſtis in circunciſione Dñi noſtri Ieſu Chriſti,conſepulti ei in baptiſmo.Conuiuio verò agni paſchalis rñdet in noua lege ſacrum eucharistiæ. Oībus autē purificationibus veteris legis rñdet in noua lege ſacrum pœnitentiæ. Cōſecrationi autē pontificis & ſacerdotum rñdet ſacrum ordinis.Sacro autē cōfirmationis,quod eſt ſacrum plenitudinis gratiæ,non pōt reſpondere in veteri lege aliquod ſacramentum,qa nondum aduenerat tps plenitudinis,eo q̄ neminem ad perfectum adduxit lex.Similiter autem & ſacramento extremæ vnctionis quod eſt quædā immediata pparatio ad introitum gloriæ,cuius aditus nondum patebit in veteri lege,pretio nondum ſoluto. Matrimonium autē fuit quidē in veteri lege,ꝓut erat in officium naturæ,non autē prout eſt ſacramē rum coniunctionis Chriſti & eccleſiæ,quæ nondum erat facta,vnde & in veteri lege dabatur libellus repudij,quod eſt contra ſacramenti rationem.

AD QVARTVM dicēdum,q̄ ſicut dictum eſt*, purificationes veteris legis ordinabanẗ ad remouēdum impedimenta cultus diuini. Qui q̄dē eſt duplex,ſcilicet ſpiritualis,qui conſiſtit in deuotione mentis ad Deum,& corporalis,qui cōſiſtit in ſacrificijs & oblationibus,& alijs hmōi. A cultu autē ſpirituali impediunẗ hoīes per peccata,quibus homines pollui dicebantur,ſicut per idololatriam & homicidium,per adulteria & inceſtus. Et ab iſtis pollutionibus purificabātur hoīes per aliqua ſacrificia,vel cōiter oblata pro tota multitudine,vel ēt pro peccatis ſingulorum.Non q̄ ſacrificia illa carnalia haberent ex ſeipſis virtutē expiandi pc̄m,ſed quia ſignificabant expiationem peccatorum futurā per Chriſtum,cuius participes erant ēt antiqui,proteſtantes fidem Redemptoris in figuris ſacrificiorum A cultu vero exteriori impediebantur hoīes per quaſdā immunditias corporales,quæ quidem primò conſiderabantur in ho-

De varijs immunditijs & earum rōnabili purificatione.
*i cor.ar.

in hoībus,& conſequēter ēt in alijs aīalibus,& in veſtimētis,& domibus,& vaſis. In hoībus qdē immunditia reputabatur, partim qdē ex ipſis hoībus: partim aūt ex cōtactu rerū immundarū. Ex ipſis aūt hoībus immundū reputabatur oē illud qđ corruptionē aliquā iā habebat, vel erat corruptioni expoſitum,& iō qa mors eſt corruptio qdā, cadauer hoīs reputabatur immundum. Similiter ēt qa lepra ex corruptione humorum contingit, qui ēt exterius erumpunt,& alios inficiunt, leproſi etiam reputabantur immundi. Similiter ēt mulieres patientes ſanguinis fluxum, ſiue p infirmitatē menſtrui, ſiue ēt p naturā, vel tpibus menſtrui, vel ēt tpe conceptionis, & eadē rōne viri reputabantur immundi, fluxum ſeminis patientes, vel p infirmitatē, vel p pollutionē nocturnā, vel ēt per coitum. Nā oīs humiditas prædictis modis ab hoīe egrediens, quandam immundam infectionem habet. Inerat etiam hominibus immunditia quædam ex contactu quarumcunque rerum immundarum.

Iſtarū aūt immunditiarum erat rō & literalis & figuralis. Literalis qdē pp reuerentiā eorū, q̄ ad diuinum cultum ptinent, tum qa hoīes pretioſas res contingere nō ſolent, cùm fuerint immundi: tū ēt vt ex raro acceſſu ad ſacra, ea magis venerarentur, Cum.n. oēs hmōi immunditias rarò aliqs cauere poſſit contingebat, q̄ rarò poterāt hoīes accedere ad attingēdū ea, quæ ptinebāt ad diuinum cultum,& ſic qn̄ accedebāt, cum maiori reuerentia & humilitate mentis accedebant. Erat ēt in quibuſdā horum rō literalis, vt hoīes non formidarent accedere ad diuinum cultum, quaſi refugientes conſortium leproſorum,& ſimilium infirmorum, quorū morbus abominabilis erat & cōtagioſus. In qbuſdā ēt rō erat ad vitādū idololatriæ cultū, qa Gētiles ī ritu ſuorū ſacrificiorū utebant̄ qn̄q; & humano ſanguine & ſemine. Oēs aūt hmōi immunditiæ corporales purificabantur vel per ſolam aſperſionem aquæ, vel quæ maiores erant per aliquod ſacrificium ad expiandum peccatum, ex quo tales infirmitates contingebant.

Rō aūt figuralis harum immunditiarum fuit, qa p hmōi exteriores immunditias figurabant̄ diuerſa pctā. Nā immunditia cadaueris cuiuſcunq; ſignificabat immunditiā pcti, quod eſt mors aīæ. Immunditia aūt lepræ ſignificat immunditiā hæreticæ doctrinæ, tum qa hæretica doctrina contagioſa eſt, ſicut & lepra, tum qa nulla ēt falſa doctrina eſt, q̄ vera falſis non admiſceat, ſicut ēt in ſuperficie corporis leproſi apparet qdā diſtinctio quarundā macularū ab alia carne integra. Per immunditiā aūt mulieris ſanguifluæ deſignatur immunditia idololatriæ, pp immolationē cruoris, p immunditiā verò viri ſeminiflui deſignatur immunditia vanæ locutionis, eo q̄ ſemen eſt verbū Dei. Per immunditiā verò coitus & mulieris parientis deſignatur immunditia pcti originalis. Per immūditiā vero mulieris menſtruatæ deſignatur immunditia mētis p voluptates emollitæ. Vniuerſaliter verò p immunditiā contactus rei immūdæ deſignatur immunditia conſenſus in pctm̄ alterius, ſm̄ illud 2. ad Cor. 6. Exite de medio eorū,& ſeparamini,& immundum ne tetigeritis. Hmōi aūt immunditia contactus deriuabatur ēt ad res inanimatas, quicquid em̄ quocunq; mō tāgebat immundus, immundū erat. In quo lex attenuauit ſuperſtitionē Gentiliū, q non ſolū p contactū immundi dicebant immunditiā cōtrahi, ſed ēt p collocutionē aut p aſpectum, vt* Rabbi Moyſes dicit de muliere mēſtruata. Per hoc aūt myſticè ſignificabatur id quod dr̄ Sapient. 14. Similiter odio ſunt Deo impius,& impietas eius. Erat aūt & immunditia qdā ipſarū rerum inanimatarum ſm̄ ſe, ſicut erat immūditia lepræ in domo & in veſtimentis. Sicut enim morbus lepræ accidit in hoībus ex humore corrupto putrefaciente carnē & corrumpente, ita ēt pp aliquā corruptionē & exceſſum humiditatis vel ſiccitatis fit qn̄q; aliqua corruptio in lapidibus domus vel ēt in veſtimentis. Et iō hāc corruptionē vocabat lex leprā, ex qua domus, vel veſtis immunda iudicaretur, tū qa oīs corruptio ad immunditiā ptinebat, vt dictū eſt*, tum ēt quia circa hmōi corruptionē Gentiles Deos penates colebāt, & iō lex præcepit hmōi domus, in quibus fuerit talis corruptio pſeuerans, deſtrui,& veſtes comburi, ad tollendā idololatriæ occaſionē. Erat ēt & quædā immunditia vaſorum, de qua dr̄ Nume. 19. Vas, quod non habuit coopertulum & ligaturā deſuper, immundum erit cuius immunditiæ cā eſt, qa in talia vaſa de facili poterat aliquid immundum cadere, vn̄ poterāt immundari. Erat ēt hoc pceptum ad declinandam idololatriā. Credebāt em̄ idololatræ, q̄ ſi mures aut lacertæ vel aliquid hmōi, q̄ immolabant idolis, caderent in vaſa vel in aquas, q̄ eſſent dijs gratioſa. Adhuc ēt aliquæ mulierculæ vaſa dimittunt diſcooperta in obſequium nocturnorū numinum, quæ Ianas vocant. Harum aūt immunditiarum rō eſt figuralis, qa per leprā domus ſignificatur immunditia congregationis hæreticorum, per leprā verò in veſte linea ſignificatur peruerſitas morū ex amaritudine mētis, p leprā verò veſtis laneæ ſignificatur peruerſitas adulatorū. Per leprā in ſtamine ſignificantur vitia aīæ, per lepram vero in ſubtegmine ſignificantur pctā carnalia: ſicut em̄ ſtamen eſt in ſubtegmine, ita aīa in corpore. Per vas aūt, qđ non habet coopertulū nec ligaturā, ſignificatur hō qui non habet aliquod velamen taciturnitatis,& qui nō conſtringitur aliqua cenſura diſciplinæ.

AD QVINTVM dicendū, q̄ ſicut dictū eſt*, duplex erat immunditia in lege. Vna qdē p aliquā corruptionē mētis vel corporis,& hæc ēt immunditia maior erat. Alia verò erat immunditia ex ſolo contactu rei immundæ,& hæc minor erat,& faciliori ritu expiabatur, nā immunditia prima expiabatur p ſacrificia p pctō (qa oīs corruptio pcedit ex peccato,& pctm̄ ſignificat) ſed ſecunda immunditia expiabatur p ſolā aſperſionē aquæ cuiuſdā, de qua qdē aqua expiationis hr̄ Num. 19. Mandatur em̄ ibi à Dn̄o, q̄ accipiant vaccā rufam in memoriā pcti, quod commiſerunt in adoratione vituli. Et dr̄ vacca magis, q̄ vitulus, qa ſic Dn̄s ſynagogā vocare conſueuit, ſm̄ illud Oſeæ 5. Sicut vacca laſciuiens declinauit Iſrael. Et hoc fortè iō, qa vaccas in morē Aegyptij coluerunt, ſm̄ illud Oſeæ 10. Vaccas Bethauen coluerunt. Et in deteſtationē peccati idololatriæ immolabatur extra caſtra,& vbicunq; ſacrificium fiebat p expiatione multitudinis peccatorum, cremabatur extra caſtra totū. Et vt ſignificaretur p hoc ſacrificiū emundari populus ab vniuerſitate peccatorū, intingebat ſacerdos digitū in ſanguine eius,& aſpergebat contra fores Sanctuarij ſeptē vicibus, quia ſeptenarius numerus vniuerſitatē ſignificat. Et ipſa ēt aſperſio ſanguinis ptinebat ad deteſtationem idololatriæ, in qua ſanguis immolatitius nō effundebatur, ſed congregabatur,& circa ipſum hoīes comedebāt in honorem idolorū. Comburebatur aūt in igne, vel qa Deus Moyſi in igne apparuit,& in igne data eſt lex, vel quia p hoc ſignificabatur, q̄ idololatria totaliter erat extirpanda,& oē q̄ ad idololatriā ptinebat, ſicut vacca cremabatur cū pelle & carnibus, ſanguine & fimo flammæ traditis, adiungebatur ēt in combuſtione lignū cedrinū, hyſſopus, coccuſq; bis tinctus, ad ſignificandū, q̄ ſicut ligna cedrina non de facili putreſcunt, & coccus bis tinctus non amittit colorem,& hyſſopus retinet ēt odorem, poſtquā fuerit deſiccatus, ita etiam hoc ſacrificiū erat in conſeruationem ipſius populi, & honeſtatis & deuotionis ipſius, vn̄ dr̄ de cineribus vaccæ, vt ſint multitudini filiorū Iſrael in cuſtodiā. Vel ſm̄ Ioſephum, quatuor elementa ſignificata ſunt (igni em̄ apponebatur cedrus, ſignificans terram pp ſui terreſtreitatem, hyſopus ſignificans aerem propter odorem, coccus ſignificans aquam eadem ratione, qua etiam purpura pp tincturas, quæ ex aquis ſumuntur) vt per hoc exprimeretur, q̄ illud ſacrificiū offerebatur creatori quatuor elementorum. Et quia huiuſmodi ſacrificium offerebatur pro peccato idololatriæ, in eius deteſtationem, & com-

In li. Dux errantiū.

In iſtam et ſolut.

Sacrificiū vaccæ ruffæ & cineris.

*Ad 4. arg pcedens.

& cōburens,& cineres colligēs,& ille q aſpergit aquas, i qb. cinis ponebatur, immundi reputabantur, ut p hoc oſtenderetur, q quicquid quocunq; modo ad idololatriam pertinet, quaſi immundum eſt abijciendum. Ab hac aūt immunditia purificabantur p ſolam uelimentorum ablutionem. Nec indigebāt aqua aſpergi ꝓpter huiuſmodi immunditiam; quia ſic eſſet p oceſſus in infinitum. Ille .n. qui aſpergebat aquam, immundus fiebat & ſic ſi ipſe ſeipſum aſpergeret, immūdus remaneret. Si autem alius eum aſpergeret, ille immundus eſſet & ſimiliter ille qui illum aſpergeret, & ſic in infinitum.

Figuralis aūt rō huius ſacrificij eſt, qa p uaccā rufā ſignificatr Xp̄s ſm infirmitatē aſſumptā, q fœmininus ſexus deſignat: ſanguine autē paſſionis eius deſignat vaccæ color. Erat aūt vacca rufa ætatis integræ, q2 oīs operatio Xp̄i eſt pfecta. I qua nulla erat macula, nec portauit iuga peccati. Præcipitūr autē adduci ad Moyſen qa imputabāt ei trāſgreſſionē Moſaicę legis in uiolatione ſabbati. Præcipitur aūt tradi Eleazaro ſacerdoti q2 Chriſt' occidēdus ī manus ſacerdotū traditus eſt. Immolat aūt extra caſtra, qa extra portā Xp̄us paſſus eſt. Intingit aūt ſacerdos digitu ī ſanguine eius, qa p diſcretionē, q digitus ſignificat myſteriū paſſionis Xp̄i eſt cōſiderandū & imitandū. Aſpergit aūt cōtra tabernaculum (p q ſynagoga deſignatur) uel ad cōdēnationē Iudęorum nō credentiū, uel ad purificationē credētium. Et hoc ſeptem vicib. uel pp ſeptē dona Spiritus ſancti, uel pp ſeptem dies in q̄b. oē tp̄s intelligitur. Sunt autē oīa quæ ad Xp̄i incarnationem ptinent igne cremāda, id eſt, ſpūaliter intelligenda, nam p pellem & carnem exterior Chriſti operatio ſignificat, p ſanguinē ſubtilis & interna virtus exteriora facta verificans, per fimum laſſitudo, ſitis, & oīa huiuſmōdi ad infirmitatem pertinentia. Adduntur aūt tria, ſ. cedrus, q ſignificat altitudinem ſpei, uel contēplationis: hyſſopus q ſignificat humilitatē uel fidē: coccus bis tinctus, q ſignificat geminam charitatē, p hæc em debemus Chro paſſo adhærere. Iſte aūt cinis combuſtionis colligit à viro mundo q2 reliquæ paſſionis puenerūt ad gentiles, q nō fuerunt culpabiles ī Chriſti morte. Apponuntur aūt cineres ī aqua ad expiandum, qa ex paſſione Chriſti baptiſmus ſortitur virtutē emundādi peccata. Sacerdos q immolabat & cōburebat uaccā, & ille q cōburebat, & q colligebat cineres, immundus erat, & ēt q aſpergebat aquā, uel qa Iudæi ſunt facti immundi ex occiſione Chriſti, p q nr̄a peccata expiantur, & hoc vſq; ad veſperum, id eſt, vſq; ad finē mundi qn reliquæ Iſrael conuertentur, uel quia illi qui tractant ſancta, intendentes ad emundationem aliorum, ipſi etiam aliquas immunditias cōtrahunt (ut Greg. dicit ī Paſtorali) & hoc vſq; ad ueſperum, id eſt, vſq; ad finem præſentis uitæ.

De vituli & arietis & hirci ſacrificijs. *ad 4. arg. huius art.

A D S E X T V M dicendū, q ſicut dictum eſt,* immunditia q ex corruptione proueniebat uel mentis uel corporis, expiabat p ſacrificia, ꝓ peccato Offerebantur autem ſpālia ſacrificia, ꝓ peccatis ſingulorum, ſed quia aliq negligentes erat circa expiationem hmōdi peccatorum & immūditiatum, vel etiā pp ignorātiā ab expiatione hmōdi deſiſtebant, inſtitutum fuit vt ſemel ī anno decima die ſeptimi menſis fieret ſacrificium expiatiōis ꝓ toto populo. Et qa ſicut Apoſtolus dicit ad Heb. 7. Lex cōſtituit hoīes ſacerdotes infirmitatem habentes, oportebat q ſacerdos prius offerret ꝓ ſeipſo vitulum ꝓ peccato in cōmemorationem peccati, q Aaron fecerat in conflatione vituli aurei, & arietem in holocauſtum, per q ſignificabatur, q ſacerdotis plātio (quā aries deſignat, q eſt dux gregis) erat ordinanda ad honorem Dei. Deinde autem offerebat ꝓ populo duos hircos, quorum vnus immolabatur ad expiandum peccatum multitudinis, hircus .n. animal fętidum eſt, & de pilis eius fiunt ueſtimenta pungentia, ut p hoc ſignificaretur fętor & immunditia aculei peccatorum. Huius autem hirci immolati ſanguis īferebatur ſimul etiam cum ſanguine vituli in ſācta ſanctorum, & aſpergebat ex eo totum Sāctuarium, ad ſignificandum q tabernaculum emundabat ab immūditijs filiorum Iſrael. Corpus verò hirci & vituli, q immolata ſunt ꝓ peccato, oportebat cōburi ad oſtēdendū cōſummationem peccatorum. Nō aūt in altari, qa ibi non cōburebant totaliter niſi holocauſta. vn̄ mandatum erat, ut cōburerentur extra caſtra in deteſtationem peccati, hoc .n. fiebat qñcunq; immolabatur ſacrificiū ꝓ aliquo graui peccato, uel ꝓmultitudine peccatorum. Alter verò hircus emittebat ī deſertum, non qdem ut offerret dæmonib. quos colebant Gentiles in deſertis (qa eis nihil licebat immolari) ſed ad ſignificādum effectū illius ſacrificij immolati, & iō ſacerdos imponebat manum ſup caput eius, cōfitēs peccata filiorū Iſrael, ac ſi ille hircus deportaret ea in deſertū, ubi à beſtijs comederet, quaſi portās pęnā ꝓ pctīs populi. Dicebat aūt portare pctā populi, uel qa in eius emiſſiōe ſignificabat remiſſio pctōrū populi, uel qa colligabāt ſup caput ei' aliqua ſchedula, ubi erāt ſcripta pctā.

¶ Rō autem figuralis horū erat, qa Chriſtus ſignificatur & p vitulum pp virtutē, & per arietem qa ipſe eſt dux fideliū, & p hircum pp ſimilitudinē carnis peccati, & ipſe Chriſtus eſt immolatus pro peccatis, & ſacerdotum, & populi, qa per eius paſſionem & maiores & minores à peccato mūdantur. Sāguis aūt vituli & hirci īfertur in Sācta p Pontificem, qa per ſanguinē paſſionis Chriſti patet nobis introitus in regnum cælorum. Comburuntur aūt eorum corpora extra caſtra, qa extra portā Chriſtus paſſus eſt, ut Apoſt. dicit ad Heb. vlt. Per hircum aūt q emittebatur, pōt ſignificari uel ipſa diuinitas Chri, q in ſolitudinem abijt, hoīe Chro patiente, nō qdem locum mutans, ſed uirtutem cohibens, uel ſignificatur cōcupiſcentia mala, q debemus à nobis abijcere, uirtuoſos autem motus Dño immolare. De immunditia uerò eorum qui hmōdi ſacrificia comburebant, eadem ratio eſt, quæ in ſacrificio uitulæ rufæ dicta eſt.* *ad 5. arg. præcedēs.

De leproſorū emūdatione.

A D S E P T I M V M dicēdū, q p ritum legis leproſus non emundabatur à macula lepræ, ſed emundatus oſtendebatur. Et hoc ſignificatur Leuit. 14. cū dr̄ de ſacerdote, Cùm īuenerit leprā eſſe emundatā pcipiet ei q purificetur. Iam ergo lepra mundata erat, ſed purificari dicebatur, inquantum iudicio ſacerdotis reſtituebatur cōſortio hoīum & cultui diuino. Cōtingebat tñ qñq;, ut diuino miraculo p ritum legis corporalis mundaretur lepra, qñ ſacerdos decipiebatur in iudicio. hmōdi autem purificatio leproſi dupliciter fiebat nā primò iudicabatur eſſe mundus, ſcdò autem reſtituebatur tanq̄ mundus conſortio hoīum & cultui diuino, ſ. poſt ſeptem dies. In prima aūt purificatione offerebat ꝓ ſe leproſus mundandus duos paſſeres uiuos, & lignum cedrinū, & vermiculum & hyſſopum, hoc modo vt filo coccineo ligarentur, paſſer & hyſſopus ſimul cū ligno cedrino, ita ſ. q lignum cedrinum eſſet quaſi manubrium aſperſorij, hyſſopus uerò & paſſer erant id q de aſperſorio tingebatur in ſanguine alterius paſſeris immolati ī aquis uiuis. Hæc aūt quatuor offerebat contra quatuor defectus lepræ, nā contra putredinem offerebatur cedrus, q eſt arbor imputribilis, cōtra fœtorem hyſſopus, quæ eſt herba odorifera, cōtra inſenſibilitatem paſſer viuus, contra turpitudinē coloris uermiculus, q hēt uiuum* colorē. Paſſer uero viuus aduolare admittebatur in agrum, qa leproſus reſtituebatur priſtinæ libertati. In octauo uerò die admittebatur ad cultū diuinū & reſtituebat cōſortio hoīum. Primo tñ raſis pilis totius corporis & lotis ueſtimentis, eo q lepra pilos corrodit, ueſtimenta coinquinat & fętida reddit. Et poſtmodū ſacrificiū offerebat ꝓ delicto eius, qa lepra plerunq; inducit ꝓ peccato. De ſanguine aūt ſacrificij tingebat extremū auriculę eius q erat mundādus & pollices manus dextræ & pedis, qa in iſtis partib. primùm lepra dignoſcitur & ſentitur. Adhibebātur ēt huic ritui tres liquores, ſ. ſanguis cōtra ſanguinis corruptionē, oleū ad deſignandā ſanationē morbi, aqua uiua ad emundandam ſpurcitiam. *ar. 4. ad 4.

¶ Figu-

¶ Figuralis aũt ratio erat, quia p duos paſſeres ſignificatur diuinitas & humanitas Chriſti. quorũ unus, ſ. humanitas, imolatur i vaſe fictili ſup aquas viuentes, quia p paſſionẽ Chriſti aquæ baptiſmi cõſecrãtur. Alius aũt, ſ. impaſſibilis diuinitas, viuus remanebat, q̃a diuinitas mori non põt, vñ & euolabat, q̃a paſſione altringi nõ poterat. Hic aũt paſſer viuus ſimul cum ligno cedrino & cocco, uermiculo & hyſſopo, id eſt, fide, ſpe & charitate (ut ſuprà dictũ eſt*) mittitur in aquam ad aſpergendũ, quia in fide Dei & hominis baptizamur. Lauat aũt homo p aquã baptiſmi & lachrymarum ueſtiméta ſua, id eſt, opera, & oẽs pilos, ideſt cogitationes. Tingitur aũt extremũ auriculæ dextrę eius, q̃ mũdatur de ſanguine & de oleo, vt eius auditũ muniat cõtra corrũpẽtia uerba. Pollices aũt manus dextræ & pedis tingunt, ut ſit eius actio ſancta. Alia uerò, q̃ ad hanc purificationẽ pertinent, uel ẽt aliarum immunditiarum, non hẽnt aliqd ſpãle pręter alia ſacrificia pro peccatis, uel pro delictis.

ar.4. ad 4.

AD OCTAVVM & NONVM dicẽdũ, q̃ ſicut populus inſtituebat ad cultũ Dei p circuncìſionẽ, ita miniſter p aliquã ſpecialẽ purificationẽ uel cõſecrationẽ, uñ & ſeparari ab alijs ꝑcipiunt, quaſi ſpãliter ad miniſteriũ cultus diuini ꝓ alijs deputati. Et totũ qđ circa eos fiebat in eorũ cõſecratione uel iſtitutiõe, ad hoc ꝑtinebat, ut oſtẽderet eos hẽre quãdã ꝓrogatiuã puritatis, & ueritatis, & dignitatis. Et iõ i iſtitutione miniſtrorũ tria fiebãt. primo. n. purificabãtur, ſcđò ordinabãtur & conſecrabant, tertiò applicabant ad uſũ miniſterij. Purificabãtur qđẽ cõiter oẽs p ablutionẽ aquę, & p q̃dã ſacrificia, ſpãliter aũt Leuitę radebãt oẽs pilos carnis ſuę, ut hẽtur Leuit. 8. Conſecratio uerò circa põtifices & ſacerdotes hoc ordine fiebat. primò. n. poſtquã abluti erant, induebãtur q̃buſdã ueſtimẽtis ſpãlib. pertinẽtib. ad deſignãdã dignitatẽ ipſorũ. Spãliter aũt pontifex oleo vnctionis in capite vngebatur, ut deſignaret, q̃ ab ipſo diffundebatur ꝑtãs cõſecrãdi ad alios, ſicut oleũ à capite deriuatur ad iferiora, ut hẽtur in Pſal 132. Sicut unguẽtu in capite, qđ deſcẽdit in barbã, barbã Aaron. Leuitę uerò nõ hẽbant aliam conſecrationẽ, niſi q̃ offerebantur Dño à filijs Iſrael per manus Pontificis, q̃ orabat ꝓ eis. Minorũ uerò ſacerdotũ ſolę manus conſecrabãtur, q̃ erant applicãdę ad ſacrificia. Et de ſanguine animalis immolatitij tingebatur extremũ auriculę dextrę ipſorũ, & pollices pedis aut manus dextrę, ut. ſ. eſſent obedièntes legi Dei in oblatione ſacrificiorũ, q̃ ſignificatur i intinctiõe auris dextrę. & q̃ eſſent ſoliciti & ꝓmpti in executiõe ſacrificiorũ, q̃ ſignificat in intinctione pedis & manꝰ dextrę. Aſpergebãtur ẽt ipſi & ueſtiméta eorũ ſanguine aĩalis immolati i memoriã ſanguinis agni, p quẽ fuerũt liberati in Aegypto. Offerebãtur autem in eorum cõſecratione hmõi ſacrificia. Vitulus pro peccato, in memoriam remiſſionis peccati Aaron circa cõflationẽ vituli. Aries in holocauſtũ, in memoriã oblationis Abrahę, cuius obedientia Pontifex imitari debebat. Aries ẽt conſecrationis, qui erat quaſi hoſtia pacifica, in memoriã liberationis de Aegypto per ſanguinem agni. Caniſtrum aũt panum in memoriã mannæ pręſtiti populo. Pertinebat aũt ad applicationem miniſterij, q̃ imponebantur ſup manus eorum, adeps arietis, & torta panis unius, & armus dexter, ut oſtenderetur, q̃ accipiebant poteſtatem huiuſmodi offerendi Domino. Leuitę verò applicabantur ad miniſterium per hoc, q̃ intromittebantur in tabernaculum fœderis, quaſi ad miniſtrandum circa vaſa Sanctuarij.

¶ Figuralis uerò horũ rõ erat, quia illi qui ſunt conſecrandi ad ſpirituale miniſteriũ Chriſti, debent primò purificari p aquã baptiſmi & lacrymarũ in fide paſſionis Chriſti, quod eſt expiatiuũ & purgatiuũ ſacrificiũ. Et dẽnt radere oẽs pilos carnis, id eſt, omnes prauas cogitationes. debent ẽt ornati virtutibus, & conſecrari oleo Spiritus ſancti, & aſperſione ſanguinis Chriſti. Et ſic dẽnt eſſe intenti ad exequẽda ſpiritualia miniſteria.

AD DECIMVM dicendũ, q̃ ſicut iã dictũ eſt,* intẽtio legis erat inducere ad reuerẽtiã diuini cultus, & hoc dupliciter. Vno mõ excludẽdo à cultu diuino oẽ id qđ poterat eſſe cõtẽptibile: alio modo apponẽdo ad cultũ diuinũ omne illud, qđ uidebat ad honorificẽtiã ꝑtinere. Et ſi hoc quidẽ obſeruabat in tabernaculo & uaſis eius & animalib. immolandis, multo magis hoc obſeruandũ erat in ipſis miniſtris. Et iõ ad remouendũ cõtemptũ miniſtrorũ, ꝓceptũ fuit ut non hẽrent maculã uel defectũ corporalẽ: q̃a hmõdi homines ſolẽt apud alios in cõtẽptu hẽri. Propter quod ẽt inſtitutũ fuit, ut non ſparſim ex quolibet gñe ad Dei miniſteriũ applicarent, ſed ex certa ꝓſapia ſm generis ſucceſſionẽ, ut ex hoc clariores & nobiliores hẽrent. Ad hoc aũt q̃ in reuerẽtia haberent, adhibebat eis ſpãlis ornatus ueſtiũ & ſpãlis cõſecratio. Et hæc eſt in cõi cã ornatus ueſtiũ.

De ornamentis ua rijs miniſtrorum Dei.

** In ſolu. argu. 8. & art. 4. huius quæſt.*

¶ In ſpeciali aũt ſciendũ eſt, q̃ Pontifex hẽbat octo ornamẽta. Primò. n. hẽbat ueſtem lineã. Scđò hẽbat tunicã hyacinthinã: in cuius extremitate verſus pedes ponebãtur per circuitum tintinabula quędã & mala punica facta ex hyacintho, & purpura, coccoq́; bis tincto. Tertiò hẽbat ſuperhumerale, quod tegebat humeros, & anteriorẽ partẽ vſq; ad cingulum: qđ erat ex auro & hyacintho, & purpura, coccoq́; bis tincto, & byſſo retorta. & ſup humeros habebat duos onychinos: in q̃b. erant ſculpta nomina filiorũ Iſrael. Quartũ erat rõnale, ex eadẽ materia factũ, quod erat quadratũ, & ponebat in pectore, & coniungebat ſuperhumerali. Et in hoc rõnali erant duodecim lapides pretioſi diſtincti per quatuor ordines; in quib. ẽt ſculpta erant nomina filiorum Iſrael, quaſi ad deſignandum, q̃ ferret onus totius populi, p hoc q̃ habebat nomina eorũ in humeris, & q̃ iugiter debebat de eorũ ſalute cogitare, per hoc, q̃ portabat eos in pectore, quaſi in corde habens. In quo etiã rõnali mandauit Dñs poni doctrinam & ueritatem: q̃a quædam ꝑtinentia ad ueritatẽ iuſtitiæ & doctrinę ſcribebantur in illo rõnali. Iudæi tñ fabulantur, q̃ in rationali erat lapis, qui ſm diuerſos colores mutabatur ſm diuerſa, quæ debebant accidere filijs Iſrael, & hoc uocant ueritatem & doctrinã. Quintũ erat baltheus. id eſt, cingulus quidã factus ex prædictis quatuor çolorib. Sextũ erat tiara, id eſt, mitra q̃dã de byſſo. Septimũ aũt erat lamina aurea, pẽdẽs in fronte eius; in qua erat ſcriptum nomen Domini. Octauum autem erant femoralia linea, ut operirent carnem turpitudinis ſuæ qñ accederẽt ad Sãctuariũ vel ad altare. Ex iſtis aũt octo ornamentis minores ſacerdotes habebant quatuor, ſ. tunicam lineam, femoralia, baltheum & tiaram.

¶ Horum ornamentorũ quidam rõnẽ literalem aſſignant, dicentes, q̃ in iſtis ornamentis deſignabatur diſpoſitio orbis terrarũ, quaſi Põtifex ꝓteſtaret ſe eſſe miniſtrũ creatoris mũdi. vnde ẽt Sap. 18. dr̃, q̃ in ueſte Aaron erat deſcriptus orbis terrarũ. Nã femoralia linea figurabant terrã, ex qua linũ naſcitur, balthei circumuolutio ſignificabat Oceanum, qui circuncingit terram. Tunica hyacinthina ſuo colore ſignificabat aerẽ, p cuius tintinabula ſignificabãtur tonitrua, p mala granata coruſcationes. Superhumerale uerò ſignificabat ſua uarietate cœlũ ſidereum, duo onych. ni duo hemiſpheria, vel Solem & Lunã. Duodecim gẽmæ in pectore, duodecim ſigna in Zodiaco, quę dicebant poſita in rõnali, q̃a in cæleſtib. ſunt rõnes terrenorum, ſm illud Iob. 38. Nũquid noſti ordinem cæli, & ponis rõnem eius in terra? Cidaris autem uel tiara ſignificabat cęlum empyreum, lamina aurea Deum omnibus præſidentem.

¶ Figuralis uerò rõ manifeſta eſt. Nam maculæ, uel defectus corporales, à quib. debebant ſacerdotes eſſe immunes. ſignificãt diuerſa vitia & peccata, quibus debent carere. Prohibetur. n. eſſe cæcus, id eſt, ne ſit ignorans. Ne ſit claudus, id eſt, inſtabilis, & ad diuerſa ſe inclinans. Ne ſit paruo, uel grandi, uel torto naſo, id eſt, ne per defectum diſcretionis, uel in plus uel in minus

exce-

excedat,aut ẽt aliqua praua exerceat.ꝑ naſum n.diſcretio deſignaẽ,qa eſt diſcretiuus odoris. Ne ſit fracto pede vel manu,id eſt,ne amittat uirtutẽ bene operãdi uel ꝓcedendi in uirtutẽ.Repudiatur ẽt ſi habebat gibbum uel ante uel retro, ꝑ quẽ ſignificatur ſuperfluus amor terrenorũ.Si eſt lippus,id eſt, ꝑ carnalẽ affectum eius ingeniũ obſcuratur,cõtingit.n lippitudo ex fluxu humoris.Repudiatur ẽt ſi hẽat albuginem in oculo,id eſt,pręſumptionẽ candoris iuſtitiæ in ſua cogitatione. Repudiatur ẽt ſi habeat iugẽ ſcabiẽ,id eſt,petulantiã carnis. Et ſi habuerit impetiginẽ, quæ ſine dolore corpus occupat,& mẽbrorũ decorẽ fœdat.ꝑ quam auaritia deſignaẽ.Et ẽt ſi ſit herniosus uel põderoſus,q.ſ.geſtat pondus turpitudinis in corde,licet non exerceat in opere.

¶ Per ornamẽta uerò deſignãtur uirtutes miniſtrorũ Dei.Sunt aũt quatuor, quæ ſunt neceſſariæ omnibus miniſtris,ſ.caſtitas, quæ ſignificatur ꝑ femoralia. Puritas uerò uitæ,quæ ſignificaẽ ꝑ linei tunicã. Moderatio quæ ſignificaẽ ꝑ cingulum. Et rectitudo intẽtionis, quæ ſignificatur ꝑ tiaram ꝓtegentẽ caput.Sed præ his Pontifices dẽnt quatuor hẽre.Primò qdẽ iugẽ Dei memoriã in cõtemplatione,& hoc ſignificat lamina aurea habens nomen Dei in fronte.Secundò,ꝙ ſupportent infirmitates populi,quod ſignificat ſuperhumerale. Tertio,ꝙ habeant populum in corde & in uiſcerib.per ſollicitudinem charitatis,quod ſignificatur ꝑ rõnale.Quartò,ꝙ habeant conuerſationem cæleſtẽ per opera perfectionis,quod ſignificatur per tunicam hyacinthinam. Vnde & tunicæ hyacinthinæ adiunguntur in extremitate tintinabula aurea,ꝑ quæ ſignificatur doctrina diuinorũ,quæ dẽt coniungi cæleſti conuerſationi Pontificis. Adiũgũtur ẽt mala punica,ꝑ q̃ ſignificatur unitas fidei & cõcordia in bonis morib. qa ſic coiũcta dẽt eſſe eius doctrina,vt ꝑ eã fidei & pacis unitas non rumpatur.

551 ARTICVLVS VI.

Vtrum fuerit aliqua rationabilis cauſa obſeruantiarum cæremonialium.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr̃,ꝙ obſeruantiarũ cæremonialiũ nulla fuerit rõnabilis cã. Quia ut Apoſtolus dicit 1.ad Timoth. 4. Oĩs creatura Dei eſt bona, & nihil reijciendum ꝙ cum gratiarum actione percipitur.Inconuenienter igitur prohibiti ſunt ab eſu quorundam ciborum tanquam immundorum,ut patet Leuit.11.

¶ 2 Præterea, Sicut aĩalia dãtur in cibũ hominis, ita ẽt & herbæ.vñ dr̃ Geneſ 9. Quaſi olera virẽtia dedi uobis oẽm carnẽ Sed in herbis,Lex non diſtinxit aliquas immundas,cũ tñ aliquæ illarũ ſint maximè nociuæ,utputa venenoſæ.ergo uĩ ꝙ nec de animalib aliqua debuerint prohiberi tanquam immunda.

¶ 3 Præterea,Si materia eſt immũda,ex qua aliquid generatur,pari rõne uidetur ꝙ id, quod generatur ex ea,ſit immundum. Sed ex ſanguine generaẽ caro. Cùm igitur non oẽs carnes prohiberentur tanquã immundæ, pari rõne nec ſanguis debuit prohiberi quaſi immundus,aut adeps,qui ex ſanguine generatur.

¶ 4 Præterea,Dñs dicit Matth 10.eos non eſſe timendos qui occidunt corpus, qa poſt mortem non habent quid faciant, quod non eſſet verum, ſi in nocumentũ homini cederet quid ex eo fieret, multo igitur minus pertinet ad animal iam occiſum qualiter eius carnes decoquantur, irrationabile igitur uidetur eſſe quod dr̃ Exod.23.Non coques hœdum in lacte matris ſuæ.

¶ 5 Præterea, Ea,quę ſunt primitiua in hominibus & animalib tanquam perfectiora præcipiuntur Domino offerri,inconuenienter igitur ꝑcipitur Leuit.19. Quando ingreſſi fueritis terrã,& plantaueritis in ea ligna pomifera,auferetis præputia eorum, id eſt, prima germina, & immunda erunt vobis,nec edetis ex eis.

¶ 6 Præterea Veſtimentũ extra corpus hominis eſt, non igitur debuerunt qdã ſpecialia ueſtimẽta Iudæis interdici,puta ꝙ dr̃ Leuit.19. Veſtem, quæ ex duobus texta eſt,nõ indueris,& Deut.22.Non induetur mulier veſte virili,& uir non induetur ueſte fœminea.& infra, Nõ indueris ueſtimẽto,ꝙ ex lana & lino; contextum eſt.

¶ 7 Præterea,Memoria mãdatorũ Dei non ꝑtinet ad corpus,ſed ad cor,incõuenieñter igiẽ ꝑcipiẽ Deut 6.ꝙ ligarent ꝑcepta Dei quaſi ſignũ in manu ſua, & ꝙ ſcriberentur in limine oſtiorũ,& ꝙ per angulos palliorũ facerent fimbrias in quib.ponerent uittas hyacinthinas ĩ memoriam mandatorum Dei,ut habetur Numer. 15.

¶ 8 Præterea,Apoſtolus dicit 1.ad Cor.9.ꝙ nõ eſt cura Deo de bobus,& per conſequens neq; de alijs animalib. irrationalib.inconuenienter igitur præcipitur Deu. 22.Si ambulaueris per uiã,& inueneris nidum auis,non tenebis matrem cum filijs,Deut.25.Non alligabis os bouis triturantis.& Leuit.19.Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus.

¶ 9 Præterea,Inter plantas nõ fiebat diſcretio mũdorũ ab imũdis.Ergo multo minus circa culturã plãtarũ debuit aliqua diſcretio adhiberi.ergo icõuenieñter ꝑcipitur Leui. 19. Agrum non ſeres diuerſo ſemine. & Deut. 22.Non ſeres uineam tuam altero ſemine, & non arabis in boue ſimul & aſino.

¶ 10 Præterea,Ea q̃ ſunt inanimata,maximè uidẽtur hominũ ꝑtati eſſe ſubiecta,icõuenieñter igiẽ arceẽ homo ab argẽto & auro,ex qb.fabricata ſunt idola,& ab aliis q̃ ĩ idolorũ domib.iueniunẽ ꝑcepto legis,ꝙ hẽtur Deu. 7. Ridiculũ ẽt vr̃ eſſe præceptum quod hẽtur Deuter. 23 Vt egeſtiones humo operirent fodientes in terra.

¶ 11 Præterea,Pietas maximè in ſacerdotib. requiritur,ſed ad pietatẽ ꝑtinere uĩ,ꝙ aliquis funerib.amicorum interſit.vñ ẽt de hoc Tobias laudatur,ut habetur Tob.1.Similiter ẽt quandoque ad pietatem pertinet, ꝙ aliquis in uxorem accipiat meretricẽ,quia per hoc eã à peccato & infamia liberat. ergo vr̃ ꝙ hæc inconuenienter prohibeantur ſacerdotibus,Leuit.21.

SED CONTRA eſt,quod dr̃ Deut.18.Tu autem à Domino Deo tuo aliter inſtitutus es,ex quo poteſt accipi,ꝙ huiuſmodi obſeruantiæ ſunt inſtitutæ à Deo ad quandam ſpecialem illius populi prærogatiuam. Non ergo ſunt irrationabiles,aut ſine cauſa.

RESPONDEO dicendũ,ꝙ populus Iudæorũ(ut ſuprà dictũ eſt†) ſpãliter erat deputatus ad cultũ diuinũ & inter eos ſpãliter ſacerdotes.Et ſicut aliæ res quę applicanẽ ad cultũ diuinũ, aliquã ſpãlitatẽ dẽnt hẽre, art. præc. ad 8.
ꝙ pertinet ad honorificentiã diuini cultus, ita ẽt & in conuerſatione illius populi,& præcipuè ſacerdotũ debuerunt eſſe aliqua ſpãlia congruentia ad cultũ diuinũ uel ſpiritualem uel corporalẽ. Cultus aũt legis figurabat myſteriũ Chriſti, vnde oĩa eorum geſta figurabant ea quæ ad Chriſtũ pertinent,ſm̃ illud 1. Corin. 10. Omnia in figurã contingebant illis,& iõ rõnes harum obſeruantiarũ dupliciter aſſignari poſſunt.Vno modo ſm̃ congruentiam ad diuinum cultum. Alio modo ſm̃ ꝙ figurant aliquid circa Chriſtianorum vitam.

AD PRIMVM ergo dicendũ,ꝙ ſicut ſuprà dictũ eſt,* duplex pollutio uel immunditia obſeruabatur in lege. Vna quidẽ culpæ,ꝑ quam polluebatur anima. alia aũt corruptionis cuiuſdam, per quã quodammodo inquinatur corpus Loquẽdo igitur de prima immũditia, nulla gña ciborũ immũda ſunt,uel hominẽ inquinare pñt,ſm̃ ſuã naturã,uñ dr̃ Matth.15.Non quod intrat in os,coinquinat hominẽ, ſed quæ procedunt de ore,hæc coinquinãt hominẽ.& exponitur hoc de peccatis. Pñt tñ aliqui cibi per accidens inquinare animã, inquantũ ſ.contra obedientiã,uel uotum,uel ex nimia cõcupiſcẽtia comeduntur, uel inquantũ præbent fomentum luxuriæ,ꝓp quod aliqui à uino & carnib. abſtinẽt. Secundum autem corporalem immunditiam quæ eſt corruptionis cuiuſdam,aliquæ animalium carnes immunditiam hẽnt,uel quia ex reb.immundis nutriuntur, ſicut porcus,aut immundæ conuerſantur, ſicut quædã animalia

* art. 5. ad 4. argum. De quorũ dã animalium & ciborũ ĩ ueteri lege ꝓhibitione.

malia ſub terra habitantia ſicut talpæ, & mures, & alia hmõdi. vñ ẽt quædã fœtorẽ cõtrahunt, uel qa eorũ carnes pp ſuperfluam humiditatẽ, uel ſic ẽtiã ẽ corrupicis humores in corporib. humanis generant, & iõ ꝓhibitæ ſunt eis carnes animaliũ habentium ſoleas, id eſt, vngulã cõtinuam, nõ fiſſam, pp eorum terreſtreitatẽ. Et ſimiliter ſunt eis ꝓhibitę carnes animalium habentiũ multas fiſſuras in pedib. quia ſunt nimis cholerica & aduſta, ſicut carnes leonis & hmõdi. Et eadem rõne prohibitæ ſunt eis aues quædã rapaces, quæ ſunt nimiæ ſiccitatis, & qdã aues aquaticæ pp exceſſum humiditatis. Similiter ẽt qdam piſces non habentes pennulas & ſquamas, ut anguillæ, & hmõdi, pp exceſſum humiditatis. Sunt aũt eis conceſſa ad eſum animalia ruminantia & findentia ungulam, qa hñt humores benè digeſtos, & ſunt mediæ complexionis, qa nec ſunt nimis humida, ꝙ ſignificant ungulæ neq; ſunt nimis terreſtria, cũ nõ hẽant ungulã cõtinuã, ſed fiſſam. In piſcib. ẽt cõceſſi ſũt eis piſces ſicciores, ꝙ ſignificatur ꝑ hoc, ꝙ hñt ſquamas & pinnulas, ꝑ hoc n. efficitur tẽperata cõplexio humida piſciũ. In auib. ẽt ſunt eis cõceſſæ magis tẽperatæ, ſicut gallinę, pdices, & alię hmõdi. Alia rõ fuit ĩ deteſtationẽ idololatriæ, nã Gẽtiles & præcipuè Aegyptij; inter quos erant nutriti, hmõdi animalia ꝓhibita idolis immolabãt, uel eis ad maleficia utebãtur. Aĩalia uerò q̃ Iudæis ſunt cõceſſa ad eſum, nõ comedebãt, ſed ea tanquã deos colebãt, uel pp aliã cãm ab eis abſtinebãt, ut ſuprà

ar. 3. ad 2. dictũ eſt. * Tertia iõ eſt ad tollendã nimiã diligentiã circa cibaria. & iõ cõcedũtur illa aĩalia quæ de facili & in promptu hẽberi pñt. Gñaliter tñ ꝓhibitus eſt eis eſus oĩs ſanguinis & adipis cuiuslibet aĩalis ſanguinis qdẽ tũ ad uitandã crudelitatẽ, ut deteſtarẽtur humanũ

art. 3. ad 8. argum. ſanguinẽ effundere, ſicut ſuprà dictũ eſt, * tum etiam ad uitandũ idololatriæ ritũ, quia eorũ cõſuetudo erat, vt circa ſanguinem congregatum adunarentur ad comedendũ in honorẽ idolorũ: quib. reputabãt ſanguinẽ acceptiſſimũ eſſe. Et iõ Dñs mandauit, ꝙ ſanguis effunderetur, & ꝙ puluere operiretur. Et ꝓpter hoc ẽt prohibitum eſt eis comedere animalia ſuffocata uel ſtrangulata, quia ſanguis eorũ non ſeparatur à carne, uel qa in tali morte animalia multũ affligũtur, & Dñs uoluit eos à crudelitate prohibere ẽt circa animalia bruta, ut per hoc magis recederent à crudelitate hominis, habentes exercitium pietatis ẽt circa beſtias. Adipis ẽt eſus ꝓhibitus eſt eis, tum quia idololatræ comedebãt illũ in honorem deorũ ſuorũ, tum ẽt quia cremabatur in honorẽ Dei, tum ẽt qa ſanguis & adeps non generãt bonũ

In li. Dux errãtium. nutrimentũ, quod pro ca inducit Rabbi Moyſes. Cauſa aũt prohibitionis eius neruorum exprimitur Gen. 32. vbi dr, ꝙ non comedunt filij Iſrael neruum, eo ꝙ tetigerit neruum femoris Iacob, & obſtupuerit.

¶ Figuralis aũt rõ horum eſt, qa per oĩa hmõdi animalia ꝓhibita deſignanẽ aliqua peccata, in quorũ figurã illa animalia ꝓhibebãtur. vñ dicit Auguſtinus in li.

li. 6. cap. 7. circa princip. tom. 6. cõtra Fauſtũ * Si de porco & agno requiratẽ, vtrunq; natura mundũ eſt, qa oĩs creatura Dei bona eſt, quadã verò ſignificatione agnus mundus, porcus immundus eſt tanquã ſi ſtultũ & ſapientẽ diceres, utrunq; hoc verbũ natura uocis & literarũ & ſyllabarũ, ex quib. cõſtat, mũdũ eſt, ſignificatione aũt unũ eſt mundum, & aliud immundum. Animal n. quod ruminat, & vngulam findit, mundũ eſt ſignificatione qa fiſſio vngulæ ſignificat diſtinctionẽ duorũ teſtamẽtorũ, uel pãris & filij, uel duarũ naturarũ ĩ Chriſto, uel diſcretionẽ boni & mali. Ruminatio aũt ſignificat meditationẽ ſcripturã & ſanũ intellectũ earũ Cuicunq; aũt horũ alterũ deeſt, ſpĩaliter immundus eſt. Similiter ẽt in piſcib illi q hñt ſquamas & pennulas, ſignificatione mundi ſunt, qa per pennulas ſignificatur uita ſublimis, uel cõtẽplatio, ꝑ ſquamas aũt ſignificat aſpera uita, quorũ utrunq; neceſſarium eſt ad munditiã ſpiritualem. In auib. autem ſpecialia quædam genera prohibentur. In aquila eñ quę altè uolat, prohibetur ſupbia. In gryphe aũt, q equis & hominib. infeſtus eſt, crudelitas potentũ ꝓhibetur. In Haliæto aũt, q paſcitur minutis auib. ſignificãtur illi q ſunt pauperib. moleſti. In miluo aũt, q maximè inſidijs vtitur, deſignãtur fraudulẽti. In vulture aũt, q ſequitur exercitũ, expectãs comedere cadauera mortuorũ, ſignificantur illi q mortes & ſeditiões holum affectãt, ut inde lucretur. Per aĩalia coruini generis, ſignificantur illi, q ſunt voluptatib. denigrati, vel q ſunt expertes bonæ affectiõis, qa coruus ſemel emiſſus ab arca nõ eſt reuerſus. Per ſtruthionẽ, q cùm ſit auis, volare nõ pt, ſed ſemꝑ eſt circa terrã, ſignificãtur Deo militãtes & ſe negotijs ſecularib. implicãtes. Nycticoracæ, quæ nocte acuti eſt viſus, ĩ die aũt nõ videt ſignificãt eos q in tẽporalib. ſunt aſtuti, in ſpiritualib. hebetes. Larus aũt, q & volat in aere, & natat ĩ aqua, ſignificat eos, q & circuncisionẽ & baptiſmũ venerãtur, uel ſignificat eos, q ꝑ cõtẽplationẽ volare volunt, & tñ viuunt in aquis voluptatum. Accipiter verò, qd deſeruit hominib. ad pdã, ſignificat eos q miniſtrãt potentib. ad deprædãdum pauperes Per bubonem, q in nocte uictum qrit, de die autẽ latet, ſignificãtur luxurioſi, q occultari qrunt nocturnis operib. q̃ agunt. Mergulus aũt, cuius natura eſt, vt ſub undis diutius immoretur, ſignificat guloſos, q ĩ aquis deliciarum ſe immergunt Ibis uerò auis eſt in Aphrica habens longum roſtrum, q ſerpentib. paſcitur, & fortè eſt idem ꝙ ciconia & ſignificat inuidos, q de malis aliorum, quaſi de ſerpẽtib. reficiuntur. Cygnus aũt eſt coloris cãdidi, & lõgum collum habet, q ex pfunditate terræ vel aquę cibũ trahit, & põt ſignificare homines, q ꝑ exteriorem iuſtitiæ candorem lucra terrena quærunt Onocrotalus autem auis eſt in partib. Orientis longo roſtro, quæ in faucib. habet quoſdam folliculos, in quib. primo cibum reponit, & poſt horã in ventrẽ mittit. & ſignificat auaros, q immoderata ſolicitudine neceſſaria vitę cõgregãt. Porphyrio autem præter modum aliarum auium habet unũ pedẽ latum ad natandũ, aliũ fiſſum ad ambulandum, qa & in aqua natat, ut anates, & in terra ambulat, ut pdices, ſolo morſu bibit, omnẽ cibum aqua tingens, & ſignificat eos q nihil ad alterius arbitriũ facere volunt, ſed ſolũ quod fuerit tinctum aqua propriæ uoluntatis. Per herodionem, q vulgariter falco dr, ſignificantur illi, quorum pedes ſunt veloces ad effundendũ ſanguinẽ. Caladrion aũt, quæ eſt auis garrula, ſignificat loquaces. Vpupa autẽ, q nidificat in ſtercorib. & fœtenti paſcitur fimo, & gemitum in cãtu ſimulat, ſignificat triſtitiã ſeculi, q in hominib. immundis mortẽ operatur. Per veſpertilionẽ autem quæ circa terrã volitat, ſignificantur illi q ſeculari ſcientia pditi, ſola terrena ſapiũt. Circa volatilia autẽ & quadrupedia, illa ſola cõcedũtur eis, q poſteriora cruta hñt longiora, ut ſalire poſſint, alia uerò quæ terrę magis adhęrent, ꝓhibẽtur, qa illi qui abutuntur doctrina quatuor euãgeliſtarum, ut per eam in altum non ſubleuentur, immundi reputantur. In ſanguine, verò & adipe & neruo intelligitur prohiberi crudelitas & uoluptas & fortitudo ad peccãdũ.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ eſus plãtarũ & aliorũ terranaſcentiũ fuit apud hoĩes ẽt ante diluuiũ, ſed eſus carniũ vr eſſe poſt diluuium introductus. Dr enim Geneſis octauo, Quaſi olera virẽtia dedi uobis oẽm carnẽ. & hoc iõ qa eius terręnaſcẽtiũ magis ptinet ad quãdã ſimplicitatẽ vitę, eſus aũt carniũ ad quaſdã delicias & curioſitatẽ viuẽdi. ſpõte n. terra herbã germinat, vel cũ modico ſtudio hmõdi terręnaſcẽtia in magna copia ꝓcurãtur, oportet aũt cũ magno ſtudio aĩalia nutrire, uel ẽt capere, & iõ volens Dñs populũ ſuũ reducere ad ſimpliciorẽ victum, multa in genere animaliũ eis ꝓhibuit, non aũt in gñe terręnaſcentiũ. Vel ẽt quia animalia immolabantur idolis, non autem terręnaſcentia.

AD TERTIVM patet reſponſio ex dictis.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ etſi hœdus occiſus non ſentiat, qualiter carnes eius coquantur, tamen in animo

animo decoquentis ad quandam crudelitatem pertinere vř, ſi lac matris quod datũ eſt ei ꝑ nutrimento, ad hibeaꝭ ad conſumptionẽ carniũ ipſius. Vel põt dici, ꝙ Gẽtiles in ſolẽnitatib⁹ idolorũ taliter carnes hœdi decoquebãt ad immolãdũ vel ad comedẽdũ. & iõ Exo. 23. poſtq̃ prædictũ fuerat de ſolennitatibus celebrãdis in lege, ſubditur, Non coques hœdum in lacte matris ſuę.

¶Figuralis aũt ratio huius prohibitionis eſt, quia præfigurabatur ꝙ Chriſtus qui eſt hœdus ꝑp ſimilitudinẽ carnis peccati, nõ erat à Iudæis coquẽdus, id eſt, occidẽdus in lacte matris, id eſt, in tẽpore infantiæ, vel ſignificatur ꝙ hœdus, id eſt, peccator non eſt coquendus in lacte matris, id eſt, non eſt blanditijs deliniendus.

AD QVINTVM dicẽdũ, ꝙ Gentiles fructus primitiuos, quos fortunatos æſtimabãt, dijs ſuis offerebãt, vel ẽt comburebant eos ad quædã magica facienda & iõ præceptũ eſt eis, vt fructus triũ primorũ annorũ immundos reputarent. In tribus. n. annis ferè omnes arbores terræ illius fructum producunt, quæ ſcilicet vel ſeminando, vel inſerendo, vel plãtando coluntur. Rarò aũt contingit, ꝙ oſſa fructuum arboris vel ſemina latẽtia ſeminentur, hæc. n. tardius facerẽt fructum: ſed lex reſpexit ad id quod frequentius fit. Poma aũt quarti anni, tanquam primitiæ mundorum fructuũ, Deo offerebantur. Quinto autem anno & deinceps comedebanẽ.

¶Figuralis aũt ratio eſt, quia per hoc præfiguratur, ꝙ poſt tres ſtatus legis (quorum vnus eſt ab Abrahã, vſq; ad Dauid, ſecũdus, vſque ad trãſmigrationẽ Babylonis, tertius vſque ad Chriſtũ) erat Chriſtus Deo offerẽdus. qui eſt fructus legis, vel quia primordia noſtrorũ operũ debent eſſe nobis ſuſpecta, propter imperfectionem.

AD SEXTVM dicendũ, ꝙ ſicut dř Eccl. 19. Amictus corporis enuntiat de homine. Et iõ voluit Dñs, vt populus eius diſtingueretur ab alijs populis, non ſolũ ſigno circuncisionis, quod erat in carne, ſed ẽt certa habitus diſtinctione. Et iõ prohibitũ fuit ei, ne indueren̄ veſtimẽto ex lana & lino contexto, & ne mulier indueretur veſte virili, aut econuerſo, ꝑp duo. Primò quidem ad vitandũ idololatriæ cultum. Hmõi. n. varijs veſtibus ex diuerſis contextis Gentiles in cultu ſuorũ deorũ vtebantur, & etiam in cultu Martis mulieres vtebãtur armis virorũ, in cultu aũt Veneris econuerſo viri vtebantur veſtibus mulierum. Alia ratio eſt, ad declinãdũ luxuriam, nã per commixtiones varias in veſtimẽtis, omnis inordinata commixtio coitus excluditur. Quod aũt mulier induatur veſte virili, aut conuerſo, incẽtiuũ eſt concupiſcentiæ, & occaſionem libidini præſtat.

Figuralis autem ratio eſt, quia in veſtimẽto cõtexto ex lana & lino interdicitur coniunctio ſimplicitatis & innocentię, quæ figuratur per lanam, & ſubtilitatis malitiæ, quæ figuratur per linum: prohiberetur etiam, ꝙ mulier non vſurpet ſibi doctrinam vel alia virorum officia vir declinet ad mollities mulierum.

AD SEPTIMVM dicendũ, ꝙ ſicut Hieron. dicit ſuper Matt⁹. Dñs iuſſit, vt in quatuor angulis palliorũ hiacinthinas fimbrias facerent, ad populũ Iſrael dignoſcendum ab alijs populis, vnde ꝑ hoc ſe eſſe Iudęos, ꝑfitebantur. & ideo per aſpectũ huius ſigni, inducebant in memoriã ſuę legis Quod aũt dř, Ligabis ea in manu tua, & erunt ſemper ante oculos tuos, Phariſęi malè interpretabantur, ſcribentes in mẽbranis decalogũ Moyſi, & ligabant in frõte quaſi coronã, vt ante oculos mouerẽt, cum tñ intentio Domini mãdantis fuerit, vt ligarent in manu. id eſt, i operatione, & eſſent ante oculos, id eſt, i meditatione. In hyacinthinis aũt vittis, q̃ palliis inſerebãtur, ſignificatur cæleſtis intentio, q̃ oĩbus operibus noſtris dẽt adiungi. Põt tñ dici ꝙ quia populus ille carnalis erat, & duræ ceruicis, oportuit ẽt per huiuſmodi ſenſibilia eos ad legis obſeruantiã excitari.

Matt. 23. ſuper illud magnificãt fimbrias ſuas to. 9.

AD OCTAVVM dicendũ, ꝙ affectus hominis eſt duplex. Vnus quidem ſecundum rõnem, alius verò ẜm paſſionem. Scdm igitur affectũ rationis non refert qd homo circa bruta animalia agat, quia oĩa ſunt ſubiecta eius ptãti à Deo, ẜm illud Pſ. 8. Oĩa ſubieciſti ſub pedibus eius: & ẜm hoc Apoſtolus dicit ꝙ non eſt cura Deo de bobus, quia Deus non requirit ab homine qd circa boues agat, uel circa alia animalia. Quantũ verò ad affectũ paſſionis, mouetur affectus hoĩs et circa alia animalia, quia. n. paſſio miſecordię cõſurgit ex afflictionibus aliorũ, cõtingit aũt ẽt bruta animalia pœnas ſentire, põt in homine conſurgere miſericordiæ affectus ẽt circa afflictiones animaliũ. Proximũ aũt eſt, vt qui exercet in affectu miſecordiæ circa animalia, magis ex hoc diſponatur ad affectũ miſericordiæ circa homines. vnde dř Prou. 12. Nouit iuſtus animas iumẽtorũ ſuorũ, viſcera aũt impiorum crudelia. Et ideo vt Dñs populũ Iudaicum ad crudelitatẽ pronum ad miſericordiam reuocaret, voluit eos exercere ad miſericordiam ẽt circa bruta animalia, prohibẽs quædã circa animalia fieri, q̃ ad crudelitatẽ quandã pertinere vñt. & iõ prohibuit ne coqueretur hœdus in lacte matris, & ꝙ nõ alligaret os boui triturãti, & ꝙ nõ occideretur mater cũ filiis. Quãuis ẽt dici poſſit, ꝙ hęc prohibita ſunt eis in deteſtationẽ idololatriæ nã Aegyptij nefarium reputabãt, vt boues triturãtes de frugibus comederẽt, aliqui ẽt malefici vtebanẽ matre auis incubante & pullis eius ſimul captis, ad fęcunditatẽ & fortunã circa nutritionẽ filiorũ, & qa ẽt in augurijs reputabaẽ hoc eſſe fortunatũ, ꝙ inueniret mater incubãs filijs. Circa cõmixtionẽ vero animaliũ diuerſæ ſpeciei ratio litteralis potuit eſſe triplex. Vna qdẽ ad deteſtationẽ idololatriæ Aegyptiorũ q diuerſis cõmixtionibus utebãtur in ſeruitiũ planetarũ q ẜm diuerſas coniunctiones hñt diuerſos effectus, & ſuper diuerſas ſpecies rerũ. Alia eſt ad excludendũ cõcubitus contra naturã. Tertia rõ eſt ad tollendã vniuerſaliter occaſionẽ concupiſcentiæ. Animalia. n diuerſarũ ſpecierũ non commiſcẽtur de facili adinuicẽ, niſi hoc per hoĩes procuretur, & i aſpectu coitus animaliũ excitatur homini concupiſcẽtiæ motus, vnde & in traditionibus Iudæorũ præceptũ inuenitur (ut Rabbi Moyſes dicit) vt hoĩes auertãt oculos ab animalibus coeũtib⁹.

Lib. 3 dicitur Doctor dubiorum & in lib. Dux errantium.

Figuralis aũt horũ ratio eſt, quia boui trituranti, id eſt, prędicatori deferenti ſegetes doctrinę, non ſunt neceſſaria victus ſubtrahẽda, ut Apoſtolus dicit 1. ad Cor 9 Matrẽ ẽt non ſimul debemus tenere cũ filijs, qa in quibuſdã retinẽdi ſunt ſpirituales ſenſus quaſi filij, & dimittenda eſt literalis obſeruãtia quaſi mater, ſicut in omnibus cæremonijs legis Prohiberetur etiam ꝙ iumenta, id eſt, populares homines nõ faciamus coire, id eſt, coniunctionem habere cum alterius generis animãtibus, id eſt, cum Gentibus uel Iudæis.

AD NONVM dicendum, ꝙ omnes illæ commixtiones in agri cultura ſunt ꝓhibitæ ad literã, in deteſtationẽ idololatriæ, quia Aegyptij in venerationẽ ſtellarum diuerſas commixtiones faciebant & in ſeminibus, & in animalib⁹ & in veſtibus repræſentãtes diuerſas cõiunctiones ſtellarũ. Vel oẽs hmõi commixtiones variæ prohibentur ad deteſtationẽ coitus contra naturam. Habent tamen figuralem rationẽ, qu a quod dicitur, Non ſeres uineam tuã altero ſemine eſt ſpiritualiter intelligendum, ꝙ in eccleſia, quæ eſt ſpiritualis vinea, non eſt ſeminanda aliena doctrina, & ſimiliter ager, id eſt, eccleſia, non eſt ſeminãdus diuerſo ſemine, id eſt, catholica doctrina & hæretica Non eſt ẽt ſimul arandũ in boue & aſino, quia fatuus ſapienti in prædicatione non eſt ſociandus, quia vnus impedit alium.

deeſt ſolutio 10. ar.

AD DECIMVM dicendum, ꝙ malefici & ſacerdotes idolorũ vtebãtur in ſuis ritibus oſſibus vel carnibus hominum mortuorum, & ideo ad extirpãdũ idololatriæ cultũ præcepit Dominus, ut ſacerdotes minores, qui per tẽpora certa miniſtrabãt in ſanctuario, nõ inquinarent in mortibus, niſi valde propinquorũ, ſcilicet patris & matris, & huiuſmodi coniunctarum perſonarũ, Pontifex autem ſemper debebat eſſe paratus ad

T mini-

miniſterium Sanctuarij, & iō totaliter prohibitus erat ei acceſſus ad mortuos quantumcūq; propinquos. Præceptum ēt eſt eis ne ducerent vxorem meretricē ac repudiatam, ſed virginē, tum pp reuerētiam ſacerdotū, quorū dignitas quodammodo ex tali cōiugio diminui videret̄ tum ēt pp filios, quibus eſſet ad ignominiā turpitudo matris, quod maximè tunc erat vitandū, qñ ſacerdotij dignitas ſm ſucceſſionē generis conferebatur. Præceptum ēt erat eis ut non raderent caput nec barbam, nec in carnibus ſuis facerent inciſuram, ad remouendū idololatriæ ritum. Nam ſacerdotes Gētilium radebāt caput & barbam, vnde dicitur Baruch ſexto: Sacerdotes ſedent habentes tunicas ſciſſas, & capita & barbā raſam, & etiam in cultu idolorum incidebant ſe cultris & lanceolis, ut dicitur tertio Regum decimo octauo. vnde cōtraria præcepta ſunt ſacerdotibus veteris legis.

Spiritualis aūt ratio horū eſt, quia ſacerdotes omnino debent eſſe immunes ab operibus mortuis, q̄ ſunt opera peccati, & etiam non debent radere caput, id eſt, deponere ſapientiā, neque deponere barbā, id eſt, ſapiētiæ perfectionem, neque ēt ſcindere veſtimēta, aut incidere carnes, vt ſcilicet vitium ſchiſmatis nō incurrāt.

QVAESTIO CIII.

De duratione cæremonialium præceptorum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de duratione cæremonialium præceptorum.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, vtrū præcepta cæremonialia fuerint ante legē.

¶Secundo, vtrum in lege aliquam virtutem habuerint iuſtificandi.

¶Tertio vtrum ceſſauerint Chriſto veniente.

¶Quarto. vtrum ſit peccatū mortale obſeruare ea poſt Chriſtum.

ARTICVLVS PRIMVS.

552

Vtrum cæremoniæ legis fuerint ante legem.

Iob 7. co. fin.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̄ cæremoniæ legis fuerint ante legem. Sacrificia. n. & holocauſta pertinent ad cæremonias veteris legis, vt ſuprà dictū eſt*, ſed ſacrificia & holocauſta fuerunt ante legem. Dr̄ n. Gen. 4 q̄ Cain obtulit de fructibus terræ munera Dño, Abel aūt obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorū: Noe ēt obtulit holocauſta Dño, vt dr̄ Gen. 8. & Abrahā ſimiliter, vt dr̄ Geneſ. 22. Ergo cæremoniæ ueteris legis fuerūt ante legē. *q. 102. ar. 3*

¶2 Præterea, Ad cæremonias ſacramentorū pertinet conſtructio altaris & eius inunctio, ſed iſta fuerūt ante legē, legitur n. Gen. 13. q̄ Abraham ædificauit altare Domino, & de Iacob dicitur Gen. 28 q̄ tulit lapidem, & erexit in titulum, fundens oleum deſuper. Ergo cæremoniæ legales fuerunt ante legem.

¶3 Præterea, Inter ſacramenta legalia primum dicitur fuiſſe circūciſio, ſed circūciſio fuit ante legē, vt patet Gen. 17 Similiter ēt ſacerdotium fuit ante legē. Dr̄ n Gen. 14 quod Melchiſedec erat ſacerdos Dei ſummi. Ergo cæremoniæ ſacramentorum fuerunt ante legem.

¶4 Præterea, Diſcretio mundorum animalium a immundis pertinet ad cæremonias obſeruātiarū, ut ſuprà dictū eſt*. Sed talis diſtinctio fuit ante legē dicitur n. Gen. 7. Ex omnibus mundis animalibus tolle ſeptena & ſeptena, de animantibus verò immūdis duo & duo. Ergo cæremoniæ legales fuerunt ante legem. *q. 101. ar. 1. & 102. ar. 6.*

SED CONTRA eſt, quod dicitur Deut 6. Hæc ſunt præcepta & cæremoniæ, quæ mandauit Dominus Deus noſter, vt docerem vos, non autem indiguiſſet ſuper his doceri, ſi prius prædictæ cæremoniæ fuiſſent, ergo cæremoniæ legis non fuerunt ante legem.

RESPONDEO dicendum q̄ ſicut ex dictis patet*, cæremoniæ legis ad duo ordinabantur, ſcilicet ad cultum Dei, & ad figurandum Chriſtum. Quicunque *q. 101. ar. 2* aūt colit Deum, oportet q̄ per aliqua determinata eū colat, q̄ ad exteriorē cultū pertinent. Determinatio aūt diuini cultus pertinet ad cæremonias, ſicut ēt determinatio eorū, per quæ ordinamur ad proximū pertinet ad præcepta iudicialia, vt ſuprà dictū eſt*. Et iō ſicut inter homines cōiter erant aliqua iudicialia, nō tñ ex auctoritate legis diuinæ inſtituta, ſed ratione hōinm ordinata, ita ēt erant quædā cæremoniæ, non qdē ex auctoritate alicuius legis determinatæ, ſed ſolum ſm voluntatē & deuotionē hoīum Deū colentium. Sed quia ēt ante legē fuerunt quidā viri præcipui prophetico ſpiritu pollentes, credēdū eſt q̄ ex inſtinctu diuino, quaſi ex quadam priuata lege, inducerentur ad aliquem certū modum colendi Deum, qui & conueniens eſſet interiori cultui, & ēt cōgrueret ad ſignificādū Chriſti myſteria, quæ figurabantur ēt per alia eorū geſta, ſm illud 1. ad Cor. 10 omnia in figurā contingebant illis. Fuerūt igiē ante legem quædam cæremoniæ, nō tamē cæremoniæ legis, quia non erant per aliquā legiſlationē inſtitutæ. *q. 99. ar. 4*

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ hmōi oblationes & ſacrificia. & holocauſta offerebant antiqui ante legem, ex quadā deuotione propriæ uoluntatis, ſm qd̄ eis videbatur conueniens, ut in rebus quas à Deo acceperant, quas in reuerentiā diuinā offerrent, proteſtarētur ſe colere Deum, qui eſt omniū principium & finis.

AD SECVNDVM dicēdū, q̄ ēt ſacra qdā inſtituerūt, qa videbat̄ eis cōueniēs, vt ī reuerētiā diuinā eſſent aliqua loca ab alijs diſtincta diuino cultui mancipata.

AD TERTIVM dicēdū, q̄ ſacr̄m circunciſionis præcepto diuino fuit ſtatutum ante legē. vnde non p̄t dici ſcr̄m legis quaſi in lege inſtitutū, ſed ſolū quaſi in lege obſeruatū & hoc eſt quod Dñs dicit Ioan. 7. Circūciſio non ex Moyſe eſt, ſed ex patribus eius, Sacerdotiū ēt erat ante legē apud colētes Deū ſm humanā determinationē, q̄ hāc dignitatē primogenitis attribuebāt.

AD QVARTVM dicendū, q̄ diſtinctio mundorū animaliū & immūdorū nō fuit ante legē quantū ad eſum, cum dictū ſit Gen. 9. Oē qd̄ mouet̄, & viuit, erit vobis in cibū, ſed ſolū quantū ad ſacrificiorū oblationē, quia de quibuſdā determinatis animalibus ſacrificia offerebāt. Si tñ quantū ad eſum, erat aliqua animaliū diſcretio, hoc non erat, qa eſus illorū reputaretur illicitus, cum nulla lege eſſet prohibitus ſed pp abominationem uel cōſuetudinē, ſicut & nūc videmus, q̄ aliqua cibaria ſūt in aliquibus terris abominabilia, q̄ in alijs comedūtur.

ARTICVLVS II.

553

Vtrum cæremoniæ veteris legis habuerint virtutē iuſtificandi tempore legis.

Supr q 98 ar. 1. & q. 100 ar. 12. Et 3. di. 40 art 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vī q̄ cæremoniæ veteris legis habebāt virtutē iuſtificādi tpe legis. Expiatio n. à peccato & conſecratio hominis ad iuſtificationē pertinent. ſed Exo 29 dicitur, q̄ per aſperſionē ſanguinis & inunctionē olei cōſecrabātur ſacerdotes & veſtes eorū & Leui. 16. dicitur q̄ ſacerdos per aſperſionem ſanguinis vituli expiabat Sanctuarium ab immunditiis filiorū Iſrael, & à præuaricationibus eorū atque peccatis. ergo cæremoniæ veteris legis habebant virtutē iuſtificandi.

¶2 Præterea, Id per quod homo placet Deo, ad iuſtitiā pertinet, ſcd̄m illud Pſal. 10. Iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit. ſed per cæremonias aliqui Deo placebant, ſcd̄m illud Leui. 10 Quomodo potui placere Domino in cæremonijs mente lugubri ergo cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iuſtificandi.

¶3 Præterea, Ea quæ ſunt diuini cultus, magis p̄tinēt ad animam quàm ad corpus, ſcd̄m illud Pſal. 18. Lex Dñi immaculata cōuertēs aīas. ſed per cæremonias veteris legis mundabatur leproſus. vt dicitur Leuit. 14. Ergo multo magis cæremoniæ veteris legis poterant mūdare animam iuſtificando.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit Gal. 2. Si

2. Si data eēt lex, q̄ poſſet iuſtificare, Chriſt' gratis mortuus eſſet, id eſt, ſine cauſa. Sed hoc eſt inconueniens. Ergo cæremoniæ veteris legis non iuſtificabant.

RESPONDEO dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* in veteri lege duplex immunditia obſeruabatur. Vna quidem ſpiritualis, quæ eſt immunditia culpæ, alia verò corporalis, quæ tollebat idoneitatē ad cultum diuinum, ſicut leproſus dicebatur immundus, vel ille qui tāgebat aliq̄d morticiniū, & ſic immunditia nihil aliud erat, q̄ irregularitas quædā. Ab hac igitur immunditia cæremoniæ veteris legis habebant virtutem emundandi, quia hmōi cæremoniæ erant quædā remedia adhibita ex ordinatione legis ad tollendas p̄dictas immunditias ex ſtatuto legis inductas. Et ideo Apoſtolus dicit ad Heb. 9 quod ſanguis hircorū & taurorū & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emūdationē carnis. Et ſicut iſta immunditia quæ per huiuſmodi cæremonias emundabatur, erat magis carnis quā mentis, ita ēt ipſæ cæremoniæ iuſtitię carnis dicuntur ab ipſo Apoſtolo parū ſuprà. Iuſtitiis inquit carnis vſque ad tempus correctionis impoſitis. Ab immunditia vero mentis, quæ eſt immunditia culpæ, non habebant virtutē expiādi, & hoc ideo, quia expiatio à peccatis nūquā fieri potuit, niſi per Chriſtū, qui tollit peccata mūdi, vt dr̄ Io. 1. Et quia myſteriū incarnationis & paſſionis Chriſti nondū erat realiter peractū, veteris legis cæremoniæ non poterāt in ſe continere realiter virtutē profluentē à Chriſto incarnato & paſſo, ſicut cōtinent ſacramenta nouæ legis, & ideo non poterant à pctō mundare, ſicut Apoſtolus dicit ad Heb. 10. ꝙ impoſſibile eſt ſanguine taurorū aut hircorū auferri peccata. Et hoc eſt q̄d Gal. 4. Apoſtolus vocat ea egena & infirma elemēta, infirma quidē, q̄a non poſſunt à peccato mūdare, ſed hæc infirmitas prouenit ex eo, ꝙ ſunt egena, id eſt, eo ꝙ nō cōtinent in ſe gratiam. Poterat aūt mens fideliū tempore legis p fidē coniungi Chriſto incarnato & paſſo, & ita ex fide Chriſti iuſtificabantur, cuius fidei q̄dā ꝓteſtatio erat hmōi cęremoniarum obſeruatio inquantum erant figura Chriſti. Et ideo pro peccatis offerebant ſacrificia quædā in veteri lege, non quia ipſa ſacrificia à peccato emūdarent, ſed quia erāt quædā proteſtationes fidei, q̄ a peccato mundabant, & hoc ēt ipſa lex innuit ex modo loquēdi. Dicitur. n. Leui. 4. & 5. ꝙ in oblatione hoſtiarium pro peccato, orabit pro eo ſacerdos, & dimittetur ei, quaſi peccatū dimittatur non vi ſacrificiorū, ſed ex fide & deuotione offerentiū. Sciendū eſt tamen, ꝙ hoc ipſum, ꝙ veteris legis cæremoniæ à corporalibus immunditijs expiabant, erat in figura expiationis à peccatis, quæ fit per Chriſtum. Sic igitur patet ꝙ cæremoniæ in ſtatu veteris legis non habebant virtutem iuſtificandi.

q. 102. art. 5. ad 4. præcipuè.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ illa (Exo. 29.) ſanctificatio ſacerdotis, & filiorū eius & veſtiū ipſorū vel quorumcunque aliorū per aſperſionē ſanguinis nihil aliud erat, quam deputatio ad diuinū cultū, & remotio impedimentorū ad emundationē carnis, & Apoſtolus dicit in p̄figurationē illius ſanctificationis, qua Ieſus p ſuū ſanguinē ſanctificauit populum. Hæc ergo expiatio ad remotionē hmōi corporaliū immunditiarum referēda eſt, non ad remotionē culpæ. Vnde etiā ſanctuariū expiari dr̄, quod culpæ ſubiectum eſſe nō poterat.

AD SECVNDVM dicēdum, ꝙ ſacerdotes placebant Deo in cæremonijs propter obedientiam, & deuotionem, & fidem rei præfiguratæ, non autem propter ipſas res ſecundum ſe conſideratas.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ cæremoniæ illæ, q̄ erant inſtitutæ in emundatione leproſi, non ordinabantur ad tollendam immūditiam ꝓinfirmitatis lepræ, q̄d patet ex hoc, ꝙ non adhibebantur huiuſmodi cæremoniæ niſi iam emundato. vnde dicitur Leui. 14 ꝙ ſacerdos egreſſus de caſtris cum inuenerit leprā eē mundatā, præcipiet ei, qui purificatur, vt offerat, &c. Ex quo patet, ꝙ ſacerdos conſtituebatur iudex lepræ mundatæ, non aūt emundandæ. Adhibebantur autem huiuſmodi cęremoniæ ad tollendam immunditiam irregularitatis. Dicunt tamen, ꝙ quandoque ſi contingeret ſacerdotem errare in iudicando, miraculoſè leproſus mūdabatur à Deo virtute diuina, non autem virtute ſacrificiorum. ſicut etiam miraculoſè mulieris adulteræ cōputreſcebat femur bibitis aquis, in quibus ſacerdos maledicta congeſſerat, vt habetur Num. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrū cæremoniæ veteris legis ceſſauerint in aduentū Chriſti.

554

ADTERTIVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ cæremoniæ veteris legis non ceſſauerint in Chriſti aduētu. Dr̄. n. Baruch. 3. Hic eſt liber mādatorū Dei, & lex, q̄ eſt i æternū, ſed ad legē ꝑtinebāt legis cæremoniæ. Ergo legis cæremoniæ in æternū duraturæ erant.

1. 2. q. 86. ar. 4 ad 1. Et 3. di. 4. q. 3. art. 3. ad 3. & 4. diſt. 1. q. 1. ar. 5. q̄ō. 1. & 3 & di. 2. q. 1. ar. 4 q. 3 co. Et quol. 2. ar. 8. cor. Et Ro. 14. ca. 1. & 2.

¶ 2 Præterea, Oblatio mundati leproſi ad legis cæremonias pertinebat, ſed ēt in Euangelio, præcipitur leproſo emūdato, vt hmōi oblationes offerat, ergo cæremoniæ veteris legis non ceſſauerunt Chriſto veniente.

¶ 3 Præterea, Manente cā, manet effectus, ſed cęremoniæ veteris legis habebant quaſdam rationabiles cauſas, inquantum ordinabantur ad diuinum cultum, etiā præter hoc, ꝙ ordinabantur in figurā Chriſti. ergo cęremoniæ veteris legis ceſſare non debuerunt.

¶ 4 Præterea, Circunciſio erat inſtituta in ſignum fidei Abrahæ, obſeruatio aūt ſabbati ad recolendum beneficium creationis, & aliæ ſolennitates legis ad recolēdum alia beneficia Dei, vt ſuprà dictum eſt*. ſed fides Abrahæ eſt ſemper imitanda etiam à nobis, & beneficium creationis, & alia Dei beneficia ſemper ſunt recolenda. ergo ad minus circuncitio & ſolennitates legis ceſſare non debuerunt.

q. præced. ar. 4 ad 10.

SED CONTRA eſt, q̄d Apoſtolus dicit ad Col. 2 Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti aut neomeniæ, aut ſabbatorum, quæ ſunt vmbra futurorum & ad Hebr. 8. dicitur, ꝙ dicēdo nouum teſtamentum veterauit prius, quod autem antiquatur & ſeneſcit, prope interitum eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ oīa præcepta cæremonialia veteris legis ad cultū Dei ſunt ordinata, vt ſupra dictum eſt*, exterior. aūt cultus proportionari debet interiori cultui, qui conſiſtit in fide, ſpe, & charitate, vnde ſm̄ diuerſitatē interioris cultus debuit diuerſificari exterior cultus. Pōt aūt triplex ſtatus diſtingui interioris cultus. Vnus quidem, ſm̄ quem habetur fides & ſpes, & de bonis cæleſtibus & de his, p q̄ in cæleſtia introducimur, de vtriſque q̄dē ſicut de q̄buſdā futuris. & talis fuit ſtatus fidei & ſpei in veteri lege. Alius aūt eſt ſtatus interioris cultus, in quo habetur fides & ſpes de cæleſtibus bonis, ſicut de quibuſdam futuris ſed de his, per quæ introducimur in cæleſtia, ſicut de præſentibus, vel præteritis, & iſte eſt ſtatus nouæ legis. Tertius aūt ſtatus eſt, in quo vtraque hn̄r, vt præſentia, & nihil creditur vt abſens, neque ſperatur vt futurū, & iſte eſt ſtatus beatorū. In illo ergo ſtatu beatorū nihil erit figurale ad diuinū cultū pertinens, ſed ſolū gratiarū actio, & vox laudis. Et iō dicitur Apoc. 21. de ciuitate beatorū, Tēplū nō vidi in ea. Dn̄s enim Deus omnipotens templū illius eſt, & agnus. Pari igitur ratione cæremoniæ primi ſtatus, per quas figurabatur & ſecūdus & tertius. veniente ſcd̄o ſtatu ceſſare debuerunt, & aliæ cæremoniæ induci, quæ cōuenirent ſtatui cultus diuini pro tpe illo, in quo bona cæleſtia ſunt futura, beneficia autem Dei, per quæ ad cæleſtia introducimur, ſunt præſentia.

q. 101. ar. 1. & 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ lex vetus dicitur eſſe in æternum ſecundum moralia quidē ſimpliciter & abſolutè, ſecundum cęremonialia verò quantū ad veritatem per ea figuratam.

AD SECVNDVM dicendum ꝙ myſterium redemptionis humani generis completū fuit in paſſione

Chriſti.vnde tunc Dominus dixit, Conſummatum eſt,
vt habetur Ioan. 19. & ideo tunc totaliter debuerũt ceſ
ſare legalia, quaſi iam veritate eorũ conſummata. in cu
ius ſignũ in paſſione Chriſti velũ tẽpli legitur eſſe ſciſ
ſum Matth 27. & iõ ante paſſionẽ Chriſti, Chriſto prę
dicãte & miracula faciente, currebãt ſimul, Lex & Euã
geliũ, qa iã myſteriũ Chriſti erat inchoatũ, ſed nõdũ
conſummatũ. & pp hoc mandauit Chriſtus Dñs ante
paſſionem leproſo, vt legales cæremonias obſeruaret.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ rationes literales
cæremoniarũ ſuprà aſſignatę referuntur ad diuinũ cul
tum, qui quidem cultus erat in fide venturi, & ideo iam
veniẽte eo qui venturus erat, & cultus ille ceſſauit, &
omnes rationes ad hunc cultum ordinatæ.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ fides Abrahæ fuit
cõmẽdata in hoc, quod credidit diuinæ promiſſioni de
futuro ſemine, in quo benedicẽtur oẽs gentes. & iõ quã
diu hoc erat futurũ, oportebat proteſtari fidẽ Abrahæ
in circuncifione: ſed poſtq̃ iã hoc eſt perfectũ, oportet
idẽ alio ſigno declarari, ſ. baptiſmo, qui in hoc circunci
ſioni ſuccedit, ſm illud Apoſt ad Col. 2. Circũciſi eſtis
circuncifione nõ manu facta in expoliatione corporis
carnis, ſed in circuncifione Dñi noſtri Ieſu Chriſti, con
ſepulti ei in baptiſmo. Sabbatũ aũt, qđ ſignificabat pri
mã creationẽ, mutat̃ in diẽ dñicum, In quo cõmemorat̃
noua creatura inchoata ĩ reſurrectione Chriſti, & ſimi
liter alijs ſolẽnitatibus veteris legis nouæ ſolennitates
ſuccedunt, qa beneficia illi populo exhibita ſignificãt
beneficia nobis cõceſſa per Chriſtũ. Vñ feſto Phaſe ſuc
cedit feſtũ paſſionis Chriſti & reſurrectionis. Feſto Pẽ
tecoſtes, in quo fuit data lex vetus, ſuccedit feſtũ Pẽte-
coſtes, in quo fuit data lex ſpiritus vitæ. Feſto Neome-
niæ ſuccedit feſtũ beatę Virginis, ĩ qua primò apparuit
illuminatio Solis, id eſt, Chriſti per copiã gratiæ. Feſto
tubarũ ſuccedũt feſta Apoſtolorum. Feſto expiationis
ſuccedunt feſta Martyrum & Confeſſorum. Feſto ta-
bernaculorum ſuccedit feſtum cõſecrationis eccleſiæ.
Feſto cœtus atque collectæ, ſuccedit feſtum angelorũ,
vel etiam feſtum omnium ſanctorum.

ARTICVLVS IIII.

*Vtrum poſt paſſionem Chriſti legalia poſſint ſeruari ſine pec
cato mortali.*

555 *Inf. q. 104 ar. 3. co. & 2 2. q. 87. art. 1. co. poſt med. et q. 93. ar. 1. et q. 94 ar. 3 ad 5. & 4 diſt 1. q. 2. ar. 5. qõ. 3. & 4. & Ro. 14 co. 2. & Gal. 2. le. 2. & 3. & ca. 5. lec. 1 & 1 & le. 2. ſ.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ poſt
paſſionem Chriſti legalia poſſint ſine peccato
mortali obſeruari Non eſt. n. credendũ, ꝙ Apo-
ſtoli poſt acceptum Spiritum ſanctũ mortaliter pecca
uerint, eius. n plenitudine ſunt induti virtute ex alto,
vt dĩ Lucæ vlt Sed Apoſtoli poſt aduentũ Spiritus ſan
cti legalia obſeruauerũt. Dr̃. n. Act 16. ꝙ Paulus circũci
dit Timotheũ, & Act 21 dr̃, ꝙ Paulus ſm conſiliũ Iaco
bi, aſſumptis viris purificatus cũ eis intrauit in tẽplũ,
annuntians expletionem dierum purificationis, donec
offerretĩ pro vnoquoque eorũ oblatio. Ergo ſine pecca-
to mortali pñt poſt Chriſti paſſionẽ legalia obſeruari.

¶ 2 Præterea, Vitare conſortia Gentilium ad cæremo
nias legis pertinebat, ſed hoc obſeruauit primus paſtor
eccleſiæ Dicitur n. ad Galat. 2 ꝙ cum veniſſent quidã
Antiochiam, ſubtrahebat & ſegregabat ſe Petrus à Gẽ-
tilibus. ergo abſque peccato poſt paſſionem Chriſti le
gis cæremoniæ obſeruari poſſunt.

¶ 3 Præterea, Præcepta Apoſtolorũ non induxerunt
homines ad peccatũ, ſed ex decreto Apoſtolorũ ſtatutũ
fuit, ꝙ Gentiles quædam de cæremonijs legis ob ſerua-
rent. Dr̃ enim Act. 15. Viſum eſt Spiritui ſancto & no-
bis, nihil vltra imponere oneris vobis quàm hæc neceſ
ſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, &
ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione. Ergo abſq; pctõ
cæremoniæ legales pñt poſt Chriſti paſſionẽ obſeruari.

SED CONTRA eſt, qđ Apoſtolus dicit ad Gal.
5 Si circũcidamini, Chriſtus nihil vobis proderit. ſed ni-
hil excludit fructũ Chriſti, niſi pctm̃ mortale, ergo cir-
cuncidi, & alias cæremonias obſeruare poſt paſſionem
Chriſti, eſt peccatum mortale.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ oẽs cæremoniæ ſunt
q̃dam proteſtationes fidei, in qua cõſiſtit interior Dei
cultus. ſic autem fidẽ interiorem poteſt homo proteſta
ri factis, ſicut & verbis, & in vtraque proteſtatione ſi
aliquid homo falſum proteſtatur, peccat mortaliter.
Quamuis autẽ ſit eadẽ fides quã habemus de Chriſto,
& quã antiqui patres habuerunt, tamen quia ipſi pceſ-
ſerunt Chriſtum, nos aũt ſequimur, eadem fides diuer
ſis verbis ſignificatur à nobis & ab eis, nam ab eis dice
batur, Ecce virgo concipiet & pariet filium, quæ ſunt
verba futuri tẽporis. Nos autẽ idem repręſentamus p
verba præteriti temporis, dicentes ꝙ concepit & pepe-
rit & ſimiliter cæremoniæ veteris legis ſignificabant
Chriſtũ vt naſciturũ & paſſurũ: noſtra autẽ ſacramẽta
ſignificãt ipſum vt natũ & paſſum. Sicut igitur pecca-
ret mortaliter, qui nũc ſuam fidẽ proteſtando, diceret
Chriſtũ naſciturũ, quod antiqui pie & veraciter dice-
bant: ita ẽt peccaret mortaliter, ſiquis nũc cæremonias
obſeruaret, quas antiqui piè & fideliter obſeruabãt. Et
hoc eſt qđ * Aug. dicit contra Fauſtũ, Iam non promit
titur naſciturus, paſſurus, reſurrecturus, quod illa ſacra
menta quodammodo perſonabant, ſed annuntiatur, ꝙ
natus ſit paſſus ſit, reſurrexerit, quod hęc ſacramenta,
quæ à Chriſtianis aguntur, iam perſonant.

lib. 19. ca. 16. à medio illius, tom. 6.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ circa hoc diuer
ſimodè ſentiſſe vidẽtur Hieron. & Aug. * Hierony. n.
diſtinxit duo tẽpora, vnũ tempus ante paſſionẽ Chri-
ſti, in quo legalia non erant mortua, quaſi non haben
tia vim obligatoriam, aut expiatiuã pro ſuo modo, nec
ẽt mortifera, quia nõ peccabant ea obſeruantes. Statim
autẽ poſt paſſionẽ Chriſti inceperunt eſſe non ſolum
mortua, id eſt, non habentia virtutẽ & obligationem,
ſed ẽt mortifera, ita ſcilicet ꝙ peccabãt mortaliter, q-
cunque ea obſeruabant. vnde dicebat, ꝙ Apoſtoli nun
quam legalia obſeruauerũt poſt paſſionẽ ſm veritatẽ,
ſed ſolum quadã pia ſimulatione, ne. ſ. ſcandalizarent
Iudæos, & eorũ conuerſionẽ impedirent, quæ quidem
ſimulatio ſic intelligẽda eſt, nõ quidẽ ita, ꝙ illos actus
ſm rei veritatẽ nõ facerẽt, ſed quia nõ faciebãt tanquã
legis cæremonias obſeruantes, ſicut ſi quis pelliculam
virilis mẽbri abſcinderet pp ſanitatem, non cauſa lega
lis circuncifionis obſeruandę Sed quia indecens vr̃, ꝙ
Apoſtoli ea occultarent propter ſcandalum, quæ perti
nent ad veritatẽ vitæ & doctrinæ, & ꝙ ſimulatione v-
terentur in his, quæ ptinent ad ſalutem fideliũ, Ideo cõ
uenientius * Aug. diſtinxit tria tempora, Vnum quidẽ
ante Chriſti paſſionẽ, in quo legalia neq; erant morti
fera neque mortua. Aliud aũt poſt tẽpus Euãgelij diu-
ulgati, in quo legalia ſunt mortua & mortifera. Tertiũ
aũt eſt tẽpus mediũ, ſ. à paſſione Chriſti vſque ad diuul
gationem Euangelij. In quo legalia quidẽ fuerunt mor
tua, quia neque vim aliquã habebãt, neque aliquis ea
obſeruare tenebatur: non tñ fuerunt mortifera, quia il
li qui conuerſi erant ad Chriſtũ ex Iudęis, poterãt illa
legalia licitè obſeruare, dũmodo non ſic ponerẽt ſpẽ
in eis, ꝙ ea reputarent ſibi neceſſaria ad ſalutẽ, quaſi ſi
ne legalibus fides Chriſti iuſtificare nõ poſſet. His au
tẽ qui cõuertebãtur ex gentilitate ad Chriſtũ, nõ inerat
cauſa vt ea obſeruarent, & iõ Paulus circuncidit Ti-
motheũ, q ex matre Iudæa genitus erat: Titũ aũt, q ex
Gẽtilibus natus erat, circuncidere noluit Ideo autẽ no
luit Spũs ſanctus, vt ſtatim inhiberetĩ his, q ex Iudæis,
cõuertebãtur, obſeruatio legaliũ, ſicut inhibebat his, q
ex Gentilibus cõuertebantur, gẽtilitatis ritus, vt quędã
dĩa inter hos ritus oſtenderet. Nã gentilitatis ritus re
pudiabat tãquã omnino illicitus & à Deo ſemp prohi-
bitus. Ritus aũt legis ceſſabat tanquã impletus p Chri
ſti paſſionẽ, vtpote à Deo in figurã Chriſti inſtitutus.

in epi. quæ incipit, Tres ſimul epiſt. to. 3 inter opera Hiero & in epiſt. de Petro repreben. & Augu ad Hiero. epi. 19.

epiſt. 19. tom. 2.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd ſm * Hiero.
Petrus ſimulatoriè ſe à Gentilibus ſubtrahebat, vt vi-
taret

loco citato ad 1. argu.

eret Iudæorũ ſcandalũ, quorũ erat Apoſtolus, vnde in hoc nullo modo peccauit, ſed Paulus eũ ſimiliter ſimulatoriè rephẽdit, vt vitaret ſcãdalũ Gẽtiliũ, quorũ erat Apoſtolus. Sed* Aug. hoc improbat, qa Paulus in canonica ſcriptura, ſ. Galat. 2. in qua nefas eſt credere aliqd falſum eſſe, dicit, ꝙ Petrus reprehẽſibilis erat, vnde verum eſt ꝙ Peccauit, & Paulus verè eũ nõ ſimulatoriè reprehendit. Non aũt peccauit Petrus in hoc, ꝙ ad tẽpus legalia obſeruabat, qa hoc ſibi licebat tãquã ex Iudæis conuerſo, ſed peccabat in hoc, ꝙ circa legaliũ obſeruãtiam nimiã diligentiã adhibebat, ne ſcãdalizaret Iudæos, ita ꝙ ex hoc ſequebatur gentilium ſcandalũ.

In epiſt. 19. tom. 2.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ quidã dixerunt ꝙ illa prohibitio Apoſtolorum non eſt intelligenda ad literã, ſed ſm ſpiritualẽ intellectũ, ut. ſ. in prohibitione ſanguinis intelligatur prohibitio homicidij, in prohibitione ſuffocati intelligatur prohibitio violẽtiæ & rapinæ, in prohibitione immolatorũ intelligitur prohibitio idololatriæ, fornicatio aũt prohibetur tanquã per ſe malũ. hanc opinionẽ accipiunt ex quibuſdã gloſſis, q̃ hmõi præcepta myſticè exponũt. Sed quia homicidiũ & rapina ẽt apud Gẽtiles reputabãtur illicita, nõ oportuiſſet ſuper hoc ſpeciale mandatũ dari his, qui erant ex gentilitate conuerſi ad Chriſtũ. Vnde alij dñt, ꝙ ad literã illa comeſtibilia fuerunt prohibita, non ꝓp obſeruantiam legalium, ſed ꝓp gulam comprimendã, vnde dicit* Hieronymus ſuper illud Ezec. 44. Oẽ morticinium, &c condemnat ſacerdotes, qui in cibis & cæteris hmõi hæc cupiditate gulæ nõ cuſtodiũt. Sed quia ſunt quædã cibaria magis delicata & gulam prouocãtia, nõ vĩ ratio quare fuerunt hæc magis q̃ alia prohibita. Et iõ dicendũ ſm tertiã opinionẽ, ꝙ ad literã iſta ſunt prohibita non ad obſeruãdũ cæremonias legis, ſed ad hoc, ꝙ poſſet coaleſcere vnio Gentiliũ & Iudæorũ inſimul habitãtiũ. Iudæis. n. ꝓp antiquã cõſuetudinẽ, ſanguis & ſuffocata erant abominabilia. Comeſtio aũt immolatorũ ſimulacris poterat in Iudæis aggenerare circa Gentiles ſuſpicionẽ reditus ad idololatriã. & iõ iſta fuerũt ꝓhibita ꝓ tẽpe illo, in quo de nouo oportebat cõuenire in vnũ Gẽtiles & Iudæos. Procedente aũt tpe, ceſſante cã ceſſat effectus, manifeſtata Euangelicæ doctrinæ veritate, in qua Dñs docet, ꝙ nihil quod per os intrat, coinquinat hoĩem, ut dĩ Matth. 15. & ꝙ nihil eſt reiciendum quod cũ gratiarũ actione percipitur, vt primæ ad Timoth. 4. dĩ. Fornicatio aũt prohibetur ſpecialiter, quia Gentiles non reputabant eam eſſe peccatum.

circa fi. cõmẽtarij ad c. 44. to. 5.

QVAESTIO CIIII

De præceptis iudicialibus, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de præceptis iudicialibus.

Et primo conſiderãdum de ipſis in communi, Secundo, de rationibus eorum.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo, quæ ſunt iudicialia præcepta.

Secundo, vtrum ſint figuralia.

Tertio de duratione eorum.

Quarto, de diſtinctione eorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ratio præceptorum iudicialium conſiſtat in hoc, quòd ſunt ordinantia ad proximum.

556 AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ratio præceptorum iudicialium nõ conſiſtat in hoc, ꝙ ſunt ordinantia ad proximum. Iudicialia. n. præcepta à iudicio dicuntur. ſed multa ſunt alia, quibus homo ad proximum ordinatur, quæ nõ pertinẽt ad ordinationẽ iudiciorum. non ergo præcepta iudicialia dicuntur quibus homo ordinatur ad proximum.

Sup. q. 99 ar. 4 vt locis ibi inductis.

Præterea, Præcepta iudicialia à moralibus diſtinguuntur, vt *ſuprà dictum eſt. Sed multa præcepta moralia ſunt, qbus homo ordinatur ad proximũ, ſicut patet in ſeptẽ præceptis ſcdæ tabulę, non ergo præcepta iudicialia dicuntur ex hoc, quòd ad proximum ordinant.

q. 99. ar. 4.

Præterea. Sicut ſe hñt ꝓcepta cęremonialia ad Deũ, ita ſe hñt iudicialia ꝓcepta ad proximũ, vt * ſuprà dictum. ſed inter præcepta cæremonialia ſunt quędã q̃ pertinent ad ſeipſum, ſicut obſeruantię ciborum & veſtimentorũ, de quibus * ſuprà dictũ eſt. Ergo præcepta iudicialia nõ ex hoc dñr. ꝙ ordinẽt hoĩem ad ꝓximũ.

*q. 99 ar. 4 & q. 101. art. 1. * q. 102. art. 6.*

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ezech. 18. Inter cætera bona opera viri iuſti ſi iudicium verũ fecerit inter virũ & virũ, ſed iudicialia præcepta à iudicio dicuntur. Ergo præcepta iudicialia videntur dici illa, quæ pertinent ad ordinationem hominum adinuicẽ.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut ex* ſuprà dictis patet, præceptorũ cuiuſcunque legis, quædã hñt vim obligãdi ex ipſo dictamine rõnis, qa naturalis rõ dictat hoc eſſe debitũ fieri vel vitari, & hmõi præcepta dñr moralia, eo ꝙ à rõne dñr mores humani. Alia verò pręcepta ſunt, quæ non hñt vim obligãdi ex ipſo dictamine rõnis: quia. ſ. in ſe conſiderata nõ hñt abſolutè rõnẽ debiti, vel indebiti, ſed hñt vim obligãdi ex aliqua inſtitutione diuina, vel humana: & hmõi ſunt determinationes q̃dã moraliũ ꝓceptorũ. Si igitur determinẽtur moralia præcepta per inſtitutionẽ diuinã in his, per q̃ ordinatur homo ad Deum, talia dicẽtur cæremonialia, ſi aũt in his, quæ pertinẽt ad ordinationẽ hominũ ad inuicẽ, talia dicẽtur præcepta iudicialia. In duobus ergo conſiſtit ratio iudicialiũ præceptorũ, ſcilicet vt pertineant ad ordinẽ hominũ ad inuicẽ, & vt non habeãt vim obligandi ex ſola ratione, ſed ex inſtitutione.

q. 95. ar. 2. & q. 99. ar. 3. & 4.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ iudicia exercent officio aliquorũ principũ qui hñt ptãtem iudicãdi. Ad principẽ aũt pertinet non ſolũ ordinare de his, quæ veniunt in litigiũ, ſed ẽt de voluntarij contractibus, qui inter hoĩes fiunt, & de omnibus pertinẽtibus ad populi communitatẽ & regimen, vnde præcepta iudicialia nõ ſolũ ſunt illa, q̃ pertinent ad lites iudiciorũ, ſed etiã quæcunque pertinẽt ad ordinationem hominũ adinuicẽ, q̃ ſubeſt ordinationi principis tanq̃ ſupmi iudicis.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ratio illa procedit de præceptis ordinantibus ad proximũ, quæ habẽt vim obligandi ex ſolo dictamine rationis.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ẽt in his, quæ ordinant ad Deum, quædam ſunt moralia quæ ipſa ratio fide informata dictat, ſicut Deum eſſe amandũ & colendũ. Quædã verò ſunt cæremonialia, quæ non hñt vim obligationis, niſi ex inſtitutione diuina. Ad Deũ aũt pertinent non ſolũ ſacrificia oblata Deo, ſed etiam quæcunque pertinẽt ad idoneitatẽ offerentiũ, & Deũ colentium. Homines. n. ordinantur in Deum ſicut in finẽ, & iõ ad cultum Dei pertinet, & per conſequẽs ad cæremonialia præcepta, ꝙ homo habeat quandam idoneitatẽ reſpectu cultus diuini, ſed homo nõ ordinatur ad proximum ſicut in finẽ, vt oporteat eũ diſponi in ſeipſo in ordine ad proximũ. Hæc n. eſt comparatio ſeruorũ ad dominos, qui id quod ſunt, dominorũ ſunt, ſm* Philoſophum in 1 Polit. & iõ non ſunt aliqua pręcepta iudicialia ordinãtia hominẽ in ſeipſo, ſed omnia talia ſunt moralia, quia ratio, quæ eſt principiũ moralium, ſe hẽt in homine reſpectu eorũ quæ ad ipſum ꝑtinent, ſicut princeps vel iudex in ciuitate. Sciendũ tñ ꝙ quia ordo hominis ad proximũ magis ſubiacet rationi, quam ordo hominis ad Deũ, plura præcepta moralia inueniunt, per quæ ordinatur homo ad proximũ, q̃ per quę ordinatur homo ad Deũ. & ꝓp hoc etiam oportuit plura eſſe cæremonialia in lege, quàm iudicialia.

lib. 1. Polit c. 3 parũ ante medium.

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta iudicialia aliquid figurarent.

557 AD SECVNDVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ præcepta iudicialia non figurent aliquid. Hoc eñ vĩ eſſe propriũ cęremonialiũ præceptorum, ꝙ ſint in figuram alicuius rei inſtituta, ſi igitur ẽt præcepta

Infr. ar. 3 cor. & 2. 2 qõ 87. ar. 7. cor.

iudicialia aliquid figurent, non erit differentia inter
iudicialia & cæremonialia præcepta.

¶ 2 Præterea, Sicut illi populo Iudęorũ data ſunt quę
dam iudicialia præcepta, ita etiã aliis populis gentiliũ,
ſed iudicialia præcepta aliorum populorum nõ figurãt
aliquid, ſed ordinant quid fieri deberet, ergo uidetur ꝙ
neque pęcepta iudicialia veteris legis aliquid figurarẽt.

¶ 3 Præterea, Ea, quæ ad cultum diuinum pertinẽt, fi
guris quibuſdam tradi oportuit, quia ea quæ Dei ſunt,
q. 101. art. 2. ad 2. princi. ſupra noſtram rationem ſunt, vt * ſuprà dictum eſt. Sed
ea, quæ ſunt proximorum, non excedunt rationem no
ſtram, ergo per iudicialia, quæ ad proximum nos ordi-
nant, non oportuit aliquid figurari.

SED CONTRA eſt, ꝙ Exod. 21. iudicialia præ-
cepta allegoricè & moraliter exponuntur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ dupliciter contin
git aliquod præceptum eſſe figurale. Vno modo, primo
& per ſe, quia ſcilicet principaliter eſt inſtitutũ ad ali-
quid figurandũ, & hoc modo præcepta cæremonialia
ſunt figuralia, ad hoc n. ſunt inſtituta, ut aliquid figu
rent pertinẽs ad cultũ Dei, & ad myſteriũ Chriſti. Quæ
dã vero præcepta ſunt figuralia nõ primò & per ſe, ſed
ex conſequenti, & hoc modo præcepta iudicialia vete
ris legis ſunt figuralia, non. n. ſunt inſtituta ad aliquid
figurãdũ, ſed ad ordinandũ ſtatu illius populi ſcd̃m iu-
ſtitiã & æquitatẽ, ſed ex cõſequenti aliquid figurabãt,
inquãtũ ſcilicet totus ſtatus illius populi, qui per huiuſ
modi præcepta diſponebatur, figuralis erat, ſecũdũ illud
1. ad Corint. 10. Omnia in figura contingebant illis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ præcepta cæ-
remonialia alio modo ſunt figuralia quam iudicialia,
in corp. ar. vt * dictum eſt.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ populus Iudęo
rum ad hoc electus erat à Deo, ꝙ ex eo Chriſtus naſce
retur, & ideo oportuit totum illius populi ſtatum eſſe
lib. 22 cap. 24 in principio. tom. 6. propheticũ & figuralem, vt Auguſt. dicit cõtra Fauſtũ,
& propter hoc etiã iudicialia illi populo tradita magis
ſunt figuralia, quàm iudicia aliis populis tradita, ſicut
ẽt bella & geſta illius populi exponuntur myſticè, nõ
autem bella uel geſta Aſſyriorũ vel Romanorũ quam
uis longè clariora ſecundum homines fuerint.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ordo ad proximum
in populo illo ſecundum ſe conſideratus, peruius erat
rationi, ſed ſecundum quod referebatur ad cultũ Dei,
ſuperabat rationem, & ex hac parte erat figuralis.

ARTICVLVS III.

558 *Vtrum præcepta iudicialia veteris legis perpetuam obligatio nem habeant.*

Infr. q. 108 ar. 1. cor. et ar. 2. co. & ad 4 & 2. 2 q. 62. ar. 3. ad 1. & q. 81 ar. 1. cor. et 4. di 15. q. 1. ar. 3. q. 2. ad 3 & quol. 2 ar. 8 co. & quol. 4. art 13 co. & Heb. 7. lec. 2. co. 2.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ præ-
cepta iudicialia veteris legis perpetuã obligatio
nẽ habeant. Præcepta n. iudicialia pertinẽt ad
virtutẽ iuſtitiæ, nã iudiciũ dicitur iuſtitiæ executio Iu
ſtitia aũt eſt perpetua & immortalis, vt dicitur Sap. 1.
Ergo obligatio pręceptorum iudicialium eſt perpetua

¶ 2 Pręterea, Inſtitutio diuina eſt ſtabilior quàm inſti
tutio humana, ſed præcepta iudicialia humanarum le
gum habẽt perpetuam obligationem. Ergo multo ma
gis præcepta iudicialia legis diuinæ.

¶ 3 Pręterea, Apoſtolus dicit ad Hebr. 7. ꝙ reprobatio
fit præcedentis mandati propter infirmitatẽ ipſius &
inutilitatem, quod quidẽ verũ eſt de mandato cæremo
niali quod nõ poterat facere perfectum iuxta cõſcietiã
ſeruientẽ ſolum modo in cibis & in potibus, & uariis
baptiſmatibus & iuſtitiis carnis, ut Apoſtolus dicit ad
Hebr. 9. Sed præcepta iudicialia erant vtilia & efficacia
ad id, ad qđ ordinabant, ſcilicet ad iuſtitiã & æquitatẽ
inter homines cõſtituẽdã. Ergo præcepta iudicialia ve
teris legis non reprobantur, ſed adhuc efficaciam hñt.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ad
Heb. 7. ꝙ tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt, vt legis tranſ
latio fiat, ſed ſacerdotiũ eſt trãſlatũ ab Aaron ad Chri-
ſtum: Ergo etiam & tota lex eſt tranſlata, nõ ergo iudi
cialia præcepta adhuc obligationem habent.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ iudicialia Præcepta
non habuerũt perpetuã obligationẽ, ſed ſunt euacuata
per aduentũ Chriſti, aliter tñ quam cæremonialia, nã
cæremonialia adeo ſunt euacuata, ut nõ ſolũ ſint mor
tua ſed ẽt mortifera obſeruantibus poſt Chriſtũ, maxi
mè poſt Euãgeliũ diuulgatũ. præcepta aũt iudicialia
ſunt quidẽ mortua, quia non hñt vim obligandi, nõ tñ
ſunt mortifera, quia ſiquis princeps ordinaret in regno
ſuo illa iudicialia obſeruari, nõ peccaret, niſi fortè hoc
modo obſeruarent vel obſeruari mãdarent, tanquã ha-
bentia vim obligandi ex veteris legis inſtitutione, talis
n. intentio obſeruandi eſſet mortifera, & huius differẽ
tiæ ratio põt accipi ex præmiſſis. * Dictũ eſt n. ꝙ pręce ar. præced.
pta cæremonialia ſunt figuralia primo & per ſe, tanq̃
inſtituta principaliter ad figuranda Chriſti myſteria
vt futura, & iõ ipſa obſeruatio eorũ præiudicat fidei ve
ritati ſcd̃m quam confitemur illa myſteria iã eſſe cõple
ta. Præcepta aũt iudicialia non ſunt inſtituta ad figurã
dum, ſed ad diſponendũ ſtatũ illius populi, qui ordina
batur ad Chriſtũ. & iõ mutato ſtatu illius populi, Chri-
ſto iã veniẽte, iudicialia pcepta obligationẽ amiſerũt.
Lex. n. fuit pædagogus ducẽs ad Chriſtum, vt dr̃ ad Ga
lat. 3. quia tñ huiuſmodi iudicialia præcepta nõ ordinã
tur ad figurãdũ, ſed ad aliquid fiẽdũ, ipſa eorũ obſerua
tio abſolute non præiudicat fidei veritati, ſed intentio
obſeruandi tanquam ex obligatione legis pıudicat ve-
ritati fidei, quia per hoc haberetur, ꝙ ſtatus prioris po-
puli adhuc duraret, & quod Chriſtus nondũ veniſſet.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ iuſtitia quidẽ
perpetuò eſt obſeruanda, ſed determinatio eorum quæ
ſunt iuſta ſcd̃m inſtitutionẽ humanam vel diuinã, opor
tet ꝙ varietur ſecundum diuerſum hominum ſtatum.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ pręcepta iudicia
lia ab hominibus inſtituta habent perpetuã obligatio-
nem manente illo ſtatu regiminis, ſed ſi ciuitas, vel gẽs
ad aliud regimẽ deueniat, oportet leges mutari, nõ n.
eædem leges conueniunt in Democratia, quæ eſt ptãs
populi, & ĩ Obligarchia, q̃ eſt poteſtas diuitũ, vt patet
per * Philoſophum in ſua Politica, & ideo ẽt mutato lib. 3 ca. 5. & 6. & q. 10. 11
ſtatu illius populi, oportuit pcepta iudicialia mutari.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ illa præcepta iudi-
cialia diſponebant populũ ad iuſtitiam & æquitatẽ ſe-
cundum quod conueniebat illi ſtatui, ſed poſt Chriſtũ
ſtatum illius populi oportuit mutari, vt iã in Chriſto
non eſſet diſcretio Gentilis & Iudęi, ſicut antea erat,
& propter hoc oportuit ẽt præcepta iudicialia mutari.

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ pcepta iudicialia poſſint habere aliquã certã diuiſionẽ. 559

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ
præcepta iudicialia non poſſint habere aliquã
certã diuiſionẽ. Præcepta enim iudicialia ordi-
dinant homines adinuicẽ, ſed ea quę inter homines or
dinari oportet, in vſum eorũ venientia, non cadũt ſub
certa diſtinctione, cum ſint infinita, ergo præcepta iu-
dicialia non poſſunt habere certam diſtinctionem.

¶ 2 Præterea, Præcepta iudicialia sũt determinationes
moralium ſed moralia præcepta nõ videtur habere ali
quam diſtinctionem, niſi ſecundũ quod reducũtur ad
præcepta decalogi, ergo præcepta iudicialia nõ habent
aliquam certam diſtinctionem.

¶ 3 Præterea, Præcepta cæremonialia, quia certam di-
ſtinctionem habẽt, eorum diſtinctio in lege innuitur,
dum quædam vocantur ſacrificia, quædam obſeruãtię,
ſed nulla diſtinctio innuiť in lege præceptorũ iudicia-
lium. Ergo videtur ꝙ non habeãt certam diſtinctionẽ.

SED CONTRA, Vbi eſt ordo, oportet ꝙ ſit di
ſtinctio, ſed ratio ordinis maximè ptinet ad præcepta
iudicialia, per quæ populus ille ordinabatur. Ergo ma-
ximè debent habere diſtinctionem certam.

RE-

RESPONDEO dicendum, q cùm lex ſit quaſi quædam ars humanæ vitæ inſtituendæ, vel ordinãdæ, ſicut in vnaquaque arte eſt certa diſtinctio regularum artis, ita oportet in qualibet lege eſſe certam diſtinctionem præceptorum, aliter.n. ipſa confuſio vtilitatem legis auferret, & ideo dicendum eſt q præcepta iudicialia veteris legis, per quæ homines adinuicem ordinabãtur, diſtinctionẽ habent ſm diſtinctionẽ ordinationis humanæ. Quadruplex autem ordo in aliquo populo inueniri poteſt. Vnus quidem principum populi ad ſubditos, alius autem ſubditorum adinuicem, tertius autẽ eorum, qui ſunt de populo ad extraneos, quartus autem ad domeſticos, ſicut patris ad filiũ, vxoris ad virum, & domini ad ſeruum, & ſm iſtos quatuor ordines diſtingui poſſũt præcepta iudicialia veteris legis. Dantur autem quædã præcepta de inſtitutione principum, & officio eorum, & de reuerentia eis exhibenda, & hæc eſt vna pars iudicialium præceptorum. Dantur etiam quædam præcepta pertinentia ad conciues adinuicem, puta circa emptiones & vẽditiones, & iudicia & pœnas, & hæc eſt ſecunda pars iudicialiũ præceptorum. Dantur ẽt quædã pcepta ptinẽtia ad extraneos, puta de bellis contra hoſtes, & de ſuſceptione peregrinorũ, & aduenarum & hæc eſt tertia pars iudicialium præceptorũ. Dantur etiam in lege quędam præcepta pertinẽtia ad domeſticam conuerſationẽ, ſicut de ſeruis, & vxoribus, & filijs, & hæc eſt quarta pars iudicialiũ pceptorũ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ea, quæ pertinent ad ordinationem hominũ adinuicem, ſunt quidẽ numero infinita; ſed tamẽ reduci poſſunt ad aliqua certa ſm differẽtiã ordinationis humanæ, vt * dictum eſt. *in corp. ar.*

AD SECVNDVM dicendũ, q præcepta decalogi ſunt prima in genere moralium, vt * ſupra dictũ eſt; & ideo conuenienter alia præcepta moralia ſecundũ ea diſtinguuntur. Sed præcepta iudicialia, & cæremonialia habent aliam rationem obligationis, non quidẽ ex ratione naturali, ſed ex ſola inſtitutione, & ideo diſtinctionis eorum alia eſt ratio. *q. 100. ar. 3.*

AD TERTIVM dicendũ, q ex ipſis rebus, quæ per præcepta iudicialia ordinantur in lege, innuit lex diſtinctionem iudicialium præceptorum.

QVÆSTIO CV.

De iudicialium præceptorũ rõne, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ratione iudicialium præceptorum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor:

¶ Primo de ratione præceptorum iudicialium, quæ pertinent ad principes.

¶ Secundo, de his, quæ pertinent ad conuictum hominum adinuicem.

¶ Tertio, de his, quæ pertinent ad extraneos.

¶ Quarto, de his, quæ pertinent ad domeſticam conuerſationem.

560

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum conuenienter lex vetus de principibus ordinauerit.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, q incõuenienter lex vetus de principibus ordinauerit. Quia vt * Philoſophus dicit in 3 Politic. ordinatio populi præcipuè depẽdet ex maximo principatu: ſed in lege non inuenitur qualiter debeat inſtitui ſupremus princeps. Inuenitur autem de inferioribus principibus, primo quidẽ Exo. 18 Prouide de omni plebe viros ſapientes, &c. & Numeri 11 Congrega mihi 70 viros de ſenioribus Iſrael & Deuter. 1. Date ex vobis viros ſapientes, & gnaros, &c. ergo inſufficienter lex vetus principes populi ordinauit. *lib. 3 ca. 4. non procul a prin. t. 5.*

¶ 2 Præterea Optimi eſt optima adducere, vt Plato dicit, ſed optima ordinatio ciuitatis vel populi cuiuſcũque eſt, vt gubernetur per regẽ, quia huiuſmodi regnũ maximè repræſentat diuinũ regimen, quo vnus Deus mundũ gubernat à principio. Igitur lex debuit regem populo inſtituere, & non permittere hoc eorum arbitrio, ſicut permittitur Deut. 17. Cùm dixeris, conſtituã ſuper me regẽ, eum conſtitues, &c.

¶ 3 Præterea, ſicut dicitur Matth 12. Omne regnum in ſe ipſum diuiſum deſolabitur, qđ ẽt experimento patuit in populo Iudæorum, in quo fuit diuiſio regni deſtructionis cauſa, ſed lex præcipuè debet intendere ea, quæ pertinent ad cõmunem ſalutem populi, ergo debuit in lege prohiberi diuiſio regni in duos reges, nec etiam debuit hoc auctoritate diuina introduci, ſicut legitur introductum auctoritate Domini per Ahiam Silonitem prophetam 3. Reg. 11.

¶ 4 Præterea, ſicut ſacerdotes inſtituuntur ad vtilitatem populi in his quæ ad Deũ pertinent vt patet Heb. 5. ita principes etiam inſtituũtur ad vtilitatem populi in rebus humanis, ſed ſacerdotibus & Leuitis qui ſunt in lege, deputantur aliqua ex quibus viuere debeant, ſicut decimæ & primitiæ, & multa alia huiuſmodi, ergo ſimiliter principib. populi debuerũt aliqua ordinari, vnde ſuſtẽtarentur, & præcipuè cũ inhibita ſit eis munerum acceptio, vt patet Exo. 23. Nõ accipietis munera, quæ excæcant etiã prudentes, & ſubuertunt verba iuſtorum.

¶ 5 Præterea, ſicut regnũ eſt optimũ regimen, ita tyrãnis eſt peſſima corruptio regiminis, ſed Dominus regem inſtituendo, inſtituit ius tyrannicum. Dicitur.n. 1. Regum 8. Hoc erit ius regis qui imperaturus eſt vobis, filios veſtros tollet, &c. Ergo inconuenienter fuit prouiſum per legem circa principum ordinationem.

SED CONTRA eſt, q populus Iſrael de plenitudine ordinationis commendatur. Numeri 24. Quam pulchra ſunt tabernacula tua Iacob, & tẽtoria tua Iſrael. Sed pulchritudo ordinationis populi dependet ex principibus bene inſtitutis: ergo per legẽ populus fuit circa principes bene inſtitutus.

RESPONDEO dicendũ, q circa bonam ordinationem principum in aliqua ciuitate vel gente duo ſunt attendenda, quorũ vnũ eſt, vt omnes aliquã partẽ habeant in principatu, per hoc enim conſeruatur pax populi, & omnes talem ordinationẽ amant & cuſtodiunt, vt dicitur in 2. Polit. Aliud eſt quod attenditur ſm ſpeciem regiminis vel ordinationis principatuũ, cuius cũ ſint diuerſæ ſpecies, vt * Philoſophus tradit in 3. Politic. præcipuè tamen eſt vnũ regimen, in quo vnus principatur ſm virtutem, & ariſtocratia id eſt, poteſtas optimorũ, in qua aliqui pauci principantur ſm virtutẽ. Vnde optima ordinatio principum eſt in aliqua ciuitate vel regno, in quo vnus præficitur ſm virtutẽ qui omnibus præſit, & ſub ipſo ſunt aliqui principantes ſecundum virtutẽ, & tamen talis principatus ad omnes pertinet, tum quia ex omnibus eligi poſſunt, tum quia ẽt ab omnibus eliguntur. Talis enim eſt optima politia bene commixta ex regno, inquantum vnus præeſt, & ariſtocratia, inquantum multi principantur ſecundũ virtutẽ, & ex democratia, id eſt, poteſtate populi, inquantũ ex popularibus poſſunt eligi principes, & ad populũ pertinet electio principũ: & hoc fuit inſtitutũ ſm legẽ diuinam. Nã Moyſes & eius ſucceſſores gubernabant populũ quaſi ſingulariter omnibus principantes, qđ ẽ quædam ſpecies regni. Eligebantur autem ſeptuaginta duo Seniores ſm virtutẽ Dicitur enim Deuter. 1. Tulit de veſtris tribubus viros ſapientes & nobiles, & conſtitui eos principes & hoc erat ariſtocraticum. Sed democraticum erat, q iſti de omni populo eligebantur. Dicitur.n. Exod 18 Prouide de omni plebe viros ſapiẽtes, &c. & ẽt q populus eos eligebat, vnde dicitur Deuteron 1 Date ex vobis viros ſapientes, &c Vnde patet, q optima fuit ordinatio principũ quam lex inſtituit. *lib. 3 ca. 5 tom. 5.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd populus ille ſub ſpeciali cura Dei regebatur vnde dicitur Deuter. 7. Te elegit Dominus Deus tuus, vt ſis ei populus peculiaris, & ideo inſtitutionem ſummi principis Dominus

ſibi reſeruauit, & hoc eſt qđ Moyſes petiuit Num. 27. Prouideat Dominus Deus ſpirituũ omnis carnis homĩnẽ q̃ ſit ſuper multitudinẽ hãc: & ſic ex Dei ordinatione inſtitutus eſt Ioſue in principatu poſt Moyſen, & đ ſingulis iudicibus q̃ poſt Ioſue fuerũt, legit. ꝙ Deus ſuſcitauit populo ſaluatorẽ. & ꝙ Spiritus Dñi fuit in eis, vt patet Iudicũ. 2. Et iõ ẽt electionẽ Regis nõ commiſit Dñs populo ſed ſibi reſeruauit. vt patet Deut. 17. Eũ conſtitues regẽ, quem Dominus Deus tuus elegerit.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ regnum eſt optimum regimen populi, ſi non corrumpatur: ſed pp magnã poteſtatẽ quæ regi conceditur, de facili regimen degenerat in tyrãnidẽ, niſi ſit perfecta virtus eius, cui talis poteſtas cõceditur: quia nõ eſt niſi virtuoſi bene ferre bonas fortunas, vt Philoſophus dicit in 10. Ethic. pfecta aũt virtus in paucis inuenitur, & præcipuè Iudæi crudeles erant, & ad auaritiam proni, per quæ vitia maximè hoĩes in tyrannidẽ decidunt. Et ideo Dominus à principio eis regẽ nõ inſtituit cũ plena poteſtate: ſed iudicẽ & gubernatorẽ in eorũ cuſtodiã, ſed poſtea regẽ ad petitionẽ populi quaſi indignatus conceſſit, vt patet per hoc quod dixit ad Samuelẽ 1. Reg. 8. Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Inſtituit tamen à principio circa regem inſtituẽdum, primo quidẽ modum eligẽdi, in quo duo determinauit, vt. ſ. in eius electione expectarent iudiciũ Domini, & vt non facerẽt regẽ alterius gentis, quia tales reges ſolent parum affici ad gentem, cui præficiuntur, & per conſequens nõ curare de eis. Secũdo ordinauit circa reges inſtitutos qualiter deberent ſe habere quãtũ ad ſeipſos, vt ſcilicet nõ multiplicarent currus & equos, neque uxores, neq; ẽt immẽſas diuitias: quia ex cupiditate horũ principes ad tyrannidem declinant, & iuſtitiã derelinquũt. Inſtituit ẽt qualiter ſe deberent habere ad Deũ, vt ſcilicet ſemper legerent, & cogitarent de lege Dei, & ſemp eſsẽt in Dei timore & obedientia. Inſtituit etiam qualiter ſe haberẽt, ad ſubditos ſuos, vt. ſ. non ſuperbè eos contemnerent, aut opprimerent, neque etiã a iuſtitia declinarẽt.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ diuiſio regni & multitudo regum magis eſt populo illi data in pœnam pro multis diſſenſionibus eorum quas maximè contra regem Dauid iuſtum mouerant, quam ad eorũ profectum. vnde dicitur Oſee 13. Dabo tibi regem in furore meo. & Oſee 8. Ipſi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ ſacerdotes per ſucceſſionẽ originis ſacris deputabantur, & hoc ideo vt in maiori reuerẽtia haberentur, ſi nõ quilibet ex populo poſſet ſacerdos fieri, quorũ honor cedebat in reuerẽtiã diuini cultus, & ideo oportuit vt eis ſpecialia quædam deputarẽtur tã in decimis, quã in primitijs, quã ẽt in oblationibus & ſacrificiis, ex quibus viuerent. Sed principes, ſicut * dictũ eſt, aſſumebantur ex toto populo, & ideo habebant certas poſſeſſiones proprias ex quibus viuere poterant. & pręcipuè cũ Dominus phiberet ẽt in lege ne ſuperabũdarẽt diuitijs, aut magnifico apparatu, tũ qa nõ erat facile qn ex his in ſuperbiã & tyrãnidẽ erigerentur: tũ ẽt qa ſi principes non erãt multũ diuites, & erat laborioſ' pricipat' & ſolicitudine plen' nõ multũ affectabat a popularib. & ſic tollebat ſeditionis mã.

in corp. ar.

AD QVINTVM dicendũ, quod illud ius nõ debebatur regi ex inſtitutione diuina, ſed magis prænuntiabatur vſurpatio regũ, qui ſibi ius iniquũ conſtituũt in tyrannidem degenerantes, & ſubditos deprædantes, & hoc patet per hoc, quod in fine ſubdit. Voſque eritis ei ſerui, quod proprie pertinet ad tyrannidẽ. quia tyrãni ſuis ſubditis principantur vt ſeruis. Vnde hoc dicebat. Samuel ad terrendũ eos ne regẽ peterẽt, ſequit. n. Noluit autem audire populus vocem Samuelis.

¶ Poteſt tamẽ cõtingere ꝙ bonus rex abſq; tyrannide filios tollat, & cõſtituat tribunos, & centuriones, & multa accipiat à ſubditis ſuis pp cõe bonũ procurandũ.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia quã tum ad popularium conuictum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter fuerint tradita pcepta iudicialia quantũ ad popularium conuictũ. Non enim poſſunt homines pacificè viuere adinuicem ſi vnus accipiat ea, quæ ſunt alterius, ſed hoc videtur eſſe inductũ in lege: dicitur. n. Deut. 23. Ingreſſus vineã proximi tui comede vuas quantũ tibi placuerit. Ergo lex vetus non conueniẽter prouidebat hominum paci.

¶ 2 Præterea, Ex hoc maximè multæ ciuitates & regna deſtruũtur. ꝙ poſſeſſiones ad mulieres perueniũt, vt * Philoſophus dicit in 2. Polit. ſed hoc fuit introductũ in veteri lege. Dicitur. n. Num. 27. Homo cũ mortuus fuerit abſque filio, ad filiã eius trãſibit hæreditas. Ergo non conuenienter prouidit lex ſaluti populi.

lib. 2. c. 7. ante med. tom. 5.

¶ 3 Præterea, Societas hominum maximè conſeruat p hoc, ꝙ homines emendo & vendendo ſibiinuicem, res ſuas cõmutant, quibus indigent, vt dicitur in 1. * Polit. ſed lex vetus abſtulit virtutẽ vẽditionis: mandauit enim ꝙ poſſeſſio vendita reuerteretur ad venditorem in quinquageſimo anno Iubilæi, vt patet Leuit. 25 Incõueniẽter igitur lex populũ illum circa hoc inſtituit.

li. 1. cap. 5. & 7. to. 5.

¶ 4 Præterea, Neceſſitatibus hominũ maxime expedit, vt homines ſint prompti ad mutuũ concedendũ, q̃ quidẽ promptitudo tollit p hoc, ꝙ creditores accepta non reddunt vnde dicitur Eccl. 29. Multi non cauſa nequitiæ nõ fœnerati ſunt. ſed fraudari gratis timuerunt. hoc aũt induxit lex, primo quidẽ. quia mandauit Deut. 15. Cui debet aliquid ab amico, vel proximo, ac fratre ſuo, repetere non poterit, qa annus remiſſionis eſt Domini. & Exo. 22. dr, ꝙ ſi pſente domino aĩal mutuatũ mortuũ fuerit, reddere nõ tenetur. Secundo. qa aufertur ei ſecuritas, q̃ habetur p pignus: dicitur n Deuter 24. Cum repetes à proximo tuo rem aliquã quã debet tibi, non ingredieris domũ eius, vt pignus auferas. & iterũ. Non pnoctabit apud te pignus, ſed ſtatim reddes ei. Ergo iſufficiẽter fuit ordinatũ in lege đ mutuis.

¶ 5 Præterea, Ex defraudatione depoſiti maximũ periculũ imminet, & iõ eſt maxima cautela adhibẽda. vnde ẽt dr 2. Mach. 3. ꝙ ſacerdotes inuocabant eũ de cœlo, q de depoſitis legem poſuit, vt his q depoſuerãt ea ſalua cuſtodirent, ſed in pceptis veteris legis parua cautela. circa depoſita adhibet. D n. Exo. 22. ꝙ in amiſſione depoſiti ſtat iuramento eius apud quem fuit depoſitũ. Ergo non fuit circa hoc legis ordinatio cõueniens.

¶ 6 Præterea, Sicut aliquis mercenarius locat operas ſuas, ita ẽt aliq locãt domũ vel q̃cũque alia hmõi, ſed nõ eſt neceſſariũ, vt ſtatim pretiũ locatæ domus cõductor exhibeat, ergo ẽt nimis durũ fuit qđ pcipit Leui. 19. Nõ morabit op' mercenarii tui apud te vſq; mane.

¶ 7 Præterea, Cùm frequenter immineat iudiciorũ neceſſitas, facilis debet eſſe acceſſus ad iudicem: inconuenienter igitur ſtatuit lex Deut. 17. vt irent ad vnũ locum expetituri iudicium de ſuis dubijs.

¶ 8 Præterea, Poſſibile eſt nõ ſolũ duos, ſed ẽt tres vel plures cõcordare ad mẽtiẽdũ. Icõueniẽter igit dr Deut. 19. In ore duorũ vel triũ teſtiũ ſtabit omne verbum.

¶ 9 Præterea, Pœna debet taxari ſm quantitatẽ culpæ: vnde dr ẽt Deut 25. Pro menſura peccati, erit & plagarũ modus. ſed quibuſdã æqualibus culpis lex ſtatuit inæquales pœnas. Dr n. Exo. 22 ꝙ reſtituet fur quinque boues pro vno boue. & quatuor oues pro vna oue. quædã ẽt nõ multũ grauia peccata graui pœna puniũtur. ſicut Num 15. lapidatus eſt, qui collegerat ligna in ſabbato. Filius ẽt proteruus pp parua delicta. quia ſ. comeſſationib' vacabat & cõuiuijs, mãdat lapidari Deut. 21 Igit inconuenienter in lege ſunt inſtitutæ pœnæ.

¶ 10 Præterea, Sicut * Aug. dicit 21. de ciuitate Dei. octo genera pœnarũ in legibus eſſe ſcribit Tullius: Damnũ, vincula, verbera, talionẽ, ignominiã, exiliũ, mortẽ, ſeruitu-

li. 21. cap. 11. circa principiũ tom. 5.

ſeruitutē. Ex quibus aliqua ſunt in lege ſtat ita. Damnum quidē, ſicut cū fur condemnabat ad quintuplum vel quadruplū. Vincula verò, ſicut Num. 15. mandat de quodā, ꝙ in carcerem includatur. Verbera vero ſicut Deut. 25. Si eū qui peccauit, dignū vr plagis, proſternēt & corā ſe facient verberari. Ignominiā ēt inferebat illi, qui nolebat accipere vxorem fratris ſui defuncti, quæ tollebat calciamentū illius, & ſpuebat in faciem illius. Mortē etiā inferebat, vt patet etiā Leuit. 20. Qui maledixerit patri ſuo aut matri, morte moriat. Pœnam ēt talionis lex induxit, dicens Exo. 21. Oculū pro oculo, dētē ꝓ dēte. Inconueniens igitur vr quod alias duas pœnas, ſcilicet exiliū & ſeruitutem lex vetus non inflixit.

¶ 11 Præterea, Pœna non debetur niſi culpæ. ſed bruta animalia non poſſunt habere culpam: ergo incōuenienter eis infligitur pœna, Exo. 21. Bos lapidibus obruetur, qui occiderit virū aut mulierem. & Leui 20. dr, Mulier, quæ ſuccubuerit cuilibet iumento, ſimul interficiatur cum eo. Sic igitur videtur, quòd inconuenienter ea quæ pertinent ad conuictum hominum adinuicem, fuerint in lege veteri ordinata.

¶ 12 Præterea, Dominus mandauit Exo. 21. ꝙ homicidium morte hominis puniretur: ſed mors bruti animalis multo minus reputatur, quàm occiſio hominis: ergo non poteſt ſufficienter recompenſari pœna homicidij ꝑ occiſionē bruti animalis. Inconuenienter igitur mandatur Deut. 21. ꝙ quando inuentū fuerit cadauer occiſi hominis, & ignorabit cædis reus, ſeniores propinquioris ciuitatis tollant vitulā de armento, quæ nō traxit iugum, nec terrā ſcidit vomere, & ducent eā ad vallem aſperam atque ſaxoſam, quæ nunquā arata eſt, nec ſementa recepit, & cædent in ea ceruices vitulæ.

SED CONTRA eſt, quod pro ſpeciali beneficio cōmemoratur in Pſal. 147 Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut * Aug. in 2. de ciui. Dei introducit a Tullio dictū, Populus eſt cœtus multitudinis iuris conſenſu, & vtilitatis cōmunione ſociatus: vnde ad rōnē populi ptinet, vt cōicatio hominū adinuicē iuſtis ꝓceptis legis ordinetur. Eſt autē duplex cōicatio hominū adinuicem. Vna quidē, quę fit auctoritate ptinc pū. Alia aūt fit propria voluntate priuatarū ꝑſonarū. Et quia voluntate vniuſcuiuſque diſponi pōt, ꝙ eis ſubditur poteſtati, ideo auctoritate principū, qbus ſubiecti ſunt homines, oportet ꝙ iudicia inter homines exerceantur, & pœnę malefactoribus inferantur. Poteſtati verò priuatarum perſonarum ſubduntur res poſſeſſæ, & ideo propria auctoritate in his poſſunt ſibiinuicem cōicare, puta emendo, vendendo, donando, & alijs huiuſmodi modis. Circa vtranque autē cōmunicationē lex ſufficienter ordinauit. Statuit. n. iudices, vt patet. Deu 16. Iudices & magiſtros conſtitues in omnib' portis eius, vt iudicēt populū iuſto iudicio. Inſtituit etiā iuſtum iudicij ordinē, vbi dr Deut 1. Qđ iuſtum eſt iudicate, ſiue ciuis ille ſit, ſiue peregrinus, nulla erit ꝑſonarum diſtantia. Suſtulit ēt occaſionem iniuſti iudicij, acceptionē munerum iudicibus prohibendo, vt patet Exo. 23 & Deu. 16 Inſtituit etiā numerum teſtiū duorum vel triū, vt patet Deut 17. & 19 Inſtituit etiā certas pœnas pro diuerſis delictis, vt poſt dicetur Sed circa res poſſeſſas optimū eſt ſicut dicit* Philoſo. in 2 Polit. ꝙ poſſeſſiones ſint diſtinctæ, & vſus ſit partim cōis, partim autē per voluntatem poſſeſſorum cōicetur, & hæc tria fuerunt in lege ſtatuta. Primo. n. ipſæ poſſeſſiones diuiſæ erāt in ſingulos: dr Num. 34. Ego dedi vobis terrā in poſſeſſionē, quam ſorte diuideris vobis. Et quia ꝑ poſſeſſionum irregularitatē plures ciuitates deſtruunt, vt *Phil. dicit in 2. Poli. iō circa poſſeſſiones regulandas triplex remediū lex adhibuit. Vnū quidē, vt ſcundum numerum hominum æqualiter diuiderentur. vnde dr Num 34 Pluribus dabitis latiorē, & paucioribus anguſtiorē. Aliud remediū eſt, vt poſſeſſiones nō in perpetuū alienent, ſed certo tpe ad ſuos poſſeſſores reuertantur, vt non confundantur ſortes poſſeſſionū. Tertiū remedium eſt ad hmōi cōfuſionē tollendā, vt proximi ſuccedant morientibus. Primo quidem gradu filius. Scđo aūt filia. Tertio fratres. Quarto patrui. Quinto quicūque propinqui. Et ad diſtinctionē ſortiū conſeruādā vlterius lex ſtatuit, vt mulieres, q̄ ſunt hæredes, nuberent ſuæ tribus hoibus, vt hr Nu. 36.

li 2. ca 21. & lib. 19. c. 21. to. 5. — *in ſolut. ad 10 argum.* — **li. 2. ca 5.* — *lib. 2. ca. 7. ante mediū tom. 5.*

¶ Secundo vero inſtituit lex, vt quātū ad aliqua vſus rerum eſſet cōis, & quantū ad curam, præceptum eſt n. Deut. 20 Non videbis bouem & ouē fratris tui errantē, & præteribis, ſed reduces fratri tuo, & ſimiliter de alijs. Scđo quantū ad fructum. Concedebatur n. cōiter quantum ad oēs, vt ingreſſus in vineā amici licitè comedere poſſet, dum tamen extra non deferret. Quantū ad pauperes vero ſpecialiter, vt eis relinquerentur manipuli obliti, & fructus, & racemi remanentes, vt habetur Leuit. 19. & Deut 24 & ēt cōmunicabantur ea, quæ naſcebātur in ſeptimo anno, vt habetur Exo. 23. & Leu 25.

¶ Tertio, vero ſtatuit lex cōicationem factam per eos qui ſunt rerū domini, vnā purè gratuitā, vnde dr Deut. 14. Anno tertio ſeparabis aliam decimam, venientque Leuites & peregrin', & pupillus, & vidua, & comedēt, & ſaturabuntur. Aliā vero cum recōpenſatione vtilitatis, ſicut per venditionē, & emptionē, & locationē, & conductionē, & per mutuū, & iterū per depoſitū, de qbus oibus inueniunt ordinationes certæ ī lege. Vñ patet ꝙ lex vetus ſufficiēter ordinauit cōuictū illius populi.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut Apoſt. dicit Ro 13. Qui diligit proximū, legē impleuit, qa ſcilicet oīa præcepta legis, præcipuę ordinata ad proximū, ad hūc finem ordinari vrt. vt hoīes ſeinuicē diligāt, ex dilectione aūt procedit. ꝙ hoīes ſibiinuicem bona cōicent, quia dr 1. Io. 3. Qui viderit fratrē ſuum neceſſitatē patientē, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quō charitas Dei manet in illo? & ideo intēdebat lex hoīes aſſueſacere, vt facilè ſibiinuicē bona ſua cōicarēt, ſicut & Apoſt 1. ad Tim 6. diuitibus mandat facile tribuere & cōicare. Nō aūt facile cōicatiuus eſt qui non ſuſtinet, ꝙ proximus aliquid modicū de ſuo accipiat abſque magno ſui detrimento. Et iō lex ordinauit, vt liceret intrātē in vineam proximi racemos ibi comedere, nō aūt extra deferre, ne ex hoc daret occaſio grauis dānī inferēdi, ex quo pax perturbaretur. q̄ inter diſciplinatos nō pturbatur ex modicorū acceptione, ſed magis amicitia confirmatur, & aſſueſiūt hoīes ad aliquid facilè cōicandum.

Vineas ingredientib. racemos licet unā comedere licitū erat nō autem extra deferre.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ lex nō ſtatuit ꝙ mulieres ſuccederent in bonis paternis, niſi ex defectu filiorū maſculorū. Tunc aūt neceſſariū erat, ut ſucceſſio mulieribus concederetur in conſolationem patris, cui graue fuiſſet ſi eius hæreditas omnino ad extraneos trāſiret. Adhibuit tn̄ circa hoc lex cautelā debitā, pręcipiens vt mulieres ſuccedentes in hæreditate paterna nuberent ſuę tribus hominibus, ad hoc ꝙ ſortes tribuum non confunderentur, vt habetur Num. vlt.

Mulieres non ſuccedūt in hæreditatem.

AD TERTIVM dicendum ꝙ ſicut* Philoſoph. dicit in 2. Polit. Regulatio poſſeſſionū multū confert ad conſeruationem ciuitatis, vel gentis, unde ſicut ipſe †dicit, apud quaſdā Gentiliū ciuitates ſtatutū fuit, vt nullus poſſeſſionē vendere poſſet, niſi ꝓ manifeſto detrimento. Si enim paſſim poſſeſſiones vendantur, pot cōtingere, ꝙ omnes poſſeſſiones ad paucos deueniant, & ita neceſſe erit ciuitatem vel regionē habitatoribus euacuari Et ideo lex vetus ad hmōi periculū remouendum ſic ordinauit ꝙ & neceſſitatibus hominum ſubueniretur concedēs poſſeſſionum venditionem vſque ad certum tempus, & tamen periculum remouit, pręcipiens vt certo tempore poſſeſſio uendita ad uendētem rediret Et hoc inſtituit, vt ſortes nō confunderent, ſed ſemper remaneret eadē diſtinctio determinata ī tribubus Quia vero domus vrbanæ non erant ſorte diſtinctæ, iō conceſſit, ꝙ in perpetuū vendi poſſent, ſicut & mo-

De alienatione domorum & poſſeſſionum. — **lib. 2. ca. 5. tom. 5.* — *†li. 2. Pol. ca. 5. ante med. to 5.*

mobilia bona. Nõ.n.erat ſtatutus numerus domorũ ei uitatis, ſicut erat certa menſura poſſeſſionis, ad quã nõ addebať. Poterat aũt aliquid addi ad numerũ domorũ ciuitatis. Domus verò, q̃ nõ erant in vrbe, ſed in villa, muros non habẽtes, in perpetuũ vẽdi nõ poterãt, quia hmõi domus nõ conſtruũtur niſi ad cultũ, & cuſtodiã poſſeſſionũ, & iõ lex cõgruè ſtatuit idẽ iᵉ circa vtrũq;.

AD QVARTVM dicẽdũ, ꝙ ſicut * dictũ eſt in tẽtio legis erat aſſuefacere hoĩes ſuis præceptis ad hoc, ꝙ ſibi inuicẽ de facili in neceſſitatibus ſubuenirẽt, qa hoc maximè e.t amicitiæ fomentũ. *ad ſolut. ad 1. argum.* Et hãc quidẽ facilitatẽ ſubueniẽdi nõ ſolũ ſtatuit in his q̃ gratis & abſolutè donanť, ſed ẽt in his q̃ mutuo cõcedũtur, qa hmõi ſubuentio frequẽtior eſt, & pluribus neceſſaria. Hmõi aũt ſubuentionis facilitatẽ multipliciter inſtituit. Primo quidẽ, vt faciles ſe præberẽt ad mutuũ exhibendũ, nec ab hoc retraherẽtur anno remiſſionis appropinquãte, vt hř Deut 15 Scdõ ne eũ, cui mutuũ cõcederẽt, grauarent vel vſuris, vel aliqua pignora omnino vitæ neceſſaria accipiendo, & ſi accepta fuerint, ꝙ ſtatim reſtituerentur. Dr.n. Deu 23. Non fœneraberis fratri tuo ad vſurã, & 24 Non accipies loco pignoris inferiorẽ & ſuperiorẽ molã, quia animã ſuã appoſuit tibi. & Exod. 21. dř, Si pignus à proximo tuo acceperis veſtimentũ, ante ſolis occaſum reddes ei. Tertiò, vt non importunè exigerent vnde dř Exo. 23. Si pecuniã mutuã dederis populo meo pauperi, q habitat tecũ, non urgebis eũ quaſi exactor. & pp hoc ẽt mandatur Deut 24. Cum repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris in domũ eius, vt pignus auferas, ſed ſtabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit, tũ quia domus eſt tutiſſimum vniuſcuiuſque receptaculũ, vnde moleſtum homini eſt, ut in domo ſua inuadatur, tũ ẽt qa nõ cõcedit creditori, vt accipiat pignus quod voluerit, ſed magis debitori, vt det quo minus indiguerit. Quarto inſtituit, ꝙ in ſeptimo anno debita penitus remitterentur. Probabile n. erat, ut illi q cõmodè reddere poſſent, ante ſeptimum annũ redderent, & gratis mutuantẽ non defraudarent. Si aũt oĩno impotentes eſſent, eadem rõne eis erat debitũ remittendũ ea dilectione, qua ẽt erat eis denuo dãdum pp indigẽtiã Circa animalia uerò mutuata hæc lex ſtatuit, ut pp negligentiã eius, cui mutuata ſunt ſi in ipſius abſentia moriãtur uel debilitẽtur, reddere ea compellatur. Si vero eo præſente, & diligẽter cuſtodiẽte, mortua fuerint uel debilitata, non cogebatur reſtituere, & maximè ſi erant mercede cõducta, quia ita ẽt potuiſſent mori, & debilitari apud mutuãtẽ, & ita ſi cõſeruationẽ animalis cõſequeretur, iã aliquod lucrum reportaret ex mutuo, & nõ eſſet gratuitum mutuũ. Et maximè hoc obſeruandum erat, qñ animalia erant mercede cõducta, quia tũc habebat certum pretiũ pro vſu animaliũ, vnde nihil accreſcere debebat per reſtitutionẽ animalũ niſi pp negligentiã cuſtodientis. Si aũt nõ eſſent mercede cõducta, potuiſſet habere aliquã æquitatẽ vt ſaltẽ tm reſtitueret, quantũ vſus animalis mortui, vel debilitati conduci potuiſſet.

AD QVINTVM dicẽdũ, ꝙ hæc differẽtia eſt inter mutuũ, & depoſitũ, quia mutuũ traditur in vtilitatẽ eius, cui traditur, ſed depoſitũ traditur ĩ vtilitatẽ depo*De poſitis ſeruãdis et reddendis.* nẽtis, & iõ magis arctabatur aliquis in aliqbus caſibus ad reſtituẽdũ mutuũ, q̃ ad reſtituendũ depoſitũ. Depoſitũ n. perdi poterat dupliciter. Vno modo, ex cã ineuitabili vel naturali, puta ſi eſſet mortuũ vel debilitatũ aĩal depoſitũ, vel extrinſeca, puta ſi eſſet captũ ab hoſtibus, vel ſi eſſet comeſtũ à beſtia, in quo tũ caſu tenebatur deferre ad dñm animalis id, quod de aĩali occiſo ſupereſſet: in aliis aũt * ſupradictis caſibus nihil reddere tenebatur, ſed ſolũ ad expurgãdã ſuſpitionẽ fraudis tenebatur iuřm præſtare. *in ipſa ſol.* Alio modo poterat perdi ex cã euitabili, puta per furtum, & tunc pp negligentiam cuſtodis reddere tenebať. Sed, ſicut * dictũ eſt, ille q mutuo accipiebat aĩal, tenebať reddere ẽt ſi debilitatũ, aut mortuũ fuiſſet in eius abſentia: ꝗ minori.n. negligẽtia tenebať q̃ depoſitarius, q non tenebatur niſi de furto. *ad 4 argu.*

AD SEXTVM dicendum, ꝙ mercenarij, qui locant operas ſuas, pauperes ſunt de laboribus ſuis victũ quærentes quotidianũ, & ideo lex prouidè ordinauit, vt ſtatim eis merces ſolueretur, ne victus eis deficeret. *De cura reddenda mercedis.* Sed illi qui locant alias res, diuites eſſe cõſueuerũt, nec ita indigent locationis pretio ad ſuum victum quotidianum, & ideo non eſt eadem ratio in vtroque.

AD SEPTIMVM dicendum, quòd iudices ad hoc inter homines conſtituuntur, quòd determinent quod ambiguum inter homines circa iuſtitiã eſſe põt. *De iudiciorum appellationibus.* Dupliciter ẽt aliquid põt eſſe ambiguũ. Vno mõ apud ſimplices: & ad hoc dubium tollendum mãdatur Deuteron. 16. vt iudices & magiſtri cõſtituerentur p ſingulas tribus, vt iudicarent populũ iuſto iudicio. Alio modo cõtingit aliquid eſſe dubiũ ẽt apud peritos, & ideo ad hoc dubiũ tollendũ conſtituit lex, vt omnes recurrerent ad locum principalẽ à Deo electum, in quo & ſummus Sacerdos eſſet, qui determinaret dubia circa cæremonias diuini cultus, & ſummus iudex populi, q determinaret quæ pertinent ad iudicia hominum: ſicut ẽt nũc p appellationẽ vel per conſultationẽ cauſæ ab inferioribus iudicibus ad ſuperiores deferuntur. Vnde dř Deut 17. Si difficile & ambiguum apud te iudicium perſpexeris, & iudiciũ intra portas tuas videris verba variari, aſcende ad locum, quẽ elegerit Dominus, vnieſq; ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicẽ q fuerit in illo tẽpore. Huiuſmodi aut ambigua iudicia non frequenter emergebant, vñ ex hoc populus non grauabať.

AD OCTAVVM dicendũ, ꝙ in negotijs humanis non poteſt haberi demonſtratiua probatio & infallibilis, ſed ſufficit aliqua coniecturalis probabilitas, ſm quã Rhetor perſuadet. *De teſtibus.* & ideo licet ſit poſſibile duos aut tres teſtes in mendaciũ conuenire, non tñ eſt facile nec probabile, ꝙ cõueniãt, & iõ accipitur eorũ teſtimoniũ tanquã verũ, & præcipuè ſi in ſuo teſtimonio non vacillent, vel alias ſuſpecti non fuerint Et ad hoc ẽt ꝙ non de facili à veritate teſtes declinarẽt, inſtituit lex, vt teſtes diligẽtiſſimè examinarenť, & grauiter punirenť qui inuenirentur mendaces, vt habeť Deut 19 fuit aũt aliqua rõ huiuſmodi numeri determinandi ad ſignificandam infallibilem veritatem perſonarum diuinarũ, quæ quandoque numeranť duæ, quia Spiritus ſanctus eſt nexus duorũ: quãdoque exprimũtur tres, vt * Aug. dicit ſuper illud Ioannis 8. In lege veſtra ſcriptũ eſt, quia duorum hominum teſtimonium verum eſt.

AD NONVM dicendũ, quòd non ſolum propter grauitatẽ culpæ, ſed ẽt pp alias cauſas grauis pœna infligitur. *trac. 36. in Ioan decurſ... 9. & ult. 1. de trin. c. 3 a medio.* Primo quidẽ pp quantitatẽ peccati: qa maiori peccato cæteris paribus pœna grauior debetur Secundo pp peccati conſuetudinẽ: quia a peccatis cõſuetis nõ faciliter homines abſtrahuntur, niſi per graues pœnas. Tertio pp multã cõcupiſcentiã vel delectationẽ in peccato: ab his.n. nõ de facili homines abſtrahuntur, niſi pp graues pœnas *De pœnis quomodo ... infligendis.* Quarto pp facilitatẽ cõmittendi peccatũ, & tacẽdi in ipſo: huiuſmodi.n peccata quãdo manifeſtantur, ſunt magis punienda ad aliorũ terrorem. Circa ipſam ẽt quantitatẽ peccati quadruplex gradus eſt attendendus ẽt circa vnũ & idẽ factum. Quorũ primus eſt, quãdo inuoluntarius, peccatum cõmittit, tũc enim ſi omnino eſt inuolũtarius, totaliter excuſatur à pœna Dicitur.n. Deut 22. ꝙ puella, quæ opprimitur in agro non eſt rea mortis, quia clamauit, & nullus affuit qui liberaret eam. Si vero aliquo modo fuerit volũtarius, ſed tamen ex infirmitate peccat (puta cũ quis peccat ex paſſione) minuitur peccatũ, & pœna ſm veritatẽ iudicij diminui debet, niſi forte propter cõmunẽ vtilitatẽ pœna aggrauetur ad abſtrahẽdũ homines ab huiuſmodi peccatis. ſicut * dictũ ẽ. Secũdus gradus eſt, qñ quis p ignorantiã peccauit, & tũc aliquo modo reus *in reſponſione ſecunda.* reputabatur pp negligentiam addiſcendi: ſed tamẽ nõ punie-

puniebatur per iudices, ſed expiabat peccatũ ſuũ p ſacrificia vñ dr Leui 4. Anima q̃ peccauerit per ignorantiam,&c.ſed hoc intelligendu eſt de ignorantia facti, non aũt de ignorantia p̃cepti diuini, qđ oẽs ſcire tenebant. Tertius gradus eſt,qñ aliquis ex ſupbia peccabat, id eſt ex certa electione vel ex certa malitia, & tũc puniebatur ẽm quantitatẽ delicti. Quartus aũt gradus ẽ, qñ peccabat per proteruiã & pertinaciã,& tũc quaſi rebellis & deſtructor ordinationis legis oĩno occidẽdus erat. Secundũ hoc dicendũ eſt ꝙ in pęna furti conſiderabatur ſecundũ legẽ id qđ frequẽter accidere poterat, & ideo ꝓ furto aliarũ rerũ,quæ de facili cuſtodiri pñt à furibus,non reddebat fur niſi duplũ. Oues aũt nõ de facili pñt cuſtodiri à furto,qa paſcuntur in agris, & iõ frequentius contingebat,ꝙ oues furto ſubtraherẽtur. vñ lex maiorẽ pœnã appoſuit.vt ſ.quatuor oues ꝓ vna oue redderentur. Adhuc aũt boues difficilius cuſtodiũtur qui* habent in agris, & non ita paſcuntur gregatim ſicut oues,& ideo adhuc hic maiorẽ pœnam appoſuit vt ſ.quinque boues pro vno boue redderentur. & hoc dico, niſi fortè idẽ animal inuentũ fuerit viuens apud eũ,quia tunc ſolum duplũ reſtituebat, ſicut & in cæteris furtis,poterat.n.haberi p̃ſumptio, ꝙ cogitaret reſtituere,ex quo viuũ ſeruaſſet. Vel pt dici ſecũdũ *gl. ꝙ bos hẽt quinq; vtilitates,qa immolatur,arat, paſcit carnibus,lac dat,& coriũ ẽt diuerſis uſibus miniſtrat. & iõ pro vno boue quinque boues reddebantur. Ouis ẽt hẽt quatuor vtilitates,immolatur,paſcit, lac dat, & lanã miniſtrat. Filius aũt contumax nõ, quia comedebat,& bibebat,occidebatur ſed pp contumaciam & rebellionẽ,quæ ſemper morte puniebatur vt dictũ eſt. Ille vero qui colligebat ligna ĩ ſabbato, & lapidatus fuit tanquã legis violator, quę ſabbatũ obſeruari p̃cipiebat in commemorationem fidei nouitatis mundi, ſicut* ſuprà dictũ eſt vnde occiſus fuit tanquam infidelis.

glo. ordin. ĩ prin 22. ca. c. Exo.

q. 100. art. 5. in corp. & ad 2. argum.

AD DECIMVM dicendũ, ꝙ lex vetus pœnam mortis inflixit in grauioribus criminibus ſ. in his quæ contra Deũ peccant,& in homicidio,& in furto hominũ,& in irreuerentia ad parentes,& in adulterio,& in inceſtibus. In furto aliarũ rerũ adhibuit pęnã dãni. Ĩ pcuſſuris aũt & mutilationibus induxit pęnã talionis & ſimiliter in peccato falſi teſtimonij. In alijs aũt minoribus culpis induxit pęnã flagellatiõis vel ignominiæ. Pęnã aũt ſeruitutis induxit in duobus caſibus. In vno quidẽ qñ ſeptimo anno remiſſionis ille,q erat ſeruus, nolebat bñficio legis vti. vt liber exiret, vñ pro pęna ei infligebatur,vt in perpetuũ ſeruus remaneret. Secũdo infligebatur furi,qñ non habebat qđ poſſet reſtituere, ſicut habet Exo. viceſimo ſecundo. Pœnam aũt exilij vniuerſaliter lex non ſtatuit, qa in ſolo populo illo Deus colebat, oĩbus alijs populis per idololatriã corruptis vñ ſi quis à populo illo vniuerſaliter excluſus eſſet,daretur ei occaſio idolatrandi,& iõ 1. Regũ viceſimo ſexto dr,ꝙ Dauid dixit ad Saul, Maledicti ſunt, q eiecerunt me hodie,vt non habitẽ in hæreditate Dñi, dicentes,Vade,ſerui dijs alienis. Erat tñ aliqđ particulare exiliũ,dr̃.n.Deut. 19. Quod qui percuſſerit proximũ ſuũ neſciens,& qui nullũ cõtra ipſum habuiſſe odiũ cõprobabatur ad vnã vrbiũ refugij confugiebat,& ibi manebat,vſq; ad mortẽ ſummi Sacerdotis, tunc n. ei licebat ad domũ ſuã redire, quia in vniuerſali dãno populi conſueuerunt particulares iræ ſedari,& ita proximi defuncti nõ ſic proni erant ad eius occiſionem.

AD VNDECIMVM dicendũ,ꝙ animalia bruta mandabãtur occidi non ꝓpter aliquã ipſorũ culpã, ſed in pœnam dñorum, qui talia aĩalia nõ cuſtodierãt ab huiuſmodi peccatis.& iõ magis puniebãt dñs,ſi bos cornupeta fuerat ab heri & nudiuſtertius (in quo caſu poterat occurri periculo) q̃ ſi ſubito cornupeta efficeretur. Vel occidebant aĩalia in deteſtationẽ peccati, & ne ex eorũ aſpectu aliquis horror hoĩbus incuteretur.

De homicidij pœna.

AD DVODECIMVM dicendum,ꝙ ratio litteralis iſtius mãdati fuit.vt Rabbi Moyſes dicit,quia ſi frequẽter interfectus eſt de ciuitate ꝓpinquiori vñ occiſio vitulæ fiebat ad explorãdũ homicidiũ occultũ, qđ quidẽ fiebat per tria. Quorũ vnũ eſt. ꝙ ſeniores ciuitatis iurabant nihil ſe p̃termiſiſſe ĩ cuſtodia viarũ. Aliud eſt,qa ille,cuius s.erat vitula,dãnificatur in occiſione animalis,& ſi prius manifeſtaretur homicidiũ,a ſal non occideretur,tertiũ eſt qa locus in quo occidebat vitula,remanebat incultus, & iõ ad euitandũ vtrunque dãnũ hoĩes ciuitatis de facili manifeſtarẽt homicidã, ſi ſcirẽt,& rarò poterat eẽ quin aliqua verba, vel indicia ſup hoc facta eſſent. Vel hoc fiebat ad terrorẽ in deteſtationẽ homicidij. Per occiſionẽ.n. vitulæ, q̃ eſt aĩal vtile & fortitudine plenũ, p̃cipuè antequã laboret ſub iugo,ſignificabat ꝙ quicunque homicidiũ feciſſet,quãuis eẽt vtilis & fortis,occidẽdus erat,& morte crudeli, qđ ceruicis cõciſio ſignificabat, & ꝙ tanquã vilis & abiectus a cõſortio hoĩum excludẽdus erat, qđ ſignificabat p hoc,ꝙ vitula occiſa ĩ loco aſpero & inculto relinquebatur,in putredinem conuertenda. Myſticè autem per vitulam de armento ſignificatur caro Chriſti.quæ non traxit iugũ,quia non fecit peccatum, nec etiã ſcidit vomere,id eſt,ſeditionis maculam nõ admiſit. Per hoc enim ꝙ in valle inculta occidebatur, ſignificabatur deſpecta mors Chriſti,per quam purgantur omnia peccata,& diabolus eſſe homicidij auctor oſtenditur.

ARTICVLVS III.

Vtrum iudicialia præcepta ſint conuenienter tradita quantum ad extraneos. 562

AD TERTIVM ſic proceditur. Videt, ꝙ iudicialia p̃cepta nõ ſint cõueniẽter tradita quãtũ ad extraneos. Dicit.n. Petrus Actuũ decimo In veritate cõperi,qm̃ nõ eſt acceptor perſonarũ Deus: ſed in oĩ gẽte q timet Deũ,& operat iuſtitiã, acceptus eſt illi,ſed illi qui ſunt Deo accepti, non ſunt ab eccleſia Dei excludẽdi,inconueniẽter igit mandat Deut. viceſimotertio,ꝙ Ammonites & Moabites ẽt poſt decimã gñationẽ non intrabunt in eccleſiã dñi in æternũ, econtrario aũt ibidẽ p̃cipitur de *quibuſdã gẽtibus, Nõ abominaberis Idumæũ,quia frater tuus eſt,nec Aegyptium,quia aduena fuiſti in terra eius.

¶2 Præterea, Ea,quæ nõ ſunt in p̃tãte nr̃a,nõ merent aliquã pœnã, ſed ꝙ homo ſit eunuchus vel ex ſcorto natus,nõ eſt in poteſtate eius.ergo inconuenienter mãdatur Deut viceſimotertio,quod eunuchus & ex ſcorto natus non ingrediatur eccleſiam Domini.

¶3 Præterea,Lex vetus miſericorditer mãdauit,vt aduenæ nõ affligant. Dicitur.n.Exod 22. Aduenam non cõtriſtabis,neque affliges eũ,aduenæ n.& ipſi fuiſtis in terra Aegypti. & 23 Peregrino moleſtus nõ eris: ſcitis enim aduenarũ aĩas, qa & ipſi peregrini fuiſtis in terra Aegypti.ſed ad afflictionẽ alicuius ptinet, ꝙ vſuris opprimatur: inconuenienter igitur lex permiſit Deut. 23 vt alienis ad vſuram pecuniam mutarent.

¶4 Præterea,Multo magis appropinquant nobis homines q̃ arbores, ſed his quæ ſunt nobis magis ꝓpinqua magis debemus affectum & effectũ dilectiõis impendere,ſecundum illud Eccle. 13 Omne animal diligit ſimile ſibi,ſic & oĩs homo proximum ſibi incõuenienter igitur Dominus Deut. viceſimo mandauit, ꝙ de ciuitatibus hoſtium captis omnes interficerent, & tamen arbores fructiferas non ſuccederent.

¶5 Præterea,Bonũ cõe ſecundũ virtutẽ eſt bono priuato p̃ferendũ ab vnoquoque,ſed ĩ bello qđ committitur contra hoſtes,quæritur bonum cõe, inconuenienter igitur mandatur Deut. 20. ꝙ imminente prælio aliqui domũ remittantur, puta qui ædificauit domũ nouã.qui plantauit vineam,vel qui deſpondit vxorem.

¶6 Præterea, Ex culpa non dẽt quis cõmodũ reportare,ſed ꝙ homo ſit formidoloſus, & corde pauidus, & culpabile eſt: cõtrarium enim eſt virtuti fortitudinis & incon-

inconuenienter igitur à labore prælij excuſabãtur for midoloſi, & pauidum cor habentes.

SED CONTRA eſt, ꝙ ſapiētia diuina dicit Prouerb. 8. Iuſti ſunt omnes ſermones mei, non eſt in eis prauum quid, neque peruerſum.

RESPONDEO dicendū, ꝙ cū extraneis pōt eſſe hoīum cōuerſatio dupliciter. Vno mō pacificè: alio modo hoſtiliter. & quantū ad vtrunque modū ordinādū lex cōuenientia præcepta cōtinebat. Tripliciter, n. offerebatur Iudæis occaſio: vt cū extraneis pacificè cōicarent. Primò, quidē, qñ extranei per terrā eorū tranſitū faciebant quaſi peregrini. Alio mō, qñ in terrā eorū aduenie bant ad inhabitandū ſicut aduenæ, & quantū ad vtrūque lex miſericordiæ pcepta ꝓpoſuit. Nā Exo. viceſimoſecūdo dr̄, Aduenā non cōtriſtabis & viceſimotertio dr̄, Peregrino moleſtus non eris. Tertio vero, qñ aliqui extranei totaliter in eorū conſortiū & ritum admitti volebant. Et in his quidā ordo attendebaṫ: nō em̄ ſtatim recipiebanṫ quaſi ciues, ſicut et apud quoſdā Gentiliū ſtatutū erat, vt non reputarenṫ ciues niſi q ex auo vel atauo ciues extitiſſent, vt * Philoſophus dicit in 3. Polit. & hoc ideo, quia ſi ſtatim extranei aduenientes reciperētur ad tractandū ea q̄ ſunt populi, poſſent multa pericula cōtingere, dū extranei nō habentes adhuc amorē firmatū ad bonū publicū, aliqua contra populū attentarent. & ideo lex ſtatuit, vt de quibuſdā Gentibus habētibus aliquā affinitatē ad Iudæos, ſ. de Aegiptijs, Apud quos nati fuerāt & nutriti, & de Idumæis filijs Eſau fratris Iacob in tertia gñatione reciperentur in cōſortium populi. Quidā vero, q hoſtiliter ſe ad eos habuerāt (ſicut Ammonitæ & Moabitæ) nunquā in conſortiū populi admitterenṫ. Amalecitæ autē, q magis eis fuerant aduerſati, & cū eius nullū cognationis habebant cōſortiū, quaſi hoſtes ꝑpetui haberentur. Dicit. n. Exo. 17. Bellū Dei erit cōtra Amalec à generatione in gñationē. Similiter ēt quantū ad hoſtilē cōicationē cū extraneis lex cōuenientia pcepta tradidit. Nā primo quidā inſtituit, vt bellū iuſte inirēt. Mandatur. n. Deut. 20. ꝙ cū accederent ad expugnandā ciuitatē, offerrēt ei primò pacē. Secundo inſtituit, vt fortiter bellū inceptū exequerenṫ habētes de Deo fiduciā. & ad hoc melius obſeruandū inſtituit, ꝙ imminēte ꝑlio ſacerdos eos cōfortaret, ꝓmittēdo auxiliū Dei. Tertio mandauit, ut impedimēta ꝑlij remouerenṫ, remittēdo quoſdā ad domū, q poſſēt ipedimēta ꝑſtare. Quarto īſtituit, vt victoria moderatē vterēṫ parcēdo mulierib⁹ & paruulis & ēt ligna fructifera regiōis nō incidendo.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ hoīes nullius gētis excluſit lex a cultu Dei, & ab his q̄ pertinent ad aīæ ſalutē. Dicit. n. Exo. 12. Si qs peregrinorū i veſtrā voluerit tranſire coloniā, & facere Phaſe Dñi, circūcidet pri⁹ oē maſculinum eius & tunc ritè celebrabit, eritque ſimul ſicut indigena terræ. Sed in temporalibus quantū ad ea q̄ pertinebant ad cōitatē populi, nō ſtatim quilibet admittebaṫ, rōne * ſupradicta: ſed quidā in tertia gñatione, ſ. Aegyptij & Idumæi. Alij verò ꝑpetuò excludebāṫ in deteſtationē culpæ præteritæ, ſicut Moabitæ, & Ammonitæ, & Amalecitæ. Sicut n. puniṫ vnus hō pp peccatū qd̄ cōmiſit, vt alij vidētes timeant, & peccare deſiſtant, ita ēt pp aliqd̄ peccatū gēns vel ciuitas pōt, puniri, ut alij à ſimili peccato abſtineāt. Poterat tñ diſpēſatiuè aliqs in collegiū populi admitti pp aliquem virtutis actū, ſicut Iudith 14. dr̄ ꝙ Achior dux filiorum Ammon appoſitus eſt ad populū Iſrael, & oīs ſucceſſio generis eius. Et ſimiliter Ruth Moabitis, q̄ mulier virtutis erat, licet poſſit dici, quod illa prohibitio extēdebatur ad viros, non ad mulieres, quibus non competit ſimpliciter eſſe ciues.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ ſicut Philoſ. dicit in 3. Politic. dupliciter aliqs dr̄ eſſe ciuis. Vno mō ſimpliciter, & alio mō ſecūdū qd. Simpliciter quidem ciuis eſt qui pōt agere ea q̄ ſunt ciuiū, puta dare conſiliū, vel iudiciū in populo. ſecundū quid aūt ciuis dici pōt quicūque ciuitatē inhabitat, ēt viles ꝑſonæ & pueri, & ſenes, qui non ſunt idonei, ad hoc, q habeant poteſtatē in his, q̄ pertinent ad cōe. Ideo ergo ſpurij pp vtilitatē originis decimā gñationem, & ſimiliter eunuchi qbus non poterat cōpetere honor, q patribus debebat, & pcipuè in populo Iudæorum, in quo Dei cultus cōſeruabat ꝑ carnis gñationē. Nam ēt apud Gētiles, q multos filios genuerant, aliquo inſigni honore donabanṫ, ſicut * Philoſophus dicit in 2. Politic. tñ quantū ad ea, q̄ ad grām Dei ꝑtinebant, eunuchi ab alijs nō ſeparabanṫ, ſicut nec aduenæ, vt * dictū eſt. Dicit. n. Iſa. 56. Nō dicat filius aduenæ q adhæret dño dicēs, Separatione diuidet me dñs à populo ſuo. & non dicat eunuchus, Ecce ego lignum aridum.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ accipere vſuras ab alienis no erat ſm̄ intētionē legis: ſed ex quadā pmiſſione pp pronitatē Iudæorum ad auaritiam, & vt magis pacificè ſe haberēt ad extraneos, a qbus lucrabantur.

AD QVARTVM dicendū, ꝙ circa ciuitates hoſtiū quædam diſtinctio adhibebaṫ: qdam. n. erant remotę, nō de numero illarū vrbiū quæ eis erant repromiſſæ, & in talibus vrbibus expugnatis occidebanṫ maſculi, q pugnauerant cōtra populū Dei, mulieribus aūt & infantibus parcebatur. Sed in ciuitatibus vicinis, quæ erant eis repromiſſæ, omnes mandabantur interfici ꝓpter iniquitates eorū priores, ad quas puniendas dñs populum Iſrael diuinæ iuſtitiæ executorem mittebat. Dicitur. n. Deut. 9. Quia illæ egerunt impiè, introeunte te deletæ ſunt. Ligna aūt fructifera mandabantur reſeruari propter vtilitatem ipſius populi, cuius ditioni ciuitas & eius territorium erat ſubijciendum.

AD QVINTVM dicendū, ꝙ nouus ædificator domus, aut plantator vineæ, vel deſpōſator vxoris excludebanṫ a ꝑlio pp duo. Primo qdē, qa ea q̄ hō de nouo hēt, vel ſtatim paratus eſt ad habendū, magis ſolet amare, & ꝑ cōſequēs eorū amiſſionē timere. vñ ꝓbabile erat, ꝙ ex tali amore magis mortē timerēt, & ſic minus fortes eſſent ad pugnandū. Secūdo, qa ſicut * Philoſoph. dicit in 2. Phyſ. infortuniū vr̄. qñ aliqs appropinquat ad aliqd̄ bonū habendū, ſi poſtea impediatur ab illo, & iō ne ꝓpinqui remanētes magis cōtriſtarenṫ de morte taliū, q bonis ſibi paratis potiri nō fuerūt, & ēt populus cōſiderans hoc horreret, hmōi hoīes a mortis periculo ſunt ſequeſtrati per ſubtractionem a prælio.

AD SEXTVM dicendū, ꝙ timidi remittebanṫ ad domum, non vt ipſi ex hoc commodū cōſequerētur, ſed ne populus ex eorum præſentia incommodum conſequeretur, dum per eorum timorem & fugam ēt alij ad timendum & fugiendum prouocarentur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter lex vetus præcepta ediderit circa domeſticas perſonas. 563

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videṫ, ꝙ incōuenienter lex vetus pcepta ediderit circa perſonas domeſticas. Seruus. n. id qd̄ eſt, dñi eſt, vt *Philoſ. dicit in 1 Polit. ſed id qd̄ eſt alicuius, ꝑpetuò eius eſſe debet. ergo incōueniēter lex mandauit Exo. 21. quod ſerui ſeptimo anno liberi abſcederent.

¶2 Præterea, Sicut animal aliqd, vt aſinus aut bos, eſt poſſeſſio dñi, ita etiam ſeruus. ſed de animalibus præcipitur Deut. 22. ꝙ reſtituantur dominis ſuis, ſi errare inueniantur. inconuenienter ergo mandat Deu 23. Non tradas ſeruum domino ſuo, qui ad te confugerit.

¶3 Præterea, Lex diuina dēt magis ad miſericordiam ꝓuocare, q̄ etiam lex humana, ſed ſecūdū leges humanas grauiter puniuntur q nimis aſperè affligūt ſeruos, aut ancillas. aſperrima aūt videtur eē afflictio, ex qua ſequiṫ mors: incōueniēter igiṫ ſtatuitur. Exo 21. ꝙ qui percuſſerit ſeruū ſuū, vel ancillam virga, ſi vno die ſupuixerit, non ſubiacebit pœnæ, quia pecunia illius eſt.

¶4 Præterea, Alius eſt principatus domini ad ſeruū, & patris

lib. 3. c. 1. inter med. & ſt. 10. ſ.

in cor. art.

lib. 3. c. 3. a me. 10. ſ.

lib. 2. ca. 7. circa me.

*in cor. ar & ad 1 argumen.

lib. 2 Phy. tex. 56. to mo 2.

lib. 1. Poli. ca. 3. parū ante mediū. to ſ.

patris ad filiū, vt dicitur in primo, & tertio * Polit. ſed hoc ad principatū dñi ad ſeruū pertinet, vt aliquis ſeruū vel ancillam vendere poſſit. incōuenienter igit lex ꝑmiſit ꝙ aliqs vendere filiā ſuā in famulā vel ancillā.

¶5 Præterea, Pater habet ſui filij poteſtatem: ſed eius eſt punire exceſſus, qui hēt poteſtatem ſuper peccantem: inconuenienter igitur mandatur Deut. 21. ꝙ pater ducat filium ſuum ad ſeniores ciuitatis puniendum.

¶6 Præterea, Dñs ꝓhibuit Deut. 7. vt cum alienigenis non ſociarēt coniugia, & coniuncta etiam ſepararent, vt patet 1. Eſd. 10. inconuenienter igitur Deut. 21. cōcedit eis vt captiuas alienigenarū ducere poſſint vxores.

¶7 Præterea, dñs in vxoribus ducendis quoſdā cōſanguinitatis & affinitatis gradus præcepit eſſe vitandos, ut patet Leuit. 18. incōuenienter igitur mādatur Deut. 25. quòd ſi aliquis eſſet mortuus abſque liberis, vxorē ipſius frater eius acciperet.

¶8 Præterea, Inter virū & vxorem ſicut eſt maxima familiaritas, ita debet eſſe fides firmiſſima, ſed hoc nō poteſt eſſe, ſi matrimonium diſſolubile fuerit, inconuenienter igitur Dominus permiſit Deut. 24 quod aliquis poſſet vxorē dimittere ſcripto libello repudij, & ꝙ etiam vlterius eam recuperare non poſſet.

¶9 Præterea, Sicut vxor poteſt frangere fidem marito, ita ēt ſeruus domino, & filius patri: ſed ad inueſtigādū iniuriam ſerui in dominum vel filij in patrem non eſt inſtitutū in lege aliquod ſacrificiū, ſuperfluè igitur vr̄ inſtitui ſacrificiū zelotypiæ ad inueſtigandū vxoris adulteriū, Num. 5. ſic igitur inconuenienter vīr ēe tradita ī lege ꝑcepta iudicialia circa perſonas domeſticas.

SED CONTRA eſt quod dicitur in Pſal. 18. Iudicia domini vera iuſtificata in ſemetipſa.

lib. 1. ca. 1. à me. to. ſ. RESPONDEO dicendū, quod communio domeſticarum perſonarū adinuicem, vt * Philoſophus dicit in 1. Polit. eſt ſm quotidianos actus, qui ordinantur ad neceſſitatē vitæ. Vita autē hominis conſeruatur dupliciter. Vno modo, quantum ad indiuiduū, prout ſcilicet homo idem numero viuit, & ad talē vitæ cōſeruationē opitulantur hominis exteriora bona, ex quibus homo habet victum, & veſtitū, & alia huiuſmodi neceſſaria vitæ, in quibus adminiſtrandis indiget homo ſeruis. Alio modo conſeruatur vita hominis ſm ſpeciē per generationē, ad quā indiget homo vxore, vt ex ea generet filium. Sic igitur in domeſtica cōmunione ſūt tres cōbinationes, ſ. domini ad ſeruū, viri ad vxorē, patris ad filium. Et quantū ad omnia iſta lex vetus conuenientia præcepta tradidit, nam quantum ad ſeruos, inſtituit vt modeſtè tractarentur, & quātū ad labores, ne ſ. immoderatis laboribus affligerētur. vñ Deut 5. dominus mandauit, vt in die ſabbati requieſceret ſeruus & ancilla tua ſicut & tu. Iterū quantū ad pœnas infligēdas, impoſuit. n. mutilatoribus ſeruorū, vt dimitterēt eos liberos, ſicut habeē Exo. viceſimoprimo, & ſimile ēt ſtatuit in ancilla, quā in vxorē aliquis duxerit. Statuit ēt ſpecialiter circa ſeruos qui erant ex populo, vt ſeptimo anno liberi egrederētur cū omnibus q̄ apportauerant, etiam veſtimentis, vt habetur Exo. 21 Mādatur etiam inſuper Deute. 15. vt ei detur viaticum.

¶Circa vxores vero ſtatuitur in lege quantū ad vxores ducendas, vt ſ. ducant vxores ſuæ tribus, ſicut habeē Nume. vltimo, & hoc ideo, ne ſories tribuum confundantur. Et ꝙ aliquis in vxorem ducat vxorē fratris defuncti ſine liberis, vt habetur Deut. 25. & hoc ideo, vt ille qui non potuit habere ſucceſſores ſecūdum carnis originē, ſaltem habeat per quandam adeptionē, & ſic non totaliter memoria defuncti deleatur. Prohibuit ēt quaſdā perſonas, ne in coniugum ducerentur, ſcilicet alienigenas ꝓpter periculū ſeductionis, & propinquas propter reuerentiā naturalē, quæ eis debetur. Statuit etiā qualiter vxores iam ductæ tractari deberent, vt ſ. non leuiter infamarentur. vñ mandatur puniri ille, q̄ falſo crimen imponit vxori, ut habetur Deuter. 22. & ꝙ etiam propter vxoris odium filius detrimentū non pateretur. vt habetur Deut. 21. & etiā ꝙ propter odiū vxorem non affligeret, ſed potius ſcripto libello eā dimitteret, vt patet Deute. 24. Et vt etiam maior dilectio inter cōiuges a principio contrahatur, præcipitur, ꝙ cum aliquis nuper vxorem acceperit, nihil ei publicę neceſſitatis iniungatur, vt libere poſſit lætari cū vxore ſua.

¶Circa filios autē inſtituit, vt patres eis diſciplinam adhiberent, inſtituendo eos in fide. vñ dicitur Exo. 12. Cū dixerint vobis filij ueſtri. Quæ eſt iſta religio? dicetis eis: Victima tranſitus dñi eſt. & ꝙ ēt inſtruerēt eos in moribus. vnde dicitur Deut. 21. ꝙ patres dicere debent & Monita noſtra audire cōtemnit, commeſſationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuijs.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ quia filij Iſrael erant a dño de ſeruitute liberati & per hoc diuinæ ſeruituti addicti, noluit dñs vt in perpetuū ſerui eēnt. vñ dr̄ Leuiti. 25. Si paupertate cōpulſus vendiderit ſe tibi frater tuus, non eū opprimens ſeruitute famulorū: ſed quaſi mercenarius & colonus erit: mei. n. ſunt ſerui, & ego eduxi eos de terra Aegypti, vt non veneant, conditione ſeruorū, & ideo qa ſimpliciter ſerui nō erāt, ſed ſecundum quid, finito tempore dimittebantur liberi.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ mandatum illud intelligitur de ſeruo qui à domino quæritur ad occidendum, vel ad aliquod peccati miniſterium.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ circa læſiones ſeruis illatas, lex cōſideraſſe vr̄ vtrū ſit certa vel incerta: ſi n. læſio certa eēt, lex pœnā adhibuit, pro mutilatione quidē amiſſionē ſerui, qui mandabaē libertati donādus, pro morte aūt homicidij pœnā, cū ſeruus in manu dñi verberantis moreretur. Si vero læſio nō eſſet certa, ſed aliquā apparentiā haberet, lex nullā pœnā infligebat in ꝓprio ſeruo. puta cum percuſſus ſeruus non ſtatim moriebatur, ſed poſt aliquot dies. Incertū. n. erat, vtrū ex percuſſione mortuus eſſet, qa ſi pcuſſiſſet liberū hominē, ita tñ ꝙ ſtatim non moreretē, ſed ſuper baculū ſuum ambularet, non erat homicidij reus. qui percuſſerat, ēt ſi poſtea moreretur, tenebatur tñ ad impēſas ſoluendas, quas percuſſus in medicos fecerat. Sed hoc in ſeruo proprio locū non habebat, quia quicqd ſeruus habebat & ēt ipſa perſona ſerui, erat quædā poſſeſſio domini. & ideo pro cauſa aſſignatur, quare non ſubiaceat pœnæ pecuniariæ, quia pecunia illius eſt.

AD QVARTVM dicendū, ꝙ ſicut dictū * eſt, nullus Iudæus poterat poſſidere Iudæum, quaſi ſimpliciter ſeruum, ſed erat ſeruus ſecundū quid, quaſi mercenarius vſque ad tēpus, & per hūc modū ꝑmittebat lex, ꝙ paupertate cogente aliquis vel filiū, vel filiam vēderet & hoc ēt verba ipſius legis oſtendūt, dicit. n. Si qs vēdiderit filiā ſuā in famulā, nō egredietur ſicut exire ancillæ cōſueuerūt: Per hūc ēt modū non ſolū filiū ſuum, ſed etiā ſeipſum aliqs vendere poterat magis quaſi mercenariū, q̄ quaſi ſeruū, ſm illud Leui. 25. Si pauꝑtate cōpulſus vēdiderit ſe tibi frater tuus, nō eū opprimes ſeruitute famulorū, ſed quaſi mercenarius & colon⁹ erit. in ſolut. 1. arg. lib. 10. ca. vlti. ante med. to. ſ.

AD QVINTVM dicēdū, ꝙ ſicut Philoſoph⁹ dicit in decimo Ethi. * principatus paternus hēt ſolū admonendi poteſtatē: nō aūt hēt uim coactiuā, p quā rebelles, & cōtumaces cōprimi pnt, & iō in hoc caſu lex mādabat, vt fili⁹ cōtumax a pricipib⁹ ciuitatis puniretē.

AD SEXTVM dicendū, ꝙ dñs alienigenas ꝓhibuit in matrimonīj duci pp periculū ſeductionis, ne inducerent in idololatriā. & ſpāliter hoc ꝓhibuit de illis gētibus, q̄ in vicino habitabāt de qbus erat magis ꝓbabile, ꝙ ſuos ritus retinerēt, Si qua vero idololatriæ cultū dimittere vellet, & ad Legis cultū ſe trāſferre, poterat ī mr̄imoniū duci, ſicut patet de Ruth, quā duxit Booz in vxorem. vnde ipſa dixerat ſocrui ſuæ, Populus tuus populus meus, Deus tuus, Deus meus, vt habetur Ruth primo. & ideo captiua non aliter permittebatur in vxorem duci, niſi prius raſa cæſarie, & circuncīſis vngui-

vnguibus,& depoſita veſte,ĩ qua capta eſt, & fleret pa trẽ,& matrẽ, ꝑ q̄ ſignificat̃ idololatrię ꝑpetua abiectio.

AD SEPTIMVM dicendū, ꝙ ſicut Chryſoſt. dicit ſuꝑ Matth. qa immitigabile malū erat mors apud Iudæos,qui oĩa ꝓ p̄ſenti vita faciebant,ſtatutū fuit, vt defuncto filius naſceretur ex fratre,qđ erat quędã mortis mitigatio. Nō aūt alius q̄ frater, vel propinquus iubebat̃ accipere vxorẽ defuncti: qa non ita crederet̃ qui ex tali cōiunctione erat naſciturus, eſſe eius filius qui obijt,& iterū extraneus nō ita haberet neceſſitatẽ ſtatuere domū eius qui obierat, ſicut frater, cui etiã ex cognatione hoc facere iuſtū erat. Ex quo patet, ꝙ frater ĩ accipiendo vxorem fratris ſui,perſona fratris ſui defuncti fungebatur.

AD OCTAVVM dicendū, ꝙ lex permiſit repudiū vxoris,non quia ſimpliciter iuſtū eſſet,ſed ꝑꝑ duritiam Iudæorum,vt Dominus dicit Matthæi 19. ſed de hoc oportet plenꝰ tractari,cū de matrimonio agetur.

AD NONVM dicendū, ꝙ vxores fidẽ matrimonij frangunt per adulteriū,& de facili ꝑꝑ delectationẽ, & latenter qa oculus adulteri obſeruat caliginẽ, vt dr̃ Iob 24. Non aūt eſt ſimilis rō de filio ad patrẽ, vel de ſeruo ad dñm: quia talis infidelitas non ꝓcedit ex tali concupiſcẽtia delectationis,ſed magis ex malitia, quæ nō poteſt ita latere ſicut infidelitas mulieris adulteræ.

QVÆSTIO CVI.

De lege Euangelica, quæ lex noua dicitur, ſecundum ſe, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandū eſt de lege Euangelij,quæ dicitur lex noua.

¶ Et primo,de ipſa ſecundū ſe. Secūdò de ipſa ꝑ comparationem ad legem veterem. Tertiò,de his, quæ in lege noua continentur.

¶ Circa primum quærantur quatuor.

¶ Primò,qualis ſit,vtrum ſcilicet ſit ſcripta vel indita.

¶ Secundò,de virtute eius,vtrum iuſtificet.

¶ Tertiò de principio eius, vtrum debuerit dari à principio mundi.

¶ Quartò,de termino eius,vtrum ſcilicet ſit duratura vſque ad finem,an debeat ei alia lex ſuccedere.

ARTICVLVS PRIMVS.

564 *Vtrum lex noua ſit lex ſcripta.*

Infr. ar. 2. & 3 corp. & q. 107. ar. 1. ad 2. & 3. & q. 108 ar. 1. corp. & ad 1. & quo. 4 arti. 11. corp.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ lex noua ſit lex ſcripta. Lex. n. noua eſt ipſum Euãgeliū,ſed Euangeliū eſt deſcriptū Ioan 20. Hæc aūt ſcripta ſūt vt credatis ergo lex noua eſt lex ſcripta.

¶ 2 Præterea, Lex indita eſt lex naturæ,ſecūdum illud Rom. 2. Naturaliter ea quæ legis ſunt,faciūt qui habẽt opus legis ſcriptū in cordibus ſuis ſi igitur lex Euangelij eſſet lex indita,nō differret à lege naturæ.

¶ 3 Præterea, Lex Euangelij propria eſt eorū, qui ſunt in ſtatu noui teſtamẽti: ſed lex indita cōis eſt,& eis, q ſunt in nouo teſtamento, & eis qui ſunt in veteri teſtō. Dicitur. n. Sapient ſeptimo, quod diuina ſapientia per nationes in animas ſanctas ſe transfert,amicos Dei, & prophetas conſtituit. ergo lex noua non eſt lex indita.

SED CONTRA eſt, ꝙ lex noua eſt lex noui teſtamẽti,ſed lex noui teſtamẽti eſt indita in corde. Apoſtolus n ad Heb. octauo dicit inducẽs auctoritatẽ,quæ habetur Ierem. 31. Ecce dies veniẽt,dicit dñs,& cōſummabo ſuper domū Iſrael,& ſuper domū Iuda teſtamẽtū nouum & exponens quod ſit hoc teſtamentum,dicit. Quia hoc eſt teſtamentum quod diſponam domui Iſrael, dabo leges meas in mentes eorum, & in corda eorum ſuperſcribam eas. ergo lex noua eſt lex indita.

RESPONDEO dicendū, ꝙ vnaquæque res illud vr̃ eſſe,qđ in ea eſt potiſſimū. vt * Philoſ dicit I 9. Ethi. id aūt qđ eſt potiſſimū in lege noui teſtamenti, & in quo tota virtus eius cōſiſtit,eſt gr̃a Spiritus ſcĩ,q̄ datur ꝑ fidẽ Chriſti, & iō principaliter lex noua eſt ipſa

lib. 9. Eth. cap. 4 ante med. to. 5.

gratia Spiritus ſancti,quæ dat̃ Chriſti fidelibus, & hoc manifeſtè apparet per Apoſtolū,q ad Ro. 3 dicit. Vbi eſt ergo gloriatio tua? Excluſa eſt,per quã legẽ? factorū? non,ſed per legem fidei,ipſam n. fidei gratiã legem appellat,& expreſſius ad Ro. 8 dr̃, Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis. vñ & * Aug. dicit in lib. De ſpiritu & litera, Quòd ſicut lex factorū ſcripta fuit in tabulis lapideis,ita lex fidei ſcripta eſt in cordibus fideliū. & alibi * dicit in eodẽ lib. Quæ ſunt leges Dei ab ipſo Deo ſcriptę in cordibus,niſi ipſa p̄ntia Spūs ſcĩ? Hẽt tñ lex noua qdã ſicut diſpoſitiua ad gr̃am Spūs ſancti, & ad uſum huius gratiæ ptinẽtia,q̄ ſunt quaſi ſecūdaria in lege noua, & de quibus oportet ĩſtrui fideles Chr̄i & verbis & ſcriptis, tã circa credẽda,q̄ circa agẽda. Et iō dicendū eſt, ꝙ principaliter lex noua ẽ lex indita, ſecūdariò aūt eſt lex ſcripta.

c. 26 to. 4.

eod. lib. ca. 21. ĩ prin.

AD PRIMVM ergo dicẽdū, ꝙ in ſcriptura Euãgelij non continentur niſi ea, quæ pertinent ad gr̃am Spūs ſancti, vel ſicut diſpoſitiua, vel ſicut ordinatiua ad vſum huius gratiæ: ſicut diſpoſitiua quidẽ quantum ad intellectū per fidẽ ꝑ quẽ datur Spūs ſancti gr̃a,cōtinent̃ in Euãgelio ea,q̄ ptinent ad manifeſtandã diuinitatẽ,vel humanitatẽ Chriſti. Secundū affectū uerò continent in Euãgelio ea,q̄ ptinẽt ad contẽptū mundi,per quẽ hō fit capax Spūs ſcĩ gr̃æ. Mundus. n. i. amatores mūdi nō pōt capere Spūm ſanctū,vt habet̃ Io. 14. Vſus verò ſpūalis gratiæ eſt in operibus virtutū,ad ea q̄ multipliciter ſcriptura noui teſtamenti homines exhortat̃.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ dupliciter eſt aliqd inditum homini. Vno modo pertinens ad naturã humanã,& ſic lex naturalis eſt lex ĩdita hoĩ. Alio mō eſt aliqd inditū homini,quaſi ſuperadditum per gratię donū, & hoc mō lex noua eſt indita hoĩ nō ſolū indicãs quid ſit faciendū,ſed etiam adiuuans ad implendū.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ nullus vnquam habuit gr̃am Spūs ſancti niſi per fidẽ Chriſti explicitam vel implicitã. Per fidẽ aūt Chriſti ptinet homo ad nouū teſtamentū vnde quibuſcunque fuit lex gratiæ indita,ſecundū hoc ad nouū teſtamentum pertinebant.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex noua iuſtificet. 565

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur Videt̃, ꝙ lex noua non iuſtificet Nullus. n iuſtificat̃,niſi legi Dei obediat,ſecundū illud ad Heb. 5. Factus eſt, ſ. Chriſtus oĩbus obtẽperantibus ſibi cã ſalutis æternæ,ſed Euangeliū non ſemꝑ hoc operatur, ꝙ hoĩes ei obediant. Dicitur enim Roma 10. Non omnes obediunt Euangelio. ergo lex noua non iuſtificat.

¶ 2 Præterea, Apoſtolus probat ad Roma. ꝙ lex vetus non iuſtificabat,quia ea adueniente præuaricatio creuit. Dicitur. n. ad Rom 4. Lex irã operat̃,vbi n. non eſt lex, nec p̄uaricatio,ſed multo magis lex noua p̄uaricationem addidit: maiori enim pœna eſt dignus,qui poſt legẽ nouã datã adhuc peccat,ſecundum illud Heb 10. Irritam quis faciens legem Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus uel tribus teſtibus moritur,quãto magis putatis deteriora mereri ſupplicia,qui filium Dei conculcauerit,&c. ergo lex noua nō iuſtificat ſicut nec vetus.

¶ 3 Præterea, Iuſtificare eſt ꝓprius effectus Dei,ſecūdū illud ad Rom. 8. Deus eſt qui iuſtificat, ſed lex vetus fuit a Deo, ſicut & lex noua. ergo lex noua nō magis iuſtificat quam lex vetus.

SED CONTRA eſt qđ Apoſtolus dicit ad Ro. 1. Non erubeſco Euangelium, virtus enim Dei eſt ĩ ſalutem omni credenti, non autem eſt ſalus niſi iuſtificatis. ergo lex Euangelij iuſtificat.

RESPONDEO dicendū, ꝙ * ſicut dictum eſt, ad legem Euãgelij duo pertinent. Vnum qui dẽ principaliter, ſ. ipſa gratia Spūs ſancti interius data, & quantum ad hoc noua lex iuſtificat vnde * Aug dicit in lib. de ſpiritu & litera. Ibi ſcilicet in veteri teſtamento lex

ar. præce. ĩ corp. & ad 1. arg.

c. 17. circa pri. t. 3.

extrinſecus eſt poſita, qua iniuſti terrerentur: hic, ſ. in nouo teſtamẽto intrinſecus data eſt, qua iuſtificarent. Aliud ptinet ad legẽ Euangelij ſecundario, ſcilicet documenta fidei, & præcepta ordinãtia affectũ humanũ, & humanos actus Et quantum ad hoc, lex noua nõ iuſtificat. vnde Apoſtolus dicit 2 ad Cor. 3. Litera occidit ſpiritus aũt viuificat & Aug *Exponit in lib. De ſpiritu & litera, ꝙ per literã intelligitur quælibet ſcriptura extra homines exiſtens, ẽt moralium præceptorũ, qua lia continentur in Euangelio. vnde ẽt litera Euangelij occideret, niſi adeſſet interius gratia fidei ſanans.

cap. 14. & 17. tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illa obiectio procedit de lege noua, non quantũ ad id quod eſt principale in ipſa, ſed quantum ad id, qđ eſt ſecundariũ in ipſa, ſcilicet quantum ad documenta & præcepta exterius homini propoſita, vel ſcripto vel verbo.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ gratia noui teſtamenti etſi adiuuet hoĩem ad nõ peccãdũ: nõ tñ ita cõfirmat in bono, vt homo peccare nõ poſſit: hoc. n. pertinet ad ſtatũ gloriæ, & iõ ſi quis poſt acceptã gratiã noui teſtĩ peccauerit, maiori pœna eſt dignus tanquã maioribus beneficijs ĩgratus, & auxilio ſibi dato nõ vtẽs. nec tñ pp hoc dr̃ ꝙ lex noua iram operatur, quia quantum eſt de ſe, ſufficiens auxiliũ dat ad non peccandũ.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ legem nouam & veterem vnus Deus dedit, ſed aliter & aliter. nam legẽ veterem dedit ſcriptã in tabulis lapideis. legem autem nouam dedit ſcriptam in tabulis cordis carnalibus, vt Apoſtolus dicit 2 ad Cor 3. Proinde ſicut* Aug. dicit in lib. De ſpiritu & litera, literã iſtam extra hominem ſcriptam, & miniſtrationem mortis, & miniſtrationẽ damnationis Apoſtolus appellat, hanc autem, ſcilicet noui teſtamenti legem miniſtrationem ſpiritus, & miniſtrationẽ iuſtitiæ dicit: quia per donum Spiritus operamur iuſtitiã, & a præuaricationis damnatione liberamur.

cap. 11. in prin. to. 3.

566

Supr. q. 91 art. 5. ad 3 & 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex noua debuerit dari à principio mundi.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ lex noua debuerit dari à principio mundi. Non. n. eſt perſonarũ acceptio apud Deũ, dicitur ad Roma. 2 ſed omnes homines peccauerunt, & egent gratia Dei, vt dicitur ad Ro. 3. ergo à principio mũdi lex. Euãgelii dari debuit. vt omnibus per eam ſubueniretur.

¶ 2 Præterea, Sicut in diuerſis locis ſunt diuerſi homines, ita ẽt in diuerſis temporibus. ſed Deus qui vult omnes homines ſaluos fieri (vt dicitur 1. ad Tim. 2) mandauit Euangeliũ prædicari in omnibus locis, vt patet Matth. vlt. & Marc. vlt. ergo oĩbus temporibus debuit adeſſe lex Euangelij, ita ꝙ à principio mundi daretur.

¶ 3 Præterea, Magis eſt neceſſaria homini ſalus ſpiritualis, q̃ eſt æterna q̃ ſalus corporalis, quæ eſt temporalis, ſed Deus ab initio mundi prouidit homini ea, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutẽ corporalẽ, tradens eius poteſtati oĩa, q̃ erant pp hominẽ creata, vt patet Gen 1. ergo ẽt lex noua, quæ maximẽ eſt neceſſaria ad ſalutem ſpũalem, debuit hominibus à principio mundi dari.

SED CONTRA eſt, qđ Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 15. Nõ prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale, ſed lex noua eſt maxime ſpiritualis, ergo lex noua non debuit dari à principio mundi.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ triplex ratio poteſt aſſignari quare lex noua non debuit dari à principio mundi. Quarũ prima eſt, qa lex noua, ſicut * dictũ eſt, principaliter eſt gratia Spiritus ſancti, quę abũdãter dari nõ debuit, antequã impedimentũ peccati ab humano genere tolleretur conſummata redemptione p Chriſtũ. vnde dr̃ Ioa 7. Nondũ erat Spiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. Et hanc rõnem manifeſtẽ aſſignat Apoſtolus ad Ro. 8 vbi poſtquã pmiſerat de lege Spiritus vitæ, ſubiungit, Deus filiũ ſuũ mittens in ſimilitudinẽ carnis peccati, de pctõ damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. Secunda rõ põt, aſſignari ex perfectione legis nouæ. Non. n. aliquid ad pfectum adducit ſtatim à principio: ſed quodam tẽporali ſucceſſionis ordine, ſicut aliquis prius fit puer, & poſtmodum vir. Et hanc rõnem aſſignat Apoſtolus ad Gal. 3. lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur, at vbi venit fides, iam nõ ſumus ſub pædagogo. Tertia ratio ſumitur ex hoc, ꝙ lex noua eſt lex gratiæ, & ideo primò oportuit, quòd homo relinqueretur ſibi in ſtatu veteris legis, vt in peccatũ cadendo ſuam infirmitatem cognoſcẽs, recognoſceret ſe gratia indigere. Et hanc rationem aſſignat Apoſtolus ad Rom. 5. dicens, Lex ſubintrauit vt abundaret delictũ, vbi autẽ abundauit delictũ, ſuperabundauit & gratia.

Ar. 1. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ humanũ genus pp peccatũ primi parentis meruit priuari auxilio grẽ, & iõ quibuſcunque non datur, hoc eſt ex iuſtitia, quibuſcũque aũt dat, hoc eſt ex grã, vt Aug. dicit in li. De pfectione iuſtitiæ, vnde non eſt acceptio perſonarum apud Deum ex hoc, quòd non omnibus à principio mundi legem gratiæ propoſuit, quæ erat debito ordine proponenda, vt * dictum eſt.

in cor. ar.

AD SECVNDVM dicendũ ꝙ diuerſitas locorũ nõ variat diuerſum ſtatũ humani gñis, q variat p tpis ſucceſſionẽ, & ideo oĩbus locis propoſuit lex noua, non aũt oĩbus temporalibus, licet omni tpe fuerint aliq ad nouũ teſtamentum pertinentes, vt ſuprà * dictum eſt.

ar. 1. ad 3.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ea quæ pertinẽt ad ſalutem corporalẽ, deſeruiunt homini quantũ ad naturã, quæ non tollitur per peccatũ, ſed ea quæ pertinent ad ſpiritualem ſalutem, ordinantur ad gratiã, q̃ amittitur per peccatũ. & ideo nõ eſt ſimilis ratio de vtriſq;.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex noua ſit duratura vſque ad finem mundi.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ lex noua non ſit duratura vſque ad finẽ mũdi. Quia vt Apoſ. dicit 1. Ad Cor. 13. Cũ venerit qđ perfectũ eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Sed lex noua ex parte eſt: dicit enim Apoſtolus ibidem, Ex parte cognoſcimus. & ex parte prophetamus, ergo lex noua euacuanda eſt, alio perfectiori ſtatu ſuccedente.

¶ 2 Præterea Dominus Io 16. promiſit diſcipulis ſuis in aduentu Spiritus ſancti paracleti cognitionẽ omnis veritatis, ſed nõdum eccleſia omnẽ veritatẽ cognoſcit in ſtatu noui teſtĩ, ergo expectandus eſt alius ſtatus, in quo p Spiritum ſanctum omnis veritas manifeſtetur.

¶ 3 Præterea, Sicut pater eſt alius à filio, & filius à patre. ita Spiritus ſanctus à patre & filio. ſed fuit quidam ſtatus conueniens perſonæ patris, ſ. ſtatus veteris legis, in quo homines generationi intendebant. ſimiliter ẽt eſt alius ſtatus conueniens perſonæ filij, ſ. ſtatus nouæ legis, in quo clerici intendentes ſapiẽtiæ, quæ appropriatur Filio principantur. ergo erit ſtatus tertius Spiritus ſancti, in quo ſpirituales viri principabuntur. 567

¶ 4 Præterea, Dominus dicit Matth. 24. Prædicabitur hoc Euangeliũ regni in vniuerſo orbe, & tunc veniet conſummatio, ſed Euangelium Chriſti iamdiu eſt pdicatũ in vniuerſo orbe, nec tamen adhuc venit conſummatio, ergo Euãgeliũ Chriſti nõ eſt Euangeliũ regni. ſed futurũ eſt aliud Euãgeliũ Spũs sãcti quaſi alia lex.

SED CONTRA eſt. quod Dñs dicit Matth. 24. Dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec oĩa fiant. qđ *Chry. exponit de gñatione fideliũ Chri: ergo ſtat* fideliũ Chri manebit vſq; ad cõſũmationẽ ſeculi.

hom. 78 in Mat. nõ ſe motẽ à prin. to. 2

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſtatus mundi variari poteſt dupliciter. Vno modo, ſecundum diuerſitatẽ legis. Et ſic huic ſtatui nouæ legis nullus alius ſtatus ſuccedet: ſucceſſit n. ſtatus nouæ legis ſtatui veteris legis tanquam perfectiori. nullus aũt ſtatus præſentis vitæ põt eſſe perfectior, quàm ſtatus nouæ legis. Nihil. n. poteſt eſſe propinquius fini vltimo, quã quod immedia

tè in finẽ vltimũ introducit. hoc aũt facit noua lex. vñ de Apoſt. dicit ad Heb. 10. Habentes itaque fratres fiduciã in introitu ſanctorũ in ſanguine Chriſti quã initiauit nobis viã nouã, accedamus. Vñ nõ põt eſſe aliqs pfectior ſtatus pſentis vitæ q̃ ſtatus nouæ legis: qa tanto eſt vnumquodq; pfectius quãto eſt vltimo fini ꝓpinquius. Alio mõ ſtatus hominũ variari põt, ſm qd̃ hoies diuerſimodè ſe habẽt ad eandẽ legẽ vel pfectius, vel minus pfectè, & ſic ſtatus veteris legis frequenter fuit mutatus, cũ quãdoque leges optimè cuſtodirentur, quãdoque aũt oĩno ptermitterent. Sic ẽt & ſtatus nouæ legis diuerſificat ſm diuerſa loca, & tẽpora, & perſonas, inquantũ gratia Spiritus ſancti pfectius vel minus perfectè ab aliquibus habet: non eſt tñ expectandum ꝙ ſit aliquis ſtatus futurus, in quo perfectius gratia Spiritus ſancti habeatur, q̃ hactenus habita fuerit. & maximè ab Apoſtolis q primitias Spiritus acceperunt, id eſt, & tempore prius, & cæteris abũdantius, vt gl. dicit. Ro. 8.

ca 5. Eccl. hier. par. 1 AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſicut * Dion dicit in Eccl. hierar. triplex eſt hominũ ſtatus. Primus qdem veteris legis. Secundus nouæ legis. Tertius ſtatus ſuccedit nõ in hac vita, ſed in futura, ſcilicet in patria. Sed ſicut primus ſtatus eſt figuralis & imperfectus reſpectu ſtatus Euangelij, ita hic ſtatus eſt figuralis & imperfectus reſpectu ſtatus patriæ, quo veniente, iſte ſtatus euacuatur, ſicut dicitur 1. ad Corin. 13. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.

epli. 19. de hæreſib. ad Quod vult Deũ. cap. 26 tom. 6. li. 19 cont. Fauſ. c. 31 Et de vtil. credẽdi. c. 3. AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſicut * Aug. dicit in lib. cõtra Fauſtũ, Montanus & Priſcilla poſuerũt, ꝙ promiſſio Dñi de Spiritu ſancto dando non fuit cõpleta in Apoſtolis, ſed in eis. Et ſimiliter Manichæi poſuerunt, ꝙ fuit cõpleta in Manichęo, quẽ dicebãt eſſe Spiritum paracletũ, & ideo vtrique nõ recipiebant actus Apoſtolorũ, in quibus manifeſtè oſtẽditur, ꝙ illa ꝓmiſſio fuit in Apoſtolis cõpleta, ſicut Dñs iterato eis promiſit Act. 1 Baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos hos dies, qd̃ impletũ legit Act. 2 Sed iſtæ varietates excluduntur p hoc, qd̃ dr̃ Io 7 Nondum erat Spiritus datus: qa nondũ Ieſus erat glorificatus. Ex quo datur intelligi, ꝙ ſtatim glorificato Chriſto in reſurrectione & aſcenſione fuit Spiritus ſanctus datus Et per hoc ẽt excluditur quorumcũque vanitas, qui dicerẽt eſſe expectandum aliud tempus ſ Spiritus ſancti.

¶ Docuit aũt Spiritus ſanctus Apoſtolos omnẽ veritatem de his, quæ pertinent ad neceſſitatem ſalutis. ſ. de credendis & de agendis: non tamen docuit eos de omnibus futuris euentibus, hoc. n ad eos non pertinebat ſecundum illud Act. 1. Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ Pater poſuit in poteſtate ſua.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ lex vetus non ſolũ fuit Patris, ſed ẽt Filij, quia Chriſtus in veteri lege figurabat: vnde Dñs dicit Io. 5. Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan, & mihi, de me enim ille ſcripſit. Similiter ẽt lex noua non ſolũ eſt Chriſti, ſed ẽt Spiritus ſancti, ſm illud Ro 8. Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu, &c. vnde non eſt expectanda alia lex quæ ſit Spiritus ſancti.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ cùm Chriſtus ſtatim in principio Euangelicæ pdicationis dixerit, Appropinquauit regnũ cælorũ, ſtultiſſimũ eſt dicere, ꝙ Euangeliũ Chriſti non ſit Euangeliũ regni. Sed prædicatio Euangelij Chriſti põt intelligi dupliciter. Vno modo, quantum ad diuulgationem notitiæ Chriſti, & ſic prædicatũ fuit Euangeliũ in vniuerſo orbe, etiã tẽpore Apoſtolorum, vt Chry. dicit. Et ſm hoc qd̃ addit, Et tunc erit conſummatio, intelligitur hoc de deſtructione Ieruſalem de qua tunc ad literam loquebatur. *eſt epiſt. 78 parũ ante med. et epi. 80. a med. tom. 2.* Alio modo põt intelligi pdicatio Euangelij in vniuerſo orbe cũ pleno effectu, ita ſcilicet ꝙ in qualibet gente fundetur eccleſia, & ita, ſicut dicit * Aug in epiſtola ad Euſich. nõdum eſt prædicatum Euangelium in vniuerſo orbe, ſed hoc facto veniet conſummatio mundi.

QVÆSTIO CVII.

De comparatione legis nouæ ad veterem, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de cõparatione legis nouæ ad legem veterem.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum lex noua ſit alia lex à lege veteri.

¶ Secundo, vtrum lex noua impleat veterem.

¶ Tertio, vtrum lex noua contineatur in veteri.

¶ Quarto, quæ ſit grauior, vtrum lex noua, vel vetus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex noua ſit alia à lege veteri. 568

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ lex noua nõ ſit alia a lege veteri. Vtraque. n. lex dat fidẽ Dei habẽtib⁹: qa ſine fide eſt impoſſibile placere Deo, vt dr̃ Heb 11. ſed eadẽ ẽ fides antiquorũ & modernorũ, vt dr̃ in gl. Matth. 12. ergo ẽt eſt eadem lex. *Sup. qõ. 11 artic 5. & Gal. 1. lec. 2. col. 1. ſ.*

¶ 2 Præterea, * Aug. dicit in lib. contra Adimãtũ Manichæi diſcipulũ, ꝙ breuis dña legis & Euangelij eſt timor & amor. ſed ſm hęc duo noua lex & vetus diuerſificari non poſſunt, qa ẽt in veteri lege proponuntur pcepta charitatis Leu. 19. Diliges ꝓximũ tuũ. & Deut. 6. Diliges Dñm Deũ tuũ. Similiter ẽt diuerſificari non poſſunt p aliã dñiam, quã * Aug aſſignat contra Fauſtũ, ꝙ vetus teſtm̃ habuit promiſſa tẽporalia, nouũ teſtm̃ habet ꝓmiſſa ſpũalia & æterna, qa ẽt in nouo teſtõ ꝓmittunt aliqua promiſſa tpalia, ſm illud Marc. 10. Accipietis centies tm̃ in tp̃e hoc, domos, & fratres, &c. Et in veteri teſtõ ſperabant promiſſa ſpũalia & æterna, ſecũdũ illud ad Heb. 11 Nunc autẽ meliorẽ patriam appetunt, id eſt, cæleſtem: qd̃ dicitvr de antiquis patrib⁹. ergo videtur, ꝙ noua lex non ſit alia à veteri. *c. 17. inter princ. c. & med. to. 6.* *lib. 4. ca. 2. tom. 6.*

¶ 3 Præterea, Apoſtolus videtur diſtinguere vtranq; legẽ ad Ro. 3. veterẽ legem appellans legẽ factorũ, legem vero nouã appellãs legẽ fidei: ſed lex vetus fuit ẽt fidei, ſm illud Heb. 11. Omnes teſtimonio fidei probati ſunt, qd̃ dicit de Patribus veteris teſtamẽti. Similiter lex noua eſt lex factorũ. Dicitur enim Matt. Benefacite his, qui oderũt vos & Luc. 22. Hoc facite in meã cõmemorationẽ. ergo lex noua nõ eſt alia à lege veteri.

SED CONTRA eſt, qd̃ Apoſtolus dicit ad Hebr. 7 Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat. ſed aliud eſt ſacerdotiũ noui & veteris teſtamẽti, vt ibidẽ Apoſtolus probat. ergo eſt etiam alia lex.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut * ſuprà dictũ eſt, oĩs lex ordinat conuerſationẽ humanã in ordine ad aliquẽ finẽ, ea aũt q ordinant ad finẽ ſm rõnẽ finis, dupliciter diuerſificari poſſunt. Vno mõ, qa ordinãtur ad diuerſos fines, & hæc eſt diuerſitas ſpeciei, maximè ſi ſit finis ꝓximus Alio mõ, ſm propinquitatẽ ad finẽ, vel diſtãtiã ab ipſo, ſicut patet ꝙ motus differũt ſpecie ſm qd̃ ordinant ad diuerſos terminos: ſm vero qd̃ vna pars motus eſt propinquior termino q̃ alia, attenditur dña in motu ſm pfectũ & imperfectũ. Sic ergo duæ leges diſtingui poſſũt dupliciter. Vno modo, quaſi oĩno diuerſæ, vtpote ordinatæ ad diuerſos fines, ſicut lex ciuitatis, q̃ eſſet ordinata ad hoc, ꝙ populus dominaret, eſſet ſpecie differẽs ab illa lege, q̃ eẽt ad hoc ordinata, ꝙ optimates ciuitatis dominarent. Alio mõ duæ leges diſtingui pñt ſm qd̃ vna ꝓpinqus ordinat ad finẽ, alia vero remotius: puta in vna & eadẽ ciuitate dr̃ alia lex, q̃ imponit viris pfectis, q ſtatim poſſunt exeq ea, q̃ pertinẽt ad bonũ cõe, & alia lex dat de diſciplina puerorũ q ſunt inſtruẽdi qualiter poſtmodũ opa virorũ exequãt. Dicẽdũ eſt ergo, ꝙ ſm primũ modũ lex noua nõ ẽ alia à lege veteri qa vtriuſq; ẽ vn⁹ finis, ſ vt hoĩes ſubdant Deo. eſt aũt vnus Deus & noui & veteris teſtamẽti, ſm illud Ro. 3. Vnus Deus eſt q iuſtificat circũciſionẽ ex fide, & pputiũ p fidẽ. Alio mõ lex noua eſt alia à veteri, qa lex vetus eſt quaſi pædagogus puerorũ, vt Apoſt. dicit ad Gal. 3. lex aũt noua ẽ lex pfectionis, qa ẽ lex charitatis, d̃ qua Apo. dicit Col. 3. qd̃ ẽ vinculũ pfectionis. *q. 90. ar. 2.*

AD PRI-

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ vnitas fidei vtriuſque teſtamẽti atteſtatur vnitati finis, dictum eſt enim
q.61.ar.1. & 2. *ſuprà, ꝙ obiectum theologicarum virtutum, inter quas eſt fides, eſt finis vltimus, ſed tamen fides habet alium ſtatum in veteri & noua lege, nam quod illi crede bant futurum, nos credimus factum.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ oẽs differentiæ, q̃ aſſignantur inter nouam legem & veterem, accipiunt ſm perfectũ & imperfectũ. præcepta enim legis cuiuſlibet dantur de actibus virtutum, ad operanda aũt virtutum opera aliter inclinantur imperfecti, qui nondũ hñt virtutis habitum, & aliter illi qui ſunt per habitũ virtutis perfecti. Illi aũt, qui nondũ, hñt habitum virtutis, inclinant ad agẽdum virtutis opera ex aliqua cã extrinſeca, puta ex cõminatione pœnarũ, uel ex promiſſione aliquarũ extrinſecarũ remunerationũ, puta honoris, vel diuitiarũ, vel alicuius hmõi. & iõ lex vetus q̃ dabatur imperfectis, id eſt nondũ conſecutis gratiã ſpiritualẽ, dicebatur lex timoris, inquantũ inducebat ad obſeruationẽ præceptorũ per cõminationẽ quarundã pœnarũ, & dr̃ habere temporalia q .ædã promiſſa. Illi aũt qui hñt virtutẽ, inclinantur ad virtutis opera agẽda ꝓꝑ am tem virtutis, non ꝓꝑ aliquam pœnam aut remunerationẽ extrinſecã. & ideo lex noua, cuius principalitas conſiſtit in ipſa ſpirituali gratia indita cordibus, dr̃ lex amoris, & dr̃ habere promiſſa ſpiritualia & æterna, quæ ſunt obiecta virtutis præcipue charitatis: & ita per ſe in ea inclinantur non quaſi in extranea, ſed quaſi in propria. Et ꝓꝑ hoc ẽt lex vetus dr̃ cohibere manum, non animũ, quia qui timore pœnę ab aliquo peccato abſtinet, non ſimpliciter eius voluntas à peccato recedit, ſicut recedit voluntas eius, qui amore iuſtitiæ abſtinet a peccato, & ꝓꝑ hoc lex noua, q̃ eſt lex amoris, dr̃ animũ cohibere. Fuerunt tñ aliqui in ſtatu veteris teſtĩ hñtes charitatẽ & gratiã Spiritus ſancti, qui principaliter expectabant promiſſiones ſpirituales & æternas, & ſm hoc pertinebant ad legẽ nouã. Similiter ẽt in nouo teſtõ ſunt aliqui carnales nondũ pertingentes ad perfectionẽ nouæ legis, quos oportuit ẽt in nouo teſtõ induci ad virtutis opera per timorẽ pœnarũ, & per aliqua tẽporalia promiſſa: lex aũt vetus etſi præcepta charitatis daret, non tamẽ per eã dabatur Spiritus ſanctus. ꝑ quẽ
q. præced. diffunditur charitas in cordibus noſtris, vt dr̃ Rom. 5.
ar. 1. & 2. AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut * ſupra dictũ eſt, lex noua dr̃ lex fidei inquantum eius principalitas conſiſtit in ipſa gratia, quę interius datur credentibus, vnde dr̃ gratia fidei. Habet aũt ſecundario aliqua facta & moralia, & ſacr̃alia, ſed in his non conſiſtit principalitas legis nouæ, ſicut principalitas veteris legis in eis conſiſtebat. Illi aũt qui in veteri teſtõ Deo fuerũt accepti per fidem, ſm hoc ad nouum teſtm̃ pertinebãt, nõ .n. iuſtificabanẽ niſi per fidẽ Chriſti, qui eſt actor noui teſtĩ. vnde & de Moyſe dicit Apoſtolus ad Heb. 11. ꝙ maiores diuitias æſtimabat theſauro Aegyptiorum improperium Chriſti.

ARTICVLVS II.

569 *Vtrum lex noua legem veterem impleat.*

2.2.q 104. ar. 6. ad 2. & 2 diſ 9. ar 1. ad 4. & 4 di. 41 qõ 2 ar. 2. ad 3. & Ro 3. fi. 2. & Ephe. 2 lec. 5. cor. 2 fin.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ lex noua legem veterem non impleat. Impletio .n. contrariatur euacuationi. ſed lex noua euacuat, vel excludit obſeruantias legis veteris. Dicit .n. Apoſtolus ad Gal. 5. Si circuncidamini, Chriſtus nihil vobis ꝓderit. ergo lex noua non eſt impletiua veteris legis.

¶ 2 Præterea, Contrarium nõ eſt impletiuum ſui cõtrarij ſed Dñs in lege noua ꝓpoſuit qdã præcepta contraria præceptis veteris legis. Di .n. Matt 5. Audiſtis qa dictum eſt antiquis, Quicunque dimiſerit vxorẽ ſuam, det ei libellum repudij, ego aũt dico vobis, quicunque dimiſerit vxorẽ ſuam, facit eam mœchari. & idẽ conſequenter patet in prohibitione iurĩ, & ẽt in prohibitione talionis. & in odio inimicorum. Similiter ẽt vr̃ Dñs excluſiſſe præcepta veteris legis de diſcretione ciborũ, Matt. 15. dicens, Non quod intrat in os, coinquinat hominem, ergo lex noua non eſt impletiua veteris.

¶ 3 Præterea, Quicunque contra legẽ agit non implet legem. ſed Chriſtus in aliquibus contra legẽ fecerit, tetigit .n. leproſum, vt dr̃ Matt. 8 quod erat contra legẽ. Similiter ẽtᵈ vr̃ ſabbatum pluries violaſſe. vnde de eo dicebant Iudæi Ioan 9 Nõ eſt hic homo à Deo, qui ſabbatum non cuſtodit. ergo Chriſtus non impleuit legẽ, & ita lex noua data à Chriſto nõ eſt veteris impletiua.

¶ 4 Præterea, In veteri lege cõtinebãtur præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia, vt * ſuprà dictũ eſt. ſed q 99. ar. 4.
Dñs Mat 5. vbi quantũ ad aliqua legẽ impleuit, nullã mentionẽ vr̃ facere de iudicialibus & cæremonialibus. ergo vr̃ ꝙ lex noua non ſit totaliter veteris impletiua,

SED CONTRA eſt quod Dñs dicit Mat 5. Non veni ſoluere legẽ, ſed adimplere, & poſtea ſubdit, Iota vnũ, aut vnus apex nõ pteribit à lege donec oĩa fiant.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * dictũ eſt, lex ar. præced.
noua comparatur ad veterẽ, ſicut perfectum ad imperfectum oẽ aut perfectum adimplet id, quod imperfecto deeſt, & ſcd̃m hoc lex noua adimplet veterem legẽ, inquantũ ſupplet illud quod ueteri legi deerat. In veteri aũt lege duo pñt conſiderari, ſ. finis. & præcepta cõtenta in lege. Finis verò cuiuslibet legis eſt, ut hoĩes efficiantur iuſti & uirtuoſi, ut * ſuprà dictũ eſt. unde & fi q. 92. ar. 1.
nis ueteris legis erat iuſtificatio hoĩum quã qdem lex efficere non poterat ſed figurabat qbuſdã cæremonialibus factis, & promittebat uerbis, & quãtũ ad hoc, lex noua implet ueterẽ legem iuſtificando per uirtutẽ paſſionis Chriſti. & hoc eſt quod Apoſtolus dicit ad Ro. 8. Quod impoſſibile erat legi Deᵘ fecit, filiũ ſuũ mittẽs in ſimilitudinẽ carnis peccati, dãnauit peccatũ in carne, ut iuſtificatio legis impleretur in nobis. Et quantũ ad hoc, lex noua exhibet qđ lex uetus promittebat, ſcd̃m illud 2. ad Cor. 1. Quotquot promiſſiones Dei ſunt, in illo eſt, id eſt in Chriſto & iterũ quantũ ad hoc, cõplet ẽt ꝙ uetus lex figurabat. unde ad Col 2 dr̃ de cæremonialibus, ꝙ erãt umbra futurorum, corpus aũt Chriſti, id eſt ueritas pertinet ad Chriſtum. unde lex noua dr̃ lex ueritatis, lex aũt uetus umbræ uel figuræ. Præcepta uerò ueteris legis adimpleuit Chriſtus & opere & doctrina. opere quidẽ qa circuncidi uoluit, & alia obſeruare, q̃ erant tpe illo obſeruanda, ſcd̃m illud Gal 4. factũ ſub lege. Su ı aũt doctrina adimpleuit præcepta legis tripliciter. Primò quidẽ, uerũ intellectũ legis exprimẽdo, ſicut patet in homicidio & adulterio, in quorũ prohibitione Scribæ & Phariſæi non intelligebant niſi exteriorẽ actũ ꝓhibitũ. unde Dominus legẽ adimpleuit oſtendendo ẽt interiores actus peccatorũ cadere ſub ꝓhibitione. Scd̃o adimpleuit Dominus ꝓcepta legis ordinando quõ tutius obſeruaretur quod lex uetus ſtatuerat, ſicut lex uetus ſtatuerat, ut homo non peieraret. & hoc tutius obſeruaĩ, ſi omnino à iuramento abſtineat, niſi in cauſa neceſſitatis. Tert ò adım leuit Dominus præcepta legis, ſuperaddendo quædã perfectionis cõſilia, ut patet Matt. 19 ubi dicenti ſe obſeruaſſe præcepta ueteris legis, dicit, Vnum tibi deeſt. ſi uis perfectus eſſe uade, & uende omnia quæ habes, &c.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ lex noua non euacuat obſeruantiã ueteris legis. niſi quantum ad cæremonialia, ut * ſupra dictũ eſt. hæc aũt erant in figurã q 103. ar.
futuri. unde ex hoc ipſo ꝙ cæremonialia præcepta ſunt 3 & 4.
impleta perfectis his quæ figurabantur non ſunt ulterius obſeruanda. qa ſi obſeruarentur adhuc ſignificaretur aliquid ut futurũ, & non impletum, ſicut etiam promiſſio futuri doni locum iam non habet, promiſſione iã impleta per doni exhibitionem, & per hunc modũ cæremoniæ legis tolluntur cum implentur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſicut * Aug dicit lib. 19. ca.
contra Fauſtũ, Præcepta illa Domini non ſunt cõtraria 10. & 18.
præceptis ueteris legis, quod. n. Dominus præcepit de et 26. 30. 6.

vxore dimittenda, non eſt contrariū ei quod lex præce pit: neq; n. ait lex, Qui voluerit dimittat vxorem, cui eſſet contrariū non dimittere: ſed vtique nolebat dimitti vxorē a viro, qui hāc interpoſuit morā, vt in diſſidium animus præceps libelli conſcriptione refractꝰ abſiſteret: vnde Dominus ad hoc confirmandū, vt non facilè vxor dimittatur ſolā cauſam fornicationis excepit. Et idē ēt dicendū eſt in prohibitione iuramenti, ſicut * dictū eſt, & idē ēt patet in prohibitione talionis. Taxauit. n. modū vindictæ lex, vt nō procederetur ad immoderatā vindictā, à qua Dñs pfectꝰ us remouit eū, quē monuit omnino à vindicta abſtinere. Circa odiū verò inimicorum, remouit falſum Phariſæorū intellectū, nos monens, vt perſona odio nō haberetur, ſed culpa. Circa diſcretionē verò ciborū q̄ cæremonialis erat, Dñs non mandauit, vt tunc nō obſeruarentur: ſed oſtēdit, ꝙ nulli cibi ſm ſuam naturam erant immundi, ſed ſolum ſecundum figuram, vt* ſuprà dictum eſt.

in fine cor. artic.

q. 102. art. 6 ad 1.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ tactus leproſi erat prohibitus in veteri lege, quia ex hoc icurrebat homo quandā irregularitatis immunditiam, ſicut & ex tactu mortui, vt* ſuprà dictū eſt: ſed Dominus qui erat mundator leproſi, immunditiā incurrere non poterat. Ferea autē quæ fecit in ſabbato, ſabbatum non ſoluit ſecundū rei veritatem, ſicut ipſe Matth. in Euāgelio oſtēdit: tum quia operabatur miracula virtute diuina, quæ ſemper operatur in rebus, tū quia ſalutis humanæ opera faciebat, cū Phariſæi etiam ſaluti animalium in die ſabbati prouiderent, tum ēt quia ratione neceſſitatis diſcipulos excuſauit, in ſabbato ſpicas colligentes. Sed videbāt ſoluere ſm ſuperſtitioſum intellectū Phariſæorū, qui credebant ēt à ſalubribꝰ operibus eſſe in die ſabbati abſtinendū, qꝰ od erat contra intētionē legis.

q. 102. ar. 5

AD QVARTVM dicendū, ꝙ cæremonialia pcepta legis non cōmemorantur Matth. 5. quia eorū obſeruantia totaliter excluditur per impletionem vt* dictū eſt. De iudicialibꝰ verò pceptis cōmemorauit pceptū talionis, vt qd de hoc diceret, de oībus alijs eſſet intelligē dū in quo quidē pcepto docuit legis intētionē nō eſſe ad hoc, ꝙ pœna talionis q̄reretur propter liuorē vindictæ, quē ipſe excludit monens, ꝙ homo debet eſſe paratus etiam maiores iniurias ſufferre, ſed ſolū pp amorem iuſtitiæ, quod adhuc in noua lege remanet.

ad 1. arg et in cor. ar.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex noua in lege veteri contineatur.

570 *Gal. 3. le. 2 cor. 1. fin. Chryſo. homil 16 in Mat. in impſecto opere declinando ad fin. tom. 2.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ lex noua in lege veteri non cōtineatur. Lex n. noua præcipue in fide cōſiſtit. vnde dicitur lex fidei, vt patet Rom 4. ſed multa credenda traduntur in noua lege, quæ in veteri lege non cōtinentur. ergo lex noua non continetur in veteri.

¶ 2 Præterea, Quædam * glo. dicit Matth. 5. ſuper illud, Qui ſoluerit vnū de mādatis iſtis minimis, ꝙ mādata legis ſunt minora. in Euangelio verò ſunt mandata maiora, maius autem non poteſt contineri in minori. ergo lex noua non continetur in veteri.

¶ 3 Præterea, Quod continetur in altero, ſimul habetur habito illo. ſi igitur lex noua contineretur in veteri, ſequeretur, ꝙ habita veteri lege, habeatur & noua: ſuperfluū igitur fuit habita veteri lege iterum dari nouā, non ergo noua lex continetur in veteri.

SED CONTRA eſt, qd dr̄ Ezech. 1 Rota erat in rota. id eſt nouū teſtm̄ in veteri, vt Greg exponit.*

Homi 6. in Ezech. parū à medio

RESPONDEO dicendum, ꝙ aliquid continetur in alio dupliciter. Vno modo in actu, ſicut locatū in loco. Alio modo virtute, ſicut effectus in cauſa, vel complementū in completo, ſicut genus continet ſpecies poteſtate, & ſicut tota arbor continetur in ſemine: & per hunc modū noua lex cōtinetur in veteri. Dictū eſt. n.* ꝙ noua lex comparatur ad veterem, ſicut pfectum ad imperfectum. vnde Chryſoſtomus expones illud quod habetur Marci 4. Vltro terra fructificat, primū herbā, deinde ſpicam, deinde plenū frumētū in ſpica, ſic dicit primo herbā fructificat in lege naturę, poſt modū ſpicas I lege Moyſi, poſtea plenū frumētū I Euāgelio. Sic igit eſt lex noua in veteri, ſicut fructꝰ I ſpica

ar. 1. in corpo. & ad 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omnia, quæ credenda traduntur in nouo teſtamento explicitè & apertè, traduntur credenda in veteri teſtamento, ſed implicitè & ſub figura. & ſecundum hoc etiam quantum ad credenda lex noua continetur in veteri.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ præcepta nouæ legis dicūtur eſſe maiora, quàm præcepta veteris legis, quantū ad explicitam manifeſtationem, ſed quantum ad ipſam ſubſtantiā præceptorū noui teſtamenti, omnia continentur in veteri teſtamento: vnde Aug. dicit contra Fauſtū,* quòd penè omnia, quæ monuit vel præcepit Dominus, vbi adiungebat, Ego autem dico vobis, inueniuntur etiam in illis veteribus libris, ſed quia non intelligebant homicidium niſi peremptionē corporis humani, aperuit Dominus omnē iniquum motū ad nocēdū fratri in homicidij gñe deputari, & quātū ad hm̄oi manifeſtationes præcepta nouæ legis dr̄ maiora pceptis veteris legis. Nihil tn̄ prohibet maius I minori virtute cōtineri, ſicut arbor cōtinet I ſemine.

lib. 19. c. 28 in princ & c. 23 final tom. 6.

AD TERTIVM dicendum, quòd illud qd implicitè datum eſt, oportet explicari. & ideo poſt veterem legem latam oportuit etiam nouam lege dari.

ARTICVLVS IIII.

571 *3 diſt. 40. ar. 4. q 4. et quol 4 ar. 13 cor. & Matt. 11. *Ho 10 in Matt in opere imperfecto declinando ad fin. tom. 2.*

Vtrum lex noua ſit grauior quàm vetus.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quod lex noua ſit grauior, q̄ lex vetus Matth enim. 5 ſuper illud, Qui ſoluerit vnum de mandatis his minimis, dicit Chry.* Mādata Moyſi in actu facilia ſunt, vt Non occides, Non adulterabis: mandata Chriſti autē, Non iraſcaris, Non concupiſcas, in actu difficilia ſunt. ergo lex noua eſt grauior, q̄ vetus.

¶ 2 Præterea, Facilius eſt terrena proſperitate, vti, q̄ tribulationes perpeti, ſed I veteri teſtamēto obſeruatione veteris legis cōſequebatur proſperitas temporalis; vt patet Deut. viceſimo octauo. Obſeruatores aūt nouę legis cōſequitur multiplex aduerſitas, prout dr̄ 2 ad Cor. 6 Exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros I multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtijs, &c ergo lex noua eſt grauior, quàm lex vetus.

¶ 3 Præterea, Quod ſe habet ex additione ad alterū, videtur eſſe difficilius. ſed lex noua ſe habet ex additione ad veterem: nam lex vetus prohibuit periurium, lex noua etiam iuramentū, lex vetus prohibuit diſcidiū vxoris ſine libello repudij, lex autē noua omnino diſſidiū prohibuit, vt patet Matth. 5 ſecundum expoſitionē Aug. ergo lex noua eſt grauior quàm vetus.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis. quod exponens Hilarius* dicit, legis difficultatibus laborantes, & peccatis ſeculi oneratos ad ſe aduocat, & poſtmodum de iugo Euāgelij ſubdit, Iugū n. meū ſuaue eſt, & onus meum leue. ergo lex noua eſt leuior, quam vetus.

Can. 11. in Matt. procul à fine illius.

RESPONDEO dicendū, quòd circa opera virtutis, de quibus præcepta legis dantur. duplex difficultas attendi poteſt Vna quidem ex parte exteriore operum, quæ ex ſeipſis quandam difficultatē habēt, & grauitatē, & quantū ad hoc lex vetus eſt multo grauior, q̄ noua, quia ad plures actus exteriores obligabat lex vetus in multiplicibus cæremonijs, quam lex noua quæ pter pcepta legis naturæ pauciſſima ſuperaddidit in doctrina Chriſti & Apoſtolorū, licet aliqua ſint poſtmodū ſuperaddita ex inſtitutione ſanctorū patrū, in quibus ēt Aug.* dicit eſſe moderationē attendendā, ne cōuerſatio fidelium onerosa reddatur Dicit. n. ad inquiſitiones Ianuarij de quibuſdam, quod ipſam religionē noſtrā, quā I manifeſtiſſimis & pauciſſimis celebrationū

Aug. epiſt. 19. c. 19 circa fin. to. 2.

ſacramentis Dei voluit miſericordia eſſe liberã, ſeruilibus pręmunt onerbus, adeo vt tolerabilior ſit conditio Iudæorũ, qui legalibus ſacris, nõ humanis præſumptionibus ſubijciuntur. Alia aũt difficultas eſt circa opera virtutũ in interioribus actibus, puta ꝙ aliquis opus virtutis exerceat prõptè & delectabiliter, & circa hoc difficilè eſt virtus, hoc.n. non habenti virtutẽ eſt valde difficile, ſed per virtutẽ redditur facile. Et quantũ ad hoc præcepta nouæ legis, ſunt grauiora præceptis veteris legis, quia in noua lege prohibenť interiores motus animi qui expreſsè in veteri lege nõ prohibebantur in oĩbus, etſi in aliqbus prohiberenť, in qbus tñ prohibẽdis pœna non apponebať. hoc aũt eſt difficillimũ nõ hñti virtutẽ, ſicut ẽt Philoſophus dicit in 5 Ethic*. ꝙ operari ea, q̃ iuſtus operatur. facile eſt, ſed opari ea eo mõ quo iuſtus operatur, ſ. delectabiliter & prõptè, eſt difficile non hñti iuſtitiã. & ſic ẽt dr̃ 1 Ioan. 5. ꝙ mandata eius grauia non ſunt, quod exponens Aug. dicit*, ꝙ nõ ſunt grauia amanti, ſed non amanti ſunt grauia.

li. 5. eth c. 9 declinando ad fi. to. 5.

In trac. de laudib charitatis, nõ procul à prĩcip. to. 9. & de natura & grat. cap 69.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ auctoritas illa loquitur expreſsè de difficultate nouæ legis quantũ ad expreſſam cohibitionem interiorum motuum.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ aduerſitates quas patiũtur obſeruatores nouæ legis, nõ ſunt ab ipſa lege impoſitæ, ſed tñ ꝑꝑ amorẽ, in quo ipſa lex cõſiſtit, faciliter tolerãtur, qa ſicut Aug. dicit in lib. de verbis Dñi*, oĩa ſęua & immania, & facilia & ꝓpe nulla efficit amor.

Ser 9 à med o, to. 10. idem habet in ſerm 41 de tẽpore, paulò ante fin. to. 10.

AD TERTIVM dicendũ. ꝙ illæ additiones ad præcepta veteris legis, ad hoc ordinãtur, vt facilius impleatur quod vetus lex mandabat, ſicut Aug. dicit †. & ideo per hoc non oſtenditur, ꝙ noua lex ſit grauior, ſed magis quod ſit facilior.

† Ex lib 1. de ſer. do. in mõte, c. 30. 31 & 34. to. 4.

QVAESTIO CVIII

De his q̃ cõtinẽtur in lege noua, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de his, quæ continentur in lege noua.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere, vel prohibere.

¶ Secundo, vtrum ſufficienter ſe habeat in exterioribus actibus præcipiendis, vel prohibendis.

¶ Tertio, vtrum conuenienter inſtituat homines quantum ad actus interiores

¶ Quarto, vtrũ cõueniẽter ſuperaddat cõſilia præceptis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex noua aliquos exteriores actus debeat præcipere vel prohibere.

552

& 34 to. 4 Inf ar. 4. et quol. 4. ar. 13. cor.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ lex noua nullos exteriores actus debeat præcipere, vel ꝓhibere. Lex n noua eſt Euangeliũ regni ſm illud Matt, 24 Prædicabitur hoc Euangeliũ regni in vniuerſo orbe, ſed regnũ Dei non cõſiſtit in exterioribus actibus. ſed ſolũ ĩ interioribus ſm illud Luc. 17 Regnũ Dei intra vos eſt. & Ro. 14 Nõ eſt regnũ Dei eſca & potus ſed iuſtitia, & pax, & gaudiũ ĩ Spũ ſctõ. ergo lex noua nõ dẽt ꝑcipere, vel ꝓhibere aliquos exteriores actus.

¶ 2 Præterea, Lex noua eſt lex Spiritus, vt dr̃ Ro. 8. ſed vbi Spiritus Dñi, ibi libertas, vt dr̃ 2 ad Cor 3 Non eſt aũt liberas, vbi homo obligatur ad aliqua opera exteriora facienda, vel uitanda ergo lex noua nõ continet aliqua præcepta vel prohibitiones exteriorum actuũ.

¶ 3 Præterea, Omnes exteriores actus pertinere intelliguntur ad manũ, ſicut interiores actus ꝑtinent ad animũ, ſed hæc ponitur differentia inter nouã legẽ & veterẽ ꝙ vetus lex cohibet manũ, ſed lex noua cohibet animũ. ergo in lege noua non dẽnt poni prohibitiones, & præcepta exteriorum actuum, ſed ſolum interiorum.

SED CONTRA eſt, ꝙ per legẽ nouam efficiũtur homines filij lucis, vnde dr̃ Ioan. 12. Credite in lucem, vt filii lucis ſitis. ſed filios lucis decet opera lucis facere, & opera tenebrarũ abijcere, ſecundũ illud Eph. 5. Eratis aliquando tenebræ. nunc aũt lux in Domino, vt filij lucis ambulate ergo lex noua quædam exteriora opera debuit prohibere, & quædam præcipere.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſuprà dictũ eſt*, principalitas legis nouę, eſt gratia Spiritus ſancti q̃ manifeſtatur in fide per dilectionem operante. hãc aũt gratiam conſequuntur hoĩes per Dei filium hoĩem factũ, cuius humanitatẽ Deus repleuit, gratia, & exinde eſt ad nos deriuata. vnde dr̃ Ioan. 1. Verbũ caro factum eſt & poſtea ſubditur, Plenũ gratię & veritatis, & infrà, De plenitudine eius nos oẽs accipimus, & gratiã ꝓ gratia. vnde ſubditur, Quòd gratia & veritas ꝑ Ieſum Chriſtũ facta eſt Et iõ conuenit vt per aliqua exteriora ſenſibilia gratia à verbo incarnato profluens, in nos deducatur, & ex gratia interiori. per quã caro ſpiritui ſubditur. exteriora quædam opera ſenſibilia producãtur. Sic igitur exteriora opera dupliciter ad gratiã ꝑtinere pñt. Vno modo ſicut inducentia aliqualiter ad gratiã, & talia ſunt opera ſacramẽtorũ, quæ in noua lege ſunt inſtituta, ſicut baptiſmus, euchariſtia, & alia hmõi. Alia uero ſunt opera exteriora, q̃ ex inſtinctu gratiæ producũtur, & in his eſt quædã differentia attendenda. Quædã .n habent neceſſariam conuenientiã, vel cõtrarietatẽ ad interiorẽ gratiam, quæ in fide per dilectionẽ operãte conſiſtit & hmõi exteriora opera ſunt præcepta, vel prohibita in lege noua, ſicut præcepta eſt confeſſio fidei & prohibita negatio Dr̃. n. Matt 10 Qui confitebitur me corã hominibus, cõfitebor & ego eũ corã Patre meo, qui aũt negauerit me corã hoĩbus, negabo & ego eum corã Patre meo. Alia verò ſunt opera, quæ non habent neceſſariam contrarietatẽ vel conuenientiã ad fidẽ per dilectionem operantẽ. & talia opera nõ ſunt in noua lege præcepta vel prohibita ex ipſa prima legis inſtitutione, ſed relicta ſunt à legiſlatore, ſ Chriſto, vnicuique, ſm quod aliquis alicuius curam gerere dẽt: & ſic vnicuique liberum eſt circa talia determinare quid ſibi expediat facere vel vitare & cuicũque ꝑſidenti circa talia ordinare ſuis ſubditis quid ſit in talibus faciendũ, vel vitandum. vnde ẽt quantũ ad hoc dr̃ lex Euangelij, lex libertatis, n. ã lex vetus multa determinabat. & pauca relinquebat hominum libertati determinanda.

q. 106. ar. 1. & 2.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ regnum Dei in interioribus actibus conſiſtit principaliter. ſed ex conſequenti ẽt ad regnũ Dei pertinent oĩa illa, ſine quibus interiores actus eſſe nõ poſſunt. Sicut ſi regnũ Dei eſt interior iuſtitia & pax & gaudiũ ſpirituale, neceſſe eſt ꝙ oẽs exteriores actus, qui repugnant iuſtitiæ, aut paci aut gaudio ſpirituali, repugnent ẽt regno Dei. & ideo ſunt in Euangelio regni prohibendi. illa verò quę indifferenter ſe habent reſpectu horũ, puta comedere hos, vel illos cibos, in his non eſt regnum Dei. vnde Apoſtolus præmittit, Non eſt regnum Dei eſca & potus.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſecundũ Philoſophum in 1. Meta*. liber eſt, qui ſui cauſa eſt. ille ergo liberè aliquid agit, q ex ſeipſo agit, quod aũt homo agit ex habitu ſuæ naturæ conuenienti, ex ſeipſo agit, quia habitus inclinat in modũ naturæ. ſi uero habitus eſſet naturæ repugnans homo nõ ageret, ſm quod eſt ipſe, ſed ſecundũ aliquam corruptionem ſibi ſuperueniẽtem Quia igitur gratia Spiritus ſancti eſt ſicut interior habitus nobis infuſus, inclinans nos ad rectè operãdum facit nos libere operari ea, quæ conueniũt gratię, & vitare ea, quæ gratiæ repugnant. Sic igitur lex noua dr̃ lex libertatis dupliciter. Vno modo, quia non arctat nos ad facienda, vel vitanda aliqua, niſi quæ de ſe ſunt vel neceſſaria, vel repugnantia ſaluti, quæ cadunt ſub ꝑcepto, vel prohibitione legis Secundò, quia hmõi præcepta uel prohibitiones facit nos liberè implere, inquãtũ ex interiori inſtinctu gratiæ ea implemus. & ꝑꝑ hæc duo lex noua dicitur lex perfectæ libertatis Iacob. 1.

lib. 1. Me. c. 2. poſt medium, to. 3.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ lex noua prohibẽdo ani-

animum ab inordinatis motibus oportet etiam ꝙ cohibeat manũ ab inordinatis actibus, qui ſunt effectus interiorum motuum.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex noua ſufficienter exteriores actus ordinauerit.

573

Inf. ar. 4. & quol. 4. ar. 13. corr.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ lex noua ſufficienter exteriores actus ordinauerit. Ad legẽ n. nouã præcipuè pertinere vr̃ fides per dilectionẽ operans ſm illud ad Galat. 5. In Chriſto Ieſu neque circuncifio aliquid valet, neque præputiũ, ſed fides quæ per dilectionẽ operatur, ſed lex noua explicauit quædam credenda, quæ non erant in veteri lege explicita, ſicut de fide trinitatis. ergo etiam debuit ſuperaddere aliqua exteriora opera moralia, quæ non erant in veteri lege determinata.

q. 101. ar. 4. et q. 102. art. 4. ¶2 Præterea. In veteri lege non ſolum ſunt inſtituta ſacra. ſed et aliq̃ a ſacra, vt ſupradictũ eſt*, ſed in noua lege etſi ſint inſtituta aliqua ſacramẽta, nulla tñ ſacra inſtituta à Deo videntur, puta quæ pertineant vel ad ſanctificationem alicuius templi vel vaſorum, vel etiã ad aliquam ſolennitatem celebrandam. ergo lex noua inſufficienter exteriora opera ordinauit.

¶3 Præterea, In veteri lege, ſicut erant quædam obſeruantiæ pertinentes ad Dei miniſtros, ita et erant quædã obſeruantiæ pertinentes ad populum, vt ſupradictũ eſt*, cùm de cæremonialibus veteris legis ageretur, ſed in noua lege vñr aliquæ obſeruãtiæ eſſe datæ miniſtris Dei vt patet Matt. 10. Nolite poſſidere aurũ neq; argentũ neque pecunias i zonis veſtris, & cætera, q̃ ibi ſequũtur, & quæ dñr Luc. 9. & 10. ergo et debuerũt aliquæ obſeruãtiæ inſtitui ĩ noua lege ad populũ fidelẽ ptinẽtes. *q. 101. ar. 4. & 102. ar. 5. & 6.*

¶4 Præterea. In veteri lege præter moralia & cæremonialia fuerũt quædã iudicialia præcepta: ſed in lege noua non ſ traduntur aliqua iudicialia præcepta. ergo lex noua inſufficienter exteriora opera ordinauit.

SED CONTRA eſt, quod Dñs dicit Matt. 7. Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificauit domũ ſuam ſupra petrã. ſed ſapiens ędificator nihil omittit eorum, quæ ſunt neceſſaria ad ædificium, ergo in uerbis Chriſti ſufficienter ſunt omnia poſita, quę pertinent ad ſalutem humanã.

ar. præced. RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut dictum eſt*, lex noua in exterioribus illa ſolũ præcipere debuit, vel prohibere, per quæ in gratiã introducimur, vel quæ pertinent ad rectũ gratiæ vſum ex neceſſitate. & qa gratiã ex nobis conſequi non poſſumus, ſed per Chriſtũ ſolũ, ideo ſacra, per quæ gratiã conſequimur, ipſe Dñs inſtituit per ſeipſum, ſ. baptiſmũ, euchariſtiam, ordinẽ miniſtrorũ nouæ legis, inſtituendo Apoſtolos, & ſeptuaginta duos diſcipulos. & pœnitentiam, & matrimoniũ indiuiſibile, confirmationẽ et promiſit per Spiritus ſancti miſſionem, ex eius et inſtitutione Apoſtoli legunẽ oleo infirmos vngẽdo ſanaſſe, vt hr̃ Mat. 6. quæ ſunt nouæ legis ſacra. Rectus aũt gratiæ vſus eſt per opera charitatis quæ quidẽ ſm quod ſunt de neceſſitate virtutis, pertinent ad præcepta moralia quæ etiam in veteri lege tradebantur. vnde quantũ ad hoc lex noua ſuper veterẽ addere non debuit circa exteriora agenda. Determinatio aũt prædictorũ operũ, in ordine ad cultũ Dei pertinet ad præcepta cæremonialia legis, in ordine verò ad proximũ ad iudicialia vt ſupra dictũ eſt*. & ideo *q. 99. ar. 4.* qa iſtæ determinationes nõ ſunt ſm ſe de neceſſitate interioris gratiæ, ĩ qua lex cõſiſtit, idcirco nõ cadũt ſub præcepto nouæ legis, ſed relinquuntur humano arbitrio, quædã quidẽ quantũ ad ſubditos, quæ. ſ. pertinent ſigillatim ad vnumquemque, quædã verò ad prælatos tẽporales, vel ſpirituales, quæ ſ. pertinent ad vtilitatem cõem. Sic igitur lex noua nulla alia exteriora opera determinare debuit, præcipiendo, vel prohibendo, niſi ſacramenta & moralia præcepta, quæ de ſe pertinent ad rationem virtutis, puta non eſſe occidendum, non eſſe furandum & alia huiuſmodi.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ea, quæ ſunt fidei, ſunt ſupra rõnem humanã. vnde in ea non poſſumus peruenire niſi per gratiã: & ideo abundantiori gratia ſuperueniẽte oportuit plura credẽda explicari. Sed ad opera virtutũ dirigimur per rationẽ naturalẽ, q̃ eſt regula quadã operationis humanæ, vt ſuprà dictũ eſt*: *q. 19. ar. 4. & q. 63. art. 2.* & ideo in his non oportuit aliqua præcepta dari vltra moralia legis præcepta, quę ſunt de dictamine rationis.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ in ſacramentis nouæ legis datur gratia, quæ nõ eſt niſi à Chriſto, & iõ oportuit ꝙ ab ipſo inſtitutionẽ haberent. Sed in ſacris non datur aliqua gratia, puta in conſecratione templi, vel altaris, vel aliorum huiuſmodi, aut etiam in ipſa celebritate ſolennitatum. & ideo quia talia ſecundum ſeipſa non pertinent ad neceſſitatẽ interioris gratiæ, Dominus fidelibus inſtituenda reliquit pro ſuo arbitrio.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ illa pręcepta Dominus dedit Apoſtolis, non tanq̃ cæremoniales obſeruantias, ſed tanq̃ moralia inſtituta. & pñt intelligi dupliciter. Vno modo ſm Aug. lib. de cõſenſu Euangeliſtarũ*, *In lib. 2. c. 30. to. 4.* vt non ſint præcepta, ſed conceſſiones, conceſſit. n. eis vt poſſent pergere ad prædicationis officiũ ſine pera & baculo, & aliis hmõi, tanq̃ hñtes ptãtem neceſſaria vitæ accipiẽdi ab illis, quibus prędicabãt. vnde ſubdit, Dignus eſt. n. operarius cibo ſuo, nõ aũt peccat. ſed ſupererogat, qui ſua portat, ex quibus viuãt in prædicationis officio, nõ accipiens ſumptũ ab his, qbus Euangeliũ pdicat, ſicut Paulus fecit. Alio modo pñt intelligi ſm aliorũ ſanctorũ expoſitionẽ, vt ſint quędã ſtatuta tẽporalia Apoſtolis data pro illo tpe quo mittebant ad pdicandũ in Iudæã, ante Chriſti paſſionẽ. Indigebant. n. diſcipuli quaſi adhuc paruuli ſub Chriſti cura exiſtentes, accipere aliqua ſpecialia inſtituta à Chriſto ſicut quilibet ſubditi à ſuis platis, pcipuè, qa erãt paulatim exercitãdi, vt tpaliũ ſolicitudinẽ abdicarẽt, per quod reddebant idonei ad hoc, ꝙ Euangeliũ per uniuerſum orbẽ pdicarẽt. Nec eſt mirũ, ſi adhuc durante ſtatu veteris legis, & nõdũ perfectam libertatẽ Spiritus cõſecutis, quoſdã determinatos modos viuẽdi inſtituit, quæ qdẽ ſtatuta imminente paſſione remouit tanq̃ diſcipulis iã per ea ſufficienter exercitatis, unde Lu. 22. dixit, Qñ miſi uos ſine ſacculo, & pera, & calceamẽtis, nunqd defuit aliqd uobis? at illi dixerũt, Nihil. dixit ergo eis, Sed nũc q hẽt ſacculũ, tollat ſimiliter & perã. iã. n. imminebat tps perfectæ libertatis, ut totaliter ſuo dimmitterent arbitrio in his q̃ ſm ſe non pertinent ad neceſſitatem uirtutis.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ iudicialia et ſm ſe conſiderata, non ſunt de neceſſitate virtutis quantũ ad talem determinationem, ſed ſolum quantum ad communem rationem iuſtitiæ. & ideo iudicialia præcepta reliquit Dñs diſponenda his, qui curã aliorum erant habituri, uel ſpiritualẽ uel temporalem. Sed circa iudicialia præcepta ueteris legis, quædam explanauit propter malum intellectum Phariſæorum, ut infra dicetur*. *ar. ſeq. ad 2.*

ARTICVLVS III.

Vtrum lex noua hominem circa interiores actus ſufficienter ordinauerit. 574

AD TERTIVM ſic pceditur. Vr̃, ꝙ circa interiores actus lex noua inſufficienter hoĩem ordinauerit. Sunt. n. decẽ præcepta decalogi ordinãtia hoĩem ad Deũ & proximũ: ſed Dñs ſolũ circa tria illorũ aliquid adimpleuit, ſ. circa prohibitionem homicidii, & circa prohibitionẽ adulterii, & circa prohibitionẽ periurii. ergo vr̃ ꝙ inſufficiẽter hoĩem ordinauerit, adimpletionem aliorum præceptorum prætermittens.

¶2 Præterea, Dñs nihil ordinauit in Euangelio de iudicialibꝰ pceptis niſi circa repudiũ uxoris, & circa pœnã talionis, & circa perſecutionẽ inimicorũ. ſed multa ſũt alia iudicialia pcepta ueteris legis, ut* ſupra dictũ ẽ. ergo qtũ ad hoc, inſufficienter vitã hoĩum ordinauit. *q. 104. ar. 4. et q. 107. ar. 1. 2. 3. & 4.*

¶3 Præ-

¶3 Præterea, in ueteri lege præter præcepta moralia & iudicialia, erant quædã cæremonialia. circa quæ dominus nihil ordinauit. ergo uidet inſufficiẽter ordinaſſe.

¶4 Præterea. Ad interiorẽ bonam mentis diſpoſitionem pertinet, ut nullum bonum opus homo faciat propter quemcũque temporalem finẽ: ſed multa ſunt alia tẽporalia bona, quàm fauor humanus, multa ẽt ſunt alia bona opera, quàm ieiunium, eleemoſyna, & oratio: ergo inconueniens fuit, quod dominus docuit ſolũ circa hæc tria opera gloriam fauoris humani vitari, & nihil aliud terrenorum bonorum.

¶5 Præterea, Naturaliter homini inditum eſt, vt ſolicitetur circa ea, quæ ſunt ſibi neceſſaria ad viuendũ, in qua etiam ſolicitudine alia animalia cum homine cõueniũt. vnde dr̃ Prouerb 6. Vade ad formicam ò piger, & conſidera viam eius: quæ cum non habeat præceptorem, vel ducem, parat in æſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe quod comedat. ſed omne præceptum quod datur contra inclinationem naturæ, eſt iniquum, vtpote contra legem naturalem exiſtens. ergo inconuenienter vr̃ dñs prohibuiſſe ſolicitudinem victus, & veſtitus.

¶6 Præterea, Nullus actus virtutis eſt prohibẽdus, ſed iudicium eſt actus iuſtitiæ ſm illud Pſal. 93. Quouſque iuſtitia conuertatur in iudicium. ergo inconuenienter videtur dominus iudicium prohibuiſſe, & ita videtur lex noua inſufficienter hominem ordinaſſe circa interiores actus.

SED CONTRA eſt, qđ Aug. dicit in lib. de ſermone domini in monte.* Conſiderandum eſt, quia cũ dixit, Qui audit verba mea, hoc ſatis ſignificat ſermonem iſtum domini omnibus præceptis, quibus Chriſtiana vita formatur, eſſe perfectum.

lib. 1 circa prin. et lib. 2. c. 40. to. 4.

In arg. ſed contra.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ex inducta auctoritate Auguſtini* apparet, ſermo quem dñs in monte propoſuit, totam informationem Chriſtianæ uitæ cõtinet, in quo perfectè interiores motus hoĩs ordinãtur. Nã poſt declaratum beatitudinis finem commendata apoſtolica dignitate, per quos erat doctrina Euangelica promulganda, ordinat interiores hominis motus: primo quidem quantum ad ſeipſum, & deinde quantum ad proximum. Quantum aũt ad ſeipſum dupliciter ſm duos interiores hoĩs motus circa agẽda: quæ ſunt, volũtas de agendis, & intentio de fine. vnde primo ordinat hoĩs voluntatem ſm diuerſa legis præcepta: vt. ſ. abſtineat aliquis non ſolum ab exterioribus operibus, q̃ ſunt ſm ſe mala ſed ẽt ab interioribus, & ab occaſionib' malorum. Deinde ordinat intentionẽ hoĩs dicens, ꝙ in bonis, q̃ agimus, neq; quæramus humanam gloriam, neq; mũdanas diuitias, qđ eſt theſaurizare in terra. Conſequenter aũt ordinat interiorem hoĩs motum quo ad ꝓximum vt. ſ. cum nõ temerariè, aut iniuſte iudicemus, aut pſumptuoſè, neq; tñ ſic ſimus apud proximum remiſſi, vt eis ſacra committamus, ſi ſint indigni. Vltimò aũt docet modum adimplendi Euangelicam doctrinã, ſ. implorando diuinum auxilium, & conatum apponẽdo ad ingrediendum per anguſtam portam perfectę virtutis, & cautelam adhibendo ne à ſeductoribus corrũpamur, & quod obſeruatio mandatorum eius eſt neceſſaria ad virtutem: non autem ſufficit ſola confeſſio fidei, vel miraculorum operatio, vel ſolus auditus.

AD PRIMVM ergo dicendum. ꝙ dñs circa illa legis præcepta adimpletionem appoſuit, in quibus Scribæ & Phariſæi non rectum intellectum habebant, & hoc contingebat præcipuè circa tria præcepta decalogi. Nam circa prohibitionem adulterij & homicidij æſtimabant ſolum exteriorem actum prohiberi, non autẽ interiorem appetitum, quod magis credebant circa homicidium & adulterium, quàm circa furtum, vel falsũ teſtimonium, quia motus iræ in homicidium tendens, & concupiſcentiæ motus tendens in adulteriũ, videtur aliqualiter nobis natura ineſſe: non autem appetitus furandi, vel falſum teſtimonium dicendi. Circa periuriũ vero habebant falſum intellectum, credentes periuriũ quidem eſſe peccatum, iuramentum aũt per ſe eſſe appetendum, & frequentandum, quia videtur ad dei reuerẽtiam pertinere. & ideo dñs oſtendit iuramentum non eſſe appetendum, tanquam bonum: ſed melius eſſe abſque iuramento loqui, niſi neceſſitas cogat.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ circa iudicialia ꝓcepta dupliciter Scribæ & Phariſæi errabant. Primo quidem, quia quædam q̃ in lege Moyſi erant tradita, tanquam permiſſiones, æſtimabant eſſe per ſe iuſta. ſ. repudium vxoris, & vſuras accipere ab extraneis. & iõ dñs prohibuit vxoris repudium Matth. 5. & vſurarum acceptionem, Luc. 6. dicens, Date mutuum, nihil inde ſperãtes. Alio mõ errabant credentes q̃dam, quæ lex vetus inſtituerat facienda ꝓp iuſtitiã, eſſe exequenda ex appetitu vindictæ, vel ex cupiditate tpalium rerum, vel ex odio inimicorum: & hoc in tribus ꝓceptis. Appetitum. n. vindictæ credebant eſſe licitum ꝓp ꝓceptum datum de pœna talionis, qđ q̃dem fuit datum, vt iuſtitia ſeruaretur, non vt homo vindictam q̃reret. & iõ Dñs ad hoc remouendum docet animum hoĩs ſic debere eſſe ꝓparatum, vt ſi neceſſe ſit, ẽt paratus ſit plura ſuſtinere. Motũ aũt cupiditatis æſtimabant eſſe licitũ ꝓp ꝓcepta iudicialia: in quibus mandabat reſtitutio rei ablatæ fieri, ẽt cũ aliqua additione (vt ſupra dictũ eſt*) & hoc quidẽ lex mãdauit ꝓp iuſtitiã obſeruandam, non vt daret cupiditati locum. & ideo Dñs docet vt ex cupiditate noſtra nõ repetamus, ſed ſimus parati, ſi neceſſe fuerit ẽt ampliora dare Motum vero alij credebant eſſe licitum ꝓp ꝓcepta legis data de hoſtiũ interfectione. quod quidem lex ſtatuit, ꝓp iuſtitiam implẽdam (vt ſupra dictum eſt*) nõ ꝓp odia exaturanda: & iõ dominus docet, ut ad inimicos dilectionem habeamus, & parati ſimus, ſi neceſſe fuerit ẽt benefacere. hæc enim præcepta ſm præparationem animi ſunt accipienda, vt Aug.* exponit.

q. 105 art. 2. ad. 9.

q. 105 art. 3.

lib. 1. de ſerm dom in monte ca. 34 35. & 36.

AD TERTIVM dicendum. ꝙ præcepta moralia oĩno in noua lege remanere debebãt: quia ſm ſe ꝑtinent ad rationem virtutis, præcepta aũt iudicialia non remanebant ex neceſſitate ſm modũ quem lex determinauit: ſed relinquebatur arbitrio hominum, vtrum ſic vel aliter eſſet determinandũ, & iõ conuenienter dñs circa hæc duo gña præceptorum nos ordinauit. Præceptorum aũt cæremonialiũ obſeruatio totaliter ꝑ rei impletionẽ tollebatur: & iõ circa hmõi pręcepta in illa cõi doctrina nihil ordinauit. Oſtendit tñ alibi, ꝙ totus corporalis cultus, qui erat determinatus in lege, erat in ſpiritualem commutandus: ut patet Ioan. 4. vbi dixit, Venit hora quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem: ſed veri adoratores adorabunt Patrẽ in ſpiritu & veritate.

AD QVINTVM dicendum, ꝙ omnes res mundanæ ad tria reducuntur, ſ. ad honores, diuitias & delitias: ſm illud 1. Iohan. 2 Omne quod eſt in mundo, cõcupiſcentia carnis eſt, quod pertinet ad delitias carnis: & concupiſcentia oculorum, quod pertinet ad diuitias: & ſuperbia vitæ, quod pertinet ad ambitum gloriæ & honoris. Superfluas autem carnis delitias lex non promiſit, ſed magis prohibuit: repromiſit autem celſitudinem honoris & abundantiam diuitiarum. Dicitur. n. Deuteron. 28. Si audieris vocem Domini Dei tui, faciet te excelſiorem cunctis gentibus, quantum ad primũ: & poſt pauca ſubdit, Abundare faciet te oĩbus bonis, quantum ad ſm. Quæ quidem promiſſa ſic prauè intelligebant Iudęi, vt propter ea eſſet deo ſeruiendum ſicut ꝓpter finem, & ideo dñs hoc remouit, oſtendens primo ꝙ opera virtutum non ſunt facienda propter humanã gloriam: & ponit tria opera, ad quæ omnia alia reducũtur. Nam omnia, quæ aliquis facit ad refrænandũ ſeipſum in ſuis concupiſcentiis, reducuntur ad ieiunium: quæcunque vero fiunt propter dilectionem proximi, reducuntur ad eleemoſynam: quæcunque vero ꝓp cultũ dei fiunt, reducuntur ad orationẽ. Ponit aũt hęc tria

ſpecialiter quaſi præcipua:& per quæ hoīes maximè ſolent gloriam venari. Secundo docuit, quod non debemus finem conſtituere in diuitijs,cum dixit, Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.

AD QVINTVM dicendum, ꝙ dñs ſolicitudinē neceſſariā non prohibuit,ſed ſolicitudinē inordinatā. Eſt aut quadruplex inordinatio ſolicitudinis vitāda circa tēporalia. Primo quidem, vt in eis finē non conſtituamus neque Deo ſeruiamus pp neceſſaria victus & veſtitus. vnde dicit, Nolite theſaurizare vobis,&c. Secundo, vt non ſic ſolicitemur de tpalibus cū deſperatione diuini auxilij. vnde dñs dicit, Scit Pr̄ veſter ꝙ his omnibus indigetis. Tertio, ne ſit ſolicitudo præſumptuoſa, vt.ſ.homo confidat ſe neceſſaria vitæ p ſuam ſolicitudinē poſſe procurare abſque diuino auxilio, ꝙ dñs remouet per hoc, Quod homo non pōt aliquid adijcere ad ſtaturam ſuam. Quartò p hoc, ꝙ homo ſolicitudinis tp̄s præoccupat quia.ſ.de hoc ſolicitus eſt nunc, quòd non pertinet ad curam præſentis temporis, ſed ad curam futuri. vnde dicit, Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum.

AD SEXTVM dicendum, ꝙ Dominus non prohibet iudicium iuſtitiæ, ſine quo non poſſent ſancta ſubtrahi ab indignis:ſed prohibet iudicium inordinatum, vt* dictum eſt. *In cor ar.*

ARTICVLVS IIII.

575 *Vtrum conuenienter in lege noua,conſilia quædam determinata ſint propoſita.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter in lege noua,conſilia qdā determinata ſint propoſita. Conſilia.n. dantur de rebus expedientibus ad finē: vt ſupra dictū eſt,* cū de cōſilio ageretur:ſed non eadem oībus expediunt:ergo non ſunt aliqua conſilia determinata, omnibus proponēda.

3.contra c. 130.et quo l.5.ar.15. cor.
**.q.2 art. 4*

¶2 Præterea, Conſilia dantur de meliori bono:ſed nō ſunt determinati gradus melioris boni.ergo non debēt aliqua determinata conſilia dari.

¶3 Præterea, Conſilia pertinent ad perfectionem vitę, ſed obedientia pertinet ad perfectionem vitæ. ergo inconuenienter de ea conſilium non datī in Euangelio.

¶4 Præterea, Multa ad pfectionem vitæ pertinentia inter præcepta ponuntur:ſicut hoc quod dr̄, diligite inimicos veſtros.& præcepta ēt quæ dedit dominus Apoſtolis Matth. 10.ergo inconuenienter traduntur conſilia in noua lege: tum quia non omnia ponuntur, tum etiam quia à præceptis non diſtinguuntur.

SED CONTRA Conſilia ſapientis amici magnā afferunt vtilitatem ſm illud Prouerb. 27. Vnguento & varijs odoribus delectaī cor: & bonis amici cōſilijs aīa dulcoraī: ſed Xp̄s maximè eſt ſapiēs & amicus. ergo et' cōſilia maximā vtilitatē cōtinent,& conuenientia ſunt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ hæc eſt dr̄ia inter cōſilium & p̄ceptum, ꝙ p̄ceptum importat neceſſitatē, conſilium aūt in optione ponī eius,cui datur,& iō cōuenienter in lege noua, q̄ eſt lex libertatis,ſupra p̄cepta ſunt addita conſilia,nō aūt in veteri lege, q̄ erat lex ſeruitutis. Oportet igiī, ꝙ p̄cepta nouę legis intelligantī eē data de his q̄ ſunt neceſſaria ad conſequendū finē æternæ beatitudinis,in quē lex noua immediatè itroducit. Conſilia vero oportet eſſe de illis, p q̄ melius & expeditius pōt homo conſequi finem prædictum. Eſt aūt hō cōſtitutus inter res mūdi huius, & ſpiritualia bona, in quibus æterna beatitudo cōſiſtit, ita ꝙ quanto plus inhæret vni eorū, tāto plus recedit ab altero, & econuerſo. Qui ergo totaliter inhæret rebus huius mundi, vt in his finē cōſtituat,habens eas quaſi rōnes & regulas ſuorum operum, totaliter excidit à ſpiritualibus bonis, & iō hmōi inordinatio tollitur per præcepta. Sed ꝙ homo totaliter ea quæ ſunt mundi, abijciat, non eſt neceſſarium ad perueniendum in finem prædictum, quia pōt homo vtens rebus huius mundi, dummō in eis finē nō conſtituat,ad beatitudinē æternā puenire,ſed expediti' pueniet totaliter bona huius mūdi abdicando, & iō de hoc dātur conſilia Euāgelij. Bona aūt huius mundi, q̄ ptinent ad vſum humanæ vitæ, in tribus conſiſtunt, ſ. in diuitijs exteriorum bonorū,q̄ ptinent ad concupiſcētiā oculorum:& in delitijs carnis, q̄ ptinent ad concupiſcentiam carnis:& in honoribus, q̄ ptinent ad ſuperbiā vitæ,ſicut patet 1. Ioan.2. hæc aūt tria totaliter derelinquere,ſm qđ poſſibile eſt,ptinet ad conſilia Euangelica. In qbus ēt tribus fundaī oīs religio,q̄ ſtatum pfectionis profiteī: nā diuitiæ abdicanī p paupertatē, delitiæ carnis p perpetuā caſtitatē,ſuperbia vitæ p obedientiæ ſeruitutem. Hæc aūt ſimpliciter obſeruata ptinent ad conſilia ſimpliciter propoſita: ſed obſeruatio vniuſcuiuſque eorum in alio ſpeciali caſu ptinet ad conſiliū ſm quid,ſ.in caſu illo. puta cū homo dat aliquam eleemoſynam pauperi, qñ dare non tenetur,conſilium ſequitur,quantum ad factū illud. Similiter ēt qñ aliquo tp̄e determinato a delectationibus carnis abſtinet vt orationibus vacet.conſilium ſequitur pro tp̄e illo. Similiter ēt qñ aliquis non ſequitur voluntatem ſuam in aliquo facto, quod licitè poſſet facere, conſilium ſequitur in illo caſu, puta ſi benefaciat inimicis ſuis quando nō tenetur,vel ſi offenſam remittat,cuius iuſtè poſſet exigere vindictā: & ſic etiam omnia conſilia particularia ad illa tria generalia & perfecta reducuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ prædicta conſilia,quantum eſt de ſe,ſunt omnibus expedientia:ſed ex indiſpoſitione aliquorum contingit, ꝙ alicui expedientia non ſunt, quia eorum affectus ad hoc non inclinat: & ideo dñs conſilia Euangelica proponens ſemper facit mentionem de idoneitate hominum ad obſeruātiā conſiliorum: dans.n. conſilium perpetuæ paupertatis Matth.19.præmittit,Si vis pfectus eſſe,& poſtea ſubdit Vade, & vende oīa quæ habes. Similiter dans cōſilium perpetuæ caſtitatis cum dixit, Sunt eunuchi,qui caſtrauerunt ſeipſos pp regnum cœlorum:ſtatim ſubdit, Qui pōt capere capiat. Et ſimiliter Apoſtolus 1.ad Cor.7 p̄miſſo conſilio virginitatis dicit, Porro hoc ad vtilitatē veſtram dico,non vt laqueum vobis inijciam.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ meliora bona particulariter in ſingulis ſunt indeterminata: ſed illa q̄ ſunt ſimpliciter & abſolute meliora bona in vniuerſali,ſunt determinata. ad quæ etiam omnia illa particularia reducuntur:vt dictum eſt. *In cor. ar.*

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ēt conſiliū obedientiæ dñs intelligitur dediſſe in hoc, cū dixit, Et ſequatur me. quem ſequimur non ſolum imitādo opera, ſed ēt obediendo mandatis ipſius:ſm illud Ioan.10. Oues meæ vocem meam audiunt,& ſequuntur me.

AD QVARTVM dicendum,ꝙ ea,quæ de vera dilectione inimicorum,& ſimilibus dñs dicit Matth.6.& Luc.6.ſi referātur ad præparationem animi ſunt de neceſſitate ſalutis: vt.ſ.homo ſit paratus benefacere inimicis, & alia huiuſmodi facere cum neceſſitas hoc requirat,& ideo inter præcepta ponuntur. Sed vt aliquis inimicis hoc exhibeat promptè in actu, vbi ſpecialis neceſſitas nō incurrit, ptinet ad conſilia particularia, vt dictū eſt.* Illa aūt quæ ponuntur Matth. 10. & Luc.9. & 10. fuerunt quædam præcepta diſciplinæ pro tempore illo, vel conceſſiones quædam,vt ſupra dictum eſt,* & ideo non inducuntur tanquam conſilia. *In cor. ar. ar 1. ad 3. argum.*

QVAESTIO CIX.

De exteriori principio humanorum actuum: ſcilicet de gratia Dei,in decem articulos diuiſa,

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de exteriori principio humanorū actuum, ſ. de deo, prout ab ipſo per gratiam adiuuamur ad rectè agendum. Et primo, conſiderandum eſt de gratia dei. Secundo,de cauſa eius. Tertio,de eius effectibus.

¶ Prima aūt conſideratio erit tripartita. Nam primo conſiderabiī de neceſſitate gratiæ. Secundo de ipſa gratia,quantū ad eius eſſentiam. Tertio de eius diuiſione.

¶Circa

¶Circa primum quæruntur decem.

¶ Primo, vtrum abſque gratia poſſit homo aliquod verum cognoſcere.

¶ Secundo vtrum abſque gratia Dei poſsit homo aliqđ bonum facere vel velle.

¶ Tertio, vtrum homo abſque gratia poſſit Deum diligere ſuper omnia.

¶ Quarto, vtrum abſque gratia poſſit per ſua naturalia, præcepta legis obſeruare.

¶ Quinto, vtrũ abſq; grã poſſit mereri vitã æternam.

¶ Sexto, vtrũ homo poſsit ſe ad gratiã pparare ſine grã.

¶ Septimo, vtrũ abſq; gratia poſsit reſurgere à peccato.

¶ Octauo, vtrũ abſq; gratia poſsit homo vitare pctm̃.

¶ Nono, vtrũ homo gratiã cõſecutus, poſsit abſque alio diuino auxilio bonum facere, & vitare peccatum.

¶ Decimo, vtrũ poſsit perſeuerare in bono p ſeipſum.

576

Inf. ar. 21. ad 3. Et 2. di. 28. ar. 3. Ambro. ſuper hunc locum Pauli. tom. 5.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homo ſine gratia aliquid verum cognoſcere poſſit.

AD PRIMVM Sic proceditur. Videtur quòd homo ſine gratia nullum verum cognoſcere poſſit: quia ſuper illud 1. Corin. 12. Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto. dicit gloſſ. Ambr.* Omne verũ à quocunque dicatur, à Spiritu ſancto eſt: ſed Spiritus ſanctus habitat in nobis p gratiam. ergo veritatẽ cognoſcere non poſſumus ſine gratia.

**lib. 1. c. 6. circa prin. tom. 1.*

¶ 2 Præterea, Aug. dicit in primo Soliloquiorũ* ꝙ diſciplinarum certiſsima talia ſunt, qualia illa quæ a ſole illuſtrantur, vt videri poſsint: Deus autẽ ipſe eſt, qui illuſtrat. Ratio autẽ ita eſt in mentibus, vt in oculis eſt aſpectus: mentis autẽ oculi ſunt ſenſus animæ. ſed ſenſus corporis quantũcunque ſit purus, non poteſt aliquod viſibile videre ſine ſolis illuſtratione, ergo humana mens quantumcũque ſit perfecta, non poteſt ratiocinando veritatem cognoſcere abſque illuſtratione diuina, quæ ad auxilium gratiæ pertinet.

li. 14. ca. 7. tom 3.

¶ 3 Præterea, Humana mens non põt veritatem intelligere niſi cogitando: vt patet per Aug. 14. de trin.* ſed Apoſtolus dicit 2. ad Corin. 3. Non ſufficientes ſumus aliqđ cogitare à nobis, quaſi ex nobis. ergo hõ nõ põt cognoſcere veritatẽ p ſeipſum ſine auxilio grĩę.

li. 1. retractationum ca. 4. id dixerat li. 1. Soliloq. c. 1. in prin. tom. 1.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in primo Retractationũ,* Non approbo qđ in oratione dixi, Deus qui non niſi mundos verum ſcire voluiſti: reſponderi enim poteſt, multos etiam non mundos multa ſcire vera, ſed per gratiam homo mundus efficitur, ſecundum illud Pſal. 50 Cor mundum crea in me Deus & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. ergo ſine gratia poteſt homo per ſeipſum veritatem cognoſcere.

RESPONDEO dicendum, ꝙ cognoſcere veritatẽ eſt vſus quidam vel actus intellectualis luminis: quia ſecundum Apoſtolum ad Ephe. 5. Omne quod manifeſtatur, lumen eſt, vſus aũt quilibet quendam motũ importat, largè accipiendo motum, ſm quod intelligere & velle motus quidam eſſe dicuntur, vt patet per Philoſophum in 3. de anima. Videmus aũt in corporalibus, quod ad motum non ſolũ requiritur ipſa forma, quæ eſt principiũ motus vel actionis, ſed ẽt requiritur motio primi mouentis. Primum autem mouens in ordine corporaliũ eſt corpus cæleſte. vnde quantumcunque ignis habeat calorẽ perfectum, non alteraret niſi per motionẽ corporis cæleſtis. Manifeſtum eſt autem, ꝙ ſicut motus omnes corporales reducuntur in motũ cæleſtis corporis, ſicut in primũ mouens corporale, ita oẽs motus tã corporales, q̃ ſpirituales reducuntur in primũ mouens ſimpliciter, quod eſt Deus. & ideo quãtumcunq; natura aliqua corporalis vel ſpiritualis ponatur pfecta, non põt in ſuum actum procedere niſi moueatur à Deo, q̃ quidẽ motio eſt ſm ſuæ prouidẽtiæ rationẽ non ſm neceſſitatem naturæ: ſicut motio corporis cæleſtis, non ſolũ autẽ à Deo eſt omnis motio, ſicut a primo mouente. ſed etiam ab ipſo eſt omnis formalis perfectio, ſicut à primo actu. Sic igitur actio intellectus, & cuiuſcunque entis creati dependet à Deo, quantum ad duo. Vno modo, inquantũ ab ipſo habet perfectionẽ ſiue formã, per quam agit: alio modo inq̃tum ab ipſo mouetur ad agendum. Vnaquæque autem forma indita rebus creatis a Deo, habet efficaciam reſpectu alicuius actus determinati in quẽ põt ſm ſuam proprietatẽ, vltra aũt non poteſt niſi per aliquam formam ſuperadditam: ſicut aqua non poteſt calefacere, niſi calefacta ab igne. Sic igitur intellectus humanus habet aliquã formam, ſcilicet ipſum intelligibile lumen, quod eſt de ſe ſufficiens ad quædã intelligibilia cognoſcenda: ad ea. ſ. in quorum notitiam per ſenſibilia poſſumus deuenire: altiora verò intelligibilia, intellectus humanus cognoſcere non põt niſi fortiori lumine perficiatur: ſicut lumine fidei vel prophetiæ: quod dr̃ lumen gratiæ, inquantum eſt naturæ ſuperadditũ. Sic igitur dicendum eſt, ꝙ ad cognitionẽ cuiuſcunq; veri, homo indiget auxilio diuino, vt intellectus à Deo moueatur ad ſuũ actũ: non aũt indiget ad cognoſcendam veritatẽ in oĩbus noua illuſtratione ſuperaddita naturali illuſtrationi ſed in quibuſdam, q̃ excedunt naturalem cognitionẽ, & tñ quandoq; Deus miraculoſe per ſuam gratiam aliquos inſtruit de his, quæ per naturalem rationẽ cognoſci poſſunt: ſicut & quando qs miraculoſe facit quædam, quæ natura facere poteſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omne verum à quocunque dicatur, eſt à Spiritu ſancto, ſicut ab infundente naturale lumen, & mouẽte ad intelligendũ & loquendum veritatẽ, non autem ſicut ab inhabitante per gratiam gratum facientẽ: vel ſicut largiente aliquod habituale donum naturæ ſuperadditum. Sed hoc ſolum eſt in quibuſdam veris cognoſcendis & loquendis: & maximè in illis, quæ pertinent ad fidem, de quibus Apoſtolus loquebatur.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſol corporalis illuſtrat exterius, ſed ſol intelligibilis, qui eſt Deus, illuſtrat interius: vnde ipſum lumen naturale animę inditum eſt illuſtratio Dei, qua illuſtramur ab ipſo ad cognoſcendum ea, quæ pertinent ad naturalem cognitionem, & ad hoc non requiritur alia illuſtratio, ſed ſolum ad illa, quæ naturalẽ cognitionem excedunt. *li. 14. cap. 7. tom. 3.*

577

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſemp indigemus diuino auxilio ad cogitandum quodcunq;, inquantum ipſum mouet intellectum ad agendum: actu. n. intelligere aliquid, eſt cogitare, vt patet p Aug. 14. de trinit.*

Inf. art. 6. co. et di. 28 ar. 1 et di. 39 in expo. lit. & 4. di. 17. q. 1. ar. 2. q. 2. ad 1 et 3. Et ver. quæ. 24 ar. 1. ad 2. 6. et ad 9 & ar. 14 & 10. et q. 26. ar. 6. ad 11 & quol. 1. ar. 7. ca 2. et quol. 5. ar. 2. et 1 Cor 12. co 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum homo poſsit velle & facere bonum abſque gratia.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ homo poſſit velle & facere bonum abſq; gratia. illud. n. eſt in hoĩs poteſtate, cuius ipſe eſt dñs: ſed homo eſt dñs ſuorum actuũ, & maximè eius quod eſt velle: vt ſupra dictum eſt.† ergo homo põt velle & facere bonum per ſeipſum, abſque auxilio gratiæ.

¶ 2 Præterea, Vnum quodq; poteſt magis in id quod eſt ſibi ſm naturam, q̃ in id quod eſt ſibi præter naturam. ſed peccatum eſt contra naturam (vt Dam. dicit in 2. lib.*) opus autem virtutis eſt homini ſecundum naturam: vt ſupra dictum eſt,† cum igitur homo per ſeipſum poſſit peccare, videtur quòd multo magis per ſeipſum poſſit bonum velle & facere.

¶ 3 Præterea, Bonum intellectus eſt verum, vt Philoſophus dicit in 6. Ethi. ſed intellectus poteſt cognoſcere verum per ſeipſum, ſicut & quælibet alia res põt ſuã naturalẽ operationẽ per ſe facere: ergo multo magis homo poteſt per ſeipſum facere, & velle bonum.

*†q. 1. ar. 1 & q. 13 ar tic. 6. *cap. 30. †q. 71. ar. *li. 6. ethi c. 2. tom. 5 †cap. 2. in prin. tom. 7*

SED CONTRA eſt, qđ Apoſtolus dicit Ro 9. Non eſt volentis, ſ. velle, neq; currentis, ſ. currere: ſed miſerentis Dei. & Aug. dicit in libro de correctione† & grã, ꝙ ſine gratia nullum prorſus ſiue cogitando ſiue volẽdo & amando, ſiue agendo, faciunt homines bonum.

RESPONDEO dicẽdum, quòd natura hominis poteſt dupliciter conſiderari. vno modo in ſui integritate: ſicut fuit in primo parente ante peccatum, alio modo, ſm quod eſt corrupta in nobis poſt peccatum primi parentis. ſm aũt vtrunq; ſtatum natura humana indiget auxilio diuino ad faciendũ vel volendũ quodcũque bonũ, ſicut primo mouẽte. vt dictũ eſt.* Sed in ſtatu naturæ integræ quãtũ ad ſufficiẽtiã operatiuæ virtutis poterat homo p ſua naturalia velle, & operari bonum ſuæ naturæ proportionatũ, quale eſt bonũ virtutis acquiſitæ, non autẽ bonũ ſuperexcedens, quale eſt bonũ virtutis infuſæ: ſed in ſtatu naturæ corruptæ ẽt deficit homo ad hoc, ꝙ ſecũdum ſuam naturã poteſt, vt non poſſit totum huiuſmodi bonũ implere per ſua naturalia. Quia tñ natura humana p peccatum nõ eſt totaliter corrupta, vt. ſ. toto bono naturæ priuet, poteſt quidem ẽt in ſtatu naturæ corruptæ p virtutẽ ſuæ naturæ aliquod bonũ particulare agere (ſicut ædificare domos, plantare vineas, & alia hmõi) non tñ totũ bonum ſibi connaturale, ita ꝙ in nullo deficiat: ſicut homo infirmus põt per ſeipſum aliquẽ motũ habere, nõ tñ pfectè põt moueri motu hoĩs ſani, niſi ſanetur auxilio medicinæ. Sic igitur virtute gratuita ſuperaddita virtuti naturæ, indiget homo in ſtatu naturæ integræ quantum ad vnũ, ſ. ad operandum & volendum bonũ ſupernaturale. Sed in ſtatu naturæ corruptæ quantũ ad duo ſcilicet vt ſanetur, & vlterius, vt bonum ſupernaturalis virtutis operetur: quod eſt meritorium. Vlterius autem in vtroque ſtatu indiget homo auxilio diuino, vt ab ipſo moueatur ad bene agendum.

ar. præced.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ homo eſt dñs ſuorum actuũ volendi, & non volendi, pp deliberationẽ rationis, quę põt flecti ad vnam partẽ vel ad aliam: ſed ꝙ deliberet, vel non deliberet, & ſi huiuſmodi etiã ſit dñs, oportet ꝙ hoc ſit per deliberationẽ præcedẽtẽ. & cũ hoc non procedat in infinitum, oportet ꝙ finaliter deueniatur ad hoc, ꝙ lib. arb. hominis moueatur ab aliquo exteriori principio, qđ eſt ſupra mentẽ humanam, ſcilicet a Deo: vt etiam Philoſophus * probat in capitulo de bona fortuna, vnde mẽs hoĩs ẽt ſani non ita habet dñium ſui actus, qn indigeat moueri a Deo: & multo magis liberũ arbit. hominis infirmi poſt peccatũ, per quod impedit a bono p corruptionẽ naturæ.

li 7 Moralium eudemiorum, cap. 18.

AD SECVNDVM dicendũ ꝙ peccare nihil aliud eſt q̃ deficere à bono, quod conuenit alicui ſecundũ ſuã naturã: vnaquæq; autẽ res creata, ſicut eſſe nõ habet niſi ab alio, & in ſe conſiderata nihil eſt, ita indiget conſeruari in bono ſuæ naturæ conuenienti ab alio. põt.n. per ſeipſam deficere a bono, ſicut & p ſeipſam põt deficere in non eſſe, niſi diuinitus cõſeruaret.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ etiam verum nõ poteſt homo cognoſcere ſine auxilio diuino, ſicut ſupradictum eſt *. & tamẽ magis eſt natura humana corrupta per peccatum quantum ad appetitũ boni, quàm quantum ad cognitionem veri.

ar 1. huius quæſt.

578

ARTICVLVS III.

Vtrum homo poſſit diligere Deum ſuper omnia, ex ſolis naturalibus ſine gratia.

1. q. 60 ar. 5. et 2 di. 3 q. 4 et 3. diſtin. 29. ar tic. 3 & veri q. 2 ar. 2. ad 14. et q. 4. ar. 1 ad 9 Et quo. 1. ar. 8

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd homo non poſſit diligere Deum ſuper omnia ſolis naturalibus ſine gratia. Diligere.n. Deum ſuper oĩa, eſt proprius & principalis charitatis actus. Sed charitatẽ homo nõ põt habere p ſeipſum, quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritũ ſanctum, qui datus eſt nobis, vt dĩ Rom. 5. ergo homo ex ſolis naturalibus nõ põt Deũ diligere ſuper omnia.

¶ 2 Præterea, Nulla natura poteſt ſupra ſeipſam. Sed diligere aliquid plus quam ſe, eſt tendere in aliquid ſupra ſeipſum. ergo nulla natura creata poteſt Deum diligere ſupra ſeipſam ſine auxilio gratiæ.

¶ 3 Præterea, Deo, cum ſit ſummum bonũ, debetur ſummus amor, q eſt, vt ſuper omnia diligatur. Sed ad ſummum amorẽ Deo impendendũ, qui ei à nobis debetur, homo non ſufficit ſine gratia, alioquin fruſtra adderetur gratia. ergo homo non poteſt ſine gratia, ex ſolis naturalibus diligere Deum ſuper omnia.

SED CONTRA, Primus homo in ſolis naturalibus cõſtitutus fuit (vt a quibuſdã ponitur) in quo ſtatu manifeſtũ eſt, ꝙ aliqualiter Deũ dilexit. Sed non dilexit Deũ æqualiter ſibi vel minus ſe: quia ſm hoc peccaſſet. ergo dilexit Deũ ſupra ſe, ergo hõ ex ſolis naturalibus Deũ põt diligere plus q̃ ſe, & ſuper oĩa.

RESPONDEO dicendum, quod ſicut ſupra dictũ eſt* in primo (in quo ẽt circa naturalẽ dilectionẽ angelorum diuerſæ opiniones ſunt poſitæ) homo in ſtatu naturæ integræ poterat operari virtute ſuæ naturæ bonum, quod eſt ſibi connaturale abſq; ſuperadditione gratuiti doni, licet non abſq; auxilio Dei mouentis. diligere aũt Deũ ſup oĩa, eſt quiddã cõnaturale homini, & etiã cuilibet creaturæ non ſolũ rationali, ſed irrationali, & ẽt inanimatæ ſm modũ amoris, qui vnicuique creaturæ competere poteſt. Cuius ratio eſt, quia vnicuiq; naturale eſt, quod appetat & amet aliqd ſm qđ aptum natum eſt eſſe. Sic igitur agit vnumquodq; ꝓut aptum natũ eſt eſſe, vt dĩ in 2. Phyſ.* manifeſtum eſt aũt ꝙ bonum partis eſt pp bonũ totius. vnde naturali appetitu, vel amore vnaquaque res particularis amat bonũ ſuum proprium propter bonũ cõmune totius vniuerſi, qđ eſt Deus: vnde & Diony.* dicit in lib. de di. no. ꝙ Deus conuertit omnia ad amorẽ ſuiipſius. vnde homo in ſtatu naturæ integræ dilectionẽ ſuiipſius referebat ad amorem Dei, ſicut ad finẽ: & ſimiliter dilectionẽ omnium aliarum rerũ: & ita Deum diligebat plus q̃ ſeipſum & ſuper oĩa. Sed in ſtatu naturæ corruptæ homo ab hoc deficit ſm appetitũ voluntatis rationalis, quæ pp corruptionẽ naturæ ſequitur bonum priuatũ, niſi ſanetur p gratiã Dei. Et ideo dicendum eſt ꝙ homo in ſtatu naturæ integræ nõ indigebat dono gratiæ ſuperadditæ naturalibus bonis ad diligẽdum Deũ naturaliter ſuper omnia, licet indigeret auxilio Dei ad hoc eũ mouentis: ſed in ſtatu naturæ corruptæ indiget homo etiã ad hoc auxilio gratiæ naturã ſanantis.

1. p. q. 60. art. 5.

li. 2. Phy. tex. 78. t. 1.

c. 4. par. inter mediũ & principium.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ charitas diligit Deum ſuper omnia eminentius, quam natura: natura enim diligit Deũ ſup omnia, prout eſt principium & finis naturalis boni: charitas aũt ſm quod eſt obiectũ beatitudinis, & ſm quod homo habet quandam ſocietatem ſpiritualẽ cũ Deo, addit etiam charitas ſuper naturalem dilectionẽ Dei, promptitudinẽ quandam & delectationem, ſicut habitus quilibet virtutis addit ſupra actum bonũ, qui fit ex ſola naturali ratione hominis virtutis habitum non habentis.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ cũ dĩ, ꝙ nulla natura poteſt ſupra ſeipſam, non eſt intelligendũ, ꝙ nõ poſſit ferri in aliquod obiectorũ, qđ eſt ſupra ſe: manifeſtũ eſt.n. ꝙ intellectus noſter naturali cognitione põt aliqua cognoſcere, quæ ſunt ſupra ſeipſum: vt patet in naturali cognitione Dei: ſed illud intelligendũ eſt, ꝙ natura non põt in actũ excedẽtẽ proportionẽ ſuæ virtutis: talis aũt actus nõ eſt diligere Deũ ſup oĩa: hoc.n. eſt naturale cuilibet naturæ creatæ: vt dictum eſt.*

In cor. ar.

AD TERTIVM dicendũ, quod amor dĩ ſummus, non ſolum quantũ ad gradum dilectionis, ſed ẽt quantum ad rationem diligendi, & dilectionis modum: & ſecundum hoc ſummus gradus dilectionis eſt quo charitas diligit Deum, vt beatificantem, ſicut dictum eſt.*

** Ar. 1. huius quæſt.*

579

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ hõ ſine gratia p ſua naturalia legis pcepta iplere poſſit.

Infrà ar. 5. ad 1. et 3 Et 2. diſt. 28 ar 3 et diſt 41 in expo lit. ad 5. Et veri. q 24 ar 14

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Vĩ, ꝙ homo ſine grãm p ſua naturalia poſſit pcepta legis implere. Dicit.n. Apoſtolus ad Rom. 2. Quod gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt:

faciūt: ſed illud quod naturaliter homo facit per ſeipsū poteſt facere, abſq; gratia ergo homo poteſt legis precepta facere abſq; gratia.

Ad Dam. nō procul a fi. to 4. ¶2 Præterea, Hierony. dicit in expoſitione catholicæ fidei,* illos eſſe maledicendos, qui Deū præcepiſſe hoī aliquid impoſſibile dicūt: ſed impoſſibile eſt hoī, quod per ſeipſum implere non poteſt. ergo homo poteſt implere omnia præcepta legis per ſeipſum.

¶3 Præterea, Inter omnia præcepta legis maximum eſt illud, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo vt patet Matth. 22. ſed hoc mandatū pōt homo implere ex ſolis naturalibus, diligēdo deum ſuper omnia: vt ſupra dictum eſt.* ergo omnia mandata legis poteſt homo implere ſine gratia.

Ar. praced. in li. de hæreſi. c. 88. nō procul a prin. to. 6. SED CONTRA, eſt quod Auguſt. dicit in li de hæreſibus, hoc pertinere ad hæreſim Pelagianorum: vt credant ſine gratia hominem poſſe facere omnia diuina mandata.

RESPONDEO dicendū, q implere mandata legis cōtingit dupliciter. Vno mō, quantū ad ſubſtantiā operū, prout ſ. hō operatꝰ iuſta, & fortia, & alia virtutis opera. & hoc mō hō in ſtatu naturæ integræ potuit oīa mādata legis implere, alioquin hō non potuiſſet in ſtatu illo non peccare: cum nihil aliud ſit peccare, q̄ tranſgredi diuina mādata ſed in ſtatu naturæ corruptæ nō pōt homo implere oīa mandata diuina ſine gratia ſanāte. Alio mō poſſunt impleri mādata legis non ſolū quātū ad ſubſtātiā operis, ſed ēt quātū ad modū agendi. vt. ſ. ex charitate fiant, & ſic neq; in ſtatu naturæ integræ, neq; in ſtatu naturæ corruptæ, pōt hō implere abſque gratia legis mandata: vnde Aug. in li. de correptione & gratia: c. 2. circa prin. to 7. †cum dixiſſet q ſine gratia nullū prorſus bonū homines faciunt, ſubdit: Non ſolum vt monſtrante ipſa, qd faciendū ſit, ſciāt: verum etiam, vt præſtante ipſa, faciant cum dilectione quod ſciunt. indigent inſuper in vtroque ſtatu, auxilio dei mouentis ad mandata implenda, vt dictum eſt. ar. 1. 2. & 3.

cap. 27. in prin. to. 3. AD PRIMVM ergo dicendum, q ſicut Aug. dicit in li. de ſpiritu & litera.* non moueat q naturaliter dixit eos quæ legis ſunt, facere. hoc n. agit Spiritus gratiæ, vt imaginem dei, in qua naturaliter facti ſumus, inſtauret in nobis.

AD SECVNDVM dicendū q illud, quod poſſumus cum auxilio diuino, non eſt nobis omnino impoſſibile, ſm illud Philoſoph in 3. Eth.* quæ per amicos poſſumus aliqualiter nos poſſumus. Vnde Hiero. †ibidem confitetur ſic noſtrum liberum eſſe arbitrium, vt dicamus nos ſemper indigere dei auxilio. li. 3. Ethi. c. 3 poſt medium to. 5. †loco cita in argu.

AD TERTIVM dicendū q præceptū de dilectione Dei non poteſt homo implere ex puris naturalibus ſecundum quod ex charitate impletur, vt ex ſupradictis patet.* ar. 3. huius q.

ARTICVLVS V.

580 *Vtrum homo poſſit mereri vitam æternam ſine gratia.*

infra q. 114 ar. 2. et 5. q 62. ar. 4. cor et 2. d. 24. q. 2. ar. 2 et q. 3. et 6 di. 24 q. 1 ar 4. & di 26. ar. 5 & di. 29. ar. 1. & 3. contra ca. 147 & 150 & q. 1. ar. 9. co.

AD QVINTVM ſic proceditur. videtur q homo poſſit mereri vitam æternam ſine gratia. dicit. n dn̄s Mat. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mādata: ex quo vr̄ q ingredi in vitam æternam, ſit conſtitutum in hominis voluntate. Sed id, quod in noſtra voluntate cōſtitutū eſt, per nos ipſos poſſumus, ergo videtꝰ q homo per ſeipſum poſſit vitā æternam mereri.

¶2 Præterea, vita æterna eſt merces, vel præmiū, quæ hominibus redditur à deo, ſecundum illud Mat. 5. Merces veſtra multa eſt in cœlis: ſed merces vel præmiū redditur à deo homini ſecundum opera eius, ſecundum illud Pſal. 61. Tu reddes vnicuique ſecundum opera eiꝰ. cùm igitur homo ſit dominus ſuorum operum, videtur q in eius poteſtate conſtitutum ſit ad vitam æternam peruenire.

¶3 Præterea, vita æterna eſt vltimus finis vitæ humanæ: ſed quælibet res naturalis per ſua naturalia pōt cōſequi finem ſuū: ergo multo magis homo qui eſt altioris naturæ, per ſua naturalia poteſt peruenire ad vitam æternam abſque aliqua gratia.

SED CONTRA, eſt, q Apoſt. dicit ad Ro. 6. Gratia dei, vita æterna: quod ideo dicitur, ſicut gloſſa ibidem dicit,* vt intelligeremus deum ad vitam æternam pro ſua miſeratione nos perducere. Eſt Auguſ. in li. de gr. & lib. arb c. 9. circa med. to. 7.

RESPONDEO dicendū q actus pducentes ad finē, oportet eſſe fini proportionatos. Nullus autē actus excedit ꝓportionē principij actiui. Et iō videmus in rebus naturalibus, q nulla res pōt pficere effectū p ſuam operationē, qui excedat virtutē actiuā, ſed ſolū pōt ꝓducere per operationē ſuā effectū quæ virtuti proportionatū. vita aūt æterna eſt finis excedens proportionē naturæ humanæ, vt ex ſupra dictis patet.* Et iō hō p ſua naturalia non pōt ꝓducere opera meritoria proportionata vitæ æternæ, ſed ad hoc exigitꝰ altior virtus. quæ eſt virtus gratiæ. Et iō ſine gratia hō non pōt mereri vitā æternam. pōt tn̄ facere opera perducentia ad bonū aliqđ homini connaturale: ſicut laborare ī agro, bibere, manducare, & habere amicū, & alia hmōi, vt Aug.* dicit in tertia reſponſione contra Pelagianos. q. 5. ar. 5. li. 3 hypognoſticō, to. 7. aliquantulum, a princip. li.

AD PRIMVM ergo dicendū, q hō ſua volūtate facit opera meritoria vitæ æternæ: ſed ſicut Aug. in eo. li. dicit,* ad hoc exigitur q volūtas hominis præparatur, à Deo per gratiam. *iſto eod loco nunc dicto. et li. 1. retr. c. 15. to m. 1.

AD SECVNDVM dicendū, q ſicut Gloſſ. † dicit Rom. 6. ſuper illud, Gratia dei, vita æterna. certum eſt vitam æternā bonis operibus reddi: ſed ipſa opera, quibus redditur, ad dei gratiam pertinent, cū etiam ſupra dictum ſit.* q ad implendum mandata legis ſecundū debitum modum per quem eorum impletio eſt meritoria, requiritur gratia. †Eſt Aug. de gr et li. arb. c 8. *ar. praece.

AD TERTIVM dicendū, q obiectio illa procedit de fine homini cōnaturali. natura aūt humana ex hoc ipſo, q nobilior eſt. pōt ad altiorē finē pduci, ſaltē auxilio gratiæ, ad quē inferiores naturæ nullo mō ptingere poſſunt: ſicut hō eſt melius diſpoſitus ad ſanitatē, qui aliquibus auxilijs medicinæ pōt ſanitatē cōſequi, q̄ ille qui nullo mō, vt Philoſoph. introducit in 2. cœl.* l. 2. tex. 64 et 65. to. 3.

ARTICVLVS VI.

Vtrum homo poſſit ſeipſum ad gratiam præparare per ſeipſum abſque exteriori auxilio gratiæ. 581

AD SEXTVM ſic ꝓceditur. videtur quod homo poſſit ſeipſum ad gratiā pparare p ſeipſū, abſq; exteriori auxilio gratię. Nihil n. imponitur homini quod ſit ei impoſſibile. vt ſupra dictū eſt,* ſed Zacha. 1. dicit, cōuertimini ad me, & ego cōuertar ad vos, nihil aūt eſt aliud ſe ad gratiā pparare q̄ ad deum conuerti, ergo videtur quod homo per ſeipſum poſſit ſe ad gratiam præparare abſq; auxilio gratiæ. 1. q. 62. ar. 2. ad 3. Et 2. d. 5. q. 1. ar. 1. et di. 28 ar. 4 et ver. q. 24. ar. 15. Et quol. 1. ar. 7. Et ad Hebr. 12. le. 3. col. 13 *ar. 4. ar. 2.

¶2 Præterea, Homo ſe ad gratiam præparat faciēdo, quod homo in ſe eſt, quia ſi homo facit quod in ſe eſt, deus ei non denegat gratiam. Dicitur. n. Matth. 7. quod deus dat ſpiritum bonum petentibus ſe. Sed illud in nobis eſſe dicitur quod eſt in noſtra poteſtate, ergo videtur quod in noſtra poteſtate ſit conſtitutum, vt nos ad gratiam præparemus.

¶3 Præterea Si homo indiget gratia ad hoc, quod pparet ſe ad gratiam, pari ratione indigebit gratia ad hoc quod praeparet ſe ad illam gratiam, & ſic procederetꝰ in infinitum, quod eſt inconueniens, ergo videtur ſtandum in primo, vt. ſ. homo ſine gratia poſſit ſe ad gratiā praeparare.

¶4 Praeterea, Prouer. 16. dicitur, q hominis eſt pparare animum: ſed illud dicitur eſſe hominis, quod per ſeipſum poteſt: ergo videtur quod homo per ſeipſum ſe poſſit ad gratiam praeparare.

SED COTRA eſt, quod dicitur Io. 6 Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum, ſi aūt homo ſeipſum pparare poſſet, non oporteret quo

ab alio

ab alio traheretur: ergo non poteſt ſe ad gratiam præparare, abſque auxilio gratiæ.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ duplex eſt præparatio voluntatis humanæ ad bonũ. Vna quidem, qua præparatur ad bene operandũ, & ad Deo fruendum, & talis ꝑparatio voluntatis non poteſt fieri ſine habituali grã *ar. praeced.* dono, q̃ ſit principium operis meritorij, vt dictũ eſt.* Alio mõ poteſt intelligi ꝑparatio voluntatis humanæ, ad conſequendũ ipſum grãæ habitualis donũ: ad hoc autem, ꝙ præparet ſe homo ad ſuſceptionẽ huius doni, non oportet præſupponere aliquod aliud donũ habituale in aĩa: quia ſic procederetur in infinitũ: ſed oportet præſupponi aliquod auxilium gratuitũ Dei interius aĩam mouentis, ſiue inſpirãtis bonũ propoſitum. His. n. duobus modis indigemus auxilio diuino, vt ſupra dictum eſt.* *ar. 2. & 3.* Quòd aũt ad hoc indigeamus auxilio Dei mouentis manifeſtũ eſt. Neceſſe eſt. n. cum omne agens agat propter finẽ, ꝙ omnis cauſa conuertat ſuos effectus ad ſuum finem, & ideo cum ſecundum ordinẽ agentium ſiue mouentium, ſit ordo finium, neceſſe ẽ, ꝙ ad vltimum finem conuertatur homo per motionẽ primi mouentis, ad finem autem proximum per motionem alicuius inferiorum mouentium; ſicut animus militis conuertitur ad quærendũ victoriã ex motione ducis exercitus, ad ſequendũ autem vexillũ alicuius aciei ex motione Tribuni. Sic igitur cùm Deus ſit primum mouens ſimpliciter, ex eius motione eſt, quod omnia in ipſum conuertantur ſecundum communem intentionem boni, per quam vnũquodq; intendit aſſimilari Deo ſecũdum ſuum modũ. vnde Dion. in li. de di. no. *c. 4. par. 1. inter prin. & med. & ei 2.* dicit,* ꝙ Deus conuertit oĩa ad ſeipſum, ſed homines iuſtos conuertit ad ſeipſum ſicut ad ſpecialẽ finẽ, quem intendunt, & cui cupiunt adhærere, ſicut bono ꝓprio, ſecundum illud Pſal. 72. Mihi adhærere Deo bonũ eſt. Et iõ ꝙ homo cõuertatur ad Deum, hoc nõ põt eſſe niſi Deo ipſum conuertente: hoc aũt eſt præparare ſe ad gratiam quaſi ad Deũ conuerti. Sicut ille qui habet oculũ auerſum à lumine ſolis, per hoc ſe præparat ad recipiendũ lumen ſolis, quòd oculos ſuos conuertit verſus ſolem. vnde patet, ꝙ homo non põt ſe præparare, ad lumen gratiæ ſuſcipiendum niſi per auxilium gratuitũ Dei interius mouentis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ conuerſio hominis ad Deum fit quidem per li. arb. & ſm hoc homini ꝑcipitur, ꝙ ſe ad deum conuertat: ſed li. arb. ad deũ cõuerti non põt, niſi deo ipſum ad ſe conuertente. ſecũdum illud Ierem. 31. Conuerte me, & conuertar: q̃a tu dominus deus meus. Et Threnorum vltimo, Conuerte nos domine ad te, & conuertemur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ nihil homo poteſt facere niſi à deo moueatur: ſecundũ illud Io. 15. Sine me 582 nihil poteſtis facere: & ideo cùm dicitur homo facere quod in ſe eſt, dicitur, hoc eſt in poteſtate hominis, ſecundum quod eſt motus à deo.

inf q. 113. ar. 2. & q. 11. ar. 4. c. Et 2. 2. q. 137. ar. 5. ad 3. et 3. q. 36. ar. 3. c. et 2. diſ. 20. q. 2. ar. 3. ad 5. & di. 28 ar. 2 co. et 3. cõ. c. 157. et l. 4. c. 72. pri ci. et veri. q. 14 ar 1. ad 10. & 12 & q 28

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ illa obiectio procedit, de gratia habituali, ad quam requiritur aliqua præparatio: q̃a omnis forma requirit ſuſceptibile diſpoſitũ, ſed hoc, ꝙ homo moueatur à deo, non præexigit, aliquã aliam motionẽ, cum deus ſit primũ mouens vnde non oportet abire in infinitum.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ hominis eſt præparare aĩum: quia hoc facit per li. arb. ſed tñ hoc non facit ſine auxilio Dei mouentis, & ad ſe attrahentis, vt dictum eſt.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum homo poſſit reſurgere à peccato ſine auxilio gratiæ.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd hõ poſſit reſurgere a peccato ſine auxilio grãæ. Illud. n. quod præexigitur ad gratiã fit ſine grã: ſed reſurgere a peccato præexigitur ad illuminationẽ gratiæ. Dicit. n. ad Ephe. 5. Exurge a mortuis, & illuminabit te Xps, ergo hõ põt reſurgere à pctõ ſine gratia

¶ Præterea, Peccatum virtuti opponitur, ſicut morbus ſanitati, vt ſupra dictũ eſt,* ſed homo per virtutẽ *q. 71. ar. 1* naturæ põt reſurgere de ægritudine ad ſanitatẽ, ſine auxilio exterioris medicinæ propter hoc, ꝙ intus manet principiũ vitæ a quo ꝓcedit operatio naturalis: ergo videtur ꝙ homo ſimili rõne poſſit reparari per ſeipſum, redeundo de ſtatu peccati ad ſtatum iuſtitiæ abſq; auxilio exterioris gratiæ.

¶ Præterea, Quælibet res naturalis poteſt redire ad actum conuenientẽ ſuæ naturæ: ſicut aqua calefacta ꝑ ſeipſam redit ad naturalem frigiditatem, & lapis ſurſũ proiectus per ſeipſum redit ad ſuum motũ naturalem, ſed peccatum eſt q̃dam actus contra naturã, vt patet ꝑ *l. 2. orthod. fidei c. 30.* Dam. in 2. li.* ergo videtur ꝙ homo poſſit per ſeipſum redire de peccato ad ſtatum iuſtitiæ.

SED CONTRA eſt, ꝙ Apoſt. dicit ad Gal. 2. Si data eſt lex, quæ põt iuſtificare, ergo Chriſtus gratis, mortuus eſt, i. ſine cauſa. pari ergo ratione, ſi homo habet naturam per quam poteſt iuſtificari, Chriſtus gratis, i. ſine cauſa mortuus eſt. Sed hoc eſt inconueniens dicere ergo nõ poteſt per ſeipſum iuſtificari, i. redire de ſtatu culpæ ad ſtatum iuſtitiæ.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ hõ nullo modo põt reſurgere a pctõ per ſeipſum ſine auxilio gratiæ. Cum. n. pctm̃ tranſiens actu remaneat reatu (vt ſup. dictũ ẽ.*) nõ eſt idem reſurgere a pctõ, ꝙ ceſſare ab actu pctĩ, ſed *q. 87. ar. 6.* reſurgere a pctõ eſt reparari hoĩem ad ea quæ peccando amiſit. Incurrit autem hõ triplex detrimentũ peccando, vt ex ſupradictis patet,* ſ. maculã, corruptionẽ *qõ. 85. 86. 87.* naturalis boni, & reatum pœnæ. Maculã q̃dẽ ĩcurrit ĩquantũ priuatur decore gratiæ ex deformitate pctĩ. Bonum aũt naturæ corrũpitur ĩquantũ natura hoĩs deordinatur voluntate hoĩs Deo non ſubiecta. hoc. n. ordine ſublato, conſequens eſt. vt tota natura hoĩs peccãtis ĩordinata remaneat. Reatus verò pœnæ eſt, ꝑ quẽ homo peccando mortaliter mereĩ damnationẽ æternã. Manifeſtũ eſt aũt de ſingulis horũ triũ, ꝙ non poſſunt reparari niſi per Deũ. Cum. n. decor gratiæ proueniat ex illuſtratione diuini luminis, non põt talis decor in aĩa reparari niſi Deo denuo illuſtrãte, vnde requiritur habituale donũ, quod eſt gratiæ lumen. Similiter ordo naturæ reparari non põt, vt. ſ. voluntas hoĩs deo ſubijciatur, niſi deo voluntatem hoĩs ad ſe trahẽte: ſicut dictum eſt.† *Ar. praec.* Similiter ẽt reatus pœnæ æternæ remitti nõ põt niſi a deo, in quem eſt offenſa commiſſa, & qui eſt hoĩum iudex, & ideo requiritur auxiliũ gratiæ ad hoc, ꝙ homo a peccato reſurgat, & quantum ad habituale donum, & quantum ad interiorem dei motionem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ illud indicitur hoĩ quod pertinet ad actũ lib. arb. q̃ req̃ritur in hoc, ꝙ hõ a peccato reſurgat, & ideo cum dicitur, Exurge, & illuminabit te Xps. non eſt intelligendum, ꝙ tota exurrectio a peccato præcedat illuminationẽ gratiæ, ſed q̃a cum homo per lib. arb a deo motum ſurgere conatur a peccato, recipit lumen gratiæ iuſtificantis.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ naturalis rõ non eſt ſufficiens principium huius ſanitatis, quæ eſt in homine per gratiam iuſtificantem, ſed huius principium eſt gratia, quæ tollitur per peccatum, & ideo nõ poteſt homo per ſeipſum reparari. ſed indiget, vt denuo ei lumẽ gratiæ infundatur: ſicut ſi corpori mortuo reſuſcitãdo, denuo infunderetur anima.

AD TERTIVM dicendũ, quòd quando natura eſt integra, per ſeipſam non poteſt reparari ad id, quod eſt ſibi conueniens & proportionatum, ſed ad id, quod ſupexcedit ſuam proportionem, reparari non poteſt, ſine exteriori auxilio. Sic igitur humana natura defluens ꝑ actum peccati, quia non manet integra, ſed corrumpitur (vt ſupra dictum eſt) non poteſt per ſe ipſam reparari neque etiam ad bonum ſibi connaturale, & multo minus ad bonum ſupernaturale iuſtitię, *Q. 85.*

ARTI-

583

ARTICVLVS VIII.

Vtrum homo ſine gratia poſſit non peccare.

Sup. q. 63. ar. 2. ad 2. Et 3. con. ca. 160. Et ver. q. 22. ar. 5 ad 7. & q. 24. ar. 1 ad 10. & 12. & ar. 12. per to. Et 1. cor. 12 col. 2. fin & colum. 4. Et Hebr. 10. lec. 3 col 1.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ homo ſine gratia poſſit nõ peccare. Nullus.n. peccat in eo quod vitare non poteſt: vt Aug. dicit in lib. de duabus animabus * & de li. arb. ſi ergo homo exiſtens in peccato mortali, nõ poſſit vitare peccatũ, videtur ꝙ peccando non peccet, quod eſt inconueniens.

¶ 2 Præterea, Ad hoc corripitur homo, vt non peccet. ſi igitur homo in peccato mortali exiſtens non poteſt non peccare, videtur quòd fruſtra ei correptio adhibeatur: quod eſt inconueniens.

¶ 3 Præterea, Eccl. 15. dicitur, Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi: ſed aliquis peccando nõ deſinit eſſe homo. ergo adhuc in eius poteſtate eſt eligere bonum vel malum, & ita poteſt homo ſine gratia vitare peccatum.

* li de duabus animabus ca. 10. & 11. tom. 6. li 3. de l. arb. c. 18. tom 1.

SED CONTRA eſt, quod Auguſt. dicit in lib*. de perfectione iuſtitiæ, Quiſquis negat nos orare debere, ne intremus in tentationẽ, negat autẽ hoc, qui contendit ad nõ peccandũ gratiæ Dei adiutoriũ nõ eſſe homini neceſſarium, ſed ſola lege accepta humanã ſufficere voluntatem, ab auribus omnium remouendum & ore omnium anathematizandum eſſe non dubito.

* in fine li. tom. 7.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ de homine dupliciter loqui poſſumus. Vno modo ſecundum ſtatum naturę integræ. Alio modo ſecundũ ſtatũ naturæ corruptæ. Secundũ ſtatum quidẽ naturæ integræ ẽt ſine gratia habituali poterat homo nõ peccare, nec mortaliter, nec venialiter: qa peccare nihil aliud eſt, ꝙ̃ recedere ab eo, quod eſt ſecundum naturã, quod vitare homo poterat in ſtatu naturæ integræ: nõ tamẽ hoc poterat ſine auxilio Dei in bono cõſeruantis, quo ſubtracto etiã ipſa natura in nihilum decideret. In ſtatu autẽ naturæ corruptæ, indiget homo gratia habituali ſanante naturã ad hoc, ꝙ omnino à peccato abſtineat: quæ quidẽ ſanatio primo fit in præſenti vita ſm mentẽ appetitu carnali nondũ omnino reparato. Vnde Apoſtolus ad Rom. 7. in perſona hominis reparati, dicit: Ego ipſe mente ſeruio legi Dei, carne autẽ legi peccati: In quo quidẽ ſtatu põt homo abſtinere ab omni peccato mortali, quod in ratione conſiſtit, vt ſupra habitũ eſt*. nõ aũt põt homo abſtinere ab omni peccato veniali, ꝑ corruptionẽ inferioris appetitus ſenſualitatis, cuius motus ſingulos qdẽ ratio reprimere põt (& ex hoc habent rationẽ peccati & voluntarij) nõ autẽ omnes: qa dũ vni reſiſtere nitiť, fortaſſis alius inſurgit. & etiã, qa ratio nõ ſemꝑ põt eſſe peruigil ad huiuſmodi mot' vitãdos, vt ſupra dictũ* eſt. Similiter etiã antequam hominis ratio, in qua eſt peccatũ mortale, reparetur per gratiam iuſtificantem, põt ſingula peccata mortalia vitare, & ſm aliquod tẽpus, qa nõ eſt neceſſe, ꝙ cõtinuò peccet in actu, ſed ꝙ diu maneat abſq; peccato mortali eſſe non poteſt. vnde & Gregor. * dicit ſuper Ezech. ꝙ peccatũ quod mox per pœnitentiã non deletur, ſuo pondere ad aliud trahit. Et huius ratio eſt quia ſicut rationi ſubdi debet inferior appetitus, ita etiam ratio ſubdi debet Deo, & in ipſo conſtituere finẽ ſuæ voluntatis. Per finẽ autẽ oportet, ꝙ regulentur omnes actus humani, ſicut per rationis iudiciũ regulari debẽt motus inferioris appetitus. Sicut ergo inferiori appetitu non totaliter ſubiecto rationi, non põt eſſe quin contingat inordinati motus in appetitu ſenſitiuo: ita etiam ratione hominis nõ totaliter exiſtente ſubiecta Deo, conſequens eſt, vt contingant multæ inordinationes in ipſis actibus rationis. Cùm.n. homo non habet cor ſuum firmatũ in Deo, vt pro nullo bono conſequendo, vel malo vitando ab eo ſeparari vellet, occurrũt multa propter quę conſequenda vel vitanda homo recedit à Deo, contemnendo pręcepta ipſius: & ita peccat mortaliter, præcipuè quia in repentinis homo operatur ſecundum finem præconceptum, & ſecundum habitum præexiſtentem, vt Philo. dicit in 3.* Ethico. quamuis ex præmeditatione rationis homo poſſit aliquid agere præter ordinẽ finis præconcepti, & præter inclinationem habitus Sed quia homo non poteſt ſemper eſſe in tali præmeditatione, nõ poteſt contingere, vt diu permaneat quin operetur ſecundum conſequentiam voluntatis deordinatę à Deo, niſi cito per gratiam ad debitum ordinem reparetur.

Q. 74 ar 4

In iſto art.

Hom. 11. in Ezech. poſt. medium: & li. 25. moral. ca. 13. ante medium.

li. 3 c. 1. nõ multũ remote à fine. tom. 5

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo poteſt vitare ſingulos actus peccati, nõ tamen omnes niſi per gratiam, vt dictum eſt. Et tamen quia ex eius defectu eſt, quòd homo ſe ad gratiam habendam non præparet, propter hoc à peccato non excuſatuť, quod ſine gratia peccatum vitare non poteſt.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ correptio vtilis eſt, vt ex dolore correptionis volũtas regenerationis oriatur. ſi tamen qui corripitur, filius eſt promiſſionis, vt ſtrepitu correptionis forinſecus inſonante aut flagellante, Deus in illo intrinſecus occulta inſpiratione operetur & velle: vt Aug. dicit ĩ li.* de correptione & gratia. Ideo ergo neceſſaria eſt correptio: qa volũtas hominis reqriť ad hoc, ꝙ à peccato abſtineat, ſed tamẽ correptio non eſt ſufficiẽs ſine Dei auxilio. vnde Eccl. 7. Cõſidera opera Dei, ꝙ nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexerit.

ca 6 parũ a prin. tomo 7.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſicut Aug*. dicit in Hyponoſticon, verbum illud intelligitur de homine ſecundum ſtatum naturæ integrę, quando nondum erat ſeruus peccati, vnde poterat peccare & non peccare, nunc etiam quodcunq; vult homo, datur ei: ſed hoc quod bonum velit, habet ex auxilio gratiæ.

in li. 3. paulo a princ. tom. 7.

ARTICVLVS IX.

584

Vtrum ille, qui iam conſecutus eſt gratiam, per ſeipſum poſſit operari bonũ & vitare peccatũ abſq; auxilio gratiæ.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ ille qui iam conſecutus eſt gratiam, per ſeipſum poſſit operari bonum, & vitare peccatum abſque alio auxilio gratiæ. Vnũquodque.n. aut fruſtrà eſt, aut imperfectum, ſi nõ implet illud ad quod datur. Sed gratia ad hoc datur nobis, vt poſſimus bonũ facere, & vitare peccatũ. ſi igitur per gratiã hoc homo nõ poteſt. videtur quod vel gratia ſit fruſtra data, vel ſit imperfecta.

Pſal. 45.

¶ 2 Præterea, Per gratiam ipſe Spiritus ſanctus in nobis habitat: ſecũdum illud 1. ad Corint. 3. Neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Sed Spiritus ſanctus cum ſit omnipotens, ſufficiens eſt, vt nos inducat ad bene operãdum. & vt nos a peccato cuſtodiat: ergo homo gratiam conſecutus poteſt vtrunq; prædictorum abſque alio auxilio gratiæ.

¶ 3 Præterea, Si homo cõſecutus gratiam, adhuc alio auxilio gratię indiget ad hoc, quòd rectè viuat, & a peccato abſtineat, pari ratione etſi illud aliud auxiliũ gratiæ conſecutus fuerit, adhuc alio auxilio gratiæ indigebit: procederetur ergo in infinitum: quod eſt incõueniẽs. Ergo ille, q eſt in gratia, nõ indiget alio auxilio gratiæ ad hoc quod bene operetur, & à peccato abſtineat.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in li*. de natura & gratia, ꝙ ſicut oculus corporis pleniſſimè ſanus niſi candore lucis adiutus, nõ põt cernere, ſic & homo perfectiſſimè etiã iuſtificatus, niſi æterna luce iuſtitiæ diuinitus adiuuetur, rectè non põt viuere Sed iuſtificatio fit per gratiam: ſecundum illud Rom. 3 Iuſtificati gratis ꝑ gratiã ipſius. Ergo etiã homo iã habens gratiã, indiget alio auxilio gratiæ ad hoc, quod rectè viuat.

cap. 3. c. 26. circa finem to. 7.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt, homo ad rectè viuendum dupliciter auxilio Dei indiget. Vno quidem modo quantum ad aliquod habituale donum, per quod natura humana corrupta ſanetur, & etiã ſanata eleuetur ad operãda opera meritoria vitę æternę, quæ excedũt proportionẽ naturæ. Alio modo indiget homo auxilio gratiæ, vt à Deo moueatur ad agẽdũ.

Ar. 2. huius quæſt.

¶ Quantum igitur ad primũ auxilij modum homo in gratia exiſtens, nõ indiget alio auxilio gratiæ quaſi

aliquo

aliquo alio habitu infuſo: indiget tamẽ auxilio gratiæ ſm alium modum, vt ſcilicet à Deo moueatur ad rectè agendũ: & hoc pp duo. Primò quidem ratione generali pp hoc, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt*, nulla res creata pōt in quemcunque actũ prodire niſi virtute motionis diuinæ. Secundò, ratione ſpeciali pp cõditionẽ ſtatus humanæ naturæ: quæ quidẽ licet per gratiã ſanetur quantũ ad mentẽ, remanet tamẽ in ea corruptio & infectio quantum ad carnẽ per quam ſeruit legi peccati, vt dr̃ ad Rom. 7. Remanet etiã quãdã ignorantiæ obſcuritas in intellectu, ſm quam (vt etiam dicitur Rom. 8.) quid oremus ſicut oportet neſcimus. Propter varios. n. rerũ euentus & qa etiã noſipſos nõ perfectè cognoſcimus, nõ poſſumus ad plenum ſcire quid nobis expediat: ſecundum illud Sap. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidẽtiæ noſtræ. Et ideo neceſſe eſt nobis, vt à Deo dirigamur & protegamur, ꝗ omnia nouit, & omnia pōt. Et propter hoc etiã renatis in filios Dei per gratiã cõuenit dicere, Et ne nos inducas in tentationẽ: &, Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra, &c. quæ in oratione Dominica cõtinentur ad hoc pertinentia.

art. 1. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ donum habitualis gratiæ nõ ad hoc datur nobis, vt per ipſum nõ indigeamus vlterius diuino auxilio: indiget. n. quælibet creatura, vt à Deo cõſeruetur in bono, quod ab eo accepit. Et ideo ſi poſt acceptã gratiã homo adhuc indiget diuino auxilio non pōt concludi, ꝙ gratia ſit in vanum data, vel ꝙ ſit imperfecta: quia etiã in ſtatu gloriæ quando gratia erit omnino perfecta, homo diuino auxilio indigebit. Hic autem aliqualiter gratia imperfecta eſt, inquantum hominem nõ totaliter ſanat: vt dictum eſt*.

In corp. ar.

AD SECVNDVM dicendum, quòd operatio Spiritus ſancti, quæ nos mouet & protegit, non circunſcribitur per effectum habitualis doni quod in nobis cauſat: ſed præter hunc effectum nos mouet & protegit ſimul cum Patre & Filio.

AD TERTIVM dicendum, quòd ratio illa concludit, quòd homo non indigeat alia habituali gratia.

ARTICVLVS X.

585 *Vtrum homo in gratia conſtitutus indigeat auxilio gratiæ ad perſeuerandum.*

Inf. q. 114. ar. 2. c. Et 2. 2. q. 138. ar. 4. Et 2. diſt. 29. in expo. lit. ad 2. Et 3. contra gen. 155. Et veri q. 24. artic. 13. per to. & q. 27. ar. 5. ad 3. Et po. 31. col. 6. Et Io. 7. le. 2. cap prin.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ homo in gratia conſtitutus non indigeat auxilio gratiæ ad perſeuerandum. Perſeuerantia enim eſt aliquid minus virtute, ſicut & continentia, vt patet per Philoſophum in 7. Ethic*. Sed homo non indiget alio auxilio gratiæ ad habendum virtutes, ex quo eſt iuſtificatus per gratiam. Ergo multo minus indiget auxilio gratiæ ad habendum perſeuerantiam.

** li. 7. in c. 7. & 8. colligitur. tomo 5.*

¶ 2 Præterea, Omnes virtutes ſimul infundũtur. Sed perſeuerantia ponitur quędam virtus. Ergo vr̃ ꝙ ſimul cum gratia infuſis alijs virtutibus perſeuerantia detur.

¶ 3 Pręterea, ſicut Apoſt. dicit ad Ro. 5. plus reſtitutũ eſt homini per donum Chriſti, ꝗ̃ amiſerit per peccatũ Adæ. Sed Adam id accepit, vnde poſſet pſeuerare. ergo multo magis nobis reſtituit̃ p gratiã Chriſti vt pſeuerare poſſimus: & ita hõ nõ indiget gratia ad pſeuerãdũ.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in li. de pſeuerantia*. Cur pſeuerãtia poſcitur à Deo, ſi nõ dat̃ à Deo? an & iſta irriſoria petitio eſt, cùm id ab eo petitur ꝗd ſcitur, nõ ipſum dare, ſed ipſo nõ dante eſſe in hominis poteſtate? Sed perſeuerantia petitur etiam ab illis, qui ſunt per gratiã ſanctificati: quod intelligitur eum dicimus, Sanctificetur nomen tuum: vt ibidem Aug. confirmat per verba Cypriani†. Ergo homo etiã in gratia conſtitutus indiget, vt ei perſeuerantia à Deo detur.

c. 2 parum ante medium & li. de corr. & grat. c. 12. tom 7.

† eiuſdẽ li. de pſeuerã tia, ca. 2. à med. e. to. 7

RESPONDEO dicendum, ꝙ perſeuerantia tripliciter dicitur. Quandoque. n. ſignificat habitũ mentis, per quẽ homo firmiter ſtat, nec remoueat̃ ab eo quod eſt ſm virtutẽ per triſtitias irruentes, vt ſic ſe habeat perſeuerantia ad triſtitias, ſicut continentia ad concupiſcentias & delectationes, vt Philoſop. dicit in 7. Eth*. *li. 7. cap. 7. tom 5.*

¶ Alio modo poteſt dici perſeuerantia habitus quidam, ſecundum quem homo habet propoſitum perſeuerandi in bono vſque in finem. Et vtroque iſtorum modorum perſeuerantia ſimul cum gratia infunditur, ſicut & continentia & cæteræ virtutes.

¶ Alio modo dr̃ perſeuerantia continuatio quædam boni vſq; ad finẽ vitę. Et ad talẽ perſeuerantiam habẽdã, homo in gratia conſtitutus nõ quidẽ indiget aliqua alia habituali gratia, ſed diuino auxilio ipſum dirigente & protegente cõtra tentationum impulſus, ſicut ex præcedenti quæſtione apparet.* Et ideo poſtquam aliquis eſt iuſtificatus per gratiam, neceſſe habet à Deo petere prædictum perſeuerantiæ donum, vt ſcilicet cuſtodiatur à malo vſque ad finem vitæ: multis enim datur gratia, quibus non datur perſeuerare in gratia.

ar. præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de primo modo perſeuerantiæ, ſicut & ſecunda obiectio procedit de ſecundo. Vnde patet ſolutio ad SECVNDVM.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut Aug. dicit in li. de natura & gratia*. homo in primo ſtatu accepit donũ, per quod perſeuerare poſſet, non autẽ accepit, vt perſeueraret: nunc aũt per gratiã Chriſti multi accipiunt & donum gratiæ quo perſeuerare poſſunt, & vlterius eis datur, quod perſeuerent. Et ſic donũ Chriſti eſt maius ꝗ̃ delictũ Adæ. Et tamen facilius homo per gratiæ donũ perſeuerare poterat in ſtatu innocentiæ, in quo nulla erat rebellio carnis ad Spiritũ, ꝗ̃ nunc poſſimus, quã do reparatio gratiæ Chriſti etſi ſit inchoata quantum ad mentem, nondum tamen eſt conſumata quantum ad carnem, quod erit in patria: vbi homo non ſolum perſeuerare poterit, ſed etiam peccare non poterit.

c. 41. Et in lib. de corr. & grat. c. 11. tom. 7.

QVÆSTIO CX.

De gratia Dei eſſentia, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de gratia Dei quantum ad eius eſſentiam.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrum gratia ponat aliquid in anima.

¶ Secundò, vtrum gratia ſit qualitas.

¶ Tertiò, vtrum gratia differat à virtute infuſa.

¶ Quartò, de ſubiecto gratiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum gratia ponat aliquid in anima. 586

2. d. 26. ar. 1. Et 3. cõtra c. 155. Et veri. q. 27. art. 1.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ gratia non ponat aliquid in anima. Sicut enim homo dicitur habere gratiam Dei, ita etiam gratiam hominis: vnde dicitur Gen. 39. ꝙ Dominus dedit Ioſeph gratiam in cõſpectu principis carceris. Sed ꝑ hoc, ꝙ homo dicitur habere gratiam hominis, nihil ponitur in eo, qui gratiam alterius habet, ſed in eo cuius gratiam habet ponitur acceptatio quædam: ergo per hoc quod homo habere gratiam Dei dicitur, nihil ponitur in anima, ſed ſolum ſignificatur acceptatio diuina.

¶ 2 Præterea, Sicut anima viuificat corpus, ita Deus viuificat animã: vnde dicitur Deu. 30. ipſe eſt vita tua. Sed anima viuificat corpus immediatè: ergo etiam nihil cadit medium inter Deum & animam. Non ergo gratia ponit aliquid creatum in anima.

¶ 3 Præterea. Ad Rom. 1. ſuper illud, Gratia vobis & pax, dicit glo.* Gratia, id eſt remiſſio peccatorum. Sed remiſſio peccatorum non ponit in anima aliquid, ſed ſolum in Deo non imputante peccatum: ſecundum illud Pſal. 31. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum. Ergo nec gratia ponit aliquid in anima.

Glo. interlinearis in hoc loco.

SED CONTRA, Lux ponit aliquid in illuminato. Sed gratia eſt quædam lux animæ, vnde Auguſt. dicit in lib. de natura gratia*. Præuaricatorem legis diuinæ lux deſerit veritatis, qua deſertus vtique fit cæcus: ergo gratia ponit aliquid in anima.

cap. 22. in princ. to. 7.

CON-

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſm cõem modũ loquendi, tripliciter gratia accipi cõſueuit. Vno mõ ꝓ dilectione alicuius: ſicut cõſueuimus dicere, ꝙ iſte miles habet gratiam regis, i. rex hẽt eũ gratũ. Secundo ſumitur pro aliquo dono gratis dato: ſicut cõſueuimus dicere, Hanc gratiã facio tibi. Tertio mõ ſumit̃ ꝓ recõpenſatione beneficij gratis dati, ſm quod dicimur agere gratias beneficiorũ. Quorũ trium ſcdm dependet ex primo, ex amore.n.quo aliquis hẽt aliũ gratũ ꝓcedit, ꝙ aliquid ei gratis impendat. Ex ſecundo aũt ꝓcedit tertiũ, quia ex beneficijs gratis exhibitis, gratiarũ actio conſurgit. Quantũ igitur ad duo vltima, manifeſtũ ẽ, ꝙ gratia aliquid ponit in eo qui gratiã accipit. Primò quidem ipſum donũ gratis datũ, ſecundò huius doni recognitionẽ. Sed quantũ ad primũ eſt dr̃ia attendẽda circa gratiam Dei, & gratiam hoĩs, quia.n. bonum creaturæ prouenit ex voluntate diuina, iõ ex dilectione Dei, qua vult creaturæ bonũ, profluit aliquod bonum in creatura. Voluntas aũt hoĩs mouetur ex bono pexiſtente in rebus, & inde eſt, ꝙ dilectio hoĩs nõ cauſat totaliter rei bonitatẽ, ſed præſupponit ipſam vel in parte vel in toto. Patet igitur, ꝙ quamlibet Dei dilectionẽ ſequitur aliquod bonum in creatura cauſatum, qñque tñ* dilectioni æternæ coæternum. Et ſcdm hmõi boni differentiã differens conſideratur dilectio Dei ad creaturã. Vna quidem cõis, ſcdm quam diligit oĩa, quæ ſunt, vt dicitur Sapi. 11 ſcdm quam eſſe naturale rebus creatis largitur. Alia aũt dilectio eſt ſpecialis, ſecundũ quam trahit creaturam rationalem ſupra conditionẽ naturæ ad participationem diuini boni: ſecundũ hanc dilectionem dicitur aliquem diligere ſimpliciter: quia ſecundum hanc dilectionem vult Deus ſimpliciter creaturæ bonũ æternum. quod eſt ipſe. Sic igitur per hoc, ꝙ dicitur homo gratiam Dei habere, ſignificatur quiddam ſupernaturale in homine à Deo proueniens. Quandoque tamen gratia Dei dicitur ipſa æterna Dei dilectio, ſecundum quod dicitur etiam gratia prędeſtinationis, inquantum Deus gratuitò, & non ex meritis aliquos prędeſtinauit, ſiue elegit. Dicitur.n ad Ephe. 1. Prędeſtinauit nos in adoptionem filiorum, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ.

Alias nõ tamen.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ etiã in hoc, ꝙ dicitur aliquis habere gratiam hominis, intelligitur in aliquo eſſe aliquid, quod ſit homini gratum, ſicut & in hoc, ꝙ dicitur aliquis gratiam Dei habere. Sed tamen differenter: nam illud, quod eſt homini gratum in alio homine, præſupponitur eius dilectioni: cauſatur autem ex dilectione diuina, quod eſt in homine Deo gratum, vt dictum eſt.*

In cor. ar.

AD SECVNDVM dicendum, quòd Deus eſt vita animæ per modum cauſæ efficientis, ſed anima eſt vita corporis per modum cauſæ formalis. Inter formã autem & materiam, non cadit aliquod medium, quia forma per ſeipſam informat materiam, vel ſubiectum. Sed agens informat ſubiectum, non per ſuam ſubſtantiam, ſed per formam, quam cauſat in materia.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ Auguſt. dicit in lib Rettactationum,* Vbi dixi, gratiam eſſe in remiſſionem peccatorum, pacem verò in reconciliationem Dei, non ſic accipiendum eſt, ac ſi pax ipſa & reconciliatio non pertineant ad gratiam generalem, ſed ꝙ ſpecialiter gratiæ nomine remiſſionem ſignificauerit peccatorum. Non ergo ſola remiſſio peccatorum ad gratiam pertinet, ſed etiam multa alia Dei dona. Et ideo remiſſio peccatorum non fit ſine aliquo effectu diuinitus in nobis cauſato vt infrà patebit.*

lib.1.c.25. poſt mediũ tom.1.1.

q. 113. ar. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum gratia ſit qualitas animæ.

567 *3. diſt. 26. art. 2.* AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ gratia non ſit qualitas animæ. Nulla.n. qualitas agit in ſuũ ſubiectũ, quia actio qualitatis nõ eſt abſq; actione, ſubiecti, & ſic oporteret, ꝙ ſubiectũ ageret in ſeipſum. Sed gratia agit in animam, iuſtificando ipſam: ergo gratia non eſt qualitas.

¶ 2 Præterea, Subſtantia eſt nobilior qualitate. Sed gratia eſt nobilior, quàm natura animæ, multa.n. poſſumus per gratiam, ad quæ natura nõ ſufficit, vt ſuprà dictum eſt.* Ergo gratia non eſt qualitas.

q. 109 ar. 1 2. & 3.

¶ 3 Præterea Nulla qualitas remanet, poſtquam deſinit eſſe in ſubiecto. Sed gratia remanet, non.n corrumpitur, quia ſic in nihilum redigeretur, ſicut ex nihilo creatur vnde & dicitur noua creatura ad Gal. vlt. ergo gratia non eſt qualitas.

SED CONTRA eſt, quod ſuper illud Pſal. 103. Vt exhilaret faciem in oleo, dicit gloſſ.* ꝙ gratia eſt nitor animæ, ſanctum concilians amorem. Sed nitor animæ eſt quædam qualitas, ſicut & pulchritudo corporis. ergo gratia eſt quædam qualitas.

Eſt Aug. in hun. cum Pſal. 103.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt,* in eo, qui dicitur gratiam Dei habere, ſignificat̃ eſſe quidam effectus gratuitæ Dei voluntatis. Dictũ eſt autẽ ſuprà,* quod dupliciter ex gratuita Dei volũtate homo adiuuatur. Vno modo inquantum aĩa hominis mouetur à Deo ad aliquid cognoſcẽdum, vel volendũ, vel agendum. Et hoc modo ipſe gratuitus effectus i homine non eſt qualitas, ſed motus quidam animę actus enim mouẽtis in moto eſt motus, vt dicitur in Phyſ.* Alio modo adiuuatur homo ex gratuita Dei volũtate, ſecundum quod aliquod habituale donũ à Deo aĩæ infunditur. Et hoc ideo, quia non eſt conueniens, quod Deus minus prouideat his, quos diligit ad ſupernaturale bonum habendũ, quàm creaturis, quas diligit ad bonũ naturale habendũ Creaturis aũt naturalibꝰ ſic ꝓuidet, vt nõ ſolũ moueat eas ad actus naturales, ſed et largiatur eis formas, & virtutes quaſdã, quæ ſunt principia actuum, vt ſcdm ſeipſas inclinentur ad hmõi motus. Et ſic motus quibus a Deo mouentur, fiunt creaturis connaturales & faciles ſecundum illud Sap. 8. Et diſponit omnia ſuauiter. Multo igitur magis illis, quos mouet ad conſequendũ bonum ſupernaturale æternũ infundit aliquas formas, ſeu qualitates ſupernaturales ſecundum quas ſuauiter & promptè ab ipſo moueantur ad bonum æternum conſequendum Et ſic donum gratiæ qualitas quædam eſt.

ar. 1. huius quæſt.

q. 109 ar. 1.

li. 3. Phyſ. tex. 18. t. i.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ gratia ſcdm quod eſt qualitas, dicitur agere in animam, nõ per modum cauſæ efficientis, ſed per modum cauſę formalis, ſicut albedo facit album, & iuſtitia iuſtum.

AD SECVDNVM dicendum, ꝙ omnis ſubſtantia, vel eſt ipſa natura rei, cuius eſt ſubſtantia, vel eſt pars naturæ: ſecũdũ quẽ modũ materia vel forma ſubſtantia dr̃ Et quia gratia eſt ſupra naturam humanã, non põt eſſe, ꝙ ſit ſubſtantia, aut forma ſubſtantialis, ſed eſt forma accidentalis ipſius aĩæ. Id.n quod ſubſtantialiter eſt in Deo accidentaliter fit in aĩa participante diuinam bonitatem, vt de ſcientia patet. Secũdum hoc ergo, quia aĩa imperfectè participat diuinã bonitatẽ, ipſa participatio diuinæ bonitatis, quæ ẽ grã, imperfectiori modo habet eſſe in aĩa, quàm anima in ſeipſa ſubſiſtat. eſt tñ nobilior, quàm natura animæ, inquantum eſt expreſſio, vel participatio diuinæ bonitatis, non autem quantum ad modum eſſendi.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut dicit Boetius, accidentis eſſe eſt ineſſe. Vnde omne accidens nõ dr̃ ens quaſi ipſum eſſe habeat, ſed quia eo aliquid eſt. vñ & magis dicitur eſſe entis, quàm ens, vt dicit in 7. Metaph.* Et quia eius eſt fieri vel corrumpi, cuius eſt eſſe, ideo propriè loquendo, nullũ accidens neque fit, neq. corrumpitur ſed dicitur fieri vel corrũpi, ſecundum quod ſubiectum incipit, vel deſinit eſſe in actu ſcdm illud accidens. Et ſecundum hoc etiam gratia dicitur creari, ex eo ꝙ homines ſecundum ipſam creantur, i. in nouo eſſe conſtituuntur ex nihilo, i. non ex meritis,

li. 7 Met. tex 2 habetur etiam ex lib. 12. tex 3. 25 3.

ritis,

ritis,ſecũdũ illud ad Epheſ.2.Creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis.

ARTICVLVS III.

568

Vtrum gratia ſit idem quod virtus.

*1 q.7.art. 1 & q. 62 arti.1. cor & 2. diſt.26.ar. 4 & 6. Et 4 diſt.1.q. 1.art 4.q. 5. Et veri. q 17.ar.1. *ca 14.circa fi & circa med tom 3.*

AD TERTIVM ſic proceditur.Videt, ꝙ gr̃a ſit idẽ quod virtus.Dicit,n. Auguſt.*ꝙ gratia operans eſt fides,quæ per dilectionem operatur vt habet in lib.de Spiritu & litera.Sed fides,quę per dilectionem operatur, eſt virtus.Ergo gratia eſt virtus.

¶2 Præterea,Cuicunque conuenit diffinitio, conuenit & diffinitum Sed diffinitiones de virtute datæ ſiue à ſctis,ſiue à Philoſophis,cõueniũt gratiæ:ipſa.n.bonũ facit habentẽ,& opus eius bonũ reddit:ipſa ẽt eſt bona qualitas mẽtis,qua recte viuitur,&c.Ergo gr̃a eſt virt.

¶3 Præterea,Gratia eſt qualitas quædã. Sed manifeſtũ eſt,ꝙ nõ eſt in quarta ſpecie qualitatis, quæ eſt forma & circa aliqd conſtans figura,quia non pertinet ad corpus neque ẽt in tertia eſt.quia nõ eſt paſſio, vel paſſibilis qualitas,quæ eſt in parte animæ ſenſitiua,vt probatur in 7 Phyſic * ipſa aũt gratia principaliter eſt in mente,neque iterum eſt in ſecũda ſpecie, quæ eſt potentia vel impotentia naturalis,qa gratia eſt ſupra naturã,& non ſe habet ad bonum & malum,ſicut potentia naturalis ergo relinquitur ꝙ ſit in prima ſpecie, q̃ eſt habitus vel diſpoſitio.Habitus aũt mentis ſunt virtutes,quia etiam ipſa ſcientia quodammodo eſt uirtus vt ſupra dictum eſt.*Ergo gratia eſt idem quod virtus.

li 7 Phyſ. a text. 14. vſque ad 20 to.2.

q 56 ar 4. Et q. 57. art.2.

SED CONTRA, Si gratia eſt virtus, maximè vr̃ ꝙ ſit aliqua trium theologicarũ virtutum. Sed gratia nõ eſt fides.vel ſp̃s,quia hæc poſſunt eſſe ſine gratia gratum faciente:neque etiam charitas, quia gratia præuenit charitatem,vt Aug. dicit in lib. de prædeſtinatione ſanctorum*.Ergo gratia non eſt virtus

In lib 1.et eſt ii de bono perſeuerantia,c 14. nõ remotè à prin to. 7.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ quidam poſuerunt idem eſſe gratiã & virtutem ſecundum eſſentiam, ſed differre ſolum ſecundũ rationem,vt gratia dicatur, ſecundũ quod facit hominem Deo gratum, vel ſecũdum quod gratis datur, virtus autem ſecundũ quod perficit ad benè operandũ. Et hoc videtur ſenſiſſe Magiſter ĩ 2. Sentent diſt. 26. Sed ſi quis recte conſideret rationem virtutis,hoc ſtare non põt,quia vt Philoſophus dicit in 7.Phyſic.* virtus eſt quædam diſpoſitio perfecti. dico aũt perfectum, quod eſt diſpoſitum ſecũdum naturã. Ex quo patet,quod virtus vniuſcuiuſque rei dr̃ in ordine ad aliquam naturam præexiſtentem,quando ſ. vnũquodque ſic eſt diſpoſitum, ſecundum quod congruit ſuæ naturæ.Manifeſtum eſt autẽ, quod virtutes acquiſitæ per actus humanos,de quibus ſupra dictum eſt*, ſunt diſpoſitiones,quibus homo conuenienter diſponitur in ordine ad naturã quã homo eſt Virtutes autem infuſæ diſponunt hoĩem altiori modo, & ad altiorem finem.vnde ẽt oportet,ꝙ in ordine ad aliquam altiorẽ naturam,hoc eſt in ordine ad naturam diuinam participatã,quæ dicitur lumen gratiæ,ſecundum quod dicitur 2. Pet 1. Maxima & pretioſa nobis promiſſa donauit,vt per hoc efficiamini diuinæ conſortes naturæ, & ſecundũ acceptionem huiuſmodi naturæ dicimur regenerari in filios Dei. Si igitur lumen naturale rationis eſt aliquid præter virtutes acquiſitas, quæ dicuntur in ordine ad ipſum lumen naturale, ita etiã ipſum lumẽ gratiæ,quod eſt participatio diuinæ naturæ,eſt aliqd p̃ter virtutes infuſas,quæ a lumine illo deriuantur,& ad illud lumen ordinantur.Vñ Apoſtolus dicit ad Epheſ. 5 Eratis aliqñ tenebræ.nunc aũt lux in dño, vt filij lucis ambulate.Sicut.n.virtutes acquiſitæ perficiũt hominẽ ad ambulandũ ſecundũ quod congruit lumini naturali rõnis,ita virtutes infuſæ perficiũt hoĩem ad ambulandum,ſecundum quod congruit lumini gratiæ.

lib 2.Sen. diſt. 26. li. 7 text.17. & 18.to 2

q 51 & alijs.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ Aug.nominat fidem per dilectionem operantem gratiam,quia actus fidei per dilectionem operantis eſt primus actus, in quo gratia gratum faciens manifeſtatur.

AD SECVNDVM dicendum,ꝙ bonum poſitũ in diffinitione virtutis dicitur, ſecundum conueniẽtiã ad aliquam naturam præexiſtentem,vel eſſentialem, vel principatam. ſic autem bonum non attribuit gratiæ,ſed ſicut radici bonitatis in hoĩe,vt dictum eſt *. *In cor. art.*

AD TERTIVM dicendũ,ꝙ gratia reducitur ad primam ſpeciem qualitatis.Nec tamen eſt idem quod virtus,ſed habitudo quædam,quæ præſupponitur virtutibus infuſis,ſicut earum principium & radix.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum gratia ſit in eſſentia animæ ſicut in ſubiecto, an in aliqua potentiarum.

589

*3 q.7 art. 2 co. & q. 62.arti.1. cor. Et 2. diſ. 26.ar. 3.Et veri. q 17.ar.6 *lib 3.parũ à med. tom 7. †p.p.q.83. arti.2. *li de correct et gra. ca.6.circa prin to. 7.*

AD QVARTVM ſic proceditur.Vr̃,ꝙ gratia non ſit in eſſentia aĩæ ſicut in ſubiecto, ſed in aliqua potentiarũ.Dicit enim Aug.in Hypognoſticon *, ꝙ gratia comparatur ad voluntatem ſiue ad lib arb.ſicut ſeſſor ad equũ Sed voluntas ſiue lib.arb. eſt potentia quædam:vt in primo dictum eſt †. ergo gratia eſt in potentia animæ ſicut in ſubiecto.

¶2 Præterea,Ex gratia incipiunt merita hominis, vt Auguſt.dicit *.ſed meritum conſiſtit in actu,qui ex aliqua potentia procedit ergo videtur,ꝙ gratia ſit perfectio alicuius potentiæ animæ.

¶3 Præterea,Si eſſentia animæ ſit proprium ſubiectũ gratiæ,oportet ꝙ anima, inquãtum habet eſſentiam, ſit capax gratiæ.Sed hoc eſt falſum, quia ſic ſequeretẽ, quod omnis anima eſſet gratiæ capax.Non ergo eſſentia animæ eſt proprium ſubiectum gratiæ.

¶4 Præterea Eſſentia animæ eſt prior potentijs eius. Prius autem poteſt intelligi ſine poſteriori.ergo ſequetur ꝙ gratia poſſit intelligi in anima, nulla parte vel potentia aĩæ intellecta ſcilicet, neque voluntate, neq; intellectu,neq; aliquo hmõi, quod eſt inconueniens.

SED CONTRA eſt, ꝙ gratia regeneramur in filios Dei Sed generatio per prius terminatur ad eſſentiam,quam ad potentias:ergo gratia per prius eſt in eſſentia animæ,quam in potentijs.

RESPONDEO dicendũ,ꝙ iſta quæſtio ex præcedenti dependet *Si.n.gratia ſit idem qd virtus,neceſſe eſt,ꝙ ſit in potentia aĩæ ſicut in ſubiecto, nã potentia aĩæ eſt propriũ ſubiectũ virtutis vt ſupra dictũ eſt*. Si aũt gratia differt a virtute,non põt dici, ꝙ potentia aĩæ ſit gratiæ ſubiectũ, quia omnis perfectio potentiæ aĩæ habet rationem virtutis.vt ſupra dictum eſt*.Vnde relinquitur, ꝙ gratia ſicut eſt prius virtute, ita habeat ſubiectum prius potentijs animæ,ita ſ. ꝙ ſit in eſſentia animæ. Sicut enim per potẽtiam intellectiuam homo participat cognitionem diuinam per virtutem fidei, & ſecundum potentiã voluntatis amorẽ diuinũ per virtutẽ charitatis, ita ẽt per naturam animæ participat ſecundũ quandam ſimilitudinem naturam diuinam per quãdam regenerationem,ſiue recreationem.

ex ar. pre. q.56.ar.1. q̃ 55 & 56.ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut ab eſſentia animæ effluunt eius potentiæ, quæ ſunt operũ principia.ita etiam ab ipſa gratia effluunt virtutes in potẽtias animæ,per quas potentiæ mouentur ad actus. Et ſecundum hoc gratia comparatur ad voluntatẽ,vt mouens ad motum, quę eſt comparatio ſeſſoris ad equũ: non autem ſicut accidens ad ſubiectum.

¶ Et per hoc etiam patet ſolutio ad SECVNDVM, eſt enim gratia principium meritorij operis mediantibus virtutibus, ſicut eſſentia animæ eſt principium operum vitæ mediantibus potentijs.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ aĩa eſt ſubiectũ gratiæ ſecundum quod eſt in ſpecie intellectualis, vel rationalis naturæ, non aũt conſtituitur anima in ſpecie per aliquã potẽtiã.cum potentię ſint proprietates naturales aĩæ,ſpeciem conſequentes Et ideo aĩa ſecũdum ſuam eſſentiam differt ſpecie ab alijs animabus, ſcilicet brutorum animalium,& plãtarum. Et propter

hoc

hoc nō ſequitur, ſi eſſentia humanæ animę ſit ſubiectū gr̄æ, ꝙ q̄libet anima poſſit eſſe gr̄æ ſubiectū: hoc. n. conuenit eſſentiæ animæ, inquantum eſt talis ſpeciei.

AD QVARTVM dicendū, ꝙ cū potentiæ animæ ſint naturales proprietates ſpeciem conſequentes, anima non pōt ſine his eſſe. Dato autem ꝙ ſine his eſſet, adhuc tamen anima diceretur ſecundum ſpeciem ſuam intellectualis vel rationalis: non quia actu haberet has potentias: ſed propter ſpeciem talis eſſentiæ, ex qua natæ ſunt huiuſmodi potentiæ effluere.

QVAESTIO CXI.

De diuiſione gratiæ, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādū eſt de diuiſione gratiæ.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, vtrū conuenienter diuidatur gratia ꝑ gratiam, gratis datam, & gratia gratum facientem.

¶ Secundo, de diuiſione gratiæ gratum facientis, per operantem & cooperantem.

¶ Tertio, de diuiſione eiuſdem per gratiam præuenientem & ſubſequentem.

¶ Quarto, de diuiſione gratiæ gratis datæ.

¶ Quinto, de comparatione gratiæ gratum facientis, & gratis datæ.

590 ARTICVLVS PRIMVS

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam.

*ſ q 7. ar. 7 cor et ad 1 & q 61. art. 1. cor. & 3 cōtra c 154. fin. & veri. q. 27 ar. 1. et 5. cor. Et opuſc. 3. c. 221 et Pſ. 24 co 4 & Ro. 5 le. 3. co. 2. et Epheſ. 1. le. 3. co. 1. * q. 110 ar. 4.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ gratia non conuenienter diuidatur per gratiā gratum facientem & gratiam gratis datam. Gratia enim eſt quoddā donū Dei, vt ex ſupradictis patet. Homo autem ideo non eſt Deo gratus, quia aliquid eſt ei datum a Deo, ſed potius econuerſo: ideo enim aliquid datur alicui gratis a Deo, quia eſt homo gratus ei. Ergo nulla eſt gratia gratum faciens.

¶ 2 Præterea, Quæcunque non dantur ex meritis p̄cedentibus, dantur gratis. Sed etiam ipſum bonū naturæ datur homini abſque merito præcedēti. quia natura præſupponitur ad meritū. Ergo ipſa natura eſt etiā gratis data à Deo. natura aūt diuiditur contra gratiā. Incōuenienter igitur hoc, qđ eſt gratis datū ponitur vt gratiæ differentia: quia inuenitur etiā extra gratiæ genus.

¶ 3 Præterea, Omnis diuiſio debet eſſe per oppoſita. Sed ēt ipſa gratia gratum faciens, per quā iuſtificamur gratis nobis à Deo conceditur, ſecundum illud Ro. 3. Iuſtificati gratis per gratiā ipſius. Ergo gratia gratū faciēs non debet diuidi contra gratiam gratis datam.

SED CONTRA eſt, ꝙ Apoſtolus vtrunque attribuit gratiæ, ſ. & gratum facere & eſſe gratis datum. Dicit. n. quantum ad primū ad Epheſ. 1. Gratificauit nos in dilecto filio ſuo. Quantum veró ad ſecundum dicitur ad Rom. 2. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam nō eſt gratia. Poteſt ergo diſtingui gratia, quę vel habet vnum tantum, vel vtrunque.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut Apoſtolus dicit ad Rom. 13. Quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt. In hoc aūt ordo rerū conſiſtit, ꝙ quædam per alia in Deū reducuntur, vt Dion dicit in lib. cæl. hierar.* Cum igitur gratia ad hoc ordinetur vt homo reducatur in Deū, ordine quodam hoc agitur, vt ſcilicet quidam per alios in Deum reducantur. Secundū hoc igitur duplex eſt gratia. Vna quidem per quam ipſe homo Deo coniungitur, quæ vocatur gratia gratum faciens. Alia vero per quā vnus homo cooperatur alteri ad hoc, ꝙ ad Deum reducatur. Huiuſmodi autem donū vocatur gratia gratis data, quia ſupra facultatem naturæ & ſupra meritū perſonæ homini cōceditur. Sed quia nō datur ad hoc, vt homo ipſe ꝑ eā iuſtificetur, ſed potius vt ad iuſtificationē alterius cooperetur, iō nō vocatur gratū faciēs. Et de hac dicit Apoſtolus 1. ad Cor. 12. Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem ſcilicet aliorū.

ca 4. & 8. & 7. à me.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ gratia nō dicitur facere gratū effectiuè, ſed formaliter, ſcilicet quia per hanc homo iuſtificatur & dignus efficitur vocari Deo gratus, ſecundum quod dicitur ad Col. 1. Dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ gratia ſecundū quod gratis datur, excludit rationem debiti. Poteſt autem intelligi duplex debitū. Vnum quidē ex merito ꝓueniens, quod refertur ad perſonam, cuius eſt agere meritoria opera ſm illud ad Rom 4. Ei qui operatur, merces imputatur ſm debitū, non ſm gratiam. Aliud eſt debitum ſecundum conditionē naturæ, puta ſi dicamus debitum eſſe homini, quod habeat rationē, & alia quæ ad humanā pertinent naturā. Neutro autē modo dicitur debitum propter hoc, ꝙ Deus creaturæ obligetur, ſed potius inquātū creatura debet ſubiici Deo, vt in ea diuina ordinatio impleatur quæ quidē ē, vt talis natura, tales cōditiones vel proprietates habeat, & ꝙ talia operans talia conſequatur. Dona igitur naturalia carēt primo debito, non autē carent ſecundo debito, ſed dona ſupernaturalia vtroque debito carent, & ideo ſpecialius ſibi nomen gratiæ vendicabant.

AD TERTIVM dicendū ꝙ gratia gratū faciens addit aliquid ſuper rationē gratiæ datæ, quod ēt ad rationē gratię pertinet, quia. ſ. hominē gratū facit Deo. & iō gratia gratis data, q̄ hoc non facit, retinet ſibi nomen commune, ſicut in pluribus alijs contingit. Et ſic opponuntur duæ partes diuiſionis, ſicut gratum faciēs & non faciens gratum.

ARTICVLVS II. 591

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per operantē & cooperantem.

*Infr. ar. 3. c & 2 diſ. 26 ar 5 et veri q 27. ar. 5 ad 1. & 2 & 5. cor 6. col. lib fin. * q 110. art 2. Colligitur extra 71. in Ioā poſt mediū, tomo 9. & ac verbis a poſt. ſer 15*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ gratia inconuenienter diuidatur per operantē & cooperantem. Gratia enim accidens quoddā eſt, vt ſupra dictum eſt.* Sed accidens non poteſt agere in ſubiectum, ergo nulla gratia debet dici operans.

¶ 2 Præterea, Si gratia aliquid operetur in nobis, maxime operatur in nobis iuſtificationē. Sed hoc non ſola gratia operatur in nobis: dicit enim Aug. ſuper illud Ioan. 14.* Opera quæ ego facio, & ipſe faciet. Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te. Ergo nulla gratia debet dici ſimpliciter operans.

¶ 3 Præterea, Cooperari alicui, videtur pertinere ad inferius agens, non autem ad principalius. Sed gratia principalius operatur in nobis, quàm liber arb. ſecundum illud Rom 9. Non eſt currentis neque volentis, ſed miſerentis Dei. Ergo gratia nō debet dici cooperās.

¶ 4 Præterea, Diuiſio debet dari per oppoſita. Sed operari & cooperari non ſunt oppoſita, idem enim poteſt operari & cooperari. Ergo inconuenienter diuiditur gratia per operantem & cooperantem.

SED CONTRA eſt, qđ Au. dicit in lib. de grat. & lib. arb.* Cooperando Deus in nobis ꝑficit qđ operando incepit, quia ipſe vt velimus, operatur incipiēs, qui volentibus cooperatur ꝑficiens. Sed operationes Dei, quibus mouet nos ad bonū, ad gratiā ꝑtinent: ergo conuenienter gratia diuiditur per operātē & cooperantē.

lib de grat. & li. arbi. cap. 17 aliquātulū a princ. to 7.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* gratia dupliciter poteſt intelligi. Vno modo diuinū auxiliū quo nos mouet ad bene volendū & agendū. Alio modo habituale donum nobis diuinitus inditū. Vtroque autē modo gratia dicta conuenienter diuiditur per operantē & cooperantem. Operatio enim alicuius effectus non attribuitur mobili, ſed mouēti. In illo ergo effectu in quo mens noſtra eſt mota & non mouens, ſolus autem Deus mouens, operatio Deo attribuitur, & ſm hoc dicitur gratia operans. In illo autē effectu in quo mens noſtra & mouet & mouetur, operatio non ſolum attribuitur Deo, ſed etiam animæ: & ſecundum hoc dicitur gratia cooperans. Eſt autem in

q. 109 & q. 110. artic. 1.

nobis

vxore dimittenda, non eſt contrariũ ei quod lex præcepit: neq; .n. ait lex, Qui voluerit dimittat vxorem, cui eſſet contrariũ non dimittere: ſed vtique nolebat dimitti vxorẽ a viro, qui hãc interpoſuit morã, vt in diſſidium animus præceps libelli conſcriptione refractus abſiſteret: vnde Dominus ad hoc confirmandũ, vt non facilè vxor dimittatur ſolã cauſam fornicationis excepit. Et idẽ ẽt dicendũ eſt in prohibitione iuramenti, ſicut * dictũ eſt, & idẽ ẽt patet in prohibitione talionis. Taxauit .n. modũ vindictæ lex, vt nõ procederetur ad immoderatã vindictã, à qua Dñs pfectius remouit eũ, quẽ monuit omnino à vindicta abſtinere. Circa odiũ verò inimicorum, remouit falſum Phariſæorũ intellectũ, nos monens, vt perſona odio nõ haberetur, ſed culpa. Circa diſcretionẽ verò ciborũ q̃ cęremonialis erat, Dñs non mandauit, vt tunc nõ obſeruarentur: ſed oſtẽdit, ꝙ nulli cibi ſm ſuam naturam erant immundi, ſed ſolum ſecundum figuram, vt * ſuprà dictum eſt.

in fine cor. artic.

q. 102. art. 6 ad 1.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ tactus leproſi erat prohibitus in veteri lege, quia ex hoc ĩcurrebat homo quandã irregularitatis immunditiam, ſicut & ex tactu mortui, vt * ſupra dictũ eſt: ſed Dominus qui erat mundator leproſi, immunditiã incurrere non poterat. Per ea autẽ quæ fecit in ſabbato, ſabbatum non ſoluit ſecundũ rei veritatem, ſicut ipſe Matth. in Euãgelio oſtẽditum quia operabatur miracula virtute diuina, quæ ſemper operatur in rebus, tũ quia ſalutis humanæ opera faciebat, cũ Phariſæi etiam ſaluti animalium in die ſabbati prouiderent, tum ẽt quia ratione neceſſitatis diſcipulos excuſauit, in ſabbato ſpicas colligentes Sed videbatĩ ſoluere ſm ſuperſtitioſum intellectũ Phariſæorũ, qui credebant ẽt à ſalubrib⁹ operibus eſſe in die ſabbati abſtinendũ, quod erat contra intentionẽ legis.

q. 102. ar. 5

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ cæremonialia pcepta legis non cõmemorantur Matth. 5. quia eorũ obſeruantia totaliter excluditur per impletionem vt * dictũ eſt. De iudicialib⁹ vero pceptis cõmemorauit pceptũ talionis, vt q̃d de hoc diceret, de oĩbus alijs eſſet intelligẽdũ in quo quidẽ pcepto docuit legis intẽtionẽ nõ eſſe ad hoc, ꝙ pœna talionis quæreretur propter liuorẽ vindictæ, quẽ ipſe excludit monens, ꝙ homo debet eſſe paratus etiam maiores iniurias ſufferre, ſed ſolũ pp amorem iuſtitiæ, quod adhuc in noua lege remanet.

ad 1. arg et in cor. ar.

570

ARTICVLVS III.

Vtrum lex noua in lege veteri contineatur.

Gal. 3. le. 2 cor. 1. fin. Chryſo. homil. 10 in Mat. in imperfecto opere declinando ad fin. tom. 2.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ lex noua in lege veteri non cõtineatur. Lex .n. noua præcipuè in fide cõſiſtit. vnde dicitur lex fidei, vt patet Rom 4. ſed multa credenda traduntur in noua lege, quæ in veteri lege non cõtinentur. ergo lex noua non continetur in veteri.

¶ 2 Præterea, Quædam * glo. dicit Matth. 5. ſuper illud, Qui ſoluerit vnũ de mãdatis iſtis minimis, ꝙ mãdata legis ſunt minora in Euangelio verò ſunt mandata maiora, maius autem non poteſt contineri in minori. ergo lex noua non continetur in veteri.

¶ 2 Præterea, Quòd continetur in altero, ſimul habetur habito illo, ſi igitur lex noua contineretur in veteri, ſequeretur, ꝙ habita veteri lege, habeatur & noua: ſuperfluũ igitur fuit habita veteri lege iterum dari nouã, non ergo noua lex continetur in veteri.

SED CONTRA eſt, q̃d dĩ Ezech. 1 Rota erat in rota. id eſt nouũ teſtm̃ in veteri, vt Greg exponit.*

Homi 6. in Ezech. parũ à medio

RESPONDEO dicendum, ꝙ aliquid continetur in alio dupliciter. Vno modo in actu, ſicut locatũ in loco. Alio modo virtute, ſicut effectus in cauſa, vel complementũ in completo, ſicut genus continet ſpecies poteſtate, & ſicut tota arbor continetur in ſemine: & per hunc modũ noua lex cõtinetur in veteri. Dictũ eſt .n.* ꝙ noua lex comparatur ad veterem, ſicut pfectum ad imperfectum. vnde Chryſoſtomus exponẽs illud quod habetur Marci 4. Vltro terra fructificat, primũ herbã, deinde ſpicam, deinde plenũ frumẽtũ in ſpica, ſic dicit primò herbã fructificat in lege naturę, poſtmodũ ſpicas ĩ lege Moyſi, poſtea plenũ frumẽtũ ĩ Euãgelio Sic igit eſt lex noua in veteri, ſicut fruct⁹ ĩ ſpica

ar. 1. in corpo. & ad 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omnia, quæ credenda traduntur in nouo teſtamento explicitè & apertè, traduntur credenda in veteri teſtamento, ſed implicitè & ſub figura, & ſecundum hoc etiam quantum ad credenda lex noua continetur in veteri.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ præcepta nouæ legis dicũtur eſſe maiora, quàm præcepta veteris legis, quantũ ad explicitam manifeſtationem, ſed quantum ad ipſam ſubſtantiã præceptorũ noui teſtamenti, omnia continentur in veteri teſtamento: vnde Aug. dicit contra Fauſtũ,* quòd penè omnia, quæ monuit vel præcepit Dominus, vbi adiungebat, Ego autem dico vobis. inueniuntur etiam in illis veteribus libris, ſed quia non intelligebant homicidium niſi peremptionẽ corporis humani, aperuit Dominus omnẽ iniquum motũ ad nocẽdũ fratri in homicidij gñe deputari, & quãtũ ad hmõi manifeſtationes præcepta nouæ legis dñr maiora pceptis veteris legis Nihil tñ prohibet maius ĩ minori virtute cõtineri, ſicut arbor cõtinetĩ ſemine.

lib. 19. c. 28 in princ & c. 23 ſimul tom. 6.

AD TERTIVM dicendum, quòd illud q̃d implicitè datum eſt, oportet explicari. & ideo poſt veterem legem latam oportuit etiam nouam lege dari.

571

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex noua ſit grauior quàm vetus.

3 diſt. 40. ar. 4. q 4. et quol. 4 ar. 13 cor. & Mat. 11.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quod lex noua ſit grauior, q̃ lex vetus Matth enim. 5 ſuper illud, Qui ſoluerit vnum de mandatis his minimis, dicit Chry.* Mãdata Moyſi in actu facilia ſunt, vt Non occides, Non adulterabis: mandata Chriſti autẽ, Non iraſcaris, Non concupiſcas, in actu difficilia ſunt. ergo lex noua eſt grauior, q̃ vetus.

**Ho 10 in Matt in opere imperfecto declinando ad fin. tom. 2.*

¶ 2 Præterea, Facilius eſt terrena proſperitate, vti, q̃ tribulationes perpeti, ſed ĩ veteri teſtamẽto obſeruationẽ veteris legis cõſequebatur proſperitas temporalis, vt patet Deut. viceſimo octauo. Obſeruatores aũt nouę legis cõſequitur multiplex aduerſitas, prout dr̃ 2 ad Cor. 6 Exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros ĩ multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtijs, &c ergo lex noua eſt grauior, quàm lex vetus.

¶ 3 Præterea, Quod ſe habet ex additione ad alterũ, videtur eſſe difficilius. ſed lex noua ſed habet ex additione ad veterem: nam lex vetus prohibuit periurium, lex noua etiam iuramentũ, lex vetus prohibuit diſſidiũ vxoris ſine libello repudij, lex autẽ noua omnino diſſidiũ prohibuit, vt patet Matth. 5 ſecundum expoſitionẽ Aug. ergo lex noua eſt grauior quàm vetus.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis. quod exponens Hilarius* dicit, legis difficultatibus laborantes, & peccatis ſeculi oneratos ad ſe aduocat, & poſtmodum de iugo Euãgelij ſubdit, Iugũ .n. meũ ſuaue eſt, & onus meum leue ergo lex noua eſt leuior, quàm vetus.

Canone 11 in Mat. nõ procul a fine illius.

RESPONDEO dicendũ, quòd circa opera virtutis, de quibus præcepta legis dantur. duplex difficultas attendi poteſt Vna quidem ex parte exteriore operum, quæ ex ſeipſis quandam difficultatẽ habẽt, & grauitatẽ, & quantũ ad hoc lex vetus eſt multo grauior, q̃ noua, quia ad plures actus exteriores obligabat lex vetus in multiplicibus cæremonijs, quam lex noua quæ pter pcepta legis naturæ pauciſſima ſuperaddidit in doctrina Chriſti & Apoſtolorũ, licet aliqua ſint poſtmodũ ſuperaddita ex inſtitutione ſanctorũ patrũ, in quibus ẽt Aug.* dicit eſſe moderationẽ attendendã, ne cõuerſatio fideliũ oneroſa reddatur Dicit .n. ad inquiſitiones Ianuarij de quibuſdam, quòd ipſam religionẽ noſtrã, quã ĩ manifeſtiſſimis & pauciſſimis celebrationũ

Aug. epiſt. 19. c. 19 circa fin. to. 2.

ſacramentis Dei voluit miſericordia eſſe liberā, ſeruilibus prēmunt oneribus, adeo vt tolerabilior ſit conditio Iudæorū, qui legalibus ſacris, nō humanis præſumptionibus ſubijciuntur. Alia aūt difficultas eſt circa opera virtutū in interioribus actibus, puta ꝙ aliquis opus virtutis exerceat promptè & delectabiliter, & circa hoc difficilè eſt virtus, hoc.n. non habenti virtutē eſt valde difficile, ſed per virtutē redditur facile. Et quantū ad hoc præcepta nouæ legis, ſunt grauiora præceptis veteris legis, quia in noua lege prohibentur interiores motus animi qui expreſsè in veteri lege nō prohibebantur in oībus, etſi in aliqbus prohiberent, in qbus tñ prohibēdis pœna non apponebať. hoc aūt eſt difficillimū nō hñti virtutē, ſicut et Philoſophus dicit in 5 Ethic*. ꝙ operari ea, q̄ iuſtus operatur, facile eſt, ſed operari ea eo mō quo iuſtus operatur, ſ. delectabiliter & promptè, eſt difficile non hñti iuſtitiā. & ſic ēt dr̄ 1 Ioan. 5. ꝙ mandata eius grauia non ſunt, quod exponens Aug. dicit*, ꝙ nō ſunt grauia amanti, ſed non amanti ſunt grauia.

li. 5. eth c. 9 declinan do ad fi. to. 5.

In trac. de laudib charitatis, nō procul à principio. to. 9. & de natura & grat. cap 69.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ auctoritas illa loquitur expreſsè de difficultate nouæ legis quantū ad expreſſam cohibitionem interiorum motuum.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ aduerſitates quas patiūtur obſeruatores nouæ legis, nō ſunt ab ipſa lege impoſitæ, ſed tñ ꝓpter amorē, in quo ipſa lex cōſiſtit, faciliter tolerātur, qa ſicut Aug. dicit in lib. de verbis Dñi*, oīa ſęua & immania, & facilia & ꝓpe nulla efficit amor.

Ser 9 āme do. to. 10. idem habet in ſerm 45 de tēpore, paulò ante fin. to. 10.

AD TERTIVM dicendū. ꝙ illæ additiones ad præcepta veteris legis, ad hoc ordinātur, vt facilius impleatur quod vetus lex mandabat, ſicut Aug. dicit †. & ideo per hoc non oſtenditur, ꝙ noua lex ſit grauior, ſed magis quod ſit facilior.

†Ex lib 1. de ſer. do. in mōte, c. 30. 31 & 34. to. 4.

QVAESTIO CVIII

De his q̄ cōtinētur in lege noua, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de his, quæ continentur in lege noua.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere, vel prohibere.

¶Secundo, vtrum ſufficienter ſe habeat in exterioribus actibus præcipiendis, vel prohibendis.

¶Tertio, vtrum conuenienter inſtituat homines quantum ad actus interiores

¶Quarto, vtrū cōueniēter ſuperaddat cōſilia præceptis.

ARTICVLVS PRIMVS.

552

Vtrum lex noua aliquos exteriores actus debeat præcipere vel prohibere.

& 34 to. 4 Inf ar. 4. et quol. 4. ar. 13 cor.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̄, ꝙ lex noua nullos exteriores actus debeat præcipere, vel ꝓhibere. Lex n noua eſt Euangeliū regni ſm illud Matt. 24 Prædicabitur hoc Euangeliū regni in vniuerſo orbe, ſed regnū Dei non cōſiſtit in exterioribus actibus, ſed ſolū ī interioribus ſm illud Luc. 17 Regnū Dei intra vos eſt & Ro. 14 Nō eſt regnū Dei eſca & potus ſed iuſtitia, & pax, & gaudiū ī Spū ſctō. ergo lex noua nō dēt ꝑcipere, vel ꝓhibere aliquos exteriores actus.

¶ 2 Præterea, Lex noua eſt lex Spiritus, vt dr̄ Ro. 8. ſed vbi Spiritus Dñi, ibi libertas, vt dr̄ 2 ad Cor 3 Non eſt aūt libertas, vbi homo obligatur ad aliqua opera exteriora facienda, vel uitanda ergo lex noua nō continet aliqua præcepta vel prohibitiones exteriorum actuū.

¶3 Præterea, Omnes exteriores actus pertinere intelliguntur ad manū, ſicut interiores actus ptinent ad animū, ſed hæc ponitur differentia inter nouā legē & veterē ꝙ vetus lex cohibet manū, ſed lex noua cohibet animū. ergo in lege noua non dēnt poni prohibitiones, & præcepta exteriorum actuum, ſed ſolum interiorum.

SED CONTRA eſt, ꝙ per legē nouam efficiūtur homines filij lucis, vnde dr̄ Ioan. 12. Credite in lucem, vt filii lucis ſitis. ſed filios lucis decet opera lucis facere, & opera tenebrarū abijcere, ſecundū illud Eph. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc aūt lux in Domino, vt filij lucis ambulate ergo lex noua quædam exteriora opera debuit prohibere, & quædam præcipere.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſuprā dictū eſt*, principalitas legis nouę, eſt gratia Spiritus ſancti q̄ manifeſtatur in fide per dilectionem operante. hāc aūt gratiam conſequuntur hoēs per Dei filium hoīem factū, cuius humanitatē Deus repleuit, gratia, & exinde eſt ad nos deriuata. vnde dr̄ Ioan. 1. Verbū caro factum eſt & poſtea ſubditur, Plenū gratię & veritatis, & infrà, De plenitudine eius nos oēs accipimus, & gratiā ꝓ gratia. vnde ſubditur, Quòd gratia & veritas ꝑ Ieſum Chriſtū facta eſt Et iō conuenit vt per aliqua exteriora ſenſibilia gratia à verbo incarnato profluens, in nos deducatur, & ex gratia interiori, per quā caro ſpiritui ſubditur, exteriora quædam opera ſenſibilia producātur. Sic igitur exteriora opera dupliciter ad gratiā ptinere pñt. Vnde modo ſicut inducentia aliqualiter ad gratiā, & talia ſunt opera ſacramētorū, quæ in noua lege ſunt inſtituta, ſicut baptiſmus, euchariſtia, & alia hmōi. Alia uero ſunt opera exteriora, q̄ ex inſtinctu gratiæ producūtur, & in his eſt quædā differentia attendenda. Quædā .n. habent neceſſariam conuenientiā, vel cō trarietatē ad interiorē gratiam, quę in fide per dilectionē operātem conſiſtit & hmōi exteriora opera ſunt præcepta, vel prohibita in lege noua, ſicut præceptum eſt confeſſio fidei & prohibita negatio Dr̄.n. Matt 10 Qui confitebitur me corā hominibus, cōfitebor & ego eū corā Patre meo, qui aūt negauerit me corā hoībus, negabo & ego eum corā Patre meo. Alia verò ſunt opera, quæ non habent neceſſariam contrarietatē vel conuenientiā ad fidē per dilectionem operantē. & talia opera nō ſunt in noua lege præcepta vel prohibita ex ipſa prima legis inſtitutione, ſed relicta ſunt à legiſlatore, ſ. Chriſto, vnicuique, ſm quod aliquis alicuius curam gerere dēt: & ſic vnicuique liberum eſt circa talia determinate quid ſibi expediat facere vel vitare & cuicūque ꝑſidenti circa talia ordinare ſuis ſubditis quid ſit in talibus faciendū, vel vitandum. vnde ēt quantū ad hoc dr̄ lex Euangelij, lex libertatis, nā lex vetus multa determinabat. & pauca relinquebat hominum libertati determinanda.

q. 106. ar. 1. & 2.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ regnum Dei in interioribus actibus conſiſtit principaliter, ſed ex conſequenti ēt ad regnū Dei pertinent oīa illa, ſine quibus interiores actus eſſe nō poſſunt. Sicut ſi regnū Dei eſt interior iuſtitia & pax & gaudiū ſpirituale, neceſſe eſt ꝙ oēs exteriores actus, qui repugnant iuſtitiæ, aut paci aut gaudio ſpirituali, repugnent ēt regno Dei. & ideo ſunt in Euangelio regni prohibendi illa verò quę indifferenter ſe habent reſpectu horū, puta comedere hos, vel illos cibos, in his non eſt regnum Dei. vnde Apoſtolus præmittit, Non eſt regnum Dei eſca & potus.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſecundū Philoſophum in 1. Meta*. liber eſt, qui ſui cauſa eſt ille ergo liberè aliquid agit, q ex ſeipſo agit, quod aūt homo agit ex habitu ſuæ naturæ conuenienti, ex ſeipſo agit, quia habitus inclinat in modū naturæ. ſi uero habitus eſſet naturæ repugnans homo nō ageret, ſm quod eſt ipſe, ſed ſecundū aliquam corruptionem ſibi ſuperuenientem Quia igitur gratia Spiritus ſancti eſt ſicut interior habitus nobis infuſus, inclinans nos ad rectè operādum facit nos liberè operari ea, quæ conueniūt gratię, & vitare ea, quæ gratiæ repugnant. Sic igitur lex noua dr̄ lex libertatis dupliciter. Vno modo, quia non arctat nos ad facienda, vel vitanda aliqua, niſi quæ de ſe ſunt vel neceſſaria, vel repugnantia ſaluti, quæ cadunt ſub ꝑcepto, vel prohibitione legis Secundò, quia hmōi præcepta uel prohibitiones facit nos liberè implere, inquātū ex interiori inſtinctu gratiæ ea implemus. & ꝓpter hæc duo lex noua dicitur lex perfectæ libertatis Iacob. 1.

lib. 1. Me c. 2 poſt me dium, to. 4.

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ lex noua prohibēdo ani-

animum ab inordinatis motibus oportet etiam ꝙ cohibeat manũ ab inordinatis actibus, qui ſunt effectus interiorum motuum.

ARTICVLVS II.

573 *Vtrum lex noua ſufficienter exteriores actus ordinauerit.*

Inf. ar. 4. & quol. 4. ar. 13. corp.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ lex noua ſufficienter exteriores actus ordinauerit. Ad legẽ n. nouã præcipuè pertinere vr̃ fides per dilectionẽ operans ſm̃ illud ad Gala. 5. In Chriſto Ieſu neque circunciſio aliquid valet, neque pręputiũ, ſed fides quæ per dilectionẽ operatur, ſed lex noua explicauit quædam credenda, quæ non erant in veteri lege explicita, ſicut de fide trinitatis. ergo etiam debuit ſuperaddere aliqua exteriora opera moralia, quæ non erant in veteri lege determinata.

q. 101. ar. 4. et q. 102. art. 4.

¶2 Pręterea, In veteri lege non ſolum ſunt inſtituta ſacrã, ſed ẽt aliq̃ ſacra, vt ſupradictũ eſt*, ſed in noua lege etſi ſint inſtituta aliqua ſacramẽta, nulla tñ ſacra inſtituta à Deo videntur, puta quæ pertineant vel ad ſanctificationem alicuius templi vel vaſorum, vel etiã ad aliquam ſolennitatem celebrandam. ergo lex noua inſufficienter exteriora opera ordinauit.

q. 101. ar. 4. & 102. ar. 5. & 6.

¶3 Pręterea, In veteri lege, ſicut erant quædam obſeruantiæ pertinentes ad Dei miniſtros, ita ẽt erant quædã obſeruantiæ pertinentes ad populum, vt ſupradictũ eſt*, cùm de cæremonialibus veteris legis ageretur, ſed in noua lege vĩr aliquæ obſeruãtiæ eſſe datæ miniſtris Dei vt patet Matt. 10. Nolite poſſidere aurũ neq; argentũ neque pecunias ĩ zonis veſtris, & cætera, q̃ ibi ſequũtur, & quæ dñr Luc. 9. & 10. ergo ẽt debuerũt aliquæ obſeruãtiæ inſtitui ĩ noua lege ad populũ fidelẽ ptinẽtes.

¶4 Præterea, In veteri lege præter moralia & cæremonialia fuerũt quædã iudicialia præcepta: ſed in lege noua non traduntur aliqua iudicialia præcepta. ergo lex noua inſufficienter exteriora opera ordinauit.

SED CONTRA eſt, quod Dñs dicit Matt. 7. Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificauit domũ ſuam ſupra petrã. ſed ſapiens ędificator nihil omittit eorum, quæ ſunt neceſſaria ad ædificium, ergo in uerbis Chriſti ſufficienter ſunt omnia poſita, quę pertinent ad ſalutem humanã.

ar. præced.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut dictum eſt*, lex noua in exterioribus illa ſolũ præcipere debuit, vel prohibere, per quæ in gratiã introducimur, vel quæ pertinent ad rectũ gratiæ vſum ex neceſſitate. & qa gratiã ex nobis conſequi non poſſumus, ſed per Chriſtũ ſolũ, ideo ſacra, per quæ gratiã conſequimur, ipſe Dñs inſtituit per ſeipſum, ſ. baptiſmũ, euchariſtiam, ordinẽ miniſtrorũ nouæ legis, inſtituendo Apoſtolos, & ſeptuaginta duos diſcipulos. & pœnitentiam, & matrimoniũ indiuiſibile, confirmationẽ ẽt promiſit per Spiritus ſancti miſſionem, ex eius ẽt inſtitutione Apoſtoli leguñt oleo infirmos vngẽdo ſanaſſe, vt hr̃ Mar. 6. quæ ſunt nouæ legis ſacra. Rectus aũt gratiæ vſus eſt per opera charitatis quæ quidẽ ſm̃ quod ſunt de neceſſitate virtutis, pertinent ad præcepta moralia quæ etiam in veteri lege tradebantur. vnde quantũ ad hoc lex noua ſuper veterẽ addere non debuit circa exteriora agenda. Determinatio aũt prædictorũ operũ, in ordine ad cultũ Dei pertinet ad præcepta cæremonialia legis, in ordine verò ad proximũ ad iudicialia vt ſupra dictũ eſt*. & ideo qa iſtæ determinationes nõ ſunt ſm̃ ſe de neceſſitate interioris gratiæ, ĩ qua lex cõſiſtit, idcirco nõ cadũt ſub præcepto nouæ legis, ſed relinquuntur humano arbitrio, quædã quidẽ quantũ ad ſubditos, quæ ſ. pertinent ſigillatim ad vnumquẽque, quædã verò ad prælatos tẽporales, vel ſpirituales, quæ ſ. pertinent ad vtilitatem cõem. Sic igitur lex noua nulla alia exteriora opera determinare debuit, præcipiendo, vel prohibendo, niſi ſacramenta & moralia præcepta, quæ de ſe pertinent ad rationem virtutis, puta non eſſe occidendum, non eſſe furandum & alia huiuſmodi.

q. 99. ar. 4.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ea, quæ ſunt fidei, ſunt ſupra rõnem humanã. vnde in ea non poſſumus peruenire niſi per gratiã: & ideo abundatiori gratia ſuperueniẽte oportuit plura credẽda explicari. Sed ad opera virtutũ dirigimur per rationẽ naturalẽ, q̃ eſt regula quadã operationis humanæ, vt ſupra dictũ eſt*: & ideo in his non oportuit aliqua præcepta dari vltra moralia legis præcepta, quę ſunt de dictamine rationis.

q. 19. ar. 4. & qõ. 63. art. 2.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ in ſacramentis nouæ legis datur gratia, quæ nõ eſt niſi à Chriſto, & iõ oportuit ꝙ ab ipſo inſtitutionẽ haberent. Sed in ſacris non datur aliqua gratia, puta in conſecratione templi, vel altaris, vel aliorum huiuſmodi, aut etiam in ipſa celebritate ſolennitatum. & ideo quia talia ſecundum ſeipſa non pertinent ad neceſſitatẽ interioris gratiæ, Dominus fidelibus inſtituenda reliquit pro ſuo arbitrio.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ illa pręcepta Dominus dedit Apoſtolis, non tanq̃ cæremoniales obſeruantias, ſed tanq̃ moralia inſtituta, & pñt intelligi dupliciter. Vno modo ſm̃ Aug. lib. de cõſenſu Euangeliſtarũ*, vt non ſint præcepta, ſed conceſſiones. conceſſit. n. eis vt poſſent pergere ad prædicationis officiũ ſine pera & baculo, & aliis hmõi, tanq̃ hñtes ptãtem neceſſaria vitæ accipiẽdi ab illis, quibus pędicabãt. vnde ſubdit, Dignus eſt. n. operarius cibo ſuo, nõ aũt peccat, ſed ſupererogat, qui ſua portat, ex quibus viuãt in prædicationis officio, nõ accipiens ſumptũ ab his, qbus Euangeliũ pdicat, ſicut Paulus fecit. Alio modo pñt intelligi ſm̃ aliorũ ſanctorũ expoſitionẽ, vt ſint quędã ſtatuta tẽporalia Apoſtolis data pro illo tpe quo mittebañt ad pdicandũ in Iudæã, ante Chriſti paſſionẽ. Indigebant. n. diſcipuli quaſi adhuc paruuli ſub Chriſti cura exiſtentes, accipere aliqua ſpecialia inſtituta à Chriſto ſicut quilibet ſubditi a ſuis plãtis, pcipuè, qa erãt paulatim exercitãdi, vt tpaliũ ſolicitudinẽ abdicarẽt, per quod reddebañt idonei ad hoc, ꝙ Euangeliũ per uniuerſum orbẽ pdicarẽt. Nec eſt mirũ, ſi adhuc durante ſtatu veteris legis, & nõdũ perfectam libertatẽ Spiritus cõſecutis, quoſdã determinatos modos viuẽdi inſtituit. quæ qdẽ ſtatuta imminente paſſione remouit tanq̃ diſcipulis iã per ea ſufficienter exercitatis, unde Lu. 22. dixit, Qñ miſi uos ſine ſacculo. & pera, & calceamẽtis, nunqd defuit aliqd uobis? at illi dixerũt, Nihil. dixit ergo eis, Sed nũc q̃ hẽt ſacculũ, tollat ſimiliter & perã. iã. n. imminebat tps perfectæ libertatis, ut totaliter ſuo dimmitterent arbitrio in his q̃ ſm̃ ſe non pertinent ad neceſſitatem virtutis.

In lib. 2. c. 30. to. 4.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ iudicialia ẽt ſm̃ ſe conſiderata, non ſunt de neceſſitate virtutis quantũ ad talem determinationem, ſed ſolum quantum ad communem rationem iuſtitiæ. & ideo iudicialia præcepta reliquit Dñs diſponenda his, qui curã aliorum erant habituri, uel ſpiritualẽ uel temporalem. Sed circa iudicialia præcepta ueteris legis, quædam explanauit propter malum intellectum Phariſæorum, ut infra dicetur*.

ar. ſeq. ad 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex noua hominem circa interiores actus ſufficienter ordinauerit. 574

AD TERTIVM ſic pcediur. Vr̃, ꝙ circa interiores actus lex noua inſufficienter hoĩem ordinauerit. Sunt. n. decẽ præcepta decalogi ordinãtia hoĩem ad Deũ & proximũ: ſed Dñs ſolũ circa tria illorũ aliquid adimpleuit, ſ. circa prohibitionem homicidii, & circa prohibitionẽ adulterii, & circa prohibitionẽ periurii. ergo vr̃ ꝙ inſufficiẽter hoĩem ordinauerit, adimpletionem aliorum præceptorum prætermittens.

¶2 Præterea, Dñs nihil ordinauit in Euangelio de iudicialibꝰ pceptis niſi circa repudiũ uxoris, & circa pœnã talionis, & circa perſecutionẽ inimicorũ. ſed multa ſũt alia iudicialia pcepta ueteris legis, ut* ſupra dictũ ẽ. ergo q̃tũ ad hoc, inſufficienter vitã hoĩum ordinauit.

q. 104. ar. 4. et q. 107. ar. 1. 2. 3. & 4.

¶3 Præterea,in ueteri lege præter præcepta moralia & iudicialia,erant quædã cæremonialia. circa quæ dominus nihil ordinauit. ergo uidet inſufficiẽter ordinaſſe.

¶4 Præterea. Ad interiorẽ bonam mentis diſpoſitionem pertinet,ut nullum bonum opus homo faciat propter quemcũque temporalem finẽ: ſed multa ſunt alia tẽporalia bona,quàm fauor humanus, multa ẽt ſunt alia bona opera,quàm ieiunium,eleemoſyna, & oratio: ergo inconueniens fuit, quod dominus docuit ſolũ circa hæc tria opera gloriam fauoris humani vitari, & nihil aliud terrenorum bonorum.

¶5 Præterea,Naturaliter homini inditum eſt, vt ſolicitetur circa ea,quæ ſunt ſibi neceſſaria ad viuendũ,in qua etiam ſolicitudine alia animalia cum homine cõueniũt.vnde dr̃ Prouerb 6. Vade ad formicam ò piger, & conſidera viam eius:quæ cum non habeat præceptorem,vel ducem,parat in æſtate cibum ſibi,& congregat in meſſe quod comedat. ſed omne præceptum quod datur contra inclinationem naturæ, eſt iniquum, vtpote contra legem naturalem exiſtens. ergo inconuenienter vr̃ dñs prohibuiſſe ſolicitudinem victus, & veſtitus.

¶6 Præterea, Nullus actus virtutis eſt prohibẽdus,ſed iudicium eſt actus iuſtitiæ ſm illud Pſal.93. Quouſque iuſtitia conuertatur in iudicium. ergo inconuenienter videtur dominus iudicium prohibuiſſe, & ita videtur lex noua inſufficienter hominem ordinaſſe circa interiores actus.

SED CONTRA eſt, qđ Aug.dicit in lib. de ſermone domini in monte.* Conſiderandum eſt, quia cũ dixit, Qui audit verba mea,hoc ſatis ſignificat ſermonem iſtum domini omnibus præceptis,quibus Chriſtiana vita formatur,eſſe perfectum.

lib.1 circa prin.et lib. 2.c.40. to. 4.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ex inducta auctoritate Auguſtini* apparet, ſermo quem dñs in monte propoſuit,totam informationem Chriſtianæ uitæ cõtinet,in quo perfectè interiores motus hoïs ordinãtur. Nã poſt declaratum beatitudinis finem commendata apoſtolica dignitate, per quos erat doctrina Euangelica promulganda,ordinat interiores hominis motus: primo quidem quantum ad ſeipſum, & deinde quantum ad proximum. Quantum aũt ad ſeipſum dupliciter ſm duos interiores hoïs motus circa agẽda:quæ ſunt, volũtas de agendis,& intentio de fine. vnde primo ordinat hoïs voluntatem ſm diuerſa legis præcepta: vt. ſ. abſtineat aliquis non ſolum ab exterioribus operibus,q̃ ſunt ſm ſe mala ſed ẽt ab interioribus,& ab occaſionib⁹ malorum. Deinde ordinat intentionẽ hoïs dicens, ꝙ in bonis,q̃ agimus,neq; quæramus humanam gloriam,neq; mũdanas diuitias, qđ eſt theſaurizare in terra. Conſequenter aũt ordinat interiorem hoïs motum quo ad ꝓximum.vt.ſ. eum nõ temerariè, aut iniuſte iudicemus, aut ꝓſumptuoſè, neq; tñ ſic ſimus apud proximum remiſſi,vt eis ſacra committamus,ſi ſint indigni. Vltimò aũt docet modum adimplendi Euangelicam doctrinã, ſ.implorando diuinum auxilium, & conatum apponẽdo ad ingrediendum per anguſtam portam perfectę virtutis, & cautelam adhibendo ne à ſeductoribus corrũpamur, & quod obſeruatio mandatorum eius eſt neceſſaria ad virtutem: non autem ſufficit ſola confeſſio fidei,vel miraculorum operatio, vel ſolus auditus.

In arg. ſed contra.

AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ dñs circa illa legis præcepta adimpletionem appoſuit,in quibus Scribæ & Phariſæi non rectum intellectum habebant, & hoc contingebat præcipuè circa tria præcepta decalogi. Nam circa prohibitionem adulterij & homicidij æſtimabant ſolum exteriorem actum prohiberi, non autẽ interiorem appetitum,quod magis credebant circa homicidium & adulterium,quàm circa furtum, vel falsũ teſtimonium, quia motus iræ in homicidium tendens, & concupiſcentiæ motus tendens in adulteriũ,vidẽtur aliqualiter nobis natura ineſſe:non autem appetitus furandi, vel falſum teſtimonium dicendi. Circa periuriũ vero habebant falſum intellectum, credentes periuriũ quidem eſſe peccatum,iuramentum aũt per ſe eſſe appetendum, & frequentandum, quia videtur ad dei reuerẽtiam pertinere. & ideo dñs oſtendit iuramentum non eſſe appetendum,tanquam bonum:ſed melius eſſe abſque iuramento loqui,niſi neceſſitas cogat.

AD SECVNDVM dicendum,ꝙ circa iudicialia ꝑcepta dupliciter Scribæ & Phariſæi errabant. Primo q̃dem, quia quædam q̃ in lege Moyſi erant tradita, tanquam promiſſiones,ęſtimabant eſſe per ſe iuſta,ſ.repudium vxoris, & vſuras accipere ab extraneis. & iõ dñs prohibuit vxoris repudium Matth.5.& vſurarum acceptionem,Luc.6.dicens,Date mutuum,nihil inde ſperãtes. Alio mõ errabant credentes q̃dam,quæ lex vetus inſtituerat facienda pp iuſtitiã, eſſe exequenda ex appetitu vindictæ,vel ex cupiditate tpalium rerum, vel ex odio inimicorum:& hoc in tribus ꝑceptis. Appetitum.n. vindictæ credebant eſſe licitum pp ꝑceptum datum de pœna talionis,qđ q̃dem fuit datum, vt iuſtitia ſeruaref, non vt homo vindictam q̃reret.& iõ Dñs ad hoc remouendum docet animum hoïs ſic debere eſſe ꝑparatum, vt ſi neceſſe ſit,ẽt paratus ſit plura ſuſtinere. Motũ aũt cupiditatis æſtimabant eſſe licitũ pp ꝑcepta iudicialia in quibus mandabaẽ reſtitutio rei ablatæ fieri,ẽt cũ aliqua additione(vt ſupra dictũ eſt*) & hoc quidẽ lex mãdauit pp iuſtitiã obſeruandam, non vt daret cupiditati locum:& ideo Dñs docet vt ex cupiditate noſtra nõ repetamus,ſed ſimus parati, ſi neceſſe fuerit ẽt ampliora dare. Motum vero alij credebant eſſe licitum pp ꝑcepta legis data de hoſtiũ interfectione. quod quidem lex ſtatuit,pp iuſtitiam implẽdam(vt ſupra dictum eſt *) nõ pp odia exaturanda: & iõ dominus docet, ut ad inimicos dilectionem habeamus,& parati ſimus,ſi neceſſe fuerit ẽt benefacere.hæc enim præcepta ſm præparationem animi ſunt accipienda,vt Aug.* exponit.

q.105 art. 2.ad.9.

q.105 art. 3.

AD TERTIVM dicendum,ꝙ præcepta moralia oĩno in noua lege remanere debebãt: quia ſm ſe ꝑtinent ad rationem virtutis, præcepta aũt iudicialia non remanebant ex neceſſitate ſm modũ quem lex determinauit:ſed relinquebatur arbitrio hominum, vtrum ſic vel aliter eſſet determinandũ, & iõ conuenienter dñs circa hæc duo gña præceptorum nos ordinauit. Præceptorum aũt cæremonialiũ obſeruatio totaliter ꝑ rei impletionẽ tollebatur:& iõ circa hmõi pręcepta in illa cõi doctrina nihil ordinauit. Oſtendit tñ alibi, ꝙ totus corporalis cultus,qui erat determinatus in lege, erat in ſpiritualem commutandus:ut patet Ioan.4.vbi dixit,Venit hora quando neque in monte hoc,neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem;ſed veri adoratores adorabunt Patrẽ in ſpiritu & veritate.

lib. 1. de ſerm dom in monte ca.14 15. & 16.

AD QVINTVM dicendum, ꝙ omnes res mundanæ ad tria reducuntur,ſ. ad honores diuitias & delitias:ſm illud 1.Iohan.2 Omne quod eſt in mundo cõcupiſcentia carnis eſt,quod pertinet ad delitias carnis: & concupiſcentia oculorum, quod pertinet ad diuitias: & ſuperbia vitæ, quod pertinet ad ambitum gloriæ & honoris. Superfluas autem carnis delitias lex non promiſit.ſed magis prohibuit: repromiſit autem celſitudinem honoris & abundantiam diuitiarum. Dicitur.n. Deuteron.28. Si audieris vocem Domini Dei tui, faciet te excelſiorem cunctis gentibus, quantum ad primũ:& poſt pauca ſubdit,Abundare faciet te oĩbus bonis,quantum ad ſm. Quæ quidem promiſſa ſic prauè intelligebant Iudęi, vt propter ea eſſet deo ſeruiendum ſicut ꝓpter finem, & ideo dñs hoc remouit, oſtendens primo ꝙ opera virtutum non ſunt facienda propter humanã gloriam: & ponit tria opera, ad quæ omnia alia reducũtur.Nam omnia, quæ aliquis facit ad refrænandũ ſeipſum in ſuis concupiſcentijs, reducuntur ad ieiunium: quæcunque vero fiunt propter dilectionem proximi, reducuntur ad eleemoſynam:quæcunque vero pp cultũ dei fiunt,reducuntur ad orationẽ. Ponit aũt hęc tria ſpecialiter

ſpecialiter quaſi præcipua:& per quæ hoïes maximè ſolent gloriam venari. Secundo docuit, quòd non debemus finem conſtituere in diuitijs,cum dixit, Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.

AD QVINTVM dicendum, ꝙ dñs ſolicitudinē neceſſariā non prohibuit,ſed ſolicitudinē inordinatā. Eſt aūt quadruplex inordinatio ſolicitudinis vitāda circa tēporalia. Primo quidem, vt in eis finē non conſtituamus neque Deo ſeruiamus ꝑp neceſſaria victus & veſtitus. vnde dicit, Nolite theſaurizare vobis,&c. Secundo, vt non ſic ſolicitemur de tēpalibus cū deſperatione diuini auxilij. vnde dñs dicit, Scit Pr̄ veſter ꝙ his omnibus indigetis. Tertio, ne ſit ſolicitudo præſumptuoſa, vt. ſ. homo confidat ſe neceſſaria vitæ ꝑ ſuam ſolicitudinē poſſe procurare abſque diuino auxilio, ꝙ dñs remouet per hoc, Quod homo non pōt aliquid adijcere ad ſtaturam ſuam. Quartò ꝑ hoc, ꝙ homo ſolicitudinis tp̄s præoccupat quia. ſ. de hoc ſolicitus eſt nunc, quòd non pertinet ad curam præſentis temporis, ſed ad curam futuri. vnde dicit, Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum.

AD SEXTVM dicendum, ꝙ Dominus non prohibet iudicium iuſtitiæ, ſine quo non poſſent ſancta ſubtrahi ab indignis: ſed prohibet iudicium inordinatum, vt * dictum eſt. In cor. ar.

ARTICVLVS IIII.

575 *Vtrum conuenienter in lege noua, conſilia quædam determinata ſint propoſita.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter in lege noua, conſilia q̄dā determinata ſint propoſita. Conſilia. n. dantur de rebus expedientibus ad finē: vt ſupra dictū eſt,* cū de cōſilio ageretur: ſed non eadem oībus expediunt: ergo non ſunt aliqua conſilia determinata, omnibus proponēda.

3. contra c. 110. et quo l. 5. ar. 15. cor.
**. q. 2 art. 2*

¶2 Præterea, Conſilia dantur de meliori bono: ſed nō ſunt determinati gradus melioris boni. ergo non debēt aliqua determinata conſilia dari.

¶3 Præterea, Conſilia pertinent ad perfectionem vitæ, ſed obedientia pertinet ad perfectionem vitæ. ergo inconuenienter de ea conſilium non daī in Euangelio.

¶4 Præterea, Multa ad ꝑfectionem vitæ pertinentia inter præcepta ponuntur: ſicut hoc quod dr̄, diligite inimicos veſtros. & præcepta ēt quæ dedit dominus Apoſtolis Matth. 10. ergo inconuenienter traduntur conſilia in noua lege: tum quia non omnia ponuntur, tum etiam quia à præceptis non diſtinguuntur.

SED CONTRA Conſilia ſapientis amici magnā afferunt vtilitatem ſm illud Prouerb. 27. Vnguento & varijs odoribus delectaī cor: & bonis amici cōſilijs aīa dulcoraī: ſed Xp̄s maximè eſt ſapiēs & amicus. ergo ei⁹ cōſilia maximā vtilitatē cōtinent, & conuenientia ſunt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ hæc eſt dr̄ia inter cōſilium & p̄ceptum, ꝙ p̄ceptum importat neceſſitatē, conſilium aūt in optione ponit eius, cui datur, & iō cōuenienter in lege noua, q̄ eſt lex libertatis, ſupra p̄cepta ſunt addita conſilia, nō aūt in veteri lege, q̄ erat lex ſeruitutis. Oportet igit, ꝙ p̄cepta nouæ legis intelligant eē data de his q̄ ſunt neceſſaria ad conſequendū finē æternæ beatitudinis, in quē lex noua immediatè ītroducit. Conſilia verò oportet eſſe de illis, ꝑ q̄ melius & expeditius pōt homo conſequi finem prædictum. Eſt aūt hō cōſtitutus inter res mūdi huius, & ſpiritualia bona, in quibus æterna beatitudo cōſiſtit, ita ꝙ quanto plus inhæret vni eorū, tāto plus recedit ab altero, & econuerſo. Qui ergo totaliter inhæret rebus huius mundi, vt in his finē cōſtituat, habens eas quaſi rōnes & regulas ſuorum operum, totaliter excidit à ſpiritualibus bonis, & iō hmōi inordinatio tollitur per præcepta. Sed ꝙ homo totaliter ea quæ ſunt mundi, abijciat, non eſt neceſſarium ad perueniendum in finem prædictum, quia pōt homo vtens rebus huius mundi, dummō in eis finē nō conſtituat, ad beatitudinē æternā ꝑuenire, ſed expediti⁹ ꝑueniet totaliter bona huius mūdi abdicando, & iō de hoc dātur conſilia Euāgelij. Bona aūt huius mundi, q̄ ꝑtinent ad vſum humanæ vitæ, in tribus conſiſtunt, ſ. in diuitijs exteriorum bonorū, q̄ ꝑtinent ad concupiſcētiā oculorum: & in delitijs carnis, q̄ ꝑtinent ad concupiſcentiam carnis. & in honoribus, q̄ ꝑtinent ad ſuperbiā vitæ, ſicut patet 1. Ioan. 2. hæc aūt tria totaliter derelinquere, ſm qđ poſſibile eſt, ꝑtinet ad conſilia Euangelica. In q̄bus ēt tribus fundaī oīs religio, q̄ ſtatum ꝑfectionis profitei: nā diuitiæ abdicant ꝑ paupertatē. delitiæ carnis ꝑ perpetuā caſtitatē, ſuperbia vitæ ꝑ obedientiæ ſeruitutem. Hæc aūt ſimpliciter obſeruata ꝑtinent ad conſilia ſimpliciter propoſita: ſed obſeruatio vniuſcuiuſque eorum in alio ſpeciali caſu ꝑtinet ad conſiliū ſm quid, ſ. in caſu illo. puta cū homo dat aliquam eleemoſynam pauperi, qñ dare non tenetur, conſilium ſequitur, quantum ad factū illud. Similiter ēt qñ aliquo tp̄e determinato à delectationibus carnis abſtinet vt orationibus vacet. conſilium ſequitur pro tp̄e illo. Similiter ēt qñ aliquis non ſequitur voluntatem ſuam in aliquo facto, quod licitè poſſet facere, conſilium ſequitur in illo caſu, puta ſi benefaciat inimicis ſuis quando nō tenetur, vel ſi offenſam remittat, cuius iuſtè poſſet exigere vindictā: & ſic etiam omnia conſilia particularia ad illa tria generalia & perfecta reducuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ prædicta conſilia, quantum eſt de ſe, ſunt omnibus expedientia: ſed ex indiſpoſitione aliquorum contingit, ꝙ alicui expedientia non ſunt, quia eorum affectus ad hoc non inclinat: & ideo dñs conſilia Euangelica proponens ſemper facit mentionem de idoneitate hominum ad obſeruātiā conſiliorum: dans. n. conſilium perpetuæ paupertatis Matth. 19. præmittit, Si vis ꝑfectus eſſe, & poſtea ſubdit Vade, & vende oīa quæ habes. Similiter dans cōſilium perpetuæ caſtitatis cum dixit. Sunt eunuchi, qui caſtrauerunt ſeipſos ꝑp regnum cœlorum: ſtatim ſubdit, Qui pōt capere capiat. Et ſimiliter Apoſtolus 1. ad Cor. 7 p̄miſſo conſilio virginitatis dicit, Porro hoc ad vtilitatē veſtram dico, non vt laqueum vobis inijciam.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ meliora bona particulariter in ſingulis ſunt indeterminata: ſed illa q̄ ſunt ſimpliciter & abſolutè meliora bona in vniuerſali, ſunt determinata. ad quæ etiam omnia illa particularia reducuntur: vt dictum eſt. In cor. ar.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ēt conſiliū obedientiæ dñs intelligitur dediſſe in hoc, cū dixit, Et ſequatur me. quem ſequimur non ſolum imitādo opera, ſed ēt obediendo mandatis ipſius: ſm illud Ioan. 10. Oues meæ vocem meam audiunt, & ſequuntur me.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ ea, quæ de vera dilectione inimicorum, & ſimilibus dñs dicit Matth. 6. & Luc. 6. ſi referātur ad præparationem animi ſunt de neceſſitate ſalutis: vt. ſ. homo ſit paratus benefacere inimicis, & alia huiuſmodi facere cum neceſſitas hoc requirat, & ideo inter præcepta ponuntur. Sed vt aliquis inimicis hoc exhibeat promptè in actu, vbi ſpecialis neceſſitas nō incurrit, ꝑtinet ad conſilia particularia, vt dictū eſt.* Illa aūt quæ ponuntur Matth. 10. & Luc. 9. & 10. fuerunt quædam præcepta diſciplinæ pro tempore illo, vel conceſſiones quædam, vt ſupra dictum eſt,* & ideo non inducuntur tanquam conſilia. In cor. ar. / ar. 1. ad 3. argum.

QVAESTIO CIX.

De exteriori principio humanorum actuum: ſcilicet de gratia Dei, in decem articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de exteriori principio humanorū actuum, ſ. de deo, prout ab ipſo per gratiam adiuuamur ad rectè agendum. Et primo, conſiderandum eſt de gratia dei. Secundo, de cauſa eius. Tertio, de eius effectibus.

¶ Prima aūt conſideratio erit tripartita. Nam primo conſiderabiī de neceſſitate gratiæ Secundo de ipſa gratia, quantū ad eius eſſentiam. Tertio de eius diuiſione.

¶Circa

¶ Circa primum quæruntur decem.
¶ Primo, vtrum abſque gratia poſſit homo aliquod verum cognoſcere.
¶ Secundo vtrum abſque gratia Dei poſſit homo aliqđ bonum facere vel velle.
¶ Tertio, vtrum homo abſque gratia poſſit Deum diligere ſuper omnia.
¶ Quarto, vtrum abſque gratia poſſit per ſua naturalia, præcepta legis obſeruare.
¶ Quinto, vtrũ abſq; grã poſſit mereri vitã æternam.
¶ Sexto, vtrũ homo poſſit ſe ad gratiã ꝑparare ſine grã.
¶ Septimo, vtrũ abſq; gratia poſſit reſurgere à peccato.
¶ Octauo, vtrũ abſq; gratia poſſit homo vitare pctm̃.
¶ Nono, vtrũ homo gratiã cõſecutus, poſſit abſque alio diuino auxilio bonum facere, & vitare peccatum.
¶ Decimo, vtrũ poſſit perſeuerare in bono ꝑ ſeipſum.

576
ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homo ſine gratia aliquid verum cognoſcere poſſit.

Inf. ar. 11. ad 3. & 2. di. 28. ar. 3 Ambro. ſuper hunc locum Pauli. tom. 5.

AD PRIMVM Sic proceditur. Videtur quòd homo ſine gratia nullum verum cognoſcere poſſit: quia ſuper illud 1. Corin. 12. Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto. dicit gloſſ. Ambr.* Omne verũ à quocunque dicatur, à Spiritu ſancto eſt: ſed Spiritus ſanctus habitat in nobis ꝑ gratiam. ergo veritatẽ cognoſcere non poſſumus ſine gratia.

**lib. 1. c. 6. circa princi. tom. 1.*

¶ 2 Præterea, Aug. dicit in primo Soliloquiorũ* ꝙ diſciplinarum certiſſima talia ſunt, qualia illa quæ a ſole illuſtrantur, vt videri poſſint: Deus autẽ ipſe eſt, qui illuſtrat. Ratio autẽ ita eſt in mentibus, vt in oculis eſt aſpectus: mentis autẽ oculi ſunt ſenſus animæ. ſed ſenſus corporis quantũcunque ſit purus, non poteſt aliquod viſibile videre ſine ſolis illuſtratione, ergo humana mens quantumcũque ſit perfecta, non poteſt ratiocinando veritatem cognoſcere abſque illuſtratione diuina, quæ ad auxilium gratiæ pertinet.

li. 14. ca. 7. tom 3.

¶ 3 Præterea, Humana mens non põt veritatem intelligere niſi cogitando: vt patet per Aug. 14. de trin.* ſed Apoſtolus dicit 2. ad Corin. 3. Non ſufficientes ſumus aliqđ cogitare a nobis, quaſi ex nobis. ergo hõ nõ põt cognoſcere veritatẽ ꝑ ſeipſum ſine auxilio grĩę.

li. 1. retra. cta. ca. 4 id dixerat li. 1. Soliloq. c. 1. in princi. tom. 1.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in primo Retractationũ,* Non approbo qđ in oratione dixi, Deus qui non niſi mundos verum ſcire voluiſti: reſponderi enim poteſt, multos etiam non mundos multa ſcire vera, ſed per gratiam homo mundus efficitur, ſecundum illud Pſal. 50 Cor mundum crea in me Deus & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. ergo ſine gratia poteſt homo per ſeipſum veritatem cognoſcere.

li. 3. de anima tex 28. tom. 2.

RESPONDEO dicendum, ꝙ cognoſcere veritatẽ eſt vſus quidam vel actus intellectualis luminis: quia ſecundum Apoſtolum ad Ephe. 5. Omne quod manifeſtatur, lumen eſt, vſus aũt quilibet quendam motũ importat, largè accipiendo motum, ſm quod intelligere & velle motus quidam eſſe dicuntur, vt patet per Philoſophum in 3. de anima. Videmus aũt in corporalibus, quod ad motum non ſolũ requiritur ipſa forma, quæ eſt principiũ motus vel actionis, ſed ẽt requiritur motio primi mouentis. Primum autem mouens in ordine corporaliũ eſt corpus cæleſte. vnde quantumcunque ignis habeat calorẽ perfectum, non alteraret niſi per motionẽ corporis cæleſtis. Manifeſtum eſt autem, ꝙ ſicut motus omnes corporales reducuntur in motũ cæleſtis corporis, ſicut in primũ mouens corporale, ita oẽs motus tã corporales, ꝙ̃ ſpirituales reducuntur in primũ mouens ſimpliciter, quod eſt Deus & ideo quãtumcunq; natura aliqua corporalis vel ſpiritualis ponatur pfecta, non põt in ſuum actum procedere niſi moueatur à Deo, ꝙ̃ quidẽ motio eſt ſm ſuæ prouidẽtiæ rationẽ non ſm neceſſitatem naturæ: ſicut motio corporis cæleſtis, non ſolũ autẽ à Deo eſt omnis motio, ſicut a primo mouente. ſed etiam ab ipſo eſt omnis formalis perfectio, ſicut à primo actu, Sic igitur actio intellectus, & cuiuſcunque entis creati dependet à Deo, quantum ad duo. Vno modo, inquantũ ab ipſo habet perfectionẽ ſiue formã, per quam agit: alio modo inquantum ab ipſo mouetur ad agendum. Vnaquæque autem forma indita rebus creatis a Deo, habet efficaciam reſpectu alicuius actus determinati in quẽ põt ſm ſuam proprietatẽ, vltra aũt non poteſt niſi per aliquam formam ſuperadditam: ſicut aqua non poteſt calefacere, niſi calefacta ab igne. Sic igitur intellectus humanus habet aliquã formam, ſcilicet ipſum intelligibile lumen, quod eſt de ſe ſufficiens ad quædã intelligibilia cognoſcenda: ad ea. ſ. in quorum notitiam per ſenſibilia poſſumus deuenire: altiora verò intelligibilia, intellectus humanus cognoſcere non põt niſi fortiori lumine perficiatur: ſicut lumine fidei vel prophetiæ: quod dr̃ lumen gratiæ, inquantum eſt naturæ ſuperadditũ. Sic igitur dicendum eſt. ꝙ ad cognitionẽ cuiuſcunq; veri, homo indiget auxilio diuino, vt intellectus à Deo moueatur ad ſuũ actũ: non aũt indiget ad cognoſcendam veritatẽ in oĩbus noua illuſtratione ſup raddita naturali illuſtrationi ſed in quibuſdam, ꝙ̃ excedunt naturalem cognitionẽ, & tñ quandoq; Deus miraculoſe per ſuam gratiam aliquos inſtruit de his, quæ per naturalem rationẽ cognoſci poſſunt: ſicut & quando qs miraculoſe facit quædam, quæ natura facere poteſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omne verum à quocunque dicatur, eſt a Spiritu ſancto, ſicut ab infundente naturale lumen, & mouẽte ad intelligendũ & loquendum veritatẽ, non autem ſicut ab inhabitante per gratiam gratum facientẽ: vel ſicut largiente aliquod habituale donum naturæ ſuperadditum. Sed hoc ſolum eſt in quibuſdam veris cognoſcendis & loquendis: & maximè in illis, quæ pertinent ad fidem, de quibus Apoſtolus loquebatur.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſol corporalis illuſtrat exterius, ſed ſol intelligibilis, qui eſt Deus, illuſtrat interius: vnde ipſum lumen naturale animę inditum eſt illuſtratio Dei, qua illuſtramur ab ipſo ad cognoſcendum ea, quæ pertinent ad naturalem cognitionem, & ad hoc non requiritur alia illuſtratio, ſed ſolum ad illa, quæ naturalẽ cognitionem excedunt.

li. 14. cap. 7 tom. 3.

577
AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſemꝑ indigemus diuino auxilio ad cogitandum quodcunq;, inquantum ipſum mouet intellectum ad agendum: actu. n. intelligere aliquid, eſt cogitare, vt patet ꝑ Aug. 14. de trinit.*

ARTICVLVS II.

Vtrum homo poſſit velle & facere bonum abſque gratia.

Inf. art. 6. co. et di. 28 ar. 1 et di. 39 in expo. lit. & 4. di. 17. q 1 ar. 2. q 2. ad 2 et 3. Et ve r. q. 24 ar. 1. ad 2. 6. et ad 9 & ar. 14 co. et q 26. ar. 6. ad 11 & quol. 1. ar. 7. ca 2. et quol. 3. ar. 2. et 1 Cor 12. et 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ homo poſſit velle & facere bonum abſq; gratia. illud. n. eſt in hoĩs poteſtate, cuius ipſe eſt dñs: ſed homo eſt dñs ſuorum actuũ, & maximè eius quod eſt velle: vt ſupra dictum eſt.† ergo homo põt velle & facere bonum per ſeipſum, abſque auxilio gratiæ.

¶ 2 Præterea, Vnum quodq; poteſt magis in id quod eſt ſibi ſm naturam, ꝙ̃ in id quod eſt ſibi præter naturam. ſed peccatum eſt contra naturam (vt Dam. dicit in 2. lib.*) opus autem virtutis eſt homini ſecundum naturam: vt ſupra dictum eſt, † cum igitur homo per ſeipſum poſſit peccare, videtur quòd multo magis per ſeipſum poſſit bonum velle & facere.

† q 1. ar 2 & q. 13 ar tic. 6.
**cap. 30.*
† q 71. ar.
**li. 6. ethi c 2. tom. 5*
† cap 2. in prin. tom. 7

¶ 3 Præterea, Bonum intellectus eſt verum, vt Philoſophus dicit in 6. Ethi.* ſed intellectus poteſt cognoſcere verum per ſeipſum, ſicut & quælibet alia res põt ſuã naturalẽ operationẽ per ſe facere: ergo multo magis homo poteſt per ſeipſum facere, & velle bonum.

SED CONTRA eſt, qđ Apoſtolus dicit Ro 9. Non eſt volentis, ſ. velle, neq; currentis, ſ. currere: ſed miſerentis Dei. & Aug. dicit in libro de correctione† & grã, ꝙ ſine gratia nullum prorſus ſiue cogitando ſiue volẽdo & amando, ſiue agendo, faciunt homines bonum.

RESPONDEO dicẽdum, quòd natura hominis poteſt dupliciter conſiderari. vno modo in ſui integritate: ſicut fuit in primo parente ante peccatum. alio modo, ſm quod eſt corrupta in nobis poſt peccatum primi parentis. ſm aũt vtrũq; ſtatum natura humana indiget auxilio diuino ad faciendũ vel volendũ quodcũque bonũ, ſicut primo mouẽte. vt dictũ eſt.* Sed in ſtatu naturæ integræ quãtũ ad ſufficientiã operatiuæ virtutis poterat homo ꝑ ſua naturalia velle, & operari bonum ſuæ naturæ proportionatũ, quale eſt bonũ virtutis acquiſitæ, non autẽ bonũ ſupexcedens, quale eſt bonũ virtutis infuſæ: ſ. d in ſtatu naturæ corruptæ ẽt deficit homo ad hoc, ꝙ ſecũdum ſuam naturã poteſt, vt non poſſit totum huiuſmodi bonũ implere per ſua naturalia. Quia tñ natura humana ꝑ peccatum nõ eſt totaliter corrupta, vt. ſ. toto bono naturæ priuetur, poteſt quidem ẽt in ſtatu naturæ corruptæ ꝑ virtutẽ ſuæ naturæ aliquod bonũ particulare agere (ſicut ædificare domos, plantare vineas, & alia hmõi) non tñ totũ bonum ſibi connaturale, ita ꝙ in nullo deficiat: ſicut homo infirmus põt per ſeipſum aliquẽ motũ habere, nõ tñ perfectè põt moueri motu hoĩs ſani, niſi ſanetur auxilio medicinæ. Sic igitur virtute gratuita ſuperaddita virtuti naturæ, indiget homo in ſtatu naturæ integræ quantum ad vnũ, ſ. ad operandum & volendum bonũ ſupernaturale. Sed in ſtatu naturæ corruptæ quantũ ad duo ſcilicet vt ſanetur, & vlterius, vt bonum ſupernaturalis virtutis operetur: quod eſt meritorium. Vlterius autem in vtroque ſtatu indiget homo auxilio diuino, vt ab ipſo moueatur ad bene agendum.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ homo eſt dñs ſuorum actuũ volendi, & non volendi, ꝑ deliberationẽ rationis, quę põt flecti ad vnam parte vel ad aliam: ſed ꝙ deliberet, vel non deliberet, & ſi huiuſmodi etiã ſit dñs, oportet ꝙ hoc ſit per deliberationẽ præcedẽtẽ: & cũ hoc non procedat in infinitum, oportet ꝙ finaliter deueniatur ad hoc, ꝙ lib. arb. hominis moueatur ab aliquo exteriori principio, qđ eſt ſupra mentẽ humanam, ſcilicet a Deo: vt etiam Philoſophus * probat in capitulo de bona fortuna, vnde mẽs hoĩs ẽt ſani non ita habet dñium ſui actus, qn indigeat moueri à Deo: & multo magis liberũ arbit. hominis infirmi poſt peccatũ, per quod impedit a bono ꝑ corruptionẽ naturæ.

AD SECVNDVM dicendũ ꝙ peccare nihil aliud eſt q̃ deficere à bono, quod conuenit alicui ſecundũ ſuã naturã: vnaquæq; autẽ res creata, ſicut eſſe nõ habet niſi ab alio, & in ſe conſiderata nihil eſt, ita indiget conſeruari in bono ſuæ naturæ conuenienti ab alio. põt. n. per ſeipſã deficere a bono, ſicut & ꝑ ſeipſam põt deficere in non eſſe, niſi diuinitus cõſeruaret.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ etiam verum nõ poteſt homo cognoſcere ſine auxilio diuino, ſicut ſupradictum eſt *. & tamẽ magis eſt natura humana corrupta per peccatum quantum ad appetitũ boni, quàm quantum ad cognitionem veri.

578

ARTICVLVS III.

Vtrum homo poſſit diligere Deum ſuper omnia, ex ſolis naturalibus ſine gratia.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd homo non poſſit diligere Deum ſuper omnia ſolis naturalibus ſine gratia. Diligere. n. Deum ſuper oĩa, eſt proprius & principalis charitatis actus. Sed charitatẽ homo nõ põt habere ꝑ ſeipſum, quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritũ ſanctum, qui datus eſt nobis, vt dr̃ Rom. 5. ergo homo ex ſolis naturalibus non põt Deũ diligere ſuper omnia.

2 Præterea, Nulla natura poteſt ſupra ſeipſam. Sed diligere aliquid plus quam ſe, eſt tendere in aliquid ſupra ſeipſum. ergo nulla natura creata poteſt Deum diligere ſupra ſeipſam ſine auxilio gratiæ.

3 Præterea, Deo, cum ſit ſummum bonũ, debetur ſummus amor, q eſt, vt ſuper omnia diligatur. Sed ad ſummum amore Deo impendẽdũ, qui ei à nobis debetur, homo non ſufficit ſine gratia, alioquin fruſtra adderetur gratia. ergo homo non poteſt ſine gratia, ex ſolis naturalibus diligere Deum ſuper omnia.

SED CONTRA, Primus homo in ſolis naturalibus cõſtitutus fuit (vt a quibuſdã ponitur) in quo ſtatu manifeſtũ eſt, ꝙ aliqualiter Deũ dilexit. Sed non dilexit Deũ æqualiter ſibi vel minus ſe: quia ſm hoc peccaſſet. ergo dilexit Deũ ſupra ſe, ergo hõ ex ſolis naturalibus Deũ põt diligere plus q̃ ſe, & ſuper oĩa.

RESPONDEO dicendum, quod ſicut ſupra dictũ eſt *in primo (in quo ẽt circa naturalẽ dilectionẽ angelorum diuerſæ opiniones ſunt poſitæ) homo in ſtatu naturæ integræ poterat operari virtute ſuæ naturæ bonum, quod erat ſibi connaturale abſq; ſuperadditione gratuiti doni, licet non abſq; auxilio Dei mouentis. diligere aũt Deũ ſuꝑ oĩa, eſt quiddã cõnaturale homini, & etiã cuilibet creaturæ non ſolũ rationali, ſed irrationali, & ẽt inanimatæ ſm modũ amoris, qui vnicuique creaturæ competere poteſt. Cuius ratio eſt, quia vnicuiq; naturale eſt, quod appetat & amet aliqd ſm qđ aptũ natum eſt eſſe. Sic igitur agit vnumquodq; ꝓut aptum natũ eſt eſſe, vt dr̃ in 2. Phyſ.* manifeſtum eſt aũt ꝙ bonum partis eſt ꝑꝑ bonũ totius. vnde naturali appetitu, vel amore vnaquæque res particularis amat bonũ ſuum proprium propter bonũ cõmune totius vniuerſi, qđ eſt Deus: vnde & Diony.* dicit in lib. de di. no. ꝙ Deus conuertit omnia ad amorẽ ſuiipſius. vnde homo in ſtatu naturæ integræ dilectionẽ ſuiipſius referebat ad amorem Dei, ſicut ad finẽ: & ſimiliter dilectionẽ omnium aliarum rerũ: & ita Deum diligebat plus q̃ ſeipſum & ſuper oĩa. Sed in ſtatu naturæ corruptæ homo ab hoc deficit ſm appetitũ voluntatis rationalis, quæ ꝑꝑ corruptionẽ naturæ ſequitur bonum priuatũ, niſi ſanetur ꝑ gratiã Dei. Et ideo dicendum eſt ꝙ homo in ſtatu naturæ integræ nõ indigebat dono gratiæ ſuperadditæ naturalibus bonis ad diligẽdum Deũ naturaliter ſuper omnia, licet indigeret auxilio Dei ad hoc eũ mouentis: ſed in ſtatu naturæ corruptæ indiget homo etiã ad hoc auxilio gratiæ naturã ſanantis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ charitas diligit Deum ſuper omnia eminentius, quam natura: natura enim diligit Deũ ſuꝑ omnia, prout eſt principium & finis naturalis boni: charitas aũt ſm quod eſt obiectũ beatitudinis, & ſm quod homo habet quandam ſocietatem ſpiritualẽ cũ Deo, addit etiam charitas ſuper naturalem dilectionẽ Dei, promptitudinẽ quandam & delectationem, ſicut habitus quilibet virtutis addit ſupra actum bonũ, qui fit ex ſola naturali ratione hominis virtutis habitum non habentis.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ cũ dr̃, ꝙ nulla natura poteſt ſupra ſeipſam, non eſt intelligendũ, ꝙ nõ poſſit ferri in aliquod obiectorũ, qđ eſt ſupra ſe: manifeſtũ eſt. n. ꝙ intellectus noſter naturali cognitione põt aliqua cognoſcere, quæ ſunt ſupra ſeipſum: vt patet in naturali cognitione Dei: ſed illud intelligendũ eſt, ꝙ natura non põt in actũ excedẽtẽ proportionẽ ſuæ virtutis: talis aut actus nõ eſt diligere Deũ ſuꝑ oĩa: hoc. n. eſt naturale cuilibet naturæ creatæ: vt dictum eſt. *

AD TERTIVM dicendũ, quòd amor dĩ ſummus, non ſolum quantũ ad gradum dilectionis, ſed ẽt quantum ad rationem diligendi, & dilectionis modum: & ſecundum hoc ſummus gradus dilectionis eſt quo charitas diligit Deum, vt beatificantem, ſicut dictum eſt.* 579

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ hõ ſine gratia ꝑ ſua naturalia legis ꝓcepta ĩplere poſſit.

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Vr̃, ꝙ homo ſine gr̃a ꝑ ſua naturalia poſſit ꝓcepta legis implere. Dicit. n. Apoſtolus ad Rom. 2. Quod gẽtes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt:

Marginalia: ar. præced. — li. 7 Moralium eudemiorum, cap. 18. — ar. 1 huius quæſt. — 1. q. 60 ar. 5. et 3 di. 3 q. 4 et 3. di ſtin. 39. ar gu. 3 & ve ri q. 2. ar. 2. ad 116. et q. 4. ar. 1 ad 9 Et quo. 1. ar 8 — 1. p. q. 60. art. 5. — li. 2. Phy. tex. 71. t. 8 — c. 4. par. inter mediũ & principium. — In cor. ar. *Ar. 1. huius quæſt. — Infrà ar. 5. ad 1. et 2 Et 2. diſt. 28. ar. 3 et diſt 41 in expo lit. ad 5. Et veri. q. 24 ar. 14

faciūt: ſed illud quod naturaliter homo facit per ſeipſū poteſt facere, abſq; gratia ergo homo poteſt legis præcepta facere abſq; gratia.

Ad Dam. nō procul à ſi. to. 2.

¶2 Præterea, Hierony. dicit in expoſitione catholicæ fidei,* illos eſſe maledicendos, qui Deū præcepiſſe hoī aliquid impoſſibile dicūt: ſed impoſſibile eſt hoī, quod per ſeipſum implere non poteſt. ergo homo poteſt implere omnia præcepta legis per ſeipſum.

¶3 Præterea, Inter omnia præcepta legis maximum eſt illud, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo vt patet Matth. 22. ſed hoc mandatū pōt homo implere ex ſolis naturalibus. diligēdo deum ſuper omnia: vt ſupra dictum eſt.* ergo omnia mandata legis poteſt homo implere ſine gratia.

Ar. præced. in li. de hæreſi. c. 88. nō procul à prin. to. 6.

SED CONTRA, eſt, quod Auguſt. dicit in li. de hæreſibus, hoc pertinere ad hæreſim Pelagianorum: vt credant ſine gratia hominem poſſe facere omnia diuina mandata.

RESPONDEO dicendū, ꝙ implere mandata legis cōtingit dupliciter. Vno mō, quantū ad ſubſtantiā operū, prout. ſ. hō operaī iuſta, & fortia, & alia virtutis opera. & hoc mō hō in ſtatu naturæ integræ potuit oīa mādata legis implere, alioquin hō non potuiſſet in ſtatu illo non peccare: cum nihil aliud ſit peccare, q̄ tranſgredi diuina mādata. ſed in ſtatu naturæ corruptæ nō pōt homo implere oīa mandata diuina ſine gratia ſanāte. Alio mō poſſunt impleri mādata legis non ſolū quātū ad ſubſtātiā operis, ſed ēt quātū ad modū agendi. vt. ſ. ex charitate fiant, & ſic neq; in ſtatu naturæ integræ, neq; in ſtatu naturæ corruptæ, pōt hō implere abſque gratia legis mandata: vnde Aug. in li. de correptione & gratia: †cum dixiſſet ꝙ ſine gratia nullū prorſus bonū homines faciunt, ſubdit: Non ſolum vt monſtrante ipſa, qd faciendū ſit, ſciāt: verum etiam, vt præſtante ipſa, faciant cum dilectione quod ſciunt. indigent inſup in vtroque ſtatu, auxilio dei mouentis ad mandata implenda, vt dictum eſt.

c. 2. circa prin. to. 7.

Ar. 1. 2. & 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut Aug. dicit in li. de ſpiritu & litera.* non moueat ꝙ naturaliter dixit eos quæ legis ſunt, facere. hoc n. agit Spiritus gratiæ, vt imaginem dei, in qua naturaliter facti ſumus, inſtauret in nobis.

cap. 27. in prin. to. 3.

AD SECVNDVM dicendū ꝙ illud, quod poſſumus cum auxilio diuino, non eſt nobis omnino impoſſibile, ſm illud Philoſoph in 3. Eth.* quæ per amicos poſſumus aliqualiter nos poſſumus. Vnde Hiero. †ibidem confitetur ſic noſtrum liberum eſſe arbitrium, vt dicamus nos ſemper indigere dei auxilio.

li. 3. Ethi. c. 3. poſt medium to. 5. †loco citato in argu.

AD TERTIVM dicendū ꝙ præceptū de dilectione Dei non poteſt homo implere ex puris naturalibus ſecundum quod ex charitate impletur, vt ex ſupradictis patet.*

ar. 3. huius q.

580

ARTICVLVS V.

Vtrum homo poſſit mereri vitam æternam ſine gratia.

AD QVINTVM ſic proceditur. videtur ꝙ homo poſſit mereri vitam æternam ſine gratia. dicit n. dñs Mat. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mādata: ex quo vr̄ ꝙ ingredi in vitam æternam, ſit conſtitutum in hominis voluntate. Sed id, quod in noſtra voluntate cōſtitutū eſt, per nos ipſos poſſumus, ergo videtꝛ ꝙ homo per ſeipſum poſſit vitā æternam mereri.

infr. q. 114 ar. 2. et 3. q. 62. ar. 4. cor. et 1. d. 14. q. 3. ar. 2 et q. 3. et 2 di. 24. q. 1. ar. 4. & di. 26. ar. 5 & di. 29. ar. 1. & 3. contra ex. 147 & 150 & q. 1. ar. 7. co.

¶2 Præterea, vita æterna eſt merces, vel præmiū, quæ hominibus redditur à deo, ſecundum illud Mat. 5. Merces veſtra multa eſt in cęlis: ſed merces vel præmiū redditur à deo homini ſecundum opera eius, ſecundum illud Pſal. 61. Tu reddes vnicuique ſecundum opera ei*, cūm igitur homo ſit dominus ſuorum operum, videtur ꝙ in eius poteſtate conſtitutum ſit ad vitam æternam peruenire.

¶3 Præterea, vita æterna eſt vltimus finis vitæ humanæ: ſed quælibet res naturalis per ſua naturalia pōt cōſequi finem ſuū: ergo multo magis homo qui eſt altioris naturæ, per ſua naturalia poteſt peruenire ad vitam æternam abſque aliqua gratia.

SED CONTRA, eſt, ꝙ Apoſt. dicit ad Ro. 6. Gratia dei, vita æterna: quod ideo dicitur, ſicut gloſſa ibidem dicit,* vt intelligeremus deum ad vitam æternam pro ſua miſeratione nos perducere.

Eſt Augu. in li. de gr. & lib. arb c. 9. circa med. to. 7.

RESPONDEO dicendū ꝙ actus pducentes ad finē, oportet eſſe fini proportionatos. Nullus autē actus excedit ꝓportionē principij actiui. Et iō videmus in rebus naturalibus, ꝙ nulla res pōt pficere effectū p ſuam operationē, qui excedat virtutē actiuā, ſed ſolū pōt ꝓducere per operationē ſuā effectū ſuæ virtuti proportionatū. vita aūt æterna eſt finis excedens proportionē naturæ humanæ, vt ex ſupra dictis patet.* Et iō hō p ſua naturalia non pōt ꝓducere opera meritoria proportionata vitæ æternæ, ſed ad hoc exigit altior virtus. quæ eſt virtus gratiæ. Et iō ſine gratia hō non pōt mereri vitā æternam. pōt tñ facere opera perducentia ad bonū aliqđ homini connaturale: ſicut laborare ī agro, bibere, manducare, & habere amicū, & alia hmōi, vt Aug.* dicit in tertia reſponſione contra Pelagianos.

q. 5. ar. 5.

*li. 3 hypognoſticō, to. 7. aliquantulum, a princip. li. *iſto eod loco nunc di ſto. et li. 1. retr. c. 15. to m. 1.*

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ hō ſua volūtate facit opera meritoria vitæ æternæ: ſed ſicut Aug. in eo. li. dicit,* ad hoc exigitur ꝙ volūtas hominis præparetur, à Deo per gratiam.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ ſicut Gloſſ. † dicit Rom. 6. ſuper illud, Gratia dei, vita æterna. certum eſt vitam æternā bonis operibus reddi: ſed ipſa opera, quibus redditur, ad dei gratiam pertinent, cū etiam ſupra dictum ſit.* ꝙ ad implendum mandata legis, ſecundū debitum modum per quem eorum impletio eſt meritoria, requiritur gratia.

*†Eſt Aug. de gr. et li. arb. c. 8. *ar. præce.*

AD TERTIVM dicendū, ꝙ obiectio illa procedit, de fine homini cōnaturali. natura aūt humana ex hoc ipſo, ꝙ nobilior eſt, pōt ad altiorē finē pduci, ſaltē auxilio gratiæ, ad quē inferiores naturæ nullo mō ptingere poſſunt: ſicut hō eſt melius diſpoſitus ad ſanitatē, qui aliquibus auxilijs medicinæ pōt ſanitatē cōſequi, q̄ ille qui nullo mō, vt Philoſoph. introducit in 2. cœl.*

l. 2. tex. 64 et 65. to. 3.

ARTICVLVS VI. 581

Vtrum homo poſſit ſeipſum ad gratiam præparare per ſeipſum abſque exteriori auxilio gratiæ.

AD SEXTVM ſic ꝓceditur. videtur quod homo poſſit ſeipſum ad gratiā ꝑparare p ſeipſū, abſq; exteriori auxilio gratię. Nihil n. imponitur homini quod ſit ei impoſſibile. vt ſupra dictū eſt,* ſed Zacha. 1. dicit, cōuertimini ad me, & ego cōuertar ad vos, nihil aūt eſt aliud ſe ad gratiā ꝑparare q̄ ad deum conuerti, ergo videtur quod homo per ſeipſum poſſit ſe ad gratiam præparare abſq; auxilio gratiæ.

*1. q. 62. ar. 2. ad 3. Et 2. d. 5. q. 2. ar. 1. et di. 28 ar. 4 et ver. q. 24. ar. 15. Et quol. 1. ar. 7. Et ad Hebr. 12. le. 3. col. 13 *ar. 4. ar. 2.*

¶2 Præterea, Homo ſe ad gratiam præparat faciēdo, quod bonū in ſe eſt, quia ſi homo facit quod in ſe eſt, deus ei non denegat gratiam. Dicitur. n. Matth. 7. quod deus dat ſpiritum bonum petentibus ſe. Sed illud in nobis eſſe dicitur quod eſt in noſtra poteſtate, ergo videtur quod in noſtra poteſtate ſit conſtitutum, vt nos ad gratiam præparemus.

¶3 Præterea Si homo indiget gratia ad hoc, quod ꝑparet ſe ad gratiam, pari ratione indigebit gratia ad hoc quod præparet ſe ad illam gratiam, & ſic procederet in infinitum, quod eſt inconueniens, ergo videtur ſtandum in primo, vt. ſ. homo ſine gratia poſſit ſe ad gratiā præparare.

¶4 Præterea, Prouer. 16. dicitur, ꝙ hominis eſt ꝑparare animum: ſed illud dicitur eſſe hominis, quod per ſe ipſum poteſt: ergo videtur quod homo per ſeipſum ſe poſſit ad gratiam præparare.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Io. 6 Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum, ſi aūt homo ſeipſum ꝑparare poſſet, non oporteret quo ab alio

ab alio traheretur: ergo non poteſt ſe ad gratiam præparare, abſque auxilio gratiæ.

RESPONDEO dicendũ, q duplex eſt præparatio voluntatis humanæ ad bonũ. Vna quidem, qua præparatur ad bene operandũ, & ad Deo fruendum, & talis p̄
ar. præced. paratio voluntatis non poteſt fieri ſine habituali grã dono. q ſit principium operis meritorij, vt dictũ eſt. * Alio mõ poteſt intelligi pparatio voluntatis humanæ, ad conſequendũ ipſum grãæ habitualis donũ: ad hoc autem, q præparet ſe homo ad ſuſceptionẽ huius doni, non oportet præſupponere aliquod aliud donũ habituale in aĩa: quia ſic procederetur in infinitũ: ſed oportet præſupponi aliquod auxilium gratuitum Dei interius aĩam mouentis, ſiue inſpirãtis bonũ propoſitum.
ar. 2. & 3. His. n. duobus modis indigemus auxilio diuino, vt ſupra dictum eſt.* Quòd aũt ad hoc indigeamus auxilio Dei mouentis manifeſtũ eſt. Neceſſe eſt. n. cum omne agens agat propter finẽ, q omnis cauſa conuertat ſuos effectus ad ſuum finem, & ideo cum ſecundum ordinẽ agentium ſiue mouentium, ſit ordo finium, neceſſe ẽ, q ad vltimum finem conuertatur homo per motionẽ primi mouentis, ad finem autem proximum per motionem alicuius inferiorum mouentium; ſicut anim⁹, militis conuertiť ad quærendũ victoriã ex motione ducis exercitus, ad ſequendũ autem vexillũ alicuius aciei ex motione Tribuni. Sic igitur cùm Deus ſit primum mouens ſimpliciter, ex eius motione eſt, quod omnia in ipſum conuertantur ſecundum communem intentionem boni, per quam vnũquodq; intendit aſſimilari Deo ſecũdum ſuum modũ. vnde Dion. in li. de di. no.
c. 4. par. 1. inter prin. & med. & ei 2. dicit,* q Deus conuertit oĩa ad ſeipſum, ſed homines iuſtos conuertit ad ſeipſum ſicut ad ſpecialẽ finẽ, quem intendunt, & cui cupiunt adhærere, ſicut bono pprio, ſecundum illud Pſal. 72. Mihi adhærere Deo bonũ eſt. Et iõ q homo cõuertatur ad Deum, hoc nõ põt eſſe niſi Deo ipſum conuertente: hoc aũt eſt præparare ſe ad gratiam quaſi ad Deũ conuerti. Sicut ille qui habet oculũ auerſum à lumine ſolis, per hoc ſe præparat ad recipiendũ lumen ſolis, quòd oculos ſuos conuertit verſus ſolem. vnde patet, q homo non põt ſe præparare, ad lumen gratiæ ſuſcipiendum niſi per auxilium gratuitũ Dei interius mouentis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q conuerſio hominis ad Deum fit quidem per li. arb. & ſm hoc homini p̄cipitur, q ſe ad deum conuertat: ſed li. arb. ad deũ cõuerti non põt, niſi deo ipſum ad ſe conuertente. ſecũdum illud Ierem. 31. Conuerte me, & conuertar: qa tu dominus deus meus. Et Threnorum vltimo, Conuerte nos domine ad te, & conuertemur.

AD SECVNDVM dicendũ, q nihil homo poteſt facere niſi à deo moueatur: ſecundũ illud Io. 15. Sine me
582 nihil poteſtis facere: & ideo cùm dicitur homo facere quod in ſe eſt, dicitur, hoc eſt in poteſtate hominis, ſe
inf q. 113. ar. 2. & q. 11. ar. 4. c. Et 2. 2. q. 137. ar. 5. ad 3. et 3. q. 36. ar. 3. c. et 2. diſ. 30. q. 2. ar. 3. ad 5. & di. 28 ar. 3 co et 3. cõ. c. 157. et l. 4. c. 72. prĩ et. et veri. q 14 ar 1. ad 10. & 12 & q 38 cundum quod eſt motus à deo.

AD TERTIVM dicendũ, q illa obiectio procedit, de gratia habituali, ad quam requiritur aliqua præparatio: qa omnis forma requirit ſuſceptibile diſpoſitũ, ſed hoc, q homo moueatur à deo, non præexigit, aliquã aliam motionẽ, cum deus ſit primũ mouens vnde non oportet abire in infinitum.

AD QVARTVM dicendũ, q hominis eſt præparare aĩum: quia hoc facit per li. arb. ſed tñ hoc non facit ſine auxilio Dei mouentis, & ad ſe attrahentis, vt dictum eſt.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum homo poſsit reſurgere à peccato ſine auxilio gratiæ.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd hõ poſsit reſurgere a peccato ſine auxilio grãæ. Illud. n. quod præxigitur ad gratiã fit ſine grã ſed reſurgere a peccato præexigitur ad illuminationẽ gratiæ. Diciť. n. ad Ephe. 5. Exurge à mortuis, & illuminabit te Xp̃s, ergo hõ põt reſurgere à pctõ ſine gratia.

¶ 2 Præterea, Peccatum virtuti opponitur, ſicut morbus ſanitati. vt ſupra dictũ eſt,* ſed homo per virtutẽ *q 71. ar 1
naturæ põt reſurgere de ægritudine ad ſanitatẽ, ſine auxilio exterioris medicinæ propter hoc, q intus manet principiũ vitæ a quo pcedit operatio naturalis: ergo videtur q homo ſimili rõne poſſit reparari per ſeipſum, redeũdo de ſtatu peccati ad ſtatum iuſtitiæ abſq; auxilio exterioris gratiæ.

¶ 3 Præterea, Qualibet res naturalis poteſt redire ad actum conuenientẽ ſuæ naturæ: ſicut aqua calefacta p ſeipſam redit ad naturalem frigiditatem, & lapis ſurſũ proiectus per ſeipſum redit ad ſuum motũ naturalem, ſed peccatum eſt qdam actus contra naturã, vt patet p l. 2. orthod. fidei. c. 30.
Dam. in 2. li.* ergo videtur q homo poſſit per ſeipſum redire de peccato ad ſtatum iuſtitiæ.

SED CONTRA eſt, q Apoſt. dicit ad Gal. 2. Si data eſt lex, quæ põt iuſtificare, ergo Chriſtus gratis, mortuus eſt, i. ſine cauſa. pari ergo ratione, ſi homo habet naturam per quam poteſt iuſtificari, Chriſtus gratis, i. ſine cauſa mortuus eſt. Sed hoc eſt inconueniens dicere ergo nõ poteſt per ſeipſum iuſtificari, i. redire de ſtatu culpæ ad ſtatum iuſtitiæ.

RESPONDEO dicendũ, q hõ nullo modo põt reſurgere a pctõ per ſeipſum ſine auxilio gratiæ. Cum. n. pctm̃ tranſiens actu remaneat reatu (vt ſup. dictũ ẽ.*) nõ eſt idem reſurgere a pctõ, q ceſſare ab actu pctĩ, ſed q. 87. ar. 6.
reſurgere a pctõ eſt reparari hoĩem ad ea quæ peccando amiſit. Incurrit autem hõ triplex detrimentũ peccando, vt ex ſupradictis patet,* ſ. maculã, corruptionẽ qõ. 85. 86. 87.
naturalis boni, & reatum pœnæ. Maculã qdẽ ĩcurrit ĩquantũ priuatur decore gratiæ ex deformitate pctĩ. Bonum aũt naturæ corrũpitur ĩquantũ natura hoĩs deordinatur voluntate hoĩs Deo non ſubiecta. hoc. n. ordine ſublato, conſequens eſt, vt tota natura hoĩs peccãtis ĩordinata remaneat. Reatus verò pœnæ eſt, p quẽ homo peccando mortaliter mereť damnationẽ æternã. Manifeſtũ eſt aũt de ſingulis horũ triũ, q non poſſunt reparari niſi per Deũ. Cum. n. decor gratiæ proueniat ex illuſtratione diuini luminis, non põt talis decor in aĩa reparari niſi Deo denuo illuſtrãte, vnde requiritur habituale donũ, quod eſt gratiæ lumen. Similiter ordo naturæ reparari non põt, vt. ſ. voluntas hoĩs deo ſubijciatur, niſi deo voluntatem hoĩs ad ſe trahẽte: ſicut dictum eſt. † Similiter ẽt reatus pęnæ æternæ remitti nõ Ar. præce.
põt niſi a deo, in quem eſt offenſa commiſſa, & qui eſt hoĩum iudex, & ideo requiritur auxiliũ gratiæ ad hoc, q homo a peccato reſurgat, & quantum ad habituale donum, & quantum ad interiorem dei motionem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q illud indicitur hoĩ quod pertinet ad actũ lib. arb. q requiritur in hoc, q hõ a peccato reſurgat, & ideo cum dicitur, Exurge, & illuminabit te Xp̃s. non eſt intelligendum, q tota exurrectio a peccato præcedat illuminationẽ gratiæ, ſed qa cum homo per lib. arb a deo motum ſurgere conatur a peccato, recipit lumen gratiæ iuſtificantis.

AD SECVNDVM dicendũ, q naturalis rõ non eſt ſufficiens principium huius ſanitatis, quæ eſt in homine per gratiam iuſtificantem, ſed huius principium eſt gratia, quæ tollitur per peccatum, & ideo nõ poteſt homo per ſeipſum reparari. ſed indiget, vt denuo ei lumẽ gratiæ infundatur: ſicut ſi corpori mortuo reſuſcitãdo, denuo infunderetur anima.

AD TERTIVM dicendũ, quòd quando natura eſt integra. per ſeipſam non poteſt reparari ad id, quod eſt ſibi conueniens & proportionatum, ſed ad id, quod ſupexcedit ſuam proportionem, reparari non poteſt, ſine exteriori auxilio. Sic igitur humana natura defluens p actum peccati, quia non manet integra, ſed corrumpit (vt ſupra dictum † eſt) non poteſt per ſe ipſam reparari neque etiam ad bonum ſibi connaturale, & multo minus ad bonum ſupernaturale iuſtitię, Q. 85.

ARTI-

583
ARTICVLVS VIII.

Vtrum homo ſine gratia poſſit non peccare.

Sup. q. 63. ar. 1. ad 2. Et 3. con. ca. 160. Et ver. q. 22. ar. 5 ad 7. & q. 24. ar. 1 ad 10. & 12. & ar. 12. per to. Et 1. cor. 12 col. 2. fin & colum. 4. Et Habr. 10. lec. 3 col 1.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ homo ſine gratia poſſit nō peccare. Nullus. n. peccat in eo quod vitare non poteſt: vt Aug. dicit in lib. de duabus animabus * & de li. arb. ſi ergo homo exiſtens in peccato mortali, nō poſſit vitare peccatũ, videtur ꝙ peccando non peccet, quod eſt inconueniens.

¶ 2 Preterea, Ad hoc corripitur homo, vt non peccet. ſi igitur homo in peccato mortali exiſtens non poteſt non peccare, videtur quòd fruſtra ei correptio adhibeatur: quod eſt inconueniens.

¶ 3 Præterea, Eccl. 15. dicitur, Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi: ſed aliquis peccando nō deſinit eſſe homo. ergo adhuc in eius poteſtate eſt eligere bonum vel malum, & ita poteſt homo ſine gratia vitare peccatum.

**li. de duabus animabus ca. 10 & 11. tom. 6. li. 3. de l. arbi. c. 18. tom. 1.*
**in fine li. tom. 7.*

SED CONTRA eſt, quod Auguſt. dicit in lib*. de perfectione iuſtitiæ, Quiſquis negat nos orare debere, ne intremus in tentationē, negat autē hoc, qui contendit ad nō peccandũ gratiæ Dei adiutoriũ nō eſſe homini neceſſarium, ſed ſola lege accepta humanã ſufficere voluntatem, ab auribus omnium remouendum & ore omnium anathematizandum eſſe non dubito.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ de homine dupliciter loqui poſſumus. Vno modo ſecundum ſtatum naturę integræ. Alio modo ſecundũ ſtatũ naturæ corruptæ. Secũdũ ſtatum quidē naturæ integræ ēt ſine gratia habituali poterat homo nō peccare, nec mortaliter, nec venialiter: qa peccare nihil aliud eſt, q̃ recedere ab eo, quod eſt ſecundum naturã, quod vitare homo poterat in ſtatu naturæ integræ: nō tamē hoc poterat ſine auxilio Dei in bono cōſeruantis, quo ſubtracto etiã ipſa natura in nihilum decideret. In ſtatu autē naturæ corruptæ, indiget homo gratia habituali ſanante naturã ad hoc, ꝙ omnino à peccato abſtineat: quæ quidē ſanatio primo fit in præſenti vita ſm mentē appetitu carnali nondũ omnino reparato. Vnde Apoſtolus ad Rom. 7. in perſona hominis reparati, dicit: Ego ipſe mente ſeruio legi Dei, carne autē legi peccati: In quo quidē ſtatu pōt homo abſtinere ab omni peccato mortali, quod in ratione conſiſtit, vt ſupra habitũ eſt*. nō aũt pōt homo abſtinere ab omni peccato veniali, ꝑꝑ corruptionē inferioris appetitus ſenſualitatis, cuius motus ſingulos qdē ratio reprimere pōt (& ex hoc habent rationē peccati & voluntarij) nō autē omnes: qa dũ vni reſiſtere nitit̃, fortaſſis alius inſurgit: & etiã, qa ratio nō ſemꝑ pōt eſſe ꝑuigil ad huiuſmodi mot⁹ vitãdos, vt ſupra dictũ* eſt. Similiter etiã antequam hominis ratio, in qua eſt peccatũ mortale, reparetur per gratiam iuſtificantem, pōt ſingula peccata mortalia vitare, & ſm aliquod tēpus, qa nō eſt neceſſe, ꝙ cōtinuò peccet in actu, ſed ꝙ diu maneat abſq; peccato mortali eſſe non poteſt. vnde & Gregor. * dicit ſuper Ezech. ꝙ peccatũ quod mox per pœnitentiã non deletur, ſuo pondere ad aliud trahit. Et huius ratio eſt quia ſicut rationi ſubdi debet inferior appetitus, ita etiam ratio ſubdi debet Deo, & in ipſo conſtituere finē ſuæ voluntatis. Per finē autē oportet, ꝙ regulentur omnes actus humani, ſicut per rationis iudiciũ regulari debēt motus inferioris appetitus. Sicut ergo inferiori appetitu non totaliter ſubiecto rationi, non pōt eſſe quin contingat inordinati motus in appetitu ſenſitiuo: ita etiam ratione hominis nō totaliter exiſtente ſubiecta Deo, conſequens eſt, vt contingant multæ inordinationes in ipſis actibus rationis. Cùm. n. homo non habet cor ſuum firmatũ in Deo, vt pro nullo bono conſequendo, vel malo vitando ab eo ſeparari vellet, occurrũt multa propter quę conſequenda vel vitanda homo recedit à Deo, contemnendo pręcepta ipſius: & ita peccat mortaliter, præcipuè quia in repentinis homo operatur ſecundum finem præconceptum, & ſecundum habitum præexiſtentem, vt Philo. dicit in 3.* Ethico. quamuis ex præmeditatione rationis homo poſſit aliquid agere præter ordinē finis præconcepti, & præter inclinationem habitus Sed quia homo non poteſt ſemper eſſe in tali præmeditatione, nō poteſt contingere, vt diu permaneat quin operetur ſecundum conſequentiam voluntatis deordinatę à Deo, niſi citò per gratiam ad debitum ordinem reparetur.

Q. 74 ar. 4
In iſto art.
Hom. 11. in Ezech. poſt. medium: & li. 25. moral. ca. 13. ante medium.
li. 3 c. 8. nõ multũ remotè à fine. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo poteſt vitare ſingulos actus peccati, nō tamen omnes niſi per gratiam, vt dictum eſt. Et tamen quia ex eius defectu eſt, quod homo ſe ad gratiam habendam non præparet, propter hoc à peccato non excuſatur, quod ſine gratia peccatum vitare non poteſt.

AD SECVNDVM dicēdũ, ꝙ correptio vtilis eſt, vt ex dolore correptionis volũtas regenerationis oriatur. ſi tamen qui corripitur, filius eſt promiſſionis, vt ſtrepitu correptionis forinſecus inſonante aut flagellante, Deus in illo intrinſecus occulta inſpiratione operet & velle: vt Aug. dicit ĩ li.* de correptione & gratia. Ideo ergo neceſſaria eſt correptio: qa volũtas hominis reqrit ad hoc, ꝙ a peccato abſtineat, ſed tamē correptio non eſt ſufficiēs ſine Dei auxilio. vnde Eccl. 7. Cōſidera opera Dei, ꝙ nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexerit.

ca 6 paulo a prin. tomo 7.

AD TERTIVM dicendum, quod ſicut Aug*. dicit in Hyponoſticon, verbum illud intelligitur de homine ſecundum ſtatum naturæ integrę, quando nondum erat ſeruus peccati, vnde poterat peccare & non peccare, nunc etiam quodcunq; vult homo, datur ei: ſed hoc quòd bonum velit, habet ex auxilio gratiæ.

in li. 3. paulo a princ. tom. 3.

ARTICVLVS IX. 584

Vtrum ille, qui iam conſecutus eſt gratiam, per ſeipſum poſſit operari bonũ & vitare peccatũ abſq; auxilio gratiæ.

Pſal. 45.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ ille qui iam conſecutus eſt gratiam, per ſeipſum poſſit operari bonum, & vitare peccatum abſque alio auxilio gratiæ. Vnũquodque. n. aut fruſtrà eſt, aut imperfectum, ſi nō implet illud ad quod datur. Sed gratia ad hoc datur nobis, vt poſſimus bonũ facere, & vitare peccatũ. ſi igitur per gratiã hoc homo nō poteſt. videtur quod vel gratia ſit fruſtra data, vel ſit imperfecta.

¶ 2 Præterea, Per gratiam ipſe Spiritus ſanctus in nobis habitat: ſecũdum illud 1. ad Corint. 3. Neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Sed Spiritus ſanctus cum ſit omnipotens, ſufficiens eſt, vt nos inducat ad bene operãdum. & vt nos a peccato cuſtodiat: ergo homo gratiam conſecutus poteſt vtrunq; prædictorum abſque alio auxilio gratiæ.

¶ 3 Præterea, Si homo cōſecutus gratiam, adhuc alio auxilio gratię indiget ad hoc, quòd rectè viuat, & à peccato abſtineat, pari ratione etſi illud aliud auxiliũ gratiæ conſecutus fuerit, adhuc alio auxilio gratiæ indigebit: procederetur ergo in infinitum: quod eſt incōueniēs. Ergo ille, q eſt in gratia, nō indiget alio auxilio gratiæ ad hoc quod bene operetur, & à peccato abſtineat.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in li*. de natura & gratia, ꝙ ſicut oculus corporis pleniſſime ſanus niſi candore lucis adiutus, nō pōt cernere, ſic & homo perfectiſſimè etiã iuſtificatus, niſi æterna luce iuſtitiæ diuinitus adiuuetur, rectè non pōt viuere Sed iuſtificatio fit per gratiam: ſecundum illud Rom. 3. Iuſtificati gratis ꝑ gratiã ipſius. Ergo etiã homo iã habens gratiã, indiget alio auxilio gratiæ ad hoc, quòd rectè viuat.

cap. 3. c. 26. circa finem to. 7.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt, homo ad rectè viuendum dupliciter auxilio Dei indiget. Vno quidem modo quantum ad aliquod habituale donum, per quod natura humana corrupta ſanetur, & etiã ſanata eleuetur ad operãda opera meritoria vitę ęternę, quæ excedũt proportionē naturæ. Alio modo indiget homo auxilio gratiæ, vt a Deo moueatur ad agēdũ.

Ar. 2. huius quæſt.

¶ Quantum igitur ad primũ auxilij modum homo in gratia exiſtens, nō indiget alio auxilio gratiæ quaſi

aliquo

aliquo alio habitu infuſo: indiget tamē auxilio gratiæ ſm alium modum, vt ſcilicet à Deo moueatur ad rectè agendū: & hoc pp duo. Primò quidem ratione generali pp hoc, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt*, nulla res creata pōt in quemcunque actū prodire niſi virtute motionis diuinæ. Secundò, ratione ſpeciali pp cōditionē ſtatus humanæ naturæ: quæ quidē licet per gratiā ſanetur quantū ad mentē, remanet tamē in ea corruptio & infectio quantum ad carnē per quam ſeruit legi peccati, vt dr̃ ad Rom. 7. Remanet etiā quadā ignorantiæ obſcuritas in intellectu, ſm quam (vt etiam dicitur Rom. 8.) quid oremus ſicut oportet neſcimus. Propter varios.n. rerū euentus & qa etiā noſipſos nō perfectè cognoſcimus, nō poſſumus ad plenum ſcire quid nobis expediat: ſecundum illud Sap. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidētiæ noſtræ. Et ideo neceſſe eſt nobis, vt à Deo dirigamur & protegamur, q omnia nouit, & omnia pōt. Et propter hoc etiā renatis in filios Dei per gratiā cōuenit dicere, Et ne nos inducas in tentationē: &, Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra, &c. quæ in oratione Dominica cōtinentur ad hoc pertinentia.

art. 1. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ donum habitualis gratiæ nō ād hoc datur nobis, vt per ipſum nō indigeamus vlterius diuino auxilio: indiget.n. quęlibet creatura, vt à Deo cōſeruetur in bono, quod ab eo accepit. Et ideo ſi poſt acceptā gratiā homo adhuc indiget diuino auxilio, non pōt concludi, ꝙ gratia ſit in vanum data, vel ꝙ ſit imperfecta: quia etiā in ſtatu gloriæ quando gratia erit omnino perfecta, homo diuino auxilio indigebit. Hic autem aliqualiter gratia imperfecta eſt, inquantum hominem nō totaliter ſanat: vt dictum eſt*.

In corp. ar.

AD SECVNDVM dicendum, quòd operatio Spiritus ſancti, quæ nos mouet & protegit, non circunſcribitur per effectum habitualis doni quod in nobis cauſat: ſed præter hunc effectum nos mouet & protegit ſimul cum Patre & Filio.

AD TERTIVM dicendum, quòd ratio illa concludit, quòd homo non indigeat alia habituali gratia.

ARTICVLVS X.

585 *Vtrum homo in gratia conſtitutus indigeat auxilio gratiæ ad perſeuerandum.*

Inf. q. 114. ar. 2. c. Et 2. 2. q. 138. ar. 4. Et 2. diſt. 29. in expo. lit. ad 3. Et 3. contra ca. 155. Et veri. q. 24. artic. 13. per to. & q. 27. ar. 5. ad 3. Et po. 31. col. 6. Et Io. 7. le. 2. cap. prin.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ homo in gratia conſtitutus non indigeat auxilio gratiæ ad perſeuerandum. Perſeuerantia enim eſt aliquid minus virtute, ſicut & continentia, vt patet per Philoſophum in 7. Ethic*. Sed homo non indiget alio auxilio gratiæ ad habendum virtutes, ex quo eſt iuſtificatus per gratiam. Ergo multo minus indiget auxilio gratiæ ad habendum perſeuerantiam.

¶ 2 Præterea, Omnes virtutes ſimul infundūtur. Sed perſeuerantia ponitur quędam virtus. Ergo vr̃ ꝙ ſimul cum gratia infuſis alijs virtutibus perſeuerantia detur.

¶ 3 Prętèrea, Sicut Apoſt. dicit ad Ro. 5. plus reſtiturū eſt homini per donum Chriſti, q̃ amiſerit per peccatū Adæ. Sed Adam id accepit, vnde poſſet pſeuerare. ergo multo magis nobis reſtituit p gratiā Chriſti vt pſeuerare poſſimus: & ita hō nō indiget gratia ad pſeuerādū.

** li. 7. circ. 7. & 8. colligitur. tomo 5.*

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in li. de pſeuerantia*. Cur pſeuerātia poſcitur à Deo, ſi nō dat a Deo? an & iſta irriſoria petitio eſt, cùm id ab eo petitur qđ ſcitur, nō ipſum dare, ſed ipſo nō dante eſſe in hominis poteſtate? Sed perſeuerantia petitur etiam ab illis, qui ſunt per gratiā ſanctificati: quod intelligitur cum dicimus, Sanctificetur nomen tuum: vt ibidem Aug. confirmat per verba Cypriani†. Ergo homo etiā in gratia conſtitutus indiget, vt ei perſeuerantia à Deo detur.

c. 2. parum ante mediū & li. de corrept. & grat. c. 12. tom. 7.

RESPONDEO dicendum, ꝙ perſeuerantia tripliciter dicitur. Quandoque.n. ſignificat habitū mentis, per quē homo firmiter ſtat, ne remoueaẽ ab eo quod eſt ſm virtutē per triſtitias irruentes, vt ſic ſe habeat perſeuerantia ad triſtitias, ſicut continentia ad concupiſcentias & delectationes, vt Philoſop. dicit in 7. Eth*.

† eiuſdē li. de pſeuerantia, ca. 2. a med. & 5. to. 7.

li. 7. cap. 7. tom. 5.

¶ Alio modo poteſt dici perſeuerantia habitus quidam, ſecundum quem homo habet propoſitum perſeuerandi in bono vſque in finem. Et vtroque iſtorum modorum perſeuerantia ſimul cum gratia infunditur, ſicut & continentia & cæteræ virtutes.

¶ Alio modo dr̃ perſeuerantia continuatio quædam boni vſq; ad finē vitę. Et ad talē perſeuerantiam habēdā, homo in gratia conſtitutus nō quidē indiget aliqua alia habituali gratia, ſed diuino auxilio ipſum dirigente & protegente cōtra tentationum impulſus, ſicut ex præcedenti quæſtione apparet.* Et ideo poſtquam aliquis eſt iuſtificatus per gratiam, neceſſe habet à Deo petere prædictum perſeuerantiæ donum, vt ſcilicet cuſtodiatur à malo vſque ad finem vitæ: multis enim datur gratia, quibus non datur perſeuerare in gratia.

ar. præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de primo modo perſeuerantiæ, ſicut & ſecunda obiectio procedit de ſecundo. Vnde patet ſolutio ad SECVNDVM.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ ſicut Aug. dicit in li. de natura & gratia*. homo in primo ſtatu accepit donū, per quod perſeuerare poſſet, non autē accepit, vt perſeueraret: nunc aũt per gratiā Chriſti multi accipiunt & donum gratiæ quo perſeuerare poſſunt, & vlterius eis datur, quod perſeuerent. Et ſic donū Chriſti eſt maius q̃ delictū Adæ. Et tamen facilius homo per gratiæ donū perſeuerare poterat in ſtatu innocentiæ, in quo nulla erat rebellio carnis ad Spiritū, q̃ nunc poſſimus, quā do reparatio gratiæ Chriſti etſi ſit inchoata quantum ad mentem, nondum tamen eſt conſumata quantum ad carnem, quod erit in patria: vbi homo non ſolum perſeuerare poterit, ſed etiam peccare non poterit.

c. 48. Et in lib. de corrept. & grat. c. 12. tom. 7.

QVÆSTIO CX.

De gratia Dei eſſentia, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de gratia Dei quantum ad eius eſſentiam.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrum gratia ponat aliquid in anima.

¶ Secundò, vtrum gratia ſit qualitas.

¶ Tertiò, vtrum gratia differat à virtute infuſa.

¶ Quartò, de ſubiecto gratiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum gratia ponat aliquid in anima. 586

2. d. 26. ar. 1. Et 3. contra c. 155. Et veri. q. 27. art. 1.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ gratia non ponat aliquid in anima. Sicut enim homo dicitur habere gratiam Dei, ita etiam gratiam hominis: vnde dicitur Gen. 39. ꝙ Dominus dedit Ioſeph gratiam in cōſpectu principis carceris. Sed p hoc, ꝙ homo dicitur habere gratiam hominis, nihil ponitur in eo, qui gratiam alterius habet, ſed in eo cuius gratiam habet ponitur acceptatio quædam: ergo per hoc quod homo habere gratiam Dei dicitur, nihil ponitur in anima, ſed ſolum ſignificatur acceptatio diuina.

¶ 2 Præterea, Sicut anima viuificat corpus, ita Deus viuificat animā: vnde dicitur Deu. 30. ipſe eſt vita tua. Sed anima viuificat corpus immediatè: ergo etiam nihil cadit medium inter Deum & animam. Non ergo gratia ponit aliquid creatum in anima.

¶ 3 Præterea. Ad Rom. 1. ſuper illud, Gratia vobis & pax, dicit glo.* Gratia, id eſt remiſſio peccatorum. Sed remiſſio peccatorum non ponit in anima aliquid, ſed ſolum in Deo non imputante peccatum: ſecundum illud Pſal. 31. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum. Ergo nec gratia ponit aliquid in anima.

Glo. interlinearis in hoc loco.

SED CONTRA, Lux ponit aliquid in illuminato. Sed gratia eſt quædam lux animæ, vnde Auguſt. dicit in lib. de natura gratia*. Præuaricatorem legis diuinæ lux deſerit veritatis, qua deſertus vtique fit cæcus: ergo gratia ponit aliquid in anima.

cap. 22. in princ. to. 7.

CON-

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſm cōem modū loquendi, tripliciter gratia accipi cōſueuit. Vno mō ꝓ dilectione alicuius: ſicut cōſueuimus dicere, ꝙ iſte miles habet gratiam regis, i. rex hēt eū gratū. Secundo ſumitur pro aliquo dono gratis dato: ſicut cōſueuimus dicere, Hanc gratiā facio tibi. Tertio mō ſumit ꝓ recōpenſatione beneficij gratis dati, ſm quod dicimur agere gratias beneficiorū. Quorū trium ſcđm dependet ex primo, ex amore.n. quo aliquis hēt aliū gratū, ꝓcedit, ꝙ aliquid ei gratis impendat. Ex ſecundo aūt ꝓcedit tertiū, quia ex beneficijs gratis exhibitis, gratiarū actio conſurgit. Quantū igitur ad duo vltima, manifeſtū ē, ꝙ gratia aliquid ponit in eo qui gratiā accipit. Primò quidem ipſum donū gratis datū, ſecundò huius doni recognitionē. Sed quantū ad primū eſt dīa attendēda circa gratiam Dei, & gratiam hoīs, quia.n. bonum creaturæ prouenit ex voluntate diuina, iō ex dilectione Dei, qua vult creaturæ bonū, profluit aliquod bonum in creatura. Voluntas aūt hoīs mouetur ex bono pexiſtente in rebus, & inde eſt, ꝙ dilectio hoīs nō cauſat totaliter rei bonitatē, ſed præſupponit ipſam vel in parte vel in toto. Patet igitur, ꝙ quamlibet Dei dilectionē ſequitur aliquod bonum in creatura cauſatum, nō ſque tn̄ * dilectioni æternæ coæternum. Et ſcđm hmōi boni differentiā differens conſideratur dilectio Dei ad creaturā. Vna quidem cōis, ſcđm quam diligit oīa, quæ ſunt, vt dicitur Sapi. 11 ſcđm quam eſſe naturale rebus creatis largitur. Alia aūt dilectio eſt ſpecialis, ſecundū quam trahit creaturam rationalem ſupra conditionē naturæ ad participationem diuini boni: ſecundū hanc dilectionem dicitur aliquem diligere ſimpliciter: quia ſecundum hanc dilectionem vult Deus ſimpliciter creaturæ bonū æternum quod eſt ipſe. Sic igitur per hoc, ꝙ dicitur homo gratiam Dei habere, ſignificatur quiddam ſupernaturale in homine à Deo proueniens. Quandoque tamen gratia Dei dicitur ipſa æterna Dei dilectio, ſecundum quod dicitur etiam gratia prędeſtinationis, inquantum Deus gratuitò, & non ex meritis aliquos prędeſtinauit, ſiue elegit. Dicitur.n. ad Ephe. 1. Prędeſtinauit nos in adoptionem filiorum, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ.

*Alias nō tamen.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ etiā in hoc, ꝙ dicitur aliquis habere gratiam hominis, intelligitur in aliquo eſſe aliquid, quod ſit homini gratum, ſicut & in hoc, ꝙ dicitur aliquis gratiam Dei habere. Sed tamen differenter: nam illud, quod eſt homini gratum in alio homine, præſupponitur eius dilectioni: cauſatur autem ex dilectione diuina, quod eſt in homine Deo gratum, vt dictum eſt.*

In cor. ar.

AD SECVNDVM dicendum, quòd Deus eſt vita animæ per modum cauſæ efficientis. ſed anima eſt vita corporis per modum cauſæ formalis. Inter formā autem & materiam, non cadit aliquod medium, quia forma per ſeipſam informat materiam, vel ſubiectum. Sed agens informat ſubiectum, non per ſuam ſubſtantiam, ſed per formam, quam cauſat in materia.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ Auguſt. dicit in lib. Retractationum,* Vbi dixi, gratiam eſſe in remiſſionem peccatorum, pacem verò in reconciliationem Dei, non ſic accipiendum eſt, ac ſi pax ipſa & reconciliatio non pertineant ad gratiam generalem, ſed ꝙ ſpecialiter gratiæ nomine remiſſionem ſignificauerit peccatorum. Non ergo ſola remiſſio peccatorum ad gratiam pertinet, ſed etiam multa alia Dei dona. Et ideo remiſſio peccatorum non fit ſine aliquo effectu diuinitus in nobis cauſato, vt infrà patebit.*

lib. 1. c. 25. poſt mediū tom. 1. ſ.

q. 113. ar. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum gratia ſit qualitas animæ.

567 3. diſt. 26. art. 2.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ gratia non ſit qualitas animæ. Nulla.n. qualitas agit in ſuū ſubiectū, quia actio qualitatis nō eſt abſq; actione ſubiecti, & ſic oporteret, ꝙ ſubiectū ageret in ſeipſum. Sed gratia agit in animam, iuſtificando ipſam: ergo gratia non eſt qualitas.

¶2 Præterea, Subſtantia eſt nobilior qualitate. Sed gratia eſt nobilior, quàm natura animæ, multa.n. poſſumus per gratiam, ad quæ natura nō ſufficit, vt ſuprà dictum eſt.* Ergo gratia non eſt qualitas.

q. 109 ar. 1. 2. & 3.

¶3 Præterea Nulla qualitas remanet, poſtquam deſinit eſſe in ſubiecto. Sed gratia remanet, non.n. corrumpitur, quia ſic in nihilum redigeretur, ſicut ex nihilo creatur vnde & dicitur noua creatura ad Gal. vlt. ergo gratia non eſt qualitas.

SED CONTRA eſt, quod ſuper illud Pſal. 103. Vt exhilaret faciem in oleo, dicit gloſſ.* ꝙ gratia eſt nitor animæ, ſanctum concilians amorem. Sed nitor animæ eſt quædam qualitas, ſicut & pulchritudo corporis. ergo gratia eſt quædā qualitas.

Eſt Aug. in hun. cum Pſal. 103.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt,* in eo, qui dicitur gratiam Dei habere, ſignificat eſſe quidam effectus gratuitæ Dei voluntatis. Dictū eſt autē ſuprà,* quod dupliciter ex gratuita Dei volūtate homo adiuuatur. Vno modo inquantum aīa hominis mouetur à Deo ad aliquid cognoſcēdum, vel volendū, vel agendum. Et hoc modo ipſe gratuitus effectus ī homine non eſt qualitas, ſed motus quidam animę actus enim mouētis in moto eſt motus, vt dicitur in Phyſ.* Alio modo adiuuatur homo ex gratuita Dei volūtate, ſecundum quod aliquod habituale donū à Deo aīæ infunditur. Et hoc ideo, quia non eſt conueniens, quod Deus minus prouideat his, quos diligit ad ſupernaturale bonum habendū, quàm creaturis, quas diligit ad bonū naturale habendū. Creaturis aūt naturalib' ſic ꝓuidet, vt nō ſolū moueat eas ad actus naturales, ſed et largiatur eis formas, & virtutes quaſdā, quæ ſunt principia actuum, vt ſcđm ſeipſas inclinentur ad hmōi motus. Et ſic motus quibus à Deo mouentur, fiunt creaturis connaturales & faciles ſecundum illud Sap. 8. Et diſponit omnia ſuauiter. Multo igitur magis illis, quos mouet ad conſequendū bonum ſupernaturale æternū infundit aliquas formas, ſeu qualitates ſupernaturales ſecundum quas ſuauiter & promptè ab ipſo moueantur ad bonum æternum conſequendum. Et ſic donum gratiæ qualitas quædam eſt.

ar. 1. huius quæſt.

q. 109 ar. 1.

li. 3. Phyſ. tex. 18.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ gratia ſcđm quod eſt qualitas, dicitur agere in animam, nō per modum cauſæ efficientis, ſed per modum cauſę formalis, ſicut albedo facit album, & iuſtitia iuſtum.

AD SECVDNVM dicendum, ꝙ omnis ſubſtantia, vel eſt ipſa natura rei, cuius eſt ſubſtantia, vel eſt pars naturæ: ſecūdū quē modū materia vel forma ſubſtantia dr̄. Et quia gratia eſt ſupra naturam humanā, non pōt eſſe, ꝙ ſit ſubſtantia, aut forma ſubſtantialis, ſed eſt forma accidentalis ipſius aīæ. Id.n. quod ſubſtantialiter eſt in Deo accidentaliter fit in aīa participante diuinam bonitatem, vt de ſcientia patet. Secūdum hoc ergo, quia aīa imperfectè participat diuinā bonitatē, ipſa participatio diuinæ bonitatis, quæ ē grā, imperfectiori modo habet eſſe in aīa, quàm anima in ſeipſa ſubſiſtat. eſt tn̄ nobilior, quàm natura animæ, inquantum eſt expreſſio, vel participatio diuinæ bonitatis, non autem quantum ad modum eſſendi.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ ſicut dicit Boetius, accidentis eſſe eſt ineſſe. Vnde omne accidens nō dr̄ ens quaſi ipſum eſſe habeat, ſed quia eo aliquid eſt. vñ & magis dicitur eſſe entis, quàm ens, vt dicit in 7. Metaph.* Et quia eius eſt fieri vel corrumpi, cuius eſt eſſe, ideo propriè loquendo, nullū accidens neque fit, neq. corrumpitur ſed dicitur fieri vel corrūpi, ſecundum quod ſubiectum incipit, vel deſinit eſſe in actu ſcđm illud accidens. Et ſecundum hoc etiam gratia dicitur creari, ex eo ꝙ homines ſecundum ipſam creantur, i. in nouo eſſe conſtituuntur ex nihilo, i. non ex meritis,

li. 7 Met. tex. 2 habetur etiam ex lib. 12. tex. 3 & 5.

hoc nõ ſequitur, ſi eſſentia humanæ animę ſit ſubiectũ gr̃æ, ꝙ quãlibet anima poſſit eſſe gr̃æ ſubiectũ: hoc.n.conuenit eſſentiæ animæ, inquantum eſt talis ſpeciei.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ cũ potentiæ animæ ſint naturales proprietates ſpeciem conſequentes, anima non põt ſine his eſſe. Dato autem ꝙ ſine his eſſet, adhuc tamen anima diceretur ſecundum ſpeciem ſuam intellectualis vel rationalis: non quia actu haberet has potentias: ſed propter ſpeciem talis eſſentiæ, ex qua natæ ſunt huiuſmodi potentiæ effluere.

QVAESTIO CXI.

De diuiſione gratiæ, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdũ eſt de diuiſione gratiæ. ¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, vtrũ conuenienter diuidatur gratia p gratiam gratis datam, & gratia gratum facientem.

¶ Secundo, de diuiſione gratiæ gratum facientis, per operantem & cooperantem.

¶ Tertio, de diuiſione eiuſdem per gratiam præuenientem & ſubſequentem.

¶ Quarto, de diuiſione gratiæ gratis datæ.

¶ Quinto, de comparatione gratiæ gratum facientis, & gratis datæ.

590

ARTICVLVS PRIMVS

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam.

*3 q 7. ar. 7 cor et ad 1 & q 61. art. 1. cor. & 3 cõtra g 154. fin. & veri. q. 27 ar. 1. et 5. cor. Et opuſc. 3. c. 221 et Pſ. 44 co 4 & Ro. 1 le. 3. co. 2. et Epheſ. 1. le. 2. co. 1. * q. 110 ar. 1.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ gratia non conuenienter diuidatur per gratiã gratum facientem & gratiam gratis datam. Gratia enim eſt quoddã donũ Dei, vt ex ſupradictis patet. Homo autem ideo non eſt Deo gratus, quia aliquid eſt ei datum a Deo, ſed potius econuerſo: ideo enim aliquid datur alicui gratis a Deo, quia eſt homo gratus ei. Ergo nulla eſt gratia gratum faciens.

¶ 2 Præterea, Quæcunque non dantur ex meritis p̃cedentibus, dantur gratis. Sed etiam ipſum bonũ naturæ datur homini abſque merito præcedẽti. quia natura præſupponitur ad meritũ. Ergo ipſa natura eſt etiã gratis data à Deo. natura aũt diuiditur contra gratiã. Incõuenienter igitur hoc, qđ eſt gratis datũ ponitur vt gratiæ differentia: quia inuenitur etiã extra gratiæ genus.

¶ 3 Præterea, Omnis diuiſio debet eſſe per oppoſita. Sed ẽt ipſa gratia gratum faciens, per quã iuſtificamur gratis nobis à Deo conceditur, ſecundum illud Ro. 3. Iuſtificati gratis per gratiã ipſius. Ergo gratia gratũ faciẽs non debet diuidi contra gratiam gratis datam.

SED CONTRA eſt, ꝙ Apoſtolus vtrunque attribuit gratiæ, ſ. & gratum facere & eſſe gratis datum. Dicit.n. quantum ad primũ ad Epheſ. 1. Gratificauit nos in dilecto filio ſuo. Quantum verò ad ſecundum dicitur ad Rom. 2. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam nõ eſt gratia. Poteſt ergo diſtingui gratia, quę vel habet vnum tantum, vel vtrunque.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut Apoſtolus dicit ad Rom. 13. Quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt. In hoc aũt ordo rerũ conſiſtit, ꝙ quædam per alia in Deũ reducuntur, vt Dion dicit in lib. cæl. hierar.* Cum igitur gratia ad hoc ordinetur vt homo reducatur in Deũ, ordine quodam hoc agitur, vt ſcilicet quidam per alios in Deum reducantur. Secundũ hoc igitur duplex eſt gratia. Vna quidem per quam ipſe homo Deo coniungitur, quæ vocatur gratia gratum faciens. Alia vero per quã vnus homo cooperatur alteri ad hoc, ꝙ ad Deum reducatur. Huiuſmodi autem donũ vocatur gratia gratis data, quia ſupra facultatem naturæ & ſupra meritũ perſonæ homini cõceditur. Sed quia nõ datur ad hoc, vt homo ipſe p eã iuſtificetur, ſed potius vt ad iuſtificationẽ alterius cooperetur, iõ nõ vocatur gratũ faciẽs. Et de hac dicit Apoſtolus 1. ad Cor. 12. Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem ſcilicet aliorũ.

ca 4. & 8. & 7. à me.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ gratia nõ dicitur facere gratũ effectiuè, ſed formaliter, ſcilicet quia per hanc homo iuſtificatur & dignus efficitur vocari Deo gratus, ſecundum quod dicitur ad Col. 1. Dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ gratia ſecundũ quod gratis datur, excludit rationem debiti. Poteſt autem intelligi duplex debitũ. Vnum quidẽ ex merito proueniens, quod refertur ad perſonam, cuius eſt agere meritoria opera ſm illud ad Rom 4. Ei qui operatur, merces imputatur ſm debitũ, non ſm gratiam. Aliud eſt debitum ſecundum conditionẽ naturæ, puta ſi dicamus debitum eſſe homini, quod habeat rationẽ, & alia quæ ad humanã pertinent naturã. Neutro autẽ modo dicitur debitum propter hoc, ꝙ Deus creaturæ obligetur, ſed potius inquãtũ creatura debet ſubiici Deo, vt in ea diuina ordinatio impleatur quæ quidẽ ẽ, vt talis natura, tales cõditiones vel proprietates habeat, & ꝙ talia operans talia conſequatur. Dona igitur naturalia carẽt primo debito, non autẽ carent ſecundo debito, ſed dona ſupernaturalia vtroque debito carent, & ideo ſpecialius ſibi nomen gratiæ vendicabant.

AD TERTIVM dicendũ ꝙ gratia gratũ faciens addit aliquid ſuper rationẽ gratiæ datæ, quod ẽt ad rationẽ gratię pertinet, quia.ſ. hominẽ gratũ facit Deo. & iõ gratia gratis data, q̃ hoc non facit, retinet ſibi nomen commune, ſicut in pluribus alijs contingit. Et ſic opponuntur duæ partes diuiſionis, ſicut gratum faciẽs & non faciens gratum.

ARTICVLVS II. 591

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per operantẽ & cooperantem.

Infr. ar. 3. c & 2 diſ. 26 ar 5 & veri q 27. ar. 5 ad 1. & 2 & 3. cor 6. col. lib fin.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ gratia inconuenienter diuidatur per operante & cooperantem. Gratia enim accidens quoddã eſt, vt ſupra dictum eſt.* Sed accidens non poteſt agere in ſubiectum, ergo nulla gratia debet dici operans.

** q 110. art 2.*

¶ 2 Præterea, Si gratia aliquid operetur in nobis, maxime operatur in nobis iuſtificationẽ. Sed hoc non ſola gratia operatur in nobis: dicit enim Aug. ſuper illud Ioan. 14.* Opera quæ ego facio, & ipſe faciet. Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te. Ergo nulla gratia debet dici ſimpliciter operans.

Colligitur extra 72. in Ioã p̃ medium, tomo 9. & ac verbis a poſt. ſer 15

¶ 3 Præterea, Cooperari alicui, videtur pertinere ad inferius agens, non autem ad principalius. Sed gratia principalius operatur in nobis, quàm liber arb. ſecundum illud Rom 9. Non eſt currentis neque volentis, ſed miſerentis Dei. Ergo gratia nõ debet dici cooperãs.

¶ 4 Præterea, Diuiſio debet dari per oppoſita. Sed operari & cooperari non ſunt oppoſita, idem enim poteſt operari & cooperari. Ergo inconuenienter diuiditur gratia per operantem & cooperantem.

SED CONTRA eſt, qđ Au. dicit in lib. de grat. & lib. arb.* Cooperando Deus in nobis pficit qđ operando incepit, quia ipſe vt velimus, operatur incipiẽs, q volentibus cooperatur pficiens. Sed operationes Dei, quibus mouet nos ad bonũ, ad gratiã ptinent: ergo conuenienter gratia diuiditur p operãtẽ & cooperantẽ.

lib de grat. & li. arb. cap. 17 a p̃ncipio quãtulũ a princ. to 7.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* gratia dupliciter poteſt intelligi. Vno modo diuinũ auxiliũ quo nos mouet ad bene volendũ & agendũ. Alio modo habituale donum nobis diuinitus inditũ. Vtroque autẽ modo gratia dicta conuenienter diuiditur per operantẽ & cooperantem. Operatio enim alicuius effectus non attribuitur mobili, ſed mouẽti. In illo ergo effectu in quo mens noſtra eſt mota & non mouens, ſolus autem Deus mouens, operatio Deo attribuitur, & ſm hoc dicitur gratia operans. In illo autẽ effectu in quo mens noſtra & mouet & mouetur, operatio non ſolum attribuitur Deo, ſed etiam animæ: & ſecundum hoc dicitur gratia cooperans. Eſt autem in nobis

q. 109 & q. 110. articu. 2.

nobis duplex actus Primus quidem interior voluntatis. Et quantū ad iſtū actū voluntas ſe habet vt mota, Deus autē vt mouens: & præſertim cùm voluntas incipit bonum velle, quæ prius malū volebat. Et ideo ſecū dum ꝙ Deus mouet humanā mentem ad hunc actū dicitur gratia operans.

¶ Alius aūt actus eſt exterior, q eū à voluntate impe retur (vt ſupra dictū eſt*) conſequēs eſt, ꝙ ad hunc actum operatio attribuatur voluntati. Et quia ēt ad hūc actū Deus nos adiuuat, & interius confirmādo voluntatē, vt ad actū pueniat, & exterius facultatē operandi pbēdo, reſpectu hmōi act⁹ dr̄ gratia cooperās. Vnde poſt pmiſſa verba ſubdit Aug.* Vt aūt velimus operatur, cū aūt volumus, vt perficiamus, nobis cooperatur. Si igitur gratia accipiatur pro gratuita Dei motione quia mouet nos ad bonū meritoriū, conuenienter diuiditur gratia p operantē & cooperantē. Si verò accipiatur gratia pro habituali dono, ſic eſt duplex gratiæ effectus, ſicut & cuiuslibet alterius formæ. Quorū primus eſt eſſe, ſecundus eſt operatio: ſicut caloris operatio eſt facere calidū, & exterior calefactio. Sic igitur habitualis gratia inquātū aīam ſanat, vel iuſtificat, ſiue gratā Deo facit, dr̄ gratia operās, inquātū vero eſt principiū operis meritorij, qđ ex libero arbitrio procedit, dicitur cooperans.

q. 17. ar. 9. præcipuè.

Eodem lib. de grat. & lib. ar. ca. 17. tom. 7.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ſm quod gratia eſt quædam qualitas accidentalis, non agit in animam effectiuè, ſed formaliter: ſicut albedo dicitur facere albam ſuperficiem.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ Deus non ſine nobis nos iuſtificat, qa per motū libe. arb. dū iuſtificamur Dei iuſtitiæ conſentimus. Ille tñ motus nō eſt cauſa grãę, ſed effectus, vnde tota operatio ptinet ad gratiā.

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ cooperari dicitur aliquis alicui non ſolum ſicut ſecundarium agens principali agenti, ſed ſicut adiuuās ad præſuppoſitū finē. homo autem per gratiam operantem adiuuatur à Deo vt bonū velit. Et ideo præſuppoſito iam fine, conſequens eſt vt gratia nobis cooperetur.

AD QVARTVM dicendū, quòd gratia operās & cooperans eſt eadem gratia ſed diſtinguitur ſecundū diuerſos effectus, vt ex ſupra dictis patet.*

in corp. ar.

592

ARTICVLVS. III.

Vtrum gratia cōuenienter diuidatur in præuenientem et ſubſequentem.

2. d. 26 ar ti. 5. et ver. q. 27. ar 5. ad 6. & Pſal. 22 fi li. et 2 cor. 6. c. 1. fin.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ gratia inconuenięter diuidatur in præuenientē & ſubſequentē. Gratia. n. eſt diuinæ dilectionis effectus. Sed Dei dilectio nunquam eſt ſubſequens, ſed ſemper præueniens ſecundū illud 1. Ioan 4. Non quaſi nos dilexerimus Deū, ſed quia ipſe prior dilexit nos, ergo gratia nō dēt poni præueniens & ſubſequens.

¶ 2 Præterea. Gratia gratū faciens eſt vna tantū in homine, cum ſit ſufficiens, ſecūdū illud 2. ad Cor 12. Sufficit tibi gratia mea. Sed idem non poteſt eſſe prius & poſterius, ergo gratia inconuenienter diuiditur in præuenientem & ſubſequentem.

¶ 3 Præterea. Gratia cognoſcitur per effectus. Sed infiniti ſunt effectus gratiæ, quorū vnus pcedit aliū: ergo ſi penes hos gratia deberet diuidi in præuenientem & ſubſequentē, videtur ꝙ infinitæ eſſent ſpecies gratiæ: infinita aūt relinquūtur a qualibet arte. Nō ergo grã cōuenienter diuiditur in præuenientē & ſubſequentem.

SED CONTRA eſt, ꝙ gratia Dei ex eius miſericordia prouenit. Sed vtrunque in Pſal 58. legitur, Miſericordia eius præueniet me, & iterum. Miſericordia eius ſubſequetur me: ergo gratia conuenienter diuiditur in præuenientem, & ſubſequentem.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut gratia diuiditur in operantem & cooperantem ſecundum diuerſos effectus, ita ēt in præuenientē & ſubſequentē, qualitercunque gratia accipiatur. Sunt autē quinque effectus gratiæ in nobis, quorum primus eſt, vt anima ſanetur: ſecundus, vt bonū velit: tertius eſt, vt bonū quod vult efficaciter operetur, quartus eſt, vt in bono perſeueret, quintus eſt, vt ad gloriā perueniat. Et ideo gratia ſecundū quod cauſat in nobis primū effectū, vocatur præueniens reſpectu ſecundi effectus, & prout cauſat in nobis ſm, vocatur ſubſequens reſpectu primi effectus. Et ſicut vnus effectus eſt poſterior vno effectu, & prior alio, ita gratia poteſt dici pueniens & ſubſequens ſecundū eundē effectum reſpectu diuerſorum. & hoc eſt qđ *Aug. dicit in lib. de natura, & gratia: Præuenit vt ſanemur, ſubſequitur vt ſanati vegetemur: pueniit vt vocemur, ſubſequitur vt glorificemur.

c 31. parū a prin to. 7

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ dilectio Dei nominat aliquid æternū, & ideo nunquam poteſt dici niſi præueniens. Sed gratia ſignificat effectū temporalē, qui poteſt præcedere aliquid, & ad aliquid ſubſequi, & ideo gratia poteſt dici præueniens & ſubſequens.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ gratia nō diuerſificatur per hoc, ꝙ eſt pueniens & ſubſequens ſecundum eſſentiam, ſed ſolum ſecundum effectum, ſicut & de operante & cooperante dictū eſt. Quia etiam ſecundum quod gratia ſubſequens ad gloriam pertinet, non eſt alia numero à gratia præueniente, per quam nunc iuſtificamur. Sicut. n. charitas viæ nō euacuatur, ſed pſicitur in patria, ita etiā & de lumine gratiæ ē dicēdū, qa neutrum in ſui ratione imperfectionem importat.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ quamuis effectus gratię poſſint eſſe infiniti numero, ſicut ſunt infiniti actus humani, tamen omnes reducuntur ad aliqua determinata in ſpecie, & præterea omnes conueniunt in hoc, ꝙ vnus alium præcedit.

ARTICVLVS IIII. 593

Vtrū gratia gratis data cōuenienter ab Apoſtolo diuidatur.

3. contra G. 154. & 1. cor. 12. le. 2

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ gratia gratis data inconuenienter ab Apoſtolo diſtinguatī. Omne n. donū, qđ nobis à Deo gratis datur, poteſt dici gratia data. Sed īfinita ſunt dona, quæ nobis gratis à Deo conceduntur tam in bonis animæ quā in bonis corporis, quæ tamen nos Deo gratos non faciunt. ergo gratiæ gratis datæ non poſſunt comprehendi ſub aliqua certa diuiſione.

¶ 2 Præterea, Gratia gratis data diſtinguitur contra gratiā gratū facientem, ſed fides pertinet ad gratiam gratū facientem, quia per ipſam iuſtificamur, ſecundū illud Ro. 5. Iuſtificati igitur ex fide, &c. Ergo inconuenienter ponitur fides inter gratias gratis datas, præſertim cū aliæ virtutes ibi nō ponātur vt ſpes, & charitas.

¶ 3 Præterea, Operatio ſanitatum, & loqui diuerſa genera linguarū, miracula quædam ſunt, interpretatio ēt ſermonum ad ſapientiam vel ſcientiam pertinet, ſecūdum illud Dan. 1. Pueris his dedit Deus ſcientiam & diſciplinam in omni libro & ſapientia, ergo inconuenienter diuiduntur gratia ſanitatū & genera linguarū contra operationem virtutum, & interpretatio ſermonū contra ſermonem ſapientiæ & ſcientiæ.

¶ 4 Præterea, Sicut ſapientia & ſcientia ſunt quædā dona Spiritus ſancti, ita etiam intellectus, conſiliū, pietas, & fortitudo, & timor, vt * ſupradictū eſt. Ergo hæc etiam debent poni inter gratias gratis datas.

q. 68. ar. 4

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit. 1 ad Cor. 12. Alij per ſpiritum datur ſermo ſapiētiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alteri fides in eodem ſpiritu, alij gratia ſanitatum, alij operatio virtutū, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut * ſupra dictū eſt, gratia gratis data ordinatur ad hoc, ꝙ homo alteri cooperetur vt reducatī ad Deum. homo aūt ad hoc operari nō poteſt interius mouendo (hoc n. ſolius Dei eſt) ſed ſolum exterius docendo vel perſuadendo. Et ideo gratia

ar. 1. huius quæſ.

gratia gratis data illa ſub ſe continet quibus homo indiget ad hoc, quòd alterum inſtruat in rebus diuinis, quæ ſunt ſupra rationem.

¶Ad hoc aũt tria requiruntur. Primò quidem, ꝙ hõ ſit ſortitus plenitudinem cognitionis diuinorũ, ut ex hoc inſtruere alios poſſit. Scdo, vt poſſit cõfirmare vel ꝓbare ea, q̃ dicit: alàs nõ eſſet efficax ei⁹ doctrina. Tertiò, vt ea q̃ cõcipit, poſſit cõueniẽter auditorib. ꝓferre.

¶Quantum igitur ad primũ tria ſunt neceſſaria, ſicut ẽt apparet in magiſterio humano. Oportet. n. ꝙ ille, q debet alium inſtruere in aliqua ſciẽtia, primò quidem vt principia illius ſcientiæ ſint ei certiſſima: & quantũ ad hoc ponit fides, quæ eſt certitudo de rebus inuiſibilibus, quæ ſupponuntur ut principia in catholica doctrina. Secundo oportet ꝙ doctor rectè ſe habeat circa principales cõcluſiones ſciẽtiæ, & ſic ponitur ſermo ſapiẽtiæ, q̃ eſt cognitio diuinorũ. Tertio oportet, vt etiã abũdet exemplis & cognitione effectuũ, per quos interdũ oportet manifeſtare cauſas: quantum ad hoc ponitur ſermo ſciẽtiæ, q̃ eſt cognitio rerũ humanarũ: q͂ inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Confirmatio aũt in his quæ ſubduntur rationi, eſt per argumenta. In his aũt q̃ ſunt ſupra rationẽ diuinitus reuelata, confirmatio eſt per ea, quæ ſunt diuinę virtuti propria, & hoc dupliciter. Vno q̃dẽ modo, vt doctor ſacræ doctrinæ faciat q̃ ſolus Deus facere põt in operibus miraculoſis. Siue ſint ad ſalutẽ corporum, & quantum ad hoc, ponitur gratia ſanitatũ. Siue ordinẽtur ad ſolam diuinæ poteſtatis manifeſtationẽ, ſicut ꝙ ſol ſtet, aut tenebreſcat, ꝙ mare diuidatur, & quantum ad hoc, ponitur operatio virtutum. Secũdò, vt poſſit manifeſtare ea, quæ ſolius Dei eſt ſcire, & hęc ſunt contingentia futura, & quantum ad hec, ponitur prophetia, & ẽt occulta cordium, & quantũ ad hoc, ponitur diſcretio ſpirituum. Facultas aũt pronuntiandi põt attendi vel quantũ ad idioma, in quo aliquis poſſit intelligi, & ſecũdũ hoc ponuntur genera linguarũ. Vel quantum ad ſenſum eorum quæ ſunt proferenda, & quantum ad hoc ponitur interpretatio ſermonum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ (ſicut * ſuprà dictum eſt) nõ omnia beneficia, quæ nobis diuinitus cõceduntur, gratiæ gratis datę dicuntur, ſed ſolũ illa, quę excedunt facultatem naturæ, ſicut ꝙ piſcator abũdet ſermone ſapiẽtiæ & ſcientiæ, & alijs huiuſmodi. Et talia ponuntur hic ſub gratia gratis data.

art. 1. huius quæſt.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ fides non numeratur hic inter gratias gratis datas, ſcdm quod eſt quędã virtus iuſtificans hoĩem in ſeipſo, ſed ſcdm hoc, ꝙ importat quandam ſupereminentẽ certitudinẽ fidei, ex qua homo ſit idoneus ad inſtruendum alios de his q̃ ad fidẽ pertinent. Spes aũt & charitas ptinent ad vim appetitiuã, ſcdm quod per eam homo in Deum ordinatur.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ gratia ſanitatũ diſtinguitur à generali operatione virtutũ, q͂ hẽt ſpecialem rõnem inducendi ad fidem, ad quã aliquis magis promptus redditur per beneficiũ corporalis ſanitatis, quã ꝑ fidei virtutẽ aſſequit. Similiter ẽt loqui uarijs linguis, & interpretari ſermones, hñt ſpãles quaſdã rõnes mouẽdi ad fidẽ, & ideo ponũtur ſpãles gratię gratis datę.

AD QVARTVM dicẽdũ, ꝙ ſapientia & ſcientia nõ cõputantur inter gratias gratis datas, ſcdm quod enumerantur inter dona Spiritus Sancti, prout ſ. mens hominis eſt bene mobilis per Spiritum ſanctum ad ea, q̃ ſunt ſapientiæ & ſcientiæ: ſic n. ſunt dona Spiritus ſancti, ut * ſuprà dictũ eſt. Sed cõputãtur inter gratias gratis datas ſcdm q̃d important quãdã abundantiã ſciẽtię & ſapiẽtiæ, vt homo poſſit nõ ſolũ in ſeipſo rectè ſapere de diuinis, ſed ẽt alios inſtruere, & cõtradicẽtes reuincere. Et iõ inter grãs gratis datas ſignificanter primo⁹ ſermo ſapiẽtiæ & ſermo ſciẽtiæ: q͂ vt * Aug. dicit 14. De trin. aliud eſt ſcire tantũmodo q̃d homo credere dẽat ꝑp adipiſcendã vitã beatã, aliud eſt ſcire quemadmodũ

q. 68. ar. 1. & 4. Alias, ſigna ſi anteponitur. lib. 14. c. 1. à medio, tom. 3.

hoc ipſum & pijs opituletur, & cõtra impios defendat.

ARTICVLVS V.

Vtrũ gratia gratis data ſit dignior quam gratia gratũ faciẽs.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ gratia gratis data ſit dignior quàm gratia gratũ faciẽs. Bonũ n. gentis eſt melius quam bonũ vnius, vt * Philoſophus dicit in 1. Ethic. Sed gratia gratũ faciẽs ordinatur ſolum ad bonũ unius hominis, * gratia autẽ gratis data ordinatur ad bonũ cõmune totius eccleſiæ, vt * ſupra dictum eſt, ergo gratia gratis data eſt dignior quàm gratia gratum faciens.

Sup. q. 7. ar. 7. ad 1. lib. 1. eth. c. 2. in fine. art. 1. & 4. huius quæſ.

¶2 Præterea, Maioris virtutis eſt, ꝙ aliquid poſſit agere in aliud, quam ꝙ ſolũ in ſeipſo perficiatur, ſicut maior eſt claritas corporis, quod põt ẽt alia corpora illuminare, quàm eius q̃d ita in ſe lucet, ꝙ alia illuminare non põt. ꝑp quod ẽt * Philoſophus dicit in 5. Ethic. ꝙ iuſtitia eſt præclariſſima virtutũ, per quam homo rectè ſe habet ẽt ad alios. Sed per gratiam gratum facientem homo perficitur in ſeipſo, per gratiã autem gratis datam homo operatur ad perfectionẽ aliorũ, ergo gratia gratis data eſt dignior quàm gratia gratum faciens.

lib. 5. ethic. c. 1. poſt med. tom. 5.

¶3 Præterea, Id quod eſt propriũ meliorum, dignius eſt quàm id quod eſt cõmune omniũ, ſicut ratiocinari, quod eſt proprium hominis, dignius eſt, quàm ſentire, quod eſt cõmune oĩbus aĩalibus. Sed gratia gratũ faciẽs eſt cõis oĩbus membris eccleſiæ, gratia aũt gratis data eſt proprium donum digniorũ mẽbrorũ eccleſiæ, ergo gratia gratis data eſt dignior quàm gratia gratũ faciẽs.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus 1. ad Cor. 12. enumeratis gratiis gratis datis, ſubdit, ad huc excellẽtiorem uiam vobis demonſtro. Et ſicut per ſubſequentia patet loquitur de charitate, quæ pertinet ad gratiã gratum facientem, ergo gratia gratum faciens excellẽtior eſt, quàm gratia gratis data.

RESPONDEO dicendum, ꝙ vnaquæque virtus tãto excellentior eſt, quanto ad altius bonum ordinatur. Semper autem finis potior eſt his, q̃ ſunt ad finẽ. gratia enim gratũ faciens ordinat hominem immediatè ad coniunctionẽ ultimi finis, gratiæ aũt gratis datæ ordinant hominem ad quædã præparatoria finis vltimi, ſicut per prophetiam & miracula, & alia h̃moi homines inducuntur adhoc, ꝙ ultimo fini coniungãtur. Et ideo gratia gratum faciens eſt multo excellentior, quàm gratia gratis data.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ ſicut * Philoſophus dicit in 12. Met. bonum multitudinis, ſicut exercitus eſt duplex. Vnum quidem quod eſt in ipſa multitudine, puta ordo exercitus, aliud autem eſt, quod ſeparatum à multitudine, ſicut bonum ducis. Et hoc melius eſt, quia ad hoc ẽt illud aliud ordinatur. Gratia autem gratis data ordinatur ad bonũ commune eccleſiæ, q̃d eſt ordo eccleſiaſticus, ſed gratia gratum faciens ordinatur ad bonum commune ſeparatum, quod eſt ipſe Deus. Et ideo gratia gratum faciens eſt nobilior.

lib. 12. met. tex. 52. to. 3.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſi gratia gratis data poſſet hoc agere in altero quod homo per gratiam gratum facientẽ conſequitur, ſequeretur ꝙ gratia gratis data eſſet nobilior, ſicut excellẽtior eſt claritas ſolis illuminantis, quàm corporis illuminati. Sed per gratiã gratis datam homo non poteſt cauſare in alio coniunctionem ad Deum, quam ipſe habet per gratiam gratũ facientem, ſed cauſat quaſdam diſpoſitiones ad hoc. Et ideo non oportet, ꝙ gratia gratis data ſit excellentior, ſicut nec in igne calor manifeſtatiuus ſpeciei eius, per quã agit ad inducendum calorem in alia eſt nobilior, quàm forma ſubſtantialis ipſius.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſentire ordinatur ad ratiocinari ſicut ad finẽ, & ideo ratiocinari eſt nobilius. Hic autem eſt è conuerſo, quia id quod eſt propriũ, ordinatur ad id quod eſt commune, ſicut ad finem. Vnde non eſt ſimile.

QVAESTIO CXII.

De cauſa gratiæ in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſa gratiæ. ¶ Et circa hoc quæruntur quinque.
¶ Primo vtrũ ſolus Deus ſit cã efficiens gratiæ.
¶ Secundo, vtrum requiratur aliqua diſpoſitio ad gratiã ex parte recipiẽtis ipſam per actũ liberi arbitrij.
¶ Tertio, vtrum talis diſpoſitio poſſit eſſe neceſſitas ad gratiam.
¶ Quarto, vtrum gratia ſit æqualis in omnibus.
¶ Quinto, vtrum aliquis poſſit ſcire ſe habere gratiam.

595

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ſolus Deus ſit cauſa gratiæ.

Sup. quaſ. 109. art. 7. cor & 3 q. 62. artic. 1. cor. 2. ad 2. & 2. di 16. art. 4. & 4. di. 14 q. 2. ar. 2. et veri. q. 27. articul. 3. & eph. 3. lect. 3. cor. 2.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ nõ ſolus Deus ſit cauſa gratiæ Dicitur. n. Io. 1. Gratia & veritas per Ieſum Chriſtũ facta eſt. Sed in nõie Ieſu Chriſti intelligitur nõ ſolũ natura diuina aſſumens, ſed etiam natura creata aſſumpta. Ergo aliqua creatura poteſt eſſe cauſa gratiæ.

¶ 2 Præterea, iſta differentia ponitur inter ſacramẽta nouæ legis & veteris, ꝙ ſacramẽta nouæ legis cauſant gratiam, quam ſacramenta veteris legis ſolũ ſignificãt. Sed ſacramenta nouæ legis ſunt quædã viſibilia elemẽta. ergo non ſolus Deus eſt cauſa gratiæ.

¶ 3 Præterea, Secundũ Dio. in lib. Cel. hier angeli purgãt, & illuminãt, & pficiũt, & angelos inferiores, & ẽt hoĩes. Sed rationalis creatura purgatur, illuminatur, & perficitur per gratiã. Ergo nõ ſolus Deus eſt cã gratiæ.

SED CONTRA eſt, quod in Pſ. 83. dicitur, Gratiam & gloriam dabit dominus.

RESPONDEO dicendum, ꝙ nulla res põt agere vltra ſuã ſpeciẽ, quia ſemper oportet, ꝙ cauſa potior ſit effectu. Donũ autem gratiæ excedit omnem facultatem naturæ creatæ. cum nihil aliud ſit, ꝙ quædã participatio diuinæ naturæ, quæ excedit omnem aliã naturam, & ideo impoſſibile eſt, ꝙ aliqua creatura gratiam cauſet. Sic enim neceſſe eſt, ꝙ ſolus Deus deificet communicando conſortium diuinæ naturæ per quandam ſimilitudinis participationem, ſicut impoſſibile eſt, quòd aliquid igniat niſi ſolus ignis.

lib. 3. c. 15.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ humanitas Chriſti eſt ſicut quoddã organum diuinitatis eius, vt Damaſc. dicit in 3. lib. Inſtrumentum aũt non agit actionẽ agentis principalis propria virtute. ſed virtute principalis agentis. & ideo humanitas Chriſti non cauſat gratiam propria virtute, ſed virtute diuinitatis adiunctæ, ex qua actiões humanitatis Chriſti ſunt ſalutares.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſicut in ipſa perſona Chriſti humanitas cauſat ſalutẽ nr̃am p gratiam virtute diuina principaliter operãte, ita ẽt in ſacris nouæ legis, ꝙ deriuant a Chriſto, cauſat gratia inſtrũaliter quidem per ipſa ſacra, ſed principaliter per virtutẽ Spiritus ſancti in ſacramentis operantis, ſecundũ illud Ioan. 3. Niſi qs renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſcõ. &c.

** ca 7. cal. hier. à me. habetur ẽt ex cap. 7. de diu. no.*

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ angelus purgat, illuminat & pficit angelũ, uel hoĩem per modũ inſtructionis cuiuſdã, nõ aũt iuſtificãdo p grãm. Vñ * Dion. dicit 7. ca De di no ꝙ hmõi purgatio, illuminatio, & pfectio nihil eſt aliud ꝙ diuinæ ſcientiæ aſſumptio.

596

Inf. q. 113. ar. 3. cor. et 9. cor. & 2. 2. q 24 ar. 10. ad 3 & 4. di. 17. q. 1. ar. 2. q. 2 & 2. et ar. 4. qõ. 1. & Pſ 2. col. 5 & heb. 12. leo. 3. col. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum requiratur aliqua præparatio, & diſpoſitio ad gratiam ex parte hominis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt, ꝙ nõ requirat aliqua pparatio ſiue diſpoſitio ad gratiã ex parte hoĩs Quia vt Apoſt. dicit Rom. 4. ei q operat, merces nõ imputat ſm grãm, ſed ſm debitũ. Sed pparatio hoĩs per liberũ arbitriũ non eſt niſi per aliquam operationem, ergo tolletur ratio gratiæ.

¶ 2 Præterea, Ille qui in peccato pgreditur, non ſe pparat ad gratiã habendã. Sed aliquibus in peccato progredientibus data eſt gratia; ſicut patet de Paulo, qui gratiã conſecutus eſt dũ eſſet ſpirans minatũ, & cædis in diſcipulos Domini, vt dicitur Act. 9. Ergo nulla præparatio ad gratiam requiritur ex parte hominis.

¶ 3 Præterea Agens infinitæ virtutis nõ requirit diſpoſitionẽ in materia, cũ nec ipſam materiã reqrat, ſicut in creatione apparet, cui collatio grẽ cõparat, quæ dr̃ noua creatura ad Galat. vlt. Sed ſolus Deus, ꝙ eſt infinitæ virtutis grãm cauſat, vt * dictũ eſt. Ergo nulla pparatio requirit ex parte hominis ad gratiam conſequẽdã. *arti. præce.*

SED CONTRA eſt, quod dicitur Amos 4. Præparate in occurſum Dei tui Iſrael. & 1 Regum 7. dicit, Præparate corda veſtra domino.

RESPONDEO dicendũ. ꝙ ſicut * ſuprà dictũ eſt grã dr̃ dupliciter. Qñque quidẽ ipſum habituale donũ Dei, qñque autẽ auxiliũ Dei mouẽtis aĩam ad bonũ Primo igĩ mõ accipiẽdo grãm, pexigitur ad grãm aliqua gratiæ pparatio, qa nulla forma põt eſſe niſi in materia diſpoſita. Sed ſi loquamur de grã ſm qd ſignificat auxiliũ Dei mouẽtis ad bonũ, ſic nulla pparatio requirit ex parte hoĩs quaſi preueniens diuinũ auxiliũ, ſed potius quæcunque pparatio in hoĩe eſſe põt, eſt ex auxilio Dei mouẽtis aĩam ad bonũ Et ſm hoc ipſe bonus motus lib. arb. quo quis ppatatur ad donũ grẽ ſuſcipiendũ eſt actus lib arb moti a Deo. Et quantum ad hoc dr̃ homo ſe pparare ſecundũ illud Prouer. 16 hominis eſt pparare aĩum. Et eſt principaliter a Deo mouẽte liberũ arbitriũ. Et ſecundũ hoc dicit a Deo volũtas hominis præparari, & à dño greſſus hominis dirigi. *q. 109. 110 & 111. artic. 2.*

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ præparatio hominis ad gratiã habendã quædam eſt ſimul cũ ipſa infuſione gratiæ. Et talis operatio eſt quidẽ meritoria, ſed nõ gratiæ, quæ iã habet. ſed gloriæ quæ nondũ habetur. Eſt aũt alia pparatio gratiæ imperfecta, quæ aliqñ præcedit donum gratiæ gratũ facientis, quæ tamen eſt a Deo mouente. Sed iſta non ſufficit ad meritum, nondum homine per gratiam iuſtificato, quia nullũ meritũ poteſt eſſe niſi ex gratia, vt * infra dicetur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ cum homo ad gratiam ſe præparare non poſſit, niſi Deo eũ præueniẽte & mouente ad bonum, non refert vtrum ſubitò vel paulatim aliquis ad perfectam præparationẽ pueniat, dr̃. n. Eccl. 11. Facilè eſt in oculis Dei ſubitò honeſtare pauperem Contingit aũt qñq, ꝙ Deus mouet hominẽ ad aliquod bonũ, non tñ perfectum, & talis præparatio præcedit gratiam. Sed quandoque ſtatim perfectè mouet ipſum ad bonum, & ſubito gratiam homo accipit, ſecundum illud Io. 6 Omnis qui audit a Patre & didicit, venit ad me. Et ita contigit Paulo, quia ſubitò cum eſſet in progreſſu peccati, perfecte motum eſt cor eius à Deo, audiendo, & addiſcendo, & veniendo, & ideo ſubitò eſt gratiam conſecutus. *q. 114. ar. 2*

AD TERTIVM dicendum, ꝙ agens infinitæ virtutis nõ exigit materiã vel diſpoſitionem materiæ, quaſi præſuppoſitam ex alterius cauſæ actione, ſed tñ oportet, ꝙ ſecundum conditionem rei cauſandæ in ipſa recauſet & materiam & diſpoſitionem debitã ad formam Et ſimiliter ad hoc, ꝙ Deus gratiam infundat animæ, nulla præparatio exigitur, quam ipſe nõ faciat.

ARTICVLVS III.

Vtrum neceſſario detur gratia ſe præparanti ad gratiam, vel facienti, quod in ſe eſt. 597

4. diſ 17. q. 1 art. 2 q. 3 & 4 2 ar. 5. q. 1 c. & di. 20. ar. 1. q. 1. 6.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ ex neceſſitate detur gratia ſe præparanti ad gratiam, vel facienti qd in ſe eſt. Quia ſuper illud Rom. 5. Iuſtificati ex fide pacẽ habeamus. &c. dicit gl. Deus recipit eũ qui ad ſe confugit, aliter eſſet ĩ eo iniquitas. Sed impoſſibile eſt in Deo iniquitatem eſſe: ergo eſt impoſſibile, quòd Deus non recipiat eum qui ad ſe confugit, ex neceſſitate igitur gratiam aſſequitur.

¶ 2 Præ-

*Anſel, ca. 3.

¶2 Præterea,* Anſ. dicit in lib. de caſu diaboli, ꝙ iſta eſt cauſa quare Deus non concedit diabolo gratiã, quia ipſe non voluit accipere, nec paratus fuit. Sed remota cã neceſſe eſt remoueri effectum: ergo ſi aliquis velit accipere gratiam, neceſſe eſt, quod ei detur.

c. 4. in prin cap. ſ.lius.

¶3 Præterea, Bonum eſt communicatiuum ſui, vt patet per * Dion. in 4. ca. de di. no. Sed bonum gratiæ eſt melius ꝙ̃ bonũ naturæ. Cum igitur forma naturalis ex neceſſitate adueniat materiæ diſpoſitæ, videtur ꝙ multo magis grã ex neceſſitate detur præparanti ſe ad grãm.

SED CONTRA eſt, ꝙ hõ cõparatur ad Deũ, ſicut lutum ad figulum, ſecundum illud Hiere 18 Sicut lutũ in manu figuli, ſic vos in manu mea. Sed lutũ nõ ex neceſſitate accipit formam à figulo quantũcunque ſit præparatum, ergo neque homo recipit ex neceſſitate gratiam à Deo, quantumcunque ſe præparet.

art præce.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * ſupra dictũ eſt, præparatio hominis ad gratiã eſt à Deo ſicut à mouente, à libero autem arbitrio ſicut a moto.

¶Poteſt igitur præparatio dupliciter cõſiderari. Vno quidem modo, ſecundũ quod eſt a libero arbitrio, & ſecundũ hoc nullã neceſſitatem habet ad gratiæ conſequutionẽ, quia donũ gratiæ excedit omnem præparationẽ virtutis humanæ. Alio modo põt conſiderari ſecundum qđ eſt à Deo mouente, & tunc hẽt neceſſitatẽ ad id ad quod ordinatur a Deo, non quidẽ coactionis, ſed infallibilitatis, quia intentio Dei deficere non põt, ſecundũ quod Aug. dicit in lib de prædeſtinatione ſanctorũ, ꝙ per beneficia Dei certiſſimè liberantur quicunque liberantur. Vnde ſi ex intentione Dei mouentis eſt ꝙ homo cuius cor mouet, gratiam conſequatur, infallibiliter ipſam conſequitur: ſecundum illud Ioan. 6. Omnis qui audit a Patre, & didicit, venit ad me.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ glo. illa loquitur de illo, qui confugit ad Deum per actũ meritorium liberi arbitrij iam per gratiã informati, quem ſi nõ reciperet, eſſet contra iuſtitiam, quam ipſe ſtatuit. Vel ſi referatur ad motũ liberi arbitrij ante grãm, loquitur ſm quod ipſum confugium hominis ad Deum eſt per motionem diuinam, quam iuſtum eſt non deficere.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ defectus grãæ prima cauſa eſt ex nobis, ſed collationis gratiæ prima cauſa eſt à Deo, ſecundum illud Oſee 13 Perditio tua Iſrael, tantummodo ex me auxilium tuum.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ẽt in rebus naturalib' diſpoſitio materiæ nõ ex neceſſitate cõſequitur formã, niſi ꝑ virtutẽ agẽtis, qui diſpoſitionem cauſat.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum gratia ſit maior in vno, quàm in alio.

598

Sup. q. 66. art. [illegible] ad 1. & 2. 2 q. 4. art 4 ad 3. * q. 110. ar ti.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ gratia nõ ſit maior in vno, ꝙ̃ in alio, gratia enim cauſatur in nobis ex dilectione diuina, vt * dictũ eſt. Sed Sap. 6 dicitur, Puſillũ & magnũ ipſe fecit, & æqualiter eſt illi cura de omnibus: ergo omnes æqualiter gratiam ab eo conſequuntur.

¶2 Præterea, Ea quæ in ſummo dicuntur, nõ recipiũt magis & minus. Sed gratia in ſummo dicitur: quia coniungit vltimo fini. ergo non recipit magis & minus, nõ eſt ergo maior in vno quàm in alio.

q. 110. art. 4 & ar. 3. ad 3.

¶3 Præterea, Gratia eſt vita animæ, vt * ſuprà dictũ eſt. Sed viuere non dicitur ſecundum magis & minus, ergo etiam neque gratia.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur ad Eph 4. Vnicuique data eſt gratia ſm menſuram donationis Chriſti. Quod autẽ menſurate datur, non omnibus æqualiter datur, ergo non omnes æqualem gratiam habent.

q. 52. ar. 1. & 2.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * ſupra dictũ eſt, habitus duplicem magnitudinẽ habere põt. Vnam ex parte finis vel obiecti, ſecũdũ quod dicitur vna virtus alia nobilior, inquantũ ad maius bonũ ordinatur. Aliã vero ex parte ſubiecti, quod magis vel minus participat habitum inhærentẽ. Secundum igitur primã magnitudinem, gratia gratũ faciens non poteſt eſſe maior & minor: quia gratia ſecundum ſui rationẽ coniungit hominem ſummo bono, qđ eſt Deus. Sed ex parte ſubiecti, gratia põt ſuſcipere magis, vel minus, prout ſcilicet vnus pfectius illuſtratur à lumine gratiæ ꝙ̃ alius. Cuius diuerſitatis ratio quidem eſt aliqua ex parte ꝑparantis ſe ad gratiã, qui enim magis ſe ad gratiã ꝑparat pleniorem gratiã accipit. Sed ex hac parte non põt accipi prima ratio huius diuerſitatis, qa præparatio ad gratiã nõ eſt hoĩs, niſi inquantum liberũ arbitriũ eius præparatur à Deo. Vnde prima cauſa huius diuerſitatis accipienda eſt ex parte ipſius Dei, qui diuerſimodè ſuæ gratiæ dona diſpẽſat ad hoc, ꝙ ex diuerſis gradibus pulchritudo & pfectio eccleſiæ cõſurgat, ſicut etiam diuerſos gradus rerũ inſtituit, vt eſſet vniuerſum perfectũ. Vnde Apoſt. ad Eph. 4 poſtquã dixerat, Vnicuique data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti, enumeratis diuerſis gratijs, ſubiũgit, Ad conſummationem ſanctorum in ædificationem corporis Chriſti.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ cura diuina dupliciter conſiderari põt. Vno modo, quantũ ad ipſum diuinum actũ, qui eſt ſimplex & vniformis. Et ſecũdũ hoc æqualiter ſe habet eius cura ad omnes, quia ſcilicet vno actu ſimplici & maiora & minora diſpenſat. Alio modo põt cõſiderari ex parte eorũ, quæ in creaturis ex diuina cura proueniunt. Et ſm hoc inuenitur inæqualitas, inquantũ ſcilicet Deus ſua cura quibuſdam maiora, quibuſdam minora prouidet dona.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ratio illa procedit ſecundũ primum modum magnitudinis gratiæ, nõ enim poteſt gratia ſecundum hoc maior eſſe, ꝙ ad maius bonũ ordinet, ſed ex eo ꝙ magis, vel minus ordinat ad idẽ bonũ magis vel minus participandũ. Põt. n. eſſe diuerſitas intenſionis & remiſſionis ſecundum participationẽ ſubiecti, & in ipſa gratia, & in finali gloria.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ vita naturalis ꝑtinet ad ſubſtantiam hoĩs, & ideo non recipit magis & minus. Sed vitã gratiæ participat homo accidentaliter, & ideo eam poteſt homo magis vel minus habere.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo poſſit ſcire ſe habere gratiam.

599

3. diſt. 16 ar. 2. ad 5. 4 diſt. 21 q. 2. ar. 1 cor. *li. 12. ſu gen. ex c. 25. habetur tom. 3.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ homo poſſit ſcire ſe habere gratiã. Gratia. n. eſt in aĩa per ſui eſſentiam. Sed certiſſima cognitio aĩæ eſt eorũ q̃ ſunt in aĩa per ſui eſſentiã, vt patet per * Auguſt. 12. ſuper Gen ad literã, ergo gratia certiſſimè poteſt cognoſci ab eo, qui gratiam habet.

¶2 Præterea, Sicut ſcientia eſt donũ Dei, ita & gratia. Sed qui a Deo ſcientiam accipit, ſcit ſe ſciẽtiã habere, ſecũdum illud Sap. 7 Dñs dedit mihi horum, quæ ſunt veram ſcientiam, ergo pari ratione qui accipit gratiã a Deo, ſcit ſe gratiam habere.

¶3 Præterea, Lumen eſt magis cognoſcibile ꝙ̃ tenebra, quia ſecundum Apoſtolum ad Eph. 5. omne quod manifeſtatur, lumen eſt. Sed peccatum qđ eſt ſpũalis tenebra per certitudinẽ põt ſciri ab eo, qui habet peccatũ, ergo multo magis gratia, quæ eſt ſpirituale lumen.

¶4 Præterea, Apoſto dicit 1. ad Cor. 2. Nos autem nõ ſpiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum, qui a Deo eſt, vt ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis. Sed gratia eſt primum donũ Dei: ergo homo q accipit gratiam per Spiritum ſanctum, per eundem Spiritum ſcit gratiam eſſe ſibi datam.

¶5 Præterea, Gene. 22. ex perſona Domini dicitur ad Abraham, Nunc cognoui ꝙ timeas Dominum, id eſt cognoſcere te feci. Loquitur autem ibi de timore caſto qui non eſt ſine gratia, ergo homo poteſt cognoſcere ſe habere gratiam.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccle. 9. ꝙ nemo ſcit vtrũ ſit dignus odio vel amore. Sed gratia gra-

tum facies facit hominē dignū Dei amore. Ergo nullus poteſt ſcire vtrum habeat gratiam gratum facientem.

RESPONDEO dicendum, ꝙ tripliciter aliquid cognoſci pōt. Vno modo per reuelationem. Et hoc modo poteſt alicuis ſcire ſe habere gratiā, reuelat. n. Deus hoc aliquando aliquibus ex ſpeciali priuilegio, vt ſecuritatis gaudiū ēt in hac vita in eis incipiat, & cōfidētius & fortius magnifica opera proſequantur, & mala pſentis vitæ ſuſtineant, ſicut Paulo dictū eſt 2 ad Cor. 12. Sufficit tibi gratia mea. Alio modo homo cognoſcit aliquid per ſeipſum, & hoc certitudinaliter. Et ſic nullus pōt ſcire ſe habere gratiam: certitudo. n. non pōt haberi de aliquo, niſi poſſit diiudicari per proprium principium, ſic enim certitudo habetur de concluſionibus demonſtratiuis p indemonſtrabilia vniuerſalia principia. Nullus aūt poſſet ſcire ſe habere ſcientiā alicuius concluſionis, ſi principiū ignoraret. Principiū aūt gratiæ & obiectum eius eſt ipſe Deus, qui pp ſui excellentiam eſt nobis ignotus, ſecūdū illud Iob 36. Ecce Deus magnus vincens ſcientiam noſtram. Et ideo eius præſentia in nobis & abſentia per certitudinē cognoſci nō poteſt, ſecundum illud Iob 9. Si venerit ad me, non videbo eum, ſi aūt abierit, non intelligam. Et ideo homo non pōt per certitudinē diiudicare, vtrum ipſe habeat gratiā, ſecundū illud 1. ad Cor 4. Sed neque meipſum iudico, qui autem iudicat me, Dominus eſt. Tertio modo cognoſcitur aliquid coniecturaliter per aliqua ſigna. Et hoc modo aliquis cognoſcere pōt ſe habere gratiā inquantū ſcilicet percipit ſe delectari in Deo, & cōtemnere res mundanas, & inquantū homo non eſt cōſcius ſibi alicuius peccati mortalis. Secundum quē modum pōt intelligi quod habetur Apocalyp. 2. Vincenti dabo manna abſconditū, quod nemo nouit, niſi qui accipit, quia ſ. ille, qui accipit * per quādam experientiā dulcedinis nouit, quam non expertr ille, qui non accipiat. Illa tamē cognitio imperfecta eſt. Vnde Apoſtolus dicit 1 ad Cor. 4 Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum, quia vt dicitur in Pſal 18. Delicta quis intelligit? ab occultis, &c.

Aliàs accipit gratiā.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illa quæ ſunt per eſſentiam ſui in anima, cognoſcunt experimentali cognitione, inquantum homo experitur per actus principia intrinſeca, ſicut voluntatem percipimus volēdo, & vitam in operibus vitæ.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ de ratione ſcientiæ eſt, ꝙ homo certitudinem habeat de his, quorum habet ſcientiam, & ſimiliter de ratione fidei eſt, ꝙ homo ſit certus de his, quorum habet fidem. Et hoc ideo, quia certitudo pertinet ad perfectionē intellectus, in quo prædicta dona exiſtunt: & ideo quicunque habet ſcientiam vel fidem, certus eſt ſe habere. Non eſt autē ſimilis ratio de gratia & charitate, & aliis huiuſmodi quæ perficiunt vim appetitiuam.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ peccatum habet pro principio & pro obiecto bonum commutabile, qđ nobis eſt notum. Obiectum autem vel finis gratiæ eſt nobis ignotum propter ſui luminis immenſitatem, ſecundum illud 1 ad Timoth. vlt. Lucem habitat inacceſſibilem.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ Apoſtolus ibi loquitur de donis gloriæ, quæ ſunt nobis data in ſpe, q̄ certiſſimè cognoſcimus per fidē, licet non cognoſcamus p certitudinē nos habere gratiā, per quam nos poſſimus ea promereri. Vel poteſt dici, ꝙ loquitur de notitia priuilegiata quæ eſt per reuelationē. vnde ſubdit, Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum ſanctum.

AD QVINTVM dicendum ꝙ illud verbū Abrahæ dictum, poteſt referri ad notitiam experimentalē, quæ eſt per exhibitionem operis. In opere enim illo quod fecerat Abraham, cognoſcere potuit experimentaliter ſe Dei timorem habere.

¶ Vel poteſt hoc etiam ad reuelationem referri.

QVAESTIO CXIII.

De effectibus gratiæ, in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandū eſt de effectibus gratiæ. Et primo de iuſtificatione impij, quæ eſt effectus gratiæ operantis. Secundo, de merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis.

¶ Circa primum quæruntur decem.

¶ Primo, quid ſit iuſtificatio impij.

¶ Secundo, vtrum ad eam requiratur gratiæ infuſio.

¶ Tertio, vtrum ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrij.

¶ Quarto, vtrum ad iuſtificationem impij requiratur motus fidei.

¶ Quinto, vtrum ad eam requiratur motus liberi arbitrij contra peccatum.

¶ Sexto, vtrum præmiſſis ſit connumeranda remiſſio peccatorum.

¶ Septimo, vtrum in iuſtificatione impij ſit ordo temporis, aut ſit ſubitò.

¶ Octauo, de naturali ordine eorum quæ ad iuſtificationem concurrunt.

¶ Nono, vtrū iuſtificatio impij ſit maximū opus Dei.

¶ Decimo, vtrum iuſtificatio impij ſit miraculoſa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum iuſtificatio impij ſit remiſſio peccatorum.

600

Infr. ar. 6. ad 1 & 4. diſt. 17 q. 1 ar. 1. q. 1. et veri q. 28 ar. 1.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd iuſtificatio impij non ſit remiſſio peccatorum. Peccatum. n. non ſolū iuſtitiæ opponitur, ſed omnibus virtutibus, vt ex * ſupradictis patet. Sed iuſtificatio ſignificat motum quendam ad iuſtitiam: non ergo omnis peccati remiſſio eſt iuſtificatio, cùm omnis motus ſit de contrario in contrarium.

** q. 71. art. 1.*

¶ 2 Præterea, Vnūquodq; dēr nominari ab eo qđ eſt potiſſimū in ipſo, vt dr in 2 * de aīa. Sed remiſſio peccatorū pcipuè fit p fidē, ſm illud Act. 15. Fide purificās corda eorū, & p charitatē, ſm illud Prouer. 10. Vniuerſa delicta operit charitas. Magis ergo remiſſio peccatorū debet denoīari a fide, vel a charitate q̄ a iuſtitia.

lib. 2. text. 39 tom. 2.

¶ 3 Præterea, Remiſſio peccatorum idem eſſe videtur quod vocatio, vocatur enim qui diſtat. Diſtat autē aliquis a Deo per peccatum. Sed vocatio iuſtificationē præcedit, ſecundum illud Rom. 8. Quos vocauit, hos & iuſtificauit: ergo iuſtificatio non eſt remiſſio peccatorum.

SED CONTRA eſt, quod Rom. 8. ſuper illud, Quos vocauit, hos & iuſtificauit, dicit * gl. remiſſione peccatorū. Ergo remiſſio peccatorum eſt iuſtificatio.

** gloſſ. interl. ibidem.*

RESPONDEO dicendum, quòd iuſtificatio paſſiuè accepta importat motum ad iuſtitiam, ſicut & calefactio motū ad calorem. Cum aūt iuſtitia de ſui ratione importet quandā rectitudinē ordinis, dupliciter accipi pōt. Vno modo, ſecundum quod importat ordinem rectum in ipſo actu hominis. Et ſecundum hoc iuſtitia ponitur virtus quædā, ſiue ſit particularis iuſtitia, quæ ordinat actū hoīs ſecundum rectitudinem in comparatione ad alium ſingularem hominē, ſiue ſit iuſtitia legalis, quæ ordinat ſecūdū rectitudinē actus hoīs in cōparatione ad bonū cōmune multitudinis, vt patet in 5 * Eth. Alio modo dicitur iuſtitia prout importat rectitudinē quandā ordinis in ipſa interiori diſpoſitione hominis, prout. ſ. ſupremū hominis ſubditur Deo, & inferiores vires animæ ſubduntur ſupremæ ſcilicet rōni. Et hanc ēt diſpoſitionē vocat * Philoſophus in 5. Ethic iuſtitiam metaphoricè dictā. Hæc autē iuſtitia in hoīe pōt fieri dupliciter. Vno quidem modo, per motum ſimplicis generationis, qui eſt ex priuatione ad formam. Et hoc modo iuſtificatio poſſet competere ēt ei, qui nō eſſet in peccato, dum huiuſmodi iuſtitiā a Deo acciperet, ſicut Adam dicitur accepiſſe originalē iuſtitiā. Alio modo pōt fieri huiuſmodi iuſtitia in ho-

lib. 5. ethic. ca. 1. to. 5.

lib. 5 ibi. ca. vl. to. 5.

In homine ſecundum rationē motus, qui eſt de contrario in contrariū, ſecundū hoc iuſtificatio importat trāſmutationē quandam de ſtatu iniuſtitiæ ad ſtatū iuſtitiæ prædictæ. Et hoc modo loquimur hic de iuſtificatione impij ſm illud Apoſt. ad Rom. 4. Ei qui nō operatur, credēti aūt in eum qui iuſtificat impium, &c. Et quia motus denominatur magis à termino ad quem, q̄ à termino à quo, ideo hmōi trāſmutatio, qua aliquis tranſmutatē à ſtatu iniuſtitiæ p remiſſionē peccati, ſortiť nomē à termino ad quē, & uocaē iuſtificatio impij.

A D P R I M V M ergo dicendum, ꝙ omne peccatum ſm quod importat quādam inordinationem mentis non ſubditæ Deo, iniuſtitia poteſt dici prædictæ iuſtitiæ contraria, ſecundū illud 1. Io. 3. Omnis qui facit peccatū, & iniquitatem facit, & peccatū eſt iniqtas, & ſm hoc remotio cuiuſlibet peccati dicitur iuſtificatio.

A D S E C V N D V M dicendū, ꝙ fides & charitas dicunt ordinem ſpecialem mentis humanæ ad Deū ſecundum intellectum uel affectum, ſed iuſtitia importat generaliter totam rectitudinem ordinis. Et ideo magis denominatur huiuſmodi tranſmutatio a iuſtitia quàm a charitate uel fide.

A D T E R T I V M dicendum, ꝙ uocatio refertur ad auxilium Dei interius mouentis & excitantis mentem ad deſerendum peccatum. Quæ quidem motio Dei non eſt ipſa remiſſio peccati, ſed cauſa eius.

A R T I C V L V S. II.

601 *Vtrum ad remiſſionem culpæ, quæ eſt iuſtificatio impij, requiratur gratiæ infuſio.*

4 di. 17. q. 1. ar. 3. q. 1 & veri. q. 28. art. 8. A D S E C V N D V M ſic proceditur. Videtur ꝙ ad remiſſionem culpæ, quæ eſt iuſtificatio impij, nō requiratur gratiæ infuſio. Pōt. n. aliquis remoueri ab uno contrario ſine hoc quod perducat ad alterū, ſi contraria ſint mediata. Sed ſtatus culpæ & ſtatus gratiæ ſunt cōtraria mediata, eſt n. medius ſtatus innocētiæ in quo hō nec gratiā hēt nec culpā. Ergo pōt alicui remitti culpa ſine hoc, ꝙ perducatur ad gratiā.

¶2 Præterea, Remiſſio culpæ cōſiſtit in reputatione diuina ſecundū illud Pſal. 31. Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Sed infuſio gratiæ ponit ēt aliquid in nobis, vt * ſuprà habitum eſt, ergo infuſio gratiæ non requiritur ad remiſſionem culpæ. *q. 110. art. 1. ar. 3.*

¶3 Præterea, Nullus ſubijcitur ſimul duobus contrarijs. Sed quædam peccata ſunt contraria, ſicut prodigalitas & illiberalitas, ergo qui ſubijcitur peccato prodigalitatis, non ſimul ſubijcitur peccato illiberalitatis. Pōt tamen contingere, ꝙ prius ei ſubijciebatur, ergo peccando vitio prodigalitatis liberatur a peccato illiberalitatis, & ſic remittitur aliquod peccatū ſine gratia.

S E D C O N T R A eſt, quod dicitur Rom 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius.

R E S P O N D E O dicendum, ꝙ homo peccando Deum offendit, ſicut ex* ſupradictis patet. Offenſa aūt nō remittitur alicui niſi per hoc, ꝙ animus offenſi pacatur offendenti. Et ideo ſecundum hoc peccatū nobis remitti dicitur, ꝙ Deus nobis pacatur. Quæ quidē pax cōſiſtit in dilectione, qua Deus diligit nos. Dilectio aūt Dei quātū eſt ex parte actus diuini, eſt ęterna & immutabilis, ſed quātū eſt ad effectum quē nobis imprimit, quandoque interrumpitur, prout ſcilicet ab ipſo quandoque deficimus, & quādoque iterū recuperamus. Effectus aūt diuinæ dilectionis in nobis, qui per peccatum tollitur, eſt gratia, qua homo fit dignus vita æterna, à qua peccatum mortale excludit. Et ideo nō poſſet intelligi remiſſio culpæ, ſi non adeſſet infuſio gratiæ. *q. 71. ar. 6. & 72. & 73.*

A D P R I M V M ergo dicendum, ꝙ plus requiritur ad hoc, ꝙ offendenti remittatur offenſa, quàm ad hoc, ꝙ ſimpliciter, aliquis nō offendens non habeatur odio. Poteſt enim apud homines contingere, ꝙ vnus homo aliquem alium nec diligat nec odiat, ſed ſi eū offendat, quod ei dimittat offenſam, hoc non pōt cōtingere abſque ſpeciali beneuolentia. Beneuolentia autē Dei ad hominem reparati dicitur per donū gratiæ, & ideo licet homo antequam peccet, potuerit eſſe ſine gratia & ſine culpa, tamen poſt peccatum non poteſt eſſe ſine culpa, niſi gratiam habeat.

A D S E C V N D V M dicēdū, ꝙ ſicut dilectio Dei non ſolum conſiſtit in actu voluntatis diuinæ, ſed ēt importat quendam gratiæ effectum (vt * ſupra dictum eſt) ita etiam & hoc, quod eſt Deum nō imputare peccatum homini, importat quēdā effectū in ipſo, cui peccatum non imputatur, ꝙ enim alicui non imputetur peccatum à Deo, ex diuina dilectione procedit. *q. 110. ar. 1*

A D T E R T I V M dicendum, ꝙ ſicut* Auguſt. dicit in lib. de nuptijs & concupiſcentia: Si à peccato deſiſtere hoc eſſet nō habere peccatum, ſufficeret vt hoc moneret Scriptura, Fili peccaſti, nō adijcias iterū. Hoc autem non ſufficit, ſed additur: Et de priſtinis deprecare, vt tibi remittatur, tranſit enim peccatum actu, & remanet reatu, vt* ſupra dictum eſt, & ideo cum aliquis à peccato vnius vitij tranſit in peccatū contrarij vitij, deſinit quidem habere actum præteriti, ſed nō deſinit habere reatum. Vnde ſimul habet reatū vtriuſque peccati, nō enim peccata ſunt ſibi contraria ex parte auerſionis à Deo, ex qua parte peccatum reatum habet. *lib. 1. c. 26. i fine, to. 7.* *q. 87 ar. 6.*

A R T I C V L V S III.

Vtrū ad iuſtificationē impij requiratur motus liberi arbitrij. 602

Infr. ar. 4. 5. et 6 ſeqr. et 3. q. 86. ar. 6. ad 1. & 4. di. 17 ar. 2. ad 7. et 4. di. 17. q. 1. ar. 3 q. 2 et veri. q. 28 ar. 3. & 4. cor. & Ioā. 4. lect. 2. cor. 2. & Eph. 5 lec. 5. fin.

A D T E R T I V M ſic proceditur. Videtur, ꝙ ad iuſtificationem impij non requiratur motus liberi arbitrij. Videmus. n. ꝙ per ſacramentū baptiſmi iuſtificātur pueri abſque motu liberi arbitrij, & ēt interdū adulti. Dicit. n.* Aug. in 4. Confeſ. ꝙ cum quidam ſuus amicus laboraret febribus, iacuit diu ſine ſenſu in ſudore lethali, & dū deſperaretur, baptizatus eſt neſciens, & renatus eſt: quod fit per gratiā iuſtificātē. Sed Deus potentiam ſuam non alligauit ſacramentis, ergo etiam poteſt iuſtificare hominem ſine ſacramentis, abſque omni motu liberi arbitrij.

¶2 Præterea, In dormiendo homo non habet vſum rationis, ſine quo nō pōt eſſe motus liberi arbitrij, ſed Salomon in dormiēdo conſecutus eſt à Deo donū ſapientiæ, vt habetur 3 Reg 3. & 2. Paral. 1. Ergo etiā pari ratione donum gratiæ iuſtificantis quādoque datur homini a Deo abſque motu liberi arbitrij. *lid. 4. c. 4 parū ante med. to. 1.*

¶3 Pręterea, Per eandē cām gratia producitur in eſſe, & conſeruat. Dicit n. † Aug. 8. ſuper Gen. ad literā, ꝙ ita ſe debet homo ad Deū cōuertere, ut ab illo ſemper fiat iuſtus. Sed abſque motu liberi arbitrij grā i hoīe cōſeruat, ergo abſque motu lib. arb pt à principio infundi. *† l. 8. c. 10 nō procul fine, & ca 12. tom. 3*

S E D C O N T R A eſt, quod dicitur Ioā. 6. Omnis qui audit à Patre & didicit, venit ad me. Sed diſcere nō eſt ſine motu liberi arbitrij, addiſcens enim conſentit docenti, ergo nullus venit ad Deum per gratiam iuſtificantem abſque motu liberi arbitrij.

R E S P O N D E O dicendum, ꝙ iuſtificatio impii fit Deo mouente hominem ad iuſtitiam, ipſe. n. eſt qui iuſtificat impium, ut dicitur Rom. 3. Deus autē mouet omnia ſm modum vniuſcuiuſque, ſicut in naturalibus videmus, ꝙ aliter mouentur ab ipſo grauia, & aliter leuia propter diuerſam naturam vtriuſque. Vnde & hominem ad iuſtitiam mouet ſecundum cōditionē naturæ humanę. Homo autem ſecundum propriam naturā habet, ꝙ ſit liberi arbitrii, & ideo in eo qui habet vſum lib. arb. non fit motio a Deo ad iuſtitiam abſque motu lib. arb. ſed ita infundit donum gratiæ iuſtificantis, ꝙ etiam ſimul cum hoc mouet lib. arb. ad donum gratiæ acceptandum in his, qui ſunt huius motionis capaces.

A D P R I M V M ergo dicendū, ꝙ pueri non ſunt capaces motus liberi arbitrii, & ideo mouentur à Deo ad iuſtitiā per ſolā informationē animæ ipſorū. Hoc autem non fit ſine ſacramento, quia ſicut peccatū originale, à quo iuſtificantur, nō propria voluntate ad eos

peruenit, ſed per carnalem originē, ita etiā per ſpiritua lē regenerationē à Chriſto in eos gratia deriuatur. Et eadē ratio eſt de furioſis & amentibus, qui nunquam vſum liberi arbitrij habuerunt. Sed ſi quis aliquādo habuit vſum lib. arb. & poſtmodum eo careat, vel per infirmitatē, vel per ſomnum, nō cōſequitur gratiā iuſtificātem per baptiſmū exterius adhibitum, aut per aliquod aliud ſacramentum, niſi prius habuerit ſacramētū in propoſito, quod ſine uſu lib arb. non contingit. Et hoc modo ille, de quo loquitur Auguſtinus, renatus fuit, quia & prius & poſtea baptiſmum acceptauit.

AD SECVNDVM dicēdum, ꝙ etiam Salomon dormiendo non meruit ſapientiā, nec accepit, ſed in ſomno declaratum eſt ei, ꝙ pp præcedens deſiderium ei à Deo ſapientia infunderetur. Vnde ex eius perſona dicitur Sapientiæ 7. Optaui, & datus eſt mihi ſenſus. Vel poteſt dici, ꝙ ille ſomnus non fuit naturalis, ſed ſomnus Prophetiæ, ſecundum quod dicitur Numer. 12. Si quis fuerit inter uos propheta Domini, in uiſione apparebo ei, per ſomnium loquar ad illū in quo caſu aliquis vſum lib. arb habet. Et tamen ſciendum eſt, ꝙ nō eſt eadem ratio de dono ſapientiæ & de dono gratiæ iuſtificantis. nam donum gratiæ iuſtificantis præcipuè ordinat hominem ad bonū, qđ eſt obiectum voluntatis, & ideo ad ipſum mouetur homo per motum uoluntatis, qui eſt motus lib. arb. ſed ſapientia perficit intellectū, qui præcedit uoluntatē. Vnde abſque cōpleto motu lib. arb. pōt intellectus dono ſapientiæ illuminari, ſicut ēt uidemus, ꝙ in dormiendo aliqua hominibus reuelantur, ſicut dicitur Iob 33. Quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures uirorum, & erudiens eos, inſtruit diſciplinam.

AD TERTIVM dicendū ꝙ in infuſione gratiæ iuſtificātis, eſt quædā trāſmutatio animæ humanæ, & iō requiritur motus proprius aīæ humanæ, ut aīa moueatur ſcdm modū ſuum. Sed cōſeruatio gratiæ eſt abſque tranſmutatione, unde non requiritur aliquis motus ex parte animæ, ſed ſola cōtinuatio īfluxus diuini.

ARTICVLVS IIII.

603 *Vtrum ad iuſtificationem impij requiratur motus fidei.*

3. q. 86. ar. 6. ad 1. & 3. & 2. diſ. 26. ar. 4. ad 4. et 3. diſt. 30. ar. 5 ad 3. & 4 diſ. 17. qō. 1. ar. 3 q. 3. Et verit. q. 28. art. 4.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt ꝙ ad iuſtificationē impij nō requiratur motus fidei. Sicut n. per fidē iuſtificatur homo, ita ēt & per quædā alia ſ. per timorē, de quo dr̄ Eccl. 1. Timor Dñi expellit peccatū, nā qui ſine timore eſt, nō poterit iuſtificari. & iterū per charitatē, ſcdm illud Luc. 7. Dimiſſa ſunt ei peccata multa, qm̄ dilexit multum. & iterū per humilitatē ſcdm illud Iac 4. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus aūt dat gratiam. & iterū per miſericordiā, ſcdm illud Prouer. 15. Per miſericordiam & fidē purgātur peccata. Nō ergo magis motus fidei requiritur ad iuſtificationē impij, quàm motus prædictarū uirtutū.

¶2 Præterea, Actus fidei non requiritur ad iuſtificationē, niſi inquantū per fidē homo cognoſcit Deum, ſed ēt alijs modis pōt homo Deum cognoſcere, ſcilicet per cognitionem naturalem, & per donum ſapientiæ, ergo nō requiritur actus fidei ad iuſtificationē impij.

¶3 Præterea, Diuerſi ſunt articuli fidei, ſi igitur actus fidei requiratur ad iuſtificationē impij, videtur ꝙ oportet hominem, qn̄ primò iuſtificatur, de omnibus articulis fidei cogitare, ſed hoc videtur incōueniens, cū talis cogitatio longam tēporis moram requirat. Ergo vr̄ ꝙ actus fidei nō requiratur ad iuſtificationem impij.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Rom. 5. Iuſtificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum.

Ar. præce. RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictū eſt *, motus lib. arb. requiritur ad iuſtificationē impij, ſm quod mens hominis mouetur à Deo. Deus aūt mouet animam hominis, conuertendo eam ad ſeipſum, ut dr̄ in Pſal. 84. ſecundum aliam literam, Deus, tu conuertens viuificabis nos, & iō ad iuſtificationē impij requiritur motus mentis, quo cōuertitur in Deū. Prima autē conuerſio in Deū fit per fidem, ſecūdū illud ad Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt. Et ideo motus fidei requiritur ad iuſtificationē impij.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ motus fidei nō eſt perfectus, niſi ſit charitate informatus, vnde ſimul in iuſtificatione impij cū motu fidei eſt ēt motus charitatis. mouetur aūt lib. arb. in Deū ad hoc, ꝙ ei ſe ſubijciat, unde ēt concurrit actus timoris filialis, & actus humilitatis. Contingit enim unum & eundē actū lib. arb. diuerſarum virtutū eſſe, ſcdm quod vna imperat, & alia imperatur, put ſcilicet actus eſt ordinabilis ad diuerſos fines. Actus autē miſericordiæ operatur circa peccatum per modū ſatiſfactionis, & ſic ſequitur iuſtificationem vel per modū præparationis, inquantū miſericordes miſericordiam conſequūtur, & ſic ēt pōt præcedere iuſtificationem, uel ēt ad iuſtificationem concurrere ſimul cum prædictis uirtutibus, ſecundum ꝙ miſericordia includitur in dilectione proximi.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ per cognitionē naturalem homo non conuertitur in Deum, in quantum eſt obiectū beatitudinis & iuſtificationis cā. vn̄ talis cognitio nō ſufficit ad iuſtificationē. Donū aūt ſapiētiæ pſupponit cognitionē fidei, vt ex ſupradictis* patet. *q. 68. ar. 1. & art. 4. ad 3.*

AD TERTIVM dicendū, ꝙ ſicut Apoſt. dicit ad Rom. 4. Credenti in eum, qui iuſtificat impiū, reputabitur fides eius ad iuſtitiā, ſecūdum propoſitū gratiæ Dei. Ex quo patet, ꝙ in iuſtificatione impij requiritur actus fidei, quantum ad hoc, ꝙ homo credat Deum eſſe iuſtificatorem hominum per myſterium Chriſti.

ARTICVLVS V.

Vtrum ad iuſtificationem impij requiratur motus lib. arb. in peccatum. 604

Inf art. 7. ad 1. & 2. & q. 114. ar. 2. cor. & 4 diſt. 17. q. 1. ar. 3. q. 4. Et 3. contra ca. 158. Et veri. q. 28. art. 5.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ad iuſtificationē impij, nō requiratur motus lib. arb. in peccatū. Sola. n. charitas ſufficit ad deletionē peccati, ſm illud Prou. 10. Vniuerſa delicta operit charitas, ſed charitatis obiectū nō eſt peccatū. ergo nō requirit ad iuſtificationē impij motus lib. arb. in peccatum.

¶2 Præterea, Qui in anteriora tendit, ad poſteriora reſpicere non debet ſcdm illud Apoſt. ad Phylip. 3. Quæ quidem retro ſunt, obliuiſcēs, ad ea uerò quæ ſunt priora, extendens meipſum, ad deſtinatū perſequor brauiū ſupernæ uocationis. Sed tendenti in iuſtitiā retrorſum ſunt peccata præterita, ergo eorum debet obliuiſci, nec in ea ſe debet extendere per motum lib. arbitrij.

¶3 Præterea, In iuſtificatione impij nō remittitē unū peccatum ſine alio, impiū. n. eſt à Deo dimidiā ſperare veniam, ſi igitur in iuſtificatione impij oportet liber. arb. moueri contra peccatum, oporteret ꝙ de omnibus peccatis ſuis cogitaret, quod videtur inconueniens, tū quia requireretur magnum tempus ad hmōi cogitationem, tum etiam quia peccatorum quorum eſt homo oblitus, veniā habere non poſſet. Ergo motus lib. arb. in peccatum non requiritur ad iuſtificationem impij.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in Pſal. 31. Dixi, Confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictū eſt, iuſtificatio impij eſt quidam motus, quo humana mens moueē à Deo à ſtatu peccati ī ſtatū iuſtitiæ, oportet igitur ꝙ humana mens ſe habeat ad vtrunque extremorum ſcdm motum lib. arb. ſicut ſe habet corpus localiter motū ab aliquo mouente ad duos terminos motus. Manifeſtum eſt aūt in motu locali corporum, ꝙ corpus motum recedit à termino à quo, & accedit ad terminum ad quem, unde oportet ꝙ mens humana, dum iuſtificatur, per motum lib. arb. recedat à peccato, & accedat ad iuſtitiam, receſſus aūt & acceſſus in motu lib. arb. accipitur ſcdm deteſtationem & deſiderū. Dicit enim * Aug. ſuper Ioan. exponens illud, Mercenarius aūt fugit, Affectiones noſtræ motus animorum ſunt, *ar. 1. huius quæſt.* *tract. 46. Ioan non procul à ſine tom.*

ſunt, lætitia, animi diffuſio, timor, animi fuga eſt: progrederis animo cùm appetis, fugis animo cum metuis. Oportet igitur quòd in iuſtificatione impij ſit motus lib. arb. duplex. Vnus, quo per deſiderium tẽdat in Dei iuſtitiam: & alius, quo deteſtetur peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ad eandẽ virtutẽ pertinet, proſequi vnũ oppoſitũ, & refugere aliud: & ideo ſicut ad charitatem pertinet diligere Deũ, ita ẽt deteſtari peccata, per quæ anima ſeparatur à Deo.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd ad poſteriora non debet homo regredi per amorem: ſed quantum ad hoc, debet ea obliuiſci vt ad ea non afficiatur: debet tamen eorum recordari per conſiderationem, vt ea deteſtetur; ſic enim ab eis recedit.

AD TERTIVM dicendũ, quod in tempore præcedente iuſtificationem oportet, quod homo ſingula peccata quæ commiſit, deteſtetur, quorum memoriã habet. & ex tali conſideratione præcedenti ſubſequitur in anima quidã motus deteſtantis vniuerſaliter omnia peccata commiſſa, inter quæ ẽt includuntur peccata obliuioni tradita: quia homo in ſtatu illo eſt ſic diſpoſitus, vt ẽt de his q̃ non meminit, cõtereretur, ſi memoriæ adeſſẽt: & iſte motus cõcurrit ad iuſtificationẽ.

605

ARTICVLVS VI.

Vtrum remiſſio peccatorum debeat numerari inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

*3. q. 86. ar. 6. ad 1. & 2. et q. 88. art. 2. co. et 4. diſ. 17. q. 1. ar. 5. q. 5. cor. et 4. contra 72. et veri. q. 28. ar. 6. & lo. 4. ſ. ex Eph. 5. l. et. 5. fin. *ar. 1.*

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd remiſſio peccatorum nõ debeat numerari inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij. Subſtãtia. n. rei nõ connumeratur his, quæ ad rem requiruntur: ſicut homo nõ dẽt connumerari aĩæ & corpori, ſed ipſa iuſtificatio impij eſt remiſſio peccatorũ, vt * dictũ eſt ergo remiſſio peccatorũ non debet computari inter ea, quæ ad iuſtificationẽ impij requirũtur.

¶ 2 Præterea, Idem eſt gratiæ infuſio, & culpæ remiſſio, ſicut idem eſt illuminatio, & tenebrarum expulſio: ſed idem non debet connumerari ſibiipſi, vnum enim multitudini opponitur; ergo non debet culpæ remiſſio connumerari infuſioni gratiæ.

¶ 3 Præterea Remiſſio peccatorũ cõſequitur ad motum liberi arbitrij in Deum & in peccatum, ſicut effectus ad cauſam: p fidem enim & contritionẽ remittuntur peccata, ſed effectus nõ dẽt cõnumerari ſuæ cauſæ, q̃a ea quæ connumerantur, quaſi adinuicem condiuiſa ſunt ſimul natura: ergo remiſſio culpæ non debet connumerari alijs, quæ requirũtur ad iuſtificationẽ impij.

SED CONTRA eſt, quòd in enumeratione eorum quæ requirũtur ad rem, non debet prætermitti finis, qui eſt potiſſimũ in vnoquoque: ſed remiſſio peccatorũ eſt finis in iuſtificatione impij. Dicitur enim Iſa. 27. Iſte eſt omnis fructus, vt auferatur peccatum eius: ergo remiſſio peccatorum debet connumerari inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

RESPONDEO dicendum, quod quatuor enumerantur, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, ſcilicet, gratiæ infuſio. motus liberi arbitrij in Deum p fidẽ, & motus liberi arbitrij in peccatũ, & remiſſio culpæ. cuius ratio eſt, quia ſicut * dictũ eſt, iuſtificatio eſt quidam motus, quo anima mouetur à Deo à ſtatu culpæ in ſtatũ iuſtitiæ, in quolibet autẽ motu quo aliquid ab altero mouetur, tria requiruntur. Primo quidẽ, motio ipſius mouentis. Secundò motus mobilis. Tertio, cõſummatio motus, ſiue peruẽtio ad finẽ Ex parte igitur motionis diuinæ accipitur gratiæ infuſio: ex parte vero liberi arbitrij moti accipiuntur duo motus ipſius ſm receſſum à termino à quo, & acceſſum ad terminũ ad quem. Conſummatio autem ſiue peruentio ad terminum huius motus, importatur per remiſſionem culpæ, hoc enim iuſtificatio conſummatur.

**ar. 1. huius quaſt.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iuſtificatio impij dicitur eſſe ipſa remiſſio peccatorum ſm quod omnis motus accipit ſpeciem à termino: tamen ad terminum conſequendum multa alia requiruntur, vt ex ſupradictis * patet.

**art. præc.*

AD SECVNDVM dicendum, quòd gratiæ infuſio & remiſſio culpæ dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo, ſm ipſam ſubſtãtiam actus, & ſic idẽ ſunt, eodem. n. actu Deus & largitur gratiam, & remittit culpã Alio modo poſſunt conſiderari ex parte obiectorũ, & ſic differunt ſm differentiã culpę q̃ tollitur, & gratiæ q̃ infunditur, ſicut ẽt in rebus naturalibus generatio & corruptio differunt, quamuis generatio vnius ſit corruptio alterius.

AD TERTIVM dicendũ, q̃ iſta non eſt connumeratio ſm diuiſionem generis in ſpecies, in qua oportet, quod connumerata ſint ſimul, ſed ſecundum differentiam eorũ, quæ requiruntur ad complationem alicuius, in qua quidem enumeratione aliquid poteſt eſſe prius & aliquid poſterius, quia principiorum & partiũ rei compoſitæ poteſt eſſe aliquid alio prius.

606

ARTICVLVS VII.

Vtrum iuſtificatio impij fiat in inſtanti, vel ſucceſſiuè.

*Inf. art. 8. co et 4. di. 5. q. 2 art. 2. q. 5. ad 2 et diſ. 17. q. 1. ar. 5. q. 3. & veri. q. 26. arti. 2. ad 1 & et q. 28. ar. 3. ad 10. et 19 art. 9. *Ar. 4. 5. & 6. †q. 13. ar. 1. *p.p.q. 85 ar. 4. q 114. ar. 4 q 114. arti. 2.*

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, q̃ iuſtificatio impij non fiat in inſtanti, ſed ſucceſſiuè, quia vt * dictũ eſt, ad iuſtificationẽ impij requiritur motus liberi arbitrij. Actus autem lib arb. eſt eligere, qui præexigit deliberationẽ conſilij, vt † dictũ eſt Cũ igitur deliberatio diſcurſum quendam importet, qui ſucceſſionem quandam habet, videtur quod iuſtificatio impij ſit ſucceſſiua.

¶ 2 Præterea, Motus lib. arb. non eſt abſque actuali cõſideratione: ſed impoſſibile eſt ſimul multa intelligere in actu, vt in primo * dictũ eſt. cũ igitur ad iuſtificationẽ impij requiratur motus lib. arb. in diuerſa, ſcilicet in Deum & in peccatum, videtur quòd iuſtificatio impij non poſſit eſſe in inſtanti.

¶ 3 Præterea, Forma quæ ſuſcipit magis & minus, ſucceſſiuè recipitur in ſubiecto, ſicut patet de albedine & nigredine: ſed gratia ſuſcipit magis & minus, vt * ſuprà dictũ eſt: ergo non recipitur ſubitò in ſubiecto. cũ igitur ad iuſtificationẽ impij requiratur gratiæ infuſio, videtur quod iuſtificatio impij non poſſit eſſe in inſtãti.

¶ 4 Præterea, Motus liberi arbitrij, qui ad iuſtificationem impij cõcurrit, eſt meritorius: & ita oportet, quod procedat à gratia ſine qua nullum eſt meritum, vt * infrà dicetur, ſed prius eſt aliquid cõſequi formã, q̃ ſm formam operari. ergo prius infunditur gratia, & poſtea liberum arbitrium mouetur in Deum, & in deteſtationem peccati: non ergo iuſtificatio eſt tota ſimul.

¶ 5 Præterea, Si gratia infundatur animæ, oportet dare aliquod inſtans, in quo primo animæ inſit; ſimiliter ſi culpa remittitur, oportet vltimum inſtans dare in quo homo culpæ ſubiaceat. Sed non poteſt eſſe idẽ inſtans, q̃a ſic oppoſita ſimul ineſſent eidem: ergo oportet eſſe duo inſtantia ſibi ſuccedentia, inter quæ, ſecundũ * Philoſophum in 6. Phy. oportet eſſe tẽpus mediũ: non ergo iuſtificatio fit tota ſimul, ſed ſucceſſiuè.

lib 6. phyſ. tex. 2. & 3

SED CONTRA eſt, q̃ iuſtificatio impij fit per gratiã Spiritus ſãcti iuſtificãtis, Sed Spiritus ſanctus ſubitò aduenit mẽtib' hominũ, ſm illud Act. 2. Factus eſt repẽtè de cęlo ſonus tãquã aduenientis ſpiritus vehemẽtis, vbi dicit * gl. q̃ neſcit tarda molimina, Spirit' ſãcti grã, ergo iuſtificatio impij nõ ẽ ſucceſſiua, ſed inſtantanea.

ex glo. Ambroſij in illud Lucæ c. 1. Abijt in montana cũ feſtinatione 1 mo's.

RESPONDEO dicendũ, q̃ tota iuſtificatio impij originaliter conſiſtit in gratiæ infuſione. Per eã. n. & liberum arbitrium mouetur, & culpa remittitur: grãæ aũt infuſio fit in inſtanti abſque ſucceſſione. Cuius ratio eſt, quia quòd aliqua forma nõ ſubitò imprimatur ſubiecto, contingit ex hoc, quòd ſubiectũ non eſt diſpoſitũ, & agẽs indiget tempore ad hoc, q̃ ſubiectum diſponat: & ideo videmus quod ſtatim cùm materia eſt diſpoſita per alterationem præcedentem, forma ſubitã-

q. 112. ar. 2

q. 112. ar. 2 ad 2.

tialis acquiritur materiæ, & eadẽ ratione quia diaphanum eſt ſecundum ſe diſpoſitum ad lumen recipiendum, ſubitò illuminatur à corpore lucido in actu. * Dictũ eſt aũt ſuprà, ꝙ Deus ad hoc ꝙ gratiã infundat animæ non requirit aliquam diſpoſitionem niſi quam ipſe facit. Facit autem huiuſmodi diſpoſitionẽ ſufficientem ad ſuſceptionem gratiæ, quandoque quidem ſubito, quandoque aũt paulatim & ſucceſſiuè, vt* ſupra dictum eſt. Quod.n. agens naturale nõ ſubitò poſſit diſponere materiã, cõtingit ex hoc, ꝙ eſt aliqua proportio eius, quod in materia reſiſtit ad virtutẽ agentis, & propter hoc videmus, ꝙ quãto virtus agentis fuerit fortior, tanto materia citius diſponitur. Cum igitur virtus diuina ſit infinita, põt quamcunque materiã creatã ſubitò diſponere ad formã, & multo magis liberũ arbitriũ hominis, cuius motus põt eſſe inſtãtaneus ſm naturã. Sic igitur iuſtificatio impij fit à Deo in inſtanti.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd motus liberi arbitrij, qui cõcurrit ad iuſtificationẽ impij, eſt conſenſus ad deteſtandũ peccatũ, & ad accedendũ ad Deũ, q quidẽ conſenſus ſubitò fit. Cõtingit aũt quãque quod præcedit aliqua deliberatio, quæ non eſt de ſubſtantia iuſtificationis, ſed via in iuſtificationem, ſicut motus localis eſt via ad illuminationẽ, & alteratio ad generationẽ.

p. p. q. 85. art. 4.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſicut in primo* dictũ eſt, nihil prohibet duo ſimul intelligere actu, ſecundũ qđ ſunt quodãmodo vnũ, ſicut ſimul intelligimus ſubiectũ & pdicatũ, inquantũ vniuntur in ordine affirmationis vnius. Et p eundẽ modũ liberum arbitriũ põt in duo ſimul moueri, ſm qđ vnum ordinatur in aliud. motus aũt liberi arbitrij in peccatũ, ordinatur ad motum liberi arbitrij in Deũ. pp hoc enim homo deteſtatur peccatũ, quia eſt contra Deũ, cui vult adhærere. Et ideo liberũ arbitriũ in iuſtificatione impij ſimul deteſtatur peccatũ, & conuertit ſe ad Deum, ſicut etiam corpus ſimul recedendo ab vno loco accedit ad alium.

AD TERTIVM dicendũ, quòd nõ eſt ratio quare forma ſubitò in materia non recipiatur, qa magis & minus põt ineſſe: ſic.n. lumen non ſubitò reciperet in aere qui põt magis & min᷒ illuminari: ſed rõ ẽ accipiẽda ex parte diſpõnis materiæ vel ſubiecti, vt* dictũ eſt.

in corp. art.

AD QVARTVM dicẽdũ, ꝙ in eodẽ inſtanti in quo forma acquiritur, incipit res operari ſm formã; ſicut ignis ſtatim cũ ẽ generatus, mouet ſurſum, & ſi motus eius eſſet inſtãtaneus, in eodẽ inſtãti cõpleret. Motus aũt lib. ar. q eſt velle, nõ eſt ſucceſſiuus, ſed inſtãtaneus*, & iõ nõ oportet ꝙ iuſtificatio impij ſit ſucceſſiua.

AD QVINTVM dicendũ, ꝙ ſucceſſio duorũ oppoſitorũ in eodẽ ſubiecto aliter eſt cõſiderãda in his, q̃ ſubiacẽt tẽpori, & aliter in his q̃ ſũt ſupra tẽpus. In his enim q̃ ſubiacent tẽpori, non eſt dare vltimu inſtans, in quo forma prior ſubiecto ineſt. eſt aũt dare vltimũ tempus, & primũ inſtãs, in quo forma ſubſequẽs ineſt materiæ vel ſubiecto. Cuius rõ eſt, quia in tẽpore non põt accipi ante vnũ inſtãs aliud inſtãs pcedẽs immediatè, eo ꝙ inſtantia nõ cõſequẽter ſe habeãt in tempore, ſicut nec puncta in linea (vt probat in 6.* Phy.) ſed tẽpus terminatur ad inſtãs, & ideo in toto tẽpore pcedẽti, quo aliquid mouet ad vnã formã, ſubeſt formæ oppoſitæ & vltimo inſtãti illius temporis, quod eſt primũ inſtãs ſequẽtis tẽporis, hẽt formã, q̃ eſt terminus motus. Sed in his q̃ ſunt ſupra tẽpus, aliter ſe hẽt: ſi qua.n. ſucceſſio ſit ibi affectuũ, vel intellectualiũ conceptionũ (puta in angelis) talis ſucceſſio non menſuratur tẽpore cõtinuo, ſed tẽpore diſcreto, ſicut & ipſa quæ menſurãtur, nõ ſunt continua, vt in primo* habitũ eſt. Vnde in talibus eſt dandũ vltimũ inſtãs, in quo primũ fuit, & primũ inſtãs, in quo eſt id qđ ſequitur. Nec oportet eſſe tẽpus mediũ: quia non eſt ibi cõtinuitas temporis quæ hoc requirebat. Mẽs aũt humana quæ iuſtificatur, ſm ſe quidẽ eſt ſupra tẽpus, ſed per accidens ſubditur tẽpori, inquantũ, ſ. intelligit cũ continuo, & tem

lib. 6. phy à princi. lib. per decem tex. co. 2.

p. p. q. 53. ar. 2 & 3.

pore ſm phantaſmata, in quibus ſpecies intelligibiles conſiderat, vt in primo* dictũ eſt. Et ideo iudicandum eſt ſm hoc de eius mutatione ſm conditionem motuũ temporalium, vt. ſ. dicamus quòd nõ eſt dare vltimum inſtãs, in quo culpa infuit, ſed vltimum tempus, eſt autem dare primum inſtans, in quo gratia ineſt, in toto autem tempore præcedenti inerat culpa.

p. p. q. 85. ar. 1. c. 2.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum gratiæ infuſio ſit prima ordine naturæ inter ea quæ requiruntur ad iuſtificationem impij. 607

4. di. 17. q. 1. ar. 4. q. 1. et q. 2. ar. 1 q. 1. ad 2. et verit. q. 28. ar. 7.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur ꝙ gratiæ infuſio nõ ſit prima ordine naturæ inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationẽ impij. Prius.n. eſt recedere à malo, quàm accedere ad bonũ. ſecundũ illud Pſal. 30. Declina à malo, & fac bonũ. Sed remiſſio culpæ pertinet ad receſſum à malo: infuſio autẽ gratiæ pertinet ad proſecutionem boni, ergo naturaliter prius eſt remiſſio culpæ quàm infuſio gratiæ.

¶ 2 Præterea, Diſpoſitio præcedit naturaliter formã ad quã diſponit, ſed motus lib. ar. eſt q̃dã diſpõ ad ſuſceptionẽ grẽ. ergo naturaliter pcedit infuſionem gratiæ.

¶ 3 Præterea, Peccatum impedit animã ne liberè tendat in Deũ, ſed prius eſt remouere id qđ prohibet motum, quã motus ſequatur, ergo prius eſt naturaliter remiſſio culpæ, & motus liberi arbitrij in peccatũ, quã motus liberi arbitrij in Deum, & quã infuſio gratiæ.

SED CONTRA, Cauſa eſt prior naturaliter ſuo effectu, ſed gratiæ infuſio cauſa eſt omnium aliorum, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, vt* ſupra dictum eſt. ergo eſt naturaliter prior.

* ar. præc.

RESPONDEO dicendũ, quòd prædicta quatuor quæ requiruntur ad iuſtificationẽ impij, tẽpore quidẽ ſunt ſimul, quia iuſtificatio impij non eſt ſucceſſiua, vt* dictũ eſt, ſed ordine naturæ vnũ eorũ eſt prius altero, & inter ea naturali ordine primũ eſt gratiæ infuſio, 2m motus lib. arb. in Deũ, tertiũ eſt motus lib. ar. in peccatũ, quartũ vero eſt remiſſio culpæ. Cuius ratio eſt, quia in quolibet motu naturaliter primũ eſt motio ipſius mouẽtis, 2m aũt eſt diſpoſitio materiæ, ſiue motus ipſius mobilis, vltimum verò eſt finis vel terminus motus, ad quẽ terminatur motio mouentis. Ipſa igitur Dei mouentis motio eſt grẽ infuſio, vt dictũ eſt* ſupra motus aũt vel diſpoſitio mobilis eſt duplex motus lib. arb. terminus aũt vel finis motus eſt remiſſio culpæ, vt ex ſupradictis patet. Et ideo naturali ordine primũ in iuſtificatione impij eſt gratiæ infuſio, 2m eſt motus lib. arb. in Deũ, tertium verò eſt motus lib. arb. in peccatũ. Propter hoc enim ille qui iuſtificatur, deteſtat peccatũ, qa eſt cõtra Deũ, vnde motus lib. arb. in Deũ præcedit naturaliter motũ li. arb. in peccatũ, cũ ſit cauſa & ratio eius, quartũ vero & vltimũ ẽ remiſſio culpæ, ad quã tota iſta trãſmutatio ordinat ſicut ad finẽ, vt* dictũ eſt.

ar. præced.

ar. 6. huius quæſt.

* ar. 6 huius quæſt.

ar. 1. et 6. huius quæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd receſſus à termino, & acceſſus ad terminũ, dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo, ex parte mobilis, & ſic naturaliter receſſus a termino pcedit acceſſum ad terminum: prius enim eſt in ſubiecto mobili oppoſitũ quod abiicitur, & poſtmodũ eſt id, quod per motũ aſſequitur mobile. Sed ex parte agentis eſt econuerſo, agens n. per formã quæ in eo præexiſtit, agit ad remouẽdũ contrariũ, ſicut ſol per ſuam lucem agit ad remouẽdũ tenebras. Et ideo ex parte ſolis prius eſt illuminare, q̃ tenebras remouere, ex parte autem aeris illuminandi prius eſt purgari à tenebris, quã conſequi lumen ordine naturæ, licet vtrũque ſit ſimul tẽpore. Et quia infuſio gratiæ & remiſſio culpæ dicũtur ex parte Dei iuſtificãtis, iõ ordine naturæ prior eſt gratiæ infuſio, quàm culpæ remiſſio. Sed ſi ſumantur ea q̃ ſunt ex parte hoĩs iuſtificati, eſt ecõuerſo, nã prius eſt ordine naturæ liberatio à culpa, q̃ conſecutio grẽ iuſtificantis. Vel põt dici, ꝙ termini iuſtificationis ſunt culpa ſicut a quo, & iuſtitia ſicut ad quẽ,

gra-

gr̃a verò eſt cã remiſſionis culpæ & adeptionis iuſtitię.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ diſpoſitio ſubiecti præcedit ſuſceptionẽ formæ ordine naturæ, ſequit̃ tñ actionẽ agentis, per quã ẽt ipſum ſubiectum diſponitur, & ideo motus lib. arb. naturæ ordine præcedit cõſecutionẽ gratiæ, ſequitur autem gratiæ infuſionem.

l. 2 tex. 89. tom. 2. AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut *Philoſ. dicit in 2. Phyſ. in motibus animi omnino præcedit motus ĩ principium ſpeculationis vel in finẽ actionis, ſed in exterioribus motibus remotio impedimenti præcedit aſſecutionem finis: & quia motus lib. arb. eſt motus animi, prius natura ordine mouetur in Deũ ſicut in finẽ, quàm ad remouendum impedimentum peccati.

ARTICVLVS IX.

608 *Vtrum iuſtificatio impij ſit maximum opus Dei.*

3 q. 43. ar. 4 ad 2. & 4. di. 17. q. 1. ar. 5. q 1. ad 1. et di. 46. q 2. ar. 1. qõ. 3. ad 3. & Ioã. 14. le. 4. co. 1.

AD NONVM ſic proceditur. Videt̃, ꝙ iuſtificatio impij non ſit maximũ opus Dei. Per iuſtificationẽ. n. impij conſequitur aliquis gratiam viæ, ſed per glorificationẽ conſequitur aliquis gratiam patriæ, quæ maior eſt. ergo glorificatio angelorum vel hominum eſt maius opus, quàm iuſtificatio impij.

¶2 Præterea, Iuſtificatio impij ordinatur ad bonum particulare vnius hominis, ſed bonũ vniuerſi eſt mai⁹, q̃ bonũ vnius hominis, vt patet in 1.* Eth. ergo maius opus eſt creatio cæli & terræ, quàm iuſtificatio impij.

lib. 1 eth. c. 2. in fine tom 5. ¶3 Præterea. Maius eſt ex nihilo aliquid facere, & vbi nihil cooperatur agenti, q̃ ex aliquo facere aliquid cũ aliqua cooperatione patientis: ſed in opere creationis ex nihilo fit aliquid, vñ nihil põt cooperari agenti, ſed in iuſtificatione impij Deus ex aliquo aliquid facit, id eſt, ex impio iuſtũ & eſt ibi aliqua cooperatio ex parte hominis, quia eſt ibi motus lib. arb. vt * dictũ eſt. ergo iuſtificatio impij non eſt maximum opus Dei. *ar. 3. huius quæſt.*

SED CONTRA eſt, qđ in Pſal. 144. dicitur Miſerationes eius ſuper omnia opera eius. & in collecta, dicitur, Deus, qui omnipotentiam tuam parcendo maximè, & miſerãdo manifeſtas. & * Aug. dicit exponẽs illud, Io. 14. Maiora horũ faciet, quòd maius opus eſt, vt ex impio iuſtus fiat, quàm creare cælum & terram. *tract. 72 ĩ Ioan. poſt mediũ illi⁹ tom 9.*

RESPONDEO dicendũ, ꝙ opus aliqđ põt dici magnũ dupliciter. Vno mõ, ex parte modi agendi, & ſic maximũ opus eſt creationis, in quo ex nihilo fit aliquid. Alio modo põt dici opus magnũ ꝓp magnitudinẽ eius quod fit, & ſecundum hoc maius opus eſt iuſtificatio impij, quæ terminatur ad bonũ æternũ diuinæ participationis, q̃ creatio cęli & terræ, quæ terminatur ad bonũ naturæ mutabilis. & ideo *Aug. cũ dixiſſet, ꝙ maius eſt, ꝙ ex impio fiat iuſtus, q̃ creare cœlũ & terram, ſubiungit. Cœlũ. n. & terra tranſibit, ꝓdeſtinatorũ aũt ſalus & iuſtificatio ꝑmanebit. Sed ſciendũ eſt, ꝙ aliquid magnũ dr̃ dupliciter Vno modo ſecũdũ quãtitatẽ abſolutã: & hoc modo donũ gloriæ eſt maius, q̃ donũ gratiæ iuſtificantis impiũ: & ſecundũ hoc glorificatio iuſtorũ eſt maius opus, q̃ iuſtificatio impij. Alio modo dr̃ aliquid magnũ quantitate proportionis, ſicut dr̃ mons paruus, & milium magnum. & hoc modo donũ gratiæ impiũ iuſtificantis eſt maius, q̃ donum gloriæ beatificantis iuſtũ, quia plus excedit donũ gratię dignitatem impij, qui erat dignus pœna, q̃ donum glorię dignitatem iuſti, qui ex hoc ipſo, ꝙ iuſtificatus eſt, dignus gloria, & ideo * Auguſt. dicit ibidem. Iudicet qui põt, vtrum maius ſit iuſtos angelos creare. q̃ impios iuſtificare, certe ſi æqualis eſt vtrũq; potẽtiæ, hoc maioris eſt miæ. Et per hoc patet reſpõſio ad PRIMVM. *tract. 72. ĩ Io à med. illius, to 9.* *trac. 72 in Iŏã. nõ ꝓcul à fin. tom. 9.*

AD SECVNDVM dicẽdum, ꝙ bonum vniuerſi eſt maius, quàm bonum particulare vnius, ſi accipiat̃ vtrunque in eodem genere, ſed bonũ gratiæ vnius maius eſt, quàm bonum naturæ totius vniuerſi.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ratio illa procedit ex parte modi agendi, ſecundum quem creatio eſt maximum opus Dei.

ARTICVLVS X.

609 *Vtrum iuſtificatio impij ſit miraculoſa.*

Inf. q. 105. ar. 7. ad 1. & 3. q. 44. ar. 3. ad 1. et 3. & 2. di. 18. q. 1. ar. 1. ad 2. et 4 di. 17. q. 1. art 5. q. 1. & po. q 6. arti. 2. ad 6.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ iuſtificatio impij ſit opus miraculoſum. Opera enim miraculoſa ſunt maiora nõ miraculoſis. ſed iuſtificatio impij eſt maius opus, quàm alia opera miraculoſa, vt patet per Aug. in auctoritate adducta. ergo iuſtificatio impij eſt opus miraculoſum.

¶2 Præterea, Motus voluntatis ita eſt in anima ſicut inclinatio naturalis in rebus naturalibus: ſed qñ Deus aliquid operatur in rebus naturalibus contra inclinationẽ naturæ, eſt opus miraculoſum: ſicut cũ illuminat cæcũ, vel ſuſcitat mortuũ. voluntas aũt impij tendit in malũ. Cũ igitur Deus iuſtificando hoĩem moueat eũ ĩ bonũ, videtur quod iuſtificatio impij ſit miraculoſa.

Ar. præce. in arg. Sed contra. ¶3 Præterea, Sicut ſapientia eſt donũ Dei, ita & iuſtitia, ſed miraculoſum eſt, quòd aliqs ſubito ſine ſtudio ſapientiam aſſequatur a Deo. ergo miraculoſum eſt, ꝙ aliquis impius iuſtificetur a Deo.

SED CONTRA, Opera miraculoſa ſunt ſupra potentiã naturalẽ, ſed iuſtificatio impij non eſt ſupra potentiam naturalẽ. Dicit enim * Aug. in lib. De prædeſt. ſanctorum, ꝙ poſſe habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem, naturæ eſt hominum, habere autẽ fidem, quẽadmodum habere charitatem, gratiæ eſt fidelium. Ergo iuſtificatio impij non eſt miraculoſa. *c. 5. non ꝓcul à fi. t 7*

RESPONDEO dicendum, ꝙ in operibus miraculoſis tria conſueuerũt inueniri, quorum vnũ eſt ex parte potentiæ agentis: quia ſola diuina virtute fieri põt, & ideo ſunt ſimpliciter mira, quaſi habentia cãm occultam, vt in primo * dictũ eſt, & ſecundum hoc tã iuſtificatio impij, quã creatio mundi, & vniuerſaliter oẽ opus, qđ à ſolo Deo fieri põt, miraculoſum dici põt. Secũdo, in quibuſdam miraculoſis operibus inuenit̃ ꝙ forma inducta eſt ſupra naturalẽ potentiã talis materiæ, ſicut in ſuſcitatione mortui, vita eſt ſupra naturalẽ potentiã talis corporis. Et quantũ ad hoc iuſtificatio impij nõ eſt miraculoſa, qa naturaliter aĩa eſt gr̃æ capax, eo. n. ipſo, ꝙ facta eſt ad imaginẽ Dei. capax ẽ Dei ꝑ gr̃am, vt * Aug dicit. Tertio mõ in operibus miraculoſis inuenit̃ aliqđ ꝑter ſolitũ & cõſuetũ ordinẽ cauſandi effectũ, ſicut cũ aliqs infirmus ſanitatẽ ꝑfectã aſſequit̃ ſubitò ꝑter ſolitũ curſum ſanationis, q̃ fit a natura vel arte, & quantũ ad hoc, iuſtificatio impij, qñque eſt miraculoſa, & qñque non. Eſt. n. iſte cõis & conſuetus curſus iuſtificationis, vt Deo mouente interius animã, hõ conuertatur ad Deum, primo quidem conuerſione imperfecta, vt poſtmodũ ad ꝑfectã deueniat, qa charitas inchoata meret̃ augeri, vt aucta mereat̃ perfici, ſicut * Aug. dicit. Qñque vero tã vehemẽter Deus aĩam mouet, vt ſtatim quandã perfectionẽ iuſtitiæ aſſequat̃ (ſicut fuit in cõuerſione Pauli) adhibita ẽt exterius miraculoſa ꝓſtratione & ideo conuerſio Pauli tãquã miraculoſa in eccleſia cõmemoratur celebriter. *p. p. q. 105. ar. 7. & 8. & q. 110. art. 4.* *Loco citato in argu. Sed con.* *tract. 5. in epiſt. Ioã. ante me... tom. 9.*

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ quædã miraculoſa opera etſi ſint minora, q̃ iuſtificatio impij quantũ ad bonũ quod fit: ſunt tamen præter conſuetũ ordinẽ taliũ effectuũ, & iõ plus habẽt de ratione miraculi.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ non qñcunque res naturalis mouet̃ contra ſuam inclinationẽ, eſt opus miraculoſum (alioquin miraculoſum eẽt, ꝙ aqua calefieret, vel ꝙ lapis ſurſum ꝓijceretur) ſed qñque hoc fit ꝑter ordinẽ ꝓpria cauſæ q̃ nata eſt facere hoc. Iuſtificare aũt impium nulla alia cauſa poteſt niſi Deus, ſicut nec aquam calefacere niſi ignis Et ideo iuſtificatio impij a Deo, quantum ad hoc non eſt miraculoſa.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſapientiam, & ſciẽtiã homo natus eſt acquirere a Deo, per propriũ ingeniũ, & ſtudiũ, & ideo quando præter hunc modũ homo ſapiens vel ſciẽs efficit̃, eſt miraculoſum. ſed gr̃am iuſtificantem non eſt homo natus acquirere per ſuam operationem, ſed Deo operante, Vnde non eſt ſimile.

QVÆ-

QVÆSTIO CXIII.

De merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis, in decem articulos diuiſa.

DEINDE cõſiderandũ eſt de merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis.

¶ Et circa hoc quæruntur decem.

¶ Primò, vtrum homo poſſit aliquid mereri à Deo.

¶ Secundò, vtrum aliquis ſine gratia poſſit mereri vitã æternam.

¶ Tertiò, vtrum aliquis per gratiam poſſit mereri vitam æternam ex condigno.

¶ Quartò, vtrum gratia ſit principium merendi, mediãte charitate principaliter.

¶ Quintò, vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam.

¶ Sextò vtrum homo poſſit eam mereri alij.

¶ Septimò, vtrum poſſit ſibi aliquis mereri reparationẽ poſt lapſum.

¶ Octauò, vtrum poſſit ſibi aliquis mereri augmentum gratiæ, vel charitatis.

¶ Nonò, vtrum poſſit ſibi mereri finalẽ perſeuerantiã.

¶ Decimò, vtrum bona temporalia cadant ſub merito.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homo poſsit aliquid mereri à Deo.

610

*Sup. q. 21. art. 4 & 2. d. 5. q. 1. ar ti 1. & di. 21. ar. 4. & Hel. 6. lec. 3. cor. 2. * lib 8. cap. vlt. poſt me dium to 5.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ hõ non poſſit aliquid mereri à Deo. Nullus. n. videtur mercedem mereri ex hoc, ꝙ reddit alteri quod debet ſed per oĩa bona quæ facimus, non poſſumus ſufficiẽter recõpẽſare Deo qđ debemus, quin ſemper amplius debeamus, vt ẽt * Philoſophus dicit in 8. Ethi. vñ & Luc. 17. dicit, Cũ oĩa quæ præcepta ſunt feceritis, dicite, ſerui inutiles ſumus, qđ debuimus facere, fecimus ergo homo non poteſt aliquid mereri à Deo.

¶ 2 Præterea, Ex eo ꝙ aliquis ſibi proficit, nihil videtur mereri apud eum cui nihil proficit, ſed hõ bñ operando ſibi ꝓficit vel alteri hoĩ, non aũt Deo. Dicit. n. Iob 35. Si iuſtè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? ergo hõ nõ põt aliquid à Deo mereri.

¶ 3 Præterea, Quicunque apud aliquẽ aliquid meretur, conſtituit eũ ſibi debitorẽ: debitum. n. eſt, vt aliqs merenti mercedẽ rependat, ſed Deus nulli eſt debitor. vnde dicitur Ro 10. Quis prior dedit ei, & retribuetur. ei? ergo nullus à Deo poteſt aliquid mereri.

SED CONTRA eſt, quod dic ĩ Ier. 31. Eſt merces operi tuo. ſed merces dicitur quod merito redditur ergo videtur quòd homo poſſit à Deo mereri.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ meritum & merces ad idẽ referuntur. Id. n. merces dicitur, quod alicui recõpenſatur pro retributione operis, vel laboris, quaſi quoddã pretiũ ipſius: vñ ſicut reddere iuſtum pretium pro re accepta ab aliquo, eſt actus iuſtitiæ, ita etiã recompenſare mercedẽ operis, vel laboris, eſt actus iuſtitiæ. Iuſtitia autem æqualitas quædam eſt, vt patet per

l. b 5. Ethi. in principi°. 4. cap. 10. 5.

* Philoſophũ in 5. Ethi. & ideo ſimpliciter eſt iuſtitia inter eos, quorum eſt ſimpliciter æqualitas, eorũ verò quorũ non eſt ſimpliciter æqualitas, non eſt ſimpliciter iuſtitia, ſed quidã iuſtitiæ modus põt eſſe: ſicut dicitur quoddam ius paternũ ſiue dominatiuũ, vt in eodẽ

lib. 5. Eth. c. 6. tom. 5.

libro * Philoſophus dicit: & propter hoc in his in quibus eſt ſimpliciter iuſtũ, eſt etiam ſimpliciter ratio meriti & mercedis. in quibus aũt eſt ſecundũ quid iuſtum & non ſimpliciter, in his ẽt non ſimpliciter eſt ratio meriti, ſed ſecundum quid, inquantum ſaluatur ibi iuſtitiæ ratio, ſic. n. & filius meret aliquid à patre, & ſeruus à dño. Manifeſtũ eſt aũt, ꝙ inter Deum, & hoĩem eſt maxima inæqualitas (in infinitũ enim diſtant) totum quod eſt hominis bonum, eſt à Deo, vnde nõ poteſt hoĩs à Deo eſſe iuſtitia ſecundum abſolutã æqualitatẽ, ſed ſecundum proportionẽ quandã, inquantum ſcilicet vterque operatur ſecundũ modũ ſuum. Modus autem & menſura humanæ virtutis homini eſt à Deo & iõ meritũ hoĩs apud Deũ eſſe non põt, niſi ſm præſuppoſitionẽ diuinæ ordinationis: ita ſ. vt id homo cõſequatur à Deo, per ſuã operationẽ, quaſi mercedẽ, ad quod Deus ei virtutẽ operãdi deputauit. Sicut ẽt res naturales hoc conſequuntur per proprios motus & operationes, ad quod à Deo ſunt ordinatæ: Differenter tñ, quia creatura rationalis ſeipſam mouet ad agendũ per li. arbi. vnde ſua actio habet rationem meriti: quod nõ eſt in alijs creaturis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ homo inquantum propria voluntate facit illud quod debet, meretur, alioquin actus iuſtitiæ, quoquis reddit debitum, non eſſet meritorius.

AD SECVNDVM dicẽdum, ꝙ Deus ex bonis nr̃is non quærit vtilitatẽ: ſed gloriã, Id eſt manifeſtationẽ ſuæ bonitatis, qđ ẽt ex ſuis operibus quærit. Ex hoc aũt, ꝙ eũ colimus, nihil ei accreſcit, ſed nobis: & iõ meremur aliqđ à Deo, non quaſi ex noſtris operibus aliqd ei accreſcat, ſed inquantũ pp eius gloriã operamur.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ quia actio noſtra non habet rationem meriti niſi ex præſuppoſitione diuinæ ordinationis, non ſequitur quod Deus efficiatur ſimpliciter debitor nobis, ſed ſibi ipſi, inquantum debitum eſt, vt ſua ordinatio impleatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliquis ſine gratia poſsit mereri vitam æternam.

611

*Sup q 109 ar. 5. et. 6. et. ibi inductis. * ar. 1. huius quæſt.*

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videt̃, ꝙ aliquis ſine gratia poſſit mereri vitã æternã. Illud enim hõ a Deo meret̃, ad qđ diuinitus ordinat̃: ſicut dictum eſt *. Sed homo ſm ſuã naturã ordinatur ad beatitudinẽ ſicut ad finẽ, vñ etiã naturaliter appetit eſſe beatus. ergo homo per ſua naturalia abſque gratia mereri poteſt beatitudinem, quæ eſt vita æterna.

¶ 2 Præterea, Idẽ opus quanto eſt minus debitũ, tanto eſt magis meritoriũ, ſed minus debitũ, eſt bonũ qđ fit ab eo qui minoribus bñficijs eſt ꝓuẽtus Cũ igit̃ ille, qui hẽt ſolum bona naturalia, minora bñficia ſit cõſecutus à Deo, q̃ ille, q eũ naturalibus habet gratuita, videtur ꝙ eius opera ſint apud Deũ magis meritoria, & ita ſi ille qui habet gratiam, poteſt mereri aliquo modo vitam æternam, multo magis ille qui non habet.

¶ 3 Præterea, Miſericordia, & liberalitas Dei in infinitum excedit miſericordiã & liberalitatẽ humanã, ſed vnus hõ põt apud aliũ mereri, etiã ſi nunquam ſuã gratiã ante habuerit: ergo videtur ꝙ multo magis homo abſque gratia vitam æternam poſſit a Deo mereri.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit Roma. 9. Gratia Dei, vita æterna.

RESPONDEO dicendum, ꝙ hominis ſine gratia duplex ſtatus conſiderari poteſt, ſicut * ſupra dictũ eſt Vnus quidem naturæ integræ, qualis fuit in Adam ante peccatum Alius autem naturę corruptæ, ſicut eſt in nobis ante reparationem gratiæ. Si ergo loquamur de homine quo ad primum ſtatum, ſic vna ratione non poteſt homo mereri abſque gratia vitam æternam per pura naturalia, quia ſcilicet meritum hominis dependet ex præordinatione diuina. Actus autem cuiuſcunque rei non ordinatur diuinitus ad aliquid excedens proportionem virtutis, quæ eſt principium actus: hoc enim eſt ex inſtitutione diuinæ prouidentiæ, vt nihil agat vltra ſuam virtutem. Vita autem æterna eſt quoddam bonũ excedens proportionem naturæ creatæ: quia etiam excedit cognitionem & deſideriũ eius, ſecundũ illud 1. ad Cor. 2. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽdit. Et inde eſt, quòd nulla natura creata eſt ſufficiẽs principium actus meritorij vitæ æternæ, niſi ſuperaddatur aliqđ ſupnaturale donũ, quod gratia dicitur. Si vero loquamur de hoĩe ſub peccato exiſtente, additur cum hoc ſecunda ratio ꝓpter impedimentũ peccati. Cùm. n. peccatum ſit q̃dã Dei

q. 109 art. 2.

offenſa

q 71. ar. 6. & q. 73. ar. 15. & q̃. 113. art. 2.

offenſa excludens à vita æterna (vt patet per* ſupradicta) nullus in ſtatu peccati exiſtens poteſt vitã æternã mereri, niſi prius Deo recõcilietur dimiſſo peccato, qđ fit per gratiam, peccatori enim non debetur uita, ſed mors, ſecundum illud Rom 6. Stipendia peccati mors.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Deus ordinauit humanam naturam ad finẽ uitæ æternæ conſequẽdum, non propria uirtute, ſed per auxilium gratiæ. Et hoc modo eius actus põt eſſe meritorius vitæ ęternæ.

AD SECVNDVM dicẽdum, ꝙ homo ſine gratia non põt habere æquale opus operi quod ex gratia procedit, quia quanto eſt perfectius principium actionis, tanto eſt perfectior actio. Sequeretur autem ratio ſuppoſita æqualitate operationis vtrobique.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ quantum ad primam rationem inductam diſſimiliter ſe habet in Deo & in homine, nã homo virtutem bene faciendi habet à Deo, non autẽ ab homine, & ideo à Deo non põt homo aliquid mereri niſi per donum eius, quod Apoſtolus ſignanter exprimit dicens, Quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Sed ab homine poteſt quis mereri antequam ab eo acceperit per id quod accepit à Deo. Sed quantum ad ſecũdam rationem ſumptam ex impedimẽto peccati, ſimile eſt de homine & de Deo, quia etiam homo ab alio mereri non poteſt, quem offendit prius, niſi ei ſatisfaciens reconcilietur.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo in gratia conſtitutus poſſit mereri vitam æternam ex condigno.

612

1. q. 48 ar. 1. cor & 2. di. 27. ar. 3. & ar. 5. co. & 3 diſ. 4. q̃ 3 ar. 1. ad 1. & 5. et Ro. 4. co. 3. & co. 6. fin. & co 8. le. 4. 1 fin.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ homo in gratia conſtitutus nõ poſſit mereri vitã æternã ex cõdigno. Dicit enim Apoſtolus ad Rom. 8 Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriã, quæ reuelabitur in nobis Sed inter alia opera meritoria maximè videntur eſſe meritoriæ ſanctorum paſſiones. ergo nulla opera hominum ſunt meritoria vitæ æternæ ex condigno.

¶ 2 Præterea, Super illud Rom. 6 Gratia Dei, vita æterna, dicit* gloſſ Poſſet rectè dicere, Stipendium iuſtitię vita æterna, ſed maluit dicere, gratia Dei, vita ęterna, vt intelligeremus Deum ad æternam vitam pro ſua miſeratione nos perducere, non meritis noſtris. Sed id quod ex condigno quis meretur, non ex miſeratione, ſed ex merito accipit. ergo uidetur ꝙ homo nõ poſſit per gratiam mereri vitam æternam ex condigno.

* Eſt Aug. in libr. de grat. et lib. arb c 9 ante medium. to. 7.

¶ 3 Pręterea, Illud meritum videtur eſſe condignum, quod æquatur mercedi Sed nullus actus præſentis uitę poteſt æquari vitæ æternę, quę cognitionẽ & deſideriũ noſtrum excedit, excedit etiam charitatẽ vel dilectionem vię, ſicut & excedit naturam ergo homo non poteſt per gratiam mereri vitam æternam ex condigno.

SED CONTRA, Id quod redditur ſm iuſtũ iudicium, videtur eſſe merces condigna. Sed vita æterna redditur à Deo ſm iudicium iuſtitiæ, ſecundum illud 2 ad Tim. 4. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quã reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. ergo homo meretur vitam æternam ex condigno.

RESPONDEO dicendum, ꝙ opus meritoriũ hominis dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo, ſecundũ quod procedit ex lib. arb Alio modo, ſm quod procedit ex gratia Spiritus ſancti. Si conſideretur ſecũdum ſubſtantiam operis, & ſecũdum quod procedit ex lib. arb. ſic non poteſt ibi eſſe condignitas propter maximam inæqualitatẽ, ſed eſt ibi cõgruitas propter quãdam æqualitatẽ proportionis. Videtur enim congruũ, vt homini operanti ſecundum ſuam virtutẽ, Deus recompenſet, ſecundum excellentiam ſuæ virtutis Si aũt loquamur de opere meritorio, ſecundũ quod procedit ex gratia Spiritus ſancti, ſic eſt meritoriũ vitæ æternæ ex condigno. Sic enim valor meriti attenditur ſecũdũ virtutẽ Spiritus ſancti mouentis nos in vitam æternã, ſecundum illud Ioan. 4. Fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Attenditur etiam pretium operis ſecundum dignitatem gratiæ, per quam homo conſors factus diuinæ naturæ, adoptatur in filium Dei, cui debetur hæreditas ex ipſo iure adoptionis, ſecundum illud Rom. 8 Si filij, & hæredes.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apoſtolus loquitur de paſſionibus ſanctorum ſecundum eorum ſubſtantiam.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ verbum illius glo intelligendum eſt quantum ad primã cauſam perueniendi ad vitam æternam. quæ eſt miſeratio Dei: meritum autem noſtrum eſt cauſa ſubſequens.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ gratia ſpiritus ſancti, quam in præſenti habemus, etſi non ſit æqualis gloriæ in actu, eſt tamen æqualis in virtute: ſicut ſemẽ arborum, in quo eſt virtus ad totam arborem. Et ſimiliter per gratiam inhabitat hominem Spiritus ſanctus, qui eſt ſufficiens cauſa vitæ æternæ. vnde & dicitur eſſe pignus hæreditatis noſtræ 2. ad Cor. 1.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum gratia ſit principium meriti principalius per charitatem, quàm per alias virtutes.

613

2. 2 q. 182. ar. 2 co. & 3. diſt. 30. ar. 5. & 4. di. 20 ar. 2 q. 3. & diſ. 49. q 1. ar. 4 q̃. 4. & po. q 6. ar. 9. cor. & Rom 8 le. 5. princ. pio et Heb. 6. le 3. co. 4 princ.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ gratia non ſit principiũ meriti principalius per charitatem quàm per aliàs virtutes. Merces. n. operi debetur ſecundum illud Matth. 20. Voca operarios, & redde illis mercedem ſuam Sed quælibet virtus eſt principium alicuius operis, eſt enim virtus habitus operatiuus, vt ſupra habitum eſt.* Ergo quælibet virtus eſt, æqualiter principium merendi.

* q. 55. ar. 2.

¶ 2 Præterea, Apoſtolus dicit 1. ad Cor 3 Vnuſquiſq; propriam mercedem accipiet ſecundum propriũ laborem. Sed charitas magis diminuit laborẽ, quam augeat, quia, ſicut Auguſtinus † dicit in lib. de verbis dom omnia ſæuã & immania facilia & propè nulla facit amor. Ergo charitas non eſt principalius principium merendi quàm alia virtus.

† Augu in Ser. 9. a medio. et Ser. 48. de tempore, parũ ante finẽ. tom. 10.

¶ 3 Præterea, Illa virtus videtur principalius eſſe principium merendi, cuius actus ſunt maximè meritorij. Sed maximè meritorij videntur eſſe actus fidei & patientiæ, ſiue fortitudinis, ſicut patet in martyribus qui pro fide patienter & fortiter vſque ad mortem certauerunt. Ergo aliæ virtutes principalius ſunt principium merendi, quàm charitas.

SED CONTRA eſt, qđ Dominus Io. 14 dicit, Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligã eũ, eũ, & manifeſtabo ei meipſum Sed in manifeſta Dei cognitione cõſiſtit vita æterna, ſm illud Io. 17 Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolũ Deũ verũ & viuũ. Ergo meritũ vitæ æternæ maximè reſidet pœnes charitatẽ.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ex dictis* accipi poteſt, humanus actus habet rationẽ merẽdi ex duobus. Primò quidem & principaliter ex diuina ordinatione, ſecundũ quod actus dicitur eſſe meritorius illius boni, ad qđ homo diuinitus ordinatur. Secundò verò ex parte lib. arbitrij, inquantũ ſcilicet homo hẽt præ cæteris creaturis, vt per ſe agat, voluntariè agens. Et quãtũ ad vtrunque principalitas meriti penes charitatem conſiſtit. Primò n. conſiderandũ eſt ꝙ vita æterna in Dei fruitione conſiſtit, motus autem humanæ mentis ad fruitionem diuini boni eſt proprius actus charitatis per quem omnes actus aliarum virtutum ordinantur in hunc finẽ, ſecundũ quod aliæ virtutes imperantur à charitate. Et ideo meritum vitæ æternæ primò pertinet ad charitatem, ad alias autẽ virtutes ſecundariò, ſm quod eorum actus à charitate imperantur. Similiter etiam manifeſtum eſt, quod id quod ex amore facimus, maximè voluntariè facimus, vnde etiam ſecundum quod ad rationem meriti requiritur, quod ſit voluntariũ, principaliter meritum charitati attribuitur.

* ar. 1. huius quæſt.

AD PRI-

ADPRIMVM ergo dicendum, quòd charitas
inquantum habet vltimum finem pro obiecto, mouet
alias virtutes ad operandum; ſeu per enim habitus, ad
quem pertinet finis, imperat habitus, ad quos pertinēt
q. 9. art. 1. ea, quę ſunt ad finem, vt ex ſupradictis patet. *

ADSECVNDVM dicendum, ꝙ opus aliquod
poteſt eſſe laborioſum & difficile dupliciter. Vno mo
do ex magnitudine operis, & ſic magnitudo laboris p-
tinet ad augmentũ meriti: & ſic charitas non diminuit
laborē, imò facit aggredi opera maxima: magna enim
In hom. Pē operatur ſi eſt, vt Grego dicit in quadā homilia.* alio
teceſt. ot eſt modo ex defectu ipſius operantis: vnicuique. n. eſt la-
30. incuan. borioſum & difficile quod non prompta voluntate fa-
nō procul à cit, & talis labor diminuit meritũ, & à charitate tollit.
prin. illius. ADTERTIVM dicendum, ꝙ fidei actus nō eſt
meritorius, niſi fides per dilectionem operetur, vt dici-
tur ad Galat. 5. Similiter etiam actus patientiæ & forti
tudinis nō eſt meritorius, niſi aliquis ex charitate hæc
operetur, ſecundũ illud primæ ad Corinthios decimo-
tertio, Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, chari-
tatē autem non habuero, nihil mihi prodeſt.

614

ARTICVLVS V.

Vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam.

3. qō. 2. ar. ADQVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd
11 co. et 2. homo poſſit ſibi mereri primā gratiam. Quia,
di 17. ar. 4 vt Aug dicit, * fides meretur iuſtificationem,
6. & 3. diſ.
19. c. 1. ar. iuſtificatur autem homo per primam gratiam. ergo ho
1. q. 1. co. 3 mo poteſt mereri ſibi primam gratiam.
3. contra c. ¶ 2 Præterea, Deus non dat gratiam niſi dignis, ſed nō
149. & dicitur aliquis dignus aliquo bono, niſi qui ipſum pro-
150 & ve meruit ex condigno. ergo aliquis ex condigno pōt me-
11 q 19. ar. reri primam gratiam.
6. et 7. cor. ¶ 3 Præterea, Apud homines aliquis poteſt promere
& Ioa 10. ri donum iam acceptum, ſicut qui accepit equum à do
l 4. col. 2. mino, meretur ipſum bene vtendo eo in ſeruitio domi
& Ephe. 8 ni, ſed Deus liberalior eſt quam homo. ergo multo ma
li 2. cor. 2. gis primā gratiam iam ſuſceptam poteſt homo prome-
* In præfa- reri a Deo per ſubſequentia opera.
tione Pſal. SEDCONTRA eſt, quod ratio gratiæ repu-
31. tom. 8. gnat mercedi operum, ſecundũ illud Ro. 4. Ei, qui ope-
ratur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſe
cundum debitum, ſed illud meretur homo quod impu
tatur ſibi ſecundum debitum, quaſi merces operũ eius,
ergo primam gratiam non poteſt homo mereri.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ donum gratiæ con
ſiderari poteſt dupliciter. Vno modo ſecundum ratio-
nem gratuiti doni, & ſic manifeſtum eſt, quod omne
meritum repugnat gratiæ, quia vt ad Ro. 11. Apoſtolus
dicit, Si autē gratia, iam non ex operibus. Alio modo
poteſt conſiderari ſecundum naturam ipſius rei, quæ
donatur, & ſic ēt non poteſt cadere ſub merito non ha
bentis gratiam, tum quia excedit proportionem natu
ræ, tum etiam quia ante gratiam in ſtatu peccati ho-
mo habet impedimentum promerendi gratiam, ſcili
cet ipſum peccatum. Poſtquā aũt iā aliquis habet gra-
tiam, non pōt gratia iā habita ſub merito cadere, quia
eſt terminus operis: gratia vero eſt principium cuiuſli-
q. 109. per bet boni operis, in nobis, vt ſupra dictũ eſt. * Si vero a-
10. art. liud donũ gratuitũ aliquis mereatur virtute gratiæ præ
cedentis, iam nō erit prima. Vnde manifeſtũ eſt ꝙ nul
lus poteſt ſibi mereri primam gratiam.

ADPRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſicut Aug. dicit
li. 1. ca. 23. in lib. Retractat. * Ipſe aliquando in hoc fuit deceptus,
poſt medium ꝙ credidit initium fidei eſſe ex nobis, ſed conſumma-
tom. 1. tionē nobis dari ex Deo, quod ipſe ibidem retractat, &
ad hunc ſenſum videtur pertinere, ꝙ fides iuſtificatio-
nem mereatur. Sed ſi ſupponamus, ſicut * fidei veri-
* Aliàs re. tas habet, ꝙ initium fidei ſit in nobis à Deo, iam etiā
ipſe actus fidei cōſequitur primā gratiā, & ita non pōt
eſſe meritorius primæ gratię. per fidē igitur iuſtificat
homo, non quaſi homo credēdo mereat iuſtificationē,
ſed quia dum iuſtificatur credit, eo ꝙ motus fidei re- q. præce. ar
quiritur ad iuſtificationē impii, vt ſuprà dictum eſt *. ticu. 4.

ADSECVNDVM dicendum, ꝙ Deus non dat
gratiam niſi dignis, non tamen ita ꝙ prius digni fue-
rint, ſed quia ipſe per gratiā eos facit dignos, qui ſolus
poteſt facere mundum de immundo cōceptũ ſemine.

ADTERTIVM dicendum, ꝙ omne bonũ opus
hominis procedit à prima gratia ſicut a principio. non
aũt procedit a quocunque humano dono. Et ideo non
eſt ſimilis ratio de dono gratiæ, & de dono humano.

ARTICVLVS VI.

Vtrum homo poſſit alteri mereri primam gratiam. 616

ADSEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ho- 2. di. 27. ar.
mo poſſit alteri mereri primam gratiam, quia 6. et 3. diſ.
Matt. 9 ſuper illud, Vidēs Ieſus fidē illorũ, &c. 19. q. 2. ar.
dicit gloſſa * Quātum valet apud Deum fides propria, 2. q 1. cor.
apud quē ſic valuit aliena, vt intus & extra ſanaret ho et ar. 3 q. 1
minem, ſed interior ſanatio hominis eſt per primā gra ad 3. & 4.
tiam, ergo homo poteſt alteri mereri primā gratiam. di. 45. q. 2.
¶ 2 Præterea, Orationes iuſtorum nō ſunt vacuæ, ſed ar. 1. qō. 1.
efficaces, ſecundum illud Iacob. vlt. Multum valet de- co. et 1. Ti
precatio iuſti aſſidua, ſed ibidem pręmittitur, Orate ꝓ moth 4 lec.
inuicem, vt ſaluemini, cùm igitur ſalus hominis nō poſ 3 ſin
ſit eſſe niſi per gratiam, videtur ꝙ vnus homo poſſit al * Gloſ. ordi
teri mereri primam gratiam. naria ibid.
¶ 3 Præterea, Lucæ 16. dicitur, Facite vobis amicos de
mammona iniquitatis, vt cũ defeceritis, recipiant vos
in æterna tabernacula, ſed nullus recipitur in æterna
tabernacula, niſi per gratiam, per quam ſolam aliquis
meretur vitam æternā, vt ſuprà dictũ eſt *, ergo vnus ar. 2. huius
homo poteſt alteri acquirere merendo primam gratiā. quæſt & q.
SEDCONTRA eſt, quod dicitur Ier. 15. Si ſte- 109. ar. 5.
terit Moyſes & Samuel coram me, non eſt anima mea
ad populum iſtum qui tamen fuerunt maximi meriti
apud Deum. Videtur ergo quod nullus poſſit alteri me
reri primam gratiam.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ex ſupradi-
ctis patet *, opus noſtrum habet rōnem meriti ex duo ar. 1. & 4.
bus Primo quidem ex vi motionis diuinæ, & ſic mere
tur aliquis ex cōdigno Alio modo hēt rationē meriti,
ſm quod procedit ex libero arbitrio inquantum volũ-
tarie aliquid facimus, & ex hac parte eſt meritum con
grui, quia cōgruũ eſt, ut dum homo bene vtitur ſua vir
tute, Deus ſm ſuperexcellentem virtutem excellen-
tius operetur. Ex quo patet, ꝙ merito condigni nullus
poteſt mereri alteri primam gratiam niſi ſolus Chri-
ſtus, quia unuſquiſque noſtrum mouetur à Deo per do
num gratię, ut ipſe ad vitàm æternam perueniat, & iō
meritum condigni vltra hanc motionē non ſe extēdit.
Sed anima Chriſti mota eſt a Deo per gratiam, nō ſo-
lum vt ipſe perueniret ad gloriā vitæ æternæ, ſed ēt ut
alios in eam adduceret, inquantũ eſt caput eccleſiæ, &
auctor ſalutis humanæ, ſcdm illud ad Hebr. 2, Qui mul
tos filios in gloriam adduxerat, auctoré ſalutis, &c. Sed
merito congrui pōt aliquis alteri mereri primā gratiā.
Quia enim homo in gratia conſtitutus implet Dei uo-
luntatē, congruũ eſt ſecundũ amicitiæ proportionem,
vt Deus impleat hominis voluntatē in ſaluatione alte
rius: licet quandoque poſſit habere impedimētũ ex par
te illius, cuius aliquis ſanctus iuſtificationē deſiderat.
Et in hoc caſu loquitur auctoritas Ierem. vlt. ad ducta.

ADPRIMVM ergo dicendum, ꝙ fides aliorum
valet alii ad ſalutē merito congrui, nō merito cōdigni.

ADSECVNDVM dicendum, ꝙ impetratio ora
tionis innititur miſericordiæ, meritum aũt condigni
innititur, iuſtitiæ, & ideo multa orādo impetrat homo
ex diuina miſericordia, quæ tamen non meretur ſcdm
iuſtitiam, ſecũdum illud Danielis 9. Neque enim in iu-
ſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciē
tuam, ſed in miſerationibus tuis multis.

ADTERTIVM dicendũ, ꝙ pauperes eleemo-
ſynas

ſynas recipientes dicuntur recipere alios in æterna tabernacula, vel impetrando eis veniam, orando, vel merẽdo ꝑ alia bona ex congruo, vel etiam materialiter loquendo: quia per ipſa opera miſericordiæ, quæ quis in pauperes exercet, meretur recipi ĩ æterna tabernacula.

616 ## ARTICVLVS VII.

Vtrum homo poſsit ſibi mereri reparationem poſt lapſum.

2 di. 27. ar ti. 4. ad 3. Et Heb. 6. le. 3. cor. 2.

ADSEPTIMVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd aliquis poſſit ſibi mereri reparationem poſt lapſum. Illud. n. qđ iuſtè à Deo petitur, homo vr̃ poſſe mereri: ſed nihil iuſtius à Deo petitur, (vt Aug. dicit) quàm ꝙ reparetur poſt lapſum, ſm̃ illud Pſal. 70. Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me, Domine. Ergo homo poteſt mereri, vt reparetur poſt lapſum.

¶ 2 Præterea, Multo magis homini proſunt opera ſua, quàm proſint alij: ſed homo pōt aliquo modo alteri mereri reparationem poſt lapſum, ſicut & primã gratiam: ergo multo magis ſibi mereri poteſt, vt reparetur poſt lapſum.

¶ 3 Præterea, Homo, qui aliquãdo fuit in gratia per bona opera quæ fecit, meruit ſibi vitã æternam, vt ex ſupradictis patet †: ſed ad vitam æternam, non poteſt quis peruenire niſi reparetur per gratiam, ergo videtur quod ſibi meruit reparationem per gratiam.

ar 2. huius quæſt. et q. 109. ar. 5.

SED CONTRA eſt, qđ dr̃ Ezechiel. 18. Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, oẽs iuſtitiæ eius, quas fecerat, non recordabunt̃, ergo nihil valebũt ei ꝓcedẽtia merita ad hoc, ꝙ reſurgat, nõ ergo aliqs pōt ſibi mereri reparationẽ poſt lapſum futurũ.

RESPONDEO dicendum, ꝙ nullus pōt ſibi mereri reparationẽ poſt lapſum futurũ, neque merito condigni, neque merito cõgrui. Merito quidẽ cõdigni hoc ſibi mereri nõ pōt, quia rõ huius meriti dependet ex motione diuinę gratiæ, quæ quidẽ motio interumpitur per ſequens peccatũ, vnde omnia beneficia, quæ poſtmodũ aliquis à Deo conſequitur, quibus reparatur, non cadũt ſub merito, tanquã motione prioris gratiæ vſque ad hæc nõ ſe extendente. Meritũ ẽt congrui, quo quis alteri primam gratiã meretur, impeditur ne conſequat̃ effectũ propter impedimentum peccati in eo, cui quis meretur, multo igitur magis impeditur talis meriti effi cacia per impedimentũ, quod eſt & in eo qui meretur, & in eo cui meretur, hic enim vtrunque in vnam perſonam concurrit, & ideo nullo modo aliquis poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ deſideriũ, quo qs deſiderat reparationẽ poſt lapſum, iuſtũ dicit̃, & ſimiliter orõ, q̃ tendit ad iuſtitiã, non tñ ita ꝙ iuſtitię innitatur per modum meriti, ſed ſolum miſericordiæ.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ aliquis poteſt alteri mereri ex cõgruo primã gratiam, quia nõ eſt ibi impedimentum ſaltem ex parte merentis, quod inuenitur dum aliquis poſt meritũ gratiæ à iuſtitia recedit.

AD TERTIVM dicendum quod quidã dixerũt, ꝙ nullus meretur abſolutè vitam æternam niſi per actum finalis gratiæ, ſed ſolũ ſub cõditione ſi pſeuerat. Sed hoc irrationabiliter dicitur, quia quandoque actus vltimæ gratiæ nõ eſt magis meritorius, ſed minus q̃ actus præcedentes ꝓp ægritudinis oppreſſionem. Vnde dicendum, ꝙ quilibet actus charitatis meretur abſolutè vitam æternam, ſed per peccatum ſequens ponitur impedimentum præcedenti merito, vt non ſortiatur effectum, ſicut ẽt cauſæ naturales deficiunt à ſuis effectibus propter ſuperuenientis impedimentum.

617 ## ARTICVLVS VIII.

Vtrum homo poſsit mereri augmentum gratiæ vel charitatis.

2. di. 27. ar ti. 5. & 4. diſ. 20. ar. 3. q. 3. cor.

ADOCTAVVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ homo nõ poſſit mereri augmentum gratiæ vel charitatis. Cum enim aliquis receperit pmiũ qđ meruit, non debetur ei alia merces, ſicut de quibuſdam dicit̃ Matth. 6. Receperunt mercedẽ ſuam. ſi igit̃ aliquis meretur augmentum charitatis vel gratiæ, ſequeret̃ ꝙ gratia augmentata non poſſet vlterius expectare aliud præmium, quod eſt inconueniens.

¶ 2 Præterea, Nihil agit vltra ſuam ſpeciẽ ſed principium meriti eſt gratia, vel charitas, vt ex ſupradictis patet *: ergo nullus poteſt maiorem gratiam vel charitatem mereri, quàm habeat. ar. 2. & 4.

¶ 3 Præterea, Id qđ cadit ſub merito, meretur homo per quemlibet actũ à gratia vel charitate procedentẽ, ſicut per quemlibet talem actũ meretur homo vitam æternam. ſi igitur augmentũ gratiæ vel charitatis cadat ſub merito, videtur ꝙ per quẽlibet actũ charitate informatum aliquis mereatur augmẽtũ charitatis, ſed id qđ homo meretur, infallibiliter à Deo cõſequitur niſi impediatur per peccatũ ſequens. Dicitur. n. 2 ad Tim 1. Scio cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitũ meũ ſeruare. Sic ergo ſequeretur ꝙ ꝑ quemlibet actum meritoriũ gratia vel charitas augeretur, qđ videtur inconueniens, cum quãdoq; actus meritorij nõ ſint multum feruentes, ita ꝙ ſufficiant ad charitatis augmẽtũ. Non ergo augmentum charitatis cadit ſub merito.

SED CONTRA eſt, ꝙ Auguſt *. dicit ſup epiſt. Ioa. ꝙ charitas meret̃ augeri, vt aucta mereat̃ & pfici, ergo augmentũ charitatis vel gratiæ cadit ſub merito. tra 5. ante med. to. 9.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſuprà dictum eſt *, illud cadit ſub merito cõdigni, ad qđ motio gratiæ ſe extendit: motio aũt alicuius mouentis nõ ſolũ ſe extẽdit ad vltimum terminũ motus, ſed ẽt ad totũ progreſſum in motu, terminus autẽ motus gratiæ eſt vita æterna, progreſſus autẽ in hoc motu eſt ſecundum augmentum charitatis vel gratiæ, ſecundum illud Prou 4. Iuſtorũ ſemita quaſi lux ſplendens procedit & creſcit vſque ad perfectum diem, qui eſt dies gloriæ. Sic igitur augmentum gratiæ cadit ſub merito condigni. ar. 6. & 7. huius quæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd præmiũ eſt terminus meriti eſt. Eſt aũt duplex terminus motus, ſ. vltimus & medius, qui eſt & principiũ & terminus, & talis terminus eſt merces augmenti. Merces aũt fauoris humani eſt ſicut vltimus terminus his, q̃ finẽ in hoc cõſtituunt, vnde tales nullam aliam mercedem recipiũt.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ augmentum gratiæ non eſt ſupra virtutem præexiſtentis gratiæ, licet ſit ſupra quantitatẽ ipſius, ſicut arbor etſi ſit ſupra quantitatẽ ſeminis, nõ eſt tamen ſupra virtutem ipſius.

AD TERTIVM dicendum ꝙ quolibet actu meritorio meretur homo augmentum gratiæ, ſicut & gratiæ conſummationem quæ eſt vita æterna, Sed ſicut vita æterna non ſtatim redditur, ſed ſuo tempore, ita nec gratia ſtatim augetur, ſed ſuo tpe, cum ſ. aliquis ſufficienter fuerit diſpoſitus ad gratiæ augmentum.

ARTICVLVS IX. 618

Vtrum homo poſsit perſeuerantiam mereri.

4 di. 41. q. 2. ar. 1 q. 1 cor.

ADNONVM ſic procedit̃. Vr̃. ꝙ aliquis poſſit perſeuerantiã mereri. Illud. n. qđ homo obtinet petendo, pōt cadere ſub merito habentis gratiã. ſed perſeuerantiam petendo homines à Deo obtinent, alioquin fruſtra peteretur a Deo in petitionibus orõnis dominicæ, vt Aug. exponit * in lib. de bono pſeuerãtiæ. ergo pſeuerantia pōt cadere ſub merito habẽtis gratiã.

¶ 2 Præterea, magis eſt non poſſe peccare, quam nõ peccare, ſed non poſſe peccare cadit ſub merito. meretur enim aliquis vitam æternam, de cuius ratione eſt impeccabilitas. Ergo multo magis poteſt aliquis mereri, vt non peccet, quod eſt perſeuerare.

¶ 3 Præterea, Maius eſt augmentũ gr̃æ, q̃ perſeuerãtia in gratia, quam quis habet, ſed homo pōt mereri augmentum gratiæ, vt ſuprà dictum eſt *, ergo multo magis pōt mereri pſeuerantiã in gratia, quã quis habet. c. 2 & 17. in prin. tomo. 7.

SED CONTRA eſt, ꝙ omne qđ quis meretur à Deo, cõſequit̃, niſi impediatur per peccatum, ſed multi ar. præced.

habent

habent opera meritoria, qui non conſequnntur perſeuerantiã, nec poteſt dici ꝙ hoc fiat propter impedimẽtũ peccati, quia hoc ipſum quod eſt peccare, opponitur perſeuerantiæ, ita ꝙ ſi aliquis perſeuerantiam mereretur, Deus non permitteret aliquem cadere in peccatũ. Non igitur perſeuerantia cadit ſub merito.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ cũ homo naturaliter habeat lib. arb. flexibile ad bonum, & ad malũ dupliciter poteſt aliquis perſeuerantiã in bono obtinere à Deo. Vno quidẽ mõ per hoc, qđ lib. arb. determinat̃ ad bonũ per gratiã cõſummatã, qđ erit in gloria. Alio modo ex parte motionis diuinæ, quæ hoiem inclinat ad bonũ vſque ad finẽ. Sicut autẽ ex dictis patet *, illud cadit ſub humano merito, qđ cõparatur ad motũ lib. arb. directi à Deo mouente ſicut terminus, nõ aũt id qđ comparatur ad prædictũ motũ, ſicut principiũ. Vnde patet, quòd perſeuerantia gloriæ, quæ eſt terminus prædicti motus, cadit ſub merito. Perſeuerantia autẽ viæ non cadit ſub merito, quia dependet ſolum ex motione diuina, q̃ eſt principium oĩs meriti. ſed Deus gratis perſeuerantiæ donũ largit̃ cuicunq; illud largit̃.

articu. 6. 7. & 8.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ etiam ea, quæ non meremur orando impetramus, nã & peccatores Deus audit, peccatorũ veniã petentes, quã non merentur, vt patet per Aug. ſuper illud Ioan.* Scimus qa peccatores Deus non exaudit, alioquin fruſtra dixiſſet publicanus, Deus ꝓpitius eſto mihi peccatori: vt dicit̃ Lucæ 18. Et ſimiliter pſeuerãtiæ donum aliqs petendo à Deo ĩpetrat vel ſibi, vel alij. quãuis ſub merito ñ cadat.

Trac. 44. in euãg. Ioan. poſt medium illius rm 9.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ perſeuerãtia, q̃ erit in gloria, cõparatur ad motũ lib. arb. meritoriũ ſicut terminus. nõ aũt perſeuerãtia viæ ratione p̃dicta †.

In iſto ar. & art. 8.

Et ſimiliter dicẽdum eſt ad TERTIVM de augmento gratiæ, vt per prædicta patet.

** In corpo. & ad arg.*

619

ARTICVLVS X.

Vtrum temporalia bona cadant ſub merito.

2. 2. q. 121. ar. 5. ad 4.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ tẽporalia bona cadant ſub merito. Illud. n. qđ ꝓmittit̃ aliquibus, vt p̃miũ iuſtitiæ, cadit ſub merito, ſed tẽporalia bona promiſſa ſunt in lege veteri, ſicut merces iuſtitiæ, vt patet Deut. 28. Ergo videtur quòd bona temporalia cadant ſub merito.

¶2 Præterea, Illud videtur ſub merito cadere, quod Deus alicui retribuit pro aliquo ſeruitio quod fecit: ſed Deus aliqñ recompenſat hominibus pro ſeruitio ſibi facto aliqua bona temporalia. Dicit. n. Exod. 2. Et quia timuerunt obſtetrices Deũ ædificauit illis domos, vbi gloſ. Greg * dicit, ꝙ benignitatis earum merces potuit in æterna vita retribui, ſed culpa mendacij terrenã recõpenſationem accepit, & Ezech. 29. dr̃ Rex Babylonis ſeruire fecit exercitũ ſuũ ſeruitute magna aduerſus Tyrum, & merces non eſt reddita ei. & poſtea ſubdit. Erit merces exercitui illius, & dedi ei terram Aegypti pro eo, quòd laborauerit mihi. Ergo bona temporalia cadunt ſub merito.

lib. 18. Moral. ca. 2. a medio.

¶3 Præterea, Sicut bonũ ſe hẽt ad meritũ, ita malũ ſe habet ad demeritũ, ſed propter demeritũ peccati aliq puniunt̃ a Deo tp̃alibus pęnis, ſicut patet de Sodomitis, Gen. 19 Ergo & bona tẽporalia cadunt ſub merito.

SED CONTRA eſt, quòd illa, quæ cadunt ſub merito, non ſimiliter ſe habent ad oẽs. Sed bona tẽporalia, & mala ſimiliter ſe habent ad bonos & malos, ſecundũ illud Eccleſ. 9. Vniuerſa, æquè eueniunt iuſto & impio, bono, & malo, mundo & immundo, immo-
lanti victimas, & ſacrificia contemnenti. Ergo bon
temporalia non cadunt ſub merito.

RESPONDEO dicendum, ꝙ illud, qđ ſub me
rito cadit, eſt præmium, vel merces, quod habet rati
nẽ alicuius boni.] Bonũ aũt hominis eſt duplex: vnun
ſimpliciter, aliud ſecundũ quid. Bonũ hominis ſimpl
citer eſt vltimus finis eius, ſecundũ illud Pſal. 72. Mi
hi autem adhærere Deo, bonũ eſt, & per conſequẽs om
nia illa, quæ ordinantur vt ducentia ad hunc finẽ, &
talia ſimpliciter cadunt ſub merito. Bonũ autem ſecũ
dum quid, & non ſimpliciter hominis eſt qđ eſt bonũ
ei, vt nunc: vel quod ei eſt ſecundum quid bonũ, & h
iuſmodi non cadunt ſub merito ſimpliciter, ſed ſecun
dum quid. Secundũ hoc ergo dicendum eſt, ꝙ ſi tẽp
ralia bona cõſiderentur prout ſunt vtilia ad opera v
tutum, quibus perducimur in vitam æternã, ſecũdu
hoc directe, & ſimpliciter cadunt ſub merito, ſicut
augmentũ gratiæ, & oĩa illa, quibus homo adiuuat̃ a
perueniendum in beatitudinem poſt primam gratiã
tantum enim dat Deus viris iuſtis de bonis tempora
bus & etiam de malis, quantum eis expedit ad perue
niendum ad vitam æternam, & in tantum ſunt ſimp
citer bona huiuſmodi tp̃alia. Vnde dicitur in Pſ. 33. T
mentes autem Dominum non minuentur omni bo
no. & alibi, Non vidi iuſtum derelictum, &c. Pſal 3

Si aũt conſiderentur huiuſmodi temporalia bona
cundum ſe, ſic non ſunt ſimpliciter bona hoĩs, ſed ſe
cundum quid, & ita non ſimpliciter cadunt ſub me
to, ſed ſecundum quid. inquantũ ſcilicet homines m
uentur a Deo ad aliqua temporaliter agẽda, in quib
ſuum propoſitum conſequuntur Deo fauente, vt ſic
vita æterna eſt ſimpliciter præmium operũ iuſtitiæ
relationem ad motionem diuinam (ſicut ſupra dic
eſt*) ita temporalia bona in ſe conſiderata habeãt r
tionem mercedis habito reſpectu ad motionẽ diuinã
qua voluntates hominum mouentur ad hæc proſequ
da, licet interdum in his non habeãt homines recta
intentionem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut Aug. d
cit contra Fauſtũ lib 4.* in illis temporalibus prom
ſis figuræ fuerunt futurorum ſpiritualium, quæ imp
tur in nobis. Carnalis enim populus promiſſis vitæ
ſentis inhærebat, & illorum non tantum lingua, ſ
etiam vita prophetica fuit.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ illæ retribut
nes dicuntur eſſe diuinitus factæ ſecundum compar
tionem ad diuinam motionem, non autẽ ſecundum
ſpectum ad malitiam voluntatis præcipuè quantũ
regẽ Babylonis, qui non impugnauit Tyrum, quaſi
lens Deo ſeruire, ſed potius vt ſibi dominiũ vſurpar
Similiter etiam obſtetrices licet habuerint bonam v
luntatem quantum ad liberationem puerorum, n
tamen fuit earum recta voluntas quantum ad hoc,
mendacium confinxerunt.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ tempoalia ma
infliguntur in pęnam impijs, inquantum per ea nõ
iuuantur ad conſecutionem vitæ æternæ. Iuſtis au
qui per huiuſmodi mala iuuantur non ſunt pœnæ, ſ
magis medicinę, vt ſupra dictum eſt *.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ omnia æquè eu
niunt bonis & malis quantum ad ipſam ſubſtantia
bonorum, vel malorum temporalium, ſed non qua
tum ad finem, quia boni per huiuſmodi manuducu
tur ad beatitudinem, non autem mali. Et hæc de m
ralibus in communi dicta ſufficiant.

PRIMAE SECVNDAE SVMMAE THEOLOGICAE
D. Thomæ Aquinatis, à mendis quamplurimis vndique ſcatentibus,
recens ad manuſcripta exemplaria purgatæ.

FINIS.